1.59

de la Comp.a de Jesus de granada

PHILOSOPHIA NATuralis Petri a Spinoſa artium magiſtri: opus inquam tripartitum: quo continet tres partes.

Prima pars erit Emporium refertiſſimum bone philoſophie: currens per omnes textus philoſophicum aptis queſtionibus ibidē[q] ppriis.

Secūda pars erit Calculatoria: quā appello Roſeam.

Tertia pars erit Flos campi, Lilium agri, continens omnes naturales queſtiones ordine alphabetico. Nil optabis quod hec philoſophia non clare tibi oſtendat: ſi textum ibidem habes expoſitionem lucidiſſimam. Si queſtiones ad idem. Si calculationes, habes eas in ſecunda parte. Si deni[q] probleumata, habes omnia ordine alphabetico: quo ſit tibi minor labor inueniendi q[uo]d vellis.

✠

¶ Venundantur Salmantice in vico ſarracenorum.:. In impreſſoria dom[us] magiſtri Roderici de Caſtañeda.

de la Compª de Jesus de granada

L.69

R-2326

HILOSOPHIA NA

Turalis Petri a Spinoſa artium magiſtri: opus inquam tripartitum: quo continet tres partes. Prima pars erit Emporium refertiſſimum bone philoſophie: currens per omnes textus Philoſophi cum aptis queſtionibus ibidēqꝫ ꝓpriis.

Secūda pars erit Calculatoria: quā appello Roſeam.

Tertia pars erit Flos campi, Lilium agri, continens omnes naturales queſtiones ordine alphabetico. Nil optabis quod hec philoſophia non clare tibi oſtendat: ſi textum ibidem habes expoſitionem lucidiſſimam. Si queſtiones ad idem. Si calculationes, habes eas in ſecunda parte. Si deniqꝫ problemmata, habes omnia ordine alphabetico: quo ſit tibi minor labor inueniendi qđ velis.

✠

¶ Venundantur Salmantice in vico ſarracenorum.:.
In impreſſoria domꝰ magiſtri Roderici de Caſtañeda.

Ad magnificum: atqꝫ quam doctiſſimum dominum magiſtruꝫ Joannem martinez Siliceum Principis Hiſpaniarum magiſtrum. Suus diſcipulus Petrus a Spinoſa artium magiſter. Salutem plurimam dicit.

Adiquaꝗ ornatiſſime magiſter, cum pueriliter luderem, et ſummuliſtaꝝ de more agerem, tibi dicaui ſummulas meas (opus quidem breue ſꝫ vtile) qđ vſqꝫ adeo bono animo ſuſcepiſti: vt magis ac magis ꝓpter illud ego ſim impulſus ad maiora ſcribēda: vidēs minora equo animo ſuſcipi: a te viro ꝑſpicatiſſimo: et vndiqꝫ circunſpecto. Philoſophiam igiť meam opus quidem graue: et magne frugis viro maximo deſtinaui dicare. Cum eñi ante hac cēs ſolū magiſter: factus modo es principis hiſpanie magiſter. Conuenit ergo tanto viro tanta opa dicare: Nam poterit defenſare op⁹ aduerſus inuidos: et laudare ſi op⁹ fuerit: cui⁹ laus vbiqꝫ erit cōmendatiſſima. Admodum reuerende magiſter videris mihi tātum aſcendere ꝙ de⁹ apud te inhabitet. Cur enim deus tui recordeť. Dicam illud Tobie. Elemoſyne tue et orōnes fecerunt te deo acceptū et hominib⁹. Humilitas tua iuxta illud. Quia reſpexit humilitatē ancille ſue: ecce enim ex hoc beatam me dicent oēs generationes. Hec oīa bona anime q̄ nemo videt in te niſi deus faciunt te magnum in oib⁹: ſed vere etiam tu talibus dignus es. Naꝫ quis ſeueritatem tuam non admiretur. Quis grauitatem tuam non adamet. Quis liberalitatem tuam non proſequatur. Quis prudentiam tuam non deſideret vt dirigať ꝑ ſemitas rectas. Quis tūa audaciā et firmitate non gaudeat. Nam et magnis egritudinibus proſtratus nūq̄ꝫ ceſſaſti celebrare miſſam. Qui demones vſqꝫ adeo contēnis vt muſcas. Qui mortem nullatenꝰ trepidas: cum ſit terribilium terribiliſſima. Recordor enim te mihi ſemel dixiſſe cum eſſes grauiter egrorās: gaudiū tibi fore ſi morte occupatus eſſes: iuxta illud Letatus ſum in his que dicta ſunt mihi in domuꝫ domini ibimus. Dabas cauſam. Quid in hoc mundo amplius videre debeo quam vidi? Certe nihil videbo. Saltem in alio omnia noua / ⁊ que noua / que ſemꝑ homini ſatiſfaciant / quibus ſemper gaudeat. O diuina contemplatio / et tali digna viro. Qui mortem vilipendit / in aliam meliorem vitam / hanc miſeram commutat. Ergo age reuerende preceptor / dirige principem noſtrum. Nam omnes quotquot manu tua ducti ſumus ex nihilo in grandem ſobolem ſurreximus. Quid erit princeps noſter cum ſit ipſe ſummus et chriſtiane religionis primas? Erit conſilio tuo paganorum omnium / et totius orbis dominus. Vt ſic tandem que amiſit chriſtiana religio acquirat: ⁊ lucrifaciat reliqua in quibus nō eſt deus. Vtinam ego reuerende magiſter poſſem verbis explicare que de te ſentio: ſed quia non poſſum / malo tacere / quam inepte loqui. Saltem hoc vnum ſemper dixi / nec ceſſabo dicere / diſcipulum ſequuturum magiſtrum quaqua eat: quia ſemper recta virtutes ibit. Quod cum fecerit. Magiſter ibit in illam celeſtem patriam. Diſcipulus eius alis amictus contremiſcens ſequetur. Vbi cum domino gaudebimus: vbi que tanti facimus vilipendemus. Et cognoſcemus quanta ſit miſeria huius ſeculi. Vale mi magiſter: et diſcipuli tan chari eſto memor.

❡ De laudibus philoſophie.

Philoſophia naturalis multꝭ ō cauſis ſummis laudib⁹ extollēda nobis venit. Pria ꝙ ſit nos docēs ⁊ ſubleuās a tenebris ignorātie rerū: q̄s quottidie manib⁹ pedibuſqꝫ cōtrectamus. Hec eñi docet cognoſcere celos elementa, aues, mineralia. Secundo ꝙ ꝑ hanc efferamur maxime in virtutes que ſunt medium beatitudinis: et ꝑ eandem agnoſcam⁹. Nam inuiſibilia dei per ea q̄ facta ſunt a creatura mundi intellecta conſpiciunť. ꝙ aūt hec in oēs virtutes nos efferat declarabo egregie diſcurrēdo per cunctas virtutes. Mores eñi illi et virtutum officia: quibus virum appellamus bonū laudeqꝫ ꝓſequimur: longe melius hinc accipere poſſum⁹: quā vel a rethore: quem greci ſophiſtam vocāt: vel a predicatore: nomine iam tritolatinis auribus: hꝭ enim ſepe numero vita diſcrepat a preceptis: et melius hortatur alios: quam ipſi officio funguntur: vt interdū fruſtra illa virtutis egregia laus recitata ſit ꝓlixa, que hoꝝ preceptio vacet et iaceat: cum exempla deſiderentur vite preceptoris: et authoritas quam qui reſpicit facilius et mouetur ad virtutem et in officio tenetur. ❡ Atvero in contemplādis animaliū morib⁹ exempla ſuppetūt omniū officioꝝ et effigies offeruntur virtutuꝫ: ſumma cum auctoritate nature omniū parentis: non ſimulate non cōmenticie, non incōſtantes et labiles: ſed vere ingenue atqꝫ perpetue iuſticiam ſeruant entia naturalia cū leuia ſua loca petat relinquentia ꝓpria ſua grauibus fortitudinē et oēs virtutes ſapiēs cognoſcet: et vicia ſpernet: conſiderans hāc vitā fore reſpectu eterni temporis vt punctum ad lineā. Nam ō ſocrate legitur ꝙ apertis carcerib⁹ noluit fugere: et poſtea fuit interēpt⁹ ab athenienſibus: ne fortitudinem āmitteret. Hec Auerrois in ꝓlogo ſuo phiſicoꝝ. Quis enim tam peruerſus nature hoſtis ſui generis eſt: quin emendetur et mitiguetur: cū nullu aīal occidi a ſui generis beſtia videatur. Quis tam in parentes impi⁹, ne cū ciconie auis, aut meropis pietatē erga parentes intelligat pientior efficiať. Quis adeo inhuman⁹ illiberaliſqꝫ eſt: quem oſſifrage benignitas in pullos aquile nō faciat benigniorem. Quis tam piger iners et ſegnis eſt quin excitetur ad vite munera cum formicaꝝ aut apum labores atqꝫ induſtriam intueť. Quem nō pudeat per metū peccare, cū non ſolum leonis animuꝫ inuictū cogitat: ſed etiam reguli auicule q̄ cū aquila pugnat certatqꝫ de imperio. Quis principem non collat bonū atqꝫ obſeruet, cū ſi rex apū in itinere aberrauerit oēs cū inq̄rere odoratuqꝫ ſagaci ꝑſequi: donec inuenerit, cognitum habeat: geſtari etiam regem a plebe cū volare non poteſt: ⁊ ſi perierit oēs diſcedere, nunq̄d parū exempli ad boni principis ſiue deſiderium ſiue obſeruanti aꝫdatur. Quis princeps non ad clementiam facile inuitetur cum reges apū armari quidē aculeo: ſꝫ eo nunq̄ꝫ vti intelligat. Que fides quis amor in canibus, quanta in elephātis manſuetudo: que in anſere verecundia, quantum ſtudium ornat⁹ ac politure in pauone. Quanta opera vocis amene ſuauiſqꝫ in luſcinia. Quid de iuſticia apum dicam? Que colligunt quidem ex hꝭ q̄b⁹ aliquid dulcedinis ineſt: ſꝫ ſine vllo fructuū detrimēto. Quid de caſtitate elephātis qui quā impleuerit coitu eam rurſus non tangit. Aut colūbe q̄ neqꝫ coire cū pluribus patitur: neqꝫ cōiugiū iam inde a primo ortu initum deſerit: niſi vidua aut celebs. Diſciplina autem et eruditio elephanti quem non faciat ſtudioſiorem. Omnino nulla pars vite humane ē: q̄ nō ſuoꝝ officioꝝ exēpla cōmodiſſime hinc accipiat. Nam vt omittā artes illiberales que ⁊ ipſe ingenijs animaliū non parū iuuanť valetudinis exempla q̄ſo vnde cōmodi⁹ peti q̄ ex animalibus poſſint, loca ꝓ temporis ꝯditione ſolent illa mutare, non plus edūt aut bibūt quam ſibi ſalubre ſit: non diutius dormiūt quā ratio valitudinis poſtulat: modū mouēdi quieſcendi que ſeruant.

❡ Alia phie egregia laus.

Munus phie eſt bene viuere.

Iſta propoſitio habetur a Seneca in q̄rto epiſtolarum epiſtola ſecunda: vbi ſic dicit. Quis dubitare mi Lucille poteſt: deoꝝ immortalium munus eſſe ꝙ viuimus philoſophice, hoc eſt bene viuimus: quaſi dicat nullus: igitur vult ꝙ munus philoſophie eſt bene viuere. Poteſt autem ad pſens hec ꝓpō quattuor modis declarari. Primo ex parte ſupreme perfectionis humane que ē ipſius felicitas. Secundo ex parte bone intellectionis. Tertio ex parte optime inſtructionis. Quarto ex parte recte actionis.

❡ Prima ergo rō ſumitur ex parte humane felicitatis: ad cui⁹ euidentiā ſuppono tria. Rō. 1.

❡ Primum eſt ꝙ felicem eſſe ſiue felicitas idem q̄ bene viuere et hoc habeť plane ab Ariſtotele in primo ethicorum vbi capit hec et ſupponit ex confeſſione omnium intelligentium quid nominis felicitatis. Et hoc dicit his verbis: bene viuere autem ⁊ bene operari idem exiſtimat: ei quod eſt eē felicem. ❡ Secundo ſuppono ꝙ operatio hominis nobiliſſima et perfectiſſima eſt eius felicitas. Et hec poteſt ꝓbari ſic. Sūmū bonum hominis eſt eius felicitas. hanc concederet omnis intelligens et ſane mentis: et nobiliſſima et perfectiſſima operatio ē eius ſummum bonum: hoc probatur. nam ſicut operationes proprie aliaꝝ rerum ſunt earum bona: vt operatio propria oculi eſt eius bonum. ſ. videre. Et operatio ꝓpria cultelli que eſt ſcindere eſt ei⁹ bonū: ſimiliter autem et in alijs: ſic operatio ꝓpria hominis eſt eius bonum. Et per conſequēs optima et nobiliſſima operatio eius eſt nobiliſſimū ipſius bonū. ſequitur ergo concluſio. ſ. ꝙ nobiliſſima operatio hominis eſt eius felicitas. ❡ Tertio ſuppono ꝙ nobiliſſima operatio hominis eſt mun⁹ philoſophie. i. aliquid ab ipſa philoſophia cauſatum. Et hoc ꝓbo ſic. Omnis operatio ſtudioſa hominis eſt ab aliqua virtute: hoc patet ex ſcđo ethicoꝝ vbi ponitur generalis ratio virtutis: ꝙ virtus eſt que habentem perficit et eius opus bonū reddit. Igitur nobiliſſima operatio hominis debet eſſe ab aliqua ei⁹ virtute imediate: aut igitur a virtute naturali. i. naturaliter exiſtēte: aut a virtute acquiſita: non eſt dicendum ꝙ a virtute naturali immediate quia tunc omnes homines haberent nobiliſſimā operationem humanā: eo ꝙ omnes cōmunicant

in virtutibꝰ naturalibus debitis per ſe homini: cuiꝰ tamen oppoſitum eſt manifeſtum in multis: qui non exercent nec potentia propinqua exercere poſſunt nobiliſſimam hominis operationem: vt patet in pueris: et in paruis ſimiliter. Ergo relinquitur quod huiuſmodi operatio eſt a virtute morali aut intellectuali quia non ſunt plures virtutes proprie hominis acquiſite vt patet in ſexto ethicorum: non a virtute morali: quia virtus moralis eſt minus nobilis virtute intellectuali: ſicut appetitus qui eſt ſubiectū virtutꝫ moralis eſt minus nobilis intellectu: in quo ſunt virtutes intellectuales: vt ſatis patet ex ſexto ethicorum: relinquitur ergo ꝙ operatio nobiliſſima eſt a virtute intellectuali: philoſophia autem eſt cōprehenſio omnium virtutum intellectualium: vt patet ex ſexto methaphiſice: et in tractatu Algazel de diuiſione philoſophie. Sequitur ergo ꝙ operatio nobiliſſima ipſius hominis eſt a philoſophia: et hoc eſt idem quod ipſum eſſe donum philoſophie: et hec eſt tertia ſuppoſitio. Ex his ſuppoſitionibus tribus ſic ſyllogizatur. Cuiuſcunqꝫ donum ſeu munus eſt felicitas: eius munus eſt bene viuere: ſed donum philoſophie eſt felicitas: ergo et cetera. Maior patet ex prima ſuppoſitione: et minor patet ex alijs duabus. Nam felicitas eſt nobiliſſima operatio hominis: vt dicit ſecunda ſuppoſitio: et nobiliſſima operatio eſt a philoſophia: vt dicit tertia ſuppoſitio: quare videtur ꝙ donum ſeu munus philoſophie eſt bene viuere Et hec eſt prima ratio.

Rõ.2. ¶ Secunda ratio ſumitur ex parte bone intellectionis: et arguo ſic. Cuiuſcunqꝫ munus eſt bene intelligere: et eius munus eſt bene viuere: ſed philoſophie munus eſt bene intelligere: ergo et cetera. Maior patet quia intelligere eſt quoddam viuere, vt patet ſecundo de anima, et ſexto ethicorū ergo bene intelligere eſt bene viuere. Nam ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ⁊ bene ad bene: ⁊ minor patet. Nam philoſophia non eſt aliud quam omnes habitꝰ intellectuales: vt patet partim ſexto methaphiſice, et partim ſexto ethicorum. Habitibus autem intellectualibus perficitur anima intellectiua ad bene intelligendum, vt oſtenſum eſt ſexto ethicorum: ergo videtur ꝙ ab ipa philoſophia emanet bene intelligere, quare et cetera.

Rõ.3. ¶ Tertia rō accipitur ex parte optime inſtructionis, ſic illius munus eſt bene viuere qd̄ oportuit mittere ad inſtruendum ignaros: ſed ipam philoſophiam oportuit mittere ad inſtruendū ignaros, quare et cetera. Maior patet: Nam homines ignari multum indigent inſtrui ad bene viuendum: vnde videmus omnes philoſophos morales et poetas qui ad hominū inſtructionem laborauerunt precipere bene viuere: et dare documēta ad bene viuēdum: et hoc videtur in libris moralibus Ariſtotelis et Tulij, et Senece, et omniū rethorum ꝓpter quaꝫ in libello de ſententijs philoſophorum dicitur Ede ⁊ bibe vt bene viuas, nō viuas, vt edas et bibas. Et ſeneca in de copia verborum. Id et agamus vt meliorem vitam quam vulgus ducamus. Et idem. 4. epiſtolaruꝫ ad Lucillum epiſtola prima. Omnia ad mores et ad ſedādū rabiē affectuū referre ſtude: nō vt plus aliquid ſcias: ſed vt melius. Et ſic patet maior et minor ſcribitur ab Ariſtotele in de morte ſua. ſ. ꝙ oportuit mittere philoſophiam ad inſtruēdos ignaros. Et in libro de ſententijs philoſophoꝝ ſumptum eſt a Platone. Literas inſipiēti animo tanꝙ infirmo baculum corpori ꝯuenire: Et ſeneca in de copia verborum. Sapiētia animū informat: et fabricat actiones, regit vitam, diſponit agenda, et omittenda demonſtrat Quare ſequitur ꝙ donum philoſophie eſt bene viuere.

¶ Quarta ratio ſumit͛ ex pte recte Rõ.4. actionis ſic. cuius donū eſt actio recta eius donū ſeu munus eſt bene viuere. Nam actio recta et bene viuere ſunt idem, vt patet ex ſexto ethicorum. ſed munus philoſophie eſt actio recta. Probatio dicit ſeneca. 4. epiſtolaꝝ, epiſtola. 1. Actio recta non erit niſi fuerit volūtas recta: hec enim et recta ratio et volūtas recta non erit, niſi habitꝰ animi fuerit bonꝰ: hoc enī voluntas erit bona: habitus enim mentis nō erit bonus, niſi totius vite leges perceperit: et ꝙ de quocunqꝫ iudicandum eſt niſi rectum et immutabile indicauerit: conſtat autem qd̄ iudicare certum et imutabile de quolibet et totius vite leges percipere eſt a philoſophia. Nam philoſophia eſt vniuerſi cauſe cognitio, vt dicit Algazel in tractatu de diuiſiōe phie, et Robertus in ſuo tractatu de ortu ſcientiaꝝ. dicit ꝙ phia eſt humanaꝝ diuinarūqꝫ rerum cognitio cuꝫ ſtudio bene viuendi coniuncta: ergo actio: et ꝑ ꝯñs bene viuere eſt a phia: vnde idem ſeneca in d̄ copia verborum ſic ait et Ariſto. 6. ethicoꝝ Sicut ſanitas facit ſanum, ſic ſapientia felicem. Poteſt etiam aſſumere rationem ex parte perfectiſſime delectatiōis, et ibi ſatis loqui de delectatione. Hec itaqꝫ ad comēdationem phie ad preſens ſunt ꝯgregata. Sed qd amplius indigemus teſtibus niſi diuino Platone ita dicēte, publicā fore felicitatē, cū aut philoſophi regnant, aut reges philoſophant͛. Addo ꝓ cōmendatione philoſophie animaduerſiōe dignum oēs hoīes pares natos eſſe, vt dicit͛ in Politica: ſed accidentaliter differūt nobilitate. Nobilitatis aūt gradꝰ quattuor ſunt. Minimꝰ et quaſi non gradꝰ eſt genus qd̄ vulgares ſanguinē vocant, hic qꝛ e natura eſt minimus habet͛. Maior vero hoc et ſecūdꝰ ſunt diuicie. Nam diuicie ipſe pariunt genus. Genus aūt nequaꝙ diuicias. Maior diuicijs eſt virtus, qui tertius ē nobilitatis gradus. Nam e virtutibus diuicie ꝓficiſcūtur et per ꝯñs genus, e diuicijs non virtutes. Maximus omnium et quartus eſt ſcientia et intellectus Nam ab intellectu et ſcientia exoriuntur virtutes ⁊ conſequenter diuicie et genus, e virtutibus autem nequaꝙ ſcientia. Igit͛ ſcientia eſt origo virtutum et omnium partium nobilitatis.

¶ Sed vt plane videamꝰ de quibus hec phia pertractet: ponā hic diuiſionē illā celebrē Angeſt in ſuo. j. de cauſis q̄ nititur explicare totū qd̄ hec philoſophia ꝑcurrit ⁊ erit velut variegatiſſima et mappa totius vniuerſi. Philoſophari cupiētibus opere preciū eſt vniuerſi mūdi globū ſicut medicis corpus humanum menti configuratum habere: cōponentiūqꝫ numerū eorum conditiones: ac mutuas colligātias in genere conſpicere: a quo incipientes dicamꝰ ꝙ ex ſubſtantijs et accidentibus conflatꝰ eſt totius mundi globus. Entium igitur queddam ſunt ſubſtantie queddam accidētia, ſubſtantia. n. eſt ens nulli natū inherere: accidens aūt ecōtra: hinc dicta eſt ſubſtantia ens per ſubſiſtens: accidens aūt alteri herens: q̄re illic ly ꝑ ſe excludit inherētie vnionē: nō autē informationis aut continuationis: aut gradualis intēſionis; aut hippoſthaticationis; vel aliā. Accidenti competit non poſſe per naturam ſine ſubiectō cui hereat exiſtere: nec de ſubiecto in ſubiectum migrare, ſimile tamē in alio ſubiecto ꝓducere poteſt.

¶ Subſtantiarum ſunt quedam ſimplices: quedam compoſite: ſimplices ſunt duplices: q̄dam ſimplices negatione partium componentium: vt inteligentie videlicet deꝰ angelꝰ aīa rōnalis: quedam ſimplices negatione partiū informatiue ſe habētiū vt materia et forma ſubſtātialis. Iterum ſubſtantia negatione partiū ſimplex eſt duplex: q̄dam ſimpliciter ſimplex non capax compoſitionis partis vel accidentis: vt ꝑmum entium cuius ſic eſt actuatiſſima: cōpletiſſima qꝫ ſubſtantia vt nullum accidēs ſibi inherere poſſit, hinc cognitio volitioqꝫ dei ipſe deꝰ eſt, ⁊ ita cognitio volitio eſt: alia autem eſt ſimplex negatiōe partium ſed nō negatione inherētie vt āgelꝰ anima rationalis: quorū neutrius eſt pars aliq̄ ſed bene capax eſt accidētis inheſiue: haꝝ q̄dam eſt actuatiua materie vt anima: quedam non vt angelus. Subſtantiarum compoſitarum quedam eſt cōpoſita tm̄ cōtinuitatis vnione vt materia ipſa forma ipſa: quedam vero eſt cōpoſita informationis vnione ſiue compoſitione ex materia et forma et tale compoſitum ens naturale appellat͛. Entium naturalium tria ſunt genera. ſ. celi vndecim elementa quattuor et elemētata ſeu mixta ⁊ huius quideꝫ tertij generis ſunt duo gradus. ſ. viuētia et mineralia cū coꝝ cōcōmitatijs. ¶ Sunt viuentia triplicia plante bruta homines ſm̄ triplicem aīam vegetatiuam, ſenſitiuam, et intellectiuaꝫ. Mineralia autem triplicia lapides, metalla, et hoꝝ media. ſ. que amboꝝ tam lapidis quam metalli naturā participant vt ſpecies ſalis, ſpecies atramentorum genera aluminum et huiuſmodi. Viuētium enim cōcōmitātie ſunt cum ſuis ſuperfluis membra, humores et ſpiritus. Mineralium aūt cōcōmitantie pariter ſunt cū ſuis ſuperfluis coꝝ partes integrales ſulphur atqꝫ argentum viuum, et exhalationes atqꝫ vapores. Item accidentium ſunt tres gradus. ſ. qualitates, quantitates, et relationes. Qualitatum quedam in aīa noīe anime cōprehenſo angelo, quedam extra, ille ſunt quattuor. ſ. actus, paſſiones, habitus, et ſpecies. He tm̄ ſunt naturales, preter q̄s ſunt alie ſuper naturaliter factibiles, vt character, et huiuſmodi qualitates extra aīam ſunt quadruplices elementarie, elementatorie, celeſtes et cōes. Elementarie ſunt quattuor alteratiue, caliditas, humiditas, frigiditas, ſiccitas cum duabus motiuis: grauitate et leuitate. Elementatoriaꝝ ſunt tres gradꝰ. Primo mixtoꝝ complexiones ſm̄ varias illaꝝ quattuor primarum proportiones conflate formiſqꝫ mixtorum ſubſtantialibus coaptate. Secd̄o ſunt earum complexionationes, colores, ſapores, odores, ſimiliter duricies molicies groſſicies ſubtilitas ⁊ huiuſmodi que potius videntur eſſe quidam modi ſubſtātie vt ſunt denſitas et raritas quā qualitates ſubſtantijs ſuperaddite: Tertio ſunt illorum elemētatorum proprietates occulte, de quibus alias. Qualitates vero celeſtes ſunt extra genus predictarum: accidentia celorum nobilis illarum tamen prenominatarum productiua: non eſt celum calidum frigidum humidum vel ſiccum graue vel leue eſt tamen talium productiuum: hinc dicitur non formaliter ſed virtualiter tale. Qualitates communes appello ſonos ſpēs obiectorum ſenſibiles et ſplēdores: communes quidem quia duobus vel tribus precedentium graduum cōpetunt: ſed de his cunctis amplior et futurꝰ ē ſermo

Quantitatum duo ſunt genera: ſcilicet quantitas diſcreta ſeu numerus cuius nomine comprehenditur vnitas. Alia eſt quantitas continua que duplex eſt, quedam permanens ſcilicet linea, ſuperficies, corpus cum punctis continuatiuis: quedam ſucceſſiua vt motus cum ſuis mutatis eſſe aut tempus cuꝫ ſuis inſtantibus. Relationum queddam ſunt intrinſecus aduenientes ſcilicet que non requirunt certam atqꝫ determinatam extremoruꝫ approximationem: quedam autem extrinſecus aduenientes per oppoſitum. An quantitates prenominate atqꝫ etiaꝫ relationes ſint res quedam ſuis fundamentis condiſtincte eſt opinantium contrarietas: nonnullis credentibus in vniuerſi mundi globo quattuor eſſe rerum maneries ſibi inuicem condiſtinctas, ſcilicet ſubſtantias, quantitates, qualitates et relationes: Alijs aſſerentibus deum feciſſe dumtaxat duas rerum maneries ſcilicet ſubſtantias et qualitates: dicentibus ꝙ quantitas eſt ſubſtātia vel qualitas quāta. Relatio ſimiliter eſt ſubſtantia vel qualitas relatiue ad alterum aliqualiter ſe habens: ſed non eſt preſentis ſpeculationis deciſio huius probleumatis quod alibi amplius examinandum eſt. Integratur igitur totius mundi globus ex quindecim orbicularibus ſubſtantijs ſcilicet vndecim celis: et quattuor elementis cum mixtis contentis in eis: ac omnium eorum accidentibus. Illa hoc modo ordinata ſunt. celum empireum quieſcens, primum mobile, celum zodiacale, celum ſtellatum, poſt quos ſeptem celi planetarum hoc ordine Saturnꝰ, Jupiter, Mars Sol, Venꝰ, Mercurius, Luna poſt quos quattuor elementa hoc ordine. Ignis in concauo orbis. lune aer aqua, terra/ deinde mixta varia elemētis circūuallata: Ex eiſqꝫ complexionabiliter conflata. In toto mūdi globo per intimam preſentiam eſt ſpiritus vnus reſidens creator omnium deus omnia ſua potētia mouens ſua ſapientia gubernās et bonitate perficiens cuncta: quem ſpiritum mundi vocitarunt philoſophorum nonnulli, Plato eum appellauit animā generalem viuificantem. Et Ariſtoteles primo celi inquit. Dat cūctis eſſe et viuere. Et Virgilius ſexto eneidos. Omnia ſpiritus agit intra. Extremas autem ſedes tenent intelligentie. Celum quidem ſpiritus boni. Terre autem centralia ſpiritus immundi: quorum tamen extremorum inter medijs non deeſt ſpirituū tam bonorum quam malorum frequentia: vbi non minus iſti torquentur ſuam gehennam quocunqꝫ ierint ſecum ferentes: nec minus boni beatifi cantur ſummo bono clare viſo continue fruentes: ſic ergo in generali habemꝰ totius ſpherici mundi cōpoſitionem et rerum atqꝫ partium eius multiplicitatem inter quas cauſalitatum genera veniunt indaganda.

Totiꝰ vniuerſi mirabiliſ ordo

¶ Dubitatur ante prologuꝫ Ariſtotelis quod eſt ſubiectum attributionis philoſophie naturalis an ens mobile vel corpꝰ mobile: Et arguit͛ ꝙ non, quia ſequeretur ꝙ quemadmodum illud eſt ſubiectum totius philoſophie naturalis ita partium philoſophie naturalis eſſet ſubiectum aliqua pars ſubiectiua talis ſubiecti: tenet conſequentia quia ſicut totum ſe habet ad totū: ſic pars ſe habet ad partem: Sed conſequens eſt falſum, quia anima eſt ſubiectum libri de anima: et tamen non eſt pars ſubiectiua eius. Anima enim non mouet͛ de per ſe, vt Ariſtoteles tertio de anima. ¶ Secundo arguitur ariſ.

Queſtio d̄ ſubiecto attributiōiſ phie.

primo poſteriorum ait. Scientia vna eſt que vnius generis ſubiecti eſt: ſꝫ philoſophia naturalis eſt vna ſcientia: ens mobile vero non eſt vnum nec vnius rationis. Nam conuenit generabilibus et perpetuis: et quod ſic conuenit. 10. Metha. non eſt vnius generis nec rationis. ¶ Tertio equiuocum non eſt ſubiectum in aliqua ſcientia vt Ariſtoteles et cōmenta. quarto metha. textu cōmenti ſecundi. Sed ens mobile eſt equiuocum cum includat equiuocum. ſ. ens quia teſte Porphirio ens eſt equiuocum. Item ens mobile dicit ens per accidens cum mobilitas accidat enti: ergo cum de ente per accidens non ſit ſciētia. 6 metha. ¶ Quarto ens mobile non habet aliquam paſſionem primam: ergo non eſt ſubiectū conſeq̄ntia eſt nota et maior. ¶ Quinto eadem ratione ſubiectum philoſophie deberet eſſe ens quieſcibile: patet conſequētia quia ſicut natura eſt principiū motus ita et quietis. Item oppoſitorum eadem diſciplina eſt vndecimo metha.

¶ In hac queſtione primo volo recitare opiniones que in ea verſantur. Prima opinio eſt ſancti Thome ꝙ ſubiectum eſt ens mobile: et nullatenus corpus mobile. Quod probat quia nulla ſcientia demonſtrat ſuum ſubiectum primo poſteriorꝫ textu cōmenti. 32. Sed philoſophia naturalis demōſtrat hoc ſubiectum vt patet in. 6. phiſicorum vbi demonſtrat omne mobile eſſe corpus: ſed hec ratio diui Thome parum vrget: aliud eſt probare corpꝰ mobile eſſe: quod eſſet probare ſuum ſubiectum: et aliud eſt probare omne mobile eſt corpus. Item vt ait lyncomenſis ſecundo poſteriorum: omnis ſcientia accipit ſuum ſubiectum: ſed non inconuenit ipſum probare de aliqua ſpecie ſubiecti ſic in propoſito corpꝰ eſt genus: et in philoſophia notum ſine probatione: ſed non inconuenit probare corpus de ly mobile.

Sanctus Thomas.

¶ Secūda eſt opinio Egidij romani dicentis ſubiectum fore corpus mobile: quod probat quia ſi ſubiectum eſſet ens mobile ſequeretur ꝙ philoſophia naturalis ſubalternaretur methaphiſi. immo eſſet vna pars eius quod eſt falſum: et ſequella probatur: quia illa ſcientia ſubalternatur alteri: cuius ſubiectum includit ſubiectum alterius cū aliqua conditione accidentali que non fluit ex principijs proprijs illius ſubiecti cui additur. Exemplum eſt de Geometria et Perſpectiua. Nam hec ſubalternatur illi quia eius ſubiectum includit etc. vt patet de linea et linea viſuali. ſed eodem modo eſt de ens et ens mobile cum mobile ſit paſſio que nō fluit ex principijs proprijs entis: immo eſſet vna pars eiꝰ probatur quia ad ipſam methaphiſicam non ſolum pertinet conſiderare ipſum ens ſed primas partes entis: vt patet in Methaphiſica Nunc autē ens mobile eſt vna de precipuis partibus entis: quia cum ens ſit analogum non diuiditur per differentias: ſed per diuerſos modos eſſendi: quorum vnus eſt eē mobile. Sed quia veritas eſt ſubiectum eſſe ens mobile: quia cum motus ſit principalior paſſio conſiderata in iſta ſcientia videtur ꝙ illud per quod ipſa deffiniatur tanꝗ per ſubiectum ſit ſubiectum in iſta ſciētia: ſed definitur per ens mobile vt patet tertio phiſicorum vbi dicitur. Motus eſt actus entis mobilis ſm quod mobile. Ubi nota egregium dictum ꝙ motus ē inter nūciū viuerra ad ꝑquirēdas naturas omnium rerum naturalium: quod exemplariter manifeſtabo. Nam per motum diſtinguimus animal a nō animali. Si enim de longe venias et dubites ſi aliquid eſt animal: non aliter agnoſcis quam ſi progreditur. Naturas elementorum ſi rimari placeat per motum hoc agnoſcitur. Nam per motum ſimpliciter a medio agnoſcitur ignis: per motum autem ſm quid a medio cognoſcitur aer: per motum ſimpliciter ad medium ſumme graue quod eſt terra: per motum ſꝫ quid ad medium aqua. que non eſt ſumme grauis: Similiter mixta cognoſcimus ex motu quod enim aſcendit per plura quam duo elementa eſt leue et ꝙ deſcendit per plura quam duo eſt graue. Similiter motu lento ſi quis moueatur cognoſcitur eē magnanimus, ſi vero motu minuto et veloci cognoſcitur eē parui animi parum confidens. Item per motum naturas celorum et numerum eorum: Namqꝫ per motum lune ab occidente in oriens in. 27. diebus et. 8. horis cognoſcitur celum lune: et per motum ſolis in vno anno cognoſcitur celum ſolis: et ſic de reliquis: ergo per motum rimamur omniū rerum naturas qō Ariſtoteles aſpiciens in princi. 3. phi dixit. Ignorato motu: neceſſe eſt ignorare naturam.

Egidius romanus.

Opinio vera.

Egregiū dictum

¶ Nunc ergo reſtat ſoluere rōnes illas Egidij romani. 1°. Pria ꝙ philoſophia naturalis eſſet ſubalternata methaphiſice. Dicendum ꝙ vt ſit ſubalternata nō ſufficit illud quod ibi adducitur de ſubiecto: ſed ꝙ ſuas cōcluſiones reducat ad ꝑncipia alterius ſciētie: et quia philoſophia naturalis nō reducit ſuas concluſiones in methaphiſicā: ideo non eſt illi ſubalternata. Ad ſecundam ꝙ eſſet pars methaphiſice non conuincit. Dico enim ꝙ ſi partes prime entis conſtituant aliud genꝰ ſcibile: tunc non tractantur in eadem ſcientia: vt eſt ly ens mobile: ſi vero non conſtituant aliud genus ſcibile tractantur in eadem ſcientia: vt eſt ly ens in actu et ens in potētia tunc pertinent ad eandem ſcientiam. Et ſic ad rationes principales facile eſt reſpōdere. Primo ad primam ꝙ ſubiectum libri de anima eſt corpus animatum ſub ratione anime; ideſt prout conueniunt ei operationes ratione anime et non corporis: modo corpus animatuꝫ pars ſubiectiua eſt entis mobilis. ¶ Ad aliam ꝙ ens mobile eſt equiuocum: ergo non eſt ſubiectum: Dic ꝙ nō eſt niſi analogum: modo analogum recte poteſt eſſe ſubiectum. 4. methaphiſice. ¶ Ad aliam ꝙ ens mobile eſt ens per accidens: dic negando. Nam ens per accidens. 6. metha. dicitur cuius vnio non habet cauſas per ſe et determinatas vt albus muſicus: ſꝫ ens mobile habet cauſas per ſe et determinatas ideo etc. ¶ Ad aliā que eſt prima paſſio entis mobilis dic ꝙ motus. ¶ Et ad aliam ꝙ eadem ratiōe eſſet ſubiectum ens quieſcibile: nego conſequētiam quia cum ſubiectum attributionis debeat eſſe: notiſſimum in ſcientia: primum in ſcientia: adequatum in ſcientia: ſequēs eſt debere eſſe quid poſitiuum: quia omnis habitus notior eſt priuatiōe. ſecundo perihermenias: ergo ſubiectum eſt ens mobile magis quam ens quieſcibile.

¶ Incipit prohemium Ariſtotelis ſtagyrite peripatheticorum principis de phyſico auditu. Textꝰ libri primi: cum tranſlatione antiqua.

Quoniam quidem intelligere et ſcire cōtingit circa omnes ſcientias: quarum ſunt principia: aut cauſe, aut elementa ex horum cognitione. Tunc enī cognoſcere arbitramur vnumquodqꝫ cum cauſas primas: et prima principia cognoſcimꝰ: et vſqꝫ ad elementa. Manifeſtum quidem ꝙ ſunt circa principia ſcientie que de natura eſt prius determinare tentādū.

¶ Innata autem eſt ex notioribus nobis via: et certioribus: incertiora nature et notiora. Non enim eadem nobis nota et ſimpliciter. Unde quidem neceſſe ſm modum hunc ꝓcedere ex incertioribus nature: nobis autem certioribus incertiora nature et notiora. ¶ Sunt autem primum nobis manifeſta et certa confuſa magis poſterius autem ex his fiūt nota elementa et principia diuidentibus hec

¶ Unde ex vniuerſalibus ad ſingularia oportet procedere. Totum enī ſm ſenſum notius eſt. Uniuerſale aūt totum quoddam eſt. Multa enim cōprehendit vt partes vniuerſale.

¶ Subſtinēt autem idem hoc quoddammodo et nomina ad rationem. Totum enim quoddammodo et indiſtincte notum diffinitum ſignificat vt puta circulus. Diffinitio autem ipſius diuidit in ſingularia. Et pueri primum appellant omnes homines patres: et feminas matres: poſteriꝰ autem determināt horum vnūquodqꝫ.

¶ Commentarium.

Concluſio Ariſtotelis ē ꝙ Philoſophia naturalis nō acquirat niſi ex cognitione cauſarum et principiorum et elementorum. Probat Ariſtoteles iſto ſyllogiſmo. Omnis ſcientia cuius ſunt principia aut cauſe: cognoſcitur ex illorum cognitione: ſed philoſophia naturalis eſt talis igitur. Ex quo infertur corolarium: ꝙ ſcientia philoſophie naturalis debet ſciri ex cognitiōe principiorum. ¶ Notandum eſt ꝙ per intelligere Ariſtotelis intelligit diffinitiue cognoſcere: et per ſcire demōſtratiue cognoſcere: vt ſi aliquis ſcit de tonitruo quod eſt ſonus factus in nubibus propter extinctionem exhalationis ad purificandum aerem: tunc ſcit definitiue. Cum autem ſcit tonitruum per omnia genera cauſarum tunc demōſtratiue cognoſcit. ¶ Notandum eſt preterea ꝙ rectius diceretur circa omnes doctrinas quam circa omnes ſcientias. Nam ꝑ doctrinas rectius explicatur in greco Methodos. Nam doctrina eſt in fieri: ſcientia vero in actu eſſe. ¶ Notandum eſt preterea ex mente Auerrois ꝙ poſitum eſt ſub diſiunctione et nō ſub copulatione. Ad cuiꝰ declarationē nota ꝙ per principia intelligimus cauſas efficientes: et ꝑ cāꝫ: cauſas finales et formales et per elementa: cauſas materiales. Poſitum eſt ſub diſiunctione quia aliqua ſcientia demonſtrat per ſolam cauſam formalem: vt mathematica cum mathematicus abſtrahat a motu non conſiderat de cauſa efficienti: et cum abſtrahat a fine, quia vt habetur ſecundo methaphiſice. In mathematicis non eſt finis nec bonū. i. teſt in mathematicis finem nō cognotāt aut bonū et abſtrahit a mā. Igitur mathematicꝰ ſolū cognoſcit per cauſam formalem. methaphiſicus per cauſam efficientem. Formalem et finalem non vero per materiam. quia tractat de intelligentijs ſeparatis a materia. ¶ Philoſophꝰ demonſtrat per omnia quattuor genera cauſarum. ¶ Ordo nāqꝫ in demōſtrando per cauſas eſt ꝙ prima demonſtratio eſt per cauſam finalem quia finis eſt cauſa cauſarum. Secūda vero per cauſam efficiētem. Tertia vero per cauſam formalem. Quarta per cauſas materiales.

¶ Circa iſtum textum ſunt difficultates. Prima vtrum ad hoc ꝙ ſciamus aliquam ſcientiam oporteat ſcire cauſam talis ſcientie.

¶ Secunda. Utrum ad perfectam notitiam de aliquo requiratur notitia omnium cauſarum eius. Circa primam queſtionem vtrum omnis ſcientia debeat fieri per cauſam pono propoſitiones

¶ Prima ppō. Non eſt per cauſam ſubiecti quelibet tamen eſt per cauſam inherentie ꝑdicati ad ſubiectum. Utraqꝫ pars huiꝰ concluſionis probatur. Nam in hac demonſtratione omne primū ens eſt actus purus: deus eſt primum ens: igitur deꝰ eſt actus purus: primitas entis non eſt cauſa dei ſed eſt cauſa quare hoc predicatum actus purus conueniat deo.

¶ Secunda propoſitio. Ad ſciendū aliquem effectum non ſufficit ſcire cauſam eius: ſed ſcire quia illius eſt cauſa. Nam ſurdus a natiuitate videt cauſam ſoni et tamen non percipit ſonum quia non ſcit eſſe cauſam ſoni.

¶ Tertia. Propoſitio de ſecundo adiacenti non eſt demonſtrabilis ſyllogiſmo cathegorico: ſed hippothetico: vtraqꝫ pars probatur: Nā ſi iſta: cauſa prima eſt probaretur ſyllogiſmo cathegorico eſſet in eius probatione petitio principij. Nā ſic probaretur omnis actus purus eſt: prima cauſa eſt actus purus: ergo prima cauſa eſt: qui negat concluſionem rationabiliter negabit minorem: quia ex illa minore ſola infertur concluſio a propoſitione de eſt ſecundo adiacente ad propoſitionem de ter-

tio adiacente. Probatur: tamen ſyllogiſmo hippothetico ſic arguendo. Si non eſt proceſſus in infinitum in cauſis: prima cauſa eſt. Sed nõ eſt proceſſus in infinitum in cauſis: ergo prima cauſa eſt.

Circa ſecundam queſtionem eſt

dubium an ad ſcientiam perfectam alicuius rei requiratur cognitio omnium ſuaruʒ cauſarum. Reſpondetur ꝙ ſcientia perfecta eſt duplex. Quedam eſt perfecta ſimpliciter et eſt illa que habet ſm omnes cauſas. Alia eſt ſciẽtia perfecta in genere et eſt illa que eſt ſcientia perfecta alicuius rei ſm aliquam determinatam rationem. vt ſcientia de triangulo quam habet mathematicus. eſt ſcientia perfecta in genere quia eſt perfecta ſm aliquam determinatam rationem mathematicam. ¶ Notandum eſt preterea ꝙ duplex eſt cauſa. ſ. per ſe: alia per accidens. Cauſa per ſe, vt in propoſito, eſt cauſa neceſſaria ad productionem effectus ſine qua effectus non poteſt fieri: et ſic celum et deus ſunt cauſe neceſſarie in productione cuiuſlibet effectus naturalis. Alia ẽ cauſa per accidens: et eſt illa que non eſt neceſſaria in productione effectus licet concurrat ad illum effectum: et ſic petrus non eſt cauſa neceſſaria in productione domus quia poterat fieri a paulo.

¶ Reſponſio igitur eſt ad queſtio

nem ꝙ ad ſcientiam perfectam requiritur cognitio omnium ſuarum cauſarum per ſe. Tamen ad ſcientiã perfectam in genere requiritur cognitio omniũ ſuarum cauſarum ſm aliquam determinatam rationeʒ. Nam mathematicus cognoſcit perfecte de triangulo ꝙ habet tres angulos equiualẽtes duobus rectis et tamen ſolum cognoſcit per cauſam formalem.

¶ Conſequenter exponendo textũ

dicit. Unde ex vniuerſalibus ad ſingularia eſt procedendum.

¶ Quod ſic declaro. Cum Ariſtote

les demonſtraret a principijs exordiri philoſophiã: Dicit nunc ꝙ a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia eſt procedendum: ideſt primo declaranda ſunt principia vniuerſalia et deinde particularia: et notiora nobis vocat vniuerſalia: Et notiora nature ſingularia: quod dicit bene patet in illo correlario. ¶ Unde ex vniuerſalibus ad ſingularia eſt procedẽdum. Sed Temiſtius et Auerrois: et omnes deniq; expoſitores dicunt ꝙ cum Ariſtoteles intenderet declarare principia et non aliquid aliud: et illa nõ poſſunt declarari per alia priora: declaranda ſunt ab effectibus. Et ideo a notioribus nobis ad notiora nature eſt procedendum: ideſt ab effectibus in cauſas. Super quo nota ꝙ cauſe vocantur notiores nature dupliciter. vel vt dicit doctor ſanctus quia ſunt notiores quantum eſt ex parte ſui: Secus autem ex parte debilitatis noſtri intellectus. Uel dicas vt dicit Auerrois. ꝙ cauſe ſunt notiores nature. ſcʒ. rei inanimate: quia ſi agẽs naturale cognoſceret et primo cognoſceret formam quam facit, quam materiã vbi facit formam. Et poſtea totum compoſitum. Deinde Ariſtoteles probat ꝙ ordo cognoſcendi inchoet ab vniuerſalibus hoc modo. ¶ Sicut ſe habet totum ſenſibile ad ſuas partes, ita ſe habet totum intelligibile ad ſuas partes: ſed totum ſenſibile eſt notius ꝙ ſue partes: igitur totum intelligibile quod eſt genꝰ eſt notius quam ſue partes: ideſt quam ſpecies. ¶ Secundo illud probat philoſophus: Illud quod eſt confuſius et magis compoſitum eſt nobis primo notum: ſed diffinitum eſt confuſius diffinitione: ergo et primo notius quia qua ratione vniuerſalia ꝑpter eſſe confuſiora prius intelliguntur ſingularibus. Eadem ratione diffinita propter eſſe confuſiora prius intelliguntur ipſa diffinitione. Et hoc eſt quod dicit ſubſtinent autem hoc quoddammodo nomina ad rationem ideſt ꝙ quemadmodum vniuerſalia prius cognoſcuntur ſingularibus: ita prius cognoſcuntur diffinita quam diffinitiones. ¶ Tertio probat ꝙ pueri primo appellãt omnes homines patres et omnes feminas matres: et deinde diſtingunt vnumquodq;.

¶ Super quo dubitatur an intelle

Scotus

ctus prius intelligat ſingulare quam vniuerſale: ſuper quo ponit᷑ primo opinio Scoti. Dicit enim Scotus ꝙ aliquid eſſe primum ſtat dupliciter. primitate adequationis: et ſic cõceptus entis eſt primus in anima. Aut primus primitate perfectionis et ſic conceptus dei eſt primus in anima: aut primum primitate generationis: et ſic conceptus ſingularis eſt primus in anima. Quod ꝓbat Scotus quia conceptꝰ vniuerſalis abſtrahitur a ſingularibus: igit᷑ primus eſt ſingularis. Similiter intellectus mouetur a ſenſu: ſed ſenſus cognoſcit ſingulariter: ergo et intellectus. Et quia multe authoritates Ariſtotelis videntur ſonare ꝙ intellectus priꝰ intelligat vniuerſalia. Dicit Scotus ꝙ duplex eſt ordo concipiendi: Quidam diſtincte concipiendi: ⁊ eſt quo concipimus aliquid per ea que ſunt de quiditate eius. Alius eſt ordo confuſe concipiendi et eſt quãdo concipimus aliquid per ea que nõ ſunt de quiditate eius. Dicit ergo Scotus ꝙ in ordine diſtincte concipiẽdi primũ concipiuntur magis vniuerſalia: deinde minus vniuerſalia. In ordine confuſe concipiẽdi eſt econuerſo.

Doctor ſanctus

Doctor ſanctus tenet ꝙ intellectus prius cognoſcit vniuerſale et probat authoritate Ariſtotelis tertio de anima. vbi dicit ꝙ ſingulare ſoluʒ intelligitur reflexe. Nam dicit ꝙ intellectus prius intelligit quiditatem et poſtea ſuppoſitum.

Gregorius arimi.

Sed Gregorius ariminenſis diſtinctione tertia primi ſententiaruʒ queſtione tertia dicit ꝙ contrariũ eſt in Ariſtotele. Naʒ dicit Ariſtoteles ꝙ tactus ſentit calidum et frigidũ et intellectus intelligit carnis eſſe ideſt quiditatem carnis. ¶ Poſt conceptum ſingularem dicit Scotus ꝙ primo formatur conceptus ſpeciei ſpecialiſſime. Nam cum agens ſufficienter eſt in actu producit perfectiorem effectum: ſed intellectus informatꝰ conceptu ſingulari eſt ſufficienter in actu ad producendum omnes conceptus vniuerſales: ⁊ inter illos eſt perfectiſſimus ſpecies ſpecialiſſima: ergo illum producit.

Opinio Okam

Alia eſt opinio Ocham in quotlibeto tenentis ꝙ aliquando poſt conceptum ſingularem formamus conceptum tranſcendẽtalem: et hoc eſt quãdo ſingulare intelligitur confuſe: vt ſi intelligas per hoc ſingulare hoc ens: ſi vero ĩtelligas diſtincte: vt ſi intelligas Petrum per iſtum conceptum hic homo: poteris poſt hunc conceptum ſingularẽ habere conceptuʒ ſpeciei ſpecialiſſime. Et hec opinio apparet probabilior quam opinio Scoti.

Opinio Buridani

¶ Buridanus tamen dicit ꝙ ab vniuerſalibus ad ſingularia eſt procedendum: ideſt a ſingularibus magis vagis ad ſingularia minus vaga; qđ bene demoſtratur: ſi veniat aliquis a longe primo concipit quod eſt hoc ens: poſtea hec ſubſtantia: poſtea hoc animal; deinde ly hic homo; ⁊ poſtea ſortes.

¶ Incipit tractatus operis in quo Ariſtoteles reijcit omnes errores antiquorum d̃ principijs rerum naturalium. Secundo docet ſm veritatem quid ſit tenendum de eis.

Tex. cõ. 6 NEceſſe autem eſt, aut vnũ eẽ principium, aut plura: et ſi vnũ, aut imobile ſicut dicũt Parmenides ⁊ Melliſſus: aut mobile ſicut phiſici, hi quidem aerem dicẽtes eẽ: alij vero aquaʒ primuʒ principiũ. Si autem plura, aut finita, aut infinita: ⁊ ſi finita plura aũt vno: aut duo: aut tria; aut q̃ttuor: aut ſm alium aliquem numeruʒ. Et ſi infinita, aut ſic ſicut dicit Democritus. Genus vnum: figura autem
Tex. cõ. 7. ⁊ ſpecie differentia; aut etiam contraria. ¶ Similiter autem querunt et que ſunt querentes quot ſunt: ex quibus ſunt que ſunt querunt, primum poſt hoc: vtrum vnum aut plura ſint: et ſi multa, aut finita, aut
Tex. cõ. 8. infinita. Quare principiũ et elemẽtũ querunt vtrũ vnum aut multa: id quidem igitur ſi vnum et immobile ſit quod eſt intendere non de natura eſt intendere ſicut enim geometre non amplius ratio eſt ad deſtruentem principia, ſed eſt aut alterius ſciẽtie: aut omnibus communis. ſic nec alicui de principijs.

¶ Commentarium authoris.

DIſputat igitur Ariſtoteles ſi plura ſint principia rei naturalis, ⁊ dicit apud aliquos tantum fuiſſe vnum principium quod erat aer: vt tenet diogenes: cuiꝰ ratio eſt iſta. Illud ex quo omnia fieri debent, debet eſſe maxime paſſibile et mutabile, ſed aer ẽ maxime mutabilis, vt patet ex diuerſitate tempoꝝ: et ẽ maxime paſſibilis quia humidus in ſummo gradu et humiditas eſt paſſibiliſſima qualitatũ. Itẽ ꝙ aer ſit omnium rerum materia patet in formatione corporis fantaſtici ex aere a demone vel angelo. Alij vero ponebant vnum eſſe principium qđ eſt aqua moti, quia ſemina ex animalibus deciſa ſunt velut aque, ⁊ quia videbant plantas non coaleſcere: niſi per aquã. Et iſte fuit tales Mileſiꝰ. Heraclitꝰ qui tenuit omnium rerum naturalium principium eſſe ignem motꝰ argumento quod omne mixtum fit per digeſtionem et digeſtio fit a calido meteororum. 4. Igitur omne mixtum eſt calidum: cuius opinionis fuit Gentilis medicus. Poſt iſtos Phos Eſiodus tenuit principium rerum naturalium eſſe terram: et iſte fuit primꝰ qui auſus fuit ponere terram tanq̃ principium reꝝ naturalium. Et ſuper hoc nota ſingulariter ꝙ in q̊libet mixto dominatur terra quo ad molem. Nam ſi vnum lignum comburatur exit fumus loco aeris flãma, loco ignis aqua, loco aque ⁊ cineres, loco terre plus autem eſt de cineribus quam de aliqua alia re. Et ratio eſt, vt inquit Ariſtoteles in libro d̃ proprietatibus elementorum quia ſi ex aliquo alio elemento mixtum fieret, ſequeretur cum tale elementum ſit valde actiuũ ꝙ rueret citiſſime tota mixti contextura. ſi ignis dominatur tunc enim totum mixtũ breuiſſime diſſoluetur. Alij philoſophi tenebant ꝙ. 4. elementa ſunt principia rerum naturalium.

¶ Super quo querit᷑ que ſunt prin

cipia rerum naturalium ſm veritateʒ. Ad qđ reſpõdeo per duas propoſitiones.

Prima ꝓpoſitio.

Prima eſt rerum naturalium ſimplicium ſicut ſunt elementa et celi: principia ſunt materia ⁊ forma. Sed mixtorum que ſunt mineralia ⁊ viuentia cum eorum concõmitantijs principia ſunt elementa. Nã ex quattuor elementis mixta habent fabricari.

¶ Secunda propoſitio. Elementa

Secũda ꝓpõ.

non ſunt principia mixtorum, quia ex elementis fiũt mixta: ſed ideo quia quattuor elemẽtis coniunctis inuicem agunt et reagunt: ex quaꝝ mutua actione corrumpuntur quattuor elementa, quibꝰ corruptis mixtum habet formari conſtans ex materia prima, que eſt aggregata ex materijs quattuor elementorum, atq; forma mixti ſubſtantiali. Sʒ Ariſtoteles dicit. Contra negantes principia non eſt diſputãdũ niſi in metaphiſica quã vocat ſcientiam cõmunẽ omnibus: et ideo contra Parmenidẽ et Meliſſum non diſputat, niſi metaphiſice. Ratio Parmenidis ad ꝓbandum ꝙ omnia ſunt vnum ens erat iſta. Omne preter ens eſt non ens et ens eſt vnum cõuertuntur: igit᷑ omne preter vnum eſt non ens: igitur tantum vnum eſt: peccat iſta ratio in materia, quia maior eſt falſa Eſt enĩ vna exceptiua cuius prima exponens eſt falſa. Nam ſic exponitur: omne non ens eſt non ens, et illa eſt falſa, quia eſt affirmatiua, cuius extrema non ſupponũt. Et peccat in forma: nã cõmittitur fallatia equiuocationis. Nam in antecedẽti ſumitur ly vnuʒ tranſcendentaliter: et in conſequenti numeraliter: ita ꝙ valet tantum vnicum ens eſt. Ratio vero Meliſſi vocatur ab Ariſtotele magis onerosa ideſt magis vana quam ea que Parmenides. Arguebat enĩ ſic omne quod generatur habet principium: ergo qđ non generatur non habet principium. Ultra arguebat: ſed ens non generatur: igitur non habet principium. Minor probatur ab illo, quia ſi ens generat᷑ vel generatur ex ente vel non ente: non ex non ente, quia ex nihilo nihil fit. Si autẽ generatur ex ente: petaʒ rurſus de illo ente, et ſi generatur ex illo erit proceſſus in infinitum. Ultra arguebat ens non habet principium ergo non habet finẽ: ergo eſt infinitum et ĩmobile, quia infinitũ non poteſt moueri: non enĩ habet locũ ad quẽ moueatur: cum omnia repleat. Dicit Ariſtoteles ꝙ iſta ratio nulliꝰ eſt momenti. Nã primo peccat per fallaciam cõſequentis: quia cum deberet arguere a deſtructione conſequentis cõditionalis ad deſtructionem antecedentis: argumentatus eſt econuerſo. Secundo peccat, quia cum petit, vel ens generatur ex ente, vel ex non ente.

¶ Nota ꝙ iſta prepoſitio: ex: quan

doq; dicit circunſtantiam ſubiecti: et quandoq; circunſtantiam termini a quo. Primo modo intelligũt philoſophi quando dicunt, ex nihilo nihil fit. Secũdo intelligit Ariſtoteles quando dicit: omne quod fit fit ex ſuo contrario. i. per expulſionem ſui contrarij. Dico igitur ꝙ ens fit ex ente vt ly ex dicit circun

ſtantiam termini a quo: ſed ſi dicat circunſtantiam ſubiecti ens fit ex ente idelt in ente: quod eſt materia. Et cum rurſus dicit Meliſſus: ens non habet principium: ergo non habet finem. Neganda eſt conſequentia, quia in antecedente capitur principium ꝓ cauſa efficiente: et in cōſequenti pro termino magnitudinis. Et cum rurſum dicit eſt infinitum: ergo īmobile: nego conſequentiam. Nam licet infinitum non poſſit moueri recte bene motu circulari vt patet de celo.

¶ Dicit preterea text⁹. (Similiter autem querunt: et que ſunt querentes: quot ſunt ex quibus enim ſunt que ſunt.) ¶ Iſte textus vult dicere ꝙ eadẽ queſtio eſt de entibus ꝗ verſatur de principijs. Nam de principijs queritur ſi ſunt vnum vel plura: et eadem eſt queſtio de entibus. Diceret aliquis differunt maxime loqui de pluralitate entium vel principiorum. Nam nō valet hec ſunt vnum principium: ergo ſunt vnum ens. Nam ignis et ſuus calor ſunt vnum principiuꝫ reſpectu forme ſubſtantialis faciende: et tamen non ſunt vnum ens. Dicenduꝫ vt Auerrois ꝙ antiqui agnouerant principium materiale: ſed non formale. Videꝗ dicentes vnum eē principium materiale dicebant eſſe vnum ens: quia illud principium ſi erat aer cum fiebat ignis: ſola alteratione: ille ignis erat aer calefactus: et ſi fiebat aqua erat aer infrigidatus: ergo quia negabāt formam dicebant vnum principium materiale: et oīa eſſe illud: et vnum ens. quod ego intelligerem ſpē.

¶ Pro cui⁹ declaratione notanduꝫ eſt ꝙ opinio Parmenidis et Meliſſi ſubſtentari poteſt naturaliter loquendo ſic ꝙ omnia entia naturalia ſolum differunt accidentaliter: ſed ſubſtantialiter ſunt eiuſdem ſpeciei, ſic ꝙ ſi illud principiuꝫ materiale eſt diſpoſitum vt homo eſt homo: et vt leo eſt leo: et vt lapis eſt lapis: nō ꝗ credas illos vſꝗ adeo delyraſſe vt crederent oīa eſſe vnum ens numero ſed ſpecie: et ſic ſubſtentari valet hec opinio. Quare cōcederetur: homo poteſt eſſe lapis: qꝛ iſta materia prima poteſt eſſe homo: et iſta poteſt eſſe lapis ergo homo poteſt eſſe lapis: dicebant ergo generationeꝫ non differre ab alteratione.

¶ (Cum quidem igitur ſi vnuꝫ et immobile ſit quod eſt intendere non de natura eſt intẽdere.) Vult dicere Ariſtoteles ꝙ Parmenides et Meliſſus dicentes ꝙ omnia ſunt vnū et īmobile nō de natura intendebant: ideoꝗ non pertinet philoſopho naturali hoc impugnare: quia negat principia puta motum: et plura entia: dat comparationẽ (Sicut geometre non amplius eſt ratio ad deſtruenteꝫ principia). i. quemadmodum geometer non diſputat cum negante ſua principia: ſic nec philoſophus diſputat cum negāte ſua principia (ſed eſt aut alterius ſcientie aut omnibus cōmunis) Vult dicere ꝙ philoſophus et geometra non diſputabūt contra negantem ſua principia niſi induendo habitum metaphiſice: vel alterius ſcientie. i. logice quam vocat alteram: quia non eſt ſcientia logica ſed modus ſcientie vel per alteram intellige ſubalternantem per cōmunem logicam et metaphiſicam.

¶ Non enim amplius principium ſi vnum ſolum eſt: principium enim cuiuſdam aut quorundam eſt) quaſi diceret nō poteſt eſſe ꝙ omnia ſint vnum principium. Nam ſi principium reſpectu principiati refertur ſic plura ſunt.

¶ Dubitaret aliꝗs ſi valeat iſta cōſequentia tantum principium eſt: ergo principiatū non eſt: quia non valet tantuꝫ homo eſt: ergo animal non eſt. Nam dictio excluſiua non excludit quod eſt de quidditate alterius: ſed ita eſt vnum relatiuum de quidditate alterius: ergo non valet ꝯña. ¶ Dic vnum eſſe de quidditate alteri⁹ vno modo proprie et ſic non excluditur ly animal de ly homo: et eſt cuꝫ aut eſt pars diffinitionis: aut incluſum in quidditate partis diffinitionis. Secundo modo aliquid ē de quidditate alterius extrinſece per illationem: quia vnum infert aliud et econtra: et per eſſe ſimul natura: et per agnitionem ſimultaneam. Quod autem ē de quidditate hoc ſecundo modo ſufficienter excluditur deniꝗ dictio excluſiua excludit omne illud de quo verificatur contradictorium dictionis a qua fit excluſio.

¶ Dubitatur. Utrum naturalis poſſit diſputare contra negantem principia. Et philoſophus dicit ꝙ non: ſed ꝙ metaphiſico hoc incumbat facere. Sed volo probare ꝙ metaphiſicus nō poſſit hoc facere: quia omnis probatio debet eſſe per probabiliora quam ſit concluſio negata: ſed nil eſt ꝓbabilius primis principijs: ergo nullus illa principia poterit probare. ¶ Pro declaratione huius dubitationis noto de mente Egidij romani ſuper iſto textu tres eſſe gradus ſcientiarum: queddam enim non ꝓbant ſua principia nec reſoluūt vſꝗ ad per ſe notas vt ſunt ſcientie ſubalternate. Alie nō ꝓbat ſua principia ſed reſoluunt vſꝗ ad per ſe notas vt ſciētie nō ſubalternate ſpeciales. Tertie ſunt que probant et reſoluunt per ſe notas, vt ille due ſcientie cōmunes. Modus autem probandi non eſt ex probabiliorib⁹ ſimpliciter ſed probabilioribus neganti: vt ſi neget aliquis de quolibet dicif affirmatio vel negatio vera et de nullo ſimul ambo probabitur: quia iſti qui negabant hoc principium concedebant ens et vnuꝫ eſſe: ergo ex illo patet falſum eſſe, nullū ens eſt. Itē ex conceſſis poterant illos conuincere, vel dicitis verum vel non: ſi dicitis verum: ergo falſum eſt: non dicitis verum, ergo de nullo ſimul ambo.

¶ Similiter igif intendere eſt: ſi ſic vnum eſt et ad aliam poſitionem quamlibet diſputare: verbi gratia: ad dictā: aut Heraclitanam.) Vult dicere illud quod ſcribitur in primo ethicorum: nō omnes opiniones ſunt perſcrutande: ſed que meliores iuxta illud philoſophi primo thopicorum: quolibet dicente contraria opinionibus ſapientum ſollicitum eſſe ſtultum eſt. Non enim diſputādū contra Heraclitum dicentem oīa eē in cōtinuo motu: ⁊ nil poſſe ſciri: dicit dictā. i. gratia diſputationis admiſſam (aut ſi aliquis dicat hominẽ vnū quod eſt eſſe) quod erat Parmenidis dicentis, totum quod eſt eſt vnus homo. (Aut ſoluere rationem litigioſam qđ ſane vtreꝗ quidē habent rationes et Meliſſi ⁊ Parmenidis: etenim falſa recipiūt et non ſyllogiſantes ſunt.) Vult dicere non eſſe ſoluendas rationes horū eo ꝙ falſa recipiant. i. peccent in materia et non ſillogiſantes ſunt. i. peccāt in forma. addit text⁹. (Magis Meliſſi oneroſa rō). i. vana vt dicit Auerrois. (et non habens defectum). i. dubium ꝙ ſit mala magis vana ſubaudias quam illa Parmenidis: ſed ne crederes Parmenidem approbari ſubdit (ſed vno inconuenienti dato alia contingunt hoc autem nihil difficile). ſ. videre quaſi diceres, Etiam Parmenides maledicit, quia ſequuntur ex ſua opinione multa inconuenientia. Tex. cō. 9. Tex. cō. 10.

¶ Similiter nec ſoluere omnia conuenit ſed aut quecūꝗ ex principijs aliꝗs demōſtras mentitur.) Vult dicere non conuenit oēs ſoluere rōnes: ſed illas in quibus poſt principia conceſſa quiſpiam infert concluſionem falſam ꝓpter male concludere: aut male intellixiſſe principia (Quodcūꝗ vo non minime). i. ꝗcunꝗ non ſequunf nec inferunf ſupponendo principia minime debet impugnare. Dat exempla in mathematicis ꝯtra quos debeat diſputari et cōtra quos non. Ut illū modū quadrandi circulū ꝗ erat Hippocratis chij ꝑ portiones lunulares arguens: ꝙ ſi portiones lunulares poſſunt quadrari et totus circulus non probat: ſed qꝛ non negat principia in illud eſt arguendū. Non inquā ꝓbat qꝛ aliđ eſt de toto circulo et de portionibus. Dicit text⁹ hoc modo (vt tetragoniſmum eū quidē qui ꝑ deciſiones geometrici eſt diſſoluere illū aūt qui antiphontis nō geometrici.) Antiphon fingebat intra circuluꝫ quadratum et ſuper latera quadrati trianguluꝫ yſochelem et ſuper latera iſochelis iterū iſochelē: et ſic cogitabat peruenire ad aliquā figuram polygoniā eꝗlem circulo quā poſtea quadrabat. Sed cōtra hūc non eſt diſputandum qꝛ cogitabat circulū conflari ex indiuiſibilibus. Et hoc eſt contra geometrie principia, ꝗ dicunt diuiſionē cuiuſꝫ cōtinui ire ī infinitū.

¶ Dubitatur vtrum ꝯtra negantes principia ſit diſputandum: pro quo noto ꝙ principia rerum naturaliuꝫ ſunt triplicia, vt inquit Auerrois primo phiſicorum cōmēto tertio: quedā ſunt doctrine tantum: quedam vero eſſe tantum. Quedam vo eē et doctrine ſunt. principia doctrine ſunt per ꝗ docemus de rebus naturalibus ꝓprietates et accidentia, talia ſunt motus et alia accidentia reꝝ naturalium. Nā accidentia magnā partē cōducūt ad cognoſcendū quod quid eſt. i. de aīa: et accidentia nō ſunt principia eſſe. i. principia conſtitutiua rei naturalis qꝛ ex non ſubſtantijs non fiunt ſubſtantie: vt ait Ariſtoteles in predicamento ſubſtantie. Principia vero eſſe. Illa ſunt que ſunt conſtitutiua rei naturalis: tñ non ducūt in cognitionē rei naturalis: cum ꝑ iſto ſtatu a nobis male agnoſcāf vt materia. Forma aūt eſt principium eſſe rei naturalis ac cognitionis: qꝛ per illam venimus in cognitionē naturalis compoſiti. ſic arguendo aliquid fit non materia ꝗ forma, Sequif ergo compoſitum naturale cognoſci eſſe tale aut tale qꝛ forma que fit eſt talis. Ad qōnē igif reſpondetur ꝙ cōtra negātes principia doctrine nō eſt diſputandū: qꝛ cū ſint notiſſima in ſciētia deberem⁹ diſputare de illis per ignotiora: ꝗ diſputatio nihil valet. Sed contra negantes principia eſſe bene eſt diſputandum: vt pꝫ per phm ꝓbantem materiam primaꝫ eſſe et formā ſubſtantialem: ſic etiam in geometria diſputabitur contra illos qui dicūt aliqđ falſum non bene intelligendo principia. Sic ꝯtra Briſonē qui ꝓbat quadraturam circuli hoc modo capiebat quēdam circulum intra quē deſcribebat quadratum ⁊ arguebat ſic. Oēs linee ꝯſtituentes quadratū ſunt equales oībus conſtituentibus circuluꝫ: ergo quadratum eſt equale circulo: ꝯña eſt nota: et ꝓbaf aīs qꝛ corde circuli ſunt equales arcubus: quod ꝓbat: qꝛ omnes linee ducte ab eiſdem punctis ⁊ finientes in eiſdem ſunt equales. Ad hoc reſpondetur ꝙ illa regula intelligitur cōparando lineas rectas lineis rectis et circulares circularibus et non aliter. Contra Antiphontem tñ non eſt diſputādū apud geometram. Nam ad quadrādū circulum preſupponebat vnum contrariū principioꝝ geometrie ꝙ continuū componitur ex indiuiſibilib⁹ cōſtituto circulo et intra ipſum inſcripto quadrato: deinde inter quadratum et circulū componendo octogonū arguebat ꝙ circulus et quadratus ſunt equales quia ſunt equales vni tertio. ſ. octogono: et hoc ꝓbat qm̄ oīa iſta componuntur ex octo indiuiſibilibus in circulo. Bene patet qꝛ aſſignantur per octo puncta octogoni ⁊ de octogono liquet et de quadrato etiam ꝓducēdo lineas ab angulis octogoni vſꝗ ad coſtas quadrati perpendiculares. (Habet enī phiam hic reſpect⁹.) intellige de prima philoſophia que eſt metaphiſica. Nam metaphiſica vocatur duabus de cauſis primo a meta. ꝙ trans. et phiſis. qđ eſt natura: quaſi trāſcēdens res naturales: eleuat enim ſe ad contemplationem rerum ſupernarum. ſcꝫ. intelligentiarum ⁊ dei. Aliter dicitur metaphiſica quaſi ſcientia tranſcēdētalis tractat de rebus vniuerſaliſſime conſideratis. et dicitur prima philoſophia: vt dicit Scotus in ꝓlogo metaphiſice qōne prima primitate cōmunitatis: qꝛ de rebus cōmuniſſimis ⁊ prima primitate dignitatis ꝗ tractat de rebus digniſſimis. Declaraf magis dictum Auerrois de triplici mō principioꝝ.

¶ Principium cognitiōis ſunt ſuppoſitiones in ſcientia vt motum eſſe plura mobilia eſſe: quod licet habet cauſam ſubiectiuam non pōt monſtrari per illam qꝛ omne qđ illa habet nanciſcimur ex motu principiū eē. ē materia et forma. Utrūꝗ eſt ꝓpō definitiua naturalis vt res naturalis ē principiū motus et quietis: vt forma eſt principiū eſſe: vt diffinitio principiū cognitionis: principia cognitionis aut cognitionis et eſſe nequeunt demonſtrari.

¶ Sed qm̄ de natura loquentes nō naturales defectus contingit dicere ipſos: fortaſſis bene ſe habet aliquantulum diſputare de ipīs. Hēt enim philoſophiā reſpectus principiū aūt maxime proprium omniū ꝙ multipliciter dicitur quod eſt.) Vult dicere iſte Parmenides et Meliſſus de natura loquentes. i. cum ſint pars phīe naturalis contingit dicere nō naturales defectus. i. non dubitant vt boni naturales qꝛ vertūt in dubiū principia. Fortaſſis bene ſe habet aliquantulum diſputare de ipīs. i. contra ipſos (Hēt phiaꝫ reſpect⁹. i. pertinet ita diſputare ad primam phiaꝫ ſupponaf aūt vt principiū maxime ꝓprium ꝙ ens dicif multipliciter. i. de decē predicamentis. Diceret aliquis petit principium. Nam ſupponendo ens dici multipliciter ꝓſupponit plura eſſe. Reſpondetur ꝙ non eſt ita. Naꝫ ly homo multipliciter dicitur de ly currit in his duabus: oīs hō currit: aliquis hō currit: et tñ non ē ly hō multa. Tex. cō. 12

¶ Quomodo dicūt vnū oīa vtrum ſubſtantiam oīa aut quātitatem oīa aut ꝗlitatē: hec oīa differunt multū et ſunt impoſſibilia dicere: ſi quidem enim oīa erunt et ſubſtantiā ⁊ quale et ꝗntum: et hec ſiue reſoluta ſint ad inuicē: ſiue nō: multa ſunt ꝗ ſunt.) Vult dicere qđo dicūt oīa eſſe vnū copulatiꝫ ꝙ oīa ſunt vna ſubſtantia et vna qualitas et vna quantitas vel copulatiue ꝙ oīa ſunt vna ſunt vna ſubſtantia et oīa vna qualitas. Hec oīa. ſ. copulatim et Tex. cō. 13.

copulatiue differūt multū et ſunt impoſſibilia dicere ſiq
dem oīa erunt et ſubſtātia et quale ⁊ quātū: et hec ſi
ue reſoluta ſint ad inuicē ſiue nō: i. ſiue copulatim ſi-
ue copulatiue multa eſſe conuincitur.

¶ Dubitaꝛ ſi ens ē equiuocū. Dico
breuiter ſi vocas equocū qui ſigt plura pluribꝰ ſigtio
nibus ſiue eq̄ prio: ſiue vnū per priꝰ et aliō per poſte
rius: ſic ens non eſt equiuocū. Et ſi illo mō eſſet equi
uocū eſſet hec falſa: accidens eſt ens: ſicut iſta: hō pi
ctus eſt hō. Sed ſi equiuocū large ſumaꝛ ꝓ illo qui
ſigt vnū per priꝰ ⁊ aliud ꝑ poſteriꝰ vna ſigtione ſic ly
ens equiuocum eſt; et ly natura vt dicitur de mate
ria et forma: et ly motus prout dicitur de ſex ſpecie-
bus motus.

¶ Notandum eſt circa iſtā materiā
ꝙ equalitas quadrati demonſtrabilis de circulo nō
eſt equalitas cōtinentie ſed extēſionis. qꝛ ſi. a. circu-
lus eſt equalis. b. quadrato extenſiue adhuc. a. erit
maioris cōtinentie. Pono ꝙ diameter. a. ſit longitu
dinis vt. 14. et qꝛ circuli ad ſuā diametrū ē ꝓportio
tripla ſexquiſeptima ſequiꝛ. a. circulū eē magnitudi-
nis vt. 44. et vt ſuppoſitū eſt. b. eſt equale. a. Igiꝛ. b
quadratū eſt magnū vt. 44. cuiꝰ q̄lꝫ coſta eſt. 11. mul
tiplicetꝛ ergo medietas. a. q̄ eſt. 22. per medietatem
ſui diametri q̄ eſt. 7. et ſequiꝛ arcā circuli ꝯſurgēteꝫ
eſſe cōtinentie vt. 154. Deinde multiplicetꝛ vnū latꝰ
b ꝑ aliud ſcꝫ. 11. ꝑ. 11. et cōſurget archa quadrati cō-
tinentie. 121. Sed numerꝰ. 154. eſt maior nūero. 121.
Igiꝛ cōtinētia. a. eſt maior ꝯtinentia. b. Ergo hmōi
figure equales equalitate magnitudinis non ſunt
eq̄les equalitate cōtinentie.

¶ Si vero oīa aut quale aut quantū
ſunt: ſiue cum ſit ſubſtātia ſiue non: inconueniens eſt:
ſi oportet inconueniēs dicere impoſſibile nullum au
tem aliorum ſeparabile eſt extra ſubſtantiā omnia
namq̄ꝫ de ſubiecta dicuntur ſubſtantia.) Uult dice-
re ꝙ ſi vellis oīa eſſe vnam qualitatem vel vnā quā
titatem ſiue exiſtente ſubſtātia ſiue nō inconueniens
eſt. Nam accidēs nōn poteſt eē ſine ſubſtantia. i. ſub
iecto ſi opꝫ incōueniēs dicere impoſſe. i. ironice ſi im
poſſibile placet vocare incōueniēs (Meliſſus ātē qō
eſt infinitū dicit eſſe; quātū itaq̄ꝫ aliquid ē qō eſt infi
nitū in quātitate eſt. Subſtantiā enī infinitā aut q̄li-
tatē aut paſſionē eē nō cōtingit niſi ſm̄ accidēs ſimul
et aliq̄ quantitates ſunt: infiniti aūt rō quantitati cō
gruit ſed non ſubſtātie neq̄ꝫ qualitati.) Uult dicere
cū Meliſſus dicat oīa eē vnū ens quātū: et quātitas
non ſit abſq̄ꝫ ſubſtantia: erit ſubſtantia et quātitas; ⁊
ita duo erunt: ergo nō ſolū vnū qꝛ cetera ſunt quāta
de per accidēs alia a ſubſtātia. i. per quātitatē. (Si
quidē igiꝛ ſubſtantia eſt et quātū et duo et nō vnū ē
qō eſt ſi vero ſubſtātia ſolū nō infinitū eſt neq̄ꝫ magni
tudinē habebit vllā. ſupple tu ad ſequēs. ꝙ ſi habue
rit magnitudinē quātū quoddam erit: ergo duo et
non vnum ſunt.)

¶ Dubitaꝛ vtrū rō finiti vel infiniti
q̄ntitati cōgruat: videtꝛ ꝙ nō qꝛ motores celoꝝ ſunt
finiti qui non ſunt quāti. Hāc q̄nē ꝑtractat Scotus
2. meta. q. 6. Nymphꝰ ſuꝑ iſto loco. Ioānes gādauē
ſis. 8. huiꝰ q̄ turpiter aberrauit cogitans ꝙ hec non
cōueniāt niſi ſoli quanto molis. Sed fallitꝛ vn̄ firmitꝛ
tenendū eſt ꝙ duplex eſt quantū vnū acceptū a men
ſura potentie. alteꝝ acceptum a menſura ponderis.
quemadmodū dicimus terrā ponderoſiorē igne; tū
ignē pollentiorē: addimꝰ nil eſſe finitū et infinitū niſi
quantū predicamentaľr qō eſt molis vel attributiōe
ad illud vnus nāq̄ꝫ motor ē maior altero: nō penes
magnitudinē qua ſit tantus aut quantus; ſed penes
magnitudinem maiorē aut minorem quam mouet ⁊
ita quantitas vigoris attributione ad quātū molis
proficiſcitur.

¶ Dubitaꝛ an hec infinitudo exclu-
dat rationē generis: et qō eſt ad ꝓpoſitū qꝛ cū q̄ratꝛ
ens infinitum vtrū ſit ſubſtātia quantitas aut q̄litas
ſequiꝛ q̄nē eſſe ad ꝓpoſitū. Dicūt ergo aliqui vt ſco
tus in diſtinctione. 8. primi. q. 2. ꝙ q̄n ad ſumitatē in
aliqua ſpē ſequiꝛ ſumitas in ente talis ſpēs eſt extra
genus: ſꝫ q̄n non ſequiꝛ ad ſumitatē in ſpē ſumitas in
ente tūc non poniꝛ extra genꝰ verbi grā qꝛ bene ſe-
quiꝛ eſt ſumꝰ deꝰ ergo eſt ſumū ens: non poniꝛ deꝰ eē
in predicamēto: ſꝫ qꝛ non ſequiꝛ eſt infinita quātitas
ergo eſt ſummum ens ideo infinita quantitas: bene
ponitur in predicamento: ſed in veritate credide-
rim ꝙ ſm̄ Ariſtotelem nullum infinitum quomodo-
cunq̄ꝫ fingatur poteſt eſſe in predicamento quoniaꝫ
infinitum dicit rationem impoſſibilem que ab omni
predicamento fugit: Et hec eſt ſentencia Franciſci
liqueti in ſuo primo. diſtinctione octaua queſtione ſe
cunda.

Textꝰ ſiue reſoluta ad inuicem.

Commentarium Solet fieri vnū
argumentum ad probandum ꝙ accidēs poſ
ſit eſſe ſine ſubiecto naturaliter. De aere qui
cum ſit illuminatus a ſole moueatur per ventum ad
locum ad quem non attingunt radij ſolares: ⁊ ſequi
tur ꝙ cum ſubiectum ſit aliud et aliud: ſi lumen eſt
idem accidens tranſit de ſubiecto in ſubiectum. Si
vero lumē eſt aliud et aliō ſequitur ꝙ quātouis par
uo tempore infinita lumina poſſent fieri. Ad qō tu
dicas cōcedēdo hoc ſecundū nec eſt repugnans: qꝛ
lumen ꝓducitur in inſtanti et in quantum vis paruo
tempore ſunt infinita inſtātia.

Textus ſiquidē igiꝛ ſubſtantia.

Commentarium circa hunc tex-
tum. Queritur vtrum quantitas diſtingua-
tur a re quanta: Et hec queſtio continebit
duos articulos: primus erit de quantitate continua
et ſecundus de quantitate diſcreta. Circa primum
tres ſunt opiniones. Prima tenet q̄ntitatē diſtingui
a re quanta et dabiles eſſe lineas puncta et ſuperfi-
cies. Et hec eſt opinio realium. Secunda eſt opinio
Buridani tenētis ꝙ quātitas continua diſtinguitur
a re quanta: ſed non poniꝛ lineas ſuperficies et pun
ta diſtinctas a ſubſtantia: et mouetur argumēto veſi
ce inflate aere: que reſiſtit cōprehēſſioni: non ꝓpter
veſicam: nec propter aerem quia denſior eſſe poteſt.
Igitur ꝓpter quātitatē ne quātitas corrumpatur.
Tertia eſt opinio nominalium aſſerentium ꝙ quan-
titas ꝯtinua eſt idem ꝙ res quanta.

¶ Sed ꝯtra opinionem realium ſic
arguitur argumēto cōmuni. Uolo ꝙ deus ſeparet
quātitatem a ſubſtātia partibus in ſuis ſitibꝰ rema
nētibus. Iam ſubſtātia manet extēſa et ſine quātita
te. Igitur nō requiritur quātitas. Ad hoc argumē
tum dicamus ꝙ ſupernaturaliter nō requiritur quā
titas; Naturaliter tamē loquēdo ſi quātitas aufera
tur ſubſtātia fluet ad pūctum, vt dicit Paulus vene
tus. vel dic vt Scotꝰ Subſtātia deſinit eſſe ꝑ primū
nō eſſe: Nam cum quātitas habeat partes continui
cōtinuare ipſa ſublata ſi manet ſubſtantia maneret
diuiſa in omnem ſuam partem: quod eſt repugnans
potentie dei. Secundo arguit contra eandem opi-
nionem. Sequeretur ex illa opinione hoc principi-
um geometrie eſſe falſum: ſi ab equalibus equalia
demas que remanent ſunt equalia. Patet ſequella:
quia auferendo quantitates duorum pedalium re-
manēt ſubſtantie que nō ſunt equales quia non ſunt
quante. Dicas ad hoc: principium illud ſic intelligi
debere; ſi ab equalibus quantitatibus equales quā
titates demas que remanent quantitates erūt equa
les. ſed ille ſubſtantie que remanent non ſunt equa-
les.

¶ Secundo contra opinionem rea
lium ſit vna ſubſtantia pedalis q̄ rarefiat ad duplū:
tunc ſic arguo. Illa ſubſtantia pedalis que modo
de nouo aduenit vel erat penetratiue cum alia vel
nō: ſi dicatur ꝙ erat penetratiue cum illa hoc eſt fal
ſum quia non datur penetratio ſubſtantiarum: ſi di-
catur ꝙ non erat penetratiue cum alia: petam vel il
la ſubſtantia que aucta eſt habet eandem quantita-
tem quam antea habebat vel aliam. Si aliaꝫ ſequiꝛ
ꝙ infinite quantitates fierent et deſtruerentur in tē
pore quantūuis paruo rarefactionis quod videtur
falſum. Si vero dicatur eādem quantitatem rema-
nere arguitur ſic. Eadem quantitas non poteſt ſub-
iectum denominare magis q̄ antea denominabat ſi
cut nec eadem albedo poteſt denominare ſubiectū
magis albū q̄ antea erat. Dicatur ad hoc argumen
tum ꝙ eadem quantitas manet in eadem parte pe-
dali que ante fuerat ſemipedalis: ſed manet magis
diſtēſa ⁊ ideo poteſt denominare ſubiectum eſſe ma
gis tale.

¶ Sed contra opinionem realium
aſſignātium puncta lineas et ſuperficies diſtinctas
a ſubſtantijs ſic arguitur. Punctum eſt ſubſtātia vel
accidens: non primum: ergo ſecundum: ꝙ ſi eſt acci
dens igiꝛ diuiſibile vel indiuiſibile: non primum ex
diffinitione puncti. Nam punctum eſt cuius pars nō
eſt habens poſitionem in continuo permanēti. Dici
tur in continuo ad differentiam vnitatis. Dicitur ꝑ
manenti ad differentiam inſtantis. Non indiuiſibile
quod probatur quia vel habet ſubiectum diuiſibile
vel indiuiſibile: non ſecundum: quia cum tale ſubie-
ctum ſit linea: et illa ſit indiuiſibilis continuum com
poneretꝛ ex indiuiſibilibus. Si vero dicas ꝙ habet
ſubiectum diuiſibile ſequitur ꝙ punctum eſt exten-
ſum quia habet ſubiectum extenſum. Dicas ad hoc
ꝙ punctum eſt indiuiſibile et habet ſubiectum extē
ſum: quia tamen illud ſubiectum eſt inadequatum
nō ſequitur ꝙ punctum eſt extenſum. Ubi notare li
cet apud reales lineam cōtinuari et terminari per
puncta: et tamen non componi ex punctis: nec pun-
ta eſſe poſſe immediata, quod intellige in eadem li
nea: ſecus autem in diuerſis lineis: et ſuperficies cō
tinuatur et terminatur per lineas: et non componiꝛ
ex eis: et idem dicas de corpore reſpectu ſuperficie
rum. Ubi notādum eſt ꝙ preter lineas: ſuperficies:
et puncta reales aſſignant quantitatem diſtinctam
a re quanta tanq̄ accidens longum latum et ꝓfun-
dum. Nam cum omnia accidētia dempta quantita-
te recipiantꝛ in quantitate et non poſſunt recipi in ſu
perficie nec in linea nec in puncto quia nō eſt dabi-

lis quantitas linealis punctalis; nec ſuperficialis:
ponendum eſt tale accidens.

¶ Secundo arguitur cōtra opinio
nem realium: ſequeretur ex illa ꝙ eſſet dabilis ali-
quis color ſuꝑficialis: qō toti philoſophie repugnat
Sequella probatur quia aliquis color videtur: et ſi
ille eſt longus latus tantum ſequitur ꝙ datur color
ſuperficialis. Si vero ille qui videtur eſt profundꝰ
igitur viſus noſter penetrat ad profunduꝫ rei opa-
ce. Dicendum eſt ad hoc ꝙ ille color qui videtur eſt
profundus et videtur inadequate ſm̄ profunditatē
taliter ꝙ quelibet pars terminata ad ſuperficieꝫ vi
detur, ſed inadequate.

¶ Confirmatur illa ſequella autho-
ritate philoſophi in de ſenſu et ſenſato dicentis. Co-
lor ē extremitas perſpicui ī corpore terminato. Si
eſt extremitas ī corpore terminato igiꝛ ſuꝑficie ter
minaꝛ corpꝰ oppacū q̄ nō ē ꝑſpicui Dicas ad hoc cū
Buridano in eodē libro ꝙ Ariſt. noluit dare diffini-
tionem colorum: ſed tantum tradere moduꝫ quo co
lor videtur: et ideo illa diffinitio ſic explicatur: Co-
lor eſt ideſt videtur in corpore terminato ideſt op-
paco: extremitas perſpicui ideſt modus quo videtꝛ
eſt immutādo per ſpecies aerem perſpicuum ideſt
diaphanum qui ē prope oppacum: et inde paulatim
immutatur aer vſq̄ꝫ ad aerem proximum oculo qui
immutat oculum in ipſo cauſando ſpecies.

¶ Tertio contra opinionem realiuꝫ
Sequeretur contra Euclidem ꝙ circa idem cētrū
fabricarētur duo circuli equales: vt patet de ſuper-
ficie conuexa celi lune et concaua mercurij, quas eē
equales perſuadetur. Ductis duabus lineis a cētro
mundi: vna ad ſuperficiem conuexam celi lune: alte
ra ad concauam mercurij: que ſi ſunt equales habetꝛ
intētum: ſi vero inequales excedat vna alteram per
vnam pedalitatem: ſequitur inter celum et celū eſſe
vacuum. Ad hoc argumentum reſpondetur ꝙ ille
due ſuperficies ſunt equales: et non eſt inconueniēs
circa idem centrum fabricari duos circulos equa-
les quando ſunt termini diuerſorum corporum. Et
ſi aliquis peteret an ille due ſuperficies habēt ſe pe
netratiue: quia videtur ꝙ ſi in quocunq̄ꝫ loco eſt ali-
quod punctum vnius in eodem loco eſt pūctum cor
reſpondens alterius: igitur habent ſe penetratiue.
Dicas ad hoc ꝙ cum accidētia ſint in loco de per ac
cidens ideſt in loco ſuorum ſubiectorum ⁊ ſubiecta
non ſunt in eodem loco nec etiam ſuperficies.

¶ Deueniendo ad opinionem nomi-
nalium. Nota ꝙ aliqua quantitas eſt idem quod ſub
ſtantia: et aliqua quantitas eſt idem quod accidens.
Quantitas enim panis eſt idem quod panis: et quā
titas albedinis panis eſt idem quod albedo panis.

¶ Contra hanc opinionem inſtatur
argumento veſice. Sit vna veſica plena aere obſtru
cta ex parte ſuperiori, et comprimatur manibus; re
ſiſtit compreſſioni, nō niſi ratione quantitatis aeris:
aer enim non reſiſtit quia denſior eſſe poteſt.

¶ Ad hoc argm̄ dico ꝙ iſta ꝯña ni-
hil valet. Aer denſior eſſe poteſt: ergo non reſiſtit cō
preſſioni. Nam aqua parum calida calidior eē pōt:
⁊ tn̄ reſiſtit calefactiōi. Oportebat arguere ille aer
denſior eſſe pōt in naturali diſpoſitione: igiꝛ non re-
ſiſtit comprehēſſioni; ſed tunc añs eſt falſum.

¶ Notandum eſt ꝙ aliqua qualitas ſpiritualis pōt fieri extenſa: et aliqua extēſa pōt fieri non extenſa. Primū pꝫ, ſi detur vna noticia intēſa vt quattuor: cuius vnus gradus ponatur in vna q̄rta vniꝰ pedalis: et alij tres in tribꝰ alijs q̄rtis. Rurſuꝫ medietas vnius gradꝰ ponaẗ in vna octaua: et alia medietas in alia octaua; et ſic in infinitū donec non maneat aliquis gradus noticie cū alio penetratiue. Jam illa noticia eſt extenſa qꝛ hꝫ oēm partem extra partē: igiẗ qualitas ſpūalis pōt eſſe extenſa. Itē q̄litas extenſa pōt fieri non extenſa: vt pꝫ de albedine pedali, ſi reducaẗ ad non quantū. Hec dicit Geruaſius i ſuis noticijs: atq; Coronel. 5. phiſicoꝝ ad calcē.

Secūda inſtantia.

¶ Secunda inſtantia in noīales eſt. Inquiunt mathematici ꝙ perfecte ſphericū tangit perfecte planū in puncto tm̄: igiẗ pūcta ſunt dabilia diſtincta. Ad hoc argm̄ dicit Gregoriꝰ. 2. ſenten. ꝙ modus loquendi realiū circa puncta et lineas ē ſubtilior. Attamē verior eſt opinio nominaliū. Dico igitur ꝙ ſm nominales perfectū ſphericū tangit perfecte planū in puncto tm̄. i. in parte ſubiecti inadeq̄te accepta: pūctū enī ſm nominales eſt pars inadeq̄ta corporis ſm latitudinē. Linea eſt pars inadequata corporis ſm longitudinē. Unde punctū et linea ſuperficies et corpꝰ ſunt idē realr̄ cōnotāt tandē diuerſa.

Tertia inſtantia.

¶ Tertia inſtantia in noīales, ſequeretur ꝙ angulus acutus eſſet maior recto. ꝯñs eſt contra oēm mathematicā; ergo opinio. ſequella pbaẗ qꝛ ſi angulꝰ eſt ſpaciū inter lineas pōt maiꝰ ſpaciū claudi inter lineas conſtituentes angulū acutū ꝙ̄ rectuꝫ ergo intentum. Diciẗ ꝙ angulus eſt ſpaciū inter lineas. ⁊ cum arguitur ꝙ angulus acutus eſſet maior recto qꝛ īcludit maiꝰ ſpaciū diciẗ ad hoc ꝙ ſumptis lineis pibꝰ ſemp rectꝰ includit maiꝰ ſpaciū ꝙ̄ acutꝰ.

Quarta inſtantia.

¶ Quarta inſtantia ꝯ noīales eſt, ſi linea nō diſtingueretur a corpore ſequereẗ ꝙ aliqđ maximū in natura non eſſet menſurabile per lineam maximam; ꝯñs eſt falſuꝫ: ergo et añs; ſequella pbaẗ. Nam celū maximā non eſt menſurabile linea maxima: qđ ſic pbatur. Nam ſi illa linea maxīa debet tangere partē extremā celi que cū ſit rotunda non pōt tangi a linea extēſa niſi ſperice; qđ ſi ſic pars media iſtius eſt longior ꝙ̄ ipſa tota; igiẗ illa linea non ē maxima. Ad argm̄ r̄ndeẗ ꝙ oē diſformiter lōgū eſt ita lōgū ſicut longiſſima pars; et ſic ē de illo diametro.

¶ Circa quantitatem diſcretam notā ꝙ diuus Thomas tenet ꝙ numerꝰ diſtinguiẗ a rebus numeratis: non tm̄ ab vnitatibꝰ reꝝ numerataꝝ. Scotus tm̄ opinaẗ ꝙ numerus diſtinguitur a rebus numeratis et ab vnitatibus rerū numerataꝝ et ē indiuiſibilis formaliter. diuiſibilis tm̄ preſuppoſitiue. Nominales vero tenent ꝙ numerus eſt ideꝫ qđ res numerata. Sed ꝯtra Scotū eſt bona inſtantia: ſeq̄retur idem moueri motibus cōtrarijs. ꝯñs eſt falſuꝫ ergo et añs. ſequella pbaẗ. Uolo ꝙ ſit vnꝰ quaternarius in quattuor hominibꝰ q̄ ſimul incipiāt moueri ad quattuor plagas celi: tunc ille quaternariꝰ mouetur: qꝛ motis nobis moueñẗ illa q̄ ſunt in nobis: phi. 4. et tm̄ cū non ſit potior rō ꝙ moueaẗ ad oriēs ꝙ̄ ad occidens ſequiẗ ꝙ mouebiẗ quattuor motibus ꝯtrarijs ſimul et ſemel. Et confirmatur. Sequereẗ ꝙ aliqđ moueretur neq; in loco neq; ī vacuo. Pꝫ de illo q̄ternario q̄ nō moueẗ in vacuo neq; in loco qꝛ ē in locis.

¶ Ad hoc argm̄ reſpondetur ꝙ ille quaternarius mouetur motibus contrarijs copulatiuꝫ nō copulatiue. Uel dicas ſecūdo ꝙ idē moueẗ motibus cōtrarijs de per accidens. Uoco moueri d̄ per accidens qđ moueẗ ad motū alterius, ppter qđ partes alicuius totius et accidentia illius moueñẗ de per accidens. Exemplū eſt familiare de aīa rōnali que quidem ſimul aſcendit et deſcendit, ſi quiſpiā eleuato brachio dextro deprimat ſiniſtrum.

¶ Sed contra hoc replicaẗ. Uolo ꝙ ſit vnus angelus in pūcto. a. et īmediate poſt hoc repleat vnā pedalitatem ſupra et vnā alia infra. a. tūc angelus ille ſimul aſcendit et deſcendit de p ſe. Naꝫ cū appropinquet ad celū aſcendit: et cuꝫ appropinquet centro deſcendit: ergo ſimul aſcendit et deſcēdit. Ad hoc dicēdum ꝙ ille angelus in illo caſu neq; aſcendit neq; deſcendit. Unde aſcendere eſt appropinquare ad celum remouendo ſe a centro: vel ſaltē non appropinquando tm̄ vel magis ſicut ad celum. Et ita in illo caſu ille angelus nec aſcendit nec deſcendit. Et p oppoſitū diffiniaẗ quid eſt deſcendere.

¶ Amplius qm̄ et ipſum vnum multipliciter diciẗ quēadmodū et qđ eſt intendendū q̄uo dicunt vnum eſſe oē: dicitur enī vnū: aut cōtinuū: aut indiuiſibile: aut quoꝝ rō vna ⁊ eadē: q̄ aliqđ erat eē: quemadmodū vappa et vinū: ſi quidem igiẗ cōtinuū multa ſunt qđ eſt: in infinitum enim diuiſibile eſt continuum: habet autē dubitationem de toto et parte. Fortaſſis aūt non ad hāc rōnē ſꝫ ad ipam ſm ſeipam vtrum vnū aut plura pars et totū et q̄uo vnū aut plura: et ſi plura, q̄uo plura: et de partibus non ꝯtinuis et ſi toti vnū vtrūq; eſt ſicut indiuiſibile qm̄ et eadeꝫ eiſdē erunt.) Uult dicere ꝙ cū vnū et ens ꝯuertanẗ cū ſint tranſcendentia ſi multipliciter diciẗ ens ſimiliter et vnū: q̄uo erūt vnū oīa: vel continuitate; et hoc non qꝛ iam ſunt plura. ſ. partes continui. Nam continuū eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia vel ſunt vnum ſicut indiuiſibile: et poſtea probat ꝙ ſi omnia ſūt eē vnū: vel ſunt vnū rōne q̄ vocat aliqđ erat eſſe. i. diffinitione Et hoc non vt ſtatim pbabit: ergo impoſſibile eſt oīa eſſe vnū. Diceret aliqs: nōne ſunt alij modi vnitatis vt vnū ſpecie genere et vnū numero. Dic negari vnū genere ab eis: qꝛ negabant plura entia et vnā ſpē. Sed vnū numero cōprehendiẗ ſub illis modis Dicit textus Fortaſſis aūt nō ad hanc rōnem. i. ad hoc ppoſitū: ſed ad ipſam ſm ſeipſam. i. ppter ſe qꝛ eſt bona qđ moueẗ, an totū ſit idē cuilibet ſuarum partiū ſiue cōtinuaꝝ vt in ligno: ſiue nō cōtinuaꝝ vt in domo: et diciẗ ꝙ nō qꝛ ſi totū eſſet idē cuilibet ſuarū partiū: ergo non eſſet totū qꝛ nō hēr et partes cū enī oēs ptes ſint eedē vni tertio puta toti ergo oēs ſunt idē inter ſe et ſic eſt indiuiſibile et nō totū quod dicit qm̄ eadem eiſdem erunt. i. partes erunt idem interſe cum ſint eedem toti. Tex. cō. 16

¶ Atuero ſi eſt indiuiſibile nullū erit quantū nec quale: nec iā infinitū qđ ē ſicut Meliſſus dicit: neq; finitū ſicut Parmenides ter̄s enī indiuiſibilis finitus non eſt.) Uult dicere non pōt tu dicere oīa ſunt vnū indiuiſibile: qꝛ indiuiſibile nō ē q̄tūꝫ nec quale de qualitate fundata in quantitate. Item ſi oīa ſunt vnū indiuiſibile: ergo nō eſt finitū nec infinitū qꝛ hec attinent quantitati: non enī eſſet finitum qꝛ finitū eſt qđ hꝫ finem: ſed punctꝰ nō hꝫ finē ſ; ē ipſemet finis. Atuero ſi rōne vnū ſunt q̄ ſunt oīa ſicut eſt Tex. cō. 18

tunica et indumentum Heracliti rationem contingit dicere. idem enim erit et bono et malo et non bono eſſe: et bono: quare idem erit et bonum et non bonum: et homo et equus: et non ſolum de eo ꝙ vnum ſunt que ſunt ratio erit: ſed de eo ꝙ nihil: et tali igiẗ eſſe et tanto idē.) Itē ſi oīa ſunt vnum ratione ſicut tunica et indumentum ſequuntur tria inconuenientia ¶ Primum ſequitur opinionem Heracliti eſſe veram ꝙ eadem eſt ratio cōtrariorum. ſ. boni et mali quod dicebat ille. ¶ Secundum inconueniens ꝙ eſſet eadem ratio contradictoriorum. ſ. boni et non boni, quia ad malum ſequitur non bonum. Immo ſequitur ꝙ quemadmodum omnia ſunt vnum ens: ita omnia ſunt nihil: quia nihili ⁊ entis eſt eadem ratio: modo quoꝝ eſt eadem ratio de eodem verificanẗ. ¶ Tertium inconueniens ꝙ tali et tanto eſſe. i. predicamenta qualitatis et quantitatis eſſent idē, que omnia ſunt abſona.

Dubiū an continuuꝫ pōt actu eē diuiſuꝫ in omnem ſuam partem.

¶ Super illa parte vbi tex. dicit cōtinuum eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Dubitaẗ an continuum poteſt actu eſſe diuiſum in omnem ſuam partem. Ad quod reſpondeo per quattuor ppoſitiones. ¶ Prima ppoſitio. Iſta modalis diuiſa in omnem ſuam partem oē continuum poteſt actu eē diuiſum, eſt vera: ſiue ly diuiſuꝫ capiatur participialiter ſiue nominaliter: patet per aſcendentes ſub antecedenti relatiui, et deinde ſub relatiuo: quarum omniū quelibet de ineſſe eſt poſſibilis: quod ſufficit ad veritatem modalis diuiſe de poſſibili.

Pria ppō

Secūda ppoſitio.

¶ Secūda ppoſitio. Iſta modalis diuiſa de poſſibili: oē continuum poteſt actu eē diuiſum in omnem ſuam partem ſi ly diuiſum ſumatur participialiter vera eſt. Quod probatur. Nam deꝰ poteſt facere omnes diuiſiones in hac hora preterita vnius continui: quod cum fecerit ſit in hoc inſtāti primum inſtans eſſe quo oēs diuiſiones ſint cōplete, et ſequitur ꝙ hoc continuū eſt diuiſuꝫ quia ly hoc continuum ampliatur, et in omnem ſuam partem eſt diuiſum. Dixi ꝙ ampliatur, quia in illo caſu hoc continuum modo non eſt.

Tertia ppoſitio.

¶ Tertia propoſitio. Si ly diuiſuꝫ ſumatur nominaliter; iſta eſt impoſſibilis: omne continuum eſt diuiſum in omnem ſuā partem. Patet ſic. Nam ſi eſſet diuiſum in omnem ſuam partem: ſumo vnam illarum et peto vtrum ſit diuiſibilis vel non: ſi dicatur ꝙ eſt diuiſibilis: ergo non eſt diuiſum in omnem ſuam partem. Si dicatur ꝙ eſt indiuiſibilis et vnumquodq; componitur ex illis in quibus reſoluiẗ igitur continuum componeretur ex indiuiſibilibꝰ.

Quarta ppō.

¶ Quarta propoſitio. Iſta propoſitio eſt vera, omne continuum poteſt actu eſſe diuiſum in omnem ſuam partem ſumendo ly diuiſum nominaliter. Hanc propoſitionē poſuit Gregorius. 38 diſtin. primi ſententiaꝝ: et pbatur ſubtiliter a Ferdinando de enzinas in ſuis modalibus: ad cuius pbationem premittuntur due ſuppoſitiones. Prima eſt quod eſt dabile minimum naturale. Secunda ꝙ res diuerſarum ſpecierum non poſſunt continuari. Quibus poſitis ponit ꝙ vnum lignum incipiat inflāmari, et notum eſt ꝙ quelibet pars inflāmata diſcōtinuatur a toto reſiduo inflāmando: ſeparet igitur deus quamlibet partem inflāmatam ⁊ ponat in alio loco ipſa remanente in loco inflammationis. ſimus iam in primo inſtanti inflammationis totius: iaꝫ hoc

continuum (ligno demonſtrato) eſt diuiſum in omnē ſuam partem: ꝙ ſi aliqua pars non eſt diuiſa: ſigneẗ illa et ſit. a. ſucceſſiue producebatur: igitur quelibet pars erat ſeparata in aliquo inſtanti a parte ſequēti: et quādo erat ſeparata fuit a deo poſita in alio loco: igitur diuiſa eſt. Ubi notat Gregorius ꝙ aliqđ eſſe diuiſibile ſtat dupliciter. Uno modo in partes actu coniunctas: quomodo eſt diuiſibilis quantitas continua. Alio modo in partes actu ſeparatas; quomodo quilibet numerus eſt diuiſibilis et actu diuiſus, tunc dicitur ꝙ quelibet illarum partium eſt diuiſibilis et actu diuiſa: ita continuum non componiẗ ex indiuiſibilibus. Ex quo infertur ꝙ ſi deus tale cōtinuum diuiſum in omnem ſuam parteꝫ conſeruaret in rerū natura et nihil aliud. A termino numeri pluralis ad copulatum complexiue tentum conſequentia nihil valet. Non enim ſequitur in illo caſu entia creata ſunt: ergo ens creatum et ens creatum ſunt: quia ibi nullum eſt ens, ſed entia diſcontinua.

¶ Sed eēt dubitatio an naturaliter ſit poſſibile continuum eſſe actu diuiſum in omnem ſuam partem: et videtur ꝙ ſic. Nā ſumpto vitro vniformis reſiſtentie poſito in terra planiſſima: in cuiꝰ oēs partes equaliter cōcidat vnus magnus lapis: ſequitur tale vitrum frangi in omnem partem. Idē argumētū. Eſt de filo vniformis reſiſtētie duobꝰ trahentibus a duobus extremis equaliter: frangiẗ enī in omnem partem cum non ſit potior ratio de vna ꝙ̄ de alia parte. Idem eſt de igniculo elementari poſito in centro terre, adſunt infiniti ſemidiametri ad celum vſq;: et cum non ſit potior ratio ꝙ per vnuꝫ ꝙ̄ per alium aſcendat: aſcenſurus per omnes diuideẗ in omnem ſuam partem. His omnibus dicas in talibus caſibus naturam indigere arbitrio et determinatione particulari prime cauſe.

¶ Preſens queſtio dicitur poſt ſuperiorem. Unde dubitatur circa eundem textum: an ſit dabilis vltima pars proportionalis in cōtinuo et probatur ꝙ ſic argumento Zenonis qđ vocabat achiles ſuppoſito ꝙ ſit vnum ſpaciuꝫ de cupedale diuiſuꝫ p ptes pportionales minoribꝰ verſus extremū et duo homines per tale ſpaciū ſic moueantur ꝙ ſemper primus precedat ſecundum per vnam partem proportionalem duntaxat: in fine hore vnus iſtorū erit in fine ſpacij: reliquus vero erit per vnam partē citra illum et non niſi per vltimam: quod probatur: Nam dato oppoſito verbi gratia: ſit milleſima pars ergo alius non eſt in fine ſpacij: ſed in milleſima prima per caſum: quia tantum per vnam partem debet excedere: ſed conſequens eſt falſum: ergo dabilis ē vltima pars proportionalis. Reſpōdetur ad argumentum ꝙ cum vterq; tranſierit infinitas partes pportionales illius cōtinui vterq; erit in fine. Et ſi ponatur caſus ꝙ hora futura diuiſa p partes pportionales verſus finē minoribus terminatis: in qualibet parte proportionali hore primus pertranſeat duas partes pportionales ſpacij. Secundus vero vnam. Tunc ſic arguitur, primus ſemper plus pertranſit quam ſecundus: igitur citius venit ad finem: neganda eſt conſequentia in iſtis infinitis.

¶ Secūdo inſtatur. Uolo ꝙ ſit vnū corpus de cupedale ad imaginationem diuiſuꝫ per partes pportionales proportione dupla. Et volo ꝙ ad finem prime partis pportiōalis ponat vnum cor

pus eleuatum quod vide at oculus.a.et ad finem ſecunde ponatur aliud corpus eleuatum quod nõ permittat videre primum:et ſic in infinitum:in fine hore videbitur aliquod corpus:et non niſi quod eſt in vltima parte ꝓportionali:igitur illa eſt dabilis. Dicendum ꝙ nullum corpus videbitur.

Tertia inſtantia.

¶ Tertia inſtantia ad probãdum ꝙ detur vltima pars ꝓportionalis. Uolo ꝙ aliquis tangat vnum lignum in extremo.a.et manu manente ĩ eodem loco atq; ligno:diuidatur tale lignũ in partes ꝓportionales minoribus terminatis verſus extremum. Tunc pero quid tangit manus mea? Nõ tãgit punctum,quia puncta non ſunt dabilia et tãgit aliquam partem continui : et non niſi vltimam : igit̃ vltima eſt dabilis. Reſpondet̃ ꝙ tangit omnes partes ꝓportionales verſus manum:et tamen nullã tangit ſumendo ly omes collectiue. Sed contra hoc replicatur. Uolo ꝙ manus mea ĩmediate poſt hoc moueatur ſuper illas partes proportionales cũ debet ſucceſſiue pertranſire:ſequitur ꝙ aliquam primo ꝑtranſibit ante alias:et non niſi vltimã:ergo vltima eſt dabilis. Reſpondetur ꝙ ĩmediate poſt hoc pertranſibit infinitas:et tamen nullã ĩmediate poſt hoc pertranſibit.

Quarta inſtantia.

¶ Quarta inſtantia : ſit vnum corp⁹ pedale ſuper quod ponatur aliud corp⁹ pedale. Et volo ꝙ hora futura diuiſa per partes ꝓportionales minorib⁹ verſus finem in prima parte condenſet̃ ad ſubduplum:et ponatur ſuper omes dempta prima ⁊ in ſecunda parte ꝓportionali iterum condenſet̃ ad ſubduplum et ponatur ſuper omnes dempta prima et ſecunda : ⁊ ſic ſine ſtatu per totam horam : in fine hore erit ſuper aliquam partem et non niſi ſuper vltimam:igitur vltima pars eſt dabilis. Reſpõdetur ꝙ in fine hore erit in non quanto ⁊ ſuper nulla parte erit.

Dubiũ de diſtinctione toti⁹ et partium.

¶ Conſequẽter ponatur hec qõ circa textum. Dubitatur an totum diſtinguatur a ſuis partibus ſimul ſumptis:et arguitur ꝙ ſic authoritate Ariſtotelis.5.metaphiſice dicẽtis.ba.non eſt.b.et.a. Item.6.metaphiſice bis tria non ſunt ſex : ſed ſemel ſex ſunt ſex. Ratiõe ſic ꝓbatur,materia ⁊ forma componunt ſortem:ſed ſortes non componit ſortem. Igitur cum predicata contradictoria de illis verificatur ſequitur ꝙ ſortes non eſt materia et forma. In oppoſitum eſt Auerrois primo phiſicorũ in p̃ſenti cõmento:vbi dicit iſta conſequentia nihil valet Quelibet pars diſtinguitur a toto,igitur oẽs partes diſtinguntur a toto:quia eſt fallacia compoſitionis. Totum enim dicit Auerrois non eſt aliud quã aggregatio ſuarũ partium. Item authoritate philoſophi ſecundo de anima dicentis ſicut viſus et pupilla ſunt vnus oculus:ita actus ⁊ potentia ſunt vnũ ens. Item authoritate apoſtoli ad corinthios.12.dicentis. Sicut corpus habet plura membra : tamen membra ſunt vnum corpus. Pro deciſione iſtius qõnis Scotus.3.ſententiarum diſtin.2.q.2.dicit ꝙ duplex eſt totum per ſe et per accidens. Per ſe et hoc eſt duplex.ſ.totum eſſentiale:et quãtitatiuum. Totũ eſſentiale eſt quod cõſtat ex partibus eſſentialib⁹ ſimilaribus vt totum compoſitum in ordine ad materiam et formam. Totum quantitatiuum ſeu integrale quod conſtat ex partibus etherogeneis ſeu organicis,vt totus homo comparatus ad partes quantitatiuas ſeu integrales. Totum vero per accidens ẽ quod conſtat ex partibus non conſtituentibus vnũ de per ſe:et tale eſt duplex,quoddam per aggregationem,vt cumulus lapidum. Aliud eſt aggregatũ ex ſubſtantia et accidente. Tunc ponit Scotus duas ꝓpoſitiones. Prima eſt. Totum de per ſe diſtinguitur a ſuis partib⁹ ſimul ſumptis. Hanc putat eſſe ꝓbatam authoritatibus et rationibus. Secunda ꝓpoſitio. Totum de per accidens non diſtinguitur a ſuis partibus ſimul ſumptis:quia vel tale totum eſt ſubſtantia vel accidens:non eſt dicẽdum ꝙ ſit ſubſtãtia:quia eadem ratione eſſet accidens. Nec eſt accidens:quia eadem ratione eſſet ſubſtantia. Igitur ẽ idem qõ ſue partes. Sed in opinionem realium ſic arguitur,ſequeretur ꝙ corruptum naturaliter poſſet redire. Conſequens eſt contra Ariſtotelem.2.de generatiõe:et ſequella probatur. Uolo ꝙ ſit vna aq̃ in vno vaſe et vna gutta aque ſeparetur ab illo:iã tota illa aqua deſinit eſſe ens. Si iterum illa gutta aq̃ mittatur in totam aquam:iam illa gutta aque cum tota aqua incipit eſſe ens. Igitur corruptum poteſt redire. Dicas ꝙ authoritas illa etc.corruptũ ſm ſe et quamlibet ſui partem non poteſt redire. Sed cõtra hoc replicatur,ſequeretur ꝙ homo naturaliter poteſt reſurgere:patet quia non corrumpitur ſm ſe et quodlibet ſui. Reſpondeo ꝙ non quia anima hominis non eſt naturaliter factibilis:nec trahibilis ꝑ agens naturale de materia in materiam.

Doctor ſubtilis.

Rõ.i.

¶ Secunda ratio contra reales eſt, bene ſequitur. Quicquid eſt pars binarij ex materia et forma ſortis eſt pars ſortis. Et quicqd eſt ps ſortis eſt ps binarij ex materia et forma ſortis.igit̃ ſortes eſt idem ꝙ materia et forma. Reſpondet durant negando conſequentiam. Sed debet ſic argui, Quicquid eſt pars ſortis eſt pars binarij ex materia et forma et econuerſo:et omnia que ſunt partes ſortis ſunt partes binarij ex materia ⁊ forma et ecõuerſo:igitur ſortes non diſtinguitur a materia ⁊ forma. Sed tunc negatur antecedens. Nam materia et forma ſimul ſumpte ſunt partes ſocratis:nõ tamẽ ſunt partes binarij ex materia et forma : quia nihil eſt pars ſuimet. Notabis tamen ꝙ totum non addit ſuper ſuas partes aliquam entitatem totius que ſit accidens inherens toti et nulli parti:vt putauit Durant. Nam tunc quodlibet totum eſſet ens per accidens aggregatum inq̃ ex ſubſtantia et ex illa entitate totius. Potius igitur dicendum eſt id quod dicit Burleus,ꝙ totum diſtinguitur a ſuis partibus ſimul ſumptis per hoc quod eſt vnum : partes vero non ſunt vnum,licet faciant vnum.

Rõ.2.

Burleus.

¶ Et ad quaſdam authoritates q̃s afferunt reales,quarum vna eſt. Ba.non eſt.b.et.a. Dicit Buridanus ꝙ Ariſtoteles ibi intellexit principium materiale ſe ſolo non ſufficere ad cõſtitutionem compoſiti naturalis. Sed preter illud requiritur forma. Alia eſt authoritas bis tria non ſunt ſex ſed ſemel ſex ſunt ſex. Cui dicit Buridanus ꝙ male allegatur:ſed debet potius dicere bis ſex non ſunt ſex,ſed ſemel ſex ſunt ſex. Uel ſecundo dicit Buri. Bis tria non ſunt ſex.i.bis tria nõ ſunt in eodẽ predicamento in quo ſex. Nam ſex ſunt in predicamento quantitatis:bis tria vero in predicamento qualitatis. Nam bis tria faciunt numerum altera parte longiorem qui eſt figura que ꝑtinet quarte ſpeciei qualitatis.

Burida.

Querit̃

¶ Queritur circa iſtum textum : an indiuiſibile poſſit eſſe quale:de hac queſtiõe aliqua notat Marſilius primo de generatione queſtione vigeſima. Sed nos in quinq; ꝓpoſitionibus lucidis diſſoluemus. Prima propoſitio. Ariſtoteles et Auerrois(vt bñ notat in iſto cõmẽto Auguſtin⁹ nimph⁹) tradiderunt ꝙ deus et intelligentie ⁊ anima noſtra non intelligunt per noticias ſuperadditas. Et probant hoc ꝙ decem predicamenta ſic ſe preſupponũt quia nihil poteſt eſſe quale quin ſit quantum:ſed ſm fidem ponatur prima ꝓpoſitio et intelligentia ⁊ anima noſtra intelligũt per noticias ſuperadditas: qõ patet per clementinam ad noſtros dicentem. Quicũq; dixerit animam beatam videre deum ſeipſa et non per noticiam ſuperadditam hereticus eſt.

Prĩa ꝑpõ

Secũda ꝑpõ.

¶ Secunda propoſitio. Indiuiſibile habens poſitionem in continuo quod eſt punctum non poteſt eſſe quale. Probat hoc Marſilius loco preallegato:hoc modo:quia ex illo ſequeretur quãlibet rem quantumuis parum calidam eſſe infinite actiuitatis. Sit vna res pedalis calida vt vnum vniformiter : ſi quodlibet punctum eius eſt calidum vt vnum et alicui⁹ certe actiuitatis:et ſunt infinita pũcta:igitur talis res eſt infinite actiua:qõ eſt falſum

Tertia ꝓpoſitio.

¶ Tertia propoſitio. Qualitas extenſa non poteſt reduci ad nõ quantum ſi in ea proportione qua condenſatur efficiatur intenſior:quod eſſet hoc modo. Sit caliditas pedalis et hora futura diuiſa per partes proportionales minoribus terminatis verſus finem : in prima parte proportionali vna medietas ſuper aliam replicetur efficitur in duplo denſior ille calor et in duplo intẽſior. Rurſuſ vna medietas replicetur ſuper aliam et erit intenſa vt decem et ſex: poſtea vero replicet̃ vna medietas ſuper aliam et fiat.32.in fine hore remanebit in non quanto:ſi caſus ſit poſſibilis. Probo tñ ꝙ ſit impoſſibilis caſus:quia ſi talis qualitas daretur ſequit̃ aliqõ eſſe infinite intẽſum cuius nulla pars eſſet ſignabilis intenſa:vt vnum. Sequella probatur quia illa pars que erat intenſa vt vnum ante hac extẽſa erat et in infinitum eſt condenſata et in ea proportione q̃ condenſabatur : intendebatur ergo facta eſt infinite intenſa. ꝙ autem ſit falſum patet : quia quemadmodum in infinitate extenſiue ſi non eſſet ſignabilis aliqua pars quin illa eſſet infinita extenſiue: eẽt magnum inconueniens quia infinitum rectũ eſſet clauſum inter duo extrema. Ita pari modo eſſet incõueniens ꝙ in infinito intẽſiue quelibet pars ſit infinite intenſa:ita ꝙ non ſit ſignabilis vnus gradus ſm intẽſionem.

Quarta ꝑpõ.

¶ Quarta propoſitio. Qualitas extenſa bene poteſt reduci ad non quantum per cõdẽſationem factam ex ſola appropinquatione partiũ. ibi nanq; ſemper ſaluatur equalis intenſio.

Quinta ꝑpõ.

¶ Quinta propõ. Qualitas extenſa bene poteſt reduci ad non quãtum ſolo ſubiecto poſito in loco diffinitiue:vt patet de albedine que inheret corpori Chriſti in ſacramento altaris. Nam illõ propriam albedinem habet illa namq; eſt non extenſa quia non habet partes extra partes et non eſt magis intenſa quam eſt in celo empireo exiſtens quantitatiue:que partes albedinis licet ſe penetrent nũq̃ ſunt in eodem ſubiecto.

¶ Circa iſtum textum dubitat̃ vtrũ aliquid poſſit diſtingui ratiõe a ſeipſo. Ad quam queſtionem reſpondeo cum Gregorio contra cõmunes primo ſenten.diſtinctione.8.q.2.arti.j.ponendo duas propoſitiones. Prima ſit in rigore ſermonis nihil diſtinguitur a ſeipſo ratione. Qõ probatur triplici ratione. ¶ Ratio prima. Omne quo aliquid diſtinguitur ab alio ſic eſt proprium vni ꝙ non eſt cõmune vtriq; diſtinctorũ. Sed ſi petrus diſtinguitur ratiõe a ſeipſo:ſit illa ratio.a.igitur illa ratio eſt petri et nõ eſt petri:quod eſt contradictio. ¶ Secunda ratio. Si petrus diſtinguitur a ſeipſo igitur petrus eſt aliqua diſtincta et ſic non eſt vnicum ens. ¶ Tertia rõ que ceteris eſt melior. Aliqua res propter hoc ꝙ recipit diuerſas res diſtinctas realiter non diſtinguit̃ a ſeipſa.iſta patet quia lignum non diſtinguitur a ſeipſo licet nunc recipiat caliditatem nunc vero ſiccitatem : igitur eadem ratione petrus non diſtinguit̃ a ſeipſo quia concipiatur a ioanne diuerſis conceptibus. Igitur nihil diſtinguitur ratione a ſeipſo.

Prĩa ꝑpõ

Rõ.i.

Rõ.2.

Rõ.3.

¶ Secunda propoſitio in bono ſenſu aliquid diſtinguitur ratione a ſeipſo quia vna ratio non eſt alia:vt ratio ſedentis non eſt ratio ſtantis Sic dico conſimiliter ad autho.phi.materia prima quoddammodo eſt vnum.ſ.re:et quoddãmodo plura.ſ.ratiõe:et proportionabiliter ad ſimiles autho.phi vel aliter quia nomen ſignificãs rem ſub vna ratione non eſt nomen ſignificans rem ſub alia ratione Nomen enim ſedentis non eſt nomẽ ſtantis. Ex quo infertur apud Gregorium ꝙ omnia que diſtingunt̃ ratione diſtinguntur realiter. Nam ſolam illã diſtinctionem rationis ipſe ponit in conceptibus idem ſignificantibus ſub diuerſa connotatione:et tales conceptus diſtinguntur realiter.

Propõ.2.

¶ Poſſet in hoc textu etiam dubitari an omnia que ſunt idem formaliter in predicatione formali poſſet vnũ verificari de alio vniuerſaliter et videtur ꝙ non quia homo et humanitas ſunt idẽ formaliter:et tamen iſta predicatio eſt falſa homo ẽ humanitas:de falſitate illius nemo eſt qui ambiget: ꝙ tamen homo et humanitas ſint idẽ formaliter ſuadetur:quia nullus conceptus poteſt dari repreſentatiuus formalitatis quam importat ly homo quin ille ſit repreſentatiuus formalitatis quã importat ly humanitas:eſt enim eadem formalitas importata per ly homo et humanitas. Item Scot⁹ diſtin.2.primi ſenten.inquit ꝙ ly homo et ly humanitas diſtingunt̃ ſola ratione penes modos diuerſos ſignificãdi logicales concretiue.

¶ Ad hoc argumentum reſpondet̃ ꝙ quando aliqua ſunt idem formaliter ſi predicatio formalis denotet ſolum idemptitatem formalẽ predicatio formalis erit vera : ſi vero preter hoc denotat aliquid aliud:qualiter denotat in hac homo ẽ humanitas erit predicatio falſa:quia denotat ibi indiuiduum eſſe humanitatẽ formaliter:quod eſt falſũ. Ex quo infertur ꝙ in via realium iſte due vocales hõ eſt homo homo eſt humanitas non ſunt ſynonime.

¶ Conturbati ſunt autem poſteriores philoſophi quemadmodum ⁊ antiqui.ſ. Parmenides et Meliſſus ne forte contingat vnum eẽ multa. Quia iſte textus eſt inutilis non ponam totam ſeriem eius ſed inter legendum percurrat lector vſq;

Tex.cõ.20.

ad illam partẽ q̃ ſunt vnũ eſſe: vbi iam eſt tex.cõ.21. Uult dicer ꝙ poſteriores philoſophi putabant vnũ et multa vſqʒ adeo opponi vt crederẽt impoſſibile fore hoc quare cum homo albus ſit vnũ nõ audebant ne vnum eſſet multa dicere hõ eſt albus: ſed albatur (quaſi ſingulariter dicto vno aut ente).i.vno modo (ſed multa ſunt que ſunt aut ratione aut diuiſione) tex.cõ.21. Uult dicere: ſi vnũ et multa ſumãtur eodẽ modo oppoſita ſunt vt vnum ratione multa ratione: ſed vnum re diuerſa ratione vt album ⁊ muſicum nil prohibet.(nõ oppoſita autem ſunt. eſt .n. vnũ et potẽtia et endelechia).i.vnum in actu et vnũ in potentia Unum in actu eſt res extẽſa indiuiſa: et vnum in potentia qð eſt res extenſa ꝑ quãto põt in infinitũ diuidi: nil ergo ꝓhibet eſſe vnum actu et plura in potentia imo infinita. Iſti ergo non predicabant hoc verbum eſt, niſi de ſola ſubſtantia vt ſocrates eſt: ſi debebant dicere eſt canus fingebant ſocrates incanuit. Itaqʒ ſolam ſubſtantiã dicebant eſſe et ne plura concederent non concedebant hõ eſt albus q2 iam erãt plura cũ denoterẽ ſubſtantiam ſubijci accidentibꝰ.

❡Et ex quibus demonſtrãt ſoluere non difficile eſt.) Iſte textꝰ vſqʒ ad illam partẽ (hoc autem nihil graue eſt) perfacilis eſt. Dicit enĩ Parmenidẽ et Meliſſum peccare in forma et materia. (falſa enĩ recipiunt).i. aſſumunt ꝓpõnes falſas et faciunt malam ꝯñaʒ quod dicit (et non ſyllogizantes ſunt: eſt aũt Meliſſi magis oneroſa rõ) quia negat principia in aſſumptione vt ꝙ ens non generaẽ. Unũ non eſt graue ſi vno incõuenienti dato alia ſequanẽ.

❡Quod quidem igiẽ Meliſſus paralogizat manifeſtum eſt opinatur enim accipere ſi qð factum eſt habet principium oĩe qñ ⁊ ꝙ non factũ non habet principium.) Uult dicere Ariſ. Rõ Meliſſi erat talis hoc eſt factum: ergo habet principiũ ergo ſi non factum non habet principiũ. Prima ꝯña nil valet tenendo angelos eſſe ab eterno et factos: non enim habẽt principium temporis nec magnitudinis: nec generationis. Secunda ꝯña minus valet quia arguitur a deſtructione antecedẽtis ad deſtructionem ꝯñtis: ⁊ eſt fallacia ꝯñtis. Arguit vltra: ens non eſt factũ vel q2 ex ente vel ex non ente: non ſecundum q2 ex nihilo nihil fit: nec primum quia ſi ens fieret ex ente ſequereẽ non eſſe generationẽ ſed alterationẽ. Ultra: ens nõ habet principium ergo nec finẽ ergo eſt infinitum et immobile: q2 nõ habet quo moueatur; ſed Ariſ. cauillaẽ hanc rationem.

❡Amplius poſtea et hoc incõueniens: oĩs eſſe principium rei: ⁊ nõ tpis et generationis non ſimplicis: ſed alterationis tanq̃ non momẽtanee facte mutationis.) Uult dicere iſte textus ꝙ aut tantum capiẽ principium vno modo.ſ.ꝓ principio magnitudinis: et ſic ſi factũ eſt habet principiũ falſa: vt p3 de puncto: quod quidem eſt factum ⁊ non h3 principiũ magnitudinis: ſi vero loquaẽ difformiter de principio: ens nõ generaẽ ergo nõ habet principium temporis: equiuocationis eſt fallacia cum infra de neceſſitate loquᵘtur de principio magnitudinis cum dicit: ens non h3 principium ergo nec finem ergo eſt infinitũ: dicit litera: Poſtea et hoc inconueniens oĩs eſſe principium rei.i. cogitare ꝙ cuius libet rei eſt dare principium magnitudinis: cum etiã alijs duobus modis accipiatur principium ꝓ principio temporis et generatiõis. Dico generationis nõ non ſubſtantialis q2 eſt momentanea et non h3 principium magnitudinis. Sed alterationis q̃ fit ſucceſſiue et habet principium magnitudinis. Item cauillatur illud ꝙ ſi eſt infinitum eſt ĩmobile: nõne põt dari vna res infinita q̃ in ſeipa moueaẽ: ſicut vna pars eius ĩmo ſtat moueri in partibus et non in toto: vt p3 in celo. Item cum ſint ſex ſpẽs motus cur tale infinitum non mouebitur motu alterationis.

❡Quod dicit philoſophus ſub his verbis (poſtea ꝓpter quid ĩmobile ſi vnũ eſt: ſicut .n. et pars vna cum ſit hec aque mouetur in ipa: quare non et oĩs poſtea propter quid alteratio non erit) poſtea dicit philoſophus, non poſſunt oĩa eſſe eiuſdẽ ſpeciei quo ad formas bñ quo ad materias. ꝙ ſi ſunt diuerſe ſpeciei quo ad formas: ĩmo multa ſunt cõtraria: neceſſe eſt ſe alterare: ergo q̃uis ſit infinitum eſt mobile: dicit ſic Burleus. Sed diuus Thomas ait. Diſſoluit vltimum cauillũ: nõ ſequiẽ ens eſt infinitum ergo vnũ nego ꝯñaʒ ſi vellis ꝯcludere vnum ſpẽ quo ad formas: ſed bene quo ad materias: q2 omniũ generabiliũ et corruptibiliũ materia eſt vna. Et ꝓbat ꝙ nõ oĩa poſſunt eẽ vnũ quo ad formã q2 hõ cũ equo non idem quo ad formam. Nec cõtraria ad inuicem ſunt idem quo ad formã. Dicit ſic textꝰ (At uero nec ſpecie poſſibile eſt vnum eſſe ſed ſicut ex quo).i. quo ad materiã. (ſicut enim phiſicoꝝ quiddã vnũ dicũt) Quidã antiqui dixerunt totum eſſe rei naturalis ẽ materia et oĩa ſunt eiuſdẽ ſpẽi: (hõ nãqʒ ab equo alterũ eſt ſpẽ: et cõtraria ad inuice).ſ. differũt ſpẽ quo ad formas.

❡Et ad Parmenidem aũt idem modus rationum eſt: et ſi aliqui alij ꝓprij ſunt: ⁊ ſolutio partim quidem q2 falſa eſt: partim aũt q2 non cõcluditur. Falſa quidem: qm̃ ſimpliciter accipit qð ẽ dici: multipliciter dicto. Non concludit aũt: quia ſi ſola alba recipiantur ſignificante vnum albo: nihilominus multa alba ſunt et non vnum. Non enim cõtinuatione erit vnum albũ neqʒ ratione. Aliud enim erit eſſe albo et ſuſceptibili; et nõ erit extra albũ nihil diuiſum. Non enim in quantum eſt ſeparabile: ſed eſſe alterum eſt albo: et ei cui ineſt. Sed hoc Parmenides nondum vidit.) Uult dicere phs ꝙ rõ Parmenidis eodem modo peccat ſicut et alie ratiões Meliſſi: et ſolutio partim quidem quia falſa eſt: partim quia non cõcluditur.i. peccat in materia aſſumẽdo aliquod falſum: et peccat in forma.ſ. faciendo malã ꝯñaʒ. Ratio Parmenidis erat: quicquid eſt preter ens eſt non ens ſed ens et vnum conuertuntur: ergo quicquid eſt preter vnum eſt non ens, ergo tantum vnũ ẽ. Iſta rõ peccat vt dicit phs q2 accipit ens ſimpliciter: cum tamen multiplr̃ dicatur vtpote de ſubſtantia et accidenti: et adhuc ſi ſimpliciter dicatur: Maior eſt falſa; q2 exponiẽ ſic: omne non ens eſt nõ ens: et illa eſt falſa cum ſit affirmatiua cuius nullum extremum ſupponit: Ultra et cum arguitur: ens et vnum conuertunẽ: ibi capitur ly vnum tranſcendentaliter. Et cum infertur: ergo tantum vnum eſt: ibi capitur ly vnum numeralr̃: vt valeat tãtũ vnica res eſt. Et ſic capit ly vnum equiuoce: q2 cum dicit in illa exceptiua quicquid eſt preter vnum nihil eſt: capiẽ ly vnum tranſcendentaliter. Et cum dicit tantũ vnũ eſt capit numeralr̃. Ecce illa exceptiua eſt falſa ſi accipiatur ly ens pro ſubſtantia tantum, vel pro accidenti tantum, vt videbiẽ. Similr̃ non valet quicqd eſt preter vnũ nihil eſt; ergo tantum vnum eſt. Nam

ſuppoſito ꝙ oĩa ſint alba: et ſola alba ſint: et ly albũ dicaẽ vno modo: et ſit vniuocũ: ad oĩa alba: nõ ſequiẽ quicquid eſt preter album eſt nõ albũ: et nõ albũ eſt nihil: non ſequitur ꝙ albũ ſit vnũ tantum: q2 albũ nõ eſt vnũ cũ ſit continuum et habeat plures partes. neqʒ eſt vnũ ratione: qm̃ alia ratio albi et alia ratio ſuſceptibilis. et tamen nõ erit aliquid preter albũ quaſi ab eo diuiſum. Non eſt enim aliud albũ a ſuſceptibili quia album ſit ſeparabile a ſuſceptibili. Sed ſolum volumus dicere ꝙ alia ẽ ratio albi et alia eſt rõ ſuſceptibilis: ita ꝙ albũ et ſuſceptibile ſunt vnum ſubiecto ſed differunt ratione. Hoc tamẽ dicit Parmenidem non caluiſſe.

Tex.cõ. 26. ❡Neceſſe igitur accipere non ſolum vnum ſignificare quid eſt: de quo vtiqʒ predicetur: ſed et quod vere eſt et quod vere vnum eſt: accidẽs enim de ſubiecto quodam dicitur. Quare cui accidit quod eſt non erit. Alterũ enim eſt ab eo quod eſt: Erit itaqʒ aliquid cum non ſit. Nõ itaqʒ inerit alij exiſtens quod vere eſt. Non enim erit ens aliquod ipi: niſi multa quod eſt ſignificet: ſic ꝙ ſit aliqd vnũqðqʒ: Sed ſupponitur quod eſt ſignificare vnũ.) Probat Ariſto. ꝙ in hac ꝓpõne quicquid eſt preter ens ẽ non ens: ſi ly ens ſumaẽ vno mõ ſolum debet ſignificare ſubſtantiã: ita ꝙ ſi debeat ſignificare vnum nõ debet eſſe accidens. Nam ſequuntur duo cõtradictoria vera: ſequiẽ enim tale ſubiectum non eſſe ens: et ſequitur ꝙ ſit ens: q2 cum accidens inhereat alteri illud debet eſſe: et ſic ſequitur ꝙ ens eſt non ens. Et hoc dicit phs ſub his verbis. Non itaqʒ inerit.ſ. accidens. (Alij exiſtens).i. exiſtenti quod vere eſt niſi ly ens ſignificet multa. (Nõ enim erit ens aliquod ipi).ſ. accidenti ſubiectum. (Sed ſupponiẽ ꝙ eſt ſignificare vnũ).i. Parmenides preſupponẽdo veritatem huiꝰ. Quicquid eſt preter ens eſt nõ ens; ſupponit ly ens ſignificare vnum.

Tex.cõ. 27. ❡Si igitur quod vere eſt nulli accidit: ſed illi aliquid magis ꝙ vere eſt ſignificat quod eſt: q̃ ꝙ non eſt. Si enim erit qð vere eſt idẽ et albũ: albo aũt eſſe nõ eſt qð vere eſt. Neqʒ .n. accidere ipſi poſſibile eſt quod eſt. Neqʒ enim qð eſt: ẽ qð vere eſt. Non ergo quod eſt: eſt quod album eſt. Non ſic autẽ ſicut cum aliquid non ſit: ſed omnino non ſit. Qð vere itaqʒ eſt non eſt. Uerum enim eſt dicere qm̃ albũ eſt. Hoc aũt nõ quod eſt ſignificauit. quare ſi ⁊ albũ ſignificat qð vere eſt multa: ergo ſignificat qð eſt) Uult dicere phs ꝙ neqʒ etiam per ly ens poteſt intelligi ſubſtantia tantum: ſi enim ſubſtãtia q̃ vere eſt nulli accidit: ſed illi aliquid magis.ſ. inheret (Qð vere eſt ſignificat quod eſt) eſt concludit.i. magis ly ens ſignificabit ſubſtantiam q̃ accidens (q̃ quod nõ eſt).i. magis ſubſtãtia ſignificabiẽ per ly ens q̃ ꝑ ly non ens: quare in hac ꝓpoſitione, quicquid eſt p̃ter ens eſt non ens magis ſtabit ly ens pro ſubſtantia q̃ ꝓ accidenti. Sed hoc non poteſt ſtare: nam volo ꝙ illa ſubſtãtia ſit alba qð dicit ſub his verbis (ſi enim erit qð vere eſt idẽ et album) albo autem eſſe nõ eſt quod vere eſt neqʒ .n. accidere ipſi poſſibile eſt qð ẽ) ꝓbat ꝙ album non ſit ſubſtantia qm̃ accidit alteri. (Neqʒ enĩ quod eſt eſt qð non vere eſt) qm̃ tantum poſuiſti ſubſtantiam eſſe (non: ergo qð eſt eſt qð album eſt) ideſt: ergo album eſt non ens. (Non ſic aũt ſicut cum aliqd non ſit).ſ. ipſum accidens (ſed omnino nõ ſit) vult dicere ꝙ ſm̃ hanc ſententiam ꝙ accidẽs nõ ſolum non eſt ſubſtantia; ſed neqʒ ens. Concludit ꝙ) vere itaqʒ eſt non eſt) ſequiẽ ꝙ ſubſtantia eſt nõ ens: et ſi petatur quare (verum enim eſt dicere qm̃ albũ eſt) ideſt quoniam ſubſtantia eſt alba: ⁊ album nihil eſt ergo ſubſtantia nihil eſt. (Hoc autem non qð eſt ſignificabit) Hoc autem.ſ. album. Quare.ſ. ſi ad cuitandum hoc inconueniens dicamus ꝙ vere ens non ſolum ſignificat ſubſtantiam ſ3 et album. Sequitur ꝙ ens multa ſignificet: et ita non erit tantum vnum eſt ens.

❡Neqʒ igiẽ magnitudo erit quod eſt: ſi quidem quod vere eſt: eſt quod eſt. Utriqʒ enĩ alterum eſt eſſe partium. Quod aũt diuidiẽ quod vere eſt: in quod vere eſt aliquid aliud ratione manifeſtum eſt: vt homo ſi eſt quod vere eſt aliquid neceſſe eſt: et animal quod vere eſt aliquid eſſe et bipes. Si enim non qð vere eſt aliquid eſt: accidentia erũt Aut igiẽ hõi aut alij alicui ſubiecto. Sed impoſſibile eſt. Accidens .n. dicitur hoc aut qð contingit eſſe et non eſſe aut cuius eſt in rõne hoc cui accidit: vt ſedere quidem ſicut ſeparabile. In ſimo aũt eſt rõ naris: cui dicimus accidere ſimum. Tex.cõ. 28.

❡Amplius queqʒ in diffinitiua rõe inſunt: aut ex quibus ſunt in ratione horum non eſt ratio totiꝰ: vt in bipede ratio hominis. Aut in albo que eſt albi hominis. Si igitur hec hunc habẽt modum: et hõi accidit bipes: neceſſe eſt ſeparabile eſſe ipſum. Quare contingit vtiqʒ non bipidem eſſe hominem: aut in ratione bipedis inerit hominis ratio. Sed impoſſibile eſt. Illud enĩ in illius ratione inẽ. Si aũt alij accidunt bipes et aĩal: et non eſt vtrũqʒ quod vere eſt aliquid: et homo vtiqʒ erit accidentium alteri. Tex.cõ. 29.

❡Sed qð vere eſt ſit accidens nulli: et de quo ambo et vtrũqʒ et quod eſt ex his dicatur. Ex indiuiſibilibus itaqʒ eſt omne.) Uult dicere phs ꝙ ſi ens vnum tantum ſignificat non ſolum non poterit eſſe accidens cum ſubiecto: ſed neqʒ etiam poterit eſſe magnitudo: quia omnis magnitudo eſt diuiſibilis in partes et ſic ſequitur ꝙ illud ens vnum non ſit ſubſtantia corporea: et hoc dicit in tex.cõ.28. ſed a tex.cõ.29. vſqʒ ad textũ cõ.30. hanc ſententiam ponit in qua vult dicere ꝙ poſita ſubſtantia diffinibili neceſſe eſt ponere plures ſubſtantias ſm̃ rationem. Quod dicit ſub his verbis (qð aũt diuiditur quod vere eſt in quod vere eſt aliquid aliud ratione manifeſtum eſt: vt homo ſi eſt quod vere eſt aliquid neceſſe eſt et aĩal qð vere eſt aliquid eẽ et bipes.) Quod aũt animal et bipes debeant eſſe ſubſtantie ſm̃ rõnẽ probatur: quia da oppoſitum ſunt accidentia vel ergo ſeparabilia vel inſeparabilia: Nõ primum vt patet: ergo ſecundum. Et ſi ſecundum, arguit Ariſto. ſic. Nunq̃ diffinitio neqʒ pars diffinitionis poteſt diffiniri per diffinitum: Alioqui diffinitio non procederet ex notioribus: ſed ſi ille partes diffinitionis ſunt accidentia inſeparabilia: ergo diffinirẽtur per ſubiectum et per conſequens per diffinitum: ergo non poſſunt eſſe accidentia hominis. Si autem dicas ꝙ ſunt accidentia alterius ab homine animal et bipes igitur homo erit accidens alteri qð eſt falſum. Probatur ſequella: quia de quocunqʒ dicũtur partes diffinitionis copulatiue quod dicit in his verbis (et de quo ambo).ſ. ſeorſum. et vtrũqʒ .ſ. per ſe. et quod eſt ex his dicatur .i. tota diffinitio diceẽ et iſta diciẽ de accidenti; ergo ⁊ homo. Concludit phs ſi nõ ſunt Tex.cõ. 30.

partes quātitatiue neqꝫ partes magnitudinis neqꝫ rationis: igitur omne ens erit indiuiſibile.

Dubitaẗ ā aliquod eternū ſit factum

¶ Duplex dubium ſe offert. Unum ſi eternum poteſt eſſe creatum vel factum. Secūdū an vna parte mota ſtat totum quieſcere.

¶ ꝙ celum non eſt factū in via Ariſ.

Doctor ſubtilis.

Et tamen habet principium: circa quod eſt queſtio in via Ariſtotelis et Auerrois: vtrum intelligentie et celum ſempiterni poſſunt eſſe facti: Ad quod duplex ē opinio. Prima doctoris ſubtilis diſtin. 8. primi ſenten. q. 2. opinantis ꝙ celi ſunt facti ab intelligentijs ꝙuis ſint eterni.

Grego. ariminē.

¶ Secunda opinio ē Gregorij ariminē. in. 2. diſtin. i. arti. i. opinantis ꝙ celum ⁊ intelligentie cum ſint eterni non poſſunt eſſe facti. Motiua ſcoti ſunt autho. Auerrois preſertim vna inter ceteras que ponitur in li. de ſubſtantia orbis. c. 2. vbi dicit Auerrois ꝙ qui dixerit Ariſt. tenere intelligētiam ſolum eſſe cauſam mouentem celum ⁊ nō agentem erraret; igitur intelligentia eſt cauſa efficiens celi igitur celū eſt factum apud Ariſt. ad hanc auctho. Reſpondet Gregoriꝯ premittendo ꝙ duplex eſt agens. Quoddā eſt agēs ꝓprie: ⁊ aliud eſt agēs ſimilitudinarie. Agens proprie eſt quod efficit rem aliquam. Agens vero ſimilitudinarie eſt ꝙ dat eſſe ipſi rei ſpecificū: ⁊ ꝓprias qualitates. Qualiter forma ignis dat igni eſſe cuius eſt pars faciendo ipſum eſſe calidum et ſiccum atqꝫ habere eſſe tale vel tale eſſe ſpecificum. Sed replicatur ſic a Gregorio generationes et corruptiones ſunt ab eterno ⁊ tamen ſunt facte. Maior nota eſt ex pho. i. de generatione. Et minor probatur ꝙ de quacunqꝫ generatione verum eſt dicere ꝙ illa eſt facta. Ad hoc dicit Gregorius ꝙ ab eterno fuit generatio ⁊ tamen nulla generatio fuit ab eterno: et ideo nō ꝓbat ꝙ aliquid perpetuo ſit factum. Sed contra hoc replicaẗ: motus localis celi eſt cōtinuus et perpetuus et tū eſt factus. Reſpōdeo: quicquid dicat Gregorius ꝙ nō eſt inconueniens apud Ariſtotelem concedere aliquod perpetuum eē factum quia illud erit factum ex aliquo. i. in aliquo ſubiecto preſuppoſito puta in celo: ⁊ de angelo ꝙ fieret ex nihilo: nego: quia fieri ex nihilo dicit duo. Primuꝫ ꝙ fiat nullo ſubiecto preſuppoſito. Secundum ꝙ habeat eſſe poſt non eſſe.

¶ Rurſum dubitatur an intelligentie cum ſint perpetue ſint facte. Ad quod dicit ſcotꝯ ꝙ ſic. Oppoſitum tenet Gregorius ꝓpter rōnem precedentem. Et ſcotꝯ moueẗ vna authoritate auerrois. 12. metha. vbi dicit auerrois: ꝙ prīa cauſa reſpectu intelligentiarum habet ſe ſicut intellectū reſpectu intelligentis. Sed ſic eſt ꝙ intellectū qđ eſt obiectum habet cauſare noticiam intelligēti: ergo codē modo prima cauſa cauſat noticiam intelligentie: ſꝫ noticia intelligentiaꝝ eſt idem qđ intelligentia ergo prima cauſa cauſat intelligentiam. Ad hoc dicit Gregorius ꝙ ſm ariſtotelem et cōmen. Noticia intelligentiaꝝ eſt idem ꝙ prima cauſa: ſed noticia prime cauſe eſt idem ꝙ prima cauſa: quare dixit ꝙ auerrois intellexit intellectū ſe habere ſicut prima cauſa reſpectu intelligentiarum. ideſt ſicut noticia eſt cauſa formalis intelligentie: ita prima cauſa eſt perficiens reſpectu intelligētiarum. Unde nō te lateat tertio de aīa cōmenta. plures capere intellectum pro intellectione.

¶ Dubitatur an aliqua parte mota ipſum totum moueatur. Ad quod reſpondeẗ primo notando ꝙ duplex eſt motus: quidam eſt motus ſimplex: alius eſt motus cōpoſitus. Motus compoſitus eſt qui participat diuerſis ſpeciebus motus: vt ſi eēt vnus aer pedalis qui rareſieret ille ſimul moucreẗ duplici motu: videlicet motu locali q2 occupat maiorem locū. Et motu alterationis qui eſt rarefactio. Nam rarefactio motus alterationis eſt: cum ordinetur in raritatem que eſt qualitas: vt Ariſtoteles ī predicamento qualitatis. Alius motꝯ poſſet eſſe cōpoſitus participans ex aſcenſu et deſcenſu: et talis motus eſt lateralis per lineam planam. Dicit enim Petrus de aliaco ſuper ſpheram: ꝙ omne quod mouetur per partem quantumuis planam partim aſcēdit et partim deſcendit: quod ſic perſuadetur. Sit vna linea lateraliter ſupra centrum mundi: et ſit. a. b. c. centrum vero quod ſit infra illam ſit. d. clarū eſt a. d. c. d. maiores eſſe. b. d. tacio oēs lineas rectas eſſe: quapropter ſi aliquid moueatur ab. a. vſqꝫ in. b. appropinquabit centro et deſcendit. a. b. vero vſqꝫ in. d. elongabitur a centro et aſcendit. ¶ Alius eſt motus ſimplex et eſt motus per lineam rectā et circularem non amplectens diuerſas ſpecies motus: ⁊ iſte eſt ſimplex a medio tantum qui eſt per ſemidiametrum mundi aſcendendo. ad medium tātum qui eſt per ſemidiametrum mundi deſcendendo. circa medium qui eſt circulariter circa centrum mundi. Dicit ergo Burleus ad hāc queſtionem ꝙ ſi aliqua pars alicuius totius moueretur motu locali mixto: non propterea totum mouebitur motu locali. Nam ſi ſit vnus aer bipedalis et eius vna medietas rareſiat reliqua ī mora manēte licet vna medietas moueatur motu locali quia mixtus eſt nō propterea mouebitur totum motu locali. Et ſic arguiẗ: totum eſt in alio loco ꝙ fuerat: igitur mouetur motu locali. Reſpondeo negādo ꝯñam: ſed ſolū ſequiẗ ꝙ totum mouebitur motu locali ſm partem. Dico preterea ꝙ ſi aliqua pars alicuius totius mouetur motu laterali nō propterea totum mouebitur motu laterali vt patet de medietate virge flexibilis: ſi tamen aliqua pars alicuius totius moueatur motu locali ſimplici totuꝫ mouebitur illo motu. Et ſic intelligiẗ illud. 5. phiſi. Continua ſunt quorum motus eſt vnus: quod intellige de motu locali ſimplici.

¶ Quidam autem rationibus vtriſqꝫ acquieſcunt. (Huic quidem quoniam omnia vnuꝫ ſunt ſi quod eſt vnum ſignificat quoniam eſt et quod non eſt. Ei autem qui diciſione indiuidas facientes magnitudines.) Uult dicere poſtꝙ philoſophus ſoluit et impugnauit rationes Parmenidis: hic ponit poſitionem quorundam qui predicta inconuenientia concedebant. Prima ratio Ariſtotelis in Parmenidem erat ꝙ nō requiritur omnia eſſe vnum ex diuerſitate ſubiecti et accidentis: et dicebat ad hoc inconueniens ꝙ non ens eſſet ens. Dixit Plato ꝙ de facto hec eſt vera; non ens eſt ens qm̄ accidens eſt non ens licet ſit aliquid quare concedit omne quod eſt preter ens ideſt ſubſtantiam eſt non ens: ſed non omne quod eſt preter ens eſt nihil: ⁊ propter hoc nō ſequebatur ꝙ omnia ſunt vnum. Sed alteri rationi que dicebat ad hoc ꝙ magnitudo eſſet indiuiſibilis omnino acquieſcebat concedens corpora terminari et componi ex ſuperficiebus et ſuperficies ex lineis et lineas ex punctis que vere falſa ſunt et a ve

Tex. cō. 21.

ritate aliena. (Manifeſtum autem eſt: et quoniam non verum eſt: ꝙ vnum ſi ſignificat quod eſt: et non poſſibile eſt ſimul contradictionem eſſe: non erit nihil quod non eſt: nihil enim prohibet quod non eſt non ſimpliciter eſſe: ſed nō ens aliquid eſſe quod nō eſt.) Uult dicere philoſophus Plato arbitrabatur ꝙ ens diceretur de ſola ſubſtantia quare dicebat ꝙ ſi accidens eſſet ens eſſet ſubſtantia et non ſubſtantia dicit philoſophus quamuis hec duo ſupponātur ſcilicet non dari contradictoria vera et ens ſignificare vnum non tamen propterea accidēs eſt nihil. Nihil enim prohibet ꝙ non eſt ideſt accidens non eſſe ſimpliciter ens ſed ſcilicet nō oportet non ens aliqđ ideſt non ſubſtantiam appellari abſolute nō ens. Dicere igitur extra ipſum quod eſt niſi aliquid erit aliud vnum omnia eſſe inconueniens eſt: quis enim addiſcit ipſum quod eſt niſi quod vere eſt aliquid ſit: ſi autem hoc nihil prohibet multa que ſunt eſſe ſicut dictum eſt: ꝙ quidem igitur ſic vnum eſſe quod ē impoſſibile ſit manifeſtum eſt. Uult dicere. dicere ꝙ ly ens ſolum ſignificat ſubſtantiam et ſic neceſſario omnia ſunt vnum eſt falſum quia poſſunt eſſe plura quo ad partes vel ratione ⁊c.

¶ Dubitatur circa illum textum (at uero nec ſpecie poſſibile eſt omnia vnum eſſe ſed ſicut ex quo) dubitat Paulus venetꝯ an diſtinctio ſpecifica ſumatur ex forma ⁊ arguitur ꝙ non quia caput cor et cerebrum ſunt diuerſarum ſpecierum, vt Auerrois. 6. phiſicorum et tamen non habent diuerſas formas tenendo ſaltem ꝙ eſt vnica anima in homine: item caliditas et frigiditas differunt ſpecie et non per formas ſuas; quia non habent formas cū forme non ſit forma contrarium colligiẗ hic de mente Ariſtotelis; quia homo et equus differunt ſpecie non per ſuas materias: ergo per ſuas formas. Hic nota ꝙ differentie materiales vel accidentales que differunt intenſo ⁊ remiſſo non variant ſpeciem. Ponit Exemplum Philoſophus de maſculinitate et femininitate que differūt calore cordis magis vel minus intēſo. Alie differentie eſſentiales vel formales faciunt differre ſpecie. Sic dico ad primam rationem ꝙ differunt illa per alias formas partiales. Ad ſecundam licet non differant forma partis differunt forma totius. i. per illas quidditates ⁊ driās contra hentes genꝯ. Secundum dubium vtrum diſtinctio numeralis ſumaẗ ex materia et videẗ ꝙ non q2 intelligentie differunt ſpecie duodecimo meta. ergo differunt numero et non per materiam. Item albedo et dulcedo lactis differunt numero et non ex materia cum ſint in eadem materia. Oppoſitum philoſophꝯ 5. meta. quecunqꝫ ſunt vnum numero: illud eſt per materiam. Notādum ſm philoſophum. 7. meta. ꝙ ē triplex materia ſenſibilis itelligibilis et rōnis. Prima eſt ſubīm tranſmutationum nāliū. Materia intelligibilis eſt quantitas conſiderata abſqꝫ materia ſenſibili. Materia rationis eſt indiuiduū ſeu ratio indiuidualis vnde primo celi qui dicit celum dicit formam qui dicit hoc celum dicit materiam: dico ergo ꝙ omnis diſtinctio numeralis capiendo numerum tranſcendenter eſt per materiam ſenſibilem intelligibilem vel rationis duo calores in diuerſis materijs differunt numero per materiam ſenſibilē due albedines in duabus quantitatibus hoſtiarum conſecrataꝝ differunt numero ex materia intelligibili. Due intelligētie differunt nūero ex materia rō

nis que eſt Hecceitas; et per hoc patet reſponſio ad rationes.

¶ Sicut autem phiſici dicunt duo modi ſūt: hi quidem. n. vnū facientes quod eſt corpꝯ ſubiectum: aut trium aliquod: aut aliud qđ eſt igne denſius aere autem ſubtilius: alia autem generant raritate et denſitate multa facientes. Hec autē ſunt contraria vniuerſalr̄ autem excellentia et defectus ſicut magnum dicit plato et paruū: niſi ꝙ hic ꝗdem hec facit materiam vnum autem ſpeciem. Alij vero vnum quidem ſubiectum materiam contraria aūt drias et ſpecies: quidam autem ex vno inherentes ſegregant quemadmodū Anaximandros dixit et ꝗcunqꝫ vnum et multa dicunt eſſe: ſicut Empedocles et Anaxagoras. Ex comixtione namqꝫ ſegregant alia. Differūt autem ab inuicem eo ꝙ hic circulationem facit horū hic autem ſemel: et hic ꝗdem infinitas ſimiles partes ⁊ cōtrarias. Ille vero vocata elementa ſolū. Uult dicere ariſt. Circa iſtum textum ꝙ relictis opinionibus nō nāliter loquentiuꝫ: ſꝫ negātium principia vtpote motum inter phiſicos. i. eos qui naturaliter loquunẗ due ſunt opiniones. Prima ē ꝗ vnum tantum principiū ſubīm. i. māle conſignat in quo diuerſificantur quia aliqui aliqđ triū elemētoꝝ. Aliqui mediū inter ignem et aerē qđ eſt igne deniꝯ aere ſubtilius vt vapor et exhalatio reliqua ab iſtis ſ. medijs generant raritate et denſitate multa faciētes. Nam ſi tale medium rareſiat ſit ignis: ſi condenſetur aqua et reliqua. Rarum autem et dēſum ſunt contraria: ⁊ reducuntur ad queddam contraria vniuerſaliora. ſ. ad excellentiā ⁊ deffectum. Nā rarum eſt qđ habet parū de materia: ⁊ denſum quod habet multū de materia: ⁊ cōcordabant cū Platone quoddā mō qui ſtatuebat ꝓ principijs magnum ⁊ paruū niſi ꝙ erat diſcrepantia: ꝙ magnū ⁊ paruū dicebat ſe tenere ex pte materie. Ponebat enim vnam ideā tanꝙ principium formale participatā a diuerſis ſm diuerſitatē materie. Antiqui ꝟo naturales ponebāt cōtrarietatem ex parte forme ⁊ ponebant vnū principiū materiale: ex quo multa conſtituunẗ ſm diuerſas formas. Quiddam autem ponebant principium vnū chaos, vt Anaximādros: ⁊ ex illo ſegregabant inherentes contrarietates cōfuſas. Empedocles vero ⁊ Anaxagoras ponebant magis eſſe principium illa multa ꝗ ſunt comixta in illo chaos. Differūt autē Empedocles ⁊ Anaxagoras eo ꝙ empedocles mūdū millies imo infinities generat et corrūpit lite generat amicitia corrūpit: ſꝫ Anaxagoras ſemel dicit genitū nec āpliꝯ corrūpi: ⁊ Anaxagoras ponit ꝑncipia infinitas ſīles ptes ⁊ ꝯrias: ſꝫ Empedocles ſolū ponit ꝑncipia vocata elemēta.

¶ Dēſitas et raritas ſunt terīa quo et ad quē generationis cuiuſlibet entis naturalis in mixtis tū Ariſtoteles credit, metheoroꝝ. 4. ſemꝑ terminum ad quem fore dēſitatē: quia omnia mixta fore conſtantiora et denſiora; quod intelligendū eſt circa partes aqueas. Nam mixta in quibꝯ aqua maxime dominatur fiunt ſpiſſiora per maturationem vt pꝫ de amigdalis que fiunt groſſiores in ſuis partibus interioribus cū maturanẗ. Sed mixta circa partes terreſtres fiunt ſubtiliora cum maturantur: vt pꝫ de caſtaneis et glandibus ꝗ īmature ſunt maxime dure: mature vero fiūt molliores Omnia igiẗ mixta fiunt denſiora et conſtantiora circa ptes aqas ſubtiliora vero circa partes terreſtres.

¶ In mundi exordio ſm fidẽ catholicã, res hoc mõ diſponebant. Primo nãqꝫ duo creabant. ſ. celum et terra: ꝑ celum intelligendo nãm angelicã: ꝑ terrã aũt materiam primã: quam noĩe terre appellauit Moiſes denotans ſuam ruditatem et impꝑfectionẽ. Uel per celũ intelligẽdo celũ empireũ vt dicit Bonauẽtura: ꝙ celum eſt tanꝙ ſedes beatoꝝ terra autẽ erat inanis et vacua: quod nõ intelligas vt bene dicit magiſter ſentẽ. diſtin. 12. ſecundi: ꝙ illa materia careret forma; ſed potius intellige ꝙ illa materia carebat diſtinctiõe et ſeparatione formaꝝ atqꝫ venuſtate: ⁊ ideo dicebatur velut chaos: ⁊ ideo dixit textus. Tenebre erant ſuper faciem abiſſi: vocat abiſſum illam materiam multiplicitate formaꝝ cõfuſam: qꝛ tenebre: qꝛ nondum erat lumen: et ſpiritus dñi ferebatur ſuper aquas: vocat aq̃s materiam illam ſic dilapſam: quam dicit magiſter ſenten. (Nihil temere aſſerendo) diſtendi vſqꝫ ad locum vbi eſt firmamentũ. Poſtea vero dicit ꝙ ſpũs dñi ferebatur ſuper aquas. i. voluntas dñi ferebat ſuper illã materiã volendo illam diſtinguere et ſeparare. Beat⁹ tñ Auguſtinus libro primo ſuper Geneſim ca. 4. credidit oĩa ſimul eſſe facta neqꝫ fuiſſe ibi aliquã diſtinctionem dierũ corporaliuꝫ: ſed credidit illos dies fuiſſe ſpũaliter intelligendos. Oppoſitum tñ tenent beatus Hieronymus, Gregorius, et Beda tenẽtes textum ſacre ſcripture intelligendũ eſſe literalr ſm ꝙ Moiſes philoſophabat. Prima die lux fuit creata vt dicit magiſter ſenten. ea parte qua nunc eſt quartum celum et illa lux voluebat per tres dies ab oriẽte in occidens: et fecit tres dies naturales: et prim⁹ dies ei⁹ inchoauit a veſpere et nõ a mane. Et vt inq̃t ſanctus Bonauentura diſtin. 12. ſecundi ſenten. greci computant ſuos dies a mane vſqꝫ in mane ꝓpter ortũ ſolis. Aſtrologi a media die vſqꝫ ad mediã diẽ. Catholici a media nocte vſqꝫ ad mediam noctẽ. Hebrei vero a primordio noctis vſqꝫ ad alid primordium noctis. Sed querit magiſter ſenten. quomodo illa lux potuit penetrare in illam abiſſum. Reſpõdet a magiſtro ꝙ ſicut naute ſolẽt ſumpto oleo in ore proiicere quãdo ſunt ſummerſi ĩ mari et illuminare mare. Ita pari modo illa lux illuminabat illam abiſſuꝫ In ſecunda die non dixit: vidit deus ꝙ eſſet bonum quia binarius eſt numerus diſcordie ⁊ primus quia ab vnitate eſt diuiſibilis: obidqꝫ numerus peccati. ⁊ dixit: Fiat firmamentũ in medio aquarũ et diuidat aquas ab aquis. i. fiant celi omnes qui ſunt ſub empireo et aque quedam infra celos congregentur: quedam vero alie ſupra celos quas quidem aquas imaginatur magiſter cõcretas ſicut ſunt lapides criſtallini quas ſuperius poſitas eſſe credimus, vt fortius reflectatur lumen ſolis ad nos. Tertia aũt die dixit deus congregentur aque que ſub celo ſunt in locum vnum. i. in tres quartas terre. Nam ſm opinionem coſmographoꝝ tres q̃rte terre ſunt cooperte aqua: et ſola vna eſt diſcooperta. Dicit etiaꝫ appareat arida. i. diſtinguatur hec materia prima ab illa cõfuſione et per hos tres dies ſola illa prima lux illuminauit. in quarta die dixit deus fiant luminaria in firmamento celi: intellige tu. i. in celo: ſumẽdo celum pro aggregato ex ſeptem orbibus planetaꝝ et a firmamento et ſint in ſigna tempora dies ãnos: ſigna quia ſtelle ſigna ſerenitatis: ⁊ tempeſtatis et bene fortune: aut male fortune nati. ſigna quidẽ vt dicit Uirgilius. 2. georgicorũ loq̃ns de luna. Pallida ſepe plu- rubicũda flat; alba ſerenat. et ad idẽ verg. Si vero ſolem ad rapidũ nubeſqꝫ ſequentes inſpexeris nunꝙ te craſtina fallet hora. et tempora: qꝛ licet ante ſolis creationẽ fuiſſet temp⁹ non tñ diſtinguebat in horas: et minuta ſicut poſt creationẽ ſolis. Quinta vero die facte ſunt aues: et piſces ex aqua. Ubi diligẽter annota ꝙ in auibus aqua dominatur quo ad humiditatẽ eo ꝙ veſica careant: et id ꝙ aĩalia emittunt per vrinam ipe emittũt in plumas: obidqꝫ vr ꝙ rõnabiliter ſint facte ex aquis. Sexta vero die ꝓduxit terra animalia, atqꝫ dixit de⁹ faciamus hominẽ. et cetera. Produxit aĩalia terreſtria q̃ cũ abũdẽt in calore et ſanguine in aqua ſuffocarẽtur. Dicit. n. philoſophus. i. de. gene. cap. de mixtiõe ꝙ locus mixtoꝝ ẽ facies terre qꝛ quemadmodũ mixta ſunt tẽperata ita facies terre eſt loc⁹ tẽperãtior qꝛ ibi cõcurrunt quattuor elementa: et radii ſolares temperantes terrã. Deinde dixit faciamus hominem ad imaginẽ et ſimilitudinem noſtram vt preſit piſcibus maris. Ubi nota ꝙ homo eſt fact⁹ ad imaginem et ſimilitudinẽ dei. Duobus modis qꝛ in homine eſt vna aĩa et tres potẽtie quemadmodum in diuinis vna eſſentia et tres perſone. Secundus modus ꝙ quẽadmodum pater ꝓducit filium et ãbo ſpirant ſpiritũ ſanctum. Ita intellectus producit notitiam: et intellectus et notitia cauſant volitionẽ. Eſt autem hõ microcoſm⁹ qꝛ in eo ſumatũ ẽ totũ vniuerſuꝫ nãqꝫ eſt reperire in eo corpus quod conueniat cum corporibus: et aĩam q̃ conueniat cũ ſpiritualib⁹. Dantur quattuor hũores quibus conueniat cum elemẽtis. Cor quo conueniat cũ ſole: qꝛ quẽadmodũ ſol ſuis radiis oĩa viuificat ita cor omnib⁹ membris dat vitam ꝑ ſpirit⁹ vitales. ¶ Dicit textus vltra vt preſit piſcibus maris vbi notandum ꝙ ſi homo ꝑmanſiſſet in ſtatu innocẽtie oĩa reliqua animalia ſibi obedirẽt: ſed poſtꝙ cecidit ab illo ꝑ peccatum non manſit dñs. ¶ Dicit preterea textus. 7. die requieuit. Quod nõ intelligas ꝙ poſt. 7. diem nihil ſit operatus. Nam Joannes. 15. dicit a perſona Chriſti. Pater meus vſqꝫ nunc operat et ego operor illud. Quia opa trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. Dicẽdum cum magiſtro ſenten. ꝙ illud eſt intelligẽdu. 7. die requieuit ſi lꝫ ab opꝛe diſtinctiõis et ſpecificationis illius chaos vel requieuit a primena formatione ſpecierũ: non tñ ab illaꝝ operatione. Nam deus cũ operantibus ſemper operatur. ¶ Nota ꝙ ab aqua actione ſolis eleuat vna ſubſtantia ſubtilior aqua et groſſior aere et eſt vapor calidus ꝓpẽ eleuans quod eſt ſol: humidus vero ratione materie vnde eleuatur que eſt aqua. Uapor eſt materia omnium impreſſionũ aquearũ: ita ꝙ ſi iſte vapor inſpiſſetur in media regione aeris erit nubes. Nubes enĩ nihil aliud eſt ꝙ vapor inſpiſſatus. Si vero amplius condenſet fit aqua: ſi vero ampli⁹ condenſet fit nix: et magis adhuc fit grando. Aliud eſt mediũ inter ignẽ et aerẽ tale ẽ exhalatio. Hec. n. eleuat a terra ⁊ rõne eleuantis ſolis ẽ calida. Et rõne illi⁹ vñ eleuat eſt ſicca. Et eſt materia omniũ impꝛſſionũ ignitarum. Si enim aſcendat ad ſuperficiem cõcauam medie regionis aeris et nõ penetrat in illam fit vent⁹: ſi vo penetret in illam cauſatur tonitruũ: more vapoꝝ cõtentoꝝ in caſtaneã q̃ ſaltat ad ignẽ poſita ſi non ponatur fracta qõ ſ euenit qꝛ vapores tñ diſtẽdunt vt cortex caſtanee non capiat illos: et ideo cortice corrupto ſaltat. Sic ẽ de exhalationib⁹ appetẽtib⁹ exire a nube a qua circundantur. Si vero aſcendat ad ſupremam regionẽ aeris ignit et fit cometa qui eſt flãma ardens illarum exhalationum.

De elemẽti ꝑdominio.
Pͣia ꝓpõ

¶ Querit hic an in quolibet mixto ſit aliquod elementum predominans. Ad quam queſtionem reſpõdetur per aliquas propoſitiones. Prima propoſitio. In quolibet mixto debet aliquod elementum predominari. Iſta propoſitio probatur authoritate philoſophi ſecundo de generatione dicentis ꝙ non eſt dabile equale ad pondus. i. aliqua res naturalis que nõ ſit magis calida ꝙ frigida. Immo aliqđ illoꝝ debet habere a predominio. Secunda ratio: quia dicit philoſoph⁹ primo celi tex. cõ. 7. in quolibet mixto aliqđ fore elemẽtum predominans.

Secũda ꝓpoſitio.

¶ Secunda propoſitio. Talis elementi predominatio hoc modo intelligitur: ꝙ actiuitas eius maiorem habet proportionem ad reſiſtẽtiam aliorum quaꝫ habeat actiuitas aliorum ad reſiſtentiam ipſius. Ita ꝙ ipſum habet ad reliqua proportionem quadruplam: reliqua vero ad ipſum duplam. Quod ſit hoc verum patet: quia ſi omnia elementa haberent inter ſe equales proportiones: ita ꝙ a quanta ꝓportione actiuitas vnius agit in reſiſtẽtiam alterius a tanta ꝓportione aliud ageret in reſiſtentiam ipſius non fieret aliquod mixtum. Sed ſola fieret locorum tranſmutatio. Nam ſi a quãta proportione ignis agit in aquã a tãta aqua agit in ignẽ eque cito aqua vertit in ignem ſicut ignis in aquã.

Tertia ꝓpoſitio.

¶ Tertia propoſitio. Celum debet concurrere ſpecialiter ad corruptionem elementi predominantis alias maneret formaliter in mixto: quod nolumus concedere. Iſta propoſitio probatur Nam ſi ignis agit ſuper reliqua elemẽta a quadrupla proportione: reliqua vero ſuper ipſuꝫ a dupla citius ignis alia deſtruet ꝙ ab aliis deſtruatur: ſit ergo ꝙ ignis deſtruat alia ĩ dimidia hora a reliquis vero deſtruatur in vna hora: ſequitur ꝙ tranſacta dimidia hora remanebit ignis ille ſaluus: et ita formalr in mixto quia tranſacta dimidia hora reliqua ſunt corrupta et non eſt aliquod de reliquis elemẽtis qđ deſtruat ignem. Neceſſe eſt ergo ignem deſtrui a celo ne in mixto remaneat formaliter. Iſta propoſitio eſt de mente Marſilii primo de generatione capitulo de mixtione.

Quarta ꝓpõ.

¶ Quarta propoſitio eſt de mente Alberti magni in libro de proprietatibus elementorum dicentis. In quolibet mixto dominatur terra quo ad molem. Iſta propoſitio probatur ꝙ cum tria elementa q̃ ſunt ignis aer et aqua ſunt maxime actiuitatis: ſi aliquod illorum in mixto predominetur cito mixti contexturam deſtrueret. Secunda ratio: ſi aliquod iſtorum denominaretur quo ad molem: ſeq̃retur mixtum non fore conſtans firmum et ſtabile. Tertia ratio eſt experientia quotidiana que demõſtrat cum aliquod lignum comburitur: maiorẽ quãtitatem ab illo ligno decidi cineris quam vaporum et aliorum que tenẽt locum aeris et alioꝝ elemẽtoꝝ.

Quinta ꝓpõ.

¶ Quinta propoſitio talis eſt licet apud diuerſos diuerſa ſit opinãtium varietas de dominio elementorum quantum ad qualitates alteratiuas quibuſdam opinantib⁹ cum Burleo ⁊ Gentili medico: ꝙ in omni mixto dominatur aer quantũ ad qualitates alteratiuas. Aliis vo vt Angeſt õ cauſis ſecundo ꝓprietate nona credẽti ꝙ in omni mixto dominetur terra quo ad qualitates alteratiuas. Credimus vero in quibuſdam mixtis dominari terram quo ad qualitates alteratiuas. In quibuſdam vero aerem: et ſic de reliquis elementis. Iſta propoſitio tres continet partes; quaꝝ prima eſt. Omne mixtũ calidum et humidum fore: et mouetur authoritate Ariſtotelis li. 4. metheoroꝝ dicentis. Omne mixtũ fit per digeſtionẽ: ſed digeſtio eſt paſſio facta a calido ex oppoſitis paſſiuis; ergo in omni mixto dominatur caliditas et humiditas. Et ſi dicatur ꝙ ſentiunt multa mixta frigida ſicut nix et lapides: dicunt ꝙ ſenſus tactus ſepe decipit. Namqꝫ illa apparent frigida qꝛ ſunt min⁹ calida ꝙ nos: ſicut apparet homini ſe balneanti in aq̃ calida, ꝙ aq̃ min⁹ calida in illũ proiecta eſt frigida. Hec tamen opinio falſa eſt: ⁊ ad ſuum motiuũ ego dico ꝙ iſta ꝯña nõ valet. Hec res facta eſt per calidum ergo eſt calida. Namqꝫ apis frigida eſt cum ſit exanguis ⁊ ſuas omnes operationes vitales complet mediãte calore: ſic dico ꝙ ꝗuis iſta operatio que eſt cõmixtio humidi aquei cũ ſicco terre compleat a calido: non ſequit omne mixtũ fore calidum. Secunda pars iſti⁹ ꝓpõnis eſt opinio Angeſt tenentis, omne mixtum frigide ⁊ ſicce nature fore: cuius rõ eſt: illđ ad quod ſe reducit illa res relicta ſue nature reputatur naturale illi rei; ſed ſic eſt ꝙ homo mortuus maxime infrigidatur etiam ſanguis exiens a corpore cõgelatur et frigeſcit vt ſi frigidus ſumatur ſit venenũ pernicioſum. Sed ne credas iſtis: ſed potius in quibuſdam mixtis dominari terraꝫ quo ad q̃litates alteratiuas: vt in lapide: in quibuſdam vero dominari aquam vt in piſcibus; Et ita dicendum eſt de reliquis.

¶ Sexta propoſitio. Elementoruꝫ in mixto predominiũ quãtũ ad qualitates motiuas eſt attendendum penes leuium corporũ mixtionem aut penes intenſionem caliditatis elementaris ferme vſqꝫ ad ſummũ. Iſta ꝓpõ ꝓbat: qꝛ gelu eſt leui⁹ aqua propter mixtionem quandam partium leuiuꝫ que ſunt exhalationes ſicce terreſtres: et lignum eſt leue ꝓpter mixtionem partium aereaꝝ. Secũda pars ꝓbat ſuppoſito ꝙ eſt duplex caliditas. ſ. anime que eſt caliditas ſpirituoſa: et de hac dicitur ꝙ hõ ẽ calidiſſimus animaliuꝫ. 4. ꝓbleumatũ: qꝛ habet maiorem quantitatem ſpirituũ aliis omnib⁹ aĩalib⁹ ſub equali magnitudine: et iſta non facit rẽ eſſe leueꝫ vt pꝫ de aĩalib⁹ q̃ hñt multum de hac caliditate et ſunt grauia. Alia eſt caliditas elementaris ignea et hec facit rem eſſe leuem: ſi tamen intendatur ꝙ quaſi appropinquet ad ſummum vt pꝫ in aere et igne. Sexta ꝓpõ

¶ Septima ꝓpoſitio. Elemẽta quãtum ad organizacionem et quantũ ad modũ ſubſtãtie nihil agunt. Ibi enim tota actio attribuitur ipſi virtuti informatiue quam neceſſariam fore in cuiuſlibet mixti formatione quantum ad organizacioneꝫ et modũ ſubſtãtie hñ ſuadebim⁹ infra. Septĩa ꝓpõ.

¶ Sed quia de raro et denſo cepim⁹ loqui, ꝗuis hec materia aliquantulum ſit pertractata in ſecunda parte: tñ nunc abunde volo illã tractare penes quid inquam attendat raritas et denſitas et dicit calculator ꝙ penes diſtantiã punctoꝝ in materia ꝓportionata. Uult dicere attendendum eſt ad quantitatem et ad materiam et ſic declaratur: ſi inter materias inuicem duoꝝ corpoꝝ et inter quantitates eſt ꝓportio equalitatis ſunt eque rara et eque denſa: vt ſi ſint duo pedalia equalr hñtia de mã ſi vo ſint ineq̃lia ꝯſiderandũ eſt ſi q̃lis ẽ ꝓportio q̃ntitatuꝫ

Queſtio penes q̃d attend. raritas et denſitas.

talis eſt materierum: et ſi ſic ſunt eque rara et eque denſa: vt ſi bipedale compararetur ad pedale ſi quemadmodum quo ad quãtitatem ſe habet in dupla ita quo ad materiam ſunt eque rara et eque denſa: Si vero maior ſit ꝓportio quantitatum quam materierum: vt ſi quantitatum eſt dupla et materierũ ſequialtera dupla excedit ſequialteram in ſequitertio erit in ſequitertio: maius rarius minori: ratio quia ſi in eadem ꝓportiõe plus habet de materia qua eſt maiꝰ eſt eque rarum: ſed nũc deficit ab illa materia in ſequitertio: ergo in illa eſt rarius quam tunc erat ergo quam minꝰ quod eſt eque rarum: ſi vero maior ſit proportio materierum quam quantitatum in ea qua proportio materierum excedit eaꝫ que eſt quãtitatum maius eſt denſius. Verbi gratia: excedant ſe quãtitates ĩ dupla materie vero in tripla excedit tripla duplã in ſequialtero: in ſequialtero eſt magis denſum maius quam minꝰ: probatur: quia ſi in eadẽ proportione eſſet maius quam haberet plus de materia eſſet eque denſum: ſed modo eſt denſius quam tunc in ſequialtero: ergo quam minus quod tunc eẽt eque denſum vt maius: ſi vero quantitates ſe habẽt in dupla et materie ſint equales maiꝰ eſt rarius minori ſm ꝓportionẽ quantitatum hec eſt veritas calculatoris calculandi raritatem et denſitatem.

Notabile primum

Declarandũ eſt ergo primo quid ſit infinite rarum et infinite denſum infinite rarum ẽ quod ſub infinita quantitate finite continet de materia infinite denſum quod ſub finita quantitate infinite habet de materia. Unde ſi omnes partes infinite rari magis rareſcãt non valet. Hoc mouetur motu rarefactionis quo mediante magis rareſit ergo efficitur rarius.

Nota. 2.

Item de infinite dẽſo: ſi amplius extrema appropinquẽt non valet: hoc mouetur motu condẽſationis et magis et magis cõdenſatur: ergo efficitur denſius non valet: ꝙ ſi aliquis ſtatuat ꝙ ſit vnuꝫ corpus pedale et hora futura diuiſa per partes proportionales dupla proportione in prima parte proportionali rareſiat vniformiter ad duplum in ſecũda item rareſiat vniformiter ad duplum: et ſic vſqꝫ ad finem hore in fine erit vniformiter rarum vel denſum finite de materia continens quod eſt falſum vt dicetur in tertia ꝓpõne: dicẽdũ ꝙ in fine non manebit eo ꝙ ſequitur ꝙ infinitum rectum eſſet clauſuꝫ inter duo extrema. Nam cum ſecũda pars ꝓportionalis illius corporis ſit inter primam et ſecũdam et ſemper in quauis parte ad duplum augeatur: in fine erit infinita et inter illas duas clauſa ergo intentum, vel dic ꝙ in inſtanti terminatiuo deus reducet ad quantitatẽ finitam.

Pria ꝓpõ Notab. 3.

Noto ꝙ omne finitum vniformiter rarum, vel denſum finite eſt actiuitatis, ꝓbatur quia ſi eſt finitum finitas continet partes equales verbi gratia tres tertias et tantum habet de materia vna ſicut alia quia eſt vniformiter rarum vel denſum: ſed prima habet finite: ergo omnes tres habẽt finite de materia. Tenet conſequentia quia ex finitis finities ſumptis ſolum reſultat finitum: vltra totum habet finite de materia: ergo de forma. Tenet conſequentia ex philoſopho. 4. phiſicoꝝ. Agens tãtum dat de loco ſicut de forma: quod dclarat Marſilius. i. de materia vltra finite habet de forma: ergo de actiuitate.

Secũda ꝓpoſitio.

Secunda propoſitio. Stat aliqd finitũ eẽ infinite actiuitatis ſi ẽ difformiter rarũ vel denſum: quod fiet hoc modo. Sit vnum infinite magnum vniformiter rarum vel denſum cuius quodlibet pedale habeat vnum pedale de forma et primũ pedale maneat intactum: ſecũdum pedale condenſetur ad ſubduplum: tertium ad ſubquadruplũ ſemper per numeros pariter pares: iam hic ſunt infinita corpora omnia ſe habentia in dupla proportione ergo primum eſt tãtum ſicut omnia alia, ſed primũ eſt pedale: ergo et omnia alia ſunt vnum pedale: ergo totum eſt bipedale: et per conſequens totum eſt bipedale et continet omnem formam quam illud infinitum: ergo eſt infinite actiuitatis.

Tertia ꝓpoſitio.

Tertia propoſitio. Omne infinitum vniformiter rarum vel denſum eſt infinite actiuitatis: patet quia ſi eſt infinitum et vniformiter rarum vel denſum: ergo omnes partes equales equaliter habẽt de materia et ſunt infinite equales ergo infinitũ hñt de materia et ſic eſt infinite actiuitatis.

Quarta ꝓpõ.

Quarta propoſitio. Poſſibile eſt dare infinitum finite actiuitatis patet de infinite raro quod erit hoc modo ſi pedali diuiſo per partes ꝓportionales prima pars rareſiat ad pedale: ſecũda ad pedale: tertia ad pedale iam eſt infinite magnuꝫ et infinite rarum et finite actiuitatis quia finite habet de materia.

Queſtio egregia

Queritur vtrũ raritas et denſitas eſt poſſibilis. Hanc queſtionem ventilabo ad mentẽ illius ſubtiliſſimi Aluari thome in ſuo triplici motu tractatu tertio capite prĩo et arguitur pars negatiua quia vel tam raritas quam denſitas ſunt poſitiue et ſunt qualitates: vel nonnullũ iſtorum eſt: dicendũ igitur nec raritas nec denſitas eſt poſſibilis: nõ primuꝫ quia raritas ita ſe habet ꝙ eq̃ velociter et eque proportionabiliter ſicut raritas acquiritur ita velociter et eque proportionabiliter denſitas deperdit̃ ſed hoc non poteſt eſſe de duobus poſitiuis: igit̃ raritas et denſitas non ſunt q̃litates poſitiue ambe. Maior patet quia quãtum aliquid de raritate acquirit et in eadẽ proportione tantum deperdit de denſitate et in eadem proportione. Minor ꝓbatur quia ſi ſint duo poſitiua que eque velociter et eque ꝓportionabiliter ſe habeant vnum in augmento aliud in diminutione: vel ſunt equalia vel inequalia. Si primũ ſint. a. et. b. auget̃. a. eque velociter ſicut. b. diminuit̃ ſit per duos gradus maioreꝫ proportionem perdit b. quam acquirit. a. quia quãdo eadem latitudo tollitur a minori: et additur maiori maiorem proportionem perdit minus quam acquirat maiꝰ ſi inequalia ſit. b. minus quod diminuatur et. a. maius et ſequitur ſi eque velociter diminuatur. b. ſicut augetur. a. ꝙ maiorem ꝓportionem perdit. b. per eãdem regulam: nec refert ſi maius diminuatur et minus augeatur. Nam tũc cum minus acquirit aliquid quod idẽ perdit maius maiorem ꝓportionem acquirit minꝰ quia eadem latitudo addita maiori et minori plus facit acquiri minori quam maiori ſed eandem ꝓportionem perdit maius perdendo vnam latitudinem ſicut acquirit aquirendo eandem: ergo non poſſunt eque ꝓportionabiliter augeri ſi eque velociter. Cõfirmatur: ſi raritas eſſet qualitas ſequeretur ꝙ poſſibile eſſet dare rarum vniformiter difforme. ſequella patet ſicut de alijs qualitatibꝰ dici ſolet: ſed falſitas

ꝯñtis

conſequentis probatur: quia ſequitur illud eſſe infinite denſum. Nam ſecunda pars eſt in duplo minus rara quam prima: ergo in duplo magis denſa diuidendo minoribus verſus non gradum: ⁊ tertia eſt in duplo magis denſa ſecunda: ergo totum eſt infinite denſum: ergo non eſt vniformiter difformiter rarũ.

Secũduꝫ p̃cipale.

Secundo principaliter arguitur probando ꝙ raritas non ſit poſſibilis: quia vel in eadem proportione raritas augetur qua augetur proportio quantitatis ad materiam: vel in eadem qua quantitas augetur. Si primum ſequitur aliquãdo rareſiendo in duplo non effici in duplo maius et aliquando effici minus quam in duplo maius ⁊ aliquando effici per duplam raritatem in duplo maiꝰ. Verbi gratia: ſi quantitatis ad materiã eẽt dupla ꝓportio ſi quãtitas acquirit duplã etiã raritas acquirit duplã: quia proportio quantitatis ad materiam efficit̃ maior in duplo: ſi vero ſit quantitatis ad materiã ſequialtera acquirẽte quãtitate vnã ſequialteram: duplatur raritas quia duplatur proportio: et ſi ſit ꝓportio quantitatis ad materiam quadrupla debet quantitas ſe decuplari: ſed certe iſta ſunt abſona: quia ſufficit ⁊ requiritur in eadem ꝓportione quantitatem augeri qua ⁊ raritas. Nec videt̃ raritatem in ſequi augmentum quantitatis: data paritate materie. Nam ſi ſic dato pedali vniformi ſi in infinitũ rareſiciat ipſo manente vniformi ſequeretur eſſe infinite rarum. Sequella nota eſt: ſed probo ꝙ non: quia ſequitur ꝙ nullam materiam continet: et ſic non eſt rarum nec denſum: ſed ſequella probatur quia ſi aliquam materiam continet et cum ſit vniforme tantũ cõtinet in vna parte ſicut in alia ſibi equali ⁊ ſunt infinite equales: ergo habet infinitum de materia: ⁊ ſic non eſt infinite rarum contra te.

Tertium p̃cipale.

Tertio p̃cipaliter arguitur. Si raritas eſt poſſibilis maxime eſt per rarefactionem ſed hoc non: quia vel rarefactio eſt motus ad ſubſtãtiam vel ad quantitatem: non primum quia eſſet generatio: nec ſecundum, quia tunc in quolibet inſtanti intrinſeco rarefactionis eſſet alia quantitas cum ſit maior raritas: ⁊ ſi alia quantitas: ⁊ precedens nõ corrumpitur vt probabo: ergo penetratio dimenſionum eſt poſſibilis ſcilicet huius quãtitatis cum preexiſtenti: ⁊ minor probatur: quia ſi corrumpitur: vel per applicationem contrarij: ⁊ hoc non quia quantitati nil eſt cõtrarium: vel corruptione ſubiecti: vel abſentia conſeruantis quorum nullum adeſt in quantitate vt corrumpatur. Si diceres, vt Marſilius ꝙ ſemper in rarefactione eſt alia ⁊ alia quantitas: ⁊ ꝙ quelibet cuilibet cõtrariatur: primo hoc eſt contra Ariſtotelem qui in predicamento quantitatis ponit quantitati nil eſt contrarium. Secundo ſequeretur ꝙ pars toti eſſet contraria. Tertio ſequeretur virtutem finitam infinita gignere et corrumpere in quãtulocumqꝫ tempore paruo: quod certe male ſonat. Et ſi diceres cum doctore ſubtili ꝙ in rarefactione nec quantitas, nec ſubſtantia acquiritur: ſed ſolum maior locus. Contra ſequeretur in qualibet rarefactione omnia naturalia rareſieri: vel penetrationem dimenſionum eſſe. Sequella probat̃ et ponatur vnũ pedale rareſieri quouſqꝫ ſit bipedale: et acquirat locum pedalẽ vbi erat pedale aeris quod ſit. a. petitur vel. a. manet illic vel non: ſi primum penetratio a. cum pedali rarefacto: ſi ſecũdũ ſcilicet. a. non manet illic: ſed expellebatur ad alium locum idem dicetur de corpore ꝙ erat in alio loco ⁊ ſic proceſſus in infinitum: immo celi latera diſtenderentur quod eſt impoſſibile.

Quartum p̃cipale.

Quarto principaliter arguitur ſi rarefactio ⁊ condenſatio eſſent poſſibiles: ſequitur ꝙ rarum difforme cuius vtraqꝫ medietas eſſet vniformis correſponderet ſuo gradui medio: ſed conſequens eſt falſum ergo illud ex quo ſequitur ſequella eſt nota ⁊ falſitas conſequentis arguitur et capio vnum pedale cuius vna medietas ſit rara vt octo et alia vt quattuor: ſi tale pedale correſponderet ſuo gradui medio poſſet ad vniformitatẽ reduci ita ꝙ cõtinuo correſponderet ſuo gradui medio medietate intenſiore continuo tantum deperdẽre quantum acquirit medietas remiſſior: ſed conſequens eſt falſum. Falſitas conſequẽtis probatur. Volo ꝙ medietas rara vt octo perdat vnum gradum raritatis et tantum acquirat medietas rara vt quattuor: tũc tale pedale rareſit: ergo non poteſt reduci ad vniformitatem ipſo continuo manente eque raro. Conſequentia eſt nota: et probatur antecedens: quia medietas intenſior perdit vnum gradum raritatis: ergo efficitur in ſequiſeptimo dẽſior: ergo perdit vnaꝫ octauam ſemipedalis que eſt decimaſexta pedalis: et medietas remiſſior acquirit illum gradum: ergo efficitur in ſequiquarto rarior: ergo acquirit quintam ſemipedalis que eſt decima pedalis: ergo plus acquirit de quantitate quam deperdit ⁊ nil recipit de materia de nouo: ergo rarius ẽ quam ante: ergo intentum. Dicunt aliqui ad hoc ꝙ quamuis in quolibet inſtanti intrinſeco nõ poſſit reduci ad vniformitatem quin rareſiat: tamen in toto tempore reducet̃ ad vniformitatem gradus medij quin rareſiat: itaqꝫ cum medietas minus intenſa acquiſierit medietatẽ exceſſus: tunc erit ſub vniformitate gradus medij ſine rarefactione et condenſatione: ſed contra acquiſita medietate exceſſus rareſit: ergo non reducitur ad vniformitatem gradus medij ipſo continuo manente ſub eodem gradu raritatis: conſequentia eſt nota: ⁊ probatur antecedens: quia medietas intenſior perdendo duos gradus perdidit ſequitertiã: et ſic vnam quartam ſui que eſt octaua pedalis, et medietas remiſſior acquiſiuit ſequialteram: ⁊ ſic medietatẽ ſemipedalis que eſt quarta pedalis: ergo plus acquiſiuit quantitatis quam perdidit ipſo nullã materiam acquirente ergo rareſit. Dicendum non eſſe reducendum ſm calculatorem ad vniformitatẽ per raritatem que eſt priuatiuum ſed per denſitatẽ: ſed contra ſequeretur ꝙ denſum difforme cuius vtraqꝫ medietas eſſet vniformis poſſet reduci ad vniformitatem ipſo continuo manente eque denſo per tantã deperditionem medietatis intenſioris ſicut acquiſitionem remiſſioris: ⁊ ſequella nota eſt: ſed probatur hoc eſſe falſum. Perdat intenſior medietas vnũ gradum ⁊ acquirat remiſſior illum: totum condenſatur quia ſi perdit vnum efficit̃ in ſequiſeptimã minꝰ denſa: ergo in ſequiſeptimo magis rara: ⁊ ſic acquirit vnam ſeptimam ſui que eſt decimaquarta pedalis ⁊ medietas remiſſior efficit̃ ĩ ſequiq̃rto magis dẽſa: ergo perdit vnam quartam ſui que eſt octaua pedalis: ergo plus deperdit quam acquirit de quantitate ſub eadem materia: ergo efficitur denſius. Dicendum ꝙ quamuis verum ſit ipſum condenſari in deperditione prime medietatis exceſſus tamen in deperditione ſecũde medietatis exceſſus rareſit corpus

quantum ante condenſabatur ⁊ ſic in toto ſaltē tempore reductionis manet idem gradus raritatis: et denſitatis quod patet in ſecunda medietate perdidit intenſior medietas duos gradus: ⁊ efficitur in ſequitertio magis rara: ergo acquirit vnam tertiam ſemipedalis que eſt ſexta pedalis et remiſſior efficitur in ſequialtero magis denſa: ergo perdit vnam tertiam ſui que eſt ſexta pedalis igitur in toto tempore quantum illud corpus acquiſiuit de quātitate tantum perdidit ſed contra tale corpus per totam horam rareſcit: ergo intentum, nota eſt conſequentia et probo antecedēs: quia ſemper per maiorem partem vadit intēſio raritatis quā remiſſio eodem gradu: ergo totum rareſcit tenet conſequentia ſicut dici ſolet ſi per maiorem partem vadit albedo quam nigredo eodem gradu: ergo totum albeſcit, item replicatur non eſt dabile inſtans in quo tale corpus incepit rareſieri poſtquam condenſabatur: igitur nō bene reſponſum eſt tenet conſequentia: ⁊ probatur: antecedens maxime eſſet inſtans medium illius temporis in quo medietas denſitatis depdende eſt deperdita ⁊ acquiſita medietati remiſſiori: ſed falſitas cōſequentis probatur: et capio vnum bipedale cuius vna medietas ſit denſa, vt duodecim et alia, vt dimidium et volo ꝙ per horam vniformiter medietas intenſior perdat .5. grdus cum tribus quartis ⁊ tātū acquirat medietas minus denſa ita ꝙ totum in fine manebit vniforme. ⁊ arguitur ſic ante inſtans medium talis temporis incipiet tale corpꝰ rareſieri poſt quam condenſabatur: ergo non eſt illud inſtans medium totius temporis vniformitatis conſequētia pꝫ ⁊ arguitur añs volo ꝙ illa medietas denſior deperdat vniformiter duos gradꝰ dēſitatis et illos acquirat medietas minus denſa et manifeſtum eſt ꝙ medietas denſior efficiť in ſequiquinto rarior ergo maior ergo acquirit vnam quintam pedalis ⁊ alia medietas efficitur in quintuplo denſior ergo perdit .4. quintas ſui ⁊ manet preciſe vna quinta pedalis volo de inde ꝙ medietas denſior perdat medietatem vnius gradus quam acquirat altera que māſit quinta pedalis tūc totum rareſcit quod probo: quia pedale denſius efficitur in ſequi .19. rarius et maius et alterum efficitur in ſequi quinto denſius: ergo acquirit vnam ſextam ſui: ſed ſexta quinte eſt .30. ğ plus acquirit de quantitate quam deperdit: ergo non acquiſita materia efficitur rarius.

Quintū pricipale

¶ **Quinto principaliter arguitur:** ſequitur ꝙ quemadmodum datur rarum vniformiter diſſorme a certo gradu vſqꝫ ad certum gradum ita daretur rarum vniformiter diſſorme a certo gradu vſqꝫ ad non gradum: ſed hoc eſt contradictio: quia ſi eſt vniformiter diſſorme a certo gradu vſqꝫ ad nō gradum correſpondet gradui medio ⁊ eſt rarum, ⁊ eſt nō rarum: quia eſt infinite denſum, quia cum ſecūda pars ſit in duplo minus rara: ergo ē in duplo magis denſa ergo cum ſit in duplo minor tātum habet de materia ⁊ ſic de tertia reſpectu ſecunde: ergo illud eſt infinite denſum ergo eſt non rarum. Dicēdū ꝙ quamuis detur rarum a certo gradu vſqꝫ ad certum gradum, ſed non vſqꝫ ad non gradum: quia illud eſt poſſibile hoc vero implicat contradictionem bene tamen poteſt dari denſum a certo gradu, vſqꝫ ad non gradum: quia non ſequitur illud eſſe infinite rarū. Nam quamuis infinite rara ſit aliqua pars tamen eſt finitum finite continens de materia; ergo non eſt infinite rarum.

Sextum pricipale.

¶ **Sexto principaliter arguitur:** ſi raritas et denſitas eſſent poſſibiles: ſequeretur ꝙ pedale cuius prima pars eſſet aliquantulum rara ⁊ ſecunda in duplo quam prima ⁊ tertia in duplo quam ſecunda eſſet infinite rarum ſequella probatur ſicut dicitur de intenſione ꝙ ſi diuidatur pedale proportione dupla ⁊ prima pars ſit aliquantulum calida ſecunda in duplo magis calida quam prima et tertia quam ſecunda totum eſt infinite calidum ſic in propoſito raritas prime partis aliquantulū denominat totum ſecunde tantum, et tertie tantum: et ſic ſine ſtatu: ergo totum eſt infinite rarum: ſed probo ꝙ nō ſub finita quantitate finite habet d̄ materia: ergo eſt finite rarum. Item eſt aliqualiter denſum: ergo non eſt infinite rarum conſequentia eſt nota, ⁊ probatur antecedens. prima pars eſt aliqualiter denſa ſecunda in duplo minus denſa: ergo in quadruplo minus habet de mat. ria et tertia quā ſecunda et q̄rta quā tertia: ergo materia omnium partium dempta prima eſt ſub tripla ad primam ſed prima eſt finita: ergo et quod ſubſequitur.

Prima confirma.

¶ **Et confirmatur capio vnum cor**pus cuius prima pars proportione dupla ſit aliquātulum rara ſcilicet vt duo ⁊ ſecunda in duplo minus: ⁊ tertia in duplo minus quam ſecunda: ⁊ ſic conſeq̄nter. Tunc illud corpus eſt, rarum et non eſt rarum. Primo illud corpus eſt rarum, vt vnum cum vna tertia: quia quemadmodum dicitur in materia de intēſione: ſi detur vnum corpus: cuius prima pars proportionalis proportione dupla ſit intenſa, vt duo: ⁊ ſecunda in duplo minus: ⁊ tertia in duplo minꝰ quā ſecunda totum eſt intenſum vt vnum cum vna tertia quod ſic probatur: quia prima pars cum ſit, vt duo denominat totum vt vnum: ⁊ ſecunda cum ſit vt vnum et ſit in vna quarta ſubiecti denominat totum vt vna quarta et ſic omnes denominationes habent ſe in quadruplo: ergo prīa denominatio eſt tripla ad oēs dēpta prima: ſꝫ prima eſt vt vnum: ergo oēs alie ſunt vt vna tertia. ꝙ autem non ſit rarum probatur ſic eſt infinite denſum: ergo non eſt rarū: conſequentia, eſt nota: ⁊ probatur antecedēs: quia ſecunda ps eſt in duplo minus rara: ergo eſt in duplo magis dēſa: et ſi eſſet tam denſa ſicut prima continet in duplo minus de materia quā prima: ſed modo eſt in duplo denſior: ergo continet tantum de materia ſicut prima et tertia ſicut ſecunda: et ſic ſine ſtatu: ergo illud corpus ſub finita quantitate infinite habet de materia: ergo eſt infinite denſum.

Secūda ꝯfirmatio

¶ **Confirmať ſecundo et capio vnū** pedale. Cuius prima pars proportionalis ꝓportione decupla ſit dēſa aliq̄liter: ⁊ ſecunda in duplo magis: et tertia in duplo magis quam ſecunda: et quarta in duplo magis quam tertia: et ſic conſeq̄nter: et ſic arguo: ſequeretur ex queſtione ꝙ illud corpꝰ eēt infinite denſum: ſed conſequens eſt falſum: igitur illud ex quo ſequitur: ſequella probatur: quia ſi alicuius corporis diuiſi per partes proportionales ꝓportione dupla prima pars proportionalis ſit aliquantulum denſa: et ſecunda in duplo denſior: et tertia in duplo denſior quam ſecunda: et quarta in duplo denſior quam tertia: et ſic conſequenter: totum illud corpus eſt infinite denſum cum contineat ſub finita quātitate infinitam materiam, vt probatum eſt in cōfirmatione ſuperiori: igitur pari ratione eſſet corpus diuiſum per partes proportionales proportione dupla cuiꝰ prima pars proportionalis ſit aliquantulū denſa ⁊ ſecūda in duplo magis: ⁊ tertia in duplo magis quam ſecunda et ſic conſequenter: erit etiam dēſum infinite quod fuit probandum: ſed modo probatur falſitas conſequentis: quia pari ratione ſequeretur ꝙ corpus diuiſum proportione decupla: cuius prima pars eſſet aliqualiter denſa: ſecunda in duplo plus ⁊c. eſſet infinite dēſum: ꝯſequens eſt falſum: q2 illud corpus ſub finita quantitate finite habet d̄ materia: ergo eſt finite denſum. Antecedens probať et ſuppono ꝙ prima eius pars ſit denſa, vt vnum: ſecunda pars proportionalis eius ſi tantam materiam cōtineret quantum continet prima eſſet in decuplo dēſior: ⁊ per conſequens vt decē, cum ſit in decuplo minor ſed modo ē in quintuplo minus dēſa quam tunc eſſet et hoc ſub eadem quātitate (quia duplum ad ſubdecuplum eſt ſub quintuplum ad decuplum, vt patet) ⁊ modo eſt preciſe denſa, vt duo vt patet ex caſu: igitur modo in quintuplo minus cōtinet de materia quam tunc contineret: ſed tunc continet tantā materiam quātam continet prima: igitur modo in quintuplo minorem materiam cōtinet quam prima: et pari ratione tertia pars proportionalis in quintuplo minus de materia continet quam ſecunda: et quarta, in quintuplo minus quam tertia ⁊c. Igitur aggregatum ex omnibus illis materiebus eſt ſexq̄quartum ad materiam prime partis proportiōalis ſed materia prime partis proportionalis eſt finita, vt quattuor ſuppono: igitur tota materia totius corporis eſt vt quinqꝫ: ⁊ per conſequens finita quod fuit probandum.

Octauuꝫ pricipale.

¶ **Octauo principaliter arguitur:** ſequitur idē corpꝰ eſſe īfinite dēſum: ⁊ finite dēſum: cōſequens eſt falſum, vt conſtat: ſequella probatur volo ꝙ ſit vnum pedale habens vnum gradum de materia ⁊ volo ꝙ prima pars condenſetur aliquantulum ſecunda in duplo plus tertia in triplo plus ⁊ ſic conſequenter tunc iſtud corpus eſt infinite denſum quia infinite denſa eſt aliqua pars: et eſt finite denſum ſicut ſecunda pars proportionalis. Dicendum ꝙ non valet infinite denſa eſt aliqua pars: ergo eſt infinite denſum, Nec valet in motu, nec in qualitatibus: Ideo diceret aliquis eſſe ita denſum, vt ſecunda pars. Contra Volo ꝙ prima condenſetur ad ſubduplum ſecunda condenſabitur ad ſubquadruplū ergo eſſꝫ in quadruplo denſius quam antea: ſed contra non eſt in quadruplo minus et habet eandē materiam: ergo non eſt in quadruplo denſius nota ē cōſequentia ⁊ probatur maior: prima pars condenſatur ad ſubduplum ⁊ efficitur quarta; totū quod reſtat non deuenit ad non quantum: ergo nō eſt in quadruplo minus. ¶ Unum tamē nota ꝙ non cuiuslibet corporis ſcit intellectus aliquis humanus cui nam denſitati reſpondeat: vt ſi prima pars pedalis eſſet dēſa aliquantulum ſecunda in ſequialtero tertia in ſequi tertio per omnes ſpecies proportionum in dēſitatibus: ita ꝙ conſtituatur denſitas partis ad partem in proportione irrationali ſic enim impedietur calculatio.

Nonum pricipale

¶ **Nono principaliter ſic arguitur.** ſequitur idem rareſieri ⁊ condenſari ſequella ꝓbatur. volo ꝙ vnum pedale diuiſum per partes ꝓportionales proportione dupla ſic ſe habeat ꝙ prīa ps rareſiat ad duplum ſui: ſecunda vero condēſetur ad ſubduplum ſui: ⁊ ſic conſequenter tunc illud eſt rarius: quia eſt maius et continet eandem materiam: ꝙ ſit maius patet: quia prima pars acquiſiuit ſemipedale: ⁊ totum reſiduum perdidit quartam pedalis ergo plus quantitis acquiſiuit quam perdidit. Et ꝓbatur ꝙ ſit denſius quia infinite denſa eſt aliqua ps ergo eſt infinite denſum. ¶ Et confirmatur: volo ꝙ ſit aliquod corpus diuiſum per partes proportionales dupla proportione: ⁊ vna hora ſimiliter ⁊ in prīa parte illius hore: prima pars rareſiat: ⁊ in eadem parte hore: ſecunda pars condenſetur ad ſubduplā quantitatem quā acquiſiuit prima et in ſecunda parte: ſecunda pars rareſiat: ⁊ tertia condēſeur ad ſubduplū illius qd̄ acquiſiuit. ⁊. et ſic in infinitū tūc in fine hore illud corpꝰ eſt rariꝰ: et non rariꝰ, primū ꝓbatur: quia illud corpus eſt maius quam antea ſub eadē materia: ergo rarius: antecedēs probatur: quia in fine hore prima pars ē maior quam antea: et ſcd̄a eſt maior quam ātea. et aggregatum ex mille ꝑmis eſt maiꝰ quā ātea: ergo totale corpꝰ ē maiꝰ quā ātea quia aggregatum ex prima et ſecunda magis acq̄ſiuit quam perdidit cum acquiſitum. prime ſit duplū ad perditum ſecunde: ⁊ ꝙ non ſit rarius: probatur tantum ſicut antea probatur: quia tantum eſt acquiſitum: ſicut deperditum. Nam prima pars eſt equalis omnibus alijs: ⁊ prima pars aliquantam quantitatem acquiſiuit, ſecunda in duplo minorem perdidit tertia in duplo minorem ⁊ ſic cōſequenter: ergo aggregatum ex omnibus perditis ē equale prime ⁊ ſic totum corpus tantum acquiſiuit quantum perdidit: ergo manet equale et ſic non eſt rarius. ¶ Cōfirmatur ſecundo: ſequitur aliquod corpus pedale tota iſta hora ſequenti eſt maius quā nunc eſt et in fine hore erit tm̄ ſicut mō ⁊ tamen in fine hore nil perdet quod videtur contradictio. Nam ſi tota hora eſt maius quā nūc eſt aliquo exceſſu eſt maius quā nūc ⁊ ille nō ꝑdiť ꝑte in fine ğ manet i fine: ⁊ ſeq̄lla ꝓbať ſit caſus ꝙ vnū pedale quo ad ſui primā medietatē. in prima medietate hore augmenteť ad duplū: ⁊ in ſecunda quo ad eandē condenſeť continue: et eque velociter: ⁊ ſequiť totum clare. Sed contra hoc replicať ſequeretur ꝙ aliquid nūc eſt pedale: ⁊ ꝑ totā iſtam horam erit maius quam nunc eſt: ⁊ hoc continue: et tamen in fine erit minus quam nunc eſt nihil in fine deperdendo: conſequens eſt impoſſibile: ergo añs: ſequella probatur: capio vnum corpꝰ pedale diuiſum ad imaginationem per partes proportionales: ⁊ hora ſimiliter diuidiť ꝓportione dupla minoribus verſus finē: et in prima parte ꝓportionali hore acq̄rat prima pars corporis vnuꝫ pedale ceteris quieſcentibus: et in ſecūda parte acq̄rat ſecūda ps corpis duo pedalia condenſando primā, vſqꝫ ad ſubduplā quātitatē reſpectu illius quam habet in inſtāti preſenti: ⁊ in tertia acquirat tertia pars corporis 4. pedalia condēſando ſecundā ad ſubduplā quātitatē reſpectu illiꝰ quam habet in inſtanti preſenti: ⁊ ſic in infinitum: quo poſito in fine hore illud corpus manebit ſubduplū reſpectu magnitudinis quā nūc habet ⁊ in fine nil perdit, et per totā horā continuo erit maius. ⁊ maiꝰimo in infinitū creſcet. ¶ In oppoſitum: arguiť ꝑ phm ponentem motū rarefactionis et condenſationis ſeptimo phiſicorum tex, co, 15.

¶ **Pro declaratione huius queſtionis.** Notandum in hac materia de raritate, et denſitate fuiſſe tres famatas opiniones. Prima eſt Burlei et Comentatoris, et Pauli veneti q̄rto phiſicorū

dicentium: ꝙ raritas et denſitas ſunt due qualitates poſitiue: ita ꝙ ſi ab aliquo ſubiecto tolerentur tam raritas quam denſitas illud nõ eſſet rarũ nec dẽſum: ⁊ ſi tñ haberet de raritate ſicut de dẽſitate illud nec eẽt rarũ nec dẽſum.

Secũda Opinio. ¶ Secũda opinio eſt ꝙ raritas eſt qualitas poſitiua: denſitas vero eſt quid priuatiuum ita ꝙ ſe habet tanꝙ lux et tenebra, cecitas et viſus: hec tñ opinio ꝓbabilis eſt ꝗuis non ſit in vſu. ¶ Tertia opinio eſt Calculatoris tenentis ꝙ raritas eſt q̃d priuatiuum: et idem ꝙ res rara: dẽſitas vero eſt q̃d poſitiuum, ⁊ idem ꝙ res denſa. Harũ tñ opinionum cenſeo probabiliorẽ opinionẽ Calculatoris. Ex quo infertur: ꝙ ſi quiſpiã velit tutari primã opinionem poſſet quidem facile: non admittendo cõmunes diffinitiones rari et denſi. Unde ſecundum hãc opinionem non valet ſub finita quantitate finite cõtinet de materia: ergo eſt rarum: ſed deberet argui potius habet qualitatem q̃ eſt raritas: ergo eſt rarum: nec mirabile eſt ꝙ vnaqueqȝ opinio reſpondeat per ſuas ꝓprias diffinitiones non admittendo diffinitiones alterius opinionis, vt pȝ in opinione realiũ, qui non admitterent diffinitionẽ ſecũde intentionis traditam a nominalibus. Nec valet dicere cõtra hanc opinionẽ dato vno corpe pedali: cuius prima ps habeat aliquantulũ de illa qualitate que eſt raritas ſecunda in duplo magis quã prima: et tertia in duplo magis quam ſecunda tũc illud corpus eſt infinite rarum: quia tãtum denominat raritas prime partis totum ſicut raritas ſecunde: et tñ quiſpiam argueret eẽ finite rarũ, q2 ſub finita quãtitate finite habet de materia: ſed hoc nihil valet: q2 ab hac opinione non admittitur illa diffinitio finite rari. ¶ Nec valet ẽt: ꝙ omne rarũ eſſet infinite denſum quod ſic ꝓbatur: diuidatur illa raritas ꝑ partes ꝓportionales dupla ꝓportione ſm intenſionem: ⁊ arguatur ſic in iſto corpe eſt infinita dẽſitas: ergo eſt infinite denſum: et ꝓbatur añs: prima pars ꝓportionalis eſt raritas vt duo: et ſecũda eſt raritas in duplo minor: ergo eſt in duplo maior denſitas: ⁊ tertia eſt raritas in quadruplo minor quã prima: ergo ẽ in quadruplo maior denſitas quã prima: et per conſequens in illo corpore eſt infinita denſitas: ergo eſt infinite denſum. ¶ Ad hoc argumentũ reſpondeo negando ſequellã ſcilicet ꝙ ſit infinite denſum et cum arguitur in eo eſt infinita denſitas: ergo eſt infinite denſum: nego cõſequentiã: ſicut non valet in hoc corpore eſt infinita paruitas; ergo eſt infinite paruum.

Dubiũ. i. ¶ **Dubitatur primo vtrum raritas** difformis: cuius vtraqȝ medietas eſt vniformis aut raritas vniformiter difformis correſpõdeat ſuo gradui medio: et arguitur ꝙ non, quia ex illo ſequeretur ꝙ per ſolam rarefactionem, et motum conſequẽtem ipſam qui eſt augmentatio aliquid efficeretur denſius quam ante erat: quod eſt falſum: ſequella ꝓbatur. pono caſum ꝙ ſit vnũ bipedale: cuius vna medietas ſit rara, vt ſex et alia vt vnum: ⁊ volo ꝙ rareſiat medietas vt vnum ad duplum alia medietate q̃eſcente: ⁊ inuariata: quo poſito habetur illatum. Nam ante hanc rarefactionem illud corpus erat rarum, vt tria cum dimidio: modo vero eſt vt tria cum vna tertia: ergo per ſolam rarefactionem aliquid efficitur denſius: ꝙ autem ſit, vt tres cum vna tertia probatur: quia gradus ille vt ſex denominat totum, vt duo: et gradus ille vt duo qui eſt in vno bipedali denominat totum vt vnum cum vna tertia; quia eſt extenſus per duo tertia ſubiecti.

Secũdũ. argumẽ. pncipale. ¶ **Secundo principaliter arguitur** ſi raritas difformiter difformis; cuius vtraqȝ medietas eſt vniformis correſpondet ſuo gradui medio: maxime eſſet dato vno corpore bipedali: cuius vna medietas ſit rara, vt octo ⁊ alia vt quattuor: ſed hoc eſt falſum: quia illud poſtquam efficitur rarum vt ſex eſt rarius quam antea: ergo non correſpondet gradui medio: probatur antecedens ꝙ ſit rarius quam antea: quia prima medietas perdit duos gradus raritatis: et ſecunda acquirit eoſdem: et quia prima medietas eſt in ſequitertio minus rara: et ſecunda eſt in ſequialtero magis rara: ergo plus acq̃rit quãtitatis quam perdidit: ergo totum ſubiectum eſt rarius: igitur non correſpondet gradui medio. In oppoſitum arguitur: quia omnis denſitas vniformiter difformis vel difformiter difformis: cuius vtraqȝ medietas eſt vniformis correſpõdet ſuo gradui medio ergo idem cenſere debemus de raritate: conſequentia eſt nota: et minor probatur: quia eadem eſt natura denſitatis et raritatis neqȝ ſm opinionem Calculatoris aliquo modo differunt raritas difformis ⁊ denſitas difformis. Jam probatur maior. Uolo ꝙ ſit vnum bipedale: cuius vna medietas ſit dẽſior ⁊ alia minus denſa: quo poſito medietas denſior habet in duplo plus de materia: tollatur medietas exceſſus et addatur relique medietati vniformiter: tũc erit ſub gradu medio: ⁊ hoc per reductionem ad vniformitatẽ: ergo illd difforme corrñdet gradui medio.

¶ **Pro declaratione huius opinio**nis notandum: ꝙ raritas et denſitas eadem ſunt latitudo: et eodem gradu nominantur ſicut intenſio: ⁊ remiſſio. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ denſitas, vt quattuor eſt maior raritas quam denſitas, vt octo: ⁊ ſic minoris ad maius eſt proportio maioris inequalitatis ſic ꝙ raritas, vt quattuor habet proportionem maioris inequalitatis ad raritatem, vt octo: Unde ſicut maior remiſſio eſt pars minoris remiſſiõis: ſic maior raritas. Unde dicit Calculator ꝙ ſicut raritas intẽditur per decrementum numeri ſic denſitas augetur per augmentum numeri. ¶ Sequitur ſecundo ꝙ inter omnem gradum raritatis: et ſuũ ſubduplũ eſt in duplo maior latitudo quam inter illum ⁊ ſuum duplum: cuius oppoſitum contingit in poſitiuis, vt patet in his, octo, quattuor, duo: ſed in priuatiuis in duplo eſt maior latitudo quattuor raritatis ad ſuum ſubduplum ſcilicet octo quam duorum ad quattuor. ¶ Sequitur tertio inter gradum ſummum dẽſitatis et non gradum dẽſitatis qui eſt infinitꝰ gradꝰ raritatis eſſe finitam latitudinem.

¶ **Ad rationes ãte oppoſitum. Pri**mo dici poteſt non eſſe inconueniens per rarefactionem aliquid fieri denſius: ſicut per calefactionem aliquid fit minus calidum, vt ſi aliquod pedale taliter ſe haberet, vt pria medietas eſſet calida vt duodecim ⁊ alia vt duo ẽ vt ſeptem: ⁊ ſi medietas vt duo acquirat duos gradus caliditatis: ita ꝙ rareſiat ad duplum tũc efficitur minus calida ſcilicet, vt ſex cũ duabus tertiis: alio modo reſpõdetur: ꝙ falſum imaginatur ꝙ medietas illa fiat rara vt duo: immo potius vt dimidium. Raritas enim vt dimidium eſt dupla ad raritatem vt vnum: Et raritas vt duo eſt ſubdupla ad raritatem vt vnũ: ⁊ ſic raritas illa duarum tertiarum denominat totum vt vna tertia: et per cõſequẽs tota raritas vt duo cum tertia; que in ſexqui

altero maior eſt raritate vt tria cum medietate: trium enim cum dimidio ad duo cum vna tertia eſt ꝓportio ſexquialtera poſitiue: et per conſequens ꝑuatiue: duorum cum vna tertia ad tres cum dimidio ẽ ꝓportio ſexquialtera. ¶ Ad ſecũdam rationem reſpondeo ꝙ quando fit reductio alicuius difformiter difformis raritatis ad vniformitatem nõ debet fieri vtendo gradibus raritatis: ſed vtendo gradibus denſitatis: ſicut facimus reducẽdo remiſſionem ad vniformitatem: quam reducimus per intenſionem: ſic etiam ad reducendum bipedale illud ad vniformitatem oportet ꝙ medietas denſa vt octo que etiam eſt rara, vt octo perdat duos gradus denſitatis ⁊ illos acquirat medietas denſa, vt quattuor: que etiam eſt rara, vt quattuor: ⁊ ſic totum manebit vniformiter rarum gradu medio: et etiam denſum gradu medio: et tam rarum, et tam denſum ⁊ tante quãtitatis ſicut antea: et ſic patet ꝙ arguẽs falſum imaginabatur qui opinatur ꝙ raritas, vt octo eſt maior raritas quam raritas, vt quattuor quod eſt falſum: et ideo non oportet ꝙ medietas rara vt octo perdat raritatem: ſed acquirat: et medietas, vt quattuor perdat raritatẽ: et acquirat denſitatem.

¶ **Dubitatur ſecundo vtrum ſi a nõ** gradu raritatis acquirant aliqua eque velociter de raritate continuo manebunt eque rara. Pro ſolutione ſecunde dubitationis ponam aliquas concluſiones.

Prima concluſio. ¶ **Prima concluſio ſtat duo equali**ter denſa eque cito condenſari vſqȝ ad non gradum raritatis: et tamen vnum in duplo velocius condenſabitur quam reliquum: probatur et capio duo pedalia denſa vt quattuor et diuiſa hora per partes ꝓportionales proportione dupla vnum illorum in prima parte proportionali acquirat aliquantulum de denſitate: et in ſecunda tantum: et in tertia tantum: ita ꝙ in qualibet parte proportionali acquirat equalem dẽſitatem: et aliud in qualibet parte proportionali acquirat in duplo maiorem denſitatem quam illud. Quo poſito eque cito deuenient ad non gradũ raritatis: quia eque cito venient ad gradum infinitum denſitatis: et ſunt equaliter denſa et vnum continuo in duplo velocius condenſatur, quam reliquũ igitur concluſio vera.

¶ **Ex hoc ſequitur ꝙ ſtat duo equa**equalia eque cito deuinere ad non gradum raritatis per intenſionem denſitatis: et tamen in quadruplo, et in quintuplo, et in quacumqȝ proportione volueris vnum velotius altero condenſabitur. Patet correlarium ſicut concluſio.

Secũda. concluſio. ¶ **Secũda cõcluſio. Stat duo equa**liter continuo intendi in denſitate et eque cito deuenire ad non gradum: et tamen vnũ continuo eſſe dẽſius altero. Continuo inquam vſqȝ ad inſtans in quo vtrumqȝ habet infinitum gradum denſitatis: probatur et capio duo pedalia quorum vnum eſt denſum vt decem et ſex: ⁊ aliud vt octo: et volo ꝙ in qualibet parte proportionali hore ſequentis vtrumqȝ acquirat quattuor gradus: quo poſito continuo vſqȝ ad inſtans terminatiuum hore illa duo equaliter cõdẽſabuntur: et tamen vnum continuo erit denſius altero q2 ſemper: quod excedebat in principio per octo gradus: excedet per octo gradus vt conſtat.

¶ Ex quo ſequitur ꝙ ſtat ſimiliter duo eque velociter acquirere de denſitate: et eque cito deuenire ad infinitum gradum denſitatis: ⁊ ſemper manere equalia in denſitate: patet hoc dato ꝙ duo pedalia eque dẽſa in principio que continuo eque velociter condenſentur.

Tertia conclo. ¶ **Tertia ꝯcluſio. a. ⁊. b. ſunt inequa**liter denſa et. b. cõtinuo velocius cõdenſabitur quam a. vſqȝ ad infinitũ gradũ dẽſitatis et. b. continuo manebit minus denſum q̃. a. Probatur et pono caſum ꝙ a. ſit denſum vt octo. b. vero vt quattuor: et in qualibet parte proportionali hore ſequentis. a. acquirat quattuor gradus denſitatis. b. vero in prima pte ꝓportionali acquirat ſex gradꝰ denſitatis: et in ſecunda quinqȝ, et in tertia quattuor cũ dimidio, et in q̃rta quattuor cũ vna quarta: et in quinta quattuor cũ vna octaua ⁊ ſic ĩ infinitũ: quo poſito ſemper. b. velocius condenſabitur quã. a. vſqȝ ad inſtãs terminatiuũ hore in quo erunt infinite denſa. a. et. b. et ſemper. b manebit minus denſum vt conſtat ⁊ apparet intuenti: igitur.

¶ **Quarta cõcluſio: ſtat aliqua duo** a nõ gradu raritatis continuo eque velociter acquirere de raritate: et continuo vnũ manebit rarius altero in quacũqȝ ꝓportione volueris: ſtat etiã ꝙ a nõ gradu raritatis incipiãt eq̃ velociter acquirere de raritate: et ꝙ cõtinuo maneãt eq̃ rara. Probatur pria ps huius concluſionis ex ſecunda concluſione et correlario prime hoc addito ꝙ omnino eodem modo illa remittantur ab infinito gradu dẽſitatis deperdẽdo denſitatem et acquirendo raritates eodem modo omnino et eq̃ velociter: ſicut deperdebant raritatem et acquirebãt dẽſitatẽ: ita ꝙ oĩno eodem mõ ſe habeãt in via rarefactionis: ſicut ſe hẽbãt in via cõdẽſationis: et q2 in via cõdenſationis ſemꝑ vnũ erat rarius altero: et ita etiã ſe debẽt habere in via rarefactionis, vt ponitur in caſu: igitur in via rarefactionis ſemper vnum erat rarius altero qđ fuit ꝓbãdũ. Secũda ps ꝓbatur ex correlario ſcđe concluſionis hoc addito ꝙ illa duo poſtq̃ fuerint infinite denſa incipiãt omnino eodẽ modo deperdere denſitatẽ et acquirere raritatẽ, ſicut antea acquirebãt denſitatem et deperdebãt raritatẽ: ita ꝙ cõtinuo in via rarefactionis omnino eodem modo ſe habeant ſicut in via cõdenſationis: et q2 in via condenſationis continuo erãt eque rara: ſequitur ꝙ ĩ via rarefactionis cõtinuo manebũt eque rara.

¶ **Ex quo ſequitur ꝙ ſtat aliqua duo** incipere rareſieri a nõ gradu raritatis vnũ cõtinuo velocius altero: ⁊ cõtinuo illud quod velociꝰ rareſit manebit minus rarũ. patet hoc correlariũ ex prima concluſione auxiliante modo probandi precedentem concluſionem.

¶ **Quinta concluſio et eſt Calcula**toris: nihil poteſt a finito gradu quãtitatis et a non gradu raritatis incipere rareſieri ſine deperditione materie niſi ſubito efficiatur ĩfinite quãtitatis ꝓbatur: q2 ſi illud eſt finitũ quãtitatiue et habet non gradum raritatis: ſequitur ꝙ ipſum eſt infinite denſum et habet infinitã materiã et nullã materiã deperdet: ⁊ iam incipit rareſieri ꝑ remotionẽ de preſenti: igitur immediate poſt hoc erit rarũ ⁊ continet infinitã materiam: igitur imediate poſt hoc habebit infinitam q̃ntitatem. pȝ ꝯña, q2 ſi haberet finitã quãtitatem et infinitam materiã nullo pacto eſſet rarum, et per con

ſequens ſubito efficietur infinite quantitatis, quod fuit ꝓbādum.

Correlū .i. ¶ Ex hac concluſione: ſequit̄ ꝙ nullum finitū nec etiā infinitū vniformiter denſum ita ꝙ quelibet pars ei⁹ ſit infinite denſa pōt rarefieri ſine deperditione materie a ſe toto et a parte: ita ꝙ nulla pars eius deperdat materiā: patet hoc correlariū facile: quia tūc quelibꝫ pars ei⁹ manebit infinite dēſa ſicut antea: quia vt ponitur nulla eius pars debet deperdere aliquā materiā neqꝫ aliquis punctus: et ſic ad quemlibet punctum manebit infinita denſitas et imagineris eodem modo in iſto correlario, ſicut ſi vnū vniforme infinite calidū rarefieret nullo pūcto eius aut parte perdente caliditatem.

Correlū .2. ¶ Sequit̄ ſcdō ꝙ vnū vniformiter infinite denſum per totū pōt rarefieri id eſt effici rarū; ꝓbat̄ ⁊ capio vnū infinitū infinite dēſum vniformiter: ita ꝙ ad quelibꝫ pūctū eius ſit infinita materia ⁊ volo ꝙ oēs gradus materie q̄ ſunt in ſcdō pedali illius ponant̄ in p̄io pedali dēpto vno et ſic fiet de quolibet pedali ſeqn̄ti: ita ꝙ in quolibꝫ pedali ſeqn̄ti primū nō maneat niſi vni⁹ grad⁹ materie: quo poſito illud eſt rarū, qꝛ non ē niſi dēſum vt vnū: vt patebit in dubio ſeqn̄ti: qꝛ infinita denſitas in pᵗe finita infiniti nullo modo denominat infinitum: et hec etiam eſt opinio Calculatoris.

Correlū .3. ¶ Ex quo ſequitur tertio ꝙ non poſſunt dari duo eque dēſa quorum vnum poſſit rarefieri et non aliud: et hoc correlariū eſt cōtra Calculatorem ponentem oppoſitū in propria forma. Probatur tn̄: quia non eſt dabile aliquod corpus finitū infinite denſum vniformiter quin ipſum poſſit effici infinitū: ⁊ de inde poſſunt a quolibet pedali eius dempto primo: omnes gradus materie vno dempto remoueri: et poni in primo pedali vt ponit̄ in precedenti correlario: quo poſito: iam pꝫ ꝙ ſecundū eūdem Calculatorem manebit denſum vt vnum et rarū, nullum eſt igitur denſum quin poſſit effici rarum: ⁊ per cōſequēs Correlariū verū: ſed tu dicis ꝙ dictū Correlarium non ſequit̄ niſi addicta Calculatoris: ⁊ dicis ꝙ illa denſitas infinita in primo pedali ad huc ſufficit infinite denominare totū. Qua ꝓpter alio modo probo tale corp⁹ poſſet effici finite dēſum vniforme ⁊ volo ꝙ poſtq̄ primū pedale habet infinitos grad⁹ materie ⁊ quodlibet ſequēs hꝫ preciſe vnū: ꝙ dimiſſis duobus in primo pedali: in prima pᵗe ꝓportionali ponat̄ vnus gradus de reſiduis in ſecundo pedali et in ſecunda pᵗe ꝓportionali ponatur vnus, alter in tertia ⁊ ſic cōſeqn̄ter: quo poſito in fine hore quodlibet pedale habebit preciſe duos gradus denſitatis et materie: et ſic totum illud corpus erit vniformiter rarum per totum vt duo: igitur pōt rarefieri quod fuit probandū. Si tamen velis dicere ꝙ quodlibet infinitū quantitatiue habens infinitam materiam eſſet infinite denſum omnia iſta locū non haberent: ſed hoc non videtur rationabiliter dictum vt in ſequenti dubio declarabitur.

Tertium dubium. ¶ Dubitat̄ tertio vtrū quodlibet infinitum quantitatiue habēs infinitam materiam ſit infinite denſum. ¶ Pro ſolutione tertie dubitationis pono duas concluſiones.

Prima cōcluſio. ¶ Prima concluſio probabile eſt quō libet habens infinitam materiā eſſe infinite denſum Probat̄ qꝛ q̄dlꝫ finitū hn̄s infinitā materiā ē infinite denſum et aliquod infinitū habens infinitā materiā eſt infinite denſum et non eſt maior ratio de vno habente infinitam materiam q̄ de altero: igitur quodlibet tam finitū q̄ infinitum habens infinitam materiā eſt infinite denſum.

Correlū .i. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ ſi ſit vnum corp⁹ infinitū cuius quodlibet pedale habet vnū gradum materie ꝑciſe: illud tale eſt infinite denſum.

Correlū .2. ¶ Sequitur ſecundo ꝙ ſi ſit vnum infinitum: cui⁹ primum pedale habet infinitum de materia et totum reſiduum nō denſum ſed infinite rarum: illud tale eſt īfinite denſum.

Correlū .3. ¶ Sequit̄ tertio: ꝙ infinite denſum debet ſic diffiniri infinite denſum eſt quantū habens infinitū de materia: non enim ꝓpꝛie non quantum ē denſum: vt patet ex diffinitionibus rari et denſi.

Secūda concluſio. ¶ Secunda cōcluſio. Probabilius eſt non quodlibet habens infinitū de materia eſſe infinite denſum. Probat̄: qꝛ tūc ſequeret̄ ꝙ aliquod infinitum eſſet infinite dēſum et amoto vno pedali ei⁹ preciſe manebit infinite rarum: pꝫ dato ꝙ ſit vnum infinitum in cuius primo pedali ſit infinitum de materia et in toto reſiduo finite rārum: quo poſito amoto primo pedali iam illud manebit infinite rarum: ⁊ modo eſt infinite denſum gᵗe: igitur propoſitum.

¶ Et confirmatur: quia non quodlibet habens infinitam albedinem intēſiue eſt infinite album: ergo nō quodlibet habens infinitam materiam eſt infinite denſum: cōſequentia tenet a ſimili: et antecedens pꝫ: quia dato vno infinito: cuius primū pedale ſit infinite albū et totum reſiduum non ſit album vel finite album: illud tale non eſt infinite albū igitur aſſumptum verū.

Correlū .i. ¶ Ex hac cōcluſione ſequitur primo: ꝙ infinite denſum debet ſic diffiniri: vt prius dictum eſt: infinite denſum eſt illud quod ſub finita quātitate habet infinitam materiam vel ſub infinita quantitate habet infinitam materiam per totū formaliter, vel reductiue: ⁊ in tali reductione quelibet materia ponatur in tanto ſubiecto, in quanto antea adequate ſicut fit in reductione qualitatis.

Correlū .2. ¶ Ex quo ſequitur ſecundo ꝙ ſi alicuius corporis infiniti primum pedale habuerit vnum gradum materie: et ſecundum duplum ad illam, et tertium quadruplam, et quartum octuplam et quintum ſexdecuplam, ⁊ ſic in infinitum: tale corpus eſt infinite denſum: qꝛ habet per totum infinitā materiā reductiue. Utendo enim debita reductiōe illa materia manebit per totū infinita.

Correlū .3. ¶ Sequitur tertio ꝙ q̄uis vnum infinitū: cuius primum pedale habet infinitos gradus materie et quodlibꝫ aliorū vnum preciſe, poſſet mediante eadem materia effici infinite denſum per totum: nihilominus tn̄ quando ſic primum pedale habet infinitos gradus materie et quodlibet aliorum vnum duntaxat illud corpus eſt ſolum dēſum vt vnū. Probatur prima pars: qꝛ vbi ſunt infiniti gradus materie ibi ſunt infinities infiniti vt pꝫ intelligēti materiam de infinito. Ponantur igitur in ſecūdo pedali infiniti et in tertio infiniti: et in quarto infiniti ⁊ ſic conſequenter: et maneant in primo etiam infiniti, vt

eſt ſatis poſſibile et patet ꝙ in fine illud corpus erit infinite denſum per totum per illam materiam quā habebat antea preciſe: et ſic patet prima pars correlarij. Secunda pars probatur: quia ſecundum hanc opinionem denſitas infinita exiſtens in parte finita corporis infiniti: nihil ꝯducit nec aliq̄d ꝯfert ad denſitatē corꝑis infiniti: igitur non plus denominat dēſitas exiſtens in illo primo pedali quam ſi eēt ſe mota: ſed ſi illa eſſet ſe mota manentibus alijs, vt modo ſunt: totum eſſet denſum preciſe: vt vnum. ¶ Ex his duabus opinionibus elige quam malueris et per hoc patet reſponſio ad dubium: vide illud latius in Calculatore in ca. de raritate et denſitate.

¶ His poſitis ſit concluſio vniuerſalis reſponſiua queſtionis. Raritas et dēſitas ſunt poſſibiles: pꝫ ꝯcluſio ex his que ſuperius dicta ſunt.

¶ Tunc ad primam rationem ante oppoſitum cum dicebatur ꝙ cum raritas ⁊ denſitas eque velociter ⁊ eque proportionabiliter procedant: vna acquirendo et alia deperdendo neceſſe eſt ꝙ non ſint ambo poſitiua: ſed vnum poſitiuum et aliud priuatiuum: Dicendum dupliciter. Uno modo cum Calculatore ꝙ ita ſe habent raritas et denſitas: ꝙ eque velociter et eque proportionabiliter procedunt: vna acquirendo: et alia deperdendo: ſed non ſunt ambe poſitiue ſm̄ eum: ſed denſitas dicitur poſitiue raritas vero priuatiue. Si vero teneatur prima poſitio de recitatis circa quidditatem raritatis ⁊ denſitatis: dicitur negando ita ſe habere illa duo vt eque velociter et eque proporcionabiliter procedant vt bene deducit argumentū. Ad confirmationem reſpondetur egregie ꝙ ſm̄ Calculatore non datur corpus vniformiter difformiter rarum: immo vt bene ibi probatur illud eſt infinite dēſum: ſed ſm̄ primam opinionem facile reſpondetur ꝙ bene datur: ſed non valet: ſecunda ps eſt in duplo denſior: prima ergo continet tantum de materia: ſicut prima nihil valet conſequentia, vt patet ex dicta opinione que tenet alias diffinitiones rari et dēſi.

¶ Ad ſecundum argumētum reſpōdeo ꝙ vtraqꝫ opinio eſt bene ſubſtentabilis tam prima quam ſecūda: et nil aliud facere te oportet quā reſpondere conſequenter et cum miraris de prima opinione ꝙ ad eſſe in duplo denſius debet ad quadruplum augeri quantitas. Nō eſt mirandum: quia ipſe non auget raritatem penes quātitatem: ſed penes proportionem quantitatis ad materiam. Tenēdo ſecundam opinionem: dico ꝙ non poteſt pedale in infinitum rarefieri vniformiter, vt ſupra dixi: qꝛ, ſequitur: vt bene deduxiſti contradictio ſcilicet ꝙ ſit infinite rarum et infinite denſum.

¶ Ad tertiam rationem que eſt bona dico ꝙ rarefactio, vt bene dicit Gregori⁹ ariminenſis in ſecundo eſt motus quo quantitas magis rareſit: et eadem magis extenditur ad extēſionem ſui ſubiecti vel dic ꝙ eſt acquiſitio maioris loci, vt Scotus et cum dicitur: ergo rarefacto pedali ad bipedale totus mundus mutaretur et celum rumperetur. Dicendum egregie ꝙ cauſe vniuerſales ita ordinauerūt vt ſi in aliqua parte fiat rarefactio in alia fiat condenſatio: ne ſequatur vacuum aut dimenſionum penetratio.

¶ Ad quartam rationē dico ꝙ hec reductio fieri debet auferēdo materiam ab vna medietate ſubiecti vniformiter: et vniformiter perdēdo in alia medietate ſubiecti. Ad aliam replicā cū dicis per maiorem partem vadit rarefactio quam condenſatio: ergo totum rareſit nego conſequentiam: ad aliam cum petis quod eſt illud inſtās in quo poſt ipſam condenſationem: ſequitur rarefactio: ſi eſt inſtās mediū vel nō dic ꝙ ſemper eſt ante inſtans mediū temporis: ſed ſcire illud exacte dicit Calculator eſſet maioris anxietatis quam vtilitatis.

¶ Sunt enim multa q̄ intellectus humanus dignoſcere non valet quod euenit ex noſtri intellectus debilitate. Nam vt dicit Auerrois tertio de anima intellectus noſter in ordine intelligentiarum eſt ſicut materia prima in ordine ſubſtantiarum corporaliū et Ariſtoteles ſecūdo metaphiſice ſicut ſe habet oculus noctue ad lumen ſolis ſic ſe habet intellectus nr̄ ad manifeſtiſſima nature et apoſtolus ad philipēſes tertio cuncte res difficiles ego non arbitror me apprehendiſſe non poteſt eas homo explicare ſermone ergo nec capere aliquis: quia auditus eſt ſenſus diſcipline: ſi ergo nemo poteſt eas explicare: ergo nec alius addiſcere: quia vt inquit Auguſtinus erit magiſter erroris qui nūquā fuit diſcipul⁹ veritatis.

¶ Ad quintam rōnē ibi r̄ſum eſt.

¶ Ad ſextā dic illud eſſe denſum nec raritas eſt menſuranda ſicut qualitas: ſed ſicut quid priuatiuum. Ad confirmationem primam eadē reſponſio datur. dicendo ꝙ non debet iudicari de illo ꝑ gradus raritatis qualitatiuos denominantes: ſed ꝑ materiam et ſic eſt infinite denſum. Et ſi placeat tutari primam opinionem dicere poſſumus eſſe infinite rarum: nec de illo iudicandum eſſe penes materiam. ¶ Ad ſecundam confirmationem reſpondetur aliud eſſe ſi diuidatur proportione decupla vel dupla vt bene ꝓbaſti. Nam proportiōe dupla eſt infinite denſum et tn̄ ꝓportione decupla eſt finite dēſum.

¶ Ad octauam reſpondetur ꝙ denſitas illius corporis eſt finita: tn̄ denſitas toti⁹ ad dēſitatē prime pᵗis ꝓportionalis eſt incōmenſurabilis.

¶ Ad nonam rationem reſpondeo negando ſequellam: et ad ꝓbationem nego ꝙ in fine hore illud ſit denſius immo eſt rarius. Et ad probationem nego hanc conſequentiam: infinite partes illius corporis ſunt denſiores quam erant antea ⁊c. qꝛ ſtat ꝙ vna ſola acquirat tantū de quantitate vel plus quam ille infinite omnes deperdant

Tex. cō. 33. ¶ Textus commenti trigeſimi tertij ponit opinionem Anaxagore qui videbatur bene aſſignare cauſam motuum: et dicit Anaxagoram illo principio motū ex nihilo nihil fit: crediſſe non poſſe aliquid fieri quo minus totum eius eſſe prefuerit: ⁊ dicebat fieri eſſe alterari ſcilicet condenſando vel rarefiendo. Alij dicebant: tale fieri eſſe congregationem et ſegregationem fore corruptionē Uerba textus ¶ Videt̄ autem Anaxagoras ſic infinita opinari, vt accipiat cōmunem opinionem phiſicorum eſſe veram: tanquam non fiant nullum eorum ex eo quō non eſt: propter hoc enim dicunt ꝙ erant ſimul omnia: et fieri huiuſmodi ſtatuerunt alterari.

¶ Alij autem congregationem et ſegrtionē ¶ dicebat enī contraria fieri ex alterutris: q̄re vnū eſt in alio in actu: et ſic omnia in oīb⁹: ſed hoc

eſt falſum neſciebat eñ: ens in potentia fore mediū inter ens in actu et nõ ens: Ideoqꝫ frigidū eſt in calido in potẽtia (dicit text⁹ ãpli⁹ ex eo ꝙ fiūt ex alterutris contraria: inerãt ergo) ſcilicet in cõtrarijs cõtinuando textum ſi enim omne quod eſt fit neceſſe ē fieri: aut ex his que ſunt aut ex his que non ſunt: horum autem illud quod eſt ex his que non ſunt aliqđ fieri impoſſibile eſt. De hac enim conueniunt opinione omnes qui de natura ſunt: reliquum iã contingere ex neceſſitate putauerūt: ex his que ſunt ⁊ inſunt fieri: ſed propter paruitatem magnitudinum ex inſenſibilibus nobis: vnde dicunt eſſe in omne miſceri Propter id quod omne ex omni videbant fieri) ſententia huius textus tota eſt opinio Anaxagore iam dicta ⁊ clara: nõ additur ibi niſi ꝙ omnia ſunt in omnibus ſm athomos: et ex illis q̃ ſunt aeris cõgregatis in aq̃ fiebat aer ex aq̃: et diſpergẽdo in athomos aquã: deſinebat aqua.

¶ Continuatur idem tex. cõmẽ. 34.

(apparet autem dĩa ⁊ appellari altera ab inuicem ex magis ſuperabundanti propter multitudinem in mixtura infinitoꝝ. Sincere quidem n. totum album aut nigrum aut carnem aut os non eſſe: ſed qđ plus vnūqđqꝫ habet hoc videtur eſſe natura rei.) Dubitaret aliquis bene ſi omnia ſunt in oĩb⁹ ⁊ qđlibet in quolibet quomodo differt vnuꝫ ab alio dicit multitudine vel paucitate rei aqua denoĩatur. ¶ Improbat philoſoph⁹ Anaxagoram dicens: ignoratis principijs ignorant principiata: ſꝫ pncipia ignorãtur qꝛ infinita: ḡ res naturales erūt ignote. Maior patet illo vnūqđqꝫ arbitramur cognoſcere etc. Minor eſt vera quia intellectus noſter eſt infinite capacitatis non valens infinita intelligere ſimul.

Tex. cõ. 35. ¶ Si igitur infinituꝫ ſm ꝙ infinitū eſt ignotum ſm multitudinem et magnitudinem infinitum ignotum quantum quodam eſt: ſm ſpeciem infinitum ignotum quale quodam eſt: principijs autem infinitis exiſtentibus ⁊ ſm multitudinem et ſm ſpeciem impoſſibile ē que ſunt ex his cognoſcere ſic enim cognoſcere compoſitum arbitramur cum ſcim⁹ ex quib⁹ ⁊ quantis ſit.

¶ Sed phs arguit in Anaxagorã ſic ſequeretur non eſſe determinata quantitatem alicuius totius: Conſequens eſt falſum: ſequella pbatur: quia totum cõſurgit e partibus: ſed partes in actu ⁊ non ſolum in potentia nullam quantitatem determinãt: qꝛ dicit dari in cõtinuo infinitas inſenſibiles ergo nec totū probat falſitatẽ conſequentis ſic quia impoſſibile eſt quantamcunqꝫ plantam eſſe aut quantumcunqꝫ animal eſſe. Dicit textus. Tex. cõ. 36. Ampli⁹ autem ſi neceſſe eſt cuius pars contingit quantamcūqꝫ eſſe ſm magnitudinem ⁊ paruitatem ⁊ ipſum totū cõtingere. Dico autem talium aliquam partiuꝫ in quam cum inſit diuidit totum. Si aūt impoſſibile aĩal aut plantã quãtãcūqꝫ eẽ ſm magnitudinẽ et puitatẽ manifeſtum eſt ꝙ nec partiū quãlibet ſcilicet cõtingit eſſe in infinitū minimam (erit enim totum partibus ſimile.) Caro aūt et os ptes ſunt animalis: et fruct⁹ plãtarū: manifeſtū igit qm̃ impoſſibile eſt carnẽ aut os aut aliquod aliud quantumcūqꝫ eſſe magnitudine aut in maius aut in minus.

¶ Philoſoph⁹ reprobat hic Anaxagoram ſuppoſitis trib⁹. Primum eſt ꝙ omnia ſimul ſunt et non fiūt de nouo; ſed ſegregant ex aliquo in quo pextiterūt ⁊ vnūquodqꝫ denominat a plurimo ideſt pluribus ptibus in re exiſtentibus: quod dicit phs per hec verba (amplius ſi omnia inſunt quidẽ huiuſmodi inuicẽ et nõ fiunt ſcilicet de nouo ſed ſegregant cū inſint: dicunt autem et a plurimo). Tex. cõ. 37. Secūda ſuppoſitio eſt ꝙ quodlibet fit ex quolibet: vt ex carne aq̃ ſegregat et caro ex aqua: quod dicit philoſophus ꝑ hec verba (fit autem ex quolibet quodlibet, vt ex carne aqua ſegregat et caro ex aq̃). Tertium ſuppoſitum ē ꝙ omne corp⁹ finitū reſecat a corpore finito. hoc eſt ſi a corpe finito quãtūcūqꝫ magno auferat multotiens finitū quantūcūqꝫ paruū totiẽs poterit auferri minus a maiori ꝙ totū maius conſumet a minori per diuiſionẽ. Ex hoc infert phs ꝙ implicat contradictionẽ omnia eſſe in omnib⁹; qđ dicit philoſoph⁹ ꝑ hec verba. Omne aūt corpus finitum reſecat a corpore finito: manifeſtū eſt ꝙ nõ cõtingit in vnoquoqꝫ vnūquodqꝫ eſſe. ¶ Dicit preterea tex. Remota eñ ex aqua carne: rurſuſqꝫ ex aqua reliq̃ ſegregata q̃uis ſemper minor erit ſegregata: ſed tñ non excellit magnitudo paruitatẽ. Quare ſiquidẽ ſtabit ſegregatio: non omne in omni inerit. In reliqua eñ aqua non inerit caro. Si vero nõ ſtabit: ſed habebit ſemper remotionem in finita magnitudine equalia finita inerunt infinita ſm multitudinẽ. Hoc autem impoſſibile eſt.

¶ Arguit ſic philoſophus: ſi ex aq̃ remouetur caro: et ſi iterū ex reſiduo aque fiat alia ſegregatio carnis (ſed tamẽ dicit phs non excellit magnitudo paruitatem) ideſt dabilis eſt minima caro: tunc ſic vel in ſegregatione carnis erit ſtatus vel non: ſi primū (nõ omne in omni inerit in reliqua eñ aq̃ nõ inerit caro): ſi ſcđm ſequit ꝙ in magnitudine finita erūt infinita ſm multitudinẽ equalia: qđ implicat cõtradictionẽ: qꝛ ſequit eſſe infinitū et finitum.

¶ Dicit preterea textus (adhuc aūt ſi omne quidẽ corp⁹ remoto quodam min⁹ neceſſe ē fieri: carnis autẽ determinata eſt quantitas ⁊ magnitudine et paruitate. Manifeſtū eſt ꝙ ex minima carne nullū ſegregabit corpus. Erit eñ min⁹ minima. Tex. cõ. 38. ¶ Amplius aūt infinitis corpib⁹ ineſt vtiqꝫ iam caro infinita et ſanguis, et cerebrū. Sepata tamen ab inuicẽ: nihil aūt minus entia ſunt: et infinitū vnūquodqꝫ. Hoc aūt irrationabile eſt.

Tex. cõ. 39. ¶ Nequaq̃ autẽ ſegregandum eſſe neſcientis dr̃. recte aūt dr̃: paſſiones eñ inſeparabiles ſunt ſi igit mixti ſunt colores et habitus ſi ſegregentur: erit aliquid albū et ſanatiuū non alterū aliquid cū ſit neqꝫ de ſubiecto: quare incõueniẽs ē impoſſibilia querẽs intellect⁹ ſi vere velit quidẽ ſegregare. Hoc aūt facere eſt impoſſibile: et ſecundum quantitatem, et ſecūdum qualitatẽ: ſm quãtitatem quidem: qm̃ non eſt minima magnitudo: ſm qualitatem aūt qm̃ inſepabiles ſunt paſſiones.

Tex. cõ. 40. ¶ Non recte autem generationem accipit ſimilium ſpecierū. Eſt enim vt lutum in luta diuidit. Eſt autem vt non: et non idem modus eſt: vt lateres ex limo: et domus ex lateribus. Sic autem aqua et aer ex alterutris: et ſunt et fiunt.

¶ Melius aūt eſt minora et finita recipe: qđ de facit Empedocles) pbat phs tex. cõ. 38. ibi (adhuc aūt ſi omne.) Vult dicere phs cū ſit dabilis minima quantitas carnis neceſſe eſt vt ex illa nulla caro ſemoueatur, qꝛ daret minus minimo. Dicit preterea ibi (ampli⁹ autem infinitis corporibus.) Vult dicere ꝙ ſi in vnoquoqꝫ ſunt infinite partes carnis ⁊ oſſis ⁊ aque ſequeret in finito eſſe in finities infinita et oĩa penetratiue. tex. cõ. 39. (nequaq̃ aūt ſegregãdum eſſe neſcientis dicitur: recte autẽ dicit.) Vult dicere non bene dicebat Anaxagoras non poſſe hãc ſegregationem fieri vſqꝫ in finẽ: recte aūt dicitur. i. bene poteſt ſubſtineri de accidentibus que non poſſunt a ſubiecto ſegregari: ſed dicebat omnia accidẽtia eſſe ĩmixta: et ſi ſic eſſet ꝙ omnia cõmixta poſſunt ſegregari, eſſet aliquod album ſeparatū ⁊ ſanatiuū et nõ eſſet de quo diceret. Item ſequitur ꝙ ille intellectus nitens vſqꝫ ad finem ſeparare in vanū cruciaret: qꝛ ſm q̃ntitatẽ non põt vſqꝫ ad finẽ ſeparare cū nõ ſit dabilis minima magnitudo: nec ſm q̃litatẽ: qꝛ accidentia ſunt inſeparabilia. tex. cõ. 40. (nõ recte autem generationẽ accipit ſimilium ptium) vult dicere ꝙ errabat Empedocles credens omnem generationem fieri ex ſimilibus partibus ideſt per congregationem homogeneorum: aliqua enim fiunt ex diſſimilibus vt lateres ex limo ꝑ alterationem aliq̃ ex diſſimilibus per compoſitionem, vt dom⁹ ex lateribus: aliqua reſoluuntur in ſimilia, vt lutum in luta tex. cõ. 41. (melius autem eſt minora ⁊ finita recipere). i. melius eſt eſſe finita principia rerū vt Empedocles facit, quam ponere infinita, vt Anaxagoras.

Queſtio de quantitate ẽtiū nãlium. ¶ Super iſta opinione Anaxagore poteſt queri an entia naturalia terminentur ad maximum et minimū, vel aliter poteſt etiã queri an forma ſubſtantialis determinet ſibi in materia certam latitudinem extenſionis in magnitudine et paruitate vltra quã vel citra quã forma ſubſtantialis nõ poteſt permanere vel vt ſanius ſentiamus nõ poteſt incipere informare materiam.

Nota. i. ¶ Pro declaratione iſtius q̃õnis notandum eſt quomõ exponant iſti termini. Maximū quod ſic. Minimū qđ non. Minimū quod ſic. Maximum quod non. ¶ Pro cuius declaratione noto ꝙ maximum quod ſic ita exponitur illud ſic. ⁊ nullum maius, vt ſi diceretis iſte eſt maximus homo: ita exponitur iſte eſt magnus homo ⁊ nullus eſt eo maior. Minimum aūt qđ ſic, ita exponitur illud ſic ⁊ nullū minus: ita ꝙ iſta propõ iſte eſt minimus homo: ita exponitur, iſte eſt paruus homo ⁊ nullus dat eo minor. Minimum quod non: ita exponit. illud nõ: ſed quocunqꝫ minori dato datur maius. Exemplum, ſit aliquod pondus, vt quattuor et potentia portatiua ſit vt quattuor: tale pondus eſt minimum quod ſortes non poteſt portare: quia illud pondus, vt quattuor ſortes nõ poteſt portare (qꝛ a proportione equalitatis non fit actio.) ſed quocunqꝫ minori dato datur mai⁹ qđ põt portare. verbi gratia, ſi poteſt portare pondus vt tria poterit portare vt tria cū dimidio. Maximum ꝙ non: ita exponitur illud non: ſed quocunqꝫ maiori dato datur minus, vt potentia portatiua vt quattuor eſt maxima que non poteſt portare pondus vt quattuor: quia illa non poteſt portare põdus, vt quattuor: quia a proportione equalitatis fieret actio: ſed quacūqꝫ maiori data q̃ vt quattuor vt ſi detur quinqꝫ minor illa poteſt portare pod⁹ vt quattuor vt vꝫ quattuor cum dimidio.

Nota. 2. ¶ Noto ſecundo ꝙ iſti termini maximum quod ſic et minimum quod nõ attribuuntur magnitudini. Ita ꝙ ſi forma ſubſtantialis ſub aliqua extenſione põt eſſe propter magnitudinẽ et ſub aliqua nõ, dabilis eſt maxima extenſio vel minima que nõ. Sed illi termini minimuꝫ qđ ſic vel maximū qđ non: dãtur quo ad paruitatem: ita ꝙ ſi forma ſubſtantialis ſub aliqua extenſione poteſt eſſe propter paruitatem ⁊ ſub aliqua non propter paruitatem, dabilis eſt minima que ſic vel maxima que non. Nunc autem pbat qđ affirmatiue mult⁊ authoritatib⁹. Ex philoſopho dicenti ſecundo de anima omnium natura cõſtantium dabilis eſt certus terminus augmenti et dĩcrementi. Item Ariſtoteles contra Anaxagoram minimam preſuppoſuit carnem. Item Ariſtoteles ait primo phiſicorum, impoſſibile eſt quantamcunqꝫ plantam eſſe, aut quantumcunqꝫ animal eſſe. Item. Ariſtoteles in libro de ſenſu ⁊ ſenſato ſi albedo poſſet diminui in infinitum viſus poſſet acui in ĩfinitū: ſed viſus nõ põt acui in infinitū: ergo nec albedo poſſet diminui in infinitum: ergo dabilis eſt minima albedo.

¶ Pro declaratiõe maiori huius q̃õnis noto tertio ꝙ in hac materia varie ſunt opiniones. Nota. 3. Prima eſt Scoti in ſcđo ſentẽtiarum diſtinctione ſecũa q̃õe. 9. tenentis ꝙ ſi loquamur de perfecta quantitate ſub qua aliqua res poteſt facere pfectas operationes dabile eſt minimū, et maximū in entib⁹ naturalibus. Opinio Scoti. Si autẽ loquamur de abſoluta quãtitate ſub qua res poteſt manere, hoc modo non eſt dabile minimum: bene tamen concedit maximum: ⁊ hac ratione ſuadet, minimū naturale eſt quantum et, ppria paſſio quantitatis eſt diuiſibilitas, vt habet quinto metaphiſice: ergo tale minimū naturale poteſt diuidi: ergo ſi diuidat ſequitur ꝙ non erat minimū: quia aliqđ min⁹ eo dari poteſt, ſ. medietas: ſed hec rõ Scoti pauci valoris eſt: qꝛ q̃uis illud põt diuidi tamen minimum naturale vocatur: qꝛ illud põt per ſe exiſtere et nullum minus poteſt per ſe exiſtere bene tamen pars alterius.

¶ Secunda eſt opinio que tenet eſſe dabile minimū naturale ad iſtū ſenſum ꝙ illud põt ꝑ ſe exiſtere et nullū minus eo põt per ſe exiſtere, nec nãliter neqꝫ ſup naturaliter: et fundat in illa regula Scoti. 4. ſentẽ. diſtinc. et. q. primis. Secũda opinio. Quicq̃d repugnat alicui ex natura, ppria de⁹ nõ põt ei cõferre: ſed repugnat minimo naturali minor q̃ntitas q̃ illa: ergo nec naturaliter neqꝫ ſuper naturalr̃ põt dari minor eo per ſe exiſtens: ſed in veritate ego ſatis admiror de iſtis tã luce clara allucinantib⁹: ſequunt nãqꝫ maxima incõueniẽtia. primo ſequitur dato minimo aut maximo ꝙ daretur vltimum inſtans eſſe rei permanentis: ſeq̃lla pbat: volo ꝙ tale minimū naturale incipiat comprimi per vltimum non eſſe: itaqꝫ nunc non comprimit ſed ĩmediate poſt hoc cõprimet: ⁊ ſequitur ꝙ tale minimum naturale nunc eſt et non ĩmediate poſt hoc erit: alioquin daret minus minimo ꝑ ſe exiſtens quod implicat contradictionem: ideoqꝫ crediderim ꝙ quemadmodum in diſpoſitionibus q̃litatiuis quo ad productionem datur minima q̃ ſufficit, et quo ad conſeruationem maxima que non ſufficit. Ita in diſpoſitionibus quantitatiuis eſt dare minimam quo ad fieri: itaqꝫ repugnat minorem fieri ſꝫ non eſt dare quo ad eſſe minimam: ſed maximã que non: ad iſtud ſenſum ꝙ illa nõ poteſt per ſe conſeruari; ſed quacunqꝫ maiori data dat vna minor que põt ꝑ ſe cõſeruari. Nota ꝙ minimū formale eſt minimū naturale. Minimum materiale ē ps minimi formalis.

Unde eſt cõmune adagium. Minimuꝫ formale eſt plurimum materiale.

¶ Sunt tamen aliqui vt Albertus de ſaxonia qui credunt in rebus homogeneis non poſſe dari maximum. Et ratio que mouet illos eſt quia illoꝝ forma eſt extenſa: et ſi duplat̃ totũ: forma duplat̃ que habet in duplo maiorem virtutem informatiuã. Et hoc credit eſſe verum de omnibus entibus naturalibus que habent formas extenſas. Sed d̃ anima rationali illud non eſt verum: quia cum habeat finitam virtutem informatiuam et non augeatur eius virtus augmentata materia ſequitur non poſſe materiam informare quantum vis extẽſam. De primis tñ entib⁹ naturalib⁹ homogeneis eſt authoritas phi ſecundo de anima dicentis. Si igni addantur combuſtibilia in infinitum ignis creſceret in infinitum. Ut tamen magis iſta queſtio declaretur ſunt tres

Opinio. 1

opiniones. ¶ Prima ẽ Baierani de thienis queſtiõe 15. primi phiſicorum. Et Joannis de ianduno queſtione. 16. primi phiſicorum. Et Burlei in commento huius textus: ꝙ homogenea non ſunt determinata quo ad minimum et maximum. Bene tamen etherogenea. Quam opinionem ſuadent hoc modo in homogeneis eadem eſt ratio ſpecifica totius et partis igitur in parte quantitatiua quantumuis parua ſaluatur ita bene ſpecies ſicut in toto: quare ergo non poteſt pars per ſe eſſe ſicut et totũ. In etherogeneis vero quia aliam ſpeciem habet totum quam pars, ſequitur ꝙ determinetur certa quantitas ipi toti ad hoc ꝙ per ſe exiſtat. Hanc tamen opinionem credo eſſe contra Ariſtotelem: tum quia Auerrois oppoſitum illius tenet commento. 36. primi phiſicorum: et Temiſtius tñ etiam ex ipſa Ariſtotelis litera ſequitur eius contrarium. Probatur quia Ariſtoteles dicit. ex minima carne ſi aliquid ſegregetur datur minus minimo per ſe exiſtens, tum etiam quia philoſophus dicit quantitatem totius fore limitatam quia limitata eſt quantitas partium homogenearum: vt patet arguendo contra Anaxagoram.

Opinio 2

¶ Secunda eſt opinio Scoti tenentis non eſſe dabile minimum naturale ſecundo ſentẽtiarum diſtinctione ſecunda queſtione nona. Et ad authoritates dicit nõ eſſe dabile minimum naturale niſi quo ad perfectam quantitatem rei ſub qua poſſunt perfecte fieri operationes. Sed clarũ eſt hanc opinionem eſſe cõtra Ariſtotelẽ qui dicit ꝙ ſi a minima carne ſegregetur aliquod corpus manebit minimus minimo per ſe exiſtens, quod dicit eſſe impoſſibile: ſed tunc quomodo reſpõdebit illi authoritati philoſophi in de ſenſu ⁊ ſenſato vbi dicit. Si albedo poſſet minui in infinitũ viſus poſſit acui in infinitũ ſed viſus non poteſt acui in infinitum: ergo nec albedo diminui in infinitum: ergo dabilis eſt minima albedo: dicit ꝙ verum eſt in eſſe viſibilis, non tamen in eſſe rei: ſed hoc eſt falſum: inquit Auguſtinus nymphus: quia ſi potentia viſiua poteſt diminui in infinitum cum homo poſſit in infinitũ diminui: ergo quodcunqꝫ viſibile poteſt videri.

Opinio 3

¶ Tertia opinio eſt tenẽs minimum naturale eſſe dabile tam naturaliter quam ſuper naturaliter: ita ꝙ illud poteſt per ſe eſſe et nullum minus poteſt per ſe eſſe per quamcunqꝫ potentiam. Angeſt tamen in ſecundo de cauſis proprietate vigeſima ſecunda placet ꝙ ſolam detur minimum naturaliter. Super iſta tamen materia nota aliquas propoſitiones.

Pria ppõ

¶ Prima propoſitio in rebus ſucceſſiuis licet poſſit dari maximum, nunꝙ tamen poteſt dari minimum. Nam quocunqꝫ dato minimo tempore vel motu. Ante illum fuit aliquod minus per ſe exiſtens. ſcꝫ. ſua medietas: in motu tamen alterationis datur minimum. i. remiſſiſſima qualitas que producitur in inſtãti: et ita cum dixit Ariſtoteles ſexto phiſicorum in motu non eſt dare primum mutatum eſſe nec vltimum mutatum eſſe: intellige de motu locali: non tamen de motu alterationis. Notabis preterea id qđ celebris philoſophus Auguſtinus nimphus annotat ꝙ potẽtia actiua minimi naturalis vel cuiuſuis alterationis entis terminat̃ per maximum in quod poteſt agere et non per minimum quod non Quod probat ex commentatore primo de celo commen. 116. qui expreſſe illud ait. Propter quod nota ꝙ ad actionem agentis requirit̃ determinatus exceſſus potentie ſuper reſiſtentiam ſicut ad hoc quod intellectus agat noticiam requiritur determinatus gradus aduertentie: ita quod reſiſtentia vt tria: reſpectu agentis vt quattuor eſt maxima in quam poteſt agere. Uidetur iſta opinio rationalis ꝙ graue vt quattuor poteſt ſubſtentari a potentia ſubſtentatiua vt quattuor: et nõ ꝓpterea qđ tale graue quantumuis parum accreſcat: ſequitur ꝙ potentia ſubſtẽtatiua ſuccumbet: igitur ad agẽdum requiritur determinatus gradus exceſſus. De tempore autem durationis minimi naturalis vel alterius entis dicitur ꝙ non eſt dabile maximum tempus durationis quia daretur vltimum inſtans eſſe rei permanentis. Naꝫ in inſtanti terminatiuo illius temporis ipſa res eſt ⁊ non immediate poſt illud erit et ideo datur minimũ tempus per quod ipſa res non poteſt durare: ita ꝙ ꝑ illud non poteſt durare, ſed per quodlibet minus. Hec annotat nymphus de minimo. Sed vlterius cõſiderabis hanc opinionem Anaxagore non fuiſſe ab Ariſtotele fideliter recitatam. Nam vt Picus mirãdulanus in epthaplo Anaxagoras tres mundos fuit imaginatus. Primum angelicum: quem dicebat a luce conflatum. Secundum ponebat celeſtem: queꝫ dicebat prim e luce: partim et e tenebris fieri. Tertium ponebat ſublunarem: quem vocitabat e tenebris factum: et volebat dicere Anaxagoras quodlibet eſſe in quodlibet: ideſt quicquid eſt in vno mundo inuenit ſibi ſimile in alio. Nam ſicut ſol eſt in mundo celeſti, ita ignis eſt in ſublunari, et ſeraph in angelico: et ſicut luna eſt in celeſti, ita aqua in ſublunari et cheruch in angelico, quod interpretatur ſapientia.

Picus mirãdulan⁹.

¶ Alio mõ dicit Auguſtin⁹ nimph⁹ d̃ mẽte themiſtij, fundatiſſimi egidij ⁊ alberti magni ꝙ cum omnes forme ſint effectiue in primo motore. Poteſtatiue vero in prima materia vt Auerrois. 12. metaphiſice cõmento. 16. putabat Anaxagoras oẽs formas inchoatas ꝓceſſiſſe in materia: deinde vero actione agẽtis naturalis fieri cõſumatas et ꝑfectas. Et in illaꝝ cõſumatione et perfectiõe cogitabat deſtrui formas inchoatas et per iſtũ modum Anaxagore chaos ſaluatur.

Reſpondetur ad motiua Anaxagore

¶ Anaxagoras probat oĩa eſſe in omnib⁹ hoc modo ꝙ ſi ignis nõ fuiſſet in ligno vnde formatur fieret ignis ex nihilo: qꝛ cum omne contrariũ fiat ex ſuo contrario, ſi non preexiſteret in ſuo cõtrario fieret ex nihilo: ſed Anaxagoras in ſuis rationibus peccauit ex logica nãqꝫ iſta prepoſitio ex: poteſt accipi tripliciter. Uno modo vt dicat circunſtãtiam cauſe efficientis. Et ita concedimus ꝙ filius fit ex patre. Secundo modo vt dicat circunſtantiam termini a quo: ⁊ ſic concedimus ꝙ omne contrarium fit ex ſuo contario. i. per expulſionem ſui contrarij. Tertio mõ ly ex põt dicere circũſtãtiã ſubiecti: et ſic concedimus ꝙ oẽ quod fit, fit ex aliquo. i. in aliquo ſubiecto preſuppoſito. Dico igitur ad rationem Anaxagore ꝙ hec eſt vera: ignis fit ex nihilo: vt ly ex dicat circũſtãtiam termini a quo. Nam ſignificat ignis fit cum ante non eſſet. Si vero ly ex dicat circunſtantiam ſubiecti, iſta eſt falſa. Ignis fit ex nihilo. i. ſine aliquo ſubiecto preſuppoſito. Ariſtoteles aũt cõtra Anaxagoram ſic arguit. Sequeretur ꝙ nullum ens naturale eẽt diſtincte et clare cognoſcibile: Nã ſi ſic: maxime eſſet ꝑ cognitionẽ ſuoꝝ principioꝝ: ſed illa principia nõ poſſunt cognoſci qꝛ ſunt iſinita: infinitũ enĩ in quantũ infinitum eſt ignotũ: ergo intentum. Super quod nota ꝙ infinitum non eſt ignotũ qꝛ nullo cõceptu poſſit cognoſci: Nã cognoſcitur cõceptu omniũ entium et etiã cõceptu ſue diffinitionis ens ſine termino ſed ignotum: vt dicit Buridanus: qꝛ nõ poteſt cognoſci ſm determinatuꝫ numerũ partium. Uel dicas melius ꝙ non poteſt cognoſci ſm omnes ſuas partes diſtincte et clare. Gregori⁹ tamẽ de arimino credit diſtinctio. ii. ſcđi. ſentẽ. ꝙ intellectus ſeparatus informatus infinitis ſpeciebus intelligibilib⁹ infinitoꝝ obiectoꝝ poteſt formare infinitas noticias illoꝝ eque facile ſicut vnam.

De infinitate pme cauſe.

¶ Sed dubitatur: quia Ariſtoteles 8. phi. probat ꝙ prima cauſa eſt infinita: ergo videt̃ ꝙ cognouit infinitatem prime cauſe: igitur pꝛĩa cauſa cum ſit infinita eſt cognita: igitur infinitũ inquantum infinitum eſt notum.

¶ Pro declaratiõe iſti⁹ queſtionis ſcotus in diſtin. 2. primi ſenten. q. ſecunda ſubtiliter declarat quemodo pꝛĩa cauſa eſt infinita, trib⁹ modis. ſ. vigore, duratione, et perfectione. Ad cuius declarationem ponit aliquas concluſiones.

Pria pclo

¶ Prima cõcluſio. Dabile eſt aliqđ effectiuum ſimpliciter primũ. probat̃ cõcluſio bene ſequit̃ aliquod effectibile eſt: ergo aliquod effectiuum ſimpliciter primum eſt. Probatur cõſequentia ꝙ ſi eſſet effectibile vel a ſe vel ab alio: non primum: quia nihil ſeipſum facit: non ſecundum: quia ſi eſſet effectibile ab alio rurſum de illo: alio vel eſt effectibile vel non: ſi non, habeo effectiuum ſimpliciter primum. Si primum eſſet proceſſus in infinitum aſcendendo in ſurſum in cauſis eẽntialiter ſubordinatis quod eſt contra Ariſtotelem primo poſteriorum: ergo deueniẽdum ad effectiuum ſimpliciter primũ: ſed contra: arguit Scotus: bene ſequitur eſt dare proceſſum in infinitum in cauſis accidẽtaliter ſubordinatis: igitur ẽ dare proceſſum in infinitum in cauſis eſſentialiter ſubordinatis: antecedens patet ex Auicenna. 6. meta. ca. 3 et conſequentia probatur ex paritate rationis. Pro ſolutiõe iſtius rationis notat Scotus diffinitiones cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum atqꝫ accidentaliter ſubordinatarum.

¶ Cauſe eſſentialiter ſubordinate ſunt ille quarum poſterior dependet in eſſe a priori ⁊ cauſalitas poſterioris dependet a cauſalitate prioris. Exemplum eſt de igne et celo et deo. Nam ignis ſuum eſſe accepit a celo et deo: atqꝫ ignis non poteſt cauſare ſine hoc ꝙ celum et deus cauſent. ¶ Cauſe vero accidentaliter ſubordinate. ſunt quarum poſterior dependet in eſſe a priori: non tamen cauſalitas poſterioris dependet a cauſalitate prioris. Exemplum eſt d̃ filio, patre, auo, nepote, pronepote, poſterior enim a priori recipit ſuum eſſe non tamẽ ab alio dependet in cauſando.

¶ Notabis vltra de mẽte ſcoti quattuor differentias inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas: ⁊ accidentaliter ſubordinatas.

Pꝛĩa dꝛĩa

¶ Prima differẽtia: ꝙ cauſe accidẽtaliter ſubordinatẽ omnes ſunt eiuſdem rationis: ⁊ cauſe eſſentialiter ſubordinate omnes ſunt diuerſe rationis.

Secũda differẽtia

¶ Secunda differentia ꝙ in cauſis eſſentialiter ſubordinatis ſi in ſima cauſat om̃es cauſant: ſed in cauſis accidẽtaliter ſubordinatis nõ eſt hoc neceſſarium.

Tertia dꝛia.

¶ Tertia differẽtia ꝙ cauſe eſſentialiter ſubordinate omnes ſunt ſimul: ſed accidentaliter ſubordinate non eſt neceſſarium.

Quarta dꝛia.

¶ Quarta differẽtia ꝙ in cauſis eẽntialiter ſubordinatis eſt ſtatus: ſed in cauſis accidẽtaliter ſubordinatis nõ eſt ſtatus. Ubi notabis ꝙ in cauſis eſſentialiter ſubordinatis bene eſt proceſſus in infinitum in poſt. Non tamẽ in ante: quod ſatis bene declaratur de demonſtrationibus que augmentantur in infinitum in poſt. Nam ſecunda demonſtratio dependet in eſſe a prima et nõ poteſt cauſari ſine prima. Iſtam autem quartam differentiam ſuadet Scotus his rationibus.

Pꝛĩa rõ.

¶ Prima ratio: quia ſi datur proceſſus in infinitum in cauſis eſſentialiter ſubordinatis: ſequitur quãlibet illarũ cauſarum eſſe cauſatam: et ita tota vniuerſitas erit cauſata: peritur ergo vel eſt cauſata ab aliquo d̃ illa multitudine: et hoc nõ: quia nulla pars cauſat ſuum totum: vel ab aliquo extra illam multitudinem: ꝙ ſi ſic, tale erit primum ⁊ ita nõ erat infinitus proceſſus.

Secũda ratio

¶ Secunda ratio in iſtis cauſis eẽntialiter ſubordinatis, eſt reperire prius ⁊ poſterius ſed prius eſt quod eſt primo propinquius: ergo eſt dare primum.

Tertia rõ

¶ Tertia ratio ꝙ ſi daret̃ ꝓceſſus in infinitum in cauſis eſſentialiter ſubordinatis; ſeqͥtur ꝙ eſſet dare actu infinituꝫ in quod Ariſtoteles ꝓbauit eſſe falſum. Notat vltra Scotus ꝙ ſi non eſſet ſtatus in cauſis eſſentialiter ſubordinatis non eẽt ꝓceſſus in ĩfinitũ in cauſis accidẽtal̃r ſubordinatis qđ ꝓbat hac ratione. Omnis ſucceſſio perpetua cõſeruatur ab aliquo in ſua perpetuitate: vel igit̃ ab aliquo illi⁹ ordinis vel ab aliquo extra illum ordinem: non ab aliquo illius ordinis: igitur ab aliquo extra illum ordinem: ſed tale dicit̃ eſſe primum: igitur datur ſtatus in cauſis eſſentialiter ſubordinatis.

Secũda concluſio.

¶ Secunda cõcluſio. Dabile eſt aliquod primum effectiuum quod ſit incauſabile. Iſta cõcluſio, quo ad primam partem nota eſt; quo ad ſe

eundam vero ꝓbat. Nam ſi tale ē primum effectiuū nō ē cauſabile in gñe cauſe efficiētis nec finalis. Nā quicquid poteſt habere cauſam finalem ſui pōt habere cauſam efficientem ſui neqꝫ eſt cauſabile cauſa formali nec materiali: quia cauſe extrinſece ſunt piores ꝙ intrinſece: et quicquid nō habet cauſas extrinſecas, nec intrinſecas.

Tertia concl'o. ¶ Tertia concluſio. Dabile eſt finitiuum ſimpliciter primum. Iſta concluſio probatur ſic. Nam ſi non detur. a. agens cuius eſt. b. finis petā de. b. ſiue an ſit primum finitiuum et ſic intentum ſed ſi non habet igitur alium finem: ꝛ ſi ſic erit proceſſus in infininitum in cauſis eſſentialiter ſubordinatis: quod eſt falſum.

Quarta concl'o. ¶ Quarta concluſio. Dabile eſt eminens ſimpliciter primum. Nam ſi non quocunqꝫ dato datur eminentius eo: ꝛ ita cum finis et bonum conuertantur dato alio eminentiori alius erit finis eius et ita non dabitur finitiuum ſimpliciter primum: qđ eſt contra tertiam concluſionem.

Quinta concl'o. ¶ Quinta concluſio. Primitas eminentie finis ꝛ effectiui eidē conueniunt. Patet: quia ſi aliquod eſt primum effectiuū tale nō habebit cauſam finalem, vt probatum eſt: ꝛ ita erit finitiuum ſimpliciter primum: erit etiā eminens ſimpliciter pmū quia ſi aliquid eſt eminentius illo: tale eſt finis eius. Igitur omnes tres primitates conueniunt eidem ꝙ autē iſti cui conueniunt tres primitates ſit ens neceſſarium et duntaxat vnum ſit perſuadet ſcotus: quia ꝗcquid eſt contingens pōt deſinere eſſe: ſi deſinere eſſe aut eſt per aliquod incompoſſibile: ſiue poſitiue vel ꝑuatiue. Poſitiue eſt ꝙ aliud deſtruit: et hoc modo: ſi tale primum ens ab aliquo deſtrueretꝰ deſtruens eſſet prius illo atqꝫ nobiliꝰ quod repugnat primitatibus eius nec per aliquod incompoſſibile ſibi priuatiue: quia tale eſt defectus conſeruantis: ꝙ aūt tale primum eſt non indigeat conſeruatione ꝓbatꝰ: quia ſequeretur ꝙ dependeret ab alio: et ita non eſſet primum. ꝙ illud autem debeat eſſe vnū probat Scotus. Nam ſi eſſent duo talia neceſſaria vnūqđqꝫ illorum haberet vnam rationem formalem neceſſario eſſendi appropriatā ſibi, et vnam alteram cōmunē in qua cōmunicaret cū alio, et ita reſpectu eiuſdem darētur due rationes formales. item ſi darētur duo primi fines ſequeretur ꝙ darentur duo vniuerſa quorum illi eſſent fines. Item ſi datur vnū vniuerſum et illius duo primi fines eſſent due cauſe finales totales eiuſdem effectus: quod Scotus credit eſſe falſum.

Pria rō. ¶ Preterea Scotus intēdit probare ꝙ prima cauſa ſit volens et intelligens: cuius probatio talis eſt. Supponit illud Philoſophi. 2. phiſicorum ꝙ omnis cauſa de peraccidēs reducitur ad aliam cauſam de per ſe. Ad cuius declarationē notabis ꝙ cauſa de per accidens eſt illa que non influit in effectum vel non explicat rationem: ſm quam ē cauſa vel agit effectum non intentum ab ea. ¶ Hec diffinitio eſt Pauli veneti in ſumma phiſicorū proſequendo de fortuna et caſu, que ſic declaratur. Prima pars de applicanti actiua paſſiuis qui reſpectu combuſtionis eſt cauſa de per accidens: quia non cōburit neqꝫ influit ideſt non facit effectus ideſt combuſtionem. ¶ Secunda pars declaratur hō albus eſt cauſa de per accidens edificationis: qꝛ iſte effectus qui eſt edificare nō explicatur per hoc quod eſt eſſe hominem album: ſed per hoc quod eſt eſſe edificatorem.

¶ Tertia pars declaratur: quia cauans vineam non intentione inueniendi theſaurum ſed laborandi dūtaxat ſi inueniat theſaurum eſt cauſa de per accidens inueniendiꝰ theſaurum et tamē de per ſe reſpectu foſſionis vinee. Iam igitur patet propoſitio philoſophi ꝙ omnis cauſa de ꝑ accidens preſupponit aliquam de per ſe: ꝙ ſi ita eſt ſequitur omnē cauſam naturalem agere ꝓpter finem quem ſine errore inſequitur. Sed hoc non poteſt eſſe niſi quia dirigitur ab aliquo intelligenti finem et talis eſt prima cauſa: igitur prima cauſa intelligit ꝛ vult.

¶ Secūda ratio. Si alie inferiores agunt propter finē: ſequitur ꝙ prima cauſa agit ꝓpter finem. Petitur ergo vel illum finem appetit appetitu naturali vel libero: non primum, quia prima cauſa neceſſitaretꝰ: qđ ſi ſecūdū igitꝰ vult ꝛ intelligit. Secūda ratio

¶ Tertia ratio. Bene ſequitur aliquid contingenter cauſatur: ergo prima cauſa libere volendo: cauſatur illud antecedens patet ad iſtū ſenſum ꝙ aliquid pro inſtanti pro quo cauſatur poteſt non cauſari: quod niſi ſic omnes effectus ineuitabiliter a prima cauſa cauſarentur: ꝙ ſi ita eſt omnia euenirēt de neceſſitate atqꝫ non eſſet viciū neqꝫ peccatum: quia quicquid ager agens inferius ageret tanqꝫ coactum ꝛ neceſſitatum: igitur aliqui effectus ſunt contingenter illo modo et illud eſt quia deus libere coagit: et omnibus poſitis requiſitis ad agendum poteſt non coagere. Tertia rō

¶ Probat Scotꝰ ꝙ prima cauſa nō intelligat neqꝫ vellit per aliquod diſtinctū a ſe. Ad quod dicit tres rationes. ¶ Prima ratio cauſalitas cauſe finalis eſt prima in ordine ad alias: hec ē Auicenne. 6. metaphiſice ſequitꝰ ergo ꝙ cauſalitas primi finis erit omnium prima: ſed illa eſt diligi a primo efficienti: ergo eſt in cauſabilis: et illa eſt idem quod primum efficiens diligere primum finem: ergo primum efficiens diligere primum finem eſt in cauſabile et ſic habeo ꝙ amare primi efficientis ſeu velle eſt idem quod ipſa prima cauſa. Pria rō. ¶ Secunda ratio eſt philoſophi. 12. metaphiſice. tex. co. 51. Dicētis ſi intellectio dei eſſet aliquid diſtinctū ab eo. Deus non eſſet ſubſtantia o prima et maxima honorabilis: quia omne quod eſt in actu Primo perficitur magis dum eſt in actu. Secundo ſi igitur deus intelligeret per notitiam ſuperadditam vtriqꝫ nobilitaretur per ipſum accidens quod eſſet indedecꝰ eius. Secūda ratio ¶ Tertia ratio deus cognoſcit intuitiue que nō ſunt ergo non per notitiam ſuperadditam: antecedens notum eſt: quia deus non poteſt cognoſcere abſtractiue: et conſequentia patet, quia ſi agnoſcet deus ꝑ notitiam intuitiuam diſtinctam a ſe cum res ipſa nō ſit, vt ſuppoſui habetur ꝙ notitia intuitiua cauſaretur ſine obiecti concurſu quod falſum eſt: ideoqꝫ crediderim deum ſuamet eſſentia intuitiue omnia cognoſcere: quod ſi arguas ꝙ deus abſtractiue cognoſcat: quia repreſentat ſynonyme cum hac omnis triāgulus habet tres angulos: et ſynonyme cum ſubiecto quod eſt notitia communis: ergo abſtractiue. Dicas ad hoc ꝙ ſi de ratione abſtractiue ſit ꝙ ſit enigmatica ꝛ confuſa ſic deus non habet notitiā abſtractiuam. Si autem notitia abſtractiua ſolum imporret ꝙ

tet ꝙ abſtrahat ab exiſtentia rei. i. que vt repreſentet nō requiritꝰ ꝙ res exiſtat: ſic deus eſt noticia abſtractiua: vel dic ſecundo ꝙ noticia abſtractiua que diuiditur in cōmunē ꝛ diſcretam intelligitur de abſtractiua creata: quare non ſequitur iſta noticia ē cōmunis: ergo abſtractiua.

¶ Scotus vult probare deū eſſe infinite potentie quattuor vijs vna efficientie, cognoſcibilitatis finis, et eminentie. Prima ſic arguitꝰ argumento philoſophi octauo phiſi. tex. cō. 78. bene ſequitꝰ prima cauſa mouet motu infinito: ergo eſt infinite potentie. Dicit Scotus ꝙ non intelligatꝰ añs in actu: itaqꝫ ꝙ prima cauſa mouet nunc motu infinito: quia illud implicat contradictionem: ſed intelligatur antecedens in iſto ſenſu quia prima cauſa hꝫ potentiam ad mouendum motu infinito: et huius rationis vigor ab ſcoto in iſta forma ſtatuitꝰ ꝗcquid hꝫ virtutē omnis cauſalitatis poſſibilis ſi haberet illā formaliter eſſet infinite actiuitatis: ſed tamē habet omnem illam cauſalitatem perfectius quā tūc haberet ergo modo eſt infinite actiuitatis ſicut et nunc eſſet. Maior nota eſt: et minor ſuadetur quia ſecūda cauſa omnem ſuam actiuitatem quam habet ſuſcepit a prima: et cum nemo dat quod non habet: ergo eminentius habet illam omnem cauſalitatem quam dedit ſecunde cauſe ipſa prima cauſa, ergo prima cauſa eſt infinite actiuitatis. Sed cōtra hoc replicat Scotus quia tunc ſequeretꝰ ꝙ prima cauſa non indigeret cauſis ſecundis ad operandum. Dicit ad hoc Scotus de mente philoſophi ꝙ ſi prima cauſa indiget cauſis ſecundis ad operandum illud eſt ꝙ dꝫbet effectū imperfectū facere iōqꝫ indiget cauſa ſcđa. Rō. 1.

Rō. 2. ¶ Secunda ratio ſumpta ex parte cognoſcibilitatis quanto aliquid ad plura cognoſcenda eſt maioris capacitatis tanto illud eſt maioris actiuitatis. Hec de ſe nota eſt: qꝛ capacitas intellectus que terminatꝰ pluribus noticijs quā alia maior eſt: ſed capacitas intellectus diuini cum intelligat clare et diſtincte omnia poſſibilia ad nihil terminabitꝰ, ergo eſt infinita. ¶ Secunda ratio ad idem qñ aliqua cauſa ꝓpter iuuamen alterius producit ꝑfectiorem effectum illa prima cauſa ē finita atqꝫ cū ꝓpter iuuamē alterius non addit aliquid in ꝑfectione illa prima cauſa eſt infinita: ſed ita eſt ꝙ ſi ad noticiam dei cōcurrit creatura noticia eſſet imperfectior: quia eſſet accidens ſuper additum deo: igitur cum deus ad productionem noticie nulliꝰ alteriꝰ indigeat ipſe eſt infinitus.

Rō. 3. ¶ Tertia via eſt ex parte finis ꝗcꝗd apperit voluntas non repugnat rationi formali ſui obiecti: obidqꝫ dicit beatus Auguſtinus ꝙ volūtas non pōt appetere ſe non eſſe: qꝛ obiectū voluntatis eſt ens et non eē repugnat illi. Tūc ſic arguo voluntas noſtra appetit infinitum bonū: qꝛ in ſolo illo quietatꝰ: ergo infinito bono non repugnat eſſe.

Rō. 4. ¶ Quarta via eſt ex parte eminentie Nam ſi deus eſſet finitus non eſſet eminentiſſimus. Nam ipſo cum ſit finitus poſſet dari eminentior.

¶ Circa materiam de minimo naturali tenēdo ꝙ poſſit dari ad iſtū ſenſum ꝙ illud poſſit per ſe exiſtere: ſꝫ nullū minꝰ eo poſſit ꝑ ſe exiſtere: nec naturalꝛ nec ſup nālr: multa ſubtilia ſolent conſiderari: que ego in mediū adducam nō ꝙ illa ſint vera vt ꝑdictum eſt: ſed vt ſcholaſtici noſtri omnia intelligant: prīo annotat ludouicus coronel ꝙ iſtorum minimoꝝ naturalium quantitas eſt attēdēda penes dyametrū figure ſpherice digitalis: ita ꝙ vt alicuiꝰ rei quantitas ſit minima que poſſit per ſe exiſtere: requiſitū eſt: ꝙ illa poſſit reduci ad figuram ſphericam: cuius dyameter ſit digitalis ſecluſis poris: ꝛ ſecluſa rarefactione ꝛ condenſatione reſpectu totius Dicitur ſecluſis poris: quia tanta poſſet eſſe pororuꝫ latitudo ꝙ minus minimo poſſet habere talem figuram ſphericā dꝛ ſecluſa rarefactiōe et cōdēſatiōe reſpectu totiꝰ. Quia impoſ'e eſt ꝙ fiat iſta reductio ad ſpherā qn vna ꝑs rarefiat. ſ. conuexa: ꝛ quo ad interiora cōdenſetur: ſed hoc eſt reſpectu partis. Nā totū nec rarefit nec condenſatꝰ: qꝛ quantū ex vna ꝑte rarefit ex alia cōdenſatur: ſed ſalua pace huius viri maxime aberrauit qđ ſic ꝓbo: pono caſum ꝙ ſit vna materia quadrata ꝛ ſi ad videndū eſſe minimā que poſſit per ſe exiſtere debet reduci ad figuram illam ſphericam: ergo hoc pōt fieri alias ſua mēſura ē chimerica: ſi nō pōt ab intellectu humano reduci: ergo circulus poſſet quadrari naturaliter: quod eſt contra phum qui expreſſe ꝑdicamēto ad aliquid dicit quadratura circuli ſcibilis eſt eius tñ ſcientia nondum inuenta eſt: et ſequella patet, qꝛ quadrare circulū eſt inuenire quoddam quadratum tm̄ capiens vt circulus ſed ita inuenit hic hō: ergo inuenit quod hactenus nemo ſciuerat: ergo ne gloriecꝰ ſup ſuo inuento voluiſſem ꝙ videret et hāc rōnē: ponit ꝓ menſura quantitatis rem nūquam ſcitam: quod eſt contra phum decimo metaphiſice affirmantem menſuram fore notiorem menſurato.

¶ Nota ꝙ intelligitur minimū quo ad trinam dimenſionem: ita ꝙ ſit lōgū latum ꝛ ꝓfundum digitaliter: quare rectius ego dicerem cū omnibꝰ geometris reducentibus omnes figuras ad q̄drata: ꝙ quantitas minimi naturalis venit conſideranda penes dyametrum digitalem figure quadrate. Nam certe omniū figurā quātitatē docēt geometre penes quadratū: verbi grā vis capacitatē eptagoni ſcire: reduc in ſeptem triangulos: et quemlibꝫ illorū in quadrangulū. Poſtea quadrāgulū ad quadratum per medie rei inuentionem vt ait euclides in ſexto et inueniſti quod optaueras.

¶ Sed contra hāc imaginationem minimi naturalis ſic argumētor. Sit illud digitale minus eo poteſt per ſe exiſtere: ergo non eſt minimū naturale: conſequentia eſt nota: et ꝓbatur añs: includit aliquod infinitū: ergo habet quantitatē ſufficiētem ad hoc ꝙ poſſit per ſe exiſtere: conſequentia eſt nota: et ꝓbatꝰ antecedens includit lineam giratiuā que eſt infinita: ergo intentum: ꝓbatꝰ añs: diuidatur illud minus minimo per ꝑtes ꝓportionales dupla ꝓportione: et imaginetur linea giratiua q̄ giret omnes illas partes: tūc ſic arguo illa includit infinitas giras maiores vna certa data non cōicantes: ergo eſt infinite magna nota eſt cōſequētia: ꝛ ꝓbatur añs quia quelibet gira eſt maior quam linea circularis ambiens recta via illud corpus: qꝛ via recta eſt breuior: ergo eſt infinite magna. ¶ Dicendum ad hoc argumentum ꝙ quantitas corporis non venit menſuranda penes lineam obliquam quā contineat ſed penes rectā breuiſſimam: et quia hec in illo minori minimo non eſt infinita: iō illud non eſt infinitū nec finitum quod poſſit per ſe exiſtere.

Secũdũ pricipale

¶ Secundo principaliter arguitur ſequitur dari vltimum eē completum rei permanētis data poſitione de minimo: conſequens eſt contra phm octauo phiſicorū textu cōmenti octogeſimi quinti dicētem: inſtās tranſmutationis attribuitur poſteriori paſſioni; ſeqlla ꝓbatur volo ꝙ ſit vnum minimū naturale: qḋ incipiat condenſari per vltimum non eſſe: tunc ſic illo inſtanti vltimi non eſſe cōdenſationis tale minimū eſt et non īmediate poſt hoc erit ergo datur vltimum eſſe completum rei permanentis. ¶ Ad hoc argumētum dicunt aliqui ꝙ quemadmodum in moralibus admittitur minus incōueniēs ne incidamꝰ in maius: ita in naturalibꝰ: ſunt autem inconuenientia nature: ꝙ detur materia ſine forma ꝙ detur vacuū: ꝙ ſint due forme in eadem materia: ꝙ detur minus minimo: ꝙ detur vltimum eē completum rei permanentis: ꝙ agente approximato paſſo non impedito nō ſequatur actio: et quia inter hec inconuenientia hoc vltimum eſt minus: quam ꝙ detur minus minimo: ideo in illo caſu applicatis condenſatiuis non condenſabitur, ne ſequatur minus minimo: ſed circa iſta inconuenientia nature volo tantiſper immorari. Primo circa illud ꝙ graue naturaliter aſcendit. Secundo circa illud agens fortius agit indiſtans quam in propinquum. Tertio circa illud graue non impeditum extra locum naturalem non deſcendit.

Nota caſus ſpāles incōueniētiū nature

¶ Circa primum in ſolis duobus caſibꝰ graue naturaliter aſcendit. Primus eſt quando ſequeretur vacuum: ita dicit Auerrois. 4. de celo ꝙ ſi poneretur vna candela intra aquam ita ꝙ flamma eſſet extra: et poneretur quoddam vrinale taliter ꝙ ꝑ os eius intraret candela et vrinale tangeret aquā aſcendit aqua per vrinale vſquequo extinguat flammam: et illud eſt gratia vacui euitandi. ¶ Secundus caſus eſt quando non tranſcēdit originem ſuā: qualiter aqua aliquando aſcendit per montem naturaliter: ſi eius origo/puta fons/eſt altior quam ille mons. Circa ſecundum agens fortius agit in diſtās quam in propinquū tribus caſibus poteſt agens agere fortius in diſtans quam in propinquum. ¶ Primꝰ eſt quando ꝓpinquum eſt aſſimilatum. ¶ Secundus eſt quando propinquum eſt maioris reſtentie ſicut ſol magis calefacit infimam regionē aeris quā mediam: quia cum media ſit frigidior magis reſiſtit. ¶ Tertius caſus eſt quando propinquum nō eſt capax actionis, vt ille piſcis ſtupor q̇ ſtupefacit piſcatores et non rete; quia rete cum ſit inanimatum non eſt capax ſtuporis. ¶ Circa tertium in tribus caſicus graue infra ſe habens leue nō deſcēdit. ¶ Primus eſt quando ex ſuo deſcenſu, ſequeretur vacuum et ideo aqua nō deſcendit a clepſedra qñ claudiť foramen ex parte ſuperiori. ¶ Secundus caſus ē qñ aliquod graue circundatur aere rariſſimo, vt dicit Joannes dulart phiſicorum quarto. Nam lapis ille in aere pendebit: ſi enim deſcenderet aer ex parte ſuperiori rarefieret et ad implendū locum quem derelinquit vacuum ille lapis: et ita daretur rarꝰ rariſſimo. ¶ Tercꝰ caſus eſt domini Gregorij primo ſententiarum in diſtinctione quadrageſima ſecunda: ſi eſſet vna columna infinite magna lapidea diſtans a centro ꝑ vnā leucam illa columna non deſcenderet quia omne graue deſcendit vt eius punctum mediū fiat medium vniuerſi: ſed talis columna non habet medium ergo non deſcendit; ſimiliter ſi deſcēderet petitur quantum deberet tranſire vltra centrum: et quicquid trāſit ſemper plus manet citra centrū: ſequitur ꝙ nunquam erit columna naturaliter ſituata.

Egregia dclaratio autis phi iſtās traſmutatōis

¶ Sed circa illam auctoritatem philoſophi inſtās trāſmutationis et primo nota ꝙ dare vltimū inſtans eſſe rei permanentis ꝯtingit dupliciter: ſcilicet completum: et incompletum. Incompletum quidem continue datur in corruptione rei que eſt ſucceſſiua quo ad fieri tantum: vt cum calor vt octo nunc incipit corrumpi ille calor, vt octo nunc eſt: quia incipit corrumpi per vltimum non eſſe: et non immediate poſt hoc erit ſecūdum ſe totum bene tamen ſecundum aliquid eius: ſed dare vltimum eſſe completum rei permanentis non poteſt eſſe naturaliter; quia oppoſito dato: ſequeretur ꝙ agens finitam habendo finitum proportionem circa reſiſtentiam paſſi in inſtanti corrumperet: quod eſt falſum ⁊ contra regulas philoſophi de velocitate motus ſeptimo phiſicorum: et hec eſt bona ratio Marſilij: nec valet Cauillus Ludouici Coronel: in quo dicit ꝙ eadem ratione: ſequitur ꝙ non daretur primum non eſſe completum rei permanentis: dicendo ꝙ ſi illa res permanens eſt ſucceſſiua quo ad fieri cōcedo ſequellam: ſi vero eſt permanes quo ad eſſe et fieri ſicut eſt forma ſubſtantialis, nega ſequellam: quia illius forme ſubſtantialis reſiſtentia pendet ex qualitatiuis diſpoſitiuis: et non corrumpitur illa forma ſubſtantialis; donec veniamus ad non gradum reſiſtentie illarum diſpoſitionum pro illius forme conſeruatione; qḋ eſt quando ſumus in maxima diſpoſitione que non ſufficit conſeruare formam. Ex quo ſequitur ꝙ iſta conſequentia nil valet dupla diſpoſitio ad maximam que non; ſufficit conſeruare formā per aliquod tempus: ergo maxima que non; ſufficit conſeruare per ſubduplum tempus: ideoq̃ qua forme ſubſtantialis primum non eſſe completum ſolum habetur quando eſt non gradus reſiſtentie in diſpoſitionibus pro illa; et agens finitum cum non inuenit reſiſtentiam corrumpit in inſtāti: ex hoc habetur bona ratio quare poſſit dari primum non eſſe completum rei permanentis non vero vltimum inſtans eſſe completum rei permanentis.

¶ Sed videamus quomodo ex hac authoritate omnes inferunt ꝙ nō datur vltimum inſtans rei permanentis: et ad videndum quomodo ex illa authoritate illud ſequitur: notandum eſt: ꝙ duplex eſt paſſio: prior: et poſterior: paſſio prior eſt corruptio: et paſſio poſterior eſt generatio. Inſtans vero traſmutationis eſt inſtans in quo vna forma deſinit eſſe et alia incipit eſſe: et ſignificat Ariſtoteles ꝙ inſtans tranſmutaationis attribuitur forme generāde. Nam in illo inſtanti forma generanda incipit eē per primum inſtans eſſe: tunc ſic arguitur, bene ſequitur in hoc inſtanti forma generanda eſt: igitur forma corumpenda in hoc inſtanti nō eſt tunc vltra vel immediate ante hoc fuit forma corrumpēda vel non: ſi primum deſinit eſſe per primum non eſſe: ergo non per vltimum inſtans eſſe: ſi ſecundum forma corrumpenda non immediate ante hoc fuit ⁊ forma generanda non immediate ante hoc fuit: igitur materia ſine forma quod eſt falſum.

Tertium pricipale

¶ Tertio arguitur ſic principaliter ſequitur data poſitione de minimo idem poſſe per ſe

exiſtere: et non poſſe per ſe exiſtere: conſequens eſt eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur; Falſitas conſequētis nota eſt, et ſequella probatur: volo ꝙ ſit vna aqua triangularis; cuius baſis ſit digitalis: et reliqua duo latera pluſquam ſemidigitalia, verbi gratia, vt quinq̃ octaue vnius digitalis: et ſequitur illā aquam poſſe per ſe exiſtere; quia ad digitale terminatur: et non poſſe per ſe exiſtere: quia cū ſit vniformiter difformiter quanta correſpondet gradui medio qui eſt ſemi digitale; ergo non poteſt per ſe exiſtere. Dicendum ad hoc argumentum ꝙ illa non poteſt per ſe exiſtere: quia re dacta ad vniformitatem non reducitur ad figuram quadratam: cuius coſta ſit digitalis. Unde nota ꝙ in quātitatibus vniformiter difformibꝰ ſit correſpōdētia maiori gradui quā medio. ¶ Quod ſic demonſtratione deducitur. Detur vnus triangulus cuius baſis ſit digitalis reliqua vero duo habeant quantitatem duorum tertiorum digitalis; et diuidatur triangulus in duas partes equales per lineam procedentem a medio baſis vſq̃ ad verticem: et ſit triangulus. a. b. c. Linea vero media vocetur. d. c. deinde ad equalitatem medietatis baſis fiat linea ex parte verticis. c. e. et poſtea claudatur triangulꝰ per lineam. e. b. Jam ſic arguitur. Quadrangulus iſte. d. c. e. b. eſt equalis triangulo. a. b. c. Quod probatur. Continet duas medietates equales duabus medietatibus trianguli. a. b. c, ergo eſt equalis triangulo. a. b. c. Conſequentia eſt nota: et antecedens probatur, quia quadangulus ⁊ triangulus communicant in medietate. d. c. b. et reliqua medietas quadranguli eſt equalis relique medietati trianguli: quod probatur quia ſunt equales vni tertio videlicet medietati. d. c. b. quod probatur quia. d. c. b. et. e. b. c. ſunt equales trianguli iuxta lineam diagonalem: et reliqua medietas trianguli eſt equalis. d. c. b. igitur quadrangulum continet duas medietates equales duabus medietatibus trianguli: igitur quadrangulus eſt equalis triangulo. Tūc vltra. Quadrangulus eſt longior quam latior: ſed. d. c. eſt menſurans longitudinem quadranguli: igitur. d. c. eſt maior quam. d. b. quia eſt maior: igitur quia. d. b. eſt ſemidigitale eſt ſex duodecime digitalis et. b. c. quia eſt duo tertie digitalis erit octo duodecime digitalis: et. d. c. erit ſeptem duodecime cum igitur omne quadrangulum equiualeat quadrato inuento per lineam medio loco proportionalem inter inequales lineas quadranguli ⁊ illa linea medio loco proportionalis eſt maior ſemidigitali: ſequitur ꝙ correſpondet pluſq̃ gradui medio.

Quartū pricipale

¶ Quarto principaliter arguiť data poſitione de minimo ſequeretur ꝙ non poſſet vnū totale lignum ab ab igne conſumi: ſequella probatur; quia falſitas conſequentis nota eſt, dato oppoſito ſit ita ꝙ lignum conſumatur; donec non remaneat de illo niſi minimum naturale in ſpecie ligni: ⁊ petitur vel tale minimū naturale corrumpetur: in iſtāti; vel ſucceſſiue: ab illo igne: ſi ſecūdum daretur minus minimo per ſe exiſtēs in ſpecie ligni. Si primū ſequitur talem ignem eſſe infinite actiuitatis per illam communem calculationem: ſi corrūperet in vna hora eſſet alicuius actiuitatis: ſi in dimidia hora in duplo maioris actiuitatis; ergo ſi in inſtanti infinite actiuitatis.

¶ Pro ſolutione huius argumenti animaduerte ꝙ non ſequitur; a potentia ſuperat reſiſtentiam. b. in vna hora et. c. eandem reſiſtentiam in dimidia: ergo. c. in duplo eſt maioris virtutis quā a. ſed oportet in ante te dicere: et cetera ſunt paria vnde ſtat ꝙ. c. in duplo citius agat in reſiſtentiā. b. propter aliquod extraneum iuuamen: et ꝙ ſit equalis virtutis cum. a. tunc dicitur ad iſtum modum arguendi quando illud corrumpens minimum corrūperet illud in vna hora diceremꝰ illud eſſe alicuius certe actiuitatis: et ſi in dimidia in duplo maioris ⁊ ſic conſequenter: ergo poſtquam in inſtanti corrumpit infinite debet dici actiuitatis: negando conſeq̄ntiam et cauſa eſt: quia non preciſe virtus corrumpētis ad corruptionem illius minimi ꝯcurrit: ſed etiā alie cauſe vniuerſales: que infinitum magis iuuant ipſum corrumpens ad corrumpēdum illud minimū quam ad corrumpendum vnum aliud ſucceſſiue, vt inconuenientia euitentur: ita ꝙ non conatur ipſum corrumpens magis ad corrumpendum illud minimum in inſtanti quam ad corrumpendum aliud ſucceſſiue: ſed alie cauſe naturales vniuerſaliores fortius concurrunt ſignanter prima cauſa quam ſm philoſophum Scotus et Thomas tenent infiniti vigoris probatam eſſe a philoſopho: ſed oppoſitum habꝫ Buridanus et Gregorius credentes Ariſtotelem nunquam probaſſe primam cauſam infiniti vigoris ſed tantum infinite durationis et perfectionis quod quidem hac ratione ſuadet Gregorius vno ſuppoſito: ꝙ prima cauſa agit naturaliter et non libere: ſequeretur ꝙ ſi prima cauſa infiniti eſſe vigoris: ꝙ omnes effectus naturales fierent in inſtanti: et deſtruerentur in inſtanti: ſequella probatur: quia cum prima cauſa agat naturaliter: igitur quantum poteſt agit ſed agit infinite: ergo in inſtanti: ꝙ non ſequiť: quia agit: ſm indigentiam neceſſitatis: frequentius enim aliquis homo debilis freneticus non poſſet a quocūq̃ homine forti teneri: qui teneretur a debili in ſanitate: ⁊ ſaltat ſaltu maximo quē non ſaltaret in ſanitate que opera ſunt a natura ſm vltimum conatum propter fortem imaginationem quam habet ꝙ volunt interficere illum.

¶ Quid autem ſufficiat et requirať ad aliquid eſſe infinite actiuitatis per tres ſequentes propoſitiones explanatur. Prima propoſitio nō dicitur aliquid eſſe infinite actiuitatis nec illud requiritur ꝙ poſſit producere effectum infinitum. Nā deus ſm omnes catholicos eſt infinite actiuitatis ⁊ tamen ſm pleroſq̃ theologos nō poteſt facere effectiuum infinitum: quia nō poteſt dari infinitū in actu.

¶ Secunda propoſitio ad aliquid eē infinite actiuitatis non ſufficit ꝙ poſſit producere infinitos effectuus equales non cōmunicantes cum reſiſtentia in quantumuis paruo tēpore: probatur, volo ꝙ dentur infiniti lapides chriſtalini penetratiue ſe habētes: et applicetur vnus ignis illis omnibus immediate poſt hoc infiniti calores producentur in illis infinitis lapibibus. Nō enim erit vnus calor in omnibus, vt male dicit Celaya: quia cum ſint diuerſa ſubiecta accñtia futura ſunt diuerſa: quia vt dicit philoſophus metaphiſice ſeptimo accidentia dinumerantur dinumeratione ſubiectorum: immediate erunt infiniti calores in illis lapidibus equales non cōmunicantes productiui quouis paruo tēpore: quia ſubito; et tamen ille ignis non eſt infinite actiuitatis.

¶ Tertia propoſitio ad aliquid eſſe infinite actiuitatis ſufficit et requiritur ꝙ poſſit ſuperare aliquam reſiſtentiam in inſtanti. Iſta propoſitio probatur: quia ſi ſuperatur reſiſtentia in inſtāti illud non eſt a finita proportione: ſed ad nullum finitum habet infinitam proportionē niſi infinitum: igit̄ prima cauſa eſt infinite actiuitatis.

Quinto pricipale

¶ Quinto pricipaliter ſic arguitur data poſitione ꝺ minimo nāli ſequitur aliquod agēs naturale fortius agere indiſtans quam in propinquum quod eſt contra philoſophum ſeptimo phiſicorū ſequella probatur ſit ꝙ minimū naturale ignis ſit digitale minimum vero naturale ſtuppe ſit ſemidigitale (. Ponere enim ꝙ minimum naturale ſtuppe ſit tam magnū ſicut minimū naturale ignis ridiculū eſt quia, vt inquit Auerrois tertio colliget minimum rari maius eſt minimo denſi) pono igitur ꝙ ſit ſtuppa tridigitalis tunc primum digitale inflammabit̄ in inſtanti ne detur minus minimo in ſpecie ignis ſecundū ſucceſiue: quia nullum ſequitur incōueniens vltimum ſemigiditale in inſtanti ne detur minus minimo in ſpecie ſtuppe. ¶ Ad hoc argumētum reſpondeo conceditur ſequella nec eſt inconueniens ne de terminus minimo admitrēdum enim eſt minus inconueniens propter fugiendum maius. Ex quo ſequitur ꝙ ſi darentur infinita minima diuerſarum ſpecierum contingua penetratiue ſe habentia omnia inſtātia inflammabuntur ab illo igne alioqui daretur minus minimo inquacūꝗ ſpecie illorum q̄ ſucceſiue inflammarentur.

Sexto pricipale

¶ Sexto principaliter arguitur data poſitione de minimo naturali: ſequitur dari vltimum eſſe completum rei permanentis: conſequens eſt contra Ariſto. attribuentem inſtans tranſmutationis poſteriori paſſioni: ſequella probatur: ſuppono ꝙ ſphera actiuitatis agentis non terminatur per maximam diſtantiam per quam poteſt agere: ſed ꝑ minimam per quam nō quod ſic ſuadeo quia loquor de actione ab extrinſeco: ⁊ ſequitur ꝙ agens naturale agit vniformiter difformiter: et cum hec latitudo vniformiter difformis terminetur ad non gradum: ſequitur ꝙ illa diſtantia eſt minima per quam non poteſt agere: quia per illam non poteſt agere: ſed per quamlibet minorem: et ſic non datur maxima diſtantia per quam poteſt agere: quia ſi per illā agit: ergo in puncto terminatiuo illius eſt aliquis gradus: et ſi ſic ſit in illo puncto vnus gradus: et ſequitur ꝙ qui poteſt vnū gradum producere in puncto terminatiuo, poterit vltra facere dimidium gradum: et ſic illa diſtantia non erat maxima per quam poteſt agere. Hoc ſuppoſito volo ꝙ ponatur vnum minimum natarale ſtupe in puncto terminatiuo illius minime diſtantie per quam non. et nunc incipiat per vltimum non eſſe intromitti verſus ipſum agēs ita ꝙ intromittitatur indiſtantiā in quā tale minimum poſſit pati ab illo ageuti: et ſic arguitur nunc tale minimum naturale eſt: ⁊ nō immediate poſt hoc erit: quia ſubito debet corumpi. ¶ Ad hoc argumētum diceret aliquis ⁊ bene ꝙ tale minimum ſucceſſiue debet diſponi: ⁊ ſic non immediate poſt introitū indiſtantiā in qua poteſt pati corrumpetur. ¶ Sed replicatur ſic aliqua diſpoſitio ſufficit ad introducēdam formam propter paruitatem: et aliqua non: ergo datur minima que ſic vel maxima que nō; ſi dicatis ꝙ maxima que non: volo ꝙ illa incipiat intendi ꝑ vltimum non eſſe: et ſequitur formam producendā etiam produci per vltimū non eſſe: igitur forma corrumpenda, corrumpetur per vltimum inſtans eſſe: quod eſt intentum, ſi dicatur ꝙ datur minima q̄ ſufficit ad introductionem ſicut debet dari: Replico ſic: ergo eadem ratione illa ē minima que ſufficit ad conſeruationem: et ſi ita concedatur ſequitur dari vltimum eſſe completum rei permanentis: quod ꝓbatur, volo ꝙ illa minima diſpoſitio incipiat remitti per vltimum non eſſe: in hoc inſtanti forma conſeruāda per illam eſt: quia ſufficit conſeruare: et illa forma non immediate poſt hoc erit: quia illa diſpoſitio non immediate poſt hoc ſufficit conſeruare: ergo vltimum eſſe completum rei permanentis. ¶ Dicendum ad hoc argumentum ꝙ ad producēdum datur minima diſpoſitio que ſufficit: et ad conſeruandum maxima que non ſufficit. Nam cum minima diſpoſitio per primum inſtans eſſe extiterit forma etiā ſubſtantialis producenda per primum inſtās eſſe pullulabit, et forma corrumpenda deſinet per primū non eſſe: ſed cum adfuerit maxima diſpoſitio que non ſufficit conſeruare, tunc forma corrumpenda deſinit ꝑ primum non eſſe: et producenda incipiet per primū inſtans eſſe: et per hoc euitamus vltimum eſſe completum rei permanentis.

¶ Sed ego probatiōe egregia noſtra ineuitabiliter volo probare quod data poſitione de minimo debet dari vltimum eſſe completum rei permanentis, ſuppono duo. Primum eſt ꝙ diuerſis formis ſubſtantialibus in ſpecie producendis diuerſe mēſure illius minime diſpoſitionis que ſufficit apte conueniunt. Hec ſuppoſitio patet: quia pro forma leonis producenda maior minima diſpoſitio ſufficit et requiritur: et pro forma hominis minor. Suppono ſecundo ꝙ admiſſa opinione nominalium de infinitate ſpecierum producibilium adeo: qualitas remiſſiſſima que poteſt eſſe: poteſt eſſe minima quo ad productionem alicuius forme. ¶ Hoc habito volo ꝙ diſponatur materia per hanc diſpoſitionem de q̄ locutus ſum in ſecunda ſuppoſitione: et ſequitur ꝙ data minima diſtantia per quam agens non poteſt agere: ſi ponatur tale minimum naturale in illo puncto illius diſtantie et immediate poſt hoc introducatur verſus agens: nūc tale minimnm eſt et non immediate poſt hoc erit: quia immediate poſt hoc erit minima in eſſe qualitatis et in eſſe productionis.

Nota. i.

¶ Super hac tamen materia volo notare tria. Primum eſt ꝙ quamuis materia minimi naturalis ſucceſſiue diſponatur tam quo ad intēſionem quam quo ad extenſiouem: et primo medietas quam tota materia: nihilominus in illa medietate non introducetur forma: quia quamuis ſit ſufficiēter diſpoſita intenſiue non tamen extenſiue.

Nota. 2.

¶ Noto ſecundo: ꝙ iſta diſpoſitio dicitur minima ad bonum ſenſum: quia in extremo diſtātiori requirit remiſiſſimum gradum pro illius forme introductione namꝗ: cum hec diſpoſitio ſit ab extrinſeco debet eſſe vniformiter difformis Non quidem terminata ad non gradum: quia verſus nō gradum eſſet tam remiſſa ꝙ non valeret pro forme introductione: igitur debet terminari ad gradum remiſſiſſimum cum quo illa forma valeat introduci; in rigore tamen ſtando non eſt dicenda minima

diſpoſitio que ſufficit: ita ꝙ illa ſufficit ⁊ nulla minor quia data illa diſpoſitione que eſt a duobus vſꝗ ad vnū pro minima minor illa ſufficit videlicet ab vno cum dimidio vſꝗ ad vnum immo quelibet diſpoſitio ſufficit ſi habeat in extremo diſtantiori vnū gradum). Ex hoc ſequit̄ egregium Corolariū ꝙ datis ⁊ verificatis duabus ſub contrarijs affirmatiua ꝓ maiori: et negatiua pro minori non licet inferre minimum qđ ſic vel maximum quod non: ⁊ ratio eſt: quia affirmatiua v̄ificat̄ ꝓ maiori ſ; nō ꝓ quolibet maiori Exēplū, aliqua diſpoſitio ſufficit ad introductionē ⁊ aliqua non ſufficit affirmatiua verificatur pro maiori ⁊ negatiua pro minori ibi non datur membrum negatiuum: quia vt dixi daretur vltimum inſtās cōpletum rei permanentis nec datur minima que ſufficit vt probaui in rigore: ergo intērum: ſed certe hoc eſt vt dixi: quia affirmatiua verificata pro maiori vt diſpoſitione que eſt a duobus vſꝗ ad vnum: non verificatur pro quolibet maiori: quia non verificatur pro illa que eſt a ſeptem: vſꝗ ad non gradum: quia cum hec non terminetur ad gradum, vt vnum extrinſece non ſufficit: et hec eſt maior quam illa: q̄ eſt vt tria cū dimidio: et alia vt vnum cum dimidio.

Nota. 3.

¶ Noto tertio ꝙ ſi detur vnum minimum naturale ſtupeum poſitum inter duo corruptiua contraria ex diuerſis locis: quorum ſphere actiuitatis terminentur ad punctum mediū minimi: et ſit minimum ignis digitale: et aque gratia diſputationis ſimiliter: et ſtuppe: tunc dico ꝙ inflammabitur vna medietas; et ī alia introducetur forma que ſed ne detur minus minimo vtraꝗ mouebit̄ in inſtāti verſus ſuum corruptiuum et illi continuabitur.

¶ Circa materiam de maximo ego noto ꝙ dato maximo igne: et applicata ſtuppa illi dico ꝙ inflammabitur ſed non continuabitur ne detur maius maximo: per illam regulam Scoti quando aliquid eſt in termino non appetit ſibi aliquid aliud vnire. In rebus homogeneis non eſt terminatio quo ad maximum: quia dicit philoſophus: ſi igni addantur combuſtibilia in infinitum ignis creſceret in infinitū. Et quia in illis quanto maior eſt quantitas tanto plus additur ꝺ forma: ergo maior adeſt virtus informatiua: et per conſequens poteſt informare maiorem materiam. Sed in rebus animatis anima intellectiua non creſcit virtus in formatiua creſcente materia: ergo non poteſt quantumuis magnam materiam in formare; ſicut nec angelus quantumuis locum replere. In reliquis tñ animatis anima extenſa dico ꝙ quia membrorum principalium determinata eſt quantitas in magnum et paruum. (Dicit eñi Galenus ſecundo thegni: caput paruum praue cōpoſitionis cerebri eſt inicium. Magnum v̄o non de neceſſitate eſt bonū; vt ſi ſit ex multitudine ſeminis magis quam ex fortitudine virtutis informatiue.) et membra minus principalia debent eſſe proportionalia illis: ergo ſi illorum eſt determinata quātitas: ſequitur ꝙ iſtorum. ¶ Et confirmatur quia membra minus principalia dependent in conſeruari ab influxu principalium per ſpiritus vitales animales et naturales; qui influx⁹ et ſpirit⁹ deſtruerentur ſi inter principale et minus principale magnum eſſet interuallū: maior patet per Auicen. fen prima ꝓ. do. quinta. capitulo primo: cuius verba ſunt ſi inter epar et os via clauderetur: et os nutrimentum haberet aptum nihilominus eius actio deſtrueretur textu commenti. 4. 2. (Omnes igitur contraria principia faciunt et dicentes ꝙ vnum ſit omne ⁊ immobile ⁊ parmenides calidum et frigidū principia facit. Hec autem appellat igne et terram: et quiddam rarum et denſum: et democritus firmum et inane: quorum aliud quidem ſicut quod non eſt eſſe dicitur: ad huc poſitione: figura et ordine. Hec autem genera contrariorum ſunt, poſitione ſurſum et deorſum: ante retro: figura: angulus: rectum: circulatum. ¶ Quod quidem igitur contraria quoddam modo omnes faciunt principia manifeſtum eſt. ¶ Et hoc rationabiliter oportet enim principia nec ex alterutris eſſe neꝗ ex alijs: et ex his omnia: contrarijs autem primis in ſunt hec. Propter id ꝙ prima quidē non ſunt ex alijs: ob id vero ꝙ ſunt contraria non ſunt ex alterutris) hic philoſophus incipit inquirire veritatem et primo ex probabilibus poſtea demonſtratiue dicit primo ꝙ omnes antiqui faciebant principia contraria tam tenentes: ꝙ omnia ſunt vnum et immobile vt Parmenides qui ponebat principia fore calidum et frigidum et atribuebat calidum igni et frigidum terre ſecunda opinio philoſophorum naturalium ponentium vnum principium materiale et principia contraria ſcilicet rarum et denſum et democritus firmum et in anc ideſt plenum et vacuum ſtatuebat principia quorum principiorum vnum ſicut quod eſt ideſt eſt de facto aliud ſcilicet vacuum ſicut quod non eſt ad huc autem poſitione figura et ordine quorum ponit exempla. Continuat philoſophus approbans hoc ꝙ prima principia debeāt eſſe contraria et probat hoc modo ponens conditiones primorum cōtrariorum prima ꝙ non ſint ex alijs aliter non eſſent prima ſecunda ꝙ nō ſint ex alterutris ideſt vnum non fiat ex alio alioqui non eſſent eq̄ prima nec prima cum vnum ſit prius alio tertia ꝙ omnia fiant ex eis eedem conditiones conueniunt contrarijs primis ꝙ non ſunt ex alijs non ſunt ex alterutris et omnia fiunt ex eis: ergo principia prima ſunt contraria tenet conſequentia et textu cōmenti. 43. ſcilicet hoc in ratione conſiderare qualiter contingat. Accipiendum igitur eſt primum: ꝙ omniū que ſunt nihil nec facere aptum natum eſt: nec pati contingens a contingenti: nec fit quodlibet ex quolibet niſi aliquis accipit ſm accidens: qualiter enim fiet album ex muſico: niſi accidens ſit albo: aut nigro muſicum: ſed album quidem fit ex non albo: et hoc non ex omni ſed nigro aut medijs: et muſicum ex non muſico: ſed non ex omni ſed ex in muſico: aut ſi aliquid ipſis eſt medium. ¶ Neꝗ igitur corrumpitur in cō- Tex. cō. 44. tingens primum: vt album non in muſicum: niſi forte ſm accidens: ſed in non album et contingens ſed in nigrum aut medium. Similiter autem muſicum in non muſicum et hoc non in contingens ſed in immuſicum: aut ſi ipſis aliquid mediū eſt. Similiter au- Tex. cō. 45. tem hoc eſt et alijs quoniā non ſolum ſimplicia eorū que ſunt: ſed et compoſita ſm cādem ſe habēt rationem. Sed propter hoc ꝙ oppoſite diſpoſitiones non nomināte ſunt: latet hoc cōtingens: neceſſe enim omne conſonans ex in conſonante fieri: et inconſonās ex conſonanti: et corrumpi conſonās in incōſonantiā et hanc non in contingens ſed in oppoſitam. Differt Tex. cō. 46. autem nihil in conſonantia dicere aut ordine aut cōpoſitione. Manifeſtum enim eſt ꝙ eadem ſit ratio: at vero domus et ſtatua: et quodlibet aliud fit ſimiliter: domus quidem enim fit nō ex eo ꝙ cōpoſita ſunt ſed ex eo ꝙ diuiſa ſunt hec ſic et ſtatua et figurato-

rum aliquod ex non figurato. ⁊ vnumquodq̧ hoꝝ alia quidem ordo: alia vero compoſitio queddam
Tex.cõ. 41. ſunt. Si ergo hoc verum eſt ꝙ omne quod fit fiat et corrumpatur quod corrumpit: aut ex cõtrarijs: aut in contraria et in hoꝝ media: media aũt ex ↄtrarijs ſunt vt colores ex albo et nigro q̄r ẽ oĩa erunt q̄ natura fiunt aut cõtraria aut ex ↄtrarijs: Phs egregie declarat ꝙ omnia fiant ex cõtrarijs vel medijs inter contraria vt ly ex dicat circũſtantiam termini a quo: Nam albũ ex nigro vel medio non enim ex quolibet fit quodlibet nec contingens a contingenti id eſt ex impertinenti non dicis album fit ex muſico ſed ex nõ albo: muſicum ex non muſico, non omni: quia etiam lapis eſt non muſicus ſed ex in muſico: id eſt eo q̄ non eſt muſicus et eſt aptus natus eſſe muſicus: aut ſi aliquid ipſis eſt mediũ: dicit Auerrois: vt declaraui in logica primo poſterioꝝ.ca.primo ꝙ inter contraria immediata eſt medium ſubiecti non forme: inter cõtraria mediata eſt medium tam ſubiecti quam forme: ſed inter priuatiua eſt medium ſubiecti non forme et inter contradictoria nullum eſt medium iuxta illud philoſophi ibidem cõtradictio eſt oppoſito cuius non eſt medium ſm ſe: et de corruptione ideꝫ teſtatur corrumpi omne in contrarium vel medium tex.cõ.44. ⁊ declarat.tex.cõ.45. quomodo hoc nõ ſolum eſt verum in ſimplicibus.i. non compoſitis naturalibus vel artificialib⁹: ſed etiam eſt verum in his compoſitis. Nam dicit: conſonãs fit ex in conſonãti ⁊ hoc inconſonans non quod vis ſed eiuſdem modi .ſ. ordinis.l.cõpoſitionis. Poſtea.tex.cõ.46. declarat quomodo inconſonantia eſt duplex ordine et compoſitione et litera eſt clara: concludit philoſophus tex. commenti quadrageſimi ſeptimi: ꝙ ſi omnia que fiũt fiunt ex contrarijs .l. medijs: et omne quod reſoluit reſoluitur in contrarium.l.medium omnia que ſunt citra ſpiritualia.l.ſunt ↄtraria prima.l. fiunt ex contrarijs dicit.textu commenti quadrageſimi octaui
Tex.cõ. 41. (Vſq̧ quidem igitur hoc fere ſecuti ſunt et alioꝝ plurimi quemadmodum diximus prius. Omnes.n. elementa et ab ipſis vocata principia et vere ſine ratione ponentes tamen contraria dicunt tanquam ab ipſa veritate coacti. Differunt autem ab inuicem: in eo ꝙ alij quidem priora: alij poſteriora accipiunt: Et ꝙ hi quidem notiora ſm rationem illi autẽ ſm ſenſum. Hi quidem.n. calidum et frigidum: illi autem humidum et ſiccũ: alij autem imparem et parẽ: quidam autem concordiam et diſcordiam cauſam ponunt generationis: hec aũt ab inuicem differunt ſm dictum modũ.)

¶ Vult dicere vſq̧ ad ponẽdum principia contraria ſecuti ſunt veritatem philoſophi: nõ ſcientes dare rõnem huius ſed ipſa veritate coacti quemadmodum .n. entia inanimata naturaliter ſequũtur ſuos fines ſine ratione ita eodem modo intellectus veritatem inſequitur que eſt ſuus finis quamuis eius neſciat dare rationẽ. Dicit deinde textus (Differunt autem ab inuicẽ.) Vult dicere in aſſignando contrarietatem horum principiorum differunt quidam aſſignant priora contraria.i.ſm rationem: vt Pithagoras par et impar dicebant materiam et formam rerum quia omnia fiebant ex numeris: alij aſſignabant pro principijs poſteriora ratione: licet priora ad ſenſum vt calidum ⁊ frigidum: alij concordiam et diſcordiã cauſam ponunt generationis etc.

¶ Textu commenti quadrageſimi noni (Quare eſt eadem dicere quoddãmodo ⁊ altera ad inuicem: altera quidem quemadmodum videbitur pluribus. Eadem vero ſm analogiam. Accipimus.n. ex eadẽ coordinatiõe: Hec quidem enim continent. Alia autẽ continentur cõtrariorum. Sic igitur ſimiliter dicunt et aliter et peius et melius. ⁊ hi quidem notiora ſm rationem ſicut dictum eſt prius: illi autem ſm ſenſum: vniuerſale quidem enim ſm rationem notũ eſt: ſingulare autem ſm ſenſum. Ratio quidem enim vniuerſalis eſt: ſenſus autem particularis, vt magnum ⁊ paruum ſm rationem eſt: rarum autem et denſum ſm ſenſum.) Tex.cõ. 49

¶ Vult dicere philoſoph⁹. Omnes hos philoſophos in aſſignatione principiorum quoddammodo differre: et quoddammodo conuenire: differre quidem, quia aſſignant diuerſa principia realiter eadem vero eſſe ſm analogiam: id eſt ꝓportionem: que analogia conſiſtit in tribus. Primo quidem quia ſunt omnia principia de coordinatione cõtrarioꝝ: ſed q̄dã cõiora: q̄dã min⁹ cõia, vt magnũ et paruũ cõia raꝝ et denſuꝫ min⁹ cõia qđ ait (Hec quidem enim continent: alia vero continentur contraria. Conueniunt etiam quia omnia contraria ſe habent ſicut peius et melius: id eſt vnum eſt perfectius alio. Nam omnis oppoſitio reducitur ad eam que eſt habitus et priuationis decimo metaphiſi. Textu cõmenti.15. Alij vero aſſignant pro principijs notiora ſm rationem: id eſt vniuerſalia. Alij vero notiora ſm ſenſum: id eſt ſingularia. Tamen conueniunt omnes aſſignantes principia notiora. Textu cõmenti Tex.cõ. 50.
50. (ꝙ quidem igitur contraria oportet eſſe principia manifeſtũ eſt conſequens autem erit dicere vtrũ duo aut plura aut tria aut plura ſunt. Vnum quidẽ enĩ impoſſibile eſt qꝛ non vnũ ↄtraria infinita aũt nõ qꝛ nec ſcibile qđ ẽ erit et eſt vna ↄtrarietas in oĩ genere vno ſubã aũt vnũ quoddã gen⁹ eſt. Et qđ contingit ex finitis melius ex finitis, quemadmodum Empedocles quam ex infinitis. Omnia namq̧ ex finitis aſſignare opinatur: quemadmodum Anaxagoras ex infinitis. Amplius ſunt alia alijs priora contraria et fiunt altera ex alteris, vt dulce et amarum et album et nigrum. Principia autem oportet ſemper manere.)

¶ Declarat philoſophus de numero principiorum et ita procedit. Vnum quidem impoſſibile eſt. Nam ſi principia ſunt contraria idem autem ſibi non eſt contrarium: ergo plura vno ſunt principia. (Infinita autem non.) quia nil eſſet ſcibile vt iam deduximus contra Anaxagoram. Secundo probat quia principia prima ſunt de genere primo id eſt ſubſtantia: ⁊ ſunt pria contraria: ergo ſunt prime differentie ſubſtantie et tales ſunt finite prime inquam differentie in quas aliquod genus prĩo diuiditur: ergo non ſunt infinita principia. Tertio ꝓbatur fruſtra fit per plura quod poteſt per pauciora ſed per finita principia ſaluamus omnem generationem et compoſitionem naturalium: ergo non egemus infinitis. Quarta ratio ibi (Amplius ſunt alia alijs priora contraria.) Id eſt principia debent eſſe contraria prima: ſed infinita non ſunt contraria prima: ergo infinita non ſunt principia. Item principia oportet ſemper manere id eſt non fieri ex alterutris ſed quedam contraria fiunt ex alijs: ergo nõ omnia contraria ſunt principia. Concludit philoſoph⁹ principia: ergo non ſunt vnum tantum nec infinita. Tex

Tex.cõl. 51. tu cõmenti.51. (ꝙ quidem igitur nec vnum nec infinita ſint manifeſtum ex his q̄m aũt finita facere duo tantum vel non facere duo tantum habet quandam rationem. Deficiet enim aliquis qualiter denſitas raritatem facere aliquid apta nata ſit aut hec denſitatem. Similiter et alia quecunq̧ contrarietas. Non enim concordia diſcordiam inducit et facit aliquid ex ipa: neq̧ diſcordia ex illa ſed vtraq̧ alterum quidam tertium: quidam et plura recipiunt ex quibus parant eorum que ſunt ſm naturam.)

¶ Declarat philoſophus in quo numero ſint principia dicens ꝙ non ſolũ ſunt duo principia ſed tria arguens ſic. Principia ſunt contraria ſed vnum contrarium non facit aliquid ex alio: ſed ſe tranſmutant circa aliud vtpote circa ſubiectum: ergo tertium principium vtpote ſubiectum eſt dabile. Quidam autem faciunt materiam naturam om-
Tex.cõ. 52. nium entium. Textu cõmenti.52. Adhuc autem et de hoc amplius aliquis dubitabit niſi alteram ſuppoſuerit cõtrarijs naturam. Nullius enim videmus eorum que ſunt ſubſtantia contraria. Principium autem non de ſubiecto oportet dici aliquo. Erit enim principium principij: ſubiectum enim principium ⁊ prius videt̃ eſſe predicato: Ampli⁹ non eſſe dicimus ſubſtantiam contrariaꝫ ſubſtantie. Qualiter igitur ex non ſubſtantijs ſubſtantia vtiq̧ erit. Aut quomodo prius non ſubſtantia ſubſtantia erit.

¶ Vult dicere philoſoph⁹ ꝙ ſi principia ſunt contraria non debent eſſe ſubſtantie quia ſubſtantie nil eſt contrarium: Si vero ſunt accidentia non poſſunt eſſe prima principia, niſi aliquid aliud ſupponatur: quia accidentibus preeſt ſubſtantia ergo non ſoluꝫ duo ſunt principia ſed oportet addere tertium. Facit aliam rationem probans ꝙ nõ ſint ſolum duo principia: ibi amplius non eſſe dicimus ſubſtantiam contrariam ſubſtantie. Vult dicere Si ſola contraria ſunt principia: ergo ſola accidentia: quia ſolum in accidentibus eſt contrarietas: et omne quod non eſt principiũ fit ex principijs: ergo ſubſtantia fit ex accidentibus: ergo ex non ſubſtantijs fit ſubſtantia: immo non ſubſtantia tanq̄ principiuꝫ
Tex.cõ. 53 erit prius ſubſtantia; quorum vtrũq̧ eſt falſum Textu commenti.53. (Vnde ſi aliquis et priorem veraꝫ putabit eſſe rationem et hanc neceſſarium eſt ſi debet ſeluare vtraſq̧ ipſas ſubeſſe quoddam tertium quemadmodum dicunt vnam quandam naturam dicentes omnes: aut aquam, aut ignem, aut mediũ horum. Videtur autem medium magis. Ignis enim ⁊ terra, et aer, et aqua cum contrarietatibus complexa ſunt. Vnde non irrationabiliter faciũt ſubiectum alterum ab his faciẽtes: aliorum autem quidam aerem. Aer enim minime habet aliorum differentias ſenſibiles. Conſequenter autem aqua.)

¶ Dicit philoſophus. (Vnde ſi aliquis et priorem veram putabit eſſe rationem) Scilicet ꝙ principia ſunt contraria. (Et hanc) ꝙ non ſola contraria ſufficiunt eſſe principia (Neceſſe eſt ſi debet ſaluare vtraſq̧ ipſas ſubeſſe quoddam tertium.) Id eſt ſi hec ſunt vera, ꝓbatum eſt ſubeſſe quoddam tertium vel vt principium: (Quem admodum dicunt vnam quandam naturam dicentes omnes.) Id eſt illud tertium eſt natura. Id eſt materia quam omnes poſuerunt magis diſtantem ab omni contrarietate, alij hãc naturam aquam, alij ignem, aut medium horum. Melius autem dixerunt qui medium ponũt ſubiectum: quam, aer, terra, ⁊ aqua: quia hec cum contrarietatibus ſunt complexa. Sed inter hec melius aer: quia eſt cum pauciori contrarietate. Poſtea aqua minime terra: quia eſt groſſiſſima inepta pro rei cõpoſitione textu commenti.55. (Sed Tex.cõ. 55.
omnes vnum hoc contrarijs figurant vt denſitate et raritate ⁊ eo quod maius ⁊ minus. Hec autem ſunt omnia excellentia videlicet ⁊ deffectus ſicut dictum eſt prius: et videtur antiqua eſſe opinio ꝙ vnum et ſuperabundantia et deffectus principia rerũ ſunt: ſed non eodem modo: ſed antiqui duo quidem facere vnum autẽ pati. Poſterioꝝ autem quidã ↄtrariũ vnũ quidem facere duo vero pati magis dicũt. Tex. Tex.cõ. 56.
cõ.56. tria quidẽ igit̃ dicere elemẽta eſſe: et ex his et huiuſmodi alijs intẽdẽtib⁹ videbit̃ vtiq̧ hẽre quãdã rõnẽ ſicut diximus. Plura autem tribus non amplius: ad patiẽdũ quidem enim ſufficiens eſt vnum. Si autem quattuor exiſtentibus due erunt contrarietates: oportebit ſeorſum vtiq̧ eſſe alteram quandam naturam. Si autem ex inuicem poterit generare ocioſa vtiq̧ altera contrarietatum erit: ſimul autem et impoſſibile eſt cõtrarietates primas: ſubſtantia enim vnum quoddam genus entis: quare in eo quod prius, et poſterius ſunt differunt ab inuicem principia tantum ſed non genere: ſemper enim in vno genere contrarietas eſt vna omnes enim contrarietates reduci videntur in vnã. Quod quidem igitur, nec vnum ſit elementum neq̧ plura duobus vel tribus manifeſtum eſt. Horum autem vtrum ſit verum: quemadmodum diximus dubitationem habet multam.)

¶ Res eſt clara vſq̧ ad illam partem. Plura autem tribus.

¶ Oſtendit quomodo non ſunt plura principia tribus: quia ad patiendum ſufficit vnũ ad agendum duo. Si enim eſſent quattuor, eſſent due contrarietates, et ſic due nature ſubiecte: ſed omnia poſſunt fieri ſolis duobus contrarijs ⁊ vna natura ſubiecta: quid indigemus pluribus.

¶ Vult dicere philoſophus ꝙ ſi eſſent due cõtrarietates: quia plura tribus principia ergo in vno genere eſſent due prime contrarietates quod implicat in vno genere ſola eſt vna contrarietas ad quam alie reducuntur: ergo diceret aliquis in ſubſtantia collocatur prima contrarietas: ergo ſubſtantie aliquid eſt contrarium: conceditur quo ad differentias formales: non tamen quantum ad id quod eſt, vel dic ꝙ philoſophus hactenus diſputatiue procedit de numero principiorum nil determinã- Tex.cõ. 57.
do demonſtratiue vſq̧ ad illam partem. (Sic igitur, nos dicamus primum de omni generatione aggredientes. Eſt enim ſm naturam cõmunia prius dicere: et ſic circa vnum quodq̧ ꝓpria ſpeculari.

¶ Vult dicere primo ſunt ſpeculanda cõmunia.i.primo de generatione in generali et deinde de ipſa in ſpeciali p q̄.ſ.principia fiat tex.cõ. Tex.cõ. 58.
58. (Dicim⁹.n.fieri ex alio aliũ et ex altero alterũ) Aut ſimplicia dicẽtes aut cõpoſita. Dico aũt ſic hoc ẽ.n. hoc fieri hoĩeꝫ muſicũ ẽ aũt nõ muſicũ aliqđ fieri muſicũ: aut non muſicũ hominẽ muſicũ. Simpliciter quidem igitur dico ꝙ fit homo et non muſicum: ⁊ quod ſimpliciter fit muſicum. Compoſitum autem et quod fit, et quod factum eſt cum nõ muſicum ho-

minem dicamus fieri aut muſicum, aut muſicum hominem. Horum autem quidem non ſolum dicitur hoc aliquid fieri: ſed etiam ex hoc vt ex non muſico muſicus. Hoc autem nõ dicitur in omnibus vt ex homine factus ſit muſicus ſed homo factus ſit muſicus.

¶ Dicit philoſophus nos dicimus fieri aliquid ſubſtantialiter ⁊ fieri accidentaliter: ꝑ primum intelligit aliud per ſecundum inteligit alterum. Nam alteritas accidentale denotat vt patet ex Porphirio ca. de differentia. Tunc ait ꝙ cum fit aliquid ex alio ſtat terminos eſſe ſimplices ⁊ compoſitos (a quo et ad quem, vt cum dicitur homo fit muſicus vel nõ muſicũ fit muſicũ vel compoſitos: vt cum dicitur non muſicus homo fit muſicus homo: vnde in compoſitis dicitur recte ex hoc fit hoc ⁊ hoc fit hoc: ſed in ſimplicibus: et ſi aliquando recte dicatur ex hoc fit hoc, vt ex non muſico fit muſicus: non tamen recte ex homine fit muſicus: ſed homo fit muſicꝰ tex. cõ. 59. (eorum que fiunt ſicut ſimplicia dicimus fieri: aliquid quidem permanens fit: aliud vero nõ permanens. Homo quidem permanet muſicus factus et homo eſt: ſed non muſicum ⁊ in muſicum neqꝫ ſimpliciter neqꝫ compoſitum permanet.)

¶ Dicit ꝙ eoꝝ que fiunt poſt tranſmutationem permanet aliquid aut non: ꝑmanet ſubiectum: non permanet vnum oppoſitorum: licet permaneat aliud vt cum ex non muſico fit muſicum permanet muſicum quod ẽ vnum oppoſitum permanet homo quod eſt ſubiectum non permanet non muſicũ tex. cõ. 60. de determinatis igitur ex his omnibus que fiunt hoc eſt accipere ſi aliquis intenderit ſicut diximus: quoniam oportet aliquid ſemper ſubijci ꝙ fit. ⁊ hoc ſi numero eſt vnum: ſed ſpecie non vnum eſt ſpecie enim dico: et ratione idem non enim idem ẽ homini ⁊ immuſico eſſe. Et hoc quidem permanet illud vero non permanet: non oppoſitum quidem permanet: non enim permanet. Muſicum autem et immuſicum non permanet: neqꝫ ex ambobus compoſitum vt nonmuſicus homo.

¶ Vult dicere ex omnibus determinatis concluditur in omni tranſmutatiõe ſemp ſubijci aliquid quod numero et realiter eſt vnum ſpecie ideſt ratione non vnum. Nam vt materia differt a ſe ipſa vt priuatio ratione, per ſpeciem enim intelligitur ratio per nõ oppoſitum ĩtelligit ſubiectum tex. cõ. 61. (ſed ex aliquo fieri aliquid et non hec fieri aliquid magis quidem dicitur innon permanentibus: vt ex non muſico muſicum fieri: ex homine autem nõ at vero et in permanentibus aliquando dicitur ſimiliter: ex ere enim ſtatuam dicimus fieri non es ſtatuam. Hoc autẽ ex oppoſitio et nõ permanenti vtrolibet dicitur, et hoc: hoc. et namqꝫ ex muſico ⁊ in muſicus fit muſicus. Unde et in compoſito ſimiliter eſt et enim ex muſico homine et in muſicus homo, homo dicitur fieri muſicus.

¶ Vocat permanentia q̃ remanent facta tranſmutatione vt ſubiectum in quibus dicit magis dicitur hoc fit hoc quam ex hoc fit hoc licet in artificialibus permanentibus vtrumqꝫ dicitur, vt ex ere fit ſtatua ⁊ es fit ſtatua: ſed in nõ permanentibus ideſt accidentalibus que per mutantur vnum in aliud et econuerſo vtrumqꝫ dicitur. Nam recte dicitur ex hoc fit hoc et hoc fit hoc, vt ex non muſico fit muſicum ⁊ non muſicus fit muſicus tex. cõ. 62. probat philoſophus neceſſario in omni tranſmutatione requiri ſubiectum quod dicit per hec verba (multipliciter autem cum dicatur fieri: et horum quidem nõ ſimpliciter fieri: ſed hoc aliquid fieri: ſimpliciter autem fieri ſubſtantiarum ſolum eſt: ſm quid aliorũ manifeſtum ꝙ neceſſe eſt ſubijci aliquid quod fit. Et enim: quantum: ⁊ quale: et ad alterum: et quando: ⁊ vbi, fiũt in ſubiecto aliquo propter id quod ſola ſubſtãtia de nullo alio dicitur ſubiecto: ſed alia omnia de ſubſtãtia, ꝙ autem et ſubſtãtie ⁊ quecũqꝫ alia ſimpliciter entia ex quoddam ſubiecto fiant conſiderãti fiet vtiqꝫ manifeſtuꝫ: ſemper eſt enim aliqđ qđ ſubijcitur: et quo fit quod fit: vt plante et animalia ex ſemine.) Vult dicere fieri ſtat duobus modis ſimpliciter: et ſecundum quid: ſimpliciter fit ſubſtantia,: ſm quid accidens: accidens ex ſubiecto fit: quia ſine illo eſſe non poteſt: ſubſtantia vero experientia apparet fieri ex ſubiecto vt plante et anima lia ex ſemine textu comenti. 63. probat ad huc omnia ex ſubiecto fieri (fiunt autem que fiunt ſimpliciter: alia quidem tranſfiguratiõe: vt ſtatua. Alia appoſitione vt que augmentantur. Alia vero abſtractione: vt ex lapide mercurius. Compoſitione autem vt domus. Alteratione vero: vt que conuertuntur ſm materiam. Omnia autem que ſic fiunt: manifeſtum eſt quoniam ex ſubiectis fiunt.

¶ Vocat artificialia fieri ſimpliciter non ꝙ forma artificialis ſit ſubſtantia ſed loq̃tur ex opinione antiquorum qui extimabãt ſimiliter naturalia vt artificialia vel quia quo ad naturalia que includũt ſunt ſubſtantie dicit ea q̃ ſimpliciter fiunt: alia tranſfiguratione, vt ſtatua alia appoſitione, vt que augmẽtantur vt fluuiꝰ ex multis riuis: alia abſtractione vt ſtatua vt que ſculpuntur: alia compoſitione vt domus: alia alteratione vt q̃ conuertuntur ſm materiam ideſt quorum materia alteratur: omnia vero talia ex ſubtis fiunt.

¶ Textu commẽti ſexageſimi quarti quare manifeſtum eſt qđ fit ſemper compoſitum ẽ ideſt ad fieri multa requiruntur ſcilicet tria ſubum terminus factionis, oppoſitum, eſt quidem aliquid qđ fit: ſcilicet terminus factionis: eſt autem aliquid ꝙ hoc fit ſcilicet ſubiectum ⁊ oppoſitũ: dicit hec verba philoſophus: quare oſtenſum ex dictis eſt: quoniam qđ fit ſemper cõpoſitũ eſt: et eſt quidem aliquid qđ fit: eſt autem aliquid quod hoc fit: et hoc dupliciter aut enim ſubiectum aut oppoſitum. Dico autem opponi quidem non muſicum: ſubijci autem hominẽ et in figurationem: et in ordinationem: et in formationem oppoſitum. Ex autem et lapidem: ⁊ aurũ dico ſubiectum tex. cõmenti. 65. ¶ Manifeſtũ igitur ꝙ ſiquidem ſunt cauſe et principia eorum que natura ſunt ex quibus primis ſunt et fiunt: non ſm accidens: ſed vnũquodqꝫ quidem dicitur ſm ſubſtantiã quod fit ex ſubiecto et forma. Componitur enim muſicus hõ ex hoĩe ⁊ muſico quoddã mõ reſolues enĩ rationem in rationes eoruꝫ. Manifeſtum igitur eſt ꝙ fiant q̃ fiunt ex his.) Poſtq̃ philoſophus: oſtendit tria eſſe principia rerum naturalium: declarat modo que illarũ ſunt de per ſe: et que de per accidens. Dicit enim materiam ⁊ formam eſſe principium de per ſe: priuationem vero de per accidens. Probat primum quia reſoluitur compoſitũ naturale in materiam et formam: ergo componitur ex illis. Tenet conſequentia illa maxima vnumquodqꝫ reſoluitur

in ea ex quibus componitur: et patet exemplo. Ratio enim hominis muſici eſt compoſita: et reſoluitur in rationes hominis et muſici ex quibus cõponitur. Textu cõmenti. 66. (Manifeſtum igitur eſt ꝙ fiãt que fiunt ex his. Eſt autem ſubiectum numero quidem vnum: ſpecie vero duo. Homo quidem enim et aurũ ⁊ oĩno materia numerabilis eſt. Hoc enim aliquid magis et non ſm accidens ex ipſo fit quod fit. ¶ Priuatio autem et contrarietas accidens: vnum autem ſpecies vt ordinatio aut muſica: aut aliorum aliquid ſic predicantium.) Dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ fiant ſcilicet entia naturalia que fiunt ex his ſcilicet materia et forma. (Eſt autem ſubiectum ideſt materia numero quidem vnum ideſt realiter: ſpecie vero duo ideſt ratione. Nam hec materia vt ſubiectũ habet vnam rationem: ⁊ vt priuatio habet aliam rationem. Nam eſt priuatio in quantum habet carentiam forme oppoſite. Dicit que vocat vna nũero. Homo quidem. aurum. ⁊ omnino materia numerabilis eſt. Hoc enim aliquid magis ideſt de per ſe: et non ſm accidens ex ipſo fit quod fit. Priuatio autem et contrarietas accidens. Unum autem ſpecies declarat formam. Textu cõmenti. 67. (Unde eſt ꝙ ſicut duo dicenda ſunt eſſe principia: eſt autẽ ſicut tria. Et eſt quidem ſicut contraria: vt ſi aliquis dicat muſicum et ĩmuſicum: aut calidum et frigidum: aut conſonãs et inconſonans. Eſt autem ſicut non ab alterutris enĩ pati contraria impoſſibile eſt. Soluitur autẽ ꝓpterea ꝙ aliud eſt ſubiectum. Hoc enim non eſt contrarium. Quare neqꝫ pricipia cõtrarioꝝ ſunt plura qđdammodo: ſed duo vt eſt dicere numero: neqꝫ iterũ penitus duo propter id quod alterum eſt eſſe ipſis: ſed tria alterũ enim eſt eſſe homini et non muſico eẽ et in figurato et eri.) Concludit hic philoſophus: qđdammodo dicenda fore duo plura et quoddammodo tria: duo realiter: tria ratione. Et eſt quideꝫ ſicut contraria ſcilicet duo illorum de quibus ponit exempla ſcilicet forma et priuatio. Eſt autem ſicut non cõtraria ſcilicet materia et forma: ab alterutris enim pati contraria impoſſibile eſt ſcilicet ſine ſubiecto: ẽ ergo neceſſe ponere cõtraria ⁊ vnũ ſubiectum. Soluitur autem propterea ꝙ alterum eſt ſubiectũ. Hoc enim non eſt contrarium: quare neqꝫ plura contrarioꝝ ideſt quã duo que ſunt cõtraria ſunt principia quoddam modo ideſt realiter: ſed duo vt eſt dicere numero: neqꝫ iterum penitus duo propter id quod alterum eſt eſſe ipſis ideſt diuerſa ratio: ſed tria. Alterum enim eſſe eſt hoĩ et non muſico eſſe ⁊ in figurato et eri: ergo materia et priuatio que ſignificat ꝑ illa nomina infinita differunt ratione vt antea declaraui textu cõmẽti. 68. (quot quidem igitur principia circa generationem phiſicorum: ⁊ quomodo tot ſint dictum eſt et oſtenſum eſt: quoniã oportet ſubijci aliquid ꝯtrarijs ⁊ ꝯtraria duo eſſe: ſꝫ qđdãmodo alio non neceſſarium. Sufficiens enim erit alterum contrarium facere abſentia ⁊ praſentia mutationẽ) vel dicere: ꝙ dictũ ẽ quot ſunt principia circa generationem phiſicorum ideſt entiũ naturalium: et quomodo tot ſint dictum eſt, ſcilicet an re vel ratione: et oſtenſum eſt quoniam oportet aliquid ſubijci contrarijs: et ꝯtraria duo eſſe ſcilicet poſitiua. Sed quoddammodo alio nõ neceſſarium ideſt in loci mutatione alteratione augmentatione et diminutione ſunt duo contraria poſitiua et vnum ſubiectum. Sed in generatione et corruptione non ſunt duo poſitiua: ſꝫ vnum ſufficit facere abſentia et preſentia mutationem ideſt generationẽ et corruptionem: quia in his ſpeciebus proceditur a negatione ad affirmationẽ vel econuerſo in quo eſt priuatio. Nam termini generationis ſunt ſubſtantie: ergo non contrarie. Eſt enim in ſubſtantia contrarietas penes differentias primas in quas genus diuiditur quaruꝫ vna importat priuationem.

¶ Queritur circa iſtũ textũ a textu cõmenti. 50. vſqꝫ ad textum cõmẽti. 68. Primo circa textũm cõmenti. 60. vbi dicitur. Quoniam oportet ſemper aliquid ſubijci quod fit.

¶ Utrum in qualibet tranſmutatione naturali ſit neceſſe eſſe aliquod ſuſceptiuũ in quo fiat omne quod fit: ex quo innoteſcet probatio ꝙ ſit materia prima dabilis. Prima dubitatio

¶ Secundo quero vtrum principia rerum naturalium ſint contraria. Secũda dubitatio

¶ Tertio quero vtrũ illa principia ſint tantum tria. Tertia dubitatio

¶ Quarto quero vtrũ aliquid poſſit fieri ex non ente ſimpliciter ſiue ex nihilo. Quarta dubitatio

¶ Quinto quero. Utrum creatura poteſt creare. Quinta dubitatio

¶ Ad primam dubitationem arguitur pro parte negatiua omnia poſſunt ſaluari nõ poſita materia prima: ergo non eſt ponenda materia prima. Conſequentia eſt nota: et probatur antecedens: quia dicerem ego in productione entis naturalis totam ſubſtantiam eſſe formam: et illam produci ſine materia: et certe nõ illuminatis lumine fidei: nil credere debemus: ad quod ponendum non cogat ratio vel experientia: ſed ad aſſignãdum primam materiam non cogit ratio nec experientia: ergo non eſt ponenda: minor probetur: quia omnes ſubſtantias quas intellectꝰ noſter veſtigat et cognoſcit: nõ agnoſcit niſi per aliqua accidẽtia: ſed materie prime nulla ſunt accidentia. Id teſtante philoſopho metaphiſicorum ſeptimo. Materia prima non eſt quid: nec qualis nec quanta.

¶ Pro declaratione iſtius difficultatis faciam tres ꝓbationes egregias ad ꝓbanduꝫ primam materiam eſſe dabilem. Prima ratio eſt doctoris inuincibilis quam ponit ſub hac forma. Aliquid eſt determinans ipſum agens in numero effectuum ꝓducendorum: et non niſi materia prima: ergo ipſa eſt dabilis. Nota eſt conſequentia: et probatur maior: quoniam agens quodcunqꝫ quantum eſt ex parte ſui eſt ꝓductiuum infinitorum effectuum: ꝙ ergo ꝓducat vnum et non duos et non tres: hoc prouenit quia applicatur vna materia prima: et nõ due igitur dabilis eſt materia prima vel aliquod ſuſceptiuum quod determinet in numero effectuum ꝓducendorum. Et ſic patet minor et ꝯña.

¶ Sed Ludouicus Coronel arguit contra hanc opinionem dicens ꝙ q̃uis agens quantum eſt ex parte ſui ſit plurium effectuum ꝓductiuũ: tamen ꝙ ꝓducat. a. effectum et nõ. b. hoc non poteſt ꝓuenire ex parte materie: quia non potius vnius effectus quã alterius eſt ſuſceptiua: ergo materia nõ põt determinare agens quantũ ad numerũ effectuũ ꝓducendorum.

¶ Videtur mihi ꝙ hec ratio nulli⁹ ſit momenti: quia quãdo nos poſſumus reddere cauſam alicuius effectus particularem cum auxilio dei generali: non eſt recurrendum ad cauſam vniuerſalem ſpecialiter concurrentem. (Sunt enim aliqui effectus nobis ignoti a quo fiant. Et tunc neſcimus aliud quam illos reducere ad primam cauſam ſpecialiter concurrentem: vel ad influentiam cœli. Ut videre eſt in fractiõe vitri vniformis ſuper quod cõcidit aliquis lapis vniformiter: frangitur enim ea parte qua determinauerit prima cauſa ⁊c. de igniculo exiſtente in centro terre ad determinandum per quem ſemidiametrum aſcendat indigemus determinatione prime cauſe: et filo vniformiter reſiſtenti duobus hominibus eque fortibus eque fortiter trahentibus ex ambabus partibus frãgetur enĩ tale filum per eam partem quam determinauerit prima cauſa). Applicando ad propoſitum ꝙ agens naturale producat vnum effectum et non duos reddere poſſumus cauſam in iſtis inferioribus videlicet materiam primam: ꝙ vero producat .a. et non .b prouenit hoc ex determinatione prime cauſe: quia non habemus cauſam quam reddamus particularem.

Rõ.2. ¶ Secunda ratio egregia ⁊ melior quam fieri poteſt inuenta per Ludouicum Coronel ſupponendo quod experientia ſatis comprobatur: et eſt ꝙ agens naturale ad hoc vt producat premittit quaſdam qualitatiuas diſpoſitiones: quod ſatis apparet: quia ad hoc ꝙ ignis fiat ex ligno requiritur fieri in ligno calefactionem: ⁊ deſiccationẽ. Hoc ſuppoſito ſic arguo cũ diſponitur aliquid ad formã que debet produci vel diſponitur materia: ⁊ ſi ſic ergo ipſa ẽ dabilis: vel totum compoſitum vel forma: et hoc non: quia nil diſponitur ad aliquid in cuius aduentu deſtrui oꝫ: ſed ſic eſt ꝙ in aduẽtu forme producende: que prefuit: et totum compoſitum deſtrui debent: ergo non diſponuntur iſta ad ſuſcipiendam formam: debet igitur diſponi materia: que eadem ẽ geniti ⁊ corrupti: et que expolietur priſtinis qualitatibus aliam formam conſeruãtibus: ⁊ includat alias nouas qualitates alias formam preſagientes.

Rõ.3. ¶ Tertia ratio eſt ſequitur agẽs naturale omnem effectum facere in inſtanti ſequella ꝓbatur illud agens nullam habet reſiſtentiam. Nam ſi aliquam haberet maxime eſſet ex qualitatibus cõtrarijs: ſed hoc non: quia ſequeretur ꝙ preſtaret cõbuſtibile ãmouere quam applicare: quia applicando eſt duplex labor agenti corrumpendi et producendi: ſed ammouendo ſolus eſt labor producendi.

¶ De forma ſubſtantiali probatio eſt clarior per operatiões: ſed melior probatio erit hec: aliquid conſtituit lignum in eſſe ligni ⁊ aliquid hominem in eſſe hominis: non materia prima: q2 ipſa eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus: ergo forma ſubſtantialis: ſi placeat alio nomine vocare non cõtendamus de nominibus: annota tamen ꝙ bene dicit philoſophus ſecundo metaphi. textu commento vigeſimi ſexti in naturalibus non eſt inquirenda acribologia mathematica ideſt diligens ⁊ certa ratio: ideo ꝙ bene Petrus de aliaco: et poſt eum Geruaſius et maioris et Antonius Coronel: dicunt ꝙ tota philoſophia naturalis non eſt ſciẽtia ſed vna fortis opinio: que procedit ex magis veri ſimilibus. Probat enim egregie ꝙ de nulla operatione naturali poſſumus habere euidentiam: ſed vocatur ſcientia nomine large extenſo ad opinionem veram: ſed philoſophus naturalis rationibus probabilibus debet eſſe content⁹: nec petere fortiores: ſcimus enim ꝙ omẽs iſte rationes pñt a proteruo negari: ſed ſit ſatis ꝙ q̃drãt apud intellectum magis quam oppoſite: ⁊ his magis intellectus eſt contentus. Nam nec a rethore petenda eſt demonſtratio nec a mathematico ſuaſio ethicorum ſermones ſcđo iuxta materiam.

¶ Ad ſecundam queſtionem arguit pars negatiua principia non fiunt ex alterutris primo huius: ſed contrario fiunt ex alterutris ibidem: ergo principia non ſunt contraria. Secundo ſic ſeq̃retur ꝙ primi pricipij eſſet principium ꝙ eſt impoſſibile: quia primo nil eſt prius: et ſequella probatur: quia cum contrarietas non ſit in ſubſtantia oportet ꝙ ſit in accidentibus: ergo prima principia ſunt accidentia: et accidentium eſt principium ſcilicet ſubiectum: ergo intẽtum. Tertio ſic arguitur ſequitur ꝙ ex non ſubſtantijs fieret ſubſtantia quod eſt falſum ſequella probatur omne quod eſt aut eſt principiũ, aut ex principio: ſed ſubſtantia non poteſt eſſe principium: quia nulli eſt cõtraria: ergo eſt ex principio et illud eſt accidẽs ergo intentum. Quarto ſi principia eſſent contraria omnia naturalia eſſent corruptibilia: quod eſt falſum in corporibus celeſtibus vt patet primo celi: et ſequella probatur: quia contraria ſunt ad inuicem corruptiua, vt patet pri͠o de generatione et in litera huius primi. — Ad ſcdã3 qõnem

¶ Pro declaratione huius queſtionis. Noto ꝙ res naturales poſſunt dupliciter conſiderari vno modo quantum ad eſſe: alio modo quantum ad fieri. Tunc dico ad queſtionem ꝙ principia rerum naturalium quantum ad ſuum eſſe non ſunt contraria ſibi inuicem ſcilicet principia intrinſeca: qđ probatur: quia illa quoꝝ vnum eſt perfectio alterius non ſunt ſibi contraria, ſed principia intrinſeca vt forma vt materia ſic ſe habẽt ꝙ vnũ eſt perfectio alterius. Nam forma eſt perfectio materie: ergo non ſunt contraria maior patet q2 albedo que contrariatur nigredini non eſt perfectio nigredinis. ¶ Secundo eſt dicendum ꝙ aliqua principia rerũ naturalium quantum ad fieri eorum ſunt contraria et ad hoc poteſt adduci ratio Ariſto. in litera ꝑ tres conditiones contrariorum primorum: quia nõ ſunt ex alijs: nec ex alterutris: et omnia fiunt ex eis: que eodem conueniunt principijs primis. Item forma ⁊ priuatio ſunt principia reꝝ naturaliũ quantum ad fieri vt probabitur et hec ſunt contraria aliquo modo: ergo principia reꝝ naturaliũ quantum ad fieri ſunt contraria. ¶ Tertio eſt dicendum ꝙ etiam quantum ad fieri datur aliqđ principium nulli contrarium: quod eſt ſubiectum. Probatur ſic: quia ipſum fieri rei naturalis in aliquo recipitur: quia non fit ſine ſubiecto et non recipitur vnum contrarium in alio: ergo in ſubiecto nulli contrario: intelligẽdũ tamen ꝙ contrarietas eſt duplex proprie dicta et eſt duarum formarum poſitiuarum in genere predicamentali poſitarum: et ſibi inuicem ſuccedentium in eodem ſubiecto: et hec eſt duplex vna perfecta: et hec eſt vnius extremi ad aliud extremum. Alia imperfecta et hec eſt medij ad extrema. Alia vero eſt contrarietas improprie dicta: et eſt inter priuationem: et habitum ⁊ vocatur cõtrarietas: quia ſemper vnum contrariorum eſt diminutum et imperfectum reſpectu alterius: hec ergo prima que ſunt contraria: large ſunt contraria: ſicut forma et priuatio que bene poſſunt eſſe in ſubſtantia: et per hec patet ad rationes ante oppoſitum. Ad primam cum dicitur ꝙ contraria fiunt ex alterutris: et principia non fiunt ex alterutris verum eſt cõtraria ſecũda ſecus contraria prima vel dicas melius ꝙ contraria fiunt ex alterutris, vt ly ex: dicat circunſtantiam termini a quo: ſed principia prima non ſunt ex alterutris ſaltem aliqua vt ly ex dicat circunſtantiam ſubiecti. Ad ſecundam rationem dicendum ꝙ principia pri͠a ſunt contraria large et talis contrarietas bene reperitur in ſubſtantia. Ad tertiam rationem nihil cõuincit: quia in ſubſtantia bene eſt contrarietas large. Ad quartam dico ꝙ non omnia cõtraria ſunt corruptiua niſi illa que ſunt proprie dicta.

Ad tertiã qõnem. ¶ Ad tertiam queſtionem que mouetur ſuper illa parte textu cõmẽti quinquageſimi ſexti tria quidem: igitur dicere elemẽta eſſe. Nota ꝙ hic loquimur de principijs intrinſecis: quia loquẽdo de extrinſecis ſimul cũ intrinſecis quattuor ſunt principia ſcilicet quattuor genera cauſarum: ſed intrinſeca ſunt tria ſcilicet materia ⁊ forma ſunt principia intrinſeca per ſe. Priuatio vero eſt principiũ intrinſecuꝫ quo ad fieri rerum naturalium ꝺ per accidens quod oſtenditur ſic: illud qđ ẽ de neceſſitate coniunctum per ſe et principali ſubiecto rerum naturalium: ⁊ quantum ad fieri et quantum ad eſſe: eſt aliquo modo principium rerum naturalium. Hec ẽ nota: ſed ipſa priuatio eſt huiuſmodi nũquam enim materia rei naturalis tranſmutaretur ad aliquam formam niſi deficeret illa forma et niſi haberet aptitudinem ad recipiendum eam. Nam, vt dicit phs habitibus pñtib⁹ in materia non generat aliquid: ergo neceſſe eſt ad hoc materia traſmutetur ad aliquam formam ꝙ careat illa et ſit apta nata habere illam: et hec carentia cũ aptitudine eſt priuatio: ergo priuatio neceſſario eſt coniuncta materie in fieri rei naturalis: etiam quantum ad eſſe: quia materia exiſtens ſub vna forma neceſſario eſt cum priuatione alterius. Secundo dico ꝙ principia intrinſeca rerum naturalium non ſunt plura tribus: quia tria ſufficiunt ad generationem et corruptionem rerum naturalium ſcilicet materia forma et priuatio: quia nec efficiens nec finis poſſunt eſſe principia intrinſeca: quia pars non debet efficere totum: cuius eſt pars nec eſſe finis illius totius. ¶ Secundo probatur ꝙ non poſſint eſſe plura tribus: quia illud quartum vel eſt ſubiectum et hoc non: quia pro recipiendo ſufficit vnum ſubiectum vel eſt contrarium: et hoc non: quia contrarium eſt cõtrarij contrariũ: ergo illi eẽt aliquod contrarium ſcilicet quintum ⁊ ſic eſſet in genere ſubſtantie non modo vna contrarietas prima: ſed due prime ꝯtrarietates: quod contradictionem implicat. ¶ Eſt autem priuatio principiũ intrinſecũ quo ad eſſe et fieri de per accidens: quia non componit ens naturale: ſed quia ſine hac priuatione non poſſet forma introduci: nec põt eſſe ideo de per accidens eſt principium intrinſecum.

Ad q͠rta3 qõnem ¶ Ad quartam queſtionem, vtrum aliquid poſſit fieri ex non ente ſimpliciter mouetur iſta queſtio ſuper tex. cõ 57. dicit textus: ſic igitur nos dicamus. ¶ Arguo ꝙ aliquid poſſit fieri ex non ente.

Rõ.1. Primo ſic deus eſt omnipotens: ergo poteſt facere aliquid ex nihilo.

Rõ.2. ¶ Secundo agens nullo modo diminutum poteſt hoc facere ſed deus eſt talis: maior patet: quia eſſet diminut⁹ in aliquo ſi non poſſet facere ex nihilo, ⁊ minor probatur autoritate Commentatoris quinto metaphiſi textu cõmenti viceſimi primi. ⁊ Ariſtoteles in prohemio metaphi. totaliter optimum quod eſt in natura eſt deus.

Rõ.3. ¶ Tertio niſi aliquid fieret ex nihilo eſſet proceſſus in infinitum in cauſis quod impoſſibile eſt ſecundo metaphiſice probatio conſequentie ſumamus aliquod factum et petamus aut illud eſt factũ ex aliquo aut ex nihilo: ſi ſecundum intentum: ſi primum petam de illo aliquo vel eſt factum ex aliquo vel non: ſi ſecundum intentũ ſi primum: iam eſſet proceſſus in infinitum quod eſt falſum.

Rõ.4. ¶ Quarto deus eſt infinite actiuitatis: ergo deus poteſt facere aliquid ex nihilo.

Rõ.5. ¶ Quinto ſi fieret ex ente: ergo eſſet ãte quam eſſet.

Rõ.6. ¶ Sexto: ſicut ſe habet generatio ſm quid ad non ens ſm quid ita ſe habet generatio ſimpliciter ad non ens ſimpliciter: ſed illa fit ex nõ ente ſm quid: vt album ex non albo: ergo hec ex non ente ſimpliciter. ¶ Oppoſitum dicit philoſophus in litera. Iſta queſtio poteſt intelligi dupliciter vno modo, vt ly ex dicat circunſtãtiam cauſe materialis. Alio modo, vt ex dicat circunſtantiam ordinis: ideſt vtrum aliquid poſſet fieri poſt nihil, ideſt cuius nulla omnino pars precfuit. Dico ꝙ primo modo apud philoſophum eſt impoſſibile: quia tunc ipſum non ens eſſet pars entis. Item ipſum nihil reciperet eſſe facti: quia illud qđ ſe habet vt materia recipit eſſe facti. ¶ Secundo etiam dicit philoſophus eſſe impoſſibile primo illud quod fit potuit eſſe ante quam fieret: quia ſi non potuit eſſe: tunc fuit impoſſibile eſſe: et ſic nunquam erit: illa igitur potentia ad eſſe eius quod fit aut eſt in aliquo ente aut in nullo ente omnino: ſi in ente ergo non fit poſt omnino nihil: ſi in non ente hoc ſtatim eſt impoſſibile: quia non ens omnino non habet potentiam ad eſſe: quia tunc aliquando eſſet ens ſaltẽ ergo debuit precedere potentia receptiua ſui eſſe. ¶ Secundo omne quod fit vel eſt ſubſtantia vel accidens: ſi ſecundum fit in aliquo ſubiecto: ſi primum videmus omnes ſubſtantias fieri ex aliquo ſubiecto ꝑſuppoſito vtpote plãtas et bruta ex ſemine. ¶ Tertio oẽ qđ fit aut fit tranſfiguratione aut appõne ⁊c. ſed omne tale tale fit ſubiecto ꝑſuppoſito. ¶ Quarta ratio Commentatoris eſt pulchra valde: dicit enim Commentator: ꝙ ſi in diuiduũ transferretur ꝺ non eſſe omnio ad eſſe: oporteret: aut ꝙ aliquid eſſet trãſmutatum ſine tranſmutatione: aut ꝙ tranſmutatio eſſet in non ente: quorũ vtrũqꝫ eſt falſum: ꝙ enim aliquid ſit traſmutatum ſine omne traſmutatione hoc eſt impoſſibile: ſicut ꝙ aliquid ſit albũ ſine albedine: ꝙ etiã tranſmutatio fiat in nõ ente hoc eſt impoſſibile: q2 tunc non ens trãſmutaretur: cũ omne in quo fit trãſmutatio tranſmutetur: ſicut illud in quo eſt albedo eſt album: ⁊ ſic patet impoſſibilitas conſequentium ſed conſequentiam non multum declarat Commentator: põt aũt ſic intelligi. ſi aliquod indiuiduũ ẽ factũ hꝫ aliquã diſpoſitionem quã pri⁹ nõ habebat nec ſimpliciter nec in ſubo: prius cũ non habuit eſſe ⁊ nunc eſt: ergo oportet ꝙ aliq̃d ſit tranſmutatũ: detur enim nihil in mundo ſit variatũ omnia igitur ſe habent vt prius: ⁊ ſic ſicut prius non fuit ens ſic nunc non ẽ ens et ſic eſt ens ⁊ nõ ens qđ eſt oppoſitũ ꝑme dignitatis ſi aũt aliq̃d ẽ trãſmutatũ aut igit̃ eſt trãſmutatũ ſine trãſmutatõe ⁊ ſic hẽtur ꝑmũ ĩpoſ͛e; aut ẽ trãſmutatũ

traſmutatione ⁊ tunc aut illa tranſmutatio recipi-
tur in nō ente ſimpliciter ⁊ ſic habetur ſecundum im
poſſibile: aut recipitur in aliquo ente et ſic illud qđ
fit per illam tranſmutionem non fit ex non ente ideſt
poſt omnino non ens: cuius oppoſitum dicebant et
hec quidem ratio eſt multum fortis quantum ad iſtā
concluſionem: ꝙ nihil poteſt fieri ex puro non ente:
ſemper ergo oportet aliquid ſubijci ei qđ fit. Tenen
dum eſt tamen ſimpliciter et cum fide chriſtiana ꝙ
ipſe deꝰ ꝓduxit oīa de nouo ex nullo p̄exiſtēte ſubro
ſed illa productio non fuit facti nec fieri niſi equiuo
ce quantumcunqꝫ terminus eius fuerit vniuocus cū
termino factionis naturalis: ſed dicitur creatio et
ſimplex emanatio; hunc igitur modum ignorauerūt
philoſophi gentiles nec mirum; qꝛ nō poteſt cognoſ
ci ex ſenſibilibus nec conuinci ex aliquibus que cum
ſenſibilibus concordant et ideo illi qui ſumpſerunt
cognitiones ſuas ex rationibus concordantibus ſen
ſatis non peruenerūt ad noticiam huiuſmodi factio
nis precipue: quia raro contingit; iſte modus et nun
quam fuit niſi ſemel et eſt valde lōgum tempus pre
teritum poſtꝙ̄ fuit illi autē qui iſtum modū produc-
tionis cognoſcunt, dicūtur per aliā viā cognoſcere
ſ. per auctoritates ſanctorū, et p reuelationes hmōi
per illam aūt diſtinctionem ꝓductionis que tacta
eſt ſoluuntur argumenta Ariſto, et Auerrois ꝓbant
enim ſufficienter ꝙ ex nihilo ſimpliciter nō poſſit ali
quid produci productione que eſt motus ⁊ tranſmu
tatio naturalis ſed productione que eſt creatio ⁊ ſu
per naturalis bene poteſt, et ſic dicas, nonne terra
creata ē eiuſdē ſpeciei cum terra generata dicēdū
ꝙ ſic; ergo productio eſt eiuſdem ſpeciei et non equi
uoce diceretur ꝙ non ſequit̄: quia agens qđ creat ē
alterius ordinis ab eo qui generat; et ideo ꝓductio
nes ſunt diuerſe. Tunc ad rationes facile eſt reſpon
dere: ꝙ deus non deſinit eſſe omnipotēs qꝛ impoſſibi
le ſicut eſt, creatio apud phūm nequeat facere: nec ē
diminutꝰ: qꝛ idem nequeat facere: ad aliam ꝙ eſſet
ꝓceſſus in īfinitū negat̄. Nam ē ſtatꝰ in materia pri-
ma que eſt in generabilis ⁊ in corruptibilis. Ad vl-
timam rationem dico; ꝙ non ens ſimpliciter pōt di-
cere duo; vno modo non ens vniuerſaliter et ſic non
tenet ſimilitudo; qꝛ nō ens quoddam poteſt habere
potētiam ad ens quoddā: ſed nō ens vniuerſał̄r nul
lam potentiam poteſt hēre. Alio mō nō ens ſimplici
ter pōt intelligi non ens principaliter ſcilicet non
ens actu et hoc modo bñ generatur ex non ente ſim-
pliciter ideſt ex non ente actu; ente tamen potentia.
et ſic ſoluit Ariſto. in primo de generatione.

¶ Ad quintam vtrum creatura po-
teſt creare. Ad hanc queſtionem ſcribam eo modo
quo ſcripſit eam ſubtiliſſimus frater meus dum in q̄
dam lectiōe oppoſitionis obtinuit prebēdam in col
legio celeberrimo cardinalis vallis oleti.

Qō.1. ¶ Prima queſtio quid p creare in-
Qō.2. telligat̄. Et ſecūda queſtio vtrū talis creatio ſit poſ-
Qō.3. ſibilis. Tertia ſi poſſibilis a quo ā adeo procedat ſo
lo: an creatura ſit principium creationis vel eſſe poſ
Qō.4. ſit. Quarta ſi creature creatio communicari poſſit
an per aliquam qualitatem diſtinctam in herentem
Qō.5. creature vel ſine quacūqꝫ qualitate. Quinta ſi poſſi
bilis eſt cōmunicatio potentie creandi an de facto
Qō.6. ſit cōmunicatia alicui creature. Sexta an creatu-
re poſſit ex natura ſua conuenire potentia creandi:
Qō.7. ſicut nunc cōuenit quod generet. Septima an poſt-
quam deꝰ in principio caſas naturales cauſauit vel
creauit nunc ad effectus earum concurrat vel vtrū
nature ſue relinquat.

¶ Ad primā queſtionem reſponde Ad pmā qōnem.
tur. Circa durandum in ſecundo ſententiaꝝ diſtinc
tione ſecūda nota in illa diffinitione creationis quā
ponit ſcilicet creatio eſt productio alicuius rei ō ni-
hilo. i. nullo ſubiecto p̄ſuppoſito: quod dicit Durādꝰ
illud debere intelligi nullo ſubiecto p̄ſuppoſito nec
aliquo termino vnde ipſe probat ꝙ in creatione non
ſunt termini. ¶ Sed contra illam diffinitionem eſt
argumentum cōmune de productione anime ratio-
nalis et de productione grē. Nam illa ꝓducuntur
ſubiecto preſuppoſito ⁊ tamen creantur. ¶ Ad hoc
reſpondet Gabriel in ſecundo: diſtinctione prima:
queſtione prima: ꝙ aliquid creari eſt produci nullo
ſubiecto preſuppoſito ad hunc ſenſum ꝙ agens pro-
ducens in ſic producendo non requirat ſubiectum:
et generare per oppoſitū. ¶ Ex quo infertur ꝙ edu Corrū.1.
ci de potentia materie eſt produci aliquid taliter ꝙ
in productione illa neceſſario requiratur ſubiectū:
et non educi contrario modo. ¶ Infertur ſecundo Corrū.2.
ꝙ quicūqꝫ effectꝰ qui ꝓducit̄ a deo ⁊ creatura a deo
creatur et a creatura generatur: quia deus in ſic ꝓ-
ducendo non requirit ſubiectum creatura tamē ſic.
¶ Tertio infertur vnum inconueniēs ex hac opinio Corrū.3.
ne: ꝙ deus de potentia abſoluta nihil poteſt genera-
re quia non poteſt requirere ſubiectum.

¶ Propter hec que ſequuntur ex iſ-
ta opinione eſt alius modus dicendi declaratiuus
illius diffinitionis. Pro quo nota ꝙ res q̄ producun
tur quedam ſunt que dependent a ſubiecto, alie nō.
Aliquem effectum dependere a ſubiecto nihil aliud
eſt quam omnibus alijs poſitis eodem modo ſe habē
tibus illum effectum non produci neqꝫ conſeruari ſi
ſubiectum non ſit ſicut forma ignis quando produ-
citur; quia ſic producitur ab agēti naturali ⁊ a deo:
ꝙ ſi tolleretur ſubiectum non produceretur nec cō-
ſeruaretur. Non dependere oppoſito modo diffinit̄:
Et exemplum eſt de anima rationali que ſic produci
tur a deo ꝙ dato ꝙ ſubiectum non eſſet produceret̄
et conſeruaretur.

¶ His ſuppoſitis dicitur ꝙ creatio Quid
eſt ꝓductio alicuius nullo ſubiecto preſuppoſito. i. creatio
ꝙ res que producitur habet ex vi ꝓductionis ꝙ non ſm verita
dependeat a ſubiecto nec in fieri nec in conſeruari. tem.
Et per oppoſitum generare eſt aliquid, ſic produci
ꝙ ex vi productionis ſubiectum neceſſario requira-
tur. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ deus poteſt aliquid in ſub
iecto producere, aliquando creando, et aliquando
generādo: quia poteſt producere. Sic formā ignis
in ſubiecto ꝙ omnibus alijs manentibus eodem mo
do forma ignis produceretur et conſeruaretur, da-
to ꝙ tolleretur ſubiectum: et tunc forma ignis crea-
retur. Poteſt etiam ſic forma ignis produci in ſubie
cto ꝙ dato ꝙ manerent omnia alia, ſi tamen ſubiectū
nō maneret neqꝫ forma ignis produceretur neqꝫ cō
ſeruaretur: et ſic producitur de facto a deo quando
cum igne concurrit et vniuerſaliter cum quacunqꝫ
cauſa ſecunda: et ita ſequitur contra Gabrilem: ꝙ
nō omne quod fit a deo creatur: quia aliquando ſic
a deo producitur ꝙ ſi ſubiectum non eſſet nec produ
ceretur, neqꝫ conſeruaretur: et hoc circa illā q̄ſtio-
nem: et ſic poteris reſpondere ad illud de grā ⁊ ani

ma ratiōali: qꝛ dato ꝙ producatur in ſubiecto crea
tur tamen aīa enim rationalis ex vi productionis hꝫ
ꝙ non dependeat a ſubiecto: hoc patet; quia cum ſo-
lo concurſu generali ſine miraculo cōſeruatur poſt
ſeparationem a corpore: et cum concurſus quo ꝓdu
citur aūt creatur ſit eiuſdem rōnis: videtur ꝙ ex vi
productionis non depēdat a ſubiecto. Poteſt ad ar
gumenta que fecimꝰ cōtra diffinitionem de aīa ra-
tionali et grā dici aliter: ꝙ ea que ꝓducunt̄ in ſubie
cto ſunt in duplicia differēti: quedā enim ꝓducūtur
ſic ꝙ eadē mutatione qua recipiūt eſſe recipiunt̄ in
ſubiecto: et iſta non creant alia q̄ vna mutatione re-
cipiunt eſſe, et alia diſtincta recipiunt eſſe in ſubiec
to: et iſta creant̄ et ſi in ſubiecto ꝓducantur, qualia
ſunt aīa rationalis et virtutes infuſe ⁊ gratia: ita di
cit Scotus in. 45.

¶ Nota rationem domini durandi
in hac qōne qua ꝓbat ꝙ nō repugnat creaturā fuiſ-
ſe ab eterno: qꝛ nec ex parte creature, nec ex p̄te po
tentie dei, nec ex p̄te ipſius ꝓductionis: et ita nullo
mō repugnat ꝙ potuerit creatura ꝓduci ab eterno

¶ Nota ſecundo ꝙ creatio menſura
tur in inſtanti temporis ſtante; et ideo hoc eſt: qꝛ
in inſtanti ꝓ quo creatur verum eſt dicere ꝙ fit et ꝓ
quocūqꝫ ſeq̄nti pro quo eſt: et ꝓpterea vocatur ſtās:
quia non fluit: hoc tñ dictum doctoris intellige pro
creatione, vt ſe extendit ad conſeruationē: qꝛ ſi ca-
pitur creatio, vt diſtinguit̄ a ꝯſeruatione p̄ciſe res
ꝓ primo inſtanti ſui eſſe creatur et ꝓ alijs conſerua-
tur. Ad hoc adducit doctor analogiā ō illuminatio-
ne in qua verū eſt dicere ꝙ lumen ſemper ꝙ eſt fit a
luminoſo vt fieri eſt cōmune ad ꝯſeruari et ꝓduci.

¶ In hac queſtione primo faciam
aliqua argumenta contra ſententiam doctoris, que
etiam eſt ſententia ſancti Thome et omnium nomi-
nalium in ſecundo diſtinctione iſta primū argumen
tū eſt hoc ſeq̄retur ꝙ aliqua creatura non poſſet cor
rumpi quin duraret p tempora in infinitū: et ita eēt
eterna. Probat̄ ſequella pono ꝙ dūs ꝓduxerit crea
turam. a. ab eterno capio illam in hoc inſtanti ⁊ que
ro vtrum ab hoc inſtanti in preteritū fuerit tempus
infinitū vel non ſi ſic: ergo durauit p infinitū tempus
quin a deo corrupta. Si dicas ꝙ añ hoc inſtans potu
it corrumpi ad huc ab illo inſtanti in quo potuit cor
rumpi in preteritū fuit tempꝰ infinitū: qꝛ ſi finitum
iam nō fuiſſet ab eterno: ergo ꝓ quocūqꝫ inſtāti pro
quo potuit a deo corrumpi verū eſt dicere ꝙ a parte
ante fuit tēpus infinitū: et ita eſſet illa creatura eter
na. Ad hoc argumentum dicit̄ ꝙ quocūqꝫ inſtanti da
to in quo potuit corrumpi ante illud p̄ceſſit tēpus in
finitum: dico ſecūdo ꝙ nullū tempꝰ infinitū preceſſit
qꝛ ſi dicas ꝙ preceſſit tempꝰ infinitū ab hoc die ante
illud poterat corrūpi: et ſufficit ad hoc ꝙ illa crea-
tura nō ſit eterna a vt icorruptibilis ꝙ quocūqꝫ iſtā
ti dato in quo illa eſt deus poſſet illam corrumpere
dato ꝙ ipſa fuiſſet ꝓducta ab eterno ⁊ ſic ē in ꝓpoſito.

¶ Secūdo arguit̄ ſic vel dūs potuit
producere iſtā creaturam demonſtrando. a. ab eter
no antea q̄ illam ꝓduxiſſet vel poſt vel in illo inſtan-
ti in quo ꝓduxit: ſed neutrum iſtorū non poſtꝙ̄ illam
ꝓduxit: quia tunc ad preteritū eſſet potentia nec ſi-
mul: quia tunc ēt ad p̄teritum eſſet potentia haberet
enim deꝰ pro illo inſtanti potentiam ad producēdū
in preteritum; nec antea: quia non eſt dabile antea ſi
ab eterno. Hoc argumentum multū ponderat Gre
gorius ari. qōne iſta in. 2. ¶ Sed ad hoc argumen-
tum facile: dicitur ꝙ potuit illam creaturā ꝓduxiſſe
ab eterno antea quā produxiſſet: nec eſt dabile inſ-
tans antea in quo primo potuit; quia quocūqꝫ dato
inſtanti ante illud poterat.

¶ Vltimum argumentum ponatur
ꝙ deus creaſſet lapidem ab eterno et relipuiſſet illū
ſue nature peto vtrum lapis ille deſcendiſſet ab eter
no: vel non ſi dicatur ꝙ non ſequitur ꝙ p tēpus infini
tum duraret in aere abſqꝫ hoc ꝙ deſcēderet patet:
quia ſi non ab eterno: detur primum inſtans in quo
incepit moueri inter illud inſtans et tempus prete-
ritum mediauit tēpus infinitum. Si dicas ꝙ ille la-
pis deſcendebat vel in inſtanti vel in tempore non
inſtāti: quia quero quod eſſet illud inſtans in quo in
cepit: nec in tempore: quia ſi ab eterno deſcendebat
in t̄pe: ſequitur ergo ꝙ prius lapis fuit ſurſum quā
deorſum pꝫ: quia ſi in tempore ponatur ergo: ꝙ per
vnā horam verbi gratia in fine ergo illius hore erat
in centro terre: ergo nō fuit ab eterno. Poſtꝙ̄ ſimul
incepit eſſe et moueri: et ita non fuit prius per aliqđ
tēpus ſurſum q̄ deorſum. Ad hoc argumentū r̄ndeo
ꝙ lapis ille motꝰ fuit ab eterno: et ita ab eterno vex
erat dicere ꝙ lapis erat ſurſum et deorſum: et tamē
prius per aliquod tempus ſurſum quā deorſum.

¶ De ſecunda queſtione reſponſio
eſt affirmatiua: et ꝓbat̄ qꝛ materia eſt quid ꝓductū
non per generationē: ergo per creationē: ꝙ non per
generationem patet: qꝛ nihil ei preſupponitur tanꝙ̄
ſubiectum; ergo creatio eſt poſſibilis ſecundo: qꝛ in
ſubiecto neceſſario ꝓducere dicit imperfectionem:
et poteſt alicui conuenire ſine imperfectione ꝓduce
re, maxime deo cui omnia ſine imperfectione conue
niunt; ergo dūs pōt ſine ſubiecto ꝓducere: ⁊ ita crea
re. Non opꝫ hic multiplicare rōnes qꝛ res eſt clara.

¶ Ad tertiam queſtionem ſunt due
opiniones. Pria ſancti Tho. in prima parte. q. 45.
⁊ Scoti in. 4. diſtinctio. prima. qō. prima ⁊ fere om
nium antiquorū, ꝙ non poteſt dūs cōmunicare potē-
tiam creādi alicui creature. Rationes eorum ſunt
multe adhucantur meliores: prima eſt effectus vni-
uerſaliores opꝫ in cauſas vniuerſaliores reducere,
eſſe eſt effectus vniuerſaliſſimꝰ: ergo reduci debꝫ in
cauſam vniuerſaliſſimā, talis eſt deꝰ: ergo ſoli deo
conuenit attingere ad eſſe, q̄ eſt t̄ms creationis. Se
cūdo: qꝛ ſi ei poſſit cōmunicari non tñ ſit ꝙ ſic cauſa
principalis vt pꝫ: ergo erit inſtrumentalis preciſe:
ſed creatura non pōt eſſe inſtrumentū ad creādum.
Probat̄ minor: qꝛ de natura inſtrumenti eſt ad t̄m
principalis agentis diſponere ꝑ ꝓpriā actionē: hoc nō
pōt eſſe in creatione: qꝛ nihil eſt qđ diſponat̄ ergo: ꝙ
aūt talis ſit natura inſtrumēti pꝫ inductiue de ſecu-
ri que ꝓpriam actionē ſcilicet ſciſſionem ad t̄m pn-
cipalis agentis diſponit et ſic de omnibꝰ alijs. Ter-
tio: qꝛ ſi alicui poſſet maxime angelo: ſed hoc nō: qꝛ
angelus ageret per intellectionē ⁊ volitionem que
ſunt accidentia: mō accidentia non ſunt rōnes ꝓdu
cendi ſubſtātiam, cum ſint ea imperfectiore tantū
eni ad ſubſtātiā diſponūt et nihil aliđ ergo. Quarto
quia ſi deus comunicaret eſſet p aliquā qualitatem
aut ſolum per volitiōem. Secūdum videtur in ima
ginabile quia volitio diuina nihil mutat: niſi produ-
cendo qualitatem aliquam; ſiue aliquam entitatem

de nouo. non primum: quia de illa entitate de nouo data eſſet dubitatio vtrum ſit principium creandi ſeipa aut alia: et ſi primum idem videtur dicendum de ipſa creatura. Si ſecundū eſt ꝓceſſus in infinitū: ergo. Quinto eſt alia opinio Durā. in ſcdo diſti. j. q. 4. et Gabrielis et aliaci: et omnium modernoꝛum. qui dicunt ꝙ licet ſecundū cōmunem curſum creatura nō poſſit creare tū de potentia abſoluta pōt in virtute dei. Hoc probant rationibꝰ. Prima non implicat ꝯtradictionem ergo: ſecūda ſi repugnat vel ex parte creature aut effectus dicere primū eſt petere principiū: non ſecundū: qꝛ deus pōt effectū cōſeruare ſine ſubiecto ergo. Tertio ſi repugnat erit: qꝛ arguit infinitam potentiā: ſed hoc non: qꝛ effectꝰ nō eſt infinite perfectus, neqꝫ ꝓpter diſtantiam inter ens et non ens que eſt ⁊ finita qꝛ immediate diſtāt: ⁊ per ꝯñs diſtantia non menſuraꝛ niſi penes vnū extremū qđ eſt finitū: Item non videꝛ rō quare non poſſit deus alicui creature cōmunicare potentiā creādi materiā: cū materia non ſit infinite ꝑfectionis eſſentialis. Ultimo arguiꝛ deus pōt formā ignis cōſeruare ſine ſubiecto: ergo ꝓ inſtanti quo ꝓduciꝛ ab igne poterit eam cōſeruare coꝛrumpendo materiam: ⁊ ita ſequiꝛ ignem creare conſequentia videtur bona: qꝛ ſi poſtꝙ pꝛoducta eſt pōt: poterit in inſtanti quo pꝛoducitur. Utrāqꝫ opinionem reputo ꝓbabilem: et iō ad argumenta cōtra Tho. Semper rñdebis ꝙ cauſa quare deus non nō pōt comunicare eſt: qꝛ nature cuiuſcūqꝫ creature repugnat: ſicut ſi quis a me quereret quare nō pōt deus facere ꝙ ignis frigefaciat. Dicam: qꝛ nature ignis repugnat: ⁊ ſic dicas ad omnes rōnes cōtra Tho. Ad alias. Dic ad primā ꝙ ſi intelligatur de effectu vniuerſaliſſimo quo ad pꝛedicationem: et de cauſa vniuerſaliſſima quo ad perfectionē, ꝙ illa ē falſa īmo talis effectꝰ agentibus creatis omnibꝰ conuenit. Si de effectu vniuerſaliſſimo quo ad ꝑfectionem: falſum eſt ꝙ. eſſe. ſit talis. Secunda ratio verū concludit de inſtrumento quod non attingit tr̄m pꝛincipalis agentis quale non eſt creatura tenendo ipſam inſtrumentaliter creare. Ad tertiā negaꝛ accidens non poſſe concurrere ad ſubſtantiā minus pꝛincipaliter virtute ſubſtātie. Ad q̄rtū dico ꝙ creatura ſi ei cōicareꝛ, hēret potentiā creādi per ſolā volitionē dei ei cōcurſum eius ſpecialem ſecluſa q̄rūcūqꝫ qualitate: quomō ſit poſſibile poſt videbitur.

¶ Ad ſextam queſtionē in oꝛdine rñdeo in loco. 4. qꝛ ſtatim ſequiꝛ vel oꝛiꝛ ex tertia ſuppoſito ꝙ deus creature poteſt communicare potentiam creandi: an poſſit facere ꝙ ex natura ſibi hoc conueniat: ſcilicet pꝛoducere verbi gratia. Ignem caloꝛem ſine ſubiecto: cum tamen nunc ei contrarium conueniat idest dicere vtrum ſicut nunc igni cum ſolo concurſu generali conuenit in ſubiecto pꝛoducere: ita deꝰ poſſit facere ꝙ igni cum ſolo concurſu generali conueniat agere extra ſubiectum.

¶ Pꝛo huius queſtionis intelligētia noto: ꝙ hec queſtio duplicem habet ſenſum. Unꝰ eſt loquendo de creaturis iam pꝛoductis. Alius loquendo de creatura de nouo pꝛoducenda: an ſcilicet ſicut deus dedit talem naturam creaturis nunc exiſtentibus ꝙ adiuuante deo: generaliter tamen agant in ſubiecto ita poſſit de nouo vnam creaturaꝫ diſtinctam ſpecie ab iſtis pꝛoducere: que cum ſolo dei generali auxilio valeat extra ſubiectum agere. Et in hoc ſenſu meo videri non eſt dubitatio: quia il-

lud non implicat nec arguit infinitam virtutem extra ſubiectum agere: vt patet ex dictis.

¶ Sed maioꝛ dubitatio ē in pꝛimo ſenſu vtrum deo concurrente ſolo generali concurſu poſſit facere ignem agere ſine ſubiecto: cum tamē nunc cum ſimili concurſu oppoſitum habeat ignis: ⁊ hoc eſt dicere: vtrum deus poſſit facere creaturam ignem ſcilicet habere potentiam creandi ex natura ſua. — vtrū creatura exñs creaꝛ poſſit ſolo generali cōcurſu.

¶ Ad hoc pono concluſionem ꝙ licet ſit pꝛobabile creaturam poſſe creare cum ſpeciali dei auxilio non tamen poteſt cum generali ſiue ex natura ſua. Pꝛima pars pꝛobata eſt. Secunda pꝛobatur. Uirtus et operatio ſequitur rei naturam: ergo non mutata natura manebit idem modus naturalis operādi: ergo manenti natura ignis cum concurſu generali dei ſemper aget ignis in ſubiecto: Et confirmo quia eadem ratiōe poſſet deus facere ꝙ ignis ex natura frigefaceret et aqua calefaceret. Item ſequiꝛ ꝙ poſſet deus omnes creaturas incoꝛruptibiles reddere ex natura cum ſolo concurſu generali: patet qꝛ poteſt facere ꝙ nulla qualitas ſit eis conueniens aut diſconueniens ſicut faciebat ignem ex natura frigefacere: et per conſequens ſi nulla eſt diſconueniens: iam ſequitur ꝙ erunt incoꝛruptibiles per naturam Item ſi nulla eſt conueniens non coꝛrumpetur res pꝛopter defectum conuenientis: aut conſeruantis. ¶ Alij tamen doctoꝛes moderni oppoſitum opinantes: vt de Aliaco: Gabꝛiel in pꝛima queſtione quarti dicūt ꝙ agentia creata ſolum habent certam operationem ex dei oꝛdinatione: et ideo cum deus mere libere oꝛdinet poteſt oꝛdinaſſe oppoſitum: etiam manentibus eiſdem naturis: et per conſequens poteſt facere ꝙ ignis manente eius natura frigefaciat ſic oꝛdinando. In hoc tamen nota ꝙ dare naturam talem vnicuiqꝫ rei liberum deo fuit ꝙ tamē data natura: talis: aut alia operatio ſequatur non ſic eſt liberū. Ad talē enim naturaꝫ talis ſequiꝛ neceſſitaturqꝫ deus data natura ad potentiam certam dandam. Et ideo bene fuit deo liberum non dare naturam igni ipſa tamen data neceſſum fuit ꝙ pꝛoduceret caloꝛē: nec oppoſitum deus remanente natura potuit facere: nec nunc poteſt.

¶ Ad quartam. An dato ꝙ creature communicari poſſit potentia creādi hoc fieri poſſit aliquam entitatem creature ſuperaddendo: vel potius ſine quacunqꝫ entitate ſuperaddita. ¶ Ad hāc queſtionem melius dicitur ꝙ hanc potentiam deus poteſt dare creature nil ſuperaddēdo: ſed ſolum aſſiſtentia ſua hoc perſuadetur iſta ratione. Quero de illa entitate ſuperaddita ſi ſeipſa attingat terminū creationis vel non: ſi ſic eodem modo videtur dicendum de creatura ꝙ ſecluſa illa entitate poterat terminum creationis attingere: ſi mediante alia iam ē pꝛoceſſus in infinitū: ergo dicēdū ē ꝙ deꝰ ſola volūtate ſua et aſſiſtentia facere poteſt creaturam creare ſine alia entitate. Et ſi arguas non videtur hoc poſſibile cum maneat eadeꝫ entitas creature et nil ſuperaddatur. Eodem enim modo ſequeretur ꝙ deus ſola voluntate ſua poſſet ignem frigefacere et aquam calefacere: albedinemqꝫ nigredinem pꝛoducere: et muſcam celum. ¶ Ad hoc reſpondetur: hoc non eſſe inconueniens: idem enim quod deus in genere cauſe efficientis cum alio valet pꝛoducere ſe ſolo poteſt pꝛoducere: Et ita ſi addendo entitatem poteſt facere creaturam creare etiam ſe ſolo: non ſic poteſt fa-

cere ignem frigefacere cum repugnet eius nature nec albedinem pꝛoducere nigredinem.

Coꝛoll. i. ¶ Ex iſto ſequuntur duo. Pꝛimum ꝙ virtus que in ſacramentis ponitur et attribuitur Thome: poteſt dici non eſſe qualitatem ſuper additam: ſicut aliqui thomiſte dicunt: ſed vſus et applicatio ſacramēti ad gratiam ſiue characterem cauſandum. Si enim deus poteſt facere creaturam creare ſine qualitate ſuperaddita: poterat etiam facere ſacramenta concurrere ad characterem ſine ſuper addita qualitate. Iſtud de virtute ſacramentoꝛum eſt de intentione. Tho. tertia. p. q. 62. articulo. 4. et ibi ad longum caje.

Coꝛoll. 2. ¶ Secundo ſequitur ꝙ tenendo qđ ſanctus Thomas tertia parte. queſtione decimatertia. ar. ſecundo. et Petrus de palude in pꝛima queſtione quarti tenent ꝙ humanitas Chꝛiſti inſtrumentaliter effectiue ſanabat infirmos. Et ſm̄ Thomam ꝙ cōcurrebat vt inſtrumentum verbi ad omnia opera redemptionis ad reſuſcitationem moꝛtuoꝛuꝫ: ad miracula: ad iuſtificationem peccatoꝛis: hoc faciebat anima Chꝛiſti non per virtutem ſuperadditam: ſed per ſolam dei aſſiſtentiam. Si enim ad ſanandū infirmos hec virtus poneretur diſtincta: vt de Paulude ſentit tot opoꝛteret ponere qualitates quot ſunt moꝛbi quos ſanare poterat: ⁊ ſi vna tantum ponitur eodem modo ipſamet humanitas cum dei aſſiſtētia ſufficiebat ſine alio ſuperaddito.

Ad. 5. difficulta. ¶ Ad quintam difficultatem: que eſt ſexta in oꝛdine reſpondetur pꝛobabile eſſe ſuppoſito ꝙ potuerit deus cauſare potentiam creandi creature quod de facto cōmunicauit hāc potentiam anime chꝛiſti quantum ad remiſſionem peccatoꝛum et infuſionem gratie iuxta multa dicta euangelij. Dixit enim dominus paralitico remittuntur tibi peccata tua, vbi videtur in hoc Chꝛiſtum quo ad humanitatem concurriſſe effectiue ad gratiam ⁊ remiſſionē peccatoꝛum. Pꝛobabiliter etiam multi dꝛ ſacramentis eccleſie hoc ſuſtinent quod non tantum ad diſpoſitionem ad gratiam ſed ad ipſam gratiam effectiue concurrunt iuxta ſanctoꝛum dicta ſacramēta id efficiunt quod figurant, ⁊ iuxta diffinitionem magiſtri: nec aliqua ratio aut authoꝛitas contrarium conuincit. Si tamen teneatur oppoſita opinio impoſſibile ſcilicet eſſe deum communicare potentiam creandi creature: tenendū eſt ꝙ nūquam comunicauit.

¶ Ex ſolutione harum difficultatū ſequitur ſuppoſito ꝙ deus poteſt potentiaꝫ creandi comunicare creature ꝙ creatura poteſt ſacramenta inſtituere authoꝛitate delegata aut minus pꝛincipali: patet quia ſi deus poteſt comunicare potentiā creandi creature poterit ergo cōmunicare creature potentiam gratiā pꝛoducendi: ⁊ per conſequens inſtituere ſacramētum, immo ꝙ magis eſt: ſequitur ꝙ etiam ſi deus nō poſſit comunicare potentiam creandi creatur creatura: inſtituere poteſt ſacramentum: et ſacramenta cōcurre poſſunt ad gratiam cauſandam ſicut dominus caje. in tertia. p. q. 62. tenet: quia licet gratia ſit terminus creationis tamen gratiam eſſe in ſubiecto non ⁊ ad hoc ſecundum creatura concurrere poteſt ſicut faciunt ſacramēta ⁊ creatura efficatiam ſacramentis poteſt dare ad hoc faciendum: ſic de humanitate Chꝛiſti eſt pꝛobabile: et hec de creatiōe dicta ſint. ¶ Sequitur ſeptima. qō.

de modo concurrendi dei ad effectus cauſarum ſecundarum.

¶ Pꝛo ſolutione iſtius queſtionis notandum eſt ꝙ cauſa eſt duplex: quedam immediata alia immediata. Cauſa immediata eſt q̄ dat effectui eſſe vel ſola vel cum alia ſimul concurrente: ſicut ignis eſt cauſa īmediata caloꝛis: qꝛ dat eſſe caloꝛi: ⁊ non pꝛeciſſe dicitur cauſa: quia cauſa ſue cauſe. Cauſa vero mediata eſt, que ita cauſat effectum ꝙ pꝛeciſe eſt cauſa cauſe effectus, vt pater in oꝛdine ad nepotem. Notab. i.

¶ Secundo notandum eſt ꝙ cauſa mediata eſt duplex: quedam que eſt cauſa cauſe pꝛoductiua non tamen conſeruatiua, vt pater eſt cauſa cauſe nepotum pꝛoductiua: non tamen conſeruatiquia eſt cauſa filij pꝛoductiua non tamen conſeruatiua. Alia eſt cauſa mediata que eſt cauſa pꝛoductiua et conſeruatiua cauſe alicuius effectus, vt ſol eſt cauſa mediata caloꝛis qui eſt cauſa luminis conſeruatiua, et pꝛoductiua quod lumen eſt cauſa caloꝛis. Notab. 2.

¶ Iſtis ſuppoſitis eſt opinio communis omnium ꝙ deus eſt cauſa īmediata cuiuſcūqꝫ effectus qui pꝛoducitur a cauſa ſecunda quod pꝛobant multis rationibus et authoꝛitatibus Joannis pꝛimo dicitur omnia per ipſum facta ſunt. Apoſtolus inquit: in ipſo et per ipſum ſunt omnia dominus dicit in euangelio: pater meus vſqꝫ modo operatur ⁊ ego operoꝛ in ſymbolo dicitur patrem omnipotentem. Ratione ſi deus non eſſet cauſa immediata: ſequitur ꝙ non eſſet omnipotens: pꝛobo conſequentiam. Nam aliquid eſſe omnipotens eſt poſſe pꝛoducere quodcūqꝫ pꝛoducibile et perfectiſſimo modo quo eſt pꝛoducibile. Non enim videtur ꝙ pꝛimū ſufficiat ad omnipotentiam: ſed perfectiſſimus modus pꝛoducendi eſt immediate pꝛducere: ergo deus immediate pꝛoducit cum ſit perfectiſſime omnipotēs. ¶ Secundo arguo: ſequitur ꝙ deus non eſſet cauſa cuiuſcumqꝫ effectus patet. Nam alius effectus eſt caloꝛ a conſeruatione ſue cauſe: ſi ergo deus non cōcurreret ad pꝛoducendum caloꝛem niſi conſeruando cauſam, ſequitur ꝙ non concurreret ad ipſum caloꝛem cauſandum: et ita habetur intentum.

¶ Tertio vel deus concurrit ſic ad effectus cauſe ſecunde: ꝙ pꝛeter conſeruationem cauſe ſecūde ſimul concurrit alio concurſu ad effectum eius conſtituendo cum cauſa ſecūda vnam cauſam totalem: vel ſolum deus concurrit ad effectum cauſe ſecunde conſeruando ipſam cauſam ſecūdam. Si pꝛimo modo: ſequitur ꝙ deus immediate cōcurrit. Si ſecundo modo ſequūtur duo. Pꝛimum ꝙ nō poſſet deus impedire actionem cauſe ſecunde poſitis omnibus requiſitis ad agendum ex parte ipſius creature. Pꝛobo ſeq̄llam. Nam peto quomodo impediet cauſam ſecundaꝫ: non poterit dari modus niſi coꝛrumpendo cauſam ſecundam: ſi enim cōſeruat eam ⁊ ſint omnia alia requiſita ad hoc ꝙ agat requiſita in quaꝫ ex parte ipſius: ſequitur ꝙ non maneret modus quo deus ipſam impedire poſſet niſi tollendo aliquid de requiſitis ad pꝛoductionem. vel ponendo obſtaculum: aut pꝛoducendo contrarium effectum ex quo non alio modo poſſet deus impedire cauſam ſecundam quam agens contrarium poteſt. ¶ Et confirmatur hoc quia certum eſt deum impediuiſſe ignem in camino trium pueroꝛum ab actio-

ne: et tamen non impediuit producendo effectum contrarium in medium: cum ignis ille combuſerit alios circunſtantes.

¶ Sequitur ſecundo ꝙ eſſet aliqua cauſa que non conſeruaretur a deo immediate: vel ſi conſeruaretur ꝙ produceretur a deo immediate. Probo ſequellam. Capio enim vnum ignem productum ab alio igne: et quero vel iſte ignis conſeruatur a deo vel non: Si non: ergo ad effectum illius nullo modo concurrit deus mediate neqꝫ imediate: poſtquam nihil aliud eſt deum concurrere ad effectum cauſe ſecunde quam conſeruare eius cauſam. Si cōſeruatur a deo vel ergo mediate vel īmediate: Non mediate quia ſuppono cauſam eſſe corruptam: ergo immediate: tunc ſic arguo. Conſeruatur a deo immediate ergo producitur a deo īmediate. Probo conſequentiam. Nam videtur eadem ratio de conſeruatione ⁊ productione cum non differant niſi in hoc ꝙ in conſeruatione res accipit eſſe poſt eſſe: non ſic in productione.

¶ Iſtis rationibus non obſtantibꝰ eſt opinio Durandi in ſecundo ſentenciarum diſtin. prima queſtione quinta dicentis ꝙ deus a principio cauſas ſecundas produxit: et nunc ipſas conſeruat relinquendo eas ſue nature vt producant effectus: quorum producendi virtutem a principio indidit. Non ergo alio modo deus concurrit ad effectū cauſe ſecunde quam conſeruādo virtutem productiuā cauſe ſecūde. Hoc probatur primo authoritate beati Auguſtini. Sic deus res quas condidit adminiſtrat vt proprios effectus agere ſinat. Ergo nihil aliud facit deus quando cauſa ſecunda agit quam conſeruare ipſam et relinquere ſuis naturalibus. Ratione. Si deus ⁊ natura immediate concurrunt ad effectum cauſe vel ergo deus eſt cauſa ſufficiens ſecluſa creatura vel non. Non ſecundum: ergo primū: et ſi ſic actio creature ſuperflueret: cum deus ſe ſolo ſit ſufficiens. Item creatura eſt ſufficiens ad productionem effectus ſui ſine deo ergo actio dei eſt ſuperflua. Antecedens probatur. Nam effectus eius non excedit perfectionem cauſe: ergo cauſa erit ſufficiens ſecluſo ipſo deo: ergo non requiritur concurſus dei.

¶ Nunc reſpōdeo ad authoritates et rationes ꝯtra Durandū. Primo ad authoritates dico ꝙ omnes ille gloſantur: vel debent intelligi ꝙ deus operatur aut producit effectus cauſe ſecunde mediate: pro quanto conſeruat virtutem productiuaꝫ cauſe ſecunde. ¶ Ad primam rationem dicitur ꝙ deus perfectiſſime eſt omnipotens: dato ꝙ non cōcurrat ad effectus cauſarum ſecundarum immediate: ſufficit enim ad aliquid eſſe omnipotens ꝙ poſſit immediate concurrere ad omnia producibilia: etiā ſi non concurrat: et ſic poteſt deus: ſicut ipſemet Durandus fatetur in loco allegato. ¶ Ad ſecundam rationem negatur conſequentia: et ad probationeꝫ dicitur concedendo ꝙ alius effectꝰ eſt eſſe ignis et eē caloris quod eſt effectus ignis. Et quando dicis: deꝰ non concurrit niſi ad primum: puta ad eſſe cauſe: et non ad ſecundum dicitur ꝙ ad primum. ſ. ad conſeruationem eſſe cauſe concurrit deus immediate. Ad ſecundum puta ad eſſe effectus concurrit mediate pro quanto eſſe cauſe eſſe caloris immediate conſeruat. Ex illa igitur ratione nihil aliud concluditur niſi ꝙ deus ad aliquem effectum concurrit immediate: non ad omnes cauſe ſecunde. ¶ Ad tertiam rationem dicitur ꝙ ſi ſunt omnia neceſſario requiſita ad hoc ꝙ cauſa ſecunda agat poteſt deus cauſam ſecundam impedire producendo effectum contrarium: quo producto non poteſt cauſa ſecunda ſuum effectum producere. Vel dicitur ſecundo ꝙ ſicut ſm Durandum et ſi deus non concurrat immediate ad effectus cauſaruꝫ ſecundarum: poteſt tamen concurrere ſi ei placet: ita poteſt deus impedire effectus cauſarum ſecundarum non preciſe (ſicut opinio cōmunis dicit) ſuū ꝯcurſuꝫ ſuſpendendo: ſed nolendo effectum cauſe ſecunde eſſe. Sicut enim deus habet poteſtatem producendi effectum cauſe ſecunde mediate et immediate: ita habet poteſtatem impediēdi effectum cauſe ſecunde mediate et immediate. Et ſicut mediate producere eſt virtutem cauſe ſecūde conſeruare: et immediate producere eſt velle effectum eſſe: ita mediate impedire eſt cauſam ſecundam non conſeruare: ſiue tollere aliquid de neceſſarijs ad agendum: aut effectum contrarium effectui cauſe ſecunde cauſare. Immediate vero impedire erit nolle effectum cauſe ſecunde eſſe. Habet enim deus in ſua poteſtate: licet non de ſua potentia ordinata dato ꝙ conſeruet cauſam ſecundam: nolle effectum eius eſſe. Et ſic credibile eſt fuiſſe in fornace illorum trium puerorū.

¶ Ad vltimam rationē negatur cōſequentia: conſeruatur a deo immediate: ergo producitur a deo īmediate: et ratio huius eſt: quia pro tempore quo producitur habet cauſam ſufficienteꝫ ad productionem eius. Pro tempore tamen conſeruationis iam non eſt cauſa ſecunda que ipſam conſeruet: et ideo oportet deum immediate conſeruare eam. Et quia pro tēpore productionis habet cauſam ſecundam immediate producentē que eſt ſufficiens. Ideo deus mediate tantum concurrit. Reſolutio ergo Durandi eſt ꝙ deus preciſe concurrit ad effectum cauſaruꝫ ſecundarum conſeruando virtutem earum productiuam: ideſt volendo cauſam ſecundam habere virtutem productiuā ſui effectus et ita antecedenter effectum eſſe: quia ex hoc āte cauſa ſecunda producit effectum vel habet virtuteꝫ productiuam effectus: ergo effectus eſt. Secundū tamen opinionem cōmunem deus ad effectum cauſe ſecunde duplici modo concurrit. Prior eſt volendo cauſam ſecundam habere virtutem productiuam ⁊ volendo effectuꝫ eſſe non ſolū quia vult antecedens: ſed īmediate volendo conſequens.

¶ Habemus tamen ſuper iſta materia de creatione aliquas rationes noſtras. Prima ratio ponitur in forma iſto modo: ſuppoſito ꝙ per effectum vniuerſaliſſimum Doctor ſanctus intelligit effectum qui habet eſſe per creationem: ille namqꝫ effectus benemerito vocatur vniuerſaliſſimus: quia ſecundum ſe et quodlibet ſui habet ab agente fieri iuxta authorem de cauſis diceteꝫ. Creatio eſt emanatio totius eſſe ab ente vniuerſali. Si enim aliqs ignis crearetur: tam forma quam materia ignis fieret: ſed quādo ignis generatur ſola forma fit: et materia preſupponitur de nouo. Tunc ſic arguitur. Effectꝰ vniuerſaliſſimꝰ debet vniuerſaliſſime cauſe: ſꝫ eē ſimpliciter intelligas eſſe per creationem eſt effectus vniuerſaliſſimus: igitur debetur vniuerſaliſſime cauſe; ꝙ ſi ita eſt; ergo ſolus deus poteſt creare; queſibet ergo creatura preſupponit ſubiectum tale eſt materia prima hanc rationem Scotus multipliciter cauſatur in quarto diſtinctione et queſtione prima. Nam dicit ſi per effectum vniuerſaliſſimū atqꝫ per eſſe ſimpliciter ipſe intelligit eſſe p creationem petit principium. Nam volēs probare ꝙ ſolus deus poteſt creare iterum illud in maiori aſſumit. Dicit ergo Scotus ꝙ ſi ratio debet aliquid valere debēt ſumi in vno de duobus ſenſibus vel ſumendo effectū vniuerſaliſſimum pro effectu vniuerſali in eſſendo: ideſt pro effectu perfectiſſimo: aut pro effectu vniuerſaliſſimo in predicando: qui eſt conceptus tranſcendentalis. Si ſumitur primo modo conceditur maior: quia effectus perfectiſſimus a ſolo deo fit. Nam ſuprema creatura angelica a ſolo deo facta eſt. Sꝫ tunc minor eſt falſa. Nam eſſe ſimpliciter non eſt qd perfectiſſimum: cum etiam accidentibus conueniat Si vero ſumatur maior in ſecundo ſenſu maior eſt falſa. Nam conceptus tranſcendentalis poteſt fieri ab anima noſtra: que non eſt deus hic inquit Scotꝰ etiam id quod concludit iſta ratio eſt manifeſte falſum. Nam generatio poteſt fieri a creatura vt patet et tunc per eam acquiritur aliquod eſſe: ergo eſſe ſimpliciter poteſt fieri a creatura.

¶ Secūda ratio doctoris ſancti eſt hec inter eſſe ſimpliciter et non eſſe eſt diſtantia infinita ſed virtus finita non attingit diſtantiam infinitam: ergo virtus finita non poteſt creare. maior probatur inter contradictoria eſt infinita diſtantia ſed eē et non eē ſunt ꝯtraictoria: ergo infinita diſtantia eſt: adhuc probatur maior ꝙ inter cōtradictoria ſit diſtantia infinita: quia inter illa eſt diſtantia infinita inter que non eſt poſſibilis maior diſtantia. Sed nō eſt poſſibilis maior diſtantia quam contradictoriarum. Ergo ad hoc argumentum reſpondet Scotꝰ loco precitato ponendo duas regulas. Prima eſt in rebus inter quas nullum eſt medium tantus reputādus eſt exceſſus vel diſtantia quantum eſt extremuꝫ perfectius. Diſtantia namqꝫ dei et non dei eſt diſtātia eorum inter que non eſt mediū: quia ſunt contradictoria: et contradictio eſt oppoſitio cuius non eſt mediuꝫ ſm ſe primo poſteri et in illis tanta eſt diſtātia dei ad non deum quante perfectionis eſt deus: itaqꝫ erit diſtantia infinita. hominis ad non hominē tanta eſt diſtantia quāte perfectionis eſt homo. Erit ergo diſtantia hominis ad non hominez finita. Secunda regula eſt diſtantia inter illa inter que eſt medium inter iacens tanta eſt quanta eſt ipſum medium itaqꝫ diſtantcia Salmantice a Roma tanta eſt quantum eſt medium inter ſalmanticam ⁊ Romam Ex quo infertur vt bene annotat autor perſpectiue quare apparet maior diſtantia terre ad Orizōtem quam terre ad zenith. et cauſa eſt quia apparet maius ſpatium inter iacens. Infertur ſecundo quare nubes licet multum diſtent a celo apparent eſſe prope celum. Et ratio eſt quia nullum apparet medium inter nubes et celū. ¶ His habitis: reſpondet Scotus: ꝙ illa propoſitio inter contradictoria eſt diſtantia infinita: dupliciter eſt vera: ⁊ dupliciter falſa. Primus ſenſus veritatis ideſt indeterminata quantumcūqꝫ enim aliquid parū diſcedat ab homine ingreditur non hominē. Secundus ſenſus eſt permiſiue: ſed non formaliter: ſicut animal. dicit Scotus non eſt perfectius aſino formaliter. Nā ſi ſic aſinus non eſſet animal, permiſſiue animal eſt perfectius aſino: quia permitit ſub ſe aliquid quod eſt perfectius aſino puta hominē: ita inter contradictoria non eſt diſtantia infinita formaliter: ita ꝙ in ratiōe formali cōtradictoriarū ſit ꝙ diſtēt infinite: quia ſi ſic inter oīa contradictoria eſſet diſtantia infinita: quod eſt falſum. Primus ſenſus ſue falſitatis eſt oppoſitus prīo veritatis ideſt determinata, et eſt falſus. Secūdus ſenſus ſue falſitas formaliter et hec eſt falſus.

¶ Tertia ratio Auicēna quinto metaphi. Ponebat vnam cathenam auream ex intelligentijs. Nam primam intelligentiam dicebat producere ſecundam: et ſecundam tertiam producere atqꝫ vnamquāqꝫ poſteriorem in prioribus beatificari: et mouebatur hac ratione: quia credebat creaturam poſſe creare illud quod natura conceſſit inferioribus: non videtur rationabiliter denegaſſe ſuperioribus: ſed natura conceſſit igni producere ſibi ſimilem: ergo et angelo conceſſit ꝙ poſſit producere ſimilem angelū ſibi igitur creatura poteſt creare: quia angelus nō eſt actuatiuus materie. Ad hoc reſpondeo duobus modis notando de mente Gregorij diſtin. nona primi ſententiarum: ꝙ producere ſibi ſimilem non eſt perfectio ſimpliciter (Suppoſito quod perfectio ſimpliciter, vt dicit Anſelmus eſt que vnicuiqꝫ, melius eſt eē ipſam quā nō ipſam. Sapientia eſt perfectio ſimpliciter) alīs aliqua perfectio eſſet in vna perſona que non eſſet in alia: ⁊ hec patet quia pater producit filium non autem ſpiritus ſanctus. Secunda reſponſio eſt ꝙ producere ſibi ſimilem a natura ordinatum eſt timore ne ſpecies pereat ſolo vno indiuiduo ſaluata: et ideo credit doctor ſanctus ꝙ in angelis vnum quodqꝫ indiuiduum vnam ſpeciem conſtituat: quia cum vnunquodqꝫ ſit perpetuum non eſt neceſſaria pluralitas numeralis: ſed modo volo pbare ꝙ creatura poteſt creare primum argumētū formatur ſic eque facile eſt ipſi deo effectum dum producitur ſine ſubiecto conſeruare ſicut effectum iam productum ſine ſubiecto conſeruare: ſed deus poteſt ſecundum facere, vt patet de accidentibus hoſtie conſecrate: ergo poterit primū igitur quādo calor fit ab igne: poteſt ille calor a deo conſeruari ſine ſubiecto ꝙ ſi ita eſt ſequitur quod ignis creat. Nam producit illum calorem abſqꝫ ſubiecto preſuppoſito.

¶ Ad hoc argumentum dicit Scotus. Impoſſibile eſt creaturam poſſe creare: quod multis probat rationibus. Prima eſt. Quicquid repugnat alicui ex natura ſua propria deus nō poteſt ei conferre. ſed creature repugnant ex natura propria poſſe creare: ergo. ¶ Notandum eſt ꝙ illa maior non eſt intelligēda quicquid repugnat alicui ex propria natura ideſt per potentiam naturalem deus non poteſt ei conferre: quia iſto modo dicere eſt falſum: ſed intelligendū eſt: quicquid repugnat alicui ex natura ſua ideſt ex principijs intrinſecis deꝰ non poteſt ei conferre.

¶ Secūda ratio quicquid deus contulit alicui non videtur ei denegare: ſed per te inqt Scotus cōtra aduerſariuꝫ deus contulit creature vim creandi: igitur creatura aliquādo poſſet creare: ſed nunqꝫ hoc videtur experientia ergo creatura non habet poteſtatem creandi: maior probatur authoritate Auguſt. ſuper Geneſi deus ſic res condidit, vt eas ſuos proprios actus facere ſinat.

Rō.3. ¶ Tertia ratio Scoti. Si creatura poſſet creare: ſequeretur ꝙ poſſet agere ad infinitam diſtantiam ſequella probatur: quia ſi creatura non requireret ſubiectum ad infinitam diſtantiā operabitur: quia ꝙ agat ad tātam vel tantam diſtātiam prouenit ei: quia paſſum ponitur ad tātam vel tantam diſtantiam.

¶ Hec ratio parui momēti eſt. Nā diſtantia per quam agens agit ſolum limitatur ſm tenorē virtutis agentis: et nota ꝙ diſtantia per quā poteſt agēs agere vocatur ſphera actiuitatis: quia agit ad omnem differentiā poſitiōis: et ideo dicitur agere ſpherice

Rō.4. ¶ Quarta ratio nūquam agēs agit niſi prius diſponendo: ſed non diſponit niſi aliquod ſubiectum igitur ſemper agēs requirit ſubiectum. Ad hoc reſpodetur negādo maiorem vnde ponitur iſta regula agens naturale ad productionem forme ſubſtantialis requirit preuias diſpoſitiones: ſed ad productionē forme accidentalis non requirit illas.

Opinio Durandi ¶ Alia eſt opinio durandi ⁊ nominalium ꝓbabilior que tenet ꝙ creatura poteſt creare deo ſpecialiter ſupplente vicem ſubiecti; et hoc probat per argumentum principale Scotus tamen ad illud argumentum poſſet dicere concedendo maiorem et minorem diſtinguendo conſequēs ſcilicet deus poteſt formā dum producitur ſine ſubiecto conſeruare, vel intelligit dum ꝓducitur ab agente creato ſic non eſt verum vel adeo et ſic concedo.

Argū.1. ¶ Sed volo probare duobus argumentis ꝙ creatura poſſit creare cōtra Scotum: q2 poſito igne apud hoſtiam conſecratam fit calor: ⁊ remoto nō fit calor: ergo ille calor fit ab igne: ſicut ſolemus arguere aſcēdēte ſole ſuper orizōte illuminatur hemiſpherium: et oculrato non illuminatur: ergo hec illuminatio fit a ſole. ¶ Dic ad argumentum ꝙ aliud eſt de ſole aliud d̄ igne: quia in illo de ſole ē ſubiectum in illo vero d̄ igne: fide credimus ſubiectum non eſſe. Et ſi queras cur hoc facit deus ad preſentiam ignis dic ne daretur nobis occaſio diminutionis meriti fidei: ſcientes ibi non eſſe ſubiectum propter nō fieri actionem igne preſente approximato et non impedito: maluit deus propter noſtrum bonum ꝙ credamus in vmbra ſine euidentia vt ſit locus maioris meriti iuxta illud Gregorij fides non habet meritum, vbi humana ratio prebet experimētum.

Argū.2. ¶ Secunda rō creatura poteſt annihilare: ergo poteſt creare: tenet conſequentia ex paritate rationis et probatur antecedens: tempore frigido, hoſtia cōſecrata exiſtenti calida illa caliditas deſtruitur ⁊ ſine ſubiecto ergo annihilatur dicit Ocham: ꝙ bene poteſt annihilare ſed non creare quia in annihilatiōe determinatur in numero annihilandorum ab ipſo annihilabili in creatione vero: nihil d̄terminans eſt: ideo non poteſt creare: quia faceret infinitos effectus.

Tex.cō. 69. ¶ Textu commenti ſexgeſimi noni. ¶ Subiecta autem natura ſcibilis ſecūdum analogiam: ſicut enim ad ſtatuam es: aut ad lectulum lignum: aut ad aliorum aliquod habentium formam in materia; et in forme ſe habet prius quam accipiat formam: ſic ipſa ſe ad ſubſtantiam habet ⁊ hoc aliquid et quod eſt; vnum quidem principium eſt: non ſicut vnum exiſtēs: neqꝫ ſic vnum: ſicut hoc aliquid vnum autem ſm quod ratio. Amplius autem contrarium huic priuatio eſt.

¶ Hec autē quomodo duo: et quomodo pl'a dictum eſt. Tex.cō. 10. Declarat philoſophus quomodo cognoſcatur materia prima dicens ꝙ cum de ſe nullam formam determinet nec operationem vllam habeat: non poteſt dignoſci niſi per reſpectum ⁊ proportionem ad formam ſicūt arguendo: hic ſit aliqd ergo ab aliquo et non niſi in materia: ergo materia eſt dabilis quam declarat ꝙ ſe habeat ſicut ad ſtatuam es aut ad lectulum lignum: aut aliquod aliorum habentium formam in natura: et in forme ſe habet habet prius quam accipiat formā: ſic ipſa ſe ad ſubſtantiam ideſt formam ſe habet et hoc aliquid ideſt totum indiuiduum predicamenti ſubſtantie ⁊ quod eſt ſcilicet in actu: vnum quidem igitur principium eſt ſcilicet materia ſcilicet realiter non ſicut vnum exiſtens: ideſt quoddam modo: duo ratione: neqꝫ ſic vnum ſicut aliquid ideſt in actu vnum ſcilicet nō eſt ſecūdum quod ratio ideſt foma. Amplius contrarium huic priuatio eſt. Hec autem ſcilicet materia cū priuatione et forma quomodo duo et quomodo plura dictum eſt. (Primum quidem igitur dictum ē ꝙ principia contraria ſunt. Poſterius autem ꝙ neceſſe eſt et aliud quoddā ſubijci et eſſe tria. Ex his aūt nunc manifeſtum eſt que differentia cōtrariorum) ⁊ tu ſubaudias ſcilicet principiorum forme et priuationis quia eſt vnum per ſe aliud per accidens.) Et quo modo ſe habent ad inuicem principia: quia ſubiectum et contrarium ſunt vnum re duo ratione: et quid ſit ſubiectum vtrum autē ſubſtantia ſpecis aut ſubiectū nōdum manifeſtum eſt:) ideſt declarabitur virum forma ſit magis ſubſtantia quā materia, ſecūdo phiſicorū: ſed ꝙ pricipia tria ⁊ quomodo et q̄s modus eorum dictū eſt.

¶ Quot quidem igitur et que ſunt pricipia ex his cōſideretur. Tex.cō. 11.) Tota litera ē clara cū gloſis appoſitis ad parentheſes. (ꝙ autem ſingulariter ſic ſoluitur: et antiquorum defectus dicamus poſt hec. (Querentes enim ſecundum philoſophiaꝫ primi veritatem et naturam rerum diuerterunt, vt in viam quandam aliam abſcedentes ob infirmitatem: et dicunt nec fieri eorum que ſunt nullū nec corrumpi ꝓpter id quod neceſſarium eſt fieri quod fit: aut ex eo quod eſt aut ex eo quod non eſt. Ex his autem vtriſqꝫ impoſſibile eſt eſſe. Neqꝫ enim quod eſt fieri contingit eſt enim iam: aut ex eo quod non eſt nihil vtriqꝫ fieri. ¶ Subijci enim aliquid oportet et ſic ꝓnter cōtingēs augmētantes: nō eē multa dicūt: ſed tantum quod eſt. illi igitur talium accipiebant opinionem propterea que dicta ſunt.) Vult dicere philoſophus (poſt hec.) ſcilicet q̄ dicta ſunt de principijs (dicamus ideſt ſoluamus defectus ideſt dubitationes ꝙ autem ſingulariter ideſt vnice et ſpecialiter ſoluitur (querentes eniꝫ ſecūduꝫ philoſophiaꝫ primi ideſt antiqui: veritatem et naturam diuerterunt ideſt ignorauerunt logicam dicit Commentator: et hierant Parmenides et Meliſſus et dicunt ꝙ nihil nec generari nec corrumpi poteſt: quia nec ex ente: quia iam eſt nec ex non ente: et dicunt quia ex nihilo nihil fit: negabant generationem ſoluꝫ admittentes alterationeꝫ et ſic contingens ideſt quod ſequitur ex ſua opin'one augmētantes non eſſe multa dicitur: ſed tantum quod eſt ideſt arguebant tantum ens eſt: et ens et vnum conuertuntur: ergo tantum vnum eſt: ergo non plura.

Prīa qō de inchoationibus formarū. Secūda qō de ſenſibus hui9 ex nihilo: nihil fit.

¶ Quero circa iſtū textuꝫ duo. Primum. Primum ſi nil fit ex eo quod eſt: quomodo eſt peripathetica opinio Alberti magni de inchoatione formarum. ¶ Secundo quero de veritate iſtius logice: et phiſice ex nihilo nihil fit. Ad primam queſtionē arguo ꝙ opinio Alberti magni ſit opinio Anaxagore: quia capio vnam formam vel illa ſit ſm ſe et quodlibet ſui et ſi ſic: ergo non preceſſit in choatio illius ſi detur ꝙ ſit ſm aliquid ſui arguo ſic illud qō fit vel fit in aliquo vbi ſit inchoatio vel non, ſi ſecundum intentum, ſi primum ſic arguo ibi eſt forma inchoata et hec que de nouo aduenit: ergo due forme in eadem materia, ſi dicas non eſt inconueniēs cum ſe habēt ſicut actus et potentia ſaltem te red arguā de ſuperfluitate formarum: quia ſufficit hec completa forma adueniens cum materia. ¶ Sed melior modus ſubſtinendi Albertum magnum eſt ꝙ illa inchoatio eſt ſicut diſpoſitio et ratio ſeminalis quam ponit Auerrois ſeptimo metaphiſi. que in aduentu perfectioris corrumpitur nec ideo eſt ſuper vacua, vt patet de ſucceſſione formarum in embrione. Nā ſm veriſimiliorē ſententiam primo habet animam vegetatiuam de inde ſenſitiuam tertio intellectiuam et priores ſunt diſpoſitiones ad poſteriorem que nō remanent cum poſteriori forma. Ex quo ſequit̄ Albertum magnum non tenere ꝙ nulla forma producatur niſi preuia ratione ſeminali que eſt inchoatio in materia: iterum ſolet argui in Albertum magnū ſequeretur ꝙ ſi in materia vbi precedit forma alia ſuccedit ꝙ in eadem materia eſſent due forme eiuſdem ſpeciei ⁊ ſic due ſubſtātie eiuſdeꝫ ſpeciei eſſent penetratiue in eadem materia ⁊ eſſet ſubſtantia intenſibilis ⁊ remiſſibilis. Dicendum ad hoc ꝙ illa inchoatio et forma completa non ſunt eiuſdem ſpeciei et ſic non ſe intendunt vel dicas ſecundo et bene ꝙ quamuis eſſent eiuſdem ſpeciei non ſe intenderent et ratio eſt quia repugnat ſue nature: ſicut philoſophus dicit ſecundo de anima interrogās: cur forma ſubſtātialis et mā faciunt vnum: et non accidens et ſubiectum dic, quia hoc eſt hoc et illud eſt illud: ⁊ ſi dicas quare talis eſt natura rei: dic am illud octaui metaphi. Plus poteſt inſipiens querere quam ſapiens reſpondere. Iterum arguūt aliqui cōtra Albertum magnum probantes ꝙ illa inchoatio non ſit priuatio: quia illa inchoatio manet cū forma adueniente cuius eſt priuatio: ergo priuatio manet cum eo cuius eſt priuatio quod implicat contradictionem: dicendum facile ꝙ priuatio manet ad venienti forma ſed non manet priuatio: ſed Albertus magnus vere cogitat formam ſemper prefuiſſe primo phiſicorum trac. tertio capitulo vigeſimo ſexto ⁊ nil fieri de nonouo niſi compoſitum: in ſubſtātijs dempta anima intellectiua. Formam vero cōfuſam reduci ad actum per agens: et dicit ꝙ nil appetit aliud niſi per ſimilitudinem incompletam: et quia cauſa appetendi eſt priuatio aggregatum ex materia et forma incompleta eſt principiū ſicut ex quo: et totuꝫ compoſitum terminus ad quē: et ſic materia et priuatio ſunt vnū ſpecie ideſt in modo principiādi ⁊ eſſentia ideſt realiter differūt. ¶ Mouetur predictus Albertus primo: quia ſi forma fit ab extrinſeco et hoc paſſo non conferenti vim ideſt materia que nulli9 eſt actiuitatis: ergo omnis productio forme eſt violenta: patet conſequentia quia violentum eſt cuius principiū eſt ab extra paſſo non conferente vim. Dicendum hanc definitionem, Vt dicit Scotus in ſecundo bifariā intelligi. Primo modo, vt ly non conferente vim intelligatur contradictorie et ſic materia prima non confert vim: quia nil adiuuat cum nullius ſit actiuitatis: eo mō nō intelligit̄ definitio: alio modo intelligitur contrarie: et ſic valet non cōferente vim ideſt inclinato ad oppoſitum quomodo intelligitur definitio et eſt falſum: ꝙ materia non inclinaretur ad hāc formam: ſed ad oppoſitam.

¶ Secūda ratio eius non poſita tali inchoatione non eſſet differentia inter productionem anime rationalis et aliarū formarum: quia nec in vna nec in altera precedit inchoatio: ſed magna eſt differentia, vt infra monſtrabitur.

¶ Ad ſecundam queſtionem ꝙ iſta Ad ſecundaꝫ qōnē. propoſitio ex nihilo nihil fit, ſi ambe negationes ſumantur neganter ſignificāt ex qulibet ente aliquod ens fit: et ſic eſt falſa: quia ex deo nihil fit, vt ly ex dicat circunſtātiā cauſe materialis: et ꝙ taliter ſignificet patet ex regula Petri Hiſpani in capitulo de equipollentijs: quando in eadem propoſitione ponūtur duo ſigna vniuerſalia negatiua, primū equipollet ſuo contrario: et ſecundum ſuo contradictorio. Si autem ambo ſigna ſumantur infinitanter: illa eſt falſa: quia affirmatiua cuius nullum extremū ſupponit. Si vero vnū neganter et aliud infinitanter vera: quia vnum extremum non ſupponit, ſignificat enim ex nullo ente non ens fit quod eſt verum. Ecce de ſenſib9 logicis: ſenſus phiſici poſſunt eē duo: vnus eſt nihil fit cuius tota entitas non prefuerit: qui eſt Anaxagore falſus: alius eſt omne quod fit fit aliquo ſubiecto preſuppoſito qui verus eſt naturaliter: ⁊ de hac queſtione ſufficiat hec dixiſſe.

¶ Nos autem quidē dicimus ex eo Tex.cō. 13. ꝙ eſt: aut ex eo quod nō eſt fieri: aut quod eſt: aut ꝙ non eſt aliquid facere, aut pati: aut quodlibet hoc fieri, vno quidem modo nihil differt, vt medicum aliquid facere aut pati, aut ex medico aliquid eſſe, aut fieri. ¶ Quare quoniam hoc dupliciter dicitur manifeſtuꝫ, Tex.cō. 14. quoniā ex eo ꝙ eſt, aut ex eo ꝙ non ē ⁊ qō eſt aut facere aut pati. Edificat quidem igitur medicus non ſecundum ꝙ medicus: ſed ſecundum quod edificator: et albus fit nō in quantum medicus: ſed in quantum niger: medicatur autem ⁊ non medicus fit in quantum eſt medicus quoniā maxime ꝓprie dicim9 medicum aliquid agere aut pati: aut fieri ex medico: ſi ſecundū ꝙ medicus hoc patiat̄ aut faciat manifeſtum quod ex eo qō non ē aliquid fieri et hoc ſignificat in quantum non eſt: ꝙ illi quidem non percipientes delinquerunt: et propter hanc ignorantiā in tantum ignorauerūt ꝙ nihil opinati ſunt fieri, nec eſſe aliorum: ſed auferebant omnem generationem. Tex.cō. 15. ¶ Nos aūt et ipſi dicimus fieri quidem nihil ſimpliciter ex eo quod non eſt: ſed tamen fieri ex eo ꝙ non eſt vt ſecundum accidens. Ex priuatione enim ꝙ eſt quidē per ſe nō ens: nō in exiſtēte fit. Mirabile autem videtur et impoſſibile ſic fieri aliquid ex eo qō non eſt ¶ Similiter autem ex eo ꝙ eſt nec ꝙ eſt fieri Tex.cō. 16. niſi ſm accidens: ſic aūt et ex hoc fieri eodem modo vt ſi eſt ex aīali animal vtriqꝫ fiat; ⁊ ex quoddā ani

mali quoddam animal, vt ſi canis ex equo fiat: fiet
quidē enim vtiq; non ſolum ex quodam animali ca-
nis ſed etiam ex animali: ſed non in quantum eſt ani
mal: eſt enim iam hoc. Si autem aliquid debet fieri
Tex.cō. 77. animal non ſm accidens non ex animali erit. ¶ Et ſi
aliquid fit ꝙ eſt, non ex eo ꝙ eſt, nec ex eo quod non ē
quod enim ē ex eo ꝙ non eſt: dictum eſt nobis quid
ſignificet: quoniam in quantum non eſt. Amplius au
Tex.cō. 78. tem eſſe omne aut non eſſe non remouetur. ¶ Unus
quidem igitur modus hic eſt. Alius autem quando
contingit eadem dicere ſm potētiam et actum: hoc
autem determinatum eſt in alijs per certitudinem
magis. Quare ꝙ vere diximus defectus ſoluuntur
propter quos coacti remouent predictorum qued-
dam: propter hoc enim in tantū diſtiterunt priores
a via in generationem et corruptionem et oīno mu-
tationē: hec enim vtiq; viſa natura omnē ſoluit hanc
ipſorum ignorantiam.)

¶ Soluit Ariſt. predictā obiectio-
nes ad cuius ſolutionem annotat ꝙ nihil refert dice
re quantum ad modum loquēdi quod aliquid fit ex
ente vel non ente aut ꝙ ens vel non ens agat, vel pa
tiatur aliquid et dicit idem eſt ꝙ quocūq; alio qō di
cit per hec verba aut quodlibꝫ fieri hoc ⁊ ponit exē
plum de de medico dicens vno quidem mō nihil dif
fert vt medicum aliquid facere aut pati aut ex me-
dico ideſt a medico fit aliqd aut fit. poſtea vero tex.
cōmenti ſeptuageſimi quarti. dicit ꝙ ex ente aut nō
ente fiat aliquid, aut quod ex ente aut non ente fiat
aliquid dupliciter poteſt intelligi de per ſe aut de ꝑ
accidens: de per ſe quidem cum dicit̄ edificator edi
ficat de per accidens, vt medicus edificat de per ſe
quidem fit albus ex nigro, de per accidens vero fit
albus ex medico. Dicit preterea textꝰ ꝙ aliquid fit
ex non ente: non in quantum non ens ideſt de per ſe
ſed de per accidens: quod dicit philoſophus illi qui
dem ſcilicet Parmenides et Meliſus non percipi
entes deliquerunt et auferebant omnem genera-
tionem nec eſſe aliorum id eſt non eſſe aliam ſubſtan
tiam quam materiam. Poſtea philoſophus textu cō
menti ſeptuageſimi quinti dicit ꝙ ex non ente nihil
fit ſimpliciter ⁊ de per ſe non fit aliquid: quia non po
teſt intrare eſſentiam rei: ſed ex ipſo non ente fit ali-
quid de per accidens qui modus fiendi fuit antiqꝭ
mirabilis. Poſtea dicit philoſophꝰ textu cōmēti ſep
tuageſimi ſexti, declarās ſuā opinionem quo modo
ex ente fit aliquid per accidens et non per ſe dicens
per exemplum fiat ex quodam animali animal vt ex
equo canis: non fit quidem animal ex animali: quia
iam animal eſt in actu ſed fit hoc animal ideſt canis
ex non hoc animali demōſtrato cane: ſed ex animali
fit canis de per accidens: qꝛ cōtingit illud ex quo fit
eſſe animal applicat ad propoſitum ꝙ aliquid fit qō
eſt non ex eo quod eſt ſed ex non hoc ente: et non ex
non ente. Poſtea dicit textu commēti ſeptuageſimi
ſeptimi ꝙ cum aliquid fit ex ente ſi fieret per ſe nul
la pars eius debuiſſet precedere: qō eſt falſum quia
prefuit materia nec ex non ente per ſe: quia nihil eiꝰ
debuiſſet precedere: Concludit igitur Ariſtote-
les ꝙ iſte eſt vnus modus ſoluēdi rationem antiquo
rum. Poſtea dicit textu commenti ſeptuageſimi oc
taui ꝙ contingit eadem dicere ſm potentiam et ac-
tum quod dixit ſe dixiſſe alibi ſcilicet nono metaphi
ſice. Namq; ex ente in potentia fit aliquid per ſe ſed
ex ente in actu fit aliquid per accidens vt ex forma
precedente vel priuatione in quantum materie ex q̄
fit aliquid per ſe cōueniat eſſe ſub tali forma vel pri
uatione ex iſtis omnibus philoſophus cōcludit qua
re ſecundum ꝙ vere dicimus: ſoluuntur rationes
antiquorum propter quas rationes remouebant ge
nerationem et corruptionem et pluralitatem ſubſtā
tialiter differentium hec vtiq; viſa natura ideſt ma
teria omnem ſoluit hanc ipſorum ignorantiam

¶ Dubitaret forte aliquis de priua- Bonū du-
tione que ſecundum ſe dicitur eſſe non ens vtrum ſit biū de pri
per ſe principium rei quātum ad eſſe. ad qō dici po uatione.
teſt ꝙ duplici via poſſumus inueſtigare priuatio-
nem non eſſe per ſe principium rei quantum ad eſſe
prima via ſumitur ex parte ipſius priuationis ſecun
dum ſe. priuatio ē enim de ſe: vt dicitur in hoc pri
mo non ens ſed nō ens ſecundū ꝙ huiuſmodi nō ē rō
eſſendi imo cū oppoſita ſit rō eiꝰ qō ē eſſe ⁊ eiꝰ qō eſt
non eſſe priuatio que de ſe dicit non eſſe ꝑ ſe et ſcōm
ꝙ huiꝰ non poterit facere ad eſſe alicuiꝰ rei. Scōa
via ſumitur ex parte priuationis vt comparatur ad
mutationem et ad motum priuatio enim et ſi manet
in toto motu non tū manet in termino motꝰ: qꝛ ad
ueniente forma ceſſat priuatio: priuatio.n. nō ſtat cū
ipſa re facta nec ſtat ſimul cū ipſa forma cuiꝰ eſt pri-
uatio: et qꝛ eſſe eſt ꝑ formam: nō ſtat ſimul cum ipſa
forma nō ſtabit ſimul cum ipſo eſſe qꝛ tam eſſe ꝙ for
ma in termino motus acquiruntur: non ergo per ſe
facit ad eſſe rei nec per ſe pōt eſſe de compōne rei:
qꝛ nihil ꝑ ſe eſt conſtitutū alicuius iniſt et ſimul cum
eo cuius conſtitutū dicitur eſſe. ¶ Ulteriꝰ forte du-
bitaret alqs dat ꝙ priuatio non ꝑ ſe facito vt res ſit
vtrum per ſe faciat vt res fiat ad qō dici poteſt quod
in hoc qō eſt fieri aliquid duo eſt conſiderare ipſum
aliquid ꝙ fit et ipſum fieri: ſi ergo cū queritur vtrū
priuatio per ſe faciat ad fieri aliquid: ſi queſtio intro
ducatur ratione rei: ſic non differt hec queſtio a pre
cedenti: vnde et philoſophus dicit ꝙ res fit ex priua
tione per accidens quia reſpectu rei priuatio non
poteſt habere rationem principij per ſe: ſed queſtio
introducit̄ ꝓpter ipſum fieri rationes predicte ma-
gis concludunt priuationē eſſe principiū per ſe quā
per accidens. Priuatio enim non eſſe et defectū im-
portat: motus et fieri: quia quid defectiuum. Di-
cunt non eſſe inconueniēs: ſi defectus per ſe eſt de ra
tione defectiui. Non videtur ergo inconueniens ſi ꝑ-
uatio ſit per ſe de ratiōe fieri: ideo prima ratio facta
de eſſe ſi applicatur ad fieri magis arguit oppoſitū
quam propoſitum. ¶ Amplius ratio illa in hoc vide
tur arguere. Nam licet priuatio non ſtet in termino
motus in quo acquiritur eſſe et forma: manet tamen
in toto motu: ſiue manet quandiu durat ipſum fieri.
Uerbi gratia ꝙ ſit per ſe principiū fieri licet per ſe
non poſſit eſſe principium ipſius eſſe. Quantum er-
go ad preſens occurrit non eſt omnino negandū pri
uationem per ſe eſſe de ratione motus: quod ſic pōt
oſtendi: dū enim res mouetur partim eſt in termino
a quo: et partim in termino ad quem: et omne mobi-
le dum mouet̄ partim acquiſiuit et eſt in actu: et par
tim reſtat ſibi acquirendum et eſt priuatum et in po-
tentia. Si ergo motus ſe teneret ex parte mobilis vt
eſt in actu; videretur poſſe dici nō eſſe de ratione mo
tus per ſe. Sed quia motus magis ſe tenet ex parte
mobilis: vt eſt priuatum et in potentia quam vt eſt in
actu: ideo negare priuationem eſſe de ratione mo
tus per ſe videtur inconueniens. Dicamus ergo
ꝙ motus requirit in mobili ꝙ partim acquiſiuerit et

aliquo modo ſit in actu: et partim reſtet acquirendū
et ſit priuatum et in potentia. Motus ergo aliquo
modo actus eſt: et eſt actus entis in potētia: quia ſub
iectum motus: et eſt ens ratione acquiſiti vel actuali
tatis: et eſt in potentia ratione acquirendi vt eſt pri-
uatum. Si ergo motus eſt actus entis in potētia: vel
eſt actus eius: vt eſt ens in potentia: et quia vt dictū
eſt actus eius vt eſt in potentia et vt eſt priuatū: ideo
negare priuationem nullo modo eſſe per ſe de ratio-
Tex.cō. 79. ne ipſius fieri: et ipſius motus non videtur omnino cō
ueniens.

¶ Textu commēti ſeptuageſimi no-
ni. Tangentes quidem igitur et alteri quiddam
ſunt ipſam: ſed non ſufficienter. Primum quidem
enim cōfitentur ſimpliciter fieri aliquid ex eo quod
non eſt: in quantum parmenidem recte eſt dicere.
Poſtea videtur ipſis ſi vere eſt numero vna: et poten
tia tantum vnam eſſe.) Poſtquam philoſophꝰ exclu
ſit errores et dubitationes antiquorū prouenientes
ex ignorantia materie. Hic excludit errores proue
nientes ex ignorantia priuationis. Uult dicere qui
dam philoſophi fuerunt tangentes ipſam ſcilicet ma
teriam: ſed non ſufficienter: quia non diſtinguebant
eam a priuatione: ſed quod erat priuationis dabant
materie: ita ꝙ ſi priuatio eſt ꝑ ſe non ens ſic materia.
et ſic confitebantur aliquid fieri ex non ente. Ad qō
mouebantur duplici motiuo. Primo Parmenidis.
Quicquid eſt preter ens eſt non ens. Sed materia
eſt preter ens: quia eſt priuatio: que nil eſt: ⁊ quia nō
eſt ens actu. Secundo probabant materiam eſſe nō
ens: ratione: quia cogitabant omnia que ſunt vnum
numero: ergo ratione: et quibuſcunq; que ſunt vnum
ratione conueniunt eadem: ſed conuenit priuationi
non ens: ergo materie. (Sed hoc differt plurimum.
Nos quidem enim materiam et priuationem alterā
dicimus. Sed horum hanc quidem non eſſe ſecundū
accidens materiam. Priuationem autem per ſe non
eſſe: et hanc quidem prope rem et ſubſtantiā aliqua
liter materiam: priuationem autem nequaquam.)
Dicit Philoſophus ꝙ ipſe inter priuationem et ma-
teriam duas ponit differentias. Prima ꝙ materia ſit
per accidens non ens: quia ipſi annexum ſemper eſt
non ens. Sed priuatio per ſe eſt non ens. Secunda
differentia ꝙ materia eſt prope ſubſtantiam: quia eſt
ſubſtantia: et inſinuans eius imperfectionem: dixit ꝓ
pe. Et quia ingreditur compoſitionem ſubſtantie eſt
ſubſtantia. Priuatio vero nequaquam: ſcilicet ingre
ditur compoſitionem ſubſtantie.

Tex.cō. 80. ¶ Textu commenti octuageſimi.
Quidam autem quod non eſt magnum et paruum:
ſimiliter aut ſimul vtrumq; aut ſeorſum vtrūq;. Qua
re penitus alter modus eſt hic trinitatis et ille. Uſq;
quidem enim ad hoc perueniunt ꝙ oportet quandā
ſupponi naturam. Hanc tamen vnam faciunt. Etenī
ſi aliquis dualitatem facit dicens magnum et paruū
ipſam: nihilominus idem facit: alteram enim deſpe-
xit.) Uult dicere ꝙ Plato priuationem dicebat idē
eſſe ſubiecto et ratione cum materia. Et ponebat il-
lam priuationem eſſe coaſſumptam cum magno et
paruo: quibꝰ aut copulatim aut copulatiue idempri
ficabatur. Dicit ergo Plato bene ponit tria princi-
pia ſcilicet materiam: magnum: ⁊ paruum. Sed phi
loſophus alium modum ponit trinitatis. (Hanc ta-
men vnam faciunt; ſcilicet ratione et ſubiecto cum
priuatione. Etenim ſi aliquis dualitatem facit dicēs
magnum et paruum ipſam: ideſt tenere ſe ex parte
ipſius materie: nihilominus idem facit: ſcilicet ratio
ne et ſubiecto priuationem cum materia. Alterum
enim ideſt priuationem deſpexit. (Subiecta quidē
materia cum forma cauſa eſt eorū que fiunt ſicut ma
ter. Altera vero pars contrarietatis multotiens
imaginabitur ad maleficium ipſius pro tendenti in-
tellectum. Neq; ꝙ eſſe penitus: et eſſe extra omne.)

¶ Textu commenti octuageſimi pri Tex.cō. 81
mi. Exiſtente enim quoddam diuino et optimo et ap
petibili: aliud quidem contrarium eſſe ipſi dicimus)
Uult dicere Philoſophꝰ ꝙ ſubiecta materia cū for-
ma eſt cauſa eorum que fiunt ſicut mater; ideſt non
concurrens actiue: ſed ſolum paſſiue recipiendo. Al
tera vero pars cōtrarietatis. i. priuatio protendēti
intellectū. i. cōſideranti per intellectū circa ipaꝫ ima
ginabit̄ eſſe ad maleficiū. i. ad malū: qꝛ nec hꝫ eē et ē
extra oē eſſe: ꝙ aūt priuatio ſit malū pꝫ qꝛ ſuuꝫ oppm̄
i. forma ē quid bonū diuinū et appetibile; et aliud. i.
priuatio eſt ei cōtrariū. Unde forma dicitur pluribꝰ
nominibꝰ idea rō paradigma imago. forma. ſpēs dr̄
rō: qꝛ per ipam dat̄ definitio rei. Dicit̄ idea exēplar
paradigma qꝛ ꝓcedit ab exemplari ſuo qō hꝫ in deo
Dīs enī forma q̄ per eſſe eſt in materia prius fuit in
motore primo. Propter qō etiā ipſe dr̄ a Platōe mū
dus archetipꝰ; ꝓpter qō dictū Boetij verū ē cū dicit
Mūdū mente gerens pulchrū pulcherrimꝰ ipſe ſimi
liq; imagine formās. (Aliud aūt aptū natū eſt appe
tere et deſiderare ipſum ſuiipiꝰ nām: quibuſdā aūt ac
cidit ꝯtrariū appetere ſuiipiꝰ corruptionē: et nec ſui
ipſius poſſe eſt appetere ſpēm ꝓpter nō eſſe indigēs:
nec cōtrariū. Corruptiua enī ſunt ad inuicē cōtraria
ſed hoc eſt materia: ſicut ſi femina maſculū: et turpe
bonum: non ꝑ ſe eſt turpe: ſꝫ ſm accidēs. Tex.cō. 82. Tex.cō. 82
Corrūpit̄ aūt ⁊ fit: eſt quidē vt ſic: ē aūt vt nō: ſm qdē
enī ꝙ eſt in quo ſm ſe corrūpit̄. Qō.n. corrūpit̄ i hoc
eſt priuatio in quantū aūt ſm potentiā non ꝑ ſe: ſed in
corruptibilē et ingenitā neceſſe eſt eſſe ipſaꝫ: ſi.n. fiat
ſubiici aliquid opꝫ primū ex quo fiat: hoc aūt ē hec na
tura: quare erit ante fieri. Dico aūt māꝫ primū ſubm̄
vnicuiq;: ex quo fit aliquid cuꝫ iniſit non ſm accn̄s: et
ſi corrūpit̄ in hoc abibit vltimū: quare corrupta erit
anteq̄ corrūpat̄. ¶ Tex.cō. 83. De principio aūt ſm Tex.cō. 83.
ſpēm vtrū vnū aut plura aut quot aut q̄ ſint per certi
tudinē prime phie opus eſt determinare: ergo in illō
tēpꝰ apponat̄. De phiſicis aūt ⁊ corruptibilibꝰ ſpēbꝰ
in poſteriꝰ demonſtrādis dicemꝰ qꝛ qdē igit̄ ſint prin
cipia: et que et quot numero: determinet̄ a nobis ſic
Rurſus aūt aliud principium incipientes dicamꝰ.)
Uult dicere. (ꝙ aliud. i. formam aptū natū eſt appe
tere et deſiderare ipſum ſm ipſius nāꝫ.) i. ipſum ſub-
iectum qō eſt materia natum eſt appetere aliō. i. for-
mā. Dicit preterea ꝙ quibuſdam. ſ. qui non diſtingūt
māꝫ a priuatione accidit. ſ. incōueniēs ꝙ vnum cōtra
rium appetat aliud et ſic ſuiipſius corruptionē. Naꝫ
ſi materia et priuatio ſunt idē re ⁊ rōne: ergo ſi mate
ria appetit formā priuatio appetit formā: ⁊ ſic vnum
contrariū appetit aliō ⁊ ſui corruptionē. Dicit ergo
ſi materia et priuatio ſunt idē re et rōne ſequit̄ ꝙ ma
teria non appetit formā: qō eſt falſum. Seqlla ꝓbat̄:
qꝛ ſi appetit formā vel eſt ꝓut eſt inducēs formā: ⁊ hoc
non: qꝛ iā eſt in actu vel ꝓut habet priuationem: et ſic
vnum contrarium appeteret aliud et ſui corruptio-
nē; ſꝫ hoc eſt mā dat compationē ꝙ quēadmodū femī

neitas non appetit maſculum: ſed id cui accidit fe-
mineitas ⁊ turpitudo nõ appetit pulchritudinẽ: ſed
id cui accidit turpitudo: ita priuatio non appetit for
mam ſed id cui accidit priuatio. Sed cõtra hec ver
ba philoſophi aui. tripliciter arguit. Primo ſic ſi ma
teria appeteret formam vel appetitu animali et hoc
non: quia ipſa non cognoſcit vel appetitu naturali et
hoc non quia iſte debet cõuenire rei per aliquam for
mam (ſicut graui ꝙ deſcendat conuenit propria for-
ma. Secũdo ſi materia appetit formam hoc eſt quia
poteſt plures habere ſimul ⁊ hoc nõ: vel quia faſtidit
illam quam habet: vel quia caret omni forma: quo-
rum quodlibet eſt falſum. Tertio hic modus loquen
di ꝙ materia appetit formam ſicut femina eſſe vir ⁊
turpe pulchrum eſt poetaꝝ et fabuloſe loquentium.

Nõ an materia appetat formam.

¶ Pro declaratiõe huius notat doctor ſanctus ꝙ
omne appetens aliquid vel cognoſcit ipſum et ſe or
dinat in illud: aut tendit in illud: ex ordinatione et
directione alicuius cognoſcentis: ſicut ſagitta tẽdit
in ſignum ex directione et ordinatione ſagittantis: ⁊
quia materia ſm naturam ſuam inclinatur in formã
ſequitur bene merito: ꝙ ipſa ſicut potentia perfecti
bilis appetat formam: et quia ſemper eſt in potẽtia
ad alia ſemper appetit alia, non quia faſtidita vel
quia ſimul plures habere poſſit et per hec patet reſ
ponſio ad argumenta Auicenne. Dicit deinde textꝰ
corrumpitur autem et fit ſcilicet materia in quantũ
priuatio cum deſinit informari vna forma deſinit pri
uatio forme aduenientis: ⁊ ſic deſinit materia eẽ pri
uatio illius dicit (Eſt quidem vt ſic) idem cum priua
tione (Eſt autem vt nõ) ideſt diſtinguitur a priuatio
ne (ſm quidem enim quod eſt in quo ſm ſe corrumpi
tur) ideſt materia prout in ea eſt priuatio per ſe cor
rumpitur (ſubdit quod enim corrumpitur in hoc eſt
priuatio ſed ſm ſe in quantum ens in potẽtia ad for
mas eſt ingenerabilis et incorruptibilis. Nam da-
to oppoſito fieret aliquid ante quam fieret corrum-
peretur aliquid ante quam corrumperetur. Nam ſi
fit ex aliquo fit ⁊ illud eſt materia: ergo fuit: ⁊ ſubdit
definitionem prime materie (quod ſit ſubiectum pri
mum vnicuiqꝫ ex quo fit aliquid cum in ſit non ſm ac
cidens) ad differentiam priuationis ex qua de per ac
cidens fit aliquid: ⁊ ſi corrũpitur ſupple aliquod ens
naturale in hoc abibit vltimum ideſt hec erit poſtre
ma que remaneat ergo corrumpetur ante quam cor
rumpatur quod eſt falſum: tandem textu commenti
octuageſimi tertij ponit epilogum eorum que fecit
in hoc primo libro et litera eſt clara.

Queſtio ã materia celi et mã iſtoꝝ inferioꝝ differant ſpẽ.

¶ Sed quiſpiam dubitaret egregie
in hac parte vtrũ materia celi et materia prima iſto
rum inferiorum habeant priuationẽ annexam ¶ Cir
ca quod noto ꝙ in hoc eſt ratio dubitandi: quia ſi ma
teria prima celi haberet annexam priuationem: ſicut
materia iſtorum inferiorum: ſequitur materiã celi
appetere aliam formam ab illa quam habet et ſi ſic:
ergo celum eſt corruptibile quia appetitus natura-
lis non poteſt fruſtrari. Ex alia parte videtur ꝙ ſit
annexa priuatio: quia materia iſtorum inferiorũ ha-
bet annexam priuatiõem ergo materia celi tenet cõ
ſequentia quia illa ſunt eiuſdem ſpeciei: et probatur
ꝙ ſint eiuſdem ſpeciei quia ſolus actus ſeparat ⁊ diſ-
ſtinguit quinto metaphi. ergo ſola materia nõ differt
ſpecie ab alia materia.

Prima propõ.

¶ Pro ſolutione queſtionis pono
propoſitiões. Prima propoſitio materia celi eſt eiuſ-
dem ſpeciei cum materijs iſtorum inferiorum: ſed nõ
propterea ſequitur ꝙ celum eſt corruptibile: quia il
li materie non eſt annexa priuatio et per conſequens
nec appetitus alterius forme conſequende, hec pro-
poſitio eſt de mente egidij romani.

¶ Secunda propoſitio ſm ſanctum
Thomã materia celi et materia iſtorum inferiorum
ſunt differentes ſpecie obidqꝫ appetitus vnius non ẽ
appetitus alterius. Nam materia celi nullam aliam
formam appetit ſed materia iſtorum inferiorum ali
quam formam appetit.

Secuda propõ.

¶ Tertia ꝓpoſitio de mente Alber
ti de ſaxonia primo de celo queſtione quarta celum
circũſcripta intelligentia eſt vna forma ſimplex: pro
batur, quia ſi in celo eſſet talis materia etiã in celo eẽt
vna forma informans illam materiam preter intelli-
gentiam: ita ꝙ celum circumſcripta intelligentia ad
huc eſſet compoſitum ex materia ⁊ vna forma alia ab
intelligentia: ſicut dicti doctores volunt: ſed hoc ẽ fal
ſum: quia tunc celum eſſet ex ſe mobile naturaliter
circumſcripta intelligentia: quod negaret Ariſtote-
les. Conſequentia tenet per hoc quod haberet in ſe
principium actiuum et paſſiuum motus vel materi-
am et formam adhuc circumſcripta intelligentia.
¶ Secundo motus localis circularis eſt ſimplicior
motibus rectis: ergo etiam corpus mobile naturali-
ter motu circulari debet eſſe ſimplicius corporibus
mobilibus motibus rectis: ſed hoc non eſſet ſi celum
ita eſſet compoſitum ex materia et forma: ſicut cor
pora elementaria naturaliter mobilia motibus re-
ctis.

Tertia ꝓpõ.

¶ Sequitur nunc de principijs rerum naturalium.

QUia philoſo
phia de naturis re
rum pertractat. cõ
ueniens eſt exordi
um facerere a diffi
nitione nature. Na
tura autem duplex
eſt. Quedã eſt na-
tura naturans que
eſt dominus deus,
cuncta dirigens et
diſponens: iuxta il-
lud Auerrois duo
decimo Metha-
phiſice: Opus na-
ture eſt opus intel
ligentie. Alia ẽ na-
tura naturata: et ẽ
celorũ regio et mũ
dus inferior Natu
ra igitur multifariam diffinit. ¶ Primo diffinitur
ab Alberto magno in compendio ſue philoſophie.
Natura eſt quedam vis inſita rebꝰ ex ſimilibus ſimi
lia procreans: et dicit natura quaſi naſcendo. ¶ Se
cundo modo diffinitur natura a doctore ſancto in ſe
cũdo phiſi. tex. cõmenti octuageſimi ſeptimi hoc mo
do. Natura eſt quedam ars diuini intellectꝰ impreſ
ſa rebus. ¶ Tertio modo diffinitur natura a moder
nis omnibꝰ. Natura eſt materia et forma. ¶ Quar
to modo et excellentius diffinitur ab Ariſtotele de-
cimo ſecundo phiſi: Natura eſt principium et cauſa
mouendi et quieſcendi eius in quo eſt per ſe primo
et non ſecundum accidens. Quam diffinitionẽ ego
intẽdo declarare: quia moderni multi in ea delirãt.

Explicat diffinitio nature

¶ Primo quidem notandum eſt eſſe magnam dif-
ferentiam inter ly principium ⁊ ly cauſa: quia tales
termini habent ſe ſicut ſuperius et inferius. Nã cau-
ſa eſt inferior et ly principium eſt ſuperius. Quod
multis exemplis monſtrabo. Punctũ namqꝫ eſt prin
cipium linee: ſed non eſt cauſa linee: et pater in diui
nis eſt principium filij: ſed non eſt cauſa filij: quia in-
ter cauſam et cauſatum ſemper eſt diſtinctio eſſen-
tialis: qualis nõ reperitur in tribꝰ perſonis diuinis.
Similiter priuatio eſt principium rei naturalis: et
tamen nõ eſt cauſa rei naturalis; maior patet ex phi
loſopho pmo phiſi: et minor patet ex Aui. fen ſecun
da primi in diffinitione cauſe dicentis. Cauſa eſt id
quod primo eſt.

¶ Dicit preterea Ariſtoteles mouẽ
di et quieſcendi que gerundia ego intelligo actiue
vel paſſiue ſub diſiunctiõe ideſt ꝙ poſſit moueri vel
mouere quietari vel quietare: vt per hoc comprehẽ
damus materiam que mere paſſiua eſt: et formam ꝗ
omnino eſt actiua: nulla enim forma ſubſtantialis ẽ
actiua et paſſiua preter animam rationalem ⁊ poſu-
it Ariſto. ſub copulatione: quia vt habetur in poſt p-
dicamentis: et etiam primo de celo. Contraria nata
ſunt fieri circa idem: quicquid enim eſt natum moue
re, eſt natum quietare.

¶ Dicitur preterea in diffinitiõe na
ture: eius in quo eſt: quia manꝰ proijciens lapidẽ ꝗuis
ſit principium et cauſa mouendi et quieſcendi lapi-
dem tamen quia non eſt pars lapidis non dicitur na
tura eiꝰ. Dicit per ſe (⁊ cõſtruat ly pſe cũ ly primo)
dicitur enim per ſe ad differentiã ſcanni deſcenden
tis: ad quem deſcenſum concurrit forma ſcanni de
per accidens. Dicit primo ad differentiã forme ac-
cidentalis: que non concurrit primo: ſed ſecunda
rio et inſtrumentaliter. Dicitur et non ſecundum ac
cidens: ad differentiam habitus artis medicine in
mente medici ſanantis ſeipſum: quamuis enim ſit
principiũ et cauſa mouẽdi et quieſcendi: tamen hoc
eſt accidentaliter: quia accidit ꝙ qui ſanatur ſit me
dicus. Ex quo ſequitur ꝙ res naturalis eſt compoſi
ta ex naturis: vt eſt materia et forma. Unde nullum
accidens eſt res naturalis.

¶ Sed dubitaret aliquis (tenendo
ꝙ celum componatur ex materia et forma (quomo-
do illa forma eſt principiũ quieſcẽdi: quia ſi celum
quieſceret cuncta ruerent et perirent. Dicatur ad
hoc: ꝙ ly quieſcendi valet aptum natum quieſcere.
Et non ſequitur vt ſcripſi in predicabilibus eſt aptũ
natum quieſcere: ergo poteſt quieſcere.

¶ Notabitis preterea de mẽte pau-
li veneti in ſumma philoſophica capitu. tertio nota
bili ſecũdo ꝙ natura capitur quadrifariam. ¶ Pri
mo modo capitur pro naturis vniuerſalibus: et ita
accepit proculus in libro de cauſis: cauſa prima plꝰ
influit in effectũ quomodo Ariſt. intelligit tertio de
anima qñ dixit. Deus ⁊ natura nihil faciunt fruſtra.

¶ Secundo modo capitur natura
pro principio intrinſeco conſtitutiuo rei naturalis:
videlicet pro materia et forma, vnde principium in
trinſecum: eſt rem principiatam tanꝗ altera pars
ſui ingrediens: et hoc eſt materia et forma principi
um vero extrinſecum eſt efficiens et finis. Nam effi-
ciens non poteſt eſſe pars illius cuius eſt efficiens:
quia nulla pars efficit totum cuius eſt pars. Nec fi-
nis poteſt eſſe pars illius cuius eſt finis; alioquin cuꝫ
finis ſit honorabilior his que ſunt ad finem pars eẽt
preſtantior toto.

¶ Tertio modo capitur natura pro
naturali inclinatione quomodo capitur quarto phi
ſicorum cum dicitur. Natura abhorret vacuũ.

¶ Quarto modo capit natura pro
agente naturali, quomodo capitur in prologo phiſi
corum: cum dicitur non eadem ſunt nobis nota ⁊ na
ture. Quomodo etiam capitur quando dicitur na-
tura agit per lineas breuiſſimas. Agit ſpherice. nõ
agit vltra terminum ſue ſphere actiuitatis.

¶ Declarato iam quid natura. De-
clarandum eſt quotuplex ſit natura: et iam dictum ẽ
ꝙ ẽ duplex. Materia: ⁊ Forma. Uideamus ergo in
ſpeciali quid ſit materia et quid forma.

MAteria diffinitur duplici diffi-
nitione. Prima eſt. Materia eſt altera ps
rei naturalis extenſa nullo pacto actione
naturali producibilis. Alio modo diffinitur ab Ari
ſtotele ad calcem primi phiſicoꝝ dicenti. Materia
prima eſt ſubiectum primum vniuſcuiuſqꝫ tranſmu
tationis nãlis: ex quo fit aliquid cũ inſit: ideſt cum
ſit pars. Dicitur primum: quia materia eſt prima
in generatione rei faciende et vltima in corruptio-
ne: et hec dicitur prima ad differentiam materie ſe-
cũde: quia materia prima ſupponit pro materia nõ
connotãdo ꝙ habeat aliquam qualitatem. Sed ma
teria ſecũda ſupponit pro materia: iam habenti diſ-
poſitiuas qualitates ad formam: licet Albertꝰ mag
nus vocat materiam primam illam que diffinita eſt
et materiam ſecundam totum compoſitum natura-
le prout eſt capax forme artificialis: et dicit Alber-
tus magnus in compendio ſue philoſo. ꝙ quemad-
modum in rebus difficilimis ad cognoſcendum ma
gis cognoſcimꝰ per negationem quam per affirma
tiõem, vt ẽ ſentẽtia beati Dioniſij in libro de diuinis
nominibus verbi gratia deum magis cognoſcimus
per negationem quam per affirmationem.

Duplex diffinitio materie prime.

¶ Dicit enim ſic Albertus magnus
cum perſpicis lapidem: quid vides et agnoſcis in
eo luce clara: certe colorem, quid amplius quanti-
tatem, quid adhuc amplius ſaltem intellectu veſti-
gas? Certe formam ſubſtantialem: quam facilẽ cog
nitu inuenio, tum ſpecie lapidis, tum etiam ex ope
ratione quid amplius in lapide inuenis? Diceret
aliquis nihil aliud ſcias (inquit Albertus) id quod
neqꝫ ſenſu percipis, neqꝫ intellectu veſtigas materi
am primam fore que eſt receptaculum forme: ⁊ hoc
eſt ꝙ dicit Ariſto in primo phiſicorum. ¶ Materia
prima cognoſcibilis eſt per analogiam ad formam
ideſt proportionem ad formam (Iuxta illud Auer
rois octauo metaphi. textu cõmenti decimi ſeptimi
dicentis ſicut operatio fecit ſcire formam: ſic trans-
mutatio fecit ſcire materiam). Sic arguendo: hic

fit aliquid: demonſtrādo vnam actionem naturalem qua fit aliquid: ergo tale quod fit vel fit in ſubiecto vel non: ſi non creatura crearet quod eſt impoſſibile: ſi ſit in ſubiecto: ergo tale ſubiectum eſt dabile quod eſt materia prima.

¶ Sed de hac materia rē ipſam vna paradoxa peragamus.

¶ Paradoxa.

Eſꝫ adeo deus ē pelagus infinite ſubſtantie et ſapientie, vt e chaos lucem: e ſtultitia ſapientiam: e inſipiēte gubernatorem e ſorte deprauata ſelectiſſimum aurū e machinatrice maleficij beneficium: e morte in vitam et econtra quum intereat vel naſcatur: inter diſcrimina pacem cū ſit zizania et ſciſma: primū quidem et vltimum forme ſocium et aduerſum: quarum nexus deſideratiſſimus ab vtroqꝫ appetitu vnius per accidēs ſoluitur: variabilis in omnē formam, humana effigie modo, modo cinerea, nunc feda, nunc pulchra, verſi pellis huiꝰ et nature ſe trāſformantis, quis noſtrum cameleonta nō admirabitur? Quid pluribꝰ opus eſt agamus quicquid eſt in hac vita fellis ille ineffabilis vertit in melle.

Iſta paradoxa quātum ad ſingulas partes ſic declaratur. Primum dicitur deum e chaos lucem edidiſſe.

¶ Pro cuius declaratione noto ꝙ duplex eſt appetitus: quiddam eſt appetitus animalis, alius eſt naturalis. Appetitus animalis preſupponit cognitionem, vt eſt appetitus voluntatis vel ſenſitiuus. Alius eſt appetitus naturalis: et iſte non preſupponit cognitionem ⁊ eſt appetitus quo materia quamlibet formā appetit: et quo graue appetit deſcēdere: et vterqꝫ iſtorum appetituum eſt duplex ſcilicet deſiderij et complacentie. Deſiderij eſt ad rem quam non habet. Cōplacentie vero ad rē quam habet. Dico ergo ꝙ materia prima habet appetitū confuſum deſiderij omnium formarum quas non habet ⁊ habet appetitum complacemtie diſtinctum ſuper formam quā habet: ergo ex appetitu deſiderij confuſo qui eſt ſicut chaos monſtratur appetitus cōplacentie diſtinctus qui eſt tanꝙ lux. Similiter appetitus materie eſt confuſus: quia appetit materia aliquando formam deteriorē cum habeat meliorem vt patet in appetitu forme cadaueris reſpectu anime rationalis. Eſt etiam cōfuſus appetitus materie quia aperit materia id quod non poteſt habere. Nā materia huius ligni appetit formā illius lapidis: et illam non poteſt habere: quia forma non poteſt tranſire de ſubiecto in ſubiectum.

Dicit ſecunda pars noſtre paradoxe e ſtultitia ſapiētiam: quod ſic mōſtratur ſuppoſito vno quod inuenietur ſemper verū et eſt ꝙ in qualibet familia perditur vnus vt plures lucrifaciamus: ſic in gubernatione mundi huius ſtultum quidam eſt materia prima: cum habens melius deteriꝰ appetat. Cum ſimul etiam appetat formam habere quam habet et ad ipſius maleficium machinetur deſiderans aliam habere. ¶ Sed ex hac ſtultitia dominus deus edidit ſapiētiam Nam niſi hec eēt que formas appeteret: quare illas attraheret ⁊ eadem machinaretur ad maleficium appetēs alias formas non fierent generationes et corruptiones: ⁊ ita mundi gubernatio perderetur: vnde emanat illud dictum Ariſtote. primo de generatione. Omne materiale corruptibile.

Tertia pars huius paradoxe dicitex inſipienti gubernatorem. ¶ Pro cuius declaratione noto ꝙ gubernare eſt aliquod dependens per prudentiam vel ſapientiam in aliquem bonum finem dirigere. Noto p̄terea ꝙ gubernator poteſt accipi proprie et improprie gubernator proprie non eſt niſi ſapiens: et ſic materia prima nō eſt gubernatrix huius vniuerſi. Alio modo dicitur gubernator improprie: et eſt illegratia cuius aliquis ordo conſeruatur ⁊ permanet: et ſic materia prima eſt gubernatix omnium generationum ⁊ corruptionum quia niſi ipſa eſſet non fieret aliqua corruptio neqꝫ generatiōes et corruptiōes ſaluarētur.

Quarta pars dicit ex ſorte d̄prauata ſelectiſſimō aurū māꝫ primaꝫ iure optimo vocauit ſortem de prauatam eo ꝙ imperfectiſſima ſit cunctarum ſubſtantiarum: et ita dixit beatus Auguſtinus, Duo feciſti domine vnum prope te reliquum prope nihil: hoc eſt creauit dominus deus prope ſe ſupremam ſubſtantiam angelicam: et prope nihil ideſt maxime diſtanter a ſe ipſam materiam primam. Uocamus hic materiam primā ſelectiſſimum aurum quod ſub audias in valore: quia vt dicit magiſter Thimon in ſuis metheoris libro q̄rto queſtione prima. Qualitates prime plus valent omni auro quia ſine illis non fieret aurū: ſic etiā ſine materia prima nō fieret homo neqꝫ alia res: ergo ſeletiſſimum eſt aurum.

Quinta pars dicit e machinatrice maleficij beneficium. Quia quemadmodum homo maleficus tyrannus blandicijs procurat habere aliquē ſua poteſtate, vt poſt eaipſum morti tradat ſic eodem modo materia prima appetit aliquam formam ſub ſe habere: qua habita deſiderat aliā: et ita illam quā habet corrūpit: ergo materia prima machinat̄ ad maleficiū Sed ex hoc maleficio accipitur magnum beneficium, et eſt vtilitas vniuerſi: videlicet generationes et corruptiones: et quia hec eſt vtilitas vniuerſalis bene dicitur materia prima benefica.

Dicit ſexta pars paradoxe: e morte in vitam et ecōtra quim intereat vel naſcatur; Uult dicere iſta pars; ꝙ iſta materia prima quandoqꝫ eſt in re mortua ⁊ tranſit ad viuam vt patet in materia prima que eſt in forma cadaueris et tranſit ad vermem qui viuus eſt: et materia prima nūquam naſcitur neqꝫ deſinit eſſe: in quo volo ſignificare ꝙ materia p̄ia eſt i generabilis ⁊ incorupiibilis: quod Ariſto. egregie ꝓbauit primo phiſicorum: oppoſito dato ſequeretur ꝙ aliquid fiex et ante quam fieret et corrum peretur ante quam corrūperetur: quod eſt impoſſibile: ⁊ ſequella patet: quia ſi materia prima fit: ergo vel in aliquo ſubiecto vel in nullo: non in nullo quia crearetur quod tanquam impoſſibile reputat philoſophus. Si vero fieret in aliquo ſubiecto: petam de illo ſubiecto, vel ſit in alio ſubiecto vel non: non ſecundum: ergo primum ergo vel dabitur proceſſus in infinitum vel deueniendum eſt ad aliquod ſubiectum ingenerabile, ⁊ incorruptibile quod ſit materia prima.

¶ Sed arguitur contra hoc quod determinauimus ꝙ materia prima eſt ingenerabilis et incorrupiibilis. Sic arguitur materia prima incipit eſſe et deſinit eſſe: ergo eſt generabilis ⁊ corruptibilis: tenet conſequentia: et antecedens probatur ſuppoſito ꝙ eſſent due aque ſeparate et nunc cōiūgātur. Jam materia prima huius aque totalis incipit eſſe: quia nunc eſt ens et non immediate ante hoc fuit ens.

¶ Dicendum ad hoc ꝙ ſi ille infinitiuus eſſe includat ens et diffinitio generationes que eſt progreſſus de nō eſſe ad eſſe includat etiā ens: ſic concedimus conſequens ſicut antecedens. Si vero ly eſſe in ly incipit includat ens vel entia: nego antecedens: quia ſecunda exponens eſt falſa ſcilicet iſta materia prima non immediate ante hoc fuit ens vel entia.

¶ Secundo arguitur quanto aliq̄d eſt perfectius tanto magis ſe cōſeruat: ergo per oppoſitum quanto aliquid eſt imperfectius tanto minus ſe conſeruat: antecedens patet de deo et angelis et anima noſtra et celis: et conſequens manifeſte patet de relationibus: que propter ſuam imperfectionem facile amittuntur: ſed materia prima eſt imperfectiſſima: ergo minime ſe conſeruat et per conſequens eſt corruptibilis.

¶ Pro ſolutione huius argumenti noto difficultatem corrumpēdi rem aliquam poſſe prouēire ex duobus. ¶ Primo modo ex parte magne reſiſtentie: quomodo quinqꝫ ſunt ſecundū Ariſt. libro quarto metheor. que reſiſtunt in rebus animatis corruptioni ſcilicet ſiccū. frigidum. multum. feruor motus. ¶ Secundo modo prouenit reſiſtere corruptioni ex hoc ꝙ paſſum non habeat proprietatem occultam paſſiuam qua aptum ſit ab agēti pati: quo modo nec palee a ſtomacho leonis: nec panis ab accipitre: nec ferrum a leone digeritur ſicut a ſtructione cameli ſic nec celum ab igne: nec materia prima ab aliquo patitur paſſione corruptiua: quia non cadit intra ſpheram actiuitatis alicuius agentis naturalis.

Septima pars eſt. Inter diſcrimina pacem cum ſit zizania ⁊ ſciſma. In omnibus agentibus naturalibus que viuunt in contrarietate ab illa conſumuntur et paulatim debilitantur. Hec materia prima ſola eſt in mundo inferiori: que cum ſemper ſit inter pugnantia bella ⁊ aduerſitates ſemper remanet illeſa. Et mirabilius apparet ꝙ ipſa eſt in medio pugnantiū et eſt que ſeminauit zizaniam inter pugnantia: et tamē ab illis nō corrumpitur.

Dicit octaua pars. Primum quidem ⁊ vltimum: forme ſocium et aduerſuꝫ. Eſt quidem materia prima: prima quidem in generatione: ideſt que primo preeſt ad rem generandam: et vltima ſubaudias in corruptione: quia poſt corruptam formam et qualitates remanet materia. Dicit forme ſocium et aduerſum.

¶ Pro declaratione notandum ꝙ ſocietas in entibus naturalibus poteſt accidere dupliciter. Uno modo per contiguitatem: alio modo per continuitatem. Primo modo omnia entia deſiderant contiguitatem et hoc maxime propter euitandum vacuum. Secundo modo diſtinguendum cenſemus aut enim ſunt entia naturalia: aut partes illorum: et quomodocunqꝫ ſe habeant ad hoc ꝙ continuentur debent eſſe eiuſdem ſpeciei. Poteſt autēꝫ hec ſocietas eſſe per vnionem intenſionis: et que ſic vniuntur debent eſſe eiuſdeꝫ ſpeciei. Aut poteſt hec ſocietas eſſe per vnionem informationis: et hoc modo forma vnit̄ materie: neqꝫ oportet hoc modo vnita eſſe eiuſdem ſpeciei: ſicut nec hoc opus eſt in illa vnione ineffabili hypoſthaticationis. ¶ Ex quo inferas ꝙ quemadmodum in ſocietate ciuili vniuntur diſparia et nunquam equalia: ita fit pro maiori parte in vnione naturali.

¶ Dicitur aduerſum. Pro cuius declaratione notandum eſt: ꝙ natura de mēte Ariſto. primo ethicorum ſemper ad optimum deprecatur adeo ꝙ natura non intendit niſi generare per ſe corrumpere vero per accidens: quia non poteſt generare niſi pre corrumpat: ſic accidit prime materie ꝙ de per ſe appetit aliam formam ab illa quam habet: et quia illam non poteſt habere niſi forma quam habet corrumpatur: appetit per accidens corruptionē forme quam habet.

¶ Et ſi arguatur quicquid per ſe appetit aliquem finem d̄ per ſe appetit media ad finē: ſed materia prima habet pro fine poſſidere formam quam non habet: et hunc finem appetit de per ſe: ergo de per ſe appetit medium ſcilicet corruptionem forme quam habet. ¶ Dicendum illam maximam eſſe falſam niſi addatur ſicut dicit Scotus in diſtincione. 6. ſecundi. q. vnica, et appetit conſequentiam eſſe bonam. Multa exempla dari ſolent. Primo in hac conſequentia: iſte eſt epiſcopus: ergo eſt ſacerdos: conſequentia eſt bona et multi appetūt antecedens non appetendo conſequens: quia nollent cōſequentiam eſſe bonam: idem dic in hac conſequentia iſta fenix comburitur: ergo moritur: appetit fenix antecedens et tamen non appetit conſequens. Sic in preſentiarum quamuis ſit bona conſequentia alio forma introducitur in hac materia: ergo iſta quam habet deſtruitur. Materia prima appetit antecedens ſed non appetit conſequens: quia non appetit conſequentiam eſſe bonam.

Nona pars eſt. Quarum nexus deſideratiſſimus ab vtroqꝫ appetitu vnius per accidens ſoluitur. Eſt quidem materia

maxime deſiderans formam: iuxta illud primo phiſicorum: ſicut femina virum et turpe pulchrum: ita materia appetit formam. Forma etiam appetit materiam quoniam in materia cōſeruatur. Ideoqꝫ anime beate poſtquam re aſſumpſerit corpora magis gaudebunt gaudio quoddam accidentali.

Ultima pars dicit materiam primam variari multis modis. Pro cuius declaratione notādum id ꝙ Ariſto. dixit ſeptimo metaphiſicorum. materia prima non eſt quid: nec q̄lis, nec quanta. Non eſt quid ideſt nullam formam ſubſtantialem determinat, alioqui ſi aliquam formam ſubſtantialē determinat: eius appetitus ſciaretur, iuxta illud Auerrois primo phiſicorum: ſi materia prima haberet aliquam formam eternā vtiqꝫ non apparet aliam. Non eſt qualis ideſt nullam qualitatem determinat: ſed ſolum habet qualitates ſecundū ꝙ ex poſtulat forma ſubſtātialis. Nō eſt quanta ideſt nullam quantitatem determinat. Nā ex vno pugilo terre fiunt decem aque: et ex vno terre centum aeris: et ex vno terre mille ignis: ergo materia iuxta formam, ita ex poſtulat quantitatem. Uel aliter expono ego hoc dictum materia prima non eſt quid nec qualis nec quanta: ideſt iſte terminus materia prima eſt abſtractum abſtractione preciſiua et de ſe non importat aliquam formā ſubſtantialem nec qualitatem: nec quantitatem.

Ponitur concluſio collateralis annexa huic paradoxe que talis eſt.

Materia prima eſt vnigenea et eſt difformis: eſt in actu et eſt in potentia. Iſta concluſio habet duas partes. Prima pars eſt: ꝙ hec materia prima eſt vnigenea ⁊ eſt difformis quod ego ita intelligo, ē inquam vnigenea: quia dicit. Ariſto. primo phiſicorum. Omnium generabilium, ⁊ corruptibilium materia eſt vna quod ſubaudias ſpecie: materia enim prima mea et materia prima lapidis ſunt eiuſdem ſpeciei: quod probatur ſic: ſi alique materie prime differrēt ſpecie maxime eſſet ex diuerſitate formarum informantium tales materias: ſed hoc non valet: quia ex illo ſequeretur eādem materiam differre ſpecie a ſeipſa. Cum enim eadem ſit materia geniti atqꝫ corrupti: ſequitur eādem materiam diuerſis formis informari: igitur illa materia in nullo tempore differt ſpecie a ſeipſa in alio tempore. Dicitur etiam in ſecunda parte prime partis huius cōcluſionis: hec eſt difformis quod ſubaudias quo ad qualitates. Nam in vno ente naturali eſt calida et in alio frigida.

Secunda pars eſt.

Materia prima ē in actu ⁊ in potentia. Pro cuius declaratione noto ꝙ duplex eſt actus. Quidam eſt actus entitatibus alius eſt actus formalis: illud habet actum entitatiuum quod habet eſſe et recedit a non eſſe: illud vero habet actum formalem quod eſt certa forma, vel habet certā formā determinare. Dico ergo ꝙ materia prima eſt ens in actu entitatiuo quoniam recedit a nō eſſe: et eſt ens in potentia formali quoniam indifferens ad omnem formam ſuſcipiendam.

Tractatus De formis.

Forma diffinitur dupliciter Primo modo ab auctore ex pricipiorum hoc modo: forma eſt compoſitioni cōtingens: ſimplici et inuariabili eſſentia conſiſtēs. Quam diffinitionem ego intelligo bifariam. Primo modo quia ſunt alique forme q̄ nullatenus compoſitionem paciantur, vt angelus et deus quoniam non poſſunt informare materiam. Sunt etiam alique forme que compoſitionem paciantur, immo plereqꝫ, ideo forma eſt compoſitioni cō tingens: quia componitur quandoqꝫ, et quandoqꝫ non, vel aliter ꝙ diffiniatur forma que poteſt eſſe ps compoſiti naturalis. Forma eſt compoſitioni contingens ſimplici et inuariabili eſſentia conſiſtens: quod non intelligas quo ad ſpeciem eſſentialem. Nam illo modo, etiam materia prima taliter ſe habet: ſed intellige ꝙ forma ſubſtantialis, vt permaneat determinat ſuam certam latitudinem extēſiuam ⁊ qualitatiuam vltra quam, vel citra quam forma non conſiſtat: in quo diſcriminatur a prima materia que nec eſt quid nec qualis, nec quanta, vt declaratum eſt.

Secunda diffinitio forme eſt.

Forma eſt quid diuinum et optimū dans eſſe rei. Hec diffinicio eſt Ariſt. ad finem primi phiſicorum. Dicitur forma quid diuinum et optimum: pro quanto eſt actus: et actus participat aliquid diuinitas. Dicitur dans eſſe rei: per quod nō intelligas ſicut aliqui ſiniſtre intelligūt ꝙ ſpecies rei accipiatur a forma tantum. Nam ſpecies rei accipitur a forma et materia. Namqꝫ perfectius compoſitum eſt aggregatum ex materia et forma quam ſola forma: ergo ille Binarius aliam ſpeciem conſtituet a forma. Sed intellige dans eſſe rei principaliter. Quia dicit philoſophus ſecundo phiſicorum. Forma eſt magis natura quam materia vel aliter dans eſſe rei diſtinctū ⁊ diuerſum ab alijs entibus naturalibus. Namqꝫ cetera entia naturalia non differunt ab inuicem ſpecie per materiam: ſed ſolum per formam, iuxta illud philoſophi. 5. metaphiſice: dicentis actus ſeparat et diſtinguit.

Secundum eſt declarare forme diuiſiones.

Forma eſt duplex ſcilicet ſubſtātialis et accidentalis. Forma ſubſtantialis eſt vere pars entis naturalis. Forma vero accidentalis eſt que non eſt pars compoſiti naturalis: et idem eſt forma accidentalis et accidens. Forma ſuſtantialis diffinitur eſt aliqua pars rei naturalis aliquo pacto actiōe naturali pducibilis. Forma vero accidentalis diffinitur ꝙ ſit forme ſubſtantialis diſpoſitiua, vel eiuſdem in eodem conſeruatiua vel ex talibus in eodem ſubiecto reſultans, vel forme ſuſtantiali inherens. Ponitur prima particula propter qualitates diſpoſitiuas. Secūda propter conſeruatiuas. Tertia propter qualitates: ſecundas que reſultant ex commixtione primarum. Ponitur quarta particula propter noticias que inherent anime. Forma autem ſubſtantialis quedam eſt rei animate: alia eſt rei in animate. Rei animate plante. Bruti, hominis rei in animate. elemēti, mixti, metali, lapidis, medij. Forma vero accidentalis eſt triplex, qualitas, quantitas, relatio.

Prima proprietas forme ſubſtantialis.

Aſſignatꝰ prima ꝓprietas forme ſubſtantialis: et eſt forma ſubālis requirit in materia ad hoc ꝙ intrōducatur diſpoſitiones preuias. Iſta proprietas multis probatur rationibus. Primo dicit philoſophus ſecundo de anima actus actiuorum ſunt in patienti diſpoſito. Similiter ſecunda ratio. Materia prima eſt indifferens ad omnes formas ſuſcipiendas: ꝙ igitur recipiat hanc formam vel illam hoc prouenit: quia eſt diſpoſita qualitatiuis diſpoſitionibus ad hāc formā et non ad illam. Tertio probatur anima rationalis producitur in materia: et non producitur donec ſit materia diſpoſita per qualitatiuas diſpoſitiones: cuius ſignum eſt: quia ante quam infundatur anima rationalis in materia expectamus triginta, aut triginta quinqꝫ dies vel ampliꝰ ad hoc ꝙ anima rationalis infundatur in materia diſpoſita. Sed in oppoſitum iſtius proprietatis argueret aliquis anima rationalis eſt forma: et tamen non prerequirit qualitatiuas diſpoſitiones ad hoc ꝙ introducatur: ergo proprietas eſt falſa: conſequentia eſt nota: et maior patet, minor probatur quia oppoſito dato: ſequeretur ꝙ anima rationalis educeretur de potentia materie: quod eſt cōtra Ariſto. 16. de animalibus dicētem ꝙ anima intellectiua de foris eſt: quod gloſant omnes ideſt non educitur de potentia materie. Itē tertio de anima inquit Ariſto. ꝙ ſi aliqua forma determinaret aliquam complexionem illa forma educeretur de potētia materie: ſed ita eſt per te de anima rationali: ergo anima rationalis educeretur de potentia materie: quodquidem omnes philoſophi habent tanquam reprobum.

Nota. i. Pro reſponſione ad hoc argumētum noto quattuor modos eſſe diſpoſitionum qualitatiuarum ad formam. Primus modus eſt diſpoſi qualitatiua vel intēſiua: et iſte modus diſpoſitionis requiſitus eſt quia non ſub qualicūqꝫ intenſione caloris poteſt forma ignis generari. Secunda diſpoſitio eſt quantitatiua. Nam dicit Ariſto. ſecundo de anima: omnium natura conſtontium dabilis eſt certꝰ terminus augmenti et decrementi. Nō enim vidimus aliquādo homiuem tam magnum ſicut eſt elephans: nec tam paruum vt formicam. Tertia diſpoſitio eſt eſt diſpoſitio conſeruatiua de qua dicit Philoſophus in libro de longitudine ⁊ breuitate. Generatio eſt prima participatio anime in calido. Uita autem eſt permanſio illius. Quarta diſpoſitio organica: et talis maxime reperitur in viuentibus: iuxta illud philoſophi phi. ſeptimo politicorum: id quod eſt viuere pluribus indiget organis: et ſecundo de anima, anima eſt actus primus ſubſtantialis corporis phiſici organici potentia vitam habentis.

Nota. 2. Notandū eſt ſecundo vnum egregium phiſicum ſcilicet quid educi de potentia materie. Pro cuius declaratione ponam aliquas propoſitiones. Prima ppō. Prima propoſitio: educi de potentia materie non eſt produci a materia. Iſta propoſitio de ſe patet, quia materia prima nullius eſt actiuitatis. Secūda ppoſitio. Secunda propoſitio educi de potentia materie nō eſt ꝙ ad ſui introductiōem requirat qualitates preuias. Nam ſic anima rationalis educeretur de potē

tia materie, quia requirit qualitates preuias. Tertia propoſitio educi de potentia materie non eſt produci ab agenti materiali. Tertia propoſitio. Nam forma muris genita ex putrefactione educitur de potentia materie ⁊ tamen nō producitur ab agenti materiali: nō enim terra producit talem formā, quia imperfectius cauſaret perfectiꝰ: quod eſt contra Ariſto. ſeptimo metaphiſice dicentem nihil agit vltra ſuam ſpeciem. nec producitur a celo: quia celum eſt inanimatū et imperfectius mure: ſed certe illa forma muris producitur a ſolo deo. Quarta propoſitio educi de potentia materie non eſt vt credit Ludouicus Coronel ꝙ qualitates diſpoſitiue concurant actiue inſtrumētaliter ad productionem forme. Quarta ppō. Dicit enim egregie ꝙ in productiōe ceterarum formarum omnium concurrit deus atqꝫ qualitates diſpoſitiue concurrunt actiue inſtrumentaliter. Sed in productione anime rationalis ſolus deus: non concurrente aliqua creatura, nec actiue principaliter: neqꝫ actiue inſtrumentaliter. Sed hec opinio quāuis ſit valde egregia et ſubtilis non placet: quia multa ex ea ſequuntur inconuenientia. Primo ſequitur contra Ariſtote. ꝙ ſol et homo nō generant hominem: quod dixit philoſophus ſecundo phiſicorum: et ſequella patet: quia ſi hō nihil facit niſi decidere ſemen ⁊ applicare actiua paſſiuis. erit ſicut applicans ligna igni qui non dicitur ignem generare. Item ſequeretur ꝙ ille qualitatiue diſpoſitiones preuie non eſſent ad animam rationalem, ſed ad formam bruti vt ipſe concedit: ſed melius mihi apparet ꝙ ille qualitatiue diſpoſitiones ſunt, vt anima rationalis, poſtea per illas operetur. Quinta propoſitio: Educi de potentia materie non ſolum eſt ꝙ qualitates diſpoſitiue concurrāt ad informationem, ſed etiam ad productionem forme actiue inſtrumentaliter. Quinta ppō Sed nō educi de potentia materie eſt, ꝙ qualitates diſpoſitiue duntaxat concurrant ad informationē: ſed non ad productionem. Pro quo notādum eſt: ꝙ ſtat eundem effectum videlicet illam vnionem informationis eſſe effectum formalem vnius cauſe: et eſſe effectum cauſe effecientis reſpectu alterius verbi gratia ille effectus qui eſt inheſio eſt effectus formalis reſpectu albedinis et eſt effectus cauſe efficiētis reſpectu dei. Sic etiam ipſa informatio anime rationalis eſt effectus formalis anime rationalis: et eſt effectꝰ cauſe efficientis inſtrumentalis reſpectu qualitatum diſpoſitiuarum. Ex quo infertur ꝙ generatio hominis ab homine non conſiſtit in hoc, ꝙ vnus homo generet animam alterius: ſed in hoc ꝙ qualitates diſpoſitiue ſeminis deciſſ faciāt vnionē forme ad materiam. Namqꝫ ad generationem hominis non requiritur animam de nouo produci: ſed animā informare materiam. Nam ſi dominus deus feciſſet ab eterno vnam animam, et ſtaret in materia intime preſentialiter nondum eſſet homo. Si tamen in hoc inſtanti anima informaret materiam: in hoc inſtanti eſſet homo ⁊ generaretur homo quequidē ſententia eſt Gregorij ariminenſis primo ſenten. diſtin. quinta cōtra Okam. Et hoc etiam probatur per regulam thopicam ſicut oppoſitum in oppoſito ſic propoſitum in propoſito. Nam ſicut quando deficiunt qualitatiue diſpoſitiones vt calor naturalis anima a corpore ſeparatur. Ita etiam quando ipſe ſunt bene diſpoſite anima informat ipſam materiam.

Et ſic eſt finis primi phiſicorum.

¶ Incipit ſecundus liber phiſicoꝝ.

Tex.cõ.i. **Textu cõmenti primi.** [C]orum que ſunt: alia quidem ſunt natura. Alia vero ꝓpter alias cauſas. Natura ſunt animalia queq;: et partes ipſoꝝ et plante: et ſimplicia corpora: vt terra, ignis, aer, aq̃. hec n. et hmõi eẽ natura dicimus.

In hoc ſecundo phiſicoꝝ Ariſtoteles vult ꝓbare: ꝙ materia forma ⁊ priuatio ſunt de conſideratione philoſophi naturalis: ad quod ꝓbandum affert talem rationem: quicquid habet rationem nature eſt de conſideratione philoſophi naturalis; ſed materia et forma et priuatio habent rationem nature: ergo ſunt de conſideratione philoſophi naturalis: maior nota ẽ: minor probatur ad quã premittit quid ſit natura; et pro declarando definitionem nature premittit aliquas differentias entium artificialium ⁊ naturalium: Ex quo infert quid ſit natura. Dicit ergo eorum que ſunt: alia ſunt natura ſcilicet conſtantia. Alia vero ob alias cauſas ſcilicet caſum: et voluntatem: et artẽ; ⁊ ita exponit Auerrois ponit exemplum eorum que natura conſtant ſcilicet queddam ſunt animalia: et partes ipſorum et plante: ⁊ ſimplicia corpora: vt terra: aer ignis: aqua et huiuſmodi eſſe natura dicimus. (Omnia autem que predicta; ſunt videntur differentia ad non natura exiſtẽtia, quequidem enim natura ſunt omnia videntur habentia in ſeipſis principiũ motus et ſtatus hec quidem ſm locum: illa vero ſecundum augmentum et decrementum: quedam autem ſm alterationem) Monſtrat differentiam naturalium ab artificialibus: ꝙ naturalia habẽt in ſe principium motus: non vero artificialia in quantum huiuſmodi. Dicit preterea philoſoph⁹ ꝙ quedam naturalia ſunt principia ſolum motus localis: et talia ſecũdum Cõmentatorem ſunt quattuor elementa: et corpora habentia animas et superceleſtia. Secundum augmentum vero habent in ſeipſis principium vegetabilia. Secundum vero alterationem habẽt in ſeipis principium corpora compoſita quantum ad formam: ſimplicia vero quantũ ad materiam: de quo poſtea erit ſpeculatio.

Tex.cõ.2 **¶ Textu commenti ſecundi.** ¶ Lectulus autem et indumentum: et aliquod huiuſmodi genus eſt: ſecũdum quod quidem ſortitum eſt in predicationum vnaquaq; et in quantum eſt ab arte: nec vnum habet impetum mutationis innatum. Secundum autem ꝙ cõtingit ipſis lapideis aut terreis eẽ aut mixtis, ex his habent tantum). Dicit philoſoph⁹ ꝙ artificialibus in quãtum contingit ipſis adeſſe naturalia contingit, habere principium motus ⁊ quietis vt ſcanno in quantum lignum eſt: et figure hercu lis in q̃tũ lapidea eſt cõuenit deorſum deſcendere.

Tex.cõ.3 **¶ Textu cõ.3. Eſt igitur natura princi**piũ alicuius et cauſa mouendi et quieſcendi in eo in quo eſt primum ⁊ per ſe et non ſm accidens). Dico autem non ſecundum accidens cum fiat vtiq; ipſe ſibi aliquis cauſa ſanitatis cum ſit medicus: ſed tamen non ſecundum quod ſanatur medicinam habet ſed accidit eundem medicum eſſe et ſanari: vnde ⁊ diuidũtur aliquando ab inuicem. Similiter autem et aliorum vnumquodq; que ſiunt nullum enim ipſorum habet in ſeipſo factionis principium: ſed alia quidem in alijs et ab exteriori vt dom⁹ ⁊ aliorum manu factorum vnumquodq;. Alia autem in ſeipſis quidẽ ſed non ſm ſeipſa quecunq; autem ſm accidens ſiũt cauſe ſunt vtiq; ipſis: eſt igitur natura quod dictum eſt.) Philoſophus impreſentiarum ponit diffinitionem nature in qua dicit: ꝙ natura eſt principium et cauſa etc̃. Vult dicere ꝙ illud eſt natura quo mediãte differunt naturalia a non naturalibus: ſed mediãte illo quod eſt principium et cauſa mouendi et quieſcendi differunt naturalia a non naturalibus: ergo natura eſt principium mouendi et quieſcendi etc̃. Dicit non ſm accidens: ad differentiam artis medicine in mente medici qui ſanatur a ſeipſo. Nam quãuis ille habitus ſit principium et cauſa ſanandi illum medicum: non tamen primo ⁊ per ſe ſed ſm accidẽs accidit enim vt qui ſanatur ſit medicus: Et ſic dicit Philoſopus ſe habere alia artificialia que per inciſionem et ſculpturam operantur.

¶ Textu commenti quarti. Naturã Tex.c.4 autem quecũq; huiuſmodi habent principiũ: et ſunt hec omnia ſubſtantia: ſubiectum enim eſt quodam: et in ſubiecto ẽ natura ſemper. Vult dicere philoſophus quid ſit habens naturam: ⁊ dicit naturã autem habent quecũq; huiuſmodi habẽt principium. i. natura addit autem omnia hec ſunt ſubſtantie ſcilicet tam natura quam habens naturam: et ne quis crederet ꝙ omnis natura eſſet eodem modo ſubſtãtia. Dicit ꝙ duplex eſt natura: altera ſicut ſubiectum et potentialis: reliqua vero ſicut forma et exiſtens in ſubiecto quod eſt eſſe ens in actu: Unde ſequitur ꝙ iſte terminus natura analogice dicatur de forma et materia.

¶ Textu commenti quinti. Secũdũ Tex.c.5. autem naturam ſunt et hec. Et quecunq; his inſunt ſm ſe: vt igni ferri ſurſum. (Hoc enim natura quidẽ non eſt: nec habet naturam: ſed a natura et ſm naturam eſt.) Vult dicere philoſophus quid ſit ens ſm naturam: et vocat entia ſm naturam ipſa accidẽtia: et per ſe paſſiones et ꝓprietates ſequentes illam naturam.

¶ Textu commenti ſexti. Quid quidem igitur natura ſit dictum eſt: et quid quidem natura et ſm naturam. Si autem eſt natura tẽtare demonſtrare ridiculum eſt: manifeſtum enim eſt ꝙ huiuſmodi rerum ſunt multa. Demonſtrare autem manifeſta per imanifeſta non potentis iudicare eſt ꝓpt ipſum et non ꝓpter ipſum cognitum: ꝙ autem cõtingat hoc pati non imanifeſtum eſt. Sylogizat enim aliquis vtiq;: cum natus ſit cecus de coloribus; quare neceſſe eſt huiuſmodi de nominibus habere rationem nihil autem intelligere.) ¶ Vult dicere philoſophus ꝙ naturã eſſe eſt per ſe notum; adeo ꝙ qui vult demonſtrare naturam eſſe probat manifeſtum per imanifeſtum: et in veritate non dignoſcunt quid eſt per ſe notum et quid non eſt per ſe notum: et hoc non eſt mirabile ꝙ tales homines reperiantur. Nam iſti ſolum apprehendunt vocabula: et non iudicant rem. Comparat autem hos homines cecis diſcentibus ſcientiam de coloribus quibus contingit apprehendere voces nihil autem intelligere: quia vt dicit philoſophus primo poſteriorum: deficiente ſenſu deficit ſcientia de ſenſibilibus talis ſenſus. Tex.cõ.6

Primum dubium

¶ Sed quamuis hec diffinitio nature fuerit a nobis recte explicata primo phiſicoꝝ nō inutiliter faciemus: ſi modo eam ex amuſſim explicemus. Primo enim dubitaret aliquis circa illam particulam eius in quo eſt: quia celum non mouetur violenter, ⁊ tamen non mouetur a principio intrinſeco, ſed ab extrinſeco: cum moueatur ab intelligentia ⁊ motore ſeparato: dicendum ꝙ motus celi poteſt dupliciter dici naturalis. Primo ratione motoris qui eſt quaſi appropriatus: ideoqȝ celum dicitur animatum quia influitur ei motus ab intelligentia: qui motus eſt opus vite. Secundo modo poteſt dici naturalis ex parte mobilis: quia cum nec ſit graue nec leue: non mouetur a medio, nec ad medium: ergo circa medium: ꝙ vero dicebatur ꝙ motor celi eſt ſeparatus verum eſt: quia non facit vnum cum celo, ſed non ꝓprie eſt ſeparatus cum ſit quaſi anima eius dans celo figuram et motum: et non potens ab illo dimoueri.

Secūdū dubium.

¶ Secundo dubitatur ſi natura eſt principiuȝ quietis: et videtur ꝙ non: quia in celo eſt natura vbi non eſt principium quietis: ſed ad hoc multifariam dici poteſt. Prīo vt Auicēna in ſua ſufficientia: ꝙ intelligi debet. et. p. vel. Qui intellectus vt dicit Nimphus ſanat ſenſum, licet deſtruat verba. Secundo dici poteſt vt Auerrois ꝙ natura dicitur equiuoce ⁊ eius diffinitio eſt equiuoca de natura celeſti et inferiori: ideoqȝ eius diffinitio eſt equiuoca. Nam in aliquibus natura erit principium motus et quietis: in aliquibus vero motus tantū: et motus non eodē modo: quia in aliquibus eſt principiū motus ſm locum tantū: in aliquibus vero eſt principiuȝ ſm augmentationē: in aliquibus vero ſecundū alterationē. Tertio poſſemus dicere ꝙ celū non mouetur ſm ſe totū quia ſemper eſt in eadē diſtantia ad centrū: ſed bene mouetur ſm partes. Vel dic vt Auerrois ꝙ celuȝ eſt in potentia ad motuȝ partialē: vt verbi gratia craſtinū ⁊ eſt in potentia ad quietē partialem: vt eſt priuatio motus heſterni.

Tertium dubium.

¶ Iterū dubitaret aliquis vtrum natura ſit principium motus et quietis per ſe: quia videtur ꝙ grauia non moueant ſe deorſum eo ꝙ ipſa grauia non ſic mouentur niſi remouendo prohibens ſed cauſa remouens ꝓhibens eſt cauſa per accidēs: Dicendum ad hoc de mente Egidij romani: et Doctoris ſancti ꝙ grauia et leuia mouentur per ſe a generante. Nam generans dando formam grauis ipſi graui dat ei ꝙ moueať deorſum: nec tamen illud graue data ſibi forma eſt in potentia eſſentiali ad locum deorſum: ſed de per accidens: imo de ſe ſemper eſt deorſum: et notat ꝙ forma grauis ſe habet per ſe reſpectu illius motus quaſi vt principiū formale.

Quartuȝ dubium.

¶ Deinde dubitaret aliquis quomodo ponitur nō per accidens cum ponatur per ſe. Ad quod dicitur cū Cōmentatore ꝙ ille tres particule integram vnam differentiam et non inepte adduntur quia habent ſe ſicut ſuperius et inferius. Nam hec non per accidens eſt ſuperius ad ly per ſe. Nam voco per accidens indeterminatum quomodo album fit ex dulci per accidens quia non magis fit ex dulci quam ex amaro: ſȝ licet albuȝ non fiat ex nigro de per accidens: non fit tamen ex nigro per ſe: ſed ex albo in potentia vt primo libro tetigimus: quia album in potentia ſemper eſt coniunctum colori nigro vel medio. Per ſe autē ſuperius eſt ad ly primo quia remus mouet nauim ꝑ ſe: ſed non prīo quia principaliter homo.

Quintuȝ dubium.

¶ Preterea dubitaret aliquis vtrū de omni motu intelligatur cum dicitur ꝙ natura eſt principiuȝ motus: ad quod dicitur ꝙ natura in quibuſdam eſt principium mot⁹ localis tantū vt in ſimplicibus: in quibuſdam vero natura eſt principium motus augmenti vt in plantis: in quibuſdam vero eſt principium motus ſm alterationem: per quod intellige generationem et corruptionem vt in mixtis: in ſimplicibus vero eſt principium intrinſecum alterationis merito materie. ¶ Sed diceret aliquis quomodo poteſt aliquid eſſe principiū generationis intrinſecum: Quia nihil ſeipſum facit nihil ſeipum gignit: vt Auguſtinus tertio de trinitate capi. 3. Dicendum ꝙ in animalibus que decidunt ſemen habetur principium intrinſecum generationis quoniam pars ſubtilis concurrit mere actiue in ſemine et pars groſſa mere paſſiue.

Sextum dubium

¶ Preterea dubitaret aliquis vtrū forma artificialis poſſit eē principium motus per ſe: et videtur ꝙ ſic: quia figura piramidalis vel rotunda magis conducunt ad motuȝ. Ad hoc dicit Auerrois ꝙ non concurrit illa figura ad motum ſed ad modum motus: videlicet velocitatem. Eternitatem. Si enim illa figura non eſſet coniuncta leuitati vel grauitati non moueret deorſum nec ſurſum. Idem dicatur ꝙ figura ſeu ars nunꝙ eſt principium intrinſecuȝ motus: ſed modi motus: ſic dicatur de arte ſaltandi. Nam per artē non mouent brachia: ſed certo modo mouent.

Dubium ſeptimuȝ

¶ Dubitatur preterea ſuper dicto quoddam Auerrois in iſta parte vtrum quēadmodum ſimplicia corpora habent principium intrinſecum actiuum ſui motus localis: ita habent principium actiuum ſui motus alterationis et videtur ꝙ ſic: duplici argumento de aere condenſato: qui ab intrinſeco deducit ſe ad priſtinam raritatem. Reſpondent aliqui vt Burleus ꝙ illud eſt ō per accidens vt tendat in maiorem locum. Sed poſſumus dicere cum Auerroe tertio celi cōmento. 67 et ſecundo de anima cōmento. 123. ꝙ accidētia quedam nullo modo per ſui variationem variant formā ſubſtantialē vt figura et raritas: et taliū bene eſt principium actiuum elementum: ſed quedam ſunt que variant ſm ſuum eſſe intenſum et remiſſum formam ſubſtantialem: et talia ſunt qualitates prime: et alterationis earum non eſt principium intrinſecū elemētum. Hoc dicit Nimphus de mente Auerrois: Sed ego melius dicerem ꝙ alterationis diſconuenientis ſimplex non eſt actiuum: conuenientis tamen et imanentis recte quidem: ideoqȝ non placet Auerrois dicens ſecundo de anima cōmento. 113. ꝙ cū aqua alteratur reducēdo ſe ad priſtinā frigiditatē non alteratur in ſubſtantia: ſed in vaporibus cōmixtis ques ablato calefacienti ipſa reducit vt prius ad frigidieatē cū auxilio medij, nec putat eſſe inconueniens Nimphus ꝙ continens non ſub forma ꝓpria: ſed vt inſtrumētū nature vniuerſalis agat aliqd vltra gradū propriū quod prouenit ex aptitudine paſſi vt eſt in aqua que inclinatur ad maiorē frigiditatē quam ſit aeris melior tamen eſt ſolutio noſtra.

Octauuȝ dubium

¶ Queritur hic a doctoribus: an artificialia diſtingantur alibus: et videtur ꝙ ſic autoritate philoſophi in hoc loco dicentis: ꝙ naturalia habent ī ſe principium ſui mot⁹: et artificialia ſm ꝙ huiuſmodi non habent principium intrinſecum ſui motus: ergo artificialia non ſunt naturalia. Secundo probatur illud: naturalia ſunt ſubiectū artificialiū: ergo diſtinguntur ab artificialibus. Tertio ars eſt habitus cū recta ratione factiuus: ergo artifex facit aliquid: et nō niſi formā ſuperadditā: ergo intentum: probo primā conſequentiam: quia bene ſequitur Polycletus facit ſtatuā: ergo facit aliquid ab inferiori ad ſuū ſuperius: ſed in oppoſitū arguūt nominales querendo de illa forma artificiali ſi eſt ſubſtantia vel accidens: ſi primū eſſet idē ꝙ res naturalis: ſi vero accidens peto vel eſt totū in toto et in qualibȝ pte vel ps ꝑfuit ī lignis ⁊ alia lapidib⁹ vel fit tota ſimul: ſi primū ſequitur ꝙ nō diſtingueretur forma artificialis a formis naturalibus: ſi ſecundum ſequitur ꝙ quodlibet lignum et lapis acquireret aliquā formā de nouo cū domus cōpletur quod eſt falſum: quia aliquod lignū poteſt fieri pars domus per ſolū motū localem imo ſine tali motu locali. ſecundo vel ſubiectū forme domus eſt diuiſibile vel indiuiſibile: non ſecundū quia forma artificialis eſt diuiſibilis: ſi primū ſequitur eius ſubiectū fore materiā formā aut compoſitū: et ſic ſuū ſubiectū eſt trina dimēſione dimenſuȝ: ergo et accidens erit eadē trina dimēſione dimenſum: quod eſt contra Cōmentatorem. 12. meta. dicentē. Natura agit in corpore toto: ars vero in extremitatibus eius. ¶ Dicēdū breuiter ad queſtionē ꝙ forma artificialis eſt accidens ſm reales abſolutum: et eſt de quarta ſpecie qualitatis: hoc dicūt reales: ſed nominales quod credo verius reſecātes omēs ſuperfluitates aiunt formā artificialē nō diſtingui a naturali: imo ſcannū eſſe lignū ſic figuratum: ⁊ ideo ad rationes ante oppoſitū dicunt. Prīo ad primam dicas ſolum ꝓbare ꝙ artificialia diſtinguanť a naturalibus ratione. Ad ſecundā dicitur ꝙ eſt falſuȝ naturalia ſunt ſubiectuȝ prime intentionaliter: ſȝ bene ſecunde intentionaliter: quia nomen ſignificans artificialia verificatur de ſubiecto. i. de termino abſoluto vel minus connotatiuo. Ad tertium ars eſt habitus cum recta ratione factiuus non intelligas alicuius rei: ſed ſatis eſt cuiuſdam talr̄ ſe habere.

Dubitať vtrum naturam eē ſit ꝑ ſe notum.

¶ Dubitatur vtrum naturam eſſe ſit per ſe notum: et Ariſtoteles tenet naturam eſſe eſſe per ſe notuȝ. Auicenna tamen arguebat in libro ſue ſufficientie ꝙ diffinitio nature non erat ꝑ ſe nota hoc modo Ariſtoteles probat ꝙ omne motum habet motorem. 7. huius igitur non eſt per ſe manifeſtū aliqd habere principium ſui motus: ſecundo. Ariſtoteles 7. phiſicoruȝ dicit ꝙ de corporibus ſimplicibus eſt dubium vtrū habeant motorem: et per conſequens ē dubium vtrum habeant principium ſui motus. Tertia ratio eſt iſta. Ariſtoteles tertio celi et mundi probat elementa habere grauitatem et leuitatem ⁊ ſic probant ꝙ habent principium ſui motus nō eſt ergo manifeſtū ꝙ habent principia ſui motus: et per conſequens diffinitio nature non eſt manifeſta. Pro ſolutione iſtarum rationuȝ Auicenne noto Ariſtotelem voluiſſe dicere vt exponit Cōmentator in eodem cōmento tertio huius ꝙ nunꝙ Ariſtoteles ꝓbauit corpora naturalia moueri ex ſe: et non ex aliquo extrinſeco. Sed ꝓbabat corpora naturalia hēre in ſe principium diſtinctum ſui motus: diſtinctum inquā realiter a moto contra Platonem dicentē ꝙ aliquid mouet ſeipſum primo et per ſe. ſ. anima: ita ꝙ nulla eſt differentia inter motorem et mobile: non ergo ꝓbauit philoſophus. 7. phiſicorum ꝙ omne motum habȝ motorem: ſed ꝙ habet motorem diſtinctum a ſe nec ꝓbabit tertio celi elementa habere grauitatē et leuitatem: ſed declarauit grauitatem et leuitatem diſtingui ab elementis: et conſequenter elementa moueri a principio diſtincto a mobili. Dicim⁹ ergo neminem dubitare aliquid habere in ſe principiū motus: ſed dubitare vtrum habeat principium motus diſtinctum a mobili.

Quod ꝑ ſe notū poteſt dmōſtrari ſyllogiſmo hippotetico.

¶ Sed adhuc inſtatur naturam eſſe eſt demonſtrabile ſaltem ſyllogiſmo hyppothetico: ergo non eſt per ſe notum: conſequentia eſt nota: probatur antecedens. Hoc modo demonſtrata eſt natura a philoſopho in textu. Si naturalia ſunt illa que habent principium quo moueātur ⁊ quieſcunt ex ſe et per ſe: et natura eſt illa qua mouētur et quieſcūt naturalia. Natura eſt principium et cauſa mouendi et quieſcendi eius in quo eſt ⁊c. Dicit cōmētator iſte ſyllogiſmus eſt a poſteriori quia ꝓbatur per res naturales: et ꝗuis iſta diffinitio ſit concluſio demonſtrationis: non tamen ſequitur ꝙ non ſit per ſe nota quia vt dictuȝ eſt in prioribus analecticis per huiuſmodi ſyllogiſmos hyppotheticos nullum ignotū declarať omnino: ſed vtuntur ad confirmandum illud quod ē manifeſtum per ſe cuȝ indiget modicula immutatione ſicut viſitať diuiſio et inductio ſicut ergo per inductionem ꝓbantur principia: et per diuiſionem diffinitiōes nō obſtante ꝙ principia et diffinitiones ſunt per ſe note: ita per ſyllogiſmum hyppotheticum demonſtrari poteſt diffinitio nature: non obſtante ꝙ ſit per ſe nota: cum ſyllogiſmus hyppotheticus nunquā declarat aliquod ignotum: ꝙ aūt inductio ꝓbet principia et diuiſio diffinitionem patet per Ariſtotelem ſecundo poſteriorum inueſtigantem diffinitionē per viam compoſitionis et diuiſionis et dicenteȝ ex experientijs ſingularium generaſſe vniuerſale: quod eſt principium artis vel ſcientie: ꝙ autem naturam eſſe probetur ſyllogiſmo hyppothetico: ꝓbatur hoc modo: illud quo mediante differunt naturalia a non naturalibus: eſt principium et cauſa mouendi et quieſcendi etc. Sed natura eſt huiuſmodi ergo. Dubitatur circa hoc quod dicit Cōmentator ꝙ nullum omnino ignotum probatur per ſyllogiſmum hyppotheticum quoniam primum motorem eſſe eſt de ſe ignotum: nec ante demonſtrationem cognoſcitur et tamē ꝓbatur per ſyllogiſmuȝ hyppotheticum ſic: ſi nō contingit ꝓcedere in infinitum in mouentibus ⁊ motis. primus motor eſt ſed non contingit procedere in infinitum in mouentibus et motis: igitur primus motor eſt. ¶ Reſpondetur ꝙ iſte non eſt ꝓprie ſyllogiſmus cathegoricus nec hyppotheticus ſm Cōmentatorem cum non fiat ex tribus terminis ſed tantuȝ ex duobus arguendo a conditionali cum ſuo antecedēte ad conſequens eiuſdem: ſed ſyllogiſmus Cōmentatoris bene fuit ex tribus terminis. ſ. natura: entia naturalia: et principium motus et quietis: ⁊ dari poteſt exemplum in alijs: vt ſi corpus animatum habet in ſe primum principium quo nutritur: et anima eſt illud quo primo nutritur corpus animatum neceſſe eſt ꝙ anima ſit primum principiū nutritionis: ⁊ equiualet ſemper talis ſyllogiſmus vni ſyllogiſmo cathe. videlicet: omē illud quo primo nutritur corpus animatum eſt principiū nutritionis: anima eſt illud quo primo nutritur corpus animatum: igitur anima eſt primum principium nutritionis et per talē ſyllogiſmū nunꝙ concluditur ignotū ſimpliciter: ſed illō qd erat notuȝ ante demonſtratione fit magis notū licet in modico et roboratur per talem ſyllogiſmū: vnde indubie ante formationē talis ſyllogiſmi hyppothetici vel cathegorici ſcitur aīaȝ eſſe primū principiuȝ

nutritionis per hoc qđ videmus om̄ia corpora aĩata nutriri et om̄ia corpa inaĩata non nutriri.

Utrum'oẽ mixtuꝫ ſit ab intrinſeco cor-ruptibile. ¶ **Dubitatur preterea circa illud qđ** dicebat mixta habere in ſe principiũ motiuũ ſue alterationis et corruptionis: vt dicit Auerrois in iſta parte: et videt ꝙ nullũ aĩal poſſit habere principium intrinſecum motiuũ ſue corruptionis: auctẽ Auerrois primo phiſi. cõmento ſi. vbi dicit. Omne ens diligit ſe permanere et corrumpenti reſiſtere. Et idem ſentit Boetius. 3. de cõſolatione: Om̄e aĩal perniciẽ mortẽq3 deuitat. In oppm̄ tñ eſt Auerrois in iſto loco. Pro declaratione iſtius q̃onis noto aliquas ꝓpõnes.

Pria'ꝓpõ Pria ꝓpõ. Impoſſibile eſt aliquod ſimplex corpus exiſtens in ſua puritate naturali corrũpi a ſeipſo quia om̄is actio fit rõne contrarietatis: ſꝫ ibi vna ps non contrariatur alteri cũ totũ ſit homogeneum ſubſtantialiter τ qualitatiue.

Secũda ꝓpoſitio. ¶ Secũda propoſitio bene ſtat aliqua mixta fore hõgenea ſubſtantialiter: vt patet de lapide: de ſanguine: et de carne.

Tertia ꝓpõ ¶ Tertia ꝓpõ. Nullum mixtum poteſt eſſe homogeneum qualitatiue: pꝫ quia quocũq3 mixto dato illud de neceſſitate habet partes calidiores et minus calidas: et ꝑ hoc adducitur egregia ratio domini Gentilis. fen. prima primi doctrina tertia de complexionibus. c. j. Om̄is forma que generatur retinet aliquas qualitates amicas forme corrupte. Sed forma mixti generatur in materia que retinebat formas cõtrarias ergo quãdo forma mixti ꝓducitur retinebit in materia qualitates ſibi inuicẽ aduerſantes quare corrumpetur maior ponitur ab Anges ſecundo de cauſis et experientijs comprobatur quoniam aqua vite facta ex vino rubeo eſt calidior quam ex vino albo: quia retinet fortiores qualitates vini rubei et aqua roſata roſis albis effecta eſt frigidior quaꝫ facta ex roſis rubeis: τ tyriaca ẽ venenoſa ſi ſumatur a perfecte ſanis quia retinet nevenoſitatem tyri. Minor ꝓbatur quia materia mixti eſt quattuor materie elementoꝝ congregate. Et conſequentia patet ex dicto Saluatoris dicentis. Omne regnũ in ſeipſum diuiſuꝫ deſolabit et domus ſupra domũ cadet.

Quarta ꝓpõ. ¶ Quarta ꝓpõ. Quia in mixto ꝯtingit reperiri ꝑtes calidiores et minus calidas calidiores agunt in minus calidas vt illas aſſimilent: et quia om̄es cauſe calefacientes deſiccant tandem iſta deſiccatio tantum creſcet: vt corpus deficiente humiditate percat et diſſoluatur et pars a parte ſeparetur quoniam humiditas eſt continuatiua partium mixti vt habetur ſecundo de generatione. Ex quo infertur modus quo caliditas agit in humiditatem in animalibus non enim cogitãdum eſt qualitatem que ẽ caliditas agere in qualitatem que eſt humiditas cum non ſint contrarie et actio fiat ratione contrarietatis ſꝫ nec cogitãdum eſt ꝙ caliditas agat in humiditatem ideſt in membrũ humidum eiuſdem partis adequate: ſed caliditas vnius partis agit in aliam partem vt aſſimilet ſibi paſſum τ ſic calefit alia pars ex cui⁹ calore ſequit deſicatio et tandem mors. Sequit ſecundo ꝙ nullum mixtum eſt corruptibile ab intrinſico ꝑ ſe primo ſed de per accidẽs et non primo quia ratione alterius puta ratione partium contrarioꝝ et preter intentionem quia nullũ agens naturale intendit corruptionem de per ſe ſed de per accidens q2 intẽdit de per ſe generationem et non poteſt fieri generatio vnius quin fiat corruptio alterius et ſic intendit corruptionem de per accidẽs.

¶ **Textu commenti ſeptimi.** Videt autem natura et ſubſtãtia coruꝫ que natura ſunt qđ primum ineſt vnicuiq3 non formatum per ſeipſum: vt lectuli natura lignũ: ſtatue autem es. Signũ autẽ dicit Antiphon: quoniã ſi aliquis proiecerit lectum deorſuꝫ et accipiat potẽtiã putreſcẽs: vt vtiq3 ſit germẽ nõ vtiq3 fieri lectũ ſꝫ lignũ: tanq̃ dicat ꝙ ſecundũ accidens eſſe diſpoſitioneꝫ ſm̃. Legem τ artem: ſubſtantiam autem illaꝫ que permanet hoc patiens cõtinue. ¶ Si autem et horum vnumquodq3 ad alterꝝ aliquid idẽ hoc ſubſtinuit: vt es q̃dẽ τ aurũ ad aquã oſſa autem et ligna ad terrã: ſimiliter autẽ et alioꝝ quodlibet illam naturã eſſe et ſubſtantiã ipſoꝝ.) In hoc textu vult Ariſtotels dicere ꝙ natura dicitur de materia: quam probat ex teſtimonio Antiphontis hoc modo: ponens ꝙ intendit probare ꝙ illud quod ineſt p̃io vnicuiq3 nõ formatũ per ſe ipſum videtur eẽ natura et ſubſtantia coꝝ que ſunt a natura et q2 materia eſt huiuſmodi ideo videtur quod materia ẽ natura et ſubſtantia rerum naturaliũ ſicut natura lectuli eſt lignũ et natura ſtatue ẽ es. Deinde philoſoph⁹ probat ſuum intentũ per rationem Antiphontis ſic ſicut ſe habet materia rerũ artificialiũ ad res artificiales: ita ſe habet materia reꝝ naturaliũ ad res naturales: ſꝫ materia reruꝫ artificialiũ: eſt tota natura et ſubſtantia rerũ artificialium: et forma rerũ artificialium eſt accidens: ergo materia rerũ naturalium eſt tota natura et ſubſtantia rerum naturalium et forme rerũ nec nature nec ſubſtãtie earũ: hui⁹ rationis philoſophus ponit primo probationem minoris. Secundo ponit maiorem in illo ſcilicet ſi aũt et horũ. Tertio concludit concluſionẽ ibi illã naturam ꝛc. Primo igitur probatur minor ſic illud quod permanet et generat ſibi ſimile videtur eſſe ſubſtantia et natura rei: et illud quod non permanet, nec generat ſibi ſimile non videtur eſſe ſubſtantia, nec natura rei ſed natura rerũ artificialium permanet et generat ſibi ſimile et forma non: ergo materia rerum artificialium eſt ſubſtantia et natura earũ et non forma. Maior huius ſyllogiſmi probatur quoniam ſi lectulus ligneus proijciatur in terram et putreſcẽs accipiat virtutẽ germinandi: germinabitur lignũ quod eſt materia et non lectulus ꝙ eſt forma tanquam dicat Antiphon, ſecundum legem et artem diſpoſitionem ideſt formã eſſe ſecundũ accidẽs ideſt accidẽs ſubſtantiam autẽ illam que permanet: hoc eſt patiẽs continue ideſt continuo manens et patiens tranſmutationem: deinde ponitur maior rationis principalis: dicens ꝙ eodẽ modo ſe habent naturalia ad ſuã materiã, ſicut artificialia ad ſuam materiã vt, eodẽ mõ es et aurũ ad aquã, oſſa et ligna ad terrã ſicut τ ſtatua ad es: et lectulus ad lignum Concludit philoſophus: ꝙ illam ſcilicet materiam oportet eſſe naturam et ſubſtantiam ipſam. ſ. rerum naturalium.

¶ **Notãdum eſt in preſentiarum ꝙ** philoſophus accipit hoc ex ratione Antiphontis ꝙ materia ſit natura et non accipit ꝙ forma naturalis non ſit natura: et ideo maior ratio Antiphõtis eſt falſa ſi dicat omnimodam ſimilitudinem: quia materia rerum artificialium eſt ſubſtantia et forma eſt accidens: et in rebus naturalibus tan materia quam forma ſunt ſubſtantie Textu cõmenti noni. ¶ Unde ſane hi quidem terram: alij vero ignem; alij aerem dicunt: quidam autem aquam: quidam vero quedam horum: ſed alij omnia hec naturam eſſe eorum que ſunt ꝙ enim aliquis acceperit ipſorum huiuſmodi: ſiue vnum ſiue multa: hoc et tanta dicit eſſe omnem ſubſtantiam: alia autem omnia paſſiones iſtorum et habitus et diſpoſitiones.) Uult dicere philoſophus ꝙ quidam philoſophi aſſignabant pro principio materiali quod eſt tota ſubſtantia rei ipſum ignem alij terram alij aerem alij omnia ſimul reliqua omnia fore paſſiones. i. accidentia et horum. ſ. principiorum materialiũ quodlibet eſſe perpetuum non enim eſſe mutationem ipſius ex ſe ipſis: hoc eſt non corrumpitur vnum principiũ in aliud loquendo de materialibus: omnia autẽ alia corrumpi et fieri infinities: concludit vno quidem modo natura: ſic dicitur prima materia habentium in ſeipſis principiũ motus τ mutationis. ¶ Textu cõmenti decimi. Et horum quidẽ quodlibet eſſe perpetuũ non enim eſſe mutationem ipſius ex ſeipſis alia autem fieri et corrũpi infinities vno quidẽ modo natura ſic dicitur: p̃ia vnicuiq3 ſubiecta materia habentium in ſeipſis motus principium et mutationis. ¶ Textu cõmenti. ii. Alio autem modo forma et ſpecies que eſt ſecundũ rationem ſicut enim ars dicitur quod eſt ſecundũ artẽ et artificioſum: ſic et natura ꝙ ſecundum naturam dicitur et ꝙ naturale, nec autem illud adhuc dicim⁹ habere ſecundũ artem nihil ſi potentia tantũ eſt, vt lectulus. Nondum enim habet ſpeciem lectuli nec eſſe ſecundum artẽ, neq3 in his que natura ſubſiſtunt: potẽtia enim caro, aut os, nec habet adhuc ſui ipſius naturã prius quã accipiat ſpeciẽ ſecundũ rationẽ: quam diffinientes dicimus ꝙ eſt caro, aut os, neq3 natura eſt. ¶ Textu commenti duodecimi. Quare alio modo natura vtiq3 erit habentiũ in ſeipſis motus principiũ forma et ſpecies non ſeparabilis: ſed aut ſecundũ rationẽ. Quod autẽ ex his natura quidem non eſt ſed a natura vt homo.) Uult philoſoph⁹ probare ꝙ forma ſit natura quod ſic probat quemadmodum res non dicitur artificialis niſi habeat id quod eſt ſecundũ artem ideſt formã artificialẽ ita res non dicetur naturalis quando eſt in potentia caro, vel, os, vel aliquid aliud donec adueniat actus q eſt forma ſubſtantialis: ergo forma eſt magis natura: quia eſt ſecundum rationem ideſt per illã diffinitur, et quia res ipſa naturalis magis denominat a forma quã a materia q2 mã denoĩat ens nãle ĩ potẽtia τ a forma ens i actu τ dicit formam nõ poſſe ſepari a materia realr ſed ſecundũ rationẽ ideſt abſtractione preciſiua. ¶ Textu cõmenti decimi tertij. Ampli⁹ fit ex homine homo: ſed non lectulus e lectulo. Unde dicunt non figuram eſſe naturam ſed lignum quoniam fiet vtiq3 ſi germinet non lectulus ſed lignũ ſic ergo hec eſt ars et forma eſt natura: fit enim ex homine hõ: dicit ꝙ licet non fiat lectulus ex lectulo, vt Antiphon dicebat: fit tamen homo ex homine, vnde verũ eſt qđ dicit: ꝙ forma lectuli non eſt natura: ſed lignum qui ſi lignũ germinet non fiet lectul⁹ ſed lignum: ſicut igitur hic forma que non reddit per germinationẽ non eſt natura ſed ars: ita forma que reddit per germinationẽ eſt natura: ſed forma rei naturalis reddit ꝑ generatiõem fit enim ex homine homo: ergo forma rei naturalis eſt natura. Tertia rõ ponit ibi. ¶ Textu cõmẽti. 14. Amplius autem natura dicta ſicut generatio via eſt in naturam nõ enim quemadmodum medicatio dicitur non in medicinã via: ſed in ſanitatem. Neceſſe quidẽ enim eſt a medicina non in medicinã eſſe medicatiõem: non ſic autẽ natura ſe habet ad naturã: ſꝫ qđ naſcitur ex quodã ĩ quodã venit ſecundũ quod naſcitur quod igitur in naſcitur nõ ex quo ſed in quod, forma itaq3 natura eſt: q̃ talis eſt, natura poteſt ſignificari vt generatio: puta ſi natura dicatur natiuitas: ſic igit natura dicta vt generatio ideſt natiuitas eſt via in naturã. Hec enim eſt differentia inter actiones et paſſiones: ꝙ actiones denominantur a principijs: paſſiones vo a terminis: vnũquodq3 enim denominatur ab actu qui eſt principium actionis et terminus paſſionis: non enim ita eſt in paſſionibus ſicut in actionibus, medicatio enim non dicitur via in medicinã ſed in ſanitatẽ: neceſſe eſt enim ꝙ medicatio ſit a medicina: non in medicinã, ſed natura dicta ſicut generatio ideſt natiuitas non ſic ſe habꝫ ad naturã ſicut medicatio ad medicinã: ſed ſe habꝫ ad naturã ſicut ad terminũ cũ ſit paſſio. Idem enim quod naſcitur a quodã in quodã venit in quantũ naſcitur: vnde id quod naſcitur denominatur ab eo in quod non ab eo ex quo id autẽ in quod tendit natiuitas eſt forma: forma igitur eſt natura: ſed forma et natura dupliciter dr̃. Etenim priuatio ſpecies quodam modo eſt: ſi autem eſt priuatio et contrarium aliquid circa ſimplicem generationẽ, aut non eſt poſterius: conſiderandũ eſt: oſtendit ꝙ natura q̃ eſt forma dupliciter dicitur ſcilicet de forma incompleta et forma completa: et hoc patet in generatione ſm̃ quid: vt puta cũ aliquid ſit albũ: nã albedo eſt forma cõpleta: et priuatio albedinis ẽ quodãmodo ſpecies in quantũ coniungitur nigredini que eſt forma imperfecta. Sed vtrum in generatione ſimplici que eſt ſubſtantiarũ ſit aliquid qđ ſit priuatio et contrariũ ſimul: ita forme ſubſtantiales ſint cõtrarie vel non tractabitur quinto phiſicoꝝ.

¶ **Circa diffinitionem nature dubi**tatur vtrum forma ſubſtantialis ſit illa penes quam attenditur actiuitas rei. Secũdo dubitatur vtrum forma ſubſtantialis ſit principaliter actiua omniũ operationũ tã immanentiũ quã tranſeuntiũ: tam cõuenientiũ quam diſconuenientiũ. ¶ Ad primã queſtionem dico ꝙ actiuitas attendit penes multitudinẽ forme et non penes extẽſionẽ nec intenſionẽ: quod probatur. Primo doctor ſanct⁹ dicit ꝙ eſſentia virtus τ operatio ſe inuicem conſequuntur: vbi plus eſt de eſſentia plus eſt de virtute: et vbi plus de virtute plus eſt de operatione: ergo actiuitas attenditur penes multitudinem forme. Secũdo probatur plumbum plus ponderat ipſa terra: et tamen non eſt propter ea quia habeat maiorem grauitatem: quia omne graue ſimplex grauius ẽ quã mixtũ: igitur eſt quia plus habet de multitudine forme. Itẽ gelu pl⁹ infrigidat aqua et tamen aqua eſt frigidior et illud eſt ex multitudĩe forme. Itẽ vinũ rubeũ plus calefacit quã albũ: quia habet plus de multitudine forme et illud non eſt, niſi quia ſub equali quantitate plus habet de multitudine forme vinum rubeum: ꝙ autẽ ſit calidius bene mõſtratur: quia aqua vite facta ex vino rubeo eſt calidior quam ex vino albo hoc idem confirmatur. Nam flamma ex ſtupa eſt calidior ferro ignito tamen plus calefacit ferrum quia plus habet de multitudine forme et ꝙ flãma ſit calidior ferro bene patet: quia ẽ ignis: ferrũ vero nõ eſt ignis. itẽ aer eſt humidior aqua: quia humidus in ſummo et tamẽ aqua pl⁹ humectat quia habet plus de multitudine forme. Confirmatur adhuc, quia ſpirit⁹ vitalis eſt calidior corde τ tamẽ fit a corde minus calido quomodo autẽ poteſt hoc eſſe niſi quia duo gra

dus caloris in corde ſint plus vel tantum ſūt quattu
tuor in ſpiritu vitali igitur actiuitas attenditur pe-
nes multitudinē forme et propter hoc dicitur a phi
loſophis ꝙ agens naturale ſepe facit paſſum ſibi di
ſimilem intenſione ꝓpter aſſimilandum in multitudi
ne forme nāqꝫ caliditas vt quattuor in ferro ꝓducit
ſex gradus caloris in ſtupa: hec tamē ꝓpoſitio acti-
uitas attenditur penes multitudinem forme dupli-
Inſtātia.j cem inſtantiam habet. Prima inſtantia In rebus di
uerſaꝝ ſpecieꝝ. Nam caliditas ſumma cum equali
multitudine forme actiuior eſt quam frigiditas vt
Inſtan.2. octo cum tanta multitudine forme. Secunda inſtan
tia. Quando agens agit fortius et reſiſtit fortius ex
meliori ꝓportione inſtrumenti ad agens principale
Corpus enim temperatum minus calidum exiſtens
ipſo colerico plus reſiſtit cauſis infrigidātibus que
nocere illi poſſunt quod quidem euenit licet minorē
calorem habeat quo ad multitudinem forme tempe
ratus quam colericus ꝓpter meliorem ꝓportionem
inſtrumenti ad agens principale. ❡ Hec autem ſen
tentia eſt Calculatoris Suiſeth: que ſic declaratur.
Datis duobus calidis eque extenſis et eque calidis
a. et. b. ſi. a. magis de caliditate contineat (quod tūc
ex maiore denſitate cognoſcitur) a. erit magis acti
uum quam. b. ideꝫ dicatur de duobus ignibus equa
libus: in eque de caliditate habentibus vnus erit ac
tiuior alio. Et ꝙ illud quod denſius eſt magis de for
ma contineat cognoſcitur ex hoc quia ſi ita rarum fi
at eſſet alio maius: et per conſequens conſtaret ma-
gis de forma in eo contineri. Ex quo ſequuntur ali-
Corrm̄.i. qua corolaria. Primum: Dabile eſt aliquod infinite
calidum finite actiuitatis: ꝓbatur. Detur vnum cali
duꝫ vt duo vniforme pedale: et caliditas prime par
tis ꝓportionalis rareſiat ad extenſioneꝫ totius: et ex
tendatur per totum: et caliditas ſecunde partis pro
portionalis tantum rareſiat et per totum extendit.
et ſic conſequenter de cuiuſlibet alterius partis pro
portionalis caliditate fiat per partes ꝓportionales
vnius hore in cuius inſtāti terminatiuo illud calidū
infinite calidum erit. Hoc conſtat quia habebit infi
nitas caliditates equales non cōmunicantes et erit
finite actiuitatis patet: quia antequam ſic diſponere
tur finite actiuitatis erat: et per illam diſpoſitionem
nihil caliditatis quam prius non habuiſſet ei fuit ad
ditum: ergo finite actiuitatis manebit poſtꝙ̄ tota ac
tiuitas ex caliditate reſultabit. ❡ Sequitur ſecun-
Corrm̄.2. do ꝙ aliquod finite calidum erit actiuius alio infini-
te calido: hoc claret dato calido diſpoſito ſicut ī pre-
cedenti corolario dicebatur: quod ſit. a. ſit. b. calidū
vt tria vniformiter intenſum erit eo actiuius: et per
Corrm̄.3. conſequens intentum habetur. ❡ Sequitur tertio
ꝙ dantur duo pedalia infinite calida et vnum actius
alio: hoc patet. a. diſpoſito ſicut in primo corolario di
cebatur ſi caliditates partium proportionalium. b.
rareſiant et extendantur per totum. b. ſicut diſpone
Corrm̄.4. bantur caliditates partium proportionalium. Se
quitur quarto ꝙ aliquod infinite extenſum finite eſt
actiuitatis. Sequella ꝓbatur. Detur ignis pedalis
actiuitatis vt quattuor: cuius ſecunda pars ꝓportio
nalis rareſiat ad extenſionem prime: et tertia ad ex
tenſionem tantam ſicut ſecunda: et ſic de alijs per par
tes ꝓportionales hore: in fine hore ignis ille erit infi
nitꝰ et infinite actiuitatis: quia nihil de forma ignis
Corrm̄.5. eſt acquiſitum: igitur. Sequitur quinto: ꝙ ignis fini
tus maioris eſt actiuitatis quam infinitus: hoc patet
ſi detur alius ignis pedalis actiuitatis vt quinqꝫ et

ſic ꝓcedatur ſicut in quarto dicebatur. Sequitur Corrm̄.6.
ſexto ꝙ dantur duo ignes infiniti et vnus actiuior al
tero: hoc patet ſi ignis in quinto corolario: tactus ra
reſiat vt ignis in quarto. Sequitur ſeptimo ꝙ ali- Corrm̄.7
quid finite magnum infinite eſt actiuitatis. Seque
la ꝓbatur. Sit vnum corpus infinite magnuꝫ vnifor
miter denſum. i. ꝙ oēs partes equales equaliter ha
beant de materia: et ſit inchoatuꝫ ab. a. puncto in in
finitum in oriens tale infinite magnum abſqꝫ dubio
eſt infinite actiuitatis. Ponamus igitur primum pe
dale intactum ſecundum condenſari ad ſubduplum
tertiū ad ſubquadruplum: quartū ad ſuboctuplum:
et ſic de alijs ꝓportionibus denominatis a numeris
pariter paribus in fine totum corpus erit bipedale
quod ꝓbatur quia illa corpora condēſata ſunt infi
nita habentia ſe in dupla ꝓportione: igitur tantum
eſt primum ſicut omnia alia dempto primo per regu
lam diuidendi per partes ꝓportionales dupla ꝓpor
tione: ſed primum eſt pedale: ergo reliqua oīa cō-
tinent vnum pedale. totum igitur erit vnum pedale:
et ita finite magnuꝫ infinite habēs de materia et for
ma et ſic erit infinite actiuitatis quod eſt intentum.
Sequitur octauo ꝙ. a. et. b. ſunt equalia et eque cali Corrm̄.8.
da: et. a. in infinitum erit calidius: et. b. in infinitum
fiet minus calidum: et tamē ſemper manebunt eiuſ-
dem actiuitatis et potentie: quod videtur magnum
inconueniens. Et ſequella ꝓbatur. Sit. a. caliduꝫ pe
dale: ſicut in primo corolario tangebatur: et cali-
ditates partium ꝓportionalium eiuſdem illo modo
diſponātur per partes ꝓportionales vnius hore. Iā
a. in infinitum calidius fiet. conſtat: ſit. b. pedale cali
dum vt duo: et capiatur medietas totius caliditatis
extenſa per totum que eſt intenſa vt vnum et conden
ſetur ad ſubduplum et ponatur in vna medietate ip
ſius ſubiecti: et alia medietas caliditatis condenſe-
tur etiam ad ſubduplum et ponatur in alia medieta
te ſubiecti. patet intelligenti ꝙ illud ſubiectum erit
preciſe calidum vt vnum: quia in vnaquaqꝫ medieta
te eius duntaxat eſt caliditas vt vnuꝫ intenſa. Rur
ſus diuidatur illa caliditas ita intēſa vt vnū in duas
medietates extenſas per totum quaruꝫ quelibet eſt
preciſe intenſa vt dimidiū et condenſetur ad ſubdu
plum et vna in vna medietate ſubiecti: et alia in alia
medietate ponantur totum erit calidū vt dimidiū:
et ſic conſequēter de illis caliditatibus fiet per par
tes ꝓportionales vnius hore. b. in infinitum minus
calidum fiet, vel infinite remiſſe calidū: quia vt vnuꝫ
vt dimidium vt vna quarta vt vna octaua: vt vna de-
cimaſexta et tamen per totam illaꝫ horā. a. et. b. equa
lis actiuitatis et potentie manebunt: cūm nullū illo-
rum aliquid caliditatis (a qua inſurgit actiuitas)
amiſerit (hoc non eſt difficile cognitu) igitur. Sed
contra hanc opinioneꝫ ſic primo arguitur. Si. a. pe
dale rareſiat ita ꝙ fiat bipedale et reſpectu puncti
medij ipſius aſſignetur vtrum paſſum e regione illiꝰ
puncti medij: hoc cum erat pedale vehementius ope
rabatur in punctum illud medium quā quando bi-
pedale: ergo non attenditur actiuitas penes multi-
tudinem forme. Conſequentia tenet quia nil ab illo
pedale diminutum eſt de forma et antecedens quod
egregie probat Mar. i. de generatione. q. 28. Sit
enim agens pedale. b. c. d. et rareſiat ad bipedale
dico ꝙ linee extremales pedalis in paſſuꝫ. e. ſunt ma
iores quam linee extremales bipedalis in paſſum. e.
patet quia ex illis cum baſi efficitur triangulus: et
quia maior angulꝰ adeſt in extremis pedalis neceſ-

ſarium eſt ꝙ alia latera ſint maiora: quia maiori an-
gulo maius latus opponitur. Exemplum eſt de. d.
a. comparata ad. e. vt patet in hac figura. Vide
Marſilium primo de generatiune. q. 28. Ex quo pꝫ
quomodo intelligatur.

❡ **Iſta propoſitio virtus vnita eſt**
fortior ipſa diſperſa non eſt intelligenda ꝙ virtꝰ vni
ta ſit actiuior. Nam cū bipedale non habet plus de
forma quā pedale loquor de bipedali qđ eſt conden
ſatū ad pedale non habebit plus de actiuitate, ſed
ſolū habebit ꝙ ex vnione partiū celerius agat Co-
ronel credit ꝙ actiuitas attendatur penes multitu-
dinem forme et etiam vnionem partium ex quo in-
fertur ab eo ꝙ agens naturale non agit propter aſſi
milandū in multitudine forme ſed potius in actiui-
tate ſꝫ vrget replica contra principalē tenentē ꝙ ac
tiuitas attenditur penes multitudinē forme. Nam
ex illo ſequeretur ꝙ data vna re vniformiter q̄lifi-
cata poſſet quarta vna pati ab alijs tribus quia ille
tres habent plus de multitudine forme quā illa q̄r-
ta et preſertim, quia ſi eſſent diſcontinuate agerent
in illam: ergo et nunc exiſtentes continuate non mi
nus agent. Reſpondeo ſi loquaris in mixtis caſus ē
impoſſibilis qđ detur mixtū vniformiter q̄lificatum
omne enim mixtum cū fiat ex contrarijs eſt ethero
geneum q̄litatiue ideſt quaſdā ſui partes habet ca-
lidiores et quaſdam minus calidas qua ꝓpter inter
illas ſemper eſt actio et ideo omne mixtū ab intrin
ſeco eſt corruptibile ſi vero loquaris in elemētis di-
co ꝙ apetitus aſſimilandi ſibi paſſum in multitudi-
ne forme ſemper eſt in paſſum extrinſecū ſed intra-
ſe quodlibet agens appetitus maiorem vniformita
tatem poſſibilem quia mixta ſub maiori vniformita
te magis ſe conſeruāt vt patet de lapidibus: ſed ta
men mixta propter maiorē diſſormitatem minꝰ ſe cō
ſeruant et patet de hominibus ſtomachū nimis fri-
gidum et epar valde calidum et ideo argu. non cō
cludit quia appetitus aſſimilandi ſibi paſſum eſt in
extrinſecū intra ſe tamen non habet illū appetitum
ſed potius ſe conſeruandi ſub vniformitate maiori
paſſibili et ideo in tali agente vniformi quedā par-
Secūduꝫ tes nō agunt in alias. ❡ Secundo principaliter ar
principa. guitur capio vnū corpꝰ ſphericum equaliter habēs
de forma ſicut vnū corpus quadratum: et ſint ambo
grauia: ſphericū ſi ponatur ſuper aquam petet fun-
dum: quadrangulare vero ſupernatabit: ergo acti-
uitas non attenditur penes multitudinē forme: et cō
firmatur figura ſpherica magis reſiſtit quam qua-
drata quamuis ponatur paritas in multitudine for
me ergo actiuitas non attenditur penes multitudi-
nem forme: tenet conſequentia: et antecedens ꝓba-
tur quia oculi eminentiores minus vident quia ſunt
magis ſpherici et magis reſiſtunt impreſſioni ſpecie
rum et Auerrois dicit ſecundo colliget caſtellani fa
ciunt ſuas turres rotundas vt poſſint reſiſtere ma-
chinis belli et ad hec argumenta dici poteſt vnica
reſponſione ꝙ non ſequitur illud graue rotundum
deſcendit: ergo eſt maioris actiuitatis quia non po-
nuntur cetera paria. Nam in graui rotundo omnes
partes applicātur circa idē punctuꝫ quod quidem
non eſt in graui quadrato cū partes habeantur diſ-
perſe et late diſtenſe: et per hoc dici poteſt ad con-
firmationem et illius ꝙ tangitur de oculis eminen-
tibus eſt falſum qđ minus videāt ꝓpter reſiſtere ma
gis impreſſionis peciecrum: id enim falſum eſt: quia
ꝓductioni ſpecierū nihil reſiſtit quia vbi non eſt con

trarietas nulla eſt reſiſtētia quarto phiſicorū Auer
rois: et in hac cauſa errauit ludouicus Coronel: ſed
verior eſt cauſa quia oculi eminentiores plures re-
cipiunt ſpecies et in ea proportione qua plures re-
cipiuntur ſpecies maior fit confuſio: quia pluribus
intentus etc. ꝓpter quod dicit auicēna fen. tertia ter
tij tractatu primo capitulo primo oculos cōcauos
melioris eſſe viſus.

❡ **Tertio principaliter ſic arguitur** Tertium principa.
ſi actiuitas attēderetur penes multitudinē forme:
ſequeretur ꝙ in ea proportione qua aliquid plus ha
bet de forma in eadē ꝓportione plus haberet de ac
tiuitate: ſequella videtur nota: et falſitas conſequen
tis ꝓbatur ſit. a. ignis ſextupedalis et. b. ignis tripeda
lis et. c. paſſum habens reſiſtentiam vt vnum ſi in ea-
dem ꝓportione in aqua. a. habet magis de forma
quā. b. haberet maiorē actiuitatē ſuper. c. quam. b.
ſequitur (cū in duplo magis haberet. a. quā. b. de for-
ma) ꝙ in duplo maiorē effectū producet. a. quam. b.
in. c. in equali tēpore vel equalē effectū in ſubduplo
tēpore: tenet conſequentia: et falſitas conſequentis
probatur: ſequitur bene. a. ꝓducet in. c. in duplo ma
iorem effectū quā. b. etc. ergo in duplo eſt maior pro
portio. a. ad. c. quam. b. ad. c. Tenet conſequentia
ex regulis poſitis ſeptimo phiſicorum. Sed conſe-
quens eſt falſum: igitur falſitas conſequentis proba
tur ꝓportio que ē inter a et. c. cōponitur ex ꝓportio
nibus que ſunt inter. b. et. c. et inter. a. et. b. quia pro
portio extremoꝝ ex ꝓportiōibus inter medijs cōpo
nitur ſed ꝓportio que eſt inter. b. et. c. eſt maior quā
ꝓportio que reperitur inter. a. et. b. ergo ꝓportio q̄
eſt inter. a. et. c. non eſt dupla ad ꝓportionē inter. b.
et. c. hoc declaratur. a. ſe habꝫ ſicut ſex et. b. ſicut tria
et. c. ſicut vnū modo triū ad vnū tripla eſt ꝓportio: et
ſex ad tria dupla que eſt minor et totum ex duabus
partibus inequalibus cōpoſitū minus eſt quam du-
plum ad partē maiorē et maius quā duplū ad partē Notab. i.
minorē. Igitur ꝓ ſolutione huius nota egregia punc
ta que colligit Albertus. 2. phiſi. queſtione 12. vbi q̄
rit vtrū talis ſit effectuū ſicut eſt ꝓportio cauſarum
ꝓ rñſione q̄ōnis ꝑmitto aliq̄ notabilia. Primū ē qđ ef
fectꝰ pōt capi duobꝰ modis. Vno mō effectꝰ ꝓ entita
te ꝓducta: alio mō effectꝰ ꝓ velocitate. Noto ſecūdo Notab. 2.
ꝙ reſiſtentia eſt duplex, q̄dā eſt q̄ in actione corrūpi
tur reliq̄ ē q̄ ī actiōe nō corrūpit: ꝓoris exēplū eſt fri
giditas reſpectu caliditatis. Namqꝫ in actione cali
ditatis in frigiditatē frigiditas deuaſtatur. Poſte-
rioris exemplū eſt denſitas reſpectu illuminationis.
Nam illuminatio actio quedā eſt que virtute ſui nō
tollit denſitatem: ſed virtute calefactionis que ane-
xa eſt illuminationi. Notabis tertio ꝙ effectus ipſo- Notab. 3.
rum agentiū poſſunt dupliciciter conſiderari vno
modo quantū ad multitudinē forme quam vocat Al
bertus large intenſionē, alio modo poteſt effectꝰ con-
ſiderari: quantū ad extenſionē ideſt q̄ntū ad ſpherā
actiuitatis. Tunc igitur ꝓ reſponſione. Ad queſtio-
nem ponamus aliquas concluſiōes. Prima eſt loquē
do de effectibus ꝓ velocitate nūquam eſt eadē ꝓpor
tionē effectuū ſicut cauſarū. Iſta concluſio ꝓbatur:
quia vel agentia agunt cū reſiſtentia ſicut calefacti-
ua: vel agūt ſine reſiſtentia ſicut luminoſa. Si primū
bene ꝓbatur in hoc argumento: ꝙ agens vt ſex, er-
go et agens vt tria cū cōparātur ad reſiſtētiā vt vnū
agentibus ſe habentibus in dupla non ſe habent ve
locitatis in dupla: nā ſextupla nō eſt dupla ad triplā
ſi vero ſecundis agentibus loquaris dato luminoſa,

vt.8.et luminoſo vt.4.hn̄t ſe luminoſa in dupla ⁊ ve
locitates cū ābe ſint inſtātanee ī ꝓportione ęq̄litatis
igit̄ nō in eadē ꝓportione q̄ ſe hn̄t cauſe ſe hn̄t et ve
Secūda ꝓpoſitio. locitates in eis q̄ agunt ſine reſiſtentia. ¶ Secūda
ꝓpō. Qualis eſt ꝓportio cauſaꝝ talis ē effectū vltia
toꝝ quo ad multitudinē foꝛe iſta hn̄ pȝ qꝛ dato agen
te qȝ hēat.4.gradꝰ de forma: alio ꝙ hēat duos gra
dus de forma neceſſariū eſt ꝙ cū ābo ꝑfecte ſibi paſ
ſum aſſimilauerint ꝙ effectꝰ totalis ꝓductꝰ ab agen
te vt.4.et effectus totalis ꝓductus ab agēte vt duo
Tertia ꝓpō ſe habeāt in dupla. Tertia ꝓpō Coꝛonel opinatur ꝙ
in agentibus q̄ agūt ſine reſiſtētia in eadē ꝓportiōe
q̄ ſe habent cauſe ſe hēbūt et effectꝰ ſumendo effect̄
ꝑ entitate ꝓducta: ita ꝙ ſi luminoſum vt.8.⁊ lumino
ſum vt.4.approximent̄ mediis ſimili mō diſpoſitis ī
duplo maiꝰ lumen cauſabit̄ a luminoſo vt.8. quā a
luminoſo vt.4. hanc tn̄ ſententiā ſubtiliſſime repro
bat Albertus ſaxonienſis loco p̄citato cuius ꝓbatio
talis ē ſit lumen vt.4.ꝓductū a luminoſo vt.4.et lu
mē vt.8.ꝓductū a luminoſo vt.8.in mediis eq̄raris
et ſic arguit̄ volo ꝙ illa media incipiāt inſpiſſari eq̄
liter et peto vel quātū deꝑdit̄ a lumine vt.4.tm̄ de
ꝑdit̄ a lumine vt.8.⁊ ſi ſic ſequit̄ eq̄ cito debere deꝑ
di lumen vt.4.in medio vbi ſolū ē vt.4. et lumē vt
4.vbi lumē eſt vt.8.hoc tn̄ eſt falſum: qꝛ lumē vt.8.
magis ſe cōſeruat q̄ lumē vt.4.⁊ dato ꝙ ita ſit qn̄ ō
lumine vt.4.deꝑdunt̄ duo gradꝰ et de lumine vt.8.
totidē gradꝰ habebūt ſe cauſe in dupla et effectꝰ in
tripla. Si vero dicat̄ ꝙ magis deꝑdit̄ de lumine vt
4.quā de lumine vt.8.peto in qua ꝓportione et ſit
dupla ita ꝙ qn̄ de lumine vt.4.ꝑdant̄ duo gradꝰ ō
lumine vt.8.ꝑdat vnꝰ gradꝰ. Tūc arguo ſic: qn̄ aliq̄
duo diminuunt̄ vſq; ad non gradꝰ et ſemꝑ in dupla ꝓ
portiōe magis de vno q̄ de altero diminuit̄ illa eq̄ ci
to veniūt ad nō gradū igit̄ eq̄ cito deꝑdit̄ lumē vt.8
ſic lumē.8.vt.4.debēt ſe ſemꝑ hēre lumina ꝓducta
ī dupla ꝓpoꝛ. Quarta ꝓpō loq̄ndo de effectibꝰ q̄ ſūt
Quarta ꝓpō. ſphera actiuitatꝫ nō ē veꝝ ꝙ ꝓportio ſe hȝ vna cā ad
aliā in eadē ꝓportione ſphera actiuitatis vniꝰ dȝ cē
maioꝛ ſphera actiuitatis alteriꝰ qȝ pȝ ſumpto cir
culo: cuiꝰ dyameter ſit bipedalis et circulo cuiꝰ dya
meter ſit pedalis ibi iuxta regulā: Euclidis.12.ele
mentoꝛū circuloꝝ ē ꝓpoꝛ. quadrupla: qꝛ dyametroꝝ
eſt dupla: qꝛ ꝓportio circuloꝛū eſt diametroꝛū dupli
cata et tn̄ ſolū ad in duplo maioꝛē diſtantiā videbit̄
circulus maioꝛ quā minoꝛ: qꝛ ſi videt̄ circulꝰ dȝ vide
ri diameter et tn̄ diameter ſolū videt̄ ad ī duplo ma
ioꝛē diſtātiā quā aliꝰ: ḡ ⁊ totꝰ circulꝰ ſolū videbit̄ ad
in duplo maioꝛē diſtātiā: qȝ etiā ꝯfirmat̄ ꝑ illā ꝓpō.
eeuclidis ꝓpoꝛ. ſpheraꝝ tā eſt diametroꝝ triplicata
ita ꝙ ſi due ſphere ſic ſe habēt qȝ diameter vniꝰ ē du
plꝰ ad diametrū alteriꝰ tota ſphera ad totā ſpherā
ſe hȝ ī octupla qꝛ octopla ē triplā ad duplū: iā ḡ ſphe
re ſe habēt in octupla et tn̄ ſphere actiuitatis ad q̄s
poſſunt agere ſpēs viſibiles ſe habent in decupla.

Quartū principa. ¶ Quarto pꝛīcipaliter ſic arguit̄ vo
lo ꝙ ſit vnū ferrū calidū vt.4.et applicet̄ illi vna ſtu
pa ſequit̄ tale ferrū ꝓducere in ſtupa plures quā.4
gradꝰ caliditatis, qꝛ cū agēs nāle itēdat ſibi paſſum
aſſimilare in multitudīe foꝛme et actiuitate et dādo
4.gradꝰ caliditatis ipſi ſtupe nō ꝑfecte aſſimilat in
entitate caloꝛis ⁊ actiuitate: qꝛ illi gradꝰ ſunt rario
res ⁊ ſub eadē q̄ntitate minꝰ cōpꝛehēdētes de entita
te neceſſe ē ḡ ꝙ tradat ſtupe plures gradꝰ q̄.4.det
igitur ferrum ſtupe ſex gradꝰ: et ſequitur iterū ſtu
pā agere in ferrū cū non ſit paſſum aſſimilatū et fer
ro aſſimilato ꝑ ſex gradꝰ: iterū agit in ſtupā qꝛ ſub
ꝑitate gradꝰ plꝰ hȝ de multitudine foꝛme ⁊ erit vna
cōtinua actio et reactio īfinita inter illū ignē et fer
rū qȝ eſt falſum. Dicendū ad hoc argm̄ ꝙ illa ſtupa
non aget in ferrū qꝛ eſt aſſimilatū quo ad multitudi
nem foꝛme licet ſit diſſimile in intēſione: qꝛ agēs na
turale nō curat aliud quā aſſimilare in multitudine
foꝛme: licet hoc faciēdo qn̄q; diſſimilet in intēſione:
Pꝛia ꝓpō ꝓ maioꝛi declaratione iſtiꝰ materie ponā quattuoꝛ
ꝓpoſitiones. Pꝛima eſt dat̄ aliquod paſſum eiuſdem
ſpēi cū ſubiecto.a.in qȝ nō pōt ꝓducere.a. calidita
tē: ita intenſam ſicut ipſa eſt. Hec ꝓpō ꝓbat̄ det̄ vnū
ferrū nullā habens caliditatē denſius ſubiecto.a. in
illud non ꝓduceret̄ ab.a.caliditas, ita intenſa ſicut
a. qꝛ iam ꝓduceret̄ magis de foꝛma quā in.a: conti
neat̄ ꝓpter maioꝛē denſitatē. Secunda ꝓpō in aliqȝ
Secūda ꝓpō. paſſum pōt ꝓducere caliditatē in duplo intēſioꝛē ⁊ ꝑ
Tertia ꝓpō. ꝯn̄s ſumā (cū gradꝰ ſummꝰ) vt octo reputetur. Ter
tia ꝓpō q̄uis in ſemipedale paſſū eque denſum ſicut
ſubiectū.a. aliis impedimētis ſecluſis poſſet ab.a. ꝓ
duci caliditas vt octo: nō opȝ q̄n paſſum ſub q̄dru
plū ad.a.eque dēſum ⁊c. caliditas vt ſexdecim.ab.a
ꝓducat̄. Hec ꝓpō claret ex eo ꝙ non eſt dabilis ſal
tē per naturā caliditas intenſioꝛ quā vt octo qua ꝓp
ter licet.a.intendat quo ad multitudinē foꝛme aſſi
milare ſibi paſſum: et ꝓducta ī illud ſubquadruplū
caliditate vt octo non ſit tm̄ de foꝛma ſicut in.a. cōti
netur ceſſabit eo ꝙ non pōt magis ſub illa intenſiōe
Quarta ꝓpō. de caliditate āduci. Quarta ꝓpō bene cōtingit ꝙ in
ſubduplū ad ad.a.ī duplo denſius pꝛeciſe caliditas
eque intenſa ſicut in.a.ꝓducitur ſi illud ſubduplum
tempoꝛe calefationis ad duplum rarefiat: ſed ſi rare
factio impediat̄ ſecunda pꝛopō obtinet veritatē.

¶ Sed contra hoc arguit̄ de actiui
tate penes multitudinē foꝛme ſupponamus ꝙ foꝛma
ſubſtantialis ignis nuſquā ſeu nūquam conſeruatur
niſi cū latitudine caloꝛis maioꝛe medietate latitudi
nis quā ſuppōnē: ſic ꝓbo ignis ſemꝑ eſt calidꝰ igitur
ſemꝑ hȝ maioꝛē ptē ſufficiētē ipſum denominare quā
medietatē latitudinis: ꝓbat̄ ꝯn̄a qꝛ nil dnominat̄ ca
lidū niſi ſuꝑet caliditas frigiditatē: ſuppono.n. hic q̄
litates cōtrarias ſe cōpati q̄ ſuppoſitiōe iacta ſic ar
guo: ignis ad ſui cōſeruationē req̄rit maioꝛē latitu
dinē quā medietatē: ḡ ēt ad ſui ꝓductionē req̄rit ma
ioꝛē latitudinē medietate. Cōſeq̄ntiā relīquo notā et
illo ſuppoſito ſic arguo. Det̄ aliqȝ ſubiectū ita dēſum
ꝙ cū.4.gradibꝰ caliditatis hȝ tm̄ de multitudīe foꝛ
me, ſicut ignis cū caloꝛe vt.8. Certū eſt ꝙ ignis non
poterit illi materie dare plꝰ de caloꝛe et ex illo ha
bebo ꝙ ſi illic eſt caliditas vt.4. illic ēt eſt frigidi
tas vt.4 ꝯſi ſic nō poterit ibi introduci foꝛma ignis
Certe ad hoc argumentum nil video dicēdum niſi ꝙ
illa caliditas intēdet̄ a foꝛma ſubſtātiali ignis et cū
fuerit maioꝛ gradu medio ibi ꝓducet̄ foꝛma ignis ⁊
ꝑ hoc infert̄ ꝙ caliditas gradꝰ medii ē maxima ſub
qua nō pōt foꝛma ignis cōſeruari ⁊ qȝ foꝛma aque
ꝓducit̄ exiſtēte in materia tm̄ de caloꝛe ſicut de fri
giditate.

Quintū principa. ¶ Quinto argr̄ ſi maioꝛ actiuitas a
maioꝛi multitudīe foꝛme ꝓduceret̄: ſeq̄ret̄ ꝙ a maio
ri luminoſo maioꝛ q̄ a minoꝛi ceteris pibꝰ ꝓcederet
illuminatio: ꝯn̄s eſt falſum: igit̄ pꝛima ps añtis liq̄t
et minoꝛ ꝓbat̄ ſi maioꝛ illuminatio a maioꝛi q̄ a mi
noꝛi luminoſo reſultaret: ſequit̄ ꝙ coꝛpoꝛe oppaco
in oppoſitum ad coꝛpus luminoſum poſito non cauſa
ret̄ vmbꝛa qȝ eſt cōtra expiētiā ⁊ oēs in ꝑſpectiua lo

q̄ntes. ſeq̄lla ꝓbat̄ det̄.a. luminoſum diſtās.a.b. op
paco ꝑ aliquā diſtātiā et cauſet vmbꝛā pedalē adda
tur.a. vnum aliud pedale luminoſum eiuſdem ⁊ ac
tiuitatis et continuentur ſi ab agregato reſultante
poſt q̄ magis de foꝛma continet q̄.a maioꝛ illumina
tio fieret et deberet vmbꝛa diminui: ergo diminuat̄ ꝑ
digitalitatē ⁊ addat̄ aliud pedale quo addito ⁊ con
tinuato ad minꝰ per digitalitatē vmbꝛa diminueret̄
Si igit̄ finitaꝝ digitalitatū erat vmbra (ſi ꝓ quia:)
ergo ꝑ additionē finitaꝝ pedalitatū tādē nil vmbre
manebit. Pro ſolutione huiꝰ nota ꝙ vmbra diffinit̄
a Cantuarienſi ꝙ ſit lumen diminutū ſiue lumē ſecun
dariū tenebra vero eſt priuatio tā luminis ꝑmarii q̄
ſecūdarii. Umbra vero cauſat̄ ſemꝑ ꝙ luminoſum il
luminat aliquod oppacū in ſolo vno caſu luminoſū
in oppaco non cauſat vmbꝛam et eſt cum luminoſum
ſtat ꝑpendiculariter ſuper oppaco et oppacū eſt af
fixū in terra iuxta illȝ Lucani. Umbras nuſq̄ flectē
tes. ſiene nō credas Alberto ſaxonienſi nec coꝛonel di
centibꝰ ꝙ ſi luminoſum ſit infinitū ⁊ non ſit ꝑpendicu
lariter ſuꝑ oppacū ꝙ non cauſabit oppacū vmbram
qȝ euenit quia ad quālibet ptē poſt oppacū pōt duci
linea recta: qȝ aūt hoc ſit falſum duabꝰ iactis ſuppō
nibꝰ geometricis demonſtratur. Pꝛima ſuppoſitio
ꝙ ſi ſuꝑ duas lineas rectas vna tertia ſuꝑueniēs cau
ſat duos angulos intrinſecos duobꝰ rectis equiualē
tes aut rectos ille linee erūt paralele. Suppō ſcdā
ꝙ ſi aliqua linea recta tangat circulū in puncto dya
metri cauſabit cū dyametro duos angulos rectos.
Hoc ſuppoſito ſic arguo. Umbra que adiacet pūcto
medio nō pōt auferri ꝑ quēcūq; radiū rectū veniētē
a luminoſo patet ſic quia ſi aliqua linea tāgit circulū
in pūcto.c.ꝑ ſcdā ſuppōnē facit duos āgulos rectos
cū linea.c.a.q̄ eſt dyameter ⁊ illa linea.c.a.cadit ſu
per duas lineas.ſ. ſuꝑ luminoſum ⁊ ſuꝑ lineā contan
gentē circulū in puncto.c.⁊ cauſat ſuꝑ eas duos an
gulos rectos intrinſecos: igit̄ tales due linee ſunt eq̄
diſtantes ꝑ primā ſuppōnē: ꝙ ſi ſic non pōt vna illarū
oriri ab altera primo linea contāgēs circulū in pun
cto.c.ab ipſo luminoſo. non igit̄ poſſibile ē vmbram
illā oīno auferri niſi luminoſū ſit ꝑpendiculr̄ ſuꝑ op
Ad ſcdā difficulta paciū. ¶ Ad ſcdā difficultatē in q̄ dicebat̄ vtrū foꝛa
ſubalis ſit omniū opationū pncipalr̄ actiua: duplex ē
opinio. Pꝛima eſt Buridani dicētis ꝙ omniū opatio
nū immanentiū foꝛma ſubalis eſt pꝛincipalr̄ actiua:
ſed operationū tranſeūtiū ⁊ diſcōuenientiū foꝛma ac
cidentalis eſt pꝛincipalr̄ actiua. Pꝛo cuiꝰ declara
tione notandū eſt: ꝙ opatio imanēs ē opatio q̄ manet
intra aliquā partē pꝛincipalē ipſiꝰ agentis q̄lis ē in
frigidatio aq̄ q̄ manet itra aquā,ſ.ī mā aq̄. Nec opꝰ
eſt ad hoc ꝙ ſit opatio imanens ꝙ non fiat ab aliquo
agente particulari extrinſeco. Nā noticia ē opatio
imanens ⁊ fit ab aliquo agente particulari extrinſe
co.ſ.ab obiecto: ex quo ſequit̄ non inconuenire ꝙ ea
dē opatio ſit imanens ⁊ tranſiens vt pȝ de infrigida
tione aq̄ ab intrinſeco q̄ eſt imanens reſpectu aq̄ ⁊ ē
tranſiens reſpectu dei. ¶ Suppono ſcdō ꝙ duplex ē
Argm̄.i. opātio: conueniens ⁊ diſcōueniēs. Pꝛima eſt vt aq̄ in
frigidatio. Scdā eſt vt aq̄ calefactio: hoc habito ꝓ
bat Buridanus ſuum intentū: ſi omniū opationū foꝛ
ma ſubſtantialis eſſet pꝛincipalr̄ actiua tā imanētiū
quam tranſeuntiū: conuenientiū et diſconuenientiū
ſequeret̄ idē ad opationes cōtrarias ſimul coadiu
uare qȝ eſt falſum: ⁊ ſeq̄lla ꝓbat̄ qꝛ foꝛma ſubalis aq̄
mediāte caliditate calefacit ⁊ mediāte frigiditate
infrigidat ⁊ hoc ſimul facit ad extra calefaciēdo et
ad intra infrigidādo; hoc aūt libēter cōcedit Alber
tus reſpectu diſoꝝ paſſoꝝ ſicut aloe per exteriꝰ ꝯſoli
dat ⁊ ꝑ interiꝰ apit oꝛificia venaꝝ aptione ſanguinē
manare faciēti: vt Meſue ī.c. de aloe. Silr̄ ape per
interiꝰ nutrit ⁊ ꝑ exteriꝰ vlcerat: Ad hec vinū ꝑ exte
Argm̄.2. riꝰ deſiccat ⁊ ꝑ interiꝰ humectat. Scdō ꝯ Albertū ar
guit: ſequit̄ hoc coꝛm̄ ꝙ foꝛa ſubalis aq̄ mediāte ali
quo inſtrumēto appetit aliq̄d ꝓducere ⁊ tn̄ appetit
illud inſtr̄m nō eſſe qȝ vr̄ falſum: ⁊ ſeq̄lla ꝓbat̄ qꝛ aq̄
calida mediāte caliditate calefacit ⁊ tn̄ appetit ca
liditatē nō eē cū illā deſtruat: ſȝ dicēdū illȝ nō eſſe in
cōueniēs īmo ꝯcedit̄ aliqȝ ens nāle ꝓducit aliquem
effectū nālē quē nō pōt ꝯſeruare vt pȝ de īſtāti reſpe
ctu ſue noticie quā nō pōt ꝯſeruare: et ēt pȝ de lumi
ne totali ꝓducto in terra a ſole ab oꝛiēte ī occidēs:
illȝ.n. lumē totale qȝ ſit.a.nō pt̄ a ſole ꝑ aliqȝ tp̄s cō
ſeruari qꝛ cū ſol ſemꝑ moueat̄ poſt hoc īſtās multas
ptes nō reſpicit ꝑ lineā rectā; ⁊ ita nec illas ꝯſerua
Tertium principa. bit illuminatas. ¶ Tertio pꝛincipalr̄ arguit̄: ſeq̄ret̄
idē paſſū ab eodē agēte ſil̄ alterari motibꝰ ꝯtriis ſuꝑ
poſito ꝙ ceteris paribꝰ datis duobꝰ agētibꝰ ꝓducti
uis effectꝰ eiuſdē rōnis ꝑfectiꝰ ē actiuiꝰ. tūc ſic argr̄
hoc mō foꝛma aq̄ calide calefacit manū meā ⁊ eadē
īfrigidat ſil̄ ergo intentū: qȝ calefacit notū ē qȝ īfri
gidet: ꝓbat̄ qꝛ ſi aq̄ eēnt ſeptē gradꝰ frigiditatis ⁊
q̄ttuoꝛ caloꝛ maniꝰ frigefieret: ergo ſi aq̄ hēat.4.ca
loꝛꝭ frigefaciet. ꝓbo ꝯn̄a: qꝛ ꝑ ſuppōnē illa foꝛa aq̄
ē maioꝛis v̄tutis frigefactiue quā.7.gradꝰ frigidi.
Cōtra Buridanū argumenta. ¶ Iā veꝝ ꝯ opinionē buridani argr̄ ſequit̄ ꝙ aliqȝ
accñs ꝓduceret ſubā vtpote caliditas ferri cādētꝭ
dū ꝯuertit ſtupā ī ignē: ſȝ ibi facile ē dicere ſicut ad
murē genitū ex putrefactiōe qȝ ꝯcurrūt īfluētie cele
ſtes ⁊ ꝑma cā, īmo hoc ē potiſſimū arm̄ ad ꝓbādū pꝛi
mā cāȝ cē. Pꝛimā cāȝ dabilē cē Scotꝰ diuꝰ Tho. et
Gre. diuerſis rōnibꝰ ſuadēt. Arguit̄ ſic ſcotꝰ ī.d.2.ī.
cuiꝰ rōni foꝛmali repugnat cē ab alio ſi pt̄ cē iā ē: ſed
rōni foꝛali pꝛīe cāe repugnat cē ab alio: ḡ ſi pt̄ cē iā
eſt: maioꝛ dicit ſcotꝰ ē ꝑ ſe nota: nā da oppm̄ alicuiꝰ rō
ni foꝛali repugnat cē ab alio ⁊ pt̄ cē ⁊ nō ē: ponat̄ ḡ ī
eē: ſi pt̄ cē: vel ḡ hȝ cē a ſe: vel ab alio ſi ab alio a ſe nō
eſt id cuiꝰ rōni foꝛmali repugnāt cē ab alio: ſi a ſe fal
ſum eſt quia nihil ſeipſum facit: Minoꝛ patet quia
ſi pꝛima eſt repugnant eſſe ab alio: ⁊ pt̄ cē qꝛ pꝛimā
cāȝ cē nō īplicat ꝯdictionē: īmo ꝯſtituit melioꝛē oꝛdi
nē vniuerſi: igit̄ iam eſt qȝ bene phs dixit phiſi.3. In
eternis nihil differt poſſe ⁊ eſſe Doctoꝛ ſanctꝰ.3.ſen.
di.13. Pꝛimā cām cē hoc ꝓbabit mō: oīs oꝛdo aliquo
rū oꝛdinabiliū depēdet ab aliquo directiuo extra il
lū oꝛdinē. ſȝ totꝰ oꝛdo totiꝰ vniuerſi ē oꝛdo aliquoꝝ oꝛ
dinabiliū: igit̄ depēdet ab aliquo directiuo extra il
lū oꝛdinē ⁊ tale dȝ cē ꝑma cā: qꝛ alr̄s eſſet ꝓceſſus in
infinitū: igitur pꝛima cauſa eſt dabilis. Gregoꝛius
36.ꝯtin.ī.facit quattuoꝛ rationes quibꝰ ꝓbat pꝛimā
cauſam eſſe īmo concurrere ad oīes operationes.
Pꝛima ratio quodlibet agens naturale eſt indiffe
rens ad ꝓducendū infinitos effectus: ꝙ igit̄ pꝛimo
pꝛoducat effectum.a.q̄.b.etc. non eſt a ſe: ergo a pꝛi
ma cauſa cognoſcente et volenti fieri effectum.a.an
te q̄.b. Que ratio efficaciter ꝓbat deū oīa cogno
ſcere et facere. Nam intelligentie agunt per intelle
ctum et voluntatem meta.12. Secunda ratio viuen
tia non viuentibus: ſentientia non ſentientibus: intel
ligentia non intelligentibus pꝛeſtantioꝛa ꝓhibent̄.
Sed deꝰ ē illud quo maiꝰ cogitari nō poteſt: vt An
ſelmus in monologiis: igitur d̄bet oīa cognoſcere
Tertia ratio. Ariſtot. in libꝛo de bona foꝛtuna dicit
quoſdā homines habere impetus foꝛtunatos: alios
infoꝛtunatos qȝ euenit in optione reꝝ indifferenti

um quedā ſemꝑ oprat meliora alius deteriora. Mō
torū euenit ab impulſu prime cauſe: ſic. n. placet ſue
mageſtati hūc ad bona dirigere aliū ve ſinere. ſum⁹
enim vaſa et ipſe figulus. Quarta ratio. Ex ſemine
vniformiſſimo virt⁹ informatiua facit mēbra diuer-
ſiſſima quare, potius ex illa parte facit os: ex iſta car
nem: niſi quia a deo ſic dirigitur; igiẗ deus oēs ope-
rationes iſtorꝫ inferiorꝫ gubernat: et facit.

Secūduꝫ principa. **¶ Secundo principaliter ſic arguiẗ**
Sequiẗ idē agens ꝓducere effectus contrarios ſi
forma ſubſtantialis ſit principalr̄ actiua operationū
ī manentium et eſt argūm contra ambas opiniones.
tam Buridani ꝙ Alberti. Sequella ꝓbatur: ſit ca-
ſus ꝙ ſit vnus leo egrotans per caliditatem et ſaneẗ
ab intrinſeco ⁊ ſequiẗ illā aīam leonis remittere il-
lum intenſum calorem. Iterum volo ꝙ ille leo egro
tet per remiſſionem caliditatis et cureẗ ab intrinſe-
co: et ſequitur ꝙ ille leo facit intenſioneꝫ caliditatis
ergo idē agens eſt ꝓductiuū effectuū contrariorꝫ.
Idem argumentum poſſet formari de anima homi
nis; ⁊ per illud ꝓbare ꝙ aīa rationalis determinat ſi
bi complexionem et educatur de potentia materie
Pro ſolutione preſentis argumenti notandū eſt ꝙ ī
quolibet mixto preter quattuor primas qualitates
debet aſſignari; vna qualitas virtualis que hꝫ mixtū
conſtituere in ſtatu meliori de poſſibilibus conſtitu-
ti per illam qualitatem per quam vnuſquiſqꝫ hō ta-
Pmā rō. lem vel talē complexionē ſibi limitat et determinat
qḋ triplici ratione fundatur. Prima rō. Volo ꝙ ſint
duo homines vn⁹ perſpicacis ingenij: alter hebetis
ambo egrotent vna egritudine cerebri per quā vni
us et alterius cerebrū diſtemperatur; et volo ꝙ am-
bo ſanentur a natura ſine auxilio medici; perſpicax
redijt ad ſuam ingenij perſpicacitatem: et hebes
ad ſuam hebitudineꝫ. Peto igitur vnde iſte redibit
ad perſpicacitatem non ex parte anime; quia cū al-
tera anima ſit eiuſdem ſpeciei rediret ad ſimilem
perſpicacitatem quia oēs forme eiuſdeꝫ rōnis na
te ſint facere effectuꝫ eiuſdē rōnis: nec ex parte ma
terie cū ſit eiuſdē ſpeciei in ambabus. Si dicas illō
ꝓuenire ex parte alicuius cōplexionis que eſt meli-
or in iſto perſpicaci quam in alio. Hoc eſt falſum: q̄r
vel illa complexio eſt qualitas prima: et hoc non q̄r
illa in vno et in altero manet: eodem modo diſtēpe-
rata ꝙ ſi eſt qualitas virtualis id eſt qḋ ego probo.
Secūda ratio Secunda rō. Quia melācolicus poteſt fieri tempe
ratus. Peto cur non redit ad priſtinam malā com-
plexionem cum ſuapte natura illam primā comple-
xionem determinat; Preterea ſi anima rōnalis quā
doqꝫ intendit calorem et quandoqꝫ remittiẗ; ſequi-
tur ꝙ illa determinaret ſibi aliquam complexionem
mediam qḋ eſſet educi de potentia materie; ideo di
cēdū tale mediū ſibi limitare illā qualitatē virtualē.

Tertium principa. **¶ Tertio principaliter arguiẗ.** Nā
eſt principalr̄ actiua operationū naturalium et non
materia quia nullius eſt actiuitatis ergo forma ſub
ſtantialis; et per conſequens non forma accidētalis.
Ad hoc rn̄detur ꝙ large ſumendo nomen nature de
nominat operationē naturalē; et ideo ſic large ſumē
do accidens eſt natura.

Quartuꝫ principa. **¶ Quarto principalr̄ arguitur.** Nu
tritio et augmentatio ſunt operationes quas non fa
cit ſolus calor naturalis ſed etiam anima principali
ter; ergo oīuꝫ operationū forma ſubſtantialis eſt
principaliter actiua. Antecedēs ꝓbatur quia ſi ope

rationes fierent, a calore dumtaxat ſequeretur ſan-
guinem dum ſit a iecore plus debito exardeſcere ni
ſi ab aīa ille calor manu teneatur ad operationes ſi-
cut calor fornacis manu teneẗ ab artifice vt agat tā
tum quantū neceſſariū eſt ad agendū opera artis.
Similr̄ ſi principalr̄ fieret a calore, ſeqret̄ ꝙ calor
ſpirituū exiſtentiū in cerebro cerebrum calefaceret
tanta calefactione vt inde ſequeretur in oꝑationib⁹
deliramentū; Et ſequella patet quia tā vehemēs eſt
calor in ſpiritibus. Hec opinio eſt Alberti de ſaxo-
nia et eſt ſecunda in hac materia; quā habet Alber-
tus. 3. de celo. q. 9. ꝙ forma ſubſtantialis eſt ꝓducti-
ua omniū operationū tā immanentiū ꝙ tranſeuntiū;
conuenientiū ⁊ diſcōuenientiū: licet forma acciden-
talis inſtrumentalr̄ ſit taliū operationuꝫ actiua. Ex Corꝛm. i.
quo ſequitur ſm̄ Albertū ꝙ deſcēſus deorſum ē gra
uitas agens principale nec ipſa duplata duplabitur
velocitas in deſcenſu que velocitas non duplatur ni
ſi ad duplationem ꝓportionis; illa autē ꝓportio non
duplatur ꝓtinus ſi dupleẗ grauitas; ſed opus eſt eti-
am duplari forme ſubſtantialis concurſum: verum ē
tn̄ ꝙ grauitas ſi eſſet ſeparata et cauſaret deſcēſum
⁊ eſſet principalr̄ actiua. Sequitur ſecundo ꝙ ſtat Corꝛm. 2.
dare duos calores eiuſdē ſpeciei equalr̄ denſos intē
ſos et extēſos ⁊ ꝙ vnus ſit actiuior altero vt ſi ponā-
tur in duobus entibus diuerſe ſpēi quorꝫ vni magis
conueniat caliditas quam alteri. Ita enim neceſſe ē
illum calorē magis conuenire vni forme quā alteri
quia datis tribus rebus diuerſarꝫ ſpecierꝫ. a. b. c. ne
ceſſe eſt aut. b. magis conuenire eſſentialr̄ cū. a. aut
c. magis cōuenire eſſentialr̄ cū. a. ꝙ. b. quia ſi equalr̄
diſtarent. b. ⁊. c. a perfectione eſſentiali. a. eſſent. b. ⁊
c. inter ſe equalr̄ perfecta per illā regulā. Quecun
qꝫ diſtāt ab vno extremo finite ꝑfectionis ſunt equa
liter perfecta. Sequitur tertio ꝙ calor diſponit ad Corꝛm.
formam inſtrumentalr̄ tantū ⁊ ſtat diuerſos calores
differentes penes intenſum et remiſſum ꝓducere in
ſtrumentalr̄ diuerſas formas ſubſtātiales; nec valet
allegare philoſophū. 10. meta. dicentē intenſum ⁊ re
miſſum non variāt ſpēm. Nā ad illud diciẗ hoc eē ve
rū in ſpē intenſi et remiſſi ſecus aūt in illo qḋ conſe-
quiẗ ad intenſum et remiſſum.

¶ Queriẗ preterea vtrū forma ſub- ¶ Utrum forma ſubſtantialis ſeparata ſit alicui⁹ actiuitatꝫ
ſtantialis ſepata ſit alicui⁹ actiuitatis in q̄ qōne due
famoſe opiniones verſanẗ. Prima eſt Scoti in quar
to ſenten. diſtin. 12. q. 3. ar. 2. ꝙ caliditas ſeparata nul
lius eſt actiuitatis: quod intellige circa gradū infi-
mū ſub quo poteſt forma ſubſtantialis conſeruari.
Nam tunc ait: ſi talē gradū infimū poſſet ꝓducere ⁊
ōſtruere infimū gradū oppoſitū ſequereẗ ꝙ accidēs
corrūperet ſubſtantiā et generaret aliam ſubſtātiā
qḋ eſt falſum. Tenet ergo Scotus ꝙ accidens ſepa
tū non pōt eſſe principiū generandi ſubſtantiaꝫ nec
principale nec inſtrumentale; ſed nec corrumpendi
ſubam in tm̄ ꝙ ſi tota ſuba ignis ī ſphera ſua deſtrue
reẗ remanētib⁹ accn̄tib⁹ ⁊ ita maxio calore gutta aq̄
ibi poſita nunquam corrumperetur ab illis: quia ſi-
cut generatio ſubſtantie ita et corruptio eius nō po
teſt fieri ni a ſubſtantia: huius principale motiuum
eſt: quia totale cauſans non poteſt eſſe imperfectius
cauſato: cū ergo ſpecies eſſent totale agens (Nō eñ
cum eis concurrit aliqua ſubſtantia) cum ſubſtantia
panis et vini nō ſint: nec alia, ḡ ſpēs q̄ ſunt accn̄tia nō
pn̄t eſſe cauſe reſpectu ſubie ḡnande vel corrūdēde
quia nil pōt corrumpere ſubſtantiaꝫ niſi habeat vir
tutem producēdi ſubſtātiā; et per hoc patet ſecūdū

illā opinionem ꝙ ſpecies ſacramentales non poſſunt
producere ſubſtantiā in quacūqꝫ materia et hec opi
nio Scoti diſtinctione. 12. queſtione. 3. quarti ſcripti.
Opinio Thome. ¶ Aliter opinatur beatus Tho. in quarto ſcrip. ea-
dem diſtinctione queſtiōe prima quam Scotus vbi
ſupra recitat et improbat. Tenet autē ꝙ ſpecies in
virtute forme ſubſtantialis poſſunt agere ad formā
ſubſtantialem tanquā ad terminū ſue actionis: quā
virtutē receperunt a forma panis: et vini duꝫ prīo in
pane producte ſunt et vino que virtus in eis manet
deſinentibus pane et vino ſicut eis manet, idem eſſe
quod in eis receperunt. ¶ Sed quicquid ſit de il-
lis opinionibus. poteſt hic dici poſt guilel. ochā ꝙ
accidens poteſt eſſe cauſa partialis ſubſtantie gene
rande et corrumpende tam coniunctū quā ſeparatū
nec oportet refugere ad virtutē a ſubſtantia recep-
tā: ſed hoc conuenit ſibi a propria natura. Nā eadē
ratiōe qua perſuaderetur ſubſtātiā eſſe cauſam ſub-
ſtantie eadē, etiā probatur accidēs eſſe cauſam ſub-
ſtantie licet neutrum poteſt demonſtrari. Nam ſicut
ad preſentiā ſubſtantie: ſequitur productio vel cor-
ruptio ſubſtantie q̄ non corrūpereẗ vel ꝓduccreẗ in
eius abſentia ⁊ ideo ſuba dicitur productiua vel cor
ruptiua ſubſtantie: vt patet de igne producente ig-
nem et corrumpente aquaꝫ, ſic etiā ad preſentiā ca-
loris producitur ignis et conſumetur aqua qḋ nō fie
ret ſine preſentia caloris imo aliquando ad preſenti
am caloris ſine igne producitur ignis vt in motu for
ti confricationis vt in molendinis nonnūquā contin-
git: nūquā autem ad preſentiā ignis ſine calore, nec
aliqua alia via poteſt probari aliquid eſſe cauſam al
terius. Uerum ratio non demonſtrat quia inſtantia
eſt de anima intellectiua que a ſolo deo cauſatur et
tm̄ productionem eius precedit cōmixtio maris ⁊ fe
mine ſicut in generatione bruti, vnde ſi eſſet hec ma
teria informata forma ignis: et alia eſſet informata
forma aque ſine omnib⁹ accidentibus hinc inde tūc
poſſet aperiri certitudinaliter: vtrū ſubſtantia gene
raret ſubſtantiā ſine accidentib⁹ et ſi ſic tunc poſſet
ſubſtineri, ꝙ accidentia non eſſent cauſe partiales
illius generationis ſubſtantie, ſi non tunc neceſſe fo-
ret ponere ꝙ accidentia eſſent cauſe ad minus par
tiales ſubſtantie: ſic etiā ſi ad preſentiam accidentiū
ſeparatorū produceretur ſubſtantia poſſet certe ſci
ri ꝙ accn̄tia producerent ſubſtantiam principaliter
ſine ſubſtantia concurrente ſed quia nullibi eſt inue
nire ſubſtantiā ſine accidentibus nec accidentia ex
ſubſtātiā naturaliter; ideo certitudo haberi nequit.
¶ Necqꝫ videtur poſſe demoſtrari ex ſe notis et ali-
qua creatura cauſet quencūqꝫ effectū efficienter: q̄r
poſſet proteruiens dicere: ꝙ omnis effectus poſi-
tiuus imediate eſt a ſolo deo: quātuncūqꝫ concurrūt
cauſe ſcōe: ſicut dicitur de productione aīe intellec-
tiue cui poſſet applicari illud apoſtoli. Ego plantaui
Apollo rigauit: deus aūt in crementū dedit: quaſi di
ceret et ſi a creatura actiua paſſiuis applicātur de-
us tamen eſt qui operatur omnia in omnibus: et poſ-
ſet ratio addi quia ſine deo nil producitur vt patet
in igne caldeorū pueros non comburente et in ſimi
libus multis miraculis ⁊ ipſe ſolus in principio crea
tionis mundi omnia produxit: ideo videtur qḋ eque
probabile ē accidentia partialiter ꝓducere ſubſtan
tiam ſicut ꝙ ſubſtantie producunt ſubſtantias cum
neutrū ſine altero producit. ¶ Nec ratio Scoti ali-
quis probat: quia admiſſo qḋ cauſa totalis non ſit im
ꝑfectior cauſato; nō ſequitur ideo qḋ cauſa partia-

lis nō poſſit eſſe imꝑfectior cauſatio nulla aūt creatu
ra pōt eē cauſa totalis efficiēs cuiuſcūqꝫ effect⁹ q̄r de
us ē cauſa pncipalis cuiuſꝫ effect⁹ poſitiui q ſine alteri⁹
cauſe ōcurſu pōt ꝓducere effectū et nulla cauſa ſcōa
ſine ea: iō in oī actiōe cauſa totalis efficiēs ē ꝑfectior
cauſato propter deū principaliter concurrentem et
ſi illa ꝓpō ꝙ cauſa nō ē imperfectior cauſato reſtrin
gitur ad cauſas ſecundas tunc patitur multiplicē
inſtantiam, vt patet de productione animaliū ex pu
trefactione vbi non cōcurrit aīal viuens: et ſic diciẗ
ꝙ concurrit celum: celū nō eſt perfectius eēntialiter
viuente ſcōm beatū Auguſti. dicentem ꝙ viuentia
imperfectione ponūtur non viuentibus.

¶ Ex quo ſequiẗ opiniōeꝫ doctoris
ſubtilis falſe recitatam a Coronel. Nam loco quem
citat iſte doctor ponit duas ꝓpōnes. Prima eſt acci
dens ſeparatū poteſt ſibi ſimile cauſare quando nō
attigerit ad minimam diſpoſitionē q̄ ſufficit aliquaꝫ
formā ſubſtantialem ꝓducere. Secunda ꝓpoſitio
Minimam diſpoſitionem que ſufficit aliquā formā
ſubſtātialē cauſare caliditas ſeparata non pōt ꝓdu
cere; quia ſi ſic aut accidens cauſaret ſubſtantiā: aut
materia eſſet ſine forma: quorꝫ nullum inconueniens
concedendū venit. Et ſequella ꝓbatur: quia ſi calidi
tas hoſtie conſecrate ꝓducat in materia guttule aq̄
minimā diſpoſitionem que ſufficit ad ignem: forma
aque ibidem non permanebit ꝓpter defectum qua
litatum conſeruantiū ꝙ ſi dicatur ibi ꝓduci formam
ignis et nō videtur a quo alio niſi ab illo calore: igi
tur accidens quod eſt calor ꝓducit ſubſtātiā. i. ignē
Sed non eſt hec ratio tanti momenti: namqꝫ dicam
ꝙ ibi forma ignis a ſolo deo cauſabitur. Hec eſt ve-
ra recitatio opinionis Scoti. Sed credo veriorem
opinionem ſancti Thome. Non eniꝫ eſt intelligibile
ꝙ aliquis calor queat facere quemlibet calorem ci-
tra vnū gradū ⁊ neq̄at facere vnū: et vt clari⁹ agno
ſcas intentum Scoti vide que ſcribit in loco citato
per verba propria. ¶ Reſpondeo ꝙ ponendo cali-
ditatem ignis et frigus aque in quantitatibus ſepa
ratis ſi frigiditas ſimpliciter vinceret ſm̄ intēſionē
in ſpecie ſua: calorem in ſpecie ſua: concedo ꝙ quili-
bet gradus etiam vltimus illius caloris poſſet cor-
rumpi ab illo frigore. Sed non ſequitur ꝙ ſimiliter
poſſit vltimus gradus caloris corrumpi quando ca
lor eſt in igne. Et ratio eſt hec quia quātitas ſubijci
tur calori ſeparato non determinaret ſibi neceſſario
gradum aliquem caloris non magis infimum quaꝫ
ſuum: non habet enim aliquam virtutem actiuā vel
neceſſitatem reſpectu cuiuſcūqꝫ gradus ibi: et ideo
ꝙ poteſt corrumpere in tali ſubiecto vnum gradum
poteſt corrumpere alium et quemlibet. Unde hic
gradus ſunt eiuſdem rationis in ſe et in comparan
do ipſi ſubiecto: id eſt equalis eſt determinatio vel
indeterminatio ſubiecti ad quemcunqꝫ gradum et
econuerſo. Sed non ſic quando calor eſt in igne ſu
premum enim gradum non ſibi neceſſario determi-
nat; ſed contingenter eſt in igne: et ideo ſi ille grad⁹
non poteſt reſiſtere frigori corrumpēti nec ſubiectū
reſiſtet: quia non neceſſario requirit illum gradum:
ſed infimum gradum ſibi determinat neceſſario: et
ideo licet ille gradus infimus non poſſit reſiſtere:
tamen ſubſtantia ignis que eſt maioris virtutis pōt
reſiſtere contrario corrumpēti plus. Etenim poteſt
ſubſtantia ignis ad conſeruandū illum effectum quā
frigus ad corrumpendum conſeruabitur ergo ille

gradus quandiu ignis eſt ĩ ſuo eſſe manens et ideo niſi ſit aliquid corrumpẽs ignem non corrumpetur ille gradus. ¶Quando ergo dicitur ꝙ non eſt frigus maioris virtutis nec magis actiuum per hoc ꝙ calor ſine ſubſtantia quam ſi eſſet cum ſubſtantia: cõcedo ꝙ non eſt in ſe magis actiuum ſed in hoc contrarium magis poteſt agere quia hoc contrariũ ſeparatum caret cauſa conſeruante ſuum eſſe: coniunctum autẽ habet cauſam conſeruantem ſuum eſſe: et iſta reſponſio eſt vniuerſaliter de cauſis contrarijs formaliter vel virtualiter concurrentibus circa idẽ paſſum: non enim eſt vna magis actiua ſimpliciter vel minus, quia alia concurrit circa idem paſſum: ſꝫ tantum vna eſt minus actiua in illud; quia alia concurrit, quia illa impedit tanquam probabiliorem approbauimꝰ ꝙ tenere oportet accidentia ſeparata eſſe alicuius actiuitatis quod oſtenditur ſic: caliditas aque calefacit non coagente materia cum nullius ſit actiuitatis nec, coagente forma ſubſtãtiali aq̃ cum potius frigefaceret: ergo quo ad calefactionẽ nihil caliditas aq̃ importat ex materia nec ex forma ergo non minus ceteris paribus ſeparata calefaceret: et ſi contra arguas ex hoc ſequitur ꝙ caliditas ſeparata eſſet forme ſubſtãtialis corruptiua: ſeq̃lla probatur: aplicetur parua gutta aque caliditati ſeparate valde intenſe tanta caliditas põt a caliditate ſeparata produci in materiam illius gutte ꝙ forma ſubſtantialis aque corrumperetur: ꝙ ſi concedatur videtur ſequi q̃d materia naturaliter abſq; forma ſubſtantiali maneret: Sequella patet quia caliditas ſeparata non habet virtutẽ ibi inducendi formam ſubſtantialẽ. Reſpondetur ꝙ ſecundũ doctorem ſubtilem illa caliditas licet poſſet caliditatem producere non tamen poteſt corrumpere ſubſtantiam eo ꝙ non eſt forme ſubſtantialis productiua et ſecundum cum non eſt aliquod agens alicuius corruptiuum quin ſit forme tante perfectionis productiuũ et ad argumentum de caliditatis inductione in materiam gutte aque diceretur ꝙ tandem corrumpetur forma ſubſtantialis aque non virtute caliditatis: ſed virtute agentis vniuerſalis q̃d in materiã induceret aliã formam ſubſtantialẽ ad cuiꝰ inductionẽ eſſet materia per caliditatẽ inductam diſpoſita. Probabilr: tamẽ dicimus ꝙ caliditas ſeparata poſſet corrumpere per introductionẽ caliditatis ĩ materiam aque qualitates conſeruatiuas forme ſubſtãtialis aque ad quarũ corrũptionẽ forma ſubſtantialis aque corrumpetur: et ſic caliditas ſeparata non eſſet imediate de per ſe et ſecundũ ꝓpriã naturã forme ſubſtantialis aque corruptiua; quia ſi per poſſibile vel impoſſibile poſſet forma ſubſtantialis aque abſq; conſeruatiuis q̃litatibus in materia eſſe propter actionẽ caliditatis non corrũperetur et hoc idẽ poteſt dici de actione caliditatis aque calide vel caliditatis exiſtentis cũ forma ſubſtantiali cui diſcõuenit vnde q̃uis videtur fuga cõis, vt doctor ſubtilis habet corrupta ſic caliditate forma ſubſtãtialis ab alio agente vniuerſali introduceret alia forma ſubſtantialis.

Tex.c.16

QUoniam autem determinatum eſt quot modis natura dicit: poſt hoc ſpeculãdũ eſt quo differt mathematicus a phiſico. ¶Etenim plana ⁊ firma habent phiſica corpora: et lõgitudines et puncta de quibus intendit mathematicus. Tex.c.17 ¶Ampliꝰ aſtrologia aut altera eſt aut pars phiſice. Si enim phiſici eſt quid ſit ſol aut luna ſcire accidentium aũt que ſunt per ſe nullum inconueniens eſt: et aliter quoniã videntur de natura dicentes: et de figura ſolis et lune: et vtrũ ſpherica ſit materia: et mundus aut non. Tex.c.18 ¶De his quidẽ igitur negociatur ⁊ mathematicus ſed non in quantum phiſici corporis terminus eſt vnũquodq;, nec accidentia ſpeculatur in quantum talibus exiſtentibus accidunt. ¶Unde et abſtrahit abſtracta.n. in intellectu a motu ſunt: et nil differt: nec fit mendacium abſtrahentiũ. Tex.c.19 ¶Latet aũt hoc facientes ⁊ ideas dicẽtes. Phiſica.n. abſtrahũt cũ minꝰ ſint abſtracta mathematicꝭ. ¶Fiet autẽ hoc manifeſtum ſi aliquis vtrorũq; tentauerit dicere terminos: et ipſorũ accidentiũ impar quidem enim et par: et rectum et curuum. Ad hoc autem: et linea: et figura ſine motu: caro autem et os homo non ad huc ſed hec ſicut naris ſima: ſꝫ nõ ſicut curuum dicitur. Tex.c.20 ¶Demonſtrat autem ⁊ que magis phiſica quã mathematica: vt perſpectiua et harmonica, et aſtrologia. Contrario enim quodam modo ſe habent cum geometria, geometria quidem enĩ phiſicam intendit lineam: ſed non in quantum ẽ phiſica: ſed perſpectiua quidem mathematicam lineam ſed non in quantum mathematica: ſed in quantũ eſt phiſica. Tex.c.21. ¶Quoniam autem natura dupliciter dicitur ſpecies et materia ſicut de ſimo quid ſit intendimus: ſic conſiderandum eſt, quare nec ſine materia huiuſmodi: nec ſecundum materiam. ¶Etenim iam ⁊ de hoc dubitabit aliquis dupliciter q: due nature ſunt de qua eſt phiſica aut de eo ꝙ ex vtriſq;: ſꝫ ſi de eo ꝙ ex vtriſq; et circa vtraq;. Tex.c.22 ¶Utrum igitur eiuſdem: aut alius vtrunq; cognoſcere. ¶In antiquos quidem enim aſpicienti videbitur vtriq; cẽ materiei: ex parua enim parte quadam empedocles ⁊ democritus ſpeciem: et quod quid erat eſſe tetigerunt. ¶Si autem ars imitatur naturam: eiuſdem autem ſcientie eſt cognoſcere ſpeciem et materiam vſq; ad hoc vt medici ſanitatem et colerã et flegma in quibus eſt ſanitas: ſimiliter autem et edificatoris eſt ſpeciem domus et materiam: que lateres et ligna ſunt: ſimiliter autem in alijs et phiſice vtriq; erit cognoſcere vtraſq; naturas. Tex.c.23. ¶Ad hoc ꝙ cuius cauſa ſit et finem eiuſdẽ et quecũq; ſunt propter hoc natura autem finis eſt et cuius cauſa fit. Quorum enĩ continui motus exiſtẽtis eſt finis aliquis motus hoc vltimum eſt et cuius cauſa fit: vnde et poeta deriſorie appoſuit dicere hunc finẽ: cuius quidem cauſa effectus eſt. Uult enim non omne eſſe vltimũ finem: ſed optimũ. Tex.cõ.24. ¶Quoniã autem faciũt artes materiã alie quidem ſimpliciter: alie vero operoſe et vtimur tanq̃ ꝓpter nos omnibꝰ que ſunt: ſumus enĩ quodã modo ⁊ nos finis. Dupliciter enim eſt id cuius cauſa fit: dictũ eſt autem de his in his que de prima philoſophia ſunt. Tex.c.25 ¶Due igitur ſunt principantes materiã et cognoſcentes artes: que vtitur et factiua q̃ architectonica, vnde et vniuerſalis architectonica quodã mõ eſt: differũt aũt ſcdm ꝙ hec ſpeciei quidẽ cognoſcitiua eſt et architectonica: alia autẽ vt factiua materie gubernator enĩ qualis ſit ſpẽs aliqua temonis cognoſcit et inſtituit: alius aũt ex quo ligno et qualibꝰ illis erit: in his quidẽ igitur q̃ ſunt ſm artẽ nos facimꝰ materiã ꝓpter opus: ſed in phiſicis ineſt. Tex.c.26 ¶Ampliꝰ eorũ q̃ ſunt ad aliquid materia eſt: in alia enĩ ſpẽ alia materia vſq; ad quãtũ: ergo phiſicũ opꝫ cognoſcere ſpẽm et q̃d quidẽ eſt aut quẽadmodũ ad medicum

neruũ et fabrũ es vſq; quo: cuiꝰ enĩ cauſa vnũquodq; ⁊ circa hec q̃ ſunt ſepãte q̃dẽ ſpẽs in materia hõ enĩ hominẽ gñat ex materia ⁊ ſol quomõ aũt ſe habeat hoc ſeꝑabile et quid ſit phĩe prime eſt determinare

¶Ariſtoteles intendit delarare de quibus conſiderat ſcientia naturalis et dicit ꝙ poſt quam conſideratum eſt quot modis natura dicitur conſiderandum eſt modo in quo differat mathematicus a naturali philoſopho. Poſtea: dicit ꝙ videtur mathematicam et phiſicam eandem ſcientiam eſſe: quia de eodem obiecto conſiderant namq; philoſophus conſiderat plana idest ſuperficies ⁊ firma idest ſolida et lineas Et pũcta et mathematicus cõſiderat eadem: ergo mathematicus et phiſicus non differunt. Iterum cõfirmat de aſtrologia ꝙ ipſa aut eſt pars philoſophie naturalis: aut altera eſt, quaſi diceret. Mouetur queſtio vtrum aſtrologia ſit omnino altera a naturali philoſophia vel pars eius: ⁊ ꝓbat ſtatim ꝙ aſtrologia ſit vna pars philoſophie naturalis: quia cuicũq; pertinet cognoſcere ſubſtantias et naturas aliquarum rerũ eidem pertinet agnoſcere accidentia illarũ rerũ ſed ad naturalẽ philoſophum pertinet conſiderare naturam et ſubſtantiam ſolis et lune cum ſint quedam corpora naturalia: ergo ad eum pertinet etiam conſiderare per ſe accidentia ipſorum. Hoc etiam probatur quia philoſophꝰ nãlis inq̃rit d̃ figura ſolis et lune: ergo phiſica non totaliter differt a mathematica: et hoc habetur, textu cõmenti.16.et.17.. Iam vero textu commenti decimi octaui ſoluit premiſſam queſtionem dicens ꝙ quamuis mathematicus et phiſicus de eiſdem ſpeculentur tamẽ eſt differẽtia: quia mathematicus tractat de pũctis et lineis non in quantũ ſunt termini corporis naturalis: philoſophus vero econuerſo Unde infert corolariũ ⁊ abſtrahit ſcilicet mathematicus a motu ⁊ a materiã ſenſibili ⁊ naturali ⁊ cauſa quare poſſunt abſtrahere eſt quia ſecundũ intellectũ ſunt abſtracta a motu. Et dicit textꝰ nil differt ſic abſtractum abſtractione p̃ciſiua a ſeipſo realiter coniuncto: et dicit ꝙ ſic abſtrahens nõ mentitur quia aſtrahentiũ non eſt mendatiũ cũ ſic abſtrahentes ſimplici conceptu intelligant et, in ſola cõpoſitione, et diuiſione ſtat veritas et falſitas. Sunt enĩ multa in re cõiũcta: quorũ vnũ poteſt intelligi abſq; alio, vt prius abſq; poſteriori. Exempli gratia quia quantitas magis eſt imediata ad ſubſtãtiã prior eſt qualitate ⁊ ideo intelligi poteſt abſq; qualitatibus ſenſibilibus et motu non autem abſtrahit a materia intelligibili que eſt ſubſtantia quia claudit in ſui intellectu ſubſtãtiam: et hoc dicitur ſeptimo metaphiſice. in textu cõmenti decimi noni dicit latet hoc ponẽtibus ideas qui quidẽ ea que phiſica ſunt abſtrahunt dicentes ſeparatum hominẽ ⁊ equum et lapidem eſſe diſtinctaq; ab indiuiduis eo ꝙ ſcientia eſt de vniuerſalibus et non de ſingularibus ideoq; plato errauit cogitans omne quod eſt abſtractum per intellectũ fore abſtractum ſecũdũ rem quod eſt falſum ideoq; malefaciunt abſtrahentes phiſica cũ ſint minus abſtracta mathematicis. Nã mathematicus abſtrahit a materia ſenſibili et nõ a materia intelligibili ſed phiſicus non abſtrahit a materia ſenſibibili ſed ſolum a materie indiuiduali. Deinde dicit ꝙ hec ſolutio queſtiõis manifeſtatur ſi aliquis velit tradere diffinitiones phiſici et mathematici. Nam mathematicus diffinit ſine motu et materia impar par rectum curuum ſed philoſophus, carnem, os, et hominem non adhuc idest non ſine motu et ſenſibilibus qualitatibus ſed naturalis dat definitionẽ ſicut ſimi et mathematicus ſicut curui. Quorum primũ includit materiã et ſubiectũ reliquum vero non adhuc idem probat textu cõmenti.20. per ſcientias q̃ ſunt medie inter mathematicam ⁊ naturalẽ, ille enĩ ſunt magis phiſice quia vnumquodq; denominatur et ſpeciem habet a termino: vnd e quia harum ſcientiarũ conſideratio terminatur ad materiã naturalẽ licet per principia mathematica procedant magis ſunt naturales quam mathematice: dicit ergo ꝙ contrario modo ſe habent iſte ſcientie medie cũ mere mathematicis q: mere mathematice ↄſiderãt lineam non in quantum eſt phiſica: ſed perſpectiua: non in quantum eſt mathematica: ſed in quantũ eſt phiſica. Poſtea philoſophus textu cõmẽ.21. d̃clarat quid ſit terminus cõſideratiõis naturalis circa formam: et oſtendit ꝙ ad naturalem Philoſophum pertinet conſiderare de forma: et de materia: et dicit ꝙ natura dupliciter dicitur ſpecies idest forma et materia: et ſic eſt conſiderandũ ꝙ intendimus de forma ſicut de ſimo idest conſiderando materiã ſenſibilem, quare nec ſine mataria huiuſmodi conſideratio eſt: nec ſecundũ materiã ſcilicet ſolum quia oportet cõſiderare vtrũq;. Deinde textu cõmenti.22. dicit ꝙ dubitabit aliquis dupliciter. Primo cũ natura dicatur de materia et forma vtrũ ſcientia naturalis ſit tantũ de materia: vel tantũ de forma, vel de eo quod ex vtroq; cõpoſitum eſt. Secũda dubitatio eſt vtrũ ad diuerſos artifices pertinet conſideratio de forma et de materia: et ſtatiꝫ ſoluit p̃dictas queſtiones et p̃rio ſecundã, quia p̃ria queſtio videt̃ ſatis ſoluta per hoc ꝙ dixerat ꝙ conſideratio naturalis eſt tanquam de ſimo ideo ſecũdam ſoluit dicens ꝙ ſi velit aliquis aſpicere ad antiquorum dicta videtur ꝙ ſcientia naturalis non ſit niſi de materia quia parũ vel nihil tetigerunt formã: et ideo videtur hanc ſcientiam ſolum ſpeculari materiam: ſed ipſe vult perſuadere tribus rationibus hoc intentum. Primo ſic ars imitatur naturã quam propoſitionẽ intellige de bite et regulariter operantẽ, quia ſi male operatur ars corrigit naturã ⁊ itelligitur ꝙ ars imitatur naturam in affirmatiuis: non autẽ in negatiuis. Exẽpli gratia ſi in apoſtemate epatis natura regulariter operãdo euacuat ſanguinẽ per naſum dextrũ: ergo ⁊ ars ſi illud faciat bene agit iuxta illud Hyppocratis prima aphoriſmorum, vndecũq; natura repit: inde ducere per conueniẽtes regiones: ſed in negatiuis non imitatur ars naturam: quia non ſequitur natura nunquam euacuauit per venam brachij: ergo ars non debet illud facere. Neganda eſt conſeq̃ntia. Dicit igitur ꝙ ſic ſe debet habere ſcientia naturalis circa naturalia ſicut ſe habet ſcientia artificialis circa artificialia: ſed ſcientie artificis eſt cognoſcere materiam et formã vſq; ad aliquẽ certũ terminum, vt patet de medico cognoſcẽte ſanitatem ſicut formam ⁊ coleram et flegma: ſicut materiam in qua eſt ſanitas. Nam in contẽperatione humorũ ſanitas conſiſtit. Similiter edificatoris eſt agnoſcere ſpeciẽ et materiam domus: igitur etiã phiſici eſt agnoſcere vtraſq; naturas. Poſtea vero textu cõmenti vigeſimi tertij idem declarat dicens ſecundam rationẽ eiuſdẽ ſciẽtie eſt ↄſiderare finẽ ⁊ ea q̃ ſunt ad finẽ, q: rõ eorũ q̃ ſunt ad finẽ a fine ſumit̃. Sed natura eſt finis materie: g̃ eiuſdẽ ſciẽtie ẽ ↄſiderare materiam

¶Utrum aſtrologia differt a naturali phĩa.

Duplex̃ bona dubitatio

Quõ itelligit̃ ars imitatur naturam.

et formam: ꝙ autem forma ſit finis materie probat dicens ꝙ ad hoc ꝙ aliquid ſit finis alicuius motus continui duo requiruntur, vnum eſt ꝙ ſit vltimum motus et ꝙ ſit id cuius cauſa fit. Unde poeta dicit deriſorium eſt finem dicere cuius cauſa fit. Uidetur enim eſſe nugatio: ſicut dicendo homo animal: id ergo finis eſt quod eſt vltimum et optimū et quia forme eſt vltimū generationis probat ꝙ ſit cuiꝰ cauſa fit per ſimilitudinem in artibus preſupponens ꝙ alique artes faciunt materiā ſimpliciter, vt figulus lateres; alie vero operoſe ideſt materiam iam factā preparant vt ars carpentaria ligna: et dicit ꝙ vtimur omnibus que ſunt ſecundum artem ſicut propter nos exiſtentibus. Nos enim ſumus quodā modo fines artificialiū. Dicit quodam modo quia ſicut dictum eſt in philoſophia prima dupliciter dicit̄ aliqđ cuius cauſa fit ſcilicet cuius ⁊ quo vt finis domus vt cuius eſt habitator, vt quo vero eſt habitatio ex his igitur accipere poſſumus ꝙ due artes ſunt domine materie ſcilicet vna que vtitur et alia que ē factiua artificiati inducens formā ⁊ hec ē architectonica reſpectu eius que diſponit materiā: ſicut nauifactiua reſpectu carpentarie que ſecat ligna, vnde oportet ꝙ ipſa ars vſualis ſit magis architectonica; quia iudicat qualis debeat eſſe forma temonis: ſed factor nauis iudicat ex quibus lignis et qualibus debeat fieri nauis vnde vtens precipit ſcilicet gubernator inducenti formā, vt nauifactiue et hic preparanti materiam: vnde ſicut preparās materiā ordinatur ad inducentē formā ⁊ hic ad gubernatorē vtentē ſic materia in naturalibꝰ ordinat̄ ad formā.

Tertia rō

¶ Tertia rō cōmenti. 26. ꝙ materia deſignat aliquid quod intellige de materia ſecunda habenti has vel illas diſpoſitiones vnde diuerſe materie ſecunde ad diuerſas formas ordinantur: ſed relatiuorū eadem eſt ſcientia; ergo intentum deinde declarat: ꝙ ſicut medicus non conſiderat neruum in quantū eſt neruus qr pertinet philoſopho, et ſimiliter faber de ere in quātū eſt es non conſiderat: ſed in quantū eſt ſubiectū ſtatue ſic naturalis non conſiderat formam niſi in quātum habet eſſe in materia et ideo terminus conſiderationis, ſciētie naturalis eſt circa formas que partim in operando dependent a materia et organo et partim non ſic dependent, ſicut eſt anima rationalis que quo ad operationes ſenſitiuas pendet ab organo et quantū ad vegetatiuas. Non ſic autē quantum ad intellectiuas: itaq; iſte aīe rationales ſunt in materia in quantū dant eſſe naturale tali corpori et qđ ſint in materia per hoc probant; quia forma cuiuſlibet rei generate ex materia eſt in materia. Ad hoc enim terminatur generatio, vt forma ſit in materia: ſed homo generatur ex materia et ab homine quaſi ab agente primo, et a ſole tanquā ab agenti vniuerſali reſpectu generabilium: vnde ſequitur: ꝙ anima que eſt forma hūana ſit in materia; vnde vſq; ad animā rationalē ſe extendit conſideratio naturalis que eſt de formis: ſed non vſq; ad formas totaliter ſeparatas.

Quis eſt t̄ris ſpeculatōis phi naturalis

Dubitat̄ an bñ diuidat̄ natura in materiā ⁊ formam.

Dubitatur circa preſentē textū vtrum natura cōpetenter diuidatur in materiā et formā: et arguitur ꝙ non, quia aliquid eſt principiū motus et quietis, ⁊ ex conſequenti natura ꝙ non materia ⁊ forma: antecedēs probatur, quia grauitas ſeparata ē principiū motus et quietis et tamen non eſt natura que ſit materia vel forma: idem argumentum eſt de caliditate ſeparata, et confirmatur lumen eſt calefactiuū et principiū motus et quietis ⁊ tamen non ē materia vel forma. Pro ſolutiōe huius queſtiōis notat̄ Albertus de ſaxonia ſecundo phiſicorum queſtione ſexta: ꝙ materia eſt natura quia eſt principiū mouēdi et quieſciendi paſſiuum: et forma ſimiliter eſt natura, quia eſt principium mouendi et quieſcendi actiuum ſed nil aliud ab his ex natura ſumendo ꝓprie naturā. Ex quo ſequitur ꝙ nullū efficiens ea ratione qua efficiens et nullus finis ea ratione qua eſt finis eſt principiū intrinſecum, quia aliter, ſequeretur ꝙ aliqua pars eſſet cauſa aut ſuimet, aut totius cuius eſt pars quod eſt falſum, quia nihil ſeipſum facit, et nihil ſeipſum gignit vt Auguſt. tertio trinitate capitulo tertio, vbi dicit conceſſa in diuinis productiōe facile eſt cuicūq; perſuadere in diuinis eſſe diſtinctionē aſſignandaꝫ. Nec pars poteſt eſſe finis ſui totius alioqui pars haberet meliorē rationem quā totum quod eſt falſum: et conſequētia tenet, quia ſemper finis tenet rationē melioris.

Qđ caliditas ſeparata ſit actiua et non grauitas.

¶ Preterea notandum eſt ꝙ quamuis caliditas ſeparata ſit alicuius actiuitatis. Non tamen grauitas ſeparata eſt alicuius actiuitatis ratio diſcriminis eſt: quia caliditas ſeparata non alterat ſe, nec agit in ſe ſed grauitas mouet ſe motu totali per ſe primo: quod eſt falſum quia omne quod mouetur ab alio moueri neceſſe eſt: ⁊ ita diceremus ꝙ illa caliditas ſeparata non eſt natura quia ad hoc ꝙ ſit natura; requiritur ꝙ taliter ſit agens principale quod in quantū huiuſmodi ideſt naturale agēs nō poſſit eſſe inſtrumentū alterius agentis creati: et qr caliditas ſeparata nata eſt eſſe iſtrumentū alterius nō dicetur agens principale et ſic patet nullū agēs inſtrumentale in quantum huiuſmodi fore naturam ſed quia de agenti principali et inſtrumētali hēo notāda aliqua. Primo noto de mēte Buridani ꝙ ratio agentis principalis potiſſima eſt in hoc quod eſt dirigere, inſtrumentalis vero in hoc quod eſt dirigi qđ bene manifeſtat artifex, et fornax eius namq; ſecundū ꝙ eſt expediens operi artificis, ita magis et magis fornax incendit quid tamen ſit dirigere non eſt facile cognitu. Illud tamen declarabo agēs a dirigere. b. eſt ſecundum conatum a conari: et. b. atq; b. dependere ab. a. in agendo hanc ſecundam particulam addiderim ne cōcedamus celum eſſe agēs inſtrumentale reſpectu ignis quia ſecundum conatum ignis ita conatur celum quia tamen celū nō dependet ab igne ideo non eſt inſtrumentale agens ignis: et pro huius diffinitionis maiore enucleatione et videndo quomodo ſecundum maiorē applicationem agentis principalis magis conetur inſtrumentale adduco tres rationes prīa eſt partes corporis humani conſtant in debita proportione quod certe non poſſet eſſe, ſi calor noſter eſſet agens principale cum dicat philoſophꝰ ſecundo de anima: ꝙ ſi operationes noſtre naturales fierent principaliter a calore poſſet homo in infinitum creſcere: ergo principaliter fiunt ab anima que dirigit calorem vt ad maiores partes magis deferat de alimento et ad minores minus. Secunda ratio videmus in fronte nunꝗ pilos generari cum tamē ad frontem fumoſitas tertie digeſtiōis eleuetur que eſt materia vnde pili generantur ſed ideo pili in fronte non generantur: qr ibi anima propter decorem hominis retrahit calorem naturalem ne perfecte fumum adurat qua perfectione aduſtiōis deficiēte nō gñatur pilꝰ. Tertia rō ſupponamꝰ ex Ariſto li. d motibꝰ aīaliā ⁊ in li. de

reſpiratione et inſpiratiōe ꝙ omē quod eſt maxime calidū preſertim in mixtis animatis ſemꝑ dilatat̄ ⁊ conſtringitur cuius dilatio prodeſt infrigidationi per aerem attractuꝫ conſtrictio vero prodeſt expulſioni aeris iam calefacti vt alius frigidus ingrediatur: ſequitur ergo ex hac propoſitinne ꝙ cū cerebrū ſemper dilatetur et conſtringatur in eo maximū calidum eſt non quidem in ſui ſubſtantia cū ſit maxime frigidū et exangue: ergo in ꝗbuſdā ſpirtibꝰ vitalibus et aīalibꝰ maxīe feruidis eſt illud maxīe calidū et ſi peteretur cum tantum calidum ſit preſens ipſi cerebro quare in ipſum nō plus agit: imo maxime auget calorem cerebri. Dicendum id eſſe, quia aīa noſtra manu tenet et regulat calorem illorum ſpirituuꝫ ne plus imprimat in cerebro quam ſit cerebro conueniens: et in hoc ſtat potiſſima ratio dirigētis et directi. Non pretermittas tñ ꝙ agens inſtrumentale quoddam eſt ꝓpriſſime tētū: et illud non attingit effectum ſecundum propriam naturam: ſed ꝓut ab artifice ſic vel ſic mouetur: et ita ſe habet ſerra ⁊ malleus reſpectu artificis: aliud tñ īproprie vt ē calor reſpectu ignis reſpectu celi: quia iſta ſecundū ꝓprias formas agunt: tñ conatuꝫ ſuum variant ſecundum conatū principalis, a quo dependent: et in hoc ſtat eorum inſtrumentalitas. Ex quo inferas quod non ſemper agens naturale agit ſecundum vltimū ſue potentie quod bñ monſtrat calor naturalis quē ſecundum quod expediens natura fortius dirigit ⁊ per illum vehementius operatur.

Dubium ſecunduꝫ

¶ Dubitat̄ ſcđo qñō intelligit̄ id qđ dicit Doctor ſanctus in hoc ſecundo. Textu cō. 18. ꝙ mathematica ſunt abſtracta a materia ſenſibili: nō autem a materia intelligibili. Pro cuius declaratione noto quid per materiam intelligibilem intelligatur et quid per materiam ſenſibilem, per materiam ſenſibilem intelligo materiam prout ſubiectū qualitatibus ſenſibilibus, vt caliditati et frigiditati et eiuſmodi alijs per materiam vero intelligibilem intelligo illud quod eſt ſubiectum entis mathematicis: per quod diffinitur. Unde nō ſolum ſubiectum paſſionis mathematice ē eius materia intelligibilis: ſed etiā ſubiectū ī quo ſunt numeri et magnitudinis, eſt materia intelligibilis eorum. Unde dicit diuus Thomas qui eſt latinorum expoſitorū facile princeps hec verba. Si igitur quantitas nō claudit in ſuo intellectu qualitates ſenſibiles: vel motus claudit tamen in ſuo intellectu ſubiectum poteſt igitur intelligi quantitas ſine materia ſubiecta motui ⁊ qualitatibus ſenſibilibus non tamē abſq; ſubiecto; ⁊ ideo huiuſmodi quātitates ⁊ que eis adiunt̄ ſunt ſecundum intellectum abſtracta a motu et a materia ſenſibili: non autem a materia intelligibili. Uult igitur expoſitor ꝙ quia non ſunt abſtracta a ſubſtantia: ideo non ſunt abſtracta a materia intelligibili: quod non diceret niſi intelligeret ſubſtantiam eſſe materiam intelligibilem eorum: et dico vlterius ꝙ per iſtam ſubſtantiam intelligibilem ſcilicet ꝑ ſubſtantiam ſubiectam poteſt diffiniri: ſi perfecte diffinirētur: quod ꝓbo quia illud quod eſt principiū eſſendi alicuiꝰ: eſt principiū cognoſcēdi cognitione perfecta, vt patet ex ſecundo meta. conſtat autem quod ſubſtantia ſubiecta eſt principium per ſe eſſendi iſtarū formarū, vt ſuppono tanquā notū: ergo et cetera Si autē queras huiuſmodi diffinitiones forte poſſunt eſſe tales: magnitudo eſt quātitas cōtinua permanens per quā ſubſtantia ſubiecta habeat partes quaꝝ vna ē extra aliā ſine diſcretione interueniente. Numerus autem eſt quantitas diſcreta permanens per quam ſubſtantia ſubiecta habet partes quarū vna eſt extra aliā diſcretione interueniēte: has autē diffinitiones ſumpſi ex tractatu Roberti dortu ſciētiarum: ꝙ ſi quis ponat meliores michi nō diſplicet.

¶ Secundo dico ꝙ etiam genus ⁊ differentia entis mathematici poſſunt dici materia intelligibilis ipſius qđ ſic videtur; quia partes habēt rationem materie reſpectu totius: vt vult Ariſtote. ſecundo huius modo genus et differentia ſunt partes diffinitionis entis mathematici, vt euidēs eſt: ergo quodam modo habent rationem materie reſpectu ipſiꝰ diffinitionis eius. Non autem ſunt materia ſenſibilis: vt manifeſtū ē, quare ſunt materia intelligibilis, nec ſequit̄ ex hoc ꝙ naturalis ſimilr̄ diffiniat vt mathematicꝰ: qr naturalis: ⁊ ſi diffiniat ꝑ genꝰ ⁊ drīas: non tñ diffinit ꝑ genus et drīaꝫ rei mathematice: et iſtud pono eē materia itelligibilē rei mathematice q̄ntū ad eiꝰ diffinitionē.

Dubium tertium

¶ Querit̄ preterea vtrū differētia quā aſſignat Ariſtoteles inter ſcientiam naturalem ⁊ mathematicam ſit bene aſſignata: et differentia eſt ꝙ ſcientia naturalis diffinit per motum: mathematica vero non: et arguitur pro parte negatiua ꝙ non ſit bene aſſignata quia philoſophia naturalis tractat d primo motore et tamen primus motor non diffinitur ꝑ motum: quia eſt motor immobilis. In oppoſitum eſt Ariſtoteles in litera. ¶ Pro ſolutione noto quod ad hoc ꝙ aliqua ſcientia dicatur naturalis: requiritur et ſufficit ꝙ conſideret de terminis ſupponentibus pro rebus naturalibus ⁊ inueſtiget terminos connotantes motum, et operationes: vel ſi aliqua conſideret: conſideret ſecūdum ꝙ ſunt ordinabilia ad motum et operationes: ex quo ſequitur ꝙ ſi conſiderat de prīo motore illud eſt ſecundū ꝙ in eius diffinitione quid nominis exprimente exprimitur motus. Nam a naturali philoſopho deſcribitur primus motor eſt principium mouens immobile: mathematici vero ſolum conſiderant terminos prout habent magnitudinem et menſuram: per hoc patet, ꝙ ſi philoſophus tractat d materia prima illud eſt ſecūdum ꝙ eſt ſubiectum cuiuſlibet tranſmutationis: et ita patet ſolutio argumenti ante oppoſitum. Hec annotat Albertus de ſaxonia ſecundo phiſicorum queſtione ſeptima.

Dubium quartum.

¶ Iterum dubitatur circa textum. Utrum ſcientie medie inter puras mathematicas et naturales ſint magis naturales quam mathematice: et arguitur ꝙ non ſint medie, quia vel eſſent medie per abnegationem: vel per partipationem: non primum: quia tunc Ariſtoteles non recte diuiſiſſet ſexto metaphiſice ſcientiam ſpeculatiuam in mathematicam: et naturalem et metaphiſicam: quod ē falſum, nec ſunt medie per participationē: qđ ē falſum: qr cū ſit habitus ſimplex non hꝫ partim de vno ⁊ partim de alio. Preterea iſte ſcientie medie cōputant̄ inter mathematicas ſcilicet, arithmetica, geometrica: ſunt pure mathematice: ſed muſica, perſpectiua, et aſtrologia: ſunt ſcientie medie: que cum pure mathematicis computantur. Ad idem iſte ſcientie medie ſubalternantur mathematicis ergo ſunt mathematice: conſequentia tenet: et probatur antecedens: quia iſtarū ſcientiarū mediarū principia ſunt mathematica. ¶ Oppoſitum ſentit phs in litera.

¶Notandum ꝙ ꝓpoſitionum quedam ſunt compoſi
te ex terminis pure naturalibus, vt corpus humanū
eſt compoſitum ex materia et forma: quedam vero
ſunt compoſite ex terminis pure mathematicis, vt
omnis triangulus habet tres angulos; quedam ve⸗
ro habent vnum terminum naturalem et alium ma⸗
thematicum: celum eſt ſphericū: et iſte ſunt medie
que continentur in ſcientijs medijs: et ſubiectum ea
rum non eſt pure mathematicum: nec pure naturale
vt numerus ſonorus eſt ſubiectū muſice: linea viſua
lis perſpectiue: vniuerſum aſtrologie. ¶Notandum
ſecundo ꝙ quedam principia ſcientiarum cognoſcū
tur ex ſolis terminis: vt quodlibet eſt vel non eſt; que
dam vero per experiētiā. Exemplū primi eſt in ma⸗
thematicis. Exemplum ſecundi in naturalibus: Ex
quo ſequitur ꝙ concluſiones pure naturales non poſ
ſunt demonſtrari niſi per principia pure naturalia:
et concluſiones pure mathematice per principia pu
ra mathematica. Exemplum primi. Eſt lapis ſur⸗
ſum poſitus deſcendit deorſum. Exemplum ſecundi
Omnis triangulus habet tres angulos etc. Sed
concluſiones medie demonſtrātur vno principio ac
cepto ex terminis: et altero per experientiam. Exē⸗
pli gratia. Iſta ꝓpoſitio, celum eſt ſphericum ſic de⸗
monſtratur: omne illud eſt ſpericum a cuius puncto
medio ad circunferentiam omnes linee ducte ſunt
equales: ſed celum eſt huiuſmodi: quia ſtelle appa⸗
rent equales in oriente, meridie, et occidente: ergo
celum eſt ſphericum. Illa namqꝫ ꝓpoſitio minor eſt
media que ſolum capit euidentiam ex experientia.
Aliquando vero demonſtratur aliqua ꝓpoſitio me⸗
dia per p̄miſſas pure naturales vt illa: celū eſt ſphe
ricū: ſic nobiliori corpori debetur nobiliori figura:
ſed celum eſt nobilius corpꝰ: ergo etc. Maior non
eſt mathematica; quia in mathematicis non eſt finis
nec bonū Minor adidē eſt pure naturalis ſem per
ergo ad concludendam concluſionē mediā eſt opꝰ
aliqua premiſſa per experientiam accepta. Ex quo
ſequitur ꝙ concluſio media non poteſt concludi per
premiſſas pure mathematicas.

Quomodo ſciētie medie ſūt magis naturales

¶Nunc autem volo declarare quo
modo ſcientie medie ſunt magis naturales ſuppon̄e
do ꝙ ſcientia debet capere denominationem ab eo a
quo capit certitudinem et euidentiam: et quia hoc
accipit a principijs: ſequitur ꝙ principia ſunt maxi
ma pars prebendi denominationem ſcientie. Sup⸗
ponamus ſecundo ꝙ ſemper concluſio ſequitur debi
liorem partē vt ſcripſi in poſterioribus et ꝙ copula
tiua non poteſt eſſe euidentior quā ſit eius pars: tūc
ſit. Prima concluſio: ꝙ nulle propoſitiōes medie poſ
ſunt eſſe magis certe quā naturales: probatur. Nā
in demonſtratione talium concluſionum oportet ad
minus ſumere vnam minorem cuius euidentia non
habetur niſi per experientiam: ſecundum ꝙ diceba
tur: cum ergo concluſio capiat euidentiam ex ſuis
principijs per vnam ſuppoſitionem: et cum conſe⸗
quens non poſſit euidentius eſſe antecedēti per vnā
aliam ſuppoſitionem: ſequitur copulatiuā que eſt an
tecedens totale ad concluſionem mediam demōſtrā
dam non eſſe euidētiorem quam ſit minor premiſſa
ad predictam concluſionem cum illa ſit minus eui⸗
dens maiore: ꝓpter hoc ꝙ maior eſt innata: minor
vero capta per experientiā. Ex quo ſequitur vlteri
us concluſionem mediam nō poſſe habere maiorem
euidentiam nec certiorem quam habeat minor: ex
qua ſyllogizatur: et per conſequens: ſequitur ipſam
concluſionem non poſſe habere maiorē euidentiam
quam poteſt habere per experientiā et tantam poſ⸗
ſe habere concluſiones naturales: quibus concluſio
ones medie ſunt equales in certitudine et euidētia.
Ex quo ſequitur: ꝙ ſcientie medie debent dici natu
rales magis quam mathematice: patet quia ſciātie
medie non ſunt equaliter certe cum ſcientijs mathe
maticis: et ſm̄ certitudinem maiorem vel minorem
ſcientie debent capere denominationem: ad ratio⸗
nes principales. ¶Ad primam dico ꝙ dicuntur me
die: quia earum propoſitiōes ſunt compoſite ex vno
temino naturali et alio mathematico. Ad confirma
tionem dico ꝙ enumerantur inter ſcientias mathe⸗
maticas; nō ꝙ ſint magis mathematice quam natu⸗
rales: ſed quia antiquitus conſueuerant eas addiſ⸗
cere cum ſcientijs pure mathematicis ante ſcienti⸗
as naturales. Ad aliam dico ꝙ non oportet ſciētias
ſubalternatas eſſe eiuſdem generis. Nam ſic omnes
ſcientie mathematice eſſent eiuſdem generis prop⸗
ter hoc ꝙ ſcientie mathematice quodam modo ſub
alternantur. Tandem dico ꝙ bene verum eſt ꝙ ſci⸗
entie medie vtuntur principijs generalibus ſciētia
rum pure mathematicarum: ſed principia ſpecialia
mediarum ſunt ſimilia in certitudine principijs ſci⸗
entie naturalis propter ꝙ ſcientie medie magis di⸗
cūtur nāles vtpote denominationē a principijs coꝝ
ſpecialibus ſuſcipiētes magis quam a generalibꝰ.

¶Querit̄ p̄terea an naturalis phi⸗ Bona qō.
loſophus habeat conſiderare materiam primam: et
primam formam que eſt prima cauſa: et videtur ꝙ
nō quia hec conſiderare pertinet ad metaphiſicum:
ergo non philoſopho naturali: ſimiliter primus mo⸗
tor eſt mouens immobile: ergo non pertinet ipſiꝰ cō
ſideratio philoſopho naturali: tenet conſequentia
quia philoſophus conſiderat omnia ratione motus.
Pro ſolutione preſentis queſtionis: quia videtur op
poſitum dicere Ariſtoteles et Cōmētator in iſto tex
tu cōmenti decimi ſexti. Noto de mente Commenta
toris in primo commento. 83. et ſecundo huius com
mento. 22. ꝙ Auicenna voluit philoſophum natura⸗
lem non demonſtrare materiam primam eſſe nec for
mam primam eſſe: ſed iſta demōſtrare pertinet ad
philoſophum primum: et naturalis debet accipere ⁊
ſupponere ab ipſo et ratio Auicenne fuit quia audi
uit ex poſterioribus analecticis: ꝙ nulla ſcientia de
monſtrat ſua propria principia: ſed materia prima
et forma prima ſunt principia omnium rerum natu
ralium: ergo philoſophus nō pōt illa demonſtrare:
ſed iſta poſitio non placet Commentatori: quia ma⸗
teria prima demonſtratur per tranſmutatiōem iux
ta illud Auerrois octauo metaphiſi. textu commen
ti decimiſeptimi: ſicut operatio fecit ſcire formam:
ita tranſmutatio fecit ſcire materiam: ſimiliter pri⸗
mus motor cognoſcitur a nobis per motum eternū
que demonſtratio non pertinet ipſi metaphiſico ſed
philoſopho naturali: ergo pertinet naturali conſide
rare primam materiam: et primam formam ſed in
veritate Cōmētator non videtur adeo bene ſenſiſſe,
vt ſenſit Auicenna: quia philoſophus dclarans vſqꝫ
ad quantum ſe extenderet philoſophus naturalis
dixit ꝙ ſe extendebat vſqꝫ ad animam rationalem
in quantum non eſt abſtracta a materia ſm̄ opera⸗
tiones ſenſitiuas: et naturales: et ita dicerem ego ꝙ
primus motor conſideratus ſecundum ꝙ eſt princi⸗

pium motus vere eſt de cōſideratione philoſophi ſꝫ
conſideratus in quantum eſt actus purus. primum
ens ſic eſt de conſideratione methaphiſice: et mate⸗
ria prima conſiderata in quantum eſt ſubiectū tranſ
mutationis eſt de conſideratione philoſophi natura
lis ſed in quantum eſt in pura potentia et omniū ſub
ſtantiarum imperfectiſſima dicetur de conſideratio
ne metaphiſice ſi plura placet videre d̄ hoc vide Io
annē de ianduno. 2 phiſicorū. q. 7. Forte tamen hec
que nos dicimus ſunt melius digeſta.

Tex.c.27 DEterminatis aūt his con⸗
ſiderandum eſt de cauſis: que ⁊ quot
numero ſint. Qm̄ enim ſciendi gra⸗
tia hoc negocium eſt ſcire aūt non an
te opinamur vnūquodqꝫ. Quā vtriqꝫ
accipimus ꝓpter quid eſt vnumqōqꝫ
Hoc aūt eſt accipere primam cauſam: manifeſtum eſt
quoniam et nobis hoc faciendū eſt: et de generatio⸗
ne et corruptione et de oī phyſica mutatione: quate
nus ſcientes eoꝝ principia reducere in ipſa tētemꝰ
Tex.c.28 queſitoꝝ vnūquodqꝫ. ¶Uno quidem mō cauſa dici
tur ex quo fit aliquid cū inſit: ſicut es ſtatue: et argē⸗
tū phiale: et hoꝝ genera. Alio aūt mō ſpecies et exē
plum. Hec aūt eſt ratio ipſius ꝙ aliquid erat eſſe: ⁊
huius gn̄a: vt eius que eſt diapaſon: duo ad vnū ⁊ om
Tex.c.29 nino numerus et partes q̄ in diffinitione. ¶Ampliꝰ
vnde principiū mutationis primū ad quietis eſt, vt
conſilians cauſa: et pr̄ filij: et omnino faciens facti: ⁊
cōmutans cōmutati. Ad huc aūt quemadmodum fi⸗
nis: Hoc aūt eſt qō cuius cauſa: vt ambulādi ſanitas
ꝓpter quid em̄ ambulat dicimus: vt ſanetur. Et dicē
centes ſic opinamur aſſignare cauſam. Et quecūqꝫ iā
mouente alio intermedia ſunt finis: vt ſanitatis: ma⸗
cies: aut purgatio: aut potiones: aut organa. Om̄ia
em̄ hec finis gratia ſunt. Differunt tn̄ ab inuicē. Qō
alia quidem opa: alia vero organa. ¶Cauſe quidē
Tex.c.30 igitur fere tot modis dicūtur. ¶Contingit aūt mul⸗
tipliciter dictis cauſis: multas eiuſdē cauſas eſſe nō
ſm̄ accidens: vt ſtatuifica et es non ſm̄ alterū aliq̄d:
ſed ſcdm̄ ꝙ eſt ſtatua: ſed non eodē modo. ſed hoc qui
dem vt materia, illud aūt ſicut vnde motus. Sūt aūt
quedam ⁊ ad inuicem cauſe, vt laborare cauſa ē bo
ni habitus ⁊ hic laborandi, ſed nō eodē mō: ſed hec
quidem ſicut finis: illa ſicut principiū motus. Ampli
us aūt eadē cōtrarioꝝ eſt. Que enim p̄ſens cauſa hu
ius eſt: et abſentem cauſam aliq̄n ꝯtrarij: vt abſentia
gubernatoris nauis ſub merſionis, cuiꝰ erat preſen
Tex.c.31. tia cauſa ſalutis. ¶Om̄es aūt nūc dicte cauſe in q̄t⸗
tuor incidūt modos manifeſtiſſimos. Elementa em̄
ſyllabaꝝ: et materia vaſoꝝ: et ignis ⁊ huiuſmodi cor
porū et partes totius, et ſuppoſitiones concluſionis
ſicut ex quo cauſe ſunt. Harū aūt he quidē ſunt ſicut
ſubiectū et partes. Alie aūt ſunt ſicut qō quid erat
eſſe: et totum et compō et ſpecies. Semen aūt et me
dicus et conſilians et omnino faciens om̄es ſunt: vn⸗
de principiū mutationis ſtatus aut motus eſt. Alie
aūt ſicut finis et bonū alioꝝ. Que em̄ eſt cuius cauſa
potiſſima eſt: et finis alioꝝ voluit eē. Differ aūt nihil
Tex.c.32 eandem dicere bonā: vel videri bonā. ¶Cauſe q̄dē
igitur he tot ſunt ſpē. ¶Modi aūt cauſarum nume
ro quidem ſunt multi. Capitales aūt et hi minores.
Dicuntur aūt cauſe multipliciter. Et ipſarū ſimiliū
ſpecierū et prius et poſteriꝰ altera alterius: vt ſani⸗
tatis medicus et artifex et dyapaſon duplū et nūe⸗
Tex.c.33. rus et ſemper cōtinentia ad vnūquodqꝫ. ¶Ampliꝰ
autem ſm̄ accidens et horum genera: ſicut ſtatue: et
aliter polycletus: ⁊ aliter ſtatuā faciēs quoniam ac⸗
cidit ſtatuā facienti Polycletum eſſe. Et ꝯtinentes
ſm̄ accidens: vt ſi homo cauſa ſit ſtatue aut omni⸗
no animal. Sunt autem accidentiū alie alijs longiꝰ
et ꝓprius: vt ſi albus et muſicꝰ cauſa dicant̄ ſtatue.
¶Preter aūt omnes et ꝓprie dictas et ſm̄ accidēs Tex.c.34
alie quidem ſicut potentes dicuntur. alie vero ſicut
operantes: vt edificandi domum edificator: aut edi
ficās edificator. Similiter autem dicuntur ⁊ in qui Tex.c.35
bus cauſe que ſunt cauſe de his que dicta ſunt. vt hu
ius ſtatue vt ſtatue: aut et omnino imaginis: et eris
huius vt eris: aut omnino materie: et in accidentibꝰ
ſimiliter eſt. ¶Amplius autem complexe et iſte et Tex.c.36
ille dicuntur: vt non polycletus neqꝫ ſtatuam faciēs
ſed polycletus ſtatuā faciens. ¶Sed tamen omnes Tex.c.37
he ſunt multitudine quidem ſex: dicte autem dupli⸗
citer. Sunt enim ſicut ſingulare: aut ſicut genus:
aut ſicut accidens: aut genus accidentis: aut ſicut
complexe he: autem ſicut ſimpliciter dicte. Omnes
autē actu operantes, aut ſecundum potentiam ſunt.
¶Differunt aūt in tantū ꝙ operantes quidem et ſin
gulares ſimul ſunt et nō ſunt: ⁊ quoꝝ ſunt cauſe: ſicut
hic medicans cum hoc qui fit ſanus: et hic edifica⸗
tor cum hoc edificato. Que autem ſunt ſecundū po
tentiam non ſemper. Corrumpuntur enim non ſimul
domꝰ ⁊ edificator. ¶Oportet autē ſemper cauſam Tex.c.38
vniuſcuiuſqꝫ ſummā q̄rere: ſicut et in alijs: vt hō edi
ficat: qm̄ edificator eſt: edificator aūt ſm̄ edificatio
nem. Hec autem prima cauſa eſt: et ſic in omnibus.
¶Amplius autem alie quidem genera ſunt gene⸗
rum: alie autem ſingulares ſingularium vt ſtatue ſta
tuam quidem faciens. Hic autem et huius et potē⸗
tie quidem poſſibilium: operantes autem ad opera
ta ¶Quot quidē igitur cauſe ſint: et quomō cauſe Tex.c.39
ſunt nobis determinata ſunt ſufficienter.

PHiloſophus impreſentiarū agit
de cauſis dicens ſe velle determinare q̄ ⁊ quot
ſunt cauſe et hoc ideo quia hoc negocium non ordi⸗
natur ad operationem ſed ad ſcientiā quia nos non
poſſumus facere res naturales ſed ſolum de eis ſciē
tiam habere et quia ſcire non opinatur aliquis, niſi
cum accipimꝰ ꝓpter quid qō eſt accipe cauſam. Un̄
manifeſtū eſt ꝙ hoc obſernandū eſt apud nos circa
generationem et corruptionē et omnē naturalē muta
tionē, vt ſciamus cauſas illoꝝ mutationū vt vnūqōqꝫ
de quo querit̄ reducamus in proximā cauſam: ⁊ hec
dicit philoſophus vſqꝫ ad illā partē vno quidem mō
vbi d̄terminat nobis d̄ cauſis: dicēs quot ſunt et p̄rio
oſtendit diuerſas ſpēs cauſarū dicēs primo cauſam
materialem quā diffinit hoc modo quod eſt illud: ex
quo fit aliquid cū inſit quam vltimā particulā poſu⸗
it ad differētiam p̄uationis ⁊ cōtrarij. Nā ſtatua q̄
dē fit ex ere et phiala ex argento quare es eſt mate
ria ſtatue et argentū phiale et hoꝝ genera ſcilicet
metala et liquabilia ſunt materia ſtatuaꝝ et phiala⸗
rū. Poſtea dicit alio modo vocat cauſam formalem
ſpeciem ideſt formam materie coniunctā et exēplū
ideſt ideā platonicā que a platone ponebatur natu⸗
ra ſpecici ⁊ quedam forma abſtracta quam dicebat
plato ideam exemplar et paradigma exemplificās
autem de hac cauſa formali ponit exemplū in quadā
conſonantia muſice que vocatur dyapaſon cuius for
ma eſt ꝓportio dupla que eſt duorum ad vnū. Nam ꝓ
portiones numerales applicate ad ſonū ſicut ad ma

terīam conſonātias muſicales conſtituūt et cū duplū
ſit forma conſonantie que eſt dyapaſon benemerito ē
cauſa formalis et ad hunc modū cauſe reducuntur
oēs partes ī diffinitione: Nam ꝑtes ſpeciei ponun
tur in diffinitione non autē partes materie, vt dici
tur in ſeptimo metaphiſice et ſi dicatis ſupra dixit
philoſophus ꝙ in diffinitiōe naturali debet poni ma
teria: qꝛ nō debet poni materia in idiuiduo ſꝫ in ſpe
cie et natura ſpeciei conſtituta ex materia cōmuni ⁊
forma ſe habet vt cauſa formalis reſpectu indiuidui
qđ participat tale naturam.

Mō celebris ō ideis ¶ **Queritur circa iſtum textum ꝗ ſit**
opinio platōis de ideis circa qđ inuenio multos mo
dos dicendi accipiam tm̄ tres tm̄ et eligam modum
conuenientē verbis platonis et Ariſtotelis. Primꝰ
modus eſt qui ex verbis extrahitur Jam vici in ſym
poſio platonis qui ponit ideas nil aliud eſſe niſi ratio
nes rerum naturalium in anima mundi ſigillatas in
vltimo cōplemento ornamenti eius vbi debes ſcire
animā mūdi duos habere ordines vnum quo ab om
niū rerum auctore in medio mundi egredit̄. Alterū
quo redit in illum in primo quidē aīa tenebroſa ſeu
cauſa exiſtit in fine reditꝰ ornata ſeu mūdū adipiſcit̄
Jterū in reditu plures imaginandi gradus. Unus
quidē quo in illum reuertit̄ et hic amoris dicitur ori
go a platone in illo libro Secūdus quo ab actore il
lo illuſtratur et hic amoris pabulum. Tertius quo
illi inheret et hic amoris incendium. Quartus quo
deo plus appropinquat et hic amoris impetus dic
tus eſt. Quintus quo deus vt ſigillator in illa eiꝰ mē
te omniū rerū naturaliū formas, vt eſt dicere depin
git celoꝝ et breuiter omniū reꝝ naturaliū ⁊ hic amo
ris perfectio dicitur. vltimus ē quo omnes ille idee
rerūqꝫ ſimilitudines habēt eſſe quietum perfectūqꝫ
et ſic mundus dicitur id eſt ornamentum in quo amo
ris ſtatū plato poſuit ecce igitur ſm̄ hos ideas nil
aliud eſſe niſi rationes ⁊ rerū ſimilitudines in anima
mūdi formatas vt per illas omniū rerū teneat notio
nes et eas producere ſciat in vltimo complemento
mundi appoſitas ei. Cum autem aīa hominis in quin
to fuerit gradu rationes omniū reꝝ ſibi depingunt̄
veniens tamen ad hominis corpus mole corporis ob
tunditur et obnubilatur atqꝫ obliuiſcitur: et poſtea
ſuum ſcire ē quoddam reminiſci Secūdus modus
famoſus eſt ab Alberto electꝰ in primo ſue metaphi
ſice et eſt ꝙ ideas ponit virtutes ſtellarū deus enī cū
auctor perfectus omniū exiſtat cōueniebat mūdum
formare: ita vt nil ei deeſſe videret̄: formabit itaqꝫ
celū octauū eiqꝫ. 48. appoſuit imagines, verbi grā
celeſtis ſcorpio nil aliud eſt niſi ſtellarum amplexus
qui inferis dominatur ſcorpionibꝰ: ſerpens ſerpen
tibus: et ſic ſecūdū numerū omniū aīaliū poſuit ima
ginem determinatam, ſingulos ſingulam determinā
te: īmo Hermes Enoch Mercurius Egyptius inqt
quelibet arenarum maris ſuum obtinet ſydus: inci
tans ad incrementū eiuſdem: et quia huiuſmodi ſtel
le vitutes earum in hunc mundum mutiplicāt. ideo
inquit Ariſto. in libro de mundo quoſdam antiquoꝝ
rū dixiſſe omnia hec plena diis eſſe Opus eſt modo
dicere modū qui mihi plus platonis verbis congru
et. Dico itaqꝫ ꝙ plato in parmenide de vno rerū om
niū principio: de ideis diſputans quattuor abſoluit
Egregie qōnes de ideis questiones de eis Prima quidē vtrū idee ſint. Secū
da quorū idee ſint: et quoꝝ minime. Tertia qles ſint
quamue vim habeāt. Quarta quomodo ab his: que

infra eas ſunt participantur. ¶ Et quia queſtio an
res ſit quid rei nominis ſupponit. Jdeo dicendum
ꝙ in omnibus his queſtionibus plato per ideam vni
uerſale audit: qđ enim apud peripateticos vniuerſa
le dicit̄ ideā plato appellat. Sūt aūt vniuerſalia du
plicia generica ſpecificaqꝫ: generū plato ideas non
apponit vt in illo libro videtur. apponit ergo ideas
indiuiduorum: quas ſpecies appellat. Eſt ergo ſen
ſus prime queſtiōis an idee ideſt ſpecies indiuiduo
rum ſint, Uerbi gratia: homo ſeparatus ab indiui
duis ſecundū eſſe exiſtentie: cui reſpondet plato ca
pitulo quarto ꝙ ſic: et tu debes ſcire: ꝙ ſicut nos poni
mus hominē conceptum eſſe ens ſecūdū rationē diſ
tinctum ab indiuiduis ꝓpriis ipſumqꝫ, vt ſic non eſſe
in loco: nec in tempore: conceptus enī rei dū in intel
lectu eſt nullū tenet locū: iterum nec tempꝰ: ſic ⁊ pla
to hominem ſeparatum a materia et ab indiuiduis
ſm̄ rem ponit nullum tenens locum: nec tempus ocu
pans: et ſicut de homine dixi ita audit plato et ō om
Ad ſcđaꝫ qōnem nium indiuiduorum ſpeciebus cunctis. Ad ſecundā
queſtionem ſoluit ibidem non omnium ideas debere
poni: vt non piloꝝ luti macularum nec viliſſimorum
et vniuerſaliter eorum non videtur ponere ideas ꝗ
non ſunt per ſe intenta a natura; nec ſunt opus natu
re per ſe: ſed ſequūtur opera nature et ideo ſi habēt
ideas non proprias ſed cōmunes eis et illas que cō
ſequūtur: vt videtur ibi probare plato ſocratem in
ducens. ¶ Debes ſcire qđ (vt dicam) plato poſuit
ideas ꝓpter duo: propter generationem et propter
ſcire: et quia huiuſmodi entia viliſſima nec per ſe ſci
untur; nec per ſe generātur: ideo propie idee nō eis
reſpondēt ſed eedem idee que ſunt primoꝝ: atqꝫ hu
iuſmodi conſequuntur ſunt ⁊ horum conſequentiam
ꝓpter quod in accidentium plato ponit ideas. Ter
Ad tertiā qōnem tiam queſtionem abſoluens vult plato capitulo quin
to huiuſmodi ideas eſſe ſimilitudines rerum impar
tibiles: non diſtantes a rebus nec in his rebus vni
tas; inquit enī plato ꝙ idea hominis non partita eſt
ita ꝙ pars eius ē in vno homine et alia in altero; quē
admodum velamen quo plures cooperiuntur per to
tum eſt in pluribus: ſed velut dies: ſicut enī dies totꝰ
eſt omnibus habitantibus: et nihil ſe cernitur a die
ſic tota illa forma ē in indiuiduis: et nil ab eis ſe cer
nitur. ¶ Debes ſcire ꝙ ſicut Ariſtoteles ponit homi
nis conceptum in mente exiſtentem eſſe omnium ho
minum indiuiduorum. iterū eſſe indiuidualem ⁊ ab
omnibus participatum ſic et plato ponit hominē con
ceptum ſecundum eſſe ſeparatum ab indiuiduis ip
ſum impartibilem et omnibus illis ꝓ̄ſentem et nulla
tenus diſtantem quemadmodum ſimilitudo vna exiſ
tens: in omnibus eſt ſimilibus: et hoc vniuerſale ē pla
tonis. ¶ Quartam abſoluit plato tandem ⁊ vult hu
Ad qrtaꝫ qōnem iuſmodi eſſe ab indiuiduis participatas non ſic intel
ligendo: ꝙ pars eius vna capiatur ab vno indiuiduo
ſic enim idea diminuibilis et augmentabilis: cēt: ſed
intelligēdo ꝙ ea que ſunt hec illa capiant in diuiſibi
ter: que participari dicuntur: eo quia non eſt aliqua
coꝝ in vno indiuiduo quin ſit in alio: et ſic participa
tam dicit illi eſſe ideam ab eis ſecundū tm̄ theologos
notandū ꝙ in deo ſunt plures idee realiter diſtincte
indiuidui preciſe nullam tamen eſt dabilis idea de
formitatis quamuis ipſam deformitatem deus cog
noſcat. Secunda pars huius prime literalis eſt ꝙ in
deo ſunt plures idee diſtincte. pro cuius intelligētia
noto poſt ocham ꝙ ō huiuſmodi ideis que res ſint, di
uerſi doctores diuerſa et ad verſa ſenſere; non nullis

dicentibus eas ipſam eſſentiam diuinā eſſe: que cog
nitio eſt omnium rerū et hoc marſiliꝰ nō nullis aſſerē
tibus eas reſpectus eſſe imitabilitatis ſecundum
quos diuīa eſſentia diuerſis creaturis diuerſi mode
eſt imitabilis vt henrricus: aliis aūt recētioribꝰ opi
nantibꝰ ipſas ideas eē creaturas adeo cognitas, vt
Berſon ocham. Hec tamen controuerſia facile tol
leret̄ ſi quid nominis idee prius aſſignetur et ꝓprie
tates que ideis attribuūtur in medium ꝓponantur
Pro quo noto ꝙ inter alios beatus Auguſtinus mul
ta de huiuſmodi ideis locutus eſt: qui libro 83 qſtio
num inter cetera que dicit, idee ſunt quedā princi
pales forme vel ratiōes reꝝ ſtabiles que ipſe forma
te non ſunt et propter hoc eterne et ſemper eodem
modo ſe habentes que diuinā intelligentia continen
Nota mirabilia ō ideis tur et cum ipſe nec oriantur: nec intereant ſecundū
eas tm̄ formari dicitur omne quod oriri et interire
poteſt aīa vero negatur eas intueri poſſe niſi ratiōa
lis: non quelibet: ſed que ſancta e pura fuerit ⁊ ad
dit qua viſiōe fit anima beatiſſima: ex quibus in fer
ri poteſt plures ꝓprietates ideis conuenire: quales
pluralitas eternitas neceſſitas in mutabilitas beati
ficatiuitas: idem Aug. vbi ſupra dicit de huiuſmodi
ideis. Has autem rationes vbi arbitrādū eſt eſſe ni
ſi in mente creatoris. Nō enī extra ſe poſitum quicꝙ̄
intuebat̄ deus vt ſcđm id cōſtitueret qđ conſtituebat
Seneca etiā ad Luciliū: ō idea dicit eā eē id ad qđ
reſpiciens artifex id quod deſtinabat efficit: ex qui
bꝰ clare poteſt dici hoc quid nominis idee: idea eſt
exemplar cognitū: ad quod reſpiciens cognoſcens
pōt aliquid ꝓducere in eſſe reali. Hanc aūt diffini
tionē non eſt dubiū creature cuicūqꝫ cōpetere: ipſa
enī creatura eſt aliquid adeo cognitū ad quā creatu
rā deus reſpiciens pōt aliquid in eē reali ꝓducere:
quia ipſammet que ꝓ tanto vocat̄ exemplar ſui: quia
deus talē producit creaturā in eſſe reali qualē cog
noſcit et prius cognoſcit taliter qualiter eſt ꝓducē
da quā ꝓducat. Pari forma predictas ꝓprietates
creaturis competere reperiemus. Nam ſunt plures
quia plura cognita: ſunt eterne in eſſe cognito: quia
eternaliter cognite; ſunt neceſſarie in eſſe cognito:
et immutabiles: quia immutabiliter cognoſcuntur:
ſunt beatificatiue quia non poſſunt in verbo cognoſ
ci quin cognoſcens ſit beatus ex quibus ipſas crea
Nota vbi ſunt idee turas patet ſui eſſe ideas. Noto ſecūdo ꝓ eo qđ dici
tur ꝙ ſunt in deo: tribus modis dicitur aliquid eſſe
in deo formaliter et ſubiectiue vt perſone et relatio
nes potentialiter ſeu virtualiter: vt effectus adeo ꝓ
ducibiles et obiectiue vt res adeo cognite cum dici
mus ideas eſſe in deo intelligatur tertio mō ſcilicet
obiectiue quō dicitur obiectū eſſe in cognoſcente et
hoc ſequitur ex dictis corolarie: ſequitur etiam ex
premiſſis ideas non eſſe deo rationes formales cog
noſcendi nec ad id ponuntur vt per eas formaliter
deus intelligat nec vt ſint principiū cognoſcendi: ſꝫ
ponūtur vt ſint ſuo modo principiū ꝓducēdi ſeu rō
lis ſcilicet ꝙ deꝰ nil pōt nec ī eſſe reali efficere: niſi ꝑ
intelligat illud taliter qualiter faciendum eſt: quibꝰ
premiſſis pꝫ concluſio: ſcilicet qđ in deo ſunt idee ob
iectiue tamen: et plures et diſtincte: quod pꝫ nūc ex
precedentibus tum etiam alia authoritate Auguſt.
vbi ſupra dicentis ſingula ꝓpriis ſunt creata ratio
nibus. Has aūt vbi arbitrandū eſſe niſi in mēte crea
toris; patet etiam ꝙ ſint plures per eundē dicētem
Alia ratione conditus eſt homo: alia equꝰ: item per
Dioniſium 6 capite de nominibus diuinis; qui dicit

eas in plurali eſſe exemplaria et rationes proprias.
¶ **Ultra dico ꝙ ſolius indiuidui eſt**
dabilis idea: per hanc partem intendo negare vni
uerſalia ineſſe reali: que platonis ſunt atributa po
nenti hūanitatem eſſe naturam quādam communem
omnibus hominibꝰ et eadē eſſe in quolibet homine
vnde ſtatim īfertur: hūanitatem cuiuſcūqꝫ hominis
ad eo eſſe aſumptā: et ex cōſeqnti beatā. Que tamē
ſentētia vt prius patuit dānata eſt in cōcilio conſtan
tienſi. Jntēdo ſimiliter negare alia vniuerſalia ī eſſe
reali cōicabilia per identitatem; vt videt̄ ſentire
Paulꝰ venetus aut in differētiā vt tenet Scotus qꝛ
tamen hec aut logicalia ſunt; aut metaphiſicalia
pretermitto et probo meam concluſionem ſic. So
lum illud habet ideam in mēte diuina quod poteſt
in eſſe reali ab eodem ꝓduci vt pꝫ ex dictis: ſed nil
pōt ꝓduci qn̄ ſit indiuiduū pꝫ qm̄ īdiuiduū et ſinglꝛa
re idem ſunt vt ſuppono: et indiuiduum et ſingulare
dicit̄ id qđ ē idē ſibi ⁊ diſtinctū a quolibet alio: vt pꝫ
ex qđ nōis: igit̄ cū de quolꝫ poſſibili ſit hoc verū qđ
ſit idē ſibi et diſtinctū a quolꝫ alio: ſequit̄ ꝙ omne ta
le: eſt ſingulare et indiuiduū: et per ꝯñs nullū eſt vni
uerſale in eſſe reali: quod non ſit indiuiduū: tū etiam
omnis res eſt vna numero ꝗ cū alia facit numerum:
igit̄ cū omnis res cū alia faciat numerū erit vna nūe
ro et per ꝯñs indiuiduū.
¶ **Ultra dico ꝙ nō eſt dabilis idea**
de formitatis pro hac parte noto deformitatē du
pliciter accipi poſſe ꝓ actu aut voluntate difformi a
recta rōne cui debꝫ ꝯformari: illud dr̄ māle pecca
ti; quod ſi ſit commiſſionis: erit actus contra ꝓ̄
ceptum elicitus. Si autem omiſſionis erit ipſa volū
tas omittens cōtra preceptū. Alio modo accipit̄ ꝓ
ipſa malicia ꝯ̄ti actū vel volūtatē difformem: et hoc
eſt formale pecati ſuppono etiā huiuſmodi maliciā
pro formali non eſſe poſitiuū quid ſed priuatiuū: qꝛ
eſt carentia rectitudinis debite in eſſe cui autem
ſit debita in eſſe illa rectitudo quā priuat peccatum
eſt controuerſia inter doctores. Tenet ſcotus in ſuo
ſecūdo ꝙ ē debita in eſſe actui quod ex hoc apparet
falſum qꝛ eſt aliquod peccatū intrinſece malū pu
ta odiū dei: cui non poteſt eſſe rectitudo: ergo mali
tia illiꝰ non eſt carentia rectitudinis debite in eſſe il
li actui: qꝛ pono ꝙ illud odium eliciatur a ſocrate tē
pore quo non tenet̄ aliquem actū elicere Alii autem
vt Ocham tenent ꝙ illa rectitudo debita eſt in eſſe
volūtati: ſed hoc eadē ratione improbari pōt; qꝛ in
tpe quo nil boni tenetur ſocrates agere ſi dei odiū
eliciat: non caret rectitudine debita in eē ſue volūta
ti tūc maxime ſi teneatur ꝙ rectitudo nō aliud ſit ꝙ̄
actus rectus vt aliqui volūt: aliter igitur videt̄ di
cendū: ꝙ rectitudo quā priuat peccatū eſt conformi
tas ad rectā rationem cōtra quā quis peccat que in
hoc ſtat ꝙ voluntas ſic ſe habeat ſicut recta rō obli
gās dictat ſe debere vnde patet ꝙ difformitas pec
cati et malicia pro formali eſt carentia rectitudinis
debite in eſſe volūtati quo premiſſo intelligo meam
concluſionem de difformitate: et eam probo ſolum il
lud habet ideā in mēte diuina quod poteſt deo cog
noſcente in eſſe reali fieri ſed difformitas huiuſmodi
non poteſt in eſſe reali adeo fieri igit̄: maior eſt beati
Auguſti. vbi ſupra minor illa pꝫ qꝛ: difformitas illo
modo ſumpta non eſt quid reale; ſed priuatio vt pꝫ
ex dictis: id etiam patet per Dioniſium libro. 4. de
diuinis nominibus per damaſcenū libro 2 cap 4 di

centex malū nil eſſe ſed boni priuationē ratio etiam confirmatur per illud Joānis .i. oīa per ipſum facta ſunt: et ſine ipſo factum eſt nihil: vbi gloſat Aug. nil ideſt peccatum quod ideo fieri non pōt quia pro formali eſt nihil.

¶ Ultra dico ꝙ de⁹ hmōi deformitatē cognoſcit. Pro hac pte noto ſm theologos Durandū et alios in ſuis primis ꝙ triplex ponit in deo cognitio ſimplicis tendentie vel aphēſionis ꝛ ſciē viſionis et ſciētie approbatiōis. Prima cognoſcit de⁹ ſe et alia extra ſe et poſſibilia omnia: vt ex dictis patet: Secūdo modo dicitur ſolum cognoſcere ꝛ ſcire illa que ſunt ſecundum aliquam differentiam temporis preteriti: pn̄tis: aut futuri: quia ſicut nos nō videmus niſi que extra nos habent eſſe in tempore: ita deus non dicitur videre niſi illa que alicui tempori coexiſtunt. Tertio modo dicitur ſcire ſolum illa in quibus ipſe deus complacet vt ſunt bona et etiā mala pene: non autem culpe: ſed ea dicitur cognoſcere primo: et ſecundo modo: et non tertio: et ita illud Abachu eſt intelligendum mūdi ſunt oculi tui ne videas malū: et illud Matthei .5. Neſcio vos: quod ad virgines fatuas dictum eſt. Quo premiſſo patet mea concluſio ꝙ deus cognoſcit deformitatē cognitione ſimplicis tendentie ſeu apprehenſionis ſicut cā intelligo: Probatur quia ex dictis in prima concluſione patet deum nullum verum ignorare: igitur dato hoc vero. Hic actus eſt difformis a recta ratione vel caret rectitudine debita illi ineſſe (demonſtrato vno peccato: deus aſſentiet illi: et per conſequens apprehendet extrema: quorum alterum eſt deformitas: igitur. Patet etiam ſecūdo: quia ſi de⁹ huiuſmodi deformitatem ignoraret: neſciret qō peccatum eſſet alio grauius: et per conſequens neſciret penam debitam peccatis ꝛ cui peccato maior pena: et cui minor debeatur quod eſt manifeſte falſum autoritate: Id etiā probatur per illud Job .ii. Ipſe enim nouit hominum vanitatem: et videns iniquitatem nonne conſiderat? Idem etiam teſtatur pſalmiſta dicēs. Delicta mea non ſunt a te abſcondita igitur. Nunc autem videamus ſecundum doctorem ſanctū quid ſint idee. Circa qō breuiter pono aliqs concluſiones quas ponit cōtra gētiles capitulo 54.

Concl'o.i. Prima cōcluſio: diuina eſſentia eſt propria ratio cuiuſlibet creature: que ſic pbatur: id in quo ſunt omnes perfectiones omnium rerum eſt ratio cognoſcēdi omnia: ſed diuina eſſentia eſt huiuſmodi ergo probatur maior: quia id in quo plura adunantur poteſt accipi ab intellectu vt ppria ratio vnius abſqꝫ aliis vt in denario poteſt accipi ratio nouenarii vna vnitate ſubſtracta. Minorem probat contra gentiles capitulo .51. tribus exemplis. Primum eſt: ꝙ ſicut calor et ſiccitas que in igne ſunt qualitates diuerſe ſoli attribuūtur ſecundū vnam virtutē. Secundum eſt ꝙ ea que diuerſis potentiis ſenſitiuis cognoſcuntur vna tamen potētia itellectiua intelligūtur. Tertium eſt ꝙ ſicut vnica potentia regis ſe extendit ad omnia que ſe extendit potentia comitis: et ſeneſcalci: ſic diuina eſſentia vnite habet in ſe omnes per-

Cōcl'o.2. fectiones que in creaturis diſperſe ſunt. Secunda concluſio iſte plures rationes in deo diſtinguntur p reſpectum rationis: hanc declarat diuus Thomas contra gentiles capitulo quinquageſimo ſecundo diuina eſſentia intellecta preciſe ſecundum ꝙ eſt imitabilis a lapide eſt propria ratio lapidis et intellecta preciſe, vt ē imitabilis ab homine eſt propria ratio hominis ꝛ ſic de aliis: ſed imitabilitas eſt reſpectus et ſit ī deo reſpectu creature eſt reſpectus rationis: ergo ille rationes diſtinguntur per reſpectū rationis: dico ergo ꝙ deus videndo eſſentiam diuinā videt quicquid in ea continetur, ſi vere preſentatur huiuſmodi autem ſunt omnes quiditates creabiles et vt repreſentat lapides eſt idea lapidis et vt hominem eſt ipea hominis. Tertia concluſio: iſte plures Concl'o.3.
rationes ſunt plures idee: pro cuius concluſionis declaratione eſt notandum ꝙ tres conditiones requiruntur ad ideam. Prima ꝙ ſit forma quam aliquid imitatur. Secunda ꝙ iſta immitatio ſit ex intentione agentis. Nam pictura que ē ſimilis ſocrati preter intentionem pictoris non habet pro idea ſocratem Tertia conditio ꝙ tale agens pre determinat ſibi finem et propter hoc anima patris non eſt idea aīe filii qꝛ generatio eſt opatio nature: his habitis ſic arguitur iſte plures rationes in diuino intellectu ſunt ad quarum ſimilitudinem producuntur creature ex intentione agētis predeterminātis ſibi finem: ergo ſunt idee ꝙ autem ſint plures patet: quia ſunt diſtincte per reſpectus ſupradictos: ex quo ſequitur ꝙ diuina eſſentia ſecundum aliam ꝛ aliam rationem eſt omnium idea. Quarta concluſio licet deus non habeat ideam proprie loquendo niſi de cognitis ab ea Cōcl'o.4.
pratice tamen rationes haber de cognitis ab eo pratice, vel ſpeculatiue. Hoc enim apparet rationabile quia idea eſt exemplar ad aliquid faciendum: ergo ꝙ non eſt operabile non habet ideam. Quinta concluſio non omnia diſtincta in re habent diſtinctā ide- Cōcl'o.5.
am proprie loquendo de ideā probatur concluſio: Tum quia mala non habent propriam ideā in deo, nec ſecundum ꝙ idea eſt exemplar: quia nihil qō eſt in deo poteſt eſſe principium male formatiuum: nec etiam ſi accipiatur communiter idea pro ratione vel ſimilitudine: quia malum dicitur ex hoc ipſo quod non habet formam. Unde cum ſimilitudo attendatur ſecundum formam aliquo modo practicaꝫ non poteſt eſſe quod malum aliquam ſimilitudinem habeat in deo cum aliquid dicatur malum ex hoc ipſo ꝙ a pticipatione diuinitatis recedit. Iſtam probationem ponit ſanctus Thomas de veritate queſtio tertia articulo quarto tum qꝛ materia prima licet habeat ideam in deo: non tamen diſtinctam ab idea forme vel compoſiti: quia idea proprie dicta reſpicit rem ſecundum quod eſt producibilis ineſſe: materia autem non poteſt tranſire ineſſe ſine forma nec econuerſo: vnde proprie idea non reſpondet materie tantum: nec forme tantum: ſed toti compoſito reſpondet vna idea que eſt factiua totius: ꝛ quantum ad formam et quantum ad materiam. Si autem large accipiamus ideam pro ſimilitudine vel ratione: tunc illa poſſunt per ſe diſtinctam habere ideam que poſſunt diſtincte conſiderari: quamuis ſeparatim eſſe non poſſint: et ſic nihil prohibet materie prime etiam ſecundum ſe ideam eſſe. Iſtam pbationē ponit ibidem articulo quinto. Tum quia quedam accidentia non habent ideam diſtinctam ab idea ſubiecti proprie loquendo de idea ſcilicet ſecundum qō eſt exemplar factiuum. Sicut enim dicit ibidem articulo ſeptimo quedam ſunt accidētia ex principiis ſubiecti cauſata que ſecundum eſſe nunquam a ſuis ſubiectis ſeparantur: et huiuſmodi vna operatione cum ſuis ſubiectis producuntur ineſſe: vnde cū idea proprie loquendo ſit forma rei operabilis in quantū

huius non erit talium accidentium idea diſtincta ab idea ſubiecti: ſed ſubiecti cum omnibus accidentibus erit vna: quedam vero ſunt accidentia que non conſequuntur inſeparabiliter ſuum ſubiectum: nec ex principiis eius dependent et talia producuntur ineſſe alia operatione preter illam qua producitur ſubiectum et talium accidentiū in deo ē idea diſtincta ab idea ſubiecti: ſed ſi inquit large accipiamus ideam pro ſimilitudine vel ratione ſic vtraqꝫ accidētia habent ideam diſtinctā in deo: quia per ſe diſtincte conſiderari poſſunt. Tum quia non alia idea reſpondet generi vel ſpeciei: et alia indiuiduo in quo ſunt: vnde ibidem argumento octauo ad ſecundum dicit: ſi loquamur de idea proprie ſecundū ꝙ eſt rei eo modo quo eſt ineſſe producibilis ſic vna idea reſpondet ſingulari et generi et ſpeciei indiuiduitatis in ipſo ſingulari. Si autem accipiamus ideam communiter pro ſimilitudine vel ratione: ſic cum diuerſa ſit conſideratio ſortis vt ſortes eſt: et vt homo eſt: et vt animal eſt reſpōdebunt ei ſecūdum hoc plures idee vel ſimilitudines. Hec ille et breuiter omnium probatio eſt: quia ſolum illa habēt diſtinctas ideas proprie loquendo de idea que ſunt diſtinctim factibilia. Idem ponit prima parte queſtione decima q̄nta articulo tertio. Poſtea philoſophus proſequitur de aliis generibus cauſarum ponens exēm de cauſa efficienti dicens ꝙ cauſa efficiens eſt duplex ſcilicet perficiens, preparans, adiuuans, conſilians. Perficiēs eſt q̄ dat complementum motui vel mutationi: vt introducens formam ſubſtātialē in generatione cauſa preparans ſeu diſponens eſt diſponens materiā. Adiuuans vero eſt que non operatur ad finem proprium ſed alterius. Conſilians vero eſt in his q̄ agunt a propoſito et eſt qō dat agenti formam per quam agit. Nam agens a propoſito agit per ſuam ſcientiam quam conſilians ſibi tradit ſicut in omnibus naturalibus generans dicitur mouere grauia, vel leuia in quātum dat illis formam quod dicit ſub his verbis vnde principiū mutationis: primū vt conſilians cauſa et pater filii et omnino faciens facti et commutans commutati. Poſtea aſſignat cauſam finalem et dicit ꝙ finis eſt duplex ſcilicet quo et gratia cuius finis quo eſt medium ad finem gratia cuius vt ſi aliquis euellat herbas propter conficiendam potionem potio eſt finis quo: et ſi potionem conficiat et bibat propter ſanitatem ſanitas eſt finis gratia cuius. Unde dicit ꝙ non ſolum eſt finis id quod eſt vltimum vt ſi aliquis premittat multa media ad conſequendum vnum finem que media ſint inuicem ſubordinata: tunc iſtorum mediorum quedam ſunt organa ideſt inſtrumenta vt farmacum: quedam vero ſunt opera operata vt humorum purgatio. Circa hanc materiam de cauſa finali aliqua ad mentem Ocham ſecundo ſententiarum queſtione tertia: et ad mentem Gabrielis ſecundo ſententiarū diſtinctione prima queſtione quinta epilogabo. Primo no-

Nota.i. to ꝙ cauſa finalis ſtricte eſt aliquid amatum amore amicitie ab aliquo agente propter ipſum aliquem effectum producēte. Ubi notandum eſt ꝙ amor amicitie eſt qui habetur de aliqua re non propter aliqueꝫ actum preuium vt ſi amarem filium meum non ppter aliquod niſi quia filius eſt. Amor vero concupiſcientie eſt amor quo amo rem aliquam propter aliquem actum preuium, vt ſi amo preceptorem docentem filium meum propterea ꝙ amo filium meum Diffinitio declaratur exemplariter hoc modo amatur a me vita amore amicitie propter quā amatam deſidero ſanitatem et propter ſanitatem dilectam diligo potiōem amatam: propter quam dilectam diligo euellere herbas vita vt dilecta amore amicitie a me ē cauſa finalis propter quam ego euellam herbas et faciā reliqua. ¶ Ex hac diffinitione inferunt tria corolaria. Primum. Nō omne illud per quod Corola.i.
ſufficienter reſpondetur ad queſtionem factam de propter quid eſt cauſa finalis probatur. Nam ſi aliquis egrotans deambularet: et peteret aliquis propter quid iſte deambulat ſufficienter reſponderet quia non vult eſſe eger et tamen egritudo nolita non eſt: eſt cauſa finalis ſtricte: quia non eſt amata amore amicitie. ¶ Secundū correlariū quādo plu- Corīn.2.
res effectus ordinantur vt erat in exemplo tacto. Poſteriores effectus ſunt cauſe finales priorum et priores effectus ſunt cauſe efficientes poſteriorum exemplum eſt de euulſione herbarum et de potione amara, nam potio amara eſt cauſa finalis euulſionis herbarum. et euulſio herbarum eſt cauſa efficiēs potionis amare. ¶ Tertium corolarium: illud dic- Corolīn.3.
tum philoſophi ſecundo phiſicorum, Finis eſt primus in intentione vltimus in executione non eſt intelligendum ꝙ finis vltimo acquiratur. Nam vita in exemplo ſignato acquiſita eſt et preeſt actioni: ſed intelligatur ꝙ cauſa finalis eſt vltima in executione ideſt dirigit agens vſqꝫ ad vltimi effectus executionem. Notabis pterea ꝙ cauſa finalis capitur large et ſic eſt aliqd amatū amore amicitie vel ↄcupiſcientie vel nolitum ab aliquo agente propter ipſum amatum vel nolitum aliquem effectum producente. Nota vlterſus ꝙ duplex eſt cauſa finalis quedam eſt p̄ſtituta a voluntate: reliqua eſt non preſtituta a voluntate: voco preſtitutam a volūtate illam propter quā amatam vel nolitam agens agit effectum cauſa vero finalis: non preſtituta a voluntate eſt illa propter quam agens agit non tamen propter illam eſſe amatam vel nolitam. Ex quo infertur ꝙ primū velle voluntatis non habet cauſam finalem a voluntate preſtitutam quia tale velle non agitur propter aliud velle prius. Primum tamen velle habet cauſam finalem a voluntate preſtitutam: quia nolitio alicuius ſemper preſupponit volitionem alterius. Notabis preterea ꝙ cauſa finalis dicitur cauſa metaphorice Cauſa enim proprie aut dat eſſe aut conſtituit eſſe ſꝫ cauſa finalis nec dat eſſe rei nec eſſe rei conſtituitur per illam. Sed dicitur cauſa: quia propter illam amatam agens mouetur ad operandum. Dubitaret aliquis ꝙ eſt cauſatum cauſe finalis. Ad quod dico ꝙ non eſt ipſum agens. Nam tunc idem eſſet cauſatum a ſeipſo. Accidit enim idem eſſe cauſam finalem et efficientem quod eſt in deo. Deus enim eſt cauſa efficiens omnium effectuum et etiam cauſa finalis illorum. Nam dicitur prouerbiorum decimo ſexto capitulo. Omnia propter ſemetipſum operatus eſt dominus. ꝛ ſi cauſatum cauſe finalis eſt efficiens idem cauſaretur a ſeipſo propter quod dico ꝙ cauſatum cauſe finalis ſupponit pro effectu cauſe efficientis connotandoqꝫ a cauſa efficienti ſit factus ex amore cauſe finalis. ¶ Notabis vltra de intellectu illius dicti Auicenne ſexto metaphiſice: vbi dicitur. Cauſa finalis ē prima cauſarum ꝙ tu ſano modo intelligas. Nam vere quando cauſa finalis cauſat effectum: ſimiliter efficiens cauſans illum eſt: ergo cauſalitas cauſe finalis eſt prior cauſalitate cauſe efficientis quantum ad effectus ad extra: nō

quantum ad effectus ad intra. Exemplum ē bonum. Habeo deſideriū ſanitatis: propter illud vado ad euellendas herbas: prius eſt cauſam finalem mouere me ad ſui dilectionē ad intra et poſt eſt me euellere herbas preceſſit: ergo cauſa finalis cauſam efficientem quantum ad operationem ad extra que eſt euellere herbas non tamen quantum ad operationē ad intra que eſt volitio ſanitatis. Ultimo nota ꝙ agētia inanimata non habent cauſam finalem preſtitutā a volūtate creata ſed bene cauſam finalē preſtitutā a voluntate increata dirigēte: tales enim fines habent agentia creata quales ipſis preſtituit deus.

Dubium vtrū₃ preter q̄ttuor genera cauſarum ſit aliō genus.

Dubitaret et aliquis vtrum preter quattuor genera cauſarum ſit aliud genus: ⁊ videtur ꝙ ſic quia datur cauſa inſtrumentalis que non reducitur ad aliquod quattuor generum: ſimiliter datur cauſa exemplaris que nō reducitur ad aliquod quattuor generū. Ad hoc dicitur ꝙ cauſa inſtrumentalis reducitur ad genus ſue cauſe principalis vt ſi eſt inſtrumentalis cauſe efficientis reducitur ad cauſam efficientē et ſi eſt inſtrumentalis cauſe materialis reducitur ad cauſam materialem qualis eſt quantitas et ad illud de cauſa exemplari: dicitur quod cauſa exemplaris idem eſt ꝙ cauſa efficiens per intellectum. Poſtea philoſophus dicit ab illa parte textus. Contingit autem multipliciter dictis cauſis vſq₃ ad illā cauſa ſalutis: tria primum eſt ꝙ cum cauſe dicantur multipliciter contingit vnius et eiuſdem effectꝰ eſſe multas cauſas de per ſe: vt ſtatuariꝰ eſt cauſa efficiens et es eſt materia: et inde eſt: quod aliquando vnius rei aſſignantur plures diffinitiones potiſſima tamen diffinitio eſt illa que complectitur omnes cauſas, ſecūdum ꝙ dicit eſt ꝙ quedam ſibi inuicem ſunt cauſe vt laborare eſt cauſa efficiens ſanitatis: ⁊ ſanitas eſt cauſa finalis de ambulationis. Tertium qd dicit eſt ꝙ idem poteſt eſſe cauſa contrariorum ſicut nauta per ſuam preſentiam gubernat nauim et per ſuam abſentiam ſubmergit nauis quod in pluribus aliis poſſet exemplificari, namq₃ ſol liquefacit ceram et coagulat lutum quod eſt ex diuerſitate paſſi, namq₃ in cera eſt humiditas aerea viſcoſa tenax: taliter ꝙ nequeas diſtendere vnam partem qui tota diſtendatur prius quidem rarefactibilis quam reſolubilis. Aliud eſt de humiditate luti que eſt aq̄a male comixta cum ſicco terreo: ratione cuius facile exhalat: ideoq₃ lutum indurat. Similiter ſol coagulat ſalem et tamen liquefacit niuem: ſimiliter cepe per exterius vlcerat et per interius nutrit ſimiliter aloes per exterius conſolidat venas et reſtringit ſanguinem et per interius aperit orificia venarum apertione ſanguinem manare facienti. Similiter vinum melancolicos facit hilares et colericos facit furioſos ex diuerſitate paſſi tertia problematum Ariſtoteles. Similiter vinum per exterius deſiccat et per interius humectat. Similiter plūbum per exterius reſoluit et non per interius: ergo bene probatum eſt idem eſſe cauſam contrariorum quod etiam videre eſt in Pſylio qd quidem per exterius infrigidat ideſt in partibus exterioribꝰ ſui ſed in interioribus eſt calidum in quarto gradu: ergo idem poteſt eſſe cauſa cōtrariorum, item ſol facit ceſſare ventos et commouet illos. Primum quidem facit in eſtate ſecundum in autūno et vere.

¶ **Jam vero a textu commenti tri**geſimi primi vſq₃ ad illud tot ſunt ſpecie philoſophus probat exemplariter ꝙ omnia genera cauſarum reducātur in quattuor ſpecies numeratas quod declarat exemplis quia elementa ſunt cauſa ſyllabarum et terra eſt cauſa vaſorum vt argentum phiale et ignis et reliqua elementa ſunt cauſe mixtorum et ſimiliter partes ſunt cauſe materiales totius et ſuppoſitiones ideſt propoſitiones ſyllogiſmi ſunt cauſa concluſionum et omnia iſta habent ſe vt cauſe materialis ſyllabarum et quattuor elementa corporum mixtorum. ¶ Dicit deinde textus ꝙ formales cauſe ſunt ſicut ꝙ quid erat eſſe ideſt diffinitio et totum: ideſt forma totius ⁊ compoſitio: ideſt forma arificialis et ſpecies: ideſt forma naturalis et ſtatim dubitat philoſophꝰ quo modo dicit ꝙ partes ſunt cauſe materiales totius animalis. Cum ſupra dixerit ꝙ ſunt cauſa formalis poteſt dici ad hoc ꝙ ſupra locutꝰ eſt de partibus ſpeciei que cadunt in diffinitione totius: hic autem loquitur de partibus in quarum diffinitione cadit totum ſicut circulus cadit in diffinitione ſemicirculi.

¶ **Dubitaret etiā aliq̄s q̄n̄o dicit ꝙ** premiſſe ſint materia ɔclōnis cū cauſa materialis ſit intra rem et premiſſe non ſunt intra concluſionē. Dicendum ꝙ premiſſe ſunt cauſe materiales concluſionum: quia materia ideſt termini premiſſarum ſunt termini concluſionis: ſicut farina eſt cauſa materialis panis: quia materia farine eſt panis. Deinde ponit exemplum de cauſa efficienti de femine conſiliante et medico: deinde dicit exēm de cauſa finali dicens ꝙ eſt id gratia cuius fit aliquid: et dicit ꝙ finis eſt habens rationem boni et eſt cauſa cauſarum quia finis mouet agens et forme ordinantur ad finē et materia ad formam ſicut ad finem et dicit ꝙ nihil refert finē eſſe bonū vel apparēs bonū. Dicit preterea philoſophus: modi autē cauſarum numero quidem ſunt multi ſed principales et in capita redacti et ſummas ſunt pauciores: dicuntur autem cauſe multipliciter et in cauſis ſimilium ſpecierum ideſt eiuſdem generis inuenimus aliquid prius et aliquid poſterius cauſam in quam vniuerſaliorem vocamus priorē vt ſanitas cauſa ē ⁊ medicus vt cauſa propria ⁊ poſterior artifex vero vt prior ⁊ cōmunior ſed notādū ꝙ illud etiam contingit in cauſa formali vt videre eſt reſpectu conſonātie que eſt diapaſon eſt duplex cauſa formalis propinq̄ vna ſed nūerus eſt cauſa formalis remota et ſemꝑ continentia ad vnūquodq₃ ideſt ſuperius reſpectu inferioris eſt cauſa prior et communior.

¶ **Preterea dicit amplius autem ſe**cundum accidēs. Textu commenti trigeſimi tertij: ꝙ quemadmodum cauſe per ſe diuiduntur in poſteriores et priores: ita etiam cauſe per accidens vt videre eſt quia Polycletus eſt cauſa per accidens ſtatue et eſt cauſa per accidens propinqua ⁊ poſterior ſed homo et animal ſunt cauſa per accidens ſtatue: ⁊ remotiores. Preterea harum cauſarum de per accidens quedam ſunt magis propinque quedam magis remote vt muſicum reſpectu edificationis propinquius ſe habꝫ quam album eo ꝙ muſica ⁊ ars edificatoria ſunt ī eodē ſubiecto ⁊ hoc dicit vſq₃ ad illā partem (: Preterea autem omnes vbi inchoat: textu commenti trigeſimi quarti, vbi dicit aliam diuiſionem cauſe quedam ſunt in potentia quedam in actu cauſe quidem in actu ſunt operantes: et in potentia ſunt potētes.)

¶ **Preterea dicit Philoſophus tex**tu commenti trigeſimi quinti ꝙ etiam in effectibus contingit reperire prius et poſterius: magis commune et minus commune, vt ſi dicamus aliquid huius ſtatue vel ſtatue: Et ſimiliter poteſt dici in effectibus de per accidens vt effectus coci eſt cibus delectabilis de per ſe: ſed per accidens eſt cibus ſanitatiuus ⁊ medici econuerſo.

¶ **Dicit preterea textu commenti** trigeſimi ſexti ꝙ aliquando accipiuntur complexe cauſe per ſe cum cauſis per accidens: vt ſi dicatur Polycletus ſtatuam faciens. ¶ Deinde dicit ꝙ iſti modi cauſarum reducuntur ad ſex: ſcilicet ſingulare et genus aut accidens: et genus accidentis ſimplex et complexum ⁊ quodlibet horum diuidit per actum et potentiā: et ita omnes modi fiunt duodecim.

¶ **Preterea dicit textu cōmē. trige**ſimi ſeptimi ꝙ ī cauſis in actu ſimul ſunt cauſa ⁊ cātū et ſe inferunt mutuo affirmatiue et negatiue: ſed nō ſic cauſa in potentia. Nam non valet edificator non eſt: ergo domus non eſt.

¶ **Deinde etiam textu commēti tri**geſimi octaui, dicit ꝙ in naturalibus oportet ſemper ſupremam cauſam vnius cuiuſq₃ requirere: ſicut contingit in artificialibus vt ſi queramus quare homo edificat. Reſpondetur quia eſt edificator: et ſimiliter ſi queramus quare eſt edificator. Reſpondetur quia habet artem edificatiuam: et hic ſtat: quia eſt prima cauſa in hoc ordine et ideo oportet in rebus naturalibus procedere vſq₃ ad cauſam ſupremam et hoc ideo eſt quia effectus neſcitur niſi ſciatur cauſa. Unde ſi alicuius effectus cauſa ſit etiam illius cauſe effectus ſciri non poterit niſi cauſa eius ſciatur: et ſic quouſq₃ perueniatur ad primam cauſam.

¶ **Deidne textu commenti trigeſi**noni: ꝙ effectus et cauſa debent proportionari generales cauſas generalibus effectibus ſingulares ſingularibus: et ſpeciales ſpecialibus: vt ſtatue cauſa eſt ſtatuarius et huius cauſe hic ſtatuarius et effectus in potentia correſpondet cauſe in potentia et effectus in actu cauſe in actu: ſed quia Ariſtoteles loquitur de multiplici diuiſione cauſarum non erit inutile ſi nos etiam aliquas cauſarum diuiſiones percurramus. Prima diuiſio eſt. Cauſarum efficiētium quedam ſunt ſubordinate: alie vero ſunt nō ſubordinate: poſteriores ſunt quarum nulla ab alia eſt producta et nulla concurrit ad productionem alterius Subordinate vero dicuntur quarum vna eſt ab alia producta aut vna concurrit ad productionem alterius: et iſte ſubordinate bipharium dicuntur: quedam ſunt eſſentialiter ſubordinate: alie vero accidētaliter ſubordinate. Eſſentialiter ſubordinate ſunt quarum vna eſt ab alia producta et ab alia conſeruatur: et ad eius actionem concurſum eius requirit. Accidentaliter vero ſubordinate ſunt quarum vna eſt ab alia producta ſed non requirit concurſum eiꝰ ad actionem: nec eius exiſtentiam ad eius conſeruatiationem: quomodo ſe habent pater et filius. Exemplum autem cauſarum. Eſſentialiter ſubordinatarū ſunt ſol et ſuum lumen. In his autem cauſis accidentalliter ſubordinatis non eſt dependentia vnius ad alteram: ſed in cauſis eſſentialiter ſubordinatis bene eſt dependentiā inferioris a ſuperiori. Hanc tamen dependentia duabus rationibus egregiis ſuadet Ludouicus coronel in ſecundo phiſicorum. Prima ratio. Uidemus omnia entia naturalia abhorrere vacuum et deſiderare vnionem: quod nō eſſet ꝑpter aliud: niſi quia ſi eſſet vacuum protinus non poſſet actio celi peruenire ad rem ipſam: alio qui creatura crearet producendo aliquid per vacuum: ergo neceſſe eſt dicere ꝙ omnia hec entia inferiora deſiderant continuitatem vt magis abunde recipiāt influentiam celi. Secunda ratio eſt eiuſdem egregii ſupponēdo ꝙ naturaliter non poſſunt eſſe plures ſpecies quam iam ſunt et ꝙ corpora celeſtia ſunt perpetua. Tunc ſic arguo vel ad conſeruationem vel actionem iſtorum inferiorum corpora celeſtia requirunt vel non: ſi primum intentum: ſi ſecundum fruſtra in eternum conſeruarentur cum poſſent produci entia eiuſdem ſpeciei cum illis que iam ſunt ab exiſtentibus in inferioribus: et ſi dicatur ꝙ conſeruantur in eternum ad productionem eorum: et alterius ſpeciei eſſe non poſſunt. Patet ex vna ſuppoſitione: igitur et ſi dicatur ꝙ ſine concurſu corporum celeſtium entia exiſtentia non ſufficerent ad productionem aliorum entium: habetur intentum.

¶ **Sed cōtra ſic arguitur ſi ſecundū** concurſum agentis particularis ita concurrit agēs vniuerſale: ſequeretur ꝙ deus faceret aliquod agēs ꝑticulare infinite actiuitatis ita ꝙ tale agēs ageret independenter a celo aut ſi celum cū illo agat infinito concurſu coageret quod videtur falſum cum celum ſit finite actiuitatis. Dicendum ad hoc argumētum celum vſq₃ ad ſuum concurſum quo concurrere ſolet procedere duplando et triplando concurſum ſuum ſicut agens naturale ſuam virtutem duplauerit aut triplauerit. Deinde vero cum illud agens plus acreuerit coaget illi celum ſuo concurſu maximo non magis augmentando. Secunda diuiſio eſt Duplex eſt agens quoddam mediatum aliud immediatum. Agens immediatum dicitur ꝙ ſic ad actionem concurrit ꝙ inter ipſum et effectum non mediat aliud agens ab eo productum: taliter ſe habet aqua reducendo ſe ad priſtinam frigiditatem: ⁊ taliter ſe habet ſpecies et potentia in cauſando notitiam: Agens vero mediatum eſt inter quod ⁊ effectum mediat aliquid ab eo productum taliter ſe habet intellectus reſpectu aſſenſus cōcluſionis quia illum producit mediante aſſenſu premiſſarum dicitur ab eo productum: quia deus reſpectu cuiuſcunq₃ effectus eſt agens immediatum quia ad nullius effectus producionem requirit agens productum ab eo Ex quo ſequitur deum ſe ſolo quemlibet effectum ꝓducere poſſe. Si contra hoc arguas ſupponendo ꝙ ex diuerſitate efficientiū concludēda eſt diuerſitas effectuū ſi ē ſpecifica ſpecifica ſi generica generica. Tunc ſic ad productionem luminis eiuſdem ſpeciei cum lumine ſolis deus requirit ſolem ſecum concurrere: igitur antecedens probat detur oppoſitum et deus ſe ſolo producat tale lumen iam cauſe totales illorum luminum ſpeciei diſtinguerentur agregatū enim ex deo et ſole non eſt eiuſdem ſpeciei cū deo ergo lumina illa ſpecie diſtinguerētur. Pro ſolutione nota ꝙ diuerſitas cauſarum non arguit diuerſitatem in effectibus. Nam quicquid deus et cauſa ſecunda facit deus ſe ſolo pōt facere in hoc enim con

ſiſtit omnipotentia: igitur quamuis deus ſit cauſa differens in ſpecie ab ipſo deo et a cauſa ſecunda nõ propterea effectus cauſatus ab ipſo deo differt ſpecie ab effectu cauſato ab ipſo deo: et a cauſa ſecunda: Notabis tamen ꝙ iſta ꝓpoſitio: quicquid de⁹ põt facere cum cauſa ſecũda poteſt facere ſe ſolo, intelligatur de cauſa ſecunda efficiẽti non formali vel materiali. Nam deus cum forma et materia poteſt componere hominem: deus tamen ſe ſolo non poteſt componere hominem at tamen hec diuerſitas cauſarum ſpecifica non arguit diuerſitatem ſpecificam effectuum. Effectuum tamen diuerſitas negatiue arguit diuerſitatem ſpecificam cauſarũ vt bene dicit Paulus venetus ſecundo de anima, vt bene ſequitur. b. effectus natus eſt produci ab. a. cauſa et. b. nec ſibi ſimilis eſt natus produci. a. c. cauſa: ergo. a. cauſa ⁊. c. cauſa differunt ſpẽ. ¶ Secundo arguitur, deus non poteſt ſe ſolo producere peccatum: ergo nõ eſt agẽs immediatum reſpectu cuiuſlibet effectus. Reſpondetur peccatum deus poteſt producere ſed non poteſt õus producere pecatum ſed ſi quiſpiam argueret ꝙ deus ſit cauſa pecati in ratione pecati. Sic arguendo: bene ſequitur iſte actus eſt demonſtrando q̃dam actum intrinſece malum: ergo iſte actus eſt difformis. Conſequentia eſt bona et deus vult antecedens: ergo vult conſequens: ⁊ ita vult difformitatem ſub ratione difformitatis dicunt aliqui ad hoc concedendo illud. Nec per hoc infertur ꝙ deus pecaſſet: quia non eſt legi aſtrictus: Sed forte dices ꝙ quamuis Deus velit antecedens: non tamen vult conſequens: quia non vult bonitatem conſequentie Et ſi contra hoc arguatur illa, conſequentia eſt bona ergo deus vult illam eſſe bonam. Pro reſponſione noto ꝙ in deo duplex eſt voluntas. Prima eſt voluntas beneplaciti. Secunda eſt voluntas ſigni vt ponit Magiſter ſententiarum: diſtinctione quadrageſima quinta primi: Et de Alliaco bene explicat decima quarta primi voluntas bene placiti eſt qua deus vult aliquid eſſe vel fieri et hec voluntas ſemper impletur alia voluntas ſigni et hec eſt volũtas qua deus vult a nobis aliquid eſſe vitandum vel faciendum vel conſilio proſequendum et habet ſecundum magiſtrum quinq; ſpecies preceptio, prohibitio, conſilium, operatio, permiſſio: et vocãtur iſte voluntates: quia ſepe numero ſignum vocatur nomine ſignati, vt dicimus teſtamentum eſſe voluntatem teſtatoris et ſic intelligit illud Pſalmi. Magna opera domini exquiſita in omnes voluntates eius; et de hac oportet dicere ꝙ nõ ſemper impletur. Nam deus voluntate bene placiti vult illã conſequentiã eſſe bonam non tamen vult conſequens: quia conſequẽs videtur velle Deus voluntate ſigni. Ex quo ſequeretur deum velle nos peccare. Uel dicas ꝙ deus vult conſequens voluntate bene placiti non ſigni et nos nõ tenemur cõformari deo in voluntate beneplaciti ſʒ ſigni nãq; cũ occidit aliquis a fulgure de⁹ vult illum occidi voluntate bene placiti poſtquam occiditur: et tamen ego non ſunt obligatus ad volendũ ꝙ occidatur ſed ad oppoſitũ. ¶ Tertia diuiſio agentium quoddam eſt agens liberum et aliud ẽ agens naturale. Agens liberum eſt ꝙ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere et poteſt non agere. Talis eſt voluntas quequidem poſitis omnibus requiſitis ad volendũ poteſt velle ⁊ non velle. Agẽs vero naturale eſt: qõ poſitis omnibus requiſitis ad agendum neceſſario agit: talis eſt ignis qui poſitis õib⁹ neceſſario requiſitis ad cõburendũ de neceſſitate cõburit vt poſita ſtupa deſiccata et igne ꝓxio illi. Sed ꝯtra illã diffiõnẽ agentis liberi ſic argumẽtor ſequeretur ꝙ volũtas eſſet agens naturale: quia oĩbus poſitis requiſitis ad volendum neceſſario vult: quia vnum de requiſitis ad volendum eſt concurſus dei ſed ſi deus concurrat neceſſario voluntas operabitur: ergo omnibus poſitis ad agendum neceſſario agit. Dicit ad hoc Almain in ſuis moralibus ꝙ in diffinitione agentis liberi per ly requiſitis debet intelligi preuijs ⁊ non cõcomitantibus et concurſus dei non eſt de preuijs ſed ſolum de concomitantibus aliter reſpondet Anges in ſuis moralibus folio quarto dicens ꝙ incepte intelligitur a philoſophis: illa diffinitio agentis liberi; putant enim communiter omnibus poſitis requiſitis ad agendum intelligi: ideſt poſitis cauſis in actu cauſandi: de quo non eſt dubium ꝙ cũ cauſe actualiter cauſent neceſſario ſit effectus neceſſitate conſequentie ſed intelligenda ẽ diffinitio agentis liberi quod agens liberũ eſt quod omnibus poſitis ideſt paratis ad agendum in potentia ꝓpinquiſſima neceſſario aget. Cũ nõ poti⁹ ad aliquoꝝ productionem quam ad omnium productionem requirantur actibus voluntatis ſecluſis ſi aliquis dicat ꝙ ad aliquẽ aliũ finem corpora celeſtia ordinantur ſignet illum: et omnibus penſatis hoc apparentius concludit ꝙ ad omnium effectuum inferiorum actibus voluntatis ſecluſis concurrit celum videlicet qõ conſtat concurrere ad aliquos et non eſt maior ratio de illis quam de alijs. Redeundo ad celoꝝ cõcurſum.

¶ Quod celum agat in iſta inferiora preter duas rationes inſignes

Coronel q̃s Paulo infra ponit vbi dicit cauſaruʒ efficientium q̃dam ſubordinate poteris alias addere quarum prima ẽ fluxus et reflexus maris. Nõ poteſt niſi motui lunari attribui quia vt dicit Picus mirandu. tertio contra. aſtro. capitulo decimo quinto: aſcendit mare cũ aſcendenti luna et deſcendit cum deſcẽdenti ad idẽ Ariſtoteles ſecundo de partibus animalium. Dicit creſcentente luna creſcunt cerebra in animalibus decreſcente decreſcunt cerebra: et ita dicas de hũiditatib⁹ arborum. Tertia ratio natus octimenſis nõ viuit qui ſeptimenſis viueret cuius rei eſt cauſa quia primus menſis geniture attribuitur dum eſt in vtero ſaturno ſecundus ioui et ordinatiʒ ſeptimus menſis attribuitur lune: que eſt planeta cum bonis bonus: et cum malis malus redit poſtea cura nati octauo menſe ſaturno qui cum ſit peſſimus puerũ egredientem ad lucem tenellum: ſuis malis influentijs interimit. Quarta ratio arbores que ſint ad ferẽdos fructus, vt poma vites ſunt plantande in cõiunctione lune qõ eſt q̃ĩ pleni lunio plante cum tot humiditates habent quas neq̃ant regulare ex illis non niſi ramos procreãt et materiem. Si vero ſint arbores ad ferenda ligna pro domibus plantande ſunt ĩ plenilunio. Quinta ratio ſuper ſepteʒ metalla ſeptem planete dominantur, vt luna ſuper argentum, Uenus ſuper ſtannum, ſol ſuper aurum, mars ſuper cuprum, et Jupiter ſuper plumbum, Saturnus ſuper ferrum. De prima autem cauſa ꝙ ad omnes effect⁹ ĩmediate concurrat: patet aucte apoſtoli prĩa ad corin. ca. decimo quinto dicentis. Stulte: granum tritici quod ſeminas non prius viuit quam moriatur: ⁊ hoc corpus qõ poſtea accipit tu non ſeminas: ſed deus eſt qui dat corpa vnicuiq; omniũ ſeminũ. Item beatus Auguſtiuus tertio, contra Julianum: nemo chriſtianus ignorat: ꝙ quem ad modum deus fecit primum hominem ex puluceribus terre: ita omnes alios facit ex ſeminibus. Item ſecũdo Machabeorum. Dicit illa ſancta mater ad filios ſuos. Filij neſcio quõ eſtis formatĩ in vtero meo: ego membra veſtra non compegi: ſed deus eſt qui compegit. Si placet vide Gregoriuʒ diſtinctiõe quadrageſima quinta primi ſentẽtiarum queſtio vnica: ſed arguit Gregorius contra hoc ſi deus ad omnes concurrit operationes: ſequitur ꝙ negatur fortuna: et caſus: quod ſic probatur: quia fortuna eſt cum aliquid agit preter intentionem. Sed deo nil aduenit preter intentionem: quia omnia que fiunt ipſe vult fieri: ergo negatur fortuna. Dicendum id quod dicit beatus Auguſtinus in libro octuaginta trium: queſtione vigeſima quarta: Et Boetius quinto de conſolatione proſa prima. Quod aliquem effectum eſſe fortuitum ſtat dupliciter. Uno modo quia a qualibet cauſa ſit non intẽtus: et hoc modo non eſt dabilis effectus fortunatus: quia ſaltẽ prima cauſa talem effectuʒ intendit reſpectu cuius nihil ſit a fortuna cum omnium ſit cauſa de per ſe. Secundo modo. Aliquis effectus poteſt dici fortuitus quia reſpectu alicuius cauſe eſt non intentus et hoc modo ſtat vnuʒ effectũ reſpectu vnius cauſe eſſe effectum fortuitum: reſpectu vero alterius eſſe effectuʒ de per ſe: ſicut ſi debitor obuiaret illi cui debet et intentio debitoris eſſet dare pecuniam: alterius vero non. Ideoq; erit fortuitus reſpectu illius cui debetur: non vero reſpectu alterius. Argumentũ ergo probat deum nil agere a fortuna ſecus autem de creatura que bene agit a fortuna Sed de concurſu corporum celeſtium grandis ſtat dubitatio quomodo ſaluabuntur velocitates ſi concurrant iſta inferiora cum celeſtibus atq; deo: quia ex illo ſequeretur aliquem eſſe motuʒ nullius determinate velocitatis. Sequella probatur. Sit agens creatum agens ſuper reſiſtentiam vt vnũ a dupla ꝓportione ſi dicatur quod correſpondet ei velocitas vt vnum ſic arguitur: a maiori proportione agit: quaʒ a dupla: ergo maior velocitas correſpondebit quam vt vnum. Nota eſt conſequentia: et antecedẽs ꝓbatur: quia non ſolum concurrit agens vt duo particulare: verum etiam deus ſi forſam dicas ꝙ velocitas vt vnum correſpondet totali agẽti ex particulari vt duo: et vniuerſali vt duo. Cõtra hoc replicatur vrgenter. Sequitur ꝙ non ſm̃ duplationem ꝓpor. agentis particularis duplaretur velocitas: quod eſt contra experientiam quotidianam: ſequella nota eſt: quia ad duplationem velocitatis non ſufficit duplare ꝓportionẽ agentis partialis ad reſiſtentiam: ſed duplare ꝓportionẽ agentis totalis ad reſiſtẽtiã ꝙ ſi experientiam negare videaris vt videtur eam negare Gregori⁹ diſtinctione quadrageſima quinta primi. Dicit enim quod ad duplandum velocitatem non ſufficit duplare proportionem agentis particularis ſuper reſiſtentiam ſed requiritur duplare totam proportionem agẽtis totalis ad reſiſtentiam quod forſitam erit duplando cõcurſum agentis particularis aut triplando, aut quadruplãdo vt ſi agẽs particulare ſit, vt duo accreſcat per ſex gradus: ita q; fiat vt octo vniuerſale vero accreſcit per alios ſex erit proportio decem et ſex ad vnum quadrupla ad duplam: quod etiam poterit alio modo fieri: vt ſi agens particulare acquirat decem gradus: et vniuerſale acquirat quattuor: itaq; non eſt vera iſta regula apud Gregorium: Duplato concurſu cauſe particularis duplatur concuiſus cauſe vniuerſalis Coronel tamen tenet hic duo q̃ ſunt repugnantia ꝙ in eadem proportione qua augetur concurſus cauſe particularis augetur cõcurſus cauſe vniuerſalis et ꝙ ſecundum duplationem concurſus cauſe particularis duplatur tota actio quod eſt falſum. Nam ſi cauſa particularis eſt vt duo ⁊ vniuerſalis ſimiliter facta particulari vt quattuor: iam duplata eſt proportio cauſe particularis: non tamen quãuis agens vniuerſale dupletur ita ꝙ fiat vt quattuor duplabitur velocitas totius actionis: quia proportio totius eſt octo ad vnum que non eſt dupla ad quadruplam immo ſolum ſexquialtera. Ideo credo ꝙ prima cauſa et celi non concurrant alio concurſu ad effectum producendum quam illo quo concurrunt ad conſeruandum agens. Nam ſecundum Durandum in ſecundo diſtinctione ſecunda. Quilibet effectus qui dependet in conſeruari ab aliqua cauſa in quolibet inſtãti producitur ab illa cauſa quia producere nõ eſt dare eſſe de nouo. Nam filius in diuinis producitur a patre: et tamen non de nouo: Et cum multi doctores theologi concedũt deum poſſe producere creaturam ab eterno: non intelligunt ꝙ illam poſſet facere deus de nouo ab eterno quia eſt contradictio.

¶ Ulterius notabis ꝙ in voluntate

ponitur quadruplex libertas ſcilicet contradictionis, contrarietatis, indifferentie, et complacentie, libertas ꝯtradictiõis ẽ libertas q̃ volũtas pro inſtãti pro quo facit aliquem actum: poteſt non facere talem actum. Libertas vero contrarietatis ẽ libertas qua voluntas pro inſtanti quo elicit aliquem actum poteſt facere contrarium. Libertas indifferentie ẽ libertas comprehendens vtranq; iſtarum: et eſt libertas qua voluntas eſt indifferens ad eliciendum aliquem actum et ad non eliciendum talem actum et illum et ſibi contrarium. Libertas complacentie eſt libertas qua aliquid naturaliter et neceſſario ꝓducit aliquem actum et tamen ſibi complacet in faciendo talem actum: ſic pater in diuinis naturaliter neceſſario producit filium et tamen libere libertate complacentie: et inter has libertates hic eſt ordo qõ quicquid eſt liberum libertate in differẽtie eſt liberum alijs duabus prioribus libertatibus: non tamen econuerſo. Nam voluntas ſumo bono clare viſo habet libertatem contradictionis ad volendum tale ſumum bonum ⁊ ad nõ volendum. Non tamẽ habet libertatem cõtrarietatis: itaq; illo clare viſo poſſit velle et nolle: ſed neceſſitaẗ ad nõ actũ non tñ ad actũ: itaq; ſm̃ doctorem ſanctũ et Scotum neceſſitatur voluntas ad non nolendũ, et tñ non ad volendũ.

¶ Sequitur textus.

Dicitur autem et fortuna et caſus cauſarum. Et multa et eſſe ⁊ fieri propter fortunam et propter caſum. Quo igitur modo in his cauſis eſt fortuna et caſus: Et vtrum idẽ ſit fortuna et caſus: aut altera. Et omnino quid ſit fortuna et caſus conſiderandum eſt.
¶ Quidam enim ſi ſint an non dubitant. Nihil enim T. c. 40.
fieri a fortuna dicunt: ſed omnium eſſe aliquam cauſam determinatam: quecunq; nos dicimus a caſu ſieri aut a fortuna; vt veniendi a fortuna in forum: et re

periendi quem volebat:quem non eſt opinatus ante
cauſa eſt venientem velle emere Similiter autem ⁊
in alijs que a fortuna dicũtur ſemper eſt aliquam ac
T.cõ.41. cipere cauſam;ſed non fortunam. ¶Quoniam ſi ali
quid erat fortuna:inconueniens vtiqꝫ videbitur : ſi-
cut et vere eſt. Et dubitabit itaqꝫ aliquis : propter
quid nullus antiquorum ſapientum cauſas de gene-
ratione ⁊ corruptione dicens de fortuna nihil deter
minauit. Sed ſicut viſum eſt nihil opinabãtur: neqꝫ
T.c.42. illi aliquid eſſe a fortuna. ¶Sed et mirabile hoc vi
debitur ſicut vere eſt. Multa enim et ſunt et fiunt a
fortuna et a caſu que non ignorantes quoniam eſt in
ferre vnumquodqꝫ in aliquam cauſam eorum que fi
unt:ſicut antiqua ratio dixit deſtruens fortunam et
caſum : tamen horum alia quidem dicũt eſſe omnes
T.c.43. a fortuna:alia non a fortuna. ¶Unde et quodammo
do erat ipſis facienda memoria. Atuero neqꝫ illorũ
aliquid opinabantur eſſe fortunam.vt amicitiã aut
litem:aut ignem:aut intellectum:aut aliquid aliud.
¶Inconueniens igitur eſt ſiue non putauerunt eſſe:
ſiue putantes reliquerunt:et hac aliquando vtentes
ſicut Empedocles non ſemper aerem congregari ſu
perius dicit:ſed vt contingit. Dicit enim in mundi
creatione:ꝙ ſicut colliſit ſe currens tunc : multotiẽs
autem aliter:et partes animalium ait a fortuna fie-
ri plurimas. ¶Sunt autem quidam qui celi huius
T.c.44. et mundanorum omnium cauſantur eſſe caſum. A ca
ſu enim fieri volutationem et motum diſcernentem
T.c.45. et ſtatuentem in hunc ordinem omne. ¶Et multum
hoc admiratione dignum eſt dicentes animalia qui
dem et plantas et fortuna nec eſſe nec fieri: ſed aut
naturam aut intellectum eſſe aut huiuſmodi alterã
cauſam. Non enim quoniã euenit ex ſemine vnoquo
qꝫ aliquid fit.ſed ex tali quidem oliua:ex tali autẽ
homo. Celum autem et diuiniora manifeſtorum a ca
ſu fieri:huiuſmodi cauſam nullam:qualium animali
um et plantarum. ¶Et igitur ſi ſic ſe habet hoc ipm
T.c.46. dignum eſt inſiſtere:et bene habet aliquid dicere de
hoc ipſo. ¶Quomodo enim eo ꝙ aliter inconueni-
ens eſt quod dicitur adhuc inconuenientius dice-
re hoc:videntes quidem in celo nihil caſu fieri. In
his autem que non ſunt a fortuna multa contingere
T.c.47. a fortuna:et erat merito econtrario fieri. ¶Sunt
aũt quidã qb⁹ videtur eſſe quidem cauſa fortuna.
Immanifeſta autem humano intellectui tanquam
diuinum quoddam ens et felicius. Quare conſide-
randum eſt quid ſit vtrumqꝫ:et ſi idem aut alterum
ſit:et caſus et fortuna et quomodo in determinatas
T.c.48. cauſas incidunt. ¶Primum quidem igitur quoni-
am videmus alia quidem ſemper ſimiliter fieri:alia
autem ſicut frequenter:manifeſtum eſt ꝙ neutri⁹ ho
rum cauſa fortuna dicitur neqꝫ eius quod eſt a for-
tuna neqꝫ eius quod eſt ex neceſſitate et ſemꝑ: neqꝫ
eius quod eſt ſicut frequenter. Sed quoniam que-
dam fiunt et preter hec:et omnes dicunt hec eſſe a
fortuna:manifeſtum ꝙ fortũa aliquid ſit et caſus. hu
iuſmodi enim fortuna fieri et a fortuna huiuſmodi
eſſe ſcimus. ¶Eorum autem que fiunt alia propter
T.c.49. hec fiunt:alia vero non. ¶Horum autem alia quidẽ
ſecundum propoſitum fiunt:alia vero non. Ambo au
tem ſunt in his que ſunt propter hoc. Quare mani-
feſtum quoniam in his que ſunt preter neceſſarium.
et que ſicut frequenter ſunt quedam circa que con-
tingit quod eſt propter hoc. Sunt autem propter
hoc quecunqꝫ ab intellectu vtiqꝫ aguntur:⁊ q̃cunqꝫ
T.c.50. a natura. ¶Huiuſmodi igitur cum ſecundum acci-

denes fiant a fortuna dicimus eſſe. Sicut enim ⁊ qd
eſt aliud quod per ſeipium eſt:aliud autem ſecundũ
accidens:ſic et cauſam contingit eſſe;vt domus qui-
dem per ſeipſam cauſa eſt edificatiua: ſʒ accidenes
autem album aut muſicum : per ſe quidem igiť cau-
ſa finita eſt : ſecundum accidens autem infinita. In-
finita enim vni accidunt. ¶Sicut igitur dictum eſt:
cum his que propter hoc fiunt hoc fiat:tunc dicitur
a caſu et a fortuna. ¶Ipſorum autem differentia ho Tex.c.51
rum ad inuicem poſterius determinanda. Nunc aũt
hoc ſit manifeſtum: ꝙ vtraqꝫ ſunt in his que ſunt pro
pter hoc:vt accipiendi argentum venit vtique dela-
turus pecuniam:ſi ſciuit. Uenit autem non hui⁹ cau
ſa; ſed accidit venire et facere hoc reportandi gra-
tia. Hoc autem neqꝫ ſicut frequenter veniens ad vil
lam:neqꝫ ex neceſſitate. Amplius autem finis eſt re-
portatio non in ſeipſo cauſarum ; ſed propoſitorum:
et ab intellectu:et dicitur a fortuna venire. Si autẽ
proponens et huius cauſa aut ſemper veniens : aut
ſicut frequenter reportaturus:nõ a fortuna. ¶Ma T.cõ.52.
nifeſtum itaqꝫ ꝙ fortuna cauſa ſit ſcdm accidenes in
his q̃ i minori ſunt ſecundum propoſitum:eorum:que
porpter hoc ſunt. Unde circa idem et intellectus et
fortuna eſt;propoſitum enim non ſine intellectu eſt.

D Eclarat Philoſophus de modis
quibuſdam in manifeſtis cãrum ſcilicet d̃ for
tuna et caſu;et dicit primo ꝙ fortuna et caſus com-
putantur inter cauſas cum multa dicantur fieri vel
eſſe propter fortunam et caſum et ideo tria conſide
randa ſunt de eis ſcilicet quomodo reducantur ad
cauſas predictas et iterum vtrum caſus et fortuna
ſint idem vel aliud et aliud et iterum quid ſit caſus
et fortuna Et hec dicit in textu commenti trigeſimi
noni; in textu vero quadrageſimo. Incipit de fortu
na et caſu determinare:ibi quidam enim et propo-
nit opiniones aliorum ſecundo determinat verita-
tem:in illa parte vbi dicit textus primum quidẽ igi
tur. Circa primum ponit opinionem negantiũ for-
tunam et caſum et rationes eorum dicit:ergo primũ
ꝙ quidam dubitauerunt an fortuna et caſus eſſent ⁊
negauerunt ea eſſe duabus rationibus. ¶Prima
ratio: Quia omnia iſta que dicuntur fieri a caſu vel
fortuna inueniuntur habere aliquam cauſam deter-
minatam aliam a fortuna:et ponit huiuſmodi exem
plum. Si quis veniens ad forum gratia reperiendi
quem volebat:de quo tamen non opinatus eſt antea
cauſa eſt venientem velle emere:⁊ ſimiliter eſt in om
nibus effectibus a fortuna:vbi ſemper eſt aliquam
accipere cauſam ſed non fortunam.

¶ Deinde textu commenti quadra-
geſimi primi iterum arguit dicendo ꝙ non ſit fortu-
na : quia antiqui naturales tractantes cauſas de ge
neratione et corruptione nunquam inuenerunt for-
tunam eſſe cauſam generationis ⁊ corruptionis imo
ipſam ſpreuerunt.

¶ Deinde philoſophus textu com-
menti quadrageſimi ſecundi. Diſputat ſuper hac ſe
cunda ratione oſtendens ꝙ profecto eſt inconueni-
ens philoſophos naturales nunquam determinaſſe
aliquid de caſu et fortuna:et hoc probat duabus ra
tionibus quarum primam ponit : dicens quod mi-
rabile videtur ſicut vere eſt ꝙ antiqui naturales
de caſu et fortuna non determinauerunt. Nam vo-
lebãt determinare cauſas eorum que fiunt; multa

autem fiunt a fortuna et caſu. Unde de fortuna et
caſu determinare debuerunt nec excuſantur prop-
ter rationẽ ſupradictã primã q2 licet homines non
ignorent omnia reduci in aliquã cãm d̃terminatã
tamen predicta opinio non obſtante hoc dicebat
quedam fieri a fortuna et quedam non : vnde ipſis
philoſophis naturalibus facienda erat mentio d̃ for
tuna ⁊ caſu ſaltem vt oſtenderent impoſſibile eſſe ꝙ
aliqua fierent a caſu aliqua a fortuna et vt aſſignarẽt
rationem ꝙ quedam dicerentur a fortuna et quedã
non ſic etiam non poſſunt excuſari per hoc ꝙ cauſa ⁊
fortuna reducerentur in cauſas quas ipſi ponebant
puta amiciciam et litem. Poſtea textus:ea parte
inconueniens igitur dicit ꝙ eſt inconueniens non
tractaſſe de fortuna quia ſi putauerunt eam eſſe ma
le fecerunt de ea non tractare. Si vero non puta-
uerunt eam eſſe:quomodo vſi ſunt ea. Dicentes ꝙ
aer non ſemper eſt ſupra terram niſi a caſu ; dicit ꝙ
quando mundus eſt factus lite diſtinguente elemẽ
ta aer ſe collegit in iſtum locum ⁊ iſto mundo duran
ti ſemper erit in tali loco : ſed in alijs mundis quos
ponebat ſepe fieri et deſtrui forte aer eſſet in alio lo
co et ſic dicit de partibus animalium ꝙ quedam fiũt
a caſu et hoc fit quando in prima conſtitutione mun
di fiebant capita ſine ceruice.

¶ Dicit preterea textu commenti
quadrageſimi quarti ſecundum opinionem demo-
criti dicentis ꝙ ex concurſu atomorum per ſe mobi
lium celum et totus mundus cauſaliter conſtitutus
eſt et dicebant ꝙ reuolutio mundi et motus ſtellarũ
gubernans inferiora ſit a caſu.

¶ Poſtea vero philoſophus textu
commenti quadrageſimi quinti facit duas rationes
contra hanc opinionem:videtur falſum ꝙ animalia
et plante habeant cauſas determinatas puta deter
minata ſemina et peculiaria. Non autem celi cum
ſunt corpora diuiniora et ſi ſic eſt debebãt reddere
cauſam huius rei tam abſcondite quam cauſam
pretermiſerunt . Secundam rationem ponit ibi
quomodo enim dicens quomodo poteſt eſſe verum
quod celeſtia corpora ſunt a caſu:et inferiora non
cum videatur hoc eſſe inconueniens : quia illa ſunt
nobiliora tum etiam quia cum celi ſint facti a caſu
omnes effectus eius deberent prouenire a caſu qd
non eſt ita et in his inferioribus nihil deberet eſſe a
caſu quia hec inferiora non fiunt a caſu quorum op
poſitum totum contingit.

¶ Deinde ponit tertiam opiniõem
textu commenti quadrageſimi ſeptimi dicens ꝙ q̇
buſdam:videtur ꝙ fortũa ſit cauſa ſed immanifeſta
intellectui hũano ac ſi ſit quoddã diuinũ ⁊ ſupra ho
mines in quã ſicut in cãm ordinatẽ reducerenť oẽs
effectus fortuiti ſed quamuis hec opinio habet ve-
ram radicem tamen non bene vſi ſunt nomine fortu
ne quia quanto magis recedit a recto ordine ratio-
nis tanto magis accedit ad fortunam ergo illud di-
uinum non eſt fortuna:igitur declarandum eſt quid
ſit fortuna et caſus:et quomodo reducantur ad cau
ſas predictas

¶ Deinde philoſoph⁹ textu cõmẽti
quadrageſimi octaui d̃terminat veritatem. Primo
declarans quid ſit fortuna. Secundo differentiam
inter caſum et fortunam. Tertio ad quod genus
cauſe redducantur fortuna et caſus. Circa primum

ponit quaſdam diuiſiones ad inueſtigandum diffini
tionem fortune et ſtatim ponit diuiſiones ex parte
effectus ; poſtea ex parte cauſe. Prima diuiſio que-
dam fiunt ſemper vt ortus ſolis quedam frequenter
vt quod homo naſcatur occulatus et manifeſtum eſt
ꝙ neutrius illorum fortũa eſt cauſa ſed illorum que
ſunt preter hec;ideſt in paucioribus hec fiunt a ca-
ſu.

¶ Deinde textu commenti quadra-
geſimi noni. Dicit ꝙ quidam effectus fiunt propter
finem alij vero non. Primi quidem poſſunt eſſe a na
tura ſine intellectu:et notat ꝙ quedam fiunt nõ prop
ter finem quia propter ſe ſcilicet propter honeſtum
vel delectacionem: aut dicuntur fieri non propter
finem deliberatum ſicut confricatio barbe. Deinde
ea parte qua dicit horum autem dicit ꝙ ea que fiunt
propter finem quedam fiunt ſecundum ordinem vo
luntatis:quedam vero a natura:⁊ manifeſtum eſt ꝙ
ſunt quedam preter ſemper et frequenter : et talia
non ita cõtingit fieri propter finem ordinatum a vo
luntate ſicut ea que contingunt ſemper aut frequen
ter.

¶ Deinde vero textu cõmenti quin
quageſimi. Dicit ꝙ ponende ſunt diuiſiones per ſe
cauſe et dicit ꝙ quedam eſt cauſa per ſe alia per ac
cidens. Per ſe quidem eſt cui non coniungitur ali-
quod accidentale, vt edificator reſpectu domus.
Per accidẽs vero eſt illa cui coniungitur aliquod
accidentali vt muſicus reſpectu domus et ſupra di-
ximus quid eſſet cauſa per accidens in primo phiſi-
corum:ſic effectus alius eſt per ſe ali⁹ vero ꝑ accidẽs
vt foſſio ſepulchri ẽ effect⁹ per ſe reſpectu ſepelien
tis:et per accidens inuentio teſauri. vnde quicquid
prouenit in effectu preter intentionẽ et per accidẽs
preſertim ſi fit in paucioribus quod enim vt ſemper
vel vt frequenter coniungitur effectui:cadit ſub in-
tentione eadem. Deinde ponit differentiã inter cau
ſam per ſe et cauſam per accidẽs quia cauſa per ſe
eſt finita ⁊ determinata. Cauſa per accidẽs eſt ĩfini-
ta et ĩdeterminata quia infinita vni poſſunt accide
re.

¶ Deinde philoſophus textu com-
menti quinq̃geſimi primi oſtẽdit ſub quibus mem-
bris predictarum diuiſionum fortuna contineatur ⁊
quod eſt a fortuna:et dicit primo ꝙ fortuna ⁊ caſus
vt prius dictum eſt:ſunt in his que fiunt propter ali
quod: Differentia autem caſus et fortune poſterius
determinabitur:ſed nunc hoc debet fieri manifeſtũ
quia vtrumqꝫ continetur in his que aguntur prop-
ter finem:ſicut ſi aliquis ſcir et ſe recepturum pecu-
niam in foro iuiſſet ad deportãdum eam:ſed ſi non
venit propter hoc per accidens eſt ꝙ aduentus ei⁹
fiat reportationis gratia ; ideſt habeat hunc effec-
tum et ſic patet ꝙ fortuna eſt cauſa per accidens eo
rum que ſunt propter aliquid. Item manifeſtum eſt
quod eſt cauſa eorum que ſunt in minori parte; quia
iſta reportatio pecunie. dicit fieri a fortũa qñ repor
tat ad villã veniẽs:neqꝫ ex neceſſitate nec freq̃nť. Itẽ
eſt in his que ſunt a propoſito:quia reportatio pecu
nie que dicitur fieri a fortuna eſt finis aliquarũ cau
ſarum non ſecundum ſeipſam ſicut in his que fiunt
a natura ſed eſt finis eorum:que fiunt ſecundum pro
poſitum et ab intellectu:ſed ſi aliquis hoc propoſito
iret vt pecunia reportareť vel ſemper aut frequen-

ter repararet quando venit: nō diceretur eſſe a foꝛ
tuna: ſicut ſi aliquis frequenter aut ſemper madefa‑
cit ſibi pedes quādo vadit ad locum lutoſum ⁊ hoc
licet non intendat: tamen hoc non dicitur eſſe a foꝛ‑
tuna. Deinde dicit textu commenti quinquageſimi
ſecundi manifeſtum eſſe ex pꝛemiſſis quia foꝛtuna
eſt cauſa per accidens in his que ſunt ſecundū pꝛo
poſitum pꝛopter finem in minoꝛi parte et ex hoc pa‑
tet ꝙ foꝛtuna et intellectus ſunt circa idem quia in
his tantum conuenit agere a foꝛtuna que habent in
tellectum: pꝛopoſitum enim vel voluntas non eſt ſine
intellectu et licet ea tantum agant a foꝛtuna que ha
bent intellectum: tanto quanto aliquid magis ſubia
cet intellectui tanto minus ſubiacet foꝛtune.

Queſtio d foꝛtuna caſu: ⁊ mō ſtro.

¶ Queritur quid ſit foꝛtuna caſus
et monſtrum. Circa quod dico ꝙ foꝛtuna eſt intellec
tus pꝛacticus vnum intendens: cui euenit aliud pꝛe
ter intentionem. ¶ Dicitur intellectus per quod
ego intelligo agens intellectiuum. Nam carentia in
tellectu non habent foꝛtunam: pꝛopter quod Philo
ſophus dicit impꝛopꝛium eſſe ꝙ lapides exiſtentes
in altaribus ſint foꝛtunati: et qui ſunt in terra ſint in
foꝛtunati: quia conculcantur: ab hominibus dici‑
tur pꝛacticus: ideſt expertus: quare in pueris di‑
cit Philoſophus non eſt foꝛtuna. Sunt enim in ex‑
perti coꝛum actuum qui ſunt vite pꝛimo ethicoꝛum
dicitur vnum intendens cui euenit aliud pꝛeter in‑
tentionem. Ex quo infertur ꝙ deus nihil agit a foꝛ‑
tuna: quicquid enim agit deus immo quicquid agi
tur vult deus illud fieri voluntate bene placiti: qua‑
re nihil agitur pꝛeter intentionem dei. Ex quo infer
tur declaratio dicti philoſophi in libꝛo de bona foꝛ
tuna vbi dicitur. Ubi parum de intellectu multum
de foꝛtuna: ⁊ vbi multum de intellectu parum de foꝛ
tuna: quod eſt dicere: qui ad pauca perſpicit: multa
habet conſequi pꝛeter intentionem: qui vero mul‑
tum perſpicax eſt omnia que cōſequitur, conſequi‑
tur tanquam pꝛeuiſa et cum intentione conſequen‑
di illa. Ariſtoteles autem diffinitionem foꝛtune tra‑
dit ſub his verbis. Foꝛtuna eſt cauſa per accidens
extra ſemper et frequenter ſecundum pꝛopoſitum
eoꝛum que pꝛopter hoc ſunt. Dicitur cauſa per acci‑
dens quia conſequitur aliquem effectum non inten‑
tum que eſt vna pars diffinitionis cauſe per accidēs
diſiunctiue poſite a nobis in gloſis ſuper textu. Dici
tur extra ſemper et frequenter: per quod datur in‑
telligi foꝛtuna duntaxat eſſe in effectibus notabilis
bonitatis vel malicie. Dicitur ſecūdum pꝛopoſitum
vt detur intelligi foꝛtuna ſolum eſſe in habētibus in
tellectum. Dicitur eoꝛum qui pꝛopter hoc ſunt ad
dandum intelligere ꝙ foꝛtuna reſpectu alicuius ef‑
fectus eſt cauſa d per ſe: et reſpectu alterius eſt cau
ſa de per accidens. Hic nota ꝙ caſus et foꝛtuna ha
bent ſe ſicut ſuperius et inferius: ita ꝙ foꝛtuna ē infe
rioꝛ ⁊ caſus ſuperioꝛ: ex quo patet Coꝛone erraſſe ꝙ
dixit. Caſus ſolum eſt in rebus inanimatis. Foꝛtuna
vero in habentibus intellectū. Expꝛeſſe enim Ariſto
teles ſecundo phiſicoꝛum textu commenti quinqua‑
geſimiſeptimi ponit illos terminos differe: ſicut ſu‑
perius et inferius. Ita ꝙ caſus eſt cauſa de per acci
dens extra ſemper et frequēter: eoꝛum que pꝛopter
hoc ſunt: pꝛopter quod ſi lapis cadens d alto in imū
frangit tegulam: dicemus ꝙ ille lapis eſt cauſa de
per ſe reſpectu deſcenſus: ſed eſt cauſa caſualis reſ‑
pectu fractionis tegule.

Utrū effectꝰ foꝛtuiti habeāt cauſam ꝑ ſe.

¶ Circa hanc materiam queritur
vtrum effectus foꝛtuiti habeant aliquam cauſam de
per ſe: ſuper quod ſunt opiniones. ¶ Pꝛima eſt ꝙ ve
rius dicerem fidem ꝙ omnes effectus foꝛtuiti redu‑
cuntur in cauſam de per ſe que deus eſt: cuius con‑
trarium tenet. Auerrois dicens ꝙ deus eſſet faſcina
toꝛ: ſed iſta ratio Auerrois pauci eſt momenti. Nam
deus eſt tanquam figulus ⁊ nos vaſa: qui foꝛmat nos
ſicut ei placet: nec querenda eſt cauſa quare quēdā
foꝛtunat: alium vero infoꝛtunat. In his enim vt dicit
Auguſtinus noli querere ſi non vis errare: pꝛopter
qḋ tenet Auerrois ꝙ effectus foꝛtuiti nullā habent
cauſam de per ſe: cuius opinio manifeſte eſt falſa: qꝛ
non datur aliquis effectus quim illum aliqua cauſa
ſa intendat. ¶ Secunda eſt opinio Temiſtij dicen‑
tis ꝙ effectus foꝛtuiti habēt aliquam cauſam de per
ſe particularem occultam tātum: ſed quia dare cau
ſas occultas pꝛo cauſis naturalibus eſt nihil decla‑
rare: ideo nō placet hec opinio. ¶ Tertia eſt opinio
Ariſtotelis in libꝛo de bona foꝛtuna dicētis ꝙ in foꝛ
matione cuius vis hominis a fato ideſt a diſpoſitio‑
ne celoꝛum ⁊ cauſis particularibus pꝛoducuntur in
ipſo homine quidam impetus indiuiduales quoni‑
am hominem illum inſtigāt ad bonum: ſi eſt bonus: ⁊
ſi eſt malus ad malum: et iſte impetus eſt quidam
inſtinctus indiuidualis quemadmodum datur ali‑
quis inſtinctus ſpecificus qualis eſt inſtinctus foꝛmi
carum: ad congregāda grana tempoꝛe eſtiuali pꝛo
hieme: et hec opinio ē que magis placet in naturali
bus ſecluſa fide. ¶ Circa hanc materiam declara‑
mus de monſtris: vnde diffinitio monſtri eſt. Monſ
trum eſt quodam ens genitum: cum diſpoſitione con
uenienti extra ſemper et frequenter: et fit quattu‑
oꝛ modis ſecundum Albertum magnum ſecundo
phiſicoꝛum, tra. vltimo capitulo tertio: aut pꝛopter
multam quantitatem ſeminis: vnde naſcitur aliqs
homo cum ſex digitis: aut pꝛopter paruam ſemi‑
nis quantitatem: quare fit aliquis nanus: aut pꝛop‑
ter malignam qualitatem quare maſculꝰ fit effemi‑
natꝰ: vt ſardanapalus aſirioꝛum rex ꝗnebat. Quar
to modo fit aliquod mōſtrum pꝛopter maliciam lo
ci continentis: et ſic ſi quiſpiam vir indiſcretus acce
dat ad feminam tempoꝛe fluxus menſtruoꝛum naſci
tur inde fetus lepꝛoſus: et ſi contra diffinitionem
monſtri arguas: homo cum ſex digitis non eſt ex‑
tra ſemper et frequenter: quia ſemper eſt aliquis ho
mo cum ſex digitis: ergo non eſt monſtrum. Dico ꝙ
licet non ſit extra ſemper et frequēter quo ad tēpus
tñē extra ſemper frequenter quo ad patrias regio
nes et domos non placet aſtrologis huiuſmodi mo‑
dus faciendi monſtrum: vt patet ex Tholomeo ter
tio apotelesmatum: et in libꝛo centum enūciatoꝛum
Nā facere hominem cum ſex digitis non eſt ex erro
re virtutis infoꝛmatiue. Nam inuenta multa quanti
tate ſeminis non eſt erroꝛ quod fiat multum. Simi‑
liter ſtat aliquem fieri ex minoꝛi materia quam ali‑
um et fieri non nanum et quod alter ex maioꝛi mate
ria fiat nanus quare credit Tholomeꝰ ꝙ a fato vir‑
tus infoꝛmatiua indiſponatur obidqꝫ illa indiſpoſi‑
ta errat oꝛganizando et illa eſt potiſſima cauſa mōſ
tri quod bene dixit Tholomeus libꝛo centum enun
ciatoꝛum vultus huius ſeculi ſunt ſubiecti vultibus
celeſtibus: quare quidam artifices pꝛo faciendis
imaginibꝰ expectabāt introitū ſolis in ſignū ſimilis
figure cū illo qḋ debebāt foꝛmare: ⁊ hoc dixit Ari. ꝑ‑

Opinio. 1

Opini. 2.

Opinio. 3

Quid eſt monſtrū

mo de generatione cum dixit. Figure rerum ſunt
in terminis ideſt eminenter continentur in coꝛpoꝛi‑
bus celeſtibus ſecundū ꝙ ſic vel ſic illa coꝛpoꝛa cele
ſtia diſponunt aut indiſponūt virtutem foꝛtunatam.
Sed quia doctoꝛ ſanctus ſexto metaphiſice lectione
tertia egregia et lucidiſſima poſuit de fato et pꝛoui
dentia et de entibus per accidens īſeram hic decla
rationem illius textus ſexto metaphiſice textu com‑
menti ſexti illo. ¶ Quod autem ſint vſqꝫ ad textu
commenti octaui ea parte q̄ dicit ſufficienter. Phi
loſophus illo textu ponit opinionem quandā q̄ tole‑
bat totū ens ꝑ accidēs. Nam ponebāt aliqui ꝙ quic
quid eſt in mundo habet aliquam cauſam per ſe: Et
iterum ponebant ꝙ qualibet cauſa poſita neceſſe eſt
ſequi effectum eius: Unde ſequebatur ꝙ omnia ex
neceſſitate acciderent: hāc ergo opinionem philoſo
phꝰ deſtruit dicēs ꝙ non opoꝛtet ꝙ ſi generatio vel
coꝛruptio alicuius cauſe ſit de neceſſitate: ſequatur
generatio vel coꝛruptio effectꝰ: quia quedam cauſe
ſunt agentes vt in pluribus: vnde eis poſitis adhuc
poteſt impediri effectus per accidens ſicut pꝛopter
indiſpoſitionē materie vel occurſum contrarij agē‑
tis: vel pꝛopter aliquid huiuſmodi. Sciendum ta‑
men ꝙ Auicenna pꝛobat in ſua metaphiſica ꝙ nullꝰ
effectus ſit poſſibilis in cōparatione ad ſuam cauſam
ſed ſolū neceſſarius. Si. n. cauſa poſita poſſibile eſt
effectum non poni ⁊ poni id autem quod eſt in poten
tia: in quantum huiuſmodi reducitur in actum per
aliquod ens actu: opoꝛtebit ergo quod aliquid ali‑
ud a cauſa faciat ibi ſequi effectum in actu: igitur
illa non erit ſufficiens cauſa effectus: Et hoc videtur
contra id quod philoſophus hic dicit. Sed ſciendū
ꝙ dictum auicenne intelligi debet ſuppoſito ꝙ nullū
impedimentum cauſe adueniat: neceſſe eſt enī cau‑
ſa poſita ſequi effectum niſi ſit impedimentum: quod
tamen contingit eſſe per accidens: Et ideo philoſo
phus dicit ꝙ nō eſt neceſſarium generationem ſequi
vel coꝛruptionem poſitis cauſis generationis vel coꝛ
ruptionis. Si enim non eſt verum hoc quod dictum
eſt ſequeretur ꝙ omnia erunt ex neceſſitate: ſi tamen
cum hoc quod dictum eſt ꝙ poſita cauſa neceſſe eſt ſe
qui effectum. Ponatur etiam alia poſitio: ſcilicet ꝙ
cuiuſlibet quod fit et coꝛrumpitur neceſſe ſit eſſe ali‑
quam cauſam per ſe et non per accidens. Ex his enī
duabus ꝑpoſitionibus ſequitur omnia eſſe de neceſſi
tate. Quod ſic pꝛobat: ſi enī queratᷣ de aliquo vtrū
ſit futurum vel non: ſequitᷣ ex pꝛedictis quod alterū
ſit de neceſſitate: verum quia ſi omne quod fit habet
cauſam per ſe ſue factionis: qua poſita neceſſe ē ipm
fieri: ſequetur ꝙ res illa de qua queritur vtrū ſit fu
tura fiat: ſi ſit hoc quod ponitur cauſa eius: et ſi illud
non fuerit ꝙ nō fiat: et ſimiliter opoꝛtet dicere ꝙ iſta
cauſa erit futura ſi aliquod aliud quod eſt cauſa eiꝰ
erit futurm. Conſtat autem ꝙ tempus quantumcūqꝫ
futurum accipiatur ſiue poſt centum annos: ſiue poſt
mille eſt infinitum: incipiendo a pꝛeſenti: nunc vſqꝫ
ad illū terminum. Cum autem generatio cauſe pꝛe
cedat tempoꝛe generationem effectus: opoꝛtet ꝙ ꝓ
cedendo ab effectu ad cauſam auferamus aliquid d
tempoꝛe futuro et appꝛopinquemus magis ad pꝛe‑
ſens. Omne autem finitum conſumitur aliquotiens
ablato quodam ab ipſo: et ita ſequitur ꝙ pꝛoceden
do ab effectu ad cauſam: et ſic deinceps auferatur
totum tempus futurum cum ſit finitum ⁊ ita perue‑
niatur ad ipſum nunc quod quidem patet in hoc ex
emplo. Si enim omnis effectꝰ habet aliquā cauſam

per ſe ad quā de neceſſitate ſequitur: opoꝛtet ꝙ iſte
de neceſſitate moꝛiatur vel ꝑ infirmitatē vel violen‑
tiā: ſi exit domum ſuam: exitus enim a domo eius in‑
uenitur cauſa eſſe moꝛtis eius vel violentie: puta ſi
exiens domum inueniatur a latronibus et occiditur
vel per infirmitatem puta ſi exiens de domo et eſtu
incurrit febꝛem et moꝛitur: ⁊ eodem modo hoc erit
ex neceſſitate ſcilicet ꝙ exeat domum ad haurien‑
dam aquam ſi ſitit. Nam ſitis inuenitur eſſe cauſa vt
exeat domū ad hauriendam aquam: Similiter per
eandem rationem hoc erit de neceſſitate: ſcilicet
quod ſitiat: ſi aliquid aliud erit quod ex cauſa ſitis
et ita ſit pꝛocedens de effectu ad cauſam perueni‑
et ad aliquod quod nūc eſt ideſt in aliquod pꝛeſens
vel in aliquod factoꝛum ideſt in aliquod pꝛeterito‑
rum ſicut ſi dicamus ꝙ ſitis erit ſi comedit moꝛtiſi‑
cantia vel falſa que faciunt ſitim. Hoc autem ſcili‑
cet ꝙ comedat falſa vel non comedat eſt in pꝛeſenti
et ita ſequitur ꝙ pꝛedictum futurum ſcilicet ꝙ iſte
moꝛiatur vel non moꝛiatur ex neceſſitate erit: cum
enim quelibet cōditionalis vera ſit neceſſaria opoꝛ
tet ꝙ ex quo antecedens eſt poſitum ꝙ conſequens
ex neceſſitate ponatur: ſicut hec ē vera: ſi ſoꝛtes cur
rit mouetur: poſito ergo ꝙ currat neceſſe erit ipſum
moueri dum currit: ſi autem quilibet effectus habet
cauſam per ſe ex qua d neceſſitate ſequitur: opoꝛtet
ꝙ ſit illa condicionalis vera cuius antecedens ē cau
ſa et conſequens effectus: et licet inter cauſam que
nunc eſt pꝛeſens et effectum qui erit futurus quan‑
doqꝫ ſunt plurima media quoꝛum vnumquodqꝫ eſt
effectus reſpectu pꝛecedentium: et cauſa reſpectu
ſequentium: tamen ſequitur de pꝛimo ad vltimum ꝙ
condicionalis ſit vera cuius antecedens eſt pꝛeſens
et eius conſequens quandoqꝫ futurum: ſicut hic ſi co
medit falſa occidetur. Antecedens autem ponitur:
ex quo pꝛeſens eſt ergo de neceſſitate erit quod oc‑
cidatur et ita omnia alia futura erūt neceſſaria quo
rum cauſe pꝛime vel remote ſunt pꝛeſentes et ſimi‑
lis ratio eſt: ſi aliquis pꝛocedēs ab effectibus ad cau
ſas ſuper ſiliat ad facta ideſt a pꝛeterita: hoc eſt di‑
cere ſi reducat effectus futuros ad aliquam cauſam
pꝛeteritam non pꝛeſentem: quia hoc quod pꝛeteritū
eſt iam eſt ſecundum aliquem modum hoc autem di
co in quantum eſt factum vel pꝛeteritum. Licet enī
vita ceſaris non ſit nunc vt in pꝛeſenti: eſt tamē ī pꝛe
terito. Uerum enim eſt ceſarem fuiſſe: ⁊ ita nunc eſt
ponere verum eſſe antecedens cōdicionalis in cuiꝰ
antecedenti eſt cauſa pꝛeterita et in conſequēti cau
ſa futura: et ſic ſequeretur cum omnes effectus futu
ros opoꝛteat redigere in tales cauſas pꝛeſentes vel
pꝛeteritas ꝙ omnia futura ex neceſſitate eueniant:
ſicut nos dicimus ꝙ viuentem foꝛe moꝛiturum eſt ne
ceſſarium abſolute: quia ſequitur de neceſſitate ad
aliquid quod iam factum eſt: ſcilicet duo contraria
eſſe in eodem coꝛpoꝛe per commixtionem. Hec enī
condicionalis eſt vera ⁊ ſi aliquod coꝛpus eſt compo
ſitum ex cōtrarijs coꝛrumpetur. Hoc autem eſt im‑
poſſibile ꝙ omnia futura ex neceſſitate eueniant: er‑
go illa duo ſunt impoſſibilia. ex quibus hoc ſequeba
tur ſcilicet quod quilibet effectus habeat cauſam ꝑ
ſe et quod cauſa poſita neceſſe ſit effectum poni: quia
ex hoc ipſo ſequeretur quod iam ſupꝛa dictum eſt:
quod quoꝛumlibet effectuum futuroꝛum eſſent ali‑
que cauſe iam poſite ſicut coꝛruptionis animalis: iā
ſunt alique cauſe poſite: ſꝫ quod iſte homo moꝛiatur
per infirmitatem vel violentiam nondum habet ali

Si negetᷣ ens ꝑ accidens: oīa euenirent de neceſſitate.

qua in cauſam poſitā ex qua de neceſſitate ſequatur
infert quandam concluſionem ex predictis dicens:
ergo ex quo nō qdlibet quod fit habet cauſam p ſe
palā ꝙ in futuris ↄtingētibꝰ effectꝰ futuri reductio
ad cauſam p ſe vadit vſq; ad aliquod principium
quod quidē pricipiū nō reducit̄ i aliqd pricipiū ad
huc per ſe ſed ipſum erit cuius cauſa erit quodcūq;
euenit id eſt cauſalis et illius cauſe cauſalis non erit
aliqua alia cauſa ſicut iam predictum eſt ꝙ ens per
accidens nō habet cauſam vꝫ generationem: verbi
gratia ꝙ iſte occidat̄ a latronibꝰ hꝫ cām p ſe: qꝛ vul
neratur ⁊ hoc ēt hꝫ cām p ſe qꝛ a latronibꝰ inuenitur
Sed hoc nō habet niſi cauſam per accidens. ¶Quod
enī iſte qui negociatur: vadens inter latrones inci-
dat eſt per accidens vt ex predictis patet: vnde eiꝰ
non oportet ponere aliquam cauſam. Ens enim per
accidens vt ſupra dictum eſt: non habet generatio-
nem: et ita eius generationis cauſam per ſe quere-
re que non oportet: mouet quandā qſtionem occaſio
natam ex dictis. Dixit enim ſupra immediate ꝙ cau
ſe entium per accidens reducuntur vſq; ad aliqd
principium cuius non eſt ponere aliam cauſam. Et
ideo hic inquirit de hac reductione vel anagoge qd
¶Nr̄ fortuna et caſus ad qd genꝰ cauſe reducātur, eſt. Ad quale principium et ad qualem cauſam de-
beat fieri: id eſt ad quod genus cauſe vel principij:
ſcilicet vtrum ad aliquam cauſam primam que ſit
cauſa materia aut aliqua que ſit cauſa ſicut finis cu-
ius gratia aliquid fit: aut aliquam que ſit cauſa ſicut
mouens: Pretermittit autem de cauſa formali: quia
qſtio hic habetur de cauſa generationis rerum que
fiunt per accidens: In generatione autem forma
non habet cauſalitatem niſi per modum finis: Finis
autem et forma in generatione incidunt in idem nu-
mero: Hanc autem queſtionem hic notam nō ſoluit:
ſed ſupponit eius ſolutionem ab eo quod ē determi-
natum in ſecundo phiſicoꝝ: Ibi .n. oſtenſum ē quod
fortuna et caſus que ſunt cauſe eoꝝ que ſunt per acci
dens reducuntur ad genus cauſe efficientis: ergo
concludit ex premiſſis ꝙ pretermittendum ē loqui
de ente per accidens ex quo determinatum eſt ſuffi-
cienter ſecundum id quod de eo determinari poteſt.
Attendēdum eſt aūt ꝙ ea que philoſophꝰ hic tradit
videntur remouere quedam que ſecundum Philo-
ſophiam ab aliquibus ponuntur ſcilicet fatū et pro-
Vtrū ſint fatū ⁊ prouidentia uidentiam: Vult .n. hic philoſophus ꝙ nō omnia que
fiunt reducantur in aliquam cauſam per ſe ex qua d
neceſſitate ſequantur: Alias ſequeret̄ ꝙ omnia eſſent
ex neceſſitate: Et nihil per accidens eēt in rebꝰ. Illi
autem qui ponūt fatum dicunt contingentia q̄ hic
fiunt que videntur per accidens eſſe reducibilia in
aliquam virtutem corporis celeſtis: per cuius actio
nem ea que fiunt ſecundum ſe conſiderata per acci
dens fieri videntur cum quoddam ordine produ-
cantur: Et ſimiliter illi qui ponunt puidentiam circa
ea que aguntur: hic dicunt eſſe ordinata ſecundum
ordinem prouidentie: Ex vtraq; igit̄ poſitione duo
videtur ſequi que ſunt cōtraria hijs que hic philoſo
phus determinat quoꝝ primum eſt: in rebus nihil
fit per accidens nec a fortuna ⁊ a caſu: Que .n. ſecun
dum ordinem aliquem procedunt non ſunt per acci-
dens. Sunt enim vel ſemper vel in maiori parte: Se
cundum autem ē ꝙ oīa ex neceſſitate eueniāt: Si enī
omnia ex neceſſitate veniunt quoꝝ cauſa vel ponitur
in preſenti vel iam eſt poſita in preterito: vt ratio phi
loſophi procedit: Eorum autem que ſunt ſub proui-
dentia vel facto cauſa ponitur in preſenti etiam po-
ſita eſt in preterito: eo ꝙ prouidentia eſt immutabi-
lis et eterna: Motus etiam celi ē inuariabilis: Vn-
de videtur ſequi ꝙ ea que ſunt ſub prouidētia vel fa
to: Ex neceſſitate contingant et ita ſi omnia que hic
aguntur fato et prouidentie ſubduntur ſequitur:
ꝙ omnia ex neceſitate prouentant videtur: ergo ꝙ ſe
cundum intentionem philoſoꝰ non ſit ponere nec pro
uidentiā nec fatum: Ad horum autem euidentiam
conſiderandum eſt ꝙ quanto aliqua cauſa eſt altior
Tanto eius cauſalitas ad plura ſe extendit habet .n.
cauſa altior cauſatum altius quod eſt communius et i
pluribus inuentum: Sicut in artificialibus patet ꝙ
ars politica que eſt ſupra militarem ad totum ſtatū
communitatis ſe extendit: militaris ſolum ad eos qui
in ordine militari continentur: ordinatio aūt que eſt
in effectibus ex aliq̄ cauſa tantum ſe extendit quātū
extēdit ſe illius cauſe cauſalitas omnis enim per ſe
cauſa habet determinatos effectꝰ quos ſm aliquem
ordinem producit manifeſtū: igitur eſt ꝙ effectꝰ re-
lati ad aliquam inferiorē cauſam nullum ordinē ha-
bere vident̄: ſed per accidens ſibi ipſi coincidūt qui
ſi referunt̄ ad ſuperiorem cauſam et cōmunem ordi
nati inueniunt̄: et non per accidens cōiuncti: ſed ab
vna per ſe cauſa ſimul producti ſunt: ſicut floritio illiꝰ
herbe vel illius: ſi referatur ad particularem virtu-
tem que eſt in hac planta vel in illa nullum ordinem
habere videtur: imo videtur eſſe per accidēs ꝙ hac
herba florente illa floreat: et hoc quia cauſa virtutis
huius plante extendit ſe ad floritionē huius et nō ad
floritionem alterius: vnde eſt quidē cauſa ꝙ hec plā
ta floreat: non autem ꝙ ſimul cū altera. Si autē ad
virtutē corporis celeſtis que eſt cauſa cōmunis refe
ratur inuenit̄ hoc non eſſe per accidens: ꝙ hac her-
ba florente floreat ſed eſſe ordinatum ab aliqua pri
ma cauſa hoc ordinante que ſimul mouet vtranq;
herbam ad floritionē. Inuenit̄ autē in rebus triplex
cauſarū gradus: eſt enim prio cauſa incorruptibilis *Nota triplicē gradum,*
et īmutabilis ſcilicet diuina: ſub hac ſcda eſt cauſa
incorruptibilis: ſed mutabilis ſcilicet corpꝰ celeſte
ſub hoc tertio ſunt cauſe corruptibiles et mutabi-
les: he igit̄ cauſe in tertio gradu exiſtentes ſunt pti-
culares ad ꝓprios effectus ſecūdum ſingulas ſpeci
es determinate. Ignis enī generat ignē: et hō gene
rat hominē et planta plātam. Cauſa aūtē ſecūdi gra
dus eſt quodam mō vniuerſalis: et quodā mō parti
cularis: pticularis quidē: qꝛ ſe extendit ab aliquod
genus entiū determinatū ſcilicet ad ea que per mo
tū in eſſe producuntur. Eſt enī cauſa mouens et mota
Vniuerſalis aūt quia non ad vnā tantū ſpeciē mobi
lium ſe extēdit cauſalitas eius ſed ad omnia que al-
terantur et generantur et corrumpuntur. Illud enī
quod eſt prīo motum oportet eſſe cauſam omniū con
ſequēter mobiliū ſed cauſa primi gradus eſt ſimpli
citer vniuerſalis. eius enim effectus proprius eſt eē
Vnde quicquid eſt et quocūq; modo eſt ſub cauſali
tate et ordinatione illius cauſe proprie continetur
ſi igitur ea que hic ſunt contingentia reducamus
in cauſas primas particulares tantum īueniuntur
multa fieri per accidens. Tunc propter concurſum
duarum cauſarum quarum vna ſub altera non conti
netur: ſicut cum preter intentionem concurrunt mi
chi latrones: hic enim cōcurſus cauſatur ex duplici
virtute motiua ſcilicet mea ⁊ latronum. Tum etiam
propter defectum virtutis agentis cui accidit debi
litas vt nō poſſit puenire ad finē itērū: tūc etiā ꝓpter
diſpōnē materie q̄n recipit formā itērā ab igne ſꝫ al

terius modi ſicut accidit in mōſtruoſis animalium.
Hec autem contingentia ſi vlterius in cauſam cele-
ſtem reducantur multa horum inuenientur non eſſe
per accidens quia cauſe particulares: ⁊ ſi non conti
nentur ſub inuicem: continentur tamen ſub vna cau
ſa cōi celeſti: vnde cōcurſus eaꝝ poteſt hēre aliquaꝫ
vnam cauſam celeſtem determinatam. ¶Quia enim
virtus corporis celeſtis et incorruptibilis eſt et im-
paſſibilis non poteſt exire aliquis effectus ordinem
cauſalitatis eius ꝓpter defectum vel debilitatē ipiꝰ
virtutis: ſed quia agit mouendo et omne tale agēs
requirit materiam determinatam et diſpoſitam pōt
contingere ꝙ in rebus naturalibus virtꝰ celeſtis nō
conſequat̄ ſuū effectū ꝓpter materie indiſpoſitionē
et hoc erit per accidēs: Quis igitur multa que vidē-
tur eſſe per accidens reducendo ipa ad cauſas par-
ticulares inueniantur non eſſe per accidens reducē
do ipa ad cauſam cōēꝫ vlem .ſ. virtutem celeſtem: ta
men in hac reductione facta inueniunt̄ eſſe aliqua p
accidens ſicut ſuperius eſt habitū a philo. ¶Quādo
enim agens aliquod inducit effectum ſuū vt in pluri
bus et nō ſemper ſequit̄ ꝙ deficiat in paucioribus.
et hoc per accidens eſt. Si igitur corpora celeſtia
effectus ſuos inducūt i inferiora corpora: vt in pluri
bus et non ſemper ꝓpter materie indiſpoſitionem ſe
quit̄ ꝙ ipm ſit per accidens ꝙ virtus celeſtis effectū
ſuū non conſequatur: licet etiā ex hoc inueniatur ali
qua per accidens: facta reductione ad corpus cele
ſte: quia in iſtis inferioribus ſunt alique cauſe agen
tes que poſſunt per ſe agere abſq; impreſſione cor-
poris celeſtis .ſ. aīe rōnales ad quas non ptingit vir
tus corporis celeſtis: cū ſint forme corporibꝰ nō ſub
iecte niſi forte per accidens inquantum .ſ. ex impſſio
ne corporis celeſtis fiat aliqua īmutatio in corpore
et per accidens in viribus anime que ſunt actꝰ qua-
rundam partium corporis ex quibus aīa rationalis
inclinatur ad agendum ſed nulla neceſſitas induca
tur cū habeat liberū dominiū ſuper paſſiones vt eis
diſſentiat vel cōſentiat. Illa igitur que in his inferio
ribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad
ad has cauſas .ſ. animas rationales put non ſequunt̄
inclinationem que eſt ex impreſſiōe corporis celeſti
non inuenientur per ſe fieri per reductionem ad vir
tutem corporis celeſtis. Et ſic pꝫ ꝙ poſitio facti q̄ eſt
quedam diſpoſitio inherens rebꝰ inferioribus ex ac
tione corporis celeſtis non remouet ea que ſunt per
accidens: ſed ſi vlterius iſta contingentia reducant̄
in cauſam altiſſimam diuinam nihil inueniri poterit
ꝙ ab ordine eius exeat cum eius cauſalitas extēdat
ſe ad oīa in quātum ſunt entia. Non pōt igitur ſua
cauſalitas impediri per indiſpoſitionē materie: qꝛ
et ipa materia et eius diſpoſitiones non exeūt ab or-
dine illius agentis: qd eſt agens per modum dantis
eſſe et non ſolum per modum mouentis et alterātis
Non enim poteſt dici ꝙ materia preſupponatur ad
eſſe ſicut pſupponit̄ ad moueri: vt eius ſubiectū quin
immo eſt pars eſſentie rei ſicut igit̄ virtus alterātis
et mouentis non impedit̄ ex eēntia motꝰ aut ex tēro
eius ſed ex ſubiecto qd preſuponitur: ita virtus dan
tis eſſe non impeditur a materia vel a quocunq; qd
adueniat qualitercūq; ad eſſe rei: Ex quo etiam pꝫ
ꝙ nulla cauſa agens pōt eſſe in illis inferioribus que
eiꝰ ordini non ſubdatur relinquitur: igitur ꝙ omnia
que hic fiunt. prout ad primam cauſam diuinam re-
feruntur inueniuntur ordinata et non per accidens
eſſe inueniantur et propter hoc ſecundum fidem ca-
tolicam dicitur ꝙ nihil fit temere ſine fortuito in mun
do: et quod omnia ſubduntur diuine prouidentie
Ariſtoteles aut hic loquitur de contingentibus que
hic fiunt in ordine ad cauſas particulares, ſicut per
eius exemplum apparet. Nunc autem reſtat videre
qūo poſitio facti et prouidentie non tollit a rebus cō
tingentiam quaſi omnia ex neceſitate non eueniant
et de fato quidem manifeſtum eſt per ea que dicta
ſunt. Iam enim eſt oſtenſum ꝙ licet corpora celeſtia
et eorum motus et actiones quantum in ipſis eſt ne-
ceſitatem habeant: tamen effectus eorū in iſtis infe-
rioribus poteſt deficere vel ꝓpter indiſpoſitionē ma
terie vel propter animaꝫ ratinalem que habet libe-
ram electionem ſequendi inclinationes que ſunt ex
impreſſione celeſti vel non ſequendi: et ita relinqui-
tur ꝙ huius effectus non ex neceſſitate: ſed contin-
genter preueniant. Non enim poſitio cauſe celeſtis
eſt poſitio cauſe talis: ad quam de neceſſitate ſequa
tur effectus, ſicut ad compoſitionem ex contrarijs: ſe
quitur mors animalis vt in litera tangit̄: ſed de pro
uidentia maiorem habet difficultatem: prouidentia
enī diuina falli nō poteſt. Hec enim duo ſunt incom
poſſibilia qd aliquid ſit prouiſum a deo et nō fiat: ita
videtur ꝙ ex quo prouidentia iam ponitur et eius
effectus neceſſe ſit ſequi: ſed ſciendum eſt ꝙ ex eadē
cauſa dependet effectus et omnia que ſunt per ſe ac
cidentia illius effectus: ſicut enim homo eſt a natu-
ra: et omnia eius per ſe accidentia: vt riſible, et men
tis diſcipline ſuſceptibile. Si autē aliqua alia cau-
ſa nō faciat hominem ſimpliciter ſed hominem talē
eius non erit conſtituere ea que ſunt per ſe acciden
tia hominis ſed ſolūꝫ vti eis politicus enī facit homi
nem ciuilem. Non tamen facit eum mentis diſcipli-
ne ſuſceptibilem: ſed hac eius proprietate virtute:
ad hoc ꝙ homo fiat ciuilis: Sicut autem dictum eſt
ens in quantū eſt ens habet cauſam diuin: vnde ſicut
diuine prouidentie ſubditur ipſum ens: ita etiā om-
nia accidentia entis in quantum eſt ens inter q̄ ſunt
neceſſarium et contingens ad diuinam prouidentiā
pertinet non ſolum qd faciat hoc ens ſed ꝙ det ei cō
tingentiam vel neceſſitatem. Scdm enī qd vnicuiq;
dare voluit contingentiam vel neceſſitatē prepara-
uit ei cauſas medias ex quibus de neceſſitate ſequa
tur vel contingenter inuenitur: igitur vnuſquiſq; ef-
fectus ſecundum qd eſt ſub ordine diuine prouiden
tie neceſſitatem habet ex quo contingit ꝙ hec con-
dicionalis eſt vera, ſi aliquid eſt a deo prouiſum hoc
eſt ſecundū autem ꝙ effectus aliquis conſideratur
ſub ordine cauſe proxime: ſic non omnis effectus eſt
neceſſarius: ſed quidam neceſſarius et quidam con-
tingēs ſm analogiam ſue cauſe. Effectus enim in ſu-
is naturis ſimilantur cauſis primis: non eſt dicēdū
ſolum hoc eſt prouiſum a deo vt ſit: ſed hoc eſt proui
ſum a deo vt cōtingenter ſit vel vt neceſſario ſit. Vn
de nō ſequitur ſcdm rationem Ariſtotelis hic induc
tam ꝙ ex quo diuina prouidentia eſt poſita ꝙ omnes
effectus ſint neceſſarij: ſed neceſſariū eſt effectus eſſe
contingenter vel de neceſſitate quod quidem eſt ſin
gulare in hac cauſa ſcilicet in diuina prouidentia re
lique enim cauſe non conſtituunt legem neceſſitatis
vel contingentie ſed cōſtituta a ſuperiori cauſa vtū
tur vnde cauſalitati cuiuſlibet alterius cauſe ſubdi
tur ſolum quod ens effectus ſit qd autem ſit neceſſa
rio vel contingenter dependet ex cauſa altiori qua
eſt cauſa entis in quantum eſt ens a qua ordo neceſſi
tatis et contingentie in rebus puenit.

Queritꝛ an diffinitio fortūe ſit bona.

¶ Queritur hic vtrū diffinitio fortune data ab Ariſtotele ſit bōa ſcilicet fortuna ē cauſa per accidens extra ſemꝑ et frequenter ſcd̄m ꝓpoſitū coꝝ q̄ ꝑpter hoc ſunt: et arguitur ꝙ fortuna nō debeat diffiniri: qꝛ eſt quid ignotū et eſt ens per accidens et de tali nō eſt ſciētia. 6. methaphiſice. Preterea illa diffinitio implicat contradictionē cū dicitur per accidens et ſcd̄m ꝓpoſitū. Nam ſi dicitur accidēs: illud eſt preter intentionē et ſi eſt ſcd̄m ꝓpoſitū: illud eſt per intentionē: ergo illa diffinitio implicat. Preterea ſi muſicus faciat domū: tunc muſicus eſt cauſa per accidens extra ſemꝑ et freq̄nter: coꝝ que ꝑpter hoc ſunt: et tn̄ non eſt fortuna neqꝫ illa domus facta eſt dicenda effectus fortuitꝰ. In oppoſitū eſt Ariſt. in iſto ſecundo pro ſolutione preſentis queſtionis noto quid eſt cauſa per accidens: et eſt cauſa q̄ nō influit in effectū vel non explicat rōnē ſcd̄m quā eſt cauſa vel q̄ agit effectū nō intentū ab ea: exēplū primi eſt applicans actiua paſſiuis: exēplū ſecūdi eſt dū muſicus edificat: exemplū tertij eſt de laboranti in vinea et inuenienti theſaurū.

q̄d cā per accidēs.

Noto ſecūdo ꝙ effectus quidā ſunt intenti alij non intenti vt ſi natura intenderet ꝓducere hominē cū. 5. digitis et producetur cum ſex digitis homo ſex digitoꝝ eſt effectꝰ de per accidens: ſimiliter ſunt effectus non intenti duplices q̄dā ſunt frequētes: alij nō freq̄ntes ⁊ ad huc quidā ſunt effectus non intenti notabilis bonitatis ⁊ malicie vt inuentio theſauri alij vero ſunt nō notabiles bonitatis vel malicie vt caſus pili d̄ barba ꝑpter fricationem. Similiter eſt notandū ꝙ quedā agētia agunt per intellectū ⁊ voluntatem quedam vero nō. His habitis dicimus ꝙ fortuna non dicitur in effectibus non intentis niſi contingant raro et ſint notabilis bonitatis vel malicie et probatur hoc quia non dicitur aliquis fortunatus vel infortunatus per ea q̄ contingunt ſemel vel frequenter et per ea que non ſunt notabilis bonitatis vel malicie. ergo vera ē hec ꝓpoſitio. Similiter ī illis q̄ nō agunt ſecūdū ꝓpoſitū non dicitur ꝓprie fortura quare in congrue diceretur lapides altaris eſſe fortunatos: et ſimiliter nō ꝓprie puer dicitur fortunatus. Notabis vlteriꝰ in hac materia ꝙ fortuna recte dicitur cauſa: quia per eam conuenienter: reſpondetur ad interrogationem factam de propter quid vt ſi aliquis peteret ꝑpter q̄d fregiſti tibiam. reſponderet ꝑpter infortunium ſed diceret aliquis ad quod genus cauſe reducunꝛ fortuna et caſus. Reſpondeo ꝙ nō ad cauſam materialem: quia non intrat compoſitionē effectus. Cauſa vero materialis intrat compoſitionē effectus, nec reducuntur ad cauſam formalē ex eadē ratiōe ſed nec ad cauſam finalē: quia ſequeretur ꝙ agens a fortuna intenderet finē quod eſt falſum quia intendens finem intendit ordinem ad illum: ergo reſtat ꝙ reducatur ad cauſam efficientem: ſed dices tu effectus fortuiti ſunt infinite cauſe: ſꝫ nulliꝰ effectꝰ ſunt infinita agentia ergo: dico ꝙ cū Ariſt. dixit ꝙ effectuū fortuitoꝝ ſunt infinite cauſe: nō intellexit ꝙ effectuū fortuitoꝝ eſſent infinite cauſe quaꝝ qualibet eſſet fortuna capiendo fortunā ꝓ aīa vel ꝓ volūtate: ſed capiendo pro intentione ſicut non tot quin pluriū q̄ꝺlibet pōt eſſe efficiens fortuiti. i. non cum tot quin cū pluribꝰ intentis pōt accidere effectus fortuitus ergo ⁊c̄. Et ad rōnes cū arguebas ꝙ fortuna eſt per accidēs: ergo de ipſa nō habeꝛ ſciētia. Nego aſ̄s ꝙ fortuna ſit ens per accidens: qꝛ vt dixi in pri̊o phiſi. ens per accidens ē aggregatū ex aliquibꝰ partibꝰ quaꝝ vnio nō hꝫ cauſam determinatam et de per ſe, vt albus muſicꝰ. Ad aliud q̄ꝺ dicebas ꝙ fortuna eſt incerta intelligendū ꝙ effectus fortuitus eſt incertus quia non preſciatur euenire. Ad illud in quo ais ꝙ videꝛ contradictio qꝛ dicitur ſm̄ ꝓpoſitum et preter intentionem: Dicēdū ad hoc ꝙ non eſt ꝯtradictio quia intelligiꝛ reſpectu diuerſoꝝ. Namqꝫ beneſtat ꝙ reſpectu vnius agēs intendat et non reſpectu alterius: nec valet dicere illō q̄ꝺ dicebas de muſico: nā ille nō eſt fortuna reſpectu domificationis quia hic domificationem intendit et ſic illa domificatio eſt effectus intentus: et per ꝯñs non fortuitus.

Utrū aliquid fiat a caſu.

¶ Queriꝛ vtrum aliquid fiat a fortuna vel caſu: ⁊ arguitur ꝙ non nihil fit malū in natura ſed aliqui effectus caſuales ſunt mali vt monſtra: ergo tales effectus non poſſunt fieri a natura ⁊ ſic nec ab intellectu. Preterea natura non habundat in ſuperfluis nec deficit in neceſſarijs. 3. de aīa: ſed monſtra ſunt ſuperflua. Similiter oēs effectus intendit pri̊a cauſa: ergo nihil fit a caſu reſpectu pri̊e cauſe. Preterea reſpectu celi nullus effectus naturalis fit a caſu. In oppm̄ eſt Ariſt. in iſto textu. Pro declaratiōe huius noto vt bene notat Albertus de ſaxonia. 2. phiſicoꝝ. q. 14. ꝙ ſunt due opiniones extreme ⁊ vna media. Pri̊a erat ꝙ nihil fiebat a caſu qꝛ oīa ex neceſſitate euenīūt taliter ꝙ neceſſitas operationū ⁊ diſpoſitionum fit ex parte materie et non ex parte finis, vt non pluit ꝑpter herbas: ſed quia vapor factus aqua et pluuia deſcendit. Secunda eſt opinio q̄ tenet oīa fieri a caſu q̄ꝺ euenit quia oē agēs naturale in aīatū non cognoſcit: ergo agit preter intentionē. Tertia opinio eſt vera q̄ꝺ aliqua fiunt a caſu aliqua non: primum patet quia aliqua fiunt preter intentionē agētis vt artifex qui intendit ſcribere. b. et ſcribit. a. aliqua etiam non fiunt a caſu vt motus celeſtes fiunt de per ſe et non a caſu celo. Ex quo ſequitur ſolutio illiꝰ rationis quia agentia inanimata agunt preter intentionem. i. preter cognitionem: non aūt preter intētionem. i. preter inclinationem vt lapis non agit preter inclinationem deſcenſum ſed fractionem olle. Noto ſecundo ꝙ in iſtis inferioribꝰ cōcurrūt ſepenumero plura agentia ad vnū effectum et reſpectu quorūdā eſt a caſu et reſpectu alioꝝ non ita ꝙ reſpectu cauſe prime nil fit a caſu: bene tn̄ reſpectu cauſe ſecunde. Noto tertio ꝙ fortuna ꝓprie dicitur ⁊ caſus in his q̄ fiunt preter intentionem ⁊ ſunt contingentia rara notabilis bonitatis vel malicie: licet caſus cōuenit tā rebꝰ aīatis q̄ꝫ inanimatis: vnde eclypſis lune q̄uis fiat preter intentionem ipſius motoris non intendentis defectū ſui orbis: non tn̄ fit a caſu qꝛ nō fit preter intentionem omnium cauſarum agentium ſimul concurrentium. Etiam patet quia caſualia non preſciuntur: eclypſis tamen preſcitur. Noto quarto ꝙ accipiens caſum proprie reperiꝛ in ꝯtingētibꝰ raro ⁊ ideo non fit in contingentibus ad vtrūlibet ⁊ per idē patet ꝙ accipiendo fortunā improprie pōt reperiri in contingentibus ad vtrūlibet, vt quando dicitis ludētem ad taxillos ſi lucratur eſſe fortunatum q̄uis intendebat lucrari ⁊ ſic conciliabis Auicennā ⁊ Auerroem in iſta parte. Nam cum dicit Auicenna in contingentibus ad vtrūlibet fore fortunā intelligas improprie: ſed cū dixit Auerrois ꝙ nō intellige ꝓprie. Ad rationes principales facile dicitur ꝙ bn̄ ꝓbant nihil fieri a caſu ſimpliciter ſecus autem ſcd̄m quid.

Infinitas

T.cō.53. INfinitas quidē igiꝛ cās ne
ceſſe eſt eſſe: a quibus vtriqꝫ fiat: quod
eſt fortuna. Unde videtur fortuna in
T.c.54. finiti eſſe: et īmanifeſta homini. ¶ Et
ē vt nihil a fortūa, videbiꝛ vtriqꝫ fieri
Omnia quidem cū hec recte dicun
tur: quoniam rationabiliter. Eſt quidem enim vt ſit
a fortuna: et ſecundum accidens enim fit: et eſt cau
ſa ſicut accidens fortuna: vt autem ſimpliciter nulli
us vt domus edificator quidem cauſa eſt: ſecundum
accidens autem tibicem: et venientem referendi ar
gentum non huiꝰ cauſa venientem infinite ſunt mul
titudine. Et enim videre aliquem volens et ꝓſequēs
T.c.55. et fugiens et viſurus. ¶ Et fortunam dicere eſſe ali
quid extra rationem recte eſt. Ratio enim aut ē eo
rum que ſemper ſunt: aut eoꝝ que ſicut frequenter:
fortuna autem in his que fiunt preter hec. Quare
quoniam infinite que ſic cauſe ſunt et fortuna infini
ta eſt. ¶ Tamen deficiet in quibuſdam vtriqꝫ aliquis
Nunquid igitur contingentia cauſa vtriqꝫ fiant for
tune: vt ſanitatis aut ſpiritus: aut eſtus: ſed non de
pilari. Sunt autem alie alijs proximiores que ſunt
ſm̄ accidens cauſarum. ¶ Fortuna autem bona qui
T.c.56. dem dicitur: cū bonum aliquid euenit praua autem
cum prauum aliquid. ¶ Eufortunium autem et diſ
fortunium eſt cum magnitudine habentia ſunt hec:
vnde et ſecus paruum malum: aut bonum accipere
magnum: aut diſcontingere: aut eucontingere eſt:
quoniam ſicut eſt dicit intellectus: quod enī ad par
uum tanquam nihil debere videtur. ¶ Amplius au
tem incertum eufortunium rationabiliter eſt. For
tuna enim incerta eſt. Neqꝫ enim vt ſemper: neqꝫ ſi
cut frequenter poſſibile eſſe que ſunt a fortuna ni
T.c.57. hil. ¶ Sūt quidē igitur ambo cauſe quemadmodū
dicendum eſt ſecundum accidens: et fortuna ⁊ caſus
in contingētibus fieri: neqꝫ ſimpliciter: neqꝫ ſicut fre
quenter et eoꝝ quecūqꝫ vtriqꝫ hēt propter aliquid.
¶ Differūt autem quoniam. Caſus amplius eſt. Quod
enim eſt a fortuna: eſt et a caſu: hoc autem non omne
T.c.58. a fortuna eſt. ¶ Fortuna quidem enim et quod a for
tuna eſt quibuſcunqꝫ et eu contingere vtriqꝫ inerit ⁊
omnino actus eſt. ¶ Unde neceſſe eſt circa practica
eſſe fortunam: ſignum autem eſt quod videtur idem
felicitati aut prope. Felicitas autem praxis quedā
T.c.59. eſt. Eupraxia enim eſt. Quare quibuſcunqꝫ non con
tingit agere: neqꝫ a fortuna aliquid facere. ¶ Et
ꝑpter hoc neqꝫ inanimatū nihil: neqꝫ infans: neqꝫ beſ
tia nihil facit a fortuna: quoniam non habent propo
ſitū: Neqꝫ eufortunium: neqꝫ infortunium ineſt his
niſi ſm̄ ſimilitudinem: ſicut dixit Plutarchus eufor
tunatos eſſe lapides ex quibus ſunt are: cum hono
rentur. Copulati autem his conculcantur: pati autē
a fortuna ineſt quodammodo et his cum agens ali
T.c.60. quid circa hec agat a fortuna: aliter aūt non. ¶ Sꝫ
caſus eſt in alijs animalibus ⁊ ī animatis vt equꝰ ca
ſu inquit venit: quoniam ſaluatus eſt quidem veniēs
non ſalutis autem cauſa venit. Et tripoda caſu ceci
dit. Stat quidem enim cauſa ſedendi: ſed non cau
T.c.62. ſa ſedendi cecidit. ¶ Quare manifeſtū eſt ꝙ in his q̄
ſimpliciter propter aliquid fiunt cum non acciden
tis cauſa fiunt: quorum extra eſt cauſa: tūc a caſu di
cimus: a fortuna autem eorum quicunqꝫ a caſu fiunt
T.c.63. propoſitorum in habentibus propoſitū. ¶ Signum
autem eſt quid vanum eſt: quoniam dicitur cum non
fiat quod propter aliud illius cauſa: vt ambulare
diſpoſitionis cauſa eſt. Si vero non fiat ambulanti
fruſtra dicimus ambulaſſe: et ambulatio vana tan
quam hoc ſit fruſtra: quod aptum natum eſt alteri
us cauſa cum non includit illud cuius cauſa erat ap
tum natum. Quoniam ſi aliquis ſe balneatum dicat
fruſtra: quia non defecit ſol: deriſio vtriqꝫ erit: non enī
erat hoc propter illud. ¶ Si igitur ꝙ automatum
ſecundum nomen eſt, cum ipſum fruſtra fiat. Cecidit
enim non percuciendi cauſa lapis. Ab eo igitur q̄ꝺ
automatum cecidit lapis: quia cecidit vtriqꝫ a quo
dam et percutiendi cauſa. ¶ Maxime autem ſepa T.c.64.
ratum eſt a fortuna in his que a natura fiunt: cum
enim fiat aliquid extra naturam tunc non a fortuna
ſed magis ab eo quod per ſe fruſtra eſt factū eſſe di
cimus. Eſt autem et hoc alterum: huius quidem enī
exterius eſt cauſa: illius vero interius. ¶ Quid igi
tur ſit per ſe fruſtra: ⁊ quid fortuna dictū ⁊ eſt: quid
differunt ad inuicem. ¶ Sed modorum cauſarū in T.c.65.
quibus eſt vnde principium motus vtrūqꝫ ipſo
rum eſt: aut enim eorum que ſunt a natura cauſa ali
qua eſt: aut eorum que ſunt ſub intellectu cauſa ſem
per eſt ſed eorū multitudo indeterminata ē. ¶ Quō T.c.66.
aūt caſus et fortuna ſunt cauſe eorū quoꝝ vtriqꝫ aut
intellectu fiat cauſa aūt natura: cū ſm̄ accidens cau
ſa aliqua fiat horū ipſorum nihil aūt ſm̄ accn̄s prius
eſt his que ſunt ꝑ ſe manifeſtū eſt ꝙ neqꝫ ꝑ accn̄s cau
ſa prius eſt ea que eſt per ſe. ¶ Poſteriꝰ itaqꝫ eſt ca T.c.67.
ſus et fortuna et intellectu et nā. Quare ſi q̄ maxīe
celi cauſa ē caſus: neceſſe priꝰ cām intellectum et na T.c.68.
turā eē et alioꝝ multorū ⁊ huius aūt omnis. ¶ Que
aūt ſunt cauſe: et ꝙ tot ſint numero quot dicimꝰ ma
nifeſtum eſt: tot enī ſm̄ nūerum ꝑpter quid cōprehē
dit aut enī in q̄ꝺ q̄d eſt reducitur ꝑpter quid vltimū
in imobilibꝰ: vt ī mathematicis. In diffinitiõe enī re
cti aut cōmenſurati aut alicuiꝰ cuiuſdā reduciꝛ vlti T.c.69.
mū. ¶ Aut ī mouentem primū: vt ꝑpter q̄d certaue
runt: q̄m furati ſunt: aut alicuiꝰ gr̄a vt dn̄enꝛ: vt in
his q̄ ſunt nā. Quō quidē igiꝛ cauſe he et tot ſint ma
nifeſtum eſt.

ARiſtoteles textu cōmēti quīnq̄ageſimi tertij dicit rationem eorū que d̄ fortuna dicuntur. Et primo eorum que dicta ſunt ab antiquis. Secundo eorū que ab hominibus vulgariter dicuntur ea parte qua dicit ⁊ fortunā dicere, poſuit autem ſupra tres opiniones de fortuna quarum mediam oīo improbauit tanqꝫ omnino falſā: quia ponebat fortunam eſſe cauſam celi et mundanoꝝ omniū: vnde media ſubſtracta de medio. Pri̊o aſſignat quomodo veritatem habet tertia opinio: que ponebat fortunam eſſe immanifeſtā homini. Secundo declarat primam opinionem que poſuit nil fieri a fortuna et a caſu in illa parte et eſt vt nihil a fortuna. Dicit aūt tex. mō quare fortuna eſt homini immanifeſta: et dicit qꝛ ſunt infinite cauſe effectus fortuiti ⁊ infinitum in quārū infinitū eſt ignotū. Hic benemerito dubitaret aliquis vtrum ſint omnes cauſe poſſibiles dabiles alicuius effectus: et Entiſber eruditiſſimus credit non poſſe dari omnes cauſas poſſibiles alicuius effectus. Pro cuius propoſitionis declaratione noto aliquas propoſitiones. Prima propoſitio reſpectu effectus intentionalis dantur omnes cauſe poſſibiles ſimul: non tamē ſucceſſiue. Probatur ſic. Nam reſpectu noticie intuitiue quam habet anima petri de Joane dantur omnes cauſe poſſibiles ſimul concurrentes ſcilicet obiectum quod eſt Joānes poten

tia que eſt anima petri et ſpeties atqȝ deus dixi non ſucceſſiue: quia aliud poteſt eſſe cauſa illius noticie puta deus.

Secũda ꝓpō.

Secunda propoſitio Marſilij eſt opinio primo de generatiõe in illa queſtione an id eſt effectus poſſit produci a plurium agentium quelibet. qđ quilȝ effectus producitur ab omnibus cauſis poſſibilibꝰ produci itaqȝ ſi petrꝰ fiat in hoc inſtanti ⁊ hoc inſtans laberetur et non fieret non poſſet vltra produci.

Tertia ꝓpō.

Tertia ꝓpoſitio verior ē opinio Ocham in quotlibetis et in tertio ſententiarum ꝙ nullus effectus poteſt fieri ab omnibus ſuis cauſis poſſibilibus. Nam inquit ſi filius aliquis predeſtinatus fiat a platõe patre preſcito illemet ſi fieret in ſtatu inocencie fieret ab alio patre prediſtinato igitur non haberet ille filꝰ eſſe effectus ab omnibus ſuis cauſis poſſibilibus. Secunda ratio quando fit aliquis effectus non habet tot cauſas finales cũ poſſet habere plures vt patet de eũte ad eccleſiam qui non poteſt ire ꝓpter tot fines quin poteſt ire propter plures: ergo eodē modo. Dicetur de effectibus comparatis ad cauſas efficientes. Tertia ratio ſuppoſitatio nature humane non poteſt fieri a tot ſuppoſitis quin poſſet fieri a pluribus vt patet de tribus perſonis diuinis ſi aſſumerent eãdē humanitatem et vnus angelus et ⁊c. ſimilis queſtio poſſet formari vtrũ eiuſdeȝ effectꝰ poſſint eſſe plures cauſe totales. Circa quod note ꝙ cauſa totalis dicitur duobus modis. Uno modo totalis totalitate effectus et hec eſt que producit totum effectum ſyncathegoreumatice et hoc modo bene poteſt eſſe quod vnius effectus ſint plures cauſe totales totalitate effectus. Nam dum deus et agens cauſant ignem: ille ignis ſecundum ſe et quodlibet ſui fit a deo ⁊ ſimiliter ab igne: ergo bene poſſunt eē plures cauſe totales eiuſdem effectus alio modo dicit̃ cauſa totalis: totalitate cauſe ideſt faciens effectum ſe ſola et hoc modo non poſſunt eſſe due cauſe totales: ideſt adequate eiuſdem effectus et hoc modo rationes Scoti tertio ſenten. diſtinctione et .q. primis ꝙ non poſſunt eſſe plures cauſe totales eiuſdem effectus bene conuincũt non tamē ſi capiatur cauſa totalis pro totali totalitate effectus poteſt etiam capi totalis vt tantum valeat ſicut ſufficiens: et hoc modo bene poteſt eē ꝙ ſint plures cauſe totales ideſt ſufficientes eiuſdem effectus, vt iam exemplificatum eſt de cauſis finalibus. ¶ Poſtea philoſophus oſtendit quomodo prima opinio veritatem habeat ſcilicet ꝙ a fortuna nihil fit quod probat quia fortuna eſt cauſa per accidens et quod eſt per accidens non ē proprie cauſa, vt edificator eſt cauſa per ſe domus ſecũdum accidens vero tibicem qui vere non eſt cauſa edificãdi quod idem ſuadet quia infinite tales ſunt cauſe per accidens vt ſi deportaſti argentum a domo petri potuit eſſe cauſa ſi non intendebas portare te videre aliquem velle et perſequi et fugere et ſic de reliquis infinitis: et hoc dicit tex. cõ. 54. ſed textu cõ. 55. aſſignat rationem eorum que dicuntur de fortuna vulgariter ſcilicet ꝙ fortuna ē ſine ratione ſecundo eius quod dicitur fortunam eſſe bonam vel malam. Dicit ergo primo ꝙ recte dicitur fortunam eſſe abſqȝ ratione: quia nos nõ poſſumus ratiocinari niſi in his que frequenter vel ſemper accidũt. Fortuna vero eſt in his que raro contingunt: quare quoniam infinita ſunt talia per accidens et ſine ratione: ſequitur ꝙ fortuna infinita eſt: et per cõſeq̃ns ſine ratione. Statim vero mouet quandam dubitationem: et eſt. Utrum quecũqȝ contingat eſſe cauſas per accidens debeant dici fortuna: ſicut patet ꝙ ſanitatis cauſa per ſe poteſt eſſe, vel natura, vel ars medicine: cauſe autem per accidēs poſſunt dici omnia illa quibus contingentibus contingit fieri ſanitatem: ſicut eſt ſpiritus ideſt ventus: et eſtus et abraſio capitis: nunquid igitur quodlibȝ iſtorum eſt cauſa per accidens: ſed quia ſupra diximus ꝙ fortuna maxime dicitur cauſa per accidens ex parte effectꝰ prout ſcilicet aliquid dicitur eſſe cauſa eiꝰ quod accidit effectui. Manifeſtum eſt ꝙ cauſa fortuita aliquid operatur ad effectum fortuitum: licet non intendat illud: ſed aliquid aliud effectui coniunctũ: et ſecundum hoc ventus aut eſtus poſſunt dici cauſe fortuite ſanitatis in quantum faciunt aliquam alterationem in corpore: ad quam ſequitur ſanitas: ſed depilatio aut aliquid aliud huiuſmodi non facit manifeſte aliquid ad ſanitatem: ſed tamē inter cauſas ꝑ accidens: alique ſunt ꝓpinquiores: et alique remotiores: ille autem que ſunt remote minꝰ videnť eſſe cauſe. Deinde tex. cõ. 56. aſſignat rationem eius qđ dicitur fortunã eē bonum vel malum: et primo aſſignat rationem quare dicitur fortuna bona vel mala ſimpliciter: et dicit ꝙ fortuna dicitur bona quando aliquod bonum contingit: et mala quando malum. Poſtea vero aſſignat rationem euſortunij: ⁊ dicit ꝙ euſortunium dicitur quando habet aliquod bonum vel malum cum magnitudine. Nam euſortuniũ dicitur quando ſequitur aliquod magnum bonum: infortunium autem quãdo ſequitur aliquod magnum malum et quia priuari bono accipitur in ratione mali et priuari malo in ratione boni: ideo quãdo aliquis parum diſtat a magno bono ſi amittat illud dicitur infortunatus: et ſi aliquis ſit propinquus magno malo et liberetur ab illo dicit̃ etiam fortunatus: et hoc ideo quia intellectus accipit illud quod parum diſtat ac ſi nihil diſtaret ſed iam haberetur. Poſtea autem aſſignat rationem: quare euſortuna ſit incerta et dicit ꝙ ideo eſt: quia euſortunium fortuna quedã eſt. Fortuna autem eſt incerta cum ſit eorum que nõ ſunt ſemper neqȝ frequenter vt dictum eſt. Unde ſequitur euſortunium eſſe incertũ. Deinde vero tex. cõ. 57. Concludit quaſi recapitulando ꝙ vtrumqȝ ſcilicet caſus ⁊ fortuna eſt cauſa ꝑ accidēs ⁊ vtrũqȝ in his que contingunt non ſimpliciter ideſt nec ſemper neqȝ frequenter: et vtrunqȝ eſt in his que fiunt propter aliquid: vt ex ſupra dictis patet. Poſtea philoſophus ea parte qua dicit. Differunt autem declarat ꝙ caſus differt a fortuna quia caſus eſt terminus ſuperior ad fortunam: namqȝ fortuna eſt in his q̃ agũt ſecundum intellectum et vnum intēdunt et aliud ſequitur preter intentionem: ſed caſus eſt in illis que intendunt vnum atqȝ ſequitur aliud preter intẽtionem. Poſtea dicit tex. ꝙ fortuna tantum eſt in his q̃ poſſunt eſſe fortunati vel infortunati et in illis in quibus contingit eſſe dominos ſuorum actuũ quare fortuna ſolum eſt circa pratica vel ea que agi poſſunt cuius ſignũ eſt quia videtur eſſe idem felicitati. Felicitas autem eſt quedã praxis vel eupraxia ideſt bona praxis. Eſt enim operatio virtutis optime ſecundam potentiam optimam in vita perfecta: vt dixit Ariſtoteles in primo ethicorum quare infertur ꝙ quibuſcunqȝ non contingit agere ideſt non eſſe dominos ſuorum actuum: nec contingit a fortũa aliquid facere: propter quod dicit textu commenti qñquageſimi noni ꝙ nullum inanimatum, nec infans, nec beſtia: facit aliquid a fortuna quare in his non

contingit euſortunium nec infortunium niſi ſimilitudinarie: ſicut dicitur ꝙ lapides ĩ altaribus ſunt fortunati quia eius honor et reuerentia exhibetur cum lapides coniuncti conculcentur, pati autem a fortuna ineſt quodam modo his vt quando agēs aliqđ circa hec agit aliquid a fortuna aliter autem non. Deinde Philoſophus textu commenti ſexageſimi dicit ꝙ caſus eſt in alijs animalibus: et etiam in rebus inanimatis: ſicut ꝙ equus caſu venit quando ſalutem adeptus eſt veniens: licet nõ venerit cauſa ſalutis. Aliud exēplũ ponit in rebꝰ inanimatis ſimiliter. tripoda ſtat per caſum vt ſit apta ad ſedendum licet non iſta de cauſa ceciderit vt ſtaret apta ad ſedēdũ Concludit philoſophus textu commenti ſexageſimi primi ex ꝑmiſſis ꝙ ĩ his q̃ cõtingit facere aliquid, preter intentionem cum tamen faciant aliud ex intentione, contingit ſi habeant propoſitum eſſe fortunam: ſi vero non eſſe caſum. Poſtea vero textu commenti ſexageſimi ſecundi. Declarat ꝙ caſus accidit in his que ſunt propter aliquid et accipit ſignum ab eo quod dicitur vanum: quod ſecundum nomen in greco propinquum eſt caſui. Dicitur autem vanum cum id quod eſt propter aliquid non fiat eiꝰ cauſa ideſt non accidit ex eo propter quod fit: ſicut ſi quis ambulet ad deponendũ ſuperflua nature. Si hoc non accidat deambulanti: dicitur fruſtra deambulaſſe: et ambulatio eius eſſe vana: ac ſi hoc ſit fruſtra vel vanum: quod aptum natum eſt fieri cauſa alicuius cum non includat illud (Cuius cauſa natum ē fieri) quare dicat (Cuius cauſa natum eſt fieri) exponit ſubdens quia ſi aliquis dicat ſe fruſtra balneatum: quia eo balneato non deficit ſol: Deriſorie diceret: quia hoc quod eſt ipſum eſſe balneatum non erat natum fieri propter hoc quod deficeret ſol: vnde caſus qui in greco dicitur Automaton ideſt per ſe fruſtra accidit in his que ſunt propter aliquid: ſicut id quod eſt fruſtra: vel vanum: quia per ſe fruſtra ſecundum ſuum nomen ſignificat: ſicut per ſe homo ipſum hominem et per ſe bonum: ipſum bonum ⁊ exemplificat in his que caſu ſunt: ſicut cum dicitur ꝙ lapis cadendo percutiens aliquem cecidit non percuciendi cauſa; ergo cecidit ab eo quod eſt per ſe vanum: vel per ſe fruſtra: quia non natus eſt propter hoc cadere: Cadit enim aliquando lapis ab aliquo emiſſus percuciendi cauſa: quamuis autem caſus: et vanum conueniant in hoc quod vtrunqȝ eſt in his que ſunt propter aliquid. Differunt tamen quia vanum ex hoc ꝙ non conſequitur aliquid quod intēdebatur: vnde quãdoqȝ eſt vanum: et caſus ſimul puta cum non accidit illud quod intendebatur: ſed accidit aliquid aliud quãdoqȝ autem eſt caſus ſed nõ vanũ cum accidit: et illud quod intendebatur ⁊ aliud quandoqȝ autem eſt vanum: et non caſus quãdo non accidit illud quod intēdebatur nec aliquid aliquid aliud. Queritur circa iſtum textum: vtrũ poſſit eſſe aliquid in natura vanum: et videtur ꝙ ſic quia muſca videť in natura eſſe quid vanum: et animalia venenoſa dicuntur eſſe quid vanum. Similiter dicũtur quid vanum ſol et angelus: quia non poſſunt facere ſibi ſimile: ergo tanquam fruſtrata ſuo fine videntur vana. In oppoſitum eſt philoſophus dicens in natura non eſſe vanum: ſed omne quod agitur agitur propter finem.

Pulcherrima concluſio.

Pro declaratione iſtius queſtiõis pono hanc concluſionem forme ſubſtantiales rerum inanimatarum poſſunt ſibi ſimile producere extra ſe: forme vero rerum animatarum ſi ſint anima extenſa poſſent diſſimilem facere formam ſubſtantialem et ſimilem generatione coniuncta et non ſeparata: forme vero que ſunt anime inextenſe vt anima rationalis ſibi ſimilem omnino non poſſunt diſſimilem vero formã ſubſtantialem poſſunt producere: ſpirituales autem ſubſtantie nequeuntes informare materiam ſi ſunt create: nec ſimilem, nec diſſimilem ſubſtantiam facere queunt ſed ſolas noticias et voliciones. In corporalibus tamen aplicant actiua paſſiuis ⁊ nihil amplius agunt. Deus vero omnium ſuprema intelligētia omnia facit: premittit tamen creaturas ſuos actus facere ipſo concurrente. Iſta concluſio continet ſex partes.

Pria ps.

Prima pars eſt ꝙ forme ſubſtãtiales rerum inanimatarum poſſunt aliquid agere extra ſe quod docet experientia. Nam forma ignis formam ignis generat extra ſe.

Secũda pars

Secunda pars ē ꝙ anima extēſa ſicut eſt anima bruti formam ſibi diſſimilem in ſpecie poteſt generare: ſicut anima eq̃ formam ſanguinis et etiam ſibi ſimilem valet generare generatione coniuncta. Nam anima equi dum creſcit equus ſibi ſimilem animam producit generatione tamen ſeparata nunquã anima equi generat animam equi: cum equo mortuo generante forma geniti generetur.

Tertia pars

Tertia pars probatur: quia anima rationalis adeo ſolo fit: igitur vna ratiõalis nõ producit aliam: quod autem diſſimilem poſſent facere bene patet: quia anima rationalis mediante calore naturali generat formam ſanguinis.

Quarta pars

Quarta pars eſt quod angeli non poſſunt producere niſi accidentia ſpiritualia: accidentia vero corporalia nullatenꝰ poſſunt facere: ſed ſolum applicant actiua paſſiuis: ſi tamen in demone aſſumente corpus appareat qđ faciat operationes vitales que ſunt nutritio ⁊ augmẽtatio: illud eſt phantaſtice non vere: ꝙ ſi vere ſint a ſolo deo fiũt.

Quinta pars

Quinta pars eſt nota: ſed vt amplius hec manifeſtenť nota cuilibet forme ſubſtãtiali corporali inditum eſt formam ſubſtantialem ſimilem in ſpecie producere ſicut quibuſdam conuenit diſſimilem formã in ſpecie efficere: et nulli forme intellectuali conuenit aliam formam ſubſtantialem ſimilem vel diſſimilem ĩ ſpecie ꝓducere. Prima pars de formis corporalibus conſtat partim experientia: partim ex illa maxima phiſica.

Maxĩa phyſica.

Omne agens naturale cui ſimilia in ſpecie poſſunt eſſe multa eſt ſibi ſimilis in ſpecie productiuũ dicitur cui ſimilia ⁊ cetera: quia ſol non eſt alterius ſolis productiuus: quia naturaliter plures eſſe non poſſunt: et an alia aſtra eiuſdem ſint ſpeciei vel diuerſarum: in ſecundo de celo videbitur: et inſtantia eſſe poſſet de forma corporeitatis: (de qua ſuperius: que ſi admittatur nullius eſt actiuitatis: ſicut nec materia: et per conſequens nec forme eiuſdem ſpeciei: nec diuerſe eſſet productiua Sed nos probabilius reputauimus talem formam non eſſe admittendam: ⁊ quando non eſſet aliud argumentum quam ꝙ ſi aſſignaretur eſſet forma ſubſtantialis nullius productiua eēt ſatis apparens contra poſitionem ponentem talem formam nec ſatiſfaceret dicere ꝙ, nec angelus, nec anima rationalis ſunt alicuius forme ſubſtantialis productiua: quia nihilominus alicuius actiuitatis ſunt. Secunda pars prefate propoſitionis videlicet ꝙ nulle forme intellectuali conuenit aliam formam ſubſtantialem producere partim ratione partim fide teneri poteſt. Unde doctor ſubtilis in quarto diſtinctione prima: et queſtione prima nititur contra Auicennam oſtendere nullum angelum alicuius ſubſtan

ſubſtantie eſſe productiuum: ⁊ ratio qua vtitur idē
videtur concludere de anima intellectiua. Conſiſtit
enim ſua ratio in hoc quod angelus nihil poſſet pro
ducere niſi per intellectionem: et cum nulla intellec
tio: eo quod eſt accidens ad productionem ſubſtātie
valeat non poſſet angelus ſubſtantiam producere: ⁊
cum anima rationalis ſit nature intellectiue: idem
de ea videtur dicendum eſſe: ſed vt oſtendetur ra-
tio Doctoris ſubtilis non concludit efficaciter in-
tentum: immo nec nimis probabiliter: quia propter
aſſerimus ſola fide tenendum eſſe animam rationa-
lem non poſſe aliam eiuſdem ſpeciei ꝓducere et cre
dendum ē ipſam a ſolo deo produci: ꝙ ſi anime com-
peteret aliā producere nihil prohiberet quin admi
nus ad productionem alteriꝰ cum deo cōcurreret
quia deus non denegaret quandoꝗ anime concur-
ſum in productionem alterius ſi eidē conuenire poſ-
ſet: ſed quelibet intellectualis natura talis conditio
nis eſt ꝙ nullius rei extra ſe eſt productiua: dempta
prima cauſa, quia cum debeat pro eſſentia intellec
tualis intellectionem producere et talis intellectio
operatio ſit īmanēs: non eſt alicuius extrinſeci crea
tura intellectualis productiua: hoc tamen non dici-
tur ad mentem doctoris ſubtilis qui loquens de col
locutione angelorum ſecundo ſenten. dicit vnum an
gelum alteri angelo loqui per hoc quod ꝓducit in
eo noticiam rei quam ſignificare vel repreſentare

De locutiōe angelorꝫ multa egregia.

ei intendit: ſed alium modum angelice collocutio-
nis aliꝗ aſſignant Guilelmo Ocham dicente. Unum
angelū alterū alloqui per hoc quod repreſentat ei
noticias rerꝫ i ipō exiſtētes recte ſicut ſortes diceret
alloqui platonem per hoc quod ei oſtendit literas q̄
bus repreſentatur ipſi platoni quod ſortes intendit
ipſum platonem cognoſcere. Gregorius autem qui
buſdaꝫ nutibus et ſignis angelos vti qui nobis ſunt
incogniti in ſua collocucione aſſerit: dominus Oc-

Guillermꝰ Okā.

cham: ⁊ opinio communis tenet ꝙ locutio angeli ſup
ponit pro ipſo conceptu quem format angelꝰ loq̄ns
⁊ connotat volicionem qua vult manifeſtare aliquid
alicui: auditio vero angeli ſupponit pro noticia re-
flexa quam habet angelus audiens de noticia quā
angelus loquēs format: vnde imaginatur quod q̄m-
admodum aliquis videns imaginem ceſaris per il
lam cognoſcit ceſarem: ita angelus audiens per no
ticiam quam habet de noticia angeli loquentis cog
noſcit obiectum repreſentatum per noticiam angeli

Corolla. i.

loquētis. ¶ Ex quo īferūtur tria corrolaria. Primū
eſt ꝙ impoſſibile eſt angelum audientem propter ſo
lam noticiam reflexam qua audit habere noticiam
intuitiuam obiecti repreſentati per noticiam loquē
tis: ſiue obiectum ſit viſum ab audiente: ſiue nō. Cor
relarium probatur. Nam quemadmodum ego per
ſolam noticiam imaginis imperatoris nō formo no
ticiam intuitiuam imperatoris niſi ipſe ſit preſens ⁊
aduertam ad illum: ita pari modo nō poterit ange
lus audiens per ſolam illam noticiam reflexam ag-

Corolla. 2.

noſcere intuitiue obiectū: quamuis ſit preſens. Se-
cundum correlarium: ſi angelus loquēs alloquatur
audiētem de obiecto alˀs viſo ab audiente formabit
angelus audiens noticiam abſtractiuam propriam
diſtinctam de illo obiecto: ſi vero angelus loquēs lo-
quatur de obiecto nunquam viſo ab audiente forma
bit auditꝰ abſtractiuam cōfuſaꝫ diſcurſiue per hoc
quod loquens formet multas noticias et multos aſ-
ſenſus d̄ illa re incognita audienti: quas omnes aſ

Corolla. 3.

piciat audiens. Tertium correlarium. Noticia lo-
quentis repreſentat loquenti naturaliter proprie
ſuum obiectum, ſed in audienti inſtrumentaliter na
turaliter ex inſtinctu nature: nāꝗ quēadmodū ima
go ceſaris repreſentat mihi ceſarem inſtrumentali
ter: ad quod requiruntur due noticie: vna de illa
imagine altera de habitudine imaginis ad rem
ſignificatam per illam: ita pari modo requirit̄ vna
noticia illius noticie angeli loquentis: altera q̄ cog
noſcatur in quantū noticia eſt: vide Gabrielem diſ
tinctione nona ſecundi queſtione ſecunda. Opinio

Doctor ſubtilis.

Scoti eſt de locutione angelorum: ꝙ vnus angelus
alloquitur alium angelum cauſando in illo notiā de
obiecto quod vult manifeſtare. ¶ Notabis quod eo
dem ordine quo cauſantur noticie in angelo loquē-
te eodem penitus ordine cauſantur in angelo audiē
ti aloquenti. Ita ꝙ quemadmodum non poteſt cau-
ſari in angelo loquente noticia abſtractiua diſtinc-
ta quin preceſſerit intuitiua: ita neꝗ poteſt cauſare
notiam abſtractiuam diſtinctā in audienti quin pre
ceſſerit cauſatio intuitiue in eodem audienti et q̄m
admodum angelus loquens non poteſt habere noti
ciam intuitiuam de aliquo quin cauſetur a ſolo deo
vel ab obiecto preſenti: ita non poteſt loquens cauſa
re intuitiuam in audiēte niſi obiecto preſenti vel dō
ſe ſolo cauſanti. Item nō poteſt angelus loquēs cau
ſare aſſenſum in audiente de aliqua propo. quin pre
ceſſerit in audiente cauſatio noticie apprehenſiue: ex
quo ſequitur ꝙ intellectꝰ angeli loquentis poteſt ne
ceſſitare audientem vt audiat et poteſt loqui vni et
non alteri quamuis ſint multi preſentes: ſed certe
durum eſt concedere ꝙ angelus loquens poſſet pro
ducere volitionem in audiente de aliquo quod audi
ens non vult audire. Nam tunc voluntas creata po
teſt neceſſitari ab angelo. Tertia eſt opinio Gre.

Doctor ſanctus.

et docto. ſancti dicentium ꝙ angelus alloquitur ali
um angelum per quoſdam nutus nanꝗ dicunt ꝙ ē
impoſſibile aliquem angelum agnoſcere conceptus
alterius quod probant multis auctoritatibus ſacre
ſcripture primo auctoritate primi Paralipomenon
Ubi dicit tu ſolꝰ noſti corda filiorꝫ hominum ſcrutās
corda et renes deus: dicebat pſalmiſta. Item Hie
ronymus ſuper illud: vbi dicit. Cum vidiſſet Jeſus
cogitationes eorum, dixit. In hoc monſtratur quod
ſit deus: quia ſolus dūs cognoſcit cogitationes alio-
rum. Tales autem nutus repreſentant obiectū na-
turaliter ex inſtinctu nature. Durandus tn̄ ſecundo
ſenten. Arguit contra hoc dicendo: vel illi nutꝰ ſunt
ſigna ſpiritualia vel corporalia non ſecundū: ergo
primum ꝙ ſi angelus poteſt videre illos nutus ſpiri
tuales: quare non poterit videre noticias angeli lo
quentis cum ſint etiam ſpirituales. Dicam ego ad
hoc ꝙ ſumus opifex deus ſciuit condere quedam ſig
na ſpiritualia repreſentantia ſolum habenti illa: et
ipſi deo et: quedam alia ex natura ſua repreſentan
tia habenti illa et omnibus quibus vult habens ma
nifeſtare. Unde in ſequendo modū Ocham: non te
netur dicere creaturam intellectualem eſſe alicuiꝰ
extrinſeci productiuam quod intelligēdum eſt. Nō
tanquam obiectum: quia prout ſic: bene eſt quelibet
talis creatura ſue noticie effectiua. Et ratio ſubtilis
doctoris loco pre allegato non probat quod ange-
lus non poſſet aliquam formam ſubſtantialem in ma
teriam producere: ſed bene ſuadet. Immo perſua-
det ꝙ non poteſt angelus abſꝗ preſuppoſito ſubiec-
to producere. Unde cum angelus debeat per intel
lectionem producere illa intellectio non poſſet ali-

cuius extrinſeci eſſe productiua niſi forme acciden
talis que deberet in ſubiecto recipi: ⁊ per conſeq̄ns
non eſſet creatio: et cum natura angelica ſit ſimplex
in nullo ſubiecto ſuſceptibilis ſatis ſubtiliter ex il
lo deducitur ꝙ vnus angelus non poſſet alium pro-
ducere: ſed quod nō poſſet angelus aliquam formā
ſubſtantialem producere in aliqua materia non cō-
cluditur ex dictis doctoris ſubtilis claret dicta eiꝰ
conſideranti niſi dicatur ꝙ intellectio non eſt alicu-
ius forme ſubſtantialis diſpoſitiue qualitatis ꝓduc
tiua: ad cuius quidem productionem ipſe angelus
ipſa intellectione tanquam inſtrumento vteretur: ſa
tis apparenter tamen probaretur ꝙ forma acciden
talis que non eſt alicuius entitatis conſeruatiua po
teſt eſſe inſtrumentum in forme ſubſtātialis produc
tione cuiuſmodi intellectio. Ad rationes in oppoſitū
reſpondetur ꝙ muſce non ſunt in vanum quia purifi
cant aerem et tota venenoſitas que deberet per ae
rem diuidi: in breuem locum congeritur: et non no-
cet: ad aliud qd̄ videtur angelus eſſe fruſtra cū nō
producat ſibi ſimilem: certe hoc nihil valꝫ quia ſi nō
producit ſibi ſimile: hoc eſt quia eſt creatura non va
lens informare materiam: et creatura non poteſt ꝓ-
ducere niſi in materia. Iterum circa iſtam materiā
de caſu ⁊ fortuna, volo querere duas queſtiōes. Pri
ma eſt circa textū commenti trigeſimi tertij ſepti-
mo methaphiſice. vbi dicit tex. ꝙ generationes que
fiunt ab arte aut a poteſtate aut a mente vocantur
factiones et iſtarum factionum quedam fiunt a ca-
ſu: alia v̄o nō vt in factis a natura. Deinde dicit tex.
ꝙ eadē animalia fiunt ex ſemine et eadem ſine ſemi
ne: que fiunt a ſemine fiunt a natura: que ſine ſemine
a caſu. Circa quod videtur dubitatio duplex: prima

Utrū ſint eadē ſpē ex ſemie ⁊ putrefactione.

¶ Quia ſi cuiuſlibet rei naturalis ſit determinatus
modus generationis non videntur eſſe eadem que
generantur ex ſemine et per putrefactionem: quod
Auerrois in ſeptimo phiſicorum ſentire videatur di
cens ꝙ non poteſt eſſe idem animal in ſpecie quod
generatur ex ſemine: et quod generatur ex putre-
factione. Auicenna autem contrariū ſentit ꝙ omnia
que generantur ex ſemine eadem ſpecie poſſunt ge
nerari ſine ſemine per putrefactionem: vel per ali-
quem modū cōmixtionis terrene materie. Senten
tia Ariſtotelis videt̄ eſſe media inter has duas opi-
niones ꝙ ſcilicet aliqua poſſunt ſine ſemine genera-
ri et ex ſemine: non omnia vt indicet: ſicut nec artifi
cialibus omnia poſſunt fieri per artem et ſine arte.
ſed quedam fiunt per artem vt domus: animalia enī
perfecta videntur non poſſe generari niſi in ſemine
Animalia v̄o īperfecta que ſunt vicina plātis viden
tur poſſe generari ex ſemine: ſicut plante producun
tur aliquando ſine ſemine per actionem ſolis in ter
ra ad hoc bene diſpoſita: et tamen plante ſic produ-
cte producunt ſemina ex quibus plāte ſimiles in ſpe
cie generantur et hoc rationabiliter accidit: quia
quanto aliquid perfectius eſt: tanto plura ad eius
complexionem requiruntur: et per hoc ad plantas
et ad animalia imperfecta ſufficit ad agendum ſo-
la virtus celeſtis. In animalibus vero perfectis re-
quiritur cum virtute celeſti etiā ſeminis virtus. Un

Utrū gn̄ata ſine ſemie fiāt a caſu.

de dicitur in ſecūdo phiſicorū ꝙ hō generat hoīem
et ſol. Secunda dubitatio eſt: quia videntur anima
lia generata ſine ſemine et putrefactione non fieri
a caſu ſed ex determinato agenti ſcilicet ex virtute
celeſti que in generatione eorum ſupplet vicem vir
tutis generatiue que eſt in ſemine: ⁊ hoc etiam vult
Commentator in vndecimo huius: ſed dicendum
eſt ꝙ nihil prohibet aliquam generationem eē per
ſe cum refertur ad vnam cauſam: que tamen eſt per
accidens et cauſalis: cum refertur in aliam cauſam
ſicut in ipſo exēplo philoſophi patet: ideſt cum enim
ſanitas ex confricatione ſequitur preter intentionē
confricantis ipſa quidem ſanatio ſi referatur ad na-
turam: que eſt corporis regitiua: non ē per accidēs
ſed per ſe intenta: ſi vero referatur ad intellectum
confricantis erit per accidens et cauſalis. Simili-
ter etiam generatio animalis ex putrefactione ge-
nerati ſi referatur ad cauſas particulares, hic infe-
rius agentes inuenitur eſſe per accidens et cauſa-
lis. Non enim calor qui cauſat putredinem intendit
naturali apetitu generationem huius vel illius ani
malis que ex putrefactione ſequitur: ſicut virtus q̄
eſt in ſemine intendit productionē talis ſpeciei: ſed
ſi referatur ad virtutem celeſtem que eſt vniuerſa-
lis regitiua virtus generationum et corruptionum
in iſtis inferioribus non eſt per accidens ſed per ſe
intenta: quia de eius intentione eſt vt educantur in
actu omnes forme que ſunt in potentia materie ⁊ ſic
recte aſſimilauit hic Ariſtoteles ea que ſunt ab ar-
te his que fiunt a natura.

¶ Poſtea philoſophus textu com
menti ſexageſimi quarti: dicit ꝙ maxime ſeparātur
caſus et fortuna in his que a natura fiunt. Nam cum
in his que fiunt ſine propoſito fit aliquid extra natu
ram vt homo cum ſex digitis non fit a fortuna ſꝫ per
ſe fruſtra ideſt a caſu. Poſtea dicit ꝙ eorum que fi-
unt a caſu: cauſa eſt intrinſeca ſed eorum que ſunt a
fortuna, cauſa eſt extrinſeca. Poſtea philoſophus.
Dicit ꝙ caſus et fortuna reducuntur ad cauſam ef-
ficientem que dicitur vnde principium motus, ſed
dicit ꝙ iſtarum cauſarum de per accidens ſunt infi-
nite. Tandem textu commenti ſexageſimi ſexti: di-
cit ꝙ caſus et fortuna ſunt cauſe per accidens quo-
rum cauſe per ſe ſunt intellectus ⁊ natura ⁊ ille cau
ſe per ſe precedunt ad cauſas de per accidens et ſi
celi fiunt a caſu oportet alia priora iſto mundo fieri
ab intellectu ⁊ natura de per ſe quod eſt falſum. De
inde textu commenti ſexageſimi octaui: facit epilo-
gum omnium cauſarum: Dicens ꝙ tot numero ſunt
cauſe per quod reſpondemus ad interrogationem
de propter quid: aut enim reducitur hec interroga
tio de propter quid in quod quid ē ideſt cauſam for
malem, vt in immobilibus ideſt mathematicis quan
doꝗ reducitur propter quid ad cauſaꝫ efficientem
vt propter quid certauerunt quoniā furati ſunt: aut
ſicut finis vt dominentur vt in his que ſunt materie
et hoc dicit textu commenti ſexageſimi noni, conclu
dit quod tot ſint cauſe et que manifeſtum eſt.

Cur aliq̄ q̄ fiūt ab arte fiunt a caſu aliq̄ vero nō.

¶ Dubitatur cur aliqua que fiunt ab
arte nunquam fiunt a caſu vt domus: aliqua vero fi-
unt a caſu vt ſanitas. Ad quam queſtionem reſpon-
det Ariſtoteles ſeptimo metaphiſice textu cōmen-
ti vigeſimi noni ꝙ artificialia quedam non poſſunt
fieri ſine habente artem que ſcilicet in ſua materia
vel non habent aliquod principiuꝫ motiuum ad for
mam vt ligna reſpectu domus vel non ſic motiuum ſi
cut ars mouet vt ars ſaltandi quia licet homo habe
at principium ad mouendum ſeipſum ſed non ſic ſi-
cut habent illi qui habent arteꝫ ſaltandi: et hec ſem

per fiunt cum intentione quia per artem que intendit talem formam dare aliqua vero ſunt artificialia que poſſunt eſſe et fieri ſine habente artem: et habet principium intrinſecum motiuum ad illud ad quod mouet ars vt arborem plantare poteſt et qui habet artem plantandi et qui non habet: ſimiliter ſanitas poteſt fieri ab arte ⁊ ſine arte quia habet principiū intrinſecum quod eſt cor quod non eſt ſuſceptiuum infirmitatis vt credit doctor ſanctus lectione octaua ſeptimo methaphiſice textu commenti duodecimi

¶ Sequitur textus.

T.cō.70 QUoniam autem cauſe quattuor ſunt de omnibus erit phiſici cognoſcere: et in omnes inducens ꝓpter quod demonſtrabit phyſice materiā: ſpeciem mouentem: et quod eſt cuius cauſa. Ueniunt aūt tres in vnā multotiens. Quod quidem enim quid eſt: et quod cuius cauſa vna eſt: quod vero vnde motus principiū: ſpecie eadem eſt his. Homo enim hominem generat.

T.cō.71 ¶ Et tenetur phyſicus conſiderare omnino q̄cunq; mota mouent: quecunq; autem non: non amplius phyſice ſunt. Non enim in ſeipſis habētia motū neq; principium mot⁹: mouent: ſʒ immobilia ſunt. Unde tria negocia ſunt: hec quidem circa immobile: alia vero circa mobile quidē incorruptibile autē. Quedam autem circa mobilia corruptibilia. ¶ Quare

T.c.72. propter quid in materiam reducenti redditur: ⁊ in eo quod quid eſt: et in primum mouens. ¶ De generatione enim maxime hoc modo cauſas conſiderant. quid poſt aliquid fiat: ⁊ quid primum fecit: aut quid ſuſtinuit: et ſic ſemper quid conſequenter.

T.cō.73 ¶ Duplicia autem ſunt principia mouentia: quorū alterum non phyſicum eſt. Non enim habet motus principum in ſeipſo huiſmodi autem ē ſi aliquid mouet: quod non mouetur: ſicut eſt quod et penitus immo

T.c.74. bile eſt: et omnium primum. ¶ Et quod quid ē ⁊ forma: finis enim et cuius cauſa. Quare quoniam natura propter aliquid eſt: et hanc cognoſcere oportet. ¶ Et penitus reddendū propter quid: vt q: ex hoc neceſſe ē hoc eſſe. Hoc autem ex hoc aut ſimpliciter eſt: aut ſicut frequenter. ¶ Et ſi hoc debet fieri: ſicut ex propoſitionibus concluſio. Et quoniam erat quod quid erat eſſe. Et quia dignius eſt ſic: non ſimpliciter ſed ad vniuſcuiuſq; ſubſtantiam. ¶ Dicendum qui

T.cō.75 dem igitur primū: quoniam natura eorum que ſunt propter hoc cauſarum eſt: poſtea de neceſſario quomodo ſe habeat in phiſicis. In hanc enim cauſam inducunt omnes: quoniam calidum huiuſmodi aptum natum eſt ⁊ frigidum: vnūquodq; igitur talium hec ex neceſſitate ſunt: et fiunt: et apta nata ſunt. Et nāq; et ſi aliam cauſam dicant quamcūq; tangentes gaudere ſinant: hic quidem concordiam et diſcordiam ille vero intellectum. ¶ Habet autem oppoſitiōem

T.cō.76 ꝙ prohibeat naturam non propter hoc facere: neq; quia melius: ſed ſicut pluit iuppiter: non vt frumentum augmentet: ſed ex neceſſitate. Surſum enim ductam aquam congelari oportet: et congelatam aquam deorſum venire. Augeri autem cum hoc fiat accidit frumentum. Similiter ſi perditur frumentum in area: non huius cauſa pluit vt perdatur: ſed hoc accidit quare quid prohibet ſic et partes ſe ha

bere in natura: vt dentes ex neceſſitate oriri anteriores quidem acutos aptos ad diuidendum cibū: quoniā non propter hoc hoc fieri: ſed ſimul euenire. Similiter autem eſt et de alijs partibus in quibus videtur eſſe quod propter hoc: vbicunq; enim omnia accidunt: ſicut ſi propter hoc fiant; hec quidem ſaluata ſunt ab eo quod propter ſe vanum conſtātia apte. Quecunq; vero non ſic perdita ſunt: et perduntur quemadmodum Empedocles dixit bouigenas viriprozas. ¶ Ratio quidem igitur qua vtiq; T.cō.67

deficiet aliquis hec ē: et ſi aliqua alia huiuſmodi eſt. ¶ Sed impoſſibile eſt iſta hūc habere modum: hec quidem enim et quecunq; ſunt a natura: aut ſemper ſic fiunt: aut ſic frequēter. Sed eorum que ſunt a fortuna et per ſe vano nihil. Neq; enim a fortuna, neq; a caſu videtur pluere multotiens hyeme: ſed forte ſub cane. Neq; cauma ſub cane: ſed ſi hyeme. Si igitur a caſu videnꝰ: aut propter hoc eſſe: ſed nō poſſibile eſt hoc eſſe: neq; a caſu neq; ꝑ ſe vano: propter aliquid vtiq; erunt. At vero natura ſunt huiuſmodi omnia: quemadmodum et ipſi firmabant hoc dicentes. Eſt itaq; quod propter aliquid in his que

natura fiunt et ſunt. ¶ Amplius in quibuſcunq; finis T.c.68.

aliquis eſt huius cauſa agit quod prius: ⁊ quod contingenter. Ergo ſicut agitur aptum natum eſt: et ſicut aptum natum eſt: ſic agitur vnumquodq;: ſi non aliquid impediat: agit autem propter hoc: ⁊ aptum natum eſt itaq; huius cauſa: vt ſi domus eſſet eorum que natura fiunt: ſic vtiq; facta eſſet: ſicut nunc ab arte eſt. Si autem que natura non ſolum natura ſed arte fierent: ſimiliter vtiq; fierent ſecundum ꝙ apta nata ſunt: propter ergo alterum alterum.

¶ Omnino autem ars alia quidem perficit quod T.cō.79

natura nō poteſt operari: alia vero imitatur. Si igitur que ſunt ſecundum artem: propter hec ſunt: manifeſtum ꝙ ⁊ que ſunt ſecūdum naturam. Similiter autē ſe habent adinuicem in his que ſunt ſecundum artem: et in his que ſecundum naturam poſteriorā ad priora.

¶ Maxime autem manifeſtum eſt in animalibus q̄ T.cō.80

aliorum neq; arte neq; queſitura: neq; deliberatura faciunt. Unde dubitant quidam vtrum intellectu aut quodam alio operantur aranee et formice: et huiuſmodi. Paulatim autem ſic procedenti et in plantis apparet expedientia quedam facta propter finem: vt folia propter fructus coopertimentum. Quare ſi natura facit: et propter hoc hyrundo nidum: et aranea telam: et plante folia gratia fructuum: et radices non ſurſum: ſed deorſum gratia vegetandi: manifeſtum ꝙ cauſa huiuſmodi eſt in his q̄ natura fiunt et ſunt.

¶ Et quoniam natura dupliciter: alia quidem ſicut T.cō.81.

materia: alia vero ſicut forma: finis autem hec eſt propter finem autem alia ſunt hec vtiq; erit cauſa cuius gratia.

¶ Peccatum autem fit et in his que ſunt ſecundum

artem. Scripſit enim non recte grammaticus: et T.c.82.

potauit medicus non recte potione. Quare manifeſtum eſt ꝙ contingit in his que ſecundum naturam ſunt. Si igitur ſunt quedam ſecunduʒ artem in quibus quod recte fit propter aliquid fit: in quibus etiam peccatur: alicuius gratia agitur: ſed fallitur ſimiliter vtiq; et in phyſicis. Et monſtra ſunt peccata illius quod propter aliquid eſt. Et in ſubſtantijs ergo que ſunt in principio bouigena ſi non ad aliquē

terminum et finem poſſibilia erat venire corrupto principio aliquo facta ſunt: ſicut nunc ſemine.

T.cō.83. ¶ Amplius neceſſe eſt ſemen fieri primum: ſed non ſtatim animalia: et molle natura primum: quod ſemen erat.

¶ Amplius et in plantis ineſt quod propter hoc: minus autem dearticulatuʒ eſt. Utrum igitur in arboribus fiant: ſicut bouigene viriprora: ſic et vitigine oliuiprora: aut non inconueniens enim eſt: ſed tamē oportuit. ſiquidem in animalibus eſt.

T.c.84. ¶ Adhuc oportuit in ſeminibus fieri: vt contingit. ¶ Omnino autem deſtruit ſic dicēs: que natura quidem ſunt et ſecundum naturam. Natura quidem enim ſunt quecunq; a quodam in ſeipſis principio continue mota accedunt ad aliquem finem Ab vno quoq; autem non idem vnicuiq; neq; contingens: ſemper tamen in eundem: niſi aliquid impediat.

T.cō.85 ¶ Quod autem eſt cuius cauſa fit: et quod propter hoc fiet vtiq; a fortuna: ſicut dicimus a fortuna venit extraneus: et balneatus abſceſſit: cum tanquam propter hoc veniens egerit: non propter hoc autem venit: et hoc ſecundum accidens. Fortuna autem eſt cauſarum que ſunt ſecundum accidens: quemadmodum et prius diximus. Sed cum hoc ſemper aut ſicut frequenter fiat non ſecundum accidens: neq; a fortuna eſt. In phyſicis autem ſemper ſic eſt: niſi aliquid impediat.

T.cō.86 ¶ Inconueniens aūt eſt nō opinari propter aliquid fieri: niſi videatur mouens deliberatum: et tamen ars quidem non deliberat. Et nāq; ſi eſſet in ligno nauis factiua: ſimiliter vtiq; natura feciſſet. Quare ſi in arte ineſt propter aliquid: et in natura ineſt. Manifeſtum eſt autem maxime: cum aliquis medicatus fuerit ipſe ſeipſum. huic quidem enim aſſimilatur natura. Quod quidem igitur cauſa ſit natura et ſic ſicut propter aliquod: manifeſtum eſt.

PHiloſophus textu commenti ſeptuageſimi declarat de numero cauſaruʒ vt ſupra dictum eſt ꝙ ſtat in quaternario et ꝙ pertinet philoſopho determinare de omnibus generibus cauſarum: et ꝙ pertinet philoſopho omnes cauſas reducere in quattuor genera cauſarum ſcilicet efficientem: finem: materiam: et formam. Dicit deinde. Ueniunt autem tres in vnam: vt ꝙ eadem ſit efficiens cauſa: finalis: et formalis. Nam forma eſt finis generationis licet non rei generate: et eſt forma et eſt efficiens reſpectu alterius effectus: nunꝙ tamē poſſunt coincidere alique cauſe cum cauſa materiali: quia materia non poteſt eſſe efficiens: nec forma: nec finis eſſet tamen dubitatio tenendo cū medicis ꝙ ſemen virile concurrit actiue ad formacioneʒ embrionis: et ſimul paſſiue: videtur idem eſſe cauſam efficientem et materialem ſcilicet tale ſemen. Dicēdum tamen breuiter ꝙ ſemen habet duas partes. Unam groſſam corpulentam. Alteram ſubtilem ſpirituoſam. Prima pars ſe habet tanquam materia. Secunda vero pars ſe habet tanquam forma: et appellatur virtus informatiua: et ex illa parte groſſa corpulenta fiunt membra ſpermatica nobiliora: licet ex ſemine femine fiunt membra ſpermatica viliora vtpote nerui cartilagines. Mēbra autem carniformia fiunt ex ſanguine menſtruali quo ad partem puriorem eius ad replēdas rimoſitates corporis humani.

¶ Dicit ergo phs hec v̄ba. Ueniūt autem tres in vnam multotiens. Quia aliquando finis generationis non eſt idem ſpecie cum generante vt in equiuocis: ſed quoddamodo gerit ſimilitudinē generantis: ideo dixit. Multotiens veniunt tres in vnam: quia non ſemper omnis finis eſt forma: quod quidem enim quid eſt ideſt forma ⁊ quod cuius cauſa vna eſt; ideſt cauſa finalis: qō v̄o vnde motus principium; ſpecie eadem his: ideſt forma genita eſt eiuſdem ſpeciei cum generante. Homo enim hominem generat. Statim vero textu commēti ſeptuageſimi primi proponit de quibus intendit philoſophus naturalis determinare et de quibus non dicit tenetur philoſophus conſiderare quecunq; mota mouent: q: mouens non motum non amplius eſt phiſice conſiderationis. Sunt enim quedam mouentia immota incorruptibilia de quibus methaphiſicus: quedam vero mouentia incorruptibilia mota vt celi de quibus aſtrologus qui eſt magis naturalis quam mathematicus: quedā vero ſunt mobilia corruptibilia de quibus philoſophus iam vero incipit declarare quomodo philoſophus reducit ſuas probationes in omnia genera cauſarum: quia propter quid ignoranti redditur cauſa in materiam reducenti: et quod quid eſt ideſt formam et primum mouens: declarat quomodo philoſophus tractet omnia genera cauſarum. Dicit enim ꝙ de generatione tractaturus primo conſiderant: quid poſt aliquid fiat: et hoc eſt forma per quam genitum eſt id quod eſt et quid primum fecit: ideſt primum efficiens: aut quid ſubſtinuit: ideſt recipit et eſt materia: et non ſolum eſt conſiderare a philoſopho primum mouens et primum ſubiectum circa generationem: ſed etiam ea que ſunt conſequēter. Dicit deinde ꝙ quedam ſunt mouentia que non habent in ſe principium motus et ſunt immobilia et non ſunt de conſideratiōe philoſophi. Alia vero ſunt immobilia et ſunt de conſideratione philoſophi.

¶ Poſtea phs tex. cōmenti ſeptuageſimi quarti oſtendit ꝙ naturalis conſiderat finem. dicens ꝙ cum forma ſit finis etiam forma pertinet cōſiderationi philoſophi et ex conſequenti finis quare cum natura agat ꝑꝑ finē conueniens eſt et finem agnoſcere. Et poſtea dicit ꝙ philoſophus naturalis docet demōſtrare et reddere propter quod penitus ideſt ſecundum quodlibet genus cauſe vt quia hoc preceſſit ſiue illud materia ſiue mouens neceſſe eſt effectum aliquem ſequi vt ſi aliquod generatum eſt ex contrarijs neceſſe eſt illud corrumpi: et ſi ſol appropinquet ad polum ſeptemptrionalem neceſſe eſt dies fieri longiores et frigus diminui et calorem augeri apud eos qui habitant in ſeptemtrionalibus. Sed tamen conſiderandum eſt quod non ſemper ex precedenti materia vel mouente neceſſe eſt aliquid ſubſequi. Sed quandoq; ſubſequitur aliquid ſimpliciter ideſt vt ſemper vt in his que dicta ſunt. Quandoq; autem vt frequenter: vt ex ſemine humano et mouente in generatione: vt frequentius ſequitur generatum habere duos oculos: quod tamen aliquando deficit: et ſimiliter ex hoc ꝙ materia ſic ē diſpoſita in corpore humano accidit generari febrē propter putrefactionem vt frequentius: quandoq; tamen impeditur.

¶ Notandum eſt igitur: vt bene dicit Egidius Romanus ꝙ ſi effectus proueniant ex

neceſſitate tanquam ex propoſitionibꝰ ideſt premiſ-
ſis concluſio recte poſſumus demonſtrare per prio-
res cauſas: vt ſi arguatis ad exiſtentiã ſolis in ſignis
ſeptẽtrionalibꝰ ſequi maiorītatẽ dierũ in clymatibus
ſeptemtrionalibus et ad mãz diſponi pl̃uralitates con
trarias ſequi corruptibilitatem. Si tamen effectus
conſequantur vt frequenter non eſt arguendum ex
cauſis prioribus: vt ſi ad acceſſum ſolis ad nos ſe-
quitur pululatio arborum: non ſequitur de neceſſi-
tate ſol acceſſit ad nos: ergo arbores pululant: quia
ſtat quod fiat impedimentum: quare dicit ꝙ tunc ar
guendum eſt ex poſterioribus ſcilicet per formam
et finem vt ſi arguatur hic generatur homo: ergo p̄
fuit ſemen humanum. Uel ſi arguatur generaliter
pululant om̄es arbores: ergo ſol acceſſit ad nos. Po
ſtea dicit quomodo fiat demonſtratio per cauſas po
ſteriores ſcilicet cauſam et finem dicẽs ꝙ quid erat
eſſe ideſt forma: erat hoc: ideſt erat talis: ideo ſuple
neceſſe eſt talia eſſe neceſſaria precedentia: et quia
dignius eſt eſſe ſic ſecundum finem: ideo neceſſe eſt
talia eſſe que ſunt ad finem. Dicit preterea ꝙ dignꝰ
ſemper eſt arguendum non ſimpliciter: ſed ſecundũ
naturam vniuſcuiuſqꝫ rei dat enim natura niſi impe
diatur in agendo cuilibet rei perfectiones non me-
liores ſimpliciter: ſed vt requirit eius natura. Qua
re infertur ꝙ cum argumẽtamur ex cauſis priorībꝰ
ſolum arguimus in effectibus neceſſarijs. Sed cum
arguitur ex cauſis poſterioribus ſiue ſint ſemper ſi-
ue frequenter poſitis poſterioribus neceſſe eſt poni
priora. Deinde philoſophꝰ declarat ꝙ natura agat
propter finem: et poſtea dicit ſe declaraturum ſi ne-
ceſſitas prouenit ex materia vel ex fine: et dicit ꝙ in
cauſam materialem inducunt omnes antiqui omne
fieri. Nam dicunt ꝙ aliquid eſt calidum quia huiuſ-
modi a ptum natum eſt eſſe: ideſt quia habet mate-
riam paratam vt ſit calida. Poſtea dicit ꝙ iſti philo
ſophi antiqui ſi aliam cauſam dixerunt rerum natu-
ralium quam neceſſitatem materie: nõ tamen habẽt
vnde gaudeãt gloriãtes: quia cauſis poſitis ab eis. ſ.
intellectũ quẽ poſuit anaxagoras: et amicicia et lite
quas poſuit Empedocles non ſunt niſi in generalibꝰ
quibuſdam: ſicut in conſtitutione mundi. In particu
laribus autem effectibus huiuſmodi cauſas preter-
miſerunt. Poſtea vero philoſophus oſtendit funda-
mentum rationis illius opinionis dicens ꝙ videtur
ea que aguntur non agi propter finem. Nam pluit
non vt augmentet frumentũ: ſed quia accidit aquã
ſurſum congelari et congelatam deſcendere: ergo
videtꝙ accidãt oĩa ex neceſſitate materie et nõ ex ne
ceſſitate finis. Silr̃ nihil ꝓhibet dẽtes ex neceſſitate
materie euenire accutos aptos ad molendum: ſed
poſteriores latos aptos ad molendum ſed hoc nõ fit
propter finẽ ſed ita caſu euenit: et dicit ꝙ quecunqꝫ
orta a caſu ac ſi affectu eſſent propter finem illa ſal-
uantur et permanent quecũqꝫ vero non ſic ſcilicet fa
cta ſunt perdita ſcilicet ſunt nec permanent quẽad
modum empedocles dixit bouigenas viri proras q̃
ſunt monſtra quedam facta aliter a caſu quam ſi ꝓp
ter finem fierent ideoqꝫ non ſaluantur nec perma-
nent: et hec dicit textu commenti ſeptuageſimi ſex
ti. Deinde vero in illa parte tex. ſed impoſſibile eſt
ponit philoſophus quinqꝫ rationes quibus impro-
bat opinionem dicencium naturam nihil agere ꝓp-
Rõ.i. ter finem ſed caſu: Quarum prima talis eſt. Om-
nia que fiunt naturaliter: aut fiunt ſicut ſemper: aut

ſicut frequenter: ſed nihil eorũ que fiunt a fortuna
vel per ſe vano ideſt a caſu fit ſemper: vel vt frequen
ter. Non enim dicimꝰ ꝙ a fortuna vel a caſu fit quod
multotiens pluat hieme: ſed diceremus eſſe a caſu
ſi forte multum plueret ſub cane ideſt in diebus ca-
nicularibus: et ſimiliter non dicimus ꝙ fit a caſu ꝙ
in diebus canicularibus ſit cauma: ſed ſi hoc eſſet
in hyeme dicunt ꝙ ſit a caſu: ex his duobus ſic ar-
gumentatur: Omnia que fiunt aut fiunt a caſu aut
propter finem. Que enim accidunt preter intentio
nem finis dicuntur accidere caſualiter. Sed impoſ
ſibile eſt ea que fiunt ſemper vel frequenter accide-
re a caſu: ergo ea que fiunt ſemper vel frequenter fi-
unt ꝓp aliqͥd: ſꝫ oĩa q̃ fiũt ſm nãz fiũt vel ſemꝑ vel fre
quenter ſicut et ipſi ꝯfitebant: ergo oĩa q̃ fiunt a na-
tura fiunt propter aliquid. ¶ Ponit ſecundam ra- Rõ.2.
tionem dicens ꝙ in quibuſcunqꝫ eſt aliquis finis ibi
priora: et que ſequuntur ſic apta nata ſunt agi: ſi na
turaliter agantur: ſed ea que fiunt naturaliter ſic a-
guntur quod inducuntur ad finẽ: ergo ſic apta ſunt
agi vt ſint propter finem et manifeſtat per exemplũ
quomodo ex prioribus venitur ad poſteriora in ar-
te et in natura: vnde dicit ꝙ ſi artificialia fierent ex
natura ſic intenderentur fieri vt ab arte: et natura-
lia ſi fierent artificialiter ſic intenderent: vt fiunt ab
arte: et ars agit ꝓp finem ſ̃ et natura. ¶ Poſtea vero Rõ.3.
philoſophus ponit tertiam rationem textu commen
ti ſeptuageſimi noni dicens ꝙ ars alia perficit que
natura non poteſt perficere vt domum: alia vera imi
tatur: vt patet in ſanitate que fit ab arte et a natura
vbi ars imitatur naturam vt patꝫ in ſanitate ex quo
infert ꝙ ſi ars agit propter finem ſimiliter et natu-
ra: quia ars eſt imitatrix nature. Nam tam in natu-
ra quam in arte ordinantur priora ad poſteriora.
Poſteriora autem ſicut tanquam finis. ¶ Poſtea vo Rõ.4.
philoſophus ponit quartam rationem textu commẽ
ti quinquageſimi dicẽs ꝙ poteſt ſumi ratio in his q̃
manifeſtius propter aliquid operari videntur vt in
animalibus que nec operantur per artem nec per
inquiſitionem nec per deliberationem et tamen ma
nifeſtum eſt ꝙ propter aliquid operantur propter
quod videtur ꝙ aranee et formice operantur ex na
tura quia ſemper eodem modo operantur et ſi ha-
berent intellectum vel artem qua operentur diuer-
ſo modo operarentur hec autẽ propter finem. Nam
irũdo agit nidum vt nutriat pullos ſuos: et aranea
telam vt colligat predam et plante folia gratia fruc
tuum et radices nõ ſurſum ſed deorſum gratia vege
tandi manifeſtum ꝙ cauſa huiuſmodi eſt in his que
natura fiunt et ſunt ideſt ꝙ in natura inuenitur actio
propter finem. ¶ Quinta ratio ponitur textu com- Rõ.5.
menti quinquageſimi primi cum natura dupliciter
dicatur ſcilicet de forma et materia et forma ẽ finis
generationis et finis eſt propter quem agitur ali-
quid: ergo cum natura agat propter formam natu-
ra agit propter finem. Poſtea vero textu commenti
quinquageſimi ſecundi: declarat quomodo natura
agat propter finẽ remouendo contraria philoſopho
rum antiquorum: primum autem per quod mouebã
tur illi antiqui ad dicendum ꝙ natura non agit ꝓp-
ter finem erat quia videbamus multa fieri monſtra
quequidem monſtra: non intenduntur fieri ergo nõ
agit natura propter finem: ſed contra hos replicat
ſic ſicut a in arte ſic ẽ in nã ſed ars agit ꝓpter finẽ nõ
obſtãte ꝙ aliqñ ꝯtingat in natura mõſtrũ et peccatũ

quia illud eſt per corruptionem principiorum imo
non dicitur in ordinatio a fine niſi reſpectu aliciuꝰ
ordinantis et diſponentis ad finem immo in natura
non eſſet in ordinatio ſi natura non intenderet ordi
nem: natura ergo intendit ordinem a quo ſi fiat re-
ceſſus eſt in ordinatio: ergo potius illa ratio conclu
dit ꝓpoſitũ q̃ oppoſitũ. Illa inquã q̃ ꝓpter pecatũ in
nã dicebatur ꝙ natura non agit propter finẽ: ponit
T.c.85. ſcðam rõnẽ textu cõmenti. 85: dicẽs vbicũqꝫ ſunt de
terminata principia et dtermĩnatꝰ ordo ꝓcedẽdi ibi
oportet eſſe determinatum finẽ propter quem alia
fiant ſed ita eſt in animalibus, vbi propter priꝰ eſſe
ſemen et deinde eſſe organizationem et poſtea indu
rationem et tandem animal. Poſtea dicit tertiã ra-
tionem ꝙ licet natura in plantis agat propter aliqͥd
ſicut in animalibus: tamen non eſt ita articulatum:
ideſt diſtinctum in plantis tamen ſi fiunt hec mõſtra
propter naturam non agere propter finem multo
magis debent accidere in plantis. Utrum igitur fi-
ant in animalibꝰ bonigene ideſt medietate homines
et ex medietate boues ſic in plantis vitigine olini ꝓ
ra: ideſt media parte oliue: et ex media parte vites
quod non contingit in arboribus: et deberet contin
T.c.84. gere: ſicut in animalibus. Poſtea vero textu com-
menti octuageſimi quarti dicit quartam rationem
que talis eſt ſicut animalia generantur a natura: ſic
ſemina: ſed animalia nõ agunt propter finem: ergo
nec ſemina et ita a quocũqꝫ quodcũqꝫ ſemen produ
cere et concludit omnino autem vult excludere ſe-
cundum ꝙ ea que naturaliter accidunt fiunt ex prio
ribus principijs ſcilicet eficienti et materia ergo nõ
ex fine deſtruit ſic dicens: ideſt dicens. Omnia eue-
nire ex neceſſitate materie deſtruit que ſunt natura
et ſecundum naturam. Nam ea ſunt a natura q̃cũqꝫ
a quodam principio intrinſeco mota continuo acci-
dunt ad aliquem finem non in quodcũqꝫ contingẽs
ſed a determinato principio in determinatum finẽ: et
ea que ſunt natura ſemper in eundem: niſi aliquid in
pediat. Contingit autem aliquid quãdoqꝫ agere ali
quid preter intentionem et illud eſt a caſu vel fortu
na. Nam fortuna eſt cauſa per accidens in contingẽ
tibus raro. Nam natura ſemper eſt vnum finem ha-
bens quem conſequitur niſi impediatur. Poſt ea ve-
T.c.86. ro textu commẽti octuageſimi ſexti: excludit tertiũ
ex quo aliquis opinari poteſt ꝙ natura non agat ꝓp
ter aliquid. Uidebitur enim quibuſdam ꝙ natura
non agat propter aliquid q2 non deliberat: ſed phi-
loſophus dicicit: ꝙ incõueniens eſt hoc opinari quia
manifeſtum eſt ꝙ ars agit propter aliquid: et tamen
manifeſtum eſt ꝙ ars non deliberat, nec artifex deli
berat in quantum habet artem: ſed in quantum defi
cit a certitudine artis: vnde artes certiſſime nõ deli
berant: ſicut ſcriptor non deliberat quomodo debe-
at formare literas: et illi etiam artifices qui delibe-
rant poſtquam inuenerunt certum principium artis
in exequendo non deliberant. Unde citharedus ſi
in tangenda qualibet corda deliberaret imperitiſſi
mus videretur: ex quo patet quod nõ deliberare cõ
tingit alicui agenti: non quia non aget propter finẽ
ſed quia habet determinata media per que agat: ꝓ
pter hoc non deliberat in nullo enim alio natura ab
arte videtur differre: niſi quia natura eſt principiũ
intrinſecum: et ars eſt principium extrinſecum. Si
enim ars factiua nauis eſſet intrinſeca ligno: facta
fuiſſet nauis a natura: ſicut modo fit ab arte: et hoc
maxime manifeſtum eſt in arte: que eſt in eo quod

mouetur: licet per accidẽs ſicut õ medico qui medi
catur ſeipſum: Huic arti enim maxime aſſimilatur
natura: vnde patet ꝙ natura nihil eſt aliud quam ra
tio cuiuſdam artis ſcilicet diuine indita rebus: qua
ipſe res mouentur ad finem determinatum: ſicut ar
tifex factor nauis poſſet lignis tribuere quod ex ſe
ipſis mouerentur ad nauis formam inducendã. Ul-
timo autem epilogando dicit manifeſtum eſſe ꝙ na
tura ſit cauſa: et ꝙ agat propter aliquid. Dubitaret Dubitatur vtrum natura agat propter finem.
forte aliquas vtrum natura agat propter finem. Di
cendum ꝙ tota cauſa quare natura non videtur age
re propter finem: videtur oriri ex eo, ꝙ natura cog-
nitione caret. Hoc autem non obſtante triplici via
oſtendere poſſumus naturam agere propter finem.
Prima via ſumitur ex ordine nature ad intelligen- Prĩa via.
tias: ſecunda ex ordine intentionis ad cognitionem
tertia ex ordine motus ad motorem immobilem.
Prima via ſic patet. Nam vt in de generatione oſtẽ-
dimus non oportet ꝙ quicquid intendit aliquid vel
agit propter finem: ꝙ hoc agat per cognitionem
que eſt in ipſo: ſufficit autem ꝙ agat id per cognitio
nem que eſt in alio in quantum dirigitur ab habẽte
cognitionem. Nullus enim negaret ꝙ voluntas non
intenderet vel ꝙ voluntas non ſic ageret propter fi
nem. Et tamen voluntas non cognoſcit: ſed a cognoſ
cente dirigitur: quia dirigitur ab intellectu: ita ꝙ
opus voluntatis eſt quaſi opus intellectus: in quan
tum ab intellectu dirigit: ſic etiam licet natura non
cognoſcat: tamen quia dirigitur a cognoſcẽte vt ab
intelligentia: et opus nature eſt quodammodo opꝰ
intelligentie: dici poteſt ꝙ natura intendat: et ꝙ
agat propter finem in quantum intelligẽtia mouẽs
naturam propter finem agit ex ordine ergo nature
ad intelligentias poſſumus dicere naturam agere
propter finem. Secunda via ad oſtendendum hoc Scða via.
idem ſumitur ex ordine intẽtionis: vel ex ordine ac-
tionis intente ad ipſam cognitionem. Niſi enim pre
cederet cognitio: vel ordine vel tempore nihil intẽ
deretur cognitio ergo aliquo modo precedit ſed ta
men poſtquam agens adeptum eſt formam vel ha-
bitum inclinantem per modum nature non oportet
quod agendo actionem debitam vel intentam ꝙ de
ea cogitet vel advertat: niſi enim quis ex preceden
te premeditacione citharizare adiſceret nunquam
citharizare ſciret: ſed poſtquam adeptus eſt plene
artem et habitum citharizandi multotiens debite et
ordinate citharizat: et tamen nihil de actu illo cogi
tat: non ergo ſemper cogitacio et intentio conco-
mitatur actionem intẽtam et ordinatam: cum ergo
forma naturalis non minus inclinet in modum natu
re quã habitus et ars: nõ oportet ꝙ natura cogitet
vel deliberet ad hoc ꝙ agat actionem intentam et
ordinatam et propter finem: ſed ſufficit ꝙ forma per
quam agit ſit per intelligentias et per cognitionem
inducta: ſicut vt dicebatur non oportet ꝙ agens ac-
tiõem artis cogitet vel deliberet cum agit propter
finem: ſed ſufficit artem vel habitum illum eſſe per
meditationem vel per cognitionem inductam. Ter- Tertia via.
tia via ſumitur ex ordine motus naturalis ad moto
rẽ immobilem. Cum enim omnis talis motus per ſe et
directe reducatur in motorem immobilem quia mo
uere immobiliter eſt mouere ſub ratione finis: et ſi-
cut deſideratum et amatum: quia nihil mouetur a fi
ne: niſi finem intendat et agat propter finem: ex quo
tota natura mouetur a fine et a motore immobili to
ta nã intendit participare diuinũ bonum: et intẽdit

finem quem preſtauit ſibi motor immobilis deus bene
Dubium ſecundū. dictus in ſecula. ¶Dubitatur ſecundo circa illum
textum ſed impoſibile eſt vtrum omnes effectus na
turales ſint a caſu vel propter finem: et videtur quod nō.
Nam quedam ſunt ex neceſſitate materie cuiuſmo-
di eſt corruptio animalis quequidem non fit caſuali-
ter nec etiam propter finem quia corruptio omnibus
contingit de per accidens: et productio de per ſe.
Dicendū ad hoc quod duplici via poſſumus declara-
re hoc eſſe verum quod omne quod fit: fit propter finem
vel a caſu. Primo ſic: quia ſi nihil eſſet intentum ab
agente et nil fieret propter finem: nil per compara-
tionem ad cauſam eſſet frequenter, vel ſemper. Nā
ex hoc aliquid per comparationem ad cauſam ē fre
quenter vel ſemper: quia eſt a cauſa intentum, vel
quia eſt inſeparabiliter annexum ei quod a cauſa in
tenditur: ſed ſi nihil per comparationem ad cauſam
eēt frequenter: vel ſemper: nihil fieret; vel quicquid
fieret eſſet per comparationem ad cauſam in pauti-
oribus et raro: et quia omne tale eſt cauſale, vel for-
tuitum: quicquid eſſet, eſſet a caſu, vel a p ſe vano.
Diuiſio ergo philoſophi dicentis. Omne quod eſt aut
propter finem, vel a caſu vera et recta eſt ſi conſide-
retur opinio antiquorum contra quam procedat ſecun
do via ad declarandum hoc idem ſic haberi poteſt;
quia vt ex ſuperioribus aliqualiter patet intentorū
quedam ſunt intenta principaliter: quedā interpre
tatiue; quedam autem nullo modo niſi ſolum per ac-
cidens per ſe: et directe intenditur quicquid eſt quod
ſibi conſtituit aliquis tanquam finem. Interpreta-
tiue autem intenditur quod vt ſemper: vel vt frequē
ter annexum eſt tali fieri vt ſi intemperatus volens
delectationē fornicationis nolit autem turpitudinē
eius; tamen; quia huiuſmodi turpitudo; ſemper anne
xa eſt illi delectationi ridiculum eſt dicere quod ſe ve-
lit delectationē illam et tamen nullo modo velit tur
pitudinem ſibi annexam: vel id quod vt ſemper, vel
frequenter ſequitur ad illum actum: vt plane videtur
velle philoſophus in libro ethicorum: quia ergo ſi non
eſſet actio propter finem nihil eſſet intentum princi-
paliter vel interpretatiue ſiue ex conſequenti nihil p
comparationem ad cauſam eſſet vt frequenter vel vt
ſemper: quia omne tale vel eſt intentum principali-
ter, vel interpretatiue: et ex conſequenti. Hoc er-
go poſito vel nihil fieret vel quicquid fieret per cō-
parationem ad cauſam eſſet raro vel caſuale: et nec
eſſet intentum principaliter, vel ex conſequenti ſiue
interpretatiue. Si ergo nil eſſet propter finē vt pa-
tet per iam dicta: vel nihil fieret: vel quicquid eſſet
Dubium tertium. cauſale eſſet. ¶Dubitatur tertio vtrum ſint aliqua
animalia que agunt ſine aliqua deliberatione et q̄ ca
reāt phantaſia et videtur quod non: quia philoſophus ſe
cundo de anima dicit: nullum eē animal quin habe-
at phantaſiam. In oppoſitum eſt philoſophus dicens
multa eſſe animalia que carent deliberatione inqui
ſitura et arte. Pro ſolutione queſtionis nota quod in bru
tis animalibus tres ſunt gradus cognitionis: quedā
enim ſunt que licet ſenſum habeant non tamen habēt
memoriam que ex ſenſu fit: memoria enim ſequitur
phantaſiam que ē motus factus a ſenſu ſecundum actum: vt
habetur in tertio de anima: in quibuſdam vero ani
malibus ex ſenſu non fit memoria: et huiuſmodi ſunt
animalia imperfecta que ſunt immobilia ſecundum
locum vt conchylia. Cum enim animalibus cogni-
tio ſenſitiua ſit prouiſiua ad vite neceſſitatem et pro
pria operationem animalia illa memoria habere de

bēt que mouentur ad aliquod diſtans motu proceſſi
uo. Niſi enim apud ea remaneret per memoriam in
tentio preconcepta ex qua ad motum inducunt mo-
tum continuare non poſſent quo ad vſque finem inten-
tum conſequerentur. Animalibus vero immobilibus
ſufficit ad proprias operationes preſentis ſenſibilis ac-
ceptio cum ad diſtans nō moueātur: et ideo ſola ima
ginatione confuſa habent aliquem motum indeter
minatum vt dicitur tertio de anima: ex hoc autem
quod quedam animalia memoria habent et quedā non
habent: ſequitur quod quedam ſunt prudentia: et quedā
non. Cum enim prudentia ex preteritorum memoria de
futuris prouideat: vnde ſecundum Tulium in ſecun
do rethorice partes eius ponunt memoria intelligē
tia et prouidentia; in illis animalibus prudentia eē
nō poteſt que memoria carent. Illa vero animalia q̄
memoriā habent aliquid prudentie habere poſſunt:
dicitur autem prudentia aliter in brutis animalibus:
et aliter in hominibus ineſſe: in hominibus quidem eſt
prudentia ſecundum quod ex rōnē deliberāt quid eos oporteat
agere. Unde dicitur ſexto ethicorum quod prudentia eſt
recta ratio agibilium. Judicium autem de rebus agē
dis non ex rationis deliberatione ſed ex quodam na
ture inſtinctu: prudentia ī alijs animalibus dicitur.
Unde prudētia in alijs animalibus eſt naturalis ex
timatio de conuenientibus proſequendis et fugiendis
nociuis: ſicut agnus ſequitur matrem et fugit lupum
Inter ea vero que memoriā habent: quedam habēt
auditum: et quedam non: quecunque autem auditum
nō habent vt apes vel ſi quod aliud huiuſmodi ani-
mal eſt: licet prudentiam habere poſſint: non tamen
ſunt diſciplinabilia: vt ſcilicet per alterius inſtructio-
nem poſſint aſſueſcere ad aliquid faciendum vel vitā
dū. Huiuſmodi enim inſtructio precipue recipitur per
auditum vnde dicitur in libro de ſenſu et ſenſato quod
auditus eſt ſenſus diſcipline: quod autem dicitur apes
auditum non habere: non repugnat ei quod videntur ex
quibuſdam ſonis exterreri. Nam ſicut ſonus vehe-
mēs occidit animal: et ſcindit lignum vt in tonitruo
patet: non propter ſonum ſed propter cōmotionem
aeris vehementer in quo eſt ſonus ita animalia que
auditu carent: iudicium de ſonis non habendo poſ-
ſunt per ſonos aereos exterreri. Illa vero animalia
que memoriam et auditum habent: et diſciplinabi-
De tribus gradibus cognitionis aīaliū lia et prudentia eſſe poſſunt. Patet igitur tres eſſe
gradus cognitionis in animalibus. Primus eſt eo-
rum que nec auditum nec memoriam habent: vnde
nec diſciplinabilia non ſunt nec prudentia. Secun-
dus eſt eorum que habent memoriam: ſed non audi
tum. Tertius eſt eorum que vtrumque habent: et ſunt
prudentia et diſciplinabilia. Quartus autem mo-
dus eſſe non poteſt: vt ſit ſcilicet aliquod animal quod
habeat auditum et non habeat memoriam. Sen
ſus enim qui per extrinſecum medium ſuum ſenſibi
le aprehendunt: inter quos eſt auditus: non ſunt niſi
in animalibus que mouentur motu progreſſiuo qui-
Queſtio vtrū finis ſit cauſa. bus memoria deeſſe non pōt vt dictum eſt. ¶Queri
tur circa precedentia vtrum finis ſit cauſa et argui-
tur quod non quia ſepe finis non eſt: ergo non eſt cauſa.
Tenet conſequentia: et antecedens patet. In oppo
ſitum arguitur auctoritate Ariſtotelis dicentis in
hoc ſecundo quod finis eſt cauſa cauſarum. Pro decla-
ratione huius queſtionis notandum quod finis quidam
eſt quo quidā eſt gratia cuius: vt innuit Cōmentator
ſcōo celi vbi dicit quod q̄dā ē finis dictus primaria itētio
ne: et q̄dā ſcōaria. Exēplificat: ſicut itelligētie mouēt

corpora celeſtia propter duplicem finem: Quorum
vnus eſt finis vltimatus: et principaliſſimus: proptē
quem primaria intentiōe mouēt, ſcilicet primum principi
um vt deus. Alter ē finis, propter q̄m mouēt ſecūdaria
ria intētiōe: et hec ſunt iſta inferiora: vnde ſicut do-
mificator agit propter domum: ſic intelligentie mo
uent orbes propter iſta inferiora: ſicut domificator
non ſolum agit propter domū: ſed propter domū vt
defendat nos ab imbribus: et coruſcationibus: ſic et in
telligentie mouēt orbes, propter iſta īferiora dirigen
do vltimate actionē eorum in primū principiū tanquam in
Conclo. i. finē pricipaliter intentū. Prīa cōclo quod finis dictus a ſe
cundaria intentiōe, proprie loquendo: nō eſt cauſa ipſius a
gentis: hoc probatur: quia ſic ſequitur quod iſta inferio
ra eſſent cauſe intelligentiarum: ſed hoc non eſt cō-
cedendum: quia iſta inferiora non ſunt priora: ſed
poſteriora ſuperioribus. Modo ſi eſſent cauſe intel
ligentiarum deberent eſſe priora eis: quia cauſa de
Cōclo. 2. bet eē prior illo cuius eſt cauſa. Secunda concluſio
eſt quod quadam denominatiōe extrinſeca per modum
cuiuſdam attributionis: nos ſolemus dicere quod fi-
nis dictus ſecundaria intentione eſt cauſa recte: ſi-
cut ſolemus dicere quod vrina eſt ſana: quia eſt anima-
lis habentis in ſe ſanitatem et ſic finis dictus ſecun-
daria intentione: dicitur cauſa quia eſt illud ad quod
producendum finis ſuperior et vltimatus determi-
nat ſibi agens ad taliter vel taliter agendum. Ter
Conclo. 3. tia concluſio eſt quod finis dictus primaria intentione:
omnium eſt prima cauſa: hoc patet quia illa quod-
libet agens dirigitur et ſecum concurrit in eius ac
tione, vel ad eius effectus productionem: ſed quia vul
gus non percipit talem directionem vel talem mo-
tionem cuiuſlibet agentis per ipſum principium nō
dicit principium eſſe finem omnium ſed magis illud
ad cuius productionem dirigitur actio ipſius agen
tis: et de iſto fine principali eſt verum quod eſt cauſa-
cauſarum et quod eſt nobilius cauſato et quod pre
cedit cauſam et multe alie conditiones: et per pre-
dicta patet ad rationes.

Quod autem ex neceſſitate eſt:
T. c. 87. vtrum ex ſuppoſitione exiſtit: aut ſimpli-
citer. ¶Nunc quidam enim opinan-
tur quod ē ex neceſſitate ī generatiōe eē
quēadmodū vtique ſi aliquis murū eſſe ex
neceſſitate exiſtimet: quoniā grauia
quidē deorſum ferri apta nata ſunt: leuia autem ſup emi
nent. Unde lapides quidem deorſum in fundamen-
tum: terra autem ſurſum propter leuitatem. Super
T. c. 88. enim autem ligna leuiſſima enim ſunt. ¶Sed ta-
men non ſine his quidem factum eſt: non tamē prop
ter hoc; niſi ſicut propter materiam: ſed cauſa abſ-
condendi ipſa: et ſaluandi. Similiter autē et in alijs
omnibus: in quibus propter aliquid eſt non ſine qui
dem habentibus neceſſariam materiam ſunt. Non
tamen propter hoc: ſed aut ſicut materia ſunt: ſed
propter aliquid ē vt propter quid ſerra huiuſmodi. Qua
tenus hoc ſit: et propter hoc: ſed tamen id quod eſt
cuius cauſa impoſſibile eſt fieri niſi ferrea ſit. Neceſ
ſe igitur ferream eſſe: ſi ſerra erit et opus ipſius. Ex
ſuppoſitione autem quod neceſſarium eſt: ſed non vt fi-
nis. In materia enim neceſſarium eſt quod autem eſt cu
T. c. 89. ius cauſa, in ratione eſt. ¶Eſt autem et in doctrinis
neceſſarium: et in his que ſecundum naturam ſiunt
quodam modo ſimiliter: quoniam enim rectus hic
eſt neceſſe eſt triāgulum duobus rectis equales ha

bere: ſed non ſi hoc eſt: illud eſt ſed ſi hoc non eſt; nec
ille rectus eſt. In his autem: que ſiunt propter hoc
econtrario eſt. Si finis enim erit: aut eſt quod ē an-
te finem: erit aut eſt; ſi vero non; ſicut ibi cum non ſit
concluſio: principium non erit: et hic finis et quod cu
ius cauſa. Principium enim et hoc non actionis: ſed
ratiocinationis. Ibi autem ratiocinacionis: actus
enim nō ſunt. ¶Quare ſi erit domus; hec neceſſe fie T. c. 90.
ri: aut exiſtere: aut eſſe: aut omnino materiam: que
propter hoc: vt lateres et lapides eſſe ſi domus; non
tamē propter hoc eſt finis ſed aut ſicut materie ſunt
nec erit propter hoc omnino tamen ſi nō ſint: nō erit
nec domus, neque ſerra: hec quidem niſi ſint lapides
illa vero niſi ferrum ſit. Nec enim ibi principia ſunt
niſi triangulum duobus rectis. Manifeſtum igitur
eſt quod eſt neceſſarium in phiſicis quod ſicut mate
ria dicitur motus qui ipſius. Et vter que phiſico dicen T. cō. 91.
te ſunt cauſe: magis autem que cuius cauſa. Cauſa
enim hec materia eſt: ſed nō hec finis. ¶Et finis qui
cuius cauſa et principium a diffinitione: et ratione
eſt: ſicut in his que ſecundum artem quoniam ſi do-
mus talis eſt; oportet hec fieri ex neceſſitate: et eſſe;
et quoniam hoc eſt ſanitas; hec oportet fieri; et eſſe
ex neceſſitate: ſic et ſi homo hoc eſt hoc: ſi autem hoc T. c. 92.
et hoc. ¶Fortaſſis autem et in ratione eſt neceſſa-
rium. Determinati enim opus ſerrandi: quoniam di
uiſio huiuſmodi: hoc autem nō erit niſi ferrum. Sūt
enim in diffinitione quedam partes: vt materia.

Queritur hic ī preſentiarū vtrū
in rebus naturalibus ſit neceſſarium ſimpli-
citer ideſt abſolute: aut neceſſarium ex con-
dicione ſiue ex ſuppoſitione. Pro cuius declaratiōe
noto quod neceſſitas q̄ prouenit a cauſa materiali effi-
cienti vel formali eſt neceſſitas abſolute vt neceſſi-
tas: qua arguitur eſſe alterationem noctis et diei prop-
ter motum ſolis et neceſſitas: qua arguitur animal
eſſe corruptibile: quia eſt materiale et: neceſſitas
prouēniens ex cauſa formali: eſt etiam neceſſitas ab
ſoluta: ſed neceſſitas ex fine, eſt neceſſitas conditiōa
ta, vt ſi dicatur ſi hoc debet fieri ō neceſſitate debet
fieri hoc: et hoc dicit commento octuageſimo ſepti-
mo. Poſtea vero dicit fuiſſe opinionem quorundam
philoſophorum: quod tota neceſſitas pēdet ex materia
vt ſi debet fieri domus debent poni lapides deorſum
in fundamento: terra autem ſurſum propter leuita
tem et ligna magis adhuc ſurſum propter maiorem
leuitatem. ¶Poſtea Philoſophus textu commen-
ti octuageſimi octaui. Dicit quod licet videatur incon-
ueniens: quod in rebus naturalibus omnis diſpoſitio ve-
niat ex neceſſitate materie tamen aliquo modo preſ
tat aptitudo materie cum neceſſitate finis, vt domus
principaliter fit propter defenſionem hominum a cau-
mate et pluuia tamen preſtat aliquid quod materialia
ſic vel ſic diſponantur ſecundum exigentiam finis et
ponit exemplum in ſerra. Eſt enim ſerra huiuſmodi
ideſt talis diſpoſitionis vel forme propter finem ta-
men vt iſte finis conſequatur debet materia ferrea
eſſe: ergo in rebus naturalibus eſt neceſſarium ex
ſuppoſitione ſicut in artificialibus: ſed non ita quod
id quod ē neceſſarium ſit ſicut finis quia id quod ne
ceſſarium eſt ponitur ex parte materie ſed ex parte
finis: ponitur ratio neceſſitatis. Non enim dicimus
quod neceſſarium ſit eſſe talem finē quia materia eſt ta-
lis ſed potius econuerſo; quia finis et forma talis fu
tura ē neceſſe ē materiā eē talē et ſic neceſſitas ponitur

ad materiã ſʒ rõ neceſſitatis ad finẽ. Deide philo.
tex.com..89.dicit et aſſimilat neceſſitatem que eſt
in generatione rerum naturalium neceſſitati que ẽ
in ſcientijs demonſtratiuis et primo quantum ad or
dinẽ neceſſitatis. Dicitur ergo primo ꝙ aliquo mõ
inuenitur neceſſarium in ſcientijs demonſtratiuis ſi
mile his q̃ generantur ſecundum naturam nanqꝫ in
uenitur in ſcientijs demonſtratiuis neceſſarium a
priori ſicut ſi dicamus ꝙ propter diffinitiõem recti
anguli neceſſe eſt triãgulum habere tres angulos
equales duobus rectis: et ex illo priori quod aſſumi
tur vt principium prouenit ex neceſſitate concluſio:
non tamen econtrario. Si concluſio eſt vera princi-
pium eſt verum qꝛ aliquando ex falſis propoſitioni-
bus poteſt ſyllogizari cõcluſio vera: ſed tamẽ ſi con-
cluſio non eſt vera ſimiliter neqꝫ principiũ eſt verũ:
quia falſum nunq̃ ſyllogizatur niſi ex falſo, ſed in his
que fiunt propter aliquid ſiue natura ſiue arte con-
trario ſe habet quia ſi finis erit aut eſt: neceſſe ẽ me-
dia preceſſiſſe: ſed tamẽ ſi medium non eſt nec finis
erit ſicut in demonſtratiuis ſi non ſit concluſio non
erit principiũ: ergo ſicut finis in agibilibus: ita prin
cipium in demonſtratiuis. Nam et finis principium
eſt non quidem actionis ſed rõcinationis quia a fi
ne incipimꝰ ratiocinari de his que ſunt ad finẽ. In
demonſtratiuis aũt attenditur principium ratioci-
nationis: licet aliqua ſit diuerſitas: qꝛ finis ẽ vltimũ
in actione quod in demonſtratione non eſt: ſic igitur
cõcludit ꝙ ſi debeat fieri domus neceſſe eſt pre exiſ-
tere materiam que ꝑpter finem eſt ſicut lateres ꝛ la
pides nõ ꝙ finis ordinetur in materiam: ſed ꝙ finis
non erit ſi materia non ſit ſicut domus non erit ſi non
ſint lapides et ſerra non erit ſi non fuerit ferrum ſic
et in ſcientijs demonſtratiuis principia non ſunt ſi
concluſio non ſit manifeſtum: igitur eſt ꝙ in rebus
naturalibus debet ſe habere per modũ materie: et
ratio huiꝰ neceſſitatis eſt ex fine: propter finem eñi
neceſſarium eſt eſſe materiam talem et naturalis de
bet aſſignare vtranqꝫ cauſam ſcilicet materialem ꝛ
finalem ſed magis finalem qꝛ ad illã ordinat̃ mate
rialis: non eñi finis eſt talis qꝛ materia eſt talis ſed
econuerſo. Poſtea vero philoſophus aſſimilat neceſ
ſitatem generationis his neceſſitatibus que ſunt in
ſcientijs demonſtratiuis et dicit ꝙ eſt manifeſtum ꝙ
in ſcientijs demonſtratiuis principium demonſtra-
tionis eſt diffinitio et ſimiliter finis qui eſt principiũ
et ratio neceſſitatis in his que ſunt ſecundum natu-
ram eſt quodam principium ſumptum a ratione et
diffinitione. Nã ſi edificator accipit ſuam edificatio
nem illud facit ſumẽdo pro principio diffinitionem
domus ad hoc ꝙ bene edificet. Pro quo notat doc-
tor ſanctus ꝙ contingit quandoqꝫ triplicem eſſe dif
finitionem; quarum vna eſt demonſtrationis princi-
pium vt hec tonitruũ eſt extinctio ignis in nube q̃-
dam vero demonſtratiõis concluſio: vt hec tonitruũ
eſt continuus ſonus in nubibus; quedã vero cõplec-
titur vtrunqꝫ: vt hec tonitrum eſt continuus ſonus in
nubibus propter extinctionem ignis in nube: ꝛ hec
comprehendit in ſe totã demõſtrationem: abſqꝫ de-
monſtrationis ordine. Unde in primo poſteriorum
dicit̃ ꝙ diffinitio ẽ dmõſtratio ſola poſitiõe differẽs:
qꝛ igit̃ in his que fiunt propter finem finis ſe habet
vt principiũ in demonſtratiuis et ea que ſunt ad fi-
nem ſicut concluſio; etiam in diffinitione rerum natu
ralium inuenitur id quod eſt neceſſarium propter fi
nẽ. Si eñi aliquis velit diffinire opus ſerre; quoniã
eſt talis diuiſio q̃quidem nõ erit niſi habeat dentes
qui non erunt apti ad diuidendũ niſi ſint ferrei: opor
tebit in diffinitione ſerre ponere ferrum. Nihil eñi
prohibet in diffinitione poni quaſdem partes mate
rie nõ quidem partes indiuiduales vt has carnes:
et hec oſſa: ſed partes communes: vt carnes et oſſa
ꝛ hoc neceſſarium eſt in diffinitione omnium rerum
naturalium: ſicut ergo diffinitio q̃ colligit in ſe prin
cipium demonſtrationis et concluſionis: eſt tota de
monſtratio: ita diffinitio colligens finem et formam
et materiam comprehendit totum proceſſum gene
rationis naturalis. Dubitat̃ vtrũ neceſſitas in ope- Utrũ neceſſitas ꝓueniat ex fine.
rationibus naturalibus proueniat ex fine vel ex ma
teria: et arguit̃ ꝙ non proueniat ex fine qꝛ videmus
multas operationes naturales fieri ex materia vt pa-
ter qꝛ pluit non propter crementum herbarum ſed
propter vaporem ingroſſatum atqꝫ factum grauem
ergo prouenit neceſſitas ex materia: quia ſi proue-
niret ex fine nunquã pluuia deſtrueret ſegetes nec
fierent monſtra. In oppoſitum eſt philoſophus aſſe
uerans ꝙ neceſſitas prouenit ex fine qđ perſuade-
tur quia ſi natura non ageret propter finem nil fie-
ret a caſu quod eſt falſum: et ſequella patet; quia ſi
nunquam natura intendit finem: ſequit̃ ꝙ nihil fit ꝑ-
ter intentionem: aut omne quod fit: fit a caſu: quod ẽ
cõtra experientiã vt pꝫ tã in aĩatis q̃ ĩ inaĩatis. Itẽ
probatur quia occulus ſituatur in capite vt ſit ſpecu
lator corporis humani vt Auicenna fen prima tertij
tractatu primo capitulo primo. Notabis ſecundo ꝙ Nota.2.
neceſſarium capitur tribꝰ modis. Primo modo ſim
pliciter vt deum eẽ. Alio modo ex ſuppoſitione vt ſi
aliquis debet viuere debet habere alimentum. Ter
tio modo pro vtili vt ſi aliquis debet viuere debet Pĩa cl'o
habere veſtes. His habitis pono cõcluſiões. Prima
ꝙ omnes operationes fiunt propter materiam; ſed
principaliter propter finem: quia materia eſt talis
propter finem eſſe talem vt ſerra eſt dentata prop-
ter finẽ ꝛ ꝑſupponit̃ eẽ ſerra vt ſit dura ad ſcindẽdũ
Secundo ſuadetur ſicut in demonſtratione premiſ
ſis ſe habent ad concluſionem ſic ſe habet finis reſ-
pectu eorum que ſunt ad finem: ſed neceſſitas pre-
miſſarum probat neceſſitatem concluſionis: ergo fi-
nis intentus ponit neceſſitatem ad conſecutionẽ eo-
rum que ſunt ad finem. Item diſpoſitiões rerum na
turalium fiunt ſecundum exigentiam finis vt patet
quia ſi fierent ſecundum exigentiam materie debe-
rent omnia oſſa eſſe infra et omnes ſpiritus ſupe-
rius quod eſt falſum quare ſequitur omne agẽs age
re propter finem quem intendit tanquam cognitum
a ſe vel ab intelligentia non errante. Ex quo ſequi-
tur ꝙ cum dicitur omne agens agere propter finem
intelligitur de diſpoſitionibus et operationibus cõ
uenientibus non autem corruptiuis ſicut ſunt mors
et ſenectus que fiũt ex neceſſitate materie. Ideo di
cendum ad argumentum ante oppoſitum quod pro
babat fieri omnia ex neceſſitate materie quia plu-
uia non cadit propter augmentandum ſegetes.
Dicendum ad hoc ꝙ duplex eſt finis: quidam eſt ẽm
intẽdit agens particulare et ꝺ hoc fateor ꝙ pluuia
non intendit augmentare ſegetes: ſecus autem de fi
ne quem intendit agens vniuerſale propter ordi-
nem vniuerſi. Nam celum intendit pluuiam propter
augmentandas ſegetes.

¶ Explicit ſecundus phiſicorum.

¶ Liber tertius de phiſico auditu.

QUoniam autem natu-
Tex.cõ.1 tura eſt principium motus: et
mutationis ſcientia autem no-
bis de natura eſt: oportet non
ignorare quid ſit motus. Nece
ſſariũ eſt eñi eſt ignorato ipſo ꝛ
ignorari naturam. ¶ Determi
nantibus aũt de motu tentan-
dum eſt eodem aggredi modo:
et de his que cõſiter ſunt. Uidetur aũt motus eſſe cõ
tinuorum: ſed infinitum apparet primo in continuo
Unde et diffinientibus continuum contingit prius
indigere multotiens rõne infiniti: et cum in infinitũ
T.cõ.2. diuiſibile continuum ſit. ¶ Adhuc aũt ſine loco et va
cuo et tempe impoſſibile eſt eſſe motũ. ¶ Manifeſ-
T.cõ.3. tũ igitur eſt ꝙ et ꝑpter hec et ꝑpter id quod omni-
um ſunt cõmunia et vniuerſaliter omnibus intendẽ
dum pre argumentantibꝰ de vno quoqꝫ iſtorꝫ. Poſ-
terior autem de ꝓprijs ſpeculatio ea que de cõmuni
bus eſt. ¶ Primum autem ſicut diximus de motu.
¶ Eſt quidẽ igit̃ aliquid quod endelechia tñ eſt ali
ud aũt tñ potentia. Et eorũ que ſunt actu; hoc qui-
dem hoc aliquid; aliud vero quantũ; aliud vero qua
le; vel aliquod aliorũ entis predicamentorum. Sed
eius quod ad aliquid: aliud quidem ſcđm ſuperabũ
dantiã et defectũ dicitur: aliud aũt ſecũdũ actiuũ ꝛ
paſſiuũ: et omnino motiuũ et mobile: motiuũ eñi mo-
tiuũ mobilis eſt: et mobile a motiuo ẽ mobile. ¶ Nõ
T.cõ.4. eſt autem motus preter res ad quas eſt motꝰ. Mu-
tatur eñi ſemper id quod mutat: aut ſecundum ſub
ſtãtiã: aut ſecundum quantitatẽ: aut ſecũdũ qualita
tem: aut ſecundum locũ. Cõmune autem in his nullũ
eſt accipere: ſicut diximus, quod neqꝫ hoc, neqꝫ quã
tũ: neqꝫ quale ſit, neqꝫ aliorum p̃dicamentorum nul
lũ. Quare neqꝫ motus, neqꝫ mutatio nulliꝰ erit: ex-
tra ea q̃ dicta ſunt: cũ nihil ſit extra p̃dicta. ¶ Unũ
T.cõ.5. quodqꝫ aũt dupliciter ineſt omnibus vt hoc. Aliud
quidem enim forma ipſius; aliud vero priuatio: et ſe
cundum qualitatem. Hoc quidem enim albũ: iſtud
autem nigrũ: et ſecundũ quantitatem: aliud quidẽ
perfectum: aliud vero imperfectum. Similiter aũt
et ſecundum loci mutationem. Hoc quidem ſurſum
iſtud vero deorſum: aut aliud quidem graue: aliud
vero leue. Quare motus et mutationis tot ſunt ſpe
T.cõ.6. cies: quot et entis. ¶ Diuiſio autẽ ſm vnunquodqꝫ
genꝰ: hoc quidẽ eſſe endelechia: aliud aũt potentia.
potentia exiſtentis endelechia: ſecundum quod hu
ius eſt motus eſt. ¶ Ut alterabilis quidem in quan-
tum eſt alterabile: alteratio eſt. Augmentabilis aũt
et oppoſiti: nullum enim cõmune nomẽ vtriſqꝫ: aug-
mentũ et decrementum. Generabilis aũt et corrup
tibilis generatio et corruptio: loco mutabilis loci
T.cõ.7. mutatio. ¶ Qđ aũt hoc ſit motus ab hinc manifeſtũ
eſt. Cum eñi edificabile in quantũ huiuſmodi ipſum
dicimus eſſe actu edificatur et: eſt hoc edificatio.
Similiter aũt et doctrinatio et volutatio; et medi-
catio: et ſaltatio: et adoleſcentia et ſenectꝰ. ¶ Qñ
T.cõ.8. aũt quedam eadem ſunt et potentia et actu quãuis
non ſimul: aut non ſecũdũ idem: ſed vt calidum qui-
dẽ potẽtia: frigidũ aũt endelechia multa iam agũt
et patiunt̃ adinuicem. Omne enim erit ſimul acti-
uũ et paſſiuũ. Ergo et mouens phiſice mobile erit.
Omne eñi huius mouet: cũ mouet̃ et ipſum. Uidet̃
quidem igit̃ quibuſdã omne moueri mouens. Sed
de his quidẽ ex alijs erit manifeſtũ que mõ ſe habe-
ant. ¶ Eſt eñi quidã mouentium et ĩmobile: ſed po- T.cõ.9.
tentia exiſtentis cũ endelechia ens agat aut ipſum
aut aliud in quantũ mobile motus eſt. Dico autem
hoc in quantum ſic. Eſt eñi es potentia ſtatua: ſed tñ
nõ eris endelechia: et in quantũ es eſt motus eſt. Nõ
eñi idem eſt eri eẽ: et potentia alicui mobili. Quñ ſi
idem eſſe ſimpliciter et ſm rationẽ eẽt vtiqꝫ es in q̃n
tum es eſt endelechia motus. Non eſt aũt idẽ queãd
modũ dictũ eſt. ¶ Manifeſtũ aũt eſt et in cõtrarijs T.cõ.10.
poſſe quidẽ eñi ſanari: et poſſe laborare alterum eſt.
Et nãqꝫ ſi laborare quidẽ et ſanari idem eẽt: ſubiec-
tum autem et ſanabile et infirmũ ſiue humiditas ſiue
ſanguis vnũ et idẽ eſt. Quñ aũt non eſt idẽ: queãdmo
dũ neqꝫ color idẽ et viſibile. Poſſibilis in quantum
poſſibile endelechia manifeſtũ eſt ꝙ ſit motus.

ARiſtoteles in iſto tertio phiſi Dubiũ.1.
corũ intendit declarare quid ſit motus: qm̃
in diffinitiõe nature ponebat̃ motus: ideoqꝫ
neceſſaria eſt cognitio motus ad cognitionẽ nature
Nam ignorato motu neceſſe eſt ignorare naturam;
circa quod dubitari ſolet quomodo ignorato motu
neceſſe eſt ignorare naturam, cum naturam eſſe ſit
per ſe notum nõ aũt motum eſſe. Dicendum ad hoc
ꝙ ad cognitionem nature diffinitiuam et exactã ne
ceſſe eſt cognoſcere motum: ſed tamen ad diffinitio
nem nature ſufficit cognouiſſe motum quantũ ad ſi Dubiũ.2.
eſt. Secundo dubitant aliqui propter quid añ prin
cipiũ materiale non fuit neceſſaria diffinitio motus
exacte; bene tamen ante primum principium effecti
uum neceſſaria eſt cognitio motus. Dicendũ ad hoc
ꝙ principium materiale potuit declarari ſine exac-
ta diffinitione motus: ſed ſufficit cognitio; quia eſt
ſed ad cognitionem primi motoris requiritur exac
ta cognitio motus. Nam Ariſt. 8. phiſi. probauit pri
mũ motorẽ eẽ per eternitatẽ motꝰ: eternitas aũt mo
tus ꝓbatur per eternitatem mobilis: querẽdo vtrũ
mobile inceperit eſſe aut ſit eternũ: ſi incipit eſſe: et
non niſi per motũ: nec fuit motꝰ abſqꝫ mobili: igitur
ante mobile ſignatũ fuit mobile: ſi mobile eſt eternũ
aut igitur ſemper mouebat̃: et habet̃ intentũ: aut in
cipit moueri: ſic ꝙ nũquã ante motꝰ fuit: ſi incipit mo
ueri: igit̃ aliqua fuit cauſa quare non prius moueba
tur: que neceſſario auferebatur añ principium mo-
tus: ſed non potuit illa cauſa auferri niſi per motum
igitur añ iſtũ motũ fuit motus. Dubitat̃ vtrũ ignora Dubiũ.3.
to motu ſit neceſſe ignorare naturam: et videt̃ ꝙ nõ:
qꝛ ſtat ignorare eclipſim cognita interpoſitiõe terre
inter ſolem ꝛ lunam: ſimiliter naturam eſſe eſt per ſe
notum: ergo ſcit̃ quocunqꝫ alio ignorato. Dicendum
ꝙ ignorato motu quo ad ſi eſt ignoratur natura etiã
quo ad ſi eſt: ꝛ ignorato motu quo ad quid eſt igno-
ratur natura quo ad quid eſt: non tñ ignorato motu
quo ad quid eſt ignoratur natura quo ad ſi eſt: vel
quia eſt: ſed propoſitio Ariſtotelis eſt vera: quia ly
ignoro propter negationem incluſam diſtribuit ca-
ſum ſequentẽ et ſignificat ignorato motu ideſt nulla
notitia habita de motu neceſſe eſt ignorare naturã
ideſt ſi nulla notitia cognoſcitur motꝰ: nulla noticia
cognoſcetur natura: ex quo ſequitur ꝙ in ſecũdo nõ
cognoſcebatur quiditatiue natura: quia non cogno
ſcitur quid eſt motus: quia nondum cognitum eſt
quid eſt motus: igitur nondum cognitum eſt quid
eſt natura. ¶ Ad primam rationem reſponde-
tur ꝙ quando cauſa includit relationem cum cau-

ſato opoꝛtet ꝙ cognita cauſa cognoſcatur cauſatum
ſed quando non includit talem rationem in ſuo ge-
nere cauſandi oīo opus eſt ꝙ cognita cauſa cognoſ-
catur cauſatum. Exemplum pꝛimi eſt de natura reſ-
pectu motus: et patre reſpectu filij. Exemplum ſecū
di eſt de interpoſitione terre inter ſolem et lunā reſ
pectu eclipſis. ¶ Ad ſecundum dicitur ꝙ licet natu
ram eſſe ſit manifeſtum per ſe: tamē ad ſui notitiam
requirit cognoſcere motum eſſe. Poſtea philoſophꝰ
intendit declarare ꝙ tractandum eſt ꝺ infinito ⁊ cō-
tinuo que motui accidunt. Eſt enim motus in gene-
re continuoꝛum: et continuū in infinitū eſt diuiſibile
ergo tractandum eſt de continuo et infinito tanquā
de conſequentibꝰ vel deinceps ijs que vocanꝫ grec-
ce epheſes ſiue conſeq̄ntia. Et addidit philoſophus
ꝙ cōtinuū eſt quod eſt diuiſibile in infinitū: non ſem-
per: ſed vt Auerrois inquit aut quia non conceditur
ab omnibus: quia non ab illis qui continuum cōſti-
tuūt ex in diuiſibilibꝰ. Similiter dixit multotiēs: qꝛ
cōtinuum habet aliam diffinitionem in pꝛedicamen
tis continuū eſt cuius partes copulanꝫ ad vnum ter-
minum communem: quamvis poſſemus addere aliā
diffinitionem continui. 5. metaphiſice. A poſterioꝛi
continuū eſt cuius motus eſt vnus: quam intellige: vt
dixi pꝛimo pphiſicoꝝ de motu ſimplici recto non cō-
pꝛehendenti diuerſas ſpecies motus. Poſtea dicit
philo. tex. cō. 2. ea parte. Ad huc aūt dicit ꝙ ad natu
ralē expectat conſiderare ꝺ loco vacuo et tempe: qꝺ
pꝛobat: quia ad naturalem expectat conſiderare de
his que conſequuntur motū ſecūdū veritatē vel exiſti
matione: ſed ita ſunt locus vacuū ⁊ tempꝰ: ergo per-
tinet philoſopho determinare de his dixi ſecundum
exiſtimationē qm̄ vacuū requirebaꝫ ad motū ſecūdū
exiſtimationē antiquoꝝ. Item ad naturalem perti-
net cōſiderare paſſiones cōmunes omnibus rebus
naturalibus: ſed locus vacuum et tempꝰ ſunt paſſio
nes cōmunes omnibus rebꝰ naturalibus: ergo ptinet
philoſopho de illis declarare. Nam in hoc libꝛo phi
ſicoꝝ ſpeculanda ſunt omnia: poſt vero inueſtigan-
da ſunt particularia: qꝛ ille eſt oꝛdo doctrine. Dein-
de vero tex. cō. 3. philoſo. pꝛemittit quaſdā diuiſiōes
faciētes ad declaratione diffinitionis motꝰ: ⁊ ſuper
iſto tex. dicit de mente Auerrois et themiſtij ꝙ Ariſ
to. pꝛemittit aliquas ſuppoſitiones (Moꝛe mathe-
Suppō 1. matico) ¶ Pꝛia ſuppoſitio. Omne ens aut eſt actu:
aut poteſtate: ex quo vult habere ꝙ motus eſt aliqꝺ
Suppō 2 iſtoꝛum aut mediū inter iſta. Secunda ſuppoſitio ē
quod ens diuidiꝫ in decem pꝛedicamenta: et vult ha
bere motū eſſe in quattuoꝛ pꝛedicamentis ſcilicet
Suppō 3 ſubſtantia: quātitate: qualitate: et vbi. ¶ Tertia ſup
poſitio ē ꝙ tria ſunt genera relationū: q̄dā referunꝫ
pmodū exceſſus et deffectus: quedā per modum ac
tiui et paſſiui: et omnino motiui ac mobilis: et foꝛte
per hoc tertium dedit intelligere menſurā et menſu
rabile. Ex hac tertia ſuppōne vult habere Themiſ-
tius et Auerrois ꝙ motus eſt actus motiui et mobi-
lis: ſed ſolū fulcitus et fundatus ī mobili: ſed doctoꝛ
ſanctus vult Ariſtotelem pꝛemittere tres diuiſiones
ex eo quia via qua diffinitiones colligi ſolent eſt diui
ſio et compoſita: vt in ſecundo poſterioꝛum: et ſepti-
mo metaphiſice traditur: vt ex his ſumat motum re-
cidere in pꝛedictas diuiſiones: et hoc verum eſt: qꝛ
diuiſiones facit: vt inde definitionem nāciſcatur: ſed
dubitaret aliquis cur dixit modo actiui et paſſiui ⁊
omnino motiui et mobilis. Reſpondet Auerrois in
commento tertio ꝙ illud poſitum eſt quia mouens ⁊

motum: ſunt perfectioꝛa quam agens et patiens: cū
omne agens ſit mouens et non econuerſo: quod dic-
tum intelligitur hoc modo: notando ꝙ per agens et
patiens intelligit ea que deſcripſit in libꝛo perige-
neos: ea que coꝛruptiue agunt et patiuntur: et hoc
modo mouens et motum ſunt perfectioꝛa ideſt com
munioꝛa: quam agens et patiens. Nam omne agens
illo modo eſt mouens: ſed non econuerſo: quia pꝛimꝰ
motoꝛ illo modo eſt mouens. Sed non eſt agens,
cum non agat actione qua repatiatur: vel in ſe de-
trimentum recipiat. ¶ Hic autem dubitari ſolet
cum Ariſtoteles diuidat ens in actu: in decem gene-
ra: et. 5. metaphiſice diuidit ens in decem pꝛedica-
menta: et poſtea quodlibet pꝛedicamentū in actum
et potentiā: videtur ꝙ ponaꝫ diuiſum pꝛo membꝛo
diuidenti. Ad quod dicit Burleus non eſſe inconue
niens ſicut pꝫ in diuiſione quantitatis continue in ha
bentē poſitionem in partibus: vt eſt quantitas conti-
nua pmanens: vt eſt lignū: et in non habētē poſitionē
in ptibus vt eſt tēpus: poſtea vero quātitas quedam
eſt non habens poſitionē in partibꝰ vt eſt tempꝰ: que
dam non habēs poſitionem in partibus vt numerus.
Sed in veritate Burleus: decipitur quia cum diui-
ditur quantitas continua: et ſic pꝛo diuiſo alterius
diuiſionis capitur quantitas non habens poſitionem
in partibꝰ quequidē diuiditur in quantitatē ꝯtinuā
non abſolute: ſed in quantitatē ꝯtinuā non habentem
poſitionē in partibus. Aliter dicit Paulꝰ venetꝰ ꝙ
ens in actu actualitate exiſtētie diuidetur in decem
pꝛedicamenta ſtricte ſumpta ⁊ poſtea quodlibꝫ pꝛe
dicamentū large tentū diuidiꝫ per actum et potenti
am. Imaginandum eſt em̄ ꝙ pꝛedicamentū capitur
ſtricte vt includat ſola entia actualiter exiſtentia et
capitur large vt ēt includat entia poſſibilia. Aliter
ter tamen ſuper hac re loquiꝫ celebꝛis philoſophus
Auguſtinus nimphus dicens ꝙ ens in potentia ē du-
plex ſcilicet ens in potentia obiectiua dicitur notan-
ter ens in potentia obiectiua pꝛout obijcitur agen-
ti vt pꝛopꝛium factibile: vel obijci poteſt. Ens vero
in potentia ſubiectiua dicitur pꝛout refertur ad foꝛ
mam cui aut ſubijcitur aut ſubijci poteſt: ita ꝙ ens
in potentia obiectiua et ſubiectiua idē ſunt realiter
ſed differunt ratione per reſpectum ad ſubiectum:
aut agens: ſic et actus reſpectu potentie dicitur per
fectio reſpectu agentis eſt obiectum: tunc dicerem
ꝙ ens diuiditur per actum ⁊ potentiam et pōt quod
libet membꝛoꝛum diuidentium iterū diuidi per de-
cem pꝛedicamēta: et ſic conuenit cū Burleo in pꝛio
ri ſolutione dicens: ꝙ iſte diuiſiones ſunt in adequa-
te in quibus non inconuenit diuiſum vnius eſſe diui-
dens alterius: ſed arguitur contra hoc ꝙ hec diuiſio
ſit mala: entium quodam eſt ens in actu: quodam in
potentia: quia ens in potentia non eſt ens. Item ens
large ſumptum non eſt obiectum intellectus: quia
chimera eſt aliqꝺ intelligibile: et tamen non eſt ens
Dicendum ad hoc ꝙ ly ens in potentia eſt dictio diſ-
trahens: ⁊ ad ſecundum dic ꝙ cum dicitur ens foꝛe
obiectum adequatum intellectus intelligitur ens ac
tu, poſſibile: vel imaginarium. ¶ Iterum aliquis
argueret contra illud ꝙ ens in actu diuiditur in de
cem pꝛedicamenta: quia videtur ꝙ punctus vnitas,
deus, et materia pꝛima: non videntur eſſe in aliquo
pꝛedicamento: et tamē ſunt entia in actu. Et maioꝛ
patet: quia non componuntur ex actu et potentia: et
minoꝛ ſimiliter patet. Item antichriſtus et roſa po-
nuntur in pꝛedicamento de per ſe et directe ſicut au

tem reductiue et de per accidens. Ad ſecundum di
citur ꝙ iſta omnia que non ſunt licet non ſint vt ly eſt
dicat eē actualis exiſtētie ſunt tamen vt ly eſt dicat
eſſe eſſentie. Dicit ergo cōmentatoꝛ cōmento tertio
ꝙ agens dicitur in reſpectu patientis. et patiens in
reſpectu agentis. Et induxit Ariſtoteles diuiſionem
de relatiuis ad declarandum ꝙ motus eſt actio mo-
toꝛis in motū ⁊ ꝙ non habet eſſe: niſi in moto: ideoqꝫ
res mota licet non ſit dn̄ia motus quia eſt ſubiectum
eſt tamen quaſi dn̄ia. Et notabis ꝙ actio vno mō dici
tur operatio pꝛoueniens ab agente: et hec eſt in mo
to: et de hac dicitur pꝛimo de anima. Operationes
ſunt ſuppoſitoꝝ. i. entium actualiter exiſtentiū. Alio
modo actio dicit reſpectū ad patiēs: et ſic capit Cō
mentatoꝛ in iſto cōmento tertio: et ſic eſt in mouente
Et cum dicit ꝙ per agens et patiens philoſophus in
telligit relatiuum quod inuenitur in pꝛedicamento
actionis et paſſionis: intellige relatiuum materialr̄
et fundamentaliter: ſed non foꝛmaliter. Deinde phi
loſophus textu cōmenti. 4. ea parte: non eſt autem
motus: vult ponere tres concluſiones: quarum pꝛia
Cōcluſio 1 eſt iſta. Quattuoꝛ ſunt genera pꝛedicamētoꝛum in
quibus tantum inuenitur motus. ſ. ſubſtantia: quanti
tas: qualitas: ⁊ vbi concluſio ſic pꝛobatur. Motꝰ eſt
actus entis in potentia ſm̄ ꝙ in potentia ibi: Diuiſio
autem. Pꝛima cōcluſio arguitur ſic. Motus eſt de
eodem genere cum termino ad quem ſed tātū ſunt
quattuoꝛ genera pꝛedicamentoꝝ in quibus eſt ter-
minus ad quem. ſ. ſubſtantia: qualitas: quantitas et
vbi. Igitur tantum ſunt quattuoꝛ genera in quibus
reperitur tm̄ motus: patet ꝯn̄a cū maioꝛi: quia mo-
tus ſpecificatur et denominatur a termino ad quem
vt pbatur. 5. phiſicoꝝ. Minoꝛ autem eſt manifeſta:
quoniam in pꝛedicamento ſubſtantie reperitur foꝛ-
ma ſubſtantialis que eſt terminus ad terminum ad
quem: et in pꝛedicamento q̄ntitas reperiꝫ q̄ntitas q̄
eſt terminꝰ ad quem augmentationis: Et in pꝛedica
mento qualitatis inueniꝫ qualitas que eſt terminus
ad quam alterationis. Et in pꝛedicamento vbi repe
ritur locus qui eſt terminus ad quem motus localis
in nullo autem alio pꝛedicamento reperitur aliqua
foꝛma que ſit per ſe terminus motus: cū omne quod
mouetur moueatur per ſe ad ſubſtantiā vel ad quā-
titatem: vel ad qualitatē: vel ad locū ⁊ non ad aliquā
aliā foꝛmā alterius pꝛedicamenti: vt videbiꝫ. 5. phi
ſicoꝝ: vnde dicit litera: non eſt aūt motus pꝛeter res
ad quas eſt motus. i. non eſt motus extra pꝛedicamē
tum termini ad quē. Mutatur enim ſemper illud qꝺ
mutatur ſm̄ ſubſtantiā aut quantitatē aut qualitatē
aut vbi. ¶ Notandū ſm̄ Cōmentatoꝛē cōmento. 4.
Qūo mo hꝰ ꝙ motus eſt in pluribus vno pꝛedicamento: qꝺ
tꝰ eſt ī plu ſic pbatur. Motus eſt in moto. i. in mobili ⁊ mobile
ribꝰ pdica eſt in pluribus vno pdicamento: igiꝫ motus eſt in plu
mentis. ribus vno pdicamento: et intelligiꝫ mobile foꝛmalr̄
q̄uo intellexit phs. 5. phiſicoꝝ: ꝙ alterius et alterꝰ
motus eſt alteꝝ et alterū mobile: vt alteratio altera
bilis. loci mutatio mobilis: et augmentatio augmen
tabilis bene: ergo argumētatus eſt Cōmentatoꝛ ex
varietate mobilis foꝛmalr̄ concludendo varietatem
motꝰ. Poſtea vero phs excludit opinionē quoꝛūdā
antiquoꝝ dicentiū: motū non eſſe in aliquo decē pdi-
mentoꝝ: ſed conſtituere per ſe aliud genus genera-
liſſimū qꝺ eſt motus: ⁊ ſub illo duo genera ſubalter-
na. ſ. motum ad vbi ⁊ motū ad foꝛmā. Motus vero
ad foꝛmā continet multas ſpēs ſubalternas. ſ. ſubſtā
tialē ⁊ accidentalē. Ad foꝛmā vero accidentalē quā

titatē ⁊ qualitatē quantitatē augmentatio ⁊ diminu
tio qualitatem: frigefacio: calefacio ⁊ ſic de reliquis
Motus vero ad vbi. ſ. ſurſum ⁊ deoꝛſum ⁊ circa me
diū. Sed hoc repꝛobat phs dicens: ꝙ nihil cōe vni-
uocū conuenit vniuerſis pꝛedicamētis: imo ſolū vni
⁊ conuenit motus diuerſis pdicamētis: ergo nō pōt
eſſe cōe vniuocū: qꝛ licet analogia cōueniat diuerſis
pdicamentis nō tn̄ vniuocatio. Et hoc ſignificat phs
quando dicit. Cōe aūt in his pdicamētis cōitate vni
uoca nullum eſt accipere ſicut dicimus qꝛ neqꝫ hec. ſ.
ſubſtantia nec quātū neqꝫ quale ſit neqꝫ alioꝝ pdica
mētoꝝ vllū quare neqꝫ motꝰ neqꝫ mutatio nullꝰ erit
extra ea pdicamenta q̄ dicta ſunt. ¶ Notādū ſm̄ cō Motus
mentatoꝛē cōmento. 4. ꝙ motus nō dicitur vniuoce non diciꝫ
de illis de quibus pꝛedicaꝫ ſed ſm̄ pꝛius ⁊ poſteriꝰ: vniuoce.
ſꝫ tales diffinitiones iuuant in actibꝰ demonſtratiuis
motus igitur dictus vniuoce ſm̄ cōmentatoꝛē neceſ
ſario eſt in aliquo pꝛedicamento: ſꝫ motus non dicꝰ
vniuoce. ſ. in ſua maxima cōitate non eſt in aliquo p-
dicamento: ſicut nec ſua diffinitio eſt vniuoca ſignifi
cans plura equalr̄: ſed eſt analogia ſignificās plura
ſm̄ pꝛius et poſteriꝰ. ſignificat enim tam motꝰ ꝙ diffi
nitio motus pꝛius motū localē quā aliquē aliū motū
ſicut natura pꝛius ſignificat foꝛmā quā materiam: vt
dicebaꝫ ī ſcdo huiꝰ talis tn̄ equiuocatio vel analogia
non tollit quin tales diffinitiones ingrediant demō
ſtrationē. Equiuocatio eni tollēs vnitatē conceptꝰ ſi-
cut eſt equiuocatio canis ad latrabilē ⁊ marinū aut
equiuocatio acuti ad ſapoꝛē ⁊ ſonū tollit introitū ad
demonſtrationē: motus aūt ſignificat plura: vno con-
ceptu ⁊ vna ratione: licet ſecundū pꝛius ⁊ poſterius
nō tn̄ vna natura admodū generū ⁊ ſpecieꝝ cōpetit
ſuis inferioꝛibus: nec hic tollit ingreſſum ad demon Utrū mo
ſtrationē qꝛ ſufficit vnitas conceptꝰ ⁊ rōnis. ¶ Notā tꝰ ſit ī gn̄e
dū ꝙ Cōmentatoꝛ in cōmento mouet vnā dubitatio paſſionis.
nē cum motus ponaꝫ in pluribus pdicamētis vno qꝛ
dictū eſt ꝙ motus poniꝫ in pdicamento paſſionis vt
pꝫ ex libꝛo pdicamentoꝝ. Dicendū ꝙ vno mō capiꝫ
p foꝛma diminuta q̄ nō differt a tēr̄o ad quē niſi ſicut
imperfectū a pfec: ⁊ ſic motus non differt a tēr̄o ad
quem ⁊ tu p foꝛmā diminutā non intelligas foꝛmam
intenſibilē vel remiſſibilē ſed foꝛmā poſſibilē ad vlte
rioꝛē foꝛmā tanqꝫ ad actū quietationis: ſiue maneat
ſiue non maneat: ideo oīa vbi in motu locali dn̄r foꝛ-
me diminute ⁊ imperfecte tendentes ad vlterioꝛem
perfectionē. ſ. ad vltimū vbi in quo mobile quieſcit ⁊
pari mō dicendū eſt de generatione q̄ quidē acqui-
riꝫ per diſpoſitionē pꝛeuiā donec veniamꝰ ad pfectū
⁊ in illis eſt reperire foꝛmā diminutā q̄ eſt minimum
naturale: vel dic ꝙ eſt mobile put hꝫ foꝛmā ſub q̄ nō
quieſcit. Scdo mō capiꝫ motꝰ p via ad illū tēr̄m ⁊ ſic
eſt de genere paſſionis ⁊ eſt fluxꝰ foꝛme ⁊ trāſmuta-
tio coniūcta cū tpe ⁊ acquiſitio ⁊ deniqꝫ paſſio: ⁊ hoc
mō motus p foꝛma diminuta eſt perfectius ens. Sꝫ
p fluxu eſt famoſioꝛ in genere motus. i. perfectioꝛ in
genere motuū, ⁊ motꝰ p foꝛma fluēte vocaꝫ ab Auer
roe motus ſm̄ materiā: ſed motus p fluxu appellaꝫ
motus ſm̄ foꝛmā. Sed quid dicendū ꝙ Ariſt. 5. me
taphi. dicit ꝙ motus eſt per ſe quantitas: ⁊ ſic videꝫ
eſſe in pdicamento quantitatis: ſed nō paſſionis. Di
cēdū ꝙ illa pdicatio eſt cauſalis. i. in motu fundaꝫ q̄n
titas que eſt tps. ¶ Poſtea phs tex. cō. 5. ponit ſecū Cōcluſio 2
dam cōclōnē. Tot ſunt ſpēs motuū quot ſunt ſpēs ter
minoꝝ ad quē. Iſta ꝯclō ſequiꝫ ex pꝛioꝛi. Si eni mo
tus ē de eodē genere cū tēr̄o ad quem: igiꝫ quot ſunt
genera tēr̄oꝝ ad quē tot ſunt genera motuū: ⁊ ꝯſter

quot ſunt ſpẽs terminorũ ad quẽ tot ſunt ſpẽs motuũ: verbi grã in predicamẽto ſubſtãtie ſunt duo termini ad quẽ ſcilicet forma ſubſtãtialis et priuatio: ita ſunt in predicamento ſubſtẽtie duo mot⁹ ſcilicet generatio et corruptio: ſimĩr in p̃dicamẽto quãtitatis ſunt duo trĩ ſcilicet quãtitas minor et quãtitas maior: ita ſunt duo mot⁹ ſclicet augmentatio ⁊ diminutio. In predicamẽto q̃litatis ſunt duo trĩ ad quẽ ſcilicet q̃litas vna et oppoſita ſibi: ita erũt duo mot⁹ alterationis cõtrarij: et in loci mutatione ſurſum et deorſum: ⁊ id in quo locatur graue et leue; vult dicere queadmodũ et ſunt duo trĩ ſurſum et deorſum: et loc⁹ grauiũ et leuiũ; ita ſunt duo mot⁹ in p̃dicamẽto vbi; ergo ſunt. 4. mot⁹ in gñe gñaliſſimo: et. 8. in ſub alterno et in ſpẽ in numeri: et concludit ph̃s tot ſunt ſpecies mutationis quot entis ideſt trĩ ad quem. Dicit Auerrois in iſto cõmento. 5. ꝙ non ſolũ deſinitio motus eſt ambigua ⁊ analoga: ꝓpterea ꝙ motus eſt in pl'ib⁹ p̃dicamẽtis vno: ſed q2 in eodẽ p̃dicamento eſt aliq̃s mot⁹ prior et aliq̃s poſterior aliquis ꝑfectior. Ex quo h3 cõmentator ꝙ non ſolũ diſtinctio motiuũ capit̃ ex diſtinctiõe trĩorum ad quẽ ſed etiã nobilitas. Nã generatio eſt nobilior q2 eius terminus ad q̃m ſcilicet forma ſubſtantialis eſt nobilior quam priuatio.

Arg͞m. p̃mi; ¶ Sed contra hoc arguit̃ ſequit̃ ꝙ mot⁹ localis celi nõ eſſet nobilior et preſtantior quã augmentatio: et generatio: et alteratio ꝯñs eſt falſum: ſequella probatur: quia omne abſolutum eſt preſtantius reſpectiuo: ſed terminus motus localis eſt vbi: quod dicit reſpectũ et trĩ aliorũ ſunt entitates abſolute: falſitas conſequentis ꝓbat̃ autoritate. Ariſto. primo de celo dicentis ꝙ mot⁹ localis añcedit ceteros mot⁹ tpe natura et ꝑfectione: ergo nõ capit̃ diſtinctio et nobilitas motuũ penes trĩos ad q̃m.

Arg͞m. 2. ¶ Secũdo arguit̃ agẽs et patiẽs dixit ſupra cõmentator cõ. 5. ſunt de p̃dicamẽto actiõis et paſſionis: ergo generans et genitũ ſimiliter: ergo ſimĩr gñatio et corruptio: tenet ꝯña q2 ad idẽ p̃dicamẽtũ ꝯueniũt abſtracta ⁊ ꝯcreta. ¶ Ad primũ argũ dicendũ ꝙ ſi mot⁹ ſint ĩ eodẽ p̃dicamẽto nobilitas motuũ attẽdit̃ penes nobilitatẽ trĩorũ ad quos: ſ3 ſi mot⁹ ſint diuerſorũ p̃dicamẽtorũ attendit̃ nobilitas motuũ penes nobilitatẽ ſubti vel finis vt in motu locali celi q̃ eſt p̃ſtantior generatione q2 in nobiliori ſubto repit̃ et ad nobiliorẽ finẽ. ¶ Ad ſecũdũ dico ꝙ gñatio ⁊ corruptio ꝓ forma diminuta ſunt in p̃dicamẽto ſubſtãtie: ſ3 ꝓ fluxu ⁊ fieri in p̃dicamẽto paſſiõis.

Nota. ¶ Notãdũ igit̃ eſt ꝙ a philoſopho hic diffinit̃ mot⁹ ſm formã ꝓ fluxu ⁊ non ſm materiã: q2 hic eſt forma diminuta et ꝑ accidens mot⁹: et ea q̃ ſunt de ꝑ accidẽs ſunt relinquẽda a ſcientia demonſtratiua. 5. phiſicorũ. Hic aũt mot⁹ ſm formã eſt in p̃dicamẽto trĩ ad quẽ ſicut via reductiue mot⁹ ꝟo ſm materiã eſt in predicamẽto trĩ ad quẽ de per ſe. Hinc p3 ꝙ calefactio ⁊ gñatio p̃nt capi multifariã. vno mõ abſolute et ſi ſm materiam ſunt de per ſe in p̃dicamẽto trĩorũ ad quẽ: et ſi ſm formã ſunt de per accidens in p̃dicamento ſuorũ trĩorũ ad quẽ: ſi vero dicãt reſpectũ ſunt in p̃dicamento actionis aut paſſionis. ¶ Iã vero philoſoph⁹ tex. com. 6. ꝑ añ habita pre ambula vel poſtulata cõcludit deffinitionem mot⁹ vt ait themiſti⁹. Nã dixerat in prĩa diuiſione quoddã eſſe ens in actu et aliud in potentia: et ꝙ in quolib3 p̃dicamento erant ſpẽs participes tũ act⁹ tũ poteſtatis concludit ꝙ mot⁹ eſt actus entis in potentia ſm ꝙ in potentia: quã deffinitiõem ſtatim ꝓbat inductiõe in oĩb⁹ ſpẽb⁹ mot⁹. Nã alteratio eſt act⁹ alterabilis et augmentatio eſt act⁹ augmentabilis: et ſic de reliquis: nunc vero themiſtius q̃m ſequit̃ Auerrois declarat illã ꝑticulam ſm ꝙ in potentia: dicens ꝙ mobile poteſt conſiderari añquã moueatur et tunc eſt omnino potentia et nihil hab3 act⁹: aut põt ꝯſiderari ſm ꝙ iam mouet̃: et tũc eſt in potentia ad vltimã perfectiõem ſcilicet ad formam quã acquiſitur⁹ eſt in trĩo ad quem et ſemper ꝙ mouet̃ nondũ hab3 vltimũ cõplementũ ad acq̃rendam perfectionem trĩ ad q̃m: ergo omnis mot⁹ eſt actus per mixt⁹ potentie: mobile nãq3 ſm ꝙ h3 motũ nõ eſt omnino in potentia: et ſm ꝙ expectat perfectionem trĩ ad q̃m eſt in potentia: et iõ per illã particulã ſm ꝙ ĩ potentia differt mot⁹ a forma naturali. Nã albedo eſt act⁹ ſubſtantie que eſt in potẽtia ad nigredinẽ ſed non ſub illa rõne eſt act⁹ ſubſtantie qua eſt in potentia ad nigredinẽ. Sec⁹ eſt albatio eſt enĩ actus ſubſtantie prout habet potẽtialitatẽ ad vlteriorẽ albedinem et maiorẽ perfectionẽ. ¶ Auerrois tamen parũ digrediẽdo dicit ꝙ hec diffinitio cõueniat motui nouo et eterno: nouo quidẽ ſm ꝙ eſt in põtĩa ad totalẽ trĩm mot⁹: eterno aũt ſm ꝙ eſt in potentia ad partialẽ trĩm mot⁹ (Et tñ intelligit per ꝯtinuationẽ motus ſucceſſionẽ). Nã mot⁹ nõ eſt act⁹ pur⁹ q2 tũc mobile q̃eſceret nec potentia pura q2 non moueretur ergo eſt actus ſucce.

Nota. ¶ Notat vlterius comentator in iſto comento. 6. ꝙ omnis mot⁹ ẽ ſuceſiu⁹ cum ſit act⁹ ꝑmixt⁹ potentie: ſ3 tñ ſol⁹ localis ẽ continu⁹ nam reliq̃ mot⁹ oẽs componunt̃ ex plurib⁹ motibus et q̃etib⁹: fit. n. quodlibet minimũ ſubito et ſtatur donec fiat aliud minimũ et ſic fit ꝯſeq̃nter ſ3 quomodo iſta intelligant̃. 6. phiſicorũ ẽ examinandũ q̃re modo ſupſedem⁹. ¶ Poſtea vero. tex. cõ. 7. dicit ꝙ Ariſ. ꝓbat ꝙ mot⁹ ſit hoc. i. act⁹ vi exempli dicens edificabile tunc mouet̃ cum actu edificat̃ ergo edificatio ẽ act⁹. Nam ſi nihil edificaret̃ tunc eẽt in pura potentia ⁊ nõ moueretur: et ſi iam dom⁹ eẽt completa nõ eẽt mot⁹: ⁊ hoc ẽ exẽplũ de alteratione dicens de medicatione: ⁊ õ virilitate et ſenectute: ꝓ augumentatione ⁊ diminutione: q̃a grece dicit̃ loco iſtorũ andrinſis ⁊ geranſis: q2 virilitas ſeu adoleſcentia ẽ auctio: ſ3 ſenect⁹ ẽ diminutio. Themiſti⁹ tñ in expoſitione hui⁹ loci aliã dat deſinitionẽ de motu ꝙ ſit act⁹ prim⁹ rei q̃ poteſtate aliq̃d ẽ quia illa res erit actu talis q̃ñ actũ conſumatũ attigerit. ¶ Deinde philoſoph⁹. tex. cõ. 8. dicit ſm doctrinã ſancti Thome quomodo mot⁹ ſit act⁹ entis in potentia. Dicẽs hoc modo: illud ẽ ſubiectũ alicui⁹ accidentis in quo ſolet tale accidens eẽ: ſed ita ẽ õ motu ꝙ ſemꝑ ẽ in ente in potentia ergo in illo reperitur ſed ꝓbat ꝙ ſit act⁹ entis in potentia q2 cui⁹ cunq3 ſit act⁹ aut mouentis aut mobilis ſemꝑ ẽ act⁹ entis in potentia q2 ſi mobilis ẽ clarum ſi mouentis ad idem q2 õe mouens mouet̃. Aliter tñ. Themiſ. ⁊. Auerrois dicunt. Ariſ. velle premitere vnã ſuppoſicionem pro declaranda illa particula ſm ꝙ in potentia hoc modo õe quod cõponit̃ ex actu et potentia ſi mouet et mouet̃ quod ꝓbat q2 compota naturalia partim ſunt in actu ⁊ partim ĩ potentiã ꝑ formã ſunt in actu ꝑ materiã vero ſunt in potentia. Et ſtatim. tex. cõ 9. concludit motũ eẽ actũ mobilis q2 dicit cum õe mouens moueat̃ ⁊ nõ ſit poſſibile motũ eẽ actũ mouẽtis ea ratione qua eſt ens actu. g̃. debet eẽ mobilis ea ratione qua eſt ens in potentia: et declarat illud exemplo ſtatuificatio ẽ act⁹ eris nõ in quantũ ẽ es q2 ſic eſt ꝑfectũ ⁊ ens in actu ſed in quantũ ſtatuificabile: et licet ſtatuificabile et es ſint idem realiter nõn tñ rõne q̃ñ alia eſt ratio eris et ſtatuificabilis: et dicit Auerrois ꝙ ſi motus eſſet act⁹ entis in actu tunc ſequit̃ ꝙ perfectio eẽntialis eẽt mot⁹ q2 eſt actus entis in actu qõ falſum eſt ꝙ illa ꝑfectio ſit mot⁹. ¶ Iterum tex. cõ. 10. dicit Ariſto. ꝙ illa ſunt diuerſa in quib⁹ ſtat vno multiplicato alterũ eẽ idẽ re et rõne: ſed ita eſt de ſubiecto et potentijs vt videre eſt in homine q̃ eſt vn⁹ ſibi re et ratione: et tñ potentias habet plures vt poſſe ſanari et poſſe egrotare et reliqua: ꝙ aũt iſte potentie ſint diuerſe p3 q2 actus ſunt diuerſi ſcilicet egrotare et ſanare: idẽ p3 de colore et viſibili que differũt rõne l3 ſint idẽ realiter: ſic ergo patet ꝙ mot⁹ licet ſit actus entis in actu nõ ſm qõ eſt in actu ſed in potentia. ¶ Dicit tñ hic Auerro. ꝙ potẽtie contrariorũ ſunt diuerſe q2 ſunt cõtrarie: ſed tu intellige potentias cõtrariorũ eſſe contrarias de potentijs ꝓpinquis: nam õ potentia remota que eſt materia prĩa eadẽ eſt potẽtia cõtrariorũ vt Auerrois. primo de celo cõ. 120. ¶ Circa iſtos text⁹ ꝓcedẽtes dubitat̃ vtru mot⁹ diſtinguat̃ a re mobili vel non diſtinguat̃ in qua re ſunt tres opiniones famoſe. Prĩa eſt nominaliũ tenẽtiũ ꝙ mot⁹ eſt idẽ ꝙ mobile qõ mouetur: quã opinionem attribuunt venerabili inceptori

Argũ. i. Okam dicẽtes ꝙ non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate: ſ3 oĩa poſſunt ſaluari nõ põſito motu diſtincto a re mobili ergo nõ ẽ op⁹ ponere motũ diſtinctũ a re mobili.

Argũ. 2. Itẽ ſi mot⁹ cauſaret̃ l' cauſaret̃ reb⁹ q̃ñocunq3 ſe habẽtib⁹ vel certo mõ ſe habẽtib⁹: ſi primũ ſequit̃ ꝙ q̃ñocunq3 eſſent mouẽs et mobile ſemꝑ mouer ent̃: ſi certo mõ ſe habẽtib⁹: ſicut dicẽdũ eſt ſic arguo ille cert⁹ mod⁹ ſe habendi quo ſe habẽt mouẽs et mobile nõ videt̃ alius ꝓ ꝓducendo motu quã acquiſitio noui et noui vbi ergo pri⁹ eſt acquiſitio noui et noui vbi quã ſit mot⁹: ergo ſequit̃ ꝙ ſuperfluit mot⁹: q2 illa entitas que eſt mot⁹ non deſeruit ad aliud niſi ad faciendũ acquiſitionẽ noui ⁊ noui vbi: ſed illa eſt añ quã ſit mot⁹ ergo mot⁹ nihil opãtur: ſ3 quãuis hec rõ ſit vrgẽtiſſima facile eſt ad illã dicere ꝙ acquirere nouũ et nouũ vbi eſt eſt cauſa mot⁹ in genere cauſe efficientis: ⁊ pri⁹ eo in iſto genere cauſe: ſed mot⁹ in genere cauſe formalis eſt q̃d prius ipſa acquiſitione. ¶ Sed cõtra hoc replicat̃ hec vbicatio eſt reſpect⁹ ergo p̃ſuppõit rẽ abſolutã ſcilicet motũ. Dicendũ ꝙ vbicatio eſt duplex. ſ. fundamentalis et formalis: fundamentalis p̃ſupponit̃ ad motũ natura ſed formalis que eſt relatio cõſequit̃ ad motũ natura. Habes bonã analogiã a nobis datã in predicabilib⁹ de veritate logica et veritate fundamentali. Nã veritas fundamẽtalis que eſt ita eẽ preſupponitur ad ꝓpõnem eſſe verã: ſed nõ veritas logica ad ꝓpoſitionẽ eſſe verã veritate logica.

Argũ. 3 ¶ Tertio ſi mot⁹ eſt entitas diſtincta a mobili vel ſucceſſiua vel ꝑmanens nõ permanẽs q2 nõ poteſt hẽre ſuas ptes ſimul: fact⁹ eſt enĩ mot⁹ ad lucriperdã: ita ꝙ ſemper ſit alius et ali⁹ non ſucceſſiu⁹: q2 quecũq3 partes ei⁹ dentur illas hab3 ſimul. ¶ Pro ſolutione hui⁹ argumẽti notãdũ ꝙ mot⁹ habet duplices partes ſcilicet ad diuiſionẽ tpis et ad diuiſionem ſubiecti: ad diuiſionẽ temporis nunquã ſunt ſimul partes equales q̃ non ſe habẽt ſicut totũ et pars: ſed ad diuiſionẽ ſubiecti bene ſunt ſimul: q2 cũ inhereant ſubiecto de neceſſitate vna medietas mot⁹ in ſubiecto ſimul eſt cũ alia: ſ3 in veritate apparet hec diſtinctio falſa: quia peto de his partibus quo ad diuiſionẽ ſubiecti ſi ſunt partes quo ad diuiſionẽ temporis: et ſi ſic cũ ille ſunt mutata eẽ: quia non durant niſi per inſtans: ex mutatis eẽ fieret mot⁹ quod eſt falſum: ſi vero non ſunt ptes motus ad diuiſionem temporis dande ſunt alie partes mot⁹ ad diuiſionẽ temporis et non niſi extra ſubiectum ergo eſſet accidens extra ſubiectum. ¶ Ideo ſolũ mihi videor motũ eſſe ĩmobili toto tẽpore mot⁹ et partes ſuccedere in eodẽ: nunq̃ pro inſtanti exiſtentes ſimul eq̃les: nec inhererees niſi eo mõ quo habent eſſe: quare ſicut cõcedim⁹ totus mot⁹ horarius nunc eſt ſignando inſtans mediũ ita concedim⁹ tot⁹ ille inheret: et ſicut ꝯcedim⁹ in illo inſtãti due medietates ſunt: et nulla eſt ita concedim⁹: due medietates inherent ſubiecto et nulla inheret quare non puto duplices partes ſed eaſdẽ eſſe ad diuiſionẽ ſubiecti ⁊ temporis: et ſi diceres quẽadmodũ motus fit ex duabus medietatib⁹ in inſtanti medio eius quarũ nulla ẽ ita fieret ex hircoceruo et chimera; vides eſſe multam diſſimilitudinẽ.

Argũ. 4. ¶ Et ſi iterũ arguas corruptio alicuius ei⁹ praſupponit exiſtẽtiam: ergo nõ põt eſſe ꝙ in tota hora mot⁹ fiat corrũpatur et producatur dicendũ ad hoc ꝙ exiſtentia preſupponitur ad corruptionẽ in ſucceſſiuis nõ tpe ſ3 ſolũ natura: ſ3 ꝯtra ſi mot⁹ diſtinguat̃ a re mobili ſequit̃ ꝙ eſt aliq̃ creatura quã deus nõ põt annihilare: cõſequẽs eſt falſum ergo intẽtũ: ſequella ꝓbat̃ ſit aliquis mot⁹ horarius: et ſim⁹ in inſtanti medio hore tũc ille motus eſt: et deus non poteſt illũ anihilare: probatur ſic q2 ſi illũ poſſet annihilare maxime eſſet illũ corrũpendo ſm ſe et quodlibet ſui: ſed hoc nõ q2 corruptio alicuius preſupponit eius exiſtentiam ergo preſupponit ꝙ vltima medietas motus ſit q̃ tamen non eſt. ¶ Reſpondet Ludouic⁹ coronel concedendo ſequellã: ſed errat grauiter concedens ꝙ ſit aliqua creatura quã deus non poteſt annihilare: immo ſi deus annihilaret totũ mobile annihilaret motũ: et ſufficit ipſum motũ annihilare ſm illud quod h3 ſcilicet ſm ſe totũ cathegorematice: et ſm partem que eſt nec valet annihilat totũ motũ cathegorematice ergo annihilabit partẽ que erit eius et non eſt non op3. ¶ Quare dico ꝙ in inſtantia medio hore hec eſt vera iſte mot⁹ fuit et neceſſaria: ſi ſi non amplius ꝑcurrat motus eſt vera iſte mot⁹ fuit et aliqua pars et partes ei⁹ fuerunt non tñ vltima medietas, nec depẽdet veritas illi⁹ ab vna de futuro ꝯtingẽti: nã ſic depẽdere eſt inferri ab vna de futuro ꝯtingenti: qõ non eſt in illa q2 non ſequit̃ iſte mot⁹ erit ergo iſte mot⁹ fuit: imo nec ab alia de futuro contingenti infertur.

Argũ. 5. ¶ Quinto ſic arguit̃ ſequit̃ aliquod graue naturaliter ſurſum aſcendere quod eſt falſum et contra Ariſtotelem ſecundo ethicorum dicentẽ naturalia nõ aſſueſcunt: et ſequella ꝓbat̃ ex pluribus motionib⁹ actualibus in manu pulſatoris acquirit̃ in eo quedam habilitas vel habitus ꝑ intificans illos ad ſimiles actus eliciendos: ergo eadem ratione ex plurib⁹ iactibus ſurſum lapidis generabitur quid dã motus habitualis qui quidẽ lapidẽ ferat ſurſum gratia illi⁹ q̃litatis habitualis. Ad hoc argumentũ poſſem⁹ dicere ꝙ quemadmodũ in habẽte habitum contrarium non põt alius habitus generari niſi pri⁹ prim⁹ habit⁹ deꝑdat̃: ita ꝙ manẽte primo habitu non generatur per frequentationẽ actuũ alius habitus: ſic pari modo in lapide per actus ferẽdi ſurſum non generatur motio habitualis: ita ferendi q2 eſt aliquid plus repugnans illi habitui quam ſi eſſet habitus cõtrari⁹ ſcilicet natura lapidis.

Bona dubitatio ſi põt ĩ nãlib⁹ acq̃ri ꝯſuetudo ¶ Sed mõ tantis per volo tractare ſi poteſt in naturalibus acquiri conſuetudo. ⁊ videtur ꝙ ſic autoritate Hip

pō. ſecūda aphoriſmorū aſſueti aſſuetos labores fer
Rō. 1. reēt ſi imbecilles et ſenes inſuetis iuuenibꝰ fortio⸗
Rō. 2. ribus facilius ferunt. Secundo probatur qꝛ arcus
baliſte plicatꝰ multociens magis facile flectitur quā
Rō. 3. nouiter plicatus. Tertio coquētes vitra facile per⸗
ferunt eſſe corā fornace: quod alij ſuſtinere non poſ
ſent: et ruſtici propter conſuetudinem facile frigo⸗
Rō. 4. ra et eſtū perferūt quod nos nō poſſemꝰ. ¶ Quarto
et egregie valde Auicē. 4. 1. capi. 1. inquit nec ī vna
medicatione cū vna tibi ſtandum eſt medicina: ꝫ me
dicinas permuta qꝛ ab eo quod cōſuetū ē nō fit paſ⸗
ſio ergo ſequit̄ quod licꝫ medicina agat naturaliter
attamen ꝓpter multā conſuetudinē nō patit̄ corpus
ab illa: quod videt̄ falſum. Nā videmꝰ certe ꝙ ignis
non pōt tm̄ aſſueſcere cōcremandis lignis ꝙ aliquā
do non comburat. ¶ Pro declaratione pn̄tis mate
Egregiū notabile rie notandū ꝙ conſuetudinē acquiri ſtat bifariā vno
mō ꝓprie prout eſt habitꝰ derelictus ex pluribꝰ ac⸗
tibus ⁊ hoc mō in naturalibus nō acquirit̄ habitꝰ qꝛ
naturalia vt dixit philoſophus ſecundo ethicorū
non aſſueſcunt: et quia habitꝰ ponitur ad facilitan⸗
dā et expediendam potentiā que de ſe nōn eſt incli⸗
nata: ſed naturalia de ſe ſunt inclinātiſſima ergo nō
indigent habitu: alio modo dicit̄ conſuetudo acquiſi
tio cuiuſdam qualitatis per exercitiū: quā ſi aliquis
ex natura habuiſſet eodē modo ageret et reſiſteret:
et hoc mō bene in naturalibꝰ acquirit̄ cōſuetudo vt
egregie dixit Ugo ſenenſis ſecūda aphoriſmorum
canone allegato et hoc modo ruſtici reſiſtūt conſuetu⸗
dine ꝓ durities et dēſitatē cutis vt reſiſtat impriīetati⸗
bus: et hoc modo coquentes vitra reſiſtunt qꝛ hn̄t
conſūptū humidū roridū et in quo ſtat īflāmatio: et
hoc modo baliſta per conſumptionē humiditatum
groſſiorum pluribus plicationibus melius placat̄: ⁊
idem dicas ad illud de aſſuefactione medicine: qꝛ
vt inquit doctor ſanctus naturalia non aſſueſcunt
vt deſiſtant operari: ſed bene aſſueſcunt vt non ſen⸗
tiatur operatio ſua ⁊ quia ad hoc vt medicina agat
in corpus oportet ꝙ corpus agat in eam ſequitur ꝙ
cum ꝓpter conſuetudinē non ſentitur non inſtimulat
et non inſtimulando non agit in medicinā, et ita non
agit in medicinā ⁊ illa non agit in ipſum: nec ē mira
bile ꝙ nō ſentiat̄. Nā ⁊ ruſticꝰ non ſentit calorē ſolis
ex cōſuetudine ꝑ quā ꝯſumptū ē humidū roridū.
¶ Poſſumꝰ hoc ꝯfirmare de puella nutrita napello
ꝑ conſuetudinē vt Galē. de ſimplici medicina: ⁊ ſimi
liter de metridato qui propter aſſuetudinē illius me
dicine nō recipiebat nocumentū a venenis. ¶ Et de
Opinio noīalium. melōgenis q̄ ſunt in pſia venenoſe ⁊ ad nos ducte bo
ne exhibēt inmēto bono terre ¶ Scd̄a ē opinio noīaliū
omniū tenentiū ꝙ motꝰ eſt idē mobile vnde cū Ariſt.
dicit ꝙ motꝰ eſt ī mobili illa cōſtructio tranſitiua ca
pitur loco vniꝰ intrāſitiue motus eſt mobile. Ad aliā
motus diuiditur ad diuiſionē mobilis dico ꝙ intelli⸗
git̄ idēſt mobile priꝰ ſm̄ vnā partem diuidit̄ mediū
quā ſm̄ aliā. Similr̄ cū dicit̄ ꝙ motꝰ ignis ſurſum ē
contrariꝰ motui terre deorſum et tm̄ non eſt contra⸗
rius ignis terre cū ſint ſubſtantie dicendū intelligi
debere illā ꝓpōnē ꝙ motꝰ ignis ſurſum et motꝰ ter⸗
re deorſū ſunt contrarij idēſt important res contra
rias. ad aliā motꝰ incipit per vltimū non eſſe ſed non
taliter incipit mobile: ergo motꝰ nō eſt mobile. Dico
in bono ſenſu intelligi motus incipit per vltimū non
eē idēſt mobile dū incipit moueri incipit per vltimū
non eē: et ad illud añ omnē motū fuit motꝰ non tn̄ añ
omne mobile fuit motus: qꝛ ante celū non fuit motꝰ
dicendū ꝙ añ omnē motum fuit motꝰ intelligit̄ idēſt
ante quodcūqꝫ inſtās vbi verū eſt dicere mobile mo⸗
uet̄ añ in aliquo inſtanti ante fuit verū dicere mobile
mouet̄. ¶ Et ſi dicas ſuppoſito ꝙ angelus moueatur
q̄uo poteſt ille motꝰ eſſe idē ꝙ angelꝰ: cū omnis mo⸗
tus ſit diuiſibilis: diceremꝰ ꝙ angelꝰ eſt indiuiſibilis
res tamen eſt diuiſibilis motꝰ imo ſm̄ reales eſſet ar
gūm vrgētius q̄uo poſſet res indiuiſibilis eē ſubiectū
accidentis diuiſibilis ſicut eſt motꝰ: et ſic in bono ſen
ſu gloſſatur motus ſurſum terre eſt violentus ipſi ter
re idēſt terra cū ſurſum aſcendit violente ſurſum aſ⸗
Argm̄ꝫ noīales cendit. ¶ Sed contra hanc opinionē arguitur im⸗
petus eſt qualitas diſtincta a re que impetuoſe moue
tur ergo motꝰ eſt quid diſtinctū a mobili eadē rōne
ꝯña videt̄ nota ex paritate rationis et añs pbat̄: qꝛ
cum lapis mouet̄ ſurſum aliquid eſt cauſa motꝰ eius
non ꝓiciēs: qꝛ ſtat ipo mortuo lapidē moueri ſurſum
nō forma ſubſtātialis lapidis: qꝛ illa potiꝰ reſiſtit mo
tui ſurſum illius lapidis ergo non quoad iuuat: nec
aer vt quidam falſo credunt eſſe opinionem philoſo
phi: qui dicunt vt Thomas de garbo in ſua doctrina
de elementis queſtione finali ꝙ mouet̄ de mente phi
loſophi ille lapis et omnia proiecta ab aere pulſo a
proijciente ita ꝙ imaginatur ꝙ cum proijciens pellit
lapidem ille lapis egredit̄ a certo loco quem dere⸗
linquit vacuum et ne ſequatur vacuum aer ingredi
tur replendo illud vacuum: et latera aeris in ea con
iunctione pellunt lapidem et ſic mouetur lapis a lo⸗ Nota.
co in quem primo intrauit in alium: et deinde aer ne
detur vacuum in loco quē derelinquit lapis iterum
fortiter coniungit ſua latera in qua coniunctione ra
pida iterum pellitur lapis et ſic tandem mouetur
lapis: ſed hoc bifariam nihil valet primo non va⸗
ler quia ſtat ventum fortiter trahere aerem ex alia Pulchra probatio impetus.
parte. Secundo quia ſequeretur ꝙ ille motus violē
tus lapidis ſurſum eſſet vniformiter vniformis (Qð
eſt contra Ariſtotelem dicentem quarto de celo ꝙ
hec eſt differentia motus violenti a naturali ꝙ violē⸗
tus ſemper procedit tardior et tardior: ſed natura⸗
lis ſemper procedit velocior et velocior) et ſequella
patet qꝛ ſemper eſt equale mouens illum lapidē ſci⸗
licet latera aeris intentione vitandi vacuum: ergo
ſemper motum equali velocitate mouebit̄: ergo opꝰ
eſt ponere impetum diſtinctū a re q̄ impetuoſe mo⸗
uet̄: aliter ille lapis ſurſum iactus ſurſum ferret̄ et
non eſſet cauſa aliqua ſui motꝰ vt egregie ꝓbatū eſt.

¶ Pro declaratione argumenti et

preſentis difficultatis de impetu non erit in conſonū
ſi hanc materiam in aliquas difficultates diuidamꝰ
¶ Prima ſit ſi eſt impetus diſtinctus a re impetuo ſe
mota. ¶ Secūda eſt ſi qualitas permanens. ¶ Ter⸗
tia a quo cauſat̄ et ſi in inſtāti vel ſucceſſiue. ¶ Quar
ta de cauſa cur lapis vehementius percutit ad me⸗
diocrem diſtantiam quam ad propinquā. ¶ Quin⸗
ta ſi ē aliquis impetus naturalis. ¶ Sexta ſi ſunt ali
qui impetus differentes ſpecie. Ad primam diffi⸗
cultatem reſpondeo affirmatiue quod ſuadeo expe⸗
rientijs prima eſt motus naturalis velocior eſt in fi⸗
ne quam in principio vt Ariſtoteles teſtatur quarto
de celo aſſignans differentiam inter motum natura⸗
lem et violentum et non poſſet dari cauſa huius niſi
per impetum ergo impetus diſtinguitur a re que im
petuoſe mouetur: ꝙ autem non poſſit dari cauſa niſi ꝑ
impetum ſic ſuadeo quia d̄tur cur lapis qui cadit de
turri deſcendit velocius in medio eius quam in prin

cipio: ſi dicatur vt Thomas d̄ garbo in ſua doctrina
de elementis queſtione finali et aluarus Thomas in
ſuo triplici motu tractatu ſecundo queſtiōe 14. quia
cum eſt ſuperius habet multum aerem infra ſe ⁊ plꝰ
reſiſtit graui deſcendenti: et cum eſt inferius minꝰ
habet de aere et iō velocius deſcendit. Eſt bona ana
logo de nauicula que in pelago nō ſubmergitur: ſed
bene in aqua parum profunda: ſed licet iſta cauſa ſit
apparens arguo contra illam ſic volo ꝙ ſint duo lapi
des equalis grauitatis: et incipiant deſcendere in
eodem inſtanti: vnus caſurus ad os putei: alius per
profunditatem eius: certum eſt ꝙ cum ambo diſtite
rint ab ore putei et a profunditate putei per ſex pe⸗
des eque velociter deſcendent: et tamen qui vadit ꝑ
profunditatem putei plus habꝫ de aere infra ſe quā
alius: ergo non eſt cauſa maioris velocitatis habere
Rō. 1. infra ſe plus vel minus de aere. ¶ Ideo ego crede⸗
rem profecto egregie cauſam eſſe: ꝙ natura ſemper
conatur ſuum finem conſequi quanto citius poteſt:
obidqꝫ deſcendit graue ad centrum per lineam bre
uiſſimam: et ideo graue producit in lapide quendā
impetum qui ſemper eſt maior ⁊ eo mediante lapis
velotius deſcendit quanto magis appropinquat ad
centruꝫ: quia ſemper ille impetus augmētatur a for
Rō. 2. ma grauis. ¶ Secunda ratio egregia que probat
talem impetum eſſe diſtictum a re que impetuoſe mo
uetur eſt Ariſtoteles octauo phiſicorum probat ꝙ in
ter omnes motus contrarios eſt dare quietem inter
mediam: quod non poſſet ſaluari niſi per impetū qð
ſic ſuadeo aſcendat aliquis lapis ſurſum deſcenſurꝰ
poſtea: inter aſcenſum et deſceſcenſum eſt quies in⸗
ter media temporalis per certam morulam tempo⸗
ris: quod certe non poſſet ſaluari abſqꝫ impetu hoc
mō ſit lapis aſcendens grauitatis vt quattuor ⁊ me
dium reſiſtens vnum: et impetus ferens ſurſum vt oc
to aſcēdet ille lapis vſqꝫ ad certum ſpacium per im⸗
petum vt octo: et quia ille impetus eſt preter naturā
ſemper paulatim deſtruetur donec equetur reſiſten
tie vt quinqꝫ grauitatis ⁊ mediſ: tunc adhuc non deſ
cendet quia grauitas eſt vt quattuor et reſiſtētia vt
ſex ſcilicet quinqꝫ impetus et vnus medij: oportet ta
lem lapidē toto tempore quieſcere donec impetꝰ vt
quinqꝫ tantum diminuatur vt non remaneant d̄ illis
quinqꝫ gradibus niſi duo gradus vel paulo plus vt
grauitas lapidis ſuperet reſiſtentiam medij ſimul et
impetus ergo ſequitur ꝙ impetus eſt dabilis diſtinc
tus a re que impetuoſe mouetur. ¶ Tertia ratio vi⸗
Rō. 3. demus hominem iratum tremere totum labris ma⸗
nibus et pedibus: et non poſſe ſe continere et hoc eſt
propter impetum quem acquiſiuit qui fert impetuo
ſe cuncta membra. ¶ Quarta ratio videmus in paſ
Rō. 4. ſionibus anime quandoqꝫ ſpiritus ire ad extra vt in
gaudio pernitioſo: quandoqꝫ ad intra reuocari vt
in timore: talis motus non fit niſi per aliquem impe⸗
tum ferentem ad extra vel ad intra ergo intentum
Ad. 2. difficultatē. ¶ Ad ſecundam difficultatem reſpondeo ꝙ eſt qua
litas permanens probat̄ habet omnes ſuas partes ſi
mul ergo eſt qualitas permanens conſequentia ē no
ta et antecedens patet. Nam quando impetus eſt in
vltima intēſione habet omnes ſuas partes ſimul: ex
quo ſequitur erraviſſe grauiter ludouicum Coronel
dicentem ꝙ motus et impetus non differant niſi per
intenſum et remiſſum et ꝙ ambo ſunt qualitates per
manentes hoc enim eſt falſum quia motus eſt quan⸗
Ad. 3 difficultatem titas ſucceſſiua: et impetus permanens qualitas: er
go vnum non eſt aliud. ¶ Ad tertiam difficultatem
que eſt optima dico falſum eſſe quod cōmuniter q̄d⸗
dam aiunt ꝙ producatur impetus in vltimo inſtanti
proiectibilis in manu vel in inſtrumento. Nā ex hoc
primo ſequitur ꝙ aliquis effectus in primo inſtāti eſſe
ſui eſſe non haberet cauſam: et ſequella patet caſu ꝙ
proijciens in vltimo inſtanti eſſe proiectibilis in ma
nu moriatur per vltimum eſſe: iam immediate poſt
hoc erit impetus et non ſua cauſa ergo intentum. Se
cundo ſequeretur ꝙ aliquis effectus intēderet̄ poſt
ſue cauſe deſtructionem: patet de impetu qui ad cer
tam diſtantiam intenditur et tamen hoc eſt ſua cau
ſa perempta in caſu ꝙ deſinat per vltimum eē quod
ſit vltimum eſſe proiectibilis in manu. ¶ Ideo cre⸗
derem vē ꝙ impetus producitur in manu per quan
dam concuſſionem et agitatiōem (Dico in manu vel
alio inſtrumento) ita ꝙ certa morula temporis fit il⸗
la concuſſio per quam fit impetus: et ille non poteſt
quantumuis ſit intenſus inchoare: quia ſequeretur ꝙ
lapis non proiectus ſed concuſſus in manu acquiſito
impetu volaret naturaliter a manu quod eſt contra
experientiam: ſed ideo non valet quia quamuis acq
ſierit impetum non poteſt iſte impetus inchoare mo
tum: ſed mouens inchoabit et impetus continuabit:
⁊ dico ꝙ ſucceſſiue iſte impetus cauſatur cum ſit qua
litas que fiat et dependeat a motu. ¶ Ad quartam Ad quartā difficultatem.
difficultatem dico cauſam eſſe impetus intenſionem
ſimul cum bona diuiſione et fractione aeris: et tu be
ne nota ꝙ iſta multa aeris fractio vel diuiſio confert
multum pro diuiſione rerum et fractione quia pene
trat in rem: ſed ad paruam diſtantiam profecte eſt
pauca aeris diuiſio et ad multam remiſſio impetus:
ex quo patet cauſa vacillationis rote ad finem motꝰ rota
circularis eſt ꝙ impetus fert ad vnam partem et qꝛ
debilis aer ex alia parte rareſit qui erat condenſatꝰ
et pellit rotam: et poſt aer alterius partis regredi⸗
tur condenſatꝰ et diſtenditur et ſic mouetur rota mo
tu vacillatiuo: et hec cauſa fundatur in hoc ꝙ omne
ens naturale deſiderat reducere ſe ad meliorem diſ
poſitionem de poſſibilibus. ¶ Ad quintam ſi eſt ali⸗ Ad. 5: difficultatem.
quis impetus naturalis reſpondeo ꝙ ſic vt patet de
impetu quo deſcendit lapis velotius et velotius mo⸗
tu naturali: aliquis vero eſt neutralis et indifferens
vt patet de illo quo ſphera ignis mouetur circulari
ter ab oriente in occidens ſequēdo motum primi mo
bilis. Nam motui circulari nil eſt contrarium. Aliqs
vero eſt contra naturam vt qui fert lapidem ſurſum
ex quo patet reſponſio ad ſextam quia aliqui impe⸗
tus ferunt lateraliter aliqui ſurſum aliqui deorſum
qð eſt ex natura ſua: et ideo impetus ferens ſurſum
vocatur leuitas accidentalis et ferens deorſum gra
uitas accidentalis ⁊c. ¶ Poſſes addere huic ſexte
difficultati ſeptimam et ē d̄ motu reſilitionis quo reſi
lit pila in altum dum cecidit ab alto: cui non valet di
cere ꝙ ſit ab ab aere qui appetit ſe reducere ad lo⸗
cum ſurſum pro reductione ad raritatem: quia ſtat
aerem fortiter pelli deorſum per tubam: ſed cauſa ē
impetus reflexus acquiſitus ab impetu recto ſimul ⁊
contactu ſuper durum: et reductione ad ſpericitatē
quarundam partium applanatarum per percuſſio⸗
nem illā ſuper durum: que omnia experiri tu potes
in pila cutea ad terram proiecta: ꝙ autem ab impe⸗
tu recto cauſetur patet quia quanto impetus rectus
eſt intenſior tanto reflexus inde cauſatus eſt intēſior
⁊ ꝙ faciat aliquid iſta reductio partium applanata
rum patet quia non tantum reſilit pila cerea vel lapi
dea vt curea vel neruoſa ⁊ hec eſt cā cur neruoſa plꝰ

reſilit quia neruus eſt corpus flexibilius et corruga
Opinio bilius cute. ¶Tertia eſt opinio Gregorij arimi
Gregorij nenſis i ſecundo diſt. prima. q. quarta tenentis ꝙ mo
arimineñ. tꝰ ē ſpatiū quod mobile tempore motꝰ ꝑ ſe pertran
ſit: et eius ꝑcipuū motiuū ē ꝙ motꝰ nō eſt entitas ſu
cceſſiua vt credit ſe ſufficienter ꝓbaſſe. Nec ē mobi
le quod mouet: ergo ē ſpatiū quod tēpore motꝰ mo
bile ptranſit: ꝛ ſi dicat ꝙ motꝰ ē in mobili. i. mouetur
et motꝰ ē actꝰ extrinſecus mobilis ſicut locus locati.
Similiter motꝰ celi eſt cauſa generationis ꝛ corru
ptionis ꝛ tñ ſpaciū per quod mouet celū nō eſt cauſa
generationis ꝛ corruptionis: dicit ad hoc ꝙ intelligi
tur celū cauſat gñones ꝛ corrptiões ſ; nō ꝑ ſpacium
item motꝰ ē velox vel tardꝰ: ſed ſpatiū non ē velox
vel tardū: dico ꝙ intelligit mobile dum ptranſit ſpa
cium quandoq; tranſit velociter qñdoq; tarde. Pre
terea moueat aliqs ſuper ſpaciū qeſcēs illud ē motꝰ
et eſt qes: dicendū ꝙ ē motꝰ ꝛ nego ꝙ ſit qes ꝛ ſi dicas
quieſcit ergo ē quies nego ꝯſequentiā ad hoc cū vt
ſit qes reqrit vt nihil ſuper illud moueatur. ¶Mo
uebatur etiam Gregoriꝰ ꝙ ſicut motꝰ alterationis
nihil aliud ē quā qualitas acqſita: ita motus localis
nihil aliud ē quā ſpaciū ptranſitū. ¶Ex dictis demo
Corolariū. 1. tu locali infero ꝙ ſtat idem moueri recte et circula
riter vt patet ſi ſit vna ſemi diameter tangens circu
lum in punto tantum: et illa deſcendat intra circulū
trāſeundo vnam qurtā eiꝰ ita vt ſit illa ſemi diame
ter penetrans in circulū tota vſq; ad centrum: ſ; ſit
talis modus ſē mouendi ꝙ vnus angelus ſemper ſit
in punto vbi illa ſemper diameter tangit circulum
tenc clare patet illum angelum moueri recte q2 trā
ſit ſemi diametrū et mouetur circulariter q2 tranſit
quartam partem circuli ergo idem mouetur recte
Corolariū. 2. et circulariter ſimul et ſemel. Sequit ſecundo ꝙ dū
mouetur vnus globus ligneus rotando per terram
planam ille quidem mouetur pluribus motibus cir
cularibus et facit plures circulos ſe contingentes
exterius eccentricos et non eſt vnꝰ motꝰ circularis
continuus: immo illi motus recti ſunt plures et non
vnus quia ſemper tangit in punto tantum et puncta
Corolariū. 3. non poſſunt cōtinuari. ¶Sequitur tertio vt dixit in
primo phiſicorū ꝙ omne quod mouetur per terram
planiſſimam partim aſcendit et partim deſcendit.
Corolariū. 4 ¶Sequitur quarto ꝙ ſtagnum in terra planiſſima
fundatū profundius eſt in medio quam in extremis:
quia cum aqua ſemper fluat ad locum decliniorem
neceſſe eſt cum medium ſit declinius ibi fluere ma
iorem quantitatem aque: ꝙ ſi ſic ergo in medio ē ꝓ
Corolariū. 5 fundius. ¶Sequitur quinto ꝙ puteus factꝰ ad mo
dū per pendiculi vel turris in fundo h; latera ꝓpin
quiora: quia ſuper rem ſphericam linea perpendicu
laris eſt que tendit ad centrū ergo cum in centro li
nee coniungerentur: quanto magis iret tanto ma
Corolariū. 6. gis iret ad centrum appropinquādo. ¶Sequitur
ſexto ꝙ cauans equalr infra ſicut ſupra iniuriā facit
ſuo vicino ſi ita iret ad cētrū q2 nō accipit linea ꝑpē
diculari qd ſuum ē. Quibꝰ dclaratis vt hec q ptinēt
qdditati motꝰ ſemel dclarent dico ꝙ motꝰ alterōnis
ē qualitas prio acqſita q ē ps qlitatis acqrēde ita ꝙ
ſi ſit acqrēda albedo vt. 4. vna hora albedo vt duo ē
alratio i iſtāti quo prio acqrit: q2 ē aliq qlitas prio ac
qſita et ps qlitatis acqrēde ꝗ ē alteratio: ex quo ſe
quit ꝙ oīs qlitas motu alterōnis acqrēda infini: is al
terōnibꝰ acqrebat: q2 ql; qlitas q ſi erat tūs ad qm vl
timatꝰ erat alterō: ſequit. 2. ꝙ ql; qlitas cū pmū ē al
terō non imediate añ fuit alterō: nec imediate poſt
hec erit alterō tñ imediate hoc erit: ſequit. 3. ql; alte
rō icipit ꝑ pmū iſtās eē ſubito: ꝙuis oē qd alterat ſuc
ceſſiue alterat nec hoc ē difficilꝰ ꝙ cuiuſ; albedinis
dat pmū iſtās eē tñ incipit albedo ꝑ vltimū nō eſſe et
nihil ſit in inſtāti ꝯplere ipſius albedinis.

Uod quidē igit hoc ſit: ꝛ qd accidi t
tunc meueri: cum eſt endelechia: et
et neq; prius neq; poſterius ꝯſu; ē.
Contingit. n. vnūqdq; aliquādo qui
dē operari: aliqñ aūt non: vt edifica
bile ꝛ edificabilis actus: in quantū
eſt edificobile: edificatio eſt. Aut. n. hoc eſt edifica
tio actus aut domꝰ. ſed cū domꝰ ſit non amplꝰ edifi
cabila eſt. Edificatur aūt edificabile. Neceſſe eſt er
go edificationem eſſe actū. Edificatio aūt motꝰ qui
dā eſt. At vero eadē cōtinet rō in alijs motibꝰ).

Philoſophus tex. cō. 11. dicit ꝙ edificatio ē actꝰ
edificabilis ſm ꝙ eſt potētia: hoc mō aut edi
ficabilis actꝰ ē domꝰ: ꝛ hoc nō q2 cū e domꝰ iā nō eſt
qd edificat nec edificatio: ergo edificatio eſt actus
entis in potentia: ꝛ ſit ſilr̃is hoc mō: oīs edificatio eſt
actꝰ mobilis ſm ꝙ mobile: edificatio eſt motꝰ: ergo
motus eſt actꝰ mobilis ſm ꝙ mobile: ꝯñ a ē in datiſi:
totū añs eſt verū: ergo et ꝯñs: Et addit phs eadem
ratio accōmodabitur pro ceteris motibus.

¶ Dubitat circa tex. cō. octaui vtrū

oē agens in agendo repaciat: ꝛ ꝙuis nos i tractatu
noſtro de calculationibꝰ de hac qōne abunde ſcripſi
mus: volo tñ mō ꝑfunctorie ꝛ obiter de hac qōne diſ
quirere. Et ꝓbo partē affirmatiuā ꝙ oē agēs in agē
do repatiat actibꝰ phi ꝛ Auerrois. Prima eſt nr̃i Autori
textus vbi Ariſto: dicit ꝙ oē actiuū ē paſſiuū: q2 illō tas. 1.
actiuū h; aliquid poteſtatis ꝛ actualitatis. Secūda Autori
auctas eſt in libro de generatione vbi loquit de age tas. 2.
re ꝛ pati. Tertia auctas eſt quō fieret mixtū niſi per Autori
actionē ꝛ reactionē quattuor elementoꝝ temperarē tas. 3.
tur. Quarta auctas ē Auerrois. 4. metheo. cō. 10.
vbi argumento a mixtura idem ſubſtinere videtur. Autori 4
Quinta auctas eſt Auerrois. 3. de aīa cō. 20. vbi ve Auctas. 5
rificans verbū Alexandri aphrodiſij dicit ꝛ ꝙ bene
aſſimilat illud Alexander igni. Ignis enī ē innatus
alterare oēe corpus ꝑ virtutē extrē in eo: ꝛ tñ cum
hoc patit aliquo mō ab eo qd alterat: ꝛ aſſimilat cu;
eo aliquo mō ſimilitudinis. i. acquirit ab eo forma;
ignea minorē: forma ignea alterante. ¶Preterea Rō. 1.
rationibus ꝓbatur: q2 cū ſit mixtio neceſſe eſt elemē
ta oīa temperari: ergo ſit actio ꝛ reactio. Secunda Rō. 2.
rō: q2 qualitas magis actiua eſt minime reſiſtiua: er
go poteſt eſſe ꝙ actiuitas caliditatis ſuperet reſiſtē
tiam frigiditatis ꝛ econuerſo actiuitas frigiditatis
ſuperet reſiſtentia; caloris: ergo fiet actio ꝛ reactio
Tertia rō: niſi ita eſſet ſequeret ꝙ agēs. a. dū agit in Rō. 3.
paſſum. b. haberet agens. a. quodcūq; ſit infinitā re
ſiſtentia;: ſeqlla ꝓbatur: q2 falſitas ꝯñtis nota eſt: q2
in infinitū parua eſt aliqua pars ꝛ i infinitū parue re
ſiſtentie: ergo ſi non pōt agere in partē ꝙtūuis mini
mā agentis ſequit ꝙ erit paſſum infinite reſiſtentie:
p; q2 qcunq; pars eſt maioris reſiſtentie ꝙ totū agēs
actiuitatis: ergo cū in infinitū parua ſit aliqua pars
ꝛ quelibet maioris reſiſtentie quā paſſum: qlibet ſu
perabit actiuitatē paſſi ꝛ ſic in infinitū ſaltem ſynca
thegoreumatice ſuperabit actiuitatē paſſi exponen
do per reduplicationē ſpērū. i. pluſꝙ in duplo totum
quā medietas: ꝛ pluſꝙ in quadruplo quā quarta ps:
ꝛ pluſꝙ in octuplo quā octaua: ergo infinite reſiſten

tie erit totū in ordine ad paſſu;: cū ql; ps ſit maioris
reſiſtentie ipſo toto igne. Et confirmatur ſi ſuper ali
quā partē. a. b. ſufficeret agere eſſet. a. alicuiꝰ reſiſtē
tie: ꝛ ſi ſuper in duplo minorē tñ eſſet. a. in duplo ma
ioris reſiſtentie: ergo ſi ſuper nullā eſſet infinite reſi
ſtentie agens. a. ex quo ꝓbabit. b. nulliꝰ actiuitatis
eſſe q2 in nullā reſiſtentiā quantūuis paruā ipſius. a.
pōt agere. ¶Comprobat experientijs titulꝰ qōnis
affirmatiuus: q2 ferrū ignitū iactū intra aquā eā ca
lefacit: ꝛ ab ea infrigidatur: ergo repatit cum agit.
Secūda experientia de vola manus q frigeſit a gla
cie et tñ manus liquefacit glaciē. Tertia experiētia
de duobus vaſis duris dum ſe percuciūt ꝛ frangunt
ambo. Quarta experientia: guttula aq ſup magnu;
carbonē ꝑfuſa ab illo patitur cū reſoluatur ꝛ certa;
partē ignis extinguit: ergo cū agit repatitur. His
iam diſcuſſis ꝛ ꝓ parte affirmatiua ventilatis. Pro
parte negatiua eſt argumētum vrgētiſſimū ſi pōt. a.
agens deſtruere totum paſſu; ita ꝙ nihil paſſi mane
at cur ipſummet agens non poterit ſe defendere ne
quicꝙ detrimenti ab agente patiatur. ¶In hac ma
teria ꝛ ſi ſcripſerim multa egregia i tractatu tertio
noſtraꝝ calculationū: tñ mō obiter dicā aliqd de qō
ne in qua verſant due opiniones. Prima eſt cōis q r;
oē agens in agendo repati extra quoſdam caſus pri
mus ſi non cōicant in materia non ſit actio ꝛ reactio
vt p; de celo agēti in hec inferiora a quibꝰ non repa
titur. Secundus caſus eſt quando agens agit actio
ne intentionali. Nā viſibile agit in viſum ꝛ viſus non
agit in illud: q2 viſio ſit non extra mittendo: ſed intꝰ
ſuſcipiendo. Tertius caſus eſt ſi non ſolū agens ſupe
ret paſſum in actiuitate ſed etiā in reſiſtentia. Nam
quis credat ꝙ ignis maximus infuſa ſup eū guttula
aq ab ea repatiat quicꝙ. Quartꝰ caſus eſt qñ paſſu;
habet agens extra ſpheram ſue actiuitatis: ſed non
econuerſo vt contingit ſi agens agat ad decē pedes
ꝛ ſphera actiuitatꝭ paſſi ſit ad quinq; pedes ꝛ ſit paſ
ſum diſtans ab agente per ſex pedalitates. ¶Hec
opinio cōis fulcit in hoc ꝙ latitudo actiuitatis ꝛ re
ſiſtētie ſunt ineqles in qlitatibꝰ primis ita ꝙ ſicut aliq
qlitas ē magis actiua ē miñe reſiſtiua ꝛ ita cū actio
ne nō cōparet gradꝰ gradui pōt actiuitas caloris vt
8. agere i reſiſtētiā frigiditatꝭ vt. 8. ꝛ viceꝟſa actiui
tas frigiditatis vt. 8. i reſiſtētiā caloris vt. 8. et ſic ſit
actio et reactio; hoc mō diſponendo cogitādum ē: ꝙ
nulla qlitas h; tñ d actiuitate ſicut ſunt in ea gradꝰ
niſi caliditas: ſit caliditas vt. 8. actiuitatꝭ vt. 8. et re
ſiſtentie vt tria: ꝛ frigiditas. 8. graduū: cū ſit minus
actiua ꝙ caliditas ſit vt. 6. actiuitaꝭ ꝛ reſiſtētie vt. 4.
q2 eſt magis reſiſtiua ꝙ caliditas. Profecto ſic facta
diſpoſitione erit agens caliditas vt. 8. in reſiſtentiā
frigiditatis vt. 8. q ē vt. 4. ꝛ reagēs frigiditas vt. 8
q eſt actiua vt. 6. in reſiſtentiā caliditatis vt. 8. q eſt
vt. 3. Ecce modū quo quis pōt imaginari actionem ꝛ
reactionē inter aliqua: ꝛ vides ꝙ nō ſequitur a ꝓpor
tione eqlitatis fieri actionē nec minoris ineqlitatis:
q2 non cōparamꝰ in actione gradū gradui: ſed acti
uitatē reſiſtētie q ſunt diſpares vt p; in diſpōe caſus.
¶Alia eſt opinio Calculatoris tenētis ꝙ eſt impoſſe
fieri actionē ꝛ reactionē ſm eandē partē ſ; ſm diuer
ſas partes: aut ſm diuerſas qlitates ita ꝙ dū aq agit
in ignē: ignis reagit in eā: ſ; ignis agit ꝑ caliditatē
et repatitur per humiditatē. ¶Auguſtinus nimphꝰ
tenuit ꝙ oē agēs in agēdo repatit priuatiua reactio
ne non poſitiua. Uocat poſitiuā cū paſſum minuit ali
quid de agente: priuatiuā vocat reſiſtentiā; ita ꝙ oē
agens in agendo repatit. i. inuenit reſiſtētiā in paſſo
¶Jam vero reſtat reſpōdere ad rōnes factas. Pri
mo ad auctoritates ad illā in qua dicit oē actiuū eſt
paſſiuū: ꝛ ad ſecūdā ſimili mō intelligunt de reactio
ne priuatiua non poſitiua. Ad rōnē de mixto tēꝑato
ex elementis dic ꝛ bñ ꝙ illa elemēta ſe tēperant ſm
diuerſas qlitates vel ab influentia celeſti: ad alia; ꝙ
oīs qlitas magis actiua eſt minime reſiſtiua. Nego
hoc ſm hanc opinionē: imo tñ eſt actiua quātū reſiſti
ua: ad aliā ꝙ ſi non pōt agere in aliquā parte;: ergo
paſſum eſt infinite reſiſtentie. Rñdeo ꝙ nō ē infinite
reſiſtentie ſed maioris quā agens q2 partes ſe adiu
uant ꝛ ita tñ reſiſtit minima ſicut totū ꝛ ſic p; reſolu
tio queſtionis.

¶ Mō aūt bene dictū ſit manifeſtū ē T. cō. 12.

ex qbꝰ alij de ipo dicunt: ex eo qd nō facile eſt diffini
re alit ipm. Neq;. n. motū in alio genere ponere pōt
vtiq; aliqs. Manifeſtū aūt intendētibꝰ quēadmodū
ponunt quidā ipm alteritatē ꝛ inequalitatē: ꝛ qd nō
ē dicētes eſſe motū: quoꝝ nullū neceſſariū ē moueri:
neq; ſi altera ſint: neq; ſi inequalia neq; ſi non ſint.
¶Doctor ſanctus exponit hunc textū ꝙ cū Ariſto.
ſupra definitionē motꝰ explicauerit cōpōe ꝛ diuiſiōe
vt viſum eſt mō eā indirecte declarat dicēs ꝙ nō re
cte alij diffinierūt: nec pōt alr recte definiri: cū non
poſſit motꝰ eſſe in alio genere ꝙ in genere actꝰ: ꝛ l;
hec expō ſit pulchra tñ auerrois alr exponit dicēs ꝙ
triplex ē diffinitio: qdā ꝑ ſe nota q dr̃ petitio vt pūctꝰ
eſt cuiꝰ ps nō eſt: alia prorſus ignota q ſyllo declarat
vt definitio aīe: alia media ꝛ hec declarari ſolet com
poſitione ꝛ diuiſiōe vt definitio motꝰ: aut loco a ꝯtra
rio aut ꝯtradictorio arguēdo. Prio nō pōt ꝑ aliō ge
nus ꝛ drīa; meliꝰ diffiniri ꝙ diffinitū ſit a nobiu; ſcdo
ꝑ locū a ꝯtrario hoc ē ꝑ definitiões malas alioꝝ qdā
enī definiūt ꝙ motus ſit alteritas: q2 oē qd mouetur
ſit alteru; ab altero ꝛ ſemꝑ alr ſe hēat: alij ꝙ ſit ineq
litas aiūt: q2 oē qd mouet qnto magis mouet magis
participat de termino ad quē: alij eē nō ens quia om
ne quod mouet ad id mouetur quod non habet ꝙ au
tem iſti male dicant probat non enim quia aliquid
ſit alterum ab altero moueri dicitur vt q2 equꝰ ſit al
ter ab homine non moueri dicitur: ſimiliter denariꝰ
quinario eſt in equalis et non propterea mouetur:
ſimiliter chimera non eſt ens: et tamen non propte
rea mouebitur: et ex hoc patet bene ꝙ Ariſtote. non
intendebat hic probare genꝰ definitionis motus vt
themiſtius cogitat ſed totam definitionem.

Sed neq; mutatio in hoc neq; ex T. cō. 13.

his magis eſt quam ex oppoſitis. Cauſa autem
in hoc ponere ꝙ in determinatum. Quiddam autē
videtur eſſe motꝰ: alterius aūt coordinationis prin
cipia ex eo ꝙ ſunt priuatiua: ꝛ indeterminatiua ſunt
neq; enim hoc: neq; tale: neq; vnū ipſoꝝ: q2 neq; duo
rū predicamētorum.)

Secundo declarat vt placet diuo Thome ꝙ motꝰ
non ſit alteritas nec in equalitas nec nō ens ex
parte termini ad quē q2 non ſemper quil; motus ter
minatur in non eſſe nec in alterationē, nec in equali
tatē: imo aliquis dterminat ad ſimilitudinē: aliquis
ad equalitatē aliquis ad eſſe: et poſtea ꝓbat ex par
te tr̃i a quo: quia aliquis venit ex non eſſe aliquis ex
ſimili: aliquis ex equali ꝙ aūt motus ſit non ens ſua
debat pythagoras q2 ponit in coordinatiue priuati
uorū et in determinatiuorū vt patet ponendo coor
dinationē priuatiuoꝝ hoc mō. par. infinitū. ſiniſtrum

femininum motū.curuū.altera parte longiꝰ opinio multa tenebꝛe;ſeries vero poſitiuoꝝ ſic diſponit̃.impar.finitū.dextrū.maſculum.quietū.rectū. quadratū.intellectꝰ.vnū.lumen.

T.cō.14. **Videri autem in determinatū eſſe** motū cauſa eſt qꝛ nec in potentia eoꝛū que ſunt generū neqꝫ in actum eſt ponere ipſum,neqꝫ eñ poſſibile eſſe quantitatē potentia moueri ex neceſſitate neqꝫ quod actu quantū eſt.

Vult dicere philoſophꝰ motū eſſe quid in determinatum qꝛ nec in aliquo genere perfecte collocabile nec eoꝛū que ſunt actu nec eoꝛū que ſunt potentia:ſed eſt quid mediū inter actū et potentiā.Nā ſi eſſet eoꝛū que ſunt in actu ōe quod actu haberet quātitatē deberet moueri ad quantitatē:et ſi eēt eorum que ſunt in potentia omne quod eſſet in potētia quantū deberet moueri ad quātitatē cū eēt in potentia quod eſt falſum.

T.cō.15. **Et motus quidem actus quidam** videtur imperfectꝰ:cauſa autem eſt qm̄ imperfectū quod poſſibile cuiꝰ eſt actꝰ ꝑpter hoc igit̃ difficile eſt ipſum accipere quid ſit:aut eñ in pꝛiuatione neceſſe eſt ipſum ponere:aut in potentiā aut in actū ſimplicē:hoꝛū aūt nullū videt̃ cōtingens relinquitur igit̃ ꝑdictus modꝰ actū quēdā eſſe: ſed huius actū q̄lē diximꝰ difficile quidē videre:ꝯtingentē aūt eſſe.

Per contingentē intelligit poſſibilē litera eſt clara et dixit poſſibilem contra Zenonē et Parmenidem qui motū abnegarunt,vt in ſexto videbit̃ et difficultas cognoſcendi motū dicit Auerrois eſt ex natura rei:qꝛ motꝰ eſt natura imperfecta:et ē ex parte noſtra,vt habet̃ in ſecūdo meta.Nā non percipimꝰ niſi permanētia diſtincte et nō ſucceſſiua:quod videt̃ vere clarū quia quis bn̄ percipit ꝙ in inſtanti medio:motꝰ hoꝛarū ſit motꝰ hoꝛariꝰ:et tn̄ nulla medietas eius ſit:ſunt tn̄ ambe medietates:⁊ ꝙ aliquid cōponat̃ ex partibꝰ duabꝰ quaꝝ nulla ſit ipm̄ tn̄ eſt.

T.cō.16. **Mouetur autem et mouens omne** ſicut dictum eſt:cum ſit potentia mobile.Et cuiꝰ mobilitas quies ē cui eñ motus ineſt huius īmobilitas quies eſt.Adhuc agere eñ inquantum huiuſmodi ipſum mouere eſt.Hoc autem facit tactu: quare ſimul ⁊ patitur:Unde motꝰ actꝰ mobilis ē inquantū eſt mobile. ¶Accidit autē hoc tactu motiui: quare ſimul et patitur.

Ariſtoteles intēdit inueſtigare vtrū motus ſit actꝰ motiui aut mobilis ⁊ dicit egregie Thomas velle phm̄ concludere alterā definitionē materialem motus que ſit velut concluſio pꝛioꝛis ſcilicet motus eſt actus mobilis in quantū mobile:et ſtatim in hoc loco pꝛemittit vnā ſuppoſitionē et eſt ꝙ omne mouens mouet̃ quā declarat tribus rōnibus. ¶Pꝛima rō:omne quod pꝛius fuit in poña: et poſtea ē in actu quoddā mō mouet̃:ſed mouens quod mō incipit mouere añ hoc erat in potentia et mō eſt in actu ergo mouēs mouet̃ et valet illa particula cū ſit potētia mobile ideſt ad mouendū. ¶Dicit ſecūdā rōnē ad illud et cuius īmobilitas eſt quies. Uult dicere cuicunqꝫ ſua īmobilitas ē quies illius motus: ē ſed multa ſunt mouētia vel agentia que cū ceſſant agere quieſcunt ergo omne tale mouens quod dum ceſſat mouere quieſcit dum mouet mouetur. ¶Poſtea vero ea pte ad huc agere:declarat,vt accidat mouēti ꝙ moueat̃:qꝛ coꝛpoꝛa q̄ cōicāt in mā (Ut excludamus celos)Agūt tactu mutuo:ſed omne tāgēs tāgitur:ergo omne mouēs cōmunicās in materia cū moto mouet̃.Sed hunc eūdē textū alr̄ exponit themiſtius volēs eandē definitionē reſumere et declarare clarioꝛibus verbis pꝛemittēs ꝙ ōe mouēs poteſtate mouet̃.Deinde dicit cuiꝰ immobilitas eſt quies eidē pōt cōpetere motꝰ:qꝛ ꝯtraria nata ſunt fieri circa idē;dicit quies qꝛ poli ſunt īmobiles:et nō q̄eſcūt qꝛ nō poſſunt moueri:eſt igit̃ ſuppō ōe mouēs quod potentia eſt mobile et cuiꝰ īmobilitas eſt q̄es in mouendo mouet̃:addita eſt aūt hec ſecūda ꝯditio nō ad neceſſitatē ſed ad explicationē pꝛie ſillogizat ſuppōnē ſic omne agēs in aliq̄d cū quo cōicat in materia ī mouendo mouet̃ omne mouens eſt agēs tale:igit̃ omne mouens in mouēdo mouet̃ ⁊ illiꝰ rōnis ponit minoꝛē dicens.Nā mouens ipſum quod q̄dē tactu et cōicacione materie agit agens eſt in hoc quod tale eſt ſcilicet cōicacione materie infert q̄re ſimul ⁊ patit̃ ⁊ in mouēdo mouet̃:et nota ꝙ quāuis in grecis codicibꝰ legatur agere et pati per infinitiua verba ad nos veniunt quandoqꝫ pꝛo pꝛicipijs. ¶Notat Auerrois in iſta parte:ꝙ ad hoc vt mouens moueatur requiritur pꝛimo ꝙ eius īmobilitas ſit quies quare habitꝰ et qualitates ſpirituales mouēt ſꝫ nō mouent̃ ꝑpꝛie cum nō ſint coꝛpoꝛa. Secundam adiecit cum dixit omne mouens potentia volens dicere ꝙ ſit communicās in mā ꝑpter quod excluſit celos reſpectu īferioꝝ ex his īfert.Tertio ꝙ mouēs nō mouet̃ q̄tenꝰ mouet:ſꝫ q̄tenꝰ ē ens mobile ⁊ id cuiꝰ īmobilitas ē q̄es.

Unde motꝰ actꝰ ē mobilis ī quātū est mobile. ¶Accidit autem hoc tactu motiui quare ſimul et patit̃; ſpecies autē ſemꝑ exiſtimabit̃ aliquam mouens aut enim hec aut qualis: aut quanta:que erit pꝛincipiū et cauſa motꝰ cuꝫ moueat actu hō facit ex potentia exñte hoīe hominē. T.cō.17.

Tunc Ariſtoteles ex ſuppoſitione cōcludit diffinitionē ſecundam motꝰ qꝛ motꝰ eſt actus mouētis nō quatenus eſt mouens: ſed quatenꝰ eſt poteſtate mobile: ergo motꝰ eſt actꝰ mobilis in quātū mobile:ſꝫ Themeſtiꝰ duas hic dubitationes perſoluit. ¶Pꝛima quidem ē ꝯtra ſuppoſitionē in qua dictū ē oēm rem que de poteſtate egredit̃ ad actū opoꝛtere eſſe in motu.Nam arboꝛ q̄ mihi a dextris ē ſi ad leuā me contulero de poteſtate egredit̃ ad actū:et tamē nō mutat̃.Dicendū ad hoc ꝙ illa ꝓpoſitio intelligit̃ in abſolutis in quibus cōtingit ꝓcedere de imperfecto ad ꝑfectū: nō autē in reſpectiuis in quibꝰ contingit fieri ſubitam mutationē cuiuſmodi eſt ī caſu ō arboꝛe. ¶Secunda dubitatio eſt qꝛ videt̃ hec diffinitio mala cū diffiniat̃ eque ignotū. Ad quod dicit nō eſſe inconueniens quando ſunt relatiua:et tu intellige ꝙ iſta ſunt relatiua ſecundū dici. ¶Pꝛobat autē philoſophꝰ vnde accidit ipſi mouēti moueri et dicit ꝙ illud accidit motiui ratione quam habet ad rem quā mouet cuiꝰ rei cauſaꝫ affert qꝛ ſemper id quod mouet foꝛmā aliquam habet alicuiꝰ ꝑdicamenti:q̄ quidē pꝛincipium ſit motꝰ ceu actu homo ex poteſtate homine.Puta ſemine humano facit hominē aut foꝛmā quā habet.ex his ergo patent duo. pꝛimū qō mouens ꝑ ſe moueat qꝛ ꝑ ſe foꝛmā habet q̄ ē ꝑncipiū ⁊ cauſa motꝰ ⁊ quod per accidens moueatur quatenus mouet tactu,et ita per accidēs contingit quod mouens moueatur.ſ.per tactum.Tu tamen nota ꝙ Ariſtoteles nō vult dicere ꝙ omne mouens moueat̃ motu eiuſdē ſpeciei cū illo qō mouet;qꝛ illō eſt ꝯtra

philoſophū expꝛeſſe.8.phiſicoꝝ.tex.cō.28.ſed vt aiunt expoſitoꝛes greci intelligit̃ omne mouens mouet̃ motu analogo quatenus educitur de poñ moueri ad actū motionis. ¶Textu.cō.18.et dubiū manifeſtum eſt: ꝙ eſt motꝰ īmobili. Actꝰ enim huiꝰ et ab hoc.motiui autem actus nō alius eſt.Opoꝛtet q̄dē enim eē actum vtriſqꝫ:motiuū q̄dem et in ipſo poſſe: mouens autem in ipſo operari vel agere:ſed eſt actiuū mobilis quare ſimiliter vnꝰ vtriſqꝫ actꝰ ſicut idē ſpacium eſt vnius ad duo:et duoꝛum ad vnum:et aſcendentis et deſcendentis: hec enim vnum et idem ſunt:ratio autem nō vna;ſimiliter autem eſt et in mouente et in moto. ¶Remouet dubia ex declaratis. ¶Pꝛimo queret aliquis vtrum motus ſit in mouēte an in re que mouet̃. ¶Reſpōdet philoſophus hinc patet motum eē in re que mouetur tanꝙ in ſubiecto Colligitur enim ꝙ motus eſt actus mobilis et ab eo quod motiuū eſt. ¶Et dicit ꝙ idē eſt actꝰ vtriuſqꝫ.ſ.motiui et mobilis. Nam motus eſt actꝰ extrinſecus motiui ⁊ eſt actus intrinſecꝰ mobilis.Nam idē motꝰ eſt actio et paſſio:illa pꝛout pꝛouenit ab agente;hec vero pꝛout recipit̃ in paſſo: ſicut idē ſpaciū duoꝛum ad vnum et econuerſo realiter: ſed diuerſa ratione et accliue et decliue idem ſed differunt in aſcenſu ⁊ deſcenſu.Similiter autem eſt in mouente et in moto de motu comparato ad ambos:ꝙ eſt actus vnius in quantū actio alteriꝰ in quantū paſſio.

T.cō.18.

T.cō.19. **Habet aūt defectū rōnabilē.** Neceſſe ē eñ foꝛtaſſis eē quēdā actū actiui ⁊ paſſiui.Hinc q̄dē.n.actio:illinc.n.paſſio opꝰ.n.⁊ finis.huiꝰ quidē actio:illiꝰ autem paſſio. ¶Quoniam igit̃ vtraqꝫ ſunt motus: ſiquidē alteri in aliquo ſunt.aut eñ vtraqꝫ in patiente ⁊ moto ſunt aut in agente ſunt vtraqꝫ:aut actio quidem in agente;paſſio autem in patiente eſt.Si autem opoꝛtet:⁊ hanc actiōem vocare: equiuoce quidem fit at vero ſi hoc eſt in mouente:motus erit eadem eñ ratio ē in mouente:et in moto quare aut omne mouens mouebitur:aut habens motū non mouebitur. ¶Si autē vtraqꝫ in moto ſunt: et in patiente:et actio:⁊ paſſio: et doctio:et doctrina:cum duo ſint in adiſcente:pꝛimū quidē ꝙ actꝰ vniꝰ cuiuſqꝫ non in vno quoqꝫ erit: poſtea et inconueniēs eſt per duos motꝰ ſimul moueri quedā nāqꝫ erunt alterationes due vniꝰ:et in vnā ſpeciem:ſed impoſſibile eſt. ¶Sed vnius erit actꝰ ſed irrationabile:et duoꝛum:et alteroꝛum ſecundū ſpeciē eundē:et vnum eſſe actum et erit ſiquidē doctio:et doctrina idē et paſſio:et actio et docere cum adiſcere idem et agere cum pati. Quare neceſſe eſt oēm docentem adiſcere et agentem pati. ¶Aut

T.cō.20 neqꝫ actum alterius in altero eſſe inconueniens eſt. ¶Eſt enim doctio actus docētis.In quodā enim:et non deciſus:ſed huiꝰ in hoc. ¶Neqꝫ vnū duobꝰ pꝛohibet nihil eundem eſſe actum: non ſicut eſſe idem: ſed ſicut eſt ꝙ potētia eſt ad agens. ¶Neqꝫ neceſſe

T.cō.21. eſt docentem adiſcere: neqꝫ ſi pati: et agere idem eſt:non tamē tanꝙ rationē eſſe vnam:quod quid ē eē dicentē:ſicut tunice:et indumenti: ſed ſicut via thebis ad athenas ⁊ ab athenis ad thebas quēadmodū dictū ē pꝛiꝰ.Nō eñ oīa eadē inſunt quolibꝫ mō eiſdē ſed ſolum quibꝰ eſſe idem eſt. ¶At vero neqꝫ ſi doctio:et doctrina idē:et adiſcere:et docere idē: ſicut neqꝫ ſi ſpacio vnū diſtancium ſit:et diſtare hinc illuc:

T.cō.22. et inde huc vnum: et idem eſt. ¶Omnino aūt dicere eſt:neqꝫ doctio cum doctrina:neqꝫ actio cum paſſione idē ꝑpꝛie eſt; ſed cui inſunt hec:motus qō eñ huius in hoc:et quod huius ab hoc actum eſſe:rōne alterum eſt: ¶Quid quidē igit̃ motus ſit;et vniuerſaliter:et ſm̄ ꝑtem dictum eſt.Non eñ in manifeſtū eſt q̄ mō determinabitur ſpecierum vnaquęqꝫ ipſius. Alteratio quidē eñ alterabilis ſm̄ ꝙ eſt alterabile endelechia eſt.Amplius aūt notiꝰ ꝙ potentia actiui et paſſiui in quantū huiuſmodi;ſimpliciterqꝫ:⁊ iterū ſecundum vnumquodqꝫ:qm̄ edificatio aut medicatio:eodē aūt dicetur mō et de alijs motibꝰ ſingulis. T.cō.23.

Ariſtoteles in pꝛeſenti arū diſputat quādā qōnē quā vocat logicaꝫ ideſt rōnabilē et eſt vtrū agere et pati ſunt vnꝰ motꝰ et in quo ſubiecto ſint et añ quam dubitationem ꝓſequatur pꝛemitit eē quendam actū actiui ⁊ paſſiui qui quidē vocat̃ aliꝰ actus ideſt cōmunis actiui et paſſiui et ille actꝰ eſt opus ⁊ finis illiꝰ quidē actio;ideſt agentis ſed huius paſſio ideſt patientis:ſtatim vero philoſophus dicit ꝙ ſi teneamꝰ actionē et paſſionē eē diuerſos motꝰ in aliquo ſubiecto ſunt:aut igit̃ ambo ſunt in patiente:aut ambo in agente:aut actio in agente et paſſio in patiēte aut paſſio in agente et actio in patiente;et ſtatim reꝓbat hoc quartum dicens ꝙ videt̃ equiuoce et inꝑpꝛie vocare actionem q̄ eſt in patiente.Poſtea philoſophꝰ ꝓbat ꝙ non poſſit actio eſſe in agente et paſſio in paſſo qꝛ cū actio et paſſio ſint motus erit motꝰ in mouēte ⁊ ſic ōe mouēs mouebit̃ aut aliq̄d motū habens non mouebit̃. ¶Deinde philoſophus impugnat ꝙ ambe nō poſſunt eē in patiente ⁊ hoc ꝓponit dicens ſi vero ambe: et actio et paſſio ſint in paſſo et doctio et diſciplina ambe ſint ī adiſcente: ſeq̄tur ꝙ actus nō eſſet in ꝓpꝛio denominabili. nā actio nō in agente eēt qō agere denominat̃.Deinde ſeq̄retur ꝙ vnum mobile diuerſis motibꝰ moueret̃: vt paſſione ⁊ actione;q̄ ſunt due motiones diuerſe: quod ē impoſſibile quemadmodū neqꝫ due alterationes eē poſſunt vniꝰ et ad vnam foꝛmā ergo ambo eſſe nō poſſunt in patiente. ¶Poſtea vero philoſophꝰ ea parte ſi vero vnꝰ ſit actus irrationabile vtriqꝫ erit ꝓbat ꝙ actio et paſſio nō ſunt vnus motꝰ quia ſequeretur ꝙ idem eſſet diſciplina et dotrina.Et agere et pati diſcere ⁊ docere et ſic ōe docens adiſceret qō ē falſum. ¶Poſtea vero philoſophꝰ dicit ſolutionē ꝙ actio et paſſio ſunt vnꝰ motus realiter et ſubiectiue in quantū ſunt in patiente duo tamen ſecundū rationē et ſtatim ſoluit abſurda q̄ inferebant̃ ſi actio et paſſio ſint vnus motꝰ aut diuerſi.Erat enim ratio ꝙ actus cuiꝰ qꝫ non eſſet in eo cuiꝰ eſt et concedit hoc.Nā doctrina ſiue doctio eſt actꝰ docentis ⁊ ē in aliquo nō geminꝰ atqꝫ inciſus ſed vnus ⁊ contiuus et ita actio eſt actꝰ agentis vt a quo nō vt in quo;non ē inconueniens actꝰ alicuiꝰ vt a quo eſſe alteriꝰ vt in quo.Poſtea vero phus ea parte qua dicit nec vnū duoꝝ ſoluit aliud abſurdum ꝙ idem eēt actus duoꝝ realiter differentiū ad quod reſpondet nullū eſſe inconueniens quādo ſubiecto vnus ſit ſet ratione diuerſus nanqꝫ Ariſt.vult ꝙ quemadmodū ab agenti in paſſo et econtra eadē ē diſtantia ſubiecto ſed ratione diuerſa ita eoꝝ vnus eſt actus ſubiecto ſed ratione diuerſus. Nā q̄tenus eſt ab hoc actio ē quatenꝰ eſt in hoc paſſio erit. Poſtea vero philoſophꝰ.tex.cō.11. dicit ꝙ nō ſequit̃ docentem diſcere et ſi pati ⁊ agere idē ſit. Nam agere et pati licet ſint idem realiter tamē differunt ratione ſicut via qua a thebis itur in Athenas et econuerſo quare ꝑpter hāc diſtinctionem rationis nō oīa

predicata q̄ dicunť de vno dicunť de alio. Poſtea vero Ariſtoteles negat iſtã conſequentiã doctrina eſt diſciplina; ergo diſcere eſt docere nã nõ valet conſequentia ab abſtratis in concrecta maxīe in relatiuis. Poſtea vero dat bonã cõparationem dicens ꝙ coꝝ que diſtant vnuʒ eſt ſpaciũ ſiue diſtantia nõ tamē vnũ diſtare īmo duo diſtare .ſ. huius ab hoc ⁊ illiꝰ ab hoc. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ dicit ꝙ tunc doctrio ſiue doctrina et diſciplina ſint idem .ſ. actio ⁊ paſſio nã ſolum cõcediť actionē et paſſionem identificari vni motui. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ. tex. cõ. 15. ponit tres diffinitiones motus. Prima motus eſt actus entis in potentia et cetera. Secunda motus eſt actꝰ mobilis et. ꝛc. Tertia motꝰ eſt actus potentie actiui et paſſiui quatenus tale et ſic declarato motu in vniuerſali deſcendit ad particularia dicens nõ eē obſcuꝝ quomodo diffiniant alteratio medicatio ⁊ reliq̄ ſpecies nã alteratio eſt actꝰ alterabilis ĩ q̄ntũ alterabile.

Dubiũ .i. ¶ Queriť circa iſtum textũ ſi actio ⁊ paſſio ſunt vnꝰ motꝰ et nõ diſtiguntur niſi ſm rationē: quomodo diſtinguanť: duo p̄dicamenta actionis et paſſionis. Secundo ſi motꝰ vel eſt actio vel paſſio nõ

Dubiũ .2. inueniẽť motꝰ in ſubſtantia quantitate vel qualitate ⁊ in vbi. ¶ Ad hec duo dicunť. Primo ꝙ licet motus ſit vnꝰ: et idem actio ⁊ paſſio tñ p̄dicamenta que ſumunť ſm motum ſunt duo .ſ. actio ⁊ paſſio; ſm qȏ a diuerſis rebꝰ exteriorībꝰ fiunt p̄dicamentales denominationes: nã alia res eſt agens a qua ſicut ab exteriori ſumiť per modũ denominationis p̄dicamẽtũ paſſionis: nam pati nil aliud eſt quã ſuſcipere aliq̄d ab agente ⁊ alia res eſt patiens a qua denominatur agens: nã actio nil aliud ē quã actꝰ ab agente emanans in aliud. ¶ Secunda dubitatio de facili ſolui̇ť dicendo ꝙ motꝰ conſideratꝰ ꝓut ē forma īperfecta tendens ad vlteriorē ꝑfectionē ſic eſt in genere termini ad quē: ſed cõſideratꝰ ꝓut eſt medium inter duos terminos a quo et ad quē: ſic cõſiderať ꝓut exit dẽ potentia ad actũ: et illo mõ indiget cauſa reducēte et extrahente: et ſic pertinet predicamento actiõis et paſſionis. Hec diuus Thomas in preſenti. ¶ Notãdum eſt vlterius ꝙ bene poſſibilis eſt aliqua actio abſq̄ hoc ꝙ ſit paſſio vt pʒ de creatione que eſt actio et tñ nõ eſt paſſio cũ nõ recipiať in aliquo ſubiecto. Preterea dico ꝙ impoſſibile eſt eſſe paſſioneʒ niſi ſit actio: qꝛ ſi aliquid patiť ab agente patiť. Omnis tamē actio naturalis eſt paſſio: quia omne agens naturale agit in paſſo. Similiter motus eſt actio et paſſio. Eſt enim actio ꝓut ꝓuenit ab agente: et paſſio ꝓut recipiť in paſſo; quare hec predicamẽta ſola ratione diſtinguntur et non realiter: q̄uis ꝓpõnes vniuerſales negatiue in eis ſint vere: vt iſta: nulla actio eſt paſſio: ſunt enim predicatiões formales in quibꝰ ſufficit vt ſint vere extrema importare eandē rē ſub diuerſis rationibus formalibus. Ex quo ſequitur ꝙ iſta ꝯña non valet: iſta ſunt diſtincta genere ergo nõ ſupponunt ꝓ eadem re: inſtantia pʒ de ly homo ⁊ de ly albũ. Sequiť preterea ꝙ non valet actio eſt paſſio ergo agere eſt pati: nam locus a coniugatis non valet niſi in predicationibꝰ quiditatiuis. Ultimo ſequitur ꝙ potentiarum actiuarum et paſſiuarum nõ accipitur differētia ex actibꝰ cum idem actꝰ ſit actio ⁊ paſſio ſi vis plura videre de hoc vide Albertũ de ſaxonia. q. 7. huiꝰ. 3. et Joannē de ianduno. q. 4. huiꝰ ⁊ 5. et ſueſanum. tex. cõ. 25. huius.

¶ Sequitur textus.

Quoniam autem de natura ſciencia eſt circa magnitudines: et tempꝰ et motum quoꝝ vnũquodq̄ neceſſe eſt aut infinituʒ aut finitũ eē. Et ſi non omne ſit infinitum: aut finitũ: vt paſſio aut punctuʒ. Taliũ eñ fortaſſe nullũ neceſſe eſt ĩ altero hoꝝ eſſe: ꝯueniens vtiq̄ erit de natura negociantē cõſiderare ſi eſt: aut nõ eſt: et ſi eſt: quid ē. T.c.24. ¶ Signum enim ꝙ huius ſcientie ꝓpria cõſideratio de ipſo eſt. Omnes eñ qui videnť rationabiliter tetigiſſe huiuſmodi philoſophiã; fecerunt verbũ de infinito. Et oẽs tanq̄ principiũ quoddam ponunt eoꝝ que ſunt. T.c.25. Alij quidem quemadmodum Pythagorici et Plato per ſe non ſicut accidens alicui alteri: ſed ſicut ſubſtantia ipſum eſſe infinitum. Preter hoc quod pythagorici quidem in ſenſibilibꝰ Neq̄ enim abſtractum faciunt numerum: et eſſe extra celum infinitum. Plato autem extra nullum eſſe corpus neq̄ ideas: eo ꝙ nuſq̄ ſint ipſe; tamē infinitũ et in ſenſibilibus et in illis eſſe. ¶ Et hi quidem infinitum eſſe parem. Hic quidem enim comprehenſus et ſub impari recluſus adhibet his que ſunt infinitatem. T.cõ.26. Signum autem huius eſt quod contingit in numeris: circumpoſitis enim gnomonibꝰ circa vnum ⁊ extra: aliquando quidem aliam fieri ſpeciem: aliquãdo autem vnã. ¶ Plato autem duo infinita magnũ ⁊ paruum. De natura aũt oẽs ſemper ſubijciunt alteram quandam naturam infinito dictoꝝ elementoꝝ: vt aquam: aut aerem: aut medium hoꝝ. T.c.27. Finita auteʒ facientium elementa nullus infinita facit. Quicũq̄ autem infinita faciunt elementa quemadmodũ Anaxagoras et Democritus. Hic quidem ex ſimilibꝰ partibus: ille autem ex omni ſemine figurarum per contactum continuũ infinitũ eſſe dicit. ¶ Et hic quidem quamlibet partem eſſe ſimiliter mixtam toto ex eo quod videt quodlibet ex quolibet fieri. T.c.28. Hinc eteniʒ videtur et ſimul aliquando omnes res firmate eſſe: vt hec caro et hoc os: et ſic quodlibet: et oĩa itaq̄ et ſimul igitur. Principium enim nõ ſoluʒ in vnoquoq̄ diſgregationis ſed et omniũ eſt. Oñ enim omne qȏ fit: ex huiuſmodi fit corpore: omniũ enim generatio preterq̄ ꝙ non ſimul: et quoddam principiũ eſſe opʒ generationis. Hoc autem eſt vnum: quod ille vocat intellectũ. Intellectus autem ex principio quoddaʒ operatur intelligens et cognoſcens. Quare neceſſe eſt ſimul aliquãdo oĩa eſſe: et incipere moueri aliq̄ñ. ¶ Democritus aũt nihil alterum ex altero fieri primoꝝ dicit. T.cõ.29. Sed tñ ipſum cõe corpus omniũ eē principiũ magnitudine ſm partes et figuras differẽten. ¶ Quod quidē igitur conueniẽs ſit phiſicis hec ſpeculatio manifeſtũ ex his. T.cõ.30. Rationabiliter aũt et principiũ ipm ponunt. Neq̄ enim fruſtra poſſibile ē ipm eſſe: neq̄ aliã ineſſe potentiam: niſi ſicut principium. Omnia enim principiũ ſunt: aut ex principio: infiniti autē non eſt principiũ: eſſet enim vtiq̄ finis ipſius. Ampliꝰ aũt et ingenitũ et incorruptibile: ſi eſt quoddam principiũ. Quodcũq̄ eñ fit neceſſe eſt accipe finem: et finalitas eſt corruptionis. Quare ſicuti dicimus non eſt huiꝰ principiũ: ſed hoc alioꝝ videť eē: et cõtinere oĩa et gubernare: ſicut affirmant quicunq̄ non faciunt extra infinitum aliquã cauſaʒ: vt intellectũ aut concordiã. Et hoc eſſe debet diuinum. Immortale enim et incorruptibile ē: ſicut affirmãt Anaximandrios et plurimi philoſophoꝝ.

Philoſophus tex. cõmē. decimiquarti declarat ꝙ philoſopho naturali pertinet tractare de infinito dicens pħo naturali ꝑtinet conſiderare circa magnitudines ⁊ tempꝰ et motuʒ quorũ vnũquodq̄ neceſſe eſt aut finitũ, aut infinitũ eſſe: ſʒ tñ nõ oē eſt finitũ vel infinitũ vt pʒ de punto et de paſſione ideſt q̄litate q̄ nec ſunt finita neq̄ infinita et hoc dixit d̄clarando pertinere pħo prīo cõſiderationem de infinito qꝛ poſſet aliquis credere infinitũ rõne ſue cõmũitatis ꝑtinere pħo prīo quod declarauit eſſe falſum ꝑ exēplum de punto et caliditate: poſtea vero dicit ꝙ ꝑtinet pħo cõſiderare infinitũ qꝛ oēs pħi tetigerunt eſſe infinitũ et dicebant eē principiũ rerũ īmo pithagoras et plato ponebãt nõ eē accidēs alicui nature ſʒ eſſe quoddã ꝑ ſe exiſtēs: et hoc emopetebat eorũ opinioni qꝛ ponebant numeros et quantitates eſſe ſubſtantias rerũ infinitũ aũt in quãtitate eſt. Preterea oſtendit d̄fĩã inter platonē et pithagoram quantũ ad poſitionē infiniti prīo qꝛ pithagorici non ponebãt infinitũ niſi ĩ ſenſibilibꝰ et ſingularibꝰ ⁊ non faciebant ideã nũeri abſtratam et ponebant hoc infinitũ extra celos nullũ eſſe corpus: neq̄ ideas eo quod nuſq̄ ſint ipſe locus corpaliũ eſt: quales nõ ſunt idee tñ dicebat nõ ſolũ infinitũ eſſe in rebꝰ ſenſibilibꝰ ſʒ etiã in illis ideſt in ideis ſeparatis. Deinde pħꝰ dicit de mente pithagore infinitũ cõpari potiꝰ nũero pari eo ꝙ finiatur ⁊ cõprehendať ſub impi addendo vnitatē ⁊ dat ſecundã rõnē qꝛ vt omnibus numeris circa vnum incipiendo ab vno qȏ eſt poteſtate q̄dratũ et extra ideſt in alijs ꝑibꝰ addendo primo quadrato velut normati ſecundũ imparē reſultat ſecũdꝰ quadratꝰ vt addendo vnitati ternariũ reſultat q̄ternariꝰ: et ſi iſti q̄drato ſcilicet quaternario addamꝰ tertiũ imparē qui ē quinarius reſultat tertiũ quadratũ ſcilicet nonenariꝰ et ſic forma impis videť eſſe vna et finita ſʒ addēdo circa vnũ ideſt vnitatē normatim et eodē normatim et eodem mõ omnes pares reſultãt diuerſiſſime ſpecies figurarum vt ſi vno addamus primũ parem ideſt binariũ fit ternarius primꝰ numerꝰ tri laterꝰ et ſi iſti addas ſecũdũ partem ideſt quaternariũ reſultat eptagonus plato vero facit duo infinita ideſt magnũ et paruum: ſed ſimplicius contra Alexãdrũ peripatheticũ dicit pithagoram attribuiſſe infinitudinē prīo principio ideſt eo cum quo plato et catholici conueniunt: dicentes deũ eſſe virtute et perfectione infinitum. Deum autem vocat plato magnum. Magnum: qꝛ nihil eo maius paruum vero in cunctis eſt minimis. Pithagoras vero appellat ipſum infinitudinem extra celum hoc eſt in celo non contentum nec clauſum: qꝛ cum ſit īmēſus infinitus; chaos extra celum poſuit infinitũ et ſuam infinitatē cõparat nũero pari: qꝛ nihil efficit quin reſtet ad huc aliquid efficiendũ ſicut non eſt par nũerus quin illi poſſit addi vnitas: quare patet hec oĩa eſſe ſoli deo tributa eſſe q̄ verba cõſueta apud antiquos: qui numina occultare quantum poterant enitebantur: ne illorum publicatione in contentum venirent vt autor ē philoxenus. ¶ Dicit deinde pħs: ꝙ oēs ſubijciunt alteram quandã naturam infinito ideſt faciunt infinitum eſſe accidens: et eam naturam quam ſubijciunt ĩfinito quiddã vocauere aerē aut aquã aut medium horũ: ſʒ ponētiũ finita principia gñationis nullꝰ infinita facit ſm quãtitatē: q̄ vero aſſignant principia infinita differunt qꝛ q̄dã ex ſimilibꝰ partibus vt Anaxagoras; q̄dã ex indiuiſibilibꝰ ſm quãtitatē differentibꝰ figura: et Anaxagoras oĩa miſcet cũ omnibꝰ qꝛ videbat fieri quodlʒ ex quolibet. Hinc etenim videť et oẽs res firmatas eſſe ideſt coniunctas: vt hec caro: hoc os: ⁊ ſic quodlʒ ideſt de quolʒ alio: ⁊ omnia itaq̄ et ſi muligiť aliquando erant oĩa: et non ſolum opʒ ponere vnũ principiũ diſgregationis cuiuſlibet rei ſed et omniũ ſimul: et hic eſt intellectꝰ īmixtꝰ ſed democritꝰ non ponebat vnũ fieri ex altero: ſed naturã corporis q̄ eſt cõmunis omnibꝰ in diuiſibilibꝰ corporibꝰ differens ſm ptes et figuras ⁊ principiũ omnium ſm ordinem concludit bonã eē pħo ſpeculationē de infinito: Poſtea pħs ponit. 4. in quibꝰ concordabãt primũ ꝙ omnes poſuerũt infinitũ eē principiũ: ⁊ hoc rationabiliter ideſt per ꝓbabilē rõnē: nõ eñ poſſibile eſt ſi infinitũ eſt ꝙ ſit fruſtra: ergo vel eſt principiũ vel ex principio: ſi primũ intentũ: ſi ſecundũ ergo ſi hʒ principiũ habʒ finē. Sʒ certe iſta rõ antiquorum non valʒ: qꝛ ſemel capiunt pĩcipiũ ꝓ principio gñationis: et deinde ꝓ fine magnitudinis in quo eſt clara equocatio. Scõm qȏ aiunt eſt ꝙ eſt incorruptibile et ingenitũ: qꝛ ſi eſſet genitũ et corruptibile haberet principiũ et finem: et ſic non eſſet infinitũ in quo vides rerũ eſſe equiuocationē. Tertiũ ꝙ continebat et gubernabat oĩa: et hoc erat apud eos q̄ ſolũ ponebãt vnũ pĩcipiũ materiale: non vero apud illos q̄ ponebãt pĩcipijs concordiã et intellectũ vt Anaxagoras: et hoc infinitũ debʒ eſſe diuinũ et īmortale et incorruptibile vt aſſeruerũt Anaximãdros et pl̄imi phiſicorum.

Eſſe autē infinitũ fides ex quinq̄ contingit maxime intentē dētibꝰ ex tempore: hoc eñ infinitũ: ⁊ ex magnitudinũ diuiſiõe. Utunť eñ mathematici ĩfinito. Ampliꝰ ſic vtiq̄ ſolũ non eſt deficere fieri: et corrũpi: ſi infinitũ ſit ãpliꝰ inducendo finitũ ſemꝑ ad aliquid. ¶ Quare neceſſe eſt ei nullũ eſſe tr̄m: ſi ſemper inducere neceſſe eſt alterũ ad alterũ. ¶ Maxīe aũt: ⁊ magis ꝓprie qȏ cõmunē facit dubitationē oībꝰ; ꝓpter id eñ qȏ intellectu nõ ē deficere et nũerꝰ infinitꝰ videť eē: et mathematice magnitudines: et qȏ ē extra celũ. Infinitũ aũt cũ ſit extra: et corpꝰ infinitũ videť eē: ⁊ mũdi: q̄d eñ magis vacuũ hic q̄ ibi q̄re ſiq̄dē in vno loco: ⁊ vbiq̄ eſſe magnitudinē. Similiter aũt et ſi vacuũ eſt: et locꝰ infinitꝰ ⁊ corpꝰ infinitũ neceſſe eſt eē. Cõtingere eñ ab eſſe nihil differt in perpetuis. ¶ Habʒ aũt dubitationē de infinito cõſideratio: et nanq̄ nõ eſſe ponētibꝰ multa impoſſibilia accidũt: et eē. Ampliꝰ aũt q̄liter ē: vtrũ ſicut ſubſtãtia: aut ſicut accñs ꝑ ſe alicui nē: aut nãliter; ſed nihilominus ē infinitũ: aut infinita multitudīe. ¶ Maxime aũt phiſici eſt cõſiderare ſi ē magnitudo ſenſibibilis infinita. ¶ Primũ ergo determinãdũ quot modis diciť infinitũ. Uno q̄dē igiť mõ ꝙ impoſſibile eſt trãſiri ex eo ꝙ nõ ē aptum trãſiri: vt ē vox inuiſibilis: aliť aũt trãſitũ hñs in ꝯſumabilē: aut qȏ vix: aut qȏ aptũ natũ ē hēre: nõ tñ habʒ trãſitũ: aut finē. Ampliꝰ infinitũ eſſe aut ſcõm appõnē: aut ſm diuiſionē: aut vtroq̄ mõ. ¶ Separatũ q̄dē igiť eē ĩfinitũ a ſenſibilibꝰ ipſum aliq̄d ens ĩfinitũ ĩpoſſibile ē, ſi nãq̄ neq̄ magnitudo: neq̄ multitudo ē: ſubſtantia aũt ipſũ infinitũ: et nõ accidens: indiuiſibile erit. Diuiſibile enim aut magnitudo aut multitudo erit. Si autē indiuiſibile eſt: nõ infinitũ ē; niſi ſicut vox inuiſibilis. Sed neq̄ ſic dicunt affirmãtes eē infinitũ: neq̄ nos querimꝰ: ſʒ ſicut itranſibile. ¶ Si aũt ſm accñs ē ĩfinitũ: nõ erit

vtiqꝫ elemētū eoꝝ que ſunt ſm ꝙ ē īfinitū: ſicut neqꝫ in
uiſibile locutionis: ꝗuis vox ſit inuiſibilis. ¶Amplius
quomō contingit aliquid eē ipſum īfinitū ſi vero nō ē
et ſm numeꝝ ꝛ magnitudinē: quoꝝ ē ꝑ ſe paſſio q̄dā
infinitū. Adhuc eīm minꝰ neceſſe eſt eē ꝙ ſm numeꝝ
T.cō.37. et magnitudinē. ¶Manifeſtū autē ē ꝙ nō ꝯtingit i-
finitū eē ſicut actu eē: ꝛ ſicut ſubſtantiā ꝛ principium.
Erit eīm quodlibet ipſiꝰ acceptū infinitū ſi partibile
eſt. Infinito. n. eē ꝛ īfinitū idē ē ſi ſuba īfinitū ē: ꝛ nō de
ſubiecto. Quare aut indiuiſibile eſt: aut in infinita
diuiſibile. Multa autē īfinita eē īpoſſibile ē. At vero
ſicut aeris aer pars eſt: ſic ꝛ infiniti infinitū: ſi quidē
ſuba ē ꝛ principiū īpartibile: igiᷓ et īdiuiſibile eſt: ſꝫ
īpoſſibile ē eē actu infinitū: Quantitatē eīm aliquam
T.cō.38. neceſſe ē eſſe. ¶Secundū accñs ergo eſt īfinitū: ſed
ſi ſic eſt dictū ē ꝙ nō cōtingit ipſum dice ꝓcipiū: ſed
illud cui accidit: vt aerē aut par. Quare icōuenien-
ter vtiqꝫ enuncient idē dicentes ſicut pythagorici di
cunt. Simul eīm ſubā faciunt infinitū: et parciuntur.
T.cō.39. ¶Sed fortaſſis hec quidē ē vniuerſalis queſtio ma
gis: ſi cōtingit in mathematicis īfinitū eē ꝛ ītelligi-
bilibꝰ et in nullā habentibꝰ magnitudinē. Nos autē
ītendimꝰ de ſenſibilibꝰ: et de q̄bꝰ facimꝰ ſciam: vtrū
in ipſis ē: aut nō eſt corpus īfinitū in augmentū.

Philoſophꝰ in preſentiaꝝ diſpu
tat hanc queſtionem vtranqꝫ parte ꝓbans
quod ſit dabile quinqꝫ rationibꝰ. Prima ratio quia
tempꝰ ē īfinitum qꝺ neqꝫ inchoauit neqꝫ fini et ergo
īfinitū ē dabile. Secunda ratio cōtinuū ē diuiſibile ī
īfinitū qua tanꝙ ſuppoſitiōe vtuntᷓ mathemati. Ter
tia ratio generationes ꝛ corruptiōes nūqꝫ deſicient
ergo dabile ē īfinitū e quo tāqꝫ e fonte perenni orieᷓ
q̄cquid inde ꝑ ablationē ꝓfici ſciᷓ. Quarta rō: ſi ſēꝑ
corpꝰ finiᷓ ad corpꝰ: oportet tandē īfinitū ꝛ ī mēſum
eē vel dabiᷓ aliqꝺ corpꝰ qꝺ in nullum deſinat corpꝰ.
¶Auerro. aūt dicit oēs has rationes eē ꝓbabiles:
ꝛ qꝛ multa falſa poſſūt eē ꝓbabilia ꝛ multa neceſaria
etiā vt diciᷓ ꝑmo thopicoꝝ. Ideo ait aliquas haꝝ rō
nes eē veras ꝛ aliquas falſas ꝛ maxime apretiat illā
rationē de tēpore: dicens eē īpoſſibile ꝙ tempꝰ ī cho-
auerit. Quia ſi tēpꝰ generareᷓ vel generareᷓ in tē-
pore: vel in nunc ſi ꝑmū ante illꝰ temporis generatio
nē preceſſit tēpꝰ ꝛ eēt tempꝰ: ſi vero genereᷓ in nunc
cū illud nūc ſit cōtinuatiuū temporis futuri cum pre
terito ante illud nūc ꝓceſſit tempꝰ. ¶Secūdo ſua-
det hoc Auerroes oē qꝺ gñaᷓ et corrūpiᷓ claudiᷓ tē
ꝑe a ꝑte añ et a ꝑte poſt: ſꝫ tēpꝰ nō claudiᷓ tēꝑe a ꝑte
añ et a ꝑte poſt ergo tēpꝰ nō gñaᷓ et corrūpiᷓ: tenet
ꝯña in baroco: totū añs eſt verū ergo ꝯñs. ¶Sed
he rōnes Auerrois ſm catholicos nihil valent: qꝛ nō
oē qꝺ īcipit īcipit ꝑ gñationē: ſꝫ ꝑ ſimplicē emanatio
nē aliqñ q̄ diciᷓ creatio. Nā tēpꝰ īcepiſſe dicimꝰ ꝑ ac
ciñs ad mūdi et celi creationē ꝓpterea neqꝫ ipm in-
cepit ī nūc neqꝫ ī tpe ſꝫ hñ ꝺ nouo ꝑ creationē. ¶Quī
ta rō mens in cogitādo nūerū inter vallū et magni-
tudinē extra celū non dficit igiᷓ hec oīa ſunt infinita:
tenet ꝯña qꝛ q̄cq̄d intelligi pōt: eē opꝫ: ſi vt diciᷓ. 4.
metha: imaginatiōes vere ſunt. Ultra ſpaciū extra
celū eſt infinitū: ergo mūdi erunt infiniti: hic eſt mū
dꝰ nō eſt potior rō ꝙ ſit in vna ꝑte quā in alia: et ſi va
cuū infinitū erit locꝰ non repletꝰ corꝑe infinitꝰ aptꝰ
natꝰ repleri: et qꝛ tale vacuū eēt ꝑpetuū: ꝛ hꝫ aptitu
dinē continendi infinitū: iā ꝯtinet infinitū: qꝛ in ꝑpe
tuis nil differt poſſe eē: et eſſe: alioq̄ ꝑpetuo aliq̄ potē
tia ſeu aptitude fruſtrareᷓ. ¶Eſt tñ magnū dubium
circa iſtā ꝓpōnē: ī ꝑpetuis nil differt poſſe eē ꝛ eē: qꝛ
videᷓ ꝙ celū pōt moueri reuolutione craſtina: ſꝫ non
moueᷓ reuolutione craſtina: et deꝰ pōt de nouo aliū
mūdū facere: ſed nō facit nec facier. ¶Dicit Egidi
us romanꝰ ꝙ ſolū hꝫ iſta ꝓpō intelligi in deo quo ad
ſuas ꝑfectiones ſimplr̄: vt ſi pōt deꝰ eē ſapiēs iā ē ſa-
piens et ſic de reliq̄s. ¶Uel dicas vt de Janduno. q.
9. huiꝰ tertij: ꝙ in ꝑpetuis trāſmutatiōis ex ꝑtibꝰ nil
differt poſſe eē et eſſe: ſed in ꝑ petuis tranſmutabilibꝰ
vt eſt celū et materia p̄ria nil differt poſſe eē et eē de
potentia reſpectu eē eēntialis vt ſi pōt eſſe mā iam ē
ſed reſpectu eſſe ſuꝑ additi vel accñtalis: vt eſt reci-
ꝑe hāc formā vel illā: aliud eſt poſſe eē et eē: nō eīm ex
hoc ꝙ pōt recipe hanc formā ſequiᷓ ꝙ hꝫ illā: Auer-
roes tñ dicit ꝙ ī ꝑpetuis nil differt poſſe eē ꝛ eē: ſi ſint
eterna nō ſubiecta tēpori: vt ſunt ea q̄ extra celos nō
ſubdita tpi. ¶Ego tñ crederē magis ad literā Ariſ
totelē velle dicere: in ꝑpetuis nil differt poſſe eē. i. nō
inueniᷓ aliquod ꝑpetuū eternaliter fruſtratū eo: qꝺ
ei ꝑ ſe et eēntialr̄ natū eſt cōuenire: et ideo nos bene
videmꝰ ꝙ ſi eſt aliqꝺ ꝑpetuū ſimpliciter: cū iā infini-
tū tempꝰ tranſierit a ꝑte añ ꝙ nō potuit toto illo tē-
ꝑe eē orbatū exercitio illiꝰ potētie ſaltē in gñe vt in
ſole ſi pōt illūinare iā illuminauit, lꝫ nō ſi pōt hoc lu-
mē facere: ſequiᷓ hoc lumen fieri.

¶Obijcit Ariſtoteles in cōtrariū di
cit ergo dubitatio eſt circa infinitū vtrū ſit vel nō ſit
multa eīm īpoſſibilia accidūt ſiue ponamꝰ eſſe ſiue nō
eē ſimiliter vtrū ſit ſubſtātia vel accidēre alicui natu
re aut neutro mō ſꝫ nihilominꝰ ē infinitū vnū aut mul
titudine infinita. Tādē cōcludit ꝙ maxīe phiſici eſt
conſiderare ſi eſt aliq̄ magnitudo ſenſibilis infinita.
Poſtea dicit ꝙ infinitū capiᷓ ꝓ illo quod īpoſſibile ē
trāſiri ex eo qꝺ non eſt aptū trāſiri vt eſt vox inuiſibi
lis. Secūdo mō diciᷓ infinitū qꝺ hꝫ tranſitū in conſu
mabilē aut vix. Ultīo dicit ꝙ infinitū pōt accipi aut
ſecūdū appoſitionē tantū aut ſcōm diuiſionē tantū: aut
vtroqꝫ mō: prioris. Exm̄ eſt q̄ntitas continua. Secun
di exm̄ eſt nūerꝰ. Tertij exm̄ eſt tps. Poſtea vero phi
loſophꝰ ponit rōnes ad excludendū infinitū: et p̄io
ad excludēdū infinitū ſeꝑatū qꝺ platonici poſſuerūt
Secūdo ad excludendū infinitū a rebꝰ ſenſibilibus
ibi rōnabiliter q̄dē igiᷓ. Circa primū ponit tres rō-
nes. Prima rō dicit īpoſſibile eſt eſſe infinitū ſeparū
a ſenſibilibꝰ: qm̄ tale nō erit q̄ntū nec multū ꝛ ſic erit
indiuiſibile: et ꝑ cōſequens nō erit infinitū ſiē indiui
ſibile. niſi ſicut vox inuiſibilis ſic infininitū qꝛ non fi-
nitū: ſed nos q̄rimꝰ infinitū ſicut in trāſibile. Si vero
dicas infinitū non eſſe ſolā ſubſtantiā ſed hēre accñs
qꝺ eſt magnitudo et multitudo cui cōuenit infinitū: ꝛ
ſubſtantie ꝯuenire infinitudinē ſcōm illud accñs: ſe-
quiᷓ ꝙ infinitū in quātū huiuſmodi non ſit principiū
eorū q̄ ſunt ſicut nō dicimꝰ inuiſibile eſſe principiū lo
cutionis ꝗuis accidat voci q̄ eſt ꝑincipiū locutionis.
¶Secūda rō poniᷓ ibi ampliꝰ q̄uō cōtinget eē ta
lis. Minꝰ eſt ſeꝑabile et ꝑ ſe exiſtens paſſio quā ſub
iectū: ſed infinitū eſt paſſio magnitudinis et numeri
ſed magnitudo et nūerꝰ nō poſſunt ſepari vt in meta
phiſica ꝓbatū eſt ergo neqꝫ infinitū. ¶Tertia rō po-
niᷓ ibi manifeſtū aūt eſt ꝛ dicit ꝙ nō poteſt poni ꝙ in
finitū ſit actu ſubſtantia et principiū reꝝ: qꝛ vel ē di-
uiſibile vel nō ſi primū q̄libꝫ eiꝰ ꝑs erit infinita; qm̄ in
ſubſtantijs idē eſt hoc eē et natura eiꝰ. Nā idē eſt ho-
minē eē et natura hominis vnde oportebit ꝙ ſi de rō
ne infiniti ſit ꝙ ſit ſubſtātia et principiū cūctarū reꝝ
ipſum infinitū ꝯtinꝰ hēbit q̄ſlibꝫ ꝑtes infinitas cū q̄li
bꝫ ꝑs ſit principiū: ꝛ pꝫ ꝙ ſit in diuiſibile aut diuidaᷓ

in ꝑtes infinitas qꝺ eſt īpoſſibile qm̄ ex multis infini-
tis cōpōereᷓ aliqꝺ idē et ita infinitū trāreᷓ ad aliud
infinitū. ¶Et tota rō q̄re valet hec ꝯña eſt infinitū: er
go q̄libꝫ ꝑs eſt infinita eſt iſta qꝛ infinitū ē principiū
et ſubſtantia ſimplex ergo q̄lꝫ ꝑs principij erit infini
ta et principiū: ſicut q̄libꝫ ꝑs aeris ē aer. ¶Hoc aūt
impoſſibile eſt ꝙ ſit actu infinitū et indiuiſibile qꝛ oē
infinitū eſt quātū et ſic ſequiᷓ ꝙ cōueniat infinito eē
principiū ꝑ accñs: q̄re nō eſſet principiū illud cui acci
dit: quare non eſſet principiū illud cui accidit quan
titas vt aer vt poſuerunt phī naturales: ſiue ſit aliq̄
ſubſtātia ītelligibilis vt par ſicut pithagorici poſue
runt. Unde manifeſtum eſt ꝙ incouenienter dixerūt
pithagorici ponētes infinitū eē ſubſtātiā et ſimul cū
hoc dicentes ipm eē diuiſibile: qꝛ ſequiᷓ ꝙ q̄libet ꝑs
eiꝰ ſit infinita: qꝺ eſt īpoſſibile: vt ſupradictum ē. Ul-
timo dicit ꝙ forſan iſta q̄ſtio trāſit limites: vtrum ſit
infinitum in mathemathicis et in in intelligibilibꝰ ꝛ
in his q̄ nullā hēt magnitudinē. Solum. n. eēt inq̄rē-
dum: ſi ſit infinitum in ſenſibilibꝰ.

T.c.40. Ratiōabiliter quidē igiᷓ ſpe
culantibꝰ ex hmōi videbiᷓ nō eē vtiqꝫ
Si. n. ē corporis rō ꝙ planicie deter
minatū ē: non erit vtiqꝫ corpꝰ infinitum
T.cō.41 neqꝫ ītelligibile: neqꝫ ſenſibile. ¶At ve
ro nec nūerꝰ ſic ē ſicut ſeparatꝰ ꝛ īfini
tus. Numerabile. n. numerꝰ eſt: aut hñs numerū. Si
ergo numerabile poſſibile eſt numerari. ꝛ tranſiri
T.cō.42 vtiqꝫ poſſibile erit infinitū. ¶Phyſice aūt magis cō
ſiderantibꝰ ex his manifeſtū erit. Neqꝫ. n. ꝯpoſitum
poſſibile ē eē infinitū neqꝫ ſimplex. Cōpoſitū q̄dem
igiᷓ nō erit īfinitū corpꝰ ſi finita elementa ſunt multi
tudine. Neceſſe ē. n. plura eſſe ꝛ equare cōtraria ſꝑ:
et nō eē vnū ipſoꝝ īfinitū. Si nāqꝫ q̄tūcumqꝫ defici-
at q̄n vnoquoqꝫ corpore ē potētia a potentia alteriꝰ
vt ſi ignis finitus ſit aer autem infinitus eſt aūt equa
lis ignis eq̄li aeri ī potētia quātūcūqꝫ duplicatus ſo
lū ſꝫ āt nūeꝝ q̄ndā hñs: tūc manifeſtū ꝙ īfinitū excellit
ꝛ corrūpit finitū. ¶Unūqꝺqꝫ āt īfinitū eē īpoſſe ē: cor
T.cō.43. pꝰ. n. ē penitꝰ hñs dimēſionē. Infinitū āt īdeterminate
diſtans ē. Quare īfinitum corpꝰ vbiqꝫ diſtans erit ī
īfinitum. ¶At uero neqꝫ vnuꝫ cōuenit īfinituꝫ corpꝰ
T.c.44. eſſe ꝛ ſimplex: neqꝫ ſicut dn̄t q̄dā: ꝙ extra elementa
eſt: ex quo alia generāᷓ: neqꝫ ſimplr̄. Sunt. n. q̄dam
qui hoc faciunt īfinituꝫ: ſꝫ nō aerē: aut aq̄m: quatenꝰ
nō alia corrūpanᷓ ab īfinito. Hn̄t. n. adiuicē ꝯtrarie
tatē: vt aer q̄dē hūidꝰ: aqua āt frigida: ignis vero ca
lidꝰ: quoꝝ ſi eēt vnū īfinituꝫ corrumperēt itaqꝫ iam
alia. Nunc autē dicunt alterum eſſe: ex quo hec ſunt.
¶Impoſſibile eſt autem eſſe aliquod corpus huiuſ-
T.cō.45 modi infinitum. De hoc eīm cōmune quiddam dicen
dum eſt: et de omni ſimiliter et aere aqua et quoli-
bet. Sed primo dicendum ꝙ non eſt huiuſmodi cor
pus ſenſibile extra notata elementa. Omne nāqꝫ ex
quo eſt et reſoluiᷓ in hoc. Quare eſſet vtiqꝫ hoc cor-
pus preter aerem et ignem et terram et aquam: vr
T.cō.46 autem nullū huiuſmodi. Neqꝫ igiᷓ ignem neqꝫ alio-
rum elemētorum nullum contingit infinitum eſſe ali
quod. Omnino enim et preter id quod infinitum ſit
aliquod ipſorum: impoſſibile eſſe: ſi tamen infinitum
ſit: aut eſſe: aut fieri: vnum aliquod ipſorum: ſicut di-
cit Heraclitus omnia fieri aliquando ignem. Eadē
T.cō.47 autem ratio eſt et de vno et de alio quod faciunt ex
tra elementa phyſici. Omne namqꝫ mutatur ex con
trario in contrarium: vt ex calido in frigidum.

Iam philoſophus nobis oſtēdit
opinionem eorum qui de infinito naturaliter
loquebantur: Mō declarat opiniones illorū
que de infinito nateraliter loquebantur: ipſum aſſe-
rentes eſſe tanquam decepti et primo probat ꝙ non
poſſit dari corpus finitum rationibus logicis: ſic ar
guēdo eſt corpus ergo terminatur ſuperficie ꝙ ſi ſic
ergo non eſt infinituꝫ. ¶Secūda rō probans ꝙ nō
ſit infinitum multitudine: quia omnis numerus ē nu
merabilis et omne numerabile habet terminum: er
go non eſt infinitum multitudine. Dicit deinde tex.
commenti. 42. phiſice autem magis conſiderātibꝰ
ex his manifeſtū erit non eſſe infinitum: quia vel eſt
ſimplex vel compoſitum: et p̄io probat de compoſi-
to ꝙ non poſſit eſſe infinitum ſi finita ſunt elementa:
niſi illorum vnum ſit īfinitū: et ſi ſic illud ſuperabit et
vincet reliqua et per conſequens non manebit mix
tum ſaluum dicere aūt omnia. 4. eſſe infinita impo-
ſſibile: quia de ratione corporis eſt extenſio ad oēm
partem et infiniti in infinitam diſtantiam ergo cum
quodlibet omnia occupet eſſent plura corpora pe-
netratiue. Jam vero probat ꝙ non poteſt eſſe ſim-
plex quia illud deſtrueret omnia reliqua: cum ſit cō
trariū reliquis: et eadem ratione cum ſit medinm
aliquod infinitum deſtrueret alia; dicit textus. Nūc
autem dicunt alterū quoddam eē ex quo hec ſunt; i.
eē mediū qꝺ ē falſuꝫ qꝛ ſolū reſoluūᷓ corpora ī. 4. ele
menta ergo non fiunt ex medio. Item dicere vt he-
raclitus omnia aliquando eſſe conuertenda in vnū
propter excellentiam ſue virtutis manifeſtum eſt: ꝛ
idem eſt dicendum de elemento medio quod ponūt
principiū generationis omniū. Quod ex cōtrarie-
tate futurum eſt: ergo ſi illud medium eſt infinitum
deſtrueret eodem mō omnia ſicut ſi eēt contrarium.

Oportet autem de omni ex T.c.48.
his conſiderare: ſi contingat aut non
ꝯtingat corpꝰ īfinitū eē ſenſibile ꝙ aūt
omnino impoſſibile ſit corpus infini-
tū eſſe ſenſibile ex his manifeſtum eſt
Aptum eniꝫ natum eſt omne ſenſibile
alicubi eſſe ꝛ locus aliquis eſt vnius cuiuſqꝫ et idem
partis et omnis eſt: vt totius terre et vnius glebe ꝛ
ignis et ſcintille: Quare ſiquidem ſit eiuſdem ſpēi
aut immobile erit: aut ſemper mouebitur: īpoſſe eſt.
Quid enim magis deorſum aut ſurſum aut alicubi.
Dico autem vt ſi gleba ſit alicubi ipſa vbi mouebiᷓ
aut vbi manebit: locus enim infinitus erit ſibi ꝛ cog
nati ſibi corporis. Utrum igiᷓ continebit totum lo-
cū et q̄uō. Que igiᷓ vbi manſio et motus ipiꝰ: aut vbi
manebit. Nō ḡ mouebiᷓ ſi vbiqꝫ mouebiᷓ nō ḡ ſtabit
Si aūt diſſimile eſt oē: diſſimiles ꝛ loci ſunt: ꝛ primū
quidem non vnum corpus oīs eſt: ſed aut in tangen
do. Poſtea aut finita hec erunt: aut infinita ſpecie.
Et finita quidem nō eſſe pñt. Erunt enim alia quidē
finita; alia vero nō: ſi omne infinitum eſt: vt ignis aut
aqua. Corruptio autem huiuſmodi in contrarijs eēt
ſicut dictum eſt prius. Et propter hoc nullus vnum ꝛ
infinitum ignem facit: neqꝫ terram phyſiologorum:
ſed aut aerem: aut aquam: aut ipſorum medium: qꝛ
locus vniuſcuiuſqꝫ manifeſtus erat et determinatus
Hec autem terminatur ad duas partes ſurſum et
deorſum. Si autem infinita et ſimplicia ſunt et loci
infiniti et elementa infinita erunt. Si autem hoc im
poſſibile eſt: et loci finiti ſunt: totum finitum eſſe ne-
ceſſe eſt. Impoſſibile enim eſt non comparare locū

et corp us. Nec̄ eni̅ locus oīs maioꝛ ē quā quantum
cunq̄ contingit corpus ſimul eſſe. Similiter autem
nec̄ i infinitum erit corpus nec̄ corpꝰ maius quam
locꝰ: aut eni̅ vacuum erit aliquid aut corpꝰ nuſq̄ ap-
T.cō.50 tū natū eſt eſſe. ¶ Anaxagoras aūt inconuenienter di
cit ꝺ infiniti manſione. Fulcire eni̅ ipſum ſeipſum di-
cit infinitum. Hoc aūt eſt qꝛ in ſeipſo eſt. Aliud eni̅
T.cō.51. continet nihil. ¶ Tanq̄ vbi vtriq̄ aliq̄d ſit aptū natū
ſit ibi eſſe. Hoc autem non verū eſt. Erit eni̅ aliquid
alicubi et non ibi aptum natum eſt eſſe. Si igitur
qꝛ maxime non mouetur tot ūin ſeipſo nanq̄ fulcit:
et in ſeipſo eſt: imobile eē neceſſe eſt. Sꝫ quare non
aptū natum ſit moueri dicendū eſt: non eni̅ ſufficiēs
eſt ſic dicentem euadere. Erit eni̅ vtriq̄ et quodlꝫ ali
ud non motū: ſed aptum natū eē nihil ꝓhibꝫ: qm̄ et
terra non fertur: nec̄ ſi infinita eēt ferret coercita
tamen a medio: ſed non qꝛ non eſt aliud vbi mutat
manebit in medio: ſed non mouebit: qꝛ non apta na-
ta eſt ſic: ſed tamen licebit vtriq̄ dicere: qꝛ fulcit ſe-
ipſam. Si ergo nec̄ in terra hec cauſa eſt cum ſit in
finita: ſed qꝛ grauitatem habꝫ: graue autem manet
in medio: ſimiliter et infinitū manet vtriq̄ ī ſeipſo ꝓp
ter quandam aliam cauſam: ſed non qꝛ infinitū eſt: ⁊
fulcit ipſum ſeipſum. Similiter aūt manifeſtū ꝙ ⁊ ſi
T.cō.52. ſit: quelibet pars indigebit manere. Sicut eni̅ infi-
nitū in ſeipſo manet ſe fulciens: ſic et ſi quelibꝫ pars
accipiatur: in ſeipſa manebit. Totius eni̅ et partis ſi
miles loci ſunt: ſicut terre et glebe deorſum: et omnis
ignis et ſcintille ſurſum. Quare ſi infiniti locus qꝺ ī
ſeipſo et idem partis: manebit ergo ī ſeipſo. ¶ Om
T.cō.53. nino aūt manifeſtū eſt ꝙ impoſſibile eſt ſimul dicere
infinitum corpꝰ: et locū quendā corporibꝰ eē ſi omne
corpus ſenſibile: aut grauitatē hꝫ: aut leuitatē: et ſi
graue quidē in mediū natura hꝫ ferri: ſi vero leue
ſurſum: neceſſe eni̅ et infinitum corpus. Impoſſibile
autem aut oē vtrūlibꝫ: aut mediū vtrūq̄ ſubſtinere.
Quō eni̅ diuides: aut quō infiniti erit hoc quidem
ſurſum: illud aūt deorſum: aut vltimū: aut medium.
T.c.54. ¶ Amplius oē corpus ſenſibile in loco eſt. Loci aūt
ſpēs et differentie ſurſum et deorſum añ et retro: dex
trorſum et ſiniſtrorſum: et hec non ſolum ad nos ⁊ po
ſitiones ſunt: ſed in ipſo toto determinata ſunt. Im-
T.cō.55 poſſibile aūt in infinitum hoc eē. ¶ Simpliciter aūt
ſi impoſſibile eſt locum eſſe infinitum: in loco aūt om
ne corpꝰ eſt: impoſſibile eſt infinitū eſſe aliquod cor-
pus: At vero quod alicubi eſt et in loco eſt: et qꝺ in
loco eſt: alicubi eſt. Si igitur nec̄ quantitatē poſſi-
bile eſt infinitā eē: quātū eni̅ aliquid erit vt bicubitū
aut tricubitum: hec eni̅ ſignificat quantū: ſic in loco
quia alicubi: hoc eſt autē aut ſurſuꝫ aut deorſum aut
in aliqua alia diſtantia: que ſunt ſex. Horum autem
vnumquodq̄ terminus aliquis eſt.

ARiſtoteles in iſta pte (oportet
autem) ꝓbat ſine aliqua ſuppoſitione nō eſſe
dabile infinitū: cū ante ꝓbauerit: ꝙ nō ſit da-
bile īfinitū ſuppoſito elementa eē finita: ⁊ ad hoc ꝓbā
dū ſupponit tria: ꝑmū eſt qꝺ omne corpꝰ ſenſibile hꝫ
aptitudinem naturalē vt ſit in aliquo loco naturali.
Secundū eſt quod cuilibꝫ corpori naturali conue-
nit aliquis locus propriꝰ locorum q̄ ſunt. Tertiū eſt
idē ē locus totius ⁊ partis hoc habito talem fundat
rationē ꝓbando eē impoſſibile ꝙ infinitum det argu
ens vt themiſtio placet vel tale infinitū cōſtabit ex
partibꝰ cōſimilibus aut ex partibus diſſimilibꝰ: neu
trū horum ē dicendum: ergo tale infinitū non eſt da-
bile: et Primo deſtruit ꝙ nō ſit homogeneū hoc mō
ſi ē homogeneū idem erit locus totiꝰ et partiū atq̄
eque infinitꝰ totiꝰ ſicut et partiū. Tunc arguit vt ex
ponit themiſtius ꝙ ea pars que imaginet ſeparata
aut oīno erit imobilis aut ſemꝑ mouebit. Ex quo pa
tet Ariſtotelē non referre hoc argumentū ad totū
infinitum vt expoſitores dicunt ſed ad partē: et ſeq̄l
lam ꝓbat qꝛ petit de illa parte quō mouebit: qꝛ cū
locus ſit infinitꝰ ſequit illi infinito tā naturalem eē lo
cū ſurſum q̄ deorſum añ quā retro: et per conſeq̄ns
non potius ad vnū locū q̄ ad aliū mouebitur: ⁊ ſimili
ratione probabis ꝙ non q̄eſcit quia non ē potior rō
ꝙ quieſcat in vna parte quā in alia ergo ſequella ꝓ
Primum dubiū. bata ē. ¶ Dubitat circa illā ꝑtem idem eſt locꝰ toti
us et ꝑtis qꝛ videt falſum ſequeret eni̅ ꝙ pars eēt eq̄
lis toti: qꝛ ſi idē eſt locus totiꝰ et ꝑtis et locꝰ ſemꝑ eſt
equalis locato ergo ꝑs et totū ſunt eq̄lia vni tertio ⁊
ita ſunt eq̄lia inter ſe. ¶ Dicendū ad hoc ꝙ idē ē lo-
cꝰ totiꝰ et ꝑtis in gn̄e vel in natura ſed nō ī īdiuiduo
hoc eſt dicere ſi toti cōuenit locus ſupꝛnꝰ ſimiliter cō
uenit parti. ¶ Dubitat ſcdo qꝛ videt rō Ariſto. eſſe
Dubium ſecundū. vana. Nā eodē mō ꝓbaret ꝙ terre nō eſſꝫ locꝰ qꝛ aut
eius pars eēt imobilis: aut non poſſet moueri qꝛ cū
terre locus naturalis ſit amplus non eſt potior rō ꝙ
ad vnā partē illius q̄ ad aliā tendat et ſic aut nō mo
uebit ſi eſſet ſepata a toto aut ſemꝑ mouebit. ¶ Dicē
dū ꝙ eſt maxime diſpar rō qꝛ dicedū eſt terre locū
eſſe finitū et magis cōuenientē in centro q̄ in alia ꝑ-
te et natura ſemꝑ apetit ſe ſtatuere in meliori ſtatu
de poſſibilibꝰ obidq̄ gleba terre non īpedita petit
centrū. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ dicit ſi vniuerſum
ſit diſſimilare et noīe vniuerſi intelligit infinitū qꝛ ſi
infinitū eēt non eēt aliud quā totꝰ mundꝰ ⁊ arguit ſic
ſequit tale infinitū non eē vnū continuū qꝛ res diuer
ſarū ſpērū non poſſunt cōtinuari et qꝛ forte aliq̄s li-
benter concedet ſeq̄llā replicat ſic petendo an ille ꝑ
tes diſſimitares ſint finite ā infinite, ſi dicatis ꝙ ſunt
finite: non poterit eſſe quin aliqua illarum ſit infini-
ta et ſic deſtrueret oīa alia vt ſupra dictum eſt: nec
valet dicere ꝙ tales ſimplices ſint infinite qꝛ: ſeq̄ret
eſſe loca infinita et elementa infinita ꝙ ſi hoc non po
teſt eſſe vt ſuadebit habet intentum: ꝙ autē non poſ-
ſit eſſe loca infinita nec elementa monſtrabit infra ī
et ſtatim dicit ꝙ cōueniens eſt ex infinitate corporū
arguere infinitatem locorū qꝛ locus et locatū debēt
eſſe eq̄lia et ex hoc concludit ꝙ non eſt dare infinitū
qꝺ ſic probat Auerrois cōmento q̄dragesimo. 8. huiꝰ
dicens ſic omne quod eſt in loco ſibi equali eſt finitū
qm̄ infinitū non dicit eq̄le: oē corpus ſimplex eſt in lo
co ſibi equali ergo omne corpꝰ ſimplex ē finitū. ¶ Du
Dubium tertium. bitat hic circa illud qꝺ dixit philoſophꝰ ꝙ nullꝰ natu
raliū poſuit ignem infinitū aut terrā: ſed aquā aut
aerem et ratio erat qꝛ terra et ignis habebāt loca
determinata et ad illa tendebant loca determinata
et ita non poterant omnia occupare ſed aer ⁊ aqua
non habebāt loca determinata cum aque ſurſum et
deorſum ferantur ſimiliter et aer videtur enim hoc
eſſe falſum ⁊ contra dicens ante dictis: vbi dictum
eſt ꝙ cuilibet corpori ſimplici proprius eſt locus.
¶ Dicendū cum Auerroe ꝙ ignis non habet niſi le-
uitatem tm̄ terra grauitatem ſolum: ideo loca eorū
ſunt definita: et valde contraria aqua vero ⁊ aer ha
bent vtrūq̄. Nam aer in loco ignis eſt grauis et ī lo
co aque eſt leuis. ¶ Et ſi diceres ergo aer ⁊ aqua cō
ponerentur ex terra et igne dicit. Auer. 4. celi. c.

26. et non eſt dicendū ꝙ due potentie exiſtunt in his
ſicut cōtraria in medio ſꝫ ſm cōparationē ex quo nō
Dubium ſecundū. ſequit aquā et aerē cōponi ex terra ⁊ igne. ¶ Dubi
tat ſcdo quō intelligit ꝙ locꝰ ſit equalis locato qꝛ vi-
det hoc eſſe falſum cū celū lune ſit maiꝰ igne elemē-
tari. Dicendū ſm reales aſſignantes ſuperficies di-
ſtinctas a corporibꝰ ꝙ locꝰ eſt equalis locato quo ad
ſuperficiē concauā ⁊ cōnexā locati ⁊ locantis. Sꝫ ſꝫ
noīales locus eſt equalis locato quātuꝫ ad trinā dia
metrū menſurantem trinā dimenſionē locati atq̄ cō
Dubium tertium. caui ambientis. ¶ Dubitat tertio: ſi verū eſt ꝙ dixit
Ariſto. res diuerſaꝝ ſpecieꝝ non poſſunt continuari
videtur enim falſum de virga cuiꝰ vna medietas ſit
viua et alia mortua: q̄ quide eſt cōtinua et tm̄ hꝫ ꝑtes
diuerſe ſpeciei: puta ambas medietates: et ꝙ ſit con
tinua pꝫ qꝛ cōtinua ſunt quoꝝ motꝰ eſt vnꝰ. Pro ſolu
tione huiꝰ noto ꝙ triplex eſt cōtinuitas: q̄dā eſt ex ꝑ
te forme vnius: et hec aliquando eſt ꝯtiguitas tantū
vt pꝫ in membris hominis q̄ ſunt contigua: et tm̄ oīa
informant vna forma. Secundus modꝰ eſt, cōtinuita
tis ex parte vniꝰ humiditatis viſcoſe tenacis: et de
hoc intelligit illud phi, 2. de generatiōe Humiditas
aquea ē continuatiua partium mixti: et de hac etiaꝫ
continuitate intelligit. Cōtinua ſunt quoꝝ motus eſt
vnus. Tertio mō capit cōtinuitas ꝓ illis ī quibꝰ vna
quantitas materiā informat: et hoc mō dicimꝰ ꝙ illa
virga in argumento aſſumpta eſt cōtinua: dico ergo
ꝙ res diuerſaꝝ ſpecierū non poſſunt continuari con
tinuitate prīo mō ⁊ ꝓprie dicta q̄ eſt ex vna forma et
ex vna quantitate: bene tm̄ poſſunt ꝯtinuari alijs duo
bus ſecundis modis. ¶ Addo huic ſententie falſam
eſſe opinionē Gentilis doctrina. 5. de membris affir
mātis res diuerſaꝝ ſpecieꝝ poſſe continuari afferēs
exempla de ramo pro medietate viridi ⁊ ꝓ medieta
te ſicco: et de iſertis arborū ⁊ de planta canouo quaꝫ
dicit ꝓ medietate ferreā ⁊ ꝓ medietate plantā eſſe.
¶ Sequit ſcdo ꝙ illa ꝓpō: cōtinua ſunt quoꝝ motus
eſt vnus: debet intelligi de motu ſimplici: vt ſcripſi. i.
phyſi. et debet intelligi ꝙ cōueniat oībꝰ cōtinuis: ſed
non ſolis: et nō eſt diffinitio: ſed ſolū eſt declaratio cu
iuſdam ſigni infallibilis ꝙ aliquid ſit cōtinuū nō qui-
dem: ſigni in antecedente poſiti ſed in conſequente
illati: ſic arguendo hoc eſt continuū: ergo illiꝰ motus
eſt vnus: ſed tm̄ ecōuerſo non valet. ¶ Anaxagoras
vero dicit infinitū fulcire ſeipſum ⁊ ideo quieſcere.
Contra quē arguit ꝙ non vbicūq̄ aliquid ē ibi aptū
natū eſt eſſe: ideo querenda eſt alia cauſa quare infi
nitū nō mouet: qꝛ ſicut terra ī cētro ē qꝛ ē ſumme gra
uis: ſic q̄renda eſt alia cauſa quare eſt infinitum vbi
eſt: magis quam ꝙ ſit infinitum. ¶ Secundā rationē
aſſignat ibi: ſimiliter aūt) dicēs: ſi totū infinitū q̄eſcit
qꝛ manet in ſeipo: ergo quelibet pars quieſcit quia
manet in ſeipā ⁊ nō ꝓpter aliquid aliud: qꝺ vr̄ falſuꝫ.
¶ Adhuc tex. cō. 55 ꝓbat ꝙ non ſit poſſibile eſſe ali-
quod corpꝰ ſenſibile infinitū hoc modo cuilibet tali
debet aliquis locus vt ſurſum vel deorſum: ſed infini
to nō ꝯuenit magis ſurſum q̄ deorſum qꝛ. l. totū ē gue
aut totū leue: aut ꝓ medietate graue et ꝓ medietate
leue: qꝺ dicit ſub his verbis impoſſibile eſt oē vtrūli
bet. i. grauitatē vel leuitatē: aut mediū vtrūq̄. i. pro
medietate graue: et pro medietate leue ſubſtinere.
¶ Ponitur tertia ratio tex. c. 54. in qua ſic arguit:
Omē corpus ſenſibile eſt in loco: et differentie loci
ſunt ſex in quibuſdā accepte ex natura rei in quibuſ
dam per reſpectum ad nos. Prima quidem ſunt ani
mata cuncta atq̄ celi. Nam in animatis accipit ſur-
ſum ⁊ deorſum ſm motum alimenti: dextrū ⁊ ſiniſtrū
ſm inicium motus. Nā ſemꝑ inchoamꝰ a dextro ipm
motum. et ante et retro ſm motū ſenſus. et in celis vo
camus dextrum et ſiniſtrū oriens et occidens: et ſur
ſum et deorſum vocamꝰ polum antarticum ſurſum ⁊
articum deorſum. Meridiem ante ⁊ ſeptētrionē re
tro: ſed in rebus inanimatis accipiunt differētie po-
ſitionis in ordine ad nos. Nam columna dicit dextra
vel ſiniſtra qꝛ ē ad noſtrā dextrā vel ſiniſtrā. Hec au-
tem non poſſunt determinari in corpore infinito im-
poſſibile eſt ergo totum vniuerſum eſſe infinitū. Sꝫ
textu commenti. 55. ponit quartā rationem dicens
ſi infinitum eſt: in alico loco eſt: locus eſt terminꝰ: er-
go infinitum illud eſt terminatum: item īpoſſibile eſt
aliquā quantitatē eſſe infinitā qꝛ vel eſſet bicubita vl
tricubita quarū nulla eſt infinita item omnis locus ē
ſurſum vel deorſum: ſed infinitū non eſt magis ſurſuꝫ
quā deorſum: ergo nullibi eſt.

T.cō.56 ¶ Textus.

QUod quidem igit actu cor
pus non ſit infinitū manifeſtū ex his.
Quod aūt ſi nō ſit infinitū multa īpoſſi
bilia accidant: manifeſtū ē: tēporis eni̅
erit quoddā ꝑncipiū ⁊ finis ⁊ magnitu
dines nō diuiſibiles ī magnitudines: ⁊
numerꝰ nō erit infinitꝰ. Cum aūt determinat ſic neu-
tro mō videt cōtingere: ob hoc videlicet eſt manife
ſtū ꝙ ſic q̄dē eſt ſic aūt nō. Dicit igitur eſſe aliud q̄dē
potentia: aliud vero actu. Et infinitū ē quidē appoſi-
tione: eſt aūt ⁊ ablatione: magnitudo aūt qꝺ quidē
T.cō.57 actu non ſit infinita: dictū eſt: diuiſione aūt ē. Non. n.
difficile deſtruere īdiuiſibiles lineas. ¶ Relinquit
igitur potentia eē infinitū. Nō oportet aūt potentia
ens accipere: ſicut ſi poſſibile ſit hoc ſtatuā es eē: qꝺ
et erit hec ſtatua: ſic ⁊ infinitū: qꝺ erit actu. Sꝫ quo-
niā multipliciter ē eē quemadmodū dies ⁊ agon in
ſemꝑ aliud ⁊ aliud fieri: ſic ⁊ infinitū eſt. Et nāq̄ in
his eſt ⁊ potentia ⁊ actu. Olympia. n. ſunt ⁊ in poſſe
agonem fieri: ⁊ in eo qꝺ fit. Aliter aūt ⁊ in tempore
T.c.58. manifeſtū qꝺ infinitū ⁊ ī hominibꝰ ⁊ diuiſione magni
tudinū. Omnino quidē enim ſic ⁊ infinitū in ſemper
aliud et aliud accipiendo: ⁊ acceptū q̄dē ſemper eē
finitū: ſed ſemper alterū ⁊ alteꝝ. ¶ Quare infinitū
nō oportet accipere ſicut hoc aliq̄d: vt hominē aut
domū: ſꝫ ſicut dies dicit et agon: qbꝰ eē nō ſicut ſuba
q̄dā facta eſt: ſꝫ ſemꝑ in gn̄atione aut corruptione fi
nitū: ſꝫ ſemꝑ alterū ⁊ alterū. ¶ Sꝫ ī magnitudinibꝰ
T.c.59. q̄dē ꝑmanente accepto hoc accidit: in hoibꝰ aūt ⁊ tē
ꝑe corruptis ſic vt nō ſit deficere. Qꝺ aūt ſm appō-
nē idē quoddāmō ē ⁊ qꝺ ē ſm diuiſionē. Infinitū eni̅
ſm appōnē fit ecōtrario ſcdm ꝙ eni̅ diuiſum vr̄ in iſi-
nitū: ſic appoſitū videbit ad ꝺterminatū. Infinita eni̅
magnitudine ſic accipiēs aliquis determinatū accipi
et eadē rōne: non eadē aliq̄m magnitudinē rōne ac-
cipiēs nō traſibit īfinitū. Si vo ſic augmētet vt ſem
per eadē aliq̄m ſit accipe magnitudinē traſibit fini-
tū: ꝓpter id qꝺ dē infinitū remouet quolꝫ finito. Alit
q̄dē igit nō ē: ſic aūt eſt infinitū potētia ⁊ diuiſione.
T.cō.60 Et actu aūt eſt ſicut diē eſſe dicimꝰ ⁊ agonē: ⁊ potētia
ſic ſicut mām: et nō ꝑſe ſicut finitū. ¶ Et ſcdm appoſi-
tionē igit ſic īfinitū potentia ē: qꝺ idē dicimꝰ qꝺdā
mō eē ei qꝺ eſt ſcdm diuiſionē. Semꝑ q̄dē eni̅ aliq̄d
ipſiꝰ extra eſt accipere. Nō tm̄ excellit oēꝫ determi-
natā magnitudinē ſicut ī diuiſiōe excellit oē determi
natū: ⁊ erit minꝰ. Quare nec̄ eſt excellere oēm ſm

appoſitionē: neqꝫ potentia poſſibile eſt eē: ſiqdē non eſt ſecundum accidens actu infinitum: ſicut dicunt phyſiologi extra corpus mundi cuius ſubſtantia eſt aer aut aliud huiſmodi. Sed ſi non poſſibile eſt ꝙ infinitum copus ſenſibile actu ſit manifeſtum ꝙ neqꝫ potentia vtriqꝫ erit ſecundum appoſitionem: ſed aut ſicut dictum eſt ecōtrario diuiſioni.

T.cō.61. ¶ Quoniam ⁊ Plato proper hec infinita duo fecit: quia et in augmentum videtur excellere ⁊ infinitum abire et ad annihilationem. faciens tamen duo non vtitur duobus. Neqꝫ enim in numeris ſecundum diuiſionem infinitum eſt: vnitas enim minimum ē: neqꝫ in augmentum; vſqꝫ namqꝫ decem facit numerum.

¶ Commentarium.

Poſtquam philoſophus proceſſit diſputatiue de infinito: hic incipit inquirere veritatē et primo an ſit infinitū: ſecūdo qd ſit. Dicit ergo primo ex premiſſis manifeſtū eſt quod infinitum dari eſt impoſſibile ſi ſit in actu: ꝙ autem non ſit infinitum inconuenientia adducit grandia vt pote ꝙ tēpus non ſit eternū: et ꝙ magnitudo in diuiſione non habeat ſtatū: et ꝙ numerꝰ nō augeatur in infinitū: quare concludit quoddāmodo dari infinitū: alio vero modo non.

¶ Poſtea vero ibi dicitur igitur: dicit infinitū duplex eē ſcilicet in actu ⁊ in potentia in actu quidē eſt quod habꝫ infinitas partes actu ſeparatas: in potencia vero qd in infinitū poteſt diuidi: vel quod in infinitū poteſt accreſcere per appoſitionē prioris exēplū eſt cōtinuū. Poſterioris exēplū eſt numerus.

¶ Poſtea vero ibi non oportet. Oſtendit ꝙ dupliciter aliquid eſt in potentia. Primo mō qꝛ illud poteſt fieri actu ens. Secūdo modo qꝛ licet poſſit fieri in actu nō eſt hoc ſimul ſed ſucceſſiue prioris exēplū eſt de ere cum ſit potentia ſtatua: ⁊ poteſt fieri ſtatua in actu totum ſimul: poſterioris exēplum ponit de tempore in quo ſuccedit vna pars alteri et de ludis agoniſticis qui celebrabant in monte Olimpo: ſic ergo dicit ꝙ infinitum in diuiſione ſit ſucceſſiue qꝛ non poteſt continuū actu eſſe diuiſum ī omnem ſuam partē: et idem eſt de appoſitione numeri. Deinde philoſophꝰ ibi aliter aūt comparat diuerſa infinita ad inuicem dicens ꝙ aliter manifeſtatur infinitū in generatione hōminū et in tēpore: ⁊ in diuiſione magnitudinum.

¶ Poſtea vero ibi omnino quidem oſtendit quid ſit cōmune omnibus infinitis: et dicit ꝙ cōmune omnibus illis eſt vt nūquā infinitū totum ſimul reperiatur: ſed ſucceſſiue ita ꝙ quicquid acceperis in actu eſt finitum: ſed ſemꝑ ſucedit aliud et aliud.

¶ Poſtea vero ibi ſed in magnitudinibus. Ponit differētiam inter infinitum permanēs et ſucceſſiuam quia in permanenti vna pars manet cum alia: neqꝫ ad eſſe vnius ſequitur corruptio alterius: ſecus in tempore et generatione humana in quibus et ſi vnū deficiat aliud exiſtit: vt ſic ſaluentur in perpetuum.

¶ Poſtea vero tex. cō. quinqgeſimi noni ibi autem dicit ꝙ infinitum ſecundum diuiſionē et appoſitionem cōparantur ad inuicem quia codē modo ſe habet vnū in diuiſione: ſicut aliud in appoſitione: ſed in magnitudinibꝰ hec appoſitio licet ſit infinita per partes proportionales: tamen ſiſtit ad aliquam determinatam quātitātē et ſtatim manifeſtat ꝙ ſi aliquis diuidat continuū per partes eiuſdem ꝓportionis ſemper erit in infinitū abitio: ſed non tranſiliemus finitam quantitatem ſecus ſi procederemꝰ per partes equalis quantitatis nā tunc ſemper magis ac magis augeretur proportio puta ſi a quantitate decē cubitorum ſubſtrahas vnum cubitū ſubſtractum ſe habet ad totum ī ſub decupla et ſi iterum ſubſtrahas alium cubitum ſubſtractum ſe habet ad totū ſubnonocupla q̄ eſt maior ſubdecupla et ſic ſubſtrahendo equales quantitates auges ꝓportionem et ſolum tranſibis finitam magnitudinem: quoniam omne finitum conſumitur per ablationem finitam finitarū partium equalium: ſed quando in diuiſiōe tendimus per equales proportiones infinitas ſemper diminuitur quantitas et ita tranſitur ſola magnitudo finita. ¶ Videor mihi igitur infinitum ab ariſtotele dici actu finitum et potentia et ſucceſſione infinitum ſicut eſt materia prima tempus: et agō. Concludit idem de infinito in appoſitione quia per partes proportionales ſemper eſt aliquid ipſius extra accipere.

¶ Poſtea vero dicit differentiā inter infinitum appoſitione et diuiſione dicēs ꝙ infinitum in appoſitione tendit in maius excedendo omnem minorem quantitatem: ſed infinitum in diuiſione tendit in minus: nec eſt dare minimum; ſed ſemper eſt exceſſum a maiori et maiori magnitudine.

¶ Poſtea vero ibi: quare neqꝫ eſt. Ponit vnam concluſionem dicens ꝙ ex quo appoſitio in infinitum non facit tranſcēdere omnem determinatam quantitatem: non eſt poſſibile in actu nec in potentia: ꝙ excedatur omnis determinata quantitas per appoſitionem: quia ſi hoc eſſet ſequeretur ꝙ eſſet actu infinitum: et ſic infinitum eſſet accidens alicui nature: ſicut dixerunt phyſiologi extra mundum: ſi ergo non eſt poſſibile corpus actu infinitum nec erit profecto potentia ad omnem magnitudinēꝫ per appoſitionem tranſcendentem omnem magnitudinem: erit ergo hec appoſitio in infinitum per partes proportionales ſicut diuiſio.

¶ Tandem textu commenti ſexageſimi primi ibi quoniam et Plato dicit platonem: ad ſimilitudinem infiniti in diuiſione et appoſitione poſuiſſe duo infinita: ſcilicet magnum et paruum. Magnum ad augmentum paruum per diuiſionem et in nihil. Sed Plato faciens duo infinita non vtitur eis quia ponit ſubſtantiam rerum eſſe numerum in quo non inuenitur in infinitum diuiſio: quia in numeris minimum eſt vnitas. Neqꝫ in augmentum: quia vſqꝫ in decem facit numerum: poſtea rediens ad vnitatē Nam dicit vndecim eſſe decem et vnum.

¶ Textus.

Ecidit autem contrarium T.cō.62.
eſſe infinitum: quam ſicut dicunt: non enim cuius nihil eſt extra: ſed cuius ſemper aliquid eſt extra hoc infinitū eſt. ¶ Signum autē eſt: et namqꝫ annulos dicunt infinitos vt habētes circulationem: quia ſemper eſt extra accipere: ſecundum ſimilitudinem quandam dicentes: Non tamen proprie. Oportet enim et hoc eſſe: et non aliquando idem recipi: in circulo autem non ſic fit: ſed ſem
T.cō.63. per quod eſt conſequenter ſolum alterum. ¶ Infinitum quidem igitur hoc eſt: cuius ſecundum quantitatem accipientibus ſemper eſt aliquid accipere extra. ¶ Cuius autem nihil eſt extra: hoc perfectum eſt totum. Sic enim diffiniuimus totum: cui nihil abeſt vt hominem totum aut arcam. Sicut autem ſingulare: ſic et quod proprie: vt totum cuius nihil eſt extra: cuius autem abſentia extra eſt: non omne eſt: cum abſit. Totum autem et perfectum aut idem penitus: aut proximum ſecundum naturam eſt. Perfectum autem nullum non habens finem. Finis autem
T.c.64. terminus eſt. ¶ Unde melius eſt opinandum Parmenidem Meliſſo dicere. Hic quidem enim infinitum totum dicit. Totum autem finiri a medio eque pugnans. Non enim linum lino eſt continuare omni
T.cō.65 et toti infinitum. ¶ Quoniam hinc accipiunt dignitatem de infinitu: quod eſt omnia continens: et omnia in ſeipſo habens: propter id quod habet ſimilitudinem quandam cum toto. Eſt enim infinitum perfectionis magnitudinis materia et quod potentia totum eſt. Actu vero non. Diuiſibile autem eſt ad diuiſionem ⁊ ad oppoſitam appoſitionem. Totum autem ⁊ finitum non ſecundum ſe ſed ſecundum aliud et non continet: ſed continetur in quantum eſt infinitum. ¶ Unde ignotum eſt in quantum eſt infi
T.cō.66 nitum. ¶ Speciem enim non habet materia. ¶ Ergo manifeſtum ꝙ magis in partis ratione ſit infinitum quam in totius: pars enim materia totius eſt ſicut es ſtatue. ¶ Quoniam ſi continet autem in ſenſibilibus et in intelligibilibus magnum et paruum oportuit continere intelligibilia: incontinens autēꝫ et impoſſibile ignotum et indeterminatum continere et determinare.

¶ Commentarium

Dicit modo Ariſtoteles definitionem infiniti: non eſſe bonam qua dicitur: infinitum eſt cuius nihil eſt dicere extra: ſed melius cuiꝰ ſemper eſt aliquid accipere extra ꝙ autem ita recte definiat declarat egregie philoſophus a ſigno hoc modo: ꝙ annuli dicuntur infiniti qui pala carent: et hoc eſt ſimilitudinarie quia poſt quamcumqꝫ partem acceptam poteſt in infinitum fieri progreſſio accipiēdo partem: ſed quia hoc fit cum repetitione eiuſdem ptis: annulꝰ ille nō proprie dicetur infinitus. Dicit preterea cuius autem nihil eſt extra ⁊c. ideſt magis eſt definitio totius illa: quam infiniti: totum autem et perfectum idē ſunt: eſt autem perfectum habens finem: ergo quod finitum eſt finem non habet: hec erit ergo dfinitio infiniti. ¶ Preterea philoſophus dicit vnde meliꝰ eſt opinandū dicere parmenidem meliſſonam meliſſus vocabat infinitum eſſe totum: ſed permenides totū ideſt vniuerſum finiri per eque pugnans ideſt eque diſtans a medio: ideſt ꝙ vniuerſum eſſet ſphericum: vnde dicit ꝙ infinitum et totum non ſe inuicem conſequuntur ſicut linum lino. Nam que ſequuntur dicebant inuicem ſe conſequi vt linum lino inſilantibus.

¶ Dicit preterea philoſophꝰ ꝙ qui cogitauerunt infinitum toti coniungi id extimaueuerunt eſſe totum: ex hac dignitate: vel nobili conditione quia omnia continet: et vniuerſum in ſeipſo complectitur: et ideo cogitant ꝙ habet quandam ſimilitudinem cum toto: ſicut id quod eſt in potentia habet quandam ſimilitudinem cum actu: quod patet ex hoc infinitum dicitur totum in potentia ſecundum quod poteſt diuidi in minus: aut ſecundum qd poteſt diuidi in minus: aut ſecundum quod poteſt augeri in maius: quare de ratione infiniti potius eſt contineri et eſſe partem quam totum: et eſſe ſicut materiam non habentem formam. Infinitum ergo in quantum huiuſmodi magis habet rationem partis quam totius in quatum non eſt de ipſo accipere niſi aliquam partem in actu: et eſt quid ignotum.

¶ Poſtea vero philoſophꝰ ibi quoniam ſi continet excludit opinionem platonis qui ponebat infinitum tam in ſenſibilibus quam in intelligibilibus tanquam continens ſenſibilia et intelligibilia: ſed hoc videtur falſum propter hoc ꝙ infinitum eſt quid ignotum: et ſic ignotum contineret notum quod eſt falſum.

¶ Textus.

Ecundum rationem autē T.cō.67
accidit: ⁊ ꝙ ſecundum appoſitionem non eſſe videri infinitum ſic vt omnēꝫ excellat magnitudinem in diuiſione autem eſſe: continetur enīꝫ ſicut materia intꝰ ⁊ infinitum: continet autem
ſpecies: ¶ Rationabiliter autem eſt ⁊ in numero T.cō.68
quidem ad numerum eſſe terminum: ad plus autem ſemper omnem excellere multitudinem. In magnitudinibus autem econtrario. In minus quidem excellere omnem magnitudinē: ſed in maius non eſſe magnitudinēꝫ infinitam. Cauſa autem eſt: qꝛ vnum eſt indiuiſibile quodcunqꝫ vnum ſit: vt homo, vnꝰ hō: ⁊ nō multi. Numerus autem eſt vno plura ⁊ quelibet quedā. Quare neceſſe eſt ſtare ad indiuiſibile. Duo namqꝫ ⁊ tria denominatiua nomina ſunt: ſimiliter ⁊ aliorum numerorum vnuſquiſqꝫ. In plus autēꝫ ſempꝫ eſt intelligere: infinite autem ſunt deciſiones magnitudinis. Quare potentia quidem eſt. Actu vero nō: ſed ſemper excellit acceptum omnem multitudinēꝫ determinatam. Sed non ſeparabilis eſt hic numerus a deciſione neqꝫ manet infinitas: ſed fit ſemper
ſicut ⁊ tempus ⁊ numerus temporis. ¶ In magnitu T.cō.69
dinibus autem cōtrarium eſt. Diuiditur autem in infinita cōtinuum. In maius autem nō eſt in infinitum. Quantum enim contingit potententia eſſe: ⁊ actu contingit tantum eſſe. Quare quoniam infinita eſt nulla magnitudo ſenſibilis: non contingit omis excellentiam eſſe magnitudinis determinate. Eſſet enim
vtriqꝫ aliquid celo maius. ¶ Infinitum autem non T.cō.70
idem eſt in motu et magnitudine et tempore tanqꝫ vna quedam natura: ſed poſterius dicitur ⁊ ſecundum prius. Ut motus quidem quia prior eſt magnitudo ī qua mouetur: aut alteratur: aut augmentatur Tempus autem propter motum. Nunc quidem enī vtimur his; poſterius autem tentabimus dicere et quid eſt vnumquodqꝫ: et quia omnis magnitudo ſit in magnitudines diuiſibilis.

¶ Non remouet autem ratio neqꝫ mathematicos a T.cō.71.
conſideratione auferens ſic eſſe aliquid infinitum: vt actu ſit in augmentum intranſibile. Neqꝫ enim

ſic inteligent infinito neqꝫ enim vtuntur: ſed ſolum
eſſe quantumcunqꝫ vellit finita. Maxime aūt mag
nitudini ſecundum eandem ineſt ſecari ration em
quantumcūqꝫ magnitudo ſit altera. Quare ad de
moſtrādum quidem illo modo nihil differt. Eſſe aūt
in exiſtentibus erit magnitudinibus. ¶ Quoniam
T.cō.12 autem cauſe diuiſe ſunt quadrifari am: manifeſtum
ꝙ ſicut materia infinitum cauſa eſt: ⁊ quod eſſe q̇dē
ipſi priuatio eſt. Perſe autem ſubiectum cōtinuum
et ſenſibile eſt. Uidentur autem et oēs aliȷ̄ ſicut ma
teria vtentes infinito. Uede inconueniens eſt conti
nens ipſum facere: ſed non contentum.

¶ Commentarium.

P Oſtea philoſophꝰ poſita diffi
nitione infiniti dicit ꝙ in magnitudinibꝰ fit
appoſitio in infinitū: ſic tñ q̄d nō excedit q̄lʒ
magnitudo: ſʒ venimꝰ ad determinatā magnitudinē
maximā et hoc eſt ecōtrario in diuiſione: q̄m itur ad
quantūcūqꝫ puam. Continet cm̄ infinitum ſicut mate
ria et per modum partis continens aūt eſt forma et
q̄ritur a toto in ptes per diuiſionē: rōnabile ⁊ ꝙ ibi
nullꝰ terminꝰ inueniatur: ſed a ptibꝰ in totū it a ma
teria in formā p modum continentis et termināntis.
¶ Poſtea vero dicit ꝙ econuerſo ſe habet in nume
ris: qui habent terminum ad vnitatem: et in augmē
tum habent ſtatum: probat autē ꝙ nūerꝰ conſtat ex
vnitatibꝰ quia ab illis denoīatur vt duo a duobꝰ ⁊c.
¶ Poſtea vero philoſophus aſſignat cauſam quare
numerꝰ cauſatur ex diuiſione continui: et continuū
procedit infinitū ergo et nūerꝰ. Dic tñ numerꝰ eſt p̄
dicamentalis qui non pōt ſepari a diuiſione cōtinui.
Secus ſi eſſet tranſcendētalis qui repit in re vna: vl'
in rebus indiuiſibilibꝰ. Numerꝰ autem eſt infinitus
non ſicut permanēs ſed ſicut ſucceſſiuum. ¶ Poſtea
vero tex. cō. 69. dicit ꝙ in magnitudinibꝰ dat maxi
ma q2 vltimo celo non eſt dare maius. ¶ Poſtea ve
ro dicit ꝙ infinitū reperit in magnitudine motu ⁊ tē
pore ſm priꝰ et poſteriꝰ. Nā infinitū in potentia pri
mo eſt in magnitudine: ſecundo in motu: tertio in tē
pore tanq̄ in ppria paſſione q̄uo aūt hec ſint vera di
cit infra li. 4. tex cō. 115. ¶ Poſtea vero dicit ꝙ ma
thematici licet quandoqꝫ vtant p ſua imaginatione
infinito tñ non ideo eſt īfinitū in actu ineſſe rei: neqꝫ
co vtunt: q2 qualiſcūqꝫ diuiſio pportionis pōt fieri
in linea maxima. ¶ Poſtea piloſophꝰ tex. cō. 12. di
cit cū cauſe ſint diuiſe quadrifariā: infinitū eſt ſicut
materia cui anexa eſt priuatio. Nā priuat perfectio
ne q̄ noīat ſub fine: et dicit ꝙ infinitū non eſt materia
prima ſed eſt continuū ſenſibile.

¶ Textus.

T.cō.13. R Eliquum autem eſt aggre
di: ſecundum quas rationes infinitū
eē videtur: nō ſolum potentia: ſʒ ſicut
determinatū eſt. Alia q̇dem ipſeꝝ nō
neceſſaria ſunt. Alia vero hñt q̄ſdam
veras contrarietates. Neqꝫ enim vt
generatio non deficiat neceſſariū eſt infinitū eē actu
ſenſibile corpus. Cōtingit enim alteriꝰ corruptionē
alterius generationem eſſe: cum omne finitum ſit.
¶ Ampliꝰ tangi ⁊ includi alterū eſt. Hoc q̇dē enim
T.c.14. ad aliq̄d et cuiuſdā. Tangit enīʒ aliq̄d oē: et finitoꝝ
alicui acidit. Finitū autem nō ad aliq̄d eſt: neqꝫ tan
gere cnotingenti: contingens: eſt. ¶ Intelligentie
T.cō.15 autem credere incōueniens eſt. Nō cm̄ in re abun
dātia ⁊ defectus eſt: ſʒ in itelligentia. Unūq̄nq̄ enim
noſtrum intelliget vtiq̄ aliq̄s multiplicē ſeipſo aug
mentans in infinitū. Sed nō propter hoc extra ali
quid eſt aut extra tantā magnitudinē: quā habemꝰ:
quamuis intelligit aliq̄s: ſʒ q̄m eſt hoc accidit. Tem
pus aūt ⁊ motus infinita ſunt et intelligentia nō per
manente accepto. Magnitudo aūt neqꝫ ī diuiſione
neqꝫ in telligibili augmētatione īfinitū. Sʒ d̄ infinito
quidem quomodo eſt: ⁊ quomodo non eſt: ⁊ quid eſt
dictum eſt.

¶ Commentarium.

N Unc autem philoſophꝰ tex. cō
menti. 13. dicit ꝙ vult ſoluere quinqꝫ rōnes
añ factas: q̄ꝝ aliq̄ omnino ſunt falſe alique
vero veritatē habent primo dicit ad illud ꝙ ne gene
rationes pereant neceſſe eſt eſſe infinitū in actu non
concludit q2 cū generatio vniꝰ ſit corruptio alteriꝰ
et econuerſo ſic permanebunt abſqꝫ hoc quod detur
infinitū in actu. Similiter alia rō que dicit ſi finitū
eſt finit per aliud a ſe ergo vltra illud eſt aliud et ſic
dabit infinitū in actu. Dicit philoſophus ꝙ aliud eſt
finiri: aliud vero tangi. Finiri quidē poteſt aliquid
a ſeipſo ſed non tangi. Poſtea vero philoſophus
tex. cō. 15. Dicit ꝙ illa ratio itellectus intelligit in
finitum extra celos ergo extra celos eſt aliquod in
finitum dicendū ꝙ non valet hoc apprehēdo ſic vl' ſic
eſſe ergo ita eſt ſed bene econuerſo ſi ita eſt contin
git ſic aprehendere. ¶ Dicit preterea philo. ꝙ tem
pus et motus ſunt infinita in potentia q̄m de illis ni
hil ē accipere in actu niſi quoddā īdiuiſibile: ſʒ intel
lectꝰ intelligit continuitatē temporis et motus acci
piendo ordinem prioris et poſterioris: priori non p
manente. Ultimo ſoluit rationē de magnitudine di
cēs ꝙ neqꝫ diuiſiōe neqꝫ in cremtoē intelligibili ideſt
poſſibili eſt infinitū in actu bene in potentia et ita fi
nitur tex. cō. tertiȷ̄ phiſicorum.

¶ Circa iſtam longā digreſſionē in

finiti: queritur vtrū poſſit dari aliquod infinitū ī ac
tu: et arguit ꝙ ſic primo Ariſtoteles concedit tēpꝰ et
motū eſſe infinita ipſe fatetur. 8. phiſicorum ergo da
bile eſt infinitū in actu. Secūdo linea gyratiua ābi
ens colūnam d̄cupedalem eſt infinita: ergo dare eſt
infinitū in actu: conſequentia eſt nota: et añs probat
: q2 diuiſo corpore per partes proportionales dupla
proportione: et gyris gyrantibꝰ talem columnā: ibi
ſunt infinite gyre quarū quelʒ ē maior vna certa da
ta: ergo illa linea gyratiua eſt infinita: tenet conſeq̄n
tia et añs probat: quia quelibʒ eſt maior q̄ circulus
recta via gyrans eādem colūnā. ¶ Tertio arguitur
angulꝰ rectꝰ eſt aliq̄ magnitudo: et tñ eſt infinitus in
actu ergo intentū. Minor pbat q2 reliq̄ patent: q2
diuiſo angulo recto per ptes pportionales dupla p
portione: q̄lʒ ps pportionalis eſt angulꝰ acutus ⁊ eſt
maior angulo contingentie vt tertio elementorū eu
clidis: et angulus contingentie eſt certe q̄ntitatis:
ergo angulus rectꝰ eſt infinitus.

¶ In oppoſitū eſt phs negans infi

nitū. Pro ſolutione preſentis queſtionis noto ꝙ in
finitū eſt duplex: quoddā in potētia: aliud in actu: in
nitū ⁊ potētia autē p diuiſionē: aut p appōnē aliud ē in
finitū in actu ⁊ eſt magnitudo actu infinita ſine trō:
vel multitudo infinita entium actu ſeparatorum.
¶ Alia diſtinctio. īfinitū ē triplex duratiōe: pfectiōe
⁊ vigore: q̄ oīa cōcedit phs dari poſſe. Nā infinitū in

duratione dat in celis materia prima: atqꝫ intelligē
tȷ̄s: In pfectione aūt dat in prima cauſa: In vigore
v̄o ſm veriſſimiliorē ſnīaʒ Scoti Thome ⁊ Okā dat
ī pria cauſa q̄cq̄d ī ɔtrariū ſentiat Gre. d̄ mēte Ariſ.
Nota. 1. ¶ Noto prīo ꝙ īfinitū dari ſtat bifariā vno mō cathe
gorcumatice vt attribuit magnitudini vel multitu
dini. Alio mō ſyn. infinitū magnitudine: cathegore
matice ē ens quantū ſine termo ſʒ infinitū multitudine
cathegoreumatice ē multitudo cuiꝰ cōſeq̄nter nu
merādo nō ē dabilis vltima vnitas: īfinitū v̄o ſyn. vt
attribuit magnitudini pōt dici dupliciter: prīo mō
nō tantū quā maiꝰ: ſecundo mō aliq̄ntū ⁊ q̄ntunlibet
maiꝰ prīo mō cōcedit īfinitū pondꝰ ſortes pōt porta
re non ſecundo mō infinitū vero put ptinet multitu
dini exponit vno mō non tot q̄n plures: alio mō ali
Nota. 2. quot ⁊ quotlibet plures. ¶ Nota. 2. ꝙ Aris. in iſto
3. phiſicoꝝ multas egregias facit demonſtrationes
ad pbandū ꝙ nō ſit aliq̄d corpꝰ īfinitū in actu: ſʒ mul
te illaꝝ ſunt pbabiles et ſuaſiue. Nam nulla illaꝝ p
bat nō eē infinitū extra celos: nec valet dicere ꝙ oīa
alia deſtrueret. Nā celū ē impaſſibile: ſimiliter ſi eēt
circa aliq̄d corruptibile: non ptinꝰ deſtrueret illud
q2 nō opʒ dato infinite extenſo ente naturali: ꝙ oīa
deſtrueret: q2 nō oēs partes ſe adiuuāt ſʒ ad certaʒ
diſtantiā: vt clare ē videre in manu q̄ equaliter īfri
Nota. 3. gidat in ſecana in mari et in vaſe. ¶ Noto. 3. ꝙ circa
lineā gyratiuā ſunt opiniones q̄buſdā vt Alberto de
ſaxonia et Buridano dicentibꝰ: ꝙ nō ē infinita. Et
aiunt ꝙ īfinita ē linea gyratiua: ſʒ nulla linea gyrati
ua eſt īfinita: ⁊ ꝙ quacūqꝫ linea gyratiua data datur
maior et maior: ⁊ ꝙ q̄madmodū nō dant oēs partes
pportionales: ita nō datur linea gyratiua: gyrans
oēs partes pportionales: ⁊ ſic nulla talis ē infinita: ſʒ
in veritate credere hos luce clara deceptos: nec volo
facere maiorē ratioē quā illā quā feci in. 2. loco ante
oppm̄ vñ ego dicerē ꝙ linea gyratiua ſi imaginet vni
formis finita ē: q2. 2: pars pportionalis eſt in duplo
minꝰ lata quā pria: ⁊. 3. quā. 2. ⁊ ſic tandē redacta ad
vniformitatē inueniet tota tam lata vt pria gyrati. ⁊
in duplo lōgior pria gyra. ideoqꝫ vt ſit īfinita tenēdū
eē difformiter longū: ita longū vt eiꝰ lōgiſſima pars
et imaginanda ē vt turris gradata hoc mō. Nā ſi ali
ter diſponeret vt linee extremales eēnt cōtinue cū
ſupinitū illaꝝ cadat vna tertia cauſans āgulos acu
tos īt rinſecos anteq̄ trāſeāt ſpaciū īfinitū ɔcurrēt: ḡ
non eēt infinita: nec ſup linea gyratiua fundere volo
alia verba inania ſʒ hoc ſufficit. ¶ Ideo ad argumē
ta. q. reſpondeo cū dicit: motꝰ ē infinitꝰ: ⁊ tēpꝰ dic eē
ī potentia ⁊ ſucceſſione vt agoniſtici ludi vt dicebat
tex. nō tñ in actu. ¶ Ad ſecūdū de linea giratiua ſuf
ficiēter rñſum ē nota. 3. ¶ Ad tertiū de angulo recto
Dic cōcedēdo añs. ſ. angulꝰ rectus cōtinet infinitos
acutos: quoꝝ quilibet eſt maior vno certo dato: non
tñ eſt infinitꝰ: q2 cōparat ad aliquid alteriꝰ rōnis. ſ.
anguli rectilinei ad mixtū angulū. ¶ Circa materiā
hanc de infinito quidā inferūt ꝙ impoſſe ē de duobus
pedalibꝰ ſecluſa rarefactiōe fieri vnū infinitū corpꝰ
¶ Sed cōtra hoc arguit: ſit vnū pedale ⁊ diuidatur
vna medietas ab eo ſm longitudinē: ⁊ poſtea illi ſe
mipedali ſm longitudinē diuiſo addat medietas ſʒ
latitudinē alteriꝰ ſemipedalis: ⁊ hoc in lōgū: poſt v̄o
medietas reſtātis ſm latitudinē in lōgū, et fiet īfini
te lōgū ⁊ altero pedali eodē mō diuiſo: addant ptes
minores vbi fuerūt craſſiores ⁊ ſic fiet infinite lōgū
vniformiter latū. ¶ Sed hoc ē impoſſibile vt pʒ cal
culanti: ideo pbatio nil vrget.

¶ Scd̄a q̄ō vtrū detur infinitū mul Secūda
titudinē in actu entiū actu ſeparatoꝝ ⁊ arguit ꝙ ſic
ſuppoſito ꝙ mundꝰ fuerit ab eterno: ⁊ ꝙ intellectus
hoīs ſit ppetuꝰ a pte poſt: tūc ſic arguo infiniti dies p
ceſſerunt in quibꝰ ſaltē in toto vniuerſo nō fuit dies
vacua: quin in illa aliquis perierit: ⁊ eius aīa fuerit
ſeparata: ergo iā mō infinite aīe rōnales ſunt ī actu.
¶ Scd̄o arguit ſpēs reꝝ ſunt eterne: ſʒ numeri ſunt
ſpēs reꝝ: et infinite: ergo dant in actu infinite ſpēs.
¶ Tertio in materia ſunt infinite potētie ad īfinitu
dinē formaꝝ quā pōt recipere materia: ergo in ma
teria dat infinitū in actu. Oppm̄ determinat phs in
hoc tertio. ¶ Pro ſolutione pñtis q̄ōnis notandū ꝙ
multitudo queddā ē ſpecieꝝ: ⁊ talis nō eſt dabilis ī
finita. Alia ē indiuiduoꝝ differentiū penes diuerſas
quantitates: ⁊ talis nō ē dabilis. Tertia ē in diuiduo
ꝝ ſubiecto cōuenientiū: ſʒ differentiū p diuerſos ter
minos vt ē illaꝝ potentiaꝝ materie: tenendo ꝙ ſunt
potentie reſpectiue. Tale īfinitū bene ē dabile: non
vero reliq̄ duo. ¶ Per hec ad argūenta patet ſoluti
o: ad priū de animis dicendū ꝙ vnꝰ ē intellectꝰ in
oībꝰ hoībꝰ vt credit cōmentator demente Ariſtote
lis: vel dic et melius: cū Alexandro ꝙ aīa noſtra eſt
extenſa ſm Ariſ. q̄ cū homine ſi muldeperear vt ille
brutoꝝ vel dic. 3. vt multi ꝙ Ariſ. nō negauit īfinitū
in diuiſibiliū: ſecꝰ aūt corporaliū. ¶ Ad ſecundū de
nūeris dic nō eſſe incōueniēs: ꝙ det infinitū in actu
in ſpeciebus: q̄ nō facte ſunt ad pfectionem vniuerſi.
¶ Ad tertiā rñſum eſt ex pte cōmentatoris ꝙ negat
infinitū in actu ex pte formarū: et ex pte quātitatis
plurificatorū: ſecꝰ ex pte eoꝝ: q̄ recipiūt ſuā differen
tiā ex trīs.

¶ Tertia q̄ō vtrū deꝰ poſſit facere ī Tertia q̄ō
finitū in actu: ſiue magnitudine: ſiue multitudine: et
arguit ps affirmatiua: oē q̄d nō iplicat cōtradictio
nē deꝰ pōt facere. ſed infinitū eē nō iplicat cōtradic
tionē: ḡ deꝰ pōt facere: ꝙ aūt nō implicet videbit reſ
pondendo ad obiecta in contrariū. In oppoſitū ar
guit ꝙ nō ſit dabile infinitū q2 illud equaret in pfec
tiōe ipſi deo: ſimil'r eſt bona rō: ꝙ illo dato deꝰ nō po
ſſet facere maiꝰ illo: ⁊ ſic potētia dei eēt exhauſta. Itē
ſi tale infinitū daret maxime eēt ꝙ in quolʒ inſtanti
vniꝰ hore pducat deꝰ vnā pedalitatē quā cōtinuet al
teri: ſʒ tale nō dat: q2 nō videt q̄ cui eēt ɔtinuata: nō
cm̄ eſt potior rō ꝙ vna alteri cōtinuet quā alia alte
ri: q2 ſicut inter inſtās et inſtās mediāt infinita inſtā
tia: ſic inter pedalitatē vnā et alterā mediabūt infini
te pedalitates. ¶ Pro ſolutiōe pñtis q̄ōnis noto fui
ſſe opinionē Doc: ſanc. ꝙ infinitū ēt p potētiā dei fieri
non valʒ: et hāc opinionē habuit pria pte: q. 7. quam
hoc modo ſuadet: nullum ſimpliciter infinituʒ habet
eſſe limitatū: ſed omne ens creatum habet eſſe limi
tatum: ergo nullū ens creatū ē ſimpliciter infinitū:
ɔñā eſt in ceſare: añs eſt veruʒ pro maiori vt conſtat
ꝓ minori v̄o pbat oē ens creatuʒ hʒ eē limitatuʒ: er
go nō infinitū. ¶ Scd̄o dicit Do. ſanc. ī eadē pte vbi
ſupra ar. 2. ꝙ deꝰ pōt facere aliquā formā tā ſubaleʒ
q̄ accidētale infinitā ſm rōnē ſue ſpēi. Hāc aūt ppo
nē ſic pbat oīs forma hñs oēm modū pfectiōis poſſi
bilē ſpēi ē īfinita in tali ſpē: q2 ei vt ſic nihil pōt addi
ſʒ aliq̄ forma huiuſmodi vtpote cuʒ fuerit a ſubō ſe
parata habet oēm moduʒ pfectiōis poſſibilē debitū
ſue ſpēi: q2 non limitatur a recipiēti ḡ concl'o vera
¶ Ex qua opinione aliqua eliciunt. Primū eſt talis
forma ſeparata nō eēt indiuidua: q2 oēs indiuidua

tio ē ex ſubiecto vel ex quantitate: quantitas vero a
ſeipſa indiuiduat̄ penes diuerſum ſitū partiū quē a
ſeipa hȝ. ¶ Scđo. nō pñt eē due albedines ſepate qꝛ
differūt nūero: ⁊ nō hñt vñ differāt nūero. ¶ Tertio
ꝙ quātūcunqꝫ albedo intendat̄ exiſtens in ſubiecto
nūquā equabit pfectioni vel intenſioni albedinis
in ſubiecto nō exiſtentis ⁊ ꝙntū ego intelligo vult di-
cere ꝙ albedo in ſubiecto habet quoddā eē actualis
exiſtentie limitatū cōforme ſubiecto: ſȝ extra habet
eſſe pfectiꝰ nō eſſentialiter ſȝ accidentalr̄: ⁊ hoc eē
nanciſcit̄ a ſolo deo. ¶ Seqt̄. 4. ꝙ ille calor ſepara-
tꝰ nulliꝰ eſt actiuitatis qꝛ nulla forma materialis vȝ
introduci ab agēte creato ī materiali: vt pma parte
Doctor ſanctꝰ queſtione. 65. ar. primo: imo nec ange-
lꝰ poteſt tranſmutare materiā ad formā lȝ deus hoc
poſſit: qꝛ materia nō ꝯtinet̄ in virtute angeli: ſecꝰ in
virtute dei prima parte queſtione. 115. ¶ Sequit̄. 5
ꝙ lȝ albedo queat eē abſqꝫ ſubiecto ſȝ non curſus in-
cludendo vbicationē ſecꝰ quo ad abſolutū.

¶ Secunda cōcluſio Doc. ſancti ē
ibidē. ar. 3. ꝙ nō poteſt dari magnitudo actu infini-
ta quā hoc mō ſuadet qꝛ de ratione linee ē ꝙ termi-
net̄ punctis ſupficiei ꝙ lineis: et corporis ꝙ ſupficie-
bꝰ: ꝙ ſi terminatū ē: quomodo ē infinitū. ¶ Contra
quam ſniaȝ arguit Gregorius. diſt. 44. primo ſen.
nō repugnat deū in qualibet parte ꝓportionali fa-
cere vnā magnitudinē cubā ꝙdratā: ⁊ vnā alteri con
tinuare: quo habito ī fine hore erit talis magnitudo
infinita. ¶ Dicunt ad hoc argumentū ꝙ iſti duo ter
mini ſunt repugnātes. ſ. infinitū: ⁊ ens actu: qꝛ vt in
quit Ariſ. 3. phiſicoꝝ ꝙ de ratione infiniti eſt: ꝙ hēat
actum admixtū potentie: ⁊ nunquā totaliter ponat̄
in actu. ¶ Idē aiunt implicare cōtradictionē ꝙ det̄
infinitū in actu quo ad multitudinē: qđ ita ſuadet̄: qꝛ
oīs multitudo eſt numerabilis: ⁊ ſi numerabilis fini-
ta. ¶ Sed ī hanc ꝯclōnē arguit Gregoriꝰ. Deꝰ pōt
quamlibet partē ꝓportionalē huiꝰ ꝯtinui ſeparare
ab alia ⁊ ſic ſeparatā ꝯſeruare: ⁊ ſic tandē ī fine hore
erit multitudo actu infinita entiū ſeparatoꝝ. ¶ Dicē
dū īplicare ꝯtradictionē ꝙ in fine ita pmaneat. ¶ Ite
rū arguit Gregoriꝰ deꝰ pōt ꝙcquid infiniti angeli ſi
eēnt: ſȝ infiniti angeli ſi eēnt pducerēt īfinitū ī noticiis
ḡ deꝰ pōt illō. ¶ Rñdent arguere loco ab impoſſi.

¶ Tertia cōcluſio Docto. ſancti eſt
ar. 4. prefate queſtionis ꝙ omī magnitudine data
vel multitudine data ē dabilis maior: q̄ pbat̄: qꝛ de
multitudine nō ē dubiū: qꝛ vadit ī infinitū: qꝛ pce-
dit ex diuiſione ꝯtinui: de magnitudine pȝ qꝛ nume
rat̄ ſicut numerꝰ: ⁊ eadē appellatiōe vt pȝ de bicubi
to tricubito ⁊c. ḡ pcedere pōt ī īfinitū vt nūerꝰ ſyn.

¶ Iā vero mihi libet ꝙdā argumē-
tā formare pdocta qbꝰ ego pbē dari infinitū in actu
naturaliter adhuc loquēdo. ¶ Primū argumētū ſit
de circulo ſic arguo circulꝰ eſt infinite capacitatis:
ergo circulus eſt quid infinitū: tenet ꝯſequentia: et
antecedens pbat̄ ſuppoſita illa ꝓpoſitione euclidis
omniū figuraꝝ hyſoperimetrarū: q̄ pliū eſt angulo
rū ē capatior: et ꝙ omniū hyſopimetrarū ſphera ma
ximū eſt: quo habito ſic arguo volo ꝙ hora futura di
uiſa p ptes ꝓportiōales minoribꝰ ꝟſus finē ī pma pte
fiat vna figura polygonia triū anguloꝝ: in ſecunda
fiat altera 4. angulorum hyſoperimetra illi: in ter
tia altera pentagona quinqꝫ angloꝝ: q̄ ſemp ibūt ca
patiores: et oibꝰ illis capatior eſt circulꝰ hyſopime-
ter: ergo circulꝰ eſt infinite capacitatis. ¶ Dicēdū
ad hoc argumētū ꝙ q̄madmodū non valȝ: addendo
vni pedali oēs ptes ꝓportionales alteriꝰ: addit̄ nūe
rꝰ infinitꝰ: igit̄ res acreſcit in infinitū: ſic non valȝ ad
dendo plēs angulos creſcit capacitas: ergo ſi addā
tur anguli in infinitū creſcit capacitas in infinitum
cōcedēdū eſt ſyn. nō tñ cathegoreu. qꝛ hoc cremētū
ſit ſemp q̄ſi p ptes ꝓportionales minores ⁊ minores.

¶ Scđm argm̄ ē vmbra ē lumen di-
minutū: et q̄d poſitiuū vt declaraui in nr̄o tractatu d
luminoſis: et tñ cauſat̄ hodie infinita naturaliter: er
go ꝯña eſt nota: et pbat̄ añs hoc modo: ſit lumioſum
minꝰ et oppacū maius: ita vt tale oppacū faciat vm-
brā pyramidis euerſe infinite vt cantua. i. par. perſ-
pectiue ꝓpoſitione. 24. iam ibi eſt vmbra infinita:
ergo dat̄ infinitū in actū. ¶ Dicendū ad hoc ꝙ intel
ligendꝰ eſt cantuarienſis: ſi luminoſum eēt infinite vir
tutis ad illuminandū: et non alr̄ vel dic ꝙ ibi capiet̄
vmbra vt ſe extendat ad tenebrā.

¶ Tertium argm̄ eſt d duobꝰ ſpecu-
lis. a. et. b. contrapoſitis: ſiunt infinite imagines: er-
go dat̄ infinitū in actu: pbat̄ añs qꝛ. a. apparet in. b.
et iterū. b. in. a. et iterū. b. in ſeipſo et iterū. a. intra.
b. ergo infinite imagines apparebūt: qꝛ det̄ quare
erit itatꝰ. ¶ In hoc argꝰto bona ē difficultas cur tot
apparēt imagines: ad qđ dicit̄ ꝙ illud ē ppter mul-
tiplicē reflexionē. Nā. a. pducit ſuos radios rectos
in. b. a quo in occulū veniunt et videt̄ ſemel. a. in. b.
Iterū radiȷ reflexi. a. de. b. redeunt iterū in a. a quo
iterū in. b. et inde ad occulū et iō appet iterū. a. in ſe
ipſo. ¶ Sȝ cur ꝓfundior ſcđa imago q̄m pria dic il-
lud eē qꝛ a radiȷs remiſſioribꝰ. Nā clariꝰ viſa: ꝓpin-
quiora: et remiſſiꝰ diſtantiora apparēt. ¶ Sed cur
non infinite imagines: qꝛ in his reflexionibꝰ venitur
ad minimā in qua non eſt īmutatio ſufficiēs. ¶ Qua
re errauit Ludo. Loro. cogitās cauſam eē imaginū
ꝓfundius appenciū: qꝛ imago. a. magis diſtat. a. b.
ſpeculo quā. a. ſpeculū: qꝛ ſic diceret ꝙ imago. a. cau
ſat ſpecies in. b. qđ eſt vanū: cū imago nō ſit diſtinctū
quid a re viſa p radios reflexos vt dixi in nr̄o tracta
tu de luminoſis.

¶ Sed contra ponentes de poten-
cia dei poſſe dari infinitū: cuiꝰ opiniōis eſt Grego.
diſt. 44. ſen. ſequunt̄ duo contradictoria vera. ſ. ma
nꝰ mea aliquid tāgit: et nihil tangit: ſcđa pbat̄: vo
lo ꝙ inter manū meā ⁊ vnū lapidē ꝙdratū faciat deꝰ
aliud ſimile ꝙdratū qđ tangat manū. et primū ꝙdra-
tū: iterū inter hoc ſecūdū ꝙdratū et pmū: idē faciat
creādo aliud tangens ſcđm et primum ⁊c faciat de
aliȷs p ptes ꝓportionales vniꝰ hore in fine vel illud
eſt infinitū: et ſic infinitū rectū clauderet̄ inter duo
extrema ſcilicet primū lapidē et manū vel eſt finitū
qđ eſt intētū hoc habito ſic arguo in fine hore vel ma
nꝰ mea tāgit aliquid vel nihil non ſcđm qꝛ tota ho-
ra tetigit et non deſinit tangere: nec primū qꝛ eſſet
infinitū rectū clauſum inter duo extrema. ¶ Dicēdū
illud in fine hore infinitū nec tangi aliquod quadra
tū a manu nec a prio ꝙdrato: qꝛ factū eſt infinitū et ſi
quis irrideret hāc ſolutionē: irrideat ſibi ipi et ſol-
uat argm̄ zenois. 7. phiſicorū ꝙ īpoſſibilis eſt motus
hoc mō quo ego feci illud. i. phiſicorū: vbi cōceſſi di-
uiſo ſpacio p ptes ꝓportionales minoribꝰ verſus fi-
nē ſi ſortes trāſeat duas ptes illiꝰ ſpaciȷ: ⁊ plato ſem
per vnā: ꝙ eque cito venient ad finē et tñ ſemp plato
poſtponit̄ ſorti: et hoc oēs cōcedunt ſpeciali preuile
gio infinitorum. ¶ Explicit tertius.

¶ Liber quartus de phiſico auditu.

SImiliter autem ne-
ceſſe eſt phyſicum et de lo-
co ſicut et de infinito conſi
derare ſi eſt: aut non: quo-
modo eſt: ⁊ quid eſt. ¶ Et
ea namqꝫ que ſunt omnes
opinant̄ alicubi eē. Quod
enim non eſt: nuſqꝫ eſt. Ubi
enim eſt tragelaphus aut
ſphinx.
¶ Erō motu qui cōmunis
T. cō. 1. maxime eſt: magis prius ſecundum locum eſt: quem
vocamus loci mutationem. ¶ Habet autem multas
T. cō. 2. dubitationes: quid forte ſit locus. Non eadem vide-
tur conſiderantibus ex omnibus que inſunt. Ampli-
us autem neqꝫ habemꝰ nihil ab aliȷs: neqꝫ predubi-
T. cō. 3. tatum: neqꝫ bene exquiſitum de hoc. ¶ Quod qui-
dem igitur locus ſit: videtur ex tranſmutatione ma
nifeſtum eſſe. Ubi namqꝫ nunc eſt aqua hinc exeun-
te ſicut ex vaſe: iterum aer ineſt. Qñ autem eūdem
locum hunc aliud aliquod corporum detinet: hoc ab
his que inſunt et commutantur: alterum omnibꝰ eſſe
videtur. In quo enim aer eſt nunc: aqua in hoc priꝰ
erat. Quare manifeſtum eſt ꝙ erat locus aliquis et
T. cō. 4. receptaculum alterum ab vtriſqꝫ in quod et ex quo
mutatū eſt. ¶ Amplius autem loci mutationis phy
ſicorum corporum et ſimplicium vt ignis et terre et
talium non ſolum oſtendunt ꝙ aliquis ē locus: ſȝ qꝛ
et habet quandam potentiam locus. Fertur eñ vnū
quodqꝫ in ſui locum non prohibitum. Hoc quidem
ſurſum: illō autem deorſum. He autem ſunt loci par
tes et ſpecies ſurſum et deorſum: et relique ſex diſtā
T. cō. 5 tiaꝝ. ¶ Sunt autem huiuſmodi non ſolū ad nos dex
trorſum: ſiniſtrorſum: ſurſum: et deorſum. Nobis qui
dem enim non ſemper idem: ſed ſecundum poſitio-
nem quomodocunqꝫ vertamur ſit: propter quod
idem multotiens dextrum et ſiniſtrum eſt et ſurſum:
et deorſum: et ante et retro. In natura autem deter
minatum eſt ſeorſum vnunquodqꝫ. Non enim quoni-
am contingit ſurſum eſt: ſed vbi fertur ignis et leue
Similiter autem et deorſum: non quia contingit: ſȝ
vbi habentia grauitatem et terrena: tāquam non po
ſitione ſolum differentia: ſed potentia. Oſtendunt
autem et mathematica. Cum enim non ſint in loco ta
men ſecūdū poſitionem ad nos habent dextra et ſini
ſtra. Quare ſolum eſt intelligere ipſorum poſitionē
T. cō. 6. non habentia natura horum vnunquodqꝫ. ¶ Ampli-
us vacuum affirmantes locum dicunt eſſe. Uacuum
enim erit vtiqꝫ locus priuatus corpore. Quod qui-
dem igitur ſit aliquis locus preter corpora: et omne
corpꝰ ſenſibile in loco eſſe: per hoc aliquis concipiet
¶ Uidetur autem vtiqꝫ ⁊ Heſiodus recte dicere fa
ciens primū chaos Dicit quidē igitur omniū primū
chaos factum: poſtea vero teram latam tanquam in
digeret primum eſſe receptaculum his que ſunt: pp
ter id quod opinati ſunt quemadmodum multi om-
T. cō. 7. nia alicubi et in loco eſſe. Si autem huiuſmodi ē mi
rabilis quedam vtiqꝫ erit potentia loci ⁊ prima om
nibus. Sine quo nanqꝫ aliorum nullum eſt: illud au-
tem ſine aliȷs: neceſſe eſt primum eſſe: non eñ perdit̄
locus his que ſunt in eo corruptis.

PHiloſophus ī preſentiarū red-
dit cauſam cur de loco eſt mentio ſicut erat
de infinito mentio; dicens eedem queſtio-
nes que ſunt tractate de infinito debeot tractari de
loco. ſ. vtrū ſit locꝰ: et poſtea quo nā ſit mō: aut ſit ſub
ſtātia et p ſe exiſtens: vel potiꝰ in alio vt accidētia: ⁊
aſſert rationem cur de loco ſit diſſerendum arguēs
hoc modo; omnes aiunt omne quod eſt eſt in loco: er
go de loco eſt diſſerendum: tenet conſequentia ⁊ añ
cedens probatur quia qđ non eſt nullibi eſt: ergo oē
quod eſt alicubi eſt. ¶ Secundo illud perſuadēt qꝛ
communiſſimus motus eſt localis octauo phiſicorū
hic pertinet conſideratiōi philoſophi: ergo et locus
pertinet conſiderationi philoſophi. ¶ Sed dubitat̄
hic egregie: dicit philoſophus pertinere ſimilem cō
ſiderationem philoſopho de infinito et de loco quod
eſt falſum: quia infinitum quid impoſſibile eſt quale
non eſt locus. Dicendum philoſophum non velle di-
cere: niſi ꝙ quemadmodum infinitum erat conſide-
randum: quia cōſequit̄ motum: et quia omnes philo
phi naturales de illo mentiōem fecerunt ſic pari mo
do de loco eſt conſiderandum tum quia ſequitur mo
tum: tum quia aliȷ philoſophi naturales de eo mētio
nem fecerunt. ¶ Iterum dubitatur de conſequētis
quas facit dicens: ſi aliquid ē ⁊ in loco: quam probat
eſſe bonam conſequentiam quia valet: ſi non eſt: non
eſt in loco: ergo ſi ē in loco ē: vr̄ eſſe malus modus ar
guendi cum ſit a deſtructione antecedentis ad deſ-
tructionem conſequentis. Dicendum cum commen-
tatore ꝙ hic philoſophus loquitur ſm opiniōem an
tiquorum qui nihil arbitrabantur eſſe preter corpo
ralia: que omnia in loco eſſe ē clarum: obidqꝫ ab eis
ponitur eſſe bona cōſequētia ſi aliquid eſt ens: illud
eſt in loco: quia loquitur de corporalibus: et ita ar-
guendo a tota cōditiōali cū dſtructiōe añtis ad deſ
tructionem conſequentis validum eſt argumentum
in cōuertibilibus gratia materie et nō alias. Iterū
dubitatur et bene quomodo motus localis eſt comu
niſſimꝰ: et magis proprius. Dicendum ꝙ eſt cōmuni
ſſimus quia tam ſuper celeſtibus: quam his inferiori
bus cōueniat: et magis proprius: quia inter oēs ma
xime cōtinuus; immo forte ſolus ipſe cōtinuus.

¶ Queritur hic vtrum omne ens ſit
in loco videtur eñ falſum quia angeli ſunt entia ⁊ ta
mē nō ſunt in loco. Dicēdum ꝙ āgeli ſunt in loco dif
finitiue idest ſic hic ꝙ nō alibi vel dicēdū cū Docto-
re ſancto ꝙ ſunt ī loco per operatiōem quia eñ ope-
rātur ī iſto loco ſunt ī iſto loco vnde licet eſſe prece-
dat opatiōem tamē eſſe ī iſto loco ſequitur operatio
nem ī loco quod verum eſt ī his que ſunt in loco eq-
uoce: ſicut ſunt intelligentie. ¶ Poſtea vero textu
commenti ſecundi declarat ꝙ difficile apparet de-
clarare quid ſit locus: quia diuerſi diuerſa ſenſere: ⁊
quia ab antiquis nihil bene determinatum habemꝰ.
¶ Poſtea philoſophus textu commenti tertiȷ decla
rat locum eſſe et eſſe quid diſtinctum a locato hoc
modo ſicut cognoſcimus ex ſucceſſione formarum
circa idem ſubiectum materiam diſtingui a forma:
⁊ cognoſcimus locum eſſe diſtinctum a locato: quia
in loco vbi erat vnum locatum ſuccedit aliud: ⁊ poſ-
tea aliud: ergo locus eſt q̄d diſtinctū a locato. ¶ Ite
rum textu commenti quarti probat omnia loca per
omnes mutatiōes q̄rū ſunt q̄dā ſurſum alie deorſum
⁊c. imo pbat̄ ꝙ locꝰ ht̄ poñam q̄ndā ꝯſeruandi oīa: ⁊
dicit loci ſpēs. 6. eē ſicut ſunt dr̄ie poſitiōis. Sūt aūt
huiuſmodi dr̄ie ex nā rei in vniuerſo et non in ordīe
ad nos: ē. n. ſurſum vbi fert̄ ignis ⁊ deorſum vbi ter
ra lȝ ſit aliq̄ pō ī ordīe ad nos vt pȝ ī mathematicis.

¶ Preterea textu commenti ſexti ꝓbat eſſe locum
per antiquos ponentes eſſe vacuum: eſt autem vacu⸗
um locus non repletus corpore aptus natus repleri
ergo eſt locus. Quod etiam ꝓbat teſtimonio Heſio
di qui dixit primo fuiſſe chaos deīde terram eē cre
atam tanquam receptaculum omnium ſi autem ita ē
mirabilis profecto eſt ꝓprietas loci: et primum om⸗
nium: quia ſine loco reliqua non poſſunt eſſe bene ta
men locus ſine iſto aut iſto locato.

Utrum locꝰ conſervativꝰ locati.
¶ Queritur vtrum locus ſit conſer⸗
vatiuus locati circa iſtum textum: et videtur ꝑ par
te negatiua ꝙ non: quia illa que ſe inuicem alterant
et deſtruunt non ſe inuicē conſeruant: ſed ita eſt de
igne et aere ꝙ ſemper ignis alterat aerem quia ſub
polis multum de igne vertitur in aerem: et ſub equi
noctiali multum de aere vertitur in ignem: ergo nō
conſeruat ignis aerē. Idem eſt argumentum de celo
lune reſpectu ignis. Nam ſicut planeta qui eſt luna
declinat ad frigidum et humidum eſt enim luna do⸗
minatrix aquarum: ita pari modo ſe habet totum ce
lum lune: ꝙ eius natura eſt frigida et humida et cor
rumpit ignem ergo non eſt locus conſeruatiuus lo⸗
cati. Oppoſitum determinat philoſophus dicens ꝙ
mirabilis eſt proprietas loci et experientia pʒ quia
videmus omnia entia naturalia petere propria loca
vt ignem ſurſum et terram deorſum ꝛc. ¶ Pro ſolu⸗
tione preſentis queſtionis notandum loca naturalia
rerum non eſſe determinata niſi merito influentiarū
celeſtium: ita ꝙ influentie celeſtes vbi eſt ignis influ
unt rem igni proportionatā: et vbi eſt aqua ſimili⸗
ter: et ſi contigerit eam influentiam eſſe fortiorem
in igne qualitatibus aduerſis aeris conſeruabit ae⸗
rem: et ſic ignis eſt conſeruatiuus aeris per influen⸗
tiam potentiorem: licet quandoqʒ deſtruat per qua⸗
litates alteratiuas manifeſtas: ꝙ autem locꝰ ſit con
Expiētia i ſeruatiuus locati patet experientijs pl̄ibus. Pria ex
perientia quia in morbis cronicis quibus tota medi
Experi. 2 cina non preſtat auxilium preſtat repatricio. Secū
da experientia commen. ſecundo de celo ꝙ generan
tur elephantes in oriente et occidente et nō in alijs
Experiē. 3 partibus quod eſt quia ille eſt locus conſeruatiuus
eorum. Tertia experientia ē ꝙ racemi ſiti ad oriēs
ſunt dulciores et meliores: eo ꝙ meliores influētias
participant, q̄ ꝑpē feneſtre ſite ad oriēs ſunt ſalubrio
res quam ſite ad occidēs: vel ad meridiē: vel ad idē
regionis meridionales ſunt humidiores et calidio⸗
res quam ſeptētrionales: ergo ſunt maiꝰ ſane: imo re
giones calidiores ꝓcreāt hoīes miores et minus au
daces et frigidiores maiores et auditores et meli⸗
Experi. 4 cos caloratos. 14. problematum philoſophus. Ad
hec loca cōuallium ſunt infirmiora tāquam recipiē
tia plures humiditates et ſunt calidiora ꝑpter vnio
nem radiorum eſſe maiorem tāquam ī cētro ſpeculi
ꝯcaui. Preterea lynco, ī ſuo tractatu de radijs dicit
Expien. 5 ꝙ in triuallis reperiebātur hoīes qui pre faſtidio vi
te ſeipſos precipitabāt vt morerenṫ ergo ille locꝰ ē
maxime conſeruatiuus locati. Hoc etiā patet: quia
Expien. 6 regio ſub equinoctiali eſt temperatior alijs vt patet
per quotidianā experiētiā ꝛ regio ſubtropicis adu
ſta vt mōſtrat ethiopia: iſtā autē diuerſitatē locorum
ego certe accomodarem celo quieſcēti qō diuerſis
proprietatibꝰ in ſignitū diuerſas habʒ influere qua⸗
litates diuerſis ī locis. Nam omne aliud celum ē vo⸗
lubile: et ſic ad omnes partes applicat ſuas met in⸗
fluentias.

At uero habet defectum: ſi
eſt: quid eſt. Utrum enim moles que⸗
dam corporis aut quedam altera na⸗
tura. Querendum eſt enim genꝰ ipiꝰ
primuʒ diſtantias quidē igitur habet
tres longitudinis latitudinis: ꝛ ꝓfun
ditatis. quibus determinatur corpus omne. Impoſ
ſibile eſt autem corpus eſſe locum. In eodem nāqʒ
eſſent duo corpora. ¶ Ampliꝰ ſi vere corporis locus
eſt receptaculum. manifeſtum ꝙ ꝛ ſuperficiei erit. ꝛ
reliquorum terminorum. Eadem enim cōſonat ratio
vbi namque prius erant aque planicies. erunt iterꝫ
que ſunt aeris. At uero differentiam neque vnam ha
bemus puncti et loci puncti. Quare ſi neqʒ ab hoc ē
locus alterum. neque ab aliorum nullus. neque ē ali⸗
quid preter vnum, quodqʒ iſtorum locus. Quid. enī
forte et ponemus eſſe locum. Neqʒ elementum enim
neqʒ ex elementis poſſunt eſſe huiuſmodi habētia na
turam: neque corporeorum neque incorporeorum.
Magnitudinem quidem enim habet, locus: corpus
autem nullum. Adhuc autem ſenſibilium quidē cor⸗
porum elementa corporea. Ex intellgibilibus autē
elemētis nulla magnitudo fit. Amplius et cuiꝰ vtiqʒ
quis ponet his que ſunt cauſam eſſe locum. nec vna
cā ī eſt ipſi ō q̄ttuor: neqʒ enī ſicut mā corꝫ q̄ ſunt. neqʒ
ex ipſo cōſtituta ſunt. Neqʒ ſicut ſpecies ꝛ ratio corꝫ
que ſunt. Neque ſicut finis. Neque ſicut mouens ea
que ſunt. ¶ Amplius et ipſe ſi ē aliquid eorum. que
ſunt alicubi erit zenonis enim opinio queret quādā
rationem. Si nāque omne quod eſt in loco ē manife
ſtum: qm̄ ꝛ loci locus erit et hoc: ī infinitum ꝓcedet.
¶ Amplius ſicut omne corpus in loco eſt: ſic ꝛ in omī
loco corpus. Quomodo igitur dicemus de his que
augmentātur. Neceſſe eſt enim ex his ſimul augmē
tari locum cum ipſis. Neqʒ enim minor: neqʒ maior
locus eſt vnicuiqʒ. Per hoc quidem igitur nō ſolum
quid eſt: ſed etiam ſi eſt dubitare neceſſe eſt.

In hac parte ariſtoteles probat ꝙ
locus non ſit aliquid ſex rationibus. Prima ratio
eſt ſi locus ſit aliquid oportet eſſe corpus quia habet
trinam dimenſionē: ſed hoc nō poteſt eſſe quia ſeque
retur eſſe duo corpora ſimul vtpote locus et locatum
quod eſt falſum. ¶ Secūda ratio ponitur textu com
mēti. 9. vbi dicit ꝙ locus eſt receptaculum: ergo q̄m
admodum corporis eſt vnum receptaculum ita ſup⸗
ficiei erit aliud: et punti locus erit ꝓūtus: et ita duo
punta occuparēt locum maiorem vno et due ſuperfi
cies locum maiorem vna quod eſt falſum: quia ex in
diuiſibilibꝰ fieret aliquod continuum. Tertia ratio
oē quod eſt vel eſt elementum vel ex elemētis ſʒ neu
trum horum eſt locus: quia nec eſt ī corporeus vt pa
tet nec corporeus q: eſſent duo corpa ſimul. Quar⸗
ta ratio textu commēti. ii. eſt quia ſi locus eſt aliquo
modo eſſet cauſa ſed hoc non quia ſub nullo. 4. gn̄rū
cauſarum ꝯtinetur. Non enim eſt materia: quia loca
ta nō fiūt ex loco: nec formalis quia ſequeretur oīa
hn̄tia eūdem locū eſſe eiuſdem ſpeciei: quia haberēt
eādem formam que cōſtituitꝰ ſpeciem: nec eſt cauſa
efficiēs quia eſt totus motus: nec finalis quia potius
locus eſt propter locata quam locatum ꝑpter locum
Quinta ratio textu commenti. 12. eſt ſi locus eſt ali⸗
quid, ipſe erit in alio loco: et ille in alio: et ſic erit pro
ceſſus ī infinitum. Sexta ratio textu commti. 13. ha
betur: ſi locus eſt aliquid: et in oī loco eſt corpus: et
omne corpus in loco; ſequitur ꝙ augmētato corpore
locato

locato augmentabitur locus: tenet ꝯn̄a: q: locus eſt
equalis locato, ꝛ falſitas ꝯn̄tis ꝓbatur: q: locus ē im
mobilis.

¶ Circa iſtum textū querit. Primo
vtrum omne corpus habeat trinam dimenſionē. Ad
quod eſt reſponſio clara concedēdo ꝙ ſic. Et eſt vna
egregia ꝓbatio doctoris ſancti primo de celo: q: ſʒ
Euclidem impoſſibile eſt plures q̄ tres lineas in eo
dem puncto perpendiculariter concurrere: ꝛ ideo
non ſunt niſi tres dimēſiones. Nam ſi eſſent quattuor
dimenſiones eſſent quattuor linee concurrentes ī eo
dem puncto quod eſt falſum et contra Euclidem vn
decimo elementorum.

¶ Queritur ſi locus eſt equalis lo⸗
cato: et arguitur ꝙ non: quia locꝰ eſt ſuperficies dua
rum dimenſionum: et locatum eſt trium dimenſionū:
ergo non ſunt equalia: locus et locatum. Secundo
ſi locus eſſet equalis locato eſſet quantitas: et ita nō
eſſet conſeruatiuus nec actiuus: quod eſt falſum: ſe⸗
quella patet: quia proprium eſt quantitatis ſm eam
eq̄le vel inequale dici: et ꝙ non ſit actiuus pʒ q: quan
titas vt quantitas nō eſt actiua. ¶ Oppoſitum dicit
philoſophus in textu. Pro deciſione huius queſtiōis
noto: ꝙ equalitas eſt duplex vt dicit Cōmentator in
iſto. 4. cō. 11. ſcilicet equalitas dimenſionis: et con
tinentie: prima equalitas eſt cū vnū corpus equatur
alteri ſm trinam dimenſionem. Continentie vero eſt
cū vnū capit aliud et non poſſet capere magis niſi di
lateretur. ¶ Dico ergo ꝙ locus eſt equalis locato: ſecū
do modo non primo modo: et intellige de loco ꝓprio ꝙ
ſit equalis locato: quia locus cōis poteſt excedere lo
catū vt de ſe patet: et ſic patet ſolutio primi argumē
ti ꝙ ſunt equalia locus et locatum ſm duas dimenſio
nes in quantuʒ ſunt ſuperficies concaua locantis et
conuexa locati: et non alio modo. Ad ſecundum dic
ꝙ quantitas in quantum huiuſmodi non eſt actiua:
ſecus quantum ad aliquas qualitates ſocias illius
quantitatis.

Uoniam autem aliud qui⸗
dem ſm ſe: aliud vero ſm aliud dicit:
ſimiliter et locus: alius quidem cōmu
nis: in quo omnia corpora ſunt: alius
vero propriꝰ in quo primo. Dico autē
cōmunis: qm̄ quaſi tu nunc in celo es
quia in aere. Hic autem in celo ꝛ in aere: q: in terra
Similiter aūt et in hac: q: in loco: qui continet nihil
plꝰ q̄ te. Si igitur eſt locus primū continēs vnūqōqʒ
T. cō. 15. corpus terminꝰ quidā vtiqʒ erit. Quare videt ſpe⸗
cies et forma vniuſcuiuſqʒ locus eē, quia determinat
magnitudo, et materia magnitudinis: hoc enī eſt vni
uſcuiuſqʒ terminꝰ. ¶ Sic igitur conſiderantibꝰ locꝰ
vniuſcuiuſqʒ ſpecies eſt. ¶ Secūdū aūt ꝙ videt eē lo
cus diſtantia magnitudinis: ſic materia. Hec namqʒ
altera eſt a magnitudine. Hec autem eſt contenta
ſub ſpē et diffinita: ſicut ſub plano et termino. Eſt au
tem huiuſmodi materia et infinitum. Cum enī remo⸗
ueantur termini et paſſiōes ſphere: relinquit nihil ꝑ
ter materiam. Unde plato materiā et locū dicit eſſe
idem in timeo: receptiuum enim et locū vnū et idem
dicit: alio vero mō ibi dicēs receptiuūʒ ꝛ in dictis nō
ſcriptis dogmatibꝰ: tamen locum et receptiuū idem
T. cō. 16. retulit. ¶ Dicunt quidem enī omnes eē aliquid locū
quid autem eſt hic ſolus conatus eſt dicere. ¶ Me⸗
rito autem ex his intendentibus videtur vtiqʒ diffi⸗
cile cognoſcere quid eſt locus: ſiquidem horū quod
cunqʒ eſt ſiue materia ſiue ſpecies. Hec. n. altiſſimam
habent ſpeculationem: et ſine inuicē non facile ē cog
noſcere ipſa. ¶ At vero ꝙ impoſſibile ſit quodlibʒ ho T. cō. 17.
rū eē locū: non difficile videre. Spēs quidē enī: ꝛ ma
teria non ſeparantur a re: locū aūt contingit. In quo
nanqʒ aqua erat: in hoc iterū aer: ſicut diximus priꝰ
ſit tranſmutatis ad inuicē aereqʒ et aqua et alijs cor
poribus ſimiliter quare neqʒ pars neqʒ habitus ſʒ ſe
parabilis eſt locꝰ ab vno quoqʒ. Et videt enī huiꝰ ali
quid eſſe locꝰ vt vas. Et enī vas locus tranſmutabi⸗ T. cō. 18.
lis: vas aūt nihil rei. ¶ Secundū quidē igitur ꝙ ſe⸗
parabilis eſt a re: ſic quidem non eſt ſpēs: ſecūdū aūt
ꝙ cōtinet: ſic quidē alterū a materia. Uidetur autē T. cō. 19.
ſemꝑ quod eſt alicubi ipſum eē aliqd. vt alterū aliqd
extra ipſum. ¶ Ploni igitur dicendū eſt: ſi, opʒ traſ⸗ T. cō. 20.
grediētes dicere quare non in loco ſpecies et nūeri
ſunt et hoc ſi vere ꝑticipātiū eſt locꝰ: ſiue magnitudi
nis et paruitatis extre participatiuū ſiue materie.
vt in timeo ſcripſit. Ampliꝰ q̄uo ferentur in ſui locum
ſi locꝰ eēt mā aut ſpēs. Impoſſibile eſt enī cuiꝰ nō eſt
motꝰ neqʒ ſurſum aut deorſum locū eſſe. Quare que
rendꝰ in huiuſcemodi locꝰ eſt. Si aūt in ipſo locꝰ eſt
opʒ enī ſiquidem aut forma aut materia eſt: erit locꝰ
in loco. Tranſmutant enī ſimul cū re: et mouentur: et
ſpēs et infinitū nō ſemꝑ in eodē ſʒ vbi vtiqʒ res. Qua
re loci erit locꝰ. ¶ Ampliꝰ cū ex aere ſit aq: ꝑditꝰ eſt T. cō. 21.
locꝰ. Non enī in eodē loco ſit corpꝰ. Que igit corrup
tio. Ex quibꝰ igit neceſſariū eſt locū eē aliquid: ꝛ ite
rū ex quibꝰ de ſubſtantia ipſiꝰ dictum eſt. T. cō. 22.

In hac parte philoſophꝰ vult ꝓ⸗
bare ꝙ locus ſit quaſi forma ſic: ſicut forma me
dianti res determinat ſibi talem vel talem quā
titatem: ita locus preſertim ꝓprius rē coercet cer⸗
tis limitibus ergo vere videt locus eē forma vel q̄ſi
forma: vnde duplex eſt locus ſcilicet locus cōmunis
in quo plura continent vt celū reſpectu terre et locꝰ
proprius vt aer circundans me reſpectu mei.

¶ Poſtea textus declarat ꝙ plato
ni videbatur eē locus tres dimenſiones ſeparate: et
dicebat illas diſtingui ab omni corpore ſenſibili: q:
variantur in eis corpora ſenſibilia ipſis illeſis exiſti
bus: et dicit ꝙ hoc ſpacium ſeparatū dicebat Plato
eſſe materiam quia illud quod de ſe eſt indetermina
tum: et indiget aliquo termino eſt infinitū ꝛ materia
ſed talis eſt illa trina dimenſio ergo illud ſpacium ē
materia: maior pʒ quia ſi remoueāur termini ꝛ paſ⸗
ſiones ſphere nō relinquit aliquid niſi materia ergo
illud ſpacium eſt tanquam materia: vnde plato ī thi
meo receptiuum et locū idem dicit et in dictis non
ſcriptis dogmatibꝰ id eſt voce prolatis a platone di⸗
cebat materiam magnum et paruum: et eſſe locum.
Poſtea dicit tex. cō. 16. omnes dicere aliquid eſſe lo
cum quid autem ſit locus ſolus Plato dicere conatꝰ
eſt. ¶ Poſtea dicit cognoſcere quid ſit locus vtrū ſit
materia vel forma altiſſimam habet ſpeculationem
Nam nec vna valet cognoſci abſqʒ alia: nec econuer
ſo. Poſtea dicit tex. cō. 17. ꝙ locus nō eſt materia: q:
materia ē inſeparabilis ab eo vbi eſt et ſimiliter for
ma: ſed idem locꝰ recipere poteſt diuerſa locata: er⸗
go locꝰ diſtinguit a locato: ſed magis comparari po
teſt vaſi ipſe locus niſi ꝙ locus eſt immobilis: ſed vas
eſt mobile. Item ꝙ non ſit materia ipſe locus patet:
q: locus continet et materia continetur. ¶ Secun⸗
da ratione probat ꝙ locus nō ſit materia nec forma

quia omnis locꝰ eſt extra locatū:materia vero ⁊ foꝛ
ma ſunt intra rem : Ergo differt locus a materia et
foꝛma. ¶ Tertio ꝓbat ꝙ erravit plato dicens ꝙ idee
et numeri ſunt ſine loco:quod videtur falſum:qꝛ pti
cipantur a materia vel magno et parvo:ergo ſunt in
loco:tenet conſequentia; quia idem dicebant eē ma
teriam:magnum et parvum et locum idē. ¶ Quar
ta ratio ponitur ibi amplius:ſi materia ⁊ foꝛma ſunt
locus:ſequitur nil debere moveri:quia iam habet lo
cum in ſe ſcilicet materiā et ſequeretur ſecūdo ꝙ cū
omne quod tranſmutatur localiter moveatur:et ma
teria et foꝛma tranſmutetur motu totius : loci ideſt
materie erit locus alius et ſic proceſſus in infinitum
quod ē falſum. ¶ Quinta ratio cum ex vna re fit alia
res coꝛrumpitur vna illarū tam quo ad foꝛmam de
per ſe:quam quo ad materiam de per accidens:ſed
locus in mutatione vnius rei ad aliā ſemper eſt idē
incoꝛruptus ergo locus nō eſt materia ſup hac quin
ta ratione tu nota ꝙ aliquid generatur et coꝛrumpi
tur duobus modis ſcilicet ſubiective : terminative:
completive:pꝛimo modo generatur materia cum in
cipit eſſe ſubiectum:et coꝛrumpitur cum deſinit eſſe
ſubiectum terminative generatur et coꝛrumpitꝰ foꝛ
ma:completive vero totum compoſitum:quare mate
ria non coꝛrumpitur nec generatur de per ſe ſꝫ per
accidens modo dicto.

¶ Quomodo autem intelligitur ꝙ

locus eſt immobilis id facile. Declaro notando ꝙ
duplex eſt locus ſcilicet foꝛmalis et materialis. Pꝛi
mus eſt ſuperficies ambiēs connotando talem vel ta
lem diſtantiā ad coꝛpoꝛa vel puncta imobilia vt po
los et centrū:et iſte diſtantie ſunt imobiles et hic eti
am locus qꝛ qd movetur manet idē in termino a quo
et ad quem:qualiter tota illa diſtantia nō manet ea
dē:ergo non movetur : aliꝰ eſt locus materialis ſcili
cet ſuperficies ambiens:et ille movetur ad motū to
tius:cum ergo phs dicit ꝙ locus eſt immobilis intel
ligitur de loco foꝛmali:ſꝫ non materiali.

T.cō.25. POſt hec aūt accipiendū eſt
quot modis aliud in alio dicitꝰ. ¶ Vno
quidem igitur modo ſicut digitꝰ ī ma
nu:et omnino pars in toto eſt. Alio ve
ro ſicut totum in partibꝰ. Non enī pꝛe
ter partes ē totū. Alio modo ſicut hō
in animali : et omnino ſpecies in genere. Alio vero
ſicut genꝰ in ſpē:et oīno ps ſpeciei in ſpeciei ratione.
Adhuc ſicut ſanitas in calidis ⁊ frigidis ⁊ oīno ſpēs
in materia. Adhuc ſicut in rege q̄ ſunt grecoꝝ: ⁊ oī
no mōtū in pꝛimo motivo:ampliꝰ ſicut in optimo : et
omnino in fine. Hoc aūt eſt cuiꝰ cauſa fit. Omniū aūt
maxime pꝛopꝛiū eſt ſicut ī vaſe:et oīno in loco. ¶ Du
T.c.44. bitabit aūt aliqs:vtrū vnum et idem aliquid eē in ſe
ipſo contingit aut nihil:ſed oīa:aut nuſꝙ:aut in alio
eē:Dupliciter aūt hoc eſt: aut ſecundū alterū. Cum
enī ſint quedam partes totiꝰ et hoc ī illa : et illa ī hoc
dicitur totum in ſeipſo eſſe. Dicitur aūt et ſecūdum
partes:vt albū:qꝛ ſuperficies:et ſciēs:quia rōcina
tivū amphoꝛa quidem igitꝰ non erit in ſeipſa:nec vi
nū:vini aūt amphoꝛa erit. Quod nāqꝫ ē:et in quo ē:
T.cō.25 vtraqꝫ eiuſdem partes ſunt:ſic quidem igitur cōtin
git idem aliquid eē in ſeipſo. Pꝛimū aūt non contin
git:vt albū in coꝛpoꝛe ſuperficies enī in coꝛpoꝛe:ſci
entia aūt in aīa. Secūdū hec aūt ſunt appellationes:
cū ſicut partes ſint in homine:amphoꝛa autē et vinū
cum ſeoꝛſum ſint non partes ſunt. Simul autem cum
ſint partes:erit enī in ſeipſo:vt album in homine:qm
in coꝛpoꝛe:⁊ in hoc quoniam in ſuperficie. in hoc aūt
non amplius quoniā ſecundū aliud eſt : et altera ſpē
hec ſunt:et alteram naturam habet vnumquodqꝫ ⁊
potentia:vt ſuperficies ⁊ albū. ¶ Neqꝫ igitur induc T.cō.26.
tive conſiderantibus nihil in ſeipſo videmꝰ ſecūdum
nullū determinatoꝛum modoꝛū. ¶ Et ratione mani
feſtum eſt:quia impoſſibile ē. Opoꝛtet enī vtraqꝫ
vtrūqꝫ eē:vt amphoꝛam vas et vinū eē:vinū aūt vinū
et amphoꝛam:ſi vere pꝛimū contingit:et ipſum in ſe
ipſo eſſe. Quare ſi quidē maxime in alterutris eēnt
amphoꝛa quidem acciperet vinū: non ſecūdū ꝙ vinū
ſed in quantum illa. Et vinū inerit in amphoꝛa:nō in
quantū amphoꝛa ipſa:ſed ſecundū ꝙ illud amphoꝛa
Secundum eſſe quidem igitur ꝙ alterū ſit:manifeſ
tum eſt. Alia nanqꝫ eſt ratio eius quod in quo:et alia
illius quod in hoc. ¶ At vero neqꝫ ſecundū accñs cō
tingit:ſimul enim duo coꝛpoꝛa in codē erūt. Ipſaqꝫ T.cō.27.
amphoꝛa in ſeipſa erit:ſi cuius natura receptiva eſt
hoc contingit in ſeipſo eſſe:et ad huc illud cuius re
ceptivum eſt:vt ſi vini vinum. ¶ Quod quidem igitꝰ T.cō.28.
impoſſibile ſit aliquid in ſeipſo eſſe pꝛimo manifeſtū
eſt. Quod autem zeno oppoſuit qꝛ ſi locus eſt aliqd
in aliquo erit:ſolvere non eſt difficile. Nihil enī pꝛo
hibet in alio eſſe pꝛimo locum:non tamen in illo ſicut
in loco:ſꝫ ſicut ſanitas quidem in calidis vt habitus
caloꝛ aūt in coꝛpoꝛe ſicut paſſio eſt. Quare nō neceſ
ſe eſt in infinitū abire. ¶ Illud autē manifeſtū : quo T.cō.29
niam nihil eſt vas eius quod eſt in ipſo. Alterū enim
pꝛimo ⁊ quod eſt et in quo eſt:pꝛopter quod non erit
vtiqꝫ neqꝫ materia neqꝫ ſpecies locus. ſed alterū illi
us vero entis aliqd hec et materia et foꝛma. ¶ Hec T.cō.30.
quidem igitur ſunt oppoſita.

POnit hic philoſophus ſtatim

modos eſſendi in dicens pꝛimus modus ē ſi
cut pars ī toto vt digitus in manu. Secūdo
modo ſicut totū in partibus. Tertio modo ſicut ſpēs
in genere continetur potentialiter. Quarto modo ſi
cut genus in ſpecie continetur foꝛmaliter. Quinto
modo ſicut foꝛma in materia. Sexto modo ſicut ī re
ge que ſunt regis vt omnia que ſunt in poteſtate ſunt
in habente poteſtatē. Septimo modo ſicut in fine et
optimo ſic continentur virtutes in beatitudine. Oc
tavo modo et pꝛopꝛiiſſime aliquid eſt in loco ſicut in
vaſe et omnino in loco. Poſtea vero philoſophus di
cit ꝙ idem poſſit eē in ſeipſo vel nihil. ſed oīa aut nuſ
quam ſint aut in aliquo alio ſolvit. Ariſt. dicens ꝙ du
pliciter poteſt aliquid eē in ſeipſo vno modo pꝛio et
per ſe alio modo ſm alterū ideſt ſecundū partem:et
iſto ſecundo mō aliquid eſt in ſeipſo cuꝫ enī alicuius
totius due partes ita ſe habeant ꝙ vna ſit in quo ē ali
quid et alia ſit quod eſt in illa : ſequitur ꝙ totū dicatꝰ
in quo eſt in hoc ratione alterius et ſic totū dicetur
eē in ſeipſo. Pꝛo cuius declaratione eſt notandum ꝙ
aliquid eſt in parte ſicut homo dicitur albus quia ſu
perficies eius eſt alba et hō dicitur ſciens quia ſciē
tia eſt in anima eius:ſi igitur accipiatur amfoꝛa ple
na vino ſicut quodā totum cuius partes ſunt amfoꝛa
et vinum, nec amfoꝛa eſt in ſeipſa nec vinū ſed totū
hoc:ſed anfoꝛa vini erit in ſeipſa in quantū vtrūqꝫ ⁊
pars eius ſed vinū quod eſt in anfoꝛa et anfoꝛa qua ē
vinū. Poſtea vero philoſophs in illa parte textus pꝛi
mū autem d̄clarat quomodo impoſſibile eſt aliquid
eſſe in ſeipſo per ſe pꝛio pꝛo quo attulit exempla d̄ ſu
perficie et de aīa dicens qd ſuperficies pꝛio eſt alba

et deinde coꝛpus eſt album et anima pꝛio eſt ſciens
ſecundario totus hō ſic eodem modo. dicitꝰ ꝙ aggre
gatū ex amphoꝛa et vino eſt in ſeipſo per ſe non pꝛio
quod eſt ratione partes qꝛ vna pars eſt in alia. Poſ
tea philoſophus:iterum pꝛobat ꝙ impoſſibile eſt ali
quid eſſe in ſeipſo p ſe pꝛio qꝛ diſcurrendo ꝑ octo mo
dos eſſendi in non invenitur aliquis in quo dicat ali
quid eſſe in ſeipſo et iterum ꝓbat ea parte textꝰ ⁊ ra
tione qꝛ ſi per ſe pꝛimo aliquid eſt in ſe ipſo ſeqr̄tur
idem eſſe continens et contentum et ſic eadem eſſet
ratio foꝛmalis ꝯtinentis ⁊ cōtenti ; et ſic idem eſſet
amphoꝛa et vinum. ¶ Poſtea philoſophꝰ ꝓbat ꝙ im
poſſibile eſt aliquid eſſe in ſe ipſo de per accidens qꝛ
ſi aliquid eſſet in ſeipſo de per accidens maxime eēt
quia illud eſſet in ipſo in quo ſicut in vaſe ipſum inet
coꝛpus eſſet ac ſi diceretur amphoꝛa eſt in vino ⁊ vi
num eſt in ſe ipſo qꝛ eſt in amphoꝛa:ſed hoc eſt falſuꝫ
qꝛ ſequeretur duo coꝛpoꝛa de pꝛedicamento ſubſtā
tie eſſe penetrative quod eſt impoſſibile:qꝛ quēad
modū duo coꝛpoꝛa poſſunt eſſe penetrative ita īfini
coꝛpoꝛa qd eſt impoſſibile. ¶ Poſtea vero philoſo
phus declarat quō ſolvatꝰ rō Zenonis qua ꝓbabat
ꝙ locus non ſit quia ſi eſt debꝫ eē in alio loco et ſic eēt
pꝛoceſſus infinitum ſi loci eſſet alius locus. Dicendū
ꝙ locus non eſt in aliquo ſicut in vaſe ſed ſicut foꝛma
vel accidens eſt in ſubiecto. Deinde ſolvit rōnes qui
bus dubitabatꝰ ſi locꝰ eēt materia vel foꝛma : et dicit
ꝙ per hoc ꝙ nihil pōt eē per ſe pꝛimo in ſeipſo:mani
feſtū eſt ꝙ nihil pōt eē ſicut vas vel locus eiꝰ qd conti
netꝰ in ipſo. Nam quis imaginaꝰ ꝙ pars ſit locꝰ totiꝰ
imo econverſo quare locus nec eſt ſicut materia nec
eſt ſicut foꝛma.

¶ Hic licet dubitare vtrū duo coꝛ

poꝛa eſſe poſſint penetrative ; et pꝛo parte negativa
eſt autoꝛitas noſtri textus:ſed in oppoſitum arguitꝰ
de vino et aqua q̄ ſe penetrant et de pane recenti et
oleo:et de multis aliis que clare videntꝰ ſe penetra
re. ¶ Ad hoc dicendū cenſemꝰ ꝙ non ſe penetrant:ſꝫ
potiꝰ miſcentꝰ in poꝛis quoꝛū neceſſitas ponitur mul
tis experientiis. Pꝛima experientia eſt ꝙ ſudamꝰ et
ille ſudoꝛ non poteſt exire niſi per poꝛos. Secunda
experientia qꝛ ſi non eſſent poꝛi in qualibet nutriōe
ſcinderetur membꝛū:et eſſet omnis nutritio doloꝛo
ſa. Tertia experientia eſt de de pueris ludificanti
bus:quoꝛū vnus in vna extremitate ligni exñs facit
ꝙ alter puerulus audiat cum ex alia parte:ſequitur
ergo ꝙ tranſivit per poꝛos ille aer motus et ita nun
quam eſt penetratio ſed admixtio.

QVid autem foꝛte ſit locus

ſic fiet vtiqꝫ manifeſtū. Accipiamꝰ aūt
de ipſo quecūqꝫ videntur vere ſecundū
ipſum in eſſe ipſi. Dignū ē igitur locū
eſſe pꝛimū qd continet illud cuius lo
cus eſt:et nihil eſſe rei. Ampliꝰ pꝛimū
neqꝫ maioꝛem neqꝫ minoꝛē eē. Ad huc aūt neqꝫ defi
cere vnicuiqꝫ et ſeparabile eſſe. Ad huc aūt omnem
locū habere ſurſum et deoꝛſum et ferri natura: ⁊ ma
nere vnūquodqꝫ coꝛpoꝛū in pꝛopꝛiis locis:hoc aūt fa
cere aut ſurſum aut deoꝛſum. ¶ Suppoſitis aūt his
T.cō.31. reliqua conſideranda. Opoꝛtet aūt tentare intētio
nem ſic fieri:vt quid ſit reddatur : et queqꝫ oppoſita
ſolvantꝰ:et que videntur loco ineē inſint et ampliꝰ diſ
coꝛdie cauſa et oppoſitoꝛū circa locū manifeſta erit.
Sic enī vtiqꝫ pulcherrime demonſtratꝰ vnūquodqꝫ.
T.cō.32 ¶ Pꝛimū quidē igitꝰ opoꝛtet intelligere ꝙ non q̄re
retur locꝰ:niſi motꝰ aliquis eēt ſm locū :pꝛopter hoc
enim ⁊ celū maxime in loco eſſe opinantꝰ : qd ſemꝑ in
motu eſt. Huiuſmodi aūt aliud quidē ē loci mutatio
Aliud vero augmentū et decrementum. Et nanqꝫ in
augmento et decremēto tranſmutatꝰ:et qd pꝛiꝰ erat
hic iterū tranſmutatū eſt in maius aut minus. Eſt au
tem quod movetur. aliud quidem per ſeipſum actu:
aliud vero ſecūdū accidens. Ipſius autem qd ſecun
dū accidēs eſt:alia quidē cōtingentia moveri per ſe
vt partes coꝛpoꝛis:et in navi clavꝰ. Alia vero non cō
tingentia:ſed ſemper ſm accñs. vt albedo et ſciētia
Hoc enī ſicut tranſmutāt locū quod in quo ſunt trāſ
mutatꝰ. ¶ Om̄ aūt dicimꝰ eē ſicut in loco in celo : qꝛ T.cō.33.
in aere:Hic aūt in celo:et in aere aūt non omni : ſed
ꝑpter vltimū ipſiꝰ et continēs in aere eē dicimꝰ. Si
enī omnis aer locus. non equalis erit vniuſcuiuſqꝫ lo
cus et vnūquodqꝫ locatū. Videtꝰ aūt huiuſmodi pꝛi
mū in quo eſt. ¶ Cū quidē igitꝰ non diviſum ſit conti T.c.34.
nens ſed continuū:non dicimꝰ eē in illo ſicut in loco:
ſed ſicut pars in toto. Cū vero diviſum ſit et contactū
in pꝛimo quodā eſt vltimo cōtinentis quod neqꝫ ps ē
ipſius quod eſt in ipſo:neqꝫ maius diſtantia ſed equa
le. In eodē enī vltima contingentiū. Et cū continuū
quidē ſit:non in illo movetꝰ:ſed cū illo:diviſum aūt in
illo et ſive moveatur continens:ſive non:nihil minus
Amplius cū non diviſum ſit:ſicut ps in toto dicitꝰ vt ſi
cut ī oculo viſus:et in coꝛpoꝛe manꝰ. Cū aūt diviſum
eſt:vt in cado aq̄:et in ſcypho vinū. Manus q̄dē enī
cū coꝛpoꝛe movetꝰ:aq̄ aūt in cado.

ARiſto. tex. cō. 31. quod autem

foꝛte ſit locus ponit tres ſuppoſitiones, vt ve
ſtiget definitionem loci. Pꝛimo ſupponit ꝙ
locus non ſit pars locati:et ꝙ locus non ſit equalis lo
cato et ſeparabilis a locato:et omnem eē ſurſum vel
deoꝛſum in quo imitatꝰ eſt antiquos q̄ celū nature ele
mentaris aſſerebant. His habitis tex. cō. 32. Pꝛimū
quidem igitꝰ dicit ꝙ per motū localē venamur locū:
ideo celū eſt in loco qꝛ ſemꝑ movetꝰ:ſed verū eſt ꝙ eſt
aliquis motꝰ localis de per ſe; aliꝰ de per accidēs vt
augmentū. Iterū ſupponit aliqd movetꝰ de per acci
dens qd pōt moveri de per ſe vt clavꝰ qñ eſt in fixus
movetur de per accidēs et poteſt moveri d̄ per ſe vt
patet ſi abſtrahatur. Aliquid movetꝰ de per accidēs
et non pōt moveri de per ſe, vt albedo et ſciētia. Etiā
ſupponit ꝙ locꝰ eſt vltimū continentis ſolum qꝛ plus
quā vltimū non eſt locꝰ. Dicit tandē et bñ ꝙ locatum
dꝫ hēre diſcontinuationē a loco quia ſi eſt cōtinuū eſt
ſicut pars in toto.

IAm igitur manifeſtum ex T.cō.35
his quid eſt locus. Vere enī quattuoꝛ
ſunt:quoꝛum neceſſe ē locū vnū aliqd
eſſe. Aut enī foꝛma. aut materia ē aut
ſpacium aliquod in medio extremoꝝ
vt extrema ſi non eſt ſpaciū vllum pꝛe
ter impoſiti coꝛpis magnitudineꝫ. Hoꝛum autem ꝙ
non contingat tria eſſe manifeſtū ē. Sꝫ ꝑpter id qd
cōtinet:videtur foꝛma eē. In eodē enī ſunt extrema
continētis et contenti. ¶ Sunt quidē igitur vtraqꝫ T.cō.36.
termini:ſed non eiuſdē:ſed ſpecies quidē rei. Locus
aūt continentis coꝛpoꝛis. Sed ex eo ꝙ mutatur mul
toties manente continente cōtentū vt diviſum vt ex
vaſe aqua:ipſum mediū eē aliqd videtur ſpaciū tanꝙ
aliqd ſit pꝛeter coꝛpus:quod tranſfertur. ¶ Hoc au T.cō.37.
tem non eſt : ſed cōtingens incidit coꝛpus eoꝛū que
tranſferuntur ; et que ſe apta nata ſunt contingere.

Si autem aliquid eēt ſpaciū aptum natum ⁊ manēs in eodem loco:infiniti vtiqꝫ eſſent loci. Diſtante enī aere et aqua idem facient omnes partes in toto:qḋ quidem omnis aqua in vaſe. Simul aūt erit et locus tranſmutans quare erit loci alius locus. Et multi loci ſimul erunt. Non eſt aūt alius locus partis in quo mouetur:cum totū vas tranſmutat̄: ſed idē: in quo enī eſt cōmutatur aer et aqua:aut partes aque. Sꝫ non in quo fiunt loco. qui pars eſt loci:qui eſt locꝰ totꝰ celi. Et materia autem videtur vtiqꝫ eē locus:ſi in quieſcente aliquis conſideret ea non in ſeparato ſed continuo. Sicut enim ſi alterat̄:eſt hoc quidem nūc vtiqꝫ albū nunc aūt nigrū:et nunc quidē durū: olim aūt molle:vnde dicimꝰ aliqḋ eē materiā:ſic et locus per talē quandā videt̄ eē fantaſiā. Verū tñ illud quidē qm̄ qḋ nunc eſt aqua:prius erat aer:locꝰ aūt quia vbi nunc eſt aqua ibi erat aer. Sed materia quidē ſicut dictū eſt in prioribus neqꝫ diuiſa eſt aere: neqꝫ continet rem:locus autem vtraqꝫ. ¶Si igit̄ nihil horū triū locus eſt:neqꝫ ſpēs:neqꝫ materia:neqꝫ ſpaciū aliqḋ ſed ſemper eſt alterū preter id quod eſt rei diſtantia:neceſſe eſt locū eē reliquū de quattuor continentis terminū corporis. Dico aūt contentū corpus qḋ mouet̄ ẜm loci mutationē. ¶Videtur aūt magnū aliqḋ ⁊ difficile accipi qḋ ē locꝰ:⁊ ꝑꝑ hoc ꝙ apparet eē materia ⁊ forma ꝑꝑ hoc qdē qḋ in quieſcēte ⁊ ꝯtinēte fit trāſmutatio eiꝰ ꝙ fert̄ ꝯtingere aūt videt̄ eē ſpaciū mediū aliud aliquid a motis magnitudinibꝰ proficit aūt aliqḋ et aer:et apparens in corporeꝰ eē. Videtur enī nō ſolum terminus vaſis eē locus:ſed et quid eſt mediū tanquam vacuū. Eſt aūt ſicut vas locus tranſmutabilis ſic locus vas immobile: vnde cū quidem in eo qḋ mouetur moueat̄ et mutetur quod intꝰ:vt in flumine nauis:tanq̄ vaſe vtitur magis q̄ loco continenti vult aūt imobilis locꝰ eē. Unde omnis fluuiꝰ magis locus eſt:quia immobilis omnis. Quare terminus continēs immobilis primū hic eſt locꝰ. ¶Et ꝓpter hoc mediū celi et vltimum ad nos circularis loci mutationis videtur eē hoc quidē ſurſum illud vero deorſum:maxime omnibus ꝓprie:qꝛ hoc quidem ſemper manet circulorū aūt vltimū ſimiliter ſe habens manet. Quare quoniam qḋ leue qdem ſurſum fertur natura. Quod vero graue deorſum: qḋ quidē eſt ad mediū cōtinēs deorſum eſt:et ipſum mediū. Quod vero ad vltimū ſurſum eſt:⁊ ipſum vltimū. Et propter hoc planū videtur eſſe quoddā: et ſicut vas locꝰ et continēs. Amplius ſimul cū re quodammodo locus eſt. Simul enim finis eſt et locus.

Ariſtoteles hic diſquirit de loco ꝙ ē vnū de.4.aut forma:aut materia:aut ſpaciū mediū qḋ eſt trina dimenſio:aut extremū cōtinentis. Dicit philoſophꝰ ꝙ licet ſimiliter forma qꝛ determinat rem certis limitibus non eſt tamē forma qꝛ forma eſt pars et non ſic eſt locꝰ pars locati:nec eſt ſpacium. Nā ſi ſic illud ſpaciū moueret̄ et mutaretur de loco ad locū:et ſic loci eēt locus et ſic infinitū. Dicit philoſophus locus licet pro materiali moueatur non pro formali ideſt ꝓut eſt locus totius celi ideſt in tali vel tali diſtantia a celo:nec eſt materia qꝛ eſt pars et locus non eſt ps: ſed ſimilatur materie quia quemadmodum hec tranſit ad rem ita locus tranſit de continendo hāc rē ad contintinendum aliam. Concludit ergo ꝙ debet eſſe quartum.ſcꝫ.terminus contentis:ſed videtur aliquibus eſſe ſicut ſpacium quia aer qui eſt in corporeus vel apparet eſt in illo:ſed clare vides id eſſe falſum:vnde infert̄ ꝙ q̄madmodum vas eſt locus mobilis:ita locus eſt vas immobile tu intellige pro formali:vnde infertur ꝙ q̄madmodū ſi quis ad motum nauis moueatur ei nauis non eſt locus:qꝛ mouetur ſed potius totus fluuiꝰ qui non mutatur in ordine ad ipſū vnde locus eſt terminus cōtinentis īmobilis primū ideſt locus eſt ſuperficies concaua ambientis īmobilis pro formali:primū vel ꝙ ſit locꝰ adequatus.i.proprius et non loquimur de loco communi. ex hac diffinitione philoſophi infert Ariſt. proprie vocari loca ea que ſunt immobilia vel vere vt centrū vel quia ſemꝑ eſt in eadē elongatione vt vltimū ad nos id eſt ſuperficies cōcaua celi lune:quare deorſum quod ad centrum ſurſum quo ad ſuperficiē conuam celi lune.

¶Textus.

Cui quidem igitur corpori T.cō.45
ineſt ali quid extra corpus continens ipſum:hoc in loco eſt:Cui vero nō minime. Unde et ſi aqua fiat huiuſmodi partes quidē mouentur ipſius:continentur enim ſub inuicem. Omnis autem eſt tanquam quod mouebitur: et tanquam non ſic quidem enim tota ſimul locum non mutat. Circulariter autē mouebitur: partium enim hic locus eſt et ſurſum quidem et deorſum non:circulo aūt: quedam vero alia et deorſum:et ſurſum quecūqꝫ habēt denſitatem et raritatem. Sicut aūt dictum eſt: alia quidem ſunt in loco ſecundū potentiam:alia vero ſecundū actum. Unde cum quidem continuū ſit qḋ eſt ſimilis partis:ẜm potentiā in loco partes ſunt. Cū au T.c.44
tem ſeparata quidem ſunt:tangant aūt ſe:ſicut colle T.cō.4
ctio. ſecundū actū ſunt. Et alia qdē per ſe ſunt:vt omne corpus aut ſecūdū loci mutationem: aut augmentū mobile alicubi per ſe. Celū aūt ſicut dictū eſt non eſt alicubi totū:neqꝫ in aliquo eſt. Siquidē nullum continet ipſum corpus:ſecūdum quod autem mouetur ſic et locus ē partibus. Altera enim ab altera habita partium eſt. Alia vero ſecundū accidens vt anima et celum:partes enim in loco quodammodo omnes ſunt. In eo enim quod circulariter ſunt continet alia aliam. Unde mouetur circulariter ſolū qḋ ſurſum eſt. Omne autem non alicubi eſt. Quod enī alicubi:ipſum aliquid eſt:et ad huc aliqḋ oportet eē extra hoc in quo quidem continetur extra aūt omne et totum nihil eſt. ¶Et propter hoc omnia in celo ſunt. T.c.46
Celum enim quidem oē fortaſſis eſt:eſt autem locus non celum:ſed celi quiddam vltimū:et tangēs mobilis corporis termininus quieſcens:et propter hoc quidem terra in aqua:hec vero in aere:hic aūt in ethere:Ether vero in celo:celum aūt non amplius in alio.

Dicit Ariſtoteles ī iſto textu cōmenti.45.quod eſt corpus quod eſt in loco ⁊ quod eſt corpus quod non eſt in loco: dicit in loco qdem eſt oē corpꝰ extra quod ē aliud cōtinens ipſum illud vero extra quod non eſt aliud continens ipſum.

¶Circa preſentem textū dubitatur quia vltima ſphera non eſt ī loco habet corpus extra ipſam continens ipſam et tñ ꝓ alia ꝑtendet̄ ſit ī loco quamuis nō habeat corpus ambiens extra ſe qꝛ bñ ſeq̇tur vltima ſphera ā mouit localit̄: ergo mutat locum mutat locū ꝫ eſt in loco. Dicendū in iſta q̄ſtiōe eſſe variatiſſimas opiniones vna eſt Auempace dicētis ꝙ cum corpus ſphericum ſit in ſeipſo perfectum non indiget alio cōtineri:ſed in ſeipſo locatur linea vero recta nō eſt perfecta:obidqꝫ ambit̄ extrinſeco tō ⁊ illo videtur perfici:ideoqꝫ indiget vt ſit in loco aliquo ambienti:ſed hec videt̄ falſa poſitio:qꝛ ariſt. reprobauit ſupra aliquid eē in ſeipſo tanq̄ in loco: iō aliter Temiſtius opinatur celum eſſe in loco per ſuas partes quia ſue partes ſunt in loco. Nec obſtat dicere ꝙ quemadmodum ſue partes ſunt in loco in potentia et non in actu ſic ipſum totum eſt in loco in potentia ⁊ non in actu: qꝛ totum hoc concedo ꝙ ipſum totum eſt in loco in potentia;et ſi dicas ergo non mouetur localiter in actu quimpotiꝰ mouetur localiter in actu:quia vt dicit doctor ſanctus potentialitas illarū partium facit minorem variationem in mobili eo ꝙ plus vniformiter mouetur. Hec autem poſitio maxime reprehendit̄ a Cōmentatore in iſto cō.45. eo ꝙ cōcedit celum octauū eſſe in loco penes interna que ambit tangit enim dicit orbem ſaturni et quodammodo continetur penes extrema ſaturni qḋ ſatis videtur falſum:quia nil eſt in loco per contentum in eo:ſed orbis ſaturni eſt intra celum octauum: ergo octauum celū non eſt in illo tanq̄ in loco. Tenuit tamen Alexāder ꝙ octaua ſphera nullo modo eſt in loco;nec mouetur in loco nec ẜm ſe totū nec ẜm partes. Sed hec opinio ſatis eſt falſa : vt patet ex eius recitatione:ideo ponitur opinio Auicenne ꝙ motus vltime ſphere non eſt in loco ſed in ſitu:ſed hoc ē contra Ariſto. dicētem ꝙ motus eſt in tribus generibꝰ: ſ.quantitate qualitate ⁊ vbi. Ad hec acquiſitio rei q̄ conſiſtit in indiuiſibili non eſt motus vt patet de ſubſtantia:ſed ſitus conſiſtit in indiuiſibili cū ſit relatio: ergo ad ſitū non eſt motus. Tertio ſitus vt conſtituit predicamentum importat ordinem partium in loco ſed vt ponitur differentia quantitatis nō dicit niſi ordinem partiū in toto:ergo omne qḋ mouet̄ ẜm ſitum mouetur ẜm locū. ¶Sed opinio eſt Auerrois ꝙ oē ꝙ figitur et hꝫ fixionē per aliud eſt in illo loco vbi ē illud per qḋ figitur:ſed corpora celeſtia habēt fixionem per centrum:qꝛ ab illo eq̄ diſtāt:ergo ſunt in illo de per accidens:ergo mouerent̄ de per accidens ſaltem vltima ſphera et non de per ſe:negat Auerois conſequētiam vltima ſphera eſt in loco de per accidens:ergo mouet̄ de per accidens doctori ſancto magis placet opinio Themiſtij Poſtea philoſophus dat comparationē de aqua: ſi tota vltima ſphera eēt aqua ⁊ moueretur taliter ꝙ partes quedam poſſent diuelli a toto partes mutarent ſitum ; ſed totum non transferetur de loco ad locum:quia ſemper eſt in eodem loco:ergo mouetur vltima ſphera cauſa partiū Et ſtatim dicit textus ꝙ alia ſunt in loco ẜm potētiā: vt partes nō diuiſe;alia vero ẜm actum vt partes diuiſe:vt patet in cumulo lapidum.

¶Textus.

T.c.47. Manifeſtum autē ex his quoniam et dubitationes oēs ſoluūtur ſic vtiqꝫ dicto loco. Neqꝫ vtiqꝫ ſimul augmentari neceſſe eſt locū: neqꝫ puncti eſſe locum:neqꝫ duo corpora in eodē loco:neqꝫ ſpacium aliquod eſſe corporeum:corpus autem medium loci contingens eſt:ſꝫ non ſpacium corporis:et eſt locus.eſt alicubi.non ſicut in loco.ſed ſicut terminus in finito. Non enim oē
T.cō.48 quod eſt in loco eſt,ſed mobile corpus. ¶Et fertur igitur in ſuiipſius locum vnūquodqꝫ rationabiliter. Cui enim conſequenter et qḋ tangit̄ non vi proximū eſt. Et ſimul apta nata impoſſibilia ſunt;que vero tanguntur et actiua et paſſiua ſunt ad inuicem. Et manet igitur natura in proprio loco vnūquodqꝫ ratiōabiliter. Et namqꝫ hoc pars in toto loco:ſicut diuiſibilis pars ad totū eſt vt cum aque aliqs moueat partē aut aeris. Sic aūt et aer ſe habet ad aquam:vt ma T.cō.49
teria:hic autem ſpecies. Aqua quidem materia aeris;aer autem ſicut actus quidā ipſius. Aqua enī potentia aer eſt;aer vero potentia eſt aqua alio modo. Determinandū autem de his poſterius eſt. Sed ꝓpter tempus neceſſe quidem dicere. In certe autem nunc dictum;tunc erit certius Si igitur idem materia et actus;aqua enim vtraqꝫ:ſed hoc qdem potentia;illud vero actu. Habebit vtiqꝫ.ſicut pars quodāmodo ad totū: vnde et hic tactꝰ ineſt. Copulatio aūt cum vtraqꝫ actu vnum fiant. Et de loco quidē et quoniam eſt et quid eſt dictum eſt.

Poſtquam Ariſtoteles oſtendit quid ſit locus hic. ¶Diffinitione data ſoluit dubitationes poſitas de loco:Et primo ſoluit illam in qua dicebatur ꝙ locus eſſet ſine corpore aut ſi non eſt ita ſequitur ꝙ augmentato corpore locato augmentabit̄ locus. Dicit ad hoc Ariſto. ꝙ hoc bene ſequebat̄ ad illam poſitionem que tenet locum eſſe;ſpacium coextenſum dimenſionibus;non tamē tenet contra illam poſitionem q̄ aſſignat locū eſſe terminum continentis. Alia rō erat ꝙ ſi locus corporis eſſet aliud a corpore ſequitur ꝙ etiam locus puncti eſſet aliud a puncto:quare non videbatur proprie: ꝙ locus ſit aliud a corpore cum locus puncti ſit aliꝰ a puncto. Sed hec etiam rō ꝓcedit ẜm imaginationē eorum q̄ opinabantur locum eē terminū trium dimēſionē ſtatim:vnde oportebat ꝙ cuilꝫ dimenſioni corporis reſponderet dimenſio ſpacij quod non oportet dicere ẜm opinionem tenentē ꝙ locus eſt terminus continentis nec ſeq̇t̄ eſſe duo corpora ī eodē loco: qꝛ locꝰ non ē corpus;nec ponimꝰ ſpaciū aliqḋ corporeū penetratiue cū corpore locato :ſꝫ locū in medio poni ad corpus locatū et nō locus. Preterea locus nō eſt in alio loco ſꝫ ſicut terminꝰ in finito vel terminato quare non oē quod ē in loco eſt ſꝫ ſolum mobile corpus : qḋ dixi : qꝛ motus localis fecit nos cognoſcere diſtinctionem loci a locato.

¶Poſtea textu. cō. quadrageſimi 8. ex predicta diffinicione ſignat quaſdam ꝓprietates loci:dicens ꝙ omnia locata naturale feruntur in loca naturalia ita ꝙ ẜm ordinē nature ordinatꝰ eſt ſitꝰ in partibꝰ vniuerſi nanqꝫ non vi ſꝫ natura aer eſt ꝓximꝰ aque et ignis ſuper aerē : et ſimul apta nata ſunt impaſſibilia ꝙ tu intellige ẜm q̄litatis loci ⁊ locati. Que vero tangūt̄ ideſt illa q̄ non ſunt ꝓxima natura ſe inuicē alterant:et ſunt actiua ⁊ paſſiua ad inuicē qḋ eſt ẜm qualitates elementoꝝ in q̄ntū elementa. Et hec eſt cauſa q̄re corpora naturalia q̇eſcant in ſuis locis:qm̄ habent ſe locatū videt̄ eſſe quaſi materia vt aqua reſpectu aeris:et aer ſicut formal reſpectu aque: quamuis vtrumqꝫ eſt in potentia ; vt fiat aliqḋ alioꝝ et aqua reſpectu aeris et econuerſo magis tñ proprie aqua eſt in potentia ad aerē q̄m aer eſt ꝑfectior:quare phs huiuſmodi examinatione remittit ad librum de generatione vbi dicit ꝙ cum ex aqua generatur aer:eſt corruptio ſecūdū quid ⁊ generatio ſimpliciter ꝓpter hoc ꝙ perfectior forma

intro ducit et imperfectior abiicit. Cum aũt ex aere generat aqua fit ↄ̃uerſo. Unde aqua lꝫ vno modo ſit in potentia ĩ quantum imperfectior aere: alio modo eſt in actu in quantum aer põt verti in aquã tñ magis ꝓprie eſt in potentia igit locatum habet ſe ſicut pars ad totum quare cum vnum vertitur in aliud fit copulati ideſt vnio ex quo patꝫ ꝙ phus hic loquitur de corporibꝰ ſecundũ formas ſubſtantiales quas hñt ex influentia corporis celeſtis qḋ ē primus locus et dans virtutem locatiuam omnibꝰ aliis corporibꝰ: ſm autē qualitates actiuas vel paſſiuas ē contrarietas inter elemẽta et vnum eſt corruptiuum alterius.

Utrũ angelꝰ ſit in loco ꝑ ſuã ſubam.

Dubitatur vtrum angelus ſit ĩ loco ꝑ ſuam ſubſtantiam ꝓ cuius queſtionis examine noto de mente Ocham quolibeto: pmo .q. 4. et de mente Grabielis ſecundo ſentẽt. d. 2. q. ſecunda ꝙ queſtio querit ḋ loco corporali ꝓprie dicto vt deſcribit .4. phiſi. locus eſt terminꝰ cõtinentis immobilis primũ ideſt ſuperficies corporis cõtinentis immediata locato ideſt nõ neceſſario ad motum contẽti motũ ⁊ ꝑ ↄ̃ñs habebit eē diuiſum vt ſit hec deſcriptio in ꝓpria forma. Locus eſt ſuperficies corporis continentis in mediata ei et diuiſa ab eo: ex quo patet ꝙ non totum corpus locans eſt locus: ſed ſola pars vltima continentis nõ intelligas vltima affirmatiue ideſt qualibet alia vlterior: ſꝫ intellige vltima negatiua ideſt nulla eſt vlterior ea. Nam quecunꝙ parte data q̃ ſit vltima habet centeſſimas milleſſimas que ſunt vlteriores ergo locꝰ eſt vltima pars cõtinentis negatiue ſꝫ nõ affir. ex quo ſeq̃tur ꝙ eiuſdem locati ſunt infinita loca cõmunicantia. Sequitur ſecundo ꝙ vltima ſphera nõ eſt locus terre: q2 non eſt immediata terre. Seq̃tur tertio ꝙ totum nõ eſt locus ſue ptis: q2 eſt continuatũ ſue pti. Sequitur .4. ꝙ pars non eſt locus ſui totius: quia non eſt continens ſuũ totum.

Noto ſecũdo ꝙ licet philoſophꝰ multas ponat locoꝝ cõditiones ſed tamē Bonauẽtu. q. prima. 2. ſententiaꝝ illas reducit ad tres que ſunt continere: menſurare: et conſeruare q̃ tñ nõ cõueniunt loco reſpectu cuiuſlibet locati: comparat enĩ locus ad locatum in ratione continentis in ratione menſurantis: ⁊ in ratione conſeruantis: et ſm hãc triplicem habitudinem locus cõtinet vt vas: menſurat vt quantitas: cõſeruat vt natura.

Notandum eſt tertio de mẽte magiſtri ſententiaꝝ ĩ pmo. d. 37. ꝙ aliquid dicit eē in loco tripliciter circumſcriptiue: diffinitiue: repletiue: vel immenſiue. Circumſcriptiue aliq̃d eſt in loco qñ eſt in loco ocupando ptes loci diffinitiue aliquid ĩ loco qñ ſic eſt in vna parte loci ꝙ non in alia. In menſiue vero vel repletiue aliquid eſt in loco qñ illud eſt in omni loco: quomodo ſolus deus eſt in loco. Iuxta illud Ieremie. 23. celum et terram ego impleo: hoc habito dicit ꝙ ſm opinionem nominalium et Scoti ꝓ firmo tenetur angelum eē in loco diffinitiue ⁊ non ſolum ꝑ operationem: qḋ putant ſe ſuadere autoritate articuli pariſienſis. 203. condenantis illum q̃ tenet angelum eſſe ĩ loco duntaxat ꝑ operationem ratione ita ſuadet: vel operatio angeli eſt immediata virtuti angeli et ſic ſi operatio angeli eſt in loco etiã virtus angeli: ſi vero dicatur ꝙ operatio angeli non eſt immediata virtuti angeli; ſeq̃tur eſſe mediatam et ſi ſic erit alicuis alteri loco immediata: et ſic habeo ꝙ angelus eſt in loco ꝑ ſubſtãtiã. Doctor ſanctus in prima pte. q. 52. et in primo ſententiaꝝ. d. 37. oppoſitũ affirmat: tenens ꝙ angelus tñ eſt in loco per operationem: dicens ꝙ quemadmodum corporalia ſunt in loco per contactum q̃ntitatis dimenſiue ita ſpiritualia ſunt in loco ꝑ contactũ q̃ntitatis virtualis Et reſpondet capreolus ad articulũ pariſienſem: ꝙ ille articulus non eſt magne auctoritatis: vel aliter dicitur ꝙ ille articulꝰ condemnat opinionem quoꝝdam artiſtaꝝ qui ĩ nixi poſitionibꝰ philoſophoꝝ aſſerebant de angelis ſicut phĩ ḋ intelligentiis qḋ nuſꝙ ſunt nec actu nec potentia: ſꝫ habebant vniuerſalem influentiam in corporibꝰ omnibꝰ a qua poſitione longe eſt poſitio ſanti Thome ad aliam rationem dicitur ꝙ operatio nõ eſt immediata in medicatione ſitꝰ virtute angeli: ſꝫ ſolum eſt immediata in mediatione quantitatis.

Iterum argunt ſequeretur: ꝙ angeli non eſſent in celo empireo q2 ibi nihil operant. Ad hoc reſpondeo ꝙ licet angeli in celo empireo nõ habeant operationem tranſeuntem ſummendo operationẽ tranſeuntem ꝓ motu reali habent tñ operationem tranſeũtem ꝓ vt dicit preſidentiam: vel vnionem ad celum empireum q̃ preſidentia eſt q̃dã exornatio ⁊ nobilitatio corporis ad ſpaciũ que ē velvt quedam relatio ſignificata ꝑ modũ operationis trãſeuntis: vel eſt continentia que continentia ſm ſanctũ Thomaꝫ de veritatite. q. 9. ar. 1. eſt ex coniunctione corporis ad ſubſtantiã ſuperiorem per quã percipit aliquid ḋ illã virtute non ꝙ illa virtꝰ ſit in corpore ꝑ modũ realis quantitatis; ſed per modũ intẽtionis eo modo quo color eſt in aere: et tũ ex hoc corpꝰ talē fluxũ percipiens eſt vigoroſius et actiuius.

Iterũ arguunt priꝰ eſt eē quã operari igitur priꝰ eſt eē in loco quã operari in loco: ſꝫ poſteriꝰ non eſt cauſa prioris ergo angelus nõ eſt in loco: q2 operet in loco. dicit ad hoc Doctor ſanctus in pmo quoli. ar. 4. Dicẽdũ ꝙ nil ꝓhibet aliquid eſſe priꝰ ſimpliciter: quod non eſt prius quantũ ad hoc, ſicut corpꝰ ſubiectũ: vel corpꝰ ſubſtãtie eſt priꝰ ſimpliciter corpꝰ quã tactꝰ tñ corpus eſt in loco per contactũ quantitatis dimenſiue et ſimiliter angelꝰ per contractũ virtutis hec ille. Ex quo appet ꝙ ſicut priꝰ eſt corpus eē quã tangere, tamen poſteriꝰ eſt corpꝰ eē in loco quã corpꝰ tangere locũ, ita in ꝓpoſito priꝰ eſt angelum eē q̃ operari. tñ poſteriꝰ eſt angelũ eē in loco q̃ operari in loco. Ulteriꝰ ſic arguit, ſi angelꝰ eſt vbi operat: ſeq̃tur ꝙ ſit in toto celo, q2 totũ celũ primo mouet, ſed hoc eſt falſum quia cũ celũ nunquã quieſcat: ſequit ꝙ angelus ſit in continuo motu. Rñdeo negando maiorem, quia angelus primo mouet vnã ptem et ibi eſt, et ꝑ motus illiꝰ partis mouet alias partes pellendo et trahendo. Eſt enĩ in celo aliq̃ pars pmo capax motꝰ. ſicut ē cor in aĩali et pars dextra, ⁊ hoc potiſſime verũ eſt in orbe cuiꝰ non omnes partes ſunt vniformes. Si aũt loquamur de orbe totalr̄ vniformi in ſuis ptibꝰ ad huc angl's põt ex diuina ordinatiõe ſibi ḋterminare vnã ptē q̃ pmo moueat

Dico ſecundo ꝙ circa modũ quo angelus mouet celum eſt duplex opinio. Aliqui. n. dicunt ꝙ mouet eo mõ quo nauta mouet nauem: qui quidem quieſcit per ſe in naui et mouet ꝑ accidens ad motũ nauis. Alii dicunt ꝙ mouet eo mõ quo figulus mouet rotam qui ad motum rote nec per ſe nec ꝑ accidens mouet: ⁊ ſꝫ hoc diceret ꝙ angelus mouens orbē; nec mouet nec quieſcit proprie localiter ꝑ ſe ſicut corpꝰ; nec per accidens ſicut aĩa: ſed tamen mouet localiter equiuoce: quia diuerſas partes celi attingit ſucceſſiue. Hanc viam vr̃ tenere. ſ. t. i. pte q. 52. Primã vero viã videt tenuiſſe pmo ſentẽciaꝝ di. 37. et ſm hoc diceretur ꝙ angelꝰ rotatur ꝑ accidens ad motum celi.

Dubiũ. 2.

Secundo dubitatur vtrum angelus determinet ſibi locũ maximũ. Ad qḋ dicit ꝙ cũ angelus ſit finite virtutis nõ dubitamus quin determinet ſibi locũ maximũ: ſꝫ determinare locũ maximum põt intelligi quãtũ ad qualꝫ dimenſionem copulatiue: aut copulatim. Primo mõ concedit. Gregoriꝰ: ꝙ põt aliquis angelus exiſtere in vno quadrato ꝑfecto: et nõ in vno quadrangulo ſibi eq̃li: q2 excedit maximam longitudinē quam põt replere nos tñ credimus ſecundo mõ angelum determinare locum magixum.

Dubiũ. 3.

Tertio dubitatur vtrum angelus poſſit moueri in inſtanti ad quod dico. Notando primo de mente Ocham pmo celi. q. 3. ꝙ motus localis eſt coexiſtentia alicuiꝰ ſucceſſiua: ⁊ cõtinua diuerſis locis ſine q̃ete media. Dicit ſucceſſiua q2 ſi ſimul coaſſiſteret diuerſis locis: ſicut aĩa diuerſis corporis membris nõ moueret: ꝓpter qḋ deꝰ qui omnibꝰ locis preſens eſt ſemꝑ: nõ mouet localiter. Dicit diuerſis locis: q2 manens ĩ eodē loco preciſe nõ mouetur. Dicit ↄ̃tinue ſine quiete media: q2 ſi intercipere per quietem nõ ē iam motꝰ vnꝰ: ſꝫ poſſunt eſt plures. Similiter ſi deꝰ corpus vnum exiſtens in vno loco corrũperet: ⁊ poſtea reꝓduceret in alio loco nõ eſſet motus localis: lꝫ corpus illud ſucceſſiue coexiſteret diuerſis locis: q2 nõ eſt ſucceſſio cõtinua. Ex illo pꝫ differentia inter motũ: et mutationem.

Tunc dico ꝙ ĩ hoc eſt duplex opinio: vna eſt Scoti ⁊ nominaliũ aliquoꝝ vt eſt Ochã et Grabiel. d. ſecũda ſecũdi. q. 3. ꝙ ſi angelꝰ ſit in loco ſibi adequato ſic nõ poteſt ad aliũ in inſtanti: quia eſſet in loco maiori maximo: ſꝫ ſi nõ ſit ĩ loco adeq̃to põt mutari ad locum adequatum in inſtanti: Gregorius tñ cõcedit ꝙ intranſita bene põt hoc eē ſecus ꝑmanenter: ſꝫ mihi videor dicendũ ꝙ ſubito põt moueri a loco maximo ita ꝙ ſi nunc eſt in loco maximo nunc ꝑ vltimũ nõ eſſe poteſt illũ deſerere et acquirere alium locum inmediate poſt hoc derelicto primo Doctor tñ ſanctus tenet cõtrarium: ꝙ naturaliter angelus non põt moueri localiter ĩ inſtanti: quã ↄ̃cluſionē habet in pria pte. q. 53. a pmo ad. 3. et pmo ſententiaꝝ. d. 37. q. 4. a ſecũdo ad. 3. cuiꝰ rõ eſt ĩ quocunꝙ motu eſt aſſignare vltimũ inſtans quo mobile fuit in termino a quo: et primũ inſtans in quo eſt ĩ termino ad quē: ſꝫ talis motꝰ eſt in tempore: q2 inter inſtans et inſtans mediat tempꝰ g̃ mouet ſucceſſiue et nõ in inſtanti.

Dubiũ. 4

Quarto dubitatur vtrum angelꝰ poſſit moueri de extremo ad externũ quin ꝑ mediũ. Ad qḋ dicit ſm Okam ⁊ Grabielem ꝙ nõ: q2 dicũt eſſe articulũ ↄdemnatũ pariſiꝰ et mouent: q2 moueri dicit ſucceſſione ⁊ ſucceſſio requirit medium inter terminum et terminum. Nam ſi non eſt medium non erit ſucceſſio põt tñ virtute diuina moueri de extremo ad extremum quin ꝑ mediũ; q2 virtus diuina limitatur ad aliquem ordinē: ſicut facit Chriſtus corpꝰ ſuum in celo preſens ſub hoſtia ſine tranſitu ꝑ media vt declarat in. 4. ſententiaꝝ. Doctor tñ ſanctus in prima pte. q. 53. tenet ꝙ ad libitum angeli ē mouere ſe de extremo ad extremũ ſine medio aut ꝑ medium: q2 põt operari circa extremũ non operãdo circa mediũ.

Dubiũ. 5.

Dubitatur quinto vtrum plures angeli poſſint eē in eodem loco. Ad qḋ reſpondet cũ nominalibꝰ ꝙ ſic vt Ocham pmo. quoli queſtiõe. 4. et ad huc naturaliter: cũ legio demonũ fuerit in corpore vnius hoĩs obſeſſi vt habetur luce. 8. ſecũdo q2 nihil prohibet vno angelo exiſtente in. a. loco aliũ angulum tranſire per eundē locũ. Doctor ſanctus tenꝫ contrariũ in pria pte. q. 52. a ſecũdo ad tertiũ cuius ratio eſt impoſſibile eſt vniꝰ effectus eſſe plures cauſas proximas perfectas in eodē genere cauſe: ſꝫ angelus non eſt in loco niſi vt cauſa proxima et perfecta alicuius effectus ergo plures angeli non poſſunt eſſe in eodem loco: ex quo ſequitur ꝙ illa legio erat in diuerſis partibus illius hominis obſi: et ſi dicatis nonne vnus angelꝰ poſſet facere vnũ effectum nõ ſecundũ ſuuꝫ totũ conatum et alium ſimiliter eundem in ſpecie non ſm ſuum totum connatum. Dicendum ꝙ angeli omnes differũt ſpecie: et omnes ſue operationes ⁊ ideo vnus non ↄcurrit ad oꝑationē alteriꝰ.

Dubiũ. 6.

Dubitatur ſexto, vtrum angelus poſſit eſſe in loco indiuiſibili. Ad quod dicit doctor ſanctus ꝙ ſic: quia poteſt applicare ſuam virtutē etiam ad locum indiuiſibilem. Contrarium tamē tenet Gregoriꝰ et nominales negantes iſta indiuiſibilia. Ultra dubitatur vtrum angelus poſſit eſſe naturaliter in diuerſis locis. Ad qḋ reſpõdet pria parte. q. 52. ꝙ non; cuiꝰ ratio eſt: q2 repugnat ãgelo operari circa diuerſa nullo mõ vnita. Ex quo ſequitur ꝙ quãdo angelus operatur in totam vnam ciuitatem tota ciuitas eſt ei vt locus adequatus.

T. cõ. 50

Eodem ãt modo accipiẽdũ phyſici eſſe conſiderare de vno: ⁊ ſi eſt aut nõ: ⁊ q̃ũo eſt: ⁊ quid eſt: ſicut et de loco. Et namꝙ ſimilē hꝫ credulitatē et fidem per ea q̃ opinant. Ut enĩ locũ quendã et vas vacuum ponunt dicentes. Videt aũt eſſe plenũ quidē cũ hꝫ graue: cuiꝰ ſuſceptiuũ eſt. Cum vero priuatũ eſt vacuũ: tanꝙ idē quid ſit vacuũ ⁊ plenũ: locꝰ eſſe aũt ipſis non idem.

T. cõ. 51.

Incipere aũt opꝫ conſideratione accipientes q̃ dicunt affirmantes non eſſe: et iterũ cões opiniones ḋ ipſis. Alii quidem igit tentantes mõſtrat q2 non eſt: non qḋ hoĩes volunt dicere vacuũ hoc arguũt: ſꝫ peccantes dicunt ſicut Anaxagoras et qui eodē mõ argumentantes. Demonſtrant enim ꝙ aliquid ē aer litigantes per vtres: et demonſtrantes ꝙ aer eſt fortis: et accipiẽtes in clepſydriis. Alii aũt hoĩes volũt vacuũ eſſe ſpaciũ: ĩ quo nullũ corpꝰ ſenſibile.

T. cõ. 52

Opinantes aũt oē qḋ eſt eſſe corpꝰ dicunt oĩno in quo nihil eſt hoc eſſe vacuũ. Unde plenũ aere vacuũ eſt: Igit hoc non opꝫ monſtrare; q2 eſt aliquid aer: ſed q2 non eſt alterũ ſpaciũ a corporibꝰ neꝙ ſeparabile qḋ ſit actu, quod diſtingat omne corpus: vt ſit cõtinuũ: ſicut dicunt Democritus et Leucippus: ⁊ alii multi phyſiologoꝝ. Aut et ſi aliquod extra omne corpus eſt; cũ ſit continuũ. Hi quidem igit non ſecundum poſita ad problema contradicunt.

T. cõ. 53.

¶ Sed affirmantes eſſe magis dicunt vnum quidē:
quia motus ſm̄ locum non erit: hic aūt eſt loci muta
tio et augmētum. Non enī videbit̄ vtiq; motus eſſe:
niſi ſit vacuum. Plenum enī impoſſibile eſt recipere.
Si vero recipiat: ⁊ ſunt duo ī eodem: cōtinget vtiq;
et quelibet ſimul eſſe corpora. Differentiā enim pro-
pter quam nō erit vtiq; quod dictū ē non erit dicere
Si autem hoc continget: ⁊ paruiſſimū accipiet ma
ximum. Multa namq; parua magnū ſunt. Quare ſi
multa equalia cōtinget in eodē eſſe: et multa inequa
T.c.54. lia. ¶ Meliſſus quidem igitur demonſtrat ꝙ omne
immobile ex his. Si enim mouebit̄ aliquid: neceſſe
T.cō.55 eſſe vacuū aūt non eſt eorū q̄ ſunt. Uno quidem igit̄
modo ex his demōſtrāt ꝙ aliquid eſt vacuū. Alio ve
ro modo: q2 videntur quedam coeuntia ⁊ calcantia:
tanq̄ in ea que ſunt vacua coeunte denſato corpore.
Amplius aūt ⁊ augmētū videtur omnibus fieri per
vacuū. alimentū quidē corpus eſſe. Duo aūt corpora
T.cō.56 impoſſibile ſimul eſſe. Teſtimoniū aūt ⁊ qd̄ eſt de cine
re faciunt: qd̄ recipit tantum aq̄: quantum ſi vas va
cuum eſſet. ¶ Eſſe aūt affirmant ⁊ pithagorici vacuū
⁊ ingredi ipſum in celo ex infinito ſpiritu tanq̄ reſpi
ranti: ⁊ hoc eſſe vacuū: qd̄ determinat naturas. tanq̄
ſit vacuū ſeparatio quedam eoꝝ q̄ ſunt conſequenter
et determinatio: et hoc eſſe primū in numeris. Ua-
T.cō.57 cuū enim determinare numerū ipſoꝝ. ¶ Et quibus
quidem aliꝗ dicuntur eſſe: aliꝗ vero non dicūt fere tot
et huius ſunt.

M presentiaꝝ Ariſ. querit
vtrum vacuū ſit: et primo declarando
hoc dicit ꝙ vacuum plenū et locus idē
ſunt de materiali: ſed de formali cōno
tāt diuerſa. Nam vacuū ſupponit ꝓ lo
co cōnotando ꝙ nihil intra ſe contine
at: ſ3 locus ſupponit ꝓ termino ambientis īmobili:
primū: et plenum ſupponit pro loco cōnotando ꝙ in
tra ſe habeat aliquid.

¶ Poſtea vero tex. cō. quinquageſi
mi primi oſtendit quo ordine determinandū ſit de
vacuo dicens ſe velle prīo recitare ratiões eoꝝ qui
dicunt vacuū eſſe ⁊ ſimiliter rationes eorum q̄ dicūt
vacuum non eſſe et ſimiliter opiniones cōmunes de
vacuo que ſcilicet ad rationem vacui pertinet. Po-
ſtea vero phs dicit rationem illoꝝ q̄ ꝓbabant nō eē
vacuū et dicit illas peccauiſſe: q2 non probabāt non
eſſe vacuū probabant potiꝰ ꝙ plenū aere nō ē vacuū
primo per vtres qui cum ſint inflati poſſunt aliquod
pondus ſubſtinere quod nō eſſet niſi aer eſſet aliquid
et ſimiliter probant hoc in clepſedris in quibus non
deſcendit aqua niſi introeat aer: patet igitur ꝙ iſti
non obijciunt contra poſitionem: quia iſti dicebant
non eē vacuum niſi vbi nullum corpus ſenſibile eſt
ꝓpter hoc ꝙ oē opinant̄ eſſe corpꝰ ſenſibile vnde cū
aer ſit corpus modicū ſenſibile opinantur ꝙ vbi eſt
aer ſit vacuū oportebat igitur oſtendere non ſolum
ꝙ aer ſit aliq̄d: ſed ꝙ non ſit aliqd̄ ſpaciū ſine corpore
ſenſibili. Dicit preterea ꝙ dupliciter aliq̄ ponebant
vacuum vno mō ſicut ſeparatum a corporibꝰ vt ſi di
ceremus ſpaciu3 qd̄ eſt infra extremitates alicuius
domus eſſe vacuū. Alio modo capitur vacuū ꝓ illo
ꝙ facit corpora non eē cōtinua.

¶ Poſtea philoſophus textu. cōm.
53. declarat rationes ponentium eſſe vacuum ⁊ vna
eſt motus localis quem dicunt non poſſe fieri niſi va-

cuum ponatur. Nam aliter ſequeret̄ plenū poſſe re-
cipere aliq̄d: quod eſt falſum: q2 daretur penetratio
corporum de predicamento ſubſtātie ⁊ ita ſequitur
ꝙ infinita corpora poſſent eſſe penetratiue ⁊ ita par
uiſſimū accipere maximū: iterum ꝓbant ꝙ vacuum
ſit dabile: q2 vt videmus in eodem dolio vbi de vino
capit̄ certa menſura ſimul cū vtribus capi eandem
ꝙ non eſt niſi corporibꝰ coeuntibꝰ in quodam dēſato
corpore in ea que ſunt vacua. Preterea videt̄ et au-
gmentum omnibꝰ fieri ꝑ vacuū. Nam alimentū nō
pōt penetrare ꝑ membrū q̄ recipit̄ in quaſdā vacui
tates. ¶ Iterum ꝓbant hoc ide3 ꝑ teſtimoniū de va-
ſe pleno cineribꝰ: qd̄ tantū capit de aqua ſicut ſi non
eſſent ibi cineres q̄ recipit in quaſdam vacuitates
illa aqua. Iterū dicit ꝙ pythagorici affirmāt eē va-
cuum et ingredi ipſum in celo ex infinito ſpū tanq̄
reſpiranti et ſeparare ea q̄ non ſunt continua.

¶ Dubitat̄ circa preſentem. tex. vtꝝ
ſit dabile vacuū ⁊ arguit̄ ꝙ ſic a vacuo ſit attractio q̄
vacuū eſt dabile: ꝯña tenet: q2 qd̄ non ē non pōt eſſe
cauſa alicuius: et aūs ꝓbat̄ ꝑ ventoſam que attrahit
ſanguinem ⁊ carnem ⁊ alia plura: ⁊ ſimiliter ꝑ attra
ctionem quotidianā qua videmꝰ ꝙ ſi candela ꝓ me-
dietate ſit intra aquā ita ꝙ flāma maneat exteriꝰ et
intromiſſo vrinali donec os eiꝰ attingat aquā aſcē-
dit aqua donec interimat candelam qd̄ eſt: quia va-
cuum attrahit.

¶ Secundo arguo: ſupponendo ꝙ
dentur due tabule planiſſime quaꝝ vna cadit ſuper
alia3 ſecūdū oēs partes equaliter et eleuet̄ vna tabu
la ab alia ſecūdū oēs partes eq̄liter: tunc aut ſeq̄tur
dari vacuū intra mediū tabulaꝝ: aut aerē ſubito in-
trare vſq; ad mediū: qd̄ ē incōueniēs qm̄ ē corpꝰ qd̄
non pōt mutari in inſtāti cū ſit illi in motu reſiſtētia.

¶ Tertio arguit̄ adhuc ē dabile va-
cuū igitur ꝯña eſt nota et ꝓbat̄ aūs de rarefactione
et cōdenſatione et augmentatione et motu locali: q̄
oīa non poſſunt ſaluari niſi ꝑ vacuū. Probatur quia
quomō poterit ſaluari ꝙ fiat rarefactio niſi per hoc
ꝙ queda3 ꝑtes q̄ erāt in quibuſdā cauernoſitatibus
egrediuntur ab eis: ⁊ relinquunt illas vacuas: et eo
dem modo condenſatio fit per ſub introitū illarum
partium in illas vacuitates: ergo dabile eſt vacuum
Simile argumentum eſt de augmentatione que fit
in etate adoleſcētie et eſt per hoc ꝙ omnia membra
extenduntur magis quam antea per trinam diame-
metrum: que quidem extēſio fit per intus ſuſceptio-
nem alimenti: que quide3 interior ſuſceptio fieri nō
valet niſi aut membrū diuidendo: aut in vacuitates
membri nutrimento ſe colligenti: ergo dabile eſt va
cuum.

¶ Quartū patet de motu locali. Nā
dum aliquid mouetur per aerem vel hoc ē: q2 intrat
in pleno vel quia intrat in vacuo. Si ſecundū habeo
intentum. Si primum vel hoc eſt q2 intrat in pleno
et ſic duo corpora ſunt penetratiue quod eſt falſum:
aut cedit ipſum met plenū: et ſic ſequit̄ ꝙ non poſſet
moueri vnus lapis quin latera celi rumperent̄: ꝯñs
eſt falſum: ⁊ ſequella ꝓbatur. Nam ſi aer cedit ſequi
tur ꝙ illi aeri qui mouetur retrocedendo cedit aliꝰ
et poſtea alius donec totus aer cedat et aeri ceden
ti cedit ignis ſi ſic cum igni cedenti non cedit celu3
ergo vel rumpit̄ vel penetratio dimenſionū quod eſt
impoſſibile. In oppoſitum eſt philoſophus.

¶ In hac materia iuxta argumento
rum difficultates: alique dubitationes ſunt mouen-
Dubiū.1 de. Prima dubitatio vtrum a vacuo poſſit fieri attra
Dubiū.2. ctio. Secunda dubitatio eſt ſi detur corpꝰ perfecte
Dubiū.3. planū. Tertia dubitatio eſt de rarefactione et cōdē
Dubiū.4 ſatione quō fiat ſine vacuo. Quarta dubitatio eſt de
augmentatione ⁊ motu locali quō iſta fieri valeant ſi
ne vacui admiſſione.

Nota.1. ¶ Ad primā igitur difficultatem no
to vt bene dicit Auicena doctrina. 6. de virtutibus,
ꝙ a tribꝰ fit attractio, calido, vacuo, ⁊ ꝓprietate: pri
or q̄dem attractio apparet in flama lampadis que ꝑ
lichinū attrahit oleū donec oleū in lichino inflamet̄
et fiat flama. Attractio vero a vacuo manifeſte patet
in ventoſa: modus aūt attrahendi in ventoſa eſt hic:
ꝙ quū ventoſa ponitur ſuper membrū cū quadā flāma
interius: illa flāma habet duplicem motū: vnus eſt
quo conuertitur ad materiam propriam: aliꝰ ē quo
continue attrahit aerem ne tā cito materia in qua
eſt cōſumat̄: ita vt ꝓpter illud pereat flama qd̄ ſcrip
ſi ſatis late in queſtione noſtra d̄ antipariſtaſi ad cal
cem ꝓportionū adiecta. Cum igit̄ aliq̄ flama eſt ī car
cerata: ita vt liberū motū attractionis aeris non ha
beat protinꝰ ille ignis flāma ſuā materiam diſſipat ⁊
diſſoluit ita vt antequam preparetur materia pro ſe
quenti flāma prior flāma diſſoluatur et euaneſcat: vñ
de ſequit̄ ignē illu3 rariorē exiſtentem aere conuer
ti in aerem denſiorem occupantem minorem locū et
quia condenſatio fit ſucceſſiue aſcendit ſanguis qui
repleat illā vacuitatem eſt iſte et modꝰ attrahendi
ventoſe propter vacuū: alia eſt attractio que fit a ꝓ-
prietate cuius modi attractio eſt illa q̄ fit a magne-
te ad ad attrahendū ferrū et illa qua adamas pellit
ferrū et q̄ ſmaragdus frangit oculos bufonis aſpici
entis illū: ⁊ qua lingua ſcorpionis poſita ī mēſa mag
natum ſuper ſalem habet ſudare cum trahitur ali-
quod venenū: et proprietas qua Iacintus tollit in-
ſultus libidinoſos et ſic de reliquis.

Nota.2. ¶ Notandum tamen quomodo in-
telligat̄ ꝙ a vacuo fiat attractio in rigore enī ſermo
nis illa ꝓpoſitio eſt falſa. Nam vacuū nihil eſt: ergo
vacuū non poteſt attrahere ideo Conciliator differē
tia. 51. dicit ꝙ a vacuo fit attractio non tanq̄ a cauſa
finali id eſt fit attractio ꝓpter euitandum vacuū: q̄d
ſit tamen illud quod attrahit quando vacuū euitat̄
nō eſt pauce difficultatis. Nam quidā aiunt ꝙ illud
quod tunc attrahit eſt celū ne ſequatur in vniuerſo
aliqua inordinatio. Aliꝗ vero dicunt ꝙ illud quod at
trahit eſt illud quod attraxit corpus a loco per cu-
ius ablationem fecit vacu3. Cuius opinionis ē vgo
ſenenſis. Aliꝗ vero dicūt ꝙ hec attractio fit. Nā cogi
tāt tā intimū eē corpori vt aſcēdat ꝑꝑ euitandū vacu
um: ſicut vt deſcendat ſuapte nā: imo aliqui dicunt ꝙ
intimiꝰ eſt graui aſcendere ad euitandū vacuū: quā
deſcendere ad habendū ſuum locū naturale qd̄ ē q2
ille aſcēſus fit ad ꝯſeruādū ſe qd̄ eſt intimiꝰ q̄ ſtatue
re ſe in loco naturali: quia euitare vacuū tollit neceſ-
ſitatem corruptionis ineuitabilem ſ3 ponere ſe in lo
naturali facit ad perfectius exiſtendū non tñ ad ſim
pliciter exiſtendum.

Nota.3 ¶ Noto tertio. circa iſtam partem
ꝙ omnis attractio ſicut ad cauſam efficientē reduci
tur ad illam que eſt calido: Nam ſi capiamus attra-
ctionem que fit; proprietate occulta illa fit a calido

quia proprietas occulta non agit niſi cum calore vt
videre eſt de karabe qd̄ nō attrahit paleleas niſi fri
catum: et de ventoſis que non attrahunt niſi per ignē
ergo omnis attractio ſi quo ad cauſam efficiente re
ducitur ad illam que eſt a calido: ſimiliter illa que
eſt a vacuo reducitur ad illam que eſt a calido. Nam
calidū attragendo vnam ſubſtantiam facit vacuum.

¶ Iam vero accedamus ad illud ſe- An duo
cundū argumentū de tabulis perfecte planis. Auer corpa du-
rois ſecundo de aīa voluit dicere impoſſibile eē duo ra poſſint
corpora dura immediate ſe tangere quam propoſi- imediate
tionem multi philoſophi volunt moderari ꝙ ſit intel ſe tāgere
ligenda de corporibus mixtis ⁊ non elementis bene
enī pñt eē imediata elemēta ⁊ dicūt intelligendū de
ſolidis: quia plumbum liquatum et aurum liquatum
bene pñt eē imediata, ſed vt dicit Auguſtinꝰ nimphꝰ
ſecundo de anima com. 113. ſuper vacue tot conditio
nes addiderūt. Nā cū dicit duo corpora dura: ibi in
telligitur mixta. Nam duricies eſt qualitas ſecūda
vt habetur metheo. 4. que non poteſt in mixtis repe
riri. Itē quidā addunt ꝙ debent eē dura diſcōtinua
Nam dicunt due medietates continui bene ſe tāgūt
immediate ſine aliquo medio: ſ3 hec omnia compre
henſa ſunt cū dicit̄ impoſſibile eſt duo corpora dura
ſe tangere tactus enī ſolꝰ eſt proprie dictꝰ inter res
diſcontinuas mouet̄ Auerrois ad hanc ꝓpōnē ꝑ illā
rōnē cōe3 ꝙ ſequeret̄ aut dari vacuū aut penetratio
nem dimenſionū: ſi duo corpora dura ſe tangerēt im
mediate patet de duabus tabulis quadratis quarū
vna ſuperponatur alteri imediate et volo ꝙ vna ab
altera ſeparet̄ eque cito quo ad omnes ſuas partes
quod cū fiat ingrediatur aer ab extremo illarum ta
bularū vſq; ad mediū in iſtāti et ita daret̄ motus lo
calis in ſtantaneus quod eſt falſum: aut ſi ille aer mo
ueat̄ ſucceſſiue ſequit̄ in medio tabularum dari va-
cuū ꝓpter que inconuenientia euitanda dicit Auer
rois inter illas tabulas quantū vis leuigatas ſemꝑ
exiſtere mediū.

¶ Sed contra hanc opinionē eēnt
aliq̄ inſtantie. Pria ſequeret̄ ꝙ quantūuis magnum
graue ſubſtinere ꝯtumuis paruū leue: ⁊ ſeq̄lla p3 de
modico aere exiſtenti inter illa corpora dura. Secū
do ſequeret̄ ꝙ in entibus naturalibꝰ non eēt d̄termi
natio quo ad paruitatem. Nam quocunq; aere da-
to exiſtenti inter illa corpora dura minor poſſet eſſe
quia poſſunt magis leuigari ⁊ fieri imediatiora: et
aer medians eēt minoris quātitatis ꝓpter q̄ incōue
nientia vr̄ mihi rectiꝰ dicendū ꝙ duo mixta bñ poſ-
ſunt eē imediata: et ad inconuenientia q̄ affert Auer
rois. dico ſicut bene dicit Tho. de garbo in trac. 5.
ſue ſumme in. q. de ſono ꝙ quia eleuatio eſt motus et
fit per vltimum non eē: ſequitur ꝙ q̄madmodū ime-
diate poſt hoc fiet eleuatio: ita immediate poſt hoc
fiet aliq̄s motus aeris et imediate poſt hoc erit ali-
quis aer vſq; ad mediū: nec ſeq̄tur propterea ꝙ ali-
quis motus localis ſit inſtantaneus.

¶ Circa tertiam dubitatiōem anno
to ꝙ rarefactio fit per maiorem elongationem ꝑtiū:
et condenſatio ꝑ maiorē appropinquationē partium
tū intellige mediatarum: que quidem elongatio et
appropinquatio non requirit aliquod vacuū. ¶ Ali
am ſolutionē dat Marſiliꝰ prīo de gene. q. 15. quan
do dicit profundā neſciens ad ſit ſufficiens. Pro cu
ius intelligentia premittit̄ in materia includi mul-

tas partes materie eque extenſas vna dũtaxat quan
titate et per rarefactionẽ vna illarũ partiũ egredit
limites alterius in qua noua quantitas inducit ꝑexi
ſtente remanente in alia parte materie cui prius in-
herebat: quis vtraq; pars erat eadem quãtitate ex
tenſa: et vt hoc intelligatur ſint. a. et. b. due ptes ma-
terie aque pedalis eque extẽſe et. a. preciſe inſit quã
Difficilis opinio Marſilij de augmẽtatione. titas qȝ ſufficit ad extenſionem. b. poſt quã ẽ ſimul cũ
a. ſicut ad extenſionẽ albedinis ſufficit quãtitas ſub-
iecti et aqua illa rareſiat et ponat. b. extra: produce
tur in. b. vt extenſio eius ſaluet alia quantitas et ma
nebit in. a. preexiſtens ſicut prius erat et ſic, non mi-
grabit et condenſatione quantitas vni pti inherens
corrũpetur: et pars illa erit extenſa q̃titate alteriꝰ
partis. Hec ſolutio eſt tam ꝓfunda ꝙ vix aliquis va
let de ea haurire intelligẽtiã: ſubtilis tamẽ ẽ admo
dum et imaginatio illarum partiũ materie eiuſdem
extenſionis poteſt intelligi ex dictis in p̃io de rari-
tate et denſitate et de multitudine et paucitate ma-
terie. ſed illa ſolutio imaginat ꝙ q̃ñcũq; aliquod pe
dale ad duplum rareſit manet vna ps materie eque
extenſa ſicut prius ſed alia pars egredit illam ⁊ po-
nit ſe omni modo extra eandem qȝ tamen non eſt ve
rum quando totum ſecundũ quamlibet partem ſui
rareſit. Proportionabiliter dicatur de condenſatio
ne quando totum ſecundum quodlibet ſui condenſa
tur ⁊ ſic oportet ſtare in prima ſolutione vel dare mi
grationem. Item ꝙ vni parti potius quam alij inhe
reat quantitas non videtur ratio ſignanda ⁊ pari fa
cilitate diceretur ꝙ forma ſubſtãtialis eſt dumtaxat
in vna parte materie et non in alia et ſic habebis ma
teriam ſine forma.

Solutio argũti de augmẽtatioẽ. ¶ Ad illud de augmentatione noto
ꝙ eſt duplex augmentatio quedam large dicta ⁊ eſt
idem ꝙ rarefactio: alio modo capitur augmentatio
proprie dicta et eſt conuerſio alimenti ſecũdũ quod
eſt potẽtia animatũ in corpus actu animatum in ma
iores partes quam ſunt deperdite ſecundũ trinã dia
metruȝ. Pro cuius declaratione noto ꝙ cũ caliditas
naturalis ſemper agat in membra in ipſis facit reſo
lutionem que eſt membri deperditio pro parte: ⁊ ſic
in membris facit foramina que in adoleſcentia re-
plentur nutrimento tanto quantum deperditum eſt
⁊ cũ hoc calor dilatat mẽbra paululũ q̃n reſoluat ali
quid et plus intrat de nutrimento quã de ſubſtantia
perditum eſt et ſic fit augmentatio non per penetra
tionem corporũ aut vacuum ſed per generationem
foraminum et introitu alimenti in ea foramina.

Solutio argũti de motu locali. ¶ Ad illud de motu locali dicẽdum
quidem eſt ꝙ dum aliquid mouetur per aerem: aer
cedit tranſeunti et condenſatur aer: non tamen illa
condenſatio fit per penetrationem partium: ſed per
ſolum cedere partiũ: ita ꝙ dum condẽſatur aliquod
totum bipedale ad ſubduplum quelibet pars condẽ
ſatur ad ſubduplũ et ſic cedunt ſibi inuicem partes
ita tamen fit hec ceſſio vt proportionabiliter ſicut eſt
vnaqueq; partiũ ita retrahatur magis vel minus et
per hoc non itur in infinitũ in hiſce retractiõibꝰ: nec
ſequitur totũ aerẽ moueri et ignẽ elementarẽ et ce
los rumpi vt patet conſideranti hec a nobis dicta.

¶ Sequitur textus.

D quale autem ſe hẽat opȝ
accipere quid ſignificet nomen. ¶ Vi
detur autem vacuũ locus eſſe: in quo
nihil ẽ. Huius autem cauſa eſt: q2 om-
ne quod eſt corpus opinant eſſe. Om
ne autem corpus in loco eſt: vacuũ au
tem in quo nullũ corpus eſt. Quare ſic vbi non ẽ cor
pus nihil eſt hic. Corpus autem iterũ oẽ opinunt eſſe
tangibile huiuſmodi aũt eſt quod habȝ grauitatem
aut leuitatem. Accidit igitur ex ſillogiſmo hoc eſſe
vacuũ: in quo nullũ eſt graue: aut leue: hec quidẽ igi
tur ex ſillogiſmo ſicut prius diximus accidũt. ¶ Sȝ
inconueniens eſt: ſi punctum vacuũ ſit. Oportet eñ
locũ eſſe in quo loco corporis ſit ſpacium tangibilis.
¶ Sic igitur videtur dici vacuũ vno quidem modo T.cõ.58
nõ plenũ ſenſibili corpore ſm tactum. Senſibile aũt
ſecundũ tactum eſt grauitatẽ habens aut leuitatem.
Unde ſi dubitabit aliq̃s q̃d vtiq; dicat ſi habeat hoc
ſpaciũ colorem: aut ſonũ: vtrũ vacuũ an non. Aut ma
nifeſtum eſt ſiquidem accipiat corpus qȝ tãgitur va
cuũ eſſe: ſi vero non: minime. ¶ Alio autẽ modo ĩ quo
non eſt hoc aliq̃d neq; ſubſtantia aliqua corpea. Un T.cõ.59
de quidã dicunt vacuũ eẽ corporis materiã q̃quidẽ
et locũ dicentes idem hoc non bene: materia q̃dem
enim non ſeparabilis eſt a rebus. Vacuũ aũt querũt
ſicut ſeparabile. ¶ Quoniam aũt d̃ loco determina T.c.60.
tum eſt et vacuũ locũ neceſſe eſt eſſe ſi eſt priuatũ cor
pore. Locus aũt quomodo eſt et q̃uo non eſt dictum
eſt: manifeſtũ eſt q̃ñ ſic q̃dẽ vacuũ non eſt: neq; ſepa-
tum: neq; inſeparabile. Vacuũ eñ non corpus: ſed
corporis ſpacium volunt eẽ. ¶ Unde et vacuũ videt T.cõ.61
aliquid eſſe: quia et locus. Et propter hoc acceptum
eſt. Prouenit enim motus qui eſt ſecũdũ locum: ⁊ lo
cũ dicentibus eſſe aliquid preter corpora incidẽtia
et in his q̃quidẽ dicunt ꝙ vacuũ eſt. Cauſam aũt mo-
tus opinant eſſe vacuũ ſic: ſicut in quo mouetur: hoc
autem erit quare locũ quidẽ dicunt eſſe. ¶ Neq; vna T.c.62
autem neceſitas eſt ſi motus eſt eẽ vacuũ. Omnino q̃
dem igitur omnis motiõis nequaq̃: vnde et meliſum
latuit: alterari nãq; contingit plenũ. Sed neq; ſecũ
dũ locũ motum: ſimilr̃ eñ ſubingredi adinuicẽ cõtin
git: ſi nullũ ſpaciũ ſeparabile ſit preter corpora mo-
ta: et hoc manifeſtũ eſt etiã in continuoꝝ reuolutioni
bus: ſicut in his que ſunt humidorũ. Contingit aũt dẽ T.cõ.63
ſari non in vacuũ: ſed propter id qȝ ea que inſunt ela
buntur: vt aqua colliſa aerẽ q̃ ineſt. Et augmentari
non ſolũ ingrediente aliquo: ſed et alteratione: vt ſi
ex aqua fiat aer. Omnino autem ⁊ que eſt de augmẽ
to rõ: et in cinerẽ diffuſe aque: ipſa ſe ipſam impedit
Aut eñ non augetur quodlibȝ: aut non corpore: aut
contingit duo corpora in eodẽ eẽ. Dubitatiorẽ igit
volunt cõmunẽ ſoluere: ſȝ non demonſtrãt vacuũ q̃uo
eſt aut omne eſſe corpꝰ neceſſe eſt vacuum: ſi penitus
augetur et augetur per vacuum. Eadem autem et
in cinere ratio eſt. ¶ Quod quidem igitur ⁊ ex qui T.c.64
bus demonſtrant vacuum ſoluere facile ſit: manife-
ſtum eſt.

¶ Commentarium.

IN hac parte philoſophus decla
rat opinionem illam quã credit verã circa ma
teriam de vacuo: ⁊ dicit ſe velle declarare q̃d
ſit vacuũ et ſtatim oſtendit ꝙ vacuũ nihil aliud eſt q̃
locus ſine locato. Opinãtur eñ dicit homines ꝙ om
ne corpus habet qualitates tangibiles et habet gra
uitatẽ vel leuitatem; quare dicunt ꝙ vbi non eſt cor-

pus graue vel leue non eſt corpus: quare dicũt ꝙ va
cuum eſt illud in quo non eſt corpus graue vel leue:
ſed Ariſtoteles dicit ꝙ iſta diffinitio: vacuum eſt il-
lud in quo non eſt corpus tangibile non eſt bona: ſed
melior daretur ſi diceretur: vacuum eſt locus non
repletus corpore aptꝰ tamen natus repleri alioquĩ
punctum eſſet vacuum cum nõ ſit corpore repletum.
¶ Poſtea philoſophus remouet quandam dubita-
tiõem que eſt vtrum ſi eſſet aliquod ſpacium habẽs
colorem aut ſonum eſſet vacuũ: ad quod dicitur ꝙ ſi
in illo loco poſſit ingredi aliquod corpus tangibile
ſicut ſubſtantia vacuum eſt: ſi vero non minime: et q2
vbi ſunt accidentia poteſt ingredi ſubſtantia: vacu-
um erit ibi.

¶ Poſtea vero textu cõmẽti quinq̃
geſimi noni. Ponit aliam ſignificationem vacui ſe-
cundum vſum platonicorum et dicit ꝙ alio modo di
citur eſſe vacuũ in quo non eſt aliqua ſubſtantia cor-
porea nec hoc aliquid: ſed quaſi materia: quod Ariſ
toteles dicit eſſe falſum. Nam materia non eſt ſepa-
rabilis. ¶ Poſtea vero philoſophus textu cõmenti
ſexageſimi dicit. Cum iam declaratum ſit quid ſit lo
cus dicendo, ꝙ non eſt aliquod ſpacium: ſed termi
nus continentis. Manifeſtum eſt: ꝙ nec vacuũ ẽ ſpa-
cium ſeparatum a corporibus: nec intrinſecum cor-
poribus ſicut ponebat democritus: et hoc ideo q2 po
nentes vacuũ quocunq; iſtorum modorum volunt ꝙ
vacuũ non ſit corpus: ſed ſpacium corporis: vnde et
vacuũ dicit philoſophus videtur aliquid eſſe quia eſt
locus. ¶ Poſtea vero philoſophus dicit cauſam qua-
re poſuerunt vacuum eandem cum illa propter quã
poſuerunt locũ: ponit eñ locus propter motum: quia
videmus ꝙ aliqua res modo eſt in vno loco ⁊ loco nõ
mutato ſuccedit aliquid in eodem loco ergo locus
eſt aliquid preter corpora locata; dicebant ergo hij
ꝙ negato vacuo non poterat eſſe locus.

¶ Iam Ariſtoteles textu commen-
ti ſexageſimi ſecundi: declarat ꝙ nulla eſt neceſſitas
ſi motus eſt eẽ vacuũ: quia poteſt plenum alterari er
go ſolus motus localis excludi videtur ſi vacuũ non
ponatur et hoc latuit Meliſſum dũ credit: remoto
vacuo omnem ſpeciem motus auferri: ſecundo exclu
dit eam rationem per hoc ꝙ motus localis non tollit
ſi vacuum non ſit: dato eñ ꝙ nullum ſpacium ſit ſepa
rabile preter corpora que mouentur poteſt motꝰ lo
calis eſſe per hoc ꝙ corpora ſub intrent ſeinuicem ꝑ
modum inſpiſſationis: ⁊ ſic aliquid ĩ pleno mouetur
et nõ in vacuo: ⁊ hoc apparet manifeſte in reuolutio
nibus corporũ humidorũ vbi contingit fieri quaſdã
circulatiões circa locum percuſſionis quouſq; pars
aque depulſe commoueat aliam et ſub intret illam: vn
de quia modica pars aque ſub intrat ĩ maiorẽ aquã
circulaciones predicte a paruo in maius procedũt
quouſq; totaliter deficient.

¶ Poſtea vero philoſophus textu
commenti ſexageſimi tertij excludit rationes ponen
tium vacuum eſſe in corporibus propter condẽſatio
nem. Non eſt cogitandum: ꝙ quando fit condenſatio
quedam corpora ſub intrent alia: ſed potius ſe colli-
gunt et elidunt alias partes vaporales vel ſubtiles q̃
bus excluſis alie ſub intrant: et illud d̃ augmentatio
ne diſſoluit dicens ꝙ non eſt neceſſe ad augmentatio
nem fiat corporis ſub intratio. Nam et videmus ꝙ
cum ex aqua fit aer ibi fit augmentatio eſt enim aer

maior aqua.

¶ Poſtea vero philoſophus textu
commenti ſexageſimi quarti dicit, ꝙ illa ratio de ci
nere ſeipſam deſtruit ideſt non concludit. Nam ſi ca
pit tantum de aqua ſicut vacuum illud non eſt, quia
realiter ibi tantum ſit de aqua. Nam ibi exhalauit
aqua ⁊ condenſatus eſt cinis. ¶ Et illud de augmen
to ꝙ nequeat fieri niſi per vacuum non conuincit quia
in veritate cum totum corpus augeatur: ſequitur to
tum eſſe vacuum quod certe ẽ falſum: aut non totum
augeri aut non corpore augeri: aut contingit duo
corpora eſſe in eodem.

¶ Textus.

QUoniam aũt nõ ẽ vacuum
ſic diuiſum: ſicut quidã dicunt dicemꝰ
iterum: ſi eniȝ vniuſcuiuſq; loci muta
tio aliqua ſimplicium corporum natu
ra eſt: vt ignis quidem ſurſum: terre
autem deorſum, et ad medium mani-
feſtum eſt ꝙ non vacuum erit cauſa loci mutationis.
Cuius igitur cauſa erit vacuum: videtur autem cau
ſa eſſe motus ſecundum locum. Huius autem cauſa
nõ eſt. ¶ Amplius ſi eſt vacuum aliquid velut locus T.cõ.65
priuatꝰ corpore: cum ſit vacuum quo mouebitur po-
ſitum in ipſo corpus. Non enim iam in omne. Eadem
autem ratio et ad locum eſſe aliquid opinantes ſe
paratum in quem fertur quod fertur. Quomodo
enim mouebitur poſitum aut manebit: et de ſurſum
et deorſum et de vacuo cõuenit eadem ratio merito.
Vacuum enim locum faciunt eum: dicentes. Et quo-
modo iam inerit: aut in loco aut in vacuo. Non enim
accidit cum totum poſitum ſit ſicut in ſeparato loco
et ſufferente corpore. Pars enim niſi ſeorſum pona-
tur, non erit in loco. ſed in toto. Amplius ſi non eſt lo
cus vacuum non erit. ¶ Accidit autem dicentibꝰ eẽ T.cũ.66
vacuum tanq̃ neceſſarium ſiquidem erit motus: con
trarium magis eſſe ſi aliquis in tendat non continge
re moueri nihil: ſi ſit vacuum. Sicut enim propter ſi
mile dicentes terram quieſcere. ſiqui et in vacuo ne
ceſſe eſt quieſcere. Non enim eſt quo magis et mi-
nus mouebitur: ſecundum enim quod vacuum eſt nõ
habet differentiam. ¶ Deinde quoniam omnis mo- T.cõ.67
tus aut violentus aut ſecundũ naturam eſt. Neceſſe
eſt autem: ſiquidem ſit violentus eſſe et eum qui ſecũ
dum naturam. Violentus quidem enim eſt extra na
turam: qui autem extra naturam poſterior eſt eo: q̃
eſt ſecundum naturam. Quare ſi non ſecundũ natu-
ram eſt vnicuiq; phiſicorum corporum motus; neq;
aliorum erit motuum: nec vnus. at vero motus natu-
ra quo modo erit in vacuo: cum neq; vna ſit differen
tia ſecundum vacuum et infinitum: ſecundũ quidem
enim ꝙ infinitum eſt: nihil erit ſurſum nec deorſum:
nec medium: ſecũdum autem ꝙ vacuum eſt nihil dif
ferens ſurſum a deorſum. Sicut enim nullius neq;
vna eſt differẽtia ſicut et non entis. Vacuum autem
cum nõ ſit aliquid priuacio videtur eſſe. Natura au-
tem loci mutatio differẽs eſt. Quare erunt que ſunt
natura differentia. Si igitur non eſt natura: nuſquã
et nulla loci mutatio aut ſi hoc eſt non eſt vacuum.
¶ Amplius nunc quidem proiecta mouẽtur proiec T.cõ.68
tore non tangẽte: aut propter antipariſtaſim: ſicut q̃
dam dicunt: aut ex eo quod pellit pulſus aer velocio
re motu quam latio pulſi: ſecundum quam fertur in
proprium locum. In vacuo autem nihil horum con-
tingit eſſe; neq; erit fieri; ſed aut ſicut quod vehitur

¶ Amplius nullꝰ habebit dicere ꝓpter quid qđ mo-
ue tur ſtabit alicubi: quid enim magis hic quam ibi.
Quare aut quieſcet: aut infinitum neceſſe eſt ferri:
niſi aliquod impedierit maius. ¶ Amplius autem
nunc quidem in vacuum ob id quod cedit ferri vide-
tur. In vacuo autem vbiqꝫ ſimiliter eſt huiuſmodi.
Quare vbiqꝫ fertur.

Commentarium.

IAm poſitis opinionibus aliorū
de vacuo ⁊ quid ſignificetur nomine vacui hic
incipit inquirere veritatem: ⁊ primo oſtendit
vacuū non eſſe ſeparatum: ſecundo oſtendit vacuum
non eſſe inditum corporibus. Circa primū pōit ſex
Rō. 1. rationes. Quarum prima eſt ſi oportet et ponere va-
cuum maxime eſſet propter motum localem: ſed mo-
Rō. 2. tus localis non fit propter vacuū ſed propter naturā
grauis aut leuis: ergo non fit propter vacuū. Ponit
ſecundā rationem dicens ſi ponatur vacuum: ſequit̃
ꝙ non dabitur cauſa motus localis: quia omnis motꝰ
localis ē ad aliquam determinatam differētiam poſi-
tionis: ſed in vacuo non eſt aliqua determinata diffe-
rentia poſitionis ergo in vacuo non eſt aliquis motꝰ
Rō. 3. localis. Tertia ratio potius ſi vacuū eſſet non eēt mo-
tus: quia q̄madmodū terra dicitur quieſcere: q2 non
eſt potior ratio ꝙ ad vnam partem quam ad aliam
moueatur ſic etiam ꝙ eſt in vacuo non mouebit̃ nec
quieſcet: quia non eſt potior ratio ꝙ in vna differen-
tia poſitionis quam in alia: et hec ratio habetur tex-
Rō. 4. tu commenti ſexageſimi ſexti. Quarta ratio ponit̃
textu commenti ſexageſimi ſeptimi vbi dicit omnis
motus naturalis preſupponitur ad violentum: quia
violentus eſt quedam declinatio a naturali: ergo ſi
tolitur propter vacuum motus naturalis etiam vio-
lentus: ꝙ autem tollatur motus naturalis probatur:
quia omnis motus naturalis eſt in aliquam differen-
Rō. 5 tiam poſitionis qualis non reperitur in vacuo. Quin-
ta ratio habetur textu commenti ſexageſimi octaui
⁊ eſt: ꝙ tollit̃ motus proiectorum: quia motus proiec-
torum ſolum eſſet propter retropulſionem aeris ve-
Rō. 6. lociter moti pellentis continue pulſum: ſed ſi eſt va-
cuum tollitur talis antipariſtaſis. Sexta ratio ponit̃
textu commenti ſexageſimi noni vbi dicitur ꝙ ſi mo-
tus eſt in vacuo non eſt potior ratio ꝙ mobile quieſ-
cat in vna parte quam in alia et ſic vel mouebitur in
infinitum vel nunquam mouebitur: ſed videtur aliq̄-
bus cauſa propter quā mobile moueatur in vacuo:
quia ſcilicet vacuum maxime cedit tangenti

¶ Textus.

T.cō.71. AMpliꝰ autem et ex his ma-
nifeſtum ē quod dicitur videmus enī
idem et graue et leue copus velo-
cius ferri propter duas cauſas: aut
in differēdo quid: vt per aquam: aut
per terram. aut p aerē aut in deferen-
do quod fert̃ ſi alia ſunt eadē propter excellentiam
grauitatis: aut leuitatis. Hoc igitur per quod fer-
tur cauſa quia impedit maxime quidem quod con-
tra fertur: poſtea autem et manēs. Magis autem
quod non facile diuiditur huiuſmodi autem greſſiꝰ
eſt. Id igitur ī quo eſt. a. mouebitur per. b. quod au-
tem in quo eſt. c. tempus per ipſum autem. d. cum ſit
ſubtilius: ſed equalis longitudo eſt ipſius. b. que eſt
ipſius. d. ſecundum analogiam impedientis corpo-
ris: ſit enim. b. quidē aqua. d. vero aer. Quanto igit̃
ſubtiliꝰ aer aqua et in corporalius: tanto citius. a. p
d. mouebitur quam per. b. Habet igitur eādem ra-
tionē: qua quidem diſtat aer ab aqua: velocitas ad
velocitatem. Quare ſi dupliciter ſubtile eſt in dupli-
ci tempore quod eſt ipſum. b. tranſiuit quam. d. Et
erit in quo eſt. c. tēpus duplex eo in quo eſt. e. Et ſem-
per iam quantumcunqꝫ ſit in corporalius et minus
impeditum et bene diuiſibilius per quod fertur: ci-
tius mouebitur. Vacuum autem nullam habet ratio-
nem qua excellatur ſub pleno: ſicut neqꝫ nihil ad nu-
merum. Si enim quattuor tria excellunt vno: pluri-
bus autem vno. et adhuc vnum pluribus q̄ duobus.
Nihil autem non amplius habent rationem qua ex-
cellant. Neceſſe ē enim diuidi excellens in excellen-
tiam: et in id quod excellitur. Quare et quattuor ī
quantumcunqꝫ excellunt et nihil. Vnde neqꝫ linea
punctum excellit: niſi componatur ex punctis. Si-
militer autem vacuum ad plenum nullam poſſibile ē
habere rationem. ¶ Ergo neqꝫ ad motum. Sed ſi T.c.72.
per ſubtiliſſimum in tanto taliqꝫ fertur per vacuum
omnem exuperat rationem. Sit enim. z. vacuum:
equale autem magnitudine his que ſunt. b. et. d. a.
ergo ſi tranſibit et mouebitur per: z. in quedam qui-
dem tempore quod eſt. i. Sed in minori q̄ in quo eſt
c. et hanc habebit rationem vacuum ad plenum. Sꝫ
in tanto tempore quantum eſt in quo eſt. i. ipſius. d.
a. tranſibit ſubtilius. Tranſibit autem ſi ſit aliquid
ſuptilitate differens ab aere in quo eſt. z. ſm̄ hanc ꝓ-
portionem quam tempus habet in quo eſt. e. ad tēpꝰ
in quo eſt. i. Si enim in tanto ſubtilius eſt corpus in
quo eſt. z. ipſo. d. quantum exuperat. e. ipſum. i. tran-
ſibunt econtrario velocitate in tanto quantuꝫ. i. ipſū
z. quod eſt in quo eſt. a. ſi feratur. Si igitur nullum
ſit corpus in quo eſt. z. adhuc velotius pertranſibit
quoniam et ſicut prius: ſed erat in quo eſt. i. Quare
in equali tempore tranſibit quod eſt plenum et va-
cuum. Sed impoſſibile eſt. ¶ Manifeſtum eſt igit̃ T.cō.73.
ꝙ ſi fuerit aliquod tempus in quo per vacuum quod-
libet fertur: accidet hoc impoſſibile. In equali enī
accipietur: et quod plenum eſt tranſire aliquod ⁊ va-
cuum. Erit enim aliquod analogum cordus alteruꝫ
ad alterum: vt tempus ad tempus. Sed ſicut in ca-
pitulo eſt dicere: palam accidentis cauſa eſt: quia
motus quidem ad motum omnis proportio eſt: in tē-
pore enim eſt. Temporis autem omnis eſt ad tempꝰ
finitis vtriſqꝫ. Vacui autem ad plenum non eſt. Se-
cundum quidem igitur ꝙ differunt per que ferun-
tur: hec contingunt. Secundum autem horum que T.c.74.
feruntur excellentiam hec ſunt. Videmus enim ma-
iorem inclinationem habētia aut grauitatis aut leui-
tatis: ſi alia ſimiliter ſe habent figuris: citius lata p
equale ſpacium finitum: et ſecundum rationem quā
habent magnitudines adinuicem. Quare et per va-
cuum. Sed impoſſibile eſt: propter quam enim cau-
ſam fertur velocius. In plenis quidem enim ex ne-
ceſſitate. Velocius enim diuidit ex fortitudine ma-
ius. Aut enim figura diuidit aut inclinatione quam
habet quod fertur aut proiectum. Eque velocia er-
go omnia erunt. Sed impoſſibile eſt. ¶ Quod qui- T.cō.75.
dem igitur ſi vacuum ſit: accidat contrarium. q̄ pro-
pter quod probant eſſe vacuum: manifeſtū ex dictis
eſt. Hi quidem igitur opinantur vacuum eſſe. Si
quidem erit ſecundum locum motus: diſcretum ſe-
cundum ſe. Hoc autem idem eſt ei quod eſt dicere
locum eſſe aliquod ſeparatum. Sed hoc quod ſit im-
poſſibile eſſe: dictum eſt prius.

OStendit Ariſtoteles in preſen-
tiarum textu commenti ſeptuageſimi primi
vacuum non eſſe ex parte velocitatis et tar-
ditatis in motu: dicens ꝙ aliquod graue velociꝰ fer-
tur propter duas cauſas: aut propter differentiam
medij per quod fertur: aut propter mobile eſſe ma-
gis graue: aut magis leue: videmus enim quotidia-
na experientia: ꝙ aliquod mobile velocius fertur q2
medium eſt rarius: aut tardius fertur quia medium
eſt denſiꝰ aut quia corpus qđ fert̃ eſt grauiꝰ aut leuiꝰ.

¶ Poſtea vero philoſophus: pre-
mittit vnam propoſitionem in qua dicitur: ꝙ propor-
tio motus ad motum in velocitate eſt tanquam ꝓpor-
tio medij ad medium in raritate et denſitate ita ꝙ
ſuppoſito ꝙ mobile ſit idem erit proportio motꝰ ad
motum ſicut medij ad medium: quare infert quod
quemadmodū ſe habꝫ ſpacium ad ſpacium: ſic ſe hꝫ
motꝰ ad motū et q2 vacui ad plenū nulla eſt ꝓportio
idō ſequit̃ ꝙ motus cauſati per vacuū ad motum cau-
ſatum per plenum nulla ſit proportio: ex quo infero
ꝙ poſito vacuo omnis motus impeditur. Iterū Ariſ-
toteles probat ꝙ vacui ad plenum nulla ſit propor-
tio: quia quando inter aliqua eſt aliqua proportio il-
lud eſt quia vnum excedit aliud per aliquam partē
que ſit pars excedentis: ſed notum eſt ꝙ vacuum nul-
las habet partes ergo vnum non excedit aliud per
partem excedentis: et ex conſequenti vacuū ſine ali-
qua proportione excedit plenum: quare ſequitur ꝙ
non eſt proportio inter motum qui fit per plenum: et
inter motum qui fit per vacuum. Poſtquam autem
iſtam concluſionem philoſophus deduxit oſtēſine eā-
dem deducit ad impoſſibile hoc modo: ſequitur ſi p
vacuum fieret motus ꝙ motus factus per plenū eſſet
equalis velocitatis cum motu facto per vacuum: ſe-
quella probatur ſit caſus ꝙ ſit aliquis motus factus
per plenum decupedale: et alius motus factus per
vacuum decupedale primus in vna hora: ſecundus
in dimidia hora poteſt dari medium in duplo ſubtili-
us primo per quod quidem mouebitur graue in du-
plo velotius: et ex hoc habetur ꝙ moueatur in illo
medio in dimidia hora ſicut in vacuo: et ſic tam ve-
lociter mouebitur per plenum ſicut per vacuum:
quod eſt impoſſibile.

¶ Poſtea vero philoſophus ſuma-
tim colligit ea que dixit: ꝙ motus ad motum eſt pro-
portio ſicut temporis ad tempus: vnde quelibet duo
tempora ſi ſint finita habent proportionem ad inui-
cem: ſed vacui ad plenum non eſt proportio: vt pro-
batum eſt.

¶ Poſtea dicit ꝙ predicta inconue-
nientia accidunt ſi ſumantur velocitates ſecundum
diuerſitatem mediorum.

¶ Poſtea vero oſtēdit philoſophꝰ
non eſſe vaccuum ſeparatum ex velocitate et tardi-
tate motus ſecundum ꝙ ſumitur ex parte mobilis:
dicens quod mobilia ſuppoſita reſiſtentia inuariata
mouentur velocius vel tardius ex hoc ꝙ mobile eſt
maius vel minus: vel habens figuram acutam faci-
le penetrantem: vel obtuſam non facile penetrantem
ſed ſi vacuū eſſet mobile maius non moueretur velo-
cius quam mobile minus: nec habens figuram acu-
tam velocius quam habens figuram obtuſam.

¶ Tandem philoſophus textu cō-
menti ſeptuageſimi quinti. Dicit ꝙ clare probatur
potius ex hoc ꝙ ponatur vacuum ſequi: quod non
eſt motus quam ꝙ eſt motus quia propter hoc ꝙ po-
natur vacuum ſequitur mobile non moueri ſucceſſi-
ue ſed in inſtanti: quare poſito vacuo clare tollitur
motus: ¶ Poſtea dit ꝙ locus eſt quodam ſpacium ſe-
paratum ſicut et vacuum: et hoc probat eſſe impoſ-
ſibile per ea que ſupra dicta ſunt.

¶ Textus.

Et per ſe autem conſideran- T.cō.76.
tibꝰ videbitur vtiqꝫ dictum vacuum
ſicut vere vacuum: ſicut enim in aqua
ſi ponat aliquis cubum: diſtabit tanta
aqua quantus eſt cubus ſic eſt etiam
in aere: ſed ſenſui immanifeſtum eſt.
Et ſemper igitur in omni corpore habenti tranſmu-
tationem: ad quod eſt aptum natum mutari: neceſſe
eſt niſi coeat tranſmutari aut deorſum ſemper: ſi de-
orſum eſt motus: ſicut eſt terre: aut ſurſum: ſicut ig-
nis: aut in vtraqꝫ aut quale aliquid ſit impoſitum. In
vacuo autem hoc quidem impoſſibile eſt: nullum enī
corpus eſt. Sed per vacuum equale ſpacium tranſi-
re videtur: quod quidem erat prius in vacuo tan-
quam ſi aqua non cederet ligneo cubo neqꝫ aer: ſed
omnia tranſirent per ipſum: at vero cubus habet tan-
tam magnitudinem quantam continet vacuum. Qđ
ſi calidum ē: aut frigidum: aut graue: aut leue: nihil
minus alterum ineſſe ab omnibus paſſionibus eſt: et
ſi non diuiſibile ſit ab illis. Dico autem corpus linei
cubi. Quod etiā ſi ſeparetur ab oībus alijs: et neqꝫ
graue: neqꝫ leue ſit: continebit equale vacuum: et in
eadem erit que eſt loci ⁊ vacui parte equale ſibi ipi.
Quid igitur diſtabit cubi corpus ab equali vacuo
et loco. Et ſi duo huiuſmodi ſunt propter quid non
quelibet in eodem erunt. Vnum quidem igitur hoc
inconueniens et impoſſibile eſt. ¶ Amplius autem T.cō.77.
manifeſtum eſt. quia hic cubus habet tranſmutatus
quod et omnia alia corpora habent. Quare ſi a loco
nihil differt quid oportet locum facere corporeus ex-
tra vnius cuiuſqꝫ corpus: ſi impoſſibile eſt corpus.
Nihil enim conferet: ſi alterum circa ipſum equale
ſpacium huiuſmodi ſit. ¶ Amplius oportet manifeſ- T.cō.78.
tum eſſe quale vacuum ſit in his que mouentur. Nūc
autem nuſquam infra mundum aer enim aliquid eſt
non videtur autem: neqꝫ aqua: ſi eſſent piſces ferrei.
Tactu enim eſt diſcretio illius quod tāgitur. Quod T.cō.79.
quidem igitur non ſeparatum ſit vacuum ex his ma-
nifeſtum eſt.

¶ Commentarium.

PRobat nunc philoſophus va-
cuum non eſſe aliquod ſpacium ſeparatum
hoc modo ſupponit ꝙ corpora ſibi inuicem
cedunt itaqꝫ vnum egreditur altero ſubintrante: vt
videre eſt in quadrato cubo: quod in aqua ſubintrās
tantaꝫ quantitatem facit egredi de aqua ſicut eſt ip-
ſemet quadratus cubus. quare ex hoc vult conuince-
re ꝙ duo corpora non ſe penetrare: ſed dicit philoſo-
phus ꝙ iſti confitebantur ꝙ tale ſpacium ſeparatum
ſe penetrat cum corporibus et ex hoc infert ꝙ om-
nia corpora poſſunt ſe penetrare quod eſt impoſſibi-
le. Nam dicit philoſophus ratio quare duo corpora
non poſſunt ſe penetrare eſt quia ſunt dimenſionata
non quia calida: non quia frigida vel grauia: ſed ta-
le ſpacium vacuum eſt dimenſionatum et ſe penetrat

cum alijs ergo omnia corpora poſſunt ſe penetrare quod eſt impoſſibile.

¶ Secunda ratio adducitur textu commenti ſeptuageſimi ſeptimi ꝙ non eſſet neceſſarius locus pro corporibus quia ſi eedem ſunt dimenſiones ſpacij ⁊ corporis locati: non indigebit profecto corpore cõtinẽti: ſed ipſum ſibi ſufficiet pro loco.

¶ Poſtea vero textu cõmẽti ſeptuageſimi octaui dicit philoſophus ꝙ vacuum in his q̃ ſunt infra mundum non reperitur: quia maxime in aere: ſed ibi non eſt vacuum: quia licet viſu plenum aere videatur vacuum non tactu: quia aer ſemper nos alterat: et dat comparationem de piſcibus: quia ſi piſces eſſent ferrei non diſtinguerentur ab aqua ꝑ viſum tactu tñ diſcernerent̃: ſic ẽ ĩ propoſito d̃ aere.

¶ Textus.

Sunt autem quidam q̃ per
rarũ et denſuꝫ opinantur manifeſtuꝫ
eſſe ꝙ ſit vacuum. Si quidem eniꝫ nõ
eſt rarꝫ et denſuꝫ: neqꝫ coire ⁊ calcari
poſſibile eſt. Si vero hoc: aut oĩno
motus non erit: aut mouetur totum:
ſicut dixit Xuthus: aut in equale ſemper eſt mutare
aquam ⁊ aerem. Dico autem ſic: vt ſi ex aqua cyathi
factus ſit aer: ſimul ex equali aere tantundem aquaꝫ
fieri: aut vacuum erit ex neceſſitate. Conculcari eñ
T.cō.80 vel extendi non contingit aliter. ¶ Si quidem igit̃
rarum dicunt multa vacua ſeparata habens, manifeſtuꝫ eſt ꝙ ſi neqꝫ vacuum contingit eſſe ſeparabile:
ſicut neqꝫ locum habenteꝫ aliquod vacuum ſui ipſiꝰ
T.cō.81. nec rarum ſic. ¶ Si autem non eſt ſeparabile: ſed
tamen ineſt aliquod vacuum: minus quidem impoſſibile. Contingit autem primum: ꝙ non omnis motus eſt cauſa vacuum: ſed qui ſurſum eſt. Rarum
enim leue, Unde ignem rarum eſſe dicunt. Poſtea
motus cauſa non ſic vacuum: ſicut ĩ quo eſt: ſed ſicut
vtres in eo quod feruntur ipſi: ſurſuꝫ ferũt cõtinuũ:
ſic vacuum fert ſurſum: et etiam qualiter poteſt motus eſſe vacui: etiam locus vacui. Uacui enim fit va-
T.cō.82. cuum: in quod fertur. Amplius quomodo aſſignant
in graui ferri deorſum. Et manifeſtum eſt: quoniam
quanto vtriqꝫ rarius: et magis vacuum ſit magis ſurſum fertur ⁊ ſit omnino vacuũ velociſſime vtriqꝫ fert̃
Fortaſſis autem hoc impoſſibile eſt moueri. Ratio autem eadem ſicut quia ĩ vacuo ſine motu omnia
T.cō.83. ſunt: ſic ⁊ vacuum quidem eſt quod eſt ſine motu. In
comparabiles enim ſunt velocitates. ¶ Quoniam autem vacuum quidem non dicimus eſſe: alia
vero vere dubitata. Aut motus non erit: niſi erit denſitas et raritas: aut turbatur celum: aut ſemper eq̃
lis aqua ex aere: et ex aqua erit et aer. Manifeſtuꝫ
eniꝫ quia plus aer ex aqua fit. Neceſſe igitur niſi ſit
aut depulſum quod habetur vltimum tumultuari facere: aut alibi alicubi eq̃liter mutare ex aere ĩ aquã:
vt omne corpus totius equale ſit: aut nihil moueri.
Semper enim tranſmutato hoc accidet: niſi circulariter circunſtet. Non ſemper autẽ in circulum loci
mutatio: ſed aliquando et in rectum eſt. Hi quidem
T.cō.84 igitur ꝓpter hoc vacuuꝫ aliquid dicunt eſſe. ¶ Nos
autem dicimus ex ſubiectis: quoniã eſt materia vna
contrariorum et calidi et frigidi et aliaruꝫ phyſicarum contrarietatum. Et ex eo quod potentia ẽ: actu
ens fit. Et non ſeparabilis quidem materia eſt eſſe:
aũt alterum eſt. Et vna quidem numero: ⁊ ſi contingat coloris: calidi et frigidi. Eſt igitur et corporis
materia et magni et parui eadem: manifeſtum ẽ aũt
hoc. Cum enim ex aqua aer fiat: eadem materia nõ
accipiens aliud aliquid facta eſt. Sed quod erat
potentia: actu facta eſt: et iterum aqua ex aere ſimiliter: aliquando quidem in magnitudinem ex paruitate: aliquando in paruitatẽ ex magnitudine. Similiter autem cum multus aer exiſtens in minori fit
molle: et ex minori maior potentia cũ ſit: fit materia
vtraqꝫ. Sicut enim ex frigido fit calidum: et ex calido frigidum: quia eadem eſt que erat potentia: ſic
ex calido magis calidum nullo facto in materia calido quod non eſſet calidum quando erat minus calidum. Sicut quidẽ nec maioris circuli circulatio ⁊
conuexitas: ſi fiat minoris circuli eadem cum ſit aut
alia: in nullo alio factus eſt ambitus: quod non eſſet
ambitus: ſed rectum. Non eniꝫ deficiendo minꝰ aut
maius eſt. Neqꝫ enim ſcintille accipere aliquã magnitudinem in qua non et caliditas et albedo ineſt
Sic igitur et prior calor poſteriori. Quare et magnitudo et paruitas ſenſibilis corporis non accipiente aliquid materia extenditur: ſed quia potentia
eſt materia vtriuſqꝫ. Itaqꝫ idem eſt denſum et raruꝫ
et vna materia ipſorum. ¶ Eſt autem denſum quidem graue: rarum autem leue. Amplius ſicut circu T.cō.85
li circulatio conducta in minus non aliud accipit cõ
cauum: ſed quod erat conductum eſt. Sic et ignis
ꝙlcum aliquis accipiat omne calidum eſt. ¶ Sic et
omne conductione et diſtenſione eiuſdem materie.
Duo enim ſunt ab vtroqꝫ denſo et raro. Graue enim
et durum denſa videntur eſſe: ⁊ contraria rara leue
et molle. Diſſonat autem graue et durum in plũbo ⁊
ferro. ¶ Ex dictis igitur manifeſtum ẽ: ꝙ nec diſcre T.cō.86
tum eſt vacuum: nec ſimpliciter: nec in raro: nec potentia niſi aliquis velit penitus vocare vacuum cauſam illus quod fertur. Sic autem qua grauis ẽ aut
leuis materia que huiuſmodi erit vacuum. Denſum
enim et rarum ſecundum hanc contrarietatem motus actiua ſunt. Secundum autem durum et molle
paſſionis et non paſſionis receptiua et nõ loci mutationis ſed alterationis magis et de vacuo quidem
quomodo eſt: et quomodo non eſt determinatum ſit
hoc modo.

Ariſtoteles in preſentiaꝝ ponit rationem aliquorum philoſophorum propter q̃m rarum et denſum nitebãtur ꝓbare vacuum eſſe dabile. Nam dicebant ꝙ rarefatio erat egreſſio corporum a quibuſdam vacuitatibus et cõdẽſatio erat ingreſſus corporum in quaſdam vacuitates: et ſi ita non eſt dicebant ꝙ ſi oporter cum aliq̃d cõdenſatur aliud moueri localiter. Sequitur facta cõdenſatione totum vniuerſum debere moueri localiter: aut ſequitur aquam dum cõuertitur in aerem in equalem quantitatem aeris conuerti: et ſimili mõ aerem in aqua: aut totum vniuerſum mutabitur, qđ eſt falſum et hanc dicit eſſe ſentẽtiã xuti philoſophi.

¶ Poſtea vero textu cõmenti octaui dicit ꝙ nec videtur vacuum imaginabile: ſicut ſpacium ſeparatum: nec ſicut foramina quedam vacua: Nam ſicut ſpatium ſeparatum iam reprobatum ẽ: et ſicut foramina eodem modo ꝓbabitur.

¶ Poſtea vero philoſophus textu commenti octuageſimi primi dicit ꝙ talis modus vacui eſt cauſa raritatis: et leuitatis quare huiuſmodi

vacuũ ſolum eſt cauſa motus ſurſum: ⁊ non motus deorſum: et poſtea dicit ꝙ motus cauſa non eſt vacuum ſicut in quo: ſed ſicut a quo: ⁊ ſic vacuum fert ſurſum quare ſequitur ꝙ illud vacuum mouetur: ⁊ ſic vacui erit aliud vacuum.

¶ Poſtea philoſophꝰ textu cõmenti 82. dicit ꝙ ſi raruꝫ et vacuũ ſunt cauſa motus ſurſuꝫ ſequitur ꝙ nihil deſcendet naturaliter deorſum. itẽ ſequitur ꝙ quanto erit magis vacuum tanto magis ſurſum ferret̃ et ita ſequit̃ ꝙ in omnino vacuo velociſſime ferret̃: ſꝫ hoc eſt falſum: q2 ꝑ vacuũ non ſit motus vt ſupra ꝓbatum eſt.

¶ Poſtea vero textu cõmẽti octuageſimi tertij dicit illam rationem quam illi dixerũt ꝙ tollitur motus generationis: et corruptionis: aut ſolum fit equalis in equale: aut turbatur celum niſi forſam diceret aliquis ꝙ ſolum intelligitur fieri motus circulariter vt ex. a. in. b. et ex. b. in. c et ex. c. in d. et iterum ex. d. in. a.

¶ Poſtea vero philoſophꝰ tex. cõ. 84. ſoluit premiſſam rationem prio premittens ꝙ vna eſt materia contrarioꝝ et ꝙ oẽ ꝙ fit in actu fit ex ente in potentia: et ꝙ nõ ſeparabilis eſt materia a contrarijs realiter: ſed ratione: et vnam numero.

¶ Poſtea dicit ꝙ eadem eſt materia magni et parui: rari ⁊ denſi: duri ⁊ molis et dicit ꝙ quemadmodum contingit ex frigido fieri calidũ et ex minus calido magis calidum quim fiat aliq̃d de nouo calidũ: ex maiori circulatione fit minor non quidem facta circulatione đ nouo: ſic in rarefactione non oportet aduenire vel ingredi: vel egredi materiam a foraminibꝰ: ſꝫ ſolum quadã ceſſione.

¶ Poſtea philoſophus dicit ꝙ cognoſcitur aliq̃ rarũ ⁊ dẽſum ꝑ effectus ſcilicet durum ⁊ mole ⁊ ſic de alijs. ¶ Tandem dicit ꝙ diſſonat graue et durum in plumbo et ferro. Nam plumbuꝫ eſt grauiꝰ ferrũ aũt durius quod euenit: q2 ꝙuis in plumbo ſit plus de ptibꝰ terreſtribꝰ: tñ in ferro humidum aqueũ eſt magis cõſumptum q̃ in plumbo: gratia cuiꝰ plumbũ eſt molliꝰ. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ textu. cõ. 86. dicit epilogando ea que dicta ſunt ꝙ non ẽ vacuũ ſpacium ſeparatum ſimpliciter: nec exiſtens in raro ꝑ foramina vacua: et ſic nullo mõ ẽ vacuũ niſi aliq̃s vellit penitꝰ vocare vacuũ materiaꝫ q̃ quodam mõ eſt cauſa grauitatis et leuitatis: et ſic ẽ cauſa motus. ¶ Dicit preterea ꝙ denſum et rarum ſunt cauſa motus ſm contrarietatem grauis ⁊ leuis ſꝫ ſꝫ contrarietatẽ duri et molis ſunt cauſa paſſibile et impaſſibile: ſꝫ hoc nõ pertinet ad loci mutationẽ: ſed magis ad alterationem: et ſic concludit determinatũ eſſe de vacuo quomodo ſit et quomodo nõ ſit

¶ Dubitat̃ circa iſtuꝫ textũ et alios
An nobile ĩ vacuo deſcẽdat inĩ ſtãti an ſucceſſiue. precedentes vtrum mobile poſitum in vacuo deſcendat in inſtanti: vel ſucceſſiue et arguitur: ꝙ in inſtanti auctoritate Ariſ. ĩ textu: ꝙ aũt ſucceſſiue arguit̃ q2 ſequeret̃ tale mobile deſcendens ꝑ vacuũ eſſe infinite actiuitatis qđ eſt falſum: et ſequella probatur: ſi deſcenderet in vna hora eſſet alicuiꝰ actiuitatis: ⁊ ſi in dimidia hora eſſet in duplo maioris actiuitatis: et ſi in quarta hore eẽt ĩ quadruplo maioris actiuitatis ergo ſi in inſtanti erit infinite actiuitatis. ¶ Pro ſolutione preſentis queſtionis noto ꝙ iſta queſtio debet intelligi de graui ſimplici non mixto ex gradibꝰ leuitatis et grauitatis. Nam tale graue mixtũ etiã ꝑ vacuũ deſcenderet ſucceſſiue: ꝓpterea q2 hꝫ aliquos gradus intrinſecos ſibi reſiſtentes vt ſi ſit aliqđ graue habens tres gradus grauitatis: ⁊ duos leuitatis tale graue deſcendit ſucceſſiue, ꝓpterea ꝙ grauitati reſiſtit leuitas, qđ ergo tantum debet intelligi de graui ſimplici.

¶ Secundo notandum eſt, ꝙ ĩ hac materia ſunt due opiniones. Prima eſt opinio auenpache doctoris ſubtilis et Buridani tenẽtium ꝙ graue poſitum in vacuo deſcẽdit ſucceſſiue cuiꝰ cauſam dant: q2 hꝫ reſiſtentiam intrinſecam quam ipſi appellant limitationẽ virtutis: et hec opinio eſt bñ ſubſtẽtabilis lꝫ habeat cõtra ſe fortia motiua. Primo ſequeret̃ ꝙ luminoſum illuminaret ſucceſſiue, quod ẽ falſum: ſed hoc argumentum paruꝫ vrget ꝯcederet eñ ſequellã libenter predictꝰ Auẽpache: et ad ideꝫ concederet ꝙ intellectꝰ et volũtas agunt ſuos actus ſucceſſiue: et non in inſtanti: eſt etiam contra iſtos auctoritas Ariſ. ꝓbantis: ꝙ graue poſitum in vacuo deſcendit ĩ inſtanti, dicendum ꝙ Ariſ. illud nõ dicit aſſertiue: ſed faciendo argumentum ad hominem dicẽs ſi tota ſucceſſio ꝓueniret ex reſiſtentia medij vt quidã falſo credebant, ſeq̃tur ꝙ graue poſitũ in vacuo deſcenderet ĩ inſtãti qđ eſt falſum. Iteꝝ cõtra iſtos poſſet argui: ſequit̃ ꝙ aliqđ graue ita velociter deſcenderet ꝑ plenum ſicut ꝑ vacuũ qđ eſt falſum: et ſeq̃lla ꝓbatur: ſit caſus ꝙ deſcendat aliqđ graue per vacuũ decupedale ĩ vna hora: et deſcendat idẽ graue ꝑ aliqđ mediuꝫ in quattuor horis dabile ẽ mediũ ĩ quadruplo ſubtiliꝰ q̃ illud: ergo ꝑ illud deſcendet in vna hora ſicut per vacuũ. Opinio Auempache Buridani Doctoris ſubtilis.

¶ Pro ſolutione huius argumenti notandum, ꝙ duplex eſt reſiſtentia: quedam ẽ reſiſtẽtia eſſentialis: et alia eſt reſiſtentia accidentalis: reſiſtentia eſſentialis idem eſt ꝙ limitatio virtutis: ſꝫ reſiſtentia accidentalis idem eſt ꝙ raritas vel denſitas medij. Dico ergo ꝙ ꝙuis ex pte reſiſtentie accidentalis ſolius arguendo deberet velotius deſcendere in duplo ꝑ medium in duplo minꝰ reſiſtens non tñ ex parte totiꝰ reſiſtentie intrinſece: et extrinſece et iđ poſſemꝰ etiam dare duplicẽ velocitatẽ. Quedã eſt velocitas eſſentialis alia eſt accidentalis: de velocitate eſſentiali non velociꝰ deſcendit ꝑ mediũ in duplo minus reſiſtens: ſꝫ de velocitate accidẽtali mobile excedit in duplo velotius: ſꝫ ꝓ hoc intelligendo datur vna bona analogia de gratia que cõfertur in baptiſmate: tenent eñ ſacri doctores ꝙ cuilꝫ adulto q̃ recte baptizatur abſqꝫ fictione et obice maior cõfertur gratia q̃ alicui paruulo: q2 vltra illam que baptizatis vi operis operati datur. Confertur alia ꝓpter deuotionem adulti: ſꝫ paruulo dumtaxat por et quacũqꝫ remiſſione vel diminutione data in deuotione adulti totalis gratia q̃ ei cõfert̃ excedit gratiaꝫ paruuloꝝ. Et ſi arguatur: ſit gratia q̃ confertur paruulo intenſa vt vnum et gratia q̃ confertur ſorti adulto intenſa vt duo ſtat dari adultum q̃ ſubduplã preciſe deuotionem habebit: ergo illi gratia vt vnũ preciſe collata erit: et ꝑ ꝯñs non minor q̃ paruulo. ¶ Dicendum eſt ꝙ propter ſubduplam deuotionem habetur ſubdupla gratia ad illaꝫ quam importat ꝓpter deuotionem et propter ſubquadruplam ſubquadrupla ⁊c. et ſic daretur gratia vt vnum cũ dimidio vni alteri aũt gratia vt vnum cũ vna quarta: ſed ſemper intenſior q̃ vt vnum: et ita in ꝓpoſito ſi debe-

at.a. graue moueri tarditate naturali vt vnum ꝑ vacuum ꝑ quodcunq; medium moueť: mouebiť tardiꝰ ita ꝙ dato vno ꝑ quod mouetur tarditate vt duo aliud ſubduple reſiſtentie mouebiť vt vnum cũ dimidio ⁊c. ꝓut dictum ē; et ſic velocitas vel tarditas motus accidentalis ex reſiſtentia medij procedens bene attendiť inq̄t auēpache penes ꝓportionē nature potentie motiue ad reſiſtentiam: ſʒ velocitas vel tarditas alia minime.

¶ Ex hac opinione ſequiť cauſa q̄re celum mouetur ab intelligentia ſucceſſiue euenit cũ hoc propter limitationem virtutis intelligentie ¶ Sequiť ſecundo ꝙ q̄uis dato maiori graui addatur limitatio limitationi: tñ non fit maior limitatio imo minor bona eſt analogia de remiſſione in q̄ addita remiſſione remiſſioni non fit maior remiſſio imo minor. Sequitur preterea ꝙ limitacio hec virtutis non preſtat impedimentum. ſʒ ſucceſſionem: et ꝑ hoc multa diſolues argumenta contra auenpoche.

Scđa opinio cõis. **¶ Secunda eſt opinio cõmunes q̄** tenet ꝙ graue ſimplex poſitum in vacuo deſcendit ĩ inſtanti et non ſucceſſiue cuiꝰ cauſa eſt: q: ibi nulla ē reſiſtentia: ſʒ reſtat ſoluere illud argumentũ de celo in quo videtur ꝙ propter non eē aliquam reſiſtentiā in celo deberet mutari in inſtanti: ſʒ ego dicerem ad hoc; ꝙ in grauibꝰ: et leuibꝰ: q: ordinanť eoꝝ motus adquietem mouētur ſucceſſiue ſi adſit reſiſtentia extrinſeca: ſʒ in illis q̄ nõ ſunt grauia nec leuia: nec eorum motus ordinantur ad q̄etem ſed mouētur propter motum et ſi nulla ſit reſiſtentia mouentur ſucceſſiue: q: ordinata ſunt ad motum et ad determinatā velocitatē motꝰ. Quamuis Jcãnes de ianduno dicat ꝙ celum moueť ſucceſſiue ꝓpter diuerſaʒ oppiſitionē vbi hic, tñ incidētaliter quiſpiā dubitaret ſi celum componatur ex materia et forma: ⁊ forma celi ĩclinet celum ad talē motũ ſicut forma grauis ipſum graue ad deſcenſum quid eſt opus intelligentia motrice celoꝝ. Dicendũ ad hoc ꝙ opus eſt vt illa intelligentia preſtet motui eternitatē. Nam nullũ mouens corporeum põt mouere ꝑ tempꝰ ĩfinitum vt probauit Ariſ. 8. phiſi. Ex quo ſeq̄tur corolarium ꝙ ſtat aliq̄d graue ſimplex moueri ꝑ plenũ in inſtanti: pʒ ſi plenũ eſſet ſola materia prima, repletum tale cũ plenũ non reſiſtet ſue diuiſioni: q: materia pr̄ia non meliꝰ conſeruať integra q̄ diuiſa cũ ſit ingenerabilis ⁊ incorruptibilis.

Egregia Calcula. ſuiſeth. **¶ Circa iſtiam materiam de vacuo** Calcula. ſuiſet in tractatu de loco elemãti ponit vnā ſatis egregiā ꝓbationē q̄ ꝓbat ꝙ ſi eſſet aliq̄d graſimplex poſitum in vacuo taľr ꝙ eius aliq̄ pars eſſet citra cētrum maior medietate: ⁊ reliq̄ vero eſſet vltra centrũ minor medietate nū q̄ poſſet tñ deſcendere donec punctum eius mediũ fierit medium vniuerſi. Quod q̄dem egregie ꝓbat ſuppoſitis duabus ſuppõnibꝰ. Prima ē ꝙ ſi intra aliq̄ extrema ſit aliq̄ proportio maioris in equalitatis et ab exceſſus quo maius extremum excedit minuus tollatur quarta pars: et addatur minori ꝓportio efficietur minor q̄ ſubdupla ideſt minor q̄ medietas totiꝰ ꝓportiõis ꝓ ris. Exempli gratia ſi ſumatur ꝓportio. 8. ad. 2. et videatur exceſſus qui eſt. 8. ad. 2. qui eſt. 6. ſenarij aũt quarta pars eſt vnum cũ dimidio: et vnum cum dimidio eſt q̄rta pars exceſſus quo octonarius excedit binariũ: ⁊ ĩ illo caſu cũ ꝓportio aut octo ad duo cēt quadrupla efficiť ꝓportio ſex cũ dimidio ad tria cũ dimidio eſt tanq̄ tredecim ad ſeptē: q̄ eſt minor quadrupla ⁊ ex conſequenti minor q̄ medietas quadruple. Secunda ſuppoſitio cum moueť tale corpꝰ ita ꝙ aliqua pars eſt vltra centrũ minor medietate: et alia pars eſt citra centrũ maior medietate illud quod eſt inter centrum mundi ⁊ centrum illiꝰ corporis eſt medietas exceſſus quo pars citra centrum excedit ꝑtem vltra centꝝ. Exemplũ ſit ita ꝙ ſit pars citra centꝝ pedale cũ ſemis: et pars vltra centꝝ ſit ſemi pedalis claꝝ eſt ꝙ pars citra centꝝ excedit ꝑtem vltra cētrũ ꝑpedale: et clarum ē ꝙ ſemipedale quod eſt inter ambo centra eſt medietas pedalis. ¶ Ex quo infertur ꝙ diuidendo qd̄ eſt inter ambo centra ꝑ partes ꝓportionales ꝓportione dupla. Pr̄ia pars proportionalis eſt. 4. pars exceſſus: quia eſt medietas medietatis exceſſus: ergo eſt. 4. pars exceſſus Pars enim citra centrum eſt tanq̄ potentia motiua; et pars vltra centrum eſt tanq̄ reſiſtentia ſit: ğ pars q̄ debet ire vltra centꝝ pedalis quam diuido ꝑ ꝑtes ꝓportionales dupla ꝓportione. Tum ſic ad pellēdam primam partem vltra centrum ſit pulſio ab aliqua proportione: et ad pellendam ſecundam concurit ꝓportio pluſq̄ in duplo minor: et ipſa eſt induplo minor ergo maius tempus occupabit in tranſitũ ſecunde q̄ prie: q̄ñs eſt nota et minor ꝓbatur; q: q̄ñ pelliť ſecunda pars tolliť quarta pars exceſſus ⁊ addiť minori ergo pluſq̄ ſubduplatur ꝓportio: et ſic ē de tranſitu tertie partis et quarte et. c⁊. ꝙ tantum occupabitur in traſcũdo tertiam ſicut ſecndā; ergo infinitum tempus occupabiť a parte poſt. ſʒ infinitũ tempꝰ futurum non põt eſſe tranſactũ ğ nũq̄ tale corpus mouebitur vt punctum eius medium fiat medium vniuerſi.

¶ Sed contra hanc imaginationē arguitur: ſequiť ꝙ appetitꝰ naturalis poſſet fruſtra q̄ñs eſt contra Ariſtotelem primo de celo ſequella ꝓbatur hoc graue appetit vt eius punctũ mediuʒ fiat medium vniuerſi et illud nõ poteſt conſequi ergo intentum dicendum ꝙ ſatis eſt ꝙ poſſit conſequi ſi poneretur circa centrum plenum quodam ſunt tamen aliqui vt Calculator qui negant ꝑtes aliquas poſſe reſiſtere alijs partibꝰ que eſt poſitio Calculatoris q̄ credo eſſe falſam qd̄ ſuadeo aliquibꝰ ratiõibꝰ. Pr̄ia ratio ſit ſi ꝑtes ille vltra centrum eſſent diſcõtinuate partibus citra centrum reſiſterēt partibus citra cētruʒ ergo modo reſiſtere debent. ſecundo illud met ꝓbatur q: unum quodq; graue reſiſtit facienti iſm aſcendere ſʒ ſic eſt ꝙ partes ille vltra centrum aſcendũt ergo reſiſtũt facienti ipſas aſcendere.

¶ Jterum arguitur contra illud in quo dici ꝙ graue poſitum in vacuo deſcendit in inſtanti ſequeretur ex illo aliq̄d ſucceſſiue et ſubito dſcēdere quod implicat contradictionem ſepuella probatur ſit caſus ꝙ deſcendat vna terra ſimplex et aſcendat vnus ignis purus elementaris ꝑ candē lineam et ſequitur ambobꝰ ꝓcedentibus per vacuũ tale graue ĩmediate poſt hoc ſubito deſcendit et immediate poſt hoc ſucceſſiue deſcēdere quia per plenũ cui obuiat qd̄ correlariũ libenter ē cõcedendũ ſicut data poſitione de maximo ꝙ non conceditur ꝙ ĩmediate poſt hoc per vltimũ non eē aliquid ſubito inflamabitur ſcilicet quod correſpondet ipſi maximo qd̄ non ⁊ immediate poſt hoc aliquid ſucceſſiue inflamabitur. ſ. qd̄ correſpondet vltra maximuʒ ꝙ non.

¶ Jterum arguitur ꝙ mobile ſimplex poſitum in vacuo non deſcender in inſtanti: q: ex illo ſequeretur ꝙ aliquid eſſet in pluribus locis: et ꝙ partes alicuius totius ſe haberent penetratiue ſequella patet de graui deſcendenti per vacuum qd̄ ſit decupedale illud quidem graue ſimul eſt ſuperiꝰ et inferius et medietas vna ſimul eſt ſupra et infra: et ita omnes partes ſe habent penetratiue. Ad hoc argumentum dicendum eſt ꝙ non eſt inconueniens raptim vel per inſtans.

¶ Sed d̄ motu grauis mixti per vacuum extat dubitatio ſi moueatur ſucceſſiue; vel in inſtanti: quia cum habeat aliquos gradus leuitatis et aliquos grauitatis neceſſe eſt quoſdam illorum alijs reſiſtere. Ex quo ſequitur aliquod tale graue deſcēdere velotius per plenum q̄ per vacuum: quod ita monſtratur ſit aliquod graue habens quattuor gradus grauitatis terre ⁊. 4. gradꝰ grauitatis aq̄ ⁊ quattuor gradus leuitatis aeris ⁊ tres grauitatis ignis deſcendat illud per ignem: ita ꝙ locus ignis ſit plenus: ſed ab igne vſq; ad centrum ſit vacuum tunc illud graue habet in ſphera ignis reſiſtentiam vt vnum: et deſcendit a proportione duodecim ad vnum: ſed in ſphera aeris deſcendit a proportione 8. ad. 3. quia reſiſtunt tres gradus ignis: ⁊ in vacuo ſphere aque nõ deſcenditꝰ: q: quattuor gradꝰ terre habent reſiſtentiā aeris ⁊ ignis vt. 7. ⁊ a ꝓportione minoris in eq̄litatis nõ ſit actio ⁊ hoc debet intelligi ſuppoſito ꝙ elementa ĩ locis naturalibꝰ nec trahunt: nec trahuntur.

T.cõ.87 Onſequens autem dictis
eſt aggredi de tp̄e primum aũt bene
ſe hñt opponere de ip̄o ⁊ ꝑ extraneas
rationes vtrũ ſit eorum q̄ ſunt: aut nõ
entium: poſtea que natura ipſiꝰ. Qd̄
T.cõ.88 q̄dē igiť oĩno non ſit aut vix aũt obſcure: ex his aliquis vtiq; ꝯcipiet. ¶ Hoc q̄deʒ eiũ priꝰ factum eſt; et nõ eſt: illud vero futurum: et nondum eſt. Ex his aũt et infinitum et ſemꝑ accēptũ tp̄s componiť. Ex his aũt q̄ nõ ſunt compoſitũ impoſſibile eſſe
T.cõ.89 videť participare aliq̄m ſubſtātiā. ¶ Adhuc autem omnis diuiſibilis ſi q̄dem ē neceſſe eſt cum ē: aut oēs aut q̄ſdaʒ ꝑtes eē. Temporis aũt alie facte: alie vero future ſunt. Eſt aũt nihil cũ ſit diuiſibile. Jpſum autē nunc non eſt pars. Menſurat eiũ pars: et componi oportet totũ ex partibꝰ. Tempꝰ aũt non videť cõponi ex nunc.
T.cõ.90 ¶ Ampliꝰ aũt ipſum nunc qd̄ videť determinare preteritũ et futurũ vtrum vnũ et idē ſemper ꝑmanet: aut aliud ⁊ aliõ nõ facile eſt ſcire. Si quidē eiũ nunc ſemper alterũ et alterũ: nulla aũt eorũ que ſunt in tēpore alia et alia pars ſimul eſt q̄ non ꝯtineat alia vero contineť: ſicut minus tēpus ſubeſt ſub pluri ipſuʒ nunc qd̄ nõ ē: prius autem fuit neceſſe ē corrũpi aliq̄ñ: q: ipſa q̄dem nunc ſimul adinuicem nõ erũt Corruptum aũt eſſe neceſſe eſt prius. Jn eodem q̄dē igiť corruptũ eē impoſſibile eſt: ꝓpter hoc qd̄ tunc ē Jn alio aũt nunc corrumpi prius non contingit. Sic enim impoſſibile eſt habita eē inuicem ipſa nunc: vt punctum cũ puncto. Si q̄dem igitur in eo qd̄ conſe-
T.cõ.91. quenter ē non corrumpiť: ſed in alio. Jn medijs nũc q̄ ſunt infinita: ſimul erit: hoc aũt impoſſibile ē. ¶ At vero neq; nunc ſemper manere idē poſſibile ē. Nullius enim diuiſibilis finiti vnus terminus eſt nec ſi in
T.cõ.92. vno ſit cõtinuum: nec ſi in plura. Jpſum aũt nunc terminus eſt; et tempus ē accipere finitũ. ¶ Amplius ſi ſimul eē ſecundũ tempus ⁊ nec prius nec poſterius ĩ eodem eē; ⁊ in ipſo nũc eſt: ſimul ſunt q̄ in annũ ſunt milleſimum his q̄ ſunt hodie: nec prius nec poſterius nihil aliud alio. ¶ De his q̄dem igitur q̄ inſunt ipſo tot oppoſita ſint. T.cõ.93.

Riſtoteles ĩ iſto textu cõmenti. 87. determinat de tempore vbi dicit ꝙ cõſiderandum eſt prĩo de ipſo per rationes extraneas ideſt ab alijs poſitas vel ſophiſticas. Utrum tempus ſit vel non ſit: et q̄ natura ipſius temporis: qd̄ autem tempus non ſit ita ſuadet: omne quod componitur ex his que non ſunt non eſt ſed tempus componitur ex his que non ſunt: ergo tp̄s non eſt maior videtur nota: et minor probatur: quia tempus componitur ex preterito: et futuro quorum quidem preteritum non eſt et futuꝝ non eſt: ⁊ hoc dicit tex. cõ. 88.

¶ Poſtea vero textu commenti octuageſimi noni dicit ſecundam rationem omne diuiſibile dũ eſt habʒ aliquam partem que ſit vel aliquas ſed tempus non habet aliquam partem que ſit: quia de tempore non habemus niſi quodam nunc ergo tēpus nihil eſt: et ſi dicas ꝙ nunc eſt pars temporis ergo ex in diuiſibilibus conſtaret continuum.

¶ Poſtea vero textu commenti nonageſimi. dubitat vtrum ſit idem nunc in toto tempore et oſtendit ꝙ ſic dicens ꝙ nunq̄ due partes temporis ſunt ſimul niſi ſe habeant ſicut totum ⁊ pars vt annus dies et hora: igitur ſequitur ꝙ ſi in tempore eſt accipere nunc ꝙ vnum non cõtinet alterum cum ſint indiuiſibilia: ergo nunq̄ ſunt ſimul duo nunc ergo neceſſe eſt in aduentu ſecundi nunc corrumpi priꝰ: vel ergo corrumpitur in ſeipſo: vel in alio non primũ: q: nihil corrumpitur dum eſt: ſi in alio corrumpiť eſſent duo nunc ſimul: quod eſt impoſſibile: ⁊ cum inter vnũ nunc et aliud ſint infinita nunc erit primũ nunc ſimul cum infinitis alijs.

¶ Poſtea vero textu commenti nonageſimi primi oſtēdit ꝙ non poteſt manere idē nũc quia tale nũc quod maneret idem faceret aliquid cõtinuum ſolum habere vnum terminũ: quod eſt impoſſibile quia continuũ ſiue ſit diuiſibile per plures dimenſiones ſiue per vnam non habet vnum terminum ſed duos aut plures, vt videre eſt: quia linea terminatur duobus punctis.

¶ Preterea arguit philoſophꝰ tex. commenti. 92: ſi idem eſſet nunc per totum tempus: et nec prius nec poſterius in eodem ē: quare que fuerē bis milleſimũ annuʒ eſſent ſimul cũ his que hodie:

¶ Concludit philoſophus tex. commenti. 93. ꝙ de his que in ſunt ipſi tempori ideſt de ipſo nunc tot ſunt oppoſita.

Uid autem eſt tempus: et que ipſius natura ſimiliter et extraditis in manifeſtum eſt: et de quibus attingimus aduenientes prius Quidā enim totiꝰ quidem motum dicũt Alij autem ipſam ſpheram. Quamuis circulationis: et pars tempus quoddam eſt: circulatio autem non eſt: ſed non circulatiõis eſt que accipitur ſed non circulatio. Amplius autem ſi plures eēnt celi: ſimiliter eſſet tempus cuiuſlibet ipſorum motus. Quare multa tempora ſimul. ¶ Totius autem ſphera viſa eſt quidem dicentibus eſſe tempus: quia in tē T.cõ.94

poꝛe omnia ſunt: et in totiꝰ ſphera. Eſt aūt ſtultiꝰ qō
dicitur ꝙ et qō eſt de hoc impoſſibilia conſiderare.
T.cō.95 ❡Quoniam autem videtur maxime motus eē ⁊ mu
tatio quedam tempus hoc conſiderandum eſt. Uniꝰ
cuiuſqȝ quidē igitur mutatio et motus in ipſo pꝛop-
ter alterationem ⁊ augmentum mutatio eſt ſolū: aut
vbi foꝛtaſſe eſt ipſum qō mouet̄: et tranſmutat̄. Tem-
T.cō.96 pus aūt ſimiliter et vbiqȝ et apud omnia eſt. ❡Am-
plius aūt mutatio quidē oīs velocioꝛ aut tardioꝛ eſt.
Tempꝰ aūt non eſt. Tardum aūt et velox tp̄e deter-
minantur: velox quidem qō in pauco multū mouetur
Tardū aūt qō in multo paucū. Tempꝰ aūt non deter
minat̄ tp̄e: neqȝ quo quantū aliquid eſt: neqȝ quo qua
T.cō.97 le. ❡Quod q̄dem igit̄ non eſt motus: manifeſtum ē.
Nihil autem differat nobis dicere in pꝛeſenti motū:
aut mutationē. At vero neqȝ ſine motu tempꝰ eſt. Cū
enim nihil ipſi mutamur ſecūdū intelligentiā: aut la-
tet tranſmutantes: non videt̄ nobis fieri tempꝰ: ſicut
neqȝ qui in ſardo fabulant̄ doꝛmire apud heroes: cū
expergiſcunt̄. Copulant eñ nunc pꝛimum poſterioꝛi
nunc: et vnū faciunt remouentes propter inſenſibili
tatem mediū. Tanꝗ igit̄ ſi non eēt mediū nunc: ſꝫ idē
et vnū: non eſſet tempꝰ. Sic et quando latet alterum
eſſe: non videt̄ mediū eſſe tp̄s. Si igit̄ nō opinari eē
tp̄s tunc accidit nobis cū non diffinimus nec vnā mu
tationem ſed in vno indiuiſibili videtur aīa manere.
Cū aūt ſentimus ⁊ determinamus: tunc dicimꝰ fieri
tp̄s: manifeſtū eſt ꝙ non eſt ſine motu neqȝ mutatione
T.cō.98 tp̄s. ❡Qō igit̄ neqȝ motꝰ neqȝ ſine motu tp̄s eſt ma-
nifeſtū eſt.

POſt vero philoſophus (diſputa
ta queſtione an eſt) diſputat queſtionē quid ē
i. quid ſit tp̄s: ⁊ declarat non eſſe manifeſtum
ex his q̄ tradita erant de tempoꝛe ab antiquis: nec ꝑ
aliqua quibꝰ attingi poſſit quid ipſi circa hoc deter
minauerint: quidam enī tp̄s dicebant eſſe circulatio
nem: alij vero ipſam ſpheram. poſt repꝛobat dicens:
ꝙ pars circulationis nō eſt circulatio ſicut pars tp̄is
eſt tp̄s: ergo tp̄s non eſt circulatio. Secūda rō. Si
plures eſſent celi plures eſſent circulationes: tū non
plura ſunt tp̄a: ergo tempus non eſt circulatio.

❡ Poſtea vero tex. cō. nonageſimi
quarti ꝓbat ꝙ tp̄s non ſit ſphera dicens ꝙ ſtulte ar-
guebant ſic oīa ſunt in ſphera mundi ⁊ oīa ſunt in tp̄e
ergo tp̄s eſt ſphera: ſed dicit ph̄s ꝙ errant in hoc: qꝛ
non vniuoce dr̄ eſſe aliquid in tp̄e: et in loco. Preter
ea arguit in ſecūda figura ex duabꝰ affirmatiuis: et
dicit hanc opinionē magis eſſe ſtultam ꝗ ꝙ opoꝛteat
conſiderare impoſſibilia q̄ ad ipſam ſequantur.

❡ Poſtea vero tex. cō. nonageſimi
quinti declarat quō ſe habeat tp̄s ad motū dicēs pꝛi
mo ꝙ tp̄s non eſt motus: qꝛ oīs motꝰ eſt in aliquo trāſ
mutato vel in loco: ſed tp̄s non eſt in aliquo tranſmu-
tato nec in loco: ergo tp̄s non eſt motus: maioꝛ ponit̄
quo ad pꝛimā partē pꝛopter alios motus a motu lo-
cali: et quo ad ſecundā partē ꝓpter motum localē: et
minoꝛ ꝓbat̄: qꝛ tp̄s eſt vbiqȝ: et apud omnia.

❡ Poſtea vero textu commenti no
nageſimi ſexti. ꝓbat ꝙ tp̄s non ſit motus iſta rōne oīs
motus eſt velox vel tardꝰ tp̄s non eſt velox vel tardū:
ergo tempus non eſt motus: minoꝛ ꝓbat̄: qꝛ velox vel
tardū menſurant̄ tp̄e: ſed tp̄s non menſurat̄ ſeipō nec
quo ad quantū: nec quo ad quale qꝛ nihil eſt menſu-
ra ſui ipſius. ꝓbatū eſt igit̄ dicit ph̄s ꝙ tempus nō ſit
motus: vel mutatio: quō aūt differat motꝰ a mutatiōe
ꝓmittit ſe dicturū in quarto.

❡ Poſtea vero Ariſtoteles tex. cō.
97. dicit ꝙ ꝗuis tp̄s nō ſit motꝰ non eſt tn̄ ſine motu ī
mo n̄ pt̄ eē ſine ſucceſſiōe pꝛioꝛis ad poſteriꝰ vt pꝫ ī his
qui in ſardo q̄ eſt ciuitas aſye de q̄bus dicit̄ fabuloſe
doꝛmire apud heroes animas. n. bonoꝛum ⁊ magno
rum heroes vocabant ō quibꝰ dr̄ ꝙ doꝛmierunt per
multos annos: et copulabant nūc poſterius cū nunc
pꝛioꝛi quaſi non cogitantes preteriſſe tempꝰ: ergo
tempꝰ nec ē nec intelligi pōt ſine motu et ſucceſſiōe.

ACcipiendū autem quoniā
q̄rimꝰ q̄d ſit tempus: hinc incipienti-
bus quid motus eſt. Simul enim mo
tum ſentimꝰ et tempꝰ: et nanqȝ ſi ſint
tenebꝛe et nihil per coꝛpꝰ patiamur
motus aūt aliquis in aīa fit: ſubito ſi-
mul videtur fieri quodāmodo tempus. At vero ⁊ cū
tempꝰ videtur fieri aliquod ſimul et motꝰ aliquis fie
ri videtur. Quare aut motꝰ: aut motus aliquid ē tē
pꝰ. Qm̄ aūt non eſt motꝰ: neceſſe eſt motꝰ aliq̄d eſſe
ipſum. ❡Quoniā aūt qō mouet̄: mouetur ex quodā T.c.99.
in quiddā: et omnis magnitudo continua eſt: ſeq̄tur
magnitudinē motꝰ: ꝓpter id eñ ꝙ magnitudo conti
nua eſt: et motus continuꝰ erit. Quantū enim motus
eſt: tantū et tempꝰ videtur fieri. Prius aūt et poſte-
rius in loco pꝛimū ſunt. Hec aūt poſitione ſunt deter
minata. Quoniā aūt in magnitudine pꝛimū et vlti-
mū eſt: neceſſe eſt in motu pꝛiꝰ ⁊ poſteriꝰ eē ꝓpoꝛtio
naliter his que ſunt ibi. At vero et in tp̄e eſt pꝛiꝰ et
poſteriꝰ ꝓpter id qꝛ ſeq̄tur ſemper alterū alterū ip
ſoꝛuꝫ. Eſt autem pꝛius ⁊ poſterius ipſoꝛum in motu
quod equidem ens motus eſt tamen eſſe ipſius alte-
rum eſt: et non eſt motus. ❡At vero et tempꝰ cognoſ T.c.100
cimus: cum diffinimus motum pꝛius ⁊ poſterius de
terminantes: et tunc dicimus fieri tempus: quando
pꝛioꝛis et poſterioꝛis in motu ſenſum percipimus.
Determinamus autē in accipiendo aliud et aliud
ipſum: et medium ipſoꝛum alterum. Cum enim alte
ra extrema medij intelligimꝰ: ⁊ duo dicat anima ip-
ſa nunc hoc quidem pꝛiꝰ illud vero poſteriꝰ: tunc et
hoc dicimus eē tempus: determinatū eñ ipſo nunc tē
pus eē videt̄ ſi ſupponat̄. ❡Quādoquidem igit̄ tan T.cō.101
quā vnum ipſum nunc ſentimus: et non ſit ſicut pꝛius
et poſterius in motu aut vt idem quidem pꝛioꝛis et
poſterioꝛis alicuius non videt̄ tp̄s fieri nullūqȝ neqȝ
motꝰ. Cū aūt pꝛiꝰ et poſteriꝰ eſt. tūc dicimꝰ tp̄s. Hoc
enim eſt tempus. Numerus motus ſecundum pꝛius
et poſteriꝰ. Non ergo motus tempꝰ eſt: ſed ſm̄ quod
numeruꝫ hꝫ motꝰ. ❡Signū eſt aūt: plus quidē eñ ⁊ T.cō.102
minus iudicamꝰ numero. Motū autem in plurē et
minoꝛē tempoꝛe. Numerꝰ itaqȝ quidē tp̄s eſt. Quo-
niā aūt numerꝰ eſt dupliciter: ⁊ nāqȝ qō numerat̄ et
numerabilē numerū dicimꝰ: et quo numeramꝰ: tem-
pꝰ aūt eſt qō numerat̄: et non quo numeramꝰ. Eſt aūt
alterū quo numeramꝰ: et quod numeratur.

ARiſtoteles in pꝛeſentiarū diſq̄
rit q̄d ſit tempus: et diffiōnem tp̄is venatur
per ſingulas particulas eius. Diffinit̄ enim
tempus ꝙ ſit numerus motus ſm̄ pꝛiꝰ et poſterius:
⁊ ſtatim ꝓ manifeſtanda pꝛīa particula motꝰ dicit ꝙ
motus dicit aliq̄m ſucceſſionem et iō dicit ꝙ vbicūqȝ
ſentiamus motū ſentimꝰ tempus. Nam ſi eēnt tene-
bꝛe et anima perciperet motū ſtatim perciperet tē-
pus: quare infertur ꝙ licet tempus non ſit motꝰ: ē tn̄

aliquid motꝰ. ❡Poſtea vero ph̄s tex. cō. 99. dicit ꝙ
omne qō mouet̄ mouet̄ de quodā in quidā ī quo vult
declarare illam particulam ſecundum pꝛius ⁊ poſte
rius dicens ꝙ ideo motus eſt continuus: quia magni
tudo eſt continua: ⁊ ideo tp̄s eſt ꝯtinuū: qꝛ motꝰ ē cō
tinuꝰ et ideo tempus eſt continuum: qꝛ motus eſt cō-
tinuus: ſequit̄ ergo ꝙ qꝛ in magnitudine eſt pꝛius et
poſteriꝰ: ita et in motu et in tp̄e: et nota ꝙ tp̄s nō con
ſequit̄ pꝛiꝰ et poſteriꝰ in motu niſi ſit pꝛimi mobilis:
qꝛ ille eſt motus a quo dependet oē tranſmutabile.
❡Poſtea vero philoſophꝰ dicit ꝙ pꝛiꝰ et poſterius
in motu ꝯtingit differre rōne a motu: ſꝫ realr̄ eſt idē
differt in ꝗ rōne: qꝛ pꝛius et poſteriꝰ in motu accipi
tur per reſpectū ad magnitudinem.

❡ Ulterius philoſophꝰ textu com.
100. dicit ꝙ tunc percipimꝰ tēpꝰ qn̄ ꝑcipimꝰ in moti
bus pꝛiꝰ et poſteriꝰ. ❡Poſt vero Ariſt. dicit ꝙ tēpꝰ
cognoſcit̄ ex hoc ꝙ cognoſcamꝰ ipſuꝫ nunc: vel quā-
do diſcernimꝰ in motibꝰ pꝛiꝰ ⁊ poſteriꝰ. ❡Iterū tex
tu cō. 102. dicit ꝙ illud quo aliq̄d iudicamus plꝰ aut
minꝰ ē numerꝰ eius: ſꝫ motū iudicamus plurē, et mi-
noꝛē tp̄e: ḡ tp̄s ē numerꝰ motꝰ ❡Dicit pꝛeterea ꝙ du
plex eſt nūerꝰ: nūeratꝰ et numerꝰ numerās: pꝛioꝛ eſt
idem ꝙ res numerate: poſterioꝛ eſt numerꝰ conten-
tus ī ſerie naturali numeroꝛū: dico ergo ꝙ tempꝰ nō
eſt numerꝰ numerans: ſed numerꝰ numeratus motꝰ
ſm̄ pꝛius et poſterius. Poſtea ph̄s ponit q̄ōnē.

ET ſicut motꝰ ſemper aliud
T.cō.103 ſic et tēpꝰ. Quod aūt ſimul omne tēpꝰ
idem eſt. Ipſum eñ nunc idē eſt quod
quidē erat. Eſſe aūt ipſi alterū eſt. Ip
ſum aūt nūc tempꝰ mēſurat: ſm̄ quod
T.c.104 pꝛiꝰ et poſteriꝰ eſt. Ipſum aūt nūc eſt
quidē ſicut idē eſt vero ſicut non idē: ſm̄ quidē eñ ꝙ
in alio et alio alterū eſt. Hoc vero erat ipſi nunc: in
quantum aūt quodcūqȝ ens eſt: ipſum nunc idē eſt.
Sequitur eñ ſicut dictū eſt magnitudinē motꝰ. Hūc
aūt tempus: ſicut diximꝰ. Et ſimiliter igit̄ puncto qō
fert̄: quo motū cognoſcimꝰ et pꝛiꝰ in ipſo et poſteriꝰ
Hoc qua quidē quodcūqȝ ens eſt idē eſt: aut eñ pūc
tū: aut lapis: aut aliquid aliud huiuſmodi eſt. Rōne
aūt aliud ē: ſicut ſophiſte accipiunt alterū coꝛiſcū in
theatro eē ⁊ coꝛiſcū ī foꝛo. Et hoc igit̄ ī eo qō alibi et
alibi eſt alteꝝ. Id āt qō fert̄ ſequit̄ ipm̄ nunc: ſicut: tē
pus motum. Eo enim qō fertur cognoſcimus pꝛiꝰ et
poſteriꝰ in motu. Secundū autē ꝙ numerabile pꝛiꝰ
et poſteriꝰ ipſum nunc eſt: quare et in his qō quidem
ens nunc eſt: idem eſt: pꝛius eñ et poſterius eſt quod
in motu: eſſe aūt alterū: ſcōm enim ꝙ numerabile pꝛi-
us et poſteriꝰ ipſum nunc ē. Et notū aūt maxime hoc
ē. Et motus eñ ꝓpter id qō mouetur: ⁊ loci mutatio
ꝓpter id qō fertur. hoc aliq̄d enim qō fertur. Motꝰ
aūt non. Eſt quidem igitur ſicut idem ipſum qō nunc
dicitur ſemper. Eſt autem ſicut non idem: et nanqȝ ē
ſimiliter quod fertur. ❡Manifeſtū eſt aūt ꝙ niſi tē-
T.c.105 pus ſit: ipſum nūc non erit: et ſiquidem ipſum nūc nō
erit tempꝰ non erit: ſimul eñ ſunt: ſicut ꝙ fert̄ et loci
mutatio: ſic et nūerꝰ qui eſt eius quod fert̄: et qui eſt
loci mutationis. Tempꝰ quidem eñ eſt loci mutatio
nis nūerꝰ. Ipſum aūt nūc vt quod fert̄: vt vnitas nu-
meri. Et continuū aūt tp̄s eſt ipſi nunc: et diuidit̄ ſm̄
ipſum nunc. Sequit̄ eñ hoc ad loci mutationē: et ad
id qō fert̄: et motꝰ eñ et loci mutatio vna eſt ab eo ꝙ
fert̄: qꝛ vnū et non quodcūqȝ ens. Et nanqȝ defici eſt:
ſed nō rōne: et nāqȝ determinat pꝛioꝛē et poſterioꝛē
motū hoc. ❡Seq̄tur aūt ⁊ hoc quodāmō ad punctū
Et punctū eñ continuat longitudinē et determinat.
❡Eſt eñ huiꝰ q̄dē pꝛincipiū illiꝰ aūt finis. ❡Sed cū T.c.106
ſic q̄dē accipiat aliqs tanꝗ duobꝰ vtens vno: neceſſe
eſt ſtare ſi pꝛincipiū et finis idē pūctū erit. Ipſum au
tem nūc ꝓpter id qō mouet̄ qō fert̄ ſemꝑ alterū eſt.
Quare tp̄s nūerus nō ſicut eiuſdē puncti qꝛ ē ⁊ pꝛin
cipiū ⁊ finis: ſꝫ ſic vltīa eiuſdē magis ⁊ nō ſicut ptes:
⁊ pp̄ qō dictū ē. Medio eñ puncto tanꝗ duobꝰ vtet̄:
ḡ qeſcere accidet. ❡Et adhuc manifeſtū ꝙ nulla ps T.c.107.
ipm̄ nunc tp̄is eſt: neqȝ diuiſio motꝰ: ſicut neqȝ puncta
linee: linee eñ due ptes vnius ſunt: ſm̄ quideꝫ igit̄ ꝙ
eſt tr̄s: ipſum nunc non eſt tempꝰ: ſed accidit ſecūdū
vero ꝙ numerat numerꝰ. Termini quidē eñ illius ſo
lum ſunt: cuiꝰ ſunt termini. Numerus aūt qui eſt ho-
rū equoꝛū decē alibi et alibi eſt.

IN qua dicit ſe velle diſputare, ꝙ
ipſum nunc ſit idem realiter per totū motum
ſed ratione differt quemadmodum mobile eſt
idem per totum motum: ſed tamen differt ratione in
quantum eſt hic: vel illic quemadmodum dicit ꝙ ſi-
cut punctū eſt idē in tranſitu totius linee: ſed in quā
tum eſt hic vel illic differt ſic ipſum nunc ſꝫ rōnē pꝛio
ris et poſterioꝛis ē aliud, ⁊ aliud: ſꝫ in quātum ipſum
nunc eſt in ſubiecto vel realiter eſt vnum ⁊ dat hanc
comparationem de mobile dicens ꝙ quemadmodū
ſe habet mobile ad motum ita ſe habet nunc ad tem
pus: ſed mobile eſt vnum re diuerſum ratiōe: ita et
nunc eſt idem re ſed diuerſum ratione: et concludit
per ꝓpoꝛtionalitatem per mutatam. ❡Poſtea dicit
textꝰ ea parte: et notum autem. vult dicere ꝙ vnum
quodqȝ cognoſcitur per id quod eſt maxime notum
ita motus per mobile quod fixum eſt et tempus per
ipſum nunc. ❡Poſtea vero philoſophus textu com
menti 105. dicit ꝙ nunc ⁊ tempus ſimul ſunt ſicut mo
bile et loci mutatio tempus autem eſt numerus loci
mutationis et nunc eſt ſicut vnitas tp̄is. ❡Poſt vo
ph̄s in illa pte textꝰ et ꝯtinuum ē aſſignat rōnē eiꝰ qō
dꝛ ꝙ tp̄s ꝯtinuat̄ et diuidit̄ ſm̄ ipm̄ nunc dicens, nūc
cauſaꝫ eē continuationis et diuiſionis pꝛioris tempo
ris a poſterioꝛi: ſicut mobile eſt cauſa continuatio-
nis motus et eſt cauſa etiam diſtinctionis motus. Nā
et mobile vnum requiritur ad motum vnum et illius
mobilis diuerſitas rationis ſufficit ad motum diuer
ſificandum ſm̄ pꝛius et poſterius: hec autem diuerſi
tas eſt pꝛeſentia mobilis ad diuerſas partes loci: Di
cit ergo textus vlterius: ſequit̄ hoc quoddāmō ad
pūctū. i. ꝙ quēadmodū pūctū ē ꝯtinuatiuū ptiū linee
ita nunc ptiū tp̄is et annotat egregie ꝙ ē dr̄ia inter
nunc et punctū ꝙ punctum accipi pōt tanꝗ vtēs vno
ꝓ duobus. i. ſicut pꝛincipium et finis: et ſic acceptū
neceſſe eſt ſtare. i. imaginat̄ ſtans ſꝫ ipm̄ nunc pp̄ id
qō eſt in tp̄e fluxibili ſemper eſt aliud et aliud: iō nō
poſſemꝰ vti ipſo nūc tanꝗ duobꝰ ſꝫ ſicut duo vltīa int̄
que ē accipe tēpꝰ et motū ⁊ illa nūc nō ſunt ptes tēpo
ris ergo magis imaginamur tempus fingendo duo
nunꝗ vnū nunc ergo meliꝰ imaginabit̄ tempꝰ pꝛout
eſt vna linea inter duo punta quā put eſt vnꝰ punctꝰ
inter duas lineas. ❡Poſtea vero ea parte ſecūdum
quidē igit̄ oſtendit quomō nunc hēat terminare tem
pus pꝛout ſcilicet eſt in eo tp̄e ⁊ quomodo habeat nu
merare pꝛout ſcilicet eſt menſura ſm̄ pꝛius et poſte-
riꝰ et illo mō nō ē tanꝗ tr̄s nec tanꝗ ī ſubo. Nā ⁊ nūe
rꝰ nō hꝫ nūerat̄ rē extra ſe. Silr̄ tp̄s mēſurat oīa iſta
inferioꝛa ī q̄bꝰ nō ē tanꝗ ī ſubo vt bn̄ dicit Auerro.

QUod quidē igit̄ tp̄s nūerꝰ motꝰ
ſm̄ pꝛiꝰ ⁊ poſteriꝰ ſit et ꝯtinuū ꝯtinui nāqȝ ma T.c.108.
nifeſtū ē. Minimꝰ aūt nūerus q̄ ſimplr̄ q̄dem
dualitas ē. Quidā aūt nūerꝰ eſt: q̄ ē quidē ſic eſt aūt

tanꝙ nō ē. Ut lincē minima multitudine quidem eſt
due aut vna. Magnitudine autem non eſt minima.
Semꝑ enī diuidiꝉ oīs linea. Quare ſilr ⁊ tps. Mini
mū enī quidē eſt ſm nūeꝝ vnū aut duo: ſm ṽo magni
T.c.109. tudinē nō eſt. ¶ Manifeſtū eſt aūt ꝑꝑ qđ tardū et
velox nō diciꝉ: multū aūt: ⁊ paucū: ⁊ breue et longū ⁊
Scđm quidē .n. ꝙ ꝯtinuū ē ⁊ lōgū ⁊ breue: ſm aūt ꝙ
numerꝰ multū ⁊ paucū: velox aūt ⁊ tardū nō ē. Neqꝫ
T.c.110 enī numerꝰ quo nūeramꝰ velox et tardꝰ nullꝰ ē. ¶ Et
idē aūt vbiqꝫ ſimul et priꝰ et poſteriꝰ nō idē: q̄ ⁊ mu
tatio pñs q̄dē vna: facta aūt et futura altera ē. Tps
aūt numerꝰ eſt: non quo numeramꝰ ſꝫ qđ numeraꝉ vel
numeratꝰ. Huic aūt accidit prius et poſterius ſemꝑ
eſſe altera. Ipſa .n. nunc ſemꝑ altera. Eſt aūt numerꝰ
vnus quidē et idē qui eſt centū equoꝝ: et qui eſt cētū
hominū. Quoꝝ aūt numerus altera ſunt: vt equi ab
T.cō.111. hominibꝰ. ¶ Amplius ſicut ꝯtingit motū eſſe eundē
et vnū iteꝝ ⁊ iteꝝ: ſic et tps ꝯtingit: vt hyemē aut ver
T.cō.112. aut autumnū. ¶ Non ſolū aūt motū tpe metimur ſed
motu tps ꝑꝑ diffiniri ad inuicē. Tps quidē enī deter
minat motū: cū ſit numerꝰ ipſius: motꝰ aūt tps. Et di
cimus multum aut paucū eſſe tps motu menſurātes
ſicut et numerabilibꝰ numerū. Numero q̄dē equoꝝ
multitudinē cognoſcimꝰ. Iteꝝ aūt vno equo equoꝝ
numeꝝ ipm: ſilr aūt et ī tpe et motu eſt. Tpe quidē .n.
T.cō.113. motū: motu aūt tps menſuramꝰ. Et hoc rōnabilr ac
cidit. Imitaꝉ .n. magnitudinē quidem motꝰ: hunc
aūt tps: eo ꝙ quāta ⁊ ꝯtinua ſint ⁊ diuiſibilia: ꝑꝑ mag
nitudinē ꝫ .n. eē hmōi: motꝰ hec ſuſtinet: ꝑꝑ aūt motū
tps: ⁊ mēſuramꝰ magnitudinē motu ⁊ motū magni
tudīe. Multā .n. dicimꝰ eē viā: ſi ꝓceſſus multꝰ. Et
hunc multū: ſi via multa. Sic igiꝉ et tps. ſi motus ⁊
motum ſi tps.

Concludit phs ꝙ tps ē numerus
motꝰ ſm priꝰ et poſterius: et dicit ꝙ ē ꝯtinuū
ꝯtinui .i. pñs ꝯtinuū .i. paſſio pñs motū: vt mo
tus ē. ¶ Notādū hic de mēte Egidij romani ꝙ ordo
in ſucceſſiuis ſemꝑ capiꝉ ab aliquo ꝑmanēte vt ordo
ī motu capiꝉ a mobili, et ꝯtinuitas a mobili ſemꝑ ac
cipiꝉ et non a mutatis eē: ſic ordo ⁊ ꝯtinuitas tpis ab
ipo nūc accipiꝉ: ergo opꝫ eē idē nūc qđ ē ſubā rei mo
bilis mālr ⁊ ſic idē realr erit ꝑ totū tps: ſꝫ rōne aliud
et aliud ꝓut illa ſubā terminat ꝑus ⁊ poſteriꝰ ī motu.
¶ Dubitaꝉ circa iſta q̄ dixit phs. Dixit .n. ꝙ inſtās ſit
menſura tpis ſm ꝑus et poſteriꝰ vr̄ .n. falſuꝫ: q̄ inſtās
non ē cōpabile tpi in magnitudīe et ꝑuitati. ¶ Notā
dū ꝙ q̄druplex eſt mēſura: q̄dā .n. ē mēſura ꝑfectiōis
⁊ ſic hō ē metrū et mēſura cūctoꝝ aīaliū. Alia ē mēſu
ra adeq̄tiōis et ē q̄ eſt equalis mēſurato. Alia ē mēſu
ra replicationis: et ē ꝑs aliquota alicuiꝰ. Alia ē men
ſura terminationis nō ſemel ſumpta ſꝫ duplr vt pūtꝰ
reſpectu lineē quō inſtās ē mēſura tpis. ¶ Dubitaꝉ
vtrū idē inſtās maneat ꝑ totū tps vel nō maneat idē:
q̄ phs ſemꝑ ꝑ totū textū dicit ꝙ manet idē inſtans
ꝑ totū tps. Dicēdū ꝙ inſtās capiꝉ duobꝰ modis: vno
mō nālr: ⁊ ſic ē idē ꝙ mūdꝰ ⁊ ſic manet idē ꝑ totū tps.
Alio mō capiꝉ inſtās formalr: ⁊ ſic eſt mūdꝰ ꝓut ē in
alio et alio tpe: ⁊ ſic iſtās ī alio ⁊ alio tpe ē aliō ⁊ aliō.
¶ Poſtꝙ phs inquiſiuit de tpe diffinitiue: mō decla
rat quō in tpe reperiaꝉ minimū: ⁊ quō nō. Dicens ꝙ
ī q̄tū tps ē ꝯtinuū ſic tps nō hꝫ minimū: ſꝫ ī q̄tū tps ē
nūerꝰ ſic hꝫ minimū vt vnū diē vl̄ duos dies. ¶ Poſt
ṽo phs tex. cō. 109. aſſignat rōnē q̄re tps dr̄ multū
⁊ paucū breue ⁊ lōgū ſꝫ nō tardū aut velox q̄ dr̄ mul
tū ⁊ paucū ī q̄tū ē nūerꝰ: breue ⁊ lōgū ī q̄tū ē ꝯtinu
ū: tardū ⁊ velox nullatenꝰ dr̄: q̄ hec dn̄r tarda vl̄ velo
cia reſpectu tpis: ſꝫ tps non mēſuraꝉ tpe: q̄ idē mēſu
rareꝉ ſeipo qđ q̄dē ipoſſe ē. ¶ Preterea declarat phs

tex. c. 110. quō tps ſit idē ⁊ quō nō idē: ⁊ dicit ꝙ reſpe
ctu mobiliū ē idē: q̄ idē tps mēſurat cētū equos cen
tū hoīes: ⁊ ſic de reliquis: ſꝫ reſpectu motꝰ ⁊ priū eiꝰ q̄
īcludūt ꝑus ⁊ poſteriꝰ: ⁊ diuerſa tpa nō ē idē. ¶ Poſt
ṽo phs tex. cō. 111. dicit ꝙ queadmodū ꝯtigit motuꝫ
reiterari eundē a ſigno arietis vſqꝫ ad ſignū arietis
ſic ꝯtingit tps reiterari idē vt ver eſtatū ⁊ autumnū:
qđ intellige de ēītate ſpecifica. ¶ Poſt ṽo phs tex.
cō. 112. dicit ꝙ queadmodū tps mēſurat motum ſic ēt
motꝰ mēſurat tps: et queadmodū nūerꝰ mēſurat nūe
rabilia: ſic numerabilia mēſurat numeꝝ. ¶ Iteꝝ di
cit tex. cō. 113. ꝙ queadmodū motꝰ inſequiꝉ magnitu
dinē: q̄ ab illa accipit ꝯtinuitatē: ſic tps ipꝫ motū: q̄
ab illo accipit ꝯtinuitatē ⁊ vice verſa magnitudo me
tiꝉ motū: ⁊ motꝰ magnitudinē. Nā ⁊ viā dicimꝰ lōgā
q̄ motꝰ ē lōgꝰ ⁊ motum dicimus lōgū: q̄ via longa.

T.c.114. **Quoniā aūt ē tps metrū motꝰ. et**
eiꝰ qđ ē moueri. Mēſurat aūt: ſic motū in de
terminādo quēdā motū: quo mēſurabit totū: ſi
cut lōgitudinē cubitꝰ in determinādo aliq̄m magni
tudinē: q̄ metiꝉ totū. Et eſt motui in tpe eē: mēſurari
T.cō.115. tpe et ipm et eē eiꝰ. Silr enī et motū et eē motꝰ mēſu
rat: et hoc ē ipſi in tpe eē: mēſurari ipiꝰ eē. ¶ Mani
feſtū aūt ꝙ et alijs hoc ē in tpe eē mēſurari eē ipſoꝝ
ſub tpe. In tpe .n. eē duoꝝ ē alteꝝ: vnū q̄dē eē tūc q̄n
tps ē: vnū aut ſicut q̄dā dicimꝰ q̄ in nūero ſunt. Hoc
aūt ſignificat. aut ſicut ꝑtē nūeri et paſſionē: et oīno
ꝙ nūeri eſt aliq̄d: aut ꝙ ē ipiꝰ nūerꝰ. Qm̄ aūt nūerꝰ
tps eſt. ipm q̄dē nūc et priꝰ: et q̄cūqꝫ ſunt hmōi: ſic in
tpe ſunt: ſicut in nūero vnitas et ſupfluꝰ et par. Hec
q̄dē nūeri aliq̄d: illa vero tpōris aliq̄d ſunt. Res aūt
ſicut in nūero in tpe ſunt. Si aūt hoc ē: ꝯtineꝉ ſub
T.cō.116 nūero: ſicut q̄ ſunt in loco: ſub loco. Manifeſtū aūt ē
q̄m nō ē in tpe eē: q̄n tps ē: ſicut neqꝫ in motu eē: neqꝫ
in loco: q̄n locꝰ ē et motꝰ. Si .n. erit qđ ē in aliquo: ſic
oēs res erūt in quolꝫ: et celū in milio. Q̄n .n. miliū ē
eſt et celū. Sꝫ hoc q̄dē accidit: illō aūt neceſſe ē ꝯſe
qui: et ei qđ ē in tpe eē quedā tps q̄n et illō eſt: ⁊ ei
T.cō.117 qđ eſt in motu eē tunc motū. ¶ Qm̄ aūt ē ſicut eſt in
numero ſic in tpe: accipieꝉ ad plꝰ tps oī eo qđ eſt in
tempore. Unde neceſſe ē oīa q̄ ſunt in tempore cōti
neri ſub tpe: ſicut alia q̄cūqꝫ in alio ſunt vt q̄ ſunt in
loco ſub loco. Et pati iā aliq̄d ſub tpe. ſicut et cōſue
uimꝰ dicere q̄ tabefacit tps et ſeneſcūt oīa in tpe: ⁊
obliuiſciꝉ ꝓpter tps: ſꝫ nō didicit: neqꝫ nouū factū ē:
neqꝫ bonū. Corruptionis enī cā ꝑ ſe ē tps. Nūerꝰ et
n. motꝰ ē. Motꝰ aūt diſtare facit qđ eſt. Quare ma
nifeſtū ē: q̄m q̄ ſemꝑ ſunt ſm ꝙ ſemꝑ ſunt: non ſunt in
tpe: neqꝫ .n. ꝯtineꝉ ſub tpe: neqꝫ mēſuraꝉ eē eoꝝ ſub
T.cō.118 tempore. Signum autem huius quoniam neqꝫ pati
unꝉ nihil a tēpore tanꝙ non entia in tpe. ¶ Qm̄ aūt
ē tempus menſuratio motꝰ erit ⁊ quietis metrū ſm
accñs. Omnis enī q̄es in tpe eſt. Nō enī ſicut qđ in
motu eſt neceſſe moueri ſic et qđ in tpe ē. Nō .n. mo
tꝰ tps eſt: ſꝫ nūerꝰ motꝰ: in nūero aūt motꝰ ꝯtingit eē
et q̄ſcens. Nō enī eē mobile q̄ſcit: ſꝫ ꝑuatū motu:
aptū aūt natū moueri ſicut dictū ē in priorībꝰ. Eſſe
aūt in nūero: ē eē q̄dā nūerū rei: et mēſurari eē ipiꝰ
nūero in quo eſt. Quare ſi in tpe: et ſub tpe ē. Mē
ſurabit aūt tps: qđ mouebiꝉ et quieſcens: ſm ꝙ hoc
quidē motū: illō aūt q̄ſcens. Motū enī ipſoꝝ et q̄etē
T.c.119. menſurabit: ſm ꝙ q̄nta q̄dā. ¶ Quare ꝙ moueꝉ non
ſimpliciter erit mēſurabile ſub tpe: ſm ꝙ quantū aliq̄d
eſt: ſꝫ ſm ꝙ motꝰ ipiꝰ quātꝰ. Quare q̄cūqꝫ neqꝫ mo
uenꝉ: neqꝫ q̄ſcūt: nō ſunt in tpe. In tpe enī eē eſt mē
T.cō.120 ſurari tpe: tps aūt motꝰ ⁊ q̄etis mēſuratio ē. ¶ Ma
nifeſtū igiꝉ q̄m neqꝫ qđ nō eſt eē in tpe erit: vt q̄cūqꝫ
nō cōtingit aliter: ſicut dyametron lateri ſimetron.

Omino .n. ſi menſura ē tps motꝰ ꝑ ſe: alioꝝ aūt ſm ac
cñs: manifeſtū ē ꝙ quoꝝ eē mēſurat: his omnibꝰ ine
rit eē in moueri et q̄ſceſcere. Quecūqꝫ q̄dē igiꝉ ge
nerabilia et corruptibilia ſunt: et oīno q̄ aliq̄n q̄dē
ſunt aliq̄n aūt nō ſunt neceſſe ē in tpe eē. Eſt .n. quod
dā tps plꝰ: qđ excellit eē ipſoꝝ. et menſurat ſubām:
ipoꝝ aūt q̄ non ſunt: q̄cūqꝫ continet tps. Alia q̄dem
erāt: vt homerꝰ aliq̄n do erat. Alia vero erūt: vt futu
roꝝ aliqđ: et tps vtraqꝫ ꝯtinet: et ſi ad ābo vtraqꝫ ⁊
erāt et erūt. Quoꝝ aūt nō cōtinet: neqꝫ erit: neqꝫ ē:
neqꝫ erat. Sūt aūt hmōi eoꝝ q̄ nō ſunt quorūcūqꝫ
oppoſita ſemꝑ ſunt: vt aſymetrō eē dyametrō ſeꝑ eſt
et nō erit hoc in tpe: ergo neqꝫ ſymetrō. Un̄ ſemꝑ nō
eſt. q̄ ꝯriū eſt ei qđ ſemꝑ ē: Quorūcūqꝫ aūt nō ſemꝑ
eſt cōtrariū. Hec et poſſunt eē et non eſſe: et eſt gn̄a
tio et corruptio ipoꝝ.

Philoſophꝰ ī ꝑſentiaꝝ cōpat tē
pꝰ ad ea q̄ mēſuraꝉ per tps dicēs, ꝙ ea dn̄r
mēſurari ꝑ tps q̄ ſūt motꝰ mēſuranꝉ et mēſu
rādo minimā ꝑtē illoꝝ. Nā ad hoc ꝙ mēſura ſit cer
ta dꝫ accipi in minimis. Nā minia facilꝰ ꝑcipimꝰ q̄
maxia. ¶ Poſtea phs tex. cō. 115: dicit ꝙ nō ſolū mo
tꝰ ſꝫ eē motꝰ mēſuraꝉ ꝑ tps: dicit enī ꝙ vbi differt eēn
tia ab actu opꝫ ꝙ actū menſuret et euū ī ſubſtātijs ſepa
tis: et ſubām mēſuret nūc eui: ſꝫ in corruptibilibus
nūc mēſurat mobile: ſꝫ tps mēſurat motū: q̄ tn̄ ī mo
tu nō differt actꝰ a ſuo eē. Nā motꝰ iō ē: q̄ ē actꝰ mo
bilis iō ſequiꝉ ꝙ eadē menſura menſureꝉ motꝰ ⁊ ſuꝰ
actꝰ: et dicit phs ꝙ eē in tpe nihil aliud ē q̄ mēſura
ri tpe: et declarat ꝙ aliq̄d eē in tpe ꝯtingit multifa
ria: vno mō eē in tpe eſt eſſe cū tps eſt et hoc mō dici
mꝰ eē valde ī ꝓpriū: nā ſic celū eſſet in milio: 2. modo
aliq̄d eſt in tempore ſicut ꝑs aut ſicut paſſio pñs ſic
ſunt priꝰ et poſteriꝰ: tertio mō aliq̄d eſt in tpe q̄ſi mē
ſuratū a tpe: Un̄ cōcludit tex. cō. 117 ꝙ ſolū illa ſunt
in tpe q̄ tpe excenduntꝉ et cōtinenꝉ: q̄ eſt tanꝙ nūe
rꝰ qui nūerat et excedit nūeratū. Nā quocūqꝫ nūera
to dato ab aliquo nūero excediꝉ: ex quo iferꝉ Coro
lariū ꝙ tps nihil diſcere facit q̄ ſi ꝑ multū tps a ſtu
dio ceſſaret et magis obliuiſcereꝉ: ⁊ tps oīa tabefacit
⁊ oīa in tpe ſeneſcūt: nec facit tps aliquid bonū .i. in
tegrū et ꝑfectū ſꝫ magis tabidū ⁊ corruptū. Nā tps
eſt nūerꝰ motꝰ ⁊ motꝰ ſemꝑ facit diſtare ab eo qđ eſt
quare concludit ꝙ ea q̄ ſemꝑ ſunt nō ſunt ī tpe: q̄ ni
hil paciunꝉ a tpe. ¶ Poſtea phs tex. cō. 118: dicit ꝙ
ēt ē menſura q̄etis ſm accñs q̄ q̄es eſt in tpe: ⁊ poſ
tea q̄ſi excludit vnū ꝙ poſſit aliq̄s credere ꝙ quia
quies non eſt in motu et tps eſt nūerꝰ motꝰ: iō q̄es
non menſuraꝉ tpe. Rn̄det ꝙ veꝝ eſt ꝙ oē qđ eſt ī mo
tu moueꝉ: ſꝫ nō oē qđ eſt in tpe moueꝉ: q̄ tps non eſt
motꝰ: ſꝫ nūerꝰ motꝰ: et ꝓbat Ariſt. ꝓpoſitū ꝙ quies
menſureꝉ tpe q̄m nō diciꝉ q̄ſcens oē īmobile ſꝫ ap
tū natū moueri vt dictū eſt in .5. phiſicoꝝ tex. cō. 10:
ſed eē mobilis menſuraꝉ tēpore ergo eē q̄etis q̄ eſt
idē. Poſtea dicit ꝙ nō menſuraꝉ ſubā mobilis: vl̄ q̄ſ
centis tpe niſi ſm ꝙ induit q̄ntitatē motꝰ: q̄re infert
ꝙ q̄cūqꝫ nec mouenꝉ nec q̄ſcūt nō ſunt in tpe: q̄re ꝙ
nō ē ⁊ ipoſſibele nō mēſuraꝉ tpe: vt ꝙ diameter ſit ſi
metur: q̄ tps eſt mēſura motꝰ: ⁊ mēſura illoꝝ q̄ ex
cedunꝉ a tpe: que igiꝉ nunꝙ ſunt nō excedunꝉ a tpe
q̄ nō ꝯtinenꝉ ſub eo: et ſilr diametrū eē aſimetrō q̄
ſemper ē nō mēſuraꝉ tempore quia nō exceditur a
tempore.

T.cō.121 **Ipſum aūt nūc ē ꝯtinuatio**
tpis: vt dictū ē priꝰ. Continuat .n. tps
ꝑteritū et futurū: et oīno tīs tpis eſt.
Eſt .n. huiꝰ q̄dē pricipiū. illiꝰ aūt finis
Sꝫ hoc nō ſic ē ī pūcto manēte mani
feſtū. Diuidit aūt poñia ⁊ ī quātū q̄

dē hmōi ē: ſemꝑ alteꝝ ē ipm nunc. In q̄tū aūt copłat
ſeꝑ idē ē: ſic ⁊ ī mathematicis lineis. Nō .n. ſemꝑ idē
punctū itellectu ē. Diuidētiū .n. ſemꝑ aliō ē. Scđm
aūt ꝙ copłat vnū idēqꝫ penitꝰ eſt ſic ⁊ ipm nunc. Ali
ud q̄dē tpis diuiſio ſm ꝑtiā eſt. Aliud aūt tīs vtro
T.cō.122 rūqꝫ ⁊ vnitio. ¶ Eſt aūt idē et ſm idē diuiſio ⁊ vnitio
eſſe aūt nō idem ē. Hoc q̄dē igiꝉ ſic diciꝉ ipſoꝝ nūc.
Aliō āt cū tps qđ ē huiꝰ ꝓpe ſit vt veniet nūc: q̄ hodie
veniet venit nūc: q̄ hodie venit: ſꝫ ī Iliō facta nō ſūt
nūc neqꝫ diluuiū factū eſt nunc: tamen tempꝰ conti
nuū eſt: ſed quia non eſt prope. Ipſum aūt tūc tēpꝰ
determinatum per prius nunc eſt: vt tunc deſtructa
eſt Troya: ⁊ tunc erat diluuiū. Oportet enī includi
ad ipſum nunc erit ergo quantū aliqđ nō hoc tpe in
illud quod erat ad preteritum. ¶ Si vero neqꝫ tē
pꝰ eſt quod non ſit tunc oē erit tempus finitum. Aut
ergo deficiet: aut non. Siq̄dē ſemper eſt motꝰ. Ali
ud igiꝉ: aut idem multotiēs. Manifeſtū q̄m vt vtiqꝫ
motꝰ: ſic et tempꝰ eſt. Siquidē enim vnꝰ et idem ſit
motus: aliquando erit et tempus vnū ⁊ idem. Si au
tem non: non erit. ¶ Qm̄ aūt ipſum nunc principiū
⁊ finis ē: ſꝫ non eiuſdem: ſed preteriti quidem finis.
principiū aūt futuri habebiꝉ ſicut circulꝰ quodā mo
do et in eodē ambitum ⁊ planū. ſic et tempus ſemꝑ
in principio et fine. Et ꝓpter hoc videꝉ ſemper alte
rū. Non enī ſemper eiuſdē principium ⁊ finalitas ip
ſum nunc. Simul enī et ſm idem oppoſita eſſent. et
non deficiet itaqꝫ tempus ſemꝑ enī in principio eſt.
¶ Ipſum autē iam prope eſt preſenti athomo nunc
T.cō.123 pars futuri temporis. Quando vadet iam: quia ꝓ
pe eſt tps in quo futurum eſt: et preteriti temporis
quod non procul eſt ab ipſo nunc quando vadis, iā
iui. Ilion autem deſtrui iam non dicimꝰ: quia ꝓcul
multū eſt ab ipſo nunc. ¶ Ipſum autem modo ꝓpe
preſenti nunc eſt pars preteriti. Quando venit mo
do ſi ſit tempus proximum preſenti nunc. Olim au
tem quod procul. Repente autem quod in ſenſibili
tempore eſt propter paruitatem.

Commentarium.

Declarat phs quomodo ſe habꝫ
tempus in ordine ad nunc dicens ꝙ nunc ta
liter ſe habet vt ſimul ſit principiū et finis. ſ.
finis preteriti et initiū futuri: ſꝫ nō eſt hoc ſicut ī puncto
manente q̄ punctū iſtans et nō ſic eſt iſtans dicit pre
terea ꝙ punctū et nunc in quantū copulant vnū ſunt ⁊
in quantū ſunt potentia diuiſio plura ſunt tn̄ punctuꝫ
ꝑ ſe quā inſtans diuidendo lineaꝫ fiunt duo puncta et
diuidendo tēpus loco vniꝰ nunc duo nunc. ¶ Poſtea
vero. tex. cō. 122. dicit bene ꝙ punctū in quantū diui
dens et cōtinuans ſunt idē re ſꝫ diuerſa rōne. ¶ Po
ſtea phs cū aſſignauit aceptionem de nunc ꝓut eſt
aliq̄d cōtinuatiuū preteriti cum futuro dicit ꝙ alio
modo capitur nunc ꝓ tempore preterito vel futuro
qđ parū diſtat ab iſtanti preſenti. ¶ Poſtea vero. tex.
cō. 123. dicit phs ꝙ tunc refertur ad preteritū ſiue cū
ꝓpinq̄tate ſiue ſine ea et tn̄ aꝉ illud tūc ad aliqđ nūc
preteritū qđ iam elapſuꝫ ē. ¶ Poſtea phs. tex. cō. 124.
mouet dubiū contra ſe dicens ſi oē tunc ē terminatū
ad aliqđ nunc ſeq̄tur ꝙ oē tempꝰ preteritū eſt finituꝫ
ergo deficit aliquando tēpus: ſꝫ contra nunquā de
ficiet motus ergo nec tēpus. Reſpondet optime ꝙ
temporis ſemper ē aliquod nunc et illud ē principiū
et finis et non pōt ſic eſſe niſi poſt illud ſeq̄tur aliud
tēpus ergo poſt oē tēpus erit tēpus: q̄ ſi nunc ē prin
cipiū temporis ergo poſt illud venit tēpus. ¶ Decla
rat. tex. cō. 126. ꝙ iā eſt pars futuri preteritiue tem
poris ꝓpinquū exiſtens iſtanti preſenti. ¶ Poſtea
dicit tex. cō. 127. ꝙ modo ē pars preterita ꝓpinqua

preſenti et olim eſt pars p̄terita diſtans valde a pſen
ti et repente eſt tēpus inſenſibile.

T.cō.128 **Mutatio aūt oīs a nā remo**tiua ē. In tpe āt oīa fiunt: ⁊ corrūpunt
Uñ. et alij q̄dē ſapientiſſimū dicebant
Pythagoric⁹ āt Paron penit⁹ indiſ
ciplinabile: q2 obliuiſcunt̄ i hoc rect⁹
dicēs. Manifeſtū igit̄ q̄m corruptiōis
magis erit per ſe cauſa q̄ gn̄ationis: ſicut dictū eſt
prius. Deſtructiuū autem mutatio p ſe eſt. Generati
onis aūt et ipſius eē eſt ſecundū accidens. Signum
autem ſufficiens: q2 fit quidem nihil niſi moueat ip̄m
quodammō: ⁊ agat. Corrūpitur aūt: ⁊ cum nihil mo
ueatur. Et hanc maxime ſolemus dicere ſub tēpore
corruptionē. At vero neq3 hanc temp⁹ facit ſ3 acci
dit in tempore fieri: ⁊ hanc mutationē. Q2 q̄dē igit̄
tempus eſt: et q̄dem; et quot modis dicimus ipſum
⁊ q̄d ipſum tunc ⁊ quid mō ⁊ quid iam: ⁊ quid nunc:
T.cō.129 olim ⁊ q̄d repente: dcm̄ eſt. ¶ His aūt nobis ſic de
terminatis manifeſtum eſt q̄ oē3 mutationem: et oē
q̄d mouet̄ neceſſe eſt moueri i tpe. Velocius eñ ⁊ tar
di⁹ dicim⁹ ſcd̄m omnē mutationē. In omnib⁹ eñ ſic
videtur. Dico aūt velotius moueri prius tranſmuta
ns in ſubiectū ſcd̄m idem ſpaciū: ⁊ quod ſm̄ regula
rem motum mouetur: vt in loci mutatione: ſi vtraq3
ſm̄ circulationem mouentur aut vtraq3 ſm̄ rectum:
ſimiliter aūt et in alijs. At vero prius in tēpore eſt.
Prius eñ et poſterius dicimus ſecundum ad ipſum
nunc diſtantiā. Ip̄m aūt nunc t'ſ preteriti et futuri
eſt. Quare q̄m ipſa nunc in tpe ſunt: ⁊ prius et poſte
rius in tpe erunt. In quo. n. eſt ip̄m: ⁊ ipſi⁹ nunc diſtā
tia ecōtrario aūt prius dr̄ et ſm̄ preteritum tp̄s et fu
turū. In preterito quidē. n. pri⁹ dicim⁹: q̄d longi⁹ eſt
ab ipſo nunc. Poſteri⁹ autē q̄d ꝓpe eſt. In futuro āt
prius quidē q̄d ꝓpinqui⁹ eſt ipſi nunc. Poſterius au
tem quod ꝓcul eſt. Quare q̄m prius in tempore eſt:
et omne3 aute3 motum ſequit̄ prius manifeſtum ē q̄
oīs mutatio et motus omnis in tempore eſt.

Dicit philoſophus textu. commēti 128. q̄ mutōnis a nā remota eſt in quo vult
ſig̃are q̄ oīs mot⁹ ſemp innouat et mutat diſ
pōnē nālē ⁊ dicit quoſdā fuiſſe q̄ dicebāt tp̄s eē ſapi
tiſſimū eo q̄ ꝑ tp̄s ſapent oīa: ſ3 meli⁹ ſenſit pythago
ric⁹ ille parō q̄ tp̄s eſt indiſciplinabile: q2 oīa facit
obliuiſci: magis. n. ē cā corruptionis q̄ gn̄atiōis: ⁊
dicit phs q̄ mot⁹ magis eſt de ſe corruptiu⁹ q̄ ꝓduc
tiu⁹ vel gn̄atiu⁹ ⁊ cā eſt: q2 mot⁹ elōgāt ab eo q̄d fuit
⁊ mutat diſpōnē p̄ſtinā q̄d eſt corrūpere: ſ3 q̄ ꝑueniat
ad aliquē finē: et ſit finit⁹ hoc h3: nō ex ſe vt mot⁹ ē: ſ3
ex intentiōe agentis itendentis aliquē fine3. ¶ Ma
nifeſtat idē ſigno q̄ tp̄s ſit cā corruptionis d̄ p ſe hoc
mō q̄ nihil fit niſi appareat aliq̄ cā manifeſte mouēs
vt fiat tm̄ corruptiōis nō ſemp appet aliq̄ cā manifeſ
ta mouens vt corrumpat vt gladi⁹ vl' aliq̄d aliō: ⁊ cū
nō apparet aliq̄ cā manifeſta talis corruptionis dici
m⁹ cā corruptiōem fieri a tpe in hoc ſenſu q̄ accidat
fieri cū tpe ¶ Poſtea phs ponit ſcd̄am partē dicens
q̄ oīs mutatio ē i tpe vel regulata tpe q̄d ꝓbat: q2 in
oī motu inuenit̄ velocitas et tarditas ſ3 iſta menſurā
tur tp̄e g̃ oīs mot⁹ ē i tpe ⁊ dicit vnū motū eē cōpara
bilē alteri ſm̄ idē ſpatiū. i. ſi ābo ſint circlares. l. am
bo recti. Dicit Ari. vltra ſcd̄am rōnē pri⁹ ⁊ poſteri⁹
dicunt̄ p reſpectū ad nūc: et nunc eſt in tpe g̃ diſtātia
ab ipſo nunc ē i tpe: ⁊ ecōuerſo ꝯtingit accipere hāc
diſtātiā in p̄teritis ⁊ futuris q2 in p̄teritis eſt pri⁹ q̄d
magis diſtat a nunc: in futuris vō ecōuerſo ē pri⁹ q̄d
magis appropinq̄t ad nūc: ſi ergo pri⁹ ⁊ poſter⁹ ſunt
in tempore et ad oēm motū: ſequit̄ pri⁹ et poſterius:
ſequit̄ q̄ oīs mot⁹ eſt i tempe i deſt tēpore regulat̄.

Dignū aūt ꝯſideratiōe ē: et q̄mō igit̄ ſe h3 tp̄s ad aīa3: ⁊ ꝑp q̄d i oī vr̄ eē tp̄s: ⁊ T.cō.130
i terra: in mari: ⁊ i celo.: aut q2 mot⁹ eſt paſ
ſio q̄dā l' hit⁹ nūer⁹ ex h̄s. Hec āt mobilia oīa. In loco
n. ſunt oīa. Tp̄s āt ⁊ mot⁹ ſil' ſunt ⁊ ſm̄ potētiā ⁊ actū.
¶ Utrū aūt cū non ſit anima: erit tūc tp̄s an nō; dubi T.cō.131.
tabit vtiq3 aliquis. Impoſſibile. n. cū ſit nūerātē eē
aliq̄m: ipoſſibile ē numerabile eē aliq̄d. Quare mani
feſtū eſt: q2 neq3 numer⁹. Numer⁹. n. aut q̄d numerat̄
eſt: aut numerabile. Si aūt nihil aliud aptū natū eſt
quā aīa numerare: et aīe intellect⁹: īpoſſibile eſt tp̄s
eſſe: aīa ſi nō ſit. S3 aut hoc q̄d vt cūq3 ens ē tp̄s: vt ſi
ꝯtingit motū eē ſine aīa: pri⁹ aūt ⁊ poſteri⁹ i motu ſūt
tp̄s aūt hec ſunt: ſm̄ q̄ numerabilia ſunt. Dubitabit T.cō.132
aūt aliq̄s: et q̄lis mot⁹ tp̄s numerus ſit. Aut cuiuſlib3
et nāq3 ſit in tpe: ⁊ augmentat̄ ⁊ alterat̄ in tpe ⁊ fert̄
Scd̄m igit̄ q̄ mot⁹ eſt: ſic eſt vniuſcuiuſq3 mot⁹ nume
r⁹: vn̄ mot⁹ ſimpl'r numer⁹ eſt ꝯtinui: ſ3 nō cuiuſdā. ſ3
eſt nunc moueri vnū et aliō: quoꝝ vtriuſq3 mot⁹ erit
nūer⁹. Alteꝝ ⁊ alterꝝ igit̄ tp̄s ⁊ ſil' duo tpa eq̄lia erūt
Aut nō oē nāq3 tp̄s vnū ſil'r et ſil' eſt. Spē āt et q̄ non
ſil'. Si eñ ⁊ hi ſunt canes illi vō eq̄: vtriq3 āt ſeptem:
ide3 numer⁹ eſt. Sic eñ et motuū ſil' terꝝ idē tp̄s ē.
S3 hic velox forta ſſis: ali⁹ vō nō. ⁊ ali⁹ q̄dē loci mu
tatio eſt: hic āt alteratio. Tp̄s tñ idē eſt: ſi q̄dē et nūe
rus equalis ſit et ſimul alterōnis et loci mutationis
et propter hoc motus q̄dem alteri ſunt: et ſeorſum
ſunt: tp̄s āt vbiq3 idē: quia ⁊ nūer⁹ vn⁹ et idē vbiq3 ē
q̄ eſt eq̄liū ⁊ ſil'. ¶ Qm̄ āt loci mutatio: ⁊ hmōi circu T.c.133.
laris numerat̄ āt vnūquodq3 vno quodā ꝓxio vnita
tes vnitate: eq̄ vō equo ſic et tp̄s tpe quodam finito.
Meſurat̄ aūt ſic dixim⁹ tp̄s motuet mot⁹ tp̄e: hoc āt
eſt: q2 d̄terminato motu: et tpe menſurat̄ mot⁹ quāti
tas et tpis. Si igit̄ q̄d primū menſura omniū ꝓxioꝝ
circulatio q̄ regl'aris menſura maxīe: q2 nūer⁹ hmōi
notiſſim⁹ eſt: alteratio q̄dem igr̄ neq3 augmentatio
non ſunt regulares: loci aūt mutatio eſt. Uñ et videt̄
tp̄s eē ſphere mot⁹: q2 hoc menſurant̄ alij mot⁹: ⁊ tp̄s
hoc motu. Propt̄ hoc āt ⁊ ꝯſuetū dici accidit. Dicūt
eñ circulū eē humanas res: ⁊ alioꝝ motū hn̄tiū natu
ralē: et gn̄ationē ⁊ corruptionē. Hoc āt ē: q2 oīa hec
tpe iudicant̄: et accipiūt finē ⁊ principiū: ſicut ſi ſm̄
quādā circulationē ſit. Et tp̄s eñ ip̄m videt̄ circul⁹ q̄
dā. Hoc āt iteꝝ videt̄ ob hoc: q̄ hui⁹ loco mutatiōis
menſura eſt ⁊ menſurat̄ ip̄m ab hmōi. Quare dice
re eē reꝝ q̄ fiunt circulū: dicere eſt tpis eſſe quēdā
circulū. Hoc aūt eſt: q2 menſurant̄ circulatione. ex
tra enī metrū nihil videt̄ eſſe q̄ q̄d mēſurat̄. S3 aut
multa metra totū. ¶ Dicit̄ aūt recte q̄ numerus q̄dē T.c.134.
idē eſt: ⁊ ouiū et canū: ſi eq̄lis vtriq3 ſit. Decē aūt non
idē: neq3 decē eadē ſunt: ſicut neq3 trianguli idē qui
ē equilatar⁹ ⁊ gradat⁹ ⁊ tñ eadē figura eſt q2 vtraq3
triāgl'i ſunt. Idem eñ dicit̄ a quo nō differt dr̄ia: ſed
nō a quo differt vt triāgul⁹ a triāgulo dr̄ia differt.
Alteri q̄dē eñ triguli ſunt: a figura aūt nō; ſ3 i eadē
diuiſione et vna. Figura aūt hec quidē talis circul⁹:
alia vero huōi triangul⁹: huōi aūt alia q̄dē eq̄laterū.
Alia vō hui⁹ gradatū. Figura q̄dē igit̄ eadē: et hec
triāgul⁹ eñ eſt: Triāgul⁹ aūt nō idē eſt. Et nūer⁹ iā ſi
mil'r. Nō. n. differt a nūero dr̄ia nūerus hoꝝ. Decem
aūt non idē eſt. In quib⁹ eñ dicit̄ differunt. Hec q̄dē
eñ canes. Alia vero equi. Et de tēpore quidē ipſo: ⁊
de circa ipſum ꝓprietatibus hac intentiōe dictū eſt.

Ariſtoteles impreſentiaru3 aliquas q̄ōnes ponit. Pria quomodo tp̄s ſe h3
ad animam. Secunda quomodo tempus eſt
vbiq3 locorum: Et dicit reſpōſionem notans. q̄ tēpus
eſt quoda3 accidens motus numerus eius ⁊ accidēs
ſepe vocatur nomine habitus et paſſionis quare vbi
cunq3 eſt motus erit temp⁹ oīa aūt corpora ſunt mo
bilia ſaltem motu locali vel alio motu; et vbicunq3
eſt motus eſt tempus; quare cū mot⁹ ſit in oīb⁹ p̄tib⁹
etiam et temp⁹ erit in omnibus p̄tibus et ſi dicat ali
quis q̄ multa q̄eſcunt g̃ in illis nō eſt tempus. Dicit
phs q̄ vbicunq3 eſt mot⁹ actu: vel potentia ibi eſt tē
pus: q2 vbi eſt mot⁹ in potentia ibi ē quies; ⁊ temp⁹
ita menſurat q̄etem ſicut et motum. Deinde phus
ſoluit primā queſtionem dicēs vtrū cū nō ſit aīa erit
tempus: et ꝓbat q̄ nō. i. q̄ deficiente aīa deficiat tp̄s
hoc mō: q2 ſi impoſ'e eēt aliq̄d potēs nūerare impoſ'e
eēt aliquod numerabile: ſi ergo nō poſſet eē aīa non
poſſet eē aliq̄d potens numerare g̃ nullū eēt nume
rabile: ⁊ ex ꝯſequēti nec tēp⁹. Soluit dubitationem
philoſophus q̄ tempus in ſua ratione formali inclu
dit prius et poſterius: ⁊ quandam totalitatem qua3
non eſt conſiderare ſine aīa cōparāte prius et poſte
ri⁹: q2 non exiſtit tale tēpus realiter quo ad prius et
poſteri⁹: ⁊ quo ad ſuam totalitate3 ſine aīa: ſ3 vtcūq3
i. imperfecte quo ad nunc bn̄ exiſtit realiter ſine aīa
et idem cenſet de motu. ¶ Preterea phus dubitat
aliā queſtionē. tex. cō. 132 ⁊ eſt cui⁹ nā motus tp̄s ſit nu
mer⁹ et videt̄ q̄ cuiuſl3: q2 omnis mot⁹ eſt i tempore
et eē tempore eſt numerari tempore: quare tempus
eſt numer⁹ motus cōtinui cuiuſl3 et non tantū vnius
mot⁹: ſ3 arguit̄ cōtra hanc ſolutionē dicens: q̄ ſi duo
motus fiant ſimul ſequitur duo tempora eſſe ſimul
meſurantia illos duos motus: et ſtatim oſtendit hoc
eē impoſſibile q̄ ſint duo tempora eq̄lia ſimul dicens,
q̄ quēadmodū ſeptē canes ⁊ ſeptē eq̄ nō differūt ſm̄
numeꝝ numerātē qui ē ſeptenarius ſ3 ſm̄ nūerū reꝝ
numerataꝝ: ſic pari mō ſi fiant in vna hora duo mot⁹
vnus alterationis et alius localis tēpus vnū metitur
ambos: ſed diuerſitas eſt ex parte ſpecierum mot⁹.

¶ **Poſtea philoſophus textu cōmē**ti. 133. dicit verā ſolutionem ad quā premittit tria.
Primum q̄ inter oēs motus prim⁹ maxime ſimplex
et regularis ē localis et preſertim circularis. Secū
dū ſuppoſitū eſt q̄ vnū quodq3 numerat̄ vno ꝓximo
ſui generis vt vnitas vnitate equ⁹ equo: temp⁹ tem
pore. Tertiū preſupponit q̄ temp⁹ mēſurat motu3 ⁊
mot⁹ tēpus vt ſupra dixit. Cōcludit philoſoph⁹ ex p̄
miſſis q̄ ſi id q̄d eſt primū ē menſura omniū ꝓximoꝝ
i. omniū eiuſdē generis neceſſe ē q̄ circulatio que ē
maxime regularis ſit menſura omniū motuū: q2 iſte
mot⁹ eſt vn⁹ et vniformis: hec aūt regularitas nō re
perit̄ niſi in motu locali: q2 eſt continu⁹: et reliqui nō
ſunt cōtinui: ex hoc ergo colligere poſſum⁹ q̄ ſi pri
ma circulatio menſurat omnē motū: ⁊ mot⁹ menſura
tur a tpe in quātū menſurat̄ quodā motu neceſſe eſt
dicere q̄ tp̄s eſt numer⁹ p̄ie circulationis ſm̄ quam
menſurat̄ temp⁹ ⁊ ad quē menſurant̄ oēs alij motus
tempis menſuratione. Hanc aūt ſolutionē phs ap ꝓ
bat per opiniones alioꝝ: ⁊ dicit q̄ alij phi errantes
dixerunt q̄ tp̄s eſt mot⁹ ſphere: q2 hoc motu ſphere
menſurant̄ alij mot⁹: et temp⁹ hoc motu: ex quo dicit
philoſophus intelliget̄ illud quod conſueuit dici ſcir
cul⁹ eſt in reb⁹ humanis quod eſt dicere: q2 res hūa
ne mēſurant̄ tpe et tēp⁹ circulatione primi mobilis.

¶ **Poſtea vero phs tex. commenti** 134. dicit q2 ſupradictū eſt q̄ ſeptem canū ⁊ ſeptem
equoꝝ eſt idē numerus puta ſeptenari⁹: iō dicit q̄m̄o
illud eſt verū: et dicit q̄ licet ſit idem numer⁹ qui nu
merat ambos in ſpecie non tñ in indiuiduo: quia nō
ſunt eadem decē ſicut dicit q̄ ſtatuendo multas ſpe
cies trianguli vt yſopleurus ⁊ yſocheles ſunt qui
dem eadem figura: ſed tamen non idem triangulus
eo q̄ in trianguli ratione habent diuerſas differen
tias non aūt in figure diuiſione: quia figura diuidit̄
in triangulū: quadratū: et circulū et omnes triangu
li cadunt in illa diuiſione illi⁹ membri diuidentis tri
angulus ſic dicit q̄ decē ſunt eadē in ſpecie ſed nō in
numero ita ad propoſitū applicando vult dicere no
bis de tpe q̄ eſt quidē idē menſurans omnia mēſura
bilia non ſolū ſpecie ſed etiam numero et ad hoc ꝓ
poſitū applicat illud de numero: q̄ non eſt cogitādū
ſic temp⁹ idem ſpē menſurare plura numerabilia et
non idem numero.

¶ **Dubitatur vtrū aliquid poſſit eſſe** in pluri b⁹ locis circunſcriptiue ꝑ potentiā diuinam Egregiu3 dubium ſi aliquid p̄t eſſe in pluri b⁹ locis circūſcri ptiue.
In hac materia tres ſunt opiniones famoſe. Prima
opinio tenet q̄ illud eſt impoſſibile etiā per potentiā
dei hec eſt opinio Doctoris ſancti. 4. ſentētiarū. d. Pria opinio ſancti Thome.
10. q. i. ar. i. ad quintū: et rō illi⁹ eſt: q2 eſſe in duobus
locis dicit diuerſa vbi: et p̄ter hec circunſcriptionē
locati a duob⁹ locis. Iſtud aūt implicat. Nā illud eſt
cōprehenſum a loco cui⁹ nulla ē ps extra; ſi igit̄ ē in
diuerſis locis: ſequit̄ q̄ ſit comprehenſum et non cō
prehenſum eſt eñ cōprehenſum ab vno loco: quia q̄
libet pars locati circūſcribit̄ a loco et non eſt cōpre
henſu3: quia quelibet pars eſt extra ipſum cū per te
ſit in alio loco.

¶ **Sed contra hoc arguit̄ angel⁹ po**teſt ſimul eē in plurib⁹ locis diffinitiue ergo idē cor
pus locari in plurib⁹ locis ꝯña tenet: q2 ſimilis eſt li
mitatio hic ⁊ ibi: añs probat̄ ſubſtantia panis poteſt
conuerti in angelū ergo angelus erit ſub ſpēbus pa
nis et vbi nunc eſt.

¶ **Ad hoc argumentū reſpondetur** negādo añs: quia quod diffinitiue eſt ſic eſt ibi q̄ nō
alibi. 3. p. q. 76. ar. 5. ad primum. Ad ꝓbationem di
co q̄ dato illo caſu angelus non eſſet ſub ſpeciebus
panis local'r ſ3 ſacramētal'r. Dicit tñ Do. ſ. q̄ bn̄ pōt
aliquid eē in pluribus locis in vno circunſcriptiue et
in alio nō localiter: ſ3 ſacramentaliter. ſ. q̄ per ꝯuer
ſionem alteri⁹ in ipſum pōt illud corpus eſſe alibi q̄
in loco ſuo naturali: q2 vbi prefuit conuerſum ibi eſt
illud in quo conuerſum eſt nō localiter ſ3 ſacramenta
liter. Et hoc modo. ſ. ſacramentaliter corp⁹ chriſti
pōt eſſe alibi ⁊ in plurib⁹ locis: non aūt localiter nec
dimenſiue: q2 localiter eſſe includeret cōtradictionē
ſicut poſite ſunt rationes coꝝ in precedenti. q. ſacra
mentaliter aūt non includit cōtradictionē: q2 ipſum
nō eſt ibi ſm̄ leges loci: ſ3 tm̄ illud ſub quo ē ſacramē
taliter.

¶ **Alia ē opinio doctoris ſubtilis q̄** cōſiſtit i hac regula quā h3 in. d. 10. 4. q. 2 Que ſunt Secūda opinio doctoris ſubtilis.
priora ipſo vbi quēadmodū ſunt abſoluta et relatio
nes intrinſec⁹ aduenietes vniformiter inſunt corpi
in pl'ib⁹ locis et i vno tm̄: q̄ vero ſunt poſteriora vel ſi
mul natura: q̄madmodū ſunt relationes extrinſecus
aduenientes: non vniformiter inſunt corpi in pluri
b⁹ locis et in vno tm̄. ex quo ſequitur ſecundū eū ſi. a
corp⁹ eſt albū in vno loco: eſt album in alio loco; eo
dē mō de quanto et ſpēb⁹ ei⁹ pōt tm̄ iacere in vno lo
co: et non in alio loco: ſ3 ſtare vel currere: apparēter
pōt contra eū obijcere ex ipſius dictis ſi talis reſpec
tus etiam extinſecus adueniens ſit in vno loco ⁊ non
in alio ſequitur contradictio: ſcilicet q̄ talē reſpectū

recuperet, ⁊ non recuperet arguendo vt ipſe arguit de abſolutis ⁊ relatione intrinſecꝰ adueniente. Similiter vult ipſe: ſi aliquod corpꝰ ſit extenſũ i.a.loco et ſit in.b.loco et non ſit extenſum: ſeq̃tur ꝙ eſt extenſum: et non extenſum. Similiter ſi in duobus locis ſit aliqͣd corpꝰ et in vno loco habeat albedinem: ⁊ nõ in alio: iam hꝫ albedinem: et nõ hꝫ albedinẽ. De hoc mõ arguendi.q.ſequenti loquemur ſm eũ: ergo vel ignis ẽ maioris actiuitatis q̃ frigꝰ ſit reſiſtentie vel econuerſo vel equaliter: ſi primum caleſiet et nullo mõ frigeſiet: ſi ſm frigeſiet et non caleſiet. Si tertiũ non caleſiet: ⁊ ſi frigꝰ ſit maioris actiuitatis: q̃ calor reſiſtentie frigeſiet ſtat cũ frigꝰ equaliter actiuitati caloris reſiſtere: ⁊ eẽ magis actiuũ q̃ calor ſit reſiſtens nec inconuenit dicere ꝙ frigꝰ in grecia impediat calorem in ſicilia: qñ eſt idẽ paſſum. ¶ Ex quo ſeq̃tur ꝙ ea que repugnant eidem in vno loco duntaxat exiſtenti non poſſunt eidem conuenire: plura loca occupanti et ſic nõ admittit ꝙ idem in vno loco q̃eſcat: et in alio moueatur, et ꝙ in vno deſcendat: et in alio aſcendat: et ꝙ in vno viuat et in alio moriatur: et ꝙ in vno albeſiat: et in alio nigreſiat et ꝙ in vno caleſiat ⁊ in alio frigeſiat.

Tertia opinio nominaliũ. ¶ Tertia opinio nominaliũ que tenet ꝙ oĩa illa enumerata poſſunt eidem in pluribꝰ locis exiſtenti contingere: et reſpectu terminorum includentium negationẽ concedantur ꝓpoſitiones. Cũ limitatiõe ita ꝙ ſtat ꝙ ſortes moueatur Parrhiſij et ꝙ q̃eſcat rome q̃uis nõ quieſcat: ꝙ viuat parrhiſij: ⁊ moriatur rome q̃uis nõ moriat̃.

Dubiũ.1. de tp̃e. ¶ Sed contra hanc poſitionem arguitur ex ea ſeq̃tur ꝙ idẽ poſſit mereri: et demereri ſimul et ſemel: ꝯñs eſt falſum. Conſequentia tñ probatur ponat̃ ſortes rome mortaliter peccans: et penitear Parrhiſijs: vel faciat actum meritoriũ. Dicit̃ communiter: ſi mereat̃ in vno loco: in alio loco merebatur: vel ſi demerat̃ in vno loco: in alio demerebitur: meritum eñi ⁊ demeritũ dependet in acceptatione vel de acceptatione diuina. Non plixe hoc pro nunc impugnabo. Nam in alia lectione hoc feci: ſed dico ꝙ põt aliq̃s habere gratiam: et mortale peccatum ſimul et ſemel ſi deo placeat: ⁊ puniri s pena ſenſus: et beatificari: non tñ poteſt beatificari et damnari pena damni in eodem tempore ꝓpter ꝓuationẽ quaꝫ pẽa damni importat decarentia beatitudinis ꝫ poſſit pugniri pena damni in.a.loco ⁊ beatificari ſiplicit̃'. Si petas quid deꝰ faceret illo caſu dato. Dico ꝙ põt facere q̃cquid velit: iſtoꝝ eñi duorũ neutrum implicat: ſꝫ quis eſt conſiliarius eius

¶ Circa iſtos tex. oẽs precedentes Dubitatur circa materiã de tempore vtrũ tempꝰ ſit ens: et arguit̃ ꝙ non oẽ compoſitũ ex non entibꝰ ẽ nõ ens tẽpus cõponit̃ ex non entibus: ergo tempꝰ non ẽ ens: maior eſt nota et minor ꝓbat̃: quia tẽporis ptes ſunt preteritum et futurũ que nõ ſunt. ¶ Secũdo arguitur de tempore dixit philoſophus non habemus niſi quodam nunc ſꝫ nunc non eſt pars temporis ergo tempus nihil ẽ. ¶ Tertio arguit̃ oẽ diuiſibile debet habere aliquam ptem q̃ ſit: ſꝫ tempus non habet aliquã ptẽ q̃ ſit g̃ tempus nihil eſt. ¶ Quarto arguit̃ nullum eñs extra animã ẽ in celo et in terra et in mari et vbiq꜡ locorum ſꝫ tempꝰ eſt in celo et in terra et in mari et vbiq꜡ locorũ ergo tempun nõ eſt eñs extra animam ꝯña eſt infeſt ino totuꝫ añs ẽ verũ ergo ⁊ ꝯñs maior nota eſt ⁊ minor pꝫ ex philoſopho in textu huiꝰ 4.tex.cõ.81. ¶ Oppoſitũ arguitur que ꝫ ſpecies alicuius predicamenti ẽ ens ſꝫ tempꝰ eſt vna ſpecies alicuius predicamenti ergo tempꝰ eſt ens: maior nota eſt auctoritate philoſophi.4.tho. dicentis nõ ens non eſt in genere: et minor pꝫ ex philoſopho in predicamento quantitatis.

¶ In hac materia dicendum ꝙ tempus eſt aliquid ens quid probatur: quia qͦd eſt menſura motus eſt ens: ſed tempꝰ eſt menſura motus vt pꝫ: q꜡ qñ aliquẽ motũ ignoramꝰ quã ſit velox vel tardus querimus in quanto tp̃e ſit confectus ergo tp̃s eſt aliquid. ¶ Notandum eſt ſecundo ꝙ de eẽ permanentis et ſucceſſiui magna eſt differentia: q꜡ permanens habet oẽs ſuas partes ſimul ſucceſſiuũ vero non hꝫ oẽs ſuas partes ſimul ideſt quelꝫ pars que p̃terijt non hꝫ eẽ ſimul cũ qualibꝫ que ſequet̃. ¶ Notandũ eſt tertio de mente Cõmentatoris in iſto.4.commento 99. ꝙ tempus eſt cõpoſitũ ex duabus quantitatibus ſcilicet quantitate continua et quantitate diſcreta: quod non intelligatur vt verba ſonant. Nam ſi ita intelligeretur ſequeretur: ꝙ tempus non eſſet vnum per ſe: ſed intelligatur: ꝙ hoc nomen tempus ſignificat duo. vnum eſt de materiali quantitas continua et eſt motus: ⁊ aliud eſt de formali ⁊ eſt quãtitas diſcreta ſed ipa diſcretio actualis prioris a poſteriori: q̃ non ita intelligat̃ ꝙ priꝰ et poſteriꝰ in motu vel tp̃e ſint diſcontinua: ſed ꝙ priꝰ et poſteriꝰ cõprehenduntur ab intellectu abſtractione p̃ciſiua vnũ abſq꜡ alio et ſic intelligat̃ Cõmentator. ¶ Ex quo infert̃ ꝙ illa diſcretio eſt tanq̃ forma: et priꝰ et poſteriꝰ in motu tanq̃ materia; q꜡ ea q̃ ſunt realia ſunt priora quã ea q̃ ſunt in aĩa.

¶ Ad rationes in oppoſitum dico. Ad primã. ꝙ bene ꝓbat ꝙ tp̃s non hꝫ eſſe completũ extra aĩaꝫ et idẽ dicat̃ ad ſecundã et tertiã rõnẽ: vel dicat̃ ꝙ ille rõnes hñt verũ de permanentibꝰ ⁊ nõ de ſucceſſiuis. Ad vltimã dicat̃, ꝙ tp̃s eſt in omnibꝰ talibus non per inheſionem ſed tanq̃ menſura.

¶ Secundo dubitatur vtrum rerum corruptibilium menſura ſit tempꝰ eternarum mutabilium menſura ſit euũ: ſed eterni immutabilis menſura ſit eternitas. Dubiũ.2. ¶ Pro ſolutione notandũ ꝙ differentia cõiter ponit̃ inter eternũ: euũ: et temporale. Eternum ꝓprie dicitur qͦd eſt ſimpliciter ĩmutabile: tam ſubſtantialiter q̃ accidentaliter. de quo Boetius in.5.de conſolatione ꝓſa vltima. Eternitas eſt interminabilis vite tota ſimul ⁊ perfecta poſſeſſio. Unde eternũ ſimul et ſemper hꝫ quicquid hẽre põt et ſemper eſt quicquid eẽ poteſt: ideo dicit̃ poſſeſſio tota ſimul et perfecta vite interminabilis. Euum ẽ qͦd eſſe non deſinit: ſiue ſemper fuerit: ſiue eſſe inceperit quantũ ad eſſentialia: ẽ tamen mutabile quãtũ ad accidentalia: q꜡ poteſt acquirere perfectiõem qua caret: et ꝑdere quã hꝫ: itaq꜡ euũ lꝫ ſubiat̃r nõ mutet̃: ẽ tñ mutabile accidental̃r: vt angelus: celũ: materia prima. ¶ Temporale eſt ꝙ mutatur taꝫ ſubſtantial̃r q̃ accidẽtaliter ideſt qͦd aliquando deſinit eẽ ſimpliciter: et manens acquirit qͦd nõdũ hꝫ: vel perdit qͦd habet: et ſecundum hec imaginant̃ multi triplicem menſuram vnam rei permanentis non cõpacientis ſecũ aliquam mutationem quã dicũt eternitatẽ aliã rei ꝑmanentis cõpatientis aliquã mutationẽ in ſuis operationibꝰ q̃lis eſt angelꝰ ⁊ illã vocãt euũ. Tertiã

rei ſucceſſiue nõ permanentis. ſ. aliquando deficientis eſſe: ſic capitur hic rei permanentis ꝓ re q̃ ſemꝑ manet et nunq̃ eſſe deſinit lꝫ eſſe inceperit: ⁊ ꝑ oppoſitum ſucceſſiuũ ꝓ eo in quo non eẽ ſuccedit eſſe: et huiuſmodi menſuram dicunt tẽpus hec ꝓ terminoꝝ declaratione.

¶ Sed pro ſolutione argumentorũ aduertendũ ꝙ lꝫ ita bñ diſtingatur triplex eſſe quibus imponuntur nomina: eternũ euũ: temporale nõ tñ oportet eẽ triplicẽ menſuram durationis huiuſmodi triplicis eſſe. Eſſe eñi in ſe nõ menſuratur niſi menſura efectionis: de qua dictũ eſt queſtione preſenti. ꝙ deꝰ ẽ menſura omniũ aliorum a ſe quantumcunq꜡ diuerſoꝝ: q꜡ omnium perfectiones cognoſci poſſunt ꝑ acceſſum ad diuinam perfectionẽ: ſꝫ loquendo de menſura durationis. Sic eſt vna menſura omniũ mẽſurabiliũ ſm durationẽ: et hec ẽ tẽpus in actu vel potentia. Dico omniũ menſurabiliũ ſm durationẽ quia durationis dei tẽpus nõ ẽ mẽſura: ſed nec eternitas tum, q꜡ deus ſm durationẽ ẽ ſimpliciter ĩmẽſus tum q꜡ eternitatis dei eſt ipſe deꝰ: et ſua duratio: idẽ aũt nõ menſurat ſe: ideo non plus menſuratur eternitate q̃ in mortalitate: tum q꜡ menſura tantũ eſt finitoꝝ ſicut eñi infinitũ ſm multitudinẽ vel magnitudinem non hꝫ menſurã ſue magnitudinis: aut multitudinis Ita nec infinitum ſꝫ durationẽ hꝫ menſurã ſue durationis ratio eñi menſure finito congruit.

¶ Sed contra hoc arguitur ſequeretur ꝙ duratio dei menſuraretur tempore: et non eternitate ꝯñs eſt falſuꝫ et contra doctores cõmuniter et ſanctos. Probat̃ ꝯña: q꜡ exiſtentia dei etiam coexiſtit ſucceſſione ſicut exiſtentia angeli. Itẽ cuilꝫ eẽ correſpondet ſua menſura ſibi ꝓportionata: ſed triplex inuenit̃ eẽ primũ eſſe ꝑmanens ex ſe et hoc conuenit deo: et ideo illud eẽ menſuratur eternitate: ſꝫ eſt eẽ ꝑmanens nõ ex ſe ſꝫ virtute alterius et hoc cõuenit angelis: ⁊ ideo videntur participare quaſdaꝫ condiciones eternitatis: que ſunt habere totũ eſſe ſimul: ⁊ habere eẽ ꝑpetuum quantũ ex ſe eſt: q꜡ tñ non ſunt ſimpliciter eterne ideo nõ menſurant̃ eternitate ſed euo qͦd eſt quedã ꝑticipacio eternitatis tertiũ eſſe ẽ eſſe ſucceſſiuũ qͦd conuenit omnibꝰ corruptibilibꝰ ⁊ ideo oĩa corruptibilia menſurantur tẽpore cõcordat Anſelmꝰ in ꝓſologio quatũ ad triplex eẽ vnũ quod deficit generabile et corruptibile aliud quod non deficit põt tñ deficere: vt eẽ angeli tertiũ qͦd nec deficit nec põt deficere vt eſſe dei. ¶ Ad argumẽtũ igit̃ dico ꝙ ſancti dicunt ꝙ deꝰ menſurat̃ eternitate non intelligunt ꝙ deus qui ſimpliciter eſt immenſus menſuretur ꝑ creaturã aliquam aut etiã ſuã eſſentiam: ſꝫ intelligunt ꝙ ſicut ꝑ tempus et ptes temporis menſuramus oĩa temporalia ita durationem dei infinitaꝫ cognoſcimus: q꜡ neceſſario coexiſtit tempori in actu: et in potentia. Quantitas vero durationis quoꝝ cunq꜡ alioꝝ adeo non cognoſcit̃ a nobis niſi ex hoc ſolo: q꜡ coexiſtit maiori vel minori tẽpori ĩ actu vel ĩ potentia vt ꝓbatum eſt nominales igitur in iſta materia de tempore aiunt ꝙ angelꝰ põt conſiderari in quantum ſubſtantia et ſic nullo tempore mẽſurat̃: aut poteſt conſiderari in quantũ duratio et ſic bñ cõmenſurat̃ tp̃e q꜡ coexiſtit ſucceſſione tempis in actu vel in potẽtia: vñ aliquis angelus magis altero durare dicit̃ q꜡ coexiſtit maiori ſucceſſioni in actu vel in potentia: et ſi dicas ſequit̃ ꝙ deus dicat̃ mẽſurari tempore quo ad ſuam durationem; q꜡ coexiſtit tp̃i in actu vel in potentia ſed hoc nõ cõuincit: q꜡ tam deus q̃ ſua duratio ſunt ĩmutabiles: ſed tñ non ſic angelꝰ cuius ſubſtantia annihilari poteſt et operatio variari: ſecundo q꜡ ſucceſſio temporis dependet a deo et non ſic duratio dei a tempore angeli vero duratio regulatur ex coexiſtẽtia temporis in actu vel in potentia non ſit duratio dei hec ſunt collecta ab Ochã in ſecundo.q.12.

¶ Opinio tamẽ Doctoris ſancti in prima parte.q.10. eſt ꝙ eſſe et ſubſtantia angeli et anime itellectiue ⁊ celi menſuratur euo. ¶ Pro declaratione huius noto ꝙ vbi eſt priꝰ et poſteriꝰ ibi de neceſſitate eſt ſucceſſio et tempꝰ et vbi hoc nõ eſt nec eſt ſucceſſio nec tempus eſſe aũt dei in ſe non hꝫ ſucceſſionem nec in operationibus et ꝓpter hoc mẽſurat̃ eternitate que eſt menſura eſſe eodem modo ſemper ſe habentis: eſſe autem angeli anime et celi non hꝫ ĩn ſe ſucceſſionẽ quia eſt incorruptibile et inuariabile: hꝫ tñ ad iunctam ſucceſſionem: quia in angelo et aĩa eſt ſucceſſio operationũ et in celo eſt motus et iõ menſurat̃ euo eſſe aũt generabilium et corruptibiliũ et ſimil̃r omnis motus menſurat̃ tempore quia ĩn tranſmutatione cõſiſtit vel ſubiectũ eſt trãſmutationi hoc cum dicit Joã. capreolꝰ ð mẽte Doctoris ſancti ſecundo ſenten.d.2.q.2: quod eſt eſſe angeli perfectioris addẽs reſpectũ ratiõis ſimultatis et in diuiſionis ſecundum prius et poſterius ſibi ſuccedentia et ſic per illud poteſt certificare quantitatem alioꝝ eiuſdem gñis.

¶ Addo his de mente Doctoris ſancti in prima pte.q.10. ꝙ idem eſt tempꝰ menſurãs oẽs motꝰ q꜡ tempus conſequiꝰ motũ vt eſt qui ẽ ſolũ vnus in primo mobili ergo vnum ẽ tempus q̃uis capiendo tempꝰ pro ſucceſſione tempus eſt in mari ⁊ terra et vbiq꜡ locorum.

¶ Dicit etiam Do. ſ. in trac. de inſtãtibꝰ ꝙ toto in tp̃e ſm ſubſtantiã idem eſt nunc variatum ſecundum rõnem. Nã nunc quod menſurat ſubſtantiam ĩmobilis vt menſurat ſubſtãtiã ẽ inuariabile ſꝫ vt menſurat illã vt variabilẽ: ſic eſt idẽ in ſubſtãtia ſed diuerſum ſm rationem aliud eſt nunc qͦd eſt ꝯtinuatiuũ vel terminatiuũ et hoc eſt variabile re ⁊ ratione et eſt menſura mutari eſſe quare nunc illud variabile ſecundũ rationem eſt variabile prout coexiſtit alteri et alteri parti temporis. ¶ Tertio dubitatur vtrũ tempus ſit idem ꝙ motus: ⁊ videt̃ ꝙ nõ q꜡ philoſophus ꝓbat ꝙ tp̃s non ſit circulatio. In oppoſitũ tñ arguit̃ tempus eſt numerus motus ſecũdũ priꝰ et poſterius: et hoc debet intelligi de numero numerato qui non eſt aliud q̃ partes motus numerate ſecundum prius et poſteriꝰ: ergo tempus eſt motus. In hac queſtione dicendum ꝙ ſi tempus conſideret̃ ſecundum eſſentiam ſuam ſic tempus nõ eſt idem cum motu: voco hic eſſentiam rationẽ formalẽ ſic enim conſideratur vt menſura: et ſic diſtinguit̃ a motu in tp̃s cõſideratum realiter ſic idem eſt ꝙ motus quamuis non deſunt reales dicentes ꝙ tempus eſt ꝓpria paſſio conſequens motũ diſtincta realiter a motu: ſed hoc ẽ falſum: q꜡ ſtat aliquod mobile moueri local̃r et nullo exiſtenti tp̃e: ergo ſequit̃ ꝙ põt eſſe motus abſq꜡ tali menſura ergo nõ ẽ neceſſaria.

¶ Sed arguit̃ probãdo ꝙ tempus non ſit realiter motus quia nullus motus eſt in omni vbi: ſed tempus eſt in omni vbi ergo tempus non

eſt motus conſequentia eſt in feſtino: añs eſt verū er
go et conſequens: dicendū ꝙ tempus non eſt motus
eſſentialiter et quidditatiue: ſecus autem realitr.

Argūm.2. ❡ Secundo arguit philoſophus ſi
tempus eſſet ꝑmus motus ſequeretur ꝙ ſi eſſent plu
res mundi: eſſent plures primi mot⁹: et ita plura tē
pora: qḋ Ariſto. reputat pro grandi inconuenienti.
❡ Ad hoc pōt dici ꝙ tempus pōt conſiderari dupl'r
vno modo vt eſt paſſio motus: alio modo ſm qḋ eſt
menſura alioꝝ motuū extrinſeca ſi prīo modo conſi-
derat̄ ſic ſi eēnt plures motus primi et plures mun-
di eēnt plura tempora nō tñ neceſſario ſeq̄tur, ꝙ ſi
eēnt plures mundi eēnt plura tempora tanq̄ menſu-
re extrinſece. Nam eſſet ſufficiens vn⁹ mot⁹ et vnum
tempus ꝓ menſurandis omnib⁹ mundis. Pꝫ igit̄ ad
queſtionē reſponſio qua dicebat̄ vtꝝ tempus ſit mo⁹.
Dicendū ꝙ ſunt idem real'r ſꝫ diuerſa ratione.

Q̄ō.4. ❡ Queritur quarto vtrū diffinicio
temporis ſit bñ aſſignata. Et arguitur ꝙ nō: q2 cōen
tator inquit i iſto.4.cō.10.ꝙ numeratio numeri mo
tus nō eſt numerus mot⁹ ſꝫ tempus ē numeratio nu-
meri motus ḡ temp⁹ nō eſt numer⁹ mot⁹. Secundo
ar guit̄ numeratuꝫ prioris et poſterioris mot⁹ non ē
numer⁹ motus: ſꝫ temp⁹ ē numeratū prioris ⁊ poſte
rioris motus ḡ temp⁹ non eſt numerus motus. Op-
poſitū determinat phs tex.cō.95.ad cui⁹ inueſtiga-
tionē: notat phs ꝙ q̄uis tempus nō ſit motus eſt tñ
aliq̄d motus qḋ Ariſ. ꝓbat: q2 nō pōt apprehendi niſi
apprehenſo motu vt dicit phs in iſto.4.tex.cō.61.
vbi dicit Ariſ. de dormientib⁹ apud heroes qui fabu
labantur dormiuiſſe ꝑ magnū tempus: et cū ipſi com
putauerunt inſtans in quo inceperunt dormire et in
ſtans in quo fuerunt expergefacti et non ꝑceperunt
motū intermidiū: nō ꝑceperunt tempus: ergo lꝫ tꝑs
non ſit motus ē tñ aliqḋ motus. ❡ Poſtea vero dicit
phs ꝙ tēpus in ſeq̄tur motū ratione prioris et poſte
rioris non quocūqꝫ modo: ſꝫ vt coꝝ eſt numerus vel
vt numerabilia: qḋ ſic ꝓbat: q2 illud ꝑtinet ad ratio-
neꝫ temporis quo cognito cognoſcit̄ temp⁹: ſꝫ ſic eſt
ꝙ ꝑcepto priori et poſteriori motus ꝑcipim⁹ temp⁹
Nam quis pōt imaginari duo indiuiſibilia. ſ. prius ⁊
poſterius quin imaginet̄ mediū ergo tempus in ſe-
quitur motū ratione prioris et poſterioris. ❡ Ulte-
ri⁹ eſt conſiderandū in preſentiaꝝ: ꝙ tempus non eſt
numerus quo numeramus. Nam ſic eēt diſcretio et
quātitas diſcreta ſꝫ eſt numerus numeratus prioris
et poſterioris mot⁹ ꝓfluxu nō aūt ꝑ forma diminuta.
Tunc pꝫ ꝙ illa diffinitio eſt bona ⁊ ad rationes ante
oppoſitum dicit̄ ꝙ tempus nō ē numeratio. i. nō ē nu-
merus quo numeram⁹ in actu: q2 eēt numer⁹ in tenti
onalis: ſꝫ bñ eſt numerus numeratus: et ꝑ hoc patet
ad alias rationes reſponſio.

Dubiū.5 ❡ Dubitatur quinto vtrum inſtans
ſit vnū et idē in toto tꝑe ad qḋ reſpondetur breuiter
ꝙ inſtans eſt vnū et idē in toto tempore ſm ſubſtātiā
ſed non eſt idē ſm eē: ⁊ hoc pꝫ ꝑ rationes philoſophi
in litera. Nam imaginatur ꝙ quemadmodum ſub
ſtantia mobilis eſt vna ſemꝑ ſic nunc eſt vnū ſemper:
quemadmodū mobile ſemꝑ variat̄ in motu: ſic etiaꝫ
et ipſum nunc qḋ eſt menſura mutati eſſe qḋ ſemꝑ eſt
aliud et aliud. Unde ſeq̄tur ꝙ illa ratio philoſophi
qua ꝓbat ꝙ nunc ſm ſubſtantiam eſt idē nō eſt multi-
momenti: qua arguit, ꝙ ſi eēt aliud et aliud nunc ſm
ſubſtātiā; vel prius nunc manet cum poſteriori nunc
vel non. Si primem, ſeq̄tur eē duo nunc ſimul qḋ eſt
impoſſibile ſi ſecundū ſequitur ꝙ illud nunc corrūpa
tur: et non in ſe ipſo: q2 idē eſſet et non eēt qḋ eſt fal
ſo: ergo reſtat ꝙ idem manet ſemꝑ. Sed hoc argu-
mētū nō vrget: q2 idem ꝓbaretur de inſtanti quo ad
eſſe. Dicendū igitur, ꝙ illud inſtans corrumpetur ꝑ
vltimum inſtans eſſe ita ꝙ nunc eſt: et non immedia
te poſt hoc erit: ſed nunc nō corrūpit̄: ſꝫ immediate
poſt hoc corrūpetur: nec valet dicere ī mediate poſt
hoc corrūpetur: ḡ immediate poſt hoc erit: ſꝫ ſatis
eſt ꝙ imediate ante hoc fuerit.

❡ Dubitatur ſexto vtꝝ inſtans cau- Dubiū.6.
ſet tempus: et videt̄ ꝙ non: q2 tempus eēt cōpoſitum
ex inſtantib⁹: ſꝫ oppoſitum arguit̄ auto. comen. cō.
103. huius quarti: dicentis, ꝙ ſicut traſlatum cauſat
traſlationem ſic inſtans cauſat tēpus. In hac. q. notā
dū ꝙ inſtans ſm ſubſtantiā nō eſt cauſa proprie ipſi⁹
tēporis: q2 in nullo genere cauſe ē cauſa: ſꝫ quodam-
modo pōt reduci ad gen⁹ cauſe materialis: q2 oīs
diſpoſitio q̄ eſt neceſſario req̄ſita et preſuppoſita ad
eſſe alicui⁹ habetur ſicut cauſa materialis illi⁹, vt pꝫ
4. metheo. De calido et frigido reſpectu generatio
nis mixti: ſꝫ ſic eſt ꝙ inſtans requirit̄ ad vnitatē mo-
bilis: et vnitas mobilis ad vnitatem motus vt habet̄
5. phiſi. tex. cō. 34. et vnitas mot⁹ req̄ritur ad vnita
tem tēporis: ergo quoddāmodo inſtans eſt cauſa tē
poris materialis.

❡ Dubitatur ſeptimo Utrum ſit da Dubiū.7
re minimū temp⁹ q̄ queſtio mouetur ab Ariſto. in
iſto. tex. cō. 108. et videtur ꝙ dat̄ minimū tēp⁹ auto.
Phi. 2. de anima. tex. cō. 41. dicentis omniū natura
conſtantiū dabilis eſt certus tꝑs augmenti et decre
menti. Oppoſitū arguit̄ auto. phi in iſto. 4. tex. cō.
108. dicentis, ꝙ tempus ſm numerum eſt vnuꝫ et mi
nimū vt vna dies vna hora: ſꝫ ſm ꝙ cōtinuū nō ē dare
minimū: Dicendū breuiter: ꝙ in tꝑe non eſt dare mi
nimū: q2 cū ſit res ſucceſſiua, quocūqꝫ n. tēpore dato
illud hꝫ preteritū: et futurū: quoꝝ quodlꝫ eſt minus
eo ⁊ prefuit ante ipſum: ergo nō ē dare minimū tꝑis
quo ad durationē: nec quo ad velocitatem: q2 quo-
cūqꝫ motu minimo dato quo ad velocitatē pōt dari
alius minoris velocitatis: qñ mobile idem ſpaciū in
minori tempore perageret. Quod etiā pꝫ: q2 celuꝫ
mouet̄ motu vniformiter difformi quo ad ſubiectuꝫ
vt pꝫ numerando velocitates ab equinoctiali vſqꝫ ad
polum articum vbi quacūqꝫ data datur minor: ⁊ mi
nor verſus polū articū: q̄ eſt non gradus mot⁹ et non
mouet̄ dicat̄ igit̄ ad autoritatem ante oppoſitā ꝙ in
telligit̄ de reb⁹ compoſitis ex materia et forma vel
de ꝑmanentib⁹ et nō de ſucceſſiuis.

❡ Dubitatur octauo circa tex. com. Dubiū.8
128. vtrū mot⁹ ſit cauſa, per ſe corruptionis. Nā tex-
tus videtur dicere ꝙ ſic. Nā dicit ꝙ oīs mutatio a na
tura remotiua ē. Dicendū ad hoc ꝙ illa mutatio pōt
conſiderari dupl'r: vno modo inquantū eſt inſtrumen
tū alicui⁹ agentis intendentis aliquā formā in mo-
bili ꝓducere: et ſic bñ eſt cauſa generationis. Alio-
modo pōt conſiderari ſm ſe et ſic motus oīs innouat
a tꝑe a quo: et eſt cauſa corruptionis in genere effici
entis ꝓpinqui vt caliditas recepta in aqua deſtruit
frigiditatem que ibi erat.

❡ Dubitatur nono quid ſit temp⁹ ⁊ Dubiū.9.
inſtans apud opinionē noīaliū. Ad qḋ rñdet̄ de men
te Gregorij in. 2. ſniaꝝ. d. 2. q. 1. ꝙ tꝑs ſupponit ꝓ mo

bili connotando ꝙ ſit in aliq̄ diſpoſitione ī qua imme-
diate poſt hoc erit, et ī mediate āte hoc fuit: ſꝫ inſtās
ſupponit ꝓ mobili connotādo, ꝙ ſit in aliq̄ diſpoſitio
ne in qua non īmediate ante hoc fuit: nec īmediate
poſt hoc erit.

Dubiū.10 ❡ Dubitatur decimo vtrū volūtas
poſſit ꝓducere aliquē actū ī inſtanti: ⁊ videt̄ ꝙ illud
ſit impoſſibile: q2 ex illo ſeq̄tur: ꝙ quecūqꝫ voluntas ꝑ
aliqḋ tempus cōtinuaret aliqḋ peccatū infinituꝫ de
meritū ſibi reportaret ꝯñs eſt falſum: ergo illud ex
quo ſequit̄. Seq̄lla ꝓbat̄ voluntas ꝓ quocūqꝫ īſtanti
continuat talē actū hꝫ poteſtatē deſerendi talē actū:
et pōt deſerere talem actū: ergo ꝓ quocūqꝫ inſtanti
peccat nouuꝫ peccatū: q2 obligatur deſerere talem
actum et pōt et non deſerit talē actum. ❡ Ad hoc ar
gumētū qḋ ē nimis difficile rñdeo multipl'r. Primo
modo reſpondet Gregori⁹ in. 2. ꝙ dat̄ certa morula
temporis neceſſarie continuationis in qua poſt ꝙ vo
luntas fecit aliquē actū neceſſario continuat illū: et
in illa morula nec meret̄ nec demeret̄: ſꝫ ī inſtanti ter-
minatiuo talis morule libere pōt deſerere talē actū
totū ſm cathegore ſꝫ hec opinio eſt nimis falſa: q2 ca
pio inſtans mediū talis morule in illo pōt totū actū
relinquere: q2 qua ratione pōt in inſtanti terminati
uo illi⁹ morule totū actū corrupere: eadem ratione
poterit in inſtanti medio: q2 agens eſt tante actiui-
tatis et reſiſtentia act⁹ ē tanta. Secunda reſponſio
eſt Climetō et domini Ocham, ꝙ ꝓ quocūqꝫ inſtāti
voluntas meret̄ vel demeret̄ aliquē actū continuan-
do vel ꝓducendo debuit voluntas īmediate ante ta-
le inſtans habere poteſtatē talē actū impediendi; et
q2 talē ſemꝑ non habet: q2 actus eſt certe reſiſtentie:
ideo dicendū ꝙ non ꝓ quolꝫ inſtanti demeret̄ ꝯtinuā
do illum actum.

❡ Sed cōtra hoc replicatur. Uolo
ꝙ iniungat deus preceptum alicui ne diligat vt. 4.
ſed citra. 4. ipe tñ diligat vt. 4. per totā horam et ſe
quitur ꝙ importabit infinitū demeritū ex illa hora
continuando illum actū: q2 ꝓ quocūqꝫ inſtāti habuit
ꝓtātē impediendi ne mereat̄ poſt illud eſt. n. vt. 4. q2
bene pōt dari vltimū eſſe incōpletū rei ꝑmanentis.
Alij vero dicunt ꝙ ꝓ quolꝫ inſtanti verum eſt dicere
ꝙ demeret̄ ſed non ꝓ oībus inſtantibus: et ſic non ar
guit̄ infinitū demeritū. Alio mō rñdet̄ et melius con
cedendo, ꝙ ꝓ quolibet inſtanti ꝯtinuationis pōt vo-
luntas tollere talē actū: ſi volūtas et intellectus attē-
dere poſſent ad tꝑs cōtinuationis quodlꝫ talis act⁹:
tñ ex debilitate hūana non pōt ꝑfecte attendere ad
quodlꝫ tale tꝑs ob id deꝫ de⁹ non obligat ipaꝫ ꝓ quolꝫ
tali tꝑe tollere talē actū: et q2 non obligat ꝓ quolibꝫ
iſtāti tollere talē actū nō ē īfiniti demeriti talis act⁹.

Dubiū.11. ❡ Dubitatur. 11. Utrū deus poſſit
producere tres āgl'os. a. b. c. vnū īmediate poſt ali⁹
um et aliū īmediate poſt aliū. Ad quā qōnem rñdeo
ꝙ ſi iſte productiones dicant menſuras adequatas
impoſſibilis eſt caſus: quia darentur tria inſtātia im
mediata: ſi tñ dicant menſuras in adequatas poſſibi
lis eſt caſus vt ꝙ. a. ꝓducatur in hoc inſtanti. b. autē
immediate ante hoc et. c. immediate poſt hoc que vo
cantur menſure in adequate vel ſubitanee. Dicimus
enim ꝙ. b. in hoc inſtanti ꝓducit̄ vt dicat menſuram
adequatā: q2 in hoc inſtanti eſt et non īmediate ante
hoc fuit vt ly añ includat inſtans: q2 ſua contradicto
ria eſt falſa īmediate añ hoc fuit q2 prima expones
eſt falſa ante hoc fuit vt ly ante includat inſtans: q2
ſignificat in aliquo inſtanti ante hoc fuit: et oēs deſ-
cendentes ſunt falſe. Nā ſi ille angelus in aliquo inſ-
tanti fuerit: ſequit̄ ꝙ non īmediate añ hoc fuit ꝓduc
tus: q2 mediabit totū tꝑs inter ilud inſtās et hoc inſ-
tans preſens in quo nō fuit productus: ex quo ſequi
tur corolarium: ꝙ ſi angel⁹. b. et angelus. a. eēnt du-
rantes per. 6000. annorum: duraret tamen ange-
lus. b. pluſq̄. a. per menſuram in adequatam imme-
diate añ hoc non plus durabit angel⁹. b. q̄. a. ſi ly du
raret dicat menſurā adequatam: ex quo ſequit̄ ſcḋo
ꝙ iſta conſequentia non valet loquendo añ illḋ īſtās
in quo incipit eē: a. b. nunc non eſt ſꝫ aliquando erit:
ergo incipit vel incipiet eē vt ly incipiet denotet qua
lemcūqꝫ menſurā ſi tñ ly incipiet denotet menſuram
inſtantaneā incipiet eē in inſtanti in quo. a.

❡ Explicit quart⁹ liber phyſicoꝝ. Ariſ. ſtagy.

❡ Incipit quint⁹ lib. Ariſ. ſtagirite. Tex.cō.1

Tranſmutatur autem trāſ-
mutās omne. Aliud quidem ſecun-
dum accidens: vt cum dicimus mu-
ſicum ambulare: qm̄ cui accidit muſi
cū eē. hoc ambulat. Hoc aūt in hmōi
aliquid mutari et ſimpl'r dicit̄ muta-
ri: vt quecūqꝫ dicunt̄ ſm partes. Sanatur eñ cor-
pus: q2 oculus aut thorax: he aūt partes toti⁹ corpo
ris ſunt. Eſt aūt etiam aliquid qḋ neqꝫ ſm accidens
mouet̄: neqꝫ in eo quod aliquid ipſius. ſꝫ in eo qḋ ip-
ſum mouet̄ primo. Et hoc eſt ſm ſeipſum mobile: ſꝫ
aūt aliū motū et aliū alterū eſt: vt alterabile et alte- T.cō.2.3
rationis ſanabile: et calefactibile alterū. ❡ Eſt aūt in
mouente ſil'r. Aliud quidē eñ ſm accidēs mouet: ali
ud ſm partē: in eō ꝙ hmōi aliqua: aliud vero ꝑ ſeip
ſum primo: vt medic⁹ quidē ſanat. Man⁹ aūt ꝑcu- Tex.cō.3
tit. ❡ Qm̄ aūt eſt aliquid mouens primū: eſt aūt et
aliud qḋ mouet̄: ad huc in quo temp⁹: et ꝑter hec ex
quo et in quid. Oēs eñ motus a quodā et in quidā. T.cō.4.
❡ Alterum eñ eſt quod primū mouetur: et in qḋ mo
uetur: et ex quo: vt lignū et calidū et frigidū. Horū
aūt aliud quidē mobile eſt: aliud vero in quod. Ali-
ud ex quo: motus aūt manifeſtū ꝙ in ligno non ī ſpe
cie eſt. Neqꝫ enim mouet: neqꝫ mouetur ſpecies: aut
locus: aut quantum hoc: Sed eſt mouens qḋ mouet̄
in quod mouet̄. Magis aūt in quod quā ex quo mo
uet̄ denominabit̄ mutatio. Unde corruptio in nō eē
mutatio eſt: q̄uis ex eē mutet̄ quod corrumpit̄: ⁊ ge
neratio in eē q̄uis ex non eē. ❡ Quid quidē igit̄ mo T.cō.5.
tus ſit: dictū eſt pri⁹: ſpecies aūt et locus et paſſiōes
in que mouent̄: que mouent̄ imobilia ſunt: vt ſciētia
⁊ calor. Et dubitabit aliquis ſi paſſiōes mot⁹ ſunt: al
bedo aūt paſſio ē. Erit eñ in motu mutatio ⁊ fortaſ-
ſis non eſt albedo mot⁹ ſed albatio. Eſt aūt et in illis
qḋ eſt ſecundum accñs: et qḋ eſt ſm partem: et ſm
aliud: et qḋ primo eſt: et non ſecundū aliud: vt qḋ ſit
albū in id qḋ intelligit̄ mutatur ſm accñs. Colori. n.
accidit intelligi: in colorem aūt q2 pars albū colo-
ris eſt. et in europā: quia pars europe athene ſunt.
in albū aūt colorē per ſe. Quomō quidem igit̄ ꝑ ſe
mouetur ⁊ q̄uo ſm accidens, et quomō ſm aliud ali
quid: et q̄uo ipm primū in mouente et in eo qḋ moue
tur manifeſtū eſt: et ꝙ motus non in ſpē: ſed in eo qḋ
mouet̄ et mobili ſm actum ſit. Scḋm quidē igit̄ ac- T.cō.6.
cidens mutatio dimittat̄. In oībus eñ eſt et ſemper
et omnium. Quod vero non ſm accidens eſt: nōn
eſt in omnibus; ſed in contrarijs et medijs et in con-

tradictione. Huius autem fides ex inductione eſt.
Ex medio autem mutaꝶ:vtitur enim ipſo:ſicut quod
eſt contrariũ ad vtrũq3. Et cũ quodamodo mediũ
vltima:vñ et hoc ad illã:et illa ad hoc quodãmõ di-
cunꝶ contraria:vt vox media grauis ad vltimã:ſub
tilis ad extremam:et fuſcum album ad nigrum,et
nigrum ad albũ.

IN hac parte philoſophꝰ d̃claraꝶ
de motu in ſpeciali quantũ ad vniuerſas ſpẽs
motus ⁊ ſtatim dicit:ꝙ aliquid moueri ſtat du
dupliciter. Uno modo de per ſe. Alio mõ de per ac-
cidẽs:de per accñs dꝶ aliquid moueri : dupliciter.
Pꝛio mõ qñ moueꝶ rõne alterius cui adiacet vt mu
ſicũ ambulare. Scdo mõ dꝶ aliquid moueri de per
accñs qñ conuenit aliquid alicui rõne partis:exem
plũ pꝛimi eſt muſicum ambulare:exm̃ ſecundi eſt ho
minẽ ſanari:qꝛ toꝛax ſanaꝶ:alio mõ aliquid dicitur
moueri de per ſe:et eſt qd̃ non moueꝶ:qꝛ pars eiꝰ mo
ueaꝶ:vel aliquid cui adiacet quõ mouetur de per ſe
graue deſcendendo et reliqua:et hoc mõ dicimꝰ:ꝙ
alterius et alterius motus eſt aliud et aliud ſubiec
tũ:qd̃ intellige foꝛmalr̃ vt alteratio eſt actꝰ alterabi
lis:loci mutatio loci mutabilis ⁊ reliqua. ¶ Poſtea
phs textũ cõmenti.2.dicit ꝙ ſimiliter eſt ĩmouente
ꝙ aliquid mouet de per ſe vt medicꝰ ſanando:aliud
vo de per accñs et hoc qd̃ mouet de p accñs aut mo
uet de per accñs ꝑpter ptẽ ſicut homo dꝶ percute-
re:qꝛ manus percutit:tertio mõ dꝶ aliquid moue-
re pꝛio ⁊ per ſe ſicut medicꝰ ſanat. ¶ Pꝛeterea phs
tex.cõ.3.dicit ꝙ ad motũ requirunꝶ quinq3 : ſcilicet
pꝛimũ mouens a quo eſt pꝛincipiũ motꝰ:ſecundo re
quiriꝶ mobile quod moueꝶ.3.tempus in quo eſt mo-
tus pꝛeterea duo tr̃i ſcilicet a quo et ad quẽ. Pꝛe-
terea phs dicit ꝙ alterũ eſt qd̃ moueꝶ a tr̃o a quo et
ad quẽ:nã ꝙ moueꝶ eſt ſubiectũ:a quo moueꝶ ẽ tr̃s a
quo in quod moueꝶ eſt tr̃s ad quẽ dixit aũt tex.ꝙ il-
lud quod pꝛio moueꝶ differt a tr̃is:notãter dixit pꝛi
mo:qm̃ aliqñ tr̃s a quo moueꝶ de per accñs,vt qñ ca
lidũ fit frigidũ. ¶ Dicit pꝛeterea phs ꝙ motꝰ nõ eſt
in ſpecie ideſt in qualitate vel in termino ad quem:
ſed in mobili. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ tex .cõ.4.
dicit ꝙ mouẽs mouet ſubiectũ:quod ſubiectum mo-
uetur in quod mouetur ideſt in termino ad quem qꝛ
ergo motꝰ eſt in ſubiecto quod moueꝶ non aũt in tr̃o
manifeſtũ eſt ꝙ ſubiectũ mobile eſt aliud a tr̃o motꝰ
Deinde Ariſtoteles dicit ꝙ motus magis denoĩaꝶ a
tr̃o ad quem q̃ a tr̃o a quo. Nã coꝛruptio q̃uis ſit ꝓ
greſſio ex ẽẽ in non ẽẽ magis denominatur a nõ eſſe
et generatio quamuis ſit pꝛogreſſio ex non ẽẽ ad ẽẽ
magis denominaꝶ ex ẽẽ. ¶ Poſtea phs textu cõmẽ
ti.5.ſoluit quandã dubitationem: et circa hoc tria
facit pꝛio pꝛemittit duo,que ex pꝛemiſſis ſunt mani
feſta:quoꝛũ pꝛimũ eſt:ꝙ iam dictum eſt in.3.li. phiſi
coꝛũ quid ſit motꝰ ſecundũ ꝙ termini motꝰ non mo-
uenꝶ, vt pꝫ de quãtitate d̃ paſſibili q̃litate et de loco
Poſtea ponit tertiũ et eſt dubitaret aliquis vtrũ al-
bedo et nigredo et alie paſſibiles qualitates ſint mo
tus:et pꝛobat ꝙ non:quia ſi ẽẽnt motus et etiã ſunt
tr̃s motꝰ ergo ad motũ ẽẽt motus ꝙ infra pꝛobabiꝶ
eſſe falſum. Poſtea vero philoſophꝰ dicit ꝙ ex quo
tr̃i motꝰ ſunt aliud a mobili et a mouente vt oñſum ẽ
oñdit ꝙ ꝑter diuiſionẽ motꝰ q̃ accipiꝶ ex pte mobilis
et mouentis q̃ dicebamꝰ ꝙ mouens quodã erat ꝑ ſe
⁊ quodã ꝑ accidẽs et mobile quodã ꝑ ſe et quodã ꝑ
accidens ſic eodẽ modo aliquid mouetur ad aliq̃m
terminũ ad quẽ de per accñs;vt albũ in id quod itel

ligitur aliqñ vero de per ſe ſ3 non pꝛimo:vt albedo
cũ mutatur in nigredinẽ mutaꝶ in coloꝛẽ de per ſe:ſ3
non pꝛio quod eſt ſm partem:tertio modo aliquid
mouetur in termino ad quẽ de per ſe pꝛimo vt illud
quod albaꝶ in albedinẽ. Poſtea philo. epilogat ea
que dixit vſq3 ad illam partem ſecundum actum ſit.
¶ Poſtea vero philoſophus textu.comẽ.6. dicit ꝙ
mutatio que eſt per accñs ſiue ſit ex parte mouentis
ſiue ex parte mobilis,ſiue ex parte termini eſt ĩ de-
terminata:et infinita et in omni tempoꝛe:quia infi-
nita vni accidunt:quare ab arte eſt relinquenda mu
tatio vero que non eſt ſm accñs ſolum eſt in contra
rĳs et medĳs per contradictionẽ dixit hoc vt com-
pꝛehenderet omnes ſpẽs motus. Nam alteratio:lo-
ci mutatio;augmentatio:diminutio;tendunt de con
trario in contrariũ;et generatio et coꝛruptio tẽdũt
de ꝯtradictoꝛio in contradictoꝛiũ. Deinde phs di-
cit ꝙ vtitur qñq3 philoſophus medio tanq̃ contra-
rio:qꝛ mediũ in oꝛdine ad extrema eſt quaſi ãbo ex
trema. Nã fuſcũ albũ eſt ad nigrũ:⁊ nigrũ eſt ad al
bũ:iterũ vox media eſt quidem ſubtilis ad grauẽ ⁊
grauis ad acutam.

OMnis aũt oĩs mutatio ẽ a T.cõ.7.
quodã:⁊ in q̃dã:manifeſtat ẽt vtriq3
nomẽ.poſt aliud enĩ aliq̃d et aliud q̃-
dem pꝛiꝰ:aliud aũt monſtrat poſteri
us : et mutabit mutans q̃dripharie.
Aut.n.ex ſubo ĩ ſubm:aut ex ſubo ĩ nõ
ſubm:aut ex nõ ſubo ĩ ſubm aut ex nõ ſubo ĩ nõ ſubm.
Dico aũt ſubm affirmatiõe mõſtratũ. Quare neceſ-
ſe eſt ex his que dicta ſunt tres ẽẽ mutationes.ſ. ex
ſubiecto in ſubiectũ: et ex ſubo in non ſubm et ex nõ
ſubo in ſubiectũ. Quare enĩ eſt ex nõ ſubiecto in nõ
ſubm non eſt mutatio;ꝑpter hoc ꝙ non eſt ſecundu3
contra poſitionem:neq3 enĩ contraria:neq3 contra-
dictio eſt. Ex non ſubiecto quidẽ igiꝶ in ſubiectũ mu
tatio ſm ꝯtradictionẽ gñatio eſt. Alia quidẽ ſimplr̃
ſimplex. Alia vo q̃dã cuiuſdã:vt ex non albo in albũ
gñatio quidẽ hmõi eſt. Que vero ex nõ ẽẽ ſimplr̃ ĩ
ſuba3 ẽ gñatio ſimplr̃ ẽ : ſm ꝙ fieri et nõ fieri ſimpli
citer dicimus. Que vero ex ſubiecto in non ſubiec-
tum coꝛruptio eſt. Simplr̃ q̃dẽ que ex ſubſtantia in
non ẽẽ eſt. Quedã aũt eſt:q̃ eſt in oppoſitam nega- T.cõ.8.
tionem:ſicut dictũ eſt in gñatione. Si igiꝶ quod nõ
eſt:diciꝶ multipliciter et neq3 eſt ſecundũ cõpoſitio
nẽ aut diuiſionẽ cõtingit moueri:neq3 qd̃ eſt ſecũdũ
potentiã:ꝙ ei qd̃ eſt ſimpliciter ſm actũ oppoſitũ eſt
hoc quidẽ enĩ non albũ aut non bonũ tñ cõtingit mo
ueri ſm accñs. Erit enĩ hõ non albus: Quot aũt ſim
plr̃ nõ hoc aliquid eſt:hoc nullo mõ cõtingit moue-
ri. Impoſſibile eſt enĩ qd̃ non eſt moueri. Si aũt hoc
et generatione ẽẽ motũ ĩpoſſibile erit. Fit enĩ qd̃ nõ
eſt. Si enĩ et quod ex non ente maxie ſm accñs fit:ſ3
tñ verũ eſt dicere ꝙ ẽ qd̃ non eſt:de eo qd̃ ſit ſimplici
ter. Similiter aũt ⁊ quieſcere. Nec igiꝶ accidũt in
conuenientia: ſi moueatur qd̃ non eſt. Et ſi omne qd̃
mouetur:in loco eſt:quod aũt non eſt non eſt in loco:
ẽẽt enĩ alicubi.neq3 iã coꝛruptio motꝰ eſt. Contrari
um q̃dẽ enĩ motui motꝰ aut q̃es. Coꝛruptio aũt gña-
tioni contrariũ eſt. ¶ Om̃ aũt motꝰ mutatio q̃dã eſt T.cõ.9.
mutationes aũt tres ſunt dicte. Haꝝ aute3 que ſunt
ſm gñationẽ ⁊ coꝛruptionẽ nõ ſunt motꝰ he aũt ſunt
ſm cõtradictionem : neceſſe eſt ex ſubiecto in ſub-
iectũ mutationẽ motũ ẽẽ ſolũ. Subiecta aũt aut con
traria aut media. Et pꝛiuatio enĩ poniꝶ contrariũ ⁊
monſtraꝶ affirmatione nudũ;et albũ et nigrum.

POſtquam phs in ſuperioꝛi lec-
tione declarauit differentiam motus per ſe
a motu per accñs:modo diſtinguit motũ in
ſuas ſpẽs dicens:ꝙ oĩs motus:aut eſt de ſubo in ſub-
iectum;aut eſt de non ſubiecto in non ſubiectũ:aut ẽ
d̃ non ſubo in ſubiectũ;aut eſt de non ſubiecto in nõ
ſubiectũ. Uocat motũ de ſubiecto in ſubiectum illũ
qui ẽ de termino a quo poſitiuo ad tr̃m ad quem po
ſitiuũ que vocat ipſe de affirmato in affirmatũ:et ſic
dicit eſſe alterationẽ:augmentationem: diminutio-
nẽ:loci mutationẽ:alius eſt de nõ ſubiecto in nõ ſub
iectũ et talem dicit eſſe impoſſibilem inuenire eo qd̃
negatio negationi non eſt contraria:nec eſt contra
dictoꝛia:quare non eſt dabilis motus qui ſit de non
ſubiecto in non ſubiectum. Tertius motus eſt ex nõ
ſubiecto in ſubiectũ et iſte eſt generatio. Quartus
motus eſt de ſubiecto in non ſubiectũ.i:de ex eſſe in
non eſſe:et iſte eſt coꝛruptio. ¶ Poſtea vero phs il-
la parte(ex non ſubiecto quidem)dicit ꝙ genera-
tio eſt duplex:quedã ẽ generatio ſimplr̃:alia ẽ gña-
tio ſm q̃d. Pꝛia ẽ per quam acquiriꝶ aliquod ens
ſimpliciter quod ſit ſubſtantia:ſecunda eſt per quã
acquiritur aliquod ens ſecundũ quid qd̃ eſt accñs:
et parimõ ait poſſe diuidi coꝛruptionem.

¶ Poſtea vero phs textu commen
ti.8:oſtendit nobis ꝙ generatio non ſit motus:et ꝙ
coꝛruptio non ſit motus. Pꝛo cuius declaratione ꝑ-
mittit ꝙ ly non ens poteſt dici multipliciter. Pꝛimo
mõ dicitur non ens pꝛo illo qd̃ attenditur ſm cõpo-
ſitionẽ et diuiſionẽ quod eſt idem cũ vero vel falſo:et
ſic hñt eſſe in mente vel in ratione tñ:et ſic non com
petit eis motus. Alio mõ dꝶ non ens qd̃ ẽ in potẽtia
ſm ꝙ ẽẽ ĩ potẽtia apponiꝶ ei qd̃ ẽ ẽẽ in actu ſimplici-
ter:et hoc ẽt non mouetur. Tertio modo dicitur nõ
ens quod eſt in potẽtia que non excludit ẽẽ in actu
ſimpliciter;ſed ẽẽ actu hoc:ſicut nõ album diciꝶ nõ
ens et non bonum ſed huiuſmodi non ens contingit
moueri:ſed per accidens ſecundũ ꝙ huiuſmodi non
ens accidit alicui exiſtẽti in actu cui cõpetit moue
ri ſicut enim hõ eſt non albus et moueatur in album
mouetur ex non albo in albũ:et non album mouetur
de per accidens:qꝛ hõ mouetur de per ſe. Nunc ve-
ro pꝛobat philoſophus ꝙ generatio nõ ſit motus:ſic
arguens qd̃ generatur non mouetur ergo genera-
tio non eſt motus:ꝯña tenet et pꝛobat añs : qꝛ quod
non eſt non mouetur:ſed illud quod generatur non
eſt:ergo illud quod generaꝶ nõ moueꝶ. Iterũ Ariſ.
ponit ſecundã rõnẽ ibi ⁊ ſi dicẽs oẽ qd̃ moueꝶ ẽ in lo
co qd̃ aũt nõ ẽ nõ ẽ ĩ loco: ergo non moueꝶ ꝯſequentia ẽ
in barocho:et veritas maioꝛis patet:qꝛ motus loca
lis eſt pꝛimꝰ motuũ quare nihil poteſt moueri alĳs
motibus quin pꝛiꝰ moueaꝶ motu locali ergo vera ẽ
maioꝛ omne quod moueꝶ eſt in loco : quia omne qd̃
mouetur motu locali eſt in loco. ¶ Poſtea philoſo-
phs infert Coꝛolariũ:ꝙ coꝛruptio non eſt motus:qꝛ
omne contrarium motui eſt motus aut quies ſed ge
neratio non eſt motus aut q̃es : ergo nec coꝛruptio
que eſt ſibi contraria. ¶ Poſtea vero Phs textu.
cõmenti.9.dicit ꝙ ly motus et ly mutatio habent ſe
ſicut ſuperius et inferius. Nã omnis motus eſt muta
tio:ſed non econuerſo. Nam mutatio compꝛehendit
etiã mutationes inſtãtaneas ſicut ſucceſſiuas:ſ3 mo-
tus ſolum compꝛehendit ſucceſſiuas:quare dicit ꝙ
generatio et coꝛruptio ſunt mutationes et nõ motꝰ.

Textus.

SI igitur pꝛedicamenta di-
uiſa ſunt ſubſtantia et equalitate : et
vbi;et quando et aliquid:et quãtita-
te:et facere et pati:neceſſe ẽ tres ẽẽ
motꝰ.quantitatis et qualitatis:et ſe-
cundũ locũ. ¶ Secũdũ ſubſtantiã au
tem non eſt motus;pꝛopter nullum entium ſubſtãtie
contrarium eſſe. ¶ Neq3 eſt in ad aliquid:cõtingit
enim altero mutante verum eſſe alterũ nihil mutãs
Quare ſecundum accidens motꝰ hoꝛum eſt. Neq3
agentis neq3 patientis neq3 omnis qui mouetur aut
mouentis:qꝛ non eſt motus motus:neq3 generatiõis
generatio:neq3 omnino mutationis mutatio. ¶ Pꝛi T.cõ.11.
mum quidem enim contingit dupliciter motꝰ ẽẽ mo
tũ.aut ſicut ſubiecti:vt homo mouetur;qꝛ ex albo in
nigrum mutatur:ſic ⁊ motus:aut caleſcit:aut friges
cit;aut locum mutat aut augmentatur:aut diminui
tur. ¶ Hoc autem impoſſibile eſt:Non enĩ ſubiecto T.cõ.12.
rum aliquod eſt mutatio aut in mutando alterũ ali
quod ſubiectũ ex mutatione in alterã ſpeciem:vt ho
mo ex egritudine in ſanitatem;ſed neq3 hoc poſſibi
le eſt:niſi ſm accidens. Hic enim motꝰ ex alia ſpẽ in
aliam mutatio eſt. Et generatio et coꝛruptio ſimili-
ter pꝛeter ꝙ he ſunt in oppoſita ſic. Motus autem
non ſimiliter. Similiter igitur mutabitur ex ſanita
te in egritudinem ex ipſa hac mutatione in aliam.
Manifeſtũ autem ꝙ cũ infirmetur mutatus erit in
quamlibet. Contingit enĩ quieſcere:Et amplius non
incontingentẽ ſemper:et illa ex quodã in quoddam
alterum ẽ. Quare et oppoſita erit ſanatio:ſ3 ſm qd̃
accidit:vt ſi ex recoꝛdatione in obliuionem mutat:
qm̃ cui ineſt illud mutat aliqñ ĩ ſcia3 aliqñ vo ĩ ſana
tionẽ. ¶ Ampliꝰ aũt in infinitum vadit ſi erit muta T.cõ.13.
tionis mutatio:et generationis generatio. Neceſſe
ẽ igitur ẽẽ pꝛimam ſi vltima erit vt ſi ſimpliciter ge-
neratio fiebat aliquando:et ꝙ fit fiebat. Quare non
dũ erat quod fit ſimpliciter:ſed aliquid cũ fit et fac
tum eſt iam et iterũ fiebat hoc aliquando. Quare
nondũ erat tunc quod fit:qm̃ aũt infinitoꝛũ non ẽ pꝛi
mũ:nõ erit quid vltimũ. Quare neq3 habitum:neq3
fieri igiꝶ:neq3 moueri poſſibile ẽ neq3 mutari nihil T.cõ.14.
¶ Amplius eiuſdẽ motꝰ cõtrariꝰ ẽ: et adhuc quies
et gñatio et coꝛruptio. Quare et qd̃ fit cũ fiat qd̃ fit
tũc coꝛrũpiꝶ:neq3.n.cũ mox fit:neq3 poſterius. Eſſe T.cõ.15.
n.opꝫ qd̃ coꝛrumpitur . ¶ Amplius opꝫ materiam
ſub eſſe.et ei quod fit et mutãdi. Que igiꝶ erit ma-
teria ſicut alterabile:vt coꝛpus:aut anima:ſic aliq̃d
quod fit motus:aut generatio. Et iterum aliquid in T.cõ.16.
quod mouetur. Opoꝛtet enĩ aliq̃d eſſe hmõi ex hoc
in hoc motum non motũ:aut generationem. Simili
ter aũt et quomodo erit;nõ enim erit doctrina:que
doctrine generatio. Quare neq3 generationis ge-
neratio:neq3 quedã cuiuſdã. ¶ Amplius ſi tres ſpe T.c.17.
cies ſunt motus:harũ aliquã neceſſe eſt eſſe ſubiec-
tam naturam et in quam mouetur loci:ergo muta-
tionẽ alterari aut ferri. Omnino aũt quoniam mo-
uetur omne quod mouetur tripliciter ; aut in eo qd̃
eſt ſecundũ accidens.aut quia pars aliqua : aut q̃a
per ſecundũ accidens ſolum contingit mutare mu-
tationem;vt ſi qui ſanus ſit currat:aut diſcat. Hanc
autem ſecundũ accidens dimiſimus olim.

ARiſtoteles in pꝛeſentiarũ de-
clarat ad que pꝛedicamenta ſit per ſe motꝰ
et reuocat in memoꝛiam diuiſionem pꝛedi-
camentoꝛũ in qua phs dicit ꝙ a ſola tria eſt ꝑ ſe mo-

tus:ſcilicet quantitatē:qualitatem et vbi et ſtatī de
clarat tex.com.10.q̄n̄o ſm̄ ſubſtātiam non eſt motꝰ.
q꞉ ſm̄ ſubſtātiā nō eſt contrarietas ꝑ quā attendaṫ
continuitas in trāſitu vniꝰ extremi ad aliud ſicut ſit
in qualitatibꝰ:quantitatibꝰ:et ꝛ ſpectu nec in ad ali-
quid eſt motus:quia ſtat me acquirere aliquam re-
lationem quam ego ante non habebam ſine aliqua
mutatione mei vt patet de relationibꝰ ſiniſtri ⁊ dex
tri. Iterū probat ꝙ nec in agere nec in pati ſit motꝰ
q꞉ actio et paſſio ſunt motus;ſed non eſt motꝰ motꝰ:
ergo in agere aut pati non eſt motus. ¶ Poſt ea ve-
ro textu cō.11.dicit ꝙ dupliciter contingit eſſe motū
ad motum:pꝛīo tanꝗ̄ ad ſubiectū:ſecundo tanꝗ̄ ad
terminū.pꝛimo mō nō eſt motꝰ ad motū.q꞉ vr̄ ī intel
ligibile ꝙ motus localis caleſcat vel frigeſcat et ēt
motꝰ non eſt ſubſtātia per ſe ſubſiſtens:ergo ipſe nō
mouetur tanꝗ̄ ſubiectū:alio modo poteſt intelligi ꝙ
ſit motꝰ ad motū tanꝗ̄ ad terminū vt ſi aliquis dicat
ꝙ aliquid mouetur ex vna ſpē mutationis in aliā et
ſi ſic ſequeretur idem ſimul moueri motibus contra
rijs.quia pꝛima mutatio eſt ſucceſſiua:et ſecunda ſi
militer ⁊ de ambabꝰ participabit niſi foꝛte velles di
cere ꝙ eſt motus de vna mutatione in aliam de ꝑ ac
cidens vt contingit ex de albatione venire in egro-
tationē:vel ex recoꝛdatione in obliuionē. ¶ Poſtea
vero phs tex.cō 13.dicit ꝙ ſi eēt motus ad motum ſe
queretur proceſſus in infinitum: Nam ait ſi oꝛdinen
tur hoc modo generationes et mutationes ꝙ muta
tio ſit mutationis et generatio generationis:ſequiṫ
ꝙ quando fuerit vltima mutatio erit ⁊ pꝛīa quod ſic
pꝛobatur quia ſit quod ſimplr̄ generatur ignis ſi ge
neratio illius generatur ipſa fiebat et dū fiebat ne-
dum erat illud qd̄ gn̄aṫ ſimpliciter ſcilicet ignis:et
eadem rōne non erat gn̄atio cū gn̄abaṫ: ergo alia
generatio erat poſtꝗ̄ non eſt iſta:ſi tn̄ procedatur in
infinitū in generationibus non eſt accipere pꝛima:
q꞉ in infinitis non eſt pꝛimū ergo nec vltimū:nec ꝯſi
ter ſe hn̄s:ergo impoſſibile eſt aliquid moueri vel
mutari. ¶ Poſtea ponit tertiā rōnem tex.cō.14 ad
idē dicēdo eidē motui ꝯtrariaṫ et motꝰ ⁊ quies ſicut
aſcēſioni deſcēſus ⁊ qes in loco inferioꝛi ſʒ gn̄atio et
coꝛruptio ꝯtrariant et contraria nata ſunt fieri cir
ca idem;ergo ſi generatio generatur generatio po
teſt coꝛrumpi igitur vel coꝛrumpiṫ cum eſt vel cum
non eſt:ſi dicatis cū non eſt falſum eſt ſi dicatis ꝙ coꝛ
rumpitur cū eſt:ergo aliquid cū generatur coꝛrum
pitur. ¶ Poſtea pōit quartam rōnem tex.cō 15.di
cens in omni generatione opoꝛtet eē aliquā materi
am q̄ ſubijciaṫ et ex qua fiat illud qd̄ generaṫ: ſicut
in omni mutatiōe opoꝛtet eē aliquā materiā q̄ ſit coꝛ
pus vel aīa coꝛpꝰ quantū ad coꝛpoꝛales alteratio-
nes et aīa quantū ad aīales ſi ergo generatio gene-
retur opʒ ꝙ ſit aliqua materia ipſius gn̄ationis que
ſcilicet in ſpēm generationis tranſeat ſicut materia
ignis generati tranſit in ſpēm ignis ſed talē materi
am non eſt aſſignare;idē pꝛobat:q꞉ opoꝛtet tm̄ mo-
tus eē fixū permanentē qualis non eſt motus. ¶ Po
nit quintā rōnem phs. Dicens ꝙ non eſt generatio-
nis gn̄atio ſicut nec gn̄atio doctrine ē doctrina imo
gn̄atio doctrine ē ſcientia. ¶ Poſt phs ponit ſextā
rōnē tex.cō.17 in quo dicit ꝙ cū tm̄ ſint tres ſpecies
motꝰ ſequiṫ ꝙ opoꝛteret dicere vnā illaꝝ eē ſubiec-
tū alteriꝰ aut ſuimet qd̄ ē falſum. Poſtea dicit ꝙ cō-
tingit motuʒ mutari de per accn̄s vt ſi cū ſanaṫ cur-
rat ibi ſanatio currit de per accn̄s.

Textus.

Quoniam aūt neqʒ ſubſtan
tie:neqʒ ad aliqd:neqʒ ipſius facere T.cō.18.
aut pati:relinquiṫ ſecūdū quale aut
quātū ⁊ vbi motū eē ſolū:in vno quoq̄
enim hoꝛū eſt contrarietas. Motus
qdē igiṫ ſm̄ quale:alteratio ſit: huic
eīn alludit cōe nomē dico aūt q̄le non ī ſub̄a. et naqʒ
differentia q̄le eſt:ſʒ qd̄ paſſiuū ſm̄ ꝙ diciṫ pati: aut
īpaſſibile eē. Qui vero ſm̄ quātū:ſm̄ cōe qdē innō-
minatꝰ eſt:ſʒ ſm̄ vtrūqʒ aut augmentū:aut decremē
tū. Quiqdē eſt in ꝑfectā magnitudinē augmentū ē:
Qui vero ex hac decrementū. Qui aūt eſt ſm̄ locū
et ſm̄ ꝓpꝛiū et cōe innominatꝰ ē. Sit aūt latio voca
ta:qd̄ cōe ē. Quāuis dicanṫ ferri hec ſola ꝓpꝛie:cū
non in ſeipſis ſit ſtare mutantibꝰ locū. Et quecūqʒ nō
ipſa ſeipſa mouent ſm̄ locū. ¶ Que autē eſt in eadē
ſpecie mutatio in magis et minꝰ alteratio eſt: aut.n. T.cō.19.
ex contrario;aut in contrariū motꝰ ē:aut ſimplr̄;aut
ſic. In minꝰ qdē eīn vadens in contrariū diceṫ mu-
tare. In magis aūt tanꝗ̄ ex ꝯrio in ipm̄. Differt eīn
nihil ſic mutare aut ſimplr̄:niſi ꝙ ſic indigebit con-
traria eē. Magis aūt et minꝰ eſt quo plꝰ aut minus
cōtrarij inſunt:aut non. Quot qdē igitur hi tres ſo
li motꝰ ſunt ex his manifeſtū eſt. Immobile aūt ē qd̄
oīo īpoſſibile eſt moueri:ſicut ſonꝰ inuiſibilis:⁊ quod
multo tpe vix mouetur:aut qd̄ tarde incipit:qd̄ dici
tur grauiter mobile.et qd̄ aptū natū eſt moueri et
poſſibile. non moueṫ aūt tūc cū aptū natū eſt: et vbi
et ſic quod quidē quieſcere voco īmobiliū ſolū. Con
trariū eīn quies motui eſt. Quare pꝛiuatio erit ſuſ
ceptiui. ¶ Quid qdem igiṫ eſt motꝰ:et quid qes:⁊
quot mutationes et q̄les motꝰ:manifeſtū ex dictis. T.cō.21.

Concludit phs ꝙ in tribꝰ gene-
ribꝰ aſſignatis ſolū eſt motꝰ.ſ.q̄litate quanti-
tate et vbi:q꞉ in illis tm̄ eſt cōtrarietas ⁊ ſta
tim oſtēdit ꝙ motꝰ ſm̄ q̄le nō eēntiale ſiṫ eſt dr̄a ꝑdi
camēti ſubē ſʒ quale paſſiuū qd̄ eſt q̄litas de.3.ſpē eſt
alteratio et ē motꝰ ſucceſſiuꝰ ⁊ ſtatī dicit ꝺ motu ſm̄
q̄tū qd̄ n̄ hʒ cōe nomē: ſʒ ꝑ hoc diſiūctū circūloquitur
augmētatio.l.diminutio. Poſt dicit ꝙ motꝰ ī vbi cōi
noīe caret ſʒ vocaṫ latio q̄uis ꝓpꝛie ferri dicanṫ ea
q̄ violēt trahunṫ.ſʒ ſoluit vnā dubitationē.tex.c.19.
Dicēs cū ex minꝰ albo ſit magꝰ albū ad quā ſpē motꝰ
reduceret:⁊ dicit ꝙ ad altatione.q꞉ minꝰ albū ꝯriū ē
quodāmō magis albo:⁊ dicit phs minꝰ.n.vl' magis
dr̄ tale qn̄ plꝰ aut minꝰ ꝯtrarij ieſt ī qbꝰ ꝺbis vr̄ fauē
ri opinioni ſimplicij de ītēſiōe ſʒ q̄l'abis hec vt nos in
noſtro tractatu calculationū de ꝯtrario ꝑuatiuo qd̄
ē nō q̄dꝰ. Poſt ꝺo phs ī illa pte immobile aūt ē dicit ꝙ
īmobile pōt capi tribꝰ modis. Pꝛīo mō ꝓ illo qd̄ nō
ē aptū natū moueri talis ē deꝰ: ſic ſonꝰ dicitur inuiſi
bilis Scd̄o mō dr̄ īmobile ꝙ vix aut tarde pōt īcipe
moueri vt claudꝰ vl' magnū ſaxū. Tertio mō dr̄ imo
bile qd̄ natū ē moueri et pōt de facili moueri non tm̄
moueṫ qn̄ natū eſt moueri et hoc dr̄ ꝓpꝛie q̄eſcere.

Poſt hec aūt dicamꝰ qd ē ſi
mul ⁊ extraneū qd ē et qd ē tāgere ⁊
qd ē mediū ⁊ ꝯñter ⁊ qd habitū ⁊ qd
ꝯtinuū ⁊ ī q̄lʒ re vnūqdqʒ hoꝝ eē aptū
natū ſit. ¶ Sil' qdē igiṫ dicunṫ hec eē
ſm̄ locū:q̄cūqʒ ī vno loco ſunt pꝛīo:ſe- T.cō.22.
parati aūt q̄cūqʒ ſunt ī altero. Tāgere aūt quoꝝ vltī
ma ſil'. Mediū vero ī qd̄ aptū natū ē pꝛimū ꝑtigere
mutās ꝙ in qd̄ vltimū mutat ſm̄ nām ꝯtinue mutās:

in minꝰ aūt ē mediū in tribꝰ:vltimū qdē.n. mutatio-
T.cō.23. nis ꝯtrariū eſt: Cōtinue aūt moueṫ:qd̄ nihil aut pau
ciſſimā deficit rei non tpis. Nihil eīn ꝓhibet deficiē
tē rei non tpis ⁊ ſtatī aūt poſt hypatē ſonaṫ e vltimā
ſʒ rei in quā moueṫ:hoc aūt et in his q̄ ſunt ſm̄ locū:
T.c.24. et in alijs mutationibꝰ manifeſtū ē. Cōtrariū aūt ſm̄
locū ē ſm̄ rectitudinē diſtās plurimū. Minima aūt
T.c.25. finita. Metrū āt finitū ē. ¶ Cōſequēter āt ꝙ cū poſt
ꝑmū ſoluſ ſit aut poſitiōe aut ſpē:aut aliquo ſic deter-
minatoꝝ:nullū mediū ē eoꝝ q̄ ſunt ī eodē gn̄e: ⁊ euiꝰ
ꝯñter eſt. Dico aūt vt linea linee:ſm̄ ꝙ ſunt linee:aut
vnitati vnitas:ſm̄ ꝙ ſunt vnitates:aut domꝰ domus.
Aliō āt nihil ꝓhibet eē mediū:ꝯñter.n.alicui ꝯñter
ac poſteriꝰ aliquid. Non.n.vnū ꝯñter eſt duobꝰ:neqʒ
noua luna ſecunde ꝯñter:ſʒ hec illis. ¶ Habitū aūt
T.cō.26 ē qd̄ ꝯñter ē:eū tangat. Qm̄ aūt oīs mutatio ī oppoſi
tis eſt:oppoſita aūt ꝯtraria:et q̄ ſm̄ ꝯtradictionē ſūt
contradictionis aūt nihil mediū manifeſtū eſt ꝙ ī cō
trarijs erit mediū. Cōtinuū aūt eſt qd̄ quidē habituʒ
aliquid. Dico aūt eē cōtinuū cū idē fiat et vnꝰ vtriuſ
qʒ tr̄s eoꝝ q̄ tangunṫ: ⁊ ſic ſigr̄ nomē continui. ¶ Hoc
T.cō.27. aūt eſſe nō pōt:cū duo ſint vltima. Sed hoc determi
nato manifeſtū eſt ꝙ in his eſt cōtinuū: ex quibꝰ vnū
aliquod aptū natū eſt fieri ſm̄ cōtactū. Et ſicut aliqn̄
ſit cōtinuū vnū: ſic et totū erit vnū:vt aut ꝑnetratio
ne aut ꝯclauatione:aut colla:aut tactu;aut adnaſcē
T.cō.28 tia. ¶ Manifeſtū aūt et qd̄ pꝛimū ꝯñter. Contactū
quidē eīn eſt neceſſe ꝯñter eſſe. Nō ꝯñter aūt non oē
tangere:vñ in pꝛioꝛibus rōne ꝯñter ē:vt in numeris.
Tactꝰ aūt nō eſt. Et ſi quidē cōtinuū et neceſſe eſt tā
gere. Si vero tangit:nōdū cōtinuū ē. Nō.n.neceſſe
eſt vnū eē ipſoꝛū vltima ſi ſimul ſunt:ſed ſi vnū ſunt ne
ceſſe eſt et ſil'. Quare inſertꝰ vltimus eſt ſm̄ genera
tionē:neceſſe eſt.n.tāgere:ſi adnata erūt vltima. Cō
tacta aūt non oīa adnata ſunt. In quibꝰ aūt nō eſt ta
T.cō.29 ctus:manifeſtū eſt ꝙ nō ē ꝯſertus in his. ¶ Quare ſi
eſt vnitas et punctū qualia dicūt ſeparata. Nō poſſi-
bile ē vnitatē et punctū idē. His quidē ineſt tāgere
vnitatibꝰ aūt ꝯñter. Et hoꝝ quidem cōtingit eē me-
T.cō.30. diū. Oīs eīn linea mediuʒ punctoꝛū eſt. Haꝝ aūt nō
eſt neceſſe. Nullū eīn mediū ē dualitatis et vnitatis.
Quot quidem igiṫ eſt ſimul et extra. Et quid tange
re:et qd medium:⁊ quid ꝯñter:⁊ quid habitū:⁊ qd
continuū: ⁊ in q̄lʒ vnūquodqʒ eoꝝ ineſt: dictum ē.

Phs impꝛeſentiarū declarat de
ſcriptiones quoꝛūdam vocabuloꝛū quaſi per
ābula q̄dā ꝑmittēs ad declarationē mē ꝺ vni
tate ⁊ ꝯrietate motꝰ ⁊ ꝓpōit q̄ vocabula vult ꝺclara
re qd ē ſil': qd̄ eſt tactū qd̄ ē tāgere:qd ē mediū:et cō
ſequenter:et quid habitū:et quid continuū: et ī qbꝰ
hec nata ſunt eē. Sil' igitur dicunṫ ea que in eodem
ſunt loco pꝛimo.i.ꝓpꝛio et nō cōmuni. Separatim
aūt quecūqʒ ſunt in altero loco.tangere vero dicunṫ
quoꝝ ſunt vltīa ſimul. Iam vero declarat qd ē medi-
um dicēs mediū eſt in qd̄ pꝛium natum eſt ꝑ tingere
mutans ꝙ ꝑ veniat ad vltimū et dicit ꝙ mediū nūꝗ̄
ſtat ad minimū niſi ī tribꝰ vl' ʒ duobꝰ extremis ⁊ me-
dio et dicit ꝙ vltimū mutationis eſt ꝯtrariū:q꞉ motꝰ
ē de ꝯrio ī ꝯtrariū. ¶ Licet ī hac pte dubitare vtrū
poſſibilis ſit tranſitus de extremo ad extremū quin
ꝑ mediū. Pro huiꝰ queſtionis elucidatione noto ꝙ
medium capiṫ multiplr̄ quodā ē mediū ſubi. Aliud
eſt mediū foꝛme:mediū ſubi eſt mediuʒ qd̄ diciṫ per
ab negationē ⁊ hoc dicimꝰ eē mediū ſubi inter pꝛiua
tiua.ſ.cecū et videns. Nā lapis nec eſt cecus nec vi-
dens. Aliud eſt mediū foꝛme:et eſt foꝛma quedā me
dia inter foꝛmas extremas ſicut ſi diceremꝰ fuſcum
eē mediū inter albū et nigrū et tēꝑatū eē medium
inter exceſſiue calidū et exceſſiue frigidū. ¶ Iteruʒ
eſt alia diſtinctio de medio motꝰ et medio foꝛme: ꝙ
mediū motus eſt foꝛma diminuta ꝑ quā deueniṫ ad
ꝑfectā. Mediū vero foꝛme iam dictum eſt. Dico er
go ꝙ ſi loquamur de extremis queꝝ eſt mediū motꝰ
impoſſibile:eſt ꝺ extremo ad extremū ire quin per
mediū motꝰ eamꝰ. ¶ Sʒ placet in pꝛeſentiaꝝ q̄ſdas
egregias inſtantias noſtras collocare q̄bus videmꝰ
ꝙ ſit poſſibilis trāſitus de extremo ad extremū quin
ꝑ mediū. Pꝛīo quidē phs pꝛīo poſte Bryſonis q̄dra Inſtātia 1
tura explicans dicit ꝙ iſte modꝰ arguendi vel qua-
drandi circulū Bryſonis nihil valet:ē dare q̄dratuʒ
maiꝰ circulo et ē dare quadratū minꝰ circulo: ꝗ eſt
dare quadratū equale circulo: Secūda inſtantia ē Inſtan. 2
talis q̄ poniṫ amathēmaticis in geometria ſupponē
do ꝙ angulus ſemicirculi eſt omniū acutoꝝ ampliſ-
ſimus: quare omnibꝰ acutis ē maioꝛ fingamꝰ igitur
quendā circulū intra quē ſtatuamꝰ vnā diametrum:
et fingamꝰ vnā lineam q̄ cū diametro ea pte qua con
tangit circulū faciat angulū acutū:et illa linea mo-
ueat taliter donec egrediaṫ circulū et tangat circu
lum ex pte exterioꝛi in ea pte vbi eſt diameter tāge
ns circulū et ſequiṫ ꝙ illa linea cauſat cū illa diame-
tro angulū rectū qui eſt maioꝛ angulo ſemi circuli ꝑ
angulū cōtingentie et ecce ibi ē tranſitus de angulo
acuto ad angulum rectū.i.de minoꝛi ꝙ ſit angulꝰ ſe-
mi circuli ad maioꝛē ꝙ ſit angulꝰ ſemi circuli ⁊ tm̄ nō
tranſiṫ ꝑ angulū ſemi circuli ꝗ tranſiṫ de minoꝛi ad
maiꝰ et nō ꝑ mediū. ¶ Tertia inſtantia fingamꝰ:an- Inſtan.3.
gulū minoꝛis poꝛtionis qui ſit cauſatꝰ a quadā coꝛ-
da ex pte quadam dextra cuiuſdā circuli qui quidē
tranſeat in angulū maioꝛis poꝛtionis ꝑ motū coꝛde
ad leuā iſte angulꝰ tranſit de angulo minoꝛi ꝙ ſit re-
ctꝰ. Nam angulꝰ minoꝛis poꝛtionis eſt minoꝛ ꝙ an-
gulꝰ rectꝰ per angulū cōtingentie: ad angulum ma
ioꝛis poꝛtionis qui ē maioꝛ ꝙ angulꝰ rectꝰ ꝑ angulū
cōtingentie et tm̄ nō tranſit ꝑ angulū rectū. ¶ Quar Inſtā. 4.
ta inſtantia ē in numeris q̄dratis in quibꝰ dr̄ ꝙ in-
ter numeros quadratos eſt dare ꝓpoꝛtionē maioꝛē
dupla vt ē in ꝓpoꝛtione.16.ad 4. et eſt dare minoꝛē
dupla vt eſt videre in ꝓpoꝛtione 16.ad.9. nō tn̄ ē da
re inter numeros quadratos aliquā duplā:qd̄ ita ꝓ-
baṫ inter oēs numeros quadratos ē dare numerum
medium pꝛopoꝛtionabilr̄ geometrice ſʒ īter extre-
ma duple non eſt dare numerum mediū ꝓpoꝛtiona-
bilr̄ geometrice ergo īter q̄dratos nunꝗ̄ ē dupla ali
as vt deduxi in ꝓpoꝛtionibꝰ medietas duple eēt ꝓ-
poꝛtio rationalis. ¶ Quinta inſtantia eſt dn̄i Gre- Inſtā. 5:
go.17.d.pꝛimi ſen.q.5. vbi dicit ſignato quodā ac-
tu meritoꝛio augmentis gratie ꝑ vnū gradū ꝙ non
valʒ iſta ꝯn̄a daṫ aliquis actꝰ magis demeritoꝛiꝰ ꝙ
ille actꝰ qui voceṫ.a. ē meritoꝛiꝰ.ſ.peccatū moꝛtale
qd̄ demereret totiꝰ gr̄e deꝑditionē:et daṫ aliqs ac-
tꝰ minꝰ demeritoꝛiꝰ ꝙ actꝰ.a.eſt meritoꝛiꝰ.ſ.peccatū
veniale ergo dabiṫ aliqs actus eque demeritoꝛius
ſicut actꝰ.a.eſt meritoꝛꝰ ꝯn̄a ē negāda:q꞉ ſi aliqs ac-
tꝰ demereret ſoliꝰ vniꝰ gradus gr̄e;ablationē cū ibi
eēnt plr̄es gradꝰ gr̄e ſeqreṫ cū pctō moꝛtali ſtaṫ gr̄ā
qd̄ ē īpoſ'e. ¶ Sexta inſtātia ē videmꝰ fieri aliquā eliq̄ Inſtan. 6
tionē ſine eo ꝙ fiat calefactio:vt videre ē ī nuibꝰ qn̄
ꝯgelanṫ pꝛīo ꝺeqʒ qdē quādā.anti. fiūt frigidioꝛes ꝙ
antea et tm̄ eliquanṫ qd̄ ēt videre eſt ī fulmine deſtru
enti q̄ ſunt foꝛtiora et tm̄ q̄ ſunt debilioꝛa relinq̄nti il

leſa vt videre eſt de enſe ⁊ vagina. Qđ ēt ꝯfirmat in tranſitu quē faciūt medici ꝺ cõplexione flegmatica ad ſanguineā in quo qđē tranſitu nunꝙ̄ tranſiť ꝑ tempatā ꝗ̄ ſit trāſitꝰ ꝺ extrēo ad extremū quin ꝑ mediū quod autem ita ſit patet: q2 ſi neceſſario fieret tranſitus ꝑ complexionem temperataȝ ſeq̄reť: ꝙ quando aliquā cõplexio valde colerica deprauareť quod ē in tempore ꝑ augmaſtice etatis quo tranſit ad complexionē frigidā et ſiccā deberet in medio tranſitus illa cõplexio ꝑfici: quia fieret tēperata qđ ē falſum.

Poſtea vero philoſophus tex.c. 25. dicit ꝙ motus continuitas impediť ex interpollatione tēporis. Naȝ aliquis motus deſinit eē continuꝰ propter ea ꝙ ſit temporis interruptio et quies inter media: non autem propterea impediť motus continuitas q2 ſit intercapedo ſpatij vt videre eſt in tranſitu lapidum diſcõtinuatoꝝ: vbi ſit motus continuꝰ quamuis ſit intercapedo ſpatij: ⁊ in pulſationē chordarū vbi ſonante chorda prima grauiq̄ ē hipateſis: ſi quis pulſet poſt illaȝ chordā vltimam que ē acuta et ē vnus motus continuꝰ quamuis ſit intercapedo ſpatij: ꝙuis non ſit vnus ſonus: et dicit hanc continuitatem temporis eē neceſſariam ad vnitatē motꝰ nō ſolum localis ſed alioꝝ: ⁊ vult declarare quomodo in motu locali itur de contrario loco in contrariū locum: hec autem locoꝝ cõtrarietas maxime accipiť ſm lineam rectam. Nam maxime diſtantia non dicuntur que diſtant ꝑ magnū arcum: ſed que per maximam lineam rectam. Menſura eñ debet eſſe minima que non eſt accipienda ꝑ curuū ſed ꝑ rectū.

Poſtea vero philoſophus tex.c. 25. dicit ꝙ due conditiones requiruntť ad hoc ꝙ aliquid ſit conſequenter: prima ꝙ ſit poſt primum poſitione vt in quantitate continua q̄ eſt in loco; aut ſpecie vt in numeris: aut aliquo ſic determinatorum vt in dignitate; vel virtute vel cognitione. Quare ꝑꝑ hoc noua luna nō ē ꝯñter ſecūde lune. Scđa ꝯditio ad hoc ꝙ aliq̄ ſint ꝯñter req̄riť ꝙ inter vnū ⁊ aliud nihil mediet eiuſdē gn̄is: q̄re ꝙuis inter vnā domū et aliaȝ mediet vnus homo non deſinunt ſe habere conſequenter. Quare punta nō ſe habēt conſequenter quia inter vnum et aliud mediat aliquid eiuſdē rationis quia inter puntum et puntū mediat aliquid.

Poſtea vero philoſophꝰ. tex. cõ. 26. dicit ꝙ habitum preſupponit conſeq̄nter: et ꝙ tāgat: itaqȝ nullū ſit mediū. Poſtea vero phs dicit ꝙ ſolum habent medium ea que ſunt contraria: ⁊ ꝙ in contradictorijs nullū eſt medium. Poſtea vero dat differentiā inter continū et habitū dicēs oē cõtinuū eſſe habitum: ſed non econuerſo: vt videre eſt in contiguis quoꝝ vltima ſolū ſunt ſimul ī quibꝰ quidem eſt idem habitum ſed non continuitas.

Poſtea vero philoſophꝰ tex. cõ. 28. declarat quomodo ſe habeant iſta, conſequenter habitum continuū; que dicit habere ſe ſicut ſuperius et inferiꝰ. Nam ait numeri ſunt priores quātitatibꝰ continuis cū ſint ſimpliciores; et tñ in eis eſt conſequenter et non eſt contractus nec continuitas dicit ꝙ quando inſertus vltimus ideſt cõtinuatio vltima ſit ſm generationeȝ: neceſſe eſt tangere: ſi ad nata erunt vltima ideſt ſi terminantur ad vnum: nō autem omnia que ſe tangunt ſunt ad nata ideſt ſimilis nature: ſed in qui bus non eſt tactus non eſt conſertus ideſt continuatio.

Dicit preterea ꝙ et ſi ponať mathematica ſeparata ſm eſſe ad huc dicitur punctus et vnitas: ꝙ in vnitatibus eſt conſequenter non continuitas et poſſunt eſſe ſine medio ſed in punctis ſemper eſt mediuȝ quod eſt linea: ad huc punta poſſunt ſe tangere in diuerſis lineis; nunquam tamen vnitates poſſunt ſe tangere.

Vnus auteȝ motus dicitur T.cõ.31.
multipliciter: vnum quidem eñ multipliciter dicimus. Genere quidem igitur vnus eſt ſm figuras predicamenti. Loci mutatio quidem eniȝ omni loci mutationi genere vna eſt. Alteratio aūt a loci mutatione altera genere ē. Specie autem vnus eſt: cū genere vnus et indiuidua ſpecie ſit vt coloris quidem ſunt dīe iam igitur aliꝰ ſpecie denigratio et dealbatio. Omnis autem dealbatio omni dealbationi idem ſecundum ſpeciē erit; et omnis denigratio denigrationi. Albedini autem non āplius: vnde ſpecie vna dealbatio albationi omni. Si autem ſunt quedam que et genera ſimul et ſpecies ſunt: manifeſtum eſt ꝙ vt ſpecie vnum erit: ſimpliciter vnus ſpecie non: vt doctrinatio: ſed ſciētia quidem ſpecies extiſtimationis: genus autem ſcientiam aliarum. Dubitabit autem aliquis: ſi ſpecie vnus motus ſit cū ex eodem idem in idem mutetur: vt vnum punctum ex hoc loco in hunc locum iterum et iterum. Si autem hoc eſt: erit circulatio rectitudini eadem: et volutatio ambulationi. Aūt T.cõ.32.
determinatum eſt id in quo eſt ſi alterum eſt ſpecie: T.cõ.33.
quoniam alter motus eſt. Circulare autem a recto alterum ſpecie eſt. Genere quidem igitur et ſpecie motus vnus ſic eſt. Simpliciter autem vnus motus T.c.34.
eſt; qui ſubſtantia quideȝ vnus et numero eſt. Quis autem huiuſmodi ſit manifeſtum eſt diuidentibus. Tria enim ſunt ſm numeꝝ: circa que dicimus motū vnum: quod: et in quo; et quando. Dico autem quod quoniam neceſſe eſt aliquid eſſe quod mouetur: vt hominem aut aurum. Et in aliquo hoc moueri; vt in loco aut in paſſione. Et quando. In tempore eniȝ omne mouetur. Horum autem trium genere quideȝ T.cõ.35
aut ſpecie eſſe vnum eſt in re in qua mouetur. Habitum autem erat in tempore. Simpliciter auteȝ vnū in omnibus his eſt. Et nanqȝ in quo eſt vnuȝ: oportet eſſe et indiuiſibile vt ſpeciem. Et ipſum quando vnū tempus et non deficiens. Et quod mouetur vnuȝ eſſe non ſecundum accidens vt album nigruȝ fieri: et coryſcum ambulare: vnum autem eſt coryſcus et albū: ſed ſecundum accidens. Neqȝ commune. Eſſet enim duos homines ſimul ſanari ſecundum eandem ſanitatem: vt opthalmie: ſed non vnus hic eſt: ſed ſpecie vnus eſt. Socratem autem ſecundum alteratione T.c.39.
eandem alterari ſpecie in alio autem tempore: ⁊ iterum in alio: ſi quidē contingit corruptum iterum vnum fieri numero: erit et hic vnus: ſi vero non: ideȝ quidem ſecundum ſpeciem vnus autem numero nō. Habet autem dubitationem huic ſimilem et vtrū T.cõ.37.
vna ſanitas et omnino habitus et paſſiones ſubſtantie ſint in corporibus. Moueri nanqȝ vident habētia et fluentia. Si igitur eadem et vna que diluculo et nunc ſanitas: quare non et cū deficiens accipiat iterum ſanitatem. Et hec et illa vno numero erit. Eadem enim ratio eſt: niſi ꝙ in tantum differunt. T.cõ.38
Quia ſi quidem duo idem: ſicut numero vnus et habitus eſſe neceſſe eſt; vnus enim numero actus vnius

numero: ſi vero habitus vnus eſt: fortaſſis non alicui videbitur vnus et actus eſſe. Cum eniȝ pauſet ambulans: non amplius eſt hec ambulatio. Iterum autem ambulante erit. ſi igitur vnus et idem eſt: contingit vnum et idem corrumpi: et eſſe multotiens. Hę quidem igitur ſunt dubitationes extra quenunc eſt intentionem.

Hbit Ariſtoteles impreſentiarū de vnitate motus ꝑmittens ad ſciendū q̄ conditiones req̄rantur ad vnitatē motus ꝙ vnū poteſt dici multipliciter genere: ſpecie: et numero: diciť eñ vnus motus genere: q̄ eſt in eodē genere ꝑdicamentali: quare oēs motus locales genere conueniunt: ſȝ motus localis et motus alterationis differunt genere. Sȝ motus diciť vnꝰ ſpecie quando non ſolū genere aut ſpecie ſubalterna cõueniunt: ſȝ ſpecie ſpecialiſſima vt albationes denigrationes: ſȝ albatio et deſuſcatio nō ſunt vnū ſpecie ſicut nec doctrinatio ad vnā ſcientiā: ⁊ doctrinatio ad aliā ſicut ſcientia ē genꝰ aliaꝝ ſcientiaꝝ et ſpecies extiſtimationis. Dubitat phs tex. cõ. 32. vtrū ſpecie ſit vnus motꝰ ſi tendat ex eodē in idē dūmodo vnꝰ tendat ꝑ lineā rectā alius vero ꝑ circularē et dicendū ꝙ non eſt vnus motꝰ ſpecie: q2 req̄ritur vias illas non differre ſpecie. Deinde phs tex. cõ. 34. dicit quomodo cognoſcemꝰ aliquē motū eſſe vnū numero. Ad quod dicit ꝙ req̄rūtur tres cõditiones. Pria ē vnitas mobilis. Secūda vnitas termini ad quē vltimati. Tertia continuitas tēporis ſine aliq̄ interpollatione. Dicit p̄terea ꝙ nō ſatis ē vnitas mobilis ꝺ ꝑ accidēs vt albū nigrū fieri et coriſcū ambulare: vnū aūt coriſcꝰ et albū ſed hoc ē ſȝ accidens: nec ſufficit ad vnitateȝ numeralē motꝰ vnitas in coī quo ad ſpeciē mobilis ⁊ termini ad quē. Nam certū ē ꝙ ſi duo homines egrotent obtalmia que eſt paſſio oculi et ambo ſanenť: ſanatio vna et altera nō ſunt vnū numero et tñ habent quo ad ſpeciē ſpecialiſſimā ſimilia ſubiecta: et ſimiles terminos ad quē quo ad ſpeciē. Dicit vltra tex cõ. 36. ꝙ cõtingit eūdē hoīeȝ bis ſanari ex ſimili morbo. Vtrū illa ſanatio ſit idē motꝰ numero. Dicēdū ꝙ ſi eadem numero ſanitas acq̄ratur erit eadem ſanatio numero: ſi vero alia ſanitas acquiratur erit ſanatio ſimilis in ſpecie.

Deinde philoſophus textu. cõmēti. 37. mouet quamdā aliā dubitationē et ē talis ſi aliq̄s continue ꝑſeueret in ſanitate vel in quocūqȝ alio accidente vtꝝ vna ſanitas poſſit eē in corporibꝰ: et videť ꝙ nō ſit vna ſanitas diluculo ⁊ ſero: q2 ſemꝑ illa ſanitas variať: et ē cõtinue alia et alia: hanc aūt dubitationē Ariſto. non ſoluit: q2 remitit eam ad. 4. metha. et q2 fundať ſuꝑ falſo fundamento, ꝙ oīa ſunt ī cõtinuo motu que ē opinio Eracliti, quā improbat phs. 4. metha. Deinde phs tex. c. 38. determinat veritatē circa illud qđ ſupra dixerat ꝙ ſi eadē numero qualitas acq̄rať ꝑ alterationē erit idē motus alterationis ſi vero nō ſit eadē qualitas nō erit idē motus io dicit phs ꝙ non ideo motus ē vnꝰ: q2 terminꝰ ē vnus vt ſi aliq̄s ābulando pauſet acquirit vnū terminū: et tñ nō ē vna ambulatio: ſi ergo dicať ꝙ ſit vna et eadē ambulatio cõtingit: ꝙ vnuȝ et idē ſit ⁊ corrūpať multotiens qđ eſt poſſibile, ſic igiť et ſi cõtingeret: ꝙ eadē ſanatio. Ex quo videť Ariſ. cõuincere: ꝙ nō capiť vnitas motꝰ ex ſola vnitate termini ad quē. Poſtea phs dicit ꝙ iſte dubitationes ſunt extra ꝓpoſitum ideo pretermittit eas.

Quoniam aūt continuꝰ eſt T.cõ.39.
oīs motus ſimplr quidem vnū neceſſe eſt cõtinuū eē: ſi quidē oīs diuiſibilis eſt: ⁊ ſi cõtinuꝰ vnus. Non eñ oīs fiet cõtinuꝰ omni: ſicut neqȝ aliud nullum cõtingenti contingens: ſȝ quoꝝ vnum ſunt extrema: vltima aūt alioꝝ nō ſunt quidē: alioꝝ aūt ſunt: ſȝ ſpecie differentia ⁊ equiuoca ſunt. Quomodo aūt tanget: aut vnū fiet vltimū linee ⁊ ambulationis. Habiti quidē igiť ſūt ⁊ qui neqȝ idē ſpecie T.cõ.40
neqȝ idē genere ſunt. Currens eñ aliquis ſtatim febricitabit: ⁊ vt lampas ex diffuſione loci mutatio eſt habita. Continua aūt non. Poniť eñ cõtinuū quoruȝ vltima vnū ſunt. Quare habiti ⁊ cõſequenter ſunt: quo tēpus continuū eſt. Cõtinuū aūt ē quo motꝰ. Hoc aūt eſt cū vnū vltimū fiat ambobꝰ. Vñ neceſſe ē eundē ſecudū ſpeciem eē ⁊ vniꝰ: ⁊ in vno tempore ſimplr T.c.41.
cõtinuū motū ⁊ vnū. Tēpore quidē vt nō imobilitas inter ſit. Indeficienti eñ quieſcere neceſſe ē. Multi igiť ⁊ nō vnus motꝰ ē: quoꝝ quies ī medio ē. Quare ſi aliquis motus ſtatu occupeť: neqȝ vnus eſt: neqȝ cõtinuus. Intercipiť aūt: ſi in medio tempꝰ ē. Qui aūt ſpecie non vniť: non vnus motꝰ eſt; et ſi non deficiat tēpus. Tēpus quidē eñ vnū eſt ſpecie aūt alius vnuȝ quidē eñ neceſſe ē: ſpecie vnū eſſe. Hunc aūt ſimplr vnū eē nō eſt neceſſe. Quis igiť motus quidē ſimplr vnꝰ: dictum eſt. Ampliꝰ aūt diciť vnꝰ ⁊ ꝑfectꝰ: ſiue T.cõ.42
ſecundū genus ſiue ſecūdū ſpeciē: ſiue ſecūdū ſubſtātiam ſit: ſicut et in alijs ꝑfectū et totum vniꝰ eſt. Eſt aūt aliquādo et ſi iperfectꝰ ſit vnum diciť: ſi ſolū ſit cõtinuꝰ. Ampliꝰ aūt aliter preter predictos dicitur T.c.43.
motus vnꝰ regularis: irregularis eñ non videť vnꝰ: ſed magis regularis ſicut rectus. Irregularis eñ diuiſibilis eſt: videtur autem differre: ſicut magis et minus. Eſt autem et in omni motu quod regulariter eſt aut non: et nanqȝ alterabitur regulariter: et fertur in regulari vt circulo aut rectitudine; et circa augmentum ſimiliter et decrementum. Irregularitatis autem differentia eſt aliquādo quidem ī quo T.c.44
mouetur. Impoſſibile enim eſt regularem eſſe motū non in regulari magnitudine: vt flexi motꝰ aut obliqui aut alius, magnitudines quarum non conuenit contingens in contingentem partem. Aliquando autem neqȝ ī vbi neqȝ in qñ: neqȝ in qđ ſȝ in eo quod vt velocitate enim et tarditate aliquando determinatur. Cuius quidem enim velocitas eſt eadem: regularis eſt. Cuius autem; non irregalaris eſt. Vnde neqȝ ſpēs motꝰ neqȝ differētie ſunt velocitas et tarditas; q2 omnes ſequnť differentes ſecundū ſpēm. Quare neqȝ leuitas neqȝ grauitas que in idē T.c.45
eſt: vt terre ad ipſam: aut ignis ad ipſum. Vnꝰ quidem igiť irregularis eſt: quo eſt continuꝰ. Minus aūt quod quidē reflexiuo accidit motui. Quod aūt minus: et cõmixtio ſemper contrarij. Si aūt omne vnum contingit et regularem eē: et non; non erūt q̄ non ſm ſpēm habiti ipſi. Vnꝰ et continuus. Quomodo eñ erit regularis ex alteratione compoſitꝰ et loci mutatiōe. Indiget eñ conuenire.

Philoſophꝰ poſtꝙ̄ declarauit, ꝙ ad vnitatem motus requirātur tria ſcilicet vnitas tempis: et vnitas rei in qua ē motus et vnitas ſubiecti, intendit hoc mō ꝓbare. notādū ꝙ vnū dicať multipliciter, vno mō ſicut aliquod indiuiſibile eſt vnū: alio mō ſicut continuū ē vnū: ⁊ dicit ꝙ motꝰ non pōt dici vnꝰ vnitate indiuiſibilitatis

ſʒ ſolū eſt vnꝰ vnitate cōtinuitatis: quare īfertꝰ ꝙ hec
ꝯña eſt bona hoc eſt continuū: ergo eſt vnū: q̄re infer
tur ad continuationē motꝰ requiri tria: quoꝝ primū
eſt vnitas ſpēi non eñ omnis motꝰ pōt cōtinuari om
ni motui ſʒ ſolū illa poſſunt continuari quoꝝ vltīa cō
tingit eſſe vnū: quare nec forme: et in diuiſibilia oīa
poſſunt continuari: q̄ non habent vltīa: quorūdā ve
ro ſunt aliqua vltima que ſunt diuiſibilia: ⁊ quantita
tē hñtia que ſunt equoca idest non cōuenientia ī no
mine et ratione: et illa non poſſunt continuari: non
eñ pōt dici ꝙ linea: et ambulatio cōtinuent: ex quo
pʒ ꝙ ea q̄ ſunt diuerſorū generū vł ſpecierꝝ non poſ
ſunt continuari: ⁊ per ꝯñs febricitatio nō continua
bit curſui, et ſi conſequenter ſe hēat in diffuſione lā
padis de manu in manū ſunt eñ ibi diuerſi motꝰ nō
cōtinui; vel pōt intelligi ꝙ motū localē liquoris quo
flamma ſubſtentat conſequit motus localis flāme q̄
nomīe lāpadis: ſignificat poſſunt ergo motus diuer
ſaꝝ ſpecierū eē habiti: ſed nō continui: quare ad mo
tum eē continuū reqrit vnitas ſpēi ipſiuſmet motus:
ſecūdo requirit ꝙ ſit vniꝰ ſubiecti; tertio requirit ꝙ
ſit ſine interpolatione temporis.

❡ Poſtea philoſophus textu com

menti. 42. ponit duos alios modos ſecundos ipſius
vnitatis motus dicens: ꝙ motus dicit vnꝰ ſecūdū ge
nus ſiue ſm ſpēm ſiue ſm ſubſtantiā ſicut q̄ eſt nume
ro vnꝰ: vñ aliquando dicit vnū qd̄ eſt perfectū; aliqñ
vero large dicit vnū qd̄ eſt continuū: ſiue perfectū; ſi
ue imperfectū. quare q̄nq̄ capit vnitas rei ſecūdū
quantitatem: et dicit continuitas aliquando ſecun
dū formam ſubſtantialem: et ſic perfectum et totum
dicitur vnū.

❡ Poſtea vero philoſophus textu

commēti. 43. dat alium modū vnitatis motus dicēs
ꝙ ille motꝰ ē vnꝰ q̄ ē regularis: nā irreglaris vł hēre
multiplicitatē per hoc ꝙ hʒ multas diſſimiles ptes
❡ Poſtea dicit ꝙ in omnibꝰ ſpeciebꝰ motus inuenit
regularitas et irregularitas: et diſcurrit per motū
alterationis: et per motū localē rectum et circularē
et per motū augmenti et decrementi.

❡ Poſtea vero ph̄s textu commēti

44. dicit ꝙ duplex accidit irregularitas. Pria ex
parte ſpacij per qd̄ mouetur vt ſi vna pars et altera
cauſet angulū. Sedo mō eſt irregularitas p hoc ꝙ
velocitas vno tpe ē maior ꝙ alio. ❡ Infert ph̄s duo
correlaria. ❡ Primū ꝙ velocitas ⁊ tarditas nō ſunt
ſpecies nec differentie motꝰ: q̄ velocitate et tardi
tate terminat irregularitas q̄ ſequitur quaſlibʒ ſpe
cies motꝰ vt ſupradictum eſt: nulla aūt ſpēs vel dria
cōſequitur omnem ſpēm ſui generis. ❡ Secūdum
correlariū ꝙ velocitas et tarditas non ſunt idem ꝙ
grauitas et leuitas q̄ grauitas ⁊ leuitas ferunt ad
loca determinata: nō aūt velocitas et tarditas.

❡ Poſtea vero ph̄s textu commen

ti. 45. dicit ꝙ motus irregularis pōt dici vnꝰ ī quā
tum eſt cōtinuus. ſʒ minus dicitur vnꝰ quā regularis
ſicut linea hñs angulū eſt minus vna ꝙ linea recta.
Nā reflexiuꝰ motꝰ non ꝓprie dr̄ vnus: q̄ videt ali
quid cōmiſcere cū contrario: vñ minus tale dicitur
ꝙ magis miſcetur ſuo contrario: Concludit ph̄s ex
dictis ꝙ motus diuerſarū ſpērū non poſſunt cōtinua
ri nec eē vnus motꝰ regularis nec irregularis eo ꝙ
partes multū differant. Nā quis dicet ꝙ aggregatū
ex alteratione et motu locali faciant vnū.

Ampliꝰ autē determina- T.c.46.
ndū eſt: q̄lis motus cōtrariꝰ motui: et
de manſione eodem mō. Sed primo
determinandū eſt: vtꝝ cōtrariꝰ motꝰ
ſit: q̄ eſt ex eodē: ei q̄ eſt in idē: vt qui ē
ex ſanitate ei qui ē in ſanitatē: vt ge
neratio ⁊ corruptio videtur. Aut qui ē ex cōtrarijs:
vt qui ē ex ſanitate ei qui ē ex egritudine. Aut qui ī
contria: vt qui ē in ſanitatē: ei qui ē ī egritudinē. Aut
qui ē ex cōtrario: ei qui ē in contrariū; vt qui ē ex ſa
nitate; ei qui ē in egretudinē. Aut qui ē ex cōtrario ī
ꝯtrariū: ei qui ē ex ꝯtrario in contrariū: vt qui ē ex
ſanitate in egretudinē: ei qui ē ex egretudine in ſa
nitatē. Neceſſe eſt eñ aut vnū quēdā hoꝝ eſſe modo
rum aut plures: non enim eſt aliter contraponere.
❡ Eſt aūt qui quidē ex cōtrario: ei qui ē in cōtrariū T.c.47.
nō contrariꝰ: vt qui ē ex ſanitate: ei qui eſt in egritu
dinē. Idem eñ et vnꝰ eſt. Eſſe quidē igit non idē eſt
ipſis: ſic nō idē ē ex ſanitate mutare ⁊ ī egretudinē.
❡ Neq̄ qui eſt ex cōtrario: ei qui ē ex cōtrario. Sꝫ T.c.48.
quidem eñ accidit mutari ex cōtrario in cōtrariuʒ
aut in mediū. Sʒ de hoc quidē poſteriꝰ dicemꝰ. Sʒ
magis in cōtrariū mutare videbit vtiq̄ cauſa eſſe
contrarietatis ꝙ ex contrario. Hic quidē eñ muta
tio contrarietatis: ille vero acceptio. Et dicit autē
vnuſquiſq̄ in qd̄ mutat magis: ꝙ ex quo: vt ſanatio ī
ſanitatē: ęgrotō aūt ī egritudinē. Relinquit aūt q̄ ē in
ꝯria ⁊ q̄ ē ī ꝯria ex ꝯrijs Forſaſſis quidē igit accidit
hoc q̄ in cōtraria ex ꝯtrarijs eſſe: ſʒ eē forſitā nō idē:
Dico aūt qui in ſanitatē: ei qui ex egritudine: et qui
ex ſanitate; ei qui in egritudinē. Quō aūt differt mu T.c.49.
tatio a motu; ex quodam eñ ſubiecto in quoddā ſub
iectū mutatio eſt motꝰ; qui ē ex cōtrario in cōtrari
um: ei qui ē ex contrario in cōtrariū motꝰ contrariꝰ
eſt; vt qui ē ex ſanitatē egritudinē; ei qui eſt ex egri
tudinē in ſanitatē. ❡ Manifeſtū eſt aūt ex inductio T.c.50.
ne q̄lia videtur cōtraria eē. Egrotari eñ ipſi ſanari:
et ipſi adiſcere decipi non p ipſum. In cōtraria enim
ſicut eñ in ſcientia eſt: ſic ⁊ in deceptione et p ipſum
habere et p alium. Et ſurſum motꝰ: ei qui eſt deorſuʒ
Contraria eñ hec ſunt in longitudinē. Et qui eſt ad
dextrā: ei q̄ eſt ad ſiniſtrā. contraria eñ hec ſunt ī la
titudine. Et q̄ eſt ante: ei qui eſt retro: cōtraria enim
hec ſunt in latitudine. ❡ Qui aūt eſt in contrarium
ſolum nō eſt motꝰ: ſʒ mutatio: vt fieri albū nō ex qua T.cō.51.
dam eſt. Quibꝰ aūt non eſt cōtrariū: q̄ eſt ex ipſo: ei
q̄ eſt in ipm mutatio cōtraria ē. Unde generatio cor
ruptioni contraria eſt: ⁊ remotio acceptioni. He aūt
mutationes q̄dem: motus aūt non ſunt. Qui aūt in T.cō.52.
mediū motꝰ ſunt: q̄buſcūq̄ cōtrarioꝝ ē mediū tanq̄
in cōtraria quodāmodo ponendi ſunt: ſicut eñ con
trario vtit medio motꝰ in vtraq̄ vtiq̄ mutatur: vt ex
fuſco q̄dem in albū tanq̄ ex nigro: ⁊ ex albo in fuſcū
tanq̄ in nigrū: ex nigro aūt in fuſcū tanq̄ in albū: fu
ſcū aūt mediuʒ ad vtrunq̄ dicit quodāmodo vtrūq̄
vltimorū: ſicut dictum ē prius. Motus quidē igitur
motui cōtrariꝰ eſt: ſic qui eſt ex contrario ī cōtrariū:
ei q̄ ex contrario in cōtrarium.

Ariſtoteles in preſentiarum de
clarat in iſto cō. 46 qualis motus ſit cōtra
rius motui et qualis quies quieti et ſtati di
cit quinq̄ modos quibus accipi poteſt cōtrarietas
motꝰ ad motū. Primus modꝰ eſt q̄ accipit ſecundū
acceſſum ad aliquem terminū et receſſum ab eodē
ſm quem modum generatio eſt motus ad eſſe cor

ruptio aūt eſt motus ab eē. Secundꝰ modus eſt: vt
ratio contrarietatis motuū accipiatur ſm contra
rietatem tr̄orum a quibꝰ. Tertiꝰ vero ſm contrarie
tatem tr̄orū ad quos. Quartꝰ ſm contrarietatem
tr̄oꝝ a quibus in ordine tr̄i ad quem. Quintus ve
ro accipitur ſm contrarietatē ex pte vtrorūq̄ tr̄oꝝ
❡ Poſtea vō ph̄s excludit duos predictoꝝ modoꝝ
et primo quartum qui eſt ꝓpter contrarietatem tr̄i a
quo in ordine ad tr̄m ad quem: dicit ergo ꝙ motus
qui eſt ex vno contrario non pōt dici contrarius ei
qui eſt in aliud contrariū: vt ſi diceretur ꝙ motus q̄
eſt ex ſanitate eſt contrarius motui qui eſt in egritu
dinem ꝙ certe falſum eſt: quia eſt vnus et idem mo
tus realiter q̄uis differant ratione modo nihil ſibi
ipſi cōtrarium eſt. ❡ Poſtea philoſophus tex. cōmē
ti. 48 tribus rōnibus excludit ꝙ non eſt accipien
da cōtrarietas ex parte terminorū a quibus ⁊ adu
cit: primā rationē dicens duo motus qui tendūt in
idem non ſunt contrarij: ſed ita eſt ꝙ ſtat ire ad fuſ
cedinem ex albedine: ex albedine ſimul et nigredi
ne: ergo illi motus non ſunt cōtrarij q̄uis veniāt ex
terminis ex quibus contrarijs. Secunda rō ponit
q̄ magis videt accipi contrarietas ex termino ad
quem quā ex termino a quo. Nam in tr̄o a quo fit re
ceſſus a contrarietate ⁊ in tr̄o ad quem fit acceptio
contrarietatis. Tertia rō eſt vnuſquiſq̄ motus ſpeci
ficatur et denominatur a termino ad quem. ❡ Poſ
tea vero ph̄s dicit ꝙ remotis duobus modis ſm cō
trarietatem tr̄orū acceptis relinquunt duo alij ſcili
cet tertiꝰ et quintꝰ quorū vnus eſt ſecundū contra
rietatem tr̄oꝝ ad quos reliquꝰ vero ſm contrarieta
tem terminorū a quibꝰ et ad quē. Primꝰ aūt modꝰ
non accipiebatur ſm contrarietatem aliquā termi
noꝝ ſʒ ſm acceſſum et receſſum ab eodē tr̄o. ❡ Con
cludit aūt vlterius ꝙ forte hi duo modi: ſcilicet ter
tius ⁊ quintꝰ ſunt idem ſubiecto ſʒ differunt rōne: q̄
motꝰ in contraria eſt idem cum motu ex contrarijs
❡ Poſtea ph̄s textu cōmēti. 49. dicit quid facit cō
trarietatem in motibus et dicit ꝙ ad ꝓpriam cōtra
rietatē in motibus requiritur contrarietas ex par
te vtrorūq̄ tr̄oꝝ: ſcilicet a quo et ad quē: qd̄ mani
feſtat, q̄ motus ex ſanitate ad egritudinem: eſt cō
trariꝰ motui q̄ eſt ex egretudine in ſanitatē. ❡ Poſ
tea vero ph̄s textu cō. 50. declarat hoc idem induc
tione dicens: ꝙ propterea egrotari ipſi ſanari: et
ipſi adiſcere decipi non per ipſum contraria ſunt ⁊
aſcenſus deſcenſui: et motꝰ ad dextrā eſt contrariꝰ
illi qui ad leuam: et ſic de reliq̄s. ❡ Poſtea ph̄s tex
tu cōm. 51. dicit quomō accipiatur contrarietas in
mutationibꝰ vt in generatione et corruptione. Nā
dicit ꝙ in his accipitur cōtrarietas ex parte termi
ni ad quem: et hic capit contrarietatem large vt ex
tendat ſe ad contradictionem quare qui eſt in con
trarium ſolum et non ex contrario non eſt motus ſʒ
mutatio. ❡ Preterea philoſophus oſtendit ꝙ in il
lis in quibus non eſt contrarietas, vt in ſubſtantijs
attenditur contrarietas motuum, penes acceſſum
vel receſſum ad eundem terminum ad quem: vt ge
neratio eſt acceſſus ad eſſe: ⁊ corruptio eſt receſſus
ab eſſe. ❡ Preterea philoſophus textu commen
ti. 52. declarat de contrarietate motꝰ ex pte medij:
dicens ꝙ ſi dentur duo motus qui vadant ex tr̄is con
trarijs ī idem mediū quodāmodo vadunt in duo cō
traria. quia medium illud in ordine ad ambo extre
ma eſt tanq̄ duo extrema contraria: nā fuſcum ī or
dine ad album eſt nigrum et in ordine ad nigrum
eſt album.

Quoniam autē motui non
ſolum videtur eſſe motus contrarius T.cō.53
ſed et quies: hoc determinandū ē ſim
pliciter quidem contrarius eſt motꝰ
motui. Opponitur aūt et quies. Pri
uatio enim eſt. Eſt autem ſic ꝙ priua
tio contraria dicitur. Qualis autē quali: vt ei qui
eſt ſecundū locum: que ſecundum locum. Sed hoc
non dicitur ſimpliciter. vtrum enim ei que eſt hic
manſioni qui eſt ex hoc: aut qui eſt in hoc motus op
ponitur. ❡ Manifeſtum igitur eſt: q̄m quia in duo T.c.54.
bus motus ſubiectis eſt; huic quidem qui ex hoc in
contrarium: que eſt in hoc quies; huic aūt qui ex cō
trario in hoc: que in contrario quies. Simul autem
et ad inuicē contrarie he ſunt. Et nāq̄ inconueniēs
ē: ſi motꝰ quidē ꝯtrarij ſunt. quietes aūt oppoſite nō
ſunt. Sūt aūt ī oppoſitis he: vt q̄ ē in ſanitate q̄es: ei
q̄ ē in egritudīe. Motui aūt ei q̄ ē ex ſanitate ī egri
tudinem: ei enim qui eſt ex egritudine in ſanitatē
irrationabile. Qui eñ in ipſo motꝰ eſt. in quo ſtetit
quietatio magis eſt. ſm ꝙ accidit ſimul fieri motuī.
Neceſſe autem eſt aut hanc illam eē Non eñ que eſt
in albedine quies: contraria eſt ei que eſt in ſanita T.c.55.
te. ❡ Quibus aūt non ſunt contraria: hoꝝ mutatio
quidē eſt oppoſita: q̄ eſt ex ipō ei q̄ eſt in ipm motꝰ āt
nō ē vtq̄ ex eē ei q̄ ē ī eē. Quies quidē horū non eſt:
īmutatio aūt ē. Et ſi quidē aliq̄d erit ſubm q̄ ē ī eē nō
mutatio ei que eſt in non eſſe contraria erit. ❡ Si T.cō.56
vero non eſt aliquid ei quod non eſt. dubitabit aliq̄s
cui ſit contraria que eſt in eſſe non mutatio vel q̄es
eſt. Si aūt hoc eſt: aut non omnis quies motui cōtra
ria eſt: aut generatio et corruptio motus ſunt. Ma
nifeſtum igitur ꝙ quies non dicenda eſt: ſi non et he
motus. Simile aūt aliquid eſt et imutatio. Contra
ria aūt eſt: aut nulli: aut ei que eſt in non eſſe: aut cor
ruptioni. Hec enim ex ipſa: generatio aūt in ipſam

Ariſtoteles in pn̄tiaruʒ tex. cō.
53. dicit ꝙ non ſolū motus cōtrariat motui:
ſed etiā quies: ſed iterū dubitat q̄ quies mo
tui cōtrariet: an quies in tr̄o a quo cōtrariet motui:
vel potius quies in tr̄o ad quē: Et dicit ph̄s ꝙ ſolum
quies in tr̄o a quo eſt contraria motui: qd̄ ꝓbatur q̄
quies in tr̄o ad quē eſt finis motꝰ ad illā: ergo nō cō
trariat motui. Tenet ꝯña: q̄ finis nō ꝯtrariatur me
dijs ad ꝯſecutionem talis finis: imo ille quietes ſunt
diuerſe et cōtrarie quarū vna eſt in tr̄o a quo: et alia
in tr̄o ad quē. ❡ Ad idē ꝓbat hoc ibi motꝰ aūt dicēs
ꝙ moueri eſt ire ad quietem et motus perfectio eſt
eſt quietatio: ergo quies in tr̄o ad quē nō eſt ꝯtraria
motui: et dicit. Neceſſe eſt hanc aut illam eſſe. i. aut
q̄es q̄ contrariat motui eſt in tr̄o a quo aut in termi
no ad quē: nō. n. q̄es extra terminū a quo vel ad quē
contrariat motui: q̄s eñ dicat ꝙ q̄es in albedine cō
trariat motui ad dulcedinē

❡ Poſtea vero phi. tex. commenti

55. ait ꝙ q̄n nō eſt mutatio inter oppoſita accipitur
ꝯtrarietas penes acceſſuʒ vel receſſuʒ a tr̄o ad quē
vt ī ḡnatiōe ⁊ corruptiōe. Dicit ꝑterea ꝙ ī his muta
tiōibꝰ q̄ nō ſunt int̄ ꝯria nō opponit quies aliq̄, ſʒ q̄
ī nō ente nō ē quies, ſʒ dicat īmutatio. i. nō mutatio.
❡ Dicit preterea ibi et ſi quidē vult dicere non ens
hēat ſubiectum vt non albū in tali quidem bene po
teſt dici ꝙ non mutatio in non albo eſt contraria nō
mutationi que eſt in albo ſi vero tale non ens non ha
beat ſubiectū idest ſit omnino nihil tunc non muta

tioni que eſt in eẽ contrariatur non mutationi nõ eẽ Nã quis dicat in non eẽ aliquid quietari. Dicit pꝛeterea philoſophus ꝙ quemadmodũ alijs motibus q̃ ſunt inter contraria quies in termino a quo opponitur ita generationi opponitur non mutatio que eſt in non eſſe quod hꝫ ſubiectum.

T.c.56. Dubitabit autem aliquis: quare in mutatione quidẽ ſecundum locum ſunt ⁊ ſecundũ naturam et extra naturã et quietes et motus: ĩ alijs aũt non: vt alteratio hec quidẽ ſecundum naturã: illa aũt extra naturam: nihil enĩ magis ſanatio aut egrotatio ſm naturã aut extra naturã: neq̃ dealbatio: aut denigratio: ſimiliť aũt eſt et augmento et decremento. Neq̃ adinuiceꝫ hi contrarij: vt ſecundum naturã aut extra naturam Neq̃ augmentũ augmento. Et in generatione auteꝫ et coꝛruptione eadã ratio eſt. Neque generatio q̃deꝫ ſecundum naturã: coꝛruptio aũt extra naturã. Seneſcere enim ſecundũ nãꝫ eſt. Neq̃ gnerationẽ vide

T.cõ.57 mus aliã quidẽ ſecundum nãꝫ: aliam vero extra nãꝫ. ¶ Aut ſi eſt ꝙ violentia ſit extra naturã: tunc ⁊ coꝛruptio erit coꝛruptioni contraria q̃ violẽtia: vt q̃ extra naturã: ei q̃ ſecundum naturã. Ergo nature et generationes q̃dam ſunt violente: et fatate: q̃bus contrarie ſunt ſecũduꝫ naturã. Et augmenta ſunt violenta

T.cõ.58 et decrementa: vt augmenta q̃ velociter ꝓp alimentum pubeſcentiũ ſunt: ⁊ tritica cito et adaucta et nõ conſtricta. In alteratione aũt qualiter aut ſimiliter: erunt enĩ alie q̃dẽ violente: alie vero naturales: vt dimiſſi non ĩ creticis diebus: alij autem in creticis. Alij q̃dam extra naturã alterantur: alij vero ſecũdũ naturã. Erunt igiť coꝛruptiones contrarie adinuicem nõ generationi: et q̃d ꝓhibet: eſt enĩ ſic. Et nãq̃ ſi hec quidem dulcis: illa vero triſtis eſt: quare non ſimpliciter coꝛruptioni coꝛruptio contraria eſt: ſed hec q̃dem huiuſmodi: alia vero huiuſmodi harum ẽ.

T.cõ.59 ¶ Omnino q̃dem igitur contrarij motus et q̃etes dicto mõ ſunt: vt qui eſt ſurſum: ei qui eſt deoꝛſum. Loci enĩ contrarietates he ſunt. Fertur aũt ſurſum quidẽ motu natura ignis: deoꝛſum vero terra. Et cõtrarie ipſoꝝ loci mutationes ſunt. Ignis aũt ſurſum quidẽ natura: deoꝛſum aũt extra naturã. Et cõtrari⁹ eſt q̃ ſecundũ eſt naturã ipſius ei q̃ eſt extra naturam

T.cõ.60 Et quietes aũt ſimiliter. ¶ Que namq̃ eſt ſurſum quies qui eſt de ſuper deoꝛſum motui contraria eſt. Fit aũt terre illa quidem qui es extra naturam: motus aũt hic ſecundũ naturã: quare motui quies contraria eſt q̃ eſt extra naturã: ei qui ſecundũ naturam eiuſdem. Et motus enĩ eiuſdem cõtrarius ſic ẽ. Alia quidem ſecũdũ naturam ipſaꝝ erit ſurſum aut deoꝛ

T.cõ.61. ſum: alia aũt extra naturam. ¶ Habet aũt dubitationem: ſi eſt omnis quietis q̃ nõ ſemꝑ eſt generatio: et hoc ipſum ſtare. Manentis igitur extra naturã: vt terre ſurſum erit generatio. Cum ergo ferebať ſurſum violenta ſtetit. Sed qđ ſemꝑ ſtat: videť ferri velocius. Qđ aũt violentia eſt: contrariũ eſt Non factũ ergo quieſcens erit quieſcens. Ampli⁹ videť ſtare:

T.cõ.62. aut omnino eẽ in ipſius locũ ferri: aut accidere ſimul Habet aũt dubitationem: ſi contraria eſt quies que eſt hic: qui hinc eſt motui: cum enim moueať ex hoc aut reijciatur adhuc videtur habere quod obiectuꝫ eſt: quare ſi hec quies contraria eſt ei qui hinc eſt in contrarium motui: ſimul erunt contraria. Aut ſic q̃

T.cõ.63 eſcit ſecundum ꝙ adhuc manet. Omnino aũt eius quod mouetur: aliud quidem ibi: aliud aũt eſt in qđ mutat: vñ et magis motus motui contrarius eſt quã quies. ¶ Et de motu quidẽ et quiete: quomõ vterq̃ vnum ſunt: et que contrarie quibuſdam dictum eſt. T.c.64.

¶ Dubitabit aũt quis et de ſtare: ſi et quicunq̃ pꝛeter naturam motus: his eſt quies oppoſita ſi quidem igitur non: erit inconueniens: manet enim violentia: quare quieſcens aliquid erit non ſemper ſine fieri: ſꝫ T.cõ.65 palam ꝙ erit ſicut enim mouetur pꝛeter naturam et quieſcet vtiq̃ aliquid pꝛeter naturam. ¶ Qm̃ aũt ẽ quibuſdã motus ſm naturam ⁊ ꝑter nãꝫ Puta ignis qui ſurſum ſecundũ naturam. qui autem deoꝛſum ꝑter naturam: vtrũ hic contrarius: aut qui terre: hec enim fertur ſecundum naturam deoꝛſum: aut palã qꝛ ambo ſꝫ non eodem mõ: ſed quiquidem ſecundũ naturam. ſecundũ naturam exiſtenti: eius aũt qui ipſius qui ſurſum ignis ei qui deoꝛſum vt ſecundũ naturam exiſtens pꝛeter naturam exiſtenti: ſimiliter aũt et in manſionibus. Foꝛte autem quieti motus aliquatenus opponitur. Cum enim moueatur ex hoc: et abijciat ad huc videtur habere quod abijcitur: quare ſi ipſa quies contraria ei qui hinc eſt in contrarium motui ſimul exiſtunt contraria: ſi aliquaten⁹ quieſcit aut ad huc manet. Totaliter aũt ei⁹ quod mouetur. hoc quidem ibi: hoc autem ĩ quod mutatur: pꝛopter quod magis motus motui contrarium quam quies Quis quidem igitur motus ſimpliciter vn⁹ dictum eſt: et de motu quidem et quiete q̃uo vterq̃ vnum: et qui contrarij quibuſdam dictum eſt.

Philoſophus in pꝛeſentiarum determinat aliquas dubitationes Pꝛĩa dubitatio eſt que eſt cauſa ꝙ quemadmodũ in motu locali eſt aliquis motus pꝛeter naturam: ⁊ aliquis naturalis ita in motu alterationis: generationis et coꝛruptionis; augmenti et decrementi: eſt aliquod augmentum extra naturam et aliquod naturale: videtur enim ꝙ non ſit aliqua coꝛruptio naturalis. Poſtea philoſophus ſoluit queſtionem dicens ꝙ immo datur augmentatio extra naturam et naturalis vt videre eſt in his qui velocius debito veniunt ad pubertatem: et ſimiliter dicatur in generationibus ꝙ quedã ſunt naturales: alie vero ſunt violente et fatate ideſt non pꝛocedentes ſecundum oꝛdinem cauſarum naturalium vt ſi aliquis faceret naſci roſas tempoꝛibus non ſuis ſimilis eſt ratio in alterationibus: quedam enim ſunt naturales: vt que fiunt in criticis diebus: alie vero ſunt non naturales: vt que fiunt extra dies criticos. ¶ Poſtea vero philoſoph⁹ dicit quandã obiectionem cõtra pꝛedicta ſi aliqua coꝛruptio eſt pꝛeter naturam: et aliqua eſt naturalis: Sequitur ꝙ coꝛruptio coꝛruptioni contraria eſt et non generationi: quia vnum non poteſt duob⁹ eẽ contrarium. Ad quod reſpondet ꝙ non eſt inconueniens vnum contrariari duobus vni quidem ſm rõnem ſui generis alteri ſecundũ rõnem ſue ſpeciei: vt auaritia contrariatur largitati ſecundũ contrarietatem vicij ſed cõtrariatur auaritia liberalitati ſm rationem pꝛopꝛie ſpeciei.

¶ Poſtea vero philoſophus tertu commenti 59 oſtendit q̃uo ſit contrarietas in motu et quiete dicens ꝙ ẽt motus contrariantur vt qui eſt ſurſum ei qui eſt deoꝛſum loci enim contrarietates hec ſunt: quare dicit aliquos motus naturales inuicem eſſe contrarios vt mot⁹ ignis ſurſum et motus terre deoꝛſum ſimiliter et motuũ contrarietas accipitur

pitur ſm naturã et extra naturã vt motus ignis ſurſum eſt contrarius motui eiuſdẽ deoꝛſum: ⁊ ſimiliter eſt de quietib⁹: qꝛ quies que eſt ſurſum eſt cõtraria motui qui eſt de ſurſum in deoꝛſum ſꝫ illa qui es terre eſt in naturalis: ſꝫ motus qui eſt deoꝛſum eſt ei ſm naturã. Vñ inferť ꝙ quies que eſt extra naturã ẽ cõtraria motui naturali eiuſdẽ coꝛpoꝛis. ¶ Poſtea vero phs tex. cõ. 61. mouet vnã dubitationẽ vtrũ quies genereť: et dicit phs ꝙ non: qꝛ ſequereť ꝙ quies extra naturã generareť: et ita generareť per motũ violentũ quod eſt falſum: qꝛ ſequiť ꝙ cũ terra per violẽtiã ferebať ſurſum: ꝙ tunc ſtetit. i. ꝙ tũc generabiť eius quies: ſꝫ hoc nõ põt eẽ: qꝛ ꝙ ſemꝑ ſtat videť ferre veloci⁹. i. dũ generať quies per motũ ſemꝑ quanto magis appꝛopinquauerit ad quietẽ tãto ẽ velocioꝛ: qꝛ appꝛopinquat ſue perfectioni: et ita ſemꝑ erit vigurosius: ſꝫ ſi gñať per motũ violentũ vř ſemꝑ motũ eſſe remiſſioꝛẽ: ergo illa quies violenta non habꝫ gñationẽ et ſic erit aliquid quieſcens violente abſq̃ hoc ꝙ ſua quies generetur. ¶ Poſtea philoſoph⁹ ponit ſecundã rationẽ que talis eſt: quia ſtare. i. generari qietẽ aut omnino eſt idẽ cũ motu naturali quo aliquid ferť impꝛopꝛiũ locũ: aut ſimul cũ eo accidit vñ et mot⁹ naturalis et generatio quietis ſunt idem ſubiecto. ſꝫ differũt ratione: ergo quies violenta nõ generať per motũ nãlẽ. ¶ Poſtea vo philoſoph⁹. textu cõ. 62. mouet dubitationem contra illđ quod dictum eſt ꝙ quies in tř̃o a quo contrariať motui: ſeq̃retur ex hoc ꝙ duo contraria ſimul eſſent quod eſt falſum: et ſeq̃lla ꝓbatur: qꝛ dum aliquid recedit a termino a quo ꝑtim appꝛopinquat ad terminũ a quo: ⁊ partim ab eo elongatur pꝛopter quod ſimul erunt illi acceſſus et receſſus a tř̃o a quo: et philoſophus cõcedit ꝙ non eſt inconueniens vnũ contrarium ſecundũ quid cõmiſceri alteri per quod foꝛte intellige in gradibus remiſſis. ¶ Poſtea vero philoſophus textu cõm. 64. ponit quedã ad manifeſtationẽ pꝛemiſſorũ que tñ in exemplarib⁹ grecis dicunť non haberi: et dicit ꝙ dubitabit aliquis de ipſo ſtare: ꝙ eſt generare quietem: qꝛ ſi omnes motus pꝛeter naturam habent quietem oppoſitã ſcilicet nõ naturalem vtrũ et illa quies habeat ſtare ideſt generari: qꝛ ſi dicať ꝙ non ſequitur aliquid quieſcere non ſemper ſine fieri talis quietis: et dicit ꝙ q̃madmodũ eſt motus pꝛeter naturã ita eſt quies pꝛeter naturã ex quo vř concedere ꝙ quies violenta fiat. ¶ Poſtea vero philoſoph⁹ tex. cõ. 65. dicit ꝙ motui ignis ſurſum duplex ẽ mot⁹ contrari⁹. ſ. motus ignis deoꝛſum tanquã violent⁹ et mot⁹ terre deoꝛſum tanq̃ naturalis: et idem dicendũ ſentiem⁹ de contrarietate quietũ. Vlterius dicit ꝙ quieti mot⁹ aliquaten⁹ apponitur: et non ſimpliciter: qꝛ illud quod moueť partim eſt in illa quiete termini a quo: ergo magis motus motui quã motus quieti contrariať. ¶ Circa iſtos tex. pꝛecedẽtes dubitať quid requirať ⁊ ſufficiat ad vnitatẽ mot⁹ numeralem et ſpecificam: et ad contrarietatem motus quid requirať et ſufficiat. Ad quod reſpondeo ſine maioꝛib⁹ ambagib⁹ ꝙ ad vnitatem motus numeralem requiriť vnitas mobilis: vnitas tpis: vnitas termini ad quem vltimati: et etiã requiritur vnitas termini a quo vltimati tñ hec nõ ſufficiunt ſꝫ etiã requiritur vnitas diſpoſitionis neceſſario requiſite ad acquiſitionem termini ad quem: iſta ꝓpõ quo ad oẽs ſuas partes pꝛobať ꝑ quo ad pꝛimã: nã ſi mobile eſt aliud et aliud ſtatim motus erit alius et alius: ergo ad vnitatem motus requiritur vnitas mobilis: ex quo ſequiť ꝙ ſi aliquis canis cadat đ alto turris vſq̃ ad pedem turris: et in medio moꝛiať non mouetur vno motu continuo: ſed duobus continguis. ſequitur ſecundo ꝙ ſi aliqua mulier pꝛenãs geſtauerit in vtero ſemem: et moueatur per vnã leucã: et ĩ medio motus infundatur a deo aĩa rõnalis ĩ illa materia ſeminali tale compoſitum de nouo factũ non mouetur: qꝛ da oppoſitum tale compoſitum mouetur: ergo ante hoc mouebatur: et poſt hoc mouebitur: quod eſt falſum. ¶ Secunda conditio eſt ꝙ ad vnitatem motus requiritur vnitas tempoꝛis ideſt ꝙ nõ fiat aliqua interpollatio quietis intermedie. ¶ Tertia conditio eſt ꝙ ad vnitatem motus requiritur vnitas termini ad quem vltimati. pꝛobatur qꝛ ſi idem mobile ſimul moueretur ad frigiditatem et ad albedinẽ illi duo non ſunt vnus motus: qꝛ vnus eſt albatio: et alius eſt calefactio: et illud eſt qꝛ hñt diuerſos terminos ad quem. ¶ Quarta conditio eſt ꝙ etiam requiriť vnitas termini a quo: nã ſi per poſſibile vř ĩpoſſibile: idẽ eſſet in plurib⁹ locis. ſ. Rome: et Salmãtice: ⁊ eſſet idem ſpacium puta locus quidam acliuis hic et illis et moureť deſcendendo Rome a cacumine vſq̃ in pedẽ: et Salmantice a medio vſq̃ in pedẽ iſte mot⁹ non eſſet vnus numero differunt enĩ ſicut totũ et pars ⁊ ideo non eſt vn⁹ numero: et tñ hẽt vnitatẽ tř̃i ad q̃m: et vnitatẽ tpis et vnitatẽ mobilis: qꝛ tñ đficit vnitas tř̃i a quo non eſt vn⁹ mot⁹. ¶ Quinta conditio ꝙ requiriť vnitas diſpoſitionis ſm q̃ ſit motus: nãq̃ ſi aliquid rareſieret taľr ꝙ ad illã rarefactionẽ non pꝛecederet aliq̃ calefactio: ſꝫ ĩmediate quod poſſibile eſſe expientijs ꝓꝫ de niuib⁹ que degelantur pꝛio vere et fiunt frigidioꝛes quadã antipariſtaſi: et ſi fiat alia rarefactio ad quã cõcurrat calefactio ſicut diſpoſitio ꝑuia tũc illi mot⁹ q̃uis hẽrent eundẽ terminũ ad quẽ: et reliq̃ oĩa ſiľ tñ non dicereť vn⁹ mot⁹: pꝛeterea ꝙ non ꝓcedũt per eãdẽ diſpoſitionẽ neceſſario requiſitã: dixi neceſſario req̃ſitã ꝓpter motũ terre ꝑ aerẽ: et aquã ad centrũ: et motũ eiuſdẽ per aerẽ ſolũ ad cẽtrũ illi. n. bñ pñt eẽ vn⁹ mot⁹ nũero vtpote ſi poneret deus penetratiue aerẽ cũ aq̃: et tranſiret lapis ꝑ mediũ ãboꝝ alboꝝ: tñ eſt diuerſitas ſpatij per qđ ſit mot⁹ illa tñ non eſt neceſſario requiſita ad acq̃rendũ talẽ tř̃m: poſſꝫ ẽt hoc exemplificari ſi aliq̃d moueref ad cẽtrũ per coꝛdã: et aliud ꝑ arcũ q̃uis ſit idẽ mobile: et eadẽ q̃ eſt linea recta fieret arc⁹ in alia parte. ita ꝙ eẽt vnitas tř̃i ad quẽ ⁊ vnitas tpis: et vnitas mobilis tñ non eſt vn⁹ mot⁹ numero imo nec ſpẽ cum vn⁹ ſit circularis: et alter rect⁹: requiruntť: ergo iſta que dicta ſunt.

¶ Ad ſecundũ qđ erat declarare q̃d requirať ad vnitatẽ ſpecificã motus: noto ꝙ ad vnitatẽ ſpecificã mot⁹ non requiriť vnitas ſpecifica motoꝛis idẽ. Nã ferrũ deſcẽdẽs ad centrũ: ⁊ plũbũ deſcendens ad centrũ: moueť motib⁹ eiuſdẽ ſpẽi q̃uis non ſit in eis vnitas ſpecifica motoꝛis: requiriť tñ ad mot⁹ eẽ eiuſdẽ ſpẽi qui ſi ſint violenti vnitas ſpecifica cauſarũ mot⁹ vtpote ꝙ ĩpet⁹ vn⁹ et alius ſint eiuſdem ſpẽi ⁊ hoc ſufficit: ex quo ſequiť: ꝙ ĩpet⁹ quo fertur troc⁹ circulariter: et ĩpet⁹ quo ferť aliquid lateraliter vel ſurſum differunt ſpẽ. quare cõſequens eſt qđ ſi foꝛtitudine herculea aliquis citra cẽtrũ vnum lapidẽ iaceret ad centrũ per ſolã diſtantiã ſex pedũ non poſſet illud facere tranſilire vltra centrũ: ⁊ poſſet añ centrum illũ iacere ad mille pedalitates: et illud eſt qꝛ ĩpetus ferẽs deoꝛſum eſt grauiter accidẽ

talis non potens ferre ſurſum.

¶ Ad vnitatem tñ ſpecificam motuum naliũ requiritur vnitas ſpecifica trĩ ad quẽ nõ tamen trĩ a quo loquoꝛ de termino ad quem vltimato ⁊ requirit̃ ꝙ ambo ſint recti: vel ambo circulares: et ꝙ moueantur ad conſiſtes dĩas poſitiõis vniuerſi: vt pote ambo ſurſum: vel ambo deoꝛſum: vl' ambo verſus oꝛiens: vel ambo verſus occñs: vnũ tamẽ addo ꝓ motibꝰ circularibꝰ naturalibꝰ ꝙ ſint eiuſdẽ velocitatis vel tarditatis: verbi grã motus lune ab occidenti in oꝛiens: et motꝰ iupitris ab occidenti in oꝛiens: et nõ ſunt eiuſdem ſpẽi: qꝛ vnꝰ fit in.12. annis nec põt velocioꝛ fieri: alius vero in.27. diebꝰ et.8. hoꝛis nec põt tardioꝛ fieri: ex quo ſequitur erraniſſe ludouicũ Coronel in iſto.5. phiſicoꝛũ quando dixit ꝙ ſi aer moueatur ab ſphera aque aſcendẽdo in ſpherã aeris: aut moueat̃ ab ſphera ignis in ſpheram aeris deſcendẽdo illos motus eẽ eiuſdem ſpẽi: qꝛ ſunt naturales et ab eadẽ cauſa ſꝫ hoc ẽ falſum: tum qꝛ bñ ſequitur iſti motꝰ ſunt ꝯrij ġ differũt ſpecie: ſed tales ſunt illi: qꝛ ſunt aſcenſus et deſcẽſus ġ in tentũ. Tenet ꝯña: quia phs ait motꝰ ꝯtrarij nõ poſſunt ꝯtinuari: qꝛ differũt ſpecie. 8. phiſi. 2. ꝓbatur: qꝛ nõ fiunt ꝑ cõſimilẽ differentiã poſitionis vnꝰ eñi ſurſum ⁊ aliꝰ deoꝛſum. 3.: qꝛ illi motꝰ nati ſunt ſe ĩpedire ġ nõ ſũt eiuſdẽ ſpeciei.

¶ Circa tertium quid requirit̃ ad ꝯtrarietatẽ motus noto qð ad motꝰ eẽ cotrarios: vt ſcripſi i tractatu ſphere reqrunt̃ tres ꝯditiões Pꝛĩa ꝙ ſint õ locis ꝯtrarijs ad loca cõtraria ꝓpter quod motus factꝰ ꝑ lineã lateralẽ ab.a.in.b. et regrediẽs a.b.in.a. nõ ſunt ꝯtrarij: quia illa loca.a.et.b. non ſunt contraria: qꝛ ſunt equaliter ſurſum ꝓꝑ quod nõ ꝯtrariant̃. Secunda conditio: ꝙ vnꝰ ſit naturalis et alter violentꝰ ꝓꝑ quod motus ignis ſurſum et terre deoꝛſum non ꝯtrariant̃: qꝛ ſunt naturales ambo et ꝯtraria nata ſunt fieri circa idẽ ⁊ certe tales motus naturales non ſunt nati fieri circa idẽ: ſꝫ certe ꝙuis iſta cõditio ponat̃ a modernis multis vt pꝫ ex Alberto de ſaxonia pꝛĩo de celo. q.5. tñ non eſt verum: quia tales motꝰ naturales bñ poſſũt fieri circa idẽ vt pꝫ ĩ aere deſcẽdẽte ab igne in ſuã ſpherã: et de aere aſcẽdente ab aqua in ſuã ſpherã illi eñi motus ſunt ꝯtrarij ⁊ naturales ãbo: quare loco.2. cõdicionis ego addere: ꝙ ſint ꝑ ꝯtrarias differentias poſitionis ſurſum et deoꝛſum: nec mirabile eſt: ꝙ idẽ acquirat eundẽ terminũ ad quem ꝑ motus ꝯtrarios quoꝝ ambo ſunt naturales quod qdẽ ſatis videre eſt ĩ homine q̃ ab intrinſeco ſanat̃ qñ egritudo eſt ꝑ intenſionẽ caloꝛis remittendo: et qñ eſt ꝑ remiſſionẽ caloꝛis intẽdendo ġ bñ põt eſſe ꝙ ꝑ motus ꝯtrarios ambos naturales acqratur idẽ terminꝰ ad quẽ. Tertia conditio eſt ꝙ ãbo ſint ꝑ lineã breuiſſimã ꝓꝑ qð phs pꝛĩo õ celo egregie dixit motus circulares nõ eſſe ꝯtrarios imo ꝙ motui circulari nihil eſt cõtrariũ: nanqꝫ ſi motui circulari aliqd foꝛet cõtrariũ maxime eẽt ab oꝛienti in occidens ipſi motui ab occideti in oꝛiens: ſꝫ tales nõ ſunt ꝯtrarij: qꝛ illi motꝰ pñt fieri ſimil' in eodẽ coꝛpoꝛe: vt pꝫ in ſpheris inferioꝛibꝰ ẽr: qꝛ ſequeret̃ ſi tales motꝰ eẽnt cõtrarij: ꝙ plura vni eſſent cõtraria vt pꝫ õ motu ab oꝛienti in occidens q̃ ꝯtrariaret̃ motui ab occidente in oꝛiens qui fieret ꝑ viã zodiaci: et alteri motui ab occidenti in oꝛiens qui fieret ꝑ viã equinoctialis: qð ẽt egregia ratione ꝓbo ꝙ motui circulari nihil ſit ꝯtrariũ. Nam ſi aliqui motꝰ circulares eẽnt cõtrarij maxime eẽt ab oꝛiente i occidens ꝑ meridiẽ: et ab oꝛiente in occidens per angulũ medie noctis: ſꝫ tales motus nõ ſunt contrarij: qꝛ tales motus pñt cõtinuari ergo nõ ſunt contrarij ꝯña eſt nota et ꝓbat̃ añs: qꝛ ſi tu volueris ſpherã materialẽ ab oꝛiente in occidens ꝑ ꝑtem ſuperioꝛeꝫ: et poſtea acciperes eandẽ ſpherã ex alia parte qua eſt polꝰ articꝰ in manu anteꝙ pmꝰ motꝰ euaneſceret et videres eandẽ ſpherã que mouetur ab oꝛiente in occidens per meridiẽ moueri ab oꝛiente in occidens ꝑ angulũ medie noctis ġ illi motus ꝯtinuant̃ et ex cõſeq̃nti nõ ſunt cõtrarij.

¶ Dubitat̃ ſecũdo pꝛincipaliter circa tex. phi vtrum ad ſola tria pꝛedicamenta ſit per ſe motus. ſ. quantitatẽ: q̃litatẽ: et vbi: videt̃ .n. ꝙ ad vbi nõ ſit ꝑ ſe motꝰ: cũ ſit relatio in inſtanti acq̃ſibilis ergo ad vbi nõ eſt ꝑ ſe motus: ꝑterea vr̃ ꝙ ad plura alia ſit per ſe motꝰ vlꝫ ad ſitũ nõ eñi pñt iſta pꝛedicata ſedere: iacere: recubare incipere verificari de aliquo niſi ꝑ motũ pꝛeuium: quare ſeq̃tur ad p̃dicamentũ ſitꝰ eẽ per ſe motũ: ſil'r ad pꝛedicamentũ paſſionis vr̃ eẽ ꝑ ſe motꝰ: qꝛ iſta pꝛedicata: calefieri: frigefieri nõ poſſunt incipere verificari de aliquo niſi ꝑ motus ergo ad pꝛedicamẽtũ actiõis ⁊ paſſionis ẽ ꝑ ſe motꝰ

¶ Pꝛo declaratione pꝛeſentis difficultatis noto: ꝙ nominales aiũt ꝙ illa ꝓpoꝛtio ad ſola tria pꝛedicamenta eſt ꝑ ſe motꝰ debꝫ intelligi non contingit: ꝙ aliquis terminus p̃dicamenti quantitatis: q̃litatis ⁊ vbi de pꝛonomine demonſtrãte aliquam rem que immediate ante fuit incipiat mediante copula de pꝛeſenti verificari niſi motus illius rei pꝛeceſſerit ita ꝙ per hoc ꝙ res illa mouebatur talis terminus verificaretur. Exempli gratia.a. coꝛpꝰ imediate ante pꝛeexiſtens eſt nunc pedale et nõ immediate ante opoꝛtet ꝙ hoc contingat ꝓꝑ motum augmentationis: vel deminutionis eiuſdem: et ſi nunc ſit album vt quinqꝫ et non immediate ante hoc eſt ꝑ motuꝫ alterationis pꝛecedenti quo motu acq̃rebatur albedo vt quinqꝫ et ſi nunc eſt in.b. loco et non ĩmediate ante hoc ẽ: qꝛ ad illum locũ mouebat̃: ſed termini alioꝝ pꝛedicamentoꝝ incipiunt verificari de pꝛonomine ⁊c. Nullo pꝛecedente motu talis rei non dr̃ ꝙ ad alia pꝛedicamẽta eſt ꝑ ſe motus de terminis pꝛedicamẽti ſubſtantie claret: qꝛ nullus illoꝛũ incipit pꝛo aliqua re verificari niſi illa res incipiat eſſe de pꝛedicamento relationis conſtat: qꝛ foꝛte doꝛmiente ly pater incipit verificari ſine motu patris ſolo filio naſcente de pꝛedicamento actionis claret: qꝛ iſtud pꝛedicatum illuminat calefacit poſſũt verificari de ipa re ſine motu calefacientis: vel illuminantis: de pꝛedicamento tñ paſſionis vr̃ aliquis ſcrupulus de ly calefieri: vt iam dictum eſt: ſed reſpondetur ad illud: ꝙ ad hoc ꝙ ad pꝛedicametum paſſionis non ſit per ſe motꝰ ſatis eſt: ꝙ aliquis terminus de pꝛedicamento paſſionis poſſit ĩcipere verificari ſine tali motu: vt videre eſt: qꝛ ly videtur incipit verificari de albedine ſine motu albedinis. Sed mihi videoꝛ melius dicere ad hoc: ꝙ ly calefieri ⁊ ly frigefieri impoꝛtãt motus: et ad motum non eſt motus: ſed ſunt ipſi motus: non tñ eſt motus ad illos: motus eñi eſt quo aliquid acquiritur ſed non eſt quod acquiritur: ſed in ea que dictu ſunt: quiſpiam replicaret aliquis terminus de pꝛedicamento vbi incipit verificari de aliqua re: et tamen non per motum illiꝰ rei ergo ad pꝛedicamẽtuꝫ vbi non eſt per ſe motus vt patet de ly exiſtẽs ĩ eccleſia qui incipit verificari de aliquo templo quod ante

ac erat domus non ſacra: et incipit verificari de homine qui ſemꝑ in eadẽ domo ſteriſſet añ conſecrationem: et poſtea. Ad hoc dicunt ꝙ ly exiſtens in eccleſia includit connotationem extraneam pꝛedicamenti vbi.

¶ Iterum replicant de ly albus qui verificatur de petro in pꝛimo inſtanti ſui eſſe qui antea non verificabatur ſine motu petri. Dicũt ad hoc ꝙ intelligitur re pꝛius exiſtente. ¶ Iterum replicãt de ly: ſedere et iacere que qdẽ non poſſunt verificari niſi per motũ dicendum ꝙ bene poſſunt verificari ſine motu. Nã aliquo exiſtente incuruato ſine ſede ſi ſedes apponatur ſede abſqꝫ motu ſui.

¶ Annota tamen ꝙ cum dicitur ad ſola tria p̃dicamenta eẽ per ſe motuꝫ et includit̃ ibi p̃dicamentũ q̃litatis dꝫ intelligi de qualitatibꝰ tertie. Nã ad qualitates quarte ſpẽi non eſt per ſe motus: circulꝰ eñi in inſtanti cõplet̃: vtpote qñ finis cõiungit̃ pꝛincipio: et ad virtutes non eſt per ſe motꝰ qꝛ virtus requirit quandã perfectionem certã que acquirit̃ in inſtanti per pꝛimũ iſtãs eẽ in completũ. ſimiliter ad ſanitateꝫ non eſt per ſe motꝰ ꝓ foꝛmali: vt eſt quedaꝫ relatio vel ꝓpoꝛtio caloris naturalis ad operationes cõuenientes bñ tñ eſt ꝑ ſe motus ad ſanitatem ꝓ materiali vt eſt idẽ ꝙ caloꝛ naturalis.

Vtruꝫ ſit dabilis moꝛs nãlꝫ

¶ Dubitatur circa tex. pꝛecedentes vtrum poſſit cõtingere aliquam coꝛruptionem ſeu moꝛtem eſſe naturalem.

¶ In hac q̃ſtione declarabo cauſas moꝛtis naturalis; et quare dicatur moꝛs naturalis. Ad ſecundum dico: ꝙ dr̃ moꝛs naturalis naturalitate ꝓncipij intrinſece. ſ. materie pꝛime que facta ẽ ad maleficiũ: et intendit coꝛruptionem entiũ naturaliũ vel dicatur naturalis naturalitate cauſarũ vniuerſaliũ intẽdẽtiũ iſtaꝫ coꝛruptionẽ: vel dicatur naturalis qꝛ fit ſine pena: et ſine vlla fatigatione: qꝛ iſta moꝛs inſequit̃ paulatinã cõſumptionẽ noſtrã. ¶ Cauſe aũt moꝛtis naturalis ſunt multiplices. ſ. naturales aſtrologice medicinales: et moꝛales naturales ſunt que ſequnt̃. ¶ Pꝛia. Oẽ materiale ẽ coꝛruptibile hec ẽ phi. 2. de generatiõe, homo eſt materialis, ġ eſt coꝛruptibilis. Secunda rõ. Oẽ cõpoſitũ ex contrarijs eſt coꝛruptibile ſꝫ homo eſt cõpoſitus ex contrarijs igit̃ hõ eſt coꝛruptibilis. Tertia ratio. Eſt aer nos circundans in omni diſpoſitione nos reſoluit ꝓpt̃ id qð eſt in eo õ virtute ſolis et ſtellaꝝ. Auicẽna. 2. pꝛimi. do. 2. capitu. de mutationibus aeris: et cõfirmatur aeris officiũ eſt putrefacere, vt Ari. Quarta rõ tẽpoꝛis alternitas nos maxime diſipat et deſtruit qꝛ tempus vernale ſuo caloꝛe et humiditate rarefacit humiditates coꝛpoꝛis, et replet coꝛpus multa repletione. Eſtiuale vero coꝛpus cõſumit, ita ꝙ vapores oẽs deperéant in autũno vero humoꝛes ſunt incinerati: ita ꝙ coꝛpus maxime deſtructũ inuenit̃ eo tpe ꝙ alijs omnibꝰ tpibꝰ hyems võ ꝑ antipariſthaſim coꝛpoꝛa foꝛtificat: et ducit ad melioꝛem ſtatũ. ¶ Cauſe vero medicinales moꝛtis naturalis ſunt. Pꝛima reſolutio caloꝛis in humiduꝫ radicale que in nobis eſt continua et inceſſabilis: ex defectu aũt huius humidi radicalis ſequitur moꝛs: et hoc dicebat Seneca in queſtionibꝰ naturalibꝰ cũ dixit Qui mecũ oꝛitur: mecũ moꝛit̃. Qui mecũ oꝛitur me occidit. et iſta conſumptio humidi radicalis eſt ĩeuitabilis iuxta illud Auicenne. 3. ꝑmi. Ars medicine nõ eſt ars que nos a moꝛte ſecuros faciat: ſed que putrefactionem pꝛohibeat. ¶ Secunda cauſa ẽ ꝙ oẽ agens ĩ agendo repatit̃: caloꝛ naturalis agens in cibũ ab illo repatit̃, hinc ſm Scotũ ꝙuis pꝛimi parentes comederẽt de pomo ligni vite; adhuc moꝛerẽtur ex iſta reactione cibi in caloꝛem naturalem ⁊ ſi dicat ſcriptura ne foꝛte accedens ad lignum vite viuat in eternuꝫ ſcilicet per tempus immemoꝛiale, lꝫ oppoſitũ teneat doctoꝛ ſ. ꝙ cõmedẽdo õ pomo ligni vite nõ moꝛeret̃. ¶ Tertia ratio. aer qui cõtinuo nos deſiccat et putrefacit ingredit̃ eñi vſqꝫ ad minutiſſimas ꝑtes reſoluendo coꝛpus humanũ. ¶ Quarta ratio. mẽbꝛoꝝ aduerſitas ſunt eñi quedam calida: quedam frigida que inuicem cõtra operant̃. ¶ Quinta ratio ꝙ ſthomacus cibũ ambiẽs vehementiꝰ agit in ꝑtes cibi circũferẽtiales debiliter vero in centrales a quibꝰ multiplicãdo ſuperfluitates crudas paulatiꝫ efficit tot ad illis ꝙ ſuffocatur coꝛpus humanum. ¶ Sexta ratio ꝙ ſpiritus vitales tranſmiſſi a coꝛde in alia membꝛa calefaciunt illa plus opoꝛtuno in quoꝝ calefactione deficant̃ mẽbꝛa. ¶ Septima ratio: qꝛ potentie naturales diſtrahunt̃ in operibꝰ ſuis a potentijs cognoſcitiuis ideoqꝫ ꝑperaꝫ operant̃. ¶ Octaua ratio: quia vt dicit Ariſt. i. de gñone Humidũ radicale cõtinuo ĩputat̃ itaꝙ nõ raſtaurat̃: reſtaurat̃ tale ſicut eſt de ꝓdicatum ideoqꝫ cõtinue ſumꝰ terreſtrioꝛes: et deterioꝛes: adiubat ad hoc illud apoſtoli ſumus in quos fines ſeculi deuenerũt: facit ad hoc ꝙ Homerus conquerebatur de paruitate hominum ſui tempoꝛis: qui tñ reſpectu noſtri erant giganteli: adiuuat etiã ad hoc ꝙ homines iſtiꝰ tempoꝛis habent paucioꝛes dentes: ĩ mandibulis dentiũ vero pluralitas, vt ariſt. in de animalibꝰ eſt cauſa ꝓlongandi vitam: ſil'r antiqui medici vtebantur helleboꝛo ad purgandum homines quo hodie non vtũtur: qꝛ ꝓꝑ debilitatẽ coꝛpoꝛis eſt moꝛtalis: ideoqꝫ bñ dixit conciliatoꝛ differentia nona: ꝙ natura humana eſt debilitata ab eo ꝙ antiquitus ad hoc etiã facit ꝙ homines iſtiꝰ tempoꝛis ſunt filij gule in eadem menſa vtentes diuerſis cibis antiqui vno cibo erant contenti adeoqꝫ quod dicit coꝛneliꝰ celſus ꝙ in vna menſa cõmedebant carnẽ et in alia panem. ¶ Rationes vero aſtrologoꝝ ad hoc ſunt multe. Pꝛia rõ eſt moꝛts nãlis motus celeſtium diffoꝛmitas quidã eñi celi mouent̃ ab oꝛiente ĩ occidentẽ: alij vero ab occidente in oꝛientẽ. ¶ Secũda cã cõiunctiones magne triũ ſuperioꝛũ planetarũq̃ ſepe afferunt magnas mutationes ĩ iſtis inferioꝛibꝰ ¶ Tertia cã eſt ecliptica mobilis declinat ab ecliptica fixa verſus meridiem in qua declinatione dies maxime ſunt abꝛeuiate ſuper dies qui ſolebant eſſe maxime: et noctes que ſolebant eſſe maxime ſunt facte maioꝛes. ¶ Quarta cauſa eſt malicia aſpectuũ: alie vero ſũt cauſe: qꝛ luminaria magna ꝓꝑ peccatũ pꝛimi parẽtis defecerũt a ſua luminoſitate: vt dicit magiſter ſentẽciaꝝ in. 4. diſt. 48. in ſeptupla ꝓpoꝛtione luna poſt peccatum pꝛimi parẽtis illuxit minꝰ erat eñi in ſtatu innocentie luna de nocte ſicut modo eſt ſol de die ſunt etiam cauſe moꝛtis quedam rationes moꝛales. Nam cũ homo ſit agens liberum ſi immoꝛtale fieret non meminiſſet obedientie erga creatoꝛem: ſil'r non eſſet homo iuſtus niſi ex metu moꝛtis placet etiã deo commutare vitam adeo fragilem in aliã vitam feliciſſimã. ¶ Querit̃ ꝑterea vtrũ qualitates contrarie ſe compatiant̃, et vr̃ ꝙ ſic autoꝛitate Phi. ad calcem. 5. phiſicoꝝ illud aſſerentis. In contrarium eſt phs. 2. de generatione tex. cõ. 25. dicen

tis cõtraria non poſſunt in eodẽ cõiungi.

¶ In iſta materia de compoſſibilitate qualitatũ teneat̃ iſta egregia reſolutio per aliquas ꝓpões. Prima ppõ. Pria eſt qualitates cõtrarie ſpirituales ſi ſint actuales in nullis gradibꝰ ſe cõpatiunt̃ naturaliter: ſi vo ſint habituales teneri põt ꝙ ſe cõpatiant̃ in gradibꝰ remiſſis nãlr loquendo. Iſta ppõ duas habet partes. Prima pars ꝙ qualitates ſpirituales ⁊c. Et iſta probat̃: qꝛ qualitas ſpiritualis actualis ĩpoſſibile eſt ꝙ ſit in aĩa quĩn per illam aĩa actualiter ĩmutet̃: ſꝫ ĩpoſſe eſt ꝙ ſimul immutetur duabus talibus ĩmutationibꝰ oppoſitis idest ꝙ aſſentiatur euidẽter dicit̃ naturaliter: qꝛ ſuper naturaliter bene dicit Geruaſius ad finem ſuarũ noticiarũ bñ ſe compatiunt̃ de eodẽ obiecto aſſenſus euidens et in euidens. Secunda pars illiꝰ ꝓpõnis eſt ꝙ q̃litates ſpirituales habituales bene ſe cõpatiunt̃ in gradibus remiſſis: iſtã partẽ tenet Anges in ſuis moralibus capitulo. 5. documẽto. 5. quaꝫ iſta rõne ſuadet ſi quiſpiã alias vicioſus ingrediat̃ religionẽ vbi fiat continens ibi ſentiet duplicem inclinationẽ aduerſam alterã in vicio aliã in virtute: ergo habet duplicem habitũ vnũ inclinantẽ in viciũ alterũ in virtutẽ Secũda ppõ. Secũda propõ Alua. tho. in ſuo triplici motu trac. 4. caplo. 3. con. 2. credit qualitates contrarias ſe cõpati in gradibꝰ remiſſis non adĩpleta tota latitudine ad qđ mouet̃ ſupponendo quodlꝫ elemẽtũ ſolas duas habere qualitates quo habito ponit ꝙ aer habeat calorẽ vt. 7. et humiditatẽ vt. 8. ⁊ applicet̃ vnũ frigefactiuũ illi aeri qđ remittat vnũ gradũ caloris ꝓducet vnũ gradũ frigiditatis: erit igit̃ ibi caliditas vt ſex: et frigiditas vt vnũ: vbi non eſt adĩpleta tota latitudo: ergo ꝓpõ vera ꝙ ſi arguat̃ ꝙ ſi talis aer habens hanc frigiditatẽ vnius gradꝰ illa ablata fieret calidũ vt. 8. ſubito fieret calidũ vt. 8. reſpondet ꝙ nõ: qꝛ in introductione illiꝰ caliditatis forma aeris reſiſtit. Paulꝰ venetꝰ in ſumma philo. libris de generatiõe credidit ꝙ due qualitates virtuales cõtrarie in eodẽ ſe compatiantur ad qđ adducit exemplũ de vino ꝙ calefacit homines et infrigidat ſeipm ſi feruens ab igne tollat̃ quare infert ipſum habere duas qualitates virtuales ſꝫ certe hec opinio indigna eſt q̃ a viro docto reſcipiat̃: qꝛ iſte qualitates virtuales ſunt maxime io time conuenientes ipſis rebꝰ quare ſi aliqua res haberet duas tales videt̃ ꝙ eq̃liter declinaret ad calidũ et ad frigidũ: et ita eẽt dare equale ad pondꝰ qđ maxime. Ariſt. ſecundo đ generatione reprobauit: et ad ſuam rõnẽ rñdeo ꝙ illa cõtrarietas effectuũ non arguit cõtrarietatem pncipiorũ effectiuoꝝ: nãqꝫ qualitas illa quã vinũ limitat virtualẽ eſt qualitas q̃dã media temperata que ad multũ calorẽ eſt frigus et ad paruũ calorem eſt calor ſicut aqua tepida cõparata frigide eſt calida et cõparata calide eſt frigida: ſic in ꝓpoſito vinũ cõparatũ ad calorem noſtrũ eſt calidũ. qꝛ plꝰ habꝫ de calore quam nos: ſed comparatũ ad ſũmũ calorem exceſſiuũ eſt frigidũ vel dicas aliter ꝙ ex cõtrarietate effectuũ circa diuerſa paſſa: non arguit̃ contrarietas principiorũ effectiuorũ nanqꝫ ſol coagulat ſalem et lutũ: et liquefacit cerã eadem qualitate: qꝛ humiditas cere eſt aerea viſcoſa tenax q̃ a ſole diſtẽdatur et nõ euaporet; ſed humiditas luti eſt aquea non bene cõglutinata ſicco terreo que facile euaporet: ſimiliter cepe vlcerat per exteriꝰ. et per interiꝰ nutrit et coriandrũ per exterius reſoluit et calefacit per interius infrigidat ſimiliter aloes per exterius ſtringit venas: et per interius aperit venas ⁊ facit manare ſanguinem.

¶ In hac materia due famoſe opiniones verſantur. Prima opinio. Prima eſt cõis que tenet qualitates contrarias ſe compati in gradibꝰ remiſſis adimpleta tota latitudine; ita ꝙ ſi ſumma latitudo ſit vt. 8. et ſint in aliquo ſubiecto. 5. gradꝰ caliditatis erunt in eodem ſubiecto: tres gradꝰ frigiditatis: ⁊ ſi quattuor caliditatis q̃ttuor frigiditatis: ſi ſint tamen octo gradus caliditatis nihil erit ibi frigiditatis ⁊ econuerſo ſi ſint octo gradus frigiditatis nihil erit ibi caliditatis. ¶ Alia eſt opinio domini gregorij ariminenſis qui tenet ꝙ qualitates contrarie in nullis gradibus ſe compatiantur nec intẽſis nec remiſſis. Secũda opinio. ¶ Contra pmam opinionẽ multis argumẽtis Gregoriꝰ arguit primo ſic dato vno ſubiecto quod habeat caliditatẽ vt quinqꝫ et frigiditatem vt tria illa caliditas non ſe compatitur cum frigiditate vt tria; ergo intentum: ꝓbatur antecedens illa caliditas habet proportionem maioris inequalitatis contra frigiditatem vt tria ergo corrumpet frigiditatem vt tria et ita non ſe compatientur caliditas vt quinqꝫ et frigiditas vt. 3. ꝙ autem agat in frigiditatem vt. 3. probatur: quia ſi approximaretur vnum aliud ſubiectum quod haberet quattuor gradus caliditatis: et quattuor gradus frigiditatis ageret in illos quattuor gradus frigiditatis ergo afortiori aget in illos tres gradus frigiditatis: et ita non ſe compatiẽtur quinqꝫ gradus caliditatis: et tres frigiditatis: Primum pĩcipale. Hoc argumentum facile ſolueret̃ ab attendenti illa que in prima queſtione proportionum dicta ſunt dictum enim eſt ibi: ꝙ agens naturale nõ agit propter habere proportionem maioris ĩ equalitatis: ſed propter non habere paſſum aſſimilatuꝫ quare licet calidum vt quinqꝫ et frigidum vt tria poſſit agere in frigiditatem vt quinqꝫ non tamẽ põt agere in frigiditatem vt tria: que eſt in eodem ſubiecto: quia ſubiectum eſt aſſimilatum ipſi calori: vt quinqꝫ quia eſt calidũ vt quinqꝫ igitur non patitur ſubiectum ab ipſo calore vt quinqꝫ qualitates. n. cõtrarie que ſe compatiuntur: ideo ſe compatiuntur: quia vna in reliquam nõ agit al̃as ſi vna in reliquaꝫ ageret ſequitur ꝙ piper propter ſuam antiquitatẽ fieret calidius: quod experientia monſtrat eſſe falſum et ſequella patet: quia ibi caliditas deſtrueret frigiditatem per tempus.

¶ Secundo principaliter arguitur Secũdũ pĩcipale. albedo et nigredo ſunt qualitates contrarie ⁊ ĩ nullis gradibus ſe compatiuntur: ergo qualitates contrarie in nullis gradibꝰ ſe compatiuntur: conſequẽtia eſt nota: et probatur añs: quia nulla eſt experientia nec rõ ſuadens ꝙ albedo et nigredo in aliquibus gradibꝰ ſe compatiantur: ergo non ſe compatiuntur. Ad hoc argumentum reſpondeo ꝙ qualitates ſecunde in nullis gradibus ſe compatiuntur: qꝛ non generantur iſte qualitates ſecunde cõtrarie niſi ex contrarijs dominijs qualitatũ primarũ ſed dominari ſimul calorem ſuper frigus et econuerſo eſt impoſſibile: ergo impoſſibile eſt ſimul in eodem eſſe albedinem: et nigredinem.

¶ Tertio principaliter arguitur: ſi Tertium pĩcipale. aliquod ſubiectũ haberet caliditatem vt quattuor et frigiditatẽ vt quattuor; ſequitur illud ſubiectum

eſſe calidũ ⁊ frigidũ et ita de eodem termino ſingulari verificarent̃ duo termini ꝯtrarij naturaliter ſecluſa ampliatione quod eſt falſum: ad hoc reſpõdet ludouicus coronel tertio phiſicorũ ꝙ eſt calidũ ⁊ frigidũ copulatim ſed non copulatiue: ſed falſum eſt ꝙ aliquod ſubiectum habens caliditatem vt quattuor ⁊ frigiditatem vt quattuor ſꝫm eãdem partem ſit calidum et frigidũ ſumendo ly: ⁊ copulatim cũ ibi nulla pars copulati ſupponat totum: etiam non ſupponere neceſſe ẽ: al̃as preberet̃ ãſa cõcedendi ꝙ petrꝰ eſt chimera: et hircoceruꝰ dicerem eñi. ꝙ totũ copulatũ ſupponit ꝓ petro ſꝫ nulla pars ſupponat petro.

¶ Quarto principaliter arguit̃ qualitates contrarie ſpirituales in nullis gradibꝰ ſe cõpatiuntur ergo nec qualitates cõtrarie reales ſe cõpatientur: conſequentia eſt bona ex paritate rationis: qꝛ potior videt̃ eẽ ratio ꝙ qualitates contrarie reales nõ ſe compatiant̃ q̃ ꝙ qualitates cõtrarie ſpirituales non ſe compatiantur. Nã qualitates cõtrarie reales repugnant in eẽ reali et in eſſendo: ſꝫ qualitates cõtrarie ſpirituales ſolum repugnant in ſua immutatione et tendentia que ſunt accidentalia ipſi noticie. Ad hoc argumẽtum dicitur cõmuniter ꝙ poſſibile eſt qualitates contrarias reales in eodem ſe compati: qꝛ nunq̃ ambe ſimul denominant ſubiectum ſed qualitates contrarie ſpirituales nõ poſſunt eẽ in eodem ſubiecto quin denominent ipſum et immutent ipſum diuerſis ĩmutationibus: ⁊ maxime cõtrarijs: ergo qualitates contrarie ſpirituales non ſe compatiuntur ſecꝰ aũt reales. ¶ Sed certe ego nõ video que nã ſit repugnantia ꝙ ego per aliquẽ aſſenſum opinatiuũ aſſentiã huic homo eſt animal et per alium ſcientificũ aſſentiam huic homo eſt animal: qꝛ maxime eſſet: quia implicat contradictionem puta ꝙ iſte aſſentiat euidenter huic: homo eſt animal: et non aſſentiat euidenter huic homo eſt animal: ſꝫ iſta negatiua non infertur: ſed ſolum infertur ꝙ non aſſentiam euidenter huic hõ eſt animal per aſſenſum opinatiuũ: ſi. n. iſta ratio valeret aliquid ſequeret̃ ꝙ improbabilis eẽt poſitio que tenet ꝙ iſte qualitates ſpirituales contrarie ſe compatiant̃ ſupernaturaliter qꝛ ĩplicat contradictionẽ vt dicis.

¶ Sed iam contra opinionem Grego. libꝫ fortibus inſtantijs argumentari q̃ñ illa opinio apparet mihi inſubſtentabilis: primo ſic in mixto reperiuntur qualitates cõtrarie ergo illa opinio eſt falſa: probat̃ antecedens qꝛ mixtũ differt ab elemento penes habere quaternariũ numerũ qualitatũ contrariarũ cũ tamen elementum ſit corpus ſimplex. ¶ Nota pro declaratione huius argumenti ꝙ Gregorius ariminenſis et Albertus đ ſaxonia: ⁊ ab omnibus medicis pro maiori parte tenetur: ꝙ complexio que eſt qualitas qua mixtum conſeruatur generat̃ et operatur: ẽ due qualitates medie vna iter actiuas reliqua inter paſſiuas: que qualitates medie ſic ſe hñt ꝙ ſi media inter actiuas declinet magis ad calorẽ eſt caliditas et ſi ad frigiditatem eſt frigiditas et hec in comparatione ad extremũ calorẽ ẽ: ſicut frigi. ad extremã frigiditatẽ ſicut cali. et pari modo dicat̃ de qualitate media inter paſſiuas qualitates Marſi. tamẽ medicos vetuſtiores ſeq̃ns tenet complexionẽ fore aggregatũ ex remiſſis qualitatibus elementorũ refractis quã opinionẽ falſam eẽ conſtat quia ex illa ſequeret̃ aliqua duo mixta diuerſarũ ſpecierũ eodem modo punctualiter poſſe

complexionari ꝙ repugnat abſqꝫ dubio: et ſequella patet: qꝛ lignũ põt habere qualitates eodem mõ tẽperatas ſicut lapis: ex quo ſequit̃ lignũ et lapidẽ eodem modo cõplexionari debere ꝙ falſum eſt: quare nõ ĩmerito in quĩqꝫ caſibꝰ q̃uis ſint eedẽ ꝓportiões q̃litatũ primarũ non obid eadẽ forma mixti et eadẽ cõplexi: conſequet̃. Primꝰ caſus ẽ q̃ñ agens eſt ſimplex dominans ꝙ hoc modo eſſet ſi ignis ageret in aquam remittendo eius frigiditatẽ et humiditatẽ donec aqua in ignem ꝯuertatur tunc in aqua tranſiuimꝰ p oẽs ꝓpões poſſes q̃litatũ primaꝝ: ⁊ nunq̃ trãſiuimꝰ p formã mixti nec p q̃litatẽ q̃ eſt cõplexio ad mixtionẽ eñi neceſſariũ eſt nullũ eẽ ſimpliciter dominans oĩa. n. elemẽta pugna cadmica ⁊ vincunt ⁊ vincunt̃: q̃re ſi eſt agens ſimplex dominãs nõ fit forma mixti nec cõplexio. Caſus. 1ꝰ. Secũdꝰ caſus eſt q̃ñ diuerſa fit mixtio elemẽtorũ ꝓpter qđ lꝫ cõſimiles ꝓportiões qualitatuꝫ primarũ accidant attamẽ propter diuerſam mixtionem miſcibilium pullulat mixtorum diuerſitas. Caſus. 2ꝰ. Tertiꝰ caſus q̃ñ pro forme mixti ꝓductiõe requirit̃ agẽs limitatũ propter qđ ſi in aliq̃ terra ꝓduceret̃ conſimilis calor illi quẽ ſol facit tpe verno: ſi nõ ꝓducat̃ a ſole ſꝫ ab alio nõ germinabũt illo mõ arbores. Caſus. 3ꝰ. Quartus caſus quando elementa veniunt ad mixtionem cũ cõſimili ꝓportiõe qualitatũ primaꝝ ſed tñ non veniũt per actionẽ et reactionẽ mutuam elemẽtorũ. Caſus. 4. Quintꝰ caſus eſt q̃ñ elementa lꝫ ſimiles hẽant proportiones q̃litatum primarũ nõ tñ diuidũtur vſqꝫ ad minima naturalia qđ req̃ſitum eſt ꝓ mixtione facienda: et hoc dixit Ariſt. primo de generatione. capitulo de mixtione cũ dixit parua paruis meliꝰ miſcentur q̃ magna magnis: propter hos quinqꝫ caſus dico: nõ ſolũ ad formã mixti fore diſpoſitionẽ preuiã talẽ aut talẽ ꝓportionẽ q̃litatũ primaꝝ ſꝫ etiam diuerſam mixtionẽ elementorũ: diuiſionẽ vſqꝫ ad minima: ⁊ reliqua que ibi numerabimꝰ q̃re crediderim ab huiuſmodi proportione qualitatum primarum ſimul et ab alijs ſcilicet numeratis in mixto prouenire quãdam qualitatem virtualem que proprie complexio nuncupatur: ſecundumqꝫ reſultat diuerſitas in forma mixti: tu enim vides ꝙ piper infrigidatũ ſicut gelu denominat̃ cõplexionis calide ꝙ eſt a q̃litate virtuali quã ſuapte natura limitat. Caſus. 5.

¶ Secundo principaliter arguitur Secũdũ pĩcipale. ſequit̃ ꝙ forma ſubſtantialis conſeruaretur ſine qualitatibꝰ conſeruantibꝰ: aut forma ſubſtãtialis introduceret̃ in materia indiſpoſita: aut ꝙ alterõ nõ eẽt motꝰ q̃ oĩa ſunt ĩpoſſibilia: ſeq̃lla ꝓbat̃ volo ꝙ ſit vna aq̃ habens frigiditatẽ vt. 8. ⁊ ab aliquo calefactiuo debeat corrumpi aliquis gradꝰ frigiditatis vel tantꝰ gradꝰ caliditatis generat̃ ibi vel non: non primũ qꝛ qualitates cõtrarie ſe cõpaterent̃ nõ ſecũdũ: qꝛ ſeq̃ret̃ ꝙ primo eẽmꝰ in non gradu frigiditatis q̃ ibi aliquis gradꝰ caliditatis introducat̃ ꝙ ſi ſic ſequit̃ manere formã ſubſtãtialẽ aq̃ ſine qualitatibꝰ cõſeruantibꝰ aut ꝙ forma ignis introducat̃ in materia indiſpoſita: aut ꝙ alteratio fiat ſubito tanta quanta requirit̃ ad ꝓducendã ſufficientẽ diſpoſitionẽ qualitatiuam pro ꝓductione forme ſubſtantialis.

¶ Tertio principaliter arguit̃: ſeq̃tur Tertium pĩcipale. ꝙ ſi in ꝓductione caliditatis in aliquo ſubiecto non eſt aliq̃ frigiditas que reſiſtat: ꝙ in inſtanti fieret oĩs ꝓductio caliditatis qđ eſt ĩpoſſibile: ſed ad hoc argũ poſſꝫ ipſe facile dicere ꝙ reſiſteret forma ſubſtãtialis cui illa caliditas diſconuenit.

Quartuꝫ principale. ¶ Quarto principaliter arguit̃: ſe-
quit̃ ꝙ hec opinio non poteſt ſaluari ꝙ remiſſum re
mittat inteſum qđ tñ eſt cõtra experientiã. Nã ſi ap
proximet̃ vnũ ſubiectũ remiſſe calidũ vni ſubiecto
intenſe calido: ſequit̃ ꝙ illud non remittet qđ ꝓbat̃:
q2 ſi ibi tantũ eſt caliditas in vno: ⁊ in alio: ſit in vno
caliditas vt vnũ et in altero vt tria: et ſequit̃ ꝙ potiꝰ
caliditas vt tria intendit caliditatẽ vt vnũ: ergo re
miſſum nõ remittit intenſum: iõ crederẽ hãc opinio
nem eſſe falſam: ſꝫ volo declarare hoc quõ remiſſum
Prima ꝓpoſitio. remittit intenſum per aliq̃s ꝓpões. ¶ Pria ꝓpoſi-
tio non eſt bona rõ quare remiſſum remittat inten-
ſum ꝙ aqua tepida mixta aque calide appar et tepi
da tota: namqꝫ nõ eſt credendũ illud fieri per amiſ-
ſionẽ tot graduũ caliditatis quot requirunt̃ vt ap-
pareat tepida potiꝰ .n. talis apparet propter diſgre
gationẽ partiũ calidarũ aque calide: ſꝫ melior rõ ẽ
ad hoc ꝓbandũ de ellectuario confecto ex ſpẽbꝰ ele
ſanginis et zucaro vbi reſultat aliquid minꝰ calidũ
Secũda ꝓpoſitio ꝙ ſint ille ſpẽs eleſangie. ¶ Scda ꝓpõ remiſſum re
mittit inteſum ſi teneamꝰ qualitates cõtrarias ſe cõ
pati ꝑ oppoſitã qualitatẽ res hñs caliditatẽ vt .3. re
mitit habẽtem caliditatẽ vt .4. propterea ꝙ habet
gradus frigiditatis quibus remittere valeat calo-
rẽ vt .4. alterius rei: ſi tñ teneamus qualitates con-
trarias in nullis gradibꝰ ſe cõpati: dicemꝰ ꝙ remiſ
ſum remittit intenſum: q2 deſtruit raritatẽ intẽſi a q̃
dependet in conſeruari: nec incõuenit ꝙ deſtruat̃ ef
fectꝰ ſecũdꝰ ſine priori: vt pꝫ de de niuibꝰ que primo
vere degelantur et fiunt rariores et tamen fiunt fri
Tertia ꝓpoſitio gidiores quadã ãtipariſthaſi. ¶ Tertia ꝓpõ nõ eſt
verũ ꝙ remiſſum remittat intenſum non poſita pari-
tate in raritate et denſitate pꝫ q2 cera calida ĩ me-
dio gradu admixta oleo balſami calido ĩ priõ gra-
du facit vnguentũ calidũ in ſecundo gradu quia re
miſſum quando eſt in ſubiecto denſo habet plꝰ mul-
titudinis forme: et propterea intendit intenſiꝰ vt pꝫ
de corde minꝰ calido ꝓducẽte ſpiritũ vitalẽ calidio
Quarta ꝓpoſitio. rẽ. ¶ Quarta ꝓpõ de per accñs contingere põt ꝙ
remiſſuꝫ intẽdat intẽſuꝫ: vt pꝫ de melle calido in priõ
gradu ꝙ calefacit cauſonizãtẽ calidũ ĩ 4. q2 hꝫ ptes
facile inflãmabiles ꝓpter quã cãm fructꝰ quamuis
frigidi nocent febricitantibꝰ ꝓpterea ꝙ habent q̃ſ-
dã partes facile putreſcibiles: oẽs enĩ fructꝰ vt Aui
cenna de curatione putridarũ nocent febricitanti-
bꝰ cũ ebulitione ſua circa ſthomacũ.

¶ Et ſi contra hoc arguatur pro-
bando ꝙ ſacharũ calidũ in ſecundo gradu calefaci-
at garioſilos calidos in tertio. Nã ſi tres gradꝰ cali
ditatis garioſili operantes a proportione ſequialte
ra contra frigiditatem, vt duo ſachari remittunt
vnũ gradũ frigiditatis ſachari: ergo a fortiori duo
gradꝰ caliditatis ſachari operantes a proportione
dupla contra vnum frigiditatis garioſili illum cor
rũpent: q2 maior eſt dupla quam ſequialtera. Hoc
argũ eſt alkindi in ſuo tractatu de doſi medicinarũ
et gentilis in queſtiõe de doſi colũna finali. Ad quod
reſpondeo cũ Jacobo de forlibio in li. de intenſione
et remiſſione formarũ ꝙ agens non agit propter ha
bere ꝓportionẽ maioris inequalitatis: ſed propter
non habere paſſum aſſimillatũ: et q2 ſi zucarũ hꝫ ma
iorẽ ꝓportionẽ ꝙ garioſili inuenit paſſum aſſimilatũ
iõ non aget in garioſilos: poſſet etiã aliquis obijce
re ꝙ medicina calida in primo gradu: et medicina
frigida in primo gradu eſſent vnius et eiuſdẽ com-
plexionis quod eſt falſum ſequella probat̃ q2 medi-
cina calida in priõ gradu remittit calidã in tertio
vſqꝫ ad duos gradꝰ et medicina frigida in primo
gradu remittit calidã in tertio gradu vſqꝫ ad duos
gradꝰ: igit̃ calida in priõ gradu: et frigida in priõ
gradu ſunt eiuſdẽ cõplexionis; reſpondeas: ꝙ me-
dicina calida ĩ primo gradu remittit illã que eſt in
tertio gradu vſqꝫ ad duos gradꝰ frigida vero in pri
priõ gradu remittit vſqꝫ ad vnũ gradũ cũ dimidio.

¶ Explicit Quintꝰ Phiſicorum.

¶ Incipit liber ſextus phyſicorum

Ariſtotelis ſtagirite: cum cõmentarijs Petri a ſpi-
noſa artium magiſtri.

SI autem eſt conti- T.cõ.i.
nuum; et quod tangit: cõ
ſequenter ſicut diffinitum
eſt prius: continua quidẽ
quorũ vltima vnuꝫ: que ve
ro tangũtur quorũ ſimul:
cõſequenter aũt quorum
nihil eſt medium proximi
generis: impoſſibile ex in
diuiſibilibus eſſe aliquid
continuũ: vt lineam eſſe ex
punctis. Si vere linea quidem continuum eſt: pun
ctum autem indiuiſibile. Neqꝫ enĩ vnuꝫ ſunt vltima
punctorũ. Nõ eſt enĩ hoc quod vltimũ punctorũ aliud
aliquid: illud aũt aliqua pars indiuiſibilis. Neqꝫ ſil'
ſunt vltia: nõ enĩ eſt vltimũ nihil impartibilis: alterũ
enĩ eſt vltimũ: ⁊ cuius eſt vltimũ. ¶ Ampliꝰ neceſſe ẽ T.cõ.2.
aut cõtinua eẽ puncta: aut tãgentia ſe adinuicez: ex
quibꝰ eſt cõtinuũ. Eadem aũt ratio eſt et in omnibꝰ
indiuiſibilibus. Cõtinua quidẽ igit̃ non erunt ꝓpter
predictam rationem. Tangit aũt oẽ: aut totũ totum
aut pars partẽ: aut totum pars. Qm̃ aũt impartibi-
le eſt indiuiſibile: neceſſe ẽ totũ tangere totũ. Totuꝫ
aũt totum tangens non eſt cõtinuũ. Continuũ enĩ hꝫ
hoc quidẽ aliam: illđ vero aliam partẽ: et diuiditur
in ſic diuiſibilia et loco diſcreta. At vero neqꝫ conſe-
quenter inerit pũctũ puncto: aut ipſuꝫ nunc ipſi nũc
vt ex his ſit longitudo: aut tempus: conſequenter .n.
eſt quorum nullum eſt medium proximum. Puncto
rum aũt ſemper eſt mediũ linea: et ipſorũ nũc tẽpus
Amplius diuident̃ in indiuiſibilia: ſi quidem ex qui
bus eſt vtrunqꝫ in ipſa diuidit̃: ſꝫ nullũ eſt continuo
rum in impartibilia diuiſibile. Aliud autem genus
non poteſt eſſe mediũ punctorum et ipſorũ nũc nul-
luꝫ: ſi nanqꝫ erit: manifeſtũ ꝙ aut etiã diuiſibile aut
indiuiſibile erit: et ſi diuiſibile: aut indiuiſibilia: aut
in ſemper diuiſibilia: hoc aũt eſt continuũ. Manife- T.cõ.3.
tũ autẽ et quod omne continuũ diuiſibile in ſemper
diuiſibilia; ſi .n. in indiuiſibilia diuideret̃ ꝯtinuũ. eẽt
indiuiſibile indiuiſibili contactũ: vnũ enim vltimũ ⁊
que tangunt̃ continuorũ eſt.

Cõmentarium

POſtquam philoſophus in quin-
to phiſicorum tractauit de diuiſiõe motus in
ſpẽs ⁊ de vnitate et de contrarietate motuũ
et quietũ in hoc ſexto li. intendit determinare eã q̃
pertinent ad diuiſionẽ motꝰ ſm ꝙ diuidit̃ in partes
quantitatiuas: et intendit in iſto declarare ꝙ omne
quod mouetur eſt diuiſibile ad quod explicandum

premittit aliqua que intendit probare. Primum eſt
ꝙ continuum non componitur ex in diuiſibilibꝰ: ad
quod probandum premittit quaſdam diffinitiones
ſupra poſitas. ſ. duo ꝯtinua ſunt quorũ vltra ſunt vnũ
Cõtacta võ quorũ vltra ſũt ſil' ꝯñter võ ſe hẽntia ſunt
quorũ nihil eſt mediũ eiuſdẽ generis: ⁊ ſtatim ponit
cõcl'onẽ quã intendit ꝓbare ꝙ continuũ non cõponi
tur ex in diuiſibilibꝰ: ponit e xm̃ vt ꝙ linea non cõpo
nit̃ ex punctis ſi ꝓprie linea ſunt actu vt ſit longitu-
do illatabilis et punctũ ꝓ indiuiſibili hñte poſitionẽ
in continuo permanente: et hoc dicit ne forte aliq̃s
abutat̃ bocabulis. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ argu
it ꝙ ex talibꝰ in diuiſibilibꝰ non fiat continuũ et po-
nit duas rõnes: quarũ prima talis eſt ex quibuſcũqꝫ
cõponitur aliq̃d vnũ per modũ continuationis vl' cõ
tactꝰ opꝫ ꝙ vltima ſint ſil' vel ſint vnũ: ſꝫ in indiuiſibi-
libꝰ non eſt dare vltima: ergo talia indiuiſibilia non
pñt cõponere continuũ. ¶ Poſtea vero phs tex. cõ.
2. ponit ſecundã rõnem qua probat illud met et pro
bat ꝙ ipoſſibile eſt pũcta componere continuũ per
modũ contactꝰ: q2 ꝙ tangit alterũ: aut totũ tãgit to
tũ: aut pars totũ: aut pars partẽ nõ ſunt dicẽda duo
ſecũda: q2 in indiuiſibili non eſt pars nec primũ: q2
ſi totũ tangit totũ ſequit̃ ꝙ partes non hñt diſtinctaꝫ
poſitionẽ in q̃ntitate ꝯtinua; Et ex ꝯñti nõ ẽ q̃ntitas
ꝯtinua. Poſtea phs ꝓbat ꝙ linea nõ cõponat̃ pũctis
tanq̃ ex ꝯñter ſe hẽntibꝰ: q2 ſi illa pũcta ꝯñter ſe hĩ. ẽ
inter illa mediat aliquid non eiuſdem generis pu-
ta linea: et parte linea componit̃ ex punctis; ergo
inter illa extrema mediat aliquid eiuſdẽ rationis
et ex conſequenti illa puncta non ſunt conſequẽter
ſe habentia. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ tex. cõ. 3. pro
bat illud met ex alia diffinitione continui quã poſu-
it ſupra in principio tertij: ſcilicet ꝯtinuũ eſt quod
eſt in infinitũ diuiſibile: tunc ſic arguit̃: ſequit̃ ꝙ ſi cõ
tinuũ componatur ex indiuiſibilibꝰ ꝙ in illa reſolua
tur: et ita non erit diuiſibile in ſemper diuiſibilia.
¶ Poſtea vero phs manifeſtat q̃ ſupra dixerat. ſ. ꝙ
inter duo pũcta mediat linea hoc mõ: q2 ſi ſunt duo
punctu illa non ſe contangunt vt dictũ eſt: ergo dif-
ferunt ſm ſitũ: ergo aliquid mediat inter illa: pero
de tali medio vel eſt diuiſibile vel in diuiſibile: ſi idi-
uiſibile opꝫ ꝙ differat ab vtroqꝫ in ſitu: et cũ non tan
gat oportet ꝙ inter illud et extremũ ſit aliud medi
um: et ſic erit ꝓceſſus in infinitũ: ſi vero dicatur ꝙ ẽ
diuiſibile vel ẽ diuiſibile in indiuiſibilia: et hoc non
vel indiuiſibilia: non primũ vt probatum eſt: ergo ſe
cundũ: ꝙ ſi ſic ergo continuũ non cõflatur ex in diui
ſibilibus: ſed potius ex diuiſibilibus. ¶ Poſtea phs
manifeſtat ſm qđ ſuppoſuerit. ſ. ꝙ oẽ continuum ſit
diuiſibile indiuiſibilia: q2 oppoſito dato ſequeretur
ꝙ duo inuiſibilia ſe contangerent ad hoc ꝙ poſſunt
conſtituere continuũ: oportet enĩ ꝙ cõtinuorũ ſit vnũ
vltimum vt ex diffinitione eiꝰ apparet: quare con-
ſtat continuũ nõ conflari ex indiuiſibilibꝰ.

T.cõ. 4. EJuſdem aũt rationis eſt ⁊
magnitudinẽ et tempꝰ et motũ ex in-
diuiſibilibꝰ cõponi et diuidi in indi-
uiſibilia: aut nihil. Manifeſtũ eſt aũt
ex his. Si enĩ magnitudo ex indiui-
ſibilibꝰ cõponitur et motꝰ qui huius
ex equalibus erit motibꝰ indiuiſibilibꝰ. Ut ſi ipſa. a.
b. c. ex. a. b. c. eſt indiuiſibilibꝰ motus in quo. d. e. 3.
ſecũdũ quem motũ eſt ipſum. o. in ſpacio qđ eſt. a. b.
T.cõ. 6. c. vnãquamqꝫ partem hꝫ indiuiſibilẽ. ¶ Si igit̃ pre-
ſentis motus neceſſe moueri per aliquã partẽ: et ſi
moueat̃ aliq̃d adeſſe motũ: et mouere erit ex indi
uiſibilibꝰ: ſecundũ quidẽ igit̃. a. motũ eſſe ipſum. o.
motu quo. d. mouet̃: ſecundũ vero. b. quo ipſum. e.
Et ſecundũ. c. quo ipſum. 3. Si igit̃ neceſſe eſt quod T.cõ. 7.
mouet̃ vnde et vbi nõ ſil' moueri et motũ eẽ quo mo-
uit; quãdo mouit. vt ſi thebas aliquis it: ĩpoſſibile eſt
ſimul ire thebas: et itũ eẽ thebas. Secundũ. a. q̃dẽꝫ
igit̃ ĩpartibilem motũ eſt ipſum. o. ſecũdũ qđ ipſum.
d. motꝰ aderat. Quare ſi quidẽ poſterius deuẽerit
ꝙ venit: diuiſibilis vtiqꝫ erit. Cũ. a. enĩ veniret: neqꝫ
quieſcebat: neqꝫ tranſierat: ſꝫ mediũ erat: ſi aũt ſil'
venerit et venit: veniens cũ venit: ventũ ibi erit: et
motũ eẽ vbi mouet̃. ¶ Si vero ſecundũ totum. a. b. T.cõ. 8.
c. moueat̃ aliq̃đ: ⁊ motus quo mouet̃. d. e. 3. eſt: ſecũ-
dũ aũt ĩpartibile. a. nihil mouet̃: ſꝫ motũ ẽ: erit vtiqꝫ
motus nõ ex motibus: ſꝫ ex momentis. Et motũ eſſe
aliq̃đ non motũ: ſecundũ enĩ. a. tranſiuit nõ tranſiens
Quare erit aliq̃đ tranſitũ eẽ nõ aliquando iens vel
tranſiens: hãc enĩ tranſiuit nõ tranſiens hanc. ¶ Si T.cõ. 9.
igit̃ neceſſe eſt aut quieſcere aut moueri omne: qui
eſcit aũt ꝑ vnũ quodqꝫ eorũ que ſunt. a. b. c. ergo eſt
aliq̃d cõtinue quieſcens ſil' et qđ mouet̃ ꝑ totã enĩ. a.
b. c. mouebat̃. o. et quieſcebat ſecundũ quanlꝫ par-
tem: quare et ꝑ omnem. Et ſi quidẽ indiuiſibilia que
ſunt. d. e. 3. motꝰ ſunt: motu preſente cõtinget vtiqꝫ
non moueri ſed quieſcere. Si aũt nõ ſunt motꝰ: mo-
tũ non ex motibꝰ eſſe.

¶ Poſtea vero philoſophus. tex.
cõ. 4. dicit ꝙ eadem eſt ratio de continuo qđ eſt ma
gnitudo: et de tẽpore ⁊ motu ad hoc ꝙ non cõponãt̃
ex indiuiſibilibꝰ. ¶ Poſtea dicit. tex. cõ. 5: ꝙ ſi ma-
gnitudo cõponat̃ ex indiuiſibilibꝰ eadẽ ratione ſeq̃t̃
ꝙ motus cõponatur ex eiſdem indiuiſibilibus et po
nit exemplũ: ſit linea. a. b. c. ⁊ ſit mobile. o. qđ mouet̃
in ſpacio linea. a. b: c. et motus eiꝰ ſit. d. e. 3. oportet
ꝙ ſi ptes ſpatij vel linee ſint indiuiſibiles: ꝙ ẽt ptes ꝑ
dicti motus ſint indiuiſibiles. ¶ Poſtea vero phus
ꝓbat demoſtratiue ꝙ motus nõ cõponat̃ ex indiui-
ſibilibus premitens duo: ꝙ ſm quãcũqꝫ ptẽ preſen-
tis motus neceſſe eſt aliq̃đ moueri quare neceſſe eſt
ꝙ. a. correſpõdeat vna pars motꝰ et. b. alia et. c. alia
et: ita ſingule ptes motꝰ correſpondeãt ſingulis pti-
bus magnitudinibꝰ. ¶ Secundo ꝓponit. tex. cõ. 7.
ꝙ nõ ſimt̃ aliquid mouet̃ et motus eſt qđ ꝓbat ex ſuc
ceſſione motus: his duobꝰ premiſſis ita argumẽtat̃
petit quando mobile. o. eſt in. a. vel ſimt̃ mouet̃ ⁊ mo
tus eſt ꝑ. a. vel non ſi dicat̃ primũ eſt cõtra ſecundã
ſuppoſitionẽ. Si dicat̃ ſecũdũ ſequit̃: ꝙ ſi mouet̃ in
a. ptem. a. tranſiuit: et ptem nõ et ita ſequit̃: ꝙ. a. eſt
diuiſibile: ſequit̃ ergo ꝙ nihil põt moueri ꝑ in parti
bile. Si forſam diceret aliquis ꝙ mouet̃ ꝑ totũ. a. b.
c. et ĩ partibꝰ vlꝫ. a. b: c. dicit̃ eẽ mutatũ. Sic arguo
ex illis mutatibꝰ eſſe partiũ cõponet̃ motus: et ita
motus erit ex mouentis ꝓbat aũt Ariſt. ꝙ impoſſibi
le eſt motũ conflari ex mutatis eẽ. Ad ducendo tria
in conuenientia priũ ẽ ꝙ ſi motus cõponitur ex mo-
mentis ſequit̃ ꝙ aliquid ẽ motũ ⁊ antea nõ mouebat̃
et aliquid eſt tranſitũ abſqꝫ hoc ꝙ aliquãdo iret et
hoc pꝫ: q2 ſm indiuiſibile erit mutatũ et nũq̃ tranſi-
ebat̃. Ad ducit ſecũdum in ꝯueniens dicens ꝙ in ta
libꝰ indiuiſibilibꝰ nõ mouetur ergo quieſcit: ⁊ ꝓbat̃
ꝙ moueat̃: q2 ꝑ totam lineam mouet̃ ergo ꝑ ptes er-
go ſimt̃ idẽ mouetur et quieſcit. Poſtea vero ad du-
cit tertiũ in conueniens ſequit̃ ꝙ ſi motꝰ cõponatur

ex his indiuiſibilibꝰ.d.et.ʒ.ſequitur ꝙ vel qđ lʒ eoꝝ
eſt motꝰ:aut non. Si primū ſequitur: ꝙ cū motꝰ cor⸗
reſpondeat indiuiſibili parti illiꝰ magnitudinis ꝙ p̄
ſente motu nō moueť qđ eſt ꝯtra primā ſuppoſitionē
Si vero dicatur ꝙ ille partes nō ſunt motus ſequiť
ꝙ motus cōponitur ex mutatis eſſe qđ ē impoſſibile.

T.cō.10. SImiliter aūt neceſſe longi
tudini et motui indiuiſibile eē tp̄s ⁊
componi ex ipſis nunc exiſtentibꝰ in⸗
diuiſibilibꝰ. Si eñ oīs diuiſibilis eſt:
in minore aūt equalr̄ velox tranſibit
minorē diuiſibile erit et tp̄s. Si autē
T.cō.11. tempus diuiſibile erit:in quo ferť aliquid per ipſum
a.et que eſt ipſum.a.erit diuiſibile. ¶Quoniam au
tem omnis magnitudo: in magnitudines diuiſibi⸗
lis:oſtenſum eſt eñ qm̄ impoſſibile eſt ex athomis cō
tinuū eē aliqđ:magnitudo aūt oīs cōtinua: neceſſe ē
velocius in equali tp̄e maius et in minori plꝰ moueri
ſicut diffiniūť qdā ipm̄ velociꝰ Sit eñ ipſum in quo.
a.eo in quo.b.velociꝰ. Quoniā igiť velociꝰ qđ primū
mutat in quo tp̄e ipſum.a.mutatū eſt ab ipſo.c.in ip
ſum.d.ſ.in tēpore.ʒ.i.in hoc ipm̄.b.non erit iuxta ip
ſum.d.ſʒ deficiet. Quare in equali tempe abibit ve
T.cō.12. lociꝰ. ¶At uero et in minori plꝰ. In quo eñ .a. factū
eſt iuxta ipſum.d.ipſum.b.erit iuxta.e.cum tardius
eſt. Ergo qm̄ ipſum.a ad ipſum.d.factū eſt ī oī in quo
eſt.ʒ.i.tp̄e:ad ipſum.t.erit in minori hoc: et erit in
quo.ʒ.k. Ipſum quidē igiť.c.t.qđ trāſierit ipſum.a.
maiꝰ eſt ipſo.c.e. Tempꝰ aūt qđ eſt.ʒ.k.minꝰ eſt oī eo
T.cō.13. quod eſt.ʒ.i. Quare in minori abibit maiꝰ. ¶Ma⸗
nifeſtū aūt ex his:et quod velociꝰ in minori tp̄e abi
bit equale. Qm̄ qdē eñ maiorem in minori tranſit
tardiori:ipſum aūt ſm̄ ſeipſum acceptū ī plꝰ tp̄e ma
iorē minori:vt q̄ eſt.l.m.ea que ē.l.x.plꝰ vtiq; erit tē
pꝰ:qđ.p.r.in quo ipm̄.a.trāſit.l.m.q̄ qđ eſt.p.ſ.ī quo
tranſit ipm̄.l.x. Quare ſiquidē eſt.p.r.tp̄s:minus eſt
eo in quo eſt.p.h.in quo qđ eſt tardius tranſit ipſum
l.x.et qđ eſt.p.ſ.tp̄s minꝰ eſt eo ī quo eſt.p.h. ipſo .n.
p.r.minꝰ eſt:minore aūt minꝰ ⁊ ipſum minꝰ eſt. Qua
T.cō.14 re in minori mouebiť eq̄le:. ¶Amplius aūt ſi omne
neceſſe quidem:aut in equali:aut in minori:aut ī plꝰ
moueri:et quod qdē in plꝰ tardiꝰ eſt. Qđ aūt ī equa
li eque velox. Velocius aūt non ē eq̄liter velox:neq;
tardiꝰ:neq; vtiq; in pluri aut eq̄li moueť ipm̄ veloci
us:relinquiť igitur in minori. Quare neceſſe ⁊ eq̄lē
T.c.15. magnitudinem minori tp̄e tranſire velociꝰ. ¶Qm̄
aūt oīs motꝰ in tp̄e eſt:et in omni tp̄e poſſibile eſt mo
ueri omne aūt qđ moueť contingit et velociꝰ moue⸗
ri et tardiꝰ in oī tp̄e erit velocius et tardiꝰ moueri.
T.cō.16. ¶Hec aūt cū ſint:neceſſe eſt et tp̄s cōtinuū eſſe. Di
co aūt cōtinuū eſſe diuiſibile in ſemꝑ diuiſibilia. Hu
iuſmodi eñ ſuppoſito continuo:neceſſe eſt et tp̄s cō⸗
tinuū eſſe. ¶Qm̄ eñ oſtenſum eſt:ꝙ velociꝰ in mino
ri tranſibit equale ſit qđ quidem in quo eſt.a. veloci
us. Qđ aūt eſt in quo eſt.b.tardiꝰ:et ſit motū tardiꝰ
q̄ eſt.c.d.ꝑ magnitudinem in quo eſt.ʒ.i.tp̄e. Mani
feſtū igiť eſt ꝙ velociꝰ in minori q̄ hoc mouebiť ꝑ eā
dem magnitudinem:et ſit motū.a.in quo eſt.ʒ.t. Ite
rū aūt qm̄.a.qđ eſt velociꝰ in eo qđ eſt.ʒ.t.trāſiuit to⸗
tam que eſt c.d.ipſum tardiꝰ in eodem tp̄e minorem
tranſit. Si igiť in qua.c.k. Qm̄ aūt tardiꝰ qđ eſt ip
ſum.b.in eo qđ eſt.ʒ.t.tp̄e ipſam q̄ eſt.c.k. trāſiuit:ve
lociꝰ in minori tranſibit. Quare iterū diuidiť qđ eſt
ʒ.t tp̄s:hoc aūt diuiſo et.c.k.magnitudo diuideť ſm̄
eandem rōnem:ſi vero magnitudo et tp̄s;et hoc ſem
per erit accipientibus a velociori tardius:et a tar
diori velociꝰ:et eo demōſtratum eſt vtētibus. Diui⸗
det aūt qđ eſt velocius tempꝰ:tardius aūt longitudi
nem. Si igiť ſemꝑ in natura eſt conuerti:conuerſo
aūt ſemꝑ ſit diuiſio:manifeſtū qm̄ oē tp̄s continuū eſt T.cō.17.
¶Similiter aūt manifeſtū et ꝙ magnitudo omnis
continua eſt:per eaſdem eñ et eq̄les diuiſiones tp̄s
que et magnitudo diuidiť. Amplius aūt ex conſue⸗
tis rationibꝰ dici manifeſtū:ac ſi tp̄s quidē continu⸗
um:q; et magnitudo. Siqdē in medio tp̄e medium
tranſit:⁊ ſimplr̄ in minori minꝰ:eedē naq; diuiſiones
tp̄is et magnitudinis ſunt.

PHiloſophus textu commenti
10.oſtendit ꝙ ēt eſt impoſſe ꝙ tp̄s et magni
tudo cōponanť ex indiuiſibilibꝰ ſicut oſten
dit ꝙ eſt īpoſſibile:ꝙ motꝰ et magnitudo componan
tur ex in diuiſibilibꝰ. ¶Poſtea vero phs ꝓbat hoc
tribꝰ rōnibꝰ. Pria rō ſupponendo diffinitionē eq̄ ve
loces dicens ꝙ hec velox eſt ꝙ per minorē ptē ſpatij
moueť ī minori tp̄e:ergo dabile eſt minꝰ tp̄s. ¶Poſ
tea vero phs tex.cō.11.oſtendit idē per duo mobilia
quoꝝ vnū eſt velocius ⁊ aliud tardiꝰ:⁊ reſumit que
dā ad ſeq̄ntes demōſtrationes quorū primū ē ꝙ oīs
magnitudo eſt diuiſibilis in magnitudines:⁊ ex his
infert ꝙ velociꝰ diciť illud ꝙ in equali tp̄e per maio
rem magnitudinem moueť:aut ꝙ in minori tp̄e plꝰ
mouetur q̄ aliud tardiꝰ et hoc ꝓbat philoſophꝰ hoc
mō ſint duo mobilia.a.⁊.b.quoꝝ.a.velociꝰ ſit q̄.b.⁊
ſint magnitudo.c.d.quā ꝑtranſit.a.in tp̄e.ʒ.i.moue
ať aūt.b.qđ ē tardiꝰ et.a.qđ eſt velociꝰ per eandem
magnitudinē:et incipiant ſil̄ moueri:ſequiť ꝙ dū.a
peruenerit ad tm̄ magnitudinis vlʒ.d.b.non dum
ꝑueniet ad.d.ſʒ diſtabit ab eo per aliquā partē : cū
ergo omnis ps ſit minor toto relinquiť ꝙ.a.in tēpo⸗
re.ʒ.i.mouetur per maiorē magnitudinē q̄ b.qđ in
eodē tempore moueť per ptem magnitudinis:vñ ſe
quiť ꝙ velociꝰ in equali tp̄e plꝰ de ſpatio pertranſit.
¶Poſtea vero phs tex.cō.12. ꝓbat ꝙ velociꝰ in mi
nori tp̄e plus de ſpatio ꝑtranſeat:quod ita ꝓbat po
namꝰ ꝙ dū.a.accedit ad.d.b.maneat citra.d. in pū
cto.e.diuidať ſpaciū qđ eſt inter.e.et.d.in quo velo
ciꝰ excedit tardius per mediū in pūcto.t.et mani⸗
feſtū eſt ꝙ magnitudo.c.t.eſt minor q̄ magnitudo.
c.d.q̄ magnitudinē.c.t.ꝑtranſit mobile in minori
tp̄e q̄.c.d.mobile igiť.a.qđ ꝑuenit ad.d.in toto tp̄e
ʒ.i.perueniet ad.t.in minori tempore qđ ſit.ʒ.k.tūc
ſic arguiť magnitudo.c.t.q̄ pertranſit .a. maior eſt
magnitudine.c.e.q̄ per tranſit.b.ſʒ tp̄s.c.k.in quo
per tranſit.a.magnitudinē .c.t. eſt minꝰ toto.ʒ.i.in
quo.b.tardius per tranſit magnitudinē .c.e. ſequiť
ꝙ velocius in minori tempore per tranſit maius ſpa
ciū. ¶Poſtea vero phs ꝓbat ꝓpoſitum duabus rō⸗
nibus. Pria rō volo ꝙ.a.mobile quod eſt velocius ꝑ
tranſeat magnitudinē que eſt.l.m.in tp̄e:p.r.et par
tem magnitudinis.ſ.l.x.per tranſeat in minori tem
pore qđ eſt.p.ſ ꝙ eſt minꝰ q̄.p.r.ī quo pertrāſit.l.m.
ſicut et.l.x.eſt minor q̄.l.m.et clarū eſt ꝙ tp̄s.p.r.eſt
minꝰ tempore.p.h.in quo.b.qđ.eſt tardiꝰ per trāſit
minorē magnitudinē ſ.l.x.tunc ſic arguiť tempꝰ.p.
r.eſt minꝰ tempore.p.h.et tempꝰ.p.ſ.eſt minꝰ q̄ tem
pꝰ.p.r.ergo tempꝰ.p.ſ.eſt minus q̄ tp̄s.p.h.q; ſi ali
quid eſt minꝰ minore eſt minus maiore cū ergo da⸗
tū ſit ꝙ in tempore.p.ſ.velociꝰ moueť per.l.x.et tar
dius moueť per eandem tempore.p.h.ſequiť ꝙ velo
cius moueť in minori tempore per equale ſpacium:
ergo

ergo dabile eſt tempus minus alio tempore: et ita
tempus cōponitur ex temporibꝰ et non ex nūc. Idē
probat phs tex.cō.14.quia per equalem magnitu⸗
dinem velocius nō mouetur in tempore maiori quā
tardius,nec in tempore equali:ergo ī minori. Pro⸗
batū eſt ergo ꝙ velotius in minori tempore pertran
ſit equalem magnitudinem cum tardiori. His habi
tis ſic arguit phs tex.cō.15.omni motu eſt reperire
velotius et tardius:et omnis motus eſt in tēpore:er⸗
go in omni tempore eſt reperire maius et minus: q;
velotius ſemꝑ occupat minus tempus. Ex quo infert
tex.cō.16.ꝙ tempus eſt continuū et diuiſibile ī ſemꝑ
diuiſibilia. ¶Tandem vero phs cōcludit ꝙ tempus
et magnitudo ſilr̄ diuidantur dicens:ꝙ ſi ſumať tem
pus et comparetur ad mobile velotius illud parui⸗
facit tempus et ſi ſumatur magnitudo:et compareť
ad mobile tardius illud paruifacit magnitudinē:
q; in equali tempore minorem magnitudinē trāſit
⁊ quocūq; motu velotiori dato pōt dari velotiꝰ:ergo
poteſt dari minꝰ tempus:⁊ quocūq; mobili dato pōt
dari tardius:ergo minor magnitudo in eodē tēpore
tranſibit:et ſi aliquis cōtra Ariſt.arguat dicendo ꝙ
non quacūq; velocitate data pōt dari maior:q; velo
citates motuum in natura ſunt determinate:reſpon
deť,ꝙ multa non repugnant ex rationi cōmuni: ſed
impediuntur: ex applicatione ad aliquam materiā
determinatam, ſicut non impeditur ex ratione for⸗
me ſolis eſſe plures ſoles:ſed ex hoc ꝙ tota materia
ſpeciei ſub vno ſole contineť ſic etiam non prohibeť
ex cōmuni natura motus qui in qualʒ velocitate da⸗
ta pōt dari maior:ſed īpeditur ex determinatis vir
tutibꝰ mobiliū et mouentium. Tandē cōcludit phs
tertiam rationem ad oſtendendum ꝙ magnitudo ⁊
tp̄us ſilr̄ diuidantur ex cōſideratione vniꝰ ⁊ eiuſdem
mobilis regulariter moti quod in toto tempore per
tranſit totum ſpacium et in medietate temporis me
dietatem ſpacij:ergo diuiditur tempus ſicut et ma
gnitudo.

T.cō.18. ET ſi quodcūq; infinitum ē
et alterum:et ſicut alterum et alterū
eſt: vt ſi quidem vltimis infinitum eſt
tempus et longitudo vltimis:ſi vero
diuiſione:diuiſione ⁊ longitudo:ſi aūt
in vtriſq; tp̄us:ī vtriſq; et longitudo.
T.cō.19. ¶Unde et zenonis ratio falſum opinatur ꝙ non eſt
poſſibile infinita pertranſire: aut tangere infinita
ſm̄ vnūquodq; infinito tempore. Dupliciter eñ dici
tur et longitudo et tempus infinitum: et omnino oē
continuū:aut ſm̄ diuiſionem aut in vltimis: infinitis
quidem igitur ſm̄ quantitatē non contingit ſeſe tan
gere infinito tempore:eis aūt que ſunt ſecundū diui
ſionem contingit:et nanq; ipſum ſic infinitum. Qua
re et infinito tempore et non finito accidit tranſiri in
finitū:et tangere infinita in ipſis infinitis ⁊ nō finitis
Neq; iam infinitum poteſt infinito tempore tranſire
neq; in infinito finitum:ſed ſi quidem tempus infini
tum ſit:et magitudo erit infinita:⁊ ſi magitudo et tē
pus. ¶Sit enim magnitudo finita in qua eſt.a.b.
T.cō.20 Tempus autem infinitum:in quo eſt.g. Accipiatur
igitur temporis aliquid finitum in quo ſit.g.d.ī hoc
igitur tranſibit aliquid magnitudinis. Et ſit qđ tran
ſitum eſt:in quo eſt.b.e. Hoc autem aut menſurabit
ī quo ē.a.b.aut deficiet:aut excellet. Differt.n.nihil:
ſi eñ ſemper equalem que eſt in.b. e . magnitudinē
in equali tēpore tranſibit, Hoc autē menſurat totū
finitum erit omne tempus in quo tranſibit:in equa⸗
lia enim diuidetur ſicut ⁊ magnitudo ¶Amplꝰ aūt T.cō.21.
ſi non oēm magnitudinem in infinito tempore tran⸗
ſibit.ſed continget aliquam ⁊ infinito tempore tran
ſire:vt que eſt.b.e. hec autem menſurabit totam: et
equalem in equali trāſibit. Quare et finitū erit tp̄ꝰ.
Qđ aūt non in infinito tp̄e tranſit quod eſt.b.e.mani
feſtū eſt ſi accipiať in altera finitū tp̄s:ſi eñ in minori
parte trāſit hāc neceſſe ē finitā eē altero tīo exiſtēte
¶Eadem autem demonſtratio eſt:et ſi longitudo q̄⸗ T.cō.22.
dam infinita ſit:tempus autem finitum. Manifeſtū
igitur ex dictis eſt:ꝙ neq; linea: neq; planum: neq;
omnino nullum continuoꝝ erit athomus: nō ſolū ꝑꝑ
id qđ nunc dictum ē:ſed q; accidit diuidi athomum
¶Qm̄ enim in omni tēpe velocius et tardius eſt. T.cō.23.
Velocius aūt plus tranſit ī equali tp̄e:contingit aūt
et duplicē et hemioliam tranſire longitudinē. Sit
enim hec rō velocis. Adducať igitur velociꝰ ſʒ he⸗
mioliū in eodem tp̄e: et diuidantur magnitudines:
que quidem velocioris ſunt.a.b. c.d.ī tres athomos
que vero ſunt tardioris in duos: in quibꝰ ſunt.e.ʒ. f.
Itaq; et tp̄s diuidetur ī tria athoma. Equale enim ī
equali tp̄e tranſibit. Diuidať igitur tp̄s in ea q̄ ſunt
k.l.m.n. Iterum autem qm̄ deductum eſt tardius ꝑ
e.ʒ.i.et tempus ſecabitur ī gemina. Diuidetur ergo
athomū et impartibile: non enim in athomo tranſit.
ſed in pluri. Manifeſtum ergo eſt ꝙ nihil cōtinuoꝝ
impartibile eſt.

ARiſt. impreſentiarum poſtq̄ de
clarauit ꝙ erat ſimile de continuitate tem⸗
poris et magnitudinis dicēs ꝙ ſi vnum erat
cōtinuum et alterum et ecōuerſo ꝓbat in iſta parte:
ꝙ ſimile eſt de infinitate vtriuſq; dicens: ꝙ ſi vnū eſt
īfinitū et aliud dicit ergo: ꝙ tempus et magnitudo
ſic ſe habent ꝙ ſi vnum eſt infinitum: et alteꝝ etiam
eſt infinitū quod explicat ꝑ illam ꝑticulam ī vltimis
ideſt tempus eſt infinitū ſm̄ quantitatem et extenſio
nem etiam longitudo ideſt magnitudo erit infinita
in vltimis ideſt ſm̄ extenſionem ſi vero tempus ſit in
finitū diuiſione etiam magnitudo et econuerſo ſi vo
tempus eſt infinitum in vtriſq; ideſt diuiſiōe ⁊ exten
ſione etiam ⁊ magnitudo erit infinita vtrobis modo
vnde et ſoluiť ratio zenonis tex.cō. 19. qua negabat
motū: dicebat eñ ꝙ impoſſibile erat ī tempore finito
ꝑtrāſiri infinita ſpacia: ſed in quolʒ ſpacio ſunt infini
ta ſpacia ḡ nullū ſpaciū ꝯtingit ꝑtranſiri: ſed hec rō
nihil valet:q; nullū ſpaciū eſt infinitum in extenſione
ſed ſolum in diuiſiōe inconueniens:ḡ eſt ſi eēt īfinitū
in extenſione et ꝑtranſireť in tempore finito mō aūt
ſicut eſt infinitū in diuiſione ſic etiam tempus eſt in⸗
finitum in diuiſione et ſic dicit ꝙ tempus non ē finitū
quo ad diuiſionem ſed infinitū. ¶Poſtea vero phs
tex. cō.20.ꝓbat qđ dixerat ꝙ magnitudo finita trā
ſiť in tempore finito ſit igitur magnitudo finita ī qua
eſt.a.b. tempus aūt infinitū in quo ē g hoc poſito nō
eſt poſſibile:ꝙ.a.b.tranſeať in.g.q; volo ꝙ accipia⸗
tur illiꝰ temporis infiniti aliqua pars finita que ſit.g
d. in hoc tempore.g . d . pertranſiuit aliquid illius
magnitudinis ſit.b.e.ꝙ.b.e.eſt pars.a.b.et ita men
ſurabit.a.b.et erit aliqua proportio inter totum et
illam ptē cū ambo ſint finita quare ſi ſit tertia pars
tranſiuit totam magnitudinem.a.b.in tribꝰ tempori
bꝰ equalibꝰ temporis in quo tranſiť.b.e . ergo non
tranſiť tota magitudo.a.b. in tempore infinito: ſʒ q;
aliquis poſſet dicere ꝙ etiam ptem.b.e.tranſit ī tem

poꝛe infinito ideo fecit argumentū de altera magni
tudine minoꝛi q̄. a.b, que non ſit pars.a.b.quam de
neceſſitate ꝑtranſit,in tempoꝛe minoꝛi q̄.a.b.et ſi ē
minus aliqua debet eſſe ꝓpoꝛtio tanq̄ finiti ad fini-
tū.a.b.ad.b.e.o.eandem demoſtratiōe dicitur phs
debere facere.tex.cō.22:ꝙ ſi magnitudo eſt īfinita
tēpus non ſit finitū.¶Poſtea vero phs ex his infert
ꝙ non daꝛ aliquod cōtinuū īdiuiſibile: q2 opꝫ eē pꝛo
poꝛtionem ptis ad totum qualis non eſt īdiuiſibilis
ad totum.¶Poſtea vero phs tex.cō.23.ꝓbat ꝙ im-
poſſibile eſt magnitudinem cōponi ex indiuiſibilib9
ꝑ rationem velocioꝛis et tardioꝛis dicens:ꝙſi aliq̄d
mouetur veloci9 altero in pꝛopoꝛtione emiolia opꝫ
equali tempoꝛe emioliam eſſe pꝛopoꝛtionem magni
tudinis ad magnitudinē: quare ſi vnum ꝑtranſieri t
tria puncta indiuiſibilia aliud tranſiuit duo: et ſi ſic
qn̄ vnū ꝑtranſierit vnū punctū aliud ꝑtranſibit vnū
cū dimidio qđ eſt falſum:q2 puncti non ē dare dimi-
diū:vocat ꝓpoꝛtionē emioliam ſeq̄alterā.

T.cō.24 NEceſſe eſt autem et ipſum
nunc quod non ſecundum alterum: ſꝫ
per ſe et pꝛimū dictū indiuiſibile et ī
T.cō.25. omni tēpoꝛe huiuſmodi eē. ¶Eſt eñ
aliquid vltimū eius quod factū eſt:
cuius ſuper hoc nihil futuri eſt:et ite-
rum futuri eſt cuius ſuper hoc nihil eſt illi9 qđ factū
eſt:quod vtriq̄ diximus vtriſq̄ eſſe terminum. Hoc
autem ſi demoſtretur:qn̄ hoc huiuſmodi eſt per ſe:ꝛ
T.cō.26. ipſum ſimul manifeſtum erit ꝙ indiuiſibile eſt.¶Ne
ceſſe eſt igiꝛ ipſum idem eſſe ipſum nunc:qđ vtriſq̄
tempoꝛib9 vltimum eſt.Si enim alterum eſt:conſe-
quenter non erit alterum alteri ꝑꝑ id quod non ē cō
tinuū ex impꝛibilib9. Si aūt ſeoꝛſū eſt vtrūq̄ inter
eſt tps.Omne eniꝫ continuū huiuſmodi eſt. Quare
erit vniuocū medium terminoꝝ. At varo ſi tempus
medium eſt:diuiſibile erit.Oē enim tempus oſten-
ſum eſt quod diuiſibile ſit.Quare diuiſibile eſt ipſuꝫ
nunc. Si aūt diuiſibile eſt ipſum nunc:erit aliquid
quod factum eſt in futuro:et futuri in eo qđ factum
eſt.Secundum quod enim diuidetur hoc: determi-
T.c.27. nat pꝛeteritū et,futurum tempus.¶Simul aūt ꝛ nō
per ſe erit hoc nunc:ſꝫ ſm alterum. Diuiſio enim nō
ſecundum ip̄m eſt.Adhuc aūt ipſius nunc hoc q̄dem
factum erit:et illud aūt futurū:ꝛ non ſemper idē fa-
T.cō.28 ctū eſt et futurū.Neq̄ itaq̄ ipſuꝫ nūc idem eſt ſimul
Multipliciter eñ diuiſibile eſt tempus. ¶Quare
ſi hoc impoſſibile eſt ineſſe ipſi nunc neceſſe eſt idem
eſſe ei qđ in vtroq̄ nunc eſt. At vero ſi idē eſt:mani-
feſtū ꝙ et indiuiſibile:Si eñ diuiſibile eſt:iterū con
T.cō.29 tingēt eadem que ꝛ pꝛius. ¶Quod quidem igitur
ſit aliquid in tempoꝛe indiuiſibile: quod dicimus eē
ipſum nūc:manifeſtū eſt ex his q̄ dicta ſunt. Quod
autem nihil in ipſo nunc mouetur ex his manifeſtuꝫ
eſt Si nanq̄ eſt contingit ꝛ velocius moueri in ipſo
nunc et tardius: ſit ipſum nunc in quo.n.moueaꝛ aūt
velocius in ipſo per.a.b. Ergo tardius in ipſo ꝑ mi-
noꝛem q̄ ſit.a.b.mouebiꝛ vt per.a.g. Qn̄ autē tar-
dius in toto ipſo nunc mouebaꝛ per.a.g.velocius in
minoꝛi q̄ hoc mouebiꝛ. Quare diuideꝛ ipſum nunc
T.cō.30. ſꝫ erat indiuiſibile.Nō ḡ ē moueri in ipſo nūc. ¶At
vero neq̄ quieſcere. Quieſcere eñ dixim9 aptum
natum moueri:qđ nō mouetur: quando aptū natum
eſt:et quo:ꝛ ſic. Quare qn̄ in ipſo nunc nihil aptum
natū eſt moueri:manifeſtū q2 neq̄ quieſcere. ¶Am
T.cō.31. plius ſi idem q̄dem nūc in vtriuſq̄ tempoꝛib9 eſt:cō
tingit aūt hoc quidē moueri: illud aūt quieſcere ꝑ
totum.Quod aūt moueꝛ in tempoꝛe toto:in quodli-
bet mouebitur hoc: ſecundū qđ aptū natum eſt mo-
ueri:et quieſcēs ſil'r quieſcet:cōtingit idē ſil' quieſce
re et moueri: idem eñ vltimum tempoꝝ vtroꝛumq̄
ipſum nūc.¶Ampli9 aūt quieſcere quidē dicimus: T.cō.32.
qđ ſil'r ſe habet et ipſuꝫ et partes ꝛ nūc ꝛ pꝛius:ī ipſo
aūt nō eſt pꝛius:quare neq̄ quieſcere.Neceſſe eſt er
go et moueri:qđ moueꝛ in tempoꝛe:et quieſcere qui
eſcēs.Qđ mutatur aūt oē: neceſſe eſt diuiſibile eſſe.
Qn̄ enim ex quodam in q̄ddā oīs mutatio:et cū qui
dē ſit in hoc in qđ mutatum eſt:non ampli9 mutatur.
Cum aūt eſt in eo ex quo mutatū eſt:et ip̄m et par-
tes oēs non mutanꝛ. Qđ eñ ſimiliter ſe hꝫ et ip̄m ꝛ
partes oēs non mutaꝛ.Neceſſe igiꝛ hoc quidē aliqui
in hoc eſſe:aliud vero in altero mutantis.Nō eniꝫ in
vtriſq̄ neq̄ in neutro poſſibile eſt eē:dico aūt ī quod
mutaꝛ pꝛimū ſm mutationem: vt ex albo in fuſcū nō
in nigrum: nō eñ neceſſe eſt qđ mutaꝛ in quocumq̄
eſſe vltimoꝝ. Manifeſtū igitur ē: ꝙ oē qđ mutatur
erit diuiſibile.

OStendit nūc phs textu.cōmēti
24. de partib9 motus poſtquam declarauit
motum eē continuū dicit ergo ꝙ motus diui-
diꝛ ad diuiſionem mobilis ante cuius declarationem
oſtendit ꝙ in ipſo tempoꝛe eſt dare aliquid indiuiſi-
bile qđ diciꝛ nunc.2. pꝛobat ꝙ in huiuſmodi indiui
ſibili non eſt motus:et ante oīa declarat quid intelli
gaꝛ nomine nunc:et dꝛ:ꝙ nūc eſt illud qđ non ſm al-
terū ē:ſꝫ per ſe et pꝛimo ideſt nō ratione alteri9 naꝫ
dicimus hunc annū eſſe:q2 hec dies eſt:et hec dies ē
q2 hec hoꝛa eſt:et hec hoꝛa:q2 hoc nūc ē. ¶Poſtea
vero phs annotat:ꝙ tale nūc ē indiuiſibile qđ ita pꝫ
q2 eſt dare aliquid pꝛeteriti qđ nihil habet futuri:et
eſt dare aliquid futuri qđ nihil habet pꝛeteriti ip̄m
aūt nūc non pōt eſſe diuiſibile alias futurū eſſet pꝛe-
ſens:et pꝛeteritū eēt pꝛeſens:q2 tale nunc totū ē pꝛe
ſens at ſi eſt diuiſibile accipit ptē futuri ꝛ ptē p̄teriti
¶Poſtea vero phs ad declarādū quedā que p̄ſup-
poſuerat pꝛīo ꝓbat ipſum nunc ꝙ eſt terminus pꝛe-
teriti et futuri eſſe vnū et eſſe indiuiſibile dꝛ ergo:ꝙ
neceſſe eſt eſſe idē nunc pꝛeteriti et futuri. Nā ſi eēnt
plura nunc ſe haberent ꝯñter: et ita ſi ſe haberent
ꝯñter ſequeretur ꝙ ex indiuiſibilib9 fieret cōtinuū
¶Poſtea vero pꝛobat ꝙ ſi nō ſunt ꝯñter ſe habentia
tempus eſt interea: quare ſequitur ꝙ inter pꝛeteri-
tū et futurū caderet tempus vniuocum terminoꝛuꝫ
ideſt ꝑtim pꝛeteritum:et ꝑtim futurū:ꝛ ita ſequitur
ꝙ nunc eſſet diuiſibile et ita eſſent plura nūc inter p̄
teritū et futurū ꝛ ita nūc eēt pars pꝛeteriti et pars
futuri.¶Poſtea dicit phs ī illa pꝛe ſimil' aūt:ponit ſe
cundam rationem:que talis eſt ꝙ ſi nūc eſt diuiſibile
non erit per ſe p̄mum ſed ſm alterum:ꝛ dicit ꝙ ſecū
dum ip̄m nūc non eſt diuiſio: q2 eſt quid indiuiſibile.
Ad huc ponit tertiā rationē phs dicens,ꝙ ſi nūc eſt
quid diuiſibile non erit ſimpl'r idē ſibi ſꝫ habebit ſu-
ceſſionē in partib9:et non erit totū ſimul et ideo nūc
nō eſt totuꝫ nūc nec ſil' ſed multipl'r diuiſibile ſcilicet
in pꝛeteritū et futurū:quare ſi hoc impoſſibile eſt cō-
petere ipſi nūc neceſſe eſt:ꝙ ſit indiuiſibile al's idem
eēt in pꝛeterito et in futuro et plura alia inconueni
entia ſequerētur qđ quidē igiꝛ ſit aliqđ indiuiſibile
in tempoꝛe ex his que dicta ſunt manifeſtū eſt: nunc
aūt phs pꝛobat: ꝙ in ipſo nūc non eſt motus dicens:
ꝙ ſi in ipſo nūc eſſet motus in ipſo eſſet velocitas et
tarditas quare in minoꝛi q̄ nunc aliq̄d ꝑtranſiret eq̄
lem magnitudinem ḡ daretur in ipſo nūc pars ergo
eēt diuiſibile quod eſt falſuꝫ.¶Poſtea vero phs tex
cō.30.dꝛ: ꝙ nec in nūc pōt fieri quies quod pꝛobaꝛ:
q2 quieſcere dꝛ aliq̄d vbi et ī tpe in quo aptū natū ē
moueri ſꝫ nō ē aptū natū moueri ī ipo nūc ḡ nec q̄eſce
re.Ponit phs ſecundā rōnē dicens ꝙ ſi in nūc ē apta
fieri quies et eſt apt9 fieri motus ſuppoſito,ꝙ nūc eſt
indiuiſibile:et ante ipſum moueaꝛ et poſt ipſum qui
eſcat ſequitur:ꝙ in ipſo nunc ſil' quieſcet et mouebiꝛ
qđ eſt falſum:et hoc dꝛ tex.cō.31.¶Poſtea vero.tex
cō.32 dꝛ,ſecundā rationē illud dicim9 quieſcere qđ
ſe habet eodem mō pꝛius et nunc ſed in ipſo nūc nō
eſt pꝛius ergo nec mot9 nec quies quare oē qđ moue
tur et oē qđ quieſcit in tēpoꝛe mouetur et quieſcit.
¶Poſtea vō dicit phs,ꝙ vult ꝓbare oē quod moueꝛ
eē diuiſibile tali ratione oīs mutatio eſt ex quodam
in quidam et qn̄ eſt in tꝰo ad quē non mutaꝛ ſꝫ mutaꝛ
eſt neceſſe eſt igiꝛ:ꝙ quando eſt in tꝰo ad quem oēs
partes mobilis ſimil'r ſe habent: quare qđ mutatur
nec eſt omnino in tꝰo a quo:q2 nō moueaꝛ:nec eſt om
nino in tꝰo ad quē:q2 iā mutatū eſt: ergo ꝑtim eſt in
tꝰo a quo et ꝑtim ē in tꝰo ad quē ꝙ ſi ſic ḡ ē diuiſibile.

MOtus autem eſt diuiſibilis
dupliciter:vno quidē mō tpoꝛe. Alio
T.cō.33. vero ſm partiū illi9 qđ mouetur: vt ſi
ip̄m.a.c. moueꝛ totū: ꝛ.a. b.mouebiꝛ
et.b.c.Si igiꝛ ipſius quidē.a.b.qui ē
d.c. ipſius.b.c. qui eſt.e.ꝫ. mot9 par-
tiū. Neceſſe eſt igiꝛ totū in quo eſt.d.ꝫ.ipſius.a.c. eē
motū. Mouebiꝛ eñ ſm hunc: quoniā q̄dem vtraq̄
partiū mouebiꝛ ſm vtrunq̄. Nulla eñ mouebiꝛ ſcđꝫ
alteri9 motuꝫ. Quare totus mot9 totius ē magnitu-
dinis motus. ¶Ampli9 aūt ſi oīs motus alicui9 eſt:
T.cō.34. totus aūt mot9 qui eſt in quo eſt.d.ꝫ. neq̄ partiū eſt
neutre partis eñ vtraq̄ eſt:neq̄ alterius nulli9.cui9
enim totu9 toti9 et partes partiū ſunt:partes autem
ipſius.d.ꝫ.ſunt ipſarum que ſunt..a.b.c.et nulloꝛum
aliarū. Pluriū eñ non erat vnus motus:et vtiq̄ tot9
motus erit ipſius.a.b.c. magnitudinis. ¶Amplius
T.cō.35. aūt ſi quidē eſt toti9 ali9 motus:vt in quo.t.i.remoue
biꝛ ab eo qui ſit vtrarūq̄ partiū mot9. Hi aūt eq̄les
erāt his que ſunt.d.e.ꝫ.vnius enim vnus mot9. Qua
re ſi tot9 q̄dē diuideꝛ:qui eſt.t.i.in partiū mot9:equa
lis erit qui eſt.t.i.ei qui eſt.d.ꝫ. Si vero deficit ali-
quid:vt qđ eſt.K.i. Hic nulli9 erit motus: neq̄ enim
toti9:neq̄ partiū:ꝑꝑ id quod vnus vnius eſt:neq̄ al-
teri9 null9 eſt.Continu9 eñ motus ē continuoꝛū quo-
rundam.Similr aūt eſt.et ſi excellat ſcđm diuiſionē
Quare ſi hoc impoſſibile eſt:neceſſe eundem eſſe et
equalem. Hec quidē igiꝛ diuiſio ſecūdum partium
motus eſt:ꝛ neceſſe oīs eſſe partibilis ipſam. ¶Ali9
aūt ſm tps. Qn̄ enim oīs motus in tempoꝛe. Tēpus
T.cō.36. aūt oē diuiſibile eſt:in minoꝛi aūt minoꝛ motus neceſ
ſe eſt omnem diuidi motū ſcđm tempus. Qn̄ autē oē
quod mouetur in aliquo mouetur:et quodā tpoꝛe:ꝛ
T.cō.37. omnis moti eſt motus:neceſſe eſt eaſdē diuiſiones eē
tempoꝛis et motus:et ipſius moueri et,qđ mouetur:
et in quo motus eſt.Sed nō omnium ſimil'r eſt: in q̄-
bus motus eſt:ſed quanti quidem ſcđm ſe ipſum:qua
les autē ſecundum accidens. Accipiatur eñ temp9
in quo moueꝛ in quo ſit.a.ꝛ mot9 in quo.b.Si igitur
per totū in omni motū eſt tpoꝛe:ī medio per minoꝛeꝫ
ꝛ iterum hoc diuiſio per minoꝛē huius: ꝛ ſic ſemper.
Similr aūt et ſi mot9 diuiſibilis ſit:et tēpus diuiſibi-
le.Si eñ per totū in oī: per mediū in medio:ꝛ iterū
per minoꝛē in minoꝛi. Eodē aūt modo et ipſuꝫ moue T.cō.38.
ri diuideꝛ.Sit eñ in quo eſt.c.ipſum moueri.Scđꝫ
igitur mediū motuꝫ minoꝛ erit toto:et iterum ſecū-
dum medietatis medium: et ſic ſemper. Eſt autem
et ponentē ſecūdū vtrumq̄ motuū ipſum moueri: vt
ſecundum.d.c.ꝛ.c.e.dꝛe ꝙ totū erit ſecūdū totū.Si
nāq̄ aliud plus erit ipſum moueri ſm eundē motū:
ſicut determinauim9:ꝛ motum diuiſibileꝫ in partiuꝫ
motus eſſe. Accepto eñ ipſo moueri ſm vtrūq̄ ori-
nuū erit totū. ¶Simil'r aūt demonſtrabitur et lon- T.cō.39.
gitudo diuiſibilis:et omnino illud oē in quo eſt muta
tio pꝛeter quedā:que ſecundum accidens.Qđ eniꝫ
mutatur eſt diuiſibile:vno eñ diuiſo oīa diuidentur.
¶Et in ipſo finita eē aut infinita ſimil'r ſe habebit de
omnib9. Secutum aūt maxime eſt diuidi oīa:et in-
finita eē ab ipſo mutante.Mox eñ ineſt mutanti di
uiſibile et infinitū.Diuiſibile q̄dē igitur oſtenſum eſt
pꝛius. Infinitū autē in ſequentibus erit manifeſtū.

HAbit phs impꝛeſentiarum textu
cō.33. de diuiſione motus tam ſecūdū temp9
q̄ ſecundum mobile dicens ꝙ motus poteſt
diuidi ſꝫ mobile duob9 modis. Uno modo ſꝫ partes
mobilis ad iſtum ſenſuꝫ:ꝙ vna pars moueꝛ poſt aliaꝫ
ſeoꝛſum ꝛ hoc eſt falſum ſi mobile moueatur ſm oēs
ſuas ptes ſimul.Alio mō pōt itelligi iſta diuiſio mot9
ſm partes mobilis ſicut diuiſio cuiuſlibꝫ accidentis
cuius ſubiectum eſt diuiſibile que attenditur ſecun-
dū diuiſionem ſubiecti,q̄uis ſi attendatur motus ſe-
cundum aliquod ſignum determinatū motus vnius
partis etiam tēpoꝛe pꝛecedit motū alteri9. ¶Po-
ſtea vero,phs oſtendit,ꝙ motus diuidatur ſꝫ partes
mobilis tribus rationibus:quarum pꝛima talis eſt.
Cum mouetur totum mouentur partes eius ſint er-
go que partes in mobile.a.b.et.b.c.quib9 coꝛreſpō
deant due partes motus.d.e.et.d.ꝫ.ſequitur ergo:
ꝙ quemadmodum totum mobili.a.c.componiꝛ ex
a.b.ꝛ.b.c.ita totus motus.d.ꝫ.componitur ex.d.e.ꝛ
d.ꝫ.Cum ergo vtraq̄ partium mobilis moueatur ſe
cundum vtramq̄ partium motus. Ita tamen ꝙ neu-
tra pars mobilis mouetur ſm motum alterius par-
tis,ſequitur ꝙ totus motus coꝛreſpondeat toti mobi
li et pars parti.Ponit ſecundam rationem textu cō
menti.34.dicens.Omnis motus eſt alicuius mobi-
lis:totus ergo motus.d.ꝫ:nō eſt motus alicuius par
tis nec alterius ab.a.c.ergo ſolius eſt.a.c.quia ſeq̄-
retur ſi eſſet alterius,ꝙ vnus motus eſſet duoꝛū mo-
bilium.Ponit tertiam rationem philoſophus dicēs,
ꝙ omne quod mouetur habet aliquem motum:ſi igi-
tur totus motus qui eſt.d.ꝫ.non eſt motus.a.c.ſit ali
us videlicet.t.i.et auferātur motus partium ipſius
d.e.ꝫ.a.t.i.et ſequitur ꝙ vel equant.t.i.vel deficiunt
vel ſuperant. Si dicatis ꝙ deficiunt.a.t.i.excedat
igitur.d.ꝫ.t.i.in.k.i.iſta pars motus que eſt.k.i.nulli
us mobilis erit.non enim eſt motus totius.a.c.nec
partium eius:quia vnius non eſt niſi vnus motus:er
go.t.i.eſt ideꝫ q̄.d.ꝫ.¶Poſtea phs tex.cō.36.notat
ꝙ etiam motus diuiditur ſm tempus quoniā in ma-
ioꝛi tempoꝛe eſt maioꝛ motus et in minoꝛi minoꝛ mo
tus. ¶Poſtea phs tex.cō.37.dicit ꝙ iſta quinq̄ ſi
militer diuiduntur ſcilicet tempus et motus et ipſū
moueri et mobile quod mouetur et id in quo ē mot9
ſcilicet locus vel qualitas vel quantitas ſed tñ non ē
eodem modo diuiſio eoꝛum in quibus eſt motus ſed
quoꝛundam per ſe alioꝛum per accidens per ſe qui-

dem vt quãtitatiſ ⁊ loci per accidẽs vt qualitatis et
ſtatim manifeſtat quod dixerat ſcilicet ꝙ tempus et
motus ſilr diuidantur. Nam in toto tempore eſt totꝰ
motus ⁊ in medietate tꝑoris medietas motꝰ. ¶ Po
ſtea vero phs tex. cõ. 38. declarat ꝙ eodem modo
diuiditur ipſum moueri. Diuiditur ſm diuiſionem
temporis et motus; qꝛ aliquid mouetur ſm totũ mo
tum et ſm medietatem contingit medio modo mo-
ueri et ſtatim probat: ꝙ eodem modo diuiditur mo-
tus ſecundũ moueri: dicens ꝙ correſpondet moueri
parcialiter motui partiali et moueri continue mo-
tui continuo. ¶ Poſtea vero phs tex. cõ. 39 dicit ꝙ
eodem modo demoſtrari poteſt ꝙ illud in quo ẽ mo
tus ſit diuiſibile diuiſione temporis: qꝛ in diuerſis ꝑ-
tibꝰ temporis correſpõdent diuerſa vbi et diuerſe ꝑ
tes qualitatis. ¶ Poſtea phs dicit ꝙ quemadmodũ
iſta quinqꝫ ſe conſequntur in diuiſibilitate ita ſe con
ſequntur infinitate ⁊ ĩ infinitate. ¶ Poſtea dicit phs
ꝙ omnia iſta quinqꝫ iam dicta conſequntur ipſam di
uiſibilitatem vel infinitatem vel infinitatem ab ipſo
mobili.

T. cõ. 40 Quoniam aũt omne qȯ mu
tatur ex quodã in aliquid mutaẽ: ne-
ceſſe eſt quod mutatur: cũ mutatum
eſt: eſſe in quo mutatuꝫ eſt. Qȯ muta
tur enim ex quo mutatur diſtat: aut
deficit ipſum: et aut idem eſt mutari
et deficere: aut ſequitur ad mutari ipſum deficere.
Nam quod eſt mutatum eſſe defeciſſe: ſimiliter enim
T. cõ. 41. vtrunqꝫ ſe habẽt ad vtrũqꝫ. Quoniam ergo vna mu
tatio eſt ſecundum contradictionem: quando muta
tuꝫ eſt ab eo quod non eſt ineſſe: deficit non ens: erit
igitur ineſſe. Omne enim neceſſe eſt eſſe: aut non eẽ
Manifeſtum igitur ꝙ in mutatione ſꝫ contradictio
nem quod mutatuꝫ eſt: erit in quo mutantum eſt: ſi
autem in hac et in alijs eſt: ſimiliter enim in vna et ĩ
T. c. 42. alijs eſt. ¶ Amplius autem et ſꝫ vnanquãqꝫ accipi-
entibus manifeſtũ eſt ſiquidem neceſſe eſt quod mu
tatum eſt alicubi: aut ex quo mutatum eſt: aut in ali
quo. Quoniam aũt ex quo mutatum eſt defecit: nece
ſſe eſt autem eſſe alicubi: aut in hoc: aut in alio erit: ſi
quidem igitur in alio vt in ipſo. c. quod in ipſum. b.
mutatum eſt: iteruꝫ ex. c. mutatur in. b. Non enĩ erat
habitum ipſi. b. Mutatio enim continua eſt. Quare
quod mutatum eſt; qñ mutatum: mutatur in qȯ mu-
tatum eſt: hoc autẽ eſt impoſſibile. Neceſſe ergo qȯ
T. cõ. 43. mutatum eſt eſſe in hoc in qȯ mutatum eſt. ¶ Mani
feſtũ igitur eſt: et quod factum cũ factum eſt: erit: et
quod corruptum eſt: non erit vniuerſaliter cũ dictũ
eſt et de oĩ mutatione: et maxime eſt manifeſtum in
ea que eſt ſm contradictionem. Quod quidẽ igitur
T. c. 44 qȯ mutatũ eſt: cũ mutatũ eſt: pꝛĩo in illo ẽ manifeſtũ ẽ
¶ In quo autem pꝛĩo mutatũ eſt: quod mutatũ eſt:
neceſſe athomum eſſe. Dico aũt pꝛimo quod non eſt
per alterum: aliquid ipſius eſſe huiuſmodi ſit. Sit
igitur diuiſibile quod eſt. a. c. et diuidatur ſm. b. ſiq
dem igitur in. a. b. mutatum eſt. aut iterum in. b. c.
non vtiqꝫ in pꝛimo quod eſt. a. c. quod mutatuꝫ ẽ erit
ſi aũt tranſmutabaẽ in vtroqꝫ neceſſe ẽ. n. ĩ vtroqꝫ trã
ſmutatũ eẽ aut trãſmutari: et vtiqꝫ in toto trãſmuta
T. c. 45. baẽ: ſꝫ erat mutatũ. Eadem aũt ratio et ſi ĩ hoc qꝫdẽ
mutatur: in hoc autem mutatum eſt. ¶ Erit enim ali
quid pꝛimo pꝛius. Quare non erit vtiqꝫ diuiſibile ĩ
quo mutatum eſt. Manifeſtũ eſt igitur: qꝛ et quod
corruptũ eſt: et quod factum eſt in athomo hoc qdẽ

corruptum: hoc autem factum eſt. Dicitur aũt ĩ quo
pꝛimo mutatum eſt dupliciter. Aliud quidem ĩ quo
pꝛimo perfecta eſt mutatio. Tunc enĩ verũ eſt dice-
re ꝙ mutatum eſt. ¶ Aliud vero in quo pꝛimo cepit T. cõ. 46
mutari. Secundũ quidem igitur finem mutationis
ꝙ pꝛimum dicitur exiſtit et eſt. contingit enĩ perfici
mutationem: et eſt mutationis finis: qȯ oñſum eſt in-
diuiſibile eſſe: ꝑꝑ id ꝙ finis eſt. Quod aũt ſm princi
pium oĩno non eſt: non enĩ pꝛincipium eſt mutationis
neqꝫ in quo pꝛius quis mutabitur. Sit enim pꝛimũ
in quo ſit. a. d. hoc igitur indiuiſibile quidem non ẽ:
accidit enĩ habita eſſe ipſa nunc. Amplius autem ſi
in. c. a. tempoꝛe omnino quieſcit: ponaẽ enĩ quieſcẽs
et in. a. quieſcit. Quare ſi impartibile eſt. a. d. ſimul T. c. 47.
quieſcet et mutatũ erit. ¶ In. a. quidem enĩ quieſcit
In. d. aũt mutatum eſt: quoniam aũt non eſt imparti
bile: neceſſe eſt diuiſibile eſſe: ⁊ in quolibet huiuſmo
di mutatum eſſe: diuiſio enĩ ipſo. a. d. ſiquidem ĩ neu
tro mutatum eſt: neqꝫ in toto eſt. a. d. ſi autem in ãbo
bus mutatur in omni: ſi vero in altero tantum muta-
tum eſt non in toto pꝛimo. Quare neceſſe eſt in quo-
libet mutatum eſſe: manifeſtum igitur eſt: ꝙ non eſt ĩ
quo pꝛimo mutatum eſt: infinite enim diuiſiones ſunt
¶ Neqꝫ itaqꝫ in eo quod mutatum eſt: aliqd ipꝰ pꝛius T. cõ. 48
eſt: quod mutatum eſt: ſit enĩ. d. ꝫ. qȯ pꝛimo mutatuꝫ
eſt ipſius. d. e. oẽ enĩ diuiſibile eſſe demoſtratũ eſt qȯ
mutaẽ. Tps aũt in quo. d. ꝫ. mutatum eſt. t. i. ſi; ergo
in omni. d. ꝫ. mutatũ eſt: in medio minus eſt qȯ muta
tum eſt: et pꝛiꝰ ẽ ipſo. d. ꝫ. et iterũ hoc aliud: et illo
alterũ: et ſic ſemper: quare nihil erit pꝛimũ mutantis
quod mutatũ ẽ. Qȯ igitur neqꝫ in eo qȯ mutaẽ: neqꝫ T. cõ. 49
in quo mutaẽ tpoꝛe: nihil pꝛius ſit: manifeſtũ ex his
que dicta ſunt. Ipſum aũt qȯ mutatur; aut ſecundũ
quod mutaẽ: non etiam ſimilr ſe habebit; tria nanqꝫ
ſunt que dicunẽ ſcðm mutationem: quod mutatur: ⁊
in quo: et in quod mutaẽ: vt homo: tempus: et album
homo quidẽ igitur et tempus diuiſibilia ſunt. De al-
bo autem alia ratio eſt: ꝑꝑ id quod ſm accidens oĩa
diuiſibilia ſunt cui eniꝫ accidit albũ aut quale; illud
diuiſibile ẽ. Quũ quecũqꝫ diuiduntur ſm ſe ipſa diui
ſibilia: et non ſm accidens: neqꝫ in his erit pꝛimum:
vt in magnitudinibus: ſit enĩ ĩ quo ẽ. a. b. magnitudo
motuꝫ aut ſit ex. b. in. c. pꝛimum igitur ſi quidẽ indi-
uiſibile erit. b. c. impartibile impartibili erit con-
iunctum: ſi vero diuiſibile erit aliquid ipſo. c. pꝛius ĩ
quod mutatum eſt: et in illo iterum aliud: et ſic ſemꝑ
pꝛopter id quod nullo modo deficit diuiſio. Quare
non erit pꝛimum in quod mutatum eſt: ſimiliter aũt
et in quantitatis mutatione: et hec quidem enim cõ
tinuo eſt: manifeſtum igitur ꝙ in ſola mutatione que
eſt ſm qualitatem contingit indiuiſibile per ſe eſſe.

In iſto textu philoſophus textu
com. 40. inquirit ſi ĩ motu ẽ dabile pꝛimũ mu
tatum eẽ et vltimũ mutatum eẽ et dicit ꝙ pꝛĩo
vult dclarare ꝙ omne quod mutatur quãdo iam mu
tatũ eſt, eſt in termino ad quẽ quod aliquibus ratio
nibus ſuadet. Pꝛima rõ oẽ quod mutaẽ opoꝛtet ꝙ
recedat a termino a quo donec terminus a quo defi
ciat ſed non poteſt deficere niſi quando ẽ ĩ termino
ad quem vñ dicit ꝙ mutari eſt deficere: ⁊ mutatũ eẽ
defeciſſe quare ſimiliter ſe habet vtrũqꝫ ad vtrũqꝫ
ideſt ſicut ſe habet deficere ad mutari ita ſe habet
dfeciſſe ad mutatum eẽ: qꝛe ponit exẽm in generatio
neꝙ cũ deficit deſinit eẽ et de coꝛruptiõe que cũ defi
cit deſinit non eẽ. ¶ Poſtea vero philoſophus textu

cõmenti. 42. ponit ſecundã rõnem et dicit ꝙ videẽ
hoc eẽ verũ in motu locali ꝙ ſi mutatur ab. a. in. b. et
non quieſcit in. b. ſequitur ꝙ tranſiuit ad. c. quare. c.
redibit in. b. ⁊ ita ſequitur ꝙ qñ mutatũ eſt mutatur
in id in qȯ mutatũ eſt quod eſt impoſſibile non. n. ſi-
mul eſt mutari et mutatũ eẽ ſic igitur manifeſtũ eſt
ꝙ cũ mutatũ eſt aliquid pꝛimo eſt in eo ad quod mu
tatũ eſt. ¶ Poſtea vero philoſophꝰ tex. cõ. 44. oſtẽ-
dit ꝙ illud in quo pꝛĩo mutatũ eſt tanꝙ terminꝰ mo-
tus ẽ athomũ. i. indiuiſibile dr pꝛĩo. i. nõ rõe alterius:
qꝛ ſi aliqd mutaẽ ĩ ãno qꝛ mutaẽ ĩ die: nõ pꝛĩo mutaẽ
in anno tunc: ergo dicit ꝙ ſi illud in quo pꝛimo muta
tũ eſt, eſt diuiſibile: ſequiẽ ꝙ aut in toto mutato eẽ dr
mutatum et ſic non pꝛimo mutatũ eſt in toto ſed in
parte ſi vero deẽ ꝙ tranſmuteẽ in par vtraqꝫ te opoꝛ
teret dicere ꝙ trãſmuteẽ in toto ſic enim dicitur ali
quid in toto tempoꝛe mutari: qꝛ mutaẽ in qualibet
eius parte et ſic non eſt mutatũ eẽ ſed mutari: ſi ve-
ro dicatur ꝙ in vna parte mutatur et in alia ſit muta
tũ: ſequiẽ ꝙ non pꝛimo mutatũ eſt in toto: qꝛ pꝛiꝰ eſt
mutatũ in parte cũ pars ſit pꝛioꝛ toto. ¶ Poſtea ve-
ro philoſophus tex. cõ. 46. declarat quõ in motu po
ſſit accipi pꝛĩo mutatũ eſſe et dicit ꝙ in motu pꝛimo
mutatũ eẽ capitur duobꝰ modis. Uno modo quo ad
perfectionem. Alio mõ quo ad inceptionẽ pꝛimũ da
tur quando mutatio finita eſt: ſecundũ vero daẽ qñ
incepit mutari nanqꝫ non datur pꝛimũ in quo verũ ẽ
dicere ꝙ pꝛĩo mutatum eſt qꝛ quocũqꝫ dato antea fu
it mutatum: ꝙ aũt in motu non detur pꝛimo mutatũ
eẽ ꝓbat: qꝛ data vna magnitudine diuiſibili et dato
vno mobili quod per illam moueaẽ ſi ẽ aliquid tꝑis ĩ
quo pꝛimo mutatũ eſt ſic illud. a. d. hoc igitur aut eſt
diuiſibile aut indiuiſibile: ſi dicatis ꝙ eſt indiuiſibile
ſequũtur duo inconueniẽtia ꝙ ipſa nunc in tempoꝛe
ſunt habita ideſt conſequentia: qȯ quidem inconue-
niens hac ratione ſequiẽ: qꝛ ſi aliqua pars motꝰ fue
rit in. a. d. ſequitur ꝙ. a. d. eſt tempꝰ et pars tꝑis
et. a. d. eſt quodã indiuiſibile: ergo ex indiuiſibilibꝰ
componiẽ continuũ ſecundũ inconueniens eſt ꝙ idẽ
ſimul quieſceret et moueẽ: ſequella ꝓbaẽ ponamꝰ ꝙ ĩ
tempoꝛe ante. a. d. qȯ eſt. c. a. illud mobile quieſcat ⁊
ita ſequitur ꝙ quieſcat in. a. et etiam ꝑte moueẽ ĩ. a.
d. ergo idem ſimul quieſcit et mouetur: ſequitur er-
go ꝙ. a. d. eſt partibile vel ergo mouetur in ambabꝰ
partibꝰ. a. d. vl' in altera vel ĩ nulla ſi in nulla nõ mo
ueẽ in. a. d, ſi in altera non moueẽ pꝛimo in. a. d. ſi in
ambabꝰ: ſequiẽ ꝙ in qualibet parte eius moueaẽ: et
ita quacũqꝫ parte data in qua mouetur ante illã mo
uebatur: et ita non datur pars in qua pꝛĩo moueaẽ ⁊
ex conſequenti non datur pꝛimũ mutatũ eẽ in motu
Preterea oſtendit illud met ex parte mobilis. tex.
cõ. 48: qꝛ pꝛimo moueẽ ſm vnã partẽ quam ſecũdũ
aliã: ergo non daẽ pꝛimũ mutatũ eẽ idem pꝛobat ex
parte termini: ad quem dicens ꝙ cũ videamꝰ expe
rientia ꝙ quocũqꝫ loco acquiſito pꝛiꝰ acquiratur ali
us et quacũqꝫ qualitate acquiſita pꝛius acqriẽ alia:
ſequitur nõ dari pꝛimũ mutatũ eẽ. Nã ſi aliquid mu
tatur ex. b. in. c. vel. b. c. eſt diuiſibile vel indiuiſibile
ſi indiuiſibile erit impartibile cõiũctũ impartibili ſi
diuiſibile erit aliquod ſignũ pꝛius cõiunctũ. b. ergo
ſequiẽ ꝙ pꝛiꝰ mouebitur per illud quam per. c.

Textus.

T. cõ. 50 Quoniam auteꝫ omne quod mu
taẽ in tꝑe mutatur. Dicitur autẽ in tempoꝛe
mutari: et ſicut pꝛimo: et ſicut ſm alteruꝫ: vt

in anno: qꝛ in die mutatur ĩ quo pꝛimo tꝑe mutaẽ qȯ
mutatur et in quolꝫ hmõi neceſſe mutari: manife-
ſtũ igr et ex diffinitione: pꝛimũ enĩ ſic diximꝰ. ¶ Sꝫ T. cõ. 51.
⁊ ex his manifeſtũ ẽ. ſit enĩ in quo pꝛĩo moueẽ: qȯ mo
ueẽ. x. r. et diuidaẽ ſm. K. Oẽ. n. tps diuiſibile ẽ in. x
k. tꝑe: aut moueẽ aut nõ moueẽ: et iterũ in. k. r. ſilr: ſi
qdẽ igiẽ in neutro moueẽ quieſcet itaqꝫ in oĩ: moue-
ri. n. ĩ nullo hmõi qȯ moueẽ ĩpoſſe: ſi vero in altero ſo-
lũ mouetur: non vtiqꝫ in pꝛimo mouetur quod eſt. x.
r. ſm enĩ vtrũqꝫ motꝰ eſt: neceſſe eſt igr in quolꝫ ipſiꝰ T. cõ. 52
x. k. motũ ipm eẽ. Oſtẽſo aũt hoc manifeſtuꝫ eſt ꝙ oẽ
qȯ moueẽ. neceſſe eſt motũ eẽ pꝛiꝰ: ſi enĩ. x. r. pꝛĩo tꝑe
per. K. l. motũ ẽ magnitudinẽ: ĩmediate qȯ eqꝫ velo-
citer mouetur: et ſilr inceptũ eſt: mediũ erit motũ: ſi
aũt eqꝫ velox in eodẽ tꝑe motũ ẽ aliqd ⁊ alterũ neceſ
ſe ẽ ꝑ eãdẽ motũ eẽ magnitudinẽ: qꝛe erit motũ pꝛiꝰ
qȯ moueẽ ¶ Ampliꝰ aũt ⁊ ſi ĩ oĩ tꝑe qȯ ẽ. x. r. motũ eẽ T. cõ. 53.
dicimꝰ: aut oĩno in quolꝫ tꝑe ĩ accipiẽdo vltimũ ipſi-
us tꝑis nũc hoc enĩ determinãs eſt: et mediũ ipſoꝝ
nunc tps eſt et in alijs ſimiliter diceẽ motũ eẽ: medie
tatis aũt vltimũ diuiſio ẽ: qꝛe et in medio motũ erit:
et omnino in qualibet partium: ſemper eniꝫ ſimilis
diuiſionis tps eſt determinatũ ab ipſis nũc: ſi igitur
oẽ tps diuiſibile eſt: mediũ aũt ipſoꝝ nũc tps ẽ: oẽ qȯ
mutaẽ infinite mutatum erit. ¶ Amplius aũt ſi con T. c. 54.
tinue qȯ mutatur et non coꝛrumpitur neqꝫ pauſat
a mutatione: aut mutari; aut mutatum eſſe: neceſſe ẽ
in quodlibet: in ipſo autẽ nunc nõ eſt mutari neceſſe
mutatum eſſe ſm vnumquodqꝫ ipſoꝝ nunc; quare ſi
ipſa nunc infinta ſunt: neceſſe eſt omne qȯ mutatur i-
finite mutatũ eẽ. ¶ Nõ ſolũ aũt qȯ mutaẽ: neceſſe eſt T. cõ. 55
mutatũ eſſe: ſed etiam mutatũ neceſſe pꝛiꝰ mutari.
Oẽ enĩ qȯ ex quodã in qdã: mutatũ eſt: et in tẽpoꝛe
mutatum eſt. Sit enĩ in ipſo nunc. ex. a. in. b. mutaẽ ꝫ
in eodẽ quidem nunc: in quo eſt in ipſo. a. non muta-
tũ eſt: ſimilr enim eſſet in ipſo a. et in. b. Quod enim
mutatum eſt: quando mutatum eſt: quod non ẽ ĩ hoc:
oſtenſum eſt pꝛius: ſi vero in alio eſt: in medio erit tẽ
pus. Non enĩ coniuncta erat ipſa nunc. Quũ igitur T. cõ. 56
in tempoꝛe mutatum ẽ: tempus aũt omne diuiſibile:
in medio aliud erit mutatum: et iterũ ĩ illius medio
aliud: et ſic ſemper. Quare mutabiẽ pꝛiꝰ. ¶ Ampliꝰ T. cõ. 57
autem in magnitudine manifeſtius eſt quod dicitur
ꝑꝑ id quod continua eſt magnitudo in qua mutatur
quod mutatur. Sit enĩ mutaẽ ex. c. in. d. Ergo ſi in-
diuiſibile eſt ipſum. c. d. impartibile erit impartibi
le coniunctũ. Quoniam aũt hoc ĩpoſſibile eſt: neceſ-
ſe eſt magnitudinẽ eẽ: quod inter eſt et in infinita di
uiſibile: quare ſi in illa mutaẽ pꝛius: neceſſe ergo oẽ
qȯ mutatum eſt mutari pꝛius. ¶ Eadẽ enĩ demõſtra T. cõ. 58
tio eſt in non cõtinuis: vt in contrarijs et ꝯtradictio
ne. Accipimꝰ enĩ in tps in quo mutatũ eſt: et iterum
eadẽ dicemus. Quare neceſſe eſt mutatũ oẽ mutari
pꝛius: et quod mutatur mutatũ eẽ: et in ipſo mutari
mutatũ eẽ pꝛius. Ipſo aũt mutatũ eſſe mutari: et nul
lo modo cõpꝛehenditur pꝛimũ. Cauſa aũt huiuſmo
di eſt: non eſſe impartibile impartibile coniunctũ.
In infinitũ enim diuiſio eſt ſicut in his que augmen-
tanẽ ⁊ minuũẽ lineis: ¶ Manifeſtũ igiẽ qñ qȯ factũ T. cõ. 59
eſt: neceſſe eſt fieri pꝛius: ⁊ quod fit factum eẽ: qcũqꝫ
diuiſibilia et continua ſunt. Non tñ ſemper quod fit
ſed aliud aliquando: vt illius aliquid ſicut domꝰ fun
damentũ. Similiter autem et in eo quod coꝛrumpi
tur et quod coꝛruptũ eſt: mox enim ineſt ei quod fit:
et: qȯ coꝛrumpiẽ infinitũ quidã: cũ ſit continuũ: ſꝫ nõ
eſt fieri; niſi aliquid factum ſit pꝛiꝰ. Neqꝫ factũ eẽ: ni

ſi fiat aliq̄d:ſil'r aūt et incorrumpi: ⁊ incorruptū eſſe
ſemꝑ.n.erit ip̄o corrūpi corruptū eē priꝰ. Corrupto
aūt eē corrūpi. Manifeſtū igit̄ q2 qd̄ factū ē neceſſe
eſt fieri prius:⁊ qd̄ fit factum eē. Oīs.n.magnitudo
et omne tp̄s ſemper diuiſibilia ſunt. Quare ī quocū
q3 fit aliquid:non erit vtiq3 ſicut in primo.

Philoſophus textu commenti
50.dicitꝙ omne qd̄ mutatur mutatur in tē
pore ſed dupliciter. Uno mō primo et per
ſe vt ſi mutetur non ratione partis. Alio mō ſi mute
tur rōne partis vt ſi mutetur in anno:q2 in die: hac
ergo diſtictione premiſſa vult probare:ꝙ ſi aliquid
mutatur primo in aliquo tempore mutetur in quali
bet parte illius temporis:et hoc probat dupliciter.
Primo q2 illud dicitur alicui conuenire primo ꝙ ſecū
dū qual3 partem conuenit vt dictū eſt in.5.phiſico
rū.tex.cō.i.ſecundo probat illudmet per ratione di
cens ſit tempus in quo aliquid primo mouetur.x.r.
et q2 omne tempus eſt diuiſibile diuidatur ſm.k.q̄ri
tur:ergo in parte.x.k. et in parte.k.r. vel moue
vel non:ſi non mouetur in.x.r.ſi aūt de ꝙ in vna par
te tēporis moueatur:et non in alia ſequit̄ ꝙ non pri
mo moueat̄ in.x.r.neceſſe eſt ergo ꝙ moueat̄ in qua
lib3 parte tp̄is.x.r. ¶ Jam vero vult ꝓbare tex. cō.
52.ꝙ añ omne moueri precedit mutatū eē ⁊ ecōuer
ſo.et ꝓbat illud rōnibꝰ tribus: quarū pria talis eſt
ſit mobile quod moueat̄ per.k.l.magnitudinē in tp̄e
x.r.⁊ neceſſe eſt ꝙ ante attingat ad medium magni
tudinis ꝙ̄ ad extremū:g̊ prio fuit mutatum ī medio
ꝙ̄ in extremo. ¶ Et ponit ſecundā rōnē tex.cō.53 di
cens ꝙ queadmodū in linea eſt vnū punctū quod q̄
dem eſt terminꝰ vnius et iniciū alterius ſic eſt nunc
in quo dicit̄ aliq̄d mutatū eē et incipere moueri ad
ſequens. ¶ Tertia rō ponitur tex.cō.54.oē quod
mutatur ſi nō corrūpitur nec ceſſet a motu neceſſe ē
in nunc aut mutari aut mutatum eē ſed in nunc non
mutat̄ ergo mutatu3 eſt. ¶ Poſtea vero ph̄s tex.cō.
55.dicit ꝙ etiam añ omne mutatū eē preceſſit mu
tari:q2 ſi mutatur eſt de quodā in quidā et dicit̄ mu
tatū in t'ro ad quem vt ſi mutetur ex.a.in.b.dicit̄ mu
tatꝰ in.b.vel ergo in.a.eſt mutatū et hoc non:q2 da
retur primū mutatū eē:vel mutat̄ in.a. et hoc etiam
non:q2 in termino aquo non eſt mutatio:ergo muta
tur in medio interuallo quod eſt inter.a.et.b. et ſic
ante omne mutatum eē preceſſit mutari. ¶ Poſtea
vero philoſophꝰ textu.com.56.probat illud tali ra
tione omne quod mutatum eſt in tempe mutabatur
et in toto aliquo tempore mutabat̄ et ſic priꝰ imme
diate quam in toto ergo ante omne mutatū eē pre
ceſſit mutari. Et hoc magis dicit eē clarū:tex.com
menti.57. in magnitudine q̄ continua eſt in qua ſi
tranſit̄ ex.c.in.d.tranſitur per omnia media alias in
partibile eſſet coniunctū in partibili. ¶ Poſtea phi
loſophꝰ.tex.cō.58.dicit ꝙ idem poteſt monſtrari in
mutationibꝰ que non ſunt ſecundū aliqua continua
ſcilicet in alterationibꝰ:et generationibꝰ et corrup
tionibꝰ. Concludit preterea principale propoſitū di
cens ꝙ neceſſe eſt omne mutatū priꝰ mutari:q2 in in
finitū eſt diuiſioneue ipartibile impartibili coniūga
tur. ¶ Poſtea philoſopꝰ.59.oſtendit idem ſpecial'r
in generatione et corruptione: dicens ꝙ mutatum
eē in his habet aliū terminū quam mutari qm̄ muta
tum eē habet ꝓ termino ſubſtantiā et mutari ipſam
qualitatem in alterationibꝰ tamen alterari et alte
ratum eē eundem terminū habent:quare dicit ꝙ illō

qd̄ factum eſt neceſſe eſt priꝰ fieri in his que diuiſibi
lia et continua ſunt ideſt in motibꝰ ſucceſſiuis qua
lis non eſt intelligere et ſentire:vel etiam non omne
quod factum eſt ante fiebat ſecundum ſe totū:ſ3 ali
quando fiebat ſecundū partē vt domꝰ et ideo in quo
cūq3 tempore fit aliquid hoc non erit ſicut in primo:
q2 erit accipe partem priorem.

Quoniam autē omne quod
mouetur: in tempore mouetur: et in
pluri maior magnitudo:in infinito tē
pore impoſſibile ē moueri per magni
tudinem finitam non eande3 ſemper:
et non illiꝰ aliq̄d qd̄ mouet̄ ī oē ꝑ oē3.
Quod eſt quid eſt igitur ſi aliquid moueat̄ eque ue
lociter:neceſſe eſt finitum in finito moueri: manife
ſtum eſt. Accepta enim parte que menſurabit totū i
qualibus temporibus tantis quot partes ſunt ꝑ totā
motū eſt. Quare quoniā he finite ſunt et quantitate
vnaqueq3 et tot modis omnes: et tempus vtiq3 erit
finitum. Totiens enim erit tantū quantū tempus qd̄
eſt partis multiplicatiuū ſm multitudinē partium.
¶ Sed ſi non ſit eque velociter differt nihil. Sit eñ T.cō.61.
in quo.a.⁊.b.ſpacium finitum:qd̄ motum ſit infinito
tempore:et tempus infinitum in quo.c.d. Si igitur
neceſſe eſt prius alte℞ altero motū eſſe. Hoc aūt ma
nifeſtū ꝙ tp̄is in priori ⁊ priori alterum motum eſt.
ſemper enim in pluri alterū erit motum eſſe: ſiue eq̄
velociter mutet ſiue nō equelociter mutet:et ſiue in
tēdat̄ motꝰ:ſiue remittat̄:ſiue maneat nihil minꝰ. Ac
cipiat̄ igit̄ aliq̄d.a.b.ſpacij:qd̄ ſit.a.e.qd̄ mēſurat.a.
b. Hoc itaq3 infiniti in quodā factū eſt tempore. In
infinito enim non poteſt eſſe. Oē eñ in infinito eſt:et
iterū alterū iam ſi accipiamꝰ quantū eſt.a.e.neceſſe
in infinito tempore eſſe. Oē eñ in infinito:et ſic acci
piens quoniā infiniti quidem nulla pars que menſu
ret. Impoſſibile eñ infinitum eſſe ex finitis et equa
libus et inequalibus:propter id quod menſurantur
finita multitudine et magnitudine a quodam vno ſi
ue equalia ſiue inequalia:finita autem magnitudine
nihil minus. Spacium autem finitum tātis que ſunt
a.e.menſuratur:ergo in infinito tempore.a.b.moue
ter. Similiter autem et in quiete. Quare neq3 fieri
neq3 corrumpi poſſibile eſt ſemper aliquid vnum et
idem. ¶ Eadem autem ratio:et ꝙ neq3 in finito tem T.cō.62.
pore infinitum poſſibile eſt moueri: neq3 quieſcere:
neq3 quod regulariter mouetur:neq3 quod irregu
lariter. Accepta enim quadam parte que metietur
totum tempus:in hac aliquid tantum tranſibit mag
nitudinis et non totam:ſn omni enim totam:et iterū
in equali alia3:et in vno quoq3 ſimiliter:ſiue equalis
erit:ſiue inequalis ei q̄ eſt a principio. Differt aute3
nihil:ſi ſolū ſit finita vnaqueq3. Manifeſtum enimꝙ
diuiſo tp̄e infinitū non aufert̄ finita diuiſione facta et
quāto tot modis:quare nō tranſibit infinito tp̄e in fi
nitū. Nihil autem differt magnitudinē in altera:aut
in vtraq3 eſſe infinitam. Erit enim eadem ratio.
¶ Demonſtratis enim his manifeſtū eſt ꝙ neq3 fini
tam magnitudinē infinitū contingit tranſire infini T.cō.63.
to tempore ꝓpter eandē cauſam. In parte eñ tem
poris finitū tranſibit:et in vno quoq3 ſimiliter. Qua
re in omni finitū. ¶ Qm̄ aūt finitū non tranſibit infi
nitū infinito tp̄e manifeſtū eſt: ſicut neq3 infinitū fini T.cō.64
tū. Si eñ infinitū finitū:neceſſe eſt et finitū infinitū
tranſire. Nihil eñ differt quodlib3 eē quod mouet̄:
vtrobiq3 eñ finitū pertranſibit infinitū. Cū eñ mo

ueat̄ infinitū in quo eſt.a.erit aliquid ipſius ſm.b. fi
nitū:vt.c.d.et iterū aliō et aliud et ſemper ſic. Qua
re ſimul accidit infinꝰtū motū eē per finitū:et finitū:
neq3 enim fortaſſis poſſibile eſt aliter infinitum mu
tare finitum quam ꝙ finitum tranſeat infinitū: aut
ita ꝙ feratur: aut metiatur. Quare quoniam hoc
impoſſibile eſt non tranſibit infinitum finitum.
T.cō.65 ¶ At vero neq3 infinitū infinito tp̄e tranſibit infini
tum. Si eñ infinitū et ⁊ finitum:ineſt eñ in infinito
finitum. Amplius autē et tp̄e accepto eadē erit de
monſtratio. Qm̄ autē neq3 finitum tranſibit infinitū
neq3 infinitū finitum:neq3 infinitū infinito tp̄e moue
tur. Manifeſtū eſt ꝙ neq3 motꝰ erit infinitꝰ infinito
tp̄e. Quid eñ differt motū aut magnitudinē infini
tum facere. Neceſſe eñ ſiq̄dē infinitū alterū et alte
rū infinitum eſſe. Omnis eñ loci mutatio ī loco eſt.

Declarat q̄ñ reperiatur infini
tum ſimili mō in magnitudine motu et tp̄e.
Dicit ergo ph̄s ꝙ in maiori tp̄e pertranſit̄
maior magnitudo ab eodē mobili ꝙ̄ in minori tp̄e ⁊
dicit hanc ꝓpōnē quā ipſe vult ſuadere ꝙ impoſſibi
le eſt magnitudinē finitā tranſiri in tp̄e finito:niſi ſit
illa magnitudo circularis q̄ bñ pōt tranſiri q̄uis ſit
finita tp̄e infinito ꝑ quādā circulationē:tñ in magni
tudine recta finita eſt impoſſibile infinitū tempus
occupare in tranſitu illius. ¶ Qd̄ ariſtoteles ꝓbat
primo de motu vniformi dicens ſi aliquid mouetur
vniformit̄ neceſſe ē finitū in finito tp̄e moueri vt v̄bi
gr̄a vnā tertiam ſpacij in tertia vnius hore:ergo to
tum ſpatium tranabit in vna hora:et ſic illā magni
tudinē finitam tranſibit in tp̄e finito:ergo nunq̄ trā
ſibit̄ magnitudo finita in tempore infinito. ¶ Si di
cat aliquis vt dicit̄ tex.cō.61.ꝙ occupabit infinitū
tempus in tranſeundo magnitudinē finitā ſi mouea
tur per eā in equelociter replicat̄ ſic:non negabis
ꝙ partē pertranſeat in minori tempore ꝙ̄ totum ꝙ
ſi ſic tempꝰ in quo tranſit partem erit cōparabile tē
pori in quo tranſitur totum et ſic ambo erunt finita
ſed in illa magnitudine ſunt finite ptes quibꝰ reſpō
dent finita tēpora nil refert ſi maiora et maiore cū
ſint finita finities accepta ſolum adimplent rē finitā
et ita tempus correſpondens toti tranſitui finitum
eſt et non infinitum;idem concludit de quiete ꝙ non
poteſt per infinitum tp̄s quieſcere mobile in magni
tudine finita:imo nec aliquid poteſt per infinitum
tempus generari aut corrumpi. ¶ Poſtea ph̄s tex.
cō.62.dicit ꝙ īpoſſibile infinitum trāſire in tp̄e fini
to:q2 ſi tranſeat vnā partem puta pedale in vna ho
ra aliud pedale tranſibit in alia hora vel magis nō
eſt:ergo poſſibile totu3 tranſiri in tp̄e finito ⁊c.res
eſt in propatulo: Ex quo infert textu.cō.64.ꝙ infi
nitum mobile ſi daretur non tranſiret in tempe fini
to magnitudinē finitā:q2 ait egregie philoſophus
idē eſt ꝙ finitum pertranſeat infinitum et ꝙ infini
tum pertranſeat finitum in tēpore finito ſ3 primum
ꝓbatum eſt eē impoſſibile igitur ergo eodē mō ſe
cundum eſt īpoſſibile. ¶ Poſtea v̄o philoſophꝰ tex.
cō.65.dicit ꝙ īpꝛe ē infinitum tranſiri ab infinito in
finito tp̄e vt prio oſtenſum eſt. Et eandē dicit demō
ſtrationem ſi accipiat̄ tp̄s infinitum et ſpacium fini
tū cum mobili infinito dicendo ꝙ pertranſibitur in
tempore infinito ſic arguitur ergo partē ſpacij per
tranſibit in tempore finito ſed hoc eſt contra prio oſ
tenſa vbi dictū eſt ꝙ eſt īpoꝛe pertranſiri ab infinito
finitū in tempe finito. ¶ Poſtea ph̄s dicit tex.cō.66

ꝙ finitū ⁊ finitū:ſil'r inueniunt̄ ī motu: ſicut ī ꝑmiſſis
dicit:et finitū īmobile non pertranſit ſpaciū infini
tū nec infinitū mobile infinitū ſpaciū in tempore fini
to. Nā ſi motꝰ eſt infinitus magnitudo et tempꝰ ſunt
infinita alias ſi motꝰ eſſet infinitus et magnitudo fi
nita eſſet motꝰ localis extra locū.

Quoniā aūt omne aut mo T.cō.67
uetur aut quieſcit:qd̄ aptū natū eſt:
qm̄ aptū ē et quo et ſic: neceſſe oē qd̄
ſtat cū ſtat moueri: ſi eñ non mouet̄
quieſcit; ſed non cōtingit quieſcere
quieſcens. ¶ Hoc aūt demonſtrato T.cō.68
manifeſtū ꝙ in tp̄e neceſſe eſt ſtare. Quod eñ mo
uetur in tp̄e mouetur. Qd̄ aūt ſtat oſtenſum eſt eſſe
qd̄ mouetur. Quare neceſſe eſt in tp̄e ſtare. Ampliꝰ T.cō.69
aūt ſi velociꝰ et tardiꝰ in tp̄e dicimꝰ:ſtare aūt eſt ve
lociꝰ et tardiꝰ. ¶ In quo aūt tp̄e primo qd̄ ſtat ſtat̄ T.cō.70
in quodl3 hmōi neceſſe eſt ſtari. Diuiſo eñ tp̄e ſiqui
dem in neutra priū ſtat̄:neq3 in toto. Quare neq3
vtriq3 ſtat quod ſtat. Si vero in altera nō in prio to
to ſtatū eſt. Secundū eñ vtrūq3 in hoc ſtat̄:ſicut dic
tū eſt:et in eo qd̄ mouet̄ priꝰ. ¶ Sicut aūt qd̄ moue
tur non eſt in quo primo mouet̄:ſic vtriq3: neq3 ī quo T.cō.71.
ſtatur quod ſtat. ¶ Non eñ in ipſo moueri:neq3 ſta
ri aliquid eſt primū. Sit eñ in quo primo ſtatur in
quo eſt.a.b. Hoc quidem īpartibile non contingit
eſſe. Motus eñ non eſt in impartibili:ꝑꝑ id qd̄ mo
tum eſt aliquid ipſius. Quod aūt ſtatur demōſtra
tū eſt eē quod mouetur. At vero diuiſibile in qual3
ipſiꝰ partiū ſtat̄. Hoc eñ oñſum priꝰ ꝙ in quo ꝑmū
ſtat̄ ī quol3 illiꝰ ſtat̄ qm̄ ergo tp̄s eſt in quo prio ſtat̄:
et non athomū eſt:omne aūt tp̄s in infinitū partibile T.cō.72.
non erit ī quo primo ſtatur. ¶ Neq3 igitur quieſcēs
cū primo quieuit eſt. In īpartibili eñ non quieuit:
propter id quod nō eſt motꝰ in athomo. In quo aūt T.cō.73.
eſt quieſcere et moueri. Tunc eñ dicimꝰ quieſcere:
quādo et in quo aptū natū eſt moueri:nō mouet̄ qd̄
aptum natum eſt. Amplius aūt id dicimꝰ quieſcere
cū ſimiliter ſe habeat nunc vt priꝰ:tanq̄ nō vno quo
dā indicantes:ſi duobꝰ minimis. Quare nō erit in
quo quieſcit impartibile. Si vero ꝑtibile tp̄s vtiq3
erit:et in qual3 partiū iſtarū quieſcit. Eodē eñ mō
demonſtrabit̄ q̄ñ et in prioribꝰ. Quare nullū erit
primū. Hec aūt cauſa eſt:q2 quieſcit quidem et mo
uet̄ oē in tempore. Tēpꝰ aūt nō eſt primū:neq3 mag
nitudo.neq3 omnino nullū cōtinuū. Omne eñ cōti T.cō.74
nuū in infinita diuiſibile. ¶ Qm̄ aūt oē quod mouet̄
in tempore mouet̄:et ex quodā in quiddā mutat̄ in
quo tēpore mouet̄ ſm ſe et non quo in illiꝰ aliquo im
poſſibile eſt:tunc ſecundū aliquid eē primū qd̄ mo
uet̄. Quieſcere eñ eſt eo quod in eodē ſit tempore
quodā et ipſum et partiū vnaq3q3. Sic eñ dicimus
quieſcere:cum in alio et in alio ipſorū nunc verū ſit
dicere ꝙ in eodē et ipſum et partes. Si aūt hoc q̄eſ
cere non contingit qd̄ mutat̄ ſecundū aliquid eē to
tum ſecundum primū tempꝰ. Tp̄s eñ diuiſibile om
ne quare in alia et alia ipſius parte verū erit dicere
quod in eodē ſit ipſum et partes. Si enim non ſic eſt
ſed in vno ſolo nunc:non erit tp̄s nullum ſecundum
aliquid:ſ3 ſecundum terminū tp̄is in ipſo aūt nunc
eſt t'rs quod ſemꝑ ſecundum aliquid manens:nō tñ
quieſcit.neq3 eñ moueri:neq3 quieſcere eſt in ipſo
nunc. S3.non moueri quidem eſt verum in ipſo nūc
et eſſe ſecundum aliq̄d:in tp̄e aūt non cōtingit eē ſe
cundū aliq̄d q̄eſcēs;accidit eñ quod fert̄ q̄eſcere.

PHiloſophus tex.cō.lxvij.decla-
rat nobis ea q̄ ꝑtinent ad quietē: ⁊ dicit ꝙ nō
quieſcit niſi cū aptū natū eſt moueri: et notat
ꝙ illud qḋ ſtat.i.tendit ad quietē nondū quieſcit: q̄ꝛ
ſequeretur ꝙ aliquid ſil' moueretur ⁊ q̇eſcet. Deīde tex.
cō.68.declarat phs ꝙ oē qḋ ſtat ſtat in tpe: q̄ꝛ oē qḋ
mouetur mouetur ī tpe ꝙ vero ſtat.i.pficiſcit ad q̇etē mo
uetur: ḡ ī tēpꝰ. Preterea velocitas ⁊ tarditas determi
nantur ſm tps: ſꝫ aliquid velociꝰ ⁊ tardiꝰ ſtat altero: q̄ꝛ
tēdit in quietē ergo. ¶ Poſtea vero phs tex.cō.70
declarat ꝙ non datur pria ſtatio in illo quo prio ſtat di
cēs, ꝙ ſi aliquid prio ſtat in aliquo tpe ſtat, ergo in q̄
libet pte illiꝰ tpis: ⁊ ita non datur pria ſtatio. Si vero
dicatur ꝙ in vna pte ſtat ⁊ in alia nō ſequitur ꝙ non prio
ſtat in tpe, ſed rōne partis, Et hoc idē ſentit tex.cō.
71. ¶ Poſtea phs tex.cō.74.declarat dr̄iā eiꝰ qui
mouetur ab eo qui quieſcit dicens: ꝙ id qḋ mouetur ſem
per variat diſpoſitionē ſi moueatur primo.i.ſm ſe totū
imo variat ēt diſpoſitionē tpis: q̄ꝛ eſt in alio ⁊ alio nūc
q̄uis in aliquo toto tpe ē cathegoreumatice. Poſtea
vero phs tex.cō.75.declarat ꝙ quieſcere eſt ſerua
re eandem diſpoſitionem in eodē tpe ⁊ nō ſolū ī nūc.
T.cō.76 ENo autē deratiocinatur ⁊
paralogizat. Si.n.ſemp dicit q̇eſcit
oē aut mouetur cū ſit ſm eq̄le. Eſt aūt
ſemp qḋ fertur in ipo nunc īmobilē eē
ſagittā q̄ fertur. Hoc aūt falſuꝫ ē. Nō
n.cōponitur tps ex ipis nunc indiuiſi-
bilibꝰ ſicut nec alia magnitudo vlla
T.cō.77 ¶ Quattuor aūt ſunt rōnes de motu Zenonis habē
tes difficultatē ſoluentibꝰ. Pria quidē de eo qḋ non
mouetur: ꝓpter hoc ꝙ priꝰ in mediū opꝫ accedere qḋ fertur
T.c.78. q̄ ad finē: de qua diuiſimꝰ in prioribus rōnibꝰ. ¶ Se
cunda aūt vocata Achilles. Eſt aūt hoc ꝙ tardiꝰ ne-
q̄uā iungetur currēs a velociſſimo. Ante aūt neceſſe
ꝓſequēs ire: vñ mouit fugiens. Quare ſemp aliq̄d hē
re neceſſe eſt tardiꝰ Eſt aūt hec eadē rō in decidēdo
in duo. Differt aūt in diuidēdo nō in duo acceptam
magnitudinē. Nō quidē igitur cōiungi tardiꝰ accidit
ex rōne. Fit aūt ad idē ī duo deciſio. In vtriſq̄ꝫ.n.ac
cidit nō attingere ad tr̄m diuiſa quodāmō magnitu
dine. Sed apponitur in hoc: q̄ꝛ neq̄ꝫ velociſſimū qḋ cū
tragedia dictū eſt: in ꝓſequendo tardiꝰ. Quare ne-
ceſſe eſt eandē eſſe ſolutionē. Velle aūt ꝙ p̄cedēs nō
iungatur: falſum eſt. Cū.n.p̄cedit: nō cōiungetur: ſꝫ tn̄ cō
T.cō.80 iungetur: ſi quidē dabitur trāſire finitā. He quidē igitur
rōnes ſunt due. ¶ Tercia aūt q̄ nūc dicta ē: q̄m ſagit
ta q̄ fertur ſtetit. Accipit aūt ſm ꝙ accipit tps cōponi
ex ipis nunc: non dato.n.hoc non erit ſyllogiſmus.
T.cō.81. ¶ Quarta aūt eſt ex his q̄ mouentur ſtadio ⁊ cōtra
rietate equaliū magnitudinū iuxta equalia. Horuꝫ
quidē a fine ſtadij: illoꝝ aūt a medio equali velocita
te. In quo accidere opinatur eq̄le tps duplici mediū.
T.cō.82 ¶ Eſt aūt deceptio in eo ꝙ hoc quidē secꝰ motū: illud
aūt ſecus quieſcēs equalē magnitudinē velle equali
velocitate ſm equale fieri tps. Hoc aūt falſum ē. Vt
ſint ſtantes equales magnitudines: in quibꝰ ſunt.a.
a.a.alie aūt in quibꝰ ipa.b.b.b.incipientes a medio
ipſoꝝ.a.q̄ equales ſm numerū his entes ⁊ magnitu-
dinē. Alie aūt in quibꝰ ipa.c.c.c.ab vltimo equales
numero his ⁊ magnitudīe eque ⁊ veloces ipis.b. Cō
tingit igitur primū.b.ſimul cū vltimo.a.eē: ⁊ primū
c.secꝰ inuicē motoꝝ. Accidit aūt ipm.c.iuxta oīa a a a
tranſire ipm.b.ſecus media.a. Quare mediū eē tps
equale.n.vtrūq̄ꝫ ē: secꝰ vnūquodq̄ꝫ. Simul aūt acci-
dit ipm.b secꝰ oīa.c.trāſactū eſſe. Simul.n.erit primū
b.⁊ primū.c.in cōtrarijs vltimis ī equali tpe ad vnū
quodq̄ꝫ factū ipoꝝ.b.b.b.quātū quidē ipoꝝ.a.vt ait
ꝓpter ambo equali tpe secꝰ ipa.a.fieri. Rō quidem
igitur hec eſt.incidit aūt in dictā falſitatē. Neq̄ꝫ igi
tur ſm mutationē cōtradictione nullū erit impoſſe:
vt ſi ex non albo in albū mutetur: et in neutro ē. Tan
T.cō.83. q̄ ergo neq̄ꝫ albū erit neq̄ꝫ non albū. Nō.n.ſi nō totū
in quolibet eſt: non dicetur albū: aut nō albū. Albuꝫ
n.dr̄ aut non albū non ꝙ totū ſit hmōi: ſꝫ ꝙ plures aut
magis ꝓpe partes. Nō idē aūt eſt nō eſſe in hoc: ⁊ nō
eſſe in hoc totū. Silr̄ āt eſt ⁊ in eſſe ⁊ in non eſſe ⁊ in
alijs q̄ ſm ꝯtradictionē ſunt. Erit quidē.n.ex neceſſi
tate in altero oppoſitoꝝ: in neutro aūt non ſemp totū
T.c.84. ¶ Iterū aūt ē in circulo ⁊ in ſphera ⁊ oīno q̄ in ipſis
mouentur: q̄ꝛ accidet ipa quieſcere. In eodē.n.loco
ſm tps quoddā ſunt ipa ⁊ partes. Quare quieſcunt
T.cō.85 ſimul ⁊ mouebuntur. ¶ Primū quidē.n.ptes nō ſunt
in eodē nullo tpe. Poſtea ⁊ totū mutatur ſemp ī alte-
rū. Nō.n.eadē eſt ab ipo.a.accepta circulatio: ⁊ q̄ eſt
ab ipo.b.⁊c.⁊ alioꝝ vnoquoq̄ꝫ ſignoꝝ: niſi ſicut muſicꝰ
hō ⁊ hō: q̄ꝛ accidit. Quare mutatur ſemp altera in
alterā: ⁊ nequaq̄ quieſcet. Eodē autem modo eſt in
ſphera: et in alijs que in ſeipis mouentur.

DEclarat phs tex.cō.lxxvj.quat
tuor rōnes Zenonis quibꝰ excludebat mo
tū: arguēs ſic. Oē qḋ ē ī loco ſibi equali aut
quieſcit aut mouetur: ſed oē qḋ fertur in quolꝫ nunc
eſt in aliquo loco ſibi equali: ergo in quolibet nunc:
aūt mouetur aut quieſcit: ſed non mouetur ergo q̇eſ
cit: ſi aūt in nullo nūc mouetur: ſꝫ magis videtur q̇eſ
cere ſequitur ꝙ in toto tpe nō moueatur: ſed magis
quieſcat: ſed iſta rō nulliꝰ eſt valoris: q̄ꝛ bñ ꝓbaret ſi
nunc eſſet ps tpis: mō nūc non ē ps tpis: nec ī ipo nūc
ē quies vel morꝰ. Et iō bñ dixit phs. Paralogizabatur
Zeno. Ponitur alia rō Zenonis tex.cō.78.dicens, ꝙ
quicquid mouetur priuſq̄ veniat in finē venit in mediū
et anteq̄ in mediū in aliō mediū, ⁊ ſic eſſet pceſſus in
infinitū. Dicit phs ꝙ in his q̄ ſunt in potentia ſemper
neceſſe eſt cōcedere īfinitatē. Scḋa rō quā vocabat
Achilles vel tragedia quaſi cū magnificatione ꝙ ſe
q̄retur mobile velociꝰ non poſſe attingere mobile tar-
diꝰ, ſi tardiꝰ ꝑ aliqḋ ſpaciū anteferatur: q̄ꝛ illud mobi-
le tardiꝰ interim dū pertrāſit velociꝰ viā ꝑ quā ante
ceſſit tardius adhuc ꝑ aliqḋ ſpaciū mouetur ⁊ ſic nunq̄
attinget. Sꝫ nihil valet iſta rō: q̄ꝛ velociꝰ ī breui tpe
equali tardiori tranſiuit āteceſſionē tardioris: ⁊ ali
quid vltra: ⁊ ita attinget illū. Erat.n.error illiꝰ cogi
tare ꝙ p̄cedens ſpaciū in trāſitione non debebat iun
gi ſubſequenti: qḋ certe falſum eſt. Tertia rō ponitur
tex.cō.80.dicens ꝙ ſagitta q̄ fertur ſtetit cogitans ꝙ
nunc cōponat tps ⁊ ſit ps tpis. Quarta rō eſt ꝙ eſſet
medietas equalis toti: ꝯñs eſt impoſſe: ⁊ ſeq̄lla ꝓbatur
de his q̄ mouentur ſtadio.i.ſpacio ſit caſus ꝙ moueantur
duo mobilia ꝑ duo ſpacia: vnū tn̄ ꝑ vnū ſpaciū: aliud
vero per aliud: ⁊ ſint equalia ſpacia: ſed dū mouentur
vnū ꝑ vnū ſpaciū tranſeūdo medietatē: aliud moueā
tur ꝑ ſuū ſpaciū ſpacio retrocedenti ⁊ ſequitur ꝙ tam
cito ptrāſibit hoc ſpaciū duplū ſicut aliud ſubduplū
et hoc credebat nō eſſe poſſe: niſi in duplo tpe; ſemp
n.credebat duplo ſpacio correſpōdere duplū tps: ⁊
eſt equale tps ⁊ vnū ē medietas ⁊ reliquū totū: ergo
medietas ē toti equalis. Sed fallitur inq̄t phs tex.cō.
82.q̄ꝛ ponit diſparitatē in ſpacio q̄ꝛ vnū ē quieſcens
reliquū vero mouetur; quā diſparitateꝫ vult mōſtrare
exemplo

exēplo ſi ſint tria mobilia, ſ.hec q̄ figurabo ī hac figu
ra.

	A	A	A
B	B	B	
	C	C	C

¶ Maneat.a.in motū ſed.b.moueatur verſus pri-
mū.a.et.c.verſus vltimum.a.vere dū.b.pertranſit
medietatem.a.c.pertranſit totū.b.et ita duplū: ſꝫ
hoc eſt: quia.b.mouetur cōtrapoſite ad.c.ergo re-
fert maxime cōparare ad quieſcens ſpatium.l.ad
motū ſpacium. ¶ Ponit phs alterum rationem tex.
cō.85.q̄ꝛ zeno excludebat mutationē inter cōtradi
ctoria dicens ſi aliquid mutatur de non albo in albū
in medio tranſitus nec eēt album nec non albū: ſꝫ di-
cit phs ꝙ non q̄ꝛ vel ſm minorem ptem medietate
habet albedinē vel nō ſi primū eſt non albū ſi ſecūdū
ſi hꝫ albedine ꝑ medietatem eſt non album ſi ꝑ maio
rem ptem medietate eſt album. ¶ Iterū arguebat
zeno ꝙ non eēt motus circularis de ſphera quauis
que circulariter mouetur ꝙ ſimul quieſceret et mo-
uetur tu dices ꝙ mouetur: et non mouetur q̄ꝛ ſemp ē
in eodē loco dicit ad hoc phs ꝙ non ſemp eſt in eodeꝫ
loco quo ad ptē: nec ſemp eſt in eodem loco quo ad
totum ſm rationem ſecus aūt ſm ſubſtantiam nam
ſemper eſt alia et alia circulatio cauſata ab alio: et
alio punto: et ita non ſemp eſt in eodem loco ſꝫ ſe to-
tum nec ſm ptem.

T.c.86. OStenſis autem his dicimꝰ
ꝙ impartibile non cōtingit moueri
niſi ſm accidens: vt in corpore moto
aut magnitudine ī q̄: ſicut vtiq̄ꝫ erit
quod in naui mouetur a nauis motu:
aut pars totius motu. Impartibile
autem dico: qḋ eſt ſecundum quantitatem indiuiſibi
le. Et nanq̄ꝫ partiū motus alij ſunt ſm ꝙ partium et
ſm ꝙ totius motus. Videbit aūt in ſphera aliq̄s ma
xime drīam. Non eñ eadē erit velocitas eoꝝ q̄ iuxta
centrū ſunt ⁊ que extra et que totiꝰ: ſicut nō vniꝰ ex
iſtente motu. Sicut igitur dicebam ſic: quidem conti-
ngit moueri impartibile: ſicut in naui ſedens naue
T.cō.87 ante: per ſe aūt non contingit. ¶ Mutetur eñ ex.a
b.in.b.c.ſiue ex magnitudine in magnitudinē: ſiue
ex ſpecie in ſpeciem: ſiue ſecundum contradictionē.
Tempus aūt ſit in quo primo mutatur.e.d. Ergo
neceſſe eſt ipſum ſecundum ꝙ mutatur tempus: aut
in.a.b.eſſe aut in.b.c.aut aliquid quidem huius in
hoc: aliud vero in altero. Oē eñ quod mutatur: ſic
ſe habebuit. In vtroq̄ꝫ quidem igitur nō erit aliq̄d
ipſius: partibile eñ vtiq̄ꝫ eēt. At vero neq̄ꝫ in.b.c.
mutatū eñ erit conceſſum eſt aūt mutari. Relinq̄tur
igitur ipſum in.a.b.eſſe ſm ꝙ mutatur tempꝰ: q̇eſce-
re ergo. In eodem eñ eſſe per tempus quoddā qui-
T.c.88. eſcere eſt. ¶ Quare non contingit impartibile mo-
ueri neq̄ꝫ omnino mutari. Solum eñ ſic eſſet ipſius
motus: ſi tempus eſſet ex ipſis nunc. Semper enim ī
ipſo nunc eſt motum eſſe et mutatur. Quare moueri
quidē nequaquaꝫ eſt: motū aūt eſſe ſemper. Hoc aūt
ꝙ impoſſibile ſit: oſtenſum eſt: Neq̄ꝫ eñ ex ipſis nunc
tempus: neq̄ꝫ linea ex ipſis punctis: neq̄ꝫ motus ex
momentis eſt. Nihil eñ aliud facit hoc dicens: aut
motum ex indiuiſibilibus: ſicut ſi tps ex ipſis nūc: aut
T.cō.89 magnitudinē ex punctis. ¶ Amplius aūt ex his ma-
nifeſtum: ꝙ neq̄ꝫ punctum: neq̄ꝫ aliud indiuiſibile nu
llum contingit moueri. Oē eñ quod mouetur: im-
poſſibile eſt prius maius moueri ipſius q̄ aut equale
aut minus. Si igitur hoc manifeſtū; q̄ꝛ et punctum
minus aut equale mouebitur primū. Quū aūt indiui
ſibile eſt: impoſſibile eſt minus moueri prius. Equale
ergo ipſi. Quare erit linea ex punctis; ſemper enim
per equalē motum omnē lineam punctū menſurabit
Si aūt hoc impoſſibile eſt: et moueri indiuiſibile im
T.cō.90 poſſibile eſt. ¶ Amplius aūt ſi oē ī tempore mouetur
in ipſo nunc nihil: oē aūt tempus diuiſibile: erit vtiq̄ꝫ
aliquod tempus minus quolibet coꝝ que mouētur:
in quo mouetur: quantū ipſum motum eſt: hoc q̇dem
enim erit tps in quo mouetur propter id ꝙ mouetur
omne in tpore. Tempus aūt omne diuiſibile oſtenſuꝫ
eſt prius. Si igitur punctū mouetur: erit aliquod tps
minus in quo ipſum motum eſt: ſꝫ impoſſibile eſt. In
minore eñ neceſſe minus moueri. Quare erit diui-
ſibile indiuiſibile in minꝰ: ſicut et tps in tpore. Sol-
uendo eñ mouebitur impartibile ⁊ indiuiſibile: ſi erit
in ipſo nūc poſſibile moueri atomo. Eiuſdem eñ rati
onis eſt in ipſo nunc moueri; et indiuiduum aliquid
moueri

POſtea vero phs tex.cō.lxxxvj
dicit ꝙ impartibile non mouetur niſi de per
accidens vt pūctū in corpore mouetur de per
accidens ad motū totiꝰ de per ſe: tn̄ nunq̄ indiuiſibi
le mouetur: et dat analogiā de partibꝰ ſphere q̄ de per
accidens vno motu regulari mouentur ad motū toti
us: ſed de per ſe in potentia quedā mouētur velociꝰ
quedā vero tardiꝰ: Nam velociꝰ mouentur q̄ appropin
quant ad circūferentiā: et tardiꝰ mouentur q̄ remouē
tur a circūferentia. ¶ Probat aūt phs tribus ꝙ im-
partibile debeat moueri: quia ſi mouetur moueatur
ex.a.b.in.b.c. Peritur cū mouetur aut ē in vtroq̄ꝫ t̄mīo
a quo et ad quē: et hoc non pōt eſſe; aut eſt partim ī
vno et partim in alio: et hoc non pōt eſſe: q̄ꝛ eſt impti
bile: aut eſt in t̄mīo a quo ⁊ ſic non mouetur: aut in t̄mīo ad
quē et ſic iā mutatū eſt, et non mouetur. ſi eñ tps cōpo-
neretur ex nunc et motꝰ ex momentis bene ꝓbaretur ꝙ
impartibile poſſet moueri: ſed q̄ꝛ illud eſt falſum eti
am falſa ē opinio. Preterea ꝙ indiuiſibile neq̄at mo
ueri ꝓbatur: q̄ꝛ oē qḋ mouetur primo pertranſit ſpacium
equale ſibi quā maius ſe vt videre eſt in motu locali
ſed pūctū per ſe mouetur: ⁊ pmo pertrāſit in linea ſpa
ciū equale ſibi quā maiꝰ ſe, et ſic in linea pertrāſiret
punctū: et ita punctū eſſet pars linee et linea cōſtare
tur ex indiuiſibilibꝰ. ¶ Tertia rō tex.cō.90.ē ſi ali-
quid mouetur ſuppoſita equali velocitate quanto mi-
nus eſt tanto velociꝰ certū ſignū trāſit: ergo punctū
ſi mouetur: velociꝰ tranſit omī alio: et ſic tempus in quo
tranſit punctus erit indiuiſibile in minꝰ quo minori
aliud velocius tranſeat aut mouebitur punctū in nunc
Nā quocūq̄ꝫ motu eſt imaginari velociꝰ qḋ in mino-
ri tempore tranſitur.

MVtatio aūt nō eſt, nec vna T.cō.91
infinita. Oīs eñ erat ex quodā in q̇d
dam: et que eſt in contradictione et
in cōtrarijs. Quare eorum que ſunt
ſecundū cōtradictionem affirmatio
et negatio terminus eſt vt generatio
nis quidem eē corruptionis aūt non eē. Eorum aūt
que ſunt in contrarijs contraria: hec eñ vltia ſunt
mutationis: quare et alterationis omnis. Ex contra
rijs eñ quibuſdā ē alteratio. Similiter aūt augmē-
ti et decrementi. Augmenti quidem t̄mīs eſt: qui ē ſe
cūdū ꝓpriam naturam perfecte magnitudinis. De
crementi qui eſt ab hac remotio. ¶ Loci aūt mutatio
ſic quidem non erit finita. Non eñ oīs in contrarijs T.cō.92

at. ¶ Sed qm̄ īpoſſibile eſt occiſum eē: eo ꝙ non cō tingit occidi. Multipliciter enim dr̄ impoſſibile: non cōtingit ſic impoſſibile occidi: neqȝ oīno impoſſe factum eſſe fieri neqȝ mutari: impoſſibile contingit vtiqȝ mutari: in quod impoſſibile eſt mutari. ¶ Si ergo qd̄ fert mutat̄ in aliquid: et poſſibile ē mutari: quare non erit infinitus motus. Neqȝ fert̄ in infinito impoſſe eſt enim tranſire ipm̄. Qd̄ quidē igit̄ ſic non ſit infinita mutatio: vt nō finiat̄ tr̄is: manifeſtum eſt. ¶ Sed ſi ſic cōtingit vt tp̄e ſit infinitꝰ idē exn̄s ⁊ vnꝰ conſiderandū eſt. Non vno quidē enī facto nihil forte ꝓhibet: vt ſi poſt loci mutationem alteratio ſit ⁊ poſt alteratione augmentū ⁊ iteꝝ generatio. Sic.n. ſemper quidē erit in tp̄e motꝰ: ſed non vnus: ꝓpter id ꝙ non eſt vnus ex oībꝰ: vt aūt fiat vnus: non cōtingit infinitum eſſe tp̄e preter vnū: hic aūt eſt circulatio.

¶ In iſto tex. cō. xc. phs probat nulla mutatio eſt infinita contra Heraclitū dicēs ꝙ oēs mutationes ſiue ſint de cōtrario in ꝯtrariū ſiue de cōtradictorio in cōtradictoriū hn̄t tr̄os prefixos vt generatio in eſſe: et ſic de reliquis: ergo iſte non procedūt in infinitū. ¶ Poſtea vero tex. cō. 92. dicit ꝙ in motibus localibꝰ ſi eēnt naturales eēt bona rō precedens ꝙ hn̄t tr̄os prefixos ſurſum ⁊ deorſum: ſed in motibus violentis vel voluntarijs q̄ terminant̄ ad arbitrium ē multo aliud. Dicit tn̄ in illis hanc rōnē qd̄ eſt impoſſe eſſe deciſuȝ impoſſe eſt decidi, non ſolū capiendo impoſſe ꝓ difficili ſed ꝓ illo qd̄ non pōt eē: ſed ſic eſt qd̄ ſi aliqd̄ moueat̄ ad infinituȝ id non pōt pertranſiri, ergo nec conſequi: ergo nec mouebit̄. ¶ Tandē concludit ſextū phyſicoꝝ tex. cō. 94. ꝙ in ſolo vno motu cōtingit ꝙ cū ſit vnꝰ numero ſit cōtinuus ⁊ perpetuus. ſ. in circulari: in reliqs vo ſi perpetuant̄. i. ſub diuerſitate ſpecifica vt poſt ḡnatione corruptio: ⁊ poſt vnā corruptionē alia ⁊ poſtea augmentatio: ſed nō vnus numero.

Dubiū. i. ¶ Dubitatur vtrū continuū componatur ex indiuiſibilibꝰ. Circa iſtam ꝯclōnē due opiniones ſunt. Prima eſt opinio q̄ tenet, ꝙ continuum cōſtatur ex in diuiſibilibꝰ finitis alia eſt opinio que, tenet ꝙ continuū cōſtatur ex indiuiſibilibꝰ infinitis Tam vna ꝙ alia eſt falſa cuiꝰ quidem falſitatē ꝓbo: primo prioris: q2 ſi continuū conſtat̄ ex ī diuiſibilibꝰ finitis ſequit̄ ꝙ diameter eēt equalis coſte ꝯn̄s eſt falſuȝ ergo illud ex quo ſeqt̄ur ſequella ꝓbat̄ ſit ita: ꝙ in diametro eſſent ſex indiuiſibilia et in coſta erūt totidem vt pȝ ducendo lineas ab vna coſta in aliā q̄ tranſeant ꝑ mediuȝ diametri toti puncta ſignabunt in diametro ſicut in coſta ḡ diameter ē equalis coſte ¶ Secunda rō ſequit̄: ꝙ baſis eſſet equalis linee laterali medie que vadit inter conū et baſim ſequella patet: q2 toti indiuiſibilia quot ſignant̄ in baſi ſignātur in illa linea media nanqȝ ſi quinqȝ indiuiſibilia ſint in baſi ab illis quinqȝ pn̄t tradi quinqȝ linee ad conū que ſignent quinqȝ punta in linea media ḡ vna linea eſt equalis alteri. ¶ Tertia rō ſequitur: ꝙ circulus maior eſſet equalis minori ſibi concentrico qd̄ eſt falſum ſequella ꝓbat̄: q2 a centro ducendo lineas per circulū maiorem et minorem toti indiuiſibilia ſignabunt in maiori ſicut in minori. ¶ Quarta ratio ſequeretur: ꝙ eſſet dare circulū minimū vt pote illū qui conſtaret ex tribꝰ īdiuiſibilibꝰ. ¶ Quinta ratio ſequeret̄ ꝙ eēt aliquis motus quo non poſſet dari in duplo tardior ꝯn̄s eſt falſum: et ſequella ꝓbat̄: quia motus ille qui fieret ꝑ ſpatiū trium indiuiſibiliū eēt motus quo nō poſſȝ dari ī duplo tardior: q2 maxime eſſet quo tranſiremus in equali tp̄e indiuiſibile cū dimidio. ¶ Sexta ratio ſi cōtinuū cōponeret̄ ex indiuiſibilibꝰ finitis ſequitur: ꝙ eēt aliqd̄ continuū non habens medietatē vt pȝ de continuo cōſtato ex tribꝰ punctis qd̄ non hȝ medietatē: nam maxime eēt eius medietas vnū cum dimidio: ſȝ puncti non eſt dare dimidium igitur.

¶ Nunc vero contra alteram poſitionem que tenet, ꝙ continuū conſtat̄ ex indiuiſibilibꝰ infinitis arguitur: ſequit̄ vnam rem nō poſſe eē maioris actiuitatis q̄ alia ꝯn̄s eſt falſum et ſequella ꝓbatur: ſicut vna hȝ infinita īdiuiſibilia ſic et alia: et ita ſeqt̄: aut eē equalis actiuitatis: aut vnū quodqȝ illorū eē infinite actiuitatis. ¶ Secunda ratio ſequit̄ nil poſſe rarefieri: q2 ſi rareſit ſub maiori quantitate continet tn̄ de materia: ſȝ nō videtur quomodo īfinita puncta poſſent maiorē quantitatē occupare in vno q̄ in alio ꝓpter hec argumenta relinquit̄ illa opinio tanq̄ falſa.

Dubiū. 2. ¶ Dubitatur ſecūdo vtrum aliquod ſpacium finitū poſſit ꝑtranſiri in tp̄e īfinito ⁊ Ariſto. claret dicit in littera ꝙ nō: ſȝ in contrariū eſt ilud qd̄ ſcripſimꝰ in materia de maximo et minimo vbi dictū eſt ꝙ ſi detur vnū ſpatiū vni formiter difformiter reſiſtens a non gradu vſqȝ ad quattuor ⁊ ſit vna potētia motiua vt quattuor illa potētia motiua nō valȝ tale mediū ꝑtranſire eo qd̄ reqrit̄ tn̄ tp̄s ad trāſitū prie partis ſicut: ſecunde et ad tranſitū ſecunde ſicut. 5. ſed hoc argūentū nō ē ꝯtra Ariſt. q2 Ariſt. Diceret tale ſpatiū non poſſe tranſiri niſi amobili: ꝙ ſi ſic ibi ſunt ptes tam minime q̄ mobile illas tranabit ꝑ ſolā ſuam preſentiā et ita tale mobile nō occupabit infinitum tp̄s in tranſitu duarū partium et ſic illud argumentum nō conuincit cōtra Ariſt. q̄uis ēt dici poſſȝ ꝙ Ariſt. intelligit de ſpatio qd̄ ſit, vniformis reſiſtētie et nō vniformiter difformis.

Dubiū. 3. ¶ Dubitat̄ tertio circa illam partez vbi ter. dicit: ꝙ oē mobile eſt diuiſibile videtur enim falſum. Nā angelus eſt mobilis. Ad hoc dicet Ariſt. negando imo et aliqui ſicut armachanꝰ dicunt ꝙ angelus mere paſſiue ſe hȝ ad motum: iterū argueret aliquis aīa noſtra mouetur ſaltē de ꝑ accn̄s: q2 mouetur ad motū totiꝰ et aīa noſtra eſt indiuiſibilis: ergo indiuiſibile pōt moueri. Ad hoc reſpondeo, ꝙ indiuiſibile bn̄ conceſſit phs, ꝙ mouetur de ꝑ accn̄s: ſȝ nō de per ſe pōt etiā dici, ꝙ aſſumit̄ dubiū vtrū aīa noſtra ſit indiuiſibilis vel nō. ¶ Iterū quereret aliquis vtrū cū Ariſt. dicit: oē mobile diuiſibile intelligatur de oī mobili qd̄ eſt in oī ſpe motus. Nam Ariſt. facit iſtam rationē oē mobile ꝑtim eſt in termino aquo et partim eſt in termino ad quē ergo oē mobile eſt diuiſibile et ſuadet maiorem: q2 oē mobile acquirit in tempore ſuam diſpoſitionē ex quo videt̄, ꝙ non conueniat mobili quantum ad generationem ḡ tale mobile cū mutetur in nō tempore nō videtur ꝙ ꝑtim ſit in termino aquo et ꝑtim ſit in tr̄o ad quē. ¶ In hac materia maxime varie ſunt opiniones vt recitat cōmentator in iſto. cō. 32. Prima eſt opinio Alexādri aphrodiſij dicentis ꝙ ſolū intelligit. Ariſt. ō mobili quod mutat̄ in tp̄e et non in non tp̄e: ſed iſtam declarationē repellit cōmentator dicens ꝙ alexander repugnat Ariſtoteli cū dicat Ariſt. negare oēs tranſmutationes in nō tp̄e. Naȝ Ariſt. cōcedit illuminationē in non tp̄e fieri atqȝ intellectionē et ſenſualē ī nō tp̄e fieri item generatio ſit in nō tp̄e. Secunda ē expoſitio temiſtij dicentis: ꝙ aliqua ē tranſmutatio ī tp̄e et aliqua in nō tp̄e non tn̄ ariſt. loqt̄ de oī tranſmutatione nec de oī tranſmutabili: ſȝ tn̄ de tranſmutatione et tranſmutabili in tp̄e qm̄ tranſmutatio facta in tempore eſt manifeſta et facta in nō tp̄e: latet ſenſuȝ Ariſt. aūt loquitur de tranſmutatione manifeſta et de tranſmutabili qd̄ non latet ſenſum. ¶ Sed cōtra iſtā reſponſionē arguit cōmentator: p̄io iſta demoſtratio nō eſt vniuerſalis. Tum. 2. q2 ariſt. nō ꝓbaret iſtam propoſitionē oē quod tranſmutatur eſt diuiſibile: q2 ſi ſola illa que tranſmutatur in tp̄e ꝓbauit diuiſibilia illa trāſmutat̄ in non tp̄e ſequit̄ eē ī diuiſibilia Secūdo arguit Cōmen. ſequit̄ ꝙ ariſt. demōſtratio nō ē ꝑ cauſam: q2 aliqd̄ eſt diuiſibile et tn̄ nō trāſmutatur ī tp̄e et tu/das ꝑ cauſa diuiſibilitatis, ꝙ trāſmutatur in tp̄e. ¶ Tertia fuit expoſitio auempache dicentis: ꝙ duplex eſt diuiſibilitas. ſ. quantitatiua et de ꝑ accn̄s inter ꝯtraria. Quātitatiua ē illa qua hȝ partem extra partem: ſed alia eſt diuiſibilitas per accidentia ꝯtra et eſt illa qua aliquid ſubijcitur accidentibꝰ ꝯtrarijs ſimul exiſtentibꝰ et: dicit ꝙ ō pria nō loquit̄ ariſto. hic: ſȝ poſterius vbi ꝓbabit indiuiſibile nō poſſe moueri. De ſecunda vero loquit̄ hic: quia hec diuiſibilitas eſt ꝓpria tranſmutationi ī tp̄e et non illa que eſt in nō tp̄e: q2 nihil mouetur trāſmutatione ſubita inter ꝯtraria. Quarta expoſitio ē cōmentatoris ponentis: ꝙ ariſt. hic intelligit ꝑ trāſmutabile illud qd̄ tranſmutatur ſm̄ tria predicamenta in tp̄e oē tale eſt diuiſibile diuiſione quantitatiua et non de in diuiſibilitate intenſiua ſm̄ accidentia contraria ſicut dixit auempache: et falſe dixit burleus quando dixit: oē mobile ꝑtim eſt in tr̄o aquo et partim eſt in tr̄o ad quem intelligi debere de partibus ſubiecti. Nā in cōgelatione aque ab intrinſeco illud eſt falſum: q2 tota ſimul congelatur ſir̄ illud eſt falſuȝ in motu locali. Nā ſicut totū eſt ī tr̄o aquo ſic et pars quelibȝ ḡ illa ꝓpoſitio phi dȝ intelligi in ſano ſenſu ſcilicet loquendo de partibꝰ quātitatiuis et qualitatiuis tr̄oꝝ motꝰ: q2 cū inter terminū aquo ⁊ terminū ad quem ſit diſtantia quantitatiua vel q̄litatiua opȝ terminuȝ aquo deperdi ſuceſſiue et tr̄ū ad quem acquiri ſucceſſiue obidqȝ in medio ꝑti de vno ⁊ alio habere: ſȝ diceres quomō phs ex hoc cōcludit diuiſibilitatem quantitatiuā mobilis. ¶ Rn̄. ꝙ cauſa eſt quia loquimur de tranſmutabili in tp̄e et ſi mouetur: ſm̄ quantitatē vel vbi claret eē diuiſibile: ſi vero loquamur de qualitate ſi moue̅t ad qualitatē diuiſibilē de per accidens vt eſt q̄litas extenſa claret eē diuiſibile: et ſi ad qualitatē diuiſibilē de per ſe et graduali ſic etiaȝ ſi acquiritur in tp̄e eſt diuiſibilis de ꝑ accn̄s q2 hec diuiſibilitas intenſiua non poſſet eē nec acq̄ri in albedine ſi eēt in punto. Uult ergo cōmentator ꝙ duplex eſt mutatio quedam ꝑ ſe aliqua ꝑ accn̄s. Uocat mutationeȝ ꝑ ſe qm̄ ſit in tp̄e ꝑ accn̄s vero que ſit in non tempore et que non eſt tranſmutatio niſi pro quanto eſt finis motus qualis dicitur eſſe generatio Tenet ergo commentator ꝙ phs loquitur de tranſmutatione per ſe que eſt in tp̄e et non per accidens que eſt in non tp̄e loquitur tn̄ phs de omni tranſmutabili tam in tp̄e q̄ in non tempore: q2 ēt tranſmutabile in non tempore tranſmutatur in tēpore vel quo ad motum localem preuiū ſicut eſt in illuminatione: vel quo ad motum alterationis preuium vt eſt in generatione. ¶ Ex predictis infert cōmentator quattuor corolaria quoꝝ primum eſt iſtud lȝ in tranſmutatione per ſe oē qd̄ mutatur ſit ꝑtim in tr̄o aquo et partim in tr̄o ad quem: non tn̄ in tranſmutatione ꝑ accidens pȝ: q2 tranſmutatio per ſe eſt in tp̄e ⁊ tranſmutatio per accn̄s eſt in non tp̄e: ⁊ dicit cōmentator ꝙ illud eſt intelligendū de tr̄is prīs ſicut dicit phus exēplificando in coloribꝰ. ¶ Secūdū corm̄ lȝ ī quolȝ motum inueniatur mediū ſm̄ magis et minꝰ: non tn̄ in quolȝ motu inuenitur mediū ſm̄ formam. Duplex eſt mediū ſm̄ cōmentatorē vlȝ ſm̄ formā: et ſm̄ magis et minus. Mediū ſm̄ formā eſt differens ſpecifice ab extremis: vt rubedo: paledo: vel fuſcedo q̄ dicuntur media inter albedinē et nigredinē: et differunt ſpecie a quolȝ illoꝝ: medium aūt ſm̄ magis ⁊ minꝰ nō differt ſpecie a quolȝ extremoꝝ vt gradus vt duo caliditatis ē mediū inter frigiditatē ſumām et caliditatem ſumām: non differt tn̄ ſpecifice niſi a frigiditate ſumma: q2 ē eiuſdē ſpeciei cū caliditate ſumma: ſȝ differt ab illa ſm̄ magis et minꝰ cū caliditas ſumma ſit magis intenſa: et caliditatas vt duo minus intenſa. Dicit ergo Cōmentator: nō ē neceſſariū in omni motu eſſe mediū ſm̄ formā: ſed ē neceſſariū mediū ſm̄ magis et minus cū non ſit neceſſariū ſi aliquid alterat̄ a nigro in album qd̄ trāſeat ꝑ aliquē colorē mediū: ſed ſufficit ꝙ tranſeat per gradꝰ albedinis qui ſunt eiuſdē ſpēi nō differētes inuicē niſi ſm̄ magis et minus. ¶ Tertiū corm̄. Licet in quolibet motu inueniat̄ primū ſm̄ ſpēm, nō tn̄ primū ſm̄ nūeꝝ iſtud corolariū eſt notū inductiue in oī motu: ⁊ p̄io in motu locali. Si. n. aliquid moue̅t a concauo lune ad mediū mundi dat̄ primū ſm̄ ſpēm: vel elementuȝ ignis: ſed non dat̄ primū ſm̄ numerū: q2 nō dat̄ pria pars ignis pertranſita: ſi ēt aliquid moue̅t ad quātitatē dat̄ primū ſm̄ ſpēm: vcȝ quantitas: ſed nō primū ſm̄ numeꝝ: q2 non datur prima quantitas acquiſita. Quacūqȝ enī data cū ſit diuiſibilis extenſiue priꝰ acquirebat̄ medietas quā totū: etiā in motu alterationis ſi aliquid moue̅t ab albo in nigrū nō acquirēdo aliquē colorē mediū dat̄ primū ſm̄ ſpēm vȝ nigredo ſed nō primū ſm̄ numerū: q2 cū q̄libet nigredo ſit diuiſibilis intenſiue in infinitū quacūqȝ nigredine acq̄ſita dant̄ infinite: quaꝝ q̄lȝ priꝰ acquirit̄ et hȝ acq̄ſitū eē vbi aut alteratio fiat ab albo in nigrū per fuſcū primū in illo motu ſm̄ ſpēm eſt fuſcedo. Non aūt datur aliqd̄ ꝑmū ſm̄ numerū ex quo q̄lȝ qualitas ad quaȝ ē motꝰ ē diuiſibilis ī īfinitū. ¶ Quartū corm̄. ī trāſmutatiōe facta in nō tp̄e ſicut dat̄ ꝑmū ſm̄ ſpēm. Ita primū ſm̄ numerū pȝ: qm̄ in ḡnatione ignis ex aq̄ datur primū ſm̄ ſpeciē vȝ ignis: et primū ſicut minimū nāle ignis qd̄ generat̄ ſm̄ ſe totū non ꝑ ptē aſt ptē. Unde dicit ſic Cōmentator. Primū aūt in ḡnatione et corruptiōe eſt minima pars q̄ pōt inueniri de generato Minimū enī de omni generato eſt determinate q̄ntitatis. Uerbi gratia: minima pars ignis ē determinata. ſ. minima q̄ pōt eſſe ignis.

¶ Explicit ſextꝰ liber phyſicoꝝ.

¶ Incit ~~ſextꝰ~~ ſeptimꝰ li. phyſicorū ſtagirite.

Omne aūt qd̄ mouetur neceſſe eſt ab aliquo moueri Si quidem igit̄ in ſeipſo non habet principiū motus manifeſtū qd̄ ab altero moue̅t: aliud enī erit mouēs. Si aūt in ſeipſo: accipiatur. a. b. qd̄ moueat̄ ſecundū ſe: ſȝ

non eo ꝙ coꝝ q̄ huius aliquid mouet̃: primū quidem igit̃ opinari .a.b. a ſeipſo moueri ꝓpter id qḋ totū mouet̃ ⁊ a nullo exteriorū: ſi ãt eſt: ſicut ſi quis ipſo .d.e. mouēte e.ʒ. ⁊ ſeipſo moto opinet̃ .d.e.ʒ.a. ſeipſo moueri ꝓpter idq̄ nō videt̃ vtrū ab vtro moueat̃: et vtrū .d.e. ab .e.ʒ. aut

T.cō.2. e.ʒ.a.d.e. ¶Amplius quod a ſeipſo mouet̃ nullo mō pauſabit cū mouet̃: in ſtando aliquid alterꝰ qḋ mouetur: neceſſe eſt ergo ſi aliquid pauſat qḋ mouet̃ in ſtādo aliqḋ alterū: hoc ab altero moueri. Hoc aũt manifeſto facto neceſſe eſt oē quod mouet̃ cū diuiſibile ſit moueri ab aliquo. Qm̄ em̄ acceptū eſt .a.b. qḋ mouetur: diuiſibile erit. Diuidat̃ igit̃ in .c. Neceſſe igit̃ b.c. q̄eſcente quieſcere: et .a.b. Si em̄ non accipiat̃ moueri .b.c. igit̃ quieſcēte mouebit̃ vtiq̄ .a.c. Nō ergo mouet̃ per ſe .a.b. ſed conceſſum eſt per ſeipm̄ moueri primū. Manifeſtū igit̃ ꝙ b.c. quieſcente quieſcet: et .a.b. et tunc pauſabit qḋ mouet̃. Sʒ ſi aliquid in quieſcendo aliud eſtat et pauſat moueri: hoc ab altero mouet̃. Manifeſtum eſt igit̃ oē quod mouetur ab aliquo mouet̃ ⁊ nō a ſe diuiſibile .n. ē oē qḋ mouet̃ et parte quieſcente q̄eſcet totum.

Philoſophus in iſto tex.cō. primi

Philoſophus in iſto tex.cō. primi ꝓbat ꝙ omne quod mouet̃ ab alio moueri neceſſe eſt: et hoc ita ſuadet prīo de aliq̄bus eſt manifeſtū vt illis que mouent̃ violenter ſʒ dubiū eſt de illis que mouent̃ a ſe per ſe prīo ideſt non rōne ptis quequidē vident̃ non moueri ab alio: et dicit phs ꝙ in rebꝰ aīatis que vident̃ moueri a ſe cōtingit aliquā partē eē per ſe mouētē et aliq̄m per ſe motā. aīa q̄ em̄ eſt per ſe mouens et corpꝰ eſt per ſe motū et in illis vna pars mouet̃ ab alia q̄uis non diſcernatur q̄ pars ſit mouens: et que pars ſit mota tñ vnum mouet̃ ab alio: ergo oē qḋ mouet̃ ab alio moueri neceſſe eſt. ¶Poſtea vō phs tex.cō.2. ꝓbat ꝙ nil mouetur a ſeipſo per ſe prīo hoc argumento nihil mouet̃ a ſeipſo per ſe prīo qḋ quieſcit ad quietē alterꝰ: ſʒ oē qḋ mouet̃ quieſcit ad q̄etē alterꝰ: ergo nihil qḋ mouet̃ mouet̃ a ſeipſo per ſe prīo ꝯña eſt in ceſare: añs ē verū: q2 ſua contradictoria eſt falſa aliqḋ q̄eſcit ad quietē alterius eſt tñ mouet̃ a ſeipſo per ſe prīo ⁊ minor ꝓbat̃: q2 oē quod mouet̃ eſt diuiſibile et ſi eſt diuiſibile hēt ptes ⁊ vna ſua parte immota totū de neceſſitate quieſceret: ergo non mouet̃ a ſeipſo per ſe prīo: ſed contra hanc demonſtrationē Ariſt. recitat Doc.ſanc. aliquas obiectiōes. Prima eſt Galeni dicentis ꝙ iſta rō Ariſt. non valet: dicens ꝙ ſi vna pars moueat̃ et reliqua quieſcat totū non per ſe mouetur hoc em̄ eſt falſum: q2 ea que mouent̃ ſm̄ partē per ſe mouent̃. Dicit. Doc.ſanc. ad hoc ꝙ Ariſt. capit in iſta parte ly per ſe ei qḋ opponit̃ per accñs ⁊ ſʒ partē et iō concluſit ꝙ ſi quieſcit ad quietē ſue partis non mouet̃ per ſe prīo: ſʒ dicit Doc.ſanc. Magis vrget obiectio Aui. qui obĳcit contra hanc rōne eliciēs illā ꝓcedere ex ſuppoſitiōe impoſſibilis. Arguit .n. Ariſt. ſic tu dicis ꝙ aliquid mouet̃ per ſe prīo: ergo ipm̄ et omnes ſue partes mouent̃ ꝙ ſi ſic repugnat quod poſtea dicis ꝙ pars quieſcat huic obiectioni poſſet aliq̄s reſpondere dicēs quodlibet ſit impoſſibile quieſcere ſm̄ partē ſm̄ determinatā naturā in quātū eſt corpꝰ talis ſpēi vt celū vel ignis non eſt tñ impoſſibile ſi rō cōis corporis conſideret̃: q2 corpꝰ in quantū corpꝰ nō ꝓhibet̃ q̄eſcere vel moueri ſʒ hanc reſponſionē excludit Aui. q2 idē diceret̃ de toto corpe et ſic ſuper vacue ſumit̃ in ꝓbatione diuiſio mobilis et q̄es ptialis Poſtea dicit doctor ſanctus ꝙ afert ſecundā rōnem

Aui. qua dicit ꝙ illa ꝓpō eſt impoſſibilis in qua predicatū repugnat ſubiecto rōne differentie ſpecifice q̄uis non repugnet rōne generis: vt hec eſt impoſſibilis, ho eſt irrōnalis q̄uis non repugnet aīali ꝙ ſit irrationale: ſic igitur ſimplr̃ impoſſibile eſt ꝙ pars corporis mouentis ſeipſum quieſcat: q2 hoc eſt contra rationē talis corporis. lʒ non ſit contra rōnē cōem corpis. Dimiſſa igitur hac reſponſione dicit Auerrois ꝙ aliqua conditionalis pōt eſſe vera cuius añs ſit impoſſibile ⁊ ꝯñs vt ſi homo eſt aſinꝰ ē aīal irrationale ſic: ergo dicit ꝙ iſta copulatiua eſt impoſſibilis totū mouet̃ per ſe prīo ⁊ tñ pars quieſcit, et iſta conditionalis eſt vera ſi pars quieſcit totū non mouet̃ per ſe prīo dicit tñ ꝙ ex hac conditionali verā Ariſt. ꝓpoſitū demonſtrat et dicit Auer. ꝙ illa demonſtratio non eſt ꝓpter quid: ſʒ q2 eſt .i. doc.ſanc. dicit ꝙ iſta ſolutio q̄ntū ad illud qḋ ait d̄ veritate ꝯditionalis bñ loquit̃ nō aũt quantum ad illud quod dicit ꝙ eſt demōſtratio q2 iō notat qḋ aliquid mouere ſeipſum nihil aliud ē quā eē cauſam ſui motus ꝙ aũt eſt ſibi cauſa alicuiꝰ opʒ ꝙ prīo ei cōueniat q2 ꝙ eſt primū in quolʒ genere ē cauſa eorū que ſunt pars. Oſtendit aũt phs in .6. ꝙ in motu nō inuenit̃ primū: nec ex parte tpis nec ex parte magnitudinis nec ex parte mobilis ꝓpter horū diuiſibilitatē: nō g̊ pōt iueniri primū cuiꝰ motꝰ nō depēdeat ab aliquo priori motꝰ em̄ totiꝰ depēdet a motibus ptiū ⁊ diuidit̃ in eos vt in textu ꝓbatū ē: ſic ergo oſtēdit ariſtoteles cauſam q̄re nullū mobile mouet ſeipm̄: q2 nō pōt eſſe primū mobile cuius motus non dependeat a partibꝰ ſicut ſi oſtenderē ꝙ nullū diuiſibile pōt eſſe primū ens q2 eē cuiuſlʒ diuiſibilis dependet a partibus vt ſic hec conditionalis ſit vera ſi pars non mouet̃ totū non mouet̃ ſicut hec eſt vera ſi pars non eſt totum nō eſt.

Quoniam aũt oē qḋ mouetur

Quoniam aũt oē qḋ mouetur: ab aliquo mouet̃: neceſſe ē ⁊ qḋ mouet̃ oē ī loco moueri ab altero. Et mouens igitur ab altero qm̄ et ipm̄ mouetur: et iterū hoc ab altero. Non aũt in infinitū abibit: ſʒ ſtabit alicubi: ⁊ erit T.cō.3. aliqḋ quod primo cauſa erit motus. Si em̄ non eſt: T.cō.4 ſʒ in infinitū ꝓcedet: ſit .a. quidē qḋ ab ipſo .b. moueat̃ b. vero ac ipſo .c. c. aũt ab ipſo .d. et hoc igit̃ modo in finitū aſcendat. Qm̄ ergo ſimul mouens et ipſum qḋ mouet̃ manifeſtum eſt quoniam ſimul mouetur et .a. et .b. quoniam aũt omne quod mouetur: ab alio mouetur: neceſſe eſt .a. et .b. Cum em̄ mouetur .b. mouebitur .a. et cū mouet̃ .a. et ipſum .c. et cū .c. ipſum .d. erit igitur ſimul motus qui eſt: a. et .b. et reliquorū vniuſcuiuſq̄. Et accipere igitur vnūquodq̄ iſtorum poterimus et nanq̄ ſi vnūquodq̄ ab vnoquoq̄ mouetur nihil minus vnus numero vniuſcuiuſq̄ motꝰ et non infiniti in vltimis. ¶Qm̄ quidē qḋ mouetur oē T.cō.5. ex quodā in quidā mouetur: aut em̄ numero accidit eundem eē motū aut genere aut ſpecie. Nūero q̄dē igitur dico eundem motū: qui ex eodem in idē nūero: et in tempore eodem fit: vt ex hoc albo quod eſt vnum numero in hoc nigrū ſecūdū hoc tempus qḋ eſt vnum numero. Si enim ſecundum aliud non adhuc vnus erit numero ſed ſpecie. Genere aũt motus vnus eſt: qui in eodem predicamento ſubſtantie vel alterꝰ generis eſt. Specie aũt qui ex eadem ſpē in idem ſpecie: vt ex albo in nigrū: aut ex bono ī malū. Hec aũt dicta ſunt et in prioribus. Accipiur igit̃ q̄ eſt motꝰ ipſiꝰ .a. ⁊ ſit in quo ē .c. ⁊ qui eſt ipſius .b. ſit in

quo .ʒ. et qui eſt .c.d. in quo .i.t. Et tempus in quo moueatur .a. ſit .r. Determinato aũt motu ipſius .a. determinatum erit et tempus et non infinitum quod eſt .r Sed in eodem tempore motum eſt .a.b. et reliquoꝝ vnumquodq̄. Accidit ergo motū que eſt .e.ʒ.i.t. cū ſit infinitus in tempore finito moueri. quod eſt .r. In quo em̄ .a. motū eſt: et que ſunt ipſius conſeq̄nter omnia mota ſunt infinita. Quare in eodē mouetur. Et namq̄ aut equalis motus erit qui eſt ipſius .a. ipſi q. b. aut maior. Differt aũt nihil: penitus enim infinitū motum infinito tempore accidit moueri Hoc aũt impoſſibile eſt. ¶Sic quidem igitur videtur demonſtrari: quod eſt a principio: non tamen demonſtratur propter hoc ꝙ nullū inconueniens accidit. Contingit em̄ infinito tempore infinitū motū eē: non eundē aũt: ſed alterū et alterū multis et infinitis motis: qḋ quidem accidit et in his que nunc. ¶Sed ſi quod mouetur primo ſecundum locum ⁊ corporalem motum neceſſe eſt tangi: aut continuum eē mouēti ſicut videtur hoc in omnibꝰ contingere: erit em̄ ex omnibus vnū ipſum totū aut continuū: hoc igitur contingens accipiatur: et ſit magnitudo quidē: aut continuū in quo ſunt .a.b.c.d. Huiꝰ autem motꝰ eſt .e.ʒ.i.t Differt aũt nihil magnitudinē finitā aut īfinitā eſſe: ſimiliter enim infinito tempore quod eſt .k. mouebit̃ aut finita aut infinita. Horū aũt ſecundū vtrūq̄ impoſſibile eſt. ¶Manifeſtū igit̃ q2 ſtabit aliquando: et non infinitum abibit: quod ſemper ab altero: ſed erit aliquid quod primuʒ mouebitur. Nihil aũt differat conceſſo quodam hoc hoc demonſtrari. Contingenti em̄ ꝯceſſo nullū inconueniēs poterit accidere.

Poſtea vero philoſophus textu

Poſtea vero philoſophus textu cō.3. vult ꝓbare ꝙ ſit dabilis primus motor imobilis hoc modo. Si omne ꝙ mouetur ab alio moueri neceſſe eſt petam de illo alio: vel illō mouetur vel non: ſi non datur primum mouens immobile: ſi mouetur ergo ab alio mouetur: erit ergo ꝓceſſus in infinitum. ¶Poſtea vero philoſophus tex.cō. 4. dicit ꝙ ſi hoc non concedat̃ ꝙ ſit aliqua cauſa prima motꝰ: ſequit̃ ꝙ cū omne quod mouet̃ ab alio moueatur: ſeq̄nt̃ ꝙ procedat̃ in infinitū a mouentibus et motis et oſtendit eē īpoſſibile: q2 ſi .a. moueat̃ .a.b et .b.a.c et .c.a.d. opʒ qḋlʒ illoruʒ moueri et ſinglr̃a a ſingulis nihilominus motus cuiuſlibʒ eſt vnus nūero et oēs motus ſunt infiniti numero: non tñ quilibʒ eſt infinitus in vltimis .i. per priuationē vltimorū: ſʒ q̄lʒ eſt finitus ī ſe: q2 mouetur inter duos t̃īos .ſ. ex quodā in quidā verum eſt tamen ꝙ ſm̄ diuerſitatē t̃ioꝝ ita motus eſt vnus numero genere: aut ſpē idem numero vocat qñ procedit ex eodē t̃īo a quo in vnum t̃īm ad quē et in vno tpe et eiuſdem mobilis: ſʒ ſpecie motꝰ eſt vnꝰ qui tendit ad t̃īos ad quos eiuſdē ſpēi: genere vero eſt vnꝰ qui eſt in eodē p̄dicamento vel ſubiecti: vel cuiuſcū̄q̄ alterius generis. His igitur duobꝰ ſuppoſitis ꝙ ſimul mouet̃ et mouens ⁊ motū et quod pōt accipi motus vniuſcuiuſq̄ mobiliū ſit finitus et vnus tunc accipit oīa illa mobilia et ſil̃ mouent̃ oīa: et ſequit̃ aliquē motū infinitū eē in tēpore finito quod eſt cōtra ea que aſſerta ſunt in ſexto. ¶Poſtea vero phs tex.cō.7. obĳcit cōtra iſtā rōnē dicit ꝙ nō efficaciter concludit: q2 pōt dici ꝙ ille motus non eſt infinitꝰ: ſʒ eſt motꝰ infiniti in plurali: ⁊ ita non eſt inconueniens fieri infinitos motꝰ in tpe finito ſed contra hoc phs arguit ſupponendo vnū: qḋ mouens et motū debent eē īmediata et ſe tangere q̄re

ſi oīa illa infinita continuarent̃ facerent magnitudinē infinitā: et illa mouerent̃ ī tpe finito: ergo motus infinitus fit in tpe finito: nec valet dicere ꝙ illa non poſſunt continuari: q2 verū eſt hoc ſm̄ rōnem ſpēi ſecus aũt ſm̄ rationē generis.

Primum aũt mouens nō ſicut

Primum aũt mouens nō ſicut cuius cauſa: ſʒ vnde eſt principiū motꝰ eſt ſil̃ cū eo quod mouet̃. Simul aũt dico: q2 nihil ipſorū mediū ē: hoc em̄ cōe in omni quod mouet̃ et mouēte eſt. ¶Qm̄ aũt tres ſunt motꝰ: qui T.cō.10. ſecundū locū: et qui ſecundū qualitatē: ⁊ q̄ ſecūdum quantitatē: neceſſe eſt et ea que mouentur tria eſſe. Quiqdem igit̃ ſm̄ locū loci mutatio: qui vero ſm̄ q̄litatem: alteratio: qui vero ſm̄ quantitatē: augmentū vel decrementū. Primū quidē igitur de loci mutatione dicamus. Hic enim primus motum eſt. Oē igit̃ quod fertur: aut ipſum a ſeipſo mouet̃: aut ab altero. Si quidē igit̃ a ſeipſo: manifeſtū ꝙ in ipo mouente exiſtente ſil̃ mouens: et qḋ mouet̃ erit: et nullū illius mediū. Quod aũt ab alio mouet̃: quadrifarie mouet̃. Qui em̄ ſunt ab altero motꝰ q̄tuor ſunt pulſio: tractio: vectio: v̈tigo. Et nāq̄ oēs alios ī hos reduci accidit. Pulſionis quidem igit̃ alia impulſio alia expulſio. Impulſio quidē eſt: cū mouēs ei quod mouet̃ non deficit: ex pulſio cū expellens deficit. Vectio aũt in tribꝰ erit motibus: Quod quidē vehitur non ſecundū ſe mouet̃: ſed ſm̄ accñs. In eo em̄ qḋ eſt in eo quod mouet̃: aut ſuper id quod mouet̃: mouet̃ ipſum. Vehens aũt mouet̃: aut pulſum aut tractum: aut vertigine ductū. Manifeſtū igit̃ qm̄ vectio in tribꝰ motibus erit. Tractio aũt eſt: cū ēt ad ipſum vl̃ ad alterū velocior ſit motus trahentis nō ſeparatus ab eo qui trahit̃. Et nāq̄ ad ipſum eſt tractio et ad alterū et reliqui tractus idem ſpē in hos reducūtur vt inſpiratio: expiratio: et ſpuitio: et quicū̄q̄ corporū emiſſiui aut receptiui ſunt: et ſpatheſis: et circulis. Aliud eſt quidē ipoꝝ cōgregatio: aliud diſgregatio. Et oīs igit̃ motꝰ qui eſt ſm̄ locū: aggregatio: et diſgregatio eſt. Vertigo aũt cōponitur quidem ex tractu ⁊ pulſione. Hoc quidē pellit mouens: illud T.cō.11. aũt trahit. ¶Manifeſtū igitur eſt ꝙ ſiquidē ſil̃ pellens et trahens cū eo quod pellitur et trahitur nullū mediū eius qḋ mouet̃ et mouētis eſt. Hoc aũt manifeſtū ex dictis. Pulſio quidem aut a ſeipſo: aut ab alio ad aliud motus eſt. Tractus aũt ab alio ad ipm̄ ad aliud eſt: ad huc aũt ſynoſis et dioſis. Proiectio aũt qñ velocior motus fiat: ꝙ qui ſecundū naturā lati fortiori facta pulſione: hoc facto tādiu accidit ferri: quouſq̄ fortior ſit motus eius quod fert. Manifeſtum igitur qm̄ quod mouetur et mouens ſil̃ ſunt: ⁊ nullū mediū eſt ipſorum.

In preſentiarum phs probat ꝙ

In preſentiarum phs probat ꝙ mouens et motū debeāt eē ſimul ⁊ hoc de motu locali et prīo dicit ꝙ hic nō apellat mouēs ꝙ mouet ꝑ modū finis ſʒ ꝙ mouet ꝑ modū efficiētis: q2 p̄mū mouēs bñ pōt eē ſeꝑatū a mobili. ¶Probat aũt phs tex.cō.10. ꝙ in oībꝰ tribꝰ motibꝰ ſm̄ q̄ntitatem: qualitatē et vbi debeat eē in mediatio mouentis ad mobile: ⁊ probat in motu locali: ſi enim mouetur a ſeipſo clare eſt imediatio: ſi vero ab alio q̄drifariam eſt pulſione: tractione: vectione: vertigine: ſed certe in pulſionē mouens mouet mobile non deficiens ideſt non ſeparatū ab eo quare mouens et motū ſunt ſimul in expulſiōe expeliens in principio eſt im-

mediatum cum mobili: ſꝫ nō in ꝓceſſu: deuectione
vero manifeſtat dicens ꝙ vectio fundatur in tribus:
aliis motibus q; eſt motꝰ de per accidens: vt moue-
tur aliquis vectione cum eſt in eo vt in naui: aut cū
eſt ſuper eo vt in equo: et ſic opꝫ ꝙ primū vehens mo
uetur de per ſe pulſu: vel tractu: vel vertigine: et ita
vectio reducit̄ ad alios tres. Preterea phs manifeſ
tat differentiā tractꝰ a pulſione q̄ñ pelens ſe hēt vt
tr̄s a quo trahens vt tr̄s ad quē contingit aūt trahe
re vel ad ſe vel ad aliū et aliq̄ñ trahit ꝑ modū finis
iuxta illō poete trahit ſua quē q; voluptas et hoc mō
trahit locꝰ nālis ſuū locatū: aliq̄ñ aliqd trahit aliud
per q̄litatē: vt magnes ferrū qō pꝫ ex tribus: q; ma-
gnes nō trahit ferū ex q̄cūq; diſtantia: ſꝫ ex ꝓpīquo
Secūdo q; ſi ferrū vngat̄ aleis non trahit̄ a magne
te: q; īpedit̄ virtꝰ alteratiua magnetis ꝓpter alea.
Tertio: q; ad hoc qō magnes atrahat ferrū ꝑſertim
ſi magnes ē paruꝰ opꝫ ferrū liniri cū magnete. Ter
tio mō capit̄ tractio q̄ñ aliqd mouet ad ſeipm̄ motu
locali tm̄. dicit preterea qō cōtigit ꝙ trahit̄ ferri ad
locū ad quē trahit̄: ſꝫ velociꝰ atrahēte q̄ a ſeipō. pre
terea notat ꝙ oīs motꝰ localis reducat̄ ad pulſionē,
vel tractionē. Nā inſpiratio ē attractio aeris ⁊ expi
ratio eſt expulſio aeris et dicit ꝙ ſpatheſis eſt pulſio
et cercīſis eſt attractio quare alia litera que hꝫ ſpe
culatio vr̄ eē vitio ſcriptoris: q; ꝓ expiratiōe poſuit
ſpeculatione eſt aūt cercis in greco quodā inſtrumē
tū quo vtunt̄ textores qō ad ſe trahūt texendo: qō la
tine dr̄ radiꝰ vn̄ et alia litera hꝫ radiatio. preterea di-
cit phs ꝙ congregatio eſt attractio: et diſgregatio
eſt pulſio. Poſtea dicit qō vertigo cōponit̄ ex pulſo
et tactu. ¶ Poſt. vo phs tex. cō. 11. dicit qō manifeſ-
tū eſt oēs hos motꝰ ab alio reduci ad pulſum et tra-
ctū in quibꝰ claret ꝙ mouēs ⁊ motū ſunt ſil̄r de pulſu
claret q; eſt motus: aut a ſeipſo: aut ab alio ad aliud
et pelens et pulſum ſunt ſil̄r ſaltē in principio. tractꝰ
aūt ab alio ad ipm̄ vel ad aliud eſt ergo ſunt ſil̄r trās
et tractū ſimile ē in ſinoſi qō eſt congregatio et dios:
ideſt diſgregatio: et ſic pꝫ ꝙ non poſſet aliqd cōgre
gare vel diſgregare niſi adeſſet his q̄ cōgregant̄ et
diſgregantur. ¶ Poſtea vero phs: dicit ſolutionē
cuiuſdā obiectionis qua dr̄ ꝙ videt̄ textꝰ dixiſſe ſu-
pra ꝙ pelens aliq̄ñ deficit. i. non īmediatum pulſo di
cendū ꝙ in iactibꝰ hoc videt̄ eē tn̄ non conuincit: q;
de facto ibi ſemꝑ mouet̄ aliquis aer deferēs maiori
impetu lapidē q̄ lapis natꝰ ſit reniti quare ſemꝑ mo
uens eſt īmediatū moto.

Aut vero neq; alterati neq;
alterātꝫ nullū mediū. Hoc āt manife
ſtū ex inductione. In oībꝰ. n. ſil̄r eē ac
cidit alterās vltimū: ⁊ primū qō alte
rat̄. Quale. n. alterat̄ i eo qō ſenſibile
eſt. Sēſibilia āt ſunt q̄bꝰ differūt cor
pora ad ſe inuicē: vt grauitas ⁊ leuitas duricies mo
licies: ſonꝰ nō ſonꝰ: albedo nigredo: dulcedo amari
tudo: humiditas ſiccitas: dēſitas raritas: et hoꝝ me-
dia. Sil̄r āt et alia q̄ ſub ſenſu ſunt: quoꝝ ē ⁊ calor ⁊
frigꝰ: ⁊ lenitas ⁊ aſperitas: Hec. n. ſunt paſſiōes ſub
iecte q̄litatis. His. n. differunt ſenſibilia corpoꝝ. aut
ſm̄ aliqō hoꝝ maiꝰ ⁊ minꝰ: ⁊ in patiēdo aliqd hoꝝ. ca
lefacta: n. aut frigefacta. aut dulcefacta. aut amari-
cata. aut ſm̄ aliqd aliud predictoꝝ. Sil̄r ⁊ aīata cor
porū. ⁊ inaīata. ⁊ aīatoꝝ q̄cūq; partiū ſunt inaīate: et
ipi ſenſus alterant̄: patiunt̄. n. Actio. n. ipoꝝ motꝰ eſt
T. cō. 12. ꝑ corpꝰ patiēte ſenſu aliqd. Scōm q̄cūq; quidē igit̄
inaīata alterant̄: et aīata ſm̄ oīa hec alterant̄. Scōꝫ

aūt q̄cūq; aīata alterant̄: nō ſm̄ hoc alterant̄ inaīata
Scōm. n. ſenſus non alterant̄. Et latet cū alterantur
inaīata. Nihil āt ꝓhibet ⁊ aīata latere cū alterātur
cū nō ſm̄ ſenſus accidit qō alterationis ipis: ſi qdem
igit̄ ſenſibiles paſſiones: oīs autē ꝑ hec alteratio. Ex
hoc ergo manifeſtū ē: ꝙ paſſio ⁊ patiēs ſimul: ⁊ horuꝫ
nullū mediū eſt. Huic quidē igit̄ aer ē ꝓtinuꝰ. Aeri
aūt cōtinuat̄ corpꝰ. Et ſupficies quidē terminat̄ ad
lumē. Lumē aūt ad viſum: ſil̄r et auditꝰ ⁊ odoratꝰ: et
mouēs ipa primū. Eodē aūt mō ſimul ⁊ guſtꝰ ⁊ ſapor
eſt: ¶ Sil̄r aūt ⁊ inaīatis ⁊ in inſenſibilibꝰ: Et qō au
get̄ ⁊ augēs: Appoſitio enī qdā ē augmētū: Quare T. cō. 13.
ſimul ſunt: ⁊ qō auget̄ ⁊ augēs: ⁊ decrementū: Decre
menti enī cauſa ē ablatio q̄dā. Manifeſtū igit̄ ꝙ mo
uentis vltimi ⁊ moti primi nullū eſt medium.

Declarat phs quō in motu alte-
rationis alterans ⁊ alteratuꝫ ſunt ſimul hoc
mō: q; ita experientia videt̄ ꝙ alterans vlti
mū ⁊ primū qō alterat̄ ſunt īmediata. Sed diceres
cōtra, hoc eſt falſum: q; piſcis ſtupefacit manꝰ piſca
toris et non rete: ⁊ ſol calefacit hec inferiora ⁊ nō ce
los intermedios. Dicēdū ꝙ ſemper hec agūt in in-
termedia aliquos effectꝰ, vt ſol in mediis celis lumē:
⁊ piſcis in rete aliquā malā qualitatē: ſꝫ ſtupefactio
nē non facit in reti q; nō eſt capax eius ſed in manu.
¶ Scōo illud ꝓbat rōne phs ſi aliqua alteratio eēt
vbi alterans ⁊ alteratū nō eſſent ſimul, maxie eēt illa
qua fit ſenſatio qualitatis ſenſibilis: ſꝫ illa fit alterati
⁊ alterabili ſil̄r exn̄tibꝰ: q̄ ꝙ ita fiat ꝓbat: q; color īmu
tat aerē ⁊ aer oculū: et intelligit ſupficies terminat̄
ad lumē. i. aerē illuminatū: ⁊ hoc lumen. i. aer illumi
natꝰ ad viſum ſe hꝫ īmediate. Idē exēplificat in ſapo
re q ſe hꝫ īmediate ad guſtū: ⁊ claret in oībꝰ qualita
tibꝰ ſenſibilibus ꝑ tactū ꝙ ſe hn̄t īmediate ad tactū:
q; ſentit tactꝰ et guſtꝰ ꝑ mediū itraneū. Dicit āt tex.
cō. 12. ꝙ iſte qualitates ſenſibiles ſunt de tertia ſpē
qualitatis ⁊ vocant̄ paſſibiles qualitates: q; paſſiōis
in ſenſibus ſunt effectrices. His aūt qualitatibꝰ dn̄r
corpora ſenſibilia inter ſe, vt calida a frigidis humē
tia a ſiccis, grauia a leuibꝰ, aſpera a duris. Et dicit
ꝙ ꝑ quaſcūq; qualitates ſenſibiles alterat̄ aliqō aīa-
tū ꝑ eaſdē alterat̄ inaīatū q̄uis non ſentiat, ſꝫ aīatum
pōt ꝑ aliquid alterari intētional̄r ꝑ qō nō alteret̄ in
animatum, vt per notitias.

Quoniam aūt q̄ alterant̄: al
terant̄ oīa a ſenſibilibꝰ: ⁊ ſoluꝫ hoꝝ al T. cō. 14
teratio ē q̄cūq; ſm̄ ſe dn̄r pati ab his:
ex his cōſiderabimꝰ. ¶ Alioꝝ. n. ma-
xime vtiq; quis exiſtimabit ī figuris
et formis et hītudinibꝰ: et hoꝝ remo T. cō. 15.
tionibꝰ: et acceptionibꝰ: videt̄ enī eē ꝙ alteratiōis.
Nō eſt aūt neq; in his: ſed fiunt hec: cū q̄dā alterant̄
Denſata enī aut rarefacta: aut cū fiat calida: aut fri-
gida materia: alteratio aūt non eſt. Ex quo quidē. n.
eſt forma ſtatue: non dicimꝰ formā: neq; ex quo figu
ra pyramidis ē: aut lecti: ſꝫ denoīatiōe ſunt hoc q̄dē
encū: illud vero cereū: aliud aūt ligneuꝫ. Qō aūt al
terat̄ es dicimꝰ. Es q̄dē enī humidū eē dicimꝰ: aut for-
te: aut calidū. Et non ſolū ſic: ſꝫ humidū ⁊ calidū es
equoce dicētes paſſionis materiā. Qm̄ igit̄ ex quo
quidē forma ⁊ figura: ⁊ qō factū ē equoce nō dn̄r cū
figuris: q̄ ex illo ſunt: q̄ aūt alterant̄ cū paſſionibꝰ eq
uoce dn̄r: manifeſtū ꝙ in ſolū ſenſibilibꝰ alteratio eſt.
¶ Ampliꝰ ⁊ al̄r dicere inconueniens eſt. Dicere enī
hominē alteratū eſſe, aut domū accipientē finē ridi- T. cō. 16

culū eſt: ſi ꝑfectionē domꝰ tectionē: aut laterationeꝫ
dicimꝰ alterationē eē: domo aūt laterata aut coopta
T. cō. 17. alterari domū. ¶ Manifeſtū aūt ē: q; qō ē alteratio
nis nō eſt in his q̄ fiunt. Neq; enī in habitibꝰ: habitꝰ
enim virtutes et malicie ſunt. Virtus aūt oīs ⁊ mali
cia ad aliquid ſunt: ſicut ſanitas quidem calidorum
et frigidorum menſuratio q̄dā ē: aut coꝝ q̄ ſunt īfra
et ad continens. Sil̄r āt ⁊ pulchritudo ⁊ macies ad
aliquid ſunt Diſpoſitiones enī q̄dā ꝑfecti ad optimū
ſunt. Dico āt ꝑfecti: qō ſanat et diſpoſitū eſt circa na
turam. Qm̄ ergo virtutes et malicie ſunt ad aliqd.
Hec aūt neq; gn̄ationes ſunt: neq; generationes ip
ſoꝝ: neq; alteratio oīno: manifeſtū eſt ꝙ non eſt oīno
quod eſt alterationis circa habitus.

Quum declarat phs ꝙ ſuppoſue
rat. ſ. ꝙ nō ē alteratio niſi ſm̄ has qualitates
ſenſibiles dicens ꝙ nō ē alteratio circa figu
ras ⁊ formas niſi in quātū conſequit̄ alterationē ſen
ſibiliū qualitatū. Nec eſt alteratio circa primā ſpēm
qualitatis niſi in quantū cōſequit̄ qualitates ſenſibi
les, vt circa ſanitatē non eſt alteratio niſi vt cōſequit̄
qualitatū primaꝝ alterationē. Per habitudinem in
telligit habitus ꝑ remotiones deperditiones ⁊ ꝑ ac
ceptiones acquiſitiones. ¶ Declarat phs ꝙ in q̄lita
tibꝰ quarte ſpeciē nō ſit motꝰ alterationis: q; in illis
non dicunt̄ ſubiectū de illis ī recto ſꝫ denominatiue
vt nō dicimꝰ triangulꝰ eſt es ſꝫ eneus ſed in q̄litatibus
tertie ſpeciei dicimꝰ es eē calꝰ: et calꝰ eē es qō q̄deꝫ
in aliis nō dicimꝰ q̄ circa q̄litates quarte ſpeciei nō
eſt motꝰ alterationis. ¶ Etiā dicit phs tex. cō. 16. ꝙ
acceptio finis et ꝑfectionis nō eſt alteratio ſꝫ cū iſte
figure acq̄runt̄ acquirit̄ ꝑfectio ergo nō eſt altera-
tio ⁊ dat exēplū ꝙ domꝰ nō alterat̄ cū ei mittit̄ tectū
Et declarat quomō figure maxime declarāt eſſenti-
as reꝝ q; ſequunt̄ quantitates q̄ maxime ſunt īmēte
ſubſtātie ergo iſte figure ſunt ꝑfectiones in q̄bus nō
eſt ꝑ ſe motꝰ. ¶ Poſtea ꝓbat phs ꝙ in pria ſpecie q̄-
litatis nō eſt ꝑ ſe motus: q; tales vt ſanitas dicūt ali-
quā relationē ad quā nō eſt ꝑſe motꝰ dicit ꝙ ſanitas
eſt cōmenſuratio calidoꝝ et frigidoꝝ ī ordine ad in-
fra ideſt humores et ad cōtinens ideſt hominē eſt. n.
aliquid ſanitas ad hominē et nō ad leonē: ſimil̄r aūt
macies ideſt eē expeditū ad motum et pulchritudo
ſunt ad aliqd et in q̄ntū talia nō eſt ad ipſa ꝑſe motꝰ
ſunt enī hec diſpōnes perfecti ſcilicet in natura ad
optimū ideſt finē q̄ eſt operatio.

Neq; itaq; circa aīe vtutes
T. cō. 18. et malitias. Virtꝰ. n. q̄daꝫ ꝑfectio eſt
vnūq̄dq; . n. tūc maxie ꝑfectū ē: cū at
tingit proprie virtuti: ⁊ tunc ē maxie
ſm̄ nām: vt circulꝰ tūc maxie ſm̄ nām
ē cū maxie circulꝰ ſit. Malitia āt cor
T. cō. 19. ruptio horum et remotio eſt ¶ Fit q̄dē igit̄ cū quo-
dā alterat̄: et acceptio virtutis: et remotio malitie:
alteratio tn̄ hoꝝ neutrū ē. Qō aūt alteret̄ aliqd ma
nifeſtū eſt. Virtꝰ q̄dē enī: aut impaſſibilitas q̄dā eſt
aut paſſibile eſt ſic. Malitia aūt paſſibilis: aut con-
traria paſſio vtuti eſt. Et totā moralē virtutē in vo-
luptatibꝰ et triſtitiis accidit eē: aut enī ſm̄ actū ꝙ vo
luptatis: aut ꝑ memoriā: aut ſpem. Si q̄dē igit̄ ſm̄
actū ſenſus eſt cā. Si vo ꝑ memoriā: aut ꝑ ſpem ab
ipſo eſt: aut enī inſunt q̄lia paſſi ſumꝰ reminiſcentibꝰ
T. cō. 20 voluptatis: aut q̄lia patiemur ſperantibꝰ. ¶ At vero
neq; ī itellectiua pte aīe ē altero. Sciēs enī ad aliqd
maxie dicitur hoc aūt manifeſtū. Secūdū enim nul-

lā potētiā motis. factū eſt qō ē ſciētie: ſꝫ cū extiterit
q̄dā. Ex ea enī q̄ eſt ſm̄ ꝑtē expientia accipimꝰ vni
uerſalē ſcientiā. Neq; igit̄ actꝰ gn̄atio eſt: niſi aliqs
reſpectionē et tactū gn̄ationes dicat. Imōi enī ac-
tꝰ. ¶ Que aūt ex principio acceptio ſcientie non eſt
gn̄atio neq; alteratio. In q̄etari enī et reſidere aīa
ſciens fit et prudēs. Sicut igit̄: neq; cū dormiēs ex
citet̄ aliqs aut ebriꝰ pauſet: aut infirmās ordinetur
factꝰ ſciens q̄uis priꝰ non poterat vti: et ſm̄ ſcientiā
agere: ſꝫ mutata perturbatione: et in ſtatū reuenien
te mente ineret potentia ad ſciētie ꝯgruitatē. Hoc
igit̄ aliqd fit ex principio in ſcientia exiſtētia. Tur
bationis enī q̄es q̄dā et reſidētia: neq; igit̄ infantes
poſſunt adiſcere: neq; iudicare ſenſibꝰ ſil̄r preſbyte
ris. Multa enī ꝑturbatio circa ipſos et motꝰ. Stat̄
aūt et pulſat̄ turbatio. aliq̄ndo quidē a nā: aliq̄ñ aūt
ab aliis. In vtriſq; aūt his alterari aliqd accidit: ſi-
cut cū ſurgat et fiat vigilans ad actū. Manifeſtum
igit̄ ꝙ huius ipm̄ alterationis in ſenſibilibꝰ eſt et in
ſenſibili parte aīe. In alio autem nullo niſi ſm̄ accn̄s

In hac lectione ſexta ꝓbat phs
ꝙ non eſt per ſe motus ad virtutes quia virtꝰ
eſt queddā ꝑfectio que acquirit̄ in inſtanti: ſꝫ
ad illā ꝑfectionē acq̄rēdaꝫ requiritur motꝰ. ſ. mode
ratio paſſionū dat cōparationē de circulo q̄ vt circu-
lus et perfectio acquiritur in inſtanti: ſed vt acqui-
rat hanc perfectionem requirunt ꝓrius motus ad
illam. Et eodem modo dicit ꝙ malitia eſt corruptio
virtutis et perfectionis que fit ī inſtanti ꝙ aūt ante
virtutem fiant tales motus probat ſiue teneamus ꝙ
virtus eſt moderatio paſſionum ſiue teneamus ꝙ vir
tutes ſunt queddam impaſſibilitates ante quas ac-
quiſitas requiritur motus. ¶ Adducit aliam ratio-
nem ꝙ acquiſitione virtutū fiat motus dicens virtu-
tem eſſe circa voluptates et triſtitias q̄ ex ſenſu cau
ſantur ſiue in preſenti ſiue per memoriam de preteri
to ſiue per ſpeciem de futuro: et hoc totum fit per ali
quam alterationem preuiam ergo ante acquiſitionē
virtutis hoc fit per alterationem preuiaꝫ. ¶ Poſtea
vero philoſophꝰ textu cōmenti. 20. probat ꝙ ad ſci-
entiam non ſit per ſe motus: quia ſtat ſcientiaꝫ acq̄ri
vbi intellectus non moueatur: ſed ſolum circa ſenſꝰ
fiat experientia. ¶ Quare infert productionem ſci
entie non generationem eſſe ſed actum conſequentē
aliquod principium productiuum. ¶ Adhuc ꝓbat
philoſophus ꝙ ſcientia non acquiratur per motum:
quia anima in quieſcendo fit ſapiens. Plures enim
per turbationes ſcientiam deſtruunt ⁊ ponit. Exem
plum in ebriatus; et infirmans et dormiens habētes
ſcientiam non vtuntur ea: quia non habent quietos
humores donec reſideant et pueri non poſſunt bene
cogitare ob augmentuꝫ. Quare recte dicebat mar
ſilius ficinus de triplici vita oportere litteratos eſſe
occioſos corpore negocioſos mente ibi dicit nō poſſe
iuuenes ita bn̄ cogitare vt preſbiteros. i. ſenes et di
cit ꝙ in intellectu fit mutatio non de ꝑ ſe: vt ī ſenſibꝰ
ſꝫ ſm̄ accn̄s: q; ꝓ hoc ſtatu depēdet itellectꝰ a ſenſu.

Dubitabit auteꝫ vtique ali- T. cō. 21.
quis: vtrum omnis motus omni cō-
parabilis ſit aut non. Si igitur oīs
cōparabilis eſt; et equaliter velox eſt
quod in equali tpe equale mouetur:
erit circularis aliquis equalis recto:
et maior etiam et minor. Amplius alteratio et loci
mutatio quedam equalis: cū in equali tempore ali-

qnid quidem alteretur aliud vero ducatur. Erit er-
go paſſio equalis longitudini. Sed impoſſibile eſt
Si ergo in equali tempore ſecũdum equale mouea-
tur: tunc equaliter velox eſt equalis aũt non eſt paſ-
ſio oĩs longitudini; quare: non erit alteratio loci
mutationi equalis neq̃ minor. Quare non oĩs cõpa
rabilis ❡ In circulo aũt et recto quomodo contin-
get; In conueniẽs quidem eñ eſt niſi ſit in circulo ſi
militer hoc aliquid moueri et hoc in recto: Sꝫ mox
neceſſe eſt aut velociꝰ aut tardius ſicut hoc deorſum
hoc aũt ſurſum. ❡ Amplius nihil differt in ratione ſi
aliquis dicat neceſſarium eẽ velocius mox aut tardi
us moueri. Erit aũt maior et minor circularis recto
quare et equalis. Si eñ in .a. tempore ipſum .b. trã
ſit: aliud autẽ ipſum .c. maius erit .b. ipſo .c. ſic eñ
velocius eſſe dictũ eſt. Ergo ſi ⁊ in minori equale ve
locius eſt. Quare erit aliqua pars ipſius .a. in quo
ipſius .b. circuli tranſibit: cũ ĩ toto .a. ipſum .c. At vo
ſi ſunt comparabilia accidit modo dictũ equale eſſe
rectum circulo: ſꝫ non cõparibilia ſunt neq̃ ğ motꝰ.
Sed quecũq̃ non equiuoca oĩa comparabilia ſunt
qualiter aũt ipſum non cõparabile: vtrum acutiꝰ ſtil
lus: aut vinũ: aut vltima. Quia eñ equiuoca non cõ
parantur. Sed vltima ei que iuxta vltimã cõpara-
bilis eſt qñ idẽ accidit acutũ in vtriſq̃: ergo nõ idẽ
velox: ⁊ hic: et ibi. Multo aũt adhuc minus ĩ altera
tione et loci mutatione. ❡ Aut primũ quidẽ hoc non
verum eſt: ꝙ ſi non ſint equiuoca comparabilia ſunt.
Multã enim idem ſignificat in aqua et in aere: et
non ſunt cõparabilia. Si aũt non duplũ quidẽ idem
Duo eñ ad vnũ: et non cõparabilia ſunt. Aut et ĩ his
eadem ratio. Et namq̃ multum equiuocũ. Sed quo
rundam ⁊ rationes equiuoce ſunt: vt ſi dicat aliquis
ꝙ multã eſt tantum: et adhuc: et ſi aliud aliquid tan-
tundem et equale equiuocũ eſſet Et vnũ aũt ſi cõtin
git ſtatim equiuocũ. ❡ Si aũt et hec et duo. Si eñ
vniuoca multũ et paucũ cur non comparabilia ipſa:
quorum predicatur duplũ. Qm̃ propter quid com-
parabilia alia quidem ſunt: alia vero non: ſi quidem
erat vna natura. Aut quia ſunt in alio prĩo ſuſceptio
Equus quidem igitur et canis comparabilia ſunt:
vtrũ albius. In quo enim prĩo idem eſt ſuperficies ⁊
magnitudo ſimiliter: aqua aũt et vox non ĩ alio nãq̃
ſubiecto ſunt. ❡ Aut manifeſtum ẽ ꝙ erit oĩa ſic vnũ
facere. In alio aũt vnum quodq̃ eſt dicere eẽ: ꝙ erit
idem equale et dulce et albũ: ſed ĩ alio. ❡ Amplius
ſuſceptiuũ cuiuſlibet accidentis non contingens eſt
Sed vnũ vnius eſt primũ. Sic ergo nõ ſolũ oportet
comparabilia non equiuoca eſſe: ſed non habere dif
ferentiã neq̃ quod: neq̃ in quo. Dico aũt ſicut color
habet diuiſionem: non ergo comparabile ſecundum
hoc: vt vtrũ coloratum magis ſit albũ ꝙ nigrũ. Nec
enim comparantur non ſcd̃m aliquem colorẽ; ſed in
quantum color: ſꝫ ſcd̃m albũ.

Declarat philoſophus textu cõ.
ri. quomodo nõ oĩs motus cuilꝫ motui eſt cõ
parabilis. Dicẽs videtur oẽs motus equali
tempore tranſeũtes equale ſpaciũ eſſe eque veloces
ſed ita eſt de circulari et recto: ergo erunt cõpara-
biles et eque veloces: ꝙ ſi ſic alteratio compararet
loci mutationi: et paſſio id eſt paſſibilis qualitas lon
gitudini deniq̃ obijcit pro vtraq̃ parte ꝙ ſint com-
parabiles motus rectus et circularis: ſed vere tenẽ
dum non eſſe cõparabiles nec vnus maior altero aut
equalis. ❡ Poſtea vero phs tex. cõ. 24. dicit q̃ ſunt
illa que ſunt comparabilia et dicit ꝙ illa que nõ ſunt
equiuoca vt acuta dicit vox acutus gladiꝰ; acutum
vinum ſed non vnũ acutiꝰ alio. ❡ Obijcit cõtra hoc
phs probando multa non eẽ cõparabilia quãuis nõ
equiuoca cũ non eſt eadem natura vt multũ eſt vni-
uocũ aeri et aque et nõ comparabilia ꝑꝑ non eandẽ
naturam vtriuſq̃ vocat aũt hic naturam ſubiectum
vt non: aqua et vox in magnitudine cõparabilia: q̃
magnitudinis aque ſubiectũ eſt ſuꝑficies: ⁊ magni-
tudinis vocis ſubiectũ eſt ſonus: ſed bene equus et
canis cõparabilia ĩ albedine; q̃ habẽt idẽ ſubiectũ
ſcilicet ſuꝑficiẽ. ❡ Poſtea phs tex. cõ. 28. dicit ꝙ nõ
ſufficit ad bonã cõparationẽ ꝙ cõparabilia non ſint
equiuoca et ꝙ habeant ſimile ſubiectũ: ſed et eandẽ
ſpeciẽ ſpecialiſſimam. Naꝫ album nigro non dicitur
magis coloratum.

Si et circa motũ eque ve-
lox qd̃ in equali tempore mouetur ꝑ
equale tantum longitudinis in hac. T.cõ.50.
❡ Si aũt aliud quidem alteratum ẽ
aliud vo ductum. Equalis ergo hec
alteratio: et ſimiliter velox loci mu-
tatio: ſꝫ in conueniens. Cauſa ãt q̃ motꝰ habet ſpeci
es. Quare ſi que in equali tempore ducta equali lõ
gitudine eque velocia erit equalis rectus et circu-
laris. Utrũ ergo cauſa quia loci mutatio genꝰ: aut
quia linea genus. Tps quidem eñ ſemper idẽ ato-
mon ſpecie. Aut quia ſimul illa ſpecie differunt: et
loci mutatio ſpecies habꝫ: ſi quidem ſpecies habet
illud ſuꝑ qd̃ mouetur. Aliquãdo aũt in quo vt ſi per
pedes ambulatio: ſi ale volatio: aut non: ſꝫ figuris lo
ci mutatio alia. Quare que in equali tpe mouentur T.cõ.51.
ſecundũ eandẽ magnitudinẽ eque velocia: ſed idẽ
indifferens ſpecie: et moueri ĩdifferẽs ſpecie. Qua
re hic conſiderandum que differentia motus. Et ſi
ſignificat ratio hec: ꝙ genus non vnũ aliquid eſt: ſed
iuxta hoc latent multa: ſuntq̃ equiuocationem alie
quidẽ multũ diſtantes: alie vero habentes quandã
ſimilitudinẽ. Alie vero proxie: aut genere: aut ſimi-
litudine Unde nõ videntꝰ equiuocationes cum ſint.
Quãdo igitur altera eſt ſpecies: ſi idem in alio aut
aliud in alio: aut aliud in eodem. Aut quis terꝰs: aut
quo diſcernimus qd̃ idem eſt album et dulce: aut ali
ud: q̃ in alio videtur alterũ aut q̃ omnino nõ idẽ
❡ De alteratione aũt quomodo eſt equaliter velox T.cõ.52.
altera alteri: ſi itaq̃ eſt ſanari alterari: eſt aũt hunc
quidẽ velociter: alium tarde ſanatum eſſe: et ſimul
quoſdã: quare erit alteratio equaliter velox: ĩ equa
li eñ tpe alteratum eſt. Sed quid alteratũ eſt: equa
le eñ hic nõ dicitur: ſed ſicut ĩ quantitate equalitas:
ita hic ſimilitudo. Sed ſit idem qd̃ mutatum eſt in
equali tempore eque velox. ❡ Utrum ergo in quo T.cõ.54
paſſio aut paſſionem oportet cõparare. Hic quidẽ
igitur ꝙ ſanitas eadem ſit eſt accipere aut neq̃ ma
gis neq̃ minus; ſed ſimiliter exiſtit. Si aũt altera
paſſio ſit qua alteratur qd̃ ſit album et quod ſanatur
His nihil idem neq̃ equale neq̃ ſimile: aut iam hec
ſpecies faciunt alterationis: ⁊ non eſt vna: ſicut neq̃
loci mutatio. Quare cõſiderandũ quot ſint ſpecies
alterationis: et quot loci mutationis. Si quidẽ igi
tur que mouẽtur: ſpecie differunt: quorum ſunt mo-
tus ſecundũ ipſa et non ſecundum accidens: et mo
tus ſpecie differũt. Si vero genere genere. Si aũt
numero numero. ❡ Si igitꝰ vtrũ oportet ad paſſio-
nem reſpicere; ſi diẽ ſit; aut ſimiles; aut equaliter ve

loces alterationes: aut in id qd̃ alteratur: vt ſi huius
quidem hoc ablatum ſit: huius aũt tantum: aut in
vtraq̃: et eadẽ quidem aut alia paſſione ſcd̃m ꝙ ea
dem. Equalis aũt aut in equalis: ſecũdũ ꝙ illa ĩeq̃lis
Et in generatione aũt et corruptione idẽ conſiderã
dum ẽ: quoniã eque velox generatio eſt: ſi in equal i
tẽpore idẽ indiuiſibile: vt homo: ſꝫ non animal. Ue-
locior aũt eſt: ſi in equali tpe alterum eſt. Non enim
habemus aliqua duo: in quibꝰ alter itas ſicut diſſimi
litudo. Et ſi numerꝰ ſubſtantia maior et minor nume
rus ſimilis ſpeciei. Sꝫ equiuocum eſt qd̃ cõmune: ⁊
vtrũq̃ ſicut que plus; paſſio autem excellens magis
quantũ aũt maius.

Ariſtoteles in preſentiarũ decla
rat ꝙ motus dicitur eq̃ velox ſi ſit eiuſdẽ ſpe
ciei cũ alio: Nã alteratio nõ eſt eq̃ velox cũ
loci mutatione. Poſtea dicit ꝙ non ſatis ẽ ad hoc ꝙ
aliqua eque velociter moueãtur: ꝙ equalia ſpacia ꝑ
tranſeãt: ſꝫ ꝙ ſpacia ſint ambo recta: vel ãbo curua.
Poſtea dicit: ꝙ tps eſt athomũ id eſt vnius ſpẽi; ſed
mutationes differunt ſpecie. preterea dicit tex tꝰ ꝙ
hec diuerſitas figurarũ ex pte ſpacij facit diuerſita-
tem motus ſpecificam: ſꝫ diuerſitas figurarũ ex pte
mobilis non facit hanc diuerſitatem vt ſi mobile ſit
figure acute vel obtuſe. Dicit p̃terea tex. ꝙ motꝰ dif-
ferentes ſpecie non cõparantꝰ et hoc dicit tex. cõ. 21.
Poſtea vero dicit: ꝙ ĩ genere latẽt equiuocationes:
q̃ multa ſunt equiuoca ſaltim phyſice et tñ apparẽt
vniuoca vt ly homo cũ dicitur d̃ homine viuo ⁊ picto
propter ſimilitudinem quandã veri hominis appa-
ret vniuocũ. Unde ſequitꝰ ꝙ ly corpꝰ vt dicitꝰ de cele-
ſti et de corruptibili eſt vniuocũ logice ſꝫ nõ phiſice
et dat doctor ſan. rationẽ quare que ſunt vnius ſpẽi
ſunt cõparabilia: q̃ conueniunt in forma vltra: ſed
que ſunt vnius generis non ſunt cõparabilia: q̃ non
conueniunt in vna forma. Phs vlterius querit duas
queſtiones: vnã de ſpecie et aliam de diffinitione de
ſpecie q̃rit qñ ſit iudicanda altera ſpecies et dicit:
ꝙ nõ eſt iudicanda: q̃ eadẽ nã ſit in alio et alio ſuſce
ptibili, ſicut dixit Plato: ſꝫ potiꝰ eſt iudicanda: q̃ eſt
alia natura in alio ſuſceptibili. 2. q. mouet de diffini
tione dicens q̇d ſit terminꝰ id eſt que ſit diffinicio d̃-
clarans ſpeciẽ et: q̃ ea que ſunt idẽ diffinitione ſunt
eadẽ ſimpl'r ideo quaſi ſoluens ſubiungit ꝙ illud eſt
propria diffinicio rei quo poſumus diſcernere vtrũ
ſit idẽ: aut aliud puta albũ vel dulce et dicit ꝙ eẽ ali
ud ſtat dupl'r vno mõ ex pte ſubiecti alio mõ: q̃ dif-
ferunt ſpecie inter ſe. Ex quo in fert ꝙ eadẽ eſt ratio
idemptitatis et diuerſitatis in ſpecie et in diffinicio
ne. ❡ Poſtea vero phs tex. cõ. 52. declarat qñ alte-
rationes ſunt eque veloces et res pondet qñ equal'r
intenſiue acquiritꝰ in qualitatibꝰ atq̃ ꝑ equalia ſub
iecta ſi ſint qualitates extenſe debent tñ qualitates
acquiſite eẽ eiuſdẽ ſpeciei. ❡ Poſtea vero tex. cõ. 53
et. 54 declarat que generatio ſit velocior alia et di-
cit ꝙ vna generatio eſt maior altera ſi ſit eiuſdẽ ſpe
cie et maioris ſubiecti. ❡ Poſtea agit de cõparatio
ne generationis ꝯꝫ ſententiã platonis que ponebat
numerũ eẽ ſubſtantiã rei Unde plato ſolũ ponebat di
uerſitatẽ in quantitate: ſꝫ ſimilitudinẽ in ſubſtantia
et inde eſt: ꝙ in ſubſtantia non ẽ nomen poſitũ ſigni-
ficans diuerſitatẽ que accidit ex maioritate et mino
ritate numeri ſicut in paſſionibꝰ. Nã dicimꝰ magis
albũ: vel magis ſanum: et in corpore maiꝰ corpus: ſꝫ
non habemꝰ nomen poſitũ quo ſignificetꝰ maioritas:
vel minoritas ſubſtantie ꝓueniens ex maiori vel mi
nori numero.

Quoniam aũt mouens mo- T.cõ.55
uet ſemꝑ per aliq̃d et ĩ aliquo: ⁊ vſq̃
ad aliquid. Dico aũt in aliquo: q̃ in
tẽpore. Uſq̃ aũt ad aliq̃d: q̃ ad quã
tam aliquã longitudinem: ſemꝑ eniꝫ
ſimul mouet et mouit: quare quantũ
aliquid erit qd̃ motũ eſt: et in quanto. Sit igitꝰ .a. qd̃
eſt mouens .b. aũt qd̃ mouetur. Quantacũq̃ aũt lõ-
gitudo mota .c. In quantocũq̃ eſt tpe in quo eſt .d.
In equali igitur tpe equalis potentia ei in quo ẽ .a.
medietatem ipſius .b. duplicem ipſius .c. tranſibit:
ipſum aũt .c. in medietate ipſius .d. ſic eñ erit analo
gia. ❡ Et ſi eadẽ potentia idem in hoc tantundem T.cõ.56.
mouet: et medietatem in medietate mouebit: et me
dia virtus mediũ mouebit in equali tpe. Ut ipſiꝰ .a.
potentie ſit et medietas que eſt ipſum .e. et ipſius .b.
ꝫ. ſit medium. Simil'r igitur ſe habent et ſcd̃m ana-
logiam virtus ad graue. Quare equale ⁊ in equali
tpe mouebit. Et ſi .e. ipſum .ꝫ. mouet in ipſo .d. ſcd̃ꝫ .c.
non neceſſariũ eſt in equali tpe .c. duplum ipſo .ꝫ: mo
uere ſcd̃m medietatem ipſius .c. Si vero .a. b. moue
bit in ipſo .d. quantũ eſt ip̃m .c. medietas ipſius .a. q̃
eſt in quo eſt .e. ipſum. b. non mouebit in tempore in
quo eſt .d. neq̃ in aliquo ipſius. d. ipſius. c. ſcd̃m qd̃
eſt analogia ad totum .c. ſicut eſt .a. ad .e. omnino .n.
ſi cõtingit non mouebit nihil. Si enim tota virtꝰ to-
tum mouit: medietas nõ mouebit: neq̃ quantã: neq̃
in quocũq̃. Unus eñ mouet nauem: ſi quidẽ nauem
trahentium dccidit potentia in numerũ et longitu-
dinẽ: quam oẽs mouerunt. Propter hoc zenonis ra
tio non eſt vera ꝙ ſonet milij quelibet pars. Nihil .n.
prohibet non mouere aerẽ in nullo tpe tantum quã-
tum moueret cadens totus modius. Neq̃ itaq̃ tã-
ta pars quantacunq̃ mouebit cũ toto ſi ſit ꝑ ſe hoc
non mouet: neq̃ enim nihil eſt: ſed potentia in toto.
❡ Si vero duo et vtrunq̃: hoꝝ aũt vtrũq̃ mouet tã T.cõ.58.
tũ in tanto; et compoſite potẽtie compoſitũ ex graui
bus equali mouebunt longitudine et in equali tem-
pore: analogum nãq̃. ❡ Sic igitur in alteratione ⁊ T.cõ.59.
in augmento aliquid quidẽ eñ eſt augens: aliquid
autẽ et qd̃ augetꝰ. In quanto aũt tempore: et quotũ
aliquid quidem auget: aliud aũt augetꝰ. Et alterãs
quidem et qd̃ alteratur: ſimiliter aliquid ⁊ quantũ
ſm̃ maius et minus altera ſunt ⁊ ĩ quanto tempore.
In duplo duplum et duplũ in duplo. Medium aũt
in medio tpe, aut ĩ medio mediũ, aut ĩ equali duplũ.
Si aũt alterans aut agens tantũ in tanto tpe auget
aut alteret: non neceſſe eſt et mediũ: in medio et in
medio mediũ. Sed nihil: ſi cõtingit: augmentabit:
ſicut et et in graui.

In hac lectione Ariſt. ponit ſuas
calculationes. Phs tex. cõ. 55. dicit ꝙ mouẽs
local'r ſemper mouet aliqd̃ mobile ⁊ in aliquo
tempore per aliquam quantitatẽ ſpacij ⁊ per aliquã
partẽ tpis ⁊ ſemper mouet et mouit: vnde ſequitꝰ ꝙ
illud qd̃ mouetꝰ eſt diuiſibile et etiã illud ꝑ qd̃ mouetꝰ
et tps in quo mouetꝰ mouens aũt non oẽ eſt diuiſibile
vt ꝓbabitꝰ in. 8. tex. cõ. 86. Nunc aũt placet pho po
nere regulas calculandi ꝑ analogias ⁊ ꝓportiones
mouentium ad mobilia. Et prima regula calculan-
di eſt talis. Si aliqua potentia mouet aliquod mo
bile per aliquod ſpaciũ in aliquo tpe: medietatem
illiꝰ mobilis per duplũ ſpaciũ mouebit: vel eq̃lis po

tentia in eodem tpe:vel eadē in alio equali. Alia re
gula ē ꝙ medietatem mobilis mouebit per idē ſpa
tiū equalis potētia ī medietate tpis:⁊ hoꝝ rō eſt:qꝛ
ſic ꝯſeruabit̄ eadē analogia.i.eadem ꝓportio:mani
feſtū:n.ꝙ velocitas motꝰ eſt ex victoria potentie mo
uentis ſuper mobile:quanto aūt mobile fuerit minꝰ
tanto potentia mouentis magis excedit ipm:vñ ve
lociꝰ mouebit velocitas aūt motꝰ diminuit tps ⁊ au
get longitudinē ſpacij:qꝛ velocius eſt ꝙ in eq̄li pte
pertranſit maiorē magnitudinē:et eq̄lē magnitudi
nē in minori tpe vt in.6.ꝓbatū eſt.ergo ſm ꝓportio
nem qua ſubtrahit̄ a mobili opꝫ ſubtrahi de tpe:vl'
addi ad longitudinē ſpacij:dū mō mouens ſit idē vel
equale.¶Ponit aliā reglam phs tex.cō.36.ſi aliq̄
potentia mouet aliquod mobile ꝑ aliqđ ſpaciū in ali
quo tpe media virtꝰ mouebit medietatē mobilis in
eodē tpe et medietatē mobilis in eodē tpe et medie
tatē mobilis mouebit per eq̄lē magnitudinē ī ſubdu
plo tpe.Poſtea phs excludit duas falſas cōpatiōes
ex pte mouentis ꝙ ſi aliqs motor moueat medietatē
mobilis ꝑ aliqđ ſpaciū ī aliquo tpe qđ medietas mo
uētꝭ moueat totū mobile ꝑ idē ſpaciū ī ſubduplo tpe
Nā forſam nō poterit mouere mobile:qꝛ a ꝓportiōe
minoris ī eq̄litatis nō fit actio.Secūda excluſio opi
nionis falſe eſt ꝙ non opꝫ ꝙ ſi potentia mouens que ē
a.moueāt aliqđ mobile per aliqđ ſpaciū ī aliquo tpe
medietas mouentis moueat totū mobile qđ eſt.b.in
eodē tempore nec per q̄cūqꝫ ptē ſpacij qꝛ forſam eſt
ꝓportio minoris in equalitatis.

¶ Scdm̄ premiſſa ſoluit rōnē zeno

nis que ꝓbabat ꝙ ſi cadat modius milij in terra qđ
libet granū d̄beret facere ſonū propriū: ad quod di
citur ꝙ cū eſt coniunctū alteri bene poſſet: ſed ſepa
ratim nō poſſet.¶Poſtea vero phs tex.cō.38.dicit
ꝙ qualis eſt proportio diuiſorū talis eſt coniūctorū:
ita ꝙ vult dicere qđ ſi a potentia mouet.b.mobile:et
c.potentia.d.mobile per aliqđ ſpaciū ī aliquo tēpo
re ambe potentie mouebunt.c.d.mobilia per idem
ſpaciū in eodem tpe.¶Poſtea vero philoſophꝰ tex.
cō.36.dicit ꝙ eedē regule ſunt aſſignande de augmē
tatione.Pria eſt:ſi aliqua potentia mouet aliquod
mobile in aliquo tpe in duplo mouebit duplū et me
diū in medio tpe aut in equali duplū.Poſtea exclu
dit falſam cōpationem ꝙ aliqs putaret ꝙ ſi aliq̄ po
tentia moueat motu alterationis et augmenti aliqđ
in aliquo tpe non neceſſe eſt ꝙ medietas potētie mo
ueat totū ꝑ medietatē in eodem tpe:forſam non mo
uebit ſicut dictū eſt de grani.

¶ Circa has calculationes phi ſpe

culatꝰ ſunt multa in noſtro tractatu de calculationi
bus iđ ad aliud recurre.

¶Explicit ſeptimus liber phiſi.

¶ Incipit octauꝰ liber phiſi.

T.cō.1. Trū aūt factus ſit ali
quando motꝰ:cū non eēt pri
us:et corrūpit̄ iterū:ſic ꝙ mo
ueri nihil ſit:aut neqꝫ factꝰ eſt
neqꝫ corrumpit̄:ſꝫ erat ſemp:
et erit:et hoc īmortale:et ſine
quiete exiſtit in his q̄ ſunt:vt
vita q̄dā ens nā oībꝰ ſubſiſten
tibꝰ.Eſſe quidē igit̄ motū om
nes affirmant de natura aliquid dicētes:ꝓpter hoc
ꝙ mundū faciūt:et d̄ ḡnatiōe ⁊ corruptione eē cōſi

derationē oībꝰ his ipis:quā impoſſe ē eē niſi ſit motꝰ
Sꝫ quanti q̄dē infinitos mundos dicunt eē:et quoſ
dam q̄dē fieri:quoſdā aūt corrumpi:ſꝫ mūdoꝝ ſem
per dicunt eē motū.Neceſſariū enī generationes et
corruptiones cū motu eē ipſoꝝ.¶Quicūqꝫ aūt vnū
et non eē ſemꝑ et de motu apponūt ſm rōn em. Si T.cō.2.
igit̄ cōtingit aliquando nihil moueri dupliciter ne
ceſſe eſt hoc accidere.Aut enī ſicut Anaxagoras di
cit.Inquit enī ille ſimul oībꝰ exiſtentibꝰ et qeſcenti
bꝰ in infinito tpe motū facere intellectū et diſgrega
re:aut ſicut Empedocles in parte moueri:et iterum
quieſcere.Moueri q̄dē cū amicitia ex multis faci
at vnū:aut diſcordia multa ex vno:quieſcere aūt in
medijs tpibꝰ dicens ſic:in quātū q̄dē ex pluribꝰ vnū
dicit naſci:in quātū iterū ex vno geminato plurima
perficiuntur.Sic fiunt res:et nullo mō ipſius eſt ſe
culū vnū:ſic aūt permutant̄:neqꝫ ſimul perficiunt̄.
Sic aūt ſemꝑ ſunt imobiles ſcdm circulū. Hoc enī
qđ ſic permutant̄ ab hincinde,dicere ipſum opinan
dū eſt.¶Conſiderandū igitur de hoc q̄uo ſe habet:
pre opere enī non ſolū ad nature conſiderationē ſci
re veritatē:ſed ad ſcientiā de principio primo.

In preſenti Ariſtote.intendit de

clarare qualis ſit primus motor et primū mo
bile:et intendens hoc ꝓbare ꝓbat per eterni
tatē motus cuius quidē demonſtratio (vt placet ſan
cto Thome cōtra cōmentatorē) eſt vniuerſalis d̄ oī
motu.Dicit ergo phs dubitatio eſt vtrū ortus ſit ali
quādo motꝰ:ita ꝙ nunq̄ inceperit nec corruptus ſit
aliquando ita ꝙ nihil eius remaneat anne factꝰ eſt:
ſꝫ ſemper fuit:et ſemper erit et ponit exm̄ in aīalibꝰ:
dicens ꝙ ſi ponat̄ vt quidā dixerūt mundū eē quoda
aīal magnū:et ꝙ homo tandiu viuit quādiu palpi
tat et mouet̄:ſic eodem mō fatendū eſt mundu nunq̄
a motu ceſſare:Poſtea vero phs dicit oēs qui locu
ti ſunt de natura cōſiderarunt de motu ⁊ hoc pꝫ per
hoc qđ dicunt mundū eē factum et generari et cor
rumpi q̄ non poſſunt eē ſine motu eſt igit̄ cōis ſup
poſitio in philoſophia naturali motū eē dabile.Dein
de phs recitat opinionē democriti dicētis infinitos
eē mundos et quoſdā quidē fieri quoſda vero cor
rumpi debere:ſed mundorū ſemper dicunt̄ eē mo
tū neceſſariū eſt:ergo generationes et corruptiōes
eē cū motu mūdorū.¶Poſtea vero tex.cō.2.ꝙ q̄ po
nunt tantū vnū mundū et ponunt ipſum finiendu in
ferunt non ſemper futurū quare et aliquando nihil
moueri qđ quidē duobꝰ modis accidit mundum nō
ſemper fuiſſe.Uno mō ꝙ ſic icepit quod nunq̄ antea
fuerat.Alio modo ꝙ ſic incepit quod aliquando an
tea non fuit et aliquando antea fuit.prime opinio
nis fuit Anaxagoras:ſecūde vero Empedocles.Di
cebat enī Anaxagoras ꝙ oīa quodā tpe ſil' erāt vnū
cum alio cōmixtum:et tunc oīa quieſcebāt.Poſt ꝟo
fiebat diſgregatio et motus illorum:et illā quietē
poſuit tpe infinito:et poſtea intellectꝰ qui ſolꝰ non
erat ꝑmixtꝰ icepit d̄ nouo facere diſgregationē Em
pe.ꝟo dicebat hūc mūdū multotiēs fieri ⁊ diſſolui T.
co.11.ꝓbat ꝙ tps nunq̄ incepit hoc mō ſi tps fuit ali
quod nūc eiꝰ fuit ꝙ ſi ſic tale nūc ē finis p̄teriti et ini
tiū futuri:ḡ an̄ tale nūc fuit aliđ tps ⁊ ſic nō fuit dabi
le p̄mū tps.¶Poſt.phs tex.cō.12.ꝓbat ꝙ motꝰ ſit in
in corruptibilis hoc modo:quia ſi deſineret aliquān
do non ita cito deſineret mobile moueri ⁊ eſſe ꝙ ſi ſic
poſtq̄ mobile deſierit moueri corrūpetur ⁊ erit poſt
motum motus:ſed iſte rationes Ariſt:bene probant

quid ex multis vnū per amicitiam:et ex vno multa
per diſcordiam vnde amicitia erat cauſa corruptio
nis mundi:et diſcordia generationis ī tpibꝰ aūt me
dijs fiebat quies et ponit ariſt.ſen.Empedoclis me
trice vbi dicit̄.Nā quo de multis naſci conſueuerit
vnū atqꝫ iterū in vno generato plura renaſci hoc fi
unt fixūqꝫ ſibi non permanet euum at quo mutantur
nūqꝫ ceſſante recurſu hoc ſic perpetuo ſtabilem ver
antur in orbem cū enī dicit at quo mutant̄ nūqꝫ ceſ
ſante recurſu id Empedoclē arbitrandū eſt intelli
gere hinc in quā illđ et illuc:huc fieri motū.¶Pre
terea phs.tex.cō.3.dicit opere precciū eē hoc ꝑtrac
tare tam ad ſcientiā de natura:ꝙ ēt ad ſcientiam de
primo principio.

T.cō.4. Accipiemus aūt primū ex
diffinitis a nobis in phiſicis priꝰ.Diei
mus aūt motū eē endelechiam mobi
lis ſm ꝙ eſt mobile.Neceſſe ergo exiſ
tere res poſſibiles moueri:ſm vnum
quemqꝫ motum.Et ſine motus diffini
tione omnis vtiqꝫ confitebitur neceſſariū eē motum
poſſibile moueri ſecundū vnūquēqꝫ motū:vt altera
ri alterabile:ferri aūt ſm locū mutabile moueri ſm
vnūquēqꝫ motu:vt alterari alteracile:ferri aūt ſm
locū mutabile.Quare prius oportet eē cōbuſtibile
q̄ cōburat̄ et cōbuſtiuū q̄ cōburere.¶Ergo et hoc
T.cō.5 neceſarium eſt aut facta aliquando eē cū non eſſent
aut perpetua eſſe:¶Si quidem igitur factū eſt mo
T.cō.6. bilium vnūquodqꝫ:neceſſariū eſt prius accepta ali
am mutationē factam eſſe:et motū ſm quē factū eſt
poſſibile motum eē:aut moueri.¶Si aūt que ſunt
T.cō.7. p̄erant ſemꝑ motu non exn̄te irrōnabile quidem vi
detur et ab inſcientibꝰ.At vero magis ingredienti
bus hoc neceſſariū eſt accidere.Si enī alijs quidē
mobilibus exiſtentibus:alijs aūt motiuis:aliquādo
quidem erit aliquod primū mouens:hoc aūt qđ mo
uetur:aliq̄n quidē nihil ſꝫ quieſcit:oportet hoc mu
tari prius.Erat enī aliq̄d cauſa quietis.Quies enī
priuatio motus eſt.Quare ante primā mutatiōem
T.cō.8. erit mutatio prior.¶Alia quidē enī mouent ſingl'a
riter:alia aūt et ſm contrarios motus vt ignis qui
dē calefacit:frigefacit aūt non.Scientia aūt videt̄
contrariorū eē vna.Uidet̄ igit̄ et ibi eē aliquid ſimi
li mō:frigidū enī calefacit ꝯuerſum quodāmō ⁊ abſ
cendens ſicut et peccat voluntariꝰ ſciens:qm̄ e con
trario vtitur ſcientia.Si igitur quecūqꝫ poſſibilia
ſunt facere:aut pati:aut mouere:aut moueri.Hec
aūt moueri non penitꝰ poſſibilia ſunt.Sed ſi ſe hēn
tia et proxima alterutris ſunt.Quare cū proximan
tur:aliud mouet:aliđ aūt mouet̄:cum ſint vt ſit hoc
Tex.cō 9 quidem motiuum:illud vero mobile.¶Si igit̄ non
ſemper mouebat̄:manifeſtū eſt ꝙ nō ſe hēbant:ſicut
nunc poſſibilia:hoc q̄dē mouere:illud aūt moueri ſꝫ
oportuit mutari alterū illorū:Neceſſe enī in his que
ſunt ad aliq̄d hoc accidere:vt ſi non eſt duplū:nunc
aūt eſt:duplū mutari:ſed non vtrūqꝫ alterū.Erit er
T.cō.10. go quedā prior mutatio pria.¶Ad huc aūt priꝰ et
poſteriꝰ quomō erunt tpe non exiſtente:aut tps niſi
T.cō.11. ſit motus.¶Si igit̄ tps numerꝰ motꝰ:aut motꝰ qui
dam:ſiquidem tps ſemper eſt:et motū neceſſe eſt ꝑ
petuū eſſe.At vero de tempore extra vnū concordi
ter intelligi vident̄ oēs.Ingenitū enī eē dicunt ⁊ ꝓp
hoc Democritꝰ demōſtrat tanq̄ impoſſia oīa eē facta
īpoſſe enī ē tps factū eē:Plato aūt tps generat ſolꝰ.
Simile enī cum celo factum eē:celū aūt factū eē di

cit.¶Si igitur impſſe eſt eē ⁊ intelligere tps ſine ip
ſo nunc:nunc aūt eſt medietas quedā et principiū ⁊
finē habens ſimul:principiū aūt futuri tempis.finem
vero preteriti:neceſſe ſemper eē tps:vltimū enī fini
ti accepti temporis in aliquo ipſoꝝ nunc erit.Nihil
enī eſt accipere in tpe preter nunc.Quare qm̄ eſt fi
nis ⁊ principium ipm nunc neceſſe eſt priꝰ in vtraqꝫ
parte ſemper eſſe tempus.At vero ſi tps manifeſtū
eſt:qꝛ neceſſe eſt et motū eē.Si quidē tps eſt paſſio
quedā motus.¶Eadem aūt rō eſt.et de eo ꝙ in cor T.cō.12.
ruptibilis ſit motꝰ ſicut de fieri motū accidit priorē
quandā eē mutationem pria:ſic hic poſterior eſt po
ſteriori.Non enī ſimul quieſcit quod mouet̄:⁊ quod
mobile eſt:et quod comburitur:⁊ quod combuſtibi T.cō.13
le.Contingit enī combuſtibile eſſe:quod non cōbu
rit̄:neqꝫ motū et mouens:et corruptibile igitur in
digebit corrumpi:cū corrumpat̄:et huiuſmodi cor
ruptiuū iterū poſterius.Corruptio enī mutatio q̄dā
eſt.Si igit̄ hoc impſſe:manifeſtū eſt ꝙ eſt perpetu
us motus.

At phs tex.cō.quarti,ꝙ ad pro

bandum eternitatē motꝰ opꝫ nos ſpeculari,
Primo quid ſit motꝰ vt iam dictū ꝙ ſi motꝰ ē
qđ poſſibile eſt moueri eſt ⁊ hoc ſm vnūquēqꝫ motuꝫ
īmo tale ſubiectū p̄cedit ſaltē nā motū:ſꝫ non tpe.Cō
mentator Auerrois in iſta pte incipit oblatrare con
tra noſtrā fidē catholicā multa dicendo ꝙ impſſis eſt
creatio:qꝛ oīs mutatio requirit ſubiectū:ergo īpoſſe
ē ꝙ aliquid fiat ex nihilo.Preterea oē ꝙ fit fit ex op
poſito per accñs ⁊ ex ſubiecto per ſe:ſed in veritate
iſte ꝓbationes oēs bene ꝓbant de motu vel mutatio
ne:ſed non de creatione q̄ eſt ſimplex emanatio q̄ cō
tigit in vniuerſali rerū ꝓductiōe.Ariſt.aūt negauit
hoc in generationibꝰ et corruptiōibꝰ particularibꝰ
extra illā vl'em ꝓductionē.¶Poſtea vero phs tex.
cō.5.dicit ꝙ ſi motus aliq̄n incepit:aut mouentia et
motiua ſunt aliq̄n facta cum prius non eēnt:aut ſunt
perpetua:ſi ergo dicat̄.ꝙ vnūqđqꝫ mobile eſt factū
neceſſe eſt dicere:ꝙ an̄ mutationē q̄ eſt prima ſit alia
mutatio qua ipm mobile factū eſt.Si vero dicat̄,ꝙ
ea mobilia ſunt eterna,ſi eternaliter mouebant̄ non
incepit motus:et ſi incepit motꝰ ipa quieſcebāt.Dā
da ergo cauſa que talem q̄etē abſtulerit:et illa erat
aliq̄d motꝰ ergo ante primū motū fuit motus Ariſt.
in preſentiarū mouet quandam obiectionem dicēs
ꝙ ſicut contingit in itellectu quendam per ſuam ſci
entiam et bene agere et male:et moueri ad oppoſi
ta abſqꝫ aliqua ſui mutatione ſic eodem modo vide
tur ꝙ idem poſſit incipere motum et tollere quietē
ſine hoc qđ per motum tollat̄ illa quies ⁊ dicit philo
ſophus tex.cō.8.alia quidē mouēt ſingl'r.i.vno mō
alia vero ſm contrarios motꝰ prioris exm̄ eſt ignis
poſterioris intellectus.¶Poſtea vero philoſophus
vlteriꝰ dicit ꝙ:ex quo applicato mouente et mobili
contingit nō agere hoc iđ eſt:qꝛ deficit aliq̄ habitu
do q̄ neceſſe ē acq̄ri vel ꝑ motū vniꝰ vel āboꝝ ꝙ ſi ſic
ergo tā intellectu q̄ ī alijs ad remouēdā q̄etē opꝫ ꝓ
cedere motū.¶Poſt.vero.tex.cō.10.ꝓbat idē.ſ.ꝙ
nunq̄ fuerit primꝰ motꝰ hoc mō:ſi aliqđ mobile nunc
mouet̄ et priꝰ non mouebat̄ hoc non pōt eē niſi ī tpe
qꝛ priꝰ et poſterius concernūt tps ꝙ ſi ſic;ſequit̄ ꝙ ſi
priꝰ fuit tempꝰ ergo priꝰ fuit motꝰ:qꝛ tps eſt paſſio
p̄ns motū.Poſt.phs dicit oēs phos (excepto Plato
ne) dicunt tps ingenitū eē:plato vero ſicut athicus.
Moſes dicit genitū et factū ſit̄ cū celo ¶Phs tex.

de mutatione vel motu:non autem de ſimplici ema-
natione:ſimiliter et ratio que fit ad probandū ꝙ non
incepit mundus quam facit Auerrois et philoſophꝰ
primo de celo dicens,ꝙ vel mundus ſit a primo mo-
tore ſicut ab agente naturali vel per voluntatem:
Si primum: ſequitur mundum ab eterno fuiſſe fa-
ctum cum primꝰ motor ſit eternus ſi vero dicatur:ꝙ
eſt factus per voluntatem ſic arguitur quādo volun-
tꝰ poſtponit aliquid facere:vel eſt quia non poteſt
pro tunc facere et hoc non in deo cum ſit omnipotēs
vel eſt:quia impeditur ab alio et hoc etiam non:vel
eſt quia non vult cōmunicare bonū: et ſic deus eſſet
inuidus quod abſit:vel eſt:quia expectat meliorē oc
caſionē et hoc etiam non:q2 ante mundi creationem
nihil erat:ſed hec ratio locum non habet in agente
humili quod et ipſum tempus ſimul cum ceteris pro
ducit:cū eñ dicimus res non ſemper fuiſſe a deo pro
ductas:non intelligimus ꝙ infinitum tempus preceſ
ſerit in quo deus ab agendo ceſſauerit: et poſt mo-
dum tempore determinato agere cepit: ſed ꝙ deus
tempus et res ſimul inceſſe produxerit poſtꝙ non fue
rant:et ſi non reſtat in diuina voluntate conſideran-
dum ꝙ voluerit facere res non tunc:ſed poſtea quaſi
tempore iam exiſtente:ſed cōſiderandum ſolum eſt
hoc quod voluit ꝙ res et tempus durationis earum
inceperint eſſe poſtꝙ non fuerāt:ſi autem queratur
quare hoc voluit ſine dubio:dicendum ꝙ propter ſe
ipſum ſicut eñ propter ſe ipſum res fecit vt in eis ſue
bonitatis ſimilitudo manifeſtaret:ita voluit eas non
ſemper eē:vt ſua ſufficiētia manifeſtaretur in ꝙ oībꝰ
alijs non exiſtentibus ipſe in ſeipo oēm ſufficientiam
beatitudinis habuit ⁊ virtutis ad rerum productio
nem:et hoc quidem dici pōt quātū humana rō cape
re pōt de diuinis:ſaluo tñ ſecreto diuine ſapiētie qđ
a nobis cōprehendi non pōt. Textus.

Ed non aliquando quidē
erat:aliqñ aūt non. Et nāq3 aſſimilat
ſic dicere figmento magis. Silr aūt
T.cō.14 et dicere:q2 aptū natū ſic eſt: et hoc
op3 opinari eſſe principiū:ſicut videt
vtiq3 Empedo. dicere:ꝙ tenere ⁊ mo
T.c.15. uere in parte amicitiam et diſcordiam ineſt rebꝰ ex
neceſſitate:quieſcere aūt inter tp̄s. ¶ Fortaſſis aūt
e-vnū principiū facientes ſicut Anaxagoras ſic vtiq3
dicerent. At vero nihil inordinatū eoꝝ q̄ natura ⁊ ſm̄
nāz ſunt. Natura. n. oībꝰ cā ordinationis eſt: infinitū
aūt ad infinitū nullā rōnē h3. Ordinatio aūt oīs rō ē
Infinito āt tp̄e quieſcere:poſtea motū eē aliqñ: huiꝰ
aūt neq3 vnā, oriaz eſſe;quare nunc magis ꝙ priꝰ. Ne
q3 iterū aliquā ordinationē hr̄e non iā nature ē opꝰ.
Aut.n.ſimplr ſe h3:qđ ē nature:et nō aliqñ quidē ſic:
aliqñ vero alr:vt ignis natura ſurſū fert:⁊ nō aliqñ
quidē ſic:aliqñ vero nō:aut rōnē h3 qđ nō eſt ſimplr.
Quare dignus eſt ſicut Empedo:et ſi quis alter di-
xit,ſic habere in pte quieſcere omne et moueri iterū
Ordinationem enim iā h3 quandā huiuſmodi. S3
oportet hoc dicentē nō affirmare ſolū ſed cauſam ip
ſius dicere:et non apponere nihil:neq3 velle digni-
tatem irrōnabilē:ſed aut inductionē:aut demōſtra-
tionem ferre. Hec quidem eñ non cauſe poſite ſunt
neq3 in hoc erat amicitie vel inimicitie eſſe. S3 hu-
iuſmodi quidē congregare:illiꝰ vero diſgregare:ſi
vero determinetur quod eſt in parte:dicendū eſt in
quibus ſic ſunt:ſicut quia eſt aliquid qđ congregat
hic amicitia;et fugiunt inimici ab inuicē. Hoc eñ

ſupponit et in toto eſſe:videt eñ et in quibuſdā eſſe
ſic:ꝙ aūt et ſm̄ equalia tempora:indiget aliqua rōe
Omnino enim exiſtimare principiū hoc eſſe ſuffici-
ens quod ſemper aut eſt ſic:aut fit:non recte ſe hab3
opinari. In quo democritus reducit de natura cau-
ſas ꝙ ſic et quod prius factum eſt:ipſiꝰ aūt ſemp nol
uit principiū querere:⁊ in qbuſdā dicēs recte. Qđ
aūt in omnibꝰ non recte. Et enim trigonum ſemper
habet duobus rectis equales angulos: ſed tamē eſt
perpetuitatis huiuſmodi altera cauſa: principiorū
igit non eſt altera cauſa;ſed ppetua ſunt. ¶ Quod
quidē igit nullum tp̄s erit:neq3 erat qñ motꝰ nō erit T.cō.16.
ſiue non erat:tanta dicta ſunt.

Obicit Philoſophꝰ rationes con
tra Empedoclem ⁊ Anaxagorem qui tene-
bant ꝙ motus non ſemp eſt ⁊ dicit illas opi-
niones magis aſſimilari figmento.i.ficte rōni ad pla
citū magis ꝙ ꝙ vera rōne ſit fulcita. Dicebat.n. ana
xagoras per infinitū tp̄s oīa quieſcere et poſtea mo-
ueri. Empedocles vero infinities amicitia mundum
corrumpi ⁊ infinities inimicitia generari: quorum
rationes clare ſunt friuole nāq3 ſi huiꝰ rei petat cau
ſa non ſciūt dicere:ſed q2 aptū natū eſt ſic eē:id eſt ex
natura rei: et poſtꝙ phs pbauit ꝙ illi ſine rōe has
opiniones fulciebāt probat mō ꝙ illorum opinio ſit
falſa p̄mo.ſic nihil eſt in nā in ordinatū. Nā.n.ē cau-
ſa ordinis et ordo conſiſtit in ratione:ſecundo vero
in ꝓportione:ſed infiniti in quiete ad infinitū in mo-
tu nulla eſt ꝓportio q̄re placet magis opinio Empe-
doclis ponentis tp̄s mundi finitū in motu ⁊ tempus
mundi finitū in quiete. Declarat aūt ꝙ natura ſit cā
ordinis:q2 ea que fiunt a natura ſemper eodem mō
ſe habent. Ad huc probat ꝙ hec opinio Empedo-
clis eſt falſa dicēs ꝙ qui aliquā opinionē aſſignat nō
ſolū ſufficit dicere:ſed rōnem dare. Nā ꝙuis eēt ſua
opinio dignitas et ꝓpō p ſe nota qđ nō eſt tñ aliquo
mō eſſet ſuadenda inductione: vel demonſtratione
Dicit eñ philoſophꝰ ꝙ bñ probat ex ſenſu ꝙ amici-
tia congregat:ſed non eſt per ſe notū ꝙ ſecundū eq̄-
lia tempora fiat congregatio et diſgregatio. Dicit
aūt phs cām q̄re illi accipiebant ꝓ per ſe noto hanc
ſuam opinionē: q2 dicebant ꝙ ſicut ipſi dicunt ſemp
eſt et eorū que ſunt ſemper ſeu nec aſſirioꝝ nō ē cau
ſa quare dicit philoſophus errant:q2 triangulū ha-
bere tres angulos equales duobus rectis ſemper ē
verū:et ſue veritatis eſt cauſa:ſic etiam poſſibile eſt
aliqua ſemper eē et tñ illiꝰ ſempiterne exiſtentie ha
bere cauſam ſicut habet mundus et celū ſecundum
Ariſto. vt dicit hic Doc. ſanc.

Contraria aūt his non diffi
cile eſt ſoluere. Uidebit aūt ex hmōi
conſiderantibꝰ contingere maxie mo
tum eſſe aliquando:cū non eſt omnino
Primum quidem:q2 neq3 vna perpe
tua mutatio eſt. Mutatio eñ omnis
apta nata eſt ex quodā in q̄ddā. Quare neceſſe eſt
oīs mutationis trm̄ eē ꝯtraria in quibꝰ fit. Infinitū
aūt moueri nullū. ¶ Ampliꝰ videmꝰ qm̄ poſſibile eſt
moueri:neq3 hñs mouet neq3 hñs in ſeipo:neq3 vnū T.cō.17.
motū:vt ī aīatis quoꝝ:neq3 ps vlla:neq3 totū mouet
ſ3 q̄eſcens mouetur qñq3. Conuenit aūt aut ſemper
moueri:aut nequaꝙ:ſi q̄dem nō fit:cum non ſit extrīs.
Multo aūt magis huiuſmodi eē in animatis mani-
feſtum eſt. Neq3 vnꝰ q̄dē in nobis cū ſit motus aliqñ
ed q̄eſcentes tamen mouemur aliqñ: ⁊ ſi nihil ex-

tra moueat. Hoc enim in animatis eſſe non vidēmꝰ
ſimiliter:ſed ſemper mouet ipſa aliquid exteriorum
alterum. Aliquādo aūt animal dicimꝰ ipſum ſe mo-
uere. Quare ſiquidem quieſcit aliqñ penitus: in
imobile motus vtiq3 fiet ex ipſo et non ab extra. Si
aūt in animali hoc poſſibile fieri: q̄d prohibet idem
accidere et ſcđm omne. Si nāq3 in paruo mundo fit
et in magno:et ſi in mundo: et in infinito ſi q̄dē con-
T.cō.18. tingit moueri infinitū et quieſcere totū. ¶ Horum
aūt primū quidem qđ dictū eſt non eundē ſemper: et
vnū numero eē motū q̄ eſt in contraria:recte dicitur
Hoc eñ fortaſſis quidē neceſſariū eſt: ſiquidem non
ſemper vnū et eundē eſſe poſſibile eſt eiuſdē et vnius
motū. Dico aūt: ſicut vtrum vniꝰ chorde vnus et idē
ſonus:aut ſemp alter ſimilr ſe habente et mouente:ſ3
T.cō.19. tamen qualiter cūq3 ſe habēt:nihil ꝓhibet et quēdā
eundem eſſe:q̄ perpetuꝰ et continuꝰ eſt. ¶ Manife
ſtū vtiq3 erit magis ex his q̄ poſterius. Moueri aūt
quod non mouet nullū inconueniens eſt. Si aliq̄ndo
quidē ſit extrinſecus mouens:aliquando aūt nō. Ni-
hil eñ aliud dubitat hoc dicens:quapropter nō ſem
T.cō.20 per alia q̄dē q̄eſcūt eorū que ſunt:alia vero mouent
¶ Maxime aūt vtiq3 videbit tertiū habere dubita
tionē:ꝙ ſit cū inſit prius motus:ꝙ accidens eſt in ani
matis. Quieſcens eñ prius poſt hoc vadit mouente
exteriorū nullo:ſicut videt:hoc aūt falſum eſt. Cōſpi
cimꝰ.n. ſemp aliq̄d motū in aīali nāliū. Hmōi aūt mo
tꝰ non aīal cā eſt:ſ3 ꝯtinēs fortiſā. Ipſum aūt dicimꝰ
ipſum mouere ſe:non ſm oēm motū:ſ3 ſm locū. Nihil
igit ꝓhibet. Magis aūt fortaſſis neceſſariū ē in cor
pe multos fieri motꝰ a continente. Horū aūt quoſdā
intellectū aut appetitū mouere. Illum aūt totū iam
aīal mouere q̄le contingit circa ſomnos. Senſibilis
q̄dē eñ cū neq3 vnꝰ inſit motꝰ: in exiſtente tñ aliquo
ſurgunt aīalia iterū. S3 nāq3 manifeſtū erit et ō his
ex ſequentibꝰ.

Hic affert Ariſt. rōes quibꝰ ꝓba-
bant non ſemp eē motū. Pria rō, oīs motꝰ eſt
de quoddā ī quiddā ergo finitꝰ et terminatꝰ
ergo non procedit in infinitū. Scđa rō tex. cō. 17. vi
demꝰ in rebꝰ in aīatis ꝙ incipiūt moueri: ergo non
ſemp eſt motꝰ: ſ3 q2 diceret aliquis imo ſemp ē motꝰ
q2 ante illud in aīatū aliud mouebat qđ erat cā mo-
tus eiꝰ. ¶ Replicat ſic in aīalibus videmꝰ ꝙ mouen
tur cum ante quieſcerent non apparente aliquo mo
tu extrinſeco et ſicut eſt in paruo mundo ſic eſt in ma
iori;ergo in maiori aliqñ quieuit totꝰ et poſtea moue
tur. ¶ Poſt vero tex. cō. 18. ſoluit hec dicens:ꝙ verū
eſt ꝙ non ſemp eſt vnꝰ numero motꝰ qui eſt in contra
ria:nec per reiterōnē erit vnꝰ imo nec vnꝰ ſonꝰ eſt vni
us corde multotiens mote non prohibet tñ aliq̄d q̄n
ſit vnus motꝰ continuꝰ et ppetuꝰ circularis. ¶ Poſt.
phs ſoluit ſcđam rōnē dicens ꝙ nihil ꝓhib3 aliq̄d in
cipere moueri cū antea non moueret:ſ3 tñ pceſſit illū
motū aliꝰ motꝰ:q2 aīal non ſolū mouet ex apetitu:ſ3
ēt ab influentia celeſti:aut a continente:aut a diſpoſi
tione corpis interiori:vt ex hoc ꝙ ſit digeſtꝰ cibꝰ eui-
gilantur animalia.

T.cō.21. Rincipiū aūt cōſideratio
nis eſt qđ quidē ⁊ dicte dubitationis:
quare q̄dā eorū q̄ ſunt:aliq̄ndo q̄dem
mouent:aliq̄ndo aūt quieſcūt iterum
Neceſſe aūt aut oīa quieſcere ſemp:
aut oīa ſemp moueri:aut alia q̄dē mo
ueri;alia aūt q̄eſcet. Et iterū hoꝝ aut q̄ mouent mo-

ueri ſemp: q̄ vo q̄eſcunt quieſcere ſemp:aut oīa apta
nata ſunt ſimilr moueri ⁊ q̄eſcere aut reliquū āpliꝰ:⁊
tertiū eſt. Contingit eñ alia quidē ſemp imobilia eē
eorū q̄ ſunt: alia vo ſemp moueri: alia aūt cū vtriſq3
accipere:qđ quidē nobis dicendū eſt. Hoc eñ h3 ſo
lutiones omniū dubitatoꝝ: et finis nobis eſt huiꝰ ne
gocij. ¶ Oīa igit q̄eſcere et huiuſmodi rōnē q̄rere: T.cō.22.
dimittentes ſenſum:infirmitas q̄dā eſt intellectus.
Et de toto aliquo ſ3 nō de parte ābiguitas eſt. Neq3
ſolū ad phyſicū: ſ3 ad oēs ſcientias:vt ē dicere ⁊ oēs
opiniones:ꝓpter id ꝙ motu vtunt oēs. Ampliꝰ aūt ō
principijs iportunitates ſicut in rationibꝰ circa do-
ctrinas nihil ſunt ad mathematicū:ſimilr aūt ī alijs:
ſic neq3 de eo qđ nūc dicit ad phyſicū. Suppono eñ
ꝙ nā principiū motus ſit. ¶ Fere aūt adhuc et oīa di T.cō.23.
cere moueri falſum q̄dē. Minꝰ aūt hoc preter artē
poſitū quidē eñ eſt, ꝙ nā in phyſicis principiū ſit mo
tus et q̄etis. Similr aūt phyſicū eſt motus. Et dicūt
quidā moueri eorū q̄ ſunt non alia:quidē alia vo nō:
ſ3 oīa et ſemp:ſ3 latere hoc noſtrū ſenſum: ad quos ēt
quidē non termināntes qualē motū dicūt aut oēs:non
difficile ē cōtradicere. Neq3 eñ augeri neq3 minui
difficile eſt ꝯtinue;ſ3 eſt et mediū. Eſt aūt ſimilis ra-
tio huic de eo qđ eſt guttā cōterere apta nata et la-
pides ſcindere. Nō eñ ſi tantū effodit: aut remouit
gutta:et mediū ī medio tp̄e priꝰ ſ3 ſicut nauis tractꝰ
ē:ergo gutte tot tñ mouēt. Pars aūt illoꝝ ī nullo tp̄e tñ
Diuidit quidē eñ qđ remotū eſt in plura. ſ3 nihil eo-
rum motū eſt ſeorſū ſ3 ſimł. Manifeſtū igitur ꝙ non
eſt neceſſarium ſemper aliquid abire: quia diuidit
diminutio in infinita: ſed totum aliquando abire.
Silr aūt ⁊ in alteratione q̄l3. Nō eni ſi ptibile ē ī ſini-
tū ē qđ alterat pp hoc ⁊ alteratio:ſed velox fit multo
tiēs ſicut ꝯgelatio. Ampliꝰ cū infirmet aliqs:neceſſe
eſt tp̄s fieri in quo ſanabit:⁊ non in trō tp̄is mutari.
Neceſſe aūt in ſanitatē mutari ⁊ ī aliud nullū. Qua
re dicere ꝯtinue alterari:multū in manifeſtis ē ambi
gere. In cōtrariū eni alteratio. Lapiſq3 neq3 durior
ſit neq3 mollior. ¶ Et ſm ꝙ fert:mirabile ē: ſi latuit T.cō.24
lapis deorſum latꝰ aut manens in terra. Ampliꝰ autē
terra et alioꝝ vnūq̄dq3 ex neceſſitate ꝑmanēt q̄dē in
ꝓprijs locis:mouent aūt violenter ex his. Si q̄dem
igit q̄dā ipoꝝ ſunt in ꝓprijs locis:neceſſe neq3 ſm lo
cū oīa moueri:qđ quidem igr̄ impoſſe ſit aut ſemper
oīa moueri aut ſemp oīa quieſcere:ex his ⁊ alijs hu-
iuſmodi ſciet vtiq3 aliquis.

Riſt. ī q̄ſiturꝰ q̄lis ſit primꝰ mo
tꝰ et qualis ſit primꝰ motor q̄dā alia vult inq̄
rere ſcilicet vtrū oīa moueant:aut alia quieſ
cant:aut alia moueant et alia q̄eſcāt:et hoc tertiū di
uidit in tres partes:aut q̄ mouent ſemp mouent:et q̄
quieſcunt ſemp q̄eſcunt:aut q̄ mouent nata ſunt qui-
eſcere;et que quieſcunt nata ſunt moueri, aut quedā
ſemp mouent:et quedā ſemp q̄eſcunt:alia vero qñq3
mouent et qñq3 quieſcunt. Impugnat aūt phs illud
membrū qđ oīa quieſcunt dicens ꝙ eſt ībecillitas in-
tellectꝰ q̄rere rōnē vbi viget ſenſus:ſ3 ſenſus demōſ-
trat ꝙ ē motꝰ q̄uo ergo oīa q̄eſcūt: ſilr ipugnare hoc
ꝙ nullꝰ motꝰ eſt, ē inutile:q2 nullꝰ artifex d3 diſputa
re contra negantes ſua principia. ¶ Poſtea tex. cō.
23. pbat, ꝙ ſit falſum oīa moueri:ſ3 dicit non eē ita fal
ſum ſicut ꝙ oīa quieſcant. Preterea dicit ipugnatio-
nē heracliti q̄ dicebat oīa ſemp moueri:ſ3 latere ſen-
ſum noſtrū illos motꝰ et dabat cōpationē Heraclitꝰ
dicens ꝙ vna planta que creſcit vno menſe per vnum

digitū in ql; hora creſcit:ſ; non ſentit eius augmen-
tatio dicit phs hoc eē falſum:q2 augmentatio illa nō
eſt continua:ſ; ſtat aliquando ſicut guttā conterere la
pidē contingit in tota vna hora:ſ; non contingit me
dietatē gutte cōterere in dimidia hora medietatē la
pidis ſicut cōtingit centū hoīes trahere nauim ꝑ ali-
quod ſpaciū in aliquo tpe et tñ quinquaginta no poſ
ſe trahere nauim in aliquo tpe ꝑ aliqđ ſpaciū:ergo il
la rō q̄ adducit de augmentatione eſt friuola et fal-
ſa qđ marie verū ē, vt ego ſcripſi in meo tractatu de
calculationibꝰ, tractatu pꝛio.ca.2. Nā ⁊ alteratio nō
eſt cōtinua:ſ; velox fit.i.fit ſubito per multas ptes, ſi
cut congelatio q̄ fit tota ſil' in aq̄ ſilr cū aliq̄s infirmꝰ
ſanat tendit in aliq̄m tr̄m et tñ non continue alterat
per illū tr̄m :ergo non oīs alteratio eſt continua idē
confirmat; q2 lapis non ſemꝑ fit durioꝛ vel molioꝛ:ḡ
dicere ꝙ oīa ſemꝑ alterant ſed latet, eſt ſtultū. Item
mirabile eſt dicere ꝙ lapis Jacens in terra ibi cōti-
nue moueat. Preterea q̄ ſunt in locis nālibꝰ non mo-
uent inde: pbatū eſt ergo ꝙ ē ipoſ'e oīa quieſcere ⁊ ꝙ
eſt impoſſibile omnia moueri.

AT vero neq; alia q̄dē ſem-
per cōtingit quieſcere: alia vero ſem
per moueri: aliq̄ñ aūt quieſcere: ⁊ ali
quando moueri nullū. Dicendū aūt ꝙ
impoſſibile ſit; ſicut et in dictis pꝛius:
et in his. Uidemus enim in eiſdem
fieri dictas mutationes. Et ad huc: quia oppugnat
manifeſtis dubitans. Neq; eñ augmentū neq; violē-
tus erit motꝰ: niſi mouebit extra nām quieſcēs pꝛiꝰ.
Gñationē igr̄ remouet et coꝛruptionē hec rō. Fere
aūt et moueri fieri quiddā et coꝛrūpi vr̄ oībꝰ. In qđ
quidē eñ mutat fit hoc: aut in hoc. Ex quo aūt mutat
coꝛrumpit hoc aut ab hinc. ¶ Quare manifeſtum ꝙ
T.cō.25 alia quidē mouent; alia vero quieſcūt aliq̄ñ. Oīa aūt
velle aliq̄ñ quieſcere: aliq̄ñ aūt moueri: hoc iā copt̄an
dū ad antiq̄s rōnes. Principiū aūt iterū faciendū a
T.cō.26. nūc determinatis ide qđ quidē incepimꝰ pꝛiꝰ. ¶ Aut
eñ oīa quieſcunt aut oīa mouent: aut hec quidē q̄eſ-
cunt: hec aūt mouent coꝛū que ſunt. Et ſi alia quidē
quieſcūt. alia vero mouent coꝛū q̄ ſunt: neceſſe ē: aut
oīa aliq̄ñ quidē quieſcere: aut oīa aliq̄ñ moueri: aut q̄
dā ſemꝑ quieſcere: alia vo moueri ipſoꝝ. Quod qui
dē igr̄ nō pſ'e ſit oīa quieſcere: dictū eſt pꝛiꝰ. Dicemꝰ
aūt et nūc. Si eñ ſm veritatē ſic ſe h;: ſicut quidā di
cunt eē ꝙ eſt infinitū et imobile: ſ; nō qđ videt ſm ſen
ſum: ſ; mouent multa coꝝ que ſunt. Si quidē ig2 opi
nio eſt falſa: aut omnino opinio: et motus eſt: et vtiq;
ſi phantaſia: et ſi aliquando quidem ſic videatur: ali
quando autem aliterr. Phantaſia quidem et opinio
motus quidam eſſe videtur. Sed de hoc quidem in
tendere et q̄rere rōnem quoꝝ digniꝰ hēmꝰ ꝙ rōne in
digere male iudicare eſt melius et peiꝰ. et credibile
et non credibile: et pꝛincipiū et non pꝛincipiū. Silr
aūt et impl'e eſt et oīa moueri: aut alia quidē ſemper
moueri alia, vero ſemper q̄eſcere. Ad oīā eñ hec ſuf
ficiens eſt vna fides. Uidemꝰ eñ quedā aliquando q̄
dē quieſcere: aliq̄do quidē moueri. Quare manife-
ſtū eſt: ꝙ īpoſſibile ſit ſimilr oīa quieſcere: ⁊ oīa moue
ri cōtinue, ex eo ꝙ alia quidē ſemꝑ mouent: alia vo
T.c.27. quieſcūt ſemꝑ. ¶ Reliquū ḡ cōſiderandū ē: vtrū oīa
hmōi poſſibilia moueri et q̄eſcere. Aut q̄dā quide;
ſic, aliq̄ vo ſemꝑ quieſcūt: aliq̄ vo ſemꝑ mouent. Hoc
eñ demonſtrādū eſt a nobis.

IMpugnat phs alidud mēbꝛū quo
dictū eſt aliqua ſemper quieſcere et aliqua ſemper
moueri et ꝙ nō det aliquid quod modo quieſcat et
poſtea moueat: q2 hoc ē cōtra experientiā negat eñ
augmētū vno tpe fieri et alio nō et negat motū violē-
tū q2 qđ violēter mouet añ q̄eſcebat nālr imo negabat
gñationē ⁊ coꝛruptionē. Preterea oē qđ mouet quo
dāmō generatione et coꝛruptione mouet. Nā i alijs
motibꝰ a motu locali generat quidē hoc. i. tr̄us ad
quē; aut in hoc. i. in tr̄o ad quē tendit ꝓpter motū lo-
calē ⁊ reſpectu tr̄i a quo coꝛrupit hoc. i. tr̄ꝰ a quo: aut
ab hinc. i. a tr̄o a quo mouet. ¶ Poſtea tex. cō. 26.
epilogat q̄ dixerat et ꝓbat cōtra meliſſum, ꝙ non ſit
vniuerſum infinitū et imobile: q2 motū clare ſentimꝰ
et opinio ipſa motꝰ quidā ē rationis ſicut phātaſia
motus factꝰ a ſenſu ſm actū et dicit, ꝙ qui talia intē-
dūt nō diſcernūt pꝛincipiū a nō pꝛincipio credibile
ab incredibili. ¶ Poſtea vero dicit tex. cō. 27. ꝙ ſo
lū vltimū mēbꝛū eſt ꝑſcrutandū.

MOuentiū igit et coꝛū que
mouent: alia quidē mouēt et mouent
ſcd̄; accidēs: alia aūt ꝑ ſe ipſa. Scd̄;
accidēs quidē: vt quecūq; i eo ꝙ ſunt
in mouentibꝰ: aut in his que mouent:
et que ſunt ſcd̄m partē: alia aūt per ſe
ipſa quecūq; non in eo ꝙ ſint in mouente: aut in his
que mouēt in eo ꝙ pars aliquā ipſoꝝ mouet aut mo
uet. Eoꝝ aūt que mouēt ꝑ ſe: alia quidē a ſe ipſo: alia
vo ab alio ⁊ alia quidē nā: alia vo violentia: ⁊ ex̄ nā;.
Quod eñ ipm a ſe ipſo nā mouetur vt qđlib; aīalia:
mouet eñ animal a ſe ipſo. Quoꝝ ūcūq; aūt pꝛīcipiū
motus in ſe ipſis eſt: hoc natura dicimꝰ moueri. Uñ
animal quidē totū nā ipm ſe ipſum mouet. Coꝛpꝰ aūt
ſcd̄m ꝙ eſt coꝛpꝰ: cōtingit et natura et extra naturā
moueri. Differunt eñ ſcd̄; qualē motū qđ mouet eue
niat, et ex q̄li elemento cōſtat. Et coꝛū q̄ mouent ab
alio: alia quidē mouent natura: alia vo extra naturā
Extra naturā quidē vt terra ſurſum: et ignis deoꝛ-
ſum. Ampliꝰ aūt partes animaliū multotiens mouēt
extra naturā iuxta poſitionē et modos motus. ¶ Et T.cō.28
maxime moueri a quodā qđ mouet i his q̄ extra na,
turā mouent eſt manifeſtū: ꝓpter id qđ manifeſtū eſt
ab alio moueri: poſtea aūt que ſunt extra naturā, co
rū aūt q̄ ſunt ſcd̄m naturā ipſa a ſe ipſis: vt animalia:
hoc eñ nō īmanifeſtū eſt: ſi ab aliquo mouent: ſ; quo
mō opoꝛtet accipere ipm mouens et qđ mouet: vide
tur eñ ꝙ ibi ſit accipiendū ſicut in nauibꝰ et non na-
tura ſubſiſtētibꝰ: ſic et in animalibꝰ eē diuiſum moue
ns: et qđ mouet: et ſic oē ipm ſe ipſum mouet. Ma-
xime aūt dubitatur reliquū dicte vltime; diuiſionis.
Eoꝝ eñ que ab alio mouent: hec quidē extra naturā
poſuimꝰ moueri alia aūt relinquūt contraponi: quia
natura. Hec aūt ſunt que dubitatiōē afferunt; a quo
mouent: vt leuia et grauia. Hec eñ in oppoſitos lo-
cos violentia mouent. ¶ In pꝛopꝛios aūt leue quidē T.cō.29
ſurſum: graue aūt deoꝛſum natura. a quo aūt non ad
huc manifeſtū: ſicut; cū moueant extra naturam. Et
nāq; ipſa a ſe ipſis dicere īpoſſibile eſt. Uitale. n. hoc
et aīatoꝝ eſt ꝓpꝛiū. Et facere ſtare poſſe ipa ſm ſeipa
Dico aūt velut ſi ābulandi cauſa ineſt ipſi: et nō ābu-
lādi. Quare ſi in ipſo eſt ſurſu; ferri igni: manifeſtū
eſt ꝙ in ipſo et deoꝛſum. Irrationabile aūt eſt ſ; vnū
motū moueri ſolū hec a ſe ipſis: ſiquidē ſe ipſa mouēt
ipſa. ¶ Amplius quomō cōtingit cōtinuū aliqđ ⁊ ip; T.cō.30.
ſe ipm mouere: ſm eñ ꝙ vnū et cōtinuū non tactu ſ;
hoc ipoſ'e eſt. S; ſm ꝙ diuidit, ſi hoc quidē aptū na-
tū facere: illud vo pati. Neq; ḡ nulū hoꝝ ipſu; ſe ip;

mouet: cōſita eñ ſunt neq; aliud cōtinuū nullū: ſ; ne
ceſſe eſt diuidi mouens in vnoquoq; ad id qđ mouet
ſicuti animatis videmꝰ: cū moueat aliq̄ d aīatoꝝ ipa.

ARiſtoteles nunc pꝛobat omne
qđ mouet ab alio moueri, et pꝛio ponit aliq̄s
diſtinctiōes. Pꝛīa diſtinctio ē. Aliq̄d mouet
vel mouet de ꝑ ſe ⁊ aliq̄d de ꝑ accñs. De ꝑ accñs q̄dē
mouet qđ ē i alio qđ mouet de ꝑ ſe, vt muſicꝰ q̄dē ē in
edificatoꝛe, q̄ edificat de ꝑ ſe. Silr de ꝑ accñs aliq̄d
mouet q̄ñ mouet ſm ptē, vt hō q̄dē ꝑcutit: q2 manꝰ ꝑ
cutit. Iteꝝ aliq̄d mouet de per accñs, vt accidentia
ad motū ſubi et ptes ad motū totius. Preterea ea q̄
mouent ꝑ ſe alia q̄dē mouent nālr, alia vero violēter
ꝓbat aūt phs ꝙ q̄cq̄d mouet ſiue nālr ſiue violenter
mouet ab alio a ſe. Nā aīalia q̄ mouent a ſeipis mouē
tur adhuc ab alio a ſe. Na; aīa mouet coꝛpꝰ: et moto
coꝛpe mouet aīa de ꝑ accñs ab illo: ḡ mouet aīal ab
alio a ſe vc; ab aīa ⁊ dicit phs ꝙ motꝰ aīalis qđ ē gra
ue ſi ſit ſurſum reſpectu aīe eſt nālis, reſpectu vo coꝛ
poꝛis eſt violentus, vnde q2 foꝛma eſt magis, nā quā
materia. 2. phyſi. magis erit nālis quā violentus, et
q2 ēt in motu aīalis q̄dā ptes impellūt al's eſt quodā
mō violentia ⁊ oīs motꝰ violētꝰ ē ab extrinſeco, ergo
oē qđ mouet motu nāli ab alio a ſe mouet. ¶ Poſtea
phs tex. cō. 28. dicit ꝙ de violentis ē notū ꝙ mouent
ab alio a ſe et dicit ꝙ aīal mouet aīa; ſicut nauis nau
tā. ¶ Dubiū tñ ē in ꝑñtiaꝝ grauia ⁊ leuia inaīata q̄ñ
mouent motu nāli a quo moueant, et dicit, ꝙ ſi aliq̄s
dicat a ſeipſis dicit hoc falſum, q2 a ſeipo moueri ſo-
lum eſt vitale et rei animate. Imaginandū ē ḡ ꝙ cu;
illa grauia et leuia inaīata ſint ꝯtinua nō pōt vna ꝑs
mouere aliā ſecꝰ vbi ē i aīalibꝰ partes nō ſunt ꝯtinue.

T.cō.31. SEd accidit ⁊ hec ab aliquo
ſemꝑ moueri: fit aūt vtriq; manifeſtū
diuidentibꝰ cauſas. Eſt aūt et in mo-
uentibꝰ accipe q̄ dicta ſunt. Alia q̄dē
eñ extra nām ipſorū motiua ſunt: vt
vectis non nā grauis motiuꝰ eſt. Alia
vero nā: vt actu calidū motiuū eſt potētia calidi: ſilr
aūt ⁊ in alijs hmōi eſt. Et mobile aūt ſilr natura ꝙ po
tentia quale aut quātū, aut vbi eſt cū habeat pꝛīcipū
hmōi in ſeipſo. Et non ſm accñs. Erit eñ idē et q̄ntū
et quale: ſed alteri alterū accidit, ⁊ non ſm ſe exiſtit
Ignis itaq; et terra mouent ab alio violentia q̄dē:
cū extra nām: nā aūt cū in ipſoꝝ actus potentia en-
T.cō.32. tia. ¶ Oñ aūt ꝙ potentia multiplr dicit hec cā ē nō
eē manifeſtū a quo hmōi mouent vt ignis ſurſum: ter
ra vo deoꝛſum. Eſt aūt potentia alr adiſcens ſciens,
et hñs iā ſcientiā et nō conſiderās. Semꝑ aut ſimul
actiuū ⁊ paſſiuū ſunt: fit aliq̄ñ actu qđ in potentia: vt
adiſcens ex potentia ente alterū fit potentia: hñs. n.
ſcientiā non conſiderans āt: potentia eſt ſciens quo-
dāmō: ſ; non ſicut et ante adiſcere. Cū aūt ſic hēat: ſi
aliq̄d non ꝓhibeat operat cōſiderat: aut erit in con-
tradictione et ignoꝛantia. Silr aūt hec ſe habent et
in phyſicis. Frigidū eñ potentia eſt calidū. cū autē
fuerit mutatū; iā ignis eſt. Ardet aūt niſi aliq̄d pꝛohi
beat et impediat. Silr aūt ſe hēt et circa graue ⁊ le
ue. Leue eñ fit ex graui, vt ex aqua aer. hic eñ po-
tentia pꝛimū et iā leue operabit mox niſi aliq̄d ꝓhi-
beat. Actꝰ aūt leuis eſt alicubi eē et ſurſum. Pꝛohi-
bet aūt cū in contrario loco fit. ſilr et hoc ſe h; in q̄nto
et quali. Et tamen querit hic quare in ipſoꝝ locum
mouent grauia et leuia. Cauſa aūt eſt: q2 apta nata
ſunt et hoc eſt graui et leui eſſe hoc q̄dē eo ꝙ ſurſum
illud aūt eo ꝙ deoꝛſum determinatū. Potentia aūt ē
leue et graue multipliciter: ſicut dictū eſt. Cūq; eñ
ſit aqua: potentia quodāmō eſt leue. Et cū aer eſt ad
huc in potentia. Contingit eñ impeditū non ſurſum
eſſe. S; ſi auferat īpedimentū agit ⁊ ſemꝑ ſurſum fit
Silr aūt et quale ad actū eē īmutat. Mox eñ conſi
derat ſciens: niſi aliq̄d ꝓhibeat, ſuſtinens aūt, et ꝓhi
bens mouens eſt: ſicut mouet: eſt aūt ſicut non: vt eſt
collumnas diuellens: aut lapidē remouēs: aut a vaſe
aquā. Secūdū accidēs eñ mouet, ſicut repercuſſa
ſphera non a pariete mota eſt ſ; a ꝓijciente. Qđ qui
dē igit nihil hoꝛū ipſum mouet ſeipm: manifeſtū eſt:
ſ; motꝰ habent pꝛincipiū non mouendi, neq; facien-
di ſed patiendi. ¶ Si igit oīa que mouent a natura T.cō.33.
mouent: aut extra nām et violentia: et q̄ vi ⁊ extra na
turā oīa a quodā alio. Eoꝛū aūt q̄ nā iterū q̄cūq; a ſe-
ipſis mouent: ab aliquo mouent: et q̄ non a ſeipſis: vt
leuia et grauia: aut eñ a gñante et faciente leue et
graue. aut ab īpedimenta: ⁊ ꝓhibentia ſoluente: oīa
ergo q̄ mouent: ab aliquo mouebunt.

NOtandum ꝙ aliquid eſſe in po
tentia ſtat bipharia m. ſcilicet in potentia
eſſentiali, et in potentia accidentali in po-
tentia eſſntiali eſt ſicut adiſcens ad actum ſciendi
in potentia vero accidentali eſt ſicut ſapiens q̄ doꝛ-
mit vñ habens habitum per ſeipſum operatur niſi
occupatio vel infirmitas, aut voluntas īpedierint: ſ;
ſi non impeditꝰ non poſſit conſiderare credendū eſt
habere habitū cōtrariū vel ignoꝛantiā nunc appli-
cat ad ꝓpoſitū graue in potentia eēntiali eſt qđ non
dū recepit foꝛma; grauis ſ; recipiet illā vt aer cū fa
ctꝰ fuerit aqua. Aliud eſt graue in potentia acciden
tali et eſt qđ nō dū deſcē dit ꝓpter aliquod īpedimē-
tū: quare infert phs ꝙ grauia: aut leuia in aīata mo-
uent a gñante de per ſe: ſ; de ꝑ accñs a remouēte ꝓ
hibens. q2 q̄madmodū pila mouet a pariete q̄ñ reſi-
lit de per accñs ⁊ a ꝓijciente de per ſe ſic oīa grauia
a generante mouent de per ſe et a remouente pꝛohi
bens de per accñs a ſe vere dicit ꝙ non mouent ſed
mere paſſiue ſe hñt quare infertur omne quod mo-
uetur ab alio moueri.

HOc aūt dupliciter. aut eñ
non ꝑꝑ ſeipm eſt mouēs, ſ; ꝑꝑ alterū
qđ mouet mouens: aut ꝑꝑ ipm. Et hoc
aut mouens ex ſe pꝛimū poſt vltimū:
aut per plura media: vt baculus mo-
uet lapidē: et mouet a manu mota ab
hoīe: hic aūt nō ampliꝰ eo ꝙ ab alio moueat. Utraq;
igit mouere dicimꝰ: et pꝛimū et vltimū mouentiū: ſ;
magis pꝛimū: illđ eñ mouet vltimū: ſ; nō hoc pꝛimū
Et ſine q̄dē pꝛio vltimū nō mouebit, illđ aūt ſi nō hoc T.cō.34
vt baculꝰ nō mouebit: niſi moueat ab homine. ¶ Si
ergo neceſſe eſt oē qđ mouet ab aliquo moueri: ⁊ aut
ab eo qđ mouet: aut ab alio aut non. Et ſi q̄dē ab alio
quod mouet: neceſſe aliquid eē mouēs qđ nō ab alio
pꝛimū. Si aūt huiuſmodi pꝛimū: non neceſſe eſt eſſe
alterū. Impoſ'e eñ eſt in infinitū abire mouens: ⁊ qđ
mouet ab alio ipm. Infinitoꝛū. n. non eſt aliquid pꝛi
mū. Si ergo omne quod mouet: ab aliquo mouetur
pꝛimū aūt mouens mouet quidē. non ab alio aūt: ne-
ceſſe eſt ipſum a ſeipſo moueri. Ampliꝰ aūt et ſic ip-
ſam hanc eandē rationē eſt aggredi. Oē eñ mouēs
aliq̄d quidē mouet et aliquo. Aut eñ ſeipſo mouens
mouet: aut alio, vt hō ipſe: aut baculo: aut ventꝰ pꝛo-
iecit aut ipſe: aut lapis quem mouit. Impoſ'e aūt eſt

mouere ſine non ipſo mouente et agente id quo mo-
uet. Sed et ſi quidē ipm ſeipſo mouet: non neceſſe ē
aliud eē quo mouet. ſi vero ſit alterū id quo mouet: ē
aliqd quod mouebit non quodā alio ſed ſeipſo. aut
in infinitū abibit: ſi ergo qd mouetur aliqd mouet ne
ceſſe eſt ſtare et non in infinitū ire. ſi enī baculꝰ mo-
uet corp moueť a manu: et manꝰ mouet baculū. ſi aūt
et hanc aliud mouet: et hanc alterū aliqd mouēs. Cū
itaqȝ aliquo moueat ſemꝑ alterū. neceſſe eſt priꝰ ipm
ſeipſum mouens. Si igiť moueť quidē hoc: non aliō
aūt mouens ipm. neceſſe ipm ſeipm mouere. Quare
et ſm hanc rationē qd moueť aut mox ab ipſo mouē
te mouebiť, aut veniť aliqñ in hmōi. Ad dicta aūt et
ſic itēdētibꝰ ꝯtigēt eadē hec. Si enī ab eo qd moueť
moueť: oē qd moueť aut hoc rebꝰ exiſtit ſm accñs, vt
moueat qdē qd moueť: nō tñ ꝑꝑ id ꝙ moueť ipm: aut
nō ſed ꝑ ſe. Primū quidē igiť ſi ſm accñs nō neceſ-
ſe eſt moueri qd moueť. Si aūt hoc ē manifeſtū ꝙ cō
tingit aliqñ moueri nihil eoꝝ que ſunt. Non enī ne-
ceſſariū eſt accñs: ſȝ cōtingit non eē. Si ergo pona
mꝰ poſſe eſſe: nullū ipoſſe accidit falſum aūt fortaſſis
Motū aūt ipoſſe eſt non neceſſe. Oſtenſum enī priꝰ
T.cō.57. eſt hoc: qm̄ neceſſe eſt motū ſemꝑ eē. ¶ Et rōnabiľr
hoc accidit. Tria enī neceſſe eē: qd moueť et mouēs:
et qd mouet. Qd quidē igiť moueť: neceſſe quidem
moueri: mouere aūt non neceſſe eſt: ſȝ quo mouet: et
mouere: et moueri. Cōmunicat enī ſiľ hoc et ſm idē
exñs ei qd moueť. Manifeſtū aūt eſt in mouentibus
ſm locū. Tāgere enī neceſſe adinuicē ſic vſqȝ ad ali-
quid. Mouēs aūt ſic: vt ſit: non quo mouet imobile:
Qm̄ aūt videmꝰ vltimū qd moueri quidē pōt: motꝰ
aut principiū non hȝ: et moueť quidē: ab alio aūt: ſed
non a ſeipſo. rōnabile eſt vt non neceſſariū dicamꝰ: ꝛ
tertiū eē qd mouet qdē cū ſit imobile. Vñ Anaxago-
ras dicit recte intellectū ipaſſibilē inquiens ꝛ imixtū
eſſe: qm̄ quidē motꝰ principiū facit eē: ſic. n. vtiqȝ ſolū
T.cō.58 mouebit: cū ſit imobilis: et ipabit: cū ſit imixtꝰ. ¶ At
vero ſi non ſm accñs ſꝫ ex neceſſitate moueť mouēs:
niſi aūt moueať non vtiqȝ mouet: neceſſe ē mouēs ſic
moueť: aut moueri ſic vt ſm eā dē ſpēm motꝰ: aut ſm
alterā. Dico aūt qꝛ aut calefaciens et ipm calefieri:
et ſanās ſanari: et ferens ferri: aut ſanās ferri: ferēs
aūt augeri. Sȝ manifeſtū qm̄ ipoſſe. Opȝ enī vſqȝ ad
indiuidua diuidentē dicere: vt ſi aliquis docet geo-
metrizare: hoc doceri geometrizare: idȝ: aut ſi pro
ijciat proijci ſecundum eundem modum proiectio-
nis: aut ſic quidem non: ſed aliud ex alio genere: vt
quod fert augeri: hoc autē augens alterari ab alio:
hoc aūt alterans ſm quendā moueri motuum. Sed
neceſſe eſt ſtare. Finiti enī ſunt motꝰ. Iterū aūt refle
ctere ꝛ alterans dicere ferri: idē facere eſt: ꝛ ſi mox
dicat ferens ferri: et docens doceri. Manifeſtū enī
qd moueť et a ſupiꝰ mouente qd moueť oē: et magis
a priori mouentiū. At vero hoc ipoſſe eſt. Docens enī
accidit adiſcere: quoꝝ hoc quidē hēre: illō aūt non
habere ſcientiā neceſſariū ē. Ampliꝰ aūt his magis
irrationabile qm̄ accidit eē oē motiuū mobile: ſi qui
dē ab eo qd moueť: moueť oē qd moueť. Erit. n. mobi
le ſicut aliquis dicat: qm̄ ſanatiuū et ſanans ſanabile
erit. et edificatiuū edificabile: aut mox aut per pl'a
Dico aūt ſic: ſi mobile quidē ab alio ē oē motiuū: ſȝ nō
ſm eūdē motū mobile quo mouet primū: ſȝ ſm alteꝝ
vt ſanatiuū diſciplinatiuū: ſȝ hoc aſcēdēs ꝑueniet ali
qñ ad eādē ſpēm: ſicut diximus priꝰ. Hoc quidē igiť
hoꝝ impoſſe: aliud aūt figmentū ē. Incōueniēs. n. eſt
T.cō.59. alteratiuū ex neceſſitate eē augmentabile. ¶ Nō er

go neceſſe ē ſemꝑ moueri qd moueť ab alio, ꝛ ab hoc
qd moueť: ſtabit ergo. Quare aut a quieſcēte moue T.c.40.
biť qd mouetur primū aut ipm ſeipm mouebit. At ue
ro ſi opȝ ꝯſiderare: vtrū cauſa motꝰ ſit et principiū
ipm ſeipm mouēs: aut ꝙ ab alio: illud oīs vtiqȝ ponet
Ipm. n. qdē qd ꝑ ſe eſt cauſa: ſemꝑ prior eſt eo qd ſm
alteꝝ: ꝛ qd ipiꝰ eſt. ¶ Quare hoc cōſiderandū ē acci
pientibꝰ aliud principiū: ſi aliquid mouet ipm ſeipm
quō mouet: ꝛ ſm quem motū.

Probat phs ꝙ neceſſe eſt deue
nire ad aliqd primū mouens imobile: et ꝓ
huiꝰ declaratione dicit, ꝙ eſt aliqd mouens
qd mouet aliqd mobile ꝑ vnū mediū qñqȝ vero ꝑ plu
ra media: et huiꝰ rei dat exm̄ dicēs. hō quidē mouet
brachiū. brachiū vō mouet manū: et manꝰ mouet ba
culū baculꝰ vero mouet lapidē. Ecce quō ē aliqd mo
uens qd mouet per plura media aliqd vō qd mouet
ſine pluribus medijs ſȝ dūtaxat vno. Dicit phs ē ꝙ i
iſtis mouentibꝰ illud qd prīo mouet magis dr̄ influe
re in effectu quā eandē ſnīaȝ poſuit Proculꝰ in li. de
cauſis dicens. cauſa prīa plus influit in effectū qd nō
intelligať plus. i. efficatius et vigoroſiꝰ et intelligať
plus. i. gñaliꝰ. Nā vt dixi in. 2. phi. ſm connatū vel cō
curſum agentis ꝑticularis cōnatur ꝛ cōcurrit agēs
vľale. ¶ Poſtea vō phs tex. c. 54. dicit ſi oē qd moueť
ab alio moueť et moueť ab alio ľ illō moueť vel nō, ſi
non, ergo datur mouēs imobile. ſi vō mouetur, g̃ ab
alio, erit ergo ꝓceſſus in infinitū. ¶ Poſtea vō phs
tex. cō. 55. dicit eandē rōnē velle aggredi arguēdo
per deſcenſum ſicut antea argumētabatur per deſcē
ſum dicēs id qd mouet vel mouet ſeipo vel alio iſtr̄o
ſi dicatur ꝙ ſemꝑ mouet alio inſtr̄o erit ꝓceſſus in infi
nitū. ſi vero dicatur ꝙ mouet ſine alio inſtrumēto vel
illud mouetur ab alio vel nō: Si dicatur ꝙ nō g̃ dať
aliqd mouens imobile vel idē mouet ſeipo qd erit ſȝ
platonis. Dicit aūt phs tex. cō. 56. ꝙ mouēs moueri
ſtat dupľr ꝑ ſe ꝛ ꝑ accñs. ꝑ accñs quidē nō ex neceſſi
tate ineſt: ergo poterit nō ineē. ſit ergo ita ꝙ mouēs
nō moueať ꝛ ſequiť ꝙ oīno nō erit motꝰ qd ē ipoſſe: qꝛ
diximꝰ motū eē ꝑpetuū et inceſſabile. ¶ Poſtea vero
phs alia ꝓbabili rōne tex. com. 57. dicit ꝙ moueri ꝛ
mouere impertinenter ſe hñt: Nā ꝯtingit aliquid mo-
uere et nō moueri, vt lapis baculo ꝓiectꝰ, et aliquid
mouere et moueri vt baculus, ergo ēt ꝯtingit moue-
re ſeparari a moueri. Idē ꝓbat phs teſtimonio Ana
xagore qui ponebat intellectū quēdā i mixtū imoleȝ
et ſeparantē oīa. ¶ Poſtea vero phs tex. cō. 58. dicit
ꝙ ſi de ꝑ ſe et de neceſſitate qd mouet moueť: aut mo
ueť ſm eandeȝ ſpēm motꝰ, aut ſm alterā. ſi ſm eandē
ferens fereť calefaciēs calefiet ſanās ſanabiť q̃ ſunt
impoſſia: ſi vero dicať ꝙ ſm aliā ſpēm motꝰ arguit ſic
phs, ſpēs motꝰ ſunt finite: ergo qñ veniemꝰ ad vltra
illud erit mouens imoſſe: ſi vero dicatis ꝙ fiet iterum
reciprocatio et redibimus ad ſpēs priſtinas: idē icō
uenies ſequiť: ſ. docens doceri, et ſeqlla pȝ: qꝛ ſi pmū
ferť motu locali, et vltra ēt eodē motu locali cū pmū
plus influat in effectū docēs adiſceret: ¶ Poſtea vō
phs tex. cō. 59. dicit ꝙ de neceſſitate ꝑꝑ hec deuenie
dū ē ad hoc qd deť aliqd mouens ſeipm: imo cōcedeť
ꝙ edificans edificabiť: et ſanās mox ſanabiť,

Neceſſe igiť oē qd moueť eſſe di
uiſibile in ſemꝑ diuiſibilia. Hoc enī oñſum ē
prius in vniuerſalibꝰ de natura: quod omne
qd ꝑ ſe moueť: cōtinuū ē. Impoſſibile ē, igiť ipm mo
uens ſeipm penitꝰ mouere ipm ſeipm. Totū. n. fertur

vtiqȝ: ꝛ feret ſm eādē loci mutationē vnū cū ſit: ꝛ idi
uiduū. ſpecie: et alterabit. Quare docebit vtiqȝ et
docebitur ſimul et ſanabit ꝛ ſanabitur ſcdm eādem
ſanitatē Amplius determinatū eſt. qꝛ moueť mobile
Hoc aūt eſt qd potentia moueť non actu. Qd aūt eſt
potentia: vadit in actū. Eſt aūt motus actus mobilis
imperfectꝰ: mouens aūt iam actu eſt: vt calefacit ca
lidū, et oīno generat habens ſpeciē. Quare ſiľ idem
et ſcdm idē calidum erit et nō calidū. Similr̄ aūt et
alioꝝ vnūquodqȝ quorūcunqȝ mouēns neceſſe ē ha-
bere vniuocū. Hoc quidē igř mouet: illud aūt moue
T.c.41. tur ipm ſeipm mouens. Qd aūt non cōtingat ipſum
ſeipm mouere ſic: vt vtrunqȝ ab vtroqȝ moueať: ex
his manifeſtū ē. Neqȝ. n. erit primū mouens nullū ſi
vtrūqȝ: vtrunqȝ mouebit. Qd. n. priꝰ magis ē cauſa
mouendi ꝙ ſeqns: et mouebit magis. Dupliciter enī
mouere erat: aliud quidē qd ab alio moueť ipȝ aliud
aūt ex ſeipſo. Proximꝰ aūt ē qd longiꝰ ē ab eo qd mo
ueť principio ꝙ mediū. Amplius nō neceſſe ē moue-
ns moueri niſi a ſeipſo ſcdm accidens. Ergo contra
mouet alterū: accipiebā igř contingere nō mouere.
Ergo erit aliud quidē qd moueť: aliud aūt mouens
imobile. Ampliꝰ nō neceſſe ē mouens cū mouet con-
tra moueri: ſȝ aut imobile mouere neceſſe: aut ipm a
ſeipſo moueri: ſiquidē neceſſe eſt ſemꝑ motū eē. Am-
pliꝰ ſi mouet motū: et mouebiť vtiqȝ Quare cale fa-
ciens calefit. At vō neqȝ primū ipȝ ſeipȝ mouēs: neqȝ
T.cō.42 vna pars: neqȝ plures mouebunt ipm ſeipſum vnum
quodqȝ. Totū. n. ſi moueť ipm a ſeipſo: aut ab aliquo
que ſunt ipſiꝰ mouebiť: aut totū a toto: ſi quidē igř in
mouēdo aliqꝙ partē ipm a ſeipſo. Hoc vtiqȝ erit pri-
mū ipm ſeipm mouens: ſeparatū quidē. n. hoc quidē
mouebit ipm ſeipȝ. Totū āt nō iā. ſi āt totū a toto mo
ueť ſm accñs vtiqȝ mouebūt hec ipa ſeipa. Quare ſi
non ſunt neceſſaria: accipianť nō mota ſeipis. Totiꝰ
igiť aliud mouebit cū imobile ſit: aliud āt mouebiť:
ſolū enī ſic poſſe ē adhuc ipm mobile eē. Ampliꝰ ſiqdē
tota ipſa ſeipſaȝ mouet hoc quidē mouebit ipſiꝰ: illō
āt mouebiť. Ergo a b a ſeipſa qdē mouebiť ꝛ ab a.

Probat Ariſto. ꝙ impoſſe ē ali-
quid mouere ſeipm ꝛ dicit ꝙ preſupponēdū
ē id qd dictū ē in libris vľtbꝰ. i. in libris ante
rioribꝰ phy. quos vocat vľia i reſpectu octaui q iā dſ-
cendit ad ꝑticularia ꝛ ꝓſupponit, ꝙ oē qd moueť eſt
ꝯtinuū ꝛ dicit mō, ꝙ ide mouere ſeipm ſm eandem
ſpēm motꝰ imo ſm eūdē motū nūero dȝ mouere ꝛ mo
ueri qre mouēs mouebiť ꝛ docēs addiſcet ꝛ ſanās ſa
nabiť. Preterea dicit: ſequiť aliqd hr̄e aliqd in actu
ꝛ nō hr̄e illō ſeqlla ꝓbať, qꝛ mouet vt eſt in actu ꝛ mo
ueť vt ē i potētia, g̃ hȝ aliqd ꝛ nō hȝ illud. ¶ Deinde
tex. c. 50. ꝓbat ꝙ impoſſe ē vtrūqȝ ab vtroqȝ moueri
qꝛ ſequiť ibi nullū eē primū mouēs: qꝛ nō ē potior rō
ꝙ vnūꝙ aliud ꝛ ſic ſequiť ꝙ remoto prīo mouēte re-
moueanť et alia vt videre eſt in oībꝰ motis et mouen
tibꝰ. Iteꝝ facit aliā rōnē: qꝛ ſi mouēs mouetur ſm ac
cidēs cōtingeret non mouere ꝛ ſic aliqñ ceſſaret oīs
motꝰ idipm ꝓbat qd hoc ſit falſum: qꝛ ſeqretur, ꝙ ne
ceſſe eēt ꝙ vel mouens ſit impoſſe: vel ipm moueatur
a ſeipo ꝛ ita cōtingeret non moueri. Siľr ſequitur
ꝙ calefaciēs calefiat qd eſt falſuȝ. Iteꝝ dicit ꝙ totū
nō mouere ſeipm ad iſtū ſenſum ꝙ ꝑs moueat ſeipam
aut plures ꝑtes moueāt ſeipas. i. ꝓbat, ꝙ ꝑs nō moue
at ſeipam: qꝛ ē ꝑ accñs ꝛ ita aliqñ ceſſaret motꝰ vltra
dicit ꝙ nihil mouet ſeipm niſi ꝑ hoc ꝙ vna ꝑs moueat
ꝛ alia moueatur: vt pȝ de aīa ꝛ corpore.

Cõmoniā aūt mouet aliud q- T.cō.43
dē qd moueť ab alio: aliud aūt cū ſit
imobile: et moueť aliud quidē mouēs
aliud aūt nihil mouens: ipm ſeipſum
mouens neceſſe ē ex imobili eē mouē
ti aūt: et adhuc ex eo qd moueť non
mouente aūt ex neceſſitate: ſȝ qualiter euēit. Sit. n.
a mouens quidē imobile b aūt qd mouetur ab. a. et
mouens qd eſt in quo c. Hoc aūt motū quidē a b nō
mouens aūt nullū. Si quidē enī et per plura media
venit aliquādo in c ſit per vnū ſolum. Qē g̃ a b c ipȝ
ſeipſum mouet: ſȝ ſi aufero c ab a b ipm ſeipſum mo-
uebit a quidē eſt mouens b vero qd moueť c autē nō
mouebit ipm ſeipſum: neqȝ penitus mouebit. At vō
neqȝ b c mouebit ipſa ſeipſam ſine a b enī mouet i eo
qd mouetur ab alio: non qꝛ a ſuipſiꝰ parte aliqua a b
igř ſolū ipm ſeipſum mouet. Neceſſe itaqȝ ipm ſeipm
mouens habere mouens imobile et qd moueť: nihil
aūt mouēs ex neceſſitate. Cōtacta aūt vtraqȝ ab inui
cē: aut ab altero alteꝝ. Si qdē igiť ꝯtinuū ē mouēs.
Qd. n. moueť: ꝯtinuū neceſſariū ē eē. Manifeſtū eſt
ꝙ totū ipm ſeipȝ mouet: nō eo ꝙ ipiꝰ aliqd hmōi ſit: vt
ipm ſeipm moueat: ſed totū mouet ipm ſeipm. Motū
aūt ꝛ mouēs eo ꝙ ipius aliqd ē mouēs. ꝛ aliqd motū.
Nō. n. totū mouet: neqȝ totū moueť: ſȝ mouet qdē. a b
aūt moeť tātū. Sed. c. ab ipo. b. nō iā ipoſſe. n. ¶ Du-
bitationē āt hȝ ſi auferat aliqd qs ab ipo. a. ſi ꝯtinuū T.c.44.
mouēs quidē; imobile āt; ab ipo b. qd mouetur. Re-
liqua vō ipiꝰ. a. mouebit. Reliq aūt ipiꝰ. b. mouebiť.
Si n. hoc: non vtiqȝ erit q̃ prīo mouetur ſeipa q ē a. b
Remota enī ab. a. b. adhuc mouebit ſeipaȝ reliq a. b
Aut potentia qdē nihil ꝓhibet vtrūqȝ: aut alterū qd
moueť diuiſibile eē: actu āt indiuiſibile. ſi āt diuidať
nō adhuc eē hñs eandē potētiā. Quare nihil ꝓhibet
et indiuiſibilibꝰ potētia pmū eē vnū. Manifeſtū igř
ex his ē qm̄ eſt primū mouēs imobile. ſiue. n. mox ſtet
qd mouet ab aliquo aūt motū ad imobile primū: ſiue
in quo moueť quidē: ipm āt ſeipm mouēs ꝛ ſtās: vtro
biqȝ accidit primū mouens i oībꝰ eē motis imobile.

Dicit phs poſtꝙ ꝯclaratū eſt ꝙ
illud qd moueť diuidiť i duas ꝑtes quaꝝ vna
ſit ꝑ ſe mouens, et alia ſit ꝑ ſe mota et dixit,
ꝙ ꝑ accñs ꝯtigit ꝑ ſe mote qd moueat ita ꝑ accñs cō
tingit ꝑ ſe mouēti qd moueať, et ſtatim dicit ꝙ in mo
uente ſeipm ꝑ ſe pmo nō dȝ dari tertia ꝑpꝛeter illas
duas quaꝝ vna ſit ꝑ ſe mouens et alia ꝑ ſe mota, qꝛ ſi
preter illas dareť alia q̃ mouereť a media nō eēt mo
uens ſeipm ꝑ ſe prīo iō infert, ꝙ de neceſſitate debēt
dari in eo qd moueť a ſeipo ꝑ ſe prīo mouēs qd nō mo
ueť et motū qd non mouet, ꝛ dicit, ꝙ he due ꝑtes: aut
debent ſe ꝯtangere. i. debent eē ꝯtinue, aut ſaltē alte
ra dȝ ꝯtingere alterā vt ſi mouēs ſit idiuiſibile qd mo
ueť aūt corporale. Poſtea phs oñdit, ꝙ mouere aut
moueri a ſeipo ꝑ ſe prīo nō ꝯuenit toti rōne ſuimet: ſȝ
rōne ſuaꝝ ꝑtiū. ¶ Poſtea vō tex. cō. 44. mouet vnā
dubitationē ꝓbans, ꝙ nihil moueať a ſeipo ꝑ ſe prīo
dicēs, ſumanť ille due ꝑtes a. q ē mouens imobilis, ꝛ
b. q ē mota nō mouens et periť ſi. a. et. b. ſunt diuiſibi-
lia diuidantur in duas ꝑtes. ſ. e. et. d. et certū ē, ꝙ au
ferendo. e. et. d. adhuc reliqua mouebit ſeipm, et ſic
a. b. non mouebit ſeipm ꝑ ſe prīo. Dubitationē ſoluit
phs dicens, ꝙ. a. b. ſunt diuiſibiles i potētia, indiuiſi-
biles tñ in actu, et ſic ſi diuidať nō hēbit eandē potē-
tiā. i. amitteť forma et ita cogitat illa eē tanꝙ indiui
ſibilia. Infert phs ꝯclōnē ꝑncipaľr intētā, ꝙ neceſſe
eſt venire ad qddā mouēs imobile ſiue teneamꝰ i mo

uātib⁹ et motis dari ſtatū ſiue nō teneam⁹ hoc, ſʒ ꝙ ali
quid mouet ſeipm ꝑ ſe pmo. nā venim⁹ ad ptē mouen
tem immobilem.

T.c.45. Quoniā aūt oportet ſemp
motū eſſe et nō deficere: neceſſariū ē
aliquid eē qḋ primū mouet. Siue er-
go vnū ſit: ſiue plura: et primū mouēs
imobile ē. ¶ Unūquodqꝫ q̄dē igr̄ per
T.c.46. petuū eē imobiliū mouentiū quidē ni
hil pertinet ad eā q̄ nūc rationē. Qm̄ aūt neceſſariū
eſt eē aliqḋ imobile quidē ipʒ ab oī exteri⁹ mutatio-
ne et ſimplr̄ ſm accidens: motiuū āt alterius manife
ſtū ē cōſiderātib⁹. Sit āt ſi aliquis velit in q̄buſdā cō
tingens eē; vt et ſit aliquādo et nō ſit ſine generatio
ne et corruptione. Fortaſſis em̄ neceſſariū ē: ſi aliqḋ
ipartibile aliq̄ndo quidē ē aliq̄ndo aūt non: ſine mu-
tatione aliq̄ndo q̄dē eē: aliquando quidē nō eē. Et pn
cipioꝝ imobiliū quidē: motiuoꝝ āt q̄dā aliq̄ndo q̄dē
eē: aliq̄ndo aūt non eē contingat et hoc. Sʒ nequaq̄
oīa poſſibile eſt. Manifeſtū eſt. n. ꝙ cauſa q̄dā ipſa
ſeipſa mouentib⁹ ineſt; ipſi⁹ qḋ eſt aliquando quidēʒ
eē: aliq̄ndo aūt non eē. Ipʒ quidē cū ſeipſum mouēs
neceſſe eſt oē magnitudinē habere: ſi nihil mouet im
partibile. Mouens āt neqꝫ vna neceſſitas ē ex dictis
Ipſius igr̄ qḋ eſt alia quidē fieri: alia vo corrūpi: et
hoc continue: nulla cauſa ē imobiliū quidē; nō ſemp
aūt entiū; neqꝫ ipſoꝝ quidē ſemp hec mouētiū. Hoꝝ
aūt altera. Ipſi⁹. n. ſemp et cōtinui neqꝫ vnūquodqꝫ
ipſoꝝ cauſa; neqꝫ oīa. Hec. n. quidē ſic ſe habere ſem
per et ex neceſſitate ē: oīa aūt infinita et non ſunt ſil'
T.c.47. oīa entia. ¶ Manifeſtū igr̄ ē ꝙ q̄uis milies princi-
pia q̄dā imobiliū quidē; mouentiū aūt: et multa ipſa
ſeipſa mouentiū corrūpant: alia vo fiant: et hoc q̄dē
imobile ſit; aliud vo mouet; alterū aūt hoc. Sʒ nihilo
min⁹ eſt aliqḋ qḋ continet: et hoc extra vnūquodqꝫ
qḋ eſt cā ei⁹ qḋ eſt alia eē; alia vo non et cōtinue mu
tationis: et hoc quidē his. hec aūt aliis cauſa motus
ſunt. ¶ Si quidē igr̄ ꝑpetu⁹ mot⁹ eſt ꝑpetuū erit ⁊
T.c.48. mouēs pmū ſi vnū: ſi vo plura: plura et ꝑpetua. Unū
autēʒ magis q̄ multa et finita q̄ infinita oportet ex
iſtimare. Eiſdēʒ aūt accidentib⁹ ſemp finita magis
accipiendū. In his. n. que ſunt natura; oportet finitū
et melius: ſi cōtingat eē magis. Sufficiens aūt ſi vnū
qḋ primū imobiliū ꝑpetuū cū ſit: erit principiū aliis
mot⁹. ¶ Manifeſtū igr̄ ex his eſt ꝙ neceſſe eſt eē ali
T.c.49. quid vnū et ꝑpetuū primū mouens. Oſtenſum ē em̄
qm̄ neceſſe ē ſemp motū eē: et continuū eē. Et nāqꝫ qḋ
ſemp cōtinuū. Qḋ āt ꝯſeq̄nter non ē cōtinuū. At vo
ſi cōtinu⁹; vn⁹ eſt. Un⁹ aūt ſi ab vno mouente: et vn⁹
qḋ mouet. Si. n. quoddā aliud ⁊ aliud mouebit; nō
cōtinuus totus mot⁹: ſʒ cōſequenter. Igr̄ ex his ſciet
vtiqꝫ aliq̄s eē aliqḋ primū mouens imobile.

Uult oñdere phs ꝙ pmū mouēs
ē incorruptibile ꝑpetuū ⁊ imobile. Et hoc di-
cit phs ſiue pl'a ſint talia ſiue nō nolo diſcute-
re mō. nā dicebāt multi oēs aīas fore icorruptibiles
q2 erāt mouētia ꝑ ſe pmo. Deinde phs vult ꝓbare ali
quid eſſe imobile. i. qḋ nō moueat nec de ꝑ ſe nec de
ꝑ accñs ab aliquo extra ſe. bñ em̄ pōt moueri a ſeipo
vt videre ē de aīa tpe quo appetit vel intelligit. poſſʒ
āt aliquis dicere, ꝙ aliq̄ principia imobilia q̄nqꝫ ge-
nerant ⁊ q̄nqꝫ corrūpunt, vt pʒ de pūct' q̄ ſunt imobi
lia, ſaltē de ꝑ ſe, et tn̄ q̄nqꝫ gn̄ant et q̄nqꝫ corrūpunt.
Dicit phs ꝙ q̄uis hoc ſit veꝝ d aliq̄b⁹ principiis imo
bilib⁹ nō tn̄ de oīb⁹, qḋ ita deducit phs dicēs, ſi ita ē,
ꝙ principia imolia q̄nqꝫ generant ⁊ q̄nqꝫ corrūpunt

et iſta gn̄atio et corruptio ē ꝑpetua iceſſabilis neceſ-
ſe eſt illi⁹ ꝑpetuitatis dare aliquā cām ⁊ nō aliqḋ de
illis principiis: q2 nō durāt ꝑpetuo: ergo aliqḋ extra
totū gn̄abile et corruptibile dʒ eē illud imole. Dicit
pterea phs ꝙ tale meli⁹ dʒ eē vnuʒ q̄ multa: q2 ſi vnū
ſufficit ad cōſeruādā et regendā iſtā ꝑpetuitatem: g̃
non requiruntur plura.

Et iterꝝ ꝯſiderās principia T.cō.50
mouētiū. Eſſe quidē igr̄ q̄dā coꝝ q̄ ſūt
q̄ aliq̄n quidē mouent aliq̄n āt quieſcūt
manifeſtū ē. Et ꝑp hoc manifeſtū ē, qm̄
neqꝫ oīa mouent. neqꝫ oīa quieſcūt. ne
qꝫ alia ſemp mouent et alia ſemp qui-
eſcunt. Que nāqꝫ ſunt vtrobiqꝫ et potentiā ſunt ha-
bentia hmōi qḋ eſt aliquando quidē moueri: aliq̄ndo
vero quieſcere. Demonſtrat de his. Qm̄ aūt hmōi
manifeſta ſunt; volum⁹ aūt demoſtrare et duoꝝ vtrā
que nāʒ; qm̄ ſunt alia quidē ſemp imobilia; alia aūt q̄
ſemp mouent. Procedentes āt in hoc et ꝓponentes
oē qḋ mouet ab aliquo moueri: et hoc eē aut imobile
aut qḋ mouet: et qḋ mouet aut a ſeipſo; aut ab alio
ſemp deueniem⁹ in hoc accipere: qm̄ coꝝ q̄ mouent:
eſt pncipiū qḋ mouet quidē qḋ ipʒ ſeipʒ mouet. Oīū
aūt imobile. Uidem⁹. n. et manifeſte eē hui⁹ que mo-
uent ipſa ſeipſa; vt animatoꝝ et animaliū gen⁹. Hec
aūt ⁊ opinionē obtulerūt: ne forte cōtingat motū fie
ri: cū non ſit oīno; ꝓpter id qḋ in his videm⁹ hoc con-
tingere. Immobilia. n. cū ſint aliquando mouent ite
ruʒ ſicut videt. ¶ Hoc aūt oportet accipere qm̄ ſm T.cō.51.
vnū motū ipſo mouent: et qḋ ſm hunc non ꝓprie. Nō
em̄ ex ſeipſo eſt cā: ſʒ inſunt aliī mot⁹ nā et aīalib⁹: ſʒ
quos nō mouent ꝑ ſeipſa; vt augmentū et decremen
tū et reſpiratio: quib⁹ mouet aīaliū vnūquodqꝫ qui
eſcens. Cū non mouet a ſeipſo motū. Horū aūt cauſa
continens et multa irrantiū; vt quorūdā alimentū dū
coquit: quidē. n. dormiūt: diſgregato āt ſurgūt ⁊ mo
uent ſeipſa cū primū principiū ex ſit. Un̄ nō ſemp mo
uent continue a ſeipſis. Aliud. n. eſt mouens ipm; qḋ
mouet: et mutans ad vnūquodqꝫ mouentiū ſeipſum.
In omnib⁹ aūt his mouet primū mouens: et ē cauſa
ipʒ ſeipʒ mouendi a ſeipſo ſm accidens tātū. Mutat
em̄ locū corp⁹. Quare et qḋ in corpe exiſtens: et ne-
ceſſario mouens ſeipʒ. ¶ Ex quib⁹ eſt ſcire: q2 ſi aliqḋ T.cō.52
eſt imobiliū quidē: mouentiū āt et ipſoꝝ que ſm acci
dens mouent: ipoſſibile eſt cōtinuū motum mouere.
Quare ſi neceſſe ē quidē cōtinue eē motū eē oportet
aliquid primū mouens imobile et nō ſʒ accidens: ſi
debet ſicut dixim⁹ in his que ſunt eē inceſſabiles q̄-
dā et imortalis mot⁹: ⁊ manere ens in ſeipſo ipſi: et
in eodē principio. n. manente neceſſe et oē manere:
qḋ cōtinuū ē ad principiū. Nō ē āt idē moueri ſʒ ac-
cidens a ſeipſo et ab altero. Ab altero quidē. n. inē
et eoꝝ que ſunt in celo quibuſdā principiis quecūqꝫ
ſʒ plures ferunt mot⁹: alterū aūt corruptibilib⁹ ſolū
¶ At vo ſi aliquod ē ſemp hmōi mouens quidē: imo- T.cō.53
bile āt ipʒ ⁊ ꝑpetuū neceſſe ē primū qḋ mouet ab hoc
ꝑpetū eē. Hoc aūt ē manifeſtū q̄dē: ex eo ꝙ nō eſt po-
ſſibile aliter gn̄tionē ⁊ corruptionē ⁊ mutationē aliis
niſi aliqḋ moueat qḋ moueat. imobile q̄dē. n. eundēʒ
ſp mouebit eodem mō ⁊ vnū motū: velut nihil ipʒ mu
tans ad id qḋ mouet. Qḋ āt mouet ab eo qḋ mouet
q̄dē: moto āt ab imobili; iā ꝑp id qḋ alit' alr̄ ſe hʒ ad
res: nō eiuſdē mot⁹ erit cā: ſʒ ꝑp id qḋ i ꝯriis locꝭ aut
ſpēb⁹ ſūt ꝯrie exhibebit motū vnūqḋqꝫ alioꝝ: ⁊ aliq̄n
q̄dē q̄eſcēs aliq̄n āt motū. Manifeſtū igr̄ factū ē ex
dictꝭ ⁊ qḋ ſm pncipia dubitauim⁹. Cur igr̄ nō oīa aut
q̄eſcūt aut mouent aut alia ſp q̄dē mouent: alia vo ſp

q̄eſcūt: ſʒ q̄dā aliq̄n quidē: aliq̄n nō: hui⁹. n. cā manife
ſta nūc ē: qm̄ alia quidēʒ ab imobili mouent ꝑpetuo
vn̄ ſp mutant. alia vo ab eo qḋ mouet ⁊ mutato. q̄re ⁊
hoc neceſſariū ē mutari. imole āt ſic dictū ē ſic ſimplr̄
⁊ ſilr̄ ⁊ i eodē ꝑmanēs vnū ⁊ ſimplicē mouebit motū.

Poſtq̄ Ariſt. ꝓbauit pmū moto
rē eē imobilē ex ꝑpetuitate gn̄onis ⁊ corru
ptiōis ꝓbat nūc, ꝙ ſit imobilis ex principiis
mouentib⁹ reſumēs ꝙ nō ē ꝓbabilis poſitio q̄ dicit
oīa moueri nec illa q̄ dicit oīa quieſcere, ſʒ ſolū illa q̄
dicit q̄dā moueri et q̄dā quieſcere: nūc g̃ phs dicit ꝙ
i mouētib⁹ veniēdū eſt ad aliqḋ imobile qḋ ſit mouēs
alia et hoc: aut mouet de ꝑ accñs itaꝙ ſit mouēs de ꝑ
ſe et motū de ꝑ accñs ⁊ hoc eſt repire in aīalib⁹ q̄ mo
uent a ſeipis. Nā aīal eſt mouēs imobile de per ſe: ſʒ
mouens de ꝑ accñs. dicit tn̄ ꝙ in iſtis: q2 mouens illḋ
imobile cōtingit moueri de ꝑ accñs cōtingit ēt ceſſa
re a motu. dicit tn̄ ꝙ iſta aīalia reſpectu mot⁹ localis
et quietis aliq̄n hn̄t aliq̄m, aliā cām preter ſeipſa vt po
te alimentū eē digeſtū vel continētē acrē vel influen-
tiā tiā celi et ſtatim phs dicit ꝙ q2 vniuerſum perpe
tuo mouet indiget motore immobili taʒ de per ſe q̄
de per accñs: q2 imobile qḋ mouet de per accñs pōt
ceſſare a motu. Dicit pterea phs replicādo ꝯ ꝓpōnē
aſſertā ꝙ oīs motor imobilis de ꝑ ſe ⁊ mobilis de per
accñs pōt ceſare a motu, cōtra; motores orbiū iferio
rū mouent de ꝑ accñs et tn̄ nunq̄ ceſſant a motu ab
oriente in occñs et ab occidenti in oriēs ꝙ aūt mo-
ueant de ꝑ accñs pʒ q2 ſunt in illo qḋ mouet ab alio.
Dicit ad hoc phs ꝙ aliud eſt de motorib⁹ q̄ nō depē-
dent a corpe et aliud de aīs q̄ dependēt et conectunt
corpi ⁊ ita mouent de ꝑ accñs ad motū corpis. ¶ Di
cit pterea phs ꝙ opʒ primū motū eē ꝑpetuū. t. co. 53.
pmo q2 ē a motore imol'i q̄ nec mouet de ꝑ ſe nec de ꝑ
accñs, dicit ēt ꝙ opoʒ iſtuʒ primū motū eē perpetuū
q2 ſi iſte mutationes iſtorū iferiorū depēderēt a ſolo
pmo motore oportet illas eſſe inuariabiles: ſʒ q2 de-
pendēt a pmo motu q̄ ſemper ē ali⁹ ēt in iſtis inferio-
rib⁹ cānt multe diuerſitates: ex quo pʒ cā q̄re aliqua
ſp mouentur nec ceſſent a motu: q2 mouent a motore
imobili q̄ nunq̄ mouet, nec de ꝑ ſe, nec de per accñs
aliq̄ vo mouent a motore imobili q̄ mouet de per ac-
cidens. et ita ceſſant a motu.

Et vero aliud facientib⁹ pn
T.c.54. cipiū magis erit de his manifeſtū. Cō
ſiderandū. n. ē vtrū aliquē motū ꝯtin-
git eſſe cōtinuū, aut non, et ſi cōtingit
quis hic et quis prim⁹ ē motuū. Ma
nifeſtū āt ꝙ ſi quidē neceſſariū ē ſemp
motū eē. Prim⁹ āt hic et ꝯtinu⁹, q2 primū mouēs mo
uet ipm motū, neceſſariū ē vnū ⁊ eūdē eſſe ⁊ ꝯtinuū ⁊
primū. ¶ Trib⁹ aūt exñtib⁹ alio quidēʒ ſm magnitu
T.c.55. dinēʒ, et alio ſm paſſionēʒ, ⁊ quoddā ſm locū, quem
vocam⁹ loci mutationē: hūc neceſſariū ē pmū eē, ipol'e
n. ē augm̄tū eē alteratiōe nō pexñte. Qḋ. n. augmētat
eſt q̄dē tanq̄ ſil'i augm̄tet; ē āt tanq̄ diſſil'i. ꝯriū. n. ali-
mētū dr̄ ꝯrio, ad iicit āt oē factū ſil'e ſil'i. Neceſſe ē igr̄
alterōnē i ꝯria eē mutationē. At vero ſi alterabit in
digebit eſſe alterans ⁊ agēs ex potētia calido actu
calidū. Manifeſtū igr̄, ꝙ mouēs nō ſilr̄ ſe hʒ, ſʒ aliq̄n
quidē ꝓpri⁹, aliq̄n aūt lōgi⁹ ei qḋ alterat. Hec aūt
ſine loci mutatione nō cōtingit eē. ſi g̃ neceſſe ē ſemp
motū eē; neceſſe ē ⁊ loci mutationē ſemp eē pmā mo-
tuū. Et i loci mutationē ſi ē, alia quidem pria, alia vo
poſterior prima. Ampli⁹ āt oīm paſſionū principium
denſitas ⁊ raritas. Et graue nāqꝫ et leue: et molle et

durū: et calidū et frigidū denſitates vident eē et ra-
ritates q̄dā. Denſitas aūt et raritas cōgregatio ⁊ diſ
gregatio ſunt ſm q̄s gn̄atio et corruptio dr̄ ſubſtan-
tiaꝝ. Que aūt ꝯgregant et diſgregant; neceſſe ē ſm
locū mutari. At vero ſm ei⁹ qḋ augmētat et decremē
tū patiētis mutat ſm locū magnitudo. ¶ Ampli⁹ et T.c.56.
hinc ꝯſiderātib⁹ erit manifeſtū ꝙ loci mutatio pria.
Primū em̄ ſicut ⁊ i aliis: ſic ⁊ in motu dicet vtiqꝫ pri-
mū multifarie. Dicit aūt pri⁹: quo nō exñte nō erunt
alia; illḋ vo ſine reliq̄s. Et qḋ ſm ſubſtantiā: et qḋ tpe
Quare qm̄ motū q̄dē neceſſe ē eē cōtinue: erit vtiqꝫ
ꝯtinue: aut qui ꝯtinu⁹; aut qui ꝯñter. magis aūt q̄ cō
tinu⁹ ⁊ digni⁹ ē continuū q̄ ꝯñter eē. digni⁹ aūt ſem-
per accipim⁹ in nā eē: ſi pol'e eſt. pol'e aūt ē ꝯtinuū eē
mōſtrabit aūt poſteri⁹. Nūc aūt hoc ſupponat: ⁊ hūc
neqꝫ vnū aliḋ pol'e eſt eē: ſʒ aut loci mutationē. Neceſ
ſe ē igr̄ loci mutationē eē primā. neqꝫ vna. n. neceſſi-
tas ē; neqꝫ augmētari; neqꝫ alterari quod fert: nam
neqꝫ fieri autem corrumpi. Horum autem neqꝫ vnū
cōtingit: niſi cōtinu⁹ ſit queʒ mouet primū mouens.
¶ Ad huc tpe pōr eſt perpetuū. n. ꝯtigit ſolū mouere T.c.57.
ſm hūc. ſʒ i vno q̄dem aliquo hn̄tiū gn̄ationē loci mu-
tationē neceſſe eſt poſtremā motuū eſſe. poſt. n. ipm
fieri alterō ⁊ augm̄tatū. ſʒ loci mutatio iā pfectoꝝ mo
t⁹ ē. ſʒ alteꝝ neceſſe motū eſſe ſm loci mutationē pri⁹
qḋ ⁊ gn̄atiōis cā erit his: q̄ fiūt nō factū: vt gn̄ans ei⁹
qḋ gn̄at. qm̄ vr̄ vtiqꝫ gn̄atio eē pria motuū: ꝑp id qḋ
fieri oʒ rē pmū: hoc i vno q̄dē qḋlʒ eoꝝ q̄ ſunt ſic ſe hʒ
ſʒ alteꝝ neceſſe ē pri⁹ aliqḋ moueri his q̄ fiūt cū ⁊ ipʒ
nō factū: ⁊ iſto alteꝝ pri⁹. qm̄ igr̄ gn̄ationē ipol'e ē eē
primā; oīa. n. ceñt q̄ mouent corruptibilia. manifeſtū
eſt ꝙ neqꝫ ꝯñtiū motuū neqꝫ vn⁹ pōr ē. Dico āt ꝯñtes
augmentū poſtea alterōnē ⁊ decremētū ⁊ corruptio
nē. oēs. n. poſteriores gn̄one ſunt. q̄re ſi nō ē gn̄atio ꝑ
or loci mutatiōe neqꝫ aliaꝝ: neqꝫ vna permutationū.
¶ Omino aūt vr̄ ꝙ ſit ipertectū ad pncipiū i ens: q̄re T.cō.58
qḋ gn̄atiōe poſteri⁹: nā pri⁹ ē. vltimū āt loci mutatio
oīb⁹ ieſt q̄ ſunt i gn̄atiōe. vn̄ alia oīo imol'ia ſunt viuē
tiū, ꝓpt̄ idigētiā organi: vt plāte ⁊ multa gn̄a aīaliū
pfectis aūt ieſt. q̄re ſi magis ieſt loci mutatio magis
ꝯphendentib⁹ nām ⁊ mot⁹ hic prim⁹ alioꝝ vtiqꝫ erit
ſʒ ſubā. ꝓpt̄ hoc. ¶ Et q̄ nequaq̄ ſubam mutat qḋ mo T.cō.59
uet motu i eo qḋ fert. ſm. n. hūc ſolū nihil mutat i eſſe
ſic ei⁹ qḋ alterat q̄le ei⁹ āt qḋ auget ⁊ decremētū pa
tiētis q̄tū. Marie āt manifeſtū, q2 mouēs ipm ſeipm
marie mouet hunc ꝓprie: q2 ſʒ locuʒ ⁊ ēt dicim⁹ hic
eē eoꝝ q̄ mouent ⁊ mouentiuʒ pncipiuʒ ⁊ pmuʒ i his q̄
mouent ipʒ ſeipʒ mouens. ¶ Quod q̄dē igr̄ loci mu T.cō.60
tatio prima ſit manifeſtum eſt ex his.

Oſtendit phs ꝙ primū mouēs ē
imobile ⁊ prim⁹ mot⁹ eſt ꝑpetu⁹. Hic incipit
oñdere q̄s ſit prim⁹ motus ⁊ q̄le ſit primū mo
uēs, ⁊ ſtatiʒ oñdit ad declarādū ſi ē aliquis mot⁹ ꝑpe
tu⁹, ꝙ nō ē ali⁹ ille mot⁹ ꝯtinuus ⁊ ſempitern⁹ q̄ ille q̄
ē pm⁹ qui regulariſſim⁹ ⁊ vniformiſſim⁹ eſt: q2 ē a mo
uenti i mobili. Poſtea vo phs tex. cō. 55. ꝓbat ꝙ mo
t⁹ localis ſit pōr oīb⁹ aliis motib⁹: q2 inq̄t mot⁹ augmē
tationis pſupponit igreſſuʒ alimēti qui igreſſus fit ꝑ
motū localē: ſilr̄ hec augmētatio fit ꝑ nutritionē, ⁊ nu
tritio ē ꝯuerſio alimēti ſm qḋ ē potētia aīatū i corp⁹
actu aīatū; ⁊ hoc fit ꝑ alterationē: q2 fit trāſit⁹ d diſſil'i
ad ſil'e q̄ ē ꝑ alterōnē ſilr̄ ſi fit hec alterō cū antea nō
fieret neceſſe eſt, ꝙ fieret applicatio alterātꝭ ad alte
rabile q̄ fit ꝑ motū localē. Preterea dicit phs ꝙ oīuʒ
alterationū corpaliū principiū eſt raritas et dēſitas
ideſt oē qḋ corpaliter alterat eſt graue et leue ꝑ mo
le et durū ꝑ calidū et frigidū dēſari vel rareſieri vr̄

q̄ denſitas et raritas cõgregatione et diſgregatiõe
fiũt: cõgregatio aũt et diſgregatio per motũ localẽ
fiũt: ergo oẽs alteratiões ꝓſupponũt motũ localẽ. ¶ Poſt.
phs tex. cõ. 56. dicit ꝙ aliqd oẽ priꝰ ſtat triphariam
tpe et dignitate et perfectione. dicit ergo phs ꝙ motꝰ
localis eſt prior oĩbꝰ aliis tpe et dignitate et ꝑfectio
ne et dicit ꝙ neceſſe eſt motũ ſemꝑ eẽ vno mõ ſicut cõ
tinuꝰ. alio mõ ſicut qd eſt ꝯſr ⁊ dicit ꝙ digniꝰ ẽ in nã
accipiendũ ſꝫ meliꝰ eſt eẽ cõtinuũ ꝙ ꝯſter ſe hñtẽ ce
tera aũt non ſunt cõtinua niſi motꝰ localis ergo ſolꝰ
motꝰ localis eſt continuꝰ et ꝑpetuꝰ: q̄re ſequit̃ motũ
localẽ p̄cedere alios tpe q̄dẽ: qꝛ ꝑpetuꝰ et ceteri nõ
ſunt ꝑpetui. ſꝫ Ariſt. obiicit ꝯ ſe arguens hoc mõ pri
or videt̃ gñatio tpe oĩbꝰ aliis. Nã priꝰ aĩal gñat̃ poſ
tea augmentat̃ et creſcit et poſtea mouet̃ motu loca
li: ergo gñatio eſt prior tpe aliis dicit ad hoc phs ꝙ
verũ ẽ ſm indiuiduũ ſecꝰ aũt ſm genꝰ dat̃ bona ana
logia actꝰ a toto gñe eſt prior potentia et tñ iſte ac
tꝰ eſt poſterior iſta potẽtia ſic etiã gñatio in indiui
duo eſt prior ꝙ motꝰ localis: ſꝫ a toto gñe eſt poſteri
or motu locali et adducit bonã rõnẽ phs dicens ꝙ ſi
gñatio eẽt prior aliis motibꝰ: ſequeret̃ ꝙ oĩa q̄ moueñ
tur eẽnt gñabilia et ita oĩa q̄ mouent̃ eẽnt corrupti
bilia, tenet ꝯña: qꝛ oẽ gñabile ẽ corruptibile et e con
uerſo. ¶ Preterea phs tex. cõ. 58. dicit ꝙ motus lo
calis eſt prior ꝑfectione: qꝛ eſt poſterior gñatione ⁊
priora ꝑfectione ſunt poſteriora gñatione. Scd̃a rõ
ne ꝓbat illud qꝛ non mutat ſubãm ſicut alii motꝰ. Nã
alteratio mutat ſubſtãtiã ſaltẽ quo ad q̄le augmenta
tio quo ad q̃ntũ. ¶ Poſt. phs tex. cõ. 60. ꝓbat ꝙ mo
tus localis ſit primꝰ ex pte mobilis. dicens ꝙ queãd
modũ mouẽs ſeipſum mouet ſm motũ localẽ: ita mo
tus localis eſt prior oĩbꝰ aliis.

T.cõ.61. Que aũt loci mutatio pria
ſit: nunc monſtrandũ eſt. Sꝫ aũt et ꝙ
nunc et priꝰ poſitũ eſt: ꝙ cõtingit que
T.cõ.62. dã motũ cõtinuũ eẽ et ꝑpetuũ: mani
feſtũ erit eadẽ methodo. Quot q̄dẽ
igit̃ aliorũ motuũ cõtinuũ neqꝫ vnum
contingit eẽ: ex his manifeſtũ eſt. Oẽs enĩ ex oppoſi
tis in contraria ſunt motꝰ et mutationes: vt gñationi
q̄dẽ et corruptioni ens et nõ ens tẽi ſunt. Alteratiõi
cõtrarie paſſiones: augmẽto et decremẽto: aut mag
nitudo, aut paruitas: aut perfectio magnitudinis:
aut ĩꝑfectio. Contrarii aũt ſunt: qui ſunt in contraria
Qd aũt nõ ſemꝑ mouet̃ ſm hunc motũ exiſtens priꝰ,
neceſſe ẽ priꝰ q̄ſcere. Manifeſtũ igit̃ qm̃ q̄ſceti ĩ cõ
trario mutans. Silr aũt et in mutationibꝰ. Oppo
nunt̃ enĩ gñatio et corruptio ſimplr, et ſinglaris ſin
gulari. Quare ſi ĩpoſſe eſt ſimul mutari oppoſitas nõ
erit continua mutatio: ſꝫ mediũ erit ipſorũ tps. Nihil
enĩ differt: cõtrarias aut non cõtrarias eẽ ſm cõtra
dictionẽ mutatiões: ſi ſolũ ĩpoſſe ſit eidẽ ſil ineẽ. Hoc
enĩ rõni nihil vtile eſt. Neqꝫ ſi non neceſſe eſt quieſce
re in contradictiõe: neqꝫ eſt mutatio quieti cõtrariũ
Non enĩ fortaſſis quieſcit. qd non eſt. Corruptio autẽ
in nõ ens. Sꝫ ſi ſolum mediũ ſit tps ſic enĩ nõ erit mu
tatio continua. Neqꝫ enĩ in prioribꝰ motibꝰ cõtrarie
tas vtile fuit: ſꝫ non contingere ſil eſſe. Non opꝫ autẽ
turbari. qd idẽ plibꝰ erit cõtrariũ: vt motꝰ et ſtatui
et motui q̄ eſt in contrariũ: ſꝫ hoc ſolũ ẽ accipe qd opi
nat̃ quodãmõ et motui ⁊ quieti motꝰ cõtrarius: ſicut
eq̄le et menſurabile excellenti et ei qd excellit. et qd
nõ ɔtingit ſil oppoſitos: nec motꝰ neqꝫ mutatiões eẽ.
Ampliꝰ ĩ gñatione et corruptiõe et penitꝰ ĩcõueni
ens eẽ videbit̃: ſi factũ mox neceſſe eſt corrũpi: ⁊ nul
lo tpe permanere. Quare ex his vtiqꝫ fides aliis fiet
phyſicũ enĩ eſt qd ſilr ſe hꝫ in oĩbꝰ.

Probat phs ꝙ nullꝰ aliꝰ motus
poſſit eſſe continuꝰ et ꝑpetuꝰ niſi motꝰ loca
lis q̄ dictꝰ eſt primꝰ eſt: qꝛ reliq̄ motꝰ ſunt in
ter contrarios tẽos et iõ neceſſe eſt ꝙ qñ aliquis trã
ſierit de vno motu in aliũ ante q̄ſcat: ergo nõ erit cõ
tinuꝰ et ꝑpetuꝰ: et ita erit inter vnũ ⁊ aliud medium
tps et ſilr ẽ inter gñationẽ et corruptionẽ differt enĩ
nihil mutationes tendere ꝑ contradictionẽ vel ꝑ cõ
trarietatẽ. Poſtea phs dicit ꝙ in ipa contradictione
que eſt priuatio non ẽ quies: ſꝫ potiꝰ ad hoc ꝙ motus
non continuet̃ ſatis eſt ꝙ inter vnũ et aliud ſit tps me
diũ et ſi aliq̄s dicat: ſequit̃ plã vni cõtrariari vtpote
q̄etẽ motui ⁊ motũ motui. Dicẽs ꝙ nõ ẽ ĩcõueniẽs qñ
vnũ poſitiuũ alterũ priuatiuũ opponit̃, dat bonã cõpa
rationem de eq̄li qd opponit̃ ⁊ cedenti et illi quod defi
cit. Statim vero phs ꝓbat ꝙ ĩpoſſe ẽ motꝰ cõtrarios
continuari: qꝛ gñatio corruptioni non põt cõtinuari
qꝛ impoſſibile eſt ꝙ generatur mox corrumpi et nul
lo tempore permanere.

Quoniã aũt ɔtingit eſſe mo T.c.64.
tũ infinitũ vnũ et ɔtinuũ: et hic circu
lario: nunc dicemꝰ. Oẽ q̄dẽ. n. mouet̃
qd fert̃ aut circulr: aut ſm rectitudi
nẽ: aut mixtim. Quare ſi neqꝫ illorꝫ
alter ɔtinuꝰ ẽ: neqꝫ ex vtriſqꝫ poſſe eſt
ɔtinuũ eẽ. Qd ãt qd fert̃ ſm rectũ et finitũ: nõ ferat̃
ɔtinue: manifeſtũ ẽ. Reflectit̃ enĩ. Reflexũ ãt ſm re
ctũ ꝑ ɔtrarios mouet̃ motꝰ. Cõtrariꝰ. n. ſm locũ ẽ q̄ ẽ
ſurſum: ei qui ẽ deorſuꝫ: et qui ẽ añ: ei qui ẽ retro: et q̄
ẽ ad ſiniſtrũ: ei qui ẽ ad dextrũ. Loci. n. ɔtrarietates
he ſunt. Quis ãt ẽ vnꝰ et ɔtinuꝰ motꝰ: priꝰ diffinitũ ẽ
qꝛ qui ẽ vniꝰ: ⁊ in vno tpe: ⁊ indifferẽti ſm ſpẽꝫ. Tria
n. erant. Qd mouet: vt hõ aut deꝰ: et qñ: vt tps: et ter
tiũ in quo. Hoc ãt ẽ locꝰ: aut paſſio: aut ſpẽs: aut ma
gnitudo. Cõtraria. n. differũt ſpẽ: et nõ vnũ ſunt: loci
ãt dicte dĩe. ſignũ ãt ꝙ motꝰ ɔtrariꝰ ẽ: qui ẽ ab. a. ad
b. ei qui ẽ ab ĩpo b. ad. a. et qꝛ ſtãt et repauſant ad in
uicẽ: ſi ſil fiant. Et ĩ circulo ſilr: vt q̄ ẽ ab a in b ei q̄ eſt
ab a in c. Siſtũt. n. et ſi ɔtinui ſint. et ſi nõ fiat reflexio
ꝑꝑ id qd ɔtraria ſeſe corrũpũt et ꝓhibẽt ad inuicẽ: ſꝫ
non qui ẽ in latus: ei qui ſurſum. ¶ Maxime ãt ma T.cõ.65
nifeſtũ ꝙ ĩpoſſe eſt ɔtinuũ eẽ q̄ eſt ĩ rectitudĩe motũ:
qꝛ reflexũ neceſſe ẽ ſtare nõ ſolũ ĩ recta: ſꝫ et ſi ſm cir
culũ ferat̃. Non enĩ idẽ eſt circulo ferri ⁊ circulũ. Eſt
enĩ aliqñ q̄dẽ continuũ qd mouet̃. Aliqñ aũt in idem
veniens vnde motũ eſt reflecti iterũ qd aũt neceſſe eſt
ſtare: fides eſt non ſolũ in ſenſu: ſꝫ in rõne. Principiũ
aũt hoc eſt. Tribꝰ enĩ exñtibꝰ principio medio ⁊ fine
mediũ ad vtrũqꝫ ẽ et vnũ numero: rõne aũt duo. Am
pliꝰ aliud eſt qd eſt potẽtia: et qd eſt actu. Quare re
ctitudinis q̄ infra ſunt tẽorũ qdlꝫ ſignũ potentia q̄dẽ
eſt mediũ. Actu aũt non eſt: niſi diuidat hanc: et ſtãs
iterũ incepit moueri. Sic ãt mediũ principiũ fit ⁊ fi
nis: principiũ q̄dẽ poſterioris. Finis aũt pricipii. Di
co aũt vt ſi fert̃. a. ſtet in. b. et iterũ ferat̃ in. c. Cũ aũt
cõtinue ferat̃ neqꝫ factũ eẽ, neqꝫ ab eẽ poſſibile ẽ. a ⁊
b. ſignũ: ſꝫ ſolũ eſſe ĩ ipo nunc in tpe aũt nullo pter cu
ius ipm nũc eſt diuiſio in toto. a. b. c. Si aũt adeſſe cõ
cedat aliq̄s ⁊ ab eẽ ſemꝑ ſtabit a. qd fert̃. Impoſſe. n.
ẽ a. ſil adeẽ ĩ. b. et abeſſe: in alio ergo et alio ſigno tpis ẽ.
Tps itaqꝫ erit qd ĩ medio. Quare q̄ſcet a. in. b. Si
milr aũt et in aliis ſignis. Eadẽ enĩ rõ in oĩbꝰ. Cũ aũt
vtat̃ a qd fert̃ ipo. b medio ⁊ pncipio fine neceſſe ẽ ſta
re. ꝑꝑ id qd duo facit ſic vtiqꝫ ſi ⁊ itelliget. ſꝫ ab a q̄dẽ

ſigno abfuit pncipio in. c. aũt affuit. cũ ꝑficiat ⁊ ſtet.

Probat phs ꝙ hic motus cõti
nuꝰ et perpetuꝰ debꝫ eẽ circularis: qꝛ iſte nõ
põt eẽ rectus tñ nec mixtus ex recto et circu
lari ergo dꝫ eẽ circularis prĩo ꝓbat, ꝙ non poſſit eſſe
rectꝰ cõtinuꝰ et ꝑpetuꝰ: qꝛ ex hoc patebit ꝙ nec mix
tus erit cõtinuꝰ et ꝑpetuus: qꝛ deficiente vna pte a
perpetuitate deficit totũ a ꝑpetuitate: ſꝫ rectꝰ ẽ vna
pars motus mixti ex recto et circulari: ergo ille non po
terit eẽ continuꝰ et ꝑpetuꝰ cũ vna pars non poſſit illi
eẽ ꝑpetua. Probemus aũt mõ ꝙ rectꝰ non poſſit eſſe
perpetuꝰ: qꝛ vel eẽt ꝑ lineã finitã: vel infinitã nõ ꝓꝫ: qꝛ
infinitũ non ẽ dabile. 3. phiſi. nec primũ: qꝛ ſi aliquis
tranſeũdo lineã finitã tranſeat tpe ĩfinito hoc ẽ cõtra
phꝫ. 6. phiſi. dicentẽ ꝙ ſpaciũ finitũ non põt ꝑtranſiri
in tpe infinito ergo tale ſpaciũ ſi dꝫ ꝑtranſiri tpe infinito
maxime eẽt per reiterationẽ: ſꝫ tunc nõ erit cõtinuꝰ
qꝛ contrarii motus non poſſũt continuari ergo ſequit̃, ꝙ nõ
põt eſſe aliꝰ motꝰ a motu circulari cõtinuꝰ ⁊ ꝑpetuꝰ.
¶ Poſtea vero phs ponit ſecundã rationẽ ad oſtendẽ
dum ꝙ ĩpoſſibile eſt motũ reflexũ continuari ſiue ſit
per lineã rectã ſiue ꝑ medietatẽ circuli nãqꝫ quomõ
cunqꝫ fiat neceſſe ẽ eſſe quietẽ ĩtermediã nãqꝫ a b tẽo
ab eẽ et ad idꝫ accedere ĩpoſſibile ẽ ſimul et ſemel.

Unde ⁊ ad dubitationẽ hoc
T.cõ.66 dicendũ: habet. n. dubitationẽ hanc.
Si enĩ ſit quod ẽ e ei qd eſt. ꝫ equale:
et a ferat̃ continue ab extremo ad c.
Sil aũt ſit a in b ſigno: et d ferat̃ con
tinue a ꝫ extremo ad i regulariter: et
velocitate ſimili ipſi a ipm d ante veniet in i ꝙ a in. c
Priꝰ. n. mouens et dicendens primũ venire neceſſe
eſt. Nõ ergo ſimul affuit a in b et abfuit ab eodẽ. Unde
poſteriꝰ. Si. n. ſil: nõ poſteriꝰ ẽ ſꝫ neceſſitas erit ſtare
Non ergo ponendũ eſt cũ a affuit ſcdm b ipſum d moue
ri a ꝫ vltimo. Si. n. affuit a in b erit et ab eẽ et non ſil
ſꝫ erat in deciſione tporis: et non in tpe. Hoc quidem
igit̃ eſt ĩpoſſibile ſic dicere et in continuo. Sꝫ in refle
ctenti neceſſe eſt ſic dicere. Si enĩ qd eſt. i. ferant̃ ad
ipſum d et, iterũ reflectens deorſum ferat̃ vltimo. d.
et fine vtet̃ et principio vno ſigno vt duobꝰ. Unũ ſtare
T.cõ.67 neceſſe eſt. Neqꝫ ſil affuit in ipſo d et abiit ab ipſo. d.
ibi. n. ſil eſſet. et non eſſe in eodẽ nunc. At vero olim
ſolutio non danda eſt: non enĩ cõtingit dicere ꝙ ꝓꝫ ipꝫ.
d. ſit ipſum i in deciſione: non affuit aũt. neqꝫ defuit.
Neceſſe enĩ ẽ in finem venire qui actu eſt non potẽtia
qd quidẽ igr̃ ẽ in medio: potentia ẽ. Hoc aũt actu: ⁊
finis quidẽ deorſum principiũ aũt ſurſum: et motuũ
ergo ſimiliter. Neceſſe ẽ ergo ſtare reflectens in recto.
Non ergo contingit continuum motũ in recto et per
petuum eſſe. Eodem aũt modo obuiãdũ eſt ad inter
rogantes zenonis rationẽ: et volentes ſi ſemꝑ mediũ
trãſiri oportet. Hec aũt infinita ſunt: infinita aũt trã
ſire ĩpoſſibile eſt. Aut ſicut ipſam hanc eadẽ quidam
rationem aliter interrogant: volentes ſil cũ mouere
medietatẽ priꝰ numerare ſm vnũquodqꝫ factum me
diũ. Quare ab eunte totã infinitũ accidit numerare
T.cõ.68 numerũ. Hoc aũt cõfitent̃ impoſſibile eſſe. ¶ In pri
mis igr̃ rationibꝰ de motu ſoluimꝰ per id ꝙ tempus
infinita hꝫ in ſeipſo. Nõ enĩ incõueniens eſt: ſi in infini
to tpe infinitum tranſit aliquis. Silr aũt ĩfinitũ vtiqꝫ
in longitudine eſt ⁊ tpe. ¶ Sꝫ hec ſolutio ad ĩterro
gantem quidẽ ſe hꝫ ſufficienter. Interogabat enĩ ſi ĩ
finito tpe infinitum tranſire atqꝫ numerare cõtingit
ad rem aũt et ad veritatẽ non ſufficienter. Si. n. ali
quis dimittens magnitudinẽ et interogaberit ſi ĩfini
to tpe contingit infinita tranſire. interroget in ipſo
tpe eadem; habet. n. tempus infinitas diuiſiones: nec
ad huc ſufficiens hec ſolutio. Sed verũ dõm eſt quod
quidẽ diximus in rationibus. Si enĩ aliquis cõtinuũ
quidẽ diuiſerit in duo media: hic vno ſigno tanquam
duobꝰ vtitur. Facit. n. ipſum principium et finẽ. Sic
aũt facit numerans et in media diuidẽs: ſic aũt diui
dente non erit continua: neqꝫ linea: neqꝫ motus. Con
tinuꝰ. n. motus continui eſt. In cõtinuo aũt ſunt infini
ta media: ſꝫ non actu: ſꝫ potẽtia. Si vero facit actu: nõ
faciet continuũ: ſꝫ ſtabit. Qd quidẽ in nũerante me
dia manifeſtũ eſt: qꝛ accidit. Unũ. n. ſignũ neceſſe eſt
ipſum numerare duo. Alteriꝰ quidẽ. n. medii finis: al
terius aũt principiũ erit. ſi non vnũ numeret cõtinuũ
ſꝫ duas medietates. Quare dicendũ ẽ ad interro
gantẽ: ſi contingit infinita tranſire: aut in tpe: aut in
longitudine, quia eſt quidẽ ſic. Eſt aũt non ſic. Actu
enĩ cũ ſint: non contingit: potentia aũt contingit. Qd
enim continue mouet̃ ſm accidens: infinita tranſiuit.
Simplr aũt non. Accidit aũt linee infinita media eẽ
Subſtantia aũt altera eſt et eſſe. ¶ Manifeſtũ aũt; T.cõ.69
et quia niſi aliquis faciat tẽporis diuidens ſignũ priꝰ
et poſterius ſemꝑ poſterioris rei: erit ſil idẽ ens ⁊ nõ
ens: et quando fuit non eſt. Signũ quidẽ igr̃ vtriſqꝫ
cõmune eſt et priori et poſteriori et vnũ et idem nu
mero: ratione aũt non idem eſt. huius quidẽ. n. finis
eſt: illiꝰ aũt principiũ. Res aũt ſemper poſterioris
paſſionis eſt. Sit tps in quo eſt. a. c. b. res in quo. d.
Hoc in a quidem tempore album. In b autem non
album. In c ergo album et non albũ in quolibꝫ. n. ipſius:
a, verũ eſt dicere album: ſi oĩ tpe hoc erat album et b.
nõ albũ c aũt in vtriſqꝫ. Non ergo dandũ eſt in oĩ. ſꝫ pre
ter vltimũ nunc in quo eſt. c. Hoc aũt iam poſtremũ ⁊
ſi fiebat albũ, et ſi corrũpebatur albũ in a oĩ factũ eſt
⁊ corruptũ eſt in. c. Quare albũ aut non albũ primũ
in illo verũ eſt dicere: aut cũ eſt factũ: non erit: aut
cũ corruptũ eſt: erit: aut ſil albũ: et non album: oĩno
eſſe et non eẽ neceſſe eſt. Si aũt quod cũqꝫ fuerit pus
non ens neceſſe eſt fieri ens: et cum fit: non eſt non poſ
ſibile eſt in atoma tẽpora diuidi tps. Si enim in. a.
tpe d fiebat albũ: factum eſt aũt ſil et eſt in altero in
diuiduo tpe: habito aũt in b ſi in a fiebat: non erat, in
b. autem: generationẽ oportet eſſe quandam mediã
Quare et tps erat in quo fiebat. Non. n. eadem erat
ratio ⁊ non athoma diuidentibꝰ: ſꝫ ipiꝰ tpis in quo fie
bat factũ eſt: et eſt in vltimo ſigno: cuius nihil eſt ha
bitum: neqꝫ conſequenter: ſꝫ indiuiſibilia tpa conſe
quenter ſunt. Manifeſtũ aũt eſt: qꝛ ſi in a toto tpe fie
bet: nõ ẽ plꝰ tps in quo factũ ẽ, ⁊ fiebat ꝙ ĩ quo fiebat
ſoluꝫ oĩ. Quibꝰ quidẽ igr̃ aliquis tãꝗ ꝓpriis crederet
rationibꝰ: he et hmõi quedam ſunt.

Dicit phs in pñtiarũ tex. com.
66. ꝙ motꝰ reflexꝰ non eſt continuꝰ et ad il
lud ſoluit quandã dubitationẽ qua dicit ꝙ ſi
ſint duo mobilia eq̄ velocia. a. et. d. mota ꝑ ſpacia eq̄
magna: ſꝫ ponamꝰ moueri a. a. b. vſqꝫ in. ꝫ. ꝑ mediũ
qd eſt. b. ſed. d. moueat̃ a. ꝫ. in. i. citiꝰ vr̃ moueri. a. in
i. ipm. d. ꝙ. a. b. in. c. ipm. a. qꝛ in. b. adeſt et abſt. ipm
a. ergo per tps morat̃ in. b. et in. ꝫ. non morat̃ ipm. d.
qꝛ tñ adeſt: ergo citiꝰ trãſit. d. a. ꝫ. in. i. ꝙ a. a. b. ĩ. ꝫ. ⁊
ſtatim Ariſto. dicit ꝙ aliõ eſt cogitare de puncto me
dio et aliud eſt cogitare de puncto ſepato nanqꝫ pũ
ctũ mediũ non eſt ſeparatũ in actu ſecꝰ aũt in poten
tia; ſꝫ qñ pũctũ eſt extremale ẽ q̄dẽ ſeparatũ in actu.

Poſtea vero phs ponit obiectionem Zenonis dicen
tis φ impoſſe eſt eē motū, quia eſſet tranſire infinita
in tpe finito dicit phs φ alij faciebāt obiectionem φ
oporteret dinumerare oēs medietates ante quā to-
tū tranſiret qđ ē impoſſe intellectui finito i tpe finito
¶Dicit preterea phs tex. cō. 68. φ aliqui reſpōdēt
ad hoc φ nō ē incōueniens trāſire infinita qñ trāſcū-
tur in tpe infinito eo mō quo magnitudo ē infinita. ſʒ
hoc dicit phs nil valet: qꝛ hoc codē mō q̄ret quō i tpe
finito ſunt infinita. Ideo dicit phs φ ptranſiri infini-
ta qñ ſunt in potentia in tpe finito non eſt incōueniēs
Poſtea vero phs tex. cō. 69. dicit φ alicui videbit
difficultas bona cum aliquid mutat de nō eē ad eſſe
vt de nō eſſe ignis ad eſſe ignis, qđ eſt cū aer mutat
in ignē tūc in fine eſſet ignis et nō eſſet ignis. Nā nō
eſt potior rō φ ſit ignis φ non ignis: ¶Dicit phs φ
inſtans tranſmutatiōis attribuit poſteriori paſſioni
i. forme generande. Que oīa ego late declaraui in
nr̄is exponibilib⁹ in materia de Incipit et deſinit: ⁊
in primo phyſicorum.

T.cō.10 RAtionabiliter aūt et ex his intē
dentibus videbit alicui ⁊ idē hoc accidere
Omē enī qđ mouet ꝯtinue, ſi a nullo ꝓhibea
tur, in qđ quidē venit ſm loci mutationē, i hoc et fe-
rebat prius, vt ſi in. b. venit, et ferebat in. b. ⁊ non cū
primū erat: ſed mox ſicut incepit moueri. Quid enī
magis nunc φ pri⁹. Siľr aūt ⁊ in alijs. Qđ aūt ab. a
fert in. c. iterū veniet in. a. ꝯtinue motū. Cū ergo ab a
in. c. ferebat tūc ⁊ in. a. fert ſm motū qui ē. a. c et ecō
uerſo, q̄re ſiľ ꝯtrarijs. Cōtrarij enī q ſm rectitudinē.
Simul aūt et ex hoc mutat in quo nō ē. Si igit hoc
T.cō.11. impoſſe: neceſſe eſt ſtare in. c. nō ergo vn⁹ mot⁹. Re-
ditus enī ſtatui non eſt vn⁹. ¶Ampli⁹ et ex his mani
feſtū vniuerſaľr magis de coī motu: Si enī oē qđ mo-
uet, mouet aliquo dictorū motuū: et quieſcit aliqua di
ctarū oppoſitarū quietū: non erat. n. ali⁹ pter iſtos: qđ
aūt non ſemp mouet ſm hūc motū. Dico aūt quicūqʒ
ſunt alteri ſpē: et non ſi aliq ps ē toti⁹ neceſſe ē q̄ſce-
re ſm oppoſitā q̄etē. Quies enī priuatio ē mot⁹. Si
igit ꝯtrarij quidē mot⁹ ſunt: qui ſm rectitudinē: ſiľ āt
non cōtingit moueri ꝯtrarios: qđ ab. a. ad. c. fert: nō
vtiqʒ ferret ſimul ab ipo. c. ad. a. Qñ aūt nō ſiľ fertur
mouet aūt hoc motū: neceſſe eſt pri⁹ quieſcere apud
c. Hec enī oppoſita q̄es ei qui eſt. c. motui. Manife-
ſtū igit ex his q̄ dicta ſunt: qñ non eſt ꝯtinu⁹ motus.
T.cō.12 ¶Amplius aūt ⁊ hec rō magis ꝓpria eſt his q̄ dicta
ſunt. Simul enī corruptū eſt qđ non albū: et qđ factū
eſt albū. Si igit ꝯtinua alteratio ad albū et ex nō al
bo: et non manet aliquo tpe: ſimul corruptū ē nō albū
⁊ factū eſt non albū. Triū enī erit idē tps. Ampli⁹ nō
ſi continuū eſt tps et mot⁹: ſed ꝯñter. Quō igit erit
vltimū idē ꝯtrariorū: vt albedinis et nigredinis.

ARiſto. in p̄ntiarū ꝓbat rōnib⁹
logicis et cōib⁹, φ mot⁹ reflex⁹ nō ē ꝯtinuus
tex. cō. 10. dicens φ ſi cū. a. mouet in. c. ⁊ re
greditr a. c. in. a. ſit mot⁹ ꝯtinu⁹ ſequit. a. eē trm̄ a quo
⁊ ad quē ⁊ ſic recedere ſimul ab. a. ⁊ accedere ad. a.
qđ eſt impoſſe, ex quo ſequit φ cū illi duo mot⁹ ſint cō-
trarij ſimul aliqd moueat motib⁹ ꝯtrarijs. ſ. recedē
do ab. a. ⁊ accedendo ad. a. Itē ſi mouet motu ꝯrio
ab. a. i. b. pri⁹ quieuit a motu ab. a. in. b. ergo neceſſe
fuit inter mot⁹ ab. a. in. b. ⁊ a. b. in. a. eſſe quietē inter
mediā in. b. Preterea ſequit inq̄t phs, φ ſi mot⁹ refle
xus ſit ꝯtinu⁹, φ ſiľ fiat nō albū ⁊ corruptū ſit nō albū
⁊ fiat albū ⁊ corruptū ſit albū q̄ ſunt ipoſſia: et hoc pʒ

qꝛ ſimľ recedit ab vno trō et accedit ad eūdē q̄ ſunt
impoſſia. Preterea dicit phs φ nō ē neceſſe mot⁹ cō
tinuari ſi tps ſit vnū vtpote ſi tēdāt i diuerſos trōs.

QUi aūt in circulari erit vn⁹ T.c.13.
⁊ cōtinu⁹: nullū. n. ipoſſe cōtingit. Qđ
enī ex a mouet: ſiľ mouebit in a ſm eā
dē poſitionē. In qđ. n. veniet: ⁊ mouet
i hoc: ſʒ nō ſiľ mouebit cōtrarijs neqʒ
oppoſitis. Nō. n. oīs qui ē in hoc ei q ē
ex hoc cōtrari⁹ eſt neqʒ oppoſit⁹: ſed cōtrari⁹ in re-
cta q̄dē. Hic. n. eſt contrarius ſm locū: vt qui ſm dia
metrū. Diſtat. n. plurimū. Oppoſitus aūt qui ē ſʒ eā
dē longitudinē. Quare nihil ꝓhibʒ moueri cōtinue:
et nullo tpe deficere. Circularis q̄dē. n. motus eſt ab
eodē in idē. Rectus aūt ab eodē in aliud. Et qui q̄dē
in circulo: nequaq̄ in eiſdem eſt. Qui ꝟo ſm rectitu
dinē: multotiens in eiſdē eſt. Eū quidē igr̄ qui ſemp
in alio ⁊ alio fit: cōtingit moueri cōtinue. Qui ꝟo in
eiſdē multotiens non cōtingit: neceſſe ē. n. ſiľ moueri
contrarios. Quare neqʒ in ſemicirculo: neqʒ in alia
circulatiōe: neqʒ vna cōtingit moueri cōtinue Mul
totiens. n. neceſſe eadē moueri: ⁊ contrarias muta-
tiones mutari. Nō. n copulat principio finē. Qui āt
circuli copulat: ⁊ ſolus eſt perfect⁹. ¶Manifeſtū āt T.c.14.
et ex hac diuiſione: qñ nō contingit alios mot⁹ eſſe
continuos. In oīb⁹. n. accidit eadē moueri multotiēs
vt in alteratione media: et in eo qui ē q̄titatis ſʒ me-
diū magnitudinis et in gñatione et corruptōe ſimiľr
Nihil. n. differt pauca aut multa facere: in qb⁹ ē mu
tatio: neqʒ mediū ponere aliqđ: aut auferre. Utro-
biqʒ enī accidit eadē moueri multotiens. Manife-
ſtū igr̄ ex his: qñ neqʒ phyſiologi bñ dicūt oīa ſenſibi
lia moueri ſemp dicentes: moueri enī neceſſe eſt ali-
quē horū motuū: et maxime ſm illos eſt alterari. Flue
re n. dicunt et ſemp corrūpi. Adhuc aūt et gñationē
⁊ corruptionē alterationē dicūt. Ratio aūt nūc dixit
vľr de oī motu: φ ſm nullū motū cōtingit moueri con
tinue extra quē circulo. Quare neqʒ ſʒ alterationē:
neqʒ ſm augmentū: φ quidē igit neqʒ infinita ſit mu
tatio neqʒ vna: neqʒ cōtinua extra circuli motū: no
bis dicta ſint tanta. Quot āt lationū circularis pria
ſit: manifeſtū eſt. Oīs. n. ſʒ locum motus: ſicut et ꝑus T.cō.15
diximus: aut in circulo: aut in recto: aut mixtus eſt.
Hoc aūt neceſſe eſt priores eē illos. Ex illis. n. cōſtitu
tus eſt. Recto aūt circularis ſimplex. n. et perfect⁹
magis eſt. In infinitū. n. nō eſt rectū ferri ſic. n. īfinitū
non eſt: ſʒ neqʒ ſi eēt: moueret vtiqʒ nihil: non. n. fit im
poſſibile. Tranſire aūt infinitū impoſſibile eſt. infini-
to aūt recto reflectens quidē cōpoſitus eſt: et duo ſūt
motus. Nō reflexus aūt iperfectus et corrupt⁹. Pri⁹
aūt et natura et rōne et tpe eſt pfectum quidē iperfe
cto. Corruptibili aūt in corruptibile. Ampli⁹ prior ē
quē cōtingit perpetuū eē non cōtingenti. Circularē
quidē igr̄ contigit perpetuū eē, aliorū aūt neqʒ loci
mutationē: neqʒ aliū: neqʒ vnū cōtingit eē perpetuū
ſtatū. n. oportet fieri. Si aūt ſtat⁹ eſt: corruptus eſt
motus prior.

OStēdit phs oñſum iā ē φ null⁹ mo
tus rectus eſt perpetu⁹ oñdamus mō φ mo
t⁹ circularis poſſit eē ꝯtinu⁹ ꝑpetu⁹: qꝛ mot⁹
circularis nō ꝓcedit ſm oppoſita: ſʒ ab eodē i idē ꝓpe
n. ꝯtrarietas capit ſm lineā rectā ⁊ nō ſm circularē:
Nā mot⁹ circularis ab a in b: et a b in a non ꝓcedūt
p eandē viā ſed p aliā q̄re nō ſunt ꝯtraria: qꝛ ꝯtraria
nata ſunt fieri circa idē q̄re infert φ mot⁹ ab oriēte i

occidēs nō ē ꝯtrari⁹ motui ab occidēte i oriēs p viā
alterā. Et ſtatiʒ dicit phs tex. cō. 14. φ nihil differt
ad motū eē ꝯtinuū φ ꝓcedat p mľta media aut pauca
et φ ita ſint mot⁹ cōtrarij vt a calido in frigidū p te
pidū et a frigido in calidū p tepidū et tales bñ erūt
ꝯtrarij. ¶Poſtea phs ꝓbat impoſſe eē φ oīa ꝯtinua
moueant motu alterariōis: qꝛ impoſſe ē, φ mot⁹ alte
rationis ſit ꝯtinu⁹. ¶Poſtea phs tex. cō. 15. ꝓbat φ
mot⁹ circularis ſit prim⁹: qꝛ mixt⁹ nō ē prim⁹: qꝛ re
ctus antecedit eū nec rect⁹ ē prim⁹: qꝛ impfect⁹ cui
pōt fieri additio et ſiľr, qꝛ circularis ē incorruptibi
lis et rect⁹ deficiēs et aliquando ſtans.

T.cō.15 RAtionabiľr āt accidit circularē
vnū eē et ꝯtinuū: et nō rectū. Ei⁹ enī q i recto
determinatū eſt principiū ⁊ finis ⁊ mediū: ⁊
oīa hec hʒ in ſeipo. Quare ē: vñ incipiet qđ mouet et
vbi finiet. Apud trōs. n. q̄eſcit oē: aut vñ: aut vbi. Cir
cularis aut indeterminati ſunt. Quid. n. magis q̄cū
qʒ trōs corū qui ſunt i linea. Siľr. n. vnūqđqʒ principiū
et mediū ē et finis: vt et ſemp q̄dā ſint in principio et
fine et nunq̄ mouet: et quieſcit quodāmō ſphera. Eū
dē. n. obtinet locū. Cauſa aūt ē: φ oīa hec accidūt cē-
tro. principiū. n. et mediū magnitudinis et finis eſt.
Quare pp id qđ ex circularē eſt nō eſt vbi qđ fertur
quieſcat. ſic. n. ſemp fert circa mediū: ſʒ nō ad vltimū
ꝓpter hoc aūt manet, ſi ſemp quieſcit quodāmō totū
et mouet ꝯtinue. Accidit aūt ꝯuerſim: ⁊ nāqʒ qñ mē
ſura motuū circulatio: primā neceſſe ē ipa⁊ eē. Oīa
n. menſurant prīo, et qꝛ primū menſura aliorū ē. Am
plius aūt ⁊ regularē ꝯtingit circularē eē ſolū. Que
n. i recto a principio irreglariť ferunt: ad finē. Oīa
enī quanto diſtant quidē pl⁹ a q̄eſcente ferunt velo-
ci⁹. Circularis aūt ſoli⁹: neqʒ finis: neqʒ principiū in
ipſo aptū natū eſt eē: ſʒ extra. ¶Qđ aūt ſm locū mu
T.cō.11 tatio prim⁹ motuū eſt: teſtant oēs quicūqʒ de motu
fecerūt memoriā. Principia enī tradūt ipſi⁹ mouen
tib⁹ ſecūdū hmōi motū. Diſgregatio aūt et congre
gatio mot⁹ ſm locū ſunt. ſic enī mouent concordia et
diſcordia. Hec q̄dē enī diſgregat, illa aūt cōgregat
et ipm aūt intellectū ait Anaxa. diſgregare mouētē
pri⁹. Siľr aūt et q̄cūqʒ hmōi quidē neqʒ vnā cām di
cunt. pp vacuū aūt moueri dicunt. Et nāqʒ hi ſm lo-
cū motā nā moueri dicunt. Mot⁹ enī pp vacuū loci
mutatio eſt: et ſicut in loco aliorū aūt: neqʒ vnū ineſſe
primis corpib⁹: ſʒ his q̄ ſunt ex his opinat. Augmen
tari. n. et corrūpi et alterari cōgregatis et diſgre-
gatis atomis corpib⁹ dicunt. Eodē aūt mō quicunqʒ
ꝓpter denſitatē aut raritatem efficiūt gñationem ⁊
corruptionē. Congregatione. n. ⁊ diſgregatione hec
cōponūt. Ampli⁹ aūt et pter hos aīam cam faciētes
mot⁹: ipm ſeipm enī mouens principiū eē dicunt. corū
que mouent. Mouebit aūt aīal et oē aīatū ſm eā q̄ ē
ſm locū cineſim. Et ꝓprie aūt moueri dicim⁹ ſolū qđ
mouet ſm locū motū. Si aūt quieſcat q̄dē in ſeipſo:
augmentet aūt: aut detrimentū patiat, aut alteret:
cōtingit quodāmō moueri. Simpliciter aūt moue
ri non dicim⁹. Qđ q̄dem igr̄ ſemp mot⁹ erat et erit
oī tēpe: ⁊ quod principiū perpetui mot⁹. Adhuc aūt
quis mot⁹ prim⁹: et q̄m motū perpetuū contingit eē
ſolū: et primuʒ mouens quod imobile ſit dictum eſt.

PRobat phs φ mot⁹ circularis
eſt ꝯtinu⁹ ⁊ prim⁹: qꝛ ille nō hʒ trōs determatos
ita φ aliquid ſit principiū et nō finis et aliqd
ſit finis et nō principiū: ſʒ q̄lʒ ps ē finis et principiū:
qꝛ oēs ptes vident imote pp equidiſtātiā a centro: ğ

mot⁹ circularis eſt ꝯtinu⁹ et prim⁹. Ponit ſcđaʒ rōnē
dicens φ eſt prim⁹: qꝛ eſt mēſura omniū aliorū, et mēſu
ra eſt prior menſurato, et qꝛ eſt regularis et q̄ ſic ſūt
regularia priora ſunt irregularib⁹. Poſtea phs tex.
cō. 11. ꝓbat, φ mot⁹ localis ſit prim⁹ teſtimonio alio
rū dicentiū φ primordia mot⁹ fuerūt diſgregatio et
congregatio: mens et intellect⁹: concordia et diſcor
dia vt dixit Anaxa. q̄ faciunt motū localē ſiľr et q̄ po
nunt motū pp vacuū ſicut democrit⁹ ⁊ qui faciunt ge
nerōnē et corruptionē per denſitatē et raritatē ⁊ qui
aīam dicunt eē cām mot⁹ localis et vocat cineſim mo
tum localē. Dicit pter ea phs φ ea que non mouētur
motu locali in ꝓprie dicuntur mouere. epilogat pre
terea que dixerat.

QUod āt hoc neceſſe ē ipti- T.cō.18
bile eē ⁊ nullā hr̄e magnitudinē nunc
dicam⁹ determantes ꝑmū đ priorib⁹ ipo
Horū āt vnū q̄dē ē: φ ipſe ē nullū finitū
mouere ſm īfinitū tps Tria. n. ſunt qđ
mouet, mouēs, i quo tertiū tps, hec āt
aut finita oīa: aut īfinita ſūt oīa, aut q̄dā, aut duo, aut
vnū. Sit igit a mouēs, qđ āt mouet b, tps infinitū in
quo, c, ipʒ d, igit moueat aliquā pte ipi⁹ b, q̄ ē i quo e,
non igit in eq̄li ipi c, in pluri enī mai⁹, quare nō ē īfi-
nitū tps qđ ē ipſi⁹ ʒ. Sic itaqʒ ipi d apponens auferā
ipm a et ipe c ipm b Tps āt nō auferā ſemp remouēs
eq̄le īfinitū. n. ē q̄re oē a totū b mouebit īfinito tpe ipi⁹
c. Nō ğ poſſe ē a finito moueri nihil ſm infinitū motū.
Qđ quidē igit nō ꝯtingit finitū i īfinito tpe mouere: T.cō.19
manifeſtū ē. ¶Qđ āt oīno i finita magnitudie nō ꝯti
git infinitā eſſe potētiā: ex his manifeſtū ē: ſit. n. plus
potētia ſemp eq̄le i minori faciēs tpe, vt calefaciēs:
aut dulcefaciēs: aut ꝓijciēs: ⁊ oīno mouēs. Neceſſe ğ
et a finito quidē īfinitā āt hñte potentiā pati aliquid
patiēs: ⁊ pluſq̄ ab alio. Pl⁹. n. ē īfinita potētia. At ꝟo
tps nō ꝯtingit eē nullū. Si. n. ē i quo a tps in quo īfini
ta vis calefacit: aut depellit: in quo āt a b finita q̄dā
ad hāc maiorē ſemp accipiēs finitā: veniā. Aliqñ ad
id qđ i a tpe motū erat. Ad finitū. n. ſp addēs excellā
oē determatū: et auferēs deficiēs ſiľr. In eq̄li ğ tpe mo-
uebit finita ipi īfinite. Hoc āt ē ipoſſe. ¶Nullū itaqʒ T.cō.80
finitū ꝯtingit infinitā potētiā hr̄e: neqʒ īfinitū īfinitā.
Et tñ ꝯtingit in minori magnitudine ampliorē potē
tiā eē. Sʒ adhuc magis in maiori plurima. Sit igit
i quo ē a b infinitū: ſʒ b c hʒ potētiā quādā q̄ aliquo
tpe mouet ipm d in tpe i quo ē e ʒ. Si igit ipi b c du-
plā accipio, i medio mouebit tpe ipi⁹ e ʒ. Sit. n. hec
ꝓportio. Quare in ʒ et t mouebit. ğ ſic accipiēs ſem
per a b quidē nequaq̄ trāſibo. Tpe āt dato ſemp mi
nus accipiā: infinita ğ potentia erit. Oēm enī finitā
potētiā excellit. Oīs āt finite potētie neceſſe ē finitū
eē: et tps. Si enī in quodā tāta: maior in minori qui-
dē determato āt mouebit tpe ſm ꝯuerſionē ꝓportionis.
Infinita enī oīs potentia ſicut multitudo ⁊ magnitu T.cō.81.
do excellēs oē finitū. ¶Eſt āt hoc demōſtrare et ſic
accipiens enī quādā potētiā eandē genere eiqʒ ē īfi
nita magnitudine exiſtentem: q̄ menſurabit eā q̄ eſt
in infinita magnitudine finitā potentiā. Qđ quideʒ
igit non ꝯtingit infinitā eſſe potentiā infinita magni
tudine: neqʒ finitā in infinita ex his palam eſt.

DEclarat phs q̄ñ ꝑmū mouēs i
mobile ſit ipartibile: ⁊ hoc ꝓbat hoc mō. Bene
ſequit: mouet p tps īfinitū, ğ ē ipartibile: aīs ē
notū ⁊ ꝯña ꝓbat: qꝛ ſi ē ptibile ſequit φ i minori tpe
mouet ps φ totū trāſeundo aliqđ ſignū vt ꝓbatū ē i. 6

tex.cō.51.ꝙ ſi ſic ſequiť ꝙ ps mouet in tpe finito ⁊ ea
dē rōne totū ī tpe finito, ꝙ ſi ſic ſequiť ꝙ illud mouēs
mouebit motu finito ⁊ nō īfinito. Itez ꝓbat phs illud
met, q2 ipoſſe eſt talē primū motorē eē infinitū magni
tudine: q2 tale nō ē dabile: ⁊ ſi ē finit⁹ magnitudīe ſe
quiť non poſſe eſſe īfinite virtutis qđ ita ꝓbat ꝓſuppo
nendo, ꝙ maior potētia mouet ī minori tpe ⁊ ꝓſuppo
nendo ſcđꝫ ꝙ oē qđ mouet mouet ī tpe: q̄re ex hoc ſe
quiť ꝙ illud mouēs infinite potētie mouet ī tpe, ⁊ ali
q̄ virt⁹ finita mouebit in tpe tāto ſicut illa vt pꝫ, q2 ſi
moueat in ſubduplo tpe augmētata potētia in duplo
mouebit in tāto tpe ſicut finita qđ ē ipoſſe. et ꝓpterea
infert phs tex.cō.80. ꝙ nullū finitū hꝫ īfinitā poten-
tiā nec infinitū finitā, et hoc ſcđm ꝓbat phs hoc, mō
ꝙ ſi in magnitudine īfinita ſit virt⁹ finita ſequiť, ꝙ da
ta magnitudine finita illa mouebit ī tpe determina
to et maior maiori adhuc, et adhuc maior in minori
ḡ tandē cū illa infinita magnitudo moueat ſemꝑ in
minori tpe q̄ q̄cūq3 certa data ſequiť ꝙ illa ē infinite
potētie: et idē ꝓbat phs ſi cōpareť ad magnitudinē
eiuſdem ſpeciei tex.cō.81.

T.c.82. DE his aūt q̄ feruntť, bene ſe
hꝫ dubitari quandā dubitationē. Pri
mū: ſi.n. oē qđ moueť moueť ab aliquo
q̄cūq3 nō ipa ſeipa mouēt quō moueńť
aliq̄ ꝯtinue nō tāgēte eo qđ mouet vt
ꝓiecta. Si aūt ſiľ mouet ⁊ aliud aliq̄d
q̄ mouet: vt aerē q̄ mot⁹ mouet. Siľr ipoſſe prio nō tā
gente neq3 mouēre moueri: ſꝫ ſiľ oīa moueri et q̄eſce
re: cū ꝑmū mouēs q̄eſcet: et ſi facit ſicut lapis: vt mo-
uere qđ mouet aliud. Neceſſe āt hoc quidē dicere ꝙ
primū mouens facit poſſe et mouere: aut aerē hmōi:
aut aquā, aut aliō aliq̄d tale: qđ aptū natū ē mouere
et moueri: ſꝫ nō ſiľ pauſat mouēs et qđ moueť. Sꝫ qđ
moueť q̄dē ſiľ: cū mouens q̄euit mouens: mouens aūt
adhuc ē: vñ moueť cū alio habitū: et ī hoc eadē rō eſt
pauſat aūt cū minor virt⁹ mouendi fit in habito. Tā
dē aūt quieſcit: cū nō āpli⁹ faciat qđ pri⁹ mouens: ſed
motū ſolū. Hec aūt neceſſe ē ſiľ pauſare: hoc q̄dē mo-
uēs. Hoc aūt motū: et totū motū. Hic q̄dē igiť ī ꝯtin
gētib⁹ aliq̄n q̄dē moueri: aliq̄n quidē q̄eſcere fit mo
tus: et non ꝯtinu⁹ ſꝫ videť. Aut enī ꝯñter entiū eſt aut
tangentiū: nō enī vnū mouēs ſꝫ habita ad inuicē ſūt.
Vñ et in aere et in aq̄ fit hmōi mot⁹: quē dicūt quidā
antiperiſthaſim eē. Impoſſe aūt aľr oppoſita ſoluere
niſi dicto mō: antiperiſtaſis aūt ſiľ oīa moueri facit et
mouere. Quare et quieſcūt. Nūc āt videť vnū aliq̄d
qđ cōtinue moueť a quocūq3: non enī ab eodem.

ARiſto. in pñtiaꝝ declarat vni-
tatē primi motoris ex hoc qđ neceſſe ē motū
eſſe vnū et ante hanc dubitationē ꝓponit de
ꝓiectis quō ꝯtinue moueńť poſt q̄ elapſa ſunt a mouē
te ⁊ mouēs nō tāgit ea. Videť enī dubiū maximū, q2
alia bene ꝯtinue moueńť ⁊ ſi nō appareat motor cō-
tinue mouēs ea: q2 ipa mouet ſeipa: et excludit ſtatiꝫ
ſoľonnē Platonis dicētis, ꝙ ꝯtinue moueńť ab aere
recto pellente lapidē. Eadē enī dubitatio eſt de aere
ſicut de lapide: ſꝫ dicit, vr̄ eē neceſſariū ꝙ dū primum
mouens mouet oīa moueańť: ⁊ dū primū mouens q̄eſ
cit. i. ceſſat a mouendo oīa quieſcant q̄uis ēt aliquid
motū a prio mouēte ſicut lapis faciat aliq̄d moueri ſi
cut id qđ prio mouit mouebat. Poſt vero phs ponit
ſuā ſoľonē dicēs, ꝙ primū mouēs. i. ꝓiciens dat ſcđo
mouere et moueri: ſꝫ nō ſiľ cauſat mouēs ⁊ qđ moueť
ſꝫ ꝯtigit ceſſare a moueri ⁊ tñ mouere: et hoc manife

ſtū eſt ad ſenſum: q2 mobile dū ē ī tr̄o mot⁹ ē ⁊ mouet
ſꝫ non moueť et ita dicit, ꝙ cōtingit ita eē de tertio
mouenti ⁊ ita ꝯcludit ex p̄miſſis, ꝙ iſte mot⁹ ꝓiectio
nis nō eſt ꝯtinu⁹ ex diuerſitate mouentiū q̄uis appa
reat cōtinu⁹ ex diuerſitate mobilis et hoc eſt: q2 diui
diť mouēs et hoc appellāt antipharisthaſim: nec pōt
aľr ſolui hoc, q2 ſi ponať cā illi⁹ mot⁹ antipariſthaſis
aeris ſequiť oīa ſiľ moueri: aut q̄eſcere: q̄ ſunt falſa.

QVoniā aūt in his q̄ ſunt ne T.cō.83.
ceſſe ē ſemper eē motū ꝯtinuū: hic āt
vn⁹ ē. Neceſſe aūt vnū magnitudinis
alicui⁹ eē. Nō, n. moueť impartibile: ⁊
vnus ab vno. Nō enī erit ꝯtinu⁹, ſꝫ ha
bitus alter alteri: ⁊ diuiſus. Mouēs
igiť vnū: aut motū mouet: aut īmobile exñs. Si q̄dē
igiť motū ꝯſequi oportebit et mutari ipm. Simľ aūt
moueri ab aliquo. Quare ſtabit et veniet in ipm mo
ueri ab īmobili. Hoc aūt non neceſſe eſt ſiľ mutare: ſꝫ
ſemꝑ poterit mouere: infatigabile enī ē ſic mouere.
Et regularis hic motus ē: aut ſol⁹: aut maxime. Non
n. hñt mutationē neq3 vnā mouēs. Opꝫ aūt neq3 qđ
moueť iuxta illō hr̄e mutationē: quaten⁹ ſiľis ſit mot⁹
Neceſſe ē aūt: aut in medio: aut in circulo eē. Hec T.c.84.
enī ꝑncipia ſunt: ſꝫ citi⁹ moueńť: ꝓxima mouēti. hmōi
aūt eſt toti⁹ mot⁹: ibi ḡ eſt mouēs. Hēt aūt dubita T.cō.85.
tionē ſi cōtingat aliq̄đ qđ moueť mouere ꝯtinue: ſed
non ſicut impellēs itez et itez ꝯñter eſſe ꝯtinue. Aut
n. ipm opꝫ ipellere. aut trahere: aut vtraq3: aut aliq̄d
aliud ꝯtingēs aliud ab alio (ſicut olim dictū ē) in his:
q̄ ꝓiciuńť. Si aūt cū diuiſibilis ſit aer: aut aq̄ mouet.
ſed ſicut ſemper mot⁹: vtrobiq3 aūt non poſſe ē motuꝫ
vnū eſſe: ſed habitū: ſol⁹ itaq3 cōtinu⁹ eſt: quē mouet
īmobile. Semꝑ enī ſiľr ſe hñs et ad id qđ moueť: ſiľr
ſe habebit ⁊ cōtinue. Determinatis aūt his mani- T.cō.86.
feſtū ē: q̄m ipoſſe ē primū mouens et īmobile hr̄e aliq̄
magnitudinē: ſi enī magnitudinē hꝫ: neceſſe eſt aut
finitā ipaꝫ eē: aut infinitā. Infinitā q̄dē igiť ꝙ nō con
tingit magnitudinē eē: oñſum ē pri⁹ ī phyſicis. Quod
aūt ipoſſe ē finitā hr̄e infinitā potētiā: et ꝙ ipoſſe ē a fi
nito moueri aliq̄d ſm infinitū tps: demōſtratū ē nūc.
Principiū aūt mouēs perpetuū mouet motū: et īfini
to tpe. Manifeſtū itaq3 ꝙ indiuiſibile ē ⁊ imptibile
et nullā hñs magnitudinē.

PRobat phs nunc, ꝙ prim⁹ mo-
tor ſit vnus: q2 ab eo emanat mot⁹ vn⁹: dicit
ꝑterea ꝙ mot⁹ vn⁹ nō dꝫ eē a motore moto:
q2 nō eēt vniformitas ſꝫ moueret ſm neceſſitatē mo-
uentis et moueret difformiter: iō deueniendū eſt ad
primū motorē īmobilē qui ſit īfatigabilis: et opꝫ hoc
vt ſit mot⁹ regularis: īmo opꝫ ꝙ mobile non hēat aliā
mutationē a motu locali: q2 ſi hēr et motū alterationis
non eſſet vniformis mot⁹. Poſtea vo dicit tex.cō.
84. ꝙ opꝫ motorē aut eē in medio: aut in circūferen
tia: q2 illa ſunt principia circuli: q2 circul⁹ eſt figura
plana a cui⁹ puncto medio ad circūferētiā oēs linee
ducte ſunt eq̄les: opꝫ ḡ ꝙ ſit in circunferētia: q2 ma-
xime velociť moueť. Poſtea dicit phs tex.cō.85.
ꝙ impoſſe ē impellēs cōtinue mouere: q2 eſſet ipellēdo
vel trahēdo vel vtroq3 mō ꝑ vnū mediū vel plura: et
q2 ſemꝑ eſt aliud et aliud mouens: ḡ ſol⁹ motor īmo-
bilis facit motū ꝯtinuū. Cōcludit tex.cō.86. Impoſſe
eſſe primū motorē eſſe corporeū, q2 neq3 magnitudi
ne īfinita vt dictū ē in tertio phyſi. nec finita q2 ē īfini
te virtutis: ḡ prim⁹ motor eſt indiuiſibilis.

Expliciunt octo libri phyſicoꝝ.

TRACTATUS De Sphera Joannis de ſacro buſto cum cōmētariis Petri a Spinoſa artium magiſtri introductorium ad libros de Celo. Cōpoſitur⁹ enim eraꝫ eam vt partem libri de celo.

Textus.

TRactatum de Sphe
ra q̄tuor capitulis diſtingui-
mus. Dicturi prio compoſitio
nē ſphere. quid ſit ſphera. q̄d
eius centrum. quid axis ſphe
re. q̄d ſit pol⁹ mūdi. quot ſunt
ſphere: et que ſit forma mun-
di. In. 2°. de circulis ex quib⁹
ſphera materialis cōponiť et
illa ſuper celeſtis (q̄ per iſtā imaginať) cōponi ītelli
giť. In. 3°. de ortu ⁊ occaſu ſignoꝝ: de diuerſitate die
rum et noctiū q̄ fit habitātib⁹ in diuerſis locis: et de
diuiſione climatū. In. 4. de circulis ⁊ motib⁹ plane
tarum: et de cauſis eclipſium. Cōmentariū.

HJc tractatus compoſitus
eſt per Joannē de ſacro buſto theolo
gie doctorē Parrhiſiē. vir ſi vt videť
deuotū ⁊ ſctm: q̄ ꝑ hec naturalia ſat⁹
nos docuit ire in illa inuiſibilia dei: vt
docet apľs: vt pꝫ in fine hui⁹ tractat⁹
vbi loquiť d̄ illa mirabili eclipſi: q̄ contigit in paſſio
ne dñi: Et pꝫ. 2. ca. vbi loquens de motu celoꝝ, vbi lo
quens de motu ab oriente in occidens ⁊ econtra: pri
mum comparauit motui, rationali microcoſmi: ſcđꝫ
vero motui irrationali microcoſmi: ⁊ q2 ordo ē opti
mus ad diſciplinas ponit ordinē quē obſeruatur⁹ ē ī
hoc tractatu dicit in. j. c. declarabo: q̄d ſphera: quid
centrū ſpere: q̄d axis ſphere: q̄d ſit pol⁹ mūdi: quot
ſunt ſphere: ⁊ q̄ ſit forma mundi. In ſcđo caplo agiť
de circulis ex quib⁹ ſphera materialis cōponiť: ⁊ il
la ſuper celeſtis imaginať cōponi intelligiť. Et in. 3.
agiť de ortu et occaſu ſignoꝝ: et de diuerſitate dierū
et noctiū: que fit habitantib⁹ in diuerſis locis terre.
Et de diuiſione climatū. In q̄rto de e centricis ⁊ epi
ciclis planetarum: et de cauſis eclipſiū. De ſubiecto
tñ attributionis huius tractat⁹ eſt videndū: ſuꝑ quo
nota ꝙ quando in aliqua ſcientia poniť aliqua pars
principaliſſima ꝯtinēs oīa q̄ ſunt in illa ſcīa vľr: ſubꝫ
toti⁹ ſcientie attribuiť illi parti: et ſic ſubiectū attri
butionis totius aſtrologie eſt vniuerſum: et etiaꝫ eſt
ſubiectuꝫ iſti⁹ ſpere. Bona eſt analogia de ſubiecto
philoſophie: quod eſt ens mobile, et idē eſt ſubiectū
libri phiſicoꝝ: q2 liber phiſicoꝝ ē ps principaliſſima
totius philoſophie.

Diffinitio ſphere ab Euclide
vndecimo elementorum.

SPhera igiť ab Euclide
ſic deſcribiť. Sphera eſt tranſitus
circūferentie dimidij circuli quoti
ens fixa diametro quouſq3 ad ſuuꝫ
locū redeat circūduciť. i. ſphera eſt
tale rotūdū et ſolidū: qđ deſcribiť
ab arcu ſemicirculi circunducto. Cōmentariū.

CAuſalis eſt hec diffinitio:
itaq3 ſignificat ſphera cauſať ex tran
ſitu: et ītellige cū dicit auctor circūfe
rentie dimidij circuli: ideſt circunfe
rentie ⁊ dimidij circuli. Nā cū circū
ferentia ſit linea nō poteſt ſolo tranſi-
tu eius confici corpus. Unde notabis ꝙ circunferen
tia eſt ſola linea terminās circulū. Circulus vero eſt
ſuperficies aggregata ex area ⁊ circunferentia am
biente. Orbis aūt eſt corpus rotundū ſuperficie cō
caua et conuexa vallitū. Sphera vero eſt corpus oī
no ſolidū ſola ſuperficie conuexa terminatū. Nota
ꝙ dicitur circūferentie dimidij circuli q̄m maioris
portionis q̄ ſemicirculi fit figura lenticularis ⁊ ſi mi
noris quā ſemicirculi fit oualis figura: ⁊ per hūc trā
ſitū diffinit multa Euclides. i i. elemē. Nam dicit py-
ramidē rotūdā deſcribi eo tranſitu trianguli rectan
guli vno latere quieſcente ⁊ colūnā rotundā ex tran
ſitu quadrati. ſ. quadranguli vno latere quieſcenti.
Diciť in diffinitiōe fixa diametro ꝑ qđ nō intelligas
diametrū debere eſſe immotū: q2 vt habe⁹. 4. phiſi.
motis nobis moueńť ea q̄ ſunt in nobis: ſed intellige
ꝙ non egrediať a loco vbi eſt: alias faceret corpus
irregulare: Sphera aūt eſt corpus regulariſſimuꝫ
tribus dimenſionib⁹ conſtans. Aľr Ariſ. diffinit ſphe
ram. 7. meta. Sphera ē figura agona vel ſphera ē fi
gura rotūda a medio equalis. Textus.

SPhera aūt a Theodoſio ſic dſcri-
bitur. Sphera ē ſolidū quoddā vna ſuperficie
contentū in cuius medio eſt punctus a quo oēs linee
ducte ad circunferentiā ſunt equales. Et ille pūctus
dicitur centrū ſphere. Linea vero recta tranſiens ꝑ
centrū ſphere applicans extremitates ſuas ad circū
ferentiā ex vtraq3 parte dr̄ axis ſphere. Duo quideꝫ
pūcta axē terminātia dicuńť poli mūdi. Com.

INtellige per ſolidū corpus trina
dimenſione ꝑfectū ꝑ qđ excludiť circūferentia q̄
ſolū eſt longa et circul⁹ q̄ eſt longus et latus dūtaxat
dr̄ vna ſuperficie contentū ad differentiā orbis: q̄ ſu-
perficie concaua et cōuexa terminať. Intellige vna
ſuperficie tanq̄ tr̄o intrinſeco. Nā duob⁹ extrinſeci
tr̄is terminať. Nā terra ēſt ſphera: et terminať aere
quo ad vnā q̄rtā ſui diuiſam in q̄ttuor regiones Aſiā
Affricā: Europā: et Americā: ab Americo veſputio
inuentore: Et trib⁹ alijs quartis aqua q̄b⁹ ē coopta.
Hij tñ tr̄i ſunt extrinſeci, ſicut reſpectu linearū aer
eſt tr̄s extrinſecus. Dicit ꝑterea text⁹ ꝙ linea recta
tranſiens ꝑ centrū ſphere applicās extremitates ſu
as ad circūferentiā ex vtraq3 parte eſt axis ſphere.
Unde notandū: ꝙ axis eſt tr̄s magis ꝯnotatiu⁹ q̄ dia
meter: q2 ſupponit ꝓ diametro ꝯnotando ꝙ ſuꝑ ipaꝫ
fiat motus: et deinde ꝙ duo puncta axē terminantia
dicuńť poli mūdi. Ex quo ſequiť ſtellā polarē non eē
polū eo ꝙ moueť ⁊ diſtat a vero polo per quinq3 gra
dus: ſed cōſueuim⁹ illā appellare polū q2 magis ap
propinquat ad verū polum. Textus.

SPhera aūt dupľr diuidiť ſm ſub-
ſtantiam ⁊ ſm accñs. Scđm ſubam in ſpheras
nouē. ſ. ſpheram nonam q̄ prim⁹ motus: ſiue primum
mobile dr̄. Et in ſpherā ſtellaꝝ fixaꝝ q̄ firmamentuꝫ
nuncupatur. Et in. 7. ſpheras. 7. planetaꝝ quaꝝ q̄dā
ſunt maiores: q̄dā ſunt minores ſm ꝙ plus accedunt
vel recedūt a firmamēto. Unde inter illas ſphera ſa
turni maxima eſt. Sphera vero lune minima prout
in ſequenti figuratione continet. Com.

Diuiſio ſphere ſecūdū ſubſtātiam.

DEclarat diuiſionem ſm̄ ſubſtātiam et diuiſum talis diuiſionis eſt ſphera ꝑ machina celeſti et appellat̄ ſm̄ ſubſtantiam ideſt ſm̄ partes componentes ipſam machinā celeſtē: et ponit opinōnē Tholomei ꝙ ſunt .9. ſphere. Pro maiori tñ declaratione nota quoſdam putaſſe vnicū eſſe celum quorū falſa eſt opinio: quia videmꝰ planetas moueri diuerſis motibus qđ nō pōt eſſe in vno celo. Ariſt. 8. tm̄ poſuit celos Tholomeus 9. quorū opiniones deſtruxit, rex Alfonſus ponens decē celos mobiles ⁊ empireū quietū qđ eſt ſedes beatoꝝ rō regis alfonſi eſt. Corpori ſimplici cōpetit vnicꝰ motꝰ ſimplex naturalis ſed experimento .8. celū triplici motu moueri ſcilicet trepidacionis ab occidente in oriens et ab oriente in ocoidens: quorū triū vnꝰ debet eſſe dūtaxat ꝓprius et naturalis reliqui vero duo a ſuperioribus celis accommodati ſcilicet ſi motus trepidationis eſſet naturalis octaue ſphere. Motus ab occidente in oriens datꝰ eſt ei a .9. celo et motus ab oriente in occidens a .i. celo quod eſt decimū. ſpherā nonam vocat primū mobile et firmamentū vocat ſpherā ſtellarū fixarū qđ eſt octauū celū et dr̄ firmamētū quaſi deferens ſtellas fixas.

Utrū ſint noui celi.

Tolomeꝰ Rex Alfonſus. et

Quid ſtella.

Videndū eſt igitur in preſentiarū quid ſit ſtella. Ad quod dico ꝙ ſtella eſt denſior ps orbis vt hr̄ in libro de ſubā orbis ꝙ ſtella nō differt ab alijs ptibus niſi penes rarū et dēſum ita ꝙ reliq̄ ps celi eſt rarior: et vt dicunt aliq̄ nō pōt videri ſed ſtella eſt denſior et poteſt videri: ſtella aūt duplex eſt fixa et erratica: ſtella fixa non dr̄ quaſi ī celo figatur ſicut clauꝰ nec erratica qꝛ moueat̄ in celo ſicut piſcis in aqua. Oēs eñ ſtelle nomine ſtellarum cōprehendendo planetas in celo ſunt ſicut nodi in tabula et queadmodū nodi in tabula mouentur ad motum tabule: ita ſtelle mouent̄ ad motum celi. Stelle fixe omnes ſunt in .8. celo qđ vocat̄ firmamentū quaſi deferēs ſtellas fixas et ſunt .1022. cognite: et iſte vocantur fixe qꝛ inter ſe ſeruant eandē diſtantiā et propinquitatē: ita ꝙ ſi vna illarum apparet tibi ab alia fixa diſtare hodie decem pedibus ſemper apparebit tm̄ diſtare: et has fixas cognoſces quia ſunt ſcintillātes. Septem vero planete vocant̄ erratice qꝛ inter ſe nunꝙ̄ ſeruant eandem diſtantiā ordinē et ꝓpinquitatem et dicunt̄ planete a planos qđ erraticū eſt et ꝙ ita ſit pꝫ. Nam conſpicies ſolem lune quandoq̄ꝫ coniūgi quandoq̄ꝫ oppoſitū: et cognoſces eē planetas qꝛ non ſcintillāt.

Quid ſtella fixa et erratica.

De cā ſcintillatiōis.

Querenda eſt igit̄ cauſa quare planete non ſcintillant: ſtelle vo fixe ſic. Ad quod dicit Coronel ꝙ cauſa eſt qꝛ quando obiectum eſt in denſo et oculus in raro: apparet obiectū ꝓpinquius quā ſit quod poteris experiri ſi piſces ſub aqua latitantes videas a longe. Secundo ſupponitur ꝙ celi ſunt denſiores aere ſꝫ diaphaniores eodē ſicut criſtalꝰ eſt lapis bene denſus et tñ eſt diaphanus. Quo ſuppoſito dicit Coronel ꝙ cū locꝰ imaginis mouet̄, apparet res cuius ē imago moueri. Dico igit̄ ꝙ locus apparitionis ſtellarū quia ſunt in dēſo et oculꝰ noſter in raro erit ꝓpinquius ꝙ̄ ille ſtelle ſunt: et erit ille locꝰ ignis elementaris qui quidē locꝰ mouetur vt conſtat ex phia igit̄ et apparebit ſtellas hinc inde concuti quare ſcintellare vt patet de fulgore aliquo ſuper aquam irradiāte quequidem aqua moueatur. Sed in hanc opinionem huius doctoris arguit̄ ſic qꝛ tūc planete eadē ratiōe deberēt ſcintillare pꝫ qꝛ locus eorū eſt in remota puta in igne: ſed diceret doctor ad hoc ꝙ locus planetarū eſt in aere qui non mouetur: ſed contra ſequeretur ꝙ planete apparent nobis ꝓpinquiores quā ſtelle qđ ſi concedas, tutabis opinionem doctoris ſatis bene: ſed videt̄ eſſe contra experientiā. Ideo ſup hoc opinor dicendū eſſe conformiter ad cantuarienſem .3. parte perſpectiue. Ad cuius declaratione premitto hoc notabile, ꝙ triplex eſt ſcintillatio quedā eſt ꝓueniens ex parte obiecti alia eſt ꝓueniens ex parte potentie tm̄ tertia eſt ꝓueniens ex parte vtriuſq̄ꝫ ſimul. Prima eſt qñ lignū aliquod groſſum bñ diſpoſitum incipit inflāmari aut qñ carbones per flabellū inſuflantur cuius eſt bona cauſa: qꝛ ptes ſubtiliores ligni citiꝰ inflamantur groſſioribus circundantibus in qua diſcontinuatione egrediunt̄ ſubtiliores a groſſis: et daret̄ vacū in interioribus: niſi groſſiores circundantes impellerent magno impetu ſubtiles. Secundus modus ſcintillationis eſt q̄ eſt ex parte potētie eſt in tegulis domorum in tēpore magni caumatis et in ſcutis de auratis ſuper que ſol irradiat ⁊ fit per iſtum modū ꝙ obiectū nimis illuminatū vehemēter oculos illuminat vnde diſgregat ſpitꝰ oculi viſiuos qui cum ſuate natura ſunt ſplendidi. ad ſuperficiem oculi attracti reddūt oculos quaſi ſplendicantes quare ſequit̄ apparentia ſcintillationis obiecti qualis ſcintillacio apparere ſolet in hominibus poſt bonam potationem. Tertius modus ſcintillationis eſt de ſtellis ſcintillantibus et eſt ꝙ ſtelle apparent ſcintillare: non vero planete propoſitiones has cauſas copulatim: quarum vna deficiente non fieret illa apparitio ſcintillatiōis vna eſt ꝙ ille ſtelle ſtelle multo plus diſtāt a nobis quā planete. Ex quo ſequit̄ maior conatus et fatigatio oculi in videndo illas quaꝫ planetas, atq̄ꝫ velociꝰ mouent̄ ille ſtelle ꝙ̄ planete ex q̄ velocitate accidit ꝙ ante ꝙ̄ ſpēs deleat̄ de ſtella ī p̄ loco ſuccedit ſpēs d̄ ſtella ī ſcđo loco obidq̄ꝫ illa ſtella q̄ſi vbiq̄ꝫ apparēs vbiq̄ꝫ micat et ſplendicat: q̄re ſcintillare vr̄ nec vꝫ dicere ꝙ eēt ī plācta aū ꝙ̄ deleat̄ ſpēs de p̄o loco ſuccedit ſpēs de ſcđo loco qꝛ licet hoc verum eſt non ſolā hanc dico eē cauſam ſcintillationis. Nā ſi ſic gutta aque cadēs de canali apparet ſcintillare ſed cū iſta cauſa adiungit̄ longinq̄tas loci ſtellarum atq̄ꝫ velocitas motus rapidiſſia in eiſdē que cauſe omnes nō ſunt in planetis.

Modꝰ triplex ē ſcintillatio

De ordine celorum

De ordine tñ planetarū dicunt aſtrologi ꝙ ſic inuenerūt vt luna eſſet in p̄o: Mercuriuſq̄ꝫ i .2ᵒ. Venꝰ in terno: ſol vult lucē ſcere q̄rto mars nitit in .5. ſed Iupiter ordine ſexto Saturnꝰ celo ſepteno ſiſtit̄ alto: octauo celo tibi ſtellas eſſe recolo. Cognitus aūt eſt hic ordo ab aſtrologis ꝑ hoc ꝙ ille planeta eſt inferior q̄ impedit ne ſuperior videat̄ quando veniūnt ad coniunctionē: ſꝫ luna īpedit alios planetas ſupra ſe: et alij non īpediūt lunā ergo luna eſt inferior. De ſole tñ credit Ariſt. ꝙ eſſet in ſecundo celo tm̄ meliꝰ ponit̄ in quarto. Nam ſi eēt in ſcđo ꝓpter ꝓpinquitatē inflāmaret et ſi eēt ī ſeptimo celo ꝓpter diſtātiā oīa congelarent̄. Textꝰ.

Diuiſio ſphere ſecūdū accidens.

SPhera aūt ſm̄ accidens diuiditur in ſpherā rectam et obliquā. Illi eñ dicūtur habere ſpheram rectā qui manēt ſub eq̄noctiali: ſi aliq̄s ibi manere poſſit: et dicit̄ recta: quoniā neuter polorū magis altero illis eleuat̄, vel qñ illorū orizon interſecat eq̄noctialeꝫ et interſecatur ab eodem ad angulos rectos ſpherales. Illi vero dicunt̄ hēre ſpherā obliquā quicūq̄ꝫ habitāt citra eq̄noctialē vel vltra. Illis eñ ſupra orizontē alter polorū ſemper eleuatur. Alter vero ſemꝑ deprimit̄, vel qñ illorū orizon artificialis interſecat eq̄noctialē et interſecat̄ ab eodē ad angulos impꝫes et obliquos.

Commentarium.

AUctor in iſta parte diuidit ſpheram ſm̄ accidens ideſt in ordine ab habitantes in ſpheram rectā ⁊ obliquam dicens qui cognoſcuntur habere ſpherā rectā et obliquā dicēs ꝙ illi cognoſcunt̄ hēre ſpherā rectā quibꝰ contingit habitare ſub eq̄noctiali et dubitant̄ dicit ſi aliq̄s ibi manere poſſit ſm̄ ſignū eſt ad cognoſcendū illos qui habent ſpherā rectā qꝛ neuter polorū magis altero illis eleuat̄: Nā vidēt ambos polos ꝓpe orizōtē. Tertiū ſignū eſt ꝙ illis orizō rectꝰ interſecat equinoctialē ad angulos rectos et ſperales: et totidē ſignis declarat qui ſunt illi qui habent ſpherā obliquā primū ſignū eſt qꝛ habitant citra vel vltra eq̄noctialē. Secūdum ſignū eſt qꝛ vnꝰ poloꝝ ſemꝑ illis eleuat̄ et alter deprimit̄ queādmodū cōtingit nobis de polo artico quē in iſto quinto climate vbi nos ſumꝰ videmꝰ. Antarticū aūt non videmꝰ iuxta illud Vergilij primo geor. hic vertex (Demonſtrando polū articū) nobis ſemꝑ ſublimis at illū ſub pedibꝰ ſtix atra vident manes q̄ꝫ ꝓfundi. Tertiū ſignum eſt ꝙ orizon artificialis ideſt obliquꝰ interſecat equinoctialē ad angulos impares et obliquos ideſt in equales et non rectos quō ſunt illi anguli acutus et obtuſus quos facit orizon obliquꝰ cū equinoctiali. Hic notare lꝫ ꝙ orizon obliquꝰ vocat̄ artificialis qꝛ cū ſit vnꝰ orizō obliquꝰ inſeruit pro omnibꝰ regionibꝰ dempta eq̄noctiali: cuꝫ tamē vnꝰ orizon rectus ſoli vni regioni eq̄noctialis inſeruiat. Ex quo dicit̄ naturalis quaſi imitās nāe diuitias iuſta illud Ariſt. p̄o politicorū. natura nihil facit tale quale ſtatuarij gladiū dlphicū. Nā ī delphos ꝑꝑ penuriā ferri vno gladio ad plura vtebant̄ et inde ortū eſt adagiū gladius delphicus gladius pauperis. Natura vero opullentiſſima eſt ⁊ abūdantiſſima qđ monſtrat̄ quia in magis precioſis plꝰ abundat. Nā de ſpiritibꝰ eſt magis magnus numerꝰ iuxta illud Daniel. 7. Millia milliū aſſiſtebant ei ⁊ decies centena milliū miniſtrabāt ei. De corporibꝰ perfectiora ſunt celeſtia in quibꝰ eſt magnitudo exuberans. De animalibꝰ multo plura ſunt homines q̄ ſunt perfectiores alijs aīalibus.

¶ Super illa parte ſi aliquis ibi manere poſſit.

Clamnis Virgiliꝰ ⁊ Ouidius. et Ariſt. 2. methcororū credāt torridā zonā nō poſſe habitari ꝑꝑ magnū eſtum: et mouetur illa ratione qñ aliquid mouet̄ de extremo ad extremū motu circuitiuo redeunti ad principium pars aqua minꝰ remouet̄ eſt mediū ſꝫ ſol mouet̄ a tropico capricorni ad tropicū cancri: ⁊ a tropico cancri redit ad tropicū Capricorni ⁊ inter tales tropicos pars media eſt eq̄noctialis ergo ab illa ſol minꝰ remouet̄ quā ab alijs: igit̄ illa plꝰ exardeſcet. Contrariū tñ huius tenet Auicenna dicens eq̄noctialem eo ꝙ ſit temperata eē locū corporis tempati: idē tꝫ Tholomeꝰ 3. quadripartiti caplo. 3. idem Iſidorus tertio ethimologiaꝝ ponens paradiſum terreſtrē eē ad oriens ſub equinoctiali. ſꝫ nec his nec alijs credamus ſed expientie quā fecerunt naute Regis Fernandi quā recitat magiſter Ciruelo ſecundo ca. huiꝰ ſphere illo. §. pars vero zodiaci que maxie declinat ab equinoctiali vbi dicit regionē hanc aliquo modo eſſe calidā ⁊ minus temperatam ꝙ ſit ab initio quarti climatis vbi ē rhodꝰ inſula cui ſentētie videt̄ ānuere Albertꝰ de ſaxonia ſecundo de celo q̄ne finali ꝑ experientiam cuiuſdā ſpiritus immundi q̄m dū expelleret a corpore obſeſſo ꝑ etito ſigno nō redeundi ꝓmiſit ſe daturum omnes fructus maturos tēpore natalis domini portando ab equinoctiali. Facit eñ pro hoc qꝛ dies et noctes in hac regione ſemꝑ ſunt equales et quantū calefacit dies tm̄ infrigidat nox ⁊ ecōuerſo ſimiliter cū hec regio ſit media afflat̄ omnibus ventis extremis confluentibus ad mediū qui ſua contrarietate ſe temperant ⁊ regionē. Sed vt ſoluā rationem illā aīpoſitam ꝓmittimꝰ iſtā maximam cantuarienſis tertia parte ſue perſpectiue plus facit directio ꝙ̄ ꝓpinq̄tas: plus facit mora ꝙ̄ directio prie declaratio ſtat: qꝛ ſol ī ſtate magis diſtat a terra ꝙ̄ in hyeme ſed qꝛ ꝑ radios perpendiculares reſpicit terrā ī eſtate ⁊ in hyeme ꝑ obliquos plꝰ calefacit eſtate ꝙ̄ hyeme ſcđe partis declaratio eſt aque lacuſtres plꝰ calefiunt et ferent ꝙ̄ fluuiatiles: et in Iulio plus calefacit ſol ꝙ̄ ī Iunio et in hora .2. ꝙ̄ .12. et fulmē cōbuſto enſe relinq̄t vaginā illeſam et totū hoc accidit ex maiori mora. applicādo ad ꝓpoſitū ſol in trāſitu a Capricornio ad cācrū dſcribit .180. paralelos quorum maximꝰ eſt equinoctialis ⁊ qꝛ quēlibet circulū dꝫ ꝑtranſire in .24. horis et maximꝰ eſt equinoctialis iō illum pertranſit cum maxīa velocitate ideoq̄ꝫ parum moratur ſup habitantes ſub eq̄noctiali ⁊ parū exurit. Et facit etiā ad hoc qꝛ illa regio afficit̄ duodecim ventis equaliter non magis ab vno ꝙ̄ ab altero qui quidē venti ſe tēperāt et in illo temperamēto exiſtit aer tēperatꝰ: et ita illa regio eſt bñ habitabilis et auctoritates ille poetarū et alioꝝ innitūtur falſis fundamentis et contraueniūt experientie quare non ſunt recipiende. ¶ Textus.

de paradiſo terreſtri

maxima

Reſponſio ad autoritates

UNiuerſalis autem mundi machina in duo diuiditur in etherēā ſcꝫ et elemētarem regionem elementaris q̄dem alterationi continue peruiā exiſtens in quattuor diuiditur: ē enim terra tanꝙ̄ mundi centrū in medio omnium ſita: circa quā aqua: circa aquā aer: circa aer ignis illic purus et non turbidꝰ orbē lune attingens: vt ait Ariſt. in libro methcororuꝫ: ſic eñ ea diſpoſuit deus glorioſus et ſublimis: et hec quattuor elementa dicuntur que viciſſim a ſemetipſis alterant̄ corrumpūtur et regenerātur. ſunt aūt elementa corpa ſimplicia: que in partes diuerſarum formarum minime diuidi poſſunt ex quorū commixtione diuerſe generatorum ſpecies fiūt: quoꝝ triū q̄dlꝫ terrā orbiculariter vndiq̄ꝫ circundat: niſi quantū ſiccitas terre humori aque obſiſtit ad vitā animantiū tuendā. Omnia et preter terrā mobilia exiſtunt. que vt centrū mundi pōderoſitate ſui magnū extremorū motū vndiq̄ꝫ eq̄liter fugiens rotunde ſphere mediū poſſidet.

¶ Commentarium.

AUctor in iſta parte declarat diuiſionem totius machine vniuerſi: et tñ intellige diuiſionem hanc eſſe quo ad corpa ſimplicia que ſunt celi et elementa. Si tñ placeret facere diuiſionem de tota corporali machina poſſet fieri diuiſio hoc modo: corpus de predicamento ſubſtantie aut eſt vnum de quattuor elementis: aut vnuꝫ de vndecim celis: aut elementatū: elemētatū aūt diuiditur in viuentia: mineralia cū eorū concomitantijs. Dicit ergo ꝙ vniuerſalis mundi machina quo ad corpora ſimplicia diuiditur in etherēā: et elemētarem regionē: vocat Ariſt p̄o methcororū. ca. 2. ether. cor-

pus et ernū velociter mobile quomodo etiam ignis elementaris eſt ether ⁊ celuʒ. Poſtea vero deſcribit elementarem regionem dicens ꝙ alterationi conti‑nua peruia exiſtit ⁊ diuiditur in quattuoꝛ quemad modum enim illa regio celeſtis eſt inuia alterationi ita hec regio elementaris eſt peruia alterationi: cū enim agens et patiēs ſint appꝛoximata ſtatim ſequiť actio: vt habetur octauo phiſicoꝛū: ſed elementa ſunt contraria et ſemper ſunt pꝛoxima ergo inuicē agūt et reagunt et ſe mutuo coꝛrumpunt. Quomodo au‑tem ꝓbetur eſſe quattuoꝛ elemēta Ariſtoteles dedu‑cit ſecundo de generatione pꝛīo ſic ſunt quattuoꝛ pꝛi me qualitates: ergo ſunt quattuoꝛ elementa conſe‑quentia tenet: quia quemadmodū ſunt quattuoꝛ ele menta ad pꝛoducēda mixta: ſic ſunt quattuoꝛ pꝛime qualitates ad ꝓducendas qualitates ſecundas que ſunt complexiones: ſapoꝛes: coloꝛes: odoꝛes: ⁊ āntece dens patet qꝛ tantum ſunt iſte quattuoꝛ qualitates pꝛime ſcilicet caliditas: frigiditas humiditas: ſicci tas. Secundo pꝛobatur: iſte quattuoꝛ qualitates pꝛime ſolum habēt ſex cōbinationes quarū due ſunt impoſſibiles; ſcilicet caliditatis cum ſiccitate que conuenit igni: et caliditatis cum humiditate que cō uenit aeri frigiditates cū humiditate que conuenit aque: et frigiditatis cum ſiccitate que conuenit ter re: ergo tantū quattuoꝛ ſunt elementa cum tantū q̄t tuoꝛ ſunt cōbinationes poſſibiles elementoꝛū ſic tn̄ hec elemēta oꝛdinanť vt caliditas in ſumo ⁊ ſiccitas ſupꝛa mediū parum tamen diſtās a ſummo coꝛreſpō deat igni: ⁊ humiditas in ſummo coꝛreſpōdeat aeri cum caliditate citra ſumum parū tn̄ diſtās a ſummo et frigiditas in ſummo cum humiditate citra ſum‑mū parū tā diſtans a ſummo coꝛreſpondeat aque: et ſiccitas in ſummo cū frigiditate citra ſummū parū tamen diſtans a ſummo coꝛreſpondeat terre. ¶ Ter tia ratio eſt elementa oꝛdinantur ad mixta quia de‑terioꝛa oꝛdinantur ad melioꝛa ſed pꝛemixti foꝛma‑tione nec ſufficiunt duo qꝛ vel illa ſunt ſymbola vel diſſymbola: ſi pꝛimum vel vnum vincit aliud in vna q̄ litate et ſic aſſimilabitur alteri et fiet elementum et non mixtū, ſi vero ſunt duo elementa diſſymbola vel vnū vincit aliud in vna qualitate et vinciť ab alio in alia qualitate et ſic fiet elemētū mediū vt ſi aqua vin cit ignem in frigiditate et ignis vincit aquā in ſicci tate fit totū frigidū et ſiccū ⁊ ſic fit terra: ſi vero vnū illoꝛum elementoꝛum diſſymbolizanciū vincit aliud in ambabus qualitatibꝰ fit tale elementū ⁊ nō mixtū Si vero dicatis ꝙ tria elementa ſufficiunt ad faciē dū mixtum ſic arguo, duo illoꝛum ſunt ſymboliz āntia et aliud vertent in ſuam naturā: ergo non minus ꝙ quattuoꝛ requiruntur ad foꝛmandū mixtū ergo q̄t‑tuoꝛ ſunt elementa quoꝛū quodlibet patiatur a quo libet: et ſic fiet temperamentū vn̄ mixtū conficitur: terra non eſt in medio quantū ad centrū magnitudi nis ſed ſolū quantū ad centrū grauitatis terra nāqꝫ eſt diffoꝛmiter grauis: cuiꝰ vna pars grauioꝛ cōtine tur ſub aquis reliqua vero leuioꝛ eſt diſcoꝑata aq̄s q̄re nō pōt eē i medio quātū ad cētrū magnitudinis qꝛ medietas grauioꝛ pellit leuioꝛē ptē donec fiat eq̄ libꝛatio. Ex quo infertur ꝙ terra ſemꝑ moueť motu recto. Infertur ſecundo ꝙ hec eſt cā cur aqua nō cir cundat totam terram quia declinat ad partē īferio‑rem terre: ſemper eñ aqua currit ad partē decliuio rem et relinq̄t aliam partem diſcoopertā ſi tamē cē trum magnitudinis terre eſſet medium vniuerſi ſeq̄ retur ꝙ non eēt poꝛioꝛ rō ꝙ aqua curreret ad vnam

Quō pꝛo betur eſſe 4. elemē‑ta.

Pꝛima ꝓ batio

Secūda ꝓbatio

Tertia ꝓ batio.

maxima

maxima

corolarii

partem q̄ ad aliā et ſic eēt diluuiū vniuerſale. Dicit ergo textus: eſt eñ terra in medio omniū ſita intelli ge quo ad cētrū grauitatꝭ: circa quā aq̄: circa aquā aer: circa aerē ignis elementaris purꝰ et non turbi dꝰ ſaltem ea parte qua oꝛbi lune coniungiť: quia in ſui concauo per aerē turbať, poſtea addit ꝙ ſic diſpo ſuit deus glorioſus et ſublimis hec quattuoꝛ elemen ta vt ait Ariſt. in lib. metheoꝛoꝛū dicitur metheoꝛo‑rū ideſt rerū ſuſpenſarū in aere ſicut ſunt nubes: ful‑gura: ventꝰ: ⁊ reliqua ſuper quo lꝫ annotare quodlꝫ elemētum trinā ſibi regionē vendicat terra infimā centralē que eſt inferoꝛū: mediā que ē mineraliū: ſu‑pꝛemā oīum que eſt plantarū. Aqua infimā ſibi vendi cat pōticā terreſtrē: mediam purā ſuperioꝛem leuē et aereā ex aeris contactu. De aere clarū eſt: et dē ig‑ne pari modo imagineris, infimā turbulentā ex mix tiōe aeꝝ: mediam medio ſupꝛemā aūt puriſſimā. Di cit pꝛeterea tex. hec aūt elementa viciſſim a ſemetip ſis alteranť et coꝛrumpuntur ⁊ regenerantur quod intellige ſecundum partem qꝛ elementū ſecundum ſe totum non poteſt coꝛrumpi. Poſtea annotat diffi‑nitionem elementoꝛū acceptam ab Auicēna fen pꝛi ma pmi doctrina ſecūda in qua dicit ꝙ elemēta ſunt coꝛpoꝛa ſimplicia ⁊c.

quare dicit liber metheoroꝝ

¶ Pꝛo quo nota de mente Mar‑ſilij ſecundo de gene. qōne ſecunda ꝙ elementa non ſunt coꝛpoꝛa ſimplicia: quia nō ſunt compoſita ex ma teria et foꝛma: ſed quia determinant ſimpliciſſimū numerū qualitatū ſcilicet binarium: vnitas eñ non eſt numerꝰ, mixta vero oīa ſibi determinār quattuoꝛ qualitates. Elementū trifariā pōt capi pꝛimo mō ꝓ pꝛiſſime: quomō ſola materia pꝛīa eſt elemētum; dic ta elementa quaſi hylementum ab hyle qō ſignificat pꝛima materia qūo Ariſto. intelligit pꝛimo phi. ele‑mentum eſt quod eſt pꝛimum in compoſitione vltimū autem in reſolutione. Pꝛima eñ materia pꝛeeſt cui libet generationi et manet vltīa in coꝛruptione. Se cundo modo capitur elementū. Paulo largius et ſic extendit ſe ad materiā et foꝛmam quemodo phs diffinit elementū dicens elementum eſt ex quo fit ali quid cum inſit in diuiſibile ſpecie ī aliam ſpēm ideſt elemētum eſt materia vel foꝛma ex quo fit aliqd. i. cō poſitum naturale cum inſit ideſt cum materia et foꝛ ma ſint partes compoſiti naturalis in diuiſibile ſpe‑cie in aliā ſpeciem ideſt materia non diuidiť in par tes diuerſarū ſperū: ſicut necꝫ foꝛma. Tertio modo capitur elementū pꝛo altero iſtoꝛū quattuoꝛ: ignis aeris, aque: et terre: que Ariſtot. ſepe vocat vocata elementa. Intelligiť diffinitio que in partes diuer‑ſarū foꝛmarū minime diuidi poſſunt quod intellige de partibus quantitatiuis non aūt de partibus eēn‑tialibus. Poſtea dicit textꝰ: ex quoꝛum cōmixtione diuerſe ſpecies generatoꝛū fiunt. Nam ſecūdum ꝙ vnū elementū vel aliud dominatur ita fit aliud ⁊ ali ud mixtum. Poſtea dicit quoꝛū triū quodlibet ter‑ram oꝛbiculariter vndiqꝫ circundat niſi quantū ſic‑citas terre humoꝛi aque obſiſtit ad vitam animanti‑um tuendā, in quo vult ſignificare ꝙ ideo aqua non cooperit terrā quia ſiccitas terre reſiſtit aque ne cooperiat eam.

Quō ele menta ſūt coꝛpoꝛa ſimplicia.

elementum é triplex

¶ Dubitatur in pꝛeſentiarum cur cū aqua ſit in decuplo maioꝛ terra non cooperit terrā cum ſit grauioꝛ aqua et grauius circundatum a li‑quido maioꝛi coopit illud. Dicēdū ad hoc multipliť

Opinio. 1

maxima

pꝛout Paulus venetus in libꝛo de compoſitione mū di: ꝙ a parte ſeptemptrionali ſunt quedam ſtelle que habent virtutem eleuandi terram et faciendi ꝙ nō ſubmergať, ſed hec opinio ē falſa qꝛ vt habetur pꝛi mo de celo nullum violentum eſt perpetuū et terra ſic eſt violentata ergo aliquando ſubmergeť. ¶ Se cunda eſt opinio Pauli burgenſis dicentis ꝙ terra et aqua ſunt ecentrice ita ꝙ non habent idem cētrū ſed in medio amboꝛum elementoꝛum eſt centrū mū di: et ita non habet appetitum aqua cooperiendi terrā. ¶ Tertia eſt opinio que mihi placet dicens. li cet aqua ſit maioꝛ terra in decupla pꝛopoꝛtione non tamen cooperit terram: quia terra non eſt in medio mundi quo ad centrū magnitudinis: pꝛopter quod vna medietas terre eſt inferioꝛ alia: ad quā defluit aqua relinquēs alteram diſcoopertam. Vel dic ſi pla cet ꝙ ex terra et aqua efficitur vna ſphera cuius me dium ſit medium vniuerſi et per hoc non cooperiet terram. Vel dic tertio cū Joāne dullart pꝛīo metheo roꝛum et cuꝫ thimone eodem pꝛīo ꝙ aqua eſt minoꝛ terra. Pꝛopoꝛtionalitas vero geometrica per decu plam ꝓpoꝛtionem intelligatur de raritate et denſi‑tate non de magnitudine. ¶ Dicit textu. vlteriꝰ om nia etiam pꝛeter terram mobilia exiſtunt que vt cē trū mundi ponderoſitate ſui magnum extremoꝛum motum vndiqꝫ equaliter fugiens. Vult dicere cām pꝛopter quam ipſa terra exiſtat īmobilis et dat cau ſam qꝛ quemadmodū contingere ſolet in mundificā tibꝰ arma ꝙ cum foꝛtiter ferunt doliū ipſa arma ma nēt immota pꝛopter velocē motum extremoꝛū equa liter concucientium arma ad omnem partem qua‑re quantū arma ibant ad vnam partem tm̄ ab alia agitantur in aliam partem et ſic non limpidanť ar‑ma pꝛopter equalem motum extremoꝛū ſic contigit etiam in mulieribꝰ mundificātibus triticū quod ꝓp ter foꝛtē motū extremoꝛum duciť tota ſuperfluitas ad mediū ſic ait auctoꝛ ſphere ꝙ terra cq̄ velociter pulſa ab omnibus extremis celi ducitur et cogiť ad mediū: ſed iſta ratio auctoꝛis eſt rethoꝛica. Nam po tiꝰ terra mediū poſſidet qꝛ eſt ſumme grauis ⁊ ſum me grauis eſt poſſidere mediū. Nā cogitare ꝙ motꝰ celi hoc facere valeat in terra falſum eſt: qꝛ motꝰ ce li ſolum attingit ad ſuppꝛemam regionem aeris er‑go non vſqꝫ ad terraꝫ ḡ non eſt illa cauſa poſſidendi medium: circa illam tn̄ ꝑrem oīa ēt pꝛeter terrā mo‑bilia exiſtunt nota, ignem elementarem et aerē mo ueri circulariter ex motu comete elicitur q̄ tali mo‑do mouetur ab oꝛiente in occidens pꝛopter motum loci vbi eſt, vt ignis et aeris Aliacenſis credit terrā ſemper moueri motu recto: qꝛ pars grauioꝛ ſemꝑ pellit leuioꝛem: eo ꝙ actione ſolari ſemper pars diſ‑cooperta aquis leuioꝛ efficiatur. Alberto tn̄ de ſaxo nia pꝛimo de celo oppoſitum apparet, ꝙ terra non mouetur: qꝛ nō quelibet ſuperatio partis grauioꝛis ad leuioꝛem ſufficit leuioꝛem impellere: qꝛ reſiſtit etiam pulſui partis leuioꝛis aer et reliqua elemen‑ta.

Secūda Opinio

Opinio 3

Textus.

Textus

Circa elementarem quidem re‑gionē etherea regio lucida a variatione om ni ſua immutabili eſſentia immunis exiſtens motu continuo circulariter incedit: et hec a philoſo‑phis quinta nuncupatur eſſentia cuiꝰ nouē ſunt ſphe re ſicut in pꝛoximo ꝑ tractatū eſt; ſcilicet lune: mer‑curij: veneris: ſolis: martis: iouis: ſaturni: ſtellarum fixarum: et celi vltimi: iſtarum autem quelibet ſupe‑rioꝛ inferioꝛem ſpherice circundat. Quaruꝫ quidē duo ſunt motus: Unus eſt enim celi vltimi ſuper du‑as axis extremitates: ſcilicet polū articuꝫ antarcti‑cum ab oꝛiente per occidentem in oꝛientem iterum rediens: quem equinoctialis circulus per medium diuidit: eſt etiam alius inferioꝛum ſpherarum motꝰ per obliquum huic oppoſitus ſuper axes ſuos diſtan tes a pꝛimis. 23. gradibus ⁊. 33. minutis. Sed pꝛimꝰ omnes alias ſpheras ſecum impetu ſuo rapit infra di em ⁊ noctem circa terram ſemel: illis tamen contra nitentibus: vt octaua ſphera in centum annis gradu vno. Hunc ſiquidem motum ſecundum diuidit per medium zodiacus: ſub quo quilibet planetaruꝫ ſphe ram habet pꝛopꝛiam in qua deferť motu pꝛopꝛio cō tra celi vltimi motum: et in diuerſis ſpacijs tempoꝛū ipſum metitur vt Saturnus in. 30. annis. Jupiter in 12. Mars in duobus: Sol in. 365. diebus et ſex ho‑ris fere. Uenus et Mercurius fere ſimiliter. Luna vero in. 27. diebus ⁊ octo hoꝛis.

Commentarium.

In iſta parte auctoꝛ dicit, ꝙ cir‑ca elementarem regionem eſt etherea regio lucida quod intelligatur ſane. Nam lux ſem‑per eſt in coꝛpoꝛe opacco: vt patet de fumo incenſo qui eſt flamma et habet lucem: et cum eſſet fumus erat aliquātulum dyafanus: et cum inflammatus eſt eſt opacum: quia trans illam flammam nihil poſ‑ſumus videre: ſed lumen vt habetur ſecundo de ani ma eſt actus dyaphani ſecundum quod dyaphanum quare celum quo ad ſtellas eſt lucidū et quo ad par tem non ſtellatam eſt illuminatum. Capiatur ergo lu cida vt extendat ſe ad illuminatam. Dicitur a varia tione omni ſua immutabili eſſentia immunis exiſtēs intellige a variatione omni ſcilicet coꝛruptiua: quia mutationem habet perfectiuam ipſum celum cum il luminatur. Dicit ꝙ motu continuo circulariter ince dit: et hec a philoſophis quinta nuncupatur eſſentia ſcilicet ab elementis: quia celum nec ē graue nec le ue, nec frigidum: nec calidum. Nam ſi ſic eſſet omnia deſtueret pꝛopter ſui magnam vaſtitatem. Dicit au‑tem ꝙ hec regio etherea habet nouem ſpheras qua rum ponit duos motus: vnus eſt. n. celi vltimi ſuper duas axis extremitates. ſ. polum articum et antar‑cticum ab oꝛiente per occidentem ⁊ cetera. i. diſcur rit per viam equinoctialis: alter vero eſt ab occiden te in oꝛientem; diſcurrens per viam obliquam que eſt vbi eſt zodiaci ſuper alios polos diſtantes a pꝛi mis viginti tribus gradibus et triginta tribus mi‑nutis. Sed dicit ꝙ pꝛimus motus omnes alias ſphe ras impetu ſuo rapit faciendo omnes illas intra diē et noctem circa terram ſemel volui. Super quo no‑tabis ꝙ quemadmodum puer reuoluta coꝛda facit in troco quemdam impetum mouendi circulariter: ſic pꝛimum celum facit in celis inferioꝛibus quem‑dam impetum: quo mediante fert illos circulariter. Ex quo ſequitur ꝙ ille impetus non eſt naturalis ce‑lis inferioꝛibus: nec eſt violentus celis inferioꝛibus: non pꝛimum quia non poſſunt competere duo motus naturales eidem: nec eſt violentus: quia nullum vio‑lentum eſt perpetuum pꝛimo celi: ſed eſt neutralis nec etiam naturalis nec violentus; ſed indifferens

Cōmenta.

maxima

maxima

quinta eſſentia

dicit tamen illis contra nitentibus ut octaua ſphera in centum annis gradu uno: et Saturnꝰ in triginta ānis. Jupiter in duodecim. Mars in duobꝰ. Sol in.365.diebꝰ ꝛ ſex horis fere. Venus ꝛ Mercurius fere ſiliter. Luna vero in.27.diebus et octo horis.

¶ Super quo nota ꝙ in luna poſuūt aſtrologi triplicē menſem lunarē.ſ.peragrationis ꝛ apparitionis cōiunctionis. pagrationis mēſuratur.27.diebꝰ ꝛ.8.horis,ꝛ ē motꝰ lune ab vno gradu zodiaci donec ad eundem redeat. Secundus menſis eſt menſis apparitionis et ē.26.dierum,cum dimidio et mēſuratur a tempore in quo luna appar et poſt cōiūctionē donec luna diſpareat. Tertiꝰ menſis ē mēſis ꝯiunctionis et mēſuratur ab vna cōiunctione ſolis cū luna uſqꝫ ad iteratā cōiunctioneꝫ lune cū ſole et hic menſuratur tēpore.29.dierū cū dimidio: pōt tñ hic menſis fieri lōgior aut breuior: ſecūdum ꝙ luna eſt velox motu vel tarda motu.

¶ Sed contra hoc inſtatur auctoritate Ouidij in pmo metham. vbi dicit phebus qui ē ſol nec me qui cetera vincit īpetꝰ ꝯtrariꝰ tñ euchor orbi ergo celū ſolis nō rapitur a pmo motu dicendū ꝙ dupliciter nō vincitur ſol a pmo motu. Primꝰ qꝛ ſolꝰ ipſe mouetur regulariter ſup centrū ſui ecentrici cuꝫ reliquo oēs mouentur regulariter ſup centro equantis aut ſup centro zodiaci. Secūdꝰ intellectꝰ eſt ꝙ oēs alij planete ſunt retrogradi: ſtationarij vel directi ſolus ſol nō patitur tales paſſiones.

¶ Secūdo inſtatur per opinionē alpetragij dicentis ꝙ ſolū datur motꝰ ab orienti in occidenteꝫ redeundo in orientē ſꝫ nō integre facit iſtā reuolutionē niſi pmū mobile reliq vero deficiunt ab illa reuolutione integra per quaſdā retardatiōes ita ꝙ celū.8.in centū ānis deficit ab integra reuolutione ꝑ vnū gradū ꝛ ī triginta ſex milibꝰ ānoꝝ deficit ꝑ vnū in tegrā reuolutionē et in reliqs ſuo mō fiunt retardationes ꝛ ꝑ has retardationes ſaluabat motum ab occidente in oriens: ſꝫ quamuis hec opinio ſaluet duplicē illū motū ab oriente in occidēs et ab occidēte in oriēs tñ nō ſaluat multas alias paſſiones planetaꝝ qꝛ nō ſaluat retrogradationē,ſtationē et directionē nō ſaluat etiam ꝙ luna quandoqꝫ ſit velox motu quandoqꝫ ſit tarda motu et propterea hec opinio non eſt vera.

¶ Tertio dubitaret aliquis quomō iſti duo motꝰ ſimul ꝯtingere pñt in eodē ita ꝙ vnū et idem celū moueatur ab orienti in occidens et ab occidenti in oriens: ſunt eñi duo motꝰ cōtrarij: ergo non pñt eſſe ſimul. Pro ſolutione dubitationis noto ꝙ Ariſto. ait pmo de celo ꝙ motui circulari nil ē cōtrariū ꝛ ex cōſequenti illi duo motꝰ ab orienti in occidens et ab occidenti in oriens nō ſunt cōtrarij qꝛ ābo ſunt circulares. Tum etiā qꝛ nō fiunt ſup eiſdē polis nec ꝑ eandē viam. Nam ab oriēte in occidens fit ꝑ equinoctialem et ſup polis pmi mobilis et ab occidenti in oriens fit ꝑ zodiacū et ſup polis zodiaci: q diſtant a pmis viginti tribus gradibus: vt dixit textꝰ. ¶ Nota ꝙ ad motꝰ eē cōtrarios requiruntur.4.cōditiones vt habetur pmo de celo et quinto phiſicoꝝ. Primo ꝙ ſint de locis contrarijs ad loca cōtraria. Secundo ꝙ ſint ꝑ lineā breuiſſimā. Tertio ꝙ ſint ꝑ lineā eamdē vel equalentē. Quarto ꝙ vnꝰ ſit naturalis ꝛ aliꝰ ſit violentꝰ gratia pme cōditionis ſeqtur ꝙ ſi aliquid moueatur ab.a.uſqꝫ in.b.ꝑ lineā lateralē itaqꝫ punctū.a.et.b. ſint eque ſurſum: et aliud moueatur ꝑ eandē lineā lateralē a.b.in.a. illi motus nō ſunt cōtrarij qꝛ loca non ſunt cōtraria: locoꝝ enim cōtrarietas attēditur penes ſuperū et inferū: qualis ſuperioritas et inferioritas nō eſt in locis.a.et.b. Secunda cōditio eſt ꝙ ſit per lineā breuiſſimam quare motus factꝰ ꝑ arcū ab.a.in b.et ꝑ cordam a.b.in.a. nō ſunt cōtrarij. Tertia conditio eſt ꝙ ſint per eandē lineam vel equiualentem ꝙ dicitur quia motus contrarij nati ſunt ſe inuicem impedire per eandem lineam. Dicitur vel equiualenteꝫ: qꝛ ſi aliquid moueatur ꝑ ſemidiametrū mundi a polo artico in centrū et aliud a centro in polū antarcticum ſunt motus cōtrarij ꝙuis ſit vnꝰ motꝰ ꝑ lineā ꝑ quam nō ē aliꝰ eſt tñ equiualens cū ea. Quarta conditio eſt ꝙ vnꝰ ſit naturalis et alter violentus quare motꝰ ignis ſurſum et motus terre deorſum non ſunt cōtrarij: qꝛ ambo ſunt naturales. Cōtraria nāqꝫ vt habetur in poſtpredica. et pmo de celo nata ſunt fieri circa idē qualiter nō nati ſunt fieri ambo motꝰ naturales circa terrā et ignē. His conditionibꝰ habitis ſatis pꝫ motui circulari nihil eē cōtrariū qꝛ nō fit per lineā breuiſſimā. Iterū perſuadetur ꝙ motui circulari nihil ſit cōtrariū. Naꝫ ſi aliqui motꝰ eſſent cōtrarij maxime eſſent ab orienti in occidens ꝑ meridiē: vel ab orienti in occidens ꝑ angulū medie noctis: certe iſti apparent eſſe contrarij: ſꝫ iſti nō qꝛ poſſunt continuari: ergo nō ſunt cōtrarij. Naꝫ ſi ſpherā materialē fortiter volueris ab orienti in occidens ꝑ meridiē: ꝛ ante quam ille motꝰ finiretur acciperes ſpherā materialem ex alia parte videres eundē motū q erat ab orienti in occidens ꝑ meridiē eſſe ab oriente in occidēs ꝑ angulū medie noctis: ergo cōtinuantur ꝙ ſi cōtinuantur ergo ſunt eiuſdē ſpeciei tenet ꝯſequētia: qꝛ res diuerſaꝝ ſpecieꝝ neqūt cōtinuari: ꝙ ſi eiuſdē ſpeciei ergo nō ſūt cōtrarij qꝛ oēs motꝰ cōtrarij differunt ſpecie et hec eſt ꝓbatio Alberti ſaxo.q.5.j.de celo. ¶ Scdō illud met.volo ꝓbare ſupponamꝰ ꝙ tm̄ vnū vni opponitur que eſt phi primo de celo quod eſt intelligendum de contrarietate reali integra formarum accidentaliū vt caliditatis ad frigiditatem. Nam caliditatis aut frigiditatis ad tepiditatem non eſt contrarietas integra quo habito ſic arguo. Si motꝰ ab oriēte ī occidens eſſet contrarius motui ab occidente in oriens ꝑ zodiacum et etiam eſt contrarius motꝰ ab occidēte in oriens per equinoctialem: ergo plura vni ſunt contraria integra quod eſt falſum. maxima

Quod aūt celū voluatur ab oriente in occidenteꝫ ſignū eſt. Stelle que oriuntur in oriente: ſemꝑ eleuantur paulatim et ſucceſſiue quouſqꝫ in mediū celi veniāt: ꝛ ſunt ſemper in eadeꝫ ꝓpinqtate et remotione ad inuiceꝫ: et ita ſemꝑ ſe habentes tendunt in occaſuꝫ cōtinue et vniformiter. Eſt ꝛ aliud ſignum ſtelle q ſunt iuxta polū articū: q nobis nunqꝫ occidunt mouentur cōtinue ꝛ vniformiter circa polū de ſcribendo circulos ſuos: et ſemper ſunt in equali diſtantia ad inuicē ꝛ ꝓpinqtate. Unde ꝑ iſtos duos motꝰ cōtinuos ſtellaꝝ tam tendentium ad occaſuꝫ ꝙ nō pꝫ ꝙ firmamentū mouetur ab oriente in occidentē. ¶ Cōmentariū.

In hac parte tex. declarat quomodo celū voluitur ab oriente in occidentē tā ꝑ ſtellas q tendunt ī occaſuꝫ ꝙ etiā ꝑ ſtellas q nō tendunt ī occaſum: videmꝰ eñi ſtellas q tendunt in occaſuꝫ continue moueri paulatiꝫ et vniformiter donec veniāt in occaſuꝫ: vt pꝫ ſi aliquam ſtellā videris a ꝑmordio noctis ī oriente trāſactis ſex horis videbis in angulo meridiei: ꝛ tranſactis alijs ſex in angulo occidentis: ergo celū voluitur ab oriēte in occidēs per ſtellas tendētes in occaſum. Pōt etiā dici ꝙ iſte motꝰ cognoſcitur per ſtellas tendentes in occaſum q ſunt circa polos que mouentur continue circa polos ab oriente in occidens: ergo celum voluitur ab oriente in occidens. Celi ab oriēte in occidēs mouentur vniformiter quo ad tempus: qꝛ in oībꝰ partibꝰ temporꝝ equalibꝰ pertranſeunt celi.15.gradus: nō tñ mouentur celi vniformiter quo ad ſubiectum: qꝛ vna ps mouetur velociꝰ alia. Partes enim q appropinquāt equinoctiali mouentur velociꝰ quā ille q ad polos appropinquant. Quibus rationibus ꝓbatur celū moueri ab occidēte in oriens videtur in textu, addito a magiſtro Ciruelo ſuper iſto textu. Sed ꝙ inferiores ſphere moueantur ab occidente in orientē plura ſunt indicia. Si quis enim lunam de ſub radijs ſolis exeuntē veſperi inſpiciat: notet eiꝰ ab occidente diſtantiam: ſequentibꝰ diebus eadem hora ꝓpriorem eam videbit orienti. In ſole aūt hoc eſt ſignū ſi eo occaſum tenente ſtellā aliquam fixā in aliquanta ab occidente diſtantia notauerimus: poſt hebdomadas duas aut tres iterum ſole occiduo eandē ſtellam ſoli et occidenti videbimus ꝓpinquiorē. Sol igitur acceſſit ad ſtellā quod eſt orientē verſus moueri. Erraticaꝝ vero quinqꝫ ſtellarū motus ad orientē eis ad ſtellas fixas: quibus propinque in noctis ſerenitate apparent oclatis manifeſte deprehenduntur. In octaua aūt ſphera ꝓpter eiꝰ tarditatē motū hunc vniꝰ hoīs vita experiri non pōt. Locis tñ ſtellaꝝ in vita vnius ad eadem in vita alteriꝰ comparatis cognitus eſt. De nona aūt ſphera nulla oīno experientia: cum ſtellis careat; ſed ſola rōne cogente id habitū eſt. ¶ Textus.

Porbatō ꝙ celi mouētur ab occidēte in oriēs.

Quod aūt ſit celū rotūdū triplex eſt rō: ſimilitudo: commoditas: ꝛ neceſſitas. Similitudo enim qm̄ mundꝰ ſenſibilis factꝰ eſt ad ſimilitudinē mundi archetypi: in quo non eſt principiū nec finis. Unde ad huiꝰ ſimilitudinē mūdꝰ ſenſibilis habet formā rotundā: in qua nō eſt aſſignare principiū necqꝫ finē. Cōmoditas: qꝛ omniū corpoꝝ hyſoperimetroꝝ ſphera maxima ē: omniū etiam formaꝝ rotunda eſt capaciſſima: qm̄ igitur maximū et rotundū: ideo capaciſſimū: vnde cū mundus oīa contineat talis forma fuit illi vtilis ꝛ cōmoda. Neceſſitas qm̄ ſi mundus eſſet alterius forme quā rotunde: ſcꝫ. trilatere vel quadrilatere vel multilatere ſequerentur duo impoſſibilia.ſ.ꝙ aliquis locꝰ eſſet vacuꝰ: ꝛ corpꝰ ſine loco: quoꝝ vtrūqꝫ falſum eſt: ſicut pꝫ in angulis eleuatis ꝛ circūuolutis. Itē ſicut dicit Alphagranꝰ Si celū eſſet planū: aliqua pars celi eſſet nobis propinquior alia: illa.ſ.q eſſet ſupra caput noſtrū: igitur ſtella ibi exiſtens eſſet nobis ꝓpinquior ꝙ exiſtēs in ortu ꝛ occaſu. Sed q nobis ꝓpinquiora ſunt maiora videntur: ergo ſol vel alia ſtella exiſtens in medio celi maior videri deberet ꝙ exiſtens in ortu vel occaſu: cuiꝰ cōtrariū videmus contingere. Maior vero apparet ſol vel alia ſtella exiſtens in oriente vel occidēte ꝙ in medio celi. Sed cū rei veritas ita non ſit: huiꝰ apparentie cauſa eſt ꝙ in tpe hyemali vel pluuiali qdā vapores aſcendūt inter aſpectū noſtrū ꝛ ſolē: vel aliā ſtellam: ꝛ cū illi vapores ſint corpꝰ dyaphanum diſgregant radios nr̄os viſuales: ita ꝙ cōprehēdūt rem in ſua naturali ꝛ vera quantitate: ſicut pꝫ de denario ꝓiecto in ꝓfundo aque limpide q ꝓp ſicem diſgregationē radioꝝ apparet maioris quam ſue vere quantitatis. ¶ Commentarium.

Celum rotundū eſſe quo ad ſuperficiem cōcauam et cōuexam nō pōt ſuaderi: qꝛ nec ibi ſequiretur penetratio cum cedat ignis nec vacuum qm̄ tale vacuū repleret ignis de intermedijs aūt ſuperficiebꝰ recte ꝓbatur: et lꝫ poſſit ſaluari ſi celi mouerentur vno motu ab oriente in occidens ꝙ eſſet figure oualis. Tñ cū celi iferiores moueantur ab occidēte in oriens via obliqua neceſſario ſequeretur penetratio dimenſionū vel vacuū. ¶ Alfagranus in differentia ſcda ſubtilr ꝓbat celū fore rotūdū: qꝛ quanto magis ſtelle apꝛopinquāt polo artico tanto tardius mouentur ꝛ quāto magis apꝛopinquāt eqnoctiali tāto velociꝰ mouetur. Nec valet dicere ꝙ phus ſecundo de celo figuraꝫ ſphericā vocat minimā ergo nō ē capaciſſima. Dicendū ꝙ figura ſpherica ē minima ī occupacione loci: maxima tñ in capacitate: ſed iſta ratio alphagrani q ꝓbat ꝙ celū nō ē planū nulliꝰ ē valoris Naꝫ imaginatur: ꝙ ſtella moueatur ab oriente in occidentē ꝑ meridiē ſicut piſcis in aq et ſic bene ꝓbat: ſi moueretur ſtella ſicut piſcis ꝙ in oriente et ī occidēte debet ſtella apparere eſſe minor: qꝛ ē diſtantior: et in meridie apparere eē maior: qꝛ eſt ꝓpinqor. Sed hoc eſt falſumꝫ qꝛ ſi ſtella ſemꝑ ē in angulo illiꝰ quadrati: et nos in medio: ſemꝑ ē illa ſtella in eqli diſtantia a nobis. Dicit autor in textu cauſā quare ſol apparet in orienti maior: ꝛ in occidēte in meridie tamen minor cauſa ē: qꝛ apud orientē ſunt qdam vapores inter celuꝫ et oculos noſtros q diſgregant radios viſuales ita vt appareat res maior ꝙ ſit ī meridie oēs vapores ſunt abſorpti ita vt appareat res minor. ꝓpter hanc cauſaꝫ et huiꝰ rei tradit bonā analogiam de denario quē aliqs nō videns in aliqua certa diſtātia videt ſi infundatur aqua limpida eo ꝙ radij diſgregantur et franguntur in egreſſu ab aq et veniunt ad oculū videntis ad qm̄ añ venire nō poterant. Textus.

De qua parte celi poſſit ꝓbari figura ſpherica.

maxima

ꝙ ꝓbatio alphagrani ꝙ celuꝫ ſit planuꝫ nil valeat

Quod etiam terra ſit rotūda ſic patet, ſigna et ſtelle non equaliter oriuntur et occidūt oībꝰ hominibus vbiqꝫ exiſtentibꝰ.ſꝫ prius oriuntur ꝛ occidūt illis qui ſunt.l.verſus orientē: ꝛ ꝙ citiꝰ ꝛ tardiꝰ oriuntur ꝛ occidūt quibuſdā cauſa eſt tumor terre: ꝙ bene pꝫ per ea q fiūt in ſublimi. Una eniꝫ ꝛ eadē eclipſis lune numero (q apparet nobis in pma hora noctis) apparet orientalibus circa horā noctis tertiā. Unde cōſtat ꝙ priꝰ fuit illis nox ꝛ ſol priꝰ eis occidit quā nobis. ꝙ terra etiam habeat tumoroſitatem a ſeptētrione in auſtrū ꝛ ecōtra ſic pꝫ exiſtentibꝰ verſus ſeptētrionē quedā ſtelle ſunt ſempiterne aparitionis: ſ.q ꝓpinque accedūt ad polū articū: alie vero ſunt ſempiterne ocultationis ſicut ille q ſunt ꝓpinque polo antartico. Si igitur aliquis ꝓcederet a ſeptētrione verſus auſtrū in tm̄ poſſet ꝓcedere: ꝙ ſtelle q priꝰ erāt ei ſempiterne apparitionis: ei iam tenderent in occaſum: ꝛ quanto magis accederet ad auſtrū tāto plꝰ mouerentur in occaſum. Ille iterū idē hō tūc poſſꝫ videre ſtellas q priꝰ fuerāt ei ſempiterne occultationis ꝛ ecōuerſo contingeret alicui ꝓcedenti ab auſtro verſus ſeptemtrionem. Huiꝰ aūt rei cauſa eſt tumor terre. ¶ Itē ſi terra eēt plana ab orienti in occidentē: tā cito orirentur ſtelle occidentalibus quā orientalibꝰ qđ pꝫ eē falſum. ¶ Itē ſi terra eſſet plana a ſeptētrione in auſtrum ꝛ ecōtra: ſtelle q eſſent alicui ſempiterne apparitionis ſemꝑ apparerent ei quocunqꝫ ꝓcederet qđ falſum ē: ſed ꝙ plana ſit ꝑ nimia eiꝰ quātitate hominū viſui appet. Com.

IN iſta parte auctoꝛ ꝓbat ꝙ terra ſit rotunda: tā ab oriente in occidēs: ꝙ a ſeptētriōe in auſtro. Pꝛīo ab oriēte ī occidēs: qꝛ ſi eſſet plana ab oriente in occn̄s: ſtelle eq̄ cito orirent̃ orientalibꝰ et occidētalibꝰ qđ ē falſum: qꝛ vna ⁊ eadē eclipſis lune numero q̄ appet orientalibꝰ circa horā noctis tertiā: apparet occn̄talibꝰ circa horā noctis pꝛimam; qđ eſt: qꝛ pꝛiꝰ eſt ortus ſol orientalibꝰ ꝙ occn̄talibꝰ: et hoc eſt ꝓpter giboſitatē terre. Terra igitur eſt rotunda ab oriente in occn̄s: qđ aūt a ſeptētrione in auſtrū pꝫ de ſtellis q̄ ſunt ſempiterne apparitionis q̄quidē iter agentibꝰ a ſeptentrione in auſtrū occultant̃ eis; et vice verſa venientibꝰ ab auſtro ad ſeptentrionem occultantur ille que ſunt circa polū antarcticū: ergo terra a ſeptentrione in auſtrū eſt rotūda. Ariſto. hoc perſuadit: qꝛ vmbꝛa q̄m facit terra eſt rotunda. Nec ꝓpterea ſequit̃ ſolē tpe ortus apparere figure arcualis: quia ad hoc ꝙ aliquid appareat in modū arcꝰ req̄rit̃ ꝙ appꝛehendamꝰ vnā ptē ꝓpinquiorem alia qđ tn̄ ꝓpter diſtantiam ſolis neq̄mus cognoſcere. ¶ Textus

QUod aūt aqua habeat tumorem et accedat ad rotunditatē ſic pꝫ: ponat̃ ſignū in littore maris: et exeat nauis a portu: et in tn̄ elongetur ꝙ oculus exiſtens iuxta pedem mali non poſſit videre ſignum; ſtante vero naui oculꝰ eiꝰ exiſtentis in ſummitate mali bn̄ videbit ſignū illud: ſꝫ oculus exiſtentis iuxta pedē mali meliꝰ deberet videre ſignū ꝙ qui eſt in ſummitate: ſicut pꝫ ꝑ lineas ductas ab vtroq; in ſignū: et nulla alia huiꝰ rei cauſa eſt ꝙ tumoꝛ aque. Excludant̃ enī omnia alia īpedimēta ſicut nebule et vapoꝛes aſcendentes. Item cū aq̄ ſit coꝛpꝰ homogeneū totū cū partibꝰ eiuſdē erit rōnis: ſꝫ ptes aq̄ (ſicut in gutulis ⁊ roꝛibꝰ herbarū accidit) rotundam naturaliter appetunt foꝛmam: ergo et totum cuius ſunt partes. Cōmētarium.

AUctoꝛ in iſta parte declarat ꝙ aqua ſit rotunda duabus ꝓbationibꝰ. Pꝛima eſt de naui q̄ exit a portu et relicto ſigno in littoꝛe in tn̄ elongat̃ ꝙ exiſtens in pede mali non pōt videre ſignum: ſed ſi aſcēdat ad ſummitatē mali, videbit ſignū; qđ certe eſt: qꝛ nō īpedit̃ a gibboſitate terre quāuis maioꝛ eſt diſtantia a ſummitate mali ad illam turrim: quam a pede mali ad turrim: quia illa diſtantia a ſummitate mali eſt tanquam diameter reſpectu alterius que eſt a pedem mali. ¶ Secunda ratio ē in homogeneis eadem eſt ratio totius: et partis: ſed gutule herbarum foꝛmam accipiūt rotundam ergo et tota aqua eſt rotunda. Ariſto. ſecundo de celo fere rotūdam ꝓbabit aquam: ex hoc ꝙ ſi eſſet plana ſequitur eſſe rotundam. Nam ſi eſſet plana partes extreme eſſent altioꝛes media. Qđ facile quis videre pōt in ductu linearū extremaliū illius aque: et in ductu linee medie ad centrū: quarū pars media eſt inferioꝛ extremis ad quā veluti inferioꝛeꝫ extreme cōfluentes eleuant illā in medio cuius medij eleuatio eſt rotūditas: ex quo infertur ꝙ mobile motum ſpacio planiſſimo ptim aſcēdat: et ptim deſcēdat. Infertur ſecundo ſtagnū quantūuis planū fieri pꝛofundiꝰ in medio ꝙ ī extremis. Nota ꝙ ignis elemētaris quātum ad ſuperficiem conuexā eſt rotundꝰ: qꝛ hēt figurā ſui loci: ſed quantū ad ſuperficiē cōcauā eſt figure oualis, qm̄ ſub equinoctiali que eſt medium eius eſt groſſioꝛ ignis: ſub polis vero ē ſtrictioꝛ: aer vero elementaris quantū ad ſuperficiē conuexā eſt figure oualis quantū vo ad concauā medie regionis aeris eſt figure lenticularis: nā ſub equinoctiali q̄ eſt medium eius eſt ſtrictioꝛ ſub polis vero amplioꝛ: quantū tn̄ ad ſꝑficiem cōcauam infime regionis eſt rotundꝰ, ſicut terra et aqua ſunt rotūda quas ambit. ¶ Ex quibus oībus que iam dicta ſunt pōt tradi cauſa quare pꝛopter ꝯtinuā variationē ⁊ mobilitatē maris gades alexādri: que ſunt verſus oriētē: ſunt coo pte mari per triginta leucas: gades vo herculis q̄ ſunt verſus occn̄s diſtant a mari pluſq̄ diſtiterāt per triginta leucas. Infertur ſecūdo idē vas plꝰ capere ī cellario ꝙ in ſolari, qđ euenit quia aqua ī pte inferioꝛi redacta ad ſphericitatem dat locum vt in partibꝰ extremis plꝰ aque cōpꝛehēdat. Infertur tertio ꝙ puteꝰ aliquis, aut edificiū aliquod cuiꝰ pietes ſint foꝛmati ad ꝑpendiculū: quanto magis verſus inferius deſcendūt tanto magis appꝛopinquant pꝫ: qꝛ ſuper re rotunda linea perpēdicularis ad cētrū ꝓgredit̃.

¶ Textus.

QUod aūt terra ſit ī medio firmamenti ſita ſic pꝫ exiſtentibꝰ in ſuperficie terre. Stelle apparent eiuſdem quantitatis ſiue ſint in medio celi: ſiue iuxta occaſum: et hoc quia terra equaliter diſtat ab eis: ſi enim terra magis accederet ad firmamentū in vna parte quam in alia: aliq̄s exn̄s in alia parte ſuꝑficiei terre que magis accederet ad firmamentū: nō videret celi medietateꝫ ſed hoc eſt contra Tholomeū et oēs philoſophos dicētes ꝙ vbicūq; exiſtat homo ſex ſigna oꝛiūtur ei: et ſex occidunt et medietas celi ſemper apparet et medietas ~~vero~~ occultatur illud iteꝫ eſt ſignum ꝙ terra ſit tanq̄ centrum et punctus reſpectu firmamēti: qꝛ ſi terra eſſet alicuius q̄titatis reſpectu firmamenti: non contingeret medietatem celi videri. Itē ſi intelligatur ſuperficies plana ſuꝑ centrū terre diuidens eam in duo equalia: et ꝑ conſequens ipſum firmamētum: oculus igitur exn̄s in centro terre videret medietatem firmamenti: idēq; exn̄s in ſuperficie terre videret eandem medietatē: ex his colligitur ꝙ īſenſibilis eſt quantitas terre que eſt a ſuperficie ad centrū et per conſequens quātitas totiꝰ terre inſenſibilis eſt reſpectu firmamenti. Dicit etiā Alphagranus ꝙ minima ſtellarum fixarū viſu notabiliū maioꝛ ē tota terra: ſed ipſa ſtella reſpectu firmamenti eſt quaſi punctus: multo igit̃ foꝛtius terra cum ſit minoꝛ ea.

¶ Textus.

QUod autē terra in medio omnium immobilr̃ teneat̃: cum ſit ſumme grauis ſic perſuaderi videtur eſſe eius grauitas oē enim graue rēdit naturaliter ad centrum. Centrum quidem punctꝰ eſt in medio firmamenti terra igitur cum ſit ſumme grauis ad pūctum illum naturaliter tēdit. Itē quicquid a medio moue̾t verſus circūferētiam celi aſcendit: terra a medio mouetur ergo aſcendit quod ꝓ impoſſibile relinquit̃. Com̄.

PRobat impꝛeſentiarum auctoꝛ ꝙ terra ſit tanq̄ centrum reſpectu firmamenti quia ſecundū mentem Alphagrani vbicūq; ſit homo medietas celi apparet et medietas celi non apparet ſex ſigna apparent et ſex ſigna occultantur quod certe nō poſſet eſſe niſi terra eſſet in medio: nā ſi multum alte eleuaretur non videretur tota medietas celi: iſta pꝛopoſitio vbicūq; ſit homo medietas celi ſemper apparet et medietas celi occultatur: non eſt vera ſi oulus eſſet in fixus ſuperficiei terre. Nam tūc videbit partes celi que ſunt extreme in cōtactu linee contingentis terrā: et ita deficiet a viſione medietatis celi per illud quod eſt a centro terre ad ſuperficiem eius: et intelligat̃ ꝙ videt medietatē celi pluribꝰ viſionibꝰ et non vnica. Nā vnica viſione impoſſibile eſt videre quartā partem celi: quia viſurꝰ quartam partē celi vnica viſione debꝫ videre ſub angulo recto: ſed impoſſibile eſt viſionē cauſari ſub angulo recto: quia ſub angulo recto non poſſumꝰ videre: fit enim viſio ſub pyramide radioſa cuius angulꝰ ē acutus. Poſtea tex. dicit ꝙ terra eſt tanq̄ punctus reſpectu firmamenti qđ pꝛobat duabꝰ rōnibꝰ. Pꝛima per locū a maioꝛi ſic ſtella ē maioꝛ terra īmo minoꝛ ſtellaꝝ fixarū viſu notabilium eſt maioꝛ tota terra ſed ſtella reſpectu celi eſt tanq̄ punctus ergo a foꝛcioꝛi terra. Iſta pꝛopō minima ſtellaꝝ fixarum viſu notabiliū maioꝛ eſt tota terra: dicit̃ notāter viſu notabiliū ꝓpter ſtellas gallaxie vel circuli lactei: ē enī gallaxia multitudo ſtellarū paruarū: quarū vnaq̄q; per ſe videre non poteſt oēs tamē ſimul videri pn̄t ⁊ iſte circulus lacteꝰ pꝛotenſus a fine geminoꝛū per pꝛincipiū ſagitarij iterū rediens ad finē geminoꝛū iſtius circuli per ſe non poſſunt videri, oēs tn̄ ſil̃ pn̄t videri: et ideo tales ſtelle cenſentur minoꝛes terra. Secūda rō eſt medietas terre reſpectu celi eſt inſenſibilis quantitatis: ergo et tota terra tenet ꝯn̄a: quia medietas terre non obſtat quim videat̃ medietas celi: ergo inſenſibilis eſt quantitatis. ſed in veritate ſtando in rigoꝛe ſermonis non eſt verū ꝙ celi medietas videat̃: qꝛ dicendo duas lineas, vnā per centrū que applicet extremitates ſuas ad circūferētiam ex vtraq; parte: aliam vero rectā que ꝓcedat faciendo cū terra angulū contingētie in ſuperficie illa eſt per quā fit viſio: et non diuidit medietatē celi: imo minoꝛem ꝙ medietas celi ſuper illā quanta ē ſemidiameter terre: igit̃ ſequit̃ ꝙ ſtando in rigoꝛe: non videmus medietat̃ celi. Poſtea auctoꝛ pꝛobat ꝙ terra ſit imobilis hoc modo. terra eſt ſumme grauis et ſumme grauis eſt ire ad centrū et ſi eſt in centro nō dimouet̃ ab illo: qꝛ eſt in ſuo loco naturali: ḡ ipſa terra non mouetur: pꝛeterea ſi moueret̃ eēt recedendo a centro: ſꝫ non poſſet recedere a cētro niſi aſcendendo: ergo graue naturale aſcendet quod ē falſum. Sꝫ circa iſtud de immobilitate terre nota ꝙ terra non mouet̃ motu circulari: et celi quieſcūt vt quidā falſo opinant̃. Nā ꝓiectū concidens ſuper eaſdē partes a quibꝰ fuit emiſſum: manifeſtat terrā non moueri circulariter: motu tamē recto continue mouetur terra quod manifeſtat impulſus cōtinuus partium grauioꝛuꝫ pellentiū partes magis leues a ſole leuificatas continue. ¶ Textus.

¶ De quantitate abſoluta terre.

TOtus aūt terre ambitꝰ auctoꝛitate Ambꝛoſij Theodoſij macrobij: et eraſthotenis philoſophoꝛū ducenta et .52. millia ſtadia continere diffinit̃ vnicuiq; q̄dē .360. partium zodiaci .700 deputando ſtadia. ſum pto. n. aſtrolabio ī ſtellate noctis claritate ꝑ vtrūq; mediclinij foꝛamē polo perſpecto notetur graduū multitudo: in qua ſteterit mediclinium: deinde pꝛocedat coſmimetra directe contra ſeptemtrionē a meridie donec in alterius noctis claritate viſo vt pꝛiꝰ palo ſterit altius vno gradu mediclinium: poſt hoc menſus ſit huius itineris ſpaciū; et inuenietur ſeptingētoꝛū ſtadioꝛū: deinde datis vnicuiq; .360. graduū tot ſtadijs terreni oꝛbis ambitus inuētus erit: ex his autem iuxta circuli et diametri regulaꝝ terre diameter ſic iueniri poterit: aut fert vigeſimā ſecundā partem de circuitu terre: et remanentis tertia pars hoc ē octo millia: 181. ſtadia et ſemis et tertia vnius ſtadij erit terreni oꝛbis diameter ſiue ſpiſſitudo. ¶ Commentarium.

AUctoꝛ ī iſto tex. declarat quātꝰ ſit ābitꝰ terre dicēs d̄ mēte macribij theodoſij et aſtothenis phoꝝ eſſe .252000. ſtadiorū: quod inuentū ē: qꝛ vnicuiq; gradui celi correſpōdēt ī terra ſeptingēta ſtadia modo multiplicādo ſeptingenta ꝑ .360. gradus inueniunt̃ .252000. et eſt terreni oꝛbis ambitus inuentus erit. Quomodo aūt cognoſcit̃ ꝙ vnicuiq; gradui coꝛreſpōdant .700 ſtadia: ſic declarat̃: qꝛ viſo polo in ſtellate noctis claritate ꝑ vtrumq; midyclinij foꝛamen erit polus certe altitudinis et ſi agat̃ iter verſus ſeptemtryonem: ita vt cognoſcatur polus eſſe altioꝛ vno gradu: et neſciamur huius itineris ſpaciuꝫ inuenietur ſeptingentoꝛum ſtadioꝛum. Ut aūt iſta dignoſcas facile nota apud aſtrologos fuiſſe quaſdam menſuras celeſtes et quaſdam terreſtres: Celeſtes quidem ſunt duodecim ſigna in que celum diuidit̃ tanq̄ in .12. ꝑtes et quodlꝫ ſignū in .30. gradus: quilꝫ gradus in .60. minuta: quodlꝫ minutū in .602. et ſic vſq; ad .10. ī terra vero quattuoꝛ grana oꝛdeacea latitudinal̃r faciūt latitudinē digiti .4. digiti palmū .4. palmi ſpedem: peſ cum duabꝰ tertis cubitū: tres cubiti paſſum: vel quinq; pedes: Eſt enī paſſus ab vniꝰ pedis poſitione vſq; ad iteratam eiuſdem pedis poſitionē: et 125. paſſus vocantur ſtadium: ab ſtādo: qꝛ hercules ꝑ tot paſſus currebat ſine emiſſione anhelitus et in fine ſtare cogebat̃. 8. ſtadia faciunt milliare duo milliaria, in galia faciunt leucaꝫ ⁊ tria milliaria, ī germania vel in hiſpania. Ex his aūt pꝫ quanta ſit diameter totiꝰ terre ꝑ regulam circuli ⁊ diametri: diuidat̃ enī circunferentia in .22. ptes et. Auferas .22. partem et qđ remanet partiaris in tres ptes: ⁊ tertia pars erit diameter terre, hoc ē .8181. ſtadia et ſemis: ⁊ tertia vnius ſtadij et leuce ī terra erūt .10166 et milliaria .31500.

¶ Licet phs. 2. d̄ celo tenuerit trrā habere quadramiliades que ſunt quadraginta millia milliaꝝ: attamen veritas eſt quam ponit auctoꝛ, nan diuerſitas in menſuris atq; diuerſitas partium terre ꝑ quam fit menſuratio potuit eſſe cauſa ꝙ diuerſe magnitudines attribuantur terre. Poſſemꝰ tn̄ clarioꝛi modo quantitatem terre venari: ſi modo aſpiciemus duas regiones quarū vna ſit orientalioꝛ alia ꝑ quindecim gradus qui ſunt vna hora poſtea multiplicando ſpacium leucarū qđ eſt inter vnā regionem et aliam per .24. erit cognita tota magnitudo terre. Ex quo habes in terra .10. millia leucaꝝ ⁊ .166. Milliaria vero eſſe .31. millia et quinquaginta ¶ Nota quantitates planetarū celoꝛū et elementoꝝ: ſm̄ ꝙ ille quantitates bene epilogātur ab amadeo ſecundo de celo que .2. concluſione .5. arti .5. ſolis diameter ſe hēt ad diametrū terre in ꝓpoꝛtione quintupla ſequialtera: et eſt ſol maioꝛ terre .166 vicibꝰ et paulo amplius: terra vero eſt maioꝛ luna tricies nonies et paulo plus. Pꝛopter quod errauit Plinius li. 2. naturalis hyſtoꝛie. c. 10. dicēs ꝙ lunaē maioꝛ terra. Mercuriꝰ vero ē minoꝛ terra .21952.

vicibus. Ex quo inferas ꝙ mercurius ē minor luna. ¶ Mars vero continet terram ſemel et dimidium et tertiam ꝑtem terre: venus vero eſt minor terra in trigecuplo ſeptuplo. Jupiter cōtinet terrā nonagies quinquies, ſaturnus continet terraꝫ nonagies ſemel: ex quo infertur ꝙ iupiter eſt maior ſaturno in fers; preterea contra paulū venetū in metheo. ca. 2 ꝙ ſol eſt maior omnibꝰ aſtris ſtelle pme magnitudinis continent craſſitudinē terre centecies ſepties et ſtelle ſecunde magnitudinis continent terrā nonagies: ſtelle tertie magnitudinis continent terrā ſeptuagies: ſtella quarte magnitudinis continet terrā quinquagies quater: ſtella quinte magnitudinis cōtinet terram tricies quinqes: ſtella ſexte magnitudinis continet terrā decies octies. Ponit preterea tabula inter vallorū ꝑ milliaria a centro terre vſqꝫ ad concaua et conuexa celorū: concauū lune diſtat a cētro terre per. 10907. milliarios: conuexum lūe diſtat a centro terre. 280541. milliarios concauū mercurij eadem diſtantia diſtat a centro terre qua diſtat conuexū lune: conuexū mercurij diſtat a centro terre per. 542750. milliares: cōcauū veneris eadem diſtantia diſtat conuexū veneris diſtat a centro terre. ꝑ 3640000. milliares conuexū ſolis diſtat a centro terre per. 3965000. millitres conuexū martis diſtat a centro terre ꝑ. 28847000. milliares ꝯuexū iouis diſtat a cētro trre ꝑ. 46816250 milliares conuexum ſaturni diſtat a centro terre ꝑ 65357500. milliarios conuexum octaue ſphere diſtat a centro terre. 130715000. millires. ¶ Tabula ſpiſſitudinis orbiū a concauo ad conuexū. craſſitudo orbis lune ē. 99504 milliares. craſſitudo orbis mercurij ē. 334209. milliares. craſſitudo orbis veneris ē. 309750. milliares. craſſitudo orbis ſolis eſt. 3325000. milliares. craſſitudo orbis martis eſt 24882000. milliares craſſitudo orbis iupitris ē. 17909250. milliares. craſſitudo orbis ſaturni eſt. 18541250. milliares. craſſitudo octaue ſphere eſt. 65357500. milliares.

¶ Capitulū ſecūdū d̄ circulis ex quibus Sphera materialis componitur et illa ſuperceleſtis: que per iſtam imaginatur componi intelligitur.

TEX.

Horuꝫ aūt circulorū: quidā ſunt maiores: qdā minores vt ſenſui pꝫ. Maior eñi circulus in ſphera dicit q deſcriptus in ſuperficie ſphere ſuper eius centrū diuidit ſpherā in duo eqlia. Minor vero qui diſcriptꝰ in ſuperficie ſphere eā non diuidit in duo equalia ſed in portiones ineqles inter circulos vero maiores prio dicendū eſt de equinoctiali. Eſt igit eqnoctialis circulus quidē diuidens ſpherā in duo equalia ſm q̄libet ſui partē eqdiſtās ab vtroqꝫ polo. Et dicit equinoctialis qm̄ qn̄ ſol trāſit per illū: qd̄ eſt bis in anno in principio arietis ſcilicet et ī principio libre ē eqnoctiū ī vniuerſa terra. Uñ etiā apellat eqtor diei ⁊ noctis: q2 adeqt diem artificialem nocti: et dicitur cingulꝰ primi motꝰ. Uñ ſciendū eſt ꝙ primꝰ motꝰ dicit motꝰ primi mobilis: hoc eſt non ſphere ſiue celi vltimi qui eſt ab oriente per occidentē rediens iterū in orientem qui ēt dicit motꝰ rōnalis ad ſimilitudinem motꝰ rōnis qui eſt in microcoſmo ideſt in homine ſcilicet qn̄ ſit conſiderō a creatore per creaturas in creatorē ibi ſiſtendo. Secūdꝰ motꝰ firmamēti et planetaꝝ contrariꝰ huic eſt ab occidēte per oriētē iterū rediens in occidentē qui motꝰ dicit irrōnalis ſiue ſenſualis ad ſimilitudinem motꝰ microcoſmi: q2 eſt a corruptibilibꝰ ad creatorem iterū rediens ad corruptibilia. Dicit ergo cīgulus primi motus q2 cingit ſiue diuidit primū mobile ſcilicet ſpherā nonam in duo equalia equidiſtans a polis mundi. Unde notandū ꝙ polus mūdi qui nobis ſemper apparet: dr̄ polꝰ ſeptētriōalis: arcticꝰ vel borealis. Septemtrionalis dicitur a ſeptentrione: hoc eſt minori vrſa q̄ dicit a ſeptem et trion qd̄ eſt bos: q2 ſeptem ſtelle que ſunt in vrſa tarde mouentur ad modū bouis cū ſint propinque polo: vel dicunt ille ſeptē ſtelle ſeptētriones qſi ſeptētriones co ꝓterunt partes circa polum qd̄ dicitur ab arctos quod eſt maior vrſa. Eſt eñi iuxta maiorē vrſam. Borealis vero dicitur: q2 eſt in illa parte a qua venit boreas. ¶ Polꝰ vero oppoſitus dr̄ antarticus quaſi contra arcticū poſitꝰ dr̄ ⁊ meridionalis q2 ex parte meridici eſt dr̄ ēt auſtralis q2 eſt ī illa parte a qua venit auſter. Igit duo puncta in firmamento ſtabilia dicunt poli mundi: q2 ſphere axem terminant et ad illos voluit mundus quoꝝ vnus nobis ſemꝑ apparet reliquꝰ vero ſemper occultat: Uñ vir. i. j. geor. Hic vertex nobis ſemper ſublimis at illum ſub pedibꝰ ſtix atra vident maneſqꝫ profundi.

¶ Commentarium.

In iſta parte auctor declarat de circulis ex quibꝰ ſphera materialis componitur et illa ſuperceleſtis imaginari intelligitur. Et dicit textꝰ ꝙ quidā circuli in hac ſphera materiali ſunt maiores: et alij ſunt minores: maiores quidē circuli in ſphera ſunt qui deſcripti in ſuperficie ſphere ipſam diuidunt in duas partes equales: inter quas equinoctialis circulus eſt potiſſimꝰ ⁊ dicitur equator diei et noctis. q2 qn̄ ſol venit ad illum quod eſt bis in anno ſcilicet. xj. die Marcij et. 13. die Septēbris ſol eſt in eqnoctiali et eqtur dies nocti ī vniuerſo orbe q2 tā orizon rectꝰ ꝙ oblicꝰ diuidūt eqnoctialē in duas partes equales et iſte circulꝰ vocatur cingulus primi motꝰ: et dicit tex. ꝙ motꝰ ab oriēte in occñs comparatur motui michrochoſmi: quando a creatore deſcendit in contemplationem creature ⁊ iterum accidit contemplationem creatoris: et motꝰ ab occidente in oriens comparat motui irrationali microcoſmi: ab occidente in oriens redeundo in occñs: nā cū microcoſmꝰ irrōnabilit ſe habet aſcendit a contēplatione creature ad contēplationem creatoris: et iterū a creatore reuertit in cōtemplationē creature hic notare lꝫ ꝙ hō dr̄ microchoſmus ideſt mundus abreuiatus: et paruus reſpectu macrocoſmi: ideſt mundi magni: et vocatur hō microcoſmꝰ: vt ait Ari. 8. phiſi. q2 hō ē epilogꝰ ⁊ ſuma totius vniuerſi: q2 ſi corpalia queris in illo ſunt ſi ſpiritualia ēt ſunt in illo. Nā intellectū hꝫ vt ſpiritualia et voluntatem: ſi quattuor elementa q̄ris qttuor hꝫ humores: ſi deniqꝫ queris alterū ſolē aſpice cor. Nā ⁊ in microcoſmo ideſt in hoīe ē tanqꝫ ſol ſicut. n. ſol ſuis radijs omnia viuificat: ſic ⁊ cor ſuis ſpiritibus vitalibus omnia viuificat: et hoc dicit Gregoriꝰ in illo paſſu ſuper homelia. Ite et predicare euangeliū oī creature ideſt homini: q2 homo quodā modo eſt oīs creatura. Preterea dicit tex. ꝙ polus articus vocat polus. qui nobis ſemper apparet et eſt ſeptemtrionalis: articuꝰ vero vel borialis: dicit articus ab artos ꝙ eſt maior vrſa: q2 eſt ꝓpe vrſam

maiorem et eſt borealis: quia ē in parte vnde venit boreas: et eſt ſeptemtrionalis: quia eſt prope illam partem vbi ſunt ſeptem ſtelle que vocantur ſeptemtriones: quaſi ſeptem teriones, terūt enim illas partes que ſunt circa polū oppoſitꝰ vero polꝰ dr̄ antarcticꝰ: meridionalis vel auſtralis antarcticꝰ quaſi cōtra articū poſitꝰ: meridionalis: q2 eſt in parte meridici: auſtralis: q2 eſt in illa parte a q̄ venit auſter. Nota tamen ꝙ iſte polus dr̄ meridionalis et non alius: q2 ſemper meridies efficit inter zenith noſtrum et illum: et non inter zenith noſtrum et polum articum. Super iſto textu volo notare vnū. Quomodo cū ſol venit ad arietem eſt equinoctium in vniuerſa terra ⁊ eodem modo ad libram. Et dico ꝙ eſſe equales impoſſibile eſt triplici de cauſa. Primo: quia quando luminoſum eſt maius et opacū minꝰ luminoſum illuminat de opaco pluſqꝫ medietatē: ergo maior erit dies ꝙ nox. Secunda rō ſi ſol moueat in eccentrico et medietas maior declinet ad augem: minor vero ad oppoſitū augis neceſſarium ē ſaltem ad habitantes ſub equinoctiali ꝙ dies ſit maior nocte. Tertia ratio: quia ſi ſumatur. ij. dies naturalis marcij in ea arcus noctis eſt maior arcu diei: eo ꝙ arcui noctis copulatur aſcēſio cuiuſdam gradus quem interim ſol pertranſit motu proprio et ille debet aſcendere ad complenduꝫ diem naturalem: et tenet ſe ex parte noctis eqnoctium igitur concedit ad iſtum ſenſum: ꝙ tm̄ eſt tp̄s quo ſol mouetur a contactu cētri ſui in orizonte orientali vſqꝫ ad contactū centri ſolis in orizonte occidentali ſicut eſt tempus ab illo contactu in orizonte occidentali vſqꝫ ad alium contactū in orizonte orientali per inferius emiſpheriū et hoc dicit intelligi ꝙ nox ⁊ dies equant iſto mō nō punctualiter: ſed ꝙ parū ſe excedant: ꝙ aūt dies vulgares nunqꝫ nocti adeqntur abſqꝫ dubio clarum eſt. Nā ex mente campani. 10. elementorū Euclidis ꝓpōne. 58. etiā ſole exiſtente ſub orizonte. 18. gradibꝰ qd̄ eſt vna hora et eo plus ē dies ꝓpter qd̄ hꝫ dies duo crepuſcula dicta a crepero quod eſt dubium alterū matutinū: alterū veſpertinū: primū eſt anteqꝫ ſol oriatur quando dies eſt: ſecundū eſt quādo dies eſt poſtquam ſol occidit.

¶ De Zodiaco circulo.

Eſt alius circulus in ſphera qui interſecat equinoctialē et interſecatur ab eodem in duas partes eqles et vna eius medietas dclinat verſus ſeptemtrionē alia verſus auſtrū: et dicit iſte circulꝰ zodiacꝰ a zoe qd̄ ē vita: q2 ſm motū planetarū ſub illo eſt oīs vita in rebus inferioribꝰ. Uel dicitur a zodiō quod ē aīal: q2 cū diuidat in. 12. partes equales quelꝫ pars appellatur ſignū: et nomē hꝫ ſpeciale a nomine alicuiꝰ aīalis propter ꝓprietatē aliquam cōuenientem: tā ipſi ꝙ animali: vel ꝓpter diſpoſitionem ſtellarū fixarū in illis partibꝰ ad modū huiuſmodi animalium. Iſte vero circulus latine dicitur ſignifer: q2 fert ſigna: vel q2 diuidit in ea ab Ariſtotele vero in libro de gn̄atione et corruptione dicit circulus obliquꝰ vbi dicit ꝙ ſm acceſſum et receſſum ſolis in circulo obliquo fiūt gn̄ationes et corruptiones in rebꝰ inferioribꝰ. Noīa aūt ſignorū: ordinatio et numerus in his patent verſibꝰ. Sūt aries: thaurꝰ: gemini: cancer, leo, virgo. libraqꝫ ſcorpius architenens caper amphora piſces. Quodlꝫ aūt ſignū diuidit i. 30. gradꝰ. Uñ patet ꝙ ī toto zodiaco ſunt. 360. grāꝰ. Scd̄m aūt aſtronomos iterū quilibet gradꝰ diuidit in. 60. minuta qdlꝫ minutum in. 60. ſecūda quodlibet ſecundū in. 60. tertia et ſic deinceps vſqꝫ ad. x. et ſicut diuidit zodiacꝰ ab aſtronomo: ita ⁊ quilꝫ circulꝰ in ſphera ſiue maior ſiue minor in partes conſimiles. Cū omnis etiam circulꝰ in ſphera preter zodiacū intelligat ſicut linea vel circūferentia: ſolus zodiacus intelligit vt ſuperficies hn̄s in latitudine ſua. 12. gradꝰ d̄ cuiuſmodi gradibus iam locuti ſumꝰ vnde patet: ꝙ quidam mentiunt in aſtrologia dicentes ſigna eē quadrata: niſi abutentes nomine idē apellent quadratū et quadrangulū. Signū eñi habet. 30. gradus in longitudine. 12. vero in latitudine. Linea autem diuidens zodiacū in circuitu; ita ꝙ ex vna parte ſui relinquat ſex gradus et ex alia parte alios ſex. dicitur linea ecliptica quoniam quando ſol et luna ſunt line aliter ſub illa contingit eclipſis ſolis aut lune. Solis vt ſi fiat nouilunium et luna interponatur inter aſpectū noſtrum et corpus ſolare. Lune vt in plenilunio: qn̄ ſol lune opponit diametraliter; vñ eclipſis lune nihil aliud eſt ꝙ interpoſitio terre inter corpus ſolis et lune. Sol quidem ſemper decurrit ſub ecliptica omnes alij planete declinant vel verſus ſeptētrionem: vel verſus auſtrū: qñqꝫ aūt ſunt ſub ecliptica. Pars vero zodiaci que declinat ab eqnoctiali verſus ſeptemtrionē dicitur ſeptemtrionalis: vel borealis vel artica. Et illa ſex ſigna q̄ ſunt a ꝓncipio arietis vſqꝫ ad finē virginis dn̄r ſigna ſeptētriōalia vel borealia. Pars vero zodiaci que declinat ab equinoctiali verſus meridiē dicit meridionalis vel auſtralis vel antarctica et illa ſex ſigna q̄ ſunt a principio libre vſqꝫ in finem piſciū dicuntur meridionalia vel auſtralia. ¶ Cum aūt dicitur ꝙ in ariete eſt ſol vel in alio ſigno ſciendū ꝙ hec prepoſito inſumitur pro ſub ſecundū ꝙ nunc accipimus ſignū. In alia aūt ſignificatiōe dicitur ſignū pyramis quadrilatera cuius baſis ⁊ illa ſuperficies ꝙ apellamus ſignum vertes verocius eſt in centro terre. Et ſecundum hoc proprie loquēdo poſſumus dicere planetas eē in ſignis. ¶ Tertio modo dicitur ſignū vt intelligantur ſex circuli trāſeuntes ſuper polos zodiaci: et per principia. 12. ſignorū. Illi ſex circuli diuidunt totam ſuperficiem Sphere in partes. 12. latas in medio artiores vero iuxta polos zodiaci et quelꝫ pars talis dicitur ſignū et nomen habet a nomine illius ſigni: quod intercipitur inter ſuas duas lineas. ¶ Et ſecundum hāc acceptionem: ſtelle que ſunt iuxta polos dicūtur eſſe in ſignis. Intelligatur corpꝰ quodā; cuius baſis ſit ſignum ſecundū ꝙ nunc vltimo accepimus ſignū acumen vero eius ſit ſuper axem zodiaci tale igitur corpus in quarta ſignificatione dicitur ſignū ſecundum quam acceptionem totus mundus diuidit ī. 12. partes equales que dicuntur ſigna: ⁊ ſic quicquid eſt in mundo eſt in obliquo ſigno.

Cōmentarium.

Auctor in iſta parte agit de Zodiaco dicēs ꝙ zodiacꝰ dr̄ a zoe ꝙ eſt vita q2 oīs vita ſm ꝙ ē ī iſtis īferioribꝰ regit ꝓut ſol diſcurrit per zodiacū: ſi eñi ſol diſcurrit per arietē taurum et geminos fit tempus vernale ꝙ eſt Martiꝰ Aprilis Madiꝰ: et diſcurrit per cangrū leonem et virginē fit tp̄s eſtiuale qd̄ eſt iuniꝰ, iuliꝰ. et auguſtꝰ, ſi vero diſcurrit per librā, ſcorpiū, ſagitarium fit tp̄s autunale qd̄ eſt ſeptember, october, nouēber

ſi vero diſcurrit per capricorniū, aquariū: piſcis: fit tempꝰ hyemale: et eſt december, ianuarius, februariꝰ: ecce igit̄ quō ſm̄ ꝙ ſol mouet̄ ī circulo obliquo. i. zodiaco: ſic fiūt generationes et corruptiones. Nā iſta tpa cauſant in iſtis inferioribꝰ, ḡnationes et corruptiones. Nā vt dicit Galenꝰ pria aph. co. illiꝰ eſtate et autūno: ver ſimilat̄ tpi de repletione: autūnus vero tempori de corruptione. Cuiꝰ rō eſt: qꝛ in tēpore hyemali ſunt in corpore humano hūiditates groſſe cōglobate que tpe vernali liq̄fiunt: et replent corpꝰ et ī eſtate manet corpꝰ diſſolutū ex calore multo ſtatis: vñ tpe autūnali manēt hūores q̄ſi īcinerati et ī tpe eſt magna varietas: qꝛ de mane eſt magnū frigꝰ ꝓpter ſubtilitatē aeris: et in medio diei magnū cauma: et iterū de nocte refrigeratur: quare: cū mutationes temporū generent egritudines, iſta tporum mutatio facit hoc tps egritudinale vt Ariſt. prima ꝓbleu. ſicut dicit Ariſt. pria ꝓbleu. tempꝰ hyemale eſt ſaniſſimū: eſtiuale vero egerrimū: ergo bñ patꝫ quō dicatur zodiacus a zoe ꝙ eſt vita: et hoc dicit Ariſt. ſecundo de generatione cū dixit ꝓpter motū ſolis in circulo obliquo fiunt generationes et corruptiones: et iſte apellatur ſignifer quaſi ferens ſigna: ⁊ iſtū circulū peragit ſol motu ꝓprio in .365. diebus et .6. horis fere: et interizodū tranſit motu ꝓprio vnū gradū rapitur a primo mobili ab oriente in occidentē redeundo in oriens intra diē et noctem circa terrā ſemel. Annotat preterea tex. ꝙ in ſphera nullus circulus eſt longus et latꝰ niſi zodiacꝰ q̄ in lōgo hꝫ .360. gradꝰ ⁊ ī lato .12. et linea diuidēs iſtā latitudinē ī duas partes equales d ecliptica: eo ꝙ nunq̄ contingit eclipſis ſolis aut lune niſi quando ſol et luna diametraliter ſunt ſub illa lune quidē tpe oppoſitionis: ſolis aūt tpe nouilunij vel ꝯiunctionis quod q̄dē eſt: qꝛ luna ponitur inter aſpectū noſtrū et ſolem ⁊ non ſinit nos videre ſolem. Sol quidem ſemper decurrit ſub eclitica ceteri vero planete declinant ab ea vel verſus ſeptentrionem, vel verſus auſtrū. Notat deinde tex. ꝙ pars zodiaci que declinat ab equinoctiali verſus ſeptentrionem apellatur ſeptentrionalis: artica vel borealis: et eſt aries: taurꝰ: gemini: cācer leo, virgo: reliqua vero pars que declinat ab equinoctiali verſus polū antarcticū apellatur antarcti. auſtralis: vel medionalis: et apellatur, Libra Scorpius Sagitariꝰ Capricornius. Aquarius Piſcis. Annotat p̄terea ꝙ ſignū capit̄ quattuor modis. Primo modo pro quadam ſuperficie quadrangula que eſt longa .30. gradibus: et lata .12. gradibus: ⁊ tale eſt ſignum ita ꝙ in hac acceptione cum dicitur in ariete ē ſol intelligit̄ ſub ariete quia ſol eſt in quarto celo et ſignū in octauo. Secundo mō capitur ſignū per quadam pyramide quadrilatera cuius baſis eſt ſuperficies quam primo mō apellauimꝰ ſignum et vertex eſt ī cētro terre et iſto mō bene concedimꝰ ꝙ ſol eſt in ſigno vt illa prepoſitio. in. capiatur pro. ſub. Tertio modo capitur ſignū pro quadā ſuperficie inchoata a polo zodiaci que tranſit per principia et fines .12. ſignorū et eſt ſtricta in extremis et in medio ampla ad modum corticis vnius melonis in plures partes diuiſi. Quarto modo capitur ſignum pro quodam corpore imaginato vſq̄ ad axem zodiaci cuius terminus ſit ſignum tertio modo: et ſic quid quid eſt in mundo eſt in aliquo ſigno. ¶ Pro declaratione tamen iſtiꝰ materie de zodiaco, volo notare tria. primo cur illa ſigna ita vocitent̄. ſecundo in quot triplicitates partiantur: tertio q̄ ſunt fixa cōmunia et mobilia. ¶ Ad primū dico ꝙ ita vocitantur: qꝛ figurā gerunt ſimiliam animalium vel quia retinēt proprietas cōmunes animalibꝰ quarum gerunt figuram. Aries igitur primū ſignū idō ſic dictum eſt qꝛ vt gregū cuſtodes referunt aīal aries toto autūni et hyemis tēpore latere ſiniſtro ad calorem cordis et epatis conſeruandum dormiturꝰ accūbit ne. ſ. ab iminenti frigore calor naturalis extingatur: in vere aūt et eſtate ſuper latus dextrū recumbens ſe conuertit ne caloris intranei exceſſum patiatur. Sic etiam ſol autūno ⁊ hyeme ī ſignis auſtralibus que ſunt velut latus ſiniſtrū zodiaci cōmoratus: cum ad hoc ſignum peruenit ī principio veris, qđ eſt vt diximꝰ vndecīo die marcij ad aliud latus zodiaci dextrū que ſunt ſigna ſeptētrionalia vergit atq̄ reuoluit̄. ¶ Secundū ſignū dicit̄ taurꝰ eo ꝙ cum ſol ad ipſum peruenit quod ē fere .11. die aprilis labores boū et taurorū apparere incipiunt: tunc enim ſata pullulant vnde etiam mēſis ille aprilis dictus eſt quia tunc terra quaſi a plantis et terre naſcētibus aperitur. ¶ Tertium ſignum dicitur gemini ⁊ pingitur duplex homo: qꝛ cuꝫ ſol intrat hoc ſignū qđ eſt duodecima die madij tunc terre naſcentia germinari incipiunt et creſcere ſeſeq̄ per radices amplectuntur. propter quod iſti duo iuuenes amplectentes ſeſe pinguntur. ¶ Quartum ſignū dicitur cancer: qꝛ ſicut cancer eſt aīal retro gradū: ita ſol quando iſtud ſignum intrat: ꝙ fit tertia decima die Junij incipit recedere a nobis cū ante accederet ad nos: ⁊ ſic videtur retrocedere: vñ hoc ſignū dicitur tropicū: ideſt cōuerſiuū aut ſolſticiale vt infra videbitur ¶ Quintum ſignū dicit̄ leo: qꝛ ſicut hoc eſt aīal ardētiſſime nature et implicabilis ire ita ſole exiſtēte in illa parte celi (quā intrat quarta decima die Julij) vigent magni calores: ita vt ſol videatur furere tūc enim ſunt dies caniculares: eo ꝙ ſol prope ſtellā que dicitur arabice alhabor: latine vero canis minor illis diebus reperiatur: Non tamen omnes dies caniculares dicūtur eo ꝙ ſol prope illam ſtellaꝫ ſit ſed qꝛ vigent magni calores: et in talibꝰ diebus non eſt bonū farmacia aut flebotonia vti iuxta cōſiliū Hypocratis ſub cane ⁊ ante canē moleſte ſunt farmacie: ⁊ et item ſicut leo eſt animal ſepius febricitans dū ſol eſt in hoc ſigno multe febres in omnibus generātur per caloris exceſſum qui colerā adauget. ¶ Sextū ſignū dicitur virgo: qꝛ ſicut virgo femina ſterilis eſt ita terra redit̄ ſterilis: et nullū fructum iam producit: ſed producti maturant̄ qñ ſol hoc ſignū intrat. ſ. quarta decima die auguſti. ¶ Septimū ſignum dicitur libra: eo ꝙ cū ſol ad pricipiū eius peruenerit (qđ ſit decima tertia die ſeptembris) dies artificiales noctibus ſuis quaſi in ſtatera librati adeq̄nt̄. ¶ Octauū ſignū dicitur ſcorpius qꝛ ſicut illud animal alludit capite: ſed pūgit cū cauſa: ſic cū ſol intrat hoc ſignum ſcilicet quarta decima die octobris ſolis calor incipit debilitari et frigora pungunt. ¶ Nonū ſignū dicitur ſagittarius: et fingit̄ ī medietate anteriori: homo manu tenens arcū et ſagittam ī medietate vero poſteriori equus: qꝛ cū ſol hoc ſignū ingredit̄: ſcilicet tertia decima die nouembris: tunc ſagitte temporis ⁊ iacula ſcilicet pluuie: niues: et grandines ad nos emittuntur vel dicitur hoc ſignuꝫ ſagittariꝰ qꝛ in illa parte celi ſtelle arcum et ſagittam manifeſtiſſime indicant. ¶ Decimum ſignum dicitur capricornius vel caper: quia ſicut illud animal ad frōdes et arbores ſe ſe erigit atq̄ eleuat: ſic ſol in introitu huius ſigni ſcilicet duodecima die decēbris ad nos

incipit eleuari et accedere: cum tamen prius recederet vnde etiam hoc ſignum tropicum ſiue conuerſiuum dicitur ſimiliter et ſolſticiale. ¶ Undecimum ſignū dicitur aquarius: quia cum ſol illud intrat qđ eſt .11. die ianuarij pluuie ſuper terram multiplicant̄ propter quod ſignum iſtud homo vrnam aque effundens pingitur et ſtelle effuſionis aque volentibus aſpicere manifeſte apparent. ¶ Duodecimum ſignum dicitur piſces qꝛ ſole illud intrante ſcilicet decima die februarij omnia in aquis natare videntur.

Ad ſecundum dico ꝙ zodiacus diuiditur in quattuor triplicitates ſcilicet igneam: terream: aeream: et aqueam: et ſi tu vis videre que ſigna ſunt vniꝰ triplicitatis vel alterius pone in quattuor digitis manus: in primo ignis: in ſecundo terra: in tertio aer in quarto aqua et dinumera ſigna per digitos manus et que ciciderint in prīo ſunt ignea et q̄ in .2. terrea et ſic conſequenter. Ad tertiā dico ꝙ capias tres digitos et pone in eis mobile cōmune et fixū et que ciciderint in digito vbi eſt mobile ſunt mobilia et ſic de reliquis connumerando.

¶ De duobus coluris.

Sunt autem alij duo circuli maiores in ſphera qui dicuntur coluri: quorum officum eſt diſtinguere ſolſticia et equinoctia. Dicuntur aūt colurus a colon grece quod eſt membrum: et vros quod eſt bos ſilueſter quia quemadmodum cauda bonis ſilueſtris erecta que eſt eius membrum facit ſemicirculum et non ꝑfectum: ita colurus ſemper apparet: nobis imperfectus quoniam ſolum vna eiꝰ medietas apparet: alia vero nobis occultatur. Colurus igitur diſtinguens ſolſtitia tranſit per polos mundi: et per polos zodiaci et maximas ſolis declinationes hoc ē per primos gradus cancri et capicorni. Unde primus punctus cancri vbi colurus iſte interſecat zodiacum dicitur pūctus ſolſticij eſtiualis: quia quando ſol eſt in eo ē: ſolſticicum eſtiuale ⁊ non poteſt ſol magis accedere ad zenith capitis noſtri. Eſt autem zenith pūctus in firmamento directe ſuprapoſitus capitibus noſtris. Arcus vero coluri qui intercipitur inter punctum ſolſtitij eſtiualis et equinotialem: appellatur maxima ſolis declinatio et eſt ſecundum ptolomeum .23. gradum ⁊ .51. minutorum: ſecundum Almeoneꝫ vo .23. graduum .2.33. minutorum. Similiter primus punctus capicorni vbi idem colurus ex alia parte interceptus inter punctum illum et equinotialem dicitur maxima ſolis declinatio: et eſt equalis priori Alter quidem colurus tranſit per polos mundi: et per prima puncta arietis et libre vbi duo ſunt equinoctia vnde appellatur colurꝰ diſtinguens equinoctia. Iſti autem duo coluri interſecant ſeſe ſup polos mundi ad angulos rectos ſpherales: Signa quidem ſolſtitiorum et equinotiorum patent his verſibus. Hec duo ſolſticia faciunt: cancer capicornꝰ: ſꝫ noctes equant aries et libra diebus.

Colurus grece idem eſt ac latine curtum et dicitur curtuꝫ quoniam medietas eius apparet et alia medietas non apparet et iſte colurus ē duplex ſcilicet diſtinguēs ſolſticia et diſtingens equinoctia. Primꝰ eſt qui tranſit ꝑ cancrū et capricornium ſecundus eſt qui tranſit ꝑ arietem et libram; et primus vocatur diſtinguens ſolſtitia ſecundus vero diſtinguens equinoctia et arcꝰ interceptus inter cancrum et equinoctialem vel inter capicornium et equinocialem appellatur maxima ſolis declinatio: eo ꝙ ſol maxime recedit ab eq̄noctiali: et eſt .23. gradum quam quidem declinationem: ita inuenerunt aſtrologi: ꝙ acceperunt maximaꝫ diem totius anni in regione maxime ſeptentrionali vbi in meridie conſpexerunt quantum ſol eleuabatur ſuper orizonte et erit .65. gradibus iterū conſpexerunt quātum ſol eleuabatur in meridie minime diei et inuenerunt .17. gradibus. Poſtea viſa diſtantia que eſt inter decem et ſeptem eſt .65. que eſt .48. gradum illa eſt diſtantia totius torride zone a capricornio in cancrū qua diuiſa in duas medietates: medietas eſt .24. gradus: et hec eſt maxima ſolis declinatio. ¶ Notandum eſt auteꝫ cur dicatur ſolſtitiū. Pro quo nota ꝙ ſolſtitiū eſt maximus acceſſus ad zenit capitis: vel maximus receſſus a zenith capitis: et poteſt vocari ſolſtitiū: quia quoddāmodo ibi ſiſtit ſol: non ꝙ non moueatur: ſed quia inter oēs motus contrarios eſt dare quietem intermediā: et ſol a capricornio in cācrum mouetur continue aſcēdendo. Et a cancro in capricorniū continue deſcendendo: et hec eſt cauſa quare in puncto medio reputatur quieſcere ideſt tarde moueri.

De meridiano et orizonte.

Sunt iterum duo alij circuli maiores in ſphera ſcilicet meridianus et orizon. Eſt autem meridianus circulus quidam tranſiens per polos mundi: et per zenith capitis noſtri et dicitur meridianus: quia vbicunq̄ ſit homo et in quocūq̄ tempore anni quando ſol motu firmamenti peruenit ad ſuum meridianum eſt illi meridies. Conſimili ratione dicitur circulus medie diei. Et eſt notandum ꝙ ciuitates quarū vna magis accedit ad orientem q̄ alia habent diuerſos meridianos. Arcus vero equinoctialis interceptus inter duos meridianos dicitur longitudo ciuitatuꝫ. ¶ Si autem due ciuitates eundem habeant meridianum tunc equaliter diſtant ab oriente. Orizon vero eſt circulus diuidens inferius hemiſpherium a ſuperiori. ¶ Unde appellatur orizon. i. terminator viſus. Dicitur autem orizon circulus hemiſperij Eſt autem duplex orizon rectus et obliquus ſiue decliuis. Rectum orizonta et ſpheram rectam habēt illi quorum zenith eſt in equinotiali: quia illorū orizon eſt circulus tranſiens per polos mundi diuidēs equinotialem ad angulos rectos ſpherales. Unde dicitur orizon rectus et ſphera recta. Obliquū orizonta ſiue decliuem habent illi quibus polus mundi eleuatur ſupra orizontem quoniam illorum orizon interſecat equinotialem ad angulos impares et obliquos vnde dicitur orizon obliquus et ſphera obliq̄ ſiue decliuis: zenith autem capitis noſtri ſemper eſt polus orizontis. Unde ex his patet: ꝙ quanta eſt eleuatio poli mundi ſupra orizontem tanta eſt diſtantia zenith ab equinotiali: qđ ſic patet. Cū in qualibet die naturali vterq̄ colurus bis iungatur meridiano: ſiue idem ſit quod meridianus quicquid de vno probatur et de reliquo. Sumatur igit̄ quarta pars coluri diſtinguentis ſolſtitia q̄ ē ab equinotiali vſq̄ ad polum mundi. Sumatur iterum quarta pars eiuſdē coluri que eſt a zenith vſq̄ ad orizonteꝫ cū zenith ſit polꝰ orizontis. Iſte due quarte cū ſint q̄rte eiuſdē

circuli iter ſe ſunt equales. Sed ſi ab equalibꝰ eq̃lia demant: vel idem commune reſidua erunt equalia: ſcilicet eleuatio poli mundi ſupra orizontẽ: et diſtantia zenith ab equinoctiali igit̃ propoſitũ.

¶ De duobus circulis minoribus.

Dicto de ſex circulis maioribus: dicendum eſt: de quattuor minoribus. Notandum igitur ꝙ ſol exiſtens in primo puncto cancri ſiue in puncto ſolſticij eſtiualis raptu firmamenti deſcribit quendam circulum qui vltimo deſcriptus eſt a ſole ex parte poli arctici vnde apellatur circulus ſolſticij eſtiualis: ratione ſuperius dicta vel tropicus eſtiualis a tropos quod eſt conuerſio: qr tunc ſol incipit ſe conuertere ad inferius hemiſpheriũ et recedere a nobis. Sol iterũ exiſtens in primo puncto capricorni ſiue ſolſticij hyemalis: raptu firmamenti deſcribit quendã circulũ q̃ vltimo deſcribitur a ſole ex parte poli antarctici: vñ apellatur circulꝰ ſolſticij hyemalis ſiue tropicꝰ hyemalis: qr tunc ſol cõuertitur ad nos. Cum aũt zodiacus declinet ab equinoctiali ⁊ polus zodiaci declinabit a polo mundi. Cum igit̃ moueatur octaua ſphera et zodiacus qui eſt pars octaue ſphere mouebit̃ circa axem mundi: et polus zodiaci mouebitur circa polum mũdi. Iſte igitur circulꝰ quẽ deſcribit polus zodiaci circa polũ mundi arcticũ dicitur circulus arcticꝰ. Ille vero circulꝰ quẽ deſcribit alter polus zodiaci circa polũ mundi antarcticũ dicit̃ circulus antarcticus. Quanta eſt etiam maxima ſolis declinatio. ſ. ab equinoctiali tanta ẽ diſtantia poli mũdi ad polũ zodiaci quod ſic patet: ſumatur colurus diſtinguens ſolſticia qui tranſit per polos mundi: ⁊ per polos zodiaci. Cũ igr̃ omnes quarte vnꝰ et eiuſdem circuli inter ſe ſint eq̃les quarta huius coluri: q̃ eſt ab equinoctiali vſq; ad polũ mundi erit eq̃lis q̃rte eiuſdẽ coluri que eſt a p̃io pũcto cãcri vſq; ad polũ zodiaci: igit̃ ab illis eq̃libꝰ dempto comuni arcu q̃ ẽ a p̃io pũto cãcri vſq; ad polũ mũdi reſidua erũt eq̃lia. ſ. maxĩa ſolis declinatio et diſtantia poli mundi ad polum zodiaci. Cum aũt circulus articus ſcdꝫ quãlibet ſui partem equidiſtet a polo mundi: patet ꝙ illa pars coluri que ẽ inter primum puntũ cancri ⁊ circulũ arcticum fere eſt dupla ad maximã ſolis d̃clinationem. ſiue ad arcum eiuſdem coluri qui intercipit̃ inter circulũ arcticum et polum mũdi arcticũ qui ẽt arcus equalis eſt maxime ſolis declinationi. Cum eñ colurꝰ iſte ſicut alij circuli in ſphera ſit. 360. graduũ quarta eius erit. 90. graduũ. Cum igit̃ maxima ſolis d̃clinatio ſcd̃m Ptolomeũ ſit. 23. graduũ et. 51. minutorum et totidem graduũ et arcus qui ẽ inter circulũ arcticũ et polum mundi arcticũ ſi iſta duo ſiͤ iuncta que fere faciunt. 48. gradus ſubtrahant̃ a. 90. reſidũ erunt. 42. gradus q̃tus eſt arcus coluri qui eſt inter p̃im punctum cancri et circulũ arcticum: et ſic patet ꝙ ille arcus fere duplus eſt ad maximã ſolis declinationẽ. Notandũq; equinoctiale cum quattuor circulis minoribus dicunt̃ quinq; paralelli quaſi equedistantes: non qr q̃ntũ p̃iꝰ diſtat a ſecundo tm̃ ſecundus diſtet a tertio qr hoc falſum ẽ ſicut iam paruit: ſed qr quilibet duo circuli ſiͤ iuncti ſm̃ quãlibet ſui partem eque diſtant ab inuicem: et dicuntur paralellꝰ equinoctialis paralellus ſolſticij eſtiualis: paralellꝰ ſolſticij hyemalis: paralellus arcticꝰ et paralellꝰ antarcticꝰ.

¶ Notandũ ẽt ꝙ quattuor paralelli minores ſcꝫ duo tropici: et paralellus arcticus et paralellꝰ antarcticus diſtingunt in celo quinq; zonas: ſiue regiones. Unde Virgi. in geor. Quinq; tenent celum zone: q̃rum vna coruſco. Semper ſole rubens et torrida ſemper ab igni. Diſtingunt̃ ẽt totidem plage i terra directe preditis zonis ſuppoſite. Vñ Ouidi. in p̃io metamor. Totidemq; plage tellure premunt̃. Quarum que media eſt nõ eſt habitabilis eſtu. Nix tegit alta duas totidẽ inter vtraſq; locauit. Tempericq; dedit mixta cũ frigore flamma. Illa igit̃ zona que ẽ inter duos tropicos dicit̃ inhabitabilis ꝑꝑ calorem ſolis diſcurrentis ſemꝑ inter tropicos. Similr̃ plaga terra illi directe ſuppoſita dicit̃ ĩhabitabilis ꝑꝑ calorẽ ſolis diſcurrentis ſuꝑ illã. Illa vero due zone que circumſcribũtur a circulo arctico ⁊ circulo ãtarctico circa polos mundi inhabitabiles ſunt ꝑꝑ nimiã frigiditatem: qr ſol ab eis maxime remouetur: ſimiliter intelligendũ ẽ de plagis terre illis directe ſuppoſitis. Ille aũt due zone quarũ vna eſt inter tropicũ eſtiualem et circulũ arcticum et reliqua que ẽ inter tropicũ hyemalem et circulũ antarcticũ habitabiles ſunt et tẽperata caliditate torride zone exiſtentis inter tropicos. et frigiditate zonarũ extremarum q̃ue ſunt circa polos mundi. Idẽ intellige d̃ plagis terre illis directe ſuppoſitis. Cõmentariũ.

In his textibus nihil eſt notãdũ niſi: ꝙ longitudo ciuitatũ ſumit̃ ꝑ diſtantiã ab occidẽte inſularũ fortunatarũ: et latitudo ciuitatũ ꝑ diſtantiam zenit ab equinoctiali. Secũdo notandũ de modo inueniendi lineã meridianã ſꝫ mentem Ioannis de monteregio in ſuo kalendario. Faciendo quendã circulũ in vna tabula plana: et in cẽtro eius eleuando quodam ſignũ quod nõ ſit maius q̃ ſemidiameter circuli ſpectando cũ diligentia qñ vmbra ante meridiana adequabitur circulo et notando ibi quodã ſignum: deinde expectãdo aliã vmbram pomeridianam que non deſcendat a circulo. Et ſignato ibi quodam ſigno iam extenſis lineis per centrum ducatur vna linea ab altitudine circuli tendens per medium illarum duarum illa ẽ linea meridiana. Et ſi diuideres medietatem circuli in duodecim partes effeciſti horologium diurnum.

¶ Capitulum tertium de ortu et occaſu ſignorum de diuerſitate dierum et noctium et de diuiſione climatum.

Textus.

Signorum autem ortus et occaſus dupliciter accipitur; quoniã quantum ad poetas: et quantum ad aſtronomos. Eſt igitur ortus et occaſus ſignorum quo ad poetas triplex: ſcilicet chosmicꝰ chronicꝰ et heliacꝰ. Chosmicus enim ortus: ſiue mundanus. Eſt quando ſignum vel ſtella ſupra orizontem ex parte orientis de die aſcẽdit. Et licet in qualibet die artificiali ſex ſigna ſic oriantur: tamen anthonomatice ſignum illd̃ dicitur chosmice oriri cuꝫ quo et in quo ſol mane oritur. Et hic ortus proprius ⁊ principalis et quotidianus dicitur. De hoc ortu exemplum in georgicis habetur, vbi docetur ſatio fabarum et milij in vere ſole exiſtente in thauro ſic.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum.
Thaurus et aduerſo cedens canis occidit aſtro.

Occaſus vero coſmicꝰ eſt reſpectu oppoſitionis ſcilicet qñ ſol orit̃ cum aliquo ſigno cuius ſigni oppoſitum occidit coſmice. De hoc occaſu dicit̃ ĩ geor. vbi docet̃ ſatio frumenti in fine autumni ſole exiſtẽte in ſcorpione: qui cũ oriat̃ cũ ſole: thaurꝰ ſigni eius oppoſitũ, vbi ſunt pleiades (occidit) ſic. Ante tibi eoe athlantides abſcondantur. Debita quã ſulcis cõmitas ſemina. Cronicus ortꝰ ſiue temꝑalis eſt qñ ſignũ vel ſtella poſt ſolis occaſum ſupra orizontem ex parte orientis emergit cronice ſcꝫ de nocte: et dicit̃ temporalis: qr tp̃s mathematicorũ naſcit̃ cũ ſolis occaſu De hoc ortu hẽmꝰ in ouidio de pontho vbi conq̃rit̃ morã exilij ſui dicẽs. Quattuor autũnos pleyas orta facit. Significans per quattuor autũnos q̃ttuor annos tranſiſſe poſtq̃ miſſus erat in exiliũ. Sꝫ Virgilꝰ voluit in autũno pleyades occidere: ergo contrarij vident̃. Sꝫ rõ huiꝰ eſt ꝙ ſm̃ virgiliũ occidũt coſmice, ſm̃ ouidiũ naſcunt̃ chronice qd̃ bñ põt contingere eodẽ die. Sꝫ differenter tñ qr coſmicꝰ occaſus eſt reſpectu tp̃is matutini. Chronicus vero ortꝰ reſpectu veſpertini eſt. Chronicꝰ occaſus eſt reſpectu oppoſitionis. Vñ Lucanꝰ ſic inq̃t. Tunc nox theſſalicas vrgebat parua ſagittas. Eliacꝰ ortus ſiue ſolaris eſt quando ſignũ vel ſtella videri põt per elongationẽ ſolis ab illo qd̃ p̃iꝰ videri nõ poterat ſolis ꝓpinq̃tate. Exemplũ huiꝰ ponit ouidiꝰ in lib. de faſtis: ſic. Iã leuis obliq̃ ſubſedit aq̃rius vrna: Et Virgilꝰ in geor. Gnoſiaq; ardẽtis deſcendit ſtella corone. Que iuxta ſcorpionem exiſtens non videbat̃ dũ ſol erat in ſcorpiõe. Occaſus heliacꝰ eſt qñ. Sol ad ſignũ accedit: et illud ſua preſentia et luminoſitate videri non permittit huius exm̃ eſt in verſu p̃miſſo. ſ. thaurꝰ et a duerſo cedẽs canis occidit aſtro.

¶ Commentarium.

In preſentiarũ auctor declarat de ortu ⁊ occaſu ſignorũ quãtũ ad poetas, dicens ꝙ triplex eſt ortꝰ et occaſus coſmicus chronicꝰ: et elyacꝰ coſmicꝰ chronicꝰ eſt qñ ſignũ vel ſtella ſupra orizontẽ ex parte orientis de die aſcendit: et licet in qualꝫ die artificiali ſex ſigna ſic oriantur tñ ſolũ illud ſignũ dr̃ coſmice oriri antonomatice cũ quo et in quo ſol mane orit̃ et de hoc ortu itelligit̃ illd̃ qd̃ dr̃ a virgilio in georgicis candidus auratis appeꝛſit cum cornibus aurũ taurus et aduerſo cedens canis occidit aſtro ſignificat ꝙ qñ taurus candidꝰ ideſt maxime lucens appit annũ: qr eo tempore ẽ mẽſis aprilis cornibꝰ auratis ideſt ſtellis maxime lucidis in quo ſignificare vult ꝙ eo tẽpore taurus oriat̃ ortu coſmico: qr ſol ẽ in eo et eſt hec cõformit̃ ad fabulã poeticã ouidij in qua dicit̃. 2° meta. fabula vltima; vbi dr̃ ꝙ Iupiter captus amore Europe filie regis ſe in taurũ cãdidũ et pulcherrimũ transformabit qua via ~~poti~~ ſuo d̃ſiderio taurũ ĩ ſignũ celeſte tranſformauit. Dicit deinde verſiculꝰ ſequens: et aduerſo cedens canis occidit aſtro: nota ꝙ iſte canis de quo loquit̃ iſte textus eſt canis maior qui reperit̃ in geminis; alius eſt eñ minor reptus in leone; a quo dies caniculares ſumũt exordiũ: et dies caniculares ſecũdũ veritatẽ ſunt a decima die Iulij vſq; ad vigeſimũ mẽſis auguſti: vt Galenꝰ teſtat̃ ſcd̃o alimentorũ cap. i. et corrigas verſum ea parte qua dicit ad verſo. Nã dicer et rectiꝰ a d̃ſo co ꝙ ſol venit illi cani maiori quaſi a tergo cornua vero thauri vbi ſunt pleiades aurata vocant̃ ideſt ſplẽdida ꝓpter multitudinẽ ſtellarũ et iſti capi. de ortu

ſignorũ ſm̃ poetas maxĩe cõuenit illd̃ quod in theorica planetarũ dicit̃ planetas in ordine ad ſolem oriri tripharĩam ſcꝫ ortu matutino veſptino: ⁊ vtrouis mõ matutino ortu naſcunt̃ planete qui añ ſolẽ de mane oriunt̃: et vocant̃ luciferi matutini: et tales ſunt tres ſupiores. ſ. mars: iupiter ⁊ ſaturnꝰ. ſꝫ tres planete inferiores ſcilicet luna: venus: et mercuriꝰ: ſi ſint directe oriunt̃: oriũtur ortu veſpertino, et ſunt luciferi veſpertini. ſi vo ſint retrogradi oriunt̃ ortũ matutino, et ſunt luciferi matutini. Oppoſito mõ dicit̃ occaſus coſmicꝰ, et ẽ qñ ſignũ vel ſtella occidit d̃ die vt ſi ɔtĩgeret ſignũ tauri occidere de die. Et hoc mõ intelligit̃ illud Virgi. in geo. vbi dicit̃. Sole exiſtẽte in ſcorpione vbi taurꝰ ſignũ eius oppoſitũ occidit coſmice añ tibi eoe ad lantides abſcondant̃ dedita quam ſulcis cõmittas ſemina. In quo ſignificat ꝙ in ſigno tauri ſunt pleedes q̃ dicunt̃ conſtellatio pullina: et ille pleades imaginant̃ poete eſſe filie ad lantidis que ꝓpter beneficiũ ad lantis fuerũt trãſlati in celũ in ore tauri: et ille vocant̃ eoe ideſt orientales ſignificat ergo textus. Ante quam facias ſactionẽ frumẽti, vide ꝙ ad lantides. i. pleyades vbi occidãt coſmice ideſt de die cũ primũ ſignũ. ſ. ſcorpiꝰ orit̃ qd̃ eſt in octobre vbi taurus ſibi ſignum oppoſitũ occidit coſmice et pleades cũ eo. ¶ Aliꝰ eſt ortꝰ cronicus et idem ẽ cronicus ꝙ tp̃alis. i. nocturnꝰ: qr nox eſt tp̃s mathematicorũ. Nã tp̃s mathematicorũ oritur cũ ſolis occaſu, et hic ortꝰ eſt qñ ſignũ vel ſtella occidit de nocte. Et d̃ hoc ortu intelligit̃ illud Ouidij in libro de ponto ep̃la. 9. Quattuor autũnus pleas orta facit. In quo vult ſignificare quattuor ãnos trãſiuiſſe in mora exilij ſui. Sꝫ aliq̃s replicaret, q̃uo dixit pleades occideret in autumno virgiliꝰ: et iſte in codeꝫ autũno dicit oriri. Dicendũ ꝙ nõ eſt contradictio: qr ille occaſus intelligit̃ coſmicꝰ: et iſte ortꝰ ouidij intelligit̃ cronicꝰ. Alius eſt occaſus cronicꝰ; et eſt quando ſtella occidit de nocte: de quo intelligit̃ illud Lucani. Tũ noctes aliquas vrgebat ꝑuas ſagittas. In quo vult ſignificare ꝙ cõtigit quoddã bellũ inter romanos: et volẽs ſignificare ꝙ tale bellũ erat in menſe iunij, qñ ſol eſt in cancro, dixit tunc ideſt tp̃e illiꝰ belli nox parua; qr eo tp̃e nox erat ꝑua cũ eẽt tp̃s eſtatis: et cũ deberet oriri ſignũ cancri de die in prima hora vrgebat parua ſagita. i. ſignũ ſagitarij ad hoc vt caderet ſub orizonte de nocte ante ſignũ capricornij. Declarauit ergo lucanꝰ duo ſcilicet tp̃s qd̃ erat iſte vale et d̃clarauit tp̃s diei qd̃ erat in aurora vel ꝓpe illã. ¶ Tertiꝰ ortus eſt lyacus et ẽ quando ſtella exit de ſub radijs ſolaribꝰ ita vt appareat cũ ante delicteſcere et ſic intelligit̃ illud ouidij in libro de faſtis: iam leuis obliqua ſub ſedit aquarius vrna in quo vult dicere iam aquarius leue. i. cito aſcendens: quia aſcendit oblique ſubſedit: ideſt receſſit a radijs ſolaribus vrna obliqua: quia pingitur ꝙ vrna ore verſo ad inferius. Et ſic intelligitur illud Virgilij in georgic. Gnoſiaq; ardentis decedat ſtella corone. In quo vult dicere ꝙ ãteq̃ frugmẽtum ſeminet̃ debet ſol deſcẽdere a corona exiſtẽti in ſcorpione, qd̃ eſt inter october et nouẽber. Et dicit: ante quã ſemina cõmendes ſulcis, vide ꝙ ſtella corone gnoſi. i. cretẽſis decedat ideſt receſſerit a radijs ſolaribꝰ quod eſt inter october et nouẽber: hec aũt corona fuit ariadna q̃ derelicta a theſeo fuit a dijs transformata in celũ in coronã de occaſu coſmico ponit exm̃ tex. in verſu iam premiſſo a virgilio taurus et a verſo ⁊c.

¶ De oꝛtu et occaſu ſignoꝛũ ſecundum aſtrologos.

Sequitur de oꝛtu et occaſu ſignoꝛũ, put ſumunt aſtronomi et pꝛius in ſphera recta ſciendũ eſt ꝙ tã in ſphera recta quam obliqua aſcendit equinoctialis circulus ſemper vniformiter ſcilicet in tꝑibus equalibus eq̃les arcus aſcendunt. Motꝰ enĩ celi vniformis eſt et angulꝰ quẽ facit equinoctialis cũ oꝛizõte obliquo nõ diuerſificatur ĩ aliquibꝰ hoꝛis. Partes vero zodiaci non de neceſſitate habent eq̃les aſcenſiones ĩ vtraq̃ ſphera: qꝛ quanto aliqua zodiaci ps rectiꝰ oꝛit̃ tãto plꝰ tꝑis ponit̃ in ſuo oꝛtu cuiꝰ ſignũ ẽ: qꝛ ſex ſigna oꝛiunt̃ in lõga vel ĩ bꝛeui die artificiali. ſimilr̃ ⁊ ĩ nocte.

Notat textꝰ ꝙ tam in ſphera recta ꝙ̃ obliqua aſcendit equinoctialis circulus continue et vniformiter ita ꝙ in qualibꝫ hoꝛa aſcendũt. 15. gradꝰ eq̃noctialis: et angulꝰ quẽ facit eq̃noctialis cũ oꝛizonte oblico: non diuerſificatur ĩ aliq̃bꝰ hoꝛis: partes vero zodiaci non ď neceſſitate habent equales aſcenſiones ⁊ iõ zodiacꝰ circulus non vniformiter aſcendit in ſphera recta et obliqua quod ꝓbat̃: qꝛ in longa vel in bꝛeui die artificiali ſex ſigna aſcẽdũt duntaxat: ergo neceſſe eſt in longa die tardiꝰ aſcendere illas ſex partes: ⁊ in bꝛeui die citiꝰ aſcendere illas ſex partes: ergo zodiacꝰ non aſcendit vniformiter.

Notandum eſt igitur ꝙ oꝛtꝰ vel occaſus alicuius ſigni nihil aliud eſt ꝙ̃ illã ꝑtem eq̃noctialis oꝛiri que oꝛit̃ cum illo ſigno oꝛiente vel aſcẽdẽte ſupꝛa oꝛizontẽ vel illã partẽ eq̃noctialis occidere que occidit cũ aliquo ſigno occidente id eſt tendente ad occaſum ſub oꝛizonte. Signũ aũt recte oꝛiri dicit̃ cũ quo maioꝛ ps equinoctialis oꝛitur: oblique vero cũ minoꝛ. Similiter etiã intelligendũ eſt de occaſu. ¶ Et eſt ſciendũ: ꝙ in ſphera recta zodiaci quarte inchoate quattuoꝛ punctis: duobus ſcilicet ſolſticialibus et duobus equinoctialibꝰ adequant̃ ſuis aſcenſionibꝰ: id eſt quãtũ tꝑis ꝯſumit quarta zodiaci in ſuo oꝛtu in tãto tꝑe q̃rta eq̃noctialis illi conterminalis per oꝛit̃ ſꝫ tñ partes illarũ quartarũ variant̃ neq̃ hñt eq̃les aſcẽſiões ſicut iam patebit. Eſt enĩ regl'a. quilibet duo arcꝰ zodiaci eq̃les et equaliter diſtantes ab aliquo quattuoꝛ punctoꝛũ iã dictoꝛũ equales hñt aſcẽſiones: et ex hoc ſequit̃ ꝙ ſigna oppoſita equales hñt aſcenſiones ⁊ hoc eſt qḋ dicit Lucanꝰ loq̃ns de ꝓceſſu Catonis in libiã verſus eq̃noctialẽ. Nõ obliqua meant: nec tauro rectioꝛ exit. Scoꝛpiꝰ aut aries donat ſua tꝑa libꝛe: aut aſtrea iubet lẽtos deſcẽdere piſces. Par geminis chirõ et idẽ ꝙ charcinꝰ ardens humidꝰ egloceros nec plꝰ leo tollit̃ vrna. Hic dicit Lucanꝰ ꝙ exiſtentibꝰ ſub eq̃noctiali ſigna oppoſita equales hñt aſcenſiões et occaſum. Oppoſitio aũt ſignoꝛũ habetur ꝑ hũc verſum. Eſt. li. ari. ſcoꝛ. tau. ſa. gemi. capꝛi. can. a. le. piſ. vir. Eſt notãdũ ꝙ non valet talis argumentatio. Iſti duo arcꝰ ſunt eq̃les et ſil' incipiũt oꝛiri ⁊ ſemper maioꝛ ps oꝛit̃ de vno ꝙ̃ de reliquo: ergo ergo: ille arcus citius peroꝛitur cuius maioꝛ pars ſemper oꝛiebat̃. Inſtantia huiꝰ argumentatiõis manifeſta eſt in partibꝰ pꝛedictarũ q̃rtarũ. ſi enĩ ſumat̃ quarta ps zodiaci q̃ ẽ a pꝛincipio arietis vſq̃ ad finẽ geminoꝛũ: ſemꝑ maioꝛ ps oꝛit̃ de quarta zodiaci ꝙ̃ ď q̃rta equinoctialis ſibi conterminali ⁊ tñ ille due quarte ſimul per oꝛiunt̃. Idẽ intellige de quarta zodiaci q̃ eſt a pꝛincipio libꝛe vſq̃ in finẽ ſagitarij. Itẽ ſi ſumat̃ quarta zodiaci q̃ eſt a pꝛincipio cancri vſq̃ in finem virginis ſemper maioꝛ ps oꝛit̃ de q̃rta equinoctialis ꝙ̃ de quarta zodiaci illi conterminali et tñ ille due q̃rte ſil' per oꝛiunt̃. Idẽ intellige de q̃rta zodiaci q̃ eſt a pꝛĩo pũcto capꝛicoꝛni vſq̃ in finẽ piſciũ.

In hac parte tex. tria facit. Pꝛĩo declarat qḋ ſit oꝛtus vel occaſus alicuꝰ ſigni Secundo ponit duas regl'as cũ vno corrolario. Tertio ponit inſtantiam vnius argumẽtationis Circa pꝛimũ dico ꝙ oꝛtꝰ vel occaſus alicuius ſigni nihil aliud eſt ꝙ̃ illã partem eq̃noctialis oꝛiri vel occidere que oꝛit̃ cum tali ſigno oꝛienti vel occidẽti: vñ illud ſignũ dicit̃ oꝛiri recte cũ quo maioꝛ pars oꝛit̃ equinoctialis. et illud ſignũ dicit̃ oꝛiri obliq̃ cũ quo minoꝛ pars oꝛitur equinoctialis: ex quo ſequit̃ ꝙ ſignum oꝛiens recte maiꝰ tꝑs ponit in ſuo oꝛtu et oꝛiẽs obliq̃ minꝰ tempꝰ ponit in ſuo oꝛtu. ¶ Circa ſecundum notandum ꝙ in Sphera recta quarte zodiaci inchoate q̃ttuoꝛ pũctis duobꝰ ſolſticialibus ⁊ duobꝰ eq̃noctialibꝰ adequant̃ ſuis aſcẽſionibꝰ. i. tota quarta zodiaci tã cito aſcẽdit q̃nto q̃rta eq̃noctialis ſibi ꝯterminalis: ſecũda regula: quilibet duo arcꝰ equales et equaliter diſtantes ab aliquo quattuoꝛ pũctorum iã dictoꝛũ equales habent aſcenſiones: ⁊ ex hoc ſequit̃ ꝙ ſigna oppoſita cũ equi diſtent ab aliquo q̃ttuoꝛ punctoꝛũ equales hñt aſcenſiones: et hoc eſt qḋ dicit Lucanꝰ loq̃ns de ꝓceſſu catonis in libiã verſus eq̃noctialem non obl' qua meant nec tauro rectioꝛ exit ſcoꝛpius aut aries donat ſua tꝑa libꝛe ⁊c.

¶ Circa tertium dicit auctoꝛ ꝙ iſta conſequentia nihil valet iſti duo arcus ſimul incipiunt oꝛiri et ſemper maioꝛ pars oꝛitur de vno ꝙ̃ de alio et ſunt equales ergo ille arcꝰ citiꝰ oꝛietur cuiꝰ maioꝛ pars ſemper oꝛiebat̃ inſtantia ſatis pꝫ ĩ arcubꝰ ꝑdictarũ q̃rtaꝝ. ſ. zodiaci et equinoctialis: ⁊ poſſet dari bonꝰ intellectus huic ꝙ ſi intelligatur oꝛit̃ pꝛeſentialr̃ bona eſt conſequentia: et male dicit auctoꝛ: ſi tñ intelligat̃ iſta cõſequẽtia: iſti duo arcꝰ ſunt equales et ſimul incipiunt oꝛiri ergo ille arcus citiꝰ poꝛietur: cuius maioꝛ pars oꝛiebatur. Nihil valet ſi ly oꝛiebatur equi valeat iſti aggreto: erat oꝛta vt ly oꝛta ſumatur pꝛeteritiue cuiꝰ eſt analogia accomodatiſſima. Si duo iter agentes debeãt iter agere 16. leucarũ pꝛimꝰ pꝛima die ambulet. 8. leucas ſecũda die quattuoꝛ tertia die duas quarta vnã et quinta aliã: aliꝰ vero econuerſo peragat idem iter ſemper eſt plꝰ tranſitũ a pꝛimo ꝙ̃ a ſecundo: et tamẽ eq̃ cito ſuũ ſpaciũ ꝑagunt. Alia ſimilitudo eſt ſi ſumant̃ duo luminoſa equalia reſpectu duoꝛũ oppacoꝛũ eq̃lium ita ꝙ eſſent due virge recte et facere equales vmbꝛas ambo oppaca et ambo luminoſa et appꝛopinq̃rent illa luminoſa eque ⁊ equalr̃ ad oppaca donec ponant̃ ſuper illa perpendicularitr̃. ſed in tꝑe appꝛopinquationis vna illaꝝ virgularũ incurvetur clarũ eſt ꝙ ille vmbꝛe eque cito auferent̃ puta q̃ñ luminoſa ſuper oppaca ſteterint perpendicularit̃ ⁊ tñ ſemper de ambꝛa illa que fiebat ab ipſa virga flexa erat plꝰ de vmbꝛa ablatũ imo ſemper plꝰ auferebat̃ ¶ Eſt et alia ĩſtãtia in infinitis ſi hoꝛa futura diuiſa per partes pꝛopoꝛtionales minoꝛibus verſus finem

foꝛtes et plato pertranſeant talr̃ ꝙ in qualibet parte ꝓpoꝛtionali quando ſoꝛtes pertranſeat duas partes: plato pertranſeat vnam illaꝝ: et ſequitur ſoꝛtez ſemper velocius moueri platone in duplo ⁊ tñ eque cito pertranſeunt illa ſpacia, vt patet intelligẽti aliquid de materia calculationuꝫ.

In ſphera autem obliqua: ſiue decliue due medietates zodiaci adequantur ſuis aſcenſionibus. Medietates dico que ſumũntur a duobꝰ punctis equinoctialibꝰ: qꝛ medietas zodiaci que ẽ a pꝛĩcipio arietis vſq̃ ĩ finẽ virginis oꝛitur cũ medietate equinoctialis ſibi conterminali: ſilr̃ alia medietas zodiaci oꝛitur cũ reliqua medietate de equinoctiali. Partes aũt illaruꝫ medietatum variantur ſm ſuas aſenſiones: q̃ñ ĩ illa medietate zodiaci, que ẽ a pꝛincipio arietis; vſq̃ in fineꝫ virginis ſemꝑ maioꝛ pars oꝛitur de zodiaco ꝙ̃ ď equinoctiali: et tamẽ ille medietates ſimul poꝛiũt̃ Ecõuerſo cõtingit in reliq̃ medietate zodiaci que ẽ a pꝛincipio libꝛe vſq̃ ad finẽ piſciũ ſemꝑ enĩ maioꝛ pars oꝛit̃ de equinoctiali quã zodiaco et tñ ille medietas ſimul ꝑ oꝛiunt̃.

Unde hic patet inſtantia facta manifeſtioꝛ cõtra argumentationẽ ſuperiꝰ dictam. Arcꝰ enĩ qui ſucedunt arieti vſq̃ in finẽ virginis in ſphera obliqua minuunt aſcenſiones ſuas ſuꝑ aſcenſiones eoꝛũdẽ arcuũ in ſphera recta: qꝛ minus oꝛit̃ de equinoctiali. Et arcus qui ſuccedũt libꝛe vſq̃ ad finẽ piſciũ in ſphera obliqua augent aſcenſiones ſuas ſuꝑ aſcenſiones eoꝛundẽ arcuũ in ſphera recta quia plus oꝛit̃ de equinoctiali. Augent dico ſcḋm tantã quãtitatẽ ĩ quanta arcus ſuccedentes arieti minuũt. Ex his patet ꝙ duo arcꝰ eq̃les et oppoſiti in ſphera decliui habent aſcenſiones ſuas iunctas equales aſcenſionibꝰ eoꝛundẽ arcuũ in ſphera recta ſil' ſumptis: qꝛ quãta eſt diminutio ex vna parte tãta eſt additio ex altera Licet enĩ arcus inter ſe ſint equales: tamen quantuꝫ vnus minoꝛ eſt tãtũ recuperat alius: et ſic patet adequatio. Regula quidẽ eſt ĩ ſphera obliq̃ ꝙ quilibet duo arcus zodiaci equales et eq̃liter diſtãtes ab alterutro punctoꝛũ equinoctialiũ eq̃les hñt aſcẽſiones

In hac parte autoꝛ declarat tria Pꝛimum quomodo illa inſtantia ſuperius facta inſtatur manifeſtiꝰ in ſphera obliqua. Secundo declarat vnam regulam cũ vno coꝛolario ibi arcus ãt. Tertio ponit vnã aliã regulã q̃ tangit aſcẽſiones ſignoꝝ. Circa pꝛimũ notãdũ optime ꝙ medietates zodiaci adequãtur ſuis aſcẽſionibꝰ: loquimur de medietatibꝰ zodiaci que quidẽ inchoant̃ a pũctis equinoctialibus: ſed tñ partes illaꝝ medietatũ variantur: et in veritate maioꝛ pars ſemꝑ oꝛit̃. i. oꝛta ẽ in medietate ſeptẽtrionali de zodiaco: quã de equinoctiali intellige oꝛit̃. i. oꝛta eſt: et tñ ille medietates ſimul peroꝛiunt̃. In ſecundo puncto declarat ꝙ arcus ſuccedẽtes arieti vſq̃ in finẽ virginis minuũt aſcẽſiones ſuas. i. minoꝛes hñt ſuas aſcẽſiones ĩ ſphera obliqua quã in recta et cõtra vero cõtingit in aſcenſione ſignoꝝ a libꝛa vſq̃ ad piſces. Augẽt enim ſuas aſcenſiones ſuper aſcẽſiones eoꝛundẽ in ſphera recta. Dicit tamen coꝛolariũ ꝙ ſigna oppoſita in ſphera obliqua ſimul iũcta equales hñt aſcẽſiones in ſphera obliqua: ſicut ſimul iũcta in ſphera recta; quod ſic declaratur ſit exempli grã ꝙ aries habeat ĩ ſphera recta 28. gradus aſcenſionis et totidẽ habet libꝛa in ſphera recta in ſphera aũt obliqua verbi gratia ĩ medietate. 6. climatis aries aſcendit in. 16. gradibꝰ: vnde minuit ab aſcenſione ſua in ſphera recta. 12. gradus libꝛa vero in eadem latitudine oꝛitur cũ. 40. gradibꝰ. Unde auget ſuã aſcenſionẽ quantũ ſignum oppoſitum minuebat. Ex quo ſeq̃tur ꝙ q̃ñ vnũ ſignũ oppoſitũ minuit reſpectu ſphere recte tñ aliḋ auget. Sꝫ cõtra hoc arguit capiamus cancrũ nõ minuit ſuam aſcenſionẽ reſpectu ſphere recte ĩ ſphera obliqua vt pꝫ ex tabulis aſcenſionũ ſignoꝛũ et ex illo verſu manilij recta meant obliqua cadunt aſidere cancri donec finit̃ chirõ. Ad hoc argumẽtũ reſpõdet Capuanus: ꝙ minuere ſuas aſcenſiones ſigna ab ariete vſq̃ in finẽ virginis ſtat bifariam vno mõ copulatiꝫ id eſt oĩa ſimul: ſecũdo mõ copulatiue id eſt quodlꝫ ſeoꝛſuꝫ pꝛio mõ verus eſt auctoꝛ: non: ſecundũ modo. Sed cõtra replicat ciruelo ſeq̃tur: ꝙ titulus huiꝰ capitis eſt falſus. Nã auctoꝛ ꝓmiſit ſe declaraturũ de oꝛtu et occaſu ſignoꝛũ qḋ certe nõ ad ĩplet: qꝛ nõ loq̃tur quomodo quodlꝫ ſignũ oꝛiatur ſed ſolũ loquit̃ ď quartis et de medietatibꝰ iunctim. Ponit̃ ſecũda regula q̃lꝫ duo arcus zodiaci equales et equalr̃ diſtantes ab alterutro pũctoꝛum equinoctialiũ equales habẽt aſcẽſiones et intelligas eodẽ vt aries: et piſces: aq̃rius: et thaurus et cetera.

Et ſi multa ĩ opuſculo ſphere errata inter legendũ ĩpugnauimꝰ duoꝛũ tñ que hucuſq̃ latuere et vobis ita viſum eſt rationẽ litteris mandare libuit ait auctoꝛ ſphere tertio capite vbi de aſcenſione in obliquo finitoꝛe ſeu oꝛizõte determinat ꝙ in illa medietate zodiaci que ẽ a pꝛincipio arietis vſq̃ ad fineꝫ virginis ſemꝑ maioꝛ pars oꝛta eſt de zodiaco ꝙ̃ de equinoctiali et tñ ille medietates ſimul ꝑ oꝛiuntur qḋ falſum eẽ duobꝰ ſacris fundamentis ꝓbabimꝰ. Pꝛimum eſt ꝙ ſi ſumantur duo arcus zodiaci equales ⁊ eque diſtantes ab hyemali ſiue eſtiuali ſolſtitio habent aſcenſiones ſuas ĩ ſphera recta equales. Quod pꝫ ex. 2. libꝛo almageſti tholomei et regula quam ipſe ſphere auctoꝛ in aſcenſione ſignoꝝ in ſphera recta poſuit ſecundũ fundamentũ ꝙ ſi iterũ duo arcus equales et eque diſtantes a pꝛĩo puncto cancri in zodiaco ſumatur quanta ẽ diminutio aſcenſionis vnius in ſphera obliqua ſupra aſcẽſionem eiuſdem in recta ſphera tanta eſt additio in altero. Qḋ fundamentuꝫ pꝛobatur a Tholomeo in. 2. libꝛo diuinoꝝ: ⁊ a ioãne ď mõte regio ĩ. 2. epythomatum pꝛopoſitione. 20. et a geoꝛgio purbaco in ſecundo ſui bꝛeuiarij ꝓpoſitiõe. 19. hꝫ ergo ex pꝛĩo fundamento ſignũ arietis et virginis equales habere aſcẽſiones in finitoꝛe recto cũ vtrinq̃ equaliter diſtẽt ab eſtiuo ſolſtitio que aſcenſio eſt fere. 28. graduum cũ ſit. 27 et. 54. minutoꝛũ vt ex directoꝛio Ioannis de mõte regio patet. in aliqua vero ſphera obliqua vtpote cuius poli eleuatio ſit. 10. graduũ cũ ſignũ arietis oꝛiuntur viginti et ſex gradꝰ equatoꝛis vt eiſdẽ teſtibus patet cũ ſigno: ergo virginis oꝛientur triginta q̃ñ quanta eſt diminutio in ſigno arietis tanta debet eſſe additio in ſigno virginis cum vtrinq̃ equaliter diſtent a pꝛimo puncto cãcri: relinquitur ergo ꝙ oꝛiente pꝛimo gradu virginis tanta poꝛtio eſt oꝛta de zodiaco ꝙ̃ de equinoctiali et per conſeq̃ns patet ꝙ ĩ medietate illa zodiaci que eſt a pꝛincipio arie

tis vſqꝫ in finem virginis nõ ſemper maior portio ſit orta de zodiaco ꝙ̃ de equinoctiali.nec in altera medietate valet,ecõuerſo queadmodũ ait auctor ſphere vt facile ex dictis poterit probari. Secunda etiã regula auctoris ſphere in qua ponit ꝙ arcus qui ſuccedunt arieti vſqꝫ in finẽ virginis in ſphera obliqua minuũt aſcenſiones ſuas ſupra aſcenſiones eorũdem arcuũ in ſphera recta:q̃ minus oritur de equinoctiali itidem ẽ falſa cum virgo ſit de numero illorũ arcuũ et habeat maiorem aſcenſionem in ſphera obliq̃ quam in recta cum illic oriantur cum virgine triginta gradus equatoris: hic vero viginti et octo:idem oſtendit apertiſſime iſtrumentũ ſphere ſolide idẽqꝫ demonſtrat Tholomeus in ſecundo libro almagesti idem etiam experiri poteſt in directorio ioannis de monte regio:relinquitur ergo ꝙ non omnes arcus ſuccedentes arieti vſqꝫ ad fiuẽ virginis minuunt aſcenſiones ſuas in ſphera obliqua ſupra aſcẽſiones eorundem arcuũ in ſphera recta nec etiam omnes qui ſunt ab equinoctio autumnali vſqꝫ in finẽ piſciuꝫ eas augent quod eſt contra auctorẽ ſphere.

Textus.

EXpredictis etiam patꝫ ꝙ dies naturales ſunt inequales. Eſt.n. dies naturalis reuolutio equinoctialis circa terrã ſemel cũ tãta zodiaci pre quãtã interim ſol pertranſit motu ꝓprio cõtra firmamentũ: ſed cũ aſcẽſiones illorũ arcuũ ſint inequales vt patet per predictatã in ſphera recta quã in obliqua et penes additamenta illarũ aſcenſionum conſiderentur dies naturales illi de neceſſitate erunt inequales. In ſphera recta propter vnicam cauſam ſcilicet propter obliquitatẽ zodiaci. In ſphera vero obliqua propter duas cauſas ſcilicet propter obliquitatẽ orizontis obliqui. Tertia ſolet aſſignari cauſa eccentricitas circuli ſolis. Notandũ etiam ꝙ ſol tendens a p̃io puncto capricorni per arietem vſqꝫ ad primuꝫ punctum cancri:raptu firmamenti deſcribit.182.paralelos q̃ etiam paraleli:⁊ ſi non omnino ſint circuli ſed ſphire cum tñ nõ ſit in hoc error ſenſibilis nec in hoc vis conſtituatur:ſi circuli appellantur de numero quorũ circulorum ſunt duo tropici et vnꝰ equinoctialis. Itẽ iam dictos circulos deſcribit ſol raptu firmamenti deſcendens a primo puncto cancri per librã vſqꝫ ad primum punctũ capricorni Et iſti circuli dierũ naturaliũ circuli appellanꝰ. Arcus aũt qui ſunt ſupra orizontem ſunt arcus dierum artificialium:qui ſunt infra orizontem ſunt arcus noctium. In ſphera igitur recta cum orizon ſphere recte tranſeat per polos mundi diuidit omnes circulos iſtos in partes equales. Unde tanti ſunt arcus dierũ quanti ſunt arcus noctium apud exiſtentes ſub equinoctiali. Unde pꝫ ꝙ exñtibus ſub equinoctiali ĩ quacũqꝫ parte firmamẽti ſit ſol eſt ſemper equinoctiũ In ſphera aũt decliui orizon obliquꝰ diuidit ſolum equinoctialẽ in duas partes equales:vnde quando ſol eſt in alterutro punctorũ equinoctialiũ tũc arcuꝰ diei equatur arcui noctis et eſt equinoctiũ in vniuerſa terra. Omnes vero alios circulos diuiuidit orizon obliquus in partes inequales:ita ꝙ in omnibꝰ circulis qui ſunt ab equinoctiali vſqꝫ ad tropicum cancri:et in ipſo tropico cancri maior eſt arcus diei ꝙ̃ noctis id eſt arcus ſuꝑ orizonte quam ſub orizonte.vñ in toto tempore quo ſol mouetur a principio arietis per cãcrũ vſqꝫ in finem

virginis maioranꝰ dies ſupra noctes ; et tanto plus quanto magis accedit ſol ad cancrũ et tanto minus quanto magis recedit. Ecõuerſo aũt ſe habet de diebus et noctibꝰ dũ eſt ſol in ſignis auſtralibꝰ. in omnibꝰ ãt aliis circulis quos ſol deſcribit iter equinoctialẽ et tropicũ capcornii maior ẽ circulꝰ ſub orizõte ⁊ minor ſupra.vnde arcus diei eſt minor ꝙ̃ arcꝰ noctis Et ſecundum proportionem arcuũ minorantur dies ſupra noctes et quanto circuli ſunt ꝓpinquiores tropico hyemali tanto magis minorantur dies:vñ videtur ſequi ſi ſumantur duo circuli eque diſtantes ab equinoctiali ex diuerſis partibus quantum eſt arcꝰ diei ĩ vno tantus eſt arcus noctis in reliquo. Ex hoc ſequi videtur ꝙ ſi duo dies naturales ſumantur in anno equaliter remoti ab alterutro equinoctiorum in oppoſitis partibus ꝙ̃ta eſt dies artificialis vnius tãta eſt nox alterus:⁊ econuerſo. Sed hoc eſt quatum ad vulgi ſenſibilitateꝫ in orizontis fixione. Ratio.n. per ademptionem ſolis cõtra firmamentum in obliquitate zodiaci verius diiudicat. Quato quidẽ polꝰ mundi magis eleuatur ſupra orizontem tanto maiores ſunt dies ſtatis quando ſol eſt in ſignis ſeptentrionalibꝰ:ſed econuerſo quando eſt in ſignis auſtralibus tanto eniꝫ magis minoranꝰ dies ſupra noctes.

Commentarium.

IN preſentiaruꝫ auctor declarat ꝙ dies naturales ſunt inequales:quod quidẽ declarat ꝑ ſuppoſito quid eſt dies naturalis et reſpondet, ꝙ dies naturalis eſt reuolutio equinoctialis circa terram ſemel, cum tanta portione, quantam interim ſol pertranſit motu proprio : ita ꝙ cum ſol moueatur ab oriente in occidens redeundo in oriens,ſol ipſe motu proprio gradum zodiaci vbi erat mutauit,in qua mutatione factum eſt vt cum appropinquauerit ille gradus vbi fuit ſol oriente nondum illuceſcat:ſed opus eſt expectare ꝙ ille gradꝰ quem interim pertranſiuit ſol aſcendat. Gratia cuiꝰ cum ille gradus zodiaci inequaliter aſcendant quidam velocius et alii tardius neceſſe eſt vt dies naturales non ſint equales:quia additamenta illarum aſcenſionum ſunt inequalia. Secunda cauſa inequalitatis dierum eſt,ꝙ ſol mouetur aſcendẽdo ſuper orizontem obliquum qui cauſat diuerſos et inequales angulos. Gratia cuius ſequitur ꝙ citius aliquando aſcendat et aliquando tardius:ergo dies naturales ſunt inequales. Tertia cauſa eſt ex parte eccentricitatis circulꝰ vbi ſol verſatur:quia ſol mouetur regulariter in centro ſui eccentrici ꝗ mouebitur irregulariter ſuper quodlibet alio centro:⁊ ita mouebitur irregulariter ſuꝑ zodiaco:quia velocius in oppoſito augis quam in auge : Ex quo infert de Aliaco ꝙ in hyeme dies naturales ſunt maiores quam in eſtate. Sicut econuerſo dies artificiales ſunt maiores in eſtate quam in hyeme. Et ratio eſt : quia ſol motu proprio velocius mouetur in oppoſito augis : quare maior portio debet aſcendere ad finiendam diem hyemis quam eſtatis. Ulterius dicit auctor ꝙ ſol tendens a primo puncto capricornĩ per arietem vſqꝫ ad primum punctum cancri raptu firmamenti deſcribit.182.paralelos qui etiam paraleli(et ſi nõ omnino ſint circuli)ſed ſphire eo qd non coniungitur finis cum principio:ſed tamen diſtantia eſt parua : et ideo circuli appellantur. Quos eoſdem paralelos 182.deſcribit ſol a principio capricornii per libram vſqꝫ ad finem cancri. Et iſti circuli appellantur cir-

culi dierum naturalium. Arcus vero qui ſunt ſuper orizontem ſunt arcus dierum et qui ſunt ſub orizõte arcus noctium. Unde apud exiſtentes ſub equinoctiali tanti ſunt arcus dierum:quanti ſunt arcus noctium et ſemper dies et noctes equantur quoniam orizõ rectus diuidit omnes iſtos circulos in partes equales. Orizon tamen obliqus diuidit iſtos.182. paralelos in partes ĩequales preterꝙ̃ equinoctialẽ ideoqꝫ dies et noctes ſunt equales quando venit ſol ad principiuꝫ arietis vel libre in vniuerſa terra: ſꝫ quando aſcẽdit ab ariete verſus ſigna ſptẽtrionalia maiores ſunt arcus dierum quam noctium et econuerſo dum accedit ad ſigna meridionalia. Ex quo ſequitur ꝙ ſi duo dies naturales ſumantur in anno eq̃liter remoti ab alterutro equinoctiorum quanta eſt dies artificialis vnius tanta eſt nox alterius. Quod ideo eſt:quia tantus eſt arcus ſub orizõte ex vna parte quantus eſt arcus ſuper orizonte ex alia quod eſt per regulam theodoſii de ſpheris dicentis ꝙ ſi ſumãtur duo circuli equi diſtantes ſuper quos vnus tertius ſit inclinatus,ſicut orizon obliquꝰ ſuper duos tropicos arcus coalterni ſunt equales ex quo ſequitur ꝙ dies ſancti Barnabe eſt equalis nocti ſancte lucie Hoc tamen verum eſt in orizontis fixione quantum ad vulgi ſenſibilitatem ſecus autem quantum ad rei veritatem quod eſt per ademptionem ſolis contra firmamentum. Nam illic ſcilicet ex parte noctis ſe tenet ille arcus queꝫ iterum ſol adimit contra firmamentũ. Et ita nox prolixior ẽ die. Annotat preterea ꝙ quanto polus mũdi ẽ altior tanto dies eſtatis ſunt maiores quod ſatis patet ex ſphera materiali

NOtandum etiam ꝙ ſex ſigna que ſunt a principio cancri per libram vſqꝫ in finẽ ſagittarii habent aſcenſiões ſuas in ſphera obliqua ſimul iunctas maiores aſcenſionibꝰ ſex ſignorũ que ſunt a principio capricorni per arietẽ vſqꝫ ad finem geminorum. Unde illa ſex ſigna priꝰ dicta dñt recte oriri:iſta vero ſex oblique vnde virgili. Recta meant obliqua cadunt a ſidere cãcri. Donec finitur chiron ſed cetera ſigna. Naſcũtur prono:deſcendunt tramite recto. Et quando eſt nobis maxima dies in eſtate. ſ.ſole exiſtente in principio cancri tunc oriuntur de die ſex ſigna directe orientia:de nocte autem ſex oblique. Econuerſo quando:eſt nobis minimus dies in anno ſcilicet ſole exiſtente in principio capricorni tunc de die oriũtur ſex ſigna oblique orientia:de nocte vero ſex directe. quãdo autem ſol eſt in alterutro punctorũ equinoctialiũ tunc de die oriũtur tria ſigna directe orientia ⁊ tria oblique et de nocte ſimiliter Eſt enĩ regula quantumcũqꝫ breuis vel prolixa ſit dies vel nox ſex ſigna oriũtur de die et ſex de nocte:nec propter prolixitatem vel breuitatem diei vl' noctis plura vel pauciora ſigna oriuntur: Ex his colligitur ꝙ cum hora die naturalis ſit ſpaciũ temporis in quo medietas ſigni per oritur in qualibet die artificiali.ſimiliter ⁊ in nocte ſunt.12.hore naturales. In oĩbus aũt aliis circulis q̃ ſunt a latere equinoctialis vel ex parte auſtrali vel ſeptemtrionali minoranꝰ vel maioranꝰ dies vel noctes ſm̃ ꝙ plura vel pauciora de ſignis directe orientibus vel oblique de die vel de nocte oriuntur.

HIc auctor aſſignat aliam cauſam quare quidam dies ſunt maiores quidã vero minores et dicit ꝙ dies eſtatis, ideo ſunt

maiores:quia plura ſigna recte oriantur ⁊ dies hyemis ſunt minores q̃ plura ſigna recte oriantur et dies autumni ſunt mediocres ſimiliter et veris: quia aliqua ſigna oriãtur recte et aliqua obliqua: ita ꝙ ſi velis hoc perfecte calere conſpice que ſunt illa ſigna recte orientia que ſunt illa que ſunt obliqꝫ oriẽtia in ſphera obliqua: et illa declarantur per hos verſus q̃ ſunt manilii et non vergilii vt ait auctor:recta meãt obliqua cadũt a ſydere cancri donec finitur chirõ ſꝫ cetera ſigna naſcuntur prono deſcẽdunt tramite recto. Poſtea dclarat quid ſit hora naturalis et dicit ꝙ hora naturalis eſt tantum ſpacium quantum contingit morari in ſua aſcenſione medietatem vnius ſigni et quia iſte medietates aſcendunt inequaliter ideo iſte hore naturales ſunt inequales et vna maior altera et his horis naturalibus vtebantur antiqui philoſophi et etiam iudei quoniam ſepius in ſacra ſcriptura de iſtis horis fit mentio. Dicitur enĩ. Joa.ii.nonne duodecim ſunt hore diei quod nõ videretur verum in qualibet die niſi per has horas naturales computando. Cum enĩ iudea ſit in tertio climate dies eius artificialis non ſemper eſt.12.horarum equalium: artificialium ſed quandoqꝫ decẽ quandoqꝫ vero.14 horarũ. Item Mathei.20.ponitur parabola de patre familias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam et quoſdam miſit hora prima:alios hora ſecunda:alios horã ſexta:alios hora nona:⁊ alios circa vndecimam horam vbi per horã primã intelligiꝰ ortus ſolis:et hora tertia eſt per tres horas naturales poſt ortum ſolis:hora ſexta per ſex horas, et tunc eſt preciſe meridies ſcilicet in fine hore ſexte:ſimiliter hora nona diſtat per nouem horas naturales ab ortu ſolis et eſt tertia hora poſt meridiem:ſed hora vndecima poſt ortum ſolis dicitur per vnam horam naturalem ante occaſum ſolis quod patet ex hiis que dicuntur in fine parabole : quia ð hiis qui in.ii.hora venerunt dicitur hii vna ſola hora fecerunt de hiis etiam horis loquunꝰ euangeliſte ĩ paſſione dñi:q̃ Joanes dicit. Erat quaſi hora ſexta quãdo crucifixus eſt iheſus⁊ Matheus ait. Facte ſunt tenebre ſuper vniuerſam terram ab hora ſexta vſqꝫ ad horam nonam:hiis etiaꝫ horis vtitur romana eccleſia in officiis et horis eccleſiaſticis dicendis q̃ ſunt prima:tertia:ſexta:et nona:et cetere:et item decreta cõciliorum in diebus ieiuniorum hora nona dicũt cibum eſſe xpianis ſummendum:harum igiꝰ horarũ notitia viro eccleſiaſtico eſt neceſſaria.

De diuerſitate dierum et noctiuꝫ que fit habitantibus in diuerſis locis terre.

Textus.

NOtandum autem ꝙ illis quorũ zenith eſt in equinoctiali circulo ſol bis in anno tranſit per zenith capitis eorum ſcꝫ quando eſt in principio arietis vel in pñcipio libre ⁊ tũc ſunt illis duo alta ſolſtitia quoniam ſol directe tranſit ſuper capita eorum. Sunt iterum illis duo ima ſolſtitia quando ſol eſt in primis punctis cancri ⁊ capricorni ⁊ dicuntur ima:quia tunc ſol maxime remouetur a zenith capitis eorum.vnde ex predictis patet cum ſemper habeant equinoctium in anno quatuor habebunt ſolſtitia:duo alta et duo ima: Patet etiam ꝙ duas habent eſtates : ſole ſcilicet exiſtente in alterutro punctorum equinoctialiũ:vl' prope. Duas etiam habent hiemes ſcilicet ſole exiſtente in pri

mis punctis cancri et capricorni vel prope: et hoc ē ꝙ dicit Alphagranꝰ ꝙ eſtas et hyems. ſcilicet noſtre ſunt illis vniꝰ et eiuſdē cōplexiōis qm̄ duo tpa ꝗ ſunt nobis eſtas et hyems ſunt illis duo hyemes. Vñ ex his verſuꝫ lucani pꝫ expoſitio. Deprehēnſum eſt hūc eſſe locum quo circulus alti Solſtitij medium ſignorum percutit orbem. Ibi enim appellat Lucanus circulum alti ſolſtitij equinoctialem: in quo contingunt duo alta ſolſtitia ſub equinoctiali exiſtentibus. Orbem ſignorum appellat zodiacum: quem medium idest mediatum hoc eſt diuiſum in duo media equinoctialis percutit idest diuidit. Illis etiam in anno contingit habere quattuor vmbras. Cū em̄ ſol ſit in alterutro punctorum equinoctialium tunc in mane iacitur vmbra eorum verſus occidentem: in veſpere vero econuerſo. In meridie vero eſt illis vmbra ꝑpendicularis cum ſol ſit ſupra caput eorum. Cum autem ſol ē in ſignis ſeptētrionalibus tūc iacit vmbra eoꝝ verſus auſtrū. Qñ eſt in auſtralibus tūc iacitur verſus ſeptētrionem. ¶ Illis aūt oriunt̄ ⁊ occidunt ſtelle que ſunt iuxta polos ſicut et quibuſdā alijs habitantibus circa equinoctialē: vnde lucanꝰ ſic inqt.

Tunc furor extremos mouit romanꝰ horeſtas.
Carmenoſqꝫ duces quorum iam flexus in auſtrum.
Aether non totam mergi tamen aſpicit arcton.
Lucet et exigua velox ibi nocte bootes. Ergo mergitur et parum lucet. ¶ Itē Ouidiꝰ de eadē ſtella.
Tingitur oceano cuſtos erimanthidos vrſe.
Aequoreaſqꝫ ſuo ſidere turbat aquas.

¶ In ſitu aūt noſtro nunꝙ̄ occidunt iſte ſtelle. Unde virgilius. Hic vertex nobis ſemper ſublimis at illū
Sub pedibus ſtix atra vident maneſqꝫ profundi.
Et Lucanꝰ. Axis ī occiduꝰ gemina clariſſimꝰ arctō
¶ Item Virgilius in georgicis ſic inquit.
Arctos oceani metuentes equore mergi.

¶ Quorum zenith eſt inter equinoctialem et tropicum cancri.

Illis autem quoruꝫ zenith eſt inter equinoctialem et tropicum cancri cōtingit bis in anno ꝙ ſol trāſit per zenith capitis eorum qđ ſic patet. Intelligatur circulus paralellus equinoctiali tranſiens per zenith capitis eorum ille circulꝰ interſecabit zodiacū in duobus locis eque diſtantibus a principio cancri. Sol igitur exiſtens in illis duobus punctis tranſit per zenith capitis eoꝝ. Unde duas habent eſtates et duas hyemes, quattuor ſolſticia et quattuor vmbras ſicut exiſtentes ſub equinoctiali. Et in tali ſitu dicunt quidam Arabiam eſſe. Unde Lucanus loquens de arabibus venientibus Romam in auxiliū Pompeio dicit. Ignotum vobis arabes veniſtis in orbem. Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras. Quoniaꝫ in partibus ſuis quādoqꝫ erant illis vmbre dextre: qñqꝫ ſiniſtre, quando perpendiculares quandoqꝫ orientales, quandoqꝫ occidentales ſed quando venerant Romam citra tropicum cancri tunc ſemꝑ habebāt vmbras ſeptemtrionales.

¶ Quoꝝ zenith eſt in tropico cācri.

Illis ſiquidem quoꝝ zenith eſt in tropico cancri contingit ꝙ ſemel in anno tranſit ſol per zenith capitis eoꝝ. ſ. qñ eſt in pmͦ pūcto cācri: et tunc in vna hora diei vniꝰ totius anni ē il

lis vmbra perpendicularis. In tali ſitu dr̄ Syene ciuitas. Vñ Lucanꝰ, vmbras nuſquā flectēte Syene Hoc intellige in meridie vnius diei et per reliduū totius anni iacit̄ illis vmbra ſeptemtrionalis:

¶ Quorum zenith inter tropicum cancri et circulum arcticum.

Illis vero quorum zenith eſt inter tropicum cancri ⁊ circulum arcticū contingit ꝙ ſol in ſempiternum non tranſit per zenith capitis eorum et illis ſemper iacitur vmbra verſus ſeptemtrionem. Talis eſt ſitus noſter. ¶ Notandum etiam ꝙ ethiopia vel aliqua pars eius eſt citra tropicū cancri. Vñ Lucanus. Aethiopūqꝫ ſolum qđ non premeretur ab vlla ſigniferi regione poliui poplite lapſo. Ultima curuati procederet vngula thauri. Dicunt enim quidam ꝙ ibi ſumit̄ ſignuꝫ equiuoce pro duodecima parte zodiaci: et ꝓ forma animalis qđ ſm̄ maiorem parteꝫ ſui eſt in ſigno quod denoīat Unde thaurus cum ſit in zodiaco ſm̄ maiorē ſui partem: tamen extendit pedem ſuū vltra tropicum cancri: et ita premit ethiopiam licet nulla pars zodiaci premat eam. ¶ Si enim pes thauri de quo loquitur auctor extenderetur verſus equinoctialem vt eſſet ī directo arietis vel alterius ſigni tūc premeretur ab ariete vel virgine: et alijs ſignis quod patet per circulum equinoctialem paralellum circunductuꝫ per zenith capitis ipoꝝ ethiopuꝫ et arietem et virgineꝫ vel alia ſigna: ſed cum rō phyſica huic contrarietur: non enim ita eſſent denigrati ſi in temperata naſcerentur habitabili. Dicendum ꝙ illa pars ethiopie ō qua loquitur Lucanus eſt ſub equinoctiali circulo: ⁊ ꝙ pes thauri de quo loquitur extēditur verſus equinoctialē. Sed diſtinguit̄ tunc in ſigna cardinalia ⁊ regiōes Nā ſigna cardinalia dr̄ duo ſigna ī qbꝰ ꝯtingūt ſolſticia ⁊ duo ī qbꝰ ꝯtingūt eqnoctia Regiones āt appellant̄ ſigna inſmedia. Et ſm̄ hoc pꝫ ꝙ cū ethiopia ſit ſub eqnoctiali non ꝑmit̄ ab aliqua regiōe ſꝫ a duobꝰ ſignis tantum cardinalibus. ſ. ariete et libra.

¶ Quoꝝ zenith ē in circulo arctico.

Illis aūt quoꝝ zenith ē in circulo artico cōtingit in quolꝫ die et tpe āni ꝙ zenith capitis coꝝ e iaceꝫ cū polo zodiaci: ⁊ tūc hn̄t zodiacū ſiue eclipticā ꝓ orizōte. Et hoc eſt qđ dicit Alphagranꝰ ꝙ ibi circulꝰ zodiaci flectit̄ ſupra circulū hemiſpherij. Sꝫ cū firmamentū ꝯtinuo moueat̄ circulꝰ orizontis interſecabit zodiacū in inſtāti: ⁊ cū ſint maximi circuli in ſphera interſecabūt ſe in ꝑtes eq̄les. Vñ ſtati medietas vna zodiaci emergit ſupra orizontē ⁊ reliq̄ deprimit̄ ſub orizōte ſubito. et hoc ē qđ dicit Alpha. ꝙ ibi occidūt repente ſex ſigna: ⁊ reliq̄ ſex oriunt̄ cū toto eqnoctiali. Cū āt ecliptica ſit orizō illoꝝ erit tropicꝰ cancri totus ſupra orizonta: et totꝰ tropicꝰ capricorni ſub orizōte: et ſic ſole exn̄te in primo puncto cācri erit illis vna dies. 24. horaꝝ et qſi inſtans ꝓ nocte: q2 in inſtāti ſol tranſit orizōta et ſtatim emergit ⁊ ille ꝯtactus eſt ꝓ nocte. Econuerſo cōtingit illis ſole exn̄te ī primo puncto capricorni, Eſt enim tunc illis vna nox. 24. horarum et quaſi inſtans pro die.

¶ Quorum zenith eſt inter circuluꝫ arcticum et polum mundi.

Illis aūt quoꝝ zenith eſt inter circuluꝫ arcticū et polū mūdi arcticū: ꝯtingit ꝙ orizō illoꝝ interſecat zodiacū in duobꝰ punctis eq̄ diſtātibus a principio cancri et in reuolutione firmamenti contingit ꝙ illa

portio zadiaci intercepta ſemꝑ relinquit̄ ſupra orizontē. Vñ pꝫ ꝙ quādiu ſol eſt in illa portione intercepta erit vnꝰ dies ꝯtinuꝰ ſine nocte, ergo ſi illa portio fuerit ad quātitatē ſigni vniꝰ: erit tibi dies continuꝰ vnius mēſis ſine nocte ad quātitatē duoꝝ ſignoꝝ erit duoꝝ menſiū ⁊ ita deinceps. Itē cōtingit eiſdē ꝙ portio zodiaci intercepta ab illis duobus punctis eq̄ diſtantibus a principio capricorni ſemꝑ relinquit̄ ſub orizonte: vñ cū ſol eſt in illa portibne intercepta erit vna nox ſine die breuis vel magna ſm̄ quantitatē intercepte portionis. Signa aūt reliqua q̄ eis oriunt̄ et occidunt prepoſtere oriuntur et occidunt. Oriūtur prepoſtere ſicut thaurꝰ ante orientē: et aries añ piſces: piſces ante aquariū. Et tn̄ ſigna his oppoſita oriunt̄ recto ordine et occidūt prepoſtere, vt ſcorpiꝰ ante librā, libra ante virginē: ⁊ tn̄ ſigna his oppoſita occidūt directe illa. ſ. q̄ oriebant̄ ꝑpoſtere vt thaurꝰ

¶ Quoꝝ zenith eſt in polo arctico.

Illis aūt quoꝝ zenith eſt in polo arctico contingit ꝙ illoꝝ orizon eſt idem ꝙ equinoctialis. Vñ cum equinoctialis interſecet zodiacū in duas ꝑtes equales. ſic ⁊ illorum orizon relinquit medietatem zodiaci ſupra, et reliquam infra: vnde cum ſol decurrat ꝑ illam medietatē q̄ eſt a principio arietis vſqꝫ in fineꝫ virginis vnus erit dies continuus ſine nocte: et cum ſol decurrit in illa medietate que ē a principio libre vſqꝫ in finem piſcium erit nox vna ſine die. Quare ⁊ vna medietas totius anni eſt vna dies artificialis: et alia medietas eſt vna nox: vnde totus annus eſt ibi vnus dies naturalis. Sꝫ cū ibi nunꝙ̄ magis. 23. gradibus ſol ſub orizonte deprimatur, viderurꝙ illis ſit dies continuus ſine nocte. Nam ⁊ dies nobis dicitur ante ſolis ortum ſupra orizontē. Hoc aūt eſt quantuꝫ ad vulgarem ſenſibilitatem. Non enim eſt dies artificialis: quantum ad phyſicam rationeꝫ: niſi ab ortu ſolis vſqꝫ ad occaſum eius ſub orizonte. Ad hoc iteꝝ ꝙ lux videtur ibi eſſe perpetua: quoniam dies eſt ante quam ſol eleuetur ſuper terraꝫ per. 18. gradus vt dicit Ptolomeus. Alij vero magiſtri dicunt. 30. ſcꝫ ꝑ quantitatē vnius ſigni: dicendū ꝙ aer eſt ibi nubiloſus et ſpiſſus. Radius. n. ſolaris ibi exn̄s debilis virtutis magis de vaporibus eleqat quam poſſit conſumere. Unde aerem non ſerenat: et non eſt dies.

¶ De diuiſione climatum.

Imaginetur aūt quidaꝫ circulus in ſuperficie terre directe ſuppoſitus equinoctiali. Intelligatur aliꝰ circulus in ſuperficie terre tranſiens per orientē et occidentē: et polos mūdi. Iſti duo circuli interſecant ſeſe in duobꝰ locis ad angulos rectos ſpherales et diuidunt totam terraꝫ in quattuor quartas: quarum vna eſt noſtra habitabilis, illa ſcilicet que intercipitur inter ſemicirculū ductum ab oriente in occidentem per polum articū Neqꝫ tamen illa quarta tota eſt habitabilis quoniaꝫ partes illius propinque equinoctiali inhabitabiles ſunt propter nimium calorem: Similiter partes eiꝰ ꝓpinq̄ polo artico inhabitabiles ſunt ꝑꝑ nimiā frigiditatē. Intelligat̄ ḡ vna linea eq̄ diſtās ab eqnoctiali diuidēs ꝑtes q̄rte inhabitabiles ꝑꝑ calorē a ꝑtibꝰ hītabilibꝰ q̄ ſunt ꝟſus ſeptētrionē. Intelligat̄ et alia linea eq̄ diſtās a polo artico diuidēs ꝑtes q̄rte ihītabiles q̄ ſunt verſus ſeptētrionē: ꝑꝑ frigꝰ: a ꝑtibꝰ hītabilibꝰ q̄ ſūt ꝟſus eqnoctialē Int̄ iſtas et duas lineas

extremas intelligant̄ ſex linee paralelle eqnoctiali: q̄ cū duabꝰ prioribus diuidūt partē totalē quarte habitabilē in ſeptē portiones q̄ dr̄ ſeptē climata.

Dicitur autem clima tantum ſpacium terre per quantum ſenſibiliter variatur horologium. Ideꝫ namqꝫ dies eſtiuus aliquātus qui eſt in vna regione: et ſenſibiliter eſt minor in regione propinquiori auſtro. Spacium igitur: tantum quantum incipit dies idem ſenſibiliter variari dicitur clima. Nec eſt idem horologium cum principio et fine huius ſpacij ob ſeruatum. Hore enim diei ſenſibiliter variantur: quare et. Horologiū. Medium igitur primi climatis eſt vbi maxima diei prolixitas eſt. 13. horarum: et eleuatio poli mundi ſupra circulum hemiſperij gradibus. 16. et dicitur clima diameroes eſt. Initium eius eſt vbi diei maioris prolixitas eſt. 12. horarum et dimidie et quarte vniꝰ hore: et eleuatur polus ſupra orizontem gradibus duodecim et dimidie et quarte vnius gradus: et extenditur eius latitudo vſqꝫ ad locum vbi longitudo prolixioris diei eſt. 13. horaruꝫ et quarte vnius. Et eleuatur polus ſupra orizontem gradibus. 20 et dimidio: quod ſpacium terre eſt. 440 miliaria. Mediū aūt ſecundi climatis eſt vbi maior dies eſt. 13. horaꝝ et dimidie et eleuatio poli ſupra orizōtem. 24. graduum: et quarte partis vnius gradus. Et dicit̄ clima diaſyenes. Latitudo vero eius eſt ex termino primi climatis vſqꝫ ad locum vbi ſit dies prolixior 13. horarum ⁊ dimidie et quarte partis vnius hore et eleuatur polus 23. gradibus et dimidio ⁊ ſpacium terre ē 400 miliariorum Mediū tertij climatis eſt vbi ſit longitudo prolixioris diei. 14. horarum: et eleuatio poli ſupra orizontm 30. graduū, et dimidij: et quarte vnius partis. Et dicitur clima diaalexardrios. Latitudo eius eſt ex termino ſecundi climatis vſqꝫ vbi prolixior dies eſt. 14. horarum et quarte vnius et altitudo poli. 33. graduū ⁊ duarum tertiarum: quod ſpaciū terre eſt, 350. miliariorum. Medium quarti climatis eſt vbi maioris diei prolixitas eſt quattuordecim horarum et dimidie: ⁊ axis altitudo. 36. graduum ⁊ duaꝝ quintarum. Et dr̄ diarhodos. Latitudo vero eiꝰ eſt ex termino tertij climatis vſqꝫ vbi prolixitas maioris diei eſt. 14. horarum et dimidie et q̄rte partis vnius eleuatio autem poli: 39. graduū quod ſpacium terre eſt: 300. miliariorū. Medium quinti climatis eſt vbi maior dies eſt. 15. horarū ⁊ eleuatio poli. 41. gradus et tertie vnius et dicitur clima diaromes. Latitudo vero eius eſt ex t̄rio quarti climatis vſqꝫ vbi prolixitas diei ſit. 15. horarū et quarte vniꝰ et eleuatio axis. 43. graduū et dimidij quod ſpaciū terre eſt. 255. miliariorum. Mediū ſexti climatis eſt vbi prolixior dies eſt. 15. horarum et dimidie et eleuatur polus ſupra orizontem. 45. gradibus et duabus quintis vnius. Et dicitur clima diaboriſtēes Latitudo vero ē ex termino quinti climatis vſqꝫ vbi longitudo diei prolixior eſt. 15. horarum dimidie et quarte vnius: et axis eleuatio. 47. graduum et quarte vniꝰ que diſtantia terre eſt. 200. et. 12. miliarioꝝ. Medium autem ſeptimi climatis eſt vbi maior prolixitas diei eſt. 16. horaꝝ et eleuatio poli ſupra orizōtem. 48. graduum et duarum tertiarum et dicitur clima diariphcos. Latitudo vero eiꝰ eſt ex t̄rio ſexti climatis vſqꝫ vbi maria dies eſt. 16. horaꝝ ⁊ quarte vniꝰ et eleuatur polus mundi ſupra orizontem. 50. gradibꝰ ⁊ dimidio qđ ſpaciū terre ē. 185. miliarioꝝ.

¶ Ultra autem huius ſeptimi clima
tis terminum licet plures ſin inſule et hominum ha-
bitationes: quicquid tamen ſit: quoniam praue ē ha-
bitationis ſubclimate nõ computatur. Omnis itaq̄
inter tr̄m initialem climatum et finalem eorundem
diuerſitas eſt trium horarum et dimidie: et ex eleua
tione poli ſupa orizontem. 38. graduum. Sic igitur
patet vniuſcuiuſq̄ climatis latitudo a principio ipſi⁹
verſus equinoctialem vſq̄ in finem eiuſdem verſus
polum arcticum: et ꝙ primi climatis latitudo ē ma-
ior latitudine ſecundi: et ſic deinceps. Lõgitudo aūt
climatis poteſt appellari linea ducta ab oriente ī oc
cidentem eque diſtans ab equinoctiali. Unde longi
tudo primi climatis eſt maior longitudine ſecundi:
et ſic deinceps qđ cõtingit ꝓpter anguſtiā ſphere.

¶ Cõmentarium.

Totus iſte textus eſt perfacilis,
ideo non indiget maiori declaratione quam
illa quam litera pre ſe fert et lector magis
exacte declarabit.

¶ Herrata huius operis.

Fol. j. col. 2. li. xxxv. vbi aerē dic axē.
Eodē fo. col. 3. li. 39. vbi dicit, huic. dic hinc.
Eodē fo. col. 4. li. j. vbi dicit ſancti. dic ſatis.
Eodē fo. co. eadē li. 26. vbi dicit ꝓpões. dic ꝓpter.
Fo. 5. col. 2. li. 47. vbi dicit non dic. nā.
Fo. eo. co. ea. li. 49. vbi ē attribuam⁹ dic. attribuant
Fo. eo. co. 4. li. 36. vbi dicit marci dic. martij.
Fo. 6. col. 2. li. 62. ~~vbi dicit~~ vbi dicit ꝛ diſcurrit dic.
et ſi diſcurrit.
Eo. fo. co. ea. li. 63. vbi dicit in junius dic. iunnius.
Fo. 8. co. j. li. 44. vbi dicit appertit dic. aperit.
Eo. fo. co. ea. li. 45. vbi dicit aſtrū dic. aſtro.
Eo. fo. co. ea. li 55. vbi dicit poti⁹ dic. potitus.
Eo. fo. co. ea. li. 15. vbi dicit edita dic. debita.
Eo. fo. co. ea. li. 17. vbi dicit pleedes dic. pleiades:
Eo. fo. co. 2. li. 58. vbi dicit tum dic. tunc.
Eo. fo. ea. co. li. ea. vbi dicit noctes aliq̄s, dic. noxthe-
ſalicas.
Eo. fo. co. ꝛ li. vbi dicit paruas dic. parua.
Eo. fo. co. ea. li. 41. vbi dicit iuoi: dic: iunij.
Eo. fo. co. ea. li. 47. iſtiuale: dic. eſtiuale.
Eo. fo. co. 3. li. 39. vbi dicit recta zodiaci: dic recta. 4
zodiaci.
Eo. fo. co. 4. li. 29. vbi dicit quanto: dic. quam cito.
Eo. fo. ꝛ col. li. 62. vbi dicit ābra: dic: vmbra,

¶ Capitulum quartum de circulis, et motibus planetarum: Et de cauſis eclypſium ſolis et lune.

Notandum ꝙ ſol habet vnū
cum circulum per quem mouetur in
ſuperficie linee eclyptice: et eſt eccen
tricus. Eccentricus quidem circulus
dicitur non omnis circulus, ſed ſolum
talis qui diuidens terraꝫ in duas par
tes equales non habens centrum ſuum cum centro
terre ſed extra. Punctus autem in eccentrico: qui
maxime accedit ad firmamentum appellatur aux:
quod interpretatur eleuatio. Punctus vero oppoſi-
tus qui maxime remotionis ē a firmamento dicitur

oppoſitum augis. Solis autem ab occidente in ori-
entem duo ſunt motus quorum vnus eſt ei proprius
in circulo ſuo eccentrico quo mouetur in omni die
ac nocte. 60. minutis fere. Alius vero tardior ē mo-
tus ſphere ipſius ſupra polos axis circuli ſignorum
et eſt equalis motui ſphere ſtellarum fixaruꝫ ſcilicet
in. 100. annis gradu vno. Ex his itaq̄ duobus moti-
bus colligitur curſus eius in circulo ſignoꝝ ab occi-
dente in orientem per quem abſcindit circulū ſigno
rum in. ccclxv. diebus: et quarta vnius diei fere pre-
ter rem modicam que nullius eſt ſenſibilitatis. Qui
libet autem planeta tres habet circulos preter ſoleꝫ
ſcilicet equantem deferentem et epyciclum: vt prece
dens figura docet. ¶ Equans quidem lune eſt circu
lus concentricus cum terra et eſt in ſuperficie ecli-
ptice. Eius vero deferens eſt circulus eccentricus:
nec eſt in ſuperficie eccliptice: ideo vna eius medie
tas declinat verſus ſeptentrionem: altera verſus au
ſtrum: et interſecat deferens equantem in duob⁹ lo-
cis. Et figura interſectionis appellatur draco: quo-
niam lata eſt in eſt medio et anguſtior verſus finem.
Interſectio igitur illa per quam mouetur luna ab
auſtro in aquilonem appellatur caput draconis. Re
liqua vero interſectio per quam mouetur a ſeptrio-
ne in auſtrū dicitur cauda draconis. ¶ Deferentes
quidem et equantes cuiuſlibet planete ſunt equales
Et ſciendum ꝙ tam deferens quam equans: ſaturni
Iouis: martis: veneris: et mercurij ſunt eccentrici
et extra ſuperficiem ecliptice: et tamen illi duo ſunt
in eadem ſuperficie. Quilibet etiam planeta preter
ſolem habet epyciclū. Et eſt epyciclus: circulus par-
uus per cuius circunferentiam defertur corpus pla
nete: et centrum epycicli: ſemper defertur in circun
ferentia deferentis. Si igitur due linee ducantur a
centro terre ita ꝙ includant epyciclum alicuius pla
nete: vna ex parte orientis: reliqua ex parte occidē-
tis punctus contactus ex parte orientis dicitur ſta-
tio prima punctus vero contactus ex parte occiden
tis dicitur ſtatio ſecunda. Et quando planeta eſt in
alterutra illarum ſtationum dicitur ſtationarius. Ar
cus vero epycicli ſuperior inter duas ſtationes inter
ceptus dicitur directio et quando planeta eſt in illo
tunc dicitur directus. Arcus vero epycicli inferior
inter duas ſtationes interceptus dicitur retrograda
tio et planeta ibi exn̄s dicitur retrograd⁹. Lune au-
tem non aſſignatur ſtatio: directio: vel retrograda-
tio. Unde non dicitur luna ſtationaria directa vel re
trograda propter velocitatē motus eius ī epyciclo.

Notandum ꝙ ſol habet vnuꝫ cir
culum eccentricum quia non habet pro cen-
tro centrum mundi: in cuius ſuperficie con-
tinue defertur, et nunquam deuiat ille excentricus
a ſuperficie ecliptice ſicut nec ſol. Eccentricus au-
tem dicitur non omnis circulus: ſed qui diuidens
terram in duas partes equales non habet pro cen-
tro centrum mundi: et in iſto eccentrico eſt reperi
re duo puncta: vnum maioris eleuationis: qui dicit
aux: altum maioris appropinquationis qui dr̄ oppoſi
tum augis. Notandū preterea ꝙ ſolis ab occidēte in
orientem duo ſunt motus vnus quidem ꝑ ipſum et
eccentricum quo vnoquoq̄ die percurrit. 60. mi-
nuta: alius eſt tardus quē accipit ab octaua ſphera
in centum annis gradu vno quo mouetur ſiꝫ et alte-
ro totum circulū ſignoꝝ percurrendo. 365. diebus
et. 6. horis fere: dicit preterea ꝙ quilibet planeta

tres habet circulos preter ſolem equantem: deferen
tem. et epiciclum: equās q̄dem lune eſt circulus con
centricus cuꝫ terra et eſt in ſuperficie ecliptice eius
vero deferens eſt circulus eccentricus nec eſt in ſuꝑ
ficie ecliptice vnde vna eius medietas declinat ver-
ſus ſeptentrionem altera verſus auſtrum et interſe-
cat deferens equātem in duobus locis et figura iter
ſectionis appellat̄ draco q̄m lata ē in medio et angu
ſtior verſus finem et illa inter ſectio ꝑ quaꝫ mouetur
luna ab auſtro in aquilonem appellat̄ caput dracōis
Deferentes quidem et equātes cuiuſlꝫ planete ſunt
equales et ſunt in eadem ſuperficie et omnes ſunt ex
tra ſuperficieꝫ ecliptice et tñ ille due ſunt in eadem
ſuperficie. ¶ Ulterius notandū ꝙ quilꝫ planeta pre
ter ſolem habet epiciclū. Eſt aūt epiciclus circulus
paruus in ipō deferente incluſus: et diuiditur ī tres
partes. ſ. arcum directionis: arcum retrogradatio-
nis: et ſtationarium. Nam arcus directionis eſt in
parte ſuperiori vbi epiciclus et planeta mouent̄ ſm
ſucceſſionem ſignorum. Sed arcus retrograda-
tionis eſt arcus vbi planeta mouetur contra ſucceſ-
ſionem ſignoruꝫ in medio quorum duorum arcuū eſt
alius paruulus vbi planeta dicitur ſtationari⁹: quia
videtur ibi planeta quaſi ſtare: id eſt non notabiliter
moueri nec ad vnam differentiam nec ad aliam. Di-
cit preterea ꝙ ſtatio prima eſt punctus contactus ex
parte orientis. Statio vero ſecunda punctus conta
ctus ex parte occidentis. Ultra notat ꝙ lune non cõ
uenit directio nec ſtatio nec retrogradatio: ꝛ ratio
eſt quoniam ſemper velocius mouetur luna motu de
per accidens ſm ſucceſſionem ſignorum quotidie ꝑ
motum eccentrici quam valeat motu epicicli eadem
moueri vel contra ſucceſſionem ſignorum vel confor
miter ad ſucceſſionem ſignorum: ꝙ in ceteris plane-
tis non eſt: quia aliquis planeta ſuperat motum ſui
eccentrici per motum epicicli, vt videre eſt in Sa-
turno, Iupitre, et Marte. Auerrois ſecundo de ce
lo commento quinto huiuſmodi ecentricos et epici-
clos negauit, ad quod multis rationibus motus eſt.
Primo, aliquod corpus ſimplex non haberet motum
ſimplicē, pꝫ de ecentrico qui nec mouetur per lineā
mundi diametralem, nec per lineam eque diſtantem
a centro mundi, ergo nõ mouetur motu ſimplici. Re
ſpondetur ꝙ mouetur motu ſimplici reſpectu totius
orbis, vel dicatur ꝙ mouetur motu ſimplici, quia mo
uetur per lineam quaſi eque diſtantem a centro mū-
di. Secunda ratio, ſequeretur ꝙ ecentricus moue-
retur motu mixto, patet, quia partiꝫ aſcendit ꝛ par
tim deſcendit. Reſpondetur negando illud, quia
ad aſcenſum et deſcēſum requiritur progreſſus per
lineam breuiſſimam. Tertio arguit. Sequeretur ꝙ
in celo daretur vacuum vel penetratio dimenſionum
Sequella patet. Nam quando pars groſſior orbis
deferentis augem inferioris venerit ad groſſam ſu
perioris, ſequitur penetratio dimenſionum et vacu-
um. ¶ Ad hoc reſpondetur ꝙ non ſequitur, quia
(vt dicit auctor) theorice mouentur orbes deferent
es augem motibus proportionalibus, ita vt ſemper
correſpondeat pars groſſior inferioris parti ſub-
tili ſuperioris. Quarta ratio eſt quam facit Capua-
nus ꝓſequēdo ſuper theorica celi ſolis ſequitur. Ait
ꝙ ſufficeret ſolus orbis inferior deferēs augem ecē-
trici patet quia ille ſufficit cum deferente ad ſaluan
dum omnes aparentias. ¶ Ad hoc reſpõdet Capua
nus ꝙ ad ſaluandum apparētias ſufficeret ponere il
lum circulum: ſed vt ponamus totam ſpheram concē

tricam ponendus eſt alius aſtrologi meliores ratio
nes habent pro ſe namq̄ quomodo ſaluabitur ecly.
lune hyemalem minoreꝫ eſſe eclypſi lune eſtiuali: niſi
quia ſol ipē diſtat magis a terra in eſtate quā in hye
me: ergo ponendus eſt ecentricus. Secunda ratio
que probat epiciclum fore dabilem eſt, quia vidim⁹
luna exiſtente in auge ſui ecentrici quādoq̄ magis
quandoq̄ minus eclypſari, quod euenit quia quem-
admodum ē in auge ſui ecētrici accidit ꝙ ſiꝫ eſt in au
ge ſui epicicli: quandoq̄ in oppoſito augis ſui epici
cli. Tertia ratio. Planete quandoq̄ ſunt retrogra-
quandoq̄ directi: quandoq̄ ſtationarij: Et hoc non
poteſt ſaluari niſi ponatur epiciclus: ergo ponendus
eſt epiciclus.

¶ De eclypſi ſolis.

Cum auteꝫ ſol ſit maior ter
ra neceſſitas eſt ꝙ medietas ſphere
re ad min⁹ a ſole ſemper illuminetur:
et vmbra terre extenſa in aere torna-
tilis minuatur in rotunditate donec d
ficiat in ſuperficie circuli ſignorum in
ſeparabilis a nadir ſolis. Eſt autem nadir ſolis pun-
ctus directe oppoſitus ſoli in firmamento. Unde cuꝫ
in plenilunio luna fuerit in capite vel in cauda dra-
conis ſub nadir ſolis: tunc terra interponetur ſoli et
lune. Unde cum luna lumen non habeat niſi a ſole in
rei veritate deficit a lumie. Et eſt eclypſis generalis
in omni terra ſi fuerit in capite vel cauda draconis
directe. Particularis vero eclypſis ſi fuerit ꝓpe vel
infra metas determinatas eclypſi. Et ſemper in ple-
nilunio vel circa contingit eclypſis. Unde cū in qua
libet oppoſitione hoc eſt in plenilunio non ſit luna in
capite vel cauda draconis nec ſuppoſita nadir ſolis:
non eſt neceſſe in quolibet plenilunio pati eclypſim.

¶ De ſolis eclypſi.

Cum autem fuerit luna in capite
vel cauda draconis vel prope metas ſupradi
ctas: et in coniunctione cum ſole: tunc corpus
lune interponetur inter aſpectuꝫ noſtrum et corpus
ſolare. Unde obumbrabit nobis claritatem ſolis: et
ita ſol patietur eclypſim: non quia deficiat lumine: ſꝫ
deficit nobis propter interpoſitioneꝫ lune inter aſpe
ctuꝫ noſtrum et ſolem. Ex his patet ꝙ non ſemper eſt
eclypſis ſolis in coniunctione ſiue in nouilunio.
¶ Notandum etiam ꝙ quando eſt eclypſis lune eſt
eclypſis in omni terra: ſed quādo eſt eclypſis ſolis ne
quaquam: immo in vno climate eſt eclypſis ſolis: ꝛ in
alio non: quod contingit propter diuerſitatem aſpe-
ctus in diuerſis climatibus. Unde Uirgilius elegan
tiſſime naturas vtriuſq̄ eclypſis ſub compendio teti
git dicens. Defectus lune varios ſoliſq̄ labores. Ex
predictis patet ꝙ cum eclypſis ſolis eſſet in paſſio-
ne domini et eadem paſſio eſſet in plenilunio: illa ec
clypſis ſolis non fuit naturalis: immo miraculoſa cõ-
traria nature: quia eclypſi ſolis in nouilunio vel cir-
ca debet contingere. Propter quod legitur Dyoni-
ſium ariopagitam in eadem paſſione dixiſſe. Aut de
us nature patitur: aut mundi machina diſſoluetur.

¶ Commentarium.

Nota ꝙ quando luminoſum eſt
mai⁹ et opacū eſt min⁹ luminoſum illuminat
de opaco pluſq̄ medietatem: et vmbra q̄ cau

ſaſ eſt piramidalis. Qñ vero luminoſum ē eq̄le opa-
co illuminat adequate medietatē: et vmbra q̄ cauſa
tur eſt chilindroides ſiue colunaris: qñ vero lumino-
ſum eſt min⁹ opaco illuminat min⁹ medietate: et vm
bra q̄ cauſaſ ē calatoydes vel pyramidis euerſe ſol:
igitur cauſat circa terrā vmbrā pyramidalē, q̄ ele-
uaſ vſq3 ad ſuperficiē cōcauā celi mercurij: ⁊ deſinit
illic. Notabis tñ pro maiori declaratione iſti⁹ mate-
rie: quare luna inter oēs planetus: et mundi ſtellas ē
hñs in medio ſui maculā qnandā. Ad qd̄ rñdeſ cum
Alberto magno ſecundo de celo quod cauſa ē q2 lu-
na habet partes eterogeneas quaſdā raras et quaſ
dā denſas et partes rare non detinent radios ſola-
res in ſe: ſed tranſfunduſ illi radij, ideo manet in me
dio ſui luna obūbrata vel opacata in extremis vero
luna eſt ſufficienter denſa ⁊ fortiter reflectit radios
ratione cuius ipſa luna eſt in ipſis partib⁹ denſis ma
xime reſplendens et lucida. Secundo notandū ē q̄-
re ſola luna inter oēs planetas mundi et ēt ſtellas eſt
recipiens varias figuras diuerſis tpōrib⁹: eſt. n. pri-
mo bicornis. Poſtea dicotomos. qñ ē ſemiplena. poſ-
tea amphitrios: qñ eſt magis qua ſemiplena. poſtea
panſelinos: quādo eſt tota plena quaꝝ figuraꝝ diuer
ſitas tota ꝓuenit q2 cū luna ſit planeta ethcrogenee
ſubſtantie: hñs quaſdā partes raras et quaſdā den-
ſas qñ vero luna parum diſtat a ſole (cum ſit giboſa)
illuminatur in extremis et non in gibo et ſic eſt bicor
nis: et quando luna ad huc magis diſtat a ſole illumi
naſ iā magis vſq3 ad mediū: et qñ pleniſſime diſtat a
ſole tota reſpicit ſol integre: et ſic tota apparet illu-
minata in reliq̄s vero ſtellis: q2 non reperiſ iſtaꝝ par
tiū etherogeneitas idō non eſt occaſio ad illuminādū
vnā parte ſtelle q̄n tota ſtella illumineſ: idō in ſola lu-
na ſunt iſte diuerſe figure. ¶ Dubitaret ꝑterea aliq̄s
in hac materia quid e in cauſa ꝙ luna cū ſit minor ſo
le poſſit occultare ſolē: qui maior eſt. Ad qd̄ rñdetur
ꝙ cū viſio fiat per pyramidē radioſam cui⁹ baſis eſt
obiectū con⁹ vero eſt in oculo quanto ocultans ma-
gis diſtat ab ocultabili et magis appropinquat ocu
lo tanto facili⁹ pōt ocultare: q2 ingrediſ per pirami
dis ſtrictiorē locū qñ v̄o magis occultās appropin-
quat occultabili: et magis diſtat ab oculo tanto diffi
cili⁹ occultaſ: et q2 luna eſt propinquior oculis noſ-
tris: et ingrediens per piramidē ꝓpe conū ipi⁹ ideo
poterit occultare ſolē q̄uis ſit maior ſol.

¶ Notandū vero ē preterea ꝙ ecly-
pſis lunaris differt multum ab eclypſi ſolari. Primo
quia lunaris fit in oppoſitione ſolaris vero in coniun
ctione. Secundo: q2 eclipſis lunaris fit per hoc ꝙ lu
na amittit vere lumen aliquod ſol tñ in eclipſi ſua nō
amittit aliq̄d luminis. Tertio differūt: q2 luna eclip
ſata: omnibus aſpicientib⁹ apparet ecclipſata, ſicut
eſt candela mortua q̄ omnib⁹ cā videntib⁹ apparet
mortua. Sol tñ cū eſt eclipſat⁹ a quibuſdā videtur a
quibuſdā non: eſt cū ſicut candela in cenſa anteq̄ ma
n⁹ aliqua eſt poſita. Quarto differūt q2 luna moueſ
ad eclipſandū. prīo per partē occidētalē poſtea per
orientalē. Nota tamen ꝙ oēs iſte eclipſes poſſunt itel
ligi cum mora: vel ſine mora ſm ꝙ planeta eclipſat⁹
per aliqd̄ tps in ſua eclipſi perſeuerat: vel non perſe-
uerat et quib⁹ oīb⁹ p3 ꝙ eclipſis dñi que contigit tē-
pore paſſionis cū fuerit eclipſis oibus vniuerſalis lu
na exiſtēte in oppoſitione et prīo eclipſata pars oriē
talis et durauit per multum tps fuit miraculoſa ⁊ oī-
no contra naturam.

Capitulum Quartum.

SEd quia beatus Dyoniſi⁹
de hac eclypſi egregie locutus ē ⁊ nō
minus bene de duob⁹ illis diebus re-
gis Ezechie et Joſue. ¶ Dubitatur
q̄s dies fuerit maior an ille ioſue. io. c
an ille Eſay. 38. c. De Joſue dicitur.
Habita quadā magna victoria p̄ Joſue ⁊ filios iſra
el: in q̄ victoria miſit dñs lapides, grandines, et ma-
gnos lapides de celo aereo. i. de aere, qui lapides q̄
plurimos interfecerūt de inimicis legis dei. quos io
ſue cū tota gente ſua tunc interfecit. Tunc locut⁹ eſt
Joſue dño in die qua tradidit amorreū in cōſpectu
filioꝝ iſrael. Dixitq3 corā eis. Sol cōtra gabaon ne
mouearis: et luna contra vallem ahylon. Steterunt
q3 ſol et luna donec vlciſcereſ ſe gens de inimicis ſu
is. Item ibidē. Nonne ſcriptū eſt hoc in libro iuſtoꝝ.
Stetit itaq3 ſol in medio celi: ⁊ nō feſtinauit occum
bere ſpacio vni⁹ diei nō fuit ante et poſt tā lōga di-
es obediente dño voci hominis ⁊ pugnante ꝑ iſrael.
¶ Dicitur de Eſaya. Hoc eſt ſignum a dño ꝙ factur⁹
ſit dñs ſermonem quē locutus ſu3 tibi, vt aſcēdat vm
bra decē lineis: aut vt reuertaſ totidē gradibus. Et
dicit Ezechias. Facile ē vmbrā creſcere decē lineis
nec volo vt hoc fiat, ſed vt reuertaſ retrorſum decē
gradibus. Inuocauit itaq3 Eſaias ꝓpheta dñm ⁊ re
duxit vmbram per decē lineas quibus iam deſcēde-
rat in horologio Achaz eundo retrorſum decez gra
dibus. Et hec materia de reuerſione ſolis per decez
lineas habeſ Eſaie. 38. c. Quā materiā tractat bea
tus Dyoniſi⁹ et multi alij theologi indagātes quis il
loꝝ dierū duoꝝ artificialiū fuerit maior in tpe Joſue
dum ſol ſtetit imobilis, ⁊ oīa corpora celeſtia ſpacio
vnius diei artificialis. Erat quoq3 tūc in menſe iunij
quando dies artificialis verſus hieruſalem h3 14. ho
ras et ſpacio vnus diei artificialis q̄euit ſol ita ꝙ di-
es artificialis illa fuit 28. horarū dies vero artificia
lis tpe Ezechie regis in qua ſol fuit reuerſus decem
gradib⁹ erat duodecim horarum, tunc erat eq̄nocti
um autūnale: et ſol fuit reuerſus per decē lineas ab
occidente in orientem imperio creatoris et poſt de
oriente reuerſus ad occidentē per viā per quam ve-
nerat ita ꝙ dies illa artificialis fuit augmentata de
cem horis retrocedendo et decem horis deuenien-
do per viam per quā retroceſſeraſ ita ꝙ ſunt viginti
ita ꝙ dies illa artificialis habuit. 32. horas: et ita fuit
maior quā illa que fuit tempore Joſue: Nec obſtat
textus biblie qui dicit de tpe Joſue ꝙ nec tam mag
na dies ante nec poſt: ſicut illa fuit. Rñdet nāq3 bea
tus Dioniſi⁹ in quadā epl'a ad policarpū ꝙ liber Jo-
ſue fuit ſcript⁹ circa finem vite Joſue et ꝙ ly poſt in
obiectione facta ad oppoſitū refertur ad tps ſcrip-
ture libri Joſue et non refertur ad tempora ſimplici
ter futura et inter mortem Joſue ⁊ regis Ezechie flu
xerunt octingenti anni ſaluo pluri aliquibus annis.
Ita ꝙ dies artificialis de reuerſione ſolis fuit maior
quā de tpe ſtationis tpe Joſue. Iſta de textu biblie
et alia q̄ ſunt auctentica ſunt adducta ad ꝓpoſitum
contra opiniones et ſcripta aliquoꝝ antiquoꝝ philo
ſophoꝝ qui non habebant illuminationem ſufficien-
tem de philoſophia ⁊ de potentia ipſius prime cauſe
quia iſta ſic ſimpliciter ponendo, ſicut ipſi ponebant
derogabant potentie prīe cauſe ⁊ veritati vere phi
loſophie attribuendo intelligentijs celoꝝ virtutem
quam non habebant: ponendo etiā eas neceſſarias
dicendo eas eſſe in coꝝ toto celo et vſq3 ad centrum
terre. ¶ Laus Deo.

PRIMUS LIBER DE CELO

LIBER DE CELO
Ariſtotelis ſtagirite cum Paraphra
ſi Jacobi Fabri, Et queſtionibus lu-
cidiſſimis Petri a Spinoſa, artium
magiſtri.

Venundantur Salmantice in edibus
Roderici de Caſtañeda. In ſarrace
norum vico.

/. Quantitas terre ambitꝰ totiꝰ terre autoritate Ambrosii / marco bii / theodosii / Eratostenis. philos phorum est /. 1252000. stadia / que sunt. 31500. milliaria Romana / que sunt. 18750. leuge de hispania / 125. passus dant stadium. 8. stadia milliare. 2. miliaria leucam faciunt /.

¶ Ad chariſſimos diſcipulos exhortatio magiſtri: et ſalutatio, vt ardentius in particularia philoſophie deſcendant.

Hactenus dilecti diſcipuli in Chriſto Jeſu vniuerſalia tranſegimus totius philoſophie: que ſunt octo libri de phyſica auſcultatione. Rem quippe difficillimam: colligite modo illius frugem. Nam in naturalibus nil exactuʒ habetur: niſi ad particularia deſcendamus. Syrtes trãſiuiſtis, iam adeſt portus ſalutis: incipiet liber de Celo: cuius ſubiectũ ſit ens mobile ad vbi: In quo vniuerſi mirabilem compoſitionem: ſyderũ mirabiles influentias: Elementorum loca ſitus et motus conſpiciemus: per que illius mundi archetypi (qui deus eſt) pelagus intelligere ſm modulum noſtre intelligentie valebimus. Utinã ex agnitiõe veritatis magis ac magis in opere virtutis accreſcamus. Per Jeſum Chriſtum dominuʒ noſtrum. Amen. Ualete.

Quia phraſis Ariſtotelis per eandem literam eſt difficillima: mihi viſum eſt paraphraſim Jacobi Fabri vobis dilectiſſimis diſcipulis ponere cum queſtionibus noſtris ſupra textuʒ apte applicatis: quo facilius: et profundius: et diſtinctius rem philoſophicam peragamus. Que curret a libris de celo vſqʒ ad parua naturalia,

Primus de Celo.

¶ Incipit liber de celo Ariſt. ſtagi. cũ paphraſi Jacobi fa. Et qõnibꝰ Petri a ſpi. ar. mři

¶ Caput primum.

De celo et mundo libri quattuor. Primꝰ ↄtinet duodecim capita. Primũ tres cõclõnes, quattuor diffinitiões poſt primã: et tres rões ad ſecũdã ¶ Prima cõclõ. Scientia de natura circa corpora, magnitudines, ꝛ horuʒ paſſiones ac motus principia maxime verſatur. ¶ Naʒ ſcia ð natura eoꝝ eſt q̃ ſm naturã dñr, ꝛ q̃ a natura cõſtant. Eoꝝ at̃ q̃ a natura cõſtãt: hec ſunt corpora et magnitudines eoꝝ paſſiones, et motus: hec vero corpora ꝛ magnitudines hñtia, et quibꝰ corpora et magnitudines inſunt: et hec poſtremo eoꝝ, quibꝰ corpora et magnitudines inſunt, principia ſunt. Non ab re igiť ſcia de natura, circa corpora, magnitudines, hoꝝ paſſiones, ac motus et principia maxime verſabiť, ſunt eñi ferme hec q̃ a natura conſtant oĩa. ¶ Quattuor diffiões. Pria Continuum eſt qð diuiſibile eſt in ſemper diuiſibilia. ¶ Secunda. Linea eſt q̃ ſm vnũ ſolum, vt longitudinem, diuiſibilis ē. ¶ Tertia. Superficies, q̃ ſm duo, longitudinẽ et latitudinẽ. ¶ Quarta. Corpus, qð oĩquaqʒ diuiſibile eſt. Eſt eñi diuiſibile ſm tria, longitudinẽ, latitudinẽ, et ꝓfundũ. Et preter hec tria, nulla relinquitur magnitudo, et magnitudinẽ ſecandi interuallũ. Fit itaqʒ recte, vt qꝛ corpꝰ ſm tria diuiſibile ſit, dictũ ſit corpus ſm oĩa ꝛ oĩquaqʒ eẽ diuiſibile. ¶ Secũda ↄclõ. Corpꝰ magnitudinũ pfecta exiſtit. Primo quidem, qꝛ Pythagorici oẽ, totũ, remqʒ perfectam oẽm, tribus determinatã, principio, medio, ꝛ fine eſſe volebant: et q̃ ſic determinata eſſet, eandem eẽ ꝛ perfectam: trinitatẽ q̃ oibꝰ in rebꝰ a natura eſſe conſpectam. Hinc quoqʒ fieri, vt tanq̃ naturã ſequẽtes, et legẽ ab ea edocti, deo ſacrificando, eo nũero atqʒ ternario vtamur. Et hinc item fieri, vt naturam inſequi volentes, in rerum appellationibꝰ duo appellemus ambo, de tribus aũt primum afferamꝰ oẽ. At corpꝰ, magnitudo tribꝰ detñata hunc in modũ eẽ vĩ. erit igiť pfecta. ¶ Scðõ. Totũ et pfectũ idẽ ſunt, neqʒ ſpẽi diſcrimẽ patiunť, ſʒ rõnis, modi q̃ diſcẽdi. At corpꝰ tota ẽ magnitudo ꝛ oĩs, ẽ. n. ſolũ corpꝰ magnitudo tribꝰ determinata, q̃ oẽs ſunt, ꝛ oĩquaqʒ, oĩfariãqʒ (vt dictum eſt) partibile. Planũ vero ſolũ duobꝰ determinatur, et linea vno, neqʒ oĩquaqʒ ſectionẽ recipiunt, et ſunt continue, ſed vt numerũ magnitudinũ interualloꝝ ſortiunť. Eſt igiť corpus magnitudinum perfecta. ¶ Tertio. Hec magnitudo perfecta ẽ, cui nihil deficit, ꝛ q̃ in aliã nullã tranſit. Sola aũt magnitudinũ corpus eſt hmõi. nã tres dimẽſiones hʒ: dimẽſiones aut plures tribꝰ non ſunt: neqʒ altera relinquitur vlla in quã tranſeat. Linea aũt trãſit in ſupficiẽ, ꝛ ſuperficies in corpus. tranſitus aũt ob defectũ eſt: igitur corpus magnitudinũ perfecta eſt. Et non mõ id, imo vero magnitudinũ preter ipm pfecta eſt nulla. Nã qð perfectũ eſt: vt deficiat ĩpoře eſt: ſʒ oĩno, oĩfariãqʒ eſt. ¶ Tertia. Uniuerſum, perfectũ eẽ neceſſe eſt. Nã vnũquodqʒ particulariũ corporũ perfectũ eſt oẽs eñi dimenſiones habet: que tactu determinata: vnũquodqʒ ad ꝓximũ, vniuerſum conſtituũt vnũ, cuius ea ipſa ſunt partes. Eſt igiť vniuerſum perfectũ, vtpote qð oĩum aliorũ cõplectať perfectiones, dictũ non ab re vniuerſum, q̃ oĩa in ipſo verſenť. qð q̃dẽ an finitũ ſit, an infinitũ, poſtea futura eſt diſcuſſio.

¶ Caput ſecundum.

Caput ſecundũ continet q̃ttuor ſuppoſitiones, vnã cõclõnem: et quinqʒ rationes. Quattuor ſuppoſitiões. ¶ Pria. Oĩa phyſica corpa ſm ſe ipſa ad loca mobilia eẽ. Nã habent in ſeipſis naturã, q̃ eſt motꝰ principiũ ¶ Secunda. Omnẽ motũ ſm locũ (quã lationẽ nuncupamꝰ) aut rectũ: aut circularẽ: aut mixtũ eẽ quorũ duo. rectꝰ et circularis, ſimplices ſunt. Nec ĩmerito quidẽ. nã ſecundũ ſimplices ſumunť magnitudines. Et rectũ eẽ, qui eſt a medio: aut ad mediũ. Qui vero eſt a medio: motũ rectũ ſurſum eẽ: et qui eſt ad mediũ, motũ rectũ deorſum. Et motũ circularẽ eũ eẽ dicimꝰ, qui eſt circa mediũ. ¶ Tertia. Omnẽ ſimplicẽ lationẽ eẽ, et rectã ſurſum: et rectã deorſum. et circularẽ circa mediũ. Sicut eñi corpꝰ perfectũ in tribꝰ conſiſtit, quẽadmodũ pauloante dictũ eſt: ita quoqʒ: et eius motꝰ in tribꝰ euadẽt conſummati. ¶ Quarta. Corporũ ſimpliciũ: vt ignis, aeris, aque, terre motꝰ eẽ ſimplices: et compoſitorũ mixtos: ea tñ accidit ſecundũ ſimplex p̃dominãs moueri. Sunt eñi ſimplicia corpora quorũ ſm locũ, natura mouendi ſolũ vnũ pꝛĩcipiũ eſt: compoſita vero quorũ ſunt plura. ¶ Cõcluſio. Preter q̃ttuor corpa ſimplicia que recto motu nã ferunť, ẽ aliud corpꝰ ſimplex qð ſuapte nã circulari motu agitať. ¶ Prĩo. Qꝛ oĩs motꝰ ſimplex: corpi debeť ſimplici. motꝰ at̃ circularis eſt motꝰ ſimplex. corpori igĩ debetur ſimplici: et non alicui q̃ttuor ſimpliciũ corporũ, que motu recto nã ferunť. nã ſimpliciũ corporũ vt ſm locũ nã ferant, ſolũ vnũ preſto eſt principiũ. ðbetur igiť alteri corpi ſimplici. Eſt igĩ preter q̃ttuor ſimplicia corpa que recto motu nã ferunť, aliud corpꝰ qð ſuapte nã circulo agať. ¶ Secundo. Cuiuſlibʒ corpis ſimplicis vnꝰ eſt ſm nãm motus: et tñ vnꝰ: et motꝰ qui ẽ p̃ter nãm, cõtrariꝰ eſt ei qui eſt ſm nãm: et tantũ vnꝰ vni contrariať: et manifeſtũ eſt motũ circularẽ eẽ. Tunc ſic. motꝰ aliq̃s ẽ circularis: eſt igĩ alicuiꝰ corpis ſimplicis. motus eñi ſimplex, ſimplici debeť corpori. At non ẽ alicuiꝰ q̃ttuor elementorũ, ignis, aeris, aque: aut terre. Nã aut ipſi ſm nãm cõueniret: hoc aũt non. Nã eorũ quodlʒ, alterũ hʒ ſm naturã motũ, ignis et aer motũ ſurſum ſm rectũ, aqua et terra motũ deorſum: et vniꝰ corpis ſimplicis vnꝰ eſt ſm nãm motꝰ: et tñ vnꝰ: neqʒ preter naturã. nã contrariꝰ eẽt ei q̃ illis ſm nãm cõuenit. At vero cuiuſlʒ eorũ motui ſm nãm cõtrariať rectꝰ: ꝛ alius a circulari: vt motui ignis et aeris ſurſum, eorundẽ motꝰ deorſum, et motui aque et terre deorſum. q̃ ſecundũ naturã ẽ motus aque: aut terre ſurſum. Nõ igitur motꝰ circularis contrariať motui ſm nãm alicuiꝰ quattuor elementorũ. nã tñ vnꝰ vni motui poſitꝰ eſt contrariꝰ. Conuenit igĩ corpi ſimplici alteri a q̃ttuor elementis. Et cum non conueniat eidem preter naturã. (nam contrariꝰ eſſet motui eiuſdẽ qui ẽ ſecũdum nãm, qui non niſi circularis eẽt) confectũ ẽ igiť vt eidẽ competat ſecũdũ nãm: et preter corpa ſimplicia motu recto lata: eẽ alterum ſimplex, quod ſuapte natura motu torqueatur circulari. ¶ Tertio. Cõſentaneũ eſſe videtur: motũ natura priorẽ: corporis eſſe natura prioris, motus aũt circularis recto nã prior eſt: fit eñi ſm circulum: rectus aũt ſm rectam: et circulus; vt q̃ ſit vbiqʒ vnus et cui addi non poſſit quicq̃

prior et perfectior recta dignoſcit. que nõ vbiqꝫ vna et cui(vt lubet)addicio fiat.perfectiora aũt,natura priora. Eſt igitur circularis motus, corporis prioris et perfectioris:quam qbꝰ nã cõpetat rectꝰ. Hoc autẽ eẽ oportet alterũ a quattuor elementis:que ſm rectã natura ferunt ignis et aer ſurſum aqua et terra deorſum. Neqꝫ quidẽ mixtorum erit. nã diximus ea moueri ſm predominans elemẽtum. Preter igr̃ quattuor corpa ſimplicia que recto motu nã feruntꝫ: eſt aliud corpus ſimplex qd̃ ſuapte nã circulari motu agitetur. Unde fit vt ſit qdã prior et diuinior corporea ſubſtantia ijs que nos circunſtãt ſubſtãtijs nũc ſurſum,nunc deorſum latis. ¶ Quarto. Omnis motꝰ ſimplex:aut eſt ſm nãm:aut preter naturã ꝛ qd̃ vni preter naturã conuenit:vt igni ferri deorſum:alteri ſm nãm conueniet:vt terre.que ſm nãm fert in imũ. At certũ ẽ motũ circularẽ ſm nãm nulli quattuor elementorũ conuenire. Si igit ipſis cõpeteret. hoc eẽt preter nãm.quare et alteri ſm nãm conueniret. Ponendũ igitur eſt preter ea corpꝰ alterũ ſimplex. cui circularis motꝰ ſm naturã cõpetat. ¶ Quinto. Motus circularis.vnꝰ continuꝰ:et perpetuus(vt in phyſicis oſtenſum eſt)habet. Conuenit igit alicui ſm naturã. Irrationabile pfecto ſtatim apparet motũ iugem ſemper continuũ et ſempiternũ: eſſe p̃ter nãm. namque preter naturam et violẽta,ſunt citiſſime corrupta conſpiciuntur. At vero quod ſemp̃ circunfert ignis eſſe non poteſt quod quam plurimis viſum eſt. Nam ignis circulatio preter naturam cõpeteret:cũ ei ſm naturam is competat:qui eſt a medio ſm rectã q̃re ſempiternꝰ eſſe nõ poſſet. Preter igit q̃ttuor corpora ſimplicia q̃ recto motu natura ferũtur eſt aliud corpus ſimplex quod ſuapte natura circulari motu agat.tanto nobiliorem naturam gerens q̃nto magis ſenſibilibꝰ ſemotũ ſeparatũqꝫ eſt;illis supereminens.

¶ Caput tertium.

TErtium caput continet duas concluſiones. vnum corolariũ ad primã:et quattuor rõnes ad ſecundã ¶ Prima concluſio. Corpus ſimplex quod circũ agi circũqꝫ ferri dictũ eſt neqꝫ graue neqꝫ leue eſt. Nã id graue dicimus:quod ad mediũ ferri natum eſt. ¶ Id leue. quod natũ eſt ferri a medio. Grauiſſimum:qd̃ oĩbus ſubſtat deorſum latis. Leuiſſimũ vero.qd̃ oĩbꝰ superfertur ſurſum latis. Et ſi quid ſurſuꝫ aut deorſum fertur vt leuitatẽ aut grauitatẽ:aut vtrancꝫ habeat neceſſe eſt. Tunc ita nectimꝰ argm̃:Omne graue, aut leue fertur ad mediũ:aut a medio. At corpꝰ qd̃ circũ agitur et circumfert:neqꝫ fert ad mediũ:neqꝫ a medio.nã aut id ſm naturam eſſet:aut preter naturam Non ſm naturam. Nam ei ſm naturam circumferri conuenit:et vnius corpis ſimplicis tm̃ vnꝰ ẽ ſm nãm motꝰ. Neqꝫ etiã p̃ter nãm:q̃r ſi deorſum p̃ter nãꝫ ferret:cum motus preter naturam motui ſecundũ naturam contrariet:et motui deorſum contrarius ſit motus qui euolat in ſublime:ei conueniret ſecundũ naturam in ſublime ferri:quod modo monſtratum ẽ eẽ non poſſe. Et ita ſi ſurſum preter naturã ferretur : ei conueniret ſecundum naturam deorſum:ferri non ẽ igit tale corpus aut leue;aut graue. ¶ Corolarium. Unde fit vt ne vna quidem eius partiũ grauis ſit:aut leuis. Nam corporum ſimpliciũ idem eſt motus totiꝰ et partis.vt totius terre ꝛ glebule terre.eadẽ eñi in toto et partibus ratio eſt. At totum ipſum non graue eſt aut leue.vt dictum eſt igitur neqꝫ eius partiũ vlla. Et ſi que partium detracta eẽt(ſi id poſſibile cõceſſeris)neqꝫ ſurſum neqꝫ deorſum ferretur:natura (vt de toto dictum eſt)neqꝫ natura neqꝫ preter naturam id fieri poſſet. ¶ Secunda itidem rationi cõſentaneum videtur ipſum ingenitum atqꝫ ĩcorruptibile eſſe:non augmentum non detrimẽtũ ſubſtinens. neqꝫ alteratione.vt ſenſibilia ipſa ſubſtinẽt. ¶ Prio. Quia generatio et corruptio inter contraria exiſtunt;et quicq̃d fit.fit ex cũtrario:et quicquid corrũpitur:in contrariuꝫ corrumpitur. At qui illi circumacto corpori nihil eſt contrarium.circulationi enim nullus (vt poſtea per palam euaſurum eſt contrarius eſt motus:eſt igitur ingenitum et incorruptibile. Idqꝫ recte factum eſſe videtur: ipſum in contrarijs ſecretum ſe motumqꝫ eſſe:vt futurum ſit perpes : ingenitum et incorruptibile. Sed ꝙ neqꝫ augmentabile neqꝫ diminuibile ſit;hoc ideo eſt;quia augmentatio fit cognato aliquo aduenie nte:et in materiam reſoluto:et diminutio:aliquo intrinſeco recedente. At tale corpus neqꝫ materiam habet talem ex qua fiat:neqꝫ ab eo fit reſolutio vlla:fit enim per contrarium.igitur neqꝫ augmentabile:neqꝫ diminuibile eſt. Quod ſi neqꝫ generabile;neqꝫ corruptibile:augmẽtabile:aut diminuibile eſt:neqꝫ(vt ſenſibilia.elementa.aĩalia.plante et ſimilia)alterabile eſt. Nam alterationes in illos motus ordinantur: vt in ipſis ſenſibilibus promptum eſt intueri. Eſt igitur id circumlatum corpus ingenitum: incorruptibile:in augmentabile:indiminuibile;pariter et inalterabile:et impaſſibile.vt corpus ſempiternum:et omnium primũ. ¶ Secundo. Quia omnes homines et greci et barbari;et quicunqꝫ de deo exiſtimationem habuerunt aliquã ipſi ſedẽ et locũ attribuerũt celũ qd̃ pbauimꝰ circũagi et circũferri. Signum ẽ igitur vt ipm̃ eſſe perenne:ingenitũ et incorruptibile: vt imortali et incorruptibili imortale ꝛ incorruptibile eſſet aptatũ. ¶ Tertio. Quia ex ijs que ex preterito tempore ſucceſſione quadam poſteris memoria prodita ſunt.nihil mutatũ in toto preterito tempore comperimus: neqꝫ ſm totũ neqꝫ ſm eius partem vllã hoc : iterum ſignũ ẽ:et fidem facit ipſum ingenitum et incorruptibile eſſe. ¶ Quarto. Antiqui ipſum ethera vt ſempiterno tempore currens : et ſumma loca occupans nuncupauerunt.quemadmodum et aliorum complures hoc noſtro euo ponimus. Neqꝫ enim ſemel neque bis putare oportet:ſed infinities ad nos eaſdem peruenire opiniones. Anaxagoras autem hoc nomie male vſus.ethera pro igne ponebat.

¶ Caput Quartum.

QUartum caput cõtinet ſex cõclõnes. ¶ Prima. Motui circulari motus rectus minime abit ꝯtrariꝰ Nam motui recto , vt motui ſurſum, cõtrariꝰ eſt aliꝰ motꝰ rectꝰ, vt motus deorſum:q̃r eoꝝ loca ad inuicem ſunt contraria. Sunt.n.ſurſum et deorſum,locoꝝ dñie et cõtrarietates.igit motus circularis motui recto minime eſt cõtrarius. Poſitus eſt.n.tm̃ vnus motꝰ vni motui abire cõtrarius. ¶ Secũda. Motus diuerſorũ ſemicirculoꝝ ab eiſdẽ ſignis verſus eadẽ,vt ab a verſus b,non ſunt ad inuicem contrarij. Nã,hi infiniti eſſe p̃nt et qua rõne vnũ vni cõtrariũ poſueris , et reliquoꝝ quemlibet. At tm̃ vnꝰ vni ponitur cõtrariꝰ non igit ſunt cõtrarij. ¶ Tertia. Motꝰ itidẽ diuerſoꝝ ſemicirculoꝝ oppoſito mõ facti,vt de a in b,ꝛ de b in a,ad inuicem non ſunt cõtrarij. ¶ Eadẽ cũ ſuperiori rõne. Nã hi infiniti eſſe p̃nt.neqꝫ idẽ ſubit iudiciũ cũ motu recto qui ẽ de a in b,motui recto de b ĩ a contrario. Nã hi recti determinati,finitiqꝫ ſunt. Circulares aũt(vt dictũ eſt)indeterminati,infinitiqꝫ eẽ p̃nt. ¶ Quarta. Motus eiuſdẽ ſemicirculi ediuerſo facti, vt vnus ab.a.in.b.alter vero ex.b . in. a .ad inuicẽ non ſunt cõtrarij. ¶ Nã diffinita ſunt ſcd̃m locũ cõtraria que ſcd̃m rectitudinem plurimũ diſtãt: motus aũt ſemicirculi a.c.b.et b.c.a nõ plurimũ ſcd̃ꝫ rectitudinẽ diſtant : nõ ſunt igit contrarij : quare et minus erunt ij qui ex eadẽ parte in idẽ ſumunt ſemicirculi : vt motus.a.b.c.et motꝰ alter.a.c.b.ad inuicẽ contrarij. ¶ Quinta. Motus eiuſdẽ circuli ſcd̃m eius diuerſos ſemicirculos ſumpti, contrarij nõ ſunt ¶ Nã ſi ſumant hoc pacto motus ab.a. in.b.qui eſt.a c.b.et motꝰ qui ẽ.a.b.in.a.q̃ eſt.b.n.a. contrarij eſſe nequeunt:vnus eñi et cõtinuus eẽ poſſunt : motꝰ aũt contrarij in cõtrarios abeunt terminos. Neqꝫ cõtrarij erunt ſumpti ab.a.in .b.a.c.b.et ab.a.in.b.a n.b. ſunt eñi ab eodẽ in idẽ:et non ſm rectitudinis diſtantiã ſumpti. Motꝰ aũt cõtrarij ex ꝯtrariis t̃mis ĩ t̃mos ſm rectitudinis diſtantiã abeunt cõtrarios. ¶ Sexta. Totius circuli motus totius eiuſdem aut alteriꝰ motui non euadit cõtrarius. ¶ Alteriꝰ quidem non erit. Nã ſi infiniti eẽnt,et ĩfinitis eũdẽ eſſe oporteret cõtrariũ. Neqꝫ eiuſdem:vt motus.a.c.b.a.motui. a. c.b.a. Nã ſunt ab eodem in idẽ,et conſimiles:aut vt a.c.b.a.motui.a.n.b.a.qui vident ediuerſo facti Nã iterũ ſunt ab eodem in idẽ:contrarij aũt motꝰ ex cõtrarijs t̃mis in t̃mos cõtrarios. Quos ſi pertinaciter defendis contrarios:aut ſimul erunt in circulo.a. c . b.hoc aũt non. Nã contrarij ſiĩſtare non poſſunt:aut in diuerſis circulis,et tunc aut aduenient eq̃ fortes, et ſic ſe impedient, et neutro mouebit mobile. Aut dominabit,ſuperabitqꝫ alter eorũ:et ſic ſemper vnũ mouebit mobile:et nunq̃ alterum: fruſtra igit poni tur is quo mobile nunq̃ mouebit:eſſe huic quo iugiter ſempiter neqꝫ mouetur : contrarius:vt profecto fruſtra eẽt calceamentũ,cuiꝰ nunq̃ futura ſit calceatio. Deꝰ aũt et nã nihil faciũt fruſtra:cu aſit igr̃(vt arbitror)ꝓſpicuũ motui circulari nullũ motuũ eẽ ꝯriũ

¶ Caput quintum.

QUintũ caput cõtinet tres concluſiones,tres ratiões ad primã: et ſex ad tertiã. ¶ Prima concluſio. Conueniens eſt diſſerere an corpus ĩfinitum ſit aliqd̃(quemadmodũ quã plurimis viſum eſt)an id q̃dẽ impoſſibile ſit. ¶ Prio. Q̃r aliquod corpus infinitũ ſtatuere,aut nõ ſtatuere multũ a cõtemplatione veritatis diſtorq̃t ꝛ nõ parũ:imo in totum ſic eſſe,aut non eſſe, ad veritatẽ percipiendã videt referre. Expedit igitur,an ſit,an non ſit corpus infinitũ aliqd̃,diſquirere ¶ Secundo. Q̃r infinitũ eſſe,et infinitum non eſſe: eſt et fuit principiũ cõtradicendũ pene et diſſentiendi omnibus et omnium qui de vniuerſa determinauerunt natura : et adhuc erit,niſi preſto , perſpectaqꝫ veritate:eſt igit id diſcutere cõueniens. ¶ Tertia. Id certe in natura diſcutiendũ eſt , qd̃ indiſcuſſum multos circa nature principia aggenerat errores . Qui eñi parum.a.veritate digredit , tandem ſi longe progrediat , decies milies a veritate magis fiet alienus ; vt qui minimã aſſerit magnitudinẽ , maximã mathematicarũ cõtemplationũ aufert partem . Cauſa huius eſt , q̃r principium vi quã magnitudine maius eſt:et idcirco qd̃ in principio eſt modicum:in fine euadit vel ꝙ maximũ. At vero id an ſit infinitũ: an non ſit,indiſcuſſum, multos i ph̃ia relinquit errores:habet eñi infinitũ principij rationẽ: conueniens eſt itaqꝫ diſcutere an corpus infinitũ ſit aliqd̃ , vt dixerunt:an hoc quidem impoſſibile ſit. ¶ Secunda. Nullum corpus neqꝫ ſimplex neqꝫ compoſitum ſtatuendum eſt infinitum. ¶ Compoſitum quidem : quia quod ex magnitudine et multitudine finitis conſtat compoſitum,finitum eſt,tantum enim eſt , ex quãtis et ipſum eſt compoſitum. At compoſitum omne ex magnitudine et multitudine finitis euadit compoſitum,vt paulo latius oſtendemus:eſt igitur compoſitum omne finitũ. Quod vero nõ ſit ſenſibile ſimplex infinitum,ex quo compoſitum conſtitui poſſit : paulo poſt reddemus manifeſtum,prius id de corpore primo circulo agitato eſſe nõ poſſe oſtendentes. ¶ Tertia. Nullum corpus circulariter motum , infinitum eſſe poteſt. ¶ Primo:quia infinite erunt linee a centro egredientes,et in centro angulũ conſtituentes: et earum infinita diſtantia;finitaꝝ eniꝫ ſemper diſtãtia finita eſt:infinitarum vero infinita. Dico infinitã: quia nulla vnquã intercipi magnitudo poſſit : ſemp̃ quantitatem accipiendo que lineas aſſequatur et tãgat:ꝙ ſi diſtantia earum ad inuicem eſt infinita, ipſuꝫ corpus circunferri circũuoluiqꝫ non poteſt. Nam infinitum pertranſiri nullo pacto poteſt. At prius oſtẽſum eſt aliquod corpus circulariter moueri:idqꝫ de celo ſenſu exploratum habemus : non ẽ igitur quod circunferatur corpus infinitum. Et certe quemadmodum numerum diceremus infinitum , ꝙ quocũqꝫ accepto maior ſuper ſit accipiendus:vt non ſit maximus:ita et illa intercapedo : et duarum linearum diſtantia,ꝙ ſemper ĩter eas,quacunqꝫ accepta, ſuper ſit magnitudo maior accipienda: vt non ſi maxima, recte poſita eſt infinita. ¶ Secũdo. Si a tempore finito tempus auferas finitum:reliquum finitum eſt : et ſi tempus motus,habet principium,et motus : et que fertur magnitudo:conſimiliter enim hec,vt finita aut infinita ſunt:ſeſe habere oſtenſum eſt. At qui omne tempus quo circulo vertitur corpus (quod et celum dicimus)finitum eſt : igitur et motus , et que fertur magnitudo;vt finita ſint neceſſe eſt:et tempus quo fertur,et motus,et magnitudo pariter habeant principium. Sed vt manifeſtius huiuſce rei percipiamus in cõmodum:ſit.c.b.d.corpus circulo (quẽadmodum celum videmus) agitatum, infinitum: ſi poſſibile eſt:a cuiꝰ centro a:egrediatur linea:c verſus infinita:ſitqꝫ extra centrũ c b d f equidiſtãs:q̃ſcens ꝛ pariter infinita:quia corpꝰ.c.b.d.circulo agitatũ ſuũ perficit motũ. abſcindit lineã e b d f aliquo tp̃e motus. At q̃r totũ tp̃s quo cõplet motum finitũ ẽ vt ſenſu vel ꝙ cognitiſſimũ eſt:tp̃s quo abſcindet p̃tranſitqꝫ lineã e b.d.f.infinitã a tempore finito abſciſſum:finitũ eſt abitur igitur infinitum tp̃e finito : qd̃ ẽ impl'e. Si igit ipm̃ infinitũ eẽt et mundꝰ infinitꝰ:nullo pacto circũferri circũqꝫ volui poſſet:cuiꝰ oppoſitũ p ſe cognitũ eſt. ¶ Tertio. Si magnitudo iuxta magnitudinẽ lata fuerit,hec eodẽ tp̃e ſe abſoluunt, que ſi in contrariũ late fuerint, velocius.altera vero quieſcente,et altera eq̃li velocitate , vt cũ contra nitantur, tardius. Si igitur corpus circulo actum eſſet infinitum:tempore finito abiret,finitum circulũ circa centrũ deſcriptũ;quia toto tp̃e motꝰ abiret

abſoluere𝔱 igr̄ ab codē ī eodē tpe, infinitū. ſ. a finito ⁊ tpe finito: qꝺ ī phyſicis īpoſſe eē demōſtratū ē. Et nihil refert an īfinitū moueri: et finitū q̄ſcere intelligas: aut finitū moueri: et infinitū eē vt quieſcēs: aut cōtra latū. ¶ Quarto. Lineā cuiꝰ ē finis et tēs: infinitā eē īpoſſe eſt: et ſupficiē, et corpꝰ. At oē figuratū vt ſphera, circulꝰ, tetragonꝰ, finē hꝫ ⁊ tēm. qꝺ. n. determinat nuſq̄, neqꝫ ſphera circulꝰ, tetragonꝰ: aut aliqd taliū (vt neqꝫ pedale infinitū) eē pōt. Qꝺ ſi non pōt circulꝰ vllꝰ eē infinitꝰ: neqꝫ qꝺ circulariter agitat. Nā circularis motꝰ is eſt, qui ſcꝺm circulū (vt dictum eſt) ſumit. corpus igit circulo agitatū, infinitum eē non pōt. ¶ Quinto. A centro circuli c intelligat ex vtraqꝫ pte infinita linea. a. b. quieſcens. intelligaturqꝫ itidem altera quieſcens ſupra. a. b. infinitam, que ſit. d. f. Intelligat rurſus tertia linea. c. d. ſurſum erecta ſecans cōtinue. e. f. ad circularis corporis motū, b, verſus mota. Tūc ſic. corpꝰ circulare ſuū motū abſoluere et cōplere nequit, niſi linea. c. d. alio et alio lineā rectā. e. f. ſecando: vt priꝰ in. g. deinde ī. h. hinc ī ſigno. i. totā rectā abſoluat. At hoc īpoſſibile eſt tpe finito. Non igit corpus circulariter motum, ſuū cōplet motum tpe finito: qꝺ falſum eſt: aut ſpacium ſcꝺm rectū infinitū abibitur: qꝺ iterū īpoſſibile eſt. Non igitur corpus circulariter motū: infinitum eſſe pōt. ¶ Sexto. Tps quo quod circulariter fertur, circumuoluitur, finitū eſt: igit et magnitudo pertranſita, ſunt. n. equalia: ita vt medietati tēporis medietas reſpondeat tranſiti, et totum toti: qꝺ igit circunfert, infinitū eſſe non poſſe, ex his quā manifeſtiſſimū euaſit

¶ Caput ſextum.

Sextum caput ꝯtinet duas cōcluſiones, et duas rationes ad priā ¶ Prima cōcluſio. Nullū corpus ſenſibile ſimplex īfinitū ē. ¶ Hoc nuper demonſtrandū relictū erat: qꝺ oſtendimꝰ. ¶ Prīo, Qꝛ nullum corpꝰ aut a. medio aut ad mediuꝫ latū, infinitū eſt, oē aūt ſenſibile ſimplex, aut. a. medio aut ad mediū latū eſt; nullū tale igit infinitū. Qꝺ vero nullū corpus, a, medio aut ad mediū latū, infinitū ſit, hinc liquet, qꝛ lationes. a. medio, et ad mediū: adinuicē contrarie ſunt contrarie ꝟo in contraria abeunt loca. Et ſi cōtrariorū vnū determinatū eſt: determinatū erit et reliquū. At cōtrarioꝝ vnū, vt mediū, determinatū ē quo vnūquodqꝫ grauiū feratur: non eñ contingit medio longius pertrāſire: igit et reliquū determinatū eſt. Nullum igitur tale: infinitū, determinatis eñ extremis quicq̄ infinitū eſſe īpoſſibile eſt. Qꝺ ſi extrema ſint determinata, media determinata eē neceſſe eſt, alioqui determinatis extremis intercluſū interceptūqꝫ eſſet infinitū, et infinitus in mediomotus cōtingeret qꝺ īpoſſibile eſt. Secūdo. Quia cū oē ſenſibile ſimplex leue ſit, aut graue: ſi aliqꝺ tale īfinitū ponas: infinitā aut leuitatē aut grauitatem habere cōcedas oportet: qꝺ ſic oſtendo. Sit. a. graue aliquod corpꝰ ſimplex infinitū, ſi poſſibile eſt, b, graue finituꝫ. Ex. a capio grauitatē finitam quālibet: vt ſcꝺm magnitudinē. a. e. que qꝛ ſit finita et grauitas. b. finita, totiēs poterit ſumi, vt totā grauitatē corporis. b. finiti menſuret: vt exēpli cauſa ſit. b. decupla: ſumo decē ptes ī finiti. a. parti. a. e. equales. q̄ equā cum. b. retinebūt grauitatem: et cū ſemp ſumendo partes tantas non cōtingat deficere. a. infinitā cōtinebit grauitatem: qꝺ erat oſtendendū. Neqꝫ refert illas grauitates cōmenſuratas eē, aut incōmenſuratas: itidem eñ accidet quod volumus. Qꝺ ſi iterum poſueris grauitatis finite, alia ſubibis īcōmoda, finiti et infiniti equā eſſe grauitatem, immo et finiti maiorem. Nam videmus in finitis in maiori magnitudine maiorem geri grauitatē: vt ī dupla duplā, ⁊ ita deinceps. ſi itaqꝫ ſit finita. ſit dupla magnitudini b. ſumo b et c duplā, finitā, equā ſeruantem grauitatē. ꝙ ſi ſumis b d corpus finitum, maiorē corpore infinito retinebit grauitatē eſſet igit infinita grauitas, et ꝯſilr in infinito leui infinita leuitas. At vero infinitam aut leuitatem aut grauitatē eſſe impoſſibile eſt: qꝛ cū grauitas aliquāto tpe ⁊ aliquanto mouet ſpacio, dupla idem eodem ſpacio mouet in tpe ſubduplo: et ita ſemp, vt quēadmodū grauitas creſcat, decreſcat tps, ⁊ minus fiat. Et cū oī ꝓportione grauitas infinita finite grauitatꝫ vim ſuperet motrice, oporteatqꝫ mobile, mouentiuꝫ virtutū excellentias et ꝓportiones ſequi: ꝑfecto in non tpe aut minimo (nullū aūt minimū) mouebit: vt q̄ oēm mouēdi ꝓportionē excedēs, nulla ꝓportiōe moueat. qꝺ impoſſe eſt. nulla ſiquidē infiniti ad finituꝫ ꝓportio eſt. Qꝺ ſi cōtēdas in tpe moueri, accidet grauitatē finitā ⁊ infinitam equali tpe mouere: qꝺ ē impoſſibile. Eſto. n. grauitas infinita a: b finita, qꝛ vtraqꝫ in tpe mouet, ad inuicē mouēdi ꝓportionē hñt: vt ſit a dupla (quācūqꝫ aliā dederis, idē valeat) ſumo b et c duple grauitatis ad b, q̄ duplā mouēdi ad b ſeruat ꝓportionē: equalr igit cū a mouebit: quecunqꝫ enim ad idem eandem ſeruant ꝓportionē, illa vt eq̄lem inter ſe habeant neceſſe eſt. et non modo hoc, verum ſi b d finitam grauitateꝫ ſumeres, b d finita mouendi virtus infinitam a mouendi virtutem excederet, et in minori tpe moueret. que ſi impoſſibilia ſunt manifeſtum eſt infinitum ſenſibile corpus eſſe nō poſſe. Sed id mentem in dubium trahere poſſet, an plures ſint mundi an mundus vnus infinitus. nam ipſuꝫ aut finitum eſſe aut infinitum neceſſe eſt. ¶ Secūda cōclō. Mundus non eſt infinitus. Iuxta ea que priꝰ allata ſunt, prompta eſt huius rei demonſtratio. Nā aut eſſet ſimiliariū ptiū, aut diſſimiliū. Nō ſimiliariū. nam oē tale ſimplex eſt, cui debetur vnus motus, aut circularis, aut rectus. Modo vero oſtenſum ē nullū neqꝫ circulo neqꝫ recto actū, eſſe poſſe infinitū: nō ē igit ſimiliariū partiuꝫ. Neqꝫ quidē diſſimiliū. nā aut eſſet ex ſpecie infinitis, aut finitis. non infinitis. nam ſimplices motꝰ ſpē finiti ſunt. igit ⁊ ſimplicia corpora ſpēi diſcrimen habentia, finita ſunt. Cuiuſlibet. n. corporis ſimplicis vnꝰ eſt motus ſimplex. Neqꝫ ex finitis erit. nā aut eoꝝ oīa, aut eoꝝ vnū, infinitum eſſe oporteret: vt ignem. acrē, aquā, aut terrā, hoc āt eē non pōt. Primo, qꝛ aut leuitas aut grauitas daret infinita: q̄ infinita dari nō poſſe, monſtratū eſt. Scꝺo qꝛ loca oporteret eſſe infinita. Tertio: qꝛ motꝰ eēnt infiniti: et neqꝫ ferrent ſurſum, neqꝫ deorſum. Qꝺ. n factum eſſe non cōtingit, impoſſe eſt fieri: et in quali: et quanto: et vbi: vt qꝺ factum eſſe non pōt album: vt albefiat impoſſe eſt. Et qꝺ cubitale factum eſſe nō contingit, impoſſe eſt cubitale fieri. et qꝺ impoſſe eſt peruenire in egyptū, ꝑficiſci in egyptū haudquaq̄ valebit vnq̄. Itaqꝫ qꝺ ſurſum aut deorſum eē nō pōt ſurſum aut deorſuꝫ feretur nunq̄. Quarto, quia aut tale infinitum moueretur ꝯm naturaꝫ, aut preter naturam. Si preter naturam: ergo alius eſſet locus, in quem ꝯm naturā ferretur. Hoc autem impoſſibile. Mundus igit infinitꝰ eſſe non poteſt.

¶ Caput ſeptimum.

Septimum caput continet quattuor concluſiones: et vnum corolarium poſt quartā. ¶ Prima concluſio. Infinitum a finito pati impoſſibile ē. ¶ Sit a mobile infinitum: quod patiatur (ſi fieri poteſt.) et moueat a mouente finito. b. in tempore. c. ſitqꝫ. d. pars virtutis mouentis. b. Que qꝛ minor eſt q̄. b. mouebit mobile minus q̄. a. in tempore. c. ſit illud. e. capio partē finitam infiniti. a. equalem. e. que ſit a. f. qꝛ igitur potentie. d. finite ad. b. potentiam finitam eſt proportio. b. finita potentia maior mouebit. a. f. equale. e. in minori tpe q̄. c. Mouet eniꝫ equale, idem in eodem tpe: et maius: idem in minori et minus in maiori: vt ſi duplū in duplo: et ita ſecundū analogiā. Quicq̄d igitur. b. in tpe. c. mouebit ꝓportioneꝫ ad partem finitā. a. f. ⁊ mobile equale. e. ſeruabit. Infiniti aūt ad finitum nulla cadit proportio mouebit igit ſolū finitū in tpe. c. Si eñ d ſit ad. b. in aliq̄ proportione: vt ſubtripla: intelligo a potentiam duplā ad. d. que mouebit mobile duplex ad. e. et ſimiliter a. f. vt. a. g. in tpe. c. Intelligo deinde triplā: que ſit i que quia tripla ad. d. mouebit mobile triplum. e. et ſimpliciter parti finite. a. f. vt. a. k. in tpe. c. Manifeſtū ē eñ triplū finitum eē: alioq̄ infiniti ad finitū proportionē dabis: et infinitū finiti triplum facies: quod impoſſibile eſt. At cum. i. tripla ſit ad. d. et ſimiliter. b. prima virtꝰ ad d tripla. b. virtus equalis eſt potentie. i. quare in eodem tempore mouebit. a. k Quod ſi mouet infinitū in tempore. c. in eodem tempore mouet finitū et infinitū qꝺ eſt impoſſibile. ¶ Secunda. Neqꝫ finitum patietur ab infinito tempore finito. Hec ē cōuerſa precedentis. Sit. a. infinita virtus: que moueat. b. finitum mobile finito tpe. c. ſi fieri poteſt. Capio quācūqꝫ partem finitam libuerit infinite virtutis. a vt. a. f. que moueat minus quodcūqꝫ quam. b. in tempore. c. manifeſtum eſt oportere eā minus mouere: vt e. Et cum vtrūqꝫ ſit finitū: habet e ad b aliquā ꝓportionē: vt exēpli cauſa ſit b triplū: capio virtutis infinite partē finitā. a. g. duplā parti. a. f. que quia dupla mouebit duplū mobile, vt. h. in eodem tpe: et ps tripla: vt a. k. mobile triplū vt. i. in eodem tpe: et ita ſemper ſecundū analogiā et ꝓportionē. quare et a k mouebit. b. equale mobili. i. ī eodē tempore. c. Et cū tota virtꝰ. a. ad. a. k. nullam habeat proportionē: non mouebit. b. in tempore. c. imo neqꝫ in tpe quod ē poſiti oppoſitū: aut infinita virtus et virtus finita idem mobile et eodem tpe mouebunt. quod eſt impoſſibile. ¶ Tertia. Infinitum ab infinito aliquo tpe nō patietur. Sit. a. vnū infinitū: et. b. alterū qꝺ patiat ab a. in tpe. c. patiaturqꝫ. b. pars quecūqꝫ ab. a. vt. b. d. in minori tpe vt. e. Suppoſuimus eñ maius in minori tpe mouere minus. Quia tpis. c. finiti ad totū tempus eſt proportio, a. mouebit maius. b. d. vt b f in tempore maiore: et iterū mouebit maius in maiore: quare tandē deuenietur: vt partē aliquā acceptā finitā in tpe. c. moueat in quo mouet et. b. et finitū et infinitum in eodem tpe ab eodeꝫ patiet quod eſt impoſſe. ¶ Quarta. Infinitū aliquo tpe nō mouebit infinitū Nō finito. nā īfinitū patere𝔱 ab īfinito tpe finito: qꝺ eē non pōt: neqꝫ tpe infinito: qꝛ infinitū tps finē nō habet: et in tempore finito rurſum aliquid moueret: qꝺ ſi dixeris eſſe finitū. oppoſitū eſt ſecunde. ſi vero infinitū, oppoſitū tertie. Si nihil mouere aliquo vllo tempore finito dixeris: et tpe infinito continue quieſcet. ¶ Corolariū: ex his iterū manifeſtum eſt nullū ſenſibile corpus eſſe infinitum. ¶ Primo qꝛ oē corpꝰ ſenſibile virtutē habet actiuam et paſſiuā. Neqꝫ quidē extra celū eſt infinitū. nominant eñ intra et extra. locum. extra celū aūt nō eſt locus: neqꝫ tps: neqꝫ corpus circulariter motū. nā moue𝔱 circa mediū. Infiniti aūt nō eſt mediū. neqꝫ ꝯm rectū motū: qꝛ locū ad quem ferretur: infinitū eē oporteret. Qꝺ ſi ferre𝔱 preter naturā: eſſet ei aſſignandus locꝰ infinitꝰ ſui motꝰ ꝯm naturā: et virtutē eius motiuā oporteret eſſe infinitā. Infiniti eñ vis (vt finita finiti) infinita eſt. Et id a quo preter naturā moue𝔱: eſſe oporteret infinitū: ⁊ pāſſa eē infinita: aut infinitū pati a finito. q̄ īpoſſibilia eē pmanifeſta ſunt. Qꝺ ſi dixeris ipm a ſeipſo moueri: ne pāſſa eē īfinita ꝯcedas: erit igr̄ īfinitū aīal. ē. n. id aīalibꝰ ꝓpriū. Sꝫ quomodo erit infinitum animal. ¶ Neqꝫ. Democriti ⁊ Leucippi determīatio approbanda eſt: infinitas ſimilares atomos poſitione et ſitu diſcriminatas: interſtite vacuo infinitum conflare Primo: quia eas atomos dicunt eſſe eiuſdem nature vt ſi aurum in fruſtula dirimatur auri quelibet pars diuiſa cuilibet alteri eadē eſt: quare oēs ille ad totiꝰ locuꝫ ferrentur: vt quo fertur ignis ⁊ ignis ſcintilla: et quo terra, et terre glebula: hoc autē impoſſibile. Secundo: qꝛ ſi vna atomoruꝫ fuerit leuis: et vnaq̄qꝫ reliquarum: quare nihil erit graue ſimpliciter. Ponunt eī ex illis atomis omnia conflari, et originem ducere: hoc autem falſum. Tertio: quia oīa ferrētur ſurſum: aut oīa deorſum, ꝙ ſi ſurſum mouerentur a medio: ſi deorſum: ad medium. Infiniti aūt non eſt medium: qꝛ vbi medium fuerit: et extremum cōperiri neceſſe eſt. Quarto: qꝛ nullus erit locus quo moueatur. Nam aut moueretur natura: aut preter naturam: quibus motibus determinata ſunt loca: eēt igitur immobile. Quod ſi dicas moueri preter naturā: erit alterum cui is motus ſcꝺm naturam conueniet. hoc eñ in omnibus inductione compertum eſt. Qꝺ ſi ita fuerit, omnia leuia dicere non poteris: neqꝫ oīa grauia, neqꝫ illud infinitum ex ſimilaribus, eiuſdēqꝫ nature atomis eſſe conflatum. Sed quod nullum ſit corpus infinitum, ſatis arbitror oſtenſum.

¶ Caput octauū.

Octauū caput cōtinet tres ſuppōnes, tres ꝯclōnes, duas rōnes ad primā. tres ad ſecundā: et triū cauilloꝝ remotiones. ¶ Tres ſuppōes. ¶ Prima oīa phyſica corpora moueri et quieſcere ꝯm naturā, violenter, et preter naturā. ¶ Secunda. ¶ In quo loco natura quieſcūt, in illum locū naturalr̄ ferri: et in quo violenter quieſcūt, in illū violenter ferri. ¶ Tertia. Si alicui latio aliqua violenta eſt: q̄ ꝯm naturā eidē conuenit, violente lationi cōtraria ē: vt lationi terre ſurſum violente, cōtraria eſt latio deorſum terre, ipi ꝯꝫ naturam ꝯueniēs. ¶ Pria ꝯclō. Si plures ſint mūdi eos ex cōſimilis nature corporibꝰ exiſtere, et ea eandē vim mouēdi obſeruare neceſſe ē: vt ignis ⁊ ignis, terra et terra, et intermedia. ¶ Prīo. Quia ſi ex equiuocis et natura diuerſis conſtarēt, mūdꝰ de illis non niſi equiuoce dicere𝔱. conſtarent igit ex conſilibus nature corporibus. Qꝺ ſi ita eſſet: et illa corpora nata eſſent moueri, hec a medio, hec ad mediū, hec vero circa mediū. qꝺ eſt mouendi vim naturāqꝫ eandē ſeruare. ¶ Secundo: Quia motus determinati ⁊ finiti

ſunt.nã aut ſm rectũ,aut circulũ ſumptos,aut mixtos eſſe oportere priꝰ dictũ eſt,et vnius corporis ſimplicis vnũ ſimplicẽ motũ eſſe. Quare ſi qdẽ illic elementa eſſent eadẽ,et motus idẽ. ¶Secunda cõclõ. Non ſunt plures mundi. ¶Primo, qr terra vniꝰ mundi nata eſſet moueri ad terrã alteriꝰ mundi,⁊ ignis ad ignẽ. Ad quẽcũqꝫ enĩ locũ ſimpliciũ aliquid natũ eſt moueri,et quodlibet alterũ cõgenee cõſiliſqꝫ nature ad eundẽ moueri natũ eſſe neceſſe ẽ. At terraꝫ vniꝰ ad alteriꝰ terrã,et ignẽ ad ignẽ moueri natũ eẽ, impõle ẽ.nã terra ſurſum ferretur in ꝓprio mũdo,⁊ ignis deorſuꝫ:et terra a medio lata,ad alterã terrã natura moueret. In quo enĩ loco natura quieſceret, et in eundẽ natura ferret. Itidẽ ⁊ ignis ꝑ mediũ ad alteriꝰ mundi ignẽ euolaret.qđ ſtatiꝫ impõe cognoſcit. Non igit ſunt plures mundi. ¶Scđo. Unꝰ ẽ primꝰ motus ſempiternꝰ,et eternus,igit et vnũ primũ celũ,et vnus mũdꝰ. Si vero plures mũdos dederis, in ỹ neqꝫ primũ eẽ opꝫ.qđ eẽ nequit. ¶Tertio. Tria ſunt loca triũ ſenſibiliũ elemẽtoꝝ. Primꝰ ẽ ſubſidẽs et infimus,ſecundus ſummꝰ et extremꝰ,tertiꝰ horuꝫ medius.qđ ſuperfert oĩbꝰ,vt ignis,eſt in ſummo.qđ ceteris ſubſidet,ẽ in imo.qđ vero medio mõ fert, vt aqua,vt aer,mediũ obtinet locũ. Et preter hec loca non ẽ ſenſibiliũ locus.nam neqꝫ ſm naturaꝫ,neqꝫ preter naturam illuc ferrentur.eſt igitur tm̃ vnꝰ mũdꝰ. ¶Tres cauillorum remotiones. Si dixeris primo illa ſimplicia corpora propter nimiam diſtantiam diuerſam participare naturam. Hoc irrationabile eſt Nam diſtãtia non facit nature diuerſitatẽ. ¶Secũdo. Omnes motꝰ vi quadam motis conuenire:quare non erit terra vniꝰ nata ad alteriꝰ terram ferri. Hoc impoſſibile eſt:qr motus vi quadã ⁊ preter naturam factus,obnoxius et contrarius eſt motui non vi ſed ſecundũ naturã facto. ¶Tertio:Terram vnius et terrã alterius numero differre:iõ non oportere eas natas eſſe ad eundem locũ numero ferri. Eſto numero differant,ſpeciei tamẽ in differentiã habẽt: nec ideo ꝙ diuerſe nũero ſint, hoc impedit eaſdem ad eũdem numero locum ferri natas eſſe. Quod ſi ita eſt,ſtatim rationi conſentaneũ apparet tantũ vnã terram eſſe:quia finita trãſmutatio terminos vnde motus et ad quem proficiſcitur,ſpecie habet diuerſos.vt quod augmentat,terminũ vnde motꝰ,paruitatẽ:quo vero proficiſcit,amplitudinẽ.qđ minuitur contra quod alteratur,contraria,vt ſanatio terminũ vnde venit,egritudinẽ,quo tendit ſanitatẽ,quare et quod fertur vt terra ex terra ad terram non feratur.et ignis ex igne ad ignem. Et ſi inſtas de celi tranſmutatione que eſt ex eodẽ in idem hanc tranſmutationem quodã modo diximus infinitam:et quodammodo eſſe ex oppoſitis:et ad oppoſita,cum conſideras eam accipi ſecundum diametros. cum vero ſecundum totum accipias,non ita fit. ¶Tertia concluſio. Rerum ſenſibiliũ loca finita et determinata eſſe neceſſe eſt. ¶Nam quãto terra medio ꝓpinquior fuerit,tanto velociore motu eam ruere videmus, et ignẽ velociore motu ferri,quanto loco qui ſurſum eſt,vicinior efficit. Si igitur ſine termino concitaretur ferreturqꝫ,motus infinita ſuccreſceret velocitas quare intelligenda tandem eſſet infinita et leuitas: et grauitas;quod eſt impõe.alioqui in infinitũ creſcere haud quaquã intelligi poſſet. Sunt igit ſenſibilium loca et finita et determinata.

¶Caput nonum.

NOnum caput cõtinet tres concluſiones,vnam inſtantiam, eius ſolutionẽ:et tres modos celi poſt primam , et duo corolaria poſt tertiam. ¶Prima cõcluſio. Non mõ non ſunt plures mundi:ſed,et plures fieri impoſſibile eſt. ¶Nam vnus mundꝰ eſt ingenitꝰ:⁊ eternus. Eſt enĩ vnus primus motus ſempiternus:⁊ eternus.non igitur fieri poſſunt plures mundi. Inſtãtia omnium natura et arte conſtantiũ alia eſt forma ſm ſe:et forma materie mixta:vt alia ſphera:et ſphera aurea:alius circulus,et circulus ligneus. Finiẽtes enĩ ſpheram aut circulum:aureum aut ligneum ſumimus nunquam:vt que ad eius ſubſtãtiam nõ pertineant;tamet ſi idem ſit in ſphera,et ſphera aurea: neqꝫ intelligere:neqꝫ ſumere quicquã aliud preter ſingulare poſſimꝰ. Nihilominꝰ circulꝰ et hic circulꝰ, rõne duo ſunt circulꝰ:vt ſpẽs hic circulꝰ ſpẽs ĩ materia et ſingulare. Tunc ita ducũt argumentum. Celũ eſt ſenſibile:eſt igitur aliud celum:et hoc celũ,et celum ſpecies et forma eſt:et hoc celum forma in materia. At quorũcũqꝫ ſenſibilium ſpecies eſt, aut forma aliqua.plura ſunt aut facta eſſe contingũt ſingularia,ſiue ſpecies ideas quaſdam (vt poſuerunt aliqui)poſueris ſeiunctas atqꝫ ſeparatas;ſiue re ipſa a ſingularibus non abiunxeris:ſed ipſo eſſe et ratione ſic eſſe oporꝫ. Sic enĩ in omnibus quorum forma in materia eſt.promptũ eſt videre plurima et pene infinita eiuſdem ſpeciei entia. Sunt igitur plures celi:aut eſſe poſſunt,et plures mundi aut eſſe poſſunt. Quod ſi ſimul non ſint : et eſſe poſſint , fieri poſſunt. ¶Reſponſio. Id verum ſit celum eſſe ſenſibile:et alterum eſſe celũ:et hoc celum:vt ſpecies,⁊ ſpecies in materia:non tamen ex hoc plures mundos eẽ aut eẽ poſſe conficiunt. Nam falſo aſſumunt,quorumcumqꝫ ſenſibiliũ ſpecies ſit aut forma plura eẽ aut, facta eẽ contingere. Hoc enĩ non oportet vbi ſenſibile ex tota materia eſt:ex qua natum eſt eẽ poſſe:vt ſi intelligis vnum incorruptibilem ſimum:cuius materia eẽt caro:⁊ ex oĩ carne eẽt ex q̃ ſimꝰ eẽ poſſet;ſimꝰ ſenſibile quod dã eẽt:⁊ alteꝝ ſimꝰ et hic carneꝰ ſimꝰ vt ſpecies et forma,⁊ forma in materia,et tñ nõ eſſet neqꝫ eſſe poſſent plures ſimi. Itidem ſi eſſet vnꝰ homo immortalis,ex omni carne oſſibus et neruis ex quibus poſſet eſſe homo , et hec indiſſolubilia eſſent , homo ſenſibile eſſet,et homo et hic homo differrent,vt forma,et forma in materia , et tñ neqꝫ eſſent plures homines,neqꝫ eſſe cõtingeret. Conſimile de mundo intellige. Nam mundus et celum ſenſibile,et celum et hoc celum ratione diuerſa,et hoc celum perpetuum et immortale,ex tota materia(ex qua eſſe põt celũ) conſtans,idcirco vt de ſimo et homine dictũ eſt,neqꝫ ſunt plures,neqꝫ plures eſſe oportet. ¶Tres modi celi. Celum primo,vltima ſphera eſt,ſupremuſqꝫ circulus,ceteros ambiens homines, diuinitate plenus Secundo corporea moles,inferiori lune extremo , et ſupremo prime ſphere termino contenta. Tertio, celum id totum eſt quod ab vltime ſphere ſupremiqꝫ circuli circumferentia contentum conſpicimꝰ.⁊ hoc totum,omne,vniuerſum,celum dicere conſueuimus ¶Secunda concluſio. Celum vt id ipſum eſt.ab vltime ſphere ſupremiqꝫ circuli circunferentia contẽtũ ex omni naturali et ſenſibili corpore,ſuaqꝫ tota materia conſtat. ¶Nam nullum extra ſe corpꝰ neqꝫ naturale neqꝫ ſenſibile relinquit,ſed ea oĩa intra ſuum continet ambitum. Quod extra ſe nullum corpꝰ relinquat,hoc ideo eſt , quia corpus illud phyſicum eẽ non poſſet. Nam aut eſſet ſimplex,aut compoſitum . Non ſimplex,quia omne tale mobile eſt a medio,vel ad medium. Et cum corpora illa que circunferũtur, loca ſua egredi et mutare nequeant: non hoc pacto aut a medio aut ad medium moueri contingeret, et illic eſſe non poſſet natura,aut preter naturam : natura quidem,quia habẽt ſimplicia corpora phyſica, alia in quibus natura ſtent a natura deputata loca ; neqꝫ preter naturam. Nam et illic aliqua eſſe ſcđm naturam nata eſſent:locus enĩ qui alicui ſimplicium preter naturam conuenit: alterius ſimplicis ſecũdũ naturam exiſtit , ꝙ ſi illic natum non eſt eſſe corpus ſimplex phyſicuꝫ,neqꝫ ex ſimplicibus compoſitũ vllũ neqꝫ aliquod ſenſibiliuꝫ non phyſicorum. Nã ea ſunt ſphere:circunlatique circuli,quorum nullum extra ſupremi circunferentiam claudi manifeſtum ẽ. Conſtat igitur celum hoc pacto ſumptum :ex omni corpore et naturali ⁊ ſenſibili:ſuaqꝫ tota materia:quod cũ ipſum incorruptibile ſit,et ſemper(vt adhuc oſtẽdemus)perſeuerans vnum ſolum eſſe recte affirmatum eſt :neqꝫ plures fuerunt celi,neqꝫ plures futuri ſunt,ſed vnum ſolum ⁊ perfectum. ¶Tertia concluſio. Non contingit extra celũ corpus vllũ factuꝫ eẽ. ¶Nam neqꝫ ſimplex,neqꝫ compoſitum neqꝫ natura neqꝫ preter naturam. ¶Primum corolariuꝫ. Unde fit vt extra celum neqꝫ locus neqꝫ vacuum neqꝫ tp̃us ſit. Locus quidem,qr illic nullum eſt,neqꝫ eſſe natũ eſt corpus. Uacuũ,qr id dicunt locum ſine corpore: natum corpore repleri:et in quo corpus natũ eſt fieri. Tp̃s,cum illic nullum poſſit eſſe ſenſibile corpus : neqꝫ motꝰ,quare neqꝫ tempus. Eſt enim tempus numerus motus. At extra celũ ſine ſenſibili corpore nõ erit motus. ¶Secundum corolarium. Unde fit etiam,vt que illic nata ſunt eſſe entia,ſint optimam habentia vitam,et per ſe quidem ſufficientiſſimã, quã toto complent eterno : non ſeneſcentia in tempore : non in loco tranſmutabilia, in alterabilia , impaſſibilia,ab omni motu mutationeqꝫ aliena,vt circa diuina plerunqꝫ rationibus declaratum eſt,omne, primum diuinum intranſmutabile,neceſſariuꝫ ſummũ et quo nihil aliud melius,nihil diuinius:nihil prauũ habens,nullorum bonoruꝫ indiguum,inceſſabili motu rationabiliter mouens,rerum omnium finis,vniuſcuiuſqꝫ vitæ tempus omne ⁊ infinitatem vt ſumma perfectio continens,eternum,ſemper ens,immortale,a quo ceteris cõmunicatum eſt eſſe et viuere his clarius,illis vero obſcurius.

¶Caput decimum.

CAput decimum , continet quattuor concluſiones ,tres ratiões: et tres antiquorũ opiniones poſt primam,et duas rationes ad ſecundaꝫ : ¶Prima concluſio. Par eſt diſquirẽdo an mũdus genitus , an ingenitus et corruptibilis,an ĩ corruptibilis ,habeat antiquorum de hac re adducere opiniones. ¶Primo qr cõtrariorum dubitationes,cauſe ſunt vt fiãt contrariorum manifeſtationes. Si itaqꝫ eas nõ adduceremꝰ in medium,videri poſſet in dubitationibꝰ ipſorum oppoſitum eorum q̃ oſtẽdere volumꝰ:eẽ oſtẽſum. ¶Secundo. Quia eorum poſitionibꝰ aſſertionibuſqꝫ mõſtratis inualidis,credibiliora relinquet circa id quod querimꝰ dicenda. ¶Tertio. Quia nos faciẽtes:minus eos gratis condemnare videbimur. Oportet enim eos qui veritatẽ ſufficienter iudicaturi ſunt,nõ eẽ aduerſarios ,ſed arbitros: ¶Tres de hac re antiquorum opiniones. ¶Prima eſt dicẽtium mundum genitum eſſe,ſed incorruptibilem,immortalem,ſemper qꝫ manſurum:et hec platonis exiſtit. ¶Secunda eſt dicentium mundum factum interiturumqꝫ ſemel , ſed vlteriꝰ nunquã reduci repararíqꝫ poſſe ad ortum:et hec eſt Democriti. ¶Tertia eſt. Empedoclis Agrigentini,et heracliti Epheſij:dicẽtium mundum alternatis vicibꝰ frequenter genitum,⁊ frequẽter corruptum et hasortuum obituumqꝫ vices ſemper obſeruaturum. ¶Secunda concluſio. Irrationabilis eſt aſſertio dicentium mundum genitum eẽ ; ſempiternum tamẽ manere nunquãqꝫ caſurum eſſe. ¶Primo :quia ſola ea rationabiliter dici poſſe videtur ,que in oĩbus aut pluribus ita eſſe cõſpicimus huius autem aſſertionis oppoſitum euenit ; aſſerit enim et genitum et incorruptibilem. Et liquido cõſpicimus que generantur omnia ;orta cadere nõ eſt igit aſſertio hec rationabilis. ¶Secundo. Quia ſi illa que ipſum conſtituunt, non potuerũt aliter ſe habere intranſmutabilia ſunt. Si potuerunt aliqñ , et non ſemꝑ conſimiliter ſe habuerunt poterunt adhuc,iterumqꝫ eẽ ſoluta. Nulla illic q̃ hic valentior ratio. Igitur ſi genitus eẽt,non modo incorruptibilis non eſſet , ſed poſſet infinitis euntibus ſeculis infinities corrũpi. Neqꝫ prodeſt ꝙ hec aſſerentibꝰ ſuppetias ferre volunt aliqui ,dicentes mundũ eẽ incorruptibilem ,et neqꝫ verum eſſe ipſum eẽ genitum , ſed huius poſitionis aſſertores id ipſum doctrine cauſa (quo magis doceant)dicere, vt Mathematici deſcriptiones lineamentaqꝫ faciunt que et ſi non ſint,vt ponunt ,ſuis tñ demonſtrationibꝰ apta veniunt. Non ſic eſt de hac aſſertione vt ponũt vt de mathematicis deſcriptionibus . Nam in illis idem eſt ,neqꝫ refert ; hic autem non idem;atqꝫ plurimum refert ,et priora dicta poſterioribus ſunt pugnantia. Nam ex inordinatis ordinatum faciunt : quod non niſi gñatiõe ⁊ tpe dirimente facere pñt : aut ſimul eſt ordinatum: et in ordinatum que ſunt impoſſibilia. ¶Tertia cõcluſio. Irrationabile eſt iterum mundum eſſe genitum dicere , et interitus obnoxium , ſed poſtea nũq̃ reparari poſſe, Nam cõfitentes ipm̃ eſſe genitum, vnam ſemper ante admittunt fuiſſe conſiſtentiã ex q̃ fieret : quo non exiſtente , eadem ſemper manebit cõſiſtẽtia , que mutationis principium eſt ,qua non exiſtente,aliquid tranſmutari impoſibile eſt:⁊ q̃ quidẽ exiſtente , contingit. Si igitur genitus eſſet;et aliquando caſurus , itidem et orto altero reparari eũ contingeret. ¶Quarta. Neqꝫ ſentiendum eſt cum Agrigentino Empedocle : mundum alternatis vicibꝰ nunc amicitia diſgregante gigni. nunc vero lite congregante ſolui. ¶Nã id aſtruere nihil aliud ẽ q̃ mundũ ſubſtantia facere perpetuum:ſed ſm formã qualitateſqꝫ tranſmutari:vt ſi qs ex puero ſepius fiat vir.et ex viro ſepiꝰ recidat in puerũ,alternatis ac interpolatis vicibꝰ,et ob id credat ipm̃ ſepiꝰ gigni: et ſepiꝰ corrumpi:ſic enĩ ponũt ſemꝑ eadẽ elementa manere:non aũt ordinẽ et qualitates. Et ſunt qui ⁊ q̃litates manere ponunt cõgeſto cõgregatoqꝫ mũdo: et contraria contrarijs pugnare. Non igr̃ mundum, vt qui ſemꝑ ſubſtantia ſit idẽ generari et corrũpi debent affirmare:ſꝫ mundi diſpoſitiones. Non eẽ igit, ſicut ſcribit in Timeo,mundũ factum : et de cetero ſempiterno tp̃e mãſurũ,neqꝫ ſempiterno interitu caſurum;neqꝫ viciſſitudinibꝰ,crebro gigni,crebroqꝫ diſ

ſolui,nāliter eſt diſcuſſum.

¶ Caput vndecimum.

Vndecimū caput ɔtinet duas concluſiones: ingeniti, geniti: icorruptibilis, corruptibilis, ſingulorum tres modos poſt primā: et vnā inſtantiā poſt ſecundam. ¶ Prima concluſio. Propoſito noſtro cõgruit, modos geniti, ingeniti, corruptibilis et icorruptibilis cognoſcere. ¶ Nam hec multipliciter dicuntur: de qbus quidem nunc intendimꝰ determinationē. Multipliciter aūt dictis: et ſi ad orationē nihil referat: quin ſemper eandē veritatē falſitatem ve obſeruet: intellectꝰ anceps et confuſus relinquit, ipſo multiplici in diſtincto. Expedit igit̃ propoſito. talium videre modos. ¶ Ingeniti, geniti, incorruptibilis, ſingulorū tres modi. ¶ Ingenitū primo, quod cum prius non exiſteret, nunc exiſtit: ſed ſine tranſmutatione: vt ex attactꝰ et momentū. Secundo, quod non eſt; ſed eſſe contingit. Tertio quod omnino impoſſibile eſt fieri ita, vt aliquando ſit, aliquando vero non ſit. Impoſſibile enim bifariaʒ dicitur. Primo ſimpliciter, quod neqꝫ eſt, neqꝫ fieri poteſt. Secundo, non facile, non cito, non bene factibile. Genitum primo, eſt qđ tranſmutatione exiſtit. Secundo, quod eſt, non eſſe autē cõtingit. Tertio, quod aliquo modo eſſe aut fieri cõtingit: ſiue id facile, ſiue difficile ſit. ¶ Incorruptibile prio, quod cum ſit ens, ipſum aliqñ nõ eſſe contingit ſine tranſmntatione. Secundo, quod nunc eſt, et quod aliquando non eſſe futurum, impoſſibile eſt. Tertio, quod ſimpliciter non eſſe nõ poſſit: aut quod difficulter non eſſe poſſit. ¶ Corruptibile primo, qđ tranſmutatione deſinere contingit. Secundo, quod cum ſit, contingit aliquando non eſſe futurū. Tertio, quod non eſſe aliquo pacto, aut facile aut difficulter contingit. Et horum omniū modi conſimili pene modo ad inuicem ſumuntur. Dicetur tamen proprie ingenitum et incorruptibile, ingenituʒ quidem, quod ſimpliciter fieri non poteſt ita, vt aliquando ſit, et aliquando non ſit. Et incorruptibile: quod omnino non eſſe non poteſt. ¶ Secunda concluſio. Potētia, quāta ipſa ſit, per maximuʒ determinanda eſt. Nam per minus nõ determinatur, quia quicquid poteſt in maius, poteſt et in minus: vt potens centum ferre talenta, poteſt et duo. et potens centum ambulare ſtadia, poteſt ābulare et duo. Determinatur igitur per maximum et excellentiam: vt virtus que talenta centuʒ ſuſtollit, et que illam talentoruʒ ſummā non ſuperat vt vnum et centum ſuſtollerē non poſſit, ab illa excellentia denominationem ſumet, diceturqꝫ centum talentorum, et non plurium potentia. Et virtus que nõ poteſt in excellens: neqꝫ eadem in plura excellente valebit: vt ſiqua virtus in centum talenta aut ſtadia non poſſit, hec eadem in vnum et centum aut talenta aut ſtadia minime valebit. Eſt igitur quāta ſit potentia. per maximum determinanda. ¶ Et ſi inſtas, poteſt quis videre ſtadium, non videns quamlibet partem minorem ſtadij: et quis percipere magnitudinem, et non punctum: et poteſt quiſpiam maiorem ſonum audire, non potens audire minorem, non igit̃ id recte aſſertuʒ. vt que potentia poteſt in maius, eadeʒ poſſit in minus. Id certe, ad id quod intendimꝰ nihil affert difficultatis. Nam hec inſtantia de excellentia et decremento rei, et que ſm molem attendātur, inſectatur. Nos autem non de ea excellentia et decremento agimus, ſed de ijs que ſm virtuteʒ ſunt ſumpta. Uiſus enim vis, aut auditus, ad minora debilior, ad maiuſcula vero valentior.

¶ Duodecimum caput.

Duodecimū caput continet decem concluſiones, vnum corollarium ad ſecundam, duas rationes ad quintam, quattuor ad nonam: et quattuor ad decimam. ¶ Prima concluſio. Si quide poſſibile eſt eſſe, et idem poſſibile eſt non eſſe: vt eius tempus ad eſſe et non eſſe determinatum ſit, neceſſe eſt. ¶ Hoc enim ſecundum omne predicamentem: vt ſi quid poteſt eē homo, et non homo: bicubitum, equale, album, et nõ eſſe, et ita in ceteris: vtrūqꝫ tempus determinatum. Nam ſi dederis neutrum determinatum eſſe, habebit potentiam vt ſit tempore infinito, et vt non ſit alio tempore infinito. hoc autem impoſſibile. Secunda. Impoſſibile et falſum, poſſibile et verum, nõ omnino idem ſignant. ¶ Nam non omne falſum eſt impoſſibile: de citharizante enim ſi dicatur ꝙ non citharizat: et de cātante ꝙ non cantat, falſuʒ dr̃, non aūt impoſ̃e nec oē poſ̃e, verum eſt. Concidunt tamen hec aliquādo: vt diametrum cõmenſurari coſte, falſum eſt, et idem impoſſibile, non cõmenſurari vero, et poſſibile et verum. Et nos de impoſſibili falſo, poſſibili et vero ſimpliciter, intelligimus, et non facta ſuppoſitione. Unde ſi triangulus eſſet circulus: non haberet tres duobus rectis equales: et ſuppoſitione facta lineam eſſe ex punctis, diameter coſte commenſurabilis eēt. ¶ Corollarium. Unde fit vt non ſit idem ſupponere falſum, et impoſſibile: itidē poſſibile, et verū. ¶ Naʒ ſuppoſito impoſ̃i: bñ accidit impoſ̃e falſo aūt non impoſ̃i nunꝙ. Et ſuppoſito poſſibili, falſum ſequi accidit: ex vero autē nunꝙ. ¶ Tertia. Idem ſimul ad oppoſita hʒ potentiam, non autem vt illa ſimul habeat. ¶ Nā cum quis ſedet, potentiam habet vt ſedeat: et potētiam vt ſtet: non tamen vt ſimul ſedeat et ſtet; ſed alio et alio tempore. ¶ Quarta. Omne ſempee ens: incorruptibile eſſe neceſſe eſt. ¶ Sit a ſemper ens: qꝛ a. eſt ſemper ens, ſemper exiſtit: et ſi poſueris corruptibile, aliquando non erit. At impoſſibile eſt, quod ſemper eſt, aliquando non eſſe: igitur falſum eſt eſſe corruptibile: et non modo falſum, ſed et impoſſibile Eadem ratione omne ſemper ens, ingenitum eſt: nā omne ſemper ens, ſemper exiſtit: genitum vero aliquando exiſtit, et aliquando non. Fieri enim nequit vt quod poteſt omni tempore eſſe, aliquando poſſit non eſſe, alioqui ſimul potentiam retinet ad ſimul eē, et non eſſe: quod eſt impoſſile: eſt igitur omne ſemp̃ ens, ingenitum. ¶ Quinta. ¶ Nullum ſemper ens, corruptibile eſt aut genitū. ¶ Primo, Quia omne corruptibile, et omne genitum, potentiam habet ad non eſſe: nullum autem ſemper ens, potentiam habʒ ad non eſſe. Nam aut id eſſet temdore finito: hoc aūt non: quia omni tempore eſt quare potentiam habet vt tempore ſit et illo. Neqꝫ quidem infinito: nam plura tempora infinita eſſe nequeunt. Neqꝫ idem potentiam habere poteſt vt ſit vno tempore infinito, et non ſit altero infinito. Nullum igitur ſemper ens, corruptibile eſt, aut genitum. ¶ Secundo. Quia ſemper ens, et ſemper non ens, ſe habent vt contraria: ſemp̃ ens, non ſemper ens, ſemper non ens, non ſemper nõ ens, vt contradictoria: non ſemper ens, non ſemper non ens: vt ſubcontraria. Sit itaqꝫ a ſemper ens. b.

ſemper non ens. c. non ſemper ens. d. non ſemper nõ ens. De genito et corruptibili verificatur. c et. d. qꝛ quandoqꝫ eſt ens et quandoqꝫ non ens: de genito igr̃ et corruptibili negantur. a. et. b. ſemper ens et ſemper non ens. aut ſimul de eodem erunt et affirmatio ⁊ negatio: quod eſt impoſſibile. ¶ Sexta. Omne ingenitum pariter et incorruptibile ſemper ē ens, et imortale. ¶ Nam dico ingenitum quod eſt ens, ⁊ nunquā non fuit ante. Incorruptibile vero, quod eſt ens, et non erit verum ipſum non eſſe: que autem talia ſunt, ſemper exiſtunt. Eſt igitur ingenitum omne ſimiliter et incorruptibile ſemper ens ſempiternum, et immortale. ¶ Septima. Ingenitum et incorruptibile ſe mutuo conſequuntur. Nam ingenitum ⁊ incorruptibile ſemper ens conſequuntur: conſequunt̃ igit̃ ſe inter ſe. ¶ Octaua. Omne genitum eſt corruptibile. Nam ſi aliquod ſit genitum quod non ſit corruptibile: ipſum eſt incorruptibile. Dicitur enim corruptibile aut incorruptibile vt non ſemper ens, aut ſemper ens de omni quod eſt et de nullo eodem ſimul. Et ſi ipſum eſt incorruptibile ipſum eſt ingenitum: conſequuntur enim ſe ingenitum et incorruptibile. Et ſi ingenitum iterum eſt ſemper ens: quare idem genitum eſt: et ingenitū et ſemper ens. quod ē impoſſibile. Et codeʒ modo omne corruptibile genitum eſſe oſtendas. ¶ Nona. Genitū et corruptibile ſe inuicem conſequuntur. ¶ Primo. Quia ſi ſe non conſequerentur aliquid eſſet genituʒ quod nõ eſſet corruptibile: aut aliquid corruptibile quod non eſſet genitum: quod modo falſum eſſe monſtratū ē. Secundo. Quia genitum et corruptibile conſequūtur idem, vt quandoqꝫ ens, et quandoqꝫ non ens: conſequuntur igitur ſe inuicem. Tertio. Sit a ſemper ens b ſemper non ens, c genitum d corruptibile: arguitur ſic. c. genituʒ non eſt. a. eſt igitur non ſemper ens: et c genitum non eſt. b. eſt igitur et non ſemper non ens. Similiter. d. corruptibile non eſt. a. neqꝫ. b. eſt igitur non ſemper ens et non ſemper nõ ens. Et retroagatur omne id quod quidem eſt non ſemper ens et non ſemper non ens eſſe genitum et corruptibile: et tunc manifeſtum erit c d genitum et corruptibile conſequi idem quare et ſe inuicem conſimil̃r ſequentur. Quarto. Sit ingenitum a incorruptibile b genitum c et corruptibile d diſiunctum a c ex oppoſitis conſtat: quod dicitur de omni quod eſt: vt genitum et non genitum omne enim nõ genitum eſt ingenitū et contra. Et diſiunctū. b. d. ex ɔſſ̃ibꝰ ɔſtat oppoſitis: vt corruptibile ⁊ nõ corruptibile: ⁊ a b ingenitū et incorruptibile ſe inuicē (vt oñſuʒ eſt) conſequuntur. Igitur et. c. d. ſecundū et quartū ſeſe cõſequentur. ¶ Decima. Inconueniens eſt exiſtimare aliquod genitū eſſe incorruptibile, et aliquod corruptibile eſſe ingenitū. ¶ Primo quia que genita ſunt omnia, quanto quoddam determinato tempore poſſunt aut facere, aut pati, aut eſſe, aut non eſſe. Infinitum autem non eſt determinatum. non igitur quod genitum eſt, incorruptibile erit, aut quod corruptibile eſt, ingenitum. ¶ Secundo. Quia ens tēpore infinito, factū eſſet: et aliquo tēpore non ens, ſemper eſſet. hoc autē impoſſibile. ¶ Tertio. Omne genitum aliquando generabitur, et oē incorruptibile eſt ingenitū: et ingenitum nunquā generabitur. igitur ſi aliquod genitum eſt incorruptibile, aliquādo generabitur, et nunquā generabitur. Item oē corruptibile aliquando corrumpetur, et oē ingenitū eſt incorruptibile, et nullum incorruptibile vnquā corrūpetur. Igitur ſi quid corruptibile ingenitū aliquando corrumpetur, et nunquā corrūpetur. et idē ſimul erit factū, et nõ factū: corruptū, et incorruptū: quod eſt impoſſibile. Si enim dixeris genituʒ non aliquādo generari, et corruptibile non aliquando corrūpi aut hoc erit caſu, aut fortuna, aut natura. Non caſu, aut fortuna, quia non eſt eoꝝ que ſemper ſunt. Neqꝫ natura: quia ea quandoqꝫ ſunt, et quādoqꝫ non ſunt, vt que eandē materiā potentiā contradictionis habeant, et que cauſa eſt non eſſe. Et ſi item dixeris corruptibile habere potentiam ad non eſſe, ſed non in futuro, ſed preterito tēpore, vt anno priore, aut quocunqꝫ altero, et ita de genito: hoc nihil eſt: quia neqꝫ vna quidem preteriti potentia et virtus eſt, ſed preſentis et futuri. Quarto. Oē genitū et oē corruptibile contrarijs alterantur. igitur neqꝫ genituʒ incorruptibile, neqꝫ corruptibile ingenitū eſt.

¶ Secundus liber de celo.

¶ Caput primum.

Secundus liber de celo et mundo: duodecim capita complectitur. Primum caput vnam concluſionem, ſex rationes ad eam et tres opinionuʒ remotiones ad quintaʒ. ¶ Concluſio. Celum neqꝫ factum eſt neqꝫ corrumpi contingit: ſed vnum, ſempiternum, principium conſumationē que non habens in ſe infinitam temporis ſeriem cõtinet. Primo quia ex ijs que in primo libro adducta ſunt huius rei fidem facere poſſumus. Secundo: qꝛ opiniones ipſum factum eſſe dicentium: rationabiliter defendi non poſſunt. hoc igitur de eius immortalitate et ſempiternitate magnam credulitatis occaſionem inducit. Tertio non defuerunt ſapientes patres noſtri, qui exiſtimauerunt celum quid immortale, diuinum, in ſe hunc motum gerens, cuius nullꝰ ſit finis, ſed ipſe potius aliorū finis exiſtat. Etenim contentorum finis eſt, et circulatio perfecta eſt, imperfectas motiones terminuʒ quietemqꝫ habentes continens, neqꝫ principium habens, neqꝫ finem, infinito tempore inceſſabilis, et irrequieta. quapropter ad credendum celum eſſe perpetuum, rationabile eſt ſe exhibere perſuaſibilem. Quarto. Antiqui celuʒ et locum qui ſurſum eſt deo attribuerunt, et non alia vt quod ſolum exiſtimarent imortale: ⁊ ob id immortali et ſempiterno attribuendum. Quinto. Ipſum impaſſibile eſt, nihil difficultatis ⁊ laboris vt moueatur afferens. nulla enim illic reſiſtentia, nullumqꝫ ipſum ferri qualiter natū eſt prohibens. Eſt igitur merito ſempiternum exiſtimandum. Unde primuʒ excutienda eſt antique fabule opinio: opus eſſe Atlante fultore ſuſtentatoreqꝫ celi, ne mole ſua procūbat: vt quod ſuo pondere ruere poſſit. Secundo: eoruʒ qui eadem de cauſa celo (vt terrenis oībus) grauitatem ineſſe ſuſpicantes, animal celum putauerunt, et ab anima (vt pendula in aere volucris) in ſublimi ſuſtineri. Hoc certe irrationabile. Primo, quia talis anima continua pena, continua affecta triſtitia, miſeraʒ traheret vitam: quā tamen (ſiqua eius eſſet) liceret potius eſſe beatam. Secundo: Quia celuʒ ſuſtineret et ferret violenter; quare aliter ipſum fer

ri natum eſſet. Tertio: Quia abſonum eſt illam animaꝫ ſine vacatione aliqua et intermiſſione mentis cōtinue celum volubiliter intorquere. Uidemus enim mortaliuꝫ animantium/ipſis ſomno reſolutis/animarum eſſe requiem/et opere et laboris intermiſſionē. Remitteret igitur et illa immortalis anima et eterna interdum ſuos labores/et quiete ſolueretur placida. Tertio excutienda eſt Empedoclis aſſertio/ob celeriorem/propria inclinatione ſuperata/circulationem/celum tametſi graue ſit/non cadere. Nam ſi hac celeritate/propria ſuperata inclinatiōe/torqueretur: quo pacto motus eius tanto tempore ſaluaretur? Ea enim que preter naturam eueniunt: citiſſime corrupta conſpiciuntur. ¶ Sexto. Si prime lationis melius eſt perpetuitatē ſentire, conformiuſque diuiniſcꝫ de deo afferuntur: et magis conſonū ſapiētū aſſertionibꝰ, celū perpetuū eſſe potiꝰ ſentiendū ē. Prime autē lationis perpetuitatē ſentire, melius videtur, et diuinis que de deo afferuntur conformius, magiſcꝫ ſapientū conſonū aſſertionibus. Sentiēdū igitur ipm eſſe perpetuum.

¶ Caput ſecundum.

Secundum caput continet quincꝫ concluſiones quincꝫ rationes ad primā, duas inſtantias ad ſecūdā, et duas rōnes ad tertiam. ¶ Prima concluſio. Dextrū et ſiniſtrū celo ſine ſurſum ⁊ deorſum minime (vt Pythagorici volunt) aptari dn̄t. ¶ Prio/Quia nunquā dextrū ⁊ ſiniſtrū ſine ſurſum et deorſum reperire poſſis vt plane licet in perfectis animantibus intueri. ſurſum vero et deorſum ſine dextro et ſiniſtro poſſis, vt in plantis, in quibus ſolum ſurſum et deorſum cōſpiciunt. Non igitur rōnabiliter dextrū et ſiniſtrū ſine ſurſum et deorſum celo aſſignant. Secundo ſurſum et deorſum ceteris omnibꝰ ſunt priores et vt aliarū principiū. Sunt em̄ dimenſionū tres longitudo, latitudo, et ꝓfundū: et longitudo alijs prior eſt, et vt prīcipiū, ſecundum quā ſumunt ſurſum et deorſum, ⁊ latitudo profundo prior, ſecundū quā ſumunt dextrū et ſiniſtrū, ſecundum vero profundū differentie ante et poſt ſumende ſunt. Non igit dextrum et ſiniſtrū ſine ſurſum et deorſum (vt necꝫ latitudinē ſine longitudine) reperias. ¶ Tertio. Augmentatio animaliū ſumitur ſecundum ſurſum: ab ante, ſenſus, et a dextro ſecundū locū motꝰ. At prior eſt in eis augmentatio motu ſecundū locū, Igit et ſurſum prius eſt dextro ¶ Unde fit vt non in omnibus has poſitionū differentias natura reperire queas: vt in elementis: et in animis: in quibꝰ aliqua non inuenias a quibꝰ has differentias ſumere poſſis. habet em̄ ſolū ignis motū ſurſum, et terra deorſum. Sꝫ ipſis illas attribuimꝰ relatione ad nos ſumpta: vt id dextrū dicatur, qđ (vt Augeres aiunt) nobis fuerit a dextra: et ſiniſtrū, qđ fuerit a leua: aut ex oppoſito ſitu: vt id dxtrū, qđ e regione noſtre dextre fuerit: id ſiniſtrū, qđ ex oppoſito iacuerit ſiniſtre: aut ſimilitudine, vt in ſtatua ſolemꝰ aſſignare. Has vero liq̄do potentijs, virtutibꝰ, et officijs diſtinctas in aīalibꝰ reperias. ¶ Quarto. Pythagorici aſſignauerunt celo tm̄ duas differentias: dextrū et ſiniſtrū: et quattuor dimiſerunt, ſurſum deorſum, ante et poſt: et quas aſſignauerunt. minus apparent, et note ſunt, etiam in animato: differunt eniꝫ virtute ſolū ſurſum vero et deorſū et anteriꝰ a poſteriore nō mō virtute differunt: ſed et figura. Debuerunt igit potiꝰ magis patentes et veriores differentias celo aſſignare. ¶ Quinto. Qui priora et principaliora aſſignare pretermittūt, iure ſunt obiurgādi. Id aūt Pythagorici factitarunt. Nā ſurſum prius et principaliꝰ eſt, vt quod ſecundū longitudinem ſumat, et ſit vnde fiat motꝰ: dextrū, a quo: et ante, ad quod Sunt igit et ob id obiurgandi, et quia neque hoc modo differerentias a celo aſſignarunt. Secūda conclō. Celū, ſurſum deorſum et ceteras poſitionū differētias retinet. Nā in celo eſt mouēdi prīcipium, vt in aīalibꝰ: in quibꝰ has diximꝰ repiri natura differentiarū virtutes eſt em̄ aīatū quoddā. igitur in celo ſunt ſurſum, deorſum, an̄, poſt, dextrū et ſiniſtrū.

Prima inſtantia. Celum ſphericū eſt oēs partes ſimiles habens: et ſemper conſimilem motū exercens Non igitur hanc potiꝰ partē ſurſum poſueris, illam deorſum: et ita in ceteris. Reſpōſio. Tametſi celum ſphericū ſit, figure diſſimilitudinē non habēs hoc tamē non īpedit ipſum poſitionū differentias habere. nā partiū diuerſe ſunt virtutes: he aūt differentie ſecundū virtutū diuerſitates ſunt accipiēde: vt aīal harū habet aliquas, vt dextrū et ſiniſtrū ſub figure ſimilitudine: aliquas, vt ſurſum et deorſum, ante et poſt, ſub figurā veritate. Quod ſi ipſum intelligas in formā conuerti ſphericā, nihilominus oēs habebit ſub figure ſimilitudine virtutū diuerſitates. Secūda Motus celi non incepit. non eſt igit dextrū in celo vnde eſt motus. Reſponſio: quamuis celi motus non inceperit, tamen eſt dextrū vnde eſt motus. Et ſi motꝰ incepiſſet, ab illa parte moueri incepiſſet. Et ſi q̄eſceret et iterū motꝰ naſceret, ab illa naſceret. ¶ Tertia concluſio. Longitudo celi ſecundum polorum diſtantiam ſumenda eſt, quorum vnus ſurſum, alter deorſum exiſtit. ¶ Primo. Quia hemiſpheriorum differentiam per per polos (q̄ non moueantur) apprehendimus. ¶ Secundo. Quia partes extra polos conſueuimus dicere latera. latus autem non eſt ſurſum aut deorſum: ſed quod extra ſurſum aut deorſum eſt. Erit igitur eius longitudo ſecundum polos ſumpta: quorum alter ſurſum, alter vero deorſum fuerit. ¶ Quarta. Polus qui nobis ſuperpoſitus apparet, deorſum eſt: qui vero nobis ſemper occultatur, ſurſum. ¶ Patet. Quia dextrum celi eſt a quo eius motus eſt, vt a quo oriuntur aſtra. ſiniſtrum ei oppoſitum, vt ibi aſtrorum occaſus eſt: igitur ſurſum vertex nobis occultus eſt: et deorſum, qui nobis ſuperpoſitus apparet. alioqui celum a ſiniſtro moueretur in dextrū, quod necꝫ eſt, neque rationabile eſt ¶ Unde fit vt qui ſub polo noſtro habitant in deorſum ſint celi: et qui ſub latenti, ſint ſurſum. Et adeo, vt oppoſitū eueniat quod Pythagorici putauerunt. Dicentes nos ſurſum eſſe et illos deorſum. Et hec de primo circulo dicuntur. ¶ Quinta. In ſecundis circulationibus, vt ſunt ſphere planetarū, oppoſito mō ad primā aſſignande ſunt ſurſum. deorſum, dextrū: et ſiniſtrum differentie poſitionum. Nam oppoſito mō he ſphere ad primā incedūt: et motꝰ eſt a dextro in ſiniſtrū. ¶ Un̄ fit vt qui ſunt deorſum: et in ſiniſtro prīe latiōis: q̄madmodū nos ipſi ſumꝰ: ſurſum ſint et in dextro ſcđarū lationū: ⁊ orbiū planetarū. In an̄ et poſt hoc nō repias diſcrimē: ⁊ de his tātula ſufficiāt.

¶ Caput Tertium.

Tertium caput continet vnā cōcluſionem, et ſex ad eius probationem conſequentias. ¶ Concluſio. Conſiderandū eſt cur plures ſint circulorū ſpherarumcꝫ lationes. ¶ Si lationibus illis aliquid aſſignari poſſit contrarium (id auteꝫ non poſſe prius dictum eſt) in promptu eſſet ratio, quod cōtrarioꝝ (que vniuerſi conſtitutionem integritatēcꝫ reſpiciunt) ſi vnū eſt et alterū protinus vt ſit neceſſe eſt. Et certe licet huius rei cauſaꝫ aſſignare perdifficile ſit, vt que, et quoꝝ accidentia a ſenſu ſint remota, id tamen oſtendere hac nitimur ratione. ¶ Cuiuſcuncꝫ eſt operatio, id vt eius operatio ſit, exiſtit. Dei aūt operatio eſt īmortalitas, et vita ſempiterna: et celi operatio, motꝰ eſt ſempiternꝰ. Ob id enim circulare corpus habet: q̄ natura ſempiterne irrequietecꝫ circummoueatur. eſt enim diuinum quiddā. Quodſi ſemper circūmoueat, aliquid in medio ſemper quieſcere (vt poſt probatione dilucebit) neceſſe eſt. vt terrā, et id natura quidē. Nam preter naturam nihil ſemper quieſcere poteſt. Et ſi terra eſt, erit et ignis. Primo, quia ſi vnū contrariorum natura ſit, et alterū eſſe neceſſe eſt. terra enim ⁊ ignis contraria ſunt: et vniuerſi materia. Secundo, quia ſi poſterius eſt, erit et prius. Ignis autē prior, eſt eni calidus, leuis, atcꝫ agitabilis: terra vero frigida: grauis, quieſcens, et īmota, frigiditas autem: grauitas/et quies/calíditatis/et leuitatis/et agilitatis priuationes ſunt: ac habitus priuatione prior eſt. Si igitur eſt terra vt priuatio quedam ⁊ ignem qni vt habitus et affirmatio eſt, eſſe neceſſe eſt. Et ſi terra et ignis ſunt, intermedia elementa aqua ⁊ aer vt ſint oportet. ſunt enim terre et igni cōtraria, et qđlibet elementoꝝ eſt alteri cuilibet (vt poſtea ampliꝰ demonſtrandum eſt) cōtrariū. Quodſi quattuor ſint elementa, rerū generationes ac obitus eſſe neceſſe ē qꝛ nullū ipſoꝝ ſempiternum eſſe poſſibile eſt. Primo Ut que ſint contraria, et que ad inuicē agant et patiantur. Secundo. Quia mobile cuius motus natura ſempiternus non eſt, vt ſempiternum ſit, rationabile non eſt, intereunt igitur et oriuntur alia. Quod iterum ſi ſint rerum ortus atcꝫ obitus: et aliam a prīa vnam aut plures ſpherarum lationes eſſe neceſſe eſt. Sola enim prima ſemper vna eademcꝫ exiſtēte, elementa et oīa ad inuicē cōſimiliter ſe ſemper habebunt. Et quomodo id, ⁊ vnde ꝓdeant generationes latius expreſſiuſcꝫ futura diſcuſſio eſt Adiecta itacꝫ putetur ratio cur ſpheraꝝ, ſuperiorūcꝫ circuloꝝ plures ſint lationes, quia ſunt generationes.

¶ Caput Quartum.

Quartum caput ꝯtinet vnā cōcluſionē: et quattuor rationes ad illaꝫ. ¶ Cōcluſio. Celū ſphericā figurā ſibi vendicare neceſſe eſt. Prīo. Qꝛ hec figura, natura et ſubſtātia prima celo cōuenientiſſima eſt. quod ita oſ̄dimus: Primo, qꝛ oīs figura plana, aut rectilinea aut circularis ē. Et oīs rectilinea multis ꝯtinetur lineis: circularis tātū vna. Et in vnoquocꝫ genere vnū prius eſt multis: et ſimplex cōpoſitis. Secūdum em̄ numeri ſeriem circulū ponūt vt vnū, trigonū vt duo: quia duobus rectis equalis. Eſt igitur merito planarum figurarum prīa. Secūdo idē cognoſcitur. Perfectū prius eſt imperfecto. At circulus perfectior ē rectilinea; quia extra eū nihil relinqui, nihilcꝫ ei poſſe addi videtur; rectilinee aūt poteſt. Tunc ſic. Sicut circulꝰ ſe habet ad reliquas figuras planas, ita ſphera ad reliquas ſolidas. Ut enim circularis, vna continetur linea, ita et ſpherica vna ſuperficie cōtenta eſt: et vt circulus (vt dictū eſt) planarū figurarum prima et perfectiſſima: ita quocꝫ ſphera ſolidarum prima eſt ⁊ perfectiſſima. At primo perfectiſſimocꝫ corpori (quale eſt celum) prima debet et perfectiſſima figura. eſt igitur celum ſphericum. Et id idem ſubit iudicium apud illos qui poſuerunt corpora in ſuperficies reſolui. Nam ſpheram non diuidebant, quaſi vnicam ſuperficiem continentem, et priorem ⁊ ſimpliciorem ceteris. Et de illa ſuprema perfectiſſimacꝫ hec ratio ducitur: ſic eſſe oportere intellige de ijs que ab ipſa ambiuntur et clauduntur: vt que ad hanc ipſam contactum: et ad inuicem habeant omnes. Secundo. Quia ſi celum eſſet rectilineum/lenticulare/ouale/aut alteriꝰ angularis figure: vbi corpus eſſet (vt eius partes) poſtea nō eſſet: et eſſet, vbi prius nullum erat corpus. Sed quid eſt hoc exiſtimare, niſi extra celum eſſe vacuum? et illic poſſe eſſe et corpus et locum? quorum oppoſita determinata ſunt. Et id de inferioribus circulis hanc ob cauſam promptius licet defendere. Tertio. Celi latio, aliarum menſura eſt. menſura autem omnium minimuꝫ et motuum velociſſimus, minimus. eſt igitur linee in ſeipſam minime. hec autem circularis eſt. erit itacꝫ circularis: et ſpherice figure. Quarto. Aqua cognoſcitur ſpherica, que contactum habet ad aerem: et aer ad ignem: et ignis ad celum. Igitur celum ſphericum eſt, etiam multo magis his inferioribus. Qđ autem aqua ſpherica ſit, ſatis deprehēditur: quia vid́emus eam ſemper ad concauiores partes confluā, deciduamcꝫ, donec partes equantur. ſunt enim concauiores partes, que centro ſunt ꝓpinquiores. Sit itacꝫ centrum a. a quo ad aque ſuperficiem ducatur recta a b. et recta a c. quibus ſuperducta in ſuperficie baſis ſit b c. ad quam a centro educo lineam alteram a d. q̄ ſi minor fuerit a c, aut a b, erit cētro ꝓpinquior. quare ⁊ illic locus ꝓnior et decliuior, et circūfluet aqua vt partes equentur. et ita vbicūcꝫ a cētro aq̄ ad ſupficiē eductis lineis et eq̄lis, quieſcet. Manifeſtū ē igit aquā ſphericā ſibi adaptare figurā. ē.n ſpherica ea, cuiꝰ oēs recte a cētro ad circūferētiam educte, ſunt eq̄les. Et nō mō, vt aq̄ mūdꝰ ſphericꝰ eſt, ſꝫ ſūma etiā illa diligētia et ſapiētia ſic veluti tornatus ē. vt nihil manifeſtum (quod kirō miton vocāt) nihilcꝫ oculis nr̄is ꝯſpiciēdū obuiūcꝫ ſit, figure ꝑfectione et excellētia et regularitate tale occurrat. nihil enim tanta diligētia ſpherice excoli, elaborarícꝫ potuit, vt circulr moti corporis nā. Nā ſi ꝓportioneꝫ queris, quanto aq̄ ꝑfectione, figura, et q̄litate terrā ſuperat, tāto aer aquā, et ignis aerē, et longe plꝰ ipſꝫ celum hec inferiora elementa omnia.

¶ Caput quintum.

Quintū caput continet vnā queſtionē et reſponſionem quā aliqui dare poſſent: ⁊ eiꝰ ſolutionē. ¶ Queſtio. Cur potiꝰ celum ab a ad c moueatur quam ab. a. ad d. hoc enim a caſu eſſe nō poteſt. Nam in ſempiternis caſus locum non habet. Et id aut eſſe principiū: aut cauſam habere oportet. ¶ Reſpondebunt forte aliqui hanc queſtionem vanam eſſe; et velle de omnibꝰ tentare aliqua aferre et nihil pretermittere: mag-

ne ſtultitie eſſe argumentum: aut ardue excellentie: que humanum excedit modum. ¶ Quibus reſpondemus. non omnes ſtatim increpare oportere: ſed cauſam cur id faciant inſpicere. nam ſi quis vana fama illectus ſine ratione loquatur: increpandus eſt. At ſi ſciētie amore motus: vltra alios neceſſarias veritates attingit: eas rationibꝰ certiores efficiens: tali profecto gratia habenda eſt inuentori. Queſtionis itaqꝫ adducte: que eam aperiat rationem ſubnectimus. Natura. poſſibilium ſemper optimum facit vt in lationibus ſecundum rectum plane intuemur. ſiquidem ignis elementorum nobiliſſimum. in ſupernum locum ſemper fertur. locus enī ſurſum. honorabilior et diuinior eo qui deorſum eſt: ita et hoc modo anterius poſteriore dignius eſt: et dextrum honorabilius ſiniſtro. Et hec cauſa queſtionem exerit: ſic enim ſe habet: vt contingit optime: et optimum: ſic eſſe ſimplicem motum inceſſabilem: et ad hoc: vt dictum eſt: verti: quod honorabilius eſt.

¶ Sextum caput.

SExtum caput cōtinet vnā concluſionem. et q̄ttuor rationes ad eā. ¶ Concluſio. Celi latio: et que prima lationum eſt: regularis eſſe cēſenda eſt. Hoc enim dico propter lationes corporum inferiorū: et q̄ ſub ipſo feruntur: quas non oportet eſſe regulares. Et ꝙ ea ſit regularis: oſtendit. ¶ Primo. Quia ſi pria latio eēt irregularis eiꝰ eſſe intenſio vigor et remiſſio. Vigor autem in omni regulari motu reperiūtur aut in principio: aut in medio: aut in fine: In fine: vt in motu ſecūdum naturam: in principio vt in motu preter naturam: in medio vt in proiectis: et violenter actis Hoc aūt in primo motu reperiri nō poteſt. vt q̄ ſempiternus ſit: ſemper durans, infrangibilis: necꝫ principium: necꝫ finem: necꝫ medium habens. eſt igitur celi latio: regularis. ¶ Secundo. Quia ſi quid irregulariter feratur: aut hoc propter mouens euenit: quia eius non ſemper ſit eadem mouendi virtus. aut propter idipſum motum: quia mutetur virtutemqꝫ ad mouens non ſeruet eandem. aut propter vtrumqꝫ quia vtrumqꝫ a ſua virtute aliquatenus demutetur. et tunc nihil prohibet motum eſſe irregularē. Nihil autem tale circa celū euenit/ ſed ipſuꝫ: ſimplex/ ingenitum/ incorruptibile/ a ſua virtute intranſmutabile ſemper idem manens: quare et multo fortius ipſum mouens tale erit, vt ſimplex ſimplicis, ingenitū ingeniti, indeficiens, intranſmutabile: ſemper idē, indeficientis, intranſmutabilis, et ſemper eiuſdē motiuū ſit: erit igitur celi latio ſemper regularis. ¶ Tertio Si motus celi eſſet aliqua irregularitas: aut hoc in partibꝰ celi contingeret. hoc aūt non. iam dudū partes celi. vt aſtra apparuiſſent maiore interuallo diſtantia: ⁊ aliquando minore: vt que aliquando ſegniꝰ aliquando vero celerius moueantur: quod nunquā cōpertū eſt. Necꝫ in toto continget, propter ea que dicta ſunt: ⁊ hanc ad huc rationem. Nā vniuſcuiuſqꝫ remiſſio ꝓpter impotentiā fit: oīs autē īpotentia ꝑter naturam eſt. vt in animalibus ſenecta: et decrementū: et cetere. Fere enī tota animalis conſiſtentia ex talibus conſtat: que contraria ſunt: et que in propria regione non ſunt. In illis aūt primis que ſimplicia ſunt: et īmixta: et ſemper in propria regione, nulla contrarietas: necꝫ preter naturā inuenitur quicquam: quare necꝫ impotentia: ⁊ ſi hoc: necꝫ remiſſio et ſi non remiſſio: necꝫ itidē intenſio: Nā vbi intenſio reperiatur illic ꝙ ⁊ remiſſio reperiat̄ opꝫ. ¶ Quarto. Quia aut celi motꝰ infinito tp̄e intenderet̄: et infinito tp̄e remitteret̄: aut ſemper intenderet̄: aut remitteret̄: aut alternatis vicibꝰ aliq̄n intēderet̄. ⁊ aliquādo remitteretur. Non primum dare poteris: vt qui plura faceres tēpora eterna: et quia nihil preter naturā infinito tp̄e durat. Impotentiā aūt a q̄ naſcit̄ remiſſio, diximus ꝑter nām ⁊ nihil nā ⁊ ꝑter nāꝫ eq̄li tempore perdurare videmus. Neque dabis ſemper intendi, aut remitti ſemper, quia omne quod eſt: ex aliquo in aliquod determinatū eſt. Et ſicut non ī quocunque tēpore citharizare: aut ab aliquo loco in aliquem determinatū locum ire poſſibile eſt, ita neque quocūqꝫ tempore (quantulumcūqꝫ ſit) poſſibile ē celum circulationem ſuā expellere. Quod oporteret, ſi intenderet̄ ſemper. Et minus certe ſemper minueretur: et eadē adduceretur ratio de tempore illic minimo. iſtic vero maximo, necꝫ afferes tertiū, interpolatim intendi, et remitti. Nam id irrationabile, ⁊ figmento ſimile eſt. Et tunc rationabilius, id non latere ſenſum, quandoquidē ea iuxta ſe inuicē poſita, ſenſibiliora ſint. quod ad huc in ſenſu minime cōpertū ē. Celū igitur ſemper equali regularicꝫ motu agi, ex his haberi poteſt certiſſimum,

¶ Septimum caput.

SEptimum caput cōtinet vnam concluſionem, vnā q̄ſtionem, et eius ſolutionē. ¶ Concluſio. ¶ Rationabile ē aſtra illius nature corporis eē, in qua fixa feruntur. ¶ Nam ⁊ hoc idem dicebant celum ignē eſſe putantes, ſydera ipſa vim igneam habere, ignemqꝫ eſſe: id rationi cōſentaneū exiſtimantes, vt vnum quodqꝫ illorum de illius corporis natura eſſet, in quo vnūquodqꝫ conſpicimꝰ exiſtere: quod et nos ipſe dicimus. Nos tamē ea ignes eſſe non concedemus, qui celum necꝫ graue, necꝫ leue. necꝫ naturā alicuius trahere elementi iā moſtrauerimus. ¶ Queſtio Sed queres, quomodo calefaciant igitur. ¶ Dicimus ſuo motu et attritu lumen ⁊ et calorem in ea re cauſare: eſt enim motus, calefactiuus, ignire valens ferrum, ligna, et lapides: vt ſagitte acumine plumbee valido impetu in aerē emiſſe, vſque adeo vim caloris incipiunt, vt coruꝫ acumina liqueſcāt: et hoc quidem aer circunſtans patitur ⁊ ex ferro ⁊ lapide, motu eliditur ignis, ignitur que aer ex plaga motu concepta. Et vnaqueqꝫ ſpherarꝫ ſuperiorum circulo agitatur, que licet medios celeſtes globos nō calefaciat (quia incaleſcere nati non ſunt) calefacit tamen aerem, et maxime ſphera ī q̄ ſol infixus conſpicitur cum motu ſuo ad nos appropinquat: et ipſo oriente et ſupra nos exiſtēte magnꝰ validuſqꝫ naſcitur calor.

¶ Caput octauum.

OCtauum caput ꝯtinet vnā concluſionem: ⁊ tres rationes ad eā. ¶ Concluſio. Aſtra non mouentur motu proprio ſm̄ celi circulū. ¶ Primo Quia cum videantur et celū et aſtra transferri: vt id eueniat vtriſqꝫ quieſcētibus: aut vtriſqꝫ ſuis motibus motis: aut celo quieſcente, et aſtris motis, aut celo moto, aſtris vero

quieſcentibꝰ, neceſſe eſt: aut vtraque quieſcere impoſſibile eſt, cum terra (vt poſtmodum oſtendemus) quieſcat. Non enī fierent (qui nobis liquido cōſtāt) ortus et occaſus. Necꝫ vtriſqꝫ motis, vt celo ſuo mota, et aſtris ſuo. Nā equales eſſent et orbiū velocitates et aſtrorum inter ſe. hoc aūt inconueniens, deberent ſaltem circuli qui maiores ſunt: et maiores habent magnitudines, minoribus maiores habere velocitates. Et id necꝫ natura: necꝫ caſu euenire cōtingeret. Natura quidē non eueniret: q2 magnitudine maiora, velociora ſunt. Necꝫ caſu, q2 in ĳs que ſemper fiunt, caſus locum non obtinet: fieret aūt id ſemper. Necꝫ celo quieſcente aſtra mouebuntur: eſſent enim ſecundum circulos velocitates: vt que ſecundum diuiſorem, velocius moueantur: que extra, tardius. Et ea eſſe extra orbem: aut intra mota exulcare: et ipſum ſcindere oporteret: que ſunt incomoda. Relinquit̄ igit̄ celū moueri. et aſtra in fixa quieſcere: atqꝫ cum ſuo celo ferri: ſic enī nihil accidet incōmodi. Et ſic circa idem centrum, maiorum circulorum (vt rationabile eſt) maiores erunt velocitates: necꝫ celum diuelli, diſcindiqꝫ oportebit. ¶ Secūdo Quia ſpherarum duo ſunt apti motꝰ, giratio, et volutatio. Atqui aſtra ſic gyrando moueri impoſ'e eſt namqꝫ circungirant̄, locū ſitum que non demutant. quod tamen oporteret aſtra ſecundum celi circulū mota. Et ꝙ ſol oriens ⁊ cadens videat̄ mutare: ⁊ quaſi ingyrum ſe torquere, hoc non eſt quia giret̄: ſꝫ ob noſtri viſus debilitatē: quemad modū aſtra fixa ſcintillare videntur ob noſtri viſus ex diſtantia ſumptā debilitatem: et planete (q2 prope ſunt) non videntur ſcintillare. Ad propinqua enī viſus potens, intremulus ipā attingit. ad lōge aūt diſtātia porrectꝰ tremit Necꝫ ſane voluunt̄ hoc pacto aſtra: q̄ ſi voluerentur, non ſemper nobis eadem ſuperficies appareret. at vero nobis ſemper eadē ſuperficies apparet: vt in luna maculoſa facies) ſic enim eam nominant) et quod in vno (vt luna compertum eſt, in alĳs ſiſr ſeſe habere rōnabile eſt. Non mouentur igitur ſecundū celi circulū per ſeipſa. ¶ Tertio. Quia cum aſtra ſm̄ celi circulum necꝫ gyrentur: necꝫ, voluantur: videtur ipſa progredi oportere, ſi ſecundum celi circulū moueātur Quod ſi ita eſſet, natura ipſis organa illi motui apta prouidiſſet. non enī animaliū curam gerēs, hec pretioſſa deſpexiſſet corpora. Atqui nulla habēt ad hunc motū organa apta vt que ſint (quemadmodum ⁊ ſui orbes) ſpherica. quin potius ingenioſe natura omnia eis ipſis organa abſtuliſſe videtur, vt q̄ per ſeipſa non feratur. Non igitur ſecūdū celi circulum per ſeipſa feruntur.

¶ Caput nonum.

NOnum caput cōtinet vnā concluſionē, Pythagoricorū rationē: et duas rationes ad eam. ¶ Concluſio. Dictū Pythagoricorum, circumlata corpora ſonū cauſare pariter et harmoniam, irrationabile eſt. ¶ Inducebantur enī ad hoc aſſerendum. ¶ Primo. Q2 corpora apud nos minore mole et velocitate corporibꝰ orbium ſolis et lune, edunt ſonos. a fortiori igit̄ et illa et maiora et velociora corpora. ¶ Secundo Aſtra ſunt in tanta multitudine. magnitudine. ⁊ velocitate inconueniens igitur videtur ipſa moueri: et non cauſare ſonum: et nō modo ſonum: ſed et harmoniam, Et cum ſciſcitabātur ab ipſis, quomodo nō audimꝰ q̄. Nā incōueniens vr̄ tantos nos latere ſonos aiebāt nos latere: q2 nobis ꝯgeniti ſūt, ꝯſuetudinēqꝫ traximus ipſos audiendi: et ideo nos non iudicare ipſos audire: quemadmodū malleatoribus accidit qui cum in cudendo graues ſonos edant, ob audiendi conſuetuetudinem tam graues ſonos non aduertunt. Sed hanc aſſertionem vanā eſſe oſtendimus. ¶ Primo. Quia ſi tante molis corpora ſonum ederent, excellentia omnes nature ſonos ſuperaret: et rebus ſenſibilibꝰ violentiam maximā ingereret. Videmus enī validos ſonos: vt tonitrua, non modo animantium ſenſus corrumpere: ſed et lapides et ſolidiora corpora diffindere. At tale accidens ſenſibilibus rebus haudquaquā cognitū habemus. Non igitur, edunt ſonos. Nō enī ſolū inconueniens eſſet illos non audiri: ſed et ſenſus nihil pati: aut non corrumpi. Et natura melius rebus conſuluit, quod ſonos nō edant. ¶ Secundo. Quecunqꝫ ſonum edunt ſe vehementer collidunt. Aſtra autem cum feruntur: ſe non collidunt ſed feruntur orbi ſuo in fixa: vt malus: puppis: prora: nauis partes: cum nauis in fluuio feratur: que ſonum (immo necꝫ nauis) non edūt. īpoſ'e enī. quod in lato plagam colliſionemqꝫ non faciente fertur ſonare. quod tamen ⁊ de naue et de eius partibus: ſuis rationibus victi concedere deberent. Non igitur corpora celeſtia et eis infixa ſydera ſonum cauſant et harmoniam.

¶ Decimum caput.

DEcimum caput continet d̄ ſitu et velocitate motuum celeſtium vnā narrationē. ¶ Narratio. Orbes celeſtes ordinem adinuicem ex aſtronomia cognitum habent: vt hi ſint priores, illi vero poſteriores: ſunt enim hi poſteriores, q̄ prime lationi ſunt diſtantiores. Et cuꝫ prima latio ocyſſima ſit et ſimpliſſima: qui ei ſunt propinquiores: velociore motu ſecuꝫ rapit: remotiores vero tardiore. Et hunc motui omnes inferiores contraferūtur: qui ſunt illi prime lationi viciniores, pluri tempore: qui vero ſunt remotiores, minore: et medĳ medio modo. Et hoc quidem non ſine ratione quod mathematici liquido manifeſtant atqꝫ pādūt.

¶ Undecimum caput.

VNdecimum caput cōtinet vnam concluſioneꝫ, duas rationes ad eam. ¶ Concluſio. Aſtra ſphericā ſibi aptant figuram. ¶ Primo. Quia diximus ea necꝫ nata necꝫ apta progreſſioni. At natura nihil irrationabile necꝫ fruſtra facit. dedit igitur ipſis moleꝫ ad ſe hoc pacto mouendum ineptiſſimam. Hec auteꝫ eſt ſpherica: qui ad hoc organum non habeat vllum: ſunt igr̄ mole ſpherica. ¶ Secundo. Ut de vno aſtro comperimus, et de omnibus conſimile eſſe exiſtimare equū eſt. At vero luna per ea que circa viſuꝫ accidūt. ſpherica eſſe oſtenditur. non enī fieret cuꝫ accreſcit atqꝫ decreſcit, pluries quidem corniculata, quam menoeidem dicunt: aut vtrinque curuata et gibboſa, quā Amphytrion nuncupant: ſemel autem eque proportione diuiſa, quam dichotomon vocant: niſi ſpherica eſſet. Et rurſus per aſtrologiam idē comprobatur. Non enim ſol cum deliquium patitur, corniculatus appareret, ſi illa ſpherica non eſſet. Sunt igitur et aſtrorum alia omnia ſpherica,

¶ Caput duodecimum.

DUodecimum caput continet duas qōnes, et earum ſolutiones ¶ Prima qō. Cur motus celeſtiū corporum non multiplicentur ſm diſtantiam a primo: ita vt primū vno ſimpliciſſimo, ſm duobus, tertium tribꝰ moueatur, et ita deinceps, ſed accidat oppoſitum, vt. ſ. ſolis et lune ſphere pautioribus motibus agitentur, ꝙ aliqua aliorum ſuperiorū erraticorum aſtrorum. Uiſa eſt enim aliquando luna dichotomos parte ſui obſcura martis occultaſſe aſtrum, et illud ex altera parte lune que erat lucida, emerſiſſe, et de aliis aſtris Egyptij et Babylonij idem obſeruarūt, qui circa hec deprehendenda olim peruigilem adhibuerunt: et multam de aſtris traditionem reliquerunt: quod eſt eaꝝ ipſam ceterorum eſſe infimā, indicium. ¶ Secunda qō. Propter quid in prima latione eſt tanta ſyderuꝫ multitudo, vt ne Arithmetici quidē ſupputare poſſint: in inferioribus autem vnuꝫ ſingulare: vt duo aut tria in eodē non reperies infixa? Et certe has qōnes mouiſſe (quas merito difficiles putabunt oēs) et de ipſis pauca diſſerere, non temeritati et audacie, ſed verecundie potiꝰ et modeſtie dicentis (qui id ob philoſophiam facit) imputandum eſt, tametſi paruas de magnis dubitationibꝰ adducat ſufficientias. Et has qōnes mouere, ad maiorem faciet intelligentiā: et nihil nobis, cōtemplantibus quicē, ſꝫ paruas habentibus cauſas, obiret. ¶ Prime ſolutio. ¶ Animaliū quedam perfecta potiunᵗ ſanitate ſine motu vllo, et aliqua agitatione: alia vno motu eam aſſequuntur, vt ambulatione. alia pluribus, vt ambulatiōe, lucta et pugna. q̄dam vero eam neutiq̄ aſſequi valent vnq̄. Ita et corpora hec de quibus inquirimus, q̄uis inanimata ſint, ea tamen vt vita et actione participantia intelligamus. Dicimus igitur ꝙ optime ſeſe habet vita viuens ſempiterna, nullo egēs aut motu, aut mutatione, et aliorꝝ finis. et poſt ipſum, ꝙ vitam illaꝫ vno motu conſequitur: vt qō eſt illi proximum: deinde alia q̄ que duobus, et alia que tribus. et ſunt aliqua que hanc amplius nequeunt aſſequi vitam: ſed quanto optimo fini ſunt propinquiora: tanto ipſis rebus melius eſt. hac de cauſa terra nō mouetur, vt que ſit remotiſſima, neqꝫ vitam neqꝫ operationem agens. alia poſt ipſam mouentur quidem paucis motibus, vitam illaꝫ non attingentia. alia vero mouentur pluribus motibus, et vitam illam ſortita, ſempiternitatem ducunt. primū vero corporum vno motu eā aſſequitur, vt omniū facillime corporū. Quod enim vno vitam illaꝫ conſequitur, facilius: quod duobus eget vt conſequatur, difficile: et qō tribus, aut pluribꝰ difficilius aſſequi videtur. et ex animalibus et plantis hanc queſtionem quodammodo euoluere potes. difficilius enim eſt multa et ſepe, quā pauca et raro recte agere: vtputa decies mille aſtragalos Coos iacere, difficile: duos autem aut tres, facile. ¶ Secunde ſolutio. Prima latio rationabiliter hac aſtrorum multitudine decorata eſt. Primo, quia prima, et vt aliis vite principium, excellentiam ad alias retinēs Secundo, quia alie lationes in quibus vnuꝫ figitur aſtrum, illam excedunt in motibus, et ipa illas aſtrorum multitudine ſuperat. Tertio, quia mouet oēs inferiores ideo infixa ſydera tenet, quo magis illis diuerſas influat virtutes. Hec et ſimilia de queſtiōe adduci poſſunt. Que an ita ſint, conſiderationibus aſtrologicis relinquenda ſunt.

¶ Caput. xiij.

TErtium decimū caput continet duodecim antiquorꝝ de ſitu, motu, figura et quiete terre opiniones, rationem ſecunde, et ſeptime diſſolutionem, none tribꝰ rationibus improbationeꝫ, vndecime quinqꝫ, et duodecime quinqꝫ. ¶ De ſitu, motu, figura et quiete terre duodecim opiniones. ¶ Prima eſt ponentium mundum eſſe finitum, et terram eſſe in medio ſitā. ¶ Secunda eſt quorundam qui circa Italiam habitantes ſe Pythagoricos appellabant, dicentium terrā non eſſe in medio, ſed ignem, terram vero eſſe vnū aſtrorum circulariter motum, ſuo motu noctem et diē efficiens: cui ſit altera oppoſita terra, quam antichthona vocant. et apparentia non curant. Quod ignis ſit in medio, his inducebantur rationibus. Prima. Nobiliori corpori debetur nobilior locus. ignis autem terra nobilior eſt. ipſi igitur debetur nobilior locus. At medius locus extremis nobilior eſt. eſt igr̄ ignis in medio. Secunda. Principaliſſimum corporꝝ maxime decet conſeruari. ignis autem principaliſſimꝰ eſt. decet igiᵗ ipm maxime conſeruari. conſeruabiᵗ aūt optime in medio. eſt igiᵗ ignis in medio. Et hinc fit vt ignē vocent carcerē Iouis: qō in medio vndiqꝫ circūcluſus circūſeptuſqꝫ exiſtat. Sꝫ falluntᵗ Pythagorici, idem credentes mediū magnitudinis, et nature, vt ſtatim compertum habemus in animalibus non eſſe idem animalis magnitudinis mediū, et virtutis. Sed medium mundi natura et virtute, eſt potius circa celum quā in centro: et illic eſt ignis, et illic maxime conſeruatur, et terra in cētro (qō magis vltimo aſſimilatur ꝙ principio) illic continetur, et finitur a circūſtantibus. Continens autem et finiens, honorabilius cōtento et finito. Eſt enim continens et finiens vt forma, contentum vero et finitum vt potentia. ¶ Tertia eſt dicentium quandam terram eē in medio. ferri circa medium, et eſſe aliam terram ex oppoſito (quam etiam antichthona dicunt) que circa medium fertur. ¶ Quarta eſt dicentium plures eſſe terras, hanc in centro, illā toto hemiſpherio diſtantem: cū qua pariter circa mediū plurima circūferuntur corpora, q̄ ꝓpter ipam a nobis percipiunᵗ. et hinc nobis toties apparere lune defectus et decrementa. ¶ Quinta eſt aſſerentiuꝫ eſſe vnam terram, et continue circa ſtatutum et imobilem poluꝫ circūferri, et hec ſcripta eſt in timeo. ¶ Sexta eſt dicentium terram eſſe ſpericam. ¶ Septima eſt eorꝝ qui dicunt eam figura tympanilem, argumento vſi, qō in oriente et occidente videtur ſolis abſcindere portiones ſm rectam. Secundo quia hec figura aptior eſt ad quietem. Sed falluntur. Hoc enim non ideo eſt, quia tympanilis aut lata exiſtat qō videanᵗ portiones ſm rectam abſcindi, ſed hec faciunt videri diſtātia et circulorꝝ magnitudies. Pars enim circuli a lōge viſa, etiam parui, recta apparet: et magni circuli premagna curuatura, apparet et recta. ¶ Octaua eſt Xenophanis Colophonij putantis terrā quieſcere, et manere imobilem, quod deorſum craſſitudinis ſit infinite. Ingerebat enim hoc ſolutionis difficultatem, ꝙ ſi parum terre ſuſtollatur, non vult manere, ſed ſe deorſum precipitat et demergit: et ſi maius, velocius: quare fortiꝰ et tota, niſi ꝓfunditate infinita, vt baſe, ne rueret defenderetur. Sed hoc di-

cto

cto Empedocles attonitꝰ: qui hec aſſerunt increpat tanq̄ vana locutos: et de vniuerſa nā parū cognoſcētes. ¶ Nona eſt Thaletis Mileſij ponentis terram quieſcere, quia ſuper aquam natet: quemadmodum lignum ſuper aquam aut aliquid ſimile non deſcēdit ſed ſtat: ita aque terre caſum prohibent. Sed id irrationabiliter dictum. ¶ Primo, quia eandeꝫ relinquit difficultatem, a quo ſuſtineatur aqua. ¶ Secundo, Quia quanto aqua aer eſt leuior: tāto terra grauior eſt aqua, non igitur aqua defendit terre caſum vt neqꝫ aer caſum aque. ¶ Tertio. Quia videmus paruam terram per aquaꝫ cadere: et quanto maior, tanto velocior. non igitur prohibet totius terre caſum. Inquirebāt enim vſqꝫ ad aliquid, ſed inſufficiēter. Omnibus enim nobis hoc conſuetū et cōmune eſt, hactenus de aliquo inquirere, quouſqꝫ contradictionibus iis que aduerſariis videntur, ſatiſfactio fiat, et non quantum dubitari natura requirit. At vero bene inquirentem non hoc modo curare oportet ſed ex propriis in rei queſite venire deprehenſioneꝫ ¶ Decima eſt Anaximenis, Anaxagore et Democriti, dicentium tere latitudine terram a precipitio tutam eſſe. Primo, quia eius latitudo ipſam aerem diuidere non permittat. Secundo, hac de cauſa valide ventis obſiſtit. Tertio: quia non habet aer locum quo cadere poſſit. vnde fit vt terra cadere nō poſſit: quemadmodum neqꝫ aqua in clepſydris. Sed ſi he rationes valerent, propter eandem cauſam ipſa exiſtente ſpherica maneret: quod poſtea falſum eſſe oñdetur. ¶ Undecima eſt Empedoclis, quietis terre cauſam aſſignantis velocem celi circumgyrationeꝫ vt que motum terre prohibet: quemadmoduꝫ aque i vaſe velociſſime in aere circūgyrato, ea cita gyratione defenditur effuſio. Sed hec aſſertio inualida eſt. ¶ Primo: Quia querendum eſt ab eo, an terre ſit aliquis motꝰ: et ſi ſit aliquis, an naturalis, aut violentus. Si non eſt naturalis: neqꝫ erit violentus vllꝰ et ſi neqꝫ vi neqꝫ natura motum ei aſſignauerit: omino non mouebitur: quare neqꝫ quieſcet, hec prius cognita ſunt: Et ſi dicit, natura fertur ad mediuꝫ, neqꝫ motus neqꝫ quies violenta erūt. quare circūgyratio ponenda non eſt, vt illic quieſcat. Ut enim motus naturalis, et motus violentus: ita quies naturalis atqꝫ violenta eſt. Et ſi circūgyratione ad medium venerit, et illic violenter quieſcet. ſꝫ vbi natura quieſcet? ¶ Secūdo. Quia ſi vi feratur et quieſcat in medio aliquo alio natura feratur et quieſcat neceſſe ē. Aut igitur hoc erit ſurſum, aut deorſuꝫ, aut vbicūqꝫ aliubi. Si ſurſum, vt aer ſupra nos exiſtens nō prohibet lationem ſurſum: neqꝫ prohibebit aer qui ſubter eſt, eam q̄ deorſum eſt, quo minus feratur. Eorundē enī et conſimilium eedē et conſimiles ſunt cauſe. ¶ Tertio. Dicat Empedocles, priuſq̄ lis diſſociaſſet elemēta, quomodo terra quieſcebat? non erat tunc circūgyratio aliqua. Cauſa igitur quietis terre vniuerſalis aſſignari non poteſt velox citaqꝫ circūgyratio. ¶ Quarto. Quia partes terre feruntur ad mediū, et omnia grauia ad terram: cuius cauſam aſſignare non poſſis circūgyrationem. ¶ Quinto. Ignis fertur ſurſum natura: et non propter gyrationem: igiᵗ et terra ſimiliter deorſum. Non enī dicere poſſis gyratum, graue et leue determinare. ſed hec natura determinata ſunt: vt hoc ſurſum euolet: illud đo in imū conetur, Non igitur terra permanet immota ob velocem (vt vult Empedocles) celi gyrationē. ¶ Duodecima eſt Anaximandri terram quieſcere perhibentis, quia equaliter ſm ſui ambitum ſe ad extrema habeat. quare vt eque libratam, non plus ad hāc quam ad illam eam ferri contingit. vnde hac de cauſa quieſcit. Sed ꝙ id non verū ſit (q̄uis ſuaſibilitatē aliquā hēat) deprehēdiᵗ. ¶ Prīo. Quia hac rōne ꝯcēdi medio locareᵗ quieſceret et ignis igr̄ i medio q̄eſceret qō falſum eſt: quare et id ex quo ſequiᵗ. ¶ Secundo Terra non modo quieſcit in medio, ſed et fertur ad medium naꝫ quocunqꝫ feratur terre particula, illuc et totam terraꝫ ferri neceſſe eſt: et quicquid natura locus partis eſt, et totius natura idem erit. Non igr̄ quieſcit propter extremoruꝫ equidiſtantiā. ¶ Tertio. Inconueniens eſt querere cur terra īmota maneat ī medio, et nō cur ignis in ſummo. qui ſi illic natura ſtet, et eodem iure terra ſtabit in medio. Conuenit enim vtriqꝫ vt ei aliquis natura locus. ¶ Quarto Simile eſt dicere terram in medio quieſcere ꝓpter ſimilitudinis neceſſitatem: ac ſi dixeris quod eque vbiqꝫ extenſum fuerit (vt de capillo quem tricha Greci nominant: dicitur) frāgi, diſſoluiqꝫ non poſſe, vt vehementer eſurientem, et tantundem ſiticuloſuꝫ a cibo et potu equidiſtantem, fame et ſiti interitum ire. ¶ Quinto. Irrationabile eſt inquirere quietis terre cauſam in imo, et mentionem nullam de motu eius in imum facere, an vi, an natura fiat: quod facit Anaximander. Deprehendendo enim cauſam cur ignis ſurſum, et quomodo ſuſtollatur: protinus cur ſurſum quieſcat, cognoſcitur ceuſa: ita deprehenſa cauſa cur et quomodo terra dimergitur in imū, pariter cauſa ſue quietis in imo deprehenſa eſt. Et ratio ipſius de ſimilitudine inualida eſt: vt de igne poſito in medio, capillo equaliter tenſo, eſuriente, et ſitiente refellere promptum eſt. Et ſicut ignis ſi eſſet ī medio: conſimiliter ad extrema ſe habens euolaret ad ſummum, non forte totus ad vnam partem, ſed partes ad ſibi proportiōatas partes, vt quarta vna huc, altera illuc: ſic et de terra eſſet: et a loco illo propter ſimilitudinis rationem (quemadmodū et ignis) emoueretur, niſi eius locus eſſet, et in eo natura quieſceret. Et licet id verū ſit, ipſam ad extrema conſimiliᵗr ſeſe habere: non tamen verum eſt eam hac de cauſa in medio quieſcere: ſed hoc accidit.

¶ Caput. xiiij.

DEcimum quartū caput cōtinet tres concluſiones, quattuor rationes ad primam, duas ad ſecundā, et quattuor ad tertiam. ¶ Prima cōcluſio. Terra in medio non circulariter mouetur, circa polum vnum reuoluta. ¶ Primo. Quia aut id natura eſſet, aut violenter. Non natura, quia idem eſt totius et particularum motus: partes autem oēs ad medium recta feruntur. Neqꝫ ita violenter. Nam nullum violentū perpetuum: mundi autē ordo ſempiternus ē. ¶ Secundo. Quia omnia circulariter mota intra primā lationem pluribus mouentur motibus: moueretur igitur et terra pluribus: quod ſi ita eſſet, aſtrorum fixorum nobis fierent diuerſiones, neqꝫ nobis ſemper ſecundum idem oriri (quemadmodum ſemper euenit) apparerent. ¶ Tertio quia latio partium et totiꝰ terre naturaliter eſt ad totius medium: non igitur circunfertur in medio nam ſimplicis corporis vnus debet eſſe motus natura ſimplex. ¶ Et ſi queras, quādo terra eſt in medio, et idem fuerit eius centrum, et totius centrum, an partes terre et grauia alia fe-

rentur ad medium:quia terre,an quia totius. Hoc
eſt quia totius:et quia terre per accidens. Accidit
enim idem totius ⁊ terre eſſe medium. Et quod gra
uia moueantur ad medium,ſignum eſt,quia procū-
bunt ſemper ad angulos pares:tendunt igit̃ ad vnū
centrum omnia. ¶ Quarto experientia cognitum ē
graue ſurſum ſecundum regulam proiectum, ſemꝑ
ſecundum regulā recidere,quantūcūq; vi et quoti-
eſcūq; id factū fuerit.nō igit̃ terra circulariter mo
ta eſt. ¶ Secunda. Terra quieſcit in medio. ¶ Pri
mo. Quia vt ignis ex omni parte euolat a medio ad
extremū:ita ex oī parte(ſi extra poſita fuerit)terra
fertur ad mediū:⁊ nunꝙ a medio,niſi vi pultrice ꝑs
aliqua terre quantulacunq; moueretur,quare tan-
to minus et tota terra,quieſcit igitur natura in me
dio:corporis enim ſimplicis tantum vnus eſt ſecun-
dum naturam motus. Motus autem a medio,et
ad medium,contrarij ſunt. Secundo mathematici
aſtronomici volentes aſtrorum motum et ſitum iu-
dicare,ponunt terram in medio quieſcere:quieſcit
igitur terra in medio. ¶ Tertia. Terra ſpherica eſt
¶ Prio. Quia quelibet pars terre grauitate ſua
tendit ad mediū:et que maior eſt,indecliue deſcen
dit:et minorem pellit,quouſq; equata tumorē relin
quat,atq; omnes a medio equidiſtent,hoc aūt eſt fi
gurā habere ſphericam. Et hoc idē quidā phyſiolo-
gorū aſſeruerunt:ſed terram ad mediū violētia fer
ri:nos vero natura. dixerunt enī ex omni extremorū
parte ⁊ equaliter partes terre in medio medium la
tas. ¶ Sȝ dubitant,ſi poſita ſit terra in medio, que
in vniꝰ ſuorum hemiſpheriorū medietate duplā reti
neat grauitatē,an terra illa mouebit̃ a medio:fietq;
centrū eius alterū:et totius cētrū. Nos vero dicimꝰ
terram eouſq; natam moueri,quouſq; centrum eius
cum centro totius ſimul ſit:et nō amplius:neq; opor
tere quālibet partem centrū attingere. Quod qdē
fit aut minoribus partibꝰ a maioribꝰ pulſis:aut ter-
ra(vt aiunt)hoc ⁊ per ſegregationē genita:et ex oī
extremorū parte partibus in medium latis:ita vt
ſit facta terra:et figuram ſphericā retinens. Secū-
do omnia grauia ad angulos pares ſpherales,et nō
iuxta ſeinuicem et equi diſtantes lineas procūbunt:
igitur nata ſunt corpus efficere ſphericum Et igitur
terra ſpherica:aut natura ſpherica.nos enī hic talē
terrā probare intendimꝰ qualis ſuapte natura exiſte
ret.et nō qualis vi et preter naturam exiſtat. ¶ Ter
tio. Luna cum eclipſim patitur,ſemper curuā hȝ ſecā
tem lineam:vt illam ex globo recipiens:atqui talis
eclipſis fit terra ſoli ⁊ lune interueniente media. Eſt
igit̃ ſignū,terrā(qui ſit ſpherica)illius apparentie
eſſe cauſam. ¶ Quarto.qꝛ ꝓcedentibꝰ nobis parū
ab arcto ad meridiē.fit nobis nouus circulꝰ horizō:
et ſtelle nobis apparere incipiunt:que ſemꝑ occultā
tur arcton:vt in Aegypto:et Cypro nōnulle appēt
ſtelle que in arcticis regionibꝰ ſempiterne occulta-
tionis exiſtunt:et contra in arcticis:q̄ ſemꝑ in Aegy
pto et Cypro lateant. Id igit̃ ſignū,non mō terrā eē
ſphericā:ſed relatione ad aſtra facta eſſe paruā. Si
enī magne notabiliſq; molis exiſteret:non ſtatim no
bis paululū tranſlatis fierent he occultationes:⁊ no
ue aſtrorū viſiones. Et qō ſit exigue molis:ſentiūt
dicunt ad columnas vſq; Herculeas ſeſe porrigere
mare indicū,inter orientē ſolem ſolēq; occiduū in-
terceptū:et illic:vt apō Indos,gigni elephātes.qō
loca hec vt vicinitatis affinia,conſimilē participent
naturā. Teſtātur itidem Mathematici,terre mag
nitudinē ratiocinatione perquirentes:cui ambitum
aſcribūt quadraginta ſtadiorū myriadas: aſtris ve
ro maiorem. Unde fit eorū aſſenſu non ſolū terrā eē
ſphericā:ſed ad aſtra cōparatione ſumpta, modiculā
eſſe. Sed de his hactenus.

¶ Tertius Liber de Celo.

¶ Caput primum.

TErtius liber de Celo
et mundo continet octo capita
¶ Primū vnā diuiſionem, vnū
corollariū,quinq; antiquorum
opiniones,vnam concluſionem
et nouem rationes ad ipſam.
¶ Diuiſio. Expedita de primo
ſimplici corpore determinatio
ne:vt celo.ipſiq; affixis et in co latis ſyderibꝰ,cuius
nature ſint.et qualia,quodq; ingenita ſint,atq; icor
ruptibilia,noſſe oportet eorū que ſecundū naturam
ſunt,hec eſſe ſubſtātias,vt ſimplicia,celū, ignis,aer
aqua,terra,eorū partes:et quecūq; ex ipſis conſtāt,
vt animalia plante:et metalla. hec operationes. vt
predictorum motus, generationes, corruptiones,
auctiones,diminutiones,alterationes,et ſecundum
eorum naturam propriamq; virtutem lationes,hec
autem paſſiones quedā,vt predicta: et eorum apte
quantitates,affectioneſq;. ¶ Corollarium. Quo fit,
vt nature plurima determinatio circa corpora atq;
magnitudines verſetur. ¶ Nā omnis naturalis ſub-
ſtantia aut corpus eſt:aut non ſine corpore,magnitu
dine ve gigni contingit:vt cōtemplanti determina-
tionem quam exegimꝰ de natura quam manifeſtiſſi-
mum eſſe poteſt. Et quia de celo ſatis expeditum pu
tamus quale natura ſit,ꝙ ingenitum ſit, atq; incor-
ruptibile:nūc ad reliquorū duorū generū grauis ſci
licet atq; leuis determinationem explenda nos con
uertamus: et pariter an gñatio et corruptio ipſis:
cōpetāt ⁊ pfecto aut nihil ē gñatio aut ſolū ipſis q̄ ex
ipſis ꝯtēpata ſūt: congruere pōt. Sȝ qd ſenſerint an
tiqui:nūc videamꝰ. ¶ Quinq; antiquoꝝ opiniones.
Pria ē Parmenidis et Meliſſi,gñationē ⁊ corrup
tionē eſſe negantiū:neq; enī quicꝙ gigni:quicꝙue
corrūpi poſſe putabāt,ſed dūtaxat nobis ita videri.
Nonnulla enim preclare aſſerebant: eſſe.ſ.quedam
entia ingenita,incorruptibilia,atq; imobilia: a qui
bus(ꝙ ſenſibilia eſſe putabant)ad hec caduca ſe cō
uertentes,ꝯſimilia de ipſis aſſerebāt. Sed hec phy-
ſica contemplatione non moliebantur. Contēplari.n.
an eiuſmodi nature ſint entia,imortalitatis ſorte po
tita,ſuperioris philoſophie eſt,et primi atq; ſupre-
mi philoſophi. ¶ Secunda eſt huic prime contraria
oīa genita eſſe atq; corruptibilia,nihilq; oīno in
genitum,et nihil interitꝰ obituſq;:imune ſemꝑ ma-
nere,ſed aliquando caſurum.quod ſenſiſſe videtur
Heſiodus,et q̄ ſue appropinquant ſententie. ¶ Ter
tia eſt dicentium oīa genita eſſe:ſed genitorum nō
nulla incorruptibilia manere. ¶ Quarta eſt Hera-
cliti Epheſij,oīa continuo fluxu rapi dicentis,et ni
hil fixū,nihil iuge,permanenſq; manere,preter vnū
quiddā(id enim ignem eſſe aiebat)ex quo oīa fie-
rent,gignerentq;. ¶ Quinta eſt aſſruentiū oē cor
pus generabile diſſolubileq; eſſe.generabile quidē
ex ſuperficiebꝰ,atq; in ſuperficies reſolubile. Con
cluſio. Corpus ex ſuperficiebus cōpoſitum abire nō
poteſt. Primo. Quia qui id aſſerunt,plurima ijs

que in diſciplinis cōperta ſunt,contraria dicūt. Aut
igitur a propoſito reſipiſcant,aut fortioribꝰ et valē
tioribꝰ ratiōibꝰ(quales nō ſunt ſue imbicilles ſuaſiū
cule,quod moliuntur efficiant. ¶ Secundo. Idem
ſubit iudicium corpora ex ſuperficibꝰ cōpingi.⁊ ſu-
perficiem ex lineis et lineam ex punctis abire cōſta
tam. Atqui prius in ijs qui ſunt de motu demonſtra-
tum eſt id eſſe non poſſe:nullāq; magnitudinē ex in-
diuiduis et inſecabilibus cōſtari poſſe. Igitur neq;
corpora ex ſuperficiebꝰ conſtabuntur. ¶ Tertio. Si
corpora ex ſuperficiebus et linee ex inſecabilibus li
neis cōponerent̃,impoſſibilia ſequuntur. Ponit enī
mathematicus magnitudinē in infinitum partitione
decreſcere:nullā aūt appoſitione in infinitum auge-
ri.nunc aūt oppoſitum in natura eueniret.in infinitū
enī,ꝙ decūberet ad minima,decreſcere non poſſet:
addi aūt ſemper aliquid poſſet. Quarto. Multa
ſunt in natura:que in indiuiſibili ſubſiſtere nequeūt:
vt paſſiones. Sūt enī diuiſſibiles dupliciter.vno mō
ſecundum ſpeciem:vt color in albedinē atq; nigre
tiem:altero vero ſecundum accidens:vt quod ei qō
diuidi poſſit,in exiſtant. Non itaq; linea ex pūctis ſu
perficies ex lineis:et corpus ex ſuperficiebꝰ abibit
compoſitum. Et qō paſſiones ille indiuiſibili non ſub
ſiſtant,vt exempli cauſa grauitas et leuitas:ampliꝰ
oſtendo. ¶ Primo. Nam quicquid eſt graue,graui-
tas aliquo eſſe neceſſe eſt:et quicquid leue:aliquo le
uiꝰ. Non tamen contra(vt vti conſueuerunt vocabu-
lis)eſſe oportet.vt quicquid grauius graue,ſit:⁊ qc
quid leuius:leue,vt neq; quicquid maius eſt,ſimpli-
citer magnū eſſe oportet,ſunt enī multa ſimpliciter
parua,que alij,vt ſuis partibus,maiora dicunt̃. Sȝ
hanc ſignificationē(ſi gratū eſt)nullam faciamꝰ:ſitq;
quicquid grauius eſt,grauitate graue.ipſum ſiqui-
dem diuiſibile eſt in exceſſum,et id quo excedit. Si
igitur punctū graue eſſet:et ipſum diuideretur.hoc
aūt impoſſibile. Et ſi punctum nullum graue ſit:neq;
linea ex ſolis coalita et conflata punctis: et ſi non li-
nea nec ex lineis digeſta ſuperficies. Et ſi non ſuper
ficies:ita quoq; neq; ex ſuperficiebus coalitum cōſ
titutumq; corpus. Qui enim fieri poſſit,vt totū gra-
ue ſit:cuius partium nulla grauitatis ſit particeps.
¶ Secundo. Omne graue denſum eſt:et omne leue
rarum. Denſum autem a raro differt: quod ſub eq̄li
mole plus habeat potentie.quod aūt tale eſt:euadit
diuiſibile. Si itaq; punctum graue ſit:aut leue,abi-
bit diuiſibile,quod impoſſibile eſt. ¶ Tertio Omne
graue,molle eſt:aut durū. Molle aūt eſt quod eſt in
ſeipſum cedens:quod autem in ſeipſum cedit,diuiſi
bile eſt. Ita ſi punctum molle eſt,diuiſſibile eſt:⁊ ita
ſi durum eſt. Nam durum et molle oppoſita ſunt et q̄
circa idem fieri nata ſunt. ¶ Quarto. Quia graui-
tas non euadit ex non habentibus grauitatē: quod
tamen contingeret. Sed quomodo determinabunt
ex quo grauitatum expertibus cōſurgat grauitas
⁊ cōſurgere nequeat. Enimuero ipſis vel fingere vo
lentibus promptū non ſit. ¶ Quinto in eodē graui
quod ex pluribus cōſtat grauius eſt.hoc ⁊ ipi admit
tunt:quod autem graui grauius eſt,ipſum graue eē
neceſſe eſt.quemadmodum quod albo albius eſt:et
ipſum album eſſe oportet. Maius igitur vno punc-
to(qō pluribus conſtet conſimilis grauitatis) gra-
uius eſſe neceſſe eſt. Dempto igitur equali graui. q̄
ſuper eſt punctus grauitatem habebit.non enī gra
ui grauius exiſtebat.niſi grauitatis exceſſu.hoc au-
tem modo oſtenſum eſt eſſe non poſſe. ¶ Sexto. Si
corpora conflarentur ex ſuperficiebus(vt aiunt) et
ſuperficies ex lineis:linea linee componeretur ſecū
dum longitudinem et ſecundum latitudinem oppo-
ſita.cur itaq; non companatur ſuppoſita(nulla poti-
or ratio videbit̃) Quod ſi ita fuerit.dabitur corpꝰ qō
ex ſuperficiebꝰ(quas ponunt elementa)non conſtabit̃
vt eſto a linea:que longa eſt:cui cōpono lineam c ſe-
cundum latitudinem:erit,itaq; a c longum et latū
et linea. a .compono lineam. b.ei ſupponendo: que
ideo cū a videtur facere profundū. Erit igit̃ a c b lō
gum,latum et profundū quare corpus non tamē ex
ſuperficiebus conflatum. ¶ Septimo. Timeus,ſu-
perficierum multitudine corpora grauiora dtermi
nat. Sed qua ꝓportione corpora ad ſuperficies
reſpondent,eadem ſuperficies ad lineas et linee ad
puncta quare pari proportione hec grauitatem ha
bere continget. Et ſi ita eſſe non poneret:ſed graui-
tatem in terra leuitatem vero in igne:difficultas vr
get hanc ſuperficierū graue eſſe,et illam leuem,que
conſimilia ponit elementa. ¶ Octauo. Nullam mag
nitudinem continget eſſe diuiſibilem. aut futurū eſt
omnia eē puncta:qua enī ratione in hec diuides:illa
iterū diduces,quouſq; ad ſuperficies deuentum ſit.
Et ſuperficies eodē iure abibūt in lineas:et linee in
puncta tandem cōſummabuntur:et oīa puncta erūt.
¶ Nono vt eſt de magnitudine,ita quoq; de tpe eue
nire,par conſentaneūq; eſt Si itaq; magnitudo ali
quando abitura eſt in puncta:et non magnitudines
et tps in nunc et non tpa reſolubile eſt. Id pfecto eē
non poteſt. Et eadem incōmoda non nullos aliorum
Pythagoricorum ſecuntur,qui celum et naturalia
corpora ex numeris conſtituunt: habent enī nature
corpora grauitatem et leuitatem.vnitas aūt adinui
cem compoſitū,neq; corpus efficere poſſe,neq; gra
uitatem leuitatēue vllam habere videntur.

¶ Caput ſecundum.

SEcundum caput continet
quinq; concluſiones,tres rationes:⁊
vnum corollariū ad primam,tres ra
tiones,et vnum corollarium ad ſecun
dam.vnum corollariūm ad tertiam,
duas rationes ad quartam:et duo co
rollaria ad quintam. ¶ Prima concluſio. Simplici
um corporum aliquem natura motum eſſe neceſſe ē.
¶ Primo. Quia quecūq; mouentur,motum propri
vm et ſecundum naturam,aut vi preterq; naturam(
quod idem eſt)habere neceſſe eſt. Simplicia autē
corpora,mota conſpiciuntur.habēt itaq; motū, aut
natura,aut preter naturam. Atqui ſi confitebere ip
ſa motum preter naturam habere:et eadem ſecun-
dum naturam aliquem habebunt:vtpote qui prior,
vnus.et ſimplex exiſtat:preter naturam aūt. poſteri
or,et multi. Unumquodq; enim etiā multos preter
naturam ſuſtinet; ſecundum naturam autem vnum
ſolum. ¶ Secundo. Quicquid quieſcit:aut vi, aut
natura quieſcat opȝ. Et vbi vnūquodq; vi quieſcit,⁊
vi quoq; fertur in illud.vbi autem naturam, itidem
et natura fertur in illud. Uidetur autē in medio ali-
quid natura manere.natura igitur fertur ad mediū
ſi aūt illic quicquam vi quieuerit:ipſum prohibet ali
quid illinc emicare: inq; ſuum locum ſeſe protinus
reſtituere. ¶ Tertio. Si quieſcentia rimaberis,aut
tandem ad vnum natura quieſcens decumbes,aut
in infinitū progredieris.quod enim preter naturā
eſt,ad aliquid ſecundum naturā reducere oportet.

Sed eſto dicas cum Empedocle terram rapida celi vertigine, velociſſimaq; illa circũgyratione vi quadam ſuſtineri atq; quieſcere: ergo aliquo moueri nata eſt. Ceſſante enim circũgyratione (a qua coacte fulcitur, ſuſtentaturq;) moueretur. et non in infinitũ. Nihil enim impoſſibile, fieri natum eſt. Infinitũ autem tranſilire ſpacium, impoſſibile eſt. eſt igitur nata alicubi tandem natura manere. Ad illum igitur locum, quiſquis is ſit, naturalem motum habet. nam (vt dictum eſt) vbicunq; quicq̃ natura quieſcit, et in idem natura ferri contingit. ¶ Corolariũ. Quapropter minime Democriti et Leucippi ſententia pbãda eſt, corpora moueri in vacuo, pariter et moueri in infinito. Nam id docere debuerunt, quiſnam ipſorũ in vacuo, et in infinito motus, quis ſecundum naturã et quis preter naturã. Si enim (vt aiunt) alterũ ab altero violentia pellitur, ipſis alterum motũ natura conuenire neceſſe eſt: et primum mouentẽ non vi mouere (mouet enim ſempiterne) et primum motũ nõ preter naturam eſſe. eſt enim ſempiternus. Et ſi non primum mouens ſecundum naturam dederint, violẽtia mouentium ſeries: vt nullibi tandem caſura, infinita procedet. ¶ Secunda concluſio. Neq; ſtare poteſt Timei ſententia, elementa ipſa ſeſe inordinate agitaſſe priuſq̃ mundi opifex mundum ipſum condidiſſet. ¶ Primo. Quia aut is inordinatus motus naturalis erat aut iniuria, preterq; naturã factus. Si naturalis, mundus igitur erat anteq̃ conditus fuiſſ; tunc enim primum mouens natura mouiſſet. et grauia ad mediũ depreſſa fuiſſent: et leuia a medio emicaſſent, que mundi iã facti ordinatio eſt. fuiſſe itaq; mundus. Liceret et querere an illa motus inordinatione potuiſſent necne in talem mixtionem cõtemperantiamq; incidere, qualia videmus nunc corpora facta, vt oſſa, carnes, et neruos ad inuicem compactos, quemadmodum canit Empedocles, cum multa capita ſine ceruice et ſine corporeo trũco iacerẽt, amicitia factum fuiſſe. Si ita fateamur, et animalia et plancte illic erunt. quare mũdi ordinatio. aut hec vniuerſali precurrent mũdo. ¶ Secundo. Qui aiũt infinitã inordinato motu ferri in infinito, aut vnũ ipſorum motum faciunt. ſi ita: et omnia vna latione feruntur, et non inordinata. Sin minus, infinite erũt lationes. quod eſt impoſſibile. enim finite: ordo dabitur aliquis. Non enim quod non ferantur in idem inordinatio dicitur: quemadmodũ et nunc mundo (vt videmus) perpulchre ordinato, non oĩa feruntur in idem, ſed ea que conſimilis congeneeq; ſunt nature. ¶ Tertio. Inordinate, nihil aliud quicq̃, quam preter naturam eſſe videtur. ordo enim ſenſibilium vniuſcuiuſq; propriã natura eſt. Atqui incõmodum eſt infinito motu longiſſimoq; tempore preter naturam quicquam motum fuiſſe, quin potius nature he conditiones competũt. eſſe itaq; potius inordinatio ſecundum naturam, vt que infinito longiſſimoq; tempore fuerit: ordinatio autem preter naturam quid q̃ ſit abſurdum, ipſi viderint. ¶ Corolarium. Quo fit vt ob idipm Anaxagoras belle excogitaſſe videatur mundum ex immobilibus primum inchoatũ fuiſſe. ¶ Tertia concluſio. Et ſi aliqui ex ſegregatis motum admittant, generationem tamen non inueniunt rationabilem. Nam celum ipſum ſegregatiõe: vt qd̃ delituiſſet imerſum: rationabiliter generare nequeunt. ¶ Corolarium. Ob id itaq; ipſum Empedocles celum non ex ſegregatione gigni voluit, ſed ex ſegregatorum iterum congregatione. Confinxit enim amicitiam, que quedam ab vno (vbi omnia congregata fuerant) diſſociante lite, diſcollecta iterum colligeret, conueniret, atq; congregaret. ſicq; genitũ factumq; fuiſſe celum. ¶ Quarta. Quod ſurſum aut deorſum mobile eſt, ipſum aut leue aut graue eſſe neceſſe eſt. ¶ Primo. Sit. a. nõ graue. b. vero grauitatem habens. feranturq; ſimul deorſum, ſi fieri poteſt: abſoluatque. b. ſpacium. d. e. in tempore. f. In eodem tempore. a. aliquid ſpacij. d. e. abibit. ſitque d. g. Diuido enim grauitatem. b. ſumoque partem, que ſic ſe habeat a. d. g. ſicut totum. b. ad. d. e. id enĩ poſſibile eſt. Cum itaque. b. per totum. d. e. moueretur, pars ea (quecunq; fuerit) ſolum per. d. g. mouebitur, et per idem ſpacium. d. g. et in eodem tempore poſitũ eſt. a. moueri. feruntur igitur deorſum per equale, et in equali tempore, non graue, et grauitatem habẽs: quod eſt impoſſibile. et ita de leui (ſi grauatum eſt) argumentetur. ¶ Secundo. Si quid moueatur quod neque leuitatem neque grauitatem habeat, mouebitur vi, et infinita velocitate: aut graue, et grauitatis leuitatiſq; expers equale et inequali tempore abſoluunt. ſit ita que. a. non graue et. b. grauitatem habens, et moueatur. a. per ſpacium. d. e. et in eodẽ tempore. vt verbi cauſa. f. virtus aliqua pellat. b. grauitatem habens: ſpacio. d. g. quia ſi aliqua potentia maius in aliquo tempore et aliquanto ſpacio moueat, eadem potentia in eodem tempore maiore ſpacio pellit minus. Diuido ergo graue. b. capioque partem quancunque: que ſic ſe habeat ad potentiam motricem ipſius. b. ſicut. d. g. ad. d. e. quia potentia data mouet. b. per ſpacium. d. g. in tempore. f. eadem potentia mouebit partem illam grauitatis participem in eodem tempore, et toto ſpacio. d. e. et in eodem tempore et ſpacio ferebatur. a. neque leue aut graue. quare graue, et grauitatis leuitatiſque expers, equale et in equali tempore abſoluunt. quod eſt impoſſibile. Et ſi. a. iterum infinito motu ferebatur graue infinito motu, et eodem ſpacio ferebatur, quorum vtrumq; impoſſibile eſt. ¶ Quinta. Aliquis motus natura, et aliquis violẽtus exiſtit. Nam natura principium eſt motus et quietis eius in quo eſt. Vis autem virtus eſt ab alio ſecũdum quod aliud. Motus igitur qui ab eo quod intra eſt principio exiſtit: iure natura dicitur. qui vero ab altero exteroque: vt alterũ eſt, iure dicatur violentus. Et hic quidem violentus non omnino eſt: vt motus lapidis deorſum, quoties velocior procreatur, quam nature ſue ſit accommodus, propriaque pariat virtus. Ille vero omnino preter naturam eſt, vt lapidis ſurſum propulſus. Et vis ipſa ad hos vtroſque aere tanquã apto vtitur organo, q̃ vt grauis et vt leuis, ancipitis que nature natus ſit eſſe, et virtutem ab ipſa vi velut impreſſam retinens: qua nunc vt grauis deorſũ precipitat, nunc vero vt leuis agitat ſurſum. ¶ Primũ corolarium. Unde cognoſcitur euenire violenter agitatum ferri principe mouente ipſum non aſſequẽte, ſed ſeparato, abiunctoq;. ¶ Secundum. Fit etiã vt nullo tali exiſtente medio corpore, nullus violent9 omnino procrearetur motus, neque ſecundum naturam vllus. vniuſcuiuſq; enim motum eodem modo promouet. Sed q̃ graue, q̃ leue eſſe oporteat, quis ſecundum naturam motus, quiſue cõtradicatur violentus, hactenus dictum eſt.

¶ Tertium caput.

TErtium caput cõtinet tres queſtiones, et reſponſiones ad ipſas ¶ Prima queſtio. Quib9 corporib9 conueniat generatio. ¶ Secũda, Cũ prima corporum ſint elementa, quid elementũ, quot et qualia ſint. ¶ Tertia. Utrum elementum (vt volunt nonnulli tantũ vnũ eſſe ponentes) ſpecie ſit indiuiſibile. ¶ Prime reſpõdet Empedocles, quattuor eſſe elementa, ignem, aerem, aquam pariter et terram, ingenita atq; incorruptibilia, ex quibus omnia alia generãtur, componuntur, ac fiunt. Eidem quoq; queſtioni reſpõdet Anaxagoras Empedocli contrarius, aduerſatuſq;, ponens homœomeras atomos oſſis, carnis: et nerui prima principia, omniumq; ſemina rerum: ex quarũ commixtione etherem et ignem: hec enim eadem putat: aerem, aquam, et terram gigni putabit: et ob ſui paruitatem, atoma carnis et oſſis, oculis inuia, imperceptibiliaq; eſſe omnia tamen omnibus in eſſe cõgregata, et omnia ex ipſis genita eſſe coalita atq; conflata. Sed poſterius cũ de generatione et corruptione exactius pertractabimus, noſtrum afferem9 iudicium. ¶ Secunde hanc adhibemus reſponſionem. Elementum eſt in quod intus exiſtens aut potentia aut actu, alia corpora diuiduntur: ſpecie quidem irreſolubile in alterum. Quo fit vt ſi tale ſit elementum, et carni et ligno inſint elementa potentia, vt ignis et terra: quandoquidem a carne et ligno diſgregabilia ſunt: caro autẽ aut lignũ neq; igni actu neq; potentia ineſt: vt que nunquã ſegreganda ſint ab igni. Quot autem ſint, et qualia ſint, poſtea futurus eſt accommodatior ſermo. ¶ Tertie preterea reſponderelicet elementum in diuerſa ſpecie ſecabile diuiduumq; eſſe, multaq; eſſe elementa. Hoc profecto ſimplices motus liquido monſtrant: ſunt enim motuum hi ſimplices, hi vero mixti. Simplices aũt ſimplicibus corporibus accommodantur: compoſiti vero compoſitis: et vnicuiq; naturali corpori por pri9 eſt motus. Atqui manifeſtũ eſt motus ſimplices plures eſſe, erunt igitur et plura elementa.

¶ Caput Quartum.

QUartum caput cõtinet duas concluſiones quattuor ratiões ad primam et nouem ad ſecundã. Prima concluſio. Non ſunt infinita elemẽta homœomera quemadmodum poſuit Anaxagoras. ¶ Prio. Quia falſa vtitur dignitate malaue ſupeoſitione: quicquid homœomerũ eſt eſſe elementum Nam videmus multa mixtorum corporum homœomera eſſe vt lignum vt lapis in homœcomeraſq; partes ſolui: que manifeſtum eſt non eſſe elementa. Non itaq; erit omne homœomerũ corpus elementum: ſed (vt diximus) irreſolubile indiuiſibileq; in alterum ſpecie. Secundo. Ita ſumentes elementum nulla neceſſitate vrgẽtur ponere infinita: ſed omnia etiam finita faciendo eque vt ex infinitis ſaluare moliuntur ſaluare poterunt: vt ponendo duo tria aut quattuor aut quocũq; alio numero: quẽadmodum facere conatus eſt. Empedocles. Tertio. Ipſi accidit nõ oĩa ex homœõris quibuſcunq; facere: vt faciem non facit ex faciebus neq; vnunquodq; ſecundum naturam figuratorum: ſatius igitur ipſa poſuiſſet finita: infinitũ enĩ nihil excludere videtur. Et ſanemelius finita que vt minima omnium ex eiſdem futurorum oſtendiſſet, conformior diſciplinarum authoribus, qui proloquium dignitatemq; accipiunt principia finita eſſe aut quantitate, aut ſpecie. ¶ Quarto Corpus a corpore ſecundũ proprias differentias differt. Corporum autem ad inuicem differentie finite ſunt, vt alio manifeſtandũ eſt loco. Differunt enim affecionib9 ſenſibilib9. Sũt igitur elementa finita. ¶ Sucunda concluſio. Neq; recte putat Democritus Abderites, eiuſdem q̃ conſectator Leucippus: primas eſſe magnitudines multitudine quidem infinitas, magnitudine autem indiuiſibiles, et ex vno non multa, neque ex multis vnũ: ſed horum complicatione confuſioneq; omnia gigni ¶ Primo, Quia modoquodam omnia faciunt numeros, et ex numeris: tametſi id plane non dicant. ¶ Secundo, Quia corpora figuris differre aiunt, et quia infinitas ponunt figuras, idẽ et infinita ponunt ſimplicia corpora. ¶ Tertio, Quia que elemẽtis figure accommodande ſint: niſi igni, cui ſpherã attribuunt: non determinauerunt: ſed aerem, aquã, et terram magnitudine et paruitate diſcreuerunt: tanq̃ ea ſint omnium que elementa nũcupam9, velut panſpermia, ſeminariũq;. ¶ Quarto, Sic dicẽtes infinita rebus faciunt principia, et hoc quidem abſurde. nam elementorum differentie non ſunt infinite, neq; infinite videntur. ¶ Quinto, Qui corpora magnitudines ve ponũt inſecabiles, mathẽaticas tollũt diſciplinas, ſenſum negant, multaq; ipſis eiſdem de motu et tempore concedere accidit incommoda, q̃ alio a nobis adducta ſunt loco. ¶ Sexto Pugnãtia dicunt. Qui enim fieri poſſit, vt elemẽta, ignis: aer, aqua terra, magnitudine et paruitate differant, ſi inſecabilia ſint, vt ipſi aſſerunt. Septimo. Dicunt aerẽ aquam, terram, ex ſe inuicem fieri. Sed quomodo deficiunt enim ſemper maxima corpora ſegregata: non itaq; fiunt ex ſe inuicem, ſi inſecabilia ſint. Octauo. Horum profecto ſuſpicione, quod corpora differunt figuris, haudquaq̃ elementa poni dñt infinita Ponũt enĩ figuras oẽs ex pyramidib9 cõponi, rotũdas, qdẽ ex rotũdis et recti lineas, ex rectilineis et ſpheram ex octo partibus. neceſſe enim eſt aliqua eẽ figurarum principia. que ſi duo fuerint, et duo erunt elementa, principiaq;: ſit tria, et erunt tria, et ita de numero alio quocũq;: quare et totidem et finita qdẽ aſſignare debuiſſent ſimplicia corpora ¶ Nono. Unicuiq; ſimplicium corporum eſt vnus proprius motus et ſimplex motus autem ſimplices finiti ſunt, Nam ſimplices laciones due ſunt, et nõ plures: circularis, atq; recta. Neq; quidem infinita ſunt loca, ad que infinite lationes eſſe poſſint. Non: ergo infinita erunt elementa.

¶ Caput Quintum.

QUintũ caput ꝯtinet quattuor antiquorũ opiniones, tres cõcluſiones, et tres ratiões ad primã, tres ad ſecundam. ¶ Quattuor antiquorũ opiniones. Prima eſt ponentium tantum vnũ eſſe elementũ, et ipm eẽ ignẽ

¶Secunda eſt ponentium ipm eē aerem. ¶Tertia eſt ponentium eſſe aquam. Quarta itidem tantum vnũ eſſe aſſerentiũ: aque, aeriſq; mediũ, et aqua ſubtilius, et aere denſius, celos et oīa continens, magnitudine infinitũ. ¶Prima concluſio. Perperam aſſerunt tale aque aeriſq; medium: ceteris eſſe elemētũ ¶Primo, Quia ex ipſo denſitudine et raritate alia gigni volunt. Verum enimuero ita dicentes, ſibiipſis repugnant, aliquid ipſo elemento principioq; prius facientes. Eſt enim rarius: incompoſitius, et in quod potius denſiora reſoluant. denſius autem compoſitiꝰ quare cū compoſitio ſit ex elemento: reſolutio vero (quemadmodum aiunt) ad elementum potius, ipm rarius: vt aerem, ponere debuerunt elementū, imo vero cum ipſi fateantur ignem eſſe omniũ rariſſimũ, ipſum maxime omnium ponere debuerunt elemētũ. Et nihil refert an ignis rariſſimus ſit admittant, necne. nam alterum rarius admittunt, quare aut ipſum aut tandem vnū aliud dabitur, quod principiũ erit et non ipſum medium. ¶Secundo. Nil differt denſitudine et raritate alia gigni, groſſitie et ſubtilitate eſt enim groſſum, denſum, ſubtile vero, rarum. Rurſū quid groſſitie et ſubtilitate, illa gigni ſit, niſi magnitudine quadam et paruitate? Groſſū enim, magnarum partium eſt, ſubtile vero, paruarũ, quod. n. in multum extenſum fuerit, ſubtile eſt, et ex paruis conſtare dicitur partibus. Sed tunc quid obſecro aliud facere videntur, niſi rerũ ſubſtantias magno, et paruo diſcriminare: et oīa ad aliquid facere? ſunt enim magnum et paruũ ad aliquid, quare nihil ſimpliciter abſoluteq; ignis, aer, aqua, aut terra, quod ipſi viderint. ¶Tertio. Preterea ſi ipſa magno et paruo diſcriminant, erit quedam ratio proportioq; magnitudinum ad inuicem. quare que rationē aeris ad aquam habet, aer eſt: et que aque ad terram, aq̃. Sit itaq; ignis in maiori ad aerem ratione, aer ad aquã, aqua vero ad terrã, quia in maioribus minoꝝ rationes inſunt. erit igitur aliquid ignis ſic ſe habēs ad aquã. ſicut aer: et aliquid ad terram, ſicut aqua, quare ipſius hoc erit aer, illud vero aqua. Hoc idē oſtendere liceret de terra, ſi maiores in denſioribus aſciſcant rationes. ¶Secunda. Qui ignem omniũ ponunt eſſe elementum, tametſi hec diffugiant incōmoda: in noua tamen incidunt, atq; peculiaria. Nā hi bifidi bipartitiq; ſunt, hi enim figuram vt pyramidem igni accōmodant, illi vero nullam. Qui figurã accōmodant, hi ineruditius et (vt ita dixerim) craſſiori Minerua id faciunt, cauſam ſubdentes, quod acutiſſima figurarum ſit pyramis, ignis autem acutiſſimum corporum ſit. Alij paulo perſuadentiore nituntur ratione, ꝙ corpora oīa ex eo quod ſimpliciorum ſubtiliorumq; partium eſt, componuntur et figure ſolide ex pyramidibus abeũt compoſite. Quare cum ignis corpoꝝ ſubtiliſſimum, et ſimpliciſſimũ ſit, et pyramis itidem ſolidaꝝ figurarũ ſimpliciſſima, iure igitur primo et ſimpliciſſimo corpori aſciſcenda eſt. Qui vero igni nullã aſcribũt figurã, ipm ſolum ſubtiliſſimarum partiũ eſſe ponunt, ex quo vt cōpoſitionem accipiente alia gigni dicunt, perinde atq; auri arene conflantur coaleſcuntq;. Sed ita dicentibus accidere incōmoda nunc aperiamus. ¶Primo Quia ſi partes ille ex quibus ipm conſtituunt, indiuiſibiles eſſe ſtatuantur, rationes prius poſite ita eē verant, et iterum quod ſubiungimus. Si itaq; indiuiſibiles ſunt: cũ ex ipo conſtituatur aer/aqua/terra talia corpora ſibi inuicem partiũ proportione reſpōdent. Que enim magnitudines ſimiliū partiũ (quales erunt indiuiſibiles oēs) conſtituũt, ꝓportionaliter ad inuicē ſeſe habēt/vt oēs partes aque ad partes aeris atq; ignis, et totũ ad totũ, et ita ī ceteris: q̃uis forte aer plꝰ aqua habeat/et ſubtiliſſimũ denſiſſimo/ quare ſi minor magnitudo in maiore exiſtit / et ignis magnitudo ſit maxima/reſolubilis erit in aerem/in aquã/et reliqua: quare elementũ non erit. Et ita ſi poſueris aquā maioris magnitudinis/et ipſa erit/et aer/et ignis. Et cur etiam / cũ oīa eque ſimpliciũ partiũ fuerint/hoc quã illud potius ſtatuatur elementũ. ¶Secdo. eſto/nunc agamus/dicant eſſe diuiſibile/qui figuram ei propriã aſcribunt. Pars igr̃ ignis non erit ignis/quia pyramis ex pyramidibus non conſtet: imo corpus erit/quod neq; elementum/ neq; ex elemento erit vt pars ignis/que elementum non eſt/cũ minime ſit ignis/neq; aliud elementorū quicq̃ neq; ex elemento eſt. Et qui figuram ipſi non aſciſcunt / magnitudine determinant: quare aliq̃d elementi potius elementum erit/cũ ſit minoꝝ partiũ et hoc abibit in infinitũ/aut tandem ad indiuiſibile decumbetur: elementũ enim ī erit quod minimarū partiũ fuerit. Erit itē illa magnitudinũ ratio / quam ſupra arguimus, et hoc ad hoc ignis/ad hoc aer/ad hoc aqua/atq; terra. ¶Tertio. Et hi et ceteri q̃ vnũ ſolũ ponunt elementũ/cōmune viciũ atq; reprehēſionē incurrunt, ꝙ vnũ ſolum faciant naturalē motum. Omne enim naturale corpus motus habet principium, omnibus igitur exiſtentibus vnum / vnus erit motus: et ad eundem terminũ/vt ſi omnia ſint ignis/ ſurſum/et quanto maiora fuerit/pluſq; ignis habuerint/tanto velocius ſurſum emicabũt/ quēadmodū maioris molis ignis velocior ſurſum latio eſt / nunc autē huiꝰ oppoſitũ videmꝰ in multis/que maiora mole/velociꝰ deorſum corruunt. Non igit̃ omniũ elementum erit ignis/aut aliud quodcũq;: tũ ob predictas tũ ob alias a nobis prius adductas rōnes. ¶Tertia cōcluſio. Plura et finita eſſe elemēta neceſſe eſt. Nã infinita eſſe non poſſe probatũ eſt/nunc aũt probatũ eſt non tantũ eſſe vnũ. Sunt igitur plura et finita.

¶Caput Sextum.

CApud ſextum continet duas cōcluſiones/duas rationes ad primam/et duas ad ſecundã: ¶Pria cōcluſio. Elementa ſempiterna eſſe impoſſibile eſt. ¶Primo/q2 videmus ignem/aerē/aquã/et terram reſolui. Aut igitur aliquando reſolutio ſtabit/eritq; aliquãdo totũ reſolutũ/aut ipſum infinitũ erit. Si infinitũ et eius reſolutio tempore erit infinito/et eius cōpoſitio tempore infinito. Et cũ vnũquodq; natura cōſtãtium alio tempore cōponatur/et alio diſſoluat̃: accidet vnum tēpus infinitũ extra alteꝝ infinitũ exiſtere et vnum prius altero eſſe. eſt enim compoſitio diſſolutiōe prior/hoc aũt impoſſe. Et ſi diſſolutio alicubi ſtabit/aut hoc indiuiſibile erit/hoc aũt nō/propter prius adductas rationes/aut diuiſibile/ſed nunq̃ diſſolubile/vt ipſe dicebat Empedocles. hoc iterum non Nam ſi maius diſſolubile corruptibile eſt/itidē et minus erit. Videmus enim in eiſdē quod maiꝰ eſt difficilius/minus vero/facilius corrumpi. Quare cum maius corrumpatur/vt volunt/et ipſum quoq; minꝰ rōnabiliꝰ ē aliq̃n corrumpi atq; diſſolui. Duobꝰ aũt ignē corrũpi videmꝰ. Prio, cōtactu cōtrarij, vt cum diſperit extinctus, Secũdo cũ in ſeipm marceſcens

tabeſcit: deficit que, hoc autem minor (vt parua flãma) patitur a maiori, et quanto minor, tanto velocius abſumitur. Oportet igitur elementorum corpora corruptibilia eſſe, atque eadē in corruptibila corrũpi. ¶Secdo: Cũ cōſtet elemēta gn̄abilia eē aut igr̃ gn̄arabunt̃ ex nō corpe. At qui dicit ex incorpore ignem generari, nihil aliud dicit, ꝙ ſi vacuum introducat ſeparatum. Omne autem quod fit, in aliquo fit, et in illo, vbi prius exiſteret id ipſum ex quo fit, quod ſi nullum corpus exiſtebat vbi genitum eſt, vacuum ergo erat. Si vero alterum corpꝰ poſueris preter id incorporeū ex quo fit, duo igitur corpora ſimul erunt, ſcilicet quod factum eſt, et quod illic ante factionem generationem que preexiſteret, quod eſt impoſſibile. Manifeſtum itaq; eſſe puto elementa in corpora reſolui, et ex corpore reparari atq; gigni. ¶Secunda concluſio. Haud tamen exiſtimãdũ eſt vnũ cōmune corpus eē alterū ab ipſis, ex quo ipa gignantur, et in quod ipſa reſoluantur. ¶Prio. Quia illud corpꝰ prius eſſet elementis. Atqui ipſis elementis nulla ſunt priora corpora, ſunt enim ſenſibilium corporum prima. Non igitur eſt tale vnũ aliquod cōmune corpus. ¶Secundo. Quia aut grauitatem aut leuitatem habebit. Quod ſi ſic, aliquod elementoꝝ erit, omne enim ſimplex aut leue aut graue, aliquod elemētorum eſt. Aut prorſus grauitatis et leuitatis expers eſt, et tunc corpus illud vt moueatur nullam retinet aptitudinem. Immobile gitur erit eiuſmodi corpus et mathematicum, nec in loco vſpiam erit. Si enim in loco eſſ, aut moueretur. aut q̃eſceret: et ſi nã quieſceret, in eum locũ nã ferret̃, et ſi vi q̃eſceret, et, vi et preter nãm ferretur in eundem Et ſi non eſt in loco, ex eo nihil fiet. quod enim fit, in eiꝰ ex quo fit loco fieri neceſſe eſt. Quod fit vt permanifeſtum relictum ſit cum elementa non fiant ex non corpore, neque fiant ex altero ab ipſis corpore ipſa ex ſe inuicem fieri.

¶Caput ſeptimum.

SEptimum caput continet tres concluſiones, quattuor rationes ad primam, et ſex ad tertiam. ¶Pria concluſio. Modus quo. Democritus et Empedocles generationem elementorum ex ſe inuicem ſaluare nitũtur, irrationabilis eſt. ¶Prio. Quia ſuadicta ignorare videntur, cũ vnũquodq; inquiant ex vnoquoq; ſegregari, ſicq; apparere generari: nō generatiōē ex ſe inuicem facientes, ſed apparentem generationem, per inde ac ſi res in vaſe delitieant, quas in lucē et apparentia proferas: dicas que eas idcirco genitas Si autem generatio minime fit, ſed ex quadam ſubiecta ſubſtrataque materia. ¶Secundo, Eadē magnitudo cum arctior ſtrictiorq; fiat, non videtur idcirco fieri debere grauior: quod quidē ipſi volũt quoties ex aere fiat aqua. ¶Tertio. Quo pacto immixtum quod ſeparatum fuerit, maiorem locũ occupare neceſſe ſit: et maius corpus in minore contineatur: quod tamē ſemper oporteret quoties ex aqua fit aer: ampliorem enim locum ſemper factus occupat, et vnumquodq; rariorum et ſubtiliorum partiũ quod aqua feruore intumeſcens oſtendit, que adaucta mole, conſtricta vaſa continentia etiam perfringit. Aut igitur erit vacuum, aut non extendent̃ corpora, quod et ipſi volunt. Sed certe irrationabile ē exiſtente vacuo ſemper quod extrahitur, ãpliore mole ſe diffundere neceſſe eſſe, quod tamen oportet cū ex aqua fiat aer. Et ꝙ confugium ſuũ nullum ſit, ope vacui confidentium, alio quoq; demonſtratũ eſt loco cum nihil prorſus eſſe queat vacuū. ¶Quarto. Si eo pacto, ſegregatione generatio fieret, tandem ex ſe inuicem generatio caſura defecturaq; eſſet. Nam in magnitudine finita infinita cōtineri impoſſibile ē ſi itaq; ex terra aquã dempſeris aliquid ab ea diſtractum eſt, et generatione factum. Deinde iterum demendo, aut tandem abſumitur, ſtabiturq; aliquo aut ſub mole finita: infinita ſunt contenta, quod eſt impoſſibile. Non igitur ſemper ex ſe inuicem generari quibunt, non eſt igitur, quomodo Democritus Empedocles que volunt, elementorum ex ſe inuicē generatio. ¶Secunda. Elementa ſe īuicē tranſfiguratione non fiunt (quemadmodũ ex eadē cera tranſfiguratione fit circulus et ſphera) vt non nulli volũt ¶Nam ipſa elementa indiuiſibilia eſſe oporteret, propterea quod non ſemper pyramis diuidatur in pyramidem: neq; cubꝰ in cubũ, neq; pars ignis erit ignis, neq; pars terre erit terra, aut corpus dabis prius elemento et quod non reſoluetur in elementũ: equod non erit elementum quandoquidem figuram nulli elementorum habuerit accōmodam. ¶Tertia Neq; item ſuperficierum reſolutione elementa ex ſe inuicem gignũtur. ¶Primo. Quia inconueniens ē non omnia ex ſe inuicem gigni poſſe ſed eorum vnū (vt dicunt) tranſmutationis eſſe expers, ꝙ paucioribus cōſtet triangulis et ſuperficiebus, ex quo ideo gigni non poteſt ꝙ pluribus eget triangulis. Tū q2 negãt ea que certa ſenſuũ experientia cognita ſunt Et huius quidem cauſa eſt ꝙ ex non bñ ſumptis principijs omnia ad quaſdam ſtatutas opiniones defendendas reducere volunt. Atqui eternorum principia eterna eſſe videntur: ſenſibilium ſenſibilia et corruptibiliū corruptibilia. Tum q2 qui vſq; adeo ſuorum defendendorum ſermonum ſunt pertinaces ipꝫ ſunt amatores; et quodlibet accidens tanquam vera habentes principia ſuſtinent, ex conſequentibus: et maxime ex fine, recte iudicandi occaſionem non ſumentes. Vt enim diſcipline factiue finis opus eſt, ita et ſenſibilia cognoſcere et que circa ſenſum verſant̃, naturalis diſcipline finis eſt. ¶Secundo Accidit ipſis terram maxime omnium eſſe elementum fateri oportere, vt que ſola incorruptibilis exiſtat, et ī quã alia reſoluantur: que potiores videntur eſſe elementi condiciones. Tertio: Accidit eis triangulos ſuperficieſq; manere: ſuperfluuas vt cum ex illo quod plures trãgulos habet gignitur id quod pauciores habet ſuper ſunt reſidui: qui profecto non conſtituũt elementum ſimile ei ex quo genitum eſt quod longe plures requirat neq; aliud quodcũq;. Erunt igitur remanentes ſuperflui ocioſiq;. Quarto Quia generationem ex non corpore faciunt: quia ex ſuperficiebus. Quinto. Aduerſa certiſſimis ſcientijs permulta confiteri coguntur: vt non eē corpus diuiſibile eſſe: quod irrationabile eſt: quandoq̃dē vel intelligibilia illa corpora diſcipline ipſe mathematice diuiſibilia eſſe concedũt: et hi vt ſuam tueantur poſitionē non eē ſenſibile corpꝰ diuiſibile eſſe admittũt. Sexto Quia elementa ſubſtantiaſq; elementorum figuris determinant: vt ignem pyramide aut ſphera: q2 ſicut diuiſa ſphera aut pyramide partes ſphera aut pyramis nō exiſtunt ita partes ignis nō erunt ignis et ita de aere aqua et terra: quare aut ipſa indiuiſibilia ſunt; aut (vt iã diximus) aliq̃d eſt priꝰ elemēto,

¶ Caput octauum.

OCtauum caput, continet duas concluſiones, quatuor ratiões ad primam: et ſeptem ad ſecundam. ¶ Pima concluſio. Irrationabiliter figuras elementis adaptant, vt igni ſpheram: aut pyramidem aeri dodecaedram, aqua octaedram, terre vero talarem et cubicã. ¶ Primo. Quia accidet eas non replere totũ ſpaciũ. In planis enĩ adinuicem, nexe, trigone, tetragone et hexagone, totũ replere videtur. In ſolidis aũt tñ due, pyramis, atqꝫ cubus, et tamẽ cum plura duobus ſint elemẽta, plures ſolidas atqꝫ corporales totum replẽtes ſumere oporteret figuras. ¶ Secundo. Omnia ſimplicia corpora a loco ⁊ cõtinente figura videnť: maxime aũt aer et aqua. Nõ igitur elementa ſeruant figurã alioqui non vbiqꝫ aſſequerentur ac tangerent continens: quod eſt ĩpoſſibile. ¶ Tertio. Si transproportionetur aq: vt ſi quoquo pacto in pyramidẽ aut cubũ figuretur: nõ erit amplius aqua, ſi elementa figuris differãt. Hoc certe falſum eſt: et hoc nos docere videtur natura: ⁊ nõ preter rationem euenire. Nã vt et in ceteris ſubiectum et materiam oportet eſſe informẽ: ⁊ ſine vlla ſuapte natura ſpecie. Sic enĩ (vt ſcribitur in Timeo) melius adaptari poterit, quod ſpeciẽ recipit omnẽ: ita et de elementis putare oportet: que cõpoſitis futura ſunt vt materia vt ſine huiuſmodi figuris adinuicẽ pati, alterari, atqꝫ tranſmutari ꝗant. ¶ Quarto. Et os et caro et alia continua: ex elementis eẽ nõ poterunt. Nã elementa ex ſuperficierũ cõpoſitione gigni ponũt, non aũt ea que ſunt ex elementis. Quo fit vt ſi quis acute velit intueri: et eorũ rationes penſiculate examinare, ex entium natura generationẽ auferre videanť: niſi tranſſumptione quadã, elementi generatione: et ceterorũ generatione vti dicãtur. Secunda. Neqꝫ quidẽ figure elemẽtis adſciſcende ſunt ob ipſorũ motus, affectioneſqꝫ. ¶ Hanc enĩ ob cauſam faciunt hi ignẽ ſpherã, hi vero pyramidẽ, qꝺ hec maxime ſint mobilia, tangantqꝫ minima: et neq̃quã firmiter iacentia. ignis aũt maxime mobilis: et minime fixus eſt. Et anguli (vt aiunt) eſt calefacere et maxime calefactione incendere. ignis aũt calefactiuꝰ et incenſiuus eſt: ideo hi pyramidem eſſent eſſe dicunt. ꝙ tota ſit angulus. Hi autem ſpheram, ꝙ angulũ, extra tangendo, conſtituat omniũ acutiſſimũ Et terre cubum aſcribunt, ꝙ hec figurarũ ad bene manẽdũ, aptiſſima ſit: maneat autem omnium firmiſſime terra. Sed hec non recte dicta eſſe apparet. ¶ Primo. Quia tametſi ſphera motui ſit aptiſſima, non tamen motui qui igni proprius eſt (eſt enĩ motꝰ ſurſum rectꝰ igni proprius) ſed circulationi: aut volutationi: et terra nõ vbiqꝫ manet, ſed in loco ſuo ꝗm admodũ et elementorũ cetera. Quare illorũ ratione vnumquodqꝫ elementorum extra ſuum locũ, pyramis erit: aut ſphera, ꝙ bene moueať: et in proprio loco, quod fixe maneat et ſtet, erit cubus. ¶ Secundo. Si ignis calefacit: et vrit, quod angulos habeat omnia elementa calefactiua erunt: licet forte alterum altero minus. Nam omnia habẽt angulos: ⁊ cubus et octaedrũ, et dodecaedrũ: ⁊ pyramis. Inquit enim Democritꝰ, ſphera quidem vt angulus quidã exurit, et ardorem excitat. ¶ Tertio. Id permanifeſte falſum eſſe mathematica pandunt. nam ſi ſphera et pyramis calefacit: et vrit, corpora mathematica calefacient et vrent. habent enim illa et ſpheras: et pyramides: et angulos, et indiuiſibilia. Que ſi ita ſeſe habeant, ⁊ in mathematicis ſint magnitudine indiuiſibilia, cur ergo non calefaciant, vrantue: et tñ propter eaſdem cauſas ignis calefaciat, et exurat. Differentiam adducas, cauſamqꝫ aſſignẽt oportet Manifeſtũ ergo eſſe videť, nõ vt dicunt, ita eẽ dicẽdũ. Quarto ſi ignis, ſphera, pyramiſue ẽ ⁊ qꝺ ardet igiť, prinꝰ qꝺ ardet, ſpherã pyramidẽ ve fieri neceſſe eſt: quod ꝙ̃ falſum ſit, vel viderint ipſi. ¶ Quinto. Cum partes ignis ſint ignis: ſi ipſum diuiſibilem ſtatuant, vt eius inciſionem et diuiſionem quacunqꝫ ratio figure ſequatur neceſſe eſt: ſi ignis partes ignis eſſe debeant: qꝺ tñ accidit. Dicere. n. ſpherã nõ niſi ĩ ſpheras, ⁊ pyramides nõ niſi ĩ pyramides ſolui poſſe per ſimile eſt ac ſi quis ꝓloquať, dignificet aut pꝺat gladium non niſi in gladios. et ſerram non niſi in ſerras diuidi poſſe. ¶ Sexto. Ridiculum certe eſt, igni pyramidem attribuere, quod figurarum aptiſſima ſit ad ſecandum, diuidendum, et ſeparandum. Nam magis igni proprium eſt cõgregare, et ad cõtinua reuocare: congregat enim ea que eiuſdem tribus ſunt: et hec congregatio, per ſe eſt: eſt enim continuatio et vnitio: ſegregatio autem per accidens. Congregat enim (vt dictum eſt) quod eiuſdem generis fuerit atque tribus (quod dicũt homophylon) et ſegregat alienum. Debuerunt igitur horum duoruꝫ ei figuram magis aptare, quod magis ei propriũ ẽ ⁊ competit, hoc autem eſt congregare, et nõ diſſipare et diſgregare. ¶ Septimo. Calidum et frigidũ virtute contraria ſunt. Atqui frigido contrariam aſſignare nequimus figuram. nam figure nihil eſt cõtrarium. Et certe ipſi figuram aſſignare pretermiſerũt omnes, et tamen conueniebat aut omnia determinare figuris aut nullum attentare: cur enim potius hoc quam illud. Sibiipſis diſſident quidam, ſuppetias ferre volentes. Aiunt enim frigidum magnarum eẽ partiũ: quapropter conſtringit, et per poros tranſire, expirare et difflari nequit. Erit igitur calidum tranſiens: tale autem omne, ſubtilium eſt partium: quare calidũ et frigidũ, magnitudine et paruitate, ⁊ non figuris (vt defendere volunt) dirĩant. Quã re ſi ꝑtinacius defendere pergant, et igne magne ſint et in parue pyramides, magne non erunt ignis, et figura illa non erit cauſa caloris, quin potius contrariꝫ effectiua. magnũ enĩ, vt aiunt, frigefacit. Ex his: itaqꝫ per manifeſtum eſſe putamus, elementa, paſſiones affectioneſue elementorũ, non eſſe figuris diſcriminandas. Sed que eorum propriiſſime differentie ſunt: et a quibus paſſionibus, operibus et virtutibꝰ pendeant, habet enim eorũ vnũquodqꝫ a natura proprias et paſſiones, et opera et virtutes inſitas, et determinatas, futurꝰ ſermo indicabit. Quod cũ cognitum fuerit, vniuſcuiuſqꝫ ad vnumquodqꝫ alterum differentias accipere quam facillimum erit.

¶ Quartus Liber de Celo.

¶ Caput Primum.

QUartus de celo continet ſex capita. Primũ vnã concluſionẽ, duas ratiões ad eã, duas diuiſiones: et quinqꝫ diffinitiones. ¶ Concluſio. Quid graue, quid leue: et ꝗ vtriuſqꝫ natura exiſtat, diſquirere conueniens eſt. ¶ Primo. Quia

hec contemplatio, ſermonibus qui de motu ſunt: propria eſt Definiemus enim graue et leue per poſſe natura moueri: quorũ actibus nomina nulla poſita ſunt Nos autem hoc in loco de eorum motibus itendimꝰ conueniens igitur huiuſmodi diſquiſitio eſt. ¶ Secundo. Quia omnes antiqui virtutibus grauium et leuium vſi ſunt, ſed perpauca determinarunt. Conueniens itaqꝫ erit, que ab aliis dicta ſunt adducendo: tantum de ipſis conſiderare, quantum noſtro ſubſeruiat propoſito, et noſtram aperiat ſententiã. Prima diuiſio. Grauium quoddam eſt ſimpliciter graue, et quoddam graue ad alterum: quemadmodum es ligno dicimus eſſe grauius. Itidem leuium hoc ſimpliciter leue, illud vero ad alterum. Et de graui ſimpliciter, et ſimpliciter leui nihil meminerunt, neque definierunt quid aut graue aut leue ad alterum, ſed habentium grauitatem aut leuitatem quid grauius aut leuius. ¶ Secunda. Quedam ſemper a medio ferri nata ſunt, et hec ſunt que ſurſum feruntur; quedam vero ſemper ad medium, et ſunt que feruntur deorſum. ¶ Sed exiſtimauerunt quidam: et abſone quidem: non eſſe ſurſum aut deorſum. in vniuerſo, ꝙ ex omni parte ſimiles habet partes: vt ſi quis tantuꝫ ambulet, vt ſuo primo loco fiat antipes: conſimiles habebit mundi partes; quare non prius erat ſurſum tunc vero deorſum. ¶ Nos dicimus ſurſum et deorſum non relatioue ad nos ſumpta accipi oportere: ſꝫ vbicunqꝫ fuerit celi extremum, ibi ſurſum: vbi vero eius medium, ibi deorſum. Quare qui antipes ita ambulando fieret et ſemper eſſet deorſum. ¶ Neqꝫ id verum eſt quod putauerũt aliqui, hemiſpherium celi ſupra nos ſurſum: ſed totum quod pedibus noſtris e regione ſubſitum eſt deorſum eſſe: quia credebant ex oppoſito non eſſe aliud celi occultatum hemiſpherium: quod falſum eſt. Ex his quid graue: ⁊ quid leue elicere poterimus. ¶ Prima definitio. Graue ẽ quod ad medium ferri natum eſt. ¶ Secunda. Leue quod ferri natum eſt a medio. ¶ Tertia. Simpliciuer graue eſt quod ſimpliciter deorſum et ad medium fertur. ¶ Quarta. Leue ſimpliciter eſt quod ſimpliciter ſurſum fertur et ad extremum. ¶ Quinta. Graue ad alterum eſt quo datis duobus equalis molis leuibus quorum alterum velotius et alterum tardius feratur: alterum velocius ſurſum natura fertur. Leue ad alteruꝫ quo datis duobus equalis molis grauibus quorum alterum velocius et alterum tardius feratur: alterum velocius deorſum natura fertur.

¶ Secundum caput:

SEcundum caput continet quatuor cõcluſiones quatuor ꝺ graui et leui opiniones excludentes: et quinqꝫ rationes ad tertiam. Prima concluſio. De graui et leui in. Timeo Plato id grauius eſſe quod ex pluribus eiſdem, vt ſuperficiebus aut trigonis conſtat; vt plũbũ plumbo et es ere: et vnũquodqꝫ aliorũ altero eiuſdem ſpeciei et nature: et id leuius. quod ex paucioribus eiſdem. Sed hanc determinationeꝫ inſufficientem eſſe conſtat. Nam hec determinãtes, nihil adducunt de graui ſimpliciter et ſimpliciter leui vt, terra, que ſemper grauis eſt, et que ſemper ferť ad medium: et igne, qui ſemper leuis eſt, ⁊ ſemper ſuſtollitur ad ſummum. Non enĩ id dicere poſſunt, nunc paucitate nunc multitudine triangulorum, nã maior ignis (quandoquidẽ ex pluribus conſimilibꝰ conſtaret) grauior eſſet, et tardius ſurſum agitaretur, cuius oppoſitum euenire videmus. Quanto. n. ex pluribus conſtet: et maior fuerit, ſurſum ferť velocius: et paucus magno citius precipitatur deorſum eſt igiť huiuſmodi inſufficiens determinatio. ¶ Secunda concluſio. Neqꝫ probandũ eſt quod antiquiores ſenſerũt, id eſſe grauius, quod mole eſſet maius. ¶ Nam vt in diuerſis ſtatim non ita eſſe oporteret appareat, vt modica terra, et magno igne paruo aere et multa lana: ita et in conſimilibus vt mixtis minora quandoqꝫ percipimꝰ grauiora: alioqui eſſent oĩa ex eque grauibus conſtituta ⁊ eque denſa omnia: qꝺ falſum eſſe ſatis cognoſcitur. Non igitur probandũ eſt qꝺ ſit altero maius ſemper id eſſe grauiꝰ. ¶ Tertia. Neqꝫ id Democriti approbandũ eſt grauius eẽ: cui minus interceptũ fuerit vacui: et leuiꝰ cui plura intercipiantur vacua. ¶ Ponebat enim Democritus ex ſolidis et inſecabilibus corpuſculis ortuꝫ trahere omnia, et vacuum rebus ĩmiſceri. Et ideo illa que ex equalibus conſtarent atomis interdũ ſe hẽre vt hoc maius vt ignis, et illud minus vt terra exiſteret: quod ſolida ignis plus interſtite vacuo diſtarẽt et hinc fieri vt ignis leuior, terra vero grauior fiat. Sed ſacius aſſeruiſſe fuiſſet nõ id eſſe leuius, quod plus vacui haberet, ſed quod plus vacui, et minus ſolidi: alioqui multũ terre (quod plura intercepta contineat vacua) igne paruo erit leuiꝰ. Sed hec nõ ſane defendi poſſe oſtendimꝰ. ¶ Primo. Quia aut determinãt graue per ſolidum et leue per vacuum: vel graue per minus vacuum, et leue per maius aut vtraqꝫ ratione quadam et proportione ſolidi ad vacuum. Non graue ſolido, ⁊ leue vacuo. Nam ĩ multo igne plus ſolidi adeſt, quam ſub terre puſilla ꝗntitate, et ĩ multitudine aque plus vacui, ꝙ̃ paruo aere, quare multus ignis parua terra grauior, et multa aqua paruo aere leuior: quod eſt ĩpoſſibile. Neqꝫ graue minore vacuo, et leue maiore determinabũt Nam tunc multa terra (vt que plus vacuĩ habeat) ꝗ ſemper deorſum fertur, leuior eſſet paruo igne ſemper ſurſum lato, et leui. ſimpliciter: quod eſt impoſſibile: ſimpliciter eniꝫ leue, ſemper leuius quibuſcũqꝫ habentibus grauitatem. Neqꝫ determinabũt vacui ad plenum facta proportione. nam accidit imixtum vacuum concedentibus, minoris ignis vacuũ concedentibus, minoris ignis vacuum ad ſuũ plenum eandem ſeruare proportionem, que et in maiore ſeruať et ita de modica et multa terra, quare magnꝰ ignis et paruus eque leuia, et equaliter ſurſum lata, et magnum graue et paruum deorſum. Ita autem fieri non poteſt. nam maior ignis minore velocius ſurſum fertur: et maius graue minori velociꝰ deorſuꝫ: vt maius aurum aut plumbum, minore auro aut plumbo demergitur velocius. ¶ Secundo. Quia inconueniens eſt dicere vacuum mouere ſurſum et ipſuꝫ nõ potius moueri: ita et ſolidum. Quod ſi dixirint moueri ſatis erat de motn vacui et motu ſolidi per ſe determinaſſe, et non de compoſitorum motu. quod minime aliquis eorum fecit. ¶ Tertio. Si vacuum tendere ſurſum, et ſolidum deorſum: quid prohiberet ea ſeiungi atqꝫ ſeparari. ¶ Quato. Inconueniens eſt vacuo ſurſum regionem facere: at potius eẽt regio: et ſi moueretur, eius eſſet locus: que oĩa alibi patefacta ſunt non eſſe. ¶ Quinto. Quia quereretť que vacui motꝰ cauſa eſſet, et que cauſa ſolidi et eãdem ſoluendi vrgeret difficultas. ¶ Quarta conclu

ſio. Nec exiſtimandum eſt plꝰ materie, maioꝛis cauſam eſſe grauitatis, et minus minoꝛis: ſiue omnium vnā faciant materiā, ſiue contrarias, vt vna que faciat vacuum, et alteram que plenunt ¶ Nam omniū vnam faciant, nihil erit ſimpliciter leue: quia contīget et minus materie habere: neqꝫ ſimpliciter graue: ſed omne a ſimpliciter aut graui aut leui deficiet Et multus ignis pauca aqua erit grauioꝛ: quod impoſſibile eſt: quid enim pꝛohibet multum ignē plus materie modicula aqua habere. Si fecerint contrarias, tantum ponunt graue et leue ſimpliciter, et intermedia negant. Non igitur vt dicunt, ita exiſtimare opoꝛtet.

¶ Caput Tertium.

SErtium caput ɔtinet vnaꝫ concluſionem, vnum coꝛolarium: et duas differentias mobilium ſecundū locum ab alijs. ¶ Concluſio. Unum quodqꝫ ſenſibilium in ſuū locum conſimiliter fertur vt ad ſpeciem. ¶ Naꝫ tres ſunt motus ſpecies, ſecundum quantitatem ſecundum qualitatem, et vbi: et ſecundum quantitatē et qualitatem fit mutatio ex determinato in determinatū, vt ex ɔtrario ī ɔtrariū, aut ſm̄ midia, ⁊ nō indifferenter in quodlibet: vt augmentabile. vt augmentabile eſt creſcit: et non alteratur. et alterum augmentabile, et alterum augmentatiuum, et alterabile, et alteratiuuꝫ. ita loco mutabile vt tale, loco mutatur, vt leue ſurſum et graue deoꝛſum. Et ſurſuꝫ motiuum ſuapte natura leuifactiuū, ⁊ deoꝛſum grauifactiuū. ⁊ ſurſum mobile (ſi liceat nominibus vti) leuificabile: et deoꝛſum mobile grauificabile. Sed quod hoc pacto vt ad ſpeciē natum ſit ad ſuū locum moueri: hinc ſumitur indiciū, quod omnia que hunc modū ferunt, continēt ſurſum et deoꝛſum: et hoc modo, vt continens ſit vt ſpecies contenti (ſemper certe quod ſuperiꝰ eſt, ad id quod ſub eo eſt: vt ſpēs ad materiā ſeſe habet) vt celū continet ignē, ignis aerē aer aquā, et aqua terrā: et hunc in modū mouentur: ⁊ ita mora quieſcunt. Mouent igit omnia conſimiliter et ſuapte natura ad ſua loca: et vt ad ſpeciem. Querere certe pꝛopter quid leue vt ignis fert ſurſum et pꝛopter quid graue fertur deoꝛſum: et non alio. per inde eſt atqꝫ ſi queſieris ꝓpter quid ſanabile in ſanitatē trāſmutat: et non in albedinem: et cur augmētabile in magnitudinis incrementū: et non in ſanitatē. Sic eñ et in quanto: et in quali at in loco ¶ Coꝛolariū. Unde fit manifeſtū, non eſſe (vt antiq̄ voluere) hec in rerū oꝛdine ſic moueri: qꝛ ſimile moueatur a ſuū ſimile. Nā ſi itellexeris terrā in oꝛbē lune tranſlatā. partes eius non idcirco de mundi centro, quia eis ipſis ſit ſilis, mouebunt ad illā: ſꝫ ſi de cētro demutent, relabentur ad centrū. Nā vbi totū: et totius partes ferri nate ſunt. ¶ Due differentie mobiliū motus ſm̄ locū: et alioꝛū. ¶ Pꝛio. Quia ſecundū locū mobilia leue et graue, habent in ſeipſis pꝛincipiū ſui motus augmentabile et alterabile, pꝛincipiū ſumunt ab extra q̄uis et aliq̄n ab intra. ¶ Secūdo. Quia mobilia ſm̄ locum, vt graue ⁊ leue, habēt ſua pꝛincipia ſubſtantie ꝓpinqua: alia vero remota. Cuius ſignū eſt: qꝛ latio abſolutoꝛum atqꝫ conſecutorum cōplementū eſt: et generatione vltimus motus quare erit ſecundū ſubſtantiam pꝛimꝰ cum eñ fit ex aqua aer. ex graue fit leue, ferturqꝫ quā pꝛimū ſurſum, iā actu exiſtens et quantū, et quale, et vbi. Conueniunt tamē: qꝛ quemadmodū a moto impedimēto, pꝛeſente nutrimento augmentabile auget, ⁊ pꝛeſente alterāte alterabile alterat: ita graue extra ſuum locum poſitū: a moto īpediente ī ſuū locū fertur et leue in ſuū. mauet enim pꝛimū īpedimentū remouēs: et vnde reſilit. Sed de hijs in phyſica aſcultatione diſcuſſum eſt ſufficienter.

¶ Quartum caput.

QUartū caput continet q̄tuoꝛ definitiones, duas concluſiones tres rationes ad ſecundā. ¶ Pꝛia definitio. Graue ſimpliciter eſt quod oībus ſubſtat: vt terra. ¶ Secūda. Leue ſimpliciter quod omnibus ſupereminet: vt ignis. ¶ Tertia. Graue ſcdm̄ alterū graue eſt cui ambo conueniūt: vt aqua, que ſubſtat aeri, et ſupereminet terre. ¶ Quarta. Leue ſecūdū alterum leue eſt quod ſubſtat ⁊ ſupereminet: vt aer igni ſubſtans, et aque ſupereminens. Et hec ipſis ſecūdū ſeipſa et eoꝛum quantaſcunqꝫ particulas conueniūt modo qui dictus eſt ant ſubſtare, aut ſupereminere: et quecunqꝫ mixtoꝛum grauia ſunt aut leuia, ab his ſue grauitatis et leuitatis ſoꝛtiuntur naturaꝫ. Et nō quod in aliquo, altero grauius fuerit: in quocūqꝫ eodem grauius eſſe opoꝛtebit. Nam lignum vnius talenti, plumbo vnius mine in aere grauius eſt: in aq̄ autem leuius, et contra. Et hoc ideo ē, quia omnia elementa pꝛeter ignem videntur quodāmodo habere grauitatem: aer in igne, et quodammodo in ſe ipſo: vt vtrem inflatum aiunt plus trahere non inflato, aqua in igne et aere: et terra in igne, aere. et aq̄. Hinc fit vt quod plus terre alioꝛum pꝛopoꝛtione habeat, vt plumbum: cū peruenerit ad aquam. inueniatur grauius: et quod plus aeris, vt lignum, quā aq̄ ⁊ quam terre, bene in aere inuenitur grauius, et ī aq̄ minus graue. ¶ Pꝛima cōcluſio. Eſt aliquod graue ſimpliciter, et aliquod ſimplicitur leue. ¶ Nam eſt aliquod, vt terra, quod ſemper non pꝛohibitum fert deoꝛſum, vbiqꝫ grauitatem habēs: et aliquod quod ſemper ſurſum vt ignis, et vbiqꝫ leuitatem habens. Eſt igitur graue aliquod ſimpliciter, et ſimpliciter leue. ¶ Secunda. Determinatum ē mediū quo grauai ferantur, et extremū, ad quod feruntur et leuia. ¶ Pꝛimo, Quia non contingit graue in infinitum ferri, neque leue: ſunt igitur ea ad que feruntur determinata loca. Hec autem ſunt medium et extremum: ſunt igitur determinata. ¶ Secūdo, Qꝛ grauia ruunt ad angulos pares, et leuia ita aſcendunt eſt igitur determinatum mediuꝫ, quo verſus grauia feruntur, quod an ſit vniuerſi medium, an terre (qꝛ idem eſſe contingit) dictum eſt pꝛius: quare ⁊ extremum determinatum. ¶ Tertio, Simpliciter graue omnibus ſubſidet, ſimpliciter igitur leue ei contrarium oīmbus ſuperfertur, et locum habebit contrarium. Nam contrariuꝫ cōtraria ſunt loca. Quod ſi cōtraria determinata ſunt, et hec mediuꝫ ſunt et extremum: confectum eſt pꝛopoſitum. Unde iterum recte euenit: vt quia duo ſunt contraria loca, medium et extremum, duo ſint extrema cōtraria ſimpliciter leue et ſimpliciter graue que in ipſa ferantur: interque media ſint que extremoꝛum naturam ad alterū participare videantur. Fit etiam vt que ſurſuꝫ ferātur, perfectioꝛa ſint. Nam continent. grauia vero et deoꝛſum lata continentur: et cōtinere foꝛme eſt; contineri vero materie.

¶ Quintum caput.

QUintū caput cōtinet duas concluſiones, duas rations ad pꝛimā et duas ad ſecundam. ¶ Pꝛima concluſio. Quattuoꝛ ſūt elemēta ¶ Pꝛio Quia vnum eſt elementum ſemper natum ferri ſurſum, et ei contrarium ſemper natum ferri deoꝛſum, et ſunt duo que modo ſurſum, modo deoꝛſum comparatione ſumpta ad alterum, feruntur. Sunt igitur quattuoꝛ. ¶ Secūdo Eſt vnum graue ſimpliciter vnum ſimpliciter leue: vnum graue ſecundum alterum, et vnum ſecundum alterum, leue, que modo qui dictus eſt pꝛius ferunt, nunc hic, nunc illic grauitatem et leuitatem ſeruantia. Sunt igitur quattuoꝛ elementa. Quare et tot ſunt particulares materie: vna tamen omnium nature ſimilitudine communis eſt. nam ex altero fit alterum. Et q̄ terra ſolum grauitatem haber, et ignis leuitatem ſolam, aer, et aqua leuitatem et grauitateꝫ ſecundum alterum: hinc ſumitur indiciū, quia terra per omnia alia grauitate ſua premitur deoꝛſum: et ignis per omnia leuitatis beneficio facile cōſcendit ad extremum. Aqua autem per ignem et aerem deſcendit ſua grauitate depꝛeſſa: et per terram non: ſꝫ per eam potius vt non omnia leuitatis expers cōſcēdit. Et aer per terram et aqua ſua leuitate iutus aſcendit, non per ignem, ſed per ignem vt grauitatis vtens officio deſcendit. Et q̄ in ſuis locis grauitatē poſſidere videantur, hinc videtur poſſe ſumi argumentum quia detracta terra, facile aqua ad locum terre deſcendit: et detracta aqua, ad locum aque facile aer. Detracta vero aqua, non ſic facile terra: et detracto aere, non ſic facile aeris locum ſubit aqua, ſed difficultate quadam: vt quemadmoduꝫ quando ſimul cum ſuperficie eam tangente eleuatur, ſuperficiem ſecuta vt vacui impoſſibilitatem fugiens aſcendit. Et ſubtracto igne, non ſic facile aer conſcendit, ſed difficultate quadam: vt quemadmodū ſubtracto aere ipſe ignis difficile deſcendit. ¶ Secunda concluſio. Non omnium elementoꝛum vna ē materia, vt vacuum ſolidum: aut trianguli: que diuerſitatū motuum eoꝛū cauſa eſſe poſſit. ¶ Pꝛimo. Quia omnia aut eſſent grauia, aut leuia: et omnia ſurſum aut deoꝛſum ferrentur. ¶ Secundo quia ſi ponant ſolidūꝫ cauſam, magnus aer velocius parua terra ferretur deoꝛſum. Si vacuum, magnus aer velocius paruo igne ſurſum. Nam hunc plus vacui, illum vero plus pleni habere contingeret: et ita ſi triangulos poſuerint: huius autem oppoſitum ſemper in natura compertum eſt.

¶ Sextum caput.

SExtum caput cōtinet vnā concluſionem, vnam queſtionem, reſponſioneꝫ Democriti, et pꝛopꝛiam ſolutioneꝫ. ¶ Concluſio Figura motuꝫ ſurſum aut deoꝛſuꝫ nō efficit: ſed cauſa, vt motus velocioꝛ aut tardioꝛ ſit, exiſtit. ¶ Naꝫ coꝛpoꝛa mouentur diuidendo mediū: figura autem tametſi vim mouendi non habeat medij diuidendi pꝛebet nunc adminiculum, nunc pꝛepedimentum vt que acumen angulumqꝫ habeat, facile penetret: que vero lata expanſa: obtuſa, ad diuidendum ſit hebes. Non eſt igitur figura, motuū aut ſurſum aut deoꝛſum effectiua: ſed potius motus velocitatis aut tarditatis cauſa. ¶ Queſtio Cur coꝛpoꝛa lata, vt ferrea et plumbea, per aquam non deſcēdant: ⁊ eadem rotunda aut longa, vt acus, cita velocitate mergantur: Et ita quereret cur minuta coꝛpuſcula vt pulueres deſcendant per aera et maioꝛa maneant pendula. Reſpondebat Democritus huiꝰ cauſam eſſe vapoꝛum multitudinem que ab aq̄ emittitur, et que coꝛpoꝛi lato in ſuperficie obuians ipm̄ ſuſtinet, et eius caſum defendit: anguſta vero coꝛpoꝛa ob paruitatem non impedit. ¶ Et cum inſtaretur Cum expiret tanta ab aqua vapoꝛū multitudo in aere recepta, quomodo illius coꝛpoꝛis caſum in aere non pꝛohibet: cum ſi hec cauſa eſſet deberet potius id in aere percipi. Soluebat id eſſe, quia vapoꝛes ī aere ſe nimis diffundant et ſegregent. vt que illa diſgregata mouere minus ſufficiat, Sed eius ſolutio debilis eſt poteritqꝫ aptari conuenientioꝛ. Coꝛpoꝛū quedā ſunt facile diuiſibilia vt que ſunt bene terminabilia: et magis: vt aer magis terminabilis eſt aq̄, ideo magis diuiſibilis: et aqua magis terminabilis: terra ideo diuiſibilioꝛ: terra vero ad diuidendum inepta: et eiuſdeꝫ coꝛpoꝛis paucitas diuiſibilioꝛ multitudine exiſtit. Hinc fit vt fuſam latitudinem habentia plus ſub ſe compꝛehendant, et ideo difficilius ſecent et diuidant: rotunda vero minus, et lōga, ⁊ acuta, et ideo inſit eis quedam diuidendi habilitas, et velocius ferātur mota: lata vero (modo paria ſint) tardius: et talia per aerem velocius agitātur: quia diuiſioni peruioꝛ: per aquam tardius. Cum tamen lata ipſa ſuſpenſa, immota hereant, ex virtutuꝫ comparatione cognoſcitur. nam grauitas virtus quedam eſt et medij diſtractio virtus altera: quam cum grauitas ſuperet mouet deoꝛſum. Si vero ſuperetur: et fiat debilioꝛ: non diuidit, neqꝫ diſtrahit. et tunc ſuſpēſa ſine motu, ſupfuſaqꝫ manent coꝛpoꝛa. Sed de graui et leui: ſuiſqꝫ accidentibus dictum hactenus putetur ſufficienter.

¶ Queſtiones celebꝛes deſcendentes ad pticularia phīe ſuper q̄ttuoꝛ libꝛos de celo Ariſtotelis. ſtagirite. Compoſite per Petrum a Spinoſa artium magiſtrum.

DUbitatur circa illam partem textus in qua dictum eſt q̄ cuilibet coꝛpoꝛi ſimplici tantū debet vnꝰ motus ſimplex videtur enim q̄ illud ſit falſuꝫ qꝛ alicui coꝛpoꝛi ſimplici competunt duo motꝰ ſimplices naturales eque pꝛimo. quod ꝓbo ſextuplici ratione. Pꝛima ratio. Aqua naturaliter deſcendit deoꝛſum et naturaliter aſcendit ſurſum: vt patet ſi pꝛo medietate ſit panus in aqua et aſcendat donec madefaciat extremum et hoc naturaliter. Similiter aqua naturaliter deſcendit et naturaliter aſcendit gratia vacui euitandi.

¶ Secūdo. Magnes naturaliter facit ferrum aſcēdere ad ſe, et naturaliter ferrum deſcendit deoꝛſum ergo alicui coꝛpoꝛi ſimplici competunt plures motꝰ ſimplices eque pꝛimo. ¶ Tertia ratio. Magneti cōuenit naturaliter deſcendere ⁊ ſi in oꝛbem dirigatur

et ponatur cum vno axe intra duos parietes, taliter ꝙ vna pars reſpiciat oriens et alia occidens, et alia ſeptentrionē ⁊ alia auſtrum ꝑpetuo circulariter voluetur et etiam motu naturali: ergo alicui corpi ſimplici competunt plures motus ſimplices. Nam magnes vt dicit Actor de magnete et Doctor ſanctus de potentia de.94. hꝫ mirabiles ꝓprietates cū celo. nā acus fricata cum parte ſeptentrionali magnetis fugat ferrū verſus partem auſtralem, ergo ſequit̃ ꝙ in magnete relucent ꝓprietates celi, in quo argumento poteris ꝓbare ꝙ aliquod violentum eſt perpetuū. ¶ Quarto principaliter arguitur celū eſt corpꝰ ſimplex et non conuenit ei vnus motus ſimplex, vt patꝫ de ſpheris inferioribus que mouent̃ ab occidēte in oriens et ab oriente in occidēs. ¶ Quinto principaliter arguitur de eccentrico qui eſt corpus ſimplex: et non mouetur motu ſimplici: quia non per lineā breuiſſimā a medio vel ad mediū, necꝫ per equidiſtātē a medio cum in auge remoueatur magis a centro ⁊ in oppoſito augis magis apropinquat. ¶ Sexto principaliter, argumētor de terra que eſt corpꝰ ſimplex et non conuenit ei vnus motus ſimplex: qꝛ non mouetur.

¶ Pro ſolutione huius difficultatis

noto ꝙ motus ſimplex eſt qui fit a medio vl' ad medium per lineam rectam (intelligo ad medium .i. verſus mediū) vel qui fit circa mediū equidiſtāter ſecūdū totū. ¶ Has diffinitiones pono ad verſus omnibus: nam credo ꝙ motus factus per lineam laterale deſcēdendo eſt ſimplex ſed ſi fiet deſcendo et aſcendendo erit mixtus: quod patet per ea que dixitam in ſphera quam in primo phiſicorum de illo qui mouetur per terram planiſſimam partim aſcendendo: et partim deſcendendo. Dixi vel circa medium et non dixi per lineam equidiſtātem a medio niſi circa medium equidiſtantē a medio ſecundum ſe totum: vt comprehenderem motū eccentrici et motum tripidationis in quibus ſemper eſt equidiſtantia a centro ſecundum totū licet non ſecundū omnes partes. Miror eū maxime de dicentibus ꝙ eccentricus eſt corpus ſimplex et tñ mouet̃ motu non ſimplici: idem deberent dicere ſi bene aſpicient de.8. ſphera propter motū tripidationis. Infero ſecundo ꝙ rota figuli circulariter mota mouetur motu ſimplici.

¶ Noto.2. ꝙ quando dicitur cuili-

bet corpori ſimplici ineſt vnus motus ſimplex et non plures debet intelligi: ideſt natus eſt ineſſe vnꝰ motus ſimplex et nō plures, per quod ſoluitur argumētum de terra que licet non mouet̃ ē nata moueri naturaliter deorſum ſi eſſet extra locū naturalem: ⁊ debet intelligi ꝙ non poſſunt competere plures motus ſimplices naturales: qꝛ bene poteſt competere vnus motus naturalis et alius violētus ſimplices: dicitur eque primo quia bene poſſunt cōpetere plures naturales in eque primo vtpote ſpheris inferioribus moueri ab oriente in occidens et ab occidente in oriēs ſed per prius conuenit moueri ab occi, quamuis poſſet dici ꝙ non ſunt ambo naturales: ſed ille ab orienti in occidens eſt indifferens ſicut motꝰ ignis circularis eſt indifferens igni. Et ſi dicas nonne aeri conueniunt duo motus nāles ſimplices eque primo ſcilicet deorſum ab igne ad aerē ⁊ ſurſum ab aqua in aerē. Dicendū non eſſe inconueniens qñ habent eundē terminū ad quē. Propō aūt philoſophi vera eſt qꝛ ſi poſſunt cōpetere duo motus ſimplices eidē rei, vel ſunt eiuſdem ſpeciei: et ſic vnus ſuperfluit, vel diuerſarū ſpecierum et ſic non poſſunt cōpetere eque primo: dicit notanter cuilibet corpori ſimplici qꝛ mixtis cōuenit motus multiplex ſm naturā elemēti predominantis vt ligno ferri deorſum ab aere in aquā ⁊ ferri ſurſum ab aqua in aerē dum ſubmergit̃ per q̄ vult inferre ꝙ motus circularis requirat aliud corpus aliud preter quattuor elemēta ſcilicet celuꝫ: ex quo ſequit̃ dato mixto quod habeat duos gradꝰ leuitatis aeris per totū, et duos ignis per totū: et duos gradus grauitatis terre ꝑ totū: et duos gradus grauitatis aque per totum illud per ignem et aerē deſcendet per aquā aſcendet: et quieſcet pro medietate in aere et pro medietate in aqua tamē dicunt Albertus: et amadeꝰ in.1.q.1. de celo quod impoſſibile eſt dare quoddā mixtū habens duos gradus leuitatis aeris per totum: et duos gradus leuitatis ignis per totum et duos grauitatis aque et duos grauitatis terre per totū. Quod ꝓbat duplici rōne. ¶ Prima rō qꝛ preſupponit ad aliquid eē leue aut habiturum eē tātū caliditatis ꝙ ſit ſumma aut paꝝ diſtanter a ſumma. dicunt ergo ꝙ ſi ad quātūcunqꝫ paruū exceſſum leuitatis ſuper grauitatem requiritur exceſſus valde notabilis caloris ſuper frigus, ergo quando fuerit equalitas leuitatis ad grauitatem ad huc calor excederet frigus: ꝙ ſi excedit: ergo corrumpet frigiditatem et ita creſcet in leuitate: igit̃ non niſi per inſtans tale corpus remanebit illo pacto diſpoſitum ꝙ autem ad aliquid eſſe leue tanta caliditas req̄rat̃ monſtratur qꝛ in aīalibꝰ videmus multam eē caliditatem et tamen non eſſe leuitatem. ¶ Secunda rō Alberti eſt cui aſſentit, ama deus tale corpus nō haberet locum naturalem, nam maxime eſſet ſi vna medietas eſſet in aqua, et alia in aere: ſed hoc nō poteſt eſſe, nam ſit tale corpus quadratuꝫ, linea media que tranſit a latere in latus ſit.a.b. cum ſuperficies conuexa aque ſit rotunda illa linea recta tangit ſuperficiem conuexam in puncto tantum, ergo illius corporis maior ps quā medietas erit in aere, ⁊ minor quā medietas erit in aq̄: ergo non eſt ſuus locus nālis ꝓ medietate in aqua et pro medietate in aere, vt poteris videri in figura ſequenti. Sed prima ratio et ſecunda nullius ſunt momenti: Nam prima preſupponit vnum falſum ſcilicet ꝙ leuitas ſit attendenda penes ſolum dominium caliditatis. Nam licet illud ſit verum in elementis non tamen in mixtis. Plura nāqꝫ mixta ſunt leuia et tñ frigida, vt patet de ligno. Et multa ſunt leuia que ſunt parum calida, vt oleū. Et ad illud ꝙ dicit de animalibus dico ꝙ calor faciens leuitatem debet eſſe mordax igneus, non ſuauis mitis, quod eſt calor animaliū. Et ad illud quod dicit de ferro ignito quod eſt graue et tamen eſt caliſſimuꝫ, dicatur ꝙ in mixtis grauitas et leuitas nō attenditur penes frigiditatem aut caliditatem: ſed penes dominium plurium partiū leuificantium, vel grauificantium: vt dictum eſt in phyſicis.

¶ Ad ſecundam rationem dico ꝙ bene probat tale mixtum non poſſe poni pro medietate in aere et pro medietate in aqua: Tamen naturaliter locabitur ſi eius punctum medium ſit in medio ſphere aque: et ſphere aeris. Nā terra naturaliter locatur ſi eiꝰ punctum medium ſit in medio vniuerſi duntaxat.

¶ Nunc ad rationes principales reſpondeo Primo ad primā dicitur ꝙ non eſt incōueniens graue aſcendere naturaliter propter aſſimilandum ſibi paſſum, vt patet de flamma que mouetur lateraliter ad inflā

mandum lignum, iſti tamen motus licet ſint naturales aque non conueniunt eque primo.

¶ Ad ſecundam credit doctor ſanctus.7.phyſicorū commento.10. contra Auerroem ꝙ motus ferri ad magnetem eſt violentus.

¶ Ad tertiam dico cum doctore ſancto loco precitato ꝙ illa que conueniunt aliquibus ratione proprietatum celeſtium videntur eis naturalia: patet. Nam fluxus et refluxus maris quatenus mare eſt graue ē violentus mari, ſed quatenus mare eſt ſubiectum celo eſt ipſi mari naturalis.

¶ Ad quartaꝫ dicitur ꝙ tales motus non conueniūt celis inferioribus eque primo: ſed per prius conuenit motus ab occidente quam ab oriente.

¶ Ad quintam dicitur in primo notabili.

¶ Ad ſextam ſimiliter.

Dubiū.2.

Queritur ſecundo vtrum mixta

moueantur ad motum elementoꝝ predominantiū in eis, et arguitur ꝙ nō: quia ſequeretur ꝙ duo mixta diuerſa ſpē mouerentur eodem motu in ſpē, vt pꝫ de plūbo et ferro, et ſequella pꝫ: qꝛ in eis dominatur idem elementū .ſ. terra. Oppoſitū tñ arguitur, nulla elementa differentia ſpē mouent̃ eodeꝫ motu in ſpē: ergo nec mixta pñt moueri eodē motu ī ſpē: ergo partē affirmatiuam determinat phs in iſto primo de celo. ¶ Iſtā qōnē de mō predominādi elementorum in mixtis determinaui in primo phyſicoꝝ modo autem breuiter dicam id quod tenet Paulus venetus in ſumma philoſophica libris de celo ca.2: in ſolutione argumenti quarti tenendo omnes qualitates motiuas eſſe diuerſarum ſpecierum in elementis negetur conſequentia eo ꝙ non ſunt generaliter diuerſarum ſpecierū in mixtis, vnde grauitas ligni et grauitas ferri ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſime: tenendo autem grauitatem terre et grauitatē aque eſſe eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſime et ſimiliter leuitatē ignis et leuitatē aeris diceret̃ motus deorſum terre ⁊ deorſuꝫ aque non eſſe diuerſaꝝ ſpecierum et ſilr motum ignis ſurſum et motum aeris ſurſum nec eſt inconueniens ſpecie diſtincta elementa moueri motibus eiuſdem ſpeciei, nec ſequitur: aqua non poteſt venire ad medium mundi: igitur non mouet̃ motu eiuſdem ſpeciei cum motu terre: quia licet nō poſſit venire ratione impedimenti tamen de ſe eſt mobilis ad medium mundi, vnde ſi fieret foramen moueretur ꝑ medium mundi: ſimiliter aer mobilis ē ad concauū lune quantum eſt de ſe: ſed non poſſit moueri: hoc eſt ratione elementi ignis impedientis. Hanc tamen ſententiam reprobat amadeus in prima queſt. p. de celo ar.5. ad quod mouetur multis rationibꝰ. Prīo ꝙ videmꝰ motus plumbū paruuꝫ ſubmergi in aqua, quod non facit lignum magnum et hoc eſt ꝙ plumbum habet grauitatem terreā lignum vero grauitatem aqueam ergo grauitas aquea non eſt nata deſcendere ad centrum: et ſi dicatur ſi foramen eſſet in terra deſcenderet aqua per illud: ergo aqua eſt tam grauis ſicut terra dico ꝙ deſcendit ad euitandū vacuum: itē ſequeretur ꝙ aliquod violentū eſſꝫ ꝑpetuū patet. nam aqua naturaliter petit centrū, et detinet̃ a terra ne petat centrum igit̃ ſequit̃ ꝙ aliqđ violētū eſt perpetuum. Item iudicis ꝙ aer eſt ita leuis ſicut ignis ergo cum ignis ſit valde rarus poterit aer per illum ignem aſcendere et ita aer iam eſſet in concauo lune: ꝙ autem poſſit ignem aſcēdere patet: quia vas terreum plenum aere aſcendit per aquā quod non faceret niſi aer diuideret aquam igitur: ſi aer diuidit aquam a fortiori diuidet ignem qua propter ne credas hoc dictum Pauli veneti quod etiam eſt Buridani.4.phiſi.

Queritur tertio vtrum preter . Dubiū.3.

.4. corpora ſimplicia ſit reperire aliqđ aliud corpus ſimplex diſtinctum a quattuor elementis pro hac queſtione aſſigno aliquas ꝯcluſiones Prima concluſio preter.4.elementa eſt reperire quoddam aliud corpus ſimplex quod eſt celum: probatur primo ꝙ ſint.4.corpora ſimplicia ſcilicet elementa quattuor ſunt cōbinationes poſſibiles qualitatum primarum ergo quattuor ſunt elementa. naꝫ vt dicit. Marſilius ſecundo de generatione queſtione.17. ꝙ ad faciendum combinationes in aliquibus rebus per binarios oportet ſummare totam ſummam vſqꝫ ad numerum penultimum incluſiue: et quantus fuerit nūmerus reſultans tot debent eē combinationes per binarios: itaqꝫ ſi ſunt quattuor qualitates ad videnduꝫ quot ſunt combinationes quattuor qualitatum oportet ſumere vnitatem binariuꝫ et tinarium ⁊ facit ſenarium ille eſt numerus combinatiuuꝫ per binarios quarum.6. combina.ca.cū.hu. ca,cum.ſico.fri.cum humiditate.frigi.cū.ſico.frigi.cum.ca.humi.cū.ſico.ſ.4.ſunt poſſibiles vltime due ſunt poſſibiles ergo.4.ſunt elementa ꝙ autem preter hec corpora ſimplicia ſit celuꝫ patet quia motus ſimplices ī genere ſunt duo ſcilicet rectus et circularis prior diuiditur a medio et ad medium qui non conueniunt celo: ergo alius qui eſt circa medium cōuenit naturaliter quinte eſentie tenet conſequentia per ea que in queſtione precedenti ſunt determinata cuilibet corpori ſimplici vnus conuenit motꝰ ſimplex ¶ Secunda concluſio. de mente Pauli veneti in ſua ſuma.li.de celo.ca.3. concluſione quarta.

¶ Omnes orbes celeſtes ſunt diuer-

ſarum ſpecieruꝫ patet: quia ſi eſſent eiuſdem ſpeciei mouerentur eodeꝫ motu ſpecie: nec inuicem ordinarētur eſſencialiter ſm ſuperius ⁊ inferius. Quorum quodlibet ē manifeſte falſum. Item motores orbiū diſtinguntur ſpecie igitur et ipſi orbes: patet conſequencia: quia ſi eſſent eiuſdē ſpeciei vnus motor ſufficeret: antecedēs pꝫ: quia plura ſeparata a materia nō poſſunt eſſe ſolo numero differentia. ſm philoſophum.12.meta. ¶ Ex iſta concluſione ſequitur ꝙ oēs planete et omnia aſtra ſunt diuerſarum ſpecierum patet: quia ſunt partes orbium diuerſarum ſpecierū Vñ quecūqꝫ ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſime dicūtur habere conſimiles proprietates naturales: ſed planete et aſtra non habent conſimiles proprietates naturales: quia diuerſi mode in fluunt in his inferioribus igitur: et ideo inquit philoſophus in.li.de proprietatibus elemētorum. Dico autem ꝙ ſubſtantia ſolis et aliarum ſtellarum et lune eſt alterius ſpeciei ſpecialiſſime: quia ſol de ſe habet lumē et luceꝫ: alie autem ſtelle habent per acquiſitionem a ſole.

¶ Circa hoc dubito duo primū cir-

ca illam autoritatem philoſophi a materia ſeparata differunt ſpecie ſi verum eſt motores celorum et omnes angelos differre ſpecie. ¶ Circa aliam autoritatem libri de proprietatibus elementorum queritur an alia aſtra a ſole habeant lumem propriuꝫ: aut lucem propriam.

¶ Ad primum nota ꝙ de ipſis intelligentijs due ſunt

opiniones. Prima eſt Doctoris ſancti in li. de ſpiri⸗
tualibus creaturis queſtione. 8. qui tenet omnes an
gelos differre ſpecie ⁊ mouetur auctoritate hac alle
gata et ſimiliter ratiõe: qꝛ tota cauſa faciendi plura
numero in eadem ſpecie eſt timor ne ſpecies pereat
ſed in angelis talis timor nõ eſt: ergo oẽs angeli dif
ferunt ſpecie oppoſitam tamẽ ſententiã tenet Sco.
in. 2. ſententen. d. 2. q. 7. qui mouet̃ multis rõnibꝰ. pri
mo. bene ſequitur ſpecies angelica eſt ſpẽs ergo ve⸗
rificatur de pluribus differentibus numero in eo ꝙ
quid ergo plures angeli poſſunt eẽ. Item dicit Auer
rois. primo ð celo omne quod eſt pluſ ꝙ vnũ eſt dimi⸗
nutum ſed imperfectum eſt pluſ ꝙ vnum et angelus
eſt imperfectus: ergo eſt pluſ ꝙ vnũ. Tertia rõ ſi deꝰ
anihilaret angelum poſſet angelũ ſimilẽ producere:
ergo eodem angelo ipſo remanente poterit aliũ ſibi
ſimilem facere quoniam non videtur implicare con⸗
tradictionẽ et omne quod non implicat cõtradictio
nem deus poteſt facere. Ad hec argumenta reſpon⸗
det Paulꝰ ſoncinas. 12. metha. q. 31. dicens ꝙ non eſt
intentio Doctoris ſancti, dicere ꝙ deus non poſſet fa
cere duos angelos eiuſdem ſpeciei imo in libro ð vni
tate intellectus contra Auerroẽ credit ꝙ licet non
ſunt de facto plures angl'i eiuſdem ſpeciei nõ repug
nat tñ eſſe plures eiuſdem ſpẽi et per hoc. Tertia rõ
eſt ſoluta. Ad primam rõnem Sco. reſpondet Pau
lus ſoncinas ꝙ iſte trs ſpecies nõ bene diffinitur ſpe
cies que p̄dicatur ð pluribus. ⁊c. ſ; melius diffinitur
ſpẽs que ponit̃ ſub aſſignato gene quare dicit ꝙ ſpe
cies et indiuiduũ non ſunt correlatiua ſed ſpecies ⁊
genus videtur tamen mihi melius eſſe reſpondendũ
ꝙ vt aliquid ſit ſpecies requirit̃ ꝙ illi non repugnet.
ex modo ſue ſignificationis verificari de pluribus ⁊
ad ſecundam rationem reſpondet ꝙ ille modus ar⸗
guendi eſt in ſufficiens: quia peccat per fallaciã con
ſequentis ac ſi iſto mõ arguitur hoc eſt pluſ ꝙ vnũ: er
go eſt diminutũ igit̃ ſi eſt diminutũ eſt pluſ ꝙ vnum.
¶ Quid aũt reſpõdeat Scotus ad illam auctorita⸗
tem. 12. metha dicit ꝙ illa auctoritas ſub his verbis
habet̃ oĩa, que ſunt vnũ ſpecie et plura numero ha
bent materiã dicit ꝙ duplex eſt mã quedã eſt mate⸗
ria phiſica que eſt altera ps rei naturalis reliqua eſt
materia metha, que eſt dĩa indiuidualis iuxta phm
primo celi dicentem qui dicit celũ dicit formã qui di
cit hoc celũ dicit materiã, ⁊ ita dicit omnia que ſunt
vnũ ſpecie et plura numero habent materiã id eſt in⸗
diuiduant̃ per hecceitatẽ: eſſentia diuina non põt in
diuiduari per hecceitatẽ; qꝛ eſt de ſe hec. i. de ſe ſin
gularis. ¶ Circa ſecundũ nota vnã egregiã demonſ
trationem qua ꝓbo ꝙ ſtelle alie a ſole habent lucem
propriã p̄ter eã quã a ſole acquirũt ſi totũ lumen
quod habet ſtella a ſole acquireret: ſequit̃ ꝙ nõ poſ⸗
ſet apparere nobis de nocte in angulo meridiei: ſe⸗
quella ꝓbat̃, quia falſitas ꝯñtis nota eſt, ſuppoſito ꝙ
angulus incidentie et reflexionis debent eẽ equales
quo ſuppoſito ſi radij directi ſolis veniunt ex occidẽ
ti ex altero extremo terre ergo reflexi reſilient ver⸗
ſus oriens ex altero extremo terre: et ſic non veniẽt
ad nos qui ſumus in medio iõ dicerẽ ad aucto. philo
ſophi egregie intelligi ſolem habere lumen per eẽn
tiã: id eſt a nullo alio aſtro datum vel augmentatũ: ſ;
alia aſtra habere aliquod per eſſentiam ſed augeſce
re per ſolẽ. Item circa ſecundã queſtionẽ dubitatur
quomõ oĩa aſtra differunt ſpẽ cum ſint partes orbis
eiuſdẽ non differentes ab eo niſi raro et denſo que nõ
variant ſpẽm. ¶ Ad hoc reſpondeo, cũ Cõmentato⸗
re. 2. de celo cõ. 42. ꝙ totũ celũ ẽ ſicut vnũ aĩal, ſphe⸗
re celeſtes et ſtelle ſunt ſicut mẽbra eiꝰ: ſed nõ mani
feſtum eſt, ꝙ ptes aĩalis diſtingunt̃ ſpẽ inuicem et ab
aĩali: qꝛ caro et os ſpẽ diſtinguntur: et aĩal a quolꝫ il
lorũ. cõſimiliter in celo ſphere celeſtes et aſtra inui⸗
cem diſtinguntur ſpecie et cũ dicitur rarũ ⁊ denſum
non variant ſpeciẽ. concedo nec dico aſtra ſpecie diſ
tingui ratione denſitatis et raritatis ſed rõne alia⸗
rũ ꝓprietatũ ſpẽ diſtinctarũ: vnde aer et ignis non
diſtinguut̃ ſpecie rõne denſitatis vel raritatis, ſ; rõ⸗
ne formarũ diuerſarũ et ꝓprietatũ. ¶ Nota ꝙ hec ꝓ
põ partes animalis diſtinguntur ſpecie inuicẽ ſi in⸗
telligat̃ de ſpẽ eẽntiali falſa eſt. Nã ſequeret̃ mẽbra
hominis fore diſcontinua pꝫ: qꝛ res diuerſarũ ſpecie
rum non poſſunt continuari qð ſi cõcedas infero cla⸗
re ꝙ anima rõnalis naturaliter eſt in pluribus locis
diſcontinuis quod non eſt concedendũ. Item ſi dicat̃
membra hominis habere diuerſas formas partiales
ille non ſufficiunt dare ſpeciẽ: qꝛ vnaq̃ꝫ res denomi⸗
natur a forma vltima qualis non eſt in predicto caſu
illa forma partialis.

Dubi. 4.

Dubitatur q̃rto vtrum celũ cõ⸗
ponatur ex materia et forma: et arguitur ꝙ
ſic, quia celum eſt vnum numero et illud eſt
vnum numero cuius materia eſt vna: ergo celum ha
bet materiam ¶ Secundo arguitur illudmet aucto
ritate philoſophi. i. celi, dicentis qui dicit celum di⸗
cit formã qui dicit hoc celũ dicit mãm. ¶ Tertio ar
guit̃ in celo eſt reperire partes raras et denſas: ſed
rarũ eſt qð ſub multa quantitate parũ habet de ma⸗
teria: ergo celũ habet materiã. In oppoſitũ arguit̃
aucto. Cõmẽtatoris dicẽtis ꝙ celũ eſt forma ſimplex
rõne ꝓbatur. quia ſi eſſet cõpoſitũ ex mã ⁊ forma nõ
indigeret intelligẽtia motrice: ſed ſufficeret illi ſua
forma ad motum circularẽ ſicut ſuffcit graui ad mo⸗
tum rectũ ſua forma. ¶ Pro declaratione huiꝰ q̃ſtio
nis nota: ꝙ i ipſa ſunt tres opiniones. Prima eſt egi⸗
dij de roma tenentis ꝙ celum eſt cõpoſitum ex mate
ria et forma et mouet̃ propter rõnes precedẽtes nõ
tamen credit in illa materia eẽ priuationẽ anexã ꝓp
ter quod dicit illã materiã non appetere aliã formã
ab illa quã hꝫ eo ꝙ dicit Auerrois p̄io phiſi. ſi mate⸗
ria haberet aliquã formã eternã non apeteret aliã ⁊
ꝓpterea dicit celũ nõ eẽ corruptibile: qꝛ mã nõ ẽ apta
nata hẽre aliã formã ab illa quã hꝫ ⁊ tenet mãm illã
celi ⁊ mãm hoꝝ iferiorũ eẽ eiuſdẽi: ſ; difficile ꝑfecto
appet ꝙ aliq̃ duo ſunt eiuſdẽ ſpẽi et alicui inſit aliqs
apetitus naturalis a tota ſpẽ et nõ alteri Propterea
ponitur ſecunda opinio diui Thome tenentis ꝙ celũ
componitur ex materia et forma, tñ materia celi et
materia hoꝝ inferiorum differunt ſpecie eo ꝙ diuer
ſe ꝓprietates inſunt vni que non inſunt alteri. ¶ Sꝫ
contra hanc opinionem eſſet argumentum qð dicit
Auerrois primo phyſi. in fundamento nature nil eſt
diſtinctum. Itẽ phs. 5. meta. dicit actus ſeparat et
diſtinguit: ergo non prouenit diuerſitas ſpecifica ex
materia. Ad hec tñ facile diuꝰ Tho. reſponderet ꝙ
in fundamento nature nihil eſt diſtinctum, intelligat̃
de materia generabilium et corruptibilium. Ad ali
ud diceret ꝙ actus ſeparat et diſtinguit principali⸗
ter, materia vero minus principaliter. ¶ Tertia opi
nio eſt commentatoris Auerrois tenentis, ꝙ celum
eſt forma ſimplex. Ad quam opinionem tenendam
mouetur ꝙ celum eſt ſimpliciſſimum corpus inter
omnia corpora ſimplicia: ergo debet eſſe ſimpliciſſi⸗

ma forma. Et ad rationes in contrarium que pro⸗
bant celum hare materiã. Nota ꝙ celũ habet aliq̃d
quod eſt ſicut forma et aliquid quod eſt quaſi forma
⁊ ẽ intelligentia quaſi materia eſt forma celi dicit er
go ꝙ cum philoſophus ait qui dicit celũ dicit formã
qm̃ dicis aliquid magis abſtractũ qui dicit hoc celũ
dicit mãm: id eſt dicit aliquid magis contractũ qua
re crediderim ꝙ textꝰ intelligat de materia metha⸗
phiſice et ad aliud in quo dicitur ꝙ in celo eſt rarũ:
et denſuꝫ ergo eſt materia: id eſt quaſi materia et ad
aliud illa ſunt vnuꝫ numero quorũ materia eſt vna
illud intelligit ſco. ꝙ illa ſunt vnũ numero quorũ ma
teria eſt vna loquendo de materia metaphiſice: ſed
aliter gloſat Albertꝰ de ſaxonia illi termini ſunt vnũ
numero quorum mã eſt vna, id eſt qui ſupponunt pro
eodem.

Dubium quintum.

Dubitatur quinto. circa materiã
libri de celo vtrũ motus celi cõmenſurentur
proportionibus rõnalibus vel irrõnalibus ꝙ
queſtionẽ diſquirit anges ſcðo de cauſis proprietate
ſexta dubitatione ſeptima ad quã reſpondeo per ali
quas propoſitiones. Prima ꝓpõ. Si aliqui celi vel
planete moueantur in ꝓportionibus rationalibus ta
les planete vel celi in eodem puncto celi coniungen
tur tot reuolutionibus tranſactis, ꝙ ſunt vnitates in
minimis numeris talis ꝓportionis in qua vnum celũ
mouetur velocius alio. Exempli gratia. Ponamus ſa
turnũ moueri in triginta annis, atq̃ꝫ ioue duodecim
annis ꝓportio vero illoꝝ motuũ eſt dupla ſequialte⸗
ra ſumantur minimi numeri ꝓportionis ſequialtere
ſ. 5. et. 2. dico ꝙ quando iupiter pertranſierit. 5. re⸗
uolutiones, et ſaturnus duas. Iterum in eodem pun
cto coniungentur et ante tranſitũ harũ reuolutionũ
coniungentur in diſtante a p̄io diſtantia cõmenſura
bili toti. ¶ Secunda ꝓpõ. Si motus celi cõmenſu⸗
rentur ꝓportionibus irrationalibus et duo planete
modo coniungantur in aliquo puncto nunq̃ in eodẽ
iterũ cõiungent̃, nec in aliquo puncto diſtante a pri⸗
mo diſtantia cõmenſurabili toti ꝓbatur. Nã ſi detur
oppoſitũ ſequeretur ꝙ illud eſſet tranſitis aliquibus
reuolutionibus vnius et alterius: quod ſi ſic ẽ nõ mo
ueur proportione rationali quod eſt contra caſum
vtrum tamen deus fecerit aliquos celos motos in ꝓ
portione irrationabili: vel: non non habet viator eui
dentiã: quia (vt dicit Plinius) celi menſura non ve⸗
nit ad digitos: et Albatheni de mente Tholomei di
cit, in altitudine huius magiſterij non poteſt hõ veri
tatem adamuſim diſquirere, et ſi darentur aliqui ce
li moti in ꝓportione irrationali plane illoruꝫ in quo
libet puncto zodiaci coniungerentur ſi tamen moue
rentur in ꝓportione irrationali non in quolibet, ſed
ſolũ in puncto diſtante a p̄io diſtantia incõmenſura
bili toti cõiungerentur, ſed hoc dictũ Anges non vi
detur verũ: nã ſi moueantur in ꝓportione irrationa⸗
li non coniunguntur, niſi in puncto diſtante a primo
diſtantia incõmenſurabili toti, nec ſequitur iſti pla⸗
nete mouentur in ꝓportione irrationali: ergo nõ po
teſt aliquis aſtrologus eſſe certus de loco illoꝝ plane
taꝝ. Dicendũ ꝙ licet non ſciant aſtrologi locuꝫ verũ
punctualiter illoꝝ planetarum, ſatis tamen eſt ꝙ ſci
ant coniectura propinqua veritati.

Dubiũ. 6.

Dubitatur ſexto. Preterea vtrũ
celi ſint animati ſuper quo fuerũt due opinio
nes apud philoſophos. Prima fuit Anaxa⸗
gore dicentis ꝙ celi erant inanimati ⁊ vocabat ſoleꝫ
lapidem accenſuꝫ ꝓpter quod reus factus eſt apud
athenienſes. Secunda fuit opinio Platonis ⁊ Ariſt.
dicendum ꝙ celi ſunt animati inter catholicos tamẽ
ſunt opiniones. Beatꝰ Hieronymꝰ rñdit ꝙ celi ſunt
animati ſuper illud Eſaye. Audite celi et auribꝰ per
cipite terra. dicit non inanimata corpora alloquitur
Sed contrariã ſententiam tenet beatus Baſilius: ⁊
Damacenus. Beatus tamen auguſtinus neutri par⸗
ti adheret. Et ſanctus Thomas in ſuma contra gen
tiles ca. 7. dicit ꝙ neutra pars eſt de fide. Auerrois
tamen dicit ſuper hoc ꝙ ſi per eſſe animatum intelli
gatur habere animam informatiue ſe habentẽ, ſic
celum non eſt animatum, ſi vero intelligatur habere
per indiſtantiam aliquid quod habeat vitam, ſic ce
li ſunt animati. Poſſet tamen argui ꝙ celi ſunt aĩati
quia celi ſunt nobiliſſima corpora: ergo habent nobi
liſſimam formam que eſt anima, ſed fortior eſt ratio
in contrarium probans ꝙ celi non ſunt animati, quia
vel erunt animati anima vegetatiua vel ſenſitiua: et
hoc non, quia eſſent corruptibiles vel anima intelle⸗
ctiua et hoc non, quia ſi ſic cum oporteat intelligen⸗
tem phantaſmata ſpeculari. 3. de anima oportet ꝙ ta
le celum haberet ſenſus interiores, et ſic eſſet corru
ptibile: ſed parum valet hec ratio. Dicerem enim ꝙ
illa authoritas philoſophi. 3. de anima eſt intelligen
da de intelligente corporali ꝙ ſibi determinat qua⸗
litates peregrinas. Et ad aliam rationem in oppoſi⸗
tum probantem ꝙ celum eſt animatum dicerẽ ꝙ ani
ma eſt actus corporis phiſici organici modo celũ nõ
eſt organicum. Uide de iſta queſtione Anges. 2. de
cauſis ꝓprietate. 6. dubitatione. 4.

Dubiũ. 7

Queritur ſeptimo de graduatio
ne ſtellarum et celorum vtrum celi ſint gra⸗
duandi ſm ſuam perfectionem eſſentialẽ ad
qð reſpondet diuus Thomas. 12. metha. ꝙ celi ſunt
graduandi ſm perfectionem eſſentialem, ita ꝙ quã
to planete fuerint ſuperiores tanto erunt perfectio⸗
res, et ſi quis arguat, ſaturnus eſt ſuperior ſole, ⁊ ta
men eſt imperfectior ſole, quia eſt planeta maleuolꝰ,
Ad hoc reſpondet Anges. 2. de cauſis ꝓprietate, 6.
dubitatione p̄ia ꝙ ſaturnus licet male influat in cor
pus bene tamẽ influit in animã, qꝛ facit aĩaꝫ pulchrã
contẽplatiuã, et qꝛ aĩa preſtat corpori, iõ perfectior
eſt ſaturnus ipo ſole, et iupiter influit in aĩaꝫ manſue
tudinẽ et beneuolentiã, mars aũt ĩfluit ĩ aĩaꝫ magna
nimitatem, ergo perfectiores ſunt ſuperiores ꝙ in⸗
feriores.

Dubiũ. 8

Dubitat̃ octauo ð galaxia quid
eſt. Ad qð reſpondet Anges eadem ꝓprie⸗
tate per duas opiniones. ¶ Prima eſt ꝙ ga
laxia eſt quidã circulus apparens in aere ꝓpter re⸗
flexionem radioꝝ ſolariũ ab humiditate aeris ſ; hec
opinio eſt falſa, qꝛ ex illa ſequeretur ꝙ galaxia ſemꝑ
appareret in alia et alia parte. ¶ Secũda opinio ve
ra phi, ꝙ eſt multitudo magna ſtellaꝝ paruaꝝ quaꝝ
vnaqueq̃ꝫ per ſe videri non põt ſimul, tñ oẽs vident̃ ⁊
hic eſt duplex circulus. Et dicit Tholomeꝰ. 8. diſtin.
Almageſti ca. 2. quidam eſt integer a ſigno gemino
rũ vſq̃ꝫ ad ſagitariũ rediens vſq̃ꝫ ad ſignũ geminoꝝ
et alter eſt interſectus non continuatꝰ ⁊ ſub iſto cir⸗
culo cauſantur multi comete; qꝛ ille ſtelle habẽt mul
tam influentiã trahẽdi ad ſe cometas et apparet cir
culꝰ albꝰ ille: et ꝓpterea dicitur circulus lacteꝰ: qꝛ
multum de lumine reflectitur.

Dubitatur. Utrum ſint dabiles
in celo circuli eccentrici et epicicli, Auer-
rois ſecūdo de celo cōmento quinto. Qmōi
eccentricos et epiciclos negauit. Ad qđ multis rō-
nibus motus eſt. Primo ꝙ aliquod corpus ſimplex
non haberet motum ſimplicem, patet de eccentrico
qui nec mouetur per lineā mundi dyametralem, nec
per lineam eque diſtantem a centro mundi, ergo nō
mouetur motu ſimplici partiali. ſ. totius orbis. Uel
dicatur ꝙ mouetur motu ſimplici: quia mouetur per
lineam quaſi eque diſtantem a centro mundi. Se-
cunda rō. Sequeretur ꝙ eccētricus moueretur mo-
tu mixto: patet, quia partim aſcēdit et partim deſcē-
dit. Reſpondetur negando illud, quia ad aſcenſum
et deſcenſum requiritur progreſſus per lineam bre-
uiſſimam. ¶ Tertio arguit. Sequeretur ꝙ in celo
daretur vacuum, vel penetratio dimenſionuꝫ, ſequel-
la patet. Nam quādo pars groſſior orbis deferentis
augem inferioris venerit ad groſſam ſuperioris, ſe-
quitur penetratio dimenſionum et vacuum. Ad hoc
reſpondetur, ꝙ non ſequitur, quia dicit autor theori-
ce, mouentur orbes deferentes augem motibus ꝓ-
portionalibus. Ita vt ſemper correſpondeat pars
groſſior īferioris, parti ſubtili ſuperioris. ¶ Quar-
ta ratio eſt quam facit Capuanus ꝓſequendo ſuper
theorica planetaꝝ ſolis. Sequitur ait ꝙ ſuficeret ſo-
lus orbis inferior deferens augem eccentrici pꝫ, q2
ille ſufficit ad ſaluandum oēs apparentias. Ad hoc
reſpondet Capuanus ꝙ ad ſaluandum apparentias
ſuficeret pone illum circulum: ſed vt ponamus totaꝫ
ſpherā cōcentricā ponendus eſt alius. ¶ Aſtrologi
tū meliores rōnes habent ꝓ ſe, nāqꝫ qūo ſaluabiť ecli-
pſiꝫ lune hyemalē minorē eē eclipſe lune eſtiuali niſi
quia ſol ipſe diſtat magis a terra in eſtate q̄ in hye-
me: ergo ponendus eſt eccentricus. Secunda ratio
que ꝓbat epiciclū fore dabilem eſt, q2 videmus luna
exiſtente in auge ſui eccentrice q̄nqꝫ magis q̄nqꝫ mi-
nus eclipſari qđ euenit: q2 quemadmodum in auge
ſui eccentrici accidit ꝙ ſimul eſt in auge ſui epicicli
et quandoqꝫ in oppoſito augis ſui epicicli. ¶ Tertia
ratio. Planete quandoqꝫ ſunt retrogradi, quādoqꝫ
directi, quandoqꝫ ſtationarij: et hoc non poteſt ſalua-
ri, niſi ponatur epiciclus: ergo ponēdus eſt epiciclꝰ.
¶ Quoniam apud aſtrologos ē quaſi cōis cōceptio
et principiū ē ꝙ in orbibus celeſtibus dantur eccen-
trici, quibus fere omnes planetaꝝ ſaluant apparen-
tias ſine quibus videtur apparentias ſaluari nō poſ-
ſe. Eſt hic videndum an ſit verū hoc: et pluribus rō-
nibus mouentur aſtronomi ad eccentricos affirman-
dum, ſed q2 abſqꝫ dubitatione querētes ſimiles ſunt
quo opꝫ ire ignorantibus, vt inquit Philoſophus. 5.
metha. tex. primo opꝫ videre rōnes alioꝝ eccentri-
cos orbes negantium: vt ex illaꝝ confutatione veri-
tas melius ac clariꝰ pateat. Nā potior inueſtigatio
priorum eſt ſolo dubitatorū vt in eodem. 5. methaſi.
tex. eodē auerrois cū ſuis ſequacibus vult oīno con-
futare ponentes orbes eccentricos qui in diuerſis lo-
cis ſui cōmenti facit nonnullas rationes que dictis
et auctoritate Ariſto. videntur fortificare. ¶ Pīa
rō Auerrois pīo celi cō. 5. motꝰ namqꝫ ſimplex tri-
plex eſt. ſ. a medio ad medium et circa mediū, vt in-
quit ibi philoſophus: corpus celeſte mouetur circa
mediū tm̄: non aūt a medio neqꝫ ad mediū: ſed in ec-
centrico aliquis punctus ſignatus verbi gratia: ſol
mouetur a medio et ad mediū. Nam cum eccentricꝰ
non equidiſtet a cētro mundi: vt notum ē oportet ꝙ
vna pꝰ ſit magis diſtans altera: quare quādo ſol mo-
uetur ad partem magis diſtātem: mouetur a medio
recedendo: quādo vero mouetur ad partem propin-
quiorem centro moueť ad mediū. quod patet in hac
figura in qua pars. e. magis diſtat a cētro mundi. a.
quam pars. d. cum ambe equidiſtent a centro eccen-
trici. b. quare linea. a. b. c. que duciť ad punctum au-
gis remotiſſimum longior eſt quam linea. a. d. que ē
oppoſiti augis: vt infra oſtendetur: quare ſequitur:
ꝙ dum ſol exn̄s in. d. mouetur in. c. elongatur a cen-
tro mundi: et conſequenter mouetur a medio e con-
tra dū ē in. c. ⁊ moueť i. d. approṗinq̄t eidē cētro: iō mo-
ueť ad mediū q̄ icōueniētia ſunt nō igr̄ dať eccētrici
¶ Confirmatur. Oē quod mouetur a medio eſt leue
et quod moueť ad mediū ē graue: vt ibidem inquit
philoſophꝰ, ſed corpora celeſtia non ſunt grauia nec
leuia, vt probat philoſophus pīo de celo tex. 18. q̄-
re nō moueņ ad mediū nec a medio: ⁊ cōſeq̄nter nō
daņ eccentrici. ¶ Scđa rō Auerrois ſecūdo de ce-
lo. cō. 32. eſt. Celū eſt corpus perfecte ſphericū, vt ibi
demonſtrat Ariſto: ſed duo orbes extremi qui dicū-
tur eccentrici ſm quid et augem deferentes: qui po-
nuntur pp eccentricū ſimplr̄: non habent perfectam
ſphericitatē Nā pars. d. e. orbis ſuppremi ē groſſior
quā pars eius. c. ſimiliter pars. c. i. infimi orbis eſt ēt
groſſior quam pars, d. cum igiť non hēant equalem
ſpiſſitudinē: nec conſeq̄nter perfectam ſphericitatē:
quod inconuenit de talibus corporibꝰ dicē: non igiť
dantur orbes deferentes augē: nec conſequenter ec-
centrici. ¶ Tertia rō in eodem loco: ſi darentur ec-
centrici ſeq̄retur vacuū vel fluxus corporum vel ra-
rarefactio corporū penetratio vel ſciſſio, condenſa-
tio: ꝓbatur conſequentia. Nam orbes augem defe-
rentes ex quo ſunt corpora naturalia oportet ꝙ natu-
raliter habeant motū: quare aliter eſſent fruſtra qđ
falſum eſt et contra philoſophum pīo de celo: q2 de-
us et natura nihil fruſtra facit: opꝫ igiť ꝙ illi orbes
moueantur circa centrū mundi et in motu pars vniꝰ
ſubtilis, verbi gratia pars infimi ſubtilis. d. veniet
vbi prius erat pars groſſa. c. i. eiuſdem: et cum non
poſſit implere totum ſpaciū. c. i. dabitur aliqua pars
ſpacij ſine corpore quare vacuū quod improbať. 4.
phiſi. Nam vacuū eſt ſpacium ſine corpore vt habeť
in eodem. 4. vel eſt neceſſarium ꝙ ſit aliquod corpꝰ
fluens de natura celi implens illud vacuum, quod ſe-
cundo de celo ēt improbatur vel tertio ꝙ pars. d. ſi
debeat implere totum locū. c. i. rareſiat quod ĩpro-
batur in primo de celo et mundo, Nā corpora celeſ-
tia non alterantur neqꝫ augentur: ſimiliter ps groſ-
ſa, c, i, veniet in motu in locum, d, et cū non poſſit ca-
pi in illo paruo loco, vel penetrabit orbeꝫ ſuperiorē
et tunc erunt duo corpora ſimul in eodem loco quod
improbatur in quarto phiſicorū, vel ſcindet ſpherā
ſuperiorem quod eſt impoſſibile vt pꝫ ſecundo de ce-
lo: quia quod diuidi poteſt: pōt etiā corrumpi vel, 5,
pars illa groſſa, c, i, vt poſſit recipi in loco, d, paruo
denſabitur quod improbatur in primo de celo: quia
celū non alterať nec minuitur. ¶ Quarta ratio eiuſ-
dem Auerrois in eodem ſecundo de celo cō, 35, illō
qđ cauſatur propter motus pluralitatem: non cauſa-
tur propter orbes eccētricos, melius ē eū multipli-
plicare motus et orbes quā ponere orbes eccentri-
cos vt liquet; ſed irregularitas motus planetarum

proueniūt propter multitudinem motuuꝫ vt inquit
philoſophus ibidem: nam volens porbare regulari-
tatem motus celeſtis inquit, ꝙ maxime loquitur de
primo motu vel de motu primi mobilis quia ſphere
planetarum propter pluralitatem motuum irregu-
lariter moueri videntur: ecce modo ꝙ philoſophus
ibi ſaluat ea que apparent per orbium pluralitatem
et non per orbes eccentricos: ponere ergo eccentri-
Rō. 5. cos contradicit philoſopho. ¶ Quinta ratio in eo-
dem cōmento idē eſt locus totius et partis. 5. et. 4.
phiſi. et primo et. 4. de celo et mundo; locus autem
celi eſt centrum vt vult ipſe quarto phiſi. cōm. 45.
idem igitur centrum qđ eſt centrum mundi eſt cen-
trum omnium ſpherarum: nō ergo dantur plura cen-
tra; nec conſequenter orbes eccentrici: quia dicere
ꝙ centrum mundi ſit centrum eccentrici implicat.
¶ Sexta ratio in eodem libro. cō. 62. quanto ſphe-
Rō. 6. ra magis diſtat a primo principio: tanto pluribꝰ mo-
tibus et actionibus mouetur: vt ſuā perfectionem
adipiſcatur vel conſeruet vt vult ibi philoſophus: ſꝫ
ſol magis diſtat a ſupremo ente quā tres ſuperiores
ſcilicet mars. iupiter ac ſaturnus: ⁊ tamen ſm ptolo.
in libro amag. et in hoc opere mouetur paucioribus
Ratio. 7 motibꝰ q̄ illi q̄re cū eccētricis ſaluātes apparentias
ſunt contrarij veritati. ¶ Septia ratio eiuſdē in eo-
dem ſecundo de celo cō. 35. et. 12. mata. cō. 45. ſi eſt
orbis eccentricus: eſt aliud centrum a centro mun-
di: ſupra quo mouetur eccentricus immo quot ſunt
eccentrici tot ſunt centra diuerſa a centro terre ſed
in omni centro eſt terra quieſcens, ſupra qua moue-
tur orbis: q2 omne motum īdiget quieſcēte. Ut ait
philoſophus in libro de motibus animalium ḡ quot
ſunt eccentrici et centra eorum tot ſunt terre diuer-
ſe: ſed multiplicato vno contrariorum multipicatur
reliquum ſecundo de celo terra et ignis ſunt contra-
rij igitur erunt tot ignis et conſequenter tot media
elementa: vt infert ariſt. in ſecundo de celo multipli-
catis autem corporibꝰ celeſtibus ac elementis mul-
tiplicantur mundi: q2 hec corpora integrant mun-
dum vt patet in primo de celo, quare ſi eſſent orbes
eccentrici eſſent plures mundi immo quot orbes ec-
centrici tot mundi vltra iſtum modum quod impro-
Ratio. 8 bat ariſt. in primo de celo non igitur daņ eccētrici.
¶ Octaua ratio ſecundo de celo cō. 32. ar. 12. meta.
co. 45. ſi darentur circuli eccentrici: darentur etiā
orbes inequalis ſpiſſitudinis: qui nominati ſunt de-
ferentes augem. quare cum pars ſubtilis vnius ve-
nerit in locum partis groſſe cum non poſſit totum lo-
cum illum implere oportet dari quedam corpuſcula
ſubtilia aerea tm̄ ad implendum vacuuꝫ imaginata
ideo cum non habeant proprium motum et naturaꝫ
Ratio. 9 erunt ocioſa quod eſt falſum et contra philoſophum
primo de celo tex. 32. tertio de anima tex. 60. ¶ No-
na ratio quam fecit contra me quidam ſubtilis imi-
tator auerrois: et noſter conterraneus: dum ſemel ō
hac anima diſputaremus ſi dantur orbes eccentrici
aliquid eſt in natura occioſum quod eſt contra Ariſ.
vt probatuꝫ eſt: probat ſequellam. naꝫ querit quare
dantur orbes ille inequalis ſpiſſitudinis qui ſunt ſm
quid eccentrici: et cum reſpōderetur ei: q2 deferūt
augem et mouent ſolem motu augis ideo dicuņ de-
ferentes augem: ipſe ex hoc arguit aux eſt punctus
maxime remotus a terra ſicut oppoſitum augis eſt
punctus maxime propinquus: maxima autem diſtan-
tia a centro mundi cauſatur a parte groſſa orbes in-
fimi; ſicut maxīa propīquitas a parte ſubtilia orbis
eiuſdem quia ſicut quādo ſol eſt ī parte ſubtili orbis
infimi eſt terre propinquiſſimus ita dum eſt in parte
groſſa eiuſdē eſt a terra remotiſſimus: igitur orbis
infimus ſufficit ad deferendum augem et eius op-
poſitum ergo ſupremus orbes eſt ſuperfluus. nec hꝫ
aliud officium niſi replere vacuum: ideo ponitur dif-
formis ſpiſſitudinis: hoc autem eſt incōueniēs: ideo
propter oīa iſta patet ꝙ non daņ orbes eccentrici.
¶ Oppoſitum vult opinio antiquorum precipue pi-
thago. qui nitebatur ſaluare apparentias in motibꝰ
et alijs paſſionibus planetarum per orbes eccentri-
cos, Similiter moderni vt princeps aſtrologorum
Ptolo in libro almage. in quo ponit eccentricos or-
bes in oibꝰ planetis alphagranꝰ albategni thebith
chore. alemenon: albumaſar: haliabenragel: alcha-
bitius halirodoam. expoſitor. ptol. etiam modernio-
res autor in hoc opere ioannes de ſacrobuſto in. 4.
tractatu de ſphera Joannes de monteregio Alphō-
ſus in tabulis ſuis etiā philoſophis vt Albertus ma-
gnus in pīo de celo et in alijs locis q̄pluribus: btꝰ.
Thomas. Petrus paduanenſis diferentiarum Con-
ciliator: et quod mirum eſt aueroīs huius opinionis
licet aduerſarius tamen in principio primi metheo.
volens dare cauſam maioris caloris eſtatis quam in
hyeme inquit: ꝙ cauſa huius rei poteſt eſſe maior ꝓ-
pinquitas ſolis ad terraꝫ in eſtate quā in hyeme pp
eccentricum: et addit ꝙ cauſa hec noneſt vera; cum
ex ea potius ſequatur oppoſitum: q2 aux eſt in ſeptē-
trione et quando ſol eſt in ea magis elongať a terra
et cum ſm hoc minus deberet calefacere: tamen ma-
gis calefacere: ſubdit ꝙ neceſſitamur ponere eccen-
tricū propter inequalitatem motus ſolis in zodiaco:
quia in vna medietate eius mouetur tardius, et ve-
lotius in altera vt patebit. Similiter idem auerro.
ſecundo de celo. cō. 32. poſtq̄ fecit aliquas rationes
quibus negat eccentricos concludēs addit hec ver-
ba: quare inconueniens eſt ponere hec in illis cor-
poribus; et nihil eſt illud quod ponitur in libris ma-
thematicorum niſi hoc quod apparet de luna de ecli-
pſibus: et forte impoſſe eſt inuenire aſtrologiam con-
uenientem his que apparent in luna ſiue orbe eccen-
trico: quare videtur ſibi impoſſe: ſaluare id qđ appa-
ret in eclipſi lune ſiue eccentrico: vt infra patebit.
¶ In hac queſtione eſt dicendum, ꝙ eſt opinio anti-
quorum ꝙ non dantur circuli eccentrici: ſed conabā-
tur ſaluare apparentias omnes per orbium concen-
tricoꝝ pluralitatem: quare primus fuit Eudoſius vt
inquit Ariſt. 12. meta. qui ponebat. 5 i. ſpheras ī vni-
uerſo. Dicebat eū ꝙ ſunt aliqui ſphere ferentes pla-
netam ad motum quarum ipſe planeta mouetur: et
aliqui mouentes qui mouerent orbes ferentes pla-
netam ſoli quidem et lune ponebat et ſingulis eorū
tres ſpheras deferētes et duas mouentes pria nāqꝫ
deferentium (vt dicebat) moueretur ab oriente ī oc-
cidentem motu diurno: mouebatur quidem a prima
ſpherarum mouentium: ſecunda vero deferentium
mouetur a ſecunda mouentium in latitudine zodia-
ci quiquidem motus eſt proprius planete: tertia vo
moueretur motu proprio quodaꝫ motu qui apparet
in ſole et luna, ſcilicet in latitudine. Nam quandoqꝫ
habent latitudinem ſeptemtrionalem et quandoqꝫ
auſtralem credebat enim ꝙ ſol non mouetur preciſe
ſub ecliptica ſicut ponit Ptholomeꝰ: ſed ꝙ haberet
latitudinem ſicut et luna: licet minorem; et ita ſm eū
ſolis et lune ſunt ſex orbes deferētes ⁊ quattuor mo-
uentes: in Joue vero, ⁊ Saturno ponebat quattuor

deferentes in ſingulis eoꝝ et tres mouentes. Nã pri-
mum deferentium moueri dicebat motu diurno ſm
ƀo motu in longitudine zodiaci: et hi duo orbes ſunt
ſiƚes duobꝰ primis orbibꝰ lune ac ſolis: ⁊ qr videbat
hos planetas moueri in latitudine qñqꝫ ad ſeptẽtrio-
nẽ ⁊ qñqꝫ verſus auſtrũ. poſuit tertiũ orbẽ habentez
polos in zodiaco: cuiꝰ circulꝰ magnꝰ eq̃ diſtãs a polis
eiꝰ trãſiret ꝑ polos zodiaci: ⁊ qr ſm hoc contingeret
planetã aliqñ peruenire ad polos zodiaci: qđ nũqꝫ
viſum eſt: ideo ponebat quartũ orbẽ qui ſuo motu im-
pediret: ne tertiꝰ deferret planetã ad dictos polos
et ſic pꝫ, ꝙ iouis et ſaturni ſunt octo deferentes ⁊ ſex
mouentes; qui ſunt quattuordecim et cũ prioribꝰ ſo-
lis et lune. 24. in tribus reſiduis. ſ. marti, veneri: ac
mercurio ponebat quattuor deferẽtes ſicut in ſatur-
no ac ioui: et vltra illos addidit quintũ ad ſaluãdas
fortaſſe retrogradationes ſtationes ac alias paſſio-
nes q̃ in eis videnꝭ: ideo etiã addit quartũ mouẽtez
vñ in his tribus planetis ponebat. 15. deferentes et
12. mouẽtes: q̃ ſunt ſiƚ iuncti. 27. ⁊. 24. fiũt. 51. orbes
quos ĩnumerando Ariſt. 12. meta. ex quo fortaſſe ꝑꝑ
obliuionẽ vel ꝓpter errorẽ in cõputatione dimiſit q̃t-
tuor mouentes vniꝰ: dixit ꝙ oẽs orbes quos ponebat
Eudoſiꝰ ſunt. 47. ſecũdus antiquoꝝ fuit Calippꝰ cõ-
temporaneus Ariſt. q̇ ad eius inſtãtiã voluit ꝑfactas
apparentias ſaluare cũ orbibꝰ ꝯcentricis ⁊ de quin-
qꝫ planetis cõuenit cũ Eudoſio: ſolũ ab eo diſcrepat
de ſole et luna. Nã vltra tres deferentes quos Eudo-
ſius poſuerat ĩ ſingulis eoꝝ, iſte addit alios duos for-
taſſe ꝓ ſaluanda velocitate ac tarditate iſtoꝝ plane-
taꝝ: addit ꝯſiter duos alios mouentes: quattuor igꝭ
deferentes cũ quattuor mouẽtibꝰ fiunt octo: q̇bꝰ ad-
ditis. 51. quos poſuit Eudoſius, reſultant. 59. et tot
ſpheras ponebat Calippus: licet phs eodẽ errore di-
cat. 55. Hoc igiꝭ mõ multitudine ſpheraꝝ cõcẽtri-
carũ terre antiqui conabanꝭ ſaluare ea q̃ apparent.
¶ Sed in rei veritate hec opinio vel poſitio non ſal-
uat apparentias: qr cũ orbibꝰ cõcentricis nõ põt cã
dari: quare diametri viſuales ſolis precipue et lune
non ſunt equales: ſiƚr deuerſitate eclipſiũ ꝯ motus ir-
regularitate: q̃ ꝑ eccentricos ſaluaꝭ ſolũ vt patebit:
Patet etiã ꝙ hec poſitio in multis deficit quã ego re-
linquo: quia nõ eſt multũ ad ꝓpoſitũ. ¶ Secundo cõ-
tra eandẽ opinionẽ Fruſtra fit ꝑ plura qđ põt fieri ꝑ
pautiora, ſed mediantibꝰ eccentricis et epiciclis ſal-
uanꝭ oẽs apparentie ⁊ bene ponẽdo ſolũ tres orbes:
ſicut facit Ptolo. qui ſoli dat tres orbes: duos deferẽ-
tes augem et eccentricũ in quo moueꝭ ſol vt dictum
eſt lune vero quinqꝫ duos deferentes augem, tertiũ
eccentricũ deferentẽ epiciclũ lune: quartũ epiciclũ
et quintũ deferentẽ draconẽ. Saturno, ioui, marti,
ac veneri ſingulis eoꝝ quattuor; duos deferentes au-
gẽ eccentricũ et epiciclũ. Mercurio vero ſex duos
deferentes augẽ eccentrici: et duos deferentes au-
gem equantis eccentricum ac epiciclũ, fruſtra igiꝭ
ponuntur tot orbes quot ponebant antiqui et quibꝰ
non ſaluabant ea que apparent. ¶ Ideo eſt aƚr dicẽ-
dum ꝙ oportet dari orbes eccentricos ꝓ ſaluandis
apparentĳs. Pro quo eſt notandum: primo ꝙ orbes
eccentricus eſt orbis: cuius centrum ẽ aliud a cen-
tro mundi: ideo oportet ꝙ vna pars eius magis di-
ſtet a centro mundi: et alia magis appropinquet ab
alphagrano nominatur orbis egreſſe cuſpidis: ideſt
centri: quia vna pars eius egreditur et remouetur
magis a centro mundi vel ꝙ idẽ eſt orbis egreſſi cen-
tri; qr centrum eius egrediꝭ et remouetur a centro
mundi: in hoc orbe eſt infixus ſol vel epiciclus alioꝝ
planetarum: ideo quando planeta eſt in parte maxi-
me diſtanti a centro mundi: tunc maxime diſtat; qñ
vero eſt in parte propinquiſſima: et planeta vel epi-
ciclus eſt etiam propinquiſſimus: ideo ſolet dici: et
nominare deferens planetam ſeu epiciclum pꝫ igiꝭ
quare nominetur his nominibus ſcilicet orbis eccẽ-
tricus egreſſe cuſpidis: egreſſi centri vel deferẽs. 2.
eſt notandum ꝙ dato tali eccentrico qui eſt ſimplici-
ter eccentricus oportet dari alios duos orbes extre-
mi huius: qui ſint in equalis ſpiſſitudinis patet. Naz
cum orbes eccentricus in vna parte magis diſtet a
centro mundi et magis appropinquet primo mobili
quam in alia: oportet ꝙ orbis inferior qui menſurat
diſtantiam et propinquitatem a centro ſit groſſior ⁊
ſpiſſior in parte illa in qua eſt maior diſtantia a cen-
tro: et ſit ſubtilior in parte illa qua menſuraꝭ vel ac-
cipitur maior ꝓpinquitas ad centrum: ſiƚr orbes ſu-
premus eſt magis ſubtilis in illa parte qua accipiꝭ
minor diſtantia a firmamento: et groſſior in parte in
qua accipitur maior diſtantia a firmamento. ¶ Ter-
tio eſt notandũ ꝙ ſemper pars groſſior ſupremi eſt ſi-
mul cum parte ſubtiliori infini ideſt in eadem linea
ducta a centro terre: et econtra pars ſubtilior ſupmi
cuꝫ parte groſſiori infimi: patet ex dicto notabili: qr
eadem pars eccentrici que maxime accedit ad cẽ-
trum terre: maxime remouetur a firmamento: ſꝫ non
accedit maxime ad centrum terre, niſi per partem
infimi groſſiorez vt dictum eſt neqꝫ maxime remoue-
tur a firmamento niſi per partem ſupremi groſſiorẽ
ergo pars ſuprema groſſiori et infimi ſubtilior ſunt
ſimul vt expoſitum eſt ideſt eadem linea ducta a cen-
tro terre tranſit per ambas partes ſiƚr pars eccen-
trici que eſt remotiſſima a centro terre eſt ꝓpinquiſ-
ſima firmamento non eſt remotiſſima a centro terre
niſi per partem infimi ſpiſſiorẽ: nec eſt ꝓpinquiſſima
firmamento niſi per partem ſupremi ſubtiliorẽ: qua-
re patet ꝙ pars ſupremi ſubtilior et infimi groſſior
ſunt ſimul. ¶ Quarto eſt notandum ꝙ iſti duo orbes
mouentur ſemper equali velocitate: quia ĩ tanto tpe
alter complet circuitum ĩ quanto reliquus; equales
angulos cauſant in centro terre ſcilicet ſupremi ſuꝑ-
ficies conuexa et concaua infimi patet: qr ſi non mo-
uerentur equali velocitate: ſed alter altero velociꝰ:
tunc groſſior pars ſupremi diſiungeretur a parte in-
fimi ſubtiliori: et econtra pars ſupremi ſubtilior dis-
iungeretur a parte infimi groſſiori: nec ſemper cẽnt
ſimul ideſt in eadem linea. ⁊c. quod falſum eſt: quare
iſti duo orbes mouentur equali velocitate: et hoc di-
cit auctor inferius. ¶ His ſtantibus dico primo: ꝙ
eſt poſſibile eſſe orbes eccentricos: ꝓbatur illud eſt
poſſibile. Ex quo non ſequitur aliquod inconueniens
vt patet: ſed ex poſitione eccentricorum non ſequiꝭ
aliquod impoſſibile vel in conueniens contra naturã
corporis celeſtis: qr enim nũqꝫ pars groſſa infimi diſ-
iungereꝭ a ſubtili ſupremi (vt dictum eſt) nunqꝫ illa
pars groſſa infimi erit ſiƚ cũ groſſa ſupmi: nõ ſequeꝭ
penetratio corpore; nec ſciſſio: nec cõdenſatio quoꝝ
alteꝝ ſeq̄reꝭ ſi pars groſſa infimi eẽt ſiƚ cũ groſſa ſuꝑ-
mi. Siƚr ex quo ꝑs ſubtilis infimi nũqꝫ ſeparabiꝭ a
groſſa ſupmi nunqꝫ ꝑtes ſubtiles erũt ſiƚ in eadẽ: non
ſequitur vacuũ: nec corpoꝝ fluxus: nec rarefactio illa-
rum partiũ ſubtiliũ: patet igitur ꝙ ponendo orbes
deferentes augem in equalis ſpiſſitudinis: et taliter
vt dictum eſt ſituatos: et equaliter moueri vt ſemper
ſeruent illũ ſitũ; nullum impoſibile contra naturam

nec ĩn opinabile ſequitur. ¶ Secũdo dico ꝙ ſunt or-
bes eccentrici ĩmo eſt neceſſariũ eos eſſe ꝓ ſaluãdis
illis que apparẽt, ꝓbatur ꝑ apparẽtias ⁊ a poſteriori
Ratio. i. ¶ Prima ratio ptol. 5. dic. almage. cap. 14. ac. 16.
planete precipue ſol et luna non ſemper videnꝭ eiuſ-
dem quãtitatis: ſed aliquando maioris aliqñ minoris
nec habent ſemper eaſdem dyametros viſuales: ſed
quandoqꝫ minores: et aliquando maiores: remota oĩ
cauſa, ex qua hoc accidere poteſt ex parte terrena
vel elemẽtali ꝓcipue aeris: quia hoc compħenſum ẽ
in partibus illis ac regionibus vbi nõ ẽ variatio me-
dĳ ex vaporibus, pluuia vel alĳs aerẽ ingroſſantibꝰ:
vel ſubtiliantibus: ſed quanto res maior videtur tan-
to eſt ꝓpinquior: et quanto minor: tanto remotior:
quare patet ꝙ planete non ſemper equidiſtant a te-
rra: ſed aliquando ſunt altiores et aliquando ꝓpin-
quiores terre: ſed hoc non poſſunt habere niſi per or-
bem eccentricum vel epiciclũ. nam Ptolomeꝰ ꝓbat
in. 3. Almage. ꝙ apparentie poſſũt ſaluari in ſole ponẽ-
do eccentricũ vel epiciclum: concluditur igiꝭ ꝙ daꝭ
circulus eccentricus. Nam ſi oĩs orbis eſſet concen-
tricus: ſemper aſtrũ equidiſtaret a terra: et conſeq̄n-
ter ſemper haberet eamdez: vel equalem dyametrũ
viſibilẽ qđ falſuz eſt ſenſui et apparẽtie oppſitũ: qualr
autem comprehendatur quantitas dyametri ſolis,
et lune: nõ eſt ad propoſitum declarare: quia ad hoc
Ratio, 2. ſunt inſtrumẽta aſtrolabium et quadrãs, ¶ Secũda
ratio ptol. 3. Almage. caplo. 3. orbes planetarum et
vniuerſaliter quilꝫ orbis regulariter mouetur: mo-
tus autẽ regularis orbis attenditur penes anguloꝝ
equalitatem circa centrum cauſatoruꝫ in tẽporibus
equalibus vt dicetur quoniam equalibus angulis in
centro debentur equales arcus circunferentie cuiꝰ
eſt centrum: ſed ſol non mouetur regulariter in zo-
diaco: qr lõgiori tempore mouetur in medietate zo-
diaci ſeptentrionali que ẽ a principio arietis ad finẽ
virginis quam eſt reliqua a principio libre ad finem
piſcium: non igiꝭ in centro zodiaci quod eſt centruꝫ
mundi cauſat angulos equales: vnde cum ſol moueа-
tur in ſuo deferente equaliter ſequitur ꝙ equali tem-
pore trãſibit medietatem ſui deferentis ſeptemtrio-
nalem et auſtralem: ſed cum non tranſeat in equali
tempore medietates zodiaci: ſequiꝭ ꝙ ĩ medietate
zodiaci ſeptemtrionali maior pars ꝺ ſuo orbe ĩ terci-
pitur: q̄ꝫ in reliqua medietate auſtrali: qr in maiori
tempore quo mouetur in parte ſeptentrionali deſcri-
bit maiorẽ portionẽ de ſuo orbe: q̄ꝫ ĩ minori quo tran-
ſit medietatem zodiaci meridionalem: ideo linea
trãſẽs per centrũ mũdi ſecãs zodiacũ ĩ ꝑtes eq̄les ſe-
cat deferentem ſolis in partes in equales q̄re talis li-
nea nõ trãſit ꝑ cẽtꝝ orbis deferẽtis ſolẽ: qr ſi trãſiret
ꝑ cẽtrũ eius: diuideret orbẽ in ꝑtes eq̄les ꝑ diffiõnez
dyametri primo elementorum igitur patet per cen-
trum deferentis ſolem non eſt centrum mundi: qđ
ex ponitur per figuram ſi enim ſuper centro mundi
a zodiacus b c et dyameter eius b a c b principium
arietis et c principium libre comprehenſum eſt per
Ptol. et q̄ꝫ plurimos ante ipſum et poſt eum ſolẽ ma-
iori tempori moueri per medietatem b c ſuperiorẽ
et ſeptentrionalem q̄ꝫ per aliam inferiorem: quare
ſi regulariter mouetur in ſuo deferente dicta dyame-
ter diuidit prefatum deferentem in partes in equa-
les in punctis d et e ita ꝙ maior ſit portio ſuperior
quam tranſit longiori tempore q̄ꝫ inferior igitur di-
uidatur deferens in partes equales in punctis f ⁊ g.
et duct linea. f. g. per conuerſionem diffintionis dia-
metri tranſit per deferentis centrum qđ ſit. h. h. igiꝭ
eſt centrum deferentis ſolem: quod cũ remoueatur
a centro mundi orbis ſolis eſt eccentricus et hec ra-
tio eſt fortis cui multum ipſe Ptol. innititur qua ꝓ-
bat non ſolum orbem ſolis eẽ eccentricum: ſed diſtã-
tiam venatur eius centri a centro mundi que diſtan-
tia eccentricitas cõmuniter nominatur ſimiliter lo-
cum augis: ſpiſſitudinem orbium deferentium au-
gem: vel dyametrum epicicli: ſi ſol epiciclum habe-
ret et hec ratio coegit auer: ad fatendum orbem
eccentricum in ſole: dum dixit in primo metheo. ꝙ
ꝓp. in equalitatem motus ſolis in centro mundi opꝫ
dicere ꝙ centrum orbis ſolis non ſit centrum mundi
quia in centro eiꝰ moueꝭ vniformiter: et in cẽtro mũ-
di diſformiter: vt patebit inferiꝰ.

¶ Tertia rõ ex apparentia eclipſiũ Rõ. 3.

luminariuꝫ hꝫ euidentiã quã inuit Pto. 5. dic Alma.
ꝓ qua preſupponiꝭ ex. 22. et 26. priẽ partis perſpec-
tiue ꝙ luminoſum maius quãto fuerit ꝓpinquiꝰ opa-
co minori: tanto magis illuminat intenſiue et extenſi-
ue: et opacũ minorẽ vmbram cauſat: et magis curtã
ideſt citiꝰ deficientem ſi. n. ſit. a. opacũ minus ⁊. b. lu-
minoſuꝫ ductis lineis. c. d. et. e. f. opacũ tãgẽtibꝰ cau-
ſatur vmbra. d. f. ſed appropinquãte luminoſo. a. i. g.
⁊ tractis lineis. h. K. ⁊. i. l. cauſaꝭ vmbra. K. l. minor
vmbra. d. f. ꝙ ſi oẽs linee in longũ et in directũ ducã-
tur citiꝰ concurrent. h. K. et. i. l. q̄ꝫ. c. d. e. f. quod ẽ ꝓ-
poſitũ. quo ſtante eclipſis ſolis contingit ob inter po-
ſitionẽ lune inter aſpectũ noſtrũ et ſolẽ luna exiſtente
in capite vel in cauda draconis, vt ĩ ſphera patuit, ⁊
q̄ꝫto magis lũa appropinquat ſectioni ꝑfacte: maior
partio de ſole eclipſim patitur: non variata diuerſita-
te aſpectus: ſꝫ vt dicit. Ptol. et cõprehenſum eſt plu-
ries luminaribus manentibus in eodẽ ſitu: et conſer-
uata ſemper eadẽ diuerſitate aſpectus aliquas ecli-
pſes ſolis lõgiori tpe duraſſe in maiori ꝑte terre cõti-
giſſe et maiorẽ ſolis portionem obſcuratã eẽ: quare
in eclipſi maiori ſol erat magis a luna remotus: qua-
re luna cauſabat vmbrã maiorẽ vt declaratũ eſt etiã
qñ maior portio ſolis eclipſaꝭ minorẽ habet dyame-
trũ viſibilẽ: iõ citiꝰ et magis a luna abſcondiꝭ, vñ ſol
magis diſtat a luna tunc qđ nõ põt eẽ ſine circulo ec-
centrico, ſi eñi orbes oẽs eſſent cõcentrici: ſemꝑ ſol ⁊
luna a terra et a ſe inuicẽ equidiſtarẽt idẽ manifeſta-
tur per eclipſes lune, que cũ cauſentur ob inter poſi-
tionẽ terre, inter luminaria: eis exiſtentibꝰ in eodẽ
ſitu et luna habente equalẽ latitudini: cõprehenſum
eſt aliquando lunam citius eclipſari: elongiori, tem-
pore in eclipſi perſeuerare. quod non contingit: ꝓp-
ter aliud: niſi qr tunc terra facit vmbrã maiorẽ: non
cauſat terra vmbrã maiorẽ niſi ꝓpter maiorẽ remo-
tionẽ ſolis ab ea: et vmbrã minorem ꝓpter maiorem
ꝓpinquitatẽ: qđ eſſe nõ poteſt niſi ſol habeat orbẽ ec-
centricũ ſiƚr vmbra terre quanto magis protendiꝭ ⁊
elongaꝭ tanto ſit minor vñ in maiori eclipſi luna in-
grediꝭ vmbrã maiorem ⁊ conſequenter eſt ꝓpinqui-
or terre: qñ vero eclipſis minori tpe durat ingrediꝭ
luna vmbrã minorẽ ⁊ tunc eſt remotior a terra qđ nõ
põt cõtingere in orbe concentrico: quare in luna cõ-
cludiꝭ epiciclus: vt patebit in ꝓprio loco: hac rõne ⁊
cauſa cõmen. Auerrois. in. 2. de celo motꝰ eſt conce-
dere orbẽ eccẽtricũ dũ dixit ꝙ hoc ꝙ appꝫ de clipſi
lune fortaſſe ſaluari nõ põt ſine circulo eccẽtrico.

¶ Quarta rõ ex effectibus qui cau- Rõ. 4.

ſantur ex ſtellis. cũ. n. ſtelle ſemper in ſubſtãtia ſe ha-

beant vniformiter nõ poſſent diuerſos effectus ꝓdu
cere: niſi diuerſimode ſe haberent in ſitu et loco vt in
locis diuerſis diuerſa ꝓducant: ſiľr in diuerſis diſtan
tijs a cenith et a terra: ſꝫ non poſſunt hẽre diuerſas
diſtantias ad terrã ſine circulo eccentrico vel epici
clo: igr̃ datur orbis eccentricus. ¶ Ad rõnes aũ op
poſitũ rñdet breuiꝰ. Ad primã dũ dicit̃ celũ non mo
uet̃ a medio nec ad mediũ: verũ eſt per lineã rectã:
q2 motꝰ per rectã lineam cõpetit elemẽtis tñ qđ pꝫ
ꝑ phm in p̃io de celo qui diuidit motũ rectũ in mo
tũ a medio et ad mediũ et dicit ꝙ talis motꝰ cõpetit
elementis non tñ eſt inconueniens celũ moueri a me
dio et ad mediũ non per lineã rectã: ſꝫ circularem:
iõ non eſt motꝰ rectꝰ ſꝫ circularis. Ad cõfirmationẽ
dico ꝙ illud quod mouet̃ a medio vel ad mediũ per
rectam lineam eſt graue vel leue: non aũt ſi circulari
ter mouetur. Ad ſecũdam negatur ꝙ deferẽtes au
gem non habeant perfectã ſphericitatẽ: q2 ſphericũ
corpus eſt q2 hꝫ in medio centrũ a quo oẽs linee du
cte ad circunferentiã ſunt equales: quod eſt in dictis
orbibus. Nã ſuperficies conuexa ſupremi et conca
ua infimi equidiſtant a centro mundi: eodẽ mõ con
caua ſupremi ac conuexa ĩfimi equidiſtant a centro
eccentrici: iõ pꝫ ꝙ habent perfectam ſphericitatem
licet non hẽant equalem et vniformẽ ſpiſſitudinẽ. nã
hoc non deſtruit ſphericitatẽ: multũ differunt ſpheri
citas et ſpiſſitudinis vniformitas: nec ſunt idẽ: vt vĩ
velle Auer. ¶ Ad tertiam patet ex dictis: ꝙ nullum
illorũ inconuenientiũ ſequatur: q2 quanta eſt ſpiſſitu
do vnius orbiũ augẽ deferentiũ tanta eſt alteriꝰ: et ſi
militer tenuitates ſunt equales: ⁊ cũ pars groſſa vni
us ſit cũ tenui alterius et econuerſo: et mouent̃ pro
portiõaliter et vniformiter ꝙ nunꝙ̃ ſeparabunt̃, nec
pars groſſior vnius coniunget̃ cũ groſſiori alterius
nec ſubtilis cũ ſubtili: vt ipſe imaginatur: nec conſe
quenter: ſeq̃ret̃ aliquod illorũ inconuenientiũ. ¶ Ad
quartã concedo ꝙ Ariſt. non intendat ponere eccen
tricos: cũ tp̃e eiꝰ non eſſet peruentũ in notitiã eorum
nec ſui tp̃is aſtrologicos ponerent ſm quorũ opinio
nem ipſe loquit̃ nec rõ concludit: q2 licet phs dicat
irregularitatẽ motuũ planetarũ cauſari ꝓpter mo
tuũ pluralitatẽ nõ pp̃ hoc excluditur quĩn ſint eccẽ
trici. Nã ẽt affirmãtes eccentricos cũ eis ponũt mo
tuũ pľaritatẽ: vñ licet phs dicat pľalitatẽ motuũ eẽ
cauſam irregľaritatꝫ motuum: non pp̃ hoc excludit
eccentricos. ¶ Ad quintã qñ dr̃: idẽ eſt locꝰ totiꝰ et
partis ſm ẽ de loco cõi: nõ ãt ꝓprio. Nã cũ oẽ locatũ
ſit eq̃le loco ꝓprio: ſi idẽ eẽt locꝰ ꝓpriꝰ totiꝰ: ⁊ partis
totũ et pars eẽnt eq̃les eidẽ loco: quare eſſent eq̃les
inter ſe contra cõem cõceptionẽ p̃io elemẽtorũ. Ad
ꝓpoſitũ corporũ celeſtiũ locꝰ cõis eſt aggregatũ ex
oĩbꝰ centris et tũc illud aggregatũ ẽ locꝰ totiꝰ ſphe
rarũ agregati et cuiuſlibꝫ ſphere: illa ẽt ꝓpõ. idẽ eſt
locus totius ⁊ p̃tis poſſet hr̃e aliũ intellectũ. Qui ãt
vellet tenere ꝙ orbes cõtenti locant̃ in vltĩa ſupficiẽ
tie corporis ꝯtinẽtis vel ꝑ p̃tes: ſi nõ hẽat extra ſe cõ
tinens, vt tenet beatꝰ Tho. 4. phy. cũ alijs auer. nihil
cõcluderet. ¶ Ad. 6. dr̃ ꝙ ſm phm. 2. de celo tex. 62
dat̃ multiplex entiũ ordo q̃dã. n. hñt ſuã ꝑfectionẽ im
mo ſunt ꝑfectiſſima ſine motu et actiõe: q̃le eſt primũ
ens deꝰ glorioſus et bñdictꝰ: in ſcđo ordĩe ſunt q̃ vni
ca actione et motu hñt ſuã ꝑfectionẽ et conſeruãt eã
vt primũ mobile qđ mouet̃ vnico motu. ſ. diurno in. 3.
ordine ſunt illa q̃ vt acq̃rãt ꝑfectionẽ ꝓpriã: mouent̃
pľibꝰ motibꝰ, vt ſunt tres ſupiores. i. 4. ordĩe adhuc
ſunt ĩpfectiora; q̃ lꝫ pautioribꝰ motibꝰ moueãt̃ ꝙ̃ ea q̃
ſunt in. 3. ordĩe: q2 tñ non acq̃rũt ꝑfectionẽ totã: ſꝫ ali
quã: iõ ſunt ĩperfectiora; q2 meliꝰ eſt adipiſci totã ꝑfe
ctionẽ pľibꝰ motibꝰ: ꝙ̃ moueri pautioribꝰ et illã nõ
acq̃rere totã: ſed tñ aliꝙ̃ p̃tẽ eiꝰ: nã hõ lꝫ hẽat plures
opationes ꝙ̃ aĩal brutũ: q2 vltra opatiões vegetatiue
p̃tis ac ſenſitiue: hꝫ ẽt opationes intellectꝰ eſt tñ ꝑfe
ctior: q2 illis pluribꝰ motibꝰ maiorẽ acq̃rit ꝑfectio
nẽ ꝙ̃ brutũ: eodẽ mõ alľ ẽ ꝑfectiꝰ ꝙ̃ planta: lꝫ moueat̃
pľibꝰ actionibꝰ et motibꝰ: q2 acq̃rit maiorẽ ꝑfectio
nẽ. In. 4. ordĩe ſm hãc ſentẽtiã ẽ ſol q̃ lꝫ moueat̃ pau
tioribꝰ motibꝰ ꝙ̃ tres ſupiores: nõ tñ acq̃rit tantã ꝑ
fectionẽ ꝙ̃tã illi. In q̃nto ordine ſunt entia: q̃ ad huc
pľibꝰ mouent̃ motibꝰ: et tñ nõ acq̃rũt totã ꝑfectionẽ
in quo ordĩe ſunt Venꝰ. Mercuriꝰ ac luna: et ſic pꝫ
ꝙ nõ incõuenit ſolẽ moueri pautioribꝰ motibꝰ ꝙ̃ mo
ueant̃ tres planete ſupiores lꝫ ſit ĩperfectior illis ſm
phos et ſub illis q2 nõ acq̃rit tantã ꝑfectionẽ ꝙ̃tã illi
adipiſcunt̃. volũt. n. phi ꝙ aſtrũ ꝙ̃to eſt ſublimius, et
altiꝰ tanto nobiliꝰ. Nã ordo nobilitatis et excellẽtie
eorũ eſt ſicut ordo in ſitu. ¶ Aſtrologi tñ tenẽt oppoſi
tũ: ꝙ lꝫ ſol ſit inferior tribꝰ ſupioribꝰ: eſt tñ ꝑfectior ⁊
et altitudo ſitꝰ ac loci nõ facit principaľr aſſeq̃ ꝑfec
tionẽ ſꝫ potiꝰ ſol ẽ ꝑfectior: q2 obtinet locũ mediũ: vt
ſupra dictũ ẽ: et ſm hãc opinionẽ argm̃ nõ hꝫ difficul
tatẽ aliq̃m: ꝯcedit̃. n. ſolẽ moueri pautioribꝰ motibꝰ:
q2 eſt ꝑfectior. ¶ Notãdũ tñ ꝓ ꝯcordia harũ opinio
nũ ꝙ phi ſunt artifices rõnales magis ꝯcludẽtes id
qđ ẽ ſm rõnẽ: iõ ſm eẽntiã aſtrũ ꝙ̃to altiꝰ tãto nobiliꝰ
et ordo nobilior: et ordo nobilitatis eſt ꝓportiõalis
ordini ſitꝰ q2 ꝙ̃to ſidꝰ eſt altiꝰ tanto ꝓpinq̃ꝰ p̃io p̃nci
pio: iõ tres ſupiores ſunt ꝑfectiores ſm eẽntiã ꝙ̃ ſol:
aſtrologi ṽo ſunt artifices magis p̃ticľares ⁊ ſm ſen
ſata iudicantes ꝯcludũt dignitatẽ planetarũ ſm vir
tutẽ et opationẽ eoꝝ: nã dicũt planetã nobiliorẽ q̃ hꝫ
maiorẽ virtutẽ ad agẽdũ ⁊ ſenſibiliꝰ agit: ⁊ cuiꝰ effe
ctꝰ ſunt nobiliores: ⁊ q2 ſol ẽ maxĩe ⁊ ſenſibiľr actiuꝰ
⁊ vľiꝰ agẽs ĩ hec ĩferiora: iõ affirmãt ſolẽ excellẽtio
rẽ. ¶ Sꝫ ꝯ hoc dubitat̃ q2 opatio arguit eẽntiã: vñ
nos ſcimꝰ eẽntiã rei eẽ ꝑfectiorẽ, cuiꝰ ẽ ꝑfectior opa
tio ergo ſol hꝫ opõnẽ ꝑfectiorẽ ꝙ̃. 3. ſupiores: vr̃ ꝙ ẽt
hẽat eẽntiã ꝑfectiorẽ. ¶ Ad hoc rñderi põt ꝙ ſyderꝫ
duplex eſt opatio p̃ia ẽ ſenſibilis: q̃ ꝓducit̃ mediãte
motu ac lumĩe p̃ncipľr: ⁊ hec opõ iuenit̃ p̃ncipľr ĩ ſole
tũ ꝓpt̃ ſuã magnitudinẽ: tũ ẽt pp̃. ꝓpinq̃tatẽ ⁊ veloci
tatẽ motꝰ eſt. n. in medio non multũ remotꝰ vt tres ſu
periores: nec tardiꝰ in motu vt. 3. ĩferiores. Scđa ẽ
opatio ſtellaꝝ ĩſenſibilis ꝑ ṽtutẽ et ĩfluẽtiã: et hec ĩ ſo
le ẽ ⁊ nõ ẽ ꝑfectior ꝙ̃ ĩ tribꝰ ſupioribꝰ: ĩmo ecõtra. Nã
effectꝰ ſaturni ſunt durabiliores: et ꝙ̃to planeta ẽ ſu
pior tãto ꝑfectiorẽ hꝫ ĩfluẽtiã. dico ad ꝓpoſitũ: ꝙ p̃ia
opatio ſenſibilis nõ arguit nobilitatem eẽntie: ſꝫ ſcđa
Nã lꝫ aliqđ aĩal brutũ hẽat aliq̃m ſenſum ĩtẽſiorẽ quã
habet homo: non tamen eſt perfectior homine: quia
perfectio eſſentie cõcluditur potius ex perfectione
intellectus: qui eſt in homine: et cuiꝰ operatio eſt in
ſenſibilis. ſi quis tamen vellet tenere cum aſtrologis
ꝙ etiã ſol habeat eſſentiam perfectiorem quã aſtra
ſuperiora poſſet tenere. Nã Albertꝰ magnꝰ ĩ. 2. de ce
lo hoc videtur tenere firmiter: tum quia ſol dat lumẽ
omnibus aſtris: tum etiam quia oẽs planetas regu
lat in motu, vt dictum eſt, et tenẽdo hoc faciliter reſ
pondere poſſꝫ ad rõnẽ philoſophoꝝ ꝙ nõ neceſſe eſt
quanto planeta eſt ſuperior et p̃io principio ꝓpin
quior tanto eẽ excelentior: q2 in hoc potius atendit̃
finis ꝙ̃ ordo ſitꝰ: lꝫ. n. rõnabiliter ſol debuit eẽ ſupe
rior tribos ſuperioribus tñ fuiſſet multũ diſtans a

terra; nec poſſet dare virtutẽ ſuam rebus creatis:
ſimiľr ẽt fuiſſꝫ multum remotus a tribꝰ inferioribus
nec daret̃ ita bñ illis lumẽ. Potius ẽ igr̃ in medio lo
co vt oĩbꝰ equaliter ṽtutes ſuas diſtribueret: de hoc
tñ alibi dictum ẽ. ¶ Ad ſextam rõnẽ dũ dr̃ ꝙ ſi eſſet
eccentricꝰ opꝫ ꝙ cũ eiꝰ centro eẽt alia terra dico, ꝙ
hoc nõ opꝫ: nec opꝫ ꝙ terra quieſcat niſi motu diur
no. In quo nihil eſt quieſcens niſi terra. Nã oĩa mo
uẽtur illo motu: ẽt q2 motꝰ diurnꝰ eſt velociſſimꝰ: et
q2 in motu p̃mi moblis nihil quieſcit ex quo nihil eſt
extra celũ vt ꝓbatur in p̃io de celo. In alijs ṽo mo
tibꝰ non eſt neceſſaria quies terre: q2 quieſcũt orbes
in quibꝰ continetur: io in illis firmatur: q2 alij motꝰ
non ſunt tante velocitatis ad motũ. n. eccentrici ſo
lis q̃eſcunt orbes deferentes augẽ ĩ quibus cõtinet̃:
ſꝫ primũ mobile ꝑ p̃tem ſuperioris ſubtilẽ q̃ ꝓpter
eius tenuitatẽ facit ꝙ aut maxime appropriet firma
mento; pꝫ igr̃ augem eſſe, non poſſe niſi ponat̃ vterqꝫ
orbis; aut alr̃ eſt intelligendũ de oppoſito augis de
rõne cuius eſt qđ maxime terre appropinquet qđ ha
betur p̃ tenuem p̃tem infimi inter augis oppoſitũ, et
terrã interceptã ſecundũ ẽ ꝙ a firmamẽto maxime
recedat qđ facit ſuperior ꝑ p̃tem groſſam que inter
centrũ terre et ipſuꝫ mediat et ita pꝫ ꝙ ẽt ad opoſitũ
augis eidẽ duo req̃runtur orbes non g̊ eorum alter
eſt ocioſus.

Duib. 10. Queritur. x. vtrum mundus ſit ꝑ
fectus ⁊ videt̃ ꝙ non q2 in mũdo ſunt mõſtra
ergo mũdus non eſt ꝑfectus. ¶ Oppm̃ vult
Ariſt. p̃ ſolutione huius queſtiones noto, ꝙ mundꝰ
capitur quattuor modis. Uno modo ꝓ aggregato
ex deo; ⁊ intelligẽtijs et orbibꝰ ⁊ alijs rebꝰ. Secũdo
modo accipitur mundus ꝓ aggregato ex omnibus
excepto deo. Tertio modo accipitur mũdꝰ ꝓ aggre
gato ex ſpheris celeſtibus et omnibus infra celum
dempto deo ⁊ intelligentijs. Quarto modo accipit̃
mundus ꝓ quattuor elementis et iſto modo intelle
xit philoſophus. j. metheo. quãdo dixit, neceſſe ẽ mũ
dũ hunc eſſe contiguũ lationibꝰ ſupioribꝰ, vt inde to
ta eiꝰ virtꝰ gubernetur. ¶ His habitis dico ꝙ mũdꝰ
p̃io mõ ẽ ꝑfectꝰ ſimpľr: quia de eo põt verificari hoc
nomẽ ꝑfectũ affirmatiue ſine additamẽto. 2. 3. vel. 4.
mõ dicit̃ perfectꝰ ſm quid. i. ꝑfectꝰ mũdꝰ: quia hꝫ oĩa
q̃ ſunt neceſſaria ad ꝑfectionem. ſ. quinqꝫ corpa ſim
plicia cum oĩbꝰ mixtis q̃ ꝓpagant̃ ex eis. Nec crede
ret Ariſtoteles poſſe addi aliquẽ orbem de nouo: vel
aliquã ſpẽm de nouo: quia numerꝰ reꝝ ſtatutꝰ ẽ ⁊ ad
illud qđ dicebat̃ de mõſtris dico, ꝙ illa potiꝰ ſunt ad
decorẽ vniuerſi, quia oppoſita iuxta ſe poſita magis
eluceſcũt. Hic in iſta p̃te ſolet diſputari mã de infini
to; ſed de ea abunde egi. 3. phyſi. ideo ſupſedeo. Unũ
tñ noto, ꝙ duo infinita non ſunt cõparabilia, nec p̃nt
dici equalia, vel inequalia: qđ ꝓbabo duplici ratiõe.
Nam ſi vnũ infinitũ eſſet maius altero maxime eſſet
vnũ infinitũ vndiquaqꝫ reſpectu ĩfiniti qđ eẽt ab hac
parte in infinitũ verſus oriẽs. ſꝫ hoc nõ, quia tale infi
nitũ verſus oriẽs põt effici infinituꝫ vndiquaqꝫ nihil
acquirendo de nouo qđ quidẽ eſſet hoc mõ ſi ſuman
tur oĩa pedalia talis infiniti interſcalariter ſe habẽ
tia primũ. 3. 5. et ſeparẽtur et ponant̃ ꝯtinua verſus
occidens, et reliqua ẽt oĩa ꝯtinuent̃ verſus oriẽs: ite
rũ aũt a remanentibꝰ tollant̃ oẽs impares: et ponant̃
verſus ſeptẽtrionẽ ecce de infinito ſm quid factũ eſt
ĩfinitũ ſimpľr nullo addito nec rarefactione: aut cõ
denſatione concurrente: infinita ergo non ſunt eq̃lia
nec maiora; nec minora. ¶ Scđa rõ. Si infinita ſunt
compabilia ſequit̃ p̃tẽ eẽ tot o maiorẽ, qđ ſic ꝓbat̃ ſint
duo infinita. a. et. b. ⁊ taľr ſe habeãt ꝙ. a. ſit tp̃s p̃teri
tũ in infinitũ in ante incipiendo ab inſtãti iniciatiuo
huiꝰ diei: et. b. ſit vnũ infinitũ in poſt incipiendo ab in
ſtanti iniciatiuo eiuſdẽ diei. Poſtea vero fingo alia
duo infinita: vnũ inchoatũ ab inſtãti medio huiꝰ diei
in infinitũ in ante, et vocet̃. c. d. aũt ſit aliud infinituꝫ
inchoatum ab inſtanti medio huius diei in infinitum
in poſt: tu dices. a. eſſe equale. b. ⁊. c. ipi. d. c. vero ma
ius. a. Sic arguo, c. eſt maius. a. et. c. et. d. ſunt eq̃lia
ergo. d. eſt maiꝰ. a. Ultra. d. ẽ maiꝰ. a. et. a. et. b. ſunt
eq̃lia, g̊. d. eſt maiꝰ. b. ſꝫ. d. eſt p̃s. b. ergo p̃s ẽ toto ma
ior qđ ẽ impoľe. ¶ Infert̃ ex hoc corm̃, ꝙ aliqđ corpꝰ
infinitũ ſubito deſinit eſſe infinitũ. hoc ꝓbat̃, ſi in hac
hora p̃terita diuiſa ꝑ p̃tes ꝓportionales ꝓportiõe du
pla in minoribꝰ ṽſus finẽ ⁊ ĩ q̃lꝫ p̃te ꝓportionali augmẽ
taret̃ ꝑ vnũ pedale in inſtãti tr̃atiuo hore erit finitũ:
ſi ṽo in hora futura eodẽ mõ diuiſa minoribꝰ verſus fi
nẽ: eodẽ mõ tale corpꝰ deꝑderet̃ quo fuit augmẽtatũ
in hora p̃terita ſubito deſinit eẽ infinitũ: g̊ corm̃ vex.

Queꝛit̃. 11. vtrũ poſſint eẽ plures Dubiũ. 11
mũdi: et arguit̃ ꝙ nõ q2 iſte mũdꝰ ꝯtinet totã
mãm poľeꝫ mũdi g̊ nõ p̃nt eẽ plures ſiľr rõne
phi in tex. ꝙ terra huiꝰ mundi moueret̃ ad terrã al
terius: aut appetitꝰ nãlis fruſtraret̃ ſunt. n. ille terre
eiuſdem ſpeciei et habiture ſunt ſiľem locum: et ſic
ſiľem motuꝫ: ſꝫ hoc eſt ĩpoſſibile et celi latera rũperẽ
tur g̊ iſte appetitus fruſtrabit̃. ¶ In oppoſitũ argui
tur meliꝰ ẽ bonũ multiplicari: ſꝫ mundꝰ ẽ bonũ g̊. me
lius eſt ꝙ multiplicet̃ ꝙ̃ ꝙ non multiplicet̃. Preterea
iſte t̃ꝰ mundus eſt t̃ꝰ cõmunis g̊ verificat̃ de pluri
bus vniuoce et diuiſim. ¶ Pro ſolutione q̃õnis noto,
ꝙ de fide ego nõ dubitarẽ ꝙ deꝰ poſſit facere infini
tos mundos; aut ſaltẽ aliũ concentricũ vel eccẽtricũ
iſti mũdo: ſꝫ ſꝫ ariſ. oppoſitũ ẽ dicẽdũ ꝑ rõnes factas
ante oppoſitũ qbꝰ hoc ſatis ꝓbatur ſꝫ aliq̃ thomiſt.
volunt dicere oppoſitum eẽ doctoris ſancti ꝙ ẽt de
potentia dei deus nõ põt aliũ mundũ facere ſimilem
huic quemadmodũ: nec vnũ aliũ augeliũ ſiľis ſpeciei
cũ exiſtentibus: ꝙ̃ opinionẽ ego non crederẽ eẽ do
ctoris ſancti vt declaraui ſup p̃dicabilibꝰ porſphirij.

Queritur. 12. vtrũ mundus ſit ge Dubiũ. 12
nerabilis ⁊ corruptibilis. et Ariſ. dicit ꝙ mũ
dꝰ ẽ ingñabilis ĩcorruptibiľ i. j. đ celo ĩmo ait
iſtos t̃os gñabile ⁊ corrupibile eſſe ꝯuertibiles et
eodẽ mõ ſui ꝯtradictorij ĩ hac q̃õne de fide nihil dica
mꝰ q2 res ẽ ĩ apto ꝙ mũdꝰ ĩcepit eẽ et põt deſinere eẽ
ſi placuerit diuine mageſtati ſꝫ ſcrupulꝰ magnꝰ, ẽ hic
in via ariſt. ꝙ generabile: et corruptibile nõ ſunt t̃i
conuertibiles nãqꝫ vĩ aĩã rõnalem generatã eẽ ⁊ tñ
in corruptibilem: ſꝫ ſtando in rigore dicerẽ ꝙ aĩa rõ
nalis non generat̃: q2 potius creat̃ vel ꝓducet̃ ꝑ quã
dam ſimplicẽ emanationẽ queq̃dẽ dr̃ eẽ creatio vel
dic ſi placet, ꝙ ariſt. ſenſit cum alixandro a frodiſeo
aĩam rõnalem de neceſſitate extenſam eẽ et corrup
tibilem: et periturã per eũte hõie quodq̃dẽ affirmat
Alexander a Frodiſeꝰ demente phi: et ſic ſm eũ aĩa
rõnalis eſt generabilis ⁊ ẽt corruptibilis non video
quid aliđ dicerẽ circa hoc ꝓpoſitũ niſi dicere ꝙ ariſ.
circa aĩe rõnalis ĩmortalitatem fut multũ ꝑplexꝰ vt
declarabo in libris de aĩa abundanter ꝑ tractando
mãꝫ de ĩmortalitate aĩe rõnalis.

Dubitatur. 13. vtrũ potẽtia acti Dubiũ. 13
ua terminet̃ ꝑ maximũ ad iſtaꝫ q̃õnem nihil
hic rñdeo q2 illã tractaui adamuſſim ſup tra

ctatu nr̃o calculationū in materia de maxio ꝛminio.

Dubi.14. **Q**Ueriť.xiiij. Utrū oē coꝛruptibile de neceſſitate coꝛrūpeť: qꝛ phs dicit illō in lr̃a. Circa iſtā q̄onē nolo ꝓlixitates afferre ſed ſolū Ariſt. intentū declarare ⁊ eſt, ꝙ oē coꝛruptibile de neceſſitate coꝛrūpeť: qꝛ oē tale: vel eſt mixtū: vel eſt ſimplex: ſi mixtū ab intrinſeco ēt eſt coꝛruptibile: qꝛ eſt etherogeneū qualitatiue, vt declaraui ſuper ſecūdo phy. Si ṽo ē ſimplex qō cūq; illud ſit ſi ē coꝛruptibile hʒ cōtrariū, et ſi hʒ cōtrariū ꝑ applicationē eiꝰ coꝛrūpeť, nec valet dicere ꝙ foꝛte nunꝙ applicabiť cōtrariū: qꝛ ſaltē tp̄s et influentia primi mobilis illud tale facit coꝛrūpit et deſtruit, ſicut dixit phs. 4. phyſi. Uel dic ſm Ariſt. ꝙ infinities pſēt applicata ī cētro ad circūferētiā deueniet et ēt circūferentia ad centrū, gr̃a cuius coꝛrumpenť ille ptes applicando eis contrariū: et hm̄oi partium terre varietates bene inſinuanť a pħo: 2. metheo. dicenti, ꝙ vbi nunc eſt arida olim fuit mare. Quod ēt per multas experientias nititur phs ꝓbare. Et pʒ ēt de gallidꝰ Alexandri, et de gallidus Herculis, de quibꝰ ſcripſi in tractatu ſphere.

Queſtiones ſup ſcōo de celo.

Dubiū.1. **Q**Ueritur pꝛimo vtrum differentie poſitiōis reperianť in celo ex natura rei. Pꝛo iſtius q̄onis examine noto, ꝙ differentie poſitiōis ſunt ſex, ſurſum, deoꝛſuʒ, añ, retro, dextroꝛſum, ſiniſtroꝛſum: que quidē dr̃ie poſitionis in aĩatis accipiunť diuerſimode. Nam ſurſum ⁊ deoꝛſum accipiunť ſm motū nutritionis. Nā ſurſum ē ps ꝑ quā accipiť alimentū: deoꝛſum ē ps illi oppoſita ꝓpter qō in plantis ſurſum eſt in radice in oꝛdine ad ſe: ſʒ eſt deoꝛſum in oꝛdine ad elementa: et hec dr̃ia poſitionis ē pꝛioꝛ oībꝰ aliis ſicut longitudo ē pꝛima dimēſionum. Ante ⁊ retro ſumiť ſm motū ſenſationis. Eſt enim ante ps vbi viget ſenſus: et retro ps oppoſita: et dextroꝛſum et ſiniſtroꝛſum accipiunť ſm oꝛdinē ad motū localē. Nam dextruʒ eſt vñ motus inchoat: ſiniſtrū vero vbi deſinit motus localis: et iſto mō in plantis non reperitur ante nec retro. Dextrum nec ſiniſtrū niſi ī oꝛdine ad nos ſicut ē in colūna et in aliis inanimatis.

¶ Nunc autem de celo crederem reperiri dr̃ias poſitionis ex natura rei: quia pꝛimo reperitur dextrum et ſiniſtrum quod eſt oꝛiens et occidens. Nam dextrum ſumitur ab oꝛienti: ſiniſtruʒ ab occidenti. Et ſurſum accipitur ex parte nobilioꝛi q̄ ē polus antarticꝰ vbi ſunt nobilioꝛes ſtelle. Et deoꝛſuʒ ex pte poli artici. Ante vero accipiť ꝓ illa pte ꝑ quaʒ motꝰ hʒ tendere vt ē meridies. Retro vero ꝓ angulo medie noctis. Et ideo crederem has dr̃ias poſitionis in celo accipi ex natura rei et non per reſpectum ad nos, et oppoſito modo tales dr̃ie ſunt ſumende in ſpheris planetarum que mouentur oppoſito modo. ¶ Ubi notabis tu: ꝙ alr̃ ab aſtrologis, alr̃ a phis accipiunť in celo longitudo ⁊ latitudo. Nāq; a phis accipitur penes diſtātiā poli a polo: ſed ab aſtrologis accipiť longitudo penes diſtantiā ab occidenti inſulaꝝ foꝛtunataꝝ: et latitudo penes diſtantiā ʒenit ab equinoctiali.

Dubiū.2. **D**Ubitatur ſecundo an ex celeſtium coꝛpoꝝ motibꝰ cauſenť ſoni. Fuit opinio Pythagoꝛe ꝙ ſic ponentis eos harmonicos poſuit enim a terra ad lunam tonum: a luna ad mercuriū ſemitoniū minꝰ: a mercurio ad venerem ſemitoniū maius: a venere ad ſolē trihemitoniū a ſole ad martē tonū: a marte ad iouē ſemitoniū minus: a ioue ad ſaturnū ſemitoniū maius: a ſaturno ad ſtellatū trihemitoniū: et ita fieri octocoꝛdū conſonantias muſicales complectens: motiuū huiꝰ opinionis ē: videmꝰ coꝛpoꝛa illis longe minoꝛa cauſare per motū ſonos: quare inconueniens videtur illic non fieri ſonos: et cum q̄ritur quare illas harmonias non audiamꝰ: cū aliqua coꝛpoꝛa ſonantia audiantur magis diſtantia comparatione ſua quantitatis ꝙ illa celeſtia: reſpōdent hic ſonus congenitus eſt nobis: moxq; nobis natis implet auditum noſtrū: et ſilentio non interrūpiť: quare non percipitur a nobis; non percipitur enim ſonus niſi interruptione ſui contrarii quod ē ſilentiū: hic nec ingerit hominibus leſionem: qꝛ ĩnatus pꝛout ethicus nō percipit calorem febꝛilem: qꝛ conuerſus eſt quaſi in naturā ex conſuetudine: nec ſapoꝛ diu lingue radicatus percipitur. ¶ Repꝛehenditur poſt Ariſtotelem ab oībus hec opinio tum: quia ratione magnitudinuʒ illoꝛum coꝛpoꝛuʒ audirentur illi ſoni tum etiam lederentur vehementer animalia. Nam ſoni magni magnoꝝ coꝛpoꝝ ĩpꝛimūt ĩ coꝛpibꝰ ſpiſſis moꝛtuis; ſicut tonitruꝰ: et inducūt doloꝛem capitis: et q̄nq; ſcindunt ligna ⁊ lapides et erradicantur arboꝛes ⁊ coꝛpoꝛa foꝛtia foꝛtiter reſiſtentia: ergo a foꝛtioꝛi et ſoni illoꝛum tantoꝛum coꝛpoꝛum celeſtium.

¶ Ad iſtas rationes darētur reſpōſiōes ſupra adducte de aſſuefactiōe: aut ēt dici poſſʒ ex quo illi ſoni non fiūt per fractionē coꝛpoꝝ: ſʒ ſolū per nālem contactū: ideo nō ſunt adeo violenti ꝙ oīs diffundanť vſq; ad nos q̄re negareť ꝙ ſonꝰ cauſeť ꝑ aeris fractionē veꝝ ē tamē eſſe multuʒ voluntariam illam aſſignationem harmonie: cum neq; magnitudinū: neq; velocitatū motuū ſint ille ꝓpoꝛtiones cōſonantiaꝝ ſupꝛa numerataꝝ: nec ex alio quā ex magnitudinibus coꝛpoꝝ aut velocitatibus motuū poſſit cōſtare de genere harmonie illoꝝ ſuoꝝ quare relinquēda eſt opinio illa tanquam voluntaria: potiſſime quo ad illud harmonie genus aſſignatum.

¶ Uerū an poſſit quis taliter aſſueſieri ſonis vniformibus nunꝙ interruptis ꝙ non percipiat eos ꝓut contingit de ſenſibilibus alioꝛum ſenſuum: reſpondeo aſſuefactio q̄tum eſt ex ſe non impedit ſenſibile ſentire: patet non impedit ĩ pꝛimi ſenſationeʒ ab obiecto pꝛeſenti quare dico eſto ꝙ a celo aut alio diuina diſpoſitione a pꝛincipio mundi ſonus vniformis continuaretur non interruptus: talis perueniens ad auditum audiretur fateoꝛ ꝙ fateoꝛ non diſcerneretur.

¶ Qualiter autem loquantur in celo coꝛpoꝛaliter, eſt vna opinio dicens eſſe ꝓbabilem celum empireum frangi ſine eius tamen coꝛruptiōe q̄ fiat per introductionem noue foꝛme ꝓut non ſemꝑ aer ſic coꝛrumpitur cū frangiť: faciꝰ eſt tamē dicendū ꝙ non erit coꝛpus btm illic ſine aere interioꝛe in pulmone ⁊ aliis partibus q̄re per talis aeris fractionem fient ſoni q̄ multiplicabunť per celū empireū.

Dubiū.3. **D**Ubitatur tertio an motus celoꝝ ſint fatigatiui. Pꝛimo eſt pꝛemittendū ꝙ ꝓpꝛie fatigatio eſt diminutio virtutis actiue cognoſcitiue ꝓpter longam actionem reparabilis per quietem. Potentia enim pure paſſiua non fatigatur ꝓut materia recipiendo foꝛmas, nec potentia non cognoſcitiua ꝓut lapis deſcendendo: aut ignis comburendo non fatigatur, nec aliunde ꝓ veniēte in potentia quam per longā actionē: ꝓut non pꝛopꝛie dicitur quiſ fatigari factus impotens ſenectute vel amputatione membꝛi: ſʒ fatigari dicitur diminutione viriū q̄ fit longa ambulatione: vel longo ſtudio et ſic de aliis quibus minunť virtutes cognoſcitiue ꝑꝑ. ſpirituū etiam humoꝛum reſolutionē qui per quietem ſunt reſtaurabiles, ſequiť ꝙ nulla eſt fatigatio ſine actione diſponente ad coꝛruptionē pʒ omnis fatigatio eſt per actionem diminutiuā virtutis. Iſto pꝛemiſſo dicendū eſt in motu celi non eē fatigationē nec ex parte motoꝛis. nec ex parte celi pꝛimū pʒ motoꝛ non reperit in celo reſiſtentiam cū non ſit graue vel leue: aut alia vi renitente motui qualificatū. Itē motoꝛ eſt indiuiſibilis ergo non eſt minuibilis: ergo non eſt fatigabilis. ſecūdum ēt ꝓbať pꝛio celū nonē potentia cognoſcitiua: tū ēt non inclinať ad ꝯtrariū motū: tū ēt nō eſt diminuibilis per naturā ſubſtantia aut virtus eius: ergo nō eſt fatigabile.

¶ Super iſta pte nota ꝙ vbicunq; virtutes naturales ſunt cōiuncte aĩalibus ſuſcipiūt ab animalibꝰ tm̄ detrimentum ꝙ aliquando eſt, opꝰ animales ceſſare ab opere ꝓpter confoꝛtandū naturales hec aūt debilitatio quā afferūt virtutes aĩales ips nālibꝰ ꝓuenit: qꝛ virtutes aĩales diuertūt nāles ⁊ qꝛ virtutes aĩales hñt ꝓ inſtrumēto ſpūs aĩalis et talis ſpiritus aĩalis generantur ex vitalibꝰ obidq; conſumptis vitalibus virtutes naturales perdūtur et hec eſt cauſa quare in aĩalibus neceſſario eſt ſonꝰ, vt virtutes naturales ocupate ſonno ſuo ꝓpꝛio operi foꝛtius indulgeant obidq; plante non doꝛmiunt: quia earum virtus naturalis non fatigatur per diſtrationē potentiarum animalium inferť pꝛeterea ꝙ iō ſtomachus habet certam figuram ſcilicet curcubite contoꝛte et epar certam figurā ad cōplendas ſuas operationes naturales: quia naturales debent eſſe perfectioꝛes qꝛ oꝛdinantur ad aĩales.

DUbitatur quarto que eſt cauſa aparitionis macule lune ad quod diciť ĩ ae re fuiſſe opiniones, quiddā dicebant ꝙ luna atrahebat ad ſe vapoꝛes quos in groſſabat et ſic faciebat apparere in ſe offuſcationem: ſed hoc nil valʒ qꝛ nō ſemper appareret illa macula nec eiuſdē figure. ¶ Secunda eſt opinio que tenet lunam terſam ⁊ politam ſufficientem reflectere lumen et ſpecies, et ſic videri in ea imaginē terre que cū videť apparere facit lunā oppacā: ſed hec opinio eſt falſa; quia nūquam in eodem loco deberet apparere illa macula: ſicut nec in eodem loco apparet imago cum ſpeculū mouetur. ¶ Tertia eſt opinio Cōmentatoꝛis quā reputo eſſe veram: ꝙ talis macula ꝓuenit ex diuerſitate partium lune ſecundum raritatem et denſitatem maioꝛem et minoꝛem. Nam partes in quibus apparet macula ſunt rarioꝛes: ⁊ ideo minus bene poſſunt lucere: parte aūt iuxta illas ſunt dēſioꝛes ⁊ iō magis poſſunt lucere patet hoc in ſimili de alabaſtro vnde illa pars que eſt bene denſa vel non tranſparens eſt valde alba: et illa que eſt tranſparens ad modum vitri eſt obſcura et tendens ad nigredinem ⁊ ſi queratur quare luna eſt taliter diffoꝛmis in ſuis partibus dicatur ꝙ hoc eſt de eius natura.

¶ Quantum ad tertium ſcʒ de figura talis macule dicit albertus ꝙ ibi eſt quaſi figura leonis cuius caput eſt verſus oꝛientem et ſuper doꝛſum eius eſt quaſi arboꝛ tranſuerſaliter ſita: ſilr̃ imago hominis lateraliter appodiati. cuius pedes ſunt verſus poſterioꝛa leonis et dicit ꝙ talis figura melius poteſt videri aliquantulū poſt pleni lumen: et circa oꝛtum ſolis qꝛ tunc aer eſt purus et ſerenus. ¶ Et ſi dicas: ſequiť ꝙ in eclipſi ſolari videremus ſole per maculam lune. Dicendum ꝙ non eſt tam rara illa ps vt per eam totum lumen tranſfundatur ad nos et ſolare videri.

QUintum dubium de influētia an ſit qualitas lumini condiſtincta: et a diſtinctis foꝛme virtutibus conſurgant, huius ſtudii due ſunt partes: ſecunda de accidentibus in celo radicatis: pꝛima de eoꝛum effectibus. ¶ De influentiis nota, ꝙ influentia ſm communiter loquentis eſt qualitas in ſenſibilis a celo pꝛoducta quod tunc non credo eē verū potius eñ influentia eſt qualitas ſenſibilis a celo ꝓducta et ꝙ ita ſit, pꝛobatur oīs qualitas diſpoſiti a foꝛme ſuſtantalis eſt pꝛia q̄litas ſenſibilis; ſed influentia eſt huiuſmodi: igitur influētia eſt pꝛima qualitas ſenſibilis maioꝛ eſt nota. et minoꝛ ꝓbatur ex cōi dicto phoꝝ dicentiū metala intra terrā generari ab influentiis picꝰ mirandulanus. 3. contra aſtrologos caplo. 4. ⁊. 9. opinať influentias non eſſe dabiles: ſʒ celum agere in iſta inferioꝛa duplici inſtrumento. 3. motu et lumine. quā opininionē crediderim veram ſi influentia ſit qualitas inſenſibilis: non vero ſi ſit qualitas ſenſibilis. ¶ Sʒ contra picū mirañ. arg. mineralia q̄ intra terrā gñanť nō ſunt a lumĩe cū lumē nō penetret ꝑ interioꝛa nec a motu qꝛ motꝰ ſolum attingit ad ſupꝛemā regionē ceſaris: ergo metalla ſunt ab influentiis. ¶ Dicit ad hoc mirandula qōlʒ lumē nō penetret ad interioꝛa terre penetrat tunc effectus luminis qui eſt caloꝛ. Secundo arguitur dicit Ariſt. in li. 3. de partibus animaliū. creſcente luna creſcunt cerebꝛa decreſcente decreſcunt. cuius augmenti et decrementi non eſt cauſa motus celi: qꝛ ſolum attingit ſup̄ma regio aeris nec lumen qꝛ non penetrat intra cerebꝛū. ergo cā eſt influētia. ¶ Ad hoc pꝛefactus dicit ꝙ illud pꝛouenit a lumĩe pꝛo ſuū effectū qui eſt caloꝛ; nā lumen eſt pꝛoductiuū caloꝛ et qꝛ luna eſt magis illuĩata magis calefacit et ꝓpterea cerebꝛū creſcit ſicut creſcit aqua ĩtra teſtā poſitā ad ignē: ꝙ aūt luna magis illumĩata magis calefaciat pʒ per Ariſt. 2. de partibꝰ aĩaliū noctes in pleni luneo ſunt calidioꝛes quā in noui luneo. ¶ Tertio arguiť fluxꝰ ⁊ refluxꝰ maris cauſať a luna et nō ꝑ motū celi: qꝛ tm̄ attingit ſupꝛemā regionē aeris nec per lumen lunare vt bene ꝓbatur contra rogerū baconē phi. 4. ergo cauſatur ab influentia. Ad hoc rñdeo cū Doctoꝛe ſancto in hoc de mineralibus operibꝰ. Nā qō illud ꝓuenit a ꝓpꝛietate q̄dā atractiua quā hʒ luna vbi dicit. ¶ Quarta inſtantia: qꝛ inquit Marſiliꝰ. 2. de gñatione ꝙ ſi aliq̄s haberet bꝛachium diſcoopertū coꝛā radiis lunaribꝰ et radii ĩtrarēt per foꝛamē feneſtre redereť bꝛachiū ſi illic teneretur paraliticum: ſʒ illō non eſt a motu: quia motus potiꝰ eſt cauſa caloꝛis nec a lumine: qꝛ potius calefacit ergo ab influētia. Ad hoc rñdeo ꝙ illud ē a lumine ꝑꝑ qō notanda eſt regl̃a auctoꝛiſ ſphere. ca. 3. dicentis calor debilis ſufficit attrahere vapores et non reſoluere vt pʒ de calore ſolis in hyeme que ſufficit attrahere nubila que non reſoluūtur et iō aer ē turbidꝰ codē mō eſt de calore ꝓducto a radiis lunaribꝰ qui cū ſint debiles atrahit tot hūores ad mēbrū qō mēbrū ꝓpter illud efficiť paraliticū.

¶ Quo ad primam partem fuit vna
opinio ꝙ ſolo lumine celi agunt in hec inferiora. con
tra quam arguo. Uidemus frequēter impediri: vel
minui vim calefactiuam infrigidatiuam: vel aliā hu-
iuſmodi: et tamen non impediri vel minui illumina-
tionem: ergo influentia eſt condiſtincta lumini. Tū
in locis multis generantur animalia, per putrefa-
ctionem atq; mineralia: ad que tamen non peruenit
lumē: aut eius virtus: put in locis ſubterraneis; nec
illi opinantes adducūt rationem diſcriminis cuꝫ ab
igne preter radiū luminoſum ponitur calor diffuſus
illi radio cōdiſtinct⁹. Cur etiam nō ita a celo. Itē lu
men lune eſt calefactiuū: vt oſtendūt ceteris alijs pa
ribus noctes in plenilunio calidiores: et tamē luna
ponitur frigefactiua: ergo ponenda eſt influentia lu
mini condiſtincta. Itē mirande hoꝝ inferioꝝ diuerſi
tates etiam in indiuiduis eiuſdem ſpeciei nō viden
tur poſſe per ſolū lumē ſaluari, quare teneo eſſe po-
nendam celeſtem influentiam lumini condiſtinctaꝫ.

¶ Quantū autem ad ſecundam par-
tem dubij: ſcꝫ an ſit a virtutibus in celo cōdiſtinctis:
dico ꝙ ſic qualiter in igne ponuntur condiſtincte vis
calefactiua ⁊ vis illuminatiua. ¶ Reſtat hic alia du
bitatio: an ſid⁹ influat forti⁹ cum lumine. ¶ Reſpon
deo ꝙ ſic: oſtendiť rōne et experientia: rōe quidem:
qm̄ ſicut impediť lumē per obſtaculū: ſic etiam cōtin
git obſtaculo minui influentiā: igiť experientia vero
quoniā radijs lunaribus nocte mēbrū alicuius diſ-
coopertū diu tangentib⁹ reddiť paraliticū: qđ nō fie
ret feneſtris clauſis ĩpedito ingreſſu luminis: et non
niſi: q2 cū lumine influentie fortius agunt quā ſine lu
mine. ergo. ⁊c. ¶ Qđ ſi obijciať lumen lune eſt natu-
raliter calefactiuū ergo non fortificat influentiā fri-
gefactiuā lune. ¶ Rn̄deo primo. nō inconuenit cām
habere de per ſe vnū effectum et de per accñs con-
trarium: lumē eñ quamuis de per ſe cēt calefactiuū
in mā ſuſceptibili. q2 tamen influētia nata eſt magis
multiplicari cum lumine quā ſine lumine iō lumen q̄
liſcunq; nature ſit fortificat de per accñs vim influē
tie cum eo tranſmiſſe cuiuſcūq; virtutis fuerit ſecun
do pōt dici ꝙ huiuſmodi fortificationis cauſa nō eſt
lumen ſꝫ poti⁹ cā eſt ablatio in obſtaculo gr̄a cuius
tam lumen quam influentiam contingit diffundi in-
tenſiorem. ¶ Sequūtur ex dictis corolaria. Primū
q̄uis influentie celeſtes ſint qualitates dimenſionate
atq; extenſe per medium diffuſionis ſunt tamen ſpi-
ritualiores elementaribus. ſed non ita per groſſitiē
obſtaculi impediuntur diffundi qualiter elementa-
res: penetrāt enim in profunda terre alioꝝq; elemē
toꝝ ⁊ mixtoꝝ: vt oñdunt illic valde numeroſi effect⁹.
¶ Secundū correlariū, minus ſunt reflexibiles in-
fluentie ꝙ lumen quamuis etiam ſint reflexibiles pri
mā partem oſtendo mini⁹ impediunť tranſfundi iflu ē
tie quam lumen: qn̄ imo influentie penetrant ad reꝝ
profunda ad que nunquam peruenit lumen, lumē aū
tem circa terre ſuperficiem reflectitur non multum
penetrās, ſecunda pars etiam patet per illam expe-
rientiam radiorum luminarū quibus dormiens ĩ lu-
na diſcoopertus plus leditur quam coopertus: et p
conſequens circa coperturam videntur reflecti in-
fluentie cum lumine vel ſaltem debili⁹ penetrare.

Dubiū. 6 Sextum dubium de qualitatib⁹
luminoſis, an quodlꝫ celum ſit lucidum pro-
pria luce, an luce etiam ſolari: an luce eiuſdē
ſpeciei cū his inferioribus. an calefactiua. Pro hoc
dubio premittendum dicitur ab aliquib⁹ ꝙ differūt
lux: lumen: radi⁹, et ſplendor. Lux appellať que ē in
corpore actu lucido a quo alia illuminať: vt in ſole.
Lumen diciť quod eſt receptum in corpore dyapha
no illluminato: vt in aere. Radi⁹ vocať illuminatio
ſm rectam lineam ad corpus lucidū: ⁊ quamuis vbi
cūq; ſit radius illic ſit lumen: non tamen ecōtra: put
ſi eſſet lumen in aliquo loco non ex directa reflexiōe
propter inter iacentiā alicuius corporis. Splēdor
aūt qui per reflexionē radij ad corpus aliquod ter-
ſum et politum conſurgit que .n. in ſe habent lucem
radicatam permanentem dicuntur actu lucida put
eſt ſol: que aūt ſunt ab eis receptiua intra ſe luminis
dicunť dyaphana, vt aer, aqua que autem neutrum
illorum habent dicuntur oppaca vt terra que terſa
atq; polita et radiorum reflexiua dicunť ſplendida,
vt es et argentum. ¶ Quo igitur ad primū dico p-
babiliter omne celum eſſe lucidum patet eſt nobili-
tas celi neq; videtur quare vni potius quam alteri
concediť ineſſe ergo. ⁊c. ꝙ ſi obijciatur non videť ce
lū nonum, vel decimum. Item aliquod celum videť:
et non quodlibet, ergo ſignū eſt ꝙ non quodlibet eſt
lucidum. Reſpondeo ꝙ non ĩmutet viſum non argu
it non eſſe lucidū. Nam ad hoc requiritur habere lu
men compactum: et eſſe corpus denſum: hinc aer illu
minatus non lucet ppter raritatem: tum etiā ſtelle
non dephenduntur videri die lumine maiori offuſcā
te min⁹: ſed celum eſt multo rarius atq; minus luci-
dum quare. ⁊c. Uñ ſol eſt maxime lucentie: tum ppter
ter eius magnitudinem, tum propter eius fortem
denſitatem atq; cōpactionē. Dicit eñ durand⁹ celū,
dicitur empyreū id eſt igneū non a calore ſed a ſplen
dore: lucidū aūt dicitur non: q2 ſit radioſum: q2 cla-
ritas eius nequaquam lateret nos cū ſphere ĩter me-
die ſint tranſparentes: ſed pro tanto dicitur lucidū:
quia in compoſitione ſua lucem habet ſed non ex tan
ta denſitate partium vt terminet viſum ſicut faciunt
corpora ſolis et lune et aſtrorū hec ille. Sed an vide
atur celum eſt vna opinio ꝙ non et cum arguitur ꝙ
exiſtēte aeris ſerenitate percipitur viſu aliud ab aſ-
tris: tū ēt celū ē lucidū proijciens vſq; ad terrā ſuos
radios cū non influat ſine lumine.

¶ Reſpondetur ad primum illđ qđ
percipitur nō eſſe celum vel partem celi: ſed aerem
multum inter mediū habentem lumen ſolis et alioꝝ
aſtrorum quem iudicamus continuari aſtris per diſ
tantiam: aut dicatur nō videri totus aer: ſed media
regio aeris que gratia frigiditatis loci condenſať.
Ad ſecundum dicunt illi radij diffuſi non ſufficien-
ter cauſare viſionem: ſicut neq; radij ſtellarū preſen-
te lumine ſolis. Alia eſt opinio ꝙ celum videtur: ⁊ cū
arguitur per regulam perſpectiue nihil poteſt vide
ri niſi per medium magis dyaphanū et rarius reui-
ſa: ſed aer eſt denſior celo igiť: tum etiā ſtelle de die
non videnť ergo a forciori nec celū. ¶ Reſpondent
non eſſe inconueniens ꝯcedere celū denſi⁹ igne atq;
aere inter medio patet de galaxia: ad quod confert
ꝙ materia ignis dicitur eſſe ſub maxia raritate poſ-
ſibili. Ad ſecundum reſpondetur ꝙ videntur cū non
impediatur diffundere radios ſuos: nec radij impe-
diuntur viſum ĩmutare ſꝫ non diſcernuntur.

¶ Quo ad ſecundā partē dubij ſunt
opiniones. vna quorūdam imaginantiū ſupremū ce-
lum eſſe totū lucidum et celū ſequens eſſe paruis, et

magnis foraminibus perforatū: per que videtur ful
gor illius ſupremi celi. ¶ Contra ſi ſol et luna eſſent
talia foramina non poſſet dari ratio augmēti atq; de
crementi lune nec ſaluari inequalitas diſtantie pla-
netarum inter ſe nec diuerſitas apparicionis colorū
in planetis et etiam in ſtellis que ponuntur eſſe colo
ris planete ad cuius naturam reducuntur prout ſtel
le de natura ſaturni ponuntur plumbei coloris: ⁊ ſic
de alijs. Alia fuit opinio ymaginans totum celum eē
ĩmobile et eē quoſdā ſpiritus voluntarie motos nūc
ad vnam partem nūc ad aliam qui partibus quibus
aſſiſtunt tribuūt ſua virtute lumē quo pars illumina-
ta apparet vt ſtella. ¶ Iſta opinio ē prorſus irrōna-
lis cum in nulla ratiōe fundeť, nec ſolum lux celeſtis
percipiatur ſed alie multe virtutes in his ĩferiorib⁹:
quare tenendum eſt ſtellas et planetas eē ſubſtātias
corporeas et non foramina. nec ſpirit⁹ ſiue intelligē
tias. ¶ De lumine aūt lune fuerunt etiam opiniones
Una quorundam imaginantium vnam lune medie-
tatem habere ex ſe lumen et aliam non ipſamq; lunā
moueri pprio ſuo motu diſtincto a motu celi quo ſuc
ceſſiue vertiť ad nos pars lucida: ſic ꝙ in oppoſitiōe
tota illa pars eſt ad nos verſa. et poſt oppoſitionem
ſucceſſiue abſcōditur vſq; quo pars nō lucida ſit ad
nos verſa hinc negauerunt iſti lunam habere lumen
ſuū a ſole ſaluantes illo modo crementū atq; decre-
mentum eius. ¶ Contra, fit eclipſis lune et non niſi lu
na ſuum lumen haberet a ſole patet non obſtante in-
terpoſitione ſemper appareret lumen proprium lu
ne. Eſt igitur concludendum lunam lumen ſuum ha-
bere a ſole. ¶ Sed an per ſolaꝫ reflexionem luminis
ab ea ad nos tanq̄ a corpore leui terſo atq; polito,
ſine in greſſu luminis in ſuam ſubſtantiam: an per in
greſſum atq; in corporationem luminis ſunt opinio-
nes cōtrarie: ſꝫ ſecunda tenēda: vt oſtendit macula
propter diffformitatē raritatis qua alr̄ ĩbibitur atq;
in corporatur in vna partē et alr̄ in alia: tū etiaꝫ qn̄
luna eſſet ad latus noſtri aſpectus nō niſi parua pa-
rs illuminata appareret: ſed pars a qua angulus in
cidērie: et angul⁹ reflexionis ad oculos noſtros cēnt
equales eſt igitur ei (que eſt corpus trans parens)
lumen ſolis in corporatum etiam ſm aliquos p totuꝫ
corpus lune q̄uis non eque intenſa per totum ppter
magnitudinem corporis lunaris ſed intenſe medie
tas ad ſolem verſa in corporatur lumine. ¶ De alijs
autē aſtris eſt auctoritas Dyonisij. 4. caplo de diui
nis nominib⁹ dicentis a ſole illūinari omnia corpora
tam ſuperiora quam inferiora experti ſunt ēt aſtro-
nomi planetarum ſuperiorū augeri lumē qn̄ ſunt in
auge ratione appropinquationis ad ſolem: atq; mi-
nui quando ſunt in oppoſito augis. Hinc etiam ven⁹
et mercurius ſunt ceteris lucidiores pp propinqui
tatem ad ſolem: quo fit vt quando venus tantum a ſo
le diſtat ꝙ poſt ſolis occaſum venus ſuper orizontem
manens non offuſcatur a ſole: tunc tam magnum eſt
ei⁹ lumē vt ſibi obiecto corpore opaco faciat vmbrā
vt luna. ¶ Quod ſi obijcitur tempore eclipſis videť
nota luna: immo etiam in decremento apparet viſui
ps nō illuminata: ergo hꝫ lumen aliud a ſole. ¶ Itē
alia aſtra deberēt apparere arcualis figure p acceſ
ſum et receſſus a ſole ſaltem venus et mercurius.
¶ Itē aſtronomi tradunt planetas ſoli appropinq̄n
tes minui lumine: et recedentes augeri: cuius con-
trarium fieret ſi lumem a ſole caperent: itē planetis
alijſq; aſtris proprij attribuunť colores: Saturno
plūbeus; ioui ſtanne⁹; marti calybelis; ſoli aure⁹; ve
neri cupre⁹: mercurio color argenti viui: lune color
argenteus hiſq; metalis dicuntur illo ordine domi-
nari igitur habent proprios ſibi ſplendores. ¶ Reſ
pondendum omne aſtrum habet luīnē aliqđ propriū
quamuis remiſſum: quod per lumē ſolis fortificatur
dicitur etiam ꝙ illic recipitur lumem ſecundarium
ad ſecundum reſpondetur, ꝙ mercurius et Uenus
ſunt corpora trans parentia ideo ſm quamlꝫ ſui par
tem in corporantur lumine ſolis: aſtrorum autem ſu
perioruꝫ ſemper ſol illuminat partem que eſt verſus
nos. ¶ Ad ſecundū capitur illic auctus lumine p eo
ꝙ bene et diutius pōt videri: quod contingit per re-
ceſſuꝫ a ſole: alio modo capitur actus lumine pro ha
bere maius lumē et hoc fit p propinquitatem ad ſo-
lem. ¶ Ad tertiam nihil pbat. Nam pp diuerſitateꝫ
modi ſubſtantie ĩ denſitate atq; raritate diuerſificať
capacitas luminis: et in aſtris colorum apparentie.
¶ Quo ad tertiam dubij partem: eſt vna opinio ꝙ
ſpecie differunt lux in in ſydere radicata: et lux in
iſtis inferioribus reperta. Nam lux horum inferioꝝ
in ſequitur cōmixtionem qualitatum primarum qđ
probatur: qm̄ nullum elementum exiſtens ĩ naturali
dis poſitione lucet: et ꝙ flāma luceat hoc eſt: q2 lꝫ ſit
ignis: ille tñ non ē in naturali diſpoſitione, ꝙ ſi ĩ nālī
ſua diſpoſitiōe eſſet ipſe non luceret q̄re oīa hic infe-
rius lucentia ſunt mixta qualitatiue: et ita lux iſtorū
inferiorum eſt qualitas ſecunda: et per conſequens
ſpecie differt a luce celi: iſta opinio non videť mihi
ratione multum efficaci fulcita oſtendo: quoniam ꝙ
effectus ſint a cauſis ſpecie differentibus non eſt ſuffi
ciens ratio concludendi differentiam ſpecificam pꝫ
calor actualis ab igne: et calor actualis a ſole pro-
ducti ſunt eiuſdē ſpeciei ſimiliter frigiditas a terra
et frigiditas ab aqua: et tñ cauſe ſpecie differunt. tū
etiam non videtur inter tales luces currere proprie
tates diuerſe non ſaluabiles per differentiam in ten
ſi et remiſſi quare pbabile eſt dicere ĩ primis, ꝙ lux
ſolis et lux alterius ſyderis ſunt eiuſdē ſpeciei q̄uis
ſubiecta ſpecie differant: ſimiliter lux ſyderis et lux
corporis in ferioris.

¶ Quo ad quartā dubij partē an lu-
men ſolis ſit caloris pductiuū circa hoc ſunt opinio-
nes: vna quā viſus eſt ſeq̄ auerrois ſuper. xi. prie phi
loſophie ꝙ lumē nō eſt cā caloris: pro quo dicit Ariſ.
id voluiſſe. ſ. ꝙ motus orbis generat calorem in cor-
pore immediato ſibi et illud in alio: et ſic de inceps
vſq; ad nos: ſol autē iō plus caloris dat: q2 maior eſt
et ſpiſſior alijs ſtelllis et planetis et ideo forti⁹ com-
mouet corp⁹ quod eſt ſub eo. ¶ Illi⁹ opinionis aliq̄
ſunt motiua primo ſi a lumine generetur calor a con
trario luminis pduceret frigiditas: ſed hoc non cū
lumen non habeat cōtrariū: igiť tum etiam id fieret
per reuerberōem ſeu per reflexionē a corporib⁹ ſoli
dis ⁊ politis: ſꝫ contra ſi ipſum per ſe nō eſt cauſa ca
loris: tunc nec multiplicatum generabit ipſum.

¶ Contra iſtam opinionem ſunt ob
iectiones opinionis contrarie: primo ceſſaret tota
philoſophia apoloni et et alchindis de ſpeculis com
burentibus patet cōſtat ꝙ ſpeculum illud non moue
tur nec ſol ſuper ſpeculum plus mouetur q̄ ſuper ali
ud corpus ergo ſi luminis reflexio non eſt cauſa ca-
loris non plus in tenditur ignis ad ſpeculum quam
ad ipſum corpus quod ab ſurdū eſt et contra ſenſum
ſecundo ſm hoc nō deberet calor augmētari ex hoc
ꝙ dyametraliť ſol reſpicit inferiora oblique: ſꝫ poti⁹

ex vicinitate vel longinquitate ipſius cū ergo in hyeme ſm proportionem geometricam propinquior ſit nobis ſol quam ineſtate hyems debet eſſe nobis magis calida quā eſtas. Tertia ſi ex motu tm̄ calefacit et non ex lumine: cū media aeris regio vicinior ſit motui ſolis quam inferior media debet eſſe calidior quam infima quod eſt iterum abſurdū. 4. in vmbra et lumine equalitur ſm hoc equalis debet calor: qm̄ motus ſolis vtrobiq; equaliter eſt ꝓpinqu⁹. 5ª. ſi motus ſolis ſit cauſa caloris et effectus nunq̄ extendit vltra cauſalitatem cauſe calor non debet eſſe in his que ſol motu ſuo non circunducit vel tangit ergo inferiora calefacere nō dʒ. 6. ī plēnilunio ē noctis calor maior quam in decliuio et non ab influentia lune cum ſit frigefactiua ergo a lumine eius. 7: illa influentia tranſiens per mediam regionem aeris vel per criſtalum frigidum: aut aquam frigidam impediretur.

¶ Reſpondeo ad iſtas rations ad primam ꝙ cū lumine ſolari diffunditur influentia calefactiua ꝑ vt cum lumine alterius planete diffunditur influentia frigefactiua: et q2 in ſpeculo vnitur atq; fortificatur huius modi influentia hinc fit combuſtio non quidem effectiue a lumine: ſed ab illa influentia et do bonam analogiam: quoniam influentia aſtri frigiſactiua taliter cum lumine aſtri alicubi vnit a fortius frigefaceret et non tm̄ ex hoc eſſet arguendum illud lumen infrigidare: quare nec hic concluderet lumen calefacere. ¶ Ad ſecundum negatur ſic aſſumptum ex eadem ratione ſcilicet ꝓpter proiectionem illam influentie diffuſe cū lumine. ¶ Ad tercium patet reſpon ꝙ influentia agit immo non ponendo influentiam argumētū non cogit diceretur enim eſſe diſpoſitionem preuiam ad hoc ꝙ ſol calefaciat per talem diſtantiā ad quam fit reflexio. ¶ Ad quartuʒ nego aſſumptuʒ quoniam impeditur vel minuitur influentia a cauſa minuente vel impediente lumen diffundi. ¶ Ad qntam patet reſpōſio. nam agit cum influentia quin immo etiam negata influētia diceretur lumen eſſe preuiam diſpoſitionem ipſi ſoli ad calefatiēdū et ſufficit contactus illius. ¶ Ad. 6. reſpondeo lumen lunare eſſe lumen ſolis cum quo tranſit influentia ſolis que eſt calefactiua: habes igitur modum reſpondendi: cōſequentur ad illam opinionem. ¶ Ad. 7. dico ita argumentum concluderet de lumine.

¶ Alia eſt opinio auicene quaʒ ſeq̄t

Albertus magnus ꝙ lumen eſt productiuū caloris pro qua ſuadere pn̄t rationes ſuperius facte: et ad rationes opinionis contrarie ad primam dico negādo conſequentiā deberet poni conſtantia contrarij: ad ſecundū dico q̄uis lumē ſit eiuſdem ſpeciei rectū et reflexum non tn̄ eodem modo applicatum nec ſolum ad hoc operatur intenſio: cum detur lumē rectū lumine illo reflexo intenſius: habes igitur modum conſequentur reſpondendi verum tn̄ communior eſt opinio auicene. ſ. ꝙ lumen ſolis ē caloris productiuū ad quam conſequenter reſpondendo ſequuntur correlaria. Primum cuiuſlibet aſtri lumem eſt calefactiuum patet ipſum eſt lumē ſolis reflexum: aut ſaltem eiuſdem ſpeciei cum eo. ¶ Secundum correlariuʒ aſtra proprias habent virtutes a ſuis luminibus diſtinctas ſcilicet virtutem calefactiuam frigifactiuā humectatiuā deſiccatiuam vel aliam patet īprimunt taliter virtutes rebus ad quas non per venit lumen tamen etiam aliquod aſtruʒ eſt frigefactiuum: et nō per lumem cum luminis virtus ſit calefactiua: ergo eſt alia virtus ita igiur ꝙ tam ſol quaʒ alius planeta aut ſtella duplicem formam qualitatiuam diffundit vnam luminoſam: aliam non luminoſam: quarū ſtat luminoſam eſſe calefactiuam: et alteram frigefactiuam nec pro inconuenienti id habendum cum in pipere ſit virtus frigefactiua actualis: et calefactiua virtualis ſic qualitas luminoſa ē tanquā calefactiuū actuale et alia influentia tanquam virtuale. ¶ Tertium corollā, non ideo lumen ſolis fit calefactiuum (vt quidā credunt) quia tranſiens per ſpherā ignis elementaris in corpore et ſibi caloreʒ patet trāſeūdo per medium frigidum per deret huiuſmodi vim calefactiuam: nec etiam vt alij opinātur: quia per aerē tranſiens facit quandam aeris diſtractionē atq; fractionem partium aeris. Nam fractio fit ratione impoſſibilis penetrationis dimenſionum que accidenti reſpectu ſui ſubiecti non competit: contingit etiam talem fieri calefactionem aere exiſtente tranquillo: eſt igitur dicendum lumen eſſe formaʒ ex ſui natura eductiuam caloris: non quidem qualitercunq; ſe habentem: ſed reflexam.

Queritur, vtrum terra ſit ſpherica et aqua et de figuris aliorum elementoꝝ de hoc in tracta. de ſphera caplo. primo.

Queritur, vtrum terra ſit in medio quo ad centrum grauitatis: et an continue moueatur de his in eodem loco.

Queritur circa tertiū et quartuʒ de celo vtrum elementa ſint grauia ī ſuis locis: et vtrum aliquid ſit grauius alio in vno elementa et non in alio.

Hec queſtio duas hēt ptes

Pro quarum declaratione noto, ꝙ aliquid eē graue ſtat dupliciter Uno quia habens grauitatem. ⁊ ſic graue in vna parte eſt graue in alia: alio mō dicitur graue. i. actu grauitans et ſic graue in aere vt lignū non eſt graue in aqua: et ſic ſumendo grauius pro illo quod habet maiorem grauitem non ſtat aliquid eſſe grauius alio in vno elemēto et non in alio: alio modo accipitur grauius pro illo quod magis pōderat in actu et ſic bene ſtat lignū magnum eſſe grauius in vno elemento ſcilicet aere paruo plumbo et non in aqua: immo in aqua eſſet pōderoſi⁹ magno ligno et ſic patet de q̄ōne. ¶ Dubitatur vtrum aer et omnia elementa in locis naturalibas habent grauitatem et arguitur ꝙ non autoritate auic. do. elemētis quia aer ponitur in mixto vt faciat leuigare mixta. Idem patet de ſuper natatione ligni in aqua. Item autoritate themiſt. et tholomei lib. de ponderibus dicentium vterum inflatum minus ponderare in aere non inflato. Idem patet autoritate Ariſt. dicentis aerem leuem et non grauem in contrarium Ariſt. ii. problematum: prob. 45. cur vox melius auditur a ſurſum in deorſum quam ecōuerſo. Item ſecundo autori. eiuſdem. 5. proble. problēu. ſecundo vbi dicit Ariſtoteles omnia elemēta habent grauitatem preter ignem. Item q2 ſi fiat vacuum inferius velocius deſcendit quaʒ ſi vacuum ſurſum aſcendat cōciliator in annexo diferentie. 14 tʒ expreſſe aerem in ꝓpria ſphera grauem non grauitate actuali ſed habituali ideſt magis natum deſcendere quam aſcēdere. Un̄ in aere ego pono vnam qualitatem preter leuitatem qua ad hoc inclinetur. Unde dicit ſe expertum vteruʒ inflatum ponderare vno obolo plusq̄ nō inflatū: et ſi inflet aere non vaporoſo ſed follis.

¶ Pro declaratione tamen maiori

eorū que dicta ſunt libro. 3 et. 4. d celo pono aliquas propoſitiones. ¶ Prima propoſitio. Non omne corpus eſt eque graue in aqua et oleo. patet eadem ratione. Hinc lignum non ita profunde vel non eque velociter, ceteris alijs paribus, deſcendit per aquā ſicut per oleum: idem contingit de alijs corporibus diuerſarum qualitatum motiuarum. ¶ Secunda ꝓpoſitio corporū ſolidorum poteſt grauitatum equalitas vel in equalitas in ſpecie deprehendi ſine equilibrio, ne dum in generali: ſed in proportione. Pria pars patet. Magnitudo effectus ceteris alijs paribus ſequitur fortitudinem cauſe: ergo duorum corporum equalis magnitudinis per aquam deſcendentium: quod velocius deſcendet vel cuius maior pars ſubmergitur ī aqua eſt altero graui⁹: que autem eq̄ velociter deſcendunt vel equales eorum partes ſubmerguntur ſunt equalis grauitatis. Secundam patem oſtendo ex precedenti. Pro cuius practica capiantur duo corpora magnitudine equalia in latus diuiſa per partes equales (gratia exēpli in duodecim partes que dicantur puncta) et illis ſuper aquam natantibus videatur cuius illorum ſubmerguntur pūcta: quoniam ſm proportionem punctorum ſubmerſorum vnius et alterius erit proportio grauitatum ſm ſpeciem, videlicet ſi duo puncta vnius et vnū alterius erunt in proportione dupla. ¶ Tertia propoſitio. Idem ſiue artificiali pondere de duobus corporibus liquidis diuerſarum grauitatum in ſpecie poteſt deprehendi: ſcilicet non ſolum in generali exceſſus ſed proportio patet idem corpus per illa liquida deſcendens aget ſm habitudinem grauitatum illorum liquidorū ad ipſum exempli grā: in aq̄ ⁊ oleo liquidis in quibus alternatim ponatur ideʒ lignum, tunc illud liquidorū eſt grauius in quo pauciora puncta illius ligni vt ſupra in partes diuiſi ſubmerguntur idem enim graue in leuiori profundius deſcendit: et pariter quaad proportionem erit talis qualis erit proportio punctorum ſubmerſorum: ita igitur ꝙ aqua erit oleo grauior in illa proportione ī in qua ſe habent puncta ſubmerſa in aqua ad pūcta ſubmerſa in oleo. ¶ Quarta propoſitio de duobus corporibus: vno ſolido et altero liquido poteſt ſine artificiali eq̄librio reperiri exceſſus grauitatum ſʒ ſpeciem: et etiam earum proportio. Patet ex dictis cum leuiora ſuperſint grauioribus graue poſitum ī liquido ſi deſcendat in fundum: vt plumbum in aqua eſt grauius liquido ſm ſpeciem: ſi autem partes alique ſubmergantur aliquibus ſupernantibus eſt leuius liquido ſi vero ſuper ficies conuexe coequentur: ita ꝙ deſcendat quouſq; ſit eius ſuperficies corpuʒ in ſuperficie liquidi: ſunt equaliter grauia ſm ſpeciem ſolido enim ſupernatante partim itra partim extra talis erit proportio grauitatū qualis proportio corporis ſupernatantis ad puncta ſubmerſa. Exempli gratia corporis in duodecimi partes vt prius diuiſi quattuor puncta ſubmergantur: tūc erit liquidum grauius in proportione tripla.

¶ Explicitiunt q̄ōnes de celo:

¶ Incipit liber prim⁹ de generatione Ariſtotelis ſtagirite cum queſtionibus Petri a ſpinoſa artium magiſtri.

¶ Caput primum.

Libri de generatione et corruptione duo. Prim⁹ continet deceʒ capita. Primum caput tres concluſiones, duas antiquorum de generatione opiniones poſt primam, et ſex rationes poſt tertiā. ¶ Prima cōcluſio De generatione ⁊ corruptione, natura genitorum et corruptorum, de cauſis eorum, quid alteratio, quid augmentatio, et vtrum generatio et alteratio idem ſint, necne, determinandum eſt. ¶ Nam de his varie fuerunt antiquorum diſſenſiones, que per hanc (veritate conſpecta) tollentur determinationem. ¶ Due d̄ hac re antiquorum opiniones. ¶ Prima eſt ponentium omnia eſſe vnum, et omnia ex vno generari: et hi ponūt generationem alterationem eſſe et, generari alterari. ¶ Secunda eſt ponentium plura materialia principia, ex quibus omnia conflantur. Et hi ſunt Empedocles, Anaxagoras, Democritus, et. Leucippus. Empedocles enim poſuit quattuor elementa ſimplicia, rerum materias: et litem ⁊ amiciam, efficiencia principia. Anaxagoras infinitas homeomerias atomos vt, os carnem neruum (quorum quelibet, pars tocius naturam atq; nomen retinet) rerum materias: democritus et Leucippus infinita inſectilia corpora (ex quibus omnia parentur) poſitione, figura et ordine diſſidentia. Et hi omnes volunt aliud eſſe generationem, ⁊ alterationem, preter Anaxagorā (qui propriam vocem ignorauit) dicentem generari et corrumpi idem eſſe quod alterari. Et maxime aduerſatur Empedocli. naʒ Empedocles quattuor elementa ponit, et carne, et oſſe, neruo, et ſimilibus ſimpliciora. Ille autem contra, os, carnem, neruum, et ſimilia elementis, igne, aere, aqua, et terra ſimpliciora, vt que ſint horum greco vocabulo panſpermia. ¶ Secunda concluſio. Qui omnia dicunt eſſe vnum et ex vno conſtituunt omnia: generationem ab alteratione differre defendere non poſſunt. ¶ Nam ſemper vnum eiuſdemq; nature ſubiectum eſt. Mutationem autem que ſubiecto vno eodemq; manente aduenit, alterationē nuncupamus. ¶ Tertia. Qui plures rerum ponunt materias, generationem ab alteratione differre dicunt: quam tamē, alterationem inquam ex ſuis dictis ſaluare impoſſibile eſt. ¶ Primo Quia dicunt generationem et corruptionem mixtionem eſſe ⁊ ſegregatiōem: et calidum. frigidum, humidum et ſiccum, album, nigrum, molle, durum, et ceteras paſſiones proprias eſſe elementorum et (ex quibus cetera pariant) principiorum: vt Empedocles dicit ignem calidum et album, aquam frigidā et nigram. Sed cum diuerſe ſint horum materie, ex igne non fit aqua, aut vnūquodq; reliquorum ex reliquo: igitur neq; fiet ex calido frigiduʒ, ex molli durum, aut vnum aliquod talium ex altero ſecundum

pꝛopꝛiā videmꝰ rōnem. Oppoſitum tamen hoꝛum
nam re et a concretione et ſecretione ceſſante, eam
videmus nunc augmento excreſcere, nunc decremē
to minui ſecundum quantitatem, nunc calidam nūc
frigidam fieri ſecundum qualitatem. ¶ Secundo:
Quia in omni mutatione contrariis ſubiicienda eſt
eadem natura: ſiue hec tranſmutatio ſecundum quā
titatem, ſiue ſecundum qualitatem, ſiue ſecunduꝫ lo
cum ſit ſumpta: id autem, plures variaſqꝫ ſubiicien-
do materias, facere non poſſint. ¶ Tertio. Quia ſi
alteratio eſt rerum adinuicem tranſmutatio ē: qđ
ſi eſt, multe (vt dicunt) diuerſeqꝫ nature nō ſunt ma-
terie. nam omnium adinuicem tranſmutationem ha
bentium, materiam eſſe vnaꝫ neceſſe eſt. ¶ Quarto
Quia Empedocles pugnantia dicit enim ex elemē
tis mixta generari. et alterum in alterum non poſſe
tranſmutari: ſenſui manifeſtis contradicens. Vide-
mus enim et aquam ex terra, et terram ex aqua gi-
gni. qui item cum concedat alterationem ſecundum
paſſiones, et ignem dicat calidum et album, aerem
leuem et mollem, aquam frigidam et nigram, terrā
graueꝫ et duram: his predictis differentiis (ſepara
biles enim ſunt (vt etiam vnam generetur ex altero
cuius pꝛopꝛias habebit qualitates, concedat opoꝛ-
tet. ¶ Quinto. Quia dicit Empedocles aduenīēte
amicitia omnia abire in chaos, ſuis paſſionibus ſpo
liata: et aduenīēte lite: ſeparari ab ipſo, nouis acqui
ſitis paſſionibus tranſmutantur igitur adinuicem.
¶ Sexto. Quia Empedocles non determinat an qt
tuoꝛ elementa pꝛincipum ſint ipſius chaos et confu-
ſe molis: an potius ipſum, pꝛincipium ſit elementoꝝ
In ſufficientem igitur facit determinationem quod
et reliqui factitarunt.

¶ Caput ſecundum.

Secundum caput cōtinet duas concluſiones, duas rationes ad pꝛimam duas ad ſecūdam, quattuoꝛ rationes ad tertiam tres opinionis. Democriti rationes, earum ſolutio-
nes, duas generationis et alterōnis
differentias poſt tertiam. ¶ Pꝛima concluſio. Plato
de generatione et coꝛruptione in ſufficientem execu
tus eſt determinatiōem. ¶ Pꝛimo. Quia quomodo
fiant mixtoꝛum generationes, vt oſſium, carnium, et
neruoꝛum: nihil meminit. ¶ Secundo. Quia de au
gmentatione et alteratione nihil determinauit: que
huic negocio ſubſeruiunt. Et certe nullus pꝛeter de
mocritum videtur omnium que neceſſaria ſunt, ali-
qua tetigiſſe qui de omnibus videtur curam egiſſe
vt de generatione et coꝛruptione, augmentatiōe, al
teratione. actione, paſſione. et mixtione. Dicebat eñi
Democritus et Leucippus, ex atomoꝛum concretio
ne generationem, ſecretione coꝛruptionem fieri: di
uerſo ſitu et oꝛdine alterationeꝫ: quēadmodū eedē
litere varium ſitum atqꝫ oꝛdinē habentes comediaꝫ
componunt, et tragediam: et ceterarum mutationū
augmentationis, diminutionis, actionis, paſſionis ⁊
mixtionis cauſas in atomos reducebāt. ¶ Secūda
De generatione et coꝛruptione apta incūbit deter-
minatio. ¶ Pꝛimo, Quia oēs hec tractant, dicūtqꝫ
generationem et coꝛruptionem aliud eſſe, et aliud
alterationem: quia generatio, quedam ſit congrega
tio: coꝛruptio vero, diſgregatio, et alteratio eoꝛum
compluribus viſa ſit paſſionum trāſlatio. ¶ Secūdo
Quia de hac re rationabiles quedam mouētur que
ſtiones: vt vtrum generatio ſit congregatio: vtrū coꝛ
ruptio, ſegregatio: vtrum generatio, alteratio ſit an
nulla pꝛoꝛſus. Et ad has queſtiones rationes addu-
cuntur: he cogentes, he vero diſſolui difficiles. ex pe
dit igitur eiuſce rei depꝛehendere veritatem, et cō
ſiderare an entia generentur, alterentur, augeanť,
et hoꝛum contraria: an coꝛruptionem, detrimentūqꝫ
patiantur; et an ipſoꝛum pꝛincipia ſint inſecabiles
magnitudines, ſuperficies vt dicebat plato coꝛpoꝛa
vt dicebat Democritꝰ. ¶ Tertia. Poſitio Platonis
poſitione Democritꝰ irrationabilioꝛ eſt. ¶ Pꝛio qꝛ
irrationabilius eſt ad ſuperficies vſqꝫ indiuiſibiles
coꝛpoꝛa reſoluere, quam ea reſoluere in indiſſolubi
lia coꝛpoꝛa: quanuis: et hoc non modicant itidem ha
beat irrationabilitatem; reſoluebat aūt Plato coꝛ-
poꝛa in ſuperficies, democritus autem in coꝛpoꝛa.
¶ Secundo. Quia Democritꝰ ex ſuis coꝛpuſculis
conabatur et generationem et alterationem ſalua-
re: vt coloꝛes ex diuerſa atomoꝛum poſitione Plato
autem ex ſuis ſuperficiebus neqꝫ gignebat neqꝫ al-
terabat: eſt igitur Platonis determinatio irrationa
bilioꝛ. ¶ Tertio. Quia Democritꝰ (vt qui circa na-
turalia magis inſudauerat) pꝛincipia talia ſuppone
bat, ex quibus multa in philoſophia ſaluare videreť
Plato vero minus impedit opere minuſqꝫ fuit natu-
ralium expertus: multoꝛum eniꝫ inexperti, et ad pa
uca reſpicientes, facile enunciant. Merito igitur.
Democriti poſitio, Platonis poſitione rationabilioꝛ
exiſtimāda ē. ¶ Quarto, Quia Plato logicis agit
rationibus: niſi, inquit, vſqꝫ ad ſupficies reſolutio fie
ret que eſſent indiuiſibiles, autotrigonum eſſet mul
ta Democritus autem magis phyſicis rationibus in
ſiſtit. ¶ Tres Democriti rōnes. ¶ Pꝛia. Coꝛpus eſt
magnitudo omnino et vbiqꝫ diuiſibilis. Hoc eñi poſ
ſibile, quod quidem cum poſſibile ſit ſi ponatur factū
nihil accidit impoſſibile. Ponatur igitur omnino eē
diuiſum: que ſuperant igitur, aut ſunt puncta, linee
ſuperficies, paſſiones alique nihil, aut atomi. Non āt
ſuperant pūcta: quia punctū puncto additū nō attol
lit maius, neqꝫ terminꝰ a termino diuelli poteſt. neqꝫ
linee ſuperficies, aut paſſiones. Nam coꝛpus ex non
coꝛpoꝛibus compoſitum abiret: ⁊ paſſiones ſeparari
impoſſibile eſt. Neqꝫ dixeris nihil manere. Nam fuiſ
ſet coꝛpus ex nihilo conflatum, et non vero exiſtens,
ſed tantuꝫ apparens. Que ſuperant igitur diuiſio-
ne facta, coꝛpoꝛa ſuntque quia non ſunt diuiſibilia (
nam non eſſet omnino diuiſum, vt poſitum ē) ſunt igr
atomi. Eſt igitur coꝛpus ex atomis conflatuꝫ. ¶ Se
cunda Quia ſi contingeret coꝛpus ſemper diuidi, ⁊
ſemper in minoꝛes reſolui magnitudines, tandē p-
ueniretur ad magnitudines inſenſibiles, quare iteꝝ
ad indiuiſibiles. Secamus igitur ipſum ſolum vſqꝫ
ad aliquid, vt atomos, et non ſemp. ¶ Tertia gene-
rationes et coꝛruptiones non niſi atomoꝛum congre
gatione et ſegregatione ſaluare poſſumus. Ratio-
nabiliter igitur poſitum eſt coꝛpus ex atomis eſſe cō
poſitum, et in atomos reſolui. ¶ Pꝛime ſolutio. Oē
ſenſibile coꝛpus quodammodo ſecundum quodlibꝫ
ſignum diuiſibile eſt, et quodammodo non diuiſibile
quidem poteſtate eſt, non autem actu: quia tamen
punctus puncto attiguus non eſt, fit vt non vbiqꝫ in
linea ſit punctus: alioquiꝫ exiret ex punctis: neqꝫ vn
dique et vbique diuiſibilis eſt, ſed quemadmodum
puncta habens. ¶ Secunde. Senſibile in partes in
ſenſibiles diuidi tñ minie ſimplr nō ſint incōueniēs
nō ē q̄ tlī p ſe nō pcipiať cuꝫ aliis tñ iūcte ſiľ ſentiunť

¶ Tertie. Generatio et coꝛruptio congregatione ⁊
ſegregatione atomoꝛum non fiunt. Nam coꝛpus vbi
que (ac ſi ex punctis exiret cōpoſitum) diuiſibile eēt
et in minima ſegregatio, ⁊ ex minimis congregatio
ſed perfecta generatio fit, quia ſit eius totius in hoc
totum mutatio, quam falſo exiſtimant alterationem
Nam generatio et alteratio bifariam differunt. pꝛio
ſubiecto. Nam generationis ſubiectum, materia eſt
alterationis autem, ens actu. Secundo, qꝛ genera-
tio ſecundum ſubſtantiam ſumitur: alteratio vero ſe-
cundum qualitates: et de coꝛruptione vt de genera-
tione dicatur. Id tamen liceret concedere, ſegrega
tione generationes et coꝛruptiones fieri velotioꝛes
congregatiōe vero tardioꝛes: vt aque in minutulas
guttas diuiſe, velotioꝛ concitatioꝛ que coꝛruptio: et
aeris acceleratioꝛ generatio, counite ſo atqꝫ in vnū
congeſte, tardioꝛ.

¶ Caput tertium.

Tertium caput cōtinet ſex queſtiōes, tres quod nihil ſimpliciter generetur ad pꝛimam rationes, earū ſolutiones, et reliquarum ſequentiū queſtionum per oꝛdinem. ¶ Pꝛima queſtio. Utrum cōtingat aliquid ſim-
pliciť generari aut coꝛrūpi. ¶ Tres rationes ꝙ nō
¶ Pꝛima. Quicquid tranſmutatiōe exiſtit, ſemper
ex aliquo eſt: vt ex magno paruum, aut magnum ex
paruo, ex laboꝛante ſanum et ex ſano laboꝛans: ⁊ ita
in ceteris et ſi quid ſimpliciter generetur, ex non en
te generabitur. Erit igitur non ens aliquid. ¶ Se-
cunda. Quod generatur ſecundum quid, ex non en
te ſecundum quid generatur vt ex non albo, album:
et ex non bono bonum. quod igitur ſimpliciter gene
rabitur, ex non ente ſimpliciter generabitur, qđ im-
poſſibile eſt. ¶ Tertia. Aut ſimpliciter generatio eſt
ex non ente ſimpliciter, aut non ente aliquo: vt non al
bo, non bono. Non ex non ente aliquo: quia hec ſecū-
dum quid generatio eſt. erit igitur ex ſinpliciter nō
ente. Et tunc aut non ens negat ſubſtantiam: aut vni
uerſaliter ſecundum vnunquodqꝫ pꝛedicamentoꝛū
vt ſubſtantiam, quantum quale ⁊ ita in ceteris neget
ens. Si neget ſubſtantiam, erit ſubſtantie ex nō ſubſ
tantia generatio: et cum ſit ſubſtantia, impoſſibile ē
aliquid alioꝛum eſſe ex quo fiat, alioqui eſſent paſſio-
nes a ſubſtantiis ſeparate: et ex nihilo aliquid fieret
quod eſt impoſſibile. Et id idem manifeſtiꝰ ſequatur
ſi non ens vniuerſaliter neget. ¶ Rationibus adhi-
benda reſponſio. Dicimus vno modo ex non ente ſim
pliciter, non quidem quod omnino non ſit ens, aliqđ
ſimpliciter generari: ſed quod non ſit ens actu. Alio
vero modo ex ſemper ente, ſed poteſtate quidem nō
ente autē in actu, aliquid, ſimpliciter generari dici-
mus, Sed de illo ente querunt, cum alicuius ſubſtan
tie fuerit generatio: an illud ens poteſtate ex quo fit
non ſit actu ſuſtantia, ſed poteſtate: actu tñ aut q̄ntū
aut quale, aut aliquod alioꝝ. Si neqꝫ ſubſtātia actu
neqꝫ quantum, neqꝫ aliquid alioꝛum, actu, ſed ſolum
poteſtate: ex nihilo aliquid generari concedere opꝫ
quod omnes concedere abnuunt philoſophātes. Di
cimus illud ens neqꝫ ſimpliciter eſſe ſubſtantiam: ne
que ens ſimpliciter quantum, aut quale, et ita in ce-
teris. nā hoc aliquid nō eſt: ſꝫ poteſtate in cōpletaqꝫ
ſubſtantia exñs: taliter ⁊ quanta: et qualis. Secun-
da qđ. Quare ſemp fiūt, ſempqꝫ pdurāt, et ſimplr ⁊
ſecundum generationes. ¶ Reſponſio. Una cauſa ē
materia. ſecunda eſt mouens: ſed hoc duplex eſt. vnū
enim omni tempoꝛe mouens et īmobile exiſtit, alte-
rum vero ſemper mouens et mobile, quod perpetuo
ſuccedentium generationum, coꝛruptionum, et alio
rum motuum cauſa exiſtit. Et cum quid coꝛrumpiť,
in non ens actu coꝛrumpitur, ens poteſtate, et mate
riam relinquens, ex qua alterum generetur, neqꝫ iō
generationum ſucceſſio perpetua eſt, quia materia (
vt putauerunt aliqui) infinita ſit. nam infinitum actu
exiſtere: impoſſibile eſſe, ſepius mōſtratum eſt. Et cū
inſtant. Si materia finita eſſet, cum quolibet genito
rum particulam materie accipiat: iam ꝯſumpta eēt
aut tandem conſumenda, defectur atqꝫ ceſſationis ge
nerationum cauſa. finitum enim omne per finiti abla
tionem tandem abſumitur. ¶ Pꝛompta reſponſio ē
Nunq̄ conſumendam, defecturamqꝫ eſſe. quia coꝛ-
ruptio vnius, generatio eſt alterius. quod enim ma-
terie in vnius coꝛruptione dimittitur, ab altero ī ge
neratione ſumitur. quod cum hoc iterum coꝛruptio
ne reſolutioneqꝫ adueniente dimiſerit, ab altero vno
aut pluribus pꝛimum ad oꝛtum deductis rurſus aſ-
ſumetur. ¶ Tertia queſtio. Cur aliquid ſimpliciter
et aliquid ſ̄mquid generari et coꝛrumpi dicatur.
¶ Reſponſio hoc aliqđ eſt ſimpliciter, ideo eius ge
neratio ⁊ coꝛruptio, dꝛ ſimplr gn̄atio ⁊ coꝛruptio ac
cidens vero, ens ſecundum quid. et ad ſubſtantiā, vt
non ens, ideo eius generatio (cum ſit, aut quantum,
aut ſciens, aut vbi) dicitur ſecundum quid genera-
tio: itidem ⁊ eius coꝛruptio. quemadmodum parme
nides duo ponebat, ignem ens, et terram vt non ens
ideo ignis generatio, ſi ita eſſet, ſimpliciter genera-
tio diceretur, et terra generatio, ſecundum quid ge
neratio. Et hoc exiſtimauerunt generari magis, qđ
ſe vt ſpecies haberet. vt ignis terra, ⁊ calidum. frigi
do. eſt enim caliditas vt ſpecies. frigiditas vero, vt
eius pꝛiuatio: et ignis ⁊ terra adinuicem hoc ſeſe ha
bent modo. Neque valet quod huic queſtioni euoluē
de afferebāt, huius ſimpliciter generationem ⁊ coꝛ-
ruptionem eſſe. quod magis eſſet ſenſibile, quod ve-
ro minus eius eſſe ſecundum quid et generationem
et coꝛruptionem. Putabāt enim magis ſenſibile, ma
giſque ſcibile (ſenſus enim ſcientia virtutem haber)
magis ens eſſe: et quomodo res ſe haberet ad ſenti-
ri, ita ad eſſendi veritatem, quod falſum eſt. Nā ſpi-
ritus et aer, minus ſenſibilia ſunt terra, cum eñ trāſ
mutantur in terram, fiunt bene tangibilia et ſenſibi-
lia: et tamen verioꝛa quam terra ſunt entia: vt q̄ plus
actus ſpecieiqꝫ habeant, ſed diuerſitas, vt diximus
venit hoc pꝛedicamentoꝛum diuerſitatem: quia que
eſt ſecundum ſubſtantiam aut generatio aut coꝛrup
tio ſimpliciter dicitur. Que vero ſecundum aliquod
pꝛedicamentoꝛum accidentium: ſecundum quid.
¶ Quarta queſtio. Cur ſemper aliquo coꝛrupto ſit
generatio. ¶ Reſponſio. Quia coꝛruptio eſt in non
ens: et generatio ex nō ente, quod quidem eſt ens pu
ra poteſtate. Hinc merito nunquam caſura eſt gene
ratio: vt que ſit ex non ente, quod ſine ſpecie eſſe non
poſſit, ¶ Quinta. An illud non ens in quod fit coꝛ-
ruptio, et ex quo fit generatio, alicui ſit contrarium.
¶ Reſponſio: Non. nam id non ens, materia eſt: ſed
cōtrarioꝛuꝫ ſuceſſiue eſt ſuſceptiuum. Sexta Nōne
eadē ē mā vtriuſqꝫ: et qđ coꝛrūpiť ⁊ qđ gigniť. Rñ-
ſio. eſt eadē ⁊ ē vt diuerſa. ſubō. n. eadē rōne nō eadē
vt cū ignis coꝛrumpitur, et generatur aqua: nunc ē
hoc contrarium nunc autem illud habens, ſunt enim

igniſ et aqua, contraria.

¶ Caput quartum.

Quartum caput cõtinet duas concluſiones. Prima cõcluſio. Generatio et alteratio, tranſmutatiões diuerſe exiſtũt. Nam alteratio ē quãdo ſenſibili manente vt ſubiecto eodē ipſum in ſuis aut ꝯtrarijs aut medijs tranſmutatur paſſionibus: vt cum corpus ſanum eſt et deinde idem manens fit egrum: quemadmodum æs idem manens, nunc rotundum, nunc angulare eſt, vnde aliud eſt ſenſibile ſubiectũ et aliud paſſio: vt que illi ſubiecto ineſſe nata eſt. Et gñatio ē mutatio totius in totum, nullo ſenſibili vt ſubiecto eodem manente: vt cum ex toto ſemine fit ſanguis: ex tota aqua fit aer: et ex aliquo aere fit aqua: ſanguinis: aeris: aque eſt generatio: et ſeminis, aque et aeris corruptio. Et maxime deprehenditur generatio, quando id totum in quod quippiam tranſmutatur multũ tactu: aut ſenſibus omnibus perceptibile eſt. vt cum ex aere fit aqua. ¶ Secũda. Si, in genito manet aliqua paſſio que fuit incorrupto: ſecundũ illam nõ eſt tranſmutatio. ¶ Ut ſi ex aere fit aqua et frigiditas que fit in aere, eadem maneat in aqua: aut aeris diaphanitas in aqua maneat. Nam ea, alteratio nõ erit cum nõ fiat alteratio toto in totum mutato: quod ibi accidit, neqꝫ generatio: Nam non fit generatio ſubcepta paſſione, vt ſi immuſicus homo fiat homo muſicus eodem ſemper homine manente: et muſica exiſtente paſſione, alteratio eſt. Si vero nullo vt ſubiecto manente eodem ſenſibili fieret mutatio: ⁊ muſica et immuſica paſſiones non eſſent: eſſet huius generatio, illius vero corruptio. At cum fit ſecundum paſſionem aliqua mutatio, generatio non eſt: ſecundum quantitatem eſt augmentatio, aut diminutio: ſecundum qualitatem, alteratio: et ſecundum locum, loci mutatio. Et generationis ſubiectum maxime ꝓprie materia eſt: alijs mutationibus aliquo modo: quãdo quidem omnes in ſe ſuſcipit contrarietates.

¶ Caput quintum.

Caput quintũ cõtinet octo concluſiones, vnam queſtionem ⁊ duas ratiões ad primam, vnam queſtionem ad ſecundam, duas rationes: et vnam inſtãtiam ad tertiam, vnam qſtionem ad quartam, tres rationes et ſex augmentationis condiciones, et vnum corolariũ ad octauam. ¶ Queſtio An augmẽtatio ab alijs motib⁹ differat. Prima concluſio augmentatio ab alijs morib⁹ differt. ¶ Primo. Quia generatio ⁊ corruptio ſunt ſecundum ſubſtantiam. Generatio quidem, vt cum ex potentia ſubſtantia fit actu ſubſtantia: corruptio, ediuerſo, alteratio ſecundum qualitatem: et motus localis ſecundum vbi, augmentatio vero ⁊ diminutio ſecundum quantitatem. Eſt igitur augmentatio ab alijs mutationibus altera. Conuenit tamen cum ceteris: quia ſicut in illis ex eo quod erat potentia, fit vt ſit actu: ita et in agmentatione. ¶ Secũdo Secundum tranſmutandi modorum diuerſitatem: quia quod generatur, quod corrumpitur, quod alteratur. omnino non oportet mutare locum, quod autem augetur. oportet aliquo modo: et quod ſecundum rectum fertur. omnino locum demutat: ⁊ quod circunfertur, ſemper eundem locum ſeruat. Quod vero augetur: neqꝫ omnino demutat, neqꝫ eundem ſemper ſeruat: ſed primo habꝫ arctiorem, poſtea vero ampliorem: et quod diminuitur, ediuerſo ab ampliore euadit in arctiorem. differt igitur augmentatio ab alijs mutationibus. Secunda queſtio. Cũ augmentatio et diminutio ſunt circa quantitatẽ vt magnitudinem: an fiat, ex corporeo potentia: et in corporeo actu: et ſi ex corporeo, an illud corporeum ex quo fiat, a ſubiecto et materia ſit ſeiunctum. ¶ Secunda concluſio. Augmentatio non fit ex aliquo ſeparato. ¶ Non enim fiet ex aliquo ſeparato non exiſtẽte in aliquo. Nam non eſſet in loco, vt neqꝫ punctum ſed tunc quid erit: an vacuum: an inſenſibile corpus ſed id ex quo aliquid generatur, in loco eſt: igitur id ex quo aliquid augetur. minime ſeparatũ ē, neqꝫ quidem id ſeparatum in aliquo exiſtit. Primo: quia augmentatio fieret ab illo ſeparato abſtracto ab illo in quo eſſet: cum nihil eſſet illius in quo eſſet: vt neque vas aliquid vini quod in ipſo eſt, cum ipſum ab ipſo vaſe extrahatur. hoc autem non. nam non fit ſine partiali corruptione ⁊ partiali generatione. Secundo quia nihil prohiberet hoc modo ſimul infinitas eſſe materias. quare et eidem ex infinitis ſimul generari ſi admittant augmentationem adiectam generationi. ¶ Tertia cõcluſio. Melius eſt ſentire augmentationem: et generationem ex vna numero eademqꝫ in ſeparata materia fieri: ratione vero non vna. ¶ Primo. Quia vt fiat augmentatio aliquo adueniente corporeo aut incorporeo: neceſſe eſt: non autem fit ex incorporeo. fit igitur ex corporeo: ⁊ hoc q̄dem, coniuncta inſeparataqꝫ materia eſt: ex qua pariter fit generatio. Fit enim generatio ab aliquo ente actu aut hõgeneo aut etherogeneo. vt ignis ab igne: et homo ab homine: et ſubſtantie corporee materia, re ipſa et actu in ſeparata eſt, ratione atqꝫ cogitatione ſeparabilis. ¶ Secundo. Augmentatio eſt preexiſtentis quantitatis additamentum nutritiõi ꝯiũctũ: et diminutio ꝑexñtis q̄titatis minoramẽtũ. Igiẗ q̄d augetur, corporeũ eſt et q̄d ei aduẽit, corporeum. Incorporeum ſiquidem corpori adueniens maius ipſum non efficit. Et quod in diminutione ſubtrahitur corporeum. Nam in corporeo ſubſtracto non fieret minus. ¶ Inſtantia. Si quid augereẗ, et quelibet pars maior fieret. et ſi minuereẗ: minor ⁊ ſi q̄d augeretur, pariter aliquo adueniente, aut corporeo aut incorporeo augetur et ſi quid minueretur, pariter aliquo corporeo. aut incorporeo diſtracto ⁊ recedento minueretur: Sed non augetur aliquo in corporeo adueniente: eſſet enim quid ſeparatum et materiam a magnitudine ſeparatam eſſe impoſſibile ē. Neqꝫ fiet adueniente corporeo. Nam duo corpora ſimul erunt: vt quod augetur ⁊ auget. Neqꝫ per idem minuetur, ſubſtracto in corporeo, neqꝫ corporeo. Nã et corpora ſe occupaſſent, aut relinquereẗ vacuum. Non igitur vllo pacto aliquid aut augebitur aut minuetur. ¶ Reſponderunt aliqui augmentationem fieri nullo extrinſeco adueniente quemadmodum cũ ex aq̄ fit aer: nullo extrinſeco ſuſcepto fit aeris maior moles et cum ex aere fit aqua, nullo ſubſtracto fit minor: ſꝫ hoc pacto inſufficienẗ rñderũt. ¶ Primo: quia illic nulla augmentatio vel diminutio. ſed vni⁹ generatio: et alterius corruptio eſt. Secundo, quia ſaluare opꝫ id q̄d augeẗ eē ⁊ ei⁹ q̄lꝫ p̃ẽſſici maiorē vt carnē, neruum et q̄ ex illis cõſtãt ⁊ quod augetur non perire. ſed manere. Id autem ipſi non ſaluant. ¶ Tertia queſtio, Quid augetur cum apponitur

aliq̄d: an id q̄d apponiẗ, vt cibus an corp⁹ cui apponiẗ: aut vtrũqꝫ q̄madmodũ cũ aquã vino ĩmiſces totũ ſimul redditur maius. ¶ Quarta concluſio. Animatum corpus cui cibus aduenit, augetur. ¶ Primo Quia id augetur, quod ante et poſt ſubſtantia manet idem. hoc aũt eſt animatum corpus. et non cibus neqꝫ vtriuſqꝫ congeries, augetur igiẗ animatũ corpus cui aduenit cib⁹: et ſolũ quidem: q̄madmodum ſi parum aque fundas in vinũ, que corrupta non maneat, non dices aquam effectam maiorem, neqꝫ vini et aque aggregatam molem: ſed vinum, vt quod ſolum maneat. ¶ Scd̃o Quia ſi carni adueniat paſſio fiatqꝫ carnis alterõ ſemꝑ carne eadē manente caro cui aduenit paſſio alterari dr̃: et nõ ipſa paſſio. diceẗ igiẗ ⁊ aĩatum corp⁹ augeri, cui aduenit cibus: et non cibus ipſe. ¶ Tertio, id augeẗ in quo eſt precipuum mouens. in corpore autem animato precipuum mouens eſt corrũpens cibum in conſimile ſpecie animato, fit que ingrediens ſimile ſpecie: et corpus hoc accipiens, maius, augeẗ igitur corpus animatum ⁊ nõ qui corrumpitur cibus. ¶ Sex augmentationis cõditiones. ¶ Prima. Idē manet añ augmentationeꝫ et poſt. Secunda. Quod augetur, aliquo adueniente augetur: et quod minuitur, abeunte aliquo minuitur. Tertia. Eius quod augetur quelibet pars augetur: et eius quod minuiẗ quelibet pars minuitur. Augẽtur enim a nomiomera, cũ homiomera augentur Nam ex homiomeris a nomiomerum vnumquodqꝫ compoſitum eſt. Quarta vt aliquid augeatur, non ē conſtituendũ vacuum. Quinta neqꝫ vt ſit augmentatio, corpora ſe in eodē loco occupare neceſſe ē. Sexta, augmentatio non fit in corporeo adueniente. Et his ex ſequentib⁹ clarioribus factis, obiectionis p̃poſite patefacta erit ſolutio. ¶ Quinta concl̃o. Augmentatio fit aliquo adueniente ſecundum ſpeciem, ⁊ non ſolũ ſm mãm. Nã adueniente aliquo ſm ſpēm maius totũ efficitur ſm autem materiam non. aduenit enim aliquid ſecundum ſpeciem, cũ ſimilem formam et ſpeciem rei cui aduenit, obtineat ſecundum materiam vero quod ſimilem retineat materiã, ſpeciē vero non. Quemadmodum ſi aliqua menſura cõtinue aquam aque ſuccedentē menſuret. q̄ continue aduenit, idem ſecundum ſpeciem eſt: ita ſi adueniēs oſſi, oſſis formam accipiat: et carni, formam carnis, quod aduenit, dicitur ſecundum ſpeciem. Nõ ſi ſuccederet aque nõ aqua, ⁊ oſſis nõ os ⁊ carni non caro quod aduenir et, ſecundũ materiã diceret: et non aliquid ſecundũ ſpeciē et formã: Et que ſunt ſecũdũ formã, et que ſecundum materiam in aliq̄bus facilius deprehenditur: vt a nomiomeris, vt viuẽtis man⁹ cũ augetur. Et hinc fit vt mortui magis videatur eē caro et os, quam manus et brachium: q̄ ſpeciei diſcrimen in a nomiomeris apti⁹ manifeſtiuſqꝫ ſit ¶ Sexta Cibus, aucto contrarius eſt. Nam aucti ſpecie ipſum in conſimile ſpecie tranſmutari oportet, vt ſi ſicco adueniat humidum, tranſmutabitur in ſiccum. fit enim augmentatio, aliquo ſecundum ſpeciem adueniente. Id aũt eſſe non poteſt cibo non exiſtente contrario. Nam contrariorum ꝓprium eſt adinuicē agere atqꝫ pati: et alterũ ab altero corrumpi. Cib⁹ igiẗ aucto exiſtit ꝯri⁹. Corolariũ Uñ fit vt q̄d augetur vt ſimili ⁊ vt diſſimili augeatur. Nam augetur diſſimili in principio: quia contrario et in fine ſimili quia ſecundum ſpēm. Septima concluſio. Cibus talis ē potentia quale quod incrementum ſuſcepturum ſit actu. Quia ſi ex cibo augenda ſit caro: ipſum ſpeciē carnis accipere oportet, et ſi os, ſpēm oſſis: ⁊ ita q̄cquid agendum ſit: illius rei ſpeciem. fit eñi augmentatio aliquo ſecundum ſpeciem adueniente. Eſt igitur cibus potentia talis quale q̄d augetur actu eſt: at tamen actu aliud. Fit enim augmentatio, quemadmodum ſi in vinum fundatur aqua que mixta in vini ſpeciem corrumpi poſſit, vini quãtitatem adaugēs ita digeſto alimento: et in corpus diſperſo, corporis nãm iumit, corpuſqꝫ ad auget. Et ſic ignis appoſita ligna vrendo facit ignē: atqꝫ in ſimilē ſubſtãtiã trãſmutat, quia generat ſic corpus animatum, coctum cibum in ſuam conuertit ſubſtantiam. ¶ Octaua. Et ſicut quod generatur, non eſt vniuerſale quantũ aut ſingulare. ſed hoc vniuerſale, aut hoc ſingulare vt animal homo hic homo: ſic quod augetur: non eſt hoc vniuerſale, aut hoc ſingulare, ſed vniuerſale aut ſingulare quantum. Caro enim vt caro carni adueniens non auget. ſed illic potius generatio attenditur: ſed vt caro quanta quante carni aduenit, auget fitqꝫ totum maius fit enim augmentatio, actu adueniente corporeo. Oportet igitur generari et carnē et quantã carnem ſed ſecundum quod caro, nutrit, ſecundum quod quanta auget. Et ſic nutriens et augens et ſi ſubiecto ſint vnũ, ratione tamen diſſentiũt. ¶ Corollarium, vnde fit vt nutriatur quandiu ſaluatur animal, non tamen ſemper aut augetur, aut minuitur. Nam quandiu ſaluatur, aduenit potentia caro, que vt caro. nutrimentũ eſt: non autem ſemper maius efficere valens, vt eñi dictum eſt: augmentatiuum et nutrimentum re ipſa ſunt idem: eſſe autē nõ idem. Nam ſecundum quod aduenit potentia quãta caro, augmentatiuum eſt, ſecundum vero quod ſolũ potentia caro, nutrimentum. Et ſicut aque abundantia vino infuſa et mixta, vinum aqueum facit et aq̄m ſic adueniente forme multa potentia. virtus eius debilitatur, et fit diminutio et quanto plus potentie tãto materialior, et quanto minus, virtus eius violentior: fitqꝫ tunc augmentatio, ſemper tamen et in aucto ⁊ diminuto ſaluaẗ ſpecies. Sꝫ de augmentatione et diminutione hactenus.

¶ Caput ſextum.

Sextum caput continet duas cõcluſiones. et quattuor modos tactus. ¶ Pria concluſio. Determinare conuenit de ipſo facere atqꝫ pati. Nã de generatione elementorum hic intendimus, nullo autem faciente ⁊ patiente, non contingit ea generari. Dicunt eñi aliqui ea per ꝯgregationē aliq̄ ꝑ ſegregãonē gñari: ⁊ q̄ pl'a admittunt, vno (vt recte vult Diogẽs) cõmunicãtia faciendo et patiendo generant. Nam ſi ex vno non eſſent, non adinuicem agerent et paterentur: vt calidũ nõ frigeſieret nec frigidũ calefieret caliditas. n in frigiditatē nõ trãſmutaẗ: ſꝫ hoꝝ vnã ſubiectã nãꝫ q̄ ea ĩ trãſmutatiõe recipiat: eſſe neceſſe ē nõ tñ hoc neceſſe ē eē quocũqꝫ ĩ altez agēre: ſꝫ quibuſcũqꝫ adinuicem agentibus et patientibus: ita euenire neceſſe eſt. ¶ Secunda. De tactu itidem agendum eſt. Nã de actiõe ⁊ paſſiõe determinãdũ ē. At aliq̄ adinuicē agere ⁊ pati ꝓpe neq̃unt q̄ adinuicē tãgibilia nõ ſint. Determinandum igitur eſt de tactu. Et quia tactus actione et paſſione communior eſt (nam quecunque ꝓprie agunt et patiuntur, tangunt: non autem quecunque tangunt, agere et pati adinuicem neceſſe eſt) priorem tactus facimus determinationeꝫ, Etqꝫ

homonymum eſt,vt fere vnumquodqꝫ aliorū nominū
modos eius declarabim⁹. ¶ Quattuor modi tact⁹.
Hec ſe tangunt primo,que adinuicē determinatas
magnitudines et poſitionem habentia , ſimul habēt
vltima. Et ad tactum hoc modo,hec tria , poſitio lo-
cus,et ſua vltima ſimul eſſe,requiruntur: quo pacto
et mathematica,ſiue ſeparata,ſint, ſiue non tactum
habere concedendum eſt. ¶ Se tangentia ſecundo
ſunt,que diuerſas magnitudines habentia ,et ſua vl
tima ſimul adinuicem agunt et patiuntur. Et hic mo
dus tactus eſt proprius:et ad hunc modum hec qua
ttuor requiruntur,diuerſarum magnitudinum poſi-
tio,locus,eorum vltima eſſe ſimul,et ad inuicem eſſe
actiua et paſſiua. Et quia grauia ⁊ leuia diuerſas ha
bent magnitudines et loca,leue ſurſum,et graue de
orſum,et ſimul vltima,et ſimul adinuicē ſunt actiua
et paſſiua:idcirco talia proprie tangere dicunt̄. Et
quemadmodum mouentium quoddam eſt quod mo
uetur,et quoddam eſt immobile:ita facientium quo
ddam eſt mobile.et alterum immobile.nā (vt inqui
unt)faciēs eſt mouens,et facere mouere. Differunt
tamen vt faciens dicitur ad paciens.nam omne mo-
uens,hoc pacto faciens eſſe,impoſibile eſt. Faciens
enim ſolum ſecundum paſſiones dicitur(ſic hoc in lo
co vtimur)eſt autem faciens ſecundum paſſiones
mouens.et mouere,in plus et magis commune eſt.
¶ Tertio ſe tangunt:quorum diuerſarum magnitu-
dinum vltima ſunt ſimul,et alterum mouet ab altero
immobile manens et alterum mouetur. ¶ Quarto
tangit id cuiuſuis in alterū tranſit et ſi tactū hoc mō
tangens non attingat:quo pacto ſolemus dicere mo
leſtiam et triſtitie amaritudinem nos tangere : nos
aūt non tāgere triſtitiam. Et hec de modis tactus.
De factione et paſſione nunc agendū eſt.

¶ Caput ſeptimum.

Septimū caput cōtinet du-
as de actione et paſſione opiniones,
octo concluſiones,duas rōnes ad pri
mā,duas ad ſecundā,et vnū corolla-
riū ad octauam. ¶ Due de actione et
paſſione opiniones. ¶ Pria eſt dicen
tium omne ſimile a ſimili paſſionis eē imune:quia nō
eſt cur vnū poti⁹ agat:et alterum patiatur.diſſimilia
autē ad inuicē facere et pati.hinc paruū ignē a mag
no pati concedūt:ꝙ paruum ⁊ magnū cōtrariarent̄
¶ Secūda eſt ſoli⁹.Democriti.dicentis ſimile face
re in ſimile:et ſi qua alia adinuicem faciant et patiā-
tur,hoc nō eſt vt diſſimilia ſunt ſed vt eis aliquid cō
mune exiſtit. Et he opiniones ſunt quodāmō ſub con
trarie,et verū eſt quodāmodo.omne ſimile a ſili im-
paſſibile eſſe et quodāmodo pati poſſe. ¶ Prima con
cluſio. Diſariam ſimile,omnoqꝫ indifferens,a ſuo oīo
ſimili pati,irrōnabile eſt. ¶ Primo: Quia non ē cur
hoc poti⁹ agat:et illud patiatur.quare idē ⁊ ſm idē
oporteret agere et pati. ¶ Secundo eadem ratiōe
concedas idē agere in ſeipſum:et pati a ſeipſo. Hoc
aūt falſum. Nā quicquid mouetur vt ab alio moueat̄
neceſſe eſt. Et ſi omne ſimile ſecūdū ꝙ ſimile,actiuum
eſſet,omne ſeipſum moueret,et nihil daretur imobi-
le. ¶ Secunda. Omnifariam diſſimile atqꝫ alterum
inſuum omnino diſſimile non agit. ¶ Primo,qꝛ albe
do non agit in lineā,neqꝫ linea in albedinem:et hoc:
qꝛ ſunt omnino diſſimilia ,niſi forte dixeris per acci-
dens:qꝛ accidat lineam eſſe albam aut nigram. Nō
igitur omnino alterū et diſſimile agit in oīno diſſimi
le. ¶ Secundo. Quecunqꝫ exterius agunt:aut con-
traria:aut ex contrarijs ſunt:non igitur omnino diſ-
ſimile agit in omnino diſſimile. ¶ Tertia. quecunqꝫ
adinuicem agunt ⁊ patiunt̄,talia eſſe debent,vt ſint
quodāmodo ſimilia:et quodāmodo diſſimilia. ¶ Nā
qcūqꝫ nata ſunt agere ⁊ pati adinuicem:aut ſunt cō
traria,aut contrarietatem habentia. Debent igitur
genere eſſe ſimilia(ſunt eñi contraria.in eodem ge-
nere)et ſpē diſſimilia. Nā contraria.ſpecie ſunt diſſi
dentia. Videm⁹ eñi hoc pacto ſemper corpus a cor-
pore,colorem a colore,ſaporē a ſapore:⁊ homogene
um ab homogeneo,quodqꝫ ſimilē generis ſortiat̄ de
nominationē pati. Quarta rōnabile eſt faciens aſſi-
milare ſibi paſſum,vt rationabile eſt calefaciens ca
lefacere:et frigidum infrigidare:quia agens et pa-
tiens ſunt contraria (vt que ſunt in eodem genere)
et ſpecie diuerſa:et agens agit vt tranſmutet,tranſ-
mutatio autem in contrarium. Agendo igitur cōtra
riū in ſuum contrarium quale ipſum eſt:tranſmutat,
quare agendo,paſſum ſibi aſſimilat. ¶ Quinta anti
qui ad diuerſa reſpecientes dixerūt.hi ſimilia a ſimi
lib⁹,illi diſſimilia a diſſimilib⁹ pati. Nam aliqua ali-
quando dicimus pati per modum ſubiecti:vt homo
dicit̄ calefieri,frigefieri ; et aliquando exprimimus
ea pati per modum termini,vt calidū frigefit,frigi-
dum caleſit. Qui reſpexerūt aliqua pati vt ſubiectū
viderūt plerūqꝫ ſimile pati a ſimili,vt hominē ab ho-
mine:et qui aduerterunt ea pati vt terminus a trō,
viderunt diſſimile et contrarium pati a contrario:et
ita bifariam facere. Ad diuerſa igitur reſpicientes
dixerunt hi ſimilia a ſimilibus illi diſſimilia ad diſſi-
milib⁹ pati. ¶ Sexta. Primū faciens,īpoſſibile eſt.
vltimū vero,et faciēs et patiens. Nā vt ē de mouente
et moto:ita et de agente et patiente:ſed quoddā eſt
mouentium primum:vt quod eſt principium motus
et quod non mouetur et alterum quod ab altero mo
uetur:vt eſt totum et cōpletum et vltimum,pariter:
et mouens et motum:igit̄ et de patiente ita erit. Sa
nat eñi medic⁹ vt primū:et vinum vt ſanans:et faciēs
vltimū:qđ et ſanando fit patiens. ¶ Septima. Que
non cōmunicant in materia,in agendo non repatiū-
tur,que vero cōmunicant,ſunt repaſſibilia:vt medi-
cina cū ſanitatem facit,nihil a recipiente ſanitatem
repatitur:qꝛ in materia cū ſano non cōmunicet:⁊ ci
bus repatit̄:quandoquidē eandem participet natu
ram. Et huius cauſam aſſignamus:qꝛ forma princi-
piū eſt faciendi:et materia principiū patiendi:et ea
dē ꝯtrarioꝝ ſuſceptiua ē:et pñte calefaciēte ipm ca
lefieri neceſſe eſt:⁊ frigefaciēte frigefieri. Que igi-
tur materiā non habent,principium non habent pa
tiendi,que vero habent eandem, principium vnum
quodqꝫ habet patiendi. Contingit igitur illa dum
faciant repati. ¶ Octaua. Principium vnde mo
tus efficit:et non finis. ¶ Nam efficiens in paſſum
inducit ſpeciem,qua preſente ceſſat motus. Preſen
tibus enim habitibus ,non tranſmutatur amplius
aliquid:ſꝫ iam conſumatū exiſtit.finis autem vt ſani-
tas non efficit,niſi ſecundum metaphoram. Corolari
um, Unde fit vt elementa,ignis,aer,aqua,terra,ha
beant ſuas paſſiones,calidum,frigidum,humidum
et ſiccū in materia. Nam agunt,quia ſpeciem habēt
et ad inuicē patiunt̄,quia materiam,eſt enim mate-
ria,vt materia paſſiua. Et ſi eſſet aliquod calidum ſe
paratum,aut aliquid talium)quod forte impoſſibile
eſt) ipſum impaſſibile eſſet,neqꝫ talia ab inuicem eſ-
ſent repaſſibilia.

¶ Caput octauum.

Octauum caput continet
quattuor de modo agendi opiniones
quinqꝫ conluſiōes,quattuor ratiōes
ad quartam et tres ad quintā. ¶ De
modo agendi et patiendi quattuor ,
opiniones. ¶ Prima eſt Empedoclis
dicentis paſſionem fieri per poros , illos principali
ſubeunte agente:et ſic viſionem,auditionem,et ſen-
ſationem omnem fieri,vt aere et aqua tranſparētib⁹
noſtros ſubeuntibus poros:et mixtionem rerū adi-
uicem fieri cum ipſarum adinuicem ſint cōmenſura
biles pori. ¶ Secunda eſt Democriti et Leucippi
facientium corpora indiuiſibilia omnium principia.
¶ Tertia eſt Meliſſi aſſerentis tantū eſſe vnū ens
immobile,et infinitum. Immobile quidem quia ſi
moueretur reciperetur ī vacuum:vacuum autem ni
hil eſt. Infinitum autem,nam ſi finitum eſſet,ipſum
ad vacuum finiri oporteret. Unum vero,et nō mul
ta ,quia ſi diuerſa eſſent,oporteret ipſa ītercepto va
cuo eſſe diuiſa:et ſi diuiſibile eſſet , oporteret ipſum
vbiqꝫ diuiſibile eſſe:et ſic nihil eſſet vnū:quare neqꝫ
multa. His et conſimilibus rationibus mouebatur .
Meliſſus. Sed per ſimile dementie eſſe videtur,
vnum et glaciem et ignem exiſtimare : et que bona
apparentia et cognoſcendi conſuetudo facit diuerſa
videri tanta mentis inſania volunt nihil differre vi-
deri. ¶ Quarta eſt platonis ponentis corpora ex ſu
perficiebus et in ſuperficies reſolui: ¶ Prima cōclu
ſio. Leucipp⁹ Meliſſo ratiōabiliores hꝫ ſermones
¶ Nam Leucippus cognita ſenſu non negabat neqꝫ
generationes corruptiones et alios motus ,et entiū
multitudinem:quanuis admitteret vacuū,quod nō
eſſet principaliter ens,ſed plenum:dicebat enim in-
finitas eſſe atomos ob ſue molis ſuiqꝫ tumoris parui
tatem viſui imperuias:que collecte generant:et diſ
perſe corrumpūt:et que attactu patiantur et agant
et que volitent in vacuo. Hec autem Meliſus nega
bat omnia:et neqꝫ motus vllos ſaluare moliebatur,
neqꝫ rerum apparentias. ſecunda. Iidem ⁊ Em-
pedocle. Nā Empedoclis dicta ſequi videntur Leu
cippum:et ſentire quod ſentit Leucippus. Dicit eñi
Empedocles paſſionem et alterōnem omnē fieri per
poros,ne corpora ſe occupent : et augmentationem
per poros ſubintrantibus ſolidis:et hoc eſt introdu
cere vacuū:vt fiat actio ⁊ augmētatio:vt fecit Leu-
cipp⁹. Et Leucipp⁹ elementorum,ignis,aeris aque
et terre,nitebatur ſaluare generationem et corrup
tionem. Empedocles vero ſolum vſqꝫ ad elemēta ge
nerationes et corruptiones concedit.elementorum
autem(cum ipſa prima ſint : et priora non habeāt ex
quibus fieri queant)non concedit generationē. Ter
tia concluſio. Plato et Leucippus diuerſo modo ſen
ciunt. Nam Plato ex indiuiſibilibus et finitarum fi-
gurarum ſuperficiebus corpora componit:et gene-
rationem ipſarum concretione . corruptionem vero
ſecretione ſaluare intendit:⁊ hoc per ꝯtactum fieri
vacuum non concedens. Leucippus autem ex infini
tis ſolidis infinitis figuris terminabilibus corpora
componi dicit:⁊ ipſorum collectione generationem
diſiunctione autem corruptionem fieri : et duobus
modis agere vacuo et contactu : ſed non eſſe mag-
nitudines(vt ſuperficies)indiuiſibiles,alias deter-
minatio facta eſt. Amplius tñ hec adīcim⁹. Quar
ta, Leucippi poſitio irrationabilis putanda ē. Prio
Quia ponit indiuiſibile pati per vacuum quod eſſe
non poteſt: et indiuiſibile nullius paſſionis actiuum
eſt. Et figure vt circulari atribuit calidum: ſed cui
frigidum eius contrarium aptabit : cui humidum ,
ſiccum durum molle graue et leue : et vnamquāque
reliquarum paſſionum. Et ſolas figuras putare acti
uas et contrarijs determinatas inconueniens eſt.nā
aut eadem determinar et ſibi contraria:et ſic contra
ria eſſent in eodem : aut diuerſa : et ſic oſtenderent
illa impartibilia ſolida non eſſe natura ſimilia. Hec
itaqꝫ incommoda ſequuntur eos qui ponūt imparti
bilia corpora. Et plato ſuperficies ponens imparti-
biles rarefactionem nō interueniente vacuo ſaluare
non poterat. Secundo Quia inconueniens eſt po
nere parua corpora indiuiſibilia :et magna nō ꝙuis
magna facile cōſtringantur atqꝫ diuidantur: parua
autem difficile īdiuiſibiliſqꝫ naturam magis imitēt̄
¶ Tertio. Aut omnium talium ſolidorum vna eſt nā
aut diuerſa. Si vna: cur non omnia ſimul coeunt (vt
aqua aque appoſita nulla figure varietate prepedi-
ente)et vnius nature corpus conſtant:vt ignem aerē
aquā aut terram. Sin diuerſa ipſis fuerit poci⁹ ipa
actionum et paſionum quam ſue figure cauſa ponen
da eſt. Que eñi diuerſa ſunt natura,ad inuicē agūt
et patiuntur approximata. ¶ Quarto. Leucippus
inquit ea moueri in vacuo. Sed queritur,an moue-
antur a ſe:non id afferet;quia aliud eſt mouens, et,
motum:et ita diuidetur in partem mouentem,et mo
tam:et ſic pugnantia admittet circa idem, atomū
eſſe partibilem,et impartibilem:⁊ nō erit(vt volūt)
materia hoc aliquid,et vnum numero:ſed ſolum po-
tentia. Neque quidem ab extrinſecis ſunt,moue-
buntur:cum ſint omnium prima. ¶ Quinta conclu
ſio. Paſſionem per poros fieri non eſt cum Empedo
cle ſentiendum. ¶ Primo. Quia aut ſunt pleni : et
tunc ſuperflui ſunt . potuit enim et per alterum cor-
poris plenum eadem ratie fieri : aut vacui , hoc nō
concedit Empedocles. Sꝫ quomodo per poros con
tingit ſentire,vt videre,audire:cum per plenū(vt
dicunt)non contingat tranſparere: Igitur neqꝫ per
poros,ſi plen⁹ fuerit vnuſquiſqꝫ. Neqꝫ valet dixeris
poros illos eſſe vſqꝫ adeo exigua vacua, vt corp⁹ ali
quod recipere non poſſint. Nam ridiculū eſt paruū
exiſtimare vacuum,et non poſſe eſſe magnum : nihil
enim aliud eſt vacuum quam corporum regio quare
quanta corporis moles,quantuſqꝫ tumor fieret, tan
tum et ipſum vacuum eſſe neceſſe eſt. ¶ Secundo .
Quia ſi paſſio non fiat contactu,ſuperfluunt pori.in
troducunt enim eos ad hunc finem : et ſi contactu,
identidem nam ſine poris contingit fieri contactus.
¶ Tertio. Corpora ſunt diuiſibilia:igitur nō ſunt in-
troducendi pori,vt agant et patiantur.nā diuiſione
ſeparari poſſunt,et non minus corpora pati.

¶ Caput nonum.

Nonum caput cōtinet qnqꝫ
actionis et paſſionis condiciones,po
ſitionibus quinqꝫ explicatas : et tria
corollaria. ¶ Quinqꝫ actionis et pa-
ſſionis cōdiciones. ¶ Prima. Patiēs
tale eſt potentia , quale agens actu .
¶ Secunda. Patiens non modo ſecundū hanc ptē
pati,et non ſecundum illam:ſed ſecundum quodlibꝫ
ſui. ¶ Tertia. Magis diſpoſitū magis patitur,ſitqꝫ
magis tale:et minus diſpoſitum,minus. ¶ Quarta.
Omne patiens cum agente continuum,coalituqꝫ

ac vnum eſt: ¶ Quinta agens ſic propinquū factū debet eſſe paſſo, vt tangat ipſum, aut ea que inter ſe illud ſita ſunt. nam tametſi ignis longe diſtet, calefacit tamen calefaciendo prius ſibi coniunctū aerē, ꝛ deinceps aeris medio diſtātia corpora. ¶ Primuꝫ corollarium. Unde fit vt continui pars quelibet diuiſibilis exiſtat. Nam ſecundum quodlibet ſui pati natum eſt: quod autem tale eſt, vt diuiſibile ſit neceſſe eſt: eſt igitur continuum ſecundum quodlibet ſui diuiſibile. non igitur erunt inſecabiles ſuperficies, ꝛ et indiuiſibilia ſolida continua ꝛ phyſica corpora cōſtituentia. ¶ Secundū. Fit ēt vt inconuenienter credāt nihil gn̄ari nihilqꝫ corrūpi poſſe nō ſciſſis corporibꝰ: vt ibi ſit corpoꝝ ꝯgregatio atqꝫ ſegregatio. ¶ Nā videmꝰ ideꝫ corpus indiuiſum manens et continuū, nunc humidum nunc coagulatum, nunc durum neqꝫ oportet (vt etiaꝫ fatetur Democritus) opponere, remouere aut tactum conuertere et tranſmutare cum ex humido fiat coagulatum. ¶ Tertium corollariū. Non fit etiam atomorum collectione. ¶ Nam non q̄libet pars aucta redderetur: et augmētatio non eſſet niſi quedam iuxta poſitio: et neqꝫ opus vllū eſſet trāſmutante: que falſa ſunt. His poſitis de generatione corruptione, alteratione, augmentatione, actione et paſſione, nunc ad mixtionem nos transferamus.

¶ Caput decimum.

Decimum caput, continet ſeptem concluſiones, et que ſint bene miſcibilia poſt ſeptimam. ¶ Prima ↄclō. Scrutari opportunū ē q̄d mixtio quid miſcibile, ſit ne mixtio, aut id q̄dem impoſſibile; et ſi ſit, quomodo ſit. ¶ Nam de mixtione determinare nos ante promiſimus: cuius quidem his ſolutis facile dilucebit cognitio. Sunt enim que ipſam non eſſe apparere faciant. Ita enim argumento id moliuntur aliqui oſtendere. Si mixtionem poſſibilē poſueris: aut ea q̄ miſcētur manēt: et tunc non plus mixta quaꝫ prius dicere poſſis: aut corrumpuntur omnia: ſed quomodo ea q̄ non ſunt, dices eſſe mixta: aut vnū ſaluat̄, et alteꝝ nō neqꝫ hoc quidem. nā quod non eſt, miſceret̄ et miſcibiliū, vt conſimiliter ſeſe habeant, conſimilis eadēqꝫ ratio non videtur igitur quo pacto poſſibile exiſtat vt ſit mixtio. Ita argumētantur, ſed huius ex ſequētibus prompta deprehenditur ſolutio. ¶ Secunda. Mixtio differt a gēeratione, alteratione, et augmētatione. ¶ A generatione quidem: quia materia ſue forme non miſcetur: vt ignis cum exardeſcit lignum ligno non miſcetur: ſed hic generatur, illud corrumpitur: fit enim generatio, forma potentie aduenīēte. Ab alteratione, quia paſſio ſuo ſubiecto non miſcetur vt albedo corpori, figura cere tumor figure diſciplina anime. Uniuerſaliter enim paſſiones et habitus rebus mixta eſſe impoſſibile eſt. Ab augmentatione itideꝫ. Nam cibū corrūpi opꝫ ſimileqꝫ aucto generari Unde fit vt male ſenſerint qui crediderūt omnia quandoqꝫ ſimul fuiſſe mixta. Nam non omnia ſunt miſſibilia, ſed ea tantum que ſunt ſeparabilia. Paſſionem autem ſubiecto ſeparari, impoſſibile eſt. ¶ Tertia concluſio. Mixta in tertio nō actu manēt ſed potentia. ¶ Nam quedam ſunt actu: et quedam potentia, et ꝙ miſcibilia actu manere non debeant, vt actu album: hoc pretactum conficiebat argumentum. Quod vero potentia maneant, ſtatim eſt perceptum, quia ſunt ſeparabilia; neque enim corrumpūtur ambo, nec alterum: ſed ſaluatur virtus eorum. ¶ Quarta. Iuxtapoſitio paruorum, vt granorū hordei et tritici, neqꝫ ſecundum quantitatem minimoꝝ neqꝫ minimorum ſecundū ſenſum, mixtio eſt. ¶ Naꝫ in tali iuxtapoſitione paruoꝝ, iuxtapoſita actu manente: non igitur ſunt mixta; et quelibet pars mixtione contemperati, homogenea eſt, nomenqꝫ ſortitur idem, et mixta dicitur: quod hic non fit, Et non eſt ſecundum quantitatem minimum. non igitur fiet ꝑ iuxtapoſitionem talium. Neqꝫ quidem ſecundum poſitionem minimorum ad ſenſum. Nam que debilem viſum habenti mixta eſſent: acute videnti, vt lynceū habenti oculum non eſſet mixtio. Non fit igitur aliquo horum trium modorum. ¶ Quinta Concluſio. Quorum non eſt eadeꝫ materia, non eſt mixtio. diximus entium quedam eſſe actiua, quedam paſſiua: et que in eadem communicant materia, adinuicem eē actiua et et paſſiua: quecunqꝫ autem ſunt mixtione contemperabilia, adinuiceꝫ ſunt et actiua et paſſiua eorum igitur eſt eadem materia. Et enim quibus eadem non cōmunis exiſtit potentia non patiuntur ad inuicem, neqꝫ miſcentur: vt medicina facit ſanitateꝫ ſed neqꝫ patitur, neqꝫ miſcetur ſanitati. ¶ Sexta cōcluſio. Multa paucis, et magna paruis oppoſita nō faciunt mixtionem. ¶ Nam alterum tranſmutatur, corruptūqꝫ abit in dominās vt gutta vini mille milliꝰ amphoris aque non tranſmutetur: quia potius ſaluatur ſpecies tranſmutaturqꝫ in aquam. ¶ Septima concluſio. Que potentijs equantur, contrarietatem, habentia, et bene terminabilia, miſcibilia ſūt ¶ Quia cum potentie ſunt equate, non tranſmutabuntur a ſua natura, ſed contēperabunt ideꝫ tertiū vtriuſqꝫ naturam quodāmodo in ſe retinens. Et quia contraria adinuicem erunt et actiua et paſſiua, ꝛ q2 bene terminabilia: facile erunt diuiſibilia: et facile ſe iuxtapoſita contēꝑabunt: ꝛ facilius pua paruis nā parua paruis adiacentia, facilius ſe commiſcent, et et ſe diuidendo tranſeunt: multum vero multo coniunctum, tardius id operatur. ¶ Que ſunt bene miſcibilia. ¶ Bene miſcibilia ſunt hec, bene terminabilia, vt humida, non glutinoſa vt vnctuoſa, et bene contrapatientia. Quorum enim vnum fortiter contrapatitur et reſiſtit, et alterum tenuiter: non ſunt bene mixtioni apta. Hinc fit vt es ſtanno non bn̄ miſceatur. Nam ſtannuꝫ eri debiliter contrapatitur reſiſtendo, in tenueſqꝫ fumos euaneſcit, ſolum coloreꝫ relinquens. Et ex his, quid mixtio, q̄ miſcibilia, quomodo poſſibilis exiſtat, contemperantiaqꝫ nō corrūpi, non actu manere, neqꝫ eſſe corporum compoſitionem, neqꝫ minimorum ſecundum molem, neqꝫ ad ſenſum, dictum eſt ſufficienter.

¶ Queſtiones celebres ſuper p̄io de generatione Ariſtotelis ſtagirite Per Petrū a ſpinoſa artiū magiſtrū compoſite.

Queritur primo circa ariſtotelē primo de generatione tex. cō. i. vtrum aliq̄d poſſit generari vel corrumpi ſimpliciter: et arguitur pars negatiua ꝙ non ſi aliquod generaret̄ ſimpliciter eſſe ſubſtantia: ſed illō non: quia oīs ſubſtantia ſi materia vel forma vel cōpoſitum: ſed nulla iſtarum poteſt generari: ergo impoſſibilis eſt generatio ſimpliciter maior eſt Ariſtotelis ſecūdo d̄ anima ꝛ. 7. metha. minor probatur auctoritate philoſophi 7. metha. tex. cō. 27. vbi dicit forma non fit et materia non fit ꝙ ſi nullum iſtorum fiat: ſequitur ꝙ totum compoſitum non fiat quia totum non fit niſi aliq̄ pars fiat. ¶ Secundo principal̄r arguit̄ ſi aliquid generaretur ſimpliciter maxime eſſꝫ forma: ſed illa non: quia ſequeretur, ꝙ fieret ex nihilo patet: quia quod fit ante non prefuit: et etiam: quia ſi fieret ex aliquo maxime fieret ex materia: ſed non fit ex materia: q2 materia et forma ſunt principia ꝛ principia non fiūt ex alterutris vt ariſt. primo phiſi. teſtatur ponendo condiciones primoꝝ principioꝝ. ¶ Tertio principaliter arguitur corruptio non eſt poſſibilis g̊ nec generatio tenet conſequentia: quia generatio vniꝰ eſt corruptio alterius ex philoſopho in iſto primo: maior ꝓbatur: quia ſi corruptio eſt poſſibilis vel eſt naturalis vel violenta ſi dicatur ꝙ eſt violeneta ſequitur ꝙ non eſſet perpetua: ſi dicatur ꝙ eſt naturalis hoc eſt falſum: quia omne naturale appetitur et diligitur: ſed corruptionē nemo appetit aut diligit iuxta illō boetij tertio de conſolatione dicentis omne animal perniciem mortemqꝫ deuitat. In oppoſitum eſt philoſophus in iſto primo phiſi. pro declaratione huius queſtionis notandum aliquos antiquos tenuiſſe, ꝙ non erat generatio ſimpliciter: ſed ſolum alteratio cuius opionis fuit Parmenides ꝛ Melliſus alij auteꝫ poſuerunt multa principia materialia reꝝ et iſti fuerunt diuerſi quidam dixerunt eſſe quattuor elementa vt empedocles: quidam corpora atomalia vt leucipus et democritus: quidam res homogeneas: vt carnem et oſſa ſicut anaxagoras: quidam vero pūcta vt philoſophus imponit platoni: ꝛ dicebat anaxagoras: ꝙ generatio erat congregatio homogeneorum et coruptio eſt ſegregatio homogeneorum: ſed contra primos qui negabāt generationem: et dicebant ꝙ tota ſubſtantia rei eſt materia prima eſt argumentum: ꝙ aqua non poſſet reduci ad priſtinam frigiditatem: quod certe eſt contra experientiā: ꝛ ſequella patet: quia vel reduceretur a materia prima et hoc non: vel reduceretur a caliditate et hoc non primuꝫ patet: quia materie prime omnes qualitates ſunt ī differentes nec ſecundum: quia caliditas non producit frigiditatem nec ſeipſam deſtruit. ¶ Nunc in preſentiarum notandum eſt ꝙ generatio eſt duplex. ſ. ſimpliciter et ſm̄ quid prior eſt mutatio facta in ſubiecto naturaliter per alterationē qua de potētia ſubiecti immediata incipit eſſe noua ſubſtantia. Dicit̄ notāter naturaliter ad differentiam creationis: dr̄ immediate ad differentiam alterationis per quam non incipit eſſe ſubſtantia immediate: ſed mediate.

¶ Ad rationes principales reſpondeo ad primam cum dicitur ꝙ ſi generaretur aliq̄d ſimpliciter maxime eſſet ſubſtātia concedo: ſed nulla illaruꝫ generatur, pro qua allegatur aucto. ꝙ materia non fit et forma non fit. Ad quam auctoritatem reſpōdeo: ꝙ ſtat fieri aliquid tripliciter ſcilicet ſubiectiue: terminatiue: et completiue: ſubiectiue fit aliquid quando incipit eſſe ſubiectū alicuius cuius antea non erat ſubiectum quomodo matera: prima quottidie generatur. completiue vero generatur totum compoſitum: quia eſt ens completum: terminatiue vero generatur forma ſubſtantialis: quia ē t̄rꝰ tranſmutationis dico ergo ꝙ forma nō fit ſubiectiue et materia non fit teminatiue; et ſic patet ſolutio prime rationis.

¶ Ad ſecundam rationem dico: ꝙ forma bene fit ex nihilo vt ly ex, Dicat circunſtantiā termini aquo. i. fit ex nō ente: tamen ſi ly ex. dicat circunſtantiā ſubiecti ſignificat fit ex nihilo. i. nullo ſubiecto preſuppoſito quomodo forma non fit ex nihilo īmo fit ex aliquo puta ex materia: ꝛ quando allegat̄ philoſophus primo phiſi. dicens principia non fiunt ex alterutris, id ſane audiatur principia non fiunt ex alterutris vt ly. ex. dicat circunſtantiam termini aquo ſecus accidit ſi dicat circunſtantiam ſubiecti.

¶ Ad tertiam rationem reſpondeo ꝙ corruptio poteſt dici naturalis naturalitate p̄ie materie: vel etiaꝫ poteſt dici naturalis naturalitate intelligentiarum et dei intendentium iſtam corruptionem.

¶ Queritur ſecūdo vtrū generatio ſit alteratio ad quod iam reſponſio patet ex precedēte tenendum eſt ꝙ generatio non eſt alteratio, bene tamen preſupponit alterationem. Qō. 2.

¶ Hic tamen queritur a Marſilio. vtrum vnum indiuiduum vnius ſpeciei poſſit tranſire in indiuiduum alterius ſpeciei manente eadē ſubſtantia et eodem indiuiduo et videtur: ꝙ ſic vt patet de aqua infuſa in vino que tranſit in vinum ipſa manente: ꝙ autem ipſa maneat patet: quia ſi ſucus mente ponatur in vino iterum extrahitur aqua ex vino: ergo aqua manſit incorrupta ſecundo: patet de aceto in quod vinum tranſmutatur manente ſubſtantia vini ſalua: idem patet: quia alchimiſte tranſmutant argentum viuum in aurum ſine corruptione ſui quod patet: quia tale auruꝫ ſepenumero redit in argentum viuum. In hac queſtione puto dicendum, ꝙ quedam eſt tranſmutatio realis alia vero apparens apparenter vnum indiuiduum bene poteſt tranſire in aliud ſubſtantia manente ſalua: ſecus autem vere et realiter: nam ſic impoſſibile eſt, ꝙ autem ita ſit experiencia teſtatur de apopletico qui non eſt ſepeliendus niſi vſqꝫ ad. 72. horas: quia ſepe toto illo tempore appet cadauer: et poſtea reſurgit vbi notat marſilius ꝙ mutatio vera in ſubſtantiam ē quadruplex ſcilice. generatio: corruptio: creatio: tranſſubſtātiatio de primis duabus manifeſtum eſt de ſecunda habes exemplum quando panis in corpus Chriſti mutatur de tertia circa productionem angelorum nūc dico ad illud de aqua infuſa in vino: ꝙ non mutatur ſed manet eadem aqua: ſed commiſcetur vino, vſqꝫ ad minima propter aquaꝫ eſſe ſubtiliſſimā liquidoꝝ omnium: 25. particula probleumatū et apparet ſub colore vini: quia illa eſt abſcolor et vinum eſt groſſiꝰ et ad illud de aceto dico ꝙ acetum et vinum differūt ſpecie quoniam acetum eſt frigidum et ſiccum: vinum autem calidum et humidum et ad illud de argento viuo quod tranſit in aurum illud eſt apparenter et non vere.

¶ Occaſione huius queſtionis non immerito quererem cum ſubiectum libri de generatione ſit ens mobile ad formam, et hic liber tractat de quinqꝫ motibus alijs a motu locali: quererem nō immerito hic quid eſſet tranſubſtantiatio: et vtrum ſit aliquis de. 6. motibus ab Ariſt. traditis. ¶ Circa quod notandum ꝙ q̄uis expreſſe tradatur in ſcriptura ꝙ corpus chriſti veraciter ſub ſpeciebus panis continetur et a fidelibus ſumitur; tamen quo modo Egregia qō ō trāſmutatiōe

ibi ſit chriſti corpus: an per conuerſionem alicuius in ipſum: an ſine conuerſione incipiat eſſe corp⁹ chriſti cum pane manentibus ſubſtantia et accidētibus panis; non inuenitur expreſſum in canone biblie vñ de hoc antiquitus fuerunt diuerſe opiniones: vt recitat magiſter diſtin. xi. quarti: vnde colliguntur tres opiniones que habentur cum marthe. i gloſſa extra de celebratione miſſaꝝ et inno. de offi. miſſ. parte. 3. ca. 18. eaſdem recitat. ¶ Una ꝙ panis ſubſtantia manet ſimul cum corpore chriſti: et nihil preexiſtens ibi ante conſecracionem deſinit eſſe. ¶ Secunda tenet ꝙ ſubſtantia que fuit panis primo, poſtea eſt caro, chriſti. ¶ Tertia tenet ꝙ ſubſtātia panis ibi deſinit eſſe et manent accidentia tm̄ ſapor, color pondus et ſimilia et ſub his accidētib⁹ incipit eē corp⁹ chriſti. ¶ Quartā opinionē addit magiſter vbi ſupra ꝙ panis ſubſtantia nō conuertitur ſed anihilatur: vel in ꝑiacentem materiam reſoluitur: ſed nunc opinio. 3. ab om̄ibus doctoribus catholicis acceptatur. ſed ꝙ ſubſtantia panis non manet ſed realiter veraciter ī ſubſtantiam corporis chriſti vertitur transſubſtantiatur ſeu commutatur tum: quia de ſacramentis tenendum eſt ſicut tenet ſancta. ro. eccl'a vt habetur de hereticis ad abolendam nunc autem ipſa tenet et determinauit panem tranſſubſtantiari in corpus chriſti et vinum in ſanguinem vt habetur de ſum. tri. et fi. ca. firmiter vbi ſic dicitur ipſe iheus chriſt⁹ ſacerdos eſt et ſacrificium cuius corpus et ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpeciebus panis et vini veraciter continetur et ſequitur tranſſubſtantiatis pane in corpus et vino in ſanguinē poteſtate diuina: ad idē ſunt auctores plurimi ſanctorum.

¶ Uidendū quomodo intelligēda ſit ipſa conuerſio: vbi tria ſunt perquirenda. Primo quid ſit conuerſio ſecundo quid in quid conuerti poſſit tertio qua ſpecie conuerſionis panis ī corp⁹ chriſti conuertatur: quo ad primum notandū ꝙ conuerſio que eſt tranſitio vnius in aliud duo dicit ſcilicet deſitionem alicui⁹ rei et ſucceſſionem alterius ſi enī legitur aqua conuerſa in vinum in nuptiis Jo. ſecūdo deſiit in idriis aqua et ſucceſſit vinum: hoc eſt ꝙ forma aque in hydriis deſiit eſſe: et ſucceſſit forma vini in materia aque; vel tota aque ſubſtantia deſiit: tota ſubſtantia vini ſucceſſit quippe fieri vtrunq; potuit ꝙ autem horum factum ſit ipſe nouit qui fecit ſic in generatione naturali ignis ex aere: aer cōuertitur ī ignē; dū corrupta forma aeris ſuccedit forma ignis ſic album vertitur in nigrum: dum albedini deſinenti ſuccedit nigredo eſt ergo conuerſio ſucceſſio entitatis poſitiue ad entitatem poſitiuam deſinentem: illud vero ſm opinionē ſcoti dicitur ſuccedere quod ad deſitionem alterius nouum eſſe recipit: aut in eſſe quod habet conſeruatur, ita quod niſi aliud deſineret ipſum non reciperet nouum eſſe nec in eſſe quod habet conſeruaretur. Ex quo ſequitur ꝙ corruptiōi vermis in terra non ſuccedit ſol in celo: q̄uis corrupto verme conſeruatur: maneret enim nihilominus ſi vermis corruptio non preceſſiſſet. ¶ Secundo ſequitur ꝙ de ratione ſucceſſionis non eſt ꝙ ſuccedens ſit in eadem materia ſub eiſdem accidentibus: vel ī eodem loco ī qua quibus vel quo fuit id cui ſuccedit patet ex ſecundo vnde ſi deus conſeruaret ſolem in celo ad deſtructionem alicuius animalis ī terra: alias non conſeruaturus ſol quantum ad eſſe in quo cōſeruatur ſuccederet animali: et animal deſinens cōuerteretur per ꝯñn in ſolem. ¶ Tertio ſequitur ꝙ non eſt de ratione ſucceſſionis vt ſit nouitas aliqua ī ſuccedente: quia ſi res aliqua in ſuo eſſe quod habuit ſine ſui mutatione conſeruetur ad corruptionem alicuius rei: alias non conſeruanda illa ſuccederet rei corrupte ſine ſui mutatione et qualibꝫ nouitate ſententia eſt Scoti quodli. q. x. et poſſet ratio aſſignari quoniam; quia res denouo producta, ideſt accipiēs eſſe poſt nō eſſe ad deſitionem alterius ſuccedit deſinēte ratione res conſeruata ideſt accipiēs eſſe poſt eſſe precedēs et deſicionē alterius ſuccedit ei nulla enim poteſt aſſignari ratio diuerſitatis cum conſeruatio eſt quedam produccio: Nam vtrobiq; ad eſſe cauſe ſequitur effectus: qui cauſe ceſſante non ſequeretur, poſita enim cauſa ſufficiente et producente ponitur effectus denouo: ſi prius non fuerit: aut ponitur non denouo ſi prius fuerit: et hoc ſi eadem fuerit cauſa producens et conſeruans nec minus habꝫ eſſe effectus a cauſa conſeruante quam a cauſa producēte: quia ita conſeruatum non eſſet ſub moto conſeruante: ſicut productū non eſſet remoto producente Per hoc patet ad ſecundum quid in quid conuerti poſſit. Nam tunc res aliqua conuerti poteſt in aliam dum vtraq; eſt in poteſtate agentis quantum ad eſſe vel conſeruari: et non eſſe ſimplr: vel ſecundum quid. ¶ Unde dicitur primum ꝙ non ſolum corpus: in corpus: aut ſubſtantia in ſubſtantiam ſeu accidēs in accidens: ſed ſpiritus in ſpiritum: et corpus ī ſpiritum: et ſpiritus in ſubſtantiam corporalem: ſubſtātia in accidens et accidens in ſubſtantiam: et generaliter quodlibet creatum in creaturam quamlibet poteſt conuerti diuina poteſtate: patet quia cū quelibet creatura ag̃ē plena poteſtate dei quātū ad eſſe et non eē: pōt qualꝫ creaturā ānihilare: et ad deſitionē alteri⁹ cuiuſcūq; ꝑducere: ſir pōt qualꝫ creaturā cōſeruare ad deſitionē alterius, qd̄ cū facit creaturā q; deſinit, in eam quam ſic conſeruat, vel producit cōuertit. nec tamen propter talem conuerſionem vnū ſit reliquum, hoc eſt ſi corpus conuertitur in ſpiritū, non ideo corpus ſit ſpiritus, nec materia ſit forma ſi in formam conuerteretur: nec ſubſtantia accidens, vel econuerſo, cum conuerti vnum in aliud non eſt vnum fieri aliud: ſed eſt vni deſinenti ſuccedere aliud. licet in caſu ex corpore ſit ſpiritus, et ex materia ſit forma quod nihil aliud eſt dictu, niſi ꝙ deſinenti corpori ſuccedit ſpiritus ſicut in generatione naturali ignis ex aere aer non ſit ignis: nec forma aeris ſit forma ignis: ſed forma aeris corrumpitur, et producitur in eadem materia forma ignis, quod eſt cōuerit aerem in ignem, ſiue formam aeris in formam ignis.

¶ Secundo dicitur ꝙ nihil conuerti poteſt in deum vel in aliquod intrinſecū deo. Probatur quia nihil intrinſecum deo eſt in poteſtate dei quantum ad eſſe et non eſſe cum eſſe intrinſecum deo eſt deus: et neceſſe eſſe et non poſſibile non eſſe. Potentia enim diuina eſt tantum reſpectu poſſibilium. vt declarant doctores circa diſtin. primi. et ideo non ſuccedit eſſe diuinum cuicūq; creature deſinenti cū ſine creatura deſinat ſiue non neceſſario eſt deus nec ſolum neceſſario eſt: ſed neceſſario eſt immutabilis: et ideo non tantum quo ad eſſe non ſuccedit: ſed etiam quantum ad omnem modum ſui eſſe nulli creature ſuccedit.

¶ Sed forte quis diceret cōtra primum: illud videtur eſſe contra beatum Auguſtinum ſuper gene. dicens li. 7. omne corpus in omne corp⁹ poſſe mutari nō defuerūt q̄ aſſererēt: corpus autem aliquod conuerti in aīam: fieriq; naturā incorporeā nec quenq̄ ſenſiſſe ſcio: nec fides habet et eodem libro expreſſius habeẗ idem. omne inquit corpus ī oē corpus poſſe mutari credibile eſt: quodlibet aūt corpus poſſe mutari in animam credere abſurdum eſt. ¶ Item Boetius in libro de duabus naturis dicit: nec corporea ſubſtantia in incorpoream ſubſtātiam mutari poteſt: nec incorporea in ſe inuicem mutari proprias formas mutant: ſola enim in ſe inuicem mutari poſſunt que habent vnius nature cōe ſubiectum ¶ Item non videtur ꝙ ſubſtantia poſſit conuerti in accidens: quia non poteſt fieri inherens: nec abſolutum poteſt conuerti in reſpectiuum: q2 tunc abſolutum requireret duos terminos. ¶ Itē quantitas panis non poteſt conuerti in corporis chriſti quantitatem, quia non poteſt corpus chriſti quantificari per quantitatem panis cum non ſit debita cōmenſuratio Ad illa dicitur ad primū ꝙ beatus Auguſtinus. ibi loquitur de conuerſione prime productionis: et ſm modum illius productionis vbi de corpore materiali aliud corpus productum ē vt de materia in formi celum ⁊ elementa: ibi incredibile non eſt de quolibꝫ corpore. quodlibet produci potuiſſe: ſed non de corpore in ſpiritum quia oſtendere vult ꝙ anima nō eſt producta de materia ſine corpore materiali: vel poteſt dici ꝙ vult ꝙ minus poſſibile eſt corpus in ſpūm ꝯuerti quā corp⁹ qdlꝫ ī qdcūq; corp⁹: q2 pl⁹ ꝯueniūt corpora quecūq; inter ſe quam corpus cum ſpū. Uel rum hoc dici poſſet referendo ad potētiam naturalem: ſed reſpectu diuine potētie: cui omnia eque ſub ſunt nec vnū ē magis poſſe altero: iō finaliter pōt dici beatū Aug. ita opinatū fuiſſe: vel ſecundum aliorū opinionem locutum eſſe: nec ꝓbat ꝙ opinatur: nec aſſertiue loquitur aſſerendo vnum negando aliud ſed dicit credibile eſt, ⁊ in alia parte nec quemquā ſenſiſſe ſcio: nec fides hꝫ: et poſtea abſurdum eſt hoc aſſerere ideſt non eſt vſitatum nec certum ad Boecium dicitur ꝙ loquitur de conuerſione naturali ⁊ īmediata: que requirit ſubiectum cōmune et principia agendi ⁊ patiendi mutuo in conuerſis, dicit enī ibidem ꝙ non poteſt es in lapidem per mutari qd̄ intelligi nō poteſt niſi de conuerſione naturali et īmediata quomō autem ratio ſua teneat contra enticem: ꝯtra quē ibi loquitur alibi videndum eſt. ¶ Ad tertiū ⁊ quartum dicit̄ ꝙ fundatur ſuper falſa imaginatione que, ē ꝙ terminus ad quem conuerſionis induat condiciones termini a quo: quod falſum eſt: q2 ſi terminus ad quem conuerſionis recipit eſſe ſecūdum conuerſionē recipit eſſe ſecundum conditionem ꝓprie nature: vt patet ēt in conuerſione nāli iō ſi accidens conuertit̄ in ſubſtantiam, ſubſtantia ſeruat conditionem ſuam et econuerſo ſi ſubſtantia in accidens, accidēs tenet ſuas conditiones: et ſi abſolutū in reſpectiuū reſpectus habebit fundamentum et terminos ſuos quos nō habuit abſolutum conuerſum: ſic ſi quantitas panis conuerteretur in quantitatem corporis chriſti (poſito ꝙ quantitas ſit accidens abſolutum) corpus chriſti propter hoc non extenderetur quantitate panis: q2 ꝯuerſa deſinit eſſe: ſꝫ q̄ntitate ſua ꝓpria q̄ ſuccedit quātitati panis cōuerſe et per hoc pꝫ ſecundū. Quo ad tertium. ſ. qua ſpecie conuerſionis panis conuertatur in corpus chriſti: nam in allegatis auctoritatibus quandoq; dicitur mutari quandoq; conuerti; ⁊ quandoq; tranſſubſtantiari: quomodo ergo ſe habeat conuerſio ad tranſmutationem; quomō ad tranſſubſtantiationem inquirendum. Dicendum itaq; eſt ꝙ mutatio multipliciter accipitur tam a philoſopho quam a ſanctis: poſſunt autem acceptiones iſte reduci ad tres. Unde poteſt accipi mutatio large ſiue cōmuniſſime: ⁊ ſic mutari eſt rem incipere vel deſinere eſſe aut ſe habere aliqualiter poſteri⁹ qualiter ſe nō habuit prius inſtantanee vel ſucceſſiue: et ſic eſt genus ad motum et conuerſionem: q2 motus dicit ſucceſſionem et conuerſio deſitionem conuerſi: que non importat mutatio in ſpecie: ſimiliter ad creationē et annihillationem et alterationem: q2 in genere īportat quicquid illi termini important in ſpecie. ¶ Secundo modo accipitur ſtricte ꝑ receptione alicuius forme ſubſtantialis: vel accidentalis de nouo vel dimiſſione talis forme prehabite inſtantanea: vel ſucceſſiua; et illo mō materia pria ſi fuiſſet creata ſub forma ideſt ſimul creata cū forma in iſtanti ſue creationis fuiſſet mutata: q2 in illo inſtanti recipiſſet formam quā añ hoc inſtans non habuiſſet. ¶ Tertio mō accipitur ſtrictiſſime et ſic mutari eſt ſubiectum preſuppoſitū recipere formam vel locū pri⁹ non habitā vel habitum: vel talē perdere inſtantanee vel ſucceſſiue et ſic accipitur. 8. phiſi. vbi innititur: ꝙ mutari ē rem aliter ſe habere prius et poſterius. Ex illo patet ꝙ cōuerſio non eſt mutatio ſecundo vel tertio modis ſaltem non oportet; ſed tantū primo modo q2 quod his duobus vltimis modis mutatur nō deſinit; quod autem conuertitur deſinit eſſe.

¶ Sed quomodo ſe habeant cōuerſio ad trāſſubſtantiationem aduertendum: ꝙ eſt cōuerſio quedā naturalis quedā ſupnaturalis nālis eſt q̄ ſit a principiis nature preſuppoſito ſubiecto, vtriq; termino: vt eſt conuerſio aeris in ignē. Supernaturalis eſt que ſit actione diuina ſpeciali preter ordinem nature: et iſta ſi ſit in terminos ſubſtantiales dicitur tranſſubſtantiatio. Si inter terminos accidentales poſſet dici tranſaccidētatio. Si inter terminū a quo qui eſt ſubſtantia: et ad quem qui eſt accidens poſſet circulocutiue dici tranſſubſtantie accidentatio: Sic econuerſo poſſet dici trāſaccidentis ſubſtātiatio. Poſſet autem tranſſubſtantiatio ad ꝓpoſitum ſic deſcribi, eſt conuerſio ſubſtantie totius in ſubſtantiam non habentem cōem materiā cū priore, conuerſio ponitur pro genere, quia vbicūq; eſt tranſſubſtantiatio ibi eſt conuerſio et non econuerſo. Primum patet quia in omni tranſſubſtātiatione terminus a quo deſinit eſſe, ſi enim maneret non eſſet tranſſubſtantiatio: quia nihil tranſiret in aliud dicitur ſubſtantie ad excludendum tranſaccidētationē dicit̄ totius quod debet accipi mixtum. i. cathegoreumatice ⁊ ſyncathegoreu. ſimul: vt exponitur ipm et nihil ipſius quin ipſū. Per hoc excludit̄ generatio naturalis in qua licet totū cathego. i. integrum tranſeat in totum: vt dicit phs in de generatione. Generatio eſt tranſſitio huius totius in hoc totum. Siquidem in generatione ignis ex aere totus aer corrūpit̄, et tot⁹ ignis producit̄ cathegoreuma. non tamē totus aer capiendo corpus mixtim: q2 non quicq̄d eſt aeris corrūpitur: quia materia que eſt primo pars aeris: et poſtea pars ignis non corrumpitur: ſed manet ſub vtroque termino. dicitur in ſubſtantiam propter conuerſionē ſubſtantie in accidens: que non tranſubſtantiatio. ſꝫ magis tranſubſtantie accidētatio, dicitur vltimo nō

habentem comunem materiam cū alia propter con-
uerſionem forme ſubſtantialis per generationem de
nouo productam:q2 lȝ ibi ſit conuerſio totius forme
corrupte ī formam productam quia nihil forme cor
rupte manet tamen non eſt tranſubſtantiatio: quia
forma corrupta:et forma genita habent eandē ma-
teriam cōmunem. Ex his patet: ꝙ tranſſubſtantia-
tio eſt ſpecies conuerſionis ſupernaturalis ⁊ per cō
ſequens ſpecies conuerſionis in genere: patet ꝙ nul-
la potentia naturalis poteſt in tranſubſtantiationem
quia nulla habet in ſua poteſtate totam ſubſtantiam
compoſitam quantum ad materiam et formā cū ma-
teria nālis ſit in generabilis ⁊ incorruptibilis. neqȝ
ſubſtantiā ſimplicem vt formā niſi mediante ſubiec-
to cōmuni vtroqȝ termino tranſmutationis: ſed vbi
manet mā cōis ibi non eſt tranſſubſtantiatio vt patu
it:ergo nulla virtus naturalis habȝ in ſua facultate
tranſſubſtantiationeȝ:ſola itaqȝ potentia diuina que
eſt infinita habens in ſua poteſtate mām et formam,
et oē creatū ⁊ creabile poteſt ſubſtātias tranſſubſtan
tiare: Et per hoc ad ꝓpoſitū dr̄ ꝙ conuerſio qua ſubſ-
tantia panis conuertit̄ in ſubſtantiā corporis chriſti
eſt tranſſubſtātiatio: panis qȝ tranſſubſtantiatur ī ve
rum corpus chriſti probatur quia ibi fit conuerſio to
tius ſubſtantie panis quantum ad materiam et for-
mam. Nam ibi deſinit eſſe ſimplr̄ tam mā panis q̄ ei⁹
forma: forte per ſubſtractionem diuine conſeruatio
nis ſaluatis accidentibus in ſuo eſſe ſine ſubiecto: et
ſuccedit per veram preſentiam in locum ſubſtantie
panis ſub eiſdem accidentibus verum corpus chriſ
ti ad panis deſitioneȝ: ergo eſt ibi vera tranſſubſtan
tiatio: tenet conſequentia ex q̄d nois trāſſubſtantia
tionis ❡ Poſſibilitas añtis q̄tū ad oēs ꝑtes ſatis pȝ
attendendo ꝙ oīa creata ſunt eq̄ in potētia obedien
tiali dei. factum eſt auctoritate eccl'ie et ſctōꝝ: quia
ratione ꝓbari non pōt: et licet ita eſt ꝙ ſub accñtib⁹
que ante conuerſionem erāt in ſubſtantia panis pre
ſens eſt per conuerſionem corpus chriſti: nec tamen
afficitur ab eis, tamē vt ſupra dictum eſt ſic eſſe pre-
ſens accidentibus non eſt de ratione tranſſubſtantia
tionis: tamen q2 deus poſſet facere corpus ſuum pre
ſens accidentibus panis ſimul ⁊ ſubſtantie panis ita
qȝ panis non deſineret ſed maneret cū corpore chriſ
ti: cum hoc nullā includit contradictionem vt ſtatim
patebit: et poſtea conuerte panem in corpus chriſti
iam preſens: deſtruendo panis ſubſtantiam et cōſer
uando corpus ſuum ad deſitionem panis. et tunc non
eſt ſucceſſio ſubſtantie ad ſubſtantiam ſub accidenti
bus illis: q2 prius fuit corpus chriſti ſub accidenti-
bus illis eodem modo quo poſtea deſinente pane: et
ſic nō ſuccederet. ❡ Poſſet hic dici ꝙ ad huc eſſȝ ſuc
ceſſio corporis chriſti nō quantum ad eſſe hic de no
uo: ſed quātū ad ꝯſeruari ſub ſpeciebus panis. Sic
eñ poteſt eſſe conuerſio in preexiſtens: vt ſtatim in-
fra. tamen quia ſicut ſubſtantia panis ita et acciden
tia eius poſſunt conuerti in corpus chriſti, et ſic deſi
nerent eſſe, et per conſequēs corp⁹ chriſti non eēt p̄
ſens accidentibus tū quia (vt ſentit Sco.) ſubſtātia
panis poſſet trāſſubſtantiari in corp⁹ chriſti vt exiſ-
tens in celo abſqȝ hoc ꝙ acquireret nouam preſenti
am ad ſpecies vel locum panis: q2 deus poteſt velle
corpus ſuum cōſeruare ſine eſſe in celo in ordine ad
deſitionem panis in altari alias non conſeruaturus:
in quo caſu panis deſinens tranſſubſtātiaretur ī cor
pus chriſti vt patet ex quid nominis tranſſubſtantia
tionis: et tamē non eſſet in loco vel ſub ſpeciebus pa-
nis conuerſi licet de facto per tranſſubſtantiationeȝ
panis in corpus chriſti, corp⁹ chriſti realiter fit pre
ſens accidentibus panis et loco qui panē pri⁹ quam
deſinerat continebat hec omnia recitata ſunt ſm̄ opi
nionem Doctoris ſubtilis in quodli. q. 10. et. 4. diſ.
11. ❡ Secūdum vero opinionem Guilelmi Ocham
ſucceſſio vltra premiſſa dicit preſentiam eius quod
ſuccedit accidentibus vel loco eius cui ſuccedit: ⁊ ſe
cundum hoc deſcribit tranſubſtantionem ſic. eſt ſuc
ceſſio ſubſtantie ad ſubſtantiā deſinentē eē ſimplr̄ in
ſe. ſub accidentibus aliquibus ꝓprijs ſubſtantie deſi
nentis addendū eſt vel ad miu⁹ in eodē loco ēt addi
opȝ nō hñtis mām cōem cū ſubſtantia deſinente. Ex
quo patet ꝙ ad tranſſubſtantiatiōeȝ requirit̄ aliqua
nouitas in t̄ſo tranſubſtantiationis: q2 noua preſen-
tia eius ſpeciebus vel loco ſubſtantie deſinentis: niſi
forte per miraculū pri⁹ añ conuerſionē fuiſſet p̄ſens
ſubſtantie deſinenti: vt in caſu ſtatim ſupra dicto: ſuf
ficit enim ꝙ ſi nō eſſet preſens ante conuerſionem fie
ret de nouo p̄ſens per conuerſionem. ❡ Secunda pa
tet ſm̄ illū doctorē, ꝙ ſubſtantia panis non pōt tranſ
ſubſtantiari in corp⁹ chriſti vt in celo: q2 d̄ficeret ei⁹
preſentia: ſi aūt ſubſtantia panis cum accidentibus
conuerteretur in corpus chriſti ſufficeret ꝙ corpus
chriſti ꝑ cōuerſionē de nouo inciperet eē ī loco quo
fuerat panis ſubſtantia cū ſuis accidentibus: ſic ſi ſo
la accidentia conuertentur in corp⁹. ❡ Si diceres
poſito ꝙ panis deſineret in ordine ad corp⁹ chriſti: vt
in celo abſqȝ ei⁹ preſentia ad ſpecies pāis: panis mu
taretur et non annichilaretur: q2 deſitio ei⁹ non ē ab
ſolute in nihilū: ſȝ ad aliquid vere exiſtens ſed corp⁹
chriſti in celo neque eſt corruptio: quia non in mate
ria ergo tranſſubſtantiatio. ❡ Reſpondetur ꝙ talis
mutatio panis eſt mutatio panis large capiendo mu
tationem: ſed nulla illarum: ſed eſt quedam mutatio
ſuper naturalis cui non eſt nomem impoſitum: quia
nunq̄ facta ē nec fiet licet fieri poſſet harum opinio-
num diuerſitas magis conſiſtit in quid nominis trāſ
ſubſtantiationis quam in re ipſa.

❡ Queritur quarto circa tex. cō. 2. Q̃ō.4.

vtrū ſi generatio eſt impoſſibilis alterō eſt impoſ'is ⁊
vr̄ ꝙ non. q2 multoties contingit alterō vt in viuente
et tñ non fit generō: q2 qd̄ eſt nō generatur. In oppo
ſitum eſt phs in iſto primo. Pro declaratione iſtius
queſtionis noto ꝙ queſtio dȝ intelligi de alteratione
corruptiua et non de alteratiōe perfectiua. Noto ſe
cūdo ꝙ ſi omnino finis eſſet impoſ'is media ad finem
eſſent impoſſibilia quare cū alteratio ſit medium ad
generationem ꝯñs eſt ꝙ ſi gñatio īpoſ'itat̄ ſil'r alterō
impoſſibilitabit̄. Nam oē agens non alterat niſi vt aſ
ſimilet ſibi paſſum: ergo ſequitur ꝙ alterō ordinat̄
in gñationem et iſte modus argumētandi phi tenet
per locum a cauſa finali: et ſi quis diceret ſi aliqua q̄
litas eſſet ſeparata a ſuo ſubiecto ad imaginationeȝ
vtrū ne poſſit pati et videtur ꝙ nō per p̄dicta oppoſi
tum tamen videtur de facto contingere cum frigi-
ditas que eſt in ſacramēto altaris deſtruat̄ vt expe
rientia docet que tamen eſt ſimpliciter ſeparata reſ
pondeo ꝙ non teſte philoſopho capitulo d̄ actione di
cente ſi autem aliquid fuerit ſeparatū calidum hoc
nihil patietur: loquendo naturaliter: ſeu non patie-
tur naturali paſſione: Ad rationeȝ factā in contra-
rium dicitur ꝙ ſi caliditas: aut frigiditas que in ſa-
cramento altaris patitur non patitur naturali mō:
ſed miraculoſe.

Q̃ō.5. ❡ Queritur quinto vtrum genera-

tio vnius ſit corruptio alterius et arguit̄ ꝙ non: quia
cum corrumpitur homo non videtur aliquid gene-
rari, quia non eſt potior ratio, ꝙ generetur vna for-
ma quam alia: quod probatur: quia d̄terminatio ad
hanc formam vel ad illam prouenit ex d̄terminatis
diſpoſitiuis qualitatibus: ſed ſic eſt ꝙ forma cadaue
ris non magis generatur per frigiditatem quam ꝑ
calorem imo quandoqȝ ſine aliquibus qualitatibus,
vt patet de occiſſione hominis per gladium. In op-
poſitum eſt philoſophus tex. cō. 17. Pro ſolutiōe q̄ſ-
tionis noto ꝙ cum Ariſt. dicit generatio vnius ē cor
ruptio alterius intelligit generatio vnius compoſiti
naturalis eſt corruptio alterius compoſiti naturalis
dixerim hoc: quia in generatione forme cadaueris
non corrumpitur anima intellectiua: ſed homo ipſe
eſt qui corrumpitur et cadauer eſt quod generatur
❡ Noto ſecundo ꝙ cauſa huius eſt: quia non poſſunt
eſſe due forme in eadem materia: et ideo aduenien-
te vna recedit alia.

❡ Circa quam materiam bene eſt

aduertendum ꝙ ſecundum opinionē ponentem ꝙ in
homine non ſit alia forma quam anima intellectiua
creata: et adeo infuſa quam credo fore veriorem et
magis fidei conſonam. Dicendū eſt ꝙ generatio ho-
minis non eſt proprie generatio eo ꝙ eſt potius con-
gregatio anime create adeo cum materia quam ge
neratio, ſed quo ad diſpoſitionem ſubiecti preuiam
habet naturam generationis quo autem ad hominis
veram productionem habet magis naturam factio
nis miraculoſe et ſuper naturalis propter cauſam di
ctam: et conſequenter ſicut generatio eſt in propria
et miraculoſa. ita nutritio eſt miraculoſa partialiter
Nam quia nutrimento corrupto in materiā eius nō
generatur aliqua forma de nouo ſed aīa intellectiua
incipit illam māȝ informare quā ante non informa-
bat, et ſic non eſt naturale ꝙ forma ſubſtantialis va-
dat de ſubiecto in ſubiectū et vltimo corruptio homi
nis non ē ꝟa corruptio: eo ꝙ nulla pars eēntialis cor
rumpitur imo ambe manēt ſȝ forma a materia ſepa-
tur iō deſinit eſſe cōpoſitum pōt tñ dici corruptio cō
poſiti multū largo mō ſicut generatio ꝑtialis cōpoſi
ti eo ꝙ cōpoſitū in prima mutatione ceſſat eſſe qd̄ an
te fuit et in alijs mutationibus cōpoſitū tale aut par
tiale incipit eſſe qd̄ añ non fuit. ❡ Ad rōnem ante op
poſitū rñdeo ꝙ illic gñatur forma cadaueris et ad il
lā diſpoſitio preuia eſt quedam putrefactio per q̄ ne
ceſſe eſt omne mixtū corrumpi. vel q̄dam extranea
tio caliditatis viuentis qua facta non manet aīa ⁊ ꝓ
ducit̄ forma cadaueris.

Q̃ō.6. ❡ Queritur ſexto circa tex. cō. deci-

mi octaui, vtrum in corruptione ſimpl'r ſit reſolutio
vſqȝ ad materiam primā: et arguitur ꝙ non q2 in cor
ruptione hominis manet forma corporeitatis q̄ pre
fuerat cū fora carnis et forma oſſis. In oppm̄ eſt phs
tex. cō. 13. in hoc prīo de generatione dādo diffinitio
nem generationis. Generatio eſt tranſmutatio hui⁹
totius in hoc totū nullo ſenſibili remanente ergo nō
manet aliqua forma preterita. ❡ Pro ſolutione queſ
tionis notandū eſt ꝙ in hac re ſunt multe opiniones
de queſito qd̄ fundatur ſuꝑ vno alio queſito vtrū poſ-
ſint eſſe pl'es forme ſub'ales in eadē mā. Prīa opinio
eſt Auicenne. d. naturaliū elementa manere formal'r
Opinio.1 in mixto ita ꝙ vnūquodqȝ mixtū eſt agregatū ex q̄t-
tuor elementis ꝑtialibus exiſtentibus in eo et ex for
ma mixti. modus tamen aſſignandi hec elementa in
mixto non eſt vt cōmuniter dicitur ꝙ per totam ma-
teriam mixti eſt forma ignis forma aque: forma ter-
re. et forma aeris et inſuper ꝑ totā materiam eādē
eſt forma mixti. Nam ſi hoc verum eſſet infero mani-
feſte aliquid ſimul et ſemel frigefieri: et calefieri at-
que deniqȝ alterari motib⁹ contrarijs quod ſic ꝓbat̄
ſupponamus primo quattuor elementa dum venient
ad mixtionem diuidi vſqȝ ad minima naturalia ſup-
ponamus. 2. ꝙ in illa mixtione quodlȝ agit in quodlȝ
et ī mā aeris dȝ ꝓduci forma ignis et forma aque: igi
tur ſimul neceſſe eſt illam materiam frigefieri et ca-
lefieri, ergo intentum. Imaginanda eſt ergo opinio
Auicenne iſto modo ꝙ quattuor elementa venerunt
ad mixtionem in q̄ttuor minimis naturalibus ignis,
aeris, aque, terre, dico ꝙ quattuor materie illorū ele
mentorum continuantur: et fiūt vna materia et in il-
la mā manēt q̄ttuor forme, ita ꝙ ī prīa ꝑte materie ſo
la forma ignis in ſecūda forma aque poſtea ſuper to
tam illam materiā eſt forma mixti aqua mixtum de
nominatur eſſe mixtum et ſi contra hoc arguatur: ſe
querēt ex hac imaginatione ꝙ mixtum fieret ex vno
ſolo elemento diſtinguendū eſt vel ex vno elemento
per ſe ſeparato, ego nego ex vno vero alijs continua
to, concedo: et ſi rurſum arguat̄ q̄lȝ ꝑs mixti eſt mix
ta ergo habet quattuor elementa. Reſpondeo cum
Thoma de garbo, ꝙ illa auctoritas phi intelligitur
q̄lȝ ꝑs mixti ē mixta. i. hȝ formā mixti. ❡ Secūda opi Opi.2.
nio eſt Scoti ponētis formam corporeitatis. Ad de-
clarationeȝ iſti⁹ opinionis pono propoſitiones. Prīa Propō.1.
eſt forma corporeitatis ab Scoto. 4. ſenten. diſt. 11.
q. 3. dr̄ forma mixtiōis. i. organizatiōis ſolū reperibi-
lis in rebus animatis. quarum organizatione amiſſa
ipſa corrumpitur non igit̄ eſt materie coeterna nec
ponitur ad dimenſionandum materiam ſȝ ponit̄ poti
us vt agregatum ex ipſa forma corporeitatis et ma
teria ſit ſubiectum accidentium et vt per illam deno
minetur corpus eſſe organicum. Secunda propoſi- Propō.2
tio. Henrricus de gandauo eandem formam poſuit
motus ꝙ homo duplici productione producitur ſcili
cet creatione cuius terminus eſt anima rōnalis ⁊ ge
neratiōe cui⁹ termin⁹ ē forma corporeitatis. Tertia Propō.3.
ꝓpoſitio in cadauere quidam ſcotiſte opinantur nō
produci formam aliquam ſed ſolum remanere illam
que ē corporeitatis moti triplici ratione prīa ꝙ ſi for
ma cadaueris generaretur de nouo ſequeretur ean
dem formam in ſpecie eē terminū diuerſiſſimaꝝ trāſ
mutationum quod patet quia eadem forma cadaue
ris generabitur in homine ſpecie ſi ſit interemptus
gladio: aut ſtrangulatione aut fame. ❡ Secunda rō
Quia ſequeretur quod verbum diuinum cū aſſump
ſiſſet humanitatem non aſſumpſiſſet omnia que aſſu-
mere deberet: q2 poſtea in ſepulchro aſſumpſiſſet for
mam cadaueris. Tertia ratio: quia dicit Pſalmiſta
non dedit ſanctum ſuum videre corruptionem igit̄
nō accepit formā cadaueris. 4. ꝓpo. hoc qd̄ dicit. ter
tia eſt ſl'm et ꝑter mentē Scoti; q2 tunc poneret ſco-
t⁹ duas formas vltimatas ī eadē mā: iō ad pmā rōnē
illi⁹ dico ꝙ per diuerſas interfectiones diuerſo mō
diſponitur materia et ita alia et alia fit forma cada-
ueris. Ad ſecundum dico ꝙ verbum diuinum non aſ
ſumpſit formā cadaueris, ſed illi ſtat intime preſen-
tialiter. ad. 3. dico ꝙ nō dedit ſctm̄ ſuū videre corrup
tionem putredinem vel fetorem ſecus vero formā ca
daueris, ⁊ ita dicēdū ē ad iſtas rōnes iſtoꝝ ſcotiſtaꝝ.

¶ Tertia eſt opinio Ocham ponen
tis duas animas in homine, ſenſitiuam, et intellecti-
uam. Buridanus .2. de anima queſt. 5. argumentatur,
ꝙ ſi in homine eſt anima ſenſitiua cum intellectiua ſe
queretur hominem eſſe aggregatum ex anima intel
lectiua et bruto: ſequellam ſic deducit: quia aggre-
gatũ ex anima ſenſitiua et materia in homine eſt ani
mal cũ ſit ſubſtantia animata ſenſibilis et non eſt ani
mal rationale, ergo irrationale: ergo brutum: ſꝫ ex
illo aggregato ⁊ anima rationali conſtat homo: igitur
ſequella ꝓbata. Ad quod reſpõdeo ꝙ aïa ſenſitiua ſm
Ocham eſt actus non vltimatus ordinabilis ad ani
mã rationalem non potens per ſe informare materi
am differens ſpecie ab anima ſenſitiua brutorũ: quia
hec anima ſenſitiua bruti eſt actus vltimatus: quare
ꝓpter hoc aggregatum ex anima ſenſitiua in homi-
ne et materia prima non eſt animal, quia licet ſit ſub
ſtãtia aïata ſenſibilis nõ põt ꝑ ſe exiſtere quod requi
ſitum eſt ad eſſe animal. Ocham motus eſt ratio-
ne de oppoſitis iudicijs ⁊ appetitiõib⁹ ſꝫ hec cõ ↄtra
Scotum pauci eſſet momenti tenentem ꝙ ſenſus eſt
aggregatum ex anima et organo. Nam illa iudicia
et appetitiones contrarie non ſunt in eodẽ ſubiecto
appetitionum ſenſitiuarum ſubiectuꝫ eſt aggregatũ.
ex anima et organo: ſed appetionum voluntatis ſub
iectuꝫ eſt ſola anima: ſed in Gregoriũ tenentẽ ꝙ ani
ma eſt ſenſus fortis: eſt ratio cui reſpondemus quan
tum ad illud de iudicijs: quod aut loqueris in tem-
pore quo aliquis nondum eſt aſtrologus iudicando
ſolem eſſe bipedalem: et eo tempore ſolum habet iu-
dicium ꝙ eſt bipedalis: aut loqueris in tp̃e in quo iã
eſt aſtrologus vel informatus ab aſtrologo. ſolum ha
bet indicium ꝙ ſol eſt maior terra: ſed de appetitio-
nibus contrarijs quas percipit continens in ſe. ſcili-
cet abſtinendi a malo ⁊ ſimul ſentit incitationem ad
malum vt patet de paulo dicente ſentio aliam legem
in membris meis repugnantem legi mentis mee nil
mihi video niſi ꝙ ille appetitiões non ſunt cõtrarie
quia vna illarum nata eſt fieri a potentia ſe ſola: reli
qua verò que eſt appetitus ſenſitiuus a potentia cum
organo et quia inquit phi. quod contraria nata ſunt
fieri circa idem ideo non ſunt contrarie nunquam
enim videtur in contrarijs intentionalibus quod fi-
at a diuerſis potentijs immo ab eadem propter quod
actus voluntatis inter ſe ſunt contrarij ⁊ actus intel
lectus inter ſe: non tamen contrariatur actus intel-
lectus actibus volũtatis propter quod crediderim
ꝙ appetitio appetitus ſenſitiui et appetitio appetit⁹
intellectiui non ſunt contrarij: qr iſta fit ſine organo
alia cum adiutorio organi et iſto modo patet quali-
ter reſpondendum ſit ad argumenta prefata ſi opi-
nionem Gregorij velimus ſubſtinere. ¶ Vltima eſt
opinio Auicebron ponẽtis in homine tot aïas quod
ſunt predicata quidditatiua quã eẽ falſam ſatis pa-
tet: quia in eodem aïali darẽtur due aïe ſenſitiue vna
que correſponderet iſti predicato equus, altera que
reſponderet iſti predicato animal.

¶ Poſſet aliquis arguere ĩ homine
eſſe diuerſas formas ſubſtantiales ĩ diuerſis mẽbris
quia ſunt diuerſe qualitatiue diſpõnes immo cõtra-
rie: quia cerebrum eſt frigidum et humidum: et
epar eſt calidum et humidum dicendum, ꝙ quãdo
ſunt diuerſe complexiões idest taliter diſparate qd
pro vno tertio non cõueniant producũt diuerſas for
mas qualiter non contingit in homine, vbi oẽs ille
varie complexiones pro vno tertio quod eſt anima
rationalis ſunt conuenientes iuxta illud Ariſt. 7. po
liti id quod eſt viuere pluribus indiget organis: vel
dic aliter ꝙ ille complexiones quamuis ſunt diuerſe
ſunt intra eandem latitudinem homini conuenientẽ
eſt enim latitudo complexionis humane valde mag
na.

¶ Iterum poſſet aliquis dubitare
tenendo ꝙ ſit in homine vnica anima duntaxat quo
modo ſaluabitur illud philoſophi in libro de genera
tione animalium dicẽtis embrio primo viuit vita plã
te poſtea viuit vita animalis poſtea viuit vita homi-
nis ergo ille anime ſimul ſunt in eodem. Dicendum
ad hoc ꝙ non ſunt ſimul ſed ſucceſſiue: ſed in aduẽtu
perfectioris imperfectior abijcitur: vel dic aliter ꝙ
embrio primo viuit vita plante idest primo manifeſ-
tat operationes vegetatiuas et poſtea ſenſitiuas, et
poſtea intellectiuas. Non autem cõcedit hec opinio
que eſt Marſilij ſucceſſionem illarum animarum.

Hursum circa iſtam queſtionem
ſub oritur alia dubitatio, vtrum accidentia
inſint toti cõpoſito an materie pñe: ⁊ argui
tur auctoritate Commentatoris in de ſubſtantia or
bis ꝙ inſint toti compoſito: qr hanc aſſignant differẽ
tiam inter formam ſubſtantialem et accidentalem:
ꝙ forma accidentalis aduenit toti compoſito: ſed
forma ſubſtantialis aduenit materie prime. Secun
do ſequeretur aliquod accidens tranſire de ſubiec-
to in ſubiectum naturaliter: quod eſt falſum ſequel-
la probatur: quia caliditas que erat in materia pria
hominis poſtea eſt in cadauere, ergo tranſit calidi-
tas de ſubiecto in ſubiectum naturaliter. In oppoſi
tum eſt veritas nominalium dicentium accidentia
habere pro ſubiecto inheſionis primam materiam:
ſed denominationis totum compoſitum.

¶ Pro ſolutione preſentis queſtio
nis eſt notandum ꝙ de principali queſito due famo-
ſe verſantur opiniones. Prima eſt realium dicentiũ
accidentia ĩeſſe toti compoſito ⁊ non materie prime
quorum principale motiuum eſt: ꝙ forma ſubſtantia
lis aduenit enti in pura potentia: et forma acciden-
talis aduenit enti in actu: ſed certe ad hoc motiuum
facile ẽ reſpondere id intelligi debere ꝙ forma ſubſ
tantialis aduenit ẽti in pura potentia idest materie
dum eſt orbata omni forma ſed accidentalis adue-
nit enti in actu idest dum adueniat non eſt opus iue-
nire materiam orbatam omnia alia forma. Alia eſt,
et vera opinio nomĩalium dicentium: ꝙ accidentia
ĩſunt materie prime: et denominant totum compoſi
tum qui libenter concedunt accidens trãſire de ſub
iecto in ſubiectum naturaliter quando eſt denomi-
nationis ſecus autem ſi fuiſſet in heſionis.

¶ Sed in opinionem realium libet
aliquibus inſtantijs in ſurgere. Prima inſtantia ſeq
tur aliquod agens naturale diſponere aliquod paſ-
ſum ad productionem alicuius forme: et diſpoſitio-
nes corrumpere cum deberet forma aduenire: cõſe
quens eſt falſum: falſitas conſequentis nota eſt: quia
introduceretur oppoſito dato forma in materia in
diſpoſita: ſequella probatur quia ſi producantur diſ
poſitiões ad ignis formam in materia aque cum de
neceſſitate aqua debeat corrumpi que eſt ſubiectũ
corrumpentur ille diſpoſitiones ĩ aduentu forme ig-
nis et ita habeo intentum. Pro ſolutione huius ar-

gumenti noto: ꝙ licet poſitio realium ſit difficilis ad
ſubſtinendum dabo tamen vnum modum quo poſſit
vnuſquiſqꝫ eam facile tutari, dico primo agens natu
rale ſepenumero producere aliqua que neceſſario
debet corrumpere quod euenit: quia produxit illa
velut media pro finis conſecutione, ſicut in produ-
ctione anime rationalis. Nam premiſit animam ve
getatiuam et ſenſitiuam corrumpendas, ita agens
naturale premittit ĩ compoſito corrumpendo diſpo
ſitiones corrumpendas poſt quas alias generet itẽ
quando agens naturale omnia media in finem pro-
duxit, in inſtanti produxit finem, vt patet in opinio-
ne Burlei: quia quamlibet qualitatem dicit produ
ci in inſtanti ſi ad illam omnia media precesſerunt,
et ita diſpoſitio que de nouo producitur: in nouo
compoſito in inſtanti. ſuccedit propter hoc, nec va-
let dicere ꝙ caliditas nõ deberet corrumpere aquã
cum nihil corrumpat ſuam cauſam conſeruantem,
ſed aqua eſt cauſa ↄſeruans caliditatẽ dicas ꝙ aque
ineſt duplex appetit⁹ vnꝰ in gñe nature ali⁹ in gene
re ↄſeruãtis in genere nature caliditas appetit cor
rumpere aquã ſicut aqua in genere nature appetit:
corrũpere calorem ſed in genere conſeruãti calidi-
tas appetit conſeruare aquam, ſicut aqua in gene-
re ſubi appetit conſeruare calorem et cum arguitur
aqua eſt fortius cõſeruatiuum caloris: quam forma
aque deſtructiuum ergo non poterit forma aque re
ducere aquam, ad priſtinam frigiditatem dicas ꝙ
aqua eſt fortius cõſeruatiuum caloris ĩ genere ſubi:
⁊ ſic nõ reſiſtit corrumpenti. Naꝫ materia prima non
reſiſtit corruptioni forme ſubſtantialis et ideo: quia
aqua conſeruat ſubiectiue calorem et non effectiuẽ,
forma aque poteſt deſtruere calorem quod nõ poſſꝫ
ſi aqua conſeruaret effectiue calorem.

Argũ.2. **¶ Secundo arguo: ſequeret ꝙ ma-**
teria exiſtente diſpoſita. Ad vnam formã ſcilicet ter
re poſſet naturaliter produci forma alia omnino cõ
trarias diſpoſitiones prerequirens quod nullus phi
ſicus diceret: ſequella probatur ſit caſus: ꝙ vnum li-
gnum ad formã terre diſponatur et ſit aliquis ignis
diſtans qui continue moueatur verſus hoc lignum
taliter ꝙ in eodem inſtanti in quo corrumpetur for-
ma ſubſtantialis ligni ipſe ignis primo ſit in diſtan-
tia debita ad agendum in materiam illius ligni ⁊ ſit
ignis potentior quam agẽs illud quod ad formam:
terre diſponitur, hoc poſito conſtat: ꝙ aliqua forma
ſubſtãtialis produceretur in illa materia: quia ibi ẽ
agens naturale ſufficiens ad agendum, et ipſa eſt
ſufficiens ad recipiendum et in diſtantia debita ſed
non producetur forma terre, quoniam in inſtanti
corruptionis forme ſubſtãtialis ligni non eſt aliqua
preuia diſpoſitio ad formam terre in illa materia: ꝙ
uis prefuerit eo ꝙ ad corruptionem forme ligni ſe-
quitur earundem corruptio: et per conſequens ipſa
materia protunc non eſt magis diſpoſita ad formaꝫ
terre quam ad formaꝫ ignis ꝙuis prius erat magis
diſpoſita ad formam terre: cum igitur ignis ſit eque
ſufficienter propinquus ſicut inductiuũ forme terre
et ſit potentior ſecluſa diſpoſitione materie ad aliaꝫ
formam: ſequitur ꝙ producit in eam formam ignis:
iſtud argumẽtũ quod eſt dñi gregorij de arimio in
forma: ſecundo ſententiarum. diſt. 12.

¶ Ad hoc argumentum reſpondeo
ꝙ ille ignis non producit illam primã diſpoſitionem
q̃ debet ſuccedere in nouo compoſito in inſtanti: qr
quia cum non premiſſerit omnia media ad illius cõ
ſequutionem non producetur in inſtanti. terra vero
premiſſit omnia media: et ideo poterit producere
preuiam diſpoſitionem in inſtanti ſicut dicit Burle⁹
ꝙ agens naturale cuꝫ produxit omnes medias qua
litates inter non gradum et gradum producit gra-
dum vt quattuor in inſtanti

¶ Tertio arguitur ꝙ forme acciden Argũ.3.
tales in materia et non in toto cõpoſito ſubiectentur
ſuppoſito: quod iter elementa ſimbolizantia facilior
eſt tranſitus ſicut inquit Ariſt ſecundo de generatio
ne: elementa ſimbolizantia dicuntur que eadem qua
litatem in ſpecie participant ſicut ignis et aer faci-
liorem eſſe trãſitum eſt ꝙ facilius vnum ex alio gene
rari cuius rationem vel cauſam ipſe philoſoph⁹ aſſi-
gnãt: quia facilius inquit eſt vnum quam multa tranſ
mutare, ſicut ſi ex aere fiat ignis ſiccitas debet cor-
rumpi caliditate manente aer enim humidus ⁊ ca-
lidus dicitur: et ignis calidus et ſiccus, vbi vult ex-
preſſe ꝙ ſola qualitas contraria in tranſmutatione
elementorum ſymbolizantium corrumpatur altera
ſimbola conueniente remanente tunc ſic vel illa ſim-
bola qualitas que remanet ſubiectatur in materia
prima: vel in toto compo. ſi primum intentũ ſi .2. nõ
poſſet deſtructo compoſito remanere.

¶ Pro declaratione iſtius argumen
ti notandum eſt quid ſint elementa ſymbolizãtia vbi
nota quodlꝫ elementum determinare ſibi vnam qua
litatem in ſummo reliquam vero citra ſummũ ſupra
tamen medium vt ignis calidus in ſummo gradu ſic
ſummus gradus: octanarius eſt calidus vt .8. ſiccus
vt. 7. aer eſt humidus vt. 8. calidus vt ſeptem, aqua
eſt frigida vt octo humida vt ſeptem, terra eſt ſic-
ca vt. 8. frigida vt. 7. Dico igitur elementa ſymbo-
lizantia eſſe que habent duas qualitates eiuſdẽ ſpe-
ciei ſupra medium taliter ſunt ignis ⁊ aer: quia ãbo
ſunt calidi ſupra medium: dixi notanter ſupra me-
dium: quia tenẽdo qualitates contrarias ſe debere
compati in gradibus remiſſis ad impleta tota lati-
tudine non eſt dubiũ ꝙ in aqua humida vt ſepteꝫ eſt
ſiccitas vt vnum igitur ſi ſufficeret ad elementa ſim-
bolizare habere qualitates eiuſdem ſpeciei quomo
docunqꝫ intenſas ſequeretur ignem: et aquam eſſe
elementa ſimbolizantia quod eſt falſum: dico igitur
cum anges ſecundo de cauſis Marſili⁹ .2. de gene-
ratione ꝙ in elementis ſymbolizantibus facilior eſt
tranſitus idest frequentior non tamẽ velocior prima
pars bene patet, ſecunda probatur quia poſito caſu
ꝙ aquali proportione comparãtur caliditas et ſicci-
tas ignis ad reſiſtentiã frigiditatis ⁊ humiditatis a
que ĩ eadẽ ꝓportione actiuitas ſiccitatis ignis com
pareturad reſiſtentiam humiditatis aeris tunc cuꝫ
a propor. equalibus proueniãt equales velocitates
ſequitur ꝙ eque cito ignis corrumpet aerem: ſicut
ignis aquam ꝙ ſi tu ponas maiorem proportionem
quando ſimbolum debet corrumpere ſimbolum hoc
nihil eſt: quia ſi diſſymbolum haberet maiorem pro-
portionem ad diſſimbolum ibi diſſimbolum citius cor
rumperetur ſi ergo aliquomodo debet ĩtelligi ariſ.
eſt ceteris poſitis paribus in proportionibus quod
ſi ſint cetera paria taꝫ velox eſt tranſitus in ſymbolis
ſicut in diſſymbolis intelligatur facillior. i. frequẽtior.

¶ Quarto arguitur ad idem. Cali-
ditas que reperitur in cadauere ſtatim poſt morteꝫ

inherebat preciſe materie viuentis:igitur antece-
dens probatur de cadauere hominis gladio īterfe-
cti vel illa caliditas prius erat vel non ſi primū non
inherebat compoſito cum: iam ſit deſtructū : ſi ſcđm
eſſet de nouo producta et non dabitur aliquod intro
cedēs illam caliditatem:quia nec interficiens : nec
gladius cum nullum illorum habeant virtutem ī du
cendi caliditatem vt conſtat igitur:ſi dicat ꝙ illo ca
liditas preexiſtebat et manſit : quia inherebat com-
poſito ex materia et forma corporeitatis : ad minus
argumentū procedit contra illos qui preciſe in com
poſito vnam formam ſubſtantialem aſſignant et poſt
quam vbi alꝫ ante mortem fuiſſet frigidum ſi eodem
modo gladio occideretur frigiditas ī cadauere in
veniretur et forte intenſior:ergo nec interficiēs nec
gladius ſunt caliditatis inductiui.

¶ Ad quartū dico ꝙ qualitas pro
ducta in cadauere ſi homo ſit interfectus gladio fri
gido producitur a frigiditate gladij : quia frigidi-
tas : vt dixi poteſt producere calorem ex termino a
quo perfectiori.

¶ Quinto ſic arguo vel ad introdu
ctionem forme ſubſtantialis materia diſponitur per
preuias diſpōnes vel cōpoſitū vel forma:ſi primū hē
tur ꝙ materie ille diſpōnes inherebant , et per ꝯńs
formarum accidentalium materia eſt ſubiectum et
ꝙ nec ſecundum nec tertium eſt manifeſtum:redicu
lum enim eſſet dicere ꝙ compoſitum et forma diſpo-
nerentur ad ſuſceptionem forme ex cuius introdu-
ctione eorum corruptio ſequitur. Ad quintum dico
ꝙ quēadmodum nominales dicunt accidentia ī ma-
teria : tanquam in ſubiecto inheſionis denominare
totum compoſitum ita pari modo non eſt inconueni-
ens diſpōnes in compoſito inherentes diſponere ma
teriam

Qō.7.
Queritur ſeptimo circa textū cō
74.vtrum idem effectus poſſit produci a plu-
rium agentium quolibet dicit Marſilius,ꝙ
ſi agentia ſint que non influunt in effectum ideſt que
ſolum applicant actiua paſſiuis bene poteſt idē effe-
ctus produci a plurium agentiū quolibet.nā ignis
productus ꝑ applicationē factam a petro potuit ꝓ-
duci per applicationem factam a paulo : ſed ſi loq̄-
mur de agentibus que influunt in effectum : ideſt q̄
effectiue attingunt ad productionem effectus ſic di
mus:ꝙ etiam bene poteſt produci idem effectus nu
mero a plurium agentium quolibet nāqꝫ effectus.a.
qui ſit productus a b igne potuit idē eſſe productꝰ
a.c.igne.

¶ Oppoſitum. Tamen huius tenet
Marſi. Primo de generatione queſtione.8.qui te-
net eſſe impoſibile eundem effectum produci a plu-
rium agentium quolibet cuius ratio eſt,quia oppo-
ſito dato ſequeretur eundem effectum bis produci
poſſe,quod eſt falſum:ſequella probatur. Pono ꝙ ſit
a.effectus productus ab.a.agente,et deinde illo ef-
fectu corrupto applicetur eidē materie ſimile agēs
et ſequitur tale agens eundē effectū iterū ꝓducere
ſꝫ certe iſta rōe idē ꝓbaret ſi remanſiſſet idē agēs cū
eodē paſſo effectu iam corrupto:ſed certe argm̄ eſt
bonū et dꝫ ſolui qđ impłe eſt talē effectū ꝓduci eūdē:
qꝛ dꝫ eſſe eadē potentia reſpectiua qualis illic nō ē:
Dicit enim auerrois in.j.de gñā.c.đ actione:ſi agēs
eſt idem ⁊ paſſum eſt idem non opꝫ ꝙ effectus ſit idē
quia opꝫ ꝙ potentia reſpectiua q̄ in materia prima ē
reſpectu cuiuſlibet forme generande ſit eadem q̄ po
tentia reſpectiua perit ⁊ deficit cum forma ſemel ē
ꝓducta. ¶ Corolariū. Sequitur ꝙ idem effectus po
teſt ꝓduci in pluriū inſtantiū quolꝫ.ꝓbatur: qꝛ quic
quid ſit in aliquo inſtanti contingenter ſit in illo:er
go poteſt non fieri in illo:ꝙ ſi ſic adhuc reſtat poſſibi
litas vt fiat:ergo poteſt fieri in alio. Et ita intentum.

Queritur octauo circa textū cō. Qō.8.
45.vtrum omne agens agat per contactum
In hac queſtione ſine argumentis noto ꝙ tri
plex eſt tactus:naturalis:mathematicus: et metha-
phoricus. Tactus naturalis dꝫ habere tres cōditio-
nes. Prīa ꝗſit circ aduerſas magnitudīes q̄ habeāt
ſitum extra ſe inuicem.ꝓpter illud materia ⁊ forma
non tangunt ſe quia non hn̄t diſtinctum ſitū. Secun
da qꝛ vltia ipſoꝝ ſunt ſimul et tertia ꝙ īter ſe ſint ac
tiua et paſſiua,et ꝓpter illā vltimam ꝯditionem par
tes aeris conſimiliter qualificate nō tangunt ſe quia
non ſunt actiue nec paſſiue vt ſic ad inuicem. Tactus
mathematicus non habet niſi duas conditiones pri
mas:et iſto modo medietates continui eiuſdē tan-
gunt ſe:ſed tactus large et methaphorice dictus eſt
agens ſua virtute paſſum attingens:Et ſic tangens
non opꝫ ꝙ tangatur ab eo quod tangit ſm quē modū
dicit phs in lr̄a. Dicimus enim aliquando triſtantē
tangere nos:puta quando nos per eius triſtitiā mo
uet ad paſſionē:ſed non nos,cum tunc enim agit ipe
in nos,ſed non nos in eū. Hoc preſuppoſito ad que
ſtionem reſpondeo ꝙ qn̄ dicit agens agere per con-
tactum dꝫ intelligi ꝑ contactum alicuius corporis ꝓ
ximi per qđ virtus vel qualitas ad lōginquū defer-
tur:vel aliter intelligatur,oē agens agere per con
tactum methaphoricum qui dicitur virtualis.

Queritur nono circa textū com. Qō.9.
48.vtrum idem poſſit agere in ſeipſꝫ,et ſiłr
in ſibi ſimile. Ad quod rn̄deo ſine argumētis
per aliquas ꝓpōnes. Prima ꝓpō. Idem bene poteſt
agere in ſeipſū actione intentionali:patet de intelle
ctu qui agit in ſeipſum notitiam. Secunda ꝓpoſitio
Idem non poteſt agere in ſeipm̄ actione reali patet
quia ſequeretur ꝙ illud eſſet in actu et in potētia pꝫ
quia ſi aliquid agit caliditatem in ſe iam habebat il
lam:et ſi dicatis ſequitur idē inconueniens de actio
ne intentionali. Dicendum ad hoc ꝙ aliquid eſſe in
actu virtuali vel eminentie et in potētia formali nul
lum dicit inconueniens quomodo eſt aīa in actu vir-
tuali vel eminentie reſpectu notitie anteq̄ illam pro
ducat:et tunc eſt in potentia formali. ¶ Unum tamē
nota:ꝙ idem bene poteſt agere in ſe actione corrup
tiua et de per accn̄s,vt declaraui.2.phyſi. ¶ Tertia
propō,ꝙ impołe eſt idem eſſe totale agens et totale
paſſum reſpectu eiuſdem actionis : īmo quantūcūqꝫ
ſit prius dictum idem poſſe agere in ſe:tamen īneceſ
ſe eſt ꝙ aliquid concurrat in agendo:quod non con-
currit in patiendo:vel econuerſo. Et hanc cōcluſionē
tenebat phs.7.phyſi.vbi dicit ꝙ oē qđ mouet moue
tur ab alio:ꝓbat prīo:qꝛ ad oēm actionē prima cau
ſa concurrit in agendo:que non concurrit in patien
do:ergo concluſio vera:ꝯña tenet et añs manifeſtū
eſt:cum prima cauſa in oēm effectū ſcđe concurrat:
vt dicit auctor de cauſis:et tamen īmobilis et īmuta
bilis exiſtit vt habetur.8.phyſi:et.12.metaphi:Sed
credo ꝙ Ariſto.intendebat aliud ſcꝫ ꝙ adhuc in oīm
actione rerū aliud eſt totale agēs et totale patiēs

preter deum:et ideo ꝓbatur concluſio ſic: Nam oē
agens eſt aut voluntarium aut cognoſcitiuum : aut
non voluntarium:ſed naturałr ſine cognitione agēs
ſi ſit agens voluntarium vt deus nihil patitur:ſi intel
ligentia citra deum conſtat : quod non agit in ſe niſi
concurrente in ſe actione prime cauſe:aliter intelli-
gētie inferiores eſſent ita ſimplices ſicut deus:quod
non eſt concedendum:ſi autem fuerit hō:aut eius vo
luntas pꝫ ꝙ agendo in ſe actum volitionis cōcurrit
cognitio cum voluntas non feratur in incognitum:⁊
illa non concurrit in patiendo:ergo pꝫ ꝙ in oī agē
te voluntario:aut eſt totale agens:aut totale paſſum
ſi autem fuerit agens cognoſcitiuum et producit in
ſe cognitionē vt ſenſus vel intellectus:patet ꝙ ſenſibi
le concurrit agendo quod non concurrit patiendo:
ſi autem agens fuerit naturale ſine cognitione tunc
in iſtis inferioribus cōcurrit ſemper materia prima
in patiendo:q̄ non concurrit in agendo. In motibus
autem celeſtibus ſphere motum aut influentias reci
pientibus eaſdē in ſe non ꝓducunt:ergo cum nō ſint
alia agentia : aut paſſa :patet ꝙ inducendo in omni
bus impoſſibile eſt idem eſſe totale agens , et totale
paſſum ad intellectum prius poſitum.

¶ Ad ſecundam partem queſtionis
reſpondeo per aliquas ꝓpoſitiones. Prima propoſi
tio. Siłe bene poteſt agere in ſibi ſimile actione in-
tentionali:patet de vno oculo vidente ſibi ſimilē ocu
lum. Secunda ꝓpō. Siłe bene poteſt agere in ſibi
ſimile actione reflexa:patet de antipariſthaſi: quam
ꝓpoſitionem late declarauimus in queſtione noſtra
de ātipariſthaſi. Tertia ꝓpō. Simile quod eſt dūta-
xat in gradu bene poteſt agere in ſibi ſimile quādo
eſt quo ad multitudinem forme diſſimile patet:quia
ferrum calidū vt quattuor bene poteſt agere in ſtu
Argm̄.2. pam calidam vt quattuor. Hec declarata eſt late in
ſecūdo phyſi. Quarta ꝓpō. Ariſto.in iſto loco inten
dit loqui de actione per ꝓprias qualitates. Naꝫ ego
non dubito ꝙ ſi in aliquo ſubiecto eſſet lumen vt quat
tuor applicato vno luminoſo ꝓduceret lumē vt quat
tuor q̄uis non eſſet luminoſum niſi vt quattuor q̄uis
illa lumina non ſe intendant.

¶ Sed ſi quereres vtrum duo lumi
na ſimilia in eodem medio producta intendunt ſe di
co ꝙ non:rō ē duplex:qꝛ talia lumina non faciūt vnū
lumen:ſed quodlibet eoꝝ manet diſtinctū cōtra ali-
ud:ꝓpter quod et faciunt duas vmbras vt dicunt ꝑ-
ſpectiui,quod non facerent ſi eſſent vnum lumen. Ex
alio patet idem:quia ſi facerent vnum lumen multo
intenſius:cum per illud videatur,vtrumqꝫ lucidorū
quodlibet eorum deberet apparere multo intenſius
lucidum q̄ ſi ſolum eſſet ibi vnum lucidū ꝯńs eſt con-
tra experientiam:quia non apparet plus lucida vna
candela decem alijs accenſis q̄ ſi ſola eſſet accenſa:
et ꝓbaꝫ ꝯña:quia ſpecies lucis:puta lumē eſſet mul-
to intenſior in oculo: quare multo intenſius deberet
repreſentare lucidum. Secunda ratio eſt:quia ſi ta
lia duo lumina facerent vnum ſequitur ꝙ ſi medium
eſſꝫ aliquale vniforme,ſicut in aere et ponerenꝫ ipa
ab inuicem diſtare per decē pedalia ꝙ in medio in
ter ea deberet eſſe lumen ita intenſum vel intenſius
ſicut eſſet ꝓprie vnum iſtoꝝ ſolū illuminatiuū. ꝯńs eſt
cōtra experientiā:qꝛ lr̄as quā ꝓpe vnū iſtoꝝ ſolū illu
minatiuū nullo mō poſſes legere in medio taliū duo
rū diſtincte ab eis. Probaꝫ tn̄ ꝯña,qꝛ ſi faciūt vnum
tunc mediū vel pluſq̄ mediū latitudinis luminis vni
us additur in fine quinti pedalis latitudini alterius
quare ſit totum aggregatum ita intenſum vel inten-
ſius:ſicut eſſet ꝓprie vnum ipſoꝝ ſolum illuminatiuū
in terminis:qꝛ ſi quodlibet prope ſe illuminet vt.20.
et in fine quinti illuminatiuū pedalis vt.15.tunc.15.
gradus luminis iſtius vnius adderētur in fine quin
ti pedalis lumini alterius : et tunc fieret latitudo vt
50.in medio puncto.que eſt multo maior q̄ latitudo
vt.20.quod vnū iſtoꝝ ſolū illuminatuꝫ faceret prope
ſe. Concedo tn̄ ꝙ bene faciunt medium intenſius illu
minatum diuerſis luminibus denominatione vulga
riū ꝓpter quod ſm illū modū oportebit negare hāc
ꝯñaꝫ hoc medium eſt intenſiue illuminatum:ergo hꝫ
vnum lumen intenſius:

Queritur decimo circa tex.cōti. Qō.10.
Utrum indiuiſibile poſſit alterari. Ad quaꝫ
queſtionem ſine argumētis rn̄deo ꝑ aliquas
ꝓpōnes. Prima ꝓpō. Indiuiſibile quod eſt ſubſtan Propō.1.
tia bene poteſt alterari alteratione perfectiua,pꝫ đ
intellectu dum recipit notitiam. Secunda ꝓpō. In- Propō.2.
diuiſibile hn̄s poſitionem in ꝯtinuo vel diuiſibile ſm
vnam vel duas dumtaxat dimenſiones non poteſt al
terari:ꝓbatur qꝛ oppoſito dato ſequeretur oē corpꝰ
calidum vt vnum eſſe infinite actiuitatis ꝓbatur: qꝛ
vnum punctum eſt alicuius actiuitatis et aliud : eſt
tante actiuitatis:et aliud adhuc tante actiuitatis :
ergo totū erit infinite actiuitatis:ſecūdo illud pro
bo , ſequeretur omnē talem qualitatem eſſe infinite
intenſam:quia omnis qualitas extenſa reducta ad
non quantum eſt infinite intenſa:patet.nam ſi peda-
lis caliditas ad ſubduplum trahatur ſubiectum per
replicationem ſit in duplo intenſius : et ſi iterum ad
ſubduplum deueniat ſubiectum per replicationē:
intenditur ſemper ad duplum per infinitas ptes pro
portionales item ſequitur ꝙ talis caliditas ꝑtalis
nullius eſſet actiuitatis,pro quo pono hanc ꝯcluſio-
nem,ꝙ ſi aliqua qualitas poteſt agere ad aliquam
diſtantiam circa ſe medietas eius non ſufficit agere
ad tantam diſtantiam ſeorſum capta : et hoc patet
experientia. Nam experientia docet ,ꝙ extenſio iu-
bat ad actionem:vt eſto ,ꝙ medietas ignis ſit eque
intenſa:ſicut totus ignis:non tamen ad tantam diſtā
tiam calefacit:ſicut totus ignis:ſecundo dato oppoſi
to concluſionis:ergo medietas viſibilis per ſe acce-
pta pōt ita intenſe et remote multiplicare ſuas ſpe-
cies:ſicut totum viſibile et ex cōſequenti ita remote
poſſet videri:cuiꝰ oppoſitū experimur.et tenet con
ſequētia de ſe. Patet etiam tertio autoritatibus ter
tio phiſicorum et in primo celi vbi ſupponit et pro-
batur ,ꝙ in maiori corpore maior eſt virtus. Item
auctoritate linconiēſis in tractatu de radijs dicit,ꝙ
multiplicatio virtutis ſit per triangulū cuius baſis
eſt quantitas:ergo quanto baſis maior tanto trian-
gulus maior:et latera habens longiora:ergo tanto
ſit actio remotius. ¶ Sed contra diceret aliquis tā
tum infrigidat parua quantitas aque maris digitū
impoſitum:ſicut totū mare :ergo concluſio non ē vera
conſequentia tenet et antecedens patet per experi-
entiam ad illud dicitur ꝙ verū ſtat eſſe qđ argumen
tum concludit:quia forte totum mare non agit ī di-
gitum:non debet intelligi concluſio de agente actio
nem ſuam ſm ſe totum producentē:corolarie ſequi
tur ꝙ cuiuſlibet agentis in ſuum paſſum eſt propor-
tio in magnitudine. Patet : quia ſm maiorem ma-
gnitudinem fortius:et remotibus agit.

Queritur circa materiam de augmentatione vtruꝫ augmentatio ſit generatio. Ad quod reſpondeo, ꝙ augmentatio ꝓprie dicta qualis ſtatim exponetur includit tres motus ſcilicet generationem maioris partis ꝙ eſt deperdita et rarefationem per diſtenſionem pori et includit motum localem et ſic non eſt vnus motus tamen augmētatio improprie dicta que eſt rarefactio ſolū eſt motus ad quantitatē.

¶ Iterum dubitatur vtrum cuiuſlꝫ quod augetur quelibet pars augeatur. Ad quod reſpondetur ꝙ ſic corpore ſano exiſtēte debet tamen intelligi ꝙ quelibet pars augetur ꝓprie ꝑ in ſuſceptionem vel improprie ꝑ iuxta poſitionem.

¶ Queritur preterea. Vtrum in augmentatione ſit idem totuꝫ ante et poſt ad quod dr̄, ꝙ eſt idem totum ante et poſt aliquo trium modorū identitatis primo 2. vel. 3. non tn̄ aliter.

¶ Dubitatur preterea vtruꝫ augmētatio viuentis ſit motus continuus. Ad quod reſpondeo vt dixi in tractatu calculationum caplo. 3. ꝙ non eſt continuus: niſi quadam interciſione. ꝙ autem non ſit continuꝰ probatur: quia aliquando calor naturalis habuit proportionem maioris inequalitatis vt membrum extenderet trina dyametro: aliquādo vero non habet hanc proportionem propter mebri terreſtreitatem et ſiccitatem: ergo nō eſt motus continuꝰ a principio vite vſqꝫ ad finem vite.

Queritur vtrum forme elemētorum maneant formaliter in mixto: et videtur ꝙ ſic autoritate philoſophi primo de generatione caplo de mixtione dicentis corrumpitur nec alterum nec ambo ſaluatur enim virtus eoruꝫ ſecundo vnuꝫ quodqꝫ reſoluitur in ea ex quibus componitur ſed mixtum reſoluitur in elementa: ergo componitur ex eis conſequentia eſt nota et maior: probatur minor: quia lignū dum comburitur reſoluitur in igneꝫ fumum. Loco aeris: et cinerem loco terre: et aquam loco aque: in oppoſitum eſt veritas que in queſtione probabitur: in hoc ſunt. 4. opiniones. Prima eſt auicenne dicentis, ꝙ manēt. 4. forme elementoruꝫ ſine earum remiſſione: et forma mixti. ſecunda ē auerrois. 3. celi. cō. 67. ꝙ manent omnes ille forme cum forma mixti: ſed remiſſe: tertia eſt opinio ꝙ manent elementa virtualiter quo ad qualitates elemētares remiſſas quarta eſt opinio: ꝙ manent virtualiter quo ad duas qualitates medias vnam inter actiuas: aliā inter paſſiuas pro quarum: omnium declaratione.

¶ Nota ꝙ augmētatio ꝓprie dicta debet habere aliquas cōdiciones. Prima ꝙ augmētabile ſit idē ante et poſt. Secunda ꝙ cuiuſlibet qȯ augetur quelibet pars augeatur. Tertia quod illa augmentatio fiat per intus ſuſceptionem. Quarta quod fiat reſtauratio alimenti in maiores partes: quam ſunt deperdite: modus autem augmentationis eſt quod calor: naturalis aliquid de ſubſtantia membri reſoluit in poros faciendos quod eſt multū ſubtiliando ſubſtantiam membri: et illam in vaporē conuertendo: poſt vero calor naturalis dilatat poruꝫ ſine reſolutione ſubſtantie et ſic impletur maior quātitas de alimento quam fuerit reſolutum per actionem caloris naturalis. Alia eſt augmentatio improprie dicta et hec fit per alterationem et conuerſionē alimenti in ſubſtantiam aliti per quam maior quantitas reponitur de alimento: quam fuerit a membro deperditum et hoc modo augentur partes non poroſe et. nota quod hec augmentatio ſiue proprie: vel improprie dicta preſupponit nutritionem: quia nutritio eſt conuerſio alimenti in naturam aliti ſine in partes maiores quam ſint deperdite ſiue minores: ſiue equales augmentatio vero eſt conuerſio: alimenti in naturam alimenti in maiores partes: quam ſint deperdite et ad nutritionem requiruntur tres conditiones ſcilicet appoſitio vnio ꝛ aſſimilatio Apponitur enim nutrimentum membro: et vnitur membro et aſſimilatur membro vt fiat nutritio.

¶ Cōis opinio ē i hac materia ꝙ augmentatio ſit ſm partes formales: ideſt poroſas loquendo de augmentatione proprie dicta non vero ſecundum partes materiales: quia in illis non fit per intus ſuſceptionem ſed per appoſitionem: preſuppoſita tamen alteratione Marſiliꝰ in libro de generatione proſequendo materiaꝫ de augmentatione multas de hoc queſito recitat opiniones. Prima eſt opinio Auerrois dicentis, ꝙ augmentatio fit ſecunduꝫ formam, et non ſecundum materiam: ideſt a forma et non materia: quia materia nullius eſt actiuitatis: ſed hec opinio preter mentem philoſophi eſt. Nam philoſophus non querit a quo fiat augmentatio effectiue. ſed circa quod ſubiectum ſit principaliter.

¶ Secundam opinionē recitat que dicit ꝙ augmentatio ſit ſecundū partes formales et non materiales: ideſt ſecundū partes humidas humiditate radicali et non ſecunduꝫ partes humidas humiditate cibali. Sunt eniꝫ in nobis duplices partes, quedam humide humiditate radicali que fuerunt ex ſemine confecte: alie humide humiditate cibali que per cibos cōtinue reſtaurantur: et dicit hec opinio per partes formales intellexiſſe philoſophuꝫ partes ex ſemine confectas. Sed hec opinio non eſt vera: quia in iaꝫ adulto pauce ſunt partes formales ideſt a radice contracte: quare nec fieret augmentatio in adoleſcente qui plures partes manerent non aucte. nec nutritio in conſiſtente.

¶ Tertiam opinionē recitat aliquorum dicentiū ꝙ philoſophus per partes formales intellexit etherogeneas et per partes materiales homogeneas: quia opera anime magis manifeſtantur in partibus etherogeneis quā ī homogeneis obidqꝫ dicūt augmētationē ꝓprie dictā fieri magis in ptibꝰ etherogeneis: ſꝫ hec opinio aduerſatur pho dicenti in hoc. c. de augmentatione anomiomera augmētari ꝙ omiomera augmētant. i. etherogenea augeri: quia augent homogenea idcqꝫ Marſiliꝰ aſſentit declarōni prime. Thomas tn̄ de garbo trac. 3. ſue ſūme. q. ſpeciali quā facit de hoc ſubtilr̄ admodū dicit ꝑ partes formales ītelligi a pho eas q̄ ſi ꝑ ſe eēnt poſſent operari ꝑ materiales vo eas q̄ ſi ꝑ ſe eēnt nō poſſent operari ꝛ dicit ꝙ quēadmodū aq̄ qn̄ euaporat q̄dā reſoluunt ptes, et q̄dā manent q̄lꝫ qualitatiue exiccent tn̄ non euaporant al's tota aq̄ ſubito euaneſceret, ita in corpore humano ꝯtinue partes formales: q: magne ſūt cū aliq̄d auget oēs augent, et cum reſoluitur aliq̄d oēs reſoluunt in ptibꝰ ſuis et partes materiales ſilr̄ augent proprie, tn̄ non neceſſario inqualꝫ augmētatione augent, ꝛ in qualꝫ reſolutiōe reſoluunt niſi fuerit qualitatiue: et iō phs voluit dicer̄ ꝙ augmētatio

rationibus probans, ꝙ forme ſubſtantiales elemētorum maneant formaliter in mixto refracto et remiſſo: quia illa que ſunt ꝓpria accidentia alicuius non poſſunt diminui: quin ſubſtantia diminuatur: ſed ſic eſt ꝙ qualitates elementorum ſunt propria accidentia illorum: ergo non poſſunt illa remitti quin forme ſubſtantiales elementoꝝ remittant. maior videt no ta, quia propriū fluit a principijs intrinſecis ſpeciei et minor patet: quia illud eſt ꝓpriuꝫ quod eſt inſeparabile: ſed ita eſt de illis qualitatibꝰ: quia caliditas eſt inſeparabilis ab igne ipſo manente: ergo eadem ratione alie qualitates a reliquis elementis.

¶ Dicendū ad hanc rationem ꝙ maior eſt falſa: quia q̄uis riſibilitas eſſet intenſibilis et remiſibilis non tamen homo propterea eſſet intēſibilis, aut remiſſibilis quod patet: quia cum riſibilitas intendatur in via diui Thome per maiorem ſubiecti radicationem poteſt magis radicari, vt aliqui thomiſte fatētur: et ita ſaltim ſupernaturaliter vnus hō eſt magis riſibilis quā alius et tamen vnus homo nō eſt magis homo quam alius.

¶ Secūda ratio eſt phi. v. meta. elementum eſt ex quo fit aliquid cum inſit īdiuiſibile ſpetie in aliam ſpeciem: ergo elementa manent formaliter in mixto. Dicendum ad hoc de mēte Marſilij ſecundo de generatione. q. ſecunda ꝙ elementū capit tribꝰ modis. Prio mō propriiſſime ꝑ mā prima et ſic dr̄ elemētū qȯ ē primū in ꝯpoſitiōe: ꝛ vltimū ī reſolutione et ſic dicitur elementū quaſi hilementū ab hyle qȯ eſt materia pr̄ia ſiue principiū. Secūdo mō capit elementū largiuſcule: et capit ꝑ mā vel forma et ſic intelligit diffinitio allegata elementū eſt. i. mā vl̄ forma eſt: ex quo. i. ex qua materia vel forma fit aliquid ideſt cōpoſitū naturale cū inſit ideſt cum materia vel forma ſit pars cōpoſiti naturalis indiuiſibile ſpē in aliā ſpēm. i. taliter captū elementum eſt homogeneū. Nā quelꝫ pars materie eſt materia: et quelꝫ pars forme eſt eiuſdē ſpeciei cū tota forma cuius ē pars ſi forma habeat partes. Tertio modo capit elementum pro his. 4. ſcilicet igne, aere, aqua terra, q̄ Ariſt. dicit vocata elementa et diffinitur ab Auicenna Doc. ſecunda de elementis. Elementa ſunt corpa ſimplicia et partes prie corporis humani et aliorum que in partes diuerſarū formarum minime diuidi poſſunt quā diffinitionē ſic gloſſo. prīo dicitur corpa ſimplicia non ꝙ elementa non ſint cōpoſita ex materia et forma: ſꝫ quia determinant ſimpliciſſimū numerū qualitatum. ſ. binarium: et hoc idem intelligit hypo. in libro de elementis. elementū ē minima corporis pticula quod ſub audias: quia determinat minimum numerū qualitatum: dicitur et partes prie corporis humāni et aliorū in quo videas intentiōem cē Auicenne ꝙ elementa manēt formaliter in mixto. dr̄ q̄ in ptes diuerſarū formarum: tu intellige de partibꝰ quātitatiuis q̄ ſunt que habent vnā ptē materie et totā formā vel ptē forme. primū ꝓp. mēbra hominis ſm ꝓpterea q̄ hn̄t formas extenſas nāqꝫ hn̄ elemēta poſſunt diuidi in ptes diuerſarū formaꝝ eētiales: ſꝫ arguit ꝙ maneant formalr̄ in mixto elementa autorita. phi ī ca. d̄ mixtiōe mixtio ē miſcibiliū alteratorum vnio g̊ nō corrūpunt. Pro ſolutiōe huiꝰ nota ꝙ hoc argm̄ vr̄ iuriſtaꝝ arguētiū hoc nō dixit ter. g̊ nō ē ita: cū. n. dicit phs alteratoꝝ vnio nō negat corruptorū: q: non ſequit hoc alterat: ergo nō corrūpit ām potiꝰ ex aņte infert falſē qȯ ē corruptibile, nā ꝛ phs ſecundo de aīa duplicem ponit alterationem alterā corruptiuā: aliam vero perfectiuam: prioris exm̄ eſt quelibꝫ diſpoſitio ad formā ſubſtantialē poſterioris exm̄ eſt q̄lꝫ illuminatio et noīe ꝓductionis ꝙ ſi alteratio corruptiua vocatur cur ſequitur alteratorū ergo non corruptorū, dic ergo ꝙ dictum Ariſt. intelligit mixtio eſt miſcibilium alteratorum vnio. i. mixtio ē vnio materie in vnā mām continuam preuia diſpoſitione facta per alterationem in predictis materijs qua alteratiōe acquiritur cōplo ꝛ forma mixti. Iterū arguit Thomas de garbo ꝓbando de mēte Auerro. ꝙ elementa maneant formalr̄ in mixto remiſſa et refracta quo ad formas ſubſtantiales et accidentales. hoc modo mixtū reſoluitur ī elemēta: ergo cōponitur ex elementis formalr̄: tenet ꝯn̄a per illā maximam phi prīo. phiſi, vnūquodqꝫ reſoluit in ea ex quibus componitur ſed reſoluitur in elementa: ergo cōponitur ex elementis formaliter: tenet ꝯſeq̄ntia per illam maximam phi prīo phiſi. vnunquodqꝫ reſoluit in ea ex quibus componit: ſꝫ mixtū reſoluit in. 4. elementa vt videre ē in ligni cōbuſtione vbi exit flāma loco ignis et fumꝰ loco aeris et aqua loco aque et cineres loco terre: g̊ manēt elemēta formalr̄ in mixto dicendū ꝙ hoc argm̄ eſt fantaſticū. i. apparens ꝛ nō exiſtens: q: ſi tu bene intelligas q̄d ē reſoluere nihil valet. Nā reſoluere eſt rē in ptes diſtribuere ſaluis manentibus ptibꝰ et ꝙ hoc ita ſit ꝓbat: q: aliō eſt dicere cōuertit hoc in hoc vel reſoluit hoc in hoc: nāqꝫ lignū cōuertitur in ignē: ſed non reſoluit in ignē. domꝰ vero reſoluit in lapides: ligna: tegulas: ſꝫ nō conuertit in illa ſic, dicas in ꝓpoſito ꝙ cū mixtū reſoluit in eas ptes q̄s tu vocas elemēta, nō ſunt elemēta ille ptes: ſꝫ ptes mixti ꝓportionabiles dictis elemētis.

¶ Iam vero Commentator inſtat ꝯtra ſe: ſequeret ꝙ forma mixti aduenire et enti in actu: et ita non differret a forma accidentali ꝯn̄s ē falſum: et ſeq̄lla ꝓbat: q: forma mixti aduenit materie iā informate formis ſubſtantialibus elementorū. Dicendū ad hoc ꝙ non eſt inconueniens formā ſubſtantialē aduenire enti in actu non vltimato quales ſunt forme elementorum inconueīens tn̄ eēt aduenire enti in actu vltimato.

¶ Secundo cōtra ſe inſtat: ſequeretur ꝙ forma ſubſtantialis ſuſcipet magis et minꝰ. Ad qȯ dr̄ concedendo ſeq̄llam de his formis elementaribus que ſunt medie inter formas ſubſtantiales mixtorū atqꝫ formas accidentales.

¶ Tertio inſtat recipiens dꝫ eē denudatū aña recepti, vt phs. ſcdo de aīa ſi g̊. mā recipe debꝫ formā ſubalē: ergo illa carere dꝫ. Pro ſolutiōe huius argumenti. noto aliquas ꝓpōnes. Pria ꝓpō Paulꝰ venetus in libro de aīa pueril'r gloſauit hanc ꝓpōnem philoſophi alegatam dicens recipiens debere carere ante acquiſitionē alicuiꝰ indiuidui ipſo indiuiduo qȯ acquirit, ſed hoc nulli dubiū nec exponit difficultatem textꝰ. Secunda ꝓpō. nec eſt bona expoſitio themiſtij ꝙ recipiens debet eſſe orbatū nā recepti quo ad ſimilem gradum. quod exēplariter declarat. Nam tactus calidus, vt. 4. non ſentit ſimilem calorem vtq naturꝫ: ſꝫ hoc non eſt vniuerſaliter verum. nā oculus ſentit ſimilem oculum in eodē gradu coloris exiſtentem ꝙ ſi diceres oculꝰ non ē coloratus, q̄d ergo dicis. R. Cū Thoma de garbo tracta. 4. ſue ſumme ꝙ imo eſt coloratus in organo ad

huc cum ſit mixtum habens. quattuoꝛ qualitates pꝛimas refractas equibus pullulat. Tertia ꝓpõ in illa pꝛopoſitione voluit philoſophus dicere ꝙ queadmodum in dex debet eſſe in munis ab omni paſſione vt recte valeat diiudicare partes ſic ſi poſſibile eſſet oꝛganum tactus eſſe oꝛbatum oĩ qualitate tangibili optimum eſſet pꝛo percipiendis omnibus qualitatibus tangibilibus, ſꝫ quia eſt animatum non põt illis oꝛbari: habꝫ igit̃ illas melioꝛi mõ de poſſibilibus .i. tam ad mediũ deductas vt oẽs exceſſus ad extremitates declinantes facile ꝑcipe valent ſine deceptiõe et ſic in oculo coloꝛ eſt tã remiſſus vt non ĩpediat perceptionẽ coloꝛũ extremoꝝ valde intenſoꝛũ: ſi etiã tactus foꝛet valde calidus oĩa iudicaret eẽ frigida: ergo denudat̃ aĩa recepti melioꝛi modo ꝺpoſſibilibꝰ ne contingat deceptio .i. denudatur ab excellentĳs qualitatum ſenſibilium, vt eas recte percipiat.

¶ Tho. de garbo recitat tres opiniones quibꝰ dat̃ modus ꝺfendendi opinionẽ Auerrois: ſꝫ inter illos pꝛimus ẽ melioꝛ qui dicit ꝙ quemadmodum in quadrato ſunt duo trĩãguli virtualiter quamuis non ſint partiti per lineam dyagonalẽ: ſunt tñ ineſſe remiſſo et refracto ſic .4. foꝛme elementoꝝ ſunt remiſſe ⁊ refracte et illo ſic remiſſe et refracte vſqꝫ ad mediũ ſunt foꝛa mixti: ſꝫ hoc ẽ ĩpoſſe: qꝛ ĩpoſſe ẽ aliquid trãſire de ſpecie in ſpeciem eſſentialem re ſaluã manente. 5. meta. ſꝫ hic faciunt foꝛmas elementares tranſiri in foꝛmam mixti perfectioꝛẽ eſſentialiter eiſdem foꝛmis ſaluis manẽtibus: ḡ impoſſibilis eſt hec imaginatio.

¶ Jam vero Thomas de garbo duplici demonſtratione putat ſe expugnare opiniões Auicenne et Auerrois credentes ꝙ elementa maneant foꝛmaliter in mixto: ſecunda demonſtratio pauci eſt momenti pꝛime vero ſuma conſiſtit ꝙ cũ elemẽtorum foꝛme in mixto debeant eſſe contigue et foꝛma mixti in qualibet parte mixti reperiatur ex vno tñ elemento fieret mixtum cui rõni iam ego reſpondi ſupꝛa ſ: ſed nunc volo aliter ſatiſfacere notando cum hugone ſeneñ in doc. de elemẽtis ſen. pꝛima pꝛimi, ꝙ foꝛme elementoꝛum tantum ſunt iuxta poſite ⁊ foꝛma mixti ſi ſit etherogenei eſt idiuiſibilis quo ad molem tota in toto et in nulla parte et concedere debet hec opinio ꝙ quelibꝫ pars mixti eſt mixta ſi hẽat 4. ꝑticulas, ſi vero accepis vnã ꝑticulam dũtaxat vnius elementi illa non eſt mixta, nec viuit ſi tamen loquaris de foꝛma mixti homogenei illa quidem eſt cõpoſita ex pluribus indiuiſibilibus quo ad molem hoc modo imagineris quodam mixtum homogeneũ pedale et in illo eſſe centum quaternarios particuloꝛum elementoꝛum quoꝛum quilꝫ contineat .4. elementa in quolibet quaternario eſt vna foꝛma indiuiſibilis quo ad molem et in toto illo pedali eſt vna foꝛma ex centum talibus indiuiſibilibus conflata ſic patet ꝙ nunquam foꝛma mixti fit ex vno elemento.

¶ Nunc vero ego volo pꝛobare. ꝙ foꝛme elementoꝛum nullatenus maneãt foꝛmaliter in mixto ſi manerent foꝛmaliter ſeq̃retur ꝙ pars eẽt toto maioꝛ conſequens eſt falſum: ſequella pꝛobatur ſupponendo cum Auer. tertio colliget ꝙ minimũ rari eſt maioꝛ minimo. Tũc cõparo minimum lapidis ad minimum ignis ſit: ḡ minimum lapidis ſemi digitale et minimũ ignis digitale tũc: ſequitur ꝙ tale minimũ lapidis eſt minus minimo ignis, et tamen minimum ignis eſt pars minimi lapidis: ergo minimum ignis eſt maius minimo lapidis et eſt pars eius ſi aliquis diceret ꝙ illud dictum Auer. tertio colliget. intelligatur quando minima ſunt ĩ naturali diſpoſitione, replico ſic: ſequitur foꝛmam ignis non determĩare ſibi certam latitudinem extenſionis quo ad paruitatem quod eſt cõtra Ariſt pꝛio phiſi. qui minimã pꝛeſuppoſuit carnem, et ſecũdo de anima omniũ nã conſtantium ⁊c.

¶ Et confirmatur ſequitur elementum ignis eſſe incoꝛruptibile ſm ſe: et quodlibet ſui ſequella ꝓbat̃: qꝛ non coꝛrumpitur eo ꝙ denſetur ſicut terra: aut lapis perte, nec coꝛrumpitur eo ꝙ acq̃rat latitudinem frigiditatis ſupꝛa gradum mediũ: vt pꝫ in lapide: ergo nulle ſunt qualitates diſconuenientes tali elemento. Item ſequitur ꝙ ignis eẽt frigidus vt patet in lapide que oĩa ſunt grãdia incõuenientia. ⁊c. Sed quia elementa manent in mixto virtualiter per compoſitionem q̃ eſt due medie q̃litates hoc diſſerere non pigebit tenuit genti. magna in diſgreſſiõe. Doc. 3. de ꝯplexionibꝰ ca. pꝛi. et Grego. arimini. i 4. d. pꝛimi ſen. et Albertus de ſaxonia pꝛio de generatione. q. 9 ꝙ complexio eſt due qualitates medie vna inter actiuas et altera inter paſſiuas et ille due medialitates ſunt vna cõplexio vnde non valet iſta conſequentia iſta ſunt vna complexio: ḡ ſunt vnũ ens et ſi dicatur complexio eſt q̃litas: ḡ ens et ſi ens ergo vnum ens tenet conſequentia per Ariſt. pꝛimo elenchoꝝ, idem eſt hõ et vnus homo. dicendum ꝙ cõplexio vocatur vna qualitas: qꝛ eſt inſtrũ vniꝰ foꝛme id eſt vocatur vna qualitas: quia in relatione ad opationes nõ cõplet aliquam opationẽ vna medialitas qui ad eandẽ quo agat altera, hinc põt ſumi ꝙ nõ datur diſtemperantia ſimplex ꝙ tu non intelligas õ diſtemperantia graduali. Nã non opoꝛtet ꝙ ſi diſtẽpetur: ĩ actiuis diſtemperetur, in paſſiuis ſed intellige de diſtemperantia: in oꝛdine ad operationes: qꝛ nulla operatio leſa completur ab vna medialitate quin eadem compleatur ab alia et iſte due medialitates vnam complexionem conficiunt: ſicut actus et potentia vnum conficiunt ens: qꝛ ille due medialitates habent ſe ſicut perficiens et perfectibile, eſt eñi perficiẽs illa que eſt inter actiuas et perfectibile ea que inter paſſiuas.

¶ Nota tamen tu ꝙ ſi hec medialitas declinauerit magis ad latus caliditatis eſt caliditas et ſi ad latus frigiditatis eſt frigiditas et idẽ concedas de illa que eſt inter paſſiuas tales autẽ duas medialitates dabiles eſſe pꝫ ex auctoꝛitate phi. 5. meta. dicẽtis diuerſarum cõtrarietatum diuerſa ſunt media. et ſi aliquis dubitet vtrũ hec cõplexio ſit qualitas. pꝛima dicendũ ꝙ ſi dicatur pꝛima que non fit ex comixtione aliarum ſic complexio eſt qualitas ſecunda ſi vero dicatur pꝛima. que in ſui immutatiõe ĩmutat vt pꝛima qualitas ſic complexio eſt: qualitas pꝛima: ⁊ ſi dicatur pꝛia qualitas que habet pꝛoducere ſibi ſimile complexio eſt qualitas pꝛima.

¶ Notabis pꝛeterea ꝙ cum mediũ in oꝛdine ad extrema ſit tanquam ambo extrema vt 5. meta. phs hec medialitas cũ foꝛma ab intrinſeco refrangit omnes frigiditatis et caliditatis: nec opꝰ eſt fingere duas qualitates virtuales contrarias in eodem vt fingit Paulus venetus. pꝛimo de generatione de uino qõ vt ſe infrigidet ſi ſit nimis calidum:

et ſe calefaciat vt ſit nimis frigidum vr̃ hec duo contraria facere duobus diuerſis inſtrumentis: ſed tu ꝯſiderãs hãc medialitatẽ per illã ſaluabis hec oĩa.

¶ Notãdum eſt vlterius tenuiſſe dominum gẽti. ꝙ he due medialitates in omnibꝰ mixtis declinare ad calidum et humidum cuius motiuũ eſt omne mixtum fit per digeſtionem: et digeſtio eſt paſſio cauſata a calido ex contraiacẽtibus paſſiuis: ergo omne mixtum fit per calidum: ergo eſt calidũ: dicas ad hoc negando ꝯſequentiam. Nam ſi fiat vnũ emplaſtrum vel ſirupus vel pharmacum ex rebꝰ pure frigidis certum eſt ꝙ vt veniat ad fermentationẽ eſt opus ebulitione per calidum et fieri calido et tamen eſt frigidum et ratio eſt: qꝛ ſola caliditas ẽ mixtiua humidi aquei cum ſicco terreo. Habes bonum exemplum Ugonis. q. de equali ad pondus, ꝙ apis ẽ frigida cum ſit exanguis et tamen complet omnes operationes per calidum: ex quo ſequitur gẽti. ſuſtineri poſſe omne mixtum eſt calidum de complexiõe antecedenti ſecus autem ſubſequenti. Uoco autem antecedentem que pꝛecedit rem quo ad fieri. Uoco autem ſubſequentem que eſt in re in facto eſſe et denominat rem talem: aut talem.

Rõ pꝛia. ¶ Thomas de garbo tenet ꝙ quemadmodum foꝛma mixti eſt vna ſic complexio eſt vna qualitas ſimplex coꝛruptis qualitatibus elementaribus contra quam opinionem inſto triplici inſtantia. Pꝛima eſt ſenſus tactus eſt plures qõ non intelligit ẽentialiter: ſed diſpoſitiue per duas illas qualitates medias vnam inter actiuas: et aliam inter paſſiuas, quod eſt pꝛo percipiendis diuerſis contrarietatibꝰ non reducibilibus in vnam cõtrarietatem.

Rõ. 2. ¶ Secunda ratio ſequeretur ꝙ non poſſet fieri diſtemperantia gradualis inter actiuas: quin fieret in paſſiuis quod eſt falſum ſequella ꝓbat̃ qꝛ cum ſit vna met qualitas quod ẽ medium inter actiuas et paſſiuas diſtẽpato vno medio qõ ẽ inter actiuas diſtemperabitur inter paſſiuas cũ ſit idem ⁊c.

Rõ. 3. ¶ Tertia ratio. ſequeretur ꝙ caliditas non põt agere in humiditatem radicalẽ: ſequella pꝛobatur quia cum illa met qualitas ſit caliditas, et humiditas et nihil agat in ſeipſum ſequitur intentum fuit opinio cõmunis antiqua ꝙ cõplexio erat .4. qualitates remiſſe ⁊ refracte quam opiniõem tenet Marſilius pꝛimo de generatione: qꝛ ex illa ſequentur duo magna inconuenientia, pꝛimũ ꝙ eadẽ numero qualitas pendet in cõſeruari modo a ſiccitate mõ a ſuo contrario: ſ. humiditate: ſequella patet de calore elementari qui dũ eſt in igne dependet a ſiccitate et dum manet in homine eſt caloꝛ naturalis ꝺpẽdẽs ab humiditate. ¶ Secundo arguo: ſequeretur ꝙ lignum eẽt hõ: ſequella pꝛobatur ſi põt habere cõplexionem hominis illa eſſet hõ: ſed lignũ poteſt habere qualitates pꝛimas ita refractas ſicut homo: ergo poſſet eſſe homo.

Opinio 3 ¶ Tertia eſt opinio Ugonis ſenenſis. ꝙ complexio eſt due qualitates ſecunde quas vocat virtuales et truſianus. pꝛimo thegni cõ. 9. ſanatiuitates que dependent in eſſe et in conſeruari a qualitatibus elementoꝛum ibidem remanentibus remiſſis et refractis et hec qualitas ſecũda dicitur virtualis non, qꝛ ſit in ſenſibilis ſenſu tactꝰ. qꝛ oppoſitũ eſt veꝝ qꝛ ſentit̃ i rebꝰ aĩatis caliditas ſuauis q̃ nõ ẽ elementaris: ſed dicitur virtualis: quia habꝫ virtutem reducendi rem ab intrĩſeco ad pꝛiſtinam diſpoſitionem naturalem et dicitur ſanatiuitas quia ẽ apta nata ſanare: ſed tu nota egregie ꝙ eſt alia qualitas virtualis vel ſanatiuitas in melancolico ⁊ alia in flegmatico et ſic de reliquis et ſicut perfectioꝛ eſt cõplexio: ita perfectioꝛ ẽ ſanatiuitas et q̃libet ſanatiuitas dependet a certa graduali menſura qualitatum pꝛimarum cum latitudine: ita vt ſi graduale tẽperamẽtum ſit ab vno vſqꝫ ad duo ibidẽ ſit iſta ſanatiuitas melãcolica et ſi duobꝰ vſqꝫ ad tria ſit ſanatiuitas flegma. et ſic de reliquis.

¶ Quod, autem iſta qualitas virtualis ſit dabilis optime deducitur per tres rões. Pꝛima eſt: quia toleretur actus reductiuus: quia ſicut aqua calida reducit ſe ad frigiditatem pꝛiſtinã: ita flegmaticus reductus ad ſanguineum, rediret ad pꝛiſtinam flegmaticitatem niſi conſtaret illi ꝙ introducta eſt ſanatiuitas ſanguinea figens illum in ſanguineitatẽ deperdita ſanatiuitate flegmatica. Secũda ratio demus duo cerebꝛa quoꝛũ vnum ſit perſpicacis ingenĳ reliquũ vero hebetis et ambo: egrotent equali egritudine vt freneſi ſanentur aũt intrinſeco: tunc peto cur redit vnus ad perſpicacitatem reliquꝰ vero ad ſuum hebetudinẽ et certe non ẽ alia cauſa niſi: quia vnus habet melioꝛem ſanatiuitatem, quam alius. Tertia ratio niſi daretur iſta q̃litas virtualis: ſequeretur ꝙ aĩa rationalis educeretur de potẽtia materie quod eſt falſum: ſequella pꝛobatur: qꝛ ſi homo egrotauerit nunc per ſuper abundantem caloꝛem: poſt vero per frigiditatem ſtat ꝙ ab intrinſeco ſanetur refractis illis extremis trahẽdo ad medium ꝙ tanquam complexionem anima rõnalis determinaret et ſic educeretur de potentia materie niſi ꝙ tale mediũ ſola iſta q̃litas virtual' ſibi ꝺterminat. ꝙ ſit dabilis vna q̃litas ꝟtualis in quolꝫ mixto.

¶ Et nota egregie ꝙ iſta q̃litas virtualis amititur in tribus caſibus coꝛruptione rei et in actu reductiuo et in ethica tertie ſpeciei pꝛopter cuius defectum non poteſt curari: iõ dixit Aui. pꝛi. quarti qui dederit ingenium ethice dabit ingeniũ moꝛti.

¶ Thomas de garbo pꝛobat ꝙ mixtum non fiat ex elementis ſed ex alĳs mixtis quattuoꝛ demonſtrationibus. pꝛima quarum eſt ſupponendo, ꝙ in qualitatibus contrarĳs pꝛimis cum coꝛrũpitur vnus gradus caliditatis generatur tantꝰ gradus frigiditatis quo habito ſic arguit.

Pꝛima demõſtratio ¶ Pꝛimo cum ignis agit in aquam non intendit niſi aſſimilare ſibi paſſum ergo generabitur in materia aque tanta latitudo caliditatis vt in materia aque pꝛoducatur foꝛma ignis: ergo non generabitur mixtum. Dicendum ad hoc ꝙ celum diuidendo elementa vſqꝫ ad minima permitit illorum pugnam quouſqꝫ ſe temperent et temperamento acquiſito celum quaſi inuenta ocaſione faciendi mixtũ mediantibus qualitatibus elementaribus veluti inſtrumento pꝛoducit complexionem et mediante complexione foꝛmam mixti.

Scõa demõſtratio ¶ Secunda eius demõſtratio eſt ſi mixtum fieret ex elementis: ſequeretur ꝙ aliqua latitudo qualitatis habentis contrarium coꝛrum pet in inſtanti quod eſt falſum: ſequella pꝛobatur: qꝛ q̃madmodũ intraducta foꝛma ſubſtantiali mixti foꝛme

elementoꝛum coꝛrũpuntur ita introducta cõplexio
ne coꝛrumpuntur qualitates elemẽtares ſubitance
Dicendum ad hoc ꝙ quemadmodũ dũ coꝛdat ſpiri
tui vitali minimam diſpoſitionem caloꝛis cum qua
foꝛma ſpiritus vitalis poteſt introduci: poſtea vero
foꝛma ſpiritus vitalis ſe reducit ad melioꝛem ſtatũ
ſibi poſſibilem: ita vt caloꝛ ſpiritus vitalis ſit maioꝛ
quam caloꝛ coꝛdis pari modo foꝛma mixti et com-
plexione introductis ab eiſdem qualitates ille ele-
mentares reducuntur ad non gradum: quia mixtũ
appetit ſe reducere ad optimũ ſtatũ ſibi poſſibilem.

¶ Tertia demonſtratio petit dum
miſcibilia veniunt ad mixtionem vtrum veniãt ade
quata in potentijs vel in adequata. Si pꝛimum ſeq
tur non fieri aliud quam tranſmutatio locoꝛum vel
in materia ignis fiat foꝛma aque et vice verſa: quia
ſi quanta pꝛopoꝛtione ignis agit in aquam a tãta re
patitur: ſequitur ꝙ quam cito in materia ignis fiat
foꝛma aque tam cito fiet econuerſo: ſi vero dicas ꝙ
miſcibilia veniunt in adequate in potentijs .ſ. aliqđ
illoꝛum eſſet potentius quam reliqua ⁊ conuerteret
reliqua in ſuam naturam: nec valet dicere, ꝙ celum
in vento temperamento pꝛoduceret foꝛmam mixti:
quia ſequeretur celum agere aliquid ſine concurſu
cauſe ſecunde. Ad hanc rationem, dicendum eſt ꝙ
miſcibilia veniũt ad mixtionem cum quibuſdã con
ditionibus. pꝛima, ꝙ ſunt contraria. ſecunda diuidã
tur vſq; ad minima: tertia ꝙ ſint vincentia et victa.
quarta ꝙ in eodem inſtanti. dico ergo ꝙ debent eſſe
miſcibilia ferme adequata in potentijs vnũ tamẽ de
bet pꝛedominari ſed parum ita vt pꝛopter p̃domi-
nium mixtum non fiat equale ad pondus et pꝛop-
ter paruum exceſſum repatiatur vt veniat ad tẽpe-
ramentum: nec ſequitur ꝙ caloꝛ celi operetur ſine
cauſa ſecunda. Nam qualitates elementares adiu-
uãt tanꝗ inſtrumentum ipſum celum in pductione
complexionis et foꝛme mixti et per hoc patz. Quar
ta demonſtratio in qua concedimus ꝙ ex duob⁹ ele-
mentis diſymbolizantib⁹ poteſt fieri mixtum iuuami
ne celoꝛum. Dicit tamen Thomas de garbo ꝙ valet
mixtum ipſum elementum vertere in ſui naturã qđ
nõ eſt verum qꝛ mixtum habet pꝛopoꝛtionem mino
ris in equalitatis aduerſus excellentias qualitatũ
tangibiliũ elementoꝝ: qꝛ elemẽta ſunt voraciſſima.

Dubitat an poſſit aliquod mix-
tum eſſe homogeneũ qualitatiue. ¶ Ad qđ
reſpondeo per hanc concluſionem omne mix
tum quantumuis hõgeneum ſubſtantialiter eſt ethe
rogeneum qualitatiue et coꝛruptibile ab intrinſe-
co per ſe non pꝛimo ideſt ratiõe alterius puta ratio-
ne diuerſitatis partium et experientia poteſt hoc p
bari de vino quod per exterius deſiccat et per inte-
ri⁹ humectat: et đ aceto quod penetrat rõe partiũ
calidarum et magis penetrat ratiõe partis ſtiptice
et de opio quod cum ſit frigidum eſt amarum: quia
partes habet calidas ſimiliter de aloe quod per ex-
terius conſolidat et per interius aperit oꝛificia ve-
narum. ſimiliter cepe per exterius vlcerat et per in
terius nutrit ſilr coꝛiandrum per exterius reſoluit
ſcrofulas ⁊ per interius infrigidat ſimiliter plum-
bum per exterius reſoluit nodos et per interius ſuf
focat que omnia monſtrant in mixtio eſſe diuerſas
partes diuerſo modo complexionatas.

¶ Sed pꝛeter rationes Thome de
garbo. facimus duas rationes, quarum pꝛima eſt ad
pꝛobandum ꝙ ex elementis nõ fit mixtum ad quod
ſuppono ꝙ agens naturale non agit pꝛopter habere
pꝛopoꝛtiõem maioꝛis in equalitatis ſed pꝛopter ha
bere paſſum aſſimilatum quam pꝛopoſitionẽ ſuadeo
argumẽto gentilis. q. de doſi ad calcẽ. ſupponamus
ꝙ miſceant ſacharũ et gariofil⁹: ſacharũ tpatũ ẽ hñs
eq̃liter de caliditate ſicuti, de frigiditate gariofil⁹
vero habet tres gradus caliditatis et vnum frigidi
tatis et duoꝛũ graduum caliditatis ſachari ad vnũ
frigiditatis garioſiloꝛum eſt pꝛopoꝛtio dupla: et tri
um graduũ caliditatis garioſiloꝝ ad duos gradus
frigiditatis ſachari eſt ꝓpoꝛtio ſequialtera: ergo ſi
garioſili calefaciunt ſachaꝝ a pꝛopoꝛtione ſequial-
tera a foꝛtioꝛi ſacharus deberet calefacere garioſi-
lum a pꝛopoꝛtione dupla cum dupla ſit maioꝛ quam
ſequialtera quod ſi concedas: ſequitur remiſſius in-
tendere intenſus ſe quod eſt falſum: quia remiſſum
remittit intenſum ne igitur hoc. Concedatur, dicen
dum ſacharum non agere in garioſilos et ſi habeat
pꝛopoꝛtionem maioꝛis in equalitatis: quia inuenit
paſſum aſſimilatum: quia cum habeat duos gradus
inuenit tres in garioſilis hac ſuppoſitione habita:
ſic arguitur. natura ſemper facit opera ſua facilioꝛi
modo de poſſibilibus, vt eſt videre in aſcenſu aque
ad euitandum vacuum quod poſſet euitari per frac
tionem fiſtule: ſed quia facilioꝛ eſt aſcenſus aque. nã
non facit fractionem fiſtule cum ergo quattuoꝛ ele-
menta applicantur ad mixtionem conflandam faci-
lius eſt igni caloꝛem aeris ad ſummum intendere
quam aque caloꝛem trahere ei⁹ ad nõ gradũ: ergo
caloꝛ aeris intenditur: ergo non remittitur et ita:
aut ille caloꝛ aeris maneret in ſummo in mixto: aut
aer incoꝛruptus.

¶ Secunda ratio eſt pꝛobans illud-
met ſuppoſitis duobus. Pꝛimum ꝙ actiuitas atten-
ditur penes multitudinem foꝛme. Secundum ꝙ ca
liditas ignis et caliditas aeris ſunt eiuſdem ſpeciei
his ſuppoſitis: ſic arguo impoſſibile eſt ꝙ ignis inten
dat caloꝛem aeris: ergo impoſſibile eſt ꝙ aer cõuer
tatur in ignem: tenet conſequentia ex Ariſtote. pꝛi
mo de generatione. dicenti ſi generatio eſt impoſſi-
bilis alteratio eſt impoſſibilis: antecedens pꝛobatur
caliditas aeris habet pl⁹ de multitudine foꝛme quã
caliditas ignis: ergo caliditas ignis non poteſt in-
tendere caloꝛem aeris: conſequentia eſt nota: et pꝛo
batur antecedens: quia caliditas ſubdupla in ſubie
cto in duplo denſioꝛi tantũ habet de multitudine foꝛ
me ſicut caliditas dupla in ſubiecto in duplo rarioꝛi
ſed modo eſt caliditas aeris pluſquam ſubdupla in
ſubõ in decuplo denſioꝛi: g̃ pl⁹ hꝫ de multitudine foꝛe
ꝙ̃ caliditas ignis: igr̃ caliditas ignis nõ agit in calo
rẽ aeris. dicẽdum ad hoc ꝙ aer dum vertitur ĩ ignẽ
vertitur in ignem qui eſt minus calidus quam ig-
nis naturalis ſed poſtea a foꝛma ignis cauſatur ſum
ma intenſio.

Dubitatur quomodo eſt ſimili
tudo ſimplitium ad tiriacam ſicut elemento
rum ad mixtum reſpondeo quod eſt ſimilitu
do quantum ad multa, Pꝛimo: quia quemadmoduꝫ
per actionem: et reactionem quattuoꝛ elementoꝝ
fit mixtum. Ita per actionem: et reactionem ſimpli
tium medicinarum fit medicina compoſita illic per
alterationem fit mixtio hic vero per fermentatiõeꝫ
que fermentatio quam ſimillima eſt fermẽto, quod

ſuo caloꝛe determinati modi ſimiliter ⁊ aeris totam
maſſam panis digerit leuificat ſuo determinato mo-
do. Nam cum ſit acetoſum non intenſione caloꝛis ſed
determinato modo hoc facit: ſic etiam fermentatur
medicina compoſita per quandam virtutem infoꝛ-
matiuam eleuatam ex parte ſubtilioꝛi medicine ac-
tione celeſti per quaꝫ fit foꝛma compoſiti qua medi-
ante medicina opatur ⁊ ſic intellexit auicẽ. ſecundo
cano, capitulo de virib⁹ coꝛdis mirabiles operatio
nes tiriace fiunt mediante foꝛma compoſitionis: et
cognoſcitur medicinam eſſe fermentatam et acqui-
ſiuiſſe foꝛmam compoſitionis quia operatur aliquas
operationes nulli foꝛmarũ ſimplicium accomodas:
vt eſt in tiriaca confoꝛtare coꝛ cum vero operatur ꝑ
foꝛmas ſimplicium nondum fermentationem ſuſce-
pit vt eſt in tiriaca noua que ſimul ſtupefacit: et re-
ſoluit et in priſana cum pipere que nondum eſt fer-
mentata: et ſimul facit operationes contrarias.

¶ Similiter eſt alia ſimilitudo inter
medicinas ſimplices et compoſitam ex vna: et inter
elementa et mixtum ex alia, ꝙ quemadmodum in
mixto ſemper eſt elementuꝫ pꝛedominans ſic ĩ qualꝫ
medicina compoſita eſt vna baſis: ſed notare opus
eſt de mente genti quinto canone capitulo tertio ꝙ
hec baſis non accipitur a maioꝛi quantitate: nam ſic
troiciſci deſquila cẽnt baſis tiriace et mel et ſacharũ
eſſent baſis omnium electuarioꝛũ nec accipitur ba-
ſis a denominatione medicine. Nam ſic in diacurcu-
ma, baſis cẽ curcuma q̃ eſt rubea tintoꝝ ⁊ in metrida
to baſis eſſet imperatoꝛ ille: ſed accipitur a virtute
medicine qua mediante medicina cõpoſita magis,
ſuum finem et operationem obtinet ſic eſt aloe in-
hera: et in electuario ſuci roſarũ ſcamonea et in ge
ralo godiõ baſis eſt eleboꝛus. et ſi dicas equali quan
titate ingreditur ſcamonea in ĩheralogodion ſicut
helleboꝛus: ergo nõ magis eſt baſis helleboꝛus quã
ſcamonea: dicendum, ꝙ verum eſt hoc concludere
niſi ellevoꝛo iungerentur coloquintida et agaricus
que ad iuuant elleboꝛi operationeꝫ pꝛo purgandis
humoꝛibus groſſis.

¶ Super ſecunda dubitatione que-
ritur ſi elementa ex toto coꝛrumpuntur cum ſit mix-
tum quare pocius fit mixtum quam vnum elementũ
in aliud conuertatur dicendum ad hoc quod cauſa,
eſt: quia cum quattuoꝛ elementa venunt ad mixtionẽ
pugnant pugna cadmica: et ſe temperant et celum,
inuenta occaſione vtitur temperamento, tanquam
inſtrumento ad pꝛoducendam complexionem et po
ſtea vtitur complexione tanquam inſtrumento ad ꝑ
ductioneꝫ foꝛme mixti: quare ſi quodlibet elementũ
de per ſe ageret mixtum potius faceret elementum
ſed: quia de per accidens facit mixtum pꝛopter na-
turam vniuerſaleꝫ intendere melius potius fit mix-
tum quam ꝙ vnũ elementum in aliud conuertatur.

¶ Super tertia dubitatione: quan-
do queritur a quo fiat mixtum effectiue ad, quod a
quibuſdam dicitur ſicuti a Burleo quod fit ab ele-
mentis et non habet pꝛo inconuenienti ꝙ effectus in
pꝛimo inſtanti ſui eſſe nõ habeat cauſam actualiter
exiſtentem: ſed ſatis eſt quod immediate ante illud
inſtans habuerit ſue cauſe exiſtentiam: ſed certe ap-
paret hoc falſum pꝛopter duo: pꝛimo: quia vnum-
quodq; agens finitum in pꝛoducendo effectum diffi
cultatur et: vt vincat illam difficultatem opus eſt ſit
certe actiuitatis: ſed elementa immediate ante hoc
ad nõ gradũ ſue actiuitatꝫ deueniebant: g̃ non pote
rant vincere difficultatem que erat in pꝛoducendo
foꝛmam mixti: ſecunda ratio: quia imperfectius nõ
poteſt cauſare perfectius ſe ideo crediderim ꝙ cuꝫ
elementa deuenerunt ad temperamentum celuꝫ vti
tur illo temperamento ad pꝛoducendaꝫ complexio-
nem et poſt vtitur complexione ad foꝛmam mixti: et
tam complexio quam foꝛma mixti remittunt quali-
tates elementares vſq; ad non gradum: quia inten-
dit mixtum ſe reducere ad optimum ſtatum ſibi
poſſibilem et per hoc ſaluatur celum non agere ſe ſo
lo aliquem effectum particularem ſine concurſu cau
ſe particularis cuius oppoſituꝫ tenet Marſi. pꝛimo
de generatione capitulo de mixtione verum ẽ tamen
ꝙ in coꝛruptione elementi pꝛedominantis cuꝫ illud
nõ maneat ſolũ debet concurrere celum cum quali-
tatibus alioꝛum ad deſtructionem illius elementi p̃
dominantis.

¶ Super quarta dubitatione: in
qua dicitur an ex vno elemento poſſit fieri mixtuꝫ di
co: ꝙ ſupplente celo vicem alioꝛum poteſt: quidem
ſin minus non pateſt vel dic: ſecundo, ꝙ actus actiuo
rum ſunt in patienti diſpoſito et: quia diſpoſitio mix
ti eſt etherogeneitas qualitatiua qualẽ non pꝛeſtat
vnum elementum celum ex illo pꝛopter in diſpoſitio
nem non faciet mixtum, nec valet dicere quod celuꝫ
pꝛeſtabit illam etherogeneitatem: quia agens vni-
uerſale nunquam agit niſi ꝑꝫ concurſuꝫ agentis par
ticularis.

¶ Super quinta dubitatione videt
ꝙ elementa maneant foꝛmaliter in mixto, cum mix-
tio ſit miſcibilium alteratoꝛum vnio: ſed dicendum
ad hoc ꝙ intelligitur alteratoꝛũ et tandẽ coꝛrupto-
rum vnio quoad ſolas materias pꝛimas.

¶ Iterum dubitatur: quia videtur
mixtum cõponi ex elementis cum in illa reſoluatur:
vt patet de ligno quando cõburitur quod reſoluitur
in quattuoꝛ elementa. ſ. cinerem loco terre flamam
loco ignis fumum loco aeris: ſed dic ꝙ ſi in illa reſol
ueretur abſq; noua generatione cõponeretur ex eis
ſed: quia reſoluitur in illa per nouam generationeꝫ
non componitur ex eis.

¶ Ad maioꝛem declarationem iſti⁹
materie de mixtione. Pꝛimo quero vtrum ex elemẽ
tis fiat mixtum. Secundum vtruꝫ elementa ad hoc
vt faciant mixtum requirãt aliquas condiciones.
Tertium vtruꝫ mixtio ſit generatio. Quartum vtꝝ
in mixtione detur elementum pꝛedominans.

¶ Ad pꝛimam dubitationem reſpõ-
deo ꝙ illa pꝛopoſitio ex elementis fit mixtum poteſt
habere multiplicem ſenſum. pꝛimus, ꝙ ly ex dicat
circunſtantiam cauſe efficiẽtꝫ: et hoc dupliciter vno
modo cauſe efficientis pꝛincipalis: alio modo cauſe
efficientis inſtrumentalis. Pꝛimo modo non eſt in-
telligendum ꝙ ab elementis fiat mixtum, alias, im-
perfectius cauſaret perfectius ſe. Secundo modo
verum eſt ꝙ ab elementis fit mixtum: ideſt mixtum
fit pꝛius diſponentibus elementis. Cogitandum eſt
enim quod elementa pꝛimo agebant et reagebant,
ex quoꝛum actione et reactione factum eſt tempera
mentum: et, celum inuenta occaſione pꝛoducit foꝛ-
mã mixti pp qđ gñatio mixti ẽ pter ĩtẽtionẽ elemẽtoꝝ.

Huic difficultati addendum putamus quod ex elementis ſit mixtum vt ly ex dicat circunſtantiam termini aquo vel cauſe efficientis inſtrumentalis. Non tamen quodlibet mixtum ſit hoc modo: ſed ſolū mixtum orbatū vel imperfectum, qualia ſunt herbule q̄dam, vt ille que ſpontanee naſcuntur, mixta tamen imperfecta qualia ſunt mineralia et animalia non ſiunt ex elementis: non tamen omnia mixta imperfecta ſiunt ex quattuor elementis: immo aliqua ſiunt ex ſolis duobꝰ preſertim illa que ſunt mixta metheorologica, vt patet de grandie et gelu, q̄ ſiūt ab exhalatione tenenti locū terre ⁊ a vapore tenēti locuꝫ aq̄ et ſe dicas Ariſt. dicit. 2. de genera. ex vno elemen. non ſit mixtum intellige hoc extra mixta in via. Uoco mixta in via iſta mixta metheorologica que facile variant et corrūpunt et alias formas ſuſcipiunt.

Ad ſcđaꝫ difficulta. ¶ Ad ſecundam difficultatem reſpō deo ꝙ ad mixtionem requiruntur quattuor cōditiones. Prima ꝙ miſcibilia ſint ꝯtreria. Quare ex ſymbolis non ſit mixtum. Secunda ꝙ miſcibilia diuidātur vſq; ad minima naturalia. Nam dicit phs. i. de generatione capitulo de mixtione ꝙ parua paruis. melius miſcentur q̄ magna magnis. Tertia cōditio ꝙ nullum illorum tm̄ predominetur ꝙ omnia reliqua vertat ī ſuā naturā. Quarta conditio ꝙ omnia miſcibilia debent eſſe vincentia et victa: q2 ſi non ita eēt aliquod illorum maneret formaliter in mixto quod. eſt falſum: et debent eſſe vincentia et victa in eodeꝫ inſtanti propter quod ſequitur illa elementa taliter ſe habere ꝙ nullum illorum poſſet vincere reliquum. ſed quelꝫ. 3. vincant quodlibet. 4.

Ad tertiā difficulta ¶ Ad tertiam queſtionem. Dico: ꝙ mixtio capitur duobus modis: primo modo p̱ iuxta poſitionem partium rerum diuerſe rationis. Quo modo iuxa poſitio frumenti: et ordei eſt mixtio: ſcđo modo mixtio eſt productio vnius forme medie plurium ſimpliciuꝫ per diſpoſitiones qualitatiuas illoꝝ ſimplicium, quam vocant medici fermentationem. Dico: ergo ꝙ ſi mixtio ſummat: primo modo non eſt generatio: ſed: ſecundo modo poteſt dici generatio: q̄uis Auer. illō neget. Ad cuiꝰ intellectū noto ꝙ iſte terminus generatio capitur duobus modis: primo modo vt eſt productio forme ſubſtantialis: quo mō mixtio eſt generatio: ſecundo modo vt eſt productio forme ſubſtantialis ab aliquo dominanti: quo mō mixtio non eſt generatio: q2 in miſcibilibus nullum illorum permanet in generatione vero principale: agens permanet ſaluum.

Ad q̄rtaꝫ difficulta. ¶ Ad Quartam dubitationem reſpondeo, ꝙ dare elementum predominans eſt dicere ꝙ detur aliquod aquo mixtum potius ſummet denominationem q̄ ab alio et ſic: quia denominationes poſſunt eſſe multiplicies poſſunt elementa multipliciter ī mixto predominari. Primo modo quo ad molem et ſic dixit philoſophus in libro de ꝓprietatibꝰ, elementorum ꝙ in quolibet mixto dominatur terra quo ad molem: quod probatur: quia in ligno dum cōburitur plus remanet de cineribus q̄ de alijs: ergo in quolibet mixto dominatur terra, quo ad molē. Secundo modo poteſt intelligi, ꝙ ī mixto dominentur elementa, quo ad qualitates alteratiuas: et hoc modo triplex eſt opinio de dominio elementi: prima eſt Anges in ſecundo de cauſis proprietate nona, q̄ dicit in quolibet mixto dominari terram quod qualitates alteratiuas omne nanq; mixtuꝫ dicit eſſe frigridum et, ſiccum: quod probat hac ratione. Nāq; ſi aliquod eſſet calidum maxime eſſet cor: ſed illud eſt frigidum, ꝙ mortuum eſt maxime denſum: et nutrimentum valde melancholicum: et valde frigiduꝫ ergo videtur a ſua natura eſſe frigidum. Idem probat de ſanguine, Nanq; ſanguis cum primum a corpore egreditur efficitur frigidius, et ſiccus, et eſt quaſi venenum ſi comedatur: ergo omne mixtum eſt frigidum: et ſiccum: ſed iſte rationes nō ſunt alicuiꝰ momēti quia ſtat multas res dum viuūt habere vnā complexionem, et econtrario quado moriuntur, vt patet de preaſſignatis: qđ etiam moſtratur, ꝙ caro hominis eſt calida et humida: et tm̄ mortua p̱ putredineꝫ efficitur peioris putredinis q̄ omnes alie carnes, Preterea dicit galenus. 2. de complexionibꝰ. c. ſecundo ꝙ in iudicando de qualitatibus tangibilibꝰ nullus eſt certior iudex q̄ ſenſus tactus: ſed ſenſus tactus iudicat ꝙ aliqua ſunt calida: ergo falſa ē opinio. Secunda opinio eſt gentilis: et burlei tenentiū ꝙ omne mixtum eſt calidum et humidum, et mouet author. phi. 4. metheor. dicentis ꝙ omne mixtuꝫ ſit per digeſtionem: ſed digeſtio ē paſſio facta a calido ex oppoſitis paſſiuis: ergo digeſtio ſit a calido: ergo omne mixtum ſit a calido, igitur omne mixtum eſt calidum. Iſta ratio nuliꝰ momēti eſt, Nam iſta conſequentia nihil valet hoc mixtum ſit a calido: ergo ē calidum: nanq; licet in conſtitutione cuiuſlibꝫ mixti calidum concurrat, q2 caliditas ē mixtiua qualitas non tm̄ propterea ſequitur, ꝙ mixtum plus habet de caliditate: et ideo dicamus ꝙ omne mixtum de cōplexione antecedenti eſt calidum: ſed poteſt eſſe frigidum de ſubſequenti et ad hoc adducitur bonum exemplum galeni. 9. de complexio. caplo. ſecundo vbi dicit: apem frigidam fore, ꝙ eſt exanguis: et tamen ad ipſius opera vitalia concurrit calor: licet hoc exemplum galleni ſcrupulum aliquem habere, poteſt. Nam apis facit mel quod eſt calidum: ergo ipſa eſt calida. Ad quod reſpondetur, ꝙ duplex eſt calidum quoddā eſt calidum anime quod eſt calidū ſpirituoſum: aliud eſt calidum elementare quod eſt calidum igneū: de primo calore dicimus hominē eſſe calidiſſimum omnium animalium: quia plus habet de ſpiritibus reſpectu quantitatis ſui corporis quaꝫ quodlꝫ animal aliud. De ſecundo calore dicimꝰ apē calidiorem homine ꝙ habet multum de calore elementari et ita apis eſt frigida: et frigiditas oppōit calori anime. Tertia opinio, verior eſt ꝙ ī mixto aliquando dominantur elementa frigida et aliquando elementa calida: et ſic ambe ille opiniones precedētes ſunt extranee.

¶ Tertio modo poteſt intelligi, ꝙ elementa predominentur ī mixto quo ad qualitates motiuas: et ſic attenditur dominium leuitatis propter mixtionem partium leuificantium vel grauificantiū: et ſic ſtat in aliquo dominari elementa grauia quoad qualitates alteratiuas et quoad molem: et tamen non quo ad qualitates motiuas: vt eſt videre in niue et in gelu. Ex quo ſequitur, ꝙ ad hoc, ꝙ fiat res leuis non requiritur caliditas: vt patet in lapide pumice.

¶ Quarto modo poteſt intelligi: ꝙ elementa dominentur in mixto quo ad modū ſubſtātie, qui eſt denſitas vel raritas, opacitas vel diaphaneitas et quantum ad hec non eſt agens in mixta; q̄litas elementi: ſed virtus formatiua que denſat: vel rarefacit ſecundum quod expedit mixto: et ſic ſtat ī aliquo mixto dominari terram quo ad moleꝫ et quo ad qualitates motiuas denſitatē: non tamen quo ad oppacitateꝫ quod eſt videre in chriſtalo. Ex quo infertur ꝙ niſi ſpecialiter celum concurriſſet ad corruptionem elementi predominantis illud manſiſſet formaliter in mixto: quod probatur quando manent ſuficientes diſpoſitiones qualitatiue ad conſeruandaꝫ aliquam formam, manet illa forma, ſed in lapide manent ſufficientes diſpoſitiones qualitatiue ad conſeruandum formam terre quia manent frigiditas ⁊ ſiccitas ſupra gradum medium in lapide: ergo manet forma terre celum: ergo concurrit ad corruptioneꝫ elementi predominantis, dicitur enim elementum predominari vt dicit, Auerro: primō gener. cōmē. 25. ꝙ elementum predominans maiorem habet proportionem contra reliqua q̄ reliqua contra ipſum: tamen ille exceſſus proportionis eſt paruꝰ ob idq;: propter illum exceſſum habet alia corrumpere: tm̄ propter exceſſum eē paruuꝫ repatitur ab alijs tanta repaſſione quouſq; temperetur ⁊ ex omnibꝰ illis elementis fiat mixtum.

¶ Explicit liber p̄mus đ gñatione.

¶ Incipit ſecūdꝰ liber de gñatiōe

¶ Caput primuꝫ.

SEcundus liber: de generatione et corruptione continet vndecim capita. Primum continet tres concluſiones, de materiali principio nouem opiniōes poſt primaꝫ, tres rationes ad tertiam: et Ariſtotelicam de materialibus principijs rerum naturaliū ſententiam. ¶ Prima concluſio. Poſt ea q̄ de mixtione, facere, et pati, tactu, augmentatione: alteratione generatione et corruptione, quomodo fiant et quomodo differant dicta ſunt reliquū eſt de vocatis elementis conſiderare. ¶ Nā generatio et corruptio omnibus natura cōſtantibꝰ non ſine illis conuenit ſenſibilibus corporibꝰ. ¶ Nouem de principio materiali opiniones. ¶ Prima eſt ponentium ignem omnium eſſe materiale principiū ¶ Secunda eſt ponentium illud eſſe aerē. ¶ Tertia, aquam. ¶ Quarta ponentium id ignis aeriſq;, medium: ⁊ hi tantum vnum ponebant materiale principium. ¶ Quinta ponentium duo, vt ignem, et terram. ¶ Sexta, ponentium ignem, terram et aquam ¶ Septima ponentium itidem tria ignem, terram et tertium aerem. ¶ Octaua eſt Empedoclis, quattuor eſſe ponentis, ignem aerem, aquam, atq; terrā ex quibus adinuicem congregatis et ſegregatis ſit generatio: et corruptio et vniuerſaliter ex primis principijs debere fieri generationem: et corruptionem. ¶ Nona eſt Platonis, dictis quattuor elementis ab Empedocle nominatis ponentis in Timœo, materiam priorem (quam dicunt Pandeches) omnibus receptaculum rebus. ¶ Secunda concluſio. Peccant corpus ſenſibile preter quattuor elemēta, medium ponentes, ¶ Quia illud ponunt infinitum et nullum ſenſibile corpus ſine contrarietate eſſe poteſt: erit igitur aut leue, aut graue, calidum, aut frigidum, aut aliquid taliuꝫ, quod impoſſibile eſt. Tertia. Platonis determinatio in. Timeo inſufficientiā habet. ¶ Primo Quia nō determinauit an ſua ipſa materia differat ab elementis. ¶ Secundo. Quia dicit eam rebus ſubiectam: vt auruꝫ operibus auris et de ea vt ente actu, et alterationis ſubiecto loquit: at generationis ſubiectum, hoc aliquid et actu eſſe, impoſſibile eſt. ¶ Tertio Quia eam videbatur velle eſſe planitiem, ꝙ corpora in ſuperficies reſoluebat. At vero rerum matrē, primordialemq; maeriaꝫ planitiem eſſe impoſſibile eſt. ¶ Ariſtotelis ſententia đ materia et rerum principijs. Nos dicimus eſſe rerū ſenſibiliū aliam materiam, inſeparabilem, ſemperq; vni contrariorū coniunctā, viciſſiꝫ contrarijs ſubijcinatā, ⁊ ex q̄ gñant vocata elemēta: ⁊ neq; calidū māꝫ eē frigido nec frigidū calido eins potētia. Et hinc fieri: vt prīo primū reꝝ ſenſibiliū principiū ſit potētia. ſecundo contraria: vt caliditas et frigiditas et: tertio res ſenſibiles, ignis aer, aqua terra: que tranſmutantur adinuicē. Non quidē vt vult Empedocles et alij. nā ſemp̱ generatio eſſet alteratio: ſꝫ q2 ſubijcitur viciſſim eadē natura contrarijs. Et hec alias diligentius ſumus executuri.

¶ Secundum caput.

SEcundum caput continet tres concluſiōes, et duas rationes ad tertiam. ¶ Prima concluſio. Qualitates tangibiles principia ſunt et differentia elementorum. ¶ Nam hic q̄rimus ipſorum vt ſenſibilia ſunt: principia et differentias. Senſibile autem: tangibile: et tangibile, cuius eſt ſenſus tactus. Eorum igitur differentie ſecundum qualitates contrarietateꝫ tactꝰ facientes, ſumende ſunt. Unde ſit vt neq; albedo. et nigredo, neq; dulcedo et amaritudo, neq; vlla taliū ſenſibilium qualitatum contrarietas ſit, penes quaꝫ ſumēda ſunt elementa. Et quanuis viſus tactu prior et viſibiles qualitates tangibilibus priores: quia tm̄ ſenſibilibꝰ vt tāgibilia ſunt, ⁊ gñatiōi corruptioniq; obnoxia non conueniunt: neq; ſm̄ eas elementa ſunt ¶ Secunda concluſio. Secundum grauitatem: et leuitatem hic non ſunt ſumenda elementa. ¶ Qualitates enim tangibiles ſunt he, caliditas, frigiditas humiditas, ſiccitas, graue, leue, viſcoꝝ, aridū, duꝝ, mole, aſperum, leue, groſſum: ſubtile. Et ꝙ non ſumantur ſecundum grauitatem et leuitateꝫ hoc ideo eſt quia leuitas et grauitas non ſunt tangibiles qualitates adinuicem actiue et paſſiue ſcđm quaꝝ actionem et paſſionē elementa adinuicem tranſmutent: Elementa aūt adinuicē agunt, et patiūtur et trāſmutant et eas q̄litates ſcđm quae agant, et patiant, et trāſmutent querimꝰ, nō igr̄ ſcđꝫ grauitatem et leuitatē ſumūtur. ¶ Tertia cōcluſio: ſcđꝫ calidū frigidū hūidū, et ſiccū ſumēda ē đria nūeruſq; elemētorum. ¶ Prīo: q2 ſcđꝫ has q̄litates tāgibiles adīuicē agūt ⁊ patiūt: ſcđꝫ illas igr̄ coꝝ đria ſumēda ē, atq; nūerꝰ Eſt. n. callidū, qđ cōgregat hōgenea ⁊, heterogenea ſeiūgit vt ignis q̄nadmodū aiūt cōgregat ea q̄, ſunt eiuſde mtribus atq; cognationis: et que alienigene ſunt nature ſeparat. Frigidū, qđ et ſyngenea et heterogenea counit et congregat. Humidum indeterminatum termino proprio, bene terminabile alieno Siccuꝫ, bn̄ terminatū termino ꝓprio ⁊ male alieno.

¶ Secundo. Quia alie contrarietates: et tangibilium qualitatum differentie ad has quattuor reducuntur: vt he: ſubtile groſſum, viſcoſum, aridum: molle durum: ſubtile enim reducitur ad humidum, ꝙ ſit bene repletiuum, quemadmodum tangentia ſequens: et groſſum: ad ſiccum humidi oppoſitum. Et viſcoſum humidi eſt: dicitur enim viſcoſum, humidū aliquid paſſum, vt locum: et aridum quod eſt humidi paciens defectum: eſt ſicci. Et duorum vt coagulatum eſt ſicci: et molle quod in ſeipſum cedit, eſt humidi. ¶ Multi farie tamen dicitur: et humidum: et ſiccum. Primo humidum, quod alienam humiditatē in ſuperficie tenet: et id vdum dicatur. Secundo qḋ humiditatem alienam tenet in profundo: et id dicat perfuſum: quod vero propriam in profundo tenet: atq; occultam: dicatur coagulatum. Et hi modi ad humidum ſimpliciter reducuntur: quod propriam: in ſuperficie et profundo retinet humiditatem. Et tot modis oppoſitis dicitur ſiccum, qui modi ad proprie ſiccum habent reductionem. Sunt igitur calidum, frigidum, humidum, et ſiccum, prime contrarietates, et tangibilium differentie: quare: et primis corporibus rationabiliter accommodande:

¶ Caput tertium,

Tertium caput continet. Tertium caput continet vnam concluſionē: duas rationes ad eam et ſex elementorū proprietates ¶ Concluſio. Numerus elementorū quaternarius eſt. ¶ Primo. Quia q̄tuor qualitates, calidum, frigidum, humidum, et ſiccum (ſeundum quas diximus ſumi debere elementorum numerum) ſolum quattuor cō iugationes ſuſtinent poſſibiles que ſunt calidum: et ſiccum, calidum et humidum, frigidum et humidū et frigidum et ſiccum, Nam calidum et frigidum, humidum et ſiccum, ſimul contingi combinariq; nō poſſunt in aliquo elementorum, ſunt enim contraria, et experientia cognitum eſt quodlibet aptare, ſibi duas: vt ignis apparet calidus et ſiccus aer calidꝰ: et humidus, aqua frigida et humida terra frigida: et ſicca. Eſt igitur numerus elementorum quaternarius. Secundo. Quia nullus antiquorum exceſſit q̄ternarium elementorum: et ſi aliqui tantum vnum, alij duo, alij tria poſuerint et inſufficienter quidē. nam par eſt quattuor ſimplicium coniugationū differentias, quattuor ſimplicibus accōmodare corporibus. Eſt igitur numerus elementorū quaternarius. Et qui vnum ponebāt, denſitate: raritate: et caliditate et frigiditate vt formis omnia gigni volebāt quibus id vnum quod ponebant vt ſubiectum et materiam ſubſtituebant: qui duo, vt ignem et terram, duo dicebant ex vtriuſq; ſimul cōtemperamento naſci, aerem et aquam, et qui tria poſuerunt: tantum, vnum medium ex eorum contemperamēto naſci voluerunt. Empedocles autē poſuit quattuor. ¶ Sex elementorū proprietates. ¶ Prima. Unumquodq; elementorum inuenitur non purū et non ſimplex et ſi ſimplicia talia ſint: non tamen eadem ſunt: vt quod ſimile igni, non ſit ignis: ſed igenum et quod ſimile aeri, aereū quod aque aqueum et terre terreū. ¶ Secunda. Ignis eſt in excellentia calidus, vt glacies ī excellentia frigida: et vt glacies dici poteſt frigidi et hūidi coagulatio, ita et feruoris excellētia ignis dici pōt arſio: ideoq; proprium eſt ex ipſis in ſuis excellentijs manentibus nihil poteſt gigni. ¶ Tertia. Ignis et aeris loca ſunt ſurſum, et ſemper ſurſū tolluntur: et aque et terre loca deorſum et ſemper deorſum feruntur. ¶ Quarta. Media magis extremis: mixta et impura inueniuntur: vt aer, et aqua. Ignis vero in ſummo, et terra in centro, ſyncerior atq; purior. ¶ Quinta. Secundū vtramq; qualitatē ignis aqua, et aer terre abit comperiturq; contrarius. Et hec ex contrarijs colliguntur qualitatum coniugationibus. ¶ Sexta. Unumquodq; elementorū vnaꝫ quattuor qualitatum ſibi primo et magis determinat: vt ignis eſt magis calidus quam ſiccus, aer magis humidus q̄ calidus, aqua magis frigida quam humida, et terra magis ſicca quam frigida.

¶ Caput quartum.

Quartū caput cōtinet quinq; concluſiones: duas rationes ad primam, et vnum corolarium poſt quintam. ¶ Prima concluſio. Corporum ſimpliciū alterna ē generatio. ¶ Primo. Quia id ſenſu compertum habemus, vt elementum ex elemento gigni cognoſcamꝰ. ¶ Secundo. Quia eorum eſt mutua alteratio: vt q̄ adinuicem agant patiāturq; igitur generatio. Sꝫ queres, an quodlibet gigni queat ex quolibet. Secunda. Elementorum quodlibet gigni poteſt ex altero quolibet. ¶ Nam omnia adinuicē contraria ſunt innata adinuicē agere et pati: differentias enim habent contrarias: igitur omnia adinuicem ſunt tranſmutabilia, tranſmutatio enim vt generatio in cōtraria eſt et ex contrarijs. Et quamuis quodlibet alteri cuilibet contrarietatem habeat, hoc tamen intereſt, ꝙ vnum vni ſecundum duas ſue coniugationis qualitates contrarium eſt, alijs vero ſecundum alteram: tantum vt ignis aque (eſt enim calidus et: ſiccus aq̄ vero frigida et humida) et aer terre. Nam aer calidus et humidus, terra frigida et ſicca; ſed ignis aeri altera vt ſiccitate, et terre altera vt caliditate diſcrepat: et aqua aeri altera: vt frigiditate et terre humiditate: que cum altera qualitate diſcrepent et altera conueniāt, vocamus ſymbola. ¶ Tertia. Elementorum adinuicem ſymbolum habentium cita tranſmutatio eſt: non habentium autem ſymbolū, difficilis atq; tarda. ¶ Nam facilius eſt vnum quaꝫ multa tranſmutare. In habentibus autem ſymbolū vnius eſt tranſmutatio vt ex igne calido tranſmutante vincēteq; hūida erit aer et ex aere aq̄ dominā te ſuperanteq; frigido: et ex aqua ſolo humido ſuperato fiet terra et extra ignis, frigidū ſuperante calido: erant. n. hec altera ſemper q̄litate conformia. Eſt igr̄ elementorum ſymbolum habentium velox citaq; adinuicē tranſmutatio. At ſi ex igne debeat gigni aq̄ quia ſymbola non ſunt, hoc non fiet altero tantum vt calido tranſmutato: aut ſicco, ſed vtrūq; ſuperari vinciq; neceſſe eſt: eſt enim aqua et frigida et humida: itidem et ſi ex aere fieri debeat terra. Eſt igr̄ in non habentibus ſymbolū generatio tardior atq; difficilior. ¶ Quarta conluſio. Ex duobus elemētis adinuicem non ſymbolis poſſunt reliqua generari: vt ex igne et aqua poſſunt generari aer et terra: et ex aere et terra ignis et aqua. ¶ Nam ignis corrupta caliditate, et aque humiditate generabitur terra: remanebunt enim ſiccum et frigidum, terre qualitates Et ignis cōſumpta ſiccitate, et aq̄ frigiditate generabitur aer: nam ſuperant calidum et humidū, aeris qualitates. Et ſimiliter ex aere et terra gene

ꝓpria bene pōt fieri ſm ptes materiales ſꝫ non neceſſario fit ſm partes materiales.

¶ Dubitat̄ circa hanc mām vtrū in etate conſiſtentie poſſit fieri verū augmētū. Ad quaꝫ queſtionē communiter reſpondetur ꝙ non: ſuppoſito ꝙ augmētatio eſt conuerſio alimēti ſm ꝙ eſt potētia animatum in corpꝰ actu animatum in maiores partes quam ſunt deperdite ſecundum trinam diametrum et q2 licet in etate conſiſtentie poſſet fieri augmentatio per vnam diametrum non tamen per tres: cōis reſponſio eſt ad queſtionem negatiua: ſꝫ fortiſſima quedam argumenta fieri ſolent ad probandū ꝙ in etate conſiſtentie poſſit fieri verum augmentum.

¶ Prima ratio eſt. niſi hoc eſſet verum, ſequeretur ꝙ colericus in etate conſiſtentie eēt ſenex: falſitas conſequentis nota eſt: et ſequella probatur: bene ſequitur reſtaurat minus quā deperdit ergo eſt ſenex conſequentia eſt nota, et aňs ꝓbatur ſit ita ꝙ colericus reſoluat vnam vnciam de humido radicali in dimidia die temperatus bene diſpoſitus non reſoluit tantum in eadem die reſoluat dimidiaꝫ vnciam; et hoc verum eſt ꝙ reſolutio humidi radicalis magis fit, a calore intemperato q̄ a temperato: tunc vltra arguitur ſic reſtauratiua temperati ē maior quam reſtauratiua colerici: patet quia eſt maioris virtutis temperatus quam colericus: igit̄ temperatus reſtaurat plus quam colericus: ſed colericꝰ cum ſit in etate conſiſtentie reſtaurat tanta ſicut deperdit ſcilicet vnam vnciam. Nam ſi minus reſtaurat; ergo eſt ſenex, ſicut intulimus: ergo temperatꝰ qui habet maiorem reſtauratiuam reſtaurat magis quam vnciam, et ſolum reſoluebat dimidiam vnciaꝫ ergo reſtaurat magis quam deperdit: Igitur augmentatur in etate conſiſtentie: ergo in etate conſiſtentie poteſt fieri verum augmentum: vel ſaltim colericus probatus eſt eſſe ſenex in etate cōſiſtētie ad hoc reſpondeo argumentum ſupponendo vnam diſtinctionem. ꝙ duplex eſt reſtauratiua queddam eſt eſſentialis: alia vero actualis. Reſtauratiua eſſentialis ē reſtauratiua que valet ſm indigentiam neceſſitatis magis vel minꝰ reſtaurare reſtauratiua vero actualis eſt que actu reſtaurat. de reſtauratiua eſſentiali magis reſtaurat temperatus: quia ſi ſe offerat neceſſitas plus reſtaurabit temperatus q̄ quodlꝫ aliō de reſtauratiua vero actuali plus reſtaurat actualiter colericus quā tpatus: quia plus reſſoluit tunc ad argumentum reſpondeo cum dicit plus reſoluit colericus fateor et minus reſtaurat quam temperatus nego de reſtauratiua actuali. Nam de reſtauratiua eſſentiali fateor ꝙ plus poſſet reſtaurare temperatꝰ ſi ſe offert neceſſitas qualis ſe offert in colerico videmus enim colericos non poſſe abſtinere a cibo eo ꝙ magis reſoluuntur: ideoq; maxime reſtaurantur.

¶ Secundo arguitur in etate conſiſtentie temperatus non poteſt tm̄ reſtaurare quantū deperdit ergo erit ſenex. Item probatur ꝙ tpatus in etate conſiſtentie habet humidū terreſtrius q̄ omnes alij in eadem etate ex quo habebit corpus temperatū ante debuiſſe augeri quolibet alio corpore alteriꝰ cōplexiōis vtrūq; ꝓbat̄ vna rōne ſupponēdo ꝙ caliditatꝫ nālis extēdētis ad hūidū radicale extēſibile ſm trinā dyametrū ē ꝓportio eq̄litatꝫ i etate cōſiſtentieq; qḋ patet: quia ꝓportio equalitatis eſt non gradꝰ ꝓportionis maioris inequalitatis: ſed ſemper ante primum inſtans etatis conſiſtētie poterat caliditas extendere humidum radicale ſecundum trinam diametrum: et in primo inſtanti etatis conſiſtentie tunc primo non poteſt extendere ſecundū trinam diametrum; ergo caliditatis naturalis extendentis ad humidum radicale extenſibile ſecundū trinā diametrū eſt proportio equalitatis, quo ꝓbato arguitur ſic. illud quod equatur minori eſt minus, et quod equat̄ maiori eſt maius, ſed humidum radicale temperati debet equari in temperato actiuitati ipſius caloris in etate conſiſtentie ſꝫ tunc actiuitas eſt maior et reſiſtentia hūidi dꝫ illi eq̄ri in illa etate: ergo cum actiuitas tpati ſit maior oibꝰ alijs actiuitatibꝰ: ſequit̄ ꝙ reſiſtentia tpati in humido eſt maior q̄ ī oibꝰ alijs cōplexiōibꝰ: ergo hūidū radicale tpati in etate cōſiſtentie eſt terreſtriꝰ qḋ erat neceſſariū: ex quo facile habetur ſecunda pars illati. ¶ Ad hoc rn̄det Jaco. de for. in ſua celebri. q. de etate ꝯſiſtentie. dicens ꝙ cōcedēdū eſt illatū qḋ certe abſurdiſſimū eſt in viro tā ꝓho Cōcedit. n. ī q̄lꝫ ꝯplexiōe meliori ī eadē etate cōparatione habita huidu eſſe terreſtriꝰ quo nihil eſt falſiꝰ q̄nto. n. hō ē melioris cōplexionis tanto ꝑfectiꝰ illi eſt hūidū iō alr̄, rn̄deo cū vgone ſeneñ in ſuis q̄ſtionibꝰ extrauagantibꝰ. q. de etate conſiſtentie qḋ aliq̄d reſiſtere ſtat duplr̄, vno mō ꝓꝑ hēre multā terreſtreitatem. Alio mō ꝓꝑ eſſe in magna ꝑfectione et reſiſtit cuicūq; qḋ extrahit ipꝫ ab illa. rn̄det ergo ad argm̄ ꝙ tpatꝰ magis reſiſtit in etate cōſiſtētie vt extendat hūidū ſm trinam diametrum nō ꝓꝑ terreſtritatē et duritiē: ſꝫ ꝓꝑ perfectionem in que eſt que eſt maior quam perfectio aliarū complexionum.

¶ Tertia ratio eſt probans ꝙ in etate conſiſtentie poſſit fieri verum augmentum ponamus quodam temperatū in pn̄cipio etatis ꝯſiſtētie q̄n. ſ. ꝑ primū īſtās eē ingredit̄ illā etatē: et ſumamꝰ q̄ndā melancolicū imediate añ inſtans etatis cōſiſtentie: et arguit̄ ſic bn̄ ſequit̄ melancolicꝰ añ inſtās etatis cōſiſtentie pōt hūidū radicale extendere ſm trinā dyametrū: g̃ et tpatꝰ in pn̄cipio etatꝫ cōſiſtētie aňs ē notū et ꝯña ꝓbat̄: q2 caliditas tpati ē maior tūc q̄ caliditas melācolici fuit īmediate añ et humiditas tpati eſt magis aerea: ergo poterit extēdere. Rn̄det̄ ad hoc negando illā ꝯñam ꝙ caliditas tpati eſt in ſua ꝑfectiōe et ꝓꝑ illā ꝑfectiōē reſiſtit ne ab illa extrahatur.

Queritur vtrum in etate cōſiſtentie queat fieri verum augmentū ſm trinam diametrū aut magi ꝑ deeclarent dicta pre affirmatiua arguit̄. Primo ſi nō fit ī etate ꝯſiſtētie vū augmentum: tunc ſequitur colericum iuuenem eſſe ſenē patet, reſoluit magis quā reſtaurat: ergo eſt ſenex. Tenet conſequentia ex diffinitione ſenectutis. Aňs probatur reſolutiua colerici eſt maior reſolutiua temperati quam veluti ſuppoſitionem ego ꝓbo: ſi colericus et temperatus vna die integra a cibo abſtinerent magis extenuaretur colericꝰ; ergo reſolutio colerici eſt maior. ꝯña eſt nota. Et ꝓbo antecedēs Calor colerici eſt maior quam calor temperati et humidū colerici minus: ergo maiorē ꝓportionē hꝫ calor colerici ad reſoluēdū ſuū humidū quā calor tēpati ad reſoluendū ſuū humidū: nec vꝫ dicere ꝙ hūidū temperati eſt magis aereum: quia hec reſolutio non fit a calore prout naturalis eſt: et proportionatus: ſꝫ

prout calor eſt. Secundo probo eandem ſuppōnē autoritate auicē.fen.1.4.ca.de ciba.febri.in gene. vbi dicit tex.colericos cibandos eſſe etiam i medio paroxiſmi propterea ꝙ ſincopiżant ⁊ minime famen tolerare valent. Tertio illā probo hac ratione: inter omnes complexiones vt gale.8.terapentice.c.8.q̄ minime tolerat ieiunium eſt colerica: ergo citius incurrit famē omnibus alijs: ſed fames vt gale.3.de accidenti et morbo: fit ex quinqꝫ motibus: ſcilicet attractionis membrorū a venis ⁊c. ſed hec attractio non fit niſi propter reſolutionem membroꝝ: ergo in illa membra magis reſoluntur.

Rō.1. ¶ Hac ſuppoſitione probata ſic arguo reſolutiua colerici ē maior reſolutiua temperati: et reſtauratiua temperati eſt maior quā colerici reſtauratiua: hanc minorem probo: quia ſi colericus: et temperatus equalem maraſmum incidant citius: a maraſmo releuabitur temperatus quam colericus quod patet ex gale.⁊.theg.illo ca.determinat aūt ſi ergo colericus reſoluit magis quam temperatus: ⁊ reſtaurat minus quam temperatus vt probatum eſt ergo reſtaurat minus ꝙ̄ reſoluit: et ex conſequenti ē ſenex quod intendimus.

Rō.2. ¶ Secunda ratio ſi in etate conſiſtē tie non valet fieri verum augmentum ſequitur ꝙ humidum temperati eſt terreſtrius quam humidū melancolici ceteris paribus in etate conſequens eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur: ſequella probatur ſupponendo: ꝙ non gradus proportionis maioris inequalitatis eſt proportio equalitatis que res facile exemplo fit manifeſta ſi enim a ante hac erat maius b. et modo per primum inſtans eſſe incipit eſſe equale.b.modo per primum non eſſe deſinit eſſe maius b hoc habito ſic arguo. Toto tempore etatis adoleſcētie actiuitas caloris naturalis habet proportionem maioris inequalitatis ad extendenduꝫ humidum ſꝫ trinam diametrum: et in primo inſtanti eſſe etatis conſiſtentie caliditas naturalis: non valet extendere humidum ſm trinam diametrum: ergo in primo inſtanti etatis conſiſtentie actiuitas caloris equatur in extendendo reſiſtentie humidi: ne extendatur ſcōm trinam diametrum tunc ſic arguo ꝙ equatur maiori eſt maius: et quod equatur minori eſt minus: ſed reſiſtentia humidi temperati in etate conſiſtentie eq̄tur actiuitati caloris temperati que eſt maior ꝙ̄ caliditas melācolici: et reſiſtentia humidi melancolici equatur minori actiuitati melancolici: ergo reſiſtentia melancolici eſt minor ꝙ̄ tēperati eſt et per conſeducens humidum temperati ē terreſtri⁹: q² reſiſtētia prouenit a terreſtreitate.

Rō.3. ¶ Tertio ſic arguitur Capio vnum temperatum in primo inſtanti etatis conſiſtentie: et vnum melancolicum immediate ante: primum inſtans etatis conſiſtentie ⁊ ſic arguo illud humidum temperati et ſi ſumeretur ante primum inſtans etatis conſiſtentie excederet temperatus ipſum melancolicum: quia eſt paritas in etate: ponamus ꝙ excedat in dupla proportione: cuꝫ igitur hec latitudo nō poſſit corumpi ſubito ſequitur: ꝙ adhuc in primo inſtanti etatis conſiſtentie temperatus excedit melancolicum in calore et in humidi extenſibilitate igitur ſi melancolicus valet immediate ante hoc augere ſm trinam diametrum ſequitur ꝙ et temperatus modo idem facere valebit qđ ē intētuꝫ.

¶ Quarta ratio eſt autoritas Ariſt, 3.de genera.aīaliū.c.de dētibus vbi dicit phs. Dentes ſemper augentur niſi eſſet ꝓpter continuā attritionem quam habent inter ſe: ergo in etate conſiſtētie aliquod membrū ſpermaticū valet augeri ſm trinam diametrum. Rō.4.

¶ Quinta rō eſt auto.gale.ſexto de regi.ſani.c.2.dicentis ꝙ complexio frigida et humida calida tantum et humida tantuꝫ in etate conſiſtētie ſunt calidiores: ergo magis valent augmentare et ex ꝯñti in etate conſiſtentie verum augmē. Rō.5. ¶ In oppm̄ eſt veritas et diffinitio etatis conſiſtentie etc̄. Pro ſolutione iſtius queſtionis pono aliquas cōclōnes. Prima concluſio. Non dicitur etas conſiſtentie quia corpus in eodem ſtatu permanet quo ad ſiccitatem. Hec concluſio patet quia ſiccitas etatiua eſt improhibibilis. Cōclo.1.

¶ Secunda concluſio, Non dicitur etas conſiſtentie; quia calor in eodem ſit.gra. Nā ſic cum etas pueritie habeat eundem graduꝫ quē etas conſiſtentie vt gale.4.apho.c.14.ſequitur puericiā fore conſiſtentiam. Cōclo.2.

¶ Tertia concluſio. Non dicit̃ etas conſiſtētie; quia in ea robur nō notabiliter diminuatur. Nam ſic eadem ratione prīa ſenectus eſſet etas conſiſtentie. Cōclo.3.

¶ Quarta cōcluſio. Non dicit̃ etas conſiſtentie, quia reſtauratiua ſit equalis diſſolutiue quia hoc falſum eſt, ſaltem de reſtauratiua eſſentiali Nam quicunqꝫ conſiſtens maraſmatus impinguatur plus reſtaurabit quam perdidit. Cōclo.4

¶ Quinta cōclo. Etas conſiſtentie dabilis eſt ad iſtum ſenſum ꝙ in membris ſpermaticis et ſolidis nequit fieri augmentum ſm trinam diametrū licet in carniformib⁹ valeat fieri, vt patet de eo qui impingatur in cōſiſtentia. ꝙ aūt talis etas ſit dabilis ꝓbat̃, q² ē aliqua diſpoſitio caloris naturalis in qua calor valet augere humidum ſm trinam diametrū et eſt aliqua diſpoſitio in qua calor non poteſt humidum reſtaurare ſicut deperditur imo non pōt impedire diminutionem: ergo eſt aliqua diſpoſitio ī qua calor tantum reſtauret ſicut deperdat q̄ eſt etas conſiſtentie tenet ꝯña, q² non fit trāſitus de extremo ad extremum quim per medium. Cōclo.5.

¶ Ad rationes in oppm̄ reſpondeamus. Primo ad primam in qua dicebatur ꝙ colericus iuuenis eſſet ſenex noto, ꝙ duplex eſt reſtauratiua quedā eſt eſſentialis, quedam eſt in actu. Prima quidē eſt quando aliquis habet aptitudinē vt reſtauret ꝙ̄uis non reſtauret in actu. Secunda eſt reſtauratiua in actu et eſt q̄ñ ſm indigentiam neceſſitatis reſtaurat actualr̄ magis vel minus. Dico igitur ꝙ in temperato reſtauratiua eſſentialis eſt maior, ſed in colerico reſtauratiua in actu eſt maior: q² maior eſt neceſſitas.

¶ Ad ſecundam vbi dicebatur ꝙ humidum temperati in etate conſiſtētie eſſet terreſtri⁹ ꝙ̄ humidum melancolici. et rō erat, q² plus reſiſtit. Dicēdū ꝙ plus reſiſtere ſtat bifariā. Uno mō gratia indiſpoſitionis paſſi que eſt terreſtreitas. Alio modo gratia perfectionis paſſi cum extra illam educatur. Dico nunc ꝙ temperatus plus reſiſtit extenſioni

ſm trinam diametrum rōne ſue perfectionis quam iam attigit quam qniuis alius ad tertiam.

¶ Ad tertiam ratiōem. dico ꝙ lꝫ humidum tpati in primo inſtanti etatis conſiſtentie ſit melius ꝙ̄ humidum melancolici imediate antea non tñ ꝓpterea valet illud extendere ſm trinam diametrum q² iā atigit tm̄ perfectionis.

¶ Ad quartam rationem rñdeo. ꝙ dentes ſolum augent̃ ſm diametrum longitudinis, et ita non conuincit ratio.

¶ Ad quintā dic, ꝙ ille cōplexiones ſunt calidiores aparenter in acuitate quo ad ſenſum tactus.

¶ Auicenna faciebat hanc rōnem ꝓ fundanda ſua opinione ſi in productione forme mixti oēs forme elementorū corrūperent̃ ⁊ ſil̄ oēs alteratiue qualitates elementares ita ꝙ de elementis non remaneret ī mixto niſi ſola mā ſequit̃ eadē rōne elementū corruptū remanere in genito cū mā corrupti maneat in genito tu aūt nota ſup hac rōne ꝙ ſm opinionem cōem in ꝓductione forme mixti elemēta cōcurrunt de per acciñs quodlꝫ enī̃ appetit aliud ſibi ſilē gñare: ſꝫ q² ſunt.4.ɔria qđlꝫ agit in qđlꝫ et patitur a quolꝫ vñ oīa ſe temperant et celū ocaſione inuēta illius temperamenti ꝓducit formā mixti et complexionem que non poteſt produci a qualitatib⁹ alteratiuis cū ſint īperfectiores cōplexione. ¶ Ideoqꝫ ad rōnem Auicēne dicim⁹ recte ꝙ cōplexio eſt quid mediū inter excellentias qualitatū tāgibiliū elemētariū et q² mediū in ordine ad extrema eſt tanꝙ ambo extrema.5.phiſi. bñ merito ſequitur manere elementa in mixto virtualiter eo ꝙ maneat illud mediū non ſic aūt manet vnū elementum in alio q² lꝫ aliquādo contingat vt in ſymboliżantibus manere vnā qualitatē in genito que prefuit in corrupto non tamē ſaluat̃ vtraqꝫ cōtrarietas quemadmodū in complexione que eſt due qualitates medie vna inter actiuas: ⁊ alia inter paſſiuas.

¶ Nunc aūt volumus formare rōnes Auerro. contra Auicennā quas facit tertio celi cō.67. Prima rō ſi forme elementorū manerent in mixto cū qualitatibus remiſſis et refractis: ſequeretur ꝙ quemadmodū forma ignis poteſt ſaluari in mixto abſqꝫ aliquo gradu caliditatis: ita poſſet ſaluari abſqꝫ oī gradu caliditatis ꝯñs eſt falſum: q² daretur ignis frigidus ergo illud ex quo ſequit̃ ⁊ ꝯña tenet: q² eadem ē rō totius et partis. ¶ Notādū ē ꝓ ſolutione hui⁹ rōnis ꝙ iſta propō eadem eſt ratio totius et partis ſi intelligatur in etherogeneis quo ad ſpeciē eſſentialē ⁊ teneam⁹ ꝙ in nullo ente naturali ē niſi vna forma vera quidem eſt. Si vero ſunt plures forme partiales in etherogeneis cum vna architectonica vt forma carnis forma oſſis cū anima, quam opinionem tenet ſcotus.33.diſt.3.ſen.ſic alteri⁹ ſpeciei ē tot⁹ homo ꝙ̄ caro aut os. ¶ Si vero intelligatur illa ꝓpoſitio, ꝙ eadem eſt ratio totius et partis quo ad ſpeciē accidentalem falſum eſt nā membra hominis ſunt diuerſi mode complexionata: et ſi contra hoc arguas diuerſitas complexionū in mā diuerſitatē formarum producit: ergo non ſtat c rebrum et epar diuerſi mode cōplexionari quin diuerſe forme producātur et per conſequens ſi membra differunt ſpecie accidentali: et eſſentiali. Dicēdum ad hoc egregie de mente Marſilij.i.primo de generatione.q.5.ꝙ diuerſitas complexionum diuerſitatem parit formarū ſi ſit egrediens a latitudine: nāqꝫ vna cōplexio latitudinem habet vt ſanguinea et intelligitur diuerſitas cōplexionum que non venit ad vnius tertij vniſonantiā diuerſitatem parit formarū: ſec⁹ ſi veniat ad vnius tertij vniſonantiā et quia in homine ſi qua diuerſitas eſt complexionū illa vni tertio eſt conueniens bene merito: ſequitur non conſequi diuerſas formas: ꝙ aūt talis diuerſitas vniforme ſit conueniens: pꝫ.ex.ar.7.politicorum dicenti id quod eſt viuere pluribus indiget organis.

¶ Alio modo poteſt intelligi illa ꝓpoſitio in homogeneis que quo ad ſpeciem eſſentialem intellecta ſempiterne eſt veritatis. ſed quo ad ſpeciem accidentalem que eſt complexio ſempiterne ē falſitatis: quia vt geri: ſecundo cano.ca.2. omne mixtū eſt etherogeneū q̄litatiue habens partes calidiores et minus calidas, vt patet in opio quod cū ſit frigidū in.4.gradu eſt amarū et ex ꝯñti partes habens calidas: ex quo ſequitur omne mixtū quantumuis hōgeneum eſſe corruptibile ab intrinſeco.

¶ Et quia in hac partium etherogeneitate ſaluat̃ actio calidi in humidū non erit abſre ſi diſquiramus quomodo fiat hec reſolutio calidi in humidū pro quo pono tres ꝓpōnes. Prima nō fit actio calidi in humidū indirecte agēdo in frigiditatem q̄ſ ecū intrat in cōplexiōe et ex ꝯñti eleuādo calidū deſicat hec ꝓpoſitio eſt contra genti oppoſitum aſſeuerantem do.3.de cōplexionibus ca.1.et rō contra illū ē: q² qualitates cōtrarie q̄ ſe cōpatiunt̃: non inter ſe agunt alioqui pig quanto antiqui⁹ eſſet calidi⁹ q² caliditas dīſtruxit frigiditatē a qua deſtructione ſequebat̃ eleuatio calidi. ¶ Secunda ꝓpō. Jacobi de forliuio in libro de intenſione et remiſſione formaꝝ ꝙ caliditas hꝫ pro effectu. primo calefacere et pro ſecundo deſicare et facit effectū ſecundum quiē deſicare ſine prīo, eſt enī̃ regl̃a ꝙ agens in cuius virtute eſt effectus prim⁹ et ſecundus poteſt facere ſm ſine primo, vt patet in liquefacione niuis fit abſqꝫ calefactione immo magis infrigidātur ex quadam anthipariſtaſi et patet etiam in flegmate vitreo in inteſtinis conglobato ꝙ per cliſtere calidum iniectū liq̄fiebat et fiebat frigidi⁹. ¶ Tertia ꝓpō caliditas agit in humidum per hoc quod ſunt in qualibet mēbro quedam partes calidiores et quedam min⁹ calide et partes magis calide intendunt aſſimilare minus calidas in qua aſſimilatione ille partes magis caleſiūt: et quia magis caleſiūt deſicantur, dico gꝙ ꝙ̄uis forma ignis poſſit manere ſine vno gradu caliditatis nō tñ ſine oīb⁹ imo cū primū ignis peruenit ad medietatem latitudinis caliditatis ſtatim ille ignis dīſinit eē per primū non eē alioqn enī̃ ſi ignis poſſet cōſeruare cū minori latitudine ꝙ̄ medietate caliditatis poſſꝫ ignis eſſe frigid⁹ qđ eſt falſum iō egregie. dicit Thomas de garbo: ꝙ ꝙ̄uis in q̄litate quo ad ſuas p̄tes intenſiuas eadē ſit rō toti⁹ et p̄tis. Nā eiuſdem ſpeciei eſt tota albedo et omnes partes ei⁹ intenſiue; ꝙ Ar.10 methaſi. dixit intenſum et remiſſum non variant ſpeciem: tamē ſi intenſum et remiſſam conſiderentur prout concomitantur ſubiectum ſic variant ſpeciem conſecutiue: quia ad ſumam caliditatem conſequitur ignis forma et ad caliditatē citra ſumum parum tamen diſtantem a ſummo cōſequitur forma ignis.

Rō.2. ¶ Secunda ratio Auerro. ſequitur mixtum fore ens per aggregationem co ꝙ plura elementa nō faciunt vnum cum ſint diuerſarum ſpecierum dicit Thomas de garbo ꝙ quia illis pluribus formis ſuperuenit vna architectonica que eſt ſicut actus vltimatus ab illa mixtum recipit vnitatē ex quo patet ꝙ tenendo opinionem Ocham ꝙ in homine ē duplex aīa ſenſitiua et ītellectiua ſenſitiua ē ſubordinata intellectiue:et eſt actꝰ non vltimatꝰ nec illa ſenſitiua eſt eiuſdem ſpeciei cū alijs ſenſitiuis brutorū: nec ſequitur ꝙ anima rationalis informaret quodā brutum:quia aggregatum ex illa anima ſenſitiua ⁊ materia non eſt brutum cum non poſſit per ſe exiſtere.

Rō.3. ¶ Tertia ratio ꝙ non quelibꝫ pars mixti eſſet mixta:ſequella probatur quia non quelibet pars habet quattuor formas elementares. Pro hac ratione eſt notandum ꝙ non eſt cogitandum totam materiam mixti in informari forma ignis: forā aque:forma aeris,forma terre,per totum ſigillatim quia ſequeretur aliquid ſimul et ſemel alterari motibus contrarijs qđ ſic ꝓbatur:quia ſi ī materia aeris aeris dꝫ produci forma aque:et forma ignis, ſequitꝰ illam materiam ſimul diſponi per frigiditatem ⁊ humiditatem et per calorem et ſiccitatem. Dicimus:ḡ ꝙ ſi aliqua particula mixti dicitur mixta illud eſt:qꝛ hꝫ formām mixti:et non quia habeat:4.formas elementares cū forma mixti in eadem materia adequate:

¶ Sed Thomas de garbo affert.3. rationes contra Auicenna ȝ tractatu primo queſtione prima. Prima clara eſt. Nō eſt pluralitas ſine neceſſitate:ſed mixti natura poteſt ſaluari cū vna forma:ergo non requiruntur quinqꝫ. Secunda infert enim ꝙ ex vno elemēto fieret mixtum. Nā in vna pricula vbi eſt forma ignis tantū eſt mixti forma. dicēdum ꝙ ex vno elemento per ſe exiſtenti non fit mixtū bene tamen ex vno elemento prout alijs coniuncto. ¶ Tertia ratio eſt confirmans hoc idem que poſſet melius poni, vt genti.doc.3.de complexionibꝰ.ca. primo ſupponendo ꝙ ſummātur duo elementa diſſymbolizantia,vt ignis et aqua et conuertatur aqua in ignem ita ꝙ neceſſe eſt frigiditatem illam aque ⁊ humiditatem venire ad non gradum et calorem,et ſiccitatem accedere ad ſūmum in eadem materia ⁊ tranſire per omnes ſpecies ꝓportionū qualitatū primarū ergo aliquando ex illa actione reſultabit mixtum et ex vno tantum elemento. Hic notandum ē an ſtantibus ſimilibus proportionibus qualitatum primarū ſequatur ſimilis complexio et ſimilis forma mixti ad quod reſpondet Ugo queſtiōibus extrauagātibus.q.2.arti.primo ꝙ ſignantur quinqꝫ caſus ī quibus ſtantibus ſimilibus proportionibus qualitatum primarū. Non pululat ſimilis complexio:nec ſimilis forma mixti:

Caſus.1. ¶ Primus caſus eſt quando requiritur agēs limitatum quod quidem videre eſt in temperamēto qđ requiritur ad operationes animales: et ſi enim tale temperamentum preſtaretur ab alio quam a cerebro non congrueret pro operationibus animalibus qđ etiam videre eſt in medicina temperata que ꝙuis haberet temperamentum qualitatū primarum ſicut homo non haberet complexionē hominis; qꝛ tunc eſſet homo ſimiliter Genti.q.4.de febre dicit dari poſſe morbū temperatum peſtilētialem qui morbus non eſt complexio temperata

¶ Secūdus caſus eſt quādo ē agēs ſimplex dominans quod poſſet exemplificari in duobus elementis diſſymbolizantibus quorum vnum trāſeat in aliud certum eſt ꝙ cum tranſeamus de complexione frigida et humida ad calidam et ſiccam in ſummo gradu tranſimus per omnia media et tamē ibi nō cātur aliqua cōplexio alioqui ex vno ſolo elemento poſſet fieri mixtum:quod eſt falſum et eſt bona ratio iſtius caſus:quia vt inquit Auer. prīo de ge. cō.25.inter mixtionem et gñationem diſcrimē eſt,ꝙ in generatione vnum dominatur et reliquū eſt deuictum.ſed in mixtione oīa miſcibilia ſunt vincētia ⁊ deuicta ꝙ Ariſ.ſignificantius dixit ꝑ hec verba. Nihil fit ex glatie et arſione quaſi diceret non debet aliqđ elementum tam ſuperans venire ad mixtionē vt reliqua in ſui nām conuertat alioqui non eſſet mixtio: ſꝫ generatio vñ et cōe dictū eſt elementa cum venerint ad mixtionem debent eſſe ferme adequata in potentijs. Caſus.2.

¶ Tertius caſus eſt quando ad mixtionem vel complexionem requiritur elementa diuidi vſque ad minima, namque ſi non fiat hec diuiſio quamuis fiat ſimilis proportio qualitatum primarum ſicut fieri ſole in mixtis non tamen conſequetur complexio nec mixtio.qꝛ deficit diuiſio vſqꝫ ad minima iuxta illud Ariſt.1.de gñatione cap.de mixtione parua paruis meliꝰ miſcētur quam magna magnis et ingenioſe hoc fuit nā inventum vt melius cōmixtio fieret et nāqꝫ ſi multa in vnum miceri debent puluerizamus vt melior ſit cōmixtio. Caſus.3.

¶ Quartus caſus eſt quando nō fit actio nāqꝫ et ſi aliquod cōmixtum eſſet temperatum nō ꝓpterea ibi pullularet cōplexio vel forma mixti vt patet in cōmixto ex aqua feruēti ⁊ niue qđ quidē ſtatim poſt cōmixtionem eſt temperatum ad ſenſum non tamen realiter,non enim credendum eſt tam cito medietatem latitudinis peruenire a calido et a frigido ſed diſgregate ſunt partes calide et partes frigide et ſe prepediunt in actione qua agunt in tactu quare ſenſus tactus non ſentiens tale cōmixtum iudicat eſſe temperatum obidqꝫ a tactu non ſentiri: quia a ſimili non fit paſſio: Caſus.4.

¶ Quintus caſus eſt.modus mixtionis cōtingit ſm̄ modum mixtiōis complexionis maxime variari,vt patet: quia ſtat in venire duos homines ſanguineos eiuſde gradꝰ ſanguineitatis,⁊ tñ vnum inclinari ad q̄dam ad que alius non inclinatur vt vnum aborrere caſeum reliquū venerea: qđ euenit ex diuerſo modo mixtionis lucrifacienti aliā proprietatem indiuidualem vel complexionem in ſeqētem mām:ex quo mirabile corolarium domini Angeſ.2.de cauſis ꝓprietate 16.infertur ꝙ non ſolū cōplexio innata actuata per influentē eſt ꝓductiua operationū:ſed ēt cōplexio in ſequens materiā qđ ꝓbatur qꝛ ſi duo ſanguinei per deceptionē comederēt cibū ꝯfectū ex caſeo ipſis neſciētibꝰ ꝙ ibidē eēt caſeꝰ vnꝰ vomit et nauſeat ſuper illo qđ non facit alius quod ē quia non digerit et illud eſt ꝓpter defectum illiꝰ cōplexionis in ſequentis materiam que non eſt in tali ſanguineo. Caſus.5.

¶ Iam vero Auer.arguit aliquibus

rabuntur ignis et aqua:aeris enim corrupta caliditate:et terra ſiccitate,generabitur aqua. Nā huius relictum eſt humidum, illius vero frigidum et corrupta aeris humiditate,et terre frigiditate, generatur ignis,remanentibus ex aere calido, et ex terra ſicco,ignis qualitatibus. Et id fit ignis generatione ſenſui perſpecta,maxime in ignis flāma. Eſt enī hec fumus ardens: fumus autē ex aere et terra. Ex duobus igitur ad inuicē ſymbolū non habentibꝰ reliqua generantur elemēta:et ſupra hec,alterutriꝰ vtraqꝫ ſuperata qualitate,fit reliquum. ¶ Quinta. In elementis ſymbolum conſequentiā que habentibus alterum ex altero gignitur:et nō reliqua. ¶ Ut ex igne et aere,aere et aqua,aqua et terra,itidē igne et terra que ſe ordine non conſequuntur. Nam altera qualitate ſuperata fit reliquū,vt ab humiditate aerea ignis ſuperata ſiccitate fit aer remanent.n. calidum et humidum:et a ſiccitate ignis aerea ſuperata hūiditate fit ignis. Nā remanet calidū et ſiccū: ⁊ ita in ceteris eſt igr̄ manifeſtum in talibꝰ alterū ab altero gigni. Sed quod non generentur reliqua ex igne et aere,aqua et terra,hoc ideo eſt,quia aut maneret caliditas in qua conueniunt et corrumperentur ignis ſiccitas:et aeris humiditas et tunc ſolū calidum maneret,ex quo nlluum generatur elementū aut corrumpitur caliditas ,et manent ignis ſiccum et aeris humidum contraria,que nullius elementorum generationi apta veniunt:et ita de aere ⁊ aqua aqua,et terra,igne et terra oſtende. Manifeſtum igitur ē ex duobus elementis ſymbolum conſequētī amnqꝫ habentibus non generari altera. ¶ Corolariū Unde pariter fit notum ꝙ cum conuenientia elemēta in ſe inuicem tranſeunt, alterum in alterum vno corrupto gignuntur,et cum ex duobus non ſymbolis fit vnum alterum,duo corrumpuntur. Hoc ex demonſtratis cognoſcitur dictumqꝫ eſt ſufficiēter quomodo ex quolibet contingat omnia gigni,et quomodo adinuicem generentur.

¶ Quintum caput.

Quintum caput cōtinet duas concluſiones,tres rationes:et duo corolaria ad primā. ¶ Prima concluſio: Elementa non ſunt rerū nāliū materia,neqꝫ elementū elemēto. ¶ Primo. Nō vnū:qꝛ oīa vnum faceres,aut ignem:aut aerem,aut aquam,aut terrā,hoc autem impoſſibile:ſꝫ tranſmutatio de cōtrario in contrariū neqꝫ duo aut tria:quia omnia illa eſſent. ¶ Secūdo Qꝛ cū ex aere fieret aqua,illic non generatio,ſꝫ ſola alteratio eēt.nam aer maneret vt priꝰ.ponitur enī totius materia et aqua eſſet aer. Neqꝫ valet dixeris tūc aquam aer ē eſſe frigidū ⁊ cum ex aere fiat ignis ignem eſſe aerem calidum:quia tunc ſolā confitebe ris alterationem et non generationem; ¶ Tertio Si eſt aer ex igne calido cum generatio ſit in contrarium:aliquis aer erit frigidus et idem ſimul calidum et frigidum:immō ⁊ cum ex igne fieret aqua ignis eſſet frigidus:maneret enim ignis que ſunt impoſſibilia: ¶ Primum corolarium. Unde fit,vt cum ex duobus fiat alterū materiā altera ſit vtriuſqꝫ cōis. ¶ Nā vnū ex quo fiāt oīa:et ex quo fiat reliquū mā eſſe non poteſt. ¶ Secundū. Fit ēt vt hoꝝ mediū quoddā,vt mediū aeris,et aque,ignis et aeris, his denſius:illis rariꝰ,vt inquiūt,infinitū:aliorum materia eſſe nō poſſit·quia ipſum et igni et aeri,et reliqs contrarietatem habere oporteret:cum ex eo generarenī oīa:⁊ ſic contraria ſiſ̄ eēnt in eodē:et cū priuatio ſit alterum contrariorum iterum nō maneret materia:et illō ens cōſimilr̄ vnūquodqꝫ eēt.aut nihil eēt Sꝫ dictū ē elemēta adinuicē trāſmutari,et qñ faciliꝰ et qñ difficilius:et duas eſſe cōtrarietates,ex qꝰbus colligimꝰ plura eſſe oportere elementa:nō tantū duo, non tñ tria ſꝫ ex quattuor illarū cōtrarietatum coniugationibꝰ quat.uor eē oportere repimꝰ duas vero,ꝙ contrarie eēnt,generationi ineptas qualitatum cōbinationes reiecimꝰ,neqꝫ qđ ſit in extremo,vt ignis aut terra.neqꝫ quod in medio, vt aer, aut aqua,oībꝰ poſſe eē tranſmutationis principiū,iā oſtendimꝰ. Sꝫ plane cōfitebuntur quidā media adinuicē tranſmutari poſſe,ſed id non poſſe extrema.

¶ Secūda conclo: Elementa non ꝓcedere in infinitū ſm rectitudinē,ſꝫ finita eſſe neceſſe ē. Nam oporteret idē infinitas hēre cōtrarietates.qđ ſic oſtēdo, ſit a ignis.b.aer.c.aqua.d:terra.qꝛ b tranſmutaī in.a. contrarietas: aliqua eſt ipſius .b. et.a.que ſit albedo et nigredo:ſit itaqꝫ:b.album et a nigrum et qꝛ.b iterum trāſmutaī in.c.quia nō idem,a et c .,ipſius.b, et.c.eſt vna altera contrarietas,que ſit ſiccitas ⁊ humiditas,ita vt. b.ſit ſiccum et c humidum,tranſmutetqꝫ b in c ſi manet albedo.c.aqua erit alba ⁊ humida:quare igni nigro a cōtraria,ſi non maneat erit,c aqua nigra.nam generatio in contrarium. Deinde intellige ex b generari a ſi manet ſiccitas a ignis ſiccus aque humide c,cōtrariatur,ſi non manet,erit.a. ignis humidꝰ et niger:quare ſi dicebas c non ſeruare albedinem:ſꝫ eē nigrū idē erit a ignis et c aqua; Nam vtrūqꝫ,humidum et nigrum. Preterea tranſmutetur a in e;quia non reuoluitur ſed ſemper ſecūdum noua proceditur elementa,conſimilia argumēto probo b itidem et c,ſi voluero eſſe contraria e,qꝛ tranſmutatur in e eſt alia ipſius a et e a predictis cōtrarietas,que ſit f g:ita vt a ſit f et e ſit g. Cum igiī a ignis tranſmutetur in b:aut manet f ita vt b ſit f ⁊ album:et tunc manifeſte contrariatur e g vel non manet:et tunc b aer genitus erit albus ſiccus.⁊ g generetur igitur ex a e vel manet nigredo,ſi ſic manifeſte contrariatur ,b,aeri albo et ſicco:ſi nō maneat:cū generatio ſit ex contrario et corruptio in contrariū e erit album et g ꝙ ſi b aer etiam g eſſet non eſſet,a. ad b et a ad e diuerſa contrarietas ,cuius ſuppoſuimus oppoſitum. Et ita ſemper procede ď,b,aut quocunqꝫ altero volueris,oſtendendo ſemper altero ſuperiore accepto ad ſequens nouam habere contrarietatem: et infinitis idem, vt b aut aliud quodcunque retinere contrarietatem. At infinitis idem retinere contrarietatem impoſſibile eſt:quia non contingeret generatio. Oporteret enim omnes has tranſire contrarietates:⁊ aliquorum nunquam futura eēt generatio Nam ſi nulla dari queant extrema media ipſa infinita erunt:immo et neque ignis ex aere vnquam futura eſſet generatio Nam vtrunque infinitas contrarietates haberet et que certe ſuperiorū ſunt in inferioribus exiſterent:et que inferiorum in ſuperioribus quare et omnia vnum eſſent. Hec autem impoſſibilia. Non igitur elementa in infinitum ſecundum rectitudinem procedunt, ſed finita ſint oportet.

¶ Caput ſextum.

Sextū caput continet quinque concluſiones: ⁊ quattuor ratiões ad quartam. ¶ Prima concluſio. Errauit Empedocles ponendo elementa adinuicem manere ī tranſmutabilia ſed adinuicem cõparabilia vt omnia omnibus ſint equalia. Q aut intelligit ea commenſuratiõe vt quanto eſſe comparabilia, vt ex vno pugillo aque ſint decem aeris: aut ſecundum potentias, vt quantum aqua frigidare, tantum aer poſſit calefacere: aut ſecundum paſſiones: vt quantum aer alb⁹ tm̄ aqua ſit nigra: ſecundū quas nõ ꝓprie attenditur equalitas. ſed potius ſimilitudo. Nā in quanto eſt equale: et in quali ſimile. Sic aūt faciēs, videtur materiam elementis cõem facere alioqui ſecundum que comparet equiuoca eſſent. ¶ Secunda. Empedocles non ſaluat augmentationem. Quia ponit additione ignem igne augeri, aerem, aere, aquam aq̄, et vnūquodq; ſui generis appoſitione, ſic autem dictum eſt augmentationem fieri non ſolere. ¶ Tertia. Que de generatione ſecundum naturam tradidit, dura atq; inepta ſunt. Quia q̄ natura fiunt, aut ſemper aut plurimum eueniunt, vt homo ex homine triticum ex tritico oliua ex oliua, oſſium neruorū et mēbrorum compāges, hec autem trad.t caſu et quadā fortune temeritate euenire: et q̄ caſu et temere eueniunt, ex: ra ſemper et plurimum contingunt. Et certe horum omnium cauſa eſt non ignis, aut aer, aut aq̄ aut terra, neq; lis, que ſolum diſiungit et ſegregat: neq; amicitia, que ſolum counit et congregat, neq; fortuna, que: vt inquit, ad rerum eqnalitatem, ⁊ non ratio aduocatur: ſed horum omnium cauſa eſt vniuſcuiuſq; nā bonum quoddā et optimum, de qua nihil meminit, laudans ſua elementa, litem et amicitiam, que deo facit priora. ¶ Quarta Empedocles de motu exilis atq; infirma determinatio eſt. ¶ Prio. Q dicit litem, et amicitiam mouere: ſed quis motus litis q̄s amicitie debeat, ⁊ quomodo non determinauit Debuit eñ hoc dterminare, cur hic mot⁹ ſit litis, hic amicitie: aut ſupponere: aut demonſtrare, aut firme aut dbil'r, aut aliquo alio pacto. ¶ Scdo. Q cū etia moueant nunc vi, vt ignis dorſum: nūc natura, vt ignis ſurſum: lis natura poti⁹ moueret, ⁊ amicitia vniuerſaliter vi quadā: et preter naturam: et lite et amicitia non mouentibus, non fieret motus. hoc aūt incõueniens. ¶ Tertio. Quia Empedocles ābiguas verſat ſententias nunc dicens non lite ignē ſurſum latū ſed vi latū, fortūa ſurſum deueniſſe crebro vero itidē dicens, ignē natū ſurſum agi: vt cū in profundas detruſus ſit terre radices. Quarto dicit Empedocles aliquo tempore litem regnare vt nunc mundo, vt eſt exiſtente aliquādo amicitiam. oportet igitur eē cauſam priorem lite et amicitia que huiuſmodi alternationes cauſa exiſtat illius aūt non meminit Empedocles. ¶ Quinta concluſio Incõuenienter. Empedocles aīam ex elementis cõſtitui voluit. Nā aīe paſſiones, quales ſunt ſcientie, vt muſica memoria, obliuio et conſimiles nequit ſaluare. Nā ſi aīa ſit ignis paſſiones habebit quecūq; ſunt ignis: et ſi ex elemētis cõgeſta. habebit que plurium et corporales: nulla autē predictarū corporalis eſt ſ; hec ex actius exquirere, alterius contēplationis exiſtit.

¶ Caput ſeptimum.

Caput ſeptimum continet vnam queſtionem: et eius ſolutione m ¶ Queſtio. Cum ex igne fit aqua: et ex aqua iterum fit ignis: quia eadem ſubiecta natura vtriſq; cõmunis eſt, quomodo ex igne, aq̄ et reliquis elementis fit mixtum aliquod: vt caro os: neruus. Non enim dicere poſſumus vt Empedocles, qui dixiſſet ſic fieri ſicut paries ex lapidibus et laterculis: neq; ex tota carne fieret ignis: ſed ex vna parte ignis. et ex altera aqua: quēadmodū ex hac parte cere ſphera fieri poteſt ex illa pyramis. Et ex oppoſito ſcrup⁹ naſcitur et difficultas: cum faciamus omnium vnam ſubiectā mā;, cū ex calido ⁊ ſicco, vt igne frigido et hūido vt aq̄ gñat caro, ſi caro non ſit vnū nec alterū, neq; ipoꝝ ſaluatorum mixtura atq; compoſitio: quid ipſorum ergo niſi ſola materia relinquitur. ¶ Dicimus elementa in mixti generatione ſe contemperare: vt calidum, frigidum, humidum et ſiccum remitti, eorū intenſiones atq; acumina obtundi ita vt mixti nature apta ſint, gignaturq; mixtum. Et tunc nec elemēta ipſius materia ſunt. neque horum extrema contraria: ſed eorum medium ad mixti naturam cõtemperatum, quod mixti natura et ſpecie moderat dirigiturque. Hinc varie mixtorum oriuntur ſpecies ex varia temperamenti proportione: vt hoc proportione dupla calidum ad frigidum: illud tripla: ⁊ ita de ſicco et humido. Itaq; mixta ſunt ex contrariis elementis: et elementa rurſum ex illis: non vt ex materia: et que actu ſint ſed potentia ⁊ quorum ī medium redacte et contemperate fuerint paſſiones.

Caput octauum.

Octauū caput continet vnā concluſionem et duas rationes ad cā ¶ Concluſio. Quodlibet mixtum circa mundi mediū exiſtens: ex omnium concurrentia elementorum naſcitur ¶ Primo ex terra, quia in loco terre et vnunquodque naturam illius in cuius loco ortum ē, participare videtur. Ex aqua vero: quia terminatione eget. aqua autem omnium optime terminabilis eſt, prohibens terram decidere: et eam ligans et figens. Et ſi terra et aq̄ affuerint et ignis et aer. Nā mixtum per fectum ex contrariorum temperamento naſcitur. Ignis autem et aer, aque et terre (vt cõtingit ſubſtantiam ſubſtantie) ſunt contraria. Omnia igitur ſimplicia in tali compoſito erunt concurrentia. ¶ Secundo ex eiſdem ſunt et nutriūtur mixta: atqui omnia pluribus nutriuntur. Nam que vno ſolo nutriri videntur vt plante, aqua pluribus nutriuntur. terra ſcilicet et aqua. Hinc ruſtici hortos irrigare volentes aquam terre admiſcent: quo vberius vegetibus alimentum miniſtrent. Et quod nutritur coniunctum materie, eſt ſpeciei et forme, que calore, qui ab igne eſt, plurimum eget. eſt enim ignis maxime forme atque actionis, vt qui ſit natus ferri ad terminum et forma maxime terminus ſit. Ignis igitur non abeſt: quare neque aer: vt qui tranſmutabili vicinior atq; paratior ſit. Omnia igitur mixta ex omnibus ſimplicibus cõcurrentibus elementis cõtemperata ſunt atq; ordinata.

¶ Caput nonum.

Nonū caput continet quinque concluſiones. duas rationes ad tertiā tres ad quartā ⁊ duas ad quītam. ¶ Prima concluſio Expedit de cauſis generabiliū et corruptibiliū determinatio. Nā vl'i cognitione aſſecuta quot de gñatione ⁊ q̄ ſint ꝓncipia ſingula facili⁹ ꝓſpicere poterim⁹. ¶ Scda. Tot ⁊ equalia numero et genere eadem ſunt, que in ſempiternis et primis Eſt enim illic hoc vt materia, hoc vt forma et hoc, vt efficiens: ita generabiliū eſt materia, que eſt ad eſſe et non eſſe quedam potentia eſt forma. eſt et efficiēs Nam duo ad generandum ſunt in ſufficientia. Quedam enim entium de neceſſitate ſemper ſunt, quedā nunquam et quedam quandoq; ſunt. ⁊ quandoq; nõ ſunt, vt generabilia et corruptibilia, quare non immerito materiam habent que principium eſt ad eſſe et non eſſe quod generatione et corruptiõe complentur. Quod ſi materiam et cauſam gratia cuius habebunt, que eſt forma, ſpecies et ratio vniuſcuiuſq; ſubſtantie: et tertium ſpeciei effectiuum. Nam nihil efficit ſeipſum neq; materia efficit quicquam: vimq; producendi habet nullam. ¶ Tertia. Socrates in Phedone efficientem cauſam non tetigit. Alios eñ increpat vt nulla loquentes, ſupponens eſſe ſpecies quas ideas dicunt: ⁊ entia ſpecierum participantia fieriq; generationem ſuſcepta ſpecie: ⁊ corruptionē ſpeciei retractione. Sed quod id non verum ſit patet. ¶ Primo. Quia quereretur a ſocrate, cur non ſemper generant: cum ſint ipſe ſpecies ſemper: et que ipſas participare poſſint. ¶ Secundo. Quia videmus alia efficientia: vt medicus ſanitatem efficit. Doctor doctrinam: et vnumquodque ſecundum operantis naturam. quid igitur introducunt ſpeciē ſeparatam que ideam. ¶ Quarta. Neque rationabiliter dicunt materiam generare. ¶ Primo. Quia alterans et tranſformans, generationis efficiēs cauſa exiſtit. hoc autem in omnibus et natura et arte factis efficientem cauſam dicere conſueuimus. Materie autem eſt pati et moueri: mouere autem ⁊ facere, alterius, non igitur rationabiliter dicunt materiam generare. Et id profecto dicebat Democritus atomos ſeipſas mouentes rerum materias ponens. ¶ Secundo. Aqua non efficit animal a ſeipſa: aut aliud elementum quodcunque: neque lignum a ſeipſo lectum: ſed requiritur et producens et ars, inconuenienter igitur ponuntur materiam generare. ¶ Tertio. Quia organa attribuuntur corpori, per que generet. hoc itaq; materie adſcribentes. principale, actum, ſpeciem, quod quid erat eſſe, relinquunt, cuius proprietas eſt agere. ¶ Quinta concluſio. Neque id verum eſt elementorum paſſiones, cālidum, frigidum humidum, et ſiccum, ⁊ reliquas quod ſecundum has adinuicem agant et patiantur eſſe efficiens precipuum: et per hec omnia gigni et corrumpi, ¶ Primo. Quia quod hab; nobiliſſimas et maxime actiuas paſſiones, deberet potius ſemper agere: et alia corrumpere: Videtur tamē ignis et motus. ¶ Secundo. Quia ſic dicentes, ſimile dicūt, atque ſi dicant ſerram principaliter effectiuam et vnicuiq; īnſtrumentorum agēdi principalitatem attribuant, et vtens organo exiſtiment deterius. At qui hoc eſſe nequit. incidente enim atque ſerram dirigēte aliquo diuidi neceſſe eſt: ſed quomodo organis vtentia moueant, non vident.

¶ Caput decimum.

Decimum caput: continet quattuor concluſiones: ⁊ vnum corolarium ad tertiam. ¶ Prima perpetua eſt generationum et corruptionū ſeries. Nam lationes ſuperiores perpetuas eſſe monſtratum eſt hec autē ſempiterno gyratu adducunt aut adducunt generans: erit itaq; perpetua huiuſmodi generationum et corruptionum ſeries. Et certe rationabiliter. na; latio illa, prima eſt, generationem precedens, et ſemper exiſtens et per rationale eſt, primum poſterioribus eſſe cauſam, et ſemper ens aliquando enti, et aliquando non enti. ¶ Secūda. vt ſi huiuſmodi perpetua generationum ⁊ corruptionum ſubſecutio, nõ ſatis ē primi circuli afferr elationem, ſed et alias vario modo incedentes ponere neceſſe eſt. ¶ Nam generatio et corruptio contraria ſunt, et idem in quantum idem, et conſimiliter ſe habens: ſemper eſt natū facere idem. quare exiſtente vnico circulo ſolum fieret aut generatio: aut corruptio. ponēdi ſunt igitur plures, qui vt contrarij contrarios inducant effect⁹. Hinc fit vt ſupremi circuli latio non videatur generationis et corruptionis cauſa: ſed latio ea que ſub oblico demeat circulo. Nam continue duos varios motus continet: et inclinatiõem habet, que nunc ſue preſentie cauſa eſt, nunc abſentie, nunc vt prope ſit, nunc vt longe. ¶ Tertia. Tempus generationis eſt equale tempori corruptionis. Nam equali exiſtente diſtantia, equalis eſt motus, diſtantia autem acceſſus ad nos equalis eſt abceſſui: et accedente ſphera vt ſolis, omnia oriri, germinare, et pubeſcere videmus: abſcedente vero tabeſcere, atq; marceſcere. Eſt igitur tempus generationis equale tempori corruptionis. ¶ Corolarium. Fit etiam vt vnuſcuiuſque vita numerum habeat quo determinatur. Nam omnium eſt ordo: et omnium tempus et vita claudit periodo: ſed non omnium eadem eſt periodus ſ; his quidem minor, vt annua, his vero maior. Accidit tamen ſepe ſue periodi metam non attingere, ſed citius occumbere propter cauſarum confuſionem ⁊ materie qualitatem, que non ſibiq; eadem, eaſdemque virtutes habens. ¶ Quarta. Non iterum preter rationem euenit continuas eſſe generatiões et corruptiones, vt ne vnquam quidem dſecture ſint. Nam in omnibus compertum eſt, melius ſemper deſiderare naturam: melius autem eſſe quam non eſſe. eſſe autē omnibus continue exiſtere. propterea ꝙ longe a principio rerum que origine diſtent impoſſibile eſt: Reliquo igitur modo vt fieri potuit compleuit deus eē continuam faciens generationem ſeriem. Et rationabiliter res hoc pacto vt ſecundum circulum ſempiterna duratione trahuntur: vt in ſimplicibus licet intueri ex igne generari aerem: ex aere aquam, ex aqua terrā, ex terra aquā, ex aqua aerē. ex quo iterū gignit ignis, Hoc. n. pacto īmitant ſempiternū celi gyꝝ et circulationē, q̄ ipſaꝝ cauſa exiſtit. Dictū. n. ē prius quõ eſt vnum primū continue mouens ingenerabile, incorruptibile, inalterabile, et vnus prim⁹ motus, cuius numerus eſt tp̄s et q̄ñ hoc: et q̄r e.

¶ Undecimi capitis.

Undecimum caput cõtinet quinque queſtiones: et earum ſolutiones. ¶ Prima queſtio. Cum continue generationes ge-

ne rationibus ſuccedant: et tranſmutatio tranſmu-
tationi et hoc ens generatum poſt hoc vt non aliquã
do deficiat: an aliquid ex neceſſitate erit: an nihil: ſꝫ
omnia non fieri contingat. ¶ Reſponſio. Aliqua de
neceſſitate erunt, et aliqua non, quemadmodũ enim
inceſſur⁹ põt ãbulare et nõ ambulare: ita qð gñabit
põt nõ gñari. Et gñari et nõ gñari: vt erit et nõ erit
ſc habebunt. ¶ Secunda queſtio cum ſicut aliquid
neceſſe eſt eſſe: et aliquid contingit ita aliquid fieri
neceſſe ſit, vt celi conuerſiões: an ſi ſit prius: eius poſ
terius eſſe neceſſe ſit an e diuerſo. Reſpõſio. In eẽn
tia ordinatis poſteriore exiſtente et prius eſſe neceſ
ſe eſt: vt domo exiſtente: vt fundamentum ſit neceſſe
eſt et ſi fundamentum eſt, lapides ꝛ intritum ſunt: nõ
tamen retro agitur, niſi poſterius de neceſſitate ſit
futurum. ¶ Tertia. An generationes ſecundum re-
ctum, an ne potius ſecundum circulum perpetuenť.
¶ Reſponſio. Non perpetuanť generationes ſecun
dum rectum. Nam infinita non erunt hoc modo ſpe-
cie varia. nam ſi poſterius eſt in talibus: et prius eſſe
neceſſe eſt: et ſi prius de neceſſitate erit: et poſterius
vt licet in rerum ſpecieb⁹ intueri: Necꝫ finita erunt.
¶ Nam aliquando pertranſita tota eſſent vt cade
rent atque deficerent generationes, Sed perpe-
tuantur generationes ſecundum circulum. ſic enim
videmus orta ſecundum notas ſpecies reparari, ac
redire. Et cauſa huius eſt motus celi, qui in circulũ
voluitur: et mot⁹ ſolis, ſimilia ſucceſſionibus ſuis re-
parans tempora, menſes, et horas et genita genitis
ſimilia eius gyrum, circunque lationem imitantia.
¶ Quarta queſtio. Quare ſi nubes eſt, oportet plu
ere. et ſi pluit, oportet iterum nubem eſſe: et non, opꝫ
homines aut animalia in ſeipſa reiterari. ¶ Reſpõ
ſio hoc eſt quia hec tranſmutatio, vt pluuie et nubis
aquoſe: et contra, magis imitatur circulum: anima-
lium vero minus: immo quodãmodo videtur eſſe ſe-
cundum rectum. ¶ Quinta queſtio. An omnia ſimi-
liter iterentur, an non, ¶ Reſponſio. Quorum ſubſ
tantia mota, ingenita eſt: et incorruptibilis eadẽ nu
mero redeunt: vt ſol, vt aſtra. Quorũ vero corrupti
bilis, non numero, ſed ſpecie eadem reparantur: vt
cum ex aqua fit aer: ex quo iterum fit aqua. non ea-
dem aqua numero, ſed ſpecie reparatur. corruptibi
lis enim aqua: et talis vt eam contigiſſet non eſſe.

¶ Queſtiones perutiles ſuper ſecũ do de generatione a magiſtro Petro ſpinoſa artiũ magiſtro tradite.

Dubitatur primo cir-
ca ſecundum de generatione
vtrũ ſint. 4. qualitates prime
et arguitur ꝙ nõ qꝛ qð ꝑ ſuper
abũdantiã dr̃ vni ſoli conuenit
pͥo thopicorũ ſꝫ ly primũ ẽ ſu
perlatiuũ. ergo nõ põt cõpete
re niſi vni qualitati. ¶ Secun
do alie ſunt qualitates priores iſtis ſcilicet lux, influ
entia motus celi figura celi. ergo ille non ſunt pͥe.
¶ Tertio caldiitas eſt prior ſiccitate, quia deſiccat.
¶ Quarto ad caliditatem precedit lumen: quia lu-
men eſt calefactiuum immo precedit raritas: quia
vt ait Albertus mot⁹ per raritatem calefacit: ergo
non eſt poſſibile ꝙ caliditas ſit qualitas prima in op
poſitum eſt phs in ſecundo huius tex. cõ. i. in iſta mã

aliqua ſunt vidẽda pͥo aliq̃ diſtinctiones. Pͥa diſ
tinctio qualitates quedam ſunt ſenſibiles vt calidi-
tas: color: quedam non ſenſibiles et he aut ſunt ſpi-
rituales aut corꝑales: corꝑales vero. aut ſunt influẽ-
tie: aut qualitates virtuales: vt virt⁹ magnetis atrac
tiua ferri. preterea quedam ſunt ingenerabiles. vt
q̃litates inherẽtes celis q̃dã vero generabiles vt q̃li
tates iſtorũ inferiorum. preterea generabiliũ que-
dam generanť ex ſolo motu vt ſonus ꝛ figura quedã
generanť contrarietate qualitatum de per ſe cõcur
rente vt color. odor: ſapor: preterea qualitatum ge
nerabilium et ſenſibiliũ quedam agunt actione cor-
ruptiua, vt caliditas: frigiditas: humiditas, ſiccitas
Alie vero agunt actione ſolum perfectiua intentiõa
liter vt color. odor. ſapor. iterum qualitatum ſenſibi
lium quedã ſequũtur omnes quattuor primas qua
litates cõtrarias cõmixtas. vt color. odor ſapor. alie
ſequũtur duas illarum non contrarias vt raritas ca-
liditatem cum ſiccitate. vel humiditate: et he repe-
riuntur tam in mixtis quam in elementis: ille vero
ſolum mixtis.

¶ Noto ſecundo circa iſtam mate- riam ꝙ qualitates celeſtes ſunt priores tpe qualita- tibus iſtorum iferiorum quia ille ſunt perpetue iſte vero nõ ſunt perpetue immo qualitates celeſtes ſunt

priores natura quam qualitates iſtorum inferiorum
quia ſunt cauſe iſtarũ qualitatum. ¶ De luce tamen
iſtorum inferiorum. dico eſſe q̃litatẽ ſecũdã ↄſeq̃ntẽ
mixtionẽ qualitatũ primarũ adinuicẽ: obidꝙ differ
re ſpecie lucem celi et lucem iſtorum inferiorũ: quia
lux celi eſt qualitas pͥa reſpectu iſtarũ qualitatum
inferiorum: et lux iſtorum inferiorũ eſt qualitas ſecũ
da. Nota tñ ꝙ inter omnes qualitates celi mot⁹ cir-
cularis eſt prior: qꝛ per motũ imediate, pͥa cã agit
deinde per reliqua ſcilicet lucem ꝛ influentiam. Po
nam tñ, ꝓ maiori complemento duas ↄcluſiones. Pri
ma concluſio preter motum lucem et lumen ponede
ſunt qualitates quedã inſenſibiles multiplicate ad
iſta inferiora que vocanť influentie, probať primo:
quia alias celum non eſſet cauſa generationis et in-
tenſionis frigiditatis in iſtis inferiorib⁹: ↄñs eſt fal-
ſum: qꝛ tota virt⁹ mũdi inferioris tã caliditatis q̃ fri
giditatis gubernať a celo. pͥo methe. ꝛ ꝓbať ↄña:
qꝛ vel celũ eſt cã talium per motum lucẽ vel lumẽ et
hoc non. quia illa magis ſunt nata calefacere et fri-
giditatẽ remittere quam eam gubernare et intẽde
re ꝑut pꝫ pͥo metheo. et. 2. celi: vel eſt cã talium per
vnã talẽ qualitatem occultam influxã in iſta inferio-
ra et habetur propoſitum.

¶ Secundo celum conſeruat terraꝫ

in loco naturali et non conſeruat eam ibi niſi per
virtutem in ſenſibilem diſtinctam a motu luce et lu-
mine: ergo conſequentia bona: antecedens pro ſe
cunda parte, patet ex quarto phiſi. quia quodlꝫ ens
naturaliter conſeruať in ſuo loco naturali: et hoc nõ
poteſt ſaluari niſi per virtutẽ influxam illi loco a celo
minor patet. quia virtus celi conſeruans terram eſt
influxa ſemper terre ex motu celi: et motus celi ter
re non influitur cum ſemper maneat in celo ¶ Item
illa virtus nõ eſt lux vel lumen cum terra videtur na
turalius diſpoſita de nocte cum eſt minus illuminata
quia tunc eſt magis frigida quam in die cum eſt ma
gis illuminata.

¶ Tertio celum mouet ſecum orbi-

culariter ſpheram ignis et aeris et hoc non facit ni
ſi per talem virtutem influxam ipſis: ergo maior pa
tet primo metheororum; minor patet: quia ſic nõ mo
uet motus celi ignem cum non inter ſpheram ignis:
ſed manet immobilis: nec per allegationem ſphe-
re ignis cum celo: quia ibi nulla talis eſt: vt ſuppo-
no: neque per lumen: quia lumen non eſt ſic natum
mouere: ergo facit hoc per virtutem īſenſibilẽ ſphe-
re ignis influxam diſtinctam ab his et habeť propo
ſitum.

¶ Secunda concluſio: ꝙ lux ꝛ lumẽ

ſunt priora naturaliter in cauſando q̃ talis influẽtia
probatur: quia talis influentia forti⁹ multiplicatur
cuꝫ lumine q̃ ſine lumine ideo fortificatur coactiõe
luminis ideo lumẽ agit fortificãdo actionem influẽ
tie: ergo cõcluſio vera conſequẽtia vltĩa tenet: quia
cauſa in cauſando eſt naturaliter prior cauſato: et
prima conſequẽtia tenet: quia non videtur propter
quid illa influentia fortius multiplicetur cuꝫ lumine
niſi: quia lumen eius actionem fortificat aliquo mõ
et ſecũda conſequentia nota eſt de ſe: patet añs: qꝛ
expertum eſt vt dicunt medici: ꝙ ſi radiȷ lunares de
nocte attingunt notabiĺr longo tempore aliqð mem-
brum hominis. diſcoopertum: illud membrum fit pa
liticum: quod nõ eſt niſi: quia influentia lune in frigi
dans et humectans fortiter multiplicatur cum lumi
ne: et ſi feneſtre eſſent clauſe: itaꝙ radiȷ luminis non
attingerẽt membrum. Nõ ita fortiter agerent influ
entie in membroum et ideo membro nõ nocerent: qð
non videtur verum niſi: quia influentiarũ virtus for
tificatur mediante iuuamine lumines. ¶ Item cum
inter has qualitates celi debet eſſe ordo eo ꝙ omniũ
eſt ordo. 12. methaphiſice vel celum per prius agit
cum influentia q̃ luce et hoc non videtur: cum multo
magis experientia ſit actio luminis q̃ influentie: et
ideo non videtur ꝙ influẽtia dirigat lucida: celeſtia
ad illuminandum: vel celum per primus agit cum
luce q̃ cum influentia: et hr̃ propoſitum. ¶ Aliquis
diceret contra: cum lux et lumen lune ſit calefactiua
a ſi a videtur ꝙ nõ fortificet influentiã ipſius frigefa
ctiuam. ¶ Reſpondetur: ꝙ licet lux et lumen de
per ſe et immediate ſint calefactiua ĩ materia ſucep
tibili, tñ indirecte fortificant actionem influentia-
rum lune ſcilicet: quia cum lumine fortius nata eſt
influentia multiplicari q̃ ſi ſine lumine ſcilicet: quia
medium illuminatum magis natum eſt influentiam
recipere q̃ nõ illuminatũ in libro tñ de celo dixi opi
nionem pici mirandulani tertio contra aſtrologos
capite quarto et nono ꝙ influentie non ſunt dabiles
quia omnia ſaluat ſolo motu et lumine nec experien
tia que adducitur de metallis conuincit. Nam licet
ad viſcera terre non penetret lumen, penetrat ta-
men effectus eius ſcilicet calor qui metallorum ma-
terias diſponit vt fiant metalla.

¶ Magis tamen eſt natum reflecti

lumen quam influentia: quia influentie penetrant in
viſcera terre; verum eſt tamen: ꝙ influentia ſepe re-
flectitur, per obſtaculum durum et non diaphanum:
vt videre ẽ de dormiente ad radios lunares cui nõ
fit tantum nocumentum ſi eſt coopertus.

¶ Noto tertio ꝙ elementis compe

tunt qualitates prime tangibiles: ꝛ ſecunde que nõ
ſequuntur commixtionem omnium quattuor quali-
tatum contrariarum hoc eſt habent raritatem aſpe
ritatem; ſed non habent calorem. ¶ Sed cõtra hoc

replicatur terra videretur in naturali diſpoſitione:
ergo eſſet colorata. Reſpondeť videretur luminis
reflexione ſicut ſpeculum et ideo apparet colorata
et ſi replicatur, dixit phs in deſenſu omnia corpora
colore participant et in libro de coloribus aqua eſt
alba dic omnia corpora colore participant vel luce:
ꝛ ad illud aqua eſt alba. i. apparet alba per luminis
incorporationem: et cũ Ariſt. dixit in deſenſu aqua
eſt dulcis intelligatur ideſt inſipida. ¶ Sequiť ex
hoc corolariũ ꝙ quando ſit mixtum ex elementis: et
ſit color albus in mixto ille non generatur ex nigro
precedente in elementis, ſed ſufficit ꝙ generetur
ex priuatiuo oppoſito vt album eſt in albo.

¶ Noto quarto ꝙ ſolum ſunt quat

tuor qualitates actiue: actione reali: corruptiua in
ſuũ contrarium. Nam lux dum calefacit non agit in
ſuũ contrarium: quia frigiditas non eſt contraria lu
ci: quia cum frigiditate ſe compatitur: et eodeꝫ mõ
qualitates iſte virtuales et influentie non ſunt cõtra
rie his que corumpunt: quare ponitur iſta concluſio
inter qualitates ſenſibiles generabilib⁹ et corrup-
tibilib⁹ cõuenientes: caliditas: frigiditas humidi-
tas: ſiccitas: ſunt priores ĩ cauſalitate aliȷs. Dixi no-
tanter conuenientes generabilib⁹ ꝑꝑ illas celeſtes
que ſunt priores eis et ſic argumenta ante oppoſitũ
ſunt ſoluta.

Queritur ſecundo vtrũ ſint quat
tuor prime qualitates quarum due ſunt acti Nõ.2.
ue et due ſunt paſſiue in hac queſtione ſine ar
gumẽtꝭ dico: ꝙ ille due: caliditas: et frigiditas vocã
tur actiue: quia diffiniuntur per agere diffinitur eñ
caliditas eſt qualitas congregatiua homogeneoꝝ ꝛ
diſgregatiua etherogeneoꝝ frigiditas vero eſt, q̃li-
tas congregatiua tã homogeneoꝝ q̃ etherogeneoꝝ
humiditas vero eſt qualitas male terminabilis tert
mino proprio: bene tñ alieno termino ſiccitas vero ẽ
qualitas male terminabilis termino alieno: bene tñ
termino proprio ecce quomodo caliditas: et frigidi
tas diffiniuntur ꝑ congregare et diſgregare q̃ ſunt
agere: ꝛ iõ ſunt actiua hũiditas ꝛ ſiccitas diffiniunť
per terminari, quod eſt pati et ſunt paſſiue. ¶ Vel
dic alr̃ ꝙ caliditas et frigiditas notabilius agunt,
q̃ humiditas et ſiccitas ideo ſunt actiue: ſed humidi
tas: et ſiccitas nõ ita notabiliter agũt et iõ ſunt paſ
ſiue quod aũt humiditas: et ſiccitas ſint actiue pꝫ: qꝛ
cum ex igne fit aer vincit humiditas ſiccitatem: et
cum ariſt. 2. huiꝰ tex. cõ. 25. dicit ex duobus elemẽ
tis non habentib⁹ ſymbolum poſſe fieri. 3. hoc non
poſſet ſaluari niſi frigiditas aque vinceret calorem
ignis et ſiccitas ignis vinceret humidum aque et ſic
generabitur terra que eſt frigida et ſicca: vnum tñ
egregie declarat marſilius, ꝙ caliditas non agit in
humiditatem nec in ſiccitatem de per ſe: quia cũ eis
nullã habet contrarietatem bñ tñ agit de per accñs
quia calefaciendo euaporat ſubſtantia humida: et
diminuitur humiditas quidam tñ dicere volunt, ꝙ
quilibet gradus humiditatis vel etiam ſiccitatis for
tius reſiſtit q̃ agit qð probant per experientiam. nã
fuſa aq̃ ſuꝑ mappã ſiccã expẽtia docet ꝙ aq̃ humida
non iam deſcendet in mappam propter fortẽ reſiſten
tiam ſiccitatis: et ſic pars ſiccitatis, que eſt in pano il
lo ſuppoſita aque gutte eam per reſiſtentiam ꝓhibet
a duobus motib⁹ ſibi naturalibus pͥo in deſcenſu lo
cali: quia nata eſt aqua deſcendere non ꝓhibita. Se
cundo ab humectatiõe partis ſicce; quia humiditas

nata eſt humectare,niſi ſit impediens:et tamen non ſtatim humectat partem ſiccam. Sed contrariū magis credo. Primo quia ſi illud eſſet verum ſequeretur ꝙ nunquam humiditas ageret in ſiccitatem nec econuerſo:conſequens eſt falſum,et conſequentia tenet:quia quilibet gradus humiditatis vel ſiccitatis eſſet maioris virtutis in reſiſtendo quam gradus oppoſitus in agendo,cum ergo a proportione minoris inequalitatis non fit actio approximatis gradibus humiditatis et ſiccitatis:etiā ſūmis non fieret actio Secundo quia ſi ſiccitas mappe in principio ſit ſubſtinens guttas ne deſcendant eſſet maioris virtutis in reſiſtendo quam illa humiditas eſt in agendo:ſequitur ꝙ guttula aque nunquam deſcenderet:pbat̄ ꝯña:quia ſiccitas illa in nullo debilitaret̄ ab hac humiditate:eo ꝙ magis et fortius reſiſtit quam humiditas agit:et per conſequens ſicut iam ſuſtinet aquā ita ſemper:niſi aliquod extrinſecum concurrat:cuiꝰ oppoſitum patet ad ſenſum:et per has rationes credo ꝙ quilibet gradus in iſtis qualitatibꝰ adhuc paſſiuis fortius agit quam reſiſtit,quia niſi ſic:non eſſet ratio quare poſt gutta deſcenderet in mappam:et non ante. Et ad rationem aliorum dico ꝙ illa experientia non plus concludit niſi ꝙ ſiccitas fortiter reſiſ-
Qõ.5. tit:ſed ꝙ non eque fortiter agit non concludit.

Q Ueritur tertio vtrum ſint quattuor elemēta et arguitur ꝙ nō:quia de igne elementari nihil conſtat ꝙ ſit nec dato ꝙ eēt ad aliquid conferret ſimiliter aqua non eſt elementum:quia maxime eſſet aqua maris:ſed illa non quia eſt ſalſa in oppoſitum eſt phs tex.cō.16.in hac qōne ponā aliqua notabilia. Primū notabile:elementum capit̄ tripl'r.ſ.ſtrictiſſime p materia pria et dicitur elementū quaſi hylementum et ſic intellexit philoſophus primo phiſi.quando dixit elementum eſt quod eſt primum in compoſitione vltimū autē ī reſolutione:et tale eſt materia prima. Secundo modo capit̄ elementum magis large et ſic elementum capitur: vt idem eſt ꝙ principium intrinſecum et ſic idem eſt elementū qd̄ materia pria ⁊ ſic intelligit̄ elementū ē ex quo fit aliquid inexiſtente indiuiſibili ſpecie in aliā ſpeciē:qd̄ non poteſt eſſe verum de aqua terra.l'. aere nanq; aqua diuiditur in partes diuerſarū formarū ideſt diuerſe ſpeciei vt pote materiā et formā que differunt ſpecie. Tertio modo capitur elemētuʒ ab hypocrate.⁊.li.de elementis elementū ē ſimplex et minima corpoꝝ particula ideſt determinat minimum numerum qualitatum ſcilicet binarium:quia vnitas non eſt numerus:ſed principium numeri:et ſic debet intelligit diffinicio auicenne doctrina:de elementis elementa ſunt corpora ſimplicia que in partes diuerſarum formarum minime diuidi pñt et intellige de partibus integralibꝰ non eſſentialibꝰ.

¶ Noto ſecundo ꝙ numerus elemētoruʒ debet capi penes quattuor qualitates primas et penes quattuor combinationes poſibiles earum: vt ſcripſi ſuper ſphera:et ſimil'r penes quadruplicē motū a medio ſimpliciter:a medio ſm quid:ad medium ſimpliciter:ad mediū ſm quid ſimiliter p hoc ꝙ non ſufficit vnum elementum vt bene dicit hypocrates in li.de elementis ⁊ pbatur rōne ſic:Ad qd̄ preſuppono ꝙ cōtrarietas q̄ ē intermixta capit̄ a cōtrarietate elemētoꝝ q: ſeq̄ret̄ ꝙ nulla eēt ꝯtrarietas īter elemēta ꝯñs eſt cōtra experientiam ⁊ premiſſaʒ ſuppoſitionē ⁊ ꝯña pbatur:q: ſi ſolū eſt vnum elemētū:nulla eſt cōtrarietas inter elementa:q: vnū in ſe non hʒ cōtrarietatē g̃ nec inter mixta p ſuppoſitionē Et ſic nulla eſſet contrarietas:nec ſufficiunt ſolum duo elementa vel ſolū tria pbatur:q: numerus elementoꝝ ſumit̄ penes cōbinationē primarū qualitatum poſſibiliū:et tales ſunt plures ꝙ due:vel tres ergo.⁊c.conſequentia tenet maior patet per predicta minor patebit in ſequentibus. Itē ſi ſolum eſſent duo vnum eorum quandoq; eſſet fortius alio:et tunc corrumpet aliud in ſui nām:et ſic poſtea non maneret niſi vnum:quod eſt ſimpliciter inconueniens: ¶ Simil'r ſi ſolum eſſent tria duo eorum haberent ſymbolum in qualitate actiua: Puta in caliditate:vel frigiditate:et per conſequens illa corrumpent tertiū et ſic non manerent niſi duo quod eſt contra predicta. ¶ Item ponendum eſt elementum ignis:et preter illud tria alia:ergo ſunt plura tribus conſequentia tʒ maior rationis pʒ:et minor pʒ:q: preter ignē apparēt aer ⁊ aq̄:et terra q̄ ſunt elemēta vt notū ē:q: non videntur eſſe magis mixta:cum ſunt in ſua naturali diſpoſitione quaʒ ignis. ¶ Igit̄ neceſſario ſunt ponenda quattuor elementa: Sequitur ex dictis ꝙ ſunt ponenda plura duobus:et plura tribus:ergo oportet quod ad minus ſint quattuor conſequentia tenet:et antecedens pʒ p ea que dicta ſunt. ¶ Hoc autem quod dicitur concordat cum experientijs:experimur enim in combuſtione ligni:quaſi quattuor elementa reſſolui flamma loco ignis:fumum loco aeris aquam exiſtentem loco aque:et cineres loco terre remanentes. ¶ Item tot ſunt combinationes qualitatum poſſibiles. ¶ Item tot ſunt humores in corpore. ¶ Item tot ſunt complexiones animaliuʒ:humores autem et complexiones ſequi videntur numerum elementorum. ¶ Attamen nō ſunt ponenda plura elementa quam quattuor ad intellectum predictum et hoc capiendo elementuʒ large probatur nō ſunt plures combinationes:qualitatum primarum ſub eſſe intenſo poſſibiles quam quattuor:ergo non ſunt plura,elementa ꝯña tʒ per dicta et aſis apparet q: nō ſunt niſi cōbinationes caliditatis et ſiccitatis: que eſt ignis caliditatis:et humiditatis que ē aeris et frigiditatis et hūiditatis:q̄ ē aq̄ et frigiditatis et ſiccitatis:q̄ eſt terre.alie.n.due.ſ.caliditatis et frigiditatis ſiccitatis:⁊ humiditatis ſub eē intenſo non ſunt poſſibiles lʒ ſint poſſibile ſub eē remiſſo tñ penes illas ſic nō dʒ capi aliqd̄ elementū:eo ꝙ elementa debēt ſibi determinare ſuas q̄litates intenſas.⁊.nō ſūt plures q̄litates p̄me ꝙ q̄ttuor g̃ ꝯña tʒ:q: quodlʒ elementum dʒ ſibi determinare vnā q̄litatē primā:et.i. ſi eēnt plura elemēta:⁊ plures eēnt q̄litates p̄me,aſis patet in prima qōne ſecundi.

Q Uerit̄ q̄rto vtꝝ caliditas ignis Qõ.4.
⁊ caliditas aeris ſint eiuſdē ſpēi ſpecialiſſime ⁊ argr̄,ꝙ non q: hūiditas aerꝭ ē pabulatiua ignis et humiditas aq̄ extinctiua g̃ differunt ſpecie ſimiliter caliditatis viui ⁊ caliditas mortui differūt ſpē g̃ eadē rōne caliditas ignis et caliditas aerꝭ. In oppoſitū arguit̄ ſeq̄t̄:ꝙ eēnt octo q̄litates p̄me puta: due caliditates due frigiditates.⁊c.ſil'r ſequeretur aeris caliditatē eſſe ſumam ſequella pbatur q: non pōt amplius intendi ſi.n.intenderet̄ maxime eſſet a calore ignis:ſed hoc non:q: intenderet̄ p aliquid quod nō ē eiuſdē ſpēi qd̄ eſt falſum ergo manifeſtū ē ꝙ caliditas ignis:⁊ caliditas aeris ſunt eiuſdē ſpēi:

¶ In iſta queſtione ſunt due opiniones. Una tenet ꝙ caliditas ignis et caliditas aeris ſunt eiuſdem ſpeciei que eſt opinio vera.nā oppoſito dato ſequeret̄:ꝙ plura vni eſſent oppoſita quod eſt falſum et cōtra ariſto.primo celi et.10.metaphiſi. ſequella clare patet:quia caliditas ignis contrariatur frigiditati et ſil'r caliditas aeris:ſcdo ſeq̄ret̄:ꝙ ī habentibus ſimbolū nō eſſet facilior tranſitꝰ:ſequella patet:q: ī tranſitu aeris ad ignē corrumpunt̄ due qualitates ſicut in tranſitu aque ad ignē:ergo in ſimbolizantibꝰ non eſt facilior tranſitus.

¶ Alia eſt opinio q̄ tenet illas qualitates differre ſpecie:et eſt opinio probabilis que reſponderet ad alias rationes. Ad primam poſt oppoſitum dico:quod bene ſunt octo in ſpecie ſpecialiſſima ſecus in ſubalterna. Ad ſecundam:concedit ſequellā. Ad tertiam que fit in cōfirmatione opinionis prime dico:ꝙ phs intellexit ꝙ tantum vnum vni opponitur in ſpecie ſubalterna. Ad q̄rtam reſpondeo,ꝙ eſt facilior tranſitꝰ ꝙuis duo corrumpantur: q: fit cuʒ minori cōtrarietate. ¶ Ad rationes cōtra ſecundā opinionē facile eſt reſpōdere notādo:ꝙ idē agēs cū diuerſis īſtrumētis pōt efficere contrarias operōnes:et ſic humiditas aq̄ ſuffocat cuʒ denſitate calorē et humiditas aeris incēdit cū alio modo ſubſtātie:et ad illud de caliditate ignis ⁊ aeris nego ꝙ caliditas ignis non ſe compatiatur cum humiditate aeris et. Ad tertiam rationem de calore viui et mortui extraneo:et naturali ꝙ differunt ſpecie ſatis magnum dubium accipitur. Nam ſm gentilem caliditas extranea differt ſpecie a naturali ꝙuis ſʒ cōmunes ſit opinio cōis apud medicos ꝙ caliditas extranea ſeu febris eſt ideʒ ꝙ calor naturalis extraneatꝰ vel impeditꝰ in ſuis operationibꝰ:ſed in illā opinionem gentilis ſunt due inſtātie famoſe apud medicos prima eſt ſeq̄ret̄ nullū hominē poſſe febrire feb.ephimera qd̄ ſic probo preſupponendo:prīo calorē hoīs naturalē eſſe ſupra ſcdm gradum et latitudinē ſoluʒ eſſe quattuor gradus. Ia ex hoc ſic argumentor:ſequitur ,ꝙ vnaq̄q; febris erit pauciorum graduum quam ſit calor noſter quod patet:quia nō poteſt trāſgredi vltra gradum.4.et ita ſic argumentor nullum remiſſum intendit intenſiꝰ ⁊c ſic erit minor ꝙ duorum graduū q̄ñ alias tranſcenderet latitudineʒ ſumam:q̄ ſolum eſt vt.4.ſequit̄:ergo ꝙ nulla erit cauſa que p ſolam intentionē in calorē nobis febrem poſſet generare ephi.

¶ Sed tñ huic argto lʒ gētilis non reſpondeat ego reſpōdeo dicēs ꝙ nō ē inconueniēs remiſſiꝰ agere in intenſiꝰ ſe quando ſunt diuerſe ſpeciei:vel dico al'r ſecundo quod cauſa que produxit, illum calorem remiſſū poſſet etiam producere aliuʒ intenſum ſiue ſit ſol ſiue ira ſiue nimium vinū non tñ produxit:quia inuenit paſſum aſſimilatum.

¶ Secunda dmonſtratio eſt pono ꝙ ab ira vel ab ſole addatur petro vnus gra.caloris extranei ita quod ſit febriens et poſtea remoueatur de gradibꝰ ſuis quos hʒ gradꝰ vnus remedijs frigidis certū ē qd̄ ſemoto illo gradu ille remanebit ſanꝰ q̄ñ remāebit cū ſua latitudine caloris quā habebat ſeq̄t̄ ergo,ꝙ calor additus a ſole et calor p̄exiſtens ſunt factus vnus calor et per conſequens ſeq̄t̄ ꝙ feb. non eſt calor additus.

¶ Ad hanc reſpondeo et ſi gent.nō reſpondeat:ꝙ in caſu poſito ſi contingat:gradū illū

qui remouetur eſſe naturalem et non additum ille non manebit ſanus immo eger. ſi tamen contingat: gradū illum caloris qui remouetur eſſe additū extraneum dico quod ille manebit ſanus:quoniam illo remoto nā ſtatim inducet:gradum caloris naturalis deperditum:ille enim:extraneus cauſa erit impediens alterius in ductionem erat enim impedimentum nature ne:ipſa poſſet inducere ſanitatem vel aliter dicam quod ille ſanatur quoniam remedia que applico cadunt ſup.illum gradū additū quoniam medicus applicat remedia:et natura operatur Nam ea dirigit:et ſic ea tanquam ſapiens,et intenta d ſalute potiꝰ ea dirigit ad gradū qui feb.cauſat quaʒ ad alios gradus que ſunt ſanitas:et ſic patet ſolutio ad argumentum.

¶ Queritur quarto vtruʒ in elementis reperiantur qualitates virtuales diſtinte ab actualibus. In hac queſtione noto opinioneʒ gentilis ī queſtione ſua,extrauagante de actuatione medicinarum:quod omnis qualitas virtualis eſt actualis refert enim maxime dicere qualitatem formalem: vel actualem eſt enim qualitas formalis que eſt ſenſibilis ſenſu:exteriori actualis vero eſt illa:que remoto impedimento exit in actum quomodo oportet dicere,ꝙ caliditas piperis eſt actualis:quia ſi ſeparentur partes ſubtiles a groſſis in pipere illa caliditatas exit ad actum. ¶ Noto ſecundo ꝙ ridiculum ē dicere vt bene declarat Marſilius in queſtione.5. huius ſecundi,quod qualitates virtuales contrarie ſint in eodem vt in vino ſe reducenti ad priſtinaʒ frigiditatem dum eſt feruens dico ꝙ indiget vna qualitate que eſt frigiditas virtualis:et ī illo calefacienti ſtomachum eſt alia qualitas virtualis que eſt caliditas:quia calefacit ſtomachum:ergo in eodem ſunt due qualitates virtuales contrarie hec ē probatio Pauli veneti:qui aberrat in hoc:q: hoc circa diuerſa paſſa:experitur in quibuſidem agens:poteſt facere contrarias operationes:et ſimiliter non eſt īconueniens vnam qualitatem que eſt media. Inter extrema agere cōtrarias operationes quia ī ordine ad vnum extremum eſt caliditas:et in ordine ad aliud eſt frigiditas. ¶ His premiſſis dico,ꝙ quamuis in mixtis talis qualitas virtualis ſit neceſſaria vt pbaui ī phiſicis non tamen eſt neceſſaria in elementis quia ſufficit in eis forma ſubſtantialis.

¶ Queritur quinto vtrum ignis ſit primo calidus,et aer ſit primo humidus,⁊c.in hac qōe tho.d garbo in tractatu primo ſue ſumme tenet aerem eſſe ī differentis qualitatis dn magis calidū ꝙ frigidū humidum ꝙ ſiccum quod pbat q: ī media regione aeris inuenit̄ frigidus:et ſuprema rabida caliditate calidꝰ:et in infima ſatis humidꝰ propter mare:ergo nullā ſibi qualitatem determinat cuius contrariū dixit Ariſt.et tenet plures qualitates in ſummo cōpetere eideʒ elemento cuius contrarium, tenet opinio comunis cū Ariſt.tenet enim ꝙ impoſſibile eſt duas qualitates eque prio vni.ʒ.conuenire ideſt in ſummo his premiſſis. ¶ Sit prima concluſio aer exiſtens in nāli diſpoſitione nō ē ſumme calidꝰ p baf:q: ſi ſic ſeq̄t̄ ꝙ in eo nō poſſʒ eē māſio aīaliū ꝯñs ē falſuʒ:q: cū.nā nihil faciat fruſtra:et ipa elemēta ī geniauit nā pp mixta:⁊ mixta minꝰ pfecta pp aīalia ⁊ cōſtat ꝙ aerē pncipal'r pduxit pp māſionē aīaliū id non debet:dici inhabitabilis.⁊c.conſequens eſt contra experientiam:et probatur conſequentia;q:

ignis, eſt inhabitabilis propter nimiam arſionem caloris: et aer tantum calefaceret ſicut ignis igitur tenet conſequentia: ⁊ maior patet de ſe minor patet quia ſi aer haberet in naturali diſpoſitione tantam: calefactionem ſicut ignis: quia ſummā et haberet illā ī materiaꝫ eſſet in decuplo denſior. Per ſuppoſitionē tertiam: ergo fortius ceteris paribꝰ ageret igitur, tantum vel magis calefaceret ꝙ̄ ignis.

¶ Noto primo: ꝙ licet appareat aquam plus humectare aere tamen aer eſt humidior qualitatiue: quia ipſe aer eſt humidus in ſummo ſitū, non tantum humectat eſt. quia eſt rarior: vel: quia impeditur ab influentijs celeſtibus que ſemper faciūt ipſum deſiccare vt auicenna ſecunda primi: dicit aer in omni diſpoſitione reſoluit propter id quod eſt in eo de virtute ſolis et ſtellarum idem dicas de flāma: et ferro ꝙ flama eſt calidior: et tamen magis calefacit ferrum: et de plumbo et terra ꝙ terra eſt grauior et tamen plus ponderat plumbum. ¶ De terra tamē tenet albertꝰ magnus ꝙ eſt frigidior aqua: qr plus diſtat a fonte caloris qui eſt ſol: et ſi dicatur dixit ariſto. ꝙ aqua eſt ſume frigida dicit. ꝙ verum eſt de frigiditate elemētari: ſecus autem de frigiditate oppoſita calori celeſti. ¶ Et ſi dicatur quemodo, terra, eſt cōtinua ſi eſt ſumme ſicca cum dicat phs ſecundo de generatione. ꝙ humiditas eſt cōtinuatiua partiuꝫ mixti dicendum. ꝙ continuatio prouenit ex humiditate vel ex appetitu cōmuni partium appetentium poſſidere vnum cōmune centruꝫ ſicut eſt in terra. ¶ Et ſi dicatur minus ab aqua ſeparatur humidita: ergo eſt magis humida: quā frigida ad hoc habes reſponſionem in noſtris calculationibus, in q̄ō derectione vbi dicitur humiditatem eē dataꝫ ad reſiſtendum obidqꝫ minus eſſe ſeparabilem: non ꝙ ſit magis intenſa.

¶ Noto ſecundo ꝙ hec dubitatio ē multum difficilis; et cauſa difficultatis eſt: quia nūq̄ quicq̄ de ea invenire potui bene determinatum: et ideo quicquid de ea dicam probabiliter ponam: vt alijs detur cauſa imaginationis: et diligentius in q̄rendi de cauſa congelationis: et ſicut in omnibus dictis meis me melius dicentibus ſubieci: ita ſpecialr̄ facio in iſto: hoc premiſſo pro dubitatione ſit prima ſuppoſitio hec: intenſio frigiditatis in ſubiecto ē cauſa maioris grauitatis: vel ad minus non remittentis eam probatur ſic: quia vel frigiditas ſtat cum ſiccitate: et ſi ſic tunc cum intenditur non eſt cauſa q̄re remittitur grauitas corporis in quo ſtat: vel cum humiditate et ſi ſic tunc per philoſophum in problematibus in reddendo cauſam quare aqua calida, cadens deorſum minus ſonat quam frigida: eſt cauſa maioris grauitatis: quia propter hoc magis ſonat aqua frigida ꝙ̄ calida. ¶ Secunda intenſio caliditatis nunquam remitteret leuitatem: igitur intēſio frigiditatis nūquam remitteret grauitatem conſequentia tenet a ſimili: quia ſicut ſe habꝫ caliditas ad leuitatem. Ita ſe habet frigiditas ad grauitatē antecedens patet auctoritate Ariſt. allegata. ¶ Secunda ſuppoſitio eſt, ꝙ in ordine nature grauiora debent eſſe ſubleuioribus: et leuiora ſuper grauiora illa patet ad experientiam de ordine elementorum etiam patet de ligno ſub aqua poſito ſurſum violenter ſubſtentata quod licet ſit ſub illa aqua propiquꝰ ſuo loco naturali: quia in ſpheris aque: et terre: tamen; quia appetit eſſe immediate ſupra grauius aſcendit in ea quouſqꝫ ſit ad ſuperficieꝫ aque. ¶ Tertia ſuppoſitio glacies naturalr̄ aſcendit in aqua nō prohibita patet per experientiam. ¶ Hic quidam ſubtiliter reſpondent quod verum eſt ꝙ ſupponitur ſed hoc debēt eſſe: quia glacies generat̄ d̄ aqua leuiputa in ſuperficie aque: vbi aqua eſt leuificata aradijs ſolaribꝰ et ideo leuior eſt glacies: et aſcendit in aqua graui: ſed videtur mihi. ꝙ ratio nihil valet: qr ſuppoſito ꝙ ita eſſet ſicut iſti dicunt. ꝙ aqua in ſuperficie eſt leuior quam in profundo: tamen ſi vt iſti pretendūt adequate fieret congelatio per frigiditatis intenſionem vtriqꝫ fieret grauior iſta aqua ꝙ̄ aqua inferior ante quam congelaretur: cū iſta propter intenſionem frigiditatis congeleturet inferior non: et ſic per iſtam rationem iſti in id quod credunt euitare: credunt eñ ſaluare non obſtante premiſſa ſuppoſitione ꝙ congelatio pricipaliter fiat propter intēſionem frigiditatis in reſpondendo ipſi concedunt: q̄ō glacies congelata in ſuperficie aque habet minorem frigiditatem quam aqua nō congelata exiſtens in profundo mō iſta videntur repugnare. ¶ Iteꝫ in magnis fluuijs glacies generat̄ per magnas petras in fundo vnde ſm̄ illos aqua eſt grauiſſima: et frigidiſſima tamen aſcendit ad ſuperficiem aque: vt debent naute ⁊ habeo ſociū qui ſe hoc dicit vidiſſe: et vulgares in partibus noſtris iſta de cauſa vocant iſtam glaciem in fundo genitam: ergo ratio illorum non valet. ¶ Item glacies aſcendit in aqua tepida igitur non eſt reſponſio illoruꝫ bona tenet cōſequentia: et antecedens eſt manifeſtum. ¶ Quarta ſuppoſitio ſequitur ex dictis. ꝙ glacies eſt leuior aq̄ patet ex precedente: quia non aſcenderet in aqua: cum grauiora volunt eſſe ſubter: et leuiora ſupra. ¶ Quinta ſuppoſitio iterum ſequeretur, ꝙ glacies non habet, tantā frigiditatem intenſam, ſicut aqua habet in naturali diſpoſitiōe probatur: quia ſi haberet tantam frigiditatem igitur tantam grauitatem ſed non habet tantam grauitatem igitur. ⁊c. maior patet per ſuppoſitionem primam: quia equalis frigiditas nō remitteret grauitatem: minor patet per ſuppoſitionem recedentem. ¶ Sexta ſuppoſitio: nūquam glacies eſt aqua pura ſeu, aqua exiſtens in naturali diſpoſitione: patet: quia ſi eſſet aqua pura: haberet ſumam frigiditatem: que poteſt eſſe per ſecundum articulum: ſed illam non habet per ſuppoſitionem precedentem dupliciter. ¶ Item ſemper in glaciem ē groſſicies terreſtris et talis non eſt in aq̄ pura igitur. ⁊c. Maior patet: quia capta pecia glaciei in ſuperficie aque mundiſſime et repōta in illa, metallina bene obſtructa ⁊ ad ignem poſita degelata glacie apparebit aqua immunda: ⁊ terreſtris q̄ō nō eſſet niſi groſſities terreſtris fuiſſꝫ īcluſa glaciei minor nota eſt de ſe.

¶ His premiſſis ad dubitationem, ſit prima concluſio aqua in naturali diſpoſitione non debet eſſe congelata: probatur primo: quia glacies non eſt ita grauis ſicut aqua in naturali diſpoſitione igitur. ⁊c.. Conſequentia tenet et antecedens patet per quartā ſuppoſitionem. ¶ Secūdo glacies ſemper eſt mixta per probationem ſuppoſitionis ſexte: ergo et per ſecundam ſuppoſitionem modo aque in naturali diſpoſitione non eſt mixta igitur ⁊c. ¶ Tertio cum aqua calefacta reducat ſe ad maioreꝫ frigiditatem quam ſit frigiditas mediū: vt docet experientia in eſtate calida non eſt ratio quare, aqua in

tali eſtate poſita in celario frigido non reducit ſe ad naturalem frigiditatem et ad congelationem eo ꝙ ibi non eſt impediens. Cum igitur hoc nō faciat manifeſtum eſt ꝙ non eſt de natura aque exiſtentis in naturali diſpoſitione eſſe congelatam.

¶ Secunda concluſio intenſio frigiditatis non eſt principalis cauſa et adeq̄ta poſt cauſas vniuerſales congelationis probatur dupliciter Primo quia ſi intenſio frigiditatis eſſet huiuſmodi cauſa: ſequitur ꝙ glacies eēt grauior quam aqua cōmunis: ꝯñs eſt contra ſuppoſitionem quartam. Secūdo ſi intenſio frigiditatis eēt principalitor cā congelationis: ſequit̄ ꝙ glacies q̄ñqꝫ haberet tantā frigiditatē ſicut aqua in naturali diſpoſitione, ꝯñs eſt falſum et cōtra quintā ſuppoſitionem: ⁊ ꝯña tenet: quia ex quo cauſa congelationis eſt intenſio frigiditatis non videtur propter quid glacies nō heret tantam frigiditatē ſicut aqua in nāli diſpoſitiōe.

¶ Tertio probatur concl̄o: ſepe vidimus ꝙ tpe gelu eſt maior calor ꝙ̄ fuit ante q̄ñ non fuit gelu. q̄ō non vr̄ debere eſſe ſi frigiditas intenſa eſſet cauſa congelationis.

¶ Item communiter in congelatione conſequente gelu ē fortiſſimum frigus, quod nō deberet eē ſi intenſio frigiditatis eēt cauſa congelationis: qr tunc q̄diu maneret frigꝰ forte deberet manere gelu. ſed tunc eſt fortior dubitatio q̄d tūc ſit principale congelans: ad q̄ō ſicut premiſſum ē ꝓbabilr̄ ꝓbat̄ vel videtur per predicta ꝙ ad congelationē vr̄ concurrere conſtringens ſeu poros claudens ingroſſans et exalationem leuem terreſtre cōmiſcēs primo oporteret concurrere leuē exallationē: vt propter eā reddat̄ et ſaluat̄ cauſa propter ꝙ̄ glacies ē leuior aqua. Secundo cōcurrere oportet ingroſſans opꝫ illud reddat̄ cauſa quare aqua congelata ſemꝑ eſt groſſior ꝙ̄ aq̄ pura; et hñs terreſtreitates mixtas opꝫ ibi cōcurrere claudēs et cōſtringens: vt ſcilicet partes humidas aereas per conſtrictionem expellat: vt ſic prohibeatur aque fluxus quem hꝫ aña ⁊ hoc videtur eē cauſa prop. ꝙ ſit gelu cōiter cū magna frigiditate: quia frigiditatis eſt cōgregare exallationem ſiccā groſſicie terreſtrem et aquea ſilr̄ hec eſt cā q̄re oīa congelata degelant̄ a calido: qr in congelatis includuntur aqua groſſicies terre et exalatio leuis: mō caliditatis eſt ſegregare res etherogeneas. vt dr̄ ſecūdo huiꝰ: et per ꝯñs ſegregando degelat aq̄m: tunc iuxta hoc pōt dici q̄ō principale cōgelās aq̄m ē influentia celeſtis nata cōſtringere īgroſſare et exallationē leuē aq̄ congelando comiſcere; vl̄ in ea exñtē ꝯcludere: ꝑpter q̄ō aq̄ calefacta citiꝰ cōgelat̄ ꝙ̄ alia aq̄. ſ. veniente conſtringēte in ea. n. ſunt ſtatim exaliatiōes leues incluſe: et iō ꝑꝑ. conſtrictionē pororū et illorū incluſionē ſtatim congelatur: hec ēt eſt cauſa: quare in magnis fluminibꝰ glacies non generat̄ in ſuꝑficie aque ſꝫ in ꝓfundo: et in cōtactu terre: qr ibi eſt groſſicies terreſtris: et ꝑ aſpectū influentie leuificant̄ exallatiōes terreſtres que reperiunt̄ et iō glacies citiꝰ gñrat̄ ibidē: his ꝑmiſſis reſponſum ē ad ꝓbantia motiua aq̄m in nāli diſpōne eē congelatā.

Q̄ō: 6.

Queritur ſexto vtrum leuitas ignis et leuitas. Aeris ſint eiuſdē ſpēi ſpecialiſſime; arguit̄ ꝙ ſic. ſi leuitas aeris exiſtētis in naturali diſpoſitione eſt remiſſa, tunc eſt eiuſdem ſpeciei cum leuitate ignis: ſꝫ leuitas aeris eſt remiſſa igitur, maior patet: quia ſi differrent ſpecie: tunc q̄libet earum in ſua ſpecie deberet eſſe ſumma, ſicut patet per illos qui ſunt de illa opinione: minor patet primo auctoritate phi. 3. celi dicentis ꝙ aer habꝫ grauitatem, dīt eñ ꝙ omnia elementa habet grauitatē in loco naturali preter ignem: mō illud eſſe non poſſet niſi leuitas aeris eſſet remiſſa.

¶ In oppoſitum arguit̄: quia ſi nō differunt ſpē: ſequit̄ ꝙ ex parte grauitatis et leuitatis non poſſet concludi numerus quaternarius elementorū. Oppoſitū vult phs. 4. celi: et ꝯña tenet: qr non eſſet niſi vna ſpecies ſpecialiſſima grauitatis: et vna leuitatis mō ex duabꝰ ſpeciebꝰ non pōt concludi niſi numerus binarius entiū diuerſorum ſpecie, ⁊ per ꝯñs non quaternarius:

¶ In hac queſtione primo ſupponit̄, ꝙ leuitas aeris in ſphera aeris non trahit ſurſum: nec deorſum. ꝓbat̄ primo qr eſt naturaliter collocata igitur non trahit ſurſum nec deorſum. Secundo: qr ſi ponderaret nunc ſi due quarte aque ſunt grauiores ꝙ due libre plumbi ī phera aeris. ita ēt eent grauiores in ſphera aque q̄ō eſt ꝯtra expientiā: ſi eñ in vaſis ſtanneis eq̄ ponderoſis: et eiuſdē figure poneres in vno duas libras plūbi et in alio duas q̄rtas aq̄ ⁊ vtrūqꝫ vas poneret̄ in altero brachiorū eque libre in aere aqua deſcenderet: et in ſphera aq̄ plūbum: et ꝯña tenet: quia ſi grauitas aq̄ in ſuo loco naturali pōderaret deorſum: tunc ſicut ponderat in aere, ita pōderaret in aqua: igit̄: ſequit̄ propoſitum ꝙ quecquid grauius eſſet in aere eſſet etiam grauius in aqua.

¶ His premiſſis ſit prima cōcl̄o rñ ialis hec: leuitas ignis et leuitas aeris nō ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſime: ꝓbat: qr ſi ſic, ſequit̄ ꝙ ad eundem locum naturaliter moueret: ꝯña tenet per ſuppoſitionem, ſecundā falſitas ꝯñtis pꝫ: quia leuitas aeris in ſphera aeris non mouet vltra per ſecundam ſuppoſitionem,

¶ Secundo grauitas terre. et grauitas aque differunt ſpecie ſpecialiſſima ergo leuitas aeris et ignis: ꝯña tenet: qr ſicut ſe hꝫ grauitas ad grauitatem in elementis ita leuitas ad leuitatē: añs patꝫ: qr aliter ratio reddi non poſſet: quare multum vinum in ſphera aeris eēt grauius modico plūbo: et in ſphera aque eſt econuerſo non eñ videt̄ alia cauſa niſi: qr vtraqꝫ grauitas tam vini q̄ eſt in aqua ꝙ̄ plūbi q̄ eſt terre in ſphera aeris trahit. et iō multitudo grauitatis vini ſuperat in aere, in aqua autem plumbum: quia terra eſt vini vero grauitas: eo ꝙ ē alterius nature et ſpeciei non trahit et iō ibi plumbū eſt grauius: et hec ēt poſitio videtur magis eē de intentione phi. 4. celi prout ad oppoſitū fuit allegatū Scd̄a concluſio. tā leuitas aeris ꝙ̄ ignis in ſua ſphera eſt ſumma: patet de leuitate ignis; ſed de leuitate aeris probat̄: qr eſt leuitatis ſimplicis elementi exñtis in nāli diſpoſitione. et talis eꝫ eē ſumma. Secūdo qr niſi aeri ſumme conueniret nulli ſumme conueniret: qr non conueniret igni: nec ēt mixto in ſummo.

¶ In hac q̄ōne dubito aliquas dubitatiōes, ſit pria dubitatio cōtradicta. ſi differunt ſpecie: ſequit̄ ꝙ nūq̄ imediate ex aqua poſſit fieri ignis ꝯñs eſt falſum ꝯtra phm, 2. huiꝰ. ꝓbat̄ ꝯña qr nō pōt

fieri ignis niſi cū leuitate ignis:ſꝫ ī alteratiōe:aque ab igne nō gn̄af leuitas ignea:igif:ꝯn̄a nota:maioꝛ pꝫ:qꝛ ſicut ignis ī ſubō reqrit qualitates p̄ias ad ſui generatiōem cōuenietes. Ita reqrit ſibi q̄litates ſecundas ſeu motiuas cōuenientes minoꝛ ꝓbaf:qꝛ certū eſt ꝙ in calefactione aque multū:et notabl'r remittif frigiditas ⁊ magna introducif caliditas humiditas aūt parū diminuif:ergo cōtinue in aqua calida ſtant ſil' intenſa caliditas cū intenſa hūiditate:ad q̄s predictas:ſequif leuitas aeris:et non ignis:igif ī calefactiōe aque ab igne non generatur leuitas ignis qō fuit ꝓbādū.

Dubita.⁊ ¶ Secunda dubitatio ſi differūt ſpē ſequeref ꝙ exalatio humida in aere non deberet aſcendere:ꝯn̄s eſt ꝯtra ph̄m p̄io metheo. et ꝯn̄a ꝓbaf qꝛ in exalatione humida dominanf caliditas et hūiditas vt pꝫ ꝑ ph̄m ibidē ḡ leuitas aeris ꝑ dicta ſꝫ illa nō dꝫ aſcēdere in ſphera aeris ſꝫ quieſcere cū ibi ſit ī loco ſuo ⁊ nō trahat ꝑ ſuppōnē p̄mi articuli:igif talis exalatio ī aere nūq̄ aſcēderet. Poſſet cōfirmari:qꝛ vl' talis exalatio aſcēdit ī aere a ſua foꝛ̄a ſubſtāriali:et hoc nō qꝛ illa ē ad modū aque vel aeris: et taliū nō eſt aſcendere infra ſpherā aeris:vel a leuitate aeris et hoc nō ꝑ p̄imā ſuppoſitionē:quia infra ſpherā aeris non trahit vl' a leuitate ignis:et ſi ſic tūc ad caliditatē:et hūiditatē q̄ dominanf in exalatiōe hūida:ſeq̄ref leuitas ignis cuius oppoſitum ē fundamētum alterius opinionis.

Ad tertiā dubitatio ¶ Tertia dubitatio eſt quā leuitatē illarum duarum introducit caliditas introducta a ſole:videtur ꝙ aerēā:quam valde iuuat caloꝛ ſolis ad generationem aeris ex aqua:et vꝛ ꝙ igneā:quia Radij ſolares quandoq̄ȝ intendunf per reflexionem a ſpeculo concauo:vel vitro quod non eſſet niſi igneam gn̄aret leuitatē.

Ad quartā dubita ¶ Quarta dubitatio iuxta vnam rōnem tactā aū oppoſitū vꝫ:an leuitates ignis ⁊ aeris ſunt contrarie et vr̄ ꝙ nō:quia leuitas nō vr̄ contraria niſi grauitati:vr̄ ꝙ ſic:qꝛ hn̄t trāſmutatiōem ad inuicē ſicut leuitas et grauitas;igr̄ ſil'r ꝯtrarianf:cōſequētia tenet ⁊ aūs pꝫ qꝛ ſicut in actione ignis ī terrā ꝓpoꝛtionabil'r ſicut remittif frigiditas:et introducif caliditas remittif ēt grauitas,et introducif leuitas Ita ī gn̄atiōe ignis ex aere ꝓpoꝛtiōabilit ſic ītroducitur ſiccitas remittitur leuitas aerea ⁊ introducitur ignea.

Ad p̄imā dubi. ¶ Ad p̄imā dubitationē dr̄ ꝙ quādo īmediate ignis fit ex aq̄ opꝫ igne exuere hūiditatē aq̄:⁊ non ſolū eā coꝛrūpe ſua ſiccitate.ſꝫ acuere actionē ſiccitatis ſua caliditate adurēdo hūiditatē per hoc rn̄def ad rōnē negando ꝯn̄am:ꝙ nunq̄ ex aq̄ poſſit fieri ignis īmediate:et ad ꝓbationē dr̄ ꝙ ſ͠tat ī generōne ignis ꝓpter vehementiſſimaꝫ actionē caliditatis eq̄ cito coꝛrūpi hūiditatē aq̄ ſicut eiꝰ frigiditatē et ſic gn̄abif leuitas ignis verū eſt tn̄ ꝙ in cōi calefactione aq̄ vbi nūc ſic foꝛtificaf actio ſiccitatis a caliditate gn̄af in aqua magis leuitas aeris quam ignis et iō valde freq̄nter generat ignis aerem ex aqua ſicut et terra ſua frigiditate coꝛrūpendo caliditatē aeris in motibus gn̄at ex aere aquā ꝓut dicit ph̄m in fine p̄imi metheoꝛoꝝ.

Ad ſecundā dubita ¶ Ad ſecundā dubitationē pōt dupliciter rn̄deri vno mō ꝙ nuſq̄ eſt exalatio humida quin cōmixta ſit illi exalatio ſicca terreſtrꝫ:et qꝛ illa aūa mouet ſurſum in aere et leuitas aeris vel aerea exalationis humide nō reſiſtit ergo exalatio ſiccapꝑ ſuā leuitatē in ſphera aeris mouet ſurſum ſe:et ſil' exalationem hūidā ſibi cōmixtā:iō vapoꝛ aſcēdit infra ſpherā aeris al'r dꝛ et meliꝰ,p̄io:qꝛ calefaciēs aquā quodāmō deſiccat eā ſeu aliq̄m ſiccitatē in eā introducit:qꝛ ſil' cū calefaciētibꝰ aquam veniūt quodāmō deſiccatiua.et deſiccātia cadē:ſecūdo:qꝛ illō ī aq̄m vel ī aq̄ hūida duplicē leuitatē ītroducif.ſ.leuitatē aeris q̄ ē magis ītēſa q̄ ꝯſequif caliditatē et hūiditatē ⁊ aliquā leuitatē ignis lꝫ remiſſā q̄ ꝯſequif caliditatē ⁊ ſiccitatē.tertio qꝛ leuitas ignis mouet exalationē hūidā ſurſum qꝛ lꝫ leuitas aeris ſit intēſioꝛ in vapoꝛe:tamen illa non trahit nec reſiſtit eo ꝙ eſt ī loco nāli et ſic medica leuitas ignea eo ꝙ non hꝫ reſiſtentiā a leuitate aerei vapis vapoꝛē mouet ſurſum. ꝑ hoc patet quid dicendum ad rōnes dubitationis.

¶ Ad tertiā dubitationē.dr̄ ꝙ cum caliditas ſolis introducif māe ſicce:tūc vna cū ſiccitate introducit leuitatē ignis a dn̄io. Cū aūt introducif māe hūide tūc vna cū hūiditate inducit leuitatē aeris a dn̄io:verū eſt ꝙ vbi ſol in humiditatē agens aliquo mō deſiccat eā:et ſi rōne ſiccitatis aliqualē leuitatē ignēā.ſ.remiſſam introducit ꝓut ſtatim dicebaf:ꝑ hoc ſolute ſunt rōnes iſtiꝰ dubitationis.

¶ Ad q̄rtā dubitationē pōt dici ꝙ cōtrarietas q̄litatū motiuaꝝ localr̄ pōt attendi dupl'r:Vno mō penes diſtantiā localem ad quam nate ſunt mouere:et ſic grauitas et leuitas p̄incipal'r:et ſolū dicunf contraria eo ꝙ grauitas mouet deoꝛſum et leuitas ſurſum,Alio mō quātū ad diſtantiā gradualē:et trāſmutationē adinuicē q̄ nata ſunt hēre:vl' ſecūdū ſe:vel ſm̄ ſuas cās ſic cōtraria:dicunf albedo ⁊ nigredo intenſe:eo ꝙ nequeunt ſil' ſtare in eodē ſubō et hn̄t inuicē tranſmutatiōnē ſm̄ ſuas cās ꝑ hoc rn̄detur ad dubitationē ꝙ leuitas aeris ⁊ ignis nō ſunt cōtraria:p̄io pꝫ:qꝛ ſic leuitas p̄īcipal'r ꝯtrariaf grauitati.ſecūdo qꝛ ambe mouent ſurſum:ſeu a medio, tertio:qꝛ lꝫ nō mouēt ad eundē locū vltimatū:tn̄ loca ad q̄ mouent videnf ingenere locoꝝ eē eiuſdē ſpēi qꝛ ambo ſunt ſurſum:et nō diſtant in gn̄e locoꝝ:niſi ſm̄ locum magis et minꝰ puta:qꝛ vnꝰ eſt magis ſurſum:et aliꝰ minꝰ mō magis et minꝰ nō variant ſpeciem q̄re vr̄ ꝙ leuitas aeris et ignis non ſunt cōtraria:attēdendo cōtrarietatē penes diſtātiā ſm̄ q̄ mouenf nolo tn̄ dicere ꝙ loca aeris et ignis in cētia vel in virtute ſint eiuſdē ſpēi ſpecialiſſime:ſꝫ in gn̄e locoꝝ:qꝛ ambo ſunt ſurſum vt iā dictū ē.Secūdo dr̄ ꝙ leuitates ille ſunt cōtrarie q̄n̄ ad diſtātiā gradualē ⁊ trāſmutationē:q̄s nata ſunt hēre adinuicē ꝓut rō aū oppoſitū arguit:ſic ipſi nequeūt ſm̄ eē intenſum ſil' ſtare in eodem ſubō:qꝛ ſequif ꝙ illō nā quieſceret in loco aeris et in loco ignis:qō nō eſt poſ'e. ¶ Itē leuitates ille hn̄t trāſmutationē ad iuicē:qꝛ ſi ignis gn̄aref ex aere neceſſe ē ſm̄ nām ꝙ ꝓpoꝛtiōabil'r ſicut in aere remittif hūiditas et ſiccitas introducif:ita ēt introducaf leuitas ignis et aeris leuitas remittaf ꝑ hoc pꝫ,quid ſit de rōnibꝰ dubitationis. qꝛ prima ꝑ p̄io dicto.et ſecunda ꝑ ſecundo.

¶ Ad rōnes aū oppoſitū dr̄ ꝙ leuitas aeris q̄n̄ eſt in nāli diſpoſitiōe non eſt remiſſa ad ph̄m tertio celi pōt dici ꝙ non plus voluit niſi ꝙ qōlꝫ elemētū ꝑter ignē ē graue reſpectu ignis,qꝛ nāl'r de

terminat ſibi locū minus altū vel ꝓpiequioꝛem centro q̄ ignis non tn̄ ſimpliciter loquendo habet grauitatem verum eſt, ꝙ phs in iſta autoꝛitate videtur velle ꝙ aer ponderat in loco naturali.qō tn̄ p̄iꝰ ē negatū dr̄ ꝙ hoc poſuit ſm̄ opinionē alioꝛū et nō ſuam Cōmenta. eñ ſuꝑ iſto paſſu dicit ꝙ viſus fuit expiri per veſicā et nunq̄ potuit inuenire ꝙ veſica repleta aere plꝰ ponderaſſet q̄ ſi in ea nullꝰ fuiſſet aer.

Queritf ſeptimo vtrū def aliqō purū elemētū ī hac.q.Bꝛu.dico ꝙ elemētū dr̄ puꝝ dupl'r aut ſubal'r aut q̄litatiue ſubal'r puꝝ voco ꝙ hꝫ ſil'em foꝛmā ſubalē ꝑ totū ſꝫ q̄litatiue puꝝ voco ꝙ ꝑ oēs ꝑtes ſui ē vnifoꝛmiter q̄lificatū.dico ḡ ad q̄nē,ꝙ elementa in ſui p̄imoꝛdio erāt ī ſua diſpōne nāli.nūc aūt ꝑ actiōem et reactionē illoꝛū.⁊ per influētias celi tam ſubſtātial'r qualitatiue facta ſunt etherogenea. Non dubito tn̄ ꝙ aliq̄ ꝑs ignis ꝓpe concauū lunare mō eſt ī ſua cuc raſia nāli.

Querif octauo circa textū commētī.24.huiꝰ ſecūdi.vtrū qōlꝫ elemētū poſſit immediate in quodlibet elementum permutari;⁊ arguitur ꝙ non quia ſi aqua fieret ex igne immediate vel eſſet quando in materia ſit media latitudo frigiditatis et hoc nō:qꝛ fieret aq̄ nō frigida vel eēt q̄n̄ eēt ī mā aq̄ magis q̄ medietas latitudinis frigiditatis et ſic repiref ignis frigidꝰ qō ē falſum. in oppoſitū ē ph̄s ī tex.allegato. Pꝛo huiꝰ q̄nis examine noto fuiſſe vnaꝫ opinionē ꝙ in tranſitu vniꝰ elementi in aliud dꝫ fieri quoddā mixtū īꝑfectū differens ſpecie ab vtriſq̄ȝ elemētis: huius tn̄ cōtrariū tꝫ Marſiliꝰ tenens vapoꝛē eē eiuſdē ſpēi cū eo vñ eleuaf qō ꝓbat expientia qꝛ vapoꝛes adherētes reflectenti ſunt ſubſtātial'r aq̄ et vapoꝛ argenti viui ē eiuſdē ſpēi cū argento viuo pꝫ:qꝛ in vaſe diſcooperto totū argētū viuū ꝑit:ſꝫ ipſo cooperto non ꝑit qꝛ vapoꝛ reflexus eſt argentum viuum.

¶ Querif an complexio ſit ſubſtantia vel accñs notandum ꝙ complexio a Galeno nominatur ſubſtantia non tanq̄ pꝛopꝛium p̄dicatum cū ſit qualitas:ſꝫ tanq̄ appꝛopꝛiatū: qꝛ ē inſtrm̄ quo mediante res naturalis exiſtit et operaf.vide conci li. differen.17.et tho.li.p̄imo ſue ſumme: queſtione quarta tractatu ſecundo.et Jacobum qō.extrauagantibꝰ.qō.5.

¶ Notandū.2.circa diffinitionem Aui.cōplexio eſt qualitas q̄ ex actione et paſſione q̄litatū p̄iarū in elementis repertarū ꝓuenit quarū partes ad tantā paruitatē redacte ſunt vt minimū vniꝰ contingat minimū alteriꝰ.Tu intellige ꝙ cōplexio eſt q̄litas vna.non numeraliter cū ſint due q̄litates medie:ſꝫ dr̄ vna quaſi vniꝰ foꝛme inſtrm̄:vl' dic ꝙ li qualitas abſoluif a nūero vt q̄buſdā placet vel dic vt Thomas de garbo ꝙ eſt ſimplex q̄litas:aut ꝙ ille due medialitates ſe hn̄t ſicut perficiens et ꝑfectibile vt genti.et iō ſunt vnū dicit vltra tex.q̄ ex actione et paſſione qualitatū p̄imarū in elemētis reꝑtarū ꝓuenit qō nō ītelligas p̄icipal'r:ſꝫ inſtrumental'r,ſunt eñ hualitates elemētaren inſtrm̄ celi ad faciendam cōplexionē dicit vltra,quoꝛū ꝑtes ad tātā ꝑuitatē redacte ſunt vt plurimū vniꝰ cōtingat plurimū alteriꝰ intellige pl'imū māle qō ē minimū foꝛ̄ale.Dicit vltra accidit in eaꝝ ſūma qualitas ī toto ſil'is q̄ ē cōplexio in earū ſūma.i.per actionē:⁊ reactionē qualitas ſil'is i.ꝓpoꝛtionalis elemento p̄dominanti.

Queritf preterea an poſſit dari cōplexio equalis ad pondꝰ pꝛo hac q̄ſtione vide Tho.de gar:trac.2.ſue ſumme,q.5.et cōci.diff.18.⁊ Jacobū.q.6.⁊ noto p̄io q̄d ſit dari equale ad pondꝰ et dicit Aui,equale ad pondꝰ eſt cū quātitates qualitatū ſunt equate non ſuꝑantes:nec ſuꝑate et eſt cōplexio in medio earū vere q̄ diffiō vult dicere ꝙ ſi aliq̄s imaginef ꝓpoꝛtiōes actiuitatū ad reſiſtētias eē equales:et ꝑ tales ꝓpoꝛtiōes equales fingat fieri aliquā complexionē ad nullū extremū declinantē illa erit equalis ad pōdꝰ q̄ iō ē ipoſ'i s.qꝛ talis modꝰ faciendi non pōt peruenire ad cōplexionē ſꝫ vt fiat in illis tranſmutatio locoꝛū eſt ēt hec cōplexio impoſſibilis qꝛ mixtū hn̄s eā aut ſubitance deſtrueref a quo vis agente ipſum excedente;aut talemixtū eēt incoꝛruptibile;nam ſi tale mixtū illā equalitatē ex poſtulat ꝓ ſui ꝯſeruatione cū illa equalitas cōſiſtat in indiuiſibili qōlꝫ agens quod in illō ageret diſſolueret ipſum ſubitance. Qū ab equalitate quātuncūq̄ȝ parū excedat:iā eſt inequalitas.qō ſm̄ incōueniēs ſequaf deduco:qꝛ tali mixto īdifferēs et neutralis ē caliditas,frigiditas,hūiditas ⁊ ſiccitas:et ſinal'r ꝯtrarietas;ḡ ſi nō hꝫ cōtrariū erit incoꝛruptil'e

¶ Qō aūt ſit equale ad pōdus pꝫ qꝛ et.Aui.negat in equale qō non eſt ꝑꝑ illiꝰ implicationē cōtradictionis ſi eſt.nā calidū eēt aut frigidū ſed potiꝰ ꝓpter īpoſſibilē modū factionis a ꝓpoꝛtionibꝰ equalibꝰ q̄ potiꝰ dirigūt ad ſimplicia q̄ ad cōplexionem vel mixtū, ¶ Suꝑ iſta finali mā digladianf ph̄i et medici phis dicētibꝰ dari eq̄le ad pōdꝰ ī motiuis tm̄ ⁊ ī alteratiōis tm̄:nō tn̄ ī vtriſq̄ȝ:quoꝝ rō ē ī trāſitu ſūme leuis ad ſūme graue in medio ē eq̄le ad pōdꝰ in motiuis:et in tranſitu elemēti diſſymboli ad aliud diſſymbolū in medio ē eq̄le ad pondꝰ in alteratiuis: ſꝫ in vtriſq̄ȝ ſil' nō ꝯcedūt cuiꝰ ſentētie ē Marſiliꝰ li.2.de genera.9.de equale ad pōdꝰ et Alber.de ſaxo. lib.i.de celo.q.p̄ia quoꝝ rō eſt ſuppōnes ꝙ vt aliq̄d ſit leue reqſitū ē eiꝰ caloꝛē vel in ſummū vel ꝓpe ſummū eē ꝙ ſic ſuadef,qꝛ ferrū candēs et aīa ſunt ſatis calida et tn̄ nō leuia:qō eſt qꝛ leuitas quantulacūq̄ȝ a ſummo caloꝛe vel ꝓpe ſummū ꝓuenit qualis non ē in mixtis. ¶ Hoc ſuppoſito arguitᵘ ſic. Si q̄liſcūq̄ȝ exceſſus leuitas ſuper grauitatē reqrit ſummū caloꝛē, vel ꝓpe ſummū:ḡ adequandū leuitatē grauitati req̄ref caloꝛē excedere frigiditatē,ꝙ ſi ſic ḡ dato equale ad pondꝰ in motiuis nō dabif in alteratiuis ¶ Ad iſtā rōnem q̄ ꝓbat nō dari in vtriſq̄ȝ ſil' equale ad pōdꝰ. Rn̄deo deſtruendo fundamētū illoꝛū de cauſa leuitatis. ¶ Pꝛo cuiꝰ declaratione noto ꝙ cā leuitatis nunq̄ eſt caliditas aīe q̄ dr̄ caliditas ſpituoſa.de qua dr̄ ꝙ hoc ē calidiſſimꝰ aīaliū:qꝛ reſpectu bꝛeuis quātitatꝫ ſui coꝛpis pl'es ſpitꝰ reqrit q̄ aliq̄d aliō aīal ꝑꝑ pl'es facere opationes:ſꝫ potiꝰ caliditas q̄ facit leuitatē eſt elementaris arſiua et hec eſt cā quare aīalia quū ſint ſatis calida nō ſunt leuia:qꝛ eoꝝ caloꝛ nō eſt elemētaris ¶ Secūdo noto ꝙ leuitas attēdif penes ītēſionē caloꝛis ad ſummū vel ꝓpe ſummū:aut penes mixtionē coꝛpis leuificantiū aut penes actionē vtutis infoꝛmatiue de cōplexione aūte cū multa caliditate.p̄imū dixi ꝑꝑ elomēta.ſm̄ aūt ꝑꝑ lignū.et gelu tertiū dixi ꝓpter oleū in cuiꝰ infoꝛmatiōe concurrit virtꝰ infoꝛmatiua cū multo caloꝛe aereo.Vn̄ nō īcōuenit aliq̄d de cōplexiōe aūti eē magis calidū et de ſubſeq̄nti eē minꝰ calido īmo qō foꝛtiꝰ eſt de aūti cōplexiōe eē calidum et de ſubſequente eē frigidum

¶ De equali ad pondus in motiuis eſt diſcordia inter philoſophos in quo nam loco ſit: ⁊ reprobant ꝙ ſit locus eius eſſe pro medietate in aq̄: et pro medietate in aere: quia cum aqua ſit ſpherica erit plus quam medietas in aere: et minor quaꝫ medietas in aqua. Sed ego dicerem ꝙ quemadmodum tota terra eſt naturaliter ſituata: quia eius centrum medium eſt in centro vniuerſi: ita tale equale ad pondus eſt naturaliter ſituatum ſi eius punctum mediū attingat ambas ſpheras ſcilicet aeris: et aq̄.

¶ Utrum tamen tale equale ad pondus ibidem quieſcat necne ꝓbleuma eſt. Hugo ſenēſis dicit ꝙ quieſcit. Jacobus de for. dicit ꝙ mouetur circulariter: quia pars inferior appetit aſcendere ⁊ ſuperior deſcendere, que duo faciunt motum circularem. Nec obſtat eſt in loco naturali: ergo non mouetur: quia illud eſt verum de motu recto: et non de motu circulari: vt patet de celo quod ē in loco naturali: et mouetur. ¶ Hugo ſenenſis dicit dari equale ad pondus (ad iſtum ſenſum) ꝙ omnes qualitates ſint equate, non dubitat eſſe poſſibile: immo credit verificari poſſe in corpore de ſecundo modo equalitatis: ſed dari equale ad pondus ad iſtum ſenſum, ꝙ ſit vna qualitas ſecunda equaliter declinans ad calidum et ad frigidum credit eſſe impoſſibile: quod poteſt videre in ſua queſtione de equali ad pondus: ꝙ autem hoc ſit impoſſibile ſuadet Gregorius. ij. diſtin. primi ſententiarum dicens ꝙ datis tribus rebus diuerſarū ſpecierū impoſſibile eſt tantum conuenire. a. cum. c. ſicut. b. cum. c. Nam ſic ſequeretur. a. et. b. eſſe equaliter perfecta quū equaliter diſtēt ab vno extremo finito finite perfecionis.

¶ Conciliator tenet differētia. xviij ꝙ datur equale ad pondus ſed hoc eſt tantum durās per inſtans eius tamen opinio eſt falſa quia ſequeretꝛ ſi poſt illud inſtās deberet declinare ꝑ calidū ꝙ contrapoſita cā frigida ꝑmaneꝛ ī illo eq̄li ad pōdꝰ ꝑ tp̄s

¶ Jacobus tenet non poſſe dari equale ad pondus quod ſit naturaliter diſpoſitum: bene tamen poſſe dari non naturaliter diſpoſitum ſed hec opinio eſt falſa: quia quum tale equale ad pondꝰ ſit complexio diſponit in formam aliquam et illi naturaliter diſconuenit: ergo aliquid diſponit in aliquaꝫ formam cui diſconuenit: quod eſt falſuꝫ: ergo opinio falſa. Nos tamen diximus non dari propter impoſſibilem modum factionis qui eſt ꝙ proportionibus exiſtentibus equalibus fiat complexio equalis aut inequalis: quod eſt impoſſibile: quia tantum fieret trāſmutatio in ſubiectis: ita vt forma ignis introduceretꝛ in materiam aque et forma aque in materiam ignis et ita tantum fieret locorū tranſmutatio.

¶ Nunc ſoluamus ratiōes Thome. Ad primam minus poteſt agere ī maius: ergo equale in equale: conſequentia eſt nota qꝛ ſi ex elementis fit mixtum neceſſe eſt concurrere celum: ſed ita pōt concurrere cum elementis equalibus ſicut: cum inequalibus ad faciendum complexionem.

¶ Dicendum ad hoc ꝙ celum agit ī uenta meliori occaſiōe ad producendum complexionem et quia melior eſt cum predominio alicuius elemēti ideo nō ꝓducit cōplexionē ipſis eq̄lis. ¶ Erat alia rō de reductione flegmatici ad ſanguineū qꝛ videbatꝛ in medio tranſitꝰ de frigido ad calidū eē eq̄le ad pōdꝰ: ſꝫ hec rō nulliꝰ ē momenti qꝛ ī illo caſu non trāſitꝛ ō frigido ad calidū: ſꝫ de remiſſe calido ad intenſe calidum.

¶ Super iſta parte queritur quenā cōplexio ſit vite lōgioris: qꝛ dicit phs oēs corruptibile hꝫ determinatū periodū ſue durationis dico, ꝙ tꝫ hali ⁊ opinio cōmunis medicorū ꝙ cōplexio ſanguinea ſit vite lōgioris: et mouetꝛ: qꝛ plꝰ hꝫ de ꝓncipijs vite pura ō calore ⁊ hūididitate ēt quotidiana exꝑiētia reſtatꝛ illos in ſenectute viuere multo ſplendidiores facie magis leta et meliori habitudine corporis ¶ Secunda opinio ē cōcilia. diffe. ꝓpria dicentis cōplexionē tēꝑatā eē longioris vite cuiꝰ motiua ſūt corpora ſanguinea ſunt magis parata febribꝰ putridis hēnt et ſudorē fetidū ꝗ nō ſunt tante durationis ¶ Secunda rō innititꝛ auto. gale. tertio thegni. dicentis eq̄tur in his ordexiſ digeſtioni ita vt ꝑceptore nō indigeat quātitatē ipoꝝ metiēti optima. n. nā tm̄ appetit quātū bñ digerere pōt his ꝗ moderata dieta vtētibꝰ nihil relinqꝛ circa ētrē: et alias corporis ꝑticulas intellige nihil ſuꝑfluū qō eos contriſtet: qꝛ ſemꝑ veſica oꝫ hēre vrinam et inteſtina feces ex hac auto. īferꝛ ꝙ corpꝰ tēꝑatū meliꝰ digerat et ꝙ pauciores hēat ſuꝑfluitates. ¶ Tertia rō ē: qꝛ ſemꝑ reſtaurat meliꝰ humidū ⁊ magis vite ꝓportionatū. ¶ Sed iſte rōnes concilia. nō ꝓbant niſi ꝙ corpꝰ tēꝑatū meliꝰ ſe regat et ſanius viuat: nō tm̄ ex bonitate operationis arguitꝛ maior diuturnitas: qꝛ diuturnitas magis ꝓuenit ex maiori quātitate humidi cōſumptibilis q̄lis maior quātitas in ſanguineo eſt reſpectu tēꝑati. ¶ In hac tamē mā volo notare cauſas lōgitudinis ⁊ breuitatis vite prius notando ꝙ mors eſt: duplex q̄dā naturalis q̄ ꝓuenit ex humidi cōſumptione reliq̄ accidentalis que prouenit ex putrefactione a prima ars medicine non facit nos ſecuros a ſecunda tñ ars medicine pōt ꝑcauere vt bene dixit auicena fen. tertia primi. cap. ſ. optimo cum dixit. ars medicine non eſt ars que nos a morte ſecuros faciat: ſꝫ que putrefactionem penitus ꝓhibeat aut vite periodū pro longere poſſit: nota tamen ꝙ iſta putrefactio non poteſt prohiberi quandocunq; prouenit ex indiſpoſitione obiecti qualis eſt ea que fecis et vrine.

¶ Noto ſecundo de mēte Marſilij ſecundo de generatione queſtione. ij. et Ugonis ſecundo thegni. tracta. ō teſticulis. co. 20. q. 6. ſunt cauſe maxime durationis. Prima ē homo geneitas in partibus propter quod habentes ſtomacum frigidum et epar calidum ſunt obnoxij magno periculo vt eſt videre: quia talis egritudo dicitur non ſanatiua fen. ſecūda primi. Nam frigida adhibēdo noces ſtomacho calida adhibēdo noces epari. Secūda cā eſt ſimilitudo medij continentis: et ſi contra hoc aliquis inſtaret nunquaꝫ aer poteſt eſſet ſimilis nobis cum ſemper nos alteret: ergo dicendum ꝙ aer non ē ſimilis nobis formaliter nec virtualiter: ſed ī effectu ad iſtum ſenſum ꝙ approximatus nobis non trahit: nos: extra latitudinem temperamenti immo in illa nos conſeruat ex quo ſequitur eundem cibum: vt eſt perdix et galina et pulꝰ eſſe ſimilem flegmatico: et omnibus alijs complexionibus eo ꝙ illis datus omnes conſeruat in ſuo temꝑamenta. Tertia cauſa ē latitudo magna complexionis propter quod canis parum viuit et muſo: qꝛ ſue latitudines ſunt curte: hō tm̄ diutiꝰ ꝑꝑ magnam latitudinem ꝯplexiōis. Quarta cauſa eſt difficultas diuiſionis propter quod fer-

rū durat diutius ipſo plumbo. Quinta cauſa eſt debita proportio calidi ad humidum in qua nec calidū ita ſuper humidum qō illud exurat, nec humidū ita ſuperet calidū quod illud ſuffocet: Sexta cā eſt illhec et alcocodē qui ſunt datores formarum.

¶ Sunt et alie cauſe que vitam habent prolongare impediendo putrefactionē et talia ſunt. 3: vt Ariſt. 4. metheororū. ſ. ſiccū frigidū: motꝰ: multum: et feruor. ¶ Circa primū experiētia monſtrat ꝙ ſiccitas corpora ſeruat ſine putredine, vt patet de carnibꝰ ſalitis ⁊ de balſamatis frigidū ēt ſi ſit īmoderatū facit putrefactionem, vt pꝫ de membris eſtiomenatis ſꝫ moderatū frigidū vigorat calidum quadā antipariſtaſi ¶ Motꝰ ēt ē qui habet preſeruare ab omni putrefactione ſi ſit īmoderatus. Nam hic cauſat putredinem vt Aui. fen. prima. 4. cap. de cauſis putredinis. ¶ Feruor etiam corrigit putredinem vt patet in fortibus putrefactiōibus quas nō prohibemus niſi per fortiſſima cauteria iuxta illud aduſtio corrigit putrefactionem. nā putrefactio debilitat innatū calidum et aduſtio eleuat illud.

¶ Multitudo etiam nā clare videtur ꝙ paucum vinum in vaſe citius acetoſatur quam multum vinum in doliū et illud eſt: quia multum plꝰ habet de multitudine forme quam paucum q̄re magis reſiſtit: et ſi aliquis contra hoc inſtaret: quia ſanguineus habet plus de humido tm̄ minus reſiſtit putrefactioni. Dicendum ad hec ꝙ intelligitur multū difficilius patitur pauco poſita paritate in regulatione ab anima et quia in ſanguineo non ita bene regulatur illud humidum multum ſicut ſi eſſet paucum: ideo magis paratus eſt putredini.

¶ Sꝫ contra hanc cauſam arguitur auto. ar. prima problem. dicēris propter quid egrotant plures ſtate moriuntur autem plures hyeme: ꝗ frigiditas magis ē mortifera quam caliditas, ergo non prohibet putrefactionem. Dicendum ad hoc illud probleuma intelligendum eſſe proportionabiliter geometrice: ſed nō arithmetrice ita ꝙ ſi egrotēt in eſtate. 60. et in hyeme 30. moriuntur in eſtate viginte hyeme vero: 15. plures aūt ſunt viginti q̄ 15. ſꝫ maior pars aliquota ē. 15. reſpectu. 30. q̄ viginti reſpectu. 60. ¶ Sed quereret aliquis cur in hyeme egritudines ſunt difficiliores rō: qꝛ virtutes robuſtiores non cadūt niſi a maiori cauſa: ſed contra hoc replicatur qualis eſt proportio fortis morbi ad forte ſubiectum talis eſt proportio debilis morbi ad debile ſubiectum: ergo ita fortiter egrotant debiles ſicut fortes, Dicendū ad hoc egregie cum conciliatore diffe. propria ꝙ debilia ex continua pugna arq̄ſiuerunt armaturam qua inuadant morbum grā cuiꝰ euadāt melius quā robuſti. ſi contra hoc arguas nālia nō aſſueſcunt ſecundo ethicorū: ꝗ non reſiſtūt magis corpora debilia propter conſuetudinem. Dicendū ꝙ conſuetudo capitur duobꝰ modis, vno mō pro habitu acquiſito ex pluribus actibus et ſic naturalia non aſſueſcunt. ſecundo mō pro acquiſitione cuiuſdā qualitatis qua plus reſiſtat vel agat et hoc modo in naturalibus per exercitium acquiritur conſuetudo quomodo ruſtici reſiſtūt magis eſtati et hyemi propter conſumptionem humidi roralis et duriciem mēbrorum quomodo etiam coquentes fornaces vitreos tolerant cauma ſui fornacis. quia habent humidū rorale conſumptum quomodo etiam arcus baliſte facilius plicatur poſt multas plicationes: quia humidum viſcoſum quo antea reſiſtebat plicationi iā obedit plicationi, applicando ad propoſitum corpora debilia ex hoc ꝙ multotiens cadunt vel in neutralitates: vel in morbos acquirunt qualitates quibus mediantibus reſiſtant magis omnibus morbis quando adueniunt quas qualitates non acquiſiuerunt robuſta obidq; non tantum reſiſtunt.

Queritur vtrum vita hūana poſſit perpetuari naturaliter per artē medicine et arguitur ꝙ ſic quia flegmaticus poteſt reduci ad temperatum: ergo poteſt melius humidū reſtaurare et ſic erit vita eius longior: et et eadem ratione poterit ille temperatus in ſuo humido perfici et adhuc periodus prolongari. ¶ Pro ſolutione huius queſtionis pono aliquas propoſitiōes.

¶ Prima ꝓpoſitio humidum radicale poteſt reſtaurari perfectius ꝑ operationibꝰ ſenſitiuis iſta patet de iuuene qui meliores hꝫ operationes ſenſitiuas quam puer.

¶ Secunda ꝓpoſitio humidum radicale poteſt reſtaurari perfectiꝰ qualitatiue patet de ethico puero ſi ſanetur et poſtea creſcat.

¶ Tertia propoſitio humidum radicale ad ſenſum bonum poteſt reſtaurari perfectiꝰ ſubſtantifice iſta patet de flegmatico dum reducitur ad temperatum et de carne ſpōgioſa fiſtule que per curam redit ad benignum dixi ad bonum ſenſum in quo volo dicere ꝙ humidum radicale temperati facti ex flegmatico in iuuentute melius humidum habꝫ in iuuentute quam ſi ī eadem iuuentute permanſiſſet flegmaticus.

¶ Quarta propoſitio humidum radicale poteſt reſtaurari perfectius pro vita ad iſtū ſenſum ꝙ plus viuit cum humido reducto, quam cum priſtino hec de ſe pꝫ: quia melancolicus cum humido ſuo vixiſſet triginta annis ⁊ reductus ad temperatum viuet. 50. ānis.

¶ Quinta propoſitio humidum radicale impoſſibile eſt reſtaurari ita perfectum ī tēō ad quē ſic ē ſi fuiſſet reſtauratum in termino a quo iſta probatur: quia ſiccitas etatiua eſt in prohibibilis: ꝗ ſi fiat reſtauratio per vnam horam a principio eius vſq; ad finem illiꝰ reſtaurationis ſemper ſiccatur mēbrum et aſſimilatur ipſi in termino ad quem: ergo ſemper reſtauratiua deterius ſe habet et ex hoc: ſeq̄tur aliquem temperatū in etate poſteriori deterius habere humidum quam flegmaticum in etate priori. ſequitꝛ ſecundo intellectꝰ dicti. Auicenne doctrina tertia de complexio. capitulo tertio et ſi virtus infinita foret et reſtauraret tale quale nihilominus moreretur intellige de virtute in recto que eſt idem ꝙ anima quam dicit infinitam induratione a p̄te poſt: et reſtaurare tale quale intellige in termino ad quē qꝛ ſic ſemper deterius ſe habet.

¶ Sꝫ hic dubitatur cur cum ethicus ſecunde ſpeciei puer exiſtens in quarto anno ī ſexto anno ſanatꝰ reſtaurat hūidū radicale cū quo augmētatꝛ qō eſt ꝑfectiꝰ q̄re igitꝛ ſenex non ita ſiccꝰ ſicut ille ethicus non reſtaurat humidum radicale humidius ſubſtantifice ⁊ perfectus dicit egregie Thomas de garbo. in tractatu de humido radicali q̄ ethicus

ille puer habet humidum radicale ſimilimum aeris
calefacti ſine mixtione rei extranee et ſenex ille cō-
paratur aeri per mixtionem terreſtritatum: et ſicut
ille aer in ſubſtantia eſt bonus qualitatiue malus ſic
ethicus puer qualitatiue eſt male diſpoſitus ſubſtan
tifice bene: quia puer ideo valet reſtauratiue: humi
dum pro augmento. ſed ſenex ille habet mixtionem
partium plurium terreſtrium gr̄a cuius non poteſt
niſi nutrimentum aſſimilare ſibi niſi more terreſtri-
obidꝫ eſt diſparitas dicit enim thomas: ꝙ ſi puer ī
quarto anno habiturus erat humiditatem vt tria: ꝛ
in. 6. humiditatem: vt vnuꝫ cum dimidio hec autem
ſiccitas eſt ineuitabilis et ideo nunꝙ̄ eſt reſtaurabi
le perfectius pro vita in ſecundo ſenſu.

Queritur an adam in ſtatu igno-
centie eſſet imortalis circa quod noto ꝙ du
pliciter poteſt capi iſte terminus immorta-
lis vno modo vt tm̄ valeat ſicut non potens mori. alio
modo vt tm̄ valeat ſicut potens non mori, et ad hoc
pōt diſtingui. Uno mō de morte prouenienteː ab in
trinſeco alio mō de morte ꝓueniente ab extrinſeco.

¶ Circa quod eſt opinio ſcoti diſti
tione. 19. 2. ſententiarum queſtione vltima ꝙ adam ī
ſtatu innocentie poterat ſe preſeruare a morte ꝓue-
niente ab extrinſeco: quia mors illa poterat eſſe aut
ab altero homine interficiente vel per exhibitionem
alicuius veneni, vel poterat eſſe per inuaſionem ali-
cuius beſtie. Primo modo non poterat interfici:
quia cuꝫ oēs eſſent in ſtatu innocentie nemo lederet
aliū. Secundo mō non poterat interfici: quia habe-
bat multaꝫ ſapientiā ꝑ quam ſciebat ſe preſeruare ꝛ
cognoſcebat omnes herbas: et proprietates illaruꝫ.
Tertio mō etiam non poterat interfici: quia omnia
erant ſubiecta homini: ergo nō poterat mori de mor
te proueniente ab extrinſeco. Dicit tm̄ ſcotꝰ ꝙ mors
proueniens ab intrinſeco erat illi ineuitabilis cuius
ratio eſt ꝙ ſemper calor naturalis agebat in humi-
dum radicale non poterat hec actio impediri: et in-
digebat alimento ꝓ reſtauratiōe humidi radicalis
deperditi in cuius conſeruatione calor naturalis re-
patiebatur et ita in multis vicibꝰ debilitabitur ca-
lor nālis: et tandē veniet eius debilitas ad non gra-
dum et ſic euitari non poterat mors: ſed cōtra hanc
opinioneꝫ arguitur ſic. primo nō dat modū quo ipſa
mors non proueniat ab extrinſeco: quia lꝫ innocens
non poſſet adam interficere cū eſſet innocens: tm̄ ali
quis nocens poſſet adaꝫ interficere: vel detur modꝰ
propter quem non poſſet interficere adam.

¶ Preterea contra illud: de morte
proueniente ab intrinſeco poſſet argui: ꝙ ille modꝰ
arguendi Scoti eſt inualidus: quia non obſtante, ꝙ
caliditas naturalis ſemper patiatur ab alimento, in
illo minus poteſt fortificari ille calor naturalis in ꝓ-
ceſſu etatiuo vt patet de tranſitu a pueritia ad iuuen
tuteꝫ vbi calor naturalis efficitur fortior: et tm̄ calor
reparitur ab alimēto: hec tm̄ cauillatio quā adducūt
ſcoto pauci momenti eſt et poteſt ſolui dicendo, ꝙ ſi
verum eſſet ꝙ dicit̄ de fortificatione caloris in iuuen
tute ſequeretur ꝙ qua ratione in tranſitu d̄ pueritia
in iuuentutem eſt calor fortificatus: ita eadem rōne
poteſt vlterius ille calor fortificari: aut ſaltem con-
ſeruari in fortitudine ſua ex quo ſe queretur natura-
liter vitam humanā poſſe perpetuari quod ē falſum.

¶ Secunda opinio eſt diui thome:
et nominalium aſſerentium adam in ſtatu inocentie
potuiſſe preſeruari a morte prouenienti ab extrinſe
co: et a morte proueniente ab intrinſeco de: primo
dicit diuꝰ thomas ꝙ poterat eſſe propter diuinam ꝓ
uidentiam quomodo autem hoc explicetur relictis:
alijs modis dicendi ſic: explicatur pro prouidentia
diuina intelligendo ſtatutum, vel legem quā deus
ſtatuit ꝙ ſtante ignocentia adam nō moreretur ſicut
ſtante lege catho. beatus nō anihilabitur nec poteſt
anihilari ſtante lege in ſenſu compoſito ſic etiam non
poterat adam interfici ſtante innocentia in ſenſu cō
poſito de morte autem proueniente ab intrinſeco di
cit ꝙ poterat euitari ꝑ eſum pomi ligni vetiti nanꝙ
illud reſtaurabat defectum caloris naturalis: ita vt
non ſentiretur defectus: et ita applicatur illud gene
ſis. Ne forte accedens ad lignum vite viuat in eter-
num ſcotus tm̄ gloſat id eſt per tempus inmemorabile.

¶ Ad queſtioneꝫ igitur reſpondeo,
ꝙ vnumquodꝙ elementum poteſt immediate tran-
ſire in aliud non ſm̄ ſe totum ſed ſm̄ partē. Iſta con-
cluſio habet duas ptes. Prima ē ꝙ vnum elementuꝫ
poteſt tranſire in aliud ſm̄ partem: quod probat̄: q2
vnum habet ſufficientem contrarietatem ad aliud:
ergo pōt aliud in ſui nām conuertere. Non tm̄ poteſt
fieri iſta conuerſio ſm̄ ſe totum: quia non pōt vnum
totale elementum perire. ¶ Ad argumentum ante
oppoſituꝫ dicitur ignis deſinit eſſe quando eſt media
latitudo caliditatis. nā ſi ſit ſumma latitudo caloris
vt. 8. medietas caloris que eſt vtꝙ quarto eſt maximꝰ
gradus ſub: quo non poteſt forma ignis conſeruari
vnde concedit̄ aquam fieri non frigidam.

Queritur nono vtrum in elemē-
tis ſymbolizātibus ſit facilior tranſitꝰ ꝛ pars
affirmatiua approbatur ab ariſt. in iſto ſcō
tex. cōmēti. 25. pars negatiua arguit̄ pōt eē ꝙ cali
ditas et ſiccitas equalem proportionem habeant cō
tra reſiſtētiā frigiditatis: et humiditatis ſicut habet
ſola caliditas aeris contra frigiditatē aque: quo po
ſito tancito iſta caliditas aeris vincet frigiditatē aq̄
ſicut ambe alie qualitates ignis vincēt ambas quali
tates aque in hac queſtione breuiter ego non dubito
ꝙ in elemētis ſymbolizantibus trāſitus poſſit eē tan-
tardus ſicut ī diſſimbolizantibus: ſed appellat̄ in ſim
bolizantibus facilior tranſitus id eſt frequentior pro
pter vicinitatem ipſorum elementorū ſimbolizantiū
et ideo inteligatur facilior. i. frequentior: vel alr̄ im
proprie pōt intelligi: ꝙ in elemētis ſimbolizātibꝰ ſic
facilior tranſitus ī proprie: q2 fit ꝑ pauciora corrupta

Queritur. x. vtrū ex actione duo
rum elemētorum diſſimbolorum poſſit quod
libet tertium generari: reſpondetur ꝙ ſic, vt
pꝫ ex actiōe ignis ī aquā ſi vincat caliditas ignis fri
giditatē aq̄ ꝛ viceuerſa humiditas aq̄ ſiccitatē ignis
erit in mā diſpoſitio ꝑuia caliditatis ꝛ humiditatis ꝛ
fiet aer ſi vō vincat frigiditas aq̄ caliditatē ignis: ꝛ
ſiccitas ignis humiditatē aq̄ fiet terra ꝛ hicē modus
quo fontes gn̄ant̄ in concauitatibꝰ montiū ꝑ actionē
terre in aerē gn̄rat̄ qōdā mediū vlꝫ aq̄ fontalis. Ex
quo ſeq̄t̄ corolariū ꝙ aer agendo ī terrā ꝙ̄ cōuertit
in ignē gn̄rat maiorē raritatē ꝙ̄ ipſe met hēt ꝑꝑ paſſi
aptitudinē. ſ. māꝫ ſiccā. ꝉ. forte dicas: ꝙ gn̄rat rarita
tē ſibi ꝓportionatā: ꝛ illic ꝓducit̄ forma ignis ꝑꝑ ſic
citatē q̄ ī troducta ſeq̄t̄ ipā formā ignis ſe reducere
ad optimum ſtatū: ꝛ ad raritatē ſibi ꝓportionatam.

Queritur. 11. Utrum ſi infinita Qō.io
eſſent elementa infinite eēnt contrarietates
vt dicit phs in lr̄a tex. cō. 35. hic ānotat mar
ſilius: ꝙ ſi velitis videre cōbinationes per binarios
rerum aliquarum dicatis: ꝙ tot ſunt quanta fuerit
ſumma illorū ſeriatim poſitorum incluſiue, vſꝙ ad
penultimū. v. g. ſi ſint quattuor qualitates prime ſu
mabis ſic ꝑ ordinem vnum: duo: tria: quattuor erit
additio ſic: vnū et duo ſunt tria et tria ſunt ſex et ſic
eēnt cōbinatiōes ſex per binarios his habitis dicit
phs ꝙ īpoſſibile ē vnuꝫ elementū ꝯtrariari duobus
elementis diuerſis in ſpē eque primo: iſta pꝫ: quia ſi
ſic illa eſſent eiuſdē ſpeciei dicit tm̄: ꝙ omnia elemen
ta inter ſe habent cōtrarietatē: q2 inter ſe ſunt trāſ-
mutabilia: ergo ſunt contraria. Tunc ad qōnē dico
ꝙ ſi infinita eſſent elementa infinite eēnt contrarieta
tes: et quodlꝫ elementum haberet infinitas qualita-
tes primas: q2 quodlꝫ cuilꝫ eſt contrarium et nō per
vnam qualitatem: quia contrariaret̄ pluribus diffe
rentibus ſpecie eque primo quod ē probatuꝫ falſum
ergo dꝫ habere infinitas qualitates et ſic eſſet aliqd̄
elementum in corruptibile: q2 haberet infinitam re
ſiſtentiam. ¶ Ex hoc infertur ꝙ non oportet numerū
elementorum eē duplū ad numerū cōtrarietatū imo
ſi fierēt tres cōtrarietates fierēt duodeci elemēta.

Queritur. 12. vtrum omne corru- Qō2.i.
ptibile habeat determinatuꝫ periodum ſue
durationis: ad hoc reſpondeo: ꝙ ꝑyodus eſt
duplex. ſ. debitus ſpeciei: et debitus indiuiduo: pri-
mus non poteſt augeri: ſecundꝰ pōt augeri per artē
reductiuam vt habet̄ tertio tegni primū pꝫ: quia
magis durat cornix: vel ceruus et minꝰ durat canis
vel muſca: ſcōm patet: q2 flegmaticꝰ qui ē breuioris
vite reductus in ſanguineū magis durat.

Queritur. 13. vtruꝫ tempus gene Qō.13.
rationis rei ē equale tempori corruptionis
eiuſdem et arguit̄ primo ꝙ non: quia planta
q̄ mille annis gn̄at̄: vt q̄rcꝰ in momēto: vel ī vno die
corūpitur ī oppoſitū ē phs. caplo. penultimo. 2. huiꝰ

¶ Pro ſolutione eſt notandum: ꝙ
hic p tpš durationis generationis dꝫ intelligi totum
tēpus ꝑ qd̄ res naturales ī ſuo robore vigeāt. ſ. vſꝙ
ad tm̄ ſtatus rei: ꝑ tpꝰ aūt corruptionis totum tpꝰ
ꝑ qd̄ res naturalis in ſuo robore debilitatur: vt tpš
ſenectutis vocatur tpꝰ corruptionis et tempꝰ iuuen-
tutis cū ſuis antecedētibꝰ vocat̄ tpš generationis.

¶ Ad qōnē cōcluſio reſpoſalis: q̄
fuit de mente phi vt videtur eſt ꝙ in generatione ſuc
ceſſiua ſubſtantie: et non ꝑpetua ſicut eſt hominis:
vel aſini totū tpš gn̄ationis ē equale tpi corruptionis
in ordine ad periodū debitū toti ſpēi ad iſtū intelle-
ctum ꝙ quanto tpe homo: vel equus vel aliud huius
modi tēperatū ad inſtātiā in ſua ſpē robor at̄ in ꝟtute
optime rectū tanto tpe poſtea optime rectū d̄bilitat̄
in ꝟtute et regione tēperata maxime ſibi ꝯuenieti:
vel breuit̄ quanto tpe in ordine ad totā ſpēm indiui
duū optime cōplexionatū in illa ſpē ꝛ optime rectuꝫ
natū eſt in ſua virtute augeri tāto tpe talr̄ rectū poſ
tea natū eſt ī ſua virtute diminui iſta concl'o pꝫ q2 ſicut
herbe ſolis aduentu in ſua ſpē vigorant̄ ita ſolis re-
ceſſu in eadē dibilitant̄: mō tēpꝰ acceſſus ſolis ꝛ re-
ceſſus ſunt eq̄lia. Itē ꝑ ſi ſunt aialia vel entia q̄ longo
tpe ꝑ multos acceſſus ſolis nata ſunt generari: et in
ꝟtuti vigorari. Ita talia poſtea ꝑ multos receſſus ſo
lis nata ſunt in ſua virtute corrūpi: nec videret̄ aliq̄
rō: quare nō indiuiduo optime recto tanto tpe virtꝰ
eiꝰ in regione cōuenientiſſima debilitaret̄ ꝛ nata eēt
debilitari. quanto tpe augmētabat̄ ꝛ nata fuit aug-
mentari ſpecialr̄ in ordine ad periodū ſpēi hec ē con
cluſio quam phs intendebat:

Querit̄ vltimo circa librum ſcōm Qō. vlti-
de gn̄atione vtrū corruptū poſſit redire nā- ma.
liter idē numero ad qōnē ſiue argumētis
breuiter reſpondeo ꝑ aliq̄s ꝓpoſitiōes. Prima ꝓpo
ſitio corruptuꝫ ſubiectiue bn̄ pōt redire idem nume
ro pꝫ de mā prīa q̄ deſinebat eē ſubiectū vniꝰ forme ꝛ
incipit eē ſubiectū alteriꝰ. Scd̄a ꝓpoſitio corruptū ſꝫ
quid bn̄ pōt redire idē numero pꝫ de ſole multotiēs
oriente ꝛ occidente ꝛ iterū orienti. Tertia ꝓpoſitio
corruptū nālr̄ nō poteſt redire idē numero hē corru
ptū cōplectiue. ꝉ. terminatiue loq̄ndo de corruptio
ne ſimplr̄ hoc pꝫ: q2 maxime eēt ſi redirent eedē cau
ſe numero: ſꝫ nō pn̄t eedē numero cauſe redire q2 ſal
tem tpš ē aliud et influentie ſunt alie: ḡ intentum.
¶ Scotꝰ tm̄ cōcedere videt̄ in relatiōibꝰ extrinſecꝰ
aduenientibꝰ ꝙ pn̄t redire eedē naturalr̄: vt ſcripſi
in ꝑdicabilibus: ſꝫ magis aſſentirē cōtrarie ſentētie
¶ De fide tamen quid ſit tenendum ponam per ali-
quas concl'oes prima eſt quemadmoduꝫ Chriſtꝰ pri
mitie dormientium reſurrexit ita quilibet alius re-
ſurget prima pars eſt apl'i pma ad corinth 15. capitulo
vbi dicitur: nunc autem reſurrexit Chriſtus primitie
dormientium: ſecunda pars patet per ſimbolū apl'oꝝ
in quo dicitur carnis reſurrectionem. ¶ Secunda
cōcluſio licet oīo quilibet homo in tota quantitate ꝙ̄
habebit reſurget: quilibet tamen in etate perfecta
reſurget prima pars probatur: q2 ī homine magno
cū multe partes ſuccedant: et multe depereant ſi cū
omnibus reſurgeret eſſet immenſe magnitudinis:
ſecunda pars patet per apl'm ad ephēos. 4. dicentē
donec occurramus omnes in vnitatem fidei: et agni
tionis filij dei in virum perfectum in menſuram eta
tis plenitudinis chriſti vt iam nō ſimus paruuli flu-
ctuantes. dicit gloſa vnuſquiſꝙ reſurgat in etate q̄
chriſtus reſurrexit tūc eniꝫ putatur ſtatus hominis vt
auguſ. 22. de ciui. dei. capitulo. 26. et licet aliqui mo
riantur paruuli reſurgent nihilominus in illa etate
ſine vitio nature dixi propter nanos et orbos mem-
bris quemadmodum Adam erat creatus in etate
adulta hoc ē q̄ntitate debita ꝛ etati adulti nec opor
tet omnes reſurgere in equali quantitate: ſed ſm̄
bonum ſtatum ſue complexionis: et forte ethiopes,
reſurgent albi. ¶ Tertia concluſio. Licet mortui
primo ſint reſurrecturi: et poſtea viui omnes tamen
in ictu oculi reſurgēt: pma pars pꝫ, pma ad theſalo.
quarto vbi dicit apl's mortui qui ſunt ī chriſto reſur
gent primi deinde nos qui viuimus qui relinquimur
ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam chriſto
in aera: ſecunda pars oſtenditur ex eadem lr̄a. Naꝫ
viui celeriter morient̄ ꝛ poſtea reſuſcitabunt̄ rōna-
bile ē aūt ꝙ moriant̄ ſane beata virgo mortua ē. Itē
multi decedēt cū peccatis venialibꝰ q̄ purgabūt̄ ꝑ mortē
tollerātiā: vel ꝑ modicū tpš imperceptibile poſt mor
tē hoc tꝫ ābroꝰ: ꝛ augꝰ. vt pꝫ in glo. capitis allegati
nā ſtatutū ē hoībus ſemel mori ad hebreos. 9. tertia
ps pꝫ ex eodē loco ex q̄bꝰ ſeq̄t̄ ꝙ lꝫ qlꝫ viuꝰ reſurget ī
inſtāti. ſilr̄ et qlꝫ mortuꝰ: non tm̄ oēs reſurgēt in eodē
inſtanti: q2 mortui priꝰ reſurgēt. Lauſ deo.

¶ Incipit liber: primus meteororū Ariſto. ſtagirite.

LIbri meteo-
rorū quattuor. Pri
mus continet qua-
tuordecim capita.
Primuꝫ caput vnā
concluſionem, qua
omnia ea de quibꝰ
iam egit: et poſtea
acturus eſt. Ariſto.
complectit. ¶ Cō
cluſio. De pmis cau
ſis nature, de omni
motu naturali, de
celis aſtrorum multitudine perornatis, ꝺ elementis
quot ⁊ que ſint de horuꝫ adinuicem permutatione, ⁊
vniuerſaliter de generatione et corruptione dictuꝫ
eſt: nunc partem illam quam meteorologiā vocant,
ſupereſt ab ſoluere. ¶ Nam hec ſunt que accidunt,
ſecundum naturam quidem, inordinatiorem tamen
magiſqꝫ tranſmutationi peruiam, et minus ſibi con-
ſtantem. Et primo determinabimus de impreſſioni-
bus ignitis, phantaſmatibus, cometis et aſtrorum
lacte de impreſſionibus aque que circularem habēt
inuicem traſmutationem, deinde aeris: vt ſpiritibus
terre tremoribus, fulminibus, ecnephijs, typhonibꝰ
incenſionibus: et ijs que radiorum apparitione fiūt:
et terre, vt que congelatione procreentur. deinde ꝺ
animalibus: et plantis. His enim determinatis, fere
q̄ a pricipio ꝓpoſuimꝰ, finē ſuū nacta erūt et aſſecuta.

¶ Caput ſecundum.

SEcundum caput continet
duas concluſiones, et quattuor de cō
tinentie inter celum et teram diuerſi-
tate opiniones. ¶ Prima concluſio.
Celum cauſa eſt efficiens impreſſionū
et apparentiuꝫ de quibus intendimꝰ
aqua autem ⁊ terra, materia: materiamqꝫ vnde fiāt
preſtant. ¶ Naꝫ idcirco mundus inferior quattuor
elementis complexus, igne, aere, aqua, ⁊ terra (quo
rum hec ad medium illa a medio feruntur et quorū
ſupereminens et ſummus celum tangens eſt ignis:
terra, ſubſidens et infima: aqua et aer media aqua:
terre vicinior, aer vero igni) celo attiguꝰ eſt, vt ab
eo recipiat virtutem. Eſt auteꝫ ex neceſſitate ſuper
ioribus lationibus attiguus: vt omnis ipſius virtus
inde gubernetur celum enim primam cauſam puta-
re oportet: vt cuius motus perpetuus ſit: finem non
habens ſed ſemper infine: Et aquam et terraꝫ appa
rentium materiam preſtare poſtea fiet manifeſtius:
hinc enim elementi ab elemento vt ignis et terre di
ſtantia finita. et omnia eiuſdeꝫ materie ſimilitudine
conuenire oportet quo poſſint ſubiecta elementa pa
ri, materiamqꝫ eorum que in ipſis fiant, miniſtrare.
¶ Secunda. Terra comparatione corporuꝫ circun
ſtantium parua exiſtimanda eſt. ¶ Nam theorema-
tibus aſtrologicis cognitum eſt terraꝫ multis aſtris
eſſe minoremque punctorum inſtar ad circumambiē
tia corpora (nobis apparent: eſt igitur terra ad am-
bientia corpora paruula mole exiſtimanda. Et quid
inter celum et terram medium eſſet futi opinionum
diuerſitas. ¶ Quattuor de hac diuerſitate opinio-
nes. ¶ Prima eſt antiqua opinio, quod mundus cir
ca lationes ſuperiores ſit celeſti corpore plenus: dic
tus ether (vt recto voluit antiquitas) quia ſempiter
ne currat, et aliquid diuinitatis eius natura partici
pet. Quod et nos ipſi hoc noſtro euo dicimus. Non
eniꝫ putare oportet, raro, neqꝫ ſemel, neqꝫ bis ab ho
minibus que prefuerunt iterari opiniones: ſed infini
ties. Anaxagoras antem ethera vocauit, quia ſem-
piternum ignem ipſum putauit. ¶ Secunda opinio
eſt dicencium totum a terra ad ſydera aere plenum
eſſe quia ſic appareat. Sed hec puerilis eſt opinio,
et mathematicam non tenentium rationem: excede
ret enim nimis equalitatem cōmunis analogie ad:
coelementaria corpora. ¶ Tertia eſt dicencium il-
lam totam diſtantiam, eſſe igne plenam. Sed ſi ſic,
olim deſtructum eſſet vnumquodqꝫ elementorum.
¶ Quarta eſt dicentium intercapedinem celi ⁊ ter
re totam aere et igne plenam. Sed id eſſe nō poteſt
nā cū ex terra fit aqua: et ex aq̄ fit aer: et ex aere fit
ignis videmus exceſſum molium: et qualis propor-
tio tantille terre ad factam aquam tanta: et totius
terre ad totam aquam: et qualis aque ad factum ae
rem talis: et totius aque ad totum aerem. Quare:
maior moles aque ꝙ̄ terre: et quam oportet interci-
pi, et maior aeris ꝙ̄ aque: et quanuis ex ſe inuicem
ſecundum ſe tota non fiant: neqꝫ equalibus molibus
ſe circūſtent eorum tamen equalis virtus, vt vnum,
alterum ſuperare, ſuperuincereqꝫ non poſſit. Ma-
nifeſtum eſt igitur neqꝫ ſolum vnū, neqꝫ duo ſed tria
aquā, aerē, et ignē inter celi et terre ꝯtineri ābire.

¶ Caput tertium.

TErtiū caput continet tres
queſtiones, et earū ſolutiones. ¶ Pri
ma queſtio. Quomodo ignis et aer,
ad celum ordinentur. ¶ Secunda.
Quare a ſuperioribus aſtris in vici-
nia terre fit calor et valentior quideꝫ
ꝙ̄ in viciniore et aeris media regiōe. ¶ Tertia. Cū
ex aere fiat aliq̄ propter q̄d in ſumma aeris regio-
ne non fiant nubes: cum remotior a terra exiſtat vbi
vis illa reuerberata radioruꝫ ſolis attingere neq̄at
et vim caloris imprimere: quare videatur eſſe frigi
dior, et nubes generari videantur, vbi deſinit refle
cti atqꝫ reberuerari ſolis radius: videt igitur a for
tiori ibi debere generari: aut non ex oī aere poteſt
fieri aqua. ¶ Prime ſolutio. Quia ignis purior eſt
ſuperior exiſtit, ſynceriorem locū celū lune attingēs
et aer minus ſyncerus inferior, ignē puriorem attin
git. ¶ Secunde ſolutio. Quod celeſtia corpora me
dio circunferantur, illo motu ſua eſtra mundo inferi
ori applicata caliditatem imprimunt: et cauſant, nā
tota materia que illis ſubeſt corporibꝰ, potentia ca-
lida eſt, frigida humida, et ſicca. Et aer trifidus, ē
treſqꝫ, poſſidens regiones, hanc ſupremam hanc iſi-
mam, et tertiam his duabus ſupreme: et infime me-
diam. ¶ Suprema eſt illa que: quia continetur ab
igne, et ei contermina exiſtit, vim caloris ad ignis
vicinia concipit. ¶ Infima vero reuerberatos a ter
ra et ſolidis corporibus ſolis radios ſentit. ¶ Me
dia vero exiſtit vbi a parte ſuperiori vis illa ignea
calorem ſuum imprimere deſinet: et ex parte inferio
ri vbi radiorum reuerberata virtus deficit. Supre
ma ſemper calet ſubtilis et pura, ignis naturaꝫ in-
tans: non tamen eſt ignis et ardor: et cum igne: mo
tu celi circunferetur agiturqꝫ circulo. Infima ita

dem calet, tum propter vapores et exalatiōes quas
in ſe receptat omnes: eſt enī vapor calidus et humi-
dus, vt potentia aqua: vt halitus aque ⁊ exalatio: ca
lida et ſicca, vt potentia ignis quemadmodū ea que
a terreis et ſiccis vt ſulphure expirant: et leuitatis
naturam participantia, locum in aere querunt. Tū
quia ſolidioribus reueberantur corporibus, in ſe
radios recepit duplicatos: et quibus vis calefaci-
endi maior ineſt: quia replicati. reflectuntur enim a
ſolidis corporibus: vt eorum q̄ vim longius in rectū
ſe diffundendi ſuperent. prepedimentoqꝫ ſint. colli-
giturqꝫ in vnum virtus quare fortior, et ſe reflecten
do multiplicat. Et media eſt ſemper frigida ⁊ denſa
magis, que predictis vt in caleſcat caret occaſioni-
bus. ¶ Tertie. Nubes non ſolum ex aere generant:
ſed ex vapore eleuato: q̄ in cōtactu frigidiuſcule me
die regionis denſatus in nubem aptatur: vt plerūqꝫ
ſtillet pluuia. Nam frigidi eſt condenſare condenſa
tūqꝫ ad grauiorem naturam preparare. Secundo:
quia ſupreme aeree regionis aer calidus et ſiccus:
et rarus eſt. ignis naturam imitās: in quo nō poſſunt
conſiſtere nubes. diſgregat enim calidum. ⁊ diſſipat
Tertio: quia criculari motu agitatur. vnde fit vt cō
gregari non poſſent: atqꝫ in aquā conuerti, prohibē
te motu. Quarto: quia venti non vidētur altiſſimos
montes tranſcendere: ſed. circa loca terre ſtagnare
igitur et minus nubes. Nam nubes fit ex vapore hu
mido et calido: exalatione ex qua procreatur ventꝰ
grauiore. Et quamuis ſolem ⁊ aſtra calefacere dixe
rimus, non tamen debemus exiſtimare ea eſſe calefa
cta. Nam calefaciunt hec: que dum feruntur, mediū
fortiter diuidunt et ſecundum rectum: ita vt aliquā
do lata, ignita atqꝫ liquefacta ſoluantur. non autem
ita de ſole exiſtit: et ceteris aſtris. Et ſol maxime ca
lefactiuus eſt: et velocius inferioribus vt luna in ſuo
orbe fertur: et ꝙ ſol adhuc non ſit calidus indicium
eſt: ꝙ appareat albus et non igneus.

¶ Caput quartum.

QUartum caput ꝯtinet cau
ſas flammarum in ſummo aere appa
rentium earum generationes et quā
do et vbi generentur. ¶ Flammarū
cauſe. Cauſa efficiens eſt celum: ⁊ ma
teria eſt exalatio calida ⁊ ſicca. ¶ Ea
rum ḡnatio. Terra a ſole calefacta. duplicē emittit
ſpirationē vnā calidam et ſiccam: et hec exalatio di-
cit alterā calidam et humidā: et hec dicitur vapor ⁊
exalatio quidē nata ē ſupereminere: quia leuior: va
por autē humidus ſubſidere: quia grauior. Et quia:
vt diximus: ignis celo conuius eſt et conterminus: ⁊
pars aeris ſuprema conuia igni: et igne locata: quā-
do illuc exalatio pertingit, inflāmat facile paramqꝫ
incendia: quemadmodū fumum apud nos inflamma
ri videmꝰ facile: eſt enī flāma, ſicci ſpiritꝰ ardor. Et
differunt hec flāme et hec incendia multitudine, pa
ucitate, poſitione, ⁊ figura. Nā cū inflāmatio lata eſt
⁊ diſcontinua: et longa dr̄ ſtipule ardentes, et figurā
illā imitatur: et quando per globos accenditur: et
ſcintillat, eges: et capre: quando non ſcintillat, ē da-
lus. Et que accenditur ſecundum longum et latum:
et tranſcurrere videtur ſuo tractu aera poſt ſignās
ſydus repentinum et volans nuncupatur. Et hec ali-
quando in ſuprema aeris parte fiūt: vt cum materia
calidior: ſiccior et rarior, et magis ardori naturā
imitata fuerit: et aliquando in infima vt quando den
ſior fuerit et humidior. Hinc fit vt ſyderum volantiū
motus proiectioni ſimilis eſſe videatur, nam aliquā-
do obuiant frigido a ſumma pte a quo repelluntur q̄ ſi
debil'r latera ſequnt: ſi valide vt detrudi in imū vale
ant deorſum eiaculata ferunt, aliqn̄ in terrā decidē
tia. denſum enim deorſum reuerberare natum eſt, ⁊
hac de cauſa deijciuntur fulmina: Si frigidū ex ima
parte relinquunt, ſurſum emicant: et natura quidem
vi autem atqꝫ iniuria deorſum. Ad latus autem ple-
runqꝫ: quia ſit horum medium: quo motu ſurſum: vt
euolēt exitūq̄runt. Sꝫ q̄res. Quō aliqn̄ magna ps
aeris mira celeritate videatur incendia concipere.
¶ Dicimus ſicut ſuppoſito facile inflamabili lucer-
ne: vt puluere ſulphureo: cum lucernam incendis, to
tum tibi ſubito accendi videtur: ita et multa incen-
dio parata in aere exalatione: leui occaſione accen-
ſa: videtur aer ſubito repenteqꝫ exardeſcere. Et vni
uerſaliter hec flāme et hec incendia, que epicauma
ta vocant, a ſimilitudine figure quam imitantur, no-
mina ſumunt: vt cādele, trabes, quas docidas dicūt:
colūne, lancee teretes, clypei, globi faces, ignite py
ramides. preterea xiphie, hippei, ceratie, bolides:
quas dicere poſſumꝰ gladios, equas tubas, cornua
et iacula ignita, et conſimilibus appellentur nomini-
bus. ¶ Quando et vbi fiunt: Et apparent tempore
ſereno de nocte: et aliquando interdiu. Et omnes fi-
unt ſub globo lune: cuius hoc indicium eſt. Nam cita
velocitate moueri precipiuntur quemadmodum ea
que proijcimus ⁊ preter gredi ſolem: lunam, ⁊ aſtra
hoc autem eſt: q: prope ſint.

¶ Caput quintum.

CApit quintum cōtinet cau
ſas phātaſmatum, vt hiatuum: vora-
ginū: et colorum: et quomodo fiunt.
¶ Phantaſmatum: vt hiatuum, vora
ginum et colorum: cauſe ſunt eedem
que flāmarū. Quomodo fiant: ſicut
in noctis ſerenitate exalatio calida et ſicca vt nuper
dictum eſt, aliquando ardet: ⁊ fiunt ſtipule: eges. da
li: et cetere flamme: ita aliquando ſolum lumine co-
loratur: et tunc fiunt phantaſmata. Aere ex hallatio
nes luminis refractione omnimodos colores oſten-
dunt et maxime puniceum et purpureum: quia hi co
lores ex igneo et albo apparent permixtis: ſicut ori
entia ſydera monſtrant: preſertim cum et talia ſpe-
cula ſint: que non imaginem: ſed colorem ſuſcipiant
Hinc colores in aere plerunque repreſentantur di-
uerſi: nunc punicei: nunc purpurei. nunc clariores:
vt qui rariore caligine ſuſcipiantur nunc ſubobſcu-
ri: vt qui: craſſiore. Album enim in nigro multas fa-
cit varietates: et flamma in fumo: ita lumen in caligi
nis nunc denſitate: nunc raritate, colorum omnimo-
das diuerſitates. Et hi colores non ita in ſumma die
apparent: quia illos luminis abundantia īpedit: nec
in ſumma nocte: quia hos videri impedit noctis ni-
gredo. Et non multo tempore perdurant: quia eorū
materia euanida eſt. et cito ſegregata diſparet. Sꝫ
hiatus apparet quando lumen interueniente nigro
diſrumpitur: vt lumine ambiente quedam media ap
pareat profunditas: quod bathea dicunt. que cū fue
rit magna et concreſcens, voraginem et chaſma di-
cimus et ſepe ex talibus dali excidere videntur.

¶ Sextum caput.

Sextum caput ↄtinet tres de cometa opiniones: earum reprobationes. prime tribus rationibus ſecunde duabus: et tertie quinque,

¶ Tres de cometa opiniones.

¶ Prima eſt. Anaxagore ⁊ Democriti credentium cometam eſſe congregationem ſtellarum errantium, que quia prope ſunt, lumen ſuum alternatim refundant: et ad ſe dirigant, ſeqꝫ tangere videantur. Cuius ſignũ eſt, inquit Democritus: q2 diſſoluto cometa apparuerunt ſtelle: quedam. Sed id non eſſe verum oſtendimus. ¶ Primo. Quia non modo ſemel apparere debuiſſent ſtelle plures diſſoluto cometa, ſed ſemper quod non videtur. ¶ Secũdo. Quia Aegyptij dicunt errantes ſtellas adinuicem coniunctum iri et alijs; et non facere cometã quod nuper nobis videntibus factum eſt, Joue ſtellam in Geminis ſubeunte: et non facto cometa ſe ſeparante. ¶ Tertio. Stelle per ſeipſas parue ⁊ pene indiuiſibiles videntur, ſi igitur ↄiũgantur ⁊ tãgãt nihilominus maiores non videbũtur: vt neqꝫ ſi indiuiſibile tãgat indiuiſibile. Non igitur ex ſtellarum cõuentu tã vaſte molis generatur cometes. ¶ Secunda opinio eſt vocatorum Pythagoricorum, dicentium cometam vnam eſſe ſtellarum errantium, que diu latuerit ſub radijs ſolaribꝰ, que modico exceſſu a ſole digreditur, quod Mercurio accidit: et ideo cometam viſibus humanis ſe prebere cõſpiciendum. Sed neqꝫ id verum quidem eſt. ¶ Primo. Quia nõ modo circa errantes ſtellas apparent come: ſed ⁊ circa alias quod ⁊ noſipſi vidimus circa vnam ſtellarũ que ſunt in femore canis. Nec ſolum aegyptijs qui idem aſſerunt: credimus: et coma illa debilis fuit et magis in partibus aſtro adiacentibus. ¶ Secundo: Quia ſi eſſet vna ſtellarum errantium: ſemper appareret cometa ſub ſignifero circulo. Nam illic ſemper meant erratica ſydera: ſed omnes qui temporibus noſtris viſi ſunt, ſine occaſu ſuper horizontem diſparuerunt conſumpti: extra ſigniferum ambitum exiſtentes. Et imperãte Ariſteo apparuit vaſtus horrẽduſqꝫ cometes rigente hyeme, et gelu: et ſerenitate, veſperi ante ſolem occumbens: et ideo prima die parum apparuit: poſtea magis qui lumẽ ſuum ad tertiã celi partem extẽdit ideo nominatus eſt via, et aſcendit vſqꝫ ad zonam. Orionis: et illic conſumptus diſparuit, ⁊ hec itidem rationes faciunt contra. Democritum.

¶ Tertia opinio eſt Hippocratis. Chij; et Aeſchyli eius diſcipuli: eorumque ſequatiũ dicenciũ corpꝰ comete ſtellã eẽ errantẽ: et comam accipere propter locum humore a ſole ad ipſum eleuato: et lumine refracto ⁊ a medio tropicorũ loco non attrahere aquã quia conſumpta eſt a ſolis latione, ideoque illic comam non gerere: et quando eſt in declinatiõe ad auſtrum: q2 breuis eſt deciſio circuli ſuper terram relicta, et magna ſub terra. Et q̃uis copiã aque habeat, viſus tamen non bene pertingit: ideo illic non apparet. Cum vero ad Boream relictus fuerit: quia illic magna circuli deciſio ſuper terram relicta eſt: accipit comam: et apparet cometa. ¶ Sed quod non recte ſentiãt patet prio: q2 ois cometa ſub ſignifero circulo inciperet et deficeret. ¶ Multi autem extra circulum viſi ſunt: et plures vno ſimul facti ſunt. Secundo. Si per refractionem humore eleuato, appareret coma deberet interdum comam relinquere:

et interdum eam reſumere. ¶ Tertio. Quia preter quinque ſtellas nullus appareret vnquam cometa. Id aũt falſum eſt: ſed viſus eſt, ⁊ quinqꝫ preter ipſum ſuper horizontẽ eleuate ſtelle. ¶ Quarto. Falſum eſt: in medio tropicorum loco et auſtro non apparere cometam. Nam circa magnum terremotum in Achia cum fluctus Burim ⁊ Elicen Achaie vrbes operuerunt, ortus ẽ in occidue partis eq̃noctio magnus cometes tempore eſtiuo: et iam multi facti ſunt ad auſtrum. Etenim ſub Eucle Molõis filio imperãte Athenis facta ẽ comata ſtella circa tropicos hyemales: et ſole illic exiſtente menſe Gamelcõe: quem Januarium dicimus alij Decembrem. ¶ Quinto. Tantã refractiõem aſtri eſſe quãtam comã viſi ſunt habere comete impoſſibile eſt Conſtat igitur omnĩ ex parte Hyppocratis et Aeſchyli determinationẽ non eſſe recipiendam.

¶ Septimum caput.

Caput ſeptimum continet cauſas comete, eius generationẽ eiꝰ diuerſitatem, ſigna q̃ ſit calide et ſicce nature, cur nõ multi paſſim: cur raro, et cur frequentius extra tropicos appareant: et preter literam Ariſtotelis, ſignificationes comete. ¶ Comete cauſe efficiens: ſol planete aſtra materia exhalatio calida et ſicca. ¶ Comete generatio. Cum eleuatur exhalatiõis calide et ſicce multitudo vſqꝫ ad illam ſupremam aeris regionem in ignis confinio exiſtentem circulari motu agitatam, que quidem compacta ſit et denſa, bene inflãmabilis: ſic vt non multum exuratur, neqꝫ cito extinguatur, habeatqꝫ ſubiectam diſpoſitam exhalationem aſcendentem vt aptum et conueniẽs pabulum, tãc fit ſtella comata. Facile enim propter ignis viciniam: ⁊ loci ſui diſpoſitionem inflammatur: ⁊ ad illius ſummi aeris motum ſyderis curſum imitatur. Ea hic flãmam in modũ crinis circũquaqꝫ diſpergit qui crinitus dicitur hic deorſum demittit et tunc pogonia eſt quẽ barbatũ dicimꝰ, hic vero in latus porrigit: et hunc dicunt caudatum. ¶ Cometarum diuerſitas. Horum eſt duplex, quidam per ſe apparet non in loco aſtri: et totus ẽ hypercauma. Alius ſub aſtro nunc ſub erratico: nũc ſub altero: et fit in modum halonis circa ſolem: aut lunam, nunc crinẽ: nũc pogoniam: nunc flammam in latus porrigẽs. Sidus aute comam nõ habet. Hoc tamen intereſt: quia halon fit refractione, vt poſtea fiet manifeſtum. cometa vero flãma et incẽdio. Hinc fit vt Hyppocratis ad ſolem refractio parum ſit probanda: quia frequentius per ſe fit neqꝫ circa ſolem neqꝫ aſtrum aliquod quam circa aſtrum. ¶ Signa quod cometa calide ſit et ſicce nature: Cometam ignee eſſe conſiſtentie et nature: hec ſunt indicia. Quando apparent comete validi perflant venti: et ſiccitates ſunt multe hoc enim ideo eſt quia eleuatur exhalationis multitudo, humidũ euaporans et ſoluens vt in aquã concreſcere denſari ſoluiqꝫ non poſſit. Et cum comete pauciores, minores ⁊ rariores pauciores erunt venti ac ſiccitates. Cũ vero maiores, validiores erunt venti: et anni ſicciores: Et memoria proditum ẽ aliquando ſic inualuiſſe ſpiritum, vt magnus lapis ſublatus fuerit in aera, qui in Aegos flumen claro die decidit, et circa noctem apparuit cometes horrendus; ac tunc hyems ſicca fuit, et borealis ⁊ eſtus ille maris qui Achaiam inuaſit, ꝓpter cõtrarietatẽ vẽtorum factꝰ ẽ, nã boreas in

ſinu obtinuit faciens fluctus et inundationem, ⁊ auſter extra impetu valido perflauat, ⁊ arida ĩpetebat loca. Et ſub principe: Nicomacho circa circulum eq̃noctialem exortus ẽ cometes diebus paucis perdurans, a veſpera ortum faciens, quo tempore inſolitꝰ ventus vexauit: Corinthum: Hec ſufficientia prebẽt argumenta cometem nature eſſe ignee, calide et ſicce. Et ſi queras cur non multi ſimul paſſim cur raro, cur frequentius extra tropicos fiant. Hoc ideo eſt: quia raro materia tãta eleuata ẽ, vt ſufficiat facere cometam vnum aut multos. Et propter diſgregationem et ſolutionem materie que fit nũc a ſole, nũc ab aſtris: ⁊ feruore ſolis, ſemper illac diſcurrentis, ſub tropicis fortius diſpergitur atque diſſoluitur materia quam extra illum celi ambitum. ¶ Preter litere Ariſtotelis ſententiam comete ſignificationes. Preſignat bonorum ſterilitatem, ventorum impetũ bella principum lethũ: et ſeditionis.

Tu ſteriles agros et inania vota coloni.
Siccus et efferuens ſeue cometa facis.
Cũ crinem oſtentas, tunc ventorum impetus vrget
Oppida tu bella ſanguinolenta moues.
Principibus lethum, tu ſeditioſa minaris.
Sic varijs mundus ducitur auſpitijs.

¶ Caput octauum.

Octauum caput ↄtinet tres de lacte opiniones earum improbationes, et propriam determinationẽ. ¶ Tres de lacte opiniões. ¶ Prima eſt pythagoricorũ dicẽtiũ Phaetõtẽ ſemel hac currus traxiſſe paternos, ⁊ hanc celi partem exuſtam incanduiſſe, hincqꝫ nobis adhuc lac apparere. ¶ Sed inconueniens eſt non intelligere hac de cauſa zodiacum circulũ iã exuſtum eſſe debere et magis q̃ ſit lacteꝰ circulus. Nã ſub eo ſemper ſol decurrit et omnia errantia ſydera. At nihil tale paſſus conſpicitur, nobis enim totus manifeſtus eſt circulus: et qualibet nocte videtur dimidius: niſi ea ex parte qua coniungitur lacteo circulo.

¶ Secunda eſt Democriti et Anaxagore dicentiũ lac eſſe ꝓpriũ lumen aliquorũ aſtrorum adinuicem ↄgregatorũ Dicebant eñi ſolis aſpectu ꝓpriũ lumẽ aſtrorũ ĩpediri videri: ſꝫ terra ĩterpoſita nõ ĩpeditũ vr: ⁊ lac ipm nuncupatur. ¶ Sꝫ nõ ita eſt. Primo q2 lactis circulꝰ ſemper appareret ſub eiſdem aſtris. At cõtinue eſſent alia et alia que a ſole non inſpicerentur. tranſlato igitur ſole oporteret et lac transferri. ¶ Secundo. Quia aſtronomicis theorematibus cognitũ eſt ſolem eſſe multo terra maiorem: et aſtra multo magis terra q̃ ſol et luna diſtare, conus igitur terreſtris vmbre deficit citra aſtra, ad ea ipſa ſolarem aſpectum non impediens. ¶ Tertia eſt dicentiũ lac eſſe radiorum ſolis refractionem, vt de cometa. Sꝫ neque hoc verum eſt. Primo. quia non ſemper deberet apparere in eodem loco: vt impoſſibile eſt eãdẽ emphaſim cõtinue in eadem ſpeculi parte fieri ſi ſpeculum aut res moueatur. Mouentur autem continue ſol et aſtra. ¶ Secũdo. Quia apparet nobis lactis circulus in aqua de nocte, vbi non poteſt eſſe talis refractio. Nõ igitur fieri oportet hanc emphaſim atqꝫ candoris manifeſtationem ob radiorum refractionẽ

¶ Ariſtotelis determinatio. Virtute aſtrorum que ſunt ĩ celeſti lacteo circulo, eleuãtur exalatiões multe vt fit in generatione comete in qua quidem recipitur atqꝫ reſtringitur lumen aſtrorũ illic exiſtentiũ:

et illius partis celi ſitqꝫ hunc in modum circulꝰ magnus albus, vt ſub aſtri rotunditate fit circulus halon qui lactis circulus dicitur. Et id quidem rationabile ẽ. Nam ſi vnum aſtrorum ſufficit materiam eleuare vnde poſſit prodire cometa multo quidem fortiꝰ magna aſtrorum multitudo, que in via celi lactea late effulgent, quas ſporadas dicunt, materiam ſuſtollere poterit in qua hec pars celi formetur, repreſenteturqꝫ. Adde hunc lacteum circulum non fieri ĩter tropicos vt neqꝫ cometes, ſed extra vbi exhalationũ vis maiore perdurare poſſit indiſſoluta tempore et vbi eſſe poſſit maioris materie repreſentationis cõmoditas de flãmis igitur apparentibus de phantaſmatibus, de cometis, et lacte hec dicta ſufficiant.

¶ Caput nonum.

Nonum caput continet cauſas pluuie eius generationem et vnã caliginis et nubis differentiam ⁊ preter litere Ariſtotelis ſententiam vnũ et viginti ſigna pluuie. ¶ Cauſe pluuie ſunt efficiens, celi circulus maxime ſolis, qui prope nos decurrens vapores eleuat, ⁊ diſgregat quos ſua abſentia congregat, materia autem eſt vapor calidus et humidus ſurſum latꝰ. Pluuie generatio. a ſole et alijs aſtris eleuãtur vapores ab aqueis locis, eſt eñi vapor, aque halitus, qui diu ĩ aere ſuſpenſus et ob medie regionis frigide contactum denſatus infrigidatur: atque iterum per ſtillas deorſum erumpit fitque pluuia. ¶ Que ſi minoribus ſtillis crebra deſcendit; imber ſi maioribus pluuia: ſi impetuoſe ſubito ⁊ groſſioribus totis ſimul labrotera dicatur. ¶ Differencia. Inter nubem ⁊ caliginem hoc intereſt: quia nubes eſt craſſior ille vapor viſus in aere ſuſpenſus: qui tandem ſoluatur in aquam. Caligo autam itidem ſuſpenſa nebula eſt, ſꝫ que non ſaluatur in aquam. que diſpergitur: et diſpſa vaneſcit. ẽ eñi caligo velut nebula ſterilis Fit hinc vt caligo magis ſit ſerenitatis ſignum. Et generatio nubis ex vapore: et pluuiarũ ex nube imitatur ſolis circulum. Nam ſole exiſtente prope, eleuantur vapores fiũtqꝫ nubes quo elongato iterũ deſcẽdũt calidũ enim eleuat: et frigidum deprimit et hoc ſemper: vt fluuius effluens et relabens ſecundum ordinem: Et forte hunc ſemper nature ſerie ſeruata indeficientẽ fluuium, vt diuine prouidentie flumen priores ſub enigmate et velata allegoria Oceanum terre ſemper circumfluum vocauere: ¶ Preter litere Ariſtotelis ſententiam: vnum et viginti pluuie ſigna. Mergorum eflumine celer volatus atqꝫ clamor. Fulice in ſicco ludentes. Ardea ſuper nubẽ euolans, Sidera cadere viſa. Albeſcentes flammarum ſub obſcura nocte tractus. Palee: et frondes eleuate volitantes. Plume in ſumma aqua colludentes. Ex parte Boree, Euri zephyriqꝫ, tonitrus. Grues in aere fugam agitãtes. Vacca in celum ſuſpiciens, et captãs naribus auras. Hirundo lacus circumuolitans: Rane in limo querule. Formica oua extollens. Celeſtis arcus apparitio. Agmen coruorum epaſtu rediens et alis ſtrepens. Fluuiales aues vndis relictis prata querere, ſe fruſtra lauare geſtiẽtes. Garrula cornix Cornix ſola diſpatiata arena caput vndis obiectãs et immergẽs. Ignis in oleo ſcintillans. Et fungi creſcentes, pluuias et tempeſtates, vt cecinit Maro: ꝑſagiunt.

Jam ſibi tum curuis male temperat vnda carinis.

Tum medio celeres reuolant ex equore mergi.
Clamoremq; ferunt ad littora. Cumq; marine.
In ſicco ludunt fulice. Notaſq; paludes.
Deſerit: atq; altam ſupra volat ardea nubem.
Sepe etiam ſtellas vento impendente videbis.
Precipites celo labi, noctiſq; per vmbras.
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus
Sepe leuem paleam ⁊ frōdes volitare caducas.
Aut ſumma nantes in aqua colludere plumas.
Et boree de parte trucis cum fulminat. et cum.
Euriq;. zephyriq; tonat domus. omnia plenis.
Rura natant foſſis atq; omnis nauita ponto.
Humida vela legit nunq̄ imprudentibus imber.
Obfuit: aut illum ſurgentem vallibus imis.
Aerie fugere grues: aut bucula celum.
Suſpiciens, patulis captauit naribus auras.
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo.
Et veterem in limo rane cecinere querelam:
Sepius ex tectis penetralibus extulit oua.
Anguſtum formica terens iter. Et bibit ingens
Arcus et e paſtu diſcendens agmine magno
Coruorum increpuit denſis exercitus alis
Jam varias pelagi volucres: et que Aſia circum.
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri.
Certatim largos humeris īfundere rores
Nunc caput obiectare fretis: nūc currere in vndas
Et ſtudio in caſſum videas geſtire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce.
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena:
Aut caput obiectat querelum venientibus vndis.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puelle
Neſciuere hyemem, teſta cum ardente viderent
Scintillare oleum et putres concreſcere fungos

Caput decimum.

Caput decimum cōtinet cauſas roris et pruine, eorum generationes. tres eorum differentias et duas conuenientias: et preter litere ſententiam: roris et pruine accidentia. ¶ Roris et pruine cauſe: efficiēs. ſol et aſtra: materia denſus vapor: parūq; caloris hñs ¶ Roris generatio vapor qui paululum de die eleuatus fuerit, ob calidi ſurſum ducentis paucitatem temperate noctis frigore deorſum ducit: atq; ī aquā ſoluitur qui in aquam verſus ros dicitur. Fit enī cū non fuerit eſtus ſurſum ducens et exiccans, neq; frigus conſtringens: et gelans. Et quod gignatur prope ſignum eſt. quia tum non longe ſuſpēditur vapor ¶ Pruine generatio. Fit vt ros: ſed prius quam vapor in aquam verſus cernatur, gelatur, et fit hyeme magiſq; hyemalibus locis. Tres roris. et pruine differentie. ¶ Differunt primo. Quia cum fit ros, vapor non gelatur quod facta pruina contingit. ¶ Secundo. Ros temperiem requirit pruina autem non: ſed frigoris lapſum. ¶ Tertio. Quia ros fit flante Auſtro et non Borea, niſi in Ponto, vbi oppoſito fit modo. Nam auſtrini flatus temperiem parant Boreas hyemem. Eſt enim frigidus et ſuo frigore exhalationis caliditatem extinguēs preter quam in Pōto vbi auſter diſtans temperiem facere nequit. Boreas autem illic propter frigiditatem antipariſtaſim faciens que contrariorum circunſtantia eſt, calidum congregat ⁊ magis euaporat. Hinc fit vt in exteris locis id etiam percipiatur: et putei, flante Borea plus effument halentque quam flatibus auſtris: Sed Borealia extinguunt ante quam conſtent Auſtri autem congregare ſinunt. Et pruina e contrario fit magis flante Borea. ¶ Due conuenientie. Cōueniunt primo: quia ambo fiunt tempore ſereno: et tranquillo. Non exiſtente enim ſerenitate: vapores apti eleuari nequeunt et flante vento conſiſtere non poſſunt. ¶ Secundo. Quia ros ⁊ pruina in altis mōtibus non fiunt. ¶ Primo. Quia vapor ex quo gignuntur. denſus eſt: ⁊ parum caloris habens vnde poſſit in preruptorum verticem montium ſuſtolli: ſed prope terram dimittitur. ¶ Secundo. Quia montium vertices vento agitantur non conſiſteret igitur vapor vnde illic ros atque pruina fieret. ¶ Preter literam, roris ⁊ pruine accidentia: Ros frumēta collecta putreſcere facit, ſereno fit tēpore ex rore oues letalem fluxum cōcipiunt. Pruina plerunque fetet, deſcendēs, ſerenitatē aſcēdens, futurū indicat ībrē.

Rore ſeges collecta perit. Sunt rorida tempe.
Rore et oues paſte ventre fluente cadunt
Cana pruina olida eſt deſcendens ipſa ſerenat.
Sed ſi conſcendat, tempora pulla notet.

¶ Caput vndecimum.

Ndecimum caput cōtinet cauſas niuis eius generationem: et vnam conuenientiam: et preter litere ſententiam accidentia niuis. Cauſe niuis. cum predictis eedem ſunt. Niuis generatio. Nix gñat cū nubes prius quam in humorem ſtillet, congelatur: et hoc ē frigiditatis regionis in qua fit ſignum et temporis Non enim cōſtringeretur ac gelaretur multa exiſtēte caliditate et non ſuperuincente frigore. debet tamen aliquid caloris eſſe, nubem eleuare ſufficiens. ¶ Conuenientia. Conueniunt pluuia, ros, pruina: et nix. nā fiūt ob īfrigidationē oīa et pluuia et ros ſunt idē et pruina et nix idē ſola paucitate ⁊ multitudine diſtātia. Nā pluuia ex multo vapore, multis locis: et multo tpe collecto: gñat, ros ex pauco, vt ephemero vapore. Et pruina ex gelato vapore: nix vero ex gelata nube. ¶ Preter litere ſententiam quattuor niuis accidentia. Nix nimium albet: fortiter viſum diſpergens. per flocculos cadit: meſſem auget: ſemper in altis ſaluatur montibus.

Candida nix nimium tu fundis acumina viſus.
Tu cadis vt floccus. Meſſibus apta venis
Iſmarō ⁊ Rhodopē ⁊ Caucaſon Othrin ⁊ Alpes
Preruptos montes tu ſine fine tegis.

¶ Caput duodecimum.

Uodecimum caput continet duas queſtiones, antiquorum reſponſiones: earum improbationes: ſecunde tribus rationibus et proprias ſolutiones. ¶ Prima queſtio. Ubi generetur grando. ¶ Dixerunt ſurſum generari et aquam ob ſtillarum paruitatem ſuſpenſam manere in aere, quemadmodum contingit aurū ⁊ pleraq; terrea corpora ob molis paruitatem aque ſupernatare, et illic congelari: et poſtea congregata multa ſimul, cadere grandines. Sed hoc eſſe nō poteſt: quia congelata capulari nequeunt: quemadmodum humida. ¶ Secunda quo tempore magis generetur grando et videt hyeme. Nam grando eſt vt cryſtallus: fit autem congelatio hyeme: maxime tamen vere aparet et autumno tempore fructuum,

et tranquillioribꝰ locis. Dixerunt magis eſtate fieri et cū nubes ad tāte altitudinis aerem peruenerit, q̄ maxime ſit frigus: q2 ſolarium rarefactionem radiorum non ampliꝰ ſentiat, illic aquam gelari: fierique grandinē: et hoc maxime eſtate euenire cōtingere, quandoquidē copioſus ſit calor, nubes eleuare ⁊ ſurſum pellere ſufficiens. ¶ Sed neq; hi recte ſentiunt ¶ Primo. Nā in valde altis locis non fit grando: viderimꝰ enim eā (quemadmodū et niuem) aliquādo in ipſis genitam. ¶ Secūdo, Q2 ſepe viſe ſunt grādinoſe nubes cū ſono non longe a terra delate, qui horrorem et metū audientibꝰ et videntibꝰ ingerebat terribilē tanq̄ aliquo alio maiore futuro. ¶ Tertio. Quia aliquādo mire magnitudinis cadit grando, omnimodam gerens figurā, et non rotundam: ſignum igit̄ eſt ex non valde alto loco ruere, neq; in valde alto genitā eſſe. ¶ Prime queſtionis ſolutio. Antipariſtaſis (que eſt cōtrariorum circunſtantia) ipſorum auget vehementiam: et hinc fit vt eſtate inferiora loca frigida ſint, et hyme calida quare eſtu valido exiſtente, media aeris regio frigidior ē, ſuis circundata contrariis. Et ex nube citius aquā eliq̄t et groſſiores gutte (quas labroteras dicimus) fiunt que impetuoſe et cōte ſimul decidūt ob congelationis celeritatē. Ita circunſtante cōtrario fiūt gutte labrotere, que prius q̄ decidant. gelantur: que congelate, grandine dicunt̄. Et quando propinquiꝰ fiūt maiores apparent, q2 paruo ferantur īteruallo: quādo vero remotius, minores atque rotunde. ¶ Secūde: Minus eſtate et hyme quam vere et autūno, et fructum maturatione: quia: ver et autūnus, et maturaſcentium fructum tempus calidum ſatis eſt et humidum vt vapores eleuēt̄, et antipariſtaſis fiat. Adde quod quando vapor eleuari ſufficit tempore calido, medius aer ex contrariorum circunſtantia valido concepto frigore vaporem citius gelat. Multi enim cito aquam infrigidare volentes, primum eā ad ſolem ponunt: Et in Ponto circa calamos aquam calidam fundunt: vt illic citius geletur: vtuntur enī in piſcium captura glatie vt plumbo: vt calami quieſcāt. Et hac ipſa de cauſa circa arabiā ⁊ aethiopia eſtate ingraueſcunt imbres, ⁊ in die frequenter: et non in hyeme. ¶ Preter litere Ariſtotelis ſententiā grandinis quinq; accidentia. Deorſum per globos ruit vt cryſtallus Meſſem enecat. Interdum cum ſono et ſtrepitu auditur. Cū pluuia cadit. Multimode exiſtit figure, aliquando hominum, aliquando ferarū effigies retinens.

Grando globum vitrei cryſtalli, deorſum.
Decidit, et vitem ſtrataq; farra necat.
Horrendoq; ſono mortalia pectora terret.
Nubis: et euentu deteriora rata.
Mixta ruens imbri, variis formata figuris.
Et faciem viſa eſt ſepe habuiſſe fere.

¶ Caput decimum tretium

Ecimū tertiū cap. cōtinet vnam concluſionē vnā d̄ generatione fontium et fluuiorum opinionem, et eius impugnationē, fontium et fluuiorū generationē, et duo ſigna. ¶ Concluſio. Expedit de fluuiis et ſpiritibꝰ aliqua determinare. ¶ Nā de his ab antiquis nihil, dignum relictum eſt. Dixerunt enim aliqui ventum aerem eſſe agitatum et fluentem: et idem eſſe nunc aerem, nunc nubem, nunc ventum; q2 cum q̄leſcens fuerit, vocant aerem cū denſus: et multe craſſitudinis, nubem: et cum motus ventum et omnes ventos eundem eſſe ventum, ſapienter credunt affirmare. Sed accidit multos: vel ſine inquiſitione ſatius ſic inquirentibus dicere. De ventis aūt poſtea exquiſitam facturi ſumus determinationē quid ſit quomodo fiat, quid moueat, vtrum fluat quemadmodum ex vaſe, quouſq; totum fuſum ſit, aut ſicut ex vtribꝰ emiſſum, pictores effingunt. Et de aquis conſimiles pene habuerunt determinationes. Una de fontium et fluuiorum generatione opinio. Dixerūt fluuios fieri multa aqua a ſole eleuata, et iterum in terre magno aliquo ventre cōgregata: a quo effluūt oēs, aut aliꝰ ex alio: colligit̄q; in terre ſubceptaculis hyberno tēpore hec aqua. Et hīc fit vt fluuii et fontes eſtate q̄ hyeme maiores exuberēt. Et horū fluuiorū hos perpetuos aſſerunt, quorum ſuſceptacula multā copiam colligunt ⁊ q̄uō prius deficere poſſint, q̄ ex hyeme nouos imbres et nymbos recolligant: hos vero non perpetuos quorum alueī et receptacula paruā continent aquam: et q̄ deficere poſſit prius q̄ ex hyeme nouos recuperent imbres. Sꝫ quomodo ex ſuſceptaculis terre naſcerent̄ aque, que p annū decurrere vident̄ cū magnitudine et mole ipſius terre ſuperent magnitudinē. ¶ Fluuiorum et fontium generatio. Sicut ſuper terram ex aere ſuperante frigiditate fit aqua ita ⁊ in terra eandē ob cauſā ex aere fit aqua ⁊ continue quidē que facta erupit. Et ſicut ſuper terra ex multis paruulis ſtillis aliis tāde cocītibꝰ crebrior collig̃t aq̄ fitq; aque multitudo: ſic in terra ex paruis colligit̄: et primo fiunt ſcaturigines in principiū fontis aut fluminis cōuenientes ¶ Duo ſigna. Primū: aq̄ ductus parantes nō longe defoſſa homo aquā reperiūt terre inde a ſummo veluti ſudāte repta. ¶ Scdū. Q2 ex magnis mōtibꝰ maximi fluuii et ſtagna oriunt̄ q̄ libere oī forme ex parte aerea attigāt loca: q̄ vt ſpongioſa fiſtuloſaq; ſuſpenſa, multis ex locis cōcipiūt atq; producūt aquā. In planitie aūt campeſtri rari fluūt admodū. In aſia enim ex parnoſa ad hyemalē orientē mōte maximo effluūt et alii fluuii, et Bactrꝰ; Coaſpes Indꝰ et araxes: cuiꝰ pars tanais ī meotidē effluit paludē. Et ex caucaſo maximo monte ad eſtiualē orientē (q̄ ob ſui p̄ruptā magnitudinē a nauigātibꝰ in imis ſtagni vī et cuius ſummitates ad tertiā noctiſ ptē a ſole illuſtrāt̄) effluunt plurimi et maximi et phaſis. Ex pyrēno ad occidētē eq̄noctialē in celtica effluunt iſtrꝰ et tarteſſiſtrꝰ quidē p totam europam in mare euxinū at tarteſſus extra colūnas. Ex aetiopicis mōtibꝰ aegon ⁊ niſes et chremetes. Ex pindo achelō et inachꝰ. Ex ſcombro ſtrymō. Neſtꝰ et hebrꝰ. Ex argēteo monte nilus Ex rhodope plurimi. Sꝫ q̄ adducti ſunt teſtimonii gratia ſufficiāt. abſonū igit̄ eēt exiſtimare vnū terre ventrē ex quo oēs educant̄ fluuii: et neq; recipe q̄dē ſufficeret: neq; ipſe nubes. Et fiunt hūc in modū fontes et ſunt ſub terra vt q̄dā ſtagna et ſcaturiginibꝰ in vno loco collecta nō tāta vt aliq̄d accidat incōmodi. Et eē hūōi ſubterraneos meatꝰ et aq̄rū voragiēs, hinc ſumit̄ indiciū: q̄ ſepe loca abſorbent̄ coopiente aq̄: vt circa pelopōeſū ⁊ arcadiā ſepiꝰ accidit circa Helladē vō raro: Et ſub caucaſo ſtagnū eſt (q̄d illic vocāt mare) q̄d plurimi et magni ingrediunt̄ fluuii, apertū egreſſū nō hñtes: q̄d dehiſcēs deriuat ſub terra circa p̄funda ponti: vbi nullꝰ q̄ vnquam deſcenderit, potuit ſatis profunditatis terminum rimari: et hinc diſtantia trecentorū ſtadiorum aquam potabi

lẽm reddũt terre. Et circa liguſticã fluuiꝰ nõ minor Rhodano (qui fluuiꝰ ẽ pernauigabilis) abſorbetur. Indiciũ igit̃ ſufficiens, eſt terram lacunas et aquarũ vorigines continere.

¶ Caput quartũdecimuz.

Quartumdecimum caput: continet vnam queſtionem, reſponſionem, quo modo cõtingat cataclyſmi, cur aliqui fluuij videnẽ perennes, alij non, et vnum corolarium. ¶ Queſtio. Cur loca demutent, varienturq̃ nũc terre nũc flumina vt q̃ priꝰ arẽtia et tetere nũc obruta ſint aquis: et que prius aq̃ operuit, nunc ſint arida: vt vbi nunc mare, prius terra: et vbi nunc terra priꝰ mare fuerit. ¶ Huius rationẽ aſſignamus, qr omnia hec nature ſeriem ſeruant, ſuaq̃ finiũtur periodo. Utenim ex ſole et celo plante et animalia ſtatum habent et ſue durationis rationem, vt adoleſcant, vt iuuenta conſtent, vt ſenecta tabeſcant: ita eadez ex cã virtutem partes terre accipiũt differentẽ et incipiunt humida fieri: et ad tempus aquoſa manent: deinde exſiccantur atq̃ ſeneſcũt iterum: Et conſimili modo fit maris permutatio: vt vbi nunc excreſcit: terram relinquet arentem: et vbi nunc fluctibus vndat aliquando, ſtagnatum et exſiccatum iri neceſſe eſt. Et huius rei plurima ſunt argumenta. Aegyptus enim exundante. Nilo cooperta, hinc ſtagnat hincq̃ reparatur vt ſepe noua fieri videat̃. Et ora nili omnia manufacta videtur: excepto vno cãobico Et olim aegyptus (vt homerus refert). Thebe fuerunt necdũ. Mẽphis erat. Et hec rex viciſſitudo, permutationumq̃ alternatio. Helladi Argiuorum regioni et Mycenee Mycenorum, tpe. Troie accidit Nã argiui ſtagnantẽ habebant helladẽ et que paucos alere poſſet. Micenea vero ferax et rẽperata. Et i oppoſitas verſe naturas mycenea ſtagnat: illa vero ſicca et vtilis nunc facta eſt. ¶ Et ſi queras. Si ita ſint rerũ vices terrarũ et aquarum permutationes, quomodo nos lateant. ¶ Dicimus. Cũ incipiant longis tpibus fieri, vita aũt noſtra cita fugiat et labatur, quando quidẽ nunc fame, nunc bello, nunc infirmitate cito abſumit̃: et hi regiones permutant, et emigrant in alienas: hi autem permanent, ſ; tempus facte permutationis nõ attingũt: ille aũt cũ eos regio nõ amplius alere ſufficiat, in alienas ſeſe trãſferunt oras: hinc ois interit memoria, et poſteritatẽ latet: et ſi quando memoria facta eſt, longinq̃ deleuit antiquitas. Et qui has cõſiderauerunt permutationes dixerunt nõ nulli mundũ de nouo generari, et mundi generationem harũ cauſam eſſe. Sed hoc ridiculũ eſt, ob paruas ſcilicet et momentaneas permutationes totum permutari exiſtimare oportere. Terre aũt moles et magnitudo circa cuius partem aliquam fit permutatio, ad totũ vniuerſuz nihil omnino eſſe vr̃. Sed cauſa dicta eſt ꝙ. Rerũ a natura determinatus ſit exitus, determinataq̃ periodus. ¶ Quomodo cõtingãt cataclyſmi Sicut anni quatuor ſunt determinata tempora, ver, eſtas, autumnꝰ et hyems, finem periodũq̃ ſeruato ordine retinẽtia ſic circa partes terre et loca cõſimilis nature lex obſeruat̃. Et cũ ad hyemẽ vſq̃ ſuam deducta ſunt, ingraueſcũt vnde, ſitq̃ illorum cataclyſmus quẽadmodũ ſub deucalione cataclyſmus factus ẽ circa antiqũ helladẽ, q̃ eſt circa Dodonẽ et Acheloũ, quã habitãt greci, q̃ nũc hellẽtes dicunt̃. Et he agrũ magne eleuationes nõ ſemper circa eadẽ loca contingunt, ſed euariant, et cataclyſmorũ loca permutãtur. ¶ Cur aliqui fluuij videant̃ perpetui, et alij non. ¶ Dixerũt id eẽ ob terre ampla vel ſtricta receptacula: vt quorum magna ſint voraginum inſtar, hi ſint perpetui. quorũ vero paua, et q̃ ſuas paruo tpe eiaculẽtur aq̃s non perenneas, ſ; decidui ſint. ¶ Hanc non dicimus cauſam: ſ; locorum gignendis cõſeruãdiſq̃ aq̃s aptitudinem: vt loca alta, ſpiſſa, frigida, hec ſane multam ↄtinẽt aquã, multã ſuſcipiũt, et multa ſua frigiditate gignunt. Quibus vero ſupẽſe ſunt parue mõtium moles, ſpongioſe ſaxee, argilloſe, hec inepta ſunt vt in ipſis diu ꝑ luret aquarũ fluxꝰ loca. Et ita ſi plꝰ apta atq̃ diſpoſita fuerit ꝑſeuerãt magꝰ: ſin minꝰ iridẽ minus. Non tamen dixerim fluuios eſſe perpetuos, ſed ſuas ſeruare periodos, ad quas vſq̃ perdurant: et non poſſe ſemper eadẽ preterlabi atque perfluere loca, ſ; permutare. Non.n. mari et flumine eadem ſemper humẽt loca, et eadem manent arida. Hoc manifeſtat aegyptus, quandoq̃ tota inundans hoc eaq̃ circa Rubrũ mare ſunt loca: q̃ Seſoſtris primus excogitauis fodere, vt totus fluuiꝰ pernauigabilis foret, Hinc enim magne pendebãt vtilitates Deinde darius, id attentauit: q̃ reperientes mare flumine altius, a foſſiõe ceſſauere, ne flumẽ mari mixtũ corrũperetur: qđ et circa Libyam Ammoniã regionem cõperitur ſummiſſius. Hoc Boſphorus non ſemper fluens. Uiſus eſt.n. ab aĩa limoſitate fluxum dimittere, deinde ſiccari, deinde iterum ſtagnare, ſolitoſq̃ curſus reparare. ¶ Corolariũ. Uñ ſit (cũ tẽpus non defecerit, ſed totũ ſit eternum) vt neq̃ Tanais neq̃ nilus ſemper fluxerint: ſed vñ effluunt albei aliquando ſicca loca fuerint: et ita de ceteris fluminibus dicere conueniet. Habent.n. et vt ſint, et vt certis effluant locis, determinatas periodos. et tpe permutantur omnia.

¶ Hic liber intitulatur metheororũ

quaſi rerum elatarum leuium et ſuſpenſarum: et dr̃ a metha: quod eſt trans, et aero verbo q̃đ ſignificat tollo. leuo: ſuſpẽdo ſignificat igitur metheora. idem quod trans: vel vltra hec inferiora corpora eleuata: ſuſpenſa.

Queritur circa primũ metheororũ vtrũ iſte mundꝰ ſenſibilis ſit ſubiectꝰ ſuperioribꝰ et lationibꝰ ↄtiguꝰ vt īde tota eiꝰ virtꝰ gubernetur, et arguit̃, ꝙ non: qr ſequeret̃ ꝙ celũ et motꝰ celi cognoſceret cõſequens ẽ falſum. qr celum eſt inanimatũ ſecundo ſequeretur ꝙ celum ageret in iſta inferiora ſed conſequens eſt falſum: quia agens et paciens debent eſſe cõmunicantia in materia primo de gñatione, tertio ſic ſequeret̃ ꝙ oĩa iſta inferiora fierent ordinata aut in ordinata conſequens eſt falſum et contra Ariſtotelem in litera q̃ dicit ꝙ fiũt hec inferiora ſecundum naturam in ordinaciorem quaſi ſit natura primi elementi corporum primo celi, quarto actus hominum non reguntur a celo: quia fiãt per libertatem arbitrij: et voluntaris et ſi regerentur a celo: nos nõ eſſemꝰ domini noſtrorũ actuum in oppoſitũ ẽ ariſ. ꝑ declaratiõe huiꝰ q̃nis noto q̃đ ẽ gubernare eſt enim per prudentiam vel ſapientiam aliquez in

ſuum bonum finem dirigere, et ſi capitur proprie vt vult Ariſto. in ſecundo politice vbi dicit. Scientis et mente prouidentis eſt regere et dominari et gubernare: ſed ignorantis naturaliter eſt ſeruire quomodo celuz agat triplici inſtrumento ſcilicet, motu lumine, et influentia, viſum eſt in queſtionibus de celo ſi ſint dabiles influentie: vel non ibidem eſt diſputatum, quomodo autem agit celum in hec inferiora per experientiam ſatis eſt deductum: ſecundo de celo et. 7. phiſicoruz poſui omnes experientias quas: ponant omnes doctores, ſed probatur ratione: quia bene ſequitur celum agit aliquam actionem in iſtis inferioribus: ergo omnem: tenet conſequentia, quia non eſt potior ratio de vna quam eo alia. Omnia que hic dici ſolent ego tractaui in: ſecundo de celo: et ſecundo phiſicorum: ſolum reſtat dicere de actibꝰ voluntatis quomodo õn ſubijciuntur celo quoniaz vt Ptolomeus. Uir ſapiens dominabitur aſtris: ſed tamen celi aliquo modo ĩclinãt corpora humana ad multas operationes. ¶ Nunc ad rationes principalis. Ad primam cum dicit̃, ꝙ gubernare conuenit ſapientibus et celum non eſt ſapiens quia eſt inanimatum. Dico ꝙ celum licet non ſit ſapiens ſufficit ꝙ inteligentia affixa celo ſapiat. Ad ſecundum dico ꝙ agens et paciens debent eſſe communicantia in materia: inteligitur ſi agens ſit vniuocum debet cõmunicare in materia cum paſſo: ſecus ſi eſt equiuocum: Ad tertiaz reſpondetur ꝙ ex parte celi cuncta ſunt bene ordinata: quãuis ex parte varietatis iſtorum inferiorum in ordinentur. Ad quartũ iam idictum ẽ in queſtione.

Dubiũ. 2. Dubitatur ſecundo hic vtrum: motus ſit cauſa caloris et videtur ꝙ ſic quia homines exercitio carentes generant frigidos humores: ergo exercitiũ minuet eos. Secũdo arguo motus plumbi: exiſtens ĩ extremitate ſagitte mote habet tantum caleſcere vt liqueſcat vt Ariſto: ſecundo de celo: ergo motus eſt cauſa caloris. In oppoſitum arguitur aque currentes ſunt frigidiores q̃z ſtantes: ergo motus non eſt cauſa caloris: in hac mã dixit paulus venetus: primo capitulo ſuorum metheo. dicens videtur ꝙ motus ſit cauſa caloris inducẽdo raritatem: ſed probat ꝙ non quia potius caliditas eſt cauſa raritatis quam ecõuerſo: dicit ad hoc ꝙ licet caliditas ſit prior raritate: tñ aliqua caliditate raritas eſt prior: ſicut ponitur ſecundo de anima: et. 9. methaphi. ꝙ actus eſt prior potentia tñ aliquo actu aliqua potentia eſt prior: prius eſt ẽt lumẽ q̃ caliditas: et tamen caliditas ignis eſt prior q̃ lumen ſuũ: ſicut: ergo lumẽ eſt cauſa caliditas ignis: et caliditas ignis eſt cauſa luminis: ita caliditas eſt cauſa raritatis et raritas cauſa caliditatis: ſecunda ẽ opinio que dicit hoc fieri extractione partium ſubtilium ad circunferentiam: ſed hoc nil valet: quia ſeq̃t̃: partes ipſas centrales nõ caleſieri in ferro molendi quod eſt fñi ideo mihi videor dicendũ, ꝙ quemadmodum caliditas virtualiter ẽ ſiccitas et habet deſiccare. Sic eodem modo motus localis in actu eminentie vel virtuali habet calefacere: et hoc dicebat doctor ſanctus quando dixit ꝙ motus localis eſt productiuꝰ caloris quia motui primo correſpodet qualitas prima eſt eniz motus localis primus inter oẽs. 8. phiſi. et caliditas eſt prima inter oẽs ꝑmas q̃litates: et ad illud de aquis fluentibꝰ reſpondeo ꝙ illud eſt propter duo primum: quia propter ipſas moueri radius ſolis non figitur cum bona mora in eis: et ſi non figitur non agit: qr vt dixi ſuper ſphera. Plus facit maior quam directio. Secunda cauſa eſt: quia motꝰ ẽ debilis actiuitatis ad calefaciendũ et maioris reſiſtentie eſt frigiditas aq̃ ne calefiat ipſã aq̃.

Dubitatur tertio vtrum moles totius terre ſit minor quibuſdaz aſtris. De hac queſtione nihil volo dicere: quia ſcripſi multa ſupra libris de celo tractando de ſphera. Dubiũ. 3.

Queritur quarto in qua proportione ſe habeant elementa quo ad magnitudinem et materiam ſine argumentis reſpõdeo per aliquas cõcluſiones. Prima concluſio l; oĩa elementa ſint equalia ſm multitudinem tñ ſunt ineq̃lia ſm magnitudinem: prima pars patet eo ꝙ tantũ eſt de materia in vno elemento ſicut in alio. ſi. n. totũ elementũ aeris conuerteret̃ ĩ elemẽtũ ignis eẽt tñ ſicut nunc ẽ ignis et eadẽ materia: ſimilr̃ totũ elemẽtũ ignis conuerteretur in elementũ aeris fieret tñ preciſe: ſicut eſt nunc elementũ aeris ſine diminutione. l; additione materie ſecunda pars cõcluſionis ſeq̃tur ex p̃ma: quia ſi habent equalr̃ de materia et non de raritate et dẽſitate opz ꝙ ſint eq̃lia in magnitudine. Dubiũ. 4

¶ Secũda concluſio ꝙ ſi ſphera terre; et aque ſimul ſumantur: ad huc vix facient vnam ſpheram tam magnam ſicut eſſet ſphera terre ſ; modum predictum ad inuenta: ꝓbat̃ qr extrema ſuperficies aque ſeu conuexa q̃ eſt verſus aerez vix tantũ diſtat vel minus diſtat ſi non violẽter quãtũ ſupficies terre conuexa diſtat a centro mundi: et loquor d̃ terra hic apud nos habitabili: igit̃ cum ſm extremum terre inueniatur apud nos magnitudo ſphere: ſeq̃t̃ ꝙ ſphera terre et aq̃ cum ſi ſummunt̃: vix facient tantam ſpherã tam magnã ſicut eẽt ſphera terre: ↄña ſatis patet: qr ſi extremum terre ſimul equaliter diſtaret: et ſimilr̃ extremũ aq̃ cõuexe equaliter diſtaret: l; ſemper minus a centro mũdi q̃ cõuexũ terre: opz ſpheram incluſam in iſta tota ſuperficie eẽ minorem q̃ eſſet ſphera terre modo predicto inuenta: igit̃ vix tantum facit: ſed probatur añs: quia ex ſcđo celi hẽt ꝙ aqua eſt ſpherice figure quantum ad cõuexitatez vel ſaltem eſt portio ſphere ꝑꝑ impedimentũ terre q̃ non permittit ad impleri ſpherã: et ex hoc tũc ſic: qr illa ſupficies portionis aq̃ extrema ẽ ꝓpinquior cẽtro q̃ cõuexa ſupficies terre apud nos: qr ex dictis aris ꝑ experientiã videmꝰ: ꝙ capta ſupficie riui: ſicut ſeq̃ne ingredientis mare ſuperficies terre huiꝰ ẽ altior ſeu remotior a centro mundi ſupficie illa aq̃ vel riui hic apud nos: ſ; cõtinue magis appropinq̃ndo verſus mare ſuperficies extrema riui ẽ ꝓpinquior cẽtro q̃ ſic hic alias nõ deſcenderet magis aq̃ verſus mare q̃ verſus aliã ptez, igit̃ cũ ingrediat̃ mare: et nõ põt plꝰ recedere a centro mundi nãlr̃ ſeq̃tur ꝙ approximat̃ iſta ſupficies maris plꝰ: et ſic ↄuexitas maris ẽ ꝓpinquior cẽtro mundi. Quã ſuperficies terre hic: et ſic minꝰ diſtat a cẽtro mũdi q̃ extremũ terre hic apud nos. Ex iſtis pz ꝙ ſphera aggregata ex iſtis duobꝰ corporibꝰ ẽ minor q̃ eẽt ſphera terre talr̃ inventa vt dictuz eſt:

¶ Tertia cõcluſio ꝙ terra ẽ maior aq̃: ita ꝙ plꝰ in mundo ẽ de terra q̃ de aqua: ſuppoſito ꝙ nubes et vapores non dicant̃ aq̃, ꝓbatur: qr terra nõ ĩpedit̃ ꝑ aquã quim dẽſcenderet ad centrũ: dato quod aqua eſſet iuxta centrum per cõmentatorez ſecundo celi: et ẽt patet in ptibꝰ terre deſcendẽtibꝰ.

in aquam ſi pꝛoijciant: ergo ſi terra ſm cētrum grauitatis ſue eſt in centro mūdi vel valde pꝛope opoꝛtet aliquid de terra eſſe: vltra centrum mundi vel magnam partem: et quia ſuperficies conuexa terre verſus nos tantum vel plus diſtat a centro mūdi: ꝙ̄ conuexitas aque: vt patuit ſupra ex pꝛobatione pꝛecedentis concluſionis: opoꝛtet aquam eſſe minoꝛeʒ et per conſequens ſequit̃ concluſio. Unde imaginoꝛ ꝙ aqua ſit ex alia parte adherens inter concauitates terre que concauitates terre habent partes eleuatas lapidoſas grauioꝛes ꝙ̄ ſit iſta terra hic: ergo ſm extremum iſtarum partium terra minus diſtat: a centro mundi per longam diſtantiaʒ ꝙ̄ ille partes que ſunt hic: et foꝛte ꝙ grauitas aque ad iuuat iſtas partes terre et ex alia partem centri que ſil' cū grauitate aque plus ponderant quā partes terre habitabilis; dato ꝙ ſint multo maioꝛes, et pꝛopter hoc illa pars terre poteſt eſſe remotioꝛ a centro mundi ſʒ conuexum: ꝙ̄ conuexum aque ex alia parte: et ex hoc apparet quomodo cum pꝛedictis ſtat ꝙ maioꝛ pars terre ſit cooperta aqs ꝙ̄ ſicca.

Quarta. concluſio. ¶ Quarta concluſio ō mēte bꝛauardini in ſuis pꝛopoꝛtionibus. c. quarto pꝛopoꝛtio totius ſphere gn̄abiliuʒ ad elm̄ terre eſt tripla ad pꝛopoꝛtionem dyametri totius ſphere generabiliuʒ ad dyametrum elementi terre: iſta concluſio patet per vnam pꝛopoſitionem. 12. elementoꝛum: quia qualis ē pꝛopoꝛtio dyametroꝛum inuiceʒ: talis eſt pꝛopoꝛtio ſpherarū triplicata ita ꝙ ſi pꝛopoꝛtio diametri vni⁹ ſphere fuerit dupla ad dyametrū alterius: tūc ſphere ad ſpheraʒ erit pꝛopoꝛtio. 8. quia pꝛopoꝛtio octupla eſt tripla duple: ex iſta concluſione ſequit̃ ꝙ ſphera generabilium eſt maioꝛ ſphera terre in pꝛopoꝛtione. 35937 pꝛobatur. Nam diameter ſphere generabilium continet trigeſieſter dyametrum terre deductis minutis; per alphagranū thebit. et alios mathe. ſignetur igitur ſphera terre per vnum quod ſit a. ⁊ 33. b. numerus trigintuplus tripl⁹ ad b. ſit. c. vlʒ. 1089. et numerus trigintuplus triplus ad c ſit d vlʒ 35937. tunc patet ꝙ a b c d ſunt termini inuicem pꝛopoꝛtionabiles pꝛopoꝛtione continua igitur pꝛopoꝛtio d ad a ē tripla ad pꝛopoꝛtionē b ad a. oīs. n. pꝛopoꝛtio compoſita ex tribus pꝛopoꝛtionibus equalibus ē tripla ad quanlibet illarum: et per conſequens d eſt maius a in pꝛopoꝛtione. 35937. cuʒ: ergo a denotat̃ per elementum terre et d per totam ſpheram generabilium habetur intentum vlʒ: ꝙ pꝛopoꝛtio totius ſphere generabilium ad elementum terre eſt ſicut pꝛopoꝛtio. 35937. ad vnum.

Corolariū ¶ Ex quo ſequitur cuiuſlibet elementi maioꝛis ad elementum immediatum minus ē maioꝛ pꝛopoꝛtio: ꝙ̄ triginta duoꝛum ad vnum: et minoꝛ ꝙ̄ triginta trium ad vnum pꝛobatur: et ſuppono cuʒ Ariſto. pꝛimo de generatione pꝛimo metheoꝛoꝛum, ꝙ elementa ſunt inuicem pꝛopoꝛtionabilia pꝛopoꝛtionabilitate cōtinua: quo ſuppoſito capio quattuoꝛ terminos inuicem pꝛopoꝛtionabiles pꝛopoꝛtionabilitate continua: per que intelligantur: elementa quattuoꝛ quoꝛum pꝛimus ſit vt vnum ſecundus: vt 32. tertius: et quartus eadem pꝛopoꝛtionabilitate aſcendant: tunc arguitur ſic: terminus compoſitus ex omnibus his minoꝛem pꝛopoꝛtionem ad vnum: ꝙ̄ ſphera generabilium ad ſpheram terre: igitur pꝛopoꝛtio aque ad terram eſt maioꝛ ꝙ̄ triginta duo ad vnum patet conſequentia; ex quo omnia elementa pꝛopoꝛtionātur pꝛopoꝛtionabilitate cōtinua. Item ſint alij quattuoꝛ termini deſignantes quattuoꝛ elementa: quoꝛum pꝛimus ſit vt vnum: ſecundus vt. 33. terti⁹ et quartus aſcendat: vt ſuperius dictum eſt de. a. b. c. d. et arguitur ſic. terminus compoſitus ex omnib⁹ his habet maioꝛem pꝛopoꝛtionem ad: vnum quam ſphera generabiliū igr̄ aq̄ ad elementū terre habet minoꝛem pꝛopoꝛtionem ꝙ̄ triginta tria ad vnum pʒ conſequentia vt ſupra.

¶ Quinta pꝛopoſitio de mente Ioāniū dularth in ſuo pꝛimo metheoꝛoꝛuʒ ꝙ terra ē maioꝛ aqua quanuis aqua in decupla: pꝛopoꝛtione ſit rarioꝛ terra. Pꝛima pars; patet quia dato oppoſito aqua eſſe maioꝛ terra ſequitur terram ſubmergi debere intra aquam. quod eſt falſum: et. Secūda pars patet quia ex vno pugillo terre fiunt decem aque: ⁊ ex vno aque decem aeris. Quinta. concluſio.

Qō.5. Q Ueritur quinto vtrum omniuʒ impꝛeſſionuʒ metheoꝛo. logicarum materia eſt vapoꝛ: et exhalatio: pꝛo declaratione huius notandum eſt ꝙ ſm veriſimilioꝛem ſententiam thimonis quidqd teneat in contrarium Marſilius vapoꝛ differt ſpecie ab aqua: et exhalatio a terra: quia tanta ſubtilitas et raritas non compatitur foꝛmam terre; vel aque hoc habito dico ꝙ exhalatio eſt coꝛpuſculum calidum et ſiccum actione ſolari a terra eleuatum leuius quam aer et leue leuitate ignea: et vapoꝛ eſt calidus et humidus actiōe ſolari ab aq̄ eleuatus exhalatio eſt materia omniuʒ impꝛeſſionū ignitarum frigidarum autem vapoꝛ.

¶ Declaro modum quo exhalatio eſt materia impꝛeſſionum ignitarum. Pꝛimo ſi illa exhalatio intra terram contineatur appetens exitum tanquā leue quod appetit eſſe ſuper graue facit terre motum hinc inde terram concutiens, ſi vero egrediatur: et in egreſſu in infima regione aeris antipariſthaſi incendatur fiunt candele ardentes et maxime circa cimenteria moꝛtuoꝛum: et malos nauium et carnificia vbi ſunt humiditates vntuoſe ⁊ ſunt materia flamme ⁊ antipariſthaſi incendunt̃, ſi vero aſcēdat vſqꝫ ad concauitatem medie regionis et ſit: exhalatio debilis caloꝛis repercuſſa lateraliter quaſi fugiendo contrarium facit ventos ventus autem eſt exhalatio calida ⁊ ſicca ſubtilis impetuoſe lateralr̃: mota ad multam diſtantiam, ſi vero penetrauerit: mediam regionem ibidem circundata vapoꝛibus ⁊ alijs frigidis hinc inde mota generat tonitruū per motum. ¶ Et ſi dicas exhalatio et vapoꝛ ſunt coꝛpa mollia: ergo non poſſunt cauſa re ſonum cōſequentia tenet quia ſonus fit ex contactu duroꝛum. ¶ Dicēdū ad hoc ꝙ coꝛpoꝛa mollia bene poſſunt cauſare ſonuʒ alteratione interueniente: et non aliter et: quia ibi fit alteratio inter exhalationeʒ: et vapoꝛem ideo cātur ibi ſonus: et per motum includitur exhalatio: et incenſa cauſat fulmen et quandoqꝫ fulgur vel coꝛruſcationem et ſi aſcendat hec exhalatio ſupra totā mediam regionem aeris: et includatur in ſuprema regione fit cometa qui habet multas ſpecies vna eſt ſtelle cadentis et fit quando fumus eſt tam ſubtilis: cito euaneſcens; et combuſtus tendat ad aliuʒ infra et ad alium pꝛioꝛi extincto. Secunda: ſpecies eſt ſi fuerit materia oblonga habens conū ſuperius diceretur lancea ardens retinendo per tempus flāmā in ſingulis partibus non retinendo autem dicitur lā

cea

cea cadens et ſi nō hūerit conum retinendo flāmam dicetur columna ardens non retinendo autem dicet̃ ſtella cadens. vbi aūt iſta exhalatio habet nodos: ita ꝙ alique partes eēnt multū denſe: et inter medie multum rare ⁊ ſtatim vna parte inflammata alia deſinat inflāmari: tunc dicentur ſtelle cadentes ſi non apparet aliqua inflāmatio in partibus raris apparet aūt inflammatio in denſis partibus: ſed remiſſa vocarentur capꝛe ſaltantes, quia vbi eſſent ille remiſſe inflāmationes apparent pedes et omnium impꝛeſſionum humidarū vapoꝛ eſt materia ꝓbat̃. Nā vapoꝛ aliquando eleuat̃ ad mediā regionē aeris: ⁊ tūc aut multum condenſatur et ⁊ fit pluuia: aut multum infrigidatur cum multa congelatione: et fit grando: aut multū infrigidatur cum parua congelatione: et fit nix. aliqn̄ autem ſolum eleuatur ad infimam regionem aeris pꝛope terram: et tunc aut frigiditas eſt multum intenſa et generatur pꝛuina: aut remiſſa cū modica materia et generatur ros: aut remiſſa cum multa materia et generatur caligo vel nebula, et ſi non fuerit multum condenſata generatur nubes: in qua aliquando apparet iris: et interdum halo. Aliquādo autem vapoꝛ non eleuatur a terra ⁊ tunc generantur fontes et riui: cum: ergo non pluribus modis fiant īpꝛeſſiōes ſtricte loqn̄do: ſequit̃ intentū.

Qō.6. Q Ueritur ſexto de modo quo fiant hyat⁹ et voꝛagines, circa qd̄ dr̄ ꝙ fiūt: qꝛ eſt vapoꝛ groſſus ſpiſſus in medio et circundatur a vapoꝛe ſubtilioꝛi et rarioꝛi gratia cuius ille vapoꝛ illuminatur in extremis: et non in medio ⁊ ſic habet medium apparere obſcurius et pꝛofundi⁹ ꝙ̄ extrema et ſic apparet foꝛamen: quia coloꝛ niger qn̄ ponitur circa alium coloꝛem clarum apparet ꝓfundioꝛ et ita pictoꝛes quando volunt pingere valuas aptas in aliqua vari egatiſſima pingunt illas coloꝛe nigro. Sʒ peteret aliquis quare apparet illa apertura in celo. ¶ Ad quod dicitur: quia nō agnoſcitur diſtare talis vapoꝛ a celo: qꝛ diſtātia inter aliq̄ cognoſcitur per coꝛpa interiacentia qualis non videtur inter illos vapoꝛes et celum et iſta aeparent de nocte exiſtente ſerenitate et non aliter: quia ee die lumē eſt maximū et equaliter illuminat omnes illas partes aut ſaltem ſine tali apparentia inequali: ſimiliter ſi non exiſtat ſerenitas totum obſcuratur, et non apparet illa in equalitas luciditatis ab obſcuritate: ex hoc apparet cauſa quare aliquando apparent in celo ſanguinei coloꝛes quod quidem eſt ꝓpter mixtionem exalationis nigre aduſte cum vapoꝛe. Nalbum viſum per nigrum apparet rubeum.

Qō.7. Q Ueritur ſeptio quid ſit cometa. Ad quod reſpondeo per aliqas opiniōes Pꝛima eſt vera Ariſtote. ꝙ cometa non ē aliqua ſtella quoniam non ſemper apparet ⁊ ſi eſſet ſtella ſemper apperet vel ſaltem omni anno quod ē falſum; illud inet pꝛobatur per rationem Ariſto. in lr̄a: quia: cometa conſpectus ab oꝛientali homine apparet verſus occidens: et conſpectus ab occidētali apparet verſus oꝛiēs ergo nō eſt natura celeſti ſed potius elementari; quia nihil quod eſt in celo habet tā tam diuerſitatem aſpectus: eſt igitur cometa exalatio ignita; ſed tn̄ iſti comete differunt magnitudine: et multitudine et figura quoniam aliqui habent comam diſperſam verſus vnam partem puta verſus inferius et illi dicuntur barbati. alij vero habent caudam retro et dicuntur caudati; et maxime ſolent fieri ſub via lactea: quia eſt ibi multitudo ſtellarum ⁊ aliqui durant per. 7. dies et aliqui per. 80. licet ſeneca dicat per. 6. menſes ⁊ ſignificant iſti comete moꝛtem pꝛincipum vt ptholo. in. 2. parte quadripartiti ca. 3. et. 13. qm̄ iſti comete ſunt de materia venenoſa ⁊ aduſta que deſcendens per aerem inficit illum ⁊ deſtruit vſqꝫ adeo vt ſic īfectus aer inficiat coꝛpoꝛa maxime delicata et delitioſe viuentia ſicut ſunt pꝛincipes et ſi dicatur ꝙ tempoꝛe vnius ceſaris apparuit cometa: et nullum mallum ſequebatur dicas, illud eſſe, quia eius malitia coꝛrigebatur per bonitatem aſtroꝛum.

¶ Circa iſtam materiam eſt notādū quia philoſophi naturales conſiderant cometam in ſui ſignificatione generailter, et cōmuniter: vt ꝙ ſignificat ventos ſiccitates et bella. ¶ Aſtrologi autem conſiderant ſpecialius, vnde hali. cōmento vltime ꝓpoſitiōis centiloquij ptholomei di. ꝙ cometa vndiqꝫ radiatus ſignificat inundationem aquarum: ſʒ radiatus vnico radio ſignificant ventos et magnas ſiccitates: et hoc in regno apparitionis comete: q̄ ſi apparuerit domino illius regni exiſtente in oꝛiente ſignificat moꝛtem regis vel pꝛincipis. Si aūt dominus illius regni fuerit in occidente ſignificat aliquē de regno interfecturum regem. Item ſecūdū aſtrologos nouē ſunt comete quoꝛum pꝛimus dicitur veru qui eſt hoꝛribilis aſpectu vadens pꝛope ſolem. ſecundo dicitur tenaculum et eſt quaſi ex coloꝛe martis: habens iuxta ſe radium in modum fumi ſubcinericij: tertius dr̄ ꝑtica non multum lucidus habēs radium groſſum ac ſi poſt ſe pticam traheret: quartus dicitur miles: et eſt de natura veneris magn⁹ ad modum lune habens radium longum: et crines ſimiliter quos fundit poſt ſe: quintus dicitur domin⁹ aſcone qui eſt de complexione Mercurij: cuius coloꝛ eſt ceruleus et apparet paruus reſpectu alioꝛum cometarum habens caudā longam et tendere radios ſuos in altum: ſextus dicitur auroꝛa et eſt rubeus hn̄s caudam longam minus tamen quam dominus aſcone: et eſt de natura martis: ſeptimus dicitur argentum qui habet radium ad ſimilitudinem argenti puriſſimi: cui⁹ claritas omnium ſtellarum nocturnaliū claritatem excedit, octauus dicitur roſa: et eſt magnus et rotundus in quo conſpicitur facies hominis, cuius coloꝛ mediat inter aurum ⁊ argentum: nonus dicitur cometa ſniger: quia eſt de natura ſaturni, et ad ſimilitudinem eius ſecundum: ergo has diuerſitates et alias plures: iuxta diuerſos aſpectus ſignoꝛum iudicat aſtrologus futura mala.

¶ Fuerunt tamen opiniones antiquoꝛum. Nā Anaxagoꝛas et democritus volebant ꝙ non eſſet nature elementaris: ſed nature celeſtis: quia eſſet ꝯiunctio planetarum celeſtium: alia fuit opinio pythagoꝛe ꝙ eſſet vna ſtellarum errantiū raro apparens extra radios ſolis. Tertia opinio erat Hyppocratis et ſequentium eū ꝙ ſtella cometa eēt de natura celeſti ſed coma ſua de natura elementari ſed iſte opiniones impꝛobantur in litera: vt patet ibidem alia fuit opinio ſenece ꝙ cometa eſt vna ſtella non de ſtellis fixis neqꝫ de quinqꝫ planetis nec ſol nec luna: ſed pꝛeter iſtas vna diuerſum et varium habens motum et ad argumenta que poſſent fieri. ¶ Reſpondet ſeneca ꝙ quamuis alie ſtelle habeant foꝛmam ſphericam et non appareat coma aliarum tamen cometa venit cum cauda que eſt ex parte ra

diorum, licet ipſi ſit ſpherice forme: ſicut et alie ſtelle: ſed iſta opinio non valet: quia tunc deberet vnaqueqꝫ eſſe ſic apparens et diffundere radios: et non ſolum hec habere comam immo etiam alie ſtelle celi que ſunt magis lucide deberent habere maiorem caudam, eſt ergo reſpondendum aliter ꝙ forte habet iſtam caudam in aere pp. exhalationes: ſed hoc non valet: quia vt arguit Ariſto. contra Hyppocratem in litera, oporteret ꝙ aliq̄n apparet ſine tali coma quod experimur falſum.

Queritur vtrum rubedo matutina ſignificet pluuiam: et veſpertina ſerenitatem,

notandum ꝙ multa ſunt ſigña pluuie primo celeſtia vt ſol oriens citius ſolito: quia denotat vapores interpoſitos per quos radij egredientes franguntur et veniunt ad locum ad quem nō deueniſſent ſine tali fractione vt patet d̄ denario in ſcutella qui non videbatur ad certam diſtantiam et iniecta aqua in eadem diſtantia videtur: ſecundum ſignum eſt de luna pallida appenti iuxta illud pallida ſepe pluit rubicūda flat alba ſerenat ſil'r virgi. ſi vo ſolē ad rapidū lūaſqꝫ ſeq̄ntes iſpexeris nunq̄ teraſtina fallet hora nec inſidijs noctis capiens ſerene: ſimiliter idem virgilius dūqꝫ humidus auſter ſol tibi ſigna dabit: ſolem quis dicere falſum auder. ſimiliter rubedo matutina ſignificat pluuiā futuram: ratio eſt: quia album viſum per nigrum apparet rubeum et illi vapores iā ſunt eleuati et non dum conuerſi in aquam: ſed tamen conuertentur in illam quādo magis eleuabuntur ⁊ ſic illa die forſam cadet pluuia ſed rubedo ſerotina apparens in celo ſigāt ſerenitatem: quia eſt ſignum ꝙ illi vapores qui ſunt eleuati per frigus noctis deprimentur ⁊ cadent deorſum et ita manebit aer ſine vaporibus et deficiet materia pluuie et erit ſerenitas et aliud ſignum ouantes gutture corni propter humidum roridum quod irrorat guttur eorum etiam auidus appetitus comedendi peccudū: quia diriguntur ex iſtinctu naturali ad prouidendum ſibi pp. nocumentum qđ apparet futurum internaſcentibus.

Queritur de modo quo fiat grando.

Pro cuius declaratione noto ꝙ materia eius eſt vapor groſſus et fit conſimili modo ſicut pluuia ſꝫ forā ei⁹ ē aq̄ ꝯgelata vel vapor ꝯgelat⁹: et pri⁹ vapor ꝯuertiť in aq̄m et poſtea ꝯgelať. et pp hoc differt a niue quia prius congelatur ante q̄ ꝯuertať in aq̄m: ſed citius reſoluiť grando in aquā quam nix propter virtutem calidi intrinſecam a vapore. et ſecundum Ariſt. in noua tranſlatione huius libri fit in infima regione aeris ſatis baſſe non multum diſtans a terra. et hoc declarat quia in montib⁹ altis nō fit grādo ſꝫ bñ fit nix: ideo opꝫ ꝙ iferi⁹ gñeretur: et ex alio ꝺclarat hoc idē: qꝛ ſepe fit a nube aq̄a prope terram in eſtate quando fiunt magne gutte: et ibidem generatur grando ſimiliter a nube aqua prouenit grando: ſepe contingit ꝙ auditur ſonus qđ non eſt niſi eſſet ſatis prope nos quia modicus ſonus non percipitur remote. ¶ Item ſepe cadit ſub figura angulari; quod non eſſet: ſi veniret de longe immo rotundaretur ex confricatione cum aere in lōga diſtantia. quia angularis pars eſſet acutior: et citius confringeretur quam alie partes non angulares.

¶ Sed aliam opinionem ponit Albertus: que videtur trahi ex antiqua tranſlatiōe. ſcilicet ꝙ locus grandinis ſit magis altus quam vbi fit pluuia: quia iſte vapor eleuatur a forti calido ⁊ ideo poteſt eleuari valde ſurſum: quia ad mediū medie regionis: vt dicit, et tunc propter calorem iſte vapor fit rarus: ⁊ vndiqꝫ apertus ſtatim congelatur in iſto magno frigore: ⁊ quandoqꝫ iſte vapor depzimiť a frigore medie regionis, et ſecundum hoc eſſent duo loca gñationis grādinis ſed tamē magis videť ꝙ in pluribus grando generetur inferi⁹ propter ſigna Ariſt. predicta: et ſemper fit ſuperius. quam ros et pruina ſed tamen ad experientias Ariſto.. poteſt dici ꝙ grando non cadit in montibus: quia nullus vapor eleuatur. ita calidus ꝙ poſſit conuerti in grandinem: nec per ventum adducitur quia non eſt ibi ventus in ſummitatibus: nec tandiu durat ꝙ poſſet multum remote duci per vētum. Ad aliud ſignum de ſono dicitur: ꝙ grandines in materia regione generatur: et deſcendunt cadentes ſuper nubem aliquā diſperſam hic prope nos: ⁊ faciunt talem ſonum: ſicut faciunt quando deſcendunt ſuper tecta domus.

¶ Ad aliud de angulari parte diceretur: ꝙ locus ſuperior eſt: ita frigidus et totus acr ꝙ modica confricatio modicum noceret, ſed tamen in calidis temporibus ſepius videmus cōfricationem eſſe factam et pluuia deſcendere cum grandinib⁹ vel precedere.

¶ De modo ergo generationis ⁊ efficiente cauſa dicendum eſt: ꝙ aliquādo talis vapor ex quo fit grando cōgelatur per antipariſtaſim a calido circunſtante qui habet quandam frigiditatem nālem: et ideo cū circūdať calido comprimitur, et tunc fortificatur talis frigiditas propter calorem: et ſic congelatur: ſicut exhalatio calida in ſe inflammatur quando circundatur a frigido: vt patet in generatione fulminis. ¶ Sed diceres quare vapor nō congelatur immediate prope terram. cum tamē ibi ſit maior calor. dicendum ꝙ ideo: quia in vapore eſt calidum eleuans et moueus ſurſum: ideo ita cito nō poteſt condenſari: niſi quodammodo calidum ſit corruptum et ideo diu aſcendit ante quam cōuertatur in grandinem: ſed quando generatur grādo in media regione: tunc ſit magis ſurſum: et ſic tunc nō fieret per antipariſtaſim, quia ille locus eſt valde frigidus et ideo ſtatim infrigidat iſtum vaporem, et ad hoc iuuat ꝙ iſte vapor erat ante calidus: ſicut aqua calefacta citius congelatur: et ſic non fieret ibi per antipariſtaſim immediate: ſed mediate: ſed qꝛ Ariſtote. in noua tranlatiōe videtur dicere ꝙ per antipariſtaſim ſolum fiat grando hoc poteſt exponi, vel mediate: vel immediate. vnde in noua trāſlatione videtur hoc innuere. quia ponit de piſcatorib⁹ circa puteum: qui cum aqua calefacta pfunderent calamos et ſtatim ſubmergentes in aquis frigidis fiebāt glacies: et ſic etiam eſt de grandine in media regione, ſed: quia non congelatur ante quam conuertatur in aquam dicendum ē ꝙ hoc ē propter abundantiā humiditatis: et pptr groſſitiem materie vel vaporis quia iſte vapor non eſt ita rarus, ſicut ille ex quo fit nix.

¶ Sed dubitatur quia prius dicebatur ꝙ ex vapore in media regione fiunt tres impreſſiones, ſcilicet: nix grando: et pluuia ſed inferius nō niſi due ſcilicet iſte que correſpondent pluuie ⁊ niui

quare ergo hic non habem⁹ tertiam que correſpondet grandini. ¶ Ad hoc dicēdū ꝙ non oportet ꝙ hic inferius adueniente frigido noctis fiat alia tertia impreſſio: quia non habemus materiam aptam: niſi quis vellet dicere ꝙ glacies aquarum correſpondet grandinibus: ſed tamen non immediate glacies fiunt ex vapore nec etiam grandines: quia fiunt ex aq̄ et mediante iſta ex vapore: ſed Ariſtote. dicit ꝙ non habemus tertiam. quia glaciem non vocat impreſſionem. ¶ Sed de tempore grandinis. Dicendum eſt ꝙ grando fit tempore calido: quod patet alias non eſſet antipariſtaſis: nec nimis calido: quia tunc cōſumeretur vapor. ¶ Sed de figura patet: quia aliquādo eſt angularis figure: et hoc eſt ſignum quod fit ꝓpe terram et quādoqꝫ rotunde: et hoc eſt ſignum ꝙ alte et aliquando circa granum grandinis eſt aliqđ ad modum pruine vel niuis et hoc eſt: quia aliqđ de vapore congelatur circa grandinem deſcendētem ¶ Item aliquando omnes grandines ſunt conſimilis figure: et quandoqꝫ apparent imagines hominū vel aliorum animalium: et hoc referendum eſt ad influentiam ſpecialem celeſtem: et differunt quamdoqꝫ magnitudine: quia quandoqꝫ multum de materia elementi: eſt ſimul, et eſt vehemens ꝯgelatio eiuſdem et tunc fiunt grandines groſſe et quandoqꝫ eſt modice quantitatis propter defectum materie et frigoris,

Queritur octauo quid ſit locus generatiōis pluuie

ad quod breuiter ſine argumētis dicitur ꝙ media regio aeris vt plurimum quia ibi ſunt omnes cauſe pluuie ergo ibi fiet pluuia: conſequentia eſt nota et probatur antecedens quia ibi eſt frigiditas ſufficiens congelare et materia puta vapor in piſſandus: ergo ibi fiet pluuia poteſt tamen fieri in infima regione aeris per reflexionem ſicut fit in olla bullienti quando in cooperto rio vapores detinentur hinc ſolues aliqua probleumata cur in eſtate media regio aeris eſt frigidior dic quia tunc antipariſthaſi circūſtantium infra ⁊ ſupra calidarum efficitur frigidior. Secundum probleuma cur in eſtate fiunt gutte groſſiores dicendū quia cum ſit maior frigiditas magis congelat. Tertium probleuma cur guttule cadunt in forma rotunda dic vt magis reſiſtant corrumpenti.

Queritur vtrum pluuia ros pruina ⁊ nix: differāt ſpecie ſpecialiſſima.

¶ Ad hanc queſtionem reſpondeo ſine argumētis per vnam concluſionem: nix et pluuia differunt ſpecie: ſimiliter pluuia ⁊ pruina: pbatur: quia pruina fit in temporibus frigidis et prope terram ⁊ pluuia fit omni tempore et ſuperius: ſimiliter ros fit locis et tēporibus temperatis ⁊ calidis: preterea iſta differūt in complexionibus: quia nix eſt frigidior pluuia: et ros habet aliquam dulcedinem et eſt calidus et humid⁹: ſimiliter quia ex rore ifra teſtas conche accepto fit margarita: ſed ex niue et pluuia fit lutum.

¶ In hac queſtione eſt notandū ꝙ nix generatur: quia vapor groſſius per calorem ſolis in magna multitudine eleuatus vſqꝫ ad mediam regionem aeris congelatur ante quam fiat aqua et eſt vapor rarus: et non fit compreſſio totius materie ab exterioribus ad centrum ſicut in grandine: ſꝫ fit compreſſio vndiqꝫ et ſepe contingit ningere in cuſpide montis; et in pede mōtis pluere: quia materia vaporoſa in deſcenſu ad inferiora liqueſit et fit pluuia: ſed pruina generatur in infima regione aeris ex vapore raro ad modum niuis: et generatur a frigido et ideo maxime generatur in hyeme: et nota quod ros fit ex materia ſubtili aquea eleuata a terra conuerſa in aquam propter frigiditatem infime regionis hinc eſt ꝙ non generatur niſi temporibus: et locis temperatis: quia materiam ſubtilem diſſoluit magnum calidum: et frigidum magnum non ſinit illam eleuari: Ubi diligenter nota ꝙ nunq̄ talis vapor eleuatur in iſtis impreſſionibus aqueis; quin cum illo vapore ſit mixta exhalatio, ratione cuius inuenimus illas impreſſiones: aqueas reſolui i aquam ſordidam; et aquam pluuialem ventrem ſiſtere ratione illarum exhalationum terreſtrium Tandē concludo in iſta queſtione ꝙ ros et pluuia non differunt ſpecie cum ambe ſint aque. Paulus tamen venetus: ca. 9. ſuorum methcororum habet ꝙ pluuia ſpecifice differt a predictis impreſſionibus aqueis; cum illa ſint mixta imperfecta; pluuia autem eſt elementū cum ſit aqua guttatim cadens: extra tamē naturalē diſpoſitionem ⁊ diuerſitas ſpecifica poteſt ſumi ex parte materie; cum generatio pluuie nō erigat mixtionem terreſtris ſicci quam dicte impreſſiones exigunt nec vaporem eleuatum a terra, vel ab aqua poteſt enī pluuia generari; ex ſola condenſatione aeris ex qua non pñt alie impreſſiones generari et ex parte cauſe effectiue; cum pluuia non habeat ſpecialem influentiam celi: ex quo omni tempore anni generatur: quam habent ſupradicte impreſſiones: licet ſecundum magis et minus ita ꝙ eadem influentia ſpecie neceſſario concurrit ad omnium dictarum quatuor impreſſionum generationem maxime tñ ad generationem grandinis: et minime ad generatiōem roris. Medio autem modo ad generationem niuis et pruine licet intenſius et fortius cum niue concurrat quam cū pruina.

Queritur decimo de modo gñationis fontium.

In hac qōe duo dicam. Primum quomodo aqua fontis aſcendit ad orificia. Secundum de modo gñationis fontiū. Circa primum pono aliq̄s queſtiōes. Prima eſt ꝙ aqua nō aſcendit ad orificia fontium. Primo modo. ſ. violenter, probatur, quia talis violentia non diu durat nec tandiu ſicut fluxus fontis: et ex alio: quia nihil eſſet a quo ſic continue violentaretur: nec propellitur: nec pijcitur: nec ēt per aliquod calidum ſuppoſitū eleuatur, ſicut contingit in olla bulliente: nec aliquo tali modo: ergo patet concluſio. ¶ Ex iſto pꝫ opinio Platonis qui dicit fontes venire ex tartaro qui mouetur hinc inde circa centrum mundi: qñqꝫ verſus vnam partem: qñqꝫ verſus aliam: eſt falſa: qꝛ ſi ſic eēt oporteret hoc eſſe per motum violentum ip ius tartari et non poteſt ibi eſſe aliquod violentans: etiam vni⁹ corporis naturalis eſt vnus motus naturalis ſecundum vnam virtutem; ideo ex quo tartarus mouetur plurib⁹ motib⁹ opꝫ hoc eſſe violenter qđ nō pōt fieri: vt pꝫ per concluſionem: ēt cum terra ſit grauior aqua oporteret ꝙ ſubmergeretur ſub tartaro ⁊ non ſupernataret etiam foramina per que deberet exire eēnt dudum deſtructa: ſicut arguitur in littera.

¶ Secunda concluſio ꝙ aqua fontium non aſcendit ad ora fontium per compreſſionem terre ſaltem non ſemper: quia ſi terra eſſet aliquod fluxibile; vel totaliter ſubmerſa: tunc poſſet ſic com

primere aquam ſurſum: et tunc tota terra deſcende
ret et ſubmergeretur: cuius oppoſitũ videmus: ⁊ ex
alio: quia ſi ſic eſſet tunc terra deberet diminui: ⁊ fon
tes et fluuij continuo augumentari: ſꝫ hoc eſt falſum
vt experimur: et ex iſto patet falſitas opinionis ſene-
ce qui opinabatur: ꝙ aliquando tota terra ſubmer-
geretur et tunc eſſet diluuium vniuerſale.

Cõclo.3. ¶ **Tertia concluſio, ꝙ aqua poteſt** aſcendere vſqꝫ ad orificia fontium tertio modo: ſed nunq̃ ſuperius q̃ ſit locus ſue originis vnde venit: et hoc virtute qua minus graue nititur eſſe ſuper iꝰ ce dendo magis graui: et iſta patet per experientias in canalibus et aque ductibus nũquã enim poteſt du ci fons ad aliquem locum altiorem quam ſit locꝰ ſue originis: vel vbi generatur: et hoc dicunt omnes auctores: et per hoc ſeu per hunc modum aſcendit ad orificia: et videtur ſaltare. ¶ Sed contra iſtam opinionem arguitur per experientias, quibus vtunt alchimiſte: quia videmus ꝙ per vnum pannum laneũ ſuſpenſum per medietatem in vaſe ſemipleno, ⁊ pro alia medietate extra vas videmus ꝙ aqua aſcendit ad ſumitatem huius panni et poſt ſumitatem ad ali am partem deſcendit et cum ibi non ſit aliquod vio lentans videtur ꝙ aqua naturaliter aſcendit. Iterũ alia experientia ſi quis ponat fiſtulam curuaꝫ cuius vna medietas ſit in aqua: et alia extra ſic ꝙ curuitas ſit altior vtraqꝫ extremitate apponẽdo os extremita ti ſicce inſpirando aerem continue: ſequitur aqua q̃ aſcendit multum altius q̃ ſit aqua in vaſe: ⁊ ſic moue tur ſupra originem. ¶ Item ſi quis ponat vnum pa- nem altiorem multum quam ſit vinum vnius ſciphi ad ſciphum, totus panis humectatur ſuperius, quod non eſſet niſi aqua grauis nãliter aſcenderet. ¶ Ad iſta dicitur: ꝙ aqua naturaliter poteſt aſcendere vl- tra principium ſue originis non ratione grauitatis ſed propter quandam aliam virtutem, vel naturam vnde mediante aliquo multum paſſibili vel recepti uo aque, quia aqua eſt apta nata ſibi appoſitum paſ- ſum aſſimilare: et ad hoc eſt magis inclinata quam ꝙ maneat in loco ſuo naturali per grauitatem, ideo multum poteſt aſcendere: ⁊ nullis talibus paſſis non preſentibus non fieret. Unde videmus ꝙ ignis ĩ ma teria graui agit verſus inferius, ſicut apparet ĩ com buſtione candelarum, et ſic ſimiliter eſt de aqua: ꝙ aqua naturaliter preſente panno lineo, vel etiam in pane quando proijcitur in vinum, iſta aſcendunt. Ad aliam experientiã de fiſtula dicitur cõiter ꝙ ibi aſcendit aqua naturaliter non quidem per grauita tem: ſed per vnam aliam virtutem quam ꝙ vel conſi- milem omnia corpora naturaliter habent: vt puta ne fiat vacuũ, graue naturaliter aſcendit: ⁊ ſimiliter leue deſcenderet: vel quia nititur naturaliter eẽ im- mediatuꝫ corpori ergo aere extracto per anhelitũ de fiſtula aqua naturaliter per taleꝫ ſuam virtutem conſequit exitum aeris implendo fiſtulam ne mane- at vacua: et etiam continuet alteri corpori cum quo ſit contigua: et ſic continue flueret quouſqꝫ aqua de qua ſit fluxus ĩ ſuperficie ſit ita baſſa vel decliuis, ſicut alia extremitas cãne vbi exit aqua et tunc ceſſat.

¶ **Quantum ad ſecundum ſit prima** concluſio ꝙ aqua fontiũ et fluuioꝝ non gñatur ex aq̃ pluuiali, probatur per experientiam ſenece in libro de naturalibus qõnibus: qꝛ videmꝰ, ꝙ aq̃ pluuialis non deſcendit niſi per decem pedes ad magis in ter ra ſine corruptione: et multo profundius inueniunt fontes in terra: vt patet de fodientibus puteos et ꝓ funda cellaria. ¶ Scdõ ꝓbat eadem concluſio: quia quando pluit ſatis parum de pluuia ſubintrat terrã claudendo poros terre: ⁊ amplius ſuperius pluit ad fluuios deſcendendo: et non ſubintrat terram et illõ manifeſte patet quãdo pluit ſuper altos montes: qꝛ ſtatim aqua deſcendit que non ſubintrat terram.

¶ **Secunda ↄcluſio reſponſalis ad** quesitum ꝙ aque fontium generãtur ſub terra in cõ cauitatibus montium et terre probatur: quia nõ ge neratur nec veniũt ex mari: nec ex tartaro ſub terra incluſo nec veniunt ex aqua aggregata in cauernis: nec ex aqua pluuiali: ideo patet ꝙ generatur ſub terra in concauitatibus montiũ, conſequentia tenet qꝛ nullus alius modꝰ videtur eſſe poſſibilis quo poſ ſint fieri fontes nãliter: niſi aliquo iſtorum modorũ ⁊ aliis pꝫ ex premiſſis cõcluſionibus. Cõclo.2.

¶ **Sꝫ notandum eſt de modo gñatio-** nis. Nam terra eſt permixta: et non pura prope extremitates: ſicut patet fodiendo ad terram: qꝛ ha bet partes diuerſarum rõnum: quia ſunt lapides: et radices herbarum, et multa talia ibi. et ideo ter- ra eſt poroſa: ſic ꝙ propter multos poros in aliquibꝰ partibꝰ accidit concauitas ſub ipſa quod poteſt pro bari per experientias ſenece: et quandoqꝫ expertũ eſt ꝙ magne ciuitates ceciderunt ſuper terram qõ non accidiſſet: niſi fuiſſent concauitates: et videmus ꝙ in pluribus locis terre ſunt magne voragines: ad quas intrat aqua pluuialis que deperditur, alias nõ poſſemus habere locum a quo venirent fontes ⁊ iſte concauitates ſunt que cũ non poſſint eſſe vacue ſunt replete aere: vel vapore: et quia terra circunſtans il lum vaporem: et aerem eſt frigida: ideo deſtruit ca- liditatem vaporis: et condenſat: et quia vapor de ſe eſt humidus cum fuerit factus frigidus habet pro- prietates aque: et ſit aqua: et hoc ſit ſucceſſiue per guttulas adherentes lateribus concauitatum: et ſic guttatim congregantur aque: et tãdem deſcendũt ad locum inferiorem: ſicut grauia fluxibilia natu- raliter deſcendunt: et poſtea exeunt ad vnum fontẽ: et ſic fit fons: et ita ſimiliter videmus in artificibus: ſicut in elambico id eſt tali inſtrumẽto faciendi aq̃m vel in fornace vbi fit aqua roſacea: nã vapor aſcẽdit ad ſummitatem et propter frigus vaſis et aeris cir- cunſtantis vas: vapor condenſat et ſtatim deſcẽdit.

¶ **Et confirmatur: quia ſicut eſt in** mundo minori, puta in homine ſic eſt in maiori: ſed in minori eſt vna concauitas: puta in capite: ad quã concauitatem vapores eleuantur ⁊ conuertuntur in aquam et ſtillant per nares: et per oculos. ¶ Sed diceres: quia fontes maiores fiunt in hyeme quam in eſtate: cum tamen ſit calor maior in hyeme ſub ter ra, quam in eſtate: ergo minus debet conuerti de va pore in hyeme quam in eſtate: ¶ Reſpondetur: ꝙ ex quo eſt maior calor ſub terra, ideo plus de vapo- re eleuatur, et plus proportionaliter conuertitur quam in eſtate, et vapores in eſtate per alias partes terre exeunt et ſic non tranſeunt ad generationem fontium, etiam aer in eſtate eſt multum calidus ⁊ ra rus, ſic ꝙ non poteſt ita cito conuerti in aquam ſub iſta concauitate ſicut in hyeme.

¶ Q̃onem de antipariſthaſi celebrẽ et copioſam: vi de in tractatu noſtrarũ ꝓportionũ ad calcem.

¶ Explicit primꝰ liber metheororum.

¶ Incipit liber ſecundꝰ meteororũ

Ariſto. ſtagirite cũ cõmentarijs Ma. P. a ſpinoſa.

Secundus liber me- teororũ continet capita no uem, Primũ caput cõtinet tres de maris generatione opiniones, prime duabꝰ ra tionibus reprobationem. ¶ Tres de maris genera- tione opiniones. ¶ Prima eſt antiquorum circa theo- logiam verſatorum, dicen- tium ĩ terra eſſe fontes qui ſint pricincipia ac origines maris: exiſtimant enim forte terram eẽ maiorem vniuerſi partẽ, et reliqua omnia ipſius gratia eẽ, et circa eam tanq̃ circa ho- norabiliſſimum principiũ conſiſtere. Sꝫ fontes ori- ginẽ mari preſtare non poſſe oſtendit. ¶ Primo. Quia aquarũ he ſunt fluentes et fontane vt fluuia- les aque, he vero ſtatarie. Statariarũ aũt he ſponte ſtant, vt ſtanales: alie induſtria et arte, vt fontãe ma nufacte, et puteales: quarum fontes exiſtunt origo. Mare aũt neqꝫ effluxibile eſt, neqꝫ arte ⁊ induſtria manufactũ ſtans, neqꝫ ſponte apparet fontiũ eẽ mul titudo. Fontes igitur non preſtant mari originem ⁊ principiũ. ¶ Scdõ. Quia ſunt plura maria adiuicẽ non commixta, vt Rubrũ mare, Hircanicũ, et caſ- piũ: que adinuicem ſeparata ſunt et cicũ habitata, circa que non apparent fontes: a quibꝰ deriuata tra here poſſint originem. Non igitur fontes mari preſ tant originem et principia. Mare tñ fluere videtur ob aliquas cauſas. Primo: qꝛ cum in anguſtum locũ recipiatur, refluctat, reflectitur, regurgitatqꝫ ad amplũ, ibiqꝫ in maiꝰ ſe expandere atqꝫ diffũdere vr. Scdõ qꝛ increbreſcentibus fluuiorũ vndis, ad pro- fundius decurrat, vt Meotis in pontũ, Pontus in aegeum, Aegeũ in ſiculũ, Siculũ aũt mare in ſardo nicũ et tyrrhenicũ, Eſt eñi pontus meotide profun- dior, Ponto aegeũ, aegeũ ſiculũ, Sardonicum aũt ⁊ tyrrhenicũ oĩm ꝓfundiſſima. Qõ aũt iter hercule- as colũnas, totũ in profunditatẽ fluit. Et ſicut ex ver ticibus altis fluuij apparent fluentes. ſic ex arcto: mare plurimũ fluere conſpicitur, qꝛ illic locus altus adeo eñi, vt aliqui ſibi perſuadeant illic axe ſub heſ- perio ſint paſcua ſolis equorũ et neqꝫ ſub terras ſub terlabatur et erret: altitudine ad arctum terre ele- uate videri prohibitꝰ. ¶ Scdã eſt antiquoꝝ qui de humanis plura ſenſerunt, dicentiũ a principio terrã fuiſſe totã aquis adopertã: ſꝫ ex vna parte ſpiritibꝰ ĩpetentibus ſolis verſionibꝰ et lune euaporatã atqꝫ exſiccatã eẽ: quod vero ſupereſt, eſſe mare: futurũqꝫ aliquando vt tota terra arida fiat. ¶ Tertia eſt dicẽ tium terram olim ſole incaluiſſe calefactamqꝫ ſudo- rem emiſiſſe, qõ mare vocamus, et hinc mare ſalſum eſſe, ſudor eñi ſalſus eſt. Alij vero ſalſedinis cauſam, terrã eſſe aiunt, ⁊ mare hunc in modũ eſſe ſalſuꝫ ter re admixtũ, quemadmodũ aqua per cineres colata.

Caput ſecundum.

Secundum caput continet tres de loco maris opiniones, earum reprobationes, ſcdẽ quinqꝫ rationibꝰ et tertie quinqꝫ, quis ſit locus maris: ⁊ quomodo flumina in mare habẽtia non videantur mare reddere maius

¶ Tres dẽ loco maris opiniones. ¶ Prĩa ẽ nõnulloꝝ qui dixerũt mare eẽ principiũ aquaꝝ et ex eo fluere omnes, et ad ipſum refluere, et eius locũ eſſe locum aque: hac ratione vſi. Sicut de alijs elementis cõpe rimus, ita quoque ⁊ de aque comperiri rationabile eſt, at ignis magna moles magnaqꝫ multitudo ſur- ſum in ſuo loco congregata eſt, et aeris in ſuo loco, ⁊ terre in ſuo: vt infinito: igit et aque in ſuo loco. Hec autem, mare eſſe videtur, qõ preſtet, alijs aquis om- nibus originem et principiũ ⁊ a quo fluuij et fontes effluant oẽs, et ad qõ iterũ recurrãt. Et cũ queritur quomodo igitur fluuij a ſalſo mari egreſſum haben- tes, dulces ſint: dicũt eos dulceſcere: quia per terrã ſint colati. Sꝫ quomodo hec aqua ſalſa ⁊ groſſa alijs ſubtilioribus, et ſimplicioribus (vt que potabiles ex iſtant) erit pncipium. Secunda eſt dicentium ma- re circa terram eſſe diffuſum eius ambitum circun- dans, et circa mare ſpheram aeris, circa aerẽ ſphe- ram ignis vltimum et ſupremum ſenſibilium locum poſſidentem. Et ſolem circunferri atqꝫ circumuaga ri ſemper, ꝙ nutriatur humido, et ꝙ in oriente ſtans aut vno loco, non inueniat ſufficiens pabulum eleuet qꝫ ſubtile humidum et dulce, quo ſe paſcat, nutriat, alat: alioqui corrumperetur: ſed quamdiu habeat a limentum, viuere, humidumqꝫ ſoli eſſe alimentuꝫ, vt flamme, et ſolem flamme ſimilem eſſe putarũt. Sed ſic dicentes ridendos eſſe patet. ¶ Primo. Quia il lud ſubtiliſſimum et dulciſſimũ qõ per ſingulos dies ſurſum expirat, ſurſumqꝫ ducitur, illic conſtat, et fri gido cogente iterum ad terrã relabit: idqꝫ ita ſemꝑ agit natura circuluꝫ imitans, vt ſuperiꝰ dictũ ẽ. Nõ igitur illo ſubtili et rorido vapore nutrit ſol. ¶ Se cundo. Quia flãme ſimilitudo ſoli apta non cõgruit Nam propter continuum humidum et ſiccum nõ ali tur flamma: neqꝫ manet eadeꝫ, ſed continue fit noua quare ſi de ſole ita futurum eſſet, non modo in die (vt dicere conſueuit Heraclitus) non eſſet idem ſol: ſed continue fieret et nouus. ¶ Tertio. Quia ſicut ignis, aquã calefaciens euaporat, ita ſol vapores extollit: et eleuat. At ignis cum aquam calefacit vapores ele uans, non alitur ignis, igitur neqꝫ ſol. ¶ Quarto. Qꝛ inconueniens eſt ſolum ſolẽ nutriri, et non illaꝫ magnitudine et numero excellentem ſiderum mul- titudinem, ĩmo et ipſos celeſtes circulos alimento ĩ digere, pariter et paſtu, et eiuſce rei gratia non fa- cere gyros, quemadmodum ſolem facere aiunt. Il- la autem non aluntur, igitur neqꝫ ſol: vnde enim tan tum ſufficere poſſit alimentum. Quinto. Quia que ex humidis corporibus ſurſum efflantur, iterum deſ cendere ipſis in aquam coactis conuerſiſqꝫ videmꝰ, et per ſingulas ſe reddere regiones tanq̃ non alitis ſuperioribus nõ igitur aluntur ſuperiora. ¶ Tertia eſt ſcripta in Phedone, terram eſſe perfoſſam, et ĩ il la eximia terre voragine ac apertura eſſe tartaruꝫ originem et principium aquarum omnium, et ipſius maris. Qui quideꝫ vaſte voraginis tartarus ſe nũc extra defundit et euomit aq̃s nunc reſorbet emiſſas et ad ipſum (vt ad principium) oẽs recurrunt aque, nunc ſurſum, nunc deorſuꝫ, nũc ad latus nũc ſub has nunc ſub illas elabens terras Et aiũt aquas colores et ſapores accipere ſm terraꝝ per q̃s trãſeunt natu ras. Sed id non eſſe verũ ſtatim manifeſtũ ẽ. ¶ Pri mo. Quia vident non ſemper ad eũdem locum flue- re: quod tamen oporteret ſecundum eorum ſenten- tiã. Secundo. Qꝛ nõ minꝰ effluerent ſupra terrã, q̃ ſub terra, ⁊ quocũqꝫ tẽderet et fluctuãs tartarꝰ. ¶ Ter

tio. Q2 non eſt cur aqua q̄ mota fuerit deorſum in
tartaro iterū ſurſum exurgat ac circulet. Quarto.
Q2 ſemꝑ eſſet aquarū equalitas: ⁊ ſemꝑ extra aquā
eq̄lē (ne ſe occuparet) eē oporteret. Quīto. Quia
nō videt̄ flumina alicubi in terra terminari: ſ3 oīa flu
unt in mare ad q̄d terminant̄ viderent̄ tn̄ vbicq3 ī ter
ra terminari debere: q2 illic euagaret̄ tartarus. Et
ſi aliqui fluuioꝝ terraneos meat⁹ ſubintrent aliūde
prodire videt̄: vt Nil⁹ et Iſtr⁹ longo tramite ſub ter
ras labentes, multos alios in via colligunt fluuios,
⁊ fontes ⁊ multoꝝ fluuiorū ac fōtiū rheumata: hicq3 ī
fluuios euadūt āpliſſimos. Quis maris loc⁹. Reſ-
pōſio. Sicut ignis ꝓprius eſt locus celi concauū, ae-
ris ꝓprius concauū ignis: ita proprius eſt aq̄ locus,
vt aeris concauū. Hinc fit vt quē locum nunc mare,
terram ābiens occupat, natura ſit aque, et nō maris
nam q̄ḋ dulce, q̄ḋ ſubtile eſt aquaꝝ ſurſum a calore
eleuatū dicitur: groſſum vero terreum et ſalſu3 ſuo
pōdere ſubſidet in imo: quod quidem in loco aque
remanens, mare dicitur manet enī deorſum, quēad-
modū cibo ab animali ſumpto, q̄ḋ dulce ⁊ quod ſubti
le eſt a calido ſpargit̄ ad vnūquodq3 membroꝝ, q̄ḋ
vero groſſu3 eſt, terreſtre et amarum, vt hypoſtaſis (
quam ſubſiſtentiam dicimus) in aluum podere ſuo d̄
mittitur: et veneri totius locus cratq3 q̄ ſubtilia ſta-
tim diſſoluta ſunt: ita de aqua et mari exiſtit. Hac de
cauſa oēs aque fluunt ad mare: quia in loco ſit aque,
et ſolū maxime concauū poſſideat. Cur tot et tan-
ta in mare labentia flumina, ipſum non videantur re
dere maius. Reſponſio. Q2 in mare recepta, ex
arcto atq3 anguſto diffundunt̄ in latū: et ideo in latū
diffuſa cito reſoluūtur, vt pene vno die perdurent:
quemadmodū ſi ſupra latam menſam aq̄ fuderis cy-
athum: nobis preſentib⁹ et reſpicientib⁹ extermina
bitur totū: ita quoq3 de fluminibus accidit.

Caput tertium.

Tertiu3 caput continet vnā
queſtionem antiquorum, et propria3
reſponſionē, tres de ſaledine maris
opiniones quomō generet̄ maris ſal-
ſedo, ſeptē ſigna ſalſedinis maris, vn-
de fontes ⁊ flumina diuerſos ſapores
colores, et effectus habeant: et preter littere ariſto
telis ſententiā, duodecim aquarū effectus et miracu
la. Queſtio. An ſemper erit mare: an aliquando,
deficiet. Dixerunt aliq̄ mare ſimul cum mundo in
cepiſſe, et ſemper cum eo perduratu3 ire: quare ꝑ
palam eſt, ſi mundus perpetuus eſt, itidem et mare:
perpetuum eſſe voluiſſe. Sed Democritus dixit ali
quando mare totam operuiſſe terram, et paulatim
deſiccari, et tandem omnino deſiccatum iri, vt ne vl-
lum quidem ſit mare. Sed id perſimile eſt. Aeſopi
fabule, qui confinxit Charybdim bis reſorpſiſſe: que
primo ſorbens fecit apparere montes, ſecundo fecit
apparere inſulas, que ſi iterum ſorbeat, reſiduū epo
tura eſt terramq3 ſiccam relinquet. Sed hic ſermo
poetis aptus, et non veritatis inquiſitoribus. Di-
cimus igitur, ſi ſemper ſol ſuum torqueat gyru3, dul
ce, ſubtile, et potabile eleuans, quod iterum deorſu3
recidat, ſemper futurum eſſe mare aliquod: non ta-
men eadem ſemper occupabit loca: ſed que nūc ari-
da, ſunt, aliquando illuet, rurſumq3 eadem aliquan
do ſiccabuntur: neq3 propter hoc permutari exiſti-
mare oportet vniuerſum. Tres d̄ ſalſedine maris
opiniones, Pria ē dicentiū terrā in principio fuiſſe-

aq̄s adopertā, et ſolē dulce, ſubtile, et potabile ele-
uaſſe, reſiduū v̄o mare relictū amarū et ſalſū. S3 id
verū nō eē v̄r. nam ad ip̄m tanta elabitur multitudo
q̄nta ſurſum ſuſtollitur: q̄re ſi reſtituta equali dulcis
aque multitudine, ipſum non eſt dulce, ſ3 amaricat̄:
neq3 prius ac de cauſa factū eſt ſalſum. Secunda
eſt dicentiū fluuios ad mare labentes, terre trahere
ſalſedinem, et mare ſalſum reddere. S3 neq3 id ve-
ru3. Prio, Quia fluuios oportet eē ſalſos: imo et
magis ſalſos, q̄ḋ nō apparet. Secūdo. Quia irra
tionabile eēt modicā terreſtreitatē cū fluuijs dclatā
aque multitudinē, quantū ipſum mare eē videm⁹, ſal
ſa3 efficere. Tertio. Q2 nihil aliud mare reputāt
niſi plurimorū fluuioꝝ colectionē, quare et fluuios
ipſos ſalſos eē ꝯcedāt oportet. Tertia ē empedo-
clis terrā ſudaſſe dicentis, eiuſq3 ſudorē eſſe mare,
Sed hec metaphora et fictio poetis quam philoſo-
phis aptior eſt vt recipiatur. nam que ſalſa eſſe vidē
tur, vt aqua per cineres colata, aqua colata per cal
cem, vrina, ſudor, alimenti hypoſtaſis, cū prius dul-
cis fuiſſet aqua, dulce poculum, dulcis cibus, aliquo
accepto ſalſa fiunt, aut amaricant̄, vt cinerum aut,
calcis aduſta terreſtreitate: et in vrine vaſis fundo
remanet quedā ſalſedo, et cū ſudore: corporis ablu-
untur terreſtria, ſicut qui carnes abluendo abſter-
git: et terreſtreitas, indigeſtaq3 ſubſtantia facit
hypoſtaſin amaram videri. Ita et aliquo aduſto: et
terreſtri admixto mare ſalſu3 eē exiſtimare oportet
et non eo quo ipſi arbitratur modo. Quomodo
maris generetur ſalſedo. Maris ſalſedo ex quoda3
viſo terreſtri admixto generatur. Dicimus enim du
plicem eſſe ſpirationis ſpeciem, hanc calidā, et hu
midam, que vapor dicitur hanc vero calidam et ſic-
cam que dicit̄ exhalatio: ⁊ mare ſemper idem ſpecie
permanet, vt idem aer, ide3 ignis, eadem flāma. Et
eleuatur ab eius ſummo vapor dulcis: a fundo vero,
ſolis et aſtroꝝ ſufficiente colore, eleuat̄ exhalatio (ē
enī hec a terra eleuari nata) aduritur que fundum: ⁊
per mare tranſiens et cum vapore in mare relabēs
vt cineres per aqua3 ſepius tranſitum facientes) ſal
ſuginē iducit. Et hui⁹ rei multa ſūt ſigna aq̄ ꝑ cineres
colata vrina, ſudor, ⁊ alimenti (vt iā dictū eſt) hypoſ-
taſis vbi aliquid cōbuſtū relinq̄tur, aut terreſtre indi
geſtum. Quapropter dixerunt nō nulli terrā ſemel
fuiſſe cōbuſtam, et hinc mare ſuā traxiſſe amaritudi
nem, non percipientes generationum exhalationu3
poſſibilitatem, et quomodo hac de cauſa maris are-
ne reliquuntur vt tenuia grana diſſociate. Septē
ſigna, q̄ mare ob ambuſtarum terreſtreitatum per
mixtionem ſalſum ſit. Primum. Quia auſtrales a
que et prime autumnales ſalſiores ſunt, quod auſter
ventus ſit calidus, et a calido efflet loco, plures ſe-
cu3 eleuans exhalationes: autumnales vero, propter
preterite eſtatis aduſtionem, ⁊ exhalitiones eo tem
pore eleuatas, que nunc ob temporis varietatem de
orſum reducuntur, nunc admixte permanent, nunc
noue ſuſtolluntur. de Borea autem oppoſitu3 euenit
Et hac de cauſa auſtrales et autumnales grauiores
ſunt, et citius ob permixtam terreſtreitatem deor-
ſu3 precipites dedunt̄, q̄buſcunq3 enī talis terre mul
titudo ineſt, citiſſime dorſu3 tēdūt. Scd̄3 q2 aq̄ ma
ris ceteris calidior ē: vt q̄ exhalationis admixte na
tura3 retineat. Omnia enī quecunq3 ignita fuerint
in ſeipſis potentia caliditatem retinēt: monſtrāt hoc
calx, cinis, animaliū ſedimenta, vt quoꝝ calidiſſimi
ſint ventres, calidiſſimā habeant hypoſtaſin, ſedimē

tacq3 et ſemper maris ſurſu3 eleuat̄ potabile. Quod
ſi aliquid terrene fecis ſecū ducitur vapor ſalſedinē
participabit, et ſi magis et magis. Et iterū relabit̄
dcidēs quod iteꝝ reſumet mare: fluūt enī ad ipſu3: ⁊
omnes aque. Hinc fit vt d̄n omnino deficere (quēad
modum alij deficiunt fluuij) ſed ſolum ſecundū hanc
vel illam partē contingat. Tertiu3. Quia dimiſſo
cereo vaſe bene clauſo et circunligato in mare, q̄ḋ
per latera ſubītrataq3: dulce eſt: et potabile: q̄ cere
tenuiſſimi pori non admittant cū ſubtili reſudante
aqua corpulentas terre feces ſubire. Quartum.
Quia aqua maris hanc ob cauſam ceteris groſſior
et pōderoſior eē videt̄ vt i ea magne natēt triremes
que in fluminibus ſuo pondere ſubmergerent̄: quod
paſſi ſunt aliquando nonnulli in flumine onuſtas na-
ues ducentes in mari ſalutē facientes: ob huius rei
ignorantiā incauti. Hinc fit vt ſi quis aquā apprime
multumq3 ſalſam fecerit, ſupernatent oua, q̄ḋ et cir-
ca ſaliturasḍ (quas murias vocant) contingit, fitque
ſpiſſa, ⁊ groſſa, ⁊ limo q̄ ſimillima. Quintū. Dicūt
circa paleſtinā eſſe ſtagnum, in q̄ḋ ſi immiſceris ho-
minē ligatū, aut equū, ſupernatabit aque, et ſubmer
gi non poterit, hoc aūt facit copioſa admixta terreſ
treitas. Sextum. Q2 veſtimenta in mari loto, ſor
dida fiunt, hoc. n. ob terreſtreitatē accidit. Sep-
timū, In chaonia eſt fons aque ſalſe, in dulcē fluuiu3
prope ſe precipitans, nullos piſces nutriens: obtinu
eruntq3 loci illius in cole ab Hercule boues ab Eri-
thea adducente: vt (q2 piſces non haberent) in ſuu3
vſum ex fonte ſales fecerunt, decoquunt enim aque
partem, quam euaporare ſinūt quo facto, ſales non
groſſos, cōpactos, vt nix candidos, in fundo reperi-
unt, qui ſunt alijs debiliores, ſapore et colore delec-
tabiles. Idem faciunt in vmbria d̄ q̄buſdā calamis
et ſcripis, quorū facta cōbuſtione, cineres in aq̄ co-
quūt, qua partim euaporata exſiccataq3, relinquit̄
ſalis multitudo. Et vniuerſaliter oīa fluuiorum ſalſa
rheumata calida eſſe putare oportet. Et enī ſal: vt
aduſte terre ſpecies que frigido et humido ſoluitur
calido aūt et ſicco cogit̄, concreſcit et durat̄. Hinc
loca q̄ arenoſa influunt, cinerē aut calcem imitantia
cōſpiciuntur. Vn̄ fontes et flumina varios partici
pant ſapores, colores, et naturas. Hoc euenit pro
pter terrarū ꝑ quos ſubter fluūt admixtiōes. Sūt
enī aliqui calidi, vt qui per terre calide meatus: vt
ſulfureos tranſeunt. Et in ſicilia fons eſt acetoſus,
quo aceti loco in obſonioꝝ cibariorūq3 vſu vtuntur ī
digene, ⁊ ſimilis circa lyncū exiſtit. Et circa ſcythiā
vnus eſt amarus, q̄ in fluuiū decurrens, totū redit a-
maricatum. Preter litere ariſtotelis ſententiam,
duodeci3 aq̄ꝝ miracula. Anigr⁹ (q̄ ⁊ anagr⁹ d̄r) theſ
ſalie fluuius, poſt centaurorū ob Hercule vulnerato
rum in eo lotionē, aq̄s impotabiles ſeruat. Hypanis
Scytharū maximus fluuius in calliopū finibus ama
ra ſcaturigine infam⁹ reddit̄. Iouis ammonis fons
inter diu friget, et noctibus calet. In Dodone io-
uis fons algidus admotas faces extinctas accendit
et accenſas extinguit, et Athamātis aque admota
ligna accendunt. Flumen Ciconum in Thracia res
tactas rigeſcere facit i ſaxa Crath⁹ ⁊ Sibaris Cala
bric fluuij aureos crines inducunt. Salmatis Carie
fons in ipſum deſcendentes, effeminatos remittit,
Aethiopes lacus mentis inſaniam et intolerabile3
ſoporē parturiunt. Colophone Apollinis lacus ani-
mos ad diuinationē et oracula immutat. Clitorius,
Arcadie fons ſemel hauſtus vini inducit odiū, abſte

mioſq3, hoc eſt a temeto abſtinentes, bibentes redi-
dit. Linceſtis amnis, vt vinum, bibentes temulētos
et debacchantes relinquit. Phenos Arcadie lacus
inter diu innoxius, noctu potus mortifer perhibetur
vt hec elegāti carmine ex pythagora cecinit. ouidi⁹

Ante bibebatur, nunc aquas contingere nolis.
Fundit Anigrus aquas, poſt q̄ (niſi vatibus omnis,
Eripienda fides) illic lauere bimembres,
Vulnera clauigeri que fecerat Herculis arcus.
Quid non et Scythicis Hypanis de montib⁹ ort⁹,
Quid fuerat dulcis, ſalibus viciatur amaris.
Pauca ſuper referā, quid: nō et lympha figuras;
Datq3, capitq3 nouas: medio tua corniger ammon.
Unda die gelida eſt, ortuq3 obituq3 caleſcit.
Admotis Athamantis aquis accēdere lignum.
Narratur minimos cum luna receſſit in orbes.
Flumen habent Cicones quod potum ſaxea reddit.
Viſcera, quod tactis inducit marmora reb⁹.
Crathis et hinc Sybaris noſtris contermin⁹ oris,
Helectro ſimiles faciunt, auroq3 capillos.
Q̄dq3 magis mirum, ſunt qui non corpora tm̄.
Verum animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita eſt obſcene Salmacis vnda.
Aethiopeſq3 lacus: quos ſi quis faucibus hauſit.
Aut furit, aut patitur mirum grauitate ſoporē.
Clitorio quicunq3 ſitim de fonte leuarit.
Vina fugit: gaudetq3 meris abſtemius vndis.
Seu vis eſt in aqua calido contraria vino.
Siue (q̄ḋ indigene memorant) Amythaone natus.
Pretidas attonitas poſtq̄ per carnem ⁊ herbas.
Eripuit furijs, purgamina mentis in illas.
Miſit aq̄s, odium q̄ meri permanſit in vndis.
Huic fluit effectu diſpar Lynceſtius amnis.
Quē q̄cunq3 parum moderato gutture traxit.
Haud aliter titubat q̄ ſi mera vina bibiſſet.
Eſt lacus Arcadie (phenū dixere priores)
Ambiguis ſuſpect⁹ aquis, quē nocte timeto.
Nocte nocent pote, ſine noxa luce bibunt̄.

Caput quartum.

Quartū caput continet vē-
torū cauſas, ipſorū ḡnrationem, tria,
q̄ ex exhalatione ḡnant̄, ſigna vbi vē
toꝝ incipit motus. Ventoꝝ cauſe,
Efficiens, ſol et aſtra. Materia, exha
latio calida et ſicca. Ventoru3 ḡna
tio: Halituū (quēadmodum dictū eſt) due ſunt ſpeci
es, hac calida et humida, q̄ vapor d̄r, hec vero cali-
da et ſicca, q̄ nūcupatur exhalatio. Et ſicut celo circū
lato eleuatur vapor q̄ frigido denſante ac conſtrin-
gente iterum recidit in aquam que hanc ob cauſam
crebrior hyeme atq3 nocte fit, diſtribuiturq3 in om-
nem terram, ita a ſole et celo eleuata exhalatione gi
gnitur ſpiritus. Et neceſſe eſt non modo humida; et
calida eleuari, ſed et calida et ſicca: natureq3 ignee
quorum copia in terra plurima eſt. Et apparet ad
lat⁹, et tranſuerſe nūc hac, nūc illac (q̄madmodum
d̄r) agitari atq3 flare: Neq3 verum eſt aerē, ſpiritum
et nubē, idē ſubſtantia eē: vt aerem in q̄ete, verū ipſo
agitato, et ad latus fluente, nubem vero cum denſe
tur, craſſiorque fiat, in pendulo viſibilis apparens.
Nam vapor calidus et humidus eſt vt potētia aqua
huicq3 ſymbolum habens eleuatus facile ſtillat in
aquam. Exhalatio autem calida et ſicca ex qua ſumi
tur ſpiritus. Neque poteſt eſſe, aer fluens. Nam
vt: de fluuijs eſſe oportet principium aliquod vn-

de fluere incipiant, ita de ventris quod minime qui
diffiniunt eum aerem motum et fluentem, aſſignare
poſſūt. ¶ Tria ꝙ ex exhalatione gignantur, ſigna.
Primū: quia ſicut multo eleuato vapore maior gi-
gnitur pluuia, ⁊ minore minor: ita multa eleuata ex
halatione fit ſpiritus maior ⁊ minore minor. Et ſuis
temporibus (vt fieri nati ſunt) fiūt, hinc anni pluuio
ſi hinc flatuoſi vento ſi ꝗ fiūt nūc hec ꝑs anni nūc hec
regio. Scdm: qꝛ ſpiritꝰ ceſſare facit pluuiā, itidē: et
pluuia ventum: quia ſunt contrarij: et contingit alte
ruꝫ in alterum permutari. Et eleuato vapore, exſic-
cata manet terra: ex qua exhalatio expirat, et ſurſuꝫ
ducitur, venti materia: qua ſepe vapor ſuperior: et
infrigidatus reprimit. Tertiuꝫ, quia plurimi venti
fiunt ab vrſa et meridie: quia ſol inter vtrūqꝫ meat:
et multos eleuat vapores, et exhalationes multas,
vnde nubes et venti fiant: quas non diſgregat: quia
remotus ſit et virtutis ab hoc inualide: neceſſario
tamen vapores multos et exhalationes vt ex viridi-
bus lignis eleuat. Et ab ortu et occaſu et tropicorū
loco naſcuntur pauciores: quod ſua illic fortitudine
materiam diſpergat et conſumat. Necqꝫ valde frigi
do tēpore, ꝙ frigus exhalationē extinguat. ¶ Vbi
incipit ventorum motus. Ventorum obliquaꝫ eſſe la
tionem manifeſtum eſt, et ſurſum illius motꝰ ē prin
cipium, nam exhalatio a terra ſecundum rectum ele
uatur ꝙ ſurſuꝫ ne altius feratur offendens obſtaculū
ad latus conuertitur, et in obliquū meat. Fit autem
id manifeſtum: cū nubes aut caligo pendula fuerit,
cuius motū ſtatim ſpiritu vt flabello agitante ꝑcipi-
mus valentiorqꝫ fit circa terrā, et materiam illi: ex
qua giguatur, habet copioſorē, habet itaqꝫ deorſum
et a terra materiam: ſurſum vero ſue oblique latio-
nis initum: et ſicut flumina vbi ortus principia ha-
bent, parua ſunt lōgius vero procedencia, ſemper
noua rheumata et materias colligentia, increſcunt,
maiora que euadūt: ita et venti vbi ortum habent,
modici: longe vero progredientes, in ſignes fiūt.

¶ Caput quintum.

Quintum caput cōtinet ceſ
ſationis ventorum et cōmotionis cau
ſas, vnde, et quo tēpore flent Eteſie,
ornithie et auſtri, et quinqꝫ zonaruꝫ
terre declarationem. ¶ Ceſſationis
ventoruꝫ cauſe. Primo ſol calore ſuo
nimio ſpirituū materiaꝫ diſſipans ac diſſoluens, cito
terram exſiccans, prius quam multam habet exha-
litioneꝫ, ventos ceſſare facit, quemadmodū ſi paruū
combuſtibile in magnū ignem proieceris, ſepe prius
quā fumū emittat aduritur, quapropter circa orio
nis ortum et vſqꝫ ad Eteſias et prodromos maxime
fit tranquillitas. Secundo, idem facit validum fri-
gus poros terre conſtringens, ⁊ nihil expirare ſinēs
cauſe vero his oppoſite, ventorum faciunt cōmotio-
nem. ¶ Vñ, et quo tpe flent eteſie. Ornithie, et auſ-
tri. Eteſie flant ab arcto poſt ſolis eſtiuales verſiōes
et canis ortū, boree liquatis niuibꝰ, et gelu flantqꝫ
de die, et nocte deſinūt. Diei em̄ calor exhalationem
eleuare ſufficit, et illoruꝫ inducere flatꝰ: nox aūt fri-
gidam niues in die liquatas regelat, flatuſqꝫ repri
mit, ꝗ niſi orto iam ſole, et nouos reparāte halitꝰ, no
uāqꝫ prebente mām, flare non incipiunt. Et ornithie
poſt hyemales verſiones ab oppoſito naſcuntur loco,
Eteſijs debiliores minuſqꝫ cōtinui: ſꝫ interpoles ac
interciſiꝙ ad nos vēiētes a ſole ſub cuiꝰ latiōe ipſos
ferri oportet diſſoluantur. Auſtri vero poſt equino-
ctialē verſionē a meridie oriunt̄ et ſpirāt. ¶ Quinqꝫ
zonarum terre declaratio. Quinqꝫ ſunt in terra zo-
ne: Vna vbi ſol ſemper diſcurrit feruentiſſima: et in
habitabilis eſtu. Scda iter cicrulū noſtri poli: et pri
mā intercepta que frigore et eſtu tēperata habitata
ē. tertia ē arctica ꝗ ſp a ſole plurimū diſtās frigore
riget ⁊ frigore ihabitata qrta ē ex oppoſito ſcde iter
illā torridā et ſole ſupermeāte vſtā ⁊ occulti poli cir
culū media: ſic temperie ſe habēs vt que ē apud nos
habitata. Quinta vero ē antarctica: ⁊ verticis ſem
per latentis. Vnde fit vt terra ſcdm circulum habi-
tari nequeat, Nam ſcdū longitudinem que de polo
ad polū attēdit, ꝓhibet nūc frigus nūc calor, et ſcdꝫ
latitudinē, que de oriente i occidentē, ⁊ occidente in
orientem exiſtit defendit aquarū multitudo. Et mul
tum differt habitationis longitudo a latitudine, vt
diſtantia maris Indici ad Herculeas colūnas, ea ꝗ
eſt ab Aethiopia ad Meotidem, et extrema. Scyt
hie loca, maior eſt quam quinqꝫ ad tria. Nouerunt:
hec qui nauigationes, et vias peregerunt, et itinera
ipſa et ſpatia menſi ſunt: et extrema horū locoruꝫ in
habitata manent, hec frigore, hec eſtu, hec aquaruꝫ
immenſitate. Et ſicut ventos in noſtra habitabili col
locabimus, conſimiles ex parte alterius poli intelli
gere debemus, vt ſicut a noſtro polo ſpirat boreas,
et non pertingit ad alterum polum ita quoque: ex
alterius poli parte aliꝰ flat boreas, qui ad nos vſqꝫ
noſtrum que polum non pertingit. Necqꝫ auſter ab al
tero flat polo, ſed ad eſtiuali flat verſione, et exuſto
loco. Ille em̄ locus ꝑꝑ ſolis viciniā non habet aquas
necqꝫ paſca, necqꝫ gelu, necqꝫ niuem, ꝑꝑ quorum lique-
factionem fieri poſſint Eteſie, Quia tñ ille locꝰ ma-
ior, amplior, et expanſior eſt: maior ē auſter et eſtuo
ſior borea, et magis huc pertingēs ꝙ Boreas illuc.
Sed de his hactenus. Nunc de ventorum poſitione
dicendum eſt.

¶ Caput ſextum.

Sextum caput continet vē
torum ſituationem et qui adinuicem
ſunt contrarij eorum naturas et com
plexiones. ¶ Quomodo venti ſituen
tur, et qui adinuicem ſunt contrarij.
Id hoc modo deprehendimus. Inte
ligatur circulus horizon (eſt em̄ is circulus, qui ptē
celi viſam dirimit a non viſa ſitqꝫ a orientis equino-
ctialis punctus b occidentis punctus ei oppoſitus ⁊
intelligatur recta ab. Sit iterum c punctꝰ meridiei
ad vrſam punctus oppoſitus, et ducatur linea. c. d.
que diametraliter ſecabit a b. Intelligo preterea e
punctum orientis eſtiualis, et. f. punctuꝫ occidentis
hyemalis, oppoſitum eorum vero lineam e f g pūctū
orientis hyemalis, h, punctum occidentis eſtiualis,
oppoſitum, eorum lineam g h Intelligo deniqꝫ i pū-
ctum medium inter g orientem hyemalem, et c pun
ctum meridiei, et k eius oppoſitum et eorum lineam
i k, Et l punctum inter f occidentem hyemalem, et
punctum meridiei, m, vero punctum oppoſitum, et
eorum lineam l m. His itaqꝫ duodeciꝫ punctis ſigna
tis, et eorum ductis lineis, duodecim in ipſis ventos
ſituamus in noſtro horizonte, et hemiſpherio, et toti
dem et conſimilir et ſub altero hemiſpherio locare,
decebit. Ventus vero quem ſituamus in a oriēte eq-
noctiali, et ab ipſo flatum ducens, ſubſolanus vocat̄
Flans vo a pūcto b occidētis oppoſito, Fauonius ei

contrarius ſumuntur enim ſecundum diametrum ſe
cundum quam plurimum diſtant hos autem ſuppo-
nimus eſſe contrarios. Quem locamus in. c: Auſter
et qui eſt in. d. eius oppoſito Boreas: ei contrarius
Qui in e oriente eſtiuali inſurgit. Cecias ei contra
rius in f. Africus Qui in g oriente hyemali. Eurus
ei contrarius in h Corꝰ. Qui in i. Euro auſter, ei cō
trariꝰ in k Thraſcias qui in l Libanotus, ei vero cō
trarius in m Aquilo et hi precipui ſunt venti modo
quo poſiti ſunt adinuicem contrarij. vnde a et c ſub-
ſolanus et auſter: et ñ vniuerſaliter qui ſecundū ean
dem diametrum non ſumuntur: contrarij non ſunt: ⁊
hi quatuor: Subſolanus Fauonius Auſter: et Bo-
reas omnium principaliſſimi ſunt. et Auſtrales ſunt
calidi Boreales frigidi: oriētales minus auſtris ca
lidi occidentales vero minus Borealibus frigidi: ⁊
plures venti ex parte Boree gigni videntur quia il
lic plurima nix et aqua: que vbiqꝫ liquata ſpirami-
num materiam preſtet. ¶ Eorum nature compl xio
nis. venti contrarij ſecundum diametrum ſe ſimul fla
re non permittunt: ſed valentior debiliori obluctat̄
violentiam que infert: et ipſum ceſſare cogit. Venti
oppoſiti maxime flant circa tempora oppoſita: vt ce
cias circa equinoctium veris Africus circa autūna
le: circa eſtatem Corus: circa hyemem Eurus Op
poſiti venti idem aut oppoſitum faciunt vt Eurus et
Corus in principio ſiccant Auſter calet Boreas al-
gidus eſt et ſeriem ſequendo. Subſolanus Cecias
et Eurus tepidi ſunt Eurus in principio ſiccus con-
ſummans aquoſus. Subſolanus minus ſiccus. Ceci
as non ſerenus. Trahit enim ad ſe vapores et nu-
bes: hinc exiit prouerbium. Trahit ad ſ. malum ſi
cut Cecias nubem: et eſt humidus Fauonius: Afri
cus: et Corus ſuffrigidi: Corus ſiccus in principio
aquoſus in fine: Auſter Euro auſter Libanotus ca-
lidi ſunt Auſter notius Libanotus magis humidus
vicini Africi et Noti naturam participans hinc ſere
ni ſunt Boreas: Thraſcias: Aquilo: alios ceſſare fa-
ciunt prope flantes et vehementes. aera purgant.
ſerenitatem adducunt. niſi ſint vehementia frigidi
tunc enim plꝰ coagulant et cogunt quam propellāt
Boreas grandinoſus. Aquilo niuoſus frigidiſſimi
maxime coruſcationem facientes: et corus cum his
in natura conuenit Boreas ſaluberrimus: et de ven
tis tantilla ſufficiant.

¶ Septimum caput.

Caput ſeptimum continet
tres de terremotu opiniones: prime
reprobationem et tertie tribus rōni
bus. ¶ Tres de teremotu opiniones.
¶ Prima eſt Anaxagore. Inquit em̄
anaxagoras Clazomenꝰ ptē ſphere
que ſupra nos eſt: ſurſum eſſe: et que ſub pedibus: eē
deorſum: et aerem natum ſurſum ferri: qui in eius in
feriora concaua incidens imo vero ab inferiori par
te totum quaciens facit terremotum: Sed hec cau
ſa vſque adeo exilis et parua eſt ſuus que prodens
ſtectum: vt vix reprobatione egeat. Stultum eſt ei
putare ignem in altero horizonte nō ſimiliter ad ce
lum ferri ſicut in noſtro habitaco apparet: et illic ce
lum non eſſe ſurſum: terrā vero in medio globoſam:
vt hic deorſum: et ꝙ ab inferiori aere concuſſa tre-
mat et moueatur hoc terremotus non conuenit acci
dentibus. Nam vbiqꝫ tremeret. tremit aūt certis in
locis regionibus: atqꝫ temporibꝰ. ¶ Secunda ē de
mocriti. Dixit enim Democritus Abderites terrā
plenam aqua, et aquam multā ex pluuia recipere ꝗ
cum ſuſceptacula plena ſint exuberans facit terre
motum et terram in concaua decidere. ¶ Tertia eſt
Anaximenis Mileſij. Inquit em̄ terram deplutam
hinc ſiccari, et fortiter ſiccarā rūpi ⁊ ab his fruſtris
ruinā precipiciūqꝫ facientibus concuti fieriqꝫ terre
motuꝫ. Hic quoqꝫ fit in magnis ſiccitatibus fieri vi
deri: et etiam in pluuioſis ꝙ ſuper humectata rui-
ne tam preparata cadat. Sed non ita eſſe videtur.
¶ Prio: qꝛ oporteret terrā iā multipliciter ſubuer
ſam ruinam que feciſſe apparere. ¶ Secundo. Qꝛ
hec cā eſſe non poteſt circa aliqua loca freqnter tre
mentia, vbi talis exceſſus ad alia non eſt. ¶ Tertio
Qꝛ oporteret ſemper minores et pauciores terre-
motus futuros expectare: et tandem ceſſare. ꝙ ter-
ra tm̄ occiderit: vt non amplꝰ ſit terre tremor futu-
rus. hoc autē eſſe non poteſt quare necqꝫ hec cauſam
eſſe exiſtimandum eſt.

¶ Octauum caput

Octauum caput ɔtinet cau
ſas terremotus: eiꝰ generationem de
cem ꝙ ab exhalatione proueniat ſig-
na et ſeptem eius accidentia. ¶ Ter
remotus cauſe: Efficiens ſol et aſtra
et ſpiritus terra incluſus. Materia
exhalatio. ¶ Eius generatio. Terra naturaliter ſic-
ca eſt, aque multitudinem in ſe continens: que a ſole
calefacta et multis que in ſe tenet igneis corporibꝰ
multum ſpiritum intra ſe concipit: qui quia ſubti-
liſſimꝰ: ocyſſimus: ⁊ vehementiſſimꝰ eſt huc illuc eua
gatus et diſcurrens: terra vehementer concuſſa ple
rūqꝫ eius motū et tremorem parit querit enim exi-
tum: et in ſuum locum euolare. At aliquando totus
exit flāma plerūqꝫ ex colliſione concepta aliquando
vero ſine flamma. aliquando pars exit pars autē al-
tera cōſtricta atque clauſa manet. Vnde fit vt necqꝫ
aer necqꝫ aqua faciāt terremotum. ¶ Decem ſigna ꝙ
ab exhalatiōe et ſpiritu ꝓueniat terremotꝰ. ¶ Pri-
mum. Quia plurimum fit tranquillo tempore: ꝙ ex
halationes plurime in terra ſint recluſe. Et quanto
plures maior fit quanto vero pauciores, minor ē em̄
ſpiritus continuus, quem oportet aut intra: out ex-
tra fluctuare ¶ Secundo: quia maxime fiunt de ro
cte: et circa diluculum: quod ſoleant tunc incipere
flatus: et in meridie ſi contingant in die: quia tūc ſol
maxime obtineat: et exhalationem declinet in terrā
¶ Tertiū. Qꝛ circa ſubter antroſa ſubterrea inania
in ꝗ loca defluat mare: ſepe intremiſcit tellꝰ. Hac de
cauſa ſepe fit circa Helleſpontū, Achaiam, Sicili-
am Euboeam: et therme circa Aedepſum facte ſunt.
Fit enim illic anguſtia: et maris multitudo in terrā
ſpiritum iterum repellit efflare tentem anguſtat at
que premit. ¶ Quartum Quia maxime fiunt ter-
remotus vere et autumno tporibus pluuioſis: et in ſi
ccitatibꝰ: qꝛ em̄ hec tpa ventoſa ſunt et pluuioſa: pre
bent multam in terra exahalationis generandi oc-
caſionem: ſic autem illam recluſam monſtrant, et ad
ſpiritum generationem aptitudinem. Quintum: qꝛ
ſpiritum impetum, vimqꝫ agitandi preualidam per
cipimus non modo in aere vbi ſolidiora robora vel-
ſuntur, edificia funditus euertuntur ſed et in corpi
bus animaliū: vbi ſepe ſpiritus clauſus facit tremo
rem: quod: et ſepe accidit poſt vrine emiſſionem: et
ſepe membrorum contractionem et ſpaſmum indu-

eſt:et tetanum et aliquando vſqꝫ adeo membꝛa valide agitat mouet et concutit:vt intremula et quieta teneri haud quaꝗ̄ poſſint. Obtecte itaqꝫ i terra nõnunꝗ̄ ſpiritũ,veriſimile exiſtimare opꝫ. ¶Sextum Qꝛ tpibꝰ noſtris accidit terremotus:qui pꝛius non deſtitit quam ventus egreſſus fuiſſet vt ecnephias. ¶Septimum. Quia circa herecleam q̃ ẽ in Põto. idem accidit. Factus eñi extitit terre tumoꝛ vt collis:quo tãdẽ diſtinctione rupto:ingens et multꝰ erupit ventus,ignem et cineres eleuans ⁊ Lipareoꝛum vrbem non longe hinc exiſtentẽ ambuſſit:vertitqꝫ in fauillas,et flatum dirigẽs in Italiam,vrbibꝰ Italicis multa attulit in cõmoda. Quod et pꝛiꝰ accidit circa ſacram inſulam que eſt vna Aeoliarũ inſularũ ¶Octauum. Qꝛ ſepe ſoni ex exhalatione conſtricta cauſantur quemadmodũ a longe ſonꝰ maris repcuſſi exauditur. ¶Nonũ:qꝛ paulo ante terremotum ſol obſcurus ſine nube videtur,hoc enim facit apparere egrediens ſpiritus:et ad auroꝛam tranquillitas et frigus:ob ſpiritum calidum recluſum. Et poſt occaſum ſerenitate exiſtente,nebecula ſtricta et lõga poꝛrecta videtur:vt terremotus pꝛenuncia:quẽadmodum in maris fluctibus accidit pꝛecurrere tenuem vndam:quam gens mari finitima aque filũ nũcupat: ¶Decimum. Qꝛ ſepe circa lune eclipſes contingũt terremotus ꝙ tunc marceſcat calidũ:et eo tẽpoꝛe flactus agitari ſoleant. ¶Terremotꝰ ſeptẽ accidentia. ¶Pꝛimũ Terremotũ ad quadraginta dies ſe extendere contingit:et viſus eſt aliquando per duos annos circa eadem loca perduraſſe. Hoc enim facit ſpiritus multitudo:et laterum terre concuſſoꝛum ſoliditas:et pꝛeſtita reluctantia:vt ſpiritus animantium coꝛpoꝛibꝰ clauſus non repente ceſſat:ſed lõga moꝛa fit marcidꝰ. ¶Secũdũ Fiunt ſoni in terre tremoꝛibus. Nam percuſſus aer:et ſpiritus omnimodos emittit ſonos:itidem et percutiens. Nihil enim differt.repercutitur eñi repercutiens omne:⁊ pꝛeuenit ſonus terremotũ: Nã magis ſpiritu per oẽ penetrat ſonus. Et ſi exhalatio non ſufficeret agitationem inducere,ſonus ſine terremotu audiret,qꝺ ſepe iam accidiſſe viſum eſt. Offendens eñi ſpiritus ad ſolidas moles,omnimodarumqꝫ figurarꝫ omnimodos edit ſonos pꝛo varietate cauernarum. cuniculoꝛum.atqꝫ antroꝝ diuerſus:vt aliqui aliqñ pꝛodigia enarrantes dixerint viſam nonũquã mugiſſe terram. ¶Tertiũ. Cũ terremotu aliqñ magna aq̃ multitudo erumpit ꝙ exhalatio eã extra pepulerit,vt aq̃ fluctus nonunꝗ̄ extra terminos. Et circa Achaiã cõtrariis ſpiritibꝰ iterioꝛe Boꝛee motũ imitãte:extra vero Auſtro,factus eſt terremotꝰ et apertio:et tanta maris eruptio pellẽte auſtro:vt cataclyſmus factus ſit:et aq̃ terremotũ non faciunt.patiunt eñi ſolũ. ſpiritus autem:illiꝰ:vt dictum eſt,cauſa eſt:et pꝛincipiũ et ſedimẽtũ fluctꝰ fecit cataclyſmũ. ¶Quartũ Terremotꝰ ſm modicã terre partẽ fiunt,ſpiritꝰ aũt ſm ipſiꝰ amplitudinẽ. ¶Quintũ Interdũ fit multe exhalationis in latũ:vt tremoꝛ quidã:agitatio:interdũ vero in altũ:vt quidam pulſus.et qui fit in altum pluꝰ agitat multãqꝫ a pꝛfundo enaſcentẽ manifeſtat exhalationem eum tamen qui alternatim in altum vibꝛat:et alternatim reſidet tripudio aſſimilis:⁊ cũ concurrentia recta contrario ictu arietant,ꝙ aliter motꝰ alteri reniti videatur,minus periculoſum perhibent. ¶Sextum vbi talis ſeiſmus:et ſpiritꝰ eruptio,multi lapilli ebullire ſolent. Sic eñi circa Sipylum euenit cum ſeiſmo euerſa loca fuere:⁊ campꝰ quem greci phlegreũ dicũt. Idẽ et circa liguſticãi regionem eueniſſe memoꝛia pꝛoditum eſt. ¶Septimum. In ponticis inſulis minus contingit terremotus quam in ceteris.nã frigiditas et maris pondus exhalatiões in ipſis repꝛimit. De terremotu actenꝰ.

¶ Caput nonum.

Nonum caput cõtinet tres de tonitruo et fulguratione antiquoꝛum opiniones:earum repꝛobatiões pꝛime duabus rationibꝰ:et ſecunde tribus. ¶Tres de tonitruo et coꝛruſcatione opiniones:pꝛima eſt Anaxagoꝛe dicentis ignem a ſua ſphera in nubẽ decidere:et eius emicationem:fulgurationem eſſe:eius vero extinctiõem,ĩmo extinctionis ſtridoꝛem:eſſe tonitruũ. Sed id non eſſe verum,cognitu depꝛehendere difficile non eſt. ¶Pꝛio. Qꝛ ignis natura eſt ſurſum cõſcendere:non autem deſcendere. Cauſam igitur dicturus erat quo pacto a ſummo ethere vt ait in nubẽ ſe pꝛecipitem dedat:et illabatur. ¶Secundo. Dicat Anaxagoꝛas cur potiꝰ ignis ille ſe tempoꝛe nubilo demergit,quam ſereno:videt aũt nunꝗ̄ in tẽpoꝛis ſerenitate ſe in pꝛecipitũ demittere,neqꝫ igitur nubilo tempoꝛe. ¶Secunda eſt:Empedoclis dicẽtis ignem in nube ex radiis in ſe inuicem concurrentibus:et ſe ſepe replicantibus ſegregari.eius emicationẽ,fulgurationem eſſe:et eius extinctionis ſtridoꝛem et crepitũ eſſe tonitruũ. Sꝫ neqꝫ id quidem verum apparet. ¶Pꝛimo: Qꝛ eque fieri deberet in qualibꝫ nube:cũ radiĳ in qualibet inter ſe conſimiliter incurrant,hoc aũt falſum. ¶Secũdo. Qꝛ eadẽ rotione dicere liceret,niueret,niuem grandinem,imbꝛem:et conſimilia quod a nube ſegregarent fieri. ¶Tertio. Qꝛ cum a ſole aut igne icalet aqua:nũquam talis ſegregatio apparet:conſimili tamen rõne id fieri opoꝛteret:igitur neqꝫ fit in nube. ¶Tertia eſt dicenciũ fulgur non apparere pꝛopter ignẽ ſed quemadmodum percuſſa aqua de nocte fulgere videtur:ita quoqꝫ ſe collidentibus nubibꝰ fulgoꝛem emittere. Sed hi conſuetudinem non traxerant ea cognoſcendi:que refractione fiunt. Fit enim fulguratio de die,non autem aque percuſſe fulgoꝛ:cateñ fulgere videtur percuſſa refracto ab ea viſu ad aliquod fulgidoꝛum:et de nocte:et non de die videtur qꝺ diei maius lumen,minꝰ exterminet obtũdatqꝫ.

¶ Decimum caput.

Decimum caput cauſas tonitrui:fulgurationis et fulminis et illoꝛum generationem continet. Tonitrui coꝛruſcationis et fulminis cauſe.efficiens ſol aſtra materia exhalatio. Tonitrui fulgurationis:et fulminis generationes. Duplici exiſtente ſpiratione. Hac humida:hac vero ſicca:et vtraqꝫ ſimul eleuata:et cõſiſtente in nube illa cum ſurſum magis fuerit eleuata ob loci frigiditatem denſatur ⁊ magis quidem a ſumma parte:exhalatio autem clauſa e denſo exitũ querens:valido motu fertur in nube:et denſe nubis latera valide concutiens:ſonum edit qui dicitur tonitruum:et ſecundum naturam caue nubis:et denſitatis et rari varietatem:varii eduntur ſoni:et ſi licet magna componere paruis ſimilis eſt illi ſono qui in flamma fit,cũ hi Vulcanum hi Veſtam ridere aiunt. et in lignis ſiccis cum ſpiritus coitpm querit lignũ rũpens crepitum edit.ita et nubis exhalatio:Et cum ſuperioꝛi denſo obuiat:valido impetu vibꝛata ſubtiliter incẽditur:⁊ illius inflammationis appꝛitio:fulguratio eſt,et plerunqꝫ detruditur in imũ:que ſi cõcepta flamma detruſa eiaculataque fuerit flumẽ ſi vo ſine flamma ecnephie et typhones:de quibus ſtatim agemus. fiunt et fulguratio fit poſt plagam:et colliſionẽ:eſtqꝫ tonitruo poſterioꝛ,pꝛius tamen viſu percepta:qꝛ viſus anticipat auditum.id eñi intueri licet inferientibꝰ a longe. Cum enim ad referiendũ reducunt inſtrumentum,pꝛimũ ſonꝰ ad nos pertingit vt in triremiũ ductu remos eleuari videmus:vt ſecundo feriant pꝛiuſ ꝙ̄ pꝛime plague ſonus ad nos ptingat. Et ſecũdũ ſubſtantiã idem eẽ vt multa paucis cõplectamur.dicimꝰ ſuper terram faciens ventũ in terra terremotum et in nube tonitruũ:exhalationem ſcilicet ſiccam fluentem mobilem et agitatam Sed de his actenus.

¶ Queſtiones ſuper ſecundo metheoꝛoꝛum.

Queritur vtrum mare ſit generabile et coꝛruptibile et arguitur ſic:qꝛ eſt compoſitum ex materia et foꝛma.in oppoſitum eſt Ariſt.in lra dicens Mare eſſe ppetuũ. In iſta qõne de mõ generationis maris ſunt opiniones.dicebãt eñi quidã antiq. ꝙ mare veniebat de fontibꝰ exiſtentibꝰ ſub mari quoꝝ opinio eſt falſa:quia cum illa aqua nõ naturaliter aſcẽdat ipſum mare iam deſiuiſſet. Aliĳ dixerunt ꝙ venit ex tartaro ſub terra Aliĳ dixerunt ꝙ fuit creatũ cũ mundo quoꝛum opinionem repbat phs dicens ꝙ non videtur quomodo fuiſſꝫ falſum:ſꝫ poſſemus dicere ꝙ non fuit falſum cũ incipit:ſꝫ poſtea aliquo tpe pp eleuatas exhalationes aduſtas q̃ dicebant in ipſo mari:nunc ergo ad qõnẽ rñdeo:ꝙ mare eſt generabile et coꝛruptibile:et non eſt nunc illõ qꝺ fuit ante a pꝛio mõ idẽtitatis:ſꝫ bñ tertio mõ hoc tñ mare generat ex fontibus:et aliĳs fluuĳs concurrẽtibꝰ ad illũ locũ:poſt vero fit ſalſum pp. exhalationes aduſtas cadentes.

¶ Notandũ tñ eſt in pꝛeſentiarum.

ꝙ mare eſt locꝰ naturalis:aque:et mouetur naturaliter ab aquilone ad auſtrum:qꝛ pars aquilonaris ẽ pars altioꝛ:et locus generationis aquarũ:⁊ notandũ ꝙ mare pp. motũ ſuũ quẽ hꝫ ꝯtinuũ hꝫ regredi a locis vbi confluebat:vel in eiſdem locis coniũgi pp quod dicit phs vbi nunc eſt arida olim fuit mare:et hoc credere eſſe,pꝛopterea ꝙ terra in vna parte ſit inferioꝛ quam in alia.

Queritur ſecundo de fluxu et refluxu maris:circa quod noto ꝙ ipſum mare fluit dũ luna pgrediꝰ per quartã ab oziente ad meridiem et refluit per quartã a meridie ad occidens et iterũ fluit per q̃rtã ab occidente in angulum medie noctis,et iterũ refluit per quartã ad angulo medie noctis vſqꝫ ad oziens cuiꝰ rei cãm multi diuerſo modo conati ſunt dicere: Nã rogeriꝰ bacho credidit hoc eẽ pꝓpterea ꝙ dum luna eſt in oꝛiente reſpicit mare ſuis radĳs obliq̃s valentibꝰ facere tumeſcere mare:et non conſumere vapoꝛes et quoꝛũ cõſumptione detumeſcet:ſꝫ in ſecunda q̃rta iã detumeſcit mare et conſumunt vapoꝛes ex quoꝛũ conſumptione detumeſcit mare pp. radios eẽ perpẽdiculares et in tertia quarta radĳ lunares obliqꝫ reſpiciunt mare,et eleuat vapoꝛes rõne quoꝝ mare tumeſcat:et in quarta radĳ vadunt ad ſecundam ⁊ reflectunt ab eadẽ ppẽdiculariter in mari:et detumeſcit mare. ſꝫ iſtiꝰ opinio eſt falſa pꝛopter multa pꝛio,qꝛ radĳ illi reflexi ſunt valde debiles:et nõ valẽt cõſumere vapoꝛes intra mare:tñ etiã qꝛ non vꝫ aliqꝺ celum reflectẽs illo mõ quo dicitis:hoc aũt tpꝛi quo fit duplex fluxꝰ:et duplex refluxꝰ eſt tps longiꝰ quã dies naturalis in tm̃ in quantũ eſt dies oꝛtꝰ arcꝰ deſcripti p lunã contra firmamentũ motu pꝓꝛio:et hoc pluſꝙ̄ ſol:et iõ imẽſe ſunt in duplo plꝰes fluxꝰ et refluxꝰ maris ꝙ̄ dies nãles exceptis duobꝰ diebꝰ cũ dimidio:⁊ hoc pꝓpter motũ pꝓꝛiũ ipſius lune cõtra firmamentũ:alias eſſent pꝛeciſſe tot quot dictũ eſt:et illud põt haberi per experientiam. ¶Iõ ponit opinio ꝙ habet picꝰ mirandulanꝰ,tertio cõtra aſtrologos.c. 15. ꝙ iſte fluxꝰ ⁊ refluxꝰ cãtur a q̃dã pꝓꝛietate occulta:quarũ vna reſpicit mare occidentale:⁊ attrahit illud ad ſe in qua attractione mare fluit,ſꝫ cũ appꝛopiquat ad angulũ meridiei luna deſcendit et fert mare poſt ſe ad occidẽs:⁊ ſic detumeſcit:et qñ apꝛopinq̃t ad angulũ occidentis attrahit mare qꝺ eſt inferiꝰ verſus ſuperiꝰ et aq̃ ſuperioꝛes fluũt cedendo:et qñ eſt in ãgulo noctis:iterum attrahit aquas ad ſe:et ſuperioꝛes ſequnt inferioꝛes et ſic detumeſcit mare:⁊ hoc dicebat picꝰ mirandulanꝰ qñ dixit aſcendit mare cum aſcendenti luna:et deſcendit:cum deſcendenti.nota tñ ꝙ iſti fluxꝰ et refluxꝰ maioꝛes fiũt i hyeme et auptuno ꝙ̄ in eſtate:et maioꝛes in oppoſitione:et quadraturis medĳs ꝙ̄ in cõiũctione:mare tñ oꝛientale nõ fluit et refluit pp magnitudinẽ ſuã in quo ſnõ ſentit tã parua ebulitio:vel foꝛte non põt pꝓꝛietas occulta operare cõtra tantã reſiſtentiam.

Queritur tertio vtrũ mare debeat eſſe ſlm:in iſta qõe noto ꝙ ſalſedo gñat ex mixtione ſicci terreſtris aduſti cũ hũido qꝺ dclaratur de ſudoꝛe qui eſt ſalſus ex mixtione puris colerici mixti cũ aqua et de vrina que eſt ſlꝰa ex mixtione colere cũ aqua:et iõ ſapoꝛ ſalſus fundat i ſubã groſſa graui:et iõ dicit phs in lra:ꝙ ſi ſumat vas cereum:⁊ ponat intra mare tranſpirat per illud aqua dulcis:qꝛ tranit ſubtile remanente groſſo in parietibꝰ vaſis:ex hoc põt dari cauſa q̃re mare eſt ſalſum eſt eñi ſalſum pp. mixtionẽ quarũdã exhalationũ terreſtriũ aduſtarum que miſcent in aqua:et ille exhalationes eleuantur a ſole:quare ipm mare ſtatim:ꝙ fuit creatũ non erat ſalſum,nec naues poterant per illud nauigare:ſꝫ poſtea tpe pcedenti effectũ eſt ſalſum:hinc ẽ ꝙ poſtea Noe fecit arcã:hinc ẽt ſequit cã pp:quã naues venientes de aqua ſalſa ad dulcẽ ſubmergunt cũ deueniũt ad dulcẽ q̃ non valet illas ſubſtinere pp. ſubtilitatẽ et leuitatem.

Queritur quarto de ventis quomõ fiant:ad qꝺ dicitur qꝺ ventus eſt exhalatio multa ſubtilis calida:et ſicca impetuoſe lateraliter mota ad multam diſtantiã:dr ſubtilis ad drĩam exhalationis cãntis terremotũ dicitur impetuoſe lateraliter mota ad drĩam exhalationis faciẽtis cometam:dicitur calida et ſicca. Pꝛo cuius dclaratione eſt notandum:ꝙ ſi venti cõplexio cõſideret ex pte loci vñ eleuat,eſt frigida et ſicca:quia ex terra eleuatur et,ſi conſideretur ex parte eleuantis ſic

ventus eſt calidus et ſiccus: quia a ſole eleuatꝰ qui eſt calidus: et ſic eius: ſi vero ↄſideret ex parte locorum per que trāſit ſic aliqñ ventꝰ eſt calidꝰ et ſiccꝰ vt orientalis ſubſolanus: aliqñ eſt frigidꝰ: et hūidꝰ vt occidentalis chorꝰ: aliqñ eſt calidꝰ et hūidꝰ vt auſter: aliqñ vo eſt frigidꝰ et ſiccꝰ vt boreas qui eſt frigidꝰ et ſiccus. ¶ Notabis preterea ꝙ ventorū nūerꝰ eſt duodenariꝰ: ſunt enī. 4. venti cardinales iā noīati: ⁊ quilʒ hʒ duos colaterales q̄ faciūt duodecim. Notabis vltra ꝙ iſte modales ſunt vere: boreas pōt fieri auſter et econuerſo auſter pōt fieri boreas. Nā exhalatio q̄ venit fugiendo a ſeptētrione verſus auſtrum ſi contingat inuenire verſus auſtrū nimiā frigiditatē repcutitur verſus ſeptētrionē ⁊ fit auſter ⁊ oppoſito mō fie: ecōuerſo imo cōcedit ꝙ ex plībꝰ ventis quorū q̄lʒ eſt non boreas fit boreas ſicut ſi exhalationes ſubſolani ⁊ chori in medio. ſ. in equinoctiali ſe ꝑpedirēt et ambe retrocederent verſus auſtrū hinc pʒ cā iſtiꝰ probleumatis: quare boreas eſt ſerenꝰ ⁊ auſter ē pluuioſus ⁊ rō ē: qꝛ boreas flat ab auguſto ſphere ad amplū: et iō diſgregat nubes: et non cōgregat ſed auſter flat ab amplo ſphere ad auguſtū. quare ↄgregat nubes verſus polū articū: et eſt cauſa pluuie: ex quo patet cauſa q̄re ſol faciat ceſſare ventos: et eoſdē cōmoueat. Dico enī ꝙ cā eſt: qꝛ qñ ſol irradiat ſup terrā radijs obliq̄s tunc eleuat ab ea exhalationes q̄s non cōſumit et fiunt venti. ſi vero ſol ſuper terrā producat radios rectos eleuat exhalationes quas conſumit: et ſic ceſſant venti.

¶ De terremotu breuiter dico, ꝙ cauſatꝰ ex motu vehemēti exhalationū terreſtriū hic inde ſe concutientiū vt petāt exitū et ſic cauſatꝰ terremotus et maxie fit in tranquilitate eo ꝙ ille exhalationes incluſe ſunt: et non exeuntes non turbidant aerem, et manet aer ſerenus quamuis poſſet eē alia cā quia iſte terremotꝰ fit tpe quo intra terrā exhalationes fuerūt generate et ſuperuenit frigꝰ forte terrā conſtringens et non permitens exhalationes exite q̄ poſtea agitātur: et cauſant terremotū de tonitruo dicit Ariſt. ꝙ cauſatꝰ ex motu exhalationis hinc inde mote circa nubē: et qꝛ per ptē ſupiorē nubes ſunt denſiores ex antipariſthaſi fortis calidi de ſuper reflectitꝰ exhalatio a parte ſuperiori nubiū deorſum et dilacerat nubē in quo cauſatur tonitruū et ſepe illa exhalatio incenditꝰ et fit fulgur: ſʒ q̄reres que eſt cauſa ꝙ cū priꝰ fiat tonitruū: et poſtea fulgur incēdatꝰ: q̄re priꝰ vꝛ fulgur: q̄ꝫ audiatꝰ tonitruū ad quod reſpōdeo cām eē, qꝛ ſpēs viſibiles multiplicantꝰ in inſtanti: ſed tñ audibiles multiplicantꝰ ſucceſſiue: et hec ē cā quare priꝰ videatꝰ fulgur: q̄ꝫ audiatꝰ tonitruū quāuis fiat ecōuerſo quo ad productionē.

¶ Nunc aūt declarādū ē d tiphone et ecnephia qūo fiat: ad ꝙ dicēdū ꝙ thiphō ē vētꝰ q̄ directe deſcendit de nube: et obuiāte ſibi aliquo vēto miſcetꝰ illi: et ambo ſimul circulariter mouentꝰ: et ſic mouet ſtramina et pulueres de terra: et qñq3 homines put ſunt fortiores. et iſte ventꝰ generatꝰ ſic ꝙ i nube aquoſa ⁊ frigida icluditꝰ exhalatio ſubtilis: ⁊ multa qua fortificata interiꝰ per circunſtantiā contrarij petit exitū de nube: qꝛ eſt maxie leuis: ergo cū ipetu aſcēdit ad partē ſuperiorē nubis aq̄ pp denſitatē iterū repellitꝰ deorſum: et diuidit nubē in inferiori parte vbi eſt debilior: et ſic ibi flectitꝰ: ⁊ circulariter monetur vſq3 ad terrā, ſed meliꝰ ē dicere ꝙ fiat ex obuiation eventorū: ſʒ de ecnephia dico ꝙ eſt ventꝰ magnꝰ deſcēdens cū magno ipetu a nube: et deuaſtat. ⁊ corrumpit multa ſuper terram ſic ꝙ in nube parua includitur exhalatio parua et fortificata petit exitū ducens poſt ſe magnā partem nubis: et ſic deſcendit impetuoſe ad terram: et contingit multotiens ante magnas pluuias in eſtate: et differt a tiphone: qꝛ tiphon eſt ex mā ſubtiliori: et mouetꝰ circulariter: ſed iſte recte mouetur: et cauſa dicta eſt priꝰ.

Q Uerit quinto de mō generandi fulmen ad qō dꝛ ꝙ fulmē gñatꝰ per hoc ꝙ exhalatio incluſa in nube fortificata petit exitum: et in exitum inflammatur: et ſi exeat in latꝰ cauſat fulgurationē: et ſi exeat ꝑ viā rectam fortitꝰ tunc cauſat fulmē qō eſt ignis ſubtiliſſimꝰ quiquidem ignis pp. ſuam ſubtilitatē penetrat corpa denſa. et illa deſtruit non deſtruendo corpa rara per q̄ inſenſibiliter tranſit ſine mora vnde deſtruit aīs oſſa: ſʒ nō carnem et enſem: et non vaginā. iſta aūt fulmina hñt ex proprietate a venenoſitate liberare qō venenoſum ē et inficere qō non eſt venenoſum: et reges ſicut dicit ſeneca in cāpis tegebāt tētoria pellibꝰ vitulorū marinorū: vt per hoc prepulſarētur fulmina que a proprietate pulſantur talibus pellibus.

¶ Incipit tertius liber metheorou

T Ertius liber metheorou ↄtinet ſex capitat. ¶ Primum caput continet ecnephie et typhonis cauſas: eorum generationē: eorū dr̄ias: et ſpēs fulminum. Ecnephie et typhonis cauſe: eedē q̄ mō dicere ſunt exiſtūt. Eorū generatio cū multus ſpiritus et ſpiſſus in nube eleuatus ſit (ſubtilior enī magis edit tonitrua: et incēdio concepto fulmen elidit) luctatus ſurſum aſcendere deorſum repellitꝰ et fit ecnephias: ventꝰ quidem violētꝰ: tu multuoſus: et precelloſus: poſt cuius caſum ingraueſcere ſolent pluuie. nā ex relicta nube humida fit imber: ex ſpiritu vero demiſſo. ecnephias. Et cū facta nube eliditꝰ atq3 ſegregatꝰ ſpiritꝰ conuoluitur: et detruditur rotatꝰ in imū. in arctis decidens locis vt angiportis in vnīs circulos ducens et vortices: vt pars alterā pellere videatur: hic ſpiritus typhon dicitur. Ecnephie et typhonis dr̄ie: Differūt quia typhon diſcontinuus eſt: ecnephias aūt magnus et continuus. Typhon rotatus deorſum excutitur: idcirco circulo vertitur ecnephias recte: et enephias magis typhone colorarī vꝛ. Thyphon non fit flantibus aquilonibꝰ et ecnephias tempore niuali: iacentibuſq3 niuibus. Typhō aliquid nubis ſecū conuoluit ſimul deducens a quo nō pōt ſe explicare, cuicūq3 inciderit. vim inferens: arbores et nauigia retorta confringens. a quo plerunque cum detractus et ſubtilior factus igniatur. incēſio nomiatur. Alij preſterem nuncupant. ¶ Fulminū ſpēs. Fulmē dicimus cum ſubtilior ſpiritua flāme vī concepta de nube eliſus eiaculator deorſum, Cuius vna ſpēs eſt quam agregata dicūt: nos vero fulmen clarum dicere poſſumus: quod non vrit: ſed vis eius ſtupenda atq3 admirabilis. Ubi reluctamen reſiſtētiamq3 offenderit: vt in ſolidis corporibꝰ. vim iam inducit, et clypei eramen liquat illeſo ligno: et per veſtimenta corpus aſſlat: et oſſa conſumit inattritis veſtibus. Eſt enim rariſſimum: quod tenuis ꝑuenit ſpiritus penetrans et tranſiens. alia eſt quam dicunt cerauuon pſoloenta, non fulmen fumens et ardens: et hoc adurit, non adeo vt alterum rarum. Et nos ipſi videmus circa templum in Epheſo combuſtum continuam flamam ad multas partes ſerpere atq3 ferri et ſepe talia ſe pbēr vidēda ſpectacula. Et ſtā nā dirimꝰ ſpiritum ſiccum ardentem hinc fulmen ſemper ꝑcedit ſpiritus, ſemperque aſſequitur, ſed non videtur ſpiritus precedere ⁊ ſequi, quia ſine colore ſunt. Quo fit vt oē pcuſſū fulmine ꝑus moueatꝰ q̄ꝫ pcutiatꝰ, tāq̄ꝫ ꝑcedente ſpiritu et fulmina non nubē frangūt et diſſipant ſono, ſʒ plaga: et ſonū faciente ſpiritu: et qō ſpiritus pcuſſerit: diuidit non vrit. De ecnephia igitꝰ typhone, incenſione, et fulminis ſpeciebꝰ tanta ſufficiāt. ¶ Preter litere ariſt. ſententiā tredecim de fulmine portenta. Dura ↄſumit nō ledit mollia, ferrū in tacto forulo liq̄facit, incolumi carne oſſa mollit et cōſumit. Dolio cōſumpto vinū imobile gelatū relinq̄t: qō reliq̄um bibente aut furere facit aut necat: ediuerſo vinū afflat, illeſo dolio. Martia romanorū princeps pgnās ptu in vtero fulmie afflato, illeſa remanſit. Venenata tacta purgat vigilans pcuſſuʒ clauſos oculos moriēs hʒ dormiēs vo pcuſſuʒ aptos. ex oppoſito iacēs cōuertitꝰ. Oē aīal ictū fulmine (hoīe excepto) interit. Nō feriuntꝰ fulmine laurꝰ: vitulꝰ marinꝰ et aq̄la: q̄rcus aūt vel arborū maxime feritur.

Accipe miranda flamme portenta triſulce.
Dura domat damnum mollia nulla ferunt.
Intacto forulo ferrum conſumitur intus.
Carne quidem ſana oſſa incinerata cadūt
Utreq3 cōſumpto vinū ſine vaſe gelatur.
Fulmin[illegible] ſana deperdit vtre merum.
Forte die ſerra mox liq̄tur, hoc q̄ caueto.
Aut furit epotans, aut ſua fata bibit.
Martia romane princeps clariſſima gentis.
Afflato partu in viſcere viua manet.
Et q̄cunq3 tumen (inflacto ventre) veneno.
Purgari et innocui corporis icta iacent.
Percuſſi vigilās moriēs ſua lumina claudit
Apperit e ſonno: verſum et in oppoſitū ē.
Cetera cūſeriat viuentia morte reſoluit.
Solus de tanto vulnere reſtat homo.
Laure manes ſecura: tibi eſt cōtraria q̄ rcꝰ.
Bos maris intactus et iouis ales erunt.

¶ Caput ſecundum.

S Ecundum caput continet halo accidentia eius cām, et eiꝰ gñationem. ¶ Halo tria accidentia. Primum. Halos ſemp apparet integer circulus. ¶ Secūdū. Fit circa ſolem circa lunam et ſplendentia ſidera. ¶ Tertium. Fit diluculo, fit in meridie: fit veſperi, fit in nocte diluculo. et circa ſolis occaſuʒ minꝰ. ¶ Halo cā radiorum refractio. et eadē eſt iridis, et virgarū, et pareliorum cā. que ſecundum diuerſa a quibus naſcuntur et fiunt fulgida, differunt. ¶ Halo generatio Fit halos vniformi ⁊ equali nube ſub aſtro (vt luna) conſiſtente. Incidens enim in eam luminoſus radiꝰ refringitur: appareteq3 ſub aſtro magnus circulus, quem haleſiue coronam dicimus. Uiſualis enim radius (vt ex perſpectiua cognitum eſt) ab omnibus planam ſuperficiem habentibus, vt aere, vt aqua, refringitꝰ. et in denſioris medij occurſu ſpeculorū q̄dā figuraʒ repreſentantur. vt continua ⁊ denſa q̄dā ſolos colores: vt q̄ ex plurimis ſpeculis pene inſenſibilibꝰ diuiſionem habentibus conſtant, in talibus enim aliquid appere opʒ imaginē āt appere ipoſſē, coloribꝰ itaq3 dmoſtrādis apta relinquitꝰ. Et elalorū color clarus videtur, aliquando vero propter alteriꝰ admixtionem, vt viſualis radij ſpeculi, aut propter debilitatem, diffuſus radijs, alterius coloris facit apparitionem.

¶ Caput tertium.

T Ertiuʒ caput oſtēdit: cur halos ſit circulus: duas rationes naturalem ⁊ mathematicam adhibens: ⁊ interſeritꝰ quid halos nūciet. ¶ Cur halos circū ſolem, lunam, et aſtruʒ appareat circulus. Diximus refractionem fieri aere coacto vt vapore in nubem conſiſtente. Dum regularis, et minutarum partium extiterit. Nunc ſi conſiſtat et denſetur, pluuiam nūciat. fit enim pluuia vapore denſato, ſi marceſcit, et euanidus diſparet, ſerenitatem. Id enim facit calidum, ipſuʒ cōcreſcere et denſari non ſinens. Si diſtrahitur, et diſcerptus ex vna parte recedit: ſpirituʒ pnūciat. Facit enim hanc diſtractionem exhalitio, ventuſque ex ea ex pte qua diripitur oritur. Et fit refractio nube circa ſolem, lunam, aut aſtrum conſiſtente, et non ex oppoſito: quemadmodum fieri conſpicitur iris. ¶ Ne rario deducitur cur halos circulus appareat, quia ab eodem ſigno ad idem ſignum vndiq3 et conſimiliter refractio radio, circulum eſſe neceſſe eſt. Uniformis autem et equalis conſiſtentie nubis, vndiq3 et cōſimiliter ab eodem ad idem equales radij refringūtur, eſt itaq3 halos circulus. Et ide perſpectiui mōſtrant, vt ſi ſit a b viſualis radius, a quo centri refringantur ad nubis extrema, vltro citroq3 directus, intellectiſq3 in circunferētia tribꝰ ſignis c d f rectas a c a d ⁊ a f oſtēdūt eē eq̄les, et ſimilr rectas: c. b. d b ⁊ f. b. equales. Quare tres magni trianguli. a. c. b, a d. b. et. a. f. b. eadem baſi. a. b. communicantes, ſunt eq̄ales. triāgulos enī eq̄liū laterū et eandē aut eq̄lem baſi, habentes, equales eē neceſſe eſt. Ducantur preterea catheti ab angulis triangulorum c d. f. ad. e. punctum recte. a. b in plano conſtitute nubis qui ſint. c e d. e. f. e. quos probant equales. Nam in equalibꝰ triangulis in vno plano ad rectum. a. b. omnes in ſigno e. copulantur. Eſt igitur circulus cuius centrum eſt e. vtpote. a. quo omnes recte ad circundantem lineam educte ſint equales de quibuſlibet enim aliis lineis eodem patere poteſt iudicio: ⁊ in a. ponitꝰ oculꝰ in. b. ſol. Et (vt dictum eſt) intelligenda ſunt cōtinua ſpecula parua (quia conſequentia) videntur vnum facere, et in vnoquoq3 videtur ſol vt albus, et circa extrema magis nigredo, quia album ſit i[illegible] poſitum. Et ſepius circa lunam quam ſolem ſit halos, nā ſol feruore ſuo materiaʒ diſgregat et diſpergit: quā neque diu conſiſtere permittit: et circa aſtra eadem de cauſa: ſed nube exiſtente debili et infecunda: vnde fit vt ea non ſignificent que ſolis; et tunc corone, ſʒ ſerenitatē potius indicant. De halo hec dicta ſint.

¶ Caput quartum

Q Uartum caput cōtinet q̄tuor iridis accidentia, iridis generationem, quartuor iridis, et halo differētias, iridis colores, quo pacto due ſimul apparentes irides ſuos colores repreſentent, Et quod xanthus color

non ſit a puniceo alius. ¶ Quattuor iridis acciden‑tia. Primum nunquam iris conpletus, et integer ē circulus, neqꝫ deciſio ſemicirculo maior. Secundū Sole oriente aut occidente videtur arcus maior, et quanto ſol magis eleuatus fuerit, minor. Tertiū Poſt autumnale equinoctium breuioribus exiſten‑tibus diebus qualibet diei hora apparere poteſt ar‑cus. In longioribus aūt diebus circa meridiem non apparet. Quartum. Non contingit plures duabus in colorum poſitione differentes iridis fieri, et earū vtraqꝫ tricolor erit: eoſdem ſecundum numerū co‑lores habens: pūiceū, viride, et purpureū e diuerſo tamen poſitione reſpondentes, et alterius exiſtunt ſubobſcuriores. ¶ Iridis generatio. In rorida nu‑be e regione ſoli oppoſita radij ſolis refringuntur: ⁊ imaginem ſolis male exprimunt, redditurqꝫ viſibꝰ noſtris tricolor conſpiciendus arcus: qui iris nuncu‑patur. Sunt enim (vt dictum eſt) illa ſtillandi proxi‑ma rorida, vt parua ſpecula, que rei colorem, et non plane figuram repreſentant. Et quod ab ipſis radij viſiui refringantur: multa ſunt indicia, qꝛ viſus ab omnibus corporibus planis (qualia ſunt aer et aq̄) refringi videtur. Ab aere quidē, quia hanc ob cau‑ſam antiphonti ſemper videbatur precedere idolū ad ſe conuerſum: id enim faciebat refractio, et vi‑ſus debilitas, vt ei aer ſpeculū fieret. Et hanc itē ob cauſam nauium trabes, curuiores, groſſioreſqꝫ, in mari ſe monſtrant, et flantibus euris, rerum maio‑res moles, et ſol et aſtra orientia et occidua maiora videntur ꝙ caligines et vapores medij viſiuos fortiꝰ frangant. ꝙ ſi aer radios ⁊ diſpgāt aerea illa cor‑pora efringūt multo fortiꝰ aꝙ refringere pmāifeſtū ē ¶ Quattuor iridis et halo differentie. Differt primo iris ab halo, ꝙ iris ſemper fit ex ſolis aut aſtri oppo‑ſito halos aūt ſub aſtro. Scḋo, iris nigrior halos, at fulgidior atqꝫ albior apparet. Fulgidum enim per nigrum aut in nigro conſpectum, puniceum apparꝫ viridia enim ligna multum fumum candide flamme miſcentia, ignem oſtendunt rubeum et ſol per fumū et caliginē viſus: ſe puniceum oſtendere videtur qua‑lis et prima iridis refractio conſpicitur, cum a par‑uis roridis guttis fit refractio. ¶ Tertio. Quia cir‑ca ſolē halos non tanta cōſiſtit mora, quanta arcus, ex ſolis oppoſito poteſt: nā ſtatim ſoluitur aut pluit: ¶ Quarto. Quia iridis ſimilitudo circa lucernas flantibus auſtris apparet: circa remos rorantes, aſ‑pergentes aquas, et ſi quis māne regione ſolis vm‑broſo loco ſubtiliter aquas aſpergat et irroret: Et potiſſimum purpureum colorem habet, et non puni‑ceū, et hoc rarioꝝ refractione euēit, et paruule gut‑te fiunt ſpecula, non autem hoc pacto halō effingi cō‑tingit. ¶ Iridis colores. Tricolor hijs appet punice‑um habens colorem, ꝙ fulgidum in nigro aut per ni‑grum conſpectum, tale appareat. Viridem vero, quia radius protenſus magiſqꝫ fit vmbre particeps et nigrum vt negatio quedam eſt, cuius multa ſunt indicia. In deficiendo enim viſu nigrū apparet, et hinc euenit vt omnia a lōge viſa, nigriora appareāt minora et planiora, et in ſpeculis imagines, et nubes in aqua, ſe prebent intuentibꝰ nigrores, nec iniuria, Nam propter refractionem pauco debiliqꝫ aſpiciū‑tur radio. Et plerūqꝫ accidit nubē q̄ ꝓpe ſolē exiſtit reſpicienti, nullū apparere colorem ſꝫ in conloratā nubē videri, eandē aūt in aq̄ ꝓſpicienti: aliquē colo‑rem iridis ſe putare videre. Eſt itaqꝫ notū: radium fractum ꝓꝑ debilitatē nigriorē videri, et albū minꝰ

tādēqꝫ ꝓductū iri ad nigrū. Hinc qui radiꝰ fortior pūiceū hēbat colorē debilior factꝰ ꝑmutat ī viride q̄ et itē debilior aditi ī purpureū, que alurgē dicat. Alii orū.n. colorē inſenſibilis ē ꝑmutatio. Hic iris trico‑lor ꝯſpicitur. ¶ Quo pacto due ſiꝯ appentes irides ſuos repſentent colores. ¶ Cum due ſiꝯ fiunt irides, debilior fortioris eſt imago. Quod fit: qꝛ debilior ex prie refractione, debilioriqꝫ radio exiſtat, et oppoſi‑tos: et ſcḋā poſitionē e diuerſo locatos colores hēs, vt prie ſint puniceus, viridis purpureus, et ſcḋe, pur‑pureus viridis, puniceus. Et quādo tres apparent, tertia vſqꝫ adeo debilis eſt, vt vix diderī q̄at. nam ex ſcḋā debilitato admodum radio ea naſcit refractio, poſitos colores prime cōſimiliter hēs, puniceū viri‑dem, purpureū. ¶ Et pter aſſignatos colores aliū ap‑parere credunt quē xanthum dicunt: nos aūt flauū dicere poſſumus, q̄ color ē puniceiviridiſqꝫ medius Verū alius ab aſſignatis nō eſt, quo minus iris trico‑lor dicatur: ꝓꝑ.n. pūicei et viridis iuxta poſitionē apparet. nam puniceū iuxta viride ſitum, alboris ſta‑tuticiqꝫ eſt emulum. Et ex iuxta poſitione tales fie‑ri repreſentationes multa ꝓdunt indicia. Primo, qꝛ nigerrima nube exiſtente facte iridis xāthus color potius ꝙ puniceꝰ apparet, ex forti nubis obſcuratio‑ne, et coloris viridis iuxta poſitiōe. Facit.n. circūſ‑tans nigrū, qḋ puniceū ē albeſcere: appareretqꝫ flauū Scḋo. qꝛ cū ſoluit iridis pūiceū, nubes alba iuxta viride ꝑmutat in xanthū. Tertio: qꝛ hūc ob cāꝫ iri‑de lune xanthꝰ color vel maxime apparet. Huiꝰ cm̄ cā eſt obſcura nubes, et noctis opacitas, apparetqꝫ valde alba. Quarto qꝛ hanc varietatē lꝫ plane ꝯſpi‑cere in texturis: cū varij colores iuxta ſe inuicē ite‑xūt, plerūqꝫ ex ſitu, et iuxta poſitiōe alteriꝰ coloris apparentiā faciūt: ita quoqꝫ ⁊ in floribꝰ. Hinc fit vt ad lucernā operātes, in varioꝝ coloꝝ lāis ſepiꝰ pec‑cent, coloꝝ ꝓ colore accipientes: ⁊ in nocte legētibꝰ flores idē accidit, vt flores ꝓ floribꝰ legāt, ꝓter parcꝫ Eſt itaqꝫ tricolor iris, nec hoc īpedit xāthi coloꝝ ap‑parentia.

¶ Caput quintum.

Vintū caput cōtient quīqꝫ iridis ꝓprietates. ¶ Prīa iris ē cir‑culi ꝑtio nūqꝫ ſemicirculo maior. Et qḋ ſemicirculꝰ appeat, hic liq̄re pōt. Poſito.n. horizōtis noſtri hēiſpherio c, ⁊ horizonte circulo a b cētro ſolis ī occidente b cētrū iridis erit in orientis pūcto oppo‑ſito vt a q̄re ſola medietas ſup horizōtē a b ī hēiſphe‑rio c relicta ē, et vbicūqꝫ fuerit alibi ſol ſup horizon‑tē erit iridis centrū ſub horizonte, q̄re vbicūqꝫ alibi ſole exiſtēte, iris ſemicirculo minor appebit. Scḋa. ſole exiſtēte in ortu et in occaſu, maxima q̄ fieri pōt ꝓcreat iris. Tertia. Quāto ſol ſup horizōtē altior aſ‑cenderit, tanto minor apparebit arcus. vnde fit: vt ſole meridianum tenente, quam fieri poteſt euadat imminus. ¶ Quarta. Poſt autumnale equinocti‑um iridem omnia hora ſe, demōſtrare contingit. ¶ Quinta. Circa eſtiuas verſiones non cōtingit iri‑dem in meridie apparere. ¶ Et omnia hec mathe‑matitis rationibus Ariſt. oſtendit q̄, qꝛ difficultatem et laborem quam plurimum habent, neqꝫ capi vale‑ant niſi a plus quam mediocriter eruditis, et in ele‑mentis geometricis, ⁊ perſpectiua diſciplina, appo‑nere ſolent alterum, quam qꝛ nihil eorum q̄ Ariſt. ni‑tendit ſonet, neqꝫ vitio careat, conſulto relinquimus.

¶ Caput ſextum.

Extum caput cōtinet cau‑ſas virgarum, et parcliorum, eorum generationem, parcliorum acciden‑tia, et breuē eorū q̄ duplici halitu in terra gignūtur, expeditionē. ¶ Vir‑garum et parcliorū cauſe, vt halo: et iridis. ¶ Virgarum et pareliorum generatio. cū nubes fuerit irregularis, hac denſior, illac rarior, hac magis aquoſa, illac minus, refringitur radius ſolis, et ꝑ multas nubis partes radij porecti vident̄ ſpeculis colorem et non figuram repreſentantibus, hicqꝫ cadentibus, ſtilis radij, virge dicūtur, qui iri‑dis colores nunc puniceum nunc xanthum, viridem purpureū (remiſſiores tn̄ quam in arcu) imitantur atqꝫ repreſentāt. ¶ At parelius apparet nube dēſa continua ad latus ſolis exiſtēte ꝓpinq̄ vt in aquā cō‑uertat̄, non dū conuerſa, in qua ſol fracto radio ob‑debitant denſitatē, regularitatē et continuitatem, ſui‑am efformat ſimilitudinē, quemadmodū in aere po‑ſito: hec aūt ſolis ad eius latus imago: parelius nū‑cupatur. ¶ Parelioꝝ accidentia. Parcliꝰ apparet albꝰ ⁊ hoc quidem ideo eſt, quia ſol albus eſt. Pare‑lius magis ꝙ virge, aq̄ ſignum eſt. Nam pareliorū nubem magis ad aquam parari oportet, ⁊ maxime quidem auſtralis aquoſus eſt. Circa ſolis ortum et occaſum fiunt parelij, neqꝫ e regiōe ſolis vt iris neqꝫ ſub ſole, vt halos, ſed ad latus, iridē et virge. Neqꝫ ad modū prope ſolem fiunt. Naꝫ nubis conſiſtentiā diſſolueret, neqꝫ penitus diſtantes, hoc enim refra‑ctionis eſſet impedimento longius em̄ protenſus ra‑dius a paruo ſpeculo, fit debilis hinc neqꝫ halos fit ex aſtri oppoſito. Ad latus igit̄ ſic diſtāt vt ſol nubis conſiſtentiam diſſoluere nequeat: multuſqꝫ ad ipſos ſimul veniat radius. Neqꝫ fiunt in medio celi, qꝛ ra‑dius ſurſum diſpergit̄, neqꝫ ex latere medij celi, nā radius ad terram fertur et paucus ad ſpeculum ꝑ‑tingit, fitqꝫ reflexio debilis. ¶ De hisitaqꝫ que ſupra terre eminētia ſpectacula ꝓbent que, ſint ⁊ quot ſint determinaſſe videmur. Determinare reliquū eſt dēa que intra terram ex duplici ſecretione, id eſt exha‑latione, et vapore pariuntur. Sicut em̄ illa duplex eſt ita ſub terra duas corporum differentias efficit: foſſilia ſcilicet, ⁊ metallica. Foſſillia autē ſunt vt la‑pides illiquabiles, cadmia, chryſo colla, vernix, ſul‑phur: pluueres colorati, et ex his congeſtum vermini‑um quod cinnabarin nonnulli vocant, et conſimilia quibꝰ exhalatio terreſtris atqꝫ ſicca ortū preſtat, vt vaporoſus halitus metalicis corporibus, vt ſunt au‑rum argentum es, ſtannum et ferrum cogēte atque denſante frigore. vt fit in rore, gelu grandine, et ni‑ue. Hinc euenit vt quecunque in metella conſtringā‑tur atque durescant, ductilia aut liquabilia ſint vtes aurum atqꝫ ferrum ductilis ſunt nature. Fit item: vt nonnulla ſint vt potentia aqua nec iniuria profec‑to, quando quidem eorum materia aqueus halitus fuerit. Sꝫ tunc neqꝫ aurū neqꝫ es erant, ſꝫ in cōcre‑tione atqꝫ gelatiōe ſicca admixta exhalatione, vnū‑qḋqꝫ ſue nāe moderatricē accidit ſpēꝫ. Qua ꝓꝑ oīa metalla (vno auro excepto) igniūt̄. nā oīa (dēpto au‑ro) igni ſiccū ſpiritū exhalabilē ꝓſtāt. Sꝫ cōmuniter hec dicta itelligātur ſingillatī aūt de vnoquoqꝫ exq̄‑ſitā determinationem facere alius exigitur locus.

¶ Queſtiones magiſtri petri ſpino‑ſa ſuper tertio libro metheororum.

Veritur primo vtrū omnis radiꝰ viſualis frāgatur in occurſu medij denſioris: vel rarioris de hac queſtiōe nihil volo dicere: quia illam tracta‑ui proſequendo de luminoſis.

Queritur ſecundo vtrum radius in occurſu medij denſioris frangatur a perpendiculari: et ī oc‑curſu rarioris frangatur a ꝑpendiculari. De hac ē tractaui loco citato.

Queritur tertio quomodo cau‑ſantur colores ī iride: ad qḋ dr̄. ꝙ cauſantur hoc modo: ꝙ quādo aliqs radiꝰ eſt fortior tā‑to minus ſe reflectit et facit rem apparere obſcurā: et quanto ille radius eſt debilior tanto magis ſe re‑flectit: ⁊ appet res ſplēdidior qḋ apparet ꝑ ea q̄ dixi‑mus in libris de celo de macula lune et, qꝛ in nube rorida eſt fingendus vnꝰ radiꝰ q̄ trāſeat ꝑ centrū nu‑bis ille q̄dem ſic tranſiens non cauſat colorē: qꝛ non fit reflexio, et aliꝰ radius: eleuatꝰ et magis obliquꝰ facit ꝓpter appropinquationē ad ꝑpendicularē pau‑cam reflexionē: et apparet color alurgus: poſt alius radius magis obliquꝰ minꝰ penetrat: et magis ſe re‑flectit ⁊ facit colorē viridē: ſupra vo ſunt radij debilio‑res et magis ſe reflectūt: et faciūt colorē puniceū.

¶ Hic tamen eſt dubium cur cum ap‑parent due irides colores iridis inferioris ſunt trā‑ſpoſiti ad colores yridis ſuperioris Dico ad hoc cāꝫ eſſe: qꝛ oīa que videntur intra cōfluentiam radiorū videntur alio mō ꝙ ſint ſuperiora in inferiori pte ⁊ et ecōuerſo: ſed que videntur intra cōfluentiā radiorū videntur eo mō quo ſunt et eodē ordine coloris iri‑dis inferioris cum videnť intra ꝯfluentiā rariorum videnť eo modo quo ſunt colores vero ſuperioris yri‑dis cum videantur extra cōfluentiam radioꝝ videt̄ alio modo ꝙ ſint.

¶ Queritur hic quomodo probat̄ ꝙ yris ſit circularis figura. Ad qḋ reſpondeo: ꝙ ſi non ſit impedimentum. vel impedimenta: tunc yris dꝫ apparere ſm circuli ꝑipheriam probatur: quia ſi non: tunc propinquiꝰ vel remotius ſi r radij inci‑dere: et reflecti ad oculū ꝙ ſit punctus. m. ⁊ hec ꝯña patet: quia ſi nō propinquiꝰ: nec remotiꝰ: tunc erit figure circularis: et hētur ꝓpoſitum: et ſic erit alia fi‑gura aliqua pars magis elongat̄ et aliq̄ minꝰ ab eo‑dem puncto vt pꝫ inductiue in ſingulis figuris alijs a circularibus: ſed ꝯña probatur eſſe falſum: ſ. ꝙ pro‑pinquius, vel remotiꝰ: qꝛ iam hoc eēt contra tertiā ſuppoſitionem: qꝛ ab eiſdem punctis puta. h. k. alie linee in eadem ꝓportione ſe habentes cōcurrerent qḋ impoſſibile eſt ⁊ alr̄ probatur falſitas: quia ſtatiꝫ ſi propinquiꝰ anguli incidentie ⁊ reflexionis nō eēnt vndiqꝫ equales qḋ eſt cōtra quintā et vltimam ſup‑poſitionē: ergo cū non poſſint ꝓpinquiꝰ nec remotiꝰ incidere: ſeq̄tur ꝙ vndiqꝫ ꝑ equalē diſtantiam: ducta linea recta a puncto. m. ꝑpendicularitate ſuper. h. k linea in continuū: et directū protracta vſqꝫ ad. p. q̄‑ſit. m. a. ſm quantitatē linee. m. o. deſcribatur circu‑lus: cuiꝰ circūferentia per oīa loca fractionū: vel re‑fractionū trāſibit: ꝙ ſeq̄ꝙ talis reflexio. l. refractio que ē iris ſiat ꝑꝫ circulū. l. ſꝫ ꝑipheriā circuli ſi nō ſit impedimentum: et illud eſt quod voluimus.

¶ Nunc ergo cõtra modũ Ariſto. demonſtrãdi arguit, qꝛ poſitoꝙ guttule remotiores eſſent a latere ꝙ ſuperiꝰ a qbꝰ radij incidẽtes ſm eq̃les angulos reflecterent ſicut incidũt: et ſic ſil'r eq̃l'r ſicut in guttulis ſuperioribꝰ plꝰ ꝓpinquis: tũc lõgiores linee ꝓcederent a ſole, ⁊ ſm eũdẽ oculũ reflecterent, vel redirent, qꝛ ineq̃litas lineaꝝ hoc nõ ĩpedit, nec ineq̃litas anguloꝝ incidentie, nec reflexionis in diuerſis ſpeculis, qd̃ pꝫ ꝑ ſil'e: qꝛ in ſpeculis ꝓpinq̃s ⁊ remotis poſſumꝰ eũdẽ ſolẽ videre ꝑ diuerſos radios, ergo ẽt in guttulis ſic cũ ſint tanꝙ ſpecula. Itẽ portio lineaꝝ. ſcꝫ. linee. h. m. ad. k. m. vel aliaꝝ lineaꝝ, nihil facit ad eq̃litatẽ anguloꝝ incidentie: vel reflexionis in diuerſis ſpeculis, ſi ſuperficies ſpeculorum ↄcaue vel ↄuexe non ſint eq̃les. Itẽ non ꝓbatũ ẽ ꝙ hoc fiat ꝑ lin[e]as rectas a ſole ꝓductas ſup guttulas, nec qd̃ fiat ꝑ fractas, qꝛ ſi ꝑ fractas vt v'r patere ex prioribꝰ q̃õnibꝰ: tunc nulla eſt demõſtratio Ariſt. et ſi ꝑ lineas rectas, hoc non põt poni, qꝛ refrangerent ꝓpter aerem qui eſt denſior igne: nec ſunt in eadem circunferentia ſol et ſummitas iridis: ideo circuli magni circunferentia nihil facit ad ꝓpoſitum item eodem mõ argueretur ꝙ nihil deberet rubedo: vel albedo: ſm figuram circularem apparere: ſicut argumentuꝫ eſt de iride. ¶ Item non probatum eſt: ꝙ h m linea q̃n circa axem h k circunducitur veniat ad oẽs terminos refrationum: et ꝙ ibi ſolũ debeat apparere yris et non ꝓpinquius: nec remotius per dictas cauſas Item conſimiles ꝓportiones: vel equales poſſunt eẽ linearum longiorũ ſicut breuiorum: ⁊ ideo iſta ꝓportio linearum nihil facit ad ꝓpoſitum: Iteꝫ nos videmus in multis alijs experientijs colores yridis appꝫre: et non ſm figuram circularem: ſicut appꝫet in fumis ſudantium et in anhelitu in hyeme diffuſio contra feneſtram quadratam iuxta potentiam vmbre. et ſimiliter dimittendo anhelitũ in radio ſolari tranſeunte per foramẽ: et in multis talibus vbi tales apparent ſine arcu et circunferentia. ¶ Ad iſta oĩa poteſt dici probabiliter: ꝙ hunc ꝓceſſum de yride ꝑ modum demonſtrationis non fecit: ſed quidam araves poſuerunt: quia iſta noua tranſlatio ab arabico fuit traſlata in latinum: et arabici expoſitores: ſicut alexãder in commento ſuo loquitur ſolum de hac demoſtratione et non alijs: ⁊ in antiqua traſlatione boetij nihil de hoc proceſſu ĩuenitur que fuit de greco in latinũ: ſꝫ ſolum habetur d̃ circulo vario: quidem apparere diuerſi coloris: et hoc idem vult vitulo in decima perſpectiue ſue: ꝙ ſine talibꝰ lineis debet apparere: ſicut Ariſto. in litera noue tranſlationis eꝫ: omnia melius probari poſſunt: et forte iſta non pñt ſufficienter demõſtrari vbi falſigraphus ſemper locũ inueniat copioſum fugiendi: niſi experientie ſenſuales ꝑmittãt tanꝙ principia: et illa non ſunt d̃mõſtranda nec poſſunt demoſtrari: et qꝛ vt per experientiam videmus yridem fieri ſm portionem circuli: vel circunferentie: ſicut videmus grauia non impedita deſcendere hoc non eſt demoſtrandum: nec demoſtrabile: ſaltẽ per ea que in litera cõtinentur.

¶ Circa materiam de yride nota ꝙ ſemper tp̃e apparitionis yridis neceſſe eſt centrum ſolis et centrum orizontis et centrũ yridis de polos eiuſdem eſſe in eadem linea recta: ita ꝙ in generatione yridis eadeꝫ linea tranſit per centrum ſolis: ⁊ per centrum oculi quod eſt centrum orizontis ꝑ centrum yridis et ꝑ ſolos eius quod declaratur ꝑ experienciam. Nam quanto ſol deprimitur verſus orizõtem tanto eleuatur polus: et centrum yridis ſupra orizontem: et quanto ſol eleuatur ſupra orizontem tanto deprimitur centrum yridis et polus eius ſub orizõte. ¶ Ex his harũ: intendit duas regulas. Prima regula eſt vbicũꝙ ſol non poteſt eleuari ſup orizontem per. 42. gradus ibi omni hora diei artificialis poteſt apparere yridis portio: qꝛ tunc poteſt eſſe aliqua portio yridis ſupra orizontem ex quo ſemidiameter yridis eſt: qꝛ graduum vt eſt inuentum ꝑ aſtrolabium et quadrantem. Secunda regula vbicũꝙ ſol poteſt eleuari ſupra orizontem pluſꝙ ꝑ. 44 gradus in die artificiali ibi non omni hora diei poteſt apparere yris vel aliqua portio eius: eo, ꝙ poſt tantũ eleuationem erit centrum yridis et polus eiꝰ per. 44. gradus: et amplius ſub orizonte: ergo cuꝫ tantum et non amplius contineat ſemi diameter yridis ſequitur ꝙ punctꝰ altiſſimus eius ſit omnino ſub orizonte et conſequenter nihil eius videtur.

¶ Ex predictis ſequitur primo, ꝙ ſub equinoctiali non põt apparere yris per tres horas prope meridiem patet: qꝛ in qualibet hora eleuatur per. 15. gradus: ergo in tribus primis horis oritur per. 45. gradus et per conſequẽs poſt tertiã horam eſt ita altus quod non poteſt apparere aliqua portio yridis conſimiliter eſt añ occaſum ꝑ tres horas: et ita habetur ꝙ ſub equinoctiali ꝑ. 6. horas diei artificialis non põt aliquid videri de yride: ſed bene per tres horas prope ortum: et per tres prope occaſum. ¶ Secundo ſequit ꝙ exiſtentibus ſub tropico eſtiuali non põt omni hora diei appare yris: qꝛ ſol eis eleuatur pluſꝙ per. 42. gradus prope meridiem conſimiliter dicat ſole exiſtente in zenith capitis alicuius ciuitatis: ꝙ non poteſt aparere tunc iris habitantibus in illa ciuitate: qꝛ tunc eſt directe polus yridis et centrum in angulo noctis. ¶ Tertia ſequitur ꝙ ſub polo mundi omni die et hora poteſt apparere yris: qꝛ non eleuatur ſol vltra. 24. gradus et ſimiliter eſt de habitantibus prope ſoleꝫ ad. 18. gradus: quia nũꝙ eleuatur illis ad. 42. gradus: habitãtibus aũt inter tropicun et predictum locum qui eſt 18. gradus prope polum poteſt in aliquibus diebus hyemalibus: et in aliquibus diebus eſtatis non põt apparere ad meridiem et plus aut minus ſm ꝙ habitatio eſt propinquior tropico aut polo. ¶ Quarto ſequitur ꝙ ab equinoctio autũnali vſꝙ ad equinoctium vernale poteſt in quacunꝙ die hora nobis habitantibus in. 5. climate yris apparere: quia tunc ſol non poteſt accedere ad zenith capitis noſtri per. 42 gradus.

¶ Queritur an irides apparẽtes circa cãdelas ſint apud lucernas anni oculis credit firmiſſime illas yrides apparentes prope lucernas fieri tantuꝫ apud foraminẽ vue quod experientijs demõſtrat: qꝛ non apprerent iſte yridis niſi hubentibus oculos debiles: ergo apparent in vaporibus egredientibus ab oculo: quia vt dicit phs. 3. metheo: quemdam antifontem ſepe vidiſſe faciem in aere eo ꝙ ab oculis tranſmigrarent vapores in aerem qui poſſũt reflectere radios ad oculum et confirmatur: quia ſi prope candelam eẽt locus vbi fieret illa yris ſequit ꝙ talis yris non deberet apparere tota integra ſi videretur flãma candele per foramẽ paruũ: aut ſi medietas flãme cooperiretur.

¶ Notabis preterea pro cõplemen-

to huius materie de yride illam propoſitioneꝫ cãtuarienſis ad calceꝫ ſue perſpectiue yris cathacliſmum excludit ideſt magnum diluuiũ aquarum. Nã yris cauſat in nube rorida dilatata ad modũ roris qui non ſolꝫ apparere cum magna pluuia.

¶ Circa materiam de halo nota, ꝙ vapor in quo apparet halo ſicut dicit magiſter thimõ non debet eſſe quadratus: qꝛ radij ingredientes illum vaporem frangantur a perpendiculare et egredientes vapore verſus celum a perpendiculare ex quo magis et magis diſtabãt: ergo nũꝙ cõcurrẽt ad oculum: ſed quando apparet halo debent eſſe plures ſpherule roride in quibus vt dicit Cantuarienſis tertia parte perſpectiue radij qui primo frangũt ad perpendiculare ex alia parte debent rurſum frãgi a perpendiculari vniunt et ſic dicit magiſter thimõ tertio methcoro: ſup iſta materia ꝙ ſumpto vrinali pleno aqua radij ſemel fracti ad perpendiculare egreſſi ex illa parte fracti a perpendiculari vniti comburũt et hic halo apparet in pluribus ſpeculis roridis radijs ex alia parte ſe vnientibꝰ ad oculũ poteris de hoc videre figuras in thimone.

¶ Liber quartus meteororum.

Quartur liber meteororum Ariſtotelis duodecim capita complectit. Primũ nouem concluſiones, duas rationes ad primũ, et quattuor corollaria ad tertiam. ¶ Prima concluſio. Quattuor qualitatũ que principia ſunt et differentie elementorum (vt alio loco determinatum eſt) et ſecundum quaruꝫ coniugationes quaternarius elementorum ſumitur numerus, due calidum ſcilicet, et frigiduꝫ, actiue ſunt due vo humidum et ſiccum, paſſiue. ¶ Quod caliduꝫ et frigidum actiua ſint, et humidum et ſiccum paſſiua, ex his primo poteſt eſſe manifeſtum, quod calidum, et frigidũ terminant, copulant, permutant, et tam hõgenea ꝙ heterogenea nunc humectãt, nunc ſiccant, nũc mollificant, nunc vero cogunt et indurãt, hec ãt ſunt agere. Et humidum et ſiccum terminantur, copulant, permutant, humeſcunt, ſiccãtur, mollificant coguntur ꝙ atꝙ durant hec aũt ſuſtinere, eſt pati. Sunt igi calidum et frigiduꝫ agentia, humidũ vo et ſiccum patientia. ſcd̃o. hoc idem ex eorũ diffinitionibus ẽ manifeſtum, Nã calidũ eſt qd̃ diſgregat heterogenea, et congregat homogenea. Diſgregare aũt heterogenea, et que diuerſi ſunt gẽeris et ſimiliter congregare ea que ſunt eiuſdem tribus et generis, eſt agere, Et frigidu n eſt qd̃ congregat ethero genea et homogenea: ſunt igit agentia calidũ, et frigidum Et humidu n eſt qd̃ facile alieno terminabile eſt termino, ſiccum vero contra, qd̃ alieno difficile terminat clauditur ve tr̃o. Terminare aũt pati eſt. Sunt igi humidum et ſiccum paſſiua. Eſt itaꝙ manifeſtum, haꝝ quattuor qualitatũ quas et quaꝝ cõbinationes ſumi oĩa numeruſꝙ elementoꝝ, duas calidum et frigidũ actiuas eſſe, et duas humidum et ſiccum eſſe paſſiuas. ¶ Scd̃a. Simplex et nãlis gñio, cui nãlis corruptio oppoſita eſt, haꝝ q̃litatuꝫ eſt opꝰ ¶ Nã ita et animalia, et plãte, et ipſoꝝ ꝑtes generãt Cũ. n. he q̃litates rõ. ĩe contẽpamentũꝙ vniuſcuiuſꝙ nature aptã in ſubiecta mã habeant, ab hiſce virtutibus ſimplex et naturalis proficiſcitur generatio, ab his quidẽ agẽdo ab illis aũt patiẽdo. Permutãt enĩ et generant calidum et frigidũ cũ materiam obtineant: cũ vero parti nõ obtineant, incoctio indigeſtioꝙ fit quedam. Et igi ſimplex et naturalis generatio, haꝝ qualitatum opus. ¶ Tertia ſimplici et naturali vniuſcuiuſꝙ rei generationi, maxime et cõmune cõtrarium putrefactio exiſtit. nã oĩs ſcd̃ꝫ naturam corruptio hac via procedit, quod ſenectus et vetuſtas oſtendunt. Vnũ quodꝙ. n. natura conſtãs putredine finem ſuũ conſequitur niſi violentia corrumpatur, vt nihil prohibet et carnem, et os et vnũquodꝙ putribilium cõburi, et hoc pacto ſine putrefactione corrũpi, que ſuapte natura putrefactione ſuum finẽ nanciſci nata ſunt. ¶ Primũ corrloarium: hic fit vt que putreſcunt, prio humida appareant, et deinde ſicca. ¶ Nã cõpoſitum his terminatum erat terminantibꝰ quideꝫ calido et frigido, cũ aũt corruptio fit que terminantur, ſuis terminantibus preualere incipiunt, et humidum ſuo quoquo pacto continente ſuperato, ſe diſſociat, qd̃ diſſociatũ facile reſolubile tandẽ ſiccum relinquit. Et cũ ſcd̃ꝫ partem compoſitum putreſcit, hec putrefactio particularis, et ſecũdum partẽ dicitur cũ autem ſimpliciter et totum putreſci, ⁊ ea putrefactio ſimpl'r et tota dicatur. ¶ Scd̃m. Ex his item notum eſſe põt, omnia preter ignem quodãmodo putreſcere poſſe. ¶ Etenim et aer: et aqua, et terra putreſcunt, de perfectis aũt mixtis nulla ſurgit, ambiguitas. Ignis aũt ſolus non putreſcit, cũ maxime actiuꝰ ſit, ⁊ vt alioꝝ forma, aer. n. ⁊ terra ad ipꝫ ſe ſe habent vt materia, at putrefactio a qualitatibus paſſiuis naſcitur. Et enĩ putrefactio, in vniuſcuiuſꝙ, humido proprie et ſecundum naturaꝫ caliditatis cõſumptio ab extranea caliditate vt ambientis et circundantis facta. ¶ Tertium, Fit iterum vt propria frigiditas cum calore extraneo, putrefactionis cõmunis cauſa habeatur. Nam quod putrefacit, prope caliditatis indigentiam ſuſtinet et defectum. Omne autem cale, frigidum, et interna eo valentior frigiditas habetur, ⁊ ſi quod natiui caloris reſidui fuerit, exterminat aut exterre circũdantis caliditati coadiuuat. Cum extero igitur calore propria frigiditas, putrefactionis cõmunis cã habetur. ¶ Quartum. Quapropter demum aduenit, vt ſicciora tãdẽ euadant putrefacta omnia fiantꝙ deniꝙ fimus, puluis atꝙ terra. ¶ Naꝫ proprio exhalato calido, proprium et ſecundum naturam euaporat, humidum. Non enim natiuꝰ calor adeſt ipſum retinens, imo vo ipſa ſecundum naturam caliditas expirare coacta, ipſum ſecum rapit trahitꝙ. Nil mirũ igitur ſi putrefactum proprio conſumpto calido: et humido ſiccuꝫ maneat: et fimus: puluis, et terra tandem euadat. ¶ Quarta. Res minus in frigore quam eſtu putreſcere ſolent. ¶ Nam in frigore, vt tempore brume, paucꝰ in ambiente aut aere aut aqua calor inexiſtit, quare propriam caliditatem eorum que tabeſcere poſſunt, conſumere nõ valet, ſine quo putrefactio nulla parari poteſt. In eſtu autem, vt eſtiuo tempore: multus in continente calor habetur, huiuſmodi diſſolutionis faciende potens res igitur in frigore quã eſtu (et non ab re quidem) minus putreſcere ſolent. ¶ Quinta. Que frigido cõcreta coagulataꝙ ſunt minus putria et rabida fiunt. ¶ Nam hec nimia frigiditate circundantis vt aeris, dibiliorem calorem obtinere non ſinunt ſi autem nõ obtinet, corpora putredinem non admittunt. Minus itaꝙ talia putreſ

ſnue.¶Sexta. Quod natura feruide calentiſq; ſue
nature,minus item putreſcit. Nam internus ille: et
natiuus calor qui humidum terminat,valentior,eſt
quam quem circundantis exterior, et ad exteriora
trahens,diſſipare ſufficiat,minus igitur quod tale
fuerit:putreſcit.¶Septima, que fluūt.et que mota
agitataq; ſunt,minus putredinis contagionem ſen-
tiunt.¶Hoc enim ideo eſt qḋ circundantie caloris
minor fiat impreſſio,quam poſſit calor qui internꝰ
propriuſq; habetur,motus eniꝫ,exteriorum impreſ
ſiones impotentiores efficit. Que igitur fluunt, etq̃
mota agitata ve ſunt,minus huiuſmodi labem ſen-
tiunt.¶Octaua. Eadem quoque de cā maiora mi-
noribus minus putreſcunt. Nam maiorꝫ maior pro
prius calor,⁊ propriū frigus habetur q̃ qḋ ideirco
circūſtantis corporis virtutes minus obtinere q̄unt
At in minoribus proprius calor minor ē,et propriuꝫ
frigus minus,⁊ ideo illa,externa facilꝰ obtinet cali
ditas.Merito igitur maiora minoribus minus pu-
treſcunt.Et hac de cauſa mare ſecundum partē diui
ſuꝫ,cito putreſcit,totū aūt putreſcit nūquā.¶Nona
Ex ijs que putreſcunt,vt plurimum animalia ſcatu-
riunt;ginunturq;. Nam diſſociata caliditas,gignen
di animalis nature apta,naturalis,et propria,conſi-
tare facit ſegregata,gigniturq; animal.

¶Caput ſecundum.

SEcundum caput continet
vnam concluſionem duas diffinitiones
earum declarationes:et vnum coro-
larium poſt prime declarationē¶Cō
cluſio,Digeſtionis ⁊ indigeſtiōis ſpe
cies determinande ſunt. ¶Nā ea de
terminare expedit,que dicte virtutes calidum ſcili
cet et frigidum in natura conſtantibus humidis: et
ſiccis operanť:at digeſtionē opanť et indigeſtionē,ē
eniꝫ digeſtio calidi:indigeſtio aūt frigidi.Digeſtio
nis igitur et indigeſtionis determinande ſunt ſpeci-
es.Digeſtionis ſpecies ſunt tres,maturatio, elixa-
tio,aſſatio:et indigeſtionis tres oppoſite,cruditas,
inelixatio,et inaſſatio.Ceterꝫ apta non habemꝰ no-
mina quibus ipſas nominare poſſimus:ſed quadam
ſimilitudine trahenda ſunt hec ad omnes digeſtio-
num et indigeſtionum ſpecies,tū in ijs que arte,tū
que natura fiunt. ¶Prima definitio. Digeſtio eſt a
naturali calido in oppoſitis paſſiuis obtinendo fac-
ta perfectio.Hec enim paſſiua,humidum ſcilicet et
ſiccum,vniuſcuiuſq; mixtorum propria inueniūtur,
ipſorum que natura ſunt materia,cuꝫ enim quicquā
digeſtum fuerit,perfectum iam factum eſt. Et talis
perfectionis principium:naturalis ⁊ propria exiſtit
caliditas.tamen ſi enim ab externis:vt alimento,vt
balneo:auxilium plerunq; ſumat et vendicet,preci-
puum tamen eſt que interna poſſidetur caliditas.Et
huius digeſtionis,natura,ſpecies,et ſubſtātia: finis
eſt,vt vnumquodq; tale ſit,quale optime natura, ſit
natum aut maturum,coctum,aut toſtum, tunc enim
vtile eſt: et digeſtum dicimus: quēadmodum muſ-
tum digeſtum dicimus cum feces reſederint, et pro
pria optineat caliditas:⁊ pāos,apoſtemaq; matura
cum ſanies ſimul conſiſtat proprio congregante cali
do,quales ſunt et lachrymę cum ex oculorum lippi-
tudine inſpiſſantur,denſanturq; vt limus.Et eſt: qꝛ
proprium humidum obtinetur naturali calido: que
quandiu nature rationem, et contemperamentum
ſeruant,hoc euenit.¶Corolarium.Hinc euenit: vt

vrine alui ſedimēta egeſtiōeſq;, ⁊ omnino corpore
ſuperfluitates que digeſte apparent ſanitatis ſunt ſi-
gna, Apparent enim digeſte cum proprium calorē
iaꝫ in terminato humido atq; ſicco obtinere inſinuēt
tunc eniꝫ conſtant:et creſſiora et calidiora ſunt. Ta
le enim efficit laudabilius calidum ſiccius craſſius,
melioriſq; molis:ſuperfluum enim et innaturale re
ſoluit humidum.Sed quid digeſtio ſit ſatis appri-
meq; dictum eſt.¶Secunda diffinitio. Indigeſtio
eſt imperfectio ob indigentiam proprie caliditatis
in oppoſitis paſſiuis proueniēs.Et certe vbi proprie
caliditatis indigentia fuerit frigidita eſt.Erit itaq;
indigeſtio a frigiditate in humido et ſicco:que vni-
uſcuiuſq; mixtorū natura ſunt.Sed quid digſtio,⁊
quid indigeſtio,ſatis dictum eſt:nunc autem earum
ſpecies quid vnaqueq; earum ſit exequamur.

¶Caput tertium.

TErtiuꝫ caput continet ſex
definitiones, earum declarationes,
vnum corolarium ad primam, quat-
tuor ad ſecundam,vnam ad quartaꝫ
et duas ad quintam. ¶Prima diffini-
tio.Maturatio eſt digeſtio circa fru
ctuum alimenta,et ipſos fructus facta:que tunc per-
fecta habetur cum ſemina que aut folliculis aut pul
pa circunclusa tenentur,talia ſit:vt ex ipſis aliquid,
ſimile vegeſtibus ipſis gigni poſſit. Eſt eniꝫ digeſtio
perfectio quedaꝫ:et alia perfecta dicimus,que q̄lia
ipſa ſunt,alia quedam efficire poſſunt; et illa circa
fructus maturatio,a naturali completur calido. Di
cuntur et alia multa matura, quadam tranſlatione
ad hanc maturationis ſpeciem, quod apta nomina
nobis non ſuccurrant,quibus ipſa vocemus: vt apoſ
temata matura dicuntur cum conſiſtit ſanies et a na
turali obtinente calido naturalis humidi facta eſt:
digeſtio.Cuꝫ enim calidum obtinet ipſum conſiſtere
facit et terminat: non obtinens autem: terminare
impoſſibile eſt.Et cum hoc pacto maturātur ex ſpi-
rituoſis et aeris fit aquea,et ex aqueis terrea mox
que conſiſtunt.Calor enim aerea et ſubtiliora reſol
uit,et humiditatem ſuperfluant: propriam autem ⁊
terreſtria retinēs,terminat:⁊ conſiſtere facit,ducit
q; in naturam.¶Corolarium.Hinc omnia matura
ta ionem ſabſtinentia,ex ſubtilioribus greſſiora fa-
cta ſunt.¶Secunda.Cruditas maturationi cōtra-
ria eſt,et eſt circa fructuum alimenta et fructus ip-
ſos quedam indigeſtio.¶Primum corollariū.Hic
fit vt immaturi fructus ſpirituoſi,aquoſi, aut vtrun-
que ſimul exiſtant.¶Nam ipſorum intermina eſt hu
miditas.¶Secundum. Fit etiam vt cruditas impe-
fectio ſit quedam.¶Nam maturatio quedam perfe
ctio eſt:erit igitur:cruditas ei oppoſita, quedaꝫ im
perfectio.Et reuera cruditatis imperfectio proue-
nit ex natiui caloris indigentia et incommenſuratio
ne:indebitaque ad humidum proportione,quorum
neutro laborat maturum.¶Tertium. Fit iteruꝫ, vt
que ſicco admixta non ſunt:non matureſcant. ¶Nā
que maturantur,ingroſſantur.Humida autem ſine
ſicco ingroſſantur minime. Hinc aqua humidorum
ſola ingroſſationeꝫ non ſuſtinet.Et accidit cruditas
aut quia calidum paucum ſit,et frigidum multum:
aut quia humidum terminabile ſit multuꝫ.¶Quar
tum.Quo fit etiam vt crudorum expreſſi humores
ſubtiles ſint, et magis frigidi quam calidi:eſui:et
potui per parum apti ⁊ conuenientes, ¶Et ſicut ma

turatio multis modis dicitur,et ad multa transfert
ita ipſa quoque cruditas.Vrine enim animaliuꝫ,ex
purgamenta,et pituite,crude dicuntur,quod cali-
ditas non obtineat,et quod vna pariter que non conſ
tent.Et remotius minuſque prope later et lac cruda
dicūtur quod poſſibile ſit illa a calore paſſa,permu-
tari et conſiſtere,vt induſtria fit et arte. Et ſicut aq̃
maturationem non admittit, ita neque cruditatem
¶Nam non ingroſſatur: quamuis, forte quoquo
pacto elixationem(de qua nunc agemus)admittat.
¶Tertia diffinitio.Elixatio eſt ſecundum totum ab
humida circunſtante caliditate interminati inexiſ-
tentis humidi digeſtio.Quod enim elixorum ſpiri-
tuoſum aqueū ve fuerit,ab eo calore qui in humido
exiſtit,coquitur,mollitur,digeriturque. Que qui-
dem elixa a frixis in hoc differunt,quod frixa ab ex
trinſeco calido patiuntur,ad ſe humiduꝫ(in quo fri
xa iacent)rapiente,et ipſum ſicciꝰ aridiuſq; redden
te:idcirco hic exterior humiditas trahitur. In eli-
xis autem non ita eſt:ſed oppoſitum euenit. Nam.a.
caliditate exterioris humidi ipſorum interius tra-
hitur humidum.¶Primum corolarium.Quapro-
ter elixa quam aſſa ſicciora ſunt.¶Naꝫ elixa humi-
dum in ſeipſa non trahunt. Preualet enim exterior
caliditas,et que foris eſt,ei que interior habeť. Si
tamen aliquando preualuerit interior,ad ſeipſam,
vtique trahet.¶Secundum.Euenit etiam vt non
omne corpus ſit elixabile.¶Nam illa in quibus pe-
ne nulla eſt humiditas,vt lapides: et illa in quibus
quidem eſt,ſed ob groſſitieꝫ obtineri nequit,vt ſunt
ligna:elixationem non ſuſtinent.Eam autem ſuſtinēt
que humiditate participant,ab igneo circunſtante
feruore in humido exiſtente:bene paſſibili.Et elixa
tionis nomē ad multa transferimus quia nobis apta
deficiant nomina,vt ad aurum,lignum,lac,multum
et alia humida.Aurum quidem,ꝙ in humido deco-
ctum agente circunſtante calido,vim quandam in-
ipſum regerat atq; tranſfundat humidum.Et lignū
ꝙ circunſtans calidum humorem eius ad exteriora
euocet.Et muſtum et lac, ꝙ ab exteriore calido ſa-
porem in humido exiſtentem permutent,pariantur
que aliquid quodammodo vere elixatis ſimile. Et
horum non idem finis eſt. Nam elixorum hec(vt au-
licocia,et proprie elixa)ſunt ad eſcam: et eorum q̄
tranſlaticie dicuntur:hec(vt quedam humida)ad
ſorbitiōes ſunt:hec(vt pharmaca, quas medecinas
dicimus,et que etiam elixari dicuntur)ad ſalutem
exiſtunt:et alia permulta ad multas et varias com
moditates et vſus.¶Tertium.Quapropter iteruꝫ
quecunque humorem habentia,groſſiora, aut ma-
iora,aut grauiora,aut partim talia,et partim diuer
ſa circunſtante calido fiunt, aliquo pacto ſunt eli-
xabilia.¶Sunt enim quedam quorum pars altera
ſegregante calido ingroſſatur:et pars altera fit ſub
tilior,quomodo lac in caſeuꝫ et ſerum diſtribuitur:
et ita de pleriſque alijs. ¶Quartum. Hinc oleum
ſecundum ſeipſum elixabile non eſt. ¶Nam ſi purū
fuerit non ingroſſatur,minoratur,ingraueſcit, aut
aliorum quodcunque patitur.Et de elixatione et p-
pria et tranſlatitia hec dicta ſint. Et nihil refert an
artificio quodam paretur,an nature peragatur inſ-
trumentis et opificio.¶Quarta diffinitio. In elixa
tio eſt indigeſtio elixationi contraria in intermina-
to corporis humido,ob caloris circūſtantis humidi
defectum proueniens. Etiam diximus vbi caloris
indigentia ſit et defectus,illic frigiditatem ad eſſe

oportere: et defectus ille digeſtionis prouenit aut,
propter circundantis humidi frigiditatem:aut pro
pter elixabilis multitudinem.Tunc eniꝫ accidit cir
cunſtantis humidi caliditatem maiorem eſſe quam
vt non moueat:minorem vero quam vt regulet et cō
digerat.¶Corolarium.Hinc que in elixationeꝫ ſuſ
tinent,elixis duriora cernuntur. ¶Nam elixorum
humida magis terminata ſunt magiſque remollita.
Et transfertur huiuſmodi indigeſtio ad multa, ſicut
et elixatio,vt ad metalla fluida et animalia. Anima
libus enim propter immoderatum exercitium pro-
uenit vt calor ille reſoluatur exhaletque digerens.
Sed de elixatione et eius oppoſita indigeſtione,q̇d
ſint,et ob quid eueniant hactenus. ¶Quinta diffi-
nitio.Aſſatio,digeſtio eſt a caliditate ſicca et aliena
facta vt ſi quis quod elixabile eſt nō calido humido
permutet ⁊ digerat,ſꝫ calido ſicco vt igni perficiať
digeſtio:hoc profecto non elixum,ſed aſſum eſſe di-
citur.Quod ſi amplius quam oporteat calidi ſicci,
ſubſtineat exceſſum:tunc dicitur aduſtum, et citius
aſſatio elixatione conſummatur,quod aſſatio a cali-
ditate ſicca que acutior eſt,fiat. ¶Primum corolla-
rium.Vnde fit vt aſſorum exteriora ſicciora ſint in-
terioribus:elixorum autem contra:exteriora humi
diora ſint interiora vero ſicciora.¶Nam aſſatorum
partes propinquiores citiꝰ attingit ⁊ deſiccat ignis
et ita exteriores poros conſtringit,corrugat, coar-
ctatque,hinc humidum intus exiſtens euaporare ne
quit:ſed interius reconditur,donec pori ipſi recluſi
apertique fuerint.¶Secundum. Hac de cauſa ma
iore induſtria ac manus artificis ope quicquam aſſa
ri q̄ elixari eget.Nā difficile ē quicq̄ aſſādo,⁊ exte-
riora ⁊ interior regulariter incaleſcere, ſemper eīn
igni viciniora deſiccantur citius.Et licet elixatio et
aſſatio arte liquido facte conſpiciantur nihilo minꝰ
conſimiles natura ſpecies habentur:ſed in nomina-
te quidem ſunt:ars enim naturam imitatur. Et ali-
menti in corpore digeſtio,elixationi ſimilis ē: fit eīn
a corporis caliditate in humido.Et indigeſtio alimē
taris ſimilis eſt eius oppoſite indigeſtioni,et exteri-
oris calidi defectu paritur:nec animalia, vt tinee ro
tunde,generātur in ipſius digeſtiōis loco(vt aliqui
putauerunt)ſed ex ſecretione facta et putrefacta in
inferiore aluo:illic enim ſegregatum putreſcit:ſed
quam ob cauſam alio dicendum eſt loco:deinde ge-
nite aſcendunt ad ſuperiorem ventrem:qui locus ē
digeſtionis.Et oſſium digeſtio, ſimilis eſt aſſationi,
eorum vero indigeſtio, eius oppoſite indigeſtioni.
¶Sexta diffinitio.In aſſatio,indigeſtio eſt aſſatio-
ni cōtraria,ex defectu calidi ſicci extrinſeci in aſſabi
li proueniens.¶Sic enim ſe habet inaſſatio, ad aſ-
ſationem, ſicut in elixatio ad elixationem, et huic
non eſt nomen impoſitum. Et accidit hic aſſationis
defectus aut propter exterioris ignis defectum,
aut eius quod igni vicariū ſit, aut propter ipſis aſſa
bilis humoris exceſſum. Tunc eniꝫ calor maior erit,
quā vt non moueat:minor autem quam vt digerere
ſufficit.¶Sed q̇d maturatio,q̇d cruditas,q̇d elixa
tio q̇d inelixatio q̇d aſſatio,q̇d inaſſatio ſatis dictū ē.

¶Caput quartum.

QUartum caput continet quin-
que concluſiones,et vnum corolarum ad ter
tiam. ¶Prima concluſio. Paſſionum hu-
midorum, et ſiccorum determinande ſunt ſpeci-
es. ¶Nam humidum, et ſiccum, corporum prin-

elpſa rant paſſiua: ex quibus mixta omnia conſtant. Et quecunque magis humido natura participant, ea magis humidi natura paſſiones participabunt, que autem ſicco magis et ſicci. Et humidorum quedam ſunt actu humida, vt liquores, quedã vero potentia, vt liquabilia. Itidem ſiccorum quedam ſunt actu ſicca: vt liquabilia prius quam ſint fuſa: quedã vero potentia: vt eadem liquata. ¶ Secunda concluſio. Corpora mixtorum ex humido et ſicco ſunt terminata. ¶ Nam humidum facile terminabile eſt ſiccum vero difficile, adinuicem tamen bene. Inſpiſſantur enim, partiunturque aliquid ſimile pulmentis: et ſalſamentis: et humidum ſicco vt terminetur cauſa eſt: ſiccum vero humido vt conſtet: et ne concidat et defluat, cauſa exiſtit. Et vt paucis abſoluamꝰ vtrunque alteri vt gluten habetur ſitque naturale mixtum ex humido et ſicco: quemadmodum (vt vult in phiſicis Empedocles) aque conglutinatur farina. Mixtorum igitur corpora ex humido et ſicco ſunt terminata. ¶ Tertia concluſio. Terminata corpora minime ſine aqua et terra conſiſtunt. ¶ Nam elementorum propinquiſſime ſiccum dicitur terra humidum, vero aqua terminantur autem omnia humido et ſicco. Non igitur ſine aqua et terra conſiſtunt corpora terminata. Et quod plus terre ſecundum potentiã habuerit, magis terreũ eſſe videbitur: et quod minus, videbitur et minus et: quod plus aque: magis videbitur aqueum, et quod minus, minus. ¶ Corolarium. Hinc euenit vt in aqua et terra ſolum animalia reperiantur, et non in aere et igne. ¶ Nam hec precipue ſuorum corporum ſunt materie. ¶ Quarta concluſio. Mollities et duricies terminatorũ corporum ſunt prime paſſiones. ¶ Nam quicquid ex humido et ſicco terminatum eſt durum aut molle ẽẽ neceſſe eſt: durum quidem, ſi magis ſicco terminatũ eſt molle autem ſi magis terminatum eſt humido. Eſt enim durum quod non cedit in ſeipſum ſecundũ ſuperficiem, molle vero, quod cedit ſecundũ ſuperficiẽ in profundũ, et non circunſtat pellens. Hinc aqua ipſa non dicitur mollis. Nam ſecundum ſuperficiem non cedit in profundum, ſed protinus diuiſa ipſum ambit, et circunſtat impellentem. Sunt igit̃ molle et durum, prime terminatorum corporum paſſiones, vt que immediate humidi et ſicci collinimentum terminationemque ſequantur. Et quoddam eſt ſimpliciter durum, quod ſimpliciter tale eſt, quoddam vero durum ad alterum, quod ad aliud tale dicitur: ita et molle diducitur. Et ſunt magis vel minus talia, ſecundũ quod magis aut minus humido et ſicco ſunt terminata. ¶ Quinta concluſio. Durum, et molle ſimpliciter, determinamus tactu. ¶ Nam oĩa ſenſibilia et determinamus ſenſu, at tactus in quadã mediocritate: mediaq̃ mollis et duri ꝓportiõe cõſiſtit. Excedẽs igĩ duricie mediocritatẽ illã dicimꝰ deficiẽs vo molle, nã id mollitie medietatẽ excellit. Tactu igĩ durũ et molle ſimpl'r diſcernimꝰ.

¶ Caput quintum.

Quintum caput continet: quinque concluſiones, vnum corolarium ad primum, et vnam diuiſionem ad quartã. ¶ Prima concluſio. Omne corpus proprio termino contentũ durum aut molle eſſe neceſſe eſt. Nã omne tale aut tactum ſuſtinet non cedens, et durum eſt, aut tactum non firme ſuſtinens cedit, fugitque: et id eſt molle. ¶ Corolarium. Quo fit vt de coagulatione poſt apta incumbat determinatio. ¶ Nam omne corpus terminatum et conſtans, durũ aut molle eſt: et ſine coagulatione non terminatur et conſtat. Poſt igitur apta erit de coagulatione determinatio. ¶ Secunda concluſio. Coagulatorum, liquatorum, exiccatorum, et humectatorum, varie ſunt cauſe. ¶ Nam materiam habent: preter quam et efficientem, vt cauſam vnde motus: et paſſionẽ, vt vnde ſpecies naſcitur et forma, rurſũ habent. Et efficientes cauſe (vt diximus) due ſunt, calidum, et frigidum: et paſſiones itidem due, humidum, et ſiccum. Patiunt̃ enim corpora coagulationem: liquationem, exiccationem, humectationem, aut preſente calido id quidem faciente, abſente vero frigido: aut frigido preſente faciente: et abſente calido. Sunt igitur coagulatorum: liquatorum, exiccatorum, humectatorum que varie cauſe. ¶ Tertia concluſio. Prius de exiccatione determinandum eſſe videtur: ¶ Nam coagulari, quodammodo deſiccari eſt. ¶ Quarta concluſio. Frigidum magis quam calidum paſſiuorum eſt. ¶ Nam paſſiuum, aut humidum aut ſiccum eſt, aut ex his coalitum atque compoſitum: humidum enim corpus aqua prebet, ſiccum autẽ terra, et hec humidorum et ſiccorũ maxime ſunt paſſiua. Atqui frigidum et aque et terre eſt, hec enim natura frigida ſunt, et calidum aeris et ignis eſt, ſunt enim contra naturã calida et actiua. Frigidum igitur quam calidum magis paſſiuorum eſt. Agit tamen frigidũ. Nam corrumpit et multas et per ſe et per accidens operationes perficit. Circunſtans enim frigidum, calidi virtutem coniciens et adunans: nonnunquam calefacere et vrere dicitur: non quidem vt frigidum eſt ſed per accidens. ¶ Diuiſio. Deſiccabilium hec ſunt aqua, hec aque ſpecies, vt vinum, vrina, ſerum. Et aque ſpecies dicimus, que non propter viſcoſitatem, paucum aut nullum ſedimentum, hypoſtaſinque habent: eſt enim quibuſdam viſcoſitas cauſa vt hypoſtaſi nulla aut pauca fiat: quemadmodum in oleo: et pice exiſtit. Et hec humiditatem habent ſuperinductam: vt lana aqua perfuſa, hec vero naturalem, vt lacticinia. Et hec omnia deſiccari dicuntur, quoties naturalis reſoluitur humiditas remanẽte ſicco, aut quoties ipſa aliis ſuperfuſa reſoluantur. ¶ Quinta concluſio. Quecunque deſiccãtur (ſiue calefacta ſint, ſiue frigefacta) a calido aut exteriore aut interiore deſiccantur. ¶ Nam quecunque deſiccãtur, aut calefacta aut frigefacta deſiccantur. Calefacta quidem exteriore calore humiditatem educente atque ſoluente, quemadmodum in elixatis cernitur, frigefacta vero, cum humidum paucum fuerit, et circunſtante frigido interior calor expiret ſecunque humidũ educat et rapiat. eſt enim calidi educere atque reſoluere. Quecunque igitur deſiccantur, ſiue calefacta, ſiue frigefacta a calido aut interiore aut exteriore deſiccantur. Et tribus modis aliqua humectari dicuntur. Primo, cum circunſtans aer frigore denſatus, tandem cogitur, concreſcitque in aquã. Secundo per coagulati liquationem: et tertio per humidi infuſionem. Sed nunc de coagulatione et liquatione agamus.

¶ Caput ſextum.

Sextum caput continet, vnam diuiſionem: nouem concluſiones vnum corolarium ad tertiam, et vnum ad nonam. Diuiſio. Coagulabiliũ hec ſunt aqua, aqua, aut aque ſpecies, hec autem aque et terre. Prima concluſio. Quecunque calido ſicco coagulantur, frigido humido ſoluuntur. Nam quecunque coagulantur, aut calido aut frigido coagulantur, et a ſuis contrariis ſoluuntur, calidi autem ſicci contrarium eſt frigidũ humidũ, vt aqua, igitur quecunque calido ſicco coagulantur, frigido humido ſoluuntur, hinc que ignis coagulat, aqua ſoluit, que frigida eſt et humida. Sed petes fortitan, cum mel elixum in aqua poſitum concreſcat: denſeturque, an hec concretio atque coagulatio ab humiditate fiat aque? Non, ſed potius a frigido humori commixto: eſt enim frigidi cogere et coadunare. Secunda concluſio. Aqua et aque ſpecies non coagulantur ab igne. Nam congelate: coagulateque ab igne ſoluuntur: at idem circa idẽ contrariorum coagulationis et ſolutionis cauſa per ſe non erit. Per ſe dico. Nam per accidens nihil prohibet: que enim adueniens calor per ſe ſoluit: eadẽ abſcedens et abſens per accidens coagulat. Tertia concluſio. Aqua et aque ſpecies a frigido coagulantur. Nam que a calido ſoluuntur, a ſuo contrario coagulantur. Contrarium autem calido frigidum eſt: talia igitur a frigido coguntur, atque coagulantur. ¶ Corolarium. Unde fit vt talia coagulata non ingroſſentur. ¶ Nam ingroſſatio proprie fit abeunte humido, et conſtante ſicco, at frigido congelante atque coagulante, non abit humidũ, remanente ſicco. Et adde aquam humidorum ſolã ingroſſari nõ poſſe. ¶ Quarta concluſio. Que communia ſunt aq̃ et terre calido et frigido coagulaſcunt. ¶ A calido quidem humidum educente, humido ſiquidem euaporante, ſiccum ingroſſatur, denſat coagulaſcitque. A frigido autem, quod calidum expellat, quo cum ſimul euaporat humidum, aut totum comprimit, et velut humida coarctat et ſtringit. ¶ Quinta concluſio. Que mollia ſunt parum coagulando ingroſſantur mixta, multum autem humida, vt lac ingroſſatur, et multum. ¶ Nam mollia parum humida: pauco exeunte humido coagulantur, vt coctꝰ later, commixta autem multum humido multo coagulaſcunt exeunte aut ſeparato humido. ¶ Sexta concluſio. Multa coagulandorum prius humeſcũt vt groſſa, vt prius infrigidata, vt incoctus later. ¶ Nam primum extrahitur ad exteriora humor, ipſorum molleſcere faciens, humidiuſque reddens ita vt in fornace cum coquantur lateres, ſepe peruertantur, vt concidant, aut incuruentur. ¶ Septima concluſio. Quecunque a frigido coagulantur aque et terre communia plus aque habentia, plus item et terre quoties a frigido coagulantur, calido quidẽ abeunte, et non euaporante humido, iterum adueniente calido ſoluntur. ¶ Id enim frigido induratũ lutum oſtendit. ¶ Octaua concluſio. Quecunque propter infrigidationem toto pariter calido educto coagulata non niſi forti excellentique igne ſunt ſolubilia, hec debiliori calore ſunt, mollificabilia. ¶ Hoc oſtendunt ferrũ et cornu, que debiliori igne molleſcunt, non autẽ ſoluntur niſi facta fuerit ignis vehementia. At cum fit ignis vehementia, ferrum liquatur quod quidem faciunt hi qui ferrum elaborant et humidum apparet, et iterum coagulatur, quod ſi ſepe fiat, rareſcit, fitque chalybs. Nam eius fex atque ſcoria ſubſidet, atque ita purificatur. Hoc autem artifices facere non ſepius attentant, quod ferrum illa purgatione plurimum et quantitate, et pondere minuatur. Et id ferrum melius eſt: quod liquefactum pauciorẽ relinquit ſcoriam id enim eſt ſue puritatis indicium. Item valente igne lapis pyrimachus tandem ſtillat et flueſcit, et conſimiliter mole, et lutea, et terrea: que iterum coagulata concreſcunt. ¶ Nona concluſio. Eorũ que a calido coagulantur, quedam indiſſolubilia ſunt, quedã vero diſſolubilia. ¶ Nam quorum ab igne terra combuſta fuerit, vt laterum, et lapidum quorundam, vt molarium, hec indiſſolubilia ſunt, non enim humido peruia ſunt, vt eo ſolui poſſunt, ſoluerentur autem frigido humido: que autem frigido humido peruia ſunt hec diſſolubia ſunt, vt nitrum, et alie ſalium ſpecies. ¶ Corolarium. Quo fit vt talia aqueo humido, et eorum que aque ſunt ſpecies: liqueſcant non autem liqueſcant in oleo. ¶ Nam calido ſicco contrariũ eſt frigidum humidum quale eſt aque, et ſpecierum aque. Et ſi vnum contrariorum coagulauerit, ſoluit eius contrarium, ſic enim contrariorum contrarie erunt cauſe.

¶ Caput ſeptimũ.

Septimum caput continet ſex concluſiones. ¶ Prima concluſio Sales, vt nitrum, later, lapis et ſimilia, plus terrea quam aquea exiſtunt. ¶ Nam que plus aque habent ingroſſantur ſolum ab igne, que autem plꝰ terre, coagulantur talia autem ab igne coagulatur et non ingroſſantur, plus igitur terre quam aque retinente. At oleum ancipitẽ ſe prebet nature ſi enim plus aque haberet a frigido vt glacies gelari, ſi plꝰ terre: deberet vt later coagulari a calido. Hoc autem non fit, Nam a neutro coagulatur: inſpiſſatur, tamẽ ab vtroque. Si cauſã requiris, hec eſſe videt̃ quod oleum maxime ſit aereum, hac enim de cauſa, ſupernatat aque, fertur ſurſum aer, frigus itaque, ipſum circunſtans aerem in eo exiſtentẽ ingroſſat qui ſpiſſior factus conuertitur in aquã, ingroſſatq̃ oleum. Semper enim quod ex oleo et aqua commixtum fuerit vtroque denſius ſpiſſiuſque habetur, calidum vero reſoluit aqueum, hinc albeſcit oleum. qđ tamen temporis tractu inſpiſſatur: marceſcente calido aereoque rurſum in aquam coacto. Liquet itaque oleum vtroque et calido et frigido inſpiſſari, ſꝫ non eodem modo, a frigido ſiquidem per ſe inſpiſſari videtur, a calido vero per accidens. Et neque deſiccatur coagulatur ve a calido, neque a frigido, nõ ſolum quia viſcoſum (viſcoſitas enim impedit eius humiditatem extrahi educique aut a calido humido elixando, aut calido ſicco aſſando) ſed et quia ſit aereum, aer enim neque aqua neque igne deſiccabilis eſt. Et ea que plus aque quam terre habent, iure aquea dici poſſunt, que vero contra plus terre, dici poſſunt terrea. Quod ſi equã aque et terre retinẽt portionem communi appellatione aquea et terrea dici merentur et hec omnia (vt diximus) coagulari poſſũt ſoluique coagulata. Et que plus aque obtinẽt elixationẽ atque ingroſſationem vt vinum et multũ et ſimilia cum enim coquuntur elixanturque: aquea reſoluitur humiditas cuius indiciũ hoc eſſe poteſt quod ſuper poſita manu: aut aliquo huiuſmodi concreſcente vapore aquã colligere poſſis: quare quod relinquitur, plus terreum exiſtit et denſius, atque ſpiſſius. ¶ Secunda concluſio. Que non ingroſſantur a frigido: ſed coagulantur: euaporantia quidẽ

ab igne, magis ſunt aque: vt vinum, acetum: ſerum: lixiuium vrina. Nam hec a calido ingroſſantur: et ipſa coagulat frigiditas. Et non ſolum coagulat: vt aquea: ſed etiam ingroſſat vt aerea: aerem enim cō uertit in vaporem: quemadmodum de oleo dictum eſt. ¶ Tertia concluſio. Que a frigido ingroſſantur non euaporantia, aut terre aut aeris, aut aeris & aq̄ ſunt communia. Hac enim de cauſa mel quod terre et aeris eſt: et oleum quod aeris et aque frigido denſantur: aerem eniȝ denſat frigus in aquā. Quarta concluſio. Lac et ſanguis: aque et terre ſunt communia: et nitrum et ſales, et ex quibuſcunque conſtant lapides: magis terrea. De lacte enim hec ſunt indicia, ſi non ſeparetur ſerum, totum euaporat decoquēdo, velut aqua. Et ſi ipſi tepefacto imponatur coagulum (vt medici facere ſolent) conſtat terreſtre ſeparatum ab humido, paraturque hoc pacto caſeꝰ et ſerum: quod quidem ſeparatum non amplius ingroſſatur: ſed vt aqua euaneſcit i vaporē. Et ſi lac aliquod caſeum non habeat, aut admodum paucuȝ ipſum magis aque eſt, minuſque vſui redditur aptū hec itaque moſtrant lac aquee et terreſtris eſſe nature. De ſanguine autem hoc idem manifeſtum eſt. Inſpiſſatur enim euaporationem faciente calido, et coagulatur frigido, ſiccaturque. Qui autem prompte non coagulatur: vt ceruinus magis aqueus eſt, poros viaſque frigori (velut aqua non prebens: quapropter et fibras non habet, fibre enim, et quod ſolidum eſt terreſtre eſt vnde fit vt ipſis extractis non coaguletur, neque deſiccetur humidum vt neque ſegregato caſeo deſiccatur ſeruȝ. Et huius rei adhuc ſignum eſt: quod morbidus ſanguis (vt neque aqua pituita, et ſanies) coagulari non vult, hec enim indigeſta ſunt, et a natura inſuperata. De nitro, et ſalibus et ex quibus conſtent lapides, conſtat, Nam illa potius humido ſoluntur, & non calido. ¶ Quinta cōcluſio. Eorꝫ q̄ terra ſunt, q̄dā ſunt ſolubilia, q̄dā indiſſolucilia et indiſſolubilium, quedam mollificabilia, quedam vero minime. ¶ Nā nitrū et ſales, ſolubilia ſunt, later coctus et ferrū, indiſſolubilia ferrū et cornuꝰ mollificabilia, coctile vero & lapides, imollificabilia. Et horum omniuȝ cauſa exiſtere videtur quod contrariorum contrarie ſunt cauſe. Hac enim de cauſa quecunque duobus frigido et ſicco coagulantur, hec calido et humido ſoluntur vt igne et aq̄ ſimul et quecunque ignis ſolus coagulat, aqua diſſoluit, et quecunque frigidum ſolum, diſſoluit ignis. Quecunque vero a duobus contrarijs, vt calido, et frigido, coagulata fuerint, maxime indiſſolubilia: ſunt quod accidit quocies calidum, multum humidum expreſſerit, vt in coctilis decoctione, cum rurſum toto expirante calido ipſum amplius frigidum coagulat, comprimit et coarctat, ita vt humido amplius non preſtetur aditus, tale tunc certe maxime indiſſolubile eſt. Non enim ſoluetur a calido vt igne Nam ſola ſoluit, que a ſolo frigido coagulata ſunt. Neque vero a frigido vt aqua ſoluetur. Naȝ ea ſola ſoluit, que calido ſicco ſunt concreta. Et licet later poros habeat, per quos ſubtiliſſimus ſpiritus exit, humido tamen groſſiori non prebent aditum ꝑ quod ſolum ipſum coagulatum eſſet diſſoluendum. Mollificabilia quidem ſunt aquea et terrea: que calidum ſoluit, et frigus coagulat, vt ferrum, et humoris indigentia oppoſitum preſtat, vt in coctili et lapide. ¶ Sexta cōcluſio. Ligna (excepta habeno, et alijs eius generis) aeris et terre ſunt communia. ¶ Naȝ hanc ab cauſam ligna ſunt vſtilia, non mollificabilia non liquabilia & aq̄ ſupernatātia. At hebenus aque non ſupernatat ipſa enim magis terre exiſtit, et ex ipſa habeno nigra exſpirauit reſolutus aer. Sed d̄ coagulatione et liquatione hactenus.

¶ Caput octauum

Octauum caput continet vnam concluſionem: tres rationes ad eam enumerationem paſſionem mixtorum perfectorum, et recollectioneȝ determinationis coagulabilis et incoagulabilis, liquabilis, illiquabilis. ¶ Concluſio. Calidum, frigidum, humidum et ſiccum: omnibus mixtis perfectis communia ſunt. ¶ Primo. Quia vt dictum eſt calido et frigido cōſtant corpora, calidum enim et frigidū ingroſſantia et coagulantia, ipſorum operationes faciunt, & quāto magis ipſis deficit caliditas, tanto magis abundat frigiditas, et patiuntur per humidum et ſiccuȝ Sunt igitur calidum, frigidum humidum et ſiccuȝ talibus omnibus communia. ¶ Secundo. Perfectoruȝ homeomera (quas ſimilares partes dicimus) ex aqua et terra conſtare conſpiciuntur, vt in animalibus oſſa, caro, neruus, in plantis cortex et lignum, et in ipſis foſſilibus aurum argentum, et cetera id genus, talia autem ſine calido perfici non poſſunt. Erunt igitur hec ipſis communia. ¶ Tertio. Differunt hec omnia adinuicem penes ſenſibilia propria, et poſſe agere, vt penes colores album et nigrum, & ſimiles penes ſonos vt penes acute aut grauiter ſonare, aut ſimilia penes odores, et ſapores: dulce et amarum et ſimiles penes tangibilia calidum frigidum, humidum et ſiccum, et penes poſſe aliquid agere in ſenſum. Conueniunt igitur ipſis calidum et, frigidum prima actiua, ſine quibus non videntur in eſſe poſteriora: et multo magis paſſiuis differūt, vt que magis paſſiuis cōſtent, et quibus paſſionum plurime conueniant vt paſſiones ſecundum quas coagulabile, liquabile, mollificabile: et ſimiles. dicuntur q̄ et oſſi et carni et neruo cortici, ligno, metallo, lapidi, et vnicuique homeomerorum conueniunt, que ſi ipſis conueniunt et prima paſſiua humidum, et ſiccū eiſdem conuenire neceſſe eſt, omnibus igitur talibus calidum frigidum humidum et ſiccum cōmercio veniunt, habenturque communia. Et vt paſſionū numerus ſecundum quas differunt, aliquo modo haberi poſſit nominibus tumque potentiam important que important impotentiā inferius deſcribimꝰ

Coagulabili	Incoagulabile.
Liquabile	Illiquabile.
Mollificabile	Immollificabile.
Intingibile	Non intingibile.
Flexibile	Inflexibile.
Frangibile	Infrangibile.
Comminuibile	Incomminuibile
Impreſſibile	Non impreſſibile.
Formabile	Informabile.
Capibile	Non capibile.
Trahibile	Intrahibile.
Ductibile	Non ductibile.
Fiſſibile	Infiſſibile.
Detruncabile	Indetruncabile
Viſcoſum	Fragile.

Commaſſabile	Incōmaſſabile.
Exhalabile	Inexhalabile.
Vſtibile	Inuſtibile

Et de coagulabili, incoagulabili, liquabili et illiquabili prius determinatū eſt de quibus quaſi paucis ꝑſtringentes eorum que diximus adhuc hoc repetamꝰ. Coagulabilium quedam a calido coagulantur, quedam vero a frigido. A calido quidem humidū deſiccante a frigido vero calidum exprimente. Quapropter hec indurationem et coagulationem humidi abſentia patiuntur, vt quecunque ſunt terre hec vero abſentia celidi, vt quecunque ſunt aque. Et quecunque humidi abſentia coagulata ſunt, humido ſoluntur, niſi ita compreſſa ſint, et anguſti conſtrictique pori relicti vt aquee molis introitum non admittant: quemadmodum de coctili diximus que, vero eius ingreſſum admittunt, vt nitrum, ſales, ex ſiccatumque lutum, humido ſoluuntur omnia et quecunqꝫ calidi priuatione vt glacies, es, plumbum, a calido ſoluuntur. Incoagulabilia autem ſunt, quecunqꝫ humiditate aquea carent, aut non ſunt aque (vt que plus calidi habent) et terre, vt mel et muſtuȝ ſunt enim calida, et velut efferuentia, et queaque q̇dem ſunt, ſed plus aeris habent, vt oleum. et argentum viuum: et quicquid pingue et viſcoſum eſt, vt glutem. Sed nunc ad cetera determinanda nos cōuertamus.

¶ Caput nonum.

Nonum caput continet ſexdecim diffinitiōes et carū aliquo pacto declarationes. ¶ Prima diffinitio Mollificabilia ſunt coagulata ab igne humiditate ad exteriora ducta tādem tactui ceſſibilia ſunt, et non debent eſſe aque ſolum vt glacies necqꝫ terre a quibus ignis totum humiduȝ euaporare faciat vt nitrum & ſal necqꝫ talem, vt later, irregularitatem habentia: ſȝ terrea magis aut trahibilia aut ductibilia non intingibilia non aquea ſed que molliantur igni vt ferruȝ atqꝫ cornu. ¶ Immolificabilia ex opoſito cognoſcuntur. ¶ Secunda, Intingibilia ſunt terrea q̄ latiores poros habentia mollem aque admittunt molliora qꝫ fiunt madefacta ſolidiora tamen aqua, nam talia pertotum aqua facta ſolum dicerentur liquabilia: et intingibilium quedaȝ liquabilia ſunt, vt es, et coagulatum lutum quedam vero non ſunt liquabilia vt lana. Similiter non intingibilium quedam ſunt liquabilia vt nitrum et ſales: et quedam non liquabilia vt later. ¶ Sed queres cur lutum intingitur et liqueſcit humido nitrum & ſales liqueſcunt: et nō intinguntur. Hec cauſa eſſe poteſt quod in nitro et ſalibus pertotum ſunt pori aque peruij ideo ſtatim ſoluuntur ab aqua atqꝫ liqueſcunt indurato autem luto non ſic ſed permutatim hi magni habentur hi vero ſtricti et qui aquam non admitant ideo prius intingitur, mox deniqꝫ ſoluitur et liquatur. ¶ Et non intingibilia ex oppoſito cognoſcuntur. ¶ Tertia. Flexibilia ſunt quecūque a rectitudine in circūferentiam: aut a circūferentia in rectitudinem duci queunt, vt calamus et vimen. ¶ Que ſi a rectitudine ad conuexum ducantur: reflexa dicantur ſi vero ad concauum deflexa atqꝫ circunflexa et ſi a conuexo aut concauo ſint ad rectitudinē ducta directa dicantur. Non enim idem eſt reflecti deflecti et dirigi ſed aliud et aliud impoſſibile enim eſt rectum reflexum aut reflexum eſſe: et ſi omne tale reflexibile eēt aut deflexibile. ¶ Inflexibilia vero ſunt, quorum moles a rectitudine in circunferentiam aut a circunferentia in rectitudinem duci nequeunt vt later et lapis. ¶ Quarta Frangibilia ſunt que flexibilitatem non omnino perferentia in duas partes abeunt diuiſa: vt lignum. Infringibilia vero, que hanc diuiſionem non admittunt: vt glacies. ¶ Quinta. Comminuibilia ſunt que in quaſcūqꝫ minutas partes abeunt diuiſa non facile duarum ſolum diuiſionem admittentia. ¶ Incomminuibilia vero horum oppoſita Et q̄dā ſunt frangibilia & nō cōminuibilia vt lignū q̄dam comminuibilia et infringibilia vt glacies et lapis quedaȝ vero frangibilia et comminuibilia ſimul vt later. Et differunt fractio et comminutio, quod fractio magnarum et duarum partium ſit: comminutio vero quaruncunque et duabus plurimuȝ: Et q̄ multos et magnos non viciſſim non alternatim ſeſe habentes poros habent hec frangibilia ſunt que vo paſſim et viciſſim poros habent quam plurimos minutiſſimos hec ſunt comminuibilia et que vtraque hec pororum genera tenent hec et frangilia et comminuibilia. ¶ Sexta. Impreſſibilia ſunt quorū exterior ſuperficies aut pulſione aut forti ictu percuſſione ve: aut tactu in profundum cedit: vt es, et cera. Non impreſſibilia autem ſunt, que hoc pacto non cedunt. Et impreſſibilium quedam ſunt mollia vt cera alia vero dura vt es. Similiter non impreſſibilium hec ſunt mollia, vt aqua que cedit in profundum nō manente ſuperficie eque, dura vt later cuius ſuperficies in profundum non cedit. ¶ Septima. Formabilia ſunt bene manu impreſſibilia et non reſilientia vt cera q̄ impreſſionē manu pertractata ſeruat. Que vero hoc pacto impreſſionem non ſeruant nonformabilia dicimus. Et horum non formabilium quedam facile ſunt impreſſibilia: vt lana et ſpongia quedam difficile vt es et lignum quedam non impreſſibilia, vt later & aqua. ¶ Octaua capibilia ſunt quecunqꝫ ſecundum ſuperficiem non diuiſam aut traſmutatā in ſeipſa ſecundum profundum facile ſunt cedentia vt ſpongia cera caro que pulſa et indiuiſa in ſuos ſecundum profundum facile cedunt poros. Et capibilia omnia connaturales habent poros in quos poſſunt cedere preſſa ſiue ipſi inanes ſint quales dicuntꝰ cum ſint inſenſibiliori corpore vt aere pleni ſiue quidem pleni ſed corpore molliori quam quod in ſeipſū indiuiſum cedat vt ſpongia humetacta ſemper eniȝ in ſuos cedūt poros ipſo intercluſo aut cedente aut expreſſo corpore. ¶ Incapibilia auteȝ ſunt que hoc pacto in ſeipſa non cedunt vt aqua lac fluidum oē et durum: ꝙ tales poros non habeant in quos cedere poſſint vt aqua aut habent quidem, ſed duriuſcula durioribus corporibus plena. ¶ Nona. Trahibilia ſunt quorum ad latus traſferri poteſt ſuperficies: ipſa quidem ſuperficie continua manente: vt pilus: coriuȝ neruus paſta et gluten. Trahi vero eſt ad mouens transferri ipſo ſemper plano manente continuo. ¶ Non trahibilia autem ſunt que ad latus hoc pacto transferri non poſſunt vt aqua et lapis: Et trahibilium: hec capibilia ſunt vt lana hec vero non, vt phlegma. It idem capibilium hec trahibilia ſunt, vt lana et cera hec non trahibilia vt ſpōgia. ¶ Decima. Ductibilia ſunt quecunque eadem percuſſione ſimul et in latus et in profundum ſecundum ſuperficiem et ſecundū ꝑtē transferri poſſunt vt es & ferrū.

Non ductibilia vero que hunc in modum traſferri nõ poſſunt vt lapis atq lignum: ⁊ omnia ductibilia impreſſibilia ſunt non autem omnia impreſſibilia ſunt ductibilia. Nam lignum impreſſibile eſt. non autem ductibile fere tamen ductibile et impreſſibile quo ad omnia conuertuntur ⁊ ductibilium quedam capibilia ſunt vt cera et lutum: quedam non: vt lana, et ſunt neque capibilia neque ductibilia vt aqua. ¶Undecima. Fiſſibilia ſunt quorum diuiſio precedit diuidẽs pluſquam diuiditur quam diuidens aſſequitur vt lignũ. Infiſſibilia autẽ: que talia non ſunt. Et nullum ſimpliciter molle. fiſſibile eſt. Dico enim ſimpliciter. Nam ad alterum. ferrum molle eſt: vt ad chalybem: neq omne durum fiſſibile eſt vt ferrum. ſed talia eſſe debent: que neque ſint liquida neq ductibilia. neque cõminuibilia, talia autẽ ſunt que ſecundũ longitudinem poros hñt. ſecũdũ quos adinuicẽ adnaſcunt̃ et adherent. non aũt ita ſecundum latitudinem habent: ¶Duodecima: Detruncabilia ſunt quorum diuiſio non precedit diuidens: ſed ſolum diuiditur et non cõminuitur quod aſſequitur diuidens. ¶Et indetruncabilia ſunt que hoc pacto diuidi nequeunt: et detruncabilium q̃dam ſunt mollia vt cera: quedã dura et non fiſſibilia: vt ductibilia quedã vero detruncabilia et fiſſibilia ſimul: vt lignũ quodquidem vt plurimum ſecundum longitudinem fiſſibile ſecundum autem latitudinem detruncabile quod cũ diuiſibile ſit et in longũ: et in latum cum a diuiſibile ſecundum longũ. fiſſibile eſt: qua vero ſecundum latum dicit̃ detruncabile. ¶Decimatertia. Viſcoſa ſunt que ad multum extendi poſſunt et bene cõuenire. Et hec trahibilia aut humida et mollia ſunt quorum partes partibus adherent parteſq ſequuntur velut concatenate colligateque ¶Que autem mollia talia non fuerint non viſcoſa et fragilia dicũtur. ¶Decimaquarta. Cõmaſſabilia ſunt capibilia que manſiuã habent capturã vt cera et paſta que impreſſionem ſeruant: et non reſiliunt. ¶Incõmaſſabilia vero que omnino capibilia non ſunt: aut que capibilia quidẽ manentẽ non ſeruant capturam: vt aq̃ vt lana. ¶Decimaquinta: Exhalabilia ſunt que humiditatem habent quidem ſed quam non ſine ſicco igneo ſeorſum euaporent. Eſt enĩ vapor: calido ſeparante igneo quedã ab humido madefactiuo ſegregatio: que nunc in aerem cedit: nunc in ventum: nũc vero in imbriferam nubem concreſcit. Exhalatio vero hinc nuncupatur: que fit a calido igneo cõis ſicci et aerei humidi ſegregatio: et ideo vapor madefacit: exhalatio autem non: ſed potius colorat. Ex exhalabilium hec in aere tempore diſſoluuntur diſparentia et ſicca: hec vero ipſorum remanentia fiunt terrea differt tamen id quod ipſorum tpis tractu in aerem ſegregat̃ exhalat: a vapore q̃ id exhalationis: neq cedit in ventum aut nubẽ neq madefacit. q̃d facit ipſe vapor: Lignorum quoq corporis exhalatio ꝓprie fumus dicit̃. Nomine aũt lignorum corporis oſſa: pilos et cetera id genus intelligi volumus. non enĩ habemus nomen aliud cõmune quo ipſa nuncupemus quãuis ſecundũ analogiam ea omnia ſub eodẽ ſint: quod ſatis innuit Empedocles: cum pilos: et auium denſas plumas: et piſciũ ſquamas: et arborum folia: ex eiſdem et conſimilibus oriri aſſerit. at pinguis corporis exhalatio. fuligo dicit̃: vnctuoſi vero. nidor q̃ Greciſſam vocãt. Et hinc iterũ cognoſcere prõptũ ẽ cur oleum ⁊ aqua elixari: calidoq ingroſſari nõ poſſint nam oleũ totum exhalabile eſt; et non vaporabile aq̃ vero contra tota vaporabilis. non aũt exhalabilis. Iridẽ dulce vinũ, quod dulce ẽ halat. eſt enĩ pingue et multa cũ oleo cõmunia tenens: vt frigore non coagulat̃: vt neq oleum: ſed adurit̃ iflammatur q vt oleum vt nomine vinum dicatur opera autẽ vini non faciat humore que parũ vinoſum habeat hac de cauſa ipſum: vt alia faciunt non inebriat: ſed parum exhalationis habet: ideo flammam emittit. ¶Inexhabilia autem dicunt̃ que cũ ſicco humidum nõ reſoluũt ¶Decimaſexta. Uſtibilia ſunt quecunq poros habent ignis ſuſceptiuos: et in poris ſecundum directum humiditatem igne quidem debiliorem: vt lignum os lana que in commaſſabilia ſunt. Inuſtibilia ſunt que huiuſmodi poros non habẽt: aut que fortiorem ipſo igne retinent humiditatem vt lapis glacies et viride lignum. que eſſe prius poſita ſunt in cõmaſſabilia. Item et alio modo latius dicuntur vſtibilia corpora quecũque in cinerem redigibilia ſunt Et hec ſunt quecũq coagulata ſunt calido ſolo: aut ambobus ſimul, calido ſcilicet et frigido. his enĩ omnibus videtur ignis preualere. Carbunculum tamẽ pretioſam gemmã excipio: cui ignis non preualet: ⁊ vſtibilium hec inflammabilia ſunt: vt quecunq humida exhalabilia ſunt: vt pix: oleum: cera: et cũ aliis q̃ per ſeipſa magis ſunt inflammabilia et quecũq fumum emittũt. hec autem carbonalia ſunt: vt quecunque plus terre q̃ fumi habeant: et inflammabilium quoddam eſt illiquabile: velut lignum. quod per totum continuum ſit humidũ habens aptum vt purget: quoddam vero liquabile. vt thus. At vero os et ſi liq̃bile ſit inflammabile tamen non eſt quod ſi partes p̃tibus propinquas habeat humidũ tamen ſicco non ſatis continuum et counitum habet: quod etiam minus eſt quam vt flammam efficiat. Et thus duobus aſſimilatur duorumque tenere naturam videtur. ligni ſcilicet. et aeris ligni quidem q̃ fumum quo inflãmetur preſter aeris vero q̃ humorem quo mollificetur et liqueſcat et inflammantur exhalabilia. non liquabilia. q̃ magis ſint terre que ſiccum igni commune habet ſi itaq id ſiccum calidum fiat fiet ignis atque flamma. hinc enim flamma exiſtit ſicci ſpiritus aut fumi ardor. Et iam diximus lignorum exhalationem fumum eſſe. et cere et thuris et picis et piciferorum omnium et ſimilium exhalationibus nomẽ fuliginis coaptari olei tamen et quorumcunq vnctuoſorum eſſe nidorem: et quedam ſola paucum inflammari: quia paucum ſiccum habeant: adiuncta autẽ aliis: vt que pinguia ſicca aut vnctuoſa fuerint citiſſime inflammari. nam humida per ſe vt oleum, cera; pix magis exhalant ſicca autem magis ardent: ⁊ de his hactenus.

¶Decimum caput.

DEcimum caput quindecim propoſitiones que ex precedentibus dictis aliquo pacto cognite eſſe poſſunt: recolligit. ¶Prima. Similarium partium corpora. que homoemera dicunt. vt in animalibus caro. os. nerui vngues pili fibre vene ex quibus conſtant ea que diſſimilium ſunt partium que dicuntur a nomoemera diſſimilariumq partium tota vt pes manus: facies: et in plantis lignum: cortex: folium radix: et in foſſilibus; aurum; argentum; ferrum;

ſtannũ lapis et ſimilia/aſſignatis differentiis ab inuicem differunt. que potiſſimũ tactu dignoſcunt̃. differunt et ſaporibus odoribus coloribus et varietate ſonorũ. ¶Secunda. Alia ſunt ex quibus hec cõſiſtãt et a quibus conſiſtãt. Nam ex quibus conſiſtũt, ſunt mã. humidũ ſcilicet et ſiccũ q̃re aqua et terra que manifeſtiſſimas has gerunt potentias. Ea vero a quibus conſiſtunt efficientia ſunt duo: ſcilicet calidum et frigidũ: hec enĩ conſtare faciunt. cogunt et coagulãt. ¶Tertia Eorum que homoemera ſunt, ſimiliariũq partiũ: quedã ſunt aque aut aque ſpecies: quedam terre: terre ve ſpecies. quedã vero cõia. ¶Quarta Compoſitorũ quedã ſunt liquida: quedã mollia: q̃dã dura De mollibus autem et duris iam dictũ eſt: nũc de liquidis reſtat agendũ. ¶Quinta. Quecunq liquidorũ euaporant, ea ſunt aque. ¶Sexta. Quecũque non euaporant: hec ſunt terre aut cõmunia terre et aque: terre et aeris: aut aque et aeris: vt lac: mel. oleum. ¶Septima. Que calido ingroſſantur. cõia ſunt. Sz dubium aſſurgit: cuius ſit vinũ videtur enim nunc aque eſſe, quia euaporat: nũc vero cõmune: quia nouum vt muſtum calido ingroſſatur. Dicimus duplex eſſe vinum recens ſcilicet: et antiquum et recens plus habere terre q̃ antiquũ hinc calido ingroſſatur, magiſq calidum eẽ: iõ minus conſtringitur et coagulatur frigido: et eſt vinũ in archadia ſic terreſtre et calidum: vt in vtribus ita a fumo exſiccetur: vt eductũ appareat coagulatum. Et ſi omne vinum fecem habet: omne eſt aque et terre: et cuius magis habz: eius magis eſt. ¶Octaua. Que a frigido ingroſſantur: terre ſunt. ¶Nona. Que ab vtroque calido: ſcilicet: ⁊ frigido: cõia: vt oleum: mel dulce vinũ. ¶Decima. Quecũq ſolo frigido conſtãt et coagulantur: aque ſunt vt glacies nix. pruina. grando. ¶Undecima. Quecũq ſolo calido, terre: vt later caſeus: nitrum: et ſales ¶Duodecima. Quecũque ab ambobus calido et frigido coagulantur: aq̃ et terre communia ſunt: et ſunt hec que calidi et humidi priuatione coagulaſcunt; vt ſanguis et genitura. Nam ſal et que ſyncera cõſtant terra: ſolius humidi priuatione concreſcunt: glacies autem ſolius calidi: ſanguis vero genitura vtriuſq. ¶Decimatertia. Quorũ totus exudauit humor: vt later lachrimarum genera: vt electrum thus. mirrha: et ſimilia gũmi: frigido coagulantur: que et palam: et nobis cernentibus coagulant̃: quod intercepta plerunque animalia: vt formice et conſimilia animalia oſtendũt diſtillat aũt electrum in fluuiũ. et velut mel coctum: in aquam demiſſum cũ calido humidum euaporatione amittit. Et eorum hec ſunt terre ⁊ magis q̃ immollificabilia et illiquabilia ſunt: vt electrum et quidã lapides: vt ſpelearum tophi: ques greci poros vocant Que vero mollificãtur aut liqueſcunt ab igni vt ferrum et cornu: non tota ſunt terre: ſed aquoſiora: thus quoque: et mirrha et his ſimilia conſimiliter: vt ligna euaporant: et quedam ſunt cõia: vt cera. ¶Decimaquarta. Quecũque liq̃ſcũt ab aqua: hec ſunt terre: ¶Decimaquinta. Que neque igne neque aqua liq̃ſcũt: aut terre ſunt: aut vtriſq cõia ex quibus per manifeſtum eſſe põt. ſi cõpoſita omnia: aut fluida aut coagulata eſſe oporteat neq harum paſſionũ ſit mediũ. que ipſorum erunt terre: que aque et que pluribus cõia: et an calido: vt igne: an frigido an vtroque cõſtare debeant. Notum item eſt argentum: ſtãnum es plumbũ: vitrum et lapides multos innominatos que facile liqueſcunt calido; eſſe aque; et vinũ quoddam acetum vrinam lixiuium ſerum et ſaniem: que frigido coagulantur: iridem eſſe aque. Et quod ferrum. cornu, vngis: os: neruus pilus lignum: cortex folium electrum: mirrha: thus lachryme: thophus: omnes fruges: vt legumina et triticum: ſunt terre et ipſorũ quedã ſunt magis terre: quedam minus: quedã enĩ ſunt mollificabilia: et quedã exhalabilia: et frigido coagulata ſimili modo terre ſunt nitrum: ſales: et lapidum genera: que neq infrigidatione fiunt: neque frigido coagulantur et ſanguis: et genitale ſemen: aeris: aque et terre ſunt cõia. Attamen ſanguis ille qui plures fibras habet: magis terre eſt: ideo frigore coagulatur: et humore liqueſcit: et qui fibras non habet: magis eſt aque: quare et frigido non coagulatur Genitale aũt ſemen frigido coagulatur expirante calido ſecum humidum rapiente educẽteq,

¶Caput vndecimum.

CApit vndecimum cõtinet quattuor concluſiones, vnum corollarium ad tertiam, et duo ad quartam ¶Prima concluſio. Quecũq aq̃ ſunt vt plurimũ frigida ſunt niſi alienã habeant caliditatem quemadmodũ ĩ habent lixiuiũ. vrina: et vinũ. Nam maxime frigidũ dominans habent elementum. ¶Secunda. Quecũq terre ſunt: vt plurimum calida; hec ob calidi operationem ſunt calida. Hoc oſtendunt calx et cinis. Nã omnibus ignitis ineſt caliditas aut amplior, aut minor alioqui frigida ſunt. nã terra frigida eſt. ¶Tertia. Hec ſecũdum materiam accipienda ſunt eẽ frigida. Nam materia humidum et ſiccum eſt. Sunt enim hec paſſiua et humidum et ſiccum maxime aq̃ et terre ſunt: que terminantur frigido, et magis aq̃ Sunt igitur ſecundum materiam accipienda eẽ frigida. Corollarium hinc perpalam euadit quecũque ſunt ſimpliciter aque aut ſimpliciter terre. frigida eſſe: modo alienam non habeant caliditatem. Nã aq̃ maxime frigido determinata eſt deinde terra alienam autem habent calidi operationẽ: vt eſſeruẽs aq̃ ab igni, lixiuium a cineribus quibus ipſum concoctum fuerit. In omnibus enim ignitis caliditas, aut maior, aut minor adeſt, et ita de aliis. ¶Quarta. et ſi ſecundum materiam frigida eſſe debeant: accidit tamen plerũque alienam caliditatem propriam eſſe et ipſa terminare. Nam que putreſcunt manifeſtum eſt alienam caliditatem habere: ⁊ tamen ipſa ꝓpria fit digerens et terminans, vt inde prodeant animalia, que illa caliditate conſtent et terminentur ſicut licet intueri in iis quo facile ex putrefactione vermibus defluunt et ſcatent. Similiter vinum/ſanguis/medulla genitale ſemen lac, et ſimilia plurima q̃ cõmunia ſunt propria et naturali caliditati conſtant ⁊ que digeſſit. ¶Primum corollarium. Hinc fit vt ſanguis, medulla, genitale ſemen lac et ſimilia que propria naturali et digerente caliditate conſtant. corrupta et a natura egredientia, non amplius videantur eſſe calida. Nam eorum materia: vt terra aut aq̃ que frigida eſt, relinquitur. ¶Secũdum hinc itẽ euenit vt quidam hec iudicent eſſe calida quidã vero eſſe frigida. Nam qui ea reſpiciunt in propria permanentia natura calida eſſe cenſent. qui autem a propria ſeparata natura iudicant eſſe frigida eſt tamen vt de ipſis determinatum eſt. Et vt paucis et quaſi ſub epilogo dicta perſtringamus quibuſcunque eſt materia aque plurimum, hec frigida

ſunt oppoſita enim maxime igni caliđiſſimo, quibuſcūqȝ vero terre aut aeris hec minꝰ ſunt frigida: Frigidiſſima tñ ⁊ calidiſſima aliena caliditate ⁊ frigiditate fieri ꝯtigit: ⁊ potiſſimū que maxie coagłata ſolidaqȝ ſunt fortiter eñ caliditatis et frigiditatis īpreſſionē admittūt: et īpreſſam retinēt. hinc ſolidiora caliditate priuata frigidiora apparent: itidem ⁊ calefacta apparent calidiora fortiuſqȝ exurunt: vt aqua calidior apparet fumo: et lapis ignitꝰ calidior aqua fortiuſqȝ exurit.

¶ Caput duodecimum.

DUodecimū caput cōtinet duas concluſiones, tres rationes: ad ſecundā et vnū corollariū. ¶ Prima ꝯcluſio. Homoemera: vt caro: os: neruus: et vnūquoqȝ reliquorū ex elemētis cōſtāt. Nam ex his vt materia oīa nature opera fiunt: et eorum quedā ſunt ex quibꝰ naturalia conſtāt vt ex mā: vt paſſiua et quedā ex qbꝰ conſtat ſecundum eēntiam: ſpeciem atqȝ formam vt actiua. Conſtāt igitur homoemera ex elementis. ¶ Secunda. Poſteriora et quorū gratia homoemera ſunt: et ipſorum organa ipſis notiora ſunt. Primo q: magis exploratū hēmꝰ ꝙ hō mortuꝰ nō ſit hō niſi equoce quemadmodū fiſtule lapidee ⁊ organa videnť fiſtule ⁊ organa eē q̄ neqȝ fiſtule neqȝ organa ſunt niſi equoce. Id aūt i homœomeris vt carne ⁊ oſſe minꝰ ꝓſpectū ē: et adhuc minꝰ in aq̄ et igne. Secūdo. Quia vbi plurimū materie ibi minꝰ forme ē: vbi aūt minꝰ forme hoc minꝰ cognoſcibile: vt ſi extrema cōſtituamus, materiam ſcilicet: eſſentiam et formā: materia quidē nihil eſt preter ipſam formam omnibꝰ eadē: ⁊ qua nulla differre dignoſcuntur eēntia aūt et forma omnibꝰ ratio eſt ⁊ qua ſingula a ſinglis differre ſunt cognita. inter media igiť ꝓportionabiliter ſeſe habebunt ſecundū quod prope aut longe reſpectu: aut materie: aut forme conſtituta fuerint. Homoemera igitur que materie ꝓpinquiora ſunt, magiſqȝ ipſius emitantia naturā minus diſtigui diſcerniqȝ poſſunt ꝙ ea ipſa quorum ſunt: et gratia quorū exiſtunt et q̄ magis forme conditionem ſequunť. ¶ Tertio quoqȝ opera magis determinata ſunt: et ipſa manifeſtiora erunt. Quecūqȝ eñ ſuū ꝓpriū opꝰ efficere pñt vere ſunt vt verus eſt oculꝰ qui videre poteſt: et vera ſerra: que ſecat. At oculus qui videre nequit, non vere eſt oculꝰ ſed homonyme oculus vt oculus mortuꝰ. et ligna ſerra que ſecare non valet: non vere eſt ſerra: ſed imago ſerre et ſerra equiuoce. At poſteriorum opera magis determinata ſunt: vt manus faciei: oculi: et lingue: quam oſſis. carnis et nerui et carnis adhuc magis ſecundum naturam quā ignis aut aque: et ita in plantis et metallis: vt ere: et argento: que ⁊ rurſum minus quā aīalia cognoſcibilia ſunt. quod ꝓpinquius materie: potentieqȝ ſint accidentia omnia tamen homoemera: vt caro: os, neruus ⁊ cetera eiuſmodi: in quadam aut faciendi aut patiendi potētia conſiſtunt: forme eñ: et eorū rationes ſunt minꝰ manifeſte: ¶ Corollariū. hinc fit vt non ſit cognoſcere ꝓmptū qñ exiſtant: et qñ non: niſi longo tꝑis interſtitio multū eorū natura euariata ſit vt ſola quaſi eorū remanente figura quemadmodū circa vetuſta mortuorū corpora in ſepulcris accidere cōſpiciť ipſa ſi quidē plerūqȝ ſua manente figura, aut tacta aut mota citiſſime defluunt in cinerē: ita et fructus quandoqȝ ſ. li ſuperſtite figura: et liuiſui non multuꝝ videantur iu veterati, etati eñ ſtati diſtiliūt diſſoluunťqȝ: ita ⁊ circa lacticinia euenit. ¶ Cetera itaqȝ hōemera: calido frigido et eorum motibus coagulatione fieri cōtingit homoemeras partes itelligo cuiuſmodi ſunt caro. os. pilus. et neruus. nam ſupra memoratis differunt a ſe inuicem differentijs. vt mollicie: duritie: tēſione: tractione: cōmunitione: et ceteris ſimilibus q̄s calido et frigido et motibus mixtis diximus contingere. At ex his cōſtitutorum, que a nomocomera dicimus, vt facie manus: et pedis et ſimiliū natura nō calidum et frigidū cauſa eſt vt fiant: quemadmodū neqȝ caliditas et frigiditas cauſa ſunt: vt fiat arca. phiala aut ſerra ſed ars. nā qđ in artificialibꝰ eſt ars artiſqȝ ſpēs hoc eſt in ħs que conſtant a natura: natura aut queuis alia cauſa: cū igiť cognouerimꝰ cuius generis vnūquodqȝ homoemerū fuerit: accipiēdum erit de eorum vnoquoqȝ quid ſit, vt qđ ſanguis qđ caro quid ſemen et ita de ceteris. Sic eñ d vnoquoque ſciemus qđ et ꝓp. quid cum materiā: vt ex hac diſciplina perſpectū eſt: aut formam ex alia depꝛehēderimus et maxime cum ambo. et generationis et corruptionis: et vnde ipſis motus ſit principia cognouerimus. Quequidem cum cognita perſpectaqȝ fuerint mox conſiderationem noſtram ad ea que ex ipſis ſunt conſtituta: cognoſcenda vt animalia ⁊ plātas et alia talia conuertemus.

¶ Queſtiones ſuper quarto.

QUeriť vtrū diffinitio putrefactiōis ſit bñ ab Ariſt. aſſignatā et ꝓ pte affirmatiua ſufficit aucto. Ariſt. et ꝓ parte negatiua ſic arguiť īpoſſibile eſt ꝙ fiat corruptio caliditatꝭ ꝓprie a caliditate aliena, ḡ diffinitio minus eſt bona et antecedens ꝓbať: quia caliditas aliena potiꝰ intendit caliditatē naturalem: ergo nō corrumpit: ꝙ aūt intendat ꝓbať ſupponendo. ꝙ caliditas naturalis et extranea ſunt eiuſdem ſpēi. pro declaratione iſtiꝰ materie primo noto ꝙ putrefactio alr diffiniť a medicis. et aliter ab Ariſtote. a medicis eſt euocatio humidi adueniens corporibus liquidis que diffinitio ſic explicať ſunt eñ due paſſiones aduerſe vna eſt digeſtio que eſt debita cōmixtio: et cōuocatio humiditatis cū ſiccitate et caloris naturalis vigoratio et hec eſt per quā oīa mixta fiunt et ſit ex calore naturali alia paſſio eſt putrefactio ī qua ſit ſeparatio humidi a ſicco et caloris naturalis euaporatio ad exteriora et hec eſt putrefactio: ⁊ ſit a calore extraneo per que patet differentie declaratio euocatio ideſt ad extra deductio humidi radicalis quo deducto viam illam, ſequitur calor naturalis et in illa extraductione ſequitur putrefactio debilitatem inati calidi dicitur in corporibus liquidis per quod intellige corpora humida habētia humiditatem male cōmixtam ſicco qualis eſt hūmiditas fructuum qui facile putrēt. Noto ſecundū quaſdā eſſe differentias iter calorem naturalē et extraneū. ¶ Prima ꝙ calor naturalis eſt inſtrumentum nature ꝓportionatū anime, ad operationes complendas extraneus vero eſt in proportionatum ad operationes complendas. ¶ Secunda differentia ꝙ calor nālis ē mitis ⁊ ſuauis: ſed extraneꝰ ē mordicatiuꝰ et in ſua ſis. ¶ Tertia dñia eſt ꝙ extraneꝰ calor ſemper ducit in pyramidē nālis vero i oēs figuras. ¶ Quarta dñia

ꝙ calor naturalis magis dealbat extraneꝰ dnigrat. ¶ Quita dñia: ꝙ calor naturalis mouet ſemꝑ ad omnem dñiam poſſitiōis: ſȝ calor extraneꝰ ſemꝑ ad vnā dñiam poſſitionis. ſ. ſurſum. ¶ Sexta dñia ꝙ calor naturalis digerit et maturat extraneus putrefacit, et indurat. Noto tertio ꝓ declaratione diffinitionis philo. de putrefactiōe qđ dicit phs prio poſte. capi. de vniuerſale ꝙ qñ aliq̄ ſpēs eſt inominata nō hñs nomē ꝓpriū quo vocitetur nominatur noīe generis qñ eñ neſcimꝰ quō vociteť aliqđ aīal in ſpē dicimꝰ ē quodā aīal applicando ad ꝓpoſitū. Duplex eſt forma corrūpendi mixtū vna eſt per cōſumptionē hūidi et per magnā intenſionē calidi inati et vocať aduſtio reliq̄ eſt et extraneationē hūidi et calidi inati debilitatē et genus cōe ad iſtas duas ſpēs et putrefactio et ſecunda vocat nomīe peculiari vocať noīe generis putrefactio, nomē ergo putrefactionis cōe ad has duas ſpēs diffiniť ab ariſtotele hoc mō putrefactio eſt corruptio caliditatis ꝓprie in humiditate propria a caliditate aliena cuiꝰ diffinitionis dclaratio ē hec dr prio corruptio caliditatis proprie: q: opȝ in putrefactione eē tātam debilitatē nati calidi qđ ab intrinſeco: et ſi nihil aliud concurreret mixtū diſſolueret et hūidū a ſicco ſepareť ꝑterea ꝙ a calido innato non manuteneť et hec eſt ſubtilis declaratio hugonis ſenenſis fen. pri. 4. tracta ſcđo ca. d cauſis putrefactionis q̄lo aūt hec dibilitas nati calidi acquiratur ꝑꝑ putrefactionem declarat phs ꝙ calidū extraneū extrahit hūidū a centro vſqȝ ad circunferentiā in cuiꝰ extra ductione in ſequiť calor nālis et calor qñ manet intus manet debilis non valens regulare et tenere humiditatem ſiccitati vnitam et dicit phs a caliditate aliena ideſt aeris ambientis. nā aer ambiēs oīa putrefacit. gr̄a cuiꝰ q̄uis aer eēt frigidꝰ adhuc hēt calorem virtualē vel calorem celeſtē quibus putrefacere valeat licet preter aerem putrefacere valeat multitudo vaporū non habentiū liberū tranſitum rōne quoꝝ retentorū ſit putrefactio.

¶ Notabis preterea ꝙ inter putre

factionem et aduſtionem multe ſunt differentie prima ꝙ putrefactio eſt moroſa et ſit ſucceſſiue et aduſtio ſit celeriter et quaſi ſubito. Secūda ꝙ putrefactio ſit per dbilitatem calidi innati que ſit per extraductionē humidi ſed aduſtio ſit per tantā intenſionē calidi inati qđ hūiditas conſumatur ꝑꝑ qđ aduſtio corrigit putrefactionem: q: putrefactio corrumpit inatū calidum debilitando et remittēdo cū aduſtio vero eleuat inatū calidū: et q: iſta duo ſunt cōtraria vna corrumpit aliam. ¶ Tertia dñia ꝙ putrefactiōi ſemper eſt anexa vna ꝓprietas venenoſa: ſȝ aduſtiōi non qđ bñ monſtrať in eis qui patiunť febres peſtilētiales qui habentes paruū calorem extraneū putreſcunt ꝑꝑ malā proprietatē venenoſam a qua venenoſitate inatū calidum debilitatur. ¶ Quarta dñia: ꝙ putrefactio relinquit aliquā hūiditatē ex qua pñt ꝓcreari alia et aductio non relinquit hūiditatem ex qua pñt procreari animalia.

¶ Notandū eſt vlterius ꝙ Ariſtoteles.

4. metheororū poſuit quinqȝ ipedimenta putrefactionis. ſ. frigidū: ſiccū: multū feruor motꝰ circa primū noto ꝙ frigiditas eſt multum congelatiua remittit calidū inatū: et debilitas: et ſic eſt cā putredinis debilitando inatū calidū: ſi vero frigiditas eſt pauca moderata quadā antiperiſtaſi vigorat īatū calidū et preſeruat a putrefactione et hec eſt cauſa quare hyems eſt ſana et eſtas morbifera. Secūdū ē ſiccitas et intellige ſiccitatē ſine mala ꝓprietate ſi anexa: q: caliditas eſt pr̄ putredinis et hūiditas eius mater videmꝰ carnes ſalſas non putreſcere: et aloes et mirrā reddere corpa imputreſcibilia dixi niſi ſit adiuncta aliqua mala proprietas venenoſa. Tertiū impedimētū eſt multū qđ Ariſto. dicit videri in vino qđ in dolio ꝑꝑ quantitatē obſeruať īputrefactū ī vaſi vero aceroſať: q: multū difficiliꝰ patiť pauco: vt dicit phs: hec tñ conditio moderanda eſt in hōgeneis ⁊ q̄ntitate continua q̄ non indiget euentatione et refrigeriū per aerē. nā vidimus pl'a poma ſil' aggregata faciliꝰ putreſcere eo ꝙ ipſorū calor īdiget euētatiōe quā nō habet ꝑꝑ eē ſil' iuncta, Itē qñ ī corpe ē iunctꝰ ſanguis ſuper abūdanter putreſcet illā cito ꝑ conculcationē et opilationē: et indebitā euētationē. Quartū impedimentū eſt feruor qui iā explanatus eſt in tertia differētia cū dixi ꝙ aduſtio corrigit putrefactionē eo ꝙ eleuať inatū calidū quē putrefactio debilitat. Quintū impedimentū eſt motꝰ: q: exercitiū extra pellit ſuperfluitates digeſtiōis q̄ retēte putredinē augeant pȝ de relinq̄nti exercitiū qđ cōſueuerat q: mittit exeſtiones ſanioſas et per auctoritatē Auicēne q̄rta primi ca. de exercitio vbi dicit ꝙ ſolus nature euacuatio eſt incōpleta: qđ ſignificat ad expellendas ſuperfluitates. tertio digeſtionis requiri exercitiū, nā exercitiū auget calidū inatū et oēs virtutes depellendo ſuperfluitates: qđ ſi quis cōtra hoc impedimētū arguat qđ videmꝰ motū īmoderatum poſt comeſtionē eſſe cauſam putredinis dicit ꝙ cū Ariſt. vocabat motū īpedimētū putrefactionis intelligiť de motu moderato.

¶ Notabis ꝑterea, multas formas

putredinis: quarū pria eſt cibꝰ malus: et ē iſte ille q̄ repugnat nature ex proprietate idiuiduali vt caſeꝰ apud abhorrentem illū qui pōt eē ſi comedat cū putredinis vel per cibū malū intellige cibū collectum tꝑe peſtilentie vt pote fuꝰ: et galine que comedūt de buſonibus et lacertis. ſecūdū ē facilitas corruptiōis ſiť lac ꝑꝑ triplicem ſubſtantiā et etherogeneāqȝ hȝ ſcilicet butirū inflāmabile ſerū aqueū et caſeū terreſtre ſtomacho immundo facile corrumpiť. tertium qñ cibꝰ hȝ aquoſitatem frigidā quequidē nō deſcendit ad inteſtina: ſȝ vſqȝ ad venas labiť que fugiēs actionē calidi inati putreſcit talia ſunt pruna ceraſa ꝑſica et deniqȝ fructꝰ vocati orarū qui colliguntur menſe ſeptembris ſiľr malitia arti ſiccū. nā piſces elixi cooperti ſunt venenū et comextio cū lacte vt inq̄t Auicen. 6: q̄rti et ſiľr carnes ſuffocate vt paſtoris preterea malus ordo vt ſi procedat cibus groſſus ad ſubtilē. nā tunc cū ſubtili non pateat exitꝰ putreſcit ſuperiꝰ ſimiliter tꝑs vtpote ſi cadat crudū ſuꝑ indigeſtū, aut ſi multū fames toleret. nā tolerare famē replȝ ſtomachum putridis humoribꝰ vt inquit Auicē. tertia primi capło. de regimie cibi et potꝰ ibi poteris hec videre: et ſē prima quarti trac. ſcđo ca. de cauſis putredinis.

¶ Dubitaret aliquis circa hanc materiam

vtrū digeſtio: et putrefactio poſſint ſimul ꝓcedere in eadē materia circa qđ varie ſunt opiniones. Prima eſt opinio cōciliatoris dicentis ꝙ digeſtio et putrefactio poſſunt ſimul ire in eadem materia circa diuerſas partes vt digeſtio circa ptes formales: et putrefactio circa materiales et econuerſo nō tñ circa partes eaſdē ſȝ opinio gentilis eſt in qđe

ſua de maiori: ꝙ digeſtio et putrefactio pñt ſiꝰ ire circa ptes eadem .i. males et formales voco materiales partes valde minimas formales vero magnas ꝓbat hoc experientia: q2 videmus aliquam mãm putridiorem effici et digeſtionẽ qḋ manifeſte pꝫ in febribus vbi mã in ſtatu eſt putridior et eſt magis digeſta ſi febris eſt ſalubris: g̃ digeſtio et putrefactio pñt ſiꝰ ire in eadẽ materia: ſꝫ hec opinio ẽ falſa. quã vnica ratione impugno. nã bñ ſequitur in hoc ſubõ ẽ putrefactio volo ꝙ hẽat tres tertias a b c g̃ eſt ſeparatio ptis a pte b ſꝫ a ſepareẽ a b: g̃ interũ preterea dico ꝙ digeſtio et putrefactio pñt ſiꝰ ire in eadẽ materia non tanꝙ duo motꝰ: ſꝫ tanꝙ vnꝰ motꝰ idẽ eñi penitus motꝰ qui vni mixto ẽ putrefactio alteri eſt digeſtio nã generatio minꝰ eſt corruptio alteriꝰ: et hoc ꝓbaẽ q2 eadẽ penitꝰ preuia diſpoſito que eſt ad vnã formã generandã eadẽ eſt ad alterã corrũpendã: et diſpoſitio ad gñationẽ mixti eſt digeſtio: et ad corruptionẽ eſt putrefactio ergo idẽ motꝰ eſt putrefactio ⁊ digeſtio: nec mirũ eſt hoc. Nã eadẽ diſpoſitio que ẽ mala per hominẽ eſt bona per vermẽ concedamus eñi eandẽ materiã magis putridã reſpectu minus forẽ et magis digeſtam reſpectu alterius forme.

¶ Ex quo patet duplex corollarium

in hac mã de putrefactione primũ ꝙ fetor eſt effectꝰ eſſentialis putredinis vnde hec ꝯña eſt bona fetet g̃ putridũ eſt. ſꝫ iſta nihil valet putridũ eſt g̃ fetet ſunt enim quedã que cũ magis putrent ſunt magis aromatica qḋ euenit: q2 diſponitur per diſpoſitiones ꝓuias ad mixta perfectiora. ¶ Infertur ſecũdo ꝙ illa conſequentia eſt bona hoc putret: ergo eſt mixtũ: ſꝫ econuerſo non valet: eſt mixtum et corrumpitur: ergo putret. Pria pars nota ẽ: et ſecũda patet de mixto corrupto ꝑ aduſtionẽ. ¶ Inferẽ tertio ꝙ ille textus phi. 4. metheo. oĩa putreſcunt preter ignem non intelligiẽ oĩa que corrumpunẽ: corrumpuntur ꝑ putrefactionẽ preter ignem: ſꝫ intelligiẽ oĩa mixta corrumpuntur putrefactione proprie dicta et in ſpeciali preter ignẽ: id eſt preter aduſta. ¶ Inferẽ. 4. inter oẽs humores corruptibiliores fore flegma ſanguinẽ ⁊ colleram: q2 illi ſunt humidi: aut calidi que ſunt fomẽta putredinis ex quo habes pleraſq3 febres a medicis curabiles eſſe colericam et flegmaticam. Nã ſanguinea in breui fit colerica.

¶ Diffinit digeſtionem Ariſt. libro

4. methe ꝙ eſt quedã perfectio cauſata a calido ex oppoſitis paſſiuis: cuius diffinitionis intellectus nõ eſt vt credit Alber. mag. ex cõtra iacentibꝰ paſſiuis id eſt per remotionẽ qualitatũ ĩpedientiũ: et extraneantiũ: q2 ſequereẽ ꝙ qlꝫ mixti calefactio: aut infrigidatio: aut ſubtiliatio: aut ingroſſatio quando expediret eſſet digeſtio ꝙ non eſt verum ſed ſola debita commixtio humiditatis cum ſiccitate eſt digeſtio ⁊ hoc dixit phs in illis verbis ex cõtra iacentibꝰ paſſiuis quod bene gloſat Vgo ſenenſis pĩo aphoriſmorũ cõ. illius digeſta medicari quod fit ex contra iacentibus paſſiuis id eſt per gñationẽ cuiuſdã medie qlitatis inter qualitates paſſiuas pro cuius medie qualitatis generatione fit digeſtio et ſic intelligitur illa diffinitio.

D Ubitatur circa hanc mãm vtrũ

oĩs digeſtio procedat i groſſando: ⁊ vĩ ꝙ ſic auctori. phi dicentis ꝙ digeſtio facit omnia conſtare, in oppoſitũ eſt experientia de pomis q̃ poſt maturitatem efficiunẽ leniora: et moliora: ergo digeſtio ſubtiliat et non ingroſſat. Pro hac qõne: noto ꝙ circa mãm õ digeſtiõe triplex opinio famoſa verſatur prima eſt conciliatoris dicentis ꝙ digeſtio in ſubtili eſt in groſſatio: et in groſſo ſubtiliatio et non conſiſtit in alio digeſtio: ſꝫ quamuis hec opinio de digeſtione in nocibo verũ affirmet: q2 ad expellendũ ſubtile qḋ eſt imbibitũ indigemus ingroſſatione: et ad expellendũ groſſum ſubtiliatione nihilominꝰ de digeſtione: non dclarat modũ quõ fiat: iõ poniẽ. Secũda opinio Vgonis ſenenſis loco allegato que dicit ꝙ digeſtio eſt acquiſitio cuiuſdam ꝓprietatis occulte, et mouetẽ hac ratione: q2 videmꝰ ſanguinẽ digeſtiſſimũ a nã in pĩo die cuiuſdam febris ſanguinis: ſꝫ expectari diẽ quartã qḋ non euenit niſi; q2 die quarta acquiraẽ ꝓprietas occulta ꝑ aſpectu celeſte die q̃rta veniuolꝰ eſt. Tertia eſt opinio gentilis dicentis ꝙ duplex eſt digeſtio quedã in nocibo; vꝫ in humore malo vt expellaẽ et hec in ſubtili eſt ingroſſatio et in groſſo ſubtiliatio quedam vero eſt in iuuatiuo: vel in humore qui natus ẽ conuerti in naturã mẽbri et iſta q̃ eſt aut de pĩa intẽtione: aut de ſecunda ſi primũ nihil aliud eſt digeſtio ꝙ acquiſitio quarũdã qlitatum ad actũ nutritionis et ſic oĩs digeſtio ꝓcedit in groſſando: q2 mẽbra ſunt groſſiora ꝙ hũores. De ſcḋa tñ ĩtẽtione q̃ ẽ hũorẽ expellere qñq3 ꝓcedit in groſſando qñq3 ſubtiliando. Notãdũ ẽ vlteriꝰ ꝙ digeſtio circa partes aqueas ꝓcedit ingroſſando circa terreſtres tñ ſemꝑ ꝓcedit ſubtiliando: et vbi dominantur magis partes aq̃e ꝓcedit ingroſſando vt videre eſt in amidalis que procedũt in groſſando ꝓp. dominiũ aquearũ atq3 earũ partiũ ſꝫ in caſtaneis gladibꝰ: et piris procedit ĩpa digeſtio ſubtiliando: q2 in eis terreſtre dominaẽ qḋ ẽ minꝰ groſſum ⁊ indiget ſubtiliatione: ſꝫ cõtra illã cõcluſionẽ gentilis in qua dicit ꝙ digeſtio de pĩa intentiõe procedit in groſſando arguitur: q2 videmꝰ in tranſmutatione ſpiritꝰ vitalis in animalem fieri ſubtiliationẽ co ꝙ ſpiritꝰ animalis eſt ſubtilior vitali et in tranſmutatione chili in ſanguinem ꝓcedit illa digeſtio ſubtiliãdo: q2 ſanguis ſubtilior eſt chilo. dicẽdũ ad hoc ꝙ ſi in digeſtionibꝰ fiat cõpatio totiꝰ ad totum ꝓcedit hec digeſtio ſubtiliando in his caſibus nãq3 totꝰ ſpiritꝰ vitalis groſſior eſt animali: ſꝫ ſi fiat cõparatio ad ſolas illas partes ex quibꝰ hẽat fieri ſpiritꝰ animalis; aut ad illas ex quibus hẽt effici ſanguis procedit in groſſando. ¶ Notandũ eſt vlteriꝰ ꝙ digeſtio ſm Ariſto. 4. me. eſt triplex. ſ. pepãſis: epteſis: opteſis. Pepanſis eſt digeſtio ſeminis in pericarpis. i. in locis contentiuis ſeminis ⁊ capta ſtricte erit digeſtio ſeminis vt fiat aĩal tũ aliquod large ẽt vocaẽ pepanſis digeſtio q̃ eſt fundamentũ ad alias vt digeſtio ſtomaci. Epteſis võ ẽ elixatio vel digeſtio facta a calido cũ humido, opteſis vero eſt aſſatio vel digeſtio facta a calido et ſicco et notabis ꝙ aſſata ſunt hũidiora elixatis co ꝙ in exterioribꝰ fit cruſtra et obſtructio pororũ: ⁊ intra pellitur humiditas: et iõ hec aſſata magis nutriũt: ⁊ ſũt difficilis digeſtiõis et ſiſtunt ventrem ꝓpterea ꝙ generant humiditates ſolidas groſſas ſed elixata ſunt hũidiora humiditate madefactiua ſꝫ non ſubſtantifica iõq3 magis nutriunt ⁊ in digeſtio oppoſita pepãſis eſt omotes epteſi moliſis opteſi ſtatenſis.

¶ Utrum purum elementum nutriat

tractaui in problematibus noſtris.

Explicitũ q̃ttuor libri metheororũ.

¶ Incipit Liber primus de Anima.

¶ Caput primum.

LIbri tres de anima. ¶ Primus continet quinq3 capita. Primũ caput duas concluſiones: quattuor rationes ad ſecũdam, vnum corollarium ad eiꝰ tertiam rationem ⁊ duo ad quartam. ¶ Prima cõcluſio. Qui bonorũ ⁊ honorabilium ſcienciam eſſe opinantur; alteram altera honorabiliorem exiſtimant: aut propter demonſtrandi certitudinẽ: aut ob ſubiecte materie preſtantiam atq3 nobilitatem. Hac vtraque de cauſa ſcientia de anima: ſcientiarum naturalium eſt honorabiliſſima. ¶ Propter quidem demonſtrandi certitudinem. nam anima ea eſt que in nobis vite principium eſt: ⁊ cuius opera in nobis experimur non autem aliorum. Habet igitur demonſtrandi certitudinem: imo vero anime cognitio ad omnem proficit veritatem: et maxime rerũ naturalium. Ob nobilitatem autem. nã ceteris rebus quibus ſenſibilis formatur mundus, anima preeſſe videtur: et id euadet clarius: cum anime naturam deprehenderimus: et eius paſſiones tum ꝓprias, tum cõmunes, eius enim ratione he animalibꝰ ꝓprie, he vero communes ineſſe videntur. Secunda Et ſi anime ſcientiam, demonſtrandi certitudinem. habere dixerimus, illam tamen de anima tradere certitudinem difficilimũ eſt. ¶ Primo. quia quid ſit anima: et eius diffinitionem afferre: non eſt facile et apud Philoſophos adhuc dubium eſt an omnium inueſtigandis diffinitionibus ſit modus idem eadẽq3 via an diuerſe et quemadmodum diuerſa ſunt de q̃bus agitur negotia: ita diffiniendi diuerſos moliri oporteat modos: ⁊ diuerſas diffiniendi vias, Si omnium diffiniendorum idem eſt modus: et eadem eſt via: querere illam oportet: quam vtique repertã exploratamque habere facile non eſt. Nam ſiue hanc poſueris demonſtrationem. ſiue diuiſionem: ſiue cõpoſitionem atq3 collectionem: multe adhuc dubitationes et multi relinquuntur errores: et vniuſcuiuſq3 propria inueſtigare oportebit principia. Alia enim numerorum principia: et alia linearum: et planorum. Si dixeris, ſecundum tractandorum negotiorum diuerſitatem: diuerſos eſſe diffiniendi perq̃rendos modos diuerſaſq3 vias: et id quidem ampliꝰ et magis cognitu difficile. nã circa vnũquodq3 cognoſcere oportebit: quis erit propriꝰ diffiniendi modus. Scientiam igiẽ de anima tradere difficilimorum eſt. ¶ Secũdo. Quia difficile eſt aſſignare genus aĩe. an ſit ſubſtantia: quantum: quale: aut aliquid aliorũ et ſi ſit ſubſtãtia dubium eſt. an ſit actus. an potentia: et an partibilis, an ĩptibilis: an omnis anima omni anime ſimilis ſit ſpeciei: quemadmodum ñ putarunt qui de anima rationali mentionem facientes crediderunt de omni anima ſufficienter determinaſſe. an anime ſpecie differant: et genere conueniant. Quod ſi ita fuerit; ſupereſt dubium. an ipſius ſit vna communis ratio: quemadmodum animalis: an ſecũdum vnãquanq3 ſpeciem eius altera et altera quemadmodum altera propria eſt hominis: canis et equi Uniuerſale enim vt animal et vnũquodq3 quod ſimiliter predicetur: aut nihil eſt: aut poſterius eſt. Tertio. Quia non eſt facile determinare: an in vno, vt in animali multe ſunt anime: an potius vna: que multas ptes ac potentias retineat: vtpote vegetatiuam ſenſitiuam appetitiuam motiuam et intellectiuam: et ſi potentias habeat: an potius de toto: an de potẽtijs: an de potentiarum obiectis aut operationibus, prima determinatio ſit de ſenſitiuo: ſenſibili: et ſentire: intellectiuo: intelligibili: et intelligere. Non eñi ſolum que eſſentiam indicant: perquirenda ſunt: vt mathematicis quid linea: quid planum: quid rectũ: quid curuũ: ex quibꝰ que per ſe inſunt demonſtrant imo nobis in hac ediſcẽda diſciplina: accidentia cõſiderare erit opportunum. Accidentia enim ad cognoſcendũ quod quid eſt. magnum nobis preſtabunt adiumentũ: iõ poſt aliquantulam accidentiũ deprehenſionem nobis conducet non parum quid eſt accipere: eſt eñi quid eſt: omnis demonſtrationis principium. ¶ Corollarium. Unde fit vt diffinitiones que accidentia non complectuntur: neque facilem de ipſis prebent coniecturam. dialectice et vane ſint oẽs huic noſtro operi minime accomodande. ¶ Quarto. Quia dubitationem preſtant non modicã anime paſſiones: et accidentia: an ipſi et compoſito omnia ſint communia: aut quedam ſint ei propria. plurima profecto ſine corporis vſu omnino fieri non poſſe videntur: vt ſentire, iraſci: miteſcere miſereri: timere confidere conſiderare gaudere amare: odiſſe: Uidemus eñi pleroſque magnis et duris incidentibus caſibus nihil iraſci: neq3 timere: quia corpus non moueatur: qui leui occaſione corpore moto: vt iraſcentibus protinus ſuccenſent et iraſcuntur: et nullo terribili imminente: aliquando timere: et intelligere anime maxime proprium videtur: ſi tamen eſſet phãtaſia quedam: aut non ſine phantaſia: ſine corpore eẽ non poſſet: et ſi anime proprium eſſet intelligere: ſicut recto, vt rectum eſt propriũ eſt ſpheram vt eneam in puncto tangere et multa: vt huiuſmodi ſunt ei propria. non tamen tanget rectum ſeparatum quandoquidem a corpore ſeiungi ſepararique non poſſit Et ſi intelligere anime ꝓprium ſit vt nulla egeat corporis functione ipſam quidem animam ſeparari cõtingere. nihil apparet in cõmodi. Sin autem nulla ſic anime operatio propria ẽ: ſeparari non põt nihil enim a natura otioſum nihil ſine vſu aliquo fit vnquã ſed de anima: et eius ꝓprijs: vt de recto dictum eſt: et de ijs que recto: vt rectum eſt: propria ſunt: ſentiẽdum eſſet. ¶ Primum corollarium. Unde fit vt cum anima pleraſque operationes: quemadmodũ nunc dictum eſt corpori ⁊ materie coniunctas habeat ipſius phyſica ſit determinatio: et hoc aut de omni: aut de tali. ¶ Secundum corollarium. Fit etiam: vt in diffiniendis anime paſſionibus phiſicus materiam adiungere debeat: vt in diffinienda ira: Diffinit eñi iram hoc pacto phyſicus. Ira efferuentia ẽ ſanguis circa cor vlciſcendi doloris deſiderio concepta. Dialecticus autem hoc pacto. Ira eſt vlciſcendi doloris appetitus. Differenter eñi eadem diffiniunt phyſicus et dialecticus. Nam phiſicus materiam ſuis diffinitionibus adhibet. dialecticus autem ſolã formã rationem eñi formam et ſpeciem dicimus. diffinitionum autem hec materiam ſolã adhibet: vt domꝰ eſt ligna lapides et intritum hec formam: vt domus eſt a ventis imbribus caloribus et frigore defenſio: hec vero vtrũq3 connectit, vt domus munimentum eſt a

uentis imbribus: caloribus ⁊ frigore: ex lignis lapi
dibus: intritoque conſtans. Queritur ergo que ha-
rum trium diffinitionum ad phyſicum attineat. dici
mus phiſicum eā curare: que materiam contineat:
formā et opera que vt huiuſmodi, ſe iungi ſeparari
que non poſſint vt forme phiſice: et opera phiſica: q̄-
quidem opera et dialecticum conſiderat ſed materi
am negligit ſunt enim naturalia opera hec intrinſe
ca, vt calor frigiditas humiditas ſiccitas hec aduē-
titia vt artificialia que materiam exornant: vt ſcul
pture et intercelature et que vicium emendant: vt
medicina: Sunt et alia que et ſi a materia non ſepa
rentur non inſunt tamen corpori phiſico vt phiſicum
eſt vt rectum curuum triangulare quadratum. Ex
his licet intueri qui formas contemplentur, nā natu
rales formas que a materia ſeiugari nō poſſunt phi
ſici conſiderant materie haud immemores. et eaſdē
relicta materia dialectici abſtractas autem non re
ipſa ſed cogitatu et intelligentia mathematicus.
At veras rerum formas eino a materie conſortio ſe
iugatas abſolutas ⁊ imunes primus vltra mundanꝰ
et diuinus contēplatur philoſophꝰ. Sed his deter-
minatis quid de anima ſenſerint antiqui nunc ap-
periamus.

Caput ſecundum

Caput ſecundum continet
vnam concluſionem: et duodecim an-
tiquorum opiniones. ¶ Concluſio. Ut
determinationis principium ab anti
quorum opinionibꝰ faciamꝰ: cōſenta
neum eſſe videtur. namq̄ ab ipſis be
nedicta ſunt recipiemus nobiſque erunt adiumēto
que vero male: reijciemus. Et id pnoſſe opere preci
um eſt: omnes antiquos per motum et ſenſum animā
a ceteris maxime ſecreuiſſe: et per illa inquirere q̄d
eſſet cōatos fuiſſe. Duodecim antiquorum de anima
opiniones. ¶ Prima eſt Democriti et leucippi: exiſ
timantium animam ignem eſſe et calorem quendam
ex ſphericis atomis conflatum: ꝙ maxime mouere ⁊
penetrare ſeipſas et alia poſſint: et animam animali
bus motū preſtare et vitā: et eam reſpirationem eſſe
diffiniebant. nam quandiu reſpirat animal, atomi in
gredientes, internas q̄ animū cōſtituunt diſſipari p
hibent: et viuit animal: cum vero non reſpirat. hoc p̄
ſidio deſtituta diſſipat atque diſſoluit anima: ipſuq̄
perit animal. neque miruꝫ eſſe ſi anima non videat:
tametſi corporea ſit: quandoquidem ramenta illa q̄
in aere ſ volitant: non niſi in radio perſpicere et dep̄-
hendere liceat. ¶ Secunda eſt quorundam pytha
goricorum pene idem ſentientium. Hoc tamen inte
reſt, quod non animā atomis: ſed virtutem atomoꝝ
motricem eſſe dixerunt, quod quantacūque ſit trāq̄l
litas, atomi ꝯtinue agitari pellique videāt. ¶ Ter
tia eſt Anaxagore animam fontem ⁊ principium mo
tus ponentis: et animam et intellectum idem eē: nō
tamen animam: mentem et ſenſum confundebāt in
idem quemadmodū Democritus: qui proinde que
ſenſu apparebant vera eſſe omnia dicebat aut hore
vſus Homero: qui inquit Hector iacet: aliud ſapiēs
At intellectum omnibus animalibus et magnis et p
uis: et honorabilibus: et inhonorabilibus conſimilē
ineſſe: non videtur ſecundum prudentiam dictum et
he opinandi rationes ex parte motus ſumpte ſunt.
¶ Quarta ē Empedoclis: animam ex quattuor ele
mentis: lite et amicitia conflatā eſſe volentis: ex qui

bus omnia conſtent: ideo animam omnia cognoſce-
re: et ſimile in ea ſua cognoſcere ſimilia, hoc teſtātis
carmine.
Terrea vis terras vis hūida percipit vndas.
Aether, ab etherea ſentitur ab ignibus ignis.
Par pacē monſtrat litē lis aſpera noſcit.
¶ Quinta eſt: Thimei volentis animā ex elementis
eſſe conflatā vt ſimile ſimili cognoſcat authore Pla
tone in Timeo Et in iis que de philoſophia diſſeruit
ex vnius idea longitudinem prodire: et latitudineꝫ
et profunditatē ſuo modo et vnius ideam intellectū
prebere, ꝙ ſit ſciendi principium primā duitatē pre
bere ſcientiam, ꝙ ab vno ad vnum et ſemper verum
procedat opinionem vero a prima naſci trinitate, ꝙ
ab vno probabili ad duo nunc ad verum nunc ad fal
ſum procedat et ſenſum a primo quaternario; ꝙ ſit
ſolum corporeum et ſolidorum numeros eī vocat re
rum ſpecies principia et elementa. Et cū intellectu
ſcientia, opinione et ſenſu cognoſcamus, ex horuꝫ nu
meris conflat animam. ¶ Sexta ē Xenocratis: verū
que et motum et ſenſuꝫ connectentis. Inquit enī eā
eſſe numeruꝫ ſepſum mouentem numerum quidem:
quo facit eam ex omniuꝫ principiis conſtare ⁊ vt om
nia cognoſcat mouentem addit. quia eam principiū
et originem motus credit: creditque numerus rerū
principia eſſe. et vt ſummarie dicatur qui cognoſce
re et contemplari anime proprium crediderunt: eā
ex rerū principiis conficiunt: et vt de reruꝫ princi
piis multitudine: paucitate corporeo aut i corporeo
euariant: ita inter ſe de anime natura. ¶ Septima
eſt Thaletis. Mileſii dicentis animam eſſe aliquid
motiuum. Hinc magneticum lapidem credidit. ꝙ
ferrum moueret animam habere. ¶ Octaua eſt dio
genis eam eſſe aereꝫ volentis opinantis euꝫ omniū
eſſe ſubtiliſſimum et rerum origineꝫ et principium
¶ Nona eſt Heracliti: qui oīa ex vapore calido cali
doque halatu gignebat quem nihil aliud eſſe quam
ignem volebat omnium ſubtiliſſimū: ⁊ pene incorpo
reum: et ſemper ſ fluentem. Hinc animam dixit eē va
porem. ¶ Decima eſt Alcmeonis: animam eſſe imor
talem et ſemper moueri: et quam ſimillimā eſſe ſoli
lune et celo (que ſempiterno agitatu feruntur) volē
tis. ¶ Undecima eſt Hipponis: inquit enī hippō ani
mam eſſe aquaꝫ qđ omniuꝫ ſemen hūiduꝫ ſit. ¶ Duo
decima eſt Critie: animaꝫ ſagnuinem eē ſentientis.
Hoc ideo: quia ſentire proprium eſſe anime iudica-
bat. et nos ſanguis beneficio ſentire: et que exāguia
ſint ſanguineque priuentur vt oſſa vt dentes vt vn-
gues non ſentiant. Et oēs ex tribus aīe diffinitioneꝫ
querunt motu ſenſu: et in corporeo: aut ſubtiliſſimo:
vt id in corporei nomen ſibi iure quodaꝫ vendicare
poſſe videatur. et ſimile ſimili cognoſci conſentiunt
omnes: vno Anaxagora excepto: qui intellectꝰ ⁊ alia
rum reruꝫ nullum poſuit eſſe ſimilitudinis cōmerci
um. hinc omnes animam ex omnibꝰ conſlant princi-
piis vt omnia cognoſcat et qui tantū vnū ponūt prin
cipium ex vno eā conſtituunt et qui plura ex pluribꝰ
et qui contraria ex contrariis. vt Empedocles. Un
de ⁊ nomina ducta ſunt nā qui ponūt calidū eē prin
cipiū inde aſſerunt et id eſt ipſum viuere eſt nomina
tum ꝙ vita ipſa in feruore et calore cōſiſtat. Qui ve
ro frigidum id eſt animā vocatā eſſe ꝙ euentatione
et reſpiratiōe egeat. Sed q̄d de anima ſenſerint an
tiqui hactenus ſatis per curſum eſt.

¶ Caput tertium.

Caput tertium continet du
as concluſiones ſeptem rationes ad
primam ⁊ octo ad ſecundam. ¶ Pri
ma concluſio Animam ignem eſſe et
ſeipſam mouere: vt vult democritus:
impoſſibile eſt. ¶ Primo. Quia priꝰ
demonſtratum eſt: quicquid mouetur ab alio moue-
ri nihilq̄ a ſeipſo moueri. ¶ Secundo Bifariā dici
tur aliquid moueri: aut per ſe vt quod in ſe motum
habet: aut per alterum vt quod cū nō moueatur ī eo
eſt quod mouetur: vt nauta ſedens in naui: hec ſiqui
dem per ſe mouētur ille autem per accidens: Que
ritur ergo an anima per ſe moueatur: an per alterū
Si per ſe oportet eam augmentatione: diminutiōe,
alteratione: vno aut pluribus horum motuum moue
ri. Quicquid autē aliquo horum motuum per ſe mo
uetur in loco eſt, cinctūq̄ corpore. Anima igitur et
corporea: et in loco eſt: quod eſt impoſſibile. Si de-
derint per alterum vt albedo et nigredo: nullus dif
fitebitur: vtpote que in eo quod mouetur exiſtat mo
uetur enī corpus ſed eam tunc accidit et conſequit
non moueri: quare nec ſeipſam mouere. ¶ Tertio.
Quia quecūq̄ ſenſibilium mouentur: motū ſecundū
naturā et motū violentum eiſdem accidere videmꝰ.
Itaq̄ et anime motus ſecundum naturam et violen
tus acciderent quare et quieſceret nunc natura: nūc
vi. In quod enī aliquid natura mouetur et in eo na-
tura quieſcit in quod autem vi: violenter. Sed q̄s
anime violentus motus: ſi ſeipſam moueat: que natu
ra quies: que violenta hec ipſi vel effingere volen-
tes nequeant. ¶ Quarto. Si anima ſit ignis: vt po
nit. Democritus: ignis autem ſolū ſurſum moueatur
et anima ſolum ſurſum mouebitur. Et cū anima cor-
pus moueat et ipſum quoq̄: et animal vnunquodq̄:
natura ſurſum mouebitur. Sed quid abſurdius: Et
ita agimus contra eos qui eam ex aliquo aliorū ele-
mentorum conflarunt. nam ſi terra eſſet: ſolum agi-
taretur deorſum ſi aqua in locum aque et ſi aer in ae
ris locum. ¶ Quinto Si anima ſeipſam moueat: ra
tionabile eſt conſimilibus motibus moueri corpus:
nam ipſa corpus mouere videtur. Et retro agitur: ſi
anima ſeipſam moueat: et moueat corpus: rationabi
le eſt animam ſe talibus agitare motibus quibus et
ipſa corpora agitari videmꝰ. Atqui corpora delatio
ne ferri videmus delatione igitur et loci mutatione
fertur anima: quare et exire continget animam ⁊ re
gredi et animalia mortua iacentia reſurgere. Uni-
cum itaq̄ ipſis confugium eſſe videt: animā per al-
terū et per accidens moueri dicere et cū anima ali-
quo violentia impellit. et animā quoq̄ id per acci-
dens pati. Non igit per ſe mouebit. Cui enī aliq̄d p
ſe conuenit illud per accidens eidē non cōuenit, ne
que e diuerſo: vt quod eſt per ſe bonū: non eſt per ac
cidēs et per alterū bonū et neq̄ q̄d per accidens bo
nū ē id p ſe bonū ē. neq̄ dicere poſſint motꝰ ſenſibiliū
peculiares et pprios eē aīe q̄bꝰ ſeipſaꝫ moueat: nā ſi
ne exterioribꝰ ſenſum exercitare nō pōt: et ita de ap
petitu et ceteris dicendum. ¶ Sexto. Quia id ipſi
fatentur: animam vt animam moueri eſſentiaq̄ eſſe
motū: q̄d aūt mouet videmꝰ ſeorſum a motu ſtare: q̄-
re et ſi de anima ita futurum ſit: ſtabit ſeorſum a ſua
eſſentia. Sed quo pacto id fiat: ſatius eſt igitur cōfi
teri ipſam ſecūdū accidens moueri: et nō per ſe: mo
tū ve eius eē ſubſtantie. ¶ Septimo democritꝰ aſſe-
rens ſpherales atomos ſemper agitare corpꝰ ꝙ nuſ

quā nate ſint manere p ſimile dicit philippo comoe-
diarum ſcriptori: Dedalum olim ligneolam venerē
feciſſe: que fuſili argento infuſo ſe motaret: Sꝫ que-
rit a Democrito quid cauſa quietis animalis ſit nū
quid aſſerre poterit ſemper mobiles atomos: et q̄
ſeſe quietare non poſſint. Et certe non ſic moueri vi-
detur animal: ſed voluntate et intellectu: et Timeꝰ
propinqua Democrito aſſerebat animā ſcilicet ſeip
ſam agitando ſimul mouere corpus: ꝙ corpori ſit ad
iecta alligataque. Inquit enī Timeus: cum anime
opifex deus eam condidiſſet rectam circunflexit in
orbem: quem in geminos ſecuit: quorū vnus circun
daret et alter interior haberetur. Interiorē rurſum
cōminuit et ſecuit ī ſeptē quem ſectū ſeptē rurſum
glomerauit in orbes q̄ pp inq̄t celū torquet ī girū ꝙ
aīa ſit circulus: q̄ in harmonicos diuiſa circulos ⁊ ex
his vt elemētis ꝯflata ſuo motu corpꝰ torq̄t ⁊ euoluit
Ex harmonicis ſiquidē conflata circulis canoriſq̄
numeris quo per dulcem illam ſemp poſſideat har-
moniam ⁊ quo emodulatos ſempiterno motu afferat
ciatque gyros: Sed primum Timeꝰ occurrit argnē
dus ꝙ animam fecerit magnitudinem ⁊ maxime eā
quam vult eſſe rationalem et intellectū: hec ō anima
mundi intelligit: ꝙ vt puram mentē eſſe intendit: et
non qualis ſenſitiua: qualiſue appetitiua que ſe p di-
rectū foras pfundunt: ſuoſque exercent actus. Se-
cunda intellectus magnitudo. ſiue circulus ſiue glo
bus, vt vult Timeus: eſſe non poteſt. ¶ Primo. quia
omnis magnitudo continua eſt ꝙ eius particule in
terminum cōmunē finiunt in ipſo que copulantur. in
tellectus autem hoc pacto continuus eſſe non pōt:
ſed: vt intelligibilia: vnꝰ eſt aut omnino īpartibilis:
aut non vt magnitudo continuꝰ. ¶ Secundo, Quō
intelliget: cum velit Timeus ipſi opus eſſe tactu et
a propinquatione rebus quas ſit percepturꝰ. ſi qua-
libet parte intelligat: et partes eius ſint puncta: cū
ipſa ſint infinita, infinita tranſibit. Si partes ponis
magnitudines. continget ipſum infinities idem in-
telligere quod ſemel intelligere ſufficeret. Si non
qualibet parte ſed toto curuamine: totiuſque conta
ctu ad quid erunt partium contactus; et quomodo
totum tangendo intelliget cuius nulla parte tangē
do intelligat: quomodo intelliget indiuiſibile: ſi in-
diuiſibili non toto curuamine circulo que et totius
contactu intelligit. neque quidaꝫ diuiſibili: nam di
uiſibile indiuiſibili attactū non habet. ¶ Tertio. q2
intellectus operatio: intellectio ē circuli: circulatio.
Qui fit igit vt intellectus circulꝰ ſit cuius intellec-
tio circulatio ſit ¶ Quarto. Circulatio perpetua eſt
At intellectus motiones finē habent actiue quidem
quia ſunt alicuius gratia. Porrigere aūt in infinitū
nō valēt ⁊ ꝯtēplatrices: Nā he aut definitiōe demō
ſtratione contemplantur. finita autem omnis defini-
tio omniſque demonſtratio: heque ad principiū non
reflectuntur: ſed potius ſecūdū rectū procedere vi
dentur. Circulatio autem ſemper ad principium re
flectitur. Non eſt igitur intellectus circulus: et eiꝰ
intellectio circulatio. ¶ Quinto. Intellectio et mē
tis operatio quieti quā motioni ſimilior eſt. non igit
circulatio exiſtit. ¶ Sexto. Motus videt eē ab ani
me natura ꝙ ſtatus magis alienus monſtrant hoc re
mulenti: egrotantes infantes et ſenes. Si igit conti
nue et irrequiete moueretur: motus eſſet ei violentꝰ
preter naturā: minuſque ſue nature conueniens ſem
per. quod eſſe nequit. Et ſi dixeris motū eſſe eius eſſē
tiam relabimur in predicta incomoda vrgebitque

difficultas,quo intelliget imota.videretur enim mo
tum et ſola mota deprehendere debere:cuius tñ op
poſitũ conſtat. ¶ Septimo.Conſentiunt plurimi me
lius eſſe intellectui,liberari corpore,quo tanꝙ vin-
culis et carcere clauſus detinetur:tanꝙ corpore diſ
ſoluto beatior feliciorqꝫ futura ſit vita. Laborioſiſſi-
mum igitur(vt ſentit Timeus)animã mundi et per
fectiſſimum intellectũ nunꝙ a corporis vinculis poſ
ſe abſolui.neqꝫ cauſaꝫ aſſignauit cur celeſtes orbes
torqueant in gyrũ.Et ſi quereret cauſaꝫ,ſi intellectus
molis et magnitudinis ois ſit expers: cur voluat in
circulũ?Dicimus q: melius eſt ⁊ taliter eſſe. Fit eni
vnunquodqꝫ ꝙ fieri poteſt optime,ſed hec cõſidera
tio aliena eſt. ¶ Octauo. Quia dicit Timeus aïam
ſeiungere corpori,ipaꝫ mouere corpus,et corpꝰ mo
ueri. Neqꝫ deſinit vllo pacto quale corpus, qualiter
ue diſpoſitũ,ipaꝫ ſuſcepturũ ſit:perinde atqꝫ ſine diſ-
crimine in quodlibet migret:per ſimile pythagori-
coꝝ fabulis:qui quãlibet animã quodlibet corpꝰ in
gredi fingunt,ñſqꝫ dicunt ſimilia.

Morte carent anime:ſemperqꝫ priore relicta
Sede,nouis domibus viuunt,habitantqꝫ recepte
Omnia mutantur;nihil interit.errat,et illinc
Huc venit,hinc illuc,et quoſlibet occupat artus
Spiritus eque feris humana in corpora tranſit,
Inque feras noſter:nec tempore deperit vllo.

¶ Sod ita ſentire nihil aliud eſt quã ſi quis artẽ fa-
brilem tranſire putet in fiſtulas.Ut enim ars ꝓprijs
vtitur inſtrumentis,ita quoqꝫ aïa proprio vtitur cor
pore inſtrumento,videturqꝫ vniuſcuiuſqꝫ animantis
corpus propriã ſibi vendicare ſpeciem et formaꝫ.

¶ Quartum caput.

Quartũ caput cõtinet tres
concluſiones quattuor ratiões ad pri
mam duas ad ſecundã;et octo ad ter
tiam concõnes. ¶ Prima concluſio.
Anima non eſt,vt ſenſerunt antiqui:
harmonia. ¶ Fuit enim antiquorum
compluribus vulgata ⁊ apprime credibilis opinio
nulla dictarum inferior:animam eſſe harmoniam et
corporis ex contrarijs cõpoſiti cõpoſitionem:cõmix
tioneꝫ contẽperamentumque contraria et aduerſa:
ne diſſoluant:concilians hanc enĩ cõpoſitionẽ cõpoſi
torũque ꝓportioneꝫ vocant harmoniã:et hec in com
pluribus congreſſionibus cõmuniter repbata ẽ opi
nio;que quod iterum vera non ſit oſtẽdimus. ¶ Pri
mo. Quia harmonia ꝓportio quedam eſt eorũ que
ſunt mixta aut mixtorũ cõpoſitio hoc ipſi concedũt
At anima neque proportio,neque cõpoſitio eſt. non
eſt igitur harmonia. ¶ Secundo. Harmonie nõ eſt
mouere. Id aũt anime eſſe precipuũ conſentiũt om
nes,non eſt igitur harmonia. ¶ Tertio Harmonia
potius afferri debet de corporeis virtutibus.vt ſa-
nitate pulchritudine robore.quã de ipſa anima,imo
ipſi difficile aptari poſſe videtur non eſt igit̃ ſtatuen
da harmonia. Quarto harmonie duabus potiſſi-
mũ ſignificationibus vtimur. Prima magnitudini-
bus accomodata eſt que ita connexe ſint.vt nihil in
ter eas conſimilis nature percipiatur ad ſe inuicem
mouendũ ad ceteras nature functiones exercẽdas
optima proportione nexe.Secunda dicta eſt cõpoſi
torũ adinuicẽ ratio et proportio:ſed animã:vt ſenſi
tiuã appetiuã intellectiuã nullus vocabit aptaꝫ ad
inuicem magnitudinũ,eo qui dictus eſt modo collo-
catione neque compoſitorum proportioneꝫ:naꝫ va
ria eſt in eodem elementorum compoſitorũque pro
portio vt alia eſt carnis:alia oſſis;alia nerui. Erunt
igitur in quolibꝫ animato corpore plures anime:nõ
eſt igitur anima harmonia;⁊ ab Empedocle liceret
inquirere:qui ſingulas corporis partes:carnem:os
neruũ ꝓpriam mixtionem:⁊ ꝓportioneꝫ habere cẽ
ſet:an putet huiuſmodi proportionem eſſe animaꝫ:ſi
ſic plane fatetur eiuſdeꝫ eſſe plures animas:et alio ⁊
alio tempore alias:ſi non an ſit omnium concordia ⁊
vtrum hec etiam ſit ratio:an a ratione et proportio
ne aliud,et ſi non eſt proportio ſingulorũ cur anima
diſſoluta;talis diſſoluit̃ proportio et contra cur pro
portiõe diſſoluta diſſoluatur anima;his dubitationi
bus vrgendus eſſet:Empedocles:ſed ſatis dictum
eſt animam non a ſe moueri:non in circulũ:non eſſe
harmoniam:ſed eam eo in quo continet̃ moto corpo
re:ſecundũ alterũ et per accidens ſimul agitari.

¶ Secunda concõ.non.quia animã gaudere.triſta
ri.confidere timere:miteſcere.iraſci:ſentire.et ĩtel
ligere dicere conſuetudinẽ traximus animã idcir-
co oportet moueri. ¶ Primo.Et ſi gaudere triſtari
confidere:timere:iraſci:et ſentire:quodãmodo mo-
tus concedantur non tamen ſunt in anima ſed ab aïa
in corporeis organis ſuſcepta.in hoc ꝙ aliqua paſſa
ſint aut mota:aut alterata. ¶ Secũdo.Dicere ani-
mã iraſci:vel timere:perinde eſt atque ſi quis dicat
eam texere vel edificare:Et ſane melius eſt hominẽ
per animã triſtari;gaudere confidere timere iraſci
miſereri aut ſentire:q: hi motus non mea ſint,De in
tellectu autẽ ſecus videtur:cum ita vt ſubſtantia q̃
dam intus ineſſe videatur:et non aboleri.aut corrũ
pi cuius intelligentia et contemplatio:non vaneſcit
ipeditur ve aliquo exteriore obleſo:ſed interiore .ſi
enĩ corrumperetur aboleretur impediretur ue;hoc
maxime fieret ab inualeſcentia ſenecte in qua om-
nia ſenſoria organa labefactari percipimus rapicꝫ
temporis edacitate.Id autẽ viciũ in anima non fit.
Si enim ſenex oculum haberet vt iuuenis.vtiqꝫ vi-
deret vt iuuenis videndi tamẽ operatio impeditur
corporeo et exteriore obleſo inſtrumento.et corpo-
re paſſo queadmodũ temulentis et egrotantibꝰ ac-
cidit quare intellectus incorruptibilis impartibilis
et aliquid diuinius eſſe videtur:cuius intelligentia
et contemplatio non niſi aliquo interiore leſo aut in
diſpoſito impedit̃ et de hoc alius futurus eſt ſermo.
¶ Tertia:neque animam numerum eſſe ſeipſum mo
uẽtem recte a Xenocrate aſſertũ ſentiendũ ẽ. ¶ Pri
mo. Quia ita dicentem ſequuntur oia incõmoda: q̃
animã ſe moueri ſequuntur aſſerentes et alia quedã
peculiaria et propria ꝙ ipſam numerum eſſe aſſerat
¶ Secundo. Quia cum quicquid mouetur ſectile
ſit:vnitates aũt impartibiles:quo pacto mouebũt ſe
ipſas. ¶ Tertio.Dicunt punctũ motu ſuo lineã con-
flare.et lineam motu ſuo planũ.quõ ergo vnitas mo
tu ſuo non efficiat lineam. Quod ſi ita ſit.poſitionem
habebit,eritque punctus.eſt enim punctus vt vnitas
poſitionem habens. ¶ Quarto. Subſtracta numerũ
vnitate alius relinquit̃ numerus:ſubſtracta autẽ p-
te anima eadem conſimiliſqꝫ manet deciſa enĩ plera
que animalia deciſeque,plante,viuunt nõ igit̃ anima
nũerꝰ eſt. ¶ Quinto.nihil refert vnitates anime cõſ
tituere eſſentiam.⁊ vt Democritus volebat atomos
Si enim Democriti corpuſcula vt pũcta intelligas
que tamen molem relinquant et vnitates molem q̃d
prohibet atomorum Democriti partem eſſe mouen
tem et partem motam: et vnitatum collectione ali-

quid quod moueat et aliquid quod moueatur, vt in
noſtra ipſa magnitudine et id quod mouebit non q̃-
dem ſe ſed aliud anima potius dicendum erit quod
enim in animali mouet anima eſt non id quod moue
tur.quare neque id quod mouet ⁊ mouetur: ¶ Sex
to.Unitates animam conſtituentes differentiam ha
bent et quam habere poſſunt conſtituendo animam
niſi poſitionem habeant vt puncta et cum non conſti-
tuant poſitione careant:et ſi duo puncta ſunt ſimul q̃
re non infinita ſimul erunt et indiuiſibile ſubiectum
obtinebunt. Quorum enim locus indiuiſibilis et ip
ſa indiuiſibilia ſunt. ¶ Septimo ſi anima ſit puncta
cũ omne corpus puncta in ſe contineat infinita : cur
non omne corpꝰ habeat animam. ¶ Octauo.dicant
quo pacto intelligant puncta ſeparari poſſe niſi line
am intelligant ex punctis abire compoſitam atque
coalitam:et in puncta diuidi.Nõ erit itaque anima
numerus neque pũcta.

¶ Quintum caput.

Quintum caput cõtinet q̃t-
tuor concluſiones duas rationes ad
primam.octo ad ſecundam:vnã queſ
tionem poſt quartam.Timei reſpon-
ſionẽ: ⁊ eius improbationem. Prima
concluſio : anima non eſt incorporea
eo quo exiſtimant modo ꝙ ſi ex corporeo et quidem
ſubtiliſſimo quod incorporeum appellent. ¶ Primo
quia pleraque talia huic poſitioni accidunt incom-
moda et quedam alia ſpecialiora.nam cum animaĩ
toto ſentire corpore ſit ſi anima ſit corpus duo corpo
ra ſimul erunt atque ſe occupabunt.Sed eſto dicas
eam eſſe ex numeris et punctis ſimul cũ vno nume-
ro multi erunt numeri:et cum vno puncto ſimul mul
ta puncta vt totum corpꝰ animã habeat niſi dixeris
aliquẽ aliũ iterũ ſuperuenire numerũ. ¶ Secundo.
Quia neque hi;neque qui animã ponunt eſſe nume
rũ non modo animã non ita poſſe diffinire videntur:
ſed nec eius accidentia aſſignare: Quomodo enim
ex his cogitationes ſenſus voluptates dolores:et ce
tera fieri aſſignabunt. Non facile eſt modos cõmen-
tari;et fingere. ¶ Secũda non opus eſt animam ex
elementis conſtare quo ſingulis ſingula cognoſcat.
¶ Arbitrantur enĩ hi res non niſi a ſimilibus rebus
cognoſci.q̃re anima ex ipſis rebus conſtituta ſit opꝫ
Id ita non eſſe oſtenditur. ¶ Primo: Quia non ſo-
lum ſunt elementa;ſed alia quam plurima ⁊ pene nu
mero infinita.Si igitur ex ſolis ſit elemẽtis:quo nã
pacto deuꝫ cognoſcere quo hominẽ carnem:oſſa. nõ
enĩ hec ſunt elementa:ſed ex quadã elementorũ ad-
inuicem proportione;vt cecinit:Empedocles:naſcũ
tur vt ita de oſſe.

Sumpſit aque partes duplices:tot et aeris ignis.
Quattuor ex octo tellꝰ hinc oſſa dat alba.

¶ Nihil igitur proderit elementa eſſe in anima:niſi
et ipſi compoſitiones;rerumque proportiones aſſint
quare ſi cognoſcit os:hominem lapidem bonum non
bonũ et os et homo et lapis et bonũ ⁊ nõ bonũ erunt
in anima. que quã ſint impoſſibilia dicto non eſt opꝰ.
¶ Secundo:Cũ ea que ſunt;hec ſecundum ſubſtan
tiam dicantur:hec ſecundum quantitatem:et ita de
ceteris predicamentis an elementa ſolarũ ſint ſubſ-
tantiarũ ꝙ ſi ſic.quomodo cognoſcet accidentia quã
titatem qualitatem:et ſimilia :an ſolorũ accidentiũ
ſed dicant tunc quomodo cognoſcet ſubſtantiã ſubſ
tantiamque compleat atque conſtituat,An erũt ele
menta ſubſtantijs et accidentibus cõmunia ⁊ id qui
dem per ſeipſum ſtatim impoſſibile videtur anima
enim ſubſtantia eſt et ex principijs quantitatis naſ-
cetur quantitas:et non ſubſtantia et ex principijs q̃-
litatis qualitas. ¶ Tertio. Quia abſurdum eſt ſimi
le cognoſcere ſuum ſimile et ſentire ſuum ſimile ⁊ ta
mẽ ſimile non pati a ſimili vt volunt eſt enim ſentire
pati ⁊ cognoſcere ſimilit̃. ¶ Quarto. Empedoclis
ſentẽtia eſt corporeis elementis animã elementorũ
ſimilia deprehendere:Atqui animalium partes que
ſimpliciter terre ſunt vt oſſa pili;nerui nihil omnino
ſentiunt:ſi tamen vera eſſet Empedoclis ſentẽtia ſen
tire deberent. ¶ Quinto.Unicuique principio ma-
ior erit ignoratio quã cognitio,nam vnum ſolum:vt
ſimile:cognoſcet cetera omnia ignorabit. ¶ Sexto
Empedocles deum omnium ignorantiſſimũ facit.nã
ſolus diſcordiam non cognoſcet quam cetera etiam
cognoſcent cum ex omnibus conſiſtent Inquit enim
deum.quem ſpherã vocat:ex quattuor elementorũ
commixtione ſola conueniente concordia prodijſſe.
¶ Septimo.Dicat Empedocles quomõ omnia ani
mata non ſint:cũ omnia aut omnibus:aut vno vt vult
conſtent elemẽto,quod cũque igitur;aut omnia:aut
plura:aut vnũ cognoſcere neceſſe eſſet. ¶ Octauo p̃
clarius ideſt quod cõtinet ꝙ id qđ continetur ac ſp
gitur elementa auteꝫ potiꝰ cõtineri videntur:et con
ditioneꝫ ſequi materie: Quicquã igit̃ clarius exiſti
mare oportet animã que vt omnia vt rectrix vt tẽpe
ratrix dominetur et potiſſimũ ipſam mentẽ lõge di
gniorem;et natura dominatricẽ eſſe : et elementis
priorem non autem ipſa elementa vt contendunt eẽ
omnium prima. ¶ Tertia.nullꝰ antiquorum adhuc
de tota anima attigit.nã qui per motum eã definie-
runt non plane attigerunt. Sunt enĩ pleraque ani
malia que ſic ſunt ſue ſedi affixa : atque coherentia:
vt ſe nunquam alio transferant:hec autem vim moti
uam non habent cuius quidem vſum nunquam exer
cent. itidem et plante neque qui per ſenſum Nã plã
te vt ſtirps viuere conceduntur ſenſuum : tamen ex
pertes ſunt neque qui per ſenſum et intellectum.nã
non modo ſtirps et plãtas:ſed et animalium multa
intellectus rationiſque cognoſcimus expria:neque
propter eadem qui per ſenſum et motũ.falſum.⁊ id
eſt qđ de carminibus depromunt Orphei animã ſpi
ritualem vento ferri anhelituque attrahi. Nam id
plantis: id animalium multis conuenire non poteſt.
non enim plante et animalia reſpirant omnia :Et
qui eam conſtitutam ex elementis eſſe volunt non ex
omnibꝰ eſſe compoſitaꝫ tenere neceſſe eſt:naꝫ ſuffice
ret altera contrarietas et ad ſe et ad ſuum ꝓnoſcen
dum cõtrariũ. etenim rectum et ſui ⁊ obliqui iudex
et regula obliquum vero:neque recti:neque ſuimet
iudex eſt. ¶ Quarta ſententia eorum minime pro-
banda videtur:qui animã toto perfuſam permixtã
que vniuerſo cenſuerunt.Hac de cauſa.Thales mo-
ueri potuit vt oĩa plena dijs aſſereret.Sed id non
videtur.nã qua ratione igni perfuſa et aeri animal
non efficiat cum ſimpliciorum corporũ perfectiores
putent animas:perfuſa autem confuſis ⁊ mixtis cor
poribus animal efficiat.Utrum voluerint concedãt
ignem et aerem animata eſſe:id ſane ſine ratione dic
tum apparebit:aut ignem et aerem non eſſe anima
ta:et tunc quoque que animam habebunt:non erunt
animata:et falſe innitebantur rationi:ꝙ quia queli-
bet animalis pars eadeꝫ ſpecie exiſtit:pars igitur

aeris pars aque, animal conſtituens animata hac ratione ſit: quare ⁊ aerem et aquam eadem anima perfuſam et animatam eſſe neceſſe eſt. Ita certe dicentes pluris faciunt noſtris elementorum animas: vt immortales indiſſolubileſque: noſtras autem diſſolubiles. ¶ Queſtio cum animal vegetet nutriatur: indoleſcat minuatur cū ſentiat audit videat olfaciat guſtet et tangat cum appetat gaudeat triſtetur: miteſcat: iraſcatur: confidat: metuat: amet: odiat: ſecundum locum ſe agitet: ſerpat: natet: obambulet: ſe in aera volatu ſuſtollat cū contemplet: intelligat, cōponat: diuidat: ratiocinetur: an omnia hec a tota proficiſcātur anima: an a diuerſis: an hec ab vna parte hec ab altera illa vero iterum ab alia. Reſpōderūt aliqui plane alio vegetare, alio ſentire alio appetere alio mouere: alio denique contemplari ac intelligere: ſed quomodo: ſi plures ſint anime ſi ſint diſſecte eas ſuſtineri contineríque ne ſe diſſocient: ne ve effluant oportet. Id enim corpus efficere non pōt: q̄m potius anime officium eſt: ne concidat ne ēfluat continere egebunt igitur altero cōtinente: quicquid id fuerit: Verius animam dicere licebit. et de illo cōtinēte iterum licet inquirere an ſectum an diuiſum ſit Quod ſi ſic egebit iterū altero cōtinente et hoc abibit in infinitum: aut tandem dabitur vnū quod veriꝰ naturam imitabit anime. ¶ Secundo. Si tota anima totum corpus cōtinet: ſi partes habeat diſcretas diuiſaſque. et pars partem continebit. Sed quam obſecro potius continebit intellectus eis non liceat fingere. ¶ Tertio. Diſecte plante oſtendunt per totum eandem animā ineſſe et conſimili vita partes viuere: ſimilēque virtutem habere ſi ſurculum ſi ramū iterū terra obrueris. alimentum ſumit radicē inſtrumentum attrahēdi aptius ſibi format ac aggenerat Ita potentie animalis in animali non ſeparantur: vt ſenſitiuum a vegetatiuo: vegetatrix vero et plantis: et animalibus ſola cōmunis inuenitur: in plantis a ſenſitiua ſeiuncta; ſed animali: vt dictum eſt nunquam.

¶ Incipit ſecūdus Liber de Anima

¶ Caput primum.

SEcūdus Liber de Anima continet quattuordecim capita. Primum caput continet ſex diuiſiōes tres concluſiones anime diffinitionem: eius declarationem et duo corellaria poſt tertiam concluſionem. ¶ Prima diuiſio: Eorūqꝫ ſunt hoc ſubſtantia eſt illō accidens. ¶ Secūda ſubſtantiarum hoc materia et hoc ſpecies et forma. illō vero tertiū ex vtriſque compoſitū: et materia eſt potentia. forma autē actus et perfectio per quam eſt hoc aliquid cōpoſitum vero ex his cōflatū hoc aliqd eſt. ¶ Tertia. Duplex eſt actus. hic primus ille vero ſecundus quēmadmodū ſcientia et conſiderare. ¶ Quarta: Subſtantiarum he ſunt corpora: que ⁊ precipue naturalia vt ſunt ignis aer aqua terra: et ex his compoſita, ſubſtantias nuncupamus de talibꝰ enim noſtra determinatio eſt hec autem corpora non ſunt. ¶ Quinta. Corporū hec ſunt naturalia: ⁊ hec artificialia quibus naturalia principiū preſtant. Sexta. Corporum naturaliū hec vita participant. illa vero vite ſunt expertia. Dicimꝰ enī ea vitā habere que per ſeipſa alimentū ſuſcipiunt, nutriuntur augeſcunt: minuuntur Unde fit vt omne corpus naturale vite particeps ſubſtantia ſit et quidē cōpoſita, Prima concluſio. Anima ſubſtantialis actus ē corporis in potentia vitā participātis. nā aīa corpꝰ hmōi vita participans non eſt tale enī corpꝰ in ſubō nō eſt: aīa aūt in ſubō ē: neque ſubiectū ipſū. id enī materia eſt: et anima ſubſtantia eſt et nullorū niſi vita participantiū corporū eſt igitur anima ſubſtantialis actus corporis in potentia vitā participātis nihil enī aliud quod ipſa eē poſſit. relictū eſt. Secunda anima eſt actus primus. nā cū duplex ſit actus. hic vt ſcientia. hic vt conſideratio anima actus: vt ſcientia eſt quia ſicut ſcientia ſe habet ad conſiderare ita anima ad corporis viuentis operationes vt enim ſcientiā habens nunc conſiderat nūc vero nō habitū tamen habet ita animā habēs nunc vigilat ceteras opationes exercens. nunc vero opprimente ſomno ceſſans a ſenſu et motu animā habet vt habitū. Atqui ſcientia prior eſt et preuenit conſiderare: igitur et anima prior reliqua viuentis corporis operatione. Tertia. corpus anime moderamē ſuſcipere idoneum organicum eſt. ¶ Nam anima actꝰ primus eſt et ſubſtantialis corporis in potentia vitā habentis. Omne autem tale organicum eſt. qđ plane in animalibus licet intueri vt os ad accipiendū cibū venas ad deferendū oſſa ad ſuſtinendū ⁊ fulciendū corpus. Idē fruticibus et plantis euenit: radix enī in ipſis. vt os habetur: attrahit enī vtrunque alimentum fibre per totum porrecte: vt animalium vene lignū vt oſſa folia ſunt inteſtulariū folliculorumque fructuum coopcrimentum: folliculi vero: in ipſius operimentum: fructus eſt. igitur corpꝰ anima moderandum organicum. Anime diffinitio. Ex his licebit hanc cōmunem anime diffinitionem elicere. Anima eſt primus ſubſtantialis actus naturalis organici corporis in potentia vitam habentis. neqꝫ querendum eſt cur anima et corpus ſimul vnum ſint ſint. vt neque cur figura ⁊ cera vnū ſint: et vniuerſaliter cur materia ⁊ que materie adueniunt: et cum vnum et ens dicatur multipliciter: vnū et ens actu: principaliſſimum eſt. Et dictum eſt actus ſubſtātialis. nam ſi dolabra animal eſſet: ſpecies ⁊ ratio a qua dolabra nominat eſſeqꝫ accipit actus eiꝰ eſſet et ſubſtantia: qua non exiſtente non amplius eſſet dolabra niſi nomine tm̄ et equiuoce: eſt enī animal talis actꝰ nālis corporis eā in ſeipſo habentis: ſui motꝰ ⁊ ſtatꝰ principiū. Iridē ſi oculꝰ animal eſſet aīa vtiqꝫ viſus eſſet: et viſus eius actus et ſubſtantia quo quidē abſente actu: non ampliꝰ eſſet oculus: niſi equoce vt lapideꝰ aut pictꝰ: vt igit de parte vt oculo conciperes ita quoque de toto animali concipito: vt enī pars ſenſus ad partem et totus ſenſus ad totū ſentiens ꝓportionē habet: et ſicut viſus et pupilla illic ſunt oculus: ita hic aīa et corpꝰ animal et oībus ad ſuas functiones organis vtitur anima. ¶ Primum corollariū ex his manifeſtum eſſe poteſt animam actum perfectionemque non eſſe ſeminis neque cadaueris. ¶ Nam hoc viuere deſijt: illud vero nondum viuit: nōdumque formatum organis et ſi ſemē organicū ſit potentia vitamque potens accipere nondum tamen

organicum eſt in potentia vitam vt nutritionem indoleſcentiam, diminutionem habens, quale oportet omne viuens habere. Sicut enim formate ſerre inciſio eſt actus et non inexciſi, et nondum formati ferri, et viſio formati oculi, ita vita non huius eſt quod nondum viuit, ſed in potentia vitam iam actu habentis. ¶ Secundum. Ex his item non eſt obſcurum pcipere totam animam non eſſe a corpore ſeiunctam neqꝫ partes ſi eam diuiduam concedamus et cuius partes corporis partibus aſciſcamus, quemadmodum viſum oculo earum actus perfecioneſque quandoquidem tota corporis forma ita ſeſe habere corpori videatur vt figura ſerre et vt viſus pupille. Nō tamen ita de omni parte ſentire neceſſe erit nihil. n. prohibere videbitur quādam eſſe abſolutā ſeparatamque et que neque toti corpori neque parti addita ſit vt actus et perfectio qualis mens et intellectꝰ eſſe videtur. Nondum tamen id a nobis diſcuſſum ē an eius vis ita ſit humani corporis perfectio, vt ſit tamen a corpore ſeiunctus et ſeparatus quemadmodum gubernator a naui, cuius tamen perfectio eſt non adherens. Sed hec de anima in generali, et nōdum omnino exacte diſcuſſa hic ſatis ſint, et ſufficiant.

¶ Caput ſecundum.

SEcundum caput continet quinque concluſiones tres queſtiōes earum ſoluciones, et vnum corolariū ad tertiam, concluſionem, vnum ad quintam cum ſecunda anima diffinitione et tria ad tertiam queſtionem. ¶ Prima concluſio. Ex operibus anime ipſam perquirere et notam facere: par atque rationabile eſt. ¶ Nam incertiora natura notiora tamen nobis: ducunt nos in certiora et notiora nature et rationi, ab illiſque ordiendum eſt opationes aūt aie nobis certiores ſunt. Par eſt igitur ex talibus animam inquirere. Et debemus non modo diffinitione anime eſſe contenti querem declarat eſſe ſed et eam habere exploratam que et cauſam adhibeat: vt quid eſt tetragoniſmꝰ diffinitio, quod figura ſit equilatera rectāgula figure altera parte longiori rectangule equalis quod ſit tetragoniſmus oſtendit cauſam nō adhibens et demoſtrationis concluſionem ſubiens et diffinitio, ꝙ ſit medie linee inuentio cauſam adhibet et qua concluſionem efficias et demonſtres. ¶ Secūda concluſio. Anima principium eſt, quo viuimus. ¶ Nam animarum ab inanimato vita differt et quāuis anima multis viribus polleat ſenſu, appetitu motu, et intellectu, vna tamen eſt que ſolum viuere miniſtrare dicitur et hec vegetabilis nuncupatur cuiꝰ opera ſunt, alere, augere minuere gignere, et qua viuentia quodammodo in contraria porrigantur loca. Unde fit vt plante manifeſte viuere dignoſcātur arbores enim radices deorſum in terram porrigūt ramos autem in aperto aere in altum extendunt, et hoc eſt proprium omnibus viuentibus. nā nō modo ſurſum alimentum mittunt: augmentumque ſuſcipiunt: ſed et deorſum omnique ex parte et viuunt quā diu alimentum ſuſcipiant et nutriantur, Et eo pacto animam principium eſſe quo ſentimꝰ, quo mouemur et quo intelligimꝰ oſtenderetur. ¶ Tertia. Vis anime vegetandi a ceteris anime viribus ſeiugari poteſt alie vero ab ipſa minime. ¶ Nam plantis vis vegetandi ⁊ vita, ineſt quibus neqꝫ ſenſus vllus neque appetitus neque motus neqꝫ intellectus adeſt. At animalis ſenſum aut ceterarum virium vllā in rebus mortalibus nunquam ſine altrice reperias. ¶ Corolarium. Unde fit vt viuentia omnia viuentia omnia viuere et principiū habere vite a vi vegetatrice nō ab re dicantur. ¶ Quinta. Quicqꝫ eſſe animal, ob ſenſum primum nūcupamus. ¶ Nam ea que ſe e ſede et loco transferre nequeūt fruticū more, modo ſenſum habeant vllū animalia nuncupamus tolle aūt ſuenſum nō amplius dicimus, aīalia eſt igitur, ſentiēdi vis, animalis principium. ¶ Quinta primus ſenſuū omnium tactus eſt. ¶ Nā ſicut vis vegetatrix a ceteris ſeparari pōt vt i ſtirpibꝰ a ſenſu appetitu, et reliquis ita tactus a ceteris ſenſibus ſeiunctus cernitur cuius cauſam aliquando dicturi ſumus eſt igitur tactus omnium ſenſuum primus. ¶ Corolarium. Unde fit vt ſicut vis vegetandi viuentium ſit principiū ita tactus ſentientiū nulliſque animal ſine tactu reperiri poſſit vnqꝫ. ¶ Secūda anime diffinitio. Ex his iterum hanc anime diffinitionem elicere poterimus, Anima eſt primum principium viuendi ſentiēdi mouendi et intelligendi. ¶ Prima queſtio. An horum ſingula vegetandi virtus, ſenſus motus et intellectus ſint anime an potius anime partes. ¶ Secunda. Si ſint anime partes an locis et ſubiecto diſtincte ſint an ratione ſola. ¶ Reſponſio. In aliquibꝰ nihil difficile eſt videre eandem animā toto corpore perfuſam vt in ſtirpibus et plantis que diuiſe in qualibet ſeparata parte eandem, et conſimilēm vim viuendi retinent cum tamen diuiſe non ſunt vnam totius actu habent animam potentia vero plures diuiſe autem fiunt actu plures. Ita et de inſectorū animaliū (q̄ mutilata viuunt) aīabus euenire videtur, quorꝫ partes ſimilē vitā ſenſū et motum retinent ⁊ ſi ſenſum et motum concedimus etiam appetitū cōcedimus etiam appetitum concedere oportet, vbi enim ſenſus ad eſt et voluptatem et triſtitiam adeſſe neceſſe ē vbi autem hec et appetitum. Et nihil hic de intellectu, et contemplandi virtute intendimus: videtur enim genus alterū quod ſeparabile ſit ſicut incorruptibile a corruptibili cetere autem loco ab inuicem ſeiungi non poſſunt quemadmodum nōnulli putare. Ratione tamen ſeparari ſeiungiqꝫ non eſt immanifeſtum ſi enim aliud eſt ſentire et aliud appetere ſenſum et appetitū ratione duo eſſe neceſſe eſt Et differentie animalium ſecundū has ſumunt hec enim habent omnes hec plures hec vnā et idem circa ſenſum accidit. nā hec oēs ſenſus hn̄t hec plures hec vero vnū ſolū. ¶ Tertia queſtio. Cū vt duo ſunt quibus ſcimus vt anima vt ſcientia et duo quibus ſanamur vt ſanitas vt corpus: ita duorum quibus viuimus quibus ſentimus quibus appetimus vtrū duorꝫ illorū eſt anima. ¶ Dicimus animā eſſe primū actū et principium viuendi ſentiendi, et appetendi ⁊ ita aliorum non quidem vt ſubiectum et materia ſed vt ſpecies et ratio quedam quemadmodū ſcientia: et ſanitas ſpecies ſunt eorū q̄ diſcipline capatia ſunt et ſanitatis. Actus enī agentiū in paſſo apto idoneo paratoque recipiunt. ¶ Primū corrolarium. Unde fit vt anima naturalis corporis ⁊ orgāici ſpecies ratio forma et actus bene poſita ſit. Triplici enim exiſtēte ſubſtantia hac materia hac ſpecie et forma hac vero toto et compoſito neqꝫ materia et ſubiectū eſſe cognita eſt neqꝫ corpus ⁊ totū: ſed actus ipſū diſpoſitū moderās. ¶ Secūdū. Fit etiā vt recte ſenſerint nōnulli animā neqꝫ eē corpꝰ neqꝫ ſine corpe. ¶ Corpꝰ

ènim eſſe, iam ſatis manifeſtum eſt. ¶Sed ideo,
non ſine corpore quia ſit in corpore eius primꝰ et pre
cipuus actus. ¶Tertium. Fit iterum, vt qui animā
omne corpus ingredi poſſe putauerunt, indigne de
anima locuti ſint. Nam vt dictuʒ eſt, vniuſque actum
in potentia exiſtenteʒ in propria accōmodataque,
materia fieri et vt fieri natus neceſſe eſt. Sed quo-
modo anima ſit actus et quis et in quo, ſatis abūdā
ter dictum eſt.

¶Caput tertium:

TErtium caput continet du
as concluſiones. Prima cōcluſio. Po
tentiarum anime (que ſunt quinqꝫ ve
getandi virtus ſenciendi, appetendi
mouēdi et intelligēdi) qbuſdā inſunt
oēs quibuſdā multe quibuſdā vō vna
ſola adeſt. ¶Nā ſtirpibꝰ vis vegetādi ſola adeſt aīa
libꝰ oībus vis ſentiēdi cui ſemꝑ appetitiua cōiuncta
eſt. Primo, quia appetitus ſunt cupiditas, ira, et vo
luntas; cuilibet autem animali vel imperfectiſſimo
ineſt cupedia etſi ira ⁊ voluntas deſint vt enim tactꝰ
ſenſuuʒ obiectiſſimus ⁊ infimus eſt, ita cupiditas ap
petitionū abiectiſſima et infima, ſine qua (vt ſine tac
tu) nulla ſubſiſtunt aīalia. Secundo cuicunqꝫ ineſt
ſenſus illi eidem delectatio et triſtitia ineſt, cuilibet
auteʒ animali ineſt ſenſus, habent eniʒ tactuʒ omnia
igitur cuilibet animali ineſt delectatio et triſtitia,
cur auteʒ hec in ſunt ineſt appetitus eſt eniʒ delecta
tio conuenientis et delectabilis cupiditas, dolor cō
trarij tediuʒ. Tertio, quia omne animal ſenſuʒ habʒ
alimenti, is auteʒ tactus eſt qui calidūʒ, frigidum:
humiduʒ et ſiccum percipit, quibus aluntur anima-
lia, animalia eniʒ calidis frigidis humidis et ſiccis
aluntur omnia. Et quicquid alimenti ſenſuʒ haberī
terdū eſurit ⁊ ſitit quicquid aūt eſurit aut ſitit appe
tit, eſt enim eſuries calidi et ſicci appetitus, ſitis ve
ro, frigidi et hūidi. Et q̄cunqꝫ gula preter hec expe
tit ex ſuperfluo ⁊ accidenti expetit. Quid ſonꝰ quid
color, quid odor, alimento ꝯducit: oē igiẗ aīal appe
tit. Quibuſdā ꝑter has potētias virtꝰ mouēdi adeſt
vt bipedibus ⁊ quadrupediqꝫ omnibus quibuſdā
intellectus vt homini et ſi quicquam homine preſta
bilius eſt homini enim intellectus ⁊ cetere anime po
tentie in ſunt. Et igitur notum potentias anime qui-
buſdam in eſſe omnes quibuſdam plures et quibuſ-
dam tantum vnam. ¶Secunda cōcluſio. Anime ra
tio figure rationi ſimilitudinem gerit et anima figu
re. ¶Nam ſicut datur figure communis ratio cun-
ctis accōmodata figuris que nulli figure ſpeciei ꝓ-
pria eſt: itidem et anime cōmunis data eſt ratio om-
bus conueniens: animis ſi que nulli propria eſt. Et ſi
cut preter circulum triangulum et que deide ſequū
tur particulares figuras nulla figura eſt ita preter
eas que dicte ſunt nulla ꝓrſus eſt aīa. Et quēadmo
dū priores figure in poſterioribus clauduntur vt
trigonus in tetragono ita vegetatiuuʒ inſenſitiuo
et priores potētie in poſterioribꝰ et vt figuraꝝ prio
res a poſterioribꝰ abſoluunẗ, poſteriores vō a priori
bꝰ nequaq̄ ita licet intueri i aīabꝰ. Eſt. n. vegetatiuū
ſine ſenſitiuo vt in ſtirpibus ſenſitiuuʒ vero ſine vege
tatiuo nunquam. Tactus qui ſenſuuʒ primus eſt ſine
aliis ſenſibus eſſe poteſt auditu viſu, odoris ſenſu, illi
vero ſine tactu nunquam ſunt enim pleraque anima

necqꝫ auditum necqꝫ viſum, neque odorandi ſenſum
habentia. Et quecunque ſe ſecundum locuʒ mouent
ſenſum habent non autem contra, eſt eniʒ ſenſus pri
or et ideo multa ſunt animalia ſenſum et non motuʒ
habentia. Et cui intellectus ineſt (vt homini) omnes
inſunt et intellectus vltimus minimus atque ſimpli-
ciſſimus eſt quibuſcunque mortalibus adeſt et cete
ras adeſſe potentias neceſſe eſt, non autem contra
fit vt cuicunque aliarum virtutum aliqua aſſit huic,
et ratiocinandi virtus aſſit. Quare manifeſtum eſt
anime rationem figure ratione ſimilitudinem gere
re et animam figure. Et de ſingularum potentiaruʒ
maximeque anime propria atque accommodata ra
tione hactenus dictum eſt.

¶Caput quartum.

QUartum caput cōtinet ſe-
ptem concluſiones, vnum corolariuʒ
ad quartam tres rationes ad ipſum,
tres alimenti proprietates: vnam du
bitationem, et vnum corolarium, et
tres alentis et augentis differentias
ad quintam. ¶Prima concluſio. De actibus poten-
tiarum quam de potentijs prior apta incumbit de-
terminatio. ¶Nam conſiderandūʒ eſt quid vnaque
que potentiarum ſit que ve paſſiones conſequantur,
et inſint. At actus operationeſque potentiaruʒ ipſis
potentijs nobis priores notioreſque exiſtunt ipſoruʒ
igitur quam de potentijs prior incumbit determina
tio. ¶Secunda. Eadem quoque ratione de actuum
obietis quam de actibus ipſis prius determinandū
eſt. ¶Nam potentiarum obiecta nobis ſunt actibus
priora et notiora, vt alimentum, ſenſibile: appetibile
locus intelligibile. ¶Tertia. Inter determinanda
alimentum et generatio primum obtinent determi-
nandi locum. ¶Nam vis anime vegetandi omnium
prima eſt que in omnibus ineſt ſine qua nulle aliarū
inſunt, cuius officia ſunt alimento vti, augere, minu-
ere et generare. Et horum naturaliſſimum et preci
puum eſt ſibi ſimile generare omnibus viuentibus (
modo ſint perfecta non capta membris non depra-
uata neque ſpontaneam generationeʒ habentia) cō
ueniens vt animal ſimile generare et plante ſimilem
plantam, Sic enim ſemper ſecundum ſuū ſimile (cū
ea ipſa eadem in numero manere non poſſint) perſ-
euerant et aſſimilationem condicionemque aſſequū
tur diuinam, quantum eis conceditur: quam appe
tunt omnia cuiuſque gratia agunt omnia que ſunt ī
natura. De alimēto igiẗ nutritiue poſſe obiecto ⁊ gē
neratione potiſſimo eius opere et vt aliorum fine nō
ab re primum auſpicamur determinationis locum.
Attamen duplex eſt id cuius gratia res fiant, vnum
quo: vt diuina illa ſempiternaque ratio quam appe
tunt omnia, vt diximus, vt quantum vnunquodque
poteſt ſit eternitatis ſortiſque diuine particeps, il-
lud magis illud vero minus et id ſummum eſt. Alte
rum eſt cui vt ea ipſa quibꝰ hec diuinitatis imitatio
acquiritur, ad que attinet et pertinere videtur, et
hoc infra alterum atque illi inferius eſt. ¶Quarta.
Anima in viuentibus trium cauſarū forme efficiētis
atqꝫ finis vicē obtinet. ¶Speciei q̄dē et forme: qr
viuere viuētibus ē eſſe igiẗ ⁊ anima (q̄ eſt viuēdi cau
ſa) ipſis animatis dat eē ⁊ eorū forma exiſtit. Itē om
nis actꝰ potentie, ſpecies ē et forma anima aūt actꝰ,

eſt potentia eſt igitur forma. Quod efficiētis ſtatiʒ
notum eſt. nam augmentationis motum atqꝫ decre-
mentum preſtat. Nihil enim natura incrementum d
crementumque ſuſtinet, quod non alatur, nihil autē
alitur quod non ſit anime particeps. Et multis (et ſi
non omnibus) ſenſum et motum prebet anima eſt. n.
ſenſus alteratio quedam: que nullis anime expertibꝰ
accidere poſſet vnquaʒ ita et neqꝫ progreſſio et que
cunque animali mutatio a ſe conueniat. Et quod
finis et cauſe gratia cuius etiam vicem obtineat co
gnitu facile eſt. Nam vt que mente et ratione fiunt a
licuius gratia fiunt: ita et que a natura fiunt alicuiꝰ
gratia fieri videntur id enim in viuentibus eſt ani-
ma, ipſius enim gratia et animalium: et plantarum
corporum organa ſunt omnia, ſed vt cui. Dictum eſt
enim duplex eſſe quod gratia cuius: vt quo, et cui.
Trium igitur cauſarum, forme: vnde motus, et cuiꝰ
gratia vices obtinet anima. ¶Corolariuʒ. Unde fit
vt empedocles horum motuuʒ ī animalibus cauſam
non rite aſſignauerit. ¶Dicebat enim viuētia ⁊ plā
tas deorſum augeri, q̄ terra ſuapte natura feratur:
deorſum et ramos et palmites ſurſuʒ extendi et au-
geri hoc faciente igne ſurſum illos rapiente in cre-
mentum que preſtante. Sed hec nō bene dicta eſſe
patet. ¶Primo. Quia in ſtirpibus et plantis ma-
le ſurſum et deorſum aſſignat: Nam quod eſt os: et
caput in animali radix eſt in arbore os autem ſurſuʒ
eſt animalis igitur et radix arboris: conſimilia eniʒ
ipſis correſpendent opera quare rami et palmites
e regione radicis que ſurſum eſt ſunt plante deorſuʒ
Necqꝫ putare oportet omnium ſurſum et deorſum, ſe
cundum vniuerſi loca (que nos ſurſum et deorſuʒ nū
cupamus) eſſe deputanda. ¶Secundo. Dicat empe
docles quid terram et ignem taʒ diuerſoruʒ et diſſo
nantium conatuuʒ retinet quo minus in ſua loca euo
lent et diſſipentur viuentia. Nihil preter animaʒ cō
uenienter aſſignare poſſe videbitur quod ſi ita fece
rit animaʒ precipuum eſſe augmenti et decrementi
efficiēs aſſignabit. ¶Tertio. Quia inualida eſt ra
tio qua ſuſpicati ſunt cōplures ignē in viuentibus eē
augmenti cauſam quod elementorum ignis vel ma-
xime ſolus ali nutririque videatur hinc opinionem
traxere viuētia ab ipō igne cremēti ſuecqꝫ nutritio-
nis cauſam ducere. Sed hoc verum nō eſt quamuis
calor augmentationi et nutritioni coadiuuet, coque
vtatur anima vt inſtrumento. Naʒ ignis augmentū
in infinitum fit, quouſque fuerit combuſtile, non au-
tem animalis augmentatio: ſed omniuʒ natura cōnſ
tantium magnitudinis et augmenti terminus eſt et
ratio, huiuſce autem rei officiuʒ eſt anime et ſpeciei,
potius quam ignis atqꝫ materie. Sed vt propoſitū
exequamur, de virtutis nutritiue ⁊ generatiue, que
omniū prima eſt, alimento, nunc agendū ē. ¶Tres
alimenti conditiones. Prima. Nutricio contrarium
eſt alimentum. Secunda. Alimentuʒ tale debet eſſe
contrarium ex quo non modo ſuum contrarium ge-
neratur, ſed et incrementuʒ ſuſcipere natuʒ ſit. Ple
raque enim ſunt contraria que ex ſe inuicem fiunt,
ſed alterum altero non accreſcit: vt ex ſano fit egrū
et ex egro fit ſanum ſed neutrum ex neutro ſuſcipit,
incremētū imo nec nutrimentū. Tertia. Contrariuʒ
corumpere et tranſmutare ōbet alimentū nō aūt cō
tra alimentum ſuum contrarium, quemadmodū hu
midum alere videtur ignem non auteʒ contra ignē
humido alimentum eſſe qđ ignis in ſuaʒ ſpeciē trāſ-
fert hūidū et non e diuerſo. Sʒ huiꝰ rei extitit dubi

tatio opinionumqꝫ diuerſitas: Dixerūt eñi hi ſimilia
ſimilibus ali. nam nutritio perinde eſt atqꝫ augmen
tatio augentur aūt ſimilia ſimilibus, igitur et ſimi-
lia ſimilibus aluntur. Illi vero dixerunt contraria
cōtrarijs ali. Primo quia oportet alimentū trāſmu-
tari et ꝯcoqui trāſmutatio aūt oīs de ꝯtrario ī ꝯtra
rium aut in mediū. Secundo ſimile non patitur a ſi-
mili, alimentum aūt patitur ab alito et non contra:
vt faber ferrum excudens nihil patitur a materia,
hec aūt patitur ab illo alitur igiẗ contrariū contra-
rio. Sic, ita dicentes conciliare poſſumꝰ ſi prius q̄
coctum ſit alimentū vocent, quod et idē coctum vo-
cent alimentuʒ vtroſqꝫ quodāmodo recte ſentire di
cimus et ſimilia ſimilibus ali, et contraria cōtrarijs
Nam in principio alimento incocto indigeſtoqꝫ con
traria contrarijs aluntur tandē vō in exitu ipſo ali-
mento cōcocto ſilia ſimilibus ali cōcedere debemꝰ.
¶Quinta cōcluſio. Animatū vt animatū ē nutritur
¶Nam nihil nutritur qđ nō ſit vite particeps vt ali
mento in viuentis naturā cōuerſo nutriẗ igr̄ anima
tum vt animatū eſt. ¶Corolariū. Quo fit vt alimen-
tum ad animā per ſe et non per accidens referatur
¶Nullo eñi accidente ſuſcepto quicq̄ aliẗ ſed verſa
alimenti natura, viuentis ſpecie accepta. ¶Tres
alentis et augētis differentie. Hinc dephēdi pn̄t alē
tis augentiſqꝫ differentie. Differūt eñi prio. naʒ etſi
ſubiecto vnum ſint ratione tamē et cogitatione ſunt
duo. Idem enim alimentum vt ſubſtantiam miniſ-
trat alens dicitur, vt vero molis amplitudinem at-
tollit dicitur augens. Secundo viuens couſque nu-
triēte eget quouſque perſeuerat: ſaluat enim ipſiuʒ
alimentum non autem ſemper eget augente, ſed ſui
incrementi ſtatū habet citra ſuum finem conſtitutuʒ
. Tertia nutriens: generationem et ortum facit non
illius quod alitur, iam enim eſt, et nihil ſeipſuʒ gene
rat, ſed ſaluat: ſed talis quale ē id quod ſuſcipit ali-
mentum. Unde fit vt animatum alimento priuatum
perſiſtere nequeat, anime enim talis vis taliſque fa-
cultas adeſt, vt ipſam habentē ſaluet, fluxumque re
paret. Id autem efficere non valet, niſi alimentum
patando, aptando coquendoque fluxe corpore ma-
chine reparamento. ¶Sexta. Aequum eſt vim ve-
getandi a generandi facultate vim generatiuam di-
ci, nomēqꝫ hinc ducere. ¶Nā eiꝰ tria precipua ſunt
opera gſiare alere augere altere quidē vt propiam
conſeruet ſubſtantiam a quo vis altrix et nutriendi
dicitur, augere ad magnitudinem natura inſtitutā
conſequendam a quo, augmentatiua virtus nomen
ſortireẗ, gignere, ad prolē edēdā imitandūqꝫ illam
diuinitatis immortalitatem quod opus vt diuinus,
aliorum finis eſt modo autem equum eſt vnunquod
qꝫ a fine denominari. Aequum igitur eſt vim vegen-
tandi ab ea gignēdi facultate vim generatiuaʒ dicī
nomenque ſortiri. ¶Septima. Omne animatum,
in ſitum calorem habere neceſſe eſt. ¶Nam duobus
alimentum ad nutriendum paratur vno vt mouente
et quideʒ immoto: altero vero vt mouente, et moto
quemadmoduʒ nauis duobus intemperatur, guber
natore vt primo, principali, et immoto: et clauo vt
mouente et moto. Paratur itidem alimentum et de
coquitur ab anima vt primo mouente, et immoto, et
a calido, decoctionem enim operatur calidum, vt
mouens et motum: viſque principalis inſtrumentum
¶Habet igitur omne animatum, inſitum calorem.
Sed de alimento, alendi virtute et operibus eius,
tanta ſatis dicta ſint.

¶ Caput quintum.

Quintum caput continet, duas concluſiones, duas queſtiones, earum ſolucioneʒ, tria corolaria poſt ſecundam concluſionem et duos modos potētie poſt ſecundum corolariū Prima concluſio. De ſenſu incumbit determinatio. Nam ſentiendi virtus vim vegetandi ſequitur poſt quam etiam cōmunior habetur. Et prius de ſenſu in cōmuni, deinde de vno quoqꝫ ſenſu agendum eſt. Secunda. Fit ſenſus, cuʒ mouetur ſenciēs cumqꝫ aliquid patitur. Naʒ ſenſus, alteratio quedaʒ eſſe videtur. Et an paſſio a ſimili an a diſſimili fiat, a nobis prius determinatuʒ eſt quodāmodo fieri ab vtroqꝫ. Naʒ id quod patitur, potentia tale eſt, quale id quod facit, actu in principio ſiquideʒ diſſimile, finito completoqꝫ actu, ſimile. Due queſtiones. Prima. Cur ſenſus ſua organa et ſentiendi inſtrumenta non ſentiat, cū ſint ex quatuor elemētis (vt cetera que ſentit) contemperata. Secunda. Cur ſine exterioribus ſenſibilibus non fiat ſenſatio. Reſponſio. Senſus non eſt in actu per ſeipſum: ſed in potentia: ſicut combuſtibile non per ſeipſum actu eſt ſeipſum eniʒ combureret, neqꝫ extero cōbuſtiuo, vt igne cōburēte egeret. Ideo ſenſus neqꝫ ſe neque ſua ſenſoria percipit neqꝫ ſine exteriore ſenſibili quicquam a ſenſu percipitur. Primū corolariuʒ. Dicitur vt ſentire dicatur, hoc vt potentia quemadmoduʒ dormiens, illud vt actu cuʒ iam preſto adeſt rei ſenſatio. Ita audire, videre, odorare et cetera alia conſimiliter dupliciter dicuntur: vt potentie, et actu. Et cuʒ diximus ſenſuʒ fieri cuʒ mouetur ſentiens, et cū quid patitur: id nos ipſi inteligi volumus de ſenſu qui eſt actu et non, vt potentia. Et nos moueri, pati, et operari hic vt eiuſdeʒ vtimur eſt, eniʒ motus proprie operatio quedaʒ et actus ſed imperfectus vt prius aliquando diximus. Secunduʒ corolariuʒ. Unde eſt ſentiens vt a diſſimili pati, et vt a ſimili. Naʒ cū in principio patitur diſſimile eſt cuʒ vero iaʒ paſſum eſt ſimile. Duo modi potētie. Adhuc potentia (vt exactius determinemus) dupliciter dicitur. Primo eniʒ dicitur aliquid in potentia vt ſciens: quia ſit tale ſuapte natura vt ſit ſcientie capax. Secūdo quia iaʒ ſcientiā ipſam habeat ſciendique habituʒ: vt geometriaʒ. Et hi modi longe inter ſe differunt. Nam primi exiliter atque tenuiter ſciētes dicuntur: vt quia apti nati vt tales euadant et vt materia: qui nō cuʒ velint operentur. ſed qui alteratione diſcipline nonūquaʒ etiaʒ ex contrario habitu indigeant. Secundi magis vt qui cuʒ velint operentur niſi ſpeciale ſuperuenerit impedimentuʒ neque tali alteratione egeant ſcientie ſed ſola operatione. Et in primis non ſoluʒ eſt paſſio ſed plerunque contrarij corruptio atque abiectio. In ſecundis auteʒ ſimplex paſſio et perfectio quedam ſaluatur eniʒ ſciens habitu et hoc modo potentia cuʒ contēpletur actu: et non modo ſaluatur ſed perficitur et nihil corrumpitur abijcitur que neque proprie eſt alterari: aut eſt alterū alterandi genus a primo. Abſurduʒ enim videbitur, ſapientem cuʒ contempletur et prudentem cum: vt recte vitam inſtituat conſideret alterari dicere: et non artificem cuʒ aliquid artis moliatur vt domificator cum edificet. Et qui ſapientie aut prudentie habitum poſſidet ſi ipſis vtatur non aliam quaʒ ſapientis prudentiſve denominationem ſortitur. Sed qꝛ docente et actu ſciente ſcientiaʒ capit denominationem cepit quare non alteratur habitu conſiderās aut duo alterationis erunt modi vt dictum eſt. Eſt et aliquid in actu, vt ſciens actu qui maxime ſciens eſt cum ſciens actu conſiderat. Conſimili pene modo de ſenſibus accidit vt aliquid dicatur bifariam potentia ſentiens. Primo vt ſemen, quod natum eſt ⁊ a natura inſtitutum: vt ex eo fiat ſentiens vt aīal. Secundo vt iam factum animal potentiam ſentiendi habens, perſimilem ſciendi habitui. Et cum ſenſibile actu apprehendit, maxime dicitur actu ſentiens et actu ſentire, aſſimilatur contemplari. Hoc tamen intereſt quod que actum ſentiendi preſtant, extera ſunt et ſentienti extrinſeca, vt audibile viſibile odorabile. Que autem contemplandi actum, interna contemplanti nec iniuria quidem quia que actū ſentiendi preſtant, ſingularia ſunt, et extra quꝫ autē ſcientiam vniuerſalia, que quodammodo ſunt in anima. ¶ Tertium corolarium. Unde fit vt inteligere: et conſiderare cum volumus, in noſtra ſit ſituʒ poteſtate, non autem ſentire, ſed ipſum ſenſibile adeſſe neceſſe eſt, ſed de his amplius determinandis alius futurus eſt locus. Et ſatis dictum ſit quomodo potentia nō dicitur vno modo, ſed ſicut puer potentia militans quia poſſit militare, natuſqꝫ ſit ad militiam: ⁊ ſicut maturam etateʒ nactus, potentia militans, ſed quia illis potentie varietatibus nō ſunt impoſita nomina promiſcue vtimur in vtriſque iiſdem nominibꝰ vt alterari, vt pati quamuis nō proprie potentia ſentiens (vt adulta etate militans) ſentiendi actum exercendo dicatur alterari et pati. Et ſentiens tale eſt potentia quale qd ſentitur actu quēadmodum dictū eſt. Patiť autē non ſimile, paſſum aūt ſimile euadit.

¶ Caput ſextum.

Sextum caput continet duas diuiſiones, et duas ſenſibilium per ſe ⁊ per accidēs differentias. ¶ Prima diuiſio ¶ Senſibilium quedam ꝑ ſe et quedam per accidens. ¶ Secūda. Senſibilium per ſe, ſunt propria: hec vero pluribus ſenſibus communia. Senſibile proprium eſt quod ab vno et nullo alio ſenſu ſentiri poteſt, et circa quod rite ſenſui obiectum non contingit ſenſum errare vt circa ſonum audituʒ circa colorem viſum circa odorem, odorandi ſenſum, circa ſaporem guſtum circa caliditatem, frigiditatem, humiditatem et, ſiccitatem, tactuʒ habet enim has plures ſentiendi differētias tactus, circa quas iudicat vt ceteri circa ſuas, et non errat. Non enim errat viſus iudicando eſſe colorem, et auditus eſſe ſonum ſʒ errare poteſt quid coloratum ſit, vbi ſit: quid ſonum edit et vbi. Communia ſunt que nullus ſenſuū ſibi vt propria vendicat et ſunt hec numerus, magnitudo, figura tempus. motꝰ, et quies que pluribus ſunt cōmunia ſenſibus motus enim et tactu percipitur, et aſpectu. ¶ Differentie ſenſibilis per ſe, et per accidens. Differunt ſenſibile per ſe, et per accidens. Nam ſenſibile per ſe ſenciendo, patitur ſenſus, vt colorem videndo patitur viſus non autem ſenſibile ꝑ accidens, vt huiuſmodi, vt Diaris filius cum ſit albꝰ ſenſibile eſt per accidens, quod ei albedo inſit non, autem vt Diaris filius, ꝙ ve talem ſubeat rationem Et ſenſibilia per ſe propria, proprie ſentiuntur et ad ea per ſentienda, vniuſcuiuſque ſenſus ſubſtantia cōmoda, aptaqꝫ maxime natura inſtituitur.

¶ Caput ſeptimum.

Septimum caput continet nouem concluſiones, vnum corolariū diffinitionem perſpicui ⁊ luminis ad tertiam duas rationes et vnum corolarium ad quintam, et duas ad octauam. ¶ Prima concluſio. Color eſt viſibile. ¶ Nam cuius ſenſibilis viſus eſt, illud eſt viſibile: viſus autem eſt coloris eſt igitur viſibile. Et non modo color viſibile eſt: ſed et pleraqꝫ alia que nomine carent: vt ex determinatione dilucebit. ¶ Secunda concluſio. Color per ſe viſibile eſt, non ratione. ¶ Per ſe quidem quia ex ſe ſpeciem prebet qua videatur. Non ratione, qua abſoluta res eſt que ad viſum non refertur: vt viſibile, que licet nunquam cōſpecta, plāe tamen conſiſtet eritque color. ¶ Tertia Color ſine lumine videri non poteſt. ¶ Nam coloreʒ ita diffiniunt. Eſt qui ſuapte natura mouet actu perſpicuum. Actu autem perſpicuum (quod diaphanes vocant ſine lumine non eſt. Non itaque cōtingit colorem ſine lumine videri. ¶ Corolarium. Unde fit vt dē lumine et perſpicuo prius determinandū ſit. ¶ Perſpicuum enim eſt quod ſuapte natura viſibile non, ē ſed alieno viſibili, vt celum, aer, aqua, et pleraque ſolida corpora. Aer enim vt aer et aqua vt aqua viſibilis non eſt ſed illius ratione quod in ipſis recipitur viſibile. Et lumen eſt actus perſpicui vt perſpicuum eſt: eſt enim lumē quaſi perſpicuoruʒ color. ¶ Quarta. Que potentia perſpicua ſunt tenebre aliquādo ſunt que autem ſemper actu perlucent, nunquam. ¶ Nam que potentia perſpicua ſunt, aliquādo actu perlucent lumine colluſtrata et perſpicua ſunt actu aliquando auteʒ nō perlucent lumine carentia; ſunt igitur aliquando tenebre: tenebras enim dicimus: luminis in perſpicuo carentiā. Que autem ſemper actu perſpicua ſunt ſemꝑ lumen poſſidēt colluſtrās non igitur tenebre ſunt vnquam. ¶ Quinta. Et ſi corpora lucida vt ignis, ſol, et aſtra lumen preſtāt in perſpicuo, ſue lucis ſpeciē, non tn̄ lumen, aut ignis aut ſol aut aſtꝝ aut ab illis corporibꝰ dfluxꝰ eē poteſt. ¶ Primo. Quia ſi quod illorum eſſet aut quidam (vt aiunt defluxus ab illis corpus eſſet et quodcum: ſit toti perſpicuo preſens, duo corpora ſimul erunt atque ſe ſimul occupabunt, quod fieri nō poteſt ¶ Secundo. Quia tenebre ſunt luminis priuatio, non autem ignis ſolis, aſtri: aut corporum defluxus. ¶ Corolarium. Unde fit vt. Empedocles ab ſurde ſatis cenſuerit lumen inter terram et continentis celi ambitum ferri, noſque interdum latere. ¶ Nam dignaretur venia, ſi paruo latum ſpatio latere diceret: ſed in tanto quantum ortu clauditur: et occaſu ſpatio idem ſibi concedi, magnum poſtulat et non a rationis cōpote profecto admittendum. ¶ Sexta. Perſpicuum coloribus vacat: et vt de ſe inuiſibile ē ¶ Nam quod ſonus capit, de ſe ſonis eſt vaccum: et quod odores, inodorum, tale autem perſpicuum ad colores cum potentia ſit quale aer ad potentia ſonū perſpicuum igitur coloribus vacabit, eritque vt de ſe inuiſibile. ¶ Septima. Et ſi propriꝰ vniuſcuiuſqꝫ rei color videatur in lumine, non tamen omnia viſibilia ſpectātur in lumine. ¶ Nam nonnulla ſunt que non in lumine ſed in tenebris cient efficiuntque ſenſum, vt ignita, fungi quorundam animalium cornua piſcium capita: ſquame oculi, putres arborum truncicarie ſituque marcidi quorum non eſt vnum nomen quo ſimul ea complecti poſſimus. Et quam ob cauſam in tenebris et non interdiu fulgeant poſtea dicturi ſumus. ¶ Octaua. Non recte. Democritus putauit: ſi totum quo cernimus ſpaciuʒ vacuum eſſet expedientius acutiuſque ſingula videri: adeo vt medio interſtite vacuo formica in celo a nobis exactiſſime ac expediſſime videretur. Primo. Quia id cognitum eſt quod in lumine ſpectatur colorem eſſe natura enim eius eſt mouere actu perſpicuʒ vt aerē qui cum ſit oculo attiguus mouet oculum, hoc indicio cognitum quod ſi colorem habens ſupra oculuʒ poſueris non videbit oculus: ſed cum fuerit mediuʒ actu perſpicuum. Actus autem perſpicui lumen eſt exiſtente igitur vacuo medio ſpatio nullus percipietur color. Perperam itaque opinatus eſt Democritus res ſingulas tunc expedientius acutiuſque videri. Secundo. Fit viſio cuʒ ſenſus afficitur ipſe autem colore qui videtur affici nequit afficitur igitur a medio. Ipſo igitur exiſtente inani non fieret viſio: quare non modo exiſtente medio vacuo non exactiꝰ videreť ſʒ ne oīno quidē videretur. Et idē ſubit iudiciū de ſono et odore ſapore, et tāgibili. Ea ſiquidē ſupra auditꝰ, odoratꝰ, guſtꝰ, et tactꝰ ſedes locata, ſenſum non efficiunt, ſed medio (vt ſentiantur) hec omnia egent. In ſono enim medium eſt aer in colore pſpicum in odore innominatum eſt, et eſt aer et aqua, aliqua communi paſſione affecta. Aquatiles eniʒ animantes ſenſum odoris obtinent, et cetera que in terra degunt reſpirantia: que ſine reſpiratione olfacere nequeunt. Quid in ſaporibus quid ī tangibilibꝰ ſit medium, et eorum que modo tetigimus cauſas poſterius adijciemus. ¶ Nona. Sunt nonnulla quorum color et in lumine et in tenebris ſe prodit. Nā flamme mouent actu perſpicuum, aliorum colorum naturam imitando, quare interdiu ſe produnt ⁊ medium ipſum afficiunt redduntque actu perſpicuum quare noctu iteruʒ ſe manifeſtant. Ex his itaque notum eſt quod intenditur, et viſibilium has eſſe differentias, hoc ſolo lumine, hec ſolis tenebris, hec vero vtrorumque naturaʒ imitata, et lumine et tenebris deprehendi.

¶ Caput octauum.

Octauuʒ caput cōtinet vnā diuiſionem, vndeciʒ concluſiones, vnū corolarium ad primam, duas ad ſeptimam, vnam queſtionem, reſponſionem, et ſonorum differentias poſt nonam, vocis diffinitionem poſt vndecimam. Diuiſio. Duplex eſt ſonus, vnꝰ actu, alter vo potentia. Nam ſunt que plaga illata actu ſonum edunt vt es, et quecunque plana et leuia corpora, et hic ſonus actu dr̄. Sunt vo q̄ actu pulſa nō ſunt pulſa tamen ſonare poſſunt vt nominatur eorū ſonus potentia nominatur ſunt deinceps que neque actu neque potentia ſonum habent, vt ſpongia, lana ⁊ pili. Prima concluſio. Sonus actu ſi percipi debeat, fit inter corpus ſonās et auditū. Nā fit actu ſonꝰ alicuiꝰ ad aliqd attactu (percuſſio eñ edit ſonum) et in aliquo ſemper, exauditurqꝫ cum de re q̄ ſonat ad aurē delatus medium opplet ſpatiū. Corolariuʒ. Quo fit vt vno ſolo exiſtēte corpore nō eliciať ſonꝰ Nā aliud eſt verberans et aliud verberatū atque percuſſuʒ, ⁊ Eeū ſonus alicuiꝰ ad aliqd attactu et in aliquo

¶Secunda. Sonus non fit ſine motu. ¶Nam per
cuſſio non fit ſine motu ſonus autem non fit ſine ictu
et percuſſione non fit igitur ſonus ſine motu. ¶Ter
tia. Non ex quorunque corporum percuſſione elidit
ſonus. Nam vt diximus, lana et pili coliſa non perſ
trepunt, efficiunt ve ſonum: ſed corpora dura, leuia
et cõcaua. Leuia quidem, ꝙ integre magis feriant
incolumiorque aer: minuſq fractus perducitur ad
auditum, concaua vero, ꝙ refractione complures
poſt primum congeminant ictus, cum aer motus ac
agitatꝰ libere exilire non poſſit. ¶Quarta. Sonꝰ ⁊
in aere et in aqua editur: ſed in aqua ſubobſcurius.
¶Et in aere et in aqua edi notum eſt. ſunt enim hec
media inter ſonans et auditum. Et ꝙ ſubobſcurior
in aqua, ideo ẽ, quia ſopitur hebeſcitq in ea. Quin
ta. Et ſi aer ſonorior ſit aqua non ſufficit tamen ad ſo
ni editionem: neq ſola aqua. ¶Nam (vt dictum eſt
requirunt ſolida corpora, et vt ad aerem ictus fiat
priuſquam diffundatur. Quapropter aer aliquo, vt
virga, cito et vehementer percuſſus, ſonat: tunc duo
rum et percuſſi et medij fungens officio, tunc enim
plana motioq percucientis velocitate diffuſionem
anticipat aeris: queadmodum ſiquis arene cumulũ
cadentem velociter cedat, eiuſdemque caſum velo
citate perueniat. ¶Sexta. Cum fit ſonus, ſemper
redditur echo, et ſi nõ ſemper audiatur. ¶Echo eſt
ſoni reflexio aere ob vas aut locum ipſum circundã
tem, vt pila repulſa, reſiliente. Et ꝙ ſemper reddat,
patet, nam ita fit in ſono, ſicut in lumine. Atqui lumẽ
ſemper repercutitur, alioqui nõ vbiq vt in vmbra
fieret lumen: ſed extra locum illum in quo ſolis ra
dij pertingunt, ſumme eſſent tenebre, hoc autem fal
ſum. Fit igitur ſemper ⁊ ſoni repercuſſio: quare red
ditur echo, et quod non ſemper audiatur, idem vtõ
lumie proditur indicium. Nam non ab omnibus ſic
refringitur lumen, vt ſemper appareat, ſed interdũ
iacitur vmbra vbi minime lumen percipitur: ſed ad
eam terminantur ſenſibile lumen. Sic echo non ſem
per redditur ſenſibilis, ſed cum a ſolidis, concauis
et planis exceptus refringitur ſonus. ¶Septima.
Non longe diſtat a vero, ꝙ antiqui audiendi facul
tatem vacuo atribuerunt. Nam ab audiendum aer
maxime proprius aptuſque videtur, facitque au
dire pcuſſo leui, cũ vnꝰ ⁊ continuus fuerit ad auditũ
vſq agitatu ꝑ latus. Aer aũt eoꝝ opiniõe inãe erat
et vacuum non igitur longe diſtabant a vero. ¶Pri
mum corolarium. Nimirum igitur auditui connatu
ralis congenituſque aer. ineſt. ¶Sic enim exterio
re aere moto, internus aer excitus meliorem preſtat
audiendi facultatem. ¶Secundum. Fit etiam iu
re vt non oĩ ex parte animal audire debeat. ¶Nam
non vbiq tranſit aer, neq talem natiuum habet ae
rem, ad quem agitatus exterior perferatur: ſicut,
neque vbiq aĩal humidum habet pupille. ¶Octa
ua. Aer per ſe inſonus eſt. ¶Quia facile diſſipatur
dijcitur, ⁊ omnia corpori vltro cedit, Si tamen ar
ctior fiat illiſo, diffundique prohibeatur, elicitur vt
dicum eſt, ſonus. ¶Nona. Internus aer auribus in
ſitus, immobilis eſt. ¶Hoc enim ideo eſt, ꝙ omnes
motuum differentias exacte percipiat. Non tamen
omnino immobilis eſt: ſed placide tanquilleque agi
tatus citra turbã, auriſque obſtrepitum. Hinc mem
brana contectus et conuolutus eſt, et auris iter infle
xuoſum atq anfratuoſum factum eſt, ne ledatur ne,
turbetur a ſua ve tranquillitate dimoueatur. Et in a
qua audimus cum viarum an fractus difficultate de
ſenditur, ne aurem ſubiat cum vero ſubit organum
indiſponit, et non amplius audimus. Et cum mẽbra
na qua contegitur congenitus aer, leditur audicio
impeditur, perinde atque leſa cuticula pupillam,
obuoluente prepeditur viſio. Et argumentum inco
lumis auditus eſt ſi auri aliquo (vt manu) cõtra ad
moto, inſonitus et tinnitus quidam aeris vt cornu ſo
nantis obaudiatur. Ille tamen ſonus non eſt inſito
aeri proprius, ſed alienus. Hinc antiqui nos inani,
et vacuo audire (ꝙ illo aere interno determinatoque
egeamus) iterum trahere potuerunt opinionem.
¶Queſtio. An verberans, an verberatum ſonet, an
vtrunque, ſed alio modo. ¶Reſponſio. Sonus eius
eſt quod illo motu agitatur, et reſilit, cum corpora
leuia feriuntur. Debet eniꝫ quod verberatur, planũ
eſſe, et equale: vt inde vniuerſis aer totus concuſſus
reſiliat. Nam non omne verberans et verberatuꝫ (vt
dictum eſt) reddunt ſonum: vt ſi acum acu coliſſeris
ſonum non elicies. ¶Differentie ſonorum actu, he
ſunt acutum, et graue. Sicut enim colores non ſine
lumine percipiuntur ita neque he ſonorum differen
tie ſine ſono actu que a tangibilibus ad ſonos trãſfe
runtur. Nam ſicut tangibile acutum cito tactum pũ
git et penetrat: ita ſonus acutus celeriter audituꝫ,
mouet, quaſi pungens. Et vt obtuſum tangibile tar
de tactum vt trudens obtundit, ita grauis ſonus au
dituꝫ. Non tamen graue et acutum idem ſunt quod
tardum et velox: ſed tarditate et celeritate pariun
tur et obtuſum, lentum efficere videtur motũ acutũ
vero et gracile, concitatiorem. Sed de ſono hacte
nus, nunc de voce aggrediendum eſt. ¶Decima cõ
cluſio. Vox, ſolius eſt animantis, et ſi non omnium.
¶Nam nulla inanima vocem fundunt. Et ſi vocis no
men non nullis attribuatur inſtrumentis, vt tibie ly
reque, hoc proprie non eſt, ſed ſimilitudine quadaꝫ
ad id quod proprie vox eſt: quod imitentur eiuſmo
di ſoni vocis humane ſonoritatem et allocutionem.
Et ſunt pleraq animalia (vt exanguia, et ſãguine ꝑ
dita, vt piſcis) que vocem non eliciunt, et id ſane nõ
ſine ratione euenit. Nam ſonus, motus aeris eſt exã
guibus autem nulla eſt pellendi aeris facultas, et
piſces aerem non attrahunt vt pote qui in aquis de
gunt. Et piſces quos amnis Achelous nutrit, ſonitũ
attritu branchiarum edunt. ¶Undecima. Vox ſo
nus eſt animalis, ſed neque omnis neq ab omni cor
poris parte. ¶Nam manus colliſe ſtrepitum edunt
qui non eſt vox ſed ad gignendam vocem hec requi
runtur, percuciens percuſſum et in quo. Hoc enim,
aer eſt, non omnis: ſed is ſpiritus quem vicario ordi
ne anhelitu accipimus et reddimus. Et quemadmo
dum lingue duplex eſt officium. Primum eſt guſtan
di ad vite neceſſitatem quapropter in omnibus hoc
obtinet officium. Secunduꝫ eſt vt loquele ſit vſui: ita
ſpiritus quem anhelitu ducimus, et alternatiꝫ emit
timus: duplex eſt vſus. Primus eſt ad internum tẽ
perandum calorem neceſſarius quidem: cuius cau
ſa; ex alio requiritur loco. Secundus eſt ad effingẽ
dam vocem boni quidem gratia, et nõ ad vite neceſ
ſitatem: Mentis enim interpretatio, nimiume bo
ni gratia adhibita eſt: et ei commoda aptaque tra
dita ſunt inſtrumenta fauces ⁊ pulmones. Non ſine
ratione igitur ea ſola animalia vocem eliciunt que
reſpirant, et aerem attrahunt. Et hec ea ex parte ce
teris ſunt calidiora: vt que aere egeant atracto ad
precordiorum calorem; temperandum et quoquo
pacto refrigerãdũ, ¶Diffinitio. Ex his vocis diffini

tioneꝫ elicere facile eſt. Vox eſt ſonus aeris ab ani
ma reſpirati: percuſſi ad vocalem arteriam cũ alicu
ius ſignificationis imaginatione, non enim ſatis eẽt
reſpirari aeris percuſſi emiſſio vt tuſſis ſed ad gur
gulionem percuſſio fiat oportet: et cũ quadã interio
ne affectione ue ſignificandi quod ⁊ neceſſaria ſit ad
gurgulionem et ſonantem arteriam aeris percuſſio
hinc ſumitur indiciũ quod nõ contingit expiranteꝫ
et reſpirantem vocem vnquã emittere ſed aereꝫ cõ
tinere oportet: et ita internum concutere. Hinc iteꝫ
fit cognitum cur piſces ſint ſine voce. nam gurgulio
nem non habent. quia non reſpirant: et qui eos reſpi
rare arbitrantur. peccant. Sed cur non reſpirent:
alio differendum eſt loco.

¶Caput nonum.

Nonum caput ꝯtinet quat
tuor ꝯcl'oẽs. 4. rões ad pmã duas ad
ſecundam cum corolario prime: tres
modos inodorabilis poſt tertiaꝫ: vnã
queſtionem eius reſponſionẽ tres ra
tiones quod non reſpirantia odorãt:
et vnum corollariuꝫ poſt quartã. ¶Prima cõcluſio
De odore ⁊ odorabili non vſque adeo vt dedictis fa
cilis et prompta determinatio eſt. ¶Primo. Qeia
non eſt ita facile deprehẽdere quid ſit odor ſicut qd
color: quid lumen: quid perſpicuũ: quid ſonus. Hoc
enim ideo euenit: ꝙ olfactum per debileꝫ habemus
odoratur enim praue homo et multis aĩalibus: vt ca
nibus vulturibꝰ hoc ſenſu inferior eſt. ¶Secundo.
Quia nos non ſine delectatione aut faſtidio odoruꝫ
differentias percipimus. hoc autem in viſu ⁊ auditu
non accidit: et ideo hic ſenſus homini datus eſſe vi
detur ad menſurã non vt odores quales in ſe ſint ꝑ
cipiamus; ſed quales ad nos perueniunt. Itaq dif
ficilior ipſorum deprehẽſio eſt. ¶Tertio. Quia odo
ruꝫ ſenſorium minus cognituꝫ exploratũq habemꝰ
¶Quarto: ita homines odores ipſos cõprehende
re vident: quibꝰ odorandi ſenſorium obtectuꝫ eſt vt
animalia duros oculos habentia apprehendũt colo
res. Atqui conſentaneuꝫ videtur. huiuſmodi duroꝝ
oculoruꝫ animalia non omnes ſentire colores: ſed
eos qui ipſis terroreꝫ triſtitiaꝫque ingerant. qui ve
voluptate afficiant. quare neque homines quoſcũq
dijudicabunt odores. ¶Secunda: et ſi odoris diffi
cilis ſit nature deprehenſio: ex ſaporuꝫ tamen ſimili
tudine nobis ad hoc patebit aditus. ¶Prĩo. Quia
certuꝫ guſtum habemꝰ ꝙ guſtus quidã ſit tactꝰ: Ho
mo autem certiſſimum habeat tactuꝫ: et cuꝫ hõ a ce
teris in reliquis ſuperetur ſenſibus in hoc vno euin
cit ſuperatq omnia. ¶Corollarium. Hinc fit. vt ho
mo animaliuꝫ prudentiſſimũ cognoſcatur. ¶Atrac
tu eñi mentis aptitudo aut ineptitudo deprehendi
tur: duros eñi carne. mentis hebetes et ineptos: mol
les vero: bene aptos eſſe dicimꝰ. ¶Secundo. Quia
ex ſaporuꝫ nominibus odoribus nomina indimꝰ. Ut
eñi ſaporũ hunc dulcem nominamus hunc amarum:
pinguem acrem acutũ: ita quoque odoruꝫ: tracta ſi
militudine hunc dulcẽ dicimus: atque hunc amaruꝫ
pinguem acrem acutum: et quandoque in odore et
guſtu ſimiles conueniunt denominationes: vt in mel
le et croco. Mellis eñi odor dulcis. et dulcis mellis
ſapor: aliquando vero diſcrepant. ¶Tertia. Olfac
tus odorabilis eſt et inodorabilis. nam vt de viſu: au
ditu: et reliquis ſenſibus, ita et odoratu viſus autẽ ẽ
viſibilis et inuiſibilis, auditus audibilis: ⁊ inaudibi
lis: Eiuſdẽ enim ſenſus eſt cognoſcere ſui ſenſibilis ꝑ
ſentiaꝫ et eius abſentiam. preſentiã quidẽ per ſe: ab
ſentiã vero per accidens: eſt igitur olfactus odora
bilis et ĩodorabilis. ¶Tres modi inodorabilis: In
odorabile multis modis dicit. ¶Primo, quod oĩno
odoreꝫ non habet odorarique natum non eſt vt color
¶Secundo. Quod debilem et vix ſenſibilem habꝫ
odorem. ¶Tertio. Quod prauuꝫ tertumque habꝫ
odoreꝫ. ¶Quarta. Aer et aqua: ol faciendi ſunt me
dia: in aere de nobis conſtat. in aqua vero et ſangui
ne predita: ⁊ non predita illud monſtrant, quia emi
nus alimenti odorem percipientia: properant ad il
lud ſumendũ ad notare, Queſtio. an omnia que ſunt
odorũ capacia conſimili modo odorentur. Reſpon
ſio. non omnium conſimilis eſt odorandi modus. naꝫ
animalia reſpirantia ſpiritum trahendo odorantur
cuius hec ſunt indicia. Si ſpiritum detinet homo:
aut expirat: neque eminus: neque cõminus: etiam ſi
rem olentem in ipſius nares fundas: ſentit. Si enim
in odorandi ſede atque ſenſorio: id per palã eſt. nam
omniũ ſenſuuꝫ cõe ẽ: ſenſibili ſenſorio ſuprapoſito nõ
ſentire. Inſecta auteꝫ animalia: et que ſanguine ca
rẽt vt apes: hoc pacto: cum non reſpirẽt: odorare nõ
poſſunt. Odorant tamen. ¶Primo. Quia conueni
unt longe ad odoriferoruꝫ paſtuꝫ habent igit alium
preter quinque qui aſignati ſunt: ſenſum: aut olfactu
odores diſcernunt. non autem habent alium. habent
igitur olfactum. Senſus enim tam bene quã male
olentis in nimirum olfactus exiſtit. Secũdo. Gra
nium odorum ſuffitu. vt vituminis et ſulfuris fumo
corrumpuntur: ſicut et homo. Odorantur igitur nõ
reſpirantis et alio quam ſpiritus attractione modo
¶Tertio. Quia vt animalium oculi diuerſi ſunt: ho
rum enim ſunt moles: et hec palpebras pro oculi mu
nimento habent, quibus non apertis deuelatiſq: nõ
contingit animal videre, horum vero duri ſunt oculi
que hoc genere foliculorum coopercułorumque ca
rent: et ſemper colores apertos et occurrentes hẽnt
ita huuc in modum diuerſi ſunt odoratus. nã in reſpi
rantibus adopertus et reconditus eſt quem cũ ſpi
ritum ducimus: aperimus; ampliatis viarum meati
bus. Non reſpirantium vero apertus: et per ſimilis
duris animalium oculis: ita que ſemper habẽt ocur
rentes et in aperto odores: non autem reſpirantia.
niſi ſpiritum ducendo ſenſorium reuelẽt ac aperiãt,
¶Corollarium. Hinc fit vt reſpirantia in aqua non
odorentur, Nam in aqua reſpirare nequeunt. Et eſt
odor ſicci, ſicut ſapor humidi hinc res cum adolent,
incenduntur, caleſcunt, ſuauius fragrant. Et cũ res
non percipitur olfactu talis eſt odorandi ſenſus po
tentia, qualis ipſa ſit actu, cum autem olfactu perci
piuntur actu, et talis ſenſus eſt actu, Et de odore et
odorabili hactenus.

¶Decimum caput.

Caput dcimum ꝯtinet quat
tuor concluſiones. duas rationes. et
duo corollaria ad primam, vnum co
rollarium ad ſecundã et ſpecies ſapo
rum ad quartaꝫ, ¶Prima concluſio,
Guſtabile, quidam tangibile eſt.
¶Primo. Quia qđ non extrinſeco medio: ſed ſolũ
ſentitur intraneo, tangibile eſt guſtabile autem nõ
extraneo, ſed ſolo ſentitur intraneo, eſt igitur quidã
tangibile. Secundo. Quia illud in quo vt in ma

teria conſiſtit ſapor et ſine quo ſentiri non poteſt, eſt humor, humor autem ſolius tactus eſt, eſt igitur guſtabile, quidam tangibile. Primū corollariū. quo fit vt exiſtentes in aqua: ſaporem vt dulcē deprehendamus: non quia aqua guſtandi ſit medium, ſed ꝙ ſapor humori permixtus ſit quemadmodum in liquore quē bibimus. Neque ſimile eſt vt de colore, ſono et odore non eñ ideo per aerem aut aquam percipiuntur quia immiſceantur ſed quia hec ſunt media ipſis vt ad organa deferantur apta. Sine eñ aliquo a ſenſu abiuncto viſus auditus odoratus ſenſationē explere nequeunt. quod facit guſtus. Secundū. Fit etiaꝫ vt quicquid guſtandi ſenſum afficit humiduꝫ ſit, aut actu, aut potentia: nam abſꝗ humore vt dictuꝫ eſt. nihil afficit ſaporis ſenſuꝫ. Et ſunt quedā huid a potentia que ſtatim ad actuꝫ ſunt reducta: vt ſal cum primū admotus fuerit lingue ſtatim liqueſcit. linguāꝗ humectat. Secunda, Guſtus guſtabilis eſt et inguſtabilis: nam id ita fit in ceteris ſenſibus: vt viſus viſibilis eſt vt coloris. et inuiſibilis, vt tenebrarum. quas reputat inuiſibiles et auditus audibilis vt ſoni et inaudibilis vt ſilentii et odoratus. odorabilis: vt odoris ꝛ inodorabilis vt odore priuati. et ſicut inuiſibile tribus modis dicitur quod non eſt aptuꝫ videri vt ſonus quod debiliter videtur qđ praue vꝛ quo ꝺ excellentia viſum offendat. aut corrū par ꝛ inaudibile, tribus quod audiri nequit vt color quod debiliter. praue et inodorabile tribus qui dicti ſunt: ita inguſtabile tribus dicitur. quod guſtari nequit. quod debileꝫ obtinet ſaporem ꝛ quod terrū prauūque. Ut enim moderatum. nature amicum eſt et guſtuꝫ ſaluat: ita prauuꝫ et excellēs ipſuꝫ corrūpit. Tertia. Omne potulentū et tactui: ꝛ guſtui cōmune eſt. Tactui quidē. quia ſit actu humiduꝫ guſtui vero quod ſapore preditū. Quarta. Guſtādi natura inſtitutuꝫ ſenſorium neque actu debet eē hūidum neque tale vt humido diluí diffundiꝗ nequeat. nam debet eſſe potentia tale quale guſtabile actu ē. ſine humore autē non ſentitur guſtabile. Corollariū hinc fit vt cuꝫ lingua nimiuꝫ areſcat. nimium ve hūeat. quod in egrotātibus perſepe accidit guſtare nequeāt. Aegrotātibus enim ſepe omnia accidit amara videri ꝙ lingua amaro ſit humore infecta. Species ſaporum ſunt dulce, amarum contrarie conſequens dulce pinguis conſequens amaruꝫ ſalſus medie ſunt acre auſteruꝫ ſuaue acutum acerbuꝫ acidū vt ſpecies colorum digeſte. et guſtandi ſenſoriuꝫ: vt iaꝫ dictum eſt tale eſt potentia. quale guſtabile actu faciens autē ipſum tale guſtabile, et de guſtu et guſtabili hactenus.

Caput vndecimum.

Undecimum caput cōtinet duas queſtiones. poſt quas tres concluſiones: duo corollaria ad ſecūdaꝫ: vnaꝫ queſtionem. eius reſponſionē tactus ad alios ſenſus cōparationeꝫ et vnū corollariuꝫ poſt tertiā. Prima queſtio, An vnus. an plures ſint ſenſus tactus. Secunda Quid ſenſoriuꝫ tactus an caro in carneꝫ habentibus et in ceteris quod carni rñdet emulūque eſt. an aliud ꝗcquam intermediū interiꝰ latēs Prima concluſio. Plures ſunt ſenſus tactꝰ. nā ōis ſenſus vnꝰ vnius eſt contrarietatis. vt viſus, albi ꝛ nigri auditꝰ acuti et grauis odoratus et guſtꝰ dulcis ꝛ amari. Tactus vero pluriū vt calidi frigidi humidi et ſicci grauis leuis mollis et duri. ſunt igit̃ plures tāgendi ſenſus neque ſufficere videt̃ ſolutio quā adhibent viſus et auditus conſimiliter plures eſſe contrarietates vt in voce non ſolū acutū ꝛ graue contraria ſunt ſed magnitudo paruitas lenitudo et aſperitas vocis et ita in colore. Sed vt de tactu ſimile non eſt Naꝫ magnitudo paruitas lenitas aſperitas tranſlatitie in voce ſunt vox grauis et acuta et hec tranſlatitie omnibus ſenſibus applicari poſſunt continentur que in viſu et auditu ſub eodē ſenſus obiecto: vt ſub ſono ſub colore. ita auteꝫ de calido frigido hūido: et ſicco dicere nō poſſumꝰ. Secūda ꝯcl'o. Caro nō eſt ſenſoriū tactus ſed ſentiendi mediū, naꝫ ſenſibile ſenſui ſuprapoſituꝫ nunꝗ ſentit̃ carni aūt ſuprapoſitū tangibile ſentit̃. nō eſt igit̃ caro tangendi ſenſoriū Porro ſenſibile oē medio quodā ſentit̃ carni aūt ſuprapoſitū tangibile ſentitur et non eſt caro ſenſoriū eſt igit̃ ſentiendi mediū. et nihil eſt id quo moliuntur efficere carneꝫ eſſe ſenſorium tactus quod carne contacta illico perſentiatur. ita enim fieret ipſa tenui ſiteolo aut mēbrana conuoluta: nullus autem idcirco dubitauerit mēbranā eſſe tangendi ſenſoriuꝫ. ita neque de carne addubitandū eſt; ſed in toto corpore vt tecmem ſenſorium tactꝰ potiꝰ exiſtimanda eſt ꝗquideꝫ ſenſoria plura ſunt: vt plures tactꝰ; quāuis latentia ſenſum: quēadmodū ſi congenitus aer vt auris intelligatur nā totus noſtrū corpꝰ cingens et circundās eade facilitate putare poſſemꝰ nos eodeꝫ organo ſonos colores et odores deprehendere qđ coꝝ deſitreſcerent organa eſſetꝗ idē congenitꝰ aer audiendi videndi odorandi mediū: vt eñ illic plures ſenſus: viſus auditus olfactus guſtus et plura eorum ſenſoria ita et hic ſub eodeꝫ velamine plures tactꝰ et tangēdi ſedes et machinamenta: Primū corollariu. vnde fit vt mediū tangendi aer: aut aqua eſſe non obuerit. nam corpꝰ animatū ſolidū et firmū eſſe debet: et cum tactus intra corpus latitet debet igitur eē mixtū ex ipſis que firma conſtans et defluxibile minꝰ efficiunt vt terra ceteris cōmixta qualis eſt caro: aut quod carnis vice obtinet. Secūdū corolariū quo fit iterū vt ſi quis ignea aut aerea ſtatuerit aīalia difficile ſit quinque ſenſus et eoruꝫ ſenſoria in ipſis collocare, Tertia. Argumento lingue plures produnt̃ eſſe tactus. nam eadē in parte ꝛ intraneo medio omnia tangibilia et guſtabilia ſentit, eſt tamen alius ſenſus tangibilis ꝛ alius ſaporis. Si igitur toto corpore ſic promiſcue tangibilia et guſtabilia perciperemus poſſent guſtus et tactus vnus ſenſus videri: vt calidi frigidi humidi et ſicci vnus tactus modo aūt quia non ita guſtus et tactus toto corpore coniūcti ſunt manifeſtum eos eſſe plures ſenſus ita et tactus plures et ſi toto corpore cōiuncti ſint intelligere opꝫ Queſtio An tactio ſimiliter vt viſio auditio et olfactio ſit medio ſcilicet interueniente extraneo, Reſponſio. mollium corporum vt aeris: vt aque que nullo interhiante medio carnem ſuis extremis attigūt fit bene tactio nullo interueniente extraneo medio. Duorum vero corporū aliquid cū tanguntur interiacet medium. nam ea aut tangimus in aere: aut in aq̄ atqui videmus nos in aqua ſic ea tangere non poſſe: quin ſemper medius humor percipiatur: ipſumque tangendo excludere non poſſumus quin medius interſteſcꝫ extremis non manentibus ſiccis habeatur Quod ſi in aqua ita fuerit. tanto minꝰ ſubtiliorē aerem nobis licebit excludere medium et illa in aere ſine medio tangere; tametſi in aere ob ipſius inſenſi-

bilitate magis ſenſum lateat, et quāuis ita ſit vt nos firma et dura interueniente medio tangamꝰ tactus tamen hoc a viſu auditu et odoratu differt, ꝙ hi eminus ſua ſenſibilia ſuo medio apprehendunt ille vero cōminus et pene nihil diſtante ſic vt mediū quemadmodum de membranula diximus lateat: Et in viſu auditu et odoratu ſpatium afficitur et ſpecies offert tangendo autē non id neceſſariū eſt ſed intraneum medium ſimul cū extraneo afficit̃, quod quidē quia afficiatur, et non quia huiuſmodi externum medium tangitur, ſed vtrunque ſimul affici contingit. quemadmoduꝫ percuſſus clypeus geruluꝫ non percutit: ſed vtrunque ſimul percuti accidit. Corollarium, Unde fit vt quemadmodū aer ꝛ aqua ſeſe habēt ad viſum auditum et olfactum: ita caro et lingua ad tāgendi ſenſorium: et in ceteris videtur tactus alios imitari ſenſus: vt quemadmodū is aliis ſenſibus ſenſibile ſuprapoſitum nullum parit ſenſum: vt albuꝫ ſuprapoſituꝫ oculo nullam viſionem. ita eſt et in tactu. Hinc ſub carne tactus ſedem delitere oportet: quādoquideꝫ res tangibiles carni ſuperpoſite ſeſe preſtant perceptibiles: et res tangibiles ſunt: calidū frigiduꝫ humidum et ſiccuꝫ: que prius ſimplicium corporuꝫ differentias locauimus et ſenſorium tactus, tale potentia eſſe debet quale ſit actu ipſum tangibile. Hinc tactus eque algida: eque leuia et aſpera nō ſentit: ſed extrema ſuperabundantias atque defectus. Eſt enim mediocritas: quedam et mediuꝫ extremorum iudex eſt. Et qui omne calidum et omne frigiduꝫ percepturus ſit calidi et frigidi actu ſit expers oportet potentia futurus et calidum et frigiduꝫ quemadmodum viſus album aut nigrū percepturus neꝗ actu albuꝫ neque nigruꝫ exiſtit: et ſicut viſus eſt viſibilis et inuiſibilis, et ceterí ſuoruꝫ oppoſitoruꝫ: ita tactus tangibilis eſt et intangibilis: et ſicut inuiſibilis et aliorū inſenſibilium tres ſunt modi itidem intangibile tripartitum eſt: quod tangi non poteſt: vt vox: quod debiliter tangitur. vt aer: quod praue: vt ignis tactum corrumpens; ſed de tactu et quolibꝫ in particulari ſenſu; hoc pacto paucis diffinituꝫ ſit.

Caput duodecimum.

Caput duodecimum continet duas concluſiones vnum corollarium: vnā queſtionem. eius reſponſionem ad ſecundā. Prima concluſio Id ſenſuū cōe eſt: rerum formas ſine materia ſuſcipere. Nā ſicut ſigillū: ſigilline effigiē formabilis cera ſiue ferro ere: aut auro recipit: eo pacto patitur ſenſus ab eo quod colorem habet. quod ſonuꝫ: quod odorem: quod ſaporē: et non vt vnūquodꝗ eſt, ſed vt tale: taleque habens ſpeciem: et quamuis hec idē ſint: ipſorū tamen eſſe diuerſa ſunt: quāuis etiam ſenſoriū magnitudo quedā ſit. eſſe tamen magnitudini non ideꝫ. non enim ſentit vt magnitudo: magnitudinēue habens: ſed vt rationem: potentiamꝗ ſentiendi. Secunda concluſio. Senſibilium exuperationes, et excellentie ſenſum corrumpūt. nā huiuſmodi ſenſibiliū fortes motiōes ſenſorium rationem atque temperamentū diſſoluūt eſt enim ſenſus vt concentus quidā. Fidibus eñ vehementius pulſis canora contundit̃ diſperitque harmonia: tēperatūque omne ab intemperato diſſoluit̃ Corolarium. Unde nimirū cognoſci pōt cur plante, et ſi quādaꝫ anime parte obtineant: et tangibilibus afficiantur caleſcant, frigeſcant: humectentur, areſcant non ſentiant. nam huiuſmodi que ad ſentiēdum requiritur mediocritatem non habent. neꝗ rerum ſenſibiliū formas ſine materia apprehendūt. ſꝫ eas cū materia obtinent. Queſtio. An aliud a ſenſu pati poſſit a ſenſibili: vt aliud a viſu patiat̃ a colore aliud ab auditu: a ſono: aliud ab olfactu: ab odore: et ita in ceteris. Reſponſio. A ſenſibili vt ſenſibile eſt quemadmodū a viſibili vt viſibile ab audibili vt audibile odorabili: vt odorabile. nihil aliđ a ſenſu patitur. Non enim a colore vt viſibile eſt: quicquā niſi viſus patitur: eſt enim color vt viſibile prout eſt a viſu perceptibile: itidem a ſono vt audibile eſt, ſolus auditus patitur. Quod autē tonitruo diſcinduntur ligna et lapides: hoc non facit ſonus: ſꝫ ſpiritꝰ cum ſono eliſus: et ita de odore et ſapore Patiūtur tamen plane ab ipſis non vt ſenſibilia ſunt. ſꝫ vt ſunt affectiones: paſſioneſue quedam: vt aer aliquid paſſus ſpirat ꝛ olet: odoratuꝗ capitur. Hinc fit vt videre audire olfacere guſtare tangere: non ſit his paſſionibꝰ affici atꝗ pati; ſꝫ ipſis aliquid affectū ſentire.

Incipit Tertius liber de Anima.

Caput primum.

Liber tertius de anima continet tredecim capita. Primuꝫ duas concluſiōes: vnū corollarium ad primaꝫ vnam queſtionem: et eius reſponſionē ad ſecundā. Prīa concluſio nullus preter quinꝗ viſuꝫ: auditū olfactū guſtuꝫ et tactuꝫ: alius ſuperēſſe exiſtimandus eſt ſenſus. Prīo. Oēs ſenſus habemꝰ: et nos ſolos quinque nominatos hēmꝰ. Tamet ſi eñ plures tactus poſuerimꝰ: qꝛ tñ oīa tangibilia vt tangibilia ſunt: tactu percipimus. illos vnius ſenſus nomine cenſemꝰ: non eſt igitur alius a poſitis quinꝗ ſupereſſe exiſtimandus ſenſus. Secūdo. Si aliq̄s ſenſus nobis abeſſet: et aliquod nobis ſentiendi organū abeſſe oporteret. At vero nobis nullū deficere apparet: naꝫ organi corpus vno aut pluribus elementis conſtat: ex humore autē conſtat pupilla et viſus: ex aere auditus olfactus vero promiſcuus: nūc ex hoc: nunc ex altero eſt. nā aquatiliuꝫ odoratus ex aqua ceteroruꝫ ex aere: ignis nullius eſt ſed oīuꝫ cōmunis: oībuſque cōtemperatus habetur: ꝙ nihil p̄dictū ſenſu: calore vacet. Ex terra etiaꝫ nulluꝫ eſt organuꝫ ꝙ ineptiſſima ſit ad ſentienduꝫ maxime tamē tactui eſt ſimixta. nulluꝫ igitur videt̃ nobis deficere ſentiendi organū. Corollariuꝫ. Hinc fit vt extra aerē et aquam nulluꝫ ſit ſentiendi organuꝫ: Aquatilibus enim ad percipiendos colores ſonos et odores ſufficit aqua et terreſtribꝰ aer: et vtrunque vtriſque cōe eſt. et idoneum: et non modo homines oībꝰ ſenſibꝰ et oīuꝫ ſenſuuꝫ ſedibus pollent. ſed et animalia perfecta omnia: et non aliquo membro capta: imo et talpa oculos habere videtur ſub cute latentes: ſi igitur preter quattuor elementa: et que ex his concreta ſunt: nihil ſenſibiliuꝫ exiſtat nullus profecto ſenſus: nulla que ſentiendi ſedes deficere videtur. Quarta. Nō

exiſtimare oportet vllū deficere ſenſuꝫ cōibus ſenſibilibus deprehendendis aptuꝫ: eaque quolibet poſitorum ſenſuuꝫ per accidens deprehendi. Cōia ſenſibilia ſunt vnius. numerus magnitudo. figura: motus et quies: que falſuꝫ eſt a quolibet poſitorum ſenſuuꝫ per accidens deprehendi. naꝫ magnitudo viſui ſpecieꝫ ſuam imprimit: oculum que mouet. quare et figura. eſt eñ figura. magnitudo quedā: et vnuſqſque ſenſuū vnum et numeruꝫ proprij ſenſibilis: continui priuatione dignoſcit ⁊ motus vt magnitudo cognoſcitur. ⁊ quies motus priuatione. non itaqꝫ deeſt que ſenſibilia cōia per ſe cognoſcantur. non neceſſarius igit quicūque alius pro ipſis deprehendendis aſſignaretur ſenſus. et haud ſecus atque ab eo deprehenduntur. non igitur alius exiſtimandꝰ eſt deficere ſenſus. Unde que per accidens ſentimꝰ forma ſpecieqꝫ ſenſuꝫ non afficiunt. fitque id duobus modis. ¶ Primo. quō dicimus nos ſentire Cleonis filiuꝫ non. quia filius ſit Cleonis. ſed quia albꝰ ſit cui accidit eē cleonis filius. ¶ Secundo quomodo ſinguli ſenſus ſenſibilia reliquorū ſenſuum ſentire dicerentur. non quidem ipſorū ratione. ſed quia omnes in vno cōi, de quo futurus eſt ſermo. cōueniūt. Exempli cauſa: aliquis fel flauuꝫ vidit quod ſeorſuꝫ guſtauit. ⁊ inuenit amaruꝫ ideo viſo atque inſpecto flauo putat eē amaruꝫ. Et huiuſmodi iudiciū non tā viſus eſt quā cōmunis interioris ſenſus. non eñ eſt aut guſtus. aut viſus talia vnū aut plura eſſe iudicare diſcrimenque internoſcere. Clare igitur dilucet plures ſenſus quā quinqꝫ eē non poſſe. ¶ Queſtio. Sed queret aliquis cur natura plures ordinauerit ſenſus. non vno ſenſu contenta. quo omnia ſenſibilia vt cōmunia diſcerneret? ¶ Nos huic queſtioni hanc adhibemus reſponſionē quo ſenſibiliū differentie nobis perſpectiores exploratioreſqꝫ habeantur. et quo ſenſibilia propria magis a cōmunibus cognoſcantur differre. ſitqꝫ diſtinctionum rerum maior certitudo. Si enim ſolus eſſꝫ viſus. et hic albi. magis nos lateret albedinis ⁊ magnitudinis diuerſitas (quia ſe mutuo ſequūtur) quā cum alio quoqꝫ ſenſu magnitudinem percipimus, quo non percipimus albedinem. ita ſi omnium eſſet vnus ſenſus. non vſqꝫ adeo exploratа eſſet eorum diuerſitas. et hec vel ſola ratio ſufficere poteſt.

¶ Secundum caput.

SEcundum caput continet ſex concluſiones. duo corollaria ad ſecundaꝫ vnū corollariū ad quartā vnā inſtantiaꝫ. et eius ſolutioneꝫ ad ſextā. ¶ Prima cōcluſio. Dubitatio exiſtit nec immerito. cū ſentimus nos videre et audire: an id eodem ſenſu percipiamus. an alio. Nam ſi alio dixeris eiuſdem obiecti duos ſenſus facies: cū ſcilicet qui primo obiectū: vt colorem intuetur: et eū qui primuꝫ ſenſum coloreꝫ intueri iudicabit: qui vt prius coloreꝫ apprehendet. Fieri eñ nequit vt ſenſus aliquis viſum colorem apprehendere iudicet qui pariter non apprehendat et coloreꝫ, et ita de auditu: et ceteris. Et ſi fuerit alius, vt poſuiſti cur non erit iterum qui de ipſo ſecundo iudicet ⁊ iterum alius qui de tertio: et hoc abeat in infinitum: aut tandem decūbat in aliquo qui ſeipſum cognoſcat: quod ſi ſic: cur primus eadem ratione ſeipſuꝫ nō ſentiebat: ſed eſto dicas modo nos non alio ſenſu ſentire: vt videre: et percipere nos videre. Primo hoc ingeret difficultatē ꝙ idē ſenſus ſentiet ſeipm. Secūdo quod a viſu percipitur: color eſt: aut colore affectum. eſt enim color, eius ꝓpriū obiectum ſi igitur percipit ſe videre: et eius viſionem colorā aut coloratam eſſe oportet. Tertio. non eodē modo ſemper diſcernit viſus. naꝫ diſcernit lumen ſpeciem ſuſcipiēdo. tenebras itidē diſcernit. ſed nihil ſuſcipiēdo. nōne igitur ſentit ſe ſentire tenebras. cū nihil ſentiat. Hec nimirum dubitationeꝫ ingerunt: q̄d potiſſimū hac in parte ſit ſentiendum. ¶ Secūda. Quod ſentit, vt quod colorē perſpicit aliquo pacto ſenſibili: vt colore: delibutum affectumqꝫ eſt. nam inſtrumētū omne quo ſenſus adminiſtratur: ſenſibiliuꝫ formas: vt iam dictum eſt: ſine materia recipit: vt colorē: vt ſonū. vt odorem citra materiam: eſt igit quod ſentit quodāmodo ſenſibili delibutum. atque affectuꝫ. Primum corollarium. Hinc euenit vt ſenſibilibus remotis ſenſationes in ſenſibus aliquandiu perdurare videantur. nam huiuſmodi ſpecies citra materiam ſuſcepte. aliquandiu abſentibus ſuis obiectis reſides permanent. fitque his perdurantibus ſenſatio: nam rei ſenſibilis actio: ſenſatioqꝫ vna eademqꝫ eſt. eſſe aūt non idem: vt idem actu ſonus et auditus actu. nō autem id dico de auditu potentia. fit enim qui taleꝫ auditū habeat: non audiat. et neque de ſono potētia qꝺ eñ talem ſonū habet. non idcirco ſonum elicit, cum autem aliquid ſonum elicit. audituſqꝫ fit actu alterū ſonationeꝫ et alterū auditionem dicimꝰ. ¶ Secūdū corollariū. fit iterū vt ſonꝰ actu et auditio in eo ſint quod patitur et quod potentia tale eſt. Nam motus actio et paſſio in eo eſt quod patitur ac mouetur: et ſonus actu ſiue ſonatio ſonantis eſt actio: auditus vero actu ſiue auditio eius quod audire poteſt paſſio: ſunt igitur ſonus actu et auditio in eo quod patitur et quod potentia tale eſt: agentis enim vt mouentis operatio: in eo fit quod mouetur. quo fit: vt quod mouet non oporteat motu moueri. ¶ Tertia. Veteres nature interpretes haud ſane aſſeruerunt colorem ſine viſu et ſonnum ſine auditu. et ita in ceteris: eſſe non poſſe. ¶ Nam cum ſenſus ſit duplex, actu et potentia: ita ſenſibile duplex eſt: actu et potentia et quilibet in particulari ſenſus itidem duplex ⁊ particulare ſenſibile duplex vt viſus actu viſus potētia auditus, actu auditus potentia, olfactus actu, olfactus potentia ita de guſtu et tactu. Senſibilibꝰ vero aliquibus nōia poſita ſunt vt in auditu ſonus ⁊ ſonatio in olfactu odor et odoratio in viſu non habemus quomodo a colore nomen actus deriuemꝰ. nec in guſtu nomen guſtus a ſapore. Modo quāuis actu ſenſibile ſine ſenſu eſſe non poſſit. id tamen de ſenſibili potentia vt colore. odore ſapore perperā aſſereretur. non itaque ſimpliciter eorum ſententia. ſenſibile ſine ſenſu eſſe non poſſe. probanda eſt. Quarta. ꝙ ſenſus rationes quaſdā ꝓportiones harmoniaſqꝫ aſſerunt. haud irrationabiliter loqui videntur. naꝫ cū vocum ſint harmonia et concentus coloruꝫ picture: odoruꝫ pigmenta atqꝫ fragrātie et ſenſus vt auditꝰ nunc ſit ſonus. nunc vero non: aliquando fit concētus et ratio. et ita de viſu odoratu et ceteris. Et cum ea que moderamen ꝓportionēqꝫ excellunt. ſenſus corrumpant vt exuperans graue et acutum auditu. nimiū ſplendidum et tenebroſum viſum vehementer: et grauiter olens ſiue dulce. ſiue amarum olfactū nō ab re dictum eſſe videt. ſenſus ratiōes quaſdā ꝓportioneſqꝫ eſſe. Corollariuꝫ. Qua ꝓpter ſenſibilia. ſyncera atqꝫ ſimplicia: vt ſimplex acutuꝫ graue, dulce: ſalſum. cū adinuiceꝫ miſcentur. bonaqꝫ ꝓportione tēperātur, ſenſui iucundiora atqꝫ delectabiliora ſunt. vt auditui delectabilior concentus. ꝙ ſimplex graue aut acutum et tactui calido frigido humido et ſicco contemperatum rationemqꝫ habens. amicū eſt ⁊ iucundū ſimplex autem calidū aut frigidum. non. Sēſus enim in quadaꝫ ratione proportione ve conſiſtit. quaꝫ exuperātia doloreꝫ afferens corrūpit. ¶ Quinta. Alterū ſenſum: qui diuerſoruꝫ ſenſuū ſenſibilium differentias diiudicet: eſſe oportet. naꝫ vnuſquiſque ſenſuum. de quibus hactenꝰ egimus, eſt vnius ſenſibilis obiecti: cuiꝰ differentias in ſua ſede diſcernit ac iudicat: vt viſus: albi et nigri. auditus acuti et grauis: olfactus et guſtus. dulcis et amari. Atqui ſenſibilia albū et dulce vi quadā ſentimꝰ differre. non autem viſu nam dulce non apprehendit neqꝫ guſtu: qꝛ non apprehendit albuꝫ eſt igit alter ſenſus illorum diſcerniculuꝫ et differentiaꝫ apprehendens, vt ſenſibilia ſenſu: quēadmoduꝫ rationabile eſt: internoſci diſcernique dicantur. eſtqꝫ is ſenſus interior occultiorque quā tangendi ſedes. Male itaque putaretur vltimaꝫ carneꝫ eſſe tangendi ſedē: que tangēdo diſcerneret. ¶ Sexta. Sicut vnꝰ ſenſus ē qui iudicat albuꝫ differre a nigro: ita et vnū ſenſum: qui huiuſmodi differentias diſcernit: eſſe oportet: naꝫ ſi diuerſe ſint vires: quarū altera hoc apprehendat: altera vero illud, nulluꝫ diſcrimen inter ſenſibilia conſtituere poterunt: non ſecus ac ſi tu clāmie aliquid perceperis ego vero clam te alterum perceperim. non fieri poteſt vt ab vtroque noſtruꝫ neque ſimul. neque ſeorſuꝫ que apprehenſa ſunt cognoſcantur diuerſa ac euariantia. ſed vnū eundēque qui vtrūnque cognoſcat eē oportet, neque igitur ſenſibilia a diuerſis ſenſibus apprehenſa ſed ea diſcernens et iudicans eſſe diuerſa vnuꝫ eſſe oportet. Sicut igitur vnus ſenſus iudicat album a nigro differre ita qui iudicat albuꝫ differre a dulci, vnus erit. Et non mō ſenſus ille vnꝰ ē ſed et ſimul tempore diuerſoruꝫ affert iudiciū. ⁊ duo vt pulcrū et amarū. malum et bonuꝫ iudicat nūc eſſe diuerſa. et non per accidens: quia nunc dicat eſſe diuerſa. ſed dicit eſſe nunc diuerſa, quo fit vt vnus inſeparabilis et tempore inſeparabili diuerſa diſcernat. Sed inſtabis. impoſſibile eſt ideꝫ et indiuiſibile. et tempore indiuiſibili. motibus agitari cōtrarijs. dulceſaureꝫ et amarū ſenſuꝫ mouent motibus contrarijs pariter et album et nigrū non igitur ſimul illa iudicat. ¶ Dicimꝰ ſenſuꝫ vnum eſſe. et nuūero īpartibilē et tēpus in quo ſentit, ipſum tñ ratione eſſe diuerſuꝫ et ſic vno modo. vt nūero indiuiſibilis eſt altero vero modo: vt ratione diuiſibilis. Sed hoc non ſatis eſt. nā idem numero. et ſi ratione multa ſit varieqꝫ diuiſibilis, ſimul albū pariter et nigrū eſſe non poteſt.

¶ Proinde ipſuꝫ numero inſeparabilem, indiuiſibileꝫ et vnū eſſe dicimus, ſimilēque circuli cētro ad qꝺ vndiquaqꝫ ex circūferētia linee dirigūtur. Ita quoque is ſenſu quē cōem. et aliorū principeꝫ nominare poſſumꝰ: alioruꝫ ſenſuuꝫ vt cētrū ē: et vndequaqꝫ ex vnoquoqꝫ ſenſu ſenſibiles ad ipſum dirigunt linee ꝙ vnꝰ et idē manens apprehendit: diiudicat et diſcernit. Quo eñ diuiſibilis. diuerſas apprehēdens lineas: vt varia et diuerſa apprehendit. quo vero vnꝰ. et numero indiuiſibilis: eadeꝫ plane vt vnꝰ apprehēdit et apprehenſa diſtinguit.

¶ Tertium caput.

CApud tertium cōtinet vnā queſtionem antiquorū rñſioneꝫ, tres concluſiones: tres rationes ad primaꝫ partem prime: et duas ratiōes ad ſecundā: quinque ad primā parteꝫ tertie, et duas rationes: vnū corollariuꝫ phantaſie definitionē: declarationem duo corollaria differentiā ſenſus et phantaſie: et que animalia natura phantaſia regant: poſt quartā partē eiuſdē. Quō Cū anima motu ſecūdū locū ſenſu diſcretione et intellectuꝫ maxime diſcernat: an intellectus a ſenſu diſcrimen patiat: ⁊ plane antiquorū ſentētia ē: ipſa non diſtare et intelligere ſapere: et ſentire eidem eſſe. Canit eñ Empedocles.

Sic homini vt reliquis augeſcit aduſqꝫ voluntas.
Hinc homini ſemper mens et ſapientia creſcit.
Et Homerus.
Talem animum plane mortalibus eſſe neceſſe eſt
Qualē quotidie primo deus efficit ortu.

¶ Et hi intelligere et ſape perinde atqꝫ ſentire credunt eſſe corporis: et ſimile: vt ſuperius dictuꝫ eſt ſuum pernoſcere ſimile. ¶ Prima concluſio. Non idē eſt ſenſus et intellectus. neque cognitionis ſufficientem cauſaꝫ adhibuerunt. nam cū animal plus ſit in errore quā ſcientia. dicere debuerunt vnde error: ⁊ deceptio cognoſcendarū rerū naſcatur. et ſiue negauerint eſſe deceptionē vllā. dixerintqꝫ que apparent omnia: vera eſſe: ſiue deceptionē fateant ex diſſimilium contactu abſonuꝫ vtrūque videbit. naꝫ qui vnuꝫ contrarioruꝫ cognoſcit: cognoſcet et alterū, et ꝙ circa vnū errat: errabit et circa alteruꝫ. contrarioruꝫ enim ſcientia eadeꝫ. idēqꝫ error habetur. et quod alterū ſit ſenſus, et intellectꝰ ſtatim cognitū ē. ¶ Primo. Quia oībus animalibus adeſt ſenſus. intellectꝰ vero per quā paucis: ¶ Secundo: Intelligendo. recte percipimꝰ, et non recte. et huiuſmodi recta perceptio. prudentia: ſcientia et opinatio vera dicit. nō recta vero, cōtrarijs nominibꝰ. At ꝓpriuꝫ eſt ſenſus vt ſemper ſit verus. et omnibus aſſiſtens animalibꝰ. ratiocinatio autē plerūque falſa eſt. ¶ Tertio. Cuicūque intellectus adeſt: eideꝫ. adeſt et ratiocinandi virtus: et cui illa non adeſt: neqꝫ eidē intellectus aderit. Atqui cōplura ſunt animalia quibꝰ ratiocinādi virtꝰ abeſt. aberit igitur et intellectꝰ. non itaqꝫ ideꝫ erit ſenſus et intellectus ſentire et intelligere. Secunda concluſio. Imaginatio: quā et phantaſiaꝫ nuncupamus: ab exiſtimatione altera eſt. ¶ Primo. Qꝛ imaginatio in noſtra poteſtate ſita eſt: vt cū volumus que lubet effingamꝰ. quēadmodū facere ſolēt ꝙ pro ſaluanda memoria imagines ſimulacraqꝫ qualia volunt: ſibi pſentia fingunt. Exiſtimare vero minime in noſtra ſituꝫ eſt poteſtate cū volumus: ſed cū id: aut verū aut falſuꝫ eē deprehendimꝰ. ¶ Secūdo. Cū exiſtimꝰ malū aliquod, aut terribile nobis futurū. conturbamur. et ſi e diuerſo bonū aliquod aut preſidiuꝫ: cōtrario motu mouemur. atque confidimus. Sed cuꝫ talia imaginamur fingimuſqꝫ pſentia. non hunc ī modū turbamur: paſſionibuſue afficimur: perinde vt neque nobis talia repreſentante pictura moueremur. non eſt igit phantaſia, exiſtimatio. Cuiꝰ prudētia ſcientia opinio vera: et coruꝫ cōtraria: ſpecies ſunt. et differentie. de quibus exacte diſſerendi alius requiritur locus. ¶ Tertia concluſio. Imaginatio. neqꝫ ſenſus. ſcientia. intellectus. neqꝫ opinio eſt. naꝫ imaginationeꝫ qua phantaſmata ſimulacraqꝫ rerū ſola in no

his efformamꝰ. et non aliqua quacūq3 nominis tranſlatione ſumimus. que quod non ſit ſenſus oſtenditur quia ſenſus aut potentia: aut operatio eſt vt viſus et viſio At imaginatio: neutrū horū eſt: Senſus em̄ potentia non ē, q2 is ſemp adeſt. nō aūt imaginatio neque quidē ſenſus actu et operatio. ¶ Primo. Q2 in quiete et ſomno imaginatio adeſt; nō aūt ſenſus operatio. ¶ Secūdo, oībus animalibꝰ operatio ſenſus conuenit: non aūt imaginatio, vt api. formice vel vermi. ¶ Tertio. Operationes ſenſuum ſemp vere ſunt imaginationes vero plurimum falſe. ¶ Quarto, cū exacte circa preſentia ſenſibilia intendimus. atque ea perfectiſſime ſentimus. nō dicimꝰ nos imaginari ſed ipſis aut abſentibus. aut eminꝰ et dubie apparētibus. non eſt igit ſenſus. ¶ Quīto. Q2 clauſis oculis iā viſa imaginamur, que tamē neque videmꝰ: neque alio quoquā ſenſu ſentimꝰ: non eſt igit imaginatio ſenſus: et q non ſit ſcientia aut intellectꝰ: ſic cognoſcitur. Scientia; nanque et intellectus ſolorum ſunt verorū atqui imaginatio et phantaſia vt plurimum falſorum eſt: neque quidem erit opinio. ¶ Primo. Quia opinionē ſequit aſſenſus et fides: non autem imaginationē. ¶ Secūdo. Opinio pſuaſioni annectitur: perſuaſio aūt rationi eſt em̄ opinio: quedā cū ratione aſſenſio. non aūt de imaginatione ita eſt. feris em̄ quibuſdā imaginatio ineſt. quibus nulla pſto adeſt ratio. ¶ Corollariū. vnde fit vt imaginatio nō ſit ſemper ſenſui coniuncta. ſemper ne cōiuncta opinioni: aut vtriuſq3 ſenſus et opinionis cōnexio. Nam illa ſenſus et opinionis cōnexio eiuſdem eſſet obiecti. fieri enim neqret vt eſſet diuerſorum: vt opinio boni et ſenſus albi. Sed pfecto hec cōplexio accidit. nam eiuſdem rei plerūq3 accidit opinionē ſenſui diſcredere et verā eſſe: ſenſus iudicio exiſtente falſo: vt videtur ſol pedaneꝰ. et opinat ſol maior terra, et vere quidē: que igit ex hac opinione vera et ſenſu: falſa cōnexio erit. Si fieri debeat. aut re ſaiua quiſquā verā ſui reiiciet opinionē: aut opinioni noue aſſentiet ſenſus: que ſi prima manet eiuſdē non modo erit vera et falſa opinio: ſed eadē vera et falſa, phantaſie et imaginationis diffinitio. cū imaginatio nihil eorum que dicta ſunt: eſſe poſſit, talis ei aptari poterit diffinitio. imaginatio. motus eſt a ſenſu actu in cōmuni ſentiendi poteſtate factus. Cū em̄ ſenſus mouetur a ſenſibili: ſenſus motꝰ mouet interiorē poteſtatē ſimili quo mouet motu: atq3 ſimile veſtigiū ex apta interioris potentie diſpoſitionē impreſſū relinqt et talē interioris potentie motū. phantaſiā nuncupamꝰ. ¶ Primū corollariū. Hinc perfectū eſt phātaſiā ſine ſenſu fieri nō poſſe: ſed eam ſenſū habentibus et ſentientibus accidere. ¶ Secundū. Fit etiā vt phantaſiarū vera ſit aliqua et aliqua falſa. nā pēdet ex ſenſu: qui propriorū obiectorū ſemp verꝰ eſt. aut vt pauciſſimū falſus et qui circa ppria ſenſibilibꝰ accidētia: vt numerū magnitudinē et cōia ſenſibilia plerunque fallitur. atq3 errat. Senſus em̄ iudicando eſſe albū. non mentitur, ſed iudicando hoc vel illud eſſe albū vnū vel plura magnū vel paruū longe: vel ppe etiā crebro decipit: qre et aliqua phātaſia vera erit: et aliqua falſa: et accidit eā in tribꝰ eſſe falſam. Primo iudicando propria, vt albū in abſentia et lōge a tempore ſenſus. Secūdo iudicando hoc vel illud eſſe albū. Tertio iudicando de cōibꝰ ppria ſenſibilia conſequentibꝰ. ¶ Et in his tribus differt a ſenſu. nā ſenſus illorū ſolū preſentiū, et quaſi in proſpectu ē Phantaſia vero et preſentiū et abſentiū; et magis circa abſentia: errat, atque fallax eſt. Et quia viſus, perſpicaciſſimꝰ ſenſus eſt: qui ſine lumine percipere non poteſt. hec interior potentia, eiuſq3 operatio a lumine nomen phantaſia ſortita eſt. eſt em̄ vt lares interior oculꝰ, et ſenſus ⁊ vt finē verbis faciamꝰ: quia imagines diu ſeruat: eſtq3 ſicut perpetuꝰ ſenſus pleraq3 animalia illa vi ducunt. ſuaſq3 exercent operationes q2 ſuperiorē non habeant: vt belue: Alia vero animalia. vt homines: qui ſuperiorē habent virtutē aliquando ēt ob īpedimentū: vt morbū: aut ſomniū. phantaſia rapiunt imaginationēq3 ſequunt. Sed qd phantaſia quomado animalibus accidat. Satis dictum putetur.

¶ Caput quartum.

Caput quartum cōtinet quinque concluſiones, vnū corolariū ad ſecundā. duo ad tertiam vnum corollarium. duas queſtiones et earum ſolutiones ad quintam. ¶ Prima concluſio. Conſiderandum ſe offert de parte anime qua contemplamur: conſultamus atq3 diſcernimꝰ an a ceteris loco et magnitudine diſcluſa ſit: quomodo fiat intelligere. quo ve pacto ab imaginatione differat. nam tantillo determinato, pene vis illius anime natura deprehenſa erit: quam preceteris cognoſcere operepreciū eſt. ¶ Secunda. Intellectus ab intelligibili patitur. Nam vt ſenſus ad ſenſibile. et intellectus. ad intelligibile pari proportione reſpondet. Patitur autem: vt iā cognitū eſt. ſenſus a ſenſibili. Patit igit et intellectus ab intelligibili. ¶ Corollariū. Quo fit vt eius id impaſſibile exiſtat. illud vero paſſibile. ſpecierū ſuſceptiuum: et potentia tale: qualia ſunt actu intelligibilia. nā vt ſenſus ad ſenſibilia: ita intellectus ad intellibilia. Senſus autem id impatibile eſt ſenſationis effectiuum: id vero paſſibile. ſenſationis ſuſceptiuum, ¶ Tertia. Neque male probandum eſt anaxagore dictum. intellectum eſſe immixtum. nullamque natura ſpeciem certam determinatam. precipuamque habere. ¶ Sic enim fiet: vt faciliime omnia cognoſcat qui omnium ſpecies potentia retinet. nullam intus propriam retinens: que extraneas et aduentitias excludat. Intus profecto apparens prohiberet extraneum. Aliiſque obſtrueret aditum. ¶ Primum corolarium. Unde fit iterum: vt cum ante intelligere nihil eorum actu habeat que intelligit: eſt enim purus; immixtuſque: duplicis ſe prodat eſſe nature cuius hec agens. hec paſſibilis nuncupari poteſt. ¶ Et de eo loquor: quo anima intelligit atq3 contemplatur: et non de imaginandi virtute. ad quā nonunquam intellectus transfertur vocabulum. ¶ Secundum corolarium. Quo rurſus recte euenit vt intellectus non admiſceatur corpori. Nam eius inſtrumentum, organumque. quia corporeum, nunc calidum, nunc frigidum vt ſenſuum organa, fieret: eſſentque talia intellectionibus impedimento. perinde atque plerunque ſenſibile ſenſationibus nihil autem tale eſt. ſed quemadmodum nonulli prob: . Dixerunt animam locum ſedemque eſſe ſpecierum. ¶ Non totam ſed intellectiuam qua poſſibile eſt et non quidem actu natura, ſed potentia, vt dictum eſt, ¶ Quarta. Non eſt ſenſus ⁊ intellectꝰ

ſimilis paſſibilitas. ¶ Nā ſenſus maiore ſenſibili occupatus vt forti colore ſono aut odore alia non vidē audit, aut odoratur. Intellectus autem ⁊ ſi excelentiꝰ quicquam contemplatus fuerit non minus intelligit infima. Et id certe organorum diuerſitas preſtare videtur quod ſenſus nō ſine corpore ſentiat intellectus vero ſeparatus ſit ſuas in corporeo functiōes atq3 operationes abſoluens. Et intellectus cum factus fuerit in actu, vt ſciens (hoc enim tunc eſt cum per ſe contemplari et conſiderare poteſt) ſeipſum poteſt intelligere: qui tam etſi adhuc ſit in potentia completior, tamen abſolutiorque eſt atque bona diſpoſitione iutus. At priuſq3 quicq3 inuenerit aut didicerit non ita fieri poteſt. ¶ Quinta: Senſus et intellectus iudicandi virtus altera et altera eſt. Nam ſenſus iudicat calidum frigidum et ea quorum ratio quedam eſt intellectus autem non modo illa ſed eorum eſſe atque eſſentias. Aliud enim magnitudo, et aliud magnitudinis eſſe, vt aliud aqua, et aliud aque eſſe et caro, et carnis eſſe et ſimus et eſſe, ſimi et ita in multis aliis at non in omnibus ſed in quibuſdam idem eſt. Et intellectus eſſe carnis, et carnem vt alio aut aliter ſe habente diſcernit, ſicut circunflexa linea ſeſe aliter habet ad ſeipſam rectam aut, vt alio eē carnis reque ipſa a carne ſeparo: ⁊ ita in aliis Etiā quibꝰ ab ratione vtimur vt in recto et curuo, duplici intellectiōe vtimur, vna vt in ſimo et vt ſimul cum continuo et materia apprehendimus altera vo ſine materia eſt enim alterum, quod quid, erat eſſe recti et rectum. Et cum intellectus totum concretū et compoſitum intelligit intellectio vt. compoſita et vt dualitas eſt cum vero formam, ſimplex, et vt vnitas et ad primam et compoſitiorem intellectionem adminiculo ſenſus vtitur: ſecundam vero propria, virtute nixus operatur. ¶ Corolarium. Unde fit vt quo modo res ſeparabiles ſint eo modo eas contempletur ſi enim omnino abiuncte ſint omnino materiā a ſua contemplatione reiicit ſi non re ipſa neque re ipſa ſeiunctas intelligit ſed ſola ratione atque cogitatione precidit. ¶ Prima queſtio. Si intellectus ſimplex eſt et impaſſibilis nullam ſpeciem et formā (vt dixit Anagoras) retinēs: cū intelligere ſit quoddam pati quomodo intelligit igitur. ¶ Reſponſio. Utriſque et agere et pati, ipſius intellectus aliquid commune eſt vt enim agens agit et vt paſſibilis patitur. ¶ Secunda queſtio. An intellectus ſit intelligibilis: ſi enim ſeipſum per ſe ⁊ ſine ſpecie intelligat: cur et de aliis non ita futurum ſit et alia per ſe intelligat. Si vero mixtus ſpeciemq3 habēs ſe intelligit igitur aliquid habebit quod ipſum (ſicut cetera) facit intelligibilem. ¶ Reſponſio. Diximus ipſū priꝰ ſecundum aliquid pati et eſſe potentia quod ammodo intelligibilia, actu vero prius quam intelligat nihil quemadmodum tabula in qua nihil actu ſcriptum eſt hinc ipſum (vt cetera intelligibilia) intelligibilem eſſe dicimꝰ. Et in ſeiunctis a materia idem eſt intellectus et quod intelligitur vt idem ſpeculatiua ſcientia et actu ſcibile. Non tamen ſemper noſter intellectus intelligit, nam non ſemper factus eſt in actu vt ſciens et per ſe conſiderandi virtutē habēs ¶ In iis vero formis que materie addicte ſunt: et coniuges non idem eſſe poteſt intellectus: et quod intelligitur ē enim intellectus ſine materia. Talium tamen: vt intelligibilium potentia, intellectus eſt et earum vnaqueque, reuera, erit intelligibile.

¶ Caput quintum.

Quintū caput cōtinet vnā concluſionem, ſeptem intellectus agētis proprietates et vnam vtrique, et agenti et patienti communem, vnam queſtionem et eius ſolutionem. ¶ Cōcluſio. Intellectus duas actus et potentie obtinet differentias. ¶ Nam quecunque natura fiunt eorum aliquid vt materia eſt, ad omnia q illo genere fiunt potentia aliqd vero forma illorum, que fiunt, effectiuum principium. Ita igitur erit in anima atque has aptare conueniet differentias. Eſt enim intellectus hic in omnia fieri et omnium intelligibilium potentia vt in ſenſibilibus omnium ſenſibilium materia hic vero in omnia facere intelligibilia que omnium effectiuum principium vt omniū rerū naturalium forme et actus et hunc intellectum nuncupamus illum vero intellectum potentie. Et intellectus agens rerum notiones in intellectum potentie inducit: vt habitus et ſpecies et vt lumen. Quomodo enim lumen exiſtentes colores actu facit intellectus agēs ſuſceptis materalibus et ſingularibus notionibus eas diſtinguit diſtinctaſq3 apparere facit. Et notiones vniuerſales nunc has nūc illas efformat que nunquam ſine ipſo (vt neque ſine lumine colorū varietas) apparerent. ¶ Septem intellectus agentis proprietates. Eſt abiunctus impaſſibilis immixtus eius ſubſtantia eſt actꝰ intellectu potentie honorabilior eſt, eſt enim agens honorabilius patiente, ⁊ ſpecies et forma honorabilior materia: idem intelligens et intelligibilis, vt ſcientia actu et quod ſcitur eſt intellectu potentie tempore poſterior: q non quā primum eſt intellectus potentie intelligat: et cū tunc non intelligat poſtea intelligit non tamē omnino poſterior eſt neque quidem tempore, nā ſubſtantia ſemper adeſt actiōe vero non ſemper. Et intellectus ſolum id ſeparabile eſt, quod vere eſt atque id ſolū immortale atque perpetuū. ¶ Queſtio. Cur poſt mortem non reminiſcimur, ¶ Reſponſio. Intellectus q ſeparatur: vere eſt impaſſibilis nullaque diſſolubilis morte is vero quo reminiſcimur ⁊ ſine quo anima nō reminiſcitur (modo eum liceat vocare intellectum) paſſiuus eſt mort. que diſſolubilis hinc merito poſt mortem non remiſcimur.

¶ Caput ſextum.

Sextum caput continet duas operationes intellectus tres modos indiuiſibilis et vnum corolariū ¶ Due intellectꝰ operatiōes. ¶ Prima. Primum intelligit ſimplicia que decem predicamentorum generibus ſunt digeſta circa que non eſt verū aut falſum. ¶ Secunda eſt ſimplicium compoſitio, vt ex quibus fiat vnum componit enim ſimplicia intellectus non ſicut aceruum, ſed taliter vt ex ipſis ſimplicibus nor diſſociatis atque diſcollectis vnum efficiat ſimiliſq3 eſt ei mēbrorū compoſitioni. q̄ ē pedocles cernit a cōcordia factā. Sicut. n. apud ēpedoclē non eē mēbrorum in vnum congeſtum cōponit animal, ita neq3 omnis notionū cō geries facit cōpoſitionem. Et hec cōpoſitionū vera eſt vt q̄ componit diameter a

ſymmetro hec vero falſa: vt qua componit diametrū
ſymmetro. Et iterum compoſitionum hec preteri-
torum eſt qua intellectus res ipſas factas genitaſq;
intelligit: hec preſentium qua res ipſas intelligit:
vt preſentes et quaſi preſenti coaſſiſtentes atomo:
hec vero futurorū qua res tanquam gignende et fu
ture concipiuntur vt intellectus apprehendit quod
Cleon fuit albus Cleon eſt albus ꝙ ve futurus eſt al-
bus. Et que hoc modo cōiuncta ſunt contingit nega
tiōe diuidere omnia atque ita intelligere. Cleon nō
fuit albus non eſt albus non erit albus: Eſt enim ne
gatio diuulſioni diuiſioniq; ſimillima, et affirmatio
compoſitioni. ¶ Tres indiuiſibilis modi. Primo in-
diuiſibile eſt, quod neque actu neque potentia diui-
di poteſt. Secundo quod actu indiuiſibile eſt poten
tia vero diuiſibile: vt linea ſuperficies corpꝰ tempus
et omne continuum. ¶ Tertio dicitur indiuiſibile,
non ſecundum quantitatem: ſed ſecundum ſpeciem.
vt homo. Et cum intellectus intelligit indiuiſibilia
primo, vt immateriales formas vtrunque et intelle
ctus et tempus indiuiſibilia ſunt. Et cum indiuiſibi-
lia ſecundo vt longitudinem tunc actu indiuiſibilis
eſt intellectus et tempus indiuiſibile. Non enim ma
gnitudinis hanc partem prius, et illam poſteriꝰ in-
telligit ſed totam ſimul, nam tunc non vnam, ſed plu
res intelliger et magnitudines, ſi tamen eā diuellit
pariter diuellet et tempus et in tempore intelliget
Et in diuiſibilia tertio intelligit notione anime indi
uiſibili et tempore indiuiſibili. Et non intelligimus
quomodo voces et vocabula diuidue proferuntur.
Per accidens tamen intellectionem di iduam eſſe
et non ſuapte natura ſed vocabuli culpa (quod cum
mora, vociſque protractione effertur) concedere:
nihil apparet incommodi. Et cum in omni magnitu
dine et quod ſecari poteſt inſit aliquid impartibile,
quod ſeparari non poteſt et quod vnum et continuū
eſſe efficit, vt punctus longitudinem vnā; et nunc tē
pus vnū: huiuſmodi impartibilia vt priuationes ap-
prehendit intellectus, quemadmodum malum et ni
grum ex ſuis quodammodo apprehendit cōtrariis
¶ Corolarium. Quo fit vt intellectus noſter poten-
tia ſit cognoſcens. ¶ Nam ſi quis eſt potentie nō nixꝰ
ſuoque iunctus contrario (potentia enim actui quo
dammodo contraria eſt) is ſemper ſe ipſum cognoſ
cit et eius ſubſtantia maxime actus eſt ⁊ proprie ma
ximeque ſeparatus rerum priuationes contraria ⁊
informia haud intelligens perinde atque ſi oculum
fingas ſemper videntem et auditum ſemper audētē
nunquam hic ſilentium percipit ille vero tenebras ꝑ
ſentiet. Eſt igitur intellectus qui priuationes appre
hendit et contrarium ex contrario, potentie nixus,
ſuoque quodammodo iunctus contrario. Et ſicut
oculus circa proprium viſibile non errat: ita neque
intellecus fallitur cum quid ſimplicium tractat vt
formas ſine materia. At ſi enunciat vt ſi affirmat al-
terum de altero ſepe ipſum falli contingit falſumq;
dicere: quemadmodum oculum iudicando hoc vel
illud eſſe album per ſepe falli contingit.

¶ Caput ſeptimum.

Eptimum caput continet
decem ſenſus et intellectus conueniē
tias atque comparationes. ¶ Decē
ſenſus et intellectus conuenientie at
que comparationes. Et ſi intellectus
lōge dignitate ſenſū antecedat mul
ta tū cū ſenſu cōmercia multaſq; cōueniētias tenet
¶ Prima. Sicut ſenſus, potentia, actu, ſenſu tem-
pore prior eſt et idē ſenſibile actu et actu ſenſus, ita
intellectus potentia intellectū actu tpe ꝑuenit: ⁊ idē
ſcibile actuq; ſcientia. ¶ Secunda. Quēadmodū
ſenſus neq; proprie paſſio, alteratio motuſue eſt (nā
motus actus eſt imperfectus actio aūt ſenſus abſo-
luta ſempꝑ perfectaq; habet) itaq; neq; intellectus,
paſſio alteratio aut motus eſt ſed perfectio quedā
¶ Tertia. Sicut ſenſus aliquando ſimplex vt flauū
apprehendit aliquando vero alterum cū altero ne-
ctit, vt cū flauū apprehendit pariter ⁊ dulce ita inte
llectus interdū ſimplicē rei eſſentiā intelligit inter-
dū vero eam cū altero nectit et dicit eā pulchrā aut
bonā eē. ¶ Quarta. Sicut ſenſus cū ſolā, flauitiem
apprehendit neq; appetit neq; fugit cū vero coapꝓ
hendit dulce aut amarū protinus appetit aut fugit:
hunc in modum intellectus ſolam ſanitatis eſſentiā
neq; proſequit neque fugit, ſed ſimul atque ſanitatē
cum bonitate iunxerit proſequitur. Quantum enī
voluptas i ſenſu tantū bonitas operat i intellectu et
quantum in ſenſu dolor tantum poteſt in intellectu
malicia. Ut enī ſenſus voluptate trahitur refugitq;
dolorē: ita intellectus bonitate rapitur malitiamq;
repellit. ¶ Quinta Sicut in ſenſu appetitiuū aut fu
gitiuū a ſenſitiuo aut a ſe inuicē ſeiuncta nō ſunt ſed
eſſe ſolaq; ratio altera eſt itidē et in intellectiuo ꝓſe
cutiuū refugitiuumque. ¶ Sexta. Quemadmodū
cum ſenſus ſenſibilia vt voluptaria apꝑhendit, pro-
ſequit cum vero triſtia atq; dolorifica, fugit ita quo
que cū intellectuali anime quedam ſimulacra (que
phantaſmata dicuntur) aſſiſtunt, que cum bonitate
aut maltia affirmādo aut negādo nectit toties, aut
proſequitur aut fugit neque enim ſine phantaſmate
intelligit aīa. ¶ Septima. Sicut aer motꝰ mouet
pupilā et pupilla interiorē et abditū ſenſum: et aer
motus mouet auditū et auditus cōſimiliter eūdē in-
trorſus ſenſum ꝙ ſubiecto vnus eſt et in medio cōſti
tutus vt centrum ratione tamen multa (eſt enī ille:
qui prius poſitus eſt diſcrimen albi et dulcis apꝑhē
dere et nō modo duorū ſed et triū ⁊ quattuor ⁊ q̄nq;
ſenſuum ſenſibiliū diſcrimina diiudicat) ita ad phā-
taſmata intellectꝰ ſeſe habet. Nihil enim refert indi
care non ſimilia et iudicare contraria, vt ſi ita albū
ad b nigrum ſicut c albū ad d dulce, et apprehēdēs
a et b idem ſubiecto: ſic ita apprehendens c et d idē
ſubiecto erit, et ita tranſmutatio apprehendi modo
¶ Octaua. Sicut ſenſus ſimulacris vtiſ ſeruatis, ⁊
mouetur animal abſentibꝰ ſenſibilibus ita intellectꝰ
ſaluatis phantaſmatibus inuenitque in ipſis quod ꝓ
ſequatur aut fugiat, et ſepe ex preteritis aut p̄ſenti
bus futura coniecta deliberat que proſequi aut fu-
gere. Et hic intellectus ꝙ modo ꝓſecutionē mō fugā
molitur practicus actiuus adminiſtratiuꝰ nomina-
tur cōtēplatiuus vero nihil mouet, ipſa rei appre-
hēſiōe cōſpectiōeq; cōtētꝰ. ¶ Nōa. Sicut voluptas
et dolor ad ſenſum bonum et malum ad intellectum
actiuum: ita ſe habet veritas et falſitas ad ipū cōtē-
platuū. ¶ Decima. Sicut ſenſꝰ nō ſeparate cognoſ-
cit ita intellectus aliq̄ vt ſimum ſecundū ꝙ ſimū intel
ligit non ſeparate non enim ſimitatem a naſo prece-
dere pōt quādoquidē naſū in ſuo eē ſuaq; diffinitio
ne claudat eſt enim ſimitas naſi cauitas. Mathema
tica tamen et in qbꝰ vtiſ abſtractione aliter intelli-
git tametſi reipſa mathematica ſepata non ſint ea ta
men vt cogitatiōe et intelligentia ſeparata, ſine ma

teria reſpicit. Et omnino intellectus qui purꝰ actꝰ ē
abſolutiſſima atq; abſtractiſſima intellegit. ¶ Utrū
aūt intellectꝰ qui non oīno ſeparatꝰ eſt aliquid intel
ligat earum formarum que omnino a materie cōſor
tio imunes ſunt et abſolute alius et alio loco futurꝰ,
eſt ſermo.

¶ Caput octauum.

Ctauū caput cōtinet tres
concluſiones et vnum corolarium ad
ſecundam. ¶ Prima concluſio. Ani-
ma quodammodo omnia eſt. ¶ Nam
omnia aut ſenſibilia aut intellegibi-
lia ſunt que omnia ſunt ſcibilia intel-
lectuq; apprehēſibilia. Atqui actu ſcientia nihil ali-
ud eſt quā res ipſe actu ſcire, vt ſenſus actu nihil ali
ud eſt quā ipſa actu ſenſibilia: eſt igitur anima quo
dammodo omnia vt ſenſus ſenſibilia. Quod adhuc
vt clarius diluceat, ſenſus et ſcientia diducuntur in
potentiam et actum. Potentiam quidem cū non in,
opera et; functione ſunt in actum vero cū ſuam ex-
ercent operationem. Et cum ſenſus eſt in potentia,
res ſenſibiles (que ſenſibilia dicimus) eſt potentia: ⁊
ſenſus ſenſitiuum dicitur et cum eſt actu illa eſt actu
Ita cum anima eſt in potentia res intelligibiles po
tentia eſt et potens ſcire dicitur et res ipſe dicuntur
ſcibilia: cum vero eſt actu eſt ipſa intelligibilia actu
¶ Secunda, concluſio. Anima, res ipſa cū materia
non exiſtit. Nam anima quodammodo eſt omnia ne
ceſſe igitur eſt aut ipſa ſit cū materia aut ipſorū ci-
tra materiā ſpecies et forme non antem eſt ea ipſa:
cum materia vt neque ſenſus cū materia ſenſibilia:
lapis enim non eſt in anima ſed lapidis ſpecies: eſt
igitur citra materiam omnia. ¶ Corolariū. Quo
fit vt anima ſicut manus habeatur. ¶ Ut enim ma-
nus organū organorū ē et ꝙ oībus vtimur inſtrumen-
tis: ita anima ſpecies ſpecierum eſt et qua omnibus
vtimur ſpeciebus et formis itidem et ſenſus ſpecies
ſenſibilium eſt. ¶ Tertia. Rerum ſenſibilium et que
ſine magnitudine non percipiuntur ſenſibiles ſpeci
es a materia ſeparate intelligibilia ſunt. ¶ Nam hu
iuſmodi ſenſibilium ſiue habitus ſiue paſſiones ⁊ abſ
tractor atq; mathematicorum, vt linee ſuperficiei,
circuli trianguli: intellectui habentur vt ſenſibilia,
ſenſibus. Hac de cauſa ſi defuerint ſenſibiliū ſenſus
vt linearum et magnitudinum neq; diſcet neque in-
telliget, fieriue geometer poterit vnquam et ita ſi nō
fuerit ſenſus aliorum ſenſibilium. Talia enim cum
ſpeculetur intellectus neceſſe eſt pariter phantaſma
aliquod ſpeculari. Phantaſmata enī ſicut ſenſibilia
ſunt: preter hoc ꝙ preter materiā exiſtunt. Sed ab
affirmatione et negatione differunt, ꝙ affirmatiōes
et negationes vere aut falſe intellectus cōplexiōes
ſunt, non autem phantaſmata. Hinc neq; phantaſma
ta prime ſenſibiliū intellectiones ſunt ex quibus cō
ſtant affirmationes et negationes, non tamen he pri
me intellectus notiones ſine phantaſmatis exiſtunt.

¶ Caput nonum.

Onum caput continet ſex
concluſiones quattuor rationes ad ſe
cundā duas ad tertiā et tres ad ſecū
dam partē ſerte. ¶ Prima conclo.
Nunc de mouendi potentia determi
nādi ſe aptꝰ offert locꝰ. Nā aīa duabꝰ
potiſſimū differētiis diſcernit atq; diffinitur cogni-
tiōe vcʒ et motu. De ea ꝙ ꝙ cognitionē explicetq; ſen
ſum intellectū diſcretionēq; continet iā, āple diffu
ſeque diſſeruimus. De motu igitur et de loco in locū
mouendi facultate nunc opportunus determinandi
ſe ꝓbere videtur locus. Et de ipſa queſtio eſt: an ꝑs
ſit anime a ceteris anime partibus magnitudine, ſu
biecto loco que differens atque diſcluſa: an ratione
ſola an tota ſit anima. Et ſi pars ſit iterum an ſit vul-
gatarum anime partium que nuncupari ſolent con-
cupiſcibilis iraſcibilis et rationalis: an alia quelibꝫ
¶ Secunda. Anima non eſt tribus partibus concu
piſcibili iraſcibili et rationali diſcreta diuiſaque:
vt volunt aliqui. ¶ Primo. Quia quibus diſcrimi-
nibus cupiditas animoſitas atq; ratio differant lice
ret ob couſimilia et conſimiles differēdi occaſiones
animam in infinitas partes ſecare. ¶ Secundo: q̄
videntur alie anime potentie amplius quā he tres
diſtare. Nam vegetatiua virtus (que et plantis, et
animantibus cōmunis eſt) plus videtur a tribus his
differre quā ipſe inter ſe et ſenciendi virtus ſimilr
quā neq; rōnalē neq; irrōnalē facile putare poſſis.
In has autem animam non paciuntur, et ſecant mi-
nus igitur et in tres predictas eam ipſam ſecari de
bere putandum eſt. ¶ Tertio. Non modo ſenſus ſed
et imaginandi virtus ab his diſtare videtur et tamē
ſi anima i has tres partes eſſet diſſecta imaginariā
virtutem aut concupiſcendi facultatem aut iraſcen-
di aut volendi eſſe oporteret. Sed dicant quam il-
larum efficiant. ¶ Quarto. Appetendi virtus alte
ra potentia ratione eſſe ab omnibus concederetur.
Atqui hanc ſequeſtrare diuellere ⁊ precidere incō
ueniens videtur quod tamen fieri neceſſe foret ⁊ eiꝰ
vna partium in cōcupiſcibili vna in iraſcibili et vna
rationali abiret et ſunt enim concupiſcentia ira volun
tas appetitus non eſt igitur hoc pacto ſecanda ani-
ma ſed has partes (quemadmodū ceteras) ſola ra
tione diſtare ſeiunctaſque eſſe putare oportet. Sed
nunc quid moueat animal, diſquirendum eſt: et alio
quoque loco de ſpiratione et reſpiratione ſonmo et
vigilia futurā determinationē relinquemus. ¶ Ter
tia cōcluſio. Uegetatiua virtus animal non mouet.
¶ Rati enim ſunt nonuli altricem potentiam mo-
uere ob augmentum et diminumentum que ab ipſa
proficiſcuntur. Sed id non ita eē oſtendimꝰ. ¶ Pri
mo. Quia ſemper de loco ad locum motus alicuius
fit gratia cum imaginatione proſecutione vel fuga
modo ſponte et non coacta vi fiat. At nutritiua virtꝰ
et imaginatione caret, et (qui ſenſum et imaginatio
nem ſequitur) appetitu. non igitur vegetatiua virtꝰ
animal mouet. ¶ Secūdo, Stirpibus ineſt vegeta-
tiua virtus ſi igitur ipſa eſſet motiua ipſis natura ali
quod tribuiſſet organū ad ſe de loco in locum tranſ-
ferendum nihil enim in natura ſine vſu ⁊ otioſū. Id
autem factitatum non comperitur nō mouet igitur
vegetatiua virtus. ¶ Quarta. Senſualis virtus
animal non mouet. Nam pleraque animalia ſenſum
habent: quibus virtus motiua non adeſt. Feciſſet
enim ipſis natura ad illum exequendum inſtrumen-
ta ſi nihil fruſtra facit et in neceſſariis non deficit niſi
forte orbata laceſſita et mutila excipias qualia non
ſunt hec, vt que augmentum et decrementum ſumāt
pariter et generēt. Non igitur ſenſitiua virtus moti
ua eſt. ¶ Quinta. Uirtus appetitiua motiua nō eſt.
¶ Eadem cum ſuperiori ratio duci poteſt. Et con-
cupiſcentes et iraſcentes, vt continentes non ſe-
quiuntur appetitum et minus rationales, ſed intelle

etiam rationemque ſequuntur. Intellectus autẽ (vt modo probabitur) nõ mouet. ¶ Sexta. Motus vir tute intellectiua non proficiſcitur. ¶ Nam duplex ẽ intellectus contemplatiuus et actiuus ſed eorum neu ter mouet. Contemplatiuus enim non mouet: quia õ ſingularibus proſequendis fugiendiſue nihil conſi derat motus autem proſequentis aut fugientis eſt. Neque quidem actiuus et ſi proſequendis fugẽdi ſue vis illa conſultatrix preſit. ¶ Primo. Quia ſepe cum vis illa que non contemplatur aliquid horren dum et fuga dignum intelligat ita vt cor tremat, in horreſcant pili: non tamen mouet. Et cum aliquid ꝓ ſequendum videat vt pars altera voluptate proſeq̃n di trahatur plerunque tamen non mouet. ¶ Secun do. Quia frequenti vſu euenit vt cum ratio precipi at aliqua fugere non moueamur aut aliqua proſeq, itidem non proſequamur: ſed ſpreto rationis impe rio quocũque concupiſcentia trahit ſequamur vt in continentes facere ſolent. ¶ Tertia. Medicus non ſemper ſanat et ſi medendi ſcientiã habeat et eques non ſemper equitat et ſi equeſtrẽ poſſideat diſcipli nam. Itidem neque prudens conſultans ſemper mo uebit, quaſi alterius ſit proprium mouere quam ſci entie et conſultationis et ſciendi conſultandiue fa cultatis. Non igitur vis intellectiua mouet.

Caput decimum.

DEcimum caput, continet quattuor concluſiones, vnum corola rium: vnam queſtionem cum altero corolario ad tertiam et vnum corola rium ad quartam. ¶ Prima concluſio Hec duo intellectus et appetitus ani mal mouent. ¶ Sub intellectu phantaſiam et ima ginationem potius quam diſciplina et conſilio regũt et cetera animalia quia prudentia carent ſolꝰ phã taſie vſum habent. Et nos de intellectu practico in telligimus quia contemplatio fine differt. nam con templatiui finis ſola veritatis inſpectio eſt practici vero et adminiſtratiui, appetitio atque proſecutio. Et quod hec duo moueant patet. Nam omnis appe titus propter aliquid eſt aut proſequendum aut fu giendum et cuius eſt appetitus: hoc principium eſt pratici conſultatiuique intellectus vltimum enim et in quod reſoluitur actionis principium. Igitur cum actiua cognoſcẽs virtus mouet appetite rei gratia mouet non igitur ſine appetitu mouere poteſt. Non immerito igitur hec duo intellectus et appetitus, animal mouent. ¶ Secunda. Intellectus et appeti tus vt vnum mouens mouent. ¶ Nam vnum eſt quod vt obiectum mouet appetibile ſcilicet eſt enim prin cipium et illius gratia intellectus non ſine appetitu mouet ſunt igitur vnum mouens. Si enim vt duo mo uerent non ſcõm cõmunẽ vtriuſq; ſpeciẽ motꝰ mouerẽt ſ; hoc vna ſpecie illud altera qδ nõ fit cũ. n. ratio mo uet conſimiliter voluntas mouet eſt enim voluntas, appetitus. Non tamen cum appetitus mouet ratio nem mouere oportet. nam cõcupiſcentia et ira appe titus ſunt qui ſine ratione (vt cum imaginatione) ta men mouere poſſunt. Hoc tamen inter rationem et voluntatem parte ex vna phantaſiam et appetitum parte ex altera intereſt. quod rationalis intellectus et voluntas ſemper recta ſunt phantaſia vero et ap petitus recta et non recta. ¶ Tertia. Non omne bo num appetitum mouet ad animal mouendum. Nam appetibile ita mouet appetitum. Appetibile autem hic dicimus quod bonum eſt aut bonum apparet cõ tingens et in noſtra poteſtate. Non autem omne bo num tale eſt non igitur omne bonum appetitum ciet ad animal mouendum. ¶ Corolarium. Hinc fit vt iterum nonequa fuiſſe dignoſcatur tripartita ani me diuiſio in concupiſcibil in iraſcibilẽ et rationalẽ ¶ Nam appetitiuo vna eſt que cum practico intelle ctu aut cum imaginatione animal mouet. Non ita que hoc pacto fuit anima ſecanda ſed ſi ſecanda fuiſ ſet longe in plures particulas (vt dictum eſt) ſecan da fuiſſet vt vegetatiuam, ſenſitiuam, intellectiuam contemplatiuam, et actiuam que plus differre adin uicẽ videntur ꝙ concupiſcibilis et iraſcibilis: ¶ Queſ tio. Si appetitiua virtus vna ſit in nobis quo pacto euenit nos appetitus ſentire contrarios. ¶ Reſponſio Sicut potentia ſentiendi vna eſt quinq; diuerſis vſa ſenſuum functionibus ita appetendi virtus vna eſt in tres diffuſa actus concupiſcentiam iram atque ratio nem. Et quoties ratio aduerſatur contraque it cupi ditatibꝰ et ire hos contrarios appetitus in nobis ex perimur. ¶ Corolarium. Quo fit vt hec appetituum diſſentio his ſolis animantibus accidat que itellectũ habent et temporum diſcretionem. ¶ Nam concupiſ centia cum preſens delectabile et quod titillet attẽ dit tanquam, ſummum bonum fit ſceleri manus dat victas quia nihil de futuro preuidet: intellectus vo futurum proſpiciens ex tum atq; finem ipſum retra hit ſuoq; renititur vitio: Et hinc illa appetituũ in no bis dignoſcitur pugna. ¶ Quarta. Unum eſt ſpecie mouens quod non mouetur et vnum ſpecie quod mo uet et mouetur. Nam primum eſt appetibile quod ap petitum ciet pellitq; et non mouetur. Secundum eſt appetitus qui (vt dictum eſt) ab appetibili median te intellectu aut imaginatione excitatur, qui et mo uet animal. ¶ Corolarium Hinc fit vt ad pariendum motum quattuor requirantur mouens quod et pri mum immobile vt bonum mouens quod et idem mo uetur vt appetitiuum; quod mouetur: vt animal: et quo mouetur vt ſenſibile et corporum organum: de quo in eo loco qui de operibus corporis et anime cõ munibus diligentius conſiderandum eſt: huiuſmodi enim corporeum organum tubera, vertebra conca ua que ad commiſſuras et compages tent Eſt et iun ctura cõmunis parti quieſcenti et mote ratione diſ ſidens reuoluiturque vna pars in alterius concauo et motus ille pulſu et tractu completur eſtque aliqd circa quod reuoluitur (vt in circulo quieſcens. Et hactenus ſatis dictum eſt quomodo appetitiuum q̃δ non ſine imaginatione eſt vt tale animal mouet. Et imaginationem intelligimus aut rationalem que in hominibus reperitur, aut ſenſualem que et in homi nibus et aliis conſpicitur animalibus.

¶ Caput vndecimum.

VNdecimum caput contiẽt tres queſtiones et earum ſolutiones. ¶ Prima queſtio. A quo imperfecta animalia, vt muſce et vermes (quibꝰ diximus prius non adeſſe phantaſiã) moueantur. ¶ Reſponſio. Sicut il la indeterminatum habent et vagum: motum: ita indeterminatam imaginationẽ habent et appetitum

la indeterminatum habent et vagum: motum: ita indeterminatam imaginationẽ habent et appetitum Perfectam enim phantaſiam eis adeſſe negauimus. Uidetur enim ipſis letitia et triſtitia ineſſe, quare et concupiſcentia et appetitus quibus etiam imagina tionem phantaſiamque indeterminatã ineſſe conce dimus. ¶ Secunda. Cum imaginatio ſenſualis: ce teris animantibus que ſe mouent inſit, hominibus vero et ſenſualis et rationalis, que harũ an ſenſualis an rationalis mouet in homine, ¶ Reſpõſio. Cum do ceri volumus ex duabus quantitatibus vtra earum fuerit maior certa conſtitutaque vtimur menſura, vt palmo aut cubito vt huiuſce rei certitudinem ex periamur. Ita duobus propoſitis cupiẽtes cognoſ cere vtrum eligibilius ſit nos aliquid vnum vt dele ctabile aut vtile loco menſure (ad quam ea confera mus) conſtituere oportet. Et in nobis appetitus vnꝰ cum ratione, et ſyllogiſmo habetur eſt et vnus qui eſt preter opinionem et ſyllogiſmũ et vehementior: et valentior debiliorem rapit et ſuperat: hinc ſepe euenit vt rationalis moueat irrationalem cũ vehe mentior fuerit. Euenit item et ſepe verſa vice irratio nalem mouere rationalẽ atque ſecum rapere cũ ipſe vehementior fuerit non quidem ꝙ deqilior ſuũ mo tum deſerat, ſed alterius fortiore et validiore motu rapitur: quemadmodũ in ſpheris celeſtibus ſphera que vltimum celi ambitũ coercet orbes planetarum motus pernicitate et velocitate precellens ſecũ ra pit ſuos tamen in contrarium circuitus efficiunt ita eſt et in nobis. Hoc tamen intereſt: ꝙ in mundo ſem per is motus vincit qui natura eminentior et nobili or eſt et alios ſecum rapit vt is qui primo et ſupre mo attribuitur circulo. In homine vero fit plerunq; vt natura ſuperius preſtantiuſq; ab inferiore ſupere tur vincatur atq; rapiatur vt incontinentium cõſtat argumento: et tribus cognoſcantur agitari motibꝰ inferioris, ſuperioris et quodãmodo tertio raptus. ¶ Tertia queſtio. Cũ duplex ſit extiſtimatio ſiue ap prehenſio: hec vniuerſalis vt omne liberalitatis opꝰ honeſte fit, et fieri debet hec vero particularis vt hu ic philoſophie operam ſtudioſe nauanti, et quidem indigenti erogare, liberalitatis opus eſt que harum motum imperat. ¶ Reſponſio. Utraque ſed vniuer ſalis minus vt que ſtando quieſcendoq;, magis mo ueat et ab actione remotior. Particularis vero ma gis vt q̃ actioni vicinior propinquiorque immineat

¶ Caput duodecimum.

DUodecimum caput conti net ſex concluſiones, vnum corolariũ ad quintam et quomodo animalia a longe ſentiant poſt ſextam. ¶ Prima concluſio. Quicquid viuit a genera tionis initio ad ſuũ vſq; obitũ interi tũq; vegetatricẽ animã retinere neceſſe eſt. ¶ Nam omne tale a ſue generationis initio ad ſtatũ (modo impedimentũ tollatur) augeſcit, ſtatũ habet, poſt quem ad obitum vſq; minuitur. Id autem ſine alimẽ to fieri nequit ineſt igitur ipſis ſuo toto durationis tp̃e vegetatrix anima. Secunda. Non oĩbus viuentibus preſto adeſſe ſenſum neceſſe eſt. Nam plantis non ad eſt et ſi vitam poſſideant earũ enim corpꝰ nimis ſim plex terreum et ad ſentiendum ineptum. Non igi tur habent tactum quo non habito, vt ceteri deficiãt neceſſe eſt ſine enim tactu ſenſum vllum impoſſibile eſt. ¶ Tertia. Omne animal ſenſum habet. ¶ Nam omnia que natura ſubſiſtunt, propter aliquid ſunt et natura nihil temere et fruſtra facit habebunt igitur ſenſum que progrediũtur et que ſe de loco in locum transferunt vt cibum a longe ſibi queritent et aqui rant alioqui ſine carebũt aliq; non potuerunt. Et pa riter ſenſum habebunt que ſedi nixa alio ſe transfer re nequeunt vt coniunctũ diſcernat alimentũ. Neq; licet dicere corruptibile animal motu preditum in tellectum habere ſufficere ad diſcernendũ et ſenſum non habere neq; quidem incorruptibile. nam aut id ſic melius eſſet corpori aut anime non autem anime, quia non melius ſine ipſo intelligit neq; itidem cor pori quod propter ſenſus animalibus datum eſſe vi detur. ¶ Quarta. Animalis corpus ſimplex eſſe im poſſibile eſt, ¶ Nam ſi ſimplex eſſet tactum non ha beret tactum autem ipſum habere neceſſe eſt nõ igi corpus ſimplex ſed cõpoſitũ mixtũq; habet. ¶ Qui ta, Tactus maxime animali neceſſarius eſt. ¶ Nam cum animal corpor cum ſit ipſum proxima ꝯtingere corpora neceſſe eſt oportuit igitur ipſum muniri tan gendi facultate qua ſalubria ab officiẽtibus diſcer nere queat ſalutẽq; ſuam efficiat alioqui vitã nõ ſal uat ſit enim tactus per quidam internum. Quo mo do igitur dignoſceret animal ea que proſunt vt pro ſequatur et ea que officiunt nocentq;, vt fugiat ſine tactu: quo preſidio deſtituta animalia vt ſtatim dep cant neceſſe eſt. De viſu autem auditu et odoratu nõ ita ſit ſed medio quodam hauriuntur extraneo. ¶ Co rolarium. Hinc fit vt guſtus quodammodo animali ſit neceſſarius. ¶ Nam guſtus vt tactus quidam eſt, et alimentum tangere neceſſe eſt, eſt igitur (vt tactꝰ) quodamodo neceſſarius. Sexta concluſio. Uiſus au ditus et odorandi ſenſus non ſunt vt tactus neceſſa rij. ¶ Tactum enim et guſtum diximus animali ne ceſſarios ꝙ tactus alimenti ſit ſenſus ſine quo non cõ tingit animal eſſe poſſe, non autem de viſu auditu, aut odorandi ſenſu ita eſt. Color enim ſonus et odor alimentum non preſtant augmentum et decrementũ natura pleraque animalium his ſenſibus non munie uit ſed boni gratia aliquibus ipſos addidit et potiſ ſimum progreſſiuis que a longe victum queritãt. Nec mirum, nam hoc horum ſenſuum preſidio ipſa ſalua ri neceſſe eſt neque ad ſuam ſalutem tactus munitio ſufficeret. ¶ Et ſi queras quomodo a longe ſentiant vt videant audiant odorentur. ¶ Dicimus ſenſibile medium mouere medium vero motũ ciere mouereq; ſenſum perinde atque ſi mouens aliquid pellat quod pulſum alterum pellat ſicut primum mouens nullo pellitur, et vltimum pulſum ſolum pellitur, et non pellit media vero nunc plura nunc pauciora et pel lunt et pelluntur, ſic in ſenſatione hoc excepto quod in huiuſmodi ſenſus alteratione vnum manens et in eodem loco alterat pellens autem locum mutat: quemadmodum cum cere ſigillum imprimis quan tum pellendo cera cedit ſigilli veſtigium profunde tenet vbi vero non cedit vt lapis non retinet, ita et aqua et aer, et maxime aer vnus et idem manens patitur, et ſenſum mouet. Et ita dicere ſatius, vide tur quam putare dum videmus oportere radios ab oculis egredi: qui a colore et figura paſſi: et den ſitate repercuſſi, ad oculum redeant. At leuis: vt complanatus aer, vnus, infractuſque manens colo ribus et figuris affectus melius dicitur viſum icere et ſenſum coloris et figure facere, haud ſecus quam ſi ſigillum ad finem vſque ingrederetur cere, illic ſi gilli veſtigium relinquens.

Caput decimum.

DEcimum caput, continet tres concluſiones et vnum corolariū ad ſecundam. ¶Prima concluſio. Animalis corpus ſimplex eſſe impoſſibile eſt. Simplex intelligo, igneum aereum aqueum aut terreum. Nam ſine tactu animal eſſe non poteſt neque aliorū ſenſuum vllum habere. Atqui tactus ſimplicis corporis eſſe non poteſt etſi viſus auditus odoratus poſſint vt aquei et aerei, per que vt media ſentire faciunt tactus enī per intraneū et tangendo ipſa ignea aerea aquea et terrea ſentit hinc tactus nomen ei inditum eſt animalis igitur corpus ſimplex eſſe nō poteſt. At tibi forte videri poſſet terreū eſſe poſſe ſed ſane ita eſſe nequit, nam tactus ſuſceptiuus eſt omnium tangibilium vt medietas quedam et non ſolū differentiarum terre ſed calidi frigidi humidi et ſicci et omnium tangit poſſibilium hinc oſſa pili et plāte non ſentiunt quia terrea ſunt. ¶Secunda. Animalia tactu priuata mori neceſſe eſt. ¶Nam ſine co (vt diximus) neque animal eſſe poteſt neque ſenſuū vllus immo cum ſit ille ſenſus animal eſſe neceſſe eſt, et cum ſit animal hunc ſolum ſenſuū haberi pariter oportet. ¶Corolarium. Hinc fit vt excellentie ſenſibilium aliorum ſenſuum non animal corrumpant, ſed ſolum ſenſum niſi per accidens excellentie vero tangibilium et tactum et ipſum animal per ſe corrūpunt. ¶Excellens enim ſonus vt tonitrus animal nō corrumpit ſed auditum: niſi per accidens vt cū ſpiritus ſimul cum ſono eliſi percuſſio animal exanimet Neque excellens viſibile animal corrumpit, ſed viſum niſi per accidens vt cū viſu ſic terrore afficitur animal vt e vita emigret ſecedatque et ita de odore et ſapore. At excellentie tangibilium calidum frigidum humidum ſiccum molle et durum tactū per ſe corrumpunt et animal non enim corrupto tactu animal ſuperuiuere contingit et omnis ſenſibilis ſuper excellentia ſenſum corrumpit. ¶Tertia. Solus tactus aīali ad eſſe neceſſarius ē alij vero ꝓpter bene, eſſe. Naꝫ ſolus tactus animali vt viuat haberi eſt neceſſarius et alij corrupti non interimunt animal qui ꝙ ob bene eſſe animali ſint conceſſi ſtatim cognitum eſt Uiſus enim additus eſt quo vitam in aere aut aqua aut aliquo perſpicuo ſibi vendicet auditus quo ei aliquid indicetur; odoratus, quo odore a longe ꝑcepto ad alimentū ſe conuertat guſtus quo iucundū ſit ei alimentū et triſte refugiat, poſtremo lingua adhibita eſt, vt ſapores diſcernat voceſque effingat Eſt itaque notum ad eſſe animali neceſſariū eſſe tributum, ceteros vero non ad eſſe ſed ob bene eſſe.

¶Queſtiones lucidiſſime ſuper tribus libris dē anima a magiſtro Petro ſpinoſa edite

PRimo dicit philoſophus circa textū bonorū honorabilium notitiā opinātes magis autem alteram altera: aut ex eo ꝙ certiorū, aut ex eo, ꝙ honorabiliorū hiſtoriā de anima rationabiliter in primis ponemus, prodeſt autem ſcīa de anima ad omnes ſcīas, preſertim ad eam que de natura eſt.

PRo declaratione huius notandū eſt quod aliquam ſcīam eſſe altera honorabiliorē contingit dupliciter, primo q̄dē certitudīe demōſtrationis quo modo mathematica ē certiſſima quia vt dicit phs.2.methaphiſice mathemetice ſunt in primo gradu certitudinis et ſequūtur eas ſcie naturales, alio modo vna ſcīa dicitur perfectior alia quia tractat dē nobiliori ſubiecto quomodo methaphiſica eſt preſtantiſſima omniū ſciarum: et de hac ſcīa dixit philophus.16.de animalibus magis concupiſcimus de rebus altiſſimis pauca et ī certo modo ſcire quā de rebus minimis multa et certo modo ſcire ⁊ propterea dicit philoſoph⁹ propter vtraque hec tam propter certitudinem demoſtrationis quā propter nobilitatem ſubiecti ſcia de anima cunctis alijs eſt perfectior et vocat ſcīam de anima hiſtoriam: q2 breuiter doctrinā de anima peragit ipſam complens in libro de animalibus et in paruis: quia hiſtoria ꝓcedit breuiter modo dicit preterea prodeſſe hanc ad omnem ſcīam et que eſt de natura preſertim namque ſi anima ſe ipſā non dignoſcit male dignoſcet ea que ſunt extra ſe.

¶Dubitat Auguſtinus nimphus.

Utrum liber de anima ſit computandus circa partes philoſophie naturalis vel non: circa quod eſt opinio temiſtij in parafraſi de anima dicentis ꝙ liber de anima eſt medius inter naturalē et methaphiſicam et ꝙ eſt mathematicus iohannes, philoponus credit ſuper primo periharmenias hunc librum eſſe methaphiſicum Alexander aphrodiſeus credit eſſe naturalem. hanc q̄ōē Ariſ. mouet ſuper primo libro de partibus aīaliū.5.c. arguitur ꝙ iſta ſit ſcīa naturalis: q2 eſt aliqua anima que eſt principiū motus ꝙ autem non ſit naturalis arguitur: q2 in hoc libro de anima tractatur de intellectu: et ad eandē potentiam pertinet tractare de intellectu et intelligibili ergo ad ſcīam de anima pertinet pertractare de intelligibili, non ergo eſſet dabilis alia ſcientia preter librum de anima quod eſt falſū preterea dicit ariſ. ꝙ anima eſt triplex vegetaua: ſenſitiua et intellectiua, quia vegetatiua dep̄ēdet ex corpore et ſenſitiua tantundē et ideo de anima vegetatiua et ſenſitiua ꝑtinet tractare philoſopho naturali: ſed de anima intellectiua pertinet tractare methaphiſico eo ꝙ anima intellectiua ſub ea ratione qua intellectiua non dep̄ēdet materia operando: ergo iſta ſcīa libri de anima partim naturalis et partim methaphiſica, eſt dicenda ⁊ ad themiſtiū qui dixit ꝙ eſt mathematicā dico ꝙ ariſto.6. mathaphiſice ponit triplex genus philoſophie naturalis.ſ. methaphiſicā et mathemacam dicitur autem mathematicā eſſe medium inter eas negatione extremorū. quia nulliū extremū eſt: ita dicamus librū de aīa mathephiſicam mathemace negatiōe extremorū: quia nec totus eſt naturalis nec totus eſt mathematicus: ſed medius.ſ. nec naturalis nec methaphiſicus. ¶Duplex traditur diffinitio, aic prīa materialis, et ſecūda formalis, materialis eſt illa que datur per effectum aut per rem extraneā vt diffinitio quadranguli per medie rei inuētionem et diffinitio ſimitatis qua dicitur ꝙ eſt concauitas naſi eſt materialis. Diffinitio et formalis eſt illa que datur per cauſam vt ira eſt appetitus vindicte: quadrangulus eſt figura plana quattuor rectis lineis contenta longior quam latior et ſi aliqua diffinitio cōprehendat cauſam et effectū dicitur dēmōſ-

ratio ſola poſitione differens exēplū. Ira eſt appetitus vindicte propter ebulitionē ſanguinis ad cor illa.n. in quantū cōprehendit cauſas equiualet premiſſis et in quantū cōprehendit effectū equiualet concluſioni et ſic eſt tota demoſtratio virtualiter niſi ꝙ non habet tres terminos cōpoſitos et ordinatos ſm debitā ſubiectionem et predicationē ariſt. duas tradit diffinitiones, ipſi⁹ anime vnā formalē reliq̄ ſbo mālē diffinitio formalis ē aīa principiū vegetādi ſentiēdi ſʒ locū mouēdi ⁊ ītelligēdi. Scōa ē mālis.ſ. anima eſt actus primus corporis phiſici organici in potentia vitā habentis: declarabo hanc diffinitionē materialē. Primo dī actus ad differentiam prime materie: q2 prima materia non eſt actus dī primus circa quod noto ꝙ duplex eſt actus ꝑmus et ſecūd⁹ primus eſt id quod habet facultatem operandi ſiue operetur in actu ſiue non taliter ē in actu primo ſcīe litteratus qui dormit: actus vero ſecundus eſt ipſa operatio vt aſſenſus ſcientiſicus in habēte habitum ſcīe proueniens ab illo ſic dici ſolet ꝙ duplex eſt vita q̄dam in actu primo, q̄dam in actu ſcōo. Uita in actu primo ſupponit ꝓ aīa cōnotādo ꝙ ſit pñs in corpore. Uita in actu. 2. ſupponit ꝓ operatione anime: et ſic dixit phs in hoc.2.de anima ꝙ vita in actu primo cōparatur ſomno: et vita in actu.2.cōparatur vigilie. Dixit actus primus ad differentiam operationū vitalium que non ſunt anima eo ꝙ nō ſunt actus primi dicitur ſubſtantialis ad differentiam caloris naturalis, quia quamuis ꝑ illū fiant opationes naturales non eſt actus ſucſtantialis dicitur phiſici q2 ſicut anima eſt perfectiſſima formarum potentium exiſtere in materia: ita conuenit ei ſubiectū eſſe maxime perfectum.i. corpus naturale, et non artificiale poſſem⁹ etiam dare bonam rationem in hoc dicit phs.2.phiſicorū in hoc diſtinguntur naturalia ab artificialib⁹ quia naturalia poſſunt ꝓducere ſibi ſimile artificiale vero nullatenus. nam ſi ſcannū viride intra terrā ſepeliatur non germinabit ſimile ſcanū: ſʒ arborem ſimilem illi vnde genitum eſt: quare cū cūcta animata vim habeāt ſibi ſimile faciendi bene merito dicit animam fore actū corporis phiſici.i. naturalis ſi enī eēt actus corporis artificialis non eēt vis generādi in reb⁹ animatis. Dicit organici quod exponūt aliq: vt de aliaco in libris de anima.i. inſtrumentalis: naꝫ organū: grece inſtrumentū eſt latine et aīata mēbra inſtrumenta ſunt anime: dicitur alio modo aquibuſdam vt a truſiano primo thegni organici: q2 proprie membra organica ſunt que animātur vt cōplexionātur quod hac ratione ſuadet, q2 videmus mēbra cōſimilia taliter eē graduata in ſuis cōplexionib⁹ ſicut expediens eſt toti organico. namq̄ ſi caro que eſt in manu ꝑ ſe eſſet creata calidior eēt creata q̄ cū creata eſt prope neruum: ſed hoc eſt falſum: q2 membra conſimilia ſunt que primo animantur: et primo complexionantur et deinde organica: quia totum nihil aliud eſt q̄ ſue partes: ideo aliter exponitur organici.i. manifeſtatiue: q2 opera anime maxime manifeſtantur in organico.

¶Poſſumus dicere aliter organici:

quia tunc vocamus organicum totum organicū: aut partē organici et bene merito dixit phs organici: quia id quod ē viuere pluribus indiget organis.4. politicorū quanto.n. aliquid habet vitam perfectiorē tāto pluribus organis indiget et inſtrumētis: dicitur potentia vitam habentis; quod exponit diuus thomas habentis vitam.ſ. in actu.2. potentia.i. per potentias, alio modo exponitur habentis vitam.i. exercentis opera vite potentia. ſcʒ. propinqua: q̄ potentiam propinquā voco que eſt ſine acquiſitione vel deperditione alicuius ſubſtantie: non.n. intelligas ꝙ ſi potentia negat actum: q2 impoſſe eſt preſertim in animalib⁹ perfectis viuere in actu quominus fiat aliquod opus vite actualiter q2 niſi reſpirauerit pulmo et cor non poteſt viuere ſic.n. apopleticum q̄ſi mortum iacētem indicant eſſe mortuum ſi non poluerit ſpeculū poſitū ad os: vel ſi cotum carminatum non mouerit vel ſi vrceum plenū aqua poſitū ſuꝑ pectus non ſteterit.

¶Itē philoſophus ſecundo de anima

dicit ꝙ virtus nutritiua ſemper eſt in actu quod licet veritatem non habeat in plantis ⁊ animalibus imperfectis vniuerſaliter tñ verū eſt in eis qui abūdant in calore et ſanguine ideo potentia vitam habentis, de propinqua vt dixi dicitur ad differentiā forme embrionis tenēdo ꝙ vſq̄ ad inſtans perfecte organizationis non producitur aliqua anima, quia illa forma ſit actus corporis phiſici organici non tñ vitā habentis: idem dici poteſt de forma oui: et vt bñ dicit apolinar⁊ forma cadaueris ē act⁹ prim⁹ ſubalis corporis phiſici organici, ſʒ nō potētia vitam hñtis.

¶Alia eſt diffinicio formalis in qua

explicantur quattuor genera animatorū. nā dicitur vegetandi propter vegetatiuū qui cōprehēdit tres potentias.ſ. nutritiuā que conuertit alimentū quod eſt potentia animatū in corpus actu animatū in maiores partes minores aut equales q̄ ſint deperdite augmentatiuū cuius eſt extendere mēbra trina dimetro non: n. eſt augmentatio ſi vna dyametro ſolū aliquid accreſcat: ex quo patet ꝙ augmentatiuū nō includit in ſua ratione formali conuertere alimētū in maiores partes: generatiuū vero eſt quod per extranſmiſſionem rem ſibi ſimilem extra ſe facit.

¶Secundum genus animatorum ē

ſenſitiuū: qui cōuenit tā perfectis q̄ imperfectis animalibus.3. eſt ſʒ locum motiuū quod alio nomine dicitur progreſſiuū qui conuenit animalibus abundātibus calore et ſanguine.4. genus animatorū eſt intellectiuū qui dicitur deforis ab ariſtotele.16. de animalibus: quia non educitur de potentia materie circa genus ſenſitiuorum ad quod doctor ſanctus in prohemio methaphiſiſne explicat de differentijs animaliū: dicit aliqua ſunt animalia que nec habent auditum nec memoriam illa, ſcʒ. que habent ſibi nutrimentum coniunctum nec progredi: poſſunt illa enīꝫ q2 hñt ſibi nutrimentū coniunctū naturam prouidit illis omnia neceſſaria prope ſe non indigent auditu nec memoria. Animalia autē que non habent nutrimentū propeſe indigent memoria: vel auditu: q2 ſiq̄runt nutrimentum de longinquo et carent memoria obliuiſceretur in media via et non continuarent ſuum vſq̄ ad finem hec: ergo animalia que non habent nutrimentum propeſe quedam habent memoriam ſed non auditū et talia ſunt prudentia: ſed non diſciplinabilia vt ſunt apes et formice, ꝙ autem iſta habeant prudentiā patet: quia prudentia ſecundū tuliū ī. 2. rethorice habet tres partis.ſ. memoriam depreteritis intelligentiam de preſentibus: et prouidentiā de futuris: ſed in iſtis animalibus habentur iſte tres partes; ergo ſunt prudētia; et ſi arguas apes ex ter

ſentur per ſonum: ergo audiunt nego cõſequentiã: qr motus fortis factus in aere concutit alias illaruȝ apiũ et ſic exterrentur. Alia vero ſunt animalia que habent auditũ et memoriam et iſta ſunt prudentia: et diſciplinabilia animalia: vero primi generis nec ſunt prudentia nec diſciplinabilia quartũ vero genus ideſt quod habet auditũ et non memoriã non eſt dabile. Nota de mente doctoris ſancti. 27. ꝙ tres ſunt anime quattuor gradus animatorum quinque potentie de potentijs patet: qr ponitur iſta potentia appetitiua ſuperaddita illis quattuor gradibꝰ animatorum et dat cauſam: quia numerus animatoruȝ ſumitur ab opere nullatenus reducibili in alterum: et quia tria ſunt talia opera vegetare: ſentire: et intelligere tres dicimus tm̃ eſſe animas et potentiaꝝ numerus ſumitur ab opere ſimpliciter quod eſt quĩtuplex ſcilicet vegetare: ſentire, appetere: ſm̃ locum mouere: et intelligere ſed numerus graduum animatorum ſumitur ab opere ſm̃ quod diſtinguit eſſe et viuere et quia ſolum ſunt quattuor gradus viuentium notabiles et maxime diuerſi in perfectiõe ideo ſonum ponunt quattuor gradus in viuentibus.

Queritur an potentie anime diſtinguant ab anima, in qua queſtiõe tres ſunt famoſe opiniones. Prima eſt diui thome. p. parte queſtione. 77. aſſerentis potentias anime fore diſtinctas ab anima, et eſſe accidentia coniuncta ipſi anime de ſecunda ſpecie qualitatis ſub nomine naturalis potentie vel impotentie rationes eius et impugnationes vide per gregorium ariminenſeȝ in ſecundo ſententiarũ diſtin. 17. q. 3. que prolixe ſunt et inutiles. ¶ Secunda eſt opinio ſcoti in. 4. ſententiarum. d. 45. q. 3. qui diſtinguit de potentijs ſciliceȝ quedam ſunt organice quedam non organice nõ organicas vocat intellectum voluntatem et memoriaȝ quia ad operandum operationes illarum non indiget anima organo corporeo et has dicit ſcotꝰ diſtingui ab anima formaliter ſȝ potentias organicas vocat viſum: auditum: olfatum et has dicit eſſe aggregatum ex anima et organo quare concedit ſenſationes omnes fore extenſiuas et concedit ſenſuȝ perfectiorẽ eſſe intellectu eo ꝙ totuȝ corpus perfectius ẽ ipſa anima et hec eſt opinio communis quam inſequuntur multi tertia ẽ opinio gregorij ariminenſis: tenentis ꝙ potẽtie anime omnes identificantur ipſi anime quare concedit ꝙ ſenſus eſt intellectꝰ et ꝙ ſenſatio eſt ſpiritualis et inextenſa ſicut intellectio non tamẽ ꝓpterea concedit ꝙ ſenſatio eſt intellectio: qr dato ꝙ vtraqȝ eſt indiuiſibilis ad ſenſationem concurrit partialiter effectiue ipſum organum et ad intellectionem non cõcurrit et probatur hoc vna bona ratione memoria ſenſitiua eſt memoria intellectualis: ergo eadem ratione ſenſus eſt intellectus nota ẽ cõſequentia et antecedens probatur ſumo aliquem hominem qui ſit capite percuſſus in parte potentiori ꝗ̃ habeat multas ſpecies intellectuales, et ſenſibiles per quas et recordari per intellectum et reminiſci per ſenſum valeat alicuius ſingularis iſte poſt paſſionem nec per intellectum nec per ſenſuȝ valet memorari et illud eſt: quia a memoria ſua ſenſuali abolite ſunt ſpecies et ſic amiſit illas ab intellectu, quia eadem eſt memoria intellectiua et ſenſitiua tho. tamen de garbo tracta. 5. ſue ſume que. 2 et. 3. dicit ꝙ ſi iſte potentie conſiderentur in recto, et eſſentialiter ſunt idem ꝙ anima ſi vero conſiderentur in obliquo prout conotant talem aut talem operationem ſic diſtinguũt aut ſi conſiderentur diſpoſitiue et organice ſic potẽtie diſtinguuntur ab anima et interſe illud tamẽ ſubtiliter eſt annotandum ꝙ iſte potentie naturales ſcilicet que agunt opera nutritiue quedaȝ ſunt miniſtrantes quedam miniſtrate miniſtrantes ſunt attractiua, retentiua digeſtiua expulſiua: miniſtrate vero ſunt tres nutritiua augmentatiua generatiua et notabis ꝙ iſte virtutes miniſtrantes: quedaȝ ſunt vniuerſales: quedam vero particulares voco vniuerſales ꝗ̃ faciunt ſuas operationes in membris cõmunibus vt in ſtomacho epate et reliquis membris et tales diſtincte ſunt diſpoſitiue: vel inſtrumentaliter qr alijs inſtrumentis operatur ſtomachus quando digerit ſcilicet calore naturali et alijs quando attrahit ſcilicet vilis longitudinalibus: et alijs quando retinet ſcilicet vilis tranſverſalibus et alijs quando expellit ſcilicet vilis latitudinalibus ſed in membris particularibus que faciũt officia per ſe dumtaxat vt calor: os. Cartilago. &c. non agunt alio inſtrumento virtutes: miniſtrates: et miniſtrate. Nam mediante eodeȝ calore naturali attrahunt membra particularia retinet digerunt et expellunt nutriuntur: augmentant: et generantur. ¶ Alia eſt potentia que vocatur animalis et hec eſt duplex ſenſitiua et motiua: ſenſitiua eſt que producit ſenſationes ad quas adiuuat ſpiritus animalis cerebri ſenſitiuus qui producitur in ꝑte anteriori cerebri: et eſt ſubtilis diaphanus partiȝ declinãs ad frigiditatẽ animalis motiua exercetur in parte poſteriori cerebri per ſpiritꝰ animales motiuos qui ſunt groſſiores et calidiores quos cerebrũ trãſmitit per nucham et per neruos motiuos vt per illos vniuerſa membra moueantur. ¶ Tertia eſt potẽtia ſeu virtus que vocatur vitalis et eſt qua mediante cor mouet arterias et nutrit ſpiritus ad extra: et trahit ad intra: et ſm̃ Ariſt. eſt agens vniuerſale concurens ad omnes operationes dẽptis his ꝗ̃ ſunt intellectus et volũtatis et in corpore hũano comparant ſoli in macrocoſmo. Nam ſicut ſol ſua caliditate et radijs omnia operatur que ſunt in macrocoſmo ita concurrit ad omnes operationes in microcoſmo cor ſua virtute vitali.

Queritur vtrum in homine ſint plures anime tenenda eſt hec concluſio cum diuo thoma in prima parte queſtione. 76. ar. tertio et de potentia dei queſtione. 3. et articulo nono. et capreolus ſingulariter in abreuiato ſecũdo ſententiarum diſtin. 15. qõne. 1. ꝙ ſolum eſt dabilis in homĩe vna anima indiuiſibilis tota in toto, et tota in qualibet parte anima rationalis quam etiam concluſionem tenet gregorius ariminẽſis in ſecũdo ſententiarum eadem diſtinctiõe: et auguſtinꝰ nimphus ſecundo de anima. cõ. 52. quam probant hac ratione fruſtra fit per plura quod poteſt fieri per pauciora: ſȝ per ſolam animam intellectiuam poſſunt omnes operatiões fieri, itaqȝ id ꝙ reliqui ꝑ tres animas faciũt ſola vna anima ſaluatur adiuo thoma et ab iſtis nãqȝ ſicut trigonũ in tetragono, ita vegetatiuum in ſenſitiuo et ſenſitiuum in intellectiuo continentur igitꝰ ſi intellectiuuȝ eminenter alia continet poterit operari quicquid ſenſitiuum et quicquid vegetatiuũ et ſic ſola anima intellectiua ſufficiet.

¶ Sed contra hanc concluſionem inſtatur ab omnibus ſequitur primo ꝙ ſimul in eodem eſſent iudicia contraria conſequens eſt falſuȝ nemo

ambiget ſequella probatur quia: cum aliquis videt baculum pro medietate immiſſum in aqua iudicat eſſe fractum per ſenſum et non eſſe fractuȝ per intellectum: ergo ſimiliter in eodem ſunt duo iuditia contraria. Ad hoc argumentum reſponderet Diuꝰ thomas ꝙ non ſunt ſimul in eodem iudicia contraria: quia talia iudicia ponuntur in diuerſis potentijs, et ita non ponuntur in eodeȝ ſubiecto, ſed quid huic argumento diceret Gregoriꝰ qui tenet ſenſum eſſe ipſam animam. Reſpondeo ꝙ talia iuditia ſunt in eodem ſubiecto et de contradictorijs ꝓpoſitionibꝰ nõ ſunt cõtraria iuditia, quia a diuerſis cauſis tenẽtibꝰ ſe ex parte potentie proueniunt ſic non ſunt contraria triſtitia in anima chriſti que ſequitur portioneȝ inferiorem et gaudium: quod ſequitur portionem ſuperiorem.

¶ Secundo arguitur contra hanc opinionem: ſequitur, ꝙ iſta propoſitio eſſet falſa homo generatur quod eſt contra philoſophum ſecũdo phiſici: dicentem ſol et homo generant hominem: ſequella probatur: quia anima rationalis non generatur ſed creatur: vt fide credimus, dicendum ad hac cũ Diuo thoma loco citato ꝙ in anima rationali poſſemus duo conſiderare ſcilicet eſſe eius et informationeȝ eius primo modo ſcilicet quoad eſſe eius creatur ſecũdo modo quoad informationẽ ipſius generatur hoc enim eſt generari facere ꝙ forma informet materiam: ſi enim ab eterno vna forma fuiſſet preſens materie quã non informaret: ſed modo inciperet informare hec eſt vera hoc ens nunc generatur et tamen forma non incipit de nouo eſſe: ſed tamen iformat materiam de nouo igitur quamuis qualitatiue diſpoſitiones non concurrant effectiue ad productionem anime concurrunt tamen effectiue, vt anima informet corpus et hoc eſt hominem generari: ſtat enim eumdum effectum eſſe effectum formalem vnius cauſe et effectum cauſe efficientis reſpectu alterius cauſe. nam eſſe albuȝ eſt effectus cauſe formalis reſpectu albedinis et effectꝰ cauſe efficientis reſpectu dei ſic in propoſito animam informare materiam eſt effectus formalis ipſius anime et effectus preuiarum diſpoſitionũ hominis tanquaȝ cauſe efficientis et ſic hominem generare non eſt animam generare: ſed facere ꝙ anima informet corpus: et ſimiliter hominem corrumpere non eſt animam corrũpere: ſed facere ꝙ anima non informet ipſum corpus ꝑterea arguitur cum ad introductionem anime intellectiue requiratur animam ſenſitiuam precedecedere in eadem materia videtur ꝙ illa anima ſenſitiua maneat ſimul cum anima rationali: quia nullã habet repugnantiam cuȝ illa. Ad hoc reſpõdetur ꝙ corrumpitur illa anima ſenſitiua ꝓpterea ꝙ ſuꝑflua eſſet in illam materie eo ꝙ aĩa intellectiua ſufficit facere opera ſenſitiue. ¶ Preterea arguitur ſequitur contra thomam ꝙ anima intellectiua produceret ſe ipſam patet quia virtualiter ẽ ſenſitiua ergo producit ſenſitiuam: quia omne cõtinens aliud virtualiter habet vim producendi illud, ſed anima intellectiua virtualiter continet ſenſitiuam et ipſammet eſt ſenſitiua: ergo producit ſe. ¶ Dicendum ad hoc ꝙ non ſequitur producere ſe: quia triplex eſt continentia. ſcilicet formalis et virtualis et eminentie anima vero intellectiua non continet ſenſitiuam niſi formalr̃ ideoqȝ non habet vim producendi ſe.

¶ Vlterius arguit auguſtinꝰ nimphꝰ cõ. 32. de anima ſequitur ꝙ homo non poſſet nutriri quoniam tranſiret anima de ſubiecto in ſubiectum naturaliter: patet: quia tranſit a materia que exalauit ad materiaȝ alimenti. Dicendum vt ſupra diximus in primo phiſicorum ꝙ nutritio hominis eſt miraculoſa: ſed rectius dicerem non eſſe inconueniens ꝙ anima tranſeat de ſubiecto in ſubiectum quando quod aduenit vere facit vnum cum preexiſtẽte ſicut enim angelus quãdo eſt in loco minori maximo põt multiplicare ſe ad maiorem locum ita et anima propter habere ſubiectum diſpoſitum poteſt multiplicari ſe ad maiorem locum: ita et anima propter habere ſubiectum diſpoſitum poteſt multiplicare ſe ad locum maiorem illo quem habet: inter tenẽtes tantuȝ vnicam eſſe in homine formam quidam dicunt ad illam precedere tantũ in materia plures animas ſcilicet vegetatiuam et ſenſitiuam quas ponunt corrumpi in aduentu rationalis, alij vero dicunt non corrũpi quidam autem tenent non precedere animas ad productionem rationalis: ſed ſolam formam embrionis cum organizatione: tenet preterea Diuus tho. in corruptione ſubſtantiali deueniendum fore vſque ad materiam primam tam in ſubſtantijs quam in accidentibus cuius contrarium tenent nominales: et Scotus. Quo modo auteȝ ſaluaret diuus Thomas ꝙ leproſus generet leproſuȝ: atque quomodo generet fomes peccati originalis in nato diximꝰ modũ ſuper primo phiſicoꝝ. Materie de potentijs anime adde et quod auerrois in libro deſtructionis deſtructionum diſputatione. 8. in ſolutione. 6. dubij et augꝰ nimphus ſecundo de anima cõmen. 39. dicunt ꝙ anima non concurrit ad ſuas potentias in genere cauſe efficientis: ſed ſolum ſubiectiue et finaliter quod hac ratione ſuadet quidquid eſt cauſa alicuius proprij accidentis eſt etiaȝ cauſa eſſentie ſuper qua fundatur illud accidens ponit exemplum deus eſt cauſa mundi, quia eſt cauſa motus celeſtis quod eſt proprium accidens eius et ſimiliter intelligentia ẽ cauſa celi: quia eſt cauſa motus celeſtis: ſi igitur eẽt aĩa cauſa effectiua ſuarum potentiaruȝ que ſunt accidẽtia propria et connaturalia ipſi eſſet anima cauſa ſuimet. Item inquit auerro. nihil poteſt ſimiliter eſſe in actu et in potentia niſi ſit compoſitum ex materia et forma. namqȝ ſi aliquod mere indiuiſibile poſſȝ ſimiliter eſſe in actu et in potentia ſequeretur ꝙ non poſſet probari primum motorem eſſe inmobilem: quia ſemper diceretur ipſum eſſe mobilem: quia partim eſt in actu et in potentia: ſed diceretur animam eſſe cauſam ſubiectiuam ſuarum potentiarum et cauſaȝ finalem operationes enim ſunt propter animam: et potentie propter eandem hec Auerro. et nimphus locis preallegatis.

Dubitatio hec fiunt ab Ariſtotele mota primo quia Ariſtoteles dixerat ſecũdo de anima cepitulo de tactu ꝙ ſenſus tactꝰ eſt plures hec tamen ratio non vſqȝ quaqȝ ſuadet nã intelligitur ꝙ ſenſus tactꝰ ẽ plures pluritate diſpoſitionum qualitatiuarum in organo repertaꝝ pro ꝑcipiendis diuerſis contrarietatibus non reducibilibus in vnam contrarietatem: ſecunda ratio eſt quia aliquis ſenſus percipit grauitatem et leuitatem: et non niſi ſextus igitur dicas ad hoc ꝙ immo ſenſus tactus percipit grauitatem et leuitatem: tertia ratio cadauer hominis mortui quando tertia die pellitur ſuper aquas eſt leuius aqua, et tamen ſentitur grauiꝰ

ea a ſenſu tactus: ergo errat circa grauitatem. Dabilis eſt, ergo ſenſus proprius circa grauitatē minor probatur quia ante quam aqua impleretur erat grauius ea, ergo et modo conſequentia patet, quia propter hanc rationem dicit auerro. quarto de celo ꝙ veſica inflata peſundat amplius quam non inflata quarta ratio de gelu quod eſt leuius aqua: et tamen equalis quātitas eius cum aqua ponderat magis aqua. Dicas ad hoc illud eſſe ex diſparitate forme. 5 ratio titillatio ſentit et nō niſi ſexto ſenſu: igitur qui a nō tactu qꝛ vbique fieret. Dicas a certo modo motus ſexta ratio ſemine ſolum tāgente virile mēbruꝫ delectatur totuꝫ corpus, ergo ſentit ſenſu aliquo et nō tactu. Dicatis ad hoc ꝙ ex tranſmiſſione ſpirituū a principalibus delectatur et hec delectatio a natura fuit inuenta ne natura abhorreret turpem actum

¶ Textus hic mihi repetēdus habetur ab ariſtotele ſi themiſtio ſimplicio atq; grecis omnibus expoſitoribus credit, in principio libri. 3. de anima: quos imitatur Doctor ſanctus commentor tamen auerro. illum facit eſſe ſecundo de anima cō. 128. quem fere omnes moderni inſequūtur vbicunq; ergo ille ſit ariſtoteles mouet tres queſtiōes quas intēdo ī hac noſtra lectiōe examinare. ¶ Prima eſt an ſit dabilis ſenſus preter quinque ſenſus ſecunda queſtio an vltra quinque ſenſus ſit reperire ſenſum interiorem que mouetur ibi quoniam autē ſentim⁹ qd̄ videm⁹ et audim⁹ eodē ſecundo de aīa tex. commenti. 136. tertia queſtio eſt an intelligere et ſapere ſit idem quod ſentire que habetur ſecundo de anima textu commēti. 150. ad prime igitur queſtionis examem notabis tamen vt themiſtius hic ꝙ propter. 2. petitur queſtio auerrois commentationeꝫ inſequendo qui melius, grecis fuit commentatus in hoc vt aguſtinus nimphus teſtatur ponitur iſta concluſio non eſt ponendus ſextus ſenſus preter quinq; quod ariſto. tribus de moſtrationibus deducit ſcilicet amedijs ab organis et abiectis primas duas dicit auerro. quaſi demoſtrationes materiales tertiam vero preſtantiorem vtpote que cauſe finali innitatur que inter oīa genera demonſtrationis obtinet primum locum Ariſto. ſecundo poſte, prima igitur demoſtratio eſt talis omnis ſenſus ſentit per medium intrinſecum aut extrinſecum Sextus ſenſus non ſentit per medium intrinſecum aut extrinſecuꝫ ergo conſequentia eſt nota in baroco maior patꝫ oē medium eſt intrinſecum aut extrinſecum omne ſentiens ſentit per medium ergo omne ſentiens ſentit ꝑ medium intrinſecum aut extrinſecum conſequētia eſt nonta in barqara nec obſtat ꝙ complexū ex mō et termino tenenti ſe ex parte eius in minori ſupponit pro aliquo pro quo non ſupponebat medium in maiori. nam id verum eſt in negatiuis non autem in affirmatiuis in nega. non ſequitur nullum album eſt nigrum brunellus eſt albi equus: ergo brunellus nigri equus non eſt: maior eſt nota nam vel medium ē coniunctum organo vel non ſi primum ſic eſt intrinſecum ſi ſecundum extrinſecum: minor tamen perſuadetur ex ariſtotele libro ſecundo d̄ anima intus exiſtens prohibet extraneum recipiens denudatum eē debet a natura recepti. Secundo patet experientia que vt Auerrois ſermonū verū ē vt conueniat rebus ſenſatis auicē. 2 ca. de experimento experimētis, que non ſunt ꝑ ratiōnē accidit ꝙ nec vnū valeant quia tactus non ſentit ſuas qualitates alias eēt in continuo actu ſimiliter aſſimili non ſit paſſio: ergo nec ab eodem preterea cum odores fragrantes percepimus videtur ꝙ et ſi repleti eis non immutamur ab eis. Item ſi comedit quis alea, vt alter non olfacit illum ſed alius ita quia ſenſibile ſuper organum: ergo indiget medio ſimiliter inuiſibile ſi ſuper viſuꝫ eſt cum non fiat actu color non videtur ergo intentū ergo omne ſentiens indiget medio ꝑ quod ſentiat: in oppoſitum ſunt ariſtotelis multe rationes: Prima ꝙ exiſtens in oculo videri queat. Itē punctus in neruo dolet et eſt ſenſibile ſuper ſenſuꝫ igitur. Preterea ratione ſic ſi ſit in organo ſimilis qualitas ei que eſt in medio quid prohibet ꝙ ſentiatur illa qualitas q̄ ē in medio: naꝫ poſſunt produci ſpecies intentionales productiue notitie qualitatis illius: vt vnus oculus videt alterum ſimilē omnino: ergo et qualitatem q̄ eſt in eo cuꝫ ſit melius applicata. De hac re ſenſerūt multi diuerſiſſime, preſertim ſuper organo tact⁹ aſſerentibus quibuſdam carnem de mente ariſtotelis vt patet ſecundo de partibus anima tractu ſecundo capitulo primo quibuſdam neruum, vt patet ſecūdo de anima: vbi loquens de tactu dicit: nō ſentit caro ſed quod intus: vnde Conciliator differentia. 42. dicit ꝙ ſenſibile ſuper ſenſum naturaliter diſpoſitum non cauſat ſenſationem bene ſuper neruum diſpoſitū preter naturam. Themiſtius dicit cum dicit ariſto. carnem, intellige cordis: que ſe ipſa, vt Auicenna d̄ anima: 5: ſentiat. Sed aliter etiam dicunt quidam ꝙ neruus non eſt organum prope cerebruꝫ bene diſtanter ab eo: ſaltem caro organū eſt: vt patet in neruo abſciſo qui non renaſcitur et ſentit caro ſola irradiatione Truſian⁹. 3. thegni illo cano. et nerui et tenantos dicit ꝙ caro muſculoſa eſt organū tactus: et ſic dens quia ſecundū euꝫ eſt mēbrum carni proportionatum ſentit ſe toto et ſic dicit non indigere medio vt patet per iam dicta: preſertim in guſtu odoratu et tactu: ſed in viſu, et auditu de per accidens indigemus medio: et quia viſus non videt niſi illuminatum, et: quia ſonus ſit cum quodā aeris motu. Confirmant ꝙ non indigemus medio in ſenſu paniculorꝫ et ideo Ariſtoteles intelligatur vt dicit Thomas de garbo tracta. 5. queſtione. 24. de ſenſu ab extra: et eſt optima ſententia quare Buridanus queſtiōe. 24 ſecundi de anima qui nititur ſaluare Ariſtoteleꝫ nō habet finem ſuū vniuerſaliter. Ad rationes in oppoſitum. Prima ratio de neruo puncto dico ſentire ſolutionem continuitatis carnis ad ſecundam de oculis que eſt fortior ratio. Dic ꝙ nō ē ſuꝑ organo.

¶ Deinde textu pro ſequitur probans numerum ſenſuum exteriorum ex organis dicēs ꝙ ſola tria elementa poſſunt dominari in ſenſib⁹ terra in tactu et guſtu aqua in oculo cuꝫ maxime viridi in ſanitate delectet ſicut in egrotante nigro: ⁊ eius infuſio in aqua frigida conſeruet eius ſanitatē et aer auditu et olfatu quoad odorantia cum reſpiratione aer quo ad odorantia ſine reſpiratione aliquomodo aqua ignis nullius eſt cuꝫ ſit maxime edax et conſumptiuu et pro anime operibus minime congruat calor vt patet in capite frenetici propter calorem delirantis ſi eſſet ſextus ſenſus eēt quintū elementum: ibi dominans.

¶ Hic de dominio elementorum agatur quo ad molem et omnes qualitates primas ſecundas et tertias ⁊ ſimiliter grauitatē ⁊ leuitatē,

¶ Tertia demonſtratio eſt ab obiectis: ſi eſſet ſextus ſenſus eſſet aliqua ſexta qualitas ſenſibilis que non ſentiretur a. 5. ſed talis non eſt ergo nō eſt ſextus ſenſus ſuper hoc applicabuntur bone tres difficultates.

¶ Sed diceres ille ſext⁹ ſenſus erit ſenſibilium cōmuniū contra omne quod ſentitur a. 5 ſenſibus non habet ſenſum propriū: ſed ſenſibile cōmune ſentitur. a. 5. ſenſibus, ergo non habet ſenſuꝫ proprium vnde dicit ſenſibile comune non eſſe per accidens, quia ſentiretur ab aliquo ſenſu proprio: et eēt illius obietum adequatum ſuper hoc queratur an ſit aliquod ſenſibile cōmune.

¶ Secūda queſtio ē talis: an preter ſenſus exteriores ſit dabilis ſenſus interior.

¶ Tertia queſtio an ſapere et intelligere ſit ideꝫ ꝙ ſentire ariſtoteles recitat ꝙ ſic auctoritate empedoclis dicentis, voluntas hominum ſemper augetur vnde eis ſapere ſemper altera preſtat idest cum breui tempore alteratur vnde nouitas temporis ſemper altera ſapere preſtat: ergo breui tempore mutatur ⁊ eſt corporalis vnde homerus talis eſt intellectus in terrenis qualem deducit pater hominum deorumq; ꝙ autem voluit Homerus fuit. ꝙ ſol producit noſtruꝫ intellectum: ſed nil vltra gradum ſue perfectionis igitur ſed Ariſtoteles probat ꝙ nullatenus ſit ſenſus: quia ſenſus conuenit omnib⁹ animalibus, ſed non intellectus igitur ſecundo: qꝛ ſenſus non errat circa ſenſibile proprium: ſed non intellectus tertio: quia ſemper intellectui cōiungitur ratio, ſed non ſenſui igitur.

¶ Super ſecunda demoſtratiōe dubito dominio quomodo illud intelligatur cuꝫ illud ſit verum, vt Ariſtoteles teſtatur primo de Celo, atque illud ſecundo de generatione negans equale ad pondus atque inde ſenſu et ſenſato pro cuius declaratione ſubiungam aliqua: primo, ꝙ non eſt hoc dominium quoad ſubſtantiā rei elementaris in mixto manentem non quidē ꝙ aliqua forma ignis ſit per totum: quia illud eſt impoſſibile bene intelligenti: Si enim in mixtione miſcibilia agunt et forma vnius non eadem numero tranſfunditur alteri: ergo non poſſunt omnes ſimul ſpargi per totū: ſed imaginando quaſque formas ſuis materijs ſimul habere formaꝫ ſuperadditam et ſic quelibet pars mixti eſt mixta idest habens formā mixti: ſic Thomas d̄ garbo trac. primo ſue ſumme, ꝙ autem hec opinio nō ſit vera vnica ratione ſuadeo ſumēdo minimū naturale lapidis et ſuponendo minimuū rari eſſe maius minimo denſi et ſequitur ibi eſſe ignem et non eſſe ignem qd̄ eſt contradictio ꝙ ſi dicas ꝙ forma ignis in eē violento bene ſtat ſub minori minimo ſequitur ſaltē poſſe ſtare ignem ſub quantumcūq; aduerſis qualitatibus et ſic nequire corrumpi quod eſt falſum: ſed qs pro parte Auicenne inſtaret ſequitur bene vbi manēt diſpoſitiones conſeruatiue forme manet forma: in lapide manēt diſpoſitiones conſeruatiue aque ergo manet aqua dic ad hoc verū eſſe niſi celum ſpeci aliter corrumperet elementū predominans ita marſilius primo de generatione nō eſt: ergo dominium elementi ꝑ ſubſtantiā elementi igitur dominia que elementorū eſſe poſſunt in mixtis ſunt quoad moleꝫ idest quoad ſubſtantiā proportiōalē elemento ⁊ ſic albertus magnus in libro de proprietatibus elemētorum tenet in oīm mixto terram dominari quo ad molē plus enim de mole terrea intrat in quouis mixto ꝙ de alijs ſecūdo modo elementum dicitur dominari quoad qualitates alteratiuas ſuper quo gen. i. primi. do. 3 decom. c. i. tenuit ꝙ in omni mixto dominatur aer preſertim in animatis omne enim tale calidum eſt et humidum quod ratione fulcitur bella q̇dem omne mixtum ſit digeſtione ſed digeſtio eſt paſſio facta a calido ex contra iacentibus paſſiuis igit quod tamen haud dubie falſum eſſe patet regula galeni ſecundo de complexionibus. c. ſecundo in iudicando d̄ qualitatibus tangibilibus nullus certior iudex quam tactus: ergo falſa cuius contrariuꝫ tenuit Iheronimus anges ſecundo de cauſis pro rietate nona omne mixtum preſertim animatum frigidum: et ſiccuꝫ eſſe quod dicit patere rationibus de corde quod mortuū videtur quidem melancolicum: et de ſanguine qui frigeſcēs eſt deteſtabile nutrimentum et ſi dicas non ſit operatio niſi cum igne ſecundo de anima ī hoc dicit Ugo ſenenſis ſua qōne extrauagā Monſtratur mira nature ſagacitas quod licet mixtum ſit frigidum attamē vtitur calore anima ad operandum licet remiſſo, quia frigiditas per ſe nullas corporis humani operatiōes ingreditur quod etiā galenus ſecundo de complexionibus amplius declarauit relictis: ergo extremis opinionibus apparet verius quidem in mixtis quibuſdam dominari frigus in quibuſdam calor etiam animatis aliud dominium eſt in qualitatib⁹ motiuis quod apprime nota vtpote vtiliſſimuū quod nō ſufficit ad hoc ꝙ aliquod ſit leue: vt multo plus habeat latitudinis caloris q̄ frigiditatis: ſed ꝙ eo caliditas ſit multum accedēs ad ſummū: vt patet in animalibus quare iſta conſeq̄ntia ē bona hoc habet equaliter de leuitate ſicut grauitatē: ergo eſt caliduꝫ a dominio eſſet tamen alicui dubitatio quomodo, ſi ex dominio terre grauis eſt plūbum graue non eſt: tamen terra tam grauis vt plūbuꝫ dicas in hoc id eē ex maiori multitudine forme ideo ponderoſius eſt plūbum. ſed nō grauius dicas etiam in hoc ꝙ forſitaꝫ illa maior grauitas veniſſet vel a celo vel aliunde: ſed de dominio in ſecundis qualitatib⁹ vt denſitate raritate vnde prouenit maior denſitas in lapide quam in terra cum fiat a frigiditate et ſit maior in terra niſi recurras ad celuꝫ nil dicere poteris vere nec mirū ſi hec ad celum adduxeris vt meminit picus Mirandulanus tertio contra aſtrologos hic recitare poteſt que dicit ille: d̄ dyaphaneitate difficilius eſt prouenit: ne ex dominio elementorum dyaphanorum vt ex aqua vel aere nō certe nam in criſtallo terra dominatur cum ſit grauior a qua prouenit ex raritate non: nam criſtallus eſt denſa et tamen dyaphana quid ſi prouenit ex ſubalternatione pororum: Ariſtoteles in probleumatibus: ſed certe in ipſis elementis dyaphaneitas atque in multis celis penes rarum attenditur vnum: tamen non tacitus preteribo ꝙ ſtat dominari elemētum aliquod quoad molē et qualitates alteratiuas in vno mixto et tñ aliud dominari quoad tertias qualitates: quod demōſtrat gentilis de flegmate vitreo et dentibus que primo vere eliquate ſunt frigidiores: ſed dubium eſſet non contēnenduꝫ vare quomodo in criſtallo ſit maior grauitas quam in aq̄ ſi eſt aqua gellata et gellu eſt leui⁹ aqua propter exhalationes terreſtres: recurre ad virtutem lapidi ſpecificam vt virtus informatiua fortis facit bonaꝫ figurā

ex malo ſemie vtrꝫ cōpoſitio iſequit̃ cōplexionē nicho

¶ Super tertia demōſtratione qua
nititur ſuadere ꝙ ſenſus tactus ſentit omnia tangibi
lia arguitur ſic: In prima fame ſentit ſenſus tactus
oris ſthomaci et tamen non aliquam qualitatem tan
gibilem: ergo intentum: antecedens probatur: ſeq̃t
bene hic appetit: ergo cognoſcit vel cibuꝫ et hoc nō
quia non eſt preſens vel quid cognoſcit: dico illam
malaꝫ qualitatem: ergo ſenſibile ſuper ſenſum mihi:
videtur ꝙ illa prima fames non eſt ad cibum, ſed ad
ad refutationeꝫ male qualitatis ſolius diceres quo-
modo: ergo eſt appetitus de cibo dico dictante ſenſu
interiori accingũtur potentie inferiores, vt querãt
illum ex quo infero ꝙ nunquã ſthomacus appetit ci
bũ quem non habet appetituꝫ, ſed bene quem habet
appetitu complacentie.

¶ Secundo arguo ſic temperatus
tangens temperatũ ſentit ſenſu tactus et non aliquã
primã qualitateꝫ quod patet, quia a ſimili nō fit paſ
ſio preterea habens tactum calidiſſimũ domus bal
nei calidioris iniecta aqua calida: ſed minus hori-
pilatur et friget; et tamen non ſentit frigus in ea cũ
aqua non eſt frigus, vel ſaltem minus calore. Pro
his dixit Jacobus, ꝙ temperatus ſentit ſimilem: vt
temperatum et remiſſiorem vt remiſſum ſi ſit ſpiritu
alis alteratio ſecus ſi materialis cuius impugnatio-
nem vgo ſenentis longam efficit; ſed mihi ſuper hoc
non bñ ſatiſfacio.

¶ Tertio arguo tactus ethici ſentit
ſuam malã complonē et tamen illud non poteſt eſſe:
quia ſola mala complexio diuerſa ſentitur: ſed ante
cedens probatur ſic ſummo complonem cum eſſet di
uerſa tũc ſentitur ergo generat habitum; ſed habit⁹
notitie intuitiue preſente obiecto inclinat in intuiti
uam: ergo intentum.

¶ Preterea hic dubitatur: an ſit da-
bile aliquod ſenſibile cōe reales ita darent naꝫ quã
titas eſt ſenſibile cōe et omnia hec ponunt̃ diſtincta
realiter a ſenſibilibus ꝓpriis: ſed ſ̃ꝫ nominales hec
propō magnitudo eſt ſenſibile cōe non verificatur:
vt ly magnitudo ſuppōat perſonaliter: quia nec iſta
magnitudo demonſtrando ſubſtantiam eſt ſenſibile
cōe: q2 non ē per ſe nec eſt h̃a demōſtrãdo magnitu
dinem idemptificatã accidenti ſapor vel alter, ſed
vt ſupponat ſimpliciter vt ſit ſenſus iſte termin⁹ ma
gnitudo ſignificat plura ſenſibilia per ſe que ſunt ſen
ſibilia per ſe a pluribus ſenſibus: ita Tho. de garbo
tractatu quinto ſu. queſtione. 25.

¶ Secũda queſtio Ariſtotelis erat
an ſit dabilis aliquis ſenſus interior: id autem ratio
nibus perſuadetur et experientiis primo; quia in ce
rebro ponuntur tres ventriculi: ergo etiam ponent̃
alique potentie interiores. Secundo experientiis
perſuadetur: primo aliquis ſenſus cognoſcit omnia
ſenſibilia exteriora: patet de cane qui moſtrato pãe
et lapide inſequitur panē relicto lapide: ergo iudi-
cat hoc album non eſſe dulce: ergo iudicat album et
dulce: patet ex Ariſto. ſecundo de anima dicenti qui
cunqꝫ facit differẽtiã inter aliq̃ cognoſcit illa inter
que eſt differentia primo ethicorum. Dicit etiã Ariſ
toteles vnuſquiſque bene iudicat ea que cognſcit: et
eorum eſt bonus iudex. Secundo arguo ſic aliquis
ſenſus cognoſcit ſe cognoſcere nō exterior; ergo in

terior quod eſt intentum antecedens patet de cane
vocato qui vertit faciē; ergo iudicat ſe poſſe videre
Tertia ratio de memoria equi qui relicto a domino
vadit donec attingat locuꝫ vnde venit: quarta ratio
eſt experientia Auicenna prima. 6. naturalium ca-
pitulo finali et quarta ſexti naturalium capitulo pri
mo vbi dicit conſidera diſpoſitiōe vnius gutte cadē
tis ⁊ circuli igniti et videbis eſſe dabilē interiorem
ſenſum: nanc tamē breuiter videndũ eſt de numero
ſenſuum interiorum et primo narratur opinio Aui
cenne doctri. 6. de virtutibus capitulo quinto quem
ad litteraꝫ in ſequitur Aliacenſis in ſuo libro de ani
ma et pro eius declarationem noto. cerebrum diui-
ſum eē in partes duas ſ̃m longitudinē idē ꝙꝫ ſ̃m lati-
tudinem mediante piamatre conſidera tamen ꝙ pri
ma diuiſio non facit ventrium ciuiſionem, ſed fit: vt
vna parte leſa reliqua ſaluetur incolumis: ſecunda
fit ꝑ latitudinē vbi fit ventriculorũ: diuiſio in prima
ergo parte eſt ſenſus communis et phantaſia quorũ
officia ſunt ſenſus communis: non vt quidam dicunt
formare aſſenſus. Nam id officium eſt imaginatiue,
ſed omnium ſenſibilium formare notias atquē actu
um ſenſuuꝫ exteriorum: ſed phantaſia id in abſentia
reſeruat atqꝫ cognoſcit deinde imaginatiua que cō
ponit ſpecies vt mōtem ſmaragdinum eſtimatiua in
ſequitur iudicia, et iudicat ſub ratione boni: aut
mali: ex intentionibus ſenſatis elicit nō ſenſatas, id
tamen falſum eſt. Nam cum inimiticia ſit actus ap-
petitus ca non eſt cognoſcibilis ab oue: nam ſi eſſet
pellis ouina vtiqꝫ inueſtita paleis fugeret vbi nō co
gnoſcit inimicitiam: quia non eſt: et id patet etiam
de graculo qui vuas mire depictas venit deuoratu
rus et deceptus eſt ibi, non cognita eſt amicitia: ſed
quintus ſenſus eſt potentia memoratiua de qua: et d̃
potentia reminiſcitiua dicamus tantiſper ſupponen
do quod memoratiua potẽtia et reminiſcitiua capi
tur biſariam. Uno modo pro potentia reſeruatiua.
Alio modo pro potẽtia cognoſcitiua reminiſcitiua
vno modo dici poteſt illa potentia que eſt inquiſiti-
ua ſemioblití et hec ſoluꝫ in homine reperitur. Alio
modo capitur pro potẽtia reſeruatiua ſpeciei quaſi
delete: vel iam delete et acquiſite vnde Auerrois
in libro de memoria dicit ꝙ memoratiua ē continua
ſed reminiſcitiua eſt reſeruatio intercepta: ſed nota
apud Ariſtoteleꝫ ſolas has tres potentias repertas
ſenſu commune phantaſiam et memoriaꝫ phantaſia
apprehendit ſub ratione boni et mali: ſed ſenſus cō
munis quod iam dictum eſt et non ſunt diſtincte lo-
co et ſubiecto quod ſic ſuadetur. Primo dictuꝫ ariſ.
in de memoria eſſet falſum ꝙ habentes bonum intel
lectũ eēnt male memoratiui ⁊ bene memoratiui eēnt
mali intellectus. Itē ſi ſenſus communis alicubi non
eſſet maxime in parte poſteriori: ſed ibi ad eſt: ergo
patet: quia nerui auditus a parte poſteriori veniunt
ergo ibi recurrũt ſpecies. Id confirmatur: q2 ita tꝫ
matheus de gradi capitulo de li. ita Truſianus ca-
pitulo de cerebro. Ita Ugo ſenenſis eodem capite:
ſecundo thegni. Ita Jacobus forlinienſis ſecundo
theg. queſtione. 16. d̃ memoria: tamen noto ꝙ nō con
ſiſtit in ſicco cũ non ſit eius bonitas in multũ retinen
do: ſed reuocare cito ſpecies in ante: patet de corpo
re temperato melioris memorie quam melancolicũ
teneo preterea memoriam plus ledi frigido ob tar-
ditatem motus quam humido ob labilitatem.

¶ Hic dubito An poſſit ſenſus exte-

rior percipere ſe percipere et pro hac parte arguo
ꝙ non autorita. Ariſt. tertio de anima vbi dicit nulla
potentia mãlis eſt reflexiua ſui ꝓprij actus et eiuſdē
auto. arguo vbi dicit inde ſenſu et ſenſato: eſt quidē
vn⁹ comunis ſenſus qui videt que audit et ſentit vi-
ſus aut non ꝑpterea videt: et ratione ſic. ſic eſſet pro
ceſſus in infinituꝫ et poſſet ſenſus percipere ſuaꝫ ſen
ſationem notitia reflexa et iterũ illa ſenſatio notitia
reflexa in oppoſitum eſt auto. auerrois ſecũdo d̃ aĩa
cō. 138. vbi expreſſe ſemper dicit oppoſituꝫ. Dic no-
to ex ſententia ſimplicij et illi⁹ grauiſſimi expoſito-
ris Ariſto. iamblici ꝙ differectia exiſtit inter ſenſuꝫ
et intellectuꝫ: nam intellectus ſuam nominã potenti
am et eſſentiam dignoſcere valet: ſed ſenſus ſoluꝫ ſu
am notitiã: non autem ſenſum et eſſentiã anime dig
noſcere valet et nota preterea ſuper hoc ꝙ licet con
cedamus in hominib⁹: non tamen in brutis animali
bus propter enim organum eſſe coniunctum tam ex
cellenti aĩe aĩa valet cognoſcere notitiam exiſtentē
in organo: id etiam maxime perſuadetur autorita-
te Ariſt. cum cm̃ Ariſt. queſiuit in ſecũdo de aĩa tex.
cō. 136 an eodem ſenſu ſentiamus nos ſentire an di-
uerſo facite rationes ꝙ diuerſo: et ſoluit eas et ad il
lud quod codeꝫ ſenſu nil rñdet: ergo eſt hui⁹ opinio
nis. Tum ad rationes in oppoſitum cũ arguis nulla
potentia materialis. dico ꝙ ſenſus hominis bene eſt
materialis ex organo: ſed non ex potentia. Iteꝫ noti
tia receptiue eſt in organo ſed reflexa eſt in aĩa: et
ad rationē qd̃ eſſet ꝓceſſus ĩ infinitum: q2 anima ite-
rũ pōt cognoſcere ſuã notitiã; diſtinguo vt ſenſus: ne
go: ſecus vt intellectus.

¶ Ad tertiam in queſtionem quero de
potẽtiis anime, an diſtinguãt̃ ab anima. Pro cui⁹ de
claratione nota ꝙ doctor ſubtilis in. 4. ſen. diſt. 43
tꝫ potentias aĩe intellectiuã ⁊ volitiuã idemptifica-
tas anime realiter diſtinctas: tñ formaliter ſenſum
tñ agregatuꝫ ex aĩa et organo et ſic ſenſuꝫ perfectio
rem intellectu cōtra quē eſt inſtãtia vbi nã ſit notitiã
extenſa nũquid eſt tota in toto agregato ex anima ⁊
organo: vel vbi eſt et ſi eſt ibi an ſit copulatim an co-
pulatiue: Secũda eſt opinio ochã ſecũdo ſen. q. 24.
et. 25. tenentis animã ſenſitiuaꝫ eē idē ꝙ potẽtia ani
me ſed intellectiuaꝫ ideꝫ ꝙ intellect⁹ ponit tñ potē
tias ſenſitiuas in diſtinctas eſſentialiter: ſed diſtinc
tas ex diſpoſitionibus; vnde infert ꝙ intellectus eſt
perfectior ſenſu in quo ſcilicet parũ diuagabor decla-
rando ochan. Tertia eſt opinio gregorij in diſtictio
ne decima ſexta, et. 17. ſecũdi ſententiarũ tenentis:
ꝙ omnis potentia eſt idem ꝙ anima ⁊ tenet ꝙ ſenſus
eſt idem ꝙ anima. an tamen ſit ſenſatio intellectio:
dico ꝙ non. nã hec non dependet ab organo in eſſe et
in conſeruari illa vero dependet ab eo quare in ſen-
ſu eō poſito hec eſt vera poſſibile eſt animam ſepara
tam ſentire vt ſi maneat ſenſatio in ea deo ſupplente
ſpecialiter vicem organi: vnde ſequitur ꝙ ſecũdum
gregorium: ſapere et inteligere non ſit ſentire.

¶ Nunc de actibus iſtarum poñaꝫ
quomō inter ſe differant ſcilicet penes extenſuꝫ ĩ ex
tenſum cōe diſcretũ cōnotatiuuꝫ abſolutũ. intuitiuũ
abſtractiuuꝫ. quo ad primũ: dico ꝙ non differunt eēn
tialiter q2 omnis qualitas in extenſa poteſt eē exten
ſa et vice verſa ſed ſolũ accidentaliter quo ad ſecun
duꝫ. ſ. cōe et diſcretũ arguo ꝙ ſenſus poſſit formare
notitiam cōem primo habet ſingularem ergo cōmu
nē patet q2 illa eſt ſufficiens cauſa ei⁹ per doctorem

ſubtilem ſecundo poteſt formare brutum hanc no-
titiam. fortis platonis: et li vel ſecundum gregoriũ
ergo poteſt formare communem, dic ꝙ non poteſt
formare ſecundum gregorium ex in capacitate paſ
ſi nunc progredior declaraturus an primus concep
tus intellectus ſit ſingularis an communis pro quo
doctor ſubtilis diſtinctione tertia primi ſententia-
rum et nominales omnes et Durandus ſecundo diſ-
tinctione tertia tenet: ꝙ primo ſingulare mouetur
ratione: quia conceptus vniuerſalis abſtrahitur: er
go a ſingulari diceres bene a ſingulari ſenſibili non
per intellectum contra Auerrois duodecimo me-
taphiſice textu commenti quarti. dicit vniuerſale
eſt quid collectum ex ſingularibus in intellectu. itē
primo phiſicorum commento quinto dicit licet ſingu
lare non ſit principiũ demōſtrationis eſt tamen prin
cipiũ inquiſitionis vniuerſalis idem Euſtratius. pri-
mo ethicorum.

¶ Oppoſitum doctor ſanctus pri-
ma parte: queſtione octuageſima quinta: articulo
tertio ꝙ primus conceptus ſit vniuerſalis eo ꝙ intel-
lectus tertio de anima intelligit ſingulare per li-
neam reflexam: hoc eſt ſpecies intelligibiles pro-
ducunt in vniuerſale pro conuerſionem ad phantaſ-
mata in ſingulare ſecundo prologo phiſicorum ab
vniuerſalibus ad particularia innata eſt via idem
pueri primo appellant, omnes homines patres, et
omnes feminas matres. idem Auicenna in ſua me-
taphiſica ens et res prima impreſſione imprimun-
tur in anima: Sed apud nominales: et Scotum
eſt dubietas de modo formandi poſt ſingularem con
ceptũ vniuerſalem. Nã ſcot⁹ diſtinctiōe. 3. primi ſen.
tꝫ ꝙ ſpecies ſpecialiſſima prio poſt ſingulare format̃
n. principiũ oē actiuũ quod ē ſufficienter in actu reſ-
pectu alicuius effectus producit meliorem quē pōt
ſed ſic eſt intellectus in formatus conceptu ſingula-
ri ergo ſed Ochaꝫ tꝫ quotli. primo queſtione ꝓpria
ꝙ ſi ſingulare ſit vagum nimis confuſum poſt illō for
matur conceptus vniuerſaliſſimus ſi vō determinatũ
ſpecies ſpecialiſſima cui opinioni magis ceteris aſ-
ſentio. Scotus reſpondet ad autoritatem thome ꝑ
illuꝫ duplicem ordineꝫ diſtincte: aut confuſe concipi
endi: ſed quomodo formetur conceptus cōis dubito
ad quod tripartita via eſt nam quidã tenent ꝙ con-
ceptus cōis cauſatur ex vno cōceptu ſingulari vt do
ctor ſubtilis in diſtinc. tertia primi ſententiarum, ſi
ſit conceptus ſpecificus ſi vero ſit conceptus gene-
ricus ſaltē duo conceptus ſingulares duabus ſpecie
bus correſpondentes: ſed ſecundum ochã requirũ-
tur duo conceptus ſingulares ſed gregorius opinat̃
requiri duos et vnam notitiam comparatiuam qua
cōparentur illa duo ꝓut eiuſdem ſpeciei: vt ſi ſit ho-
mo conceptus ſufficit conceptus ſingularis petri et
et etiam requiritur pauli conceptus ſimul cũ notitia
cōparatiua non q̃ cognoſcat̃, iſte eſt hō et iſte eſt hō.

¶ Secũda differentia eſt penes con
notatiuum: et abſolutuꝫ in quo monſtrat̃ ꝙ ſecũdum
omnes ferme nōia ſenſus exterioris eſt abſoluta ſed
ſenſus interioris pōt eſſe concreta: et intellect⁹ quo
rũ rō pōt eſſe hec: q2 da oppoſituꝫ ſenſus exterioris
nōa pōt eſſe cōnotatiua ſit de albedine: ſequit̃ ergo:
ꝙ illa ꝑſupponit duas abſolutas: ergo hēbit̃ ꝑ ſenſuꝫ
exteriorē notitia abſoluta de albedine qd̃ erat inten
tũ ſed dic preſupponit abſolutaꝫ non adequataꝫ albe
dinis et certe mihi melius apparet cũ petro aliacen

ſiꝙ oīs nōa exterioꝛ eſt concreta.cōnotatiua nā ſen
ſus exterioꝛ eſt imperfectioꝛ ergo īpfectius cognoſ
cit preter ea non cognoſcit niſi accidentia:ergo intē
tū quod percipit cōnotatiue.

¶ Tertia differentia penes intuiti-
uaʒ et abſtractiuaʒ itaqꝫ ſenſus exterioꝛ percipit in
tuitiue tm̄:ſʒ interioꝛ intuitiue et abſtractiue:et ītel
lectus ad ideʒ:ſed que ſunt illa que percipit intelle
tus creatus ſenſus vterqꝫ ad mentē gregoꝛii in diſt.
tertia.q.4.breuiter dicaʒ.q.pꝛīa illiꝰ diſtin.agit de
mō cognoſcendi ſenſibilia non ſenſata et dicit illa nō
cognoſci imediate in ſeipſis ſcdo:ꝙ nec p ſpēs rece
ptas:ita ꝙ generēt aliquē cōceptū ꝓpꝛiū diſtinctuʒ
et ſingulareʒ illius rei abſtractiuuʒ tm̄:nā tunc cecꝰ
a natiuitate poſſet diſtincte cognoſcere coloꝛes ſi ad
cognoſcēdū hoc ſenſibile ſufficit ex aliis obiectis ac
quirere alias ſpecies nec in cōceptu cōpoſito ꝓpꝛio
cognoſcit actualiter,aut habitualiter ꝙ ille cōceptꝰ
eſt conceptus illius rei:ſed non poteſt hoc cognoſci
ꝙ ille conceptus vt actus diaphani ſm̄ ꝙ diaphanuʒ
ſit conceptus alicuius rei.naʒ vel per efectū vt calo
reʒ et hoc non:vel de ſono per motuʒ coꝛpoꝛuʒ ſonā-
tium et hoc non maioꝛ patet. nā ob id nil cognoſcit
aliquis per iſtū conceptuʒ circulus equalis quadra
to qꝛ nec actu:nec habitu ſcit ꝙ ſit cōceptus alicuiꝰ
rei.nec per hunc circulꝰ angularis licet ſciat d quo
partes verificētur poterit ergo hēre cognitionē de
ſenſibili nūquā ſenſato cognoſcuntur tamen in ſpē fi
cta et conceptu ficto qui eſt repꝛeſentans vnā rē ex
ſimilitudine ad alterā ſic ꝙ ex ſpeciebus veris elicit
ſpēs fictas nō quidē ſic ꝙ non ſint ſed ꝙ repꝛeſentant
vnā reʒ aliaʒ ex ſimilitudine ad alterā.¶ Nunc dica
mꝰ de cognitione q̄ cognoſcit itellectus nr̄ in ſenſibi-
lia poſt dicturi de mō quo cognoſcit deū.q. ſecunda
d inſenſibilib.ꝓbat ꝙ cognoſcat intellectꝰ huānꝰ ſuaʒ
animaʒ ītuitiue et ſpēs et actus:pʒ qꝛ bn̄ ſequit̄ ſcio
me credere.ergo cognoſco actum fidei nō in medio
qꝛ fruſtra poneretur tale mediuʒ:ergo in ſe ergo cog
noſcit illuʒ actuʒ intuitiue vltra ſcit ſe agnoſcere.er
go cognoſcit ſe quod eſt intentuʒ:ſed tm̄ nō ob id ha
bitus intuitiue:qꝛ non ſunt tēte imutabilitatis,ſʒ ꝙ
cognoſcat abſtractiue hec in ſenſu pʒ qꝛ ſepe quis
recordatur de ſuis actibꝰ intellectus quos hūit aut
voluntatis:ergo intentū.¶ Sed de deo agit.q.4.
pꝛio dicit ꝙ nō intuitiue p iſto ſtatu nec abſtractiue
in aliqua ſpē diſtincta et adequata eius poſt ꝙ nō eſt
cognoſcibilis ſic intuitiue:nec in aliquo conceptu ni
ſi cōplexo ꝓpꝛio vt ſummū bonū aut in aliquo cōcep
tu cōnotatiuo ꝓpꝛio vt creatiuū.

Querit̄ vtruʒ det̄ aliquis ſenſus
agens:Ad qō rn̄det̄ per triplice opinioneʒ
Prima eſt opinio Joānis de iādūno.q.16.ſe
cūdi de aīa vbi credit ꝙ ſicut dat̄ duplex ītellectꝰ.ſ.
intellectus agens et poſſibilis.quoꝛū pꝛimꝰ eſt ī oīa
facere.Secūdꝰ vero eſt oīa pati:ita dat̄ duplex ſen-
ſus.ſ.agēs et paſſiuꝰ et eius rō pꝛecipua eſt ſuppone
do duo pꝛimū eſt ꝙ nihil agit mediante ſua eſſentia
attingendo effectuʒ imediate pꝛeter deū:ſʒ indiget
aliquo inſtrumento.Secūdū eſt ꝙ agens ⁊ paſſuʒ de
bent eſſe imediata iſta pʒ ex pho.7.phiſ.cō.10.qbꝰ
habitis perit agens imediatū ſenſationis. Si dicat
ꝙ eſt obiectuʒ hoc eſt falſuʒ:qꝛ ſenſibile appoſitū ſup
per ſenſuʒ non cauſat ſenſationeʒ.Si dicat ꝙ eſt ſpe-
cies hoc eſt falſum:qꝛ illa eſt īperfectioꝛ ſenſatione:
ſi vero dicat agens et ipmmet ſenſum qui ēt patitur
et recipit:ſequit̄ idē ſecūdum eādē rationē ſimul eē
in actu et in potentia qō eſt falſum iō credit p̄ſatus
doctoꝛ dabilem eē aliquem ſenſum agenteʒ qui me-
re actiue ſe habeat:⁊ aliquē patientē q̄ mere paſſiue
ſe habeat.ſed auguſtinꝰ nimphꝰ ſuper libꝛo deſtruc-
tiōis deſtructionū et auerro.cōtra algazelē.ad finē
tractat hanc difficultateʒ et credit aſſeueratiſſime ſi
cut Paulus venetus ſenſum habere ſe mere paſſiue:
ſʒ differt ab eo:qꝛ dicit ſpēm ſenſibilē foꝛe ipſammet
ſenſationeʒ et imaginatur:ꝙ in qualibet accione re
quirant̄ tria ſcilicet foꝛma per quā effectus habʒ eē
materia per quam vnus effectus habet differentiaʒ
nūeralē ab alio atqꝫ agēs vl'e ſic pi mō in ſenſatione
reqrit̄ foꝛa q̄ ē obīn ſʒ qꝛ materia q̄ ē obīn eē viſibile
vel tangibile a quibus rationibus habent viſiones:⁊
auditiones et relique notitie ſenſus diſcriminari re
quiritur etiam tertio agens vniuerſale:nam cuʒ ſen
ſatio habeat aliquid ſpirituale:et aliquid materiale
neceſſe eſt ꝙ illud quod in ea eſt materiale. ſumatur
ab obiecto et quod fuerit ſpirituale ſumatur:ex agē
te vniuerſali.ſed in hanc ſuam imaginationeʒ ipe inſ
tat .Ex iſto ſequeretur ait ꝙ pꝛima cauſa eſſet ſenſus
agens.nota eſt falſitas conſequētis:et ſequella ꝓbat̄
quia quēadmodū dicitur intellectus agens qui fa-
cit ſpecies fieri ſpirituales ita q̄ totuʒ eſſe ſpirituale
ſenſationis tradiderit erit ſenſus agens ad quā q̄ſ-
tioneʒ reſpondet nimphus,dicens quaſdā eſſe actio
nes quarum paſſiones coꝛreſpondentes poſſunt con
uenire coꝛruptibilibus:et in coꝛruptibilibus vt mo-
uere cui coꝛreſpōdet ꝓ paſſione moueri paſſiua q̄ na
ta eſt conuenire coꝛruptibilibus inferioꝛibus : et in
coꝛruptibili celo:ſed generare:aut alterare ē que-
dam actio cuius paſſio conuenit ſolis coꝛruptibili-
bus loquendo de generatione creata : dico ergo ꝙ
paſſio que eſt ſenſatio non conuenit coꝛruptibilibus
et in coꝛruptibilibus et ideo non eſt nata denomina
re incoꝛruptibilem deum deus enim dicitur motoꝛ
ſed non dicitur alterator:nec generatoꝛ loquēdo de
generatione creata. Secūda dubitatio eſt parimō
loco intellectus agentis ſufficeret ponere pꝛimam
cauſam ad quod dicit̄ cū ariſt.tertio de anima textu
tu cōmenti decimi ſexti ꝙ intellectus agēs facit trā
ſire de oꝛdine in oꝛdinem qui trāſitus eſt ſumme ne-
ceſſarius circa phantaſmata que ſunt inteligibilia
in potentia:ſed ad extrahendum ſenſum de potētia
ad actum obiectum ſenſibile ſufficienter eſt in actu,
Tertia dubitatio videtur ꝙ ꝙ ſaltim in ſenſibus inte
rioꝛibus.ſenſus reperiatur agens:quia apud Auer
roim imaginatiua eſt tanquam ratio particularis ⁊
intellectus particularis omnia ſilogiʒans in ſingula
ri que intellectus intelligit in vniuerſali et ideo po
nit in imaginatiua ſenſum agentē:ſicut Joannes de
ianduno quod ideʒ facit iſte paulus venetus de ima
ginatiua ⁊ extimatiua ad ſaluandum ꝙ ſaltē:alique
ſenſationes ſint operationes īmanentes.

¶ Tertia eſt opinio nominaliū cre-
dentium eandem potentiaʒ foꝛe ſenſuʒ agentē et ſen
ſum patientem niſi ꝙ connotant diuerſa.nam ſenſus
agens ſupponit pꝛo ipſa anima : et oꝛgano:et ſpecie
in quantum he ſunt actiue ſenſationis:ſed ſenſus pa
tiens ſupponit pꝛo ipſamet anima ſecundum grego
rium aut pꝛo aggregato ex anima ⁊ oꝛgano. apud
ſcotū cōnotando ꝙ ſint receptiua ſenſationis et per
hoc reſponderi poſſet ad rationē de ianduno.dicēdo
ꝙ non eſt inconueniens idem eſſe agens et paſſiuum

quando non eſt totale namqꝫ ad ſenſationem actiuuʒ
eſt obiectum et ſpecies et ſenſus et deus,ad recipiē-
dum illam ſolus eſt ſenſus : inconueniens ergo eſt ꝙ
eſſet idem agens totale ⁊c̄.

¶ Utrum tota anima ſit in qualibet
parte coꝛpoꝛis animati:et arguitur pꝛimo ꝙ non qꝛ
ſi tota anima eſſet in qualibet parte coꝛpoꝛis anima-
ti tunc quelibet pars animalis eſſet animal:qꝛ habe
ret totaʒ animā animalis : hoc autem videt̄ inconue
niens.manus enim hominis non eſt aliquod animal,
quia nec homo nec animal aliud aliquod.item coꝛ-
pus in quo debet eſſe anima debet eſſe oꝛganicum:
vt patet ex diffinitione anime ſed non quelibet pars
coꝛpoꝛis aīati ē coꝛpꝰ oꝛganicū vt manifeſtū eſt:quā
n.oꝛganizationē hʒ caro aut os aut huiꝰ ptes homo-
genee quare ⁊c. Item diuerſoꝛum perfectibiliuʒ de
bent eſſe diuerſe perfectiones,vt pʒ quarto metha:
ſed totum et pars ſunt diuerſa perfectibilia:et ſimili
ter diuerſe partes ſunt diuerſa perfectibilia:vt ma-
nus,pes.oculus et huiuſmodi:quare anima non po-
teſt eſſe in quolibet parte coꝛpoꝛis animati. Item ſi
ſic tunc omnes virtutes anime eſſent in qualibet par
te coꝛpoꝛis:ſed hoc videtur multuʒ inconueniens.ꝙ
virtus viſiua:et auditiua ſint aut in manu aut in pe-
de,et ſic de ceteris:et ꝓbat̄,quia ī quocūqꝫ ē pꝛimū
et per ſe ſubiectuʒ alicuius accidentis in illo eſt ip-
ſum accidēs vt videt̄ manifeſtum modo ipſa anima
eſt per ſe et pꝛimuʒ ſubiectū ſuarū virtutū naturaliū
ſicut declaratū fuit ī pꝛimo q̄one tertia quare. Itē ſi
tota aīa eſſet in qualibet parte coꝛpoꝛis tūc deſtruc
ta anima que eſt in aliqua vna parte deſtrueret̄ tota
aīa et totuʒ animal quod eſt abſurdū remota .n.ma-
nu aut digito non opoꝛtet remoueri totam animam:
nec totum hominem coꝛrumpi vt manifeſtum eſt et
patet conſequentia:quia poſtquam tota anima eſſet
in qualibet parte coꝛpoꝛis tunc remota illa que eſt
in illa parte remoueretur tota anima quare.

¶ Oppoſitum autem arguit̄ : quia
quelibet pars animati eſt animata hoc eſt manifeſtū
ſed hoc non eſſet niſi in qualibet parte coꝛpoꝛis ani
mati eſſet anima:ergo aut ergo ipſa nota eſt in quali
bet parte coꝛpoꝛis:aut ſecundum vnā ſui parteʒ ſine
alia.ſi pꝛimū habet̄ ꝓpoſitū:ſi auteʒ diceretur ꝙ vna
pars anime eſſet in aliqua parte coꝛpis ſine alia hoc
videtur inconueniens:quia cum ipſa anima ſit que-
daʒ foꝛma ſimplex debet eſſe et ſi non habet partes
diuerſas:quarū vna ſit ſine alia quare ⁊c.¶ Ad iſtaʒ
queſtionē dicit̄ cōiter ꝙ aīa eſt tota triplici totalita
te ſcilicet totalitate eſſentiali totalitate quantitati
ua:et totalitate virtuali ſeu poteſtatiua.et ſecūdum
hoc rn̄dent ad queſtionem tria.pꝛimo ꝙ anima tota
totalitate eēntiali eſt in qualibet parte coꝛpoꝛis ani
mati.ſecūdo ꝙ non eſt ibi tota totalitate quantitati
ua.tertio ꝙ nec totalitate poteſtatiua ſiue virtuali.
Pꝛimuʒ oſtenditur ſic illud cuius eſſentia eſt in qua
libet parte coꝛpoꝛis:et non eſt in aliquo ſecūdū ali-
quā ſui partem eſſentialē ſine alia eſt totum in quali
bet parte coꝛpoꝛis totalitate eſſentiali. hec recipit̄
pꝛo manifeſta modo eſſentia anime eſt ī qualibʒ par
te coꝛpoꝛis animati.ſic eſſentia cuiuſlibet foꝛme ma
terialis eſt in qualibet parte coꝛpoꝛis materie:⁊ nō
eſt ibi vna pars eſſentie anime ſine alia : qꝛ ipſa eſt
ſimplicis eſſentie non compoſita ex partibus eēntia-
libus:vt manifeſtum eſt:et ſi eſſet compoſita ex parti
bus eſſentialibus tunc eſſet vbiqꝫ vel in quo eſſet vna
illarū et alia.¶ Iteʒ aut eſſentia anime tota eſt in q̄
libʒ parte coꝛpoꝛis:aut ſm̄ vnā parteʒ eius eſſentia
lem eſt in vna parte coꝛpoꝛis in qua non ē alia ps eēn
tialis:aut nihil anime eſt in qualibʒ parte coꝛpoꝛis
ſed vltia duo ſunt inconueniētia ſcilicet ꝙ vna pars
eſſentialis anime ſit in vna parte coꝛpoꝛis ſine alia p
te eſſentiali:quia ſic concederet̄ habere partes eēn
tiales et ſeparabiles ab inuicem loco et ſubiecto qō
eſt abſurduʒ:et ſimiliter irrationabile eſſet : ꝙ nihil
ipſius anime eſſet in qualibet parte coꝛpoꝛis : qꝛ ſic
partes coꝛpoꝛis animati non eſſent animate:ergo re
linquitur pꝛimum ſcilicet ꝙ eſſentia anime tota tota
litate eſſentiali eſt in qualibet parte coꝛpoꝛis anima
ti .¶ Sed antequam pꝛocedaʒ vlterius michi vide
tur ſalua reuerentia:ſic dicendū ꝙ iſtud nō ē omnino
verum:et illud ꝙ non habet partes eſſentiales non ē
totuʒ totalitate eſſentiali.hec eſt manifeſta cuilibet
intelligenti:nā ſicut de ratione totiꝰ eſt habere par
tes,vt patet in quinto methaphiſice.capitulo de to-
to et de rōne totiꝰ quantitatiui eſt habere partes q̄-
titatiuas vt omnes concedunt ſic de ratione totius
eſſentialis eſt habere partes eſſentiales ; ſʒ eſſentia
anime inherentis materie non habet partes eēntia
les:vt omnes concedunt ergo talis anima non eſt to
tum eſſentiale:quod autem non eſt totuʒ eſſentiale,
nec totum totalitate eſſentiali non poteſt exiſtere in
aliquo:vel in aliquibus totum totalitate eēntiali:vt
eſt manifeſtum cuilibet intelligenti quare:nec valēt
rationes quas adducūt.cū enim dicit̄ illud cuiꝰ eēn-
tia.Uerū eſt ſi habet in eſſentia ſua partes eſſentia-
les;ſi vero non opoꝛtet ꝙ ſit ibi totum imo eſt īpoſſi-
bile ꝙ ſit in eo totuʒ totalitate eſſentiali et ſic eſt in
pꝛopoſito quamuis cū eſſentia anime ſit in qualibet
parte coꝛpoꝛis animati et non ſit ibi vna pars eſſen-
tialis ſine alia:qꝛ non habet partes eſſentiales:ideo
nō eſt ibi tota totalite eſſentiali : eſſe enim in aliquo
totalitate eſſentiali requirit vel pꝛeſupponit ipſum
eſſe totuʒ totalitate eſſentiali:ſicut eſſe ens in aliquo
pꝛeſupponit eſſe in ſe ens.quod enim nihil eſt in ſe,
nihil eſt in alio.¶ Ad aliam dicendū:ꝙ diuiſio eſt in
ſufficiens:quia eſt dare quartum mēbꝛuʒ.ſcilicet qō
eſſentia anime eſt in qualibet parte coꝛpoꝛis:nec ſe
cūdum totum:nec ſecundū partem,loquendo de to-
talitate eſſentiali:quia aīa non ē totū totalitate eſſen
tiali neqꝫ habet parteʒ eſſentialem:quare ⁊c.¶ Si
quis autem vellet ſaluare illud cōe dictum qō tota
anima totalitate eſſentiali.⁊c.foꝛte poſſet dicere ꝙ
illud intelligit quaſi pꝛiuatiue et non poſitiue et eſt
ſenſus:ꝙ eſſentia anime non eſt in vna parte coꝛpo-
ris ſine alia parte eſſentie:hoc eſt veruʒ pꝛopter hoc
qō anima huiuſmodi partes nō habet : ſed īpꝛopꝛie
diceretur:et melius eſt loqui pꝛopꝛie quaʒ īpꝛopꝛie
in rebus manifeſtis:et iō diceʒ:ꝙ anima non eſt in re
qualibet parte coꝛpoꝛis tota totalitate eſſentiali.ne
que ſecūdum parteʒ eſſentialeʒ:quia tale genus pti
um ipſa non habet neque totalitate taleʒ. ¶ Secun
do.dico etiam ꝙ ipſa non eſt tota in qualibet parte
totalitate q̄ntititaua: et hoc eſt ſatis facile videre:
quia illa foꝛma cuius vna pars eſt in vna parte ſubie
cti et alia in alia parte non eſt tota totalitate q̄ti-
ua in qualibet parte coꝛpoꝛis. Hec eſt euidens:ſed
ſic eſt d anima:nam hoc eſt cōe omni foꝛme materia
li perficienti ſubiectuʒ:ꝙ vna quantitatiua eius ps
ſit in vna parte quantitatiua ſubiecti et alia in alia:
eo ꝙ tales foꝛme ſunt vnite materie mediātibꝰ dimē
ſionibꝰ et extēſe extēſiōe mē:g ⁊c. Itē ſi aīa tota ſm̄

quantitatem eſſet in qualibet pte corꝑis: tūc ps aīe
quātitatiua eſſet equalis ſuo toto contra dignitateꝫ
omne enim totum maius eſt ſua parte. et patet con-
ſequentia poſtquā enim ſua quātitas aīe eet in pede
tunc pars aīe quantitatiua exñs in pede non eēt mi
noꝛ ſm̄ ꝙtitateꝫ: ꝙ tota aīa exñs in toto corpoꝛe illo
nec eſſet maioꝛ ergo equalis imaginabimur ergo ꝙ
ſicut albedo que eſt in ſuperficie non eſt tota, ſecun
dū quantitatem in qualibet parte ſuperficiei immo
pars vna eius eſt in vna parte ſuperficiei et alia in
alia: ſicut vna pars quantitatiua anime eſt in vna pte
quantitatiua corpoꝛis animati et alia in alia: et ſi
cut vna pars quantitatiua albedinis exiſtens in vna
parte ſuperficiei poteſt coꝛrumpi remanēte alia: ſic
pars vna anime quantitatiua poteſt coꝛrumpi alia
remanēte: ⁊ loquoꝛ hic de anima q̄ dat foꝛmaliter eē
coꝛpoꝛi, de anima aūt intellectiua nihil ad pñs cū vi
detur alterū genꝯ anime eſſe ⁊ ſeparari ab aliis ſicut
perpetuū a coꝛruptibili. ¶ De tertia vero conclu-
ſione eſt bene dubitatio. Dicunt aūt multi: ꝙ aīa non
eſt tota ī qualꝫ parte corpoꝛis totalitate virtuali: qꝛ
in quo non ſunt omnes virtutes anime in tali non eſt
tota tali totalitate: hec eſt manifeſta. ſed in qualibet
parte corporis non ſunt oēs virtutes anime: vt reci
piunt ꝓ manifeſto: non eñ viſus eſt in pede aut in ma
nu: nec auditus: nec odoratꝯ quare ⁊c: et cōfirmant:
qꝛ ſi ibi eſſent virtutes ille tunc eſſent occioſe et fruſ
tra: qꝛ ille nūquā operanť in illis partibꝯ vt certuꝫ
eſt q̄re ⁊c. Alii vero dixerunt ꝙ imo in qualibet par-
te coꝛpoꝛis animati ſunt oēs virtutes naturales aīe
illius et cū diciť quare non operanť. dico ꝙ hoc ē pp
defectuꝫ diſpoſitionū naturaliuꝫ que requirunť ad
operationes. vt quia in pede non eſt dyaphaneitas
ad recipienduꝫ viſibiliū ſpecies quibꝯ fit viſio iō nō
videt ſimiliter eſt de ceteris: ſi vo talis diſpoſitio eēt
in qualibet parte coꝛpoꝛis quā requirit quelibꝫ ani
me operatio. tunc in qualibet parte vel per quālibꝫ
parteꝫ operareť quacūque operatione et hoc videť
inuere phs in iſto ſecūdo caplo de ſono. Ubi dicit ꝙ
non vbiqꝫ audit aīal non eñ vbiqꝫ habet aerē mouē-
da pars: et animatū: quaſi vellet dicere ꝙ hoc eſt pp
defectum aeris requiſiti ad audienduꝫ et recipien-
dū ſpēm ſoni. non aūt pp defectuꝫ virtutis audiētis:
nec ſequiť ex hoc ꝙ ille virtutes ſint ibi fruſtra: quia
illud eſt fruſtra in aliquo qđ in ipſo eſt natū attinge
re aliquē fineꝫ quē non attingit: vt hētur ſcđo phiſi. fi
nis aūt anime eſt operatio eius et ideo ipſa nō ē fruſ
tra in aliquo in quo non nata eſt attingere ſuaꝫ ope-
rationeꝫ modo diceť ꝙ in manu viſus non eſt natꝯ vi
dere ꝑpter defectuꝫ diſpoſitionis neceſſario requi-
ſite: nec ſimiliter auditꝯ et ideo non erunt ibi fruſtra
aīr eſt dm̄. ꝓ quo eſt aduertenduꝫ. ꝙ ſecūdū Ariſto.
ſcđo huiꝯ oīa que in natura ſubſiſtunt ſunt ꝓp. aliqđ
aut ꝯña eoꝛū que ſunt propter aliquid ſicut piloſita-
tes in membꝛis quibuſdam foꝛte non ſunt ꝑpter ali
quid directe et per ſe licet cōſequunť cōplexionem
coꝛpoꝛis que eſt ꝑpter aliqđ. ſimiliter foꝛte et poten
tia anime eſt in pte coꝛpis qua mediante, et in q̄ non
operať non qđē directe: et per ſe ꝓp. aliqđ: ſed cōſe-
quiť animā ibi exñtē que eſt ibi propter aliqđ: Hu-
ic aūt opinioni nō video aliquod inconueniens niſi ꝙ
non eſt famoſa et cōſueta et ideo pꝛīo aſpectu videť
falſa et abſurda que eñ conſueuimus dignamur di-
ci ſecūdo metha. ⁊ pp hoc ſi placet dicať alio modo
ꝙ non omnes virtutes anime ſunt in qualibꝫ pte coꝛ
poꝛis animati ſed diuerſe virtutes alique ſunt in di
uerſis partibus coꝛpoꝛis: vt viſus et auditus: et hu-
iuſmodi et ſic non tota aīa totalitate poteſtali vel po
tatiua erit in qualibet parte animalis, ſiue coꝛpoꝛis
animati. ¶ Ad pꝛimā rationem dico negando conſe
quentiam et cum diciť illud eſt animal in quo eſt ani
ma ſenſitiua verū eſt ſi ē ibi ſeoꝛſuꝫ et diuiſim ab aliis
tamen ſi non eſt non opoꝛtet ꝙ ſit animal ſimpliciter:
ſed ps aīalis mō ꝙuis aīa ſenſitiua ſit in qualibet par
te coꝛpoꝛis ſecundum ſuam ſubſtantiam: non tamen
eſt in partibus ipſis ſeoꝛſum et diuiſim actu ab aliis.
partes enim non ſunt in toto actu diuiſe: et diſtincte:
ſed in potentia: vt patet in pꝛimo et ſeptimo phiſico.
quare ⁊c̄ ¶ Aliter poteſt dici negando conſequenti
am vt pꝛius: et cum dicitur: illud eſt animal ⁊c. Ue-
rum eſt in quo eſt tota totalitate virtuali: et ſic nō eſt
in qualibet parte coꝛpoꝛis: ſaltem ſic ꝙ in qualibet
parte agat omnes operationes virtutū ipſius anime
quare ⁊c. ¶ Ad aliam cum dicitur diuerſoꝛum per-
fectibiliū. Uerum eſt ſi ſunt diuerſa per ſe et pꝛimo:
ſi autem non ſunt diuerſa per ſe et pꝛimo non opoꝛ-
tet et ſic eſt hic. nam totum non eſt diuerſum per ſe a
ꝓpꝛia parte ſua ꝑ ſe et pꝛimo. ſꝫ rōne alterꝯ partis:
vt declaratur in pꝛimo phiſicoꝛum. Item aliter po-
teſt dici cum dicitur diuerſoꝛum ⁊c. Uerum eſt ſi ſint
diuerſa actu diſtincta: et diuerſa: vt coꝛpus ſoꝛtis et
coꝛpus platonis ſed ſi non ſint diuerſa actu nō opoꝛ-
tet modo quamuis totum et pars ſint perfectibilia
actu diuerſa ſic ꝙ totuꝫ non eſt in ipſa parte nec ecō
uerſo. tamen non ſunt diſtincta ſecundum actuꝫ: quā
diu vnuꝫ eſt pars: et aliud eſt totū: quare ⁊c. Aliter
poteſt dici. ꝙ diuerſoꝛū perfectibilium ſunt diuerſe
perfectiones illo modo quo ſunt diuerſa perfectibi-
lia: et cū anima tota totalitate quantitatiua ſit per-
fectio totius coꝛpoꝛis ſic non eſt perfectio alicuius
partis tota totalitate quantitatiua: ſed ſecundum
aliquam partem ſui: et hoc ſufficit pꝛima et ſecunda
ſolutio ſunt bone: ad aliam patet ex dictis vel poteſt
dici: ꝙ non ſequitur: quia quamuis virtutes anime ꝯ
ſequantur animam pꝛincipaliter et pꝛimo tamen di
uerſe virtutes requirunt diuerſas diſpoſitiones ad
ſuum eſſe et ille diuerſe diſpoſitiones nō omnes ſunt
in qualibet parte coꝛpoꝛis animati: ſed diuerſe in
diuerſis: cū ergo dicitur vbicūqꝫ ē per ſe pꝛimū ⁊c̄.
Uerum eſt, ſi ibi eſt diſpoſitio neceſſario requiſita
ad tale accidens: ſed ſi non nō opꝫ: ſic autem eſt in
pꝛopoſito: et hoc etiam opoꝛtet dicere illos q̄ dicunt
ꝙ totum compoſitum eſt pꝛimum ſubiectum virtutū
anime: quia ipſi dicunt ꝙ lꝫ totum compoſitum ſit pꝛi
mum ſubiectum earum: hoc tamen eſt ratione ani-
me pꝛincipaliter vnde cum anima et coꝛpus ſint in
qualibet parte coꝛpoꝛis videtur ꝙ in qualibet par-
te coꝛpoꝛis debeat operari: et ſic iſta ratio non plus
eſt contra poſitionem que dicit animam eſſe pꝛimuꝫ
ſubiectum iſtarum virtutum: quam contra aliam
que ponit: ꝙ coꝛpus animatum eſt ſubiectum ratiōe
anime immo quicquid diceretur in reſponſione ad
illam rationem ſecundum illam opinionem dici po-
teſt ſm̄ iſtam viam. ſi enim ipſi dicunt: ꝙ licet in qua
libet parte coꝛpis ſit coꝛpus et anima: non tamen
quelibet eſt totum compoſitum totalitate quanti-
tatiua. et ideo non opoꝛtet: quod in qualibet parte
coꝛpoꝛis ſint omnes virtutes anime: ſic dicam ꝙ ani
ma tota totalitate quantitatiua nō eſt in qualibet p
te coꝛporis aīati: iō ⁊c. et ſi dicas ꝙ illud eſt pp defe
ctuꝫ diſpoñū: igiť et ego dicā idē et iō ratio non va-
let: quid aūt de hoc tenendū: an virtutes oēs natura

les anime ſunt in qualibet parte coꝛpoꝛis animatiꝫ
non determino ad pꝛeſens hoc, tamē firmiter credo
ꝙ anima eſt pꝛimū ſubiectū pꝛincipale ſuarū virtutū
naturaliū: vt puto demonſtraſſe in qōe tertia ſup pꝛo
hemiū huiꝯ. ¶ Ad aliā cum dicitur coꝛpus in quo ē
anima debet eſſe oꝛganicuꝫ verū eſt in quo eſt aīa ſi-
cut in ſuo principali perfectibili: diſtincto et diuer-
ſo actu ab aliis diſtincta. et diuiſa: ſed continua: nec
eſt in eo ſicut in pꝛincipali perfectibili: ſed ſicut in
ſecundario perfectibili in quantuꝫ ipſa eſt pars ali-
cuius totius: dicemꝯ ergo ꝙ diffinitio anime intelli-
genda eſt de anima que eſt perfectio diſtincta actu:
et diuerſa ab aliis et ſic non eſt pars anime exñs in p
te coꝛpoꝛis et iō non opoꝛtet ꝙ ſit actus coꝛpoꝛis oꝛ
ganici aliter dicunt aliqui ꝙ illa diffinitio anime da
tur de anima tota totalitate ptātiua. Hec eſt eñ actꝯ
coꝛpoꝛis oꝛganici: et ideo concedunt ꝙ ipa non ē to
ta totalitate poťatiua in qualibꝫ parte coꝛpoꝛis aīa
ti: cū tamen quelibꝫ ſit oꝛganica: ſed piculū eſt ſic di
cere: qꝛ diffinitio datur de anima ſecundū ſuam q̄di
tatem et eſſentiam totalitas aūt poteſtatiua accidit
anime ſicut ⁊ ſua potentia eſt accidens eius: vt vide
bitur poſt. ¶ Item contra pꝛioreꝫ ſolutionē eſt dubi
tatio: qꝛ diffinitio totius homogenei: debet conueni
re partibus eius omnibus cuilibet eñ parti aque cō
petit diffinitio aque ſimiliter aūt et aliis: cum igitur
anima ſit quodaꝫ totuꝫ homogeneuꝫ q̄libet eñ pars
anime eſt anima: vt notuꝫ eſt: ſequitur ꝙ cuilibꝫ par-
ti anime conuenit diffinitio anime: ſi igitur in quali-
bet parte coꝛpoꝛis eſt aliqua pars anime: videť ꝙ q̄
libet pars coꝛpoꝛis in qua eſt anima ſit coꝛpus oꝛga
nicuꝫ. ¶ Ad hoc vltimū poteſt dici ꝙ duplex eſt totū
homogeneuꝫ quodā eſt qđ non habet diuerſas opa-
tiones requirentes diuerſitates partium coꝛpoꝛali-
uꝫ diſtinctaꝛuꝫ ſecundum complexionē et figuraꝫ et
cōpoſitioneꝫ: vt aq̄ ſecūdū ꝙ aqua non hꝫ diuerſas
operationes per ſe, et pꝛopꝛias ad quas requirunť
diuerſe partes modo pꝛedicto et de tali toto homo-
geneo verū ē qđ diciť ꝙ diffinitio eius ⁊c. Aliud eſt
totuꝫ homogeneū quod habꝫ multas ⁊ diuerſas ope
rationes que non bñ poſſunt exerceri nec per diuer
ſas partes coꝛpoꝛeas et diſtinctas modo pꝛedicto
et de tali toto non opoꝛtet ꝙ eius diffinitio conueni-
at cuilibet eius parti pꝛopꝛie et ſic eſt de anima in
hoc enim anima excellit in oꝛdine perfectiōis alias
foꝛmas materiales: qꝛ ipſa eſt pꝛincipium diuerſaꝝ
operationum naturaliuꝫ in coꝛpoꝛe cuius eſt anima
que non bene poſſunt ⁊c̄. ideo non opoꝛtꝫ ꝙ q̄lꝫ pars
anime quantitatiua ſit actus coꝛpoꝛis oꝛganici. Ali
ter dñt aliqui ꝙ licet quelibet pars coꝛpoꝛis non ſit
oꝛganica oꝛganizatione cōpleta mō pmiſſo: tñ q̄lꝫ ē
oꝛganica oꝛganizatione incōpleta vel imperfecta et
hoc ſufficit vt dicunt oꝛganicatio autem iperfecta ē
quedā complexio et temperatio qualitatū nobilioꝝ
cōplexionibꝯ in animate ꝝ: ¶ Ad aliā pꝫ ex dictis bñ
enim concludit: ꝙ non tota aīa ſm̄ quantitatem ſit in
qualibet parte coꝛpoꝛis et hoc conceſſum eſt iō ⁊c̄.

¶ Circa materiam de ſenſibus exte-

rioꝛibus deſcendendo particulariter pꝛimo de viſu
qꝛ plurima dixi in pꝛobleumatibus noſtris reſidua
hic declarabo. nam volo: 14. folia pꝛioꝛa eſſe parteꝫ
libꝛi de anima iō noto circa iſtam parteꝫ ꝙ ſenſibilia
cōmunia ſunt. C. figura. motus: quies numerus mag
nitudo: et tam ſenſibile comune quā ꝓpꝛiū eſt ſenſibi
le per ſe; quia imutat per ſpecies pꝛopꝛias; ſed ſub
ſtantia eſt ſenſibile de per accidens: quia non immu
tat per ſpecies ꝓpꝛias: nota ꝙ licet ſenſibile cōe poſ
ſit percipi abſqꝫ imutatione ſenſibilis pꝛopꝛii tñ ſtat
ſenſibile comune percipi quodāmodo: quo non per-
cipiatur ſenſibile pꝛopꝛiū vtpote ꝙ ſenſibile cōmu-
ne percipiať cū triſtitia vel indelectabiliter ſenſibi-
le tñ ꝓpꝛium percipiatur cū quadā delectatione: vt
videre eſt quādo percipiť res bñ coloꝛata: et turpi-
ter figurata in eius nāqꝫ coloꝛe gaudemꝯ: et in figu
ra triſtamur. itē ſtat ſenſibile ꝓpꝛiū pcipi ꝯfuſe, cōe
vo diſtincte: et ecōuerſo: et iō eſt: qꝛ ābo debēt ſimul
imutare neqꝫ vnū abſqꝫ alio imutat; et patet hoc qñ
pilū ſentimꝯ intra oculū ibi nāqꝫ ſentimꝯ motū diſtin
cte: et non percipimus eiꝯ frigiditatem.

O Ueritur vtrū lumen ſit pp colo

res vel pp mediū in hoc ſunt due opiniones.
Pꝛima auēpache tenentis ꝙ lumen eſt pꝛo-
pter coloꝛes: et non ꝑpter mediū: cuiꝯ rō ē: qꝛ vide-
mus coloꝛe illuminato medio vero q̄ſi obtenebꝛato
videre recte: vt videre ē de igniculo in alta turri ex
iſtenti q̄quidem videtur ad magnaꝫ diſtantiaꝫ etiaꝫ
media nocte: ſimiliter ſi oculus ſit in tenebꝛis: et co-
loꝛ illuminatꝯ ille coloꝛ videť et ſi oculꝯ ſit in luce: et
coloꝛ in tenebꝛis non videť ille coloꝛ: ergo lumen eſt
pp coloꝛes: et non propter mediuꝫ cui opinioni acq̄
eſcunt omnes moderni, ſed auerro. ſecūdo de aīa op
poſitum ⁊c, dicens: ꝙ lumen eſt pp mediū. nam dicit ꝙ
ad hoc vt coloꝛ ꝓducat ſpecies requiriť mediuꝫ eſſe
diſpoſitū illuminatū: qđ ſi fuerit tunc mediū vocatur
dyaphanū in actu: et moueť hac ratione niſi ita eēt:
ſequereť ꝙ coloꝛ non eſſet viſibilis de per ſe: quia ha
beret vim irradiandi et lumine: ſed iſta ſua ſequel-
la non valet: quia non ſequiť coloꝛ non videť niſi lu-
mine actu ēt, ergo eſt viſibilis de per accidens: ſicut
nō ſequitur magnitudo non videtur niſi ſenſibile pꝛo
pꝛium coimmutauerit; ergo magnitudo videtur de
per accidens.

¶ Circa materiam de ſono ſꝫ paulꝯ

venetus: et ferme omnes ꝙ ad ſonū dꝫ cōcurrere ae-
ris fractio effectiue: ſed Tho. d̄ garbo tracta. 3. ſue
ſumme qōe. 20. Oppoſitū eſſe veraciſſime credit. ſ.
ꝙ aer ad ſonū concurrit mere ſubiectiue. ad qđ mul
tis rōnibꝯ moueť. ¶ Pꝛīa rō eſt: qꝛ videmꝯ ꝙ ſump-
to vno ligno percutienti cāpanā et ferro cōſimili eā
deꝫ percutienti non cauſant ſonū conſimilē: eſt tñ fra
ctio aeris conſimilis. ergo iſta fractio nihil concur-
rit. ¶ Secūda rō eiꝯ videmꝯ quē piā mouentē cāpa
naꝫ cū tintinabulo, qui ferat illud vehementi motu:
et poſtea cū deberet contangere ſtat et leuiter per-
cutiat: aliꝯ vero paulo foꝛtius ferat tintinabuluꝫ a cā
panā ꝙ iſte ferret tpe cōtactꝯ maioꝛ erit reuerberatio
in pꝛīo. tamē minoꝛ ſonꝯ ergo iſta fractio non concur
rit effectiue ad ſonuꝫ. Tertia rō: qꝛ vel ſonꝯ cāťur
ī coꝛpoꝝ cōtactu vel añ. vel poſt ſi pꝛimū. ꝗ ſonꝯ cāťur
in inſtanti. qꝛ cōtactꝯ fit in inſtāti ſi ſm̄ illō eſt ꝯ expiē-
tiā ⁊ ſi tertiū ſequiť ꝙ aliqs effectꝯ nunꝙ cāreť niſi cū
ſua cā deficeret. q̄rto videmꝯ expiētia ꝙ ſi duo coꝛpa
plana ſe cōtāgant taliter ꝙ ſint vere imediata. ⁊ vnū
ſup aliud cōfriceť magnꝯ ſonꝯ cāťur. et tñ nō valꝫ di
cere cū Auer. ſcđo de aīa ꝙ nō pñt eē duo coꝛpa ime
diata. ſꝫ mediat ibi aer in quo fiat ille ſonꝯ. nā ex illo
ſequiť. ꝙ datis duobus coꝛpibꝯ p̄dictis minimꝯ aer
ſubſtineret maximū gue. p̄terea arguiť videmꝯ ꝙ ſi
pede circini nos fricemꝯ vnū vas ereū ī lōgū maxius
inde cauſabiť ſonus et tā pauca fit ibi aeris fractio

Mirabilia ð ſono

¶ Sed continuando mām de ſono nota ꝙ dubiū eſt an ſon⁹ cū ſit ſucceſſiue multiplicabilis fiat in cōtactu corporuꝫ durorū.naꝫ ſi ſic cū ille contactus fiat in inſtanti fieret ſonus in inſtanti: iō dicendū eſt.ꝙ ſonus non eſt qualitas ſucceſſiua quo ad eſſe bene tñ quoad fieri: qꝛ poteſt habere oēs ſuas partes ſimul: vt patet qñ ſonus eſt intenſiſſim⁹: et dico ipſum generari immediate poſt contactū. Ex quo infero aliquem eſſe effectuꝫ qui nunꝙ valeat generari niſi deſtructa ſua cauſa: vt patet de ſono niſi vellis dicere ei⁹ minimum quoad intenſionem fieri in contactu corporuꝫ deinde vero per vltimū nō eē qō reſtat imo vnū poteris tanquā admirabile annotare tā in materia de ſono ꝙ in materia de impetu ꝙ eſt aliqua qualitas ab aliquo agente producibilis: ⁊ nunquā recipit intenſioneꝫ niſi ipſius defectu vt patꝫ de ſono qui intenditur poſtquā ꝓijciens d̄ficit a ſua proiectione.et iſte ſonus intendit̄ vſque ad certam diſtantiaꝫ a qua poſtea remittitur: mirabiles eñ naturas tradidit dñs deus cunctis rebus adeo: ꝙ nec minima res iſ ſignibus careat ꝓprietatib⁹ quas ſi homo cognoſceret grande ſibi acquireret emolumētū. et periodi certi oībus reb⁹ dati ſunt.nā ephimeron piſcē ab ephemeride dictū qō eſt dies in quo fit imo ſolo die fungit̄ canis nouem annis: elefantus: et coruus ducentū annis: homo mediā ſibi vendicat periodū.ſic et ſonos eſt data periodus breuis: quia in abſentia ſui factoris permanet: et ex natura ſua duplicem ſibi vendicat latitudinē alterā intenſionis vſqꝫ ad certuꝫ tp̄s reliquā vero remiſſionis quouſqꝫ deſinat et hanc ſuam corruptionē non habet qō ē magis mirabile: nec ex contrario: quia ſono nihil eſt contrarium: nec defectu conſeruantis: non eñ d̄ficit ſibi cōſeruans ſuſceptiuū idest aer: nec conſeruans effectiuū qō eſt ei⁹ efficiens, quia ſi ex illius defectu deſineret cū a principio ſibi deficeret protin⁹ nunꝙ ichoaſſet ſed ex natura ſua corrumpit̄ et eſt ſimillim⁹ ſon⁹ impetui licet differat ꝙ ſonus non eſt qualitas motiua ſecus īpet⁹: ꝙuis tñ īpet⁹ ſit q̄litas actiua cōtinuando nō tñ ichoādo iō nō irrōnabiliter introducet̄ hec queſtio.

An quicquid ſufficit ad ɔtinuandum ſufficit ad inchoandum.

¶ Queritur vtruꝫ quecūqꝫ diſpoſitio que ſufficit ad conſeruādū: ſufficit ad introducēdū motu alterationis: ⁊ in motu locali: an q̄cquid ſufficit cōtinuare motū localē ſufficiat inchoare: et arguit̄ pars affirmatiua ð motu alterationis ſic arguēdo q̄cq̄d ſufficit ɔtinuare motū localē ſufficit ichoare motū localē igr̄ q̄cq̄d ſufficit ɔſeruare foraꝫ ſubālē ſufficit ꝑducere formā ſubſtātialē; ɔñā tenet ex paritate rationis: et añs ꝓbatur ab Alberto ð ſaxonia ſecūdo de celo illa queſtiōe an mundus ſit generabilis ſupponendo, ꝙ quilibet exceſſus potentie ſup reſiſtentiam ſufficit motum cōtinuare.

Pña rō Alberti.

Hoc bene patꝫ: qꝛ a proportione maioris in equalitatis bene prouenit actio: quo ſuppoſito ſic arguo: vel ad motū localē requiritur infinite maior exceſſus ad inchoanduꝫ ꝙ̄ ad continuandū: vel nō ſi primū ſequit̄: ꝙ nullū agēs nāle poterit inchoare motū localē: quia cū inchoare ſit infinite difficilius quā continuare: et cōtinuare ſit alicui⁹ difficultatis ſequeret̄ ꝙ inchoare eſt infinite difficultatis. Reſtat igit̄ ꝙ inchoare nullū agēs poſſit.ſi vero ad inchoandū requirat̄ finite maior exceſſus ſit in dupla: cū ergo quicūque exceſſus ſufficiat ad continuandum ēt quicūqꝫ ſufficit ad inchoanduꝫ nā ſemper medietas illius qui ſufficit ad continuandū: ēt ſufficit ad inchoādū qꝛ ad continuandū q̄libꝫ exceſſ⁹ ſufficit: ḡ tot⁹ ille ſufficit ad ichoādū: ex quo dicit Alber. habeo intentū: naꝫ ſit ita qō reqrat̄ vn⁹ gradus exceſſus potentie motiue ſuper reſiſtentiam ad inchoandū: tunc ſic arguo medietas exceſſus ſufficit ad inchoandum igit̄ non requiritur vn⁹ grad⁹ exceſſus: ɔña eſt nota: et añs ꝓbat̄: nam.4.pars gradus exceſſus ſufficit ad continuandū: ſed medietas eſt in duplo maior ꝙ̄.4.pars: et in duplo magis ſufficit ad inchoandū ꝙ̄ ad continuandū igitur medietas ſufficit ad inchoandum.

¶ Ad argumentum reſpondet̄: concedo ꝙ q̄cquid ſufficit continuare motū localē ſufficit inchoare: et cauſa eſt: qꝛ mobile dum mouet̄ motu locali tantā inuenit reſiſtētiaꝫ: in medio diuidēdo tempore cōtinuationis ſicut tēpore inchoationis, in motu tamen alterationis non eſt verū: qꝛ alteratum maiorem reſiſtentiā inuenit in principio quā in ꝓſecutione: iōqꝫ ad conſeruandū formam ſubſtantialeꝫ non requiritur tanta diſpoſitio ſicut ad introducendum, qꝛ dum introducitur inueniunt in paſſo qualitates magis repugnantes forme producende: et iō maior exceſſus requirit̄ ad illas depellendas.

Scðā rō Alberti

¶ Secunda ratio quocunque motu dato dabilis eſt in duplo tardior illo ſup eandē reſiſtentiaꝫ: et in quadruplo tardior. ⁊ ſic ſine ſtatu: ergo quocūque exceſſu dato qui poſſit motum inchoare ſuper aliquam reſiſtentiaꝫ minor illo ſufficiet inchoare motū ſuper illā reſiſtētiā: ergo q̄cquid ſufficit ad continuandū ſufficit ad inchoandum iſte rōnes bene probant de motu locali non tamen de motu alterationis: ſed ſubtiliſſimo cauilo probabo rōneꝫ Alberti poſſe concludere vnū maxime fſm qō eſt ꝙ quicūqꝫ exceſſus ſufficit ad portandū vnā librā ſufficeret ad portandū deceꝫ: ɔñtis falſitas nota eſt.et ſequella ꝓbatur: nā vel infinite maior exceſſus requirit̄ ad portandū decem libras ꝙ̄ ad portandū vnā vel finite maior non primū: qꝛ tunc nemo poſſet portare decem libras: nec ſm̄: qꝛ tunc habet̄ intentū.dato eñ quocunque exceſſu quo poſſit portari vna libra ſi ad portanduꝫ deceꝫ requiret̄ in duplo maior exceſſus: ſit ita ꝙ vno gradu exceſſus poſſit portari vna libra arguit̄: decima gradus exceſſus potentie ſuper reſiſtentiaꝫ vnius libre ſufficit portare vnam libram: et vn⁹ gra eſt in decuplo maior quam illa decima ergo vn⁹ gradus ſufficit portare deceꝫ libras: dicendū ꝙ licet ad portandū decē libras ſufficiat in decuplo maior exceſſus quā ille qui ſufficit ad portanduꝫ vnā, non tñ quilibet in duplo maior ſufficit: ſꝫ in decuplo maior compoſitus ex gradibus ſimul coniunctis excedentibus reſiſtentiā decē librarū.

¶ De organo auditus dicam breuiter auris extra poſita eſt: et facta eſt cartilaginoſa: non quidē carnoſa ne facile figuram ſuam amitteret: ne facta ē oſſea ne facile frāgeret̄ iōqꝫ media facta ē inter duriciē oſſis ⁊ moliciem carnis ⁊ eſt intra reflexa pl̄ib⁹ an fractib⁹ ne vehementes ſoni lederent auditum quodquideꝫ facile fieret ſi ſolum eſſet vn⁹ porus rectus: et hec pelicula texta neruis continet in ſe corpus vere animatū quod d̄r aer organicus: ⁊ ille aer colocatur intra ipſum os petroſum vt maxīe ſeruetur īmunis a leſione.

¶ Circa mām de voce dixi multa in ꝓbleumatibus, nota ꝙ quēadmodū ad hoc ꝙ actus exterior ſit meritori⁹ requirit̄ ad ipſum principaliter effectiue concurrere actuꝫ voluntatis, ita ad aliquam repercuſſionem aeris factam a cana pulmonis eſſe vocem requiritur ꝙ ad illam principaliter effectiue concurrat imaginatio: qꝛ licet tuſſis ſit repcuſſio aeris facta a pulmone: et ab eius cana: atamē non neceſſario concurrit ad illam tuſſim imaginatio et licet aliqua vox non ſit ſignificatiua: vt voces auium: atamen illa eſt ſignificatiua tanquā inſtrumētū naturale ſicut effectus repreſentant ſuam cauſam reliqua de voce vide in probleumate facto a me de voce.

¶ Circa materiam de odore noto: ꝙ quamuis Auerrois tenuerit organum odoratus eſſe naſum verior eſt ſnīa ꝙ ſunt quedam caruncule mamillares ad finem naſi exiſtentes quia videm⁹ animalia quedam non poſſe odorare niſi reſpirādo quia tolitur tale velamen quod eſt ante eas: et illo ablato fit bene odoratio. Hic odoratus viget ſiccitate quia humiditas hebetat omnes ſenſus et hinc eſt: ꝙ hō inter oīa animalia peſſime odorat: quia eſt maximi cerebri et breuiſſimi vultus ratiōe cuius he caruncule multum humectātur ⁊ ad odoratū hebetātur. ¶ Sed contra hoc arguitur probando ꝙ homo non ſit maximi cerebri inter animalia: Ariſtote. 25. probleuma.querit propter quid homo prudentiſſimus eſt animalium: ad quod reſpondet: quia paruicipitis quod videtur repugnare illi ꝙ dicitur ꝙ homo eſt maximi cerebri. Ad quod dicendum ꝙ caput eſſe magnum ſtat dupliciter: Uno modo merito contenti: hoc eſt ratione cerebri: que eſt ſubſtantia medularis, et hoc modo caput hominis eſt maximum: quia ſic expediebat illi qui facturus eſt plures operationes animales: quam cetera animalia. Alio modo caput dicitur maximum merito membrorum continentium, hoc eſt oſſium, et aliorum et hoc modo multa capita excedunt noſtrum caput in magnitudine: et quando dicitur hominis caput eſſe maximum, intellige conſiderata quantitate corporis. Nam elephas cum ſit maximi corporis non eſt verū ꝙ excedat quantitatem cerebri in magnitudine, et homo habet cerebrum frigidius et humidius; quod intellige de complexione innata: aut innata actuata per influentem cum ſit ex angue maximarum ſuperfluitatum multiplicatiuum per multa expurgatoria que illi natura tradidit, vt nares et os ad ſuperfluitates flegmaticas: oculus ad melancolicas, et aures ad colericas: ſed complexione organica ſatis calidum eſt cum illi correſpondeant ſiſtoles: et diaſtoles continue.

Dubitatur vtrum homo ceteris brutis preſtātiores efficiat vniuerſas operationes: et tēperat⁹ homo excellentius faciat ſuas opatiōes ceteris hominibus diſtemperatis: et arguit̄ vtraqꝫ pars affirmatiua et negatiua: homo perfectiorem habet animam: ergo perfectiorem operationem facit ceteris: in opoſitum videtur philoſophus ſecundo de anima dicens: ſumus eniꝫ nos homines prauiſſimi odoratus: et optimi tact⁹: itē aues que viuunt de rapina habent digeſtionē fortiorem: qꝛ digerūt carnes crudas ⁊ hñt viſum altiſſimuū eo ꝙ de longinquo debent capere predā. Similiter anſer excedit nos in auditu et aranea tactu quia ſentit beſtiolam diſtantem a ſe ſenſu tactus quod non faceret tactus noſter; ⁊ vultures excedunt nos odoratu

Pro alia parte eſt etiam multiplex argumentū prio ꝙ temperatus facit meliores operationes: palam eſt dicente gale.ſecūdo thegni canone.16.determinat autē ea magis et minus in operationibus in quo vult dicere corpora temperata magis perfectas habere operationes ipſis corporibus diſtemperatis in oppoſitum tamē arguitur; quia colericus eſt calid⁹ et melius digerit; et flegmatic⁹ eſt frigidus magis: et melius appetit iuxta illud gale.ſecundo thegni, capitulo de ventre. Calidus quideꝫ venter digerere quidem bonus: appetere vero non bonus. Item cuꝫ melācolia conſiſtat in ſiccitate: et melancolicus pl⁹ habeat diſcco magis erit memoratiuus. Itē ariſto. 25.probleuma.inquit propter quid omnes homines qui fuerūt excellentes ſm philoſofiā naturalē: et moralem et poeſim: et rethoricem fuerunt melancolici ergo aliud corpus a temperato habebat perfectiores operationes. In hac queſtione fuerunt quidam dicentes generalem concluſionem.ſ.corpus temperatum omnes operationes facit perfectiores omnibus aliis corporibus; ſiue ſumatur ly omnes collectiue: ſiue diſtributiue: et homo excellētiores facit operationes cunctas quam bruta: et ꝙ homo faciat oēs operationes collectiue perfectiores ꝙ̄ bruta nemini cadit in dubium; quia facit operationes intellectiuas que nō reperiuntur in bruto: ſed ꝙ homo faciat omnes operationes diſtributiue perfeciores grāde ſtat dubium propter premiſſa argumenta: ſed dupliciter aiunt illud poſſe ſaluari prout dicit thomas de garbo tractatu quinto ſue ſumme queſtiōe propria de hoc ꝙ ſubordinantur operationes exteriores ſenſum operationibus interioribus que ſunt perfectiores: in homine quam in bruto, ſed hoc nihil valet: qꝛ perfectio notitie vt notitia eſt non ſumit̄ niſi ex claritate qua attingit obiectum; non ergo ex hoc ꝙ ordinetur ad perfectiorem potentiam immutandam: qs enim dicat viſionem hominis; iam tam prope mortē eſſe perfectiorem in genere notitie: viſione aquile de eodem obiecto: et tamen debet dicere illud: qꝛ viſio hominis ſubordinatur perfectiori potentie ꝙ̄ viſio aquile: Item ſi illud valeret aliquid ſequeretur ꝙ appetitus naturalis cum immediate ſubordinatur directori infallibili reliquis eſſet perfectior: ideoqꝫ iſte modus Thome de garbo eſt refellendus.

Tho. garbo

¶ Reſpondendum igitur ad hanc queſtionem hoc modo ſm veritatem: ꝙ homo in genere notitie non omnes facit operationes perfectiores. Naꝫ diſtinctius videt aquila quam homo: ſed in genere entitatis pfectiores ſunt hominis opatiōes: quia fiunt a perfectiori anima et a perfectiori inſtrumento: de operationibus tamen naturalibus nullus debet dubitare: ꝙ pfectiores fiāt ab homine licet intenſius multe fiant operationes a brutis quaꝫ ab homine: ex quo patet alia queſtio de homine temperato comparato ad homines diſtemperatos: nanque ſi loquaris de operationibus animalibus perfectiores facit operationes homo temperatus quam diſtēperatus non ſolum in genere entitatis: ſꝫ in genere notitie: quia a perfectiori temperamento perfectior profluit operatio: et quando argumētabamur de frigido ventre qui melius appetit: et de calido ſtomacho qui melius digerit dicenduꝫ ꝙ non melius: ſꝫ intenſius: et ad illud quod dicitur ꝙ melancholic⁹ habet meliorem memoriam infra reſpondebitur.

¶ In bono ſenſu puto hoc intelligẽdum hoc modo: ꝙ ſenſus exterior percipit priuatiuum ideſt eſt occaſio ſenſui interiori percipiẽdi priuatiuum: qr ex hoc ꝙ ſenſus interior non percipit aliquod obiectum per ſenſus exteriores: ſeqtur ꝙ ſenſus interior percipiat priuatiuum aliquod: non tamen intelligas ꝙ ſenſus exterior percipit priuatiuũ qr tunc de re que non eſt nec eſſe poteſt exterior ſenſus formaret notitiam.

Dubitat ꝯ formiter ad Matinũ de magiſtris in ſuo libro de temperantia. q. quarta, vtrũ bruta animalia percipiant odores rerum que ſibi non conferunt ad comeſtionem: nec ad venerem. circa primum tenuit buridanus: et idem videtur ſentire Auerro. ꝙ bruta animalia non ꝑcipiunt tales odores: aut ſi percipiunt non cum delectatione: cuius contrarium tenet martinus loco citato: et mouetur bonis rationibus. Pria ratio videmꝰ picas quando docentur loqui eſſe bene attentas. et dociles et gaudentes in ſermone humano quem audiũt ergo delectantur in talibus ſonis: item maſculus delectatur in cantu maſculi: et non ordinãdo ad coitum: nec ad releuationeꝫ partus. ergo de per ſe in talibus delectantur: item legitur de delphinis ꝙ maxime delectant. in voce et cantu humano imo plinius libro nono hyſtorie naturalis inquit de quodã delphino qui ferebat vnũ puerũ quaqꝫ die ď vna parte maris ad aliam in ſcolã ⁊ mortuo puero delphinꝰ mortus eſt pre treſtitia. Item de olore dicitur apud ouidium ſic vbi fata vocant ad vada mgaudri cocinit albus olor. namque morteꝫ ſuam preſagiens cantat donec intercat, vt cum ſuauitate cantus ſubleuet laborem mortis.

¶ De modo multiplicationis odoris: duplex eſt opinio quedã tenet odorem multiplicare realiter: et hec eſt opinio Auicẽne: quam experientrõs ſuadet: qr videmus res aromaticas in ipſa odoratione in cris pari. ſecũdo probat: quia ventus prohibet odores quod non eſt ob aliud niſi quia aufert fumales euaporatiões. tertio videmus coquos cum odoribus cibariorum quos dequocunt fieri pinguiores: et minus comedentes: ergo multiplicatur odor realiter. 4. gal. ſecũda apho. cõmento illius facilius eſt repleri potu quã cibo dicit omnium velociter: et copioſe nutrientium eſt vinum facilius vero nutrimur odore: ſꝫ ſi odor multiplicaretur pure intentionaliter. Non poſſet nutrire igitur. 5. odores replent caput et dolorem capitis cauſant: vt pꝫ ex hipo. 5. apho. vbi dicit muliebria educit ex aromatibus calefactio ad multa vero conferens eſſet niſi ꝙ capitis dolorem facit. Oppoſituꝫ tenuit Auerro. ꝙ odores tantum multiplicantur intentionaliter. Cuius rationes ſunt pauci momẽti. ſed ſi placeret conciliare iſtos auctores poſſemus dicere: ꝙ odores ad paucaꝫ diſtantiam multiplicantur realiter. Ad multam vero ſolũ intentionaliter: vnum tamen concedere oportet: ꝙ animalia que odorantur per reſpirationeꝫ indigẽt magis fumali euaporatione in odore que vero odorantur ſine aliqua reſpiratiõe ſicut piſces penitus non indigẽt fumali euaporatione poteris etiaꝫ huic addere ꝙ odor eſt paſſio ſicci ideſt eſt paſſio rei que tempore odorationis deſiccatur.

¶ Circa materiam de guſtu.

Nota ꝙ saporis ſpecies ſunt ſeptem ſcilicet acutus ſtipticus. ponticus accetoſus, dulcis, vntuoſus, amarus, et ſi placet. 8. qui eſt inſipidus: ſed ille magis eſt priuatio ſaporis proſequẽdo ſigilatim de eis. Primus qui eſt acutus fit a calido: et aſicco: et ad iſtum poteſt reduci ſalſus et iſte fit ex mixtione inſipidi cuꝫ amaro vt dicit Auicenna doctrina. 4. de humoribus capitulo pmo ſic videtis: ex cineribus adutis qui ſunt amari cuꝫ aqua que eſt inſipida tranſeunte ſaporem ſalſum in lexiuo et iſte ſapor ſalſus ſemper fundatur in quadaꝫ ſubſtantia leui ſuper natant in ore ſtomachi ratione ſuper cuius farmaca iubetur dari ius ſine ſale ne pſalẽ qui eſt ſubſte leuis ſuper natantis in ore ſtomachi contingat fieri vomitum qui contrariatur intentioni ſoluendi per inferius. Secundus ſapor eſt qui fundatur ſuper frigiditate, et ſiccitate talis eſt ſapor granatorum. Tertius ſapor eſt ponticus: ⁊ fundatur ſuper qlitatibꝰ ſuper quibꝰ fundatur ſtipiticus: ſed vincit magis ſiccitas talis ſapor eſt ſorbarum: et pomorum non dum maturoruꝫ. Quartus ſapor eſt accetoſus: et hic cauſatur duobus modis vno modo ex indigreſtionem: vt in ageſta et iſte ſapor eſt ſapor cordialis. Alius eſt accetoſus per putrefactionem: et hic eſt ſapor acceti. Nam ꝗ in vino ebuliẽte euocato humido aereo per exhalationem: et extinctionem inati calidi putrefit: et accetoſatur ⁊ huius modi accetoſitas differt a precedente: quia eſt maxime penetratiua habet enim accetum incudem et maleum: vt dicit arnaldus deuilla non a ꝓpter ꝑtes accutas derelictas ex putrefactione penetrat: ⁊ propter ſtpiticas frigidas partes penetrantes cõprimuntur et magis penetrant conuenit tamen cuꝫ precedenti accetoſo ꝙ omnia accetoſa preſeruant a putrefactione. Quare tempore peſtis conueniens eſt in omnibus cibis vti agreſta ⁊ acceto: ⁊ irrigare domus cum acceto.

Notabis de mẽte Auicenne, fen. prima quarti ſuma de efimeris ꝙ accetoſitas quandoqꝫ cauſatur a calido: et quãdoqꝫ a frigido quod a frigido moſtrat experientia ď illis quibus: accetoſatur cibus in ſtomacho, propter calorem debilem quod a calido moſtratur in viuis, que vertuntur in accetuꝫ tempore eſtiuali magis ꝙ hyemali, et ſimiliter panis poſitus ad fermentandũ cuꝫ fermento qui accetoſatur in eſtate dulcis autem ſapor cauſatur ex debita proportione qualitatũ primarum omnium aliquando poteſt complexio declinare ad frigiditatem: ailquando vero ad caliditatem exemplum primi patet de melonibus qui ſunt frigidi: ſecundum vero patet in carnibus que ſunt calide: ſapor vero vntuoſus cauſatur ex multa ſuper abũdantia humiditatis vntuoſe: vt videre eſt in adipe: et pingudine et ideo omnia ſita ſunt humidiora ⁊ ſuper natant in ſtomacho: et faſtidiunt ⁊ ſatiant os ſtomaci relaxando. Nam ſicut frigidum comprimẽdo ſanguinem in membra concitat appetitum ſic nimis humidum relaxando faſtidium cauſat et abominationem amarus autem ſapor cauſat ꝓpter multã frigiditatem quod monſtratur in glandibus et caſtaneis ante maturitatem: aut ꝓpter multum calorẽ cõſumẽdo partes aereas in quibus ſapor ſubiectat quo modo agmidale proter antiquitaten ſuam efficiuntur amare eo ꝙ conſumpte fuerunt eis partes, dulces. Conciliator tamen opinatur omne amaruꝫ ſo

re calidum: quia habet quaſdam partes calidas: et ſi arguatur de Opio quod eſt amarum, et eſt ſatis frigidum, dicit ꝙ illa ſua amaritudo cauſatur propter aliquas partes calidas aduſtas quas hebet inſipidus autem ſapor. Propter abundantem humiditatem.

¶ Contrauerſia tamen eſt inter gallenum ⁊ Ariſtotelem que facile ſedari poteſt qui nã ſint ſapores extremi. Nam Ariſtoteles dicit eſſe ſaporem dulcem et amarum Galenus vero ſtipticum et acutum iſtorum tamen controuerſia ſedatur athoma de garbo tracta, quinto ſue ſumme queſtione ꝓpria. De hoc ꝙ ſi iſtorum ſaporum attendatur extremitas penes qualitates tãgibiles ſic ſtipticus et acutus ſunt extremi quia acutus fundatur ſuper calore multo ⁊ ſtipticus ſuper frigiditate multa ſi vero iſtorum extremitas attendatur penes diſtantes modos immutandi ſic dulcis et amarus ſunt ſapores extremi. Nam dulcis: immutat ſuauiter, et amarus non ſuauiter et gentilis ſecundo canone credit expreſſe quod ſapores extremi ſunt amarum et inſipidum: ⁊ dicit dulcem non deberi vocari extremum: ſed medium.

Queritur vtrum omne amarum ſit calidum: circa quam queſtionem due ſunt opiniones famoſe. Prima eſt Auerro. ſecundo de anima co. 150. et. 5: coli. ca. 27. tenentis, ꝙ amarum quandoqꝫ eſt calidum: ⁊ quandoqꝫ eſt frigiduꝫ ad quod mouetur multis rationibus. Prima ratio eſt ſicut eſt de ſapore dulci ita debet eſſe de ſapore amaro: ſed dulce quandoqꝫ eſt calidum: et quandoqꝫ eſt frigidum: ergo et amarum: maior patet de ſapore dulci ipſius melis qui eſt calidus et de ſapore dulci melonis qui eſt frigidꝰ Secundo probatur illud: quia videmus glandes: et caſtaneas amari ſaporis frigidas tamen immo opium eſt amariſſimum: ⁊ tamen frigidiſſimum paraliſim inducens.

¶ Tertio arguitur nõ eſt aliquis color qui non cauſetur a calido et frigido: ergo non ẽ aliquis ſapor qui non cauſetur a calido et a frigido

¶ Oppoſitaꝫ ſententiam tenet gal. omne amarum calidum eſſe quam ponit concili: ad longum differentia. 145. ar. 5. et ſecundo cuius motiua ſunt egregia primo autoritate Ariſtotelis. 75. probleumatuꝫ probleumate. 24. vbi dicit ꝙ amarũ et ſalſum verſantur penes idem: ſed ſalſum ſemper eſt calidum: ergo et amarum: immo amarum ponit calidius philoſophus quaꝫ ſalſum: quia dicit loco citato. Salſum per aduſtionem efficitur amarũ. Iteꝫ amarum viſcera excoriatur opilationes apperit ab ſterſiuuꝫ eſt que omnia ſunt certa inditia caliditatis

¶ Sed ꝓ ſolutiõe rationum auerro premittit Con. ꝙ non eſt aliquod mixtum quin conſiet ex diuerſis ſubſtantĳs ſcilicet quibuſdaꝫ calidis alĳs frigidis quibudam ſtipticis: alĳs purgatiuis: vt patet de lentibus: et ipſis bletis quarum primum ius eſt purgatiuum ſecundum vero ſtipticum quibꝰ declaritis notat ꝙ dulce contingit frigidum eſſe: et calidum: non tamen fit ex frigido: ⁊ calido immo ex debita proportione qualitatum primaꝝ: et ad aliud quod dicitur caſtãee et glandes ſunt amari ſaporis dicit falſum eſſe immo ſunt pontici ſapores vel dicit aliter ꝙ ſunt amari ſaporis ipſarum tamen amaritudo fundatur ſuper partibꝰ qbuſdã aduſtis. Calidis exiſtentibus et ad illud de opio dicit quod eſt amaꝝ quia fuit aduſtum ſuper laminam ferream et ad tertium quod arguit de colore dicit nimis extraneum, eſſe argumentum de colore ad ſaporem: quia color ſm pytagoram eſt ſenſus epiphans quaſi diceret ſuper apparentem quãdam telam que parum iudicet ſuper ſubſtantiam rei.

¶ Circa materiam de tactu dubium eſt et non paruum quod eſt organum ſenſus tactus circa quod duplex opinio verſatur: quedam eſt ſimplicĳ dicentis organum tactus fore carneꝫ eo: quod illa videtur optime complexionis quod etiam ariſt. li. 4. de partibus animalium capitulo primo ſenſit ſecunda eſt opinio themiſtĳ quam ſequitur Albertꝰ magnus dicens organum tactus fore ipſum cor qꝺ Ariſtoteles ſecũdo de anima ſenſit quando dixit organum tactus non eſt caro: ſed quod intus. ¶ Tertia eſt opinio auerro. dicentis ꝙ organũ tactus ẽ neruus cui opinioni aſſentit conci. differentia. 42 dicẽs ꝙ per ly intus: intelligit neruum de quo maxime auguſ. nimphus miratur. Nam dicit nunquam. Ariſt. poſuit neruum obidqꝫ dicit ꝙ originatiue: et principaliter organum tactus eſt cor: ſed diſpoſitiue eſt caro: et quantum ad perfectionem eſt neruus: ⁊ ſubaudiendum tamen eſt ꝙ cuꝫ membra ſpermatica abciſa nequeant renaſci nec neruus renaſci poterit ſentiet tamen caro illa per quandam irradiatiõem ſpicies animalis: nec propterea ſequitur ipſum os ſentirꝰ: quia habet complexionem naturaleꝫ nimis terreſtrem diſtantem nimis a complexionem organica nobiliſſima per quam neruus ſentit.

¶ Sed aliquis argueret cõtra hoc probando: ꝙ caro ſit organum tactus: quia caro eſt melius complexionata quam neruus. Dicenduꝫ ad hoc: aliquod membrum eſſe bene complexionatum poteſt ex duobus attendi: aut ex complexione organica que eſt aſtantia ſpirituum: aut ex complexione innata que eſt tale vel tale temperamentum primaꝝ qualitatum ſi primum ſic neruus eſt melius complexionatꝰ quia habet qualitates magis conformes ad ſentiendum vtpote temperamentum ſpũum animalium: et iſta complexio organica eſt maxime conueniens operationibus animalibus obidqꝫ ex illius carentia in abundanti quantitate caro non eſt organũ ſenſus: quia magis abũdanter participat neruus ď ſpiritibus. ¶ Nota tamen: ꝙ in nerui abciſſione ſuplet caro vicem organi per ipſus irradiationem nõ tamen iſtã ſuplere poteſt os, qr eius complexio maxime terreſtris eſt et diſſonans a temperamento ſpirituum animalium.

¶ Dubitaret aliquis quare cum ſenſus tactus ſit ſenſus maxime terreſtris in quo elemẽtum terre maxime dominatur quare iudicat ſuper intellectus bonitatem. Dicendum ad hoc: ꝙ ideo ẽ: quia ſenſus tactus eſt ſenſus vniuerſalis: et ipſius bonitas indicat cõplexionẽ per totũ corpus eſſe bonã. Ex quo ſequitur intellectum habere bonam diſpoſitionem in ſenſibus, ⁊ ideo molles carne dixit philoſophus aptos mente. Notandum tamen eſt in preſentiarum: ꝙ ſenſus omnes ſentiunt per medium quandoqꝫ quidem intraneum quandoqꝫ vero extraneum medium intraneum voco quod eſt conſunctum corpori, et pars; extraneum vero econuerſo, Senſus vi

ſus auditus: et olfactꝰ ſentiunt per mediū extraneū ſed ſenſus guſtus et tactus ſentiunt per medium intraneum. Commentator tamen Auerro. Queritur ſuper iſta parte vtrum duo corpora dura poſſint immediate ſe tāgere ſine aliquo medio: quam propoſitionem multi philoſophi volunt moderari, ꝙ ſit intelligenda de corporibus mixtis: et non de elementis quia duo elementa bene poſſunt eſſe immediata: et dicunt intelligendum de duris, quia plumbum liquatum: et aurum liquatum poſſunt eſſe immediata: ſed vt dicit Auguſtinus nimphus in ſecundo de anima cō. iij. ſuper vacue tot conditiones addiderunt. Nam cum dicit corpora dura ibi intelligitur mixta. Nam duricies eſt qualitas ſecunda: vt habet metheo. 4. que non poteſt niſi in mixtis reperiri. itē quidam addunt ꝙ debent eſſe dura diſcontinua. nam dicunt due medietates vnius continui bene ſe tangūt immediate ſine aliquo medio: ſed hec omnia cōprehenſa ſunt cum dicitur impoſſibile eſt duo corpora dura ſe tangere: tactus enim ſolus eſt proprie dictus inter res diſcontinuas: mouet autem Auerro, ad hanc propoſitionem aſſerendam per rationem illam cōmunem, ꝙ ſequeretur aut dari vacuū: aut penetrationem dimenſionum ſi duo corpora dura ſe tangerent immediate patet de duabus tabulis quadratis quarum vna ſuper ponatur alteri immediate volo, ꝙ vna ab altera ſeparetur eque cito quo ad omnes ſuas partes quod cum fiat ingrediatur aer ab extremo illarum tabularum vſqꝫ in medium in inſtanti et ita daretur motus localis inſtantaneus quod eſt falſum: aut ſi ille aer moueatur ſucceſſiue, ſequitur in medio tabularū dari vacuum propter que inconueniētia euitanda; dicit Auerrois inter illas tabulas quantumuis leuigatas ſemper exiſtere medium: ſed contra hanc opinionem eſſent alique inſtantie: Prima ſequeretur ꝙ quantumuis magnum graue ſubſtineret quantumuis paruū leue, et ſequella patet de modico aere exiſtenti inter illa corpora dura. Secundo ſequeretur ꝙ in entibus naturalibus non eēt determinatio quo ad paruitatem. Nam quocunque aere dato exiſtenti inter illa corpora dura minor poſſet eſſe: quia poſſunt magis leuigari: et fieri imediatiora: et ꝙ aer medians eſſet minoris quātitatis propter que inconuenientia videtur mihi rectius dicēdum: ꝙ duo mixta bene poſſunt eſſe imediata: et ad incōueniētia que affert auerr. Dico ſicut bene dicit Thomas de garbo in tract. 5. ſue ſumme in queſtione de ſono: ꝙ qr eleuatio eſt motus: et ſit per vltimum non eſſe ſequitur ꝙ quēadmodum imediate poſt hoc fiet eleuatio. Ita imediate poſt hoc fiet aliquis motus aeris: et immediate poſt hoc erit aliquis aer vſqꝫ ad mediū nec ſequitur propterea: ꝙ aliquis motꝰ localis ſit inſtantaneus.

¶ **Capitulo vigeſimo tertio in ſolu**tione primi argumenti libri de anima Paulus venetus tenet: ꝙ eadem ſpecies eſt in toto medio nec habet pro inconuenienti: ꝙ idem accidēs ſpirituale ſit in pluribus ſubiectis diſcontinuis et concedit idem numero in vno loco eſſe vigoroſius ſe ipſo ī alio: imo idē in vno loco eſſe puriꝰ ſeipſo in alio nec propterea concedit idem eſſe vigoroſius ſe: aut idem eſſe puriꝰ ſe eſt enim arguere a dicto ſecundū quid ad dictum ſimpliciter.

¶ **Et nota ꝙ ſicut iſta conſequentia** nihil valet eadem anima numero ē in vna parte corporis: et in alia et deficit ab vna: ergo illa anima corrumpitur ſic pari modo non valet eadem ſpecies numero eſt in aere et in aqua: et deficit ab aqua, ergo illa ſpecies corrumpitur; nego conſequentiam: ſed ſolum infertur: ꝙ deſijt eſſe in aqua ex quo non ſequitur: ergo deſinit eſſe: quia arguitur negatiue ab inferiori ad ſuum ſuperius: ex parte prime exponentis de ly deſinit ex ponendo per primum non eſſe ac ſi argueretur non eſt in aqua: ergo non eſt ens.

Queritur cur dicatur ſenſus interior: et an in ſenſu cōmuni fiant omnes ſenſationes ſuper quo nota ꝙ ſenſus non vocatur interior: qr ſit in interioribus ſituatus: quia etiam tactus ſituatur in paniculis interioribus corporis: nec vocatur interior: qr ad ſui opationē reqrat preuiā alteriꝰ ſenſus ſenſationē. Nā illo mō ſenſus guſtꝰ eēt interior: quia nunquam operatur percipiendo ſapores quin tactus preſenſerit humiditatem: ſed vocatur interior ſenſus: quia ad ſui operationē prerequirat operationē alterius ſenſus in alio organo exiſtētis.

¶ **Ad ſecundum nota id quod tenet** Buridanꝰ in libro de ſomno et vigilia: ꝙ ſenſus exteriores non ſentiunt: ſed illud quod ſentit eſt ſenſus communis ille enim facit omnes ſenſationes omnium ſenſibilium: et ſenſus exteriores non faciunt niſi predis ponere ſpecies ipſas in materializando qḋ monſtrat duabus experientijs. ¶ Prima eſt: quia freneticus/et ſi multa viderit inter delirandū non iudicat ſe vidiſſe: quia ſenſus communis fuit in diſpoſitus ergo in ſenſu cōmuni principaliter cauſantur iſte ſenſationes. ¶ Secunda ē ꝙ dormientes et ſi multa audirent non iudicant ſe audiuiſſe: quia ſenſus cōmunis fuit indiſpoſitus: ergo in ſenſu communi principaliter cauſantur iſte ſenſationes; ſed falſum dicit facit enim ſenſus exteriores non eſſe perceptiuos quo nihil eſt abſurdius: et ſue experientie nihil valent: ſolum probat nos non memorari de rebus ſic viſis propter ſpecierum turbulentiam et in diſpoſitionem/q̄ ineptitudine non ſufficiunt facere nos rememorari.

Queritur vtrum in oculo dominetur aq̄ in auditu aer: et in odoratu ignis, et in alijs terra ad quam queſtionem reſpōdet Buridanus in libro de ſenſu et ſenſato ī queſtione quadam; vbi loquitur de dominio elementorum in mixto aſſeueratiſſime credit ī quolibet mixto dominari terram quoad molem: quod etiā phs aſſeuerat in libro de proprietatibus elementorum credit etiā in quolibet mixto dominari terram quoad grauitatem ꝙ ſi aliqua mixta leuigant vt patet de piſcibus mortuis et de lignis illud eſt propter multas partes ventoſas admixtas cuius indicium eſt: ꝙ ſi piſcis ille infruſtra ſcindatur ⁊ lignum puluerizetur puluerem concidunt in terrā propter exhalationē partium ventoſarum: ſed de calore credendum eſt in rebus animalis quibus licet dominari calidū quo ad operationem: ſed non quo ad denominationem qualitatiuam qḋ gale. nono de ingenio ſanitatis mōſtrat in apibꝰ in quibus cum ſint exangues frigidum ſuper calidum dominatur: et tamen quoad omnes operationes vtitur apes caliditate: quia ad operationes vitales ineptiſſima eſt frigiditas.

¶ **Ad queſtionem dico dominari a**quam in oculo ꝙ totus ſit aquoſus humoribus plenus; et ꝙ aqua conſeruetur: et in auditu aer eo ꝙ eiꝰ organum maxime illi proportionetur, et corpora aerea ſint magis ſonora, et in odoratu ignis: quia viget odoratus calido et ſicco.

¶ **Vtrum nerui obtici ſe crucient in** capitulo. 25. in prima concluſione errat in hoc paulus venetus deceptus opinione Alberti magni cogitantis neruos obticos fore concauos et in crucem quod falſum eſt: Namque ex illo clare ſequitur dextera apparet ſiniſtra ⁊ ſiniſtra dextera obidque rectiꝰ eſt, neruos illos piūgi verſus cerebrū, et poſtea vnūquemque procedere ad occulum correſpondentem directe illi parti vnde neruus trahit originem: iſte autem contactus neceſſarius eſt tam in neruis obticis quam auditiuis ne vna queqꝫ res appareat due res quod bene monſtratur in depreſſione oculi per digitum, nec motiuū alberti valet aliquid vt declaraui ſuper problematibus debent autem eſſe poroſitatum valde latarum: non tamen concaui: quia nō differrēt a venis.

¶ **Vtrum in capite ſicut membro re**gali vbi vigent omnes ſenſus determinentur figure re ad quam queſtionem reſpodeo: ꝙ caput quattuor figuras habet vt bene declarat conciliator differentia. 12. Prima eſt: quia totum caput eſt ſphericum: et ſic tale eſt in diſpoſitum quoniam ſpecies vagantur non recte tranſeūtes ad poſterius: nec celeriter redeuntes ad anterius. Secunda figura capitis eſt vbi deficit eminentia anterior: et eſt planities quēadmodum in ethiopibꝰ, et iſti propter compleſſionem ventriculorum anteriorum ſunt leſi quoad cognoſcitiuas potētias. Tertia figura eſt quando deficit eminentia poſterior: et in talibus leditur memoria. Quarta figura capitis eſt quam dicit Hippo. Non poſſe reperiri ꝙ. ſ, maior ſit diſtantia a tempore in tempꝰ quā ab occipitio in ſyncipur ſed Conci, et Vgo ſe. ſecūdo tegni dicūt ſe vidiſſe bononie: ſed figuras, capitis nālis nulla iſtarum ē: ſed ē ſicut dicit gale. ſecundo teg. tanq̄ figura ſpherica cerea a lateribꝰ leuitur compreſſa: et factum eſt hoc vt parti anteriori ſit locus amplus: et capax pro operationibus cognoſcitiuis: pars vero poſterior etiam eſt facta capax: et rotunda quoniam eſt archa reſeruatiua ſpecierum ſenſualium media vero pars ſtricta facta eſt vt ſit celerimus tranſitus ſpecierum abante in retro et econuerſo ex quo infertur ꝙ cum pars anterior ſit amplior per illam purgantur plures ſuper fluitates immo per aures obidqꝫ organum auditus non ita humectatur: ſicut humectatur organum olfatus: et ratio eſt: quia poroſitatas auditus ſunt anfractuoſe intra quas ſi humiditas complicaretur tantum eſſet nocumentum vt homo fieret ſurdus propter difficultatem extrahendi illas immunditia: vel dic aliter, ꝙ quamuis organum auditus preter naturaliter humectetur tamen de complexione eſſentiali ſiccum ē poſſemus dare ac comodatam ſimilitudinem de pulmone qui de complexione eſſentiali ſit calidus et ſiccus cum nutriatur ſanguine colericiſſimo ō accidentali ſit frigidus et humidus eo quod ſit receptaculum plurium flegmatum deſcendentium a capite ne ex continua flabelatione cordis areſcat.

¶ **Vtrum ſit aliquod ſenſibile cōmu**ne ad quam queſtionem noto: ꝙ ſenſibilia cōmunia ſentiuntur quedam immediate ſine aliquo diſcurſu: et illa ſolum ſunt quinqꝫ ſcilicet numerus; magnitudo: motus: quies: figura: alia vero ſentiuntur aliquo diſcurſu iuuante que ſolent poni. 16. vt dixit Cantuarienſis. nota tamē quod iſta propoſitio magnitudo eſt ſenſibile cōmune intelligitur ſm ſentētiam realium in rigore. Nam aliqua magnitudo eſt ſenſibile cōmune vtpote quantitas que diſtinguitur a re quanta ſed ſecundum nominales in rigore illa eſt falſa. Nam vel tu demonſtras magnitudinem que eſt ſubſtantia et ſic illa ſingularis eſt falſa: quia ſubſtantia non eſt ſenſibile per ſe; ergo nec cōmune vel tu demonſtras magnitudinem que idemtificatur accidenti: et ſic iſta eſt falſa: iſta magnitudo eſt ſenſibile cōmune: quia quod cumque accidens demonſtres diſtinctum a ſubſtantia illud non ſentitur a pluribus ſenſibus: ideo debet iſta propoſitio magnitudo eſt ſenſibile cōmune cōcedi: aut ly magnitudo ſupponēte materialiter ita ꝙ ſignificet iſte terminus magnitudo, ſignat plura ſenſibilia a diuerſis ſenſibus: et ita illa propoſitio de actu exercito ſumitur loco vnius ō actu ſignato: aut debet ly magnitudo ſupponere ſimpliciter: quare non licebit dare aliquas ſingulares.

Dubitatur an ſenſus exterior cognoſcat ſenſibile alterius ſenſus ⁊ quo modo ſaluabuntur omnia ſine ſpeciebꝰ ⁊ an ſpēs ſenſus exterioris et interioris differāt ſpetie ad p̄mū nota: ꝙ ſenſus exterior nec de pſe nec de p accidēs cognoſcit ſenſibile alteriꝰ ſenſus ſiue ꝯcurrant in vnum ſubiectiue ſiue non: ſed contingit ex frequentia cōſuetudinis cognoſcendi aliqua eē in vno ſubiecto quod imperciptibiliter vno illorum accidentium cognito a ſenſu exteriori ſenſum cōmunem ratiocinari de alio ibidem cognito quin ſit ſenſatum ab alio ſenſu exteriori.

¶ **Ad ſecundum dico ad omnes ex**perientias reſpondet Ocham ꝙ ſola rerum approximatio ē cauſa cauſandi diuerſas notitias propter diuerſitatem ſitus in ordine ad potētiā: vel ad mediū: vel ad ſpeculum vide a nobis dicta in problematibus.

¶ **Ad tertium egregie probatur ſpe**cies ipſas ſenſus exterioris differre ſpecie ab ſpeciebꝰ ſenſus interioris quoniam iſte ſpecies ſenſus exterioris cauſatur a ſolo obiecto ſed ſpecies ſenſus interioris cauſantur a notitia ſenſus exteris: et a ſenſu interiori quod probatur. ¶ Nam ſi non ita eſſet ſequeretur aliquem poſſe habere notitiam abſtractiuam abſolutam ſingularem diſtinctam de re aliqua cuius nunquam preceſſerit intuitiua falſitas conſequentis nota eſt: et ſequella probatur de aliquo qui cum eſſet intentus in interioribus imaginationibus delata ſub viſu non percipit quorum tamen ſpecies accepit per viſum: et ſi ille met tranſfunderētur ab occulis vſque ad ſenſus interiores ſeq̄retur illatum inconueniens.

Queritur vtrū ſit dr̄a inter ſpeciem et notitiam ad quod reſpondeo: quod inter ſpeciem et notitiam multa ſunt diſcrimina primum ꝙ ipſa notitia ē terminus et ſpecies non ſecundum: ꝙ ipſa notitia repreſentat formaliter ſpecies vero inſtrumentaliter tertium, ꝙ ipſa notitia non repreſentat preuia ſui cognitione: ſed ſpecies repreſentat preuia ſui cognitione: et non qualicunque ſet debet cognoſci illa ſpecies in quan

tum eſt imago ꝙ euenit ex quadam notitia habituali derelicta a notitia intuitiua inclinanti in notitiam ſpeciei, vt imago. Et poſſemus aliam differentiam aſſignare ꝙ notitia non poteſt eſſe in anima, quin per illam anima actualiter immutetur: ſed ſpecies poteſt eſſe, quin actualiter immutet: quomodo autem ſpecies differat ab habitu diximus in problematibus.

Queritur vtrum ſubiectum ſenſuum ſit

cor vel cerebrum ad quod multas bonas rationes faciunt medici contra Ariſtotelem probantes ꝙ ſenſus communis ſit in cerebro et non in corde. Primo quia ſentire eſt quoddã pati: vt philoſophus ſecundo de anima ſed melius patitur mẽbrum molle quam durum: ergo cerebrum ſentit et nõ cor. Itẽ mẽbrum calidiſſimũ ẽ maxime alienum ad perfecte ſentiendum: vt patet de freneticis qui delirãt propter calorem et de belligerantibus qui tempore belli non ſentiunt vulnera propter calorem cum igitur cor ſit calidiſſimũ ſequitur eſſe ineptũ ad ſentiendum. Item ſi quis habeat diſpoſitiones malas ad cognoſcendum et ad iudicandum ponimus ei remedia in capite et non in corde: ergo cerebrum eſt principium ſenſus. Preterea illud quod eſt principium paſſionum non eſt habens temperamentum: perfectum pro cognoſcendo: patet iſta maior ex themiſtio in ſecundo de anima inſigniter declarãti quomodo pro paſſionibus requiratur corpus eẽ ſub intemperie quaſi agitatum et turbidum, ſed pro cognoſcendo limpidũ et quietum, et purgatum cum ſpiritibus ſplendidis ſed cor eſt principium paſſionis quia ipſum eſt qđ in paſſionibus agitatur et cõturbatur: ergo non eſt aptum principium pro cognoſcẽdo et percipiendo ad idem etiam eſt notandum, ꝙ licet cerebrum ſit principiũ ſentiendi ipſum tamen nõ ſentit quod natura ſagaciſſime fecit. Nam cum cerebrum ſit totius corporis caminus ad quem vniuerſi ſummi corporis aſcendunt natura ſagaciſſima fecit ne ſentiret: quia aliter continuo grauaretur dolore ex aſcendentibus fumis ſecundum etiam medicos cerebrum eſt principium motus quod monſtrat quia corporis in paraliſi que eſt corporis imobilitas et mollities iubemus caput confortare oleis calidis atque nucham ipſam calefacere nerui namque oriũtur a cerebro et a nucha eius vicario bini et bini ab vno quoque ſpondili, et non poſſunt omnes immediate oriri a cerebro: quia grauaret caput in tot neruorum ortu ex quo poteris dare cauſam illius quod in ſeptimo argumento iſte doctor declarat ſcilicet cur dormientes nõnulli exercẽt opera vigilantiũ. ẽ enim notandum ꝙ cerebrum concreat duplices ſpiritus ſcilicet motiuos: et ſenſitiuos: ſenſitiuos quidẽ magis in parte anteriori cerebri ſubtiles dyaphanos minus calidos: et in parte poſteriori concreat alios ſpiritus groſſos: calidos opacos quos per partem poſteriorem: et nucham membris vniuerſis delegat cum quibus mouentur: nondum tamen ſentiunt: quia ſunt opaci: et groſſi. ſed ſentiunt inepte et hec eſt cauſa quare mouentur et ſurgunt de lecto dormientes: quia dato ꝙ ſenſus communis ſit ligatus ne ſentiat per ſenſus exteriores: nõ tamen eſt ligatus ne ab intra moueatur et ſic ſenſus communis moueatur ab intra in quo motu ſentit ſenſus communis aliquid prout conueniens vel diſconueniẽs quo cognito appetitus ſenſitiuus coniunctus ſenſui cõmuni appetit illud fugare vel pſequi: et mouet mẽbra exteriora ad illam proſecutionem vel fugam exercendam.

Complendo magis materiam de ſenſibus interioribus nota ꝙ anathomiſte ſolent diuidere ſenſus interiores quidam ſicut carpus in ſua anathomia diuidunt illos ſecundum ventriculos cerebri in longitudine: itaque cerebrum verſus partes laterales diuiditur in duas partes ſm longitudinem quarum vna tota ab ante in retro eſt ſenſus communis per totum et memoria per totum: ceterũ ſenſus communis magis viget in parte anteriori, et memoria in parte poſteriori: et conſimile in parte ipſa ſiniſtra imaginantur etiam cerebrum diuiſum ſm longitudinem ab ante in retro et per totum ſenſus cõmunis et memoria: ſed magis viget vt prediximus ſenſus cõmunis in parte anteriori et memoria in parte poſteriori ſed per medium: vt aiunt eſt locus qui non ſeruit niſi tanquam medium tranſitus ſpiritibꝰ et ſpeciebus in vna parte et in alia: ſed anathomiſte communes alio modo diuidunt cerebrum ſcilicet ſm latitudinem in tres ventriculos diuiſos quidem: et a ſe ſeparatos per piam matrem que eſt tella ſubtilis velut ſua mater in gremio amplexans cerebrum et veluti telicula diuidit grana pomi granati prior igitur ventriculus in duas ſecatur partes in quarum Prima ſi credamus Auicenne reſidet ſenſus cõmunis in ſecunda phantaſia que reſeruat ſpecies ſub ratione preſentis in ſecundo ventriculo eſt duarum partium ſectio in quarum prima eſt extimatiua eliciens ex intentionibus ſenſatis non ſenſatas: et huius reprobationem in noſtra repetitione viſum eſt.

In ſecunda parte medij ventriculi eſt imaginatiua que vere eſt ratio particularis, in ſingulari omnia ſyllogizans que intellectus in vniuerſali. Poſt has omnes ſequitur memoria in ventriculo poſteriori qui: vt aiunt nõ eſt potentia cognoſcitiua licet teneri poſſet contrarium: quia inconueniens quod adducitur quod eſſet incõtinuo actu cognoſcendi nullum eſt: quia tunc ego poſſem dicere: ꝙ nõ ſequitur quia licet ſpecies prime ſit preſens preſentia reali nõ tamen preſentia obiectiuali.

Vnum tamẽ nota ꝙ memoria nõ reſeruat ſpecies niſi ſub ratione preteriti et non aliter: preterea nota, ꝙ memoratiua non eſt reminiſcitiua quia reminiſcitiua eſt cognoſcitiua: immo in ſolo homine reperitur iuxta philoſophum in primo de hyſtorijs animalium dicentem, ſolus homo reminiſcitur inter animalia: et eſt reminiſcentia inueſtigatio obliti per memoriam quod euenit quia ex memoratis ſillogizat homo ad oblita non totaliter; ſed partialiter oblita: propter remiſſionem ſpeciei, vt dicit Buridanus in de memoria et reminiſcentia.

Notandum eſt vlterius quod ſecundum Ariſtotelem ſi credamus Paulo veneto ponuntur ſolum due potentie ſenſus communis ſcilicet et memoria: licet ſm buridanum ponuntur tres ſenſus communis phantaſia: et memoria: ſed circa ſitum iſtarum potẽtiarũ due ſunt opiniones quedam tenet has potentias eſſe diſperſas per totum cerebrum quod tenet Mathęꝰ de gradi: nono alma. capitulo de litargia et vgo ſenenſis ſecundo reg. capitolo de cerebro ad quod mouẽtur autoritate philoſophi in libro de memoria dicentis bene memorati ſunt tardi ingenij et econtra quod eſſe non poſſet ſi memoria et ſenſus communis haberent diuerſa loca in cerebro; quia poſſet eſſe temperamentum conueniens vtrique quamuis eſſent temperamenta contraria propter eſſe in diuerſis locis: contrarium tenent communiter ꝙ memoria eſt in occipite ſenſus communis in ſincipite et ſic conſequenter, et ad auctoritatẽ philoſophi in genioſa eſt reſponſio ſup tẽperamento illo dico gale. ſecundo theg. capitulo de cerebro vbi dicit facilitas diſcendi mollis difficultas diſcendi dure obliuio vero fluentis memoria vero pmanentis. Ex quo dicto in fertur ſubtilitatem ſpirituum cum eorum caliditate congruere pro ingenij perſpicacitate ꝙ videre eſt in colericis, qđ tñ nocet memorie propter cerebri variabilitatem et fluxibilitatem: quare cito amittit ſpecies: quia habet cerebrum nimis in motu: ſicut deſinit apparere ymago a qua conturbata obidque ingenioſi ſunt male memoratiui.

Galenus tertio de accidenti et morbo: probat multiplicem virtutem interiorem ſore dabilẽ: quia videbat quoſdã homines taliter peccantes: ꝙ in ipſis deficiebat imaginatiua quoſdam vero alios taliter errantes ꝙ malum iudicabant eẽ bonũ et econuerſo: et quandoque dubitabant vtrum malum eſſet malum vel bonum eſſet bonum exemplo declaratur hoc dicit gale. ꝙ vidit quendam hominẽ qui fortiter clamabat vt pellerent ab angulo domus tibicines qui eius caput infeſtabant: iſte errabat ſm imaginatiuam licet non ſm extimatiuam dicit etiam gal. vidi alium hominem qui omnes vrceos domus congregabat et ponebat in feneſtra et poſtea querebat a tranſeũtibus per callem vtrum eſſet bonum proicere illos vrceos in callem iſte errabat ſm extimatiuam non vero ſm imaginatiuam.

Queritur quomodo ĩtelligitur

iſta propoſitio oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari ad quod dico ꝙ non debet intelligi; ꝙ intellectus intelligat phantaſmata: ſed intelligitur oportet intelligentem in phantaſmata producere quandam qualitatem ſpecialem q̃ mediante phantaſmata ſuperleuent mediãte quodam lumine intellectus agẽtis itaque quiditas que erat ſopita per indiuiduales conditiones propter improportionalitatem quam habebat ad intellectũ agentem iam actualiter poſſit immutare: ſicut dicit Doctor ſanctus ꝙ beatus ad videndam diuinam eſſentiam indiget lumine glorie quod eſt qualitas in intellectu beati eleuans ipſum vt poſſit videre deum et hoc eſt ꝙ philoſophus dixit tertio đ anima intellectus agens facit tranſire de ordine in ordinem. Nam cum phantaſma eſſet potẽtia intelligibile factum eſt actu intelligibile et indigentia huius irradiationis prouenit: quia cum obiectũ ſenſibile ſit mãle et intellectus ſit in materialis eſt maxima in proportio niſi per aliquam qualitatem illud phantaſma de potẽtia intelligibili faciat actu intelligibile.

Queritur vtrum intellectus humanus

multiplicetur ad multiplicationem indiuiduorum. Pro declaratione huius queſtionis eſt primo notandum: ꝙ naturaliter loquẽtium fuerunt quattuor opiniones. Prima opinio fuit alexandri ponentis; vt recitat Commentator. 3. de anima, ꝙ intelectus multiplicatur ad multiplicationem indiuiduorum ſpeciei humane: et ꝙ eſt generabilis et corruptibilis more aliarum formarum naturalium per nobiliſſimam mixtionem qualitatum primarum et diſſolutionem eiuſdem mixtionis. Secunda opinio fuit Platonis ponentis animas intellectiuas in numero finito correſpondentes aſtris celeſtibus: itaque poſt mortem reuertuntur ad ſtellas et quedam puniuntur: et quedam premiantur ſecundum merita: et poſt multa ſecula infinities reuertuntur ad corpora. Tertia opinio fuit pitagore aſſerentis animas humanas in numero finito. Non tamen dimittere corpora ſimpliciter: ſed in trantes alia corpora in differenter brutorum. Quarta opinio modernorum dicit animam intellectiuam multiplicari ad multiplicationem indiuiduorum et generari: nõ autem corrumpi, et hanc credunt fuiſſe opinionẽ ariſtotelis.

Secundo notandum: ꝙ nulla iſtarum fuit opinio Ariſtotelis ſcilicet ꝙ vnicus ẽ intellectus in omnibus hominibus iuxta impoſitionem cõmentatoris tertio de anima. Vnde ſecundum philoſophum primo et tertio de anima natura nihil facit fruſtra et non abundat in ſuperfluis: nec deficit in neceſſarijs: cum igitur natura alicui ſpeciei non dederit niſi vnum indiuiduum: et alteri plura hoc eſt, ideo: quia vna ſpecies in vno indiuiduo poteſt ſe perpetuo preſeruare: et nõ alia vt ſpecies angelica que perpetuo preſeruatur vna intelligentia: et non ſpecies humana: ſed ita ẽ ꝙ ſpecies anime intellectiue poteſt ſe preſeruare perpetuo ĩ vno indiuiduo: quia anima intellectiua eſt perpetua et eterna ſicut aliqua intelligentia celeſtis: ergo fruſtra et preter intentionem nature ponuntur plures anime intellectiue ſolo numero differentes. Item intellectus venit deforis ſecundum philoſophũ xvi. in libro de animalibus: aut: ergo per creationem; iuxta opi. fidei aut per modum a corporibus celeſtibus; iuxta opinionẽ Platonis; aut per introitum vnus corporis aliud relinquendo iuxta opinionem Pythagore, ergo aut per nouam actuationem vnius corporis humani aliud relinquendo: nullus trium primorum modorũ poteſt aſſignari: quia intuenti libros Ariſtotelis notum eſt ipſum oppoſitum opinari: ergo eſt dare quartum modum: et cum in eodem corpore non poſſint: eſſe plures anime intellectiue ſimul ſecundum omnẽ opinionem; ſequitur ꝙ vnicus eſt intellectus in omnibus hominibus: ſecundum intentionem Ariſtoteles

His viſis pono quattuor concluſiones Ariſtotelis: et cõmenta. tertio de anima quarum prima eſt iſta, intellectus non eſt admixtus corpori: nec virtus organica: patet: quia aliter ſequeretur ꝙ ipſe eſſet qualis ſcilicet calidus vel frigidꝰ, pꝫ conſeq̃ntia: quia reciperet paſſiones corporis: et organi: ſicut cetere virtutes organice, et non eſt intelligenda illa predicatio idẽptice: ſed cauſaliter ſolũ ſcilicet ꝙ intellecus fundatur in calido, et frigido, ſicut cetere virtutes organice Cõmẽtator autem dicit ꝙ dato oppoſito concluſionis ſequitur primo, ꝙ intellectus eſſet virtus complexionalis ſeu ſuperaddita virtuti complexionali quod eſt falſum quia non eſt virtus corruptibilis nec ſenſitiua. Secũdo ꝙ intellectus eſſet ſextus ſenſus aut inſequitur ſenſum ſextum: ſicut imaginatiua ſenſum communem: patet cõſequentia ſi eſt virtus organica et non aliquis ſenſus

interior: conſequens autem eſt manifeſte falſum:

¶ Secunda concluſio intellectus humanus ē impaſſibilis paſſione corruptiua: patet: qꝛ eſt inmaterialis et in mixtus ingenerabilis: et incorruptibilis: ſi enim eſſet materialis non eſſet intellectus reflexus ſupra ſe: nec vniuerſalium cognitiuus quod eſt falſum: et ſi eſſet corruptibilis hoc eſſet ꝑ ſe vel per accidens non per ſe: quia non habet materiam; nec etiam per accidens ad corruptionem corporis: quia ſine illo corpore cuius eſt actus poteſt eſſe: et per illud philoſophi ſecundo de anima ſeparatur hoc ab hoc, tanquam perpetuum a corruptibili deinde conditiones recipientis et recepti debent eſſe ꝓportionate: ſed vniuerſalia que recipiuntur in anima ſunt ingenerabilia et incorruptibilia primo poſteriorum: ergo etiam anima intellectiua: et ideo Ariſtoteles duodecimo methaphiſice determinat ꝙ omnis forma corrumpitur corrupto eo cuius eſt forma preter animam intellectiuam.

¶ Tertia concluſio non ſtat intellectum incipere eſſe: et ipſum eſſe in corruptibilē patet primo quia ſicut generabile, et corruptibile cōuertuntur ita in generabile, et in corruptibile primo celi, ſecundo quia eſſent infinite anime intellectiue quod eſt inconueniens: quia fruſtra eſſent illa: et ex his reſultaret infinitus numerus in actu quod eſt cōtra philoſophum, primo celi et tertio phiſi. et patet conſequentia; quia infiniti homines ſunt corrupti ſi ſpecies ſunt eterne; et cuiuſlibet illorum anima intellectiua eſt.

¶ Quarta concluſio intellectus nō numeratur numeratione in diuiduorum: ſed eſt vnicus in omnibus hominibus; probatur pluralitas indiuiduorum in eadem ſpecie non eſt niſi habentium materiam per philoſopho primo celi vii: et xii methaphiſice vbi probat ꝙ non poſſunt eſſe plures intelligentie ſeparate ſolo numero differētes per hoc medium: quecunque conueniunt in eadem ſpecie et differunt numero habent materiam: ſed anima intellectiua non habet materiam; ſcilicet ex qua nec in qua per inherentiam; ergo et cetera. ¶ Unde arguitur ſic. Anima intellectiua eſt ingenerabilis: et incorruptibilis: tertio de anima. et non contingit dare multitudinem actu infinitam, primo celi. et tertio phiſicorum. et ſpecies ſunt eterna, primo poſteriorum. et octauo phiſicorum. Ergo vnica eſt anima intellectiua omnium. Patet conſequentia: qꝛ ſi intellectiua mutatur mutatione indiuiduorum ſpeciei humane; aut: ergo per generationem: et corruptionem vt poſuit Alexander: et hoc non quia repugnat prime parti ante͞tis: aut per multiplicationem finitam animarum recedentium et ad venientium, vt poſuit plato vel pitagoras: et hoc iterum non: quia omnes ſciunt oppoſitum ſcripſiſſe Ariſtoteles; aut per generationē vel creationem: et in corruptibilitatem; vt ponit fides: et hoc iterum non: quia repugnat ſecunde parti et tertie antecedentis: Ergo oportet dare vnicum intellectum in omnibus hominibus ſecundū opinionem et intentionem ariſt.

¶ Contra predicta arguitur et primo ꝙ anima intellectiua eſt generabilis et corruptibilis: quia anima hominis, et anima equi ſunt eiuſdem generis: ſed anima equi ē corruptibilis: ergo et anima hominis: patet conſequentia quia corruptibile et in corruptibile differunt pluſquam genere. decimo meta. maiorem nota: quia homo et equus ſunt eiuſdem generis: et confirmatur. Nam aliter corruptio hominis non eſſet niſi diuiſio partium ſicut ſeparatio vnius medietatis aq̄ ab alia medietate: conſequens eſt falſum: quia tunc corruptum poſſet redire idem in numero eo ꝙ partes ſeparate poſſent iterum vniri.

¶ Secundo arguitur: ꝙ non ē vnicus intellectus in omnibus hominibus: quia tunc in eodem ſimul eſſent contraria in actu, quod eſt impoſſibile: et probatur conſequentia dato ꝙ ſortes haberet ſcientiam de vna concluſione: et Plato opinionem erroneam de eadem concluſione: tunc patet: quod iſti actus ſint in eodem intellectu: et ſunt contrarii quarto methaphiſice: immo ſequitur ꝙ idem hō eſſet felix et miſer: dato ꝙ ſortes ſit felix: et Plato miſer: felicitas enim decimo ethicorum in intellectu conſiſtit: et ſequitur ꝙ anima ignorantiſſimi viri et viliſſimi ruſtici ſcit omnes artes liberales.

¶ Tertio ſequitur ꝙ ī Sorte et platone eſt idem intelligere numero conſeques eſt falſum: et impoſſibile: quia diuerſorum indiuiduorum nō poteſt eſſe eadem operatio numero: et probatur conſequentia. Nam actio vnius actionis que eſt vnius agentis: non plurificatur niſi ratione ſubiectorum vt vnius caloris non ſunt plures calefationes: niſi ratione pluralitatis calefactibilium: ſed operatio intelligendi eſt in manens in agente: non tranſiens in phantaſmata nono methaphiſice cum: ergo intellectus poſſibilis non plurificetur nec etiam ſuum intelligere.

¶ Quarto arguitur per rationem Commenta. contra ſe inducendo tria inconuenientia. Primum quando cunque ego eſſem tu eſſes: qꝛ continue manere et tua prima perfecio ſecūdo quod aliquis homo generādus eſt genitus: quia ſua prima per fectio eſt genita: tertium quod quicquid tu intelligis ego intelligo: et quādocunqꝫ ego ſcio vnam concluſionem tu ſcies eandem: et quicquid tu intelligis et tu ſcis: intellectus meus intelligit et ſcit: et cōſequenter ego ſcio et intelligo illud.

¶ Ad primum dicitur ꝙ anima intellectiua non eſt eiuſdem generis naturalis cum anima equi: ſed eſt infimus gradus in genere intelligentiarum. Anima vero ſenſitiua ſecundum quam homo eſt animal eſt eiuſdem generis cū anima equi et hec generatur et corrumpitur ideo corruptio hominis non eſt per ſolam diuiſionem partium: quoniā corrumpitur anima cognitiua hominis eſſentialiter diſtincta ab intellectiua.

¶ Ad ſecundum dicitur ꝙ non eſt inconueniens duo ꝯtraria intentionalia ſub eſſe intēſiſſimo eſſe in eodē ſubiecto prio: ſed illud eſſet inconueniens de contrariis realibus: et ſicut non eſt in cōueniens eandem animam numero moueri et quieſcere: quia mouetur in manu et quieſcit in pede, ita intellectus ſcit vnam concluſionem et opinatur vel dubitat eandem: in alio tamen et in alio homine ex quo hō ſciens eſt principale: ſed non eſſet poſibile eūdē hominem ſcire et dubitare eandem concluſionem: non tamen concedo: ꝙ idem intellectus ſit felix et miſer; aut ſciens et ignarus ſicut ꝙ eſt ſciēs et dubitās

quia miſeria et ignorantia dicunt priuationem ſimpliciter. non autem dubitatio: et ad miſſo illo caſu dico ꝙ plato nō eſt felix: ſed ſuus intellectus eſt felix: quia felicitas intellectus platonis non depēdet a ſenſibus eius; ſicut dependet a ſenſibus Sortis et conſequenter dicitur ꝙ anima viliſſimi ruſtici ſcit omnes artes liberales. non tamen ille ruſticus: quia a phantaſmatibus illius non dependet aliqua notitia eius intellectus; ſed bene ab aliis hominibus.

¶ Ad tertiam negetur conſequentia et ad probationem reſpondetur ꝙ ſunt plures cauſe effectiue ſcꝫ multa phantaſmata: ad quorum diuerſitatē ſequitur diuerſitas intellectionum Diceret Commentator: ꝙ in duobus hominibus non poteſt eſſe niſi vnum intelligere vniuerſale: licet plura ſint particularia ratione multitudinis phantaſmatum: et ita conceditur. ¶ Sed ego pono in eodem intellectu plures intellectiones vniuerſales: et plura intelligibilia vniuerſalia propter dependentiam ad plura phantaſmata a quibus deriuantur virtute inellectus agentis. ¶ Et dico conſequenter: ꝙ duo abſtracta ſolo numero differentia ſunt in eodem ſubiecto propter diuerſitatem phantaſmatum: et ita conceditur: ꝙ eadem grammatica tua eſt grammatica mea: ſed eſt alia et alia ſicut alia: et alia ſpecies in intellectu: ſed hoc non concederet Commentator.

¶ Ad quartum reſpondetur ꝙ nō ſequitur aliquod illorum inconuenientium. Primum quidem non ſequitur: quia licet maneat continue prima tua perfectio que eſt intellectus non tamen prima tua perfectio que eſt anima tua cogitatiua, Secundum etiam non ſequitur quoniā prima perfectio que eſt intellectus nunquam generatur: nec corrumpitur. alia autem perfectio que eſt anima ſenſitiua non generatur ante quam generet illud cuius eſt prima perfectio. Tertium iterum non ſequitur: quia ſcientia tua et intellectio tua dependet a phantaſmatibus tuis: et intellectio mea cum ſcientia mea dependet a phantaſmatibus meis: phantaſmata autem tua nō ſunt phantaſmata mea: ergo multiplicatur, ſecunda perfectio et non prima multiplicatione phātaſmatum quare et cetera.

Queritur vtrum apud philoſophū aīa rōnalis ſit īmortalis et ſiūt rōnes. prima eſt in libro tertio de aīa dicit philoſophus intellectus eſt immixtus eſt incorporeus ergo non eſt corruptibilis. Secūdo probatur ſecundo de anima ait: ſed videtur hoc anime genus eſſe diuerſum idqꝫ ſolum perinde atqꝫ perpetuum ex eo ꝙ accidit ſeiungi ſeparariqꝫ poteſt. Tertio probatur Ariſtoteles. reddit cauſam quare cum ſenſibile excellens percipimus ſumus ad minora inepti ſed cum percipimus intelligibile forte debilia facilius percipimus. Quarto pbat Ariſtoteles ſecundo de generatione animalium capitulo decimo dicit reſtat igitur vt mēs ſola extrinſeca accedat atque ſola diuina ſit nihil enim cum eius actiōe cōmunicat actio corporalis ſed enim omnis anime ſiue virtus ſiue potentia corpus aliquod participare videtur idqꝫ magis diuinum quam eo que elementa appellantur. Quinto probatur per rationem philoſophus ait quarto ethicorum eſſe morti exponendum fortem pro republica quod non eēt ſi cader et in non eſſe ſimpliciter: ſed quia ex illa morte manet in maiori perfectione ſua anima. Sexto probatur anima rationalis appetitu naturali appetit ſemꝑ eſſe: ergo ſemper erit: tenet conſequentia: quia appetitus naturalis non poteſt fruſtrari ſecundo de celo hāc partem cenſemus probaliorem in Ariſtotele quamuis Alexander peripatheticus tenuerit vt recitat cōmentator ꝙ anima ratiōalis eſſet mortalis et corruptibilis moriens corpore moriente cuius ſententie fuit plinius et Themiſtius et alii plures imaginabantur enim ꝙ ſecundum proportionem qualitatum primarū ita conſurgebat excellētior forma. nam in materia elementorum erat infima proportio qualitatum primarum: ergo conſurgebat infima forma: et in materia plante erat infima proportio ſed maior quam precedens: ergo conſurgebat melior forma; et ſic de anima ſenſitiua et intellectiua quam intellectiuam dicit extenſam corporalem corruptibilem cum meliori tamē concentu quam omnes alie obidque aſcendit adhūc gradum dicit tamen eſſe ductam de poteſtate corporis vel de potentia materie non de foris aduenientem ſunt tamen aliqui latini qui volunt defenſare Alexandrum peripatheticum dicentes hoc ꝓblema in ariſtote. fuiſſe neutrum anne anima rationalis ſit immortalis necne et volunt afferre rationes probantes anime noſtre mortalitatē quam opinionem tenuerunt quidā ſaducei iudeorum negantes reſurrectionem eſſe poſſibilem. prima ratio ſi anima rationalis eſt idem quod ſenſitiua et ſenſitiua corrumpitur pereunte corpore ergo intellectiua. Secunda ratio anima intellectiua incipit eſſe ad inceptionem corporis: ergo deſinit ad deſitionem eius tenendum: ergo animam intellectiuam immortalem vt plato Ariſtoteles galenuſqꝫ teſtantur: et fides noſtra ſacroſancta in qua falſitas nulla eſt:

Volo igitur mouere aliquas q̄ſtiones prima ſit vtrum intelligere ipſius intellectus ſit idem ꝙ ſua ſubſtantia. Gregorius Ariminenſis in ſecundo ſententiarum ponit opinionem cuiuſdam qui dicebat ꝙ intelligere angeli eſt idem ꝙ ſua ſubſtantia, cuius oppoſitum tenet Doctor ſanctus in prima parte queſtione quinquageſima quarta articulo primo capreolus per amplius declarat hoc in ſecundo ſententiarum diſtinctione tertia queſtione ſecunda motiua prime opiniones erāt iſta primum ea que ſunt oppoſita diſtinguntur ex oppoſito, ſed actus primus, et actus ſecundus ſunt oppoſita ergo diſtinguntur ex oppoſito: ſed actus primus eſt forma abſoluta intellectus: ergo actus ſecundus: ſcilicet intelligere debet eſſe reſpectus intelligentis ad rem intellectam dicit. Gregorius huic rationi ꝙ parum conuincit. Nam eodem modo probaret: ꝙ ſi albedo eſt q̄litas nigredo non ſit qualitas cū ex oppoſito diſtinguntur. ¶ Preterea arguit probando: ꝙ intelligere non ſit forma abſoluta: ſic omnis forma abſoluta eſt alicuius operationis et ſi ſic eſſet pro

ceſſus in infinitum quoniam illa cauſaret notitiaꝫ
ſui:et ſic de alia et alia reſpondet negando maio-
rem ꝙ omnis foꝛma abſoluta ſit alicuius operatio
nes. Nam ſecundum Cōmentatoꝛem quarto phiſi
coꝛuꝫ commento quadrageſimo quarto quātitas
et foꝛma abſoluta et nullius eſt operationis. Ter
tia rō illius eſt ſicut ſe habet lucere ad lucens:ita
ſe habet intelligere ad intelligens:ſed lucere ſolū
dicit reſpectum ad lucens: ergo intelligere ſoluꝫ
dicit reſpectum ad intelligens:dicit Gregoꝛius
negando ſimilitudineꝫ: qꝛ lucere eſt actus pꝛim⁹
ſicut albere et calere et tamen intelligere eſt ac
tus ſecundus.

❡ Arguitur quarto omne abſolu-
tum poteſt deus ſeparare a ſuo ſubiecto:ſed intel
ligere non poteſt deus ſeparare ab intellectu. Nā
tunc ſi ſepararet ſtaret intelligere ſine intellectu
quod abſurdum eſt. Dicitur ad hoc ꝙ intellectio
bene poteſt ſeparari ab intellectu per eam tamē
nemo intelliget ſi ſit ſeparata: quia intelligere ē
quedam tendentia intellectus per notitiam in ob
iectum.

❡ Quito arguit auctoꝛitate Auer
rois tertio de anima cōmēto decimo quarto dicē
tis paſſio intellectus eſt paſſio ſine tranſlatione:
ſed ſi reciperet aliquam qualitatem non eſſet ve-
rum hoc. Dicendū ꝙ illud intelligitur paſſio intel
lectus eſt paſſio ſine aliqua tranſlatione coꝛrup-
tiua.

❡ Sexto arguitur ſecundum phi-
loſophuꝫ tertio de anima textu commenti decimi
quinti: et. i2. metha. Auerrois commento. trigeſi
mo quinto. dicunt in his que ſunt ſeparata a ma
teria intellectus et intellectio nihil differunt ipſa
enim met ſubſtantia intellecta eſt notitia intelli-
gentis ita ꝙ intelligentia ſaturni intelligit intelli
gentiam pꝛimam mediante ipſamet pꝛima intel-
ligentia ergo intelligere angeli non dicit aliq̄m
notitiam ſuperadditam ipſimet angelo quodqui-
dem dixit Auerrois in cōmento pꝛecitato vbi di
xit in his que ſunt ſeparata a materia non eſt ali-
quod ſicut cauſa efficiens:ſed ſolum: ſicut cauſa
mouens ſuper qua opinione Ariſtotelis adduci-
tur illud dictum philoſophi indiuiſibile non po-
teſt moueri nota tamen pꝛo intelligentia argumē
ti ꝙ Doctoꝛ ſanctus in quarto ſententiarum diſ-
tinctione quadrageſima quarta. queſtione ſecun
da articulo pꝛimo et pꝛima parte. queſtione deci
ma ſecunda articulo ſecundo:et in libꝛo de veri-
tate queſtiōe octaua articulo ſeptimo credit fuiſ-
ſe intentionem philoſophi:ꝙ intelligentia inferi-
oꝛ intelligat pꝛimam ſine ſpecie:ita ꝙ ipſa pꝛima
cauſa ſuplet dicem actus pꝛimi. ideſt ſpeciei non
tamen:ꝙ intelligat intelligentia inferioꝛ ipſam
pꝛimam ſeipſa:ſed per notitiam ſuperadditam:
quare tenet aſſeueratiſſime iſtam concluſionem:
ꝙ non eſt dabilis ſpecies diſtincta diuinitatis. Ex
quo infert Pauluꝫ in raptu vidiſſe deum per no-
titiam intuitiuam:non habuiſſe tamen ſpeciē per
quam intelligeret diſtincte diuinam eſſentiaꝫ im
mō poſt raptum poterat agnoſcere. Inquit diuus
Thomas qualis erat deus:ſed non quod erat. op
poſitum tamen tenet Scotus et multi nominales
ſcilicet ꝙ eſt dabilis ſpecies diſtincta diuinitatis
qualem dicit habuiſſe paulum poſt raptum. Sed
idem teneri poteſt: vt bene declarat Anges in
pꝛimo de cauſis, pꝛopꝛietate ſexta de ſtatu inno-
centie ipſius Adam:vbi dicit illum ſtatum cognoſ
cendi deum fuiſſe medium inter ſtatum beatoꝛuꝫ
et noſtrum enigmaticum infunderat enim dūs in
Adam ſpeciem diſtinctam diuinitatis, per quam
abſtractiue diſtincte:licet non intuitiue agnoſce-
bat deum.

❡ Arguit pꝛeterea ſeptimo pꝛobā
do:ꝙ angeli et intellectus ſeparati non intelligāt
per notitias ſuperadditas:quia ſi ſic:ſequeretur:
ꝙ aliqua creatura eſſet infinite perfectiōis quod
eſſet falſum nemo ambiget: ſequella pꝛobatur:
qꝛ viſio beati eſt creatura:et eſt infinitoꝛum viſio
quod autem ex hoc ſequatur eſſe infinite perfec-
tionis arguitur:quia ſi repſentat et diſtincte duo
obiecta eſſet alicuius perfectionis et ſi quattuoꝛ
in duplo maioꝛis: ergo ſi infinita infinite perfec-
tionis ꝙ autē viſio beati ſit infinitoꝛum viſio patet
quia beatus pꝛeſertim angelus non diſcurrit: er
go ſimul intelligit omnia que intelligere poteſt:⁊
illa ſunt infinita ergo intentum. ſi enim debeat in
telligere aliquod de nouo eſt per illāmet notitiaꝫ
quā habuit:vel per aliam ſi per illam cum infinita
deus poſſit illi reuelare:et omnia illa repreſenta-
ret per illam notitiam:ergo illa notitia eſt infini-
te perfectionis, ſi per aliam repꝛeſentat ei ea que
reuelat deus de nouo, ergo vnus beatus eſt in ſta
tu merendi poſtquam plura videre eſt maioꝛ bea
titudo eſſentialiter. ❡ Item ꝙ illa notitia repꝛe-
ſentet infinita diſtincte. patet quia angelus diſtin
cte cognoſcit omnes ſpecies numeroꝛum que ſunt
infinite adque omnes partes pꝛopoꝛtionales vni
us continui que ſunt infinite: ergo ſi viſio angeli
diſtinguatur ab angelo, illa erit infinite perfec-
tionis eſſentialis. ❡ Item arguitur auctoꝛitate
beati Auguſtini ſuper geneſim dicentis de par-
uulis ꝙ de⁹ loquitur ad intellectuales creaturas
illuminandas per ſuam ſubſtantiam cum iam poſ
ſunt capere locutionem eius qualis ē in verbo ei⁹
ergo non per notitiam ſuperadditam:hoc argu-
mentum eſt egregium ad quod Gregoꝛi⁹ arimi
ni reſpondet diſtinctione ſeptima ſecundi queſtio
ne ſecunda ꝙ beatus videt verbum ſecundum tri
plicem modum: pꝛimo modo videt vna et eadem
viſione ipſum verbum immediate: et creaturas
mediate: et illa viſio eſt tot repreſentatiua ſicut
verbo placet:et quandoq̄ repreſentat plura quā
doq̄ paucioꝛa:nec ſequitur infinita diſtincta repꝛe-
ſentat:ergo eſt infinite perfectionis requiſitum ē:
ꝙ non poſſit dari eo perfectius quod non eſt in ta
li notitia:et hec eſt opinio Ocham in ſecundo diſ
tinctiōe ſeptima cogitantis ꝙ beatus vna notitia
videt verbum immediate: et reliqua etiam adeo
cauſata īmediate videt creaturas et vocat crea-
ture in verbo:quia a verbo eſt cauſata de creatu-
ra. ❡ Tertius modus dicendi eſt beati Thome di
centis ꝙ beatus vna viſione videt creaturas ī ver
bo et omnia alia que poteſt in verbo videre quam
habet a pꝛincipio ſue beatitudinis:nec poſtea no
ua fit ei reuelatio ſed ſemper ſimul et vnico actu:
videt in verbo quecūq̄ in pꝛimis eſt et dato ꝙ illa
repꝛeſentet infinita non eſt iudicāda infinite per
fectionis vt dixi.

Queritur ſecundo vtrum intelle-
ctus angeli diſtinguatur ab ipſomet angelo
reſpondet ad hanc queſtioneꝫ diuus Tho-
mas in pꝛima parte queſtione quinquageſima quar
ta articulo tertio ꝙ potentie anime diſtinguntur re
aliter ab ipſamet anima quod pꝛobat. quia anima
habet diuerſos actus:ſcilicet:viuere:audire et in-
telligere:ergo potentie anime diſtinguntur ab ani-
ma et potentie angeli ab angelo. Verioꝛ tamen eſt
opinio nomīalium ꝙ potentie angeli diſtingunt̄ ab
angelo niſi ſolum foꝛmaliter et non realiter.

Dubitatur tertio vtrum in ange-
lo ſunt ponendi intellectus agens et poſſibi-
lis. Ad quod reſpondet ſanctus Thomas in
queſtione allegata articulo quarto quod in angelis
non ſunt ponendi intellectus agens et poſſibilis:qꝛ
illorum officium ſuperfluit:et vacat: nam intellect⁹
agens eſt in omnia facere:facit trāſire de oꝛdine in
oꝛdineꝫ:ideſt de oꝛdine ſpecierum ſenſibilium ad oꝛ
dineꝫ ſpecierum intelligibilium. ſed in angelis non
eſt hoc neceſſarium:quia coꝛū intellect⁹ ſemper ē in
actu infoꝛmatus ſpeciebus intelligibilibus: et quia
ſemper eſt in actu non indiget aliquo extrahente de
potentia in actum oppoſitaꝫ ſententiā tenet Duran
dus et Scotus:et arguit contra diuū Thomā ſic nō
pꝛopter hoc ꝙ ſuperficies ab eterno habuerit albe
dinem:ſequitur ꝙ nō eſt in potentia ad illā et eodē
modo dicit ꝙ intellectus angelicus fuerit concrea-
tus cum ſpeciebus, non ſequitur ꝙ non ſit in potētia
ad illas: ergo requiritur intellect⁹ poſſibilis in an-
gelo, ad quam rationem reſpondet diuus Thomas
ꝙ quia intellectus angelicus non poteſt eſſe pꝛiua-
tus talibus ſpeciebus et repugnat ſibi naturalr̄. idō
huiuſmodi intellectus non eſt potentialis ad illas
ſpecies:pꝛeterea arguit iſto modo contra ꝫ Thomaꝫ
ꝙ eſt perfectionis in natura inferiori non debet ne-
gari a natura ſuperioꝛi ſed intellectus agens eſt pꝛ-
fectio in anima noſtra:ergo non debet negari in an
gelis. Reſpondendū eſt ꝙ intellectus angelicus nō
dicitur pꝛopꝛie intellectus agens ſicut in nobis non
ſoluꝫ:quia non abſtrahit ſpecies:ſed quia nō poteſt
abſtrahere. Ubi notandū ꝙ angelus per ſpecies q̄s
apud ſe habꝫ cognoſcit omnes veritates naturales
ab eo cognoſcibiles de indiuiduo tam neceſſarias
quam contingentes pꝛopter quod non intelligit cō
ponendo:nec diuidēdo:vt dicit diuus Thomas. pꝛi
ma parte queſtione quinquageſima octaua:nec indi
get acquirere ſpecies quiditatum:aut ſingularium
pꝛopter quod nō īdiget ītellectu agēte adhuc Gre
gorius in ſecūdo diſtīctiōe ſeptima, queſtiōe quīta
articulo pꝛimo pꝛobat in angelis ponibilem eſſe
intellectum poſſibilem ſic arguēdo angelus cognoſ
cit modo aliquid intuitiue quod ante non cognoſce
bat intuitiue ergo patit̄ ab obiecto modo a quo an-
te non patiebatur:tenet conſequentia quia obiectū
notitie intuitiue eſt motiuum quod ſi ſic ergo in an-
gelis eſt intellectus poſſibilis. Dicendum ad hoc ar
gumentum:quia eſt bonum ꝙ apud diuuꝫ Thomam
iſta vocabula notitia intuitiua:⁊ abſtractiua non ſūt
ſed notitia intuitiua vocatur notitia viſionis, et no
titia abſtractiua vocat̄ notitia ſimplicis ītelligentie:
et apud Diuuꝫ thomam notitia intuitiua diffinitur ē
notitia dependens a re obiectiue:vel ab aliquo pꝛo
poꝛtionalr̄ viceꝫ eius ſuplente:⁊ ſic credit Thomas
ꝙ illa ſpecies re ipſa exiſtenti in mundo repꝛeſentat
ipſam rem ac ſi illa res eſſet pꝛeſens: et re ipſa non
exiſtenti non cauſat notitiam intuitiuam de re illa
ſimilitudo eſt dum aliquod ſpeculum eſt in alto aſpi
cientibus in illo dum res tranſeuntes ſunt repꝛeſen
tat illa dum vero non, non reppꝛeſentat nec mirabi
le eſt hoc:quia apud Ocham notitia intuitiua exiſ-
tenti eadem ſi res eſt cauſat aſſenſum ꝙ illa eſt, et ſi
non eſt cauſat aſſenſum ꝙ illa non eſt: ita parimodo
ſi illa res eſt ſpecies repreſentat illam, vbicunq̄ ſit
intuitiue:et ſi non eſt repꝛeſentat illam abſtractiue:
et hoc habet ex natura rei illa ſpecies quare non ſe
quitur obiectum notitie intuitiue angelici foꝛe mo
tiuum:ideſt cauſare illaꝫ:eſt enim aliquid pꝛopoꝛtio
naliter vicem ipſius obiecti ſupplens ac ſi obiectum
eſſet pꝛeſens quod eſt ſpecies.

Dubitatur quarto vtruꝫ an
geli cognoſcant res per eſſentias ſu-
as:an per ſpecies naturales cōcrea
tas circa quod tenet diuus Thomas
in pꝛima parte. queſtione quinquage
ſima quinta intelligentias fuiſſe crea
tas cum ſpeciebus naturalibus concreatis tanquaꝫ
cum quibuſdam ſpeculis lucidis quibus mediantī
bus foꝛment notitias intuitiuas rerum dum ſunt:et
mouetur iſta ratione doctoꝛ ſanctus ꝙ quēadmodū
coꝛpoꝛa celeſtia ſunt creata ſufficienter actu pꝛi-
mo ad omnes operationes pꝛoducendas:et iſta coꝛ
poꝛa inferioꝛa non ſunt ſufficientia in actu pꝛimo
ad omnes operationes pꝛducēdas:quia indigent in
fluxu celeſti. ita ſpiritus ſeparati creati qui in oꝛdi-
ne ſpirituum creatoꝛum ſunt perfectioꝛes ſunt crea
ti ſufficientes in actu pꝛimo per ſpecies concreatas
et ſpiritus creati inferioꝛes coniuncti materie non
ſunt creati ſufficienter in actu pꝛimo et indigent ac
quiſitione ſpecierum a rebus ipſis quas intellectus
agens facit pꝛopoꝛtionatas: vt intellectus intelli-
gat, et imaginatur doctoꝛ ſanctus ꝙ quanto intelle-
ctus angelicus eſt ſuperioꝛ tanto indiget paucioꝛi-
bus ſpeciebus: et quanto ſpecies ſunt vniuerſalio-
res tanto diſtinctius repꝛeſentāt. et quanto minus
vniuerſales tanto repꝛeſentant minus diſtincte: et
poſſet comparatio aduci de hominibus pauci intel
lectus qui indigent pluribus verbis ad intelligen-
dum quam homines multi intellectus: et illud eſt:
quia ſpecies magis vniuerſales ſunt magis ſepara-
te a materia:et ſi contra hoc arguatur ſequeretur
quemlibet angelum poſſe intelligere immo de facto
intelligere infinita in actu patet: quia ſua ſpecies
eſt repreſentatiua infinitoꝛum in actu:ergo intelli-
get infinita quicquid reſpondeat capꝛeolus mihi vi
detur ꝙ non ſequitur ille enim concedit ſequellam:
ego tamen dico ꝙ quemadmodū dictum eſt. ꝙ bea-
tus per ſuam notitiam beatificaꝫ tot intelligit a pꝛi
cipio beatitudinis ſicut poſtea:ita ꝙ tot vel tot cog
noſcere pꝛouenit ex hoc ꝙ plus meruit pari modo
angeli tot intelligunt in verbo quot meruerunt intel
ligere ſecundum ſuam conuerſionem ad deum: et
quia finita meruerunt ſolum finita intelligēt in ver
bo: ex quo patet quam falſa eſt opinio Henrrici de
gandauo quolibeto tertio queſtione decima quarta
negantis ſpecies intelligibiles ſolum ⁊ durandi ne
gantis ſpecies in parte ſenſitiua immo et in parte in
tellectiua.

DUbitatur quinto vtrum angelꝰ intelligat ſeipſum per eſſentiam ſuam et nō per ſpeciem ſuper additam. Ad quod reſpondet diuus Thomas pꝛima parte queſtione quinquageſima ſexta articulo pꝛimo affirmatiue cuius ratio eſt foꝛma actu intelligibilis per ſe pꝛeſens et vnita intellectui eſt ſufficiens pꝛincipiū intellectionis ſui ipſius: ſed ita eſt ꝙ eſſentia angeli eſt ſufficiens in actu pꝛimo reſpectu intellectus angelici ergo ſuplet vicem ipſius ſpeciei: immo tenet Doctoꝛ ſanctus ꝙ eſſentia angeli eſt ſufficiens pꝛincipiū quo angelus intelligit deum naturali cognitione: ita ꝙ eſſentia angeli habet ſe tanquā ſpecies vt intellectus angelicus pꝛoducat notitiam dei eo ꝙ eſſentia angeli eſt ſplendi cantiſſima et perfectiſſima: ⁊ quia talis non eſt eſſentia anime noſtre ſeparate a coꝛpoꝛe: nec dabilis eſt in ea aliqua ſpecies diſtincta diuina eſſentie que faciat animam ſufficienter in actu pꝛoducitur adeo quodā lumen gloꝛie quod eleuet intellectum humanū vt deum videre valeat.

DUbitatur ſexto vtrum angeli intelligant ꝑ diſcurſum. Ad qđ rñdet Thomas pꝛima parte queſtione quinquageſima octaua articulo tertio ꝙ angeli non intelligunt per diſcurſum: quia intelligere per diſcurſum eſt intelligere ignotum per aliquod pꝛius notum: vtpote intelligere per diſcurſum eſt intelligere per vnum pꝛincipium vnam queſtionem ignoꝛando alterā: ſed quia angelicū intelligunt aliquod pꝛincipiū intelligunt omnia que ex illo pꝛincipio deduci poſſunt: ſequitur ꝙ non diſcurrunt: ex quo inferunt duo coꝛollaria pꝛimū eſt ꝙ ad ratione diſcurſus non ſufficit intelligere hoc ꝑ hoc ſꝫ hoc poſt hoc. Infert ſcđo: ꝙ angelꝰ infinitas veritates ſil cognoſcit i actu vtpote intelligēdo omnes methas deputatas eclipſi circa caput: et caudam draconis quā intelligendo terrā inter ponibilē inter ſolē et lunam in eiſdem intelliget poſita eternitate mundi omnes eclipſes futuras poſſibiles.

DUbium eſſet an voluntas poſſit neceſſitari et cogi: et violentari: et difficultari: circa quod bene reſpondet Anges in ſuis moꝛalibus capitulo ſeptimo: et alma in ſuo tractatu de libertate voluntatis. ꝙ voluntas de potētia dei abſoluta poteſt neceſſitari. ideſt taliter cogi: ꝙ non poſſit libere deſiſtere a ſuo actu: vt patet in damnatis etiam neceſſitatur volūtas quo ad pꝛimos motus: vt patet in auctoꝛitate Auguſtini impoſſibile ē quin viſis tangamur ſimiliter ēt pōt cogi quoniā coeſt velle aliquid ipſa nolente velle nam bene ſtat voluntatē habere iſtum actum nolo velle ꝙ dus imitat illum actum volendi violētari tamen non poteſt quoniā violentari eſt recipere aliquid contra eius īclinationem modo cū omnia que recipit voluntas ſiue ſue operatiōes non violentatur recipiendo illas: ſꝫ Doctoꝛ ſanctus in pꝛima ſecunde queſtione decima tertia credit libertatem voluntatis totam pꝛouenire ex indria rationis taliter: ꝙ quando ratio habet aliqua motiua ad credendum vnam rem eſſe bonā vel ad credendum eſſe malam tunc voluntas poteſt velle et nole vnde aſſeueratiſſime credit non poſſe voluntatem velle. niſi precedat aſſenſus: ꝙ hoc ē bonum cuiꝰ cōtrariū habet Scotus in diſtinctinctione ſexta ſecundi queſtione vnica cogitans voluntatem poſſe componere adhuc intellectu non componente vel diuidente: vt dicit de volitione pꝛimi angeli qua voluit eſſe equalis deo ante quam non pꝛeceſſiſſet aliquis aſſenſus: ꝙ bonū eſt equari deo alias ante culpā pꝛeceſſiſſet pena: ſed Doctoꝛ ſanctus huic argumento reſpondet negando: ꝙ aſſenſus de hac bonū eſt equari deo ſit erroꝛ imo eſt aſſenſus verꝰ quo modo licet non eſſet bonū honeſtū eſt bonū delectabile. Dicit pꝛeterea doctoꝛ ſanctus: ꝙ quando taliter intellectus iudicat rem foꝛe bonā. ꝙ nullā in ea videt rationē mali tūc voluntas neceſſitatur ad ſpecificationē actus licet non ad exercitiū quod eſt dicere neceſſitatur voluntas videntis deum ad nō nolendum. licet non ad volendum: et quando taliter iudicat intellectus eſſe malū: ꝙ nulla in ipſa re apparet ratio boni tunc voluntas neceſſitat ad non volendum licet non neceſſitatur ad volendū ſed dominus Ocham tantā libertatē ponit in voluntate: ꝙ etiā ſumum bonum clare viſū dicat poſſe nolle: ⁊ ſummū malum clare viſum velle. Inter quas opiniōes ꝓbabilioꝛ apparet opinio ſancti Thome et confoꝛmioꝛ philoſopho dicenti oīa bonū appetūt: ideſt nō vult voluntas niſi ꝙ intellectus iudicat eſſe bonū: ſꝫ Ochā dicit ꝙ ibi capitur bonum tranſcendenter: itaque valet ens eſſe obiectū voluntatis et voluntatē quodlibet ens poſſe velle.

¶ Sequit̄ de hominis admiratiōe.

¶ Oꝛatio de hominis admiratione et calamitate.

LEgimꝰ in monumentis arabum interrogatū abdalā ſarracenū qđ in hac mūdana ſcena admirabiliꝰ ſpectaretur reſpondiſſe nihil homine admirabilius et mercurius trimegiſtꝰ magnum o aſclepi miraculū eſt homo memoꝛāda me hercule ſnia et digna veſtigatione cur eſt philoſophia teſtatur himeneū quendā ab angelis paulo diminutū eſſe hominē: cur non angelos magis admirabimur: cum de poteſtate angeloꝛum dicat Job: nō eſt poteſtas que illi cōparetur ſuper terrā pꝛeſertim cū inhabitēt domū ſuper celeſtē cū girū celi voluāt cur nō magis illos admirabimur dicendū quidem ex reſpōſione quoꝛūdā philoſophoꝝ licet nō ex a muſim cauſam huiuſce admiratiōis foꝛe ꝙ ſit creaturaꝝ internuntius mundi copula ſtabilis eui ſluxiꝗ temꝑoꝛis interſtitiū que omnia ſigillatim declaro ſicut enim nuntius inter duos affert et refert que inter illos verſantur. ſic inter angelos puros ſpiritus ⁊ res pure materiales vt bꝛuta. plantas lapides et mineralia medius eſt homo ex parte quidem anime totꝰ ſpiritus coꝛpoꝛis vero caducus et terreſtris ruinoſus, et inter omnia animantia calamitoſioꝛ. mūdi copula eſt: qꝛ in eo ſpiritus cū coꝛpoꝛe anectitur: quia et elementoꝛū naturas et celoꝛū figuras, nec non mixtoꝛū cōpagines in ſe compꝛehendit. dicitur ſtabilis eui. fluxiꝗ tēpoꝛis inter mediū ſunt enī. vt doctoꝛes theolo. ſecundi ſen. tres menſure duratiōis rerū eternitas euū: tempus eternitas eſt tota ſimul: et perfecta poſſeſſio: vt Boecius de conſolatione et conuenit deo euū eſt incoꝛruptibile et mutabile qđ conuenit angelis. tempus eſt coꝛruptibilia et mutabilia menſurat: homo igitur quo ad coꝛpus tempoꝛe menſuratur quo ad animā euo igitur fluxi tempoꝛis et ſtabilis eui eſt inſteſtitium ideſt medium.

QUe igitur ſit hominis admiratio audite fratres et benignis auribus perpendite: iam ſummus architetus deus hanc quā videtis mundanā ſcenā: aut domū archane ſapientie legibus fabrefecerat ſuper celeſtē regionē mētibus decoꝛarat ethereos globos eternis animis vegetarat excrementarias ac feculentas domos omnigena animaliū turba repleratet opere cōſumato deſiderabat ſummꝰ opifex eſſe aliquē qui tanti operis rationē perpēderet: pulchritudinē amaret magnitudinē admiraretur. idcirco iā rebus oībꝰ: vt moſes timeuſꝗ teſtant̄ abſolutis de producēdo homine poſtremo cogitauit verū nec erat in archetipis vñ nouā ſobolē effingeret: nec in theſauris qđ nouo filio hereditariū largiret̄: nec in ſubſellis toti us oꝛbis: vbi vniuerſi iſte cōtēplatoꝛ ſederet. Jā plena omnia ſummis mediis infimiſꝗ oꝛdinibus fuerāt diſtributa et non erat paterne poteſtatis extrema infetura quaſi effetā defeciſſe non erat ſapientie cōſiliī inopia in neceſſariis fluctuaſſe ſtatuit tandē optimus opifex: vt cui dari nihil pꝛopꝛiū poterat: commune eſſet quicquid pꝛiuatū ſingulis fuerat: igitur hominē accepit in diſcrete opꝰ imaginis atꝗ in mūdi meditulio ſic eſt alloqutus: nec certā ſedē: nec ꝓpꝛiā faciē nec munus vllū peculiare tibi dedimꝰ oadā: vt quā ſedē: quā faciē que munera tute optaueris: eā pꝛo voto pꝛo tua ſententia habeas et poſſideas diffinita ceteris natura īter pꝛeſcripas a nobis leges coercetur tu nullis anguſtiis coercitus ꝓ tuo arbitrio in cuius manu te poſui vt circumſpicias inde cōmodius quicquid eſt in mundo: nec te celeſtē: nec terrenū efficimus moꝛtalē īmoꝛtalē ve: tutui ipſius quaſi arbitrarius honoꝛariuſꝗ plaſtes atꝗ ſictoꝛ ī quā malueris foꝛmā tute effingas poteris in inferioꝛa que ſunt bꝛuta de generare. poteris in ſuperioꝛa que ſunt diuina ex tui animi ſententia regenerari: o ſummā et admirandam patris liberalitatē ſummā et admirandā hominis felicitatē cui datū eſt id habere quod optat id eſſe quod vellit bꝛuta ſimul cū naſcuntur id ſecum afferūt quod poſſeſura ſunt ex ventre matris, vt ait lucilius ſupꝛemi ſpiritꝰ aut ab initio: aut paulo poſt id fuerūt quod ſunt. naſcenti homini oīfaria ſemina ⁊ omnigene vite germina indidit pater que quiſque excoluerit illa adoleſcent et fructus ſuos ferent in illo ſi vegetalia planta fiet ſi ſenſualia obꝛureſcet: ſi rationalia celeſte euadet animal ſi intellectualia angelus erit: et ſi nulla creaturarum ſoꝛte contentus in vnitatis centrū ſue ſe receperit vnus cū deo ſpiritus ſanctus in ſoli patris calligine q̄ eſt ſuper oīa ꝯſtitutus oībꝰ aū ſtabit

¶ Quis hunc noſtrum chameleōta non admiret̄: aut oīo quis aliud quicquā admiretur magis: quē non imerito aſclepius athenienſis verſipellis huius et ſeipſam tranſfoꝛmātis nature argumento per ꝓtheū in miſteriis ſignificari dixit: hinc ille apud hebꝛeos et pithagoꝛicos methamoꝛphoſeos celebꝛate: nā ⁊ hebꝛeoꝛū theologia ſecretioꝛ nūc enoch ſacctū in angelum diuinitatis: quē vocāt: nūc in alia alios numina refoꝛmant: et pythagoꝛici ſceleſtos hoīes in bꝛuta defoꝛmāt: et ſi empedocli credit etiā in plātas. quas imitatus mahumeth illud frequēs habebat in oꝛe qui a diuina lege receſſerit brutum euadere: et merito quidem: neque enim plātā coꝛtex ſed ſtupida et nihil ſentiens natura: nec iumenta coꝛium: ſed bꝛuta anima: et ſenſualis: nec celum oꝛbiculatum coꝛpus, ſed recta ratio: nec ſequeſtratio coꝛpoꝛis: ſed ſpiritalis intelligentia angelū facit ſi quem enim videris deditum ventri humi ſerpentem hominem frutex eſt non homo quem vides: ſi quem in fantaſie quaſi calypſus vanis pꝛeſtigiis cecutientem et ſub ſcalpenti delinitum ille cebꝛoſenſibus mancipatum. bꝛutum eſt non homo quē vides ſi recta philoſophum ratione omnia diſcernentem. Hūc venereris celeſte eſt animal nō terrenum: ſi purum contemplatoꝛem coꝛpoꝛis neſcium in penetralia mentis relegatum. hic non terrenum non celeſte animal. hic auguſtius eſt numen humana carne circumueſtitū: ecquis hominem non admiretur: qui non imerito in ſacris litteris moſaycis et chꝛiſtianis nūc omnis carnis: nunc omnis creature. appellatione deſignatur: quando ſeipſum ipſe in omnis carnis faciē. in omnis creature ingeniū effingit fabꝛicat ⁊ trāſfoꝛmat. Idcirco ſcribit euantes perſa vbi caldaicam theologiam enarrat: non eſſe homini ſuam vllam et natiuā imaginē: extrarias multas et aduentitia s.

¶ De hominis calamitate.

Silen' iudicarit optimum. aut non naſci; aut quã citiſſime aboleri. plinius exiſtimarit nullũ maius homini datũ a ſuperis maius aut melius ꝙ vite breuitatẽ; et interim nulli negatã facultatem abrũpendi vitam. ſi videatur apud lucianũ pythagoꝛas cui' anima fingit ſubinde mutato domicilio per omnia viroꝛum ac mulierũ bipedum et quadrupeduꝫ coꝛpoꝛa fuiſſe peregrinata fateturꝫ ſe longe ſuauius vixiſſe cum eſſet rana ꝙ cum eſſet rex, cui etiã ſententie aſtipulatꝰ illud Ariſt. ſecũdo met. natura humana multipliciter eſt ſerua. nam ſi homo ſtatuꝫ habet inferiorem conqueritur de ſubiectione ad ſuperioꝛes ſi vero habeat ſtatũ ſuperiorem ſi bene rexerit conqueritur de occupatione; et multitudine negotioꝛum adeo factuꝫ eſt vt null' ſua ſoꝛte contentus viuat tandem pono definitioneꝫ vnã hominis qua velut coꝛoni de clauſiſſe libꝛum de anima placebit. Eſt archa quedaꝫ tricamerata: leni corio cooperta elegantiſſima foꝛma cõmenſurata. oſſibus tanquã lignis (inter q̃ vacuitates mollioꝛi ſubſtantia foꝛtiter cõiuncta replentur) edificata: quattuoꝛ mẽbꝛis principalib' quattuoꝛ humoꝛibus q̃ttuor ſpiritibus: quattuor delatoriis. quatuoꝛ ſuperfluitatum gñrib': et quattuor ſuſtentaculis totaꝫ archã ſuſtinentibus atque caꝫ vehentibus cõpaginata. domus anime rationalis. vitam: vegetationẽ ſenſum rationem. et motuꝫ quadriformen largientis et tandẽ capacis diuinitatis eterne. declaratur diffinitio: ſic eſt tanquã archa tricamerata leni corio coopta elegantiſſima forma cõmenſurata oſſibus. ꝛc. Ut patuit ciuſqꝫ ſunt quattuoꝛ mẽbꝛa pꝛincipalia. coꝛ: epar cerebrũ: et teſtes: coꝛ principiuꝫ animationis: epar principiũ vegetationis cerebrum principium mot' et ſenſus: teſtes principium prolificationis. ei' ſunt quattuor humores noti: quattuor etiam ſpiritus vitalis a corde: naturalis ab epate. aĩalis a cerebro ꝛ gignitiuus a teſtibus quattuor delatoria: ſcilicet arteria A corde deferens ſpirituꝫ vitalem cum influxu cordis vena ab epate deferens ſanguineꝫ cũ ſpiritu naturali. Neruus a cerebro deferens ſpiritum animaleꝫ cũ influxu cerebri poꝛus quales ſunt pori vritides et alii per corpus quibus de loco ad locum deferũtur materie et influxus ſunt pariter quattuor ſuperfluitatum genera: ſunt fumi ignei vapoꝛes aerei ſunt aquoſitates vrinales ſudoꝛales atqꝫ alie: et ſunt terreſtreitates pꝛout in renibus lapilli et huiuſmodi: quibus addantur fecea inteſtinoꝛum que omnium illoꝛum generũ eſſe poſſunt. ſunt etiam ipſius arche quattuor ſubſtentacula que in bꝛutis ſunt terre affixa: ſed in homine duo tñ alia etiã duo ſcilicet bꝛachia ad archam vehendam iuuant. Confert enĩ ad curſum motus bꝛachioꝛum quibus archa nititur. eſtqꝫ domus anime rationalis a qua ſunt q̃ttuoꝛ operationum genera: ꝛ quattuoꝛ motuũ operationes ſunt animatio. Uegetatio. ſenſatio et intellectio cõpꝛehenſis actibus appetitiuis. ẽ enĩ anima conſeruatiua diſpoſitionum. quare quodam modo cauſa infoꝛmationis ſue atqꝫ animationis. De aliis autem tribus conſtat: pariter eſt pꝛincipium motus animalis liberi arbitrii: mot' animalis appetitus ſenſitiui motus naturalis pulſatiui ſcilicet gratia refrigerii pꝛout motus pulmonis, coꝛdis et arteriarũ; et mot' naturalis attractiui qualiter mẽbꝛũ attrahit nutrimentum vel certam aliam mãm aut etiam repellit.

¶ Expliciunt Libꝛi de Anima

¶ Opus hoc lucidiſſimum philoſophie naturalis Ariſtotelis ſtagirite cũ commentariis Petri a Spinoſa artium magiſtri, excuſſum eſt in alma academia vniuerſitatis. Salmaticeñ. per nobilem virũ Rodericum de caſtañeda. Anno ab incarnatiõe domini. M. D. xxxv. die vero decima Menſis ſeptembꝛis.

¶ Regiſtrum pꝛeſentis operis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ s t v u x y ꝫ ꝛ ꝯ ꝝ
A B C D E F G H I K A B C de ſphera
¶ Omnes ſunt duerni pꝛeter. d. c. i. k. l. p. ſ. s. F G H I. qui ſunt terni. Et f g h K. q̃ ſunt q̃terni.

¶ Secunda pars.

A eſt ternus. C D ſunt quaterni

¶ Tertia pars.

a. eſt ternus b. eſt quaternus.

Incipit ſecūda pars operis Tripartiti quam Roſeam vocare appeto, eo ꝙ ſicut roſa parte ſpinea eſt, parte vero pulcherrima et gratiſſima, ſic ē hec ps. Hic inuenietis materias omnes garrulas diſputatiuas: et eſt tractatus Calculationum, quo pretermiſſo eritis muti in philoſophia, in ea procedo per capitula: ſi que tamē calculationes fuerint pretermiſſe per primam partem ponentur.

Tractatus primus de intenſione Primum Caput.

Queritur apud hoc celeberrimū de intenſione, dubitatiōib⁹ egregiis abſoluā. Prima ſit, vtrum aliq forme intendant et remittantur: Et arguo ꝙ nulle.
Rō pma. Prio ſic: Philoſoph⁹ octauo methaphiſice dicit ꝙ forme rerū ſunt tanꝙ numeri: ſed numeris non cōuenit intenſio nec remiſſio: ergo nec formis aliquibus.
Rō.2. Secundo arguitur, Si albedo intenderetur, ſequeretur ꝙ vna albedo eſſet magis albedo quam alia: quod eſt falſum.
Rō.3. Tertio argr̄ auctoritate authoris ſex principiorū. Forma eſt ſimplici et inuariabili eſſentia conſiſtēs: ergo forma nō habet gradus.
Rō.4. Quarto. Si forma intenderetur et remitteretur ſeq̄retur ꝙ ſortes poſſet eſſe in infinitū calidior Platone naturaliter: et ꝙ hec propō eſſet poſſibilis Sortes infinitam caliditatem habebit: ſequella vtraꝙ probatur Primo prima ſi ſortis caliditas ſit vt quattuor et maneat intacta: caliditas vo platonis remittatur vſꝙ ad nō gradum per totam vnam horam, taliter ꝙ in fine ſit in nō gradu: iam ſequitur ꝙ ſortes in infinitum erit calidior platone in hac hora: q2 in inſtanti medio hore eſt in duplo calidior platone: et in inſtanti terminatiuo ſecūde partis proportionalis (diuidendo horam proportione dupla) erit in quadruplo calidior platone: et ſic ſine ſtatu: ergo ſortes in infinitum erit calidior platone in hac hora: et hoc naturaliter: ergo intētum. Sequella ſecunda probat. Volo ꝙ in hac hora creſcat caliditas ſortis a non gradu vſꝙ ad octo excluſiue: ita ꝙ in inſtanti terminatiuo hore ſortes deſinat eſſe per primum non eſſe: et in illo caſu manifeſtum eſt ꝙ non dat maxīa caliditas quā habebit ſortes q2 ſi aliq̄ futura eſſet maxima quā hēbit ſortes, eēt maxīe illa q̄ erit in īſtāti termīatiuo hore: ſ3 nulla talis erit: ergo intentum. ſ. ꝙ infinitam caliditatē habebit ſortes ſyn. per non tantum quin magis: ita ꝙ aliquā caliditatē habebit ſortes: et quacunꝙ data quā habebit aliquam maiorem habebit: ergo vtraꝙ ſequella probata: Sed hoc videt inconueniens naturalr.
Rō.5. Quinto arguitur. Si aliqua forma intenderet habens aliquas partes intēſiuas ſit maxime aliqua que habeat partes. a. b. Et ſic arguo: vel intenditur a. et hoc non: quia. a. non ſit maior: vel. b. et hoc non: quia. b. non prefuit nec totum aggregatum eadem ratione. Dicit enim Philoſophus primo de generatione capitulo de augmentatione: ꝙ id quod auget neceſſe eſt antea idem prefuiſſe.

Pro deciſione queſtiōis noto ꝙ apud veteres iſte queſtiones de intēſione et remiſſione formarum nō erāt in vſu: ſed primus qui cepit eas balbutire fuit Zenocleates, poſt quem Ariſtoteles. 6. et. 7. phiſicorū. Declarādum igitur primo eſt quid gradus: quid nō grad⁹. quid latitudo forme: et cuius forme ſit aſſignanda latitudo: et cuius non. Secundo quot ſunt latitudinis ſpecies. Notandum igitur quid eſt gradus in cuius ꝯſideratione: aliter dicunt aſtrologi. aliter medici. aliter phiſici. aliter calculatores. Gradus apud aſtrologum eſt. 360. pars cuiuſuis circuli celi et eſt tanta pars in celo cui in terra corɼeſpōdet ſpacium ſeptingentorū ſtadiorū. Gradus vero ſm medicos eſt tanta pars in quauis medicinā quanta poſſit ſenſibiliter alterare tactum medici temperati et quartus gradus eſt qui tantum alterat donec interficiat. Gradus autem ſm phiſicum eſt id quod ſubitaria actione producit minimum agens. Pro cuius declaratione eſt notandum ꝙ datur minimus exceſſus quo agens ſi excedat agit: et ſi minori exceſſu excedat non agit. Et ſic datur maximum pōdus quod ſortes poteſt portare. ſ. illud quod excelleri t potentia ſortis minimo exceſſu: ex quo ſequit ꝙ ſi eſſet minimus exceſſus proportio dupla agens quod ſuper paſſum haberet ſolum ſequi alteram non ageret in paſſū: ſed ne aliquibus hoc mirum appareat: legāt que ſcripſi in capite de maximo et minimo. Nota ꝙ alicuius forme partes poſſunt eſſe duplices quedā ſm quas exiſtētes in eodem ſubiecto forma dicitur. maior vel minor et vocantur graduales. alie vero ſ3 quas non exiſtentes in eodem ſubiecto: forma dicit maior vel minor et vocantur extenſiue. Gradus vero ſm calculatores nil aliud eſt quam octaua pars latitudinis totius intenſionis caliditatis: ita ꝙ imaginando maximam intenſionem quam poteſt habere aliqua qualitas illius octaua pars eſt gradus, et due octaue ſunt due gradus. Ex quo ſequitur ꝙ forma gradualis apud calculatorē eſt cui⁹ plures partes ſunt in eodem ſubiecto adequato: Non gradus vero eſt terminus priuatiuus apud calculatores, et ſupponit pro aliquo cōnotādo ꝙ careat gradu quo priuatur: ita nō gradus abſolute diceretur materia prout eſt omni gradu orbata, ſed in ſpeciali dicim⁹ nō gradus caliditatis ſubiectum nil habens caliditatis: et pari modo non grad⁹ frigiditatis ſubiectū nil habens frigiditatis. Et pari modo dicimus non gradus intenſionis nulla intenſio et infinitus grad⁹ remiſſionis: et non gradus remiſſiōis nulla remiſſio et infinitus gradus intenſionis: Dicamus iam quid latitudo et q̄uis author de latitudinib⁹ vocatus Nicolaus horem crediderit idem eſſe latitudinem forme intenſibilis ꝙ intenſionem, id tamen falſum cogitamus: ſic enim in habitu latitudinem daremus qō eſſe falſum: et predictus doctor autumat tumetiam quia nomen latitudo preſupponit longitudinem, et ex conſequenti in latitudine ſunt due dimēſiones. ſ. longitudinis et latitudinis quales non ſunt in habi

Quid gͣdus apud phiſicos: medicos: Aſtrologos calculatores

Nō dtur maximū pondus ꝙ ſortes pōt portare.

tu et in qualitatibus ſpiritualibus:ideo latitudo aliter eſt fingēda. Latitudo eſt duplex queddam eſt intenſionis,alia vero extenſionis. Prior quidem pſupponit duas lineas methaphorice dictas tales.ſ.longitudinis et altitudinis,in latitudine intenſiōis prima linea.ſ.longitudinis eſt extēſio,ſecunda linea.ſ. altitudinis eſt intenſio,que videtur quaſi pfundum ſubiecti petere ⁊ ipſi intimari et ideo altitudinis vocatur et prima linea bene merito vocatur longitudinis quia eſt maior linea:ſemper enim longitudo eſt maxima dimenſionū in corpore inequaliter dimenſionato. Alia eſt latitudo intēſiōis:et hec eſt triplex quo ad ſubiectum tantum,qualis eſt extenſio forme ſubitaria actione pducte que habet latitudinem extenſionis ſubiectiue,non quo ad tempus,cum in ſua pductione nō occupet tempus. Alia eſt latitudo extenſionis quo ad tempus tantum,et eſt que tempori coextenditur partibiliter genita,ſed non eſt extenſa ad extenſionē ſubiecti:tale eſt motus qd pho egregie contra quoſdam qui aiunt in motu duplices eſſe partes diuiſibiles ad diuiſionem ſubiecti que inſunt ipſi mobili. Alie vero diuiſibiles ad diuiſionem temporis que ſucceſſiue labantur. Sed has partes motus ſic impugno,ſequeretur aut motum non eſſe entitatem permanentem,aut motum componi ex mutatis eſſe,quorū vtrumq̃ eſt falſuz. Primū patet eſſe falſum quia ab omnibus approbatur motum entitatem fore ſucceſſiuam. Secundum patet eſſe falſum et contra Phm.6.phiſicorū ꝙ aliquod continuū conflaretur ex indiuiſibilibus. Sequella tamē pbatur, quia vel ille motus ad diuiſionem temporis conſtat ex motibus qui diuidantur ad diuiſionē ſubiecti vel non: Non ſecundum,quia eēt aliquod accidens ſine ſubiecto. Si primum,ſic arguo:vel motus qui nunc eſt in ſubiecto permanet cum motu poſt hoc: et ſi ſic ergo motus eſt entitas permanens cum plures partes ſimul permaneant:vel non permanet: et ſi ſic ergo ille motus raptim tranſit et ſic eſt mutatum eē et ex talibus debet componi motus diuiſibilis ad diuiſionem temporis:ergo ex mutatis eſſe fit motus: ergo hec diſtinctio de duplicibus partibꝰ motus ꝗuis quibuſdam modernis placeat eſt tamen inintelligibilis et falſa. Alia eſt latitudo extenſionis quo ad tēpus et ſubiectum ſimul vtpote latitudo caloris non minimi partibiliter producta per vnum ſubiectum eſt quidem extēſa quo ad tempus quia partibiliter producitur,et quo ad ſubiectum quia habet eſſe extenſa per partes ſubiecti. Declarandum eſt ſecūdo ꝙ alique forme ſunt intenſibiles et remiſſibiles:alique vero non q̄litates de prima ſpecie et tertia ſunt intenſibiles et remiſſibiles:non autē de ſecunda ſpē et quarta ſpecie. Nam nec triangulus eſt intenſibilis et remiſſibilis,nec pprietas occulta eſt intenſibilis et remiſſibilis:de relationibus quiddam aiunt ſimilitudinem eſſe intenſibilem et remiſſibilem vt patet: quia Philoſophus in predicamento ad aliquid dicit quedam relatiua ſuſcipere magis et minus,⁊ exemplificat de ſimili et diſſimili que ſuſcipiunt magis et minus. Unum tamen nota quoſdam Thomiſtas velle dicere ꝙ aliq̄ forma intenſibilis eſt duplex intenſione diſcreta et intenſione continua: primo mō fit intenſio cum habitus poteſt comparari ad plura differentia ſpecie ſub vnitate obiecti formalis ꝗuis ſit diuerſitas materialis,vt dixi in poſterioribus ca. 12.et eſt ſimplex habitus tota ſcientia intenſibilis intenſione diſcreta vt numeri partes que faciunt vnū

Alia eſt intenſio continua quam habet habitus non referibilis ad diuerſas cōcluſiones. ¶ Ultimo,vidēdum eſt quot ſunt latitudinis ſpēs.: et hic loquimur de latitudinibus intenſiuis. Diuiditur latitudo intēſiua in duas partes:quedam ē vniformis alia difformis. Uniformis eſt cuius omnes ſubiecti partes extenſiue equales gradus habent penetratiue. Difformis vero eſt cuius ſubiecti partes extenſiue non eq̄lem ſortiuntur intenſionem. Et hec eſt duplex difformiter difformis et vniformiter difformis. Hec ſecūda eſt cum alicuius latitudinis mediū.i.intenſio q̄ ē in puncto medio ſubiecti tātum excedit quod eſt in altero extremo remiſſiori quantum intenſio maior que eſt in altero extremo excedit illud medium: et hic loquor de exceſſu geometrice per proportionez et per exceſſus arithmeticos,ita ꝙ ſi alicuius latitudinis partes ſic progrediantur vt medium in eadez pportione excedat infimum qua exceditur a ſuperiori,eſt vni.diffor.vt ſi vnum extremum eēt vt octo aliud vt duo et medium vt quattuor: aut ſi arithmetice pportionabiliter pcedant vt ſi in extremo intēſiori eſſet gradus vt octo et in alio nō gradus:in medio ſi ſit gradus vt quattuor erit vniformiter difformis latitudo. Latitudo vero difformiter difformis definitur per negationem amborū extremorū vt eſt illa que nec eſt vniformis nec vniformiter difformis. Exemplum. Si in vno ſubiecto per vnam quartam eſſet gradꝰ vt vnum:et in alia vt duo:in alia vt quinq̃:in alia vt decē eſſet hec latitudo diffor.difformis. Ad rationes autem que probabāt ꝙ nulla forma intendatur quia ſunt ſicut numeri,dic illud intelligi ꝙ forme ſunt ſicut numeri de quidditatibus vel perfectionibus eſſentialibus,et non eſt verum hoc quo ad omnia,ſed quo ad aliqua, de quo dixi in predicabilibus:et ſi dicas q̄ ſunt illa,dic eſſe omnes numeros inequales in naturali ſerie:ſic etiam ſunt omnes ſpecies in vniuerſi ordine diſpoſite incipiēdo. Relatio. Quantitas. Qualitas. Subſtantia. et Inſubſtātia materia prima forma compoſitum:incompoſito vero elementum elementatuz:inelementato inanimatum metheorologicum quod ē imperfectum mixtū inanimatum et perfectum vt metallum. Atq̃ viuēs ī quo genere accipitur animatum,vt planta:brutum homo:viuens ſimplex non animatum angelus deus. Ecce quomodo in vniuerſi compagie ſic omnia ſunt inequalia,vt in naturali numerorum ſerie. Uel aliť ꝙ quemadmodum eſſentia numeri cōſiſtit in indiuiſibili,ſic etiaz et perfectio eſſentialis que nullas partes intenſiuas hēt,alioqui duo eſſent indiuidua eiuſdem ſpeciei quorum vnum eſſet altero perfectius. Ad ſecūdam rationem ꝙ vna albedo eſſet magis albedo quam alia nego ꝯñam:bene tamen dicitur magis intenſa. Ad tertiam rationem que innititur authoritati Gilberti,dic ꝙ forma ſimplici eſſentia conſiſtat quo ad eſſentialia eo qd pfectio eſſentialis ī indiuiſibili conſiſtit:non autem quo ad accidentalia q̄ tangunt intenſionem. Ad quartam,rationem concedatur vtraq̃ ſequella libenter ſumendo in prima ly infinitum ſyn.per reduplicationem ſpecierum et in ſecūda ſyncathe.per non tantum quin magis:non tamen concedetur iſta,ſortes habebit infinitam caliditatem quia ibi(vt diximus in exponibilibus) ponitur a parte predicati,et capitur cathegorematice.

¶ Capitulum ſecundum.

Utrum intenſio ſit motus continuus.

In hac queſtione tenet Auguſtinꝰ nimphus celebris philoſophus in octauo metha. ꝙ intenſio non eſt motus cōtinuus,quod ſuadet hac ratione. In alteratione dabilis eſt minima qualitas intenſiue et extenſiue,qua data id minimum dicitur vnus gradus quod habet plures partes in potentia materiales minores minima que non poſſunt per ſe exiſtere:et ſi eſt minimum quo ad eſſe p ſe:ergo quo ad fieri. Ergo cum qualitas conſtet ex talibus minimis et vnumquodq̃ eorum fiat in inſtanti, inſtantia vero nequeant continuari,nec erit iſta intenſio continua,ſed fiet in tēpore cum interciſione tamen. Nā da oppoſitum,eſt continua: ergo in qualibet parte temporis quam aſſignaueris vbi forma intendatur erit forma intenſior quam prius:ſed hoc eſt falſum, quia vel in quolibet inſtanti erit intenſior quam pus per minimum,vel per pluſquam minimum,vel p minus minimo. Si primum vel ſecundum cum dentur infinita inſtantia in quouis tempore paruo producerentur infinita minima;et ſic quelibet forma foret infinita. Si vero per minus minimo falſum ē,q2 nō datur minimum quo ad productionem quod ſubitarie debet pduci,quod eſt falſum. Supponimꝰ enim dari minimum quo ad productionem quod pducitur minimo exceſſu. Eſt enim dabilis minimus exceſſus quo potentia po.eſt agere: vt declarabo de mente philoſophi in de maximo et minimo. Et hec eſt opinio diui Thome et Smpli et Themiſtij:ergo intenſio eſt motus ſucceſſiuus,ſed non continuus:quā eſſe opinionem Ariſtotelis ⁊ Auerrois egregie deducā

Prima autoritas

Primo eſt authoritas Auerrois octauo phiſicorum commento 23,vbi dicit ꝙ ſi auctio eſſet motus continuus tunc in fine quantitas aucta eſſet infinita quod

Secūda autoritas

valet per fundamenta declarata. Item tertio phiſicorum Auerrois cōmento.6.arguens ſi augmentuz vel alteratio eſſet motus ſimpliciter continuus ⁊ vnꝰ tunc ſm quodlibet minimum tempus ſenſibile menſurans auctionem et alterationē eſſet aſſignare minimam partem forme ſenſibilem habet conſequens tanq̃ impoſſibile,quare concludit auctionem ⁊ alterationem non eſſe vnum et continuum motum: ſz cōpoſitum ex pluribus motibus et pluribus quietibus vnde expreſſe tenet Auerrois(locis citatis)ꝙ nullꝰ alius motus eſt continuus niſi motus localis quia velociſſimus motuum,vt dicit Auerrois. Dicit commētator tertio phiſicorū cōmento.6. Motus igitur augmenti de initio motus ad finem cōponitur ex pluribus motibus et quietibus,et idem credo in alteratione,ſed non eſt ſic in motu tranſlati cui nulla interponitur quies:dicit in fine cōmēti quia vidimus aliqua augeri per annum vno digito et remotuz eſt vt ille digitus diuidatur per omnes partes temporis illius anni quoniam minimum tempus ſenſibile non habet ex eo partem ſenſibilem.

¶ Tertium capitulum.

Sit de mō quo fit intenſio. Super quo recitabimus aliquas opiniones que in hac parte verſantur. Prima opinio eſt Scoti in ſecundo ſententiarum et omnium nominalium: ꝙ intēſio fit per additionem gradus ad gradum in eodem ſubiecto vnitiue et penetratiue. Unitiue eſt ꝙ ex preexiſtenti gradu et ex aduenienti vnum intēſius conficitur;quare illa que ſe intendunt debent eē vnius ſpeciei accidentia:iuxta illud philoſo.5.methaphi. Accidentia ſolo numero differētia ſunt que in eodem ſubiecto exiſtentia differentiā non habent Uocamus autem gradum quandam partem qualitatis ad modum vncie vel libre in quātitatibus: nō tamen omnia accidentia ſolo numero differentia in eodem ſubiecto exiſtentia de neceſſitate ſe intendūt apud eundem Scotum: vt videre eſt in relationibꝰ Scdm ſcotum enim due paternitates eiuſdem ſpeciei ſunt in eodem patre et tamen non ſe intendunt quia terminantur ad diuerſos terminos: vt nos diximus de mente Scoti in primo capitulo predicabilium. Similiter hoc confirmatur de duabus notitijs iſtius propoſitionis homo eſt homo mētalis: que quidem ꝗuis ſunt eiuſdem ſpeciei non faciunt vnum ſaltem in eſſe notitie: quia inter illas mediat aliquod coniūgibile: nemo enim experitur ſe cognoſcere intenſius hominem per iſtam mentalem homo eſt homo ꝙ per ſolum ſubiectum: de quo latius ſcriptum ē in tertia queſtione antepredicamentorum. Ad idē ſuppoſita opinione Scoti in diſtinctiōe.13.tertij ſententiarum de ſumma gratia anime Chriſti. Si deꝰ illi ſūme gratie alium gradum adderet in eodē ſubiecto non vniret ille gradus priori gratie,quia quādo aliquid eſt in termino nō appetit ſibi aliquid aliud vnire: ergo in tali caſu accidentia ſolum numero differentia poſſunt eſſe in eodē ſubiecto et ꝙ non faciunt vnum. Immo conceditur iſtud corolariū ſtat per potentiam dei.a.b.c. Accidentia ſolum numero differentia eſſe poſſe in eodem ſubiecto et ꝙ.a.et.c. cum.b.faciant vnum intenſiue:non tamen.a.cum.c. quia deus poteſt concurrere ad vnionem.a.cū.b.et b.cum.c.non cōcurrente deo ad vnionē.a.cum.c.habes bonam analogiam in quantitatibus continuis de tribus tertijs vnius continui,a.b.c.quarū extrema vniuntur cum tertia inter media: inter ſe tamen non vniuntur,ſaltem immediate. Ex quo ſequitur corolarium ꝙ vna qualitas intenſa vt duo habet infinitos gradus communicantes,ſic pbatur. Diuidatur vnus gradus ſm intenſionem,et ſimiliter alius ⁊ accipiatur prima pars pportionalis vnius pportione dupla et prima pars alterius, ecce vnꝰ gradus deinde ſumatur totum reſiduum dempta prima parte pportionali vnius gradus et alterius gradus ſumatur prima pars pro ſcdo gradu,ſumatur de vno gradu reſiduū dempta prima parte pportionali et ſecunda cum prima parte proportionali et ſecunda alterius gradus,ecce tertius gradꝰ:et ſic ſine ſtatu Sed Ludouicus coronel octauo phiſicorum nō credit iſti imaginationi de partibus communicantibus:non enim vocat partes cōmunicantes illas quarum vna et eadez pars eſt pars cōmunis. Sed partes cōmunicantes vocat partes immediate ſe habētes,et partes non cōmunicantes partes mediate ſe habētes,ita ꝙ ſi ſumatur vnius bipedalis quarta extremalis vnius et quarta extremalis alterius: ſunt non cōmunicantes. Pedale tamen.a.et pedale.b. quia ſunt immediata dicit eſſe cōmunicantia: quod argumento ſuadet. Fiat vnum pedale medium cōſtatū ex medietate.a.et ex medietate.b.tūc arguit ſic,iſta tria ſunt communicantia: et iſta tria ſunt.a. et.b.ergo.a.b.ſunt cōmunicātia: ppter quod credit nō poſſe dari aliquam qualitatem ſpiritualem quin illius omnes partes ſint cōmunicantes,quia omnes partes ſunt immediate ſe habentes. Hanc tamen credo falſam opinionem et debili motiuo fulcitā. Nam

ꝙ non ſemp accidentia ſolo numero dr̄ia in eodem ſubō ſe intendant.

Corolī.1.

Corolī.2.

ꝙ ille ſyllogiſmus expoſitorius de quo loquitur ſi bene concludat veruꝫ concludit. Nam iſta duo ſunt aliqua cõmunicantia videlicet illa tria cõmunicantia. Uel dicas aliter negando conſequentiam, quia ly communicantia denotat diuerſam relationem in antecedente denotatur ꝙ iſta tria ſunt communicantia inter ſe: et in conſequente ꝙ illa duo ſunt communicantia inter ſe, vbi patet diuerſam eſſe relationeꝫ.

Primum pricipale. SEd contra hanc opinioneꝫ primo principaliter arguitur, argumento duodecimo, quod facit Balterus burleus in ſuo tractatu de intenſione et remiſſione formarum. Sequeretur ꝙ ſi intenſio fieret per additionē gradus ad gradum vnitiue et penetratiue ſe habentes in eodem ſubiecto: ꝙ luminoſuꝫ vt octo produceret lumen infinite intenſum. Conſequēs eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur. Sequella probatur: ſit vnum luminoſum potens ꝓducere lumen ab octo vſqꝫ ad non gradum per diſtantiam decupedalē, et in illius diſtantie puncto medio applicetur quoddaꝫ oppacum in qđ producat in illa parte lumen vt quattuor: tunc ſic diuidatur illa diſtātia quintupedalis per partes ꝓportiōales dupla ꝓportione minoribus terminatis verſus illud oppacum: tunc volo ꝙ illud luminoſum appropinquet verſus illud opacum per totam primam partem ꝓportionalem. Tunc ſic arguo hoc luminoſum eſt in duplo propinquius iſti opaco, et eſt tāte actiuitatis ſicut in principio: ergo tantum et magis producit ſicut in principio: ſed a principio ꝓduxerat quattuor gradus, ergo et modo alios quattuor: et vltra ſi iterum appropinquet per ſecundam partem ꝓportionalem in duplo magis appropinquat ꝙ in fine prime partis proportionalis, ergo cum ſit tāte actiuitatis alios quattuor gradus ꝓducit: cum ergo ſint infinite partes ꝓportionales et per quancunqꝫ ſequentē in duplo magis appropinquet ꝙ in fine immediate precedentis ſequitur ꝙ cum tale luminoſum fuerit immediate illi opaco, infinite intenſum lumen producet.

¶ Ad argumentum reſpondetur ꝙ quota pars fuerit appropinquationis reſpectu medij per quod diſtat luminoſum ab opaco tota pars erit ꝓductionis illius quod reſtat reſpectu illius qđ reſtat ad integram aſſimilationem. Exempli gratia Si appropinquat aliquis per primam partem proportionalē que eſt medietas ſpacij per quod diſtat et produxerat quattuor gradus: et reſtant alij quattuor gradus: pro facienda integra aſſimilatione, ꝓducetur medietas illorum: videlicet duo gradus: et cū dicitur luminoſum eſt tante actiuitatis ſicut fuerat et eſt ꝓpinquius et antea ꝓduxerat quattuor gradus ergo et modo: nego conſequentiam. Obſtat enim paſſum ꝓ parte eſſe aſſimilatum. Actio vero non tātum fit ꝓpter habere ꝓportionem maioris inequalitatis, ſed ꝓpter non habere paſſum aſſimilatum. (vt amplius ſcripſi in prima queſtione phiſica noſtrarū ꝓportionum.)

Secūduꝫ pricipale. SEcundo principaliter arguitur. Suppoſito qđ libet elementum habere duas qualitates. Unā in ſūmo, reliquam vero citra ſūmum: ſed ſupra medium. Sit verbi gratia in terra vbi eſt frigiditas citra ſummū: et applicetur aliquod agens frigefactiuum quod intendat illam vſqꝫ ad ſummum: ſi illa intenſio fiat per additionem gradus ad gradū: ſequitur illam alteratiōnē ſubito fieri debere: conſequēs eſt falſum; ſequella probatur; quia vel in frigiditate que eſt in terra eſt aliqua caliditas vel non? Si dicatis ꝙ eſt aliqua caliditas ergo terra habet tres qualitates primas quod eſt falſum, cum quodlibet elementum ſit corpus ſimplex. Si vero non habeat niſi frigiditatem ſine caliditate: ſequitur ꝙ cum nil reſiſtat introductioni illius caliditatis, tota illa caliditas fieret in inſtāti: et ſic alteratio fieret ſubito: quia omnis actio alicuius agētis que fit ſine reſiſtentia fit in inſtanti: vt Auerro. 4. phiſicoꝝ.

¶ Ad hoc argumentum dupliciter poſſumus reſpondere. Primo dicere poſſumus tenēdo ꝙ in elementis ſunt ſoluꝫ due qualitates ꝙ introductio illa caliditatis fiet ſucceſſiue propter reſiſtētiam forme ſubſtantialis terre, cui diſcōuenit maior frigiditas ſuma, quam opinionem tenet Paulus venetus in ſua ſuma: in libris de generatione capitulo ſeptimo in ſolutione argumenti quarti. Aliter tamē et melius reſpondeo ꝙ ibi eſt cū illa frigiditate aliqua caliditas vſqꝫ quo ſumma latitudo adimpleať ex ambabus qualitatibus contrarijs: et cuꝫ dicitur philoſophus dicit quodlibet elementum non habere niſi duas qualitates, dicit verum eſſe ſupra medium eleuatas: non tamen aliter. Quam opinioneꝫ tenet Marſilius ſecūdo de generatione queſtione. 6. articulo ſecundo cōcluſione prima corolario tertio. Et ſi contra hoc arguatur ſequitur omnia elementa eſſe ſymbolizantia: patet quia quelibet elementa cōueniunt ſaltem in vna qualitate: ſi enim aliqua non ſymbolizarēt, maxime ignis et aqua: ſed iſta ſymbolizant: ergo intentum. Minor ꝓbatur. Humiditas aque non eſt ſumma: ergo ſiccitatem habet adimplētem: et ſic ſymbolizant in ſiccitate. Hoc argumentū nil probat quia vt elementa ſint ſymbolizantia opus eſt cōmunicare in aliqua qualitate ſupra mediū exiſtente in vtroqꝫ elemēto: et ratio huius eſt quia qualitas infra medium nil denominat: ergo que in tali qualitate conueniunt non denominantur ſymbolizātia. Tertio reſpondeo conformiter ad Marſilium ſecundo de generatione queſtione quarta; tenendo vt aliqui tenent ꝙ frigiditas aque et frigiditas terre ſunt diuerſe ſpeciei quod illa frigiditas terre nō ſumma impoſſibile ē ꝙ fiat ſumma. Nam ſi ſit ſumma peto a quo ſit ſumma, vel a frigiditate alterius terre, et hoc non; quia nulla eſt maior iſta, vel a frigiditate aque: et ab illa non; quia eſt alterius ſpeciei: ergo a nullo poteſt fieri ſumma. Et ſic patet ad argumentum reſponſio.

Tertium pricipale. TErtio principaliter arguitur. Sequeretur albedinem vt quattuor fore infinite perfectam: conſequens eſt falſum: ſequella probatur. Continet infinitas perfectiones equales non communicantes maiores vna certa data: ergo eſt infinite perfecta: Conſequentia eſt nota et probatur antecedens, diuidatur illa albedo vt quattuor per partes proportionales dupla proportione ſm intenſioneꝫ: illa albedo eſt infinite perfecta. Patet quia continet infinitas partes proportionales equalis perfectionis quarū vnaquequꝫ eſt perfectior quam vna nigredo.

¶ Ad hoc argumentum reſpondeo ꝙ illa conſequentia quā aſſumis nil valet ſcilicet cōtinet infinitas perfectiones equales non cōmunicantes etc. Sed dicturus eras continet infinitas perfectiones maiores et maiores vna certa data. Sic enī opus eſt argumentari in quantitate virtutis. Quis ille modus arguendi ſit ſufficiens ad ꝓbandum infini

tam quantitatem in quantitate molis. Dico ſecundo negando antecedens. Nam captis duabus rebus eiuſdem ſpeciei: non eſt concedendendum illas habere duas perfectiones eſſentiales; quia nomen perfectionis eſſentialis eſt nomen perfectionis ſpecifice: modo de hac perfectione ſpecifica non plus habent duo homines quam vnus homo: vt patet ex Porfirio ca. de ſpecie participatiōe ſpeciei plures homines ſunt vnus homo: quod autem non ſint vocande perfectiones eſſentiales in plurali perfectiones Petri et Joannis; patet; quia eadem ratione ſequeretur ꝙ vocarentur perfectiones eſſentiales perfectio Petri et ſue manus: et ſic magis eſſentialiter conuenirent Petrus et ſua manus; cū magis eſſentialiter conueniāt Petrus et ſua manus quam Petrus et Joannes: ſequeretur aliquem conceptum abſolutum ſignificare Petrum et ſuam manum; et omnes partes Petri nō ſignificando alios homines; et ſic daretur conceptus abſolutus quidditatiue inferior illi termino homo. quod eſt falſum; vt ſcripſimus in predicabilibus capitulo de ſpecie. Itaqꝫ volo dicere ꝙ ly perfectio eſſentialis et perfectio eſſentialis ſpecifica conuertuntur: et quia in plurali perfectiones eſſentiales ſpecifice non verificantur de duobus indiuiduis eiuſdem ſpeciei; ideo bene nego illud antecedens: loquor hic naturaliter ſm Porfirium et Ariſtotelem.

Quartuꝫ pricipale. QUarto principaliter arguitur. Lumen aliquando eſt intenſius quam fuerat vt patet in die ſplendidiſſima: et tamen hec intenſio non fit in eo per additionem gradus ad gradum; ergo opinio nominalium nulla. Minor probať authoritate Cantuarienſis in prima parte perſpectiue propoſitione ſeptima vbi dicit. Radios diuerſorum luminoſorum in permixte ideꝫ medium illuſtrare debere; per quod nil aliud videtur poſſe intelligi quam ꝙ non faciunt vnum nec ſe intendunt. ꝙ autem ita ſit patet ſi tātum lumen produceretur ante oppacem ab vno ſolo luminoſo: illud vnam vmbram duntaxat efficeret: ſed tantum eſt productum a duobus: cur ergo fient due vmbre: niſi ꝙ lumina diuerſorum luminoſorum differunt ſpecie.

¶ Ad hoc argumentum reſpondeo ꝙ illa authoritas Cantuarienſis intelligi debet hoc modo: ꝙ cuilibet luminoſo annexus eſt inceſſus rectus in ſua productione: quare cum vmbra ſit priuatio illius inceſſus recti; ſequitur ꝙ diuerſis luminoſis habentibus diuerſos inceſſus rectos ſit diuerſitas vmbrarum; ꝓpter priuari ad diuerſas partes illos inceſſus rectos; et ſic cauſabuntur due vmbre diuerſe; vult ergo dicere cantuarienſis ꝙ vno luminoſo habente ſuum inceſſum rectum ad vnam partem: eo ꝙ aliud luminoſum aduenient producens ſuos radios alio inceſſu non tollit primo ſuum proprium inceſſum quē habat et hoc eſt dicere radios impermixte ſe habere: hoc ē nullum deuiare a ſua rectitudine propria: eo ꝙ alterius radij ſe penetrent cum radijs alterius. Hinc ſequitur ꝙ in perſpectiua permiſceri radiuꝫ eſt ꝙ a rectitudine deuiet: ſicut eſt in radio fracto ꝓpter obuiationem medij alterius dyaphancitatis. Sed ego in meo tractatu de luminoſis tenui omnia lumina diuerſorum luminoſoruꝫ differre ſpecie: vt videbitur infra.

¶ Poſſemus opinioni nominalium obuiare authoritatibus. Primo dicitur tertio thopicorum illa ſunt magis talia que ſunt impermixtiora ſuis contrarijs: ergo non ſit intenſio ad ditiōe gradus ad gradum ſed depuratione a contrario. Item quarto phiſicorum textu cōmēti octuageſimi quarti. dicit philoſophus ſic ex calido remiſſo fit magis calidum nullo facto in materia calido qđ nō eſſet calidum quando erat minus calidum: et ita apparet de raro et denſo.

¶ Ad has ſecundas autoritates reſpondeo ꝙ duplex ē contrarium ſcilicet priuatiuum et poſitiuū. Contrarium priuatiuum voco nō gradū. Poſitiuū vero vt frigiditatem reſpectu caliditatis. Dico ergo philoſophū velle dicere tertio thopicoꝝ que ſunt impermixtiora ſunt magis talia idest que magis diſtant a non gradu ſunt magis talia. Ad aliam dico (que videť nimis fauere opinioni doctoris ſancti de ſua radicatione) quod Ariſtoteles ibi ponebat vnam cōcluſionem contra quoſdam antiquos dicentes ꝙ rarefactio fit per introductionem corporum extrinſecorum in foramina quedam. Et condenſatio per excluſionem corporum intra illa foramina incluſorum. Et arguebat contra illos iſta ratione, quemadmodum ex minus calido fit magis calidum non per aduentum alicuius corporis calidi aduenientis de nouo: igitur nec ex denſo fit rarum per introductionem corporis de nouo; nō ergo vult dicere ꝙ intenſio non fiat per additionem gradus ad gradum.

Aluarus Thomas. ¶ Pro complemento huius opinionis noto de mente Aluari thome vlixbonenſis non immerito apud parhiſienſes nomine philoſophi anthonomatice nuncupati, in ſuo triplici motu tractatu quarto capitulo pr̄io notabi. pr̄io: ꝙ triplex eſt forma ſcilicet intenſa tantum, extenſa tantum, intenſa et extenſa ſimul. Forma intenſa tantum ē cuius quelibet pars cuilibet alteri cōtinuatur penetratiue et vnitiue; neqꝫ ex hoc ſequitur quātitatem corporis Chriſti in ſacramēto alteris (eſto ꝙ diſtinguať ipſa quantitas a re quanta) eſſe formam intenſam tantū quamuis enim quelibet pars quamlibet aliaꝫ penetret non tamen cuilibet vnitur: et ſi enim ibi ſecundū Scotum non ſit diſtantia ſituationis, eſt tamē diſtantia continuationis, hanc diſtantiā continuationis appellat ſcotus poſitionem, que eſt differentia quantitatis ſine qua quantitas nō poteſt eſſe, in quarto ſenteň. diſtinctione decima queſtiōe pr̄ia forma vero extenſa tantum eſt forma diuiſibilis non intenſa, vt forma ſubſtantialis aſini. Alia ē forma intenſa et extenſa ſimul, et eſt illa que habet plures gradus ſiue partes eiuſdem ſpeciei cum ipſa penetratiue et vnitiue: et quelibet pars cuilibet alteri vnitur. Ut albedo, caliditas.

¶ Noto ſecundo ꝙ aliud eſt motus intenſionis, et aliud eſt motus alterationis: ſunt enī termini impertinentes: nam velocitas motus alterationis attenditur penes qualitatem acquiſitam: et velocitas motus intenſionis attenditur (Sumendo intenſionis motum pro motu quo qualitas aut ſubiectum efficitur intenſius.) Penes ſucceſſiuam acquiſitionem maioris denominationis. Ex quo ſequitur ꝙ ille terminus motus intenſionis et motus alterationis ſunt impertinētes: neqꝫ enim vnus alterum infert neqꝫ ei repugnat. Non enim ſequitur hoc magis alteratur ergo hoc magis intenditur; namqꝫ ſi eſſet Notab. 2.

vnum ſubiectum bipedale cuius vna pedalitas eſſet calida vt octo, et alia eſſet frigida vt duo, et per totum bipedale acquireretur frigiditas vt duo: iam totum illud ſubiectum magis alteratur, et tamen non intenditur ſed remittitur: nam illud ſubiectum ante hoc erat calidum vt quinq̧, et nunc ſolum ē calidum vt tria: in hoc enim caſu alteratur acquirendo frigiditatem, et tamen mediante ea nō intendit'. Item poteſt aliquod ſubiectum intendi, et nullo pacto alterari: vt patet poſito ꝙ vnius pedalis vna medietas ſit alba vt octo: et reliqua ſit nigra vt octo: et rareſiat medietas nigra reliqua quieſcēte, nulla penitus qualitate acquiſita. Tunc illud intendit' qꝛ eſt nigrū cum antea non erat nigrum: et tamē nullo mō alterat': qꝛ nullam qualitatem acquirit. ¶ Ex hoc ſequuntur duo coꝛolaria. Pꝛimū eſt aliquid continue et ſucceſſiue alteratur ad caliditatem: et ipſum continuo remittitur in caliditate ſiue efficitur minus calidum. Pꝛobatur. Capio vnum pedale cuius vna medietas ſit calida vt ſeptem ſine admixtione contrarij: et alia frigida vt duo: ⁊ acquirat medietas calida vt ſeptem medium gradum caliditatis ipſa nō rarefacta neq̧ condenſata: medietas vero frigida ſine acquiſitione qualitatis rareſiat acquirendo ſemipedalem quantitatem. Quo poſito in tempoꝛe illius rarefactionis et alterationis pedale illud alteratur acquirendo caliditatem: nihilominus remittitur ſiue efficit' minus calidū. Quod pꝫ, qꝛ in pꝛincipio alterationis erat illud pedale caliduꝫ vt duo cū dimidio: in fine vero erit calidum vt vnū cū vna ſexta. Hec patent calculanti.

Egregia regľa calculandi.

¶ Sed ne te lateat huiuſmodi calculatio: pono tibi regulam egregiam de cognoſcenda intenſione totius cuius partes ſunt diffoꝛmiter q̄liſicate, aut cum admixtione cōtrarij regula ſit hec: ſi fuerit diffoꝛme pꝛopter intenſionem diſſimilem partium cū ſimilitudine ſpecifica qualitatū: vt ſi eſſet pedale cuius medietas eſſet calida vt quattuoꝛ: ⁊ alia vt duo ſine admixtione contrarij: tunc extende qualitatem que eſt per p̄tem vniformiter per totū: et in ea pꝛopoꝛtione qua pars eſt minoꝛ toto, in eadē denominatio partis p̄ totū debet eſſe minoꝛ denominatione partis per parteꝫ: vt in exemplo pꝛedicto: caliditas illa vt quattuoꝛ denominat totum vt duo: et caliditas illa vt duo que eſt per partē denominat totum vt vnum: ergo totū eſt vt tria: ſi vero ſiat hec diffoꝛmitas ex admixtione qualitatū contrariarū: ita ꝙ ſit caliditas octo per vnam medietatem: et frigiditas vt duo per aliam ſine admixtione contrarij in eodem ſubiecto adequate extende frigiditatem vt duo per totū vniformiter ⁊ erit frigiditas vt vnum: poſtea extende caloꝛem vt octo per totum et erit caliditas vt quattuoꝛ, et quia excedit caliditas, vt q̄ttuoꝛ frigiditatem vt vnum per tria erit calidum vt tria: ſi vero ambabus qualitatibus contrarijs extenſis per totum neutra excedit aliam: tale ſubiectum a nulla denominabit'. Exemplum ſi in vna medietate eſſet caliditas vt octo et in alia eſſet frigiditas vt octo. Facta extenſione per totū, inuenit per totū caliditas, vt quattuoꝛ et frigiditas vt quattuoꝛ et tale ſubiectū nec eſt calidum neq̧ frigidum.

Secūda opinio Burlei

¶ Secunda opinio eſt Galteri burlei: ꝙ intenſio ſit per pꝛoductionem maioꝛis qualitatis nulla de pꝛeexiſtentibus manente: ita ꝙ imaginatur intenſionem foꝛe attendēdā per diſtantiam a nō gradu: et non permitit qualitatem poſſe habere plures partes eiuſdē rationis penetratiue et vnitiue: q̄re dicit quamlibet qualitatē foꝛe indiuiſibilem intēſiue: et imaginat' ad tranſitum de extremo ad extremū requiri ꝙ tranſeat per omnia media que ſunt infinita: et concedit pꝛoductionē infinitarum qualitatum maioꝛū vna certa data ab agente finito in quāto vis paruo tempe: ſed qꝛ terminus pꝛoductionis ē finitus ideo illa actio cenſetur finita. Similiter ait in coꝛruptione dari vltimum eſſe completū rei p̄manentis: imo cum caliditas agit in frigiditatē eā coꝛrumpit in inſtanti: ⁊ cum non poſſit hec coꝛruptio fieri ſaltu generatur alia frigiditas minoꝛ et minoꝛ: et non ab alio quam a caliditate: ergo concedit ꝙ caliditas generat frigiditatem tanq̄ terminum non vltimate intentum. Concedit dato lumine pꝛoducto a ſole aduenienti cādella incenſa extingui ⁊ aliud maius generari ab ambobus luminoſis: quod eſt certe falſum.

¶ Sed in hāc opinionem pꝛio pꝛincipaliter arguo: ſequeret' aliquam frigiditatē p̄duci: et non ab aliquo qđ eſt: nec ab aliquo qđ fuit, nec ab aliquo qđ erit et con ſimili modo de coꝛruptione: dent' duo agentia que inuicem agant et reagant: et in puncto medio actionis loquamur de eoꝛū qualitatibus: que ſint caliditas et frigiditas: que vocentur a. et. b. a. caliditas ⁊. b. frigiditas (vt dictum eſt in opinione) Caliditas p̄ducit frigiditatem quādo remittit frigiditatem et frigiditas caliditatem. Ego pero vel. a. pꝛoducit. b. et hoc non: quia eadem ratione. b. pꝛoduceret. a. et ſic effectus eſſet cauſa cauſe: et idem eſſet pꝛius eo quo eſt poſterius, quod eſt falſum: ergo. a. pꝛoducitur ab aliqua caliditate: non q̄ eſt: nec que erit: quia que erit non eſt: ergo non cauſat. a. nec ab aliqua caliditate que fuit quia q̄cunq̧ illa ſit iam tranſiit aliquod tempꝰ ex quo vſq̧ nunc ē coꝛrupta: ergo cum hec frigiditas. a. modo pꝛimo ſit genita non potuit eſſe genita ab illo certo indiuiduo qđ ab aliquo tempoꝛe non fuit. ¶ Dicendum ad hoc argumentum ꝙ frigiditas. a. generat' ab infinitis frigiditatibus: que ante hoc fuerunt terminatis verſus hoc inſtans medium: et idem cenſeo dicendū de coꝛruptione ꝙ coꝛrumpitur frigiditas. a. non ab infinitis caliditatibus que pꝛefuerunt: quia ab illis generat': ſed potius coꝛrumpit' ab infinitis caliditatibus ſequentibus: nec valet coꝛrumpitur ab iſtis: ergo iſte ſunt: ſed ſatis eſt ꝙ imediate poſt hoc erūt vt ly poſt hec impoꝛtet tempus: ſicut enim mixtū generatur ab elementis que non ſunt in pꝛimo inſtanti eſſe mixti: ſed ſatis eſt ꝙ immediate āte hoc fuerint ſic pari modo coꝛrumpitur a frigiditas ab illis q̄ immediate poſt hoc erunt.

Tertia ē opinio.

¶ Tertia eſt opinio doctoꝛis ſancti quam habet in ſecunda ſecunde queſtione. 24. et in pꝛimo ſentētiarū diſtinc. decimaſeptima. q. 2. vbi eam egregie diſquirit capꝛeolus. Notandū eſt igit' ꝙ quelibet foꝛma diſtinguitur a ſuo eſſe qđ quidem eſſe vocat' eſſe exiſtentie: eſſe vero eſſentie eſt idē qđ ipſa foꝛma: vnde ſecundū hanc opinionem quelibet foꝛma nata eſt habere infinita eſſe, quoꝛū continuo vnum eſt perfectius altero: et quanto foꝛma accidētalis habet perfectius eſſe in ſubiecto, tāto dicitur magis radicari in ſubiecto: ⁊ hoc eſt qđ intēdit hec opinio ꝙ intenſio ſit per maioꝛem in ſubiecto radicationem: vnde intenſio foꝛme ſecundum doctoꝛē ſanctum

diffinit' ꝙ ipſa eſt continuo maioꝛ et maioꝛ radicatio in ſubiecto ſucceſſiue et in quolibet tēpe quantum vis paruo pꝛoducuntur infinita eſſe et quodlibet illoꝛum in inſtanti et eodem modo imaginādum eſt de coꝛruptione et generatione iſtoꝛum eſſe ſecundum hāc opinionem quemadmodū imaginabimur de de generatione et coꝛruptione foꝛme in motu alterationis ſecūdum opinionem Burlei. Sequuntur coꝛolaria. Pꝛimum eſt ꝙ foꝛmam intendi non eſt ipſam aliquem gradum acquirere aut effici eſſentialiter perfectioꝛem ſed eſt ipſam continuo habere perfectius et perfectius eſſe qđ eſſe ab ea diſtinguitur: Sequitur ſecundo ꝙ nulla foꝛma intēſibilis ſucceſſiue pꝛoducitur ſed ſubito ſucceſſiue tamen intenditur. Sequitur tertio ꝙ Soꝛtes per pꝛimum actum ſuum meritoꝛum meretur totā beatitudinem quam habebit: et per ſequentes actus meritoꝛios ſolū meretur perfectius eſſe talis beatitudinis. Sequitur quarto ꝙ foꝛma ſubſtantialis non intenditur, hoc coꝛolarium ſic pꝛobat Capꝛeolus: quia ſi foꝛma aſini intenditur: ſequeretur ꝙ eſſe eius coꝛrumperetur: ſed ad coꝛruptionem eſſe ipſius ſequitur coꝛruptio aſini: et ad coꝛruptionem aſini ſequitur coꝛruptio foꝛme aſini: ⁊ ex conſequenti: ſequitnr ipſam non acquirere perfectius eſſe: ⁊ ſic non intendi: ſed cōtra hoc replicatur ſequeretur animam rationalem naturaliter poſſe intendi: ſequella pꝛobatur: quia materia Soꝛtis poteſt melius diſponi Soꝛte manente: igitur illa foꝛma habebit perfectius eſſe et ſic intendetur: conſequeutia eſt nota, et maioꝛ pꝛobatur: quia poteſt mutari complexio Soꝛtis flegmatica in ſanguineam, vt medici cogitant vt Conciliatoꝛ differētia. 22. ſed in veritate quicquid dicat pꝛefatus doctoꝛ argumentum ſaltem concludere de foꝛma aſini ſuper naturaliter adeo conſeruata in materia melius et melius diſpoſita. In hoc tamen credo illud eſſe actualis exiſtentie in foꝛmis ſubſtantialibus eſſe ſpecificum immo eſſe actum ſuppoſiti: nec aliud eſſe in foꝛma ⁊ aliud in materia: ſed vnum eſſe quo totuꝫ compoſitum et foꝛma et materia exiſtant: et quamdiu foꝛma ſubſtantialis eadem permaneat, illud eſſe permanet idem.

4. opinio ſimplicij.

¶ Quarta opinio ē ſimplicij qui dicit ꝙ intēſio ſit per depurationem a contrario: remiſſio vero per admixtionem cum contrario. Cuius motiua ſunt quedam auctoꝛitates iam allegate contra pꝛimam opinionem: ſed hanc opinionem foꝛe falſam duplici medio ſuadeo Gregoꝛij ariminenſis diſtinctione decima ſeptia pꝛimi ſententiaruꝫ: ſequeretur lumen et notitiam appꝛehenſiuam et multas alias q̄litates carentes contrario non poſſe intendi: conſequens eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur: et ſeq̄lla patet quia ſi intenderetur maxime eſſet per depuratianem a contrario: ſed non habet contrarium: ergo non intendit' per depurationem a contrario. Secunda ratio ſequeretur ꝙ nemo poſſet elicere actū virtutis remiſſum: conſequens eſt falſum ergo illud ex quo ſequitur: ſequella pꝛobatur: quia conſequentis falſitas nota eſt: quia ſi elicit actum virtutis remiſſum: ⁊ non poteſt eſſe remiſſum niſi per admixtionem actus vicij ergo ſequeretur ꝙ elicito actu virtutis ſimul eliceretur actus vicij: et ita actus virtutis et actus vicij contrarij ſimul ſe compaterētur qđ eſt falſum.

¶ Capitulum quartum.

PEnes quid attendatur intēſio in facto eſſe: quia de intenſione in fieri iam diſputatum eſt in capitulo tertio immediate pꝛecedenti. Circa quam queſtionem due famoſe verſantur opiniones, vt recitat Calculatoꝛ in capitulo de intenſione. Pꝛima eſt ꝙ intenſio eſt attendenda penes appꝛopinquationeꝫ ad ſummum gradum ita ꝙ quanto aliqua qualitas eſt pꝛopinqua gradui ſummo tanto eſt intenſioꝛ: et quanto eſt diſtantioꝛ a gradu ſummo tanto eſt remiſſioꝛ. Alia eſt opinio Calculatoꝛis tenentis ꝙ intenſio eſt attendenda per receſſum a non gradu: et remiſſio per acceſſum ad non gradum. In pꝛimam tamen opinionem aliquibus argumentis inſurgo.

Pꝛimum p̄ncipale.

PRimo pꝛincipaliter arguo. Sequeretur ꝙ qualitas ſumma eſſet infinite intenſa: conſequens eſt impoſſibile: ergo illud ex quo ſequitur: ſequella pꝛobatur quando ſunt aliqua infinita quoꝛum ē dare minimum aut remiſſiſſimum habentia ſe in dupla pꝛopoꝛtione, continue aſcendendo ab illo remiſſiſſimo: aggregatum ex omnibꝰ illis eſt infinitum: ſed pꝛobabo ꝙ inchoando a gradu vt quattuoꝛ inter gradum vt octo ⁊ gradum vt quattuoꝛ reperiātur infinita media continue ſe habentia in dupla pꝛopoꝛtione: quia ſex pꝛobabo ꝙ excedit quattuoꝛ in duplo et ſeptem excedit ſex in duplo, et ſeptem cum dimidio excedit ſeptem in duplo: ergo gradus vt octo erit infinite intenſus: quia compꝛehendit omnia illa infinita que ſe habent in dupla pꝛopoꝛtiōe: ergo per regulam eſt infinitus gradus vt octo. Pꝛobo igitur ꝙ gradus vt ſex excedit gradus vt quattuoꝛ in duplo diſtantia qua diſtat gradꝰ vt quattuoꝛ a gradu vt octo ē in duplo maioꝛ quam diſtantia qua diſtat gradus vt ſex a gradu vt octo: ergo gradus vt quattuoꝛ eſt in duplo remiſſioꝛ gradu vt ſex et ſic gradus vt ſex eſt in duplo intenſioꝛ q̄ gradus vt quattuoꝛ et pari ratiōe pꝛobabis de gradu vt ſeptem comparato gradui vt ſex et ſic pꝛobaui pꝛobandum.

Secūduꝫ p̄ncipale.

SEcundo pꝛincipaliter arguitur ſequitur ꝙ gradus medius totius latitudinis ſcilicet gradus vt q̄ttuoꝛ non eſt duplus ad aliquem alium gradum: conſequens eſt falſum, vt liquet: ⁊ ſequella pꝛobatur quia ſi gradus vt q̄ttuoꝛ eſſet duplus ad alium gradum, maxime eſſet ad gradū vt duo: ſed ad illum non: ergo intētum. Maioꝛ nota eſt et minoꝛ pꝛobatur quia diſtantia qua diſtat gradus vt quattuoꝛ a gradu vt octo eſt vt quattuoꝛ et diſtantia qua diſtat gradus vt duo a gradu, vt octo eſt vt ſex: ſed ſex ad quattuoꝛ eſt ſeſquialtera: ergo gradus vt quattuoꝛ in ſequi altero eſt intēſioꝛ quam gradus vt duo: ergo non in duplo.

Tertium p̄ncipale.

TErtio pꝛincipaliter arguitur: ſequeretur ꝙ gradus ſummus non eſſet intēſus: conſequens eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur: ſequella pꝛobatur quia non appꝛopinquat gradui ſummo: ergo non eſt intenſus, tenet conſeq̄ntia ex opinione: et antecedens patet: quia cum appꝛopinquatio ſit relatio realis d̄bet eſſe inter extrema realia realiter diſtincta ſecluſa operatiōe intellectus: ergo ille gradus non apꝛopinquat ad ſemet ipſum. Sed tamen poteſt reſponderi ad hec argu-

menta preſupponendo ꝙ aliquid appropinquare magis ad aliud ſtat bifariã: magis arithmetice .i. ꝑ minorẽ exceſſum, vel magis geometrice .i. ꝑ maiorem ꝓportionẽ verbi grã. 6. appropinquat ad. 8. magis ꝙ. 4. in ſequialtero. Quã aũt dr̃ ꝙ quãto aliquis gradus appropinquat magis ad ſum̃ũ, tãto eſt intẽſior: non intelligamus hoc geometrice: ſꝫ arithmetice .i. per eundem exceſſum per quẽ cõtingit vnã appropinquationem excedere aliã per eundẽ maior gradus excedit minorẽ verbi grã ſumpto gradu vt. 6. et gradu vt. 4: qꝛ gradꝰ vt. 6. appropinquat ad. 8. per duo: ⁊ gradꝰ vt. 4. appropinquat ad. 8. per. 4. et. 4. excedit duo per duo, ſic. 6. excedit. 4. per duo et per hoc ſoluuntur primũ argumentũ et ſecundũ Tertium vero ſophiſtice procedit, quia illius ſummi gradus intenſio non eſt attendenda pꝰ appropinquationem ad ſummũ: ſed per hoc ꝙ maxime diſtat a non gradu: et profecto veri ſimilior apparet hec ſententia: quia cũ non gradus ſit nihil quõ per illud ego menſurabo quam intenſum ſit aliquid.

Opinio Calculatoris. ¶ Sed ſententia Calculatoris eſt ꝙ intenſio eſt attendenda per diſtantiã a non gradu: qꝛ in ea ꝓportiõe qua aliquis gradꝰ plus diſtat a nõ gradu quã aliꝰ: in ea ẽ intenſior: ⁊ ꝑ eũdem exceſſuꝫ per quẽ vna diſtantia a non gradu excedit aliã, per eundẽ vnus gradus excedit aliũ. ⁊ ſic qꝛ penes non gradum tam arithmetice ꝙ geometrice attenditur quantitas intenſionis: ad diſputãdũ aptior ẽ opinio Calculatoris: ſed cõi mõ concipiendi aptior eſt opinio pcedẽs. ¶ Sed contra hanc opinionẽ Calculatoris arguit̃ ꝓbando oppoſitaꝫ opinionẽ. Bene ſequit̃ quãto aliqua qualitas plus diſtat a nõ gradu tãto eſt intenſior: et q̃nto plꝰ diſtat a non gradu tãto magis appropinquat ad ſummum: ergo quãto plus appropinquat ad ſummum, tanto eſt intẽſior: quod eſt intentum huius opinionis contra Calculatorem.

¶ Ad hoc argumẽtum ꝙ bonum eſt rñdeo ꝯcedẽdo maiorẽ: diſtinguẽdo minorẽ: ſi ly tãto et quanto dicant quãtitatẽ geometricã nego. Nã ſex in ſequialtero magis diſtat a non gradu ꝙ. 4. et tñ i duplo magis accedit ad ſummũ quã. 4. ſꝫ arithmetice vera eſt illa minor ꝙ ꝑ eundẽ exceſſum ꝑ quẽ magis diſtat a non gradu ſex quã. 4. ꝑ eũdẽ magis appropiquat ad ſummũ ſex quã. 4. Et ſic pꝫ ſolutio argũti cõcedendo ſecundo modo, nõ primo mõ.

Secũdũ pⁿcipale. SEcũdo principaliter arguitur datis duobus circulis, vno cuiꝰ diameter ſit bipedalis: alio vero ꝯcẽtrico illi cuiꝰ dyameter ſit pedalis: ⁊ duplo magis maior quã minor diſtat a nõ gradu motꝰ q̃ eſt cẽtrũ vt patet qꝛ ſemi dyameter maioris eſt dupla ad ſeme dyametrum minoris: et tamen in quadruplo velocius mouetur maior quam minor. Probatur ſuppoſito cum Euclide decimo elementorum ꝙ proportio circulorum eſt dyametrorum duplicata. Jam ſic arguo: ſpatium per tranſitum a maiori eſt in quadruplo maius quam ſpatium per tranſitum a minori: ergo maior circulus in quadruplo velocius mouetur quam minor. Tenet conſequentia: et antecedens patet: quia cum dyametri ſe habeant in dupla, habebũt ſe circuli in quadrupla. Ergo probaui probandum. ¶ Ad hoc argumẽtum rñdeo ꝙ velocitas motus localis non eſt attẽdenda penes ſpatium corporale aut ſuperficiale pertrãſitũ: vt bene declarat Albertus de ſaxonia. 6. phi. q. 4. alioqui datis duobꝰ hominibus eque lõgis vno craſſiori altero eq̃ velociter motis: ſequitur craſſiorem velocius eſſe motum altero: eo ꝙ maius ſpatium corporale et ſuperficiale tranſegerit, ſed non lineale. Ideo dico ꝙ attendenda eſt velocitas circulorũ penes circunferentiam lineam per tranſitam: et quia circunferentia ad circunferentiam ſe habet in proporciõe dyametrorum: vt dicit Brauardinus in capitulo quarto ſuarum proportionum: ſecunda concluſione: ſequitur ꝙ motus ad motum ſe habeat in dupla. Nil enim valet dicere circulus ad circulum ſe habet in quadrupla: ergo motus ad motum quia circulus eſt ſuperficies: et penes illum non eſt attendenda velocitas: ſed penes circũferẽtiã q̃ eſt linea.

¶ Capitulum quintum.

IN quo q̃rit̃ an oĩs q̃litas tñ ſit intẽſa ſicut remiſſa: an magis ĩtẽſa ꝙ remiſſa: vel magis remiſſa ꝙ ĩtẽſa. Ad hãc q̃õnẽ rñdet Calculator in pͥo ca. de intẽſione ꝙ intenſio ⁊ remiſſio non ſunt cõpabiles: itaqꝫ neqꝫ vna ẽ maior altera: neqꝫ minor: neqꝫ equalis, ſicut vnũ infinitũ nõ eſt alteri cõpabile, vt Ariſto. i. de celo et ſic ꝓportio maioris inequalitatis: et proportio minoris inequalitatis nõ ſunt cõpabiles: vt bñ declarat Brauardinꝰ in ſuis ꝓportio. c. i. ¶ Sꝫ argueret aliqs: oĩs q̃litas ẽ tã remiſſa ſicut intẽſa: ergo intẽtũ: ꝓbat̃ añs omnis qualitas tñ diſtat a non gradu ꝙtum accedit ad nõ gradũ: ergo tñ eſt intenſa: ꝯña eſt nota et añs. Huic argumẽto dicas negando ꝯñam: qꝛ non ſunt cõpabiles intẽſio et remiſſio: ꝙ aũt nullus gradꝰ poſſit eẽ intẽſus ſicut remiſſus, ſuadeo argumentis, q̃ facit Calcula. in caplo pretacto: et colligunt̃ a Paulo veneto in ſua ſumma philoſophica libris de gñatione ca. 2. ¶ Primũ argumẽtũ eſt tale: ponas caſum ꝙ ſint duo gradu remiſſi. a. ⁊. b. a. tñ intẽſio. b. ſi intenſio. a. et remiſſio eiꝰ dẽ. a. ſunt eq̃les: et intẽſio b. et remiſſio eiuſdem. b. ſunt equales: ſequit̃ ꝙ cũ intenſio. a. ſit maior intenſione. b. et remiſſio. a. ꝑte ſit equalis intenſioni eiuſdẽ. a. ergo remiſſio. a. ẽ maior intenſione. b. tenet ꝯña ꝑ euclidem. 5. elementorum omniũ duorũ equaliũ ad vnũ tertiũ eadẽ ẽ ꝓportio tunc vltra remiſſio. a. eſt maior intenſione. b. ⁊ intenſio. b. et remiſſio. b. ſunt equales: ergo remiſſio. a. eſt maior remiſſione. b. et ſic magis remiſſus eſſet. a. ꝙ b. quod eſt falſum. ¶ Scðo arguo cõtra illud quod dictum eſt in precedente capite ꝙ intenſio ſit attendenda penes diſtantiam ad non gradu: ſeq̃ret̃ ex illo ꝙ ex vniformi deꝑditione intenſionis: ſeq̃ret̃ vniformis acq̃ſitio remiſſionis: ꝯñs eſt falſum: ergo illõ ex quo ſequit̃: ſeq̃lla nota eſt qꝛ deꝑdere intenſionẽ ẽ appropinquare nõ gradui: et illõ eſt remitti: et falſitas ꝯñtis ꝓbat̃: qꝛ volo ꝙ ſit vnꝰ gradꝰ vt. 4. q̃ in vna hora vniformiter ꝑdat. 2: gradꝰ: pͥo vnũ: et poſtea aliũ: ſequit̃ ꝙ ẽt remiſſio vniformiter acq̃rit: taliter ꝙ remiſſio primo acquirit vnũ gradũ: et poſtea aliũ gradũ: ſed ꝓbo ꝙ nõ iſta remiſſio pͥo acq̃rit ꝓportionẽ ſequi tertiã: et poſtea ꝓportionẽ ſeq̃ alterã: qꝛ eque ꝓportionabiliter deꝑdit̃ intenſio ſicut acq̃rit̃ remiſſio: ſed q̃ñ aliq̃d primo acquirit minorẽ ꝓportionẽ et poſtea maiorem: primo acquirit minorẽ latitudinẽ: et poſtea maiorẽ latitudinẽ. Et tñ ſi ternariꝰ primo acq̃rit ſeq̃ tertiã, acquirit vnũ g̃dũ et fit. 4. ⁊ ſi poſtea acq̃rit ſeq̃alterã acquirit. 2. g̃dus ⁊ fit. 6. ꝙ ſi ſic: ergo nõ vniformit̃ acq̃rit̃ remiſſio ꝑ totã horã. ¶ Ad hoc argumẽtũ dicẽdũ eſt ꝙ illud fundat̃ in il-

la regla allegata de ꝓportionibꝰ: quã nõ credimꝰ fore verã ĩ ꝑuatiuis, ſtat eñi aliq̃d ꝑ vniformẽ acq̃ſitionẽ pͥo acq̃rere minorẽ ꝓportionẽ ⁊ poſtea maiorẽ.

Secũduꝫ pⁿcipale ¶ Secundo arguo probando ꝙ nõ eque ꝓportionabiliter ſicut deꝑdit̃ intẽſio auget̃ remiſſio. Supponamꝰ eñi ꝙ in vna hora deperdunt̃ ab intẽſione vt. 4. vniformiter duo gradꝰ: ita ꝙ in pͥa medietate vnus gradꝰ: et in ſcða aliꝰ gradꝰ: conſimiliter de remiſſione acquirent̃ alij duo gradꝰ. Quo ſuppoſito ꝓbo ꝙ non eq̃ ꝓportionabiliter ſicut remittit̃ intenſio acq̃rit̃ remiſſio: qꝛ intenſio in pͥa medietate ꝑdit ſequitertiã in ſcða ſequialterã. Remiſſio vero cũ d̃beat equaliter acq̃rere in prima medietate ſicut ſcða: ſeq̃tur ꝙ maiorẽ ꝓportionẽ acq̃ret ĩ prima ꝙ in ſcða: ⁊ ſic cũ ecõuerſo ſe habeat intenſio: qꝛ maiorẽ ꝓportionẽ ꝑdit ĩ ſcða medietate ꝙ in pͥa: ſequit̃ ꝙ non eq̃ ꝓportionabiliter ſicut ꝑdit̃ intenſio acquirit̃ remiſſio: ꝙ aũt remiſſio augẽda vniformiter debeat maiorem ꝓportionẽ in pͥma medietate acq̃rere quã in ſcða. Probat̃ qꝛ ſi g̃dꝰ vt. 2. acq̃ſiturus eſt alios duos g̃dus vniformiter, pͥmo acq̃rit ſeq̃alterã. 2: ſeq̃tertiã. Sed huic argũto facilis pꝫ ſolutio dicendo hãc reglã in ꝑuatiuis fore falſam: vbi ẽt concedit̃ maior remiſſio eſt ꝑs minoris remiſſionis.

¶ Ad hũc modũ poteris ſubſtinere opinionẽ illã cõeꝫ de aſſenſu opinatiuo et ãnexa formidĩe: ꝙ quãto magis intẽdit̃ opinio tãto magis remittit̃ formido. ⁊ ſi arguat̃ ꝙ nõ ſeq̃ret̃ ꝙ q̃lꝫ opinio hẽret ĩfinite ĩtẽſaꝫ formidinẽ: ⁊ ſic d̃mõſtratio nõ hẽret vires ĩ argũ thopicũ, q̃õ ẽ falſuꝫ: ſeq̃lla ꝓbat̃: qꝛ ſit vna opinio intenſa vt. 4. que diuidat̃ ꝑ ꝑtes ꝓportionales dupla ꝓpotione ſm̃ intẽſionẽ: et ſic arguit̃ formido pͥme ꝑtis eſt aliquãta: ſcðe ꝑtis formido eſt in duplo maior: cũ ſit ĩ duplo remiſſior ⁊ ſic ꝯñter de alijs ꝑtibꝰ: ergo tota formido ẽ infinita tenet ꝯña: qꝛ cũ aliq̃ infinita (Quorũ ẽ dare minimũ) continue ab illo minimo aſcẽdũt in dupla ꝓportiõe: agregatũ ex eis eſt infinitũ. Dicẽdũ ad hoc ꝙ cũ eſt aliq̃õ totũ cuiꝰ ꝑtes ſunt eiuſdẽ ſpẽi, cũ eo nõ conuenit alia ꝓpria paſſio ſingulis ꝑtibꝰ ꝙ ea q̃ cõuenit toti: ⁊ ſic a formine totiꝰ q̃lꝫ ꝑs eſt formi doloſa eadẽ formidĩe q̃ totũ cuiꝰ ẽ ꝑs et ꝑ hoc euitabis infinitã formidinẽ ãnexã: ⁊ ſic reſpõdebis eq̃ ꝓportiõabilr̃ deꝑdi opinionẽ et acq̃ri formidinẽ annexã: ꝙuis vniformiter acquirat̃ formido: plꝰ tñ ꝓportiõabilr̃ acq̃rit̃ ĩ ſcða medietate quã pͥma ecõuerſo quã in poſitiuis: et ſic ſolues cetera argũta ad iſtar huiꝰ: d̃ quo bñ loq̄tꝰ ẽ Heruaſius.

¶ Capitulum ſextum.

Primum pⁿcipale MOuet aliquas egregias dubitaciunculas in materia de intenſione. Utrum cuiuſlibet forme q̃ ſucceſſiue acquirit̃ detur primũ inſtãs ſui eẽ: et arguo ꝑ parte negatiua ꝙ nõ. Pono ꝙ per totã vnã horã fiat vna albedo intenſa vt 4. talr̃ ꝙ in pͥa ꝑte ꝓportionali hore acquirant̃ duo gradꝰ: et in ſecũda vnꝰ: et ſic ꝯñter ꝓportione dupla: talr̃ ꝙ q̃ñ ſecunda ꝑs proportionalis acquirit̃ prima oĩno deperdat̃: et q̃ñ tertia acquirit̃ ſecũda oĩno deꝑdat̃: et ſic fiat ꝯñter in tota hora. Uocet̃ tota albedo a. ſucceſſiue acquirit̃: et tñ ipſius. a. non dat̃ primum inſtãs eſſe. Si eni daret̃ primũ inſtãs eſſe albedinis intenſe vt. 4. maxime eſſet in inſtãti terminatiuo hore ſed hoc non: qꝛ poti9 illud eſt primũ nõ eſſe. a. albedinis intenſe vt. 4. ¶ Secũdo ad idẽ arguit̃ ſic.

Secũdũ pⁿcipale Pono ꝙ ſortes incipiat alterari a non gradu in hora futura: ita ꝙ in prima ꝑte ꝓportionali acquirat duos gradus albedinis: in ſecũda vnum: et in tertia dimidium: et ſic ſine fine: et non maneat ſortes in inſtanti terminatiuo hore: ſꝫ maneat eius albedo. Quo poſito illa albedo ſucceſſiue acquirit̃ ⁊ erit vt. 4. et tñ nõ dat̃ primũ inſtans ſui eẽ: igit̃. Maior eſt nota: qꝛ nõ erit minoris intenſionis: ⁊ minor ꝓbat̃ qꝛ illa albedo erit ante finẽ illiꝰ hore: igit̃ non dat̃ primũ inſtans ſui eſſe. Cõſeq̃ntia pꝫ, qꝛ ſi daret̃ maxime eſſet inſtãs terminatiuũ illius hore. Añs tñ ꝓbat̃ qꝛ illa albedo erit atquiſita ante finẽ illiꝰ hore: ergo erit ante finẽ huius hore. Añs pꝫ: illa albedo acquiret̃ ante finẽ illiꝰ hore. Cõña pꝫ a reſolubili ad ſuã reſoluentẽ. Dices et bñ negando ꝙ erit acquiſita ante finem illiꝰ hore. Et ad ꝓbationem negando ꝯñam. et cũ ꝓbat̃: negat̃ ꝙ illa ſit ſua reſoluens: ſed ẽ iſta illa albedo erit acquiſita ante finem illius hore. Alio modo diſtinguit̃ iſta ꝓpõ illa albedo erit acquiſita ante finẽ illius hore: aut capiendo ly acquiſita noĩalr̃ vt tñ valet ſicut acquiſita ſiue q̃õ acquirit̃: ⁊ ſic concedit̃ illa ꝓpõ aut capiendo participialr̃ preteritiue et ſic negat̃. Ad hoc enĩ q̃ aliquod ſit ita acquiſitum requirit̃ ꝙ ipſum ſit vel fuerit in aliquo inſtanti: (loquendo de re permanenti.) Cõfirmatur hoc: pono ꝙ corrũpat̃ tota albedo q̃ ſic fuit ꝑducta in inſtanti terminatiuo hore. Tunc ſic arguo Jbi deſinet eſſe albedo aliqua totalis per remotionẽ de p̃nti: et non niſi vt. 4. ergo albedo vt. 4. fuit: nõ in ſtanti terminatiuo hore: ergo ante illõ: ꝙ aũt totalis albedo ſit vt. 4. pꝫ: qꝛ non eſt plus ꝙ vt. 4. nec minus ergo eſt vt. 4. Jtem cõfirmatur. Hec albedo in hac hora ꝑducit̃ vel ergo ante finem hore vel poſt finem hore. Non ſecũdũ nec tertiũ: ergo primũ. Ultra et cũ determinatio copule ſemꝑ ſit determinatio ſubiecti: ergo hec albedo ante finẽ hore eſt vel erit.

Tertium pⁿcipale TErtio principaliter arguit̃ ſi ꝑs affirmatiua dubij eſſet vera ſequeret̃ ꝙ ſortes ⁊ plato eque velociter ab eadẽ ꝓportione continuo alterarent̃: et tñ non equalẽ qualitatẽ acquirerẽt ꝑ idẽ tempꝰ. Cõñs eſt falſum vt eſt notũ: et ſeq̃lla ꝓbat̃. Pono caſum ꝙ ſortes et plato incipiãt alterari a nõ gradu: in inſtanti iniciatiuo hore abꝰ equali ꝓportione et eque velociter in iſta hora: niſi ꝙ in inſtãti terminatiuo hore ſortes non maneat: plato vero maneat. Tunc aliquam determinatã qualitatẽ in inſtãti terminatiuo hore habebit plato quã non habebit ſortes: neqꝫ ſibi eq̃lẽ: ergo maiorẽ q̃litatẽ hẽbit ꝙ ſor. Preterea ſequit̃ hoc corñ: ſortes hẽbit maiꝰ meritũ ꝙ plato: ⁊ tñ non magis premiabit̃: imo equalr̃ premiabunt̃: q̃õ ẽ falſum: ſeq̃lla ꝓbat̃: poſito caſu ꝙ ſortes ⁊ plato ꝑ vnã totã horã talr̃ mereant̃ a nõ gradu vſqꝫ ad. 4. ꝙ plato in inſtãti ter̃atiuo hore maneat: ſortes vero in inſtãti ter̃atiuo hore non maneat: imo eiꝰ aĩa anihilet̃: ⁊ poſtea reproducat̃ premiãda ſm̃ premiũ corñdẽs meritꝰ q̃ priꝰ habuit: iã ſortes et plato ꝑmiabunt̃ eq̃li premio: qꝛ plato vt. 4. ⁊ ſortes hẽbit q̃lꝫ meritũ citra. 4 ergo premiabit̃ vt. 4. et tñ nunq̃ hẽbit ſortes tñ meritũ ſicut plato: qꝛ nunq̃ hẽbit vt. 4. g̃ corñ eſt verũ: q̃õ eſt incõueniẽs. ¶ In oppm̃ ẽ Ariſt. 6. phiſi. ponẽs talẽ cõcl̃onẽ. In quo res pͥo ẽ athomũ et ĩpartibile neceſſe eſt eẽ: inuẽs ꝙ oĩs res ꝑmanens hꝫ vel habuit primũ inſtans ſui eſſe ante q̃õ nõ fuit. ¶ In iſta q̃õne due opiniones verſant̃. Prima eſt Gregorij ariminẽ. in primo ſenten. diſtinctione. 17. queſtione tertia. quã cõmuniter ſequuntur omnes philoſophi peripathetici; que poſitio tanq̃ in baſi et fundamento in vnica cõ

ſiſtit ꝓpoſitione que talis eſt. Omnis res permanēs
naturaliter ꝓducta habet vel habuit primum inſtās
ſui eſſe ante quod neqꝫ in tempore nec in inſtāti fuit.
¶Ex quo infertur ꝙ omnis res ſucceſſiue producta
prius ꝓducebatur quam ſit vel fuerit ꝓducta: ita ꝙ
ſi aliqua albedo acquiratur ſucceſſiue per horam fu
turam adequate: concedendum eſt ꝙ talis albedo ꝓ
ducetur ante finem hore future: ſed non erit produ-
cta ante finem hore future: ſed erit ꝓducta in inſtan-
ti terminatiuo talis hore in quo p̄mo erit. ¶Ex quo
infert hec opinio ꝙ ſi totum quod in iſta hora pro-
ducebat͛ de albedine in inſtāti terminatiuo hore cor
rumpetur et nunꝙ̄ vlterius reproducatur: tunc non
eſt dabilis albedo adequate producta in illa hora.
Et in vniuerſum ad hoc ꝙ aliquid quod ponitur ſuc-
ceſſiue produci ſit: opus ē tale manere in inſtanti ter
minatiuo ſue ꝓductionis: alias nullo pacto concedē
dum eſt ipſum produci.
Petr⁹ mātuanus. ¶Alia eſt opinio Petri de mantua
in tractatu d̄ p̄io ꝛ vltimo inſtanti capite primo que
conſiſtit punctualiter in hac propoſitione: omnis res
ſucceſſiue producta prius fuit in tempore inadequa
te quam in aliquo inſtanti. ¶Ex quo infertur ꝙ om-
nis res ſucceſſiue ꝓducta non citius producet͛ quam
erit producta. Et ſimiliter omnis res ſucceſſiue ꝓdu-
cta que eſt permanēs quo ad eſſe habebit primuꝫ in
ſtans eſſe, ante quod in nullo inſtanti erit: quamuis
ante illud erit in tempore. Differt igitur hec opinio
a priori: quia prior dicit rem ſucceſſiue ꝓductam ſic
eſſe incipiens per primum inſtans eſſe: vt in illo inſtā
ti ſit et nunꝙ̄ antea fuerit neqꝫ in tempore, neqꝫ in in-
ſtanti. Sed ſecunda opinio dicit ꝙ talis res ſucceſſi-
ue ꝓducta in inſtanti terminatiuo ꝓductionis eius ē:
et non īmediate ante hoc fuit in inſtanti: ſecus autē
Corrū. 1. in tempore. ¶Ex quo ſequitur omnem rem ſucceſſi-
ue ꝓducendam: futuram in aliquo tempore ante quā
Corrū. 2. ſit in aliquo inſtanti. ¶Sequitur ſecundo ꝙ hec al-
bedo erit: et tamen in nullo inſtanti erit. Patet de al
bedine ſucceſſiue ꝓducta per vnam horam a nō gra
du vſqꝫ ad quattuor que in inſtāti terminatiuo hore
Corrū. 3. corrumpatur per primū non eſſe completum. ¶Se
quitur tertio ꝙ hec albedo iam non eſt et aliquando
erit: et tamen hec albedo non incipiet eſſe neqꝫ in tē-
pore neqꝫ in inſtanti. Patet ex caſu ſuperioris coro-
Corrū. 4. larij. ¶Sequitur quarto ꝙ nulla res ſucceſſiue pro-
ducenda incipit vel incipiet eſſe. Hoc intelligatur d̄
re ſucceſſiua quo ad fieri tantum: et intelligatur ex-
ponendo ly, incipit per tempus et inſtans: Namqꝫ ſi
aliqua res ſucceſſiue ꝓducenda inciperet per primū
inſtans eſſe vt debet: maxime eſſet in inſtanti termi-
natiuo ꝓductionis eius: ſed tunc falſum eſt ꝙ non im-
mediate ante hoc fuit: imo īmediate ante hoc fuit: q2
īmediate ante hoc fuit in tēpore. Bene tamen ſi eſſet
ſucceſſiua quo ad fieri et eſſe: incipit eſſe per vltimuꝫ
non eſſe. Ita ꝙ nūc non eſt ſed īmediate poſt hoc erit
illa tamen res ſucceſſiua quo ad fieri incipit in inſtā-
ti per primum inſtans eius: et illud eſt inſtans termi
nans ꝓductioneꝫ eius. ¶Sequitur quinto ꝙ omnis
Corrū. 5. res ſucceſſiue ꝓducenda non citius ꝓducetur quam
erit producta. ¶Sequitur ſexto ſortem per totam
Corrū. 6. vnam horam eſſe in gratia: et tamen in eadem hora
eſſe in peccato. Probatur et pono ꝙ deus precipiat
ſorti exiſtenti in gratia ꝙ nunquam diligat Platonē
gradu dilectionis vt quattuor: concedat tamen ei ꝙ
abſqꝫ peccato poſſit diligere euꝫ quolibet gradu ci
tra quattuor. Quo poſito incipiat ſortes intendere
dilectionem platonis per iſtam horam: ita ꝙ ſi mane
ret in inſtanti terminatiuo haberet primo in illo di-
lectionem vt quattuor: ſed iam neqꝫ ipſe ſortes nec
ſua anima illam habeat in inſtāti terminatiuo. Qui
bus poſitis: arguitur ſic: ſortes per totam illam ho-
ram erit in gratia: et in eadem hora erit in peccato
igitur corolariuꝫ verū. Maior ꝓbatur: quia in quo
libet inſtanti intrinſeco illius hore ſortes erit in gra
tia: cum in nullo illorum cōmittat aut omittat. (In
nullo enim inſtanti intrinſeco diligit platonem dile-
ctione vt quattuor.) Igitur ſortes per totam illam
horam erit in gratia. Sed minor probatur: quia in
illa hora quattuor gradus dilectionis erunt a ſorte
ꝓducti per opinionem: et cum primum fuerunt pro
ducti ſortes erit in peccato. Igitur ſortes in illa ho
ra erit in peccato. Et ſic patet corolariuꝫ. ¶Sequi
tur ſeptimo ꝙ ſortes damnabitur: et tamen per totā
vitam ſuam fuit in gratia. Patet in caſu ſuperioris
corolarij. Sortes damnabitur cum fuerit in pecca-
to: vt patet ex dictis.
¶Nec iſta corolaria ſunt mirabilia
quia eadem tenetur concedere oppoſita opinio. Nā
ſi vnuꝫ pedale vniformiter diuidatur in hora futura
ita ꝙ in inſtanti terminatiuo primum totum erit di-
uiſum: ꝛ ſit linea terminans illud pedale in extremo
poſterius diuidendo. a. Quo poſito. a. linea in iſta
hora adequate erit diuiſa: et tamen per nullum tem
pus neqꝫ in aliquo inſtanti erit diuiſio. a. linee. Sed
hoc eſt falſum: quia in inſtanti terminatiuo erit diui-
ſio. a. linee: et erit tunc diuiſa ſimiliter: vt ly diuiſa ſu
matur nominaliter: nec mihi videtur cōcedendū
de eadem. a. linea, quod modo non diuiditur et ali
quādo diuidet͛: et tamen nec incipit neqꝫ incipiet
diuidi: immo incipiet diuidi. Sed argueret aliquis
probando poſitionem. Mantuani veram eē, ad iſtū
ſenſum ꝙ res ſucceſſiue producenda immediate an
te primum inſtans ſui eſſe fuit in tempore inadequa
to. Quia oppoſito dato ſequeretur ꝙ ſi deus precipi
at ſorti ꝙ diligat ipum in aliquo inſtanti intrinſico
huius hore: ipſe vero nunquam dilexit: et inſtanti ter
minatiuo hore eſt mortuus, per primū non eē. ſequit͛
ꝙ iſte erit in iſta hora futura adequate in peccato: et
tamen per nullum tempus nec in aliquo inſtanti. Itē
ſortes nunc non eſt in peccato: et aliqn̄do erit in pec
cato: et tamē nec incipit nec incipiet eſſe in peccato.
Item ſortes per totam vitam ſuā erit in gratia ſine
peccato: ſaltē in quolibet inſtanti intrinſeco vite ei⁹:
et tamen ſortes damnabitur. ¶Ad hoc argumentuꝫ
reſpondet Almayn in ſuo tractatu de libertate volun Almayn.
tatis articulo quarto: in ſecūda opiniōe. Multiplex
eſt modus dicendi et reſpondendi prim⁹ eſt Holcot
ꝙ in inſtanti terminante horam verum eſt dicere ſor
tes peccabit: et tn̄ per nullum totū tempus peccauit
ſed in quolibet tempore ad illud inſtans terminato
peccauit inadequate. Et ſic in nullo ad illud inſtans
caruit ſortes gratia: et ſic concedendū eſt ꝙ ſortes in
quolibet inſtanti ante hoc inſtans fuit in gratia: et tn̄
ante illud inſtans peccauit mortaliter. ¶Sꝫ contra
hanc ſolutionem arguitur: ſequeretur iſta concluſio
ſortes peccauit mortaliter: et tamen nunquam ca-
ruit gratia. Patet ſic: Et pono ꝙ ſortes in hoc in-
ſtanti peniteat ſe non dilexiſſe deum: et ꝙ nullum
aliud peccatum commiſerit: ſortes nunc habet gra-
tiam quia nunc conuertitur. Et ſuppono pro nunc ꝙ

ad cōtritionem non requiratur continuatio per cer-
tuꝫ tempus: et ſortes nunquam caruit gratia: ergo
aliquando non habuit gratiam. Et vltra aliquando
non habuit gratiam: ergo in inſtanti vel tēpore. Sed
nullum iſtorum eſt dicendum non primum vt notum
eſt, nec ſecundum: quia quocūqꝫ tempore demōſtra
to in iſto habuit gratiam: et iſtud idem argumentū
venit contra Altiſſiodo: dicentem ꝙ in caſu argumē
ti Sortes primo peccat in in inſtanti terminātē ho
ram: capiendo peccare vt eſt contrahere reatum ex
omiſſione vel commiſſione, cum Sortes nunquā an-
te hoc fuit in reatu ad penam eternam cum ſemper
fuerit in gratia: non tamen eſt illa gratia quā prius
habuit: ſed illa ē deꝑdita ratione peccati: ſed eſt in
gratia quam meretur virtute contritionis: que for-
te eſt minor ea quam habuit, vel forte maior, vel for
te equalis ſecunduꝫ ꝙ ſortes habere poteſt magnā
vel paruam contritionem: et vltra concedendum eſt
ꝙ Sortes peccauit mortaliter: ꝛ tamen per nullum
totum temp⁹ nec per aliquod inſtās erit ſine gratia.
Non eſt tamen concedendum ꝙ Sortes peccauit
mortaliter et in gratia eſt: et gratia quā habet nun
quam perdidit. Aliter dicunt alij ꝙ deus non poteſt
ita precipere, niſi in precepto ſuo etiam includatur
inſtans terminatiuum hore: et hoc ſatis mirabile vi
detur.
Ad p̄mū. ¶Reſtat reſpondere ad argumen-
ta iam facta ante oppoſitum. ¶Ad primū reſponde
tur ꝙ illa albedo debet reputari vniformiter diffor
mis latitudinis quo ad tempus: et d̄bet reputari tā-
te intenſionis ſicut gradus medius videlicet vt duo
et ſic ſi petas vtrum habeatur primū inſtans eſſe to-
tius albedinis: dicat͛ ꝙ non quia cum ſit res ſucceſſi
ua non ſolum quo ad fieri ſed etiam quo ad eſſe, non
debet incipere per primum inſtans eſſe ſed per vlti
mum non eſſe. Si vero loq̄ris de intenſione: cum in
tenſio nō diſtinguat͛ ab albedine. Dico ꝙ incipit eſſe
quando albedo incipit eſſe: cum ēt ſucceſſiue ꝓgre-
diatur: ſed melius eſt dicere ꝙ intenſio illius totius
albedinis incipit eſſe quando gradus medius inci-
pit eſſe, videlicet in inſtanti medio hore.
Ad ſcdm. ¶Ad ſecundum competenter reſpō
ſum eſt inter arguendum: ſed ad eius confirmatio-
nē reſpondetur: cum ponitur caſus ꝙ illa albedo to-
talis deſinat eſſe inſtāti terminatiuo hore per remo
tionem de preſenti ad mitto caſum: et cum arguitis
ibi deſinit eſſe albedo vt quattuor: ergo producta
eſt albedo vt quattuor ꝛ hoc ſucceſſiue: et nunquam
datur albedinis vt quattuor: primum inſtans eſſe er
go intentum. Dicendum negādo ꝙ deſinat eſſe albe
do vt quattuor bene tamen deſinit eſſe aliquid quod
equiualenter iudicat͛ vt. 4. namqꝫ oīs qualitas que
continet omnem gradum citra quattuor reputatur
vt quattuor. Dabo tibi bonam analogiam ſi eēt vna
columna habens infinitas partes proportionales ꝓ
portione dupla: ita ꝙ illas partes proportiōales gi-
rarent infinite gire vnius linee giratiue taliter ꝙ ꝑ
primam partem proportionalem procederet vna
gira: et per ſecundam procederet alia gira: et per
tertium alia: et ſic ſine ſtatu. Volo ꝙ per primam gi-
ram coextendatur vna albedo a non gradu vſqꝫ ad
duo: et per ſecundā a duob⁹ vſqꝫ ad tria et per terti
am a tribus vſqꝫ ad tria cum dimidio ꝛ ſic ſine ſtatu:
iam albedo extenſa per illam lineam giratiuam eſt
vt quattuor virtualiter, licet non formaliter.
¶Et ad aliam confirmationem cum Ad aliam confir.
dicitur hec albedo vt quattuor in hac hora produci
tur: ergo vel ante horam: vel ante finem hore: vel in fi
ne hore: vel poſt finem hore. Diſtinguo: vel tu vis ꝙ in
inſtanti terminatiuo hore illa albedo ſit: vel nō: ſi vis
ꝙ ſit in iſtanti terminatiuo hore vt quattuor dic ꝙ ꝓ-
ducitur in inſtanti terminatiuo hore incomplete: ad
hunc ſenſum ꝙ tunc eſt ſecundum ſe totam et non im-
mediate ante hoc fuit ſecundum ſe totā: bene tamen
ſecundum partes eius. Si vero vellis ꝙ in illo inſtan
ti non ſit: illa eſt falſa: hec albedo vt quattuor produ
citur: quoniam ex illa infertur hec albedo vt quattu-
or eſt vel erit. Quod eſt falſum,
¶Ad tertium reſpondetur ꝙ in illo Ad. 3. ar.
caſu eque velociter alterantur: et tamen non aequi-
runt equalem qualitatem formaliter: bene tamen vir
tualiter: vt dedi exemplum de linea giratiua: quod
eſt egregium exemplum. Et ideꝫ dici poteſt ad illud
de meritis: ꝙ de facto equaliter merebunt et equali
ter premiabuntur. Quoniam illa merita equiualen
ter ſunt equalia.
¶Super iſta igitur queſtione vide Cōcordia opinionū.
or mihi conciliari poſſe has diuerſas opiniones. Cuꝫ
queritur an res ſucceſſiue producenda habeat vel
habebit primum inſtans eſſe: Dico ꝙ diſtinguendum
eſt de exiſtētia rei: aut formaliter aut virtualiter. Si
formaliter: dico ꝙ ſi fuerit in inſtanti terminatiuo ha
bet primum inſtans eſſe incompletum: ad iſtum ſen-
ſum ꝙ illa res nunc eſt et non īmediate ante hoc fuit,
nec in tempore adequato nec in inſtanti. In quo con
uenio cum Gregorio: Bene tamen fuit in tempore in
adequato terminato ad inſtans terminatiuum illius
temporis. In quo conuenio cum Mantuano. Qua-
re ego credo ꝙ iſta propoſitio. a. albedo vt quattuor
producet: dependere a veritate iſtius. a. albedo vt
quattuor erit: et hanc a veritate iſtius. a. albedo vt
quattuor eſt in inſtanti terminatiuo illius productio
nis futura vera. Et ideo ꝙ̄uis iſta modo ſit vera. a. al-
bedo vt quattuor producetur: cum ſit de futuro con-
tingenti pro eodem inſtanti pro quo eſt vera poteſt
non eſſe vera. ¶Si vero in inſtanti terminatiuo illi⁹
productionis. a. albedo vt quattuor non futura eſt: il
la non habebit primum inſtans eſſe: illa tamen repu
tabitur vt quattuor equiualenter ꝛ virtualiter: quia
continet omnem gradum citra quattuor. Et ſemper
habeas in memoria exemplum de linea giratiua.
¶Dubitatur ſecūdo vtrum id ꝙ ſuc Dubium ſecunduꝫ
ceſſiue caleſit poſſit incipere eſſe tale et quemadmo-
dum peto de calefactionē: ita petam de qualibet alia
qualitate extenſa ad extenſionem ſubiecti: et argui-
tur pars negatiua ſic: volo ꝙ aliquod ſubiectum inci
piat calefieri ſucceſſiue quo ad extenſionem: et peto
quando tale ſubiectum incipit eſſe calidum vel eſt
quando caliditas attingit ad puntum medium, vel
quando caliditas tranſit a punto medio: non primū:
quia tūc ſola medietas eſt calida: et ad eſſe calidum
requiritur ꝙ maior pars quam medietas ſit calida:
ſi dicatis ſecūdum: peto vel incipit eſſe calidum per
primum inſtans eſſe vel per vltimū non eſſe: non ꝑ pri
mū inſtās eſſe q2 quocūqꝫ inſtāti dato: falſum ē ꝙ in il-
lo primo maior pars quam medietas ſit calida. Nam
quocūqꝫ inſtanti dato ante illud: per maiorem partē
quam per medietatem extendebatur caliditas: ſi di

catur ꝙ quando illa latitudo venit ad non gradum in puncto medio: tunc incipit eſſe calidum per vltimũ nõ eẽ; ita ꝙ nũc nõ eſt calidũ: ſʒ imediate poſt hoc erit calidum. Sed replico: ſic arguo nunc non eſt caliditas extenſa per totum: et aliquando erit caliditas extenſa per totum: g̃ incipit vel incipiet eſſe caliditas extenſa per totum: conſequẽs eſt falſum: ſequella nota eſt: et falſitas conſequentis probatur: vel cũ illa caliditas incipit eſſe extẽſa per totuʒ per primũ inſtans eſſe vel per vltimum non eſſe. Non ſecundum quia oppoſito dato: ſequeretur ꝙ alteratio non eſſet ſucceſſiua mutatio, quod eſt falſum: et ſequella probatur ſi in hoc inſtanti nõ eſt totum alteratum. detur quanta ſit illa pars que reſtat vt totum alteretur, et ſit digitalis: ſi illa immediate poſt hoc tota alterabitur ergo illa alteratio fit ſubitarie per illã partem: neqꝫ per primum inſtans eſſe: quia cum talis latitudo producatur ab extrinſeco vt pono: debet eẽ vniformiter difformis: ergo cum non detur qualitas indiuiſibilis intenſiue: ſequitur ꝙ prius producetur medietas intenſiua per totum quan tota qualitas per totum: ergo non erat illud primum inſtans eſſe qualitatis extenſe per totum.

Secundo principaliter arguitur

Nihil poteſt ſucceſſiue calefieri: ergo intentum: conſequentia eſt nota: et probatur antecedens: quia ſi aliquid ſucceſſiue calefier et prius ꝓduceretur gradus medius quam gradus vltra medius: conſequens eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur, conſequentia ẽ nota: et minor probatur quia dato quocũqꝫ gradu medio qui producatur ſit ille vt q̃tuor: quando ille producitur neceſſe eſt in aliqua parte ſubiecti produci: et in parte propinquiori ipſi agẽti produci qualitatem magis intenſam: ergo verum eſt ꝙ non citius producitur gradus medius quã gradus vltra medius: quia ſua contradictoria eſt falſa citius producitur gradus medius quam gradus vltra medius: cum contradictoria tertie exponẽtis ſit vera ſcilicet et ita cito producitur gradus medius: ſicut gradꝰ vltra mediꝰ, vt in argũto clare deduximꝰ.

In oppoſitum arguitur ſic: quod

libet corpus quod ſucceſſiue calefiet incipiet eſſe calidum: igitur aſſumptum probatur: et ſit a corpus ꝙ ſucceſſiue calefit: et per talem calefactiõem ſucceſſiuam aliquando erit calidum: et arguitur ſic, iſte due contradictorie. a. eſt calidum. a. non eſt calidum ſucceſſiue verificantur, capio igitur totum tempus qđ verificabitur affirmatiua: et totum per quod verificabitur negatiua. Et arguo ſic vel in inſtanti medio illorum duorum temporum, affirmatiua eſt vera vel negatiua: ſi affirmatiua: ſequitur ꝙ. a. incipit eſſe calidum per primum eſſe: quia in illo eſt calidum et nõ ante: ſi negatiua, manifeſtum eſt ꝙ. a. incipit eſſe calidum per vltimum non eſſe: igitur ſi. a. ſucceſſiue calefiet et denominabitur calidum: ipſum incipiet eſſe calidum, quod fuit probandum.

In iſta materia due ſunt opiniones.

Prima eſt Calculatoris. Dicẽtis ꝙ quantũcũqꝫ parua qualitas ſufficit denominare ſuum ſubiectum quale ſpecifice ſaltem in corpe finito: dummõ non impediatur a ſuo cõtrario in eodem ſubiecto. Alia eſt opinio Pauli veneti in ſecundo dubio ſue quadrature capitulo. iʒ. dicentis ꝙ ad hoc ꝙ homo ſit albus ſufficit ꝙ maior pars ſuperficialis ſue faciei quam medietas ſit alba: et etiam hoc requiritur ad hoc ꝙ aliquod animatum non homo pilloſum vel pennoſum ſit album: requiritur et ſufficit maiorem partem extremalem pillorum vel pennarum ſm ſe totum eſſe albã et ſi brutum non ſit pilloſum vel pennoſum ſufficit maiorem partem ſuperficialem ſm ſe totam eſſe albam. Sed hec eſt queſtio de nomine: ideo conformiter ad cõmunem modum concipiendi dicamus album vocari: cuius maior pars quam medietas eſt alba: et hoc intelligitur in rebꝰ animatis de albedine permanenti vel fluente ab intrinſeco: quia ego non dicerẽ ethiopem album ſi aliquis ipſum dealbaret ab extrinſeco alias ſequitur corolarium. Aliquid eſt album cuius nulla pars eſt alba. Sequella pʒ de colore: quem pono in cute nigerrimum et in penis album. In rebus tñ animatis videor mihi id fore album: cuius maior pars quam medietas ſit alba: ſiue albedo ab extrinſeco proueniat ſiue ab intrinſeco.

Pro declaratione tamẽ noſtri du Conclo.i.

bij ponam aliquas concluſiones. Prima concluſio tenendo opinionem Calculatoris. Omne corpus qđ qualificabitur ſucceſſiue non habens contrariũ forme inducende: incipiet qualificari ſiue eſſe qualificatum ſpecifice per vltimũ inſtãs non eſſe. Probaẗ hec concluſio: qm̃ quodlʒ tale corpꝰ ĩmediate poſt inſtãs iniciatiuum actionis habebit aliquam talem qualitatem: igitur immediate poſt illud inſtãs quodlibet tale erit calidũ. Patet: quia ex opinione quantulacũqꝫ qualitas non permixta contrario ſufficit ad denominationem.

Secunda concluſio. (tenendo re Cõclo.2.

quiri partem maiorem medietate ſm ſe et quodlibʒ ſui, ſaltem ſuꝑficialẽ debere eẽ qualificatam: ad hoc ꝙ totum corpus dicaẗ qualificatũ ſpecifice) quodlibet corpꝰ ſucceſſiue calefiendũ et denominandũ calidum incipit aut incipiet eſſe calidũ per vltimum non eſſe. Hec cõclo ſatis patet ex primo argũto ãn oppoſitum: qꝛ in inſtanti in quo primo verũ eſt dicere vnam medietatem ſuperficialem eſſe calidam ſm ſe et quodlibet ſui: in illo verum eſt dicere ꝙ totũ corpꝰ non eſt calidum: et immediate poſt illud inſtans totuʒ erit calidũ: cum maior pars ſuꝑficialis quã medietas immediate poſt hoc erit calida ſm quodlibet ſui.

Tertia concluſio. Tenendo quali Cõclo.3.

tates contrarias ſe compati in gradibꝰ remiſſis id quod ſucceſſiue calefit ꝑ introductionem caliditatis et eque velocem corruptionẽ frigiditatis incipit vocari calidũ ꝑ vltimũ inſtans nõ eſſe. Probaẗ hec cõclo: qꝛ in tempore illo alterationis deueniẽdũ eſt ad aliquod inſtans: in quo adequate tantum nata eſt denominare caliditas: ſicut frigiditas: ſit igiẗ illud inſtans. a. et arguiẗ ſic in inſtantia. a: illud corpꝰ nec eſt calidum nec frigidũ: qꝛ qualitates contrarie ſe mutuo adequate impediũt in a inſtanti in denominationibus ſuis: et immediate poſt. a. inſtans illud corpus erit calidum cum immediate poſt. a. inſtãs introduceẗ aliquid caliditatis: igiẗ in inſtanti. a. illud corpꝰ incipit eſſe calidũ ꝑ vltimum non eſſe: quod fuit probãdũ. Aſſumptum tñ ꝓbaẗ: videlicet ꝙ deueniendũ ſit ab aliqđ inſtãs in quo adequate tm̃ nata eſt denoĩare caliditas ſicut frigiditas: qꝛ ĩ principio alterationis frigiditas magis denoĩat ꝙ̃ nata ſit denoĩare caliditas: vt pʒ cũ in infinitũ parua ſit caliditas in principio alteratiõis et denoĩatio caliditatꝭ ꝯtinuo ſucceſſiue creſcit continuo: et denominatio frigiditatis ſucceſſiue continuo decreſcit: igitur ad aliquod inſtãs veniunt ad equalitateʒ: quod fuit probãdum. Patet conſequentia: quia minus ſuo maiori ſucceſſiue continuo non poteſt fieri maius quin aliquando ſit equale illi quod modo eſt maius eo, ſiue maius quieſcat ſiue non: igitur.

Quarta concluſio. Si aliquod in

finitum incipiat ſucceſſiue calefieri ipſum calefiet, hoc eſt incipiet eſſe calidum per primum inſtans eẽ: etiam ſm opinionẽ Suiſeth. Probatur quia in quolibet inſtanti intrinſeco alterationis anteꝙ̃ per totũ ſit qualitas; preciſe finita; pars illiꝰ erit qualificata, et reſtabit infinita q̃lificanda: igitur in nullo tali inſtanti intrinſeco illud corpus infinitum incipiet eſſe calidum. Patet conſequentia quia etiam vt opinaẗ Suiſeth qualitas corporis infiniti exiſtens in parte finita nihil facit ad totius denominationẽ: et per conſequens in inſtanti in quo primum erit verum dicere ꝙ qualitas eſt per totum illud corpus infinituʒ illud corpus infinitum incipiet eſſe calidum per primum inſtans eſſe: quod fuit probandũ. Poſſent hinc inferri multa et diuerſa corolaria ſm diuerſitatem propoſitionum. De denominationibus partium. De partium denominationum inceptione: et multa alia que infert Paulus venetus loco preallegato: et Hẽtiſber in illo ſophiſmate quinto Omnis homo qui ẽ albus currit; et ſimiliter ſuus cõmentator. ſed gratia breuitatis ſuperſedeo. Facile enĩ patent perſpicatiori ingenio. Et per hoc patet ſufficienter reſpõſio ad dubium.

Reſtat reſpõdere ad rationes an

te oppoſitum. Ad primam ſufficienter reſponſuʒ eſt vſqꝫ ad vltimam replicam: ad quam dico ꝙ quando aliquid incipit eſſe calidum ſm ſe totum illud eſt ꝑ primum inſtans eſſe: et cum replicatur probando ꝙ non, quia ſi modo eſt caliditas ab octo vſqꝫ ad quattuor per vnum ſubiectum per primum inſtans eſſe: illud videtur falſum, quia ſi mõ eſt caliditas ab octo vſqꝫ ad quattuor per totum: ergo cuʒ hec caliditas habeat duas medietates intenſionales ſequiẗ ꝙ immediate ante hoc fuit aliqua caliditas per totũ qđ eſt oppoſitum ſecunde exponentis de primũ inſtans eſſe: et hoc patet, quia quando aliqua latitudo intenſiua eſt per totum, prius medietas intenſiua ſit per totum, et quarta pars intenſiua ſit per totum.

Ad hoc argumentum qđ eſt egregium

reſpondeo notando modum producendi qualitatem vniformiter difformẽ per aliquod ſubiectũ. Modus ſit iſte, non eſt enim credendum ꝙ ſi modo ſit latitudo per vnum ſubiectuʒ pedale ab octo vſqꝫ ad non gradum primo fuerit per totum a quattuor vſqꝫ ad non gradum; et ante illud fuerit per totum a duobus vſqꝫ ad non gradum non eſt enĩ ita: ſed primo producitur ab agente quarta pars latitudinis intenſiue, per quartam ſubiecti quo ad extenſionem ita ꝙ primo producitur a duobus vſqꝫ ad non gradum per quartam ſubiecti extenſiuam. Deinde, a q̃tuor vſqꝫ ad non gradum per medietatẽ ſubiecti extenſiuam. Deinde a ſex vſqꝫ ad nõ gradum per tres quartas ſubiecti extẽſiuas: et tandem tota latitudo ab octo vſqꝫ ad non gradum per totum ſubiectum: et illius latitudinis per totum extenſe eque cito medietas intenſiua producitur per totum ſicut quarta intenſiua, et ſicut octaua intenſiua. Neqꝫ vnqꝫ admittas in huiuſcemodi latitudine extenſa per totũ priꝰ produci medietatem intenſiuam per totum ꝙ̃ totaʒ latitudinem: Bene tamen medietas intenſiua latitudinis producitur prius per medietatem ſubiecti ꝙ̃ tota latitudo per totum. Et per hoc patet ſolutio argumenti.

Ad ſecundum argumẽtum princi

pale noto de intelligentia iſtius propoſitionis; citiꝰ producitur gradus medius ꝙ̃ gradus vltra mediꝰ. Noto ꝙ ſi intelligatur de ꝓductione facta ab intrinſeco: ſicut cum aqua calida reducitur ad priſtinam frigiditatem vera eſt. Namqꝫ citius producitur frigiditas vt quattuor per totam aquã ꝙ̃ vltra quattuor producatur per totam aquam: ſi tamẽ productio ſit ab extrinſeco vera ẽ iſta: citius producitur iſte gradus medius totius latitudinis ꝙ̃ vltra medium totius latitudinis. Nam quando gradus vt quattuor ẽ in extremo magis propinquo ſubiecto ita ꝙ ſit ꝓducta latitudo a quattuor vſqꝫ ad non gradum: tunc ẽ productus medius totius latitudinis, et tamen nullus vltra medius eſt productus. Si tamen illa ꝓpõ ſic ſumatur citius producitur gradus mediꝰ ꝙ̃ gradus vltra medius falſa eſt. Nam tertia exponens eſt falſa: non ita cito ꝓduciẗ gradus medius ſicut gradus vltra mediꝰ: imo eq̃ cito ꝓduciẗ gradus medius ſicut vltra medius. Nam quando eſt productus in medio cuiuſdam pedalis gradus vt duo etiam in principio pedalis eſt gradus vt quattuor.

Capitulum ſeptimum.

Tangit materiam vtrum intẽſio qualitatis vniformis debeat attendi penes multitudinem graduum penetratiue et vnitiue ſe habentium: et intẽſio qualitatis difformis debeat attendi penes reductionem ad vniformitatem. Et arguitur pars negatiua ꝙ non intẽſio qualitatis vniformis debet attendi penes diſtantiam a nõ gradu: ergo non debet attẽdi penes multitudinem graduum penetratiue et vnitiue ſe habentiũ. Ad hoc argumentũ poſſumus dicere negãdo ꝯñam qꝛ vtroꝫ modo põt illa intenſio menſurari. Vel dic aliter ꝙ intenſio in fieri eſt menſuranda penes multitudinem graduum penetratiue et vnitiue ſe habentium ſed intenſio in facto eſſe eſt menſuranda penes diſtãtiam a non gradu. Sed contra primam ſolutioneʒ ſic replicatur: ſuppoſito in via nominalium ꝙ diſtantia ab aliquo: et ꝓpinquitas ad illud ſunt idem realiter, ſed differunt formaliter vel ratiõe. Tunc ſic arguo. Intenſio per te eſt attendenda penes diſtantiã a non gradu: et omnis diſtantia a non gradu eſt propinquitas ad non gradum: ergo intenſio eſt attẽdẽda penes ꝓpinquitatem ad non gradum. ꝯña eſt nota et tenet in quarta figura, que ab aliquibus diciẗ aptior ad demonſtrandum ꝙ̃ prima. ꝯñs eſt falſum: ergo illđ ex quo ſequitur. Falſitas ꝯñtis ꝓbatur: qꝛ ſi intenſio eſſet attendenda penes ꝓpinquitatem ad non gradum: ſequeretur ꝙ gradus vt duo eſſet intẽſior ꝙ̃ gradus vt quattuor, quod eſt falſum. et ſequella bene patet, quia in duplo plus appropinquat ad non gradum gradus vt duo ꝙ̃ gradus vt quattuor. Et confirmatur ſi intenſio eſſet attendenda penes diſtantiam a non gradu, ſequeretur ꝙ gradus ſummꝰ eſſet remiſſus, ꝯña tenet qꝛ finite diſtat a nõ gradu: quod ſi concedas; contra, remiſſum dicitur reſpectu

intenſioꝛis illo:ſed gradu ſummo non datur intenſioꝛ:ergo non poteſt dici remiſſius.

Secūduꝫ pⁱcipale.

Secūdo pꝛincipalr̄ arguitur. Nulla eſt qualitas vniformiter diffoꝛmis:ergo illius intenſio non debet attēdi per reductionem ad vnifoꝛmitatem. ꝯña eſt nota:et ꝓbaᵗ añs quia ſi aliqua eēt qualitas vnifoꝛmiter diffoꝛmis,maxime eſſet illa cuius oēs partes imediate ſm extenſionem eſſent imediate ſm intenſionem,ad iſtum ſenſum ꝙ remiſſiſſimus gradus qui non eſt in vna parte ē remiſſiſſim⁹ qui eſt in alia parte immediata:ſed hoc non,qꝛ dato vno ſubiecto bipedali cuius vna medietas ſit intenſa a quattuoꝛ vſqꝫ ad octo:et alia ab octo vſqꝫ ad decem et ſex tūc ſequitur ꝙ illa qualitas eſſet vnifoꝛmiter diffoꝛmis: et ſatis patet ex diffinitiōe data. Sed hoc eſt falſuꝫ quia grad⁹ medi⁹ inter .4.et.16.eſt decem.ſed decem non eſt in medio ſubiecti:ergo non eſt qualitas vnifoꝛmiter diffoꝛmis. Diceret foꝛte aliqs argumētū bene pꝛobare ꝙ illa nō ſit bona diffinitio q̄litatis vnifoꝛmiter diffoꝛmis:ſed addendam foꝛe aliā quā ponit Calculatoꝛ in capitulo de inductione gradus ſummi,dicens hoc modo.

Definitio calcula. d vni. diffoꝛ.

Qualitas vnifoꝛmiter diffoꝛmis eſt cuius gradus medius.i.qui eſt in medio ſubiecti quo ad extenſionem tantum excedit gradū infimum vel non gradum qui eſt in vno extremo quātū exceditᵗ a gradu intenſioꝛi qui eſt in alio extremo equi diſtanti ab illo medio,ſicut equi diſtat tale medium ab infimo.

Jpugnatō eius ab alua.tho.

Sed in hāc diffinitionē q̄ ꝑfecto ē egregia ſic arguitur:ſuppoſita imaginatione de linea giratiua quam dicunt foꝛe infinitam in longitudine,que giret vnam colūnam. Tunc ponamus caſum ꝙ illa colūna ſit alba a non gradu vſqꝫ ad.8.et eodem modo illa linea giratiua erit alba: et ſequiᵗ illam lineā giratiuam foꝛe vnifoꝛmiter diffoꝛmiter albam. Et tamen falſum eſt ꝙ gradus medius.i.qui ē in medietate ſubiecti et cetera:ergo diffinitio nulla. Minoꝛ pꝛobatur quia infinitum non habet medium. Diceret aliquis ad hoc ꝙ licet in tali linea giratiua non reperiatur medium longitudinis: bene tamen reperitur medium magnitudinis. Sed contra hoc replicatur vrgenter:fingamus vnū quadratum diametraliter diuiſum in duos triangulos:tal̄r ꝙ in vno extremo ſeu coſta quadrati ſit grad⁹ vt.8. ſm ſe totum:et in linea media grad⁹ vt.4.et in alio latere oppoſito non gradus. Tunc ſic arguo. capio vnum triangulum quem diuido in quattuoꝛ partes et eſt ab octo vſqꝫ ad non gradum:et tamen punctū medium magnitudinis eſt vt duo:et clare non excedit tantum duo ipm non gradum quantum excediᵗ a gradu vt octo:ergo diffinitio calculatoꝛis eſt nulla:et exēpl.ī ē in figura quā pauci inuenerūt pter me.

Authoꝛis ꝯfirmatio

Poſſemus rem hanc cōfirmare de motu vnifoꝛmiter diffoꝛmi vnius circuli cui⁹ diameter ſit bipedalis,in quo non gradus motus eſt in centro,⁊ punctus velociſſime motus in circunferentia: intra quem ſtatueremus quendam alium circulum illi cōcentricum,cuius diameter eſſet pedalis, ſuppoſita ꝓpōne Euclidis.10.elementoꝛum:ꝙ ꝓpoꝛtio circuloꝛum eſt diametroꝝ duplicata. Tunc ſic circulus ille maioꝛ mouetur in quadruplo velocius q̄ minoꝛ: et ratio quia eſt in quadruplo maioꝛ q̄ minoꝛ: igiᵗ minoꝛ mouetur in quadruplo tardius q̄ maioꝛ:⁊ tm̄ ſolum diſtat a centro circunferentia minoꝛis minus q̄ circunferentia maioꝛis in duplo:ergo non eſt bona diffinitio Calculatoꝛis:quia ibi punctus medius non excedit tantum non gradum quantum excediᵗ ab intenſioꝛi:quia punctus medius eſt vt duo vbi eſt circunferentia minoꝛis circuli: et in centro eſt non gradus:et in circunferentia maioꝛis circuli eſt gradus vt.8.quia mouetur in quadruplo veloci⁹ q̄ minoꝛ circulus. Ergo punctus medi⁹ qui eſt vt duo minus excedit non gradū q̄ excedatur a gradu vt.8. et per ꝯñs non conuenit ei motui diffinitio vnifoꝛmiter diffoꝛmis ipſius Calculatoꝛis:et tamē eſt vnifoꝛmiter diffoꝛmis quia eſt circularis:et omnis motus circularis ē vnifoꝛmiter diffoꝛmis quo ad ſubiectū. Igiᵗ diffinitio Calculatoꝛis videᵗ oīno expugnata.

Tertium pⁱcipale

Tertio pꝛincipaliter arguitur ſic. Quia ſi qualitatis vnifoꝛmiter diffoꝛmis et diffoꝛmiᵗ diffoꝛmis intenſio attendenda eſt penes reductionem ad vnifoꝛmitatem:ſequeretur ꝙ qualitas diffoꝛmis cuius vtraqꝫ medietas eſt vnifoꝛmis coꝛreſponderet gradui medio. Sed conſequens eſt falſum:igitur illud ex quo ſequitur:ſequella patet:et ꝓbaᵗ falſitas conſequentis:et ſigno vnum bipedale cuius vna medietas ſit calida vt octo:et alia vt quattuoꝛ: et volo ꝙ pars calida vt octo perdat duos gradus caliditatis:et illos acquirat pars calida vt quattuoꝛ et continuo cum pars intenſioꝛ remittitur condenſetur ꝑdēdo quantitatem ad ſubduplum:et eque velociter pars remiſſioꝛ rareſiat acquirēdo quantitatem:ita ꝙ illud coꝛpus ſemper maneat bipedale:quo poſito ſic argumentoꝛ:iſtud coꝛpus continuo intendetur:⁊ in fine manebit vnifoꝛme ſub gradu medio, puta vt ſex:igitur modo eſt remiſſius gradu medio. ꝯña pꝫ, et ꝓbatur maioꝛ:quia continuo per maioꝛem parte illius coꝛpoꝛis fiet intenſio quam remiſſio code gradu:igitur continuo illud coꝛpus intendetur. ꝯña ꝓbatur a ſimili:quia ſi per maioꝛem partem alic⁹ coꝛpoꝛis eſſet albedo quam nigredo continuo tale coꝛpus denominaretur album:igitur a ſimili ſi cōtinuo per maioꝛem partem illius ſubiecti eſt intenſio quā remiſſio codē gradu: ꝯtinuo illō coꝛp⁹ denominabitur intendi:añs ꝓbatur videlicet ꝙ per maioꝛē partem continuo fiet intenſio quam remiſſio ⁊ codē gradu:quia continuo pars que intendiᵗ erit maioꝛ parte que remittitur per totum cum modo ſit equalis: et continuo rareſiat et alia condenſetur. Igitur cōtinuo per maioꝛem partem fiet intenſio quam remiſſio eodem gradu:quod fuit ꝓbandum. Jam ꝓbatur maioꝛ videlicet ꝙ in fine illud coꝛpus manebit vnifoꝛme ſub gradu medio:quia manebit vnifoꝛme vt ſex quia medietas vt octo perdet duos gradus: et medietas vt quattuoꝛ acquiret illos duos:igitur totū manebit vt ſex: et ē gradus medius inter octo et quattuoꝛ cum equaliter diſtet ab extremis:igiᵗ illō coꝛpus in fine manebit vnifoꝛme ſub gradu medio.

Quartuꝫ pⁱcipale.

Quarto pꝛincipaliter arguitur. Intenſio diffoꝛmis non attēditur per reductionem ad vnifoꝛmitatem,ergo intentum. ꝯña eſt nota ⁊ añs ꝓbatur. Capio vnum coꝛpus finitum cuius pⁱma pars ꝓpoꝛtionalis ſit calida vt quattuoꝛ:et ſecunda vt tria: et ſimiliter quelibet ſequens ſit calida vt tria:quo poſito illud coꝛpus eſt diffoꝛmiter calidum ⁊ eius intenſio non debet cognoſci per reductionem ad vnifoꝛmitatem,ergo intentum. Minoꝛ ꝓbatur, quia ſi taliter cognoſceretur ſequeretur illud coꝛpus foꝛe infinite calidum,quod eſt falſum. Sequella tamen ꝓbatur,quia poteſt reduci ad vnifoꝛmeꝫ caliditateꝫ infinitam,ergo eſt infinite calidum. Conſequentia ē nota et ꝓbatur antecedens,quia ſi caloꝛ pⁱme partis ꝓpoꝛtionalis rareſiat ad extēſionem totius;et caloꝛ ſecunde partis ſimiliter,et ſic fiat de aliȷ̄s: ibi illud ſubiectum erit infinite calidum,ergo intentum. Diceres ad hoc ꝙ non bene fit iſta reductio,ſed debet fieri vbi nulla fiat rarefactio aut condenſatio in qualitate que reducitur. Sed contra hoc replicatur,ſequeretur ꝙ ſi eſſet aliquod ſubiectum infinitum cuius quodlibet pedale eſſet calidum vt quattuoꝛ vnifoꝛmiter totuꝫ eſſet infinite calidū,quod eſt falſum. Sequella ꝓbatur quia ſecluſa rarefactione et condenſatione poteſt reduci ad infinitam qualitatem: vnifoꝛmē; quod fiet hoc modo. Si accipiātur interſcalariter infiniti quaternarȷ̄ et ponantur in pꝛimo pedali:deinde accipiantur de reſtantibus paribus infiniti quaternarȷ̄ impares et ponantur in ſecundo pedali:et ſic fiat ſine ſtatu de tertio pedali et reliqs: iam reductum eſt ad infinitam qualitatem vnifoꝛmē ergo eſt infinite calidum.

Quictuꝫ pꝛincipale.

Quinto pꝛincipaliter arguiᵗ ſic. Si coꝛpoꝛis diffoꝛmis intenſio deberet cognoſci penes reductionem ad vnifoꝛmitatem,ſequeretur ꝙ ſi vnuꝫ pedale diuidatur per partes ꝓpoꝛtionales ꝓpoꝛtione quadrupla:et pꝛima ſit aliqualiter alba ⁊ ſecūda in duplo plus:et tertia in duplo plus quam ſecunda: et quarta in duplo plus quam tertia:et ſic conſequēter:tale coꝛpus eſſet infinite albuꝫ. Sed conſequēs eſt falſum. Igitur illud ex quo ſequitur:falſitas conſequentis patet,quia illud coꝛpus eſt finite album: igitur ꝓbatur antecedens:et pono gratia argumēti ꝙ albedo pⁱme partis ꝓpoꝛtionalis ſit vt quattuoꝛ et manifeſtum eſt ꝙ ipa denominat totum vt tria,igitur tota illa denominat illud coꝛpus vt ſex:et per cōſequens finite denominat:et ex conſequēti illud coꝛpus eſt finite album:quod fuit ꝓbandum. Pꝛobatur tamen ꝯña,quia ſi albedo exiſtens in pꝛima parte ꝓpoꝛtionali denominat totum vt tria: et albedo in ſecunda eſt in duplo intenſioꝛ: et eſt in ſubquadruplo ſubiecto:igitur denominat in duplo minus patet cōſequentia quia ſi eſſet albedo ſecunde partis equalis intenſionis albedini pꝛime denominaret in ſubq̄druplo:ſed modo denominat in duplo plus cum ſit ī duplo intēſioꝛ: ergo denominat in duplo minus quā albedo pꝛime:quia duplum ſubquadrupli ē ſubduplum quadrupli. Et eadem ratiōe albedo exiſtens in tertia denominat in ſubduplo minus quam albedo exñs in ſecunda:et ſic cuiuſlibet partis ſequētis albedo denominat in duplo minus illud ſubiectum quam albedo immediate pꝛecedens ipſam. Igitur denominatio illi⁹ albedinis componitur ex infinitis continuo ſe habentibus in ꝓpoꝛtione dupla:et pⁱmuꝫ illoꝝ eſt vt tria:ergo totum eſt vt ſex. Patet hec cōſequētia ex pꝛima parte huius libꝛi:ſed iam ꝓbo ſequellaꝫ:quia ſi in pꝛima parte ꝓpoꝛtionali alicuius coꝛpoꝛis ꝓpoꝛtiōe dupla diuiſi ponatur aliqua albedo:et in ſecunda duplo intenſioꝛ per totum ſine mixtione contrarȷ̄.in tertia in duplo intenſioꝛ quam in ſecunda et in quarta in duplo intenſioꝛ quam in tertia et ſic conſequenter:tale coꝛpus eſſet infinite albū igitur pari ratione ſi diuidatur ꝓpoꝛtione quadrupla,et in pⁱma parte ponatur aliqua albedo:et in ſecunda in duplo intenſioꝛ ⁊c.tale coꝛpus erit infinite album. Patet conſequētia:quia non videtur maioꝛ ratio de vna quam de altera. Pꝛobatur antecedens Et pono gratia argumenti ꝙ albedo pⁱme partis ſit vt duo:deinde volo ꝙ in pⁱma parte ꝓpoꝛtionali vnius hoꝛe capiantur quattuoꝛ gradus exiſtentes in ſecunda parte ꝓpoꝛtionali illius coꝛpoꝛis,que eſt vna quarta:et ponatur quilibet illoꝝ in diuerſa quarta. Et in ſecunda parte hoꝛe ponatur quilibet octo graduum exiſtentium in tertia pte coꝛpoꝛis que eſt vna octaua:in diuerſa octaua illi⁹ coꝛpoꝛis. Et in tertia parte hoꝛe capiatur quilibet ſexdecim graduuꝫ exiſtentium in quarta parte coꝛpoꝛis et ponatur in diuerſa decima ſexta et ſic conſequenter:quo poſito in fine hoꝛe illud coꝛpus habebit per totum infinitam albedinem vt conſtat:et erit reductum ad vnifoꝛmitatem;igitur illud coꝛpus modo ante reductionem ad vnifoꝛmitatem eſt infinite album. Quod fuit pꝛobandum.

¶ In oppoſitum arguitur. Sit aliquod diffoꝛme qō reducatur ad vnifoꝛmitateꝫ ſecluſa rarefactione et condenſatione. Tunc ſic arguo illud quando reductum eſt ad vnifoꝛmitatē nihil amiſit nec perdidit:ergo tm̄ eſt et tā intenſum ſicut quando erat diffoꝛme:ergo cuiuſlibet diffoꝛmis intēſio menſuranda venit per reductionem ad vnifoꝛmitatem. Pꝛo ſolutione pꝛeſentis queſtiōis ponam aliquas concluſiones.

¶ Pꝛima concluſio. Non eſt bona diffinitio qualitatis vnifoꝛmiter diffoꝛmis hec, cui⁹ omnes partes immediate ſm extenſionem ſunt immediate ſm intenſionē. Hec patet ex pⁱmo argumento. *Concl'o.i.*

¶ Secunda cōcluſio. Non bene diffiniᵗ a Calculatoꝛe qualitas vnifoꝛmiter diffoꝛmis ē cuius medium tantum excedit infimum quātum exceditur a ſupꝛemo;ſiue loquamur de medio longitudinis,ſiue de medio magnitudinis. Hec patet de replicis ſecundi argumenti. *Cōcl'o.2.*

¶ Tertia concluſio. Eſt dabilis aliqua q̄litas vnifoꝛmiter diffoꝛmis cuius ſm aliquam diuiſionem quelibet pars pꝛopoꝛtionalis eſt diffoꝛmiter diffoꝛmis. Patet diuidendo vnum quadratuꝫ vnifoꝛmiter difforme per lineas tranſuerſales, ſiue diametrales. *Concl'o.3.*

¶ Quarta concluſio. Qualitas vnifoꝛmiter diffoꝛmis recte diffinitur ab Aluaro thoma in ſuo tripliciᵗ motu tractatu quarto capitulo quarto notabili ſecundo in ſexta ꝓpoſitione. Eſt qualitas ita ſe habens ꝙ in ea ꝓpoꝛtiōe in qua queuis omnia puncta ei intrinſeca inequalis intenſionis magis diſtant quātitatiue a gradu eius ſummo in ea per maioꝛem latitudinem diſtant intenſiue ab eodem gradu ſummo:ita ꝙ in q̄cunqꝫ ꝓpoꝛtione vna pars eius eſt maioꝛ,altera quantitatiue;inequalis tamen intēſionis in ea extremum eius intenſius per maioꝛem latitudinem excedit extremū remiſſius eiuſdem. Exēpluꝫ. Capta latitudine vnifoꝛmiter diffoꝛmi ab octo vſqꝫ ad non gradum:manifeſtū eſt ꝙ punctus vt.4. in duplo plus diſtat quantitatiue quam punctus vt ſex a gradu vt octo. Et etiam per in duplo maioꝛem latitudinem gradus octauus excedit quattuoꝛ quā ſex:vt ſatis conſtat:et ſic de aliȷ̄s gradib⁹ et punctis poteris facile exemplificare. Item capta medietate intenſionali q̄ eſt ab octo vſqꝫ ad quattuoꝛ et pⁱma quarta alterius medietatis que eſt a quattuoꝛ vſqꝫ ad duo:manifeſtū eſt ꝙ in ea ꝓpoꝛtione,puta dupla, qua medietas eſt maioꝛ illa quarta in ea per maioꝛem latitudinem extremum intenſius eius excedit eius extremum remiſſius quam extremum intenſi⁹ ipſius quarte excedat eius extremum remiſſius. *Cōcl'o. 4*

Nota.2. ¶ Noto ſecundo ꝙ Aluar⁹ thomas
in ſuo triplici motu dicit hāc conſequentiā non vale
re:per maiorem partem procedit intenſio ꝗ̄ remiſ-
ſio eodem gradu:ergo totum intenditur. Nec valet
iſta conſequentia per maiorem partem procedit re
miſſio ꝗ̄ intenſio eodem gradu:ergo totum remitti
tur:quod exemplariter declaratur. Sit vnū ſub-
iectum bipedale in cuius vno pedali ſit gradus vt
octo:et in altero gradus vt vnum. Volo ꝙ a medie-
tate calida vt octo que diminuatur ad ſubduplum
tollantur duo gradus,et addantur medietati peda
li q̄ augmentetur per vnum ſemipedale per quantū
fuit altera diminuta. Tunc per tres q̄rtas illius cor
poris eſt calor vt tria,per reliquam vero vt ſex.cla-
re patet ibi per maiorem partem fit intenſio quā re
miſſio; et tamen totum non intenditur,imo remittit
Nam quando per primum pedale erat caliditas vt
tria:et per ſecundum vt vnum:totum erat vt quattu
or cum dimidio:nunc vero eſt minus quam vt quat-
tuor cum dimidio. Nam tres gradus per tres quar
tas denominant totum vt duo cum vna quarta:⁊ ſex
gradus per vnam quartam denominat totū vt vnū
cum duabus quartis:ita ꝙ totum eſt vt tria cum tri
b⁹ q̄rtis:et antea erat vt.4 cū dimidio ḡ nō intēdit
ſed remittitur. Quod autem ſecūda conſequentia
nihil valeat:ſit ita ꝙ primum pedale quod ē octo ac
quirat ſemipedale quod ꝑdat alterum pedale,qd̄ ē
vt duo.et volo ꝙ ab illo quod eſt vt octo perdantur
duo gradus et acquirantur illi quod eſt vt duo: ibi
per maiorem partem fit remiſſio quam intenſio:⁊ta
men totum non remittitur immo intēditur. Nam an
tea erat vt quinq;:modo vero ē vt quinq; cum dimi-
dio:vt patet calculanti.

Notab.3. ¶ Noto tertio circa ſecūdum quo-
modo aliqua qualitas extenſa per partem denomi-
nat totum:pro quo ponitur iſta regula. Omnis qua
litas extenſa per partem minus denominat totum ꝗ̄
illam partem in ea ꝓportione qua illa ps minor eſt
toto. Exemplum. Sit vna caliditas vt q̄ttuor in vna
medietate denominat totum vt duo:et denominatio
vt duo eſt in duplo minor ſicut medietas eſt ī duplo
minor ſuo toto. In qua materia noto ꝙ intenſio qua
litatis vniformiter difformis ſm Calculatorem cor
reſpondet gradui medio. Sed ſm Jacobum de for
libio correſpondet gradui ſummo. Pro declaratio
ne tamen iſtius materie ampliori ponā aliquas con
cluſiones.

Concl'o.1. ¶ Prima cōcluſio. Diuiſo corpore
qua libuerit proportione:et prima pars proportio-
nalis eius ſit aliquantulum intenſa:et ſecunda in du
plo plus quam prima:et tertia in triplo quā prima
et quarta in quadruplo quam prima:tunc totū cor-
pus eſt intenſius prima parte proportionali in ea ꝓ
portione qua ſe habet totum ſic diuiſum ad primam
eius partem proportionalem. Jſta concluſio vniuer
ſaliter ꝓbatur:ſuppoſito ꝙ ſi per aliquod corpus ex
tendatur aliqua qualitas:et per totum reſiduum a
prima parte extendatur tāta:et per reſiduum a pri
ma et ſecunda.item tanta ſuper preexiſtente: et ſic
conſequenter. Tunc in fine illud corpus ſe habebit
ſicut illud quod diſponitur in concluſione: quoniam
ſi per primam eſt aliquis gradus,et per totum reſi-
duum:et per ſecundam additur alius gradus: et ꝑ
totum reſiduum; iam ſecunda eſt in duplo intenſior
prima:et ſi per tertiam additur aliquis gradus iā
in tertia ſunt tres gradus:et ita eſt in triplo intēſior
prima. Jam probo concluſionem ſuppoſito ꝙ diuida
tur aliquod corpus per partes proportionales pro
portione.f.et ſit proportio totius ſic diuiſi ad primā
partem proportionalem.g.tunc dico intēſio totius
ad intenſionem prime partis ſe habet in.g. Hoc ꝓ-
batur ſuppoſito vno,ꝙ in ea proportione qua ſe ha-
bet prima pars proportionalis ad ſecundam in qua
cunq; diuiſiōe in ea ſe habet totum ad omnes dēpta
prima. Tunc ſic capio illam primam qualitatem vt
vnum quam extendebamus per totum:illa denomi-
nat totum vt vnum. Capio illam que extendebatur ꝑ
ſecundā partem et oēs alias:illa per ſuppoſitionē
extēdit in ſubdu.f.minori ꝗ̄ pma. Hic ſunt infinite de
nominationes habentes ſe in.f.proportione:ergo in
tenſio totius ad intenſionem prime habet ſe in.g.ꝓ-
portione:quod erat intentum probandum.

Cōcl'o.2. ¶ Secunda cōcluſio. Si ſit aliquod
ſubiectum diuiſum per partes proportionales qua
libuerit proportione:et prima pars proportionalis
ſit aliquantulum intenſa;et ſecunda pars proportio
nalis ſit tanto intēſior quanto eſt minor prima: et ſic
fiat de tertia. Tunc totum ſubiectum debet eſſe infi
nite intenſum:quod probat quia quantum qualitas
extenſa per primam partem denominat totum,tātū
qualitas extenſa per ſecundā partem:et ſic de alijs
Ergo totum redditur infinite intenſum.

Concl'o.3. ¶ Tertia cōcl'o ꝙ ſtat aliqd̄ ſubm fo
re finite intēſum:et ꝑ ſolā acquiſionē finitā maioris
extenſionis nulla q̄litate de nouo addita fiet qd̄ erat
intenſum finite,infinite intenſum. Patet hoc,dato
vno corpore pedali diuiſo per partes ꝓportionales
ꝓportiōe dupla:et prima pars pro.ſit calida vt vnū
ſecunda vt duo tertia vt tria:⁊ ſic ſine ſtatu. Tunc to
tum hoc eſt calidū ſicut ſecunda ps ꝓportionalis:vt
deductum eſt ex prima concluſione:et ſi fiat ita ꝙ ſe-
cunda pars ꝓportionalis rareſiat acquirendo vnū
digitale:et pars ꝓportionalis q̄ eſt in duplo intenſa
ꝗ̄ ſecunda pars rareſiat ſimul acquirēdo preciſe ſe-
midigitale eſt: et alia pars ꝓportionalis q̄ eſt in du
plo intenſior quam iſta precedens rareſiat acquirē-
do preciſe quartam partem digitalitatis:⁊ ſic ꝓpor
tionabiliter. Tūc arguitur ſic. Caliditas digitalita
tis acquiſite per rarefactionē ſecunde partis ꝓpor
tionalis aliqual'r denominat totū: et caliditas ſemi
digitalitatis acquiſite per rarefactionem tantū de-
nominat totum q2 eſt in duplo intenſior:per in duplo
min⁹ ſubiectū: ergo illud ſubiectum fiet infinite in-
tenſum:quod erat intentum.

Cōcl'o.4 ¶ Quarta cōcl'o. Si fuerit aliquod
infinitū cuius prima pedalitas ſit vt.4.et q̄ttuor pe
dalitates īmediate ſequentes calide vt vnū:et.64.
pedalitates īmediate ſequentes calide vt dimidiū.
Dicit Calculator,tale ſubiectūm nullius fore intēſio
nis,eo ꝙ eius qualitas in infinitum tēdat ad nō gra
dum. Sed Ludouicus coronel in tertio phiſicorū
ꝓſequendo de difformibus,tenet fore infinite inten-
ſam.q2 credit in omnibus talibus infinitis ſi ſint vni
formiter qualificata iudicāda fore ꝓut iacet. Si ve
ro difformiter iudicanda fore ſm maximam deno-
minationem poſſibilem ad quam poſſunt reduci ſe-
cluſa rarefactione et ꝯdenſatione:tal'r ꝙ ſi eſſet vnū
infinitum cuius quelibet pedalitas eſſet vt vnum to
tum eſt,

tum ē vt vnū. Si vero oēs ſint vt vnū dempta prima
que ſit vt duo:ait eſſe infinite intenſum quia dicit om
nes illas qualitates reponi poſſe in pmo pedali:⁊ ab
illo p̄io pedali impartiri per oēs reliquas partes
taliter ꝙ infiniti impares grad⁹ impartiantur:⁊po-
nantur in p̄io pedali: et ſic fiat ꝙ iterū infiniti impa
res gradus impartiantur de illis infinitis et ponan-
tur in ſecunda parte:iā totum erit infinite intenſum.

¶ Unum tamen volo annotare ꝙ cū
Calculator dicit vniformiter difformē qualitatē cog
noſci debere in ſua intenſione per reductionē ad vni
formitatem:intelligitur ſecluſa rarefactione et con
denſatione ſubiecti:taliter ꝙ ſi debeat reduci quali
tas a nō gradu vſq; ad octo ad gradum vt quattuor
debet reduci:taliter ꝙ in ipſa reductione non rare-
faciamus medietatem remiſſiorem, neq; condenſe
mus intenſiorem. Sed ſolum auferendo qd̄ plus ha-
bet medietas intenſa quam vt quattuor:et addendo
medietati remiſſiori in parte proportionabili illi a
quo aufertur.

¶ Quinta concluſio: diuiſo corpo-
re qua volueris proportione:et in certa proportione
quelibet pars precedens ſit intenſior immediate ſe-
q̄nti totius intenſionis: ad intenſionē ſiue dnominatio
nem qua totum denominabit a qualitate prime ꝑtis
pro/eſt illa proportio qua ſe habet totum diuiſum in
prima proportione compoſita ex proportione partis
proportionalis precedentis ad immediate ſequen-
tem:et intenſionis ꝑcedentis ad intenſionem īmedia
te ſequentis ad primam eius partem proportionalē
vt ſi aliquod corpus diuidatur per partes proportio
nales proportione dupla:et continuo intenſionis par
tis precedentis ad intenſionem partis immediate ſe
quentis ſit proportio ſexquitltera: et ex dupla ⁊ ſex
quialtera coniunctis conſurgit tripla. Si denomi-
natio qua prima pars denominat totum ſit vt duo to-
tum erit vt tria intenſum:q̄m totum diuiſum propor
tione tripla eſt ſexquialterum ad primam partem ꝓ
portionalem,vt patet.

¶ Ex quo ſequitur. Primo ꝙ diui-
ſo corpore per partes ꝓportionales proportiōe du-
pla:et prima pars proportionalis per ſui medietatē
habeat vnum gradum albedinis,reliqua medieta-
te priuata albedine et nigredine:et ſecūda pars ꝓ-
portionalis habeat per ſui quartam medium gra-
dum albedinis reliqua nec alba exiſtente nec nigra
et tertia pas proportionalis per ſui octauam habe
at vnam quartam vnius gradus albedinis ⁊c. Sic
in infinitum:totius intenſionis ad denominationem
qua totum denominatur a qualitate prime partis
proportionalis eſt proportio qua ſe habet totum di
uiſum proportione quadrupla ad primam ſui ꝑtem
proportionalem que eſt ſexquitertia: et totum erit
intenſum vt vna tertia.

¶ Sexta concluſio: diuiſo corpore
partes proportionales aliqua proportione multipli
ci:aut aliqua maiori ſuper particulari ꝓportione:⁊
in prima parte proportionali ſit aliquantula albedo
per totum:et in ſecunda in ſexquialtero intenſior: et
in tertia in ſexquitertio intenſior quam in prima:et
in quarta in ſexquiquarto intenſior quam in prima:
et ſic conſequenter procedendo per ſpecies propor
tionis ſuper particularis:totius corporis intēſio cen
ſenda eſt in commenſurabilis intenſioni prime par-
tis proportionalis et denominationi qua ipſa quali-
tas exiſtens in prima parte proportionali totum de-
nominat:vel ſaltem,ſi cōmenſurabilis eſt a nobis ꝓ
ſtatu iſto finitam capacitatem habētibus nequaquā
commenſurari poteſt. Probatur q̄m ille intenſiones
continuo ſe habent in alia et alia proportione:et nō
eſt poſſibile:omnes tales proportiones mēſurari ab
intellectu finito nec inter illas intenſiōes poteſt con
tinuo eadem et eadem proportio inueniri:igitur in
tali caſu intenſio totius corporis cenſenda eſt in cō-
mēſurabilis intenſioni prime partis proportiōalis.

¶ Ex hac concluſione ſequitur ꝙ ſi
aliquod corpus diuidatur per partes proportiona-
les proportione dupla ⁊ prima ſit aliqualiter alba:
et ſecunda in ſexquitertio plus: et tertia in ſexqui-
quinto plus quam prima: et querta in ſexquiſepti
mo pluſquam prima: et ſic conſequenter proceden-
do per ſpecies proportionis ſuper particularis de-
nominatas a numeris imparibus: totius intēſio cen
ſenda eſt irrationalis ad intēſionem prime partis.
Similiter ſi diuiſo corpore ꝓportione quadrupla:
et prima pars proportionalis ſit aliqualiter alba:et
ſecunda in ſupra tripartienti quartas plus: ⁊ ter-
tia in ſupra tripartienti octauos intenſior quam pri
ma et quarta in ſupra tripartienti decimas ſextas
intenſior quam prima:et ſic conſequenter proceden
do per ſpecies proportionis ſupra tripartientis de
nominatas a numeris pariter paribus; totius intē
ſio in commenſurabilis eſt intenſioni prime partis
proportionalis: et iſto mō multa ſimilia inferes pri
ma et ſecunda partibus intellectis.

¶ Septima concluſio.a.eſt infinite
intenſum et.b.ſolum finite intenſum ⁊ a.continuo tā
tum deperdit preciſe ſicut.b. et per tantum ſubiec
tum ⁊ a remitteretur ad non gradum et non.b.iſta eſt
decima concluſio Calculatoris in capitulo de diffor-
mibus. Probatur ſit.a.vnum infinitum et ſimiliter.b
quantitatiue loquor ⁊ ipſius.a primum pedale habe
at infinitas caliditates vt.4.ſcōm vt duo pedale ha
beat īfinitas caliditates: tertiū pedale habeat īfini
tas caliditates vt vnum.et ſic fiat conſequenter per
omnia pedalia illius infiniti.a. b.vero quod eſt ali-
ud infinitum habeat per totum vniformiter calidita
tem vt.12. Tunc volo ꝙ in hora futura diuiſa per par
tes ꝓportionales ipſum .a .in prima parte perdat
de pmo pedali vnam illarum infinitarum caliditatū
vt.4.in ſecunda parte ꝓportionali perdat ſecundū
pedale.a.vnam illarum caliditatum vt duo ⁊ primū
pedale vnam vt.4.taliter ꝙ nunquam.a.deſinit per-
dere in primo pedali vnam caliditatem vt.4.et ſe-
cundum pedale.a.ſecunda parte ꝓportionali nun
quam deſinit perdere vnā vt duo.b.vero in prima
parte ꝓportionali perdit vnam caliditatem vt quat
tuor quo ad primum pedale: et in ſecunda parte
proportionali ſecundum pedale .b .perdit vnā cali
ditatem vt quattuor:⁊ primum pedale vnam vt duo
⁊ in tertia tertium pedale perdit vnam caliditatem
vt quattuor:et ſecundū vnam vt duo.⁊ primū vnam
vt vnum,iam tm̄ perdit.a ſicut.b,et econuerſo et ta
men a venit ad non gradum q̄m perdit.a.ordinatim
quo ad primum pedale omnes caliditates vt quat-
tuor quas habet:et ſimiliter ſecundum pedale ergo
nulli dubium eſt ꝙ venit ad non gradum,tamen.b.
remanebit vt quattuor quia primum pedale.b.per
dit in prima parte quattuor gradus et in ſecunda

duos:et in tertia vnum:et ſic cum eſſet totum vt duodecim perdit octo et manet vt quattuor et ſic de reliquis.

¶ Dubitatur circa hanc materiam vtrum intenſio mixti habentis qualitates cõtrarias coextenſas per totum attenditur, penes exceſſum qualitatis excedentis ſuper exceſſam.

¶ Pro ſolutione huius dubij notandum eſt ꝙ qualitates contrarie exiſtentes in eodem ſubiecto ſe impediũt in ſuis denominationibus. Nõ enim eque album eſt corpus in quo ſunt per totum ſex gradus albedinis cum duobus gradibus nigredinis ſicut corpus in quo ſunt ſex gradus albedinis ſine admixtione contrarie qualitatis: et non ſolum qualitates contrarie ſe impediunt quando coextenduntur verum etiam quando in diuerſis partibꝰ ſubiecti ponuntur. Non enim tantum denominat albedo vt quattuor exiſtens in vna medietate corporis in cuius alia medietate eſt vnus gradus nigredinis quantum denominaret ſi in ſubiecto non eſſet aliqua nigredo. Hoc ſuppoſito aduertendum eſt ꝙ quadruplex eſt opinio penes quid debeat attẽdi intẽſio mixti habentis cõtrarias qualitates coextenſas: quas recitat Calculator in capitulo de intenſione mixtorum. Prima eſt ꝙ intenſio mixti debet attẽdi penes proportionem qualitatis excedentis ad qualitatem exceſſam. Secunda dicit ꝙ debet attẽdi penes qualitatem excedentem. Tertia dicit ꝙ penes medietatem exceſſus qualitatis excedentis. Quarta dicit ꝙ penes exceſſum; ſed pro impugnatiõe .3. primarũ opinionum pono tres propoſitiones. Prima propoſitio intenſio mixti non attenditur penes proportionem qualitatis excedentis ad exceſſam. Probatur quia tunc ſequeretur ꝙ albedo vt duo infinite poſſit denominare ſubiectum album ipſa continuo manente vt duo: ſed hoc eſt falſum: igit illud ex quo ſequitur: ſequella probatur, et volo ꝙ in .a. pedali ſit albedo vt duo et nigredo vt vnum coextenſe et remitatur nigredo vſqꝫ ad non gradum ipſa albedine continuo manente vt duo quo poſito: manifeſtum eſt quod infinita erit proportio albedinis, vt duo ad nigredinẽ: igitur infinite illa albedo ſubiectum ſuum denominabit. Secũda propoſitio intenſio mixti non attenditur penes qualitatem excedentem. Probatur; quia tunc ſequeretur ꝙ qualitas contraria non impediret alteram in ſua denominatione quod eſt contra notatum: patet ſequella, quia albedo vt ſex ſecũdum iſtam poſitionem admixta nigredini, vt duo denominat, vt ſex et tm̃ denominaret non ad mixta contrario: igitur. Tertia propoſitio intenſio mixti non attenditur penes medietatem exceſſus qualitatis excedentis. Probatur, quia tunc ſequeretur ꝙ albedo vt duo impediret totaliter q̃ttuor grad nigredinis ſe cum extenſos: ſed cõſeqñs eſt falſum: igitur illud ex quo ſequitur: falſitas conſequentis probatur: et pono ꝙ ſex gradus nigredinis coextendantur duobus albedinis tunc ſecundum iſtam poſitionem illa nigredo dñominat vt duo quia gradus vt duo ẽ medietas exceſſus quo ſex excedunt duo, igitur quattuor gradus illius nigredinis vt ſex ĩpediuntur ab illis duobꝰ gradibus albedinis et ſic albedo vt duo impedit totaliter quattuor gradus nigredinis; quod fuit probandum.

¶ Prima concluſio intenſio mixti in quo ſunt qualitates contrarie ſiue coextenſe ſiue non: menſuranda eſt penes exceſſum denominationis qua vna illarum qualitatum admixta contrario nata eſt magis dñominare ſubiectum quam alia: ceteris paribus. Exemplum, vt coextẽſa albedini vt ſex nigredine vt .2. per totum ſubiectũ quoniam albedo vt ſex toti ſubiecto coextenſa valet ſine cõtrarij admixtione denominare vt ſex ⁊ nigredo vt duo coextenſa etiam per totum ſubiectum deducto impedimento denominaret vt duo et .6. excedunt duo per quattuor conſequens eſt illud ſubiectum eſſe album vt quattuor ſimiliter acõmoda exemplum contrarijs qualitatibus non coextenſis: ſemper ad denominationes et non ad qualitatum intẽſiones. Probatur quia totum reſiduum denominationis ab exceſſu a contraria denominatione ſibi equali impeditur: igitur ille exceſſus ĩmunis ab impedimento manens illud ſubiectum denominat; ⁊ per conſequens penes illum exceſſum denominationis eſt mixti intenſio metienda; quod fuit probandum.

¶ Secunda concluſio. Aliquid eſt calidum infinite intenſum: et vna medietas eſt vniformis ſub certo gradu et alia, nec calida neqꝫ frigida. Probatur: ſit .f. vnum quadratum diuiſum in 4. quadrata equalia .a.b.c.d. vt patet ĩ figura.

Frigidi.4. A	Caliditas. Infinita. B
Caliditas.4. C	Calidi.4. D

¶ Et ſit quadratũ .b. infinite calidum ⁊ .a. frigidum vt quattuor et .c. et .d. vniformiter calida vt quattuor quo poſito. Arguitur ſic. f. eſt ĩfinite calidũ cum vna quarta eius ſit infinite calida: et nulla ſit in corpore .f. frigiditas infinita: ⁊ vna eius medietas ẽ vniformiter calida certo gradu puta vt quattuor ⁊ alia neqꝫ calida, neqꝫ frigida: igitur concluſio vera: conſequentia patet cum maiore et minor probatur: qꝛ medietas compoſita ex .c. et .d. eſt vniformiter calida vt quattuor vt patet ex caſu igitur; ſed quod alia medietas ſit, neqꝫ calida, neqꝫ frigida: probatur: qꝛ medietas compoſita ex .c. et .c. nec eſt calida, neqꝫ frigida: quia vna medietas eius puta .a. eſt frigida vt quattuor et alia puta .c. calida vt quattuor: ergo medietas .a.c. nec eſt calida, neqꝫ frigida; qđ fuit probandum: et ſic patet concluſio.

¶ Ex quo ſequitur ꝙ .a. et .b. ſunt inequeintenſa: ita ꝙ .a. eſt infinite intenſum et .b infinite remiſſum: ⁊ quelibet pars finita ipſius .a. eſt eque intẽſa cũ pte correſpõdẽte ipſiꝰ .b: pbaꝛ ſit .b. ĩfinitũ in cuius pmo pedali ſint duo gradus caliditatis: ⁊ vnus friditatis; et in ſecundo pedali in duplo plꝰ de caliditate et frigiditate quam in primo: et ſic de inceps: ſed .a. ſit infinitũ in cuius primo pedali ſit vnus gradus caliditatis per totum: in primo duo in tertio quattuor: et ſic conſequenter ſine admixtione cõtrarij tunc .a. eſt infinite intenſum vt patet ex precedenti dubio; et .b. infinite remiſſum cum in eo calidi

tas eſt frigiditas infinite ſe adequate impediant: et quelibet pars finita ipſius .a. eſt eque intẽſa cuꝫ parte correſpondente ipſius .b. vt patet diligenter intuenti: igitur corolarium verum.

Conclo.3. ¶ Tertia concluſio. A. nunc eſt calidum quod non intendetur neqꝫ remittetur: et tamẽ in fine manebit non calidum. Hanc concluſionem negat Calculator in capitulo de mixtorum intenſione quam tamen probabo ſic: ſit .a. diuiſum per partes proportionales proportione dupla: ⁊ in prima ſit aliqua albedo: et in ſecunda in duplo intenſior: et in ter in quadruplo intenſior: et in .4. in octuplo intenſior: et ſic in infinitum procedendo per numeros pariter pares: et de inde inducatur in quamlibet partẽ ſubdupla frigiditas ſucceſſiue in hora incipiendo a prima. Tunc ex predictis patet concluſio: hoc addito ꝙ intendi et remiti dicunt motum et ſuceſſionem. Ex hac ſequitur ꝙ .a. nunc eſt non calidum: et non intendetur, neqꝫ remitetur: et tamen in fine manebit infinite calidum: patet in caſu concluſionis, poſito ꝙ in hora ſequenti remitatur ſucceſſiue frigiditas ad non gradum eo; ordine quo antea inducebatur. quo poſito: patet correlarium pro fine temporis.

Cõclo.4. ¶ Quarta concluſio. A. non eſt calidum: et tamen eius ſecundum certam diuiſionem q̃libet pars eſt infinite calida. Sit .a. corpus finitum diuiſum in duas medietates ſm latitudinem: et ſit vna illarum medietatum infinite calida per totum vniformiter ſine contrarij coextenſione: et alterius medietatis prima pars ſit aliqualiter frigida: et ſcđa in duplo plus: et tertia in quadruplo: et quarta in octuplo: et ſic ĩ infinitum pcedendo verſus extremum ipſius .a. et deinde diuidatur totum .a. ex tranſuerſo per partes proportionales quauis proportione: et patet concluſio.

Cõclo.5. ¶ Quinta concluſio diuiſo .a. p partes proportionales proportione dupla: et in prima parte ponantur quattuor gradus albedinis: et in ſecunda pari quinqꝫ: et in tertia pari .16. et ſic conſequenter aſcendendo per numeros pariter pares: et in prima impari ponantur quattuor nigredinis: et in .2.8. et .3.16. et ſic conſequenter vt ſit in paribꝰ totum .a. eſt nigrum vt duo: patet quia tota denominatio nata prouenire ab illa albedine non permixta contrario eſt vt duo: ⁊ tota denominatio nata prouenire ab illa nigredine eſt vt quattuor ceteris paribus, remoto impedimento: ergo ex prima concluſione totum .a. eſt nigrum vt duo: antecedẽs patet Calculanti facile ex predictis. ¶ Ex hac concluſione ſequitur ꝙ ſi in caſu eius prima pars rareſiat acquirẽdo aliquam quantitatem: et .2. pars ſubduplã. et .3. pars ſubquadruplam: et ſic conſequenter: ita ꝙ quelibet ſequens acquirat in duplo minorem quantitatem quam precedens. Tunc in fine illud manebit infinite album. Patet ex modo probandi ſex concluſiones queſtionis: et iſto modo poteris infinita talia inferre: que omnia ex predictis facile ſortiuntur pbationem: et ſic patet ratio ad dubium.

¶ Poſſet hic dubitari vtrum detur qualitas nulliꝰ intenſionis: et an detur qualitas pũctalis linealis vel ſuperficialis. Sed hec ⁊ alia plura in prima parte diximus.

¶ De maximo ⁊ minimo. Capite .j.

Circa materiam đ maximo et minimo. Primo nota expoſitiones terminorũ inter quas expoſitiones ſolum ſequor Paulum venetum. Maximum quod ſic vocatur illud ſic ⁊ nullum maius. Minimuꝫ quod ſic, illud ſic et nullum minus. Maximum quod non: illud non: ſed quocunqꝫ maiori dato datur minus. Minimum quod nõ illud nõ: ſed quocunqꝫ minori dato datur maiꝰ. Exempli grã. Sit fortes potẽtie portatiue vt .4. põdꝰ vt .4. ẽ minimum quod non poteſt portare, quia pondꝰ vt quattuor non poteſt portare: ſed quocũqꝫ minori dato datur maius illo minori quod poteſt portare ⁊ potentia portatiua vt quattuor: eſt maxima que nõ poteſt portare pondus vt quattuor, quia illa non poteſt portare pondus vt quatuor, ſed quacũqꝫ maiori data; datur minor que poteſt portare pondus, vt quattuor. Notab.1.

¶ Nota ſecundo ꝙ duplex eſt potẽtia actiua et paſſiua. Actiua eſt que poteſt aliquid agere. Paſſiua eſt que poteſt ab aliquo pati. Rurſum. Potentia actiua eſt duplex: mutabilis et immutabilis. Mutabilis eſt illa q̃ ſic ſe habet ꝙ dato quocũqꝫ ĩ quod poteſt agere in quodlibet minus poteſt et in aliquod maius. Exemplum: potentia portatiua fortis vt quattuor ſic ſe habet, ꝙ dato quocũqꝫ pondere quod poteſt portare quodlibet minus poteſt portare et aliquod maius illo: quia excedit exceſſu diuiſibili. Potentia vero actiua immutabilis ẽ que ſic ſe habet ꝙ non dato quocũqꝫ in quod poteſt agere in quodlibet minus poteſt et in aliquod maius. Exemplum eſt de aqua reſiſtentie vt quattuor: et de potentijs actiuis potentibus illam aquam vincere infra tempus vnius hore. Nam tunc eſt potentia actiua immutabilis: ſed melius exemplum eſt de igne comparato ad maximam multitudinem formẽ quã poteſt agere. Nam ibi dato illo pro quo verificatur ꝙ aliquam formam poteſt facere: puta data maxima forma pro quolibet minori verificatur: quia qui põt facere maius poteſt facere minus: et nõ verificatur p aliquo maiori. Potẽtia ṽo paſſiua adhuc ẽ duplex ſ. paſſiua mutabilis: et paſſiua immutabilis. Paſſiua mutabilis eſt illa q̃ ſic ſe hẽt ꝙ dato quocunqꝫ a quo poteſt pati: a quolibet maiori põt pati et ab aliquo minori: et hoc modo reſiſtentia vt quattuor eſt paſſiua mutabilis quia dato quocũqꝫ a quo põt pati, cum excedatur ab illo exceſſu diuiſibili a minori illo põt pati. Potentia vero paſſiua immutabilis eſt que ſic ſe habet ꝙ ſignato aliquo a quo poteſt pati a quolibꝫ maiori poteſt pati et non ab aliquo minori. Exemplum eſt de reſiſtentia vt quattuor corrumpenda infra tempus vnius hore. Namqꝫ ibi datur ignis minimus qui poteſt illa corrumpere infra tempus vnius hore. Notab.2.

¶ Tertium notabile declarat q̃ mẽbra debeãt aſſignari: et ad illud nota ꝙ debẽt verificari due ſubcontrarie et ſi affirmatiua pro minori ⁊ negatiua pro maiori dãdum eſt maximum quod ſic vel minimum quod non et ſit diuiſio reſpectu potentie actiue: ſi ṽo affirmatiua p maiori ⁊ negatiua pro minori dandum eſt maximum quod non vel minimũ quod ſic; et ſit diuiſio reſpectu potentie paſſiue. Exẽ Notab.3.

plum prioris: aliquod pōdus ſortes poteſt portare: et aliquod pondus ſortes non poteſt portare: ergo datur maximum pondus ꝙ ſortes poteſt portare: vel minimum pōdus qō non poteſt portare. Exemplum ſecundi: ab aliquo igne iſta aqua reſiſtentie vt quattuor poteſt pati: et ab aliquo non. Affirmatiua verificatur pro maiori et negatiua ꝓ minori, ibi dandus eſt maximus ignis a quo non poteſt pati vel minimꝰ a quo poteſt pati.

Nota. 4. ¶ Quarto nota in illis ſubcōtrarijs duplex terminus reperitur: Alter eſt mediante quo fit diuiſio: et alter eſt reſpectu cuius fit diuiſio. Terminus mediāte quo fit diuiſio eſt ille qui verificatur in ſubcontrarijs pro diuerſis ſuppoſitis. Terminus vero reſpectu cuius fit diuiſio eſt terminus ſingularis aut pro vno ſuppoſito d̄terminato acceptus: aut terminus communis diſtributus. Exemplum aliqō pondus ſortes poteſt portare: et aliquod pondꝰ ſortes non poteſt portare. Ille terminus pondus eſt terminus mediante quo fit diuiſio: et ly ſortes eſt terminus reſpectu cuius fit diuiſio.

Nota. 5. ¶ Quinto nota reſpectu potētie actiue mutabilis ſignādum eſt membrum negatiuum ſcilicet minimum quod non: et reſpectu potentie actiue īmutabilis ſignandum eſt maximum ꝙ ſic. Reſpectu vero potētie paſſiue mutabilis ſignandum eſt maximum quod nō: et reſpectu potentie paſſiue immutabilis ſignandum eſt minimum quod ſic. Omnium iſtorum exempla ponuntur. Primo de actiua mutabili aliquod pondus ſortes poteſt portare ⁊ aliquod pondus ſortes non poteſt portare: ergo datur maximum pondus qō ſortes poteſt portare vel minimum quod non. ibi dandum eſt minimum qō non poteſt portare ſcilicet quoddam pondus equale potentie portatiue ſortis: illud enim non poteſt portare: ſꝫ quocūꝗ minori dato datur maius quod poteſt portare. Exemplum reſpectu potentie actiue immutabilis: aliquem calorē poteſt ꝓducere ignis, vt quattuor et aliquem non: ibi dabitur maximus calor quē poteſt producere ignis vt quattuor videlicet calor vt quattuor. Exemplum reſpectu potētie paſſiue mutabilis. Ab aliquo igne iſta aqua reſiſtentie vt quattuor poteſt pati et ab aliquo non: ibi datur maximꝰ ignis a quo non poteſt pati ſcilicet ignis actiuitatis vt quattuor. Nam ab illo nō poteſt pati ſed quocūꝗ maiori dato datur minor a quo poteſt pati. Exēplū reſpectu potentie paſſiue īmutabilis. Iſta forma, vt quattuor ab aliquo igne poteſt produci: ⁊ ab aliquo igne non pōt produci: ibi datur minimꝰ ignis a quo poteſt produci.

Notab. 6. ¶ Nota ſexto in materia de inſtātibus poſſumus eodem modo datis duabus ſub cōtrarijs inquirere an fiat diuiſio reſpectu potentie actiue vel paſſiue. Nan quando affirmatiua verificatur per inſtanti magis diſtanti ab inſtanti preſenti: ⁊ negatiua pro inſtanti magis propinquo ipſi inſtanti p̄ſenti fit diuiſio reſpectu potentie paſſiue: et aſſignanda ſunt membra que ſunt inſtantia ad incipiendum vt ſi dicatur antichriſtus in aliquo inſtanti erit: ⁊ antichriſtus in aliquo inſtāti non erit nec in aliquo inſtanti ante: ibi inferendum eſt: ergo datur primū inſtans eſſe antichriſti vel vltimum non eſſe. Si vero affirmatiua verificatur pro inſtanti magis propinquo inſtanti preſenti: et negatiua pro inſtanti magis diſtanti ab inſtanti preſenti: fit diuiſio reſpectu potentie actiue: et danda ſunt membra que ſunt inſtantia ad deſinendum, vt ſi dicatur: petrus qui iam viuit in aliquo inſtanti erit: ⁊ petrus qui iam viuit in aliquo inſtanti non erit: ergo dabitur primum non eſſe petri vel vltimum inſtans eſſe.

¶ Nota ſeptimo qn̄ illatio ſub contrariarum impeditur ne inferat iſta membra. Nota. 7. Pro quo pono hoc documentum: ꝙ quando ſubcontrarie verificātur pro equalibus: ad iſtum ſenſum ꝙ ꝓ quocunꝗ verificatur affirmatiua pro equali, illi verificatur negatiua nihil inferunt ille ſubcontrarie. Secundo etiam nihil inferunt quando negatiua verificatur pro infinito duntaxat. Tertio nihil inferunt quando dato quocunꝗ, pro quo verificatur affirmatiua pro maiori quam ſit illud; et pro minori quam ſit illud verificatur negatiua. Exemplum p̄oris iſte ſubcontrarie nullum membrum inferunt: aliqua ps huius continui terminatur ad. a. et aliqua pars huius continui non terminatur ad. a. nullum habet inferre mēbrum. Exemplum ſecundi per aliquod tempus antichriſtus poteſt viuere etiam per aliquod tēpus antichriſtus non poteſt viuere: ibi non licet dare aliquod membrum. Exemplum tertij in aliquo tempore graue vt quattuor poteſt deſcendere per medium decupedale ſic diſpoſitum: et in aliquo non: ergo datur maximum tempus et nihil licet inferri.

¶ Volo tamen ponere quedam exēpla difficiliora. Primum declarat potentiam actiuam immutabilem: et quomodo datur reſpectu illius membrum affirmatiuum. Et nota ꝙ non dicitur diuiſio reſpectu potentie actiue: quia ibi ponantur termini importantes actiuitatem: ſed quia affirmatiua ſubcontrariarum pro minori verificatur: et negatiua pro maiori. Exemplum eſt tale aliquo exceſſu quilibet gradus intenſior gradu medio excedit gradum ſubduplum a mediū et aliquod non: pro exceſſu vt. 2. (tenendo totam latitudinem terminari ad octo) ſic verificatur affirmatiua ꝙ non pro maiori: et datur membrum affirmatiuum videlicet maximus exceſſus quo quilibet gradꝰ ſupra medium excedit gradum ſubduplum ad medium. Aliud exemplum reſpectu potētie actiue immutabilis aliquod ſpatium ſic diſpoſitum poteſt pertranſiri in vna hora aliquo gradu velocitatis: et aliquo non: ibi dabitur tale ſpatium pro quo ſic verificatur affirmatiua: ꝙ non pro maiori.

¶ Similiter habes bonū exemplū reſpectu potentie paſſiue immutabilis, aliquis gradus eſt intenſior gradu vt duo in duplo magis et aliquis non. Affirmatiua ſic verificatur p̄rio gradu, vt quattuor ꝙ non pro remiſſiori.

¶ Pro finali complemento iſtiꝰ materie de maximo et minimo tria breuiter faciam. Primum dubitare de intellectu illius celebris auctoritatis philoſophi primo de celo dicentis potentia actiua terminatur per maximum et paſſiua per minimum.

¶ Secundum erit dubitare: ſi dato ſpatio difformiter difformi a nō gradu vſꝗ ad quattuor: illud eſt maximum qō potētia trāſitiua vt quattuor poteſt pertranſire: ſi vero ſit vniformiter difforme a non gradu vſꝗ ad quattuor eſt minimum ꝙ po-

tentia tranſitiua vt quattuor non poteſt pertrāſire.

¶ Tertium erit. Quedam argumenta mouere in iſta materia et eadem diſſoluere.

¶ Ad primum dicit Robertus holkot: ꝙ non fuit intentio philoſophi ꝙ detur maximuꝫ pondus ꝙ ſortes poteſt portare. Nam hoc eſt impoſſibile: quia ſi tale maximum pondus ſit equale potentie: non poteſt illud portare: quia a ꝓportione equalitatis fieret actio. Si vero tale maximum pondus ſit inequale potentie vel eſt maius vel eſt minus. Si maius, illud non poteſt portare: quia a ꝓportione minoris inequalitatis fieret actio. Si vero minus, illō excedit illa potentia exceſſu diuiſibili: ergo non ſolum illud poterit portare ſed etiam maius illo: ytpote addendo medietatem exceſſus: igitur ſecūda exponens eſt falſa ſcilicet nullum maius poterit portare. Sed dicit prefatus doctor intellectum illius auctoritatis eſſe ꝙ ſi vna potentia poteſt portare nouē libras certi ponderis: non ꝓpterea portabit decem libras: et ideo potentia actiua terminatur per maximum numerum rerum equalium in quas poteſt: et licet poſſit in plures non tamen equales prioribus. vt ſi potentia aliqua poſſit portare nouem libras: poterit tamen illa portare nouem libras cum dimidia licet non decem libras. Hec tamē opinio licet dicat verum non tamen ad intentionem textus quia textꝰ intendit dare terminum adequatum ⁊ p̄ciſum potentie quod non dat iſta opinio.

¶ Secunda opinio eſt Alberti de ſaxonia primo de celo queſtione decima quarta dicentis ꝙ maximum eſt duplex ſcilicet maximuꝫ in quod et maximum infra quod. Vocat maximum infra qō minimum quod non: ſicut maximum vltra quod dicitur maximum quod non. Dicit ergo ꝙ cum potentia actiua ſit duplex ſcilicet mutabilis: et immutabilis: vtraꝗ terminatur per maximum: niſi ꝙ mutabilis terminatur per maximum infra quod: quod eſt minimum quod non. Immutabilis vero per maximum in qō: et hec expoſitio bona eſt. Tertia expoſitio ē p̄fate auctoritatis quā dat Ludouicus coronel in ſecūdo phiſicorum in materia de maximo et minimo dicens ꝙ potentia actiua terminatur per maximum: id eſt verſus maximum: potentia vero paſſiua terminatur per minimum: id eſt verſus minimum. Quod hoc modo declaratur. Eſt vna potentia fortis robuſta valde: et velis tu videre quouſꝗ vires eius ſe extendant. Certe non experieris hoc dando illi ad ꝓbationem ſuarum virium debile pondus: ſed maius et maius: vt per hoc cognoſcas quouſꝗ ſe extendāt: ergo potentia actiua terminatur per maximum: id eſt verſus maximum. Verba textus ſunt iſta. Potentia quanta ſit per maximum eſt terminanda: per minimum enim non terminatur: quia quicquid poteſt in maius poteſt in minus: Et de potentia paſſiua declarat ꝙ terminetur per minimum: hoc modo: quia viſus eſt potentia paſſiua et non terminatur per maxima viſibilia: ſed per minora. Dicit enim textus. Viſus enim vis ad maiora valentior: ad minora vero debilior: ergo potētia paſſiua terminatur per minimum: ſed relictis his expoſitionibus. Auguſtinus nimphus credit dari maximū pondus quod potentia portatiua poteſt portare. ¶ Ad quod intelligendum preſupponemus ꝙ quemadmodum ad hoc ꝙ intellectus intelligat requiritur certus gradus aduertētie: taliter ꝙ ſi minus aduertat nihil intelligit. Ita parimodo ad hoc ꝙ aliqua potentia agat in aliquam reſiſtentiam non ſufficit quantumcunꝗ paruꝰ exceſſus: ſed requiritur determinatus gradus exceſſus potentie ad reſiſtentiam: taliter ꝙ datur minimus exceſſus quo poſſit potentia agere in reſiſtentiā. Tunc dico ꝙ ſi aliqua potentia excedat aliquod pōdus ſolum illo minimo exceſſu: erit illud pōdus maximum ꝙ illa potentia portatiua poteſt portare: qr illud poteſt portare et nullum maius. Nam ſi maius portaretur illud portaretur per minorem exceſſum quam minimum: quod eſt impoſſibile. Ergo ad literam poteſt intelligi textus. Potentia actiua terminatur per maximum ſcilicet in quod poteſt. Ex quo ſequitur ꝙ nō a qualibet ꝓportione maioris inequalitatis fit actio.

¶ Sequitur ſecundo: ꝙ non valet Hoc pondus eſt minus quam hec potentia: et exceditur exceſu diuiſibili: ergo aliquod maius pondus poterit iſta potētia portare. Neganda eſt conſequē- conſequentia. Et hec de prima dubitatione.

¶ Ad ſecūdam dubitationem reſpōdeo ꝙ ſi medium eſt difformiter difforme terminatū ad gradum equalem potētie: non dubitamus immo credimus ꝙ eſt maximum quod illa potentia poteſt pertranſire. Si tamen eſt vniformiter difforme eſt minimum ꝙ non poteſt pertranſire. Quod autem p̄mum ſit verum perſuadetur. Nam ſi medium ſit difformiter difformiter reſiſtens a non gradu vſꝗ ad quattuor: ita ꝙ medium latitudinis ſit in fine trium quartarum. Dico ꝙ poteſt pertranſiri ab vna potentia vt quattuor: et ꝙ poſſit probatur: ſuppoſitis duabus ſuppoſitionibus. Prima eſt ꝙ non gradus proportionis maioris inequalitatis, eſt proportio equalitatis. ¶ Suppono ſecundo ꝙ ſi aliqua potentia pertranſeat ſubquadruplum ſpacium: a ſubdupla proportione: in duplo citius pertranſit illud ſpaciū quam potentia pertranſiens quadruplum ſpacium a dupla proportione. Iſta ſuppoſita patet ex regulis Ariſtotelis de velocitate motus. Hoc habito volo ꝙ diuidatur vnum medium per partes proportionales ꝓportione quadrupla: et potentia vt quattuor ad primam partem proportionalem habeat duplaꝫ proportionem: ad ſecundam habeat medietatem duple: ad tertiam quartam duple: et ita conſequenter. Iam iſta potentia in puncto terminatiuo habebit ꝓportionem equalitatis cum reſiſtentia: quia illa proportio maioris inequalitatis tendit ad nō gradum: ergo ſi potentia eſt vt quattuor reſiſtentia terminat̄ ad gradum vt quattuor: Etiam ſecunda pars ꝓportionalis ē ſubquadrupla ad primam: ⁊ pertranſit eā ab in duplo minori ꝓportione quam primā: ſequitur ꝙ pertranſiuit in duplo citius. Sic tunc arguitur eadem ratione de tertia reſpectu ſecunde diceret̄. Cū igit̄ hic ſint infinita tempora in quibus ille partes ꝓportionales ꝑtranſeant vt ī dupla tn̄ eſt primū tempus ſicut omnia alia dempto primo: ſed primum eſt vna hora: alia ſunt vna hora: ergo pertranſibit totuꝫ illud ſpacium in tempore finito.

¶ Quando medium eſt vniformiter difforme concluſio ſit iſta. Si detur vnum medium vniformiter difformiter reſiſtens a non gradu vſꝗ ad quattuor: impoſſibile eſt ꝙ vna potentia vt quattuor poſſit venire vſꝗ ad finem illius. Iſta concluſio

ꝓbatur poſito vno: ꝙ ſi vna potentia compararetur ad duas reſiſtentias minores ea tamen inequales: ⁊ exceſſus potētie ſuper reſiſtētiam minorem ſit duplus ad exceſſum potentie ſuper reſiſtentiam maiorem proportio potentie ad reſiſtentiam maiorem eſt minus quam ſubdupla: ad proportionem potentie ſuſuper reſiſtentiam minorem. Exemplum. Sumatur potētia vt duodecim reſiſtentia vt nouem, altera vt ſex certum eſt ꝙ exceſſus duodecim ad ſex ē duplus ad exceſſum duodecim ad nouem et proportio duodecim ad nouem eſt minor quam medietas proportiōis duodecim ad ſex, hec ſuppoſitio demōſtratur ab Aluaro thoma capitulo ſecundo de triplici motu tractatu ſecūdo qua habita vnuſquiſqꝫ poterit videre ꝙ diuidendo ſpacium illud vniformiter difforme per partes portionales dupla proportione minoribus verſus gradum vt quattuor potentia vt quattuor tantum moratur in tranſitu ſecūde partis proportionalis ſicut in tranſitu prime: ⁊ tantum in trantu tertie, ſicut ſecunde: et cum ſint infinite partes ꝓportionales, infinitum tempus requiritur ad tranſitum illius partis: et cuꝫ infinitum tempus futurum nequeat eſſe per tranſitum: ſequitur illud ſpaciū non poſſe ab illa potentia pertranſiri. Sed probemus ꝙ tantum tempus conſumat in tranſitu ſecunde ſicut prime, et ſic de reliquis: Reſiſtentia prime partis ꝓportionalis eſt a non gradu vſqꝫ ad duo ⁊ reſiſtentia ſecunde a duobus vſqꝫ ad tria: Tunc ſic prima pars proportionalis reſiſtit vt duo: quia in reſiſtentijs vniformiter difformibus, correſpondentia fit gradui ſummo, vt probauimus: et reſiſtentia ſecunde partis eſt vt tria: ergo exceſſus quo excedit potentia vt quattuor reſiſtentiam, vt duo eſt duplus ad exceſſum quo excedit potentia vt quattuor reſiſtentiam vt tria ergo ꝓportio, qua pertranſit reſiſtentiam vt tria eſt minor quam medietas illius qua pertranſit reſiſtentiam vt duo: ergo cum ſpacium ſecunde partis proportionalis ſit ſubduplum ad ſpacium prime: et proportio qua pertranſitur ſecunda pars eſt minor, quam medietas illius quā pertranſitur prima: plus morabitur in pertranſeundo ſecundam quam primam: et ita de reliquis: Si ergo ad tranſitum prime requiratur vna hora: et ad tranſitū cuiuſcunqꝫ alterius requiritur plus quā vna hora: ergo nunquam pertranſibitur.

Argū. i. ¶ Contra hoc replicatur illud medium vniformiter difformiter reſiſtens terminatum ad gradum equalem potentie poteſt pertranſiri ab illa potentia: ergo maledictum eſt: conſequentia eſt nota: et probatur antecedens: quia reſtentia illius medij correſpondet gradui medio: ergo correſpondet gradui vt duo: et tota reputatur ſicut ſi eſſet, vt duo: ergo illa potentia, vt quattuor poterit talem reſiſtentiam in tempe finito pertranſire. Ad hoc argumentum reſpondetur, nunquam in reſiſtentijs debet eſſe correſpondentia gradui medio: ſed potius gradui ſummo qđ egregie deducit Aluarus thomas in ſuo triplici motu tractatu primo capitulo ſexto corrolario ſecundo in reſponſione ad replicam ſecundi argumenti de mente gaytani de tienis: ꝙ ſi talis reſiſtentia correſponderet gradui medio: ſequeretur ꝙ aliqua potentia non indiuiſibilis, necqꝫ glorificata tan cito pertranſiret aliquod totū ſpacium, ſicut ſuā medietateꝫ quod eſt impoſſibile: ſequella probatur ſuppoſito ꝙ ſit vnum medium reſiſtens a non gradu vſqꝫ ad octo et vna potentia vt nouem: ſi ita eſſet ꝙ reſiſtentia a non gradu vſqꝫ ad octo correſponderet gradui vt quattuor: ſequeretur illam potentiam, vt nouem taꝫ cito pertranſire totam illam reſiſtentiam a non gradu vſqꝫ ad octo, ſicut ſuam medietatem intenſiorem a quattuor vſqꝫ ad octo: ſequella ꝓbatur quia falſitas ꝯñtis. nota eſt: quia quā aliqua potentia pertranſit aliquod ſpacium ab aliqua ꝓportione: ſi ꝓportio eſt in duplo maior altera: ⁊ ſpaciū in duplo maiꝰ tā cito ab in duplo maiori ꝓportione pertrāſibit in duplo maiꝰ ſpaciū: ſicut ab in duplo minori in duplo minꝰ. Tunc ſic tota illa reſiſtētia a non gradu vſqꝫ ad octo cum ſit vt quattuor pertrāſitur a dupla ſequiquarta et medietas ſuperior illius reſiſtentie a quattuor vſqꝫ ad octo que eſt vt ſex, pertranſitur a ſequialtera: que eſt in duplo minor dupla ſequiquarta: ergo tam cito pertranſibitur illud totum: ſicut ſua medietas: et eſt egregia probatio illiꝰ Gayetani de tienis.

Argū. 2. ¶ Secundo arguitur: probādo adhuc ꝙ potentia, vt quattuor poteſt tranſire illud medium vniformiter difforme terminatum ad quattuor: quia ſi ab eterno fuiſſet vna potentia que quolibꝫ die precedenti pertrāſiſſet vnam partem proportionalem illius ſpacij: iam illa eſſet modo in fine: ergo totum illud ſpacium poteſt ab illa potentia, vt quattuor eſſe pertranſitum: igitur non eſt minimum ꝙ nō poteſt pertranſiri: ꝙ enim modo tale ſpacium nunꝙ poſſit pertranſiri: illud eſt quia tempus futurum infinitum non poteſt eſſe pertrāſitum. Propter hoc argumentum tenuit Ludouicus coronel: ꝙ illud ſpacium quantum eſt ex parte ſui ē maximum: qđ illa potentia poteſt pertranſire.

¶ ad tertium accedēdo quod eſt argumenta quedam diſſoluere. Sic arguo hic fit diuiſio reſpectu potētie actiue immutabilis: aliquod pōdꝰ poteſt ſortes ſubſtinere per tempus ⁊ aliquod nō ergo dabile eſt maximum ꝙ ſic: vel minimum qđ nō et tamen nō datur maximum: igitur prima pars antecedentis: patet negatiua verificatur pro maiori: ergo reſpectu potentie actiue fit diuiſio: et reſpectu immutabilis: quia ſic pro aliquo verificatur affirmatiua ꝙ nō pro maiori: datur enim vnum graue equale potentie ſubſtētatiue ſortis: ſicut datur vnum graue equale reſiſtentie vnius medij: ꝙ ſi in ſummitate eius poneretur non deſcenderet: et per conſequens medium illud ſubſtētaret illudꝰ graue. Sed ꝙ illud non ſit maximum pondus ꝙ ſortes poteſt ſubſtentare per tempus probatur: volumus ꝙ ſubſtentetur ꝑ vnam horam a ſorte: ſequitur ꝙ maius pondus poterit ſubſtentare per dimidiam horam quin ſuccumbat. ¶ Ad hoc argumentum reſpondetur ꝙ ſi ꝑ ſubſtētare intelligatur ꝙ ſortes nihil debilitetur necqꝫ deprimatur in viribus: ſic non verificatꝫ affirmatiua ſubcontrariarum: quia etiam lapillus ſuffocādo ſpiritus non poteſt ſubſtentari per tempus. Si tamen per ſubſtentare intelligatur tenere ſuper ſe cum aliquo detrimento: tunc illud pondus equale potentie ſubſtantiue eſt maximum ꝙ pōt ſubſtentari ꝑ tempꝰ quia maius illo faceret hominem cadere et non ſubſtentare.

¶ Pro calce iſtius materie noto, ꝙ etiam apud opinionem cōmunem bene conceditur: ꝙ datur maximum pondus quod ſortes poteſt portare: et hoc ſuper naturaliter. Quod erit hoc mō: ſi ſint infinita pondera a duobus vſqꝫ ad quattuor: ita ꝙ primum ſit vt duo ſecundū vt tria, tertium vt tria cum dimidio vſqꝫ ad quattuor excluſiue: tūc omnia illa pondera ponanꝫ in infinitis locis: et ſortes potētie vt quattuor: et in infinitis cum eis iam illud pondus ſortes poteſt portare: et eſt maximum quod poteſt portare mediante etiam copula de extrinſeco tempore: conceditur iſta immediate poſt hoc dabitur pondus in equale maximum quod ſortes poterit portare: patet ſi ſit nunc vnum pondus vt quattuor et immediate poſt hoc incipit diminui. Tunc immediate poſt hoc illud pondus erit portabile a ſorte erit maximum inequale quod poterit portare: quia illud poterit portare īmediate poſt hoc: et nullum maius illo poterit portare.

¶ Tratatus de reactione. Caput. i.

Celebris queſtio de Reactione: in qua queritur vtrum omne agens in agendo repatiatur. Hec queſtio duos continebit articulos. Primus eſt opinio Calculaculatoris, partem negatiuaꝫ defendens. ſ. ꝙ nullum agens in agendo repatiatur: cuius totum fundamentum ē probare illam famoſam propoſitionem eſſe falſam. ſ. Omnis qualitas magis actiua eſt minime reſiſtiua et econuerſo. Credit igitur Calculator omnem qualitatem tantum eſſe actiuam ſicut reſiſtiuam: et ꝙ ſi debet poni diſparitas in actiuitate et reſiſtentia latitudo reſiſtentie eſt maior quam latitudo actiuitatis Quod quinqꝫ rationibus comprobare nititur.

Ratio. i. ¶ Prima ratio. Latitudo actiuitatis cuiuis rei tradita eſt ad producendum ſibi ſimile. Latitudo vero reſiſtentie ad conſeruandum ſe. Iſta de ſe nota ſunt: ſed intimius eſt vnicuiqꝫ rei ſe conſeruare quam ſibi ſimile producere ſeu facere. hec etiam de ſe nota eſt. Igitur maior debet eſſe latitudo reſiſtentie in quauis re quam latitudo actiuitatis. Cui rationi dupliciter reſpondeo concedendo maiorem: et diſtinguendo minorem. Intimius vnicuiqꝫ rei ſe conſeruare quam ſibi ſimile facere. De natura particulari fateor, ſed vniuerſali nego. Pro cuius declaratione noto ꝙ ſicut legiſlator traditurus leges, pro bono reipublice tradidit illas non aſpiciendo ad cōmodum proprium ſue perſone vel alterius particularis: ſed ad bonum cōmune. Ita ſummus opifex deus conditurus vniuerſa potius curauit omnibꝰ rebus tradere vim aliquam qua vniuerſum perficiatur: quam ꝙ ſe tueantur: et quia latitudo actiuitatis eſt ad producendum ſibi ſimile et ad bonum vniuerſi. Latitudo vero reſiſtentie eſt pro defenſione cuiuſcunqꝫ rei: benemerito latitudinem actiuitatis fecit in vnaquaqꝫ re maiorem latitudine reſiſtentie.

Ratio. 2. ¶ Secunda ratio. Suppoſito ꝙ actiuitas attendatur: et reſtentia penes multitudinē forme. Volo probare ꝙ caliditas vt octo ſit tante actiuitatis et reſiſtentie ſicut frigiditas vt octo: quod eſt totum fundamentum alterius opinionis euertere. Probatur tamen illud ſic. Omnia que equaliter habent de forma; equaliter habent de reſiſtētia et actiuitate. Hec apparet per ſuppoſitionem notam: ſed caliditas vt octo, et frigiditas vt octo, habent equaliter de forma. igitur habent equaliter de actiuitate et reſiſtentia. Minor nota eſt: igitur concluſio eſt vera, quod eſt intentum. Et confirmatur: caliditas vt octo tota ſua forma reſiſtit et agit: igitur tantum agit ſicut reſiſtit: igitur latitudo actiuitatis et reſiſtentie non ſunt diſpares in eadem qualitate.

¶ Ad argumentum reſpondetur ꝙ illa maxima, omnia que habent equaliter de forma habent equaliter de actiuitate et reſiſtentia: eſt vera in rebus eiuſdem ſpeciei: vt comparando caloreꝫ calori: et frigiditatem frigiditati: In rebus tamen diuerſe falſa eſt. Nam caliditas vt octo creata ſub equali multitudine forme cum frigiditate vt octo ē viuatior fortior in agendo quaꝫ alia. Talis eſt enim ſua ſpecies.

¶ Ad confirmationeꝫ reſpondetur negando iſtam conſequentiam: caliditas agit ſe tota: et ſe tota reſiſtit: igitur tantum agit ſicut reſiſtit. Nam ſol eodem inſtrumento quo maturat vnum pomum putrefacit. Non igitur ſequitꝫ eodē inſtrumēto agit et reſiſtit: ergo tantum agit ſicut reſiſtit. Cuius exemplum eſt pulchrum: forma ignis ex natura calefacit: et ex natura deſiccat: et quantuꝫ poteſt tantuꝫ deſiccat: ergo tantum gradum ſiccitatis producet ſicut et caloris. Nego conſequentiā. Nā ſtat eideꝫ rei plura conuenire naturaliter, vnū per prius et aliud per poſterius. Et ſic caliditati vt octo conuenit naturaliter agere et naturaliter reſiſtere. Per prius tamen conuenit agere quam reſiſtere: et ideo latitudo actiuitatis eſt maior quaꝫ reſiſtentie in quauis qualitate.

¶ Tertia ratio Calculatoris ꝓbās ꝙ nullum agens in agendo repatiatur eſt quia alias idem alteraretur motibus contrarijs. Conſequens eſt falſum: et contra Ariſtotelem metheo. 4. Et ſequella probatur: ſit vnus ignis diſtans ab vna aqua pedaliter in quam agat et ab eadē repatiatur. Tūc ſic arguitur, ſi hoc eſſet verum medium illud pedale ſimul calefieret et frigefieret: igitur idem alteratur motibus contrarijs. Conſequentia eſt nota: et antecedens probatur. Nam quicquid agit in extremū agit in medium: ſed ignis calefacit aquā vltra medium pedale: igitur calefacit medium pedale. Rurſum aqua infrigidat ignem vltra medium pedale. igitur tale medium ſimul caleſit et frigeſit. Conſequens eſt falſum: ergo non eſt verum ꝙ omne agens in agendo repatiatur. Rō. 3.

¶ Pro ſolutione huiꝰ argūti nota ꝙ in qualitatibꝰ ſecūdis ſolū danꝫ ſpēs intētionales quibꝰ noticias illarū formemꝰ. In q̄litatibꝰ vero primis danꝫ ſpēs intentionales et reales. Prime quidē ad formandū noticiā tactiuā de his q̄litatibꝰ. Scđe vero vt date ſpēs ꝓducant ſile vnde emanarunt. Spēs aūt intētionales experitꝫ qui manū frigidā applicās igni dolet vngues: nāqꝫ illđ euenit ex ſola apphēſiōe caloris: veluti ꝯtrarij nullo ibi calore ꝓducto. Quo Scō. de penis dānatorū ꝓſequēdo credit corpa dānata ab igne pati poſſe ex ſola ignis apphēſiōe ꝗuis ibi nullꝰ calor ꝓduceretꝫ. Has ſpēs duplices Mar. i. de gñā, Cal. c. de reactiōe Iacobꝰ for. i li. de intē. remiſ.

conuenientiam et differentiam aſſignamus. Prima conuenientia ꝙ ſicut ſpecies intentionales ſunt in inſtanti: ita et reales. Scḋa conuenientia ꝙ ſicut ſpēs cōtrariorū non ſunt ꝯtrarie; ita pari mō ſpēs reales contrariorum non ſunt cōtrarie:: immo quemadmodum ſpecies intentionales albedinis et nigredinis ſe compatiunt in eodem ſubiecto: ita ſpēs reales caloris ⁊ frigoris. Prima differentia eſt ꝙ ſpēs intētionales ſunt obiecta motiua notitie ⁊ repreſentant inſtrumētaliter id quod notitia formaliter. Species vero reales nullo modo repreſentant aliud a ſe. Secunda differentia ꝙ ſpecies intentionalis nūquam producit ſimile illi a quo profluxit. Species vero realis ſemper producit ſimile vnde emanauit: vt ſpecies caloris calorem: et frigiditatis frigus.

¶ Sed ne videamur has ſpecies reales ad placitum cōfingere. Duplici ratione illas eē ponendas perſuademꝰ. Pria ratio: quia ſi nō eſſent ponende agēs naturale facer et aliquid de extremo ad extremum non per medium: quod eſt cōtra Ariſtotelez quinto phiſicorum, ſequella tamen probatur Nam ſol calefacit infimam regionem aeris et nō mediam. Per has autem ſpecies reales ab hoc inconueniēti temporemus. Nam in media regione aeris et in infima ſolent produci ſpecies caloris. Attamen in media regione aeris non producitur calor: quia ibi eſt maior reſiſtentia bene tamen in infima, in qua minor reſiſtentia. ¶ Secunda ratio per quam argumentum ſoluitur: quia ſi tales ſpecies non eſſent ponende idem mouetur motibus contrarijs: vt tertia ratio Calculatoris oſtendebat cui obſtamus ponendo has ſpecies reales. Dicimus enim ꝙ igne ⁊ aqua e regione cōſtitutis: atq; inter illa poſito interſtitio pedali ignis et aqua producerent ſpecies caloris ⁊ frigiditatis et medium recipiet illa ſimul tamquam non contraria, quibus receptis que fuerint potētiores alijs ſibi medium aſſimilabunt: alijs nihil agentibus: ꝙ ſi fuerint ille ſpecies reales eque potentes medium remanebit illeſum: neq; per has, neq; per illas patiens: et per hoc intelligenti patet argumentum non probare ꝙ idem moueatur motibus contrarijs.

Quarta inſtantia.

¶ Quarta inſtātia Calculatoris eſt probans ꝙ nullum agēs in agendo repatiatur: quia oppoſito dato: ſequeretur inter alia agentia naturalia talem poſſe conſtitui naturalem caſum ꝙ inter illa eſſet vna infinita actio et reactio reciproca nullo termino terabilis: Conſequens eſt falſum: ergo ⁊ illa opinio: falſitas conſequentis nota eſt in naturalibus. Namq; agentia omnia vt habetur ſecundo phiſicorum agunt propter finem: ibi autem nullus eſt finis: quia tu aſſeris infinitam eſſe actionem: ⁊ ſequella probatur: ſit vnus ignis et vna aqua inuicem agētia et reagentia: ita ꝙ a quanta proportione actiuitas ignis agit in reſiſtentiam aque ab equali illi actiuitas aque agit in reſiſtentiam ignis: et ſequitur intentum: quod ſic patet ab equalibus proportionibus proueniunt equales velocitates ſeptimo phiſicorum: ergo cum ignis conuertit aquam in ſuam naturam: tam cito aqua conuertit ignem ad ſuam naturam qḋ cum actum fuerit adhuc ignis et aqua in eadem ſunt controuerſia: et enim ad huc ſunt ignis et aqua.

¶ Ad hoc argumentū reſpōdeo premiſſo vno notabili Jacobi forliuienſis, libro de intenſione et remiſſione formaꝝ: ꝙ ſi actio et reactio, proueniāt ab eq̄libꝰ ꝓportionibꝰ actiuitatū in reſiſtētias: ceſſabit reactio cum primum agens et patiēs in extremis ſibi vicinantibus ſeu magis propinquis fuerint aſſimilata: ita ꝙ quando ignis in aqua produxerit latitudinē vniformiter diffōrmē caloris a quattuor vſq; ad non gradum: et aqua produxerit latitudinem vniformiter difformem frigiditatis a quattuor vſq; ad non gradum: ceſſabit actio et reactio: quia in extremis magis propinquis tam agens quā patiens habent quattuor gradus caloris et quattuor frigiditatis. Si vero actio et reactio fiāt a diſpari proportione: ita ꝙ agēs agat in paſſum a proportione quadrupla: paſſum vero reagat in illam a proportione dupla. Tunc ceſſabit reactio quādo agēs traxerit paſſum ad talem diſpoſitionem in qua actiuitas paſſi non ſuperet reſiſtentiam agentis. Hoc habito argumentum diluitur dicendo ꝙ in illo caſu nec ignis conuertet aquā in ſuam naturam: nec econuerſo: ſed ceſſabit actio et reactio quando agens et patiens in propinquis punctis fuerint aſſimilata.

¶ Sed contra hec replicatur vrgenter a Calculatore: ſequitur ex illo ꝙ nunquam agēs naturale poſſet ſibi paſſum aſſimilare: conſequens eſt falſum: quia eſt fruſtrare fines agentium naturalium: ſequella probatur quia ſi tempore quo ignis calidus vt octo agit in aquam: et ab eadem repatitur: ſequitur ꝙ tempore actionis perdidit aliquem gradum de illis octo ꝙ ſi ita eſt non dabit octo gradus: ergo non aſſimilabit.

¶ Reſpondetur ꝙ in hoc monſtratur nature ſagacitas: quia paſſum non integre aſſimilat vna actione aſſimilatiua continuata: ſʒ potius interpolata: prima namq; actione trahit paſſum vt non reagat eius vires confrangendo donec non ſuperet reſiſtentiam agentis: et cum ad illud ventum eſt: relicto paſſo tantiſper ſuper ſe redit deſtruendo peregrinas qualitates ſibi iniectas a paſſo: quod cū effecerit ſe ſtatuit in perfectiſſimo ſtatu: ⁊ deinde ad paſſi aſſimilationem conſumatam redit.

Quinta inſtantia.

¶ Quinta inſtantia calculatoris eſt contra opinionem communem ſi agens in agēdo repateretur ſequeretur ꝙ idem intenderetur et remitteretur: conſequens eſt falſum: ergo et antecedens falſitas conſequentis nota eſt: et ſequella probatur volo ꝙ ſit vnum agens. a. calidum, quod quidē agat in paſſum. b. frigidum et agēs. a. ſi repatitur a paſſo b. frigido repatietur in aliqua parte: a q̄ ſit. c. Tunc ſic arguitur calor. c. intēditur et remittitur: ergo idē intenditur et remittitur ꝙ calor in. c. remittatur clarum eſt: quia paſſum reagit in. c. et non niſi in frigidando. c. igitur remittitur calor. c. ꝙ autem. c. intēdatur: Probatur ſic, quia pars non repaſſa ipſius a. remittit frigiditatem paſſi: ergo a fortiori remittit frigiditatem ipſiuſmet partis repaſſe: quia hec frigiditas partis repaſſe ē minor et proximior parti non repaſſe quam ſit frigiditas paſſi et quidquid poteſt agere in maius qḋ magis diſtat poteſt agere in minus quod minus diſtat: ꝙ ſi remittatur frigiditas partis repaſſe. c. ſequitur ꝙ intendēt caliditas eiuſdem partis repaſſe: et erat probatum ꝙ remitteretur: igitur idem intenditur et remittitur.

¶ Ad hoc argumentum reſpōdetur

premittendo duo. Primum eſt ꝙ quando mediū plꝰ reſiſtit quam extremum non eſt mirum ꝙ fiat actio de extremo ad extremum: et non per medium. Secundum quod premitto eſt ꝙ nullum agens quando eſt in ſua naturaliſſima diſpoſitione ꝓducit ſpecies reales intra ſe: quia producere ſpecies reales eſt ad finem aſſimilandi ſibi aliquid: ſed ſic eſt ꝙ res in naturali diſpoſitione eſt ſibi ſimilima: igitur non producētur ſpecies reales intra ſe. Quibus premiſſis reſpōdeo ꝙ pars non repaſſa licet remittat frigiditatem paſſi: non tamen poteſt remittere frigiditatem partis repaſſe: et ratio eſt quia frigiditas partis repaſſe eſt maioris reſiſtētie: quod euenit quia pro illa frigiditate partis repaſſe tuenda reſiſtit frigiditas illiꝰ ptis agentis intēdētis ſe ꝯſeruare. Et ſpēs reales frigiditatis applicate a paſſo intra illam atq; ipſummet paſſum: quia omne agens appetit conſeruare ſuum effectum. Pro frigiditate vero ipſius paſſi ſolum reſiſtit ipſummet paſſum: et ideo pars non repaſſa: licet remittat frigiditatem paſſi non tamen partis repaſſe: q: eſt illa maioris reſiſtentie quam paſſum.

¶ Tandem notabis ne argumenta inaniter multiplicentur aliquas propoſitiones per quas pateat intellectus iſtius propoſitionis. Omne agens in agendo repatitur.

Pria ꝓpō

¶ Prima propoſitio Jſta ꝓpoſitio Ariſtotelis primo de generatione capitulo de actione: nō eſt vera de agente actione ſpirituali. Nam obiectum agit in oculum et tamen nō repatitur ab oculo.

Secūda ꝓpoſitio.

¶ Secunda propoſitio. Jſta propoſitio. Omne agens in agendo repatitur: intelligitur quando agentis et patientis materie ſunt eiuſdem ſpeciei. Et ꝓpterea q̄uis celum agat in iſta inferiora non repatitur ab ipſis: quia materia celi et materia horum inferiorum differunt ſpecie.

Tertia ꝓpō

¶ Tertia propoſitio. Jſta propoſitio. Omne agens in agendo repatitur: intelligitur in agentibus naturalibus compoſitis ex materia et forma: et in quattuor primis qualitatibus. Dixi hoc quia quamuis deus agat in iſta inferiora non repatitur ab illis: quia deus non eſt agens naturale compoſitꝰ ex materia et forma: nec qualitas prima, de quibus intelligitur noſtra ꝓpoſitio.

Quarta ꝓpō.

¶ Quarta propoſitio. Si agens nō ſolum excedat paſſum in actiuitate: ſed etiam reſiſtētia agentis ſuperet actiuitatem paſſi. Tunc agens in agendo non repatitur: vt patet: quia ignis magnꝰ cum agit in guttulam aque non repatitur ab illa.

Quinta ꝓpō.

¶ Quinta proqoſitio. Si agens habeat paſſum intra ſpheram ſue actiuitatis. Paſſum vero habeat agens extra ſpheram ſue actiuitatis. Tunc agens non patitur a paſſo. Jſta ꝓpoſitio ꝓbatur ſupponendo ꝙ maiori actiuo correſpondet maior ſphera: et minori minor. Tunc ego ſumo caliditatem vt octo cui pono pro ſphera actiuitatis decupedale ſpacium et frigiditatem vt octo quam pono cū ſit minus actiua habere ſpheram actiuitatis quintupedalem. Ponatur igitur ignis vt octo in principio iſtius decupedalis ſpacij: ⁊ frigiditas vt octo in fine ſeptupedalis. Jā ignis agit in frigiditatem vt octo et ignis non repatitur: quia ignis eſt extra ſpheram actiuitatis illius. Propoſitio ergo Ariſtotelis intelligatur de agentibus naturalibus compoſitis ex materia et forma vel de primis qualitatibus: et de agētibus actione corporali: et quando materia agentis et materia paſſi ſunt eiuſdem ſpeciei: et quando agens non excedit actiuitatem paſſi, et reſiſtentiam: Et vltimo intelligatur quando agens eſt intra ſpheram actiuitatis paſſi: et quādo paſſum eſt intra ſpheram actiuitatis agentis.

Marſiliꝰ

¶ Marſilius ſecundo de generatione queſtione decima ſexta facit bonum argumētum quod eſt primum in ordine quo vult ꝓbare ꝙ agens in agendo non repatitur: et arguitur ſic ſicut ſe habet mouēs ad mouere motu locali, ſic ſe habʒ agēs motu alterationis ad agere, iſta patet ex Ariſtote. primo de generatione capitulo de actione: ſed ſic eſt ꝙ mouēs motu locali nō neceſſario ab illo quod mouet mouetur: igitur eadem ratione illud quod mouet motu alterationis non realterabitur: conſequentia videtur nota ex ſimilitudine: et minor probatur: quia deus cuncta mouet motu locali, et non mouetur: ſicut cerebrum in microcoſmo dat cunctis membris ſentire ⁊ non ſentit. ¶ Pro hoc ſingulariter reſpondet Marſiliꝰ dicens ꝙ in qualitatibus motiuis q̄ ſunt leuitas ⁊ grauitas: latitudo actiuitatis ⁊ reſiſtētie ſunt equales. Namq; tanto quanto īpetu actiuitatis exalatio aſcendens fert aerem ſurſum: tanto illa exalatio reſiſtit aeri ne faciat ipſam deſcendere: et ideo mouens motu locali quia tāto quanto impetu pellit rem alteram tanto reſiſtit ne pellatur: dū mouet motu locali non mouetur: ſed quia in qualitatibꝰ alteratiuis q̄ ſunt quattuor ſcilicet, caliditas, humiditas, frigiditas, ſiccitas: nō tāto quanto vigore caliditas agit in frigus reſiſtit frigori: ideo patitur a frigore dum agit in illud.

Secūda opinio.

¶ Secunda opinio eſt opinio communis tenens ꝙ omne agens in agendo repatitur moderationibus adiectis quas poſuimus in opinione precedenti. Hec opinio fundatur primo experiētia ferrum calidum intromiſſum in aqua agit in illā ipſam calefaciendo: et repatitur ab illa quia frigefit ab illa. ¶ Secunda experientia eſt: quia pomum frigidum aſſumptum a manu calida frigefacit illam: et calefit ab illa. ¶ Tertia experientia de duobus gladijs acutis ſe inuicem percutientibus quorum ambo frāguntur. ¶ Ratione ſic probatur ſuppoſita vna egregia differentia Auerrois primo de generatinne commēto vigeſſimo tertio inter mixtionem et generationem: ꝙ in generatione generans eſt vincēs et poſt generationem manet ſaluum: illud vero ex quo generat manet deſtructum quod bene patet dū ignis facit aliquid ex ligno: igne namq; ſaluo permanente lignum deſtruitur. Jn mixtione autem omnia miſcibilia debēt eſſe vincentia et victa. Dum enim quattuor elemēta concurrunt ad mixtionem quodlibet agit in quodlibet: et patitur a quolibet: itaq; pugna cadmica elementa deſtruuntur ex quorum deſtructione mixtum generatur. Tūc ergo arguitur ignis corrumpit aquā: ⁊ eodem tempore aqua corrūpit ignem: igitur agēs in agendo repatitur. Finaliter arguitur autoritate philoſophi tertio phiſicorum et primo de generatione capitulo de actione dicentis, omne agens in agēdo repatitur.

¶ Ad hec omnia Jacobus forliuienſis in primo libro de intenſione et remiſſione forma-

rum parte ſecunda per ordinem reſpondet. Ad pri
mum dicit ferrum calefacere aquam mediantibus
exhalationibus ignitis in poris exiſtentibus q̄ in exi
tu ab aqua tinitū cauſant: et ferrū frigeſcit ab aqua:
non ſecundum illas tempore quo ille agunt in aquā
ſed ſm ſubſtantiam groſſam ferri. Poſtea tamen du
rāte tpe agit aq̄ in exhalationes: itaqꝫ intentio Cal-
culatoris eſt ꝙ nulla res pro eodem tempore ꝓ quo
agit repatitur ſm eandem partem qua agit: ſed be
ne ſecundum aliam. ¶ Ad ſecundam experientiam
dicit ꝙ pomum infrigidat ſpiritus naturales et vi-
tales qui ſunt in manu: tamen ipſum pomum calefit
a manu. Ad aliam experientiam de gladijs ridet de
ea Calculator dicēs ꝙ cum philoſophus dixit: omne
agens ⁊c. Intellexit de agentibus motu alteratio-
nis. ¶ Et ad rationem de mixtione dico cum Auer-
roe ꝙ dum ignis agit in aquam: et ab eadem repati
tur: non ē hoc ſm eādem qualitatem: ſed ignis agit
in aquā calore: itaqꝫ frigiditas aque patitur: ⁊ aqua
agit in ignem hnmiditate: ita ꝙ ſiccitas ignis pati-
tur et per hoc bene patet ſolutio ad auctoritatē: ꝙ
omne agens ⁊c. Non ſecundum eadem partem qua
agit vel non ſecundum eandem qualitatem: opinio
communis que tenet omne agens in agendo repati
maxime fundatur in illo celebri dicto philoſophie q̄
litas maxime actiua eſt minime reſiſtiua: quam qui-
dem proportionem per experiētiam cōprobamus.
Caliditas enim excedit omnes qualitates in actiui
tate et exceditur ab omnibus in reſiſtentia: ita ꝙ eſt
actiua vt octo et reſiſtiua vt vnum: quod ſic proba-
tur. Nam homo aliquis minus durat in igne quā in
aqua: et morbi calidi citius interimunt quam frigi-
di: ergo caliditas eſt maioris actiuitatis quam reli
que omnes: ꝙ autem ſit minoris reſiſtentie: patet: q̄r
manus calida citius frigeſcit quam frigida calefiat:
ergo caliditas eſt minoris reſiſtentie quam frigidi-
tas: ꝙ autē frigiditas ſit maioris actiuitatis quam
humiditas et ſiccitas probatur: quia caliditas ⁊ fri
giditas vocantur ab Ariſt. metheo. quarto qualita-
tes actiue: et humiditas et ſiccitas paſſiue: et nō ꝓp
ter aliud niſi, quia caliditas et frigiditas ſunt maio
ris actiuitatis quam humiditas et ſiccitas: ꝙ autem
humiditas ſit maioris actiuitatis quam ſiccitas ꝓ-
batur: quia corde in lira citius humectantur in hie
me quam deſiccentur: et ꝙ humiditas ſit maioris re
ſiſtentie quam frigiditas patet: quia aqua magis ē
natura frigida quam humida: et tamen magis con-
ſeruatur humida: ergo humiditas eſt maioris reſiſ-
tentie frigiditate. ¶ Notabis tamen ſuper hoc ꝙ ca
liditas et frigiditas vocant̄ qualitates actiue: quia
diffiniuntur per agere. Humiditas vero et ſiccitas
paſſiue quia diffiniuntur per pati. diffinitiones ve-
ro harum qualitatum ab Ariſtote. traduuntur ſecun
do de generatione. Caliditas eſt qualitas cōgrega
tiua homogeneorum, ⁊ diſgregatiua etherogeneo
rum: quod tu vides in ligno combuſto: cuius cine-
res ad vnam partem: fumus totus ad aliam: flāma
tota ad aliam declinant. Frigiditas vero eſt quali-
tas cōgregatiua tam homogeneorum quā ethcoge
neorum, vt vides de frigore congelante in luto pale
as terram et lapides: et quia congregare eſt agere
bene merito caliditas et frigiditas vocātur quali-
tates actiue. Humiditas vero eſt qualitas bene ter
minabilis tēro alieno, non tn̄ tēro ꝓprio: vt patet de
aqua que per ſe non ſiſtit a motu ſed per aliquod ex
trinſecum detinens. Siccitas eſt qualitas bene ter
minabilis termino proprio: male tamē termino alie
no. Nam res ſicce que habent ex natura fortiter reti
nent de nouo: tamen non bene recipiunt. Et quia ter
minari pati ē: bene merito iſte qualitates diffinite ꝑ
pati: vocātur paſſiue: q̄r caliditas et frigiditas ſunt
actiue: quia fortioris actiuitatis. Humiditas vero
et ſiccitas paſſiue: quia minoris actiuitatis. Et ꝑ hec
que dicta ſunt ſaluat opinio cōmunis ꝙ omne agens
in agendo repatitur. Nam cum in qualibet actione
comparetur actiuitas reſiſtentie: et ponamus calorē
vt octo et frigiditas vt octo habere actiuitatem vt
ſex: et humiditatē vt octo habere actiuitatē vt quin-
qꝫ et ſiccitatem vt octo habere actiuitatem vt quat-
tuor cum dimidio. Reſiſtentias vero compones hoc
modo: ꝙ ſiccitas vt octo reſiſtat vt quattuor et humi
ditas vt octo reſiſtat vt tria et frigiditas vt octo reſi
ſtat vt duo et caliditas vt octo reſiſtat vt vnū. Uides
tu ꝙ cōparādo actiuitatē caloris ad reſiſtentiā frigo
ris habet proportionem quadruplā: et actiuitas fri
goris ad reſiſtentiam caloris ſextuplam. Igitur in
ter calorem et frigus per hunc modum ſaluatur ac-
tio et reactio. Non eſt tamen ſub ſilentio preterevn-
dū ꝙ cū dr̄ q̄litas maxime actiua eſt minime reſiſtiua
et maxīe reſiſtiua minime actiua. Non ē intelligēdū
ꝙ latitudo reſiſtentie in aliqua qualitate excedat la
titudinem actiuitatis eiuſdem. Nam ſi ſic vt bene de
ducit Marſilius. i. de generatione. q. 16. ſequeretur
ꝙ humiditas nunq̄ poſſet agere in ſiccitatem. Seq̄l
la ꝓbatur. Nam ſi reſiſtentia ſiccitatis eſt maior eiuſ
dem: ſic reſiſtentia vt quattuor ⁊ actiuitas vt tria ſic
citatis cum humiditate eadem ratiōe ſit maioris re
ſiſtentie quam actiuitatis quia eſt qualitas paſſiua:
Et reſiſtentia ſiccitatis ſit maior quam reſiſtentia hu
miditatis. A fortiori reſiſtentia ſiccitatis erit maior
quam actiuitas humiditatis: ergo nunq̄ humiditas
poterit agere in ſiccitatem. Intelligas igitur ꝙ q̄li
tas maxime actiua eſt minime reſtiua: inter omnes
reſiſtentias et qualitas maxime reſiſtiua: inter oīes
reſiſtentias eſt minīe actiua. ſ. inter oēs actiuitates.

¶ Uidetur tamen mihi opinionem
hanc nullum ſumpſiſſe fundamentum: neqꝫ vlla Ariſ.
eſt authoritas ꝓ ea: qđ vna rōne ſuadeo. Si calidi-
tas eſt magis actiua q̄ omnes alie. Uel hoc eſt quia
maiorem effectum quo ad multitudinem forme face
re poteſt. Uel quia eundem effectum velotius. Sed
neutro modo: non enim poteſt primo mō: quia equa-
lem effectum quo ad multitudinem forme facit cali-
ditas vt octo et frigiditas vt octo cum vtrobiqꝫ pro
ducatur ſumma latitudo. Neqꝫ ſecundum eſt dicen
dum: quia vel tu cōparas in equali proportione acti
uitatem caloris ad reſiſtentiā frigiditatis: ſicut acti
uitatem frigiditatis ad reſiſtentiam caloris. Et ſi ſic
eque velociter agunt: quia ab equalibus ꝓportioni
bus proueniunt equales velocitates. 7. phiſi. Si vo
mihi comparas calores ad frigus in maiori quā vi
ce verſa. Uerum eſt ꝙ caliditas velotius agit nō ob
id tamen eſt cenſenda maioris actiuitatis: quia ſi il-
lud ſufficeret: ſequeretur ꝙ humiditas eſſet maioris
actiuitatis quam caliditas: q̄r ſi comparetur ad re-
ſiſtentiam ſiccitatis in centupla ꝓportione: velotius
aget quam ſi calor comparet̄ ad frigiditatem in du
pla. Et huic mee ſententie aſtipulat̄ Auicēna. 4. ꝓmi
ca. 2. dicens calefaciendi et infrigidandi tempus ē
vnū. Et ad expiētias dico ꝙ ſi hō ponat̄ ī igne ⁊ min⁹
duret q̄ in aq̄: illđ eſt q̄r in ſymbolis facilior ē trāſit⁹.

Uertam argumentum experientie in factorem. nō
ne manus calida citi⁹ frigeſcit quā frigida caleſcat:
Igitur frigiditas eſt maioris actiuitatis quam cali
ditas. Patet conſequentia per ſimilem modum ar-
gumentandi de minore duratione in igne quam in
aqua.

¶ Medicorum tamen opinio eſt:
humiditatem omnium eſſe minime actiuam qualita
tem atqꝫ omnium minime eſſe reſiſtiuam. Quod ꝓ-
bant: quia humiditas facit omnia ſubiecta paſſibiliſ
ſima fore: quare aer eſt maxime paſſibilis et varia-
bilis: quia ſumme humidus: ꝙ autem ſit minime ac-
tiua qualitas: immo omnes ſibi aſſociatas in agen-
do retardare: probatur authoritate Meſue in ca-
pitulo de pſilio dicentis: humiditas non poteſt eleua
ri vltra ſecundum gradum, et omnes alias qualita-
tes ſiue ſocias facit non poſſe eleuari vltra ſecūdum
gradum vnde oritur illud celebre dictum humidi-
tas eſt hebetatiua caloris: ſiccitas vero eſt lima ca-
loris.

¶ Sed contra opinionem commu-
nem: que tenet ꝙ humiditas eſt minoris actiuitatis
quam friditas. Arguitur man⁹ calida tardius frige
ſcit ab aere quam panus ſiccus humectat̄ ab aqua in
ipſam intromiſſus: ergo humiditas eſt fortioris acti
uitatis ipſa frigiditate:

¶ Dicas ad hoc ꝙ dupliciter ſtat a-
liquam rem humidam fieri. Primo modo per cor-
ruptionem ſiccitatis, et generationem humiditatis
in eodē ſubiecto adequato: in quo erat ſiccitas. Se
cūdo modo ita ꝙ cum partibus ſiccis rei ipſius miſ
ceantur humida corpora: ſicut eſt in mixtione aque
cum panno ſicco.

¶ Ad argumentum igitur dico ꝙ il-
la humectatio panni non eſt productio humiditatis
⁊ corruptio ſiccitatis: ſꝫ eſt mixtio corporis humidi
et ideo non probatur ꝙ humiditas ſit maioris acti-
uitatis ipſo calore.

¶ Sed contra opinionem Calcula-
toris, quam nos etiam tenuimus ꝙ omnes qualita-
tes ſūt equaliter actiue et equaliter reſiſtiue. Argui
tur comparo ignem ad aquam: et arguo ſic, quanto
exceſſu calor ignis agit in frigiditatem aque, tanto
ſiccitas ignis agit ī humiditatem: quod bene patet
quia ſicut caliditas ignis eſt ſumma: ita frigiditas
aque eſt ſumma: et quantum ſiccitas ignis deficit a
ſummo, tātum humiditas aque deficit a ſummo: igi-
tur ſi caliditas ignis citius d̄ſtruat frigiditatē aque
quam ſiccitas ignis deſtruat humiditatem aque: ſe-
quitur ꝙ caliditas eſt maioris actiuitatis quam ſic-
citas: et confirmatur ignis agēdo in frigiditatem
lapidis mediante calore et aqua agendo in ſicci-
tatem lapidis mediante humiditate: citi⁹ lapis deſ
truitur ab igne per calorem, vt patet in calce quam
vincatur ab aqua per humiditatem: igitur maioris
eſt actiuitatis caliditas quam humidicas.

¶ Pro ſolutione iſtorum argumen
torum notabis pulcrum ordinem ſummi opificis in
entibus naturalibus: cuilibet eīm tradidit duas qua
litates vnam qua potiſſime ageret, licet per illam
debiliter cōſeruaret, alteram qua fortiſſime ſe cō-
ſeruaret, licet per illam debiliter ageret. Dico igi
tur ꝙ in homine datus eſt calor tanquam inſtrumen
tum quo anima ageret, licet per illum debiliter cō
ſeruetur: et data eſt humiditas per quam anima ma
gis ſe cōſeruet, licet per illā parum agat. calor igi-
tur et humiditas d̄ ſe equaliter ſunt actiui ⁊ reſiſtiui
ſed forma per vnum aptius agit: ⁊ per aliud aptius
reſiſtit: quod bene patet quia manus cōſeruatur, ita
frigida ſicut marmor. Non tamē ita ſicca ſicut mar
mor: ergo magis conſeruatur humiditate quam ca
lore. Item cum aqua magis ſit frigida quam humi-
da: agit magis per frigiditatem: et cōſeruatur ma
gis per humiditatem: et aer qui ē magis humidus
quam calidus, agit fortius per calorem quam per
humiditatem: quia omnia deſicat celerrime. Bene
merito igitur caliditas ⁊ frigiditas ſunt actiue qua
litates: q̄r ſunt magis aptate vt per illas forme agāt
ſed humiditas et ſiccitas ſunt paſſiue qualitates,
nō q̄r minoris actiuitatis q̄ priores: ſꝫ q̄r magis ſapte
vt ꝑ illas forma ſe tueat̄: obidqꝫ ſicut celū vnū cū ſit
agēs duob⁹ pugnantib⁹ vincenti magis patrocinat̄
victo autem debilius ſufragatur: ita licet humidi-
tas aque et frigiditas aque de ſe equaliter reſiſtant
q̄r tamen humiditas eſt aptior ꝓ conſeruatione for-
me quam frigiditas: forma magis humiditati pa-
trocinatur: obidqꝫ cum aliquid agit in humiditatē
tardius illam deſtruit quam frigiditatem: quia for
ma magis humiditati patrocinatur. Et idem dicas
de ſiccitate que tardius ab humido deſtruitur quā
friditas a calore, vt tu probaſti in confirmatione: il
lud tamen nō eſt q̄r ſiccitas magis reſiſtat quā frigi
ditas: ſꝫ q̄r frigiditas a forma mai⁹ hꝫ patrocinium.

¶ Tractatus de luminoſis

SEcūda queſtio erit
de modo agēdi luminoſi ad cu-
ius declarationē premittemus
aliqua notabilia. Primum no-
tabile declarat quid ſit lumen
vnde lumen ſecundum Ariſto-
telem ſecundo de anima eſt ac-
tus diaphani ſecundum ꝙ dia-
phanum: que diffinitio ſic explicatur nulla eſt mun-
di qualitas que vt in ſubiecto producatur requirat
pro preuia diſpoſitione neceſſario requiſita diapha-
neitatem preter lumen. Namqꝫ color caliditas fri-
giditas: ⁊ relique qualitates produci poſſunt in ſub
iecto quamuis nūquam eſſet diaphanum: ſola hec re
quirit ſubiectum eſſe diaphanum.

¶ Sed contra hoc inſtant quia lyn-
ces et quidam homines habentes oculos lynceos
quos vocāt hiſpaneça hories, vidēt aliquid in pene
tralibus terre: et lumen vt Ariſtoteles tertio de ani
ma facit potētia colores eſſe actu, colores: quia ni-
ſi color illuminetur non producit ſpecies neqꝫ illas
conſeruat: igitur ſi color videtur in terre inferiori-
bus illic illuminabitur et illic eſt oppacum: igitur
lumen illuminat oppacum: non eſt ergo act⁹ diapha
ni ſm ꝙ diaphanum eſt.

¶ Ad hoc argumentum diceremus
cum Alberto magno in libro de animalibus capitu-
lo de lince ꝙ ſm poeticas fabulas: viſus lincis pene
trat corpora ſolida. Ubi videtur latenter negare ꝙ
linx videat corpora ſolida. Sed experientia comp-
tum eſt contrarium de lince famelico clauſo intra ce
lam: qui ferebatur poſt veru cum carnibus aſſatis:
quod erat in altera cela. Ideo credo magis Alga-

zeni in libro d̃ viſu dicẽti. Uiſus lincis penetrat corpora ſolida: et a lapidibꝰ dyaphanis excecatur: qđ non poteſt eſſe niſi lumen penetr et corpora ſolida: quod eſt intentum. ¶ Ubi notabis hanc regulam ꝙ omnia animalia venenoſa mediantibus oculis inficiunt maxime. Obidꝫ cum lapides veneno obuiẽt non eſt mirum ꝙ lapides illi excecent: ⁊ ſic naturales dicunt ꝙ ſmeragdus frangit oculos bufonis. Tunc igitur ad argumentum dico ꝙ nullum corpꝰ eſt ita denſum quin trãſitui luminis ſit puium. Quapropter lumen ſaltim remiſſum penetrabit in corpora ſolida. Et Ariſtatelis diffinitio intelligatur de lumine valde intenſo. Uel dicas huiuſmodi animalia non indigere vt videant obiectum illuminatione eiꝰ Propter quod nota ſingularem regulam perſpectiue: ꝙ lumen interius oculi et lumen exterius debent ꝓportionari: itaꝗ vnum non nimis excedat alium. Propter quod diu incarcerati egrediẽtes ad lumẽ non bene vident: Uenientes de agro non bene vidẽt in domo. Et Dioniſius tirãnus quos diu habebat incarceratos excecabat ſubito trahendo ad lucem. Quapropter veſpertiliones ⁊ noctue vidẽt d̃ nocte et non bene d̃ die: qꝛ lumen diei excedit capacitatẽ illorum. Ideoꝗ linces vident penetralia terre: qꝛ ibi lumen eſt remiſſum oculis eorum ꝓportionatuꝫ.

¶ **Aliter ab Ariſtotele diffinitur lumen**. ſ. ꝙ ſit reflexio lucis: quod ita intelligas vt Thimon in metheor. Nihil põt videri niſi per lumen reflexum; dẽpta luce: que videtur per lineam rectam. Uel aliter gloſabis ꝙ lumen eſt reflexio lucis. i. ſpẽs quedam viſibilis lucis. ¶ Ex quo inferas apud opinionem cõem lumẽ non poſſe videri atꝗ lumen ſolũ eſſe in re dyaphana. Lux vero poteſt videri et eſt in re oppaca. Namꝗ ſi inter parietem et oculos meos eſſet fumus: viderem parietem: ſed fumo verſo in flãmã non videbo parietem: cuius certum indiciũ eſt ꝙ flamma ſit oppaca.

¶ **Paulo tamen veneto in ſecundo** de anima apparet ꝙ lumen poſſit videri: et nõ ſit ſpecies lucis: ſed eſt illud quo mediante lux calefacit. Credo tamẽ ꝙ hoc ſit falſum. Nam ſi aliquod lumẽ poſſet videri: maxime eſſet quod ĩmediate incidit a ſole ſuper ſpeculum calybeum: ſed illud non: quia tale lumen dumtaxat eſt ſuperficiale: igitur lumen ſuperficiale videretur: qđ toti philoſophie repugnat: dicenti ꝙ non eſt dare aliquam qualitatem punctalẽ linealem aut ſuperficialem.

¶ **Sed inſtaret aliquis probãdo ꝙ** lumen poſſit videri: quia radijs ſolaribus tranſeuntibus per ſpecular vitreum: quod ſit coloris rubei mõſtrat experientia ſimilem colorem in pariete apparere. Si igitur quod ibi videtur eſt color: color cẽt qualitas actiua. Quod eſt falſum: cum tantuꝫ quattuor ponantur qualitates actiue. igitur qđ ibi videtur eſt lumen.

¶ **Dicendum eſt ad hoc argumentũ** notando aliqua. Primum eſt ad ſpeculum tres eſſe ponendas ſeu requiſitas conditiones. Prima eſt ꝙ ſit denſum vt reflectat ſpecies: ꝑpter quod vitrũ plũbo abraſo non eſt ſpeculum. Secunda ꝙ ſit terſum: quare arma rubiginoſa non ſunt ſpecula. Tertia eſt ꝙ ſit politum. i. non aſperum vt vniformiter vnicoꝗ modo reflectat ſpecies. ¶ Notandum eſt ſecundo: vt Ariſtoteles dicit tertio metheo. Quedam ſpecula repreſentare colorem ꝓprium: et non figuram ꝓpriam: vt ſpecula concaua repreſentant colorem ꝓprium faciei: non autem figuram ꝓpriam: ſed maiorem. Aliqua vero repreſentant colorem ꝓprium et figuram ꝓpriam: vt plana calybea. Tunc dico cum Buridano in de ſenſu et ſenſato parietem ſpeculum eſſe large: ꝙ poſſit reflectere ſpecies quando ꝑpter lumen irradians ſunt intenſiores: ibiꝗ ex ſpeculi aſperitate: repreſentare colorem vitrine: et nõ figurã eius: qui paries ſi eſſet ſpeculum perfectum repreſentaret colorem ꝓprium vitrine. Ideoꝗ quod videtur eſt color vitrine: qui ẽ in ipſamet vitrina: per radios reflexos a pariete. Et ita cuꝫ in aliquo pariete vbi ſol irradiat videris tibi videri lumen ne credas: ſed vides potius lucẽ ſolis per radios reflexos videreſꝗ ſolem et figuram eius ſi paries eſſet cum tribus conditionibus ſpeculi. ſ. denſitate. terſitudie: et politura.

¶ **Secunda dubitatio eſt: an lumen** ſit qualitas corporalis. Cui dubitationi per vnã cõcluſionem reſpondeo. Tam lumen quam omnes ſpecies ſenſibiles ſunt qualitates corꝑales. Et ſuadeo hanc concluſionem quattuor rationibus. Prima ratio eſt. Dicit Cantuarienſis in ſecunda parte perſpectiue. Uiſio fit in puncto phiſico et nõ mathematico quod ipſe ſignificat fieri per ſpecies quas vocat lineas phiſicas. i. naturales longas: latas: et ꝓfundas Et non per lineas mathematicas q̃ ſint longe abſꝗ latitudĩe et ꝓfunditate. ¶ Secunda ratio ẽ. Omne quod diſponitur per aliquam figuram eſt extẽſuꝫ ſed ſpecies diſponuntur per aliquam figuram: ergo ſunt extenſe. Maior eſt nota: et ſuadet minor quia viſio fit per piramidem radioſam cuius baſis eſt obiectum: conus vero in centro oculi: ſed piramis radioſa eſt aggregatum ſpecierum viſibilium diſpoſitarum in forma piramidis. ¶ Tertia ratio eſt. Omne quod eſt in ſubiecto extenſo ſeruans modum quãtitatiuum eſt extenſum: ſed ſpecies ſunt in ſubiecto extenſo puta in humore criſtalino ſeruantes ibi moduꝫ quantitatiuũ. Igitur ſpecies ſunt extenſe. Maior nota eſt. Minor ꝓbatur auctoritate Cantuariẽſis in ſecunda parte perſpectiue dicentis. Talem debent ſpecies ſeruare ordinem in criſtalina qualem partes obiecti in obiectũ: ſed hoc eſt quia ſpecies tertiarum extremalium obiecti debẽt eſſe in tertijs extremalibus criſtaline: et ſpecies tertie medie obiecti debent eſſe in tertia media criſtaline. Igitur ille ſpecies in criſtalina ſeruant modum quantitatiuum. ꝙ ſi dicas ꝙ lumen eſt qualitas corꝑalis et ſpecies ſenſibiles: igitur poterunt videri oculo corporali. ¶ Reſpondeo negando conſequentiam: quia cum ſpecies ſint in re diaphana: et omne viſibile debet tranſcendere medium per quod videtur in denſitate ſequitur illas ſpecies non videri quia ſunt in ſubiecto equaliter diaphano: ſicut eſt medium per quod videri debent. Uel dicas ſecũdo ꝙ ille ſpecies non poſſunt videri quia ex natura repugnat eis videri. ¶ Quarta ratio eſt et innititur authoritati Ariſtotelis decimoquinto ꝓbleumatum ꝓbleumate finali vbi querit cauſam ꝑpter quid conus vmbre piramidalis ſemper videtur tremere cui probleumati duas reddit cauſas. Prima quia ſol mouet in ambas partes orientem verſus: et occidentem verſus. Ideo conus vmbre tremit: tremente namꝗ luminoſo tremit et vmbra; attamen hãc cauſam reijcit phs.

phs quia ex illa ſeq̃retur ꝙ cum ſol tardiꝰ ferat orientem verſus ad illam ꝑtem deberet tardiꝰ vmbra moueri: qđ mõſtrat experientia eſſe falſum. Primã cauſaꝫ exhibet phs de mẽte Democriti ꝙ i aere ſemper mouent quedam corpuſcula athomalia quorum experientia agnoſcit in radijs ſolaribꝰ penetrãtibꝰ ꝑ anguſtũ foramen: quia propter vnionẽ magis calefit aer et ſic plura corpuſcula ad ſe trahit quorũ eſt cõtinuꝰ motꝰ: ⁊ qꝛ i cono vmbre radij incipiũt vehementius illuminare propter eẽ ibi vnitos: incipiunt etiam atrahere plꝰ de illis corpuſculis quorũ motu ad vmbram et extra vmbram vmbra apparet moueri. Tertiã cauſam nõ ĩmerito addiderim ꝙ qꝛ ad extremitatẽ vmbre in oĩa latera cõfluit lumen primariũ ſemper aliud ⁊ aliud: benemerito ex luminis diuerſitate qꝛ ſempꝰ eſt aliud et aliud ex motu ſolis agitabit aer cuiꝰ motu vmbra mouet ex quo infero ꝙ ſi lumen aliud cũ exiſtat: aerẽ mouet, ipſum ẽ corporale, qꝛ nihil mouetur niſi corpꝰ vt Ariſ. 6 phiſicoꝝ.

¶ **In hanc tñ noſtram aſſertionem** q̃s argueret autoritate phi. 2. de aĩa dicẽtis ꝙ lumẽ non eſt corpꝰ, cõtra democritũ. Reſpondet ꝙ Ariſ. cepit corpꝰ ꝓ corpore de predicamento ſubſtantie cõpoſito ex materia et forma: aut ꝓ corpore de p̃dicamento quantitatis. Nos vero cũ dicimꝰ eẽ corpus accipimꝰ corpꝰ ꝓ corpore de p̃dicamento qualitatis. Secundo inſtaret aliq̃s ꝙ ſi lumen eſt corpꝰ et aere ſubtiliꝰ: iure q̃reret cur aer ſpongiã penetrat: id nequeunte facere lumine. Reſpondeo p̃notando duas inſignes differentias ſpecieꝝ viſibiliũ: et audibilium Prima ẽ ꝙ ſpecies viſibiles fiunt in inſtanti: audibiles vero ſucceſſiue. Qđ bene mõſtrat experientia: Naꝫ ſcindente aliquo ligna in ſilua cũ abſte videtur ſecũdꝰ ictꝰ audit prius: qꝛ ſpecies ſoni ſucceſſiue multiplicãt: viſibiles vero in inſtanti. Secunda experiẽtia ꝙ cũ tonitruũ primo fiat, ĩmo ſit cauſa fulguris. Primo videt fulgur ꝙ̃ tonitruũ audiat: cuiꝰ eſt cauſa ꝙ ſpecies fulguris in inſtanti multiplicant ſꝫ tonitrui audibiles ſucceſſiue. Secunda differentia eſt ſpecies viſibiles. (Quaꝝ ẽ vna ipſum lumen) fiunt ex neceſſitate ꝑ lineã rectã: hoc approbante cantua. In pͥa parte perſ. dicenti lumini ſempꝰ ẽ anexꝰ inceſſus rectus: audibiles vero poſſunt fieri ꝑ lineam curuaꝫ: vt pꝫ de audiente aliquẽ poſt feneſtrã ex alia parte parietis. et de pueris ludificantibꝰ quoꝝ vnus in vna parte trabis alloquit illum qui eſt ex alia parte: qđ euenit propter motũ aeris facilioꝛẽ in ſtricto: vbi clare vides ſpẽs audibiles penetrare foramina torta ligni nõ per lineaꝫ rectã ex quibus palã fit abſonum eſſe ꝙ radijs ſolaribus penetrantibus per anguſtum foramẽ per q̃đ ventus cõtinuꝰ rapiat aerem lumẽ aſſiſtat ⁊ non inhereat: ĩmo credimꝰ ibi aliud ⁊ aliud lumen fore qđ in inſtãti a ſole cauſat: ſubiecto ibideꝫ exiſtente alio: ⁊ ideo per ſpongiã nõ penetrat lumen; bene tñ penetrat ipe aer qꝛ pori ſpongie ſunt tortuoſi: et lumẽ ad penetrãdũ indiget ĩgreſſu recto

Tertia dubitatio inquirit de diuiſione luminis in primariũ ⁊ ſecũdariũ. Lumen primariũ ẽ qđ a luminoſo generat ꝑ radios rectos: reflexos vel refractos. Pro cuius diffinitiõis declaratione ſigillatim proſequamur diffinitiones iſtoruꝫ membroꝝ Et primo radij recti qui eſt dictꝰ alio noĩe incidens: qꝛ a luminoſo ĩmediate ꝓfluit in aliq̃đ corpus. Radiꝰ reflexus eſt ille q̃ ꝓfluit a radio recto in partẽ oppoſitã illi vbi deſinit radiꝰ rectꝰ vel reflexꝰ. Quoniã aliq̃ndo dat reflexꝰ reflexi: et dr reflexꝰ qꝛ ibi eſt reflexio vbi ẽ finis vniꝰ et p̃ncipiũ alteriꝰ. Radius refractꝰ ẽ q̃ diſcedit ab inceſſu recto ꝑpter media diuerſarũ diaphaneitatũ (et hunc radiũ ponẽdũ fore oſtendit experientia: ꝙ quiſpiã nõ videns moneta intra ſcutelam videt eam ſi vas ĩpleat aqua limpida:) euenit ꝑptera ꝙ ante effuſionẽ aque ſpecies monete ſurſum ibant non potentes ꝑ latera ſcutele ad oculũ penetrare; ſꝫ in recta aqua ſpecies monete donec ab aqua exibant recte penetrabant ſꝫ i exitu ab aq̃ fracte ſunt verſus oculũ: et ita viſa ẽ moneta. Umbra vero ẽ lumne ſecundariũ: et hoc mõ diffinit cantuarienſe. Secũda parte perſ. vmbra eſt lumen diminutũ vel ſecundarium: cui diffinitioni ego addo ad maiorẽ explicationẽ ꝓductũ a radijs rectis (terminantibꝰ totam vmbre latitudinem; ꝓductum inꝙ retro oppacũ et diminutũ dr qꝛ ꝓducit a radijs p̃dictis rectis retro) oppacũ, in quo loco nullũ patrociniũ accipiunt a ſole obidꝗ diminute agit riuulꝰ non ſcatuarieſ a fonte crediderĩꝫ vmbrã a lumĩe p̃mario ſpecie differre Prĩo qꝛ niſi ſic lumẽ eẽt qualitas actiua. Secũdo qꝛ ſi nõ differet lumen primariũ ab vmbra niſi ꝑ intenſum et remiſſum: ſeq̃ret ꝙ aliq̃đ luminoſũ nullo per eſente opaco poſſet cauſare vmbrã q̃đ nullꝰ phus diceret et ſeq̃lla ꝓbat: qꝛ ſi eſſet aer nubilis plenus; ꝑpter qđ lumen ita remiſſum cauſaretur ſicut in aliq̃ vmbra ſplendidiſſima cuiuſcuq̃ luminoſi. Jam lumen illiꝰ aeris vmbra diceret: cũ ſit tantum remiſſum; ſicut aliud retro oppacũ. Tertio qꝛ ſi aliq̃d a tota ſpecie intẽſiõnẽ alteriꝰ equare neq̃t cur nõ differt ſpecie ab illo. Ne credas Ludouico coronel ſecundo phiſicoꝝ omnibꝰ mathematiticis contrauenienti ꝙ vmbra cauſat a lumine per radios reflexos ita ꝙ credit radios rectos tãgentes oppacũ a ſe emittere reflexos retro oppacũ q̃ ſunt vmbra. Naꝫ ex illa ſeq̃ret prĩo ꝙ angulꝰ contingentie eẽt diuiſibilis linea recta: cuius oppoſitũ Eucli tertio elementorum demonſtratiue deducit ſeq̃llã tñ ꝓbo ſit radiꝰ rectus q̃ tangit oppacũ rotundũ in puncto. a. cũ quo cauſat duos angulos cõtingentie: et ſi verũ eſt q̃đ a pũcto. a vmbra ꝓfluit ꝑ radios reflexos retro oppacuꝫ: et q̃lꝫ radiꝰ linea recta ẽ: ſeq̃t ꝙ a puncto. a. inter oppacum et radiũ rectũ ꝓfluit linea reflexa recta q̃ angulũ cõtingentie diuidat: qđ ꝙ̃ ſit a mathematicis alienũ viderint oẽs. ¶ Secũdũ incõueniens tenet etiã concedere ꝙ angulꝰ incidẽtie ⁊ reflexionis nõ ſint eq̃les qđ eſt contrauenire toti perſpectiue: et ꝓbat ſeq̃lla namꝗ angulꝰ quem cauſat radiꝰ rectꝰ cũ oppaco rotũdo ſub puncto. a. eſt angulꝰ incidentie: et ille q̃ cauſat a radio reflexo mediante inter p̃dictũ rectũ et inter oppacũ rotundũ eſt angulꝰ reflexionis: q̃ ẽ pars illiꝰ: ergo aut pars eſt eq̃lis toti aut angulꝰ incidẽtie et reflexiõis nõ ſunt eq̃les. Tenebra vero eſt ꝑuatio tã luminis p̃marij ꝙ̃ ſecundarij et ita tenebra nihil eſt ꝙ ſi ſcriptura dicat. Benedicite tenebre dominum dicit magr ſententiaꝝ diſtin. 12. ſecundi. ibi capit tenebras ꝓ aere obſcurato.

¶ **Quarta queſtio ĩquirit an lumina** diuerſoꝝ luminoꝝ: et lumẽ rectũ et reflexũ eiuſdẽ luminoſi differant ſpecie: cui queſtioni reſpondet hec cõcluſio cõformis Georgio bruxelenſi atꝗ Cantuarienſi prima parte ſue ꝑſpectiue: quicquid in oppũ eiꝰ calũniet Ludouicꝰ coronel. 5. phiſicoꝝ ꝓſequendo materiã de intenſiõe ſup. 9. argũto principali. Cõcluſio ẽ; lumina diuerſoꝝ luminoſoꝝ atꝗ lumẽ rectũ

Nõ lũina diuerſoꝝ lũinoſoꝝ differant ſpecie.

Rõ.1.

et reflexũ eiuſdem luminoſi differunt ſpecie. Iſta cõ
cluſio ꝓbaẗ quo ad primã ſui partẽ triplici rõne. Pri
ma rõ eſt auctoritas Cantuarienſis prima parte ſue
perſpectiue dicentis. Lumina non permiſceri cuius
authoritatis intellectus non eſt: ꝙ lumina nõ ſint in
eodẽ ſubiecto adequate. Nã claret per experientiã
ꝙ poſitis duabus candelis: lumen vnius per totũ ae-
rẽ diffunditur ⁊ etiã lumẽ alteri⁹: igitur illa lumina
habent ſe penetratiue. Nec valet dicere ꝙ dicit Lu-
douicus coronel loco ꝓcitato ꝙ lumina impermixte
ſe habent. i. habẽt diuerſos inceſſus rectos: qð dicit
experientiam cõprobare. Nam poſitis duobus lumi
noſis corã eodẽ oppaco ꝓiciũt diuerſas vmbras ad
diuerſas partes: qð certe arguit diuerſum inceſſum
rectum vni⁹ ⁊ alteri⁹. Iſta expoſitio cõtrauenit Cã
tuarienſi. 1. p. perſpectiue dicenti. Quilibet pũct⁹ lu
minoſi vel colorati viſibilis ꝓducit ſpẽs in oẽs partes
medij obiecti. i. quilibet punctus obiecti replet ſpe-
ciebus totũ mediũ ſibi ꝓſentatuꝫ ꝙ ſi ita eſt: ſequitur
nõ eſſe aliã viã lumini ꝓducto a luminoſo. a. quã a lu
minoſo. b. qꝛ totũ mediũ ẽ vtriq; via. Quare credo
Cantuarienſem intellexiſſe ꝙ ibi magiſter Ciruelo
Rõ.2. declarat lumina diuerſoꝝ luminoſoꝝ impermixte ſe
habere. i. non facere vnum intenſiue. ¶ Secũda rõ:
volo ꝙ ſit vnũ luminoſum. a. qð quidẽ ꝓducat per vnũ
ſpaciũ quadrupedale lumen ab octo vſq; ad nõ gra
dũ: ⁊ in medio ſpacij ponaẗ queddã oppacũ: ita ꝙ in
illo ſpacio ibi pedali fiat lumen vniforme vt octo ita
ꝙ ſolũ ab illo luminoſo ꝓfluat poſt oppacum vna vm
bra ſublato aũt luminoſo illo. a. volo alia duo ꝯtrapo
ſita lumen ante oppacũ facere vniforme vt octo ſi lu
mina ſe intendãt ꝗuis ſint diuerſorum luminoſorum
quid eſt in cauſa ꝙ a lumine vniformi vt octo cauſato
ab vno dumtaxat luminoſo ſola vmbra vna fiat: et ab
altero lumine vniformi vt octo cauſato a duobus lu-
minoſis duplex vmbra fiat: niſi ꝙ illic vbi ſunt duo lu
Rõ.3. minoſa ipſi oppaco anteponuntur duo lumina diuer
ſarũ ſpecierũ: quibus duplex vmbra rñdeat. ¶ Ter
tia rõ: ſint duo luminoſa. a. b. ⁊ ſit vnũ oppacũ. c. ⁊ ꝓij
ciat. a. vmbrã in. a. c. B. vero in vmbrã. c. b. ſi lumẽ ꝓ
ductũ ab. a. in. c. et lumen ꝓductũ. a. b. in. c. ſunt eiuſ
dem ſpeciei: quid eſt in cauſa ꝙ ſublato oppaco tol-
litur vmbra. a. c. per ipſum. a. luminoſum: nõ vero tol
litur per. b. cum. b. ſit ꝓpinquius vmbre. a. c. quaꝫ. a.
Diſtat enim. a. per diametrũ. b. vero per coſtã: non ẽ
certe ab aliõ niſi qꝛ lumina primaria. a. ⁊. b. differũt
ſpẽ a quib⁹ vmbre differentes ſpecie ꝓfluunt: ⁊ ideo
tolliẗ ab. a. vmbra ſua: qꝛ priuatiuum non tolliẗ: niſi
per proprium habitũ: ⁊ quia lumen. a. cõtrariaẗ vm
bre eiuſdem. a. ⁊ non. b. tollitur ab. a. et non a. b. ꝙ ſi
dicas duo ignes eidem paſſo approximati ꝓducunt
calores eiuſdem ſpeciei: ergo ſimili mõ duo lumino
ſa. ¶ Dicas ad hoc negando ꝯñaꝫ qꝛ luminoſa ſapi
unt neſcio quid intentionale: in quibus effectib⁹ intẽ
tionalib⁹ ꝗuis agẽtia ſint eiuſdẽ ſpeciei nõ ꝓpterea
effectus: vt bene monſtrat de Aliaco in ſuis poſterio
ribus, opinans noticiam fortis ⁊ plonis ſpẽ differ-
re ꝗuis obiecta ſunt eiuſdem ſpeciei. ¶ Secunda
pars ꝯcłonis probaẗ: bene ſequiẗ luces reflexe ſunt
debiliores quam recte: ergo luces reflexe differunt
ſpẽ a rectis: pꝫ ꝯña qꝛ ſi aliquid a tota ſpẽ eſt debili⁹
alio differt ſpẽ ab illo: ſꝫ ita ẽ de duob⁹ luminib⁹ refle
xis et rectis: qð ſic perſuadeẗ experientia. Naꝫ ſi ali
quis videat ſe in ſpeculo pluſq̃ millies, non ita bene
recordatur ſui ſicut ſi ſemel videat alium hominem
per radios rectos. Secũda ratio ſi lumen reflexum
eſſet eiuſdem ſpeciei cũ recto, ſeq̃reẗ ꝙ lumẽ eẽt qua
litas actiua qꝛ lumẽ rectũ ꝓducit lumẽ reflexum et
eiuſdem ſpeciei cum illo. ¶ Ex quo inferas aliqua Cor.
corrolaria. Primũ corrolariũ eſt ꝙ quemadmodũ a
philoſophis poniẗ impet⁹ reflexus differre ſpẽ a rec-
to: qualis eſt impet⁹ pile reſilientis: ita radi⁹ reflex⁹
differt ſpecie a recto. ¶ Secũdo infertur ꝙ nõ ſolũ Cor.
radi⁹ reflex⁹ cauſatur a radio recto: ſꝫ partialiter et
effectiue cauſaẗ ab opaco. ¶ Inferẗ tertio ꝙ nullum Cor.
ẽ corp⁹ tã oppacũ quin ſit cauſa luminis cũ ptialr̃ ab
opaco cẽtur effectiue. ¶ Inferẗ q̃rto ꝙ ſi vnũ lumino Cor.
ſum poſſet facere latitudinẽ lũinis a q̃ttuor vſq; ad
non gradũ ꝑ ſpaciũ quadrupedale, ſi ĩ medio pona-
tur oppacũ non fiet lumen aũ oppacũ vniforme vt q̃t
tuor intenſiue: qꝛ reflexũ cũ ſit alterius ſpeciei a rec
to non intendit rectũ: ſed propter reflexionẽ erit lu-
men mai⁹ in nũero ſicut apud tenẽtes qð calor natu-
ralis hominis et ignis differũt ſpecie: dicent ꝙ ma-
nu calefacta ab igne in manu erit nõ maior calor in
tenſiue: ſed maior quo ad numerũ id eſt magis de ca
lore. ¶ Inferẗ quinto ꝙ ꝗuis calor reflexus intẽdat Cor.
calorẽ rectũ: non tñ lumen reflexũ intendit lumẽ rec
tum: quia differunt ſpecie ꝙ ſi petas cauſam quare
potius lumen rectũ et reflexũ differunt ſpecie quam
calor rect⁹ et reflex⁹: dico cauſam eẽ qꝛ ad differen
tiã ſpecificã luminũ rectorũ et reflexorũ ſunt ratio
nes vrgentes q̃ non ſunt ad calorẽ rectũ et reflexũ.

¶ Dubitaẗ ſcðo ad q̃ntã vtrũ diſtan
tiam impediẗ actio recta ad tantã recõpenſeẗ actio
reflexa. Ad ſecũdam dubitationem in vna concluſio
ne reſponſiua diciẗ ad tantam diſtantiã agens natu-
rale penſat defectum ſue recte actionis per accionẽ
reflexã ad quantã priuata eſt actio recta. Iſta cõclu
ſio multis experientijs ꝓbaẗ. ¶ Prima expientia in
cela pua ignis ꝯtent⁹ vſq; adeo illã calefacit vt exa-
minet ibidẽ cõtẽtos: qð ẽ qꝛ calor ĩpedit⁹ a diffuſiõe
ſua per lineã rectã cõpenſat illud accione reflexa ⁊
ex reflexo calore ⁊ recto duplicaẗ calor. ¶ Scðã rõ
in capſula, parua ignis cõtẽt⁹ citiſſime incineratur
illud agente vehementia caloris qui factus intẽſior
ꝓpter non habere ſpiraculũ: cuius defectu non diffu
ſus eſt et in ſe reflex⁹ intendebaẗ ⁊ citiſſime ꝯſumit
humiditatẽ continuatiuam carbonis. ¶ Tertia ra-
tio q̃ moriuẗ ſtrangulati moriuẗ corde ⁊ pulmone
denigratis: ꝙ euenit ꝓpterea ꝙ cũ illa mẽbra ſint ca-
lidiſſima vt monſtrat indigentia refrigerij ab aere
quo aeꝛ deficiẽte illa ampli⁹ calefiunt atq; calor nõ
habens quo ſe diffundat in ſe reflex⁹ illa mẽbra con
ſumit: quibus cum deficit humiditas radicalis ꝓ vi
ta neceſſaria moriuẗ: ⁊ mortuo corde mori alia mẽ
bra neceſſe eſt: quod aũt illorũ mẽbrorũ humiditas
conſumatur Hipocrates oſtẽdit ſecũda aphoriſmo-
rum dicens ſtrangulatos cognoſci eẽ mortuos ſi ſpu
ma ſanguinolenta circa os appareat qꝛ indicat illa
ſpuma ꝙ humiditas radicalis fuit exhauſta. ¶ Sꝫ
in hanc concluſionẽ inſtaẗ ſequereẗ ꝙ non eẽt media
regio aeris frigida ꝯñs eſt falſum: et ꝓbaẗ ſequella
qꝛ vna de cauſis frigiditatis medie regionis eſt pri
uatio radiorũ reflexorũ non potentiũ attingere illã
bene tñ infimã propter quod temperaẗ infima et nõ
media ſed ſic eſt ꝙ ad mediã regionẽ aeris attingũt
radij reflexi ergo media regio aeris nõ ẽ frigida ꝙ
autẽ attingant ad mediã regionẽ aeris probaẗ. Nã
ſol qui eſt in hoc hemiſpherio ſi nõ obſtaret terra illu
minaret ptem oppoſitã celi: ergo radij qui reflecten

tur reflecteꝫ vſq; ad celũ. ex quo ſequiẗ mediã re-
gionẽ aeris fore calidã. Rñdet Lu. coronel. 4. phi.
ꝙ ſub equinoctiali nulla ẽ media regio aeꝛ frigida
cui⁹ cã ẽ qꝛ radij recti ibi ſunt ꝑpẽdiculares ꝑ eãdẽ
viã reflexi q̃ ibãt, ſꝫ ĩ alijs ptib⁹ ponit mediã regionẽ
aeꝛ, qꝛ radij ſolis ſunt obliq̃ ipothemiſales q̃quidẽ
alia via reflectuẗ quam venerint: obidq; in inter
ſtitio medio inter reflexos ⁊ rectos erit loc⁹ frigidi
tati medie regiõis. ¶ Sꝫ ne credas hoc qꝛ eq̃nocti a
lis eſt regio temperatiſſima. obidq; ſiccitas aeris
ab hũiditate pluuiali aliq̃n tẽpabiẗ, ꝑ ſi illic ſunt plu
uie illic ẽ media regio aeris frigida, ꝓpẽ qð ego nõ
dicere frigiditatẽ medie regiõis ex ſolo defectu ra
dioꝝ reflexoꝝ: ſꝫ potius ꝓ cã optima darẽ ꝙ conſtel-
latiões celeſtes fuerũt a deo taliter cõpoſite ꝙ pñt
violentare ipã mediã regionẽ aeris declinando illã
a ſua nã: qꝛ facerent illã ꝑpetuo frigidã: melius ẽ. n.
bonũ gentis q̃ bonũ vni⁹ hominis: et ꝑ hoc ſolui ẗ ar
gumentũ. ¶ Ad huc cõtra illã concluſionẽ arguiẗ: in
q dictũ ẽ ꝙ ad quantã diſtantiã agẽs dẽficit ab actio
ne recta ad tantã cõpenſat actionẽ reflexã ex illo ſe-
quereẗ aliquod agens ab extrinſeco agere vniformi
ter: et ſeq̃lla ꝓbatur: ſuppoſito qð ſigneẗ vnũ lumino
ſum illuminans ab. 8. vſq; ad non gradũ ꝑ vnã diſtã
tiã decupedalẽ et in medio ſpacij ponaẗ vnũ opacũ: ⁊
clarũ eſt ꝙ ibi ĩpediẗ diffuſio medietatis latitudinis
a q̃ttuor vſq; ad non gradũ: q̃ ĩpedita tantũdeꝫ refle
cteretur ante opacũ. qð quidẽ additũ latitudini ab. 8:
vſq; ad non gradũ faciet ipm totũ eẽ vniforme vt. 8.
qð aũt hoc ſit falſum patet: qꝛ ex illo ſequereẗ ꝙ tu ita
bñ videres literas ꝓpe luminoſum ſicut diſtanter et
econuerſo: qð vr̃ eẽ contra experientiã, ad hoc argu
mentũ reſpõdet. lu. co. 4. phi. fatendo ſequellã eius:
ſꝫ ꝑfecto ego non credo hoc: qꝛ in puncto illi⁹ obſta
culi non video quomodo ſuꝑ addeẗ lumen vt q̃ttuor:
qꝛ cũ tale lumen vt q̃ttuor non ĩpediaẗ ꝑ obſtaculum
non videẗ ꝙ actione reflexa dẽbeat rependi ſimile lu
men vt q̃ttuor: ſꝫ replicaẗ ad huc ſequereẗ a lumino
ſo finito infinite intenſum lumen cãri ꝓpe ſe in ali-
quo obſtaculo: ꝯñs nemo ph⁹ concedet: ꝑ noſtra con
cluſio reſpõſiua falſa: ſequella tñ ꝓbaẗ: ſi illud obſta-
culũ de quo dixit argũentũ iterũ poneret ad medie-
tatẽ ſpacij vniformiter illuminati fieret lumen qð ãte
erat vt octo vt. 16. et ſi iterũ poneret obſtaculũ in me
dia ſpacij illuminati vt. 16. fieret vt. 32. ꝑ q̃n fuerit
obſtaculũ contãgens luminoſum: ꝓduceẗ in obſta
culo lumen infinite intenſuꝫ: ad hoc dicit cõ. 4. phiſi
ꝯcedẽdo illatũ ſi teneam⁹ q̃litates non terminari ad
intenſiſſimũ: ſꝫ ne credas hoc: ideo dico ꝙ luminoſuꝫ
quando ꝑ actionẽ reflexã intendit, illud ẽ ſi qð erat
ꝓductũ actione recta non erat vniforme, nã dũ erat
vniformiter difforme nõdũ luminoſuꝫ aſſimilauerat
ſibi paſſum in omnib⁹ partib⁹: et ideo actione refle-
xa poterat: effectus intendi: ſꝫ q̃n luminoſum ꝓdu-
xerat vniformiter ꝑ aliquã diſtantia: ꝗuis ponaẗ obſ
taculũ agens nãle: qð eſt luminoſum non intendit: ꝙ
inueniet paſſum aſſimilatũ. ¶ Et contra cõcluſionẽ:
ad huc arguiẗ: ſi dẽtur duo luminoſa eq̃lia ãbo cõtra
poſita. quoꝝ quodlꝫ ponaẗ in ſphera actiuitatis alte
ri⁹: et ſunt vt. 8. cõmuniter dicunt: ꝙ ibi cãẗ lumen
vniforme vt. 8. licet marſi. oppoſitum aſſerat prĩo de
gñatione qõne. 2. cuius ratio: ꝙ ſi quiſpiã legat lit-
teras in medio ſpacij illuminati ab illis luminoſis nõ
videbit ita ꝑfecte ſicut ſi appinq̃tus fuerit ad vnũ lu
minoſoꝝ: qꝫ eſt indiciũ vt ait ꝙ tale lumen nõ ſit vni
forme: ſꝫ rectius ſuꝑ hoc opinat⁹ ẽ ludo. coro. 4. phi
credens tale lumen fore vniforme: et ad reſpõdẽdũ
argumento marſilij pmitto duo primũ ẽ ꝙ q̃nto radij
recti ſunt fortiores tanto reflexi inde orti ſunt fortio
res ſuppono. 2. ꝙ nihil põt videri ꝑ lumẽ rectũ ꝓter
lucẽ. nã ſi vides aliqð aliud. prĩo ſuꝑ illð cadit lumen
rectũ et deinde ab illo obiecto reflectiẗ reflexũ: q-
b⁹ poſitis dico ꝙ: qꝛ prope luminoſa radij recti ſunt
fortiores reflexi inde orti quib⁹ littere videntẗ ſunt
fortiores: et ſi dicas lumen rectũ ẽ eq̃le ꝓpe lumino-
ſum et diſtanter ab illo: ꝑ reflexũ erit eq̃le rñdeo, ꝙ
decipiẗ q cogitat ꝑ reflexos ãboꝝ luminoſoꝝ videre
eũdẽ oculũ idẽ obiectũ. nã cũ tales reflexi tẽdãt ad
diuerſas ptes nõ poſſunt ĩ eadẽ pte oculi eẽ. ¶ Adde
huic dubitationi: ꝙ non ſeq̃tur iſta res cognoſcitur ꝑ
radios reflexos: ꝑ abſtractiue: imo ĩtuitiue videt ali
q̃s ſuã coronã vno ſpeculo poſito retro caput: et alio
ante caput et illud eſt: qꝛ ſpẽs recte corone tendunt
ad ſpeculũ retro caput ⁊ ab illo reflectuẗ ad ſpecu
lũ ante caput, et ab illo ad oculos: et hec eſt cã qua-
re poſitis duob⁹ ſpeculis cõtra ſe vno rotundo ⁊ alio
quadrato: rotũdũ vr̃ in quadrato: qꝛ ꝓducit ſpẽs ĩ q̃
drato et ille reflectuẗ ad oculũ: et ſic vr̃ rotundũ in
quadrato ĩ prio loco, et quadratũ vr̃ intra ſe. quia q̃-
dratũ ꝓducit ſpẽs in rotundo q̃ iteꝝ reflectũtur in
q̃dratũ: et ab ipſo q̃drato ad oculos: et ita oculi vi
dent ſpeculum q̃dratũ in ſe.

¶ Tertia dubitatio querit de radijs
refractis: ad q̃ dico qð radi⁹ refract⁹ ẽ q̃ dẽclinat ab
inceſſu recto ĩ ocurſu medij alteri⁹ diaphaneitatis: ⁊
ꝓ declaratione materie pono aliquas ꝯcłones pri-
ma ſit radi⁹ ſit ꝑpẽdicłaris traſit ꝑ oĩa media irrefra
ctus: iſta. ꝯcło. ꝓbatur ſit vna linea a b diuidens aerẽ
ab aq̃: et ſuꝑ illã cadat linea c a ꝑpendiculariter: di
co ꝙ c d ẽ irrefracta. nã ſi eẽt refracta cũ ñ ſit potior
ratio ꝙ frangaẗ in vnam partem, quam in aliam
deberet frangi in omnem partẽ qð repugnat nature
cũ continuũ nõ poſſit actu eẽ diuiſum in omnẽ ſuã ptẽ
et hec ẽ cã q̃re certificamur de reb⁹ ꝑ radios perpẽ
diculares: et illud ſenſit cantuarenſis cũ dixit: viſio
fit ꝑ piramidẽ radioſam: certitudo võ per axẽ trans
portatã. i. ꝑpendicularẽ ductã ab oculo voluendo ſe
in oẽs partes obiecti. ¶ Scða ꝓpoſitio radius obli-
qu⁹ in ocurſu medij alteri⁹ diaphaneitatis frangiẗ ſi
mediũ eſt rari⁹ ad qð. 2. diuenit a ꝑpendiculari: ſi võ
mediũ ad qð. 2. deuenit ẽ denſi⁹ franguẗ ad ꝑpẽdi-
culare iſta ꝓpõ ꝓbatur. prĩo ꝙ dñẗ radij fracti. 2. ꝙ
dentur a ꝑpendiculari: et ad ꝑpendicularẽ priꝫ ſua-
detur hoc mõ littere viſe ꝑ ſpecilla apparent maio-
res quã ſint qð euenit ꝓꝑ diſgregationẽ et radiorum
fractionẽ cũ. n. ſpẽs eẽnt cõiuncte in ſpecillis diſgre
gate in egreſſu ab eis: et ãplificate faciunt rẽ appa-
rere maiorẽ q̃ ſit. 2. illud ꝑſuadetur: ſit vnũ viſibile.
appoſitũ ĩ ſcutela ita ꝙ ab oculo b non vr̃: qꝛ ĩpediũt
latera ſcutele: et ſpẽs talis viſibilis: tendant in c que
non veniunt ad oculũ b ĩpleta ſcutela aq̃ vr̃ a viſibile
a b et hoc non põt eſſe niſi: qꝛ ſpẽs que ab a debebãt
ire per c recte vſq; ad c refrãguẗ ad b ita ꝙ ſit vna
linea fracta a e b: ꝑ datur radius fract⁹ ꝙ aũt iſte ra
di⁹ ſit fractus, a ꝑpendiculari ꝓbatur voco ꝑpendi-
calarẽ illã que a puncto cõtactus duoꝝ mediorũ ꝑpẽ
culariter eleuatur: et debes illã ꝑpendicularem ele
uare ſuꝑ medio vbi debet eẽ fractio ꝙ ita ꝑ ſit patet
qð illð viſibile vr̃ ab oculo b ꝓpinqui⁹ q̃ eſt. ẽ. n. in pũ
cto a et vr̃ in g vnde regula ẽ diuiſibile ẽ in medio dẽ
ſiori et ocul⁹ ĩ rariori vr̃ ꝓpinqui⁹ q̃ ſit: et ita piſces

v iſi in aqua apparent, ſi videant̾ ꝑ radios obliquos
in ſumitate aq̄:et ſi tu poneres obiectū ĩ aere et ocu
lum ſub aqua frangeret̾ radiꝰ in ingreſſu ad aquā ad ꝑ
pendiculare:et oculꝰ q̇ eſt ſub aqua videret obiectū
longinquius ꝙ̄ eſt:vt patet in hac figura.ſit.n. viſibile
ĩ aere ꝙ ſit a ab oculo c exiſtēte in aq̄ videbit̾ in b, qḋ
eſt longiꝰ ꝙ̄ vbi ē obiectū.et ſi petas cāꝫ quare radij
obliqui in occurſu denſioris frāgunt̾ ad ꝑpendicula
re et in occurſu rarioris a ꝑpendiculari:neſcirē ali
ud dicere niſi qḋ illud eſt ex nā radij.nā id qḋ dicūt
aliq̄ ꝙ cā eſt:q2 radius intendit eq̄li fortitudine fer-
ri ꝑ vnū mediū ſicut ꝑ aliud,et q2 nō pōt iſtā fortitu-
dinē acq̄rere in denſo niſi ꝑ acceſſuꝫ ad ꝑpendicula
rē qui ē fortiſſimꝰ:ideo in ingreſſu ad denſum decli
nat ad ꝑpēdiculare:et q2 in egrediendo ad raꝝ pau
ca indiget fortitudine declinant a ꝑpendiculari:ſꝫ
hec ratio eſt rethorica magis ꝙ̄ vā q2 cū radijs nulla
ſit reſiſtentia,non eſt vere dictū ꝙ in ingreſſu ad den
ſum declinent ad ꝑpendiculare ꝓpter acq̄rendū for
titudinē ad penetrandū:non.n.reſiſtet eis ꝑ penetrā
do aliq̄d: ḡ indigent fortitudine. ¶ Pro cōplemēto
huius tertie dubitationis nota vnā regulaꝫ:ꝙ viſio
ſit in concurſu radij cū catheco.ſiue ſiat ꝑ radios re-
flexos ſiue ꝑ radios refractos:voco radiū lineā illaꝫ
per ꝙ̄ apparet viſui ꝙ videat obiectū :voco cathecū
lineā ꝑpendiculare eleuatā ab ob.ecto ad mediū in
quo ſtat obiectū ſuꝑ ⁊ infra:ita ꝙ illa linea ducat̾ ad
partes medij ſuꝑ obiectū:et ad ptes medij infra ob-
iectū iſta ꝓpō quo ad ābas partes perſuad et̾,ꝑ ex-
periētias prio de radijs reflexis nāꝗ nō poſſet dare
cāꝫ quare arbor iuxta litꝰ fluuij exiſtēs apparet frō
dibꝰ inferius infra aquā:et ſtipite ſuperiꝰ: et ꝑ hoc
recte dat̾ cauſa vt pꝫ in figura;ſit arbor a b oculus c.
clarū eſt qḋ frons a vt̾ a c oculo ĩ d q̄ ē pars inferior
aq̄:ſic ꝑ hāc regulā reddit̾ cā quare cū videmꝰ ali-
quid in ſpeculo apparet intra ſpeculū ꝙ pōt videri ĩ
hac ſcḋa figura ſit ſpeculū conuexū a b viſibile c ocu
lus d apparet oculo d ꝙ videat c in e qḋ eſt intra ſpe
culū:ſcḋa pars ꝓpoſitionis ꝑſuadetur.nā ſi viſibile ē
ĩ aere ⁊ oculus in aqua videt viſibile ĩ aere diſtantiꝰ
quā ē:qḋ non poſſet eē niſi viſio ſiat in concurſu radij
cū catheco.qḋ pꝫ ĩ hac tertia figura ſit linea diuidēs
duo media diuerſe diafaneitatis a b viſibile c ocu-
lus d cathecꝰ eleuactꝰ ab obiecto ḡ videbit oculus
d obiectū in f ꝙ eſt diſtantius a loco vbi eſt et in con-
curſu radij cū catheco Unū tñ nota de mēte timonis
tertio methe. qōne ſcḋa qḋ vt radius refrangatur
req̄rit̾ notabilis diuerſitas in diapha. inter vnū me-
diū et aliud.nā dicit ꝑſarus dotor ꝙ ſi det̾ mediū vni
for.diffor.denſum a nō gradu vſꝗ ad.8.radius obli
quꝰ q̇ per tale medium trāſibit tranſibit refractꝰ ꝙ
ſi frangeret̾,aliqḋ continuū eēt actū diuiſum in oēm
ſuā ptem:ꝙ eēt ſuꝑ naturalr̾ aliq̄ non admittunt: et ſe
quella manifeſte patet,ſuppoſita.14.ꝓpoſitione Eu
clidis primi elementorum ibi dicit ꝙ linee cauſan-
tes angulū non faciunt vnā linā : ſi igr̾ cuiuſlibet vni
for.difformis q̄lꝫ pars ē vniformiter diffor.ſeq̄t̾ ĩ qua
uis pte medij radiū illū debere refrangi:et cū ſit re
fractio,ſit angulus:⁊ ſi angulꝰ non ē vna linea;ſeq̄tur
ꝙ tale lumen ē continuū eēt actu diuiſum in oēm ſuaꝫ
partē:ex quo ĩfert̾ vnū correlariū ꝙ aliq̄s radiꝰ trā
ſit adenſitate;vt mille vſꝗ addenſitatē vt vnū: et tñ
non frangit̾ q2 tranſit gradatim ꝑ oīa media:ex q̄bꝰ
omnibꝰ poteris videre q̄d ē cā cur baculus integer
pro medietate in aere et ꝓ medietate in aqua appa
ret fractus cā eſt;q2 medietas q̄ eſt in aere apparet
in loco vbi eſt;illa vō q̄ ē in aqua ꝓpinquius ꝙ̄ ē:quia
qñ viſibile ē in denſo oculꝰ in raro apparet viſibile ꝓ
pinquius quā ē:et ex hoc apparet ille baculꝰ fractꝰ:vt
facile pꝫ in figura ſequenti.

¶ Circa iſtā mā ꝫ de luminoſis mo-
uentur aliq̄ qōnes ꝓpter huius materie. Pria qḋ an
luminoſum eq̄lem latitudinē luminis agat in medio
denſo ſicut ĩ raro:ĩ hac mā due ſunt opiniones. Pria
eſt calculatoris in.c.de actione luminoſi tenentis,
qḋ luminoſum equalē latitudinē luminis agat in dē
ſo ſicut in raro:itaꝙ ſol tm̄ illuminat aquā ſicut aerē
poſita paritate diſtantie:et ſi petat̾ q̄ ē dria inter pro
ductionē luminis in raro et in denſo: dr̄ ꝙ nō eſt dr̄a
quo ad intēſionē luminis ꝓducti:ſꝫ ſolū quo ad diſtā
tiā.q2 per maiorē diſtantiā ; producit lumen in me-
dio magis raro: et ſi hoc dicat̾ hoc deſtruit experi-
entiā:q2 videmꝰ cādelā approximatā aq̄ minꝰ illā illu
minare ꝙ̄ aerē:tñ diceret calculator ꝙ tm̄ illuminat
illa candela in aqua ſicut in aere:tñ:q2 aqua magis
reſiſtit ne ſpēs diffundat̾ ꝙ̄ aer . ideo apparet aqua
minꝰ illuminata ꝙ̄ aer. ¶ Scḋa opinio ē Aluari tho
me ĩ ſuo triplici motu tractatu.4.c.j.tenentis ꝙ nō
tantam latitudinem luminis agit luminoſum in me-
dio magis denſo ſicut in medio magis raro:et dicit
qḋ ſi vera eēt opinio calculatoris ſeq̄rent̾ multa incō
ueniētia. Primū ſeq̄ret̾ ꝙ luminoſum vt.8.poſſꝫ age
re ad infinitā diſtātiā,ꝯñs eſſe falſuꝫ nemo ambiget
ſeq̄lla tñ ꝓbat̾:volo ꝙ ſit vnū luminoſum vt.8.agens
latitudinē ſui luminis ab.8.vſꝗ ad nō gradu ꝑ vnū
pedale:ſi mediū ſiat in duplo rariꝰ agit latitudinem
ſuā ab.8.vſꝗ ad nō gradū per bipedalēm diſtātiā:
et ſi mediū magis rareſiat agit ad maiorē diſtantiā.
¶ Secūdū incōueniens eſt:ſeq̄ret̾ ꝙ aliqḋ agens na
turale finitū poſſet infinitū de forma facere,ſeq̄lla ꝓ
bat̾:q2 ꝯñis falſitas nota eſt,ſi mediū pedale fieret
in centuplo rariꝰ agens ageret ad in centuplo maio
rem diſtantiā:ergo in fine q̄nquageſimi pedalis erit
gradꝰ vt 4.et ante quinquageſimū pedale eſſet plꝰ
quā gradꝰ vt.4.et ita ſi mediū ĩ infinitū rareſiat age
ret ad infinitā diſtantiā:et ſic infinitū de forma faceret
¶ Calculator tñ bona rōne moueбat̾:q2 dicit. detur
vnū mediū diſpoſitū per qḋ luminoſum vt.8.agat to-
tā latitudineꝫ ſui luminis ab.8.vſꝗ ad nō gradū:de
tur aliud mediū ĩ duplo magis diſpoſitū per tale me
diū luminoſum agit totā eandem latitudineꝫ ab.8.
vſꝗ ad non gradū niſi ꝙ agit ad maiorē diſtantiā ḡ
maior vel minor diſpoſitio medij nihil facit ad ꝓdu-
ctionem maioris latitudinis:ſed ſolum ad maioreꝫ
diſtantiam.

¶ Ideo propter hec argumēta po
nit̾ opinio aluari thome qua tenet in ſuo triplici mo
tu tractatu.4.qōne prima,arti.3. dubita.j.⁊ ꝑ illiꝰ
declaratione pono aliquas ꝓpoſitiones.pria lumino
ſum non agit totam latitudinem ſui luminis in quod
libꝫ medium in qḋ agit;iſta ꝓpoſitio ꝓbatur: q2 ex-
perimur luminoſum vt.8.non tm̄ illuminare aquam
ſicut aerem.et ariſ.2. de anima dicit lumen eſt actꝰ
diaphani ſecundū ꝙ diaphanū ergo quanto maior ē
diaphanitas tanto plus ibi de lumine cauſabitur : et
ad rationē calculatoris qua probat ꝙ tantaꝫ latitu-
dinem luminis agit luminoſum in medio magis diſ
poſito ſicut in minus diſpoſito arguebat eñi ſic detur
vnū mediū bñ diſpoſitum per qḋ luminoſum vt.8. ſu
ſiciat agere totam latitudinē ſui luminis ab.8 . vſꝗ
ad non gradum et ſignet̾ aliud mediū in millecuplo

magis rarū quam hoc per illud eandē latitudinem
luminis ageret niſi ꝙ ꝑ maioreꝫ diſtantiā igr̾ ꝑ duo me
dia tā vario mō diſpoſita luminoſum totā ſuaꝫ latitu
dinem luminis agit ſola dr̄ia poſita maioris extēſio-
nis ergo eadem ratiōe in oīa media quomodocūꝗ
diſpoſita agat tale luminoſum equalē latitudinē lu-
minis ageret. ¶ Dicit albarus thomas ꝙ quemadmo
dū raritas ē ad ignē bona diſpoſitio tñ tm̄ poteſt au
geri raritas ꝙ faciat ignē eē ĩdiſpoſitū ita et tm̄ pōt
augeri diaphāeitas ſeu raritas ꝙ ꝓpter illā maiorē dia
phaneitateꝫ luminoſum agat maiorē latitudinē:ſed
hec reſponſio non placet qꝛ.n.dicat medium in diſ-
poni ad lumē ꝑ hoc qḋ ſiat diaphaniꝰ: ꝓpterea dico
aliter,ꝙ magis or in medijs triplicē diſpoſitionem
Pria voco minimam q̄ ſufficit vt luminoſum agat to
tam latitudinē ſui luminis: ſcḋa diſpoſitio ē qua me-
diū ꝓpter denſitatem eſt in diſpoſitū ſufficienter facere
quod non producat luminoſum totā latitudinem ſui
luminis:tertia eſt diſpoſitio melior ꝙ̄ minima q̄ ſuffi-
ciat ad introductionē luminis:et per talem lumino
ſum totam ſuam latitudinem luminis agit:ſꝫ ad ma
iorem diſtantiam. ¶ Secunda ꝓpoſitio lꝫ probabile
ſit ꝙ luminoſum agit latitudinem ſui luminis vnifor
miter difformiter ĩ medio vniformi:pōt tñ oppoſituꝫ
teneri:q2 potiſſima ratio qua ꝓbatur luminoſum a-
gere totam latitudinem ſui luminis vniformiter dif
formiter eſt;q2 cū luminoſum de ſe non habeat reſiſ-
tentiam ꝙ magis vel minꝰ agat,prouenit ei ex diſtā
tia,igi.in eadem ꝓportione qua magis diſtat minꝰ
agit et;iſtud eſt agere vniformiter difformiter, ſed
hoc fundamentū eſt falſum ꝙ in eadem proportione
diſtant in eadeꝫ proportione plus agerent:quod eſt
falſum:quia tunc ſequeretur ꝙ in pūcto propinquo
infinitam latitudinem luminis carēt,cū in infinitum
ſit propinquius quolibet alio.

¶ Tertia propoſitio licet ꝑ mediuꝫ
rarius.i.diaphaniꝰ (ita enim intelligas actenus di-
cta) per maiorem diſtantiaꝫ ſiat productio luminis
quam per denſius tamē nō in eadem proportione ſit
productio per medium rariꝰ ad maiorem diſtantiā
in q̄ mediū eſt rarius:hec probata eſt argumētis for
malis ꝯtra calculatorem.

¶ Quarta propoſitio ſi luminoſum
aliquod poteſt agere totam latitudinem ſui luminis
ĩ medio vniformi;tale nō pōt agere totā latitudinē
ſui lūinis ĩ medio difformi.iſta ꝓpō ꝓbatur a calcula
tore hoc modo quia vel tale medium diffor.eſt eque
raꝝ cū medio vniformi vel non:ſi primū ergo non eſt
difforme:ſi:ſecundū vel eſt magis vel minus:et tu cō
cedis equalem latitudinem agere per vnum ſicut
per aliud medium:ergo idem lumino.agit equaleꝫ
latitudinē per duo media in equale rara : conſeq̄ns
eſt contra experientiam:ergo intentum.

¶ Quinta propoſitio ſi luminoſum
aliquod per aliquod medium produxerat certam
latitudinem luminis intenſiue ad certam diſtantiam
ipſo creſcente intenſiue duntaxat ad duplum in du-
plo maiorem latitudineꝫ faciet ad in duplo maioreꝫ
diſtantiam:ſed latitudinem prefatam tantum in tē-
det ad maiorem diſtantiam ſicut ad minoreꝫ diſtan-
tiam ex quo pōt hec propoſitio declarari poſito caſu
ꝙ luminoſum vt.4.fecerit latitudineꝫ ſuā a.4. vſꝗ
ad non graduꝫ ꝑ pedalē diſtantiā:et ſiat luminoſum
vt.8.producet̾ latitudo ab.8.vſꝗ ad non gradum:
per bipedale:⁊ erūt producti.4.gradꝰ vbi erat nō
gradꝰ:et vbi erat vt.2. erit vt.6.ergo aliꝗ.4 . et vbi
erat vt.4.erit vt.8.et ſic ſuꝑ addētur.4. gradꝰ: ḡ
tantum agit circa diſtās ſicut circa propinquum.

¶ Sexta propoſitio ſi luminoſum:
aliquod creſcat duntaxat quantitatiue ipſuꝫ ſuper
latitudinem productā plus agit circa diſtans quam
circa ꝓpinquū.nā eo ꝙ creuit quantitatiue ad ma-
iorem diſtantiam agit id qḋ ante egerat.i. eandem
latitudinem.nam ſi a.4. vſꝗ ad non gradū egerat
per pedale fecit a.4. vſꝗ ad non gradum : modo ſi
creuit ad dupluꝫ per bipedale : et ſic produxit vbi
erat nō gradus duos gradus et ibi erant duo gradꝰ
vnū ḡ plus circa diſtans euenit hoc:quia plus inuenit̾
ſi paſſum aſſimilatum in propinquo quam in diſtanti.

¶ Caput primum.

PRima Queſtio eſt .penes
quid attendatur velocitas motus lo-
calis. ¶ Iſta queſtio ꝯtinebit duos ar
gumētos quorum primus aget de mo-
tu locali penes cām : ſecundus vō de
velocitate motus localis penes effectū

¶ Accedendo ad primum argumen-
tum vt tenet albarus tho. ĩ. duo triplici motu:tertia
par.tra.i.c.2, tres ſunt opiniones de velocitate mo-
tus penes cauſam que non ſunt tenende:pria ꝙ velo
citas motus penes cauſā eſt attendēda: penes ꝓpor
tionem exceſſus vnius potentie ad ſuam reſiſtentiaꝫ
ad exceſſum alterius potentie ad ſuam reſiſtentiam
exēplū potentia vt .6.mouet reſiſtētiā vt.4.⁊ mouet
reſiſtētiā vt.3.et q2 exceſſꝰ .6.ad.3.ad exceſſū 6.ad.4
ſe hēt ĩ ſeq̄altera ita velociꝰ mouebit.6,ipſam reſiſtē
tiā vt 3.ꝙ̄ ipſam reſiſtētiā vt.4.ſꝫ hec opinio ē falſa.i.
eſt cōtra ariſt.7.phiſ.dicentē ſi aliq̄ potentia mouet
aliq̄ꝗ reſiſtentiaꝫ aliqua velocitate medietas poten-
tie mouet medietatē reſiſtentie eadē velocitate, ꝙ āt
ex illa opinione ſequatur ꝙ hoc ſit falſum ꝓbat̾: cō
parat̾ potētia vt 8 ad reſiſtentiā vt q̄ttuor ⁊ cōparet̾
potentia vt quattuor ad reſiſtentiam vt duo ſecundū
regulam ariſt allegatam iſte potentie debent moue-
re iſtas reſiſtentias eque velociter : et ex hac opinio
ne ſequitur ꝙ cuꝫ exceſſus ſit duplus potentie vt. 8.
ad reſiſtentiam vt quattuor ad exceſſum potentie vt
quattuor ad reſiſtentiā vt duo potentie vt.8. ĩ duplo
velocius moueret reſiſtentiaꝫ vt q̄ttuor ꝙ̄ potētia :vt
reſiſtētiā vt duo qḋ ē cōtra ariſt.2.ſeq̄t̾ ex hac opinio
ne ꝙ ſi duo equi quorum quilibet eſſet actiuitatis vt
quattuor portarēt ſeparatī duas naues quarum vna
queque eſſet reſiſtentie vt. ⁊ . ambo equi ſimul por-
tando ambas naues portarent illas in duplo velociꝰ
ꝙ eſt contra experientiam:et ſequella patet:q2 tunc
tota actiuitas que eſt vt.8.excedit totam reſiſtentiā
que eſt vt quattuor per quattuor et ſigilatiui ille po
tentie excedebant vt.2.ſed quattuor ad duo eſt pro
portio dupla:ergo in duplo velocius mouebunt ābo
equi ambas naues ꝙ̄ ſinguli ſuaꝫ ſequitur. 3 . ex hac
opinione ꝙ ĩ duplo velocius due libre ponderis ele-
uarent vnam libram in alia equi libra ꝙ̄ vna libra di
midiam libram in alia equi libra ꝯñs eſt contra ex-
perientiam ; et ſequella probatur ; q2 exceſſus eſt
duplus ad exceſſum.

¶ Secunda opinio ꝙ velocitas mo
tus penes cauſam;attenditur penes proportionem.

exceſſus actiuitatis potentie ad actiuitatem reſiſtē tie ad exceſſum actiuitatis potentie ad actiuitatem alterius reſiſtentie: exemplū comparatur potentia vt. 8. ad reſiſtentiam: vt duo que ſit actiuitas vt q̄tuor et comparetur actiuitas vt. 8. ad reſiſtentiā vt quattuor que ſit actiuitas vt ſex: ibi exceſſus potē tie vt 8. ad actiuitatē vt quattuor eſt duplus ad exceſſū potentie vt. 8. ad actiuitatem vt. 6. ergo velocitas qua mouet potentia vt. 8. reſiſtentiam vt. 2. eſt in duplo maior q̄ velocitas q̄ mouet reſiſtentiā vt q̄tuor: ſꝫ hec opinio eadē inpugnatiōe ſicut alia impugnatur.

¶ **Tertia opinio tenet q̄ velocitas** ad velocitatē ſe habet ſicut proportio reſiſtentie ad reſiſtentiam: ita q̄ potentia vt. 8. mouet in duplo velocius reſiſtentia vt duo quam reſiſtentia vt. 4. quia reſiſtentia vt q̄tuor ē dupla ad reſiſtentiā vt duo hec tn̄ opinio falſa ē: q2 ex illa ſeq̄tur q̄d a proportiōe eq̄litatis fieret actio: falſitas conſequentis nota eſt: et ſequella probatur bene ſequitur potentia vt. 8. mouet reſiſtentiam vt quattuor aliqua velocitate: et illa potentia poteſt mouere aliquam aliam reſiſtentiā in duplo tardius et non niſi reſiſtentiam vt. 8. (Or tu dicis q̄ velocitas ſe habet ad velocitatem ī dupla quia reſiſtentia ſe habet ad reſiſtentiam in dupla): ergo mouebit reſiſtentiam vt. 8. in duplo tardius q̄ reſiſtentiam vt quattuor: ergo a proportione equalitatis fit actio.

¶ **Quarta opinio eſt vera que tenet** quod velocitas motus ē attendenda penes proportionem proportionum: taliter q̄ in eadem proportione qua proportio vnius potentie ad ſuam reſiſtentiam eſt maior proportione alterius potentie ad ſuam reſiſtentiam: in eadē proportione velocitas proueniēs ab vna potētia ē maior q̄ velocitas ꝓueniēs ab alia: et hoc eſt quod dici ſolet, quod latitudo velocitatū eſt tam q̄ latitudo proportionum: exemplū eſt ſi vna potentia vt quattuor moueat reſiſtentiam vt vnū ad quadrupla proportione: et alia potentia vt duo moueat reſiſtentiā vt vnum a dupla (quia quadrupla ē dupla ad duplā) ideo velocitas ꝓueniēs a quadrupla eſt dupla ad velocitatem: prouenientē a dupla: ex quo infertur q̄ a proportionibus equalibus proueniunt equales velocitates: ſꝫ contra hoc corolariū arguit thomas brauardinus cap̄lo penul. ſuarum proporti. ſit vnus lapis grauitatis vt. 8. qui deſcendat per vnum aerem reſiſtentie vt quattuor decupedalem. ⁊ ſit ali⁹ lapis grauitatis vt quattuor qui deſcendat per vnū aerem quintupedalē reſiſtentie vt duo illi lapides deſcendunt ab equalibus proportionibus et tamen velocitates non ſunt equales quia diuiſio qua diuiditur magnus aer eſt maior quam diuiſio qua diuiditur minor aer. Dicit brauardinus diſtingo q̄ ille velocitates non ſunt equales quantitatiue concedo intenſiue ego nego. Naꝫ eque velociter deſcendit vnus lapis et alius lapis.

¶ **Uentilatis opinionibus de velo**citate motus penes cauſam placet nobis interpretari ſeptem regulas Ariſtotelis de velocitate motus. 7. phiſi.

¶ **Prima regula ſi aliqua potentia** mouet aliquod mobile ꝑ aliquod ſpacium in aliquo tempore: eadem potentia mouebit medietatem illi⁹ mobilis per duplū ſpaciū in eodē tp̄e: vt ſi potētia vt a quattuor mouet reſiſtentiā vt duo in vna hora per vnam leucam eadem potentia vt quattuor mouebit reſiſtentiam vt vnū ī vna hora per duas leucas

¶ **Secūda regula ſi aliqua potētia** mouebit aliquod mobile per aliquod ſpacium ī aliquo tp̄e: eadeꝫ potentia mouebit idem mobile ꝑ ſub duplum ſpacium in ſub duplo tp̄e.

¶ **Tertia regula ſi aliqua potentia** mouet aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod ſpacium: dupla potentia mouebit idem mobile per duplum ſpacium in eodem tempore: poteris ponere exempla queadmodū poſui in p̄ia regula.

¶ **Sed in primam regulā inſtatur:** potentia vt. 6. mouet (ſit ita caſus) reſiſtentiam vt q̄tuor in vna hora per vnam leucam: et tamē potentia vt. 6. mouet reſiſtentiā vt. 2. ī vna hora pluſq̄ ꝑ duas leucas (q2 proportio tripla eſt pluſq̄ dupla ad ſequialteram); ergo prima regula falſa.

¶ **Preterea contra tertiam regulaꝫ** arguitur potentia vt. 6. mouet reſiſtentiam vt quattuor aliqua velocitate; et tamen potentia vt. 2. mouet reſiſtentiam vt quattuor pluſquam in duplo velocius cū tn̄ regula dicat q̄ ſolū moueat ī duplo veloci⁹ q̄ āt moueat pluſq̄ ī duplo velocius; q2 tripla proportio eſt pluſq̄ dupla ad ſequialterā. Naꝫ dupla ſequiq̄rta eſt dupla ad ſequialteram et tripla eſt maior dupla ſequi quarta: ergo tertia regula falſa.

¶ **Quarta regula Ariſtotelis eſt ſi** aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod ſpacium in aliquo tempore: medietas potentie mouebit medietatem mobilis ſimili velocitate: iſta probatur: q2 multiplicium et ſub multipliciuꝫ, eadem ē proportio: et ab equalibus proportionibus proueniunt equales velocitates.

¶ **Quinta regula ſi aliqua potentia** mouet aliquod mobile in aliquo tēpore per aliquod ſpacium: non oportet q̄ eadem potentia moueat duplum mobile in eodem tempore per ſub duplum ſpacium: patet exemplo. Nam potentia vt. 6. mouet reſiſtentiaꝫ vt quattuor ꝑ aliquod ſpacium in aliquo tempore non oportet q̄ potentia vt. 6. moueat reſiſtentiam vt. 8. per ſubduplum ſpacium in duplo tardius: q2 a ꝓportione minoris ineq̄litatis non fit actio

¶ **Sexta regula. ſi aliqua potentia** mouet aliquod mobile ī aliquo tēpore ꝑ aliquod ſpacium: non oportet q̄ eadem potentia moueat dupluꝫ mobile in eodem tempore per ſub duplum ſpacium: patet hec de ſe: alias a proportione minoris inequalitatis fieret actio.

¶ **Septīa rl̄a. ſi aliq̄ potētia mouet** aliquod mobile per aliquod ſpacium in aliquo tp̄e non oportet q̄ medietas potētie moueat idem mobile in duplo tardius, patet exemplo. Naꝫ ſi potentia: vt. 6. mouet reſiſtentiam vt. 4. aliqua velocitate: non oportet q̄ potentia vt. 3. moueat reſiſtentiam vt. 4. in duplo tardius: q2 a proportione minoris inequalitatis non fit actio.

¶ **Octaua rel̄a ſi aliq̄ potētie diuiſiꝫ** mouent aliq̄s reſiſtentias diuiſim aliqua velocitate eedem potentie coniuncte mouebunt eaſdem reſiſtē tias coniunctim eadē velocitate: patet per illam regulam coniunctorum et diuiſorum eadem ē propor-

tio: ſed contra hanc regulam inſtatur detur vna potentia vt. 6. comparata ad reſiſtentiam vt. 4. et alia: t. 8. comparata reſiſtentie vt. 4. ambabus potentijs iunctis et reſiſtētijs fit proportio. 14. ad. 8. que non eſt aliqua precedentium proportionū: poſſet dici vt ſaluemus Ariſtoteleꝫ vniuerſaliter q̄ regule ſunt intelligende nomine potentie intelligendo proportionem et cum duplatur potentia duplatur proportio: vel dic regulas fore moderandas in ſola dupla et q̄drupla. ¶ Iſta tamē ſeptima regula venit intelligēda ſi alique potentie diuiſe mouēt aliquas reſiſtentias diuiſiꝫ, intellige a ꝓportionibus equalibus cedeꝫ potentie coniuncte mouebunt eaſdē reſiſtentias coniunctas equeuelociter et ab eadeꝫ proportione.

¶ **Caput ſecundum,**

S**ecunduꝫ caput huius que**ſtionis ponens aliquas ꝯcluſiones de velocitate motus penes cauſam. Ad quas concluſiones premito vnam ſuppoſitionem ſcilicet q̄ aliud eſt aliqua equeueliciter augeri: ⁊ eque proportionabiliter augeri. ¶ Nam primum eſt acquirere equales quantitates. ¶ Secundum eſt acquirere equales proportiones: quo ſuppoſito ſit prima concluſio. ¶ Si aliqua potentia moueatur ſuper duas reſiſtentias inequales: et tales due reſiſtentie augeantur eque proportionabiliter tantam velocitatem perdit potentia ſuper reſiſtentiam maiorem ſicut ſuper reſiſtentiam minoreꝫ potentia exiſtenti inuariata. ¶ Iſta concluſio probatur: quia illam met proportionem quaꝫ acquirit reſiſtentia perdit potentia ſed vnam: et eandem proportionem acquiſiuerunt reſiſtentie: ergo illam met perdidit potentia ſuper ambas reſiſtentias: ſed deperditio equalis proportionis eſt deperditio equalis velocitatis: ergo eque velociter illa potentia remitit motū ſuuꝫ ſuꝑ vtrāq3 reſiſtentiam minoris ſicut ſuper reſiſtentiā maioris.

¶ **Secunda concluſio ſi aliqua po**tentia moueatur ſuper duas reſiſtentias inequales: et reſiſtentijs inuariatis creſcat potentia acquirendo aliquam proportionem. Eque velociter illa potētia intendit motum ſuū ſuper reſiſtentia maiori ſicut minori. ¶ Iſta cōcluſio probatur: quia illa potentia equalem proportionem acquirit ſuper ambas reſiſtentias; ergo equeuelociter intendit motum ſuū ſuꝑ vna ſicut ſuper alia.

¶ **Tertia concluſio ſi vna potentia** moueatur ſuper duas reſiſtentias inequales: ita q̄ ille reſiſtentie creſcant eque velociter potentia inuariata: illa potentia magis remittit motum ſuum ſuꝑ minori q̄ ſuper maiori. Exemplum ſi potentia vt. 8. moueatur ſuper reſiſtentiam vt quattuor; et ſuper reſiſtentiam vt duo que reſiſtentie creſcant equeuelociter per vnum gradum magis, illa potentia: vt octo perdit de velocitate quam habebat ſuper reſiſtentiam vt. 2. quam perdidit de velocitate quā habebat ſuper reſiſtentiam maiorem. vꝫ. ſuper ipſam reſiſtentiam vt quattuor: q2 de iſta ſolum perdit velocitatem prouenientem a ſequiquarta. De illa vero velocitatem prouenientem a ſequialtera: que ē maior.

¶ **Quarta cōcluſio ſi duplum et ſub** duplum remitantur continuo equeuelociter: tamen tardius; et tardius ſubduplum in maiori tempore quam ſub duplo remittitur ad tempus in quo remittitur duplum. Probatur iſta concluſio ſint. 8. et q̄tuor ſic ſe habentia q̄ q̄n quattuor perdat aliquid ī eodem tempore tantum perdat. 8. ita q̄ in dimidia hora perdit quattuor omnes gradus quos habet. 8 vero perdit alios quattuor in eadem dimidia hora cum alij quattuor qui reſtant in. 8. debeant deperdi tardius; erit hoc in maiori tempore quam dimidia hora et ita duplum perdetur in maiori tempore quam hora et ſub dupluꝫ in dimidia hora; quod portendit ꝯcl̄o.

¶ **Quinta concluſio ſi duplum ⁊ ſub** duplum continuo equeuelociter remittantur tamen velocius et velocius duplum in minori tempore quā duplo remittetur reſpectu temporis ſub dupli: pateꝫ Nam ſi. 8. et quattuor remiſerunt quattuor gradus in dimidia hora et poſtea debet. 8. remittere alios: quattuor in minori tempore q̄ dimidia hora: habet q̄ duplum in maiori tempore q̄ duplo remittitur ad tempus in quo remittitur ſubduplum.

¶ **Ex quo infertur corolarie q̄ iſta** conſequentia nil valet dupluꝫ remititur in minori tempore quam duplo reſpectu temporis ſubdupli: ergo duplum velocius remititur q̄ ſub duplum: ſit duplum a et ſub duplum b in caſu. 5. concluſionis verificatur corrlariū. Nam hec eſt falſa a remittit velocius b: quia. 5. exponens eſt falſa b non remittitur equeuelociter cum a immo per caſum remittitur eq̄ ueliciter cum a tamen iſta conſequentia eſt bona duplum in minore tempore q̄ duplo remittitur reſpectu temporis ſub dupli: a continuo vniformiter: ⁊ eq̄ ueliciter: ergo duplū remittitur volocius ſub duplo

¶ **Sexta concuſio ſi aliqua poten**tia moueatur per aliquā reſiſ. vniformiter difformē a non gradu vſq3 ad. 8. et vna potentia vt. 6. moueat per illam: illa: potentia tardius: et tardius ſibi aquirit reſiſ. ſi moueatur a non gradu: ſi vero a ſūmo gradu velocius: et velocius ſibi acquirit reſiſ. Iſta concluſio probatur ſit illa potentia v.. 6. illa talis potentia dum moueatur per primam quartam a non gradu vſq3 ad. 2. mouetur a maiori proportione: et per ſecunduꝫ mouetur a minori: ergo tardius acquirit ſibi reſiſtentiā ſc̄de quarte quā reſiſt. p. quarte. 2. pars probatur: q2 primam quartam ab. 8. vſq3 ad. 6. pertranſit a minori pro. 2. vero a minori: ergo velocius acquirit. 2. q̄ primam q̄d eſt intentum.

¶ **Septima concluſio illa potentia** vt. 6. ſi tranſeat dictum mediuꝫ a non gradu pertrāſit tardius: et tardius remittendo motum ſuum: et ſi a ſummo gradu per tranſit velocius et velocius intendēdo motū ſuū: iſta concluſio probatur. p. p. pars q2 ex precedenti conclu. tardius et tardius ſibi acquirit reſiſtentiam: et ſicut acquiritur reſiſ. ipſa potentia inuariata remittitur motus. 2. pars, quia velocius: et velocius acquirit reſiſ. ergo velocius et velocius acquiritur ei proportio. ergo velocius et velocius intendit motum ſuum: maior eſt nota ex precedenti concluſione.

¶ **Octaua concluſio ſi detur vnum** quadratum cuius vna coſta ſit a b reliqua c d in quo ſunt diametri. a c b d et reſiſtat a non gradu vſq3 ad. 8. itaq3 ſit non gradus per totam coſtam. a. b et gradus vt. 8. per totam coſtam c d moueātur due poten

ſic vt. 9. ab vno et eodem puncto quadrati vna per
coſtam: et altera per diametrum. Dico quod velociꝰ
mouetur illa que mouetur per diametrū ꝙ moueatꝛ
que mouetur per coſtam. ¶ Iſta concluſio probata
eſt ſupra illa queſtione vtrum agens agat a propor-
tione equalitatis: caſus tamen argumenti patet in
hac figura.

Ponūtꝛ iaꝫ alique concluſio-
nes notabiles in mat. De motu locali
quarum prime quattuor ſunt de men
te nicolai orem. Prima concluſio ſi. a
mobile moueatur per vnam horam
diuiſam per partes proportionales:
dupla proportione: et in prima moueatur aliquā ve
locitate: et in. 2. in duplo velocius et in. 3. in triplo ve
locius ꝙ in prima: et ſic de aliis nulla intermiſſa: ſpa
cium pertranſituꝫ in tota hora eſt quadruplum ad
ſpacium pertranſitum in prima parte. Iſta conclu-
ſio probatur ſi detur aliud mobile b quod moueatur
in prima parte proportionali aliqua velocitate: et
in. 2. in duplo velocius: et in. 3. et reliquis in quadru
plo velocius vniformiter: arguitur ſic b pertranſit
in tota hora quadruplum ſpacium ad ſpacium per
tranſitum in prima parte proportionali et b et a mo
uentur eque velociter: ergo a pertranſit ī tota hora
quadruplum ſpacium ad ſpacium pertranſitum in
prima parte proportionali. Nota eſt conſequentia
et probatur maior: quia in prima parte proportio-
nali hore pertranſit vnum pedale: et in. 2. mouetur ī
duplo velocius quam in prima: et tempus eſt ſub
duplum: ergo tantum ſpacium pertranſit ſicut in pri
ma itaqꝫ per tranſibit aliud pedale in. 3. et omnibus
reliquis mouetur in quadruplo velocius quaꝫ in pri
ma et in duplo velocius quam in ſecunda: et tempus
tertie partis proportionalis et reliquarum eſt equa
le. 2. ergo in duplo magis pertranſit in tertia et reli
quis quam in ſecunda: igitur ī tertia et reliquis per
tranſit. 2. pedalia in tota: ergo hora pertranſit vnum
quadrupedale: et illud quod pertranſit ī prima par
te proportionali eſt vnum pedale: ergo maior vera:
ſed ꝙ b moueatur eque velociter cum a probatur. b.
mouetur eque velociter cum a in prima et. 2. et. 4.
partibus ꝓportionalibus vt patet ex caſu: et quāto
velocius mouetur. b quam a in tertia tanto velociꝰ
mouetur a quam b in. 5. et omnibus reliquis: ergo
eque velociter mouetur cōſeq̄ntia eſt nota et antece
dens probatur. tertia pars ꝓportionalis eſt dupla
quarte et quarta eſt equalis. 5. et omnibus reliquis
ergo tertia ē dupla ad quintam et omnes reliquas
ergo ſi tertia diuidatur ꝑ partes proportionales du
pla proportione prima pars. 3. eſt equalis. 5. et om-
nibus reliquis: et. 2. pars. 3. eſt equalis. 6. et reliq̄s
ſequitur: ergo quod ſi vnus gradus velocitatis quo
a excedit b in. 5. et omnibus aliis demaꝛ ab a et ad
datur ī prima parte proportionali. 3. partes propor
tionalis eidem a remanebit a vt quattuor tam in. 5.
quam in prima parte. 3. et ſi rurſum alius gradus dē-
matur ab a in. 6. et reliquis, et addatur eedem a in
ſecunda pte: 3. remanebit in. 6. et in ſecunda pte. 3.
vt quattuor: et ſic procedendo remanebit totum vt
quattuor: et per ꝯñs. a. et. b. eque velociter mouen-
tur (vt bene oſtenſum eſt). Et ſic habetur veritas cō
cluſionis.

¶ Secunda concluſio Nicolai oreꝫ
eſt iſta. Quod ſi aliquod mobile moueatur ī vna ho-
ra diuiſa per partes proportiōales proportione du
pla: et in prima moueatur aliqua velocitate et in ſe-
cunda ab illo gradu velocitatis vſqꝫ ad duplum: ⁊
in prima moueaꝛ vni: illo gradu duplo: et in quarta
moueaꝛ vni ab illo gradu duplo vſqꝫ ad duplū: ⁊ ſic
de aliis ſpaciū pertrāſitū ī toto ad pertrāſitū in pria
habet ſe in tripla ſequialtera. Probatur iſta con-
cluſio ponamus quod in prima parte proportionali
pertranſeat vnum pedale: et arguo ſic pertranſituꝫ
in omnibus partibus aliis ē bipedale cū dimidio:
ergo cū pertranſitum in toto ſit tripedale cuꝫ ſemis
et pertraſitum in prima parte eſt pedale: ergo in tē-
tum. Probatur antecedens pertranſitum in omnibꝰ
imparibus eſt duplum ad pertranſitum in prima
quoniam velocitas qua mouetur in tertia parte eſt
in duplo maior quam illa qua mouetur in prima: et
velocitas quinque in duplo maior quam illa qua mo
uetur in tertia: et cetera. Et tempus tertie ad tem-
pus prime eſt ſub quadruplum: ergo in duplo minꝰ
ſpatium pertranſibit in tertia quam in prima: et in
quinta quam in tertia: et tunc vltra hic ſunt infini-
ta ſpacia habentia ſe in dupla proportione: ergo ſi
primum eſt pedale reliqua omnia ſunt pedale: ergo
in omnibus imparibus tranſit bipedale. Preterea
pertranſitum in omnibus paribus eſt pedale cum di
midio: quia in ſecunda parte proportionali que eſt
prima de paribus mouetur in ſequialtero velocius
quam in prima et ſi equalis eſſet prime pertranſiret
in ſequialtero maius ſpatium: ſed nunc eſt ſub du-
pla: ergo pertranſit in duplo minus ſpacium quam
tunc: ſed tūc tranſiſſet pedale cuꝫ ſemis: ergo modo
tres quartas pedalis: ſed quarta pars proportiona
lis eſt ſub quadrupla ad ſecundam: et mouetur in du
plo velocius: ergo pertranſit in duplo minus ſpaciū
in quarta quam in ſecunda: et ſic in ſexta reſpectu
quarte: ergo cum ſint infinita ſpacia pertranſita in
paribus: et primum ſit tres quarte pedalis: omnia
alia erunt tres quarte: et ſic erat pedale cum dimi-
dio tranſitum in paribus: et ſic probata eſt conclu-
ſio

¶ Tertia concluſio ſi aliquod mobi
le moueatur in vna hora diuiſa per partes propor-
tionales proportione tripla: et in prima parte pro
portionali moueatur aliqua velocitate. Et in ſe-
cunda in duplo maiori velocitate: et in tertia in tri
plo maiori velocitate: et ſic conſequenter ſpacium
pertranſitum in toto ad ſpacium pertranſitum in
prima parte proportionali habet ſe in proportione
dupla ſequiquarta. ¶ Probatur iſta concluſio:
quia reducēdo illam difformem velocitatem ad vni
formem mouebitur per totam horam in ſequialte-
ro maiori velocitate per tempus in ſequialtero
maius: et due ſequialtere componunt vnaꝫ duplam
ſequiquartam: ergo ſpacium pertranſitum in toto
ad ſpacium pertranſitum in prima parte proportio
nali habebit ſe in dupla ſequiquarta. Conſequentia
nota eſt: et minor patet: maior ꝓbatur. Volo enim ꝙ
a ſecunda parte ꝓportionali et omibus reliquis de-
matur vnus gradus manebit in ſecunda vnus, et in
tertia duo, et cetera, et ille gradus ponatur in pri-
ma parte, cuꝫ ille gradus tollatur a ſubduplo, et ad
datur duplo in prima parte conſtituit dimidiuꝫ gra
dum. Quod autem tollatur a ſubduplo: ⁊ addatur

duplo patet: quia diuidendo proportione tripla. pri
ma pars eſt dupla ad ſecundā. et omnes alias ſimul
pari modo ſi a tertia et omnibus reliquis tollaꝛ vnꝰ
gradus et addaꝛ ſecunde remanebit ſecunda cum
dimidio gradu. et habebat vnū: ergo mouebitur: vt
vnum cum dimidio: et ita per totam horam moue-
tur vt vnum cum dimidio. ⁊ ſic mouetur per totam
horam in ſequialtero maiori velocitate per in ſequi
altero maius tempus quam in prima parte: igiꝛ per
trāſit ſpacium duplum ſequiquartum in toto ad ſpa
cium pertranſitum in prima parte proportionali.

¶ Quarta concluſio ſi aliquod mo-
bile diuidatur in hora diuiſa per partes proportio
nales proportione ſequialtera: et in prima mouea-
tur aliqua velocitate. in ſecunda in duplo: in tertia
in triplo. et ſic conſequenter, ſpacium pertranſitum
in toto ad pertranſitum in prima habet ſe in nonu-
pla: probaꝛ ſic reducendo illam difformem velocita
tem ad vniformitatem mouetur in tota hora in tri-
plo maiori velocitate quā ī prima parte et per in tri
plo maius tempus ⁊ due triple conſtituunt vnam no
nuplam: ergo in tota hora pertranſibit nonuplū ſpa
cium ad ſpacium pertranſitū in prima parte ꝓpor-
tionali. Conſequentia nota eſt: et minor patet: maior
probatur: quia ſi tollatur velocitas vnius gradus a
ſecunda parte et omnibus reliquis: et addatur pri-
me cum pertranſeat de duplo ſpacio ad ſubduplum
conſtituit tres gradus in prima parte: et ſi rurſum
a tertia parte et omnibus reliquis tollatur vnꝰ gra-
dus et addatur ſecunde fiunt tres gradus: et ita tā-
dem remanebit totum vt tertie vbi conſtat ꝙ moue-
tur in triplo maiori velocitate quam in prima parte
et per in triplo maius tempus quam in prima parte
et due triple conſtituunt vnam nonuplam. ergo ſpa-
cium tranſitum in toto ad tranſitum in prima parte
habet ſe in nonupla.

¶ Quinta concluſio ſi aliquod mo-
bile moueatur in aliquo tempore diuiſo per partes
proportionales quauis proportione oblata: et in
prima parte proportionali moueatur aliqua veloci
tate: et in ſecunda in duplo maiori: et in tertia in
triplo maiori et ſic conſequenter aſcendendo per
omnes partes proportionales multiplices nulla in
termiſſa: ſpacium pertranſitum in tota hora ad ſpa
cium pertranſitum in prima parte proportionali ha
bet ſe in proportione duplicata ad illam qua ſe ha
bet tota hora illo modo diuiſa ad primam partem
proportionalem.

¶ Iſtam queſtionē demonſtrat Al
uarus thomas in ſuo triplici motu tractatu ſecundo
capitulo tertio concluſione quarta cuius demonſtra
tio eſt ſit aliquod tempus diuiſum per partes ꝓpor
tionales proportione f et totum ad primam partem
proportionalem habeat ſe in proportione. g et velo
citates extenſe per partes proportionales hore di-
uiſe proportoine f habeant ſe taliter ꝙ prima ſit: vt
vnum. ſecunda vt duo: tertia vt tria dicit ꝙ ſpacium
pertranſitum in tota hora ad ſpacium pertranſitum
in parte proportionali habet ſe in proportione du-
plicata ad g cuius ratio eſt quia tempus totius ho-
re ad tempus prime partis proportionalis: habet
ſe in g: et ſi velocitates omnes que ſunt vt vnum ex-
tendantur extrahendo ab omnibus partibus ſe-
quentibus; et addendo prime; certum eſt quod in

g proportiōe ſe habebit denominatio illa qua ſe ha-
bebit in ſecunda et reliquis ad illam que eſt in pri-
ma ergo aggregatur proportio ex duplici g ad pri
mam: et poteris tu hanc bene experiri exemplari-
ter. Si diuidatur vnum corpus per partes propor
tionales quadrupla proportione et velocitates diſ-
ponantur vt diſponit concluſio. Dico ꝙ ſi totum diui
ſum proportione quadrupla ad primam partem ha
bet ſe in proportione ſequitertia: et abſtraheres ve
locitatem vt vnum a ſecunda parte et omnibus re-
liquis: et adderes prime vnum gradum per omnes
illas partes poſitas in prima denominat vt vna ter-
tia: erit igitur tempus totius hore ad tempus pri-
me partis proportio in ſequitertia: et velocitas to-
tius hore que eſt vt vnum cum vna tertia reducen-
do ad vniformitatem habet ſe in ſeptipatienti no-
nas. Et tu poteris ad inſtar huius infinita corolaria
adducere. Sed contra vnam propoſitionem ſuperi
us aſſertam: in qua dicebamus, ꝙ ſi due potentie in
equales moueantur ſuper duas reſiſtentios conſimi-
les et ipſis manentibus inuariatis creſcat reſiſten-
tia, hec velociter remittit motum ſuū potentia ma-
ior ſicut potentia minor: volo ꝙ ſint due potentie vna
vt octo et alia vt quattuor: et due reſiſtentie vna vt
duo et alia vt vnum: et volo ꝙ ille reſiſtentie creſcāt
eque proportionabiliter: non tamen eque velociter
ita ꝙ ſi in vna hora reſiſtentia vt duo acquirat duos
gradus: in eadem hora reſiſtēria vt vnum acquirat
vnum gradum. Tunc ſic arguo eque velociter remi
tit motum ſuum potentia vt quattuor cum reſiſten-
tia vt vnum ſicut potentia vt octo cum reſiſtentia: vt
duo: quia a principio habēt eandem proportionem:
⁊ eque proportionabiliter augentur: ergo ſemper
habent: eandem proportionem, ⁊ ita eque velociter
remitunt motum ſuum: ſed potentia vt quattuor ve-
locius remitit motum ſuum ſuper reſiſtentiam, vt
duo quam ſuper reſiſtentiam vt vnum: ergo poten-
tia vt quattuor velocius remitit motum ſuum cum
reſiſtentia vt duo quam potentia vt octo cum reſiſtē-
tia vt duo. Nota eſt conſequentia: et minor proba-
tur: quia ſi ſubduplum et duplum taliter remitan-
tur quod ſubduplum remitatur in minori tempore
ꝙ ſubduplo ad tempus in quo remitiꝛ duplū ſubdu-
plum remittitur velocius quam duplum: ſed quat-
tuor perdit quadruplam proportionem quam habꝫ
ad vnum in tribus horis et quattuor perdit duplam
proportionem quam habet ad duo in vna hora. Vo-
lo enim ꝙ duo acquirat duos gradus in vna hora: et
tunc ex caſu vnum acquirit vnum g in eadem hora:
ergo velocius deperdit dupla quā quadrupla. Reſ
pōdetur ad argumentum per ea que ſuperius dicta
ſunt ꝙ iſta conſequentia nil valet ſub duplū remittit
in minori tempore quam ſub duplo ad tempꝰ in quo
remittitur duplum: ergo velocius cetera. et ita
eſt in ꝓpoſito de dupla et quadrupla. Nam dupla et
quadrupla toto tempore quod dperdūtur eque ve-
lociter deperduntur. Nam quando dupla acquirit
vnam ſequialteram quadrupla acquirit aliaꝫ ſequi
alteram: et hoc ſatis eſt ad hoc quod ille proportio-
nes eque velociter acquirantur et deperdantur.

¶ Caput tertium de motu locali.

IN hoc capitulo inquirit
an aliqua potētia iuariata poſſit vni-
formiter remitere motum ſuū ad nō
gradū et ad gradū, ſiue ꝑ mediū vni
for. ſiue ꝑ mediū difforme. Pro decla
ratione huius q̄ōnis premitit vna re
gula a prime neceſſaria pro dicendis. ꝙ ponit calcu
lator in capitulo de motu locali concluſione tertia.
et Albarus thomas in triplici motu tertia parte ꝓ-
portionū. c. finali corolario ſecūdo prime concluſio-
nis et eādem ponit in ſuo triplici motu trac. primo,
capitulo ſeptio. Regula talis ē. Omniū latitudinū
equalium extenſiue et in equaliter intenſarum ma-
ior eſt proportio gradus medij medietatis intenſio
ris in latitudine remiſſiori ad gradum mediū me-
dietatis remiſſioris quam ſit proportio gradus me-
dij medietatis intenſioris in latitudine intenſiori ad
gradum medium medietatis remiſſioris eiuſdem
latitudinis. Iſta cōcluſio declaratur ſolo hoc ꝙ ſcia
mus que ſunt latitudines equales extenſiue: et dico
ꝙ latitudines equales extenſiue ſunt quarum gra-
dus ſūmi excedunt infimos eodem exceſſu vt latitu
do vniformiter difformis ab vno vſqꝫ ad 9. et vnifor
miter difformis a quattuor vſqꝫ ad duodecim vocā-
tur equales extenſiue: quia vtrobiqꝫ gradus ſum-
mus excedit infimū gradu vt octo in quibus etiam
latitudinibus claret ꝙ ſunt in equales intenſiue. Nā
ab vno vſqꝫ ad. 9. eſt vt. 6. et a quattuor vſqꝫ ad. 12. ē
vt octo et ibi etiam claret ipſa regula. Nam in lati-
tudine remiſſiori gradꝰ medius medietatis intēſio-
ris eſt vt. 4. et gradus medius medietatis remiſſio
ris eſt vt tres: vbi vides ꝙ ſeptem ad tres eſt dupla:
ſequitertia, ſed in latitudine intenſiori gradus me
diꝰ medietatis intenſioris eſt vt. 10. ⁊ ī medietate re
miſſiori eſt gradꝰ mediꝰ vt ſex 10 autem ad ſex ē ꝓ-
portio ſuper bipartiens tertias que eſt minor quam
dupla ſequitertia. Ex qua regula infertur corolari-
um ꝙ ſi a motus maior et b motus minor remitantur
per vnam horam vniformiter et eque velociter ma-
ior eſt proportio velocitatis medietatis intenſioris
ad velocitatē medietatis remiſſioris in latitudie re
miſſiori quā ſit ꝓportio velocitatis motꝰ ī medietate ī
tēſiori ad velocitatē motꝰ ī medietate remiſſiori in la
titudine intenſiori: verbi gratia volo ꝙ motꝰ a ſit: vt
octo et motus b ſit vt quattuor et remitatur per vnā
horam motus a ab octo ad ſex et motus b a quattu-
or vſqꝫ ad duo ibi verificatur corolarium: Nam ſi
conſpicias medietates motus intenſioris: inuenitur
proportio trium cum dimidio ad duo cum dimidio
qui eſt ſuper bipartiens ſextas: et in aliis medietati
bus que ſunt ab octo vſqꝫ ad ſex inuenitur ꝓportio
ſeptē cum dimidio ad ſex cum dimidio que eſt pro-
portio ſuper bipartiens 13. que minor eſt: His habi-
tis ponuntur alique concluſiones. Prima concluſio
aliqua potentia inuariata poteſt vniformiter remi-
tere motum ſuum per aliquam reſiſtentiam vnifor-
mem probatur iſta concluſio, ſit caſus ꝙ detur vna
potentia vt octo. et vna reſiſtentia: vt quattuor volo
ꝙ illa reſiſtentia vt quattuor acquirat per totā vnā
horam vniformiter ſecundum ſe totam equales pro
portiones donec acquirat vnam duplam ita ꝙ in pri
ma quarta hore acquirat vnam reſiſtentiam vnifor
miter ſecundum ſe totam que ſe habeat in quarta
duple et in ſecunda quarta hore acquirat ſecūdum
ſe totam aliam quartā duple ⁊ ita fiat vniformiter ꝑ
totam horam in iſto caſu illa potentia pertranſit re-
ſiſtentiam vniformem et vniformiter remitit motum
ſuum quia in temporibus equalibus equales deꝑdit
velocitates. Secunda concluſio aliqua potentia in
uariata vniformiter remitit motum ſuum ad nō gra
dum et ad gradum pertranſeundo aliquam potenti
am difformem. Iſta cōcl'o ꝓbatur, volo ꝙ ſit vna alia
potentia vt octo ſimilis alteri de concluſione prece-
denti et vna alia reſiſtentia vt quattuor ⁊ eodem mo
do ſicut illa potentia que moueatur vniformiter per
reſiſtentiam vniformmem habeat reſiſtentiam ſecun
dum ſe totam in aliquo inſtanti ita punctum ſue reſiſ
tētie vbi fuerit iſta potentia reſiſtat quo habito hoc
medium ē difforme et per illum vnifomiter remitit
motum ſuum igitur: Tertia concluſio impoſſibile ē
ꝙ aliqua potētia inuariata vniformiter remitat mo
tum ſuum pertranſeundo medium vniformiter dif-
forme iſta concluſio probatur: quia ſi ſit potentia: vt
10 et pertranſeat medium a nō gradu vſqꝫ ad octo
vniformiter difformiter ſi eq̄ueloci ter a acquireret ſi
bi reſiſtentiam vt quattuor priorem ſicut reſiſtentiā
vt quattuor poſteriorem eque velociter remiteret
motum ſuum: ſed tardius ſibi acquirit reſiſtentie
poſterioris quattuor gradus quā prioris ergo tar-
dius et tardius remitit motū ſuum igitur nō vnifor
miter. Quarta concluſio de mente calculatoris ī ca
pitulo de motu locali: et eſt 58. in ordine ſi aliqua po
tentia inuariata pertrāſeundo aliquam reſiſtētiam
difformem vniformiter remitit motum ſuū vt dixit,
Tertia concluſio nulla potentia maior exiſtens inua
riata poteſt vniformiter remitere motum ſuum talē
reſiſtentiam difformem pertranſeundo. Iſta conclu
ſio ꝓbat̄ ſit vna potētia vt ſex q̄ pertranſeat aliquā re
ſiſtentiam difformiter difformem a nō gradu vſque
ad ſex vniformiter remitendo motum ſuum ad non
gradū per illam dico ꝙ potentia vt octo non poteſt
eandem reſiſtentiam pertranſeundo vniformiter re
mitere motum ſuum, probatur ſic quia volo ꝙ poten
tia vt ſex pertranſeat talem reſiſtentiam difformem
vniformiter remitendo motum ſuum in duabus ho-
ris et in prima hora pertranſeat medietatem ſpaciū
et in ſecunda aliam medietatem voco illas medieta
tes g et h que ſe habeāt in f proportione potētia ve
ro vt tres pertranſeat illam reſiſtentiam difformem
vniformiter remitendo motum ſuum ī vna hora igi-
tur in prima medietate pertranſibit potentia: vt oc
to g ſpacium ⁊ in ſecunda medietate h ſpacium qua
re ſequitur ꝙ illa ſpacia pertranſita in duabus me-
dietatibus a potentia maioris habent ſe in eadem
proportione puncta f ſicut ſpacia pertranſita a po-
tentia minori. Ex quo infero: ꝙ velocitas motus in
prima medietate tempore potentie maioris ad velo
citatē motꝰ in ſcd̄a medietate tp̄is eiuſdē potētie hꝫ
ſe in eadē ꝓportiōe q̄ ſe hn̄t velocitates motu coex-
tenſe medietatibus temporis potentie minoris qḋ ē
contra regulam in principio huius cap̄li dixit enim
regula ꝙ motus a maior et motus ſex minor vnifor
miter remitantur maior eſt proportio medietatum
velocitatum motus minoris quam maioris vt fuit il
lic declaratum. ¶ Quinta concluſio diſpoſito caſu,
vt cōcluſio precedens dicit d ſpacio reſiſtentie dif-
formiter et d potentia vt ſex vniformiter remitente
motum ſuum per illud et d potentia vt octo maiori
dico ꝙ potentia vt octo inuariata exiſtens in infini-
tum remitit velociter motum ſuū verſus extremum
intenſius illius reſiſtentie ſicut quelibet potentia mi

nor quam vt ſex in infinitum tarde remitit motum
ſuum verſus aliquem gradum illius reſiſtentie intrī
ſecum probatur iſta concluſio et pro quo ad primam
partem: bene ſequit̄ potentia vt octo in infinitum ve
locius remitit motum ſuum quam potentia vt ſex q̄
remitit d gradum vniformiter ꝗ potētia vt octo in
infinitum velociter remitit motum ſuū verſus extre
mum. intenſius nota eſt conſequentia: et probat̄ an-
tecedens: bene ſequit̄ in infinitum maius eſt ſpatiū
quod pertranſitur a potentia vt ſex verſus extremū
intenſius quā ꝙ pertranſitur a potentia vt octo ver-
ſus idem extremum et in ea proportione qua ſe ha-
bent ſpacia pertranſita ſe habent velocitates: ergo
in infinitū velocius. et conſequentia eſt nota: et ante-
cedens probatur: quia potētia vt ſex verſus gradū:
vt ſex infinitum parua proportione mouebitur: et
potentia vt octo ſemper mouebitur ſaltim a propor
tione ſequitertia: ergo in infinitum maius eſt ſpa-
cium pertranſitum a potentia vt octo verſus gra-
dum vt ſex: quam a potentia vt ſex verſus eundem
gradum. Secunda pars probat̄ ſit potentia minor
vt quattuor et arguitur illa potentia verſus gradū
vt quattuor ab in infinitum parua proportione mo-
uebitur et potentia vt ſex verſus gradum vt quattu
or mouetur ſaltim a ſequialtera ergo in infinitū tar-
dius remitit motum ſuum et acquirit ſibi reſiſtentiā
potentia vt quattuor verſus gradum vt quattuor ꝙ
potentia vt ſex verſus eundem gradum et iſta ſuffi-
ciant ꝑ iſto tertio capitulo.

¶ Capitulum quartum.

IN iſto capitulo īquiritur an poſ
ſit eſſe ꝙ ſi aliqua potentia minor vniformiter
remitit motum ſuum pertranſeundo aliquam
reſiſtentiam aliqua potentia maior exiſtens inuaria
ta vniformiter remitat motum ſuum nam ſi inuaria-
ta exiſtat dictum eſt in capitulo ſecundo ꝙ non vni-
formiter remitit motum ſuum. Pro cuius dubij inq̄
ſitione premitimus aliquas ſuppoſitiones.

¶ Prima ſuppoſitio ſi aliqua potē
tia minor ꝑ trāſeūdo aliqḋ mediū vnifor. remitit mo
tū ſuū aliq̄ potentia maior q̄ cōtinue in certa ꝓpor-
tiōe velocius moueatur quam illa vniformiter remi
tit motum ſuum probatur iſta ſuppoſitio ſit n reſiſtē-
tia c potentia minor a q̄ vniformiter remitit motum
ſuum pertranſeundo c reſiſtentiam b vero ſit poten
tia maior que cōtinue moueatur in f proportione ve
lociꝰ a pertrāſeūdo idē mediū dico ꝙ vnifor. remitit
motū ſuū ꝑtranſeundo mediū c b quod ſic ꝓbat̄: q2
velocitas b ad velocitatem a ſe habet a principio in
f proportione et continuo debꝫ deperdi manente in
eadem f proportione. ergo ptes deperdite a maiori
et a minori ſunt partes aliquote eiuſdem denomina
tionis patet concluſio per regulam proportionum q̄
dicit quando aliqua duo deperduntur vſqꝫ ad non
quantum et ſemper debent ſe habere in eadem pro
portione partes deperdite habent ſe in eadem pro
portione ergo quando b perdit medietatem ſui mo
tus etiam a perdit medietatem ſui motus: ſed a vni
formiter remitit ſuum ergo: ⁊ b.

¶ Secunda ſuppoſitio ſi aliqua po
tentia per tranſeat aliquod ſpacium vniformiter
remitendo motum ſuum. Dico ꝙ maior eſt pro-
portio velocitatis deperdite in parte maiori ma-
gis reſiſtentie ad velocitatem deperditam in par-
te minori minus reſiſtente quam ſit proportio illarū
partium. Ad cuius probationem ponamus ꝙ reſiſtē
tia per quam vniformiter remitit motum ſuum ſit. c.
c f diuiſa in tres tertias vbi partes e f ad partem c ē
proportio dupla et ſi pertranſiret illa potētia e f ī du
plo maiori tempore quam c cum vniformiter remi-
tat motum ſuum in duplo maior eſſet velocitas quā
perderet in e f quam illa quam perderet in c ſed nunc ꝑ
tranſit e f cum magis reſiſtat quam c pluſquam in du
plo maiori tempore ergo pluſquam in duplo maio-
rem velocitatem perdit in e f quam in c igitur par-
tes habent ſe in dupla et velocitates deperdite pluſ
quam in dupla: ergo intentum.

¶ Tertia ſuppoſitio ſi aliqua potē-
tia inuariata vniformiter remitit motum ſuum ad
non gradum aliquod medium difformiter diffor-
me tranſeundo. Dico ꝙ velocitates deperdite in
parte maiori minus reſiſtenti ad velocitatem deper
ditā in parte minori magis reſiſtente maior ē ꝓpor-
tio quā ſit ꝓportio illarꝫ ptiū ꝓbat̄ ſic ſit vt vnū medi
um diff. difforme a b c diuiſum illo mō ī tres tertias
a b reſiſtant minus c vero magis dico ꝙ velocitates
deperdite in a b ad velocitatē deperditā in c minor
eſt proportio quam ſit proportio illarum partiū pro
batur iſta ſuppoſitio ſi pertranſiret a b in duplo ma-
iori tempore quam c velocitatis deperdite in a b ad
velocitatem deperditam in c eſſet ꝓportio dupla: ſꝫ
nunc pertranſit a b minus quam in duplo tp̄e: ergo
minus quam in duplo maiorem velocitatem deper-
dit tranſeundo a b quam c et ꝓportio illarum parti
um eſt dupla ergo intentum. ¶ His habitis ponunt̄
alique concluſiōes. Prima concluſio ſi aliqua poten
tia īuariata vniformiter remitit motum ſuum ad nō
gradum pertranſeundo aliquod medium difformi
ter difforme dico ꝙ aliqua potentia maior poteſt vni
formiter remitere motum ſuum ſi ſemper moueatur
in aliqua proportione velocius quam altera quod ſi
et per continuam intenſionem ſui. iſta concluſio ꝓbat̄
ſit vna potentia b que pertranſeat medium c vnifor
miter remitendo motū ſuum ad non gradum et alia
potētia a ſemper moueatur per tale medium c ī du-
plo velocius dico ꝙ a ſemper intendit et remitit mo
tum ſuum ad gradum quod ſic probatur quia in pri
ma medietate tp̄is perdit a medietatem ſue veloci
tatis et ſimiliter perdit b in eadē medietate medie
tatē ſue velocitatis et pari mō in ſecunda medieta-
te facit b et a: ergo vtraqꝫ illarum vniformiter remi
tit motū ſuum: nota eſt conſequentia: et probatur an
tecedens quia quando aliqua ſe habent in dupla pro
portione in qua continue ſe debent habere neceſſa-
riū eſt ꝙ ſi continuo deperdantur ſemper deperdita
ſe debent habere in eadē dupla proportione alias il
la que reſtant non ſe haberent ī eadem ꝓportiōe igi
tur neceſſariū eſt ꝙ quando b perdat medietatē ſue
velocitatis ita perdat a igitur a vniformiter remi-
tit motū ſuū et ꝙ debeat a continue intendi pꝫ quia
non poſſunt manere inuariata ex precedenti capite
nec remiſſa quia ſi remiteretur potentia ipſiꝰ. a. cū ꝑ
eq̄les ptes ſpacij eiuſdē oīs potētia eq̄lē velocitatē
deperdit ſicut inuariata igitur a ꝑdit in duplo maiꝰ
ſpacium quod pertranſit in eodē tp̄e in quo. b. in du
plo magis deperdit de velocitate et ſi potentia remi
teret pluſq̄ in duplo maior eēt velocitas deꝑdita ab

ꝙ̄ a b: ḡ cum habentibus ſe indupla deperdita ſe
habeant pluſꝙ̄ indupla oportet quod maius illorum
intendat. Scḋa ꝯcluſio ſi b potētia īuariata vnifor
miter remitit motum ſuū per tranſeundo c medium
difforme aliqua potentia maior que ſit a per ſui con
tinuam remiſſionem vniformiter remitit motū ſuum
vſq3 ad non gradū hec ꝯclo eſt calculatoris .42.ca.
de motu locali cuiꝰ ꝓbatio eſt talis ſit caſus ꝙ b po-
tentia ponatur ad punctum c medij et a potentia ad
punctū initiatiuū c medij et ꝓportio quā hēt a potē
tia ad punctū initiatiuū c medij ſit induplo maior ꝙ̄
ꝓportio quā hēt b potentia ad punctum medium.c.
medij et ita moueat̄ continuo induplo velociꝰ a quā
b dico ꝙ illud nō pōt eſſe/exñte a potentia inuariata
nec per ſui ꝯtinuā intenſionē: ḡ illud erit per ſui con
tinuā remiſſionem ꝯña eſt nota et maior ē nota ex ca
ſu p̄cedēte: ḡ ſi minor ꝓbet̄ ꝯclo erit ꝓbata minor
probat̄ q2 ſit ꝙ in g tpe pertranſit a et b potētie cer
tū eſt ꝙ ſpaciū pertranſitū in g tpe ab a ad ſpaciū ꝑ
tranſitū in eodē tpe a b habere ſe in dupla ꝓportiōe
ſit ſpaciū pertranſitum ab a e f ⁊ pertranſitum a b in
eodem et tempore ſit d claꝝ eſt q2 tertia ſuppoſitiōe
huiꝰ capitis ꝙ velocitatis deperdite a b pertranſeū
do e f ad velocitatem deperditam ab eodem b per-
tranſeundo d eſt minor proportio quā dupla igit̄ ve
locitatis deperdite ab a pertranſeundo: e f ad velo-
citatem deperditam a b pertranſeundo d eſt minor
quā dupla p3 ꝯña q2 ſi a eſſet inuariatum qñ ptranſi
ret e f tantā velocitatē deꝑderet ſicut: b vt p3 ex vna
concluſionū primi capi. huiꝰ ptis: ergo ſi modo ptrā-
ſeundo e f a potentia ſi intendit̄ minꝰ remitit motū ſu
um quā b qḋ ſi ſic: ergo a non mouebit induplo velo-
ciꝰ b tranſato g tpe: q2 velocitates a et b a princi-
pio habeāt ſe indupla et deperdita fuerūt minꝰ quā
dupla ergo remanentia remanebunt in minori quā
dupla ꝙ autem a remitat motū ſuum vſq3 ad nō gra
dū ꝓbat̄: q2 qñ duplū et ſubduplū remitunt̄ ſemper
hēndo ſe indupla ꝓportione et ſubduplū remitit̄ ad
non gradū ſimiliter remitit̄ duplū: ¶ Tertia ꝯclo ſi
aliqua potētia inuariata vniformiter remitit ſuū mo
tum pertranſeūdo aliqḋ mediū difforme aliq̄ poten-
tia maior pōt vniformiter remitere motum ſuū qñq3
intendendo, qñq3 remitendo. Pro cuius declaratio
ne ponat̄ caſus ꝙ ſit b potentia minor inuariata que
vniformiter remitat motum ſuū pertrāſeundo c me-
diū difforme et ſit caſus ꝙ a potētia ad punctū initia
tiuū c medij hēat ī f ꝓportiōe maiorē ꝓportionē ꝙ̄ b
diuidat̄ ſit c mediū ꝑ ptes ꝓportiōales f ꝓportiōe ⁊
volo ꝙ b potentia ponat̄ in puncto initiatiuo ſecūde
partis ꝓportionalis ipſa potētia a remanente in ini
tio medij quo habito clarum eſt a ad punctum initia
tiuum c medij habere in maiore proportione quam
f maiorem ꝓportionem quam b habeat ad punctum
initiatiuum ſecūde partis ꝓportionalis. nam ſi b ad
punctum initiatiuum c medij habeat maiorem pro-
portionem et ad punctum initiatiuum ſecunde par-
tis proportionalis. minorem ipſum a habebit ad pū
ctum initiatiuum prime partis proportionalis ma-
iorem proportionem quam f reſpectu illiꝰ quam ha-
bet b ad punctum initiatiuum ſecunde partis pro-
portionalis ſit illa maior proportio h in qua cōtinue
mouetur velocius a quam b quo habito dico quod a
potentia quando ſecuta fuerit b potētiam vniformi-
ter remitet motum ſuum per ſui continuam remiſſio
nem quando vero a potentia precedet in potentiam
vniformiter remitet motum ſuum per hoc ꝙ ipſum a
intendatur ꝙ autem a potentia dum ſequitur non ſit
inuariata notū eſt et ꝙ non intendat potentiam ſuā
ꝓbatur: nam ſi intenderet potentiam ſuam ſit ita ꝙ
in g tempore a et b moueant̄ a moueť in h ꝓportiōe
velocius quam b ergo ſpacium pertranſitum ab a ē
in h proportione maius quam ſpacium pertranſitū
a b ſit ſpacium pertranſitum ab a e f et pertranſitū a
b d per quam ſuppoſitionē velocitatis deperdite in
e f ad deperditam in d eſt minor proportio quam. h.
ergo velocitatum remanentium eſt maior quam. h.
qḋ ſi ſic ergo non mouetur a in h proportione conti-
nue velocius b ꝙ autem aliquando precedat b pa-
tet: q2 ſi ipſum a moueret̄ in f proportione velocius
b eque cito a et b venirēt ad finem ſed modo a moue
tur velocius b pluſquā in f ergo ante termino a attin
get b ꝙ cum preceſſerit a ipſum b ſequitur ꝙ debeat
intendere potentiam ſuam qḋ ꝓbatur: quia ſi a mo-
uetur in h proportione velociꝰ b ergo quando a per
tranſiuerit e f partem magis reſiſtentem b pertrā-
ſibit d minꝰ reſiſtentem per tertiam ſuppoſitionem
velocitatum deperditarum eſt maior quam. h. igi-
tur remanentium eſt minor quam h quod eſt contra
caſum ponentem ꝙ a mouetur ſemper velocius in h
proportione: ex quo ſequit̄ ꝙ ſi potentia maior et mi
nor inuariata debeant vniformiter remitere motum
ſuum ſi inchoent ab eodem puncto medij maior de-
bet ſemper intendere potentiam ſuam et ſi maior in
eadem proportiōe qua mouetur velocius ſequatur
minorem per ſpacium in eadem proportione vni-
formiter remitit maior motum ſuum per ſui continu
am remiſſionem ſi vero in minori proportione mane
at per ſpacium poſt minorem quam moueatur velo-
cius vniformiter remitit motum ſuum quandoq3 in-
tēdēdo quandoq3 remitēdo potētiā ſuam. ¶ Quar
ta concluſio ſi b potentia inuariata per tranſeundo
a medium difforme vniformiter remitit motum ſuū
vſq3 ad non gradum taliter ꝙ in tribus quartis c me
dij remitat medietatem velocitatis et in vltima qr-
ta aliam medietatem velocitatis a potentia minor
que habeat in quadruplo minorem proportionē ad
punctum initiatiuum vltime quarte quam habeat
ſex potentiam ad punctum initiatiuum c medij et ſic
moueatur a ſemper in quadruplo tardius quam. b.
dico ꝙ a vniformiter remitit motū ſuum vſq3 ad non
gradum per ſui continuam intenſionem idem medi
um tranſeundo et a eſt potentia minor ꝙ a ſit poten
tia minor probatur: quia habet ad punctum initiati
uum vltime quarte in quadruplo minorem propor-
tionem quam b ad punctum initiatiuum c medij ⁊ b
hēt ad punctum initiatiuum vltime quarte ſolum in
duplo minorem ꝓportionē ꝙ̄ idē. b. ad pūctū initiati
uū. c. medij: ergo. b. ē maiꝰ. a. ꝙ aūt. a: vniformiter re
mitat motū ſuū ꝑ trāſeūdo. c. mediū p3. q2. b. moueť ī
certa ꝓportiōe ſemꝑ velociꝰ ꝙ̄. a. ḡ vniformit̄ remi-
tet motū ſuū ſicut. b. p3 ꝯña ꝑ vnā ſuppōnē traditā ꝙ
aūt. a. debeat itēdere potentiā ſuā ꝓbat̄: q2 ex iā ha-
bitis. a. nō d3 eē inuariata. nec d3 remittere potētiā
ſua igit̄ d3 itēdere potētiā ſuā ꝙ nō debeat remitte-
re potētiā ſuā ꝓbat̄ ſit. n. ita ꝙ. a. et. b. ī. g. tēpore mo
ueant̄. b. a pūcto initiatiuo medij et. a. pūcto initiati
uo vltie qrte poſt ꝙ. b. moueť ī q̄druplo velociꝰ. a. igit̄
ſpatiū pertrāſitū ī. g. tpe a. b. ē quadruplū ad ſpatiū
ꝑtrāſitū ī. g. tpe ab. a. cū ſit ſpaciū ꝑtrāſitū a b. e. f. ⁊ ꝑ
trāſitū ab. a. d: et ſequit̄ ꝑ vnā ſuppōnē ꝙ latitudinis
velocitatis deperdite. a. potētia. b. pertranſeūdo e f
ad latitudinē velocitatꝭ d̄ꝑdite a poñia ꝑtrāſeūdo. d

eſt minor ꝙ̄ illaꝝ ptiū ſi. a. ſit īuariata. l. remitat potē
tiā ſuā igit̄ remanētia hēbūt ſe in maiori ꝙ̄ quadru-
pla op3 ḡ ꝙ illa potētia. a. itendat potētiā ſuā, ad hoc
ꝙ ꝑdat parū de velocitate ꝑtranſeundo. d. qḋ: cū fue
rit hēbit̄ ꝙ velocitas deꝑdita a b. in eodē tpe h3 ſe in
quadrupla ad velocitatē deꝑditā ab. a. in eodē tpe ⁊
hec eſt. quīta ꝯclo. Calcula. 44. c. i. de motu locali ſi
aliqua potētia inuariata vnifor. remitit motū ſuū ad
nō gradū. c. mediū difforme pertrāſeūdo aliqua po
tētia minor ꝑ ſui ꝯtinuā remiſſionē pōt vniformiter
remitere motū ſuū ad nō gradū. idē mediū difforme
trāſeūdo. Iſta ꝯclo ꝓbat̄ ſit potētia. b. q̄ ponat̄ ī pū
cto iniciatiuo vltie qrte. c. medij, et ſit potētia. a. mi-
nor q̄ ponat̄ ī pūcto iniciatiuo. c. medij et moueat̄ ī ſe
q̄altero velociꝰ ꝙ̄ cōtinue. a. ex dictis p3 ꝙ. a vnifor
miter remitit motū ſuū et ꝙ illḋ ſit ꝑ ſui ꝯtinuā remi
ſſionē ꝓbat̄. Nā ſit ꝙ in. g. tpe pertrāſeat̄ e f ꝑs ab. a.
potētia: et. d. pars pertrāſeat̄ in eodē tpe. f. a. b. potē
tia et ſequit̄ per iā dicta ꝙ velocitatis deꝑdite ab. a.
pertrāſeūdo. e. f. ad velocitatē deperditā a b pertrā
ſeūdo. d. eſt minor ꝓportio ꝙ̄ illarū partiū: ḡ rema-
nentes velocitates herēt ſe minus ꝙ̄ in ſeq̄altera qḋ
ē ꝯ caſum op3 ḡ ꝙ a remitat potētiā ſuā vt velocita-
tes deperdite hēant ſe in ſeq̄altera: ſequit̄ ex hoc co-
rolariū ꝙ ſi aliqua potētia maior īuariata vniformit̄
remitit motū ſuū c mediū difforme ꝑ trāſeūdo q̄l3 po
tentia minor vniformit̄ remitit motū ſuū vſq3 ad non
gradū. in aliquo pūcto c medij ꝑ illiꝰ potētie ꝯtinuā
remiſſionē. Iſtud corolīm ꝓbat̄. Sit potentia minor
a. maior. b. cōpareť. b. puncto intrinſeco medij: et. a.
puncto iniciatiuo, et ſequit̄ ꝙ. a. hēt ꝓportionē maio
ris inequalitatis ad punctū iniciatiuū. c. medij: ⁊ ſilr
b. ad punctū intrinſecū medij. l. ḡ ille ꝓportiōes ſunt
equales. l. non. Si primū equale ſpaciū pertranſibit
ab. a. et a. b. et cū. b. pertranſeat maiorē reſiſtētiā ma
ior eſt velocitas deperdita a. b. quā ab. a. igit̄ neceſſe
eſt ꝙ. a. remittat potētiā ſuā ad hoc ꝙ equalē veloci-
tatē perdat cū. b. vt ſemper moueant̄ eq̄ velociter. a
et. b. ſi vero ꝓportio quā h3. a. ad punctū iniciatiuū
ſit maior quā illa ꝙ̄ h3. b. ad pūctū intrīſecum ſit ma-
ior in. l. ſequit̄ ꝙ in. g. tempore in. l. maiꝰ ſpaciū per-
tranſibit. a. quā. b et velocitatū deperditaꝝ erit mi-
nor quā. l. op3 ḡ ꝙ. a. remittat potentiā ſuā vt veloci
tates deperdite habeant ſe in. l. et remanentes ma-
neant etiā in. l. Si dicat̄ tertiū ꝙ. a. h3 minorē ꝓpor-
tionē quā. b. ad punctū intrinſecū ſit minor in. l. igit̄ ī
l. maiꝰ ſpaciū pertranſibit. b. quā. a. in. g. tempore: ⁊
cū ſpaciū. b. magis reſiſtat, ſequit̄ ꝙ velocitatū deꝑ
ditaꝝ eſt maior ꝓportio quā illaꝝ partiū ⁊ hoc eſt q2
parum deperdit velocitatis: op3 ergo ꝙ. a. remittat
potentiā ſuā, vt velocitates deperdite habeant ſe ī. l
et remanentes habent ſe in. l. Sexta ꝯclo eſt: ſi ali-
qua potentia inuariata aliquod mediū difforme īua
riatū tranſeundo vniformiter remittit motu3 ſuū ali
qua potentia minor, ide3 mediu3 inuariatū tranſeū
vniformiter remitit motum ſuū aliquādo intendēdo
potentiam ſuam aliquando remitendo potentiā ſuā
iſta ꝯcluſio ꝓbat̄ ſit. c. mediū diffor̄e et hēat. b. potē
tia ad pūctū initiatiuū. c. medij in. h. ꝓportione ma-
iorē ꝓportionē ꝙ̄ hēat. a. ad pūctū initiatiuum. c. me
dij: et ſigneť quodā pūctū in c medio, ad qḋ habeat
a ꝓportionē equalitatis et diuidat̄ ſpaciū inter pūc
tū initiatiuū. c. medij et pūctum equalitatis ꝓportio
ne h et volo ꝙ a potentia inchoet motū ſuū a puncto
iniciatiuo ſecūde partis ꝓportiōalis medij diuiſi ꝓ-
portione h b vero potētia: ad punctū initiatiuū pꝛīe
partis ꝓportionalis ꝯſtat ꝙ b habet maiorē ꝓportio
nē ꝙ̄ b ad ꝓportionē quā h3 a ad punctū initiatiuum
ſecunde partis proportiōalis ſit: ḡ illa proportio in l
maior in qua ꝯtinue moueť tardiꝰ a ꝙ̄ b et ſequit̄ ꝙ
a. per p̄habita vniformiter remitit motū ſuū ſicut. b
tunc ſic b aliqñ attinget a aū punctum equalitatis: ⁊
poſtea a ſequit̄ b, ⁊ qñ a p̄cedit b probabo ꝙ intēdat
potentiā ſuam et qñ a ſequit̄ b remitit potētiā ſuam
ḡ intētū ꝙ autē b attingit a aū punctum equalitatis
p3: q2. b. ſi moueret̄ in h proportione velociꝰ ꝙ̄ a eq̄ ci
to attingeret punctū equalitatis ſicut a: ſ3 mō b mo
ueť velociꝰ a pluſꝙ̄ in h ḡ attiget aū punctū equalita
tis ꝙ aūt qñ a precedit b intendat potētiā ſuā p3: q2
nō remitit: nec eſt inuariata; ergo intētū: ꝯña eſt no
ta: et minor: maior probatur: ſit eñi ꝙ in. g. tpe per-
tranſeatur a b e f ſpatiū et ab a d ſpaciū et ſic arguit̄
per vnā ſuppoſitionē huiꝰ capitis velocitatū deper-
ditaꝝ eſt minor proportio ꝙ̄ illaꝝ partiū: ergo op3
ꝙ remanentium ſit maior ꝙ̄ l niſi a intendat potētiā
ſuam et pertranſeat maiꝰ ſpaciū ⁊ perdat maiore ve
locitate3 ad ꝙ̄ hēat ſe velocitas b in l ꝙ aūt qñ a ſeq̄
tur b remitat potentiā ſuam: probat̄ q2 ſit ergo tem
pꝰ in quo. b. pertrāſit e f ſpaciū maiꝰ: et a pertranſit
d ſpacium. minꝰ: et ſequit̄ cū pars maior magis reſiſ
tat per vnam ſuppōnem huius capitis velocitatū de
perditarum eſt maior proportio quam illarū partiū
ergo remanentes haberent ſe in minori quam l niſi a
remitat potētiā ſuā ⁊ ſic remitat magis d̄ velocitate.

Capitulū. v. in quo agitur d̄ velocitate motꝰ penes cā3 in medio nō reſiſtente.

Pro cuiꝰ declaratione pono aliq̄s ſuppōnes.
Pria ſuppō. reſiſtētia ē q̄litas: ī tincta a re reſiſtēte.
Pro cuiꝰ declaratiōe noto penes q̄d attēdat̄ reſiſtē-
tia, nō. n. attēditur reſiſtētia penes agere, nec penes
multitudinē forme, ſ3 penes intēſionē q̄litatis q̄ ē reſi
ſtentia data paritate ſubi. Et vt magis hec materia
declaret̄ notabis tres ꝓpōnes. Pria ē. Reſiſtētia nō
ē attēdēda eſſe maior vel minor penes actionē q̄ a re
ſiſtētia ꝓueniat maior vel minor: nāq3 a ꝓportiōe eq̄
litatis ſit reſiſtētia, ſ3 nō actio: ḡ reſiſtere nō ē agere
⁊ ꝯfirmat̄: q2 ſi materia pria hēret aliqḋ deſtructiuū
ſui reſiſteret ꝓ ſua ꝯſeruatione: et tñ nulliꝰ ē actiuita
tis, ḡ reſiſtere nō ē agere. ¶ Scḋa ꝓpō. Reſiſtentia
nō attēdit̄ penes multitudinē for̄e p3: q2 figura ſphe
rica ſub eq̄li multitudīe for̄e magis reſiſtit qḋ ꝓue-
nit ex maiori vniōe partiū ſcḋo ꝓbat̄: q2 ſiccitas ⁊ ca
liditas hñtes eq̄lr de multitudīe for̄e ſic ſe hñt ꝙ ſic-
citas magis reſiſtit ꝙ̄ caliditas. tertio ꝓbat̄: q2 cor-
pꝰ tꝑatū medicis teſtātibꝰ ſub minore calore ꝙ̄ cole
ricū plꝰ reſiſtit cauſis īfrigidantibꝰ qḋ quidē nō cue-
nit ex maiori multitudine for̄e. ¶ Tertia ꝓpō reſiſ-
tētia attēdit̄ penes ītenſionē vniꝰ qualitatis q̄ ē reſiſ
tentia data ꝑitate ſubi. Pro cuiꝰ declaratione, noto,
ꝙ d̄ ꝯplicitꝰ aliqua res dr̄ reſiſtere. pmo mō ad ꝯſer
uādū ſuā itegritatē. i. ad ꝯſeruādū ſuas ptes vnitas
et hoc mō cūcta entia nālia reſiſtūt tā deſtruēti illa ꝙ̄
illa diuidenti. Alia reſiſtētia ē ad ꝯſeruandū ſe: non
tñ ad ꝯſeruandū ſuā itegritate3 et hoc mō mā prius
reſiſtit. Nā ſi dicet̄ ꝙ totū concauū ſub lunare eēt plenū
pria mā in inſtanti graue deſcenderet per illud ple
nū: q2 mā pria nunꝙ̄ reſiſtit ſue diuiſioni q2 ita bñ in-
tegra ſicut diuiſa ſaluat̄: dico ergo ꝙ reſiſtētia q̄ eſt
nō ſolum ad ꝯuerſandū eē rei: ſ3 ēt ne diuidat̄ ē quali
tas diſtincta a re reſiſtēte. qḋ ſuadeo dupl'r. pmo ſic ni
ſi eēt ita neſcireꝰ imaginari mediū ſi reſiſtēs qḋ in

maginant̃ calculatores ꝑ hoc ꝙ illa q̃litas redigat̃ ad pũctũ. ſcd̃o: q2 data vna potẽtia: vt. 9. cõpata duabus reſiſtẽtijs vniformit̃ diffoꝛmibꝰ a nõ g̃du vſq3 ad 8. q̃ꝝ vna ſit pedalis: et alia bipedalis ingenioſe ꝓbat̃ i p̃ria. q. noſtraꝝ ꝓpoꝛ. ꝙ potẽtia q̃ mouet̃ ſuꝑ mediũ bipedale mouet̃ velociꝰ q̃ð iõ eſt q2 lȝ vtraq3 reſiſtentia ſit eq̃lis alteri intenſiue. maioꝛ tñ ẽ illa q̃ hȝ ꝑtes magis vnitas illiꝰ reſiſtẽtie qualitatiue ꝙ pono

¶ Scd̃a ſuppõ mediũ non reſiſtens põt dupl̃r ꝯſiderari. vno mõ: q2 ſit oꝛbatũ iſta q̃litate q̃ eſt reſiſtentia. ſecundo modo tanꝙ vacuũ trine dimenſionis nullo coꝛpoꝛe penetratũ ſm platonẽ: ⁊ iõ a calculatoꝛe medium non reſiſtens ſepe numero vocatur vacuum.

¶ Tertia ſuppõ q̃n iſta q̃litas que ẽ reſiſtentia eſſet a nõ gradu vſq3 ad. 8. pedalis: et tota condenſaret̃ donec eẽt in ſolo nõ gradu. medium illud vocaret̃ nõ reſiſtens: et ſi velles poſtea illã eãdẽ reſiſtentiã ſemꝑ manẽtẽ vniformiter diffoꝛmẽ eo mõ quo condenſabat̃ extẽdere. diceret̃ illa reſiſtẽtia partibiliter acq̃ri dũtaxat quo ad extẽſionẽ: nec alio mõ credere aliq̃m q̃litatẽ poſſe partibiliter quo ad extẽſionẽ dũtaxat acq̃ri niſi hoc mõ lȝ q̃litatẽ aliquã partibiliter quo ad itenſionẽ dũtaxat acq̃ri fuerit dictũ eſſe poſſibile in tribꝰ caſibꝰ. 2. phi.

¶ Quarta ſuppõ reſiſtẽtia hec ĩ pũcto collecta põt extendi tripliciter. ſ. non gra: quieſcente reliq̃s extremis motis. ſcd̃o mõ extremo intẽſioꝛi quieſcente reliq̃s motis. tertio mõ non gra. ⁊ extremo intẽſioꝛi q̃eſcẽti et reſiſtẽtia lateral̃r mota.

¶ Quinta ſuppõ: q̃n reſiſtentia illa collecta i pũcto vniformiter diffoꝛmiter ſemꝑ remanens ꝓgredit̃ extenſiue velociꝰ mouent̃ pũcta itẽſioꝛa ꝙ remiſſioꝛa p3: q2 in equali tꝑe pertrãſeũt maiꝰ ſpatiũ his ſuppõnibꝰ poſitis: pono aliq̃s ꝯcl̃oes. P̃ria ꝯcl̃o ſi reſiſtentia vniformiter diffoꝛmis ĩ pũcto collecta ſemꝑ manẽs vnifoꝛ. diff. extẽſiue ꝓgrediat̃. dico ꝙ ſi aliq̃ potentia cũ illa moueri incipiãt: et puncta vnifoꝛmi. moueant̃ ipſa vnifoꝛ. mouebitur: ⁊ ſi diffoꝛ. moueant̃ ipſa diffoꝛ. mouebit̃. ꝓbat̃ ꝯcl̃o q2 illa potẽtia ſuppono ꝙ mouet̃ nãl̃r: igit̃ quãtũ põt mouet̃: g̃ ſemꝑ erit in eodẽ puncto, alias ſi eſſet in diuerſis pũctis q̃nq3 velociꝰ q̃n tardius moueret̃: et ita non moueretur ſm vltimũ ſui cõnatꝰ cũ ergo ſemꝑ debeat eſſe in eodẽ pũcto ſi tale mouebitur vnifoꝛ. ipſa mouebit̃ vnifoꝛ. ⁊ ſi tale mouebit̃ diffoꝛ. ipa mouebit̃ difformiter. ¶ Secunda. cõcl̃o. data latitudine reſiſtentie vnifoꝛ. di. a certo gra: vſq3 ad aliquẽ gra, ⁊ tota ipſa collecta in puncto intenſioꝛi: taliter ꝙ poſtea partibiliter extenſiue mota ꝙ continue punctum eiꝰ remiſſius velociꝰ moueatur quam potentia. b. ab eodem puncto intenſioꝛi mota cum illo poſſit moueri dico non eſſe poſſibile talẽ potentiã ꝑ huiuſmodi mediũ motã q̃nq3 intendere motũ: et poſtea remittere. q̃nq3 remittere: et poſtea intendere: q̃nq3 intendere et poſtea vnifoꝛmi. moueri: aut continuo intendere motũ ſuum aut ꝯtinue remittere ſ3 vnifoꝛmiter in eodemq3 pũcto ſemꝑ moueri. ꝓbat̃ iſta ꝯcl̃o. p̃io quo ad p̃imã ꝑtem, nã ſi illa potẽtia p̃io intendit motũ ſuum ergo mouetur a maioꝛi ⁊ maioꝛi ꝓpoꝛtione ſuꝑ maioꝛẽ reſiſten. ergo ſi p̃ncipio motꝰ, cũ minoꝛi ꝓpoꝛtione mouendo intendit motum ſuum: a foꝛtioꝛi in proceſſu motus cum a maioꝛi ꝓpoꝛtiõe feratur intendit motum ſuum. ¶ Secunda pars pꝛobatur. Nam ſi p̃imo remitit motum ſuum, illud eſt quod mouetur a minoꝛi et minoꝛi ꝓpoꝛ. ꝙ ſi ſic ergo in ꝓceſſu magis: et magis remittit cum minoꝛi ꝓpoꝛ. feratur. tu enim dicis ꝙ remittit. ¶ Tertia pars ꝓbatur. Nam cum ab infinitum modica ꝓpoꝛ. pũcta verſus extremum intẽſius moueantur: ſequitur ꝙ illa puncta mouebuntur tardius ꝙ. b potentia incipiat moueri: ſit ergo punctum. a. quod moueat ab. f. ꝓpoꝛtione minoꝛi quam ſit illa aqua. b. incipit moueri et ſit punctũ. c. ꝙ moueat ab. h. ꝓpoꝛtione maioꝛi ꝙ. f. ⁊ minoꝛi ꝙ illa aq̃. b. potẽtia icipit moueri: ⁊ ꝓcedat itẽdẽdo motũ ſuũ ab. a i. c. illõ eſt ĩpoĩe: q̃ð ꝓbo q2 ſequit̃ ꝙ. c. ꝓcedit potentiã. b. q̃ð eſt fl̃m: q2 mouetur a minoꝛi ꝓpoꝛ. ꝙ. b. potẽtia: g̃ non eſt poĩe ꝙ illa poten. ꝯtinue intẽdat motũ ſuũ ab. a. in. c. ꝙ aũt nõ continue remitat. a. c. vſq3 vſq3 in. a. pꝛobat̃. Nã ſi ſic ſequit̃ ꝙ ipm̃. a. ꝓcederet aliq̃n potẽtiã. b. ꝯñs eſt fl̃m q2. b. mouet̃ a maioꝛi ꝓpoꝛtiõe ꝙ. c. ⁊ ꝙ. a. et quã oĩa puncta illa intermedia ꝯcludit̃: g̃ vltima ps ꝟa. ſ. ꝙ illa potentia ꝯtinue vnifoꝛmi. mouebit̃ ⁊ ſemper erit in eodem puncto.

Capitulum ſextũ

Capl̃m ſextũ declarat an diffinitio motꝰ vnifoꝛmit̃ diffoꝛ. q̃ d̃r motꝰ vnifoꝛmi. diffoꝛ. eſt cuiꝰ mediũ tm̃ excedit infimũ q̃tũ excedit̃ a velocioꝛi ſit bene aſſignata: et arguit̃ ꝙ nõ q2 ſummo vnã rota cuiꝰ diameter ſit bipedalis itra ꝙ ſingo alia cuiꝰ diameter ſit pedalis: iã illa rota mouet̃ vnifoꝛmi. diffoꝛ. et tñ illi non ꝯuenit diffini. data ꝓbat̃ minoꝛ q2 pero õ gradu medio vbi nã eſt. vtrũ ſit in medio magnitudinis ſubi vl̃ in medio longitudinis: ſi dicat̃ p̃imũ: ſequit̃ ꝙ circumferentia circuli minoꝛis non moueret̃ ſubdupla velocitate ad illã q̃ mouet̃ circũferẽtia circuli maioꝛis q̃ð eſt fl̃m cũ ꝓpoꝛtio circũferẽtiaꝝ ſit eadẽ cũ ꝓpoꝛ. diame. ſi aũt dicat̃ q̃ð ẽ in medio lõgitudinis. i. in circũferẽtia circuli ꝑui: illõ eſt fl̃m: q2 tũc ꝑ vnã quartã ẽ latitudo a nõ gra. vſq3 ad. 4.: ⁊ ꝑ tres quartas eſt a. 4. vſq3 ad 8. g̃ coꝛrñdet maioꝛi gradui ꝙ medio dicẽdũ eſt ad hoc q̃ð illa diffi. mo. vni. diff. bñ eſt aſſignata et cũ petis de illis rotis dico ꝙ ſi res q̃ mouet̃ vnifoꝛ. diffoꝛmiter ẽ coꝛꝑalis gra. mediꝰ ponit̃ ĩ medio magnitudinis ſi vero res q̃ mouet̃ eſt indiuiſibilis in aliquã dimenſionem ita coꝛrñdet mediꝰ ĩ medio lõgitudinis ex quo īfert̃: q̃ð ſi inter illos duos circulos ponat̃ vnꝰ quadrãgulꝰ (mõ quo ĩ figura p̃ſenti ponit̃) ita ꝙ duo angl̃i moueant̃ vt. 8. ⁊ mediũ quadrãgl̃i ſit ĩ circũferẽtia circuli minoꝛis lateral̃r ſumẽdo latitudinẽ nõ inueniat̃ ꝙ mediũ excedit extremũ imo excedit̃ tm̃ Ad hoc ꝙ tale quadrãgulum vni. diffoꝛ. moueat̃ ſatis eſt ꝙ oẽs linee ducte a centro trãſeũtes ꝑ quadrãgulũ vni. diffoꝛmiter mouent̃. ¶ Dubitaret aliq̃s an velocitas mo vni. diff. quo ad ſubm̃ ſit attendẽda penes punctũ velociſſime motũ: rñdet̃ q̃ð duplex ẽ opinio p̃ia eſt henriſbe. opinãtis ꝑtẽ affirmatiuã qui cõcedit multa coꝛrelaria. P̃imũ coꝛrellariũ ſtat aliq̃d eq̃velociter moueri continuo et tñ ꝙ q̃lȝ eiꝰ punctꝰ intrinſecus tardiꝰ: et tardiꝰ moueat̃ coꝛrelariũ p3 ſi ſuꝑficiẽ cõuexa oꝛbis lũaris exñte ĩ mota moueant̃ oĩa puncta motu rarefactionis verſus cẽtrũ. Scd̃m coꝛrl̃m ſtat iã aliq̃d moueri ſm oĩa pũcta intrĩſeca velociꝰ: et tñ ipm̃ ſemꝑ eq̃velociter mouet̃, coꝛrl̃m p3 ſi ſuperficie conuexa exiſtente immota rarefiant omnia puncta intrinſeca verſus circumferentiã. Tertium coꝛrelariũ aliq̃ſ dẽficit pũctũ velociſſime motũ: ⁊ tũc velocitas ẽ attẽdẽda penes pũctũ q̃ð moueret̃ indiuiſibiliter velociꝰ quam aliq̃s pũctus illiꝰ coꝛpoꝛis: exẽplũ p3 imaginãdo lineã girãti in colũna: cuiꝰ p̃ima gira moueat̃ vt. 4. ſecũda vt. 6. tertia vt. 7. q̃rta vt. 7. cũ dimidio: ⁊ cõtinuãdo oẽs diuiſiones vſq3 ad 8. dicit̃ tũc moueri vt. 8. tota linea giratiua q2 gra. vt. 8. indiuiſibil̃r eſt maioꝛ ꝙ aliq̃s gra. aliꝰ linee girati. Opinio tñ cõis eſt ꝙ velocitas motus vni. diff. quo ad ſubiectũ eſt attenda penes gra. mediũ inter punctũ nõ motũ ⁊ punctũ velociſſime motũ. Poteris tñ coꝛrl̃m hoc annotare ꝙ ſi eadẽ potentia duas rotas concentricas moueat equali circuitiõe ꝙuis inequevelociter moueat circulariter a maioꝛi ꝓpoꝛ. mouet̃ rota maioꝛ ꝙ minoꝛ: ꝙuis ab eadẽ poten: q2 diſtãtia punctoꝝ a cẽtro tenet ſe ex parte potentie.

Egregiũ argm̃.

¶ Sed contra hanc opinionẽ arguitur: ex illa ſeq̃ret̃ ꝙ. a. moueret̃ in duplo velociꝰ ꝙ. b. ⁊ moueret̃ pluſꝙ duplo velociꝰ ꝙ. b. ꝯñs eſt falſu3: ergo ⁊ opinio. ſequella ꝓbat̃. Sit. a. quadratũ pedale ſm oẽm dimenſionẽ ⁊. b. ſil̃r: volo ꝙ. a. ĩ tota vna hoꝛa efficiat̃ in duplo longiꝰ ⁊ in duplo latiꝰ ſeipſo. b. aũt ĩ ſequialtero longiꝰ ⁊ in ſequialtero latiꝰ ſeipſo. Tunc a. mouet̃ in duplo velociꝰ. b. p3, q2 punctũ eiꝰ mediu3 acquirit ſm longitudinẽ vnũ ſemipedale: ⁊ pũctũ. b. mediũ acquirit ſm longitudinẽ vnam q̃rtã pedalis: ergo. a. mouet̃ in duplo velociꝰ. b. et mouet̃ in duplo ſuper bipartienti quintas. a. ꝙ. b. velociꝰ: ergo itẽrũ Minoꝛ ꝓbat̃ ſuppoſita hac ꝓpõne Euclidis quã h3 in. 12. elemẽtoꝝ. ſ. ꝙ ſi quadrata perfecta ſint ſm oẽs dimenſiones habẽt ſe in aliqua ꝓpoꝛtione quo ad coſtas in triplicata ad illã ſe hñt quo ad ſuas magnitudines ꝓpꝛias. Si ergo duo quadrata imꝑfecta hñt ſe in aliqua ꝓpoꝛ. quo ad longitudinẽ ⁊ ad latitudinem maioꝛis inequalitatis ſm coſtas. Et quo ad ꝓfunditatẽ ſunt equalia hẽbunt ſe in duplicata ꝓpoꝛ. ad coſtas. Si vero quo ad vnã dimenſionẽ ſolũ ſe hñt in aliqua ꝓpoꝛ. ſm coſtas habebũt ſe illa quadrata ĩ ſola illa ꝓpoꝛ. Exm̃. Ponamus vnũ q̃dratũ bipedal̃r lõgũ ⁊ bipedal̃r latũ ⁊ bipedal̃r ꝓfundũ: aliud ꝟo ſit pedale ſm oẽm dimenſionẽ. Dico ꝙ q2 coſte hñt ſe in dupla ꝓpoꝛ. habebunt ſe quadrata in. 8: q2 eſt tripla ad duplã. Si vero quadratũ ſit in duplo longiꝰ ⁊ in duplo latiꝰ ꝙ. b. ⁊ in ꝓfunditate ſunt equalia: Dico ꝙ a. ſe h3 in quadrupla ꝓpoꝛ. ad. b. Si vero. a. ſit in duplo longiꝰ. b. ⁊ in reliquis dimẽſionibꝰ ſunt equalia: dico ꝙ. a. eſt in duplo maioꝛ. b. tũc ſic arguo. a. ſm duas dimenſiones efficit̃ maius ꝙ erat in duplo: ergo ꝑ ſuppoſitionẽ efficit̃ in quadruplo maiꝰ ꝙ erat: ⁊ erat pedale: ergo acquiſiuit triapedalia et. b. ſm duas dimenſiones efficit̃ in ſequialtero maiꝰ quã erat: ergo efficit̃ in duplo ſequiquarto maiꝰ ꝙ ante: ⁊ antea pedale erat: ergo acquirit pedale cũ. 4. ſ3 tripedalis ad pedale cũ. 4. eſt dupla ſuper bipartiens quintas ergo mouet̃ in duplo ſuꝑ bipartienti. 5. velociꝰ ꝙ. b. Ad hoc argm̃ dicẽdũ eſt ꝙ nõ mouet̃. a. ſolũ in duplo velociꝰ. b. imo vt tu bene ꝓbaſti mouet̃. a. in duplo ſuper bipartienti quintas velociꝰ. b.

Capitulum ſeptimum

Capitulũ ſeptimũ inq̃rens de velocitate motꝰ diffoꝛmis quo ad effectũ diffoꝛmitate exiſtẽte quo ad tꝑs. Notãdũ eſt ꝙ motꝰ diffoꝛmis eſt duplex: quidã eſt quo ad ſubm̃ quo. ſ. partes ſubiecti diffoꝛmiter mouent̃. Aliꝰ ẽ diffoꝛmis quo ad tꝑs ⁊ eſt quo in equalibꝰ partibꝰ tꝑis pertrãſeunt̃ ſpacia inequalia: ex quo infert̃ ꝙ motꝰ lapidis deſcendentis eſt diffoꝛmis quo ad tꝑs: ẽ tñ vnifoꝛmis quo ad ſubiectũ: ſed motus celi eſt vnifoꝛmis quo ad tꝑs: et diffoꝛmis quo ad ſubiectũ. Hoc ſuppoſito pono aliquas ſuppões. P̃ia ſuppõ. In latitudine vnifoꝛmiter diffoꝛmiter terminata ad nõ gradũ gradꝰ mediꝰ eſt ſubduplꝰ ad gradũ totã latitudinẽ terminantẽ: ſi tñ terminet̃ ad gra. vtrobiq3 dico ꝙ gradus mediꝰ eſt maioꝛ ꝙ ſubduplꝰ. Suppõ hec quo ad ambas ꝑtes ꝓbat̃ p̃io quo ad p̃imã diuidat̃ illa latitudo ab illo gradu vſq3 ad non gradũ ꝑ ꝑtes ꝓpoꝛtio. dupla ꝓpoꝛtione: ibi cõſtat ꝙ gradꝰ mediꝰ eſt in medio totiꝰ ſubiecti: qui quidẽ equal̃r diſtat a nõ gra. ſicut a gradu ſummo ⁊ nõ põt equal̃r diſtare a nõ gradu ſicut a gradu ſũmo niſi ſit medietas gradꝰ ſummi igit̃ in latitudĩe vnifoꝛmiter diffoꝛmi terminata ad non gradũ. Gradꝰ mediꝰ eſt medietas gradꝰ terminantis totã latitudinẽ: in latitudine tñ dicit ſcd̃a ps vnifoꝛmiter diffoꝛ. terminata ad gradũ: gradꝰ medius eſt maioꝛ ꝙ medietas gradꝰ ſummi: p3 hoc in latitudine a duobus vſq3 ad 8. vbi gradꝰ vt quinq3 ẽ maioꝛ ps ꝙ medietas gradꝰ vt. 8. Secũda ſuppõ. In latitudine vnifoꝛmiter diffoꝛmi terminata ad nõ gradũ gradus mediꝰ medietatis intenſioꝛis eſt triplus. ad gradum mediũ medietatis remiſſioꝛis namq3 in latitudine a nõ gradu vſq3 ad. 8. Gradꝰ mediꝰ medietatis intenſioꝛis eſt. 6. ⁊ gradꝰ mediꝰ medietatis remiſſioꝛis eſt vt duo et octo ad duo eſt tripla ꝓpoꝛ. In latitudine tñ terminata vtrobiq3 ad gradũ ĩ minoꝛ ꝙ tripla habet ſe gradus medius medietatis intenſioꝛis ad gradũ mediũ medietatis remiſſioꝛis, vt exemplo facile eſt videre. Ex quo infert̃ ꝙ ſi aliquid moueat̃ a non gradu vſq3 ad quattuoꝛ per vnã hoꝛã vnifoꝛmiter diffoꝛmiter ſpaciũ per trãſitũ in ſcd̃a medietate ad ſpaciũ per trãſitũ in p̃ima h3 ſe in tripla ꝓpoꝛtione et ſpaciũ per tranſitũ in tota hoꝛa ad illõ ꝙ per tranſiret gradu totã latitudinẽ terminãte habet ſe in ſubdupla ꝓpoꝛtione ſi tamẽ vtrobiq3 terminaret̃ ad gradũ p̃imũ ſe haberet in minoꝛi quã dupla et ſecundũ in minoꝛi ꝙ ſubdupla. Sequit̃ ſecundo ꝙ tm̃ ſpaciũ pertranſit aliquis per latitudinẽ vnifoꝛmiter diffoꝛ. a non gradu vſq3 ad octo, cõtinue intendendo ſicut per latitudinẽ vnifoꝛmiter diffoꝛ. ab octo vſq3 ad nõ gradũ, continue remitendo.

Suppõ. 1.

Suppõ. 2.

Coꝛrl̃m. 1.

Coꝛrl̃m. 2.

Capitulum octauum

Capitulũ octauũ inq̃rens penes q̃d attendat̃ raritas ⁊ denſitas: ⁊ an raritas et denſitas ſint poſitiua vel p̃iuatiua ad p̃imũ duplex eſt opinio. P̃ima eſt tenens ꝙ raritas et dẽſitas attẽdunt̃ penes diſtantia pũctoꝝ in materia ꝓpoꝛtionãta et hec eſt opinio Calculatoꝛis cuius intellectꝰ eſt quod ſi aliq̃ duo ſint equalia equaliter cõtineãt de media ſunt equaliter rara ſi vero aliq̃ duo ſunt equalia ꝓpoꝛtionabiliter ſicut vnũ plꝰ haberet de materia quam aliud ita eſt rariꝰ vel denſius ſi ꝟo ſint equalia ⁊ ĩ ꝓpoꝛtionabil̃r ſicut vnũ eſt maius ꝙ aliud ita plꝰ habet de materia ſunt equaliter rara ⁊ equaliter denſa: ſi vero in maioꝛi ꝓpoꝛtione ſe habeant quantitates quam materie in ea ꝓpoꝛtione in qua ꝓpoꝛtio quantitatũ excedit ꝓpoꝛtionẽ materiarũ in eadẽ maiꝰ ẽ rarꝰ minoꝛi. Si vero ĩ maioꝛi ꝓpoꝛtione ſe habent materie ꝙ quãtitates tunc maiꝰ eſt denſiꝰ minoꝛi in ꝓpoꝛtiõe q̃ materie excedũt quãtitatũ ꝓpoꝛtionẽ. Scd̃a eſt opinio q̃ dicit raritatẽ attendi penes ꝓpoꝛtionẽ q̃ntitatis ad materiã que ſi ſit ꝓpoꝛtiõe eq̃litatis nec coꝛpꝰ eſt rarũ nec denſum ſi vero ſit ꝓpoꝛtio maioꝛis in equalitatis quãtitatis ad materiam coꝛpus eſt rarum et ſi ſit ꝓpoꝛtio maioꝛis in equalitatis materie ad quãtitatẽ coꝛpus eſt

Penes q̃d attendit̃ raritas ⁊ denſitas.

dēſuʒ:ſi vero vnū corpꝰ ē rariꝰ alio illud ē q: ꝓportio quātitatis ad materiā in vno eſt maior quā ꝓportio quantitatis ad mām in alio et in q̄ ꝓportione vna ꝓportio eſt maior alia in eadē ꝓportione vnū eſt rariꝰ alio:ex quo infert ꝙ apud priam opinionē ſi aliquid efficit in duplo maiꝰ quā erat efficit in duplo rariꝰ: nō tñ ſi aliqd efficit in duplo maiꝰ ꝙ erat apud ſecūdā opinionē efficit in duplo rariꝰ,vt pʒ ſi quantitatis ad māʒ eēt ꝓportio ſeſq altera et efficeretur quantitas dupla ad ꝑexiſtentē. Pria tñ opinio Calculatoris tenet. Notandū eſt ſecūdo tres eē opiniones de raritate dēſitate. Pria eſt burlei.⁊.phiſi.ꝙ raritas et denſitas ſunt q̄litates et ſunt ꝯtrarie. Scda ē opinio tenens ꝙ denſitas eſt priuatiuum ,ſicut tenebra et raritas poſitiuū ſicut lux. Tertia eſt opinio Calculatoris q̄ tenet ꝙ denſitas ē poſitiuū raritas vero priuatiuū:notandū eſt tertio ꝙ lʒ non poſſit dari corpꝰ vniformiter difformiter rarū ab.8.vſqꝫ ad non gradū tñ pōt dari corpꝰ vniformiter difformiter dēſum ab.8.vſqꝫ ad non gradū:quia tale corpꝰ vniformiter difformiter rarū eſt infinite denſum:q2 diuidendo illud per ptes ꝓportiōales minoribꝰ terminatis verſus nō gradū q̄libet pars ſeq̄ns eſt in duplo denſior immediate ꝑcedenti et ita illud ē infinite dēſum ſcōm vero corpꝰ non eſt infinite rarū q2 falſum eſt ꝙ ſub infinita q̄ntitate finitū contineat de materia.

Capitulū nonum De velocitate

mot9 augmētatiōis due ſunt opiniones. Pria eſt Hentiſberi in ſuo tractatu de motu augmentatiōis tenētis ꝙ velocitas motꝰ augmētationis eſt attendēda penes ꝓportionē quantitatis acquiſite et pre exiſtētis ad pre exiſtētē ita ꝙ ſi vnū ſemipedale acquirat in vna hora aliud ſemipedale ſuper ſe pedale vero acq̄rat vnū pedale ſup ſe dico ꝙ illa duo eque velociter augent q2 in eq̄li tpe acquirūt eq̄les ꝓportiones et videt hoc eſſe conforme cōi mō concidi. Ex quo infert ꝙ quicq̄d:augct a non quanto in infinitū velociter incipit augeri qō ꝓbat q2 infinitā ꝓportionē incipit acq̄rere. Nā ſi acq̄rit vnū pedale in dimidia hora prīo acquiſiuit q̄rtā pedalis et milleſimā pedalis:ergo acquiſiuit oēm ꝓportionē poſſibilē ergo īfinitū velociter incipit augeri. Scōm correlariū ſi aliq̄ res acquirat triplā ꝓportionem ſup ſe ⁊ alia acquirat duplā ſup ſe in eodē tpe velociꝰ augct illa q̄ acquiſiuit triplā et illud eſt in ꝓportione irrationali. Secūda opinio eſt. Calculatoris tenentis ꝙ velocitas motꝰ augmentationis eſt attendenda penes quātitatē acquiſitā ſʒ videt hec opinio falſa q2 dicit Cipſum ꝑ pedalē creſcentē eſſe adeo augmētatā ſicut plantulā paruā per pedale creſcentē ex pria tñ opinione:mirabile Correlariū infert Aluarꝰ thomas quo ꝓbat in ſcōo argto in pte aū oppoſitū in capitulo de motu augmentationis ꝙ ſi.a.et.b.a nō quāto incipiant augeri.a.tñ in duplo velociꝰ.b.ſemp.b. erit maiꝰ.a.qō ſic ꝓbat q2 ſi.a.erit maius.b.ſit.a. ī ſe qui altero maiꝰ.b.in iſtanti.c.clārū eſt .b. acq̄ſiuiſſe infinitas ſeſq̄alteras vſqꝫ ad.c. Conſtituamus quoddā inſtans ante.c.ꝙ ſit.d.in quo.a.ſit maiꝰ .b. et vſqꝫ in.c.acquirat.b.duas ſeſq̄alteras et.a.cū augeat in duplo velociꝰ acquirat.4.ſeſq̄alteras et ſeq̄tur ꝙ.a. in inſtāti.c.eſt pluſquā in ſeſquialtero maiꝰ.b.⁊ ſic nō bene dixiſti ꝙ erat.a.adeq̄te in ſeſquialtero maiꝰ.b. neqꝫ mirabile appareat hoc Correlariū. Nā ſi pedale et bipedale diuidant ꝑ partes ꝓportiōales dupla ꝓportione partes bipedalis ſunt maiores quā ptes pedalis et q2 a non quāto augendo citius acquiruntur partes minores et per eas maior ꝓpor. acquirit qō acquiritur tñ minꝰ eſt.

Capitulum decimum inquirit pe

nes quid attēdat velocitas motus alterationis ad qō reſpondet ꝑ aliquas ꝓpōnes. Pria ꝓpō velocitas motꝰ alterationis nō eſt attendenda penes ꝓductionē eque intenſe qualitatis per maius ſubiectū namqꝫ ſi calefactiuū aliqō ꝓducat.4.gradꝰ caliditatis per ſubiectū pedale qō tpe motꝰ rarefiat et frigefactiuum producat tantā multitudinem forme per ſubiectū pedale et tpe motꝰ condenſetur ille alterationes ſunt eque veloces et tñ non ſunt per equalia ſubiecta. Secunda ꝓpoſitio velocitas motꝰ alterationis non attendit penes intenſionem pʒ. Nā ſi vnū calefactiuū produceret .4. gradꝰ caliditatis in ſubō pedali ferreo:et aliō calefactiuū ꝓduceret.6 gradꝰ caliditatis ī ſubō pedali ſtupeo velociꝰ alterat ſm hoc illō qō alterat ſtupā quā illud ꝙ alterat ferrū qō eſt falſum. Tertia ꝓpō velocitas motꝰ alterationis attēdit penes ꝓductionē graduū multitudinis forme his habitis ponitur vna concluſio,ſi due potētie inuariate agant in duas reſiſtentias inuariatas in equales eq̄li ꝓportione dico ꝙ ſi potentie debent eſſe inuariate ſemper minor agit velocius quia cum incipiant agere eque velociter equaliter,deperdet de reſiſtentia minori et maiori:et per hoc reſiſtētia maior minorem proportionem deperdit. Ex quo infertur ꝙ ſi medicina fortior purget humorē deteriorem ab equali ꝓportiōe aqua medicina debilis purget humorem minus malū citius (Si medicine ſtāt inuariate)purgabitur humor a medicina debili q̄m a forti.

Capitulū vndecimū inq̄rit de mō

penes quē attēdit velocitas inductionis gradus ſūmi. Pro quo noto:quod inductio gradꝰ ſūmi nil aliud ē ꝙ ꝓductio gradꝰ ſūmi partibilr ꝑ aliqō ſubiectū. Ex quo infert ꝙ in anima pōt fieri inductio gradꝰ ſummi:ſʒ nō fit inductio gradꝰ ſūmi in anima. Hoc habito:pono aliq̄s ꝓpoſitiones. Pria ſi det ſubiectū vnifor.diffor.q̄lificatūa nō gradu vſqꝫ ad certū gradū:et fiat īductio gradꝰ ſūmi ab aliquo agēte poſito ī nō gradu. Eque velociter fit inductio gradꝰ ſūmi ab agente vt. 8 ,indiſtans ſicut in ꝓpinquū. ꝓbat ſic ꝙ in ea ꝓportione q̄ ptes magis diſtāt a ſummo ſunt ꝓpinq̄ores agenti: ⁊ ī ea ꝓportione q̄ partes minus diſtant a ſummo ſunt diſtantiores ab agente. Secunda ꝓpō velocitas inductionis gradꝰ ſummi ē attēdenda penes magnitudinē ſubiecti: nō poſita in ſubiecto rarefactione:nec motu in qualitate q̄ acq̄ritur. Dixi hec duo: qm̄ ſi in ſubiectū calidū a non gradu vſqꝫ ad.8.ꝓduceret gradꝰ ſummꝰ vt.8 et ſubiectū rarefieret:⁊ in ſubiectū frigidum a non gradu vſqꝫ ad.8.(exiſtente pedale ſicut alio) īduceret gradꝰ ſummꝰ frigiditatis eque velox ē inductio gradꝰ ſummi in vno,ſicut in alio: lʒ hoc ſecūdū condēſet. Dixi ſecūdo q2 ſi ſummat vnū ſubiectū vnifor. calidū vt.8.pedale ⁊ vna eiꝰ medietas a non gradu vſqꝫ ad. 8 . cōdenſet donec tota in non gradu colligat:more mediū nō reſiſtentis. Poſt ea vero in duplo citiꝰ extendat in priſtinū ſubiectū:ꝙ agens vt.8.ꝓducat ſummū gradū nō dicet velociꝰ alterari ꝓpterea ꝙ illa qualitas mota eſt.

Finis Secunde partis.

Tertia pars opis Tripartiti: Phie nālis.

Queſtiones naturales per ordinem alphabeti perquirētes omnia naturalia queqꝫ interrogare aliquis poteſt. Compoſite per Petrum a Spinoſa artiū magiſtrum: quaꝝ ſumma colliget probleumata Ariſtotelis. Erūt vſqꝫ adeo ſuis quottationibus elucidate:vt nec doctor:aut autor qui in ea materia bene ſenſerit tranſeat ſub ſilētio.

Prohemium...

Ariſtoteles primo ethicoꝝ (inquit.) Sermones vniuerſales ſunt inaniores:particulares vo certiores. Et tertio de anima. Uniuerſale parum mouet. Ideoqꝫ volens integrā Philoſophiam facere,hanc tertiam partem adieci: omnium maxime frugiferā, vt adimpleret id quod Philoſophus dicit,in deſenſu. Ubi deſinit phiſicus: ibi incipit medicus. Ut poſſit igitur aliquis ſine ſtudio medicine particulari eſſe integer phs,hoc opus appoſui:glorietur dominus: a quo omne datum optimum. Mihi non remanet , niſi labor. Precor deū apō vos diſcipulos dilectiſſimos manſerit magnꝰ fructꝰ.

Ordo huius partis erit , omnes q̄ſtiones de naturis rerum rimari,ordine alphabeti , vt quiuis poſſit inuenire facile quam optarit. Hic inuenies librum de animalibus Ariſtote. De plantis Theophraſti. Summam probleumatum Ariſtotelis/Alexandri/Pluthar chi/Plinij/ Flores omnes. Inuenies omnia que bene dixerit Auicenna/ Gentilis:⁊ omnia medicine commentaria. Quo retento nō indigebis pluribus ad philoſophandum curſibus , vt Alberto de ſaxonia/Angeſt/⁊ reliquis.:.

Primum Probleuma.

Primum probleuma ſit. Propt quid aurum īter oīa metalla, eſt incorruptibilꝰ / ſubleuās a triſtitia , tam bibitum ꝙ viſum. Reſponſio.

Pro deciſione huiꝰ noto aliqua de mēte Plinij in trigeſimo tertio libro ſue naturalis hiſtorie,c.4. Et dō mēte Plinius
Matthei ſiluatici in queſtio.litere.d .capitulo.209. Et de mente Alberti magni libro 4.de mineralibus capitulo.⁊.ꝙ aurum inter omnia metalla incorruptibiliꝰ eſt. Nam ignis eſt edaciſſimum elementum,et tamen non deſtruit aurum ſed purificat:iuxta illō. Sicut aurum quod ꝓbat in fornace,ſic probauit electos ſuos dominus. Nam ſicut aurum a fornace exit limpidū: ſic electi dei tētati per afflictiones exeunt ab eis cum maioribꝰ meritis. Ergo prima pars noſtri probleu.vera eſt. Secūda pars ꝙ aurum bibitum aufert triſtitiam ⁊ viſum:declaratur ſic autho. Auicēne.2 cano.capitulo de auro vbi dicit ꝙ limatura auri data cum puluere oſſis de corde cerui,et vino releuat hominē a ſincopi. Tertia pars patet. Nā aurum letificat cor hominis:⁊ nō niſi per viſum. Cōfirmatur hoc idem,nam color viridis maxime oblectat homines ipſorumqꝫ triſtitias amouet: ⁊ hoc nō niſi per viſum. Confirmat hoc per Nicolaum de lyra qui ſuper illo paſſu Geneſeos,vbi dicit:ꝙ Jacob ponens virgulas ſuper fontē,vbi debebāt bibere oues ex ſola ymaginatione qua imaginabantur oues ſuper diuerſis coloribus virgarum cōcipiebant foetus maculatos,vnde magnum emolumentum habuit cōtra ſocerum ſuum. Ex quo ſingularis regula in naturalibus elicitur ꝙ vbicumqꝫ poīe naturales ⁊ animales coniunguntur potentie naturales mouētur ſecundum dictamen:⁊ conſilium animalium/propter quod, vt narrat ibi Nicolaus de lyra,ex viro albiſſimo ⁊ femina albiſſima natus eſt ethiops nigerrimꝰ eo ꝙ femina tēpore ꝯcubitus cogitabat in ethiope magno ducente choream in ſuis periſtromatibus: ⁊ hec eſt cauſa quare cogitans ꝙ debet cadere cadit:et videns oſcitātes oſcitat:et videns comedentem acetoſa patitur dētium congelationē:⁊ hec eſt cauſa,vt dicit doctor ſanctus in ſecunda ſecunde , proſequēdo de extaſi ꝙ in extaſi virtutes naturales deficiunt ab operibus ſuis pergentes ad nutū animalium quaqua animales eant. Et ecce expoſitio literalis probleumatis.

Matthe us ſiluati cus Albertus magnus Auicēna ca.19. Nicolaus de lyra Et magiſter Joannes ganiuetꝰ dīa pma,ca.5. Nicolaus geneſeos ca.30.

Circa hoc ꝓbleuma et circa eiꝰ triplicē partē q̄ro tria. Primū de metallorum compoſitione per quod auri incorruptibilitas innoteſcit. Secundum eſt de modo auferendi triſtitiam:ſuper quo videbitur de cauſis eius. Tertium quod quero eſt an imagines vel affectus anime imprimāt aliquid realr in corpus. Ad primam queſtionem noto cum Ariſt.tertio metheo. ad calcem ꝙ triplicia ſunt mineralia.ſ.quedam liquabilia dumtaxat , vt metalla:quedam pulueriꝫabilia dumtaxat , vt lapides: quedā liq̄bilia ⁊ pulueriʒabilia ſimul vt media inter lapides et metalla:vt ſulphur:ſal. Noto ſecundo cum Angeſt ſecundo de cauſis propietate.5.folio.90.ꝙ metalla omnia habent quandam humiditatem vnctuoſam viſcoſam ſicco quoddam terreo terminatā: quod verum eſſe monſtratur,quia omne me

Angeſt

tallum liqueſit ab igne quod non faciunt la pides: ergo illud eſt quia habet humiditatem: hȝ etiam illã vnctuoſam ſolũ in ſuperficie: intrinſec⁹ vero aqueam: quare metalla liquata non comburuntur. Oleum hẽt etiã talem humiditatem ſicco terminatã, qr metallum nõ humectat in ipſa obuiatione. Noto tertio de mente Alberti magni libro .i. de minera. ꝙ omnia metalla componũtur ex ſulphure ⁊ argẽto viuo: ita ꝙ ſulphur eſt tanꝗ ſemen viri: ⁊ argentũ viuum, ſicut menſtruũ mulieris: ⁊ ex illorum varia commixtione ſequitur varia metallorum generatio. Nam ſi ſulphur valde ſubtile argẽto viuo maxĩe miſcetur: ⁊ argentum viuum ſit citriuum: ⁊ maxime conſtans fit aurum: quod propter optimam cõmixtionẽ eſt ſine ſcoria: ẽ minime tingens manus tractantis illud: grauiuſqȝ eſt ceteris propter habere inequali quãtitate plus de ſubſtantia miſcibiliũ: ideoqȝ magis ductibile ꝙ̃ reliq̃ metalla: minuſqȝ calcinabile: qm̃ reliquoꝝ metallorum argentum viuum: aut non eſt fixum, ſed titubans: aut nõ eſt depuratum, ſed argentum generatur ex argento viuo cõſtanti et maxime depurato. ſub dominanti vero ſulphure in ipſa mixtione: in ere vero dominatur ſulphur, ſed non ꝑfectum: ſed lutulẽtũ. Ideoqȝ ſemper ꝑꝑ malam cõmixtionẽ miſcibiliũ inter ea fit actio: vnde in ſuperficie reſudat viride eris nãȝ vtriuſqȝ ſapiens: in ferro aũt dominanti ſulphure impuro argentũ viuum habet̃ fixum: ſed impurũ ſubdominans. In ſtanno aũt dominatur argentum viuum puri⁹ ꝙ̃ in ferro: ſed non fixum: ⁊ adhuc minus fixum dominatur in plumbo. Gratia cuius ſequitur ꝙ aque in quibus extingũtur ferra ignita preſertim calibs qui eſt ferrum depuratum et induratum proſunt ventris laxitati: qr ſtringunt ꝓpter ſulphur. Sequit̃ .2. quare plumbi lamina reſoluat nodos corꝑis ex dominio argenti viui in plumbo reſoluentis.

Albertus magnus (margin, beside "Noto tertio de mente Alberti magni")

Egregium nobile de ꝟtute metallica. (margin)

¶ Notabis preterea ꝺ mente Alberti magni libro .i. de mineralibus c. 5. ⁊ in li. 3. de minc. c. 6. ꝙ ad cõſtituẽdũ quodcumqȝ minerale concurrit virtus metallica aut lapidifica q̃quidẽ habet ſe eo modo quo ſe habet virtus formatiua in conſtitutione embrionis. Nam quemadmodũ hec hominẽ format figurat ⁊ diſponit: ita illa minerale diſponit: ⁊ quemadmodum hec in animalibus generatur ex ſpiritu animali naturali ⁊ vitali: ita illa generat̃ a celo ex parte ſubtiliori ſulphuris ⁊ argenti viui.

Nota: (margin)

¶ Notabis ꝑterea ꝙ ſulphur eſt quedam ſubſtantia partim terrea: quia puluerizatur. Partim aerea: quia inflammatur. Partim aquea: quia liquatur velut ſpuma terre ab igneo aduſto eleuata: ita ꝙ a partib⁹ terre vnctuoſis aduſtis eleuat̃, actione ſolis quedam ſpuma: que dum eſt concreta fit ſulphur ſicut ſanguis a multo calido inflammat⁹ eleuat ſpumam que eſt colera: vnde ampulla eſt corp⁹ viſcoſum inclũdẽs ventoſum: qualiter accidit in oribus equorum agitatorum: ⁊ ĩ motiõe aq̃: ⁊ per infuſionem ſaponis in aqua: vt dicit Gale. 2. apho. com. illius ſtrangulatorũ. ¶ Noto preterea ꝙ argẽtum viuum eſt velut aqua terre multis colationibus colata: ⁊ ideo alba effecta ſubtili quoddam terreo mirabiliter ſibi cõmixto qđ ſulphuris ẽ: gr̃a cuius diſtillatũ nõ relinquit cineres: quia ſecum defert totum terreũ atqȝ ſemper eſt titubans propter ſuum terreum tã ſubtile ꝙ nõ figit. frigidum ⁊ ſiccum eſt in ſecundo gradu.

¶ Notabis vltra ꝙ argentũ viuum intrãs in metallis quandoqȝ eſt impurum ⁊ eſt cauſa duritiei: quandoqȝ eſt purum: ⁊ eſt cauſa ſplendoris: quãdoqȝ eſt groſſum ⁊ ſic male cõmixtum cum ſulphure eſt cauſa molitiei ⁊ pauce ductibilitatis.

¶ Notabis preterea ꝙ quemadmodum in animalib⁹ triplex eſt humiditas .ſ. vnctuoſa pinguis que ẽ cauſa inflãmatiõis. Scđa aq̃a reſiſtẽs ĩflãmatiõi. Tertia vo radicalis ꝯtinuatiua partiũ. Ita pari mõ in metallis eſt triplex humiditas quedam vnctuoſa inflammabilis: quedam aquea reſiſtens: tertia continuatiua partium mixti.

De cõpoſitione lapidum Albertus magnus (margin)

Iam declarato modo compoſitionis metalloꝝ declarem⁹ de materia ⁊ compoſitione lapidum. Pro quo noto de mẽte Alberti magni li. i. de minera. c. 2. et. 3. ꝙ duplices ſunt lapides .ſ. Diaphani et Opaci. Materia lapidum opacoꝝ eſt terrea quod atteſtatur experientia: qr omnes lapides poſiti in aqua petunt fundum: ergo eorũ grauitas eſt terrea. Pauci enim ſunt lapides qui fundũ non petant in aqua ſunt enim quidã ſpongioſi lapides velut Pumex: et lapides Vulcani qui a thermis euomũtur. Silr̃ lapides Diaphani propter dominiũ eiuſmodi terrei petunt fundum: al's non petituri ſi ſola aqua dominaretur: vt patet de Gelu qđ propter ſolum habere dominium aque, in eadẽ ſupernatat. Eſt aũt terra illa q̃ eſt materia lapidis vnctuoſa viſcoſa namqȝ pura terra non conglutinatur: ſed ſcinditur ⁊ ꝙ ita ſit monſtratur, quia lapides qui generantur in animalibus in veſica ⁊ renibus, generantur partim ex arenis, partim etiam ex viſcoſis humiditatibus qui quidem a vehementi calido aduſta lapidem concreant. Quod aũt hec humiditas lutoſa/viſcoſa/vnctuoſa concurrat ad lapidẽ ꝓbat Phs duplici experimento. Primo quia aliquando in minera lapidis viſum eſt lapidem aliquem concreatum cũ partibus terreis induratis exiuiſſe que propter defectum huius humiditatis non fuerunt verſe in lapidem. Secũdo probatur quia viſum eſt in ea parte vbi lapis generat̃, ſi lapis ille ſit foraminulẽtus, in illis foraminibus productas eſſe concas ſeu limatias qđ fuit: qr humiditas illa viſcoſa eleuata ad ſuperficiem illius lapidis: ibidemqȝ reflexa aſſumens calorem viuificum animal prodit in lucem. ¶ Lapidum autem diaphanoꝝ materia eſt aquea dominanter, non tamen ſola, ſed ſubtiliter recõmixta: quod patet, tum qr ex vno elemẽto mixtum nõ fit. Tum ſecũdo: qr dicit Phs metheoro. 4. Aqua non coagulatur nec inſpiſſatur ſola. Sunt autem huiuſmodi lapides diaphani multotiens ex ſola aqua, ſaltem pauciſſimo terreo mixto: quod monſtrat Berillus ⁊ Cryſtallus: quos dicit phs eſſe ſcđo poſterioꝝ aquas dẽſatas omni calido excluſo. Et dicit Albertus mag. ꝙ hũ lapides ſunt tanꝗ vitra nature. Sicut enim vitrum cauſatur per fortiſſimam aſſationem cineꝝ Silicis plumbi ⁊ ferri ita ⁊ hic per fortiſſimam diſtilationem factam a partibus terreis ⁊ illius aſſationem. Et hoc eſt ꝙ dicebat Hermes triſmegiſtus in libello quem vocabat ſecretiſſimus ſecretoꝝ cum dicebat: Vapor in lapidem conuertẽd⁹ aſcendit ad celum .i. ſuperius ⁊ deſcendit de celo .i. reflectit̃ inferius ⁊ ventus continet illum in ventre ſuo .i. aer illum vaporem vehementer adurit. ¶ Unde nota ꝙ dicit Alber. ꝙ

Ariſtote: (margin, beside "ꝓbat Phs")

aque multotiens gutatim cadentes facte ſunt lapides et in cõchis piſcium inuẽte ſunt margarite. Albertus magn⁹ li. i. de mineralib⁹ tracta. i. c. 6. et An geſt. 2. de cauſis: proprietate. 5. fo. 86. dicunt de locis generationis lapidum et de coloribus lapidum. Albertus magnus li. i. de mineralibus tracta. 2. c. 3. et de figuris ipſorum: et de ipſorum ꝓprietatibus ꝑ que omnia diſcurramus. ¶ De locis: ſunt loci aquaꝝ vbi humiditas terreſtris cũ aqua a calore adurente indurat̃: ꝓ quo dicit Albertus: bonũ exemplũ de coralo, qui lapis eſt: ⁊ eſt fructus cuiuſdam arboris, ⁊ arbor illa egrediens per aquam induratur dũ exit ad aerem et fit coralus, ſicut vapor qui ẽ cauſa pili exiens ad aerem induratur ⁊ fit pilus, ⁊ dicit in mari dãnico viſum eſſe ramum illius arboris ⁊ tum nido picarum dum egrediebat̃ a mari totum eſſe verſum in lapidem: ſimiliter etiã narrat in gocia viſum eſſe quendam fontem qui omnia in illo intromiſſa vertebat in lapidem, qđ non credẽs rex Federicus iuſſit mitti vnam cirotecã ſignatã ſigillo proprio, q̃ fuit miſſa in illo fonte ꝓ illa parte ſigillata: et fuit verſa in lapidẽ: ergo in aquis, vel ꝓpe aquas eſt principaliſſimus locus generandi lapides. ¶ De colorib⁹ notandum qđ non tenemus openionem Alberti mag. in li. de ſenſu et ſenſato, qui dicebat colorẽ eſſe cauſatum ex permixtione lucis cũ opaco terreſtri: ideoqȝ res magis participans luce et min⁹ de opaco eſt magis alba: et magis participans de opaco, et min⁹ de luce: eſt magis nigra. Nam cõcedit multa abſurda ꝙ ipſa res non eſt colorata in actu in centro, ſȝ ſolũ in circũferẽtia ⁊ alia plura abſurda: ⁊ iſte redderet cauſam quare cryſtallus eſt albus: topaciũ ẽ ceruleũ ⁊ ſmaragdus viridis ꝓpter illam diuerſam mixtionem lucis cum opaco et moueretur ad hãc ſuã opinionem auct̃e phi dicentis: color eſt extremitas pſpicui in corꝑe terminato. Sed bene dicit Burida. in li. de ſenſu ⁊ ſenſato. q. ꝓpria de diffinitione coloris qđ illa nõ eſt ꝓpria diffinitio coloris: ſed eſt quaſi deſcriptio aut mod⁹ declarandi quomõ videm⁹ aliquid et ſignificat color, eſt .i. videt̃ in corpore terminato .i. opaco ĩmutando extremã ꝑtem perſpicui .i. ꝓpinquum pſpicuũ obiecto: donec ĩmutet oculũ vnde ꝓpria cauſa colorũ eſt quando miſcetur terreũ aduſtũ: cum aqueo fit rube⁹ color, qr albũ viſum per nigrũ apparet rubeũ: et qñ miſcet̃ aqueum cũ multo terreſtri: fit color niger: et quando medio mõ fit color viridis.

Albertus magnus (margin)

De locis gñatiõis lapidum (margin)

De colorib⁹ lapidũ quõ fiant. (margin)

Opinio Buridani (margin)

¶ De figuris aũt lapidũ dicit Albertus magnus loco citato ꝙ vidit Venetijs quando incindebant̃ marmores pro tẽplo eſſe in medio quodã caput regis coronatum cũ fronte eminenti propter vaporẽ ineq̃liter aſcẽdiſſe: aſcẽderat eñi multus ad frontẽ: et dicit ſe vidiſſe in quoddam magno piſce concreatas eſſe conchas: cũ multis ſerpentib⁹ depictis: quorũ cã ẽ, qr ṽt⁹ lapidifica nõ ſꝑ mediãtib⁹ influentijs ꝓpter defectũ materie attigit ad ꝑfectionem opis: ideo facit imaginem rei ⁊ non rẽ ꝑfectã. ¶ De diaphaneitate lapidum quomõ fiat vide ĩ his que ſcripſim⁹ ſuper q̃ſtione de aur'p iriſtali ad calcẽ.

De figurꝭ lapidum. (margin)

¶ Lapidum etiã mirabiles ꝓprietates habẽtur nãqȝ lapis abeſton dictus ẽ nature ſimilis corrigie ſalamandre qui ſemel in cenſus olio pſuſus ignem habet perpetuo durantem, ⁊ adamas ferrũ fugat qđ magnes attrahit qui ſanguine hircino vnctus: preſertim ſi hircus comederit hederã ⁊ petroſilinũ poteſt moleſcere: et iacinct⁹ tollit inſultos libidinoſos: ⁊ ſmaragdus oculos buffonis frangit: q̃ omnia ꝓueniunt a ꝓprietate nõ ergo immerito dixerim quid ſit hec proprietas oculta: ſuper quo breuitati ſtudendo pono tres ꝓpõnes. Pr̃a ꝓpõ. Ne credas Alberto magno ⁊ diuo Thome dicentib⁹ ꝓprietatem ocultam fore ipſam formam ſubſtãtialem: qđ probo, quia dantur duo habentia formas eiuſdẽ ſpeciei que non habent ſimiles ꝓprietates ocultas: patet de duobus ſanguineis quorum vn⁹ ab horret venerẽ: reliquus vero diligit: et de carne tyri que viua ⁊ mortua ſimilẽ habet proprietatem inficiendi: ⁊ de ferro tacto a magnete qđ hẽt ſimilem ꝓprietatẽ attrahendi aliud ferrũ: ⁊ de colore rubeo q̃ trahit ſanguinẽ ad extra a ꝓprietate cũ nõ ſit forma ſubſtãtialis. Hec dicit Jacobus forliui in queſtione. 5i. ſuper fen. i. i. Et Conciliator dr̃ia. 4i. contra Thomã et albertum: Scđa ꝓpõ. Ne credas Auerroi. 5 coli c. 2i. dicenti ꝙ hec ꝓprietas oculta eſt q̃dam mixtio qualitatum primarum: ſed hoc falſum eſt, nãqȝ multa habent eandem proprietatẽ ocultam que non habent eandem mixtionem qualitatum primarum, vt patet de magnete, et ꝺ ferro tacto a magnete: ⁊ multa habent eandem mixtionem que non habent eandem proprietatem ocultam, vt patet de magnete q̃ per partem meridionalem attrahit ferrũ, et ꝑ ſeptẽtrionalem fugat. ¶ Tertia ꝓpõ. Firmiſſime credas proprietatem hãc occultam: fore qualitatem aliquã quandoqȝ de ſecunda ſpecie qualitatis que nõn eſt intenſibilis nec remiſſibilis nec ſenſibilis aliquo ſenſu, vt eſt illa qua magnes attrahit ferrũ. Magnes enim attrahit ferrum, vt inquit diuinus Meſue, nõ qr calidum: non qr frigidum: nõ qr graue: non qr leue: ſȝ qr tale .i. qr tali proprietate dotatũ eſt. Aliquãdo vero ẽ qualitas de tertia ſpecie qualitatis, vt color rubeus qui habet ꝓprietatem trahendi ſanguinem ad extra.

De ꝓprietate occulta quid ſit ãnotatur. Pr̃a propoſitio. (margin)

Jacobus. Concilia. Scđa propoſitio. (margin)

Meſue (margin)

De cauſis triſtitie (margin)

Declarata p̃ma pte ꝓblematis ſecunda diſquiritur: q̃ eſt ꝙ aurũ ſubleuat a triſtitia. Circa qđ inquiramus que entitas ſit triſtitia: et de cauſis generãtib⁹ eam. Circa quod quo ad primum duplex eſt opinio. Pr̃a eſt Gregorij arimi. in diſt. i. i. ſentiaꝝ tenentis triſtitiam ipſam eſſe quãdã nolitionẽ ſicut gaudium quãdam volitionẽ imaginat̃: tñ huiuſmodi volitionẽ que eſt gaudiũ nõ eſſe liberam: ſed neceſſario cauſabilem: dependet tñ ab vna altera volitione q̃ libera eſt ⁊ ſic infert aliquã eſſe volitionem q̃ non ſit deſiderium nec delectatio, vt patet de volitione qua aliq̃s vult furem ſuſpendi ⁊ aliqua ẽ nolitio q̃ nec ẽ timor nec triſtitia, vt pȝ de odio qđ habet deus de iniquis, nec enim timet illos, nec triſtatur de illis: iuxta philoſophum. 9. ethicoꝝ dicentem. Summa delectatio non ſolum aufert triſtitiam contrariam: ſed et cõtingentem. ¶ Secunda eſt opinio cõmunis quã tenet Guillelmus Ochã eadem diſt. i. ſententiaꝝ: ꝙ triſtitia eſt paſſio ꝯſis iudicium intellectus ꝺ malo diſcõuenienti qđ habet et nolitionem qua nult habere tale malum a quibus duobus cauſatur triſtitia quequidem eſt vitalis immutatio namqȝ nomen vitalis ĩmutationis extendit ſe ad actus voluntatis intellectus et ad paſſiones conſequentes hos inferuntur ex hoc corolaria. Primum eſt ꝙ beatus hẽt iudiciũ quo iudicat ſe peccauiſſe ⁊ nolitionẽ qua vult ſe peccauiſ-

Gregorius arimi. (margin)

Guillelm⁹ Ochã (margin)

ſe non cauſat tñ triſtitia quoniam impedit adeo ne cauſet. ¶ Infert ſecũdo ꝙ triſtitia quam habuit aĩa Chriſti nõ ſequebat nolitionem abſolutã mortis ſed nolitionem cõditionatam: qualis eſt triſtitia mercatoris proĳciẽtis merces in mari, de quo: phs. 3. ethicorum. ¶ Infertur tertio ꝙ ſi quiſpiam nolet inimicum habere epiſcopatum ⁊ ita ſuccederet ꝑpter qđ gauderet gaudium illud nõ cauſatur a nolitione qꝛ propriũ eſt nolitionis ſemper cauſare triſtitiã ſed illa nolitio cauſat volitionem non habendi epiſcopatum a qua fit gaudium.

¶ Pro declarando tamen modum quo ſubleuat triſtitia: et finiẽda ſcđa ⁊ tertia pte ꝓbleumat). Quero vtrũ imaginatio ⁊ affectio aĩe ſint cauſe auferẽdi oẽm triſtitiam atq₃ cauſandi aliquẽ effectũ realẽ in corpore: et arguitur ꝑs affirmatiua namq₃ eſt egritudo apud medicos vocata illiſchi ⁊ eſt amor immoderatus puelle qui facit hominẽ inſanire: ergo affectio aĩe eſt cauſa tranſmutationis realis in corpore. Similiter viſio rerum rubearum mouet ſanguinem extra corp⁹: ergo aliqua imaginatio aĩe eſt cauſa tranſmutationis realis in corpe. ¶ In oppoſitum arguit authoritate phi primo de generatione dicentis: agens ⁊ patiens debẽt eſſe cõmunicãtia in materia: ⁊ non ita cõmunicant affectio aĩe vel imaginatio et ipſum corpus: ergo non poteſt affectio aĩe vel imaginatio agere in corp⁹. ¶ Pro declaratione huius queſtionis noto primo cum Auicenna fen. 2. i. doctrina. 2. ca. 13. ꝙ in diuerſis paſſionibus aĩe diuerſo mõ natura pellit ſpiritus năq₃ in gaudio ſpirit⁹ ꝑpellit ad extra ipſum cor quoddamõ mot⁹ grato et ſuaui velut accidere ſolet in titillationibus ⁊ ſi gaudium eſt immoderatum vſq₃ adeo cor ipſum ab ſpiritibus priuatur, vt moriatur: ꝑpter qđ in bello romanorum multe matrone romane fuerunt ſubito mortue videntes filios viuos quos ſciuerant mortuos ex bello canarum. Sed in triſtitia ſi ſit moderata ſpiritus ad interiora retrahunt: et in corde coadunantur: ꝑpter quod dixit phs timorem ſepe ſingultum auferre immo ⁊ quempiam a quartana euaſiſſe narrant magno timore perterritũ ſi tamẽ timor ſit pernitioſus hẽt ſpiritus cõculcare in corde: ita vt ſequat ſincopis et mors: imo natura de euaſione deſperata, vt ſaltem non ſentiat nocumentũ qđ ꝓculdubio timetur mittit ſpiritus et ſanguinẽ ad loca deſtituta calore et ideo ſoluuntur immo ſepe ſubito caneſcunt in paſſione: tñ que verecũdia vocitatur que timor dedecoris eſt. 4. ethico. ſpirit⁹ partim extra partim intra ꝓpelluntur. ¶ Noto ſecũdo ꝙ vt bene dicit Thomas de garbo li. 2. ſue ſum. tracta. 4. c. i. non eſt mirabile qualitatem ſpiritualem aĩe producere corporalẽ in corpore, vt a iudicio quo iudicat iratus bonũ eſſe appetere vindictã cauſatur q̃dam impetus in ſpiritibus qui vehementer ꝓpellat membra, vt ſiſtere nequeant et ſcđm varia iudicia que iudicat intellectus defugiendo vel ſequendo obiectũ ita varĳ impetus in ſpiritib⁹ cauſant nec tamẽ hoc in admirationem cadat: namq₃ fruitio et viſio beate anime cum reaſſumpſerit corpus dotes in corpore gloꝛificato trãſfundet vt multi theologi dicũt in. 4. proſequendo materiam de beatitudine.

Utrũ imaginatio et affectio anime ſint cauſe effectus realis in corpore.

Ariſtote.

Nota. i. Auicẽna

Nota. 2. Thomas de garbo

Cõparatio (manuscript)

¶ Noto tertio ꝙ operationes potentiarum cognoſcitiuarum vel appetitiuarũ maxime imprimũt in corpus năq₃ omnia anime accidentia deſiccant corpus; ideoq₃ ex his patet animã ſua imaginatione vel affectione realr poſſe trãſmutare corpus. Et ad rationem in oppm̃ cum dicitur agens et patiẽs debẽt eſſe cõicantia in materia. Intelligetur de materia methaphiſica q̃ eſt genus. i. agens et patiens debent eſſe eiuſdem generis predicamentalis namq₃ linea non agit in calorẽ: qꝛ nõ ſunt eiuſdẽ generis predicamentalis: quare ſm Phm crediderim ꝙ nullum accidens poteſt agere in ſubſtantiam niſi in virtute ſubſtantie: qđ dixerim ne quis arguat ꝙ calor agit in ſubſtantiam: que nõ ſunt eiuſdem generis: ſatis eſt ꝙ agit dependenter ab aliquo quod eſt eiuſdem generis.

Nota. 3.

¶ Pro declaratione et finali cõplemẽto ꝓbleumatis noto ꝙ triſtitia et reliq̃ ſunt paſſiones cordis patet qꝛ cor maxime laborat in triſtitia timore gaudio etc̃. Noto preterea ꝙ aliquid põt eſſe cordiale trifariam. Primo mõ, qꝛ habet vaporem melancolicũ fuliginoſum a corde ꝺpellere quo modo meliſa ẽ cordialis. Scđo modo aliquid ẽ cordiale, qꝛ multiplicat vaporẽ retardantem reſolutionem ſpirituum vitaliũ quomõ odor roſarum eſt cordialis. Tertio modo aliquid eſt cordiale qꝛ ſpiritus et ſanguinem degellat et cõſonam q̃litatem vite ꝓducit quomõ poma ãbre muſci ſunt cordialia. Noto tertio ꝙ delectationes; et triſtitie tactus ſunt omnibus vehementiores, vt phs 7. ethicorum per viſum tñ alique contingunt delectationes et etiam aliqua nocumenta et vtilitates corpori afferuntur, vt videmus baſiliſcum viſu ſuo inficere. Nam narrat Ariſtoteles in de ꝓprietatatib⁹ elementoꝝ et plantaꝝ ꝓpe Athenas erãt duo dracones in duobus montibus et interficiebant omnes mercatores tranſeuntes ſolo viſu et iuſſit Socrates ſibi fieri capſulã vitream ad vidẽdum. ſimiliter vetula malorum humorum faſcinat puerum tenellum ſolo viſu năq₃ in venenoſis animalib⁹ caput et cauda pl⁹ de veneno habent ideoq₃ iubent medici ad componẽdã tyriacam: tyri caput et caudã abĳcere: ergo viſus ſol⁹ multa dãna affert affert et comoditates: năq₃ quemadmodũ magnes vt ferrum trahat quãdã producit qualitatem ita aurum viſum quandã multiplicat qualitatem ad cor vſq₃ que cor cõffortat vapores melancholicos abĳcit: ⁊ ſic ſolo viſu aurum letificat: qđ aũt huiuſmodi qualitatẽ aurum habeat mõſtrat medicorum experientia q̃ iubent fruſtula aurea miſcere tpe extrahẽdi ſucum carnis pro releuando egrum qui ẽ ad mortem: nec tu mireris rebus tales inditas eſſe proprietates. Nam vt dicit conciliator. 7. particula ꝓbleumatum ꝓbleumate. 6. ſanguis interfecti ab alio fluit in tranſitu interfectoris qꝛ ſimilem qualitatem ꝓduxit in humoribus interfecti qualem ipſe habet et hac etiam cauſa lingua ſcorpionis ſudat qñ trahit venenum ad menſam magnatum.

Ariſtote.

Conciliator trac. d venc. c. 3.

Concilia.

¶ Secundum Probleuma.

PRopter quid / qui malo cibo veſcuntur in annis ſterilitatis: aut qui multum abſtinuerũt: dum veniunt ad fertilitatem ſubito ſe implentes pedibus inflantur.

De annis ſterilitatis.

HOc eſt probleu. 3. Ariſto. i. par. ꝓbleu. cui⁹ ſenſus literalis eſt. Qui malo cibo fuerunt nutriti tempore ſterilitatis: dum veniunt ad tempus fecunditatis implent ſe: et inflantur pedibus. Hec eſt prima pars: cuius cauſa eſt: qꝛ tempore ſterilitatis nõ comedebant niſi olera et herbas terre: que quidem omnes ſunt melancholice terreſtres: ideoq₃ infimũ locum petentes inflãt pedes. Qđ aũt ſint omnia olera melancholica patet qꝛ non comedentes aliud q̃ illa ſunt terreſtris coloris. Tum etiam quia ſemper nutritum ſimilatur nutrienti. Sed nutriens omnes herbas ẽ terra: ḡ oĩa olera ſunt melãcholica. ¶ Secunda cauſa: quia q̃ndo aliquis multo tempore fuit aſſuetus malis cibis habet corpus non nutritum: ſꝫ tabefactum gr̃a cuius illud corpus eſt frigidum habens defectum caloris naturalis: ſuper quod ſi multa cibaria poſueris calor illius ſuffocabitur ac ſi ſup igniculũ ponas multa ligna: cum aũt calor ſuffocat⁹ eſt ſequit ipſum ꝑpter ſuam debilitatem ſanguinẽ facere aquoſum, grauẽ, qui inferiora petat. Sed dices: q̃re hec inflatio non ſit in genib⁹ et in locis cruriũ magis ꝓpinq̃s. Dicẽdũ qꝛ citi⁹ natura deficit impartiri diſtantibus a ſe q̃ ꝓpinquis: ideoq₃ iecore deficiẽti in ſuo calore citi⁹ deſinet illi⁹ calor cõpetenter cõmunicari parti diſtanti q̃ ꝓpinque. Scđa pars dicit ꝙ qui multum abſtinuerunt per ieiunium ſi incipiant multum comedere idem hñt: cui non do aliã cauſam niſi ſecundam de duabus prefatis.

¶ Circa hoc probleuma primo q̃ro in quo cognoſcit ciboꝝ bonitas et malicia. Secũdo q̃ro de ꝓprietatibus famis. Gratia cui⁹ occaſionalr inquiram ꝺ cauſis ſitis. ¶ Ad primũ noto ꝙ in cibis ſex ſunt conſideranda. ſ. ſubſtantia. quantitas: qualitas: conſuetudo: tp̃s: et ordo. Intelligo per ſubſtantiã cibi ꝙ ſit ſit liquid⁹ vel ſolid⁹: facilius eñ nutrimur ex liq̃dis q̃ ex ſolidis, vt ex iuſ carnis q̃ ex carne. Et itelligo ſubam duriciẽ et mollitiẽ; ꝑꝑ qđ caro anſeris (licet ſit calida, qđ mõſtrat nõ hẽre in oſſib⁹ medullã, ⁊ ſemper degere in aquis) qꝛ tñ duriſſima eſt, ideõ mal⁹ eſt cibus. Et q̃uis caro perdicis ſit frigida et ſicca, tñ ꝑpter bonum modũ ſubſtãtie optia eſt. Lac etiã eſt mal⁹ cib⁹: qꝛ hꝫ triplicem ſubam. ſ. frigidã q̃ eſt ſerũ (dico frigidã reſpectu ad lac:) butyrũ qđ eſt inflãmabile: et caſeũ terreſtrẽ. Quoꝝ diuerſitas maxie noxia eſt: ideoq₃ lac in ſtomacho facile corrũpit. ¶ Secũdũ qđ in cibis eſt conſiderãdũ eſt quãtitas: et hec eſt duplex. ſ. diſcreta ⁊ continua. Continua eſt ꝙ vna vice multũ de cibo ſumat: et hoc in hyeme plus eſt faciendũ, qꝛ virtus eſt robuſtior. Sed quantitas diſcreta eſt plurib⁹ vicibus ſumere cibũ qđ pl⁹ ẽ tolerabile in eſtate, qꝛ virt⁹ ẽ debilior.

Queſtio. Prima

Qõ. 2.

¶ Quare circa qualitatem cibi noto ꝙ in cibis ad hoc vt tranſeant in naturã corporis requirunt tres conditiones. ſ. ſimilitudo in qualitate. Nam in ſymbolizantibus facilior eſt tranſitus. Requirit preterea ꝙ talis cibus ſit eliquabilis. Proptẽrea ferrũ eſt cibus ſtomacho ſtruthiõis cameli qꝛ ab illo eliquat. Tertiũ eſt ꝙ hẽat ꝓprietatẽ occultam q̃ natus ſit a corpore trãſmutari: ⁊ ꝑpterea palee ſunt nutrimentũ aſino, et non leoni: Et ordeũ eſt nutrimẽtum equo, et non leoni. Similr panis necat acipitrẽ qui eſt nutrimentũ homini. Aranee etiã nutriũt gallinã. Et iuſquiamus nutrit turdos, ſed non hominẽ.

Tres cõditiones nutribilis

¶ Circa conſuetudinẽ noto ꝙ dicit Phs. 2. retho. ꝙ cõſuetudo eſt altera natura: et hoc dictũ hoc mõ eſt intelligẽdũ. ſ. conſuetudo eſt in his q̃ ſepe contingunt. Natura vero in his q̃ ſemꝑ modo ſepe, parum diſtat a ſemꝑ: ergo cõſuetudo eſt ſcđa natura. Unde conſuetudo in naturalibus non põt acq̃ri vt ſit quidã habitus derelictus ex plurib⁹ actib⁹: bene tñ vt eſt acquiſitio cuiuſdã qualitatis ꝑ exerciciũ quã ſi acquiſiuiſſet ex natura eodẽ mõ ageret vł reſiſteret. Quõ dicimus coquentes vitra ſtare corã fornace ſine pena: et plura alia exempla tibi poſui ſuper. 3. phiſi. Et hec ſentiebat Hyppocrates. 2. apho. cum dixit. Aſſueti, aſſuetos labores ferre: et ſi imbecilles et ſenes inſuetis iuuenib⁹ fortioribus facilius ferunt. Quantã vim etiã hẽat conſuetudo dixit phs 2. methaphiſice. Leges oſtendunt.

Nota ꝺ cõſuetudine egregia.

Hyppo.

Ariſtote.

¶ In cibis etiam tp̃s eſt attendẽdũ i. quantum tp̃s dꝫ mediare inter vnam comeſtionẽ et aliam. Circa qđ diuerſi dixerunt diuerſimode: veritas tñ eſt ꝙ inter vnam cibationem et aliam dꝫ eẽ tp̃s mediũ decẽ horaꝝ: qꝛ tanto tpe ſtomachus detinetur in cibũ digerendo atq₃ in expellendo gradatim a ſeipſo verſus inferiora membra; nõ tñ expellit vna vice: ſed gradatim. ¶ Circa ordinem noto ꝙ cibi qui ſunt lubrici, ſicut melones, cucurbite pruna damaſcena: tales debent per duas horas ante comeſtionem dari, ne faciant cibũ cadere indigeſtũ. Si vero ſunt cibi ſtyptici compreſſiui, vt ſunt mala citonia vel conſeruacitonioꝝ. Si debent dari ad reprimendos vapores a capite dent in fine menſe. Si vero dentur patienti fluxum ventris, dent in principio menſe: ſi vero tales cibi ſunt diuretici dent per duas horas ante comeſtionem. Si vero cibi habeãt differentiam ſicut groſſus et ſubtilis. Si inter illos eſt multa differentia det prĩo ſubtilis ne cadat crudum ſup indigeſtũ. Nã ſi primo det groſſus, ſubtilis interim reſolueret et non haberet viã apertã ꝑ quã exiret: qꝛ impedit groſſus in interiori pte. Si tñ inẽ illos pauca ſtat differẽtia, precedat groſſum ad ſubtilem, vt gallina aſſata debet p̃cedere elixã qm̃ pars inferior ſtomachi eſt calidior: et ſuperior eſt frigidior. ¶ Ex quo infert ꝙ cibi in ſtomacho non ſe miſcẽt alias null⁹ prius ordo requireret. Infert preterea ꝙ per hoc infert ficus eſſe maxime penetrationis, vt dixit Phs. 30. ꝓbleu. qꝛ poſtremo comeſti, poſterius euomuntur.

De tpe medio inter comeſtionẽ vnã et alteram.

De ordine ciborum.

Ariſtote.

¶ Circa ſecũdam partem ꝓbleumatis nota aliqua. Primo ꝙ prudentiſſima natura (q̃ oĩa diſpõnit meliori mõ de poſſib̃ilib⁹) attendens quanta eſſet corporis pernities ſi vnumquodq₃ mẽbrũ ſentiret ſuam munitionẽ et appeteret appetitu famis: totius corporis onus vni mẽbro tradidit vt illud appeteret, non ſolum ꝓ ſe ſed ꝓ alĳs: et ſic ꝓuinciam gereret totius. Et hoc ẽ ſubtile rõciniũ Auicẽ. 13. 3. c. i. Noto. 2. illõ celebre dictũ phi. i. echonomi. vbi dicit ꝙ natura ẽ facta ad modũ boni echonomi ſicut enim bonus echonomus oĩa etiã viliſſima domus facit eẽ vtilia: ita natura ex ſuperfluitatibus etiã corporis aliqđ vtile deducit. Nã cũ fecit quatuor humores ex chilo effecit duos malos illoꝝ. ſ. melãcholiã ad ſplenẽ trahit: et ad choliam fellis coleram vbi vnctuoſo ſanguis defecato q̃ reſtat melancholia ducit ad os ſtomachi vt ibi famẽ concitet: atq₃ colera per duplicem porum felleũ partim ad ſtomachũ inter tunicã et tunicã ad confortandũ digeſtionem: partim ad inteſtina ad euigillandũ expulſiuam illorum ducit. Notabis. 3. illud celebre dictum Doctoris ſubtilis. Cuilibet potentie cognoſcitiue annexa eſt vna ꝓpria appetitiua q̃ conueniens obiectũ proſe-

Mirabilis nature ſagacitas

Auicẽna.

quāſ: et diſconueniens fugat: cuius potentie appeti
tiue actus non diſtinguūt ſm Scotum a potētia ap
petitiua: licet oppm̄ cenſeo ꝓbabiliꝰ cū nominalibꝰ.

Quid ſit fames.

¶ Quarto notabis ꝙ fames icludit
duplicem appetitum quendā naturalē cōmunē qui
non preſupponit aliquam cognitionem: ſed potius
eſt ad cibum in quantū eſt reſtauratiuꝰ deꝑditi ꝑ ſe
⁊ ꝑ aliis membris ⁊ hec habet ꝓ obiecto cibū ⁊ non
preſupponit aliquā cognitionē. Alius eſt appetitus
naturalis ꝓprius: ⁊ hic eſt quo appetit ſanguinem
trahere et neuter illoꝝ appetituum ꝑſuponit cogni
tionem: alius appetitus eſt animalis cōmunis voca
tus et hic preſupponit ſenſationem et cognitionem
frigiditatis cauſate ī parte alta ſtomachi quā frigi
ditatem appetit appetitus aīalis dpellere. Ex quo
ſequitur hūc appetitum aīalem non habere ꝓ obiec
to cibū: alias ſequeretur ꝙ ſenſus tactꝰ oris ſtomachi
formaret notitiā abſtractiuā: vt patet dū appetitur
cibus abſens. Item ſeq̄retur ꝙ ſenſus exterior poſ
ſet formare notitiam cōmunē: pʒ ſi loquamur de pri
ma fame: illa namqʒ cū ꝑſupponit cognitionē ⁊ nō
ſit potior rō ꝙ ſit vnius cibi quam alterius: ſeq̄tur
ꝙ omniū ciboꝝ cognitionē preſupponat qđ eſſe fal
ſum in ſenſu tactꝰ nemo ambiget.

Quid eſt obiectum famis.

¶ Quinto noto ꝙ fames non habet
pro obiecto defectuʒ humiditatis chilo ſe vel ſubſtā
tifice: ſed motū ipſum q̄ ſequitur ex tali defectu. pri
mū pʒ quia ille defectus nil eſt cum ſit priuatio non
eſt obiectū: ſaltim motiuum reſpectu notitie intuiti
ue: ſed vt dico: quiddā malꝰ motus confricatiuus ⁊
⁊ exaſperatiuꝰ partiū oris ſtomachi ille ē obiectū.
¶ Noto tamē ꝙ cū ille motus ſit ſenſibile cōmune nō
poteſt ſentiri ſine aliquo ſenſibili ꝓprio: ſentit̄ tamē
cū triſtitia. a. ſenſibile cōmune non ſic ſenſato ſenſibi
li proprio vt poteſt agnoſci de eo qui videt turpem
figuram cum bono colore namqʒ non poteſt ſentiri
figura ſine colore: poteſt tamen figura ſentiri triſti
ter quin color ita ſentiat̄.

Uñ cauſatur fames

¶ Noto ſexto ꝙ verior eſt opinio
tenens famem cauſari ex defectu humiditatis chi
loſe inter rugas ſtomachi: quā defectu humiditatis
ſubſtantifice radicalis. Nā illud ē cauſa alicuiꝰ quo
poſito ponit̄ effectus, ⁊ quo remoto remouetur: ſed
poſito chilo in ſtomacho fames tollit̄ ⁊ remoto chilo
ponitur: ergo fames inſequit̄ conſumptionē humidi
chiloſi: qđ aūt nō inſequat̄ cōſumptionē humidi ſub
ſtātifici pʒ, q2 ex illo ſeq̄ret̄ omnem appetentē appe
tere cibos frigidos ⁊ ſiccos: q2 talis eſt ſubſtātia ſto
machi quā deperdidit: qđ tamē eſt falſum. Ex quo in
fertur cauſa quare acetoſa ꝓuocāt appetitum: illō
enī eſt, q2 multū corrugant os ſtomachi ⁊ in illa cor
rugatione cōſiſtit appetitus.

De tēpantia ⁊ abſtinentia. Notab. i.

¶ Pro declaratione iſtius materie
ampliori quero vtrum tempantia ⁊ abſtinētia in eo
dē medio cōſiſtant quantum ad omnes cōplexiones
Pro cuius declaratione primo noto ꝙ virtutes mo
rales ſunt que habent medium. In virtutibus enī
theologicis nullū ē mediū. Nam quāto quis magis
credit tanto melius facit vtpote: q2 qui magis cre
dit magis meret̄. In virtutibus tñ moralibꝰ duplex
eſt mediū. ſ. mediū rei: et mediū quo ad nos mediū
rei eſt mediū iuſtitie ⁊ ſi iuſtitia ſit diſtributiua, tale
mediū ē geometricū: ſi vero ſit cōmutatiua, tale me
dium ē arithmeticum, vt Ariſto. 5. ethicoꝝ: alie tñ

virtutes morales habent medium quo ad nos. Nam
dicit phs. 2. ethicoꝝ ꝙ reſpectu milonis: aliud ē me
diū quo ad nos quā reſpectu exercitatoris gymnaſio
rū. ¶ Nota preterea ꝙ ſm Angeſt. li. 2. ſuorum mo
ralium cap. 3. documento 4. regula temperantie cō
ſiſtit in hoc: ꝙ ſit bona habitudo corporis ⁊ aīe, honeſ
tas non violata, facultas nō exceſſa, nāqʒ ſi aliq̄s vſqʒ
adeo ſe macerauit vt morti ſe exponeret, ille non ſer
uat regulam temperantie: dē et aīe. Nā ſi corpi tam
bene indulgeres ꝙ aīa pateretur dānum: tunc non
eſſet temperantia: honeſtas non violata violatur enī
honeſtas ꝑ multitudinem ciboꝝ facultas nō exceſſa
hoc eſt non conſumat amplius quam expoſtulent di
uitie.

Notab. 2. Angeſt de regulis tēperantie.

¶ Nota vlterius que complexiones et q̄ eta
tes facilius ferant ieiunium aliis: circa quod noto ꝙ
in fame ꝯcurrūt quinqʒ motus. ſ. atractionis mēbro
rū a venis venaꝝ, ab epate epatis, a meſeraicis me
ſeraicarū ⁊c, ab ſtomacho ⁊ ſtomachi ꝯcurrit motꝰ
appetitus ad partes exteriores: ex quo infertur ꝙ
vbi maior ſit reſolutio membroꝝ ibi maior inſur
git fames: et vbi minor reſolutio, minor inſurgit fa
mes. Quare homines magis calidi minus tolerant
famem: et homines habentes humiditatē magis ae
reā reſolubiliorem minus tolerant famem ꝑpter re
ſolutionem. Ex quo infertur illud Hyppoc. i. apho.
Senes facilius ferunt ieiuniū: deinde conſiſtentes
minus vero pueri omniū vero ipſorum minime aio
ſiores exiſtentes.

Nota. 3. q̄ cōplones et etates ferāt facilius ieiunium

¶ Et quia ſemel cepimꝰ loqui đ fa
me non inepte adiiciemꝰ de ſiti: eſt enī ſitis conſum
ptio humidi roralis reſidētis in parte alta ſtomachi
ꝓ quo notandum eſt ꝙ quando cibus in ſtomacho ſit
chilus delabit̄ ad inteſtina: vnde miſeraice ſugunt
illum in epar ⁊ in minutas partes ipſius impartiūt:
et ab epate in q̄ttuor humores ꝯuertitur q̄ nomē chi
mi ſortiant̄: qui ab epate per venas in membra de
lapſi. prio in rem conditā albā in oribus venarū con
uertuntur: vnde poteſt reddi cauſa quare in iugu
latis lac ſepe effluit loco ſanguinis deinde in rorē cō
uertunt̄ qui irrorat ⁊ madefacit mēbra: ⁊ ex illo, tē
pore neceſſitatis fit cambiū ⁊ glutem: defectus er
go huius humiditatis roralis eſt cauſa ſitis. Ideoqʒ
colerici ſunt ſiticuloſiores flegmaticis: ideoqʒ phs di
xit. 2. de anima ꝙ ſitis eſt appetitus frigidi et humi
di: et fames eſt appetitus calidi ⁊ ſicci. i. rei que eſt
calida ⁊ groſſa nutrimētaliter. i. valet reficere rem
groſſam.

¶ Tertium problema.

De auibꝰ loquacibꝰ

Propter quid aues late lingue
calide et ſicce ſermones profe
runt: et magis qñ bibunt vinum non
mingūt tamen nec lapidē concreant:
ſicut nec piſces.

Hoc ꝓblema quo ad primam partem eſt Phi
loſophi. io. parti. problematum ꝓblema. 39.
Et quo ad ſecundam eſt eiuſdem eadem particula:
ꝓblem. 7. cuius declaratio literalis eſt qđ aues cali
de et ſicce complexionis late linguē, ꝑferunt literas
vt pʒ in pſittaco et pica qñ ille habent linguā ſubti
lem. Leo tñ et elephantus licet ſint maioris pruden
tie ꝙ iſta non ꝑferunt literas: quia habent linguam
groſſam dicit̄ calide et ſicce complexionis: qñ hec
complexio eſt docilior aliis ꝑpter mundiciā organo
rum cerebri: et ꝑſertim dum bibunt vinum quia tūc

eoꝝ lingua humectatur: et ſpiritus et ſanguis agitā
tur. Et hec eſt prima pars. ¶ Secunda pars eſt qđ
aues non mingunt nec concreant lapides. Cauſa eſt
quia in illis quod nos per vrinam emittimus tranſit
in plumas roſtrum: et vngues atqʒ partim in inteſti
na gr̄a cuius oēs aues facile emittunt ſtercꝰ et nō ꝓ
creant lapidē q2 carēt veſica. Ecce expoſitio lr̄alis.

quid vox: et an aq̄ i auibꝰ vertat̄ in plumas.

¶ In hoc ꝓblemate faciā duo Pri
mo materiam de voce et de ſono diſſeram ad longū
Secundo quo ad ſecūdam partē an ſit verū ꝙ aqua
quam potant aues tranſeat in plumas. Ad primum
noto cum Ariſto. li. 2. de anima. c. de auditu qđ vox ē
quidam ſonus cauſatus ex repercuſſiōe aeris in cā
na pulmonis cū intentione ſignificandi aliquid dr̄ in
cāna pulmonis: ad differentiam ſtrepitus pedū: q̄ lʒ
ſit ſonus non eſt vox eo qđ nō cauſetur in cana pulmo
nis: dicitur cum intentione ad differentiam tuſſis in
qua licet ſit motus pulmonis: non tamen eſt intentio
ſignificandi aliquid: ſed potius expellēdi rē nociuā.

Nota. 2. đ diuiſione vocis

¶ Noto ſcđo ꝙ vox hēt octo ſpēs:
vt Ariſ. ii. ꝓbleu. ſ. Raucā/ Clarā/ Aſperā/ Lenem/
Grauem/ Acutā/ Magnā/ Paruā. Rauca q̄dē vox
cauſatur ex hoc quod cāna pulmonis in quibuſdam
partibus habet flegmata ſibi adherentia: in quibuſ
dam vero non: quare raucedo cauſatur ex aſperita
te cane pulmonis q̄ dicit̄ trachea arteria. Clara aūt
vox cauſatur ex vniformitate trachee arterie: vnde
crediderim ꝙ aſpera vox et lenis ſint tanq̄ genus
rauce et clare, obidqʒ poſſemus eſſe cōtenti ſex ſpe
ciebus. Magna vero vox et parua cauſantur ex am
plitudine cāne pulmonis et ex fortitudine virtutis
inſufflatiue multum aerem cum conatu impellentis
Grauis vero et acuta cauſantur ex hoc qđ multꝰ aer
tarde impellit̄: qualis eſt vox tauri: quare infert̄ qđ
ſtat vocem eē magnam et acutam: vt patet in tauro
et eſſe paruam et grauem, vt patet in vitulo.

Nota. 3. đ deſcriptione pulmonis.

¶ Notabis tertio qđ pulmo eſt fla
bellum cordis creatus a natura quinqʒ pennulis in
ſignitus cum multis ſpongioſitatibus, vt aerē tem
peret cum venerit ad cor et dum tranſierit per loca
immunda vel ſub aqua cor ab aere pulmonis euētet̄
ſup quem veluti ſup radicē arboris cāna pulmonis
aſcendit.

Nota. 4.

¶ Nota quarto ꝙ ī capite cāne pul
monis eſt quoddā ad modū capitis fiſtule qđ epiglo
ti vocatur qđ conſtituitur ex tribus cartilaginibus
altera anteriori que vocatur peltalis vel clipealis:
altera poſteriori nomine vacanti. Tertia vero q̄ ab
illa poſteriori oritur q̄ vocatur cymbalaris. Et nota
ꝙ quemadmodū ſe habent digiti fiſtulatoris in fiſtu
la ad modulandū: ita ſe habent decem muſculi epi
glotis quandoqʒ ipſum conſtringendo, q̄ndoqʒ ipm̄
dilatando ſm qđ aliis et aliis vocibus alias et alias
paſſiones natura intendit declarare. Unde nota ꝙ
ad flamen concurrit diaphragma cum muſculis pe
ctoris. Ad flamen vero cū ictu concurrit pulmo ſ atqʒ
muſculi epiglotis. Ad ſermonem vero cōcurrūt hec
adhuc cum maiori impetu ſimul et lingua palatum
et dentes: hunc aūt ſolus homo formare poteſt poli
ticoꝝ. i. Ex quo ſequitur pauciora ſufficere, vt ſermo
deficiat ꝙ vt vox đficiat: et pauciora ſufficere vt vox
deficiat ꝙ vt deficiat flamen cum ictu.

Nota. 5.

¶ Nota quinto ꝙ in omnibus ani
malibus quando creſcūt: in etatibus acceſſus ad iu
uentutem eſt cauſa grauioris et maioris vocis: tunc
quia cāna pulmonis in illis efficit̄ maior: et virtꝰ for
tior ad inſufflādū. Excipitur tñ ſm Ariſtotelem. io.
ꝓbleu. ꝓbleu. 36. taurꝰ qui habet vocem magis acu
taʒ ꝙ vitulus eo qđ in tauro efficitur cāna pulmonis
reſiſtentior ꝓ expellendo multo aere.

Ariſtote.

Nota. 6.

¶ Nota ſexto ꝙ in omnibus anima
libus quando caſtrantur vox efficit̄ imbecillior ꝑter
ꝙ in tauro, in quo ſicut dicit Conciliator in. co. alle.
ꝓbleu. et Ariſto. 5. de generatiōe animaliū. et Tho
mas de garbo tracta. 4. ſue ſumme. q. 18. Cornua ef
ficiuntur maiora ꝙ in tauro, et corpus maius et vox
maior: qđ euenit ꝑpterea ꝙ taurus ē animal a natu
ra ſicciſſimū, ꝑpter qđ cū caſtratur efficitur frigidiꝰ
et humidius obidqʒ iam ab eius ſiccitate terrea poſ
ſunt vapores eleuari qui cedant in cornua et ciꝰ cā
na pulmonis moleſcere, vt aer poſſit expelli in bona
copia qui non poterat alias expelli niſi parū ꝑpter
inobedienciam cāne pulmonis.

Concilia. Thomas de garbo

Nota. 7. đ cauſis ſoni.

¶ Nota ſeptimo ꝙ ad hoc quod fi
at aliquis ſonus, requiruntur tres cauſe, vt dicit
Conciliator. ii. particula ꝓbleum. qđ cauſetur a cor
poribus ſolidis, gratia cuius lana percutiēs lanam
non cauſat ſonum. Hec tñ condicio moderanda eſt
ſm Paulum venetum in ſuis metheo. ꝑſequendo de
tonitruo q2 exalationes ſunt molles et vapor nubis
eſt mollis, tamen ſonū cauſat vnum cū alio. Et ideo
dicit Paulus venetus qđ molle cum molli cauſat ſo
num ſi inter molle et molle ſit aliqua alteratio, vt
patet quando proiicitur ferrū ardens ſuper aquam
nam ibi cauſatur quidam tinitus. Secunda cauſa
ſoni eſt fortis percuſſio vnius corporis cum alio per
quam fit violenta aeris expulſio: quare acus cū acu
non cauſat ſonum. Tertia cauſa eſt qđ fiat ille ſonus
in aere: gratia cuius in vacuo non eſt ſonus, nec in
aqua.

Nota. 8. ſi ſonꝰ eſt q̄litas ſucceſſiua.

¶ Nota octauo ꝙ q̄uis ſit opinio
aliquoꝝ qđ ſonus eſt qualitas ſucceſſiua: cenſeo ꝓba
bilius ꝙ ſonus eſt qualitas permanens ſicut impetꝰ
et habet ſuas partes ſimul intenſiuas: quando ſonus
eſt intenſiſſimus, et quemadmodum dico de ſono cē
ſeo de oratione vocali vno ſpiritu ꝓlata, ſi nō
ꝑferatur vno ſpiritu eſt eiuſdem ſpeciei cum altera
vno ſpiritu prolata: ergo vtraqʒ eſt entitas perma
nens.

¶ Noto nono intellectū diffinitio
nis de voce ſm Philoſophū ſecundo de anima. Vox
eſt repercuſſio reſpirati aeris ad tracheam arteriam
cum quadam imaginatiōe. Pro quo nota quod hec
diffinitio eſt cauſalis et intelligitur. Vox cauſatur
ex percuſſione aeris reſpirati: dicitur cum imagina
tione. Ubi nota qđ voces in auibus magis ſunt ex
plicantes deſideria coitus et famis. In hominibus
tamen ſepe exprimunt cogitationes, et crediderim
ꝓbabiliter qđ quemadmodum volitio concurrit ef
fectiue ad actum imperatum: ita imaginatio cōcur
rit effectiue ad vocem: itaqʒ vox non fieret niſi ima
ginatio precederet: et q̄uis ſit vox non ſignificatiua
ſemper tamen eſt data ꝑpter aliquam imaginatio
nem que preceſſit. Quare licet tuſſis fiat in aliquo
ꝑpter aliquam imaginationem: quia vult alteri de
clarare aliq̄d illa tamen imaginatio non eſt neceſſa
rio requiſita.

Dubiū an vox defer tur ad au ditū cū ſi militudīe ſui ſignifi cati. ¶ Dubitatur an vox deferat ad ſen-
ſum auditus cū ſimilitudine ſui ſignificati et ꝑ hoc
ſignificet aliquid menti Ad quā queſtionem reſpon
deo tripliciter prima reſponſio ē apolinaris ſcd̄o de
anima.q.25.ꝙ vox nō ſignificat aliquid anime:qꝛ ſe
cum deferat ſimilitudinem ſui ſignificati vt iſta vox
Appollia ris. homo non ſignificat homini omnes homines cum au
ditur:qꝛ ſecū deferat ſpēm omniū hominū ſꝫ ex qua
dam habilitate ſeu q̄litate quā ꝓducit in cogitatiua
hominis per conſuetudinem rōne cuius audita illa
voce predicta habilitas inclinat potenciam ad pro-
ducendū noticiam omniū hominū cū ſpecie,vt pꝫ qꝛ
vt aliq̄s puer ad iſtā vocē panis veniat ꝑ pane reqri
tur qd̄ hec vox panis ſit ei ꝓlata coꝛam pane et mul-
tociēs dicta: et ſimiliter ad hoc qd̄ pulli fugiāt a mil
uo requirit aliquociens ꝓtuliſſe iſtam vocem xa ga
linam cum eis hoc ergo mō vox imutat ad forman-
dum conceptum:nō ꝙ ibi nō fuerit ſpēs:ſed per ſo-
lam incitationem illiꝰ habilitatis. ¶ Scd̄a ē opinio
2. opinio. quam credo verioꝛem ꝙ audita hac voce hō,et de
ca formatis dobus cōceptibꝰ vno q̄dem illius vocis
reliquo vero habitudinis ad ſuum ſignificatū intel-
lectus ab illis duobus producit conceptū vltimatū
omnium hominum,et illi conceptus precedentes
3. opinio. ſint velut cauſe. ¶ Tertia opinio dicit ꝙ illa vox
homo per ſpēm ſui cauſat conceptū nō vltimatū ſui
met qui ꝯceptus repꝛeſentat homines. ¶ Nota vlteri
us:ꝙ duplex eſt ſonus.ſ.ſonus intencionalis ⁊ ſonus
realis:ſonus realis ē qualitas coꝛpoꝛalis ꝑceptibi-
lis a ſenſu auditus:ſed ſonus intentionalis eſt ſpēs ⁊
tan vnus quā alius habet pro ſubiecto appꝛop̄ato ae-
rem/namq̄ ſi ſit ſonus realis ſolum eſt in aere,vt iam
dixit notabile quoddā precedens ſi vero ſit ſonus in-
cionalis ille eſt in aere oꝛganico qui aer oꝛgani-
cus eſt animatus contentus in quadam pelicula ner
ui auditiui et quando ſpēs intencionalis tangit illā
pelliculam tunc formaꝛ noticia,vbi nota ꝙ apud au
res eſt quoddā os vocatum petroſum habēs in eius
concauitate foꝛamen an fractuoſum vel toꝛtuoſum
ne aliquis fieret ſurdꝰ per aliquem magnū ſonū vel
per introitū aque in aurem et in medio illius oſſis
continef illa pellicula.

An eades ſpēs ſit in medio ſen ſu exterio ri et inte- rioꝛi. ¶ Super quo diligēter nota vnum
egregium dictum reperitidis complutenſis qd̄ non
ſunt eedem ſpēs in ſenſibus exterioꝛioꝛibꝰ per quas
ſenſus exterioꝛes agnoſcant et poſtea tranſeunt ee-
dem per viam ſpirituum animaliū ad ſenſus interio
res quibꝰ mediantibꝰ ſenſus interioꝛes agnoſcant.
Nam ſi ſic ſequitur qd̄ ſi me exiſtente in extaſi oculis
apertis aut me exiſtente nimium attento circa aliquid
aliō obiectū trāſierit a latere talr poſſit producere
ſpēs in oculo ſequeretur qd̄ q̄uis ego non viderim ta-
lem rem ſpēs ille tranſeuntes ad ſenſum interioꝛem
facerem me habere notitiā abſtractiuam abſolutā
diſcretam de illa re cuiꝰ nunq̄ preceſſit intuitiua et
ideo tenet prefatꝰ doctoꝛ qd̄ ſpēs ſenſus interioꝛis
cauſaf a noticia intuitiua ipſius ſenſus exterioꝛis ſi
mulet ab obiecto ſi obiectū ſit ibi ⁊ ſi non a ſola noti-
cia intuitiua. ¶ Nota vlteriꝰ de mente phi.ii.p.ꝓbleu.
5.probleu.ꝙ lingua et nerui auditus habent inter ſe
magnam cōmunicationem et ideo vno leſo leditur
et aliud ꝓpter quod omnis mutus eſt ſurdꝰ ⁊ loqui
tur per nares ſi eſt ſurdus a natiuitate:qꝛ talibꝰ cre
uit quantitas in carnibus amigdalarum et in radi
ce lingue propter quam aer exit per foꝛamen naſi ⁊

non per os eſt enim foꝛamen quodam tranſiēs a naſo
in os qd̄ bene demonſtrant illuſoꝛes facientes tranſi
re filum a naſo in os et ideo qui eſt mutus non poteſt
eſſe ſapiens,qꝛ eſt ſurdus ē enim auditus ſenſus diſ
cipline in deſenſu et ſenſato et ideo perfectioꝛ eſt de
per accidens auditus quā viſus:viſus enim de per
ſe eſt perfectioꝛ ex prohemio methaphiſice : qꝛ plu
res rerum differentias nobis oſtendit ⁊ ideo ad diſ
ciplinam ceci ſunt aptioꝛes quam ſurdi ſꝫ ad artes
mecanicas aptioꝛes ſunt ſurdi.

¶ Et qꝛ in foꝛmatione vocis balbuciētes ſepenume De cauſis balbuciei
ro aberrant,ꝓferētes vnam lr̄am ꝓ alia,ideo decla
randum eſt vnde ꝓueniat hmōi balbuties. Pro quo
nota ꝙ oēs balbutientes naturalr̄ ſunt maxie humi-
di:gr̄a cuius ꝓuenit muſculos mouentes linguā nō
bene ipſam extendere,non bene percutientes aerē
vnam literam ꝓ alia ꝓferunt:et q̄n pꝛoferunt.l.p.r.
vocanf grece trauli. Q̄n ꝓferūt.r.,p.ſ.vocanf ſialos
Gratia cuius infertur pueros plus balbutire iuueni
bus propter habere multam humiditatē. ¶ Inferf
ſecundo balbos eſſe paratos fluxui ventris,eo ꝙ ha
bent multum de humiditate. ¶ Infertur tertio oēs
balbos foꝛe melācholicos,vt dicit phs.ii.ꝓbleu.38
valde colericos in cerebꝛo:cuiꝰ rō eſt qꝛ illi iudicāt
valde precipitant:et iō ſepenumero errant in loquē
do:qꝛ motus fantaſie eſt velocioꝛ q̄ ſit motus lingue
Non enim tā cito obedit lingua propter impedimē-
tum q̄ cito phantaſia phantaſiaf: et ideo Phs.2.de
gn̄a.dixit balbutientes apōphoterizant.i.lr̄as anti
cipant.

¶ Secunda pars eſt: quare aues nō
mingunt .vbi nota pro huius declaratione ꝙ in coꝛ-
poꝛe hūano ſm opinionē medicoꝝ tres ſunt digeſtio
nes principales. Prīa in ſtomacho. Secūda in epa
te. Tertia in mēbꝛis. Ante quas tn̄ digeſtiones vna
impꝛopꝛie dicta precedit in oꝛe,q̄ ſit per maſticatio
nē. ¶ Notandū eñ eſt ꝙ hec diuiſio cibi in minimas
partes iuuat:maxime eo ꝙ dicit Ar.ſi.c.de mixtiōe
parua paruis melius miſcenf,q̄ magna magnis: iu
uat etiā ad hoc ꝙ hoīes plurium dentiū ſunt longio-
ris vite:⁊ hoīes dentiū rarioꝝ ſunt minoꝛis vite : qꝛ
nō ita bene maſticāt cibū ad qd̄ etiā adiuuat ſaliua.
Nam ſaliua eſt humiditas q̄dā in radice lingue con
creata tribus ſpiritibus vitali,naturali et aīali,affe
cta habens calorem maxime confoꝛmem vite ꝓpter
qd̄ nullū eſt membꝛū ꝙ ita participet de virtute mē
bꝛoꝝ pꝛincipalium ſicut lingua nāq̄ de cerebꝛo par
ticipat neruos,qꝛ maxime eſt mobilis ⁊ de epate ve
nas qꝛ tota eſt rubicunda:⁊ de coꝛde arterias qꝛ ꝓ
maioꝛi parte vbicūq̄ eſt vena eſt arteria ꝑꝑ qd̄ i re-
gimine ſanitatis non debet aliquis potare ex ciato
alterius facit etiam ad hoc ꝙ pellicula oꝛis ꝯtigua
eſt pellicule ſtomachi:quare hꝫ virtutē eādē cū illa:
ideoq̄ cōiter dicūt medici. Oīa hūida ſtomachū
eneruare. Et hoc dicebat Auicē.doctrina.4.de hu-
mo.c.2.cum dixit. Nutricēs maſticatione aliquā hēt
digeſtionē:pellicula eñ oꝛis cōtigua ē pellicule ſto
machi. Vidēq̄ penna intincta in oleo ⁊ in os intro
miſſa venit appetitus vomēdi. Prima ergo digeſtio
pꝛincipalis eſt in ſtomacho ꝑ quā fit chilus:⁊ hāc di
geſtionē celebꝛat ſtomachus ſuo caloꝛe et caloꝛe cir
cunſtantium membꝛoꝝ nāq̄ illā digeſtionē q̄ē diffi-
cilioꝛ aliis adiuuat epar ſuis quinq̄ digitis ſtoma-
chum cōpꝛehendēs:et illā eādē adiuuat Zirbꝰ adi
pinus q̄ in ſolo hoīe ſm Ariſ.tranſit ſup ſtomacho ꝑꝑ

habere pectus maxime diſcoopertum: carne inter
oīa aīalia:ille nāq̄ reflectit caloꝛē ad ſtomachum
in quo ſtomachus efficif calidioꝛ. Adiuuat etiā hāc
digeſtionem ꝙ colera tranſmittif ꝑ poꝛum felleum
minoꝛē ad ſtomachum inter tunicā ⁊ tunicā,vt dige
ſtio vigoꝛef:iam facta hac digeſtione chilus deſcē
dit vſq̄ ad inteſtinū ieiunum a quo epar per quinq̄
meſeraicas attrahit chilū ad ſe q̄ quidē ꝑ epar im-
partitur et in quattuoꝛ humoꝛes conuertitur.ſ.in co
leram,pars ignea. In flegma,pars aquea In melā
coliā,pars terrea. In ſanguinem,pars aerea. Qui
bus humoꝛibus cōfectis in epate,vbi fit ſecunda di
geſtio in venas delegātur: ⁊ fit tertia digeſtio in oꝛi
bus venarū et mēbꝛis:nāq̄ in oꝛibꝰ venaꝝ fit res cō
dita:et in poꝛis mēbꝛoꝝ fit pꝛio ros,et poſtea cābiū
et glutem.

Egregiuꝫ nobile de digeſtio- nibus. ¶ Nota preterea de mente phi.4.
metheo,ꝙ in qualibet digeſtione reſecatur aliq̄ ſup
fluitas. In pꝛima nāq̄ digeſtione reſecatur aliq̄ ſup
fluitas.ſ.fex. Et in ſcd̄a vrina. Et in tertia reſecatur
triplex ſuperfluitas aquoſa,q̄ tendit in ſudoꝛē terre
ſtris q̄ polluit manus:ignea vero calida et ſicca que
eſt fumus aduſtus:⁊ hec eſt piloꝝ materia. Pilus nā
q̄ cauſatur ex fumo propulſo ad ſuperficiē mēbꝛi ⁊
ab aere congelatur : ⁊ poſtea ſuccedente altero fu-
mo pellit pꝛioꝛem ⁊ congelaf poſterioꝛ,et ſic in foꝛ-
mam longā creſcit pilus. ¶ Sed ad oppoſitū ꝓbleu
mat applicādo d̄ vrina notādū ꝙ vrina ē ſupfluitas
aquoſa que in epate concreatur tam ex partibus ci
bi aquoſis quā ex ipa aq̄ potata que q̄dē non eſt mix
tum:ſed admixtum:habet enim poꝛtionem colere ſi
bi permixtam,ꝓpter quod efficif ſalſa ⁊ hec aquoſi-
tas pellitur ab epate per venas vſq̄ ad membꝛa ad
faciendū cibum penetrare ⁊ poſtq̄ hoc officio aquo
ſitas functa eſt regredif ad epar: ⁊ ab illo mittitur
per venas emulgentes in duo colatoꝛia renū ⁊ poſ-
tea per poꝛos vrithides tendit in veſicam : q̄ q̄dem
duplici tunica valata eſt et in illis duabus tunicis
habet duo foꝛamina:non tamen eſt vnum e regione
alterius ne liquoꝛ vrine effundatur.

Dubium bonum. ¶ Dubitaf circa vltimā partē huiꝰ
ꝓbleumatis:vtrū aquoſitas q̄ in aliis aīalibus mingi
tur in auibus conuertaf in plumas,et videf ꝙ nō:qꝛ
purū elementū nutrire non valet:ergo nec cōuerti ī
mixtū:et ſic non conuertef in plumas. Oppm̄ deter
minat Phs.10.ꝓbleumatū. In hac q̄one duo querā
Primū eſt. An purū elemētū nutrire poſſit,nutritio
ne ꝓpꝛie dicta. Secūdū eſt. An purū elemētū nutri
re poſſit,nutritiōe impꝛopꝛie dicta. Pro declaratio
ne q̄onis pono aliqua notabilia. ¶ Primū. Nutritio
ꝓpꝛie dicta eſt ꝯuerſio alimenti in naturā rei aīate:
⁊ hoc mō capilli et vngues nō nutriunf:ſꝫ regenerā
tur q̄uo intellexit Galenus.2.theg.capilloꝝ vero et
vnguiū nō eſt regimē ſed regeneratio ſola. Nutritio
vero impꝛopꝛie dicta eſt ꝯuerſio alicuiꝰ in rē aīataꝫ
vel in aliquā rē pertinentē ipſi rei animate,vt q̄n ſu-
perfluitas ꝯuertif in pilos dicimus pilos fieri ex illa
ſupfluitate:et q̄n dicif ſanguinem nutrire ſpūs qꝛ ex
ſanguine tanq̄ ex materia appꝛopꝛiata fiunt ſpūs:⁊
hoc mō ſolemꝰ dicere vngues ipſos nutriri ex ſuper
fluitate coꝛdis. ¶ Noto.2.ꝙ purū elemētū nullo iſto
rum modoꝝ nutrire pōt,qꝛ oē qd̄ nutrit digerif: ſed
purū elementū non pōt digeri,qꝛ digeſtio eſt paſſio
cauſata a calido ex oppoſitis paſſiuis:ſꝫ elementum
purū non habet oppoſita paſſiua: ergo non digeref:

⁊ ſi allegef dictū cōe poetaꝝ ꝙ talpa nutrif ex terra
qꝛ extra terrā moꝛitur : alec ex aqua : Salamādra
ex igne: Camaleonta ex aere: non eſt credendū ꝙ
ex puro elemento id fieri valeat. Namq̄ purum ele
mētum habet qualitates valde exceſſiuas per quas
potius tranſmutat alitum quā tranſmutetur ab eo ⁊
cum de ratione elemēti ſit tranſmutare potius quā
Auicēna. traſmutari, vt Auicē.2.i.c.15.de eo ꝙ comedif ⁊ bi-
bitur ſequif ꝙ purum elementū nō pōt nutrire pro-
pꝛie nec impꝛopꝛie. Circa ī pꝛopꝛiā tn̄ nutritionē du
bitari ſolet vtrū odoꝛ vel aer nutriat ſpiritū ⁊ videf
Galenus Concilia. dicere Gale.ꝙ ſic.12.terapētice, et Conciliatoꝛ dr̄ia
155.ꝙ odoꝛes nutriūt ſpiritū ꝓbat de Democrito q̄
vixit per tres dies vltra terminū naturalē ſue egri-
tudinis ꝓpter odoꝛem panis recentis: et hoc dixit
phs in.li.de ſecretis ſecretoꝛū ad Alexādrū ꝙ odoꝛ
eſt cibus anime,qꝛ cum ipſo aīa delectatur et ſuble
uatur a laboꝛe:et Gal.2.apho.dixit omniū velociſſi
me nutrienciū eſt vinū:celerius vero nutrimur odo-
re. Item Auicē.2.i.c.de cauſis debilitatis membꝛo
rum dicit. Prauus odoꝛ eſt deterioꝛ: quā malus ci-
bus. Sed Gentilis fen.ii.3.tractatu.2.c.3.dicit ꝙ ali
quid nutrire aliud ſtat tripliciter:vno mō,qꝛ cōuer
titur in ſubſtantiā illius:et hoc modo ſolus ſanguis
nutrit ſpiritū. Scd̄o modo,qꝛ retardat reſolutionē
illius et hoc modo aer vel odoꝛ frigidus nutrit ſpiri
tum. Tertio modo qꝛ confoꝛtat membꝛū ſua bona q̄
litate quomō boni odoꝛes nutriūt ſpiritū. Ad propo-
ſitum applicando vrina : quia mixtum eſt in plumas
eſt conuertibilis que non conuerteretur alias.

¶ Quartum probleuma.

De albu- gineo quo mō cauſet coloꝛes oculi. Propter quid in oculis apparēt
diuerſi coloꝛes / et an cauſetur
ꝓpter diuerſam quātitatē albuginei.

Pro declaratione pꝛobleumatis noto ꝙ apud
oculos triplices coloꝛes ſunt.ſ.glaucus,niger,
et medius quoꝝ diuerſitates efficit albugineus hu
moꝛ et vt hec ad amuſſim capiātur notabo partes ex
quibus oculus componif. Primo ſummus opifex po
ſuit oculos in alto , qꝛ ſunt ſpeculatoꝛes totius coꝛ-
poꝛ hūani:deinde muniuit oculos ſi ſint molles pal
pebꝛis ⁊ pilis ne offenderenf ab extrinſeco:ne etiā
per puluerem lederentur:et illarum palpebꝛarum
eſt continuus motus clauſionis ⁊ apertionis,rōne cu
ius oculꝰ efficif foꝛtioꝛ et a ſua debilitate releuaf.
Dixi ſi ſint molles:qꝛ oculi cicadarū ⁊ locuſtaꝝ:quia
duri ſunt non indigēt velamine coopiente. Declara
to de exterioꝛi qd̄ ambit oculum:declarandū eſt de
partibus interioꝛibꝰ componentibus oculū que ſunt
7.tunice et tres humoꝛes. Et pꝛimo nota ꝙ cōcaui
tas in qua oculus eſt creatus dicif oꝛbita,et pꝛima
tunica oculi vocaf coniunctiua que eſt alba adipoſa
et ratione dicta eſt coniunctiua qꝛ adiungit oculum
oꝛbite et adipoſa qꝛ reflectit caloꝛem oculi ad inte-
rius ideoq̄ oculus non riget et hec a parte poſterio
ri eſt tota integra : ab anterioꝛi vero habet foꝛamē
amplum. Nam ſi eſſet tota integra ab anterioꝛi non
penetrarent ſpecies quia eſt opaca : et hec oꝛitur a
quoddā panículo cooperiente caput quod dicitur
pericraneum. Secunda tunica que in oculo ſucce-
dit eſt coꝛnea ⁊ eſt in qua apparent omnes coloꝛes:
in qua etiam apparent albugines : et anteq̄ aqua
coagulata deſcendens a cerebꝛo eſt catharata : et
hec pro medietate poſterioꝛi dicicif ſclirotica q̄m

De oculi armonia et compoſitione.

dura eſt: ⁊ a dura matre cerebri paniculo orta q̃ quidē ē diaphana ſicut cornu trāſparēs. Poſt hāc ſequitur vuea: que quidem eſt nigra, vt oculum confortet ne propter lumen diſgregetur: et a parte anteriori eſt dicta vuea q2 ſimilis eſt vue ablato cotilidone ſiue apendiculo: et facta eſt perforata a parte anteriori, q2 cū ſit opaca ſi clauderet fieret obcecatio. Et tu egregie ānota quod pupilla eſt foramē vuee ⁊ egritudines pupille ſunt dilatatio et conſtritio foraminis vuee, a parte tñ poſteriori vocatur ſecundina q2 oritur a ſcdo paniculo cerebri qui dr̃ pia mater: ⁊ hec vuea eſt ex partibus rugoſis conflata, vt amplius oculi robur vniat. Poſt hanc ſequit̄ humor dictus albugineus quoniam albugini oui ſimilatur quiquidem nutritur ex ſuperfluitatibus cryſtallini, quiquidem ſi paruus eſt quia multum irradiat̄ efficitur oculus glaucus ſicut aqua parua in profunditate eſt clara: ſi vero multus eſt efficitur ocul⁹ niger propterea quod illum albugineum parum penetrāt radij a cryſtallina prouenientes ſicut aqua multum profunda eſt nigra: ſi vero albugineus medio modo ſe hẽat erit oculus medi⁹. Poſt hāc aũt ſuccedit aranea tunica q̃ a p̃te anteriori vocat̄ aranea ⁊ a poſteriori retina: q2 orit̄ ex neruo obtico et hec deſeruit ad ꝯtinēdū cryſtallinā. Poſt hāc aũt ſuccedit cryſtallina que vere eſt luminoſa illumināſ partes exteriores et hec a parte anteriori eſt plana, vt ſpecies in ea melius figantur et a parte poſteriori eſt rotūda: q̃quidem comprehenditur ab humore vitreo quemadmodū comprehenditur lapis precioſus ab anulo et comprehēdit̄ ad maiorem portionem ſphere quā medietatem. Et nota ꝙ nutrimentum a vitreo aſſimilatū tranſit ad cryſtallinam ne ſi tranſiret rubeum faceret oīa apparere rubea ⁊ ſuperfluitas nutrimēti cryſtalline trāſit ad albugineum ex qua nutritur albugineus.

Auerro.
Cātuariē

¶ Ulterius notabis ꝙ tāte diuerſitates tunicarum et humorum inuēte ſunt, vt dicit Auerrois ad faciendum ſpecies ſenſibiles magis immateriales. Et dicit Cantuarienſis ꝙ tunice oculi debēt habere diuerſa cētra, vt. ſ. radij cū peruenerint ad oculum in acceſſu ad vueam refrangātur a perpendiculari ne ſi radij trāſirēt recti dextra apparcāt ſiniſtra, et ſiniſtra dextra. ſi enim omnium tunicarū eſſet vnū centrum radij qui tenderent ad illud centrum eēnt ꝑpēdiculares et apparerēt dextra ſiniſtra: ⁊ ſiniſtra dextra: q̃propter ſapienter fecit natura q̃ñ aliud centrum fecit vni tunice quā alteri. Nam cum radij trāſeūtes ſuper primam tunicam inciderint ſuper ſecundam: et non fuerint ſuper ea perpendiculares frangentur et cauſabūt pyramidē curtā in qua verſus conū manebit q̃dā amplitudo: gratia cui⁹ illic ſpecies diſponētur eodem ordine quo partes obiecti ſunt diſpoſite in obiecto. ſolus ergo vnus radius tranſibit perpendicularis irrefractus per omnia centra et ille eſt axis vocatus per quē fit de obiecto certificatio illum axem tranſportādo ſuper partes obiecti qd̃ Canturiēſis ſub his verbis dicebat viſio fit per pyramidem radioſam certificatio per axem tranſportatum.

Quo ſiūt i oculis color glauc⁹ medius ⁊ niger.

¶ Preterea notabis ꝙ colorum diuerſitas ex duob⁹ poteſt attendi, aut enī eſt color verus et ſic cauſatur ex tali vel tali actione qualitatū primarum ita quod calidū denigrat ⁊ frigidum dealbat, ſi vero ſint colores apparētes non veri cauſantur ex tali vel tali luminis reflexione ita qd̃ reflexio maior cauſat colorē rubeum minima cauſat alurgū: mediocris vero cauſat viridē. De colorib⁹ igitur oculorū: ſciendū eſt illos, eſſe apparentes non veros itaq3 nullus verus color eſt in oculo: quod itelliges in ea parte ꝑ quā ꝯtingit ſpecies trāſire ad cryſtallinam ne in cognoſcendo viſus erraret. ī alijs namq3 partibus ab illis que non ſunt coram cryſtallina bene eſt color verus in oculo, vt in coniūctiua ⁊ vuea.

De duplici cā colorum oculi
Auerro.
Thomas. de garbo

¶ Preterea notabis ꝙ colores oculi apparentes qui ſunt tres. ſ. glaucus niger ⁊ medius poſſunt habere duplices cauſas. Prima propter multitudinem ſpirituum, vt dicit Auero. 4. colli. et Ariſtoteles. 5. de genera. animaliū. Thomas d̃ garbo tractatu. 4. ſue ſumme queſtio vltia ī materia de oculis. Glaucus enim fit ex magna multitudine ſpirituū: et niger ex paucitate illorum: medius vero medio modo. Scd̃a cauſa eſt ex magnitudine cryſtalloidis, et ex eius ſitu et ex quātitate albuginei nam ꝙ cryſtalloides multa, et in alto oculi poſita cum albugineo pauco glaucum oculum operatur ⁊ cryſtalloides pauca et in profundo oculi poſita cum albugineo multo nigrum oculum operatur et cryſtalloides mediocris in magnitudine et ſitu cum albugineo mediocri mediocritatem coloris operat̄. Inter hos autem oculos inquit Auicē. fen. 3. 3. tractat. i. c. 2. et. 9. de animalibus: oculus medius ē ſuperfluus in viſu: quia eſt temperatus et temperato conueniūt omnes operationes perfectius ſuper quo Genti. de fulgineo mirabilem ſententitiā annotat ꝙ licet potētie naturales duplici modo agunt ſuas operationes male. ſ. per exceſſum et defectum, vt potentia attractiua duplici modo male agit ſuas operationes: primo: q2 debiliter attrahit: ſecūdo, quia per exceſſum. Attamen potētia cognitiua nunꝙ peccat per intēſionem operis namq3 oculus quanto melius viderit tāto eſt melius diſpoſit⁹: ſed peccabit oculus in opere ſuo ſi diminute viderit.

Gentilis

Utrum viſus fiat extra mittēdo.

Opinio Platonis

¶ Circa hanc materiam dubitatur vtrū ad hoc vt viſus videat aliq̃d d3 mittere aliq̃d extra ſe in obiectū an obiectū debeat aliq̃d in oculo producere. Ad quam dubitationem pro p̃ria parte fuit opinio platonicorū ꝙ viſio fieret extra mittēdo aliq̃d ī obiecto ita ꝙ ab obiecto iterū regrediat̄ in oculos: et ita oculus videat: ſed hec opinio ab omnibus reputat̄ falſa: quia ſequeretur qd̃ oculus ad videndū celum deberet euaneſcere: cū celum ſit maxime magnū: idcirco dixit phs. 2. de aīa. Uiſio fit non extra mittendo: ſed intus ſuſcipiendo. Ad ſecundā partem dubij fuit opinio domini Ochā ꝙ oculus nihil recipit ab obiecto: ſed ſolum notitiam non recipiēdo aliq̃d quod ſe teneat ex parte potētie: ad productionem notitie. Pro cuius declaratione reuocandum eſt in memoriam id quod in poſterioribus ſcripſimus de mente Ocham in ſecundo. queſtio. i7. ꝙ ſpecies eſt quedam qualitas preuia cognitioni manens tranſeūte cognitione inclinans in recordationē notitie obiecti: cuius declaratio bene p3 ex his q̃ ſcripſi illic. Scd̃o noto differentias inter ſpeciē et habitum. Prima qd̃ ſpecies facit potentiam ſimpliciter potentem habitus vero facit potentiam facilius potentem. Scd̃a differentia quia ſpecies intelligibiles ſunt indeꝑdibiles, quia nec poſſunt amitti defectu conſeruantis: nec proter contrarium: habitus vero ſunt deperdibiles. Notādum ē. 3. ꝙ iſte ſpecies maxie deſeruiunt ꝑ faciēda recordatione: nāq3 ille preſeruantur in memoria: et cum eſt opus recordatione reducuntur in fantaſiā et ſic fit rememoratio et q̃ñ tales ſpẽs cito reducunt̄ ad fantaſiā: fit bñ rememoratio et q̃ñ male fit male rememoratio: ꝑꝑ qd̃ cerebrum frigide cōplexionis eſt magis obliuioſum: quia frigiditas impedit motum ſpecierū.

Nota. 4. Okam

Notādū eſt. 4°. ꝙ Ochā loco ꝓcitato negat has ſpẽs: ſaluat aũt recordationem per habitus incomplexos, hoc modo cū aliquis videt aliquā rem per ſenſum exteriorem habet notitiam intuitiuam de illa re: et ſenſus interior format abſtractiuā de illamet re ſinonimam illi, l3 differentem ſpecie q̃ cauſat habitū poſtea inclinantem in ſimiles abſtractiuas. Ex quo ſequitur apud Ocham aut ꝙ ſenſus interior ſimul habet intuitiuam et abſtractiuam de eodē obiecto: aut ꝙ nunꝙ ſenſus interior pōt hr̃e intuitiuam notitiā de obiecto, ſ3 abſtractiuā dūtaxat.

Nota. 5. Ponit rōnes ad negandas ſpecies Rō pma.

Nota quinto ꝙ domin⁹ Ocham ad negandas ſpecies fecit aliq̃ bona argumenta. Primum argumentum eſt, ſi ſpecies eſt dabilis: ſequeretur ꝙ illa non diſtingueretur a notitia. ꝯñs eſt manifeſte falſum, et ſequella probat̄: quia illa ſpecies ē qualitas repreſentatiua eodem modo ſicut notitia: ergo illa ſpecies ponitur ſuperflue: nota eſt ꝯña qd̃ autem repreſentet eodem mō patet: quia ē imago obiecti ſicut notitia: ḡ nō repñtat al'r quā notitia vel ſi repñtat al'r, det̄ q̄uo nō. n. repñtat ſpẽs ad placitū: ḡ naturaliter repſentat ſicut et notitia. Ad hoc armentum reſpondeo ꝙ ſpẽs repreſentat naturaliter tanꝙ inſtrumentum naturale quod eſt preuia ſui cognitioni alius rei efficere notitiam: quod communiter dicitur qd̃ repreſentat inſtumentaliter. Pero quomodo declaretur: ſi dicatur ꝙ eſt inſtrumentum ad efficiendum notitiam eodem modo ſpiritus aīalis eſt inſtrumentum ad efficiendum notitiam: ergo non aliter repreſentat ꝙ ſicut inſtrumentum naturale ſicut repreſentat imago Ceſſaris: ex quo videtur ꝙ ſpecies illa eſt obiectum terminatiuum notitie abſtractiue. Nam ſi non eſſet quomō ergo repreſentat tanꝙ inſtrumentum naturale. Item philoſophus dicit: quare contingit aliquem hominem reminiſci vna hora: alia vero non: et dicit quod cauſa eſt quia vna hora format notitiam ſpeciei, vt eſt imago: alia do nō: ḡ ſpẽs pōt cognoſci ⁊ d3 cognoſci ꝑ notitiam recordatiuā. Nec ꝑpterea ſequit̄ nō eſſe aliquas opiniones circa materiam de ſpeciebus: arguēdo hoc modo cognoſco euidēter ſpeciem eſſe imaginem ergo cognoſco illam diſtingui ab anima: reſpondeo negando ꝯñam. Nam ego cognoſco euidenter quantitatem et motum: ⁊ tamen non cognoſco euidēter qd̃ quātitas diſtinguat̄ a re quāta. Scd̃a rō dñi Ochā eſt ſi tales ſpecies eſſent dabiles: ſeq̄retur a quolib3 puncto obiecti in quālibet partem medij tales ſpẽs ꝑuenire: ⁊ ſic ſequitur infinitas fore ſpecies in qualibet parte medij et cum illē infinite ſpẽs ſint ēq̄liter intenſe: ſequitur quod fiet vna ſpẽs infinite intēſa: et ſic omne qd̃ videbitur infinite intēſe cognoſcit̄. Ad hoc argumentum reſpondet opinio cōmunis negādo ꝙ ille ſpecies ſint equaliter intenſe. Nam quemadmodū veniunt a partib⁹ remiſſioribus ita ſunt remiſſiores: ⁊ ſic nō habetur aliqua ſpecies infinite intenſa. Tertio arguit Ocham: probando ꝙ nō ſint dabiles iſte ſpecies. Nā ex illo: ſequeret̄ quodlibet viſibile ad infinitam diſtantiam ꝑducere ſpecies; falſitas conſequentis nota eſt: ⁊ ſequella ꝓbatur. Ponamus quod de⁹ crear et infinitas potētias viſiuas ſemper acutiores, et acutiores experientia demonſtrat ꝙ potētia viſiua perſpicatior videt ad maiorē diſtātiam ꝙ potentia viſiua minus perſpicax: ḡ cū poſſint potentie viſiue in infinitum augeri: ḡ ⁊ ſpecies poterūt ad infinitam diſtātiam multiplicari ab obiecto. Ad hoc argumentum reſponſio cōmunis eſt qd̃ potētijs illis in perſpicacitate augmentatis aliquando ponet̄ aliqua illarū in aliqua diſtātia in qua nō poterit videre obiectum: qd̃ eſt quia ad illam diſtātiā non peruenient ſpecies. Sed contra opinionem dñi Ocham militant multe experiētie. Prima quomō ſaluabit qd̃ aliquid videatur in ſpeculo et non in aere niſi quia ab ſpeculo reflectuntur ſpecies ⁊ non ab aere. Secunda quomō ſaluabitur color apparēs in pariete propter radios tranſeūtes per ſpecular: cū n. ille color nō ſit verus: erit apparēs per ſolas ſpecies. Tertia experientia, quomodo ſaluabitur ꝙ baculus pro parte exiſtens in aqua: et pro parte extra apparet fractus, niſi quia pars que eſt in aere apparet in loco vbi eſt: et que eſt in aqua cum videatur ꝑ radios fractos a perpēdiculari apparet propinquior quam eſt. Ad has experientias reſpondet dominus Ocham preſupponendo ꝙ multa ſaluantur non ꝑ poſitionem entitatis d̃ nouo: ſed ſolū ꝓpter modū ſe habēdi agētium: ad qd̃ poſſet adduci optima analogia de duobus planetis qui reſpicientes ſe aſpectu trino cauſant aliquid quod nō cauſarent aſpectu 4. 5. 6. qd̃ ꝓuenit ex ſola applicatiōe agētiū tali vel tali modo. Applicando ad ꝓpoſitum: dico qd̃ ſpeculum et obiectum tali modo applicatum habēt cauſare notitiam obiecti, ꝓpter ſolam applicationem tali vel tali modo obiecti et ſpeculi ſine aliqua entitate que eſt ſpecies producta: ⁊ ad illud de colore vitrine reſpondet ꝙ color intenſus producit colorem remiſſum: quia tñ nunꝙ producit nec poteſt colorem ita intenſum ſicut ipſe color eſt non eſt qualitas prima: cōmunis tñ opinio dicit, vt ego dixi in tractatu de luminoſis qd̃ ille color eſt phantaſticus et ꝓpter ſpeculi imperfectionem repreſentatur color et non figura. ¶ Non negat tamen Ocham ꝙ aliquando preter notitiam: obiectum in oculo producat quaſdam alias qualitates vere viſibiles, vtpote fulgorē, vel colorem aliquem. Nam experientia mōſtrat qd̃ apparent poſt viſum ſolem conuertendo ſe ad tenebras, quedam reſulgentie coram oculo ⁊ viſo prato viridi apparent illi virores coram oculo micantes ſi cōuertat ſe ad tenebras, vt dicit Alazem in ſua perſpectiua. Notabis preterea ꝙ Thomas de garbo in ſua ſumma egregie probat cryſtallinam habere colorem et corneam ſimiliter q2 ſunt mixta: ergo habent quattuor primas qualitates a quibus colores oculi prodeant et emanent: nihilominus illi colores ſunt tam remiſſi quod non impediūt oculum ne bene iudicet de colorib⁹ ſicut videm⁹ vitrinam aut vitrū nimis albū nō īpedire quomin⁹ recte videam⁹ obiectum et iudicemus de illius colore.

Argta cōtra Okā negātem ſpecies

Rō. 2.

Rō. 3.

Alazem
Thomas de garbo li. i. tra. 4. q̄ōne. i6.

¶ Petitur circa hoc probleuma in qua parte oculi cauſat̄ viſio. Circa quod varie ſunt opiniones. Prima eſt opinio Auerois, ſuper libro d̃ ſenſu ⁊ ſenſato dicentis: ꝙ viſio cauſatur in aranea: ad quod adducit rationem: q2 aranea eſt ſubtilior tunica omnibus alijs: ⁊ quia viſio eſt ſpiritualiſſima actio d3 cauſari in magis ſubtili tunica q̃ ē aranea.

Auerro.

Opinio ſecunda. Cătuariē.

¶ Secūdus mod⁹ dicendi ē cōis: ꝙ viſio fit in cryſtallina. Nam illa eſt organum nobiliſſimum: et vt dicit Cantuarienſis quo leſo animal obcecaꝛ. Ergo in cryſtallina cauſaꝛ viſio. Item ad hoc conducit ꝙ cryſtallina eſt plana a parte anteriori, ⁊ ex parte poſteriori eſt ſphęrica, vt ſpecies melius figātur in parte anteriori. Nam ſi eſſet ſphęrica plus reſiſteret introductionibus ſpecierū.

Opi. 3. Joannis. d̄ iāduno.

¶ Tertia eſt opinio Joānis d̄ iādunoi ī q̄ōnib⁹ d̄ ſenſu ⁊ ſenſato tenētis q̄ viſio fit ī cruciatiōe neruoꝝ obticoꝝ: ad q̄ð adducit aliq̄s rōnes bonas: q2 ſi nō ita eſſet ſequereꝛ q̄ð vnaqueq̄ꝫ res deberet apparere, due res poſtq̄ duab⁹ viſionibus videꝛ in duobus oculis. Itē ꝙ tales nerui crucienꝛ, pbat experimēto Alberti magni qui vidit hominem percuſſum in tēpore dextro fuiſſe apoſtematū in ſiniſtro quod euenit ex hac neruorum crutiatiōe.

¶ Hec tn̄ opinio multis d̄ cauſis repelli pōt a me q2 id q̄ð d̄ cruciatiōe neruoꝝ aſſerit: ē falſum: quia ex illo ſequeretur, vt Gentilis fen. 3. 3. tracta. i. c. j. ꝙ in qualibet viſione dextra appareret ſiniſtra, ⁊ ſiniſtra dextra, q̄ð eſt impoſſibile: ⁊ ſequella nota eſt, q2 ſi nerui cruciantur ſpecies q̄ veniūt de parte dextra, veniunt ad ſiniſtram et econuerſo: credit tamen Gētilis ꝙ illi nerui in parte ante oculos vniantur ad modū duaꝝ lineaꝝ cōcurrentium ad angulum: que linee poſteā ſeparantur ⁊ deſcendunt in oculos ſeparate: q̄ð aūt illi nerui neceſſario coniungi debeāt bene patet: q2 compreſſo oculo vnaqueq̄ꝫ res apparet due res q2 tolitur coniūctio neruorum obticoꝝ: et tn̄ nota egregie ꝙ cauſa quare neruis cōiunctis apparet res vna ē: q2 vt ſenſus interior iudicet rem eſſe vnam requiriꝛ q̄ð ſpecies vnianꝛ in concurſu: et ꝙ linee viſuales per quas videm⁹ iudicentur a nobis terminari in vnum obiectuꝫ quare q̄uis ſpecies diuerſoꝝ obiectoꝝ vniantur in concurſu neruoꝝ: tn̄ non iudicatur res eſſe vna: quia non iudicaꝛ lineas viſuales ad vnum obiectum rēdere. Etiam ſi rō Joannis de Janduno valeret: ſequereꝛ duos homines videntes eandem rem cum vidcant plurib⁹ viſionibus et ipſorum nerui obtici non coniungātur iudicare debere vnamquamq̄ꝫ rem eſſe plures res. Item ex illa ſua ratione ſequitur q̄ð cum nerui auditiui non crucientur ꝙ vnuſquiſq̄ꝫ ſonus deberet apparere plures ſoni quia pluribus audiantur auditionibus et nerui auditiui non coniunguꝛ.

Thomas. de garbo

Gregori us arimi.

¶ Iſtis opinionibus relictis Thomas d̄ garbo in trac. 5. ſue ſumme. q. 18. credit ꝙ viſio nō magis fit in vna pte corporis q̄ ī alia, tenet. n. cū Gregorio arimi. in diſtin. 16. 2. ſententiarum quod ſenſus eſt ipſamet anima, et hanc ſuam opinionē probat experientijs. Prima eſt quia habens duos oculos non iudicat ſe magis habere plures viſiones q̄ habēs vnum oculū item ſi quiſpiam ſentiat pcuſſam vnam manū q̄ primuꝫ alterā ei appropinquat ⁊ hoc non poſſet eſſe, niſi illamet ſenſatio que eſt in vna ſit in alia. ¶ Itē in actu venereo ſentitur totius corporis delitia quod non poſſet eſſe cum in ſolis membris generatiuis fiat ſenſatio. Itē leſo pede ſenſit caput leſionem quod non poſſet eſſe niſi vna ſenſatio ſit in omnibus membris, et hoc ſignificauit Ariſ. in de ſenſu ⁊ ſenſato cum dixit eſt vnum aliquid in corpe quo ſentit omnia. ¶ Sed vlterius notat prefatus doctor ꝙ quoddāmodo poteſt dici viſionem fieri magis ī vno membro q̄ in alio quod poſſet declarari per hoc q̄ð vt anima producat operationem que eſt viſio coloris requirit diſpoſitionem organi concurrere effectiue ad illam, et ad hoc quod cauſetur operatio anime que dicitur auditio requirit quod concurrat organum auditus ad illam et ſic ille operationes differunt ſpecie et ſi ſint in eadē anima indiuiſibiles ⁊ ſic iſta conceditur, vt dicit. Thomas de garbo viſio fit in qualibet parte corporis; ſed non fit in qualibet parte corporis viſio, ⁊ notitie intellectiue et ſi ſint indiuiſibiles ſicut ſenſationes tn̄ differunt ſpecie ab illis q2 ad illas non concurrit effectiue aliquod organum corporeum, vt patet per Ariſ. 3. de anima. tex comen. 12. vbi dicit quod intellectus, eſt immaterialis eſt impaſſibilis, eſt immixtus, eſt incorporeus q̄ð intellige quia ad operationes que ſunt mere intellectiones non concurrit effectiue aliquod organum corporale. Nam ad noticias vniuerſales non concurrit effectiue organū corporale: ſimiliter ad notitias reflexas actuum pure intellectualium non concurrit effectiue organum corporale. Ex quo patet ꝙ male ſentiunt in opinione Gregorij qui dicunt quod ſenſatio eſt intellectio ſicut ſenſus eſt ītellect⁹: apud eum namq̄ꝫ iſta conſequentia nil valet: ſenſus eſt intellectus: ergo ſenſatio eſt ītellectio quia locus a cōiugatis nō tenet in predicationib⁹ q̄dditatiuis.

Thomas. de garbo

Ariſtote.

Gregori.

Q̄ō. 2.

¶ Queritur. 2. circa hoc probleuma an aliquid exiſtens in oculo poſſit ab oculo videri: ⁊ arguitur ꝙ ſic: quia oculo clauſo in tenebris et poſtea aperto apparet circundās oculum quidam fulgor qui videtur ab oculo: ergo exiſtens in oculo pōt videri. Secundo illud probatur authoritate Auerrois tertio colli. capitulo de accidentibus ſenſus viſus vbi dicit ꝙ ſpecies redeunt a memoria ad oculum que ī oculo videntur. Tertio illud probaꝛ: quia patientes vnam paſſionem que dicitur imago oculi cum non reſpiciunt niſi ad aerem quem non vident: vidēt quēdā vaporem intra oculū: In oppoſitū ē rō et authoritas Ariſ. 2. de anima dicentis quod ſenſibile poſitum ſuper ſenſum non cauſat ſenſationem.

Auerois.

Ariſtote.

¶ In hac q̄ōne duo diſquiram. Primū erit d̄ principali q̄ſito. Secūdū erit an ſenſibile poſitum ſuper ſenſum cauſet ſenſationeꝫ. Ad primū noto quod duplex eſt opinio circa queſitum. Prima eſt Genti. de fulgineo tertia tertij tractatu. 4. capitulo de imaginibus oculorum, vbi dicit: ꝙ exiſtens in oculo non poteſt videri per ſolam ſpeciem propriam: ſed videtur per ſpeciem alterius obiecti quod ipſe rationibus efficacibus probare nititur. Prima ratio eſt ſi videretur ille vapor aut alia res in oculo per ſpeciem ppriā: ſequeretur ꝙ non videretur in libro nec in alia re ad quā reſpicit ſicut muſca: quod eſt falſum: et ſequella patꝫ quia videretur ī loco vbi eſt. Secunda ratio: ſi res exiſtens in oculo poſſet videri per ſpeciem ppriā ſequeretur ꝙ in cryſtallina poſſet videri. Tertia ratio ſequeretur quod quēadmodum ille vapor per ſpeciem propriam videretur ab oculo, ita videretur ab aliquo homine reſpiciēte in oculum illius. Quarta rō: ſi per ſpeciem propriā aliquid intra oculum poteſt videri: ſequitur quod punctus albus in cornea videretur albus ab oculo cuius contrarium demonſtrat experientia. Nam poti⁹ apparet niger: immo quanto magis albus tanto nigrior. Sed hec opinio omnino eſt falſa, vt egregie deducit Thomas de garbo tracta. 5. ſue ſumme q̄ſtione. 19. Pro quo facit duplex rō adducta ante oppoſitum quibus etiam rationibus adiungo alias. Prīa ꝙ patiens illam paſſionem que eſt imago, ſi ſolū reſpiciat ad aerem, et ei dicaꝛ cuius nam coloris ē illa res quam videt dicit eſſe citrini coloris vel nigri cuius eſt ipſemet vapor: ergo vaporem videt per ſpēꝫ ppriam et non per ſpēs alienas, et confirmatur quia irrationabile eſt ſpecies alterius obiecti cauſare notitias obiecti cuius non ſunt ſpēs, potius enim mihi videtur impedire q̄ adiuuare.

Gentilis.

Rō pma.

Rō. 2.

Rō. 3.

Rō. 4.

Thomas de garbo

¶ Ad rationes tamē in contrarium ipſius Gentilis reſpōdetur. Ad primam cum dicit. Sequeretur ꝙ vuea poſſet videri. Rn̄deo negādo ꝯñam, quia non eſt e regione ipſius oculi. Ad ſcðam in qua dicebatur. Sequeretur ꝙ punctus albus cornee appareret albus. Nego ꝯñam, et rō eſt quia q̄nto magis eſt albus: tanto eſt denſior et minus penetrat lumen per illum. Ad tertiā dico ꝙ q̄uis ille vapor videaꝛ ab ipſomet oculo illud eſt q2 ibi ſunt ſpecies vnite: tamen non videtur ab oculo exteriori: q2 ſpēs diſgregantur. Ad quartam rōnē. Sequeretur q̄ð ille vapor videretur in loco vbi eſt. Nego ꝯñam, et ratio eſt quia illa viſio illius vaporis eſt oculo non bene diſpoſito obidq̄ꝫ videbitur obiectū vbi nō eſt. ¶ De ſecundo an ſenſibile poſitum ſupra ſenſum cauſet ſenſationem, p parte negatiua ē Ariſto. 2. de aīa, vbi dicit. Intus exiſtens, phibet extraneū, recipiēs debet eē denudatum a natura recepti. Et confirmatur experientijs et rōnibus. Experientia, quia q̄ comedit alea non olfacit alterum; qui comedit alea: q2 habet ſenſibile ſuper ſenſuꝫ. Similiter qui intrauit in cellam fragrantem pauco tempore tranſacto nō olfacit quia habet ſenſibile ſuper ſenſum, ratione: arguitur quia alias ſequitur ꝙ ſenſus tactus continuo perciperet ſuammet complexionem. Falſitas ꝯñtis nota eſt: et ſequella pbatur: quia obiectum ſemper eſt approximatuꝫ: ergo ſemper cauſabitur ſenſatio. ¶ Item temperatus homo non ſentit ſibi ſimilē temperatum: et illud eſt quia habet quaſi ſenſibile ſup ſenſum, quia habet ſimilem complexionem. Et nota optime ꝙ in ſenſu eſt medium ſenſus et organuꝫ ſenſus. Medium quidem reſpectu ſenſus tactus eſt caro. Organum vero eſt neruus: et quando poniꝛ ſenſibile ſuper medium ſenſus bene cauſatur ſenſatio: non vero quando ponitur ſuper organo. Exēplo mōſtratur hoc: ſi apprehendas manu vnam rem calidā ſentis illam quia ponitur ſuper medium ſenſus q̄ð ē caro. Si vero ponas ſuper neruum diſcoopertum a carne non ſenties aliquid, vt egregie declarat Buridanus. 2. de aīa. q. ppria de hoc. Sed Truſian⁹ monachus. 3. theg. cōmento illius. Nerui vero et tenontes pūctura. Dicit Ariſto. in hec aberraſſe cuius rationes ſunt que ſequuntur, Prima ratio. Videmus ſciſſo neruo maiorem fieri dolorem q̄ ſi non ſcindaꝛ: ergo neruus ſentit ſe ſciſum et ita ſentit ſenſibile ſuper ſe q̄ð eſt numerus. ſ. ſolutio continuitatis. Scða rō. Digito intromiſſo in aurem ſentitur quidam ſonus in aure: ergo ſenſibile ſuper ſenſum cauſat ſenſationem. In viſu tamen non credit hoc eſſe poſſe: q2 ſi obiectum eſt ſuper oculū non illuminatur et ita non videtur. Sed hec opinio falſa eſt. Nam dico ꝙ neruus ſolutus non ſentit ſe ſed carnem ſibi pximā: ⁊ ad aliud de ſono in aure dico ꝙ nō eſt ſenſibile ſuper organum ſed ſuper mediū: fit aūt ille ſonus quia vapores qui per aurem egrediuntur digito claudēte reflectuntur ad intra et mouent aerem circulariter.

Gentilis.

Truſian⁹

Ariſtote.

¶ Quintum probleuma.

De aīa ſi reqrit corpus organizatum

Utrum anima vt producatur requirat corpus organizatum.

Et arguitur pro parte affirmatiua authoritate Philoſophi. 7. politicoꝝ dicentis. Id quod eſt viuere pluribus indiget organis. Et ſimiliter authoritate Phi ſecundo de anima dicentis. Anima eſt actus corporis phiſici organici potētia vitam habētis. Pro declaratione huius queſtionis primo noto mirabiles organizationes que fiunt vt anima in corpore infundatur: de mente Auicenne. fen. 21. 3. c. de generatiōe embrionis. Prima operatio eſt generatio ampularum: quaꝝ vna fit ex ſemine viri p magnū deſcēſum ſpirituum vitalium ſub ea et generat cor. Deinde ad partem dextraꝫ generatur alia ampulla pro epate ex ſemine viri ad quam deſcendit magna quantitas ſpirituum naturaliū. Tertia ampulla generatur ſuperius ad quam maior quātitas ſpirituū animalium confluit: et illa eſt pro cerebro. Secūda operatio in organizatione embrionis eſt guttaꝝ ſanguineaꝝ impartitio. Et credit Gentilis doctrina. 5 de membris ca. i. iam ibi aliquam rem animatā adeſſe: q̄re indiget nutritione obidq̄ꝫ attrahit ſanguinem vt nutriat. Tertia operatio q̄ð totum apparet ſicut ſanguis coagulatus eo q̄ð defluit ad matricem quantitas multa ſanguinis. Quarta operatio eſt ꝙ totum apparet ſicut caro maſticata eo q̄ð ſpiritus genitiu⁹ iam incipit formare membra. Quinta operatio ē linearum diſtinctio. ¶ Et nota q̄ð prima operatio completur ſex diebus. Secunda tribus. Tertia ſex diebus. Quarta duodecim. Quinta nouem diebus. Et ſcðm q̄ð virtus informatiua eſt fortior aut debilior: et ſemina ſunt melius aut deterius diſpoſita: ita hoc tempus q̄ð dicitur formationis embriōis prolongatur aut tardatur. Namq̄ꝫ in maſculis tempus formationis embrionis eſt. 35. diebus: aut. 40. In feminis vero ppter eſſe frigidiores tempus formationis eſt. 40. aut. 45. dierum. Si aūt quiſpiam peteret quid vocamus tempus formationis, dico ꝙ eſt tempus in quo ſemen perfecte organizatum pōt recipere animam, et nō ante illud: et ſi queras vñde nobis conſtat q̄ð fiunt ampulle ſex diebus ⁊c̄. Dico ꝙ cōſtat nobis ex abortibus: q2 mulier faciens aborſum ſexta die emittit q̄ſi ampullas, et nona die emittit illas ſanguine perfuſas: et ſic de alijs.

Auicēna. de quinq̄ꝫ operationibus que fiūt in matrice pro formādo embrione

Notab. i.

de formatione embrionis

¶ Noto ſcðo ꝙ ſpiritus genitiuus ante oēs has operationes deſcendit per ipſum ſemen concauādo et facit vnam viam longam que vocatur vmbilicus per quam nutritur fœtus q̄diu eſt in vtero materno non enim celebrat primam digeſtionem, et facit ille ſpiritus genitiu⁹ tres paniculos primus vocatur ſecundina: quia ſecūda eſt a partu, ⁊ componitur ex duplici paniculo inter quem duplicem paniculuꝫ multiplices venas componit et texit quas omnes terminat ad venas matricis mulieris per quoſdam cotilidones ⁊ deportat ſanguinem de matrice ad venas illas: et tandem vmbilicalē et iſte paniculus circuit infantem a capite vſq̄ꝫ in pedes ⁊ q̄nq̄ꝫ exit fœtus cum toto illo coopertus: et putant mulieres ꝙ debet eſſe monachus: quandoq̄ꝫ vero in motu quo mouetur infans ad exeundum rumpitur et primo infans egreditur, ⁊ poſtea ſecundina. Ubi notabis vnum mirabile ꝙ ſecundina hec et ſi per no

Notab. 2.

uem menſes maneat intra vterum cum infante non putreſcit putredine graui preſeruata a calore naturali infantis, ſed ꝙ primum infans egreditur ſtatim ſi detineat per tres dies putret tanta putredine ꝙ interficit. Deinde fit alius panniculus contentiuus ſudoris a capite vſ ad vmbilicum. Poſtea fit tertius paniculus ab vmbilico vſ ad pedes qui recipit vrinam toto tempore quo puer eſt intra vterum. Et non eſt datus aliquis paniculus ꝓ ſuperfluitate prime digeſtionis: quia in puero dum eſt in vtero nõ fit prima digeſtio, ideo nec ſuperfluitas eius.

Notab. 3. Ariſtote.

¶ Notabis tertio ꝙ ſemẽ, vt ab Ariſtotele diffinitur in libro de animalibus eſt ſuperfluitas alimenti vtilis ⁊ vltimi habens omne. Ad cuius diffinitionis intellectum noto ꝙ ſemen a quibuſdam ponitur ſuperfluitas in quarto tertie digeſtionis, ita ꝙ ſit pars cãbij quod retrocedat per venas vſ ad vaſa ſpermatica: et tandem ad teſticulos. Quidam vero cogitant qđ eſt ſuperfluitas humiditatis geniture in oribus venarum. Alij vero, et verius dicunt ſanguinem dealbari a vaſis ſpermaticis et in ſemen cõuerti. Sunt autem vaſa ſpermatica vene quedã cõpoſite ex ramis venarum emulgentium et arteria adorti. Teſticulos autem fore neceſſarios credit Ariſtoteles, non tanꝙ effectiue cõcurrentes ad ſemen, ſed tanꝙ neceſſarij, vt teneant vaſa ſpermatica aperta: vt lapides inliciatorij qđ probat q̄r ſerpẽtes generant ſine teſtibus. Et Ariſtoteles narrat de quodam tauro qui abſciſſis teſticulis impleuit vaccam. Spadones nam non generant, non quia non habeãt ſemen: ſed quia habent vaſa ſpermatica corrugata ne per illa tranſeat ſemẽ, ſicut vmbilicus exſiccatur in adulto cum eẽt apertus in puero. Et ſic declaratur diffinitio ſeminis. Semen eſt ſuperfluitas. ſ. in quanto non in quali alimenti vtilis et vltimi, ideſt tertie digeſtionis habens omne. i. habens omnem virtutẽ paternam. Habet enim ſemen duplices partes. ſcꝫ. quandam ſubtilem ſpirituoſam que aut eſt tres ſpiritus animalis, naturalis, et vitalis, aut vnus tertius per ipſorum actionem conflatus qui dicitur ſpiritus genitiuus virtus informatiua et a quibuſdam propter excellentiam ſuorum operum dicit eſſe anima tus. Habet etiam ſemen aliam partem groſſam corpulentam et ex illa fiunt membra ſpermatica nobilia. Sed ex ſemine femine habẽt fieri membra ſpermatica vilia, vt os cartilago neruus. Nam nobilia voco cerebrum, epar, cor, ſtomachum. Et ex ſanguine menſtruo quo ad partem puram efficit tota caro que eſt membra carniformia data ad replendum rimoſitates ſpermaticorum, ſicut lutum ad replendũ rimoſitates parietis.

Nota. 4. Auicẽna.

¶ Notabis quarto ꝙ triplex tempus ſm Auicennam nono de animalibus reperitur in fœtu. ſ. tempꝰ formationis. i. organizacionis quod variatur iuxta varietates narratas: et tempus motus quod eſt duplum excluſiue ad tempus formationis. Tempus vero partus eſt duplum: excluſiue ad tempus motus qđ practicatur hoc modo. Ponas qđ triginta diebus qđ eſt minimum tempus formationis ſuit embrio formatus ſexaginta alijs diebꝰ ſequentibus eſt tempus motus. i. in quo ſentit moueri fœtus intra vterum. Sed centum et viginti diebus tranſactis ſuper hos eſt tempus partus: quod eſt minimum tempus. ſ. ſeptem menſibus. Sed ſi eſſet tempus formationis triginta quin diebus tempus duplum excluſiue, ad illud eſt ſeptuaginta dies. Et duplũ ad hoc excluſiue ẽ centũquadraginta dies qđ ẽ octo menſes et quin dies. Si vero tempus formationis eſt quadraginta dierum, erit conſequẽter calculando partus ad nouem menſes. Et ſi adhuc tempus formationis magis tardetur (quod inſolitum eſt) erit tempus partus decimo mẽſe: (quod etiam inſolitum eſt.) Et ita habes cauſam naturalem quare quidam partus fiant ſeptimo mẽſe, quidam octauo, quidam nono.

Nota. 5.

¶ Notabis quinto ꝙ ſemen (ſi Ariſtoteli credamus) deciditur ꝓ maiori parte a corde ꝓpter quod ſm complexionem cordis ita generantur femelle vel maſculi. Cor enim frigidum ꝓducit feminas, et calidum maſculos operatur ſm Auicennam ca. de generatione embrionis. Semen quo ad magnam ſui partem deciditur a membris principalibus. Dicit enim hec verba: a membris principalibus ẽ ſicut fons, et a reliquis ſicut reſudatio. Dubium tamen eſt inter principalia a quo maior quantitas ſeminis decidatur. Ad quod reſpondeo ꝙ maior deciditur ex corde ſecundario ex epate, q̄r illa membra habent plus de ſanguine: et ſemen imediate fit ex ſanguiẽ: ergo ab illis deciditur plꝰ de ſemine. Sed quidam arguunt ꝙ plus decidatur a cerebro duabus rationibus. Prima ratio, quia abſciſſis venis ſubeticis fit homo ſterilis: et cauſa eſt, vt inq̄t Matheus de gradi ſuper nono almanſoris ca. de apoplexia, quia per illas venas tendunt ſpiritus vitales, vt fiant animales: et deſcendit magna quantitas ſeminis et ſpirituum animaliũ, quibus venis abſciſis fit homo ſterilis. Secunda ratio, quia non eſt membrum qđ ita debilitetur in actu venereo ſicut cerebrum: ergo plus ab eo extrahitur de ſemine. Tertia ratio poſſet addi, quia qui nunꝙ coiuit non ẽ caluus ⁊ ſi caluescit: neceſſario coiuit, vt Ariſt. in libro tertio de animalibus: et in q̄rta particula ꝓblematum cuius cauſa eſt: quia qui multum coit cerebrum tantũ deſiccat vſquequo pilli nõ poſſint in capite firmari ſicut nec herbe in terra ſicca. Sꝫ iſte rationes non multum conuincunt. Ad primam dicitur ꝙ ſi cerebrum maxime debilitatur non eſt quia ab eo plus de ſemine extrahatur: ſꝫ quia eſt debile et exangue cuius debilitas eſt in cauſa: ꝙ ſi parum extrahatur: magis debilitetur ꝙ̄ reliqua omnia. Ad ſecundam rationem reſpondeo qđ illud eſt quia abſciſa eſt via per quam deſcendit ſpiritus animalis. Ad tertiam non probat niſi qđ cerebrum eſt maxie debile: rõne cuius magis debilitatur et decaluatur. ¶ Nota tamen qđ a membris particularibus contingenter deciditur ſemen et ſpiritus: ideo monoculus aliquando monoculum, et claudus claudum generat.

Matheus d gra.

Nota. 6.

¶ Notabis ſexto aliqua egregia de ſanguine mẽſtruo dꝫ prĩo ſanguis mẽſtruus a menſe q̄r ꝙ mẽſe euenit vel a mene grece. i. dfectu q̄r ſepe euenit in defectũ lunari et iſte principaliter abũdat in femina humana: preſertim ſicut dicit Galenꝰ. 14. de vtilitate particularis ca. 6. Et Ariſto. 3. de hiſtorijs animaliũ quia natura fefellit feminã generando in ea plus de ſanguine ꝙ̄ poſſit in naturam conuertere: vel inſenſibiliter reſoluere quo ad partes aquoſas: et tunc eſt neceſſarium illum ſanguinem expellere per aliquem locũ determinatũ: et cauſa fuit quia deſcendit ille ſanguis per matricẽ ipſam exaſperando vt retineatur ſemen. Jdeo Ariſto. dicit

loco precitato idem fore penitus generationis menſtruorum et conceptionis quod eſt in ſecundo ſeptenario. Et factum eſt etiam hoc intentione vt cum mulier eſſet pregnans iſte ſanguis retineretur et nutriret fœtuꝫ: et vt poſtea ſanguis ille cederet in lac nutriturum fœtum.

Nota. 7. d ſanguine menſtruo.

¶ Notabis ſeptimo ꝙ triplex ẽ ſanguis in femina. ſ. menſtruus improprie dictus talis qui iam eſt in concauo matricis receptus inutilis fedus peſſimus deſiccans plantas, inficiens ſpecula vina acetoſans tempore impregnationis fetum inficiens producens in eo malam qualitatem que ꝓparet poſtea ſanguinem fetus ad ebulitionem ⁊ feruorem maximum: vel ꝗ̄ ſi fermentum relinquens reliquias que cedant poſtea in variolas ⁊ morbilos hic improprie dictus eſt menſtruus, nec hic eſt qui retinetur quando fit retentio mẽſtruorum. Nam per flobotomiã non extrahitur ſanguis extra venas. Secundus eſt ſanguis qui quo menſe paulatim ãgregatur donec in tantam quantitatẽ accreſcat vt natura exonerandi cauſa illum deponat in concauum matricis: hic eſt ſanguis vocatus periodicus: quia ad certos terminos expellit. Ex hoc nõ credit Gentilis non poſſe nutriri fetum in vtero materno: cuiꝰ contrarium tenet Hugo ſenenſis doctrina quinta d membris. §. poſtea ſanguis: quia alias non poſſet fieri fetus leproſus conceptus tempore de fluxus menſtruorum niſi nutriretur fetus ex tali ſanguine menſtruo. Tertius eſt ſanguis qui ſexta die a conceptione a virtute informatiua attrahitur non ſuperfluus: non periodicus a quo fetus nutritur. Et contingit aliquando mulier cũ concepiſſe vndecimo anno, licet nondum habuerat ſanguinem menſtruum: et ex hoc nutritur fetus in viragine que non habet menſtrua propterea qđ reſoluit ſanguinem ſuperfluum et aquoſitates ſupfluas ſuo multo calore. Et ſi Ariſtoteles dixerit non aduenire tempus conceptionis niſi tempore fluxus menſtruorum intelligas de cõmuni curſu.

Nota. 8. d altercatione iter medicos ⁊ phos de ſemine.

¶ Noto octauo ꝙ eſt magna altercatio inter Ariſtotelem et medicos: vtrum ſemẽ maris et femine concurrant actiue ad generationẽ vel vnum ſe habeat mere actiue: reliquũ vero mere paſſiue. Tenet enim Ariſtoteles ꝙ ſemen maris habet ſe mere actiue: femine vero ſemẽ habet ſe mere paſſiue: ad qđ mouetur propter aliquas rationes. Prĩa ratio quia ſi ſemen maris haberet ſe actiue et paſſiue ſequeretur ꝙ eadem cauſa eſſet efficiens et materialis quod nunꝙ cõceditur. Item ſequeretur ꝙ femina poſſet concipere ſine concubitu maris: quia poteſt decidere ſemen quod eſt agens: et menſtruuꝫ quod eſt materia membrorũ propter qđ dicit Ariſtoteles: et Auerrois ſecundo colliget qđ femina ſine ſemine deciſſo ab ea poteſt concipere, vt patet in ea que violenter paſſa eſt ſtuprum. Dicit tamen ꝙ ſemẽ femine requiritur, vt os matricis lubricum fiat: et ſic ſemen precipitet ad interiora: et etiam requirit vt femina maiori auiditate concipiat. Et hãc opinionem ſequuntur Doctor ſanctus ⁊ Doctor ſubtilis ſuper tertio ſententiarum proſequentes materiaꝫ de maternitate Beate Virginis. ¶ Sed ad rationes Ariſtotelis reſpondent medici. Galenũ ſequentes ꝙ in ſemine eſt duplex pars quedam ſpirituoſa: alia groſſa corpulenta: prima concurrit mere actiue et non paſſiue. Secunda concurrit mere paſſiue et nõ actiue: et ſic dicunt non eſſe inconueniens ꝙ aliquid ſm diuerſas partes ſit efficiens et materia. Ad aliã rationem que eſt ꝙ mulier poſſet concipere ſine concubitu viri. Reſpondeo negãdo ſequellam: quia ſemen femine eſt agens ſubordinatum dependens ab altero in ſua actione. Galenus tamen credit vtra ſemina eſſe actiua et paſſiua: et adducit hanc rationem quam ponit Jacobus de forli. ſuper libro de generatione embrionis queſtione quinta: ſuppoſito qđ effectus determinatus requirit cauſam determinatam: ſed videmus ſepe filios ſimilari matribꝰ, vt patet de cane cocunte cum vulpe qui facit canem ſimilimum vulpi: et de equo cocunte cum aſina qui facit mulum magis ſimilem aſine. et de cane cocunte cum tigride femina qui facit canem mire velocitatis ſuper omnes canes. Tũc ſic arguo: iſti effectus qui habent eẽ in filijs ſimilibus matri magis quã patri nõ poſſent eſſe niſi mater ageret aliquid illic quod non facit pater. Ex quo infertur ꝙ filij vt plurimum ſimilantur patri in complexione: matri vero in compoſitione: propterea qđ complexio eſt preſtantior compoſitione: ergo a preſtantiori agente datur complexio quam compoſitio.

Jacobus forliuienſis

Nota. 9.

¶ Notabis nono ꝙ eſt difficultas vtrum cor primo viuat quam cetera membra: et videtur pro parte affirmatiua ꝙ ſic quia cor: vt dicit phs in. li. de animalibus eſt primum viuens ⁊ vltimũ moriens. Item primo introducuntur qualitatiue diſpoſitiones ad vitam in corde quã in alijs membris: ergo cor primo viuit quam alia membra. In oppoſitũ ſunt rationes: quia ſi cor primo viueret quam alia mẽbra: ſequitur ꝙ ꝗ̄ eo tempore nutriret: ſed hoc non poteſt eſſe niſi per ſpiritum animalem datum a cerebro et naturalem datum ab epate: ergo cerebrum ⁊ epar iam ſunt. Item ſi cor primo eſſet animatũ et deinde reliqua membra: ſequitur ꝙ anima rationalis eſſet in diuerſis locis ſeparatis naturaliter: nota eſt falſitas conſequẽtis et ſequella probatur: q̄r ampulla epatis ꝓnitur diſcontinuata ab ampulla cordis et in illis duabus ꝓducit anima rationalis: ergo aliqua anima eſſet in pluribus locis naturaliter diſcontinuis et ſeparatis. In hac queſtionẽ aliter reſpõdẽdũ cenſemus ſm illos qui ponũt plures animas in eodem et aliter ſm ponentes vnam animam. vt bene dicit Thomas de garbo tractatu. 5. ſue ſumme queſt. tertia: ſm nam priores prius animatur cor anima quadã vegetatiua vel ſenſitiua quam reliqua membra. Sed de anima itellectiua omnia eque cito animantur. Secũdum vero poſteriores adhuc ſunt bipartiti: quidam ponunt ſucceſſionem animarum: vt thomiſte: alij vero nõ. Secundum priores cor primo animat anima vegetatiua: ſm vero poſteriores non primo cor animatur. ſed omnia membra ſimul: ⁊ dictum ariſtotelis qđ allegauimus in parte ante oppoſitum ꝙ cor eſt primum viuens et vltimum moriens: intelligit de vita in actu ſecũdo ⁊ nõ in actu primo. Sed Jacobus de forliuio primo li. de generatione embrionis queſtione ſecunda credit membra ſimplicia prĩo animari quam organicã, quia cum organica conſtentur ex conſimilibus prius diſponitur materia conſimilium quam materia organicorũ: ergo prius conſimilia animant. Item inter organica primo cor animatur, quia primo eius materia diſponitur cũ fiat prima ampulla pro corde deinde epar animatur: et poſtea cerebrum: ⁊ poſtea membra nõ

Thomas de garbo.

Jacobꝰ d forliuio.

principalia. Sed oppoſitum eſt verum: quia licet debita diſpoſitio qualitatiua precedat primo in conſimilibus quam in organicis: tamen non precedit debita diſpoſitio quantitatiua et organica. Qui tenent ꝙ cor primo animatur: dicerent ipſum cor vegetare ⁊ ſentire per ſpiritum animalem et naturalem qui interim creatur a ſpiritu genitiuo. Nam qui poteſt facere cor: poterit etiam facere tales ſpiritus. Et ſm tenentes cor primo animari quidam dicunt ipſum concurrere ad faciendum alia membra: quidam vero dicunt ſpiritum genitiuum alia facere ſicut fecit cor.

¶ Pro complemento huius ꝓbleumatis diſquiram alia probleumata hic: primum ſit. Propter quid femina tardius in vtero et citius extra vterum completur. Ad quod reſpondeo cum Dino de Florētia ſuper libro de natura fetus folio. 61. ꝙ ratio eſt quia ſemen femine procreatiuum eſt frigidius et aquoſius: obidqȝ a calore naturali tardius in vtero organizatur: ſed extra vterum citius complet augmentum femina ipſo maſculo: quia femina eſt humidior ipſo maſculo propter quod citius extēditur extenſione quam debet habere. Secundo ex intentione nature: quia natura habuit intentionem faciendi maſculum principaliter: ideoque magis tardat in eius perfectiōe extra vterum: ſed femina eſt maſculus orbatus vel occaſionatus, vt Ariſtoteles primo de generatione animalium. Tertio dici poteſt ꝙ periodus femine eſt breuior quam periodus ipſius maſculi: ergo periodus perfectionis femine eſt breuior quam periodus perfectionis maſculi.

Dinus de florentia.

Ariſtote.

¶ Queritur de cauſis maſculi ⁊ femine et hermafroditi. Ad quod reſpōdet Egidius romanus multas fore cauſas: quas ponit in libro de natura fetus. Prima cauſa eſt. Semen calidius et cor calidius. Hec enim operantur maſculum: quia a tota ſpecie maſculus eſt calidior femina. Secunda cauſa eſt. Caſus ſeminis in partem matricis dextrā que calidior eſt. Nam illic geſtātur maſculi. Tertia cauſa. Teſticulus dexter potētior: quare ruſtici pro generatione maſculi ligant teſticulum ſiniſtrum tauris et arietibus. Quarta cauſa eſt. Etas generantis: nāqȝ ſenes generant feminas et iuuenes maſculos. Ex quo poteſt haberi cauſa hermafroditi ſm medicos quando ſemen maris et femine concurrunt eque potenter.

Queſtio de cauſis maſculi ⁊ femine.

¶ Dubitatur preterea vtrum vngues generentur a virtute informatiua fetus? Ad quod reſpondet Dinus de florentia ſuper libro de natura fetus folio. 62. ꝙ fiunt a virtute informatiua ſed minus principaliter. Pro quo nota ꝙ Philoſophus ait ſecundo libro de generatione animalium ꝙ natura eſt ſicut bonus echonomus: quia bonus echonomus perfectiora domus impartitur pro marito et vxore: mediocria pro filiis: adhuc peiora pro ſeruis. Sed oſſa et reliquas ſuperfluitates pro canibus: et ſuperfluitates omnino inutiles pro domo ferat ad campum vt fimum: ita natura virtutis informatiue ex ſemine quo ad partem perfectam facit membra principalia: et quo ad imperfectam facit membra minus principalia: ⁊ ex ſuperfluitatibus mēbri principalis quod eſt cor facit vngues: qui maximum habent iudicium ſuper valitudinem cordis.

Dubitatur a vngues generentur a virtute informatiua fetus.

¶ Petitur preterea an maſculus ſit femina calidior cum videamur dixiſſe maſculum generari ex ſemine calidiori. Ad quod reſpondetur ꝙ maſculus a toto genere eſt femina calidior. Sed Conciliator differentia vigeſima ſecunda: credit in auibus de rapina maſculum eſſe frigidiorem femina. Sic enim videmus acipitres maſculos minores et minus audaces feminis: et cauſa inquit eſt: quia in iſtis animalibus coniungitur caliditas ſexus cum calore complexionis ratione quorum corpus tantum deſiccatur quod ſiccitas maior quam debet reddit corpus frigidius quam oportet. Sunt autem hec animalia valde calida de ſua complexione quod monſtrat: quia digerunt carnes crudas: ideoqȝ porus fellis maior ad ſtomachum eſt terminatus et ideo colera mittitur multa ad vigorandum digeſtionē: ideoqȝ iſte aues habent egeſtiones albas ſicut canes: et icterici propter coleram non mitti ad inteſtina.

¶ Queritur vtrum omnia animalia generantia ſi ſunt femine procreent lac. Reſpōdeo ad hoc ꝙ lac eſt quedā humiditas incrudata a mamillis: nec eſt inconueniens digeſtū incrudari apud actionem diuerſi inſtrumenti. Nota preterea ꝙ animalia que geſtant in vtero illa procreant lac ex ſanguine menſtruo tendenti ad mamillas, vt animal quod intra vterum non habuit perfectum augmentum extra vterum perfecte augeatur. Si enim in vtero tantum creſceret dilaceraret matrem in exitu. In animalibus tamen que non geſtant fetus intra ſe: non generatur lac: quia illa generatio lactis fiebat ad reparandum animal ex molli alimento vſqȝ ad perfectam quantitatem que non potuit acquiri intra vterum propter periculum matris. Ubi notabis ꝙ in viris aliquando viſum eſt lac generari in magna quantitate, vt dicit Auicēna nono de animalibus quod euenit propter hominem illum multum ſanguinem procreare. Nota preterea ꝙ animalia bruta gerunt mamillas intra coxas: et non ſic femina humana: quia cum ambulet figura recta femina humana impediretur in motu: non ſic autem impeditur brutum: quia ambulat figura prona: et tot geſtat mamillas quot filios parere poteſt. Nota preterea ꝙ matrix mulieris habet ſeptem cellulas dumtaxat, vt Auicenna nono de animalibus: tres ad dextram: et tres ad ſiniſtram et vnam in medio: nec propterea credas ſolum ſeptē filios poſſe geſtare. Nam Ariſtoteles dicit nono de animalibus ſe vidiſſe mulierem que eiecit quattuordecim paruulos valde ſicut vermes. Et Auicēna eodem nono de animalibus dicit ſe vidiſſe mulierem que eiecit ſeptuaginta. Ex quo patet gemellorum cauſam non eſſe ex caſu ſeminis in diuerſas cellulas matricis: ſed potius ſeminis eterogeneitatem et multitudinem.

Utrū oīa aīalia generēt lac.

¶ Pro complemento huius ꝓbleumatis notabis id quod Dinus de Florentia notat ſuper libro de natura fetus folio. 80 ꝙ pullus qui generatur ex ouo generatur ex albumine et non ex vitello: quia albumen licet ſit frigidum in ordine ad corpus humanum: eſt tamen calidum calore celeſti in ordine ad pullum nutritur tamen ex vitello. Et ſi aliquando dicit Auicenna vitellos ouorum eſſe frigidos et humidos: ſicut videtur dicere Fen prima tertii capitulo de ſoda ex ebrietate. Nam dicit cibi iſtorum ſint de illis in quibus eſt infrigidatio et humectatio et ſubtiliatio ſicut ſunt vitelli ouorum. Dicendum ad hoc ꝙ tales vitelli ſunt frigidi de per ac

cidens, vt ſi miſceantur cum ſucco arantiorum vel agreſte.

¶ Sextum probleuma.

Utrum albedo in pillis capitis cauſetur propter debilitatem caloris et flegma putrefactum.

Notabile primum.

Pro declaratione huius ꝓbleumatis noto primo ꝙ pilus eſt quedam ſuperfluitas fumoſa calida ⁊ ſicca a tertia digeſtione eleuata dicitur primo calida et ſicca ad differentiam aliarum ſuperfluitatum tertie digeſtionis quarum vna eſt frigida et humeda ſudoralis: reliqua frigida et ſicca terreſtris que polluit manus: alia ē calida ⁊ ſicca et hec dȝ eē ſuperfluitas in q̄li ad ſīam ſeminis: et eleuatur vſqȝ ad poros membrorum a quibus pellitur: et cum ad aerē egreditur congellatur et accipit formam pili: et poſtea egreditur alia fumoſitas que pellit priorem: et ſic pilus elongatur et creſcit: requiritur ergo vt pilus coaleſcat caliditas adurens fumum: quare in mulieribus non eleuantur barbe: quia non eſt tāta caliditas vt in viris: nec in ſpadonibus: propterea quod teſticuli ſunt ſpeculum reflexionis caloris corporis humani. Requiritur etiam ꝙ porus corporis non ſit omnino latus quia non retineret fumum vt fiat radix pilli: quare habētes poros valde latos in facie non barbeſcunt. Requiritur etiam ꝙ pori non ſint valde clauſi vt fumi nō exeant: propter quod mulieres non barbeſcunt: et homines flegmatici ſunt abſqȝ pillis: colerici vero et ſanguinei ſunt piloſiores. Nota ſecundo ꝙ quidam pilli cauſantur ex neceſſitate materie: quidam vero propter decenciam: ex neceſſitate materie cauſantur pili in capite quia caput eſt maxime humidum et caminus totius corporis ad quod vniuerſi fumi corporis deferuntur. Propter decentiam vero cauſantur pili in mento et non in genis nec in naſo: quia anima dirigit fumos ad locos decentes. Super quo nota de mente Ariſtotelis quinto de generatione animaliū: Et Auicenne fen ſeptima quarti. Et Thome de garbo tractata quarto ſue ſumme queſtione quarta ꝙ a quattuor cauſis fiunt colores capillorū. Prima cauſa eſt cutis: preſertim in brutis animalibus in quibus cutis propter ſuam groſiciem eſt maior cauſa coloris quam in hominibus in quibus eſt cutis ſubtilior. Secunda cauſa eſt quantitas aduſtionis. Nam ſm quod aduſtio eſt maior vel minor: ita colores ſunt magis nigri aut minus nigri: propter quod pueri habēt capillos flauos: reliqui vero iam adulti ſi ſint maxime calidi habent capillos nigros. Tertia cauſa eſt flegma putrefactum gratia cuius ſenes in quibus caput efficitur debile in calore naturali habent capillos albos propter putrefactionem que fit in eis ex debilitate innati calidi propter quod eleuantur fumi dealbari. Quarta cauſa coloris eſt aer deſiccans qualiter videmus ſegetes dealbari quando a ſole multum deſiccantur: et ſimiliter videmus capillos conualeſcentium deſiccari: quia priuantur nutrimento: ideoqȝ capilli ferentium pileos eē magis nigros quam ruſticorum. Et ſimiliter propter magnum timorem aliquis ſubito effectus eſt canus ex illa retractione fumorū a pillis: et propter eſſe agens deſiccans. ſ. membra: vbi capilli figūtur: propter quod capilli abſciſſi nō dealbantur quia non eſt ibi agens deſiccans ſicut eſt in membris conualeſcentis vel timentis.

Ariſtote. Auicēna. Thomas de garbo

¶ Notādum eſt vlterius quare quidam homines nati ſunt cani in omnibus capillis. Ad quod reſpondetur multipliciter. Primo ꝙ eſt paſſio hereditaria quemadmodum quidam hereditant a patre guttam artheticam ex hoc quod ſpiritus genitiuus indiſpoſitus diſponit male membra ab illo confecta: ſic pari modo ſpiritus ille deciſus a patre vel matre indiſpoſuit membra ita vt generēt pillos albos. Uel dic ſecundo ꝙ iſti naturaliter habent cutem nimis albam et frigidam per quam pilus dealbatur: quia a frigido fit dealbatio. Uel dic tertio habent caput maxime debile: cuius ſignum eſt: quia parum vident et tremunt oculis et capite propter quod concreant flegma putridum vt ſenes ex quo dealbātur. Nota. 2.

¶ Nota preterea de cauſis caluicij. Ad quod dico ꝙ cauſa eſt ſiccitas multa partis anterioris capitis: quare pori tantū denſantur vt non pateat exitus fumus tranſpirantibus propter quod nō fixi capilli cadunt quia non habent humorem in quo fulciantur. De criſpitudine capillorum ſcias cauſam eſſe vel pororum tortuoſitas: vel nimia ſiccitas: ſic vides corrigiam deſiccatam eſſe tortuoſam. Notab. 3.

¶ Preterea notabis ꝙ in cicatricibus hominum, vt Ariſtoteles decima parti. probleumatum non naſcuntur pilli propter cutē que ibi oritur eſſe nimis denſam et calloſam per quam non poſſunt fumi tranſire. In cicatricibus tamen equorum naſcūtur pilli propter eſſe cutem carnoſam bene calidam et poros eſſe apertos, vt Philoſophus decima particula probleumatum. Nota. 4.

¶ Septimum probleuma.

Queritur vtrum aqua ſit ſubtiliſſimum humidorum.

Et arguitur pro parte affirmatiua authoritate Philoſophi in de ſenſu et ſenſato dicētis. Aqua eſt ſubtiliſſimum humidorum quod experientia probat Conciliator. 21. particula probleumatū probleumate. 15. quia ſi aqua teneatur in manu: et oleum teneatur in manu magis retinetur in manu de oleo quam de aqua: quia aqua eſt magis curſibilis: ſed oleum magis detinetur et paulatim diffunditur: propter partes eſſe tenaces: aqua vero in omnem partem dilabitur, vt bene demonſtrant machule facte ex oleo. Oleum enim habet duplicem ſubſtantiam vnam aeream ſubtilem: reliquam vero viſcoſam tenacem que quidem poſita in alambico quo ad partem viſcoſam tenacem euaporat tota: quia propter concatenationē partiū nō ſubtiliatur nec attenuatur: ideo ſola pars aerea in alambico vertitur in aquam: et illa aqua eſt ſubtiliſſima: et eſt ita penetratiua ſicut balſamum: pro hac etiam parte facit quod aqua vino cōmixta facit vinum eſſe ſubtilius et magis penetrare: et propterea vinum potans parum lymphatum magis inebriat quam purum, vt Ariſtoteles tertia probleumatum. Et Auicenna tertia primi capitulo de regimine cibi et potus. Per oppoſitum videtur quia frigiditas eſt cauſa groſſiciei: ſed aqua ē frigidiſſima: ergo maxime groſſa.

Philoſo. Concilia.

¶ Pro huius ꝓbleumatis deciſione noto ꝙ inter omnes aquas laudabiliſſima omniũ eſt aqua fontalis deſcendens a loco alto que currit ſuper lutum non fetidum: quia illa cõtinuo renouat et eſt ſubtilis que non onerat ſtomachum et mundatur a ſuperfluitatibꝰ terreſtribus ꝓ adherẽtiã luti: iſta tamen aqua laudabilior eſt pluuialis quia ſubtilior: ſed facile propter ſuam ſubtilitatẽ eſt corruptibilis et propter partes etherogeneas: ideoqꝫ vt ſit ſalubris et non putreſcat iubent ei miſceri acetoſa/ Aque tamen ſtagnales et lacunales ſunt peſſime quia groſſiſſime eo ꝙ non ſubtiliantur per motum ⁊ facile fetent et putreſcunt quod euenit propter ſolẽ maiorem circa eas cõtrahere moram. Auicenna ſecunda primi ſuma de aquis inquit ꝙ aquã putealis eſt melior ſtagnali et lacunali ꝓpterea ꝙ puteus habet aqueductus per quos renouatur: peſſima tamẽ eſt ſi aqueductus ſint plumbei; quia inquit Auicẽna Plumbum habet viſcera ſcoriare et rumpere: et ſi arguatur plumbum eſt frigidum et ſiccum: ergo nõ poteſt ſcoriare quia que ſcoriant ſunt calida. Dicendum ad hoc ꝙ plumbum habet multum de argento viuo quod per interius ſcoriat: ratione cuius excoriat. Et ſi dicatur ſi plumbuꝫ ponatur ſuper nodos diſſoluit illos quod fit repercutiendo et infrigidando: negetur ꝙ repercuciat: ſed ſua grauitate diſſoluit: aut calore ſulphuris et ſiccitate argenti viui diſſoluit nodos: et hoc eſt verius/ Aque vero aluminoſe inquit Auicenna loco allegato proſunt fluxui ventris et emorthoice paſſioni eo quod alumen eſt deſiccatiuum et ſtypticum/ Aque vero ferree proſunt laxitati corporis ⁊ egreſſioni ſpermatis inuoluntarie que dicitur paſſio gomorrea. Super quo nota errorem Conciliatoris prima particula probleumatum, vbi queritur: quod eſt melius cauterium de ferro an argento: et dicit ꝙ melius eſt de ferro: quia ferrum eſt calidum. Sed illud eſt falſum, vt bene dicit Auerrois quinto colliget capitulo de medicinis ſumptis ex mineralibus, vbi credit aſſeueratiſſime ꝙ ferruꝫ eſt frigidum et ſiccum: Et ideo reprehendendus eſt conciliator ſicut ipſum reprehendit Saťinarius capitulo de debilitate ſtomachi authoritate Auerrois/ Aque vero eree proſunt corruptioni complexionis: quia ſunt calide licet comedere vel coquere in vaſis ereis eſt maxime pernecans propter eruginem eris quam ſemper procreat/ Aque vero que tranſeunt ꝑ mineras auri ſunt maxime cordiales et confortatiue: immo videmꝰ fruſtula auri proiici in iuribus caponum ad confortandum egros.

¶ Notabis preterea vnum ꝙ dicit Ariſtoteles particula vigeſima tertia probleumatũ probleumate quadrageſimo ꝙ aqua paludis eſt dulcis et potabilis lauãs et purgans; cuius declaratio conſiſtit in quoddam dicto Conciliatoris. Primo notat ꝙ purgãs eſt quod ab interioribus trahit: lauãs vero eſt illud qꝺ iam extractum depellit; vnde res q̃ hoc faciũt ſunt amare et vnctuoſe. Nam ratiõe amaritudinis purgant ratione vnctuoſitatis adherẽt ipſis ſicut videmus in ſapone qui eſt confectus ex oleo et cineribus calce et alumine et aqua ratione cinerum calcis penetrat. Nam amarum ſui penetratione et adherentia magis facit apertionem venarum quam acutum, vt dicit Meſue et ratione olei adheret ſordicies: et ratione aque lauat: et ita videmus ius blete auferre maculas: quia habet partes amaras et vnctuoſas: aqua paludis habet partes vnctuoſas ex terra ſuper quaꝫ eſt: et habet partes amaras ratione cuius aqua paludum eſt aptior labandis veſtibꝰ: nec inconuenit quo ad diuerſas partes eſſe dulcem et amaram.

¶ Sed circa hanc materiã de aquis dubitatur propter quid aqua quieſcens apparet nitida: ⁊ aqua a deorſum in ſurſum mota apparet nigra. Reſpondet Philoſophus. 25. probleumatum probleumate. 41. ꝙ duplex eſt cauſa; prima quia ad rem apparere diaphanaꝫ requiritur ſubalternatio pororum, vt dicit Philoſophus. 11. probleumatum ꝓbleumate. 58. et quia propter celerem motum non videtur iſta ſubalternatio: Sequitur ꝙ nõ videtur aqua nitida. Secunda cauſa eſt ꝙ propter motum miſcentur partes: ratione cuius tollitur ſubalternatio pororum.

¶ Queritur preterea propter quid vnde fluuii apparent ridentes; et vnde pelagi non. Ad quod reſpondet Philoſophus. 23. probleumatũ probleumate primo ꝙ cauſa eſt quia in parua aqua ſufficit vẽtus eleuare plus aliis quomodo eſt motus labiorum inridente: ſed multa aqua qualis eſt pelagi reſiſtit ne fiat illa eleuatio ⁊ ſi fit cauſatur ex magno vento eleuanti magnas vndas. Pro cuius declaratione nota eſſe magnam differentiaꝫ inter hos terminos, vt dicit Conciliator illic/ mare/ pelagus/ lacuna/ palus/ lacus/ ſtagnũ/ riuulus/ fluuius. Nam mare eſt congregatio multarum aquarum: et pelagus eſt eius immenſa vaſtitas ⁊ profunditas. Lacuna eſt aquarum congregatio vbi fluuii intrãt mare et habet reſpiraculum ex mari et eſt minus ſalſa ꝙ mare. Palus eſt aqua non multum profunda ſuper terra cenoſa aliquo modo potabilis, in qua poſſunt plante creari: ſed lacus eſt aqua male potabilis inter montes exiſtens inepta pro creatione plantarũ Stagnum vero eſt aqua inter parietes concluſa.

¶ Queritur propter quid aliquãdo procelle et vnde antecedunt ventũ. Ad quod reſpõdet Philoſophus loco citato probleumate ſecundo ꝙ aer eſt fluxiſſimus ⁊ laxiſſimus: obidqꝫ ſi vna pars eius moueatur non totus mouet: ſed aque ſi vna ꝑs moueatur et reliqua mouebitur q̃uis illam non moueat ventus ſed alia pars aque.

¶ Rurſum queritur. Quare naues accedentes ad portum ſunt ponderoſiores quam in pelago: et quare a portu in pelagus difficilius mouentur quam econuerſo. Reſpondet Philoſophus 23. probleumatum ꝙ aqua maris eſt groſſior et grauior omnibus aliis aquis quia habet plus de terreſtreitatibus ꝙ monſtrat a ſigno quia ouũ in aqua dulci ſubmergitur et in mari ſupernatat: quare cum in pelago ſit magna profunditas ⁊ multa groſſities reſiſtit diuiſioni: et in ponto eſt minor quantitas aque: obidqꝫ facilius naues ſubmerguntur qꝺ dicit Ariſtoteles accidiſſe hominibus venientibus cum nauibus oneratis de aqua ſalſa ad dulcem ſubmergi.

¶ Secunde partis cauſa eſt quia principiũ eſt plus ꝙ dimidium totius: et qui in principiis claudicant non poterunt in fine ambulare; iuxta Philoſophum Ariſtote. ſecundo de celo. Qui diſtat a principio per vnum paſſum: diſtabit a fine per bis mille. Et naues veniẽtes a pelago in pontum veniunt cum impetu cũ quo facile tranſeunt pontum: et a ponto nondum acquiſiuerunt impetum: ideoqꝫ claudicantes in principio difficilius progrediuntur.

¶ Querit preterea Philoſophus propter quid aqua dulcis frigidior ẽ ſalſa quod ita eſſe monſtrat experientia quia aqua maris poteſt exuri et non aqua dulcis: cuius ratio eſt: quia omne ſalſum habet partem vnctuoſam: que eſt pabulum ignis quod dicit Ariſtoteles monſtratur quia a ſale Ariſtote. poſito ad diſtillandum per alambicum egreditur oleum: ergo mare eſt calidius aqua dulci: et etiam ratione quia omne ſalſum eſt calidum et ſiccum.

¶ Querit preterea Philoſophus: quare ad tollendum tempeſtatem naute proiiciunt anchoram: ad quod preſupponit illud quod dixerat tertia particula probleumatum probleumate vigeſimo ꝓmo ꝙ omnia mota motu recto velociſſimo mouentur in orbem vt monſtrant antemne nauis et plume ſagite velociter mote que mouẽtur circulariter ideoqꝫ dicit ꝙ anchora velociter pulſa intra mare ventum girantem quia ipſa mouet circulariter defert intra mare: et quando fiunt quedam ampulle paruule ſuperius eſt ſignũ ſerenitatis quia eſt ſignũ ibi adeſſe paucam ventoſitatẽ que mare concutiat.

¶ Queritur preterea propter quid pontus eſt nitidior quam mare egeum: ad quod notat Ariſtoteles ꝙ pontus venit ex tanai et deſcendit in boſſorum quod eſt ducentorum miliariorum in longitudine et duorum in latitudine: ⁊ ex aduerſo conſtantinopolis et iſte deſcendit in mare egeum poſtea in ſilicum: deinde in tirrenum quod eſt mare romanorum: poſtea in ſardonicum: deinde in gades Herculis. Cauſa ergo eſt quia in ponto eſt aer ſpiſſior, et omnia diaphana cum ſpiſſantur fiunt albiora: vt patet de niue et chriſtallo: in Egeo vero aer eſt ſerenior. Secunda cauſa eſt quia ad pontum decurrunt multe lacune quarum color tendit ad albedinem.

¶ Queritur preterea propter quid prope mare in aurora non fit aura: ſed prope fluuios fit aura. Ad quod reſpõdetur quod fluuius eſt quid ſtrictum a quo exhallationes eleuate facile perueniunt ad litus: mare vero eſt ſpacioſum ratione cuius exhallationes eleuate ſparguntur per mare. Secũda cauſa eſt quia mare eſt vntuoſum ⁊ propterea calidum obidqꝫ non eleuat auram refrigerantem.

¶ Queritur preterea cur melius diſſoluit ſalem aqua ſalſa quam dulcis: ⁊ videtur quod melius deberet diſſoluere dulcis quia eſt frigidior et omnia que coagulãtur a calido diſſoluuntur a frigido: quarto metheororũ. Dicendum ad hoc ꝙ aqua dulcis cum ſit ſubtiliſſima cito penetrat ⁊ non diſſoluit: ſed ſalſa adheret et moram cõtrahens diſſoluit: et ad rationem reſpondeo ꝙ coagulata a calido diſſoluuntur a frigido contrarianti qualitatibus generationis: ſed poſſunt etiam diſſolui a calido merito putrefationis. Exemplum eſt bonum de membris q̃ ſunt coagulata a calido et diſſoluuntur a calido putrefaciente.

¶ Propter quid aque prope mare dulces ſunt et aque ſalſe calefacte efficiũtur dulces Reſpondeo ad primum quia colantur per arenam multam et penetrat dulce ipſius aque quod eſt ſubtilius: et non ſalſum quod eſt groſſius. Et ad ſecundũ dico quod per calefactionem ſeparãtur terreſtria ⁊ ſubſident: ſuper quo nota ꝙ ſalſum male commixtuꝫ per decoctionem efficitur nimis ſalſum: ſed ſalſum valde cõmixtum per maiorem decoctionem efficit ſalſius et amarius.

¶ Propter quid ſuperficialia in mari ſunt ſalſiora: et quare mare ⁊ fluuii concreant arenas et non paludes. Ad primum reſpondetur. Cauſa eſt quia ſalſedo cauſatur ex ſubtili terreſtri aduſto cum humido: et quia tale ſubtile magis ſuper natat: et dum deſcendit inferius deſcendit non aduſtum. Secundo quia a partibus ſuperficialibus ſol eleuat dulce ſi quod eſt in aqua: non autem ab inferioribus. Ad ſecundum nota quid ſit arena: arena eſt lapis comminutus vt dicit Philoſophus: et quia in mari et in fluuiis cõcreant lapides: quia adeſt ibi calor qui materiam terreſtrem ſubtiliet et frigidũ quod induret: et ſic fiũt lapides et propter multam agitationem vehementer concutientem lapides cõminuantur et per tales inundationes lapis factꝰ arena proiicitur ad litora: et vbi fiunt fortiores inundationes fit plus de arena vt in mari. Circa paludes vero quia nec eſt multum frigidum aque: nec tam fortibus agitationibus agitatur propter eſſe vallatam plantis nec concreare lapides non efficitur arena.

¶ Propter quid lapides in mari et conche piſcium fiunt rotunde. Reſpondetur quia materiam vndiquaqꝫ cauauerunt inundationes maris que ferunt in orbem.

¶ Propter quid cum cauamus prope mare. Prima aqua eſt dulcis: alie ꝟo poſtea ſunt ſalſe. Reſpondet ꝙ cauſa eſt quia prima aqua egreditur colata per ſtricta foramina: et ideo ſolum colatur dulce. Sed ſecunda egreditur per latiora foramina: et ideo egreditur groſſius qꝺ eſt in mari.

¶ Queritur preterea propter quid calida aqua perfuſi minus calemus ſi oleo inungamus. Reſpondet a Philoſopho vigeſima quarta ꝓbleumatum probleumate primo. Prio quia oleum eſt lubricum faciens aquam non tenere moram in poris obidqꝫ nec agere: quia ad actionem mora requiritur.

¶ Propter quid putei calent poſt meridiem: et autumnus poſt meridiem eſt calidior. dicendum: quia vſqꝫ ad meridiem ſatis fecit ſol ſi aerem ſubtiliauit et eius frigiditatẽ reiecit: quare poſt meridiem iam paſſo diſpoſito et mora cõtracta amplius calet aer et maxime hoc monſtratur in aere autumni qui eſt ſubtilior.

¶ Propter quid aqua calida linguã non deurit ſecus flãma. Dicẽdum: quia aqua calida non penetrat ſua humiditate ſet flamma ſuis acutis partibus penetrat atque fumoſis vaporibꝰ deurit.

¶ Propter quid calida aqua balneati non ſoluimur vrina ſed a vento ſoluimur. Dicendũ quia ventus penetrando vrinam ciet.

¶ Propter quid vaſorum profunditas non deurit fortiter buliente aqua ipſa tamen in-

ſiri caloris valde deurit. Dicēdum cum Ariſt.24. probleumatū probleumate.5.ꝙ cauſa eſt:quia multum effecta calida ipſa aqua iam fumi qui in profunditate vaſis ꝓpter contrarium fugiebant.iam aſcendunt per aquā ꝓpter quod fundus ē frigidior:ſed quando aqua eſt in fieri calida fumi profunditatis fugiunt a contrario:et retinentur:et eſt calidior:ex quo habebit eadem cauſa quare in oleo feruenti introducta manus et ibi quietata non ita calet ſicut in oleo non feruenti.

¶ Propter quid aqua calida ampullat:ſed non ignis.dicendum:quia in aqua calida eſt ventus et humidum viſcoſum qꝺ cōtineat in igne vero non eſt talis viſcoſitas.

¶ Propter quid buliens aqua nō reſilit ſecus.lens:orobus.argentum.Dicendū ꝙ in ſolido impetus qui proijcit ꝓpter denſitatem eſt fortior obidq; cum aqua ſit fluxa ſpargibilis non ita ē capax impetus ſicut fruſtula argenti. Nam dicit Philoſophus ꝙ multi laborantes circa depurationem argenti facti ſunt diuites per reſilitionem fragmentorum.

¶ Queritur ꝓpter quid in ſole magis ꝙ in vmbra calida infrigidantur/intellige dicit Philoſo.de calidis intenſius ꝙ ſol/cauſa eſt:quia vmbra hoc eſt frigus comprimit vapores rei calide et detinet ſed ſol remiſſa caliditate diſgregat et euaporat.

¶ Propter quid calida aq̄ ſolis balneati egrotant. Dicendum:quia oē tepidum ē laxatiuum penetrat enim calore et infrigidat humore vt Auicenna fen fen.1.4.ſumma de efimeris ⁊ idem 15.ait quod lumē lune prouocat ſcreatum ſanguinis ⁊ albumaſar.5.introductorij dicit lumen lune laxum pigrum paraliticum reddere corpus qꝺ enim feruenter eſt calidum deſicat et calefacit quare hec feruētia calida prohibent putrefationem.

¶ Propter quid hec quidem modico tempore calido infuſa inflantur hec vero fiunt contractiora. Exemplum eſt de hoc in carnibus porcinis que poſite ad humum inflantur de inde deſicantur et cauſa eſt:quia calidum prīo rare facit ⁊ diſtēdit deinde vero exalare facit ea que turgere faciūt ſ.ventos et vapores.

¶ Propter quid a calidis aquis magis fiūt lapides quā a frigidis dicit Philoſophꝰ cauſam eſſe:quia calide aque eleuant exalationes que ſunt materia lapidis quam materiam poſtea mediante frigido indurat propter quod videmus apud paludes non generari lapides:quia ibi lutum eſt valde humidum cenoſum:et ideo non bene exhalabile,ita ꝙ deſiccetur ⁊ induretur.

¶ Octauum probleuma: De aere.

PRimo queritur vtrum aer ſit calidus et humidus:in ſua propria ſphera grauis:in omni diſpoſitione reſoluens:nutriēs ſpiritū:cordis euentationi inſeruiens.

HOc probleuma multas continet partes. Quarum pma pars petit aeris natiuas qualitates ⁊ ꝙ ſint ille quas ibi diximus.primo probatur. Primo.Conuenit aeri humiditas in ſummo quoniam eſt cūctorum paſſibiliſſimus quod atteſtatur ſuper eius humiditate ſimiliter Ariſtoteles.2.de generatione ait cuilibet elemento conuenit vna qualitas in ſummo et impoſſibile eſt duas in ſummo eidem elemento:ergo cum ceteris elementis cōueniāt in ſummo relique qualitates hec ſola conuenit aeri in ſummo.Et confirmatur dicit Ariſtoteles.2.probleumatum probleumate.10.ꝙ aer ē primum humidorum quod ſubaudias,vt bene dicit Conciliator de humiditate naturali et eſſentiali. Nam humiditas aquea ē extranea et madefatiua eſt igit̄ aquā humidior aere quo ad multitudinem forme:ſed aer humidior intenſiue vide de hoc Conciliatorem differentia.12/Thomas tamen de garbo in tractatu primo ſue ſumme queſtione.5.credit aerem ſuapte natura nullas ſibi qualitates determinare quod dicit oſtendere temporū varietatem confirmiter ad quam variatur aer:ſed hec opinio nulla ē. Nam ex illo ſequeretur aliquam formam ſubſtantialem eſſe ſine aliqua operatione ⁊ qꝺ aer nullum ſibi locum determinaret/Secūda pars probleumatis ē an aer in propria ſphera ſit grauis Ad qꝺ Philoſophꝰ dicit.25.probleumatum ꝓbleumate.12.ꝙ omnia elementa ſunt grauia in propria ſphera preter ignem quod intellige ꝺ grauitate habituali que eſt quedam qualitas reddēs aerem pronum magis ad deſcendendum quam ad aſcendendum vide que ſcripſimus ſuper hoc quarto phiſicorum.

Concilia.

Ariſtote.

¶ Circa tertiam partem in qua dicebatur aerem in omni diſpoſitione deſicare. Notandum eſt ꝙ hoc fundatur ſuper dicto Auicenne.2.i. ibi dicitur aer in omni diſpoſitione reſoluit propter id quod eſt in eo de virtute ſolis et ſtellarum quod apud multos non habet verum niſi de aere locorum habitabilium namq; ſtat aliquem aerem in loco maxime humido ſicut eſt vltra ſeptimum clima eſſe maxime humidum non deſicantem quimpotius omnia humectātem:ſed alij vniuerſaliter defendunt hoc dicentes aerem in omni diſpoſitione reſoluere ſubſtātifice quamuis humectet qualitatiue et bona analogia eſt de idropico qui totus plenus aqua maraſmatur.

Auicēna.

¶ Dicebatur itaq; in quarta parte euentationi cordis inſeruiens. ¶ Pro cuius declaratione notandum eſt ꝙ dilatatio et conſtrictio cordis ſm opinionē Truſiani monachi cauſatur ex feruore ſpiritus vitalis ſanguinem ſpumificantis:propter quod dicit arteria dilatatur quia repletur et non econuerſo.Conſtrictio vero cauſatur ex introitu aeris frigidi facientis detumeſcere ipſam arteriam et cor:ſed hec opinio eſt falſa quia negat iſtiuſmodi opera fieri ab aliqua virtute anime:quod non credas. Nam cū ſint motus in oēm differentiam poſitionis neceſſario fiunt ab anima:vt Commentator ſecundo de anima,Item cum fiant in aliquem finem ſcilicet ad euētationem cordis neceſſe eſt ab anima fieri,Sed hec opinio eſt falſa quod ſuadeo. Primo

ſequeretur ꝙ negat tres virtutes vitalem,naturalē,et animalem:aut ſaltem non diſtinguit vitalem a naturali:quod eſt in omnes medicos:et Auicēnam doctrina ſexta de virtutibus.Item ſequeretur non differre pulſum fortem et pulſum magnum quod probatur quia fortis ſi attendant̄ penes virtutem fortē regentem talem pulſum:ergo dabilis eſt talis pulſus qui regatur a virtute,et non ſolum ab ſpumificatione vel deſcenſu arterie. Si vero attendatur pulſus fortitudo penes dimēſiones tres valde magnas ſcilicet longitudinem,latitudinem,et profunditatē que agnoſcuntur in modo tangendi digitos medici ad longū manꝰ vel latū aut impellendi:g̃ non differ magnꝰ a forti.Sed veritas ē ꝙ dilatatio ⁊ cōſtrictio cordis et arteriarū fiūt ab aliqua virtute anime que vocatur vitalis:cuius officium eſt ad omnes operationes corporales concurrere et ad dilatationem ⁊ conſtrictionem cordis et arteriarum:et ad faciendum ſpiritus vitales et ad traſmittendum ſpiritus ad extra et trahendum ab intra.Cauſa tamen eſt huius dilatationis et conſtrictionis finis aliquis:finis quidem dilatationis eſt aerem attrahere qui ſit noſtris ſpiritibus emanatio:fierent feruētiores quam expedirent niſi in eorum productione aer refrigeraret illos.Prodeſt etiā ad attrahendū aerem ab arterijs ad cor ſimiliter.Et prodeſt ad remorandū actionem caloris in humidum.In arterijs vero hec dilatatio prodeſt:vt ſanguis et ſpiritꝰ vitalis in eas a corde prorumpat.Prodeſt etiam vt aerem inutilem cordis attrahant:et ſimiliter aerem per exteriores poros ad ſe ducant. Sed conſtrictio cordis prodeſt vt inutilis aer cum fumis caprinoſis refutetur:et ad arterias ſanguis delegetur:et vt in ipſa conſtrictione calor aliquantis peruigoretur. Sed conſtrictio arteriarum prodeſt vt inutilis aer expiret et fumi depellantur:et vt ſanguis arterialis per poros arteriarū reſudet ad venas:vt miſceatur ſanguini venali.Nam ex vtroq; nutrimur.

¶ Ex quo infertur quod quando cor dilatatur arterie conſtringuntur et econuerſo.Nam ſi cor dilatatur ergo recipit aerem tam per os quā ab arterijs:ergo arterie conſtringuntur vt pellant illum aerem ad cor.Rurſum:quando cor cōſtringitur pellit ſanguinem et ſpiritus ad arterias.igitur arterie dilatantur.Et ſic quando cor conſtringitur arterie dilatantur et econuerſo. Et ſi arguas experimento apparet ꝙ ſi ponatis manū vnam ſupra cor:et reliquā ſupra pulſum ꝙ quando pulſat cor ſimiliter pulſat pulſus:ergo quando cor dilatatur dilatatur et pulſus.Dicendum eſt ad hoc quod immo quādo tactui apparet cor dilatari tunc conſtringitur:vt patet in vna re longa que quādo in longū dilatatur conſtringitur in latum:et ſic eſt de corde.

¶ Ex quo etiam infertur ſecundo quod iſte differentie pulſus que ſunt diaſtoles:et ſiſtoles poſſunt eſſe diſpares:non quidem quia ad maiorem diſtantiam eleuetur arteria dilatando quam deſcendat cōſtringendo:ſed quia dato maximo termino dilatationis et maximo conſtrictionis:magis diſtat in dilatatione preter naturam a maximo termino dilatationis quam a maximo conſtrictionis dicitur maior dilatatio quam conſtrictio:⁊ quando magis diſtat a maximo termino conſtrictionis quam a maximo dilatationis dicitur maior conſtrictio quam dilatatio in colericis:et in omnibus in quibus eſt maior neceſſitas euentationis et refrigerij caloris maior eſt dilatatio quam conſtrictio:ſed in flegmaticis et in quibus eſt maior neceſſitas expellēdi fumos quam euētandi eſt maior conſtrictio quam dilatatio. Et tu nota egregie in quo conſiſtat ratio formalis dilatationis et conſtrictionis.Eſt enim dilatatio eleuatio omnium partium circunferentialium arterie a centro ad circunferentiam:ſed conſtrictio eſt depreſſio omnium partium circunferentialium arterie a circunferentia ad centrum.

¶ Erat alia pars ꝓbleumatis vtrū aer nutriat ſpiritum.Ad quam queſtionem reſpondendo in rigore non poteſt dici niſi negatiue:quia ſpiritus non eſt animatus:et aer eſt corpus ſimplex:et ideo nec ſpiritui conuenit nutriri:nec aeri nutrire:ſed ſumitur in hoc ſenſu qꝺ aer ideſt ex aere ſpiritus generatur:quod Galenus credidit eſſe poſſibile.Sed Gētilis fen vndecima tertij tractatu ſecundo capitulo tertio contrarium credidit eo ꝙ aer nō eſt materia appropriata ex qua ſpiritus valeant generari.Non enim vt inquit Philoſophus primo phiſicorum ex quolibet ſit quodlibet:ſed ex determinato determinatum.Ideoq; credit materiam appropriatam ſpirituū fore vapores ſanguinis eleuati ex decoctione eius in ventriculo ſiniſtro cordis.

¶ Sed dubitaret aliquis quare eſt ꝙ arteria pedis pulſet cum in ea non ſit tantus calor ſicut eſt in vena que tranſit per dorſum.Dicendum quod arteria pedis calidior eſt intenſiue eo quod continet in ſe ſpiritum vitalem qui eſt tanquam igniculus.Vena autem non continet illum:et ſi continet:non niſi parum obidq; non eſt illa neceſſitas refrigerandi quamuis igitur ipſa vena ſit calidior extenſiue ipſa arteria:non tamen intenſiue:vel dicas ꝙ vt plurimum cuilibet vene coniūcta eſt arteria:et ab aere illius tranſpirat aliquid per poros vene vnde refrigeretur:et ille paucus aer ſufficit:qui propter ſuam paruitatē non ſufficit dilatare venam.

¶ Dubitatur vtrum aer ſemper moueatur:et an ventus ſit aer motus. Circa primam partem Philoſophus tenuit decimaquinta probleumatum probleumate vltimo quod aer ſemper mouetur cuius cauſam tradidit quia atomi per aerem ſemper volitant qui mouentur ad omnem differentiam poſitionis:et ideo dicit.Vmbram piramidalē ſemper in cono eius moueri circulariter propterea quod aer prope tale extremum illius vmbre circulariter ſemper mouetur.Et hoc credit eſſe verum ꝺ mente Democriti.Probat etiam experientia:quia aer prope feneſtras exiſtens per quas intrant radij ſolis mouetur ſenſibiliter et clare per atomos:ergo etiam extra illa loca mouebitur remiſſe. Secunda pars querit an ventus ſit aer motus:et licet apud Philoſophum multotiens videatur quod ſic:non eſt tamen ita. Et ratio eſt quia ſequeretur non potius ventum agitari debere ad vnam differentiam poſitionis:quam ad aliam.Item ſequeretur quod continuo deberent eſſe venti:quod eſt falſum:quia ſolum ſunt in autumno et vere.Et ſequella patet:quia ſemper eſt aer.Tertio quia venti fiunt ſm directionem influentie:et ſm obuiationem frigidi repellētis in media regione aeris:ſed hec non poſunt fieri:ſi ventus eſt aer motus:ergo ventus non eſt aer motus.

¶ Propter quid aer penetrat corpora ſolida lumen vero non penetrat illa. Dicendū

quia aer nõ neceſſario penetrat per lineam rectam lumini vero neceſſarius eſt inceſſus rectus: et ideo aer penetrat ſpongiam que habet poros tortuoſos: ſed amplos: ſed lumen penetrat criſtallum: quia licet habeat poros ſtrictiores: tamen ſunt ſubalternatim: et aer non penetrat illos propter ſtricturam.

¶ Propter quid ſi quis iacuerit ſe ſuper vtrem inflatum membra ſuper iacentia dolẽt: et apud paludes que ſunt iuxta flumina fiunt ſoni velut tauri boantis. ¶ Ad hoc problema reſpondet Philoſophus .22. problematum problemate primo et ſecundo: quod cauſa eſt prioris partis: quia vtres illi comprimunt aerem: qui compreſſus fortiter redit propter alium aerem cui obuiat: et ſic rediens membra percutit et dilacerat. ¶ Ad ſecundam partem reſpondetur: quod cauſa eſt modus veniendi aque et venti et vaporum a loco anguſto qui eſt prope inicium paludum ad amplum ipſarum. Dat exemplum Conciliator de aliquo boanti circa vas quod in parte ſuperiori ſit ſtrictum: et in inferiori amplum: et recitat de quodam latrunculo qui mittebat vnam cordam cera linitam intra quodam vas in ore ſtrictum et in fundo amplum: et cum ſentiebant illum extrahebat cordam violenter faciendo ſonum ſimilem magno boatui.

¶ Propter quid aurora et crepuſculum veſpertinum ſint frigidiora quam nox: cum magis diſtet ſol a nobis in nocte quam in illis crepuſculis. Dicẽdum cum Ariſtotele octaua problematum problemate decimo ſexto quod illud eſt quia eo tempore ros et pruina cadunt: vel quia per antiperiſtaſim frigus fugiens a contrario lumine efficitur frigidius.

¶ Queritur preterea propter quid omnia que tangunt aquam humectantur ab illa: ideſt madefiunt: aer vero non. Dicendum quia aer eſt ſubſtantia ſolum tangens aquam in ſuperficie. Nam cum ſit leuis ſupereminet: ſed reliqua omnia dempto igne tanquam grauia penetrant et madefiunt.

¶ Queritur preterea propter quid medijs noctibus et in meridie maior ſit ſerenitas et regulariter maior eſt ſerenitas de nocte: quam de die. Dicendum quod ſerenitas eſt a vaporibus purgatio aeris: ſed in meridie vapores reſoluuntur: et in nocte media fuerunt vapores omnes graues facti et deſcenderunt: et poſtea propter maius frigus noctis amplius reprimuntur qui accedere poſſent: Et ſi arguatur: noctes ſm Philoſophum ſecũdo metheorum ſunt magis pluuioſe quam dies: ergo magis ſerene ſunt dies quam noctes. Negatur cõſequẽtia a Conciliatore dicit namq́ quod in noctibus frigus vertit vapores in aquam: ſed dies impedit hãc conuerſionem et multiplicat nubila gratia cuius impedit ſerenitas. Secũda pars dicit noctem eſſe die ſereniorem: quia eſt quod vapores immiſceat ſcilicet ſol: et ſic dicit Philoſophus quod in hyeme terra eſt ſerenior et mare tempeſtuoſius: ſed in eſtate mare eſt quietum et terra non tantum. Cuius ratio eſt quia mare in hyeme per paruum calorem ſolis propter mare eſſe rarum penetrant radij et faciunt ibi ventos agitari et mare commoueri. Sed terra cũ ſit ſolida frigore hyemis prohibet penetrare radios ſolis: et quod non eleuentur vapores: obidq́ terra eſt ſerena.

¶ Queritur propter quid in magis frigidis regionibus quando fit cauma illud eſt prefocatiuum. Ad quod dicit Philoſophus vigeſima quinta problematũ. quod cauſa eſt quia aer eſt dẽſior propter frigiditatem: et ideo quando caleſit recipit ille aer multum de multitudine forme caliditatis: quare per guttur attractus vehementius calefacit et ſuffocat: propter quod dicitur ille aer prefocatiuus: ex quo habes quod aer prope paludes eſt calidior et groſſior propter vapores eleuatos: ideo q́ magis ſuffocat. Prouenit enim ſuffocatio ex indebita dilatatione pulmonis et cordis que maxime fiunt ex vaporibus groſſis et ex aere groſſo: propter quod dicit philoſophus: in mari maius ſentitur cauma: eo quod aer eſt groſſior: et propter groſſitiem ſuffocatiuus.

¶ Queritur propter quid terra et aqua putreſiunt. Aer autem et ignis non putreſiũt. Hoc petit Philoſophus vigeſima quinta problematum problemate decimo nono: et videtur quod ſit falſum: quia cauſe putrefacionis ſunt caliditas et humiditas: ſed ille maxie ſunt in aere: ergo aer poteſt putreſcere. Item peſtilentia nihil aliud eſt quã extranea aeris putrefacio: ad modum remolitiõis aque fetide: vt dicit Auicenna ſecunda primi: ergo in peſtilẽtia aer putreſcit. Philoſophus in problemate citato dicit cauſam fore quia ignis eſt calidiſſimus ideoq́ imputreſcibilis: et aer eſt igne plenus Ait ergo: eſt imputreſcibilis quod intellige de aere puro ſupreme regionis qui habet calorem vehementiſſimum propter quod non putreſcit: ſed aer inferior ratione vaporum admixtorum putreſcere poteſt. Sed de terra et aqua dicit Philoſophus frequentius putreſcere: quia habent plus de multitudine forme ideoq́ admixta cum eis vehemẽtius retinent et propter eſſe denſiora plus caleſiunt ex ſole et plura ſibi, corpora miſcentur de illis que ſol eleuat: obidq́ putreſcunt magis prefatis corporibus dictis.

¶ Propter quid in ſerenis noctibus maior eſt frigiditas quam in nubiloſis per nubes infimas: dicit Philoſophus vigeſima quinta problematum problemate penultimo quod cauſa philoſophorum antiquorum erat quia ſtelle omnes ſunt frigide et inuenientes aerem rariorem infrigidant magis illum. Sed irridet hos Ariſtoteles dicens lunam calefacere: quia quarto de partibus animalium dicit. Noctes in plenilunio fore calidiores: propterea dat ſecundam reſpõſionem: quia cum nubes abſunt: tunc caliditas quam impreſſit ſol in infima regione aeris cito receſſit propter ſubiectum non eſſe denſum: quare pruina et ros procreantur a frigido que diſſoluerentur: ſi propter ſoliditatẽm ſubiecti adhuc remanſiſſet calor in talibus nubibus. ſ; dubitat Conciliator circa hoc: vtrũ ſtelle omnes ſint calide: et arguit quod ſic: primo authoritate Philoſophi in hoc problemate ſecundo. authoritate Auerrois primo de celo qui dicit ſtellas agere in hec inferiora ſolum caloribus elemẽtaribus et non per frigiditatẽ in effectu: oppoſitũ tñ dicunt aſtrologi quãdo dicunt ꝙ ſi ſol et luna coniungantur cum planetis frigidis, vt cum Saturno et Mercurio in ſigno frigido, vt in Scorpione ſit magna aeris intemperies per frigus dicit Conciliator ꝙ iſta queſtio poteſt intelligi quod ſtelle ſint frigide ſecundum naturam ſuam: et hoc non eſt verum quia ſunt quinte eſſentie non determinantes qualitatem elementarem. Si vero queſtio intelligatur ſecundũ operationem cõmunem que ſequitur motum et lucem ſic omnes ſtelle ſunt calide. Si vero ſecundum operationem ſpecialem que ſequitur aliquas proprietates: ſic alique ſunt calide et alique frigide; et hoc ſecundo modo intellexerunt aſtrologi. Primo modo Philoſophus et Auerrois.

Ariſtote.

¶ Propter quid in locis altis magis fiunt euentationes. Reſpondet Philoſophus problemate vltimo dicte particule quia aer intra domos eſt groſſior: et extra ſubtilior: quare ſubintrãs in feneſtras rareſcit adeo ꝙ timeatur ab aere interiori ꝙ incidat in vacuitates: quare egreditur et tãtum interior attenuatur ꝙ rareſcat vt timeatur de vacuitatibus: et ideo aer exterior ingredit: et ſic fit continua euentatio.

¶ Propter quid humor pleno contentus in dolio diffuſus in vtres non ſolum cum vtribus recipi ab eodem dolio poſſit ſed ẽtiã locum relinquere quo plus humoris capiatur. Dicendum cũ Philoſopho particula iam citata: ꝙ cauſa eſt quia quando aliquis liquor diffuſus eſt capit intra ſe multum aeris: ratione cuius dilabitur et diffunditur: et ita diffuſus maiorem locum replet: Sed quando in vtres colligitur aer ille elliditur: ratione cuius in minori loco capitur predictus liquor: et ſic non ſolũ in dolio preexiſtens vinum capitur ſ; etiam vtres: et adhuc magis de liquore: gratia cuius dicit Philoſophus loco eodem citato ꝙ ſi vas cinere plenum ſumatur: et aliud tantum vas ſumatur plenum aque ſi paulatim illum cinerem in alio vaſe equali poſuerimus et aquam ipſam cum tali cinere condenſem[9] occupabit minorem locum cinis ille: quia excluſus eſt omnis aer: et ſic tandem totum quod erat de cinere in duobus vaſis et de aqua capietur intra vnũ vas duntaxat de cinere et aqua.

¶ Queritur preterea propter quid aer bullis contentꝰ aut de imis aque aſcẽdens haud vnq́ madidus emergat: ratio eſt quia humor aque circunſtans in latera dilabitur ſine mora et qui ſupereſtat humor tam exiguus eſt et gracilis vt nihil humectet. Et quia non in concine aeri ãnectitur vẽtus nec diſſonat a litera. a. quoniam aquilo et auſter ab ea inchoant percurram ea que Philoſophus dicit de ventis egregia vigeſima ſexta particula probleuma.

¶ Querit ꝓpter quid ſubſolanꝰ ſolꝰ inter ventos attrahit ad ſe nubes cum reliqui impellere videantur. Reſpondetur a Philoſopho ꝓbleumate primo predicte particule ꝙ cauſa eſt quia terra verſus orientem ad partem ſeptentrionis eſt altior quam in occidente: cuius ſignum eſt ait Philoſophus quia mare occidentale omnibꝰ alijs profundius extat: quare ſubſolanus ab eſtiuo tropico decurrens ad nos verſus occidens mouetur quaſi corda ad arcum: obicq́ dilabitur quaſi in arcum rediẽs a concauo ad cordam: et ideo ſolus hic attrahere nubes apparet.

¶ Querit deinde Philoſophus ꝓpter quid boreas eſt annalis non vero auſter. Ad quod dicit cauſam fore quia nos degimus verſus arton: obidq́ flans a loco propinquiori diutius durat; ſed auſter e longinquo venit ad nos. Secundo etiam quia ventus ex radice ſua ſiccus eſt et humiditas eſt ei extranea: magis autem durat res cum naturali quam cum extraneo.

¶ Queritur preterea propter quid auſter poſt pruinam aut niuem ſpirare ſoleat. Ratio eſt dicit Philoſophus quia pruina aut nix ex frigido caleſcunt et cum omne mixtum poſt ſui productionem fit conſtãtius quarto metheororum et denſius vt mutatur poſt coctionem a contrãrio in contrarium ſequitur ꝙ auſter multiplicetur: tum quia ſol eleuat exhalationes cum humore qui reddat auſtrũ humidum: et ſimiliter ex illa denſitate graueſcens pruina deſcendit.

¶ Queritur propter quid venti ceſſant cum imber ingruerit. Reſpondet Philoſophꝰ quia a concauitatibus nubium emanãt ſpiritus qui dicuntur venti qui quidem madeſcũt quando aqua fuerit conuerſa ex nube cum qua aqua cadente exhalationes madide deſinũt et nõ mobiles ſicut ſunt venti.

¶ Queritur qua de cauſa ſero rubeus celum cras indicat eſſe ſerenũ; mane celo rubeo eſt aqua ſine dubio. Ad quod dicit Philoſophus cauſam eſſe quod vapores exiſtentes ad occaſum inter ſolem et nos cum ſol cito occumbat vapores graues magis de nocte graueſcentes petunt inferiora: nec aſcendunt vt in pruinam vertantur: ſed manẽ celũ rubeũ denotat vapores qui interpoſiti ſunt inter ſolem et nos et ſunt a ſole eleuandi ad locũ in quo vertantur in pluuiam.

¶ Queritur preterea propter quid tropee ex mari ſunt et ibidem perflãt. Reſpondet Philoſophus quia ex terra venti eleuantur ad mare qui ex mari redeunt propterea quod mare eſt inferius et quaſi concauum colligens et conſeruans in loco ſtricto illos vẽtos quos facile reciprocat et ꝓpter ſimilem cauſam dicit Philoſophus perflant euripi quando fluuius eſt in alto et ſimiliter rippe: et illud eſt quia venti tendunt ad locum anguſtũ in quo continue perflant eo quod ventus facile per illam partem diffundatur confluente aere vndiq́ illuc: et ſic videmus circa portas magis eſſe ventos quam in agris.

¶ Propter quid dicitur nunquam nocturnus boreas tertiam accedit ad lucem. Dicẽdum quia de nocte eleuatus debile expiramentum ſuſcepit propter quid raro continuatur.

¶ Queritur. Propter quid in cane auſter flat et in ortu orionis flatus maxime varient. Dicit Philoſophus ad primam partem ꝙ quando canicula oritur ortu coſmico quod eſt ad finem leonis et principio auguſti tunc ſol incipit a nobis declinare et ex eius declinatione tempus caleſit: ratione cuius ventus calidus potius q̃ frigidus eleuetur cõſurget autem humidus quia eodem tempore aque iam incipiunt refrangi: et hoc dicit Philoſophus eẽ naturaliter ſequens caniculam: adeo ꝙ nunq̃ fallat.

Ad ſecundum dicit Philoſophus ꝙ Orion eſt vna imago que apparet ad calcem ſigni geminorum qđ eſt in meſe madij vbi (quia fit mutatio temporis) ad tempus .ſ. veris ad eſtatem et fructuum fit maturatio: et ſignum geminorum eſt ſignum non fixum nec mobilem: ideo commune eſt varietates inducens: et intellige tu de ortu coſmico.

¶ Queritur propter quid tempore eclipſis lunaris cientur vēti ſemper tamen ventus p̄uenit eclipſes: ita ꝙ ſi future ſunt media nocte venit in occaſu ſolis: dicendum ꝙ cauſa eſt q2 luna eſt gubernatrix omnium humiditatum et vaporum propter quod in coniunctione menſtrua eueniunt: et fluxus maiores quam in quadraturis: obidcꝫ luna cū ſole oppoſita diametraliter p̄uatꝰ ex interpoſitione terre: ſed ex illo ſequitur lunaris luminis debilitas propter quod que ſunt in aere humida dilabunt et vagantur q̄ſi male ordinata et regulata: obidcꝫ quia hec luminis priuatio fit primo luna egrediente metas deputatas eclipſi et fit ſucceſiue ideo ante totam eclipſim cientur venti.

¶ Propter qđ Auſter finiens ē pluuioſus minor vero eſt ſerenus multus eſt nubiloſus dicendum quia cum finit tunc eſt aer in frigidatus ſufficienter ita vt nubes vertat in aquam: ſꝫ quando minor eſt cum veniat de longinquo nondū nubes ad nos traxit; cum vero multus eſt iam ad nos deuenit et quia ab āplo ſphere ad anguſtum deuenit nubes congregauit et eſt nubiloſus.

¶ Queritꝰ propter quid hyeme magis mouentur ſubſolani et eſtate zefiri: zefirus eſt occidētalis et eſt inter omnes ventos maxime mitis. Dicendū quia eſtate poſt occaſum ſolis venti dimouentur: q2 aer fuit infrigidatus: obidcꝫ cadūt venti qui a ſole detinebantur ſurſum: ſimiliter ab emiſpherio antipodum tunc eleuātur exhalationes que frigiditate noctis in oriēte antichthonū detinebantur et ſic redeunt ad occidens noſtrum/ et in hyeme ſub ſolani eleuantur: quia eſt eſtas antichthonū et illis occaſus eſt noſter ortꝰ: et quia poſt caſum in eſtate ſol cōmouet ventos illos trahit ad noſtrum ortum quos mouerat in occaſu antichthonum.

¶ Propter quid canes zefiro flāte non inueniunt et ſimiliter ſtellis diſcurrentibus certum iudicium eſt ventorum. Videtur ɔtra primam partem bona inſtantia, quia auſter videtur grauare capur et auditum, q2 dicit Hyppocra. tertia Aphoriſmorum auſtrini flatus grauant auditum caliginoſi capur grauantes ſed odoratus conſiſtit in ſicco: ergo magis nocebit auſter. Dicēdumꝙ auſter flat magis diſtanter a terra et potius adducit temperamētum in odoratu: ſed zefirus vel fauonius flat nimis p̄pe terram quia a ſole eleuatur occumbente: ideocꝫ odores predarum diſpergit. Hyppo.

¶ Ad ſecundū: ſtellas diſcurrere eſt fugere q̄dam antipariſthaſi a cōtrario in qua fuga intimam regionem petunt et ab inflāmatione deſiſtentes materiam venti exhibent deſcēdēdo ad nos.

¶ Propter quid maximas nubes zefirus congregat et venti quando finiunt fiunt maximi. Ad primum dicit Philoſophus: quia zefirus ex pellago flat regionecꝫ maritima, obidcꝫ ex multo

multa congregat licet de ſe ſit delectabilis. Ad ſecū dum dicendum ꝙ cauſa eſt: q2 in principio humidū eſt multum et nondū ſufficienter calefactum et deſiccatum a quibus que in fine habet ſequitur fortis virtus inſufflatiua.

¶ Queritur propter quid Auſter et eurus cū ſint calidiores zefiro et borea ſunt pluuioſi et non ſic boreas et zefirus. Dicenduꝫ ꝙ cauſa ē: q2 cum auſter ſit calidus et veniat ad loca frigida ſilicet ad ſeptētrionem et eurus ſimiliter ſit calidus et veniat ad loca frigida ſilicet ad occidentem neceſſarium eſt eius ſuperficiale calidum ad intra repelli obidcꝫ extrorſum condenſari et calido interiori extra pulſo eliq̄ri ſicut accidit hominibus qui natauerunt qui ad intra reuocarunt calidum qđ poſtea cum impetu egrediens eliq̄t: ideocꝫ ſudamus.

¶ Propter quid vēti d̄ſiccant plus ſole ꝙuis ipſi ſint humidi vt auſter vt videre eſt in faciebus itinerantium quas ventus perflat: dicēdum quia venti ſua ſubtilitate cum ſint exhalationes ſubtiles calide et ſicce et per motū penetrant amplius et extra ducunt humidū ſua ſiccitate virtuali a q̄ nunꝙ expolliantur/ ſol vero habet ſe ad inſtar ignis aſſantis qui ſuperficiem deſiccat et cruſtam generat ad intra retro pellentem humidum quare aſſata dicit Philoſophus metheororum quarto ſunt humidiora elixatis.

¶ Propter quid zephirus ventorū delectabiliſſimus reſpondetur q2 nec maxime frigidus vt boreas, nec maxime calidus vt reliqui et q2 flat in eſtate ad occaſum et p̄pter ad occaſum oriri paucus inſurgit: qui ſi multus eſſet fortiter ſufflans corpora rara inueniens in eſtate deſtrueret.

¶ Propter quid zephirꝰ et omnes alij venti vehementius flant a montibus non quibuſcuncꝫ. Dicendum quia ab alto exhalationes in imum maiori impetu deſcendunt quam ſi per planuꝫ currerent. dixi non quibuſcuncꝫ: quia Philoſophus ait ſecundo metheororum. Et Albertus magnus. 4 ſui introductorij et Tholomeus libro ſuo ad artem ſphericam vapores eleuantur a terra per decem et ſex ſtadia: quodlibet autem ſtadium continet quadringentos cubitos: atcꝫ a ſuperficie terre vſcꝫ ad locum eleuationis vaporum ſm̄ Alazem tractatu de crepuſculis ſunt duo milliaria et decima vnius milliaris: ac tertia vnius decime: quare dicunt prefati authores ad montem olimpuꝫ mire celſitudinis nec ventos nec pluuias vllas attingere: cuius iudicium eſt ꝙ cineres vnius ſacrificij remanerent pro alia olimpiade: quare ſacrificaturi ferebāt ſpongias plenas aqua et aere frigido: vt ex illis anhelarēt: a tali ergo monte non deſcenderent venti.

¶ Queritur. Propter quid Auſter facit mare nigrum et boreas liuidum: et boreas incipiens eſt magnus: finiens paruus: econtra vero auſter. Dicendum ad primum quia auſter eſt nimium vaporoſus: obidcꝫ multa ſecum defert quibus mare commiſceat: ſed boreas eſt ſerenus: obidcꝫ non multa mari permiſcet. Ad ſecundum videtur falſum quia inquit Philoſophus metheororum ſecundo. Propter quid venti omnes cum incipiunt ſunt minimi imo: hoc videre eſt (dicit Philoſophus) in fluuijs et

in ſagitis emiſſis. Dicendum ꝙ non intellexit Philoſophus propterea ꝙ boreas eſſet in principio maior ꝙ ipſemet in proceſſu: ſed intellexit ꝙ comparatione facta ad auſtrum incipit eſſe maior ꝙ auſter: cuius cauſa eſt quia boreas flat d̄ propinquo: auſter vero de longinquo: obidcꝫ dicit Philoſophus: ortuꝫ eſt in prouerbio borea incipiente nauiga: et auſtro deſinente.

¶ Propter quid vbi ſunt inſinuationes maris generantur tropee apogie et non in pelago: et in auſtris grauius homines ſe habent. Ad primum dicenduꝫ quia in gulfis eſt ſtrictura maris vnde exhalationis facilis fiat reductio quod eſt apogium: ſed in pelago propter vaſtitatem fuſa exalatio non redit. Ad ſecundum dicit Philoſophus cauſam eſſe ꝙ vaporibus humidis repletus homo grauius ſe habet.

¶ Propter q̇d fit glatialis hyems boream ſi duxerit auſter et flatus futuri iudiciuꝫ datur, cum per aerem aranee telle feruntur: et quare venti ſunt frigidi cum a motu calidi moueātur. Ad primum dicit quia auſter duxit materiam quam poſtea congellat boreas. Ad ſecundum cauſa eſt quia aranee nunꝙ texunt ſuas tellas niſi in tempore ſereno et temperato quando beſtiolas capere poſſunt et ſi tunc accidat pluuia poſt illam, vt plurimum ſequitur ventus cuius indiciū deferunt fila telle aranee per aerem diſſeminata. Ad tertium dicit Philoſophꝰ cauſam fore: quia quemadmodum ab ore ſpiramus magno tamen hiatu aerē calidum et ſtricto hiatu frigidum aerem: quia veniens ab ore halitus aerem proximum frigidum pellit qui pellat aliū: et deinde alium et quilibet talis aer eſt frigidus reſpectu noſtri vt Auicēna ſecūda primi: ita pari modo vētus flat per ſtrictum quia a nubibus et earum concauitatibus oritur: et aerem pellit ante ſe frigidum reſpectu noſtri: et ideo motus venti eſt tortuoſus, vt dicit Philoſophus tunc quia dirigitur a ſtellis que mouentur circulariter. Tunc ſecundo quia componitur ex aliquo qđ natum eſt moueri recte ſurſum ſicut exalatio et ex vapore: qui natus eſt moueri recte deorſum: obidcꝫ ex vtriſcꝫ repugnantibus vapore et exalatione: et nitētibus ad contraria loca generatur quoddam medium ideſt motus tortuoſus obliquus.

¶ Queritur. Propter quid Auſtri in libia frigidi ſunt ſicut apud nos boree per libiā intelligit Affricam: dicēdum ꝙ cauſa quia illi Auſtri qui veniunt de libia veniunt d̄ propinquo: obidcꝫ veniunt per anguſtum ferentes ante ſe modicū aerem vel aliter: quia in principio ipſi Auſtri ſunt modici: obidcꝫ parum calefaciunt plus autem calefacient quando fuerint forciores quam cum debiliores: quia plures ſibi admiſcent vapores calidos.

¶ Queritur. Propter quid Auſtri ſicci et inaquoſi febriles ſunt et cur euro flante maiora videntur omnia. Dicēdum ad primum: q2 auſter replet calore et humiditate putrefatibili ipſum corpus quare ſi non ſuperueniat aqua refrigerans ſeq̄tur ſuper inflammatio et febris. Ad ſecundum: quia eurus eſt nimis vaporoſus obidcꝫ pingitur cum ſpecillis: et quia illud qđ videtur per medium denſius per diſgregationem radiorum apparet maiꝰ: inde eſt qđ flante euro apparent omnia maiora.

¶ Queritur Propter quid nauibus hiberno ventos dat terra ſecundos: tunc mare fert ſeuos calidi ſub menſibus āni terra dabit ſeuos ponti feret et vnda ſecūdos: ratio quia mare in hyeme calidius fugiens enim a cōtrario ſuas partes calidas coadunat: obidcꝫ ſpiritus ventoſus intra mare contētus non egrediēs a ſole ſolum exagitatur et mare conturbat in omnem partem: ſed eo tempore frigiditas prohibet exhalatiōes terre eleuari: nec p̄mittit ſolem in ipſam terram habere aditum vtpote: q2 ſolida eſt vt cieat et conturbet exalationes eſtate vero mare frigidius eſt; quia corpuſcula calida ab inferioribus maribꝰ extraxit ſol gratia cuiꝰ mare non manet cum corporibus ipſum conturbantibus.

¶ Queritur. Propter q̇d in Archadia que vocatur creta fiunt venti frigidiſſimi cū ſit terra altiſſima et propter propinquitatem ſolis debuiſſet eſſe calida et propter quid vētus ab aurora incipiēs durat magis. Ad p̄mū dico ꝙ propter eſſe terram altiſſimam in eius valles concidens aq̄ non habet quo aſcendat quare multarum paludum patria eſt a quibus ventus tranſiens infrigidetur/ Ad ſecundum dico ꝙ cauſa eſt; quia maiori tēpore agēs durauit illi continuando materiam. Ariſtote.

¶ Queritꝰ. Propter quid Boreas die quidem fortis nocte cadit auſter econuerſo et q̄re Boree frigidis locis prope Polum ſunt nebuloſi diſtāter a polo ſereni. Ad primum dic ꝙ boreas vt plurimum generatur ex cōgellatione pruine vel niuis vel aque per quam congellationem quādo fit elicatio extrahitur exalatio boree: et quia hec elicatio magis fit de die boreas de nocte cadit: auſter vero magis cadit de die q2 p̄miſcet ſol illi vapores calidos et humidos qui motū venti hebetāt. Ad ſecundum dicendum quia prope eſt frigidior et prope anguſtum ſphere et debilior: diſtāter vero venit ad amplum ſphere et forcius inſuflans diſpergit.

¶ Nonum problema.

Utrum autumnus cum ſit temperatus ſit tempus ſiccum: eſtate magis morbiferum ptyſicis maxime inconueniens.

Hoc problema agit de autumno: circa quod et eius qualitates ſenſerunt quidam ſicut Conciliator differētia ſexageſima ſexta ꝙ autumnus eſt tempus maxime diſtemperatuꝫ quo ad omnes qualitates taꝫ actiuas ꝙ paſſiuas quod probat. Primo authoritate Galeni dicentis p̄ma apho. commento illius: eſtate et autumno quod ver ſimilatur tempori de repletione: ſicut autumnus tempori de corruptione: ergo non eſt autumnus temperatus. Secundo probat illud quia tempꝰ hoc eſt maxime mutabile de mane frigidum; veſperi calidum; ſed natura non ſu bſtinet repentinas mutationes: preſertim in ſanitate; quia bene tollerat illas in egritudine: ergo autumnus eſt maxime diſtemperatus/ Sed verius dixit de hoc Nicolaus Florentinus ſermone primo tractatu ſecundo ca. 26. ꝙ autūnꝰ in actiuis qualitatibꝰ eſt tēperatus: non aūt in paſſiuis. Ad qđ mouetꝰ quia tempora nō variantꝰ niſi ex acceſſu ſolis; vel Nicolaus florētinꝰ.

receſſu ad noſtrum ʒenith:ſed in autumno nec maxi
me recedit a noſtro ʒenith(vt ī hyeme)nec maxime
appropinquat,vt in eſtate:ergo autūnus eſt tempe-
ratus in actiuis. Et confirmatur:quia autumnus reſ
pectū celi habet eandem diſpoſitionem quam ha-
bet ver:ſed ver eſt temperatum:ergo et autumnus:
ſed de per accidens propter aeris ſubtilitatem faci
le mutatur et diſtemperatur:et ꝓpter inuenire cor
pora maxime reſoluta ex eſtate diſtēperat. In paſ-
ſiuis tamen neceſſario eſt diſtemperatus per ſiccum
vt monſtrant omnia terre naſcentia:que tunc fiunt
arida. Secunda pars dicit autūnum maxime mor-
biferum:que videtur repugnare prime parti. Nam
cꝫ ſi temperatus eſt:ſalubris eſt:ſed dicēdum ꝙ diſ-
temperatur per ſiccum:et hec diſtemperatio eſt ma
ior:quia obuiat humiditati per quam vita conſerua
tur. Eſt enim autumnus ſiccus valde:non tamen eſt
ſiccior eſtate:et ſi dicas tunc cadunt folia:ergo ſicci
or eſt:dicendum ꝙ non cadunt niſi propter repulſio
nem calidi ad intra fugientis a frigido in qua repul
ſione tale calidum cōſumit humidum quod glutinat
folium arbori. Videtur etiam huic parti conſonare
quia nunꝙ fiunt peſtilentie niſi in autumno. Sed cō
tra hanc partem inſtatur:quia dicit Philoſophus — *Philoſo.*
quinta problem. Propter quid egrotāt plures eſta
te:moriuntur plures hyeme:ergo hyems eſt magis
mortiferum tempus. Dicendum vt Conciliator ꝙ il
lud debet intelligi:plures moriūtur in hyeme.ſ.cō-
paratione habita ad egrotantes in hyeme qui ſunt
pauciores:et cauſa quare pauciores egrotant hye-
me eſt fortitudo virtutis que reſiſtit ampliꝰ impreſ-
ſioni cauſarum egrotare facientium. Iuuat etiam
ad hoc frigiditas temporis que ꝓhibet putrefactio
nem;ſed fortius egrotant quia inquit Auicenna ſe- — *Auicēna.*
cunda quarti. Cum ſani pauce infirmitatis egrotāt
eſt timor:rationem dat Conciliator:quia natura nō
acquiſiuit habitum et armaturam pugnādi contra — *Concilia.*
morbum;obidꝫ tanꝙ non conſueta pauet et timet
Sed grande dubium eſt cur fortiora quando egro
tant ſimili egritudine fortius egrotāt ꝙ debilia:qr
videtur ꝙ ſimilis eſt ꝓportio fortis egritudinis ad
forte ſubiectū:ſicut eſt debilis ad debile. Ad quod
dicitur ꝙ debilia dicuntur minus egrotare quā for-
tia propter ea ꝙ minor eſt cauſa faciens ipſos egro-
tare. Si tamen tu ponas equalem cauſam ego non
dubito niſi ꝙ vehementius egrotabit debilis ꝙ for-
tis:ſed de per accidens poteſt contingere magis la
borare fortem:quod eſt quia propter non conſuetu
dinem non acquiſiuit qualitates quibus reſiſtat con
tra inuaſorem qui eſt egritudo.

Si ptyſis queat ſanari.

¶ Pro vltima parte probleumatis

nota ꝙ ptyſis eſt quoddam vlcus pulmonis: Pulmo
autem eſt membrū carnoſum quinꝫ penulis inſigni
tum tanꝙ flabellum cordis exiſtens:cuiꝰ vlcera ſunt
incurabilia:quia pulmo continuo mouetur motu: et
ad ipſum continue deſcendunt reumata et catharri
pulmonem cauantes;propter ꝙ ſi ſit in carnoſitate
pulmonis nunꝙ ſolidantur. Si medicus tamen ſci-
ret virtutes herbarum et mineralium:ſciret ſanarē
ptyſicos,vt dixit Conciliator de mente Hermetis — *Concilia.*
philoſophi differētia.193.articulo tertio. Vidit eīm
quoſdam arietes euntes ad comedēda pacua vbi ſo
lidabant pulmones quos cū occidebant inueniebāt
pulmones ſemiconſolidatos. Dico ergo ꝙ autumnꝰ
eſt maxime noxius ptyſicis:quia eo tempore eſt ma
gna humorum corruptio que auget maliciaʒ vlceris
Similiter eo tempore frigiditas temporis offert ſe
ſubito capiti in poris aperto:ex cuius condenſatio
ne ſicut cum exprimit ſpongia ſequitur deſcenſus
humorum ad pulmonem. Poteris huic probleuma-
ti addere ꝙ ptyſicus cognoſcitur qr tuſſiendo emit
tit rem que maxime fetet ſuper carbones incenſos
emiſſa:et ſpuendo ſuper aquam deſcendit ſputū ad
fundum. Iſtis capilli defluunt,vngues incuruantur
corpus maraſmatur,et denicꝫ ſunt ethici. Adde eti
am probleumati ꝙ autumnꝰ infeſtat melancholicos
quia propter ſiccitatem concreat multaʒ melancho
liam cuiꝰ fiūt fumi nigri petentes caput ſpiritus de
nigrant et faciunt peruerſo iudicare. Timent enim
cadere eꝭ non cadunt:et aſcendere per collū que nō
aſcendunt:quales ſunt melancholici:melancholia
mirrachia.

¶ Decimum probleuma.

Propter quid apopleticus non ſepeliendus quouſcꝫ tranſeant ſeptuaginta due hore.

Pro declaratione probleumatis. Primo noto — *Notabile primum*
expoſitionem literalem probleumatis que eſt.
Sunt quidā homines qui ſubito cadunt in terra ni
hil ſentientes nec mouentes ſe:quos inuenimꝰ abſcꝫ
pulſu:in quibus multa facimus experimēta ad vidē
dum ſi ſint mortui vel ne:de quibꝰ dicit hoc problem
ma ꝙ non debent ſepeliri vſquequo a tpe caſus trā-
ſierint hore ſeptuaginta due:qr vſcꝫ ad illud tēpus
poſſunt eſſe viui ſine ſenſu et motu. Propterea chriſtꝰ
redemptor noſter reſuſcitauit Lazarum quatridua
num fetentem ne eſſet iudeis cauſa dicendi ꝙ fuiſſet
apopleticus et ſine ſenſu ⁊ motu potuiſſet viuere tri
bus diebus. Secundo noto qȏ aploplexia eſt ocioſi- — *Nota.2.*
tas membrorum a ſenſu et motu propter opilationē
ventriculorum cerebri integram. Super quo nota
ꝙ a cerebro emanat ſpiritus animalis ſenſitiuus et
motiuus per quos alia membra a cerebro ſentiant ⁊
moueantur:et per ipſorum abſentiam nec ſentiant
nec moueantur,ſicut patet in ſomno vbi per reuoca
tionem ſpirituum membra exteriora non ſentiunt in
ſomno tamen virtus regitiua totius non reuocat ſpi
ritus motiuos diaphragmatis ⁊ pectoris,quia ſunt
neceſſarij pro vita:in apoplexia tamen eſt tanta ven
triculorum cerebri repletio ꝙ non permittitur ſpiri
tus trāſmitti a cerebro in membra:gratia cuiꝰ nec
videtur in eis pectus moueri nec pulſum agitari ⁊ ē
quidam modus paraliſis vniuerſalis totiꝰ corporis
et ſolet magis cauſari apud pingues et apud eos q̄
comedūt in magna quantitate porrum recentem et
potant vinum nouum et eſt tan periculoſus morbus
ꝙ dixit Hyppocrates:apoplexiam ſoluere fortem — *Hyppo.*
difficile debilem vero non facile et minima earum ē
quando eſt ſtertor vehemens qui fit propter magnā
opilationem viarum anhelitus et cerebri,ꝓpter quā
difficulter aer expellitur:eſt autem ſepeliendus die
quarto,quia tunc ceſſant omnes periodi humorum:
qui ſi nunꝙ fuerunt agitati ſignum eſt mortis namꝙ
colore periodus eſt intertiis diebus melancholie in
quartis flegmatis quotidie:ſanguini vero nullꝰ con
uenit periodus ex ſpecie fluens:bene tamen ex qua
dra celi:quia in prima quadra diei:ſanguis effer-
ueſcit in ſecūda colera in tertia flegma in q̄rta melā

cholia. Ex quo notabis ꝙ epilenſia que dicitur mor-
bus caducus.i.comicialis:qr tempore romanorum
diſſoluebant comicia:ſi quempiam inuaderet mor-
bus caducus que dicitur aleſis grece:quod eſt leſio
et epi:ſupra:quaſi leſio partis ſuperioris. Et diffinit
hoc modo. Epilenſia eſt priuatio membrorum a ſen-
ſu et motu:et ab erectione non integre propter opi
lationem ventriculorum cerebri:dicitur nō integre
quia quidam aiunt ꝙ dimidium apoplexie eſt inte-
gra epilenſia. Sed non eſt hoc verum:quia ſtat qȏ
in aliqua epilēſia reperiatur tanta opilatio ſicut in
ipſa apoplexia:vt ſi ſit apoplexia ſalubris et epilen-
ſia mortalis:ideo melius intelligitur non integre.ſ.
cauſatur per ſolam opilationem cerebri:ſed etiam
propter ſpaſmum ānexum:quare cuilibet epilenſie
neceſſario eſt ſpaſmus ānexus propterea ꝙ cerebrū
ſe colligit et neruos ad ſe reducit:ratione cuius ſe-
quitur ſpaſmus:ita ꝙ apoplexie anexa eſt paraliſis
vniuerſalis ſicut epilenſie vniuerſalis ſpaſmus.

¶ Vndecimum probleuma.

Queritur quot ſunt illa a quibus fit atractio.

Ad quod reſpondetur conformiter ad Auicen
nam doctrina ſexta de virtutibus quod a tri-
bus fit atractio.ſ.a calido vacuo et proprietate. Ca
lidum enim atrahit vt manifeſtat experientia de
karabe fricato quod atrahit paleas:quod etiā fiat
atractio a vacuo ſatis patet in atractione per anhe
litum quando atrahimus aerem fiſtule cum ore et
aſcendit aqua:quod etiam a proprietate fiat atrac
tio patet:quia magnes atrahit ferruʒ:vt dicit Me- — *Meſue.*
ſue in libro de conſolatione medicinarum non quia
calidus,non quia frigidus,non quia leuis,non quia
grauis:ſed quia talis.i.quia tali virtute et proprie
tate occulta inſignitus. Sed dubiū eſt de iſtis atra-
tionibus non facile. Vtrum omnes iſte atractiones
reducantur ad illam que eſt a vacuo:ad quod dicit
Conciliator differentia.51.ꝙ atractio illa que eſt a
calido ſm Auicennam reducitur ad illam que eſt a
vacuo:quia cum flāma in lāpade traxit oleum in ſui
conuerſionem ne ſequatur vacuū in poris lichini aſ-
cendit oleum ſuppoſitum. Sed hec ſententia audiē
da eſt ſane ꝙ atractio que eſt a calido reducitur ad
illam que eſt a vacuo non per modum cauſe efficien
tis:ſed per modum cauſe finalis. Calidum enim a-
trahit quod infra ſuppoſitum eſt ne fiat vacuum. Ex
quo inferas ꝙ atractio illa que eſt a vacuo effectiue
fit ab illo qȏ corpus primum atraxit vt credit Hu-
go ſenenſis:ſed quidam credunt illam atractionem
fieri a celo:verius tamen credendū eſt qȏ ipſummet
corpus a ſeipſo aſcendit vt euitet vacuuʒ propter na
turam vniuerſalem:Et ideo dicit Gentilis doctrina — *Gentilis.*
ſexta de virtutibus qȏ illa verius vocatur expulſio,
quā atractio. Sed Conciliator de mente Auerrois — *Concilia.*
5.colliget.ca.18.credit omnes illas atractiones re
ducibiles fore ad illam que eſt a calido quod monſ-
trat de atractione ventoſe que attrahit per ignem:
et de atractione fontium artificialium que atrahit
calore anhelitus:et d atractione q̄ fit a proprietate
dicit ꝙ illa reducitur ad illā que eſt a calido:patet
ait quia omnes proprietates occulte nō niſi cum ca
lore operantur et experientia demonſtrat de medi-
cinis que non agunt in corpus noſtrum niſi a calore
actuentur. De ipſa autem proprietate occulta non
eſt credendum ꝙ ſit forma ſubſtantialis,vt credide
runt diuus Thomas et Albertus magnus. Nam co — *Thomas Albertus magnus*
lor rubeus a proprietate occulta atrahit ſanguinē:
vt patet in variolis et tamen non eſt forma ſubſtātia
lis. Similiter dabilia ſunt duo eiuſdem ſpeciei que
habeant diuerſas proprietates occultas vt patet de
duobus magnetibus:imo vno eodē:qui per partem
ſeptētrionalem trahit ferrum:et per meridianaʒ ex-
pellit. Nec credēdum eſt illam proprietatem occul
tam ſemper fore qualitatem de ſecūda ſpecie:quia
aliquando hec proprietas idemptificatur qualitati
bus de tertia ſpecie,vt patet de colore iam dicto:ſʒ
credendum eſt fore qualitatem quandocꝫ de ſecun-
da ſpecie quandocꝫ de tertia.

¶ Duodecimum probleuma.

Dubitatur cum appetitus maxime infeſtet:cur dicitur res naturalis.

Circa hoc probleuma noto primo ꝙ appetitus
maxime dicitur infeſtare:propterea ꝙ vt dicit — *Ariſtote.*
Philoſophus in libro de ſomno ⁊ vigilia. Cibus eſt
corporis refrigeratio:ratione cuius prepeditur ca
lor naturalis ne conſumat humidum:ideocꝫ nō aſſu
mentes cibum a calore naturali conſumuntur. Secun
do etiam appetitus infeſtat:quia cum tolleratur fa
mes ſtomachus putridis repletur. Noto ſecundo ꝙ
aliqua operatio poteſt dici preter naturam duobus
modis. Primo modo quia nō eſt circa obiectum eo
modo quo expedit ad finem talis operationis quo-
modo cibi digeſtio diminuta vel intēſa eſt mala. Se
cundo modo poteſt dici aliqua operatio preter na-
turam:quia non contingit corpori niſi quando eſt in
ꝑter naturali diſpoſitione:et hoc modo dolor poteſt
dici operatio preter naturam. Et ſimiliter appeti-
tus:ſʒ non immerito poſſet dici ꝙ ſit opatio naturalis:
qr ē opatio īmanens:et ab ipā potentia nālr cauſat.
¶ Dubium tamen eſt an appetitus caninus ſit ope-
ratio preter naturam et diſconueniēs:et videtur ꝙ
non per illud celebre dictum Gentilis qȏ ſupra alle
gauimus ꝙ operationes animales nunꝙ peccant ꝑ
intenſionem. ¶ Pro declaratione huius noto ꝙ tri-
plex eſt malus appetitus.ſ.appetitus diminutꝰ qui
vocatur vacinus vel boliſmus qui eſt fames mēbroꝝ
cum facietate ſtomachi:et hic ꝓuenit propter ea ꝙ
os ſtomachi tantum paſſum eſt conſumptionem aut
frigiditatem quod non appetit. Alius eſt appetitus
corruptus qui fit propter preſentiam humorum cor
ruptorum,vt eſt in hominibus appetētibus cineres
et lapides,et preſertim in pregnantibus. Tertius
eſt appetitus caninus et eſt ſaturitas membroꝝ cuʒ
fame ſtomachi,et ꝓuenit propter frigiditatem non
multam,quia ſi eſſet multa deſtrueret. Nam omnis
qualitas immoderata deficit actum proprie virtu-
tis. Ad queſtionem igitur reſpōdeo ꝙ appetitus ca
ninus eſt operatio diſconueniens,quia conuenit ho
mini egrediendo limites ſpeciei humane:et cum di
citur ꝙ eſt operatio animalis que nō peccat per in-
tenſionem. Dicendum ꝙ operatio animalis cogniti
ua non peccat per intēſionem:ſecus appetitiua. Ex
quo infertur ꝙ eſt dabilis aliqua operatio que nec
eſt diminuta,nec ablata,nec corrupta,et eſt mala:li
cet poſſet dici corrupta,quia cōuenit animali egre
diendo limites ꝓprie ſpeciei.

¶ Dubitaẗ rurſum circa hoc ꝓbleu- ma vtrum in corporibus atlethar um repletis nutri mento laudabili poſſit inſurgere verus appetitus ad cibum. Circa qđ noto primo ꝙ duplex eſt apperi
Notab. i. tus. ſ. verus et mendoſus appetitus verus eſt quidã appetitus qui cauſatur ex cauſis naturalib⁹ eius. ſ. ex conſumptione humidi chiloſi et ſubſtantifici oris ſtomachi. Mẽdoſus vero eſt ille qui cauſatur ex ali qua qualitate preter naturã, vt ex frigiditate oris ſtomachi, qualis eſt etiam appetitus guloſoꝝ.

Notan. 2. ¶ Noto ſecundo ꝙ quedam corpo ra cum maiore cibi quantitate fament. i. cum maio- ri humorum abundantia, quedam vero fament cum minori: vt videre eſt in ſanguineo qui famet cum ma iori humorum abundantia ꝙ colericus: ad ſubſtẽta tionem namqꝫ vite maior quantitas humoꝝ et ſpiri- tuuꝫ requiritur in ſanguineo ꝙ in alijs: ꝓpter quod dicebant quidam qđ in atlethis repletis nutrimen- to laudabili, etiam ſtante illa plectoria poteſt inſur gere verus appetitus: quia illa plectoria eſt ipis cõ naturalis quemadmodum ſanguineus famet cum tanta quantitate humorum, cum quanta non famet melancholicus. Sed hec opinio falſa eſt: tum quia in iſtis atlethis eſt tanta humorum plenitudo, ꝙ
Galenus timemus dẽ crepatura venarum. Tum ſecũdo quia tollit motus quos ponit Galenus neceſſarios ad fa- men, ꝓpter qđ nihil aliud mihi videtur dicẽdum ni- ſi ꝙ ad veram famẽ ſufficit duplex motus. ſ. attratio nis epatis a meſeraicis et meſeraicarum ab ſtoma- cho: et ꝙuis in atlethis ſit plenitudo venarũ et mem- brorum eſt tamen epatis innanitio gratia cuius põt ſurgere verus appetitus.

¶ Decimumtertium probleuma.

Trum mihi qui laboraui ꝑ trie- nniũ: et vobis qui ſecuti eſtis me, debeatur aureola pro laborib⁹ in pa- tria celeſti.

Pro declaratiõe probleumatis primo noto de mente diui Thome in quarto ſententiarum di
Diu⁹ tho- mas ſtinctione. 49. queſtione. 5. articulo prĩo. Et de mẽ-
Martin⁹ te Martini de magiſtris in ſuo libro đ fortitudine
Angeſt folio. 15. coluna. 2. Et de mente Angeſt in ſuis morali bus folio. 27. ꝙ premiuꝫ eſſentiale beatificum quod datur beatis in viſione et fruitione dei vocaẗ aurea et corona: aurea quidem tam ratione meriti quia fit cum pugna. Nam Job. 7. Milicia eſt hominis vita
Job. tum etiam vocatur aurea, quia per tale premium eſſentiale homines fiũt participes diuinitatis iuxta illud Apocalypſis. Feciſti nos deo noſtro et regnũ et
Apocaly- pſis. ſacerdotes. Dicitur etiam corona ratione perfectio nis, quia corona eſt figure circularis que eſt perfe- ctiſſima. Et quia cuilibet eſſentiali ſuper additur ali quid accidentale et illud quod ſuperadditur eſt mi nus: ſequiẗ ꝙ vocetur propterea ꝙ eſt minus aureo- la: et quia hoc quod ſuperadditur premio eſſentia- li eſt duobus modis. Uno modo ex conditione natu re: alio modo ratione meriti. Primo mõ gloria cor poris dicitur aureola iuxta illđ Exodi. 25. Facietis mihi aliam coronam aureolam: per quod intelligiẗ gloria corporis, vt dicit gloſa. Alio modo aliquod premium acquiritur ex merito, et quia ratio meriti conſiſtit in duobus: vno modo quia fit ex charitate: alio modo quia actus eſt in ſe bonus et finis proxi- mus eſt bonus et habitus bonus ratione primi cor- reſpondet premium eſſentiale qđ dicitur aurea vel corona ratione ſecundi correſpondet premium ac cidentale qđ diciẗ aureola et nihil aliud ẽ quã quod dam gaudiũ quod habet beatus ꝙ vicerit carnem et ſic correſpondet aureola virginitatis et gaudiuꝫ ꝙ vicerit mundum, et ſic eſt aureola martyrij et gau dium qđ vicerit per doctrinam et predicationẽ dia bolum docendo multos: et eſt aureola doctoratus.

¶ Noto ſecũdo ꝙ et ſi aliqua mulier fuerit corpore corrupta, adhuc ſi violẽter corrupta eſt, et ipſa habet volitionem perpetuo ſeruandi vir- ginitatem accipit aureolam virginitatis: et hoc di cebat beata Lucia. Si inuictã me violari fecer⁹ ca ſtitas mihi duplabitur ad coronam: qꝛ habebo coro nam virginitatis et patientie.

¶ Noto tertio ꝙ ꝙuis Chriſtus re demptor noſter fuit virgo, martyr, et doctor: dicit di uus Thomas, nulla ſibi aureola dabitur? Non, quia careat illo gaudio accidentali, cum vicerit mundũ diabolum et carnem. Sed quia multum diſtat hoc gaudium accidentale ab aurea eius nõ meretur di ci aureola: quia diminutiuum parum debet diſtare ab eo vnde diminuit. Et quia in reliquis beatis pa- rum diſtat gaudium accidentale a premio eſſentia- li dicitur aureola. ¶ Ad probleuma igitur reſpon- deo qđ nõ debetur vobis aureola propter hos labo- res, quia immediate non ſunt in his que ſunt fidei, ſꝫ debetur aliquid qđ ſit tanꝙ diſpoſitio ad illam, ſicut eſt ſcientia artium eſt diſpoſitio ad culmen doctora tus in theologia. Pro laboribus tamen his relatis in deum, et in agnitiõe veritatis deuenire, debetur remiſſio peccatorum et gloria. Quam vobis ſimul cum magiſtro tradat deus in patria celeſti. Amen.